

Во все время стараний над этой многотрудной книгой мною руководили чувства, высказанные Апостолом Павлом в его Втором Послании к Коринфянам. Слова эти я впервые прочел армянскими буквами по-кыпчакски:

^{9:10}Yoḡsa Ol, ki bayışlar urluḡ sačučilarga da ötmäk yemäḡkä, bayışlagay da köplätkäy saçoularıñizni sizniñ da östürgäy yemişin artarlıḡıñizniñ siziñ, ¹¹barča bilä ululangan barča bölük bilä, ḡaysi tüzärlär bizim bilä şükürlük Teḡrigä.— Венец, 446: 72r /75r.

^{9:10}И Тот, Кто дает семена сеятелям и хлеб в пищу, пошлет обилие посевам вашим и возрастит плоды правды вашей, ¹¹и, став богатыми во всем, дабы проявлять щедрость по всякому случаю, многие возблагодарят Бога вместе с нами.

Александр ГАРКАВЕЦ
КЫПЧАКСКОЕ
ПИСЬМЕННОЕ НАСЛЕДИЕ

I
КАТАЛОГ
И ТЕКСТЫ
ПАМЯТНИКОВ
АРМЯНСКИМ
ПИСЬМОМ

АЛЕКСАНДР
ГАРКАВЕЦ

КЫПЧАКСКОЕ
ПИСЬМЕННОЕ
НАСЛЕДИЕ

I

КАТАЛОГ И ТЕКСТЫ
ПАМЯТНИКОВ
АРМЯНСКИМ
ПИСЬМОМ

ГАРКАВЕЦ

Александр Николаевич

Во все время стараний над этой многотрудной книгой мною руководили чувства, высказанные Апостолом Павлом в его Втором Послании к Коринфянам. Слова эти я впервые прочел армянскими буквами по-кыпчакски:

9:10 *Yoxsa Ol, ki bayışlar urlux saçuçilarga da ötmäk yemäxkä, bayışlagay da köplätkäy saçovlarıñizni sizniñ da östürgäy yemişin artarlıxıñizniñ siziñ, ¹¹barça bilä ululangan barça bölük bilä, çaysi tüzärlär bizim bilä şükürlük Teñrigä.*

9:10 *И Тот, Кто дает семена сеятелям и хлеб в пищу, пошлет обилие посевам вашим и возрастит плоды правды вашей, ¹¹и, став богатыми во всем, дабы проявлять щедрость по всякому случаю, многие возблагодарят Бога вместе с нами.*

Доктор филологических наук, ученый-тюрколог, писатель, журналист, главный научный сотрудник Института истории и этнологии НАН РК и Казахского гуманитарно-юридического университета, директор Центра евразийских исследований “Дешт-и-Кыпчак”, лауреат Президентской премии мира и духовного согласия (1997)

Автор свыше 150 научных работ, в том числе 19 книг, преимущественно по тюркологии, теории языка и взаимодействию языков.

Аннотация книги А. Н. Гаркавца “Кыпчакское письменное наследие. Том I. Каталог и тексты памятников армянским письмом”
(Алматы: Дешт-и-Кыпчак, 2002.– 1084 стр.)

Мы трудимся, чтобы каждый мог иметь у себя под рукой воскресшие тексты на половецком языке и первую в мире кыпчакскую книгу, напечатанную в 1618 году во Львове. Печатный «Молитвенник для простых людей» Ованеса Кармаданенца перепечатан здесь латиницей по лейденскому экземпляру.

В этой уникальной коллекции впервые в таком объеме открывают свои сверкающие россыпи также 109 рукописей 1519-1689 годов: 3 летописи, 5 Псалтырей, все Послания апостола Павла, 8 других молитвенников, 2 сборника житий, 3 Судебника, 3 Процессуальных кодекса, сочинения по теософии, дидактике, истории религии и церкви, космологии, астрологии, селекции, химии, медицине, календари, документы самоуправления кыпчакоязычных армян Каменца-Подольского, Львова, Станислава и частных лиц, образцы армянско-кыпчакских словарей и глоссариев 16-17 вв. В них вас поразит многое: и терзания человеческого духа, и удивительные детали быта, и изысканная архаика тюркского слога, и изумительно смелое языкотворчество преданных слову подвижников.

Объем воспроизведенных здесь при помощи тюркологической транскрипции армянописьменных текстов из библиотек и архивов Австрии, Армении, Италии, Нидерландов, Польши, России, Румынии, Украины и Франции свыше трех с половиной миллионов символов.

Индексы и словарь кыпчакского языка армянописьменных памятников с текстами новоприобретенных рукописей будут изданы отдельным томом, вслед за которым выйдет комплект материалов обоих томов в электронном виде на компакт-диске в текстовом формате.

Эти и другие половецкие (“кыпчакские”, “татарские”, по выражению их авторов) письменные памятники доступны и в электронном виде на авторском сайте издателя «Qurçhaq – Kurçhak – Kirçhak – Кыпчак – Кипчак – Кыпшак: Электронная коллекция тюркских рукописей» – равным образом на двух серверах:

www.qurçhaq.unesco.kz

www.qurçhaq.freenet.kz

Александр Гаркавец
Кыпчакское
письменное наследие
Том I
Каталог и тексты памятников
армянским письмом

Алматы
Дешт-и-Кыпчак
2002

National Academy of Sciences of Kazakhstan
The Chokan Valikhanov History and Ethnology Institute
Kazakh Humanitarian-Legal University
International Center of Qypchaqology
Center for Eurasian Studies «Desht-i Qypchaq»

Alexander Garkavets

Qypchaq Written Heritage

Volume I

Catalogue and Texts of Monuments
Written in Armenian Script

Russian Version

The first edition on the regional materials:

Olexandr Harkawets'. Armeno-Kipchak manuscripts in Ukraine, Armenia, Russia:
Catalogue.— [On the title:] Academy of Sciences of Ukraine: Institute of
Ukrainian Archaeography; A.Krymsky Institute of Oriental Studies.
The Central State Historical Archive of Ukraine, Kiev
Kyiv: Ukrainoznavstvo, 1993

Almaty
Desht-i Qypchaq
2002

Национальная Академия наук Республики Казахстан
Институт истории и этнологии имени Чокана Валиханова
Казахский гуманитарно-юридический университет
Международный центр кыпчаковедения
Центр евразийских исследований «Дешт-и-Кыпчак»

Александр Николаевич Гаркавец

Кыпчакское письменное наследие

Том I

Каталог и тексты памятников
армянским письмом

Русская версия

Первое издание на региональном материале:

Олександр Гаркавец. Вірмено-кипчацькі рукописи в Україні, Вірменії, Росії:
Каталог. — [На титулі:] Академії Наук України: Інститут української
археографії, Інститут сходознавства ім.А.Кримського.
Центральний державний історичний архів України, м.Київ
Київ: Українознавство, 1993

Алматы
Дешт-и-Кыпчак
2002

ББК 86.3

А 83

А 83 Александр Николаевич Гаркавец. Кыпчакское письменное наследие. Том I. Каталог и тексты памятников армянским письмом. – Алматы: Дешт-и-Кыпчак, 2002. – 1084 стр.

ISBN 5–7667– 3237–6

Мы трудимся, чтобы каждый мог иметь у себя под рукой воскресшие тексты на половецком языке и первую в мире кыпчакскую книгу, напечатанную в 1618 году во Львове. Печатный «Молитвенник для простых людей» Ованеса Кармаданенца перепечатан здесь латиницей по лейденскому экземпляру.

В этой уникальной коллекции впервые в таком объеме открывают свои сверкающие россыпи также 109 рукописей 1519-1689 годов: 3 летописи, 5 Псалтырей, все Послания апостола Павла, 8 других молитвенников, 2 сборника житий, 3 Судебника, 3 Процессуальных кодекса, сочинения по теософии, дидактике, истории религии и церкви, космологии, астрологии, селекции, химии, медицине, календари, документы самоуправления кыпчакоязычных армян Каменца-Подольского, Львова, Станислава и частных лиц, образцы армянско-кыпчакских словарей и глоссариев 16-17 вв. В них вас поразит многое: и терзания человеческого духа, и удивительные детали быта, и изысканная архаика тюркского слога, и изумительное смелое языкотворчество преданных слову подвижников.

Объем воспроизведенных здесь при помощи тюркологической транскрипции армянописьменных текстов из библиотек и архивов Австрии, Армении, Италии, Нидерландов, Польши, России, Румынии, Украины и Франции свыше трех с половиной миллионов символов.

Индексы и словарь кыпчакского языка армянописьменных памятников с текстами новоприобретенных рукописей будут изданы отдельным томом, вслед за которым выйдет комплект материалов обоих томов в электронном виде на компакт-диске в текстовом формате.

Эти и другие половецкие («кыпчакские», «татарские», по выражению их авторов) письменные памятники доступны отчасти и в электронном виде на авторском сайте издателя «Qurchaq – Курчак – Кірчак – Кыпчак – Кипчак – Кышпак: Электронная коллекция тюркских рукописей» – равным образом на двух серверах: www.qurchaq.unesco.kz и www.qurchaq.freenet.kz.

Первое наше издание обзора армяно-половецких памятников на региональном материале:

Олександр Гаркавець. Вірмено-кипчацькі рукописи в Україні, Вірменії, Росії: Каталог. – [На титулі:] Академія Наук України: Інститут української археографії, Інститут сходознавства ім.А.Кримського. Центральний державний історичний архів України, м.Київ. – Київ: Українознавство, 1993. – 328 стор.

© Центр евразийских исследований «Дешт-и-Кыпчак», 2002

© Александр Гаркавец, 2002

А 0403000000
00(05)-01 Без объявления

ISBN 5–7667– 3237–6

ЗАГАДОЧНЫЕ УКРАИНСКИЕ АРМЯНЕ, КОТОРЫЕ ГОВОРИЛИ, ПИСАЛИ И МОЛИЛИСЬ ПО-КЫПЧАКСКИ И 400 ЛЕТ НАЗАД НАПЕЧАТАЛИ ПЕРВУЮ В МИРЕ КЫПЧАКСКУЮ КНИГУ*

1. Из истории кыпчакоязычных армян

Впервые об уникальной этнической группе кыпчакоязычных армян мир узнал нечто определенное из книги «Тюрки, їх мови та літератури» (1930), которая многие десятилетия была настольной тюркологической энциклопедией для отечественных и зарубежных исследователей. Написал ее выдающийся ориенталист, ученый мирового уровня академик Агатангел Ефимович Крымский. Родился он 15 января 1871 года в семье украинского литератора, ученого и педагога Ефима Степановича Крымского, в происхождении которого обнаружили кыпчакско-татарские корни.

Еще в юности Агатангел Крымский увлекся восточными языками и рано стал признанным авторитетом в области арабистики, иранистики, тюркологии и семитологии и изучил столько языков, что, как вспоминали сос contemporанники, ему было легче ответить, каких языков не знает, чем какими владеет.

В 1919 году, после установления в Украине Советской власти, А.Е.Крымский вместе с академиком Владимиром Ивановичем Вернадским, приглашенным из Москвы в Киев, на родину, выступил в качестве одного из основателей Академии наук Украины и исполнял при нем как первом ее президенте обязанности главного ученого секретаря академии. Позже возглавил Институт украинского научного языка (ныне это два института – Институт языковедения имени А.А.Потебни и Институт украинского языка) и Тюркологическую комиссию. Был профессором Киевского университета. Известен как талантливый поэт, прозаик и

переводчик. По окончании Финской войны оказал “компетентным органам” неоценимую услугу в расшифровке захваченного военного архива, после чего, видимо из благодарности, был сослан в родную Звенигородку Черкасской области. В 1940 году был пожалован званием заслуженного деятеля науки, а в канун 70-летия награжден орденом Трудового Красного Знамени и доставлен из звенигородской ссылки в Киев для участия в торжествах по поводу собственного юбилея.

В самом начале Великой Отечественной войны А.Е.Крымский был отправлен по этапу из Звенигородки в Казахстан и в начале следующего года, крайне истощенный и одряхлевший, с симптомами острой сердечной недостаточности, оказался в тюрьме № 7 города Костаная, где, как об этом свидетельствует акт тюремного врача о его смерти, умер от истощения 25 января 1942 года. Место захоронения А.Е.Крымского неизвестно.

К нашей теме А.Е.Крымский имеет самое прямое отношение. В 1894 году молодого исследователя тюркских языков А.Е.Крымского вовлекли в работу по предварительному исследованию странных текстов, составленных армянами г. Каменца-Подольского в 16–17 веках армянским письмом на непонятном для армян, предположительно турецком, языке.

Спустя тридцать пять лет в упомянутой выше своей книге «Тюрки, їх мови та літератури» академик А.Е.Крымский напишет следующее:

“Тюркоязычные армянские колонии в Галицко-Подольской Украине впервые появились, на-

* Этот обзор, впервые опубликованный на украинском языке в качестве вступительной статьи к первой версии настоящего труда – книге «Вірмено-кипчацькі рукописи в Україні, Вірменії, Росії: Каталог» (Київ: Українознавство, 1993) и затем вышедший с дополнениями в некоторых малотиражных изданиях, получил высокую оценку специалистов и заслужил того, чтобы, будучи немного подкорректированным, предвдварить наш новый свод кыпчакских письменных памятников армянским письмом.

верное, еще в монгольскую эпоху во времена Золотой орды, где-то около 14 в., то есть более-менее одновременно с колониями караимов либо даже литовских татар. Позже к ним присоединился колонизационный поток в конце 15 в., когда турки-османы захватили город Кафу (Феодосию) в Крыму (1475); тамошние армяне массово Кафу покинули и переселились к своим единоверцам на украинскую Подолию (центр – Каменец) и в Галицию (центр – Львов). В наше время эти армянские колонисты уже перестали быть тюркоязычными: они говорят теперь так, как и все иное местное население, – по-украински, по-русски, по-польски. Но как именно говорили они раньше, об этом нам выразительно свидетельствуют их немалочисленные документы 16 и 17 вв., которые написаны языком тюркским, а буквами армянскими. Литература эта – преимущественно протоколы армянского суда; но встречаются и писания религиозные, есть и летописи и др. Целых 32 книги Каменец-Подольского Армянского суда, которые с 16 века сохранились до 19 в., были перевезены из Каменца в Киев, в Киевский архив древних актов, который находится в здании университета. Летом 1894 г. московское Археологическое общество командировало в Киев своего члена Х.И.Кучук-Иоаннесова осмотреть эти судебные книги каменец-подольских армян. Он для пробы выписал оттуда с десяток таких тюркоязычных актов 16–17 вв., привез в Москву, и Археологическое общество поручило отдельной комиссии в составе Ф.Корша, С.Сакова и А.Крымского проанализировать привезенные документы. Результатом общей нашей работы стал лингвистический доклад Ф.Корша в 1896 г.; от себя Корш приводил немало параллелей, взятых из языка северокавказских степняков-кумыков, который он как раз в то время изучал. Ни проанализированные нами тексты из киевского архива, ни доклад Корша не были тогда опубликованы (теперь над киевскими документами работает моя Тюркологическая комиссия Украинской Академии наук). Раньше других опубликовал такой тюрко-армянский образец в Австрии Kraelitz-Greifendorst [1912]; тут он подал тюрко-армянский перевод 50-го псалма. В Национальной библиотеке в Париже также имеются тюрко-армянские документы юридического характера конца 16 в. и отрывки из летописи за годы 1610–1612 армянской колонии в Каменце-Подольском” [Крымский 1974: 512-513].

Дальше А.Е.Крымский приводит также слова Жана Дени [Deny 1921: 134-135] и Тадеуша Ковальского [Kowalski 1929: 59, 57] о сходстве армяно-кыпчакского языка с языком памятника 13–14 вв. «Codex Cumanicus», диалектом луцких караимов и кумыкским языком [Крымский 1974: 514], то есть с теми западнокыпчакскими языками, которые к тому времени уже были более-менее исследованными. Вне внимания практически оказались, таким образом, кыпчакские говоры крымскотатарского и урумского языков, диалекты караимского языка и крымчакский язык, то есть те живые тюркские языки, которые в силу своей архаичности наиболее близки к армяно-кыпчакскому языку по происхождению и по строю.

Армяно-кыпчакскими памятниками в Тюркологической комиссии Украинской Академии наук занимался ученик А.Е.Крымского Тимофей Иванович Грунин, который некоторое время работал под его руководством. Тогда же он опубликовал сообщение о своих студиях [Грунин 1930: 254], а позже уделил определенное внимание языку каменец-подольских книг в кандидатской диссертации 1944 года «Половецкий язык. Его место среди тюркских языков», которая сейчас хранится в библиотеке Московского университета.

Спустя многие годы Т.И.Грунин издал 298 записей за 1559–1567 гг. из утерянной во время второй мировой войны наиболее древней актовоей книги армянского суда города Каменца-Подольского [Документы 1967]. Жаль только, что, публикуя данные записи, Т.И.Грунин на долгое время помимо своей воли ввел в заблуждение научную общественность сообщением о гибели всех каменец-подольских армянских актовых книг, из числа которых в действительности к настоящему времени не разысканы только три, в том числе самая первая, из которой он выписал опубликованные тексты. Но этой публикацией Т.И.Грунин сумел стимулировать интерес к армяно-кыпчакской проблематике.

На материалах, изданных до Т.И.Грунина, построил свое краткое описание армяно-кыпчакского языка для трехтомных «Основ тюркской филологии» американский украинский востоковед академик Омелян Йосипович Прицак [Pritsak 1959].

Теперь обратимся к нашему непосредственному предмету.

Многие армяне, будучи вынуждены покинуть Армению, долгое время жили в соседстве с кыпча-

ками в Крыму и Бессарабии и там они усвоили их язык. И еще раньше у себя в Армении армяне тоже тесно общались с кыпчаками.

Отмечены факты, когда кыпчаки принимали армяно-григорианское христианство. По данным эпиграфики, которые исследовали Г.Алишан, Р.Ачарян и Э.Хуршудян, современное село Арич Артикского района Ширакской области Армении прежде носило название *Кыпчагъ*, а в 12 веке в этом селе возник даже монастырь, который был назван *Хпчхаванк* (из арм. *хпчх* “кыпчак” + *ванк* “монастырь, обитель”) и который стоит до сих пор.

Первое появление армян на территории Украины-Руси армянские историки связывают с падением армянского государства Багратидов (886–1045) со столицей в г.Ани [Бжшкянц' 1830]. К 11 – первой половине 12 в. относят начало армянской колонии в Киеве [Хачикян 1967: 110], который в армянских, тюркских и армяно-кыпчакских памятниках называется Манкерманом. Правда ли киевские армяне в те времена составляли общину, которую можно называть колонией, с уверенностью сказать нельзя. Но гораздо позже, а именно в кондаке Агопа III наряду с известными армянскими приходами в Каменце и других городах, где, как это хорошо известно, были самоуправляемые армянские общины, упомянут и приход в Киеве [Алишан 1896: 221]. В 16–17 вв. такой самоуправляемой общины в Киеве не было, и отдельные жители города, приезжавшие в Каменец как киевляне, никогда не ссылались ни на какие привилегии, которые могла иметь такого рода киевская армянская община. Но церковь свою в Киеве армяне имели, и каменецкий архиепископ Михно в своем завещании 1609 г. отписал на нее часть своего наследства [Акт.КП 24: 45]. Что касается языка, то киевские армяне, как и каменецкие, судя по данным актовых книг, тоже были кыпчакязычны и, переселяясь в Каменец, перед местным армянским судом принимали присягу на подданство на кыпчакском языке.

На Подолию и в Галицию армяне прибывали из Молдавии и Валахии, где их главными поселениями были Аккерман, Серет, Сучава, Хотин, Яссы, и из Крыма.

Наиболее многочисленной на территории Крыма была армянская колония в Кафе (Феодосии), основанная в середине 11 в. [Małowist 1947: 22, 49-67, 90-106]. Во второй половине 15 в. оче-

видцы (армянские!) насчитывают здесь 35-40 тысяч армян [Микаелян 1965: 15-17]. Второй значительной армянской колонией было поселение в Сугдее (Солдае – Судак), известное из жития Кирилла-Константина (12 в.) [Брун 1890: 129]. Армянские поселения отмечались также в Козлеве (Евпатории), Карасубазаре, Акмесджите (заречье Симферополя), Инкермане (в пределах современного Севастополя), Сурхате (Старом Крыму) и др. В своей массе армянские колонисты Крыма были выселены отсюда вместе с румеями (грекоязычными греками), урумами (тюркоязычными греками), волохами (молдаванами) и гурджи (тюркоязычными грузинами) в Северное Приазовье в 1778–1779 гг. [Гаркавец 1999]. Здесь на территории современного Ростова-на-Дону крымские армяне основали Нахичевань-на-Дону и еще несколько сел [Собрание 1838, ч. 1: 178-180; Присоединение 1885, т. 3: 317, 322, 557, 588, 710].

Возникновение армянской колонии во Львове относят ко времени основания города (середина 13 в.) [Крипякевич 1965: 122 -123]. Во всяком случае, в 1363 году во Львове уже была кафедра армянского епископа [Сецинский 1895а: 176], а двумя годами раньше – в 1361 году здесь была построена армянская церковь Пресвятой Богородицы, о чем имеется запись в «Венецианской хронике» [Arm. 194: 61r].

В упомянутом выше кондаке католикоса Агопа III из Сиса 1410 года упоминаются, кроме киевского и каменецкого, армянские приходы в Луцке, Владимире, а также в городах Сучаве и Серете [Алишан 1896: 221], которые теперь входят в состав Румынии.

Гораздо позже появились армянские поселения в целом ряде других городов края: Балте, Баре, Белзе, Бережанах, Бороке, Бродах, Бучаче, Варах, Городенке, Дубне, Жванцах, Жовкве, Жукове, Замостье, Золочеве, Коломые, Кутах, Лыске, Могилеве, Обертине, Подгайцах, Рашкове, Самборе, Сатанове, Скале, Смотриче, Снятыне, Станиславе, Студенице, Тисменице, Хотине, Черновцах, Черткове, Ягельнице, Язловце, Ярославле и др. – всего, по данным Садока Баронча [Bağaçz 1869], Т.Громницкого [Gromnicki 1891: 392-449] и др. [Вірменські колонії 1969], больше чем в 70 городах, местечках и селах Украины.

С конца 14 в. известна значительная армянская колония в Каменце-Подольском, что несомненно подтверждается надписью на оригиналь-

ной, позднее вмурованной в стену нового здания, фундаментальной плите местной армянской церкви св. Николы 1398 года [Müller 1896: 5-7], строительство которой изначально финансировал армянский купец с выразительной тюркской фамилией Синан Хутлубей. В 1577 году построено современное каменное здание церкви св. Николы, акт о приемке которого от 27 октября 1577 года внесен в книгу армянского суда Каменца-Подольского [Акт.КП 8: 20 об.].

Предполагают, что два армянских села на окраине Каменца – Большие и Малые Армяне – основаны позже [Сецинский 1895б: 195-199; Ваґаґсз 1869: 163].

Из всех названных армянских поселений каменецкая колония была самой крупной. Если во Львове было 60 армянских семей, то в Каменце, по свидетельству очевидцев, их насчитывалось около 300 [Antoni 1869: 16] и гораздо больше, о чем говорят актовые книги местного суда. Здесь им принадлежала треть города с собственной ратушей, рынком, церквями, магазинами, приютом для бедняков, баней и др. Каменецкие армяне арендовали водяные мельницы, села, усадьбы, пасеки, таможню, имели специализированные ремесленные, самоуправляемые гражданские и духовные органы, цехи, общественные объединения в виде братств, в том числе молодежное, школы и др. В целом это была большая, авторитетная, хорошо организованная и крепкая городская община.

Живя отдельными кварталами в городах, которые с самого начала пользовались магдебургским правом, армяне вскоре после своего поселения на новых землях образовали самоуправляемые общины. Немало авторов говорит о предоставлении привилегий на самоуправление армянам Львова и Каменца в 1344 году Казимиром III Великим [Macler 1927: 13; Matwijowski 1939; Oleś 1966]. Документально засвидетельствовано, что львовским армянам отдельный суд согласно их собственным законам он утвердил своей грамотой от 17 июня 1356 года [Acta, t. 3, № 45].

Каменецкие армяне первые свои привилегии получили, вероятно, от литовско-русских князей Кориатовичей в 1374 и 1393 гг., что подтверждается грамотой о привилегиях Яна из Чижова, наместника польского и венгерского короля Владислава III, 1443 года [Przedziecki 1841: 147-148]. Окончательное юридически закрепленное самоуправление каменецкие армяне получили в 1496 году, ког-

да Ян I Ольбрахт королевской грамотой позволил армянам Каменца судиться по собственным законам перед своим войтом и старейшинами, не подчиняясь иной юрисдикции [там же: 149].

Судились они в соответствии с местной кыпчакско-польской версией «Судебника» Мхитара Гоша (12 в.), латинский текст которого Сигизмунд I Старый утвердил для львовских армян своим указом от 5 марта 1519 года, и согласно Львовскому Армяно-кыпчакскому Процессуальному кодексу 1523–1594 годов и его польской версии в окончательной редакции 1604 года [Porządek 1912], хотя еще декретом Казимира IV 1469 года компетенция Львовского Армянского суда была в значительной степени ограничена в пользу польской юрисдикции [Владимирский-Буданов 1868: 557; Кульчицкий 1965: 147], а в 1496 году Львовский Армянский войтовский суд был подчинен смешанному польско-армянскому суду, где армяне не имели уже решающего голоса и который действовал в таком виде до 24 марта 1784 года [там же].

С 1444 до 1734 года наряду с названным во Львове действовал и возглавляемый епископом Армянский духовный суд, которому подлежали разнообразные духовные дела: брачные, завещательные и др., о чем, в частности, узнаем из декрета Сигизмунда II Августа от 16 мая 1569 года, который подтверждает за львовским армянским епископом право рассмотрения духовных дел, – издан И.Вагилевичем [Dodatek 1857].

В Каменце Армянский войтовский суд вел постоянную борьбу за свои привилегии. К примеру, в «Каменецкой хронике» под 1565 годом сообщается о смерти Григора, сына Задига, который 25 раз ездил к польскому королю добиваться каждый раз нового подтверждения за армянами полученных раньше прав [Алішан 1896: 36]. Этот суд просуществовал как полноценное независимое учреждение до 1786 года. Его самостоятельность временами простиралась очень далеко. Об этом говорит тот факт, что армянский войтовский суд в присутствии представителей каменецкого магистрата мог предоставлять местное гражданство [Документы 1967: 74, 225-226, 339-340; Акты 1963: 229-300], распорядиться собственностью на землю, решать вопросы жизни и смерти подсудимого в последней инстанции (см. тексты актов и хроники).

Независимость армянского самоуправления была во многом связана с самостоятельностью Армяно-Григорианской Церкви в Украине. Потому

польско-католический патрициат всячески склонял львовских и каменецких армян к унии с Римско-Католической Церковью, опираясь в этой миссии на поддержку Ватикана [Pawiński 1876; Lechicki 1928; Petrowicz 1960]. Много усилий приложили к этому и львовские армянские душпастыри – бывший эчмиадзинский патриарх Мелкиседек и епископ Никол Торосович.

26 апреля [6 мая] 1627 года армянская церковная и светская верхушка Львова при участии второстепенных лиц из Каменца-Подольского, преследуя свои частные интересы и пренебрегая общественными, подписала с Николом Торосовичем договор и признала его своим церковным иерархом. Община Каменца еще долго сопротивлялась униатской политике Никола Торосовича, но сторонники унии все же получили преимущество, и 1 октября 1666 года в армяно-григорианской церкви св. Нигола г. Каменца службу божью впервые отпраздновали по католическому обряду.

Большая часть каменецких армян все-таки унии не признала, и в период турецкой оккупации города в 1672–1692 гг. здесь был еще армяно-григорианский епископ Иоанн Берестович [Езян 1884; Сецинский 1895а: 177-178; Пінгірян 1963].

Юридическо-административная и церковная автономия и религиозная обособленность не мешали армянам принимать активное участие в экономической жизни края, а иногда даже оказывать решающее влияние на развитие определенных отраслей производства и товарообмена в регионе, через который проходили главнейшие пути экономических контактов между Украиной, Белоруссией, Польшей, Литвой, Россией, дунайскими княжествами, Турцией, Крымским ханством, Сирией и Персией.

Большое значение имела в этом аспекте осуществляемая армянами торговля в унаследованном от половцев [Документы 1967: 107; Голубовский 1884: 219-222; Drüll 1980] и генуэзцев [Małowist 1947; Микаелян 1965] регионе, где ключевыми центрами товарообмена наряду со Стамбулом, Эдирной, Кафой, Килией и Аккерманом, Яссами были именно Серет, Сучава, Могилев-Подольский, Хотин, Камянец-Подольский, Львов, Ярослав, Язловец, Броды, Луцк, а еще дальше – Краков в Польше, Вильно в Литве и Смоленск и Москва в России.

В актовых книгах каменецкого армянского суда имеются многочисленные свидетельства о

привилегиях в торговле, которые местные армяне получили, конечно же, именно потому, что эта их деятельность была выгодна государствам региона. Армянская торговля не прекращалась даже в военные времена и находилась под охраной воюющих сторон. Так, во время Хотинской войны 1620–1621 гг. число охранных грамот, выданных турецкой администрацией каменецким армянам колебалось от 8 до 13 одновременно, и эти грамоты обеспечивали им беспрепятственное и безопасное передвижение с товарами и торговую деятельность на территории Турции и вассальных государств [Акт.КП 20: 50; Акт.КП 26: 40 об., 63, 85 об., 109 об.; Акт.КП 28: 25].

Об объеме товарооборота львовских и каменецких армянских купцов хорошее представление дают такие примеры. В 1574 году армянский купец Торос Крикорович составил с краковским купцом Ендрисом Фугульбедром торговое соглашение на 1422 флорина [Акт.КП 8: 65]. В 1577 году на сооружение нового здания армянской церкви св. Нигола в Каменце, которая стоит и по сей день, было истрачено 1653 флорина, из которых 1150 литовских флорина (то есть 1725 польских злотых) пожертвовал купец Андриас [Акт.КП 8: 20 об.]. В 1600 году львовский купец Захария Ивашкович получил с караваном из Стамбула товаров на 12185 дукатов, а Никол Торосович – на 15000 злотых [Линниченко 1895: 5-6].

Внутренний рынок во многом обеспечивали местные армяне. К примеру, 30 сентября [10 октября] 1616 года в списке каменецких армян, которые уплатили таможенную пошлину за ввоз и вывоз товаров, значится 43 человека: Курило Богданович, Каракаш, Якуб и Татул, племянники Шиблиста, Криштоф Голубович, Киркорша Голубович, Вартерес, Миколай и Симон Якубовичи, Павел, Димитр, Бахсы Вартересович, Захариаш Милькович, Вартерес Милькович, Якуб Каспрович, Крикор Милькович, Якуб Августинович, Криштоф Исайович, Криштоф Вартересович, Иванис Манькович, Киркор Ганусович, Норсес Ганесович, Иванис Хынгигович, Киркор Ганусович, Бальцер, Хыдыр, Аракел, Криштоф и Ян Котляры, Иванис Синалович, Криштоф Киркорович, Захариаш Иванисович, Мартин, Мурат, Коста Лукашович, Миколай, Исай Сергийович, Киркор Чекель, Захариаш Голубович, Августин, Богдан Торосович и Киркор Мострорович [Акт.КП 26: 235 об.].

По данным Н.К.Кривонос, в 1685 году во Львове 10 из 14 богатых и 13 из 17 бедных магазинов принадлежали армянам [Кривонос 1971: 245]. Из-за обилия импортируемых товаров местные ремесленные объединения, производившие аналогичные изделия (ткани, вишивки, войлок, обувь, кожу и кожаные изделия, оружие и т. п.), терпели убытки и были вынуждены обращаться в высшие инстанции для ограничения армянского импорта. Вспомним по этому поводу, например, грамоту короля Михайла ткацкому цеху г. Каменца 1669 года и другие подобные документы [Сецинский 1904: 56; Акт.КП 8: 59 об.].

Торговали армяне и товарами местного производства, в том числе пивом, медом (хмельной напиток), вином и горилкой “в домах и каменицах своих”, на что неоднократно получали привилегии [Владимирский-Буданов 1868: 558]. Каменецкая армянская община имела даже корчму й шинок – таверну и кабак, которые сдавала в аренду корчмарям та шинкарям [Акт.КП 8: 4], а каменецкие купцы были объединены в особый цех [Акт.КП 42: 171 об.].

Большинство местных армян, однако, занимались не торговлей, а ремесленничеством или по крайней мере совмещали эти занятия. Так, согласно налоговым реестрам 1407 года 80 % львовских армян составляли именно ремесленники.

Как другие местные ремесленники, армянские ремесленники входили в общие, многонациональные или же в свои отдельные армянские цехи. Так, в Каменце в начале 17 в. существовали, кроме купеческого, еще по крайней мере четыре армянских цеха: шаповальский (шерстобойный, валяльный), сапожный, ювелирный и резницкий (мясницкий) [Акт.КП 26: 132; Акт.КП 27: 160-161 об.; Акт.КП 28: 69 об.].

В это же время во Львове существовал отдельный армянский сафьянницкий цех, который выделывал кожу для экспорта в Молдавию, Россию и Венгрию и устав которого был утвержден в 1620 году [Кись 1965]. Такие же цехи были в начале 18 в. в Станиславе [Baraç 1858: 89-90] и Могилеве [Krzysztofowicz 1864: 38-44]. Н.К.Кривонос сообщает также о цехе нефтяников во Львове, в который входили и армяне [Кривонос 1962: 243].

В большинстве же случаев особых национальных цехов не было. Так, во Львове 17–18 вв. армя-

не входили, кроме нефтяницкого, также в состав цехов вишивальников и седельников, ювелирного, скорняцкого, сафьянницкого, швейного, лучников, мечников, кузнецкого [там же] и художников [Mańkowski 1936]. Имели ли армяне свои бумажные фабрики, неизвестно, но сырье на украинские бумажные мельницы они поставляли [Кривонос 1963: 272]. Работали армяне и на монетном дворе во Львове в 14 в. [Крипякевич 1965: 127].

После упразднения особых армянских цехов в Каменце местные армянские ремесленники стали входить в смешанные цехи [Сецинский 1904: 12].

Благодаря знанию крымскотатарского и турецкого языков, близких к их родному кыпчакскому языку, и искусности в турецких и татарских делах армяне часто привлекались для оказания дипломатических услуг – как переводчики, советники, консультанты, посредники, сопровождающие и даже как дипломаты [Линниченко 1894: 230; 1895: 6-10; Baranowski 1946: 12]. Констатируются многочисленные случаи, когда армяне выполняли либо подозревались в выполнении шпионских заданий [Кривонос 1971: 248]. Эти сферы деятельности армян, как и их участие в военных действиях [Шевченко 1965] или их роль в выкупе и обмене пленниками [Акт.КП 8: 149 об.; 229 об., 235, 239 об., 245 об.; Акт.КП 11: 14 об.-15, 38; Акт.КП 12: 21; Акт.КП 14: 56 та ін.], а также их деятельность в различных отраслях культурной жизни края (образование, театр, архитектура, искусство, книгопечатание и т. д.) еще требуют глубокого изучения, несмотря на то, что литература, посвященная украинским армянам, довольно значительна [Григорян 1980: 257-284].

Новые сведения об этом можно почерпнуть из публикуемых в настоящей книге текстов.

Вся эта проблематика отражена в большом количестве источников. Многие из них стали объектом научного исследования. Часть памятников на польском, украинском, латинском, армянском и армяно-кыпчакском языках, вошли в научный оборот [Deny, Tryjarski 1964a; Дашкевич 1962; 1979; Гаркавец 1980; 1987; 1988; 1993; Гаркавец, Хуршудян 2001]. Это позволило в третьем разделе данной статьи ограничиться лаконичным обзором армяно-кыпчакских памятников, представленных ниже настолько полно, насколько они оказались нам доступными.

2. Армяно-кыпчакский язык в понимании его носителей и его научное определение

В памятниках армяно-кыпчакского языка сам этот язык обозначается его носителями трояко: более старым термином *хыпчах тили* “кыпчакский язык, язык кыпчаков”, притяжательной конструкцией *бизим тил* “наш язык” и более поздним сравнительным терминологически сочетанием, которое получило распространение благодаря переводчикам, знакомым с татарским языком Крыма, – *татарча* “по-татарски”.

Примеры из текстов:

Kör xiyin bilä çixardix xipcax tilinä ermeni Saymosnu, yamanlamañiz, zera xudrätimiz bunça edi, artixin K'risdos tügällägäy Венец. 359: 124 “С великими мучениями мы перевели армянскую Псалтырь на кыпчакский язык; не хулите, ибо наших сил хватило лишь на это, а большее пусть восполнит Христос”;

Batmutiun hayi ew xipcax lezui Mam. 2267: 431 “Толкование на армянском и кыпчакском языках”;

Başlanıyirlar töräləri ermenilärniñ ermeni tilindän ...Tilindän ermeniniñ latingä çixargandır, latindän polskiygä, a polskiydän bizim tilgä ... Ne türlü ki bu bitiktä yazılıptır eki türlü til bilä — nemiçcä da tatarça Броц. 1916: 209; 297 “Права армян вначале были составлены на армянском языке... С армянского языка были переведены на латынь, с латыни на польский, а с польского – на наш язык... Как написано в этой книге – двумя разными языками: по-польски и по-татарски”;

Yazıldı bu ermeni kalandarı xibcax tili bilä Nemiç ulusına Il'ov şahärinä çolu bilä sargavakniñ ermeni tvaganniñ 1041 okosdosnuñ 18-inä or e şapat or Kp. 3342: 87 “Написан этот армянский календарь на кыпчакском языке в Польше, в городе Львове, рукой диакона [Андрея] по армянскому летосчислению года Божьего 1041 [1592], августа 18 [28], в субботу”. Э.Трыярский уточняет дату: 18 августа 1594 г., среда [Трыярский 1968: 129].

İnkaltr tatarça Mam. 2403: 31 “Прости [Господи] – по-татарски”:

В связи с последним определением, которое употребил диакон Миско, сын Мурада, из города Замостья, написавший этом молитвенник по просьбе барона Агопши, наместника Сучавы, вызывает интерес отождествление автором переводов Лусигом библейских восточных мудрецов (царей, пастырей) именно с татарами:

Haçan kördi Herodes, ki aldadilar anı tatarlar, yüräkländi Mam. 2267: 112 “Когда Ирод увидел, что *tatarlar* его обманули, рассердился”;

Yoşesä ertäsina çobanlar keldilär başyışları bilä da keçruğun 3 çan keldilär bernäləri bilä Mam. 2267: 112 об. “А на следующий день пришли *чабаны* со своими подношениями и к ночи – трое *царей* с дарами”.

Кроме приведенных определений, один-два раза встречаются выражения *türkçä* “по-тюркски” и *türkmän* “тюрк”, оба с явным уничижительно-пренебрежительным оттенком.

Знакомство с крымскотатарским и другими кыпчакскими языками, а также с литературным турецким (османским) языком того времени, следование старой литературно-языковой традиции тюрки и новой османской сказалось и на языке переводов, особенно что касается «Судебника».

В памятниках, испытавших влияние этих языковых источников, на месте закономерного армяно-кыпчакского *ç* нередко наблюдаем буквы *k'e* или *kim*, указывающие на глубокозадняяязычный *q*: *evälgi toxtalmaq* ‘первое положение (Судебника)’; *yazdıq Броц. 1916: 156v* ‘мы написали’; *uzunluğun keçäniñ Mam. 2403: 8v* ‘продолжительность ночи’; *açlıqlar Mam. 3522: 255* ‘белизна’; *dünyâniñ barlıqı Венец. 1126: 134* ‘все существующее в мире’; *tamaçlıq Венец. 1750: 41v* ‘алчность’; *toyruluq Вен. 13: 8v* ‘справедливость’; *huzurluq Вен. 13: 42r; Венец. 11: 65r* ‘спокойствие, безмятежность’; *yabanlıq Вен. 13: 100v; Венец. 359: 85r; Венец. 1817: 161v* ‘пустыня’; *qolları Венец. 359: 132r; Венец. 1817: 161v* ‘их руки’; *borçluluq Вен. 446: 14r/17r* ‘обвинение, осуждение’; *yuvuqlanma Вен. 446: 107v/111v* ‘не прикасайся, не приближайся’; *boluq Вен. 446: 159v/163v* ‘изобилие’. В таких памятниках кыпчакские формы часто заменяются огузскими, даже чисто турецкими, как, например, в переводе Посланий Апостола Павла, где можно встретить даже на турецкое *benim Вен. 446: 100r/104r, 154v/157v* ‘мой’.

Свой родной кыпчакский язык переводчики иногда называют татарским – не только по сходству с языками собратьев-тюрков, которые после монголо-татарского нашествия повсеместно стали именоваться татарами, но и с целью отличить свой родной язык прежде всего от армянского языка

оригинала, а затем уже и от более далекого турецкого языка.

Определение армяно-кыпчакского языка его носителями как татарского, подобно такому же современному обиходному наименованию урумского языка (“греко-татарский” язык греков-тюркофонов – в отличие от “греко-эллинского” языка румев, или греков-эллинофонов [Гаркавец 1999]), является в данном случае определением не по этнолингвистическому тождеству, а по структурному сходству близкородственных, но все же разных языков.

По происхождению армяно-кыпчакский язык представляет собой один из кыпчако-половецких языков крымского ареала. По структурным особенностям он очень близок к тракайскому диалекту караимского языка, куманскому языку, кып-

чакским урумским говорам и горным (по состоянию на конец 19 – начало 20 в.) говорам крымско-татарского языка. Потому в основной части научного определения данный язык обозначается именно как кыпчакский.

Будучи известным по армянописьменным памятникам делового, клерикального, учебного и научного содержания [Deny, Tryjarski, 19646; Абдуллин, 1974; Гаркавец, 1980, 1981a; 1993], составленным представителями армянских колоний на Украине, в Польше, Молдавии, Валахии и Малой Азии, но главным образом в Каменце-Подольском и Львове, в 16–17 вв., данный язык в первой части своего составного названия научно определяется как свойственный определенной группе армян и сохранившийся в армянописьменных памятниках.

3. Армяно-кыпчакское письменное наследие

Письменное наследие кыпчакоязычных армян разнообразно и охватывает различные сферы их экономической, политической и культурной жизни. Сегодня можно выделить шесть групп письменных памятников: 1) исторические хроники; 2) правовые кодексы и акты документы; 3) филологические труды; 4) культовую литературу; 5) светские художественные произведения; 6) естественнонаучную литературу.

Исторические хроники

До настоящего времени сохранились три армяно-кыпчакские летописи: «Каменецкая хроника», «Венецианская хроника», «Хроника Польского улуса».

«Каменецкая хроника» составлена на армянском и кыпчакском языках священником Агопом (1582 – 16/26 апреля 1621), а позже отредактирована, значительно дополнена и продолжена его родным братом Аксентом в 1650–1652 гг.

Агоп и Аксент – представители армянской аристократической верхушки г. Каменца. Их прадед Кевор был авакарецом (протоереем), дед Ованес (Ивашко), умерший в 1610 г., был армянским войтом и авакарецом, отец братьев Крикор (Киркор) долгое время служил писарем в суде армянской общины, тоже был войтом и авакарецом (с 1618 г.). Духовным лицом был и Агоп, старший из братьев, умерший в возрасте 39 лет и прослуживший последние 11 лет своей жизни в сане священника.

На страницах «Каменецкой хроники» Аксент не раз сообщает о подвижнической деятельности брата по благоустройству храмов и затем подробно и очень высоко характеризует священника Агопа, скорбя о его преждевременной кончине.

Перу Агопа принадлежат списки ряда известных ныне рукописей на древнеармянском языке. Среди них – «Четья-миня» («Jajsmawurk'»), хранящаяся в Санкт-Петербурге. Заканчивая переписывать ее в 1620 г., Агоп оставил на последних страницах довольно объемную памятную записку (см. ниже Санкт-Петербургскую ркп. Арм. 2), опубликованную И. А. Абдуллиным [1971: 118-129].

Как об очень образованном человеке говорит о брате и Аксент. За образованность и великолепный ум Агопа уважали и чтили не только в среде армян, но и в кругах польской церковной знати и украинских священников города. И это в ту пору, когда в самом Каменце велась острейшая борьба против навязываемой католическим верховенством унии Армянской церкви с Римско-Католической. Об участии Агопа в этой борьбе говорит Аксент, когда упоминает о диспутах, на которых Агоп искусно противостоял своим оппонентам. А ведь его основными противниками были иезуиты, отличавшиеся чрезвычайной образованностью и умением вести споры.

Да и брат Агопа Аксент обладал незаурядной литературной одаренностью, что демонстрирует его бесхитростный, откровенный и одновременно весьма искусный рассказ об удивительных, до-

стойных эпического описания событиях и о фактах, на первый взгляд, обыденных, сугубо житейских. Как человек увлеченный, Аксент зачастую не может устоять перед гиперболой, будь то в оценке сил той или другой стороны, будь то в определении роли некоторых исторических личностей. В то же время, как хронист начинающий, не имеющий квалифицированных предшественников, Аксент пренебрегает скрупулезностью. Из-за этого его современным читателям и в первую очередь издателям приходится, скажем прямо, очень нелегко, когда речь идет об установлении той или иной личности или местности. Наличие параллельных источников, правда, несколько облегчает эту задачу, но в ряде моментов проблемы остаются неразрешимыми. Во всяком случае, оценить по достоинству публикуемый письменный памятник можно будет позже, после его тщательного изучения историками-медиевистами. Но уже сейчас можно с уверенностью сказать, что многие из сообщаемых фактов уникальны.

«Хроника» Агопа и Аксента отражает события, происходившие на Правобережной и Западной Украине, в Молдавии и Валахии, но главным образом в самом Каменец-Подольском с 1430 по 1652 г. Ее кыпчакская часть относится к периоду обострения польско-турецких отношений, кульминацией которого стали битва под Цецорой и Хотинская война. Первая кыпчакская запись «Хроники» посвящена избранию войта армянской общины Каменца в январе 1611 г., а последняя сообщает о кончине проповедника родом из Кафы, вартабеда Месроба в Замостье 12 мая 1622 г.

«Каменецкая хроника» существует в двух списках – в кратком и в расширенном. Оба списка опубликованы, причем при публикации полного списка издатели, учтя их изначальную идентичность в объеме краткого списка, к сожалению, не повторили издание последнего. Таким образом, «полным» текстом кыпчакской части «Хроники» можно располагать, имея издания краткого списка и дополняющих его частей расширенного.

Первый, краткий (черновой) список хроники хранится в Национальной библиотеке в Париже – рукопись №194. Жан Дени опубликовал латинскую транскрипцию хроники, перевел ее на французский язык, снабдил издание словарем и индексом имен. Текст «Хроники» содержит записи с января 1060 [1611] по 3 [13] ноября 1062 [1613] г. [Deny 1957: 26-37].

Второй список «Каменецкой хроники», более полный, хранится в библиотеке Конгрегации мхитаристов в Венеции на острове св. Лазаря (рукопись № 1700) и содержит 169 страниц, из которых 151, 156 и 161 – чистые. Повествование начинается записью, датированной 15 октября 1006 [1560] г., однако после этой записи авторы обращаются к фактам 1430 г. Армянская часть рукописи предшествует кыпчакской, а затем продолжает ее: она описывает события с 1430 по 1610 г. и с 1648 по 1652 г. (стр. 7-73, 161-169). Армяно-кыпчакский текст охватывает 1611–1622 гг. (стр. 74-160). Текст краткого списка в полном варианте занимает стр. 74-89. Полный текст венецианской рукописи опубликован в оригинальной армянской графике Г. Алишаном [Алишан 1896; кыпчакская часть: стр. 68-110].

Э. Шюц опубликовал английский перевод значительной части кыпчакского текста этой рукописи, описывающей ход Цецорской кампании и Хотинской войны; перевод снабжен словарем, указателями, примечаниями, комментарием, обширным введением, обзором хроники армянского автора XVII в. Ованеса Каменаца и дневника путешествий, составленного его современником Симеоном Лехаца, а также очерком грамматики языка памятника [Schütz 1968].

Фрагменты, отсутствующие у Шюца и Дени, издал в транслитерации с английским переводом и глоссарием, указателями имен и географических названий И. Вашари [Vásáry 1969: 141-163].

Наш неполный русский перевод кыпчакской части «Каменецкой хроники» увидел свет в издании «Османская империя в первой четверти XVII века» (М.: Наука, 1984) [Османская империя: 53-71; комментарий: 168-171] и в украинском изложении в журнале «Жовтень» (1985, № 4) [Кам'янецька хроніка].

«Венецианская хроника» и «Хроника Польши» («Хроника Польского улуса») известны по рукописи Национальной библиотеки в Париже № 194, лл. 60-65 об.; 65 об.-67. Обе напечатаны Г.Алишаном [1896: 115-121; 122-123].

Фрагменты «Венецианской хроники» издал Ж.Дени [Deny 1957: 38-41].

«Хроника Польши» по рукописи и с факсимиле публикации Г.Алишана переиздана Ярославом Дашкевичем и Эдвардом Трыярским [Dachkevych, Tryjarski 1981]. Обе летописи, составленные на армяно-кыпчакском языке, чрезвычайно

кратки и описывают события от Рождества Христова до 1537 и 1530 гг. соответственно. Несмотря на фрагментарность и бессвязную отрывочность известий, некоторые свидетельства этих летописей ценны своей оригинальностью и неповторимостью в иных местных источниках. В частности, это интересные данные о деятельности армяно-кыпчакских колоний Каменца и Львова, об Армяно-Григорианской Церкви на Украине и пр.

Специально эти два памятника пока не исследовались. Ж.Дени высказал предположение, что «Венецианская хроника» возникла на основании некой «Львовской хроники». Судя по содержанию, далеко не «Львовской». Синоптические записи 14-го – начала 16 веков явно указывают, что хроникальные заметки, положенные в основу «Венецианской хроники», велись в течение 5-6 поколений в Каменце-Подольском и других местностях Подолии, Молдавии и Галиции. Затем записи были сведены в один список, хронологически не последовательный и не лишенный повторов. Надеемся, что наша публикация с русским переводом позволит разрешить многие недоуменные вопросы.

Правовые кодексы и акты документы

Юридическо-кодификационная, судебно-административная, а также хозяйственно-финансовая деятельность армян нашла разнообразное документальное отражение.

В целях легализации на государственном уровне применяемых в армянской общине норм уголовного и гражданского права был сделан перевод «Судебника» Мхитара Гоша 12 в. [Паповян 1964] с армянского на латинский, затем с латинского на польский, и наконец – с польского на армяно-кыпчакский язык. Судебник, латинский текст которого с многочисленными исправлениями, дополнениями и ограничительными комментариями был утвержден Сигизмундом I Старым в 1519 г., использовался в кыпчакской и в польской версиях 1523 года.

Не исключено, что в предшествующий период Судебник применялся и в оригинале, ибо священники и иные высокообразованные армяне знали не только среднеармянский, но и древнеармянский язык. Во всяком случае, у армян не было какого-либо еще свода законоположений, которым они могли бы пользоваться согласно древнейшей привилегии Казимира III от 1344 г., грамоте Яна из Чижова 1443 г., наместника польского и венгер-

ского короля Владислава III, и в соответствии с целым рядом аналогичных узаконений, повторявших почти дословно положение королевской грамоты Яна I Ольбрахта 1496 г.: «армянам позволяется судиться по собственным законам, перед своим войтом, не подчиняясь иной юрисдикции» [Сизоненко].

Кроме изданного кыпчакского списка, датированного 1523 годом, который теперь хранится под №1916 в Национальном институте имени Оссолинских во Вроцлаве [Lewicki, Kohnowa 1957: 241-251; 274-277; в ЦГИА Украины в Киеве имеется микрофильм этой рукописи: КМФ 15, опись 2, №294], известны еще два списка: львовская версия 1568 года – ркп. №176 (стр. 40-112) Национальной библиотеки в Париже [Macler 1908: 97-98]; и каменецкая версия 1575 года – ркп. №468 (лл. 68-102) Библиотеки Конгрегации армянских мхитаристов в Вене [Daschian 1896: 220-221; 943-945].

Польско-кыпчакская версия Судебника почти дословно повторяет 98 светских статей армянского оригинала. В то же время, довольно существенны расхождения между польско-кыпчакским Судебником и его армянским прототипом. В польско-кыпчакский свод законов не включена полностью первая часть Судебника, посвященная церковным законам и насчитывающая 124 статьи, и 27 светских статей (8, 10, 19, 29, 38, 39, 50, 62-65, 69, 75, 77, 85, 87, 93, 94, 96, 97, 101, 110, 114, 126-129). Статья 1 второй части Судебника Мхитара Гоша в кыпчакской версии перенесена во введение (по-польски введения нет). В дополнительных статьях 2 и 3 отчасти использованы нормы статей 16, 85 и 99 соответственно. Статья 63 объединяет статьи 72 и 73. Статьи 90 и 91 развивают содержание статьи 109.

24 статьи (доп. 1, доп. 2, доп. 4, статьи 1, 4, 9, 11, 16, 20, 21, 22, 24, 32, 37, 38, 42, 45, 60, 63, 69, 80, 88, 104, 117) польско-кыпчакской версии Судебника дополнены ограничительными нормами, добавленными при согласовании текста в польской королевской канцелярии.

Польский и кыпчакский тексты Судебника содержат 25 новых статей, связанных со спецификой местного правового окружения. Эти статьи включены в основной текст документа наряду с исходными.

Кыпчакские списки, кроме того, включают дополнительный третий раздел процессуального

содержания. В парижском и венском списках таких статей 41 (6-31, 33-47). Во вроцлавском списке дополнительных статей 94 (6-99), последняя из них – за 1594 год. Эти статьи и составили совершенно оригинальный Армяно-кыпчакский Процессуальный кодекс, который после был переведен на польский язык, качественно переработан и получил окончательную редакцию в 1604 году под названием *Porządek sądów i spraw prawa Ormiańskiego*. Польская версия опубликована на основе текста 1604 года с учетом 9 более поздних списков О.Бальцером, который предложил свою разбивку текста на статьи [*Porządek 1912*].

Армяно-кыпчакский Процессуальный кодекс 1523–1594 годов наиболее полно представлен в рукописи №1916 Национального института им. Оссолинских во Вроцлаве (лл. 294 об.-297). Дабы не вносить путаницу, кыпчакский оригинал кодекса в нашем издании мы разбили на статьи точно так же, как это сделал О.Бальцер, и в итоге получилось 94 статьи. Хотя в принципе можно было предложить и иное деление, более строго отвечающее кыпчакскому оригиналу.

Гражданские и духовные органы армянского самоуправления, официальные и общественные организации армян и частные лица фиксировали ход и результаты своей деятельности в актовых книгах и в виде отдельных документов.

В Каменце-Подольском актовая книга Армянского суда была единой, и в ней в течение веков производились записи самого разнообразного характера: финансовые, административные, судебные и пр.

Актовые книги цехов и братств до нашего времени не дошли. Упоминания о них не дают достаточного представления об их содержании.

Во Львове для записей различного характера существовали специальные книги: метрических записей, духовных дел, кассовые, судебные и др.

Записи в актовых книгах велись на армяно-кыпчакском, польском, латинском, армянском, итальянском, еврейском и украинском [например: *Акт.КП 11: 16 об.; 51 об.; 276 об.-277*] языках.

Древнейшие записи из числа текстуально известных относятся к 1521 г. и сделаны на армяно-кыпчакском языке [*Бжшкянц' 1830: 87*].

Самые поздние, также судебные, сделаны в 1786 г. на польском языке [*ЦГИА Украины в Киеве, ф. 39, оп. 1, д. 113, л. 1166*].

Судебные записи на кыпчакском языке дольше всего велись в Каменце-Подольском: последняя датирована 10/20 марта 1112/1663 г. [*ЦГИА Украины в Киеве, ф. 39, оп. 1, ед. хр. 42, л. 266*].

Последний документ из Каменца-Подольского относится к 8/18 декабря 1118/1669 г. – это завещание жены Симона Харахаша Зоси [*Библиотека АН Украины во Львове, ф. Баворовских, ркп. 1660 III, лл. 6-9*].

К наиболее позднему времени относятся метрические записи, сделанные в армянской церкви во Львове в 1681 г. [ркп. № 440 Библиотеки Конгрегации армянских мхитаристов в Вене].

Сегодня текстуально известно 40 актовых книг на армяно-кыпчакском языке. Три из них утеряны, и мы располагаем только опубликованными фрагментами: 298 записей из древнейшей актовоей книги армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского (1559–1567 гг.) по ркп. № 4386 Центрального архива древних актов в Киеве издал Т.И.Грунин [*Документы 1967*], а еще четыре текста отсюда опубликовал по рукописным копиям Х.И.Кучук-Иоаннесова и Ф.Е.Корша И.Абдуллин [*Абдуллин 1976*]; две записи из актовоей книги этого же суда за 1585 г. по рукописи, хранившейся впоследствии под № 4395 в этом же архиве, опубликовал М.Бжшкянц [*Бжшкянц' 1830: 158*]; ему же принадлежит публикация фрагмента одной записи на армяно-кыпчакском языке, датированной 1521 г., из книги Львовского Армянского духовного суда за 1463–1564 гг. [*Бжшкянц' 1830: 87*]. Остальные 37 книг хранятся:

в ЦГИА Украины в г. Киеве, ф. 39, оп. 1, ед. 8, 11, 12, 14, 15, 17, 19а, 20, 22, 24-37, 40-42, 157, 158 (всего 28 книг армяно-кыпчакского войтовского суда г. Каменца-Подольского за 1572–1663 гг. общим объемом свыше восьми тысяч листов);

в Библиотеке Конгрегации армянских мхитаристов в Вене, ркп. № 440 (книга метрических записей Львовской армянской церкви за 1636–1736 гг., 120 л.; по 1681 г. – на армяно-кыпчакском языке); № 444, 446 (две актовые книги Львовского армяно-кыпчакского войтовского суда за 1608–1624 и 1564–1608 гг., 79 и 177 лл. соответственно); ркп. № 446 на лл. 59-78 (по новой пагинации – 62-81) содержит второе послание апостола Павла к коринфянам, текст которого опубликован Э.Трыярским [*Трыярски 1976с: 287-344*]; № 452 (кассовая книга этого же суда за 1598–1637 гг., 140 л.); № 441, 447 (актовые книги Львовского ар-

мянского духовного суда за 1572–1630, 1643–1667 гг., 212 и 470 л.) [Schütz 1971];

в Библиотеке Конгрегации армянских мхитаристов в Венеции, ркп. № 1788, актовая книга Львовского армянского духовного суда за 1630–1642 гг., 1+179 л.;

в частных собраниях в Польше у наследников Мариана Левицкого, который длительное время занимался выявлением и сбором восточных и, в частности, армяно-кыпчакских письменных памятников, микрофильмов и фотокопий [Deny, Tryjarski 1964; Дашкевич 1977], имеется две книги: 1) актовая книга Львовского армянского войтовского суда за 1625–1630 гг., 48 л. (продолжение ркп. № 444 Библиотеки Конгрегации армянских мхитаристов в Вене); 2) книга метрических записей Львовского армянского архиепископства за 1660–1675 гг., объем которой неизвестен.

Общий объем сохранившихся правовых сводов и актовых книг, содержащих армяно-кыпчакские записи, превышает 18 тысяч страниц.

В архивах Львова, Вены и Варшавы хранится значительное число отдельных документов – оригиналов (брачные договоры, расписки, завещания, письма) и выписок из актовых книг, часто из утерянных. Преобладающая часть этих памятников находится в ЦГИА Украины во Львове.

Филологические труды

Филологические труды представлены двумя кыпчакскими пособиями по армянскому языку, несколькими глоссариями (по грамматике: *Мат. 3883: 206 об.-210 об.; Вен. 84: 1-5 об.; СПб. 8: 276-278 об.* и др.) и пятью армянско-кыпчакскими словарями.

Грамматические пособия составлены во Львове в 1581 г. (ркп. 2267 Матенадарана в Ереване, лл. 29-42) и в 1613 г. (Библиотека Конгрегации армянских мхитаристов в Вене, ркп. № 84, 178 л.).

Переводные общие алфавитные армянско-кыпчакские словари составлены, очевидно, там же, хотя на первой странице словаря Арм. 3 говорится, что он куплен в Молдове. Вот эти словари:

ркп. 51 I отдела рукописей Библиотеки Львовского университета, 366 стр.;

ркп. Арм. № 8 Государственной публичной библиотеки им. М.Е.Салтыкова-Щедрина в Санкт-Петербурге, 280 стр.;

ркп. Арм. 3 (106 л.) Национальной библиотеки в Вене;

ркп. № 84 (178 л.) и ркп. № 311 (301 л.) Конгрегации армянских мхитаристов в Вене;

В 1968–1972 гг. Э.Трыярский опубликовал в Варшаве конкорданс к кыпчакской части трех венских рукописей переводных словарей, дав толкование заглавных слов по-польски и по-французски, предпослал тексту обширное введение, а также привел факсимиле отдельных страниц всех пяти рукописей переводных словарей [Tryjarski 1968–1972]. На основании лексикографической работы Э.Трыярского проведены интересные этимологические разыскания Г.Дёрфером [Doerfer 1972], К.Менгесом [Menges 1972], и Дж.Клосоном [Clauson 1971], дающие повод для ряда существенных экстралингвистических предположений и выводов.

Толковый армянско-кыпчакский глоссарий диакона Лусига, в котором раскрыты значения труднопонимаемых слов и выражений Псалтыри, – ркп. 2267 Матенадарана в Ереване, лл. 43-52, – издан нами в оригинальной армянской графике и в латинской транскрипции [Garkavets, Khurshudian 2001: 557-582].

Культовая литература

В библиотеках и архивных собраниях Европы хранится значительное количество армяно-кыпчакских письменных памятников церковно-религиозного содержания. Известно пять рукописных Псалтырей, один сборник Посланий Апостола Павла, девять молитвенников, четыре сборника проповедей богослова Антона, несколько сборников житий святых и сочинений по истории христианства с заметками по астрологии и об уточнении календаря, один вечный календарь с пасхалией, один календарь на 18 лет и один список армянских и древнетюркских названий годов 12-летнего животного цикла. Не во всех случаях известно, кто является переводчиком данных текстов с древнеармянского, а отчасти и с других языков.

Возьмем к примеру великолепный полный перевод Псалтыри, который включает традиционно приобщаемые к псалмам песни, молитвы и гимны из других книг Ветхого Завета, в том числе неканонические. Первый перевод Псалтыри, как явствует из колофонов, сделан во Львове в 1575 году. Но ни автор, ни писец в рукописи не указаны. Мы высказали предположение, что этот перевод принадлежит тоже львовскому диакону Лусигу, который спустя пять лет составил новую редакцию

кыпчакского текста. Но в принципе первым переводчиком мог быть и кто-то иной. В 1581 году диакон Лусиг вновь возвратился к своему переводу и внес в него новые существенные изменения. Во всяком случае, 3 из 5 сохранившихся кыпчакских Псалтырей явно написаны рукой диакона Лусига.

Переводами занимались многие знатоки древнеармянского, еврейского, латинского и кыпчакского языков, благодаря чему мы имеем удовольствие сравнивать между собой различные версии.

В единственном списке сохранился полный сборник Посланий Апостола Павла, переведенный и написанный рукой священника Микаеля, сына Косты, в 1562 году во Львове. В колофоне автор перевода отмечает, что одним из основных его занятий было учительство. Поскольку Павел часто цитирует Святое Письмо, в том числе псалмы, мы обратили внимание на сходство кыпчакских переводов священника Микаеля и переводов тех же мест в Псалтыри 1575 года, и у нас невольно возникла мысль о его причастности к этой анонимной Псалтыри и о том, что диакон Лусиг, составивший построчный глоссарий к Псалтыри в 1580 г., – один из самых талантливых его учеников.

Перевод всегда был мощным стимулом активизации ресурсов родного языка. И кыпчакский не оказался исключением. Благодаря переводческой деятельности целой плеяды преимущественно безымянных армян-кыпчакофонов в живую ткань иудейских и христианских произведений были навечно вплетены наряду с повседневными словами многие архаизмы того времени, представлявшие дохристианские верования кыпчаков, их мировоззрение, их историческую память о многовековой социально-экономической, культурной и духовной жизни. Языческая лексика кыпчаков-небопочитателей, обретая новое содержание, ясно указывает и на специфику прежних верований и прежней общественной жизни. Возьмем для примера всего лишь несколько слов – «бог», «господь, владыка, князь, правитель, судья», с одной стороны, и «империя» – с другой. Бог именуется словом *tejri*, а господь, владыка, князь, правитель, судья – словом *bii*. В последнем значении используются также слова *yaryučĭ* и *töräčĭ*. Империя, а конкретнее – Византийская империя, называется *Хаянат*, а выходец из этого государства – *хауап* (по-старому), или *ирит* (по-новому), т. е. «грек». Подобных словесных алмазов и жемчужин в канве кыпчакских текстов великое множество, и в своей совокупно-

сти они представляют сокровищницу древней кыпчакской и общетюркской истории, которую еще предстоит раскрыть во всем ее богатстве.

Один из кыпчакских молитвенников уникален тем, что он не написан при помощи гусяного пера чернилами из дубовых орешков, а напечатан армянскими буквами с металлических наборных форм типографской краской. Титульный текст на обложке гласит: *Açot'k' hasaragaç k'ristoneiç. Alyiš Bitiki. Hali ävälgi basildi haybatina Biy Tejriniñ yergälikinä körä Ermeni surp yuḫövünün. Der Jovhanes ašira Karmadaneñç. İlvda. Tvagan 1067, p'ed(rvar) 27* «Молитвы для простых христиан. Молитвенник. Ныне впервые напечатан во славу Господа Бога по канону святой Армянской церкви. Отцом Йованнесом Кармаданенцом. Во Львове. Года 1067 [1618], февраля 27 [марта 5]». В этот день набор был начат, а закончен, как сказано на последней странице, 20 [30] марта 1067 [1618] года. На титуле по-армянски сказано: «Молитвы для простых христиан (Общенародные молитвы христиан)». Значит, книга задумана как массовое издание для местных простых армян, родным языком которых был кыпчакский и которые армянского языка, как, например, священники, не знали. Единственный известный экземпляр этой книги объемом 172 (2+168+2) страницы сегодня хранится в библиотеке Лейденского университета. Очевидно, это первая в мире кыпчакская печатная книга. К будущему 400-летию юбилею кыпчакского книгопечатания Центр евразийских исследований «Дешт-и-Кыпчак» готовит научное переиздание уникального памятника. Здесь публикуем полную транскрипцию этой уникальной книги.

Помимо указанных произведений, известна одна заметка с изъяснением знаков Зодиака [Tryjarski 1968] и еще несколько текстов различного содержания в разных рукописях (фрагменты Евангелия, памятные записки и пр.). В рукописном «Житии святых» («Хайсмавурке»), составленном на древнеармянском языке и хранящемся под шифром Арм. № 2 в Государственной публичной библиотеке им. М.Е.Салтыкова-Щедрина в Санкт-Петербурге, содержится колофон (памятная запись) 1620 г. на армяно-кыпчакском языке (лл. 605-606), который опубликован И.А.Абдуллиным [Абдуллин 1971]; аналогичный колофон имеется также в сборнике, хранившемся до последнего времени в румынском городе Герла [Жоланджян 1969: 441-442].

Особого внимания заслуживает один-единственный армяно-кыпчакский эпиграфический памятник: на двух сторонах деревянного сволака (потолочной балки) армянского дома во Львове опытным резчиком в 1609 г. выполнена памятная надпись, содержащая фрагмент псалма 120/121 [Дашкевич, Трыярский 1973; Абдуллин 1973]. Данный текст заметно отличается от всех имеющихся в нашем распоряжении рукописных кыпчакских переводов этого псалма.

Светская художественная литература

Из образцов светской художественной литературы пока обнаружен лишь армяно-кыпчакский вариант распространенного на Востоке дидактического произведения «История мудрого Хикара», или «Сказание об Акире премудром». Это ркп. № 468 (лл. 54 об.-62) Библиотеки Конгрегации армянских мхитаристов в Вене. Этому произведению посвящена совместная работа Ж.Дени и Э.Трыярского, в которой авторы предполагают, что это перевод армянской версии [Deny, Tryjarski 1964a], и публикация памятника моим алматинским учеником Сисенбаем Джолаевичем Кудасовым [Кудасов 1990]. К светским художественным произведениям примыкают высокохудожественные литературные творения на религиозные темы. Исправленную транскрипцию этого дидактического шедевра мы включили в настоящий сборник.

Содержание книги и особенности подачи материала

В книге представлены 110 уникальных кыпчакских письменных памятников, составленных армянской графикой в 16–17 веках, иначе – памятников армяно-кыпчакского (армяно-половецкого) языка, который в самих текстах часто именовался и как татарский.

Прежде полагалось, что памятников несколько больше.

По сообщению мхитаристов, венецианская рукопись №1270 – это Библия на армянском языке, и в ней кыпчакских текстов нет.

Рукописи № 81 в Конгрегации армянских мхитаристов в Венеции, о которой Еганян со ссылкой на Саркисяна, сообщил, что это Псалтырь, переписанная рукой диакона Лусига [Саргисян 1914: 359-362; Еганян 1962: 152], вообще не существует. Скорее всего, мы имеем дело с опечаткой, и речь должна идти о венецианской рукописи №11.

Естественнонаучные сочинения

Из памятников, относящихся к естественным наукам, выявлен один. Это труд по алхимии и другим научным дисциплинам «Тайны философского камня» львовянина Андрея Торосовича 1626–1631 гг. из собрания ЦГИА Украины в г.Киеве – ф. 250, оп. 3, ед. 32 (прежде: ф. 228, оп. 1, ед. 89), 176 л. [Гаркавец 1981; 1993: 199-202]. В этой уникальной по содержанию рукописи на кыпчакском языке описаны многочисленные опыты автора по химии, садоводству, селекции, имеются хроникальные заметки и выписки из трудов выдающихся ученых древности и средневековья.

Как видно из обзора, письменные памятники на армяно-кыпчакском языке, значительны по объему и очень разнообразны в жанровом отношении, что делает их необходимыми источниками по истории тюрков и тюркских языков и литератур Юго-Восточной Европы 16–17 вв. Огромна лингвистическая ценность этих памятников, в свое время отмеченная всеми издателями текстов, ибо в них нашел отражение язык разговорный, принадлежащий одному из древних этно-лингвистических ответвлений кыпчаков-куманов-половцев и отчасти известный по миссионерскому памятнику конца 13 – начала 14 вв. «Codex Cumanicus».

Кроме того, здесь не принимаются во внимание также турецкие и огузско-татарские армяно-письменные памятники, которые раньше ошибочно были отнесены к армяно-кыпчакским. В частности, это касается рукописей 1764, 3291, 7117, 7316 Матенадарана им. Маштоца, которые на самом деле являются турецкими, и огузско-татарского сборника псалмов из Западнонемецкой (Прусской государственной) библиотеки в г. Марбурге (Ms. or. oct. 3145) [Абдуллин 1974: 170].

Археографическое описание памятников в настоящем сборнике обычно включает образцы текстов, иногда с переводом на русский язык. Летописи и культовые памятники, отличающиеся богатством фактажа и языковым своеобразием, как правило, воспроизведены в полном объеме.

Кыпчакские тексты, украинизмы, полонизмы и другие местные заимствования даются в транс-

крипции – ради передачи звуковой специфики кыпчакской речи.

Собственно армянские выражения транскрибируются по западноармянскому типу – согласно характеру чтения армянских букв в памятниках данного ареала.

Сокращения, не вызывающие сомнений, типа *A[sduadzolj]* “Богу”, *d[er]* “господь; господин”, *A[nu]n A[sduadzolj]* “Во имя Бога”, *s[ur]p* “святой”, *tv[agan]* “год”, *tv[aganni]* “года”, *g[el]s* “половина”, *b[a]r[on]* “барон, господин”, *g[a]t[oyi]g[os]* “католикос”, *yeres[poḫan]* “староста” и подобные, а также буквенные обозначения чисел и дат раскрываются без комментариев, хотя, например, в идущих сплошным списком летописных датах такие аббревиатуры мы сочли возможным оставить как есть. Проблематичные сокращения типа *fli* (*froli*), *fliu*, *flu* (*frolü*) “флорин”, *sb*, *sbg* (*sbidag*, *sbidaga*, *sbidagi*), *hrš* “деньги; грош” не раскрываем.

Стяженные обозначения типа *ayr[i]χ*, *aly[i]š*, *b[i]lä*, *b[i]yov*, *b[i]rov*, *č[i]da-*, *č[i]χ-*, *č[i]χar-*, *č[i]llat-*, *č[i]pč[i]χ*, *č[i]raχ*, *č[i]rim*, *d[i]r*, *d[i]r*, *dž[i]ns*, *χ[i]lič*, *χ[i]l-*, *χ[i]lin-*, *χ[i]r-*, *χ[i]rs[i]z*, *χ[i]s-*, *χ[i]sil-*, *χ[i]st[i]r-*, *χ[i]z*, *χ[i]zin-*, *-l[i]χ*, *-l[i]χ*, *n[i]šan*, *r[i]svay*, *s[i]yin-*, *s[i]n-*, *s[i]nd[i]r-*, *-s[i]z*, *-s[i]z*, *t[i]r*, *t[i]n-*, *t[i]r*, *yar[l[i]ya-*, *y[i]γ-*, *y[i]χ-*, *y[i]l*, *y[i]rt-*, а также редуцированные графические комбинации *[k]k*, *[l]l*, *[n]n*, *[ŋ]n*, *[s]s*, *[t]t* раскрываем, как правило, без оговорок, ибо это в большей степени дань армянской графической традиции, хотя в какой-то мере имеет место и отражение тюркской редуции.

Текст памятника воспроизводится обычно прямым шрифтом. Курсивом набираются армян-

ские названия молитв и оригинальные ремарки в начале молитв, указывающие на то, что эти молитвы провозглашаются священником (*K'ahana* или *K'ahana aytar*) либо диаконом (*Sargawak* или *Sargawak aytar*) или в определенное время.

Символы, восстановленные согласно параллельным текстам или в соответствии с требованиями грамматики, также печатаются курсивом, а не в квадратных скобках, что визуально затруднило бы чтение и усложнило электронный поиск: *antın*, *kendiniñ*, *körgüzdü*. Если же основной текст набран курсивом, то восстановленные буквы пишутся прямым шрифтом: *antın*, *kendiniñ*, *körgüzdü*.

После транскрипции ошибочно употребленного слова в квадратных скобках со знаком равенства приводим правильную словоформу, заимствуемую обычно из параллельных текстов, например: *antij* [=atij].

В квадратных скобках приводим также пропущенные фрагменты текстов – целые слова, словосочетания, предложения, стихи, без которых смысл текста теряется либо серьезно искажается.

В квадратных скобках после транскрипции в тех случаях, когда написание слова отличается необычностью или предполагает варианты, приводим его транслитерацию, например: *hayufsunur-sen* [*hayuvsunursen*], *künümdä* [*könümdä*].

При воссоздании армянописьменных польских текстов носовые гласные передаются буквосочетаниями, а твердые и мягкие свистящие и плавные с помощью специальных графем не различаются – в соответствии со спецификой их армянского обозначения.

Автор считает своим приятным долгом выразить глубокую признательность многим и многим искренним благодетелям в разных странах за деятельную помощь в выявлении армяно-кыпчакских письменных памятников и приобретении их копий.

Эдуарду Шагеновичу Хуришудяну и Рузан Гагиковне Саркисян, кроме того, мы благодарны за бесценные арменистические консультации, Альжану Айтимбетовичу Шомаеву – за поддержку на этапе публикации, а Виктору Львовичу Шмонину и его сотрудникам – за качественную печать и оформление издания.

Каждый словно бы выполнял волю наших книжников, умолявших не забыть помянуть их в своих святых молитвах хотя бы одним отченашем.

Литература

- Абдуллин И. А. “Памятная записка” Агопа на армяно-кыпчакском языке (1620) // Советская тюркология. – 1971. – №3. – Стр. 118-129.
- Абдуллин И. А. Армяно-кыпчакская эпиграфика // Тезисы докладов Итоговой научной сессии Казанского филиала АН СССР за 1972 год. – Казань, 1973. – Стр. 48-52.
- Абдуллин И. А. Армяно-кыпчакские рукописи и их отношение к диалектам татарского языка // Материалы по татарской диалектологии. – Казань, 1974. – Стр. 166-185.
- Абдуллин И. А. Армяно-кыпчакские тексты из архива Ф.Е.Корша // Татар теле һәм әдәбияты. – Казан, 1976. – Кн. 5. – Стр. 5-23.
- Абдуллин И. А. Протокол от 17 августа 1580 г. // Исследование языка древнеписьменных памятников. – Казань, 1980. – Стр. 40-65.
- Абдуллин И. А. Памятная запись Киркора на кыпчакском языке // Лексика и стилистика татарского языка. – Казань, 1982. – Стр. 67-72.
- Акты армянского суда г.Каменец-Подольского (XVI в.) / Подготовка текста и предисловие В.Р.Григоряна. – Ереван, 1963.
- Алішан Г. Каменіц‘: Тарегірк һайоц‘ Лһастані йеу Руменіой һауастч‘еай йауелуацовк‘. – Венетік, 1896.
- Анасян А.С. Библиография // Армянский судебник Мхитара Гоша / Пер. с древнеармянского А.А.Паповяна. – Ереван: Изд-во АН АрмССР, 1954. – Стр. 249-259.
- Бартольд В. В. Сочинения. – М., 1968. – Т. 5. – 757 с.
- Бжшкянц‘ М. Чанапарһордудт‘іун ‘і Лһастані йеу йайл коғманс бнакялс ‘і һайказанц‘ серелоц‘ ‘і нахнеац‘ Ані к‘ағак‘ін. – Венетік, 1830.
- Биобиблиографический словарь отечественных тюркологов (дооктябрьский период) / Под ред. и с введением А. Н. Кононова. – М.: Наука, 1974. – 342 с.
- Брун Ф. Черноморье. – Одесса, 1880. – Ч. 2.
- Вірменські колонії на Україні // Радянська енциклопедія історії України. – К., 1969. – Т.1. – Стор. 313.
- Владимирский-Буданов М. В. Немецкое право в Польше и Литве // Журнал Министерства народного просвещения. – 1868. – Ч. 11 (140), ноябрь. – Стр. 519-586 (Армянская юрисдикция. – Стр. 556-566).
- Гаркавец А. Н. Конвергенция армяно-кыпчакского языка к славянским в XVI-XVII вв. – Киев, Наукова думка, 1979.
- Гаркавец А. Н. Армяно-кыпчакские письменные памятники XVI-XVII в. // Средневековый Восток: Источниковедение и историография. – М., 1980. – Стр. 81-90;
- Гаркавец А. Н. Две новонайденные армяно-кыпчакские рукописи // Тюркологический сборник, 1977. – М.: Наука, 1981. – Стр. 76-80.
- Гаркавец А. Н. Кыпчакские языки: куманский и армяно-кыпчакский. – Алма-Ата: Наука, 1987.
- Гаркавец А. Н. Тюркские языки на Украине. – К.: Наук. думка, 1988.
- [Гаркавец А. Н., Хуршудян Э. Ш.] Armenian-Qypchaq Psalter written by deacon Lussig from Lviv / Ed. by A. Garkavets, E. Khurshudian. – Almaty: Desht-i Qypchaq, 2001. – 656 pp.
- Гаркавец А.Н. Армяно-кыпчакское письменное наследие XVI–XVII вв. // Отечественная история (Алматы), 2002, № 2. – Стр. 7-26.
- Гаркавец А.Н., Сапарғалиев Г. Кыпчакско-польская версия Армянского Судебника и Армяно-кыпчакский Процессуальный кодекс. – Алматы: Дешт-и-Кыпчак, 2002 (в печ.).
- Гаркавец О. М. Вірмено-кыпчакські рукописи в Україні, Вірменії, Росії: Каталог. – Київ: Українознавство, 1993.
- Гаркавец О. М. Уруми Надазов’я: історія, мова, казки, пісні, загадки, прислів’я, писемні пам’ятки. – Алма-Ата: Український культурний центр, 1999.

- Гаркавец О. М. Урумський словник.– Алма-Ата: Баур, 2000.
- Голубовский П. Печенеги, торки и половцы до нашествия татаров.– К., 1884.
- Гордлевский В. А. Лексика караимского перевода Библии // Избранные сочинения.– М., 1961.– Т. 2.– Стр. 155-159.
- Григорян В. Р. Об актовых книгах армянского суда г.Каменец-Подольска (XVI-XVII вв.) // Восточные источники по истории народов Юго-Восточной и Центральной Европы.– М.: Наука, 1964.– Т. 1.– Стр. 276-296.
- Григорян В. Р. История армянских колоний Украины и Польши: Армяне в Подолии.– Ереван, 1980.
- Грунін Т. І. Про новознайдени половецькі документи // Східній світ.– 1930.– №12.– Стор. 254.
- Дашкевич Я. Р. Армянские колонии на Украине в источниках и литературе XV-XIX веков.– Ереван, 1962.
- Дашкевич Я. Р. Армянское книгопечатание на Украине в XVII в. // Историко-филологический журнал.– 1963.– №4.– Стр. 115-130.
- Дашкевич Я. Р. Адміністративні, судові й фінансові книги на Україні в XIII-XVIII ст. // Історичні джерела та їх використання.– К., 1969.– Вип. 4.– Стор. 129-171.
- Дашкевич Я. Устав армянской общины в Каменце-Подольском 1616 г. // Rocznik Orientalistyczny.– 1976.– Т. 38.– Стр. 101-109.
- Дашкевич Я. Р. Львовские армяно-кыпчакские документы XVI-XVII вв. как исторический источник // Историко-филологический журнал АН АрмССР.– 1977.– №2.– Стр. 163-164.
- Дашкевич Я. Р. Армяно-кыпчакский язык: Библиография литературы 1802-1978 // Rocznik Orientalistyczny.– 1979.– Т. 40, z. 2.– Стр. 79-86.
- Дашкевич Я. Р. Армяно-кыпчакский язык в освещении современников: Об использовании экстралингвистических данных для истории тюркских языков // Вопросы языкознания.– 1981, № 5.– Стр. 79-92.
- Дашкевич Я. Р. Армяно-кыпчакский язык: Этапы истории // Вопросы языкознания.– 1983, № 1.– Стр. 91-107.
- Дашкевич Я., Трыарский Э. Договор Н.Торосовича с львовскими и каменецкими армянами 1627 г. как памятник армяно-кыпчакского языка // Rocznik Orientalistyczny.– 1969.– Т. 33, z. 1.– Str. 77-96.
- Дашкевич Я., Трыарский Э. Армяно-кыпчакские предбрачные договоры из Львова (1598-1638 гг.) // Rocznik Orientalistyczny.– 1970а.– Т. 33, z. 2.– Str. 67-107.
- Дашкевич Я., Трыарский Э. Армяно-кыпчакский документ из Константинополя 1618 г. // Folia Orientalia.– 1970б.– Т. 11.– Str. 123-137.
- Дашкевич Я., Трыарский Э. Армяно-кыпчакская надпись из Львова (1609) и вопросы изучения средневековых памятников армяно-кыпчакской эпиграфики // Rocznik Orientalistyczny.– 1973.– Т. 35, z. 2.– Str. 123-135.
- Дашкевич Я., Трыарский Э. Армяно-кыпчакское завещание из Львова 1617 г. и современный ему польский перевод // Rocznik Orientalistyczny.– 1974а.– Т. 36, z. 2.– Str. 119-131.
- Дашкевич Я., Трыарский Э. Армяно-кыпчакские долговые обязательства из Эдирне (1609 г.) и Львова (1615 г.) // Rocznik Orientalistyczny.– 1974б.– Т. 37, z. 1.– Str. 47-58.
- Дашкевич Я., Трыарский Э. Древнейший армяно-кыпчакский документ из львовских коллекций (1583 г.) и изучение билингв предбрачных договоров львовских армян // Rocznik Orientalistyczny.– 1975.– Т. 37, z. 2.– Str. 33-47.
- Дашкевич Я., Трыарский Э. Пять армяно-кыпчакских документов из львовских коллекций (1599-1669 г.) // Rocznik Orientalistyczny.– 1978а.– Т. 39, z. 1.– Str. 85-132.
- Дашкевич Я., Трыарский Э. Армяно-кыпчакские денежные документы из Львова (конец XVI в. – 1657 г.) // Rocznik Orientalistyczny.– 1978б.– Т. 40, z. 1.– Str. 49-69.
- Дашкевич Я., Трыарский Э. Три армяно-кыпчакских записи львовского армянского духовного суда 1625 г. // Rocznik Orientalistyczny.– 1979.– Т. 41, z. 1.– Str. 57-80.
- Документы на половецком языке XVI в. / Подготовил Т. И. Грунин.– М.: Наука, 1967.– 430 с.
- Еганян О. С. Об одном армяно-кыпчакском грамматическом пособии // Вопросы языкознания.– 1962.– №5.– Стр. 152-154.
- Езян К. Насильственная уния армян Польши с Римской церковью.– СПб., 1884.
- Изидинова С.Р. Фонетические и морфологические особенности крымскотатарского языка в ареальном освещении: Автореф. дис.... канд. филол. наук.– М., 1982.– 21 с.

- “История Хотинской войны” Иоаннеса Каменецкого // Историко-филологический журнал АН АрмССР.– 1958.– №2. Стр. 258-286.
- Кам’янецька хроніка // Жовтень.– 1985.– №4.– Стр. 95-105.
- Кись И. Участие армян в развитии ремесла г. Львова в XV-XVII вв. // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов.– К., 1965.– Вып. 2.– Стр. 137-139.
- Коланджян С. Краткий каталог армянских рукописей города Герла // Вестник Матенадара.– 1969.– №9.– Стр. 433-485 (на арм. яз.).
- Кононов А. Н. История изучения тюркских языков в России (дооктябрьский период).– Л.: Наука, 1982.– 360 с.
- Корхмазян Э. М. Армянская миниатюра Крыма (XVI-XVII вв.).– Ереван, 1978.
- Кривонос Н. К. К истории армянских ремесленников во Львове в первой половине XVII в. // Изв. АН АрмССР. Обществ. науки.– 1962.– №8.
- Кривонос Н. К. Некоторые данные о библиотеках армян во Львове в XVII в. // Историко-филологический журнал АН АрмССР.– 1963.– №1.
- Кривонос Н. К. К истории армянской колонии во Львове во второй половине XVII в. // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов.– Ереван, 1971.– Вып. 3.– Стр. 241-249.
- Кримський А. Ю. Твори в п’яти томах.– К.: Наукова думка, 1974.– Т. 4. Сходознавство.
- Крипякевич И. П. К вопросу о начале армянской колонии во Львове // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов.– К., 1965.– Вып. 2.– Стр. 122-127.
- Құдасов С. Ж. Армян жазулы қыпшақ ескерткіші “Дана Хикар сөзінің” тілі.— Алматы: Ғылым, 1990.
- Кульчицкий В. С. Армянский “Судебник” Мхитара Гоша и его применение во Львове // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов.– К.: Наук. думка, 1965.– Вып. 2.
- Курышжанов А. Формы и значения падежей в языке “Codex Cumanicus”: Автореф. дис. ... канд. филол. наук.– Алма-Ата, 1956.– 15 с. •
- Курышжанов А. К изучению куманских загадок // Вопросы истории и диалектологии казахского языка.– Алма-Ата, 1960.– Вып. 2.– Стр.167-176.
- Курышжанов А. К истории изучения разговорной речи кипчаков XIII–XIV вв. // Изв. АН КазССР. Сер. обществ, наук.– 1970.– № 6.– Стр. 53-60.
- Курышжанов А. К. К истории изучения куманского языка //Изв. АН КазССР. Сер. обществ. наук.– 1972.– № 6.– Стр. 32-42.
- Курышжанов А. К. Язык старокыпчакских письменных памятников XIII–XIV вв.: Автореф. дис. ... докт. филол. наук.– Алма-Ата, 1973.– 58 с.
- Курышжанов А. К. О замечаниях редакторов на полях рукописи “Кодекс Куманикус” // Советская тюркология.– 1974.– № 6.– Стр. 86-97.
- Курышжанов А. К., Жұбанов А. К., Белбогаев А. Б. Қуманша-қазақша жиілік сөздік.— Алматы: Ғылым, 1978.— 277 б.
- Лексикон латинський Є. Славинецького. Лексикон словено-латинський Є.Славинецького та А.Корецького-Сатановського.– Київ, 1973.– 541 с.
- Линниченко И. А. Черты из истории сословий в Юго-Западной (Галицкой) Руси XIV-XV в.– М., 1894.
- Линниченко И. А. Общественная роль армян в прошлом Юго-Западной России // Чтения в Историческом обществе Нестора летописца.– К., 1895.– Кн. 9.
- Малов С. Е. К истории и критике Codex Cumanicus // Изв. АН СССР. Отд. гуманитарных наук.– 1930.– Стр. 347-375.
- Мацюк О. Я. Джерелознавче значення філіграней документів львівських вірмен XVI-XVII ст. // Історичні джерела та їх використання.– Київ, 1969.– Стр. 267-288.
- Мацюк О. Я. Папір та філіграні на українських землях (XVI – початок XX ст.).– Київ: Наук. думка, 1974.
- Микаелян В. История армянской колонии в Крыму: Автореф. дисс. ... докт. ист. наук.– Ереван, 1965.
- Мусаев К. М. Грамматика караимского языка: Фонетика и морфология.– М., 1964.– 344 с.
- Наджиб Э. Н. Кыпчакско-огузский литературный язык Мамлюкского Египта XIV века: Автореф. дис. ... докт. филол. наук.– М., 1965.– 94 с.
- Наджиб Э. Н. О средневековых литературных традициях и смешанных письменных тюркских

- языках // Советская тюркология.— 1970.— № 1.— Стр. 87-92.
- Османская империя в первой четверти XVII века.— М.: Наука, 1984.
- Паповян А. А. Армянский судебник Мхитара Гоша. Пер. с древнеарм.— Ереван, 1954.
- Пашуто В. В. Половецкое епископство // Ost und West in der Geschichte des Denkens und der kulturellen Beziehungen.— Berlin, 1966.— S. 33-40.
- Петросян Езник, епископ. Армянская Апостольская Святая Церковь: Епархия Юга России Армянской Апостольской Церкви. 3-е изд.— Краснодар, 1998.
- Пінгірян Г. П. З історії боротьби українських вірменів проти насильницького запровадження унії в 30-х роках XVII ст. // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР.— 1963.— №5.— Стор. 46-51.
- Присоединение Крыма к России.— СПб., 1885.— Т. 3.
- Самойлович А. Н. К истории и критике Codex Cumanicus / Докл. Рос. Акад. наук.— 1924.— Стр. 86-89.
- Саргісян Б. Ц'уц'ак хайерен дзераграц' Матенадаранін мхіт'ареанц' і Венедік.— Венедік, 1914, т. 1; 1924, т. 2; 1966, т. 3.
- Севортян Э. В. Аффиксы глаголообразования в азербайджанском языке.— М., 1962.— 644 с.
- Сецинский Е. Город Каменец-Подольский.— К., 1895а.
- Сецинский Е. Исторические сведения о приходах и церквях Подольской епархии. 1. Каменецкий уезд // Тр. Подольского епархиального историко-статистического комитета.— Каменец-Подольский, 1895б.— Вып. 7.— Стр. 75-82.
- Сецинский Е. Материалы для истории цехов в Подолии.— Каменец-Подольский, 1904.
- Собрание актов, относящихся к обозрению истории армянского народа.— М., 1838.— Ч. 1.
- Список актовых книг, хранящихся в Киевском центральном архиве // Университетские известия.— 1864.— №7.— Прибавление I.
- Хачикян Л. С. Новые материалы о древней армянской колонии в Киеве // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов.— Ереван, 1961.— Вып. 1.— Стр. 110-120.
- Хуршудян Э.Ш., Муканова Д. Д. Из истории армяно-казахстанских отношений.— Ереван, 1999.
- Ц'уц'ак дзераграц' Маштоц'і анван Матенадарані / Еганян О., Зейтунян А., Антабян П.— Ереван, 1965, т. 1; 1970, т. 2.
- Шевченко Ф. П. Армяне в украинском казацком войске XVII-XVIII в. // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов.— К., 1965.— Вып. 2.— Стр. 93-90.
- Щербак А. М. Очерки по сравнительной морфологии тюркских языков: Глагол.— Л., 1981.— 183 с.
- Юдахин К. К. Киргизско-русский словарь.— М., 1965.— 973 с.
- Abraham W. Powstanie organizacji Kościoła łańskiego na Rusi.— Lwów, 1904.
- Acta grodzkie i ziemskie.— Т. 3.— N 45.
- Akinian P. N. Katalog der Armenischen Handschriften zu Lewów und Stanislawów.— Wien, 1961.
- Antoni J. (Rolle I. I.). Zameczki Podolski na kresach Multańskich.— Kraków, 1869.— Т. 2. Kamieniec nad Smotryczem.
- Arménie entre Orient et Occident: Trois mille ans de civilisation. Ed. R. H. Kévorkian.— Paris, 1996.
- Asim N. Kıpçak Türkçesine dair // Darülfünün Edebiyat Fakültesi Mecmuası.— 1916.— D. 1, b. 4.— 381-383 s.
- Augustynowicz-Ciecierska H., Sczaniecki P. Kronika benedyktynek ormiańskich // Nasza Przeszłość, 1984, N 62, s. 97-150.
- Bałzer O. Sądownictwo ormiańskie w średniowiecznym Lwowie.— Lwów, 1909.
- Bałzer O. Statut ormiański w zatwierdzeniu Zygmunta I z r. 1519.— Lwów, 1910.
- Bang W. Beiträge zur Erklärung des komanischen Marienhymnus// Nachr. Gesell. Wiss. Göttingen. Phil.-hist. Klasse.— 1910a.— B. 1.— S. 61-73.
- Bang W. Beiträge zur Kritik des Codex Cumanicus // Bull. Acad. Belg.— 1911a.— Т. 1.— S. 13-40.
- Bang W. Über einen komanischen Kommunionshymnus // Bull. Acad. Belg.— 1910b.— Т. 5.— S. 230-239.
- Bang W. Komanische Texte/ / Bull. Acad. Belg.— 1911b.— S. 459-473.
- Bang W. Die komanische Bearbeitung des Hymnus "A soils ortus cardine" // Festschr. Wilhelm Thomsen.— Leipzig.— 1912a.— S. 39-43.
- Bang W. Über die Rätsel des Codex Cumanicus // Sitzungsberichte Preus. Akad. Wiss. Phil.-hist. Klasse.— 1912b.— S. 334-353.
- Bang W. Über das komanische TEIZMAGA und Verwandtes // Bull. Acad. Belg.— 1913a.— S. 16-20.

- Bang W. Über die Herkunft des Codex Cumanicus // Sitzungsberichte Preus. Akad. Wiss. Phil.-hist. Klasse.— 1913b.— S. 244-245.
- Bang W. Der komanische Marienpsalter nebst seiner Quelle herausgegeben // Bang W., Marquart J. Osttürkische Dialektstudien.— Berlin.— 1914.— S. 239-276.
- Bang W. Turkologische Briefe aus dem Berliner Ungarischen Institut. Erster Brief. Hegemonius Frage. KelejoV = kelepen des Codex Cumanicus. Eine unbekante Quelle dieses Kodex // Ungar. Jahrbücher.— 1925.— S. 41-48.
- Baranowski B. Ormianie w służbie dyplomatycznej Rzeczypospolitej // Myśl Karaimska, I, 1945-1946, s. 119-137.
- Barącz S. Pamiątki miasta Stanisławowa.— Lwów, 1858.
- Barącz S. Rys dziejów Ormiańskich.— Tarnopól, 1869.
- Bischoff F. Das alte Recht der Armenier in Lemberg // Sitzungsberichte der Keizerlicher Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse, Bd 40, 1862.
- Bischoff F. Das alte Recht der Armenier in Polen // Oesterreichische Blätter für Literatur und Kunst, Bd. 28, 33, 37, 39, 1857.
- Bischoff F. Urkunden für Geschichte der Armenier in Lemberg // Archiv für Kunde Oesterreichischer Geschichtsquellen, Bd 32, Wien, 1865
- Blau O. Über Volkstum und Sprache der Kumanen // Ztschr. Deutsch. Morgenland. Gesell.— 1874.— B. 29.— S. 556-587.
- Bodrogligeti A. The Persian Vocabulary of the Codex Cumanicus.— Budapest. 1971.— 235 p.
- Clauson G. Armeno-Qıpçaq // Rocznik Orientalistyczny.— 1971.— T. 34, z. 2.— Str. 7-14.
- Dachkévytch Ya., Tryjarski E. “La Chronique de Pologne” — un monument arméno-kiptchak de première moitié du XVII siècle // Rocznik Orientalistyczny.— 1981.— T. 42, z. 1.— Str. 5-26.
- Dashian Ja. Catalog der armenischen Handschriften in der Mechitaristen-Bibliothek zu Wien.— Wien, 1895.
- Deny J. Les indications sur des textes inédits en turk-kiptchak ou kiptchak-coman // Journal Asiatique.— 1921.— Ser. 11.— T. 18.— N 1.— 134-135 pp.
- Deny J. L’arméno-coman et les “Éphémérides” de Kamieniec (1604-1613).— Wiesbaden, 1957.
- Deny J., Tryjarski E. “Histoire du sage Hikar” dans la version arméno-kiptchak // Rocznik Orientalistyczny.— 1964a.— T. 27, z. 2.— Str. 7-61.
- Deny J., Tryjarski E. La littérature arméno-kiptchak // Philologiae Turicae Fundamenta.— Wiesbaden, 1964b.— Bd. 2.— S. 805-806.
- Dodatek Tygodniowy przy Gazecie Lwówskiej.— 1857, N 44, Str. 182; N 45, Str. 186; N 46, Str. 190.
- Doerfer G. Das Krimtatarische // Philologiae Turicae Fundamenta. Wiesbaden.— 1959.— T. 1.— S. 381-390.
- Doerfer G. Literatur zum Armeno-Kiptschakischen // Ural-Altische Jahrbücher.— 1968.— Bd. 40, H. 3-4.— S. 250-252.
- Drimba V, Quelques leçons et étymologies Comanes // Revue Roumaine de Linguistique (RRL).— 1966.— T. 11, f.5.— P.481-489.
- Drimba V. Problèmes d’une nouvelle édition du Codex Cumanicus // RRL.— 1970a.— T. 15, f.3.— P. 209-221.
- Drimba V. Miscellanea Cumanica (1) // RRL.— 1970b.— T.5, f.5.— P. 455-459.
- Drimba V. Syntaxe Cormane.— Bucuresti; Leiden, 1973.— 335 p.
- Drimba V. Miscellanea Cumanica (5) // Rocznik Orientalist.— 1976.— T.38.— S.111-115.
- Drimba V. Miscellanea Cumanica (9) // Rocznik Orientalist.— 1978.— T. 40, z. 3.— S. 21-31.
- Drimba V. Miscellanea Cumanica (12) // RRL.— 1960.— T. 25, f.5.— P.485-493.
- Drimba V. Sur la datation de la première partie du Codex Cumanicus // Oriens.— 1981.— T. 27/28.— P. 388-404.
- Drimba V. Miscellanea Cumanica (15) // RRL.— 1983.— T.28, f.6.— P.467-477.
- Drimba V. Miscellanea Cumanica (16) // RRL.— 1985.— T. 30, f. 1.— P. 7-21.
- Drüll D. Der Codex Cumanicus: Entstehung und Bedeutung.— Stuttgart, 1980.— 143 S.
- Drimba V. Codex Cumanicus.— Bucuresti, 2000.
- Dubińska Z. Z badań nad psalterzami ormiańskimi w języku kipczackim // Przegląd Orientalistyczny.— 1961.— T. 2 (38).— Str. 203-214.
- Gabain A., von. Die Sprache des Codex Cumanicus // Philologiae Turicae Fundamenta.— Wiesbaden, 1959.— T. 1.— S.46-73.
- Gabain A., von. Komanische Literatur // Philologiae Turicae Fundamenta.— Wiesbaden, 1964.— T. 2— S. 213-251.

- [Garkavets A., Khurshudian E.] *Armenian-Qypchaq Psalter written by deacon Lussig from Lviv / Ed. by A. Garkavets, E. Khurshudian.*— Almaty: Desht-i Qypchaq, 2001.— 656 pp.
- Gieysztor A. *Zarys dziejów pisma łacinskiego.*— Warszawa, 1973.— 236 s.
- Gromnicki T. *Ormianie w Polsce, ich historia, prawa i przywileje.*— Warszawa, 1889.
- Gromnicki T. *Ormianie w Polsce // Encyklopedia kościelna.*— Warszawa.— 1891.— T. 17.— Str. 392-449.
- Grønbech K. *Codex Cumanicus: Cod. Marc. Lat. DXLIX in Faksimile herausgegeben mit Einleitung von...*— Kopenhagen, 1936a.— 176 S.
- Grønbech K. *Der Türkische Sprachbau.*— Kopenhagen, 1936b.— 182 S.
- Grønbech K. *Komanisches Wörterbuch: Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus.*— Kopenhagen, 1942.— 315 S.
- Györfy G. *Autor du Codex Cumanicus // Analecta Orientalia memoriae Alexandri Csoma de Körös dedicata.*— Budapest, 1942.— T. 1.— P. 3-30.
- Hunfalvy P. *Der kumanische oder Petrarka-Codex und die Kumanen // Hungarische Revue.*— 1881.— S. 602-632.
- Klaproth J. *Notice sur un Dictionnaire persan, coman et latin, légué par Petrarque à la République de Venise // J. Asiatique.*— 1826.— T. 8.— P. 114-117.
- Klaproth J. *Vocabulaire latin, persan et coman de la bibliothèque de Francesco Petrarca // Mémoires relatifs à l'Asie, contenant des recherches historiques et philologiques sur les peuples de l'Orient, par...*— Paris, 1828.— T. 3.— P. 122-254.
- Korwin L. *Ormiańskie rody szlacheckie w Polsce.*— Kraków, 1934.
- Kowalski T. *Karaimische Texte im Dialekt von Troki.*— Kraków, 1929.
- Kowalski T. *Ormiańskie oprawy lwówskich ksiąg XVI wieku. Rocznik Orientalistyczny, t. XI (1935), 1936.*— Lwów, 1936, s. 214-219.
- Kraelitz-Greifenhorst F. von. *Sprachprobe eines armenisch-tatarischen Dialektes in Polen // Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes.*— 1912.— Bd. 26.— S. 307-324.
- Krochmal I. *Ormianie przemyscy w XV wieku // Rocznik Historyczno-Archivalny, t. X, 1995, s. 4-20.*
- [Krzysztofowicz]. *Silwa rerum księdza Szymona Krzysztofowicza, kanonika katedry kamienieckiej, officiala podolskiego, proboszcza mohylowskiego (1763-1808) / Wyd. Stanisław Krzyżanowski.*— Odessa, 1864.
- Kutrzeba S. *Datastanagirk Mechitara Gosza i Statut Ormiański z r. 1519 // Kwartalnik Historyczny, 23, 1908, s. 658-679.*
- Kuun G. *Codex Cumanicus bibliothecae ad templum Divi Marci Venetiarum.*— Budapestini, 1880.— 529 p.
- Lechicki Cz. *Kościół Ormiański w Polsce: Zarys historyczny.*— Lwów, 1928.
- Lewicki M. *La terme nēmič 'polonais, latin, européen' dans la langue kiptchak des Arméniens polonais // Onomastica, v. 3, f. 2.*— Wrocław, 1956.— 249-257 ss.
- Lewicki M., Kohnowa R. *La version turque-kiptchak du "Code des lois des Arméniens polonais" d'après le ms. N 1916 de la Bibliothèque Ossolineum // Rocznik Orientalistyczny.*— 1957.— T. 21.— s. 153-300.
- Ligeti L. *Prolegomena to the Codex Cumanicus // Codex Cumanicus / Ed. by Geza Kuun.*— Budapestini, 1981.— P. 1-54.
- Łoziński W. *Patrycjat i mieszczaństwo lwówskie w XVI i XVII wieku.*— Lwów, 1902.
- Łoziński W. *Sztuka lwowska w XVI i XVII wieku.*— Lwów, 1898.
- Macler F. *Catalogue des manuscrits arméniens et géorgiens de la Bibliothèque Nationale.*— Paris, 1908.
- Macler F. *Rapport sur une mission scientifique en Galicie et en Bukowine (juillet-août 1925) // Revue des Études Arméniennes.*— 1927.— V. 7, f. 1.— 11-177 pp.
- Małowist M. *Kaffa w drugiej połowie XV wieku // Sprawozdania z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, t. XXXII, 1939, s. 38-59.*
- Małowist M. *Kaffa — kolonia genueńska na Krymie i problem wschodni w latach 1453-1475.*— Warszawa, 1947.
- Mańkowski T. *Archiwum lwówskiej katedry ormiańskiej.*— Archeion, t. 10.— Warszawa, 1932, s. 1-11.
- Mańkowski T. *Ormiańskie rękopisy iluminowane // Poślaniec św. Grzegorza, zes. specjalny: Wystawa zabytków ormiańskich we Lwowie.*— Lwów, 1933, s. 23-28.
- Mańkowski T. *Sztuka Ormian lwowskich.*— Kraków, 1934.
- Mańkowski T. *Lwowski cech malarzy w XVI-XVII w.*— Lwów, 1936.

- Mańkowski T. Orient w polskiej kulturze artystycznej.— Wrocław, 1959.
- Matwijowski K. Prawo Ormiańskie w dawnej Polsce.— Lwów, 1939.
- Menges K. Zur Etymologie des Armeno-Kiptschakischen // *Der Islam*.— 1972.— Bd. 48, H. 2.— S. 298-332.
- Monchi-Zadeh D. Das Persische im Codex Cumanicus.— Uppsala univ., 1969.— 219 S.
- Müller F. Zwei Armenischen Inschriften aus Galizien und die Gründungsurkunde der Armenischen Kirche in Kamenec Podolsk // *Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Klasse der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften zu Wien*.— 1896.— Bd. 135.
- Németh J. Die Rätsel des Codex Cumanicus // *Ztschr. Deutsch. Morgenland. Gesell.*— 1913.— B.47.— S.577-608.
- Németh J. Zu Rätseln des Codex Cumanicus // *Körösi Csoma Archivum*.— 1930.— Bd.2.— S.366-368.
- Németh J. Reise um zwei kiptschakische Ortsnamen in Hungaria // *Ural-Alt. Jahrbücher*.— 1961.— B. 33, H. 1/2.— S.122-127.
- Oleś M. The Armenian Law in the Polish Kingdom (1356-1519).— Roma, 1966.
- Pawiński A. Dzieje zjednoczenia Ormian polskich z kościołem rzymskim w XVII wieku, z dwóch rękopisów łacińskiego i włoskiego w przekładzie polskim.— Warszawa, 1876.
- Pełczyński G. Ormianie polscy w XX wieku. Warszawa 1997.
- Petrowicz G. L'Union degli Armeni di Polonia con la Santa Sede (1626-1686).— Roma, 1950.
- Petrowicz G. Cli Armeni al sewizio diplomatico del regno di Polonia // *Relationes Instituti Historici Polonici Romae*, 16, 1959/1960, N 45/51, s. 211-212.
- Petrowicz G. L'organisation juridique des Armeniens sous les monarques polonais // *Revue des Etudes Arméniennes*?, N. s., IV, 1967, s. 321-354.
- Petrowicz G. La Chiesa Armena in Polonia (1350-1624).— Part 1.— Roma, 1971.
- Petrowicz G. La Chiesa Armena in Polonia (1686-1954).— Part 2.— Roma, 1988.
- Porządek sądów i spraw prawa Ormiańskiego z r. 1604 / Wyd. O.Balzer.— Lwów, 1912.
- Pritsak O. Armeno-Kiptschakisch // *Philologiae Turcicae Fundamenta*.— Wiesbaden, 1959a.— T. 1.— S.81-87.
- Pritsak O. Das Kiptschakische // *Philologiae Turcicae Fundamenta*.— Wiesbaden, 1959b.— T. 1.— S. 74-87.
- Przedziecki A. Podole, Wołyń, Ukraina: Obrazy miejsc i czasów.— Wilno, 1841.— T. 1.
- Radloff W. Das türkische Sprachmaterial des Codex Cumanicus.— SPb., 1887.— 133 8.
- Reczek J. Językowa polonizacja Ormian // *Język Polski*.— 1987.— T. LXVII.— S. 1-8.
- Reychman J., Tryjarski E. Z leksykografii Ormian polskich XVII i XVIII w. // *Przegląd Orientalistyczny*.— 1961.— N 4.— Str. 473-478.
- Roszko K. Ormianie polscy jako autorzy słowników // *Przegląd Orientalistyczny*.— T. 23, z. 3.— 1957: 307-311.
- Roszko K. Rękopisy Ormiańskie w zbiorach polskich // *Przegląd Orientalistyczny*.— T. 40, z. 4.— 1961: 479-483.
- Roszko K., Braun J. Katalog rękopisów orientalnych ze zbiorów polskich: Katalog rękopisów ormiańskich i gruzińskich.— Warszawa, 1958.
- Roszko K. Ormianie polscy jako autorzy słowników ormiańskich // *Przegląd Orientalistyczny*, t. 37, 1961, s. 479-483.
- Salaville S. Un manuscrit chrétien en dialecte turc, le Codex Cumanicus // *Echos d'Orient*.— 1911.— T. 14.— P.278-286, 314.
- Salaville S. Un peuple de race turque christianisée au XIII siècle // *Echos d'Orient*.— 1914.— T. 18.— P. 193-208.
- Salemann C. Zur Kritik des Codex Cumanios // *Изв. Акад. наук*.— 1910.— Стр. 942-957.
- Schütz E. An Armeno-Kipchak Print from Lvov // *Acta Orientalia Hungarica*.— 1961a.— T. 13, f. 1-2.— 123-130 pp.
- Schütz E. On the Transcription of Armeno-Kipchak // *AOH*.— 1961b.— T. 12, f. 1/3.— P. 139-161.
- Schütz E. An Armeno-Kipchak Text from Lvov // *Acta Orientalia Hungarica*.— 1962.— T. 15, f. 1-3.— 291-309 pp.
- Schütz E. Re-Armenisation and Lexicon. From Armeno-Kipchak back to Armenian // *Acta Orientalia Hungarica*.— 1966.— T. 19, f. 1.— 99-115 pp.
- Schütz E. An Armeno-Kipchak Chronicle on the Polish-Turkish Wars in 1620-1621.— Budapest, 1968.
- Schütz E. Armeno-kiptschakische Ehekontrakte und Testamente // *Acta Orientalia Hungarica*.— 1971.— T. 24, f. 3.— S. 265-300.

- Schütz E, Armeno-Kiptschakisch und die Krim // Hungaro-Turcica.— Budapest, 1976.— P.185-205.
- Słuszkiewicz E. Formula przysięgi starszych lwowskiej gminy ormiańskiej według rękopisu praw nadanych Ormianom przez Zygmunta I w r. 1519 (N1916, Ossolineum).— Rocznik Orientalistyczny.— 1966.— T. 30, s.109-118.
- Stopka K., Kościół ormiański na Rusi w wiekach średnich // Nasza Przeszłość, 62, 1984, s. 27-95.
- Stopka K. Ormianie w Polsce dawnej i dzisiejszej.— Kraków: Księgarnia Akademicka, 2000.— 176 s. + 16 ill.
- Studia z dziejów kontaktów polsko-ormiańskich, red. M. Zakrzewska-Dubasowa.— Lublin, 1983.
- Teza E. Gli inni e le preghiere in lingua cumonica: Revisione del codice veneciano // Rediconti Accad. Lincei. Cl. scieze morali, storiche e filologiche.— 1891.— T.7, 1 sem./12.— P. 586-596.
- Tietze A. The Koman Riddles and Turkic Folklore.— Berkeley, 1966.— 176 p.
- Tryjarski E. O „Historii wojny chocimskiej” i autorach ormiańskich kronik kamienieckich // Przegląd Orientalistyczny, 2, 1959, s. 211-214.
- Tryjarski E. Zodyak bölge burçların bir ermenikiçak listesi // XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildirilerden Ayrı Basımı.— Ankara, 1968.— 127-152 ss.
- Tryjarski E. Dictionnaire arméno-kiptchak d'après trois manuscrits des collections viennoises.— Warszawa, 1968-1972.— T. 1, f. 1-4.
- Tryjarski E. Les noms de personnes dans les écrits arméno-kiptchak: un essai de classification // Actes du XIe congres international des sciences onomastiques, Sofia, 1972.— Sofia, 1975.— 365-381 pp.
- Tryjarski E. A Fragment of an Unknown Armeno-Kipchak Text from Polish Collections // Rocznik Orientalistyczny.— 1976a.— T. 38.— 291-302 pp.
- Tryjarski E. An Armeno-Kipchak Sermon by Anton Vartabed from the 17th Century // Tractata Altaica.— Wiesbaden, 1976b.— 647-674 pp.
- Tryjarski E. Der zweite Brief des Paulus an die Korinther in armeno-kiptschakischer Version und seine Sprache // Altaica Collecta.— Wiesbaden, 1976c.— 267-344 pp.
- Tryjarski E. The Confession of Anton Vartabed // Studia Orientalia.— 1977.— V. 47.— 271-279 pp.
- Tryjarski E. An Armeno-Kipchak Version of the Lord's Prayer // Harvard Ukrainian Studies.— 1979/1980.— V. 3/4.— 896-901 pp.
- Tryjarski E. How to Live to Be (at Least!) a Hundred and Twenty? // Acta Orientalia Hungarica.— 1982.— T. 36, f. 3.— 539-544 pp.
- Tryjarski E. A Fragment of the Apochryphal Psalm 151 in its Armeno-Kipchak Version // Journal of Semitic Studies.— 1983.— V. 28, f. 2.— 297-302 pp.
- Tryjarski E. A list of Armeno-Kipchak verbs including their basic grammatical forms // Bulletin of the Institute for the Study of North Eurasian Cultures.— 1984.— 69-109 pp.
- Tryjarski E. The Story of Holy Mariane in the Kipchak Language of the Polish Armenians // Journal of Turkish Studies, v. 13.— Harvard University, 1989.— 205-236 pp.
- Tryjarski E. Armeno-Kipchak Advices about Growing of Fruits and Flowers // Silk Road Studies, V.— 367-377 pp.
- Tryjarski E. One More Sermon by Anton Vartabed // Acta Orientalia Hungarica, T. L (1-3), 1997.— 301-320 pp.
- Tryjarski E. Oğuz (Ottoman) elements in Armeno-Kipchak // Acta Viennensia Ottomanica: Akten des 13. CIEPO — Symposiums (Comité International Études Pré-Ottomanes et Ottomanes) vom 21. bis 25. September 1998.— 1999.— 359-362 pp.
- Tryjarski E. On the importance of Slavic elements in Armeno-Kipchak texts // Studia in honorem Stanislai Stachowski dicata / Folia Orientalia.— 2000.— XXXVI.— 343-351 pp.
- Vásáry S. Armeno-Kipchak Parts from the Kamenets Chronicle // Acta Orientalia Hungarica.— 1969.— T. 22, fasc. 2.— 139-189 pp.
- Zachariasiewicz F. Wiadomość o Ormianach w Polsce.— Lwów, 1842.
- Zajączkowski A. Związki językowe połowiecko-słowiańskie.— Wrocław, 1949.— 74 s.
- Zajączkowski A. Do historii Kodeksu Kumańskiego: Termin "talašman" // Sprawozd. Pol. Akad. Um.— 1950.— T.50, z.8.— S. 420-125.
- Zakrzewska-Dubasowa M. Historia Armenii.— Wrocław, 1990.
- Zakrzewska-Dubasowa M. Ormianie w dawnej Polsce.— Lublin, 1982.

Австрийская национальная библиотека, г. Вена, Cod. Arm. 13.
Армянско-кыпчакская Псалтырь диакона Лусига. Львов, 1580. Заглавная страница.

Австрия

Австрийская национальная библиотека, г. Вена

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена

Австрийская национальная библиотека, г. Вена, Cod. Arm. 3

Армянско-кыпчакский словарь

Дата составления словаря неизвестна, а место изготовления копии проблематично. В колофоне, приводимом ниже, указывается, что рукопись куплена в Молдавии.

Автор и писец неизвестны. Священник Нерсес, сын каменецкого войта Голуба, оставивший свою памятную запись на первой странице словаря, упоминается в завещании каменецкой мещанки Зоси Харахаш от 8/18 декабря 1118 [1669] года как архиепископ и ее духовный отец, который к тому моменту передал обязанности ее духовного отца своему сыну священнику Томасу.

Объем 106 л. *Письмо*: нотгир. Словарные статьи расположены в две колонки по алфавиту.

Содержание: Словарь аналогичен *Вен. 84*, *Вен. 311*, *Льв. 51 I: 21-360* и *СПб. 8: 1-275*.

Описание: [Dashian 1891: II, 9].

Публикация: конкорданс к кыпчакской части и факсимиле лл. 1, 1 об., 83 об., 84, 106 [Tryjarski 1968-1972: 885-889].

Колофон:

(1r) Men, dər Nerses Holub oylu, aldım satun bu paṙk'kir'k'ni pan Baṙčä švagerimdän, dər Asduadzadur oylu, pevnı sumaga tvagan 1087 junvar 10 ƒš, ḡaysın ol Olaḡ veliyatına alayže satun alıp edi 6 levkovıy talärgä.

Я, отец Нерсес, сын Голуба, купил этот словарь за определенную сумму 10 [20] января 1638 года, в среду, у моего свояка Багче, сына священника Асдуадзадура, который также купил его в Молдавии за 6 левковых талеров.

Австрийская национальная библиотека, г. Вена, Cod. Arm. 13

Армянско-кыпчакская Псалтырь диакона Лусига

Дата: 1580 (21v). *Место*: Львов. *Автор перевода и писец*: диакон Лусиг (58v и др.).

Объем: 213 листов, без конца. *Нумерация*: 0, 0, 1-210, 0. *Письмо*: болоргир.

Язык: армянский и кыпчакский, стих за стихом.

Содержание: псалмы, а также гимны, песни и молитвы, обычно включаемые в Псалтырь армянского канона того времени.

Данная редакция перевода Псалтыри выполнена диаконом Лусигом, перу которого принадлежат также списки *Венец. 359* и *Венец. 1817*. В основе всех лежит рукопись, которая пока не обнаружена. Завершает книгу неполный 151-й псалом Давида о поединке с Голиафом. В нем недостает стихов 6-7 в армянском оригинале и 5-7 в кыпчакском переводе. Полный текст этого псалма имеется в венецианских рукописях: *Венец. 11: 310r-311r*, *Венец. 359: 165v-166r* и *Венец. 1817: 324rv*.

Публикации:

псалом 50/51 «Miserere» [Kraelitz-Greifenhorst 1912: 308]; псалом 151 [Tryjarski 1983]; текст псалма № 1, цитаты из различных мест, факсимиле лл. 1, 71 об., 72 [Dubínska 1961]; рукопись издана полностью в армянской графике и тюркологической транскрипции вместе с армянским оригиналом, плюс факсимиле л. 1 [Garkavets, Khurshudian 2001].

Примечание. Здесь публикуется уточненная транскрипция памятника.

Колофоны:

Yazdirgan sarnagan bilä birlängäylär yazuči blä da aņilgaylar Teņri alnina meņi uçmaçına, amen. Tvgan 1029 (21 об.).

Yazıxlı Lusig sargawakni aņgaysen, neçä sarnasaņ, bir «Atamiz, ki köktäsen» bilä (58 об.).

Men, Lusig sargawak, yazdim, sarnagan yazuči bilä aņilgay K'risdosnuņ alnina (119 об.).

Yazıxlı Lusikni aņgin (128 об.).

Lusig sargawakni aņgin (139 об.).

Yazdirgan sarnagan bilä yazuči bilä birlängäy, K'risdosnuņ yarı kününä aņilgaylar bir yerdä (186 об.).

Да соединятся поручивший написать и читающий вместе с писцом и да будут помянуты перед Богом в вечном раю, аминь. 1580 год.

Читая, всякий раз помяни грешного диакона Лусига молитвой «Отче наш, сущий на небесах».

Написал я, диакон Лусиг, да будут помянуты читающий вместе с писцом перед Христом.

Помяни грешного Лусига.

Помяни диакона Лусига.

Да соединятся заказчик рукописи вместе с читателем и писарем и да будут вспомнены вместе перед Христом в судный день.

Полный текст Венской рукописи Cod. Arm. 13

[Псалом] 1

(1r) ¹Sanlıdır er, çaysi ki barmadi keņaşinä çirsizlarniņ, da yoluna yazıxlılarını ol turmadı, da olturyuçuna ärçällarniņ ol olturmadı.

(1v) ²Evet orenk'inä Eyämizniņdir erki aniņ, da orenk'in aniņ sayışlagay ol kündüz da keçä, ³da bolgay ol neçik teräk, ki tikiliptir barganına suvlarniņ.

Xaysi ki yemişin kendiniņ vaçtına bergäy, da yapraçi aniņ tökülmägäy; da barça, ne ki etsä, oņarilgay aņar.

⁴Dügüllär bu türlü çirsizlar, da ne ol türlü, evet neçik yel toznu ki yaydirir üsnä yüzünä yerniņ.

⁵Aniņ üçün turmisarlar çirsizlar yaryuga, da ne yazıxlılar sayışına toyrularniņ.

⁶Zera tanir Biy yolun toyrularniņ, yolları çirsizlarniņ taspolgaylar. *Dunk' 6.*

¹Блажен муж, который не ходил на совет нечестивых, и не стоял на пути грешных, и не сидел в собрании беспутных.

²Но в законе Господа нашего воля его, и о законе Его размышляет он день и ночь,

³И будет он как дерево, посаженное при потоках вод, которое приносит плод свой во время свое и лист которого не осыпается; и все, что бы он ни делал, удастся ему.

⁴Не так – нечестивые, не так: но они – как прах, возметаемый ветром по лицу земли.

⁵Потому не устоят нечестивые на суде, ни грешники – в совете праведных.

⁶Ибо признает Господь путь праведных, а пути нечестивых погибнут.

[Псалом] 2

Saymos ekinçi, Džuhutta 2-si 1 sanalir.

¹Nek müşğülländilär dinsizlär da žoyovurt sayışladılar boşluçnu?

(2r) ²Xarşi boldular çanları yerniņ da buyruçılar yığıldılar birgä Eyämiz üçün da yaylaganı üçün aniņ.

Псалом второй, у евреев эти два считаются одним.

¹Зачем мятутся народы, и племена замышляют тщетное?

²Восстали цари земли, и властители собрались вместе против Господа нашего и против Помазанника Его:

³Češiyiḡ baýlarin alarniḡ da saliyiḡ bizdän boyundruḡun alarniḡ.

⁴Turuči köktä külgäy alardan, da Biy heç etkäy alarni.

⁵Ol vaḡt sözlägäy alar bilä öčäšmäḡi bilä kendiniḡ da yüräklänmäḡi bilä kendiniḡ müšḡüllät-käy alarni.

⁶Men turdum ḡan andan üsnä Sionnuḡ, tayına ari aniḡ, aytмага maḡa buyruḡun Eyämizniḡ.

⁷Biy ayttı maḡa: «Oḡlum benim sensen, men bügün toḡurdum seni.

(2v) ⁸Xolgın mendän, da beriyim saḡa dinsiz-lärni meḡärmägä saḡa da buyruḡçiliḡ saḡa barça ḡiriḡlarına yerniḡ.

⁹Kütsärsen alarni tayaḡ bilä temir; neçik sayıt ölmäkçiniḡ, uvatsarsen alarni».

¹⁰Hali, ḡanlar, bunu eskä aliniḡ, ögütläniḡiz barçaḡiz, kimlär ki yarıularsiz yerni.

¹¹Xulluḡ etiḡiz Eyämizgä ḡorḡu bilä da sövünüḡüz alnına aniḡ titrämäḡ bilä.

¹²Yöpsünüḡüz ögütün aniḡ, ki öčäšlänmägäy Biy, da taspolursiz yollarından toḡruluḡnuḡ zamanına, ne vaḡt ḡarpunsa öčäšmäḡi aniḡ.

San barçasına, ḡaysilari ki umsaniptirlar Biy-gä.

[Псалом] 3

¹Saymos Tawit'niḡ, ne zaman ki ḡaçip edi yü-zündän (3r) Apisoḡom oḡlunuḡ kensiniḡ.

²Biy, nek köp boldular ḡistiruçilarım benim, köplär turdular üstümä benim?

³Köplär aytirlar edi boyum üçün benim, ki yoḡtur ḡutḡarılmaḡi aniḡ Teḡrisindä kendiniḡ.

⁴Evet sen, Biy, boluşuçim benim sen, haybatim benim da biyiklätüçisi başimniḡ benim.

⁵Avazim bilä benim men Biygä sarnadım, da işitti maḡa tayından ari kendiniḡ.

⁶Men çirim ettim da yuḡladım, oyandım, da Biy yöpsünövüçim benimdir.

⁷Xorḡmandir men tümän çerüvdän alarniḡ, ki çöp-çövrä dolaşıp ḡapsap saḡliyiḡ edilär meni.

⁸Kel, Biy, da ḡutḡar (3v) meni, Teḡrim benim, zera sen urduḡ barçasın, kimlär edilär benim bilä duşmanlıḡta heç yergädän, da tişlärin yazıḡlilar-niḡ uvatkaysen.

⁹Eyämizniḡdir ḡutḡarmaḡliḡ, üstnä ḡoḡovur-tuḡnuḡ seniḡ alışiḡ seniḡ. *Dun 8, p'arḡ' 28.*

[Псалом] 4

Bundan soḡra ¹alıš da saymos Tawit'niḡ, 4.

²Sarnaganıma benim işittiy maḡa, Teḡri, toḡruluḡuḡa körä tarlıḡtan maḡa avlaḡ ettiḡ, yarlıya maḡa da işit alıšıma benim.

³«Расторгнем узы их и свергнем с себя око-вы их».

⁴Живущий на небесах посмеется над ними, и Господь презрит их.

⁵Тогда заговорит Он с ними во гневе Своем и в ярости Своей приведет их в смятение.

⁶Я встал Царем от Него над Сионом, святою горою Его, ⁷возвещать определение Господа на-шего.

Господь сказал Мне: «Ты Сын Мой; Я ныне родил Тебя.

⁸Проси у Меня, и дам Тебе неверных в на-следие Тебе и власть Тебе до всех пределов зем-ли;

⁹Ты будешь пасти их посохом железным; со-крушишь их, как сосуд горшечника».

¹⁰Итак, осознайте это, цари; извлеките урок вы все, которые судите землю!

¹¹Служите Господу нашему со страхом и ра-дуйтесь пред Ним с трепетом.

¹²Примите назидание Его, чтобы Господь не прогневался и чтобы вам не погибнуть на путях праведности тогда, когда гнев Его возгорится.

Блаженны все, кто уповают на Господа.

³Adam oylanlari, negä diḡrä bek yüräklilär? nek söviyirsiz heçlikni da izdiyirsiz yalyanlıḡni?

⁴Taniḡiz, ki tamaşa etti Biy arisinä kendiniḡ, da Biy işitkäy maḡa sarnaganıma benim aḡar.

⁵Öčäšläniḡiz, da yazıḡlanmaḡiz, ne ki aytsaḡiz yü(4r)räkiḡizdä siziḡ, da töşäkiḡizdä siziḡ poşman boluḡuz.

⁶Sunuḡuz ḡurbanin toḡruluḡnuḡ da umsanıḡiz Biygä.

⁷Köplär aytirlar, ki: «Kim körgüzgäy bizgä yaḡşılıḡın Eyämizniḡ?» Nişanlandi bizgä yariḡi yüzündän seniḡ, ⁸ da berdiḡ färâhlik yüräkimizgä bizim.

Yemişindän aşliḡniḡ, çayirniḡ, zäytünnüḡ alarniḡ toldurduḡ alarni.

⁹Eminlik bilä bu da bunda yuḡliyiḡ da oyanı-yiḡ, zera sen, Biy, yalız (pan hani>) pan başḡa ~~hani~~ umsaḡ bilä seniḡ turyuzduḡ bizni. *Dun 8.*

[Псалом] 5

Bundan soḡra ¹saymos Tawit'niḡ povetlär üçün.

²Sözümä benim ḡulaḡ ḡoḡgın, Biy, da esiḡä algın çaxiriḡimni benim.

³Baḡkin avazına alışiḡimniḡ benim, ḡanim benim da Te(4v)ḡrim benim.

⁴Men seni çolarmen, Biy, ertäräk işitkäysen avazıma menim, ertäräk hadir bolıyım çarşı bolma saña.

⁵Dügül ki sen, Teñri, klärsen töräsizlikni, turmaslardırlar sendä yamanlar, töräsizlär turmaylar alnına sözüñnüñ seniñ.

⁶Körälmädiñ alarnı, kimlär ki çiliniyirlar töräsizlikni, tas etärsen barçasın, kimlär ki sözlärlär edi yalyan.

⁷Erni çan töküçini da hillälini murdar etärsen, Biy, evet men köplüxünä körä yarlıyamaçıñniñ seniñ kiriyim övünä seniñ, yerni öpiyim sarayıña ari seniñ çorçuñ bilä seniñ.

(5r) ⁸Biy, yol körgüz maña toyruluxuña seniñ duşmanlarım üçün menim, tüz et alnıma menim yoluñnu seniñ.

⁹Zera yoxtur ayızlarına alarnıñ könülük, da yüräkläri alarnıñ boşanıptır.

¹⁰Neçik kerezman, açıxtır ovurtları alarnıñ, da tilläri bilä kendiläriniñ hilläli boldular.

¹¹Yarçula alarnı, Teñri, ki tüşkäylär sayışlarından yüräkläriniñ kendiläriniñ; köplüxünä körä çirsizläriniñ alarnıñ kerı et alarnı, ki açıttilar seni.

¹²Färäh bolgaylar barçası, çaysıları ki umsanıptırlar saña, meñilik sövüngäylär, da turgaysen sen alarda.

Övüngäylär sendä sövüklüläriñ atıña seniñ, ¹³zera alyışlasarsen sen toyrunu, (5v) Biy, neçik yarçılı biyänçlikniñ bilä seniñ tađladıñ bizni. *Dun 12.*

[Псалом] 6

Bundan soñra ¹alyış saymos Tawit'niñ, 6.

²Biy, bolmagay yüräklänmäçiñ bilä seniñ çarşilagaysen meni, da bolmagay öçäşmäçiñ bilä seniñ öğütlägäysen meni.

³Yarlıça maña, Biy, zera çastamen, oñalt boyumnu menim, ki müşçülländilär söväklärim menim.

⁴Džanim menim asrı müşçülländi; da sen, Biy, negä diñrä?

⁵Xayt, Biy, da çutçar boyumnu menim, tırgiz meni, Biy, yarlıyamaçıña körä seniñ.

⁶Zera kimesä yoxtur, ki ölümdä aңgay seni ya tamuxta tapunmaç etkäylär saña.

⁷Xazyandım men küstüñgänimdä menim: yuvdum barça keçäni ornumnu menim da yaşlarım bilä menim töşäklärimni menim çilattım.

(6r) ⁸Müşçülländi yüräklänmäçtän közüm menim, oprandım men üstnä barça duşmanlarımniñ menim.

⁹Keri turuñuz mendän, barčaniz, ki çiliniyirsiz töräsizlikni.

¹⁰Işitti Biy avazına yıylamaçımnıñ menim,

işitti Biy alyışıma menim, da Biy çoltçamni menim yöpsündü.

¹¹Uyalsınlar da müşçüllängäylär asrı barça duşmanlarım menim, çaytkaylar kerı da uyalgaylar asrı tezindän da müşçüllängäylär. *Dun 10, p'ark' 30 dun.*

[Псалом] 7

¹Saymos Tawit'niñ, ki aytti Eyämizgä sözläri üçün Kuşanıñ [Kuşeanıñ] Amina.

²Biy, Teñrim menim, saña umsandım; da çutçar meni barça çuvuçılarımdan menim, abra meni.

³Şahat, çaçan çapsagay, neçik aslan, džanimni menim, kimesä bolmagay, ki çutçargay, da ne ol, ki (6v) tırgizgäy.

⁴Biy, Teñrim menim, egär ettim esä bunu, egär ki bolgaylar töräsizliklär çoluma menim,

⁵Egär tölädım esä çaçan alarga, kimlär ki tölädilär maña yaman, tüşiyim men dä duşmanlarıma menim heç yergädän,

⁶Xuvgay soñra duşman džanimni menim, yetişkäy da baskay yergä tırlıkimni menim da haybatimni menim topraçka sıçındırgay.

⁷Kel, Biy, öçäşmäçiñ bilä seniñ da biyik bolğın tügätmä duşmanlarımni menim.

Oyan, Biy Teñrim menim, buyruçuña seniñ, çaysı ki sen sımardıñ, ⁸da yıyini çoyovurtnuñ çövränä bolgaylar seniñ.

Anıñ üçün biyiklikkä çayt, Biy. ⁹Da Biy yarçular çoyovurtun kendiniñ.

(7r) Yarçu et maña, Biy, toyruluxuma körä menim, zaçalsizliçıma körä menim, çaysı ki mendä.

¹⁰Tügällängäy yamanlıçlar üstünä yazıçlılariniñ, da oñargaysen toyruga.

Xaysı ki tergär yüräkni da bövräklärni, Teñri toyrı, könüdir ¹¹boluşluça maña Teñriniñ, ki çutçarır alarnı, ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

¹²Teñri yarçuçi toyrı, küçlü da uzunesli, çaysı ki yebermäs öçäşmäçiñ kendiniñ hər kez.

¹³Yoçsa egär ki çaytmasañiz añar, çiliçin kendiniñ itilätir da yayın kendiniñ çorulğan anda, ¹⁴hadırläptir sayıtın ölümniñ da oçun kendiniñ küydürmäçkä yasagandır.

¹⁵Ošta başladı töräsizlikni, yük(7v)lädi ayrıçnı da toyrıdu egırlıknı.

¹⁶Çoyur, çaysı ki çazdı da arıtti anda, tüşkäylär terän çuyurga, çaysın da işlädi.

¹⁷Xayttılar ayrıçları başına anıñ, üstünä tebäsinıñ anıñ töräsizliklärı kendiniñ engäy.

¹⁸Tapunıyım Eyämizgä toyruluxuna körä anıñ, saymos aytıyım atına Eyämizniñ biyiktägi.

Dun 17.

[Псалом] 8

¹Yeṛmāx üçün da yığövlär üsnä, saymos Tawit'niṅ, 8.

²Biy, Biyimiz bizim, ki tamaşalıdır atıñ seniñ barça yerdä!

Ayıñdı ulu körkünj seniñ dayın biyik, ne ki kök. ³Ayızlarından igit oylanlarnıñ, töştägilärniñ toxtagay alıış

Duşmanlarıñ üçün seniñ, Biy, ki buzulgay duşman da çarşı turuçı.

(8r) ⁴Körüyim köknü, işin barmaçlarıñniñ seniñ, aynı da yılduzlarıñı, çaysın ki sen toxtattıñ.

⁵Kimdir adam, ki aңgaysen sen anı, ya adam oylu, ki dārman nemä etkäysen sen aңar?

⁶Az nemä aşax ettiñ anı, ne ki friştäläriñni seniñ: haybat bilä da hörmät bilä tadzladıñ anı ⁷da turuzduñ anı üstünä çol işiñniñ seniñ.

Barça nemäni hnazant ettiñ tibiñä ayaxlarıñniñ anıñ, ⁸çoyunlarıñı, da tuvarniñ, da barça nemäni,

Da dayın artıx kiyikläriñi, ⁹uçar çuşlarıñ köknüñ, balıçlarıñ teñizniñ, ki kezärlär izläri bilä teñizniñ.

¹⁰Biy, Biyimiz bizim, ki tamaşalıdır atıñ seniñ barça yerdä! *Dun 9.*

[Псалом] 9

¹Yeṛmāxliç üçün oylunuñ saymos Tawit'niṅ, 9.

(8v) ²Şükürlü bolıyım sendän, Biy, bar yüräkim bilä benim, aytıyım barça tamaşalarıñniñ seniñ.

³Fārâh bolıyım da sövüniyim sendä, saymos aytıyım atına Eyämizniñ biyiktägiñiñ.

⁴Xaytkanıña artçarı duşmanlarıñniñ benim kücsüzlängäylär da taspolgaylar yüzüñdän seniñ.

⁵Ettiñ yarıymnu benim da könülükniñ, olturduñ olturçučka töräçisi toyruluqnuñ.

⁶Öçäştıñ dinsizlärgä, da tas boldu çırsız, atlarıña alarnıñ buzduñ meñi meñilik, ⁷da duşmannıñ yarayı eksildi çax tügäñinçä.

Şähäriñ buzduñ, da tas boldu aṅmaçlıçı alarnıñ çaxiriç bilä.

(9r) ⁸Teñri bardır da çalır meñilik, hadir etti olturçuğun kendiniñ yarıyuga.

⁹Kendi yarıyular dünyanı toyruluç bilä da çoyovurtun kendiniñ könülük bilä.

¹⁰Boldu Biy işanç yarlıga, boluşuçı tarlıçına vaxtli zamanda.

¹¹Umsangaylar saña barçası, kimlär ki bilirläriñniñ seniñ, zera çoymisarsen alarnı, çaysıları ki izdärlär seni, Biy.

¹²Saymos aytıñiz Eyämizgä, ki turuptur Sionda, aytıñiz dinsizliktä işläriñniñ.

¹³Izdämä çanıñ alarnıñ aṅdı da unutmadı Biy alıışın miskinläriñniñ.

¹⁴Yarlıya maña, Biy, da baç aşaxlıçımnı benim duşmanlarımdan benim, e, biyiklättiñ meni eşikindän ölümniñ,

(9v) ¹⁵Ne türlü aytçaymen barça alıışiñniñ seniñ eşikinä çiziniñ Sionnuñ, da sövüniyim çutçarıganiña seniñ.

¹⁶Battılar dinsizlär buzulmaçlarıñda kendiläriniñ, ki ettilär sırtmaç, çaysı ki yaşırdılar, tutçay ayaxlarıñ alarnıñ.

¹⁷Tanıñ Biy etmä yarıyusun kendiniñ, da işindän çollarıñniñ kendiläriniñ baçlangaylar yazıçlılar.

¹⁸Xaytkaylar yazıçlılar anda tamuçka da barça dinsizlär, çaysı ki unuttular Teñrini.

¹⁹Dügül tügälinçä unuttur Biy miskinni, tözümlükü miskinläriñniñ tas bolmagay meñilik.

²⁰Kel, Biy, da çuvatlanmasın adam, yarıyulançaylar dinsizlär alniña seniñ.

²¹Turçuz, Biy, orenk' çoyuçiniñ üstünä alarnıñ, da tanıçaylar dinsizlär, ki adamlar bardır.

[Псалом 9/10]

(10r) ^{22/1}Ne üçün, Biy, turduñ yıraçtıñ, körüm-süz ettiñ yoluçkan tarlıç zamanıñ?

^{23/2}Öktämlängäniña çırsızniñ küyär miskin, kerı bolçaylar sayışlarıñdan kendiläriniñ, çaysın ki dä sayışladılar.

^{24/3}Zera ögär yazıçlı suçlançin boyunuñ kendiniñ, çaysı zrgel etär, da ol ögär.

^{25/4}Evet ne üçün öçäşlätti yazıçlı Teñrini köplüçünä körä, öçäşmäçiniñ kendiniñ, egär izdämäs? Dügüldir Teñri alniña közünüñ anıñ, ^{26/5}mur-dardır yolları anıñ hər sahat.

Biyikläniptir könülükü yüzünüñ anıñ, üstünä barça duşmanlarıñniñ kendiniñ eyälik etkäy.

^{27/6}Aytti yüräkinä kendiniñ, ki seskänmän dżins-dżinstan başça yamandan.

(10v) ^{28/7}Xarıış, da läyiliç, da hillälik toludır ayzına anıñ, da tibiñä tiliniñ anıñ aṅrıç da çazçanç.

^{29/8}Olturup busulup ululuçlar bilä yaşırtın öldürmä zaçalsizniñ.

Közü anıñ yarlılarga baçar, ^{30/9}busulur yaşırtın, neçik aslan ormanıñda kendiniñ.

^{31/10}Busulur çapsama yarlıniñ, çapsama yarlıniñ da yıçmaga anı.

Sırtmaçı kendiniñ aşaxlatçay anı, aşaxlangay da tüşkay eyälik etkäniña yarlılarıñniñ.

^{31/11}Zera aytti yüräkindä kendiniñ, ki unuttu Teñri, çaytardı yüzün kendiniñ, ki körmägäy soçyuga dirä.

^{33/12}Kel, Biy Teñrim benim, biyik bolsun çoluñ seniñ, da unutmagın yarlıniñ.

^{34/13}Evet ne üçün yüräklätti yazıçlı (11r) Teñrini, ki aytti yüräkinä kendiniñ, ki tergämästir?

^{35/14}Körärsen sen anı ayrıçta da yüräklänmäçinä baçarsen, saña çoyuluptur miskin, da öksüzgä sensen boluşçı.

^{36/15}Uvalgay biläki yazıçliniñ da yamanniñ, izdälgäy yazıçı anıñ, da ol tapulmagay.

^{37/16}Biy çan meñi meñilik, tas bolgaylar dinsizlär yerindän anıñ.

^{38/17}Suçlançına yarlilärniñ işitti Biy, hadirlikinä yüräkläriniñ alarnıñ baçtı közüñ seniñ

^{39/18}Yarıu etmä öksüzgä da yarliga, ki dayın artmagay adam ulu sözlämäçindä kendiniñ üstünä yüzünüñ yerniñ. *Dun 40.*

[Псалом 10/11] 10

Yeñmäç üçün, saçmos Tawit'niñ, 10.

¹Biygä umsandım; neçik aytkaysız boyuma menim: «Teşkirildiñ taylarda, (11v) neçik çipçix?»

²Zera ošta yazıçlılar çordular yaylarin kendiläriniñ, hadir ettilär oçlarin sadaçlarında salma çaramyuluçta alarga, kimlär ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

³Zera çaysi ki sen yasadiñ, buzdular, evet toyruru ne etti?

⁴Biy sarayında ari kendiniñ, Biy köktä olturuçu üsnä kendiniñ.

Közläri anıñ yarlilarga baçar, kirpikläri anıñ tergäyirlär adam oçlanlarin.

⁵Biy tergär toyrunu da çirsizni, kim ki sövär yazıçni, körälmäs boyun kendiniñ.

⁶Yaçgay üstünä alarnıñ sırtmaç, ot da kügürt; bu dufan — ülüşü ayaçlariniñ alarnıñ.

⁷Toyrudur Biy, toyruluçnu sövär, toyruluçnu körärlär yüzläri anıñ. *Dun 8.*

[Псалом 11/12] 11

¹Yeñmäç üçün, oçtaba üçün, saçmos Tawit'niñ, 11.

(12r) ²Xuçar meni, Biy, zera eksildi ari, eksildilär könülüklär adam oçlanlarindän.

³Boş sözlädi er sıñarı bilä kendiniñ, erinläri bilä hilläli yüräkindän yüräkinä sözlädi.

⁴Tas etär Biy barça erinläri hillälilärniñ da tilni ulu sözlävüçi,

⁵Çaysiläri ki ayttılar: «Tillärimizni bizim ulu etiç, erinlärimiz bizim bilädir, da hali bizim kimdir Biyimiz?»

⁶Zabunluç üçün miskinniñ da küstünmäçinä yarliniñ hali turıyım, aytıyır Biy, çoyıyım çuçar-maçimni menim da färähän bolıyım alarda.

⁷Sözläri Eyämizniñdir sözlär ari, neçik dä kümüş tañlangan da sinalgan, yerdän arıtılğan da açılğan 7 kerät topraçtan.

⁸Sen, Biy, saçladıñ bizni da abradıñ bizni dñinstan bu çaç me(12v)ñilikkä diñrä.

⁹Çöp-çövrä çirsizlar kezärlär, biyiklikiñä körä seniñ, ulu etsärsen sen adam oçlanlarin. *Dun 8.*

[Псалом 12/13] 12

¹Yeñmäç üçün, saçmos Tawit'niñ, 12.

²Negä dirä, Biy, unutursen meni meñilik, negä dirä çaytarsarsen yüzünüñ seniñ mendän?

³Negä dirä çoyarsarmen saçışimni dñanimda menim da ayrıçı yüräkimniñ menim künlärni?

Negä dirä biyiklängäy duşman üstümä menim? ⁴Baç da işit maña, Biy Teñrim menim.

Yarıç ber, Biy, közlärimä menim, ki bolmagay çaçan yuçlagaymen ölümgä.

⁵Aytmagay duşman, ki: «Yeñdim anı»,— ya çis-tiruçılarim menim sövüngäylär, egär men seskän-säm.

⁶Men yarlıçamaçıña seniñ, Biy, umsandım; sövündü yüräkim menim çuçar-maçıña seniñ; alyiş-liyim (13r) Biyni, yaçşı etüçimni menim. *Dun 6.*

[Псалом 13/14] 13

Yeñmäç üçün, saçmos Tawit'niñ, 13.

¹Aytti fähamsız yüräkindä kendiniñ, ki yoçtur Teñri.

Buzuldular da murdarlandılar töräsizlikläri bilä kendiläriniñ, kimsä yoçtur, ki etkäy tatliliçni.

²Biy köktän baçtı barça adam oçlanlarına kör-mä, ki bolgay kimsä açıllı, ki izdägäy Teñrini.

³Barçası saptılar bir oçurdan da keräksiz boldular.

Kimsä yoçtur, ki etkäy tatliliçni, da yoçtur kimesä çaç bir dä.

⁴Neçik tanımagaylar barçası, ki çiliniyirlar töräsizlikni.

Kimlär ki yerlär edi çoyovurtumnu menim, neçik yemäç ötmäkni, da Biygä sarnamadılar.

⁵Anda çorçkaylar çorçunu, çayda ki bolmasa çorçu, zera Biydir dñinsi toyrularniñ.

(13v) ⁶Saçışin miskinniñ uyatlı ettilär, zera Biydir umsaşı anıñ.

⁷Kim bergäy [Siöndan] çuçarılmaç Israjelgä! – çaytarma Eyämizgä yasirliçin çoyovurtunuñ kendiniñ, sövüngäy Jagop da färäh bolgay Israjel. *Dun 10, p'ark' 32 dun.*

[Виньетка]

Lusig sargawak'.

[Псалом 14/15] 14

Saçmos Tawit'niñ, 14 sandır bu.

¹Biy, kim turgay çatiriñda seniñ, ya kim siçin-gay taçıña ari seniñ?

²Çaysi ki barir zaçalsız, çiliniñ toyruluçnu, sözlär könülüknü yüräkindä kendiniñ.

³Xaysi ki hillalıxni etmädi tili bilä kendiniñ da yaman sıñarına kendiniñ etmädi.

Taba yuvuçtagilärindän ol alması, ⁴heç boluptur alnına anıñ yaman etüci.

Xorçuçısın Eyämizniñ haybatlı etär, kim ki ant içir [=içär] sıñarına kendiniñ da yalğan (14r) çixmas.

⁵Kümüşün kendiniñ yalga ol bermäs, mızda üstünä könülükniñ ol alması, kim ki munu etsä, ol seskänmägäy meñilik. *Dun 6.*

[Псалом 15/16] 15

Nişan yazovu Tawit'niñ, 15.

¹Saxla meni, Teñrim benim, zera men saña umсандım. ²Ayttim Eyämizgä: Biy benim sensen, da yaxşılığım benim maña sendandır.

³Ariläriñ seniñ, çaysıları ki yerindädirlär seniñ, tamaşalı ettiñ barça erkimni benim alarda.

⁴Arttilär çastalıxları alarnıñ, bundan soñra soñra (!) tezlängäylär.

Yiñştirmiyin [=Yiñştirmiyim] yiyin alarnıñ çanlı, da ne aqmıyım atın alarnıñ erinlärim bilä benim.

⁵Biy payım meñärmäximniñ benim da ayaçımniñ benim, sensen, ki bunda çaytarırsen yur-tumnu benim maña.

⁶Pay çixti maña tañlamalar bilä, da (14v) meñärmäxim benim biyänçli boldu maña.

⁷Alğışliyim Biyni, ki ağıllı etti meni, çax ki keçägä dayın ögütlädilär meni bövräklärim benim.

⁸Ilgärtin körär edim Biyni alnıma benim här sahat, ki edi sayımda benim, ki seskänmägäy men.

⁹Anıñ üçün färäh boldu yüräkim benim, da sövündü tilim benim, dayın da tenim benim tur-gay umsa bilä.

¹⁰Zerça [=Zera] çoymisarsen dżanımnı benim tamuçta da bermisärsen ariñä seniñ körmä muzulmaçlıxni [=buzulmaçlıxni].

¹¹Körgüzdün maña yoluñnu seniñ tirlikniñ, toldurduñ meni färähliki bilä yüzüñniñ seniñ, tatlılıxıñdan könänmäxiñniñ oñuñnuñ seniñ çax tüğälinçä. *Dun 10.*

[Псалом 16/17] 16

Alğış saymos Tawit'niñ, 16.

¹Işit, Biy, toyruлуx(15r)ka da baç çoltçama benim, çulaç çoy alğışıma benim, zera digül erin-lär bilä hillalı.

²Yüzüñdän seniñ könülük maña çixkay, da közlärim benim körgäylär toyruлуxnu.

³Sınadıñ yüräkimni benim da tergädiñ keçä, sınadıñ meni, da tapulmadı mendä egirlik.

⁴Sözlämägäy ayçim benim işin adam oylan-

lariniñ, sözü üçün erinläriñniñ seniñ men saxliyim yollarni bek.

⁵Toxtatkin izlärimni benim yoluña seniñ, ki taymagaylar barganı benim.

⁶Men saña, Biy, sarnadım, ki işittiñ maña, Teñri, aşaçlat maña çulaçıñni seniñ da işit sözüme benim.

⁷Tamaşalı ettiñ yarlıyamaçıñni seniñ, kim çutçarıñ alarnı, kimlär ki umsanıptırlar saña, alardan, ki utrudırlar oñuña seniñ.

(15v) ⁸Saxla meni, neçik böbäkin köznüñ, kölgäsinä çanatlarıñniñ yapsarsen meni ⁹yüzüñdän çirsizlärniñ, kimlär ki zabun ettilär meni.

Duşmanlar boyumnu benim çapsadılar, ¹⁰se-mizlikindä kendiläriniñ tiyovlu boldılar, da ayızla-rı alarnıñ sözlädilär öktämlikni.

¹¹Keri ettilär meni da hali çaytıp dolaştılar çövrämä, çulaç çoydular aşaçlatmaga meni yergä.

¹²Heseplädilär meni, neçik aslanı, ki hadir-dir avga, neçik balası aslanıñ, ki olturur busulup.

¹³Kel, Biy, yetiş alarga da tiygın alarnı, çut-çar dżanımnı benim çirsizlardan, çiliçtan da çolundanduşmannıñ.

¹⁴Biy, tas et alarnı yerdän, ayır da tiy alarnı tirliklərindän kendiläriniñ.

(16r) Yapuçluçuñ bilä seniñ toldu çarınları alarnıñ, toydular aş bilä da çoydular çalganın oçlanlarına kendiläriniñ.

¹⁵Men toyruлуx bilä körüniyim yüzüñä seniñ, toyuniyim körüngäninä haybatıñniñ seniñ.

Dunk' 15, p'ark' 32 dun.

[Псалом 17/18] 17

¹Yeñmäç üçün, uruşçi çulunuç Tawit'niñ, ki sözlädi Eyämiz bilä sözlärin alğışniñ, çaysi künni ki çutçardı anı Biy çolundan duşmanlarıniñ da çolundanduşmanıñ, da ayttı, 17:

²Söviyim seni, Biy, toxtatuçim benim, ³işan-çim benim da çutçaruçim benim!

Teñrim boluşuçim benim; da men umsanır-men açar; işançim benim, münüzü çutçarıлма-çimniñ benim, çabulum benimdir.

⁴Alğışlamaç bilä sarniyim Biygä da duşman-larımdan benim abraliyim.

⁵Çövrämä boldular (16v) benim inçılmaçı ölümniñ, da özänläri töräsizlikniñ müşçüllätti meni.

⁶Totçarılıxi tamuçnuñ çapsadılar meni, yetiştilär maña sırtmaçı ölümniñ.

⁷Tarlıçımda benim men Biygä sarnadım da Teñrimä benim çayçırdım.

Işitti maña dadçarıñdandarı kendiniñ, avazına

alyişimniň menim, da çaxiriğim menim alnına anıň kirgäy çulaxına anıň.

⁸Müşülländi da titrädi yer, da himläri taylarıniň seskändilär, ki yüräkländi üsnä alarniň Teğri.

⁹Çixti tütün öçäşmäxindän anıň, da ot yüzündän anıň yaltradi, da yaşnamaçlar kesildi andan.

[¹⁰Aşaçlattı kökni da endi, da çarayıyuluç tibi-nä ayaxlarıniň anıň.]

¹¹Çixti k'erovpeşärdän da uçtu, ağındi ol çanatlarında yellärniň.

(17r) ¹²Xoydu çaramyuluçnu yapovun kendiniň, da çöp-çövräsinä anıñdirar otaxları kendiniň, da çaramyuluçlar suvları çax bulutka dirä havaniň.

¹³Yaltramaçına anıň alnına alarniň bulutlar keçirdilär gargutnu da uçun otu.

¹⁴Kökrädi Biy köktän, da Biyiktägi berdi avazın kendiniň gargudga da uçunlu otka.

¹⁵Yeberdi oxun kendiniň da tayitti alarni, artırdi yaşnamaçın kendiniň da müşüllätti alarni.

¹⁶Köründülär çovraçları ya rikaları suvlarniň, da belgili boldular himläri dünyâniň

Öçäşmäxindän seniň, Biy, da tünixindän dżaniñniň, öçäşmäxiñniň seniň.

¹⁷Yeberdi biyikliktdän da yöpsündü meni, yöpsündü meni suvlardan köp.

¹⁸Xutçargay meni Biy (17v) duşmanlarimdan menim, çuvatlılardan da körälmägänlarimdan menim, ki çuvatlı boldular, ne ki men.

¹⁹Yetiştilər maña kününä çiyinlarimniň menim, boldu Biy çuvatlatuçim ²⁰da çixardı meni avlaçka, da çutçargay meni Biy, zera klädi meni.

²¹Tölägäy maña Biy toyruluçuma körä menim, zaçalsizliçima körä menim tölägäy maña.

²²Men saçliyim yolun Eyämizniň da çirsizliç etmiyim Teğrimä menim.

²³Barça könülükü anıň alnıma menimdir, toyruluçun kendiniň kerı etmädi mendän.

²⁴Boliyim da men zaçalsiz anıň bilä da saçt bolıyım töräsizlikimdän menim.

²⁵Tölägäy maña Biy toyruluçuma körä menim, arilikinä körä çollarimniň menim alnına közümnüň menim.

(18r) ²⁶Ari bilä ari bolgaysen, er bilä zaçalsiz zaçalsiz bolgaysen, ²⁷taçlamalar bilä taçlama bolgaysen, da çaxutlarıni yıçkaysen.

²⁸Sen çoyovurtuñnu, aşıçlarıni tirgizirsen da közlärin öktämlärniň sen aşıçlatırsen.

²⁹Sen yarıçli etärsen çiraçimni menim, Biy Teğrim menim, yarıç et maña çaramyuluçta.

³⁰Seniň bilä çutuliyim sinamaçliçtan, Teğrim bilä menim keçiyim duvarlarıni.

³¹Teğrim menim, zaçalsizdir yollarıni seniň, da

sözläri Eyämizniň taçlamadır; da işanç barçasına, kimläri ki umsanırlar açar.

³²Anıň üçün ki kimdir Teğri başça Eyämizdän? Ya kimdir Teğri başça Teğrimizdän bizim?

³³Teğri, çaysi ki kiydirdiñ maña çuvatni da çoyduç zaçalsizliçta yolumnu menim.

³⁴Toçtattıñ ayax(18v)larimni menim, neçik maralniň, da üstünä biyiklikläriñ turıyuzduç meni.

³⁵Övrättiñ çolumnu menim oyraçka, da ettiñ biläkimni menim, neçik yay bazıç, da berdiñ maña çuluçuñnu çutçarmaçiniñ seniň.

³⁶Közün seniň yöpsündü meni, da ögütün seniň turıyuzduç meni meñilik, da ögütün seniň övratkäy meni.

³⁷Avlaç ettiñ yürügänimni menim tibimä menim, da küçsüzlänmädilär izlärim menim.

³⁸Xuviyim duşmanlarimni menim, da yetişi-yim alarga, da çaytmiyim alardan çax tügätkinçä alarni.

³⁹Xiştiriyim alarni, da dayın bolmagaylar turma da tüşkäylär tibi-nä ayaxlarimniň menim.

⁴⁰E, kiydirdiñ maña çuvatni oyraçta, turganlarıni üstümä menim tibimä menim ettiñ.

⁴¹Duşmanlarimni menim çuvulgan ettiñ da körälmägänlarimni menim tas ettiñ.

(19r) ⁴²Çaxırdılar, da kimsä yoç edi, ki çutçargay edi alarni, sarnadılar Biygä, da işitmädi alarga.

⁴³Uvatiyim alarni, neçik toznu alnına yelniň, neçik balçıñni oramlarniň, alay basiyim alarni.

⁴⁴Xutçargay meni Biy çarşiliçtan çoyovurtnuç da turıyuzgay meni baş dinsizlärgä.

Çoyovurt, çaysin ki bilmäs edim, çuluç ettilär maña ⁴⁵da işitmäçi bilä çulaxlarimniň menim işit-ti maña.

Oylanları yatlarıni yalyan sözlädilär maña; ⁴⁶oylanları yatlarıni oprandılar da açsadılar izlä-rindän kendiläriniň.

⁴⁷Tiridir Biy, da alyişlidir Teğri, da biyik bol-gay Teğri, çutçaruçim menim,

⁴⁸Teğri, çaysi ki izdär öçümnü menim da hna-zant etär çoyovurtnu tibimä,

(19v) ⁴⁹Xutçaruçim menim duşmanlarimdan menim, öçäştürüçilärimdän! Alardan, ki turuptur-lar üstümä menim, biyik ettiñ meni da erdän egri çutçardiñ meni.

⁵⁰Bunuç üçün tapuniyim saña dinsizliktdä da atıña seniň saçmos aytiyim.

⁵¹Ulu ettiñ çutçarılmäçin çanıniň anıň, etip yarıçyamaçni yaylaganına anıň, Tawit' bilä da zür-yätı bilä anıň dżınstan çax dżinska. P'arç' 50 dun.

Çiçkanî üçün Movşesniñ Misirdan da Israjel oylanları üçün alıış

[Исход 15: 1-18: Благодарная песня Моисея]

¹Alıışliyiç Biyni, ki haybat bilädir haybatlangan.

Atlanganları da atları saldı teñizgä. ²Boluşuči, yöpsünüçim benim Biy, da boldu maña çutçarılmaylıçka.

Budur benim Teñrim, da haybatlı etärmen bunu; Teñrisi atamnıñ benim, da biyik etiyim bunu.

³Biy uvatır oğraşları, Biy atıdır anıñ.

(20r) ⁴Taqlama erläri, da taqlama yaraylıları, arabaların, da atların, da barça çuvatın p'arawonnuñ boydu teñizdä.

⁵Teñiz yaptı alarnı, boyuldular tipsizlikinä täränlikniñ, neçik taşlar.

⁶Oñuñ seniñ, Biy, haybatlıdır çuvatı bilä kendiniñ, oñuñ seniñ, Biy, uvattı duşmanlarıñniñ seniñ.

⁷Da ululuğu bilä haybatıñniñ seniñ uvattıñ çarşı bolganlarıñniñ seniñ, yeberdiñ öçäşmäxin yüräklänmäxiñniñ seniñ, da yedi alarnı, neçik çamışni.

⁸Džan çuvatıñniñ yüräklänmäxiñniñ seniñ, yarıldılar suvlar, yiyin turdular, neçik duvar taştan, suvları teñizniñ, da buzladılar yiyinləri suvlarıñniñ içinä teñizniñ.

⁹Aytti duşman, aytti: «Xuviyim, yetişiyim, uriyim, ayriyim talannı da tolduriyim alardan džanimni benim!»

(20v) Xilicimni benim uriyim alarga, eyälik etkäy da biyiklängäy üstünä alarnıñ oñum benim!»

¹⁰Yeberdiñ yeliñni seniñ, da yaptı alarnı teñiz, boyuldular da endilər, neçik çorçaşın, suvga muçkâm.

¹¹Kim oğşar saña, Teñrim, Biyim? Ya kim oğşagay saña, haybatlangan ariläriñdä,

Tamaşalı haybat bilä haybatlangan, ki etärsen nişanlar da peşälär. ¹²Saldıñ çoluñnu seniñ, da yuttu alarnı yer.

¹³Yol körgüzdüñ toyruлу bilä çoyovurtuña seniñ, hali çaysi ki dä çutçardiñ.

Da övündürdüñ çuvatıñ bilä seniñ taboruña, arilikiñä seniñ, ¹⁴işittilər džinslar da öçäşländilər, da çorçu tuttu siyiñganları Arapisdanniñ.

¹⁵Ol vaxtta džâçtılandılar yarıuçılar Edomnuñ da buyruçıları Movaplarnıñ,

(21r) tuttu alarnı titrov, eridilər barça turuçıları K'ananniñ.

¹⁶Tüşkäy üstünä alarnıñ ah da çorçu, da çuvatından biläkiñniñ seniñ taş çaytkaylar,

Çaç aşkinça çoyovurtuñ seniñ, Biy, çaç aşkinça çoyovurtuñ seniñ bu kez, çaysi ki dä taqladiñ.

¹⁷Eltip tikkäysen alarnı tağına meñärmäxiñniñ seniñ, hadirlikinä turmaçıñniñ, meñärmäxiñniñ seniñ,

Xaysi ki tapunduñ äväldän, Biy, tapunduñ arilikiñ bilä, çaysi ki hadirlädilər çollarıñ seniñ. ¹⁸Da Biy çan meñi meñilik da dağın da.

[Исход 15: 19: Переход через море]

¹⁹Zera kirdi p'arawon arabalar bilä, da atları bilä, da taqlama yaraylılar bilä içinä teñizniñ,

Da yeberdi üstünä alarnıñ Biy suvun teñizniñ, da oylanları Israjelniñ bardılar çuru bilä içinä teñizniñ.

[Молитва]

(21v) K'risdostur benim Teñrim, da haybatlarmen anı, Teñrisi atamnıñ benim, da biyik etiyim anı.

Pareçosluğu bilä surp barçadan alıışlı Asduadzadzinñ da surp çaçiñ üçün seniñ özdän, Biy, yöpsün çoltçamizni bizim, da yarlıya bizgä.

Bu ganon 298 dundir.

[Колофон]

Yazdırgan sarnagan bilä birlängäylär yazuçi bilä da añılgaylar Teñri alnına meñi uçmağına. Amēn. Tvagan 1029 [1580] “Год 1580”.

[Псалом 18/19] 18

¹Saymos Tawit'niñ, 18.

²Kök aytar haybatın Teñriniñ, da etkänin çulunıñ anıñ aytar toxtalmaçlıç.

³Kün künnüñ axtırır sözün, da keçä keçäniñ körgüzür bilmäçliçin.

⁴Yoçtur sözlär da yoçtur gälädzilär, çaysılarıniñ ki işitilmägäy avazları alarnıñ.

(22r) ⁵Barça yerdä çixti avazi alarnıñ, çaç çiriğına dünyanıñdir gälädziläri alarnıñ.

Kün toyuşundan çordu çätirin kendiniñ, ⁶da kendi — neçik kiyöv, ki çixar sarayından kendiniñ, sövünür ol, neçik aznavur, yügürmäçindä yolunda kendiniñ.

⁷Xiriğindən köknüñdir çixkanı anıñ, tinçliçi anıñ çaç çiriğına anıñ, da kimsä bolmas, ki yaşın-gay çizovundan anıñ.

⁸Qreñki Eyämizniñ zaçalsizdir, da çaytarırlar džanlarıni, tanıçliçi Eyämizniñ inamlidir, da açilli etär oylanlarıni.

⁹Toyruлуğu Eyämizniñ tüzdür, da färäh etär yüräkni, buyruğu Eyämizniñ yarıçtır, da yarıç beririlər közlärgä, ¹⁰çorçusu Eyämizniñ ari da çalir meñilik.

Yarıusu Eyäm(22v)izniñ könüdür, da toyrudur ol.

¹¹Suçlançlidir ol, ne ki altun, da, ne ki bahalı taş, özdän, köp tatlidir ol, ne ki bir kesäk çibal.

¹²Zera çuluŋ seniŋ saçlagay bunu, saçlama aŋar tölöv köp.

¹³Aşkanlarin kendiniŋ kim bolur alma eskä? Yapuçumdan benim aruv etkin meni, Biy, ¹⁴da yattan saçla çuluŋnu seniŋ.

Yoçsa ki yoç eyälik etkäylär maña, ol vaçtta zaçalsiz boliyim da ari boliyim ulu yazıçtan ulu.

¹⁵Bolgay saña biyänçli sözläri ayzimniŋ benim, da saçışları yüräkimiŋ benim alniña seniŋ här sahat, Biy, boluşuçim benim da çutçaruçim benim! *Dun 14.*

[Псалом 19/20] 19

¹Yeŋmäç üçün, saçmos Tawit'niŋ, 19.

²Işitkây saña Biy kününä tarlıçniŋ, boluşuçi bolgay saña atına [=atı] Teŋrisiniŋ Jagopnuç.

(23r) ³Yebergây saña Biy boluşluç arilikindän kendiniŋ, Siöndan, da yöpsüngây seni.

⁴Aŋgay Biy barça çurbaniniŋni seniŋ da niyätiniŋni seniŋ yöpsünövlü etkây.

⁵Bergây saña Biy yüräkiñä körä seniŋ da barça saçışiniŋni seniŋ ol tügällägây.

⁶Sövüniyiç biz çutçarmaçiniña seniŋ, atına Teŋrimizniŋ bizim biz ulu boliyiç.

Toldurgay Biy barça çoltçaŋni seniŋ, ⁷hali taniç, ki tircizdi Biy yaylaganın kendiniŋ.

Işitti buŋar köktän, arilikindän kendiniŋ, çuvatında çutçarmaçiniŋ oçunuŋ kendiniŋ.

⁸Bular arabalar bilä, da bular atlar bilä, yoçsa biz atına Eyämizniŋ, Teŋrimizniŋ bizim sarniyiç.

⁹Bular tüyildilar da tüştülär, biz turduç da toçru bolduç.

¹⁰Biy, tirciz çanni da (23v) işit bizgä kündä, çaysında ki sarnasaç saña. *Dun 10.*

[Псалом 20/21] 20

Yeŋmäç üçün.

¹Saçmos Tawit'niŋ, 20.

²Biy, çuvatiniña seniŋ färâh bolgay çan, çutçarmaçiniña seniŋ sövüngây asrı.

³Suçlançin yüräkiniŋ anii berdiŋ aŋar da erkin erinläriŋniŋ anii keritmediŋ andan.

⁴Yetiştirdiŋ anı alyişina tatliliçiniŋni seniŋ da çoyduŋ başına anii taç bahalı taştan ya özdän.

⁵Tirlik çoldu sendän, da berdiŋ aŋar uzaç künlärgä meŋi meçilik.

⁶Uludur haybatı anii çutçarmaçiniña seniŋ, haybatni da ulu könänmäçni çoygaysen üstünä anii.

⁷Bersärsen aŋar alyişni meŋi meçilik, färâh etsärsen anı färâhlikinä yüzünüŋ seniŋ.

⁸Xan umsandı Biygä, yarlıyamaçından Biyik-täğiniŋ ol seskänmäğây.

(24r) ⁹Tapulgay çoluŋ seniŋ üstünä duşmanla-

riŋniŋ seniŋ, da oçuŋ seniŋ tapkay barça körälmägänläriŋni seniŋ.

¹⁰Xoygaysen alarni, neçik yalinina otnuç, zamanında yüzünä seniŋ.

Biy öçäşmäçi bilä kendiniŋ müşçüllätkây alarni, da ot yegây alarni.

¹¹Yemişi alarniŋ yerdän tas bolgay, da züryätini alarniŋ adam oylanlarından.

¹²Saptılar sendän yamanlıç bilä, saçışladılar saçış, çaysin ki bolmadılar toçtatma.

¹³Etsärsen alarni çuvulgan çalganiña seniŋ, hadirläsärsen yüzünä alarniŋ.

¹⁴Biyik bolgin, Biy, çuvatında seniŋ, alyişliyiç da saçmos aytiiç çuvatiniña seniŋ. *Dun 14, p'ark' 38.*

[Псалом 21/22] 21

¹Yeŋmäç üçün ertägi boluşluç üçün, saçmos Tawit'niŋ, 21.

(24v) ²Teŋrim, Teŋrim benim, baçkin maña, ne üçün çoyduŋ meni? Yıraç boldum çutçarıлмаçımdan benim sözü üçün aşınganlarimniŋ benim.

³Teŋrim benim, kündüz sarnadim saña, da maña işitmädiŋ, keçä dä maña çulaç çoymadiiŋ.

⁴Sen arilärdä siçinipsen da ögövlükü Israeliniŋ.

⁵Saça umsandilar atalarimiz bizim, umsandilar saña, da çutçardiŋ alarni.

⁶Saça çaçirdilar da tirildilar, saña umsandilar da uyalmadilar.

⁷Evet men çurtmen, da digül adam, tabala-maç adamlarga da heç etmäç çoyovurtnuç.

⁸Barçası, kiçläär ki körärlär edi meni, heç tutarlar edi meni, sözlärlär edi erinläri bilä da tep-rätirlär edi başların kendiläriŋniŋ.

⁹Umsandı Biygä, da çutçargay anı, tircizgây anı, zera kläd(25r)i anı.

¹⁰Sensen, ki çıçardiŋ meni çarından, umsam benim emçäklärindän anamniŋ benim.

¹¹Saça tüştüm men çarnından; yüräkindän anamniŋ benim sensen Teŋrim benim.

¹²Keritmediŋ mendän, zera tarlıç yovuçlanıptır da kimesä yoçtur, ki boluşkay maña.

¹³Çövrämä boldular benim siçirlar köp da semiz, buçalar semiz çapsadilar meni.

¹⁴Açtilär üstümä benim ayızların kendiläriŋniŋ, neçik aslan, ki muçrar da çapsar.

¹⁵Men, neçik suv, töküldüm, da taçıldilar barça söväklärim benim, da boldu yüräkim benim neçik balayuz erilgän içinä yüräkimiŋniŋ benim.

¹⁶Xurudu, neçik çerep, çuvatim benim, tilim benim taçlayıma benim yabuştı, da topraçına ölümniŋ endirdilar meni.

¹⁷Čövrämä boldular menim itlär köp, da yïyn-larî yamanlarniñ (25v) çapsadılar meni.

¹⁸Teştilär çollarimni menim da ayaxlarimni menim da sanadılar barça sövâklârimni menim, da alar baçip da kördülär meni.

¹⁹Ayirdılar tonumnu menim aralarına kendilârinin da üstünâ kiyinişimniñ menim vidžag salirlar edi.

²⁰Sen, Biy, yıraç etmägin boluşluğunnu seniñ mendän, da Biy, boluşma maña baçkîn.

²¹Xutçar çiliçtan džanimni menim da çolundan itlärniñ yalyzın anamniñ menim.

²²Xutçar meni ayzından aslanniñ, müñüzündän karkardanniñ aşaxlıçimni menim.

²³Aytiyim atiniñ seniñ çardaşlarıma menim, içinâ yixövnüñ alyişliyim seni.

²⁴Xorçkanlarî Eyämizniñ, alyişlaniz Biyni, barça züryâtî Jagopnuñ haybatlı etkäylär anî.

(26r) Xorçkay Eyämizdän barça züryâtî İsrâjelnin, ²⁵ki heç etmädi da risvay etmädi Biy alyişin yarlinin da çaytarmadı yüzün kendiniñ mendän, yoçsa sarnaganıma menim añar işitti maña.

²⁶Sendändir ögövlüküm menim, yixövdâ ulu alyişliyim seni.

Niyätimni menim tüğälliyim alnına barça çorçkanlariniñ aninç.

²⁷Yegäylär yarlılar da toygaylar, alyişlagaylar Biyni, ki izdiyirlär anî.

Tirilgäy yüräkläri alarninç, meñi meñilik aņgaylar ²⁸da çaytkaylar Biygä barça çiriği yerninç.

Yerni öpkäylär añar barça džinslarî dayfalarinç, ²⁹zera Eyämizdändir çanlıç, da ol eyälik etär üstünâ barça dinsizlärniñ.

³⁰Yedilär da yerni öptülär añar barça semizläri yerninç, alnına aninç tüşkäylär barçası, ki enärlär topraçka.

(26v) ³¹Džanim menim aninç bilä tirilir, da züryâtim menim çuluç etkäy añar,

Aytiyim Eyämizgä. Džins, ³²ki kelsär, aytkaylar toyruluçnu çoyovurtka, ki toymalidirlar, ki etti Biy. *Dun 32.*

[Псалом 22/23] 22

Şaymos Tawit'niñ, 22.

¹Biy kütkäy meni, da maña heç nemä eksilmägäy.

²Tüzdägi yaş otta anda siyindirdi meni da suvunda tinçliçniñ beslädi meni.

³Xaytardi džanimni menim maña da yol kör-güzdü maña yoluna toyruluçnuñ atî üçün kendiniñ.

⁴Kläsä dä barsam men içinâ kölgälärniñ ölümniñ, çorçmandir yamandan, zera sen, Biy, menim biläsen.

Tayaçin seniñ da tayaçin, alar övündürgäylär meni.

⁵Hadir ettiñ alnıma menim seyanı ya stolni közgä çarşı çistüçilarimniñ menim;

(27r) Yaçladıñ yaç bilä başimni menim; ayaçin seniñ, neçik zülâl, içirdi meni.

⁶Yarlıyamaçin seniñ, Biy, birgämä menim kelir barça künlärindä tirlikimniñ menim siyinma maña övünâ Eyämizniñ uzaç künlär bilä. *Dun 8.*

[Псалом 23/24] 23

Yeñmäç üçün. Şaymos Tawit'niñ. Burungi kün üçün, 23.

¹Eyämizniñdir yer tüğälliki bilä kensiniñ, dünyâ da barça turuçilarî aninç.

²Ol kendidir üstünâ teñizniñ himlär saldi añar, üstünâ ırmaçlarninç hadirlädi anî.

³Kim çixkay taçına Eyämizniñ? Ya kim turgay yerinâ arilikiniñ aninç?

⁴Xaysi ki aridir çollarî bilä da zaçalsiz yüräki bilä, çaysi ki almadî heçlikni boyuna kendiniñ da ant içmädi siñarına kendiniñ hillälik bilä,

⁵Bu alçay boluşluçnu Eyämizdän, yarlıyamaçin Teñridän, çutçaruçisindan (27v) kendiniñ.

⁶Bu džinstir, ki izdär Biyni, izdär körmä yüzün Jagop Teñrisiniñ.

⁷Kötürünüz, buyruçılar, eşikiniñni sizniñ yoyarı, kötürgäylär eşikläri meñilikniñ, da kirgäy çanı haybatlininç.

⁸Kimdir bu çan haybatlı? Biy çuvatlı çuvatı bilä kendiniñ, Biy çuvatlı oyašta.

⁹Kötürünüz, buyruçılar, eşikiniñni sizniñ yoyarı, kötürgäylär eşikläri meñilikniñ, da kirgäy çanı haybatniñ.

¹⁰Kimdir bu çan haybatlı? Biyi çuvatlılarıninç, bu kendidir çanı haybatniñ. *Dun 10, p'arç' 50 dun.*

[Псалом 24/25] 24

Yeñmäç üçün. Şaymos Tawit'niñ, 24.

¹Şaņa, Biy, kötürdüm džanimni menim, ²Teñrim menim, şaņa umsandim, uyalmiyim, da ki kül-mägäylär mendän duşmanlarim menim.

(28r) ³Barçası, ki tözärlär şaņa, uyalmagaylar, yoçsa uyalgaylar töräsizlär heçliklärindä kendiläriniñ.

⁴Yoluçnu seniñ, Biy, körgüz maña da izläriñni seniñ övrät maña.

⁵Yol körgüzgin maña könülükünçä seniñ da övrät meni, zera sensen Teñri çutçaruçim menim da men şaņa tözdüm kün uzun.

⁶Aņgin, Biy, şayavatiniñni seniñ da yarlıyamaçiniñni seniñ, çaysi ki bardir meñilik.

⁷Yaziçin oylanlıçimniñ menim da biyiksizlikimniñ [=biliksizlikimniñ] menim aņmagin, evet

anğin meni, Biy, yarlıyamağın köra seniñ, tatlili-
ğin üçün seniñ, ⁸ ki tatlı da toyrusen, Biy.

Aniñ üçün orenk'i [=orenk'] bilüçisi etärsen
yazıgını, ⁹yolda yol körgüzürsen sekinlärgä yar-
yuda, övrätirsən sekinlärgä yoluñnu seniñ.

(28v) ¹⁰Barça yolları Eyämizniñ yarlıyamağ
bilä da könülük bilädir alarga, ki çolarlar niyatın
da tanığlıgın aniñ.

¹¹Atiñ üçün seniñ, Biy, arit yazıgılarımni me-
nim, ki köp boldular.

¹²Kimdir adam, ki çorçar Eyämizdän? Orenk'
bilüçisi etär anı yolda, çaysi ki biyändi.

¹³Boyu aniñ yağşılığta tıngay, da züryätı aniñ
meñärgäy yerni.

¹⁴Xuvatlıdır Biy çorçuçılarına kendiniñ da bi-
tiklärin kendiniñ övrätir alarga.

¹⁵Közüm benim här sahat Biydädirler, da ol
çıxarır sırtmağtan ayaxımni benim.

¹⁶Bağkin maña da yarlıya maña, ki birginäsi
anamniñ da miskinmen men.

¹⁷Tarlığları yüräkimiñni benim köp boldular
asrı, da totçarlığımndan benim çıxar meni.

¹⁸Bağ aşaxlıgımni benim da çazyançimni me-
nim da boşat maña (29r) barça yazıgımni benim.

¹⁹Kör duşmanlarımni benim, ki köp boldular,
körälmämäğni, çaysi ki heç yergädän körälmädi-
lär meni.

²⁰Sağla dżanımnı benim da çutçar meni, da
uyatlı bolmiyim, ki umsandım saña.

²¹Zağalsızlar da toyrular ortağ boldular maña,
da men saña tözdüm. ²²Xutçar, Teğri, Israjelni
barça tarlığından aniñ. *Dun 18.*

[Псалом 25/26] 25

Saymos Tawit'niñ, 25.

¹Yarğu etkin maña, Biy, zera men zağalsızlığı-
ma benim bardım, Biygä umsandım, ki bolma-
gaymen çasta.

²Sinagin meni, Biy, da tergä meni, sinagin
bövräklärimni benim da yüräkimni benim.

³Yarlıyamağın seniñ, Biy, alnına közlärimniñ
menim, da biyänçli bolıyım könülükünä seniñ.

⁴Olturmiyim men olturuçuna heçlikniñ, da
töräsizlär bilä men kirmiyim.

⁵Körälmädım men yığının yamanlarniñ, da
çir(29v)sızlar bilä men olturmiyim.

⁶Yuvıyım arilik bilä çolumnu benim da çövrä-
sinä bolıyım seyanıñ bilä seniñ, Biy,

⁷Işitmä maña avazın alğışiñniñ seniñ da ayt-
ma barça sk'ançelik'iñni seniñ.

⁸Biy, sövdüm şöğrätin [=şöhrätin] övüñnüñ se-
niñ da yerin otayıñniñ, haybatıñniñ seniñ.

⁹Tas etmäğın çirsızlar bilä dżanımnı benim,
da ne er bilä çan töküçi tirlikimni benim,

¹⁰Xaysılarınıñ ki çolları kendiläriniñ töräsiz-
lik bilädir, da oñu alarniñ toludur mızda bilä.

¹¹Men zağalsızlığıma benim bardım, çutçar
meni, Biy, da yarlıya maña.

¹²Ayaxım benim turgay toyruluğta, yuğövdä
ulu alğışliyim seni. *Dun 12.*

[Псалом 26/27] 26

Saymos Tawit'niñ, 26.

Hanıñ pomazat etmiyir edilär.

¹Biy yarıgım benim da tirlikim benim: men
kimdän çorçkaymen? Biy (30r) işançi tirlikimniñ
menim: men kimdän tıräsärmen?

²Yuvuğlanmağına maña yamanlarniñ yemä
tenimni benim çistiruçılarım benim da duşman-
larım benim, alar çaçak'landılar da tüştilär.

³Eğär hadirlänsä üstümä benim oğraş, çorç-
magay yüräkim benim; eğer tursa üstümä benim
çagattagi uruş, hälbät, bunuñ bilä dä saña, Biy,
umsandım.

⁴Birni çoldım Eyämizdän da bunu çolar-
men — turma maña övünä Eyämizniñ barça künlärinä
tirlikimniñ benim,

Körmä maña könänmäğın Eyämizniñ da buy-
ruğ bermä sarayına aniñ.

⁵Yaptı meni çätirinda kendiniñ kününä ya-
manniñ, yapovu tibinä etti meni yapovunda çätiri-
na kendiniñ.

Xayadan biyik ettiñ meni, ⁶da hali biyik et ba-
şimni benim üstünä duşmanlarımniñ benim.

(30v) Çövrämä bolıyım da sunıyım çätirına
aniñ çurbanın alğışniñ, alğışliyim da saymos aytı-
yım Eyämizgä.

⁷Işit, Biy, avazıma benim, ki sarnadım saña,
yarlıya maña da işit maña, zera saña ayttı yürä-
kim benim. ⁸Da izdädi yüzüm benim yüzüñnü se-
niñ, Biy, izdädilär.

⁹Xaytarmagın yüzüñnü mendän da sapmagın
öçäşmäğliğ bilä çuluğdan seniñ.

Boluşuçım benim bol, Biy, risvay etmäğın
meni da çoymagın meni, Teğrim, çutçaruçım me-
nim.

¹⁰Atam benim da anam benim çoydular me-
ni, da Biy yöpsündü meni.

¹¹Orenk'kä bilüçi et meni, Biy, yoluña seniñ da
yol körgüz maña iziñä seniñ toyrı.

Duşmanlarım üçün benim ¹²çixara bermäğın
meni çoluna çistiruçılarımniñ.

(31r) Turdular üstümä benim tanığları yazıgı-
niñ da yalğan boldular maña töräsizliklərində
kendiläriniñ.

¹³Inandim körmä yaxşılığın Eyämizniñ yerinä tirilärniñ. ¹⁴Tözgün Eyämizgä da zorlu bolgün, çuvatınsın yüräkiñ seniñ, da töz Eyämizgä. *Dun 6, p'ark' 46 dun.*

[Псалом 27/28]

Saymos Tawit'niñ.

¹Saşa, Biy, sarnadım, Teñrim menim, tiyil-mağın mendän, bolmagay çaçan tiyilgaysen mendän, oğşasarmen alarga, ki enärlär çuyurga.

²Işit, Biy, avazına çoltçamnıñ menim çolma-çimda maña sendän, kötürgändä çollarımni menim sarayıñda ari seniñ.

³Heseplämäğın çirsızlar bilä dżanımnı menim, da ne alar bilä, ki çilinirilar töräsizlikni, tas etkin meni,

Xaysiları ki sözlärler edi eminlikni sınjarları bilä kendiläriniñ, da yamanlıxtır yüräklärinä alarnıñ.

(31v) ⁴Ber alarga, Biy, ämälinä körä alarnıñ, töräsizliklärinä körä barganlarnıñ alarnıñ tölä alarga.

Işinä körä çollarıniñ tölä alarga, tölövünä körä alarga alarnıñ.

⁵Añlamadılar alar işin Eyämizniñ, da ne işinä çolunuñ anıñ baçtılar, yemirgäysen alarnı, da da-ğın yasalmagaylar.

⁶Alıışlıdır Biy, ki işitti avazına alıışımniñ menim, ⁷Biy boluşuçim da yardımçim menim.

Añar umsandı yüräkım menim, faydalandı da fărâh boldı tenim menim, da men erkım bilä menim tapunıyım añar.

⁸Biy çuvat çoyovurtuna kendiniñ, işanç çutça-rılmaçiniñ yaylaganına kendiniñ.

⁹Xutçar çoyovurtunuñ seniñ, [alıışla] meñär-mäçiniñ seniñ, küt da biyikläät alarnı çaç meñilik-kä diyin. *Dun 11.*

[Псалом 28/29] 28

Saymos (32r) Tawit'niñ, 28.

¹Sunuñuz Eyämizgä, oylanları Teñriniñ, sunuñuz Eyämizgä oylanların çoçlarnıñ.

Sunuñuz Eyämizgä haybatni da hörmätni, ²sunuñuz Eyämizgä haybatni atına anıñ, yerni öpüñüz Eyämizgä köşkünä arilikiniñ anıñ.

³Avazi Eyämizniñ üstünä suvlarnıñ, da Teñri haybatlı kökrädi, da Biy kendi üstnä suvlarnıñ köp.

⁴Avazi Eyämizniñ çuvatlı, da avazi Eyämizniñ ulu könänmäçlärgä.

⁵Avazi Eyämizniñ uvatır ormanlarnı, da uvatır Biy ormanların İpananıñ.

⁶Uvatkay alarnı, neçik madyaş teräklärin İpananıñ, ki sövüklüsüdür, neçik oylanları karkärdänniñ.

⁷Avazi Eyämizniñ kesär yalinni ottan, ⁸avazi Eyämizniñ teprätir pustalıçni, da duşmanlatır Biy pustalıçin Gatesniñ.

(32v) ⁹Avazi Eyämizniñ toxtatır marallarnı da mäyan (ya belgili) etär ormannı.

Dađžarına anıñ barça, kimsä aytır haybat añar.

¹⁰Biy taşçınlarnı (ya suvnu tökülğan) olturçuzur da aşaxlatır, çanlıç etkäy Biy meñilik.

¹¹Biy çuvatı çoyovurtuna kendiniñ bergäy da alıışlagay çoyovurtun kendiniñ eminliktä. *Dun 11.*

[Псалом 29/30] 29

¹Saymos Tawit'niñ.

Alıışı nawadagidniñ dađžarnıñ Tawit'niñ, san 29.

²Biyik etärmen seni, Biy, ki yöpsündüñ meni da fărâh etmädiñ duşmanlarımni menim mendä.

³Biy, Teñrim menim, sarnadım saşa, da sayaytıñ meni, ⁴Biy, çıxardıñ tamuçtan dżanımnı menim, çutçardıñ meni alardan, ki enärlär çuyurga.

⁵Saymos aytiñiz Eyämizgä, ariläri anıñ, tapunuñuz añılmaçlıçına arilikiniñ anıñ.

(33r) ⁶Yüräklänmäçtir öçäşmäçinä anıñ da tirliktir erkinä anıñ.

Keççuruda tingaylar yığaganlar, ertäräk bolgay fărâhlik.

⁷Men aytım: yaxşı tirlikimä menim, ki seskänmäğäy men meñilik.

⁸Biy, erkiñä seniñ berdiñ körkümä menim çuvatni, çaytardiñ yüzüñnü seniñ mendän, da men boldum müşçüllängän.

⁹Men saşa, Biy, sarnadım, Teñrimä menim çoldum. ¹⁰Ne faydadır saşa çanımdan menim, egär ensäm men buzuçluçka?

Yoçsa mi topraç tapunmaç etkäy saşa ya ayt-kay könülüküñnü seniñ?

¹¹Işitti maña Biy da yarlıyandı, da Biy boldu maña boluşuçı.

¹²Xaytardi çayçumnu menim fărâhlikkä, çeşti mendän çilçapni da maña kiydirdi fărâhlikni.

(33v) ¹³Neçik saymos, ayt-kaylar saşa haybatım menim, da dağın poşman bolıyım, Biy, Teñrim menim, meñilik tapunuym saşa. *Dun 14, p'ark' 34.*

[Псалом 30/31] 30

¹Yeñmäch üçün da çiyin üçün alıış, saymos Tawit'niñ, 30.

²Saşa, Biy, umsandım, uyalmıyım meñilik, toyruçuñda seniñ çutçar meni da abra meni.

³Aşaxlat maña çulaçiniñ seniñ, dżâhtlan tır-gizmä meni.

Bol, menim Teñrim, yardımçim da övlü işançimniñ: abragay meni, ⁴zera çuvatlatuçim menim da işançim menim sensen.

³Alıışlanıjz Biyni alıış [bilä] yäni, zera yaǵşıdır, saymos aytıñız añar alıış bilä.

⁴Toyrudur aytuşu Eyämizniñ, da barça işlari anıñ inam bilä, ⁵da sövär yarlıyamaǵnı da könülükñü Biy.

Yarlıyamaǵı bilä Eyämizniñ tolu boldu yer, ⁶da sözü bilä Eyämizniñ kök toxtaldı, da dżanı bilä ayzınıñ anıñ barça ıuvatlıları alarnıñ.

(37r) ⁷Yııştırdı, neçik tulıxıka, suvların teñizniñ da ıoyar teränliktä ıaznasın kendiniñ.

⁸Xorıxkay Eyämizdän barça yer, da andan titrägäylär barça turuçıları dünyâniñ.

⁹Zera ol aytı — da boldu, buyurdu — da toxtaldılar.

¹⁰Biy tayıtır sayışın dinsizlärniñ, alçaǵ etär Biy sayışın yıñınlarnıñ, da heç etär Biy sayışın buyruǵılarnıñ.

¹¹Sayışı Eyämizniñ meñilik ıalır, da sayışı yüräkininiñ anıñ dżınstan çaǵ dżinska.

¹²San dżinska, ıaysına ki Biy Teñri boluşuçıdır añar, ıoyovurtnu [=ıoyovurtka], ıaysı ki tañladı meñärmäxinä kendiniñ.

¹³Köktän baǵtı Biy barça oylanlarına adamlarnıñ, ¹⁴hadır turarından kendiniñ, baǵtı ol barça turuçılarına dünyâniñ.

¹⁵Kim yarattı başıa yüräkin alarnıñ, eskä alma barça işin alarnıñ.

(37v) ¹⁶Dügül ki köp ıuvatında kendiniñ abraır ıan, da ne aznawur köp ıuvatına kendiniñ.

¹⁷Yalyandır at ıutıarılmaǵında kendiniñ, köp ıuvatında kendiniñ ıutıarmastır atlagannı.

¹⁸Közü Eyämizniñ üstünä ıorıxkanlariniñ kendiniñ da ıaysıları umsanırlar yarlıyamaǵına anıñ,

¹⁹Dżan ıutıarma ölümdän dżanların alarnıñ, yedirmä alarnı ačlııta.

²⁰Dżanlarımız bizim tözgäylär Eyämizgä, zera ol boluşuçı da yardımçımız bizimidir.

²¹Añar fărâh bolıay yüräklärimiz bizim, da atına ari anıñ umsanalıı.

²²Bolsun yarlıyamaǵıñ seniñ, Biy, üstümüzgä biznim, neçik umsandıı saña.

Dun 19.

[Псалом 33/34] 33

¹Saymos Tawit'niñ, zamanına, ki teškirdi sözün kensiniñ alnına Apimeñlik'niñ da soñra yeberdi anı, san 33.

(38r) ²Alıışlıyım Biyni här sahat, här sahat alıışı anıñ ayzıma menim.

³Bıydä maıtangay dżanıñ menim, işitkäylär sekinlär da fărâh bolıaylar.

⁴Ulu etiñiz Biyni menim bilä da bıyık etiñiz atın anıñ bırgä.

⁵Xoldum Eyämizdän, da işitti maña, barça tarlııımdan menim ıutıardı meni.

⁶Yuvuılanıñız Bıygä da alıñız yarıııñni, da yüzläriñiz sizniñ uyalmagaylar.

⁷Bu miskin sarnadı Bıygä, da Biy işitti buñar, barça tarlııımdan bunıñ ıutıardı bunu.

⁸Taborları fıřtälärniñ Eyämizniñ çöp-çövrädir ıorıxkanları bilä kendiniñ da saılar alarnı.

⁹Aşanıñız da körünüz, ki tatlıdır Biy! Sanlıdır er, ıaysı ki umsanır añar.

¹⁰Xorııunuz Eyämiz(38v)dän, barça ariläri anıñ, ki heç nemä yoıtur eksiklik ıorııuçılarına anıñ.

¹¹Ulu ıodżalar miskinländilär da açııtlar, yoısa ıaysıları ki ıolarlar Biyni, eksilmägäy alardan barça yaǵşılıı.

¹²Keliñiz, oylanlarım menim, da işitiñiz maña, da ıorıusun Eyämizniñ övrätiyim sizgä.

¹³Kimdir adam, ki klär tirlikni, sövär künlärin kendiniñ körmä yaǵşılııta?

¹⁴Tıyıldır tiliñni seniñ yamanlıııtan, da erinläriñ seniñ sözlämägäylär hillälikni.

¹⁵Sapkin yamandan da etkin yaǵşılıııñni, ıolgin eminlikni da bar artından anıñ.

¹⁶Közü Eyämizniñ üstünä toyrularniñ, da ıulayları anıñ üstünä alıışlariniñ alarnıñ.

¹⁷Yüzü Eyämizniñ üstünä yaman işčilärniñ — tas etmä yerdän añılmaıın alarnıñ.

(39r) ¹⁸Sarnadılar toyrular Bıygä, da Biy işitti alarga, barça tarlııırlarından alarnıñ ıutıardı alarnı.

¹⁹Yuvuıtur Biy alarga, ki opranıptırlar yüräkleri bilä, da aşaylarıñ dżan bilä tırgızır.

²⁰Köp tarlıııtır toyrularga, barçadan ıutıarıñ alarnı Biy ²¹da saılar barça söväklärin alarnıñ, da ne bir alardan ufalmagay.

²²Ölümü yazıılıniñ yamandır, yoısa ıaysı ki körälmästır toyrunu, poşıman bolıay.

²³Xutıarıñ Biy dżanların ıullariniñ kendiniñ, poşıman bolmagaylar barçası, kimlär ki umsanıptırlar añar.

[Псалом 34/35] 34

Saymos Tawit'niñ, 34.

¹Yarııula, Biy, alarnı, ki yarııularlar meni, tıyış ya yuvuılan alar bilä, ki uruşurlar menim bilä.

(39v) ²Al yarıııñni da ıalıanıñni seniñ da kel boluşmaga maña, ³çıar ıılıçıñni seniñ ıarışı ıuvuçılarına menim tıyma alarnı da aytkin sen dżanıma menim, ki: «Xutıarımaııñ seniñ menmen».

⁴Harlangaylar da uyatlı bolıaylar, ıaysıları ki izdärlär edi dżanıñni menim, ıaytkaylar artıarı da uyalgaylar, ıaysıları ki sayışlarlar edi maña yaman.

⁵Bolgaylar alar neçik toz alnına yelniñ, da frištasi Eyämizniñ indžitkay alarnı.

⁶Bolgay yolları alarnıñ çaramyuluçta da azmaçlıçta, da frištasi Eyämizniñ çuvgay alarnı.

⁷Heç yergädän yaşırdılar maña sırtmaç buzulmaçlarında kendiläriniñ da heç yergädän tabaldılar džanımnı menim.

⁸Yetiškäy üstünä alarnıñ sırtmaç, çaysı ki bilimädilär, da avni [=av], ki yaşırdılar, algay ayaçların alarnıñ, da sırtmaçka ol tüşkäylär.

(40r) ⁹Yoçsa džanim menim sövüngäy Biydä, färâh bolgay çutçarmaçına aniñ, ¹⁰da barça sövâklärim menim aytkaylar: «Kim, Biy, oçşar saña?»

Ki çutçardı yarlıni çolundan çuvatliniñ, yarlıni da miskinni alardan, çaysı ki çapsarlar ani».

¹¹Turdular üstümä menim tanıçları yamanların, çaysı nemäni, ki bilmäslär edilär, sorarlar edi mendän.

¹²Tölädilär maña yaman ornuna yaçşiniñ, meñärmämäç džanımnı menim sağışladılar adam oylanlarından.

¹³Men indžitkanına alarnıñ çilçap kiyär edim, aşaç etär edim oruç bilä džanımnı menim, da alyişim menim çoynuma menim çaytsınlar.

¹⁴Neçik çardaş da sıñar, ol türlü biyänçli bolur edim, neçik yas tutuçı da çayyulu, ol türlü aşaç etär edim.

(40v) ¹⁵Üstümä menim färâh boldular da yiyildilər; yiyildilər mendä çiyinlar, da men tanımadım, tayıldılar da poşman boldular.

¹⁶Sinadılar meni da heç ettilär heçlik bilä, çirçildattılar üstümä menim tişlärin kendiläriniñ.

¹⁷Biy, çaçan körsärsen?

Keri et džanımnı menim hizliklärindän alarnıñ da aslanlardan birin anamnıñ menim.

¹⁸Tapuniyim saña, Biy, yixövdä ulu da yiyinlärina köplüçnüñ alyişliyim seni.

¹⁹Färâh bolmagaylar mendä duşmanlarım menim, çaysıları ki körälmäslär edi meni heç yergädän, köz salmaç etärlär edi maña közläri bilä kendiläriniñ.

²⁰Menim bilä eminlikni sözlärlär edi, da kendiläri öçäşmäç bilä hillälikni sağışlarlar edi.

²¹Açtilär üstümä menim ağızların kendiläriniñ da ayttılar: «Evet, evet, kördü közlärimiz bizim».

(41r) ²²Kördün, Biy, da tiyilmägin, Biy, kerı bolmagın mendän.

²³Oyan da baç, Biy, könülükümä menim, Teçrim menim da Biyim menim, yarçuma menim, ²⁴da könülük et maña toyruluçuña körä seniñ, Biy, Teçrim menim.

Färâh bolmagaylar mendä duşmanlarım menim ²⁵da aytmagaylar yüräklärindä kendiläriniñ, ki: «Vaç-vaç džanimizga bizim, ki boyduç ani».

²⁶Uyalgaylar da uyatlı bolgaylar, çaysıları ki sövünürlär edi yamanıma menim, kiygäylär uyatni da risvaylıçni, çaysıları ki ulu sözlärlär edi üstümä menim.

²⁷Sövüngäylär da färâh bolgaylar saña barçası, kimlär ki klärlär toyruluçumnu menim.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teçri», — da çaysıları klärlär eminlikni çuluñ bilä seniñ.

²⁸Tilim menim sözlägäy (41v) toyruluçuñnu seniñ, här kez ögövlüküñnü seniñ. *Dunk' 25.*

[Псалом 35/36] 35

¹Yeñmäç üçün, çulunıñ Eyämizniñ Tawit'niñ.

²Aytiyir töräsiz, yazıçlanıp esi bilä kendiniñ, ki yoçtur çorçusu Teçriniñ alnına közlärimizniñ bizim.

³Hilläländi alnına aniñ tapma töräsizlikni kendiniñ da körälmämä ani.

⁴Sözläri ağıziniñ aniñ töräsizlik da hilläliktir.

Klämädi ol aqlama yaçşini; ⁵töräsizlikni heşplädi töşäkindä kendiniñ.

Turdu ol barça yolda da düğüldir yaçşı, da yamandan ol osanmadı.

⁶Biy, köktädir yarlıçamaçiniñ seniñ, könülüküñ seniñ çaç bulutlarga diñrä.

⁷Toyruluçuñ seniñ — neçik taylar, Teçri, könülüküñ seniñ — neçik teränliklär köp! Adamlarnı da hayvanlarnı tırgizirsən sen, Biy!

(42r) ⁸Neçik ki köp ettiñ yarlıçamaçiniñ seniñ, Teçri! Evet adam oylanları kölegäsinä çanatlarıniñ seniñ umşangaylar:

⁹Içkäylär alar semizlikindän övüñnüñ seniñ, da ağıñ suvların huzurluquñnuñ seniñ bersärsen içmä alarga.

¹⁰Sendändir, Biy, çovraçı tırlıkziñ, da yariç bilä yüzüñnüñ seniñ körärbiz yariçni.

¹¹Saç yarlıçamaçiniñ seniñ, kimlär ki tanırlar seni, toyruluçuñnu seniñ, çaysıları ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

¹²Kelmäsin üstümüzgä bizim ayaçları öktäm-lärniñ, da çolları yazıçlılarnıñ titrätmäsinlär bizni.

¹³Anda tüşkäylär barçası, kimlär ki çilinirlar töräsizlikni, kerı bolgaylar da dağın bolmagaylar toxtalma.

Алыš Movşesniñ 2-inçi törädän

[Второзаконие 32: 1-21:

Песнь Моисея, часть 1]

(42v) ¹Baçiniñ, kök, da sözliyim, işitkäy yer aytuşun ağızımnıñ menim.

²Yöpsünövlü bolgay, neçik yaçmur, avazim menim, da engäy, neçik çiravı, aytuşum menim.

Neçik yağmur üstünä yäşilniñ, neçik yağış üstünä biçänniñ, ³ki atın Eyämizniñ sarnagaybiz, da beriniñ alyış Eyämizgä, Teñrimizgä bizim.

⁴Teñri, çaysiniñ ki könlük bilädür işi anıñ, da barça yolları anıñ könlük bilädür.

Teñri inamlidir, da yoxtur anda egirlik; toyru da könüdür Biy.

⁵Yazıçılardı, da dügül anıñ oylanları çoranlar, toğanlar yolsuz da çolayına, ya çaxutlangan.

⁶Dügül bu oldur, çaysi ki Eyämizgä tölä ediñiz siz, yığınları ağılsızlar da dügül ağıllı.

(43r) Dügül bu kendidir atañ seniñ, çaysi ki tapundu seni, etti seni da yarattı seni.

⁷Esiñä bolgay seniñ künläri meñilikniñ, anlañiz yılların dñinslarniñ çax dñinska dirä.

Sorgın sen atañdan seniñ, da gälädzi etkäylär saña, çartlarıñdan seniñ, da aytkaclar saña.

⁸Zamanında, neçik ayırdı Biyiktägi barça dñinslarni, neçik tayıttı ol oylanların Adäm atamnıñ.

Turyuzdu çek dinsizlärgä sanına körä friştälärinä Teñriniñ.

⁹Boldu ülüşü Eyämizniñ çoyovurtu kendiniñ Jagop, da payı meñärmäçiniñ kendiniñ İsräjel.

¹⁰Yetkinçä boldu anar pustalıçta; susamaç, isi da suvsuzluçta çulux etti anar.

(43v) Ögütlädi anı da saçladı, neçik böbäkin köznüñ, ¹¹neçik çaraxuş, çanatlarına kendiniñ yöpsündü anı, neçik üstünä çipçäläriniñ kendiniñ, şayavatlandı.

Kerdi çanatların kendiniñ, da yöpsündü anı, da kötürüp keltirir edi anı üstünä, yağırları arasına.

¹²Biy yalyz kütär edi alarni, da yoç edi alar bilä teñri yat.

¹³Keltirip çıçardı alarni çuvatına yerniñ da yedirdi alarni hasili bilä tarlovlarniñ.

Emizdirdi alarga çybal çayadan da yay taşlı çayadan,

¹⁴Yayı inäklärniñ da sütü çoyunlarniñ yay bilä birgä bizovlarniñ, ögüzlärniñ da eçkilärniñ.

Semizlikin bövräklärindän aslıçniñ da çanıñ borlanıñ içti, çayırni.

¹⁵Yedi Jagop, toyundu da huzurlandı sövüklü.

(44r) Semirdi, bazıç boldu, keñardı, çoydu Biy Teñrini, yaratuçisin kendiniñ, da artçarı çaldı Teñrisindän, çutçaruçisindan kendiniñ.

¹⁶Öçäslättilär meni yat ayaxları bilä kendiläriniñ, da gurçları bilä kendiläriniñ açıylattılar meni.

¹⁷Xurban ettilär devlärgä, da dügül Teñrigä, gurçlarıñi, çaysi ki bilmäslär edi, yäñi da vaxtsiz, çaysıların ki heç tanımaslar edi ataları alarniñ.

¹⁸Xoyduñ Biyni, ki toyurdu seni, unuttuñ Teñrini, ki yedirdi seni.

¹⁹Kördü Biy da paçillandı, yüräkländi üstünä oylanlarına da çizlarına alarniñ ²⁰da ayttı:

«Xaytarıym yüzünnü benim alardan da kör-güziyim alarga, ki ne bolmalidir soñjudagi zamanda.

Zera bir dñinstir (44v) çolayına alar, da oylanları biyänçsizlikniñ, ²¹alar paçillattılar meni Teñri dügüllärinä bilä kendiläriniñ da açıylattılar meni gurçlarıñda kendiläriniñ.

Hali men dä paçillatıym alarni, dñins keräksiz da essiz dñins bilä açıyım alarni».

[Молитва]

Beriniñ haybat Teñrigä, beriniñ alyışni Eyämizgä, Teñrigä, adam sövüçigä meñilik.

Pareçosluçı bilä”.

Bu çanonı saymos üç yüz sekiz dundür.

[Псалом 36/37]

¹Paçillanmağın yamanlarga, ne alarga, çaysıları ki çilinir töräsizlikni.

(45r) ²Zera, neçik biçän, tezindän çurusarlar, neçik yaş ot, tezindän aşsarlar.

³Umsan Biygä da etkin tatlılıçni, turgın yerdä da kütülürsen ululuçında anıñ.

⁴Siçta Eyämizdän, da ol berir saña çoltçasin yüräkiñniñ seniñ, ⁵belgili et yoluñnu seniñ da umsan anar.

Ol etsär ⁶da çıçarsar, neçik yarıçni, toyruçuñnu seniñ da suçsuzluçuñnu seniñ, neçik yarımkünnü.

⁷Hnazant bolgın Eyämizgä, da çulux et anar, da paçillanmağın alarga, çaysılarıniñ ki oçşaşlanıptır yolları kendiläriniñ adamga, çaysi ki çilinir töräsizlikni.

⁸Tiyil öçäşlänmäçtän, da tıngın yüräklänmäçtän, da paçillanmağın yamanlarga.

(45v) ⁹Yamanlar tezindän tas bolurlar, evet çaysıları tözärlär Eyämizgä, alar meñärlär yerni.

¹⁰Azulaç da dayın heç bolmisar çirsiz, izdäsärsen yerni anıñ da tapmisarsen.

¹¹Evet çaysıları ki sekindirler, alar meñärlär yerni da huzur etsärlär köp eminliklərindä kendiläriniñ.

¹²Çaşutlar yazıçlı toyrunu da çirçildatır üsnä anıñ tişlärin kendiniñ, ¹³evet Biy külsär alardan.

Zera ilgärtin körär, ki yetişiptir künnü anıñ.

¹⁴Xiliç çıçardılar yazıçlılar da çordular yayların kendiläriniñ urmaga yarlıni da miskinni, öldürmä anı, ki aşaxtır yüräki bilä.

¹⁵Xiliçları alarniñ kirgäy yüräklärinä alarniñ, da yayları alarniñ ufalgay.

(46r) ¹⁶Yağšidir azulağ nemä toyrunuñ, ne ki köp ululuğu yazıxlılarnıñ, ¹⁷da biläklärin çirsizlarnıñ yançkaylar.

Toxtatır Biy toyrularnı ¹⁸da tanır künlärin za-yalsizlarnıñ, žaranklixi alarnıñ meñilic bolgay.

¹⁹Uyalmısarlar alar zämanädä yamanlıxıñıñ, evet küñünä açlıxıñıñ toysarlar.

²⁰Ošta yazıxlılar tas bolurlar, evet duşmanları Eyämizniñ haybatlanganına da biyiklängäninä kendiläriniñ eksilsärlär, neçik tütün, ki eksilir.

²¹Ötünç alir yazıxlı da tölämästir, evet çaysi toyrudur, yarlıyar da berir.

²²Xaysıları alyışlarlar Biyni, meñärlär yerni, da çaysıları çaryarlar, tas bolgaylar andan.

²³Eyämizdän tüzätilir barganı kişi(46v)niñ, yolun anıñ ol klär asrı.

²⁴Kläsä dä taysa da, ol yixılmagay, zera Biy çolun tutuçidir anıñ.

²⁵Igit edim men, da çartaydım, da körmädım toyrunu heç bolgan, da ne oylanı ya butaxı anıñ, ki tilängäy ötmäk.

²⁶Kün uzun yarlıyar da berir ötünç, züryâti anıñ alyışlı bolgay meñilic.

²⁷Keri bol yamandan da et yağşini, turarsen meñi meñilic kendindä.

²⁸Biy sövär könülükñü da digül aşıya urar arilärin kendiniñ, yoğsa meñilic saçlar alarnı.

Töräsizlär sürülgäylär birlämä, da züryâti çirsizlarnıñ tas bolgaylar.

²⁹Evet toyrular meñärgäylär yerni da turgaylar meñi meñilic kendindä.

(47r) ³⁰Ayzi toyrunuñ sayışlar açılñı, da tili anıñ sözlägäy könülükñü.

³¹Töräsi Teñrisiniñ kendiniñ bar yüräkinä kendiniñ, da ni taymagay barganı anıñ.

³²Baçar yazıxlı toyruga da klär öldürmä anı, ³³evet Biy çoymas anı çoluna anıñ da suçlu etmäs anı, ne vaçtta yarçulasa anı.

³⁴Tözgin Eyämizgä da saçla yolun anıñ, da biyik etär seni meñärmägä yerni, da tas bolganın yazıxlılarnıñ körärsen.

³⁵Kördüm çirsizni kötürülgän, biyiklängän, neçik ormanı Lipanannıñ.

³⁶Aştım — da ošta yoç edi, izdädım — da tapılmađı yeri anıñ.

³⁷Saçla zayalsizliçni da körgin toyruluçnu, zera bardir nasipi adamniñ eminlik etüçiniñ.

(47v) ³⁸Töräsizlär sürülgäylär bir oçurdan, da züryâti çirsizlarnıñ itkäy.

³⁹Xutçarıлмаđı toyrularniñ Eyämizdändir, közätüçisidir alarnıñ zamanında tarlıçniñ.

⁴⁰Boluşur alarga Biy da çutçarır alarnı, abrar

alarnı yazıxlılardan da tirgizir alarnı, zera umсандılar аңар. *Dunk* 38.

[Псалом 37/38] 37

¹Saymos Tawit'niñ, işadagına şapatniñ, bu san 37-dir.

²Biy, yüräklängäniñ bilä seniñ çarşilamagın meni da öçäşmäxiñ bilä seniñ ögütlämä meni.

³Zera oçuñ seniñ oçlandılar mendä, da mendä toxtadı çoluñ seniñ.

⁴Yoçtur sayaymaç tenimä benim yüzündän öçäşmäxiñniñ seniñ.

Yoçtur eminlik söväklärimä benim yüzündän yazıçlarımniñ benim.

(48r) ⁵Töräsizliklärim benim biyikländilər, ne ki başım benim, neçik yük ayır, ayırlandı üstümä benim.

⁶Irinlädilər da çiridilər yaralarım benim yüzündän seziksizlikimniñ benim.

⁷Zabunlandım da aşıç boldum asrı, күn uzun çayçulu yürür edim, ⁸zera boyum benim tolu boldu çiyin bilä da yoçtur sayaymaçlıç tenimä benim.

⁹Xiynaldım da aşıç boldum asrı, muçrar edim küstünmäxiñdän yüräkimniñ benim.

¹⁰Biy, alniña seniñdir barça suçlançım benim, da küstüngänim benim sendän yapulmađı.

¹¹Yüräkim benim müşçülländi mendä, da çoydu meni çuvatım benim, yarıxi közlärimniñ benim, da bu bolmađı birgämä.

(48v) ¹²Yağşi klävüçilärim benim da yuvuçlarım benim alnıma benim da turdular, da yuvuçlarım benim yıraç boldular mendän.

¹³Zulum bilä yarçuliyir edilär meni da izdiyir edilär džanımnı benim, çaysıları ki sayışliyir edilär yamannı üstümä benim, sözlädilər töräsizlikni da hizlikni күn uzun sayışladılar.

¹⁴Yoğsa men — neçik çulaçsiz, ki işitmäs, neçik tilsiz, çaysi ki heç açmas ayzin kendiniñ.

¹⁵Boldum men neçik adam, çaysi ki işitmäs da bolmagay söz ayzına anıñ.

¹⁶Men saça, Biy, umсандım, da sen işitkäysen maña, Biy, Teñrim benim.

¹⁷Ayttım, ki bolmagaylar färäh mendä duşmanlarım benim; seskängäninä ayaçlarımniñ benim üstümä benim ulu-ulu sözlädilər.

¹⁸Men çiyinga hadirmen, da ayriçlarım benim alnıma benim här sahat.

(49r) ¹⁹Töräsizlikimni benim aytiyim da çayçuriyim yazıçlarım üçün benim.

²⁰Hanuz duşmanlarım benim tiridirlär da çuvatlaniptirlar mendän artıç, köplär edilär, çaysıları körälmäs edilär meni heç yergädän.

²¹Da çaysilari tölädilär maña yaman ornuma yaşşiniñ, yaman sözlär edilär mendän, zera men barir edim artından toyruluñnuñ.

²²Xoymağın meni, Biy, Teñrim benim, da ni kerı bolmağın mendän, ²³baçkin boluşma maña, Biy çutçarıлмааğımniñ benim. *Dun 21.*

[Псалом 38/39] 38

¹Tügällängäninä Tit'ovnuñ, al'ışı Tawit'tän, san 38.

²Ayttim, ki saçlagaymen yolumnu benim, ki yazıç etmägäyмен tilim bilä benim.

Xoydum közät ayzıma benim çarşı bolganda yazıçlı alnıma benim.

(49v) ³Xulaçsız boldum da aşaçlandım, tiyildim öçäşmäxtän, da ayrıçlarım benim yänirdilər mendä.

⁴Xızdı yüräkım benim çarnıma benim, da sa-yişima benim yandı ot.

⁵Sözlädım tilim bilä benim da ayttım:

Körgüz maña, Biy, soyyumnu benim da sanın künlärımniñ benim, ki ne çadardır, zera bilgäy-men, ki ne çadar nemä eksiliptir mendän.

⁶Ošta ölcöv bilä çoyduñ künlärımni benim, da küçlü [=küçü] çuvatımniñ benim neçik heç nemädir alnıma benim. Hälbat, barça bilä heçtir här adam tenli.

⁷Alay oç, neçik yüzlämä, keziyir adam, hälbat, heç yergädän buşuryanıyir, çazyanıyir da bilmäs, kimgä yiyiştiriyir.

⁸Hali kimdir tözümlüküm benim? Dügül mi sen, Biy? Ya küçlü çuvatım benim dügül mi sendän?

(50r) ⁹Barça töräsizlikimdän benim çutçardıñ meni, taba essizlärgä ettiñ meni.

¹⁰Xulaçsız boldum da heç açmadım ayzımni benim, zera sen ettiñ.

¹¹Keri et mendän çiyinimni benim, zera çuvatından çuluñnuñ [=çoluñnuñ] seniñ men eksildim.

¹²Azarlamaç bilä yazıç üçün ögütlädiñ adamni, oprattıñ, neçik örmäşüçni ya pavuçınanı, boyun anıñ. Hälbat, heçtir här adam.

¹³Işit, Biy, al'ışıma benim, çulaç çoy çoltçama benim, yaşıma benim tiyilmäğın.

Kelginmen men alniña seniñ, çarib da keçkän, neçik barça atalarım benim.

¹⁴Boş et maña, ki tingaymen, negä diñrä bar-miyirmen, çayda ki heç dayın tapulman. *Dun 15.*

[Псалом 39/40] 39

¹Saymos Tawit'niñ.

(50v) ²Tözmäç bilä tözdüm Eyämizgä, da baçtı maña da işitti al'ışıma benim.

³Çıçardı meni çuyurundan zabunluçnuñ, gawdan da balçıxtan.

Toxtatti üstnä çayanıñ ayaçlarımni benim da tüzätti barganımni benim.

⁴Xoydu ayzıma benim al'ış yäni, al'ışni Eyämiz Teñrimizniñ bizim.

Körgäylär köplär, da çorçkaylar, da umsaylar Biygä; ⁵sanlıdır er, çaysiniñ atına Eyämizniñ umsaşi bar anıñ,

Baçmadı ol heçlikkä, da ne çuturluçka yalçan.

⁶Köp ettiñ sen, Biy, Teñrim benim, sk'ançelik'iñni seniñ, sa'yışıña seniñ dügül kimesä, ki oçşagay saña.

Ayttim da sözlädım, da köp boldular, ne ki san; ⁷çurbanlarga da bernälärgä biyänmädiñ; çulaç toxtattıñ maña; bütöv çurban (51r) da yazıç üçün klämädiñ.

⁸Ol vaxtta ayttıñ, ki ošta kelirmen men, başında bitikläriñ yazılıptır benim üçün:

⁹Etmägä erkiñni seniñ, Teñrim benim, klädım da orenk'iñni seniñ içinä çarnımniñ benim.

¹⁰Sövünçlüklätiyim toyruluçuñnu seniñ yıçöv-dä ulu, ošta erinlärimni benim tiyman sendän.

Biy, sen bildiñ, ki ¹¹toyruluçuñnu seniñ heç yapmadım yüräkımä benim, könülüküñnü seniñ da çutçarmaçıñni seniñ.

Ayttim da heç yaşırmadım yarlıyamaçıñni seniñ da könülüküñnü seniñ çoyovurttan ulu.

¹²Evet sen, Biy, yıraç etmäğın şayavatiñni seniñ mendän, ki yarlıyamaçıñ seniñ da könülüküñ seniñ här sahat yöpsüngäy meni.

(51v) ¹³Dolaştılar çövrämä yamanlar, çaysilärına yoç edi san, yetiştilər maña töräsizliklärim benim, da men heç bolmadım körmägä.

Köp boldular, ne ki saçi başımniñ benim, da yüräkım benim çoydu meni.

¹⁴Kläğın, Biy, çutçarma meni, da Biy, boluşma maña baçkin.

¹⁵Harlangaylar da uyatlı bolgaylar, çaysiläri klärlär edi dżanımni benim kötürmä bunu, çaytkaylar kerı da uyalgaylar, çaysiläri sa'yışlarlar edi maña yaman.

¹⁶Kötürgäylär uyatni ol sahat tezindän, çaysiläri aytırlar edi maña: «Vaç-vaç».

¹⁷Sövüngäylär da färäh bolgaylar sendän barçası, çaysiläri ki kliyirlär seni, Biy.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teñri»,— da kimläär sövärlär çutçarmaçıñni seniñ.

¹⁸Men yarlı da klänçimen, Teñri, sa'yışla meni, boluşuçım da (52r) abravuçım benim, da sen, Teñrim benim, keçikmäğın. *Dun 22, p'arık' 58 dun.*

[Псалом 40/41] 40

¹Saymos Tawit'niñ, 40.

²San, çaysi ki sayışlar yarlini da klänçini! Kündä yaman çutçarıñ anı Biy.

³Biy çutçarıñ anı da tırgızır, sanlı etär anı üstünä yerniñ da çixara bermäs anı çoluna duşmanlariniñ kendiniñ.

⁴Biy boluşuçidir añar töşäkindä ayriçiniñ kendiniñ: barça ornun anıñ çaytarır çastalıxından anıñ.

⁵Men aytım: Biy, yarlıya maña, sayayt dżanımni menim: men yazıçlımen saña.

⁶Duşmanlarım menim ayttilar maña yaman: «Xaçan bolgay, ki ölgäy da tas bolgay atı anıñ?»

⁷Kirir edi körmä, heçlikni sözlär edi yüräkinä kendiniñ, yıyar edi töräsizlik(52v)ni dżanıña kendiniñ.

Çixarı çixar edi da anı sözlär edi, ⁸menim üçün kişpışlarlar barça duşmanlarım menim.

Sayışladılar yaman üstümä menim, söznü [=sözün] töräsizlikniñ çoydular üstümä menim.

⁹Mägär, kimlär yuxlarlar da dayın heç mi artıç turmısarlar? ¹⁰Zera da er eminlikimniñ, kingä da men umsandım,

Xaysi yer edi ötmäkimni menim, arttırdı etmä maña aldamaçni.

¹¹Evet sen, Biy, yarlıya maña, turıuz meni, da töliyim alarga.

¹²Bunuñ bilä tanıyım, ki biyändiñ maña, ki bolmagaylar färäh mendä duşmanlarım menim.

¹³Evet meni zaçalsizliçimda menim yöpsündüñ, toxtattıñ meni alniña seniñ meñilik.

¹⁴Alıışlı Biy Teñri Israjelniñ meñi me(53r)ñilik! Bolgay, bolgay. *Dun 24.*

[Псалом 41/42] 41

¹Esliliki üçün, Gırça oylunuñ, san 41.

²Neçik hasrättir birmüñüzlü çovraç suvlarına, ol türlü hasrättir dżanım menim saña, Teñri.

³Susaptır dżanım menim saña, Teñri, küçlü da tiri. Xaçan kelip körüngäyemen yüzünä Teñriniñ?

⁴Boldular maña yaşlarım menim yemäk kündüz da keça, ol ki aytırlar edi maña kün uzun, ki: «Xaydadır Teñriñ seniñ?»

⁵Bunu neçik anısam edi, täşvişlänir edi mendä dżanım menim, tiräklänir edim, ki kirgäyemen otaçına, tamaşasına övünüñ Teñriniñ,

Avazına sövünçlüknüñ, tapunmaçniñ da avazına yaçşı tirlikniñ.

⁶Hali ne üçün çayçulusen, dżanım menim, ya ne üçün müşçüllätiyirsən meni? Umsan Teñrigä, (53v) tapungin añar, çutçaruçim [=çutçaruçisi] yüzümnüñ menim Teñridir.

⁷Dżanım menim asrı müşçülländi, bunuñ üçün anđim seni yerindän Jortanazniñ, Hermondan, taydan kiçiräktän.

⁸Teränliklär terändän sarnadılar saña avazına açınlarıñniñ seniñ.

Barça yubanmaçlarıñ seniñ da tolyunlarıñ seniñ keçtilär üstümä menim.

⁹Kündüz simarladı Biy yarlıyamaçın kendiniñ, keça alıışın yañi da alıışım menim Teñrigä tirlikim üçün menim.

¹⁰Aytım Teñrigä: yöpsünövlüm menim sen, ne üçün kerı ettiñ meni, ne üçün çayçulu bariyirmen çistirganda duşmanım menim?

¹¹Ufalganıña sövklärimniñ menim tabaladılar meni duşmanlarım menim, aytıp maña kün uzun, ki: «Xaydadır Teñriñ seniñ?»

(54r) ¹²Hali ne üçün çayçulusen, dżanım menim, ya ne üçün müşçüllätiyirsən meni? Umsan Teñrigä, tapungin añar: çutçaruçisi yüzümnüñ menim Teñridir. *Dun 13.*

[Псалом 42/43] 42

Saymos Tawit'niñ, 42.

¹Yarı et maña, Teñri, da toyrı et maña törämdä menim.

Dżınstan, ki dügül ari, adamdan yazıçlıdan, hillalidän çutçar meni.

²Sen, Teñrim, çuvatlatuçim menim sen, ne üçün unuttuñ meni, ne üçün çayçulu bariyirmen men indžitkanıña duşmanımniñ menim?

³Yeber, Biy, yarıçiniñni seniñ da könülüküñni seniñ, ki yol körgüzüçi bolgay maña, çixargay meni tayında ari da otaçıña seniñ.

⁴Kiriyim alniña seniñ seyanıñniñ, Teñriniñ, Teñrigä, ki färäh etkäy igitlikimni menim.

(54v) Tapuniyim saña alıış bilä, Teñri, Teñrim menim.

⁵Hali ne üçün çayçulusen, (dżanım) menim, ya ne üçün müşçüllätiyirsən meni? Umsangin Teñrigä, tapungin añar, çutçaruçisi yüzümnüñ menim Teñridir. *Dun 6.*

[Псалом 43/44] 43

¹Saymos Tawit'niñ, 43.

²Teñri, çulaylarımız bilä bizim işittiç, çaysi ki dä atalarımız bizim ayttilar bizgä

Işin, çaysi ki çilindiñ künlärinä alarniñ, künlärdä ilgäriği.

³Xoluñ seniñ üzdü dinsizlärni, da alarni tiktin; çiynadıñ çoyovurtnu da çixardıñ alarni.

⁴Dügül ki çiliçi bilä kendiläriniñ meñärsärlär yerni, da ne biläkläri alarniñ, ki çutçardı alarni.

Yoçsa sayiñ seniñ, da biläkiñ seniñ, da yarıçi yüzüñniñ seniñ, ze(55r)ra biyändiñ sen alarga.

⁵Sen kendiñsen xanim benim da Tejrim benim, xaysi ki buyurduñ xutxarılmayı için Jagopnuñ.

⁶Seniñ bilä duşmanlarımizni bizim töviyix da atıñ bilä seniñ heçkä beriyix turganlarñi üstümüzgä bizim.

⁷Dügül ki yayıma benim umsanıpmen, da ne xiliçim benim tirgizir meni.

⁸Evet sen xutxardıñ bizni duşmanlarımizdan bizim da heç etüçilärimizni bizim uyatlı ettiñ.

⁹Tejri bilä ögüniyix kün uzun da atına anıñ tapuniyix meñilik.

¹⁰Yoğsa hali sen keri ettiñ da risvayladıñ bizni da çixmadıñ, Tejri, xuvatlılarımiz bilä biznim.

¹¹Xaytardıñ bizni artxarı, ne ki duşmanlarımizni bizim, da körälmägänlär biznim taladılar bizni.

(55v) ¹²Berdiñ bizni, neçik xoynu, soymaga da dinsizliktä tayıttıñ bizni.

¹³Sattıñ žoyovurtuñnu seniñ başxa bahasından, da yoxtur sanı çaxiriñimizniñ bizim.

¹⁴Ettiñ bizni taba xonşularımizga bizim, kültkü da aybli masxaralıx alarga, ki çövrämizgä edilär bizim.

¹⁵Ettiñ bizni mani dinsizlärgä, teprätmäxkä başların elniñ.

¹⁶Künlärimdä barça risvaylıxım benim alnıma benim, da uyatı yüzümnüñ benim yaptı meni

¹⁷Avazından risvay etüçiniñ da yaman aytuçiniñ, yüzüñdän duşmannıñ da xuvuçiniñ.

¹⁸Bu barça keldi üstümüzgä bizim, da biz seni unutmadıx, da heç yalyan çixmadıx ösiyätiniñä seniñ, ¹⁹da ne xaytmadıx artxarı yüräklärimiz bilä bizim.

(56r) Xaytardıñ izimizni bizim yollarıñdan seniñ, ²⁰aşax ettiñ bizni yerinä xiyiniñniñ, da yaptılar bizni kölgäsi ölümniñ.

²¹Egär unutup esäx biz atın Tejrimizniñ bizim ya salgan bolgay xolumuz bizim teñrilärgä yat,

²²Hälbät, Tejri izdär bunu, zera ol tergär yapuxluxun yüräkimizniñ bizim.

²³Seniñ üçün öliyirbiz kün uzun, heseplädiñ, neçik xoynu soyulmaçlıxka.

²⁴Oyan, ne üçün yuxliyirsen, Biy? Kel da keri etmä bizni meñilik.

²⁵Nek xaytariyirsen yüzüñnü seniñ bizdän, unutiyyirsen miskinlikimizni da tarlıximizni biznim?

²⁶Aşax boldular çax topraçka boyumuz bizim, da yergä birikti belimiz bizim.

(56v) ²⁷Kel, Biy, boluş bizgä da xutxar bizni atıñ üçün seniñ. *Dun 25.*

[Псалом 44/45] 44

¹Soñyusuna keçkän zamanniñ. Oylanlariniñ Gorxanniñ eslilik. Sarnamaç sövük üçün.

²Axtirgay yüräkım benim gälädziläriñni seniñ yaxşı, da aytıym işimni benim xanga.

Tilim benim, neçik kriç tezyazuçi yazuçiniñ, ³körklü körümlüktä, ne ki barça oylanları adamlariniñ.

Yayıldı şnorhk' erinläriñdän seniñ, bunıñ üçün alyışladı seni Tejri meñilik.

⁴Xuşan xiliç beliniñä seniñ, zorbaz, özdänlikiniñä körküñnüñ seniñ.

⁵Xorgın, tüzätkin da xanlıx etkin könülük üçün, sekinlikiniñ üçün da toyruluxuñ üçün, da yol körgüzüçi bolgay saña sk'ançelik' bilä oñuñ seniñ.

(57r) ⁶Oxlarıñ seniñ itiläniptir, zorbaz, da yiyinlar tibiñä seniñ tüşkäylär, yüräkinä duşmanlarına xanniñ.

⁷Olturyuçıñ seniñ, Tejriñ [=Tejrim], meñi meñilik, tayaçı xuvatniñ — tayaçı padşaxlıxıñniñ seniñ.

⁸Sövdüñ toyruluxnu da körälmädiñ egirlikni.

Bunıñ üçün yayladı seni Tejri, Tejriñ seniñ, yayı bilä färählikniñ artıx, ne ki sıñarlarıñniñ seniñ.

⁹Mira, da temyan, da xıyarşämbär kiyinişiniñdän seniñ, saraylarından fil söväklärindän, ¹⁰xaydan ki färählattılar seni xızları xanlarıñniñ hörmätkä.

Tursar xaniçä sayıñda seniñ, kiyiniş bilä altunlu tüzülgän da şöhrätlangän.

¹¹Işit, xız, da kör, da aşaxlat xulaxıñniñ seniñ, unut eliniñ seniñ da öv(57v)ün atañniñ seniñ, ¹²zera suşlandı xan körküñä seniñ.

Bu kendidir biyiñ seniñ, yerni öpkäysen buñar, ¹³da xizi Dzuraniñ yerni öpsär buñar, da bernälär bilä yüzün bunıñ xulux etsärlär ululuxları žoyovurtuñnu.

¹⁴Barça haybatı xiziniñ xanniñ içkärtin, etäkläri altunlu, tüzän bilä etkän da donartkan [=donatkan].

¹⁵Eltkäylär xanga gojslarını artından anıñ, da sıñarlarıñ anıñ eltsärlär añar.

¹⁶Küvürgäylär süvünçlük bilä da färählik bilä da eltkäylär dađzarına xanniñ, ¹⁷da ornuna atalariniñ seniñ bolgaylar oylanlarıñ seniñ.

Turyuzgaysen alarını buyruçılar barça yerdä, ¹⁸da añılgay atıñ seniñ barça džinslar džinsına.

(58r) Bunıñ üçün žoyovurtk' tapungaylar saña meñilik da meñi meñilik. *Dun 18.*

[Псалом 45/46] 45

¹Gorxa oylanlarıñniñ, saymos Tawit'niñ, 45.

²Tejrimiz bizim işanç da xuvat, boluşuçi üstünä tarlıxlarımiz, ki taptılar bizni asrı.

³Bunıñ üçün xorçmiyix biz müşxüllängäniñä yerniñ, teşkirilgäniñä taylarıñniñ yüräkinä teñizniñ.

⁴Çaxirdilar da müşxülländilär suvları alariniñ, müşxülländilär taylar xuvatından anıñ.

⁵Ketkänläri aχin suvlarniņ fārâh etärlär šähä-
rin Tejriniņ, da ari etti otaχin kendiniņ Biyiktägi.

⁶Tejri ortalarına alarniņ, da alar seskänmä-
gäylär, boluškay alarga Tejri ertädän çaχ ertägä
diņrä.

⁷Müşülländilär (58v) dinsizlär, da ašaχlandi-
lar χanlıχlar, berdi avazin kendiniņ Biyiktägi, da
müşülländi yer.

⁸Biy χuvatlılarniņ bizim bilä, yöpsünövlümüz-
dür bizim Tejrisi Jagopnuņ.

⁹Keliņiz da körünüz işlärin Tejriniņ, ki etti ni-
šanlar da pešälär üstünä yerniņ.

¹⁰Urdu uruşlarni χiriγından çaχ χiriγına dün-
yâniņ, yaylarni ufattı, yaraγlarni sindiryaladı da
χalχanlarni küydürdü ot bilä.

¹¹Ertäläniņiz da tanıņiz, ki menmen Tejri, bi-
yik boliyim dinsizliktä da biyikläniyim üsnä yerniņ.

¹²Biyi χuvatlılarniņ bizim bilä, yöpsünövlü-
müzdür Tejrisi Jagopnuņ. *Dunk* 11.

[Псалом 46/47] 46

¹Saymos, alyiši Gorça oylanlariniņ. Saymos
Tawit'niņ, 46.

[Колофон]

Yazıχlı Lusig sargawakni aņgaysen, neçä sar-
nasaņ, bir «Atamiz, ki köktäsen» bilä.

(59r) ²Çap uruņuz, barça dinsizlär, çaχiriņiz
Tejrigä avaz bilä sövünçlükniņ.

³Biy biyiklängän da χorχulu, χan ulu üstnä
barça yerniņ.

⁴Tabi etti žoyovurtnu bizgä da dinsizläri tibi-
nä ayaxlarimizniņ bizim.

⁵Taņladı bizni kendinä žarangliχka, körkün-
dän Jagopnuņ, χaysi ki sövdü.

⁶Ayindı Tejri alyiš bilä, da Biyimiz bizim ava-
zi bilä biryiniņ.

⁷Saymos aytiņiz Tejrimizgä bizim, saymos ay-
tiņiz χanimizga bizim, saymos aytiņiz.

⁸Xan ulu üstnä barça yerniņ Tejridir, saymos
aytiņiz aņar aχil bilä.

⁹Xanlıχ etti Tejri üstnä dinsiz(59v)läriņ,
Tejri olturdu olturyučuna arilikiniņ kendiniņ.

¹⁰Buyruχçılar žoyovurtlarniņ yiyildilar Tejri-
sinä Aprahamniņ, zera Tejriniņ χuvatları yerdän
asri kötürüldülär. *Dun* 9.

[Псалом 47/48] 47

¹Saymos alyiš Gorça oylunuņ, ekinçi šapatniņ,
san 47.

²Uludur Biy da alyišlidir asri šähärinä Tejri-
mizniņ bizim, taγına ari aniņ.

³Baziχ kök, sövünsär sövünmäχ bilä barça
yerdä tayları Sionnuņ, tiräsinä yarimkeçäniņ šä-
häri χanniņ ulu.

⁴Tejri dadžarında kendiniņ belgilidir, zäma-
nasinä, neçik bolušuçi bolur edi alarga.

⁵Ošta χanlıχları yerniņ yiyildilar da tüssärlär
birlämä.

⁶Kensiläri kördilär bu türlü da taņlandilar,
müşülländilär, seskändilär, ⁷da titrov tuttu alarni.

(60r) Anda inçχamaχ, neçik toyurganda, ⁸yel
dä muχkâm uvatsar kerapni Tarsistä.

⁹Neçik işittiχ, bu türlü dä kördüχ šähärinä
Eyämiz χuvatlılarniņ, šähärinä Tejrimizniņ bizim.

Tejri himlärin saldı aņar meņilik, ¹⁰yöpsün-
düχ, Tejri, yarliγamaχiniņni seniņ içinä žoyovurtu-
nuņ seniņ.

¹¹Atiņa körä bu türlü dä alyišiņ seniņ barça
dünyâda, toyruлуχ bilä toludur oņuņ seniņ.

¹²Fārâh bolsun tay Sion, da sövünsär χizları
Jutanıņ könülüküņ üçün seniņ, Biy.

¹³Dolaşıņiz Sionnu, χapsaņiz ani da çövräläņiz
burdžlarin aniņ.

¹⁴Xoyuņuz yüräkiņizni siziņ üsnä (60v) χuvat-
lılariniņ aniņ, üläşiņiz berklıklarini aniņ, ki aytma
bolgaysiz millätkä özgä:

¹⁵Budur Tejri, Tejrimiz bizim meņi meņilik,
da bu kütkäy bizni çaχ meņilik. *Dun* 13.

[Псалом 48/49] 48

¹Gorça oylunuņ. Saymos Tawit'niņ, 48.

²Išitiņiz bunu, barça džinslar, χulaχ çoygan
boluņuz, barçaņiz, ki turupsiz dünyâda.

³Toγunçları yerniņ da oylanları adamlarniņ,
birlämä dövlätlilər da yarlılar.

⁴Ayzim benim sözläsär aχilliχni, da sayišları
yüräkimniņ benim — tärtipni.

⁵Ašaχlatiyim manilärgä χulaχimni, açiyim
manilärni alyiš bilä ilgärtin:

⁶«Ne üçün barça çorχiyirmen men künnüņ ya-
manına? Zera töräsizlikim yerišimniņ benim çöv-
rämä boldılar benim».

(61r) ⁷Umsanganlar sanga χuvatları bilä kendi-
läriņi, köplüχ ululuχlarına kendiläriņi öğünsärlär.

⁸Xardaš χutχarmas, da χutχarmas adam, da
bermä adamga χutulmaχin, ⁹da ne bahasin χut-
χarmaχiniņ džanıniņ kendiniņ.

Xazyan meņilik, ¹⁰da tirilirsen çaχ tügälinçä,
da ne körmisärsen buzuluχnu.

¹¹Xaçan körsäņ, ki aχillilər ölärlär, birlämä
fähamsizlar da essizlär tas bolurlar da çoyarlar
yatarga ululuχların kendiläriņi.

¹²Kerezmanları övläri alarniņ bolgay meņilik,
da otaχları alarniņ džinstan çaχ džinska, da sar-
nalsar atları alarniņ topraχında alarniņ.

¹³Adam hörmättä edi, da ne bilmädi; (61v)
tenläšti hayvanlarga sözsüzlärgä da oχşadi alarga.

¹⁴Bu yoldur azmaylıxka alarga alarniñ, soñra bundan aýızları bilä kendiläriniñ biyängäylär.

¹⁵Neçik xoynlar, tamuıxa çıxara berilsärlär, da ölüm kütsär alarni, da eyälik etsärlär alarga toyrular tañ manına.

Boluşluxları alarniñ oprangaylar tamuıxta, da haybatlarından kendilärinä tüşkäylär.

¹⁶Yoıxa tek Teñri xutxargay dżanımnı benim xolundan tamuıxnuñ, xaçan yöpsünsälär meni.

¹⁷Xorımagın, xaçan ululansa adam da xaçan köp bolsalar haybatı övünüñ anıñ.

¹⁸Zera dügül ki ölümünä kendiniñ alsar birgäsinä barçanı, da dügül ki enärlär haybatı övünüñ anıñ birgäsinä.

(62r) ¹⁹Yoıxa boyun [=boyu] anıñ tirlikinä kendiniñ alıışlangay, tapungay saña, xaçan yaxşı etsän sen añar.

²⁰Kirgäy ol çax dżinsına atalariniñ kendiniñ, çax meñilikkä diyin yarıx körmägäy.

²¹Adam hörmättä edi, da ne bilmädi; teñläşti hayvanlarga sözsüzlärgä da oıxadı alarga.

Dunk' 20, p'ark' 42.

[Псалом 49/50] 49

Saymos Jasap', 49.

¹Teñri, teñrilärniñ Biyi sözlädi, ündädi yerni kün toyuşundan çax batışına künnüñ.

²Siondan ulu könänmäxi xutxarıлмахniñ, körkünüñ anıñ.

Teñrimiz bizim belgili kelsär, ³da Teñrimiz bizim tıyılmısar.

Ot alnına anıñ yaltrasar, da çövräsina anıñ dufan asrı.

(62v) ⁴Ündäsär köknü yoyartın da yerni yarıulama žoyovurtun kendiniñ, ⁵yııştırma kensinä arilärin kendiniñ da xaysıları xoıyarlarin [=xoıyarlar] bernälärin niyätläriñiñ üstünä seyaniniñ anıñ.

⁶Aıtsarlar kök toyruluxun anıñ, zera Teñri yarıučidir.

⁷Işit, žoyovurtum benim, da sözliyim seniñ bilä, da Israjel, saña tanıxlıx beriyim, ki Teñri, Teñriñ seniñ menmen.

[Псалом 50/51] 50

¹Yeñmäx üçün. Saymos Tawit'niñ, ²xaçan keldi añar Nat'an markare, xaçan ki barıp edi Persape xatına.

³Yarliya maña, Teñri, ululuxuña körä yarlıyamañniñ seniñ, köplüxüñä körä şayavatiniñ seniñ buzgın töräsizlikimni benim.

⁴Ayruıxu yuvgın meni töräsizlikimdän benim da yazıxımdan benim aruv etkin meni.

⁵Töräsizlikimni benim men mendän bilirmen, da yazıxlarım benim alnıma benimdir här sahat.

⁸Dügül ki bernälärin üçün seniñ azarliyirmen seni, zera xurbanlarıñ seniñ alnıma benimdir här sahat.

⁹Xabul etmän övündän seniñ ögüzlärni, da ne sürüklärinğän seniñ eçkilärni.

¹⁰Menimdir barça kazanlar ormandagi, kiyiklär taydagi da barça hayvanlar.

(63r) ¹¹Bilirmen men barça xuşlarni köktägi, körkü tüzlärniñ mendädir.

¹²Egär açıxsam, saña nemä heç aytman, zera benimdir dünyä tügälliki bilä kendiniñ.

¹³Yemändir men etin ögüzläriniñ seniñ, da ne xanın eçkiläriniñ seniñ içärmen.

¹⁴Sungın Teñrigä xurban alıışniñ da tügällä Biyiktägigä niyätiniñ seniñ.

¹⁵Sarnasarsen maña kününä tarlıxıñniñ seniñ, men xutxarırmen seni, da sen haybatlasarsen benim.

¹⁶Yoıxa yazıxlığa aytıyır Teñri: «Ya nek sen, ne üçün här kez sözliyirsen toyruluxumnu benim, yaxom aliyirsen niyätimni benim ayzıña seniñ?»

¹⁷Zera sen körälmädiñ ögütümnü benim, keri ettiñ da artxarı saldın barça sözlärin ayzımnıñ benim.

(63v) ¹⁸Egär körsän edi oırularni, yügürür ediñ alar bilä da itlär bilä xoıyar ediñ payıñni seniñ.

¹⁹Ayzıñ seniñ arttırır edi yamanlıxni, da tilin seniñ xoıyar edi hillälikni.

²⁰Olturup xardaşınğän seniñ yaman sözlär ediñ da üstünä oylunuñ anañniñ seniñ xoıyar ediñ azmañni.

²¹Bunu barça ettiñ, da tıyıldım saña; sayıñdın töräsiz esiñdä, ki men dä saña oıxagaymen.

Hali xarşiliyim da turıyuziyim bunu barça alniña seniñ, ²²seziñiz, barçañiz, xaysılarıñiz unutup esä Teñrini.

Şahat, xaçan xaysi salgaysız, da kimsä bolmagay, ki xutxargay.

²³Xurbanı alıışniñ haybatlı etsär meni, da andadır yol, xaıda körgüzsäm añar xutxarmañin (64r) Teñriñiñ». *Dun 24.*

¹Начальнику хора. Псалом Давида,

²Когда приходил к нему пророк Нафан, после того, как Давид вошел к Вирсавии.

³Помилуй меня, Боже, по великой милости Твоей, по множеству щедрот Твоих изгладь беззакония мои.

⁴Особенно омой меня от беззакония моего и от греха моего очисти меня,

⁵Ибо беззакония мои я сознаю сам, и грехи мои ежечасно предо мною.

⁶Saşa yalyz yazıx ettim, Biy, da yamanni alniña seniñ ettim,

Neçik toyrı bolgaysen sözüñdä seniñ da yeñüçi yaryuda saşa.

⁷Töräsizlik bilä başladı da yazıx bilä toyrurdu meni anam benim.

⁸Sen, Biy, könülükñü sövdüñ, körün(64v)mägänläрни da yapuxlarıñı aхіliñ bilä seniñ körgüzdüñ maşa.

⁹Bürk üstümä zoba bilä, da aruv boliyim; yuvğın, da artıx çardan aх boliyim.

¹⁰Işitövlü etkin maşa, Biy, sövünçlükñü da färählikni, da sövüngäylär sövüklärim benim hasrät bolgan.

¹¹Xaytar yüzüñnü seniñ yazıxlarımdan benim da barça töräsizlikimni benim arit mendän.

¹²Yüräk aruv toxtat mendä, Teñri, da džanni toyrı yänirt çarnimda benim.

¹³Salmagın meni, Biy, yüzüñdän seniñ da Džaniñni Ari seniñ çixarmagın mendän.

¹⁴Bergin maşa sövünçlükün çutçarıлмахniñ da džan ayalıxıñ bilä seniñ toxtat meni.

¹⁵Övrätiyim töräsizlärgä yoluñnu seniñ, da çirsizlar saşa çaytkaylar.

(65r) ¹⁶Xutçar meni çanıñdan, Teñri, Teñri çutçarıлмахimniñ benim, da sövüngäy tilim benim toyruluçuña seniñ.

¹⁷Biy, egär erinlärimni benim açsañ, ayzim benim yirlagay alyişiniñ seniñ.

¹⁸Egär kläsän edi, çurban sunar ediç, evet sen bütöv çurbanga ne heç biyänmädiñ.

¹⁹Çurban Teñrigä džan aşaç, yüräkni aruv da džanni aşaç Teñri heç etmästir.

²⁰Yaşşı etkin, Biy, erkiñ bilä seniñ Sionga; da yasalgay duvarları Erusaçemniñ:

²¹Ol vaçtta biyäsärsen çurbanga toyruluçunuñ, niyät çurbanimizni çixargay seçaniña seniñ, ögüznü. *Dun 20.*

[Псалом 51/52] 51

¹Yeñmäç üçün, da ustatlıxi üçün Tawitkä.

²Zamanına, çaçan keldi Etomajeçi da aytı Sawuyga, ki ošta Tawit' keldi övinä Apimeçlik'niñ.

(65v) ³Nek maçtangay yamanlıçta küçlü töräsizlik? ⁴Kün uzun egirlikni saçışladı tilindä kendiniñ.

Neçik yülgüç iti, itilädi hillälikni, ⁵sövdü yamanlıçni, ne ki yaçşılıçni, töräsizlikni, ne ki sözüñ toyruluçunuñ.

⁶Sövdü ol barça sözlärin yemirmäçniñ da tilärni hilläli.

⁷Bunuñ üçün Teñri yemirgäy ani soçyuga diñ-

⁶Тебе единому согрешил я, Господи, и лукавое пред очами Твоими сделал,

Так что Ты праведен в приговоре Твоем и победоносен в суде Твоем.

⁷В беззаконии зачала и во грехе родила меня мать моя.

⁸Ты, Господи, возлюбил истину, невидимое и сокровенное явил мне мудростью Твоею.

⁹Окропи меня иссопом, и буду чист; омой меня, и буду белее снега.

¹⁰Дай мне услышать, Господи, радость и веселие, и возрадуются кости мои, сокрушенные ожиданием.

¹¹Отврати лице Твое от грехов моих и изгладь все беззакония мои.

¹²Сердце чистое сотвори во мне, Боже, и дух правый обнови внутри меня.

¹³Не отвергни меня, Господи, от лица Твоего и Духа Твоего Святого не отними от меня.

¹⁴Возврати мне радость спасения и Духом владычественным Твоим утверди меня.

¹⁵Научу беззаконных путям Твоим, и нечестивые к Тебе обратятся.

¹⁶Избавь меня от кровей, Боже, Боже спасения моего, и язык мой восхвалит правду Твою.

¹⁷Господи! Отверзи губы мои, и уста мои возвестят хвалу Твою:

¹⁸Ибо если бы Ты пожелал, мы вознесли бы жертву; но к всесожжению не благоволишь.

¹⁹Жертва Богу – дух сокрушенный; сердца чистого и души смиренной Ты не презришь, Боже.

²⁰Облагодетельствуй, Господи, по благоволению Твоему Сион; да воздвигнутся стены Иерусалима:

²¹Тогда благоугодны будут Тебе жертвы правды, обетованные жертвы наши возложат на алтарь Твой, тельцов. *Стихов 20.*

rä, üzgäy da çixargay ani otaxıñdan da kökün aniñ yerindän tirilärniñ.

⁸Körgäylär toyrular da çorçakaylar andan, külsärlär da aytsarlar:

⁹Bu adamdır, çaysi ki etmädi Teñrini kendinä boluşuçi, yoçsa umsandı bu köp çodžalıçına kendiniñ da çuvatlandı heçlikinä kendiniñ.

(66r) ¹⁰Evet men — neçik zäytün teräki yemişli övündä Teñriniñ; umsandim yarlıçamaçına Teñriniñ meñi da meñi meñilik.

¹¹Biliniyim saşa, Biy, meñilik, ki ettiñ, da töziyim atiña seniñ, zera tatlisen alnına ariläriñniñ seniñ. *Dun 8, p'ark' 52.*

[Псалом 52/53] 52

¹Yeñmäx üçün Mağayet'aniñ. Esliliki Tawit'kä.

²Aytti fähamsiz yüräkindä kendiniñ, ki yoxtur Teñri.

Buzuldular da murdarlandılar töräsizliklərində kendiläriniñ, da ne kimesä bar, ki etkäy tatlilixni.

³Teñri köktän baxti barça oylanlarına adamlarınñ körmä, ki bar midir kimesä axtilli, ki izdägäy Teñrini.

⁴Barçası saptılar bir oğurdan da keräksiz boldular,

(66v) Yoxtur kimesä, ki etkäy yaxşini, da yoxtur kimsä çax bir dä.

⁵Neçik ne tanimagaylar barçası, ki xiliniyirlar töräsizlikni,

Xaysi ki yerlär edi zoğovurtumnu benim, neçik aşamañın ötmäknin, da Teñrigä heç sarnamadılar?

⁶Anda çorçkaylar çorçunu, çayda ki bolmasa çorçmaç, zera Teñri saçar sövöklärin adamlarğa biyänçiläriniñ.

Uyalgaylar da uyatlı bolgaylar, zera Teñri etti heç alarni.

⁷Kim bergäy Siondan çutçarıлмаñın İsrajeliniñ! — çaytarganına Eyämizniñ yasırlıxın zoğovurtunuñ kendiniñ sövünsär Jagovp da färäh bolsar İsrajel. *Dun 9.*

[Псалом 53/54] 53

¹Yeñmäx alıış bilä. Eslilik Tawit'niñ. ²Zamanına, ki keldilər Zip'açik'lär da ayttılar Sawuyğa, ki ošta Tawit' yaşınıp olturuptur bizdä, san 53.

(67r) ³Teñri, atıña seniñ tırgiz meni da çuvatın seniñ könülük etkin maña.

⁴Teñri, işit alıışıma benim, çulaç çoygün sözünä ayzımniñ benim.

⁵Yatlar turdular üstümä benim, da küclülär izdädilər dżanımnı benim, da ne heseplämädilər seni, Teñri, alnılarına [=alınlarına] kendiläriniñ.

⁶Ošta, Teñri boluşuçim benim; da Biy yöpsünövlüm ~~menim~~ dżanımnıñ benim.

⁷Xaytarmaç bilä yamannı duşmanlarıma benim könülükün bilä seniñ tas etkin alarni.

⁸Men erkim bilä benim bernämni suniyim saña, çosdovanel boliyim atıña seniñ, Biy, zera yaxşidir.

⁹Barça tarlıçlarımndan benim çutçardıñ meni, da duşmanlarımnı benim kördü közlärim benim. (67v) *Dun 7.*

[Псалом 54/55] 54

¹Yeñmäx da alıış. Saγmos eslilikdən Tawit'niñ.

²Xulaç çoy, Teñri, alıışıma benim da körüm-süz etmä çoltçamni benim.

³Baχkin maña da işit maña, zera çayyurdum men ayırlanganıma benim da müşçülländim.

⁴Avazından duşmannıñ da indžitmaçından yazıçliniñ saptılar maña, egirlik bilä, öçäşlänmäç bilä öç saçladılar maña.

⁵Yüräkım benim müşçülländi mendä, da çorçusu ölümnün tüştü üstümä benim.

⁶Ah da titrämäç keldi üstümä benim, da yapti meni çaranıyuluç.

⁷Aytir edim: «Bergäy edi kimesä maña çanatlar, neçik kügürçinniñ, ki uçkay edim, kötürülgäy edim, ⁸yıraçlanıp, toxtagay edim yabanlıçta.

(68r) ⁹Gümänim bar edi benim [Teñridä, ki çutçargay edi meni] çisçaeslilikdən da zähirlänmäçindän täşvişli, tarlıçından yüräkımniñ».

¹⁰Salgın, Biy, da ayırgın tillärin alarnıñ, zera kördüm töräsizlikni da çarşılıçni sähärädä.

¹¹Kündüz da keçä dolaşkan boldular duvarlarında aniñ, ¹²töräsizlik, yamanlıç da yazıç bar alarda, da aralarına alarnıñ, da ne eksilmädi mahalälärindän alarnıñ ası da çayınlıç.

¹³Zera egär duşman tabalasa edi, tözär edim, hälbät, yaçom körälmägän ulu sözläsä edi üstümä benim, yaşınir edim, hälbät, andan.

¹⁴Evet sen, adam teñläşim benim, yol körgüzüçim benim da tanışim benim.

(68v) ¹⁵Hälbät, anda tatlilattın maña da saña yemäk, zera barir ediç bir söz bilä övünä Teñriniñ.

¹⁶Kelgäy ölüm üstünä alarnıñ da tirilä egäç tüşkäylär tamuçka, zera yamanlıçtır turadçayları alarnıñ da ortalarına alarnıñ.

¹⁷Men Teñrigä sarnadım, da Biy işitti maña. ¹⁸Keçägä, tañ manına, yarımkindä

Sözlädım da ayttım, da işitkäy avazıma benim, ¹⁹çutçargay eminlik bilä dżanımnı benim yovuçlarımndan benim, zera keräkım bilä yetiştir üstümä benim.

²⁰İşitkäy Teñri da aşax etkäy alarni, çaysi ki ilgäridir, ne ki meñilik.

Zera yoç edi alarga teşkirilmäç, da ne çorçmaslar Teñridän.

²¹Saldı çolun kendiniñ tölov etmä alarga, da alar murdarladılar çrenk'in aniñ.

(69r) ²²Ayırıldılar yüräklängän yüzündän aniñ, da yetti yüräklärinä alarnıñ.

İmşax edi sözləri alarnıñ, ne ki çeç', da kendiləri — neçik kesmäk.

²³Salgın Biygä çayyurđnu seniñ, da ol yedirir seni da bermäs meñilik seskänmäçliç toyruğa.

²⁴Sen, Teñri, endirgäysen alarni çuyuruna buzuçluçnuñ, eränlär çan töküçilär da hillälilär barabarlatmagaylar künlärin kendiläriniñ, yoçsa men saña, Biy, umsandım.

Dun 22 p'arç' 38 dundir.

Аլիш Мовсешни
[Второзаконие 32: 22-43:
Песнь Моисея, часть 2]

²²Zera ot çarundu öçäšlänmäximdän benim, örtäsär da ensär çax tamuxnuñ tibinä,

Yegäy yerni da barça bitişin yerniñ alarniñ, yandılar ot bilä, örtängäylär himläri tay(69v)lariñiñ alarniñ.

²³Yiğiyim yamanlıxlarni barça üsnä alarniñ da oqlarim bilä benim tügäliiyim alarni.

²⁴Opanganlar da zabunlanganlar açlıxtan, kazandan sindiryalagan, leş tüškän barça uçar çuşlarga köktägi.

Yılan dżinslarin oñalmaşsız yeberiyim üstnä alarniñ, kazanlarin pustalıxniñ, ki berli da arlı suvragaylar alarni yer üstnä.

²⁵Çixartin oylanlarin çirvin etkäy alarni çiliç, da içkartin övlärindän alarniñ anda çalabalıxlari çorçunuñ

Otuzyaşarlarni gojslar bilä birgä da oylanlar toxtalğan çartlar bilä birgä.

²⁶Ayttim, ki: «Taytkaymen alarni da tiyiyim işadaglixin alarniñ dżinslardan».

(70r) ²⁷Egär ki yoç öçäşmäxi üçün yüräklängäniñniñ [=yüräklängäniñniñ] duşmanniñ, ki bolmagaylar ömürlü, da biyiklänmägäylär öktämläniñ duşmanlar, da aytkaylar,

Ki: «Xolumuz bizim biyiktir, da biläkimiz bizim çuvatlı, da dügül Biy Teñri etti bunu barça».

²⁸Zera bir dżins bir sayişlarin tas etüçidirlär alar, da yoxtur alarda axıl, ²⁹da sayişlamadılar eskä alma bu barça, da hali yöpsüngäylär uyatni boyklarına kendiläriniñ.

³⁰Tamaşa bir ulu budur, neçik bir miñni çuvalagay ya eki tümänläri tepratkäylär,

Egär Eyämiz Teñri çixara bermäsä edilär [=edi] alarni da bersä edi alarni çollarına duşmanlariniñ.

³¹Zera dügüdürlär guřk'ları alarniñ, neçik Teñrimiz bizim, yoçsa (70v) duşmanlarimiz bizim yaman sayişlılar.

³²Bayıñdan Sotomnuñ edi borla teräki alarniñ, da bitişläri alarniñ Komordan.

Borlası alarniñ borlası açilikniñ, da salximı alarniñ leyiliğindän ötnüñ.

³³Yüräklänmäxi adždahalarniñ çayiri alarniñ, yüräklänmäxi oxılanlariniñ çaräsiz başxa sayaymaçtan.

³⁴Dügül mi bu barça yiğiliptir mendä, möhürängän saçlanıyirlar çaznamda benim?

³⁵Kününä öç tölämäxiñiñ töliyim alarga, zamanında, çaçan urunsa taşka ayaxları alarniñ.

Yovuçtur künü tas bolmaçları alarniñ, yetiştir hadirlik bilä Biy üstnä alarniñ.

³⁶Yaryular Biy çovovurtun kendiniñ da çullarında kendiniñ övünür,

(71r) Zera kördü alarni salğan, boşangan da çixara berilgän yäsirlikkä.

³⁷Da aysar Biy: çaydadır guřk'larıñiz sizniñ, çaysılarına ki umsanıp ediniz siz alarga, ³⁸çaysıların ki yayların çasaplarından yer ediniz da içär ediniz çayirin çurbanlariniñ?

Hali tursunlar, boluşsunlar da bolsunlar sizgä arça.

Sarnamaçi Movşes markareñiñ

³⁹Tanıñiz da körünüz, ki menmen, da yoxtur özgä Teñri, başxa mendän.

Men öldürürmen da tirgizirmen, tövürmen da men oñaltırmen, da ne kimesä bolur, ki çixargay sizni çolumdan benim.

⁴⁰Kötürdüm kökkä çolumnu benim, ant içiyim sayim bilä benim da ayttım, ki tirimen men meñilik.

(71v) ⁴¹İtiliyim, neçik yaşnamaxni, çiliçimni benim da izdämä öcnü çeşiyim sayimni benim.

Töliyim tölövün duşmanlarima benim da körälmäslärimä benim töliyim tölövün alarniñ.

⁴²İçiriyim oxumnu benim çanıñdan alarniñ, da çiliçim benim yegäy et çanıñdan yaralarniñ yasir bolğan, başlarıñ buyruçılarniñ duşmanlariniñ alarniñ.

⁴³Färäh bolsun köklär anıñ bilä, da yerni öpkäylär anar barça oylanları Teñriñiñ.

Färäh bolunuz, dinsizlär, çovovurt bilä anıñ, küçäytkäylär anı barça frıştälari Teñriñiñ.

Izdälmäç bilä izdäldi öcnü çanıñdan oylanlariniñ alarniñ, tölövün duşmanlariniñ alarniñ töländi alarga.

(72r) Tölövün körälmäsizläriñiñ alarniñ töländi alarga, arıtkay Biy yerni çovovurtunuñ kendiniñ.

Kupçajs 34 dun e. Bu ganon saymos 352 dundir.

[Молитва]

Sensen Biyimiz bizim, sensen K'risdos, çutçaruçimiz bizim, seni alıışlarlar dżanimiz bizim, adam sövüci Biy, pareços".

[Псалом 55/56] 55

¹Yeñmäç çovovurt üçün, ki aruvluçtan yiraçlanıp edilär. Zamanına, ki tutup edilär anı yat millät Keçta. Tawit'niñ nişan yazovu, 55.

²Yarliça maña, Teñri! zera basti meni adam; (72v) kün uzun uruşlar indżittilar meni.

³Bastilar meni duşmanlarim benim kün uzun, köp boldular, ki çarişirlar edi birgämä biyikliktan.

⁴Kündüz men *çorçmandir*, zera Biygä umsan-
dım, ⁵Teñri bilä ögüniyim sözümnü benim, Teñrigä
umsandım da *çorçmandir*, ki ne etkäy maña adam?

⁶Kün *uzun* sözümnü risvayladılar, benim
üçün edi sayışları alarniñ yamanlıçka.

⁷Xarib bolgaylar da yaşına-yaşına kezgäylär
alar, ayaxlarıma benim közätkäylär, neçik dä
çast etärlär edi boyumnu benim.

⁸Neçik heç nemädän kerä etsärsen alarni, öçäş-
mäx bilä žoyovurtnu tabi etsärsen [=etsärsen]?

(73r) ⁹Teñri, tirlikimni benim aytiyim saña,
çoyiyim yaşlarımnı benim alniña seniñ, neçik ata-
dij sen maña.

¹⁰Xaytkaylar duşmanlarımnı benim artlarına
kendiläriniñ kününä, çaçan sarnasaç saña.

Osta tanıdım, ki Teñrim benim sensen, ¹¹Teñ-
rini alıışliyim sözüm bilä benim da Biyni ögiyim
sözümdä benim, ¹²Teñrigä umsanđım da *çorç-
mandir*, ki ne etkäy maña adam?

¹³Mendändir niyatim benim, çaysi ki bersär-
men saña, Teñri, alıış bilä.

¹⁴Xutçardıñ *džanımnı* benim ölümdän, közlä-
rimni benim yaşlardan, ayaxlarımnı benim az-
maçlıçtan, biyänçli boliyim alniña Eyämizniñ top-
raçında tirilärniñ. *Dun 11.*

[Псалом 56/57] 56

¹Yeñmäxni buzmağın. Tawit'niñ nişanlı yazov.
Zamanında, ki çaçip edi ol yüzündän Sawuynıñ
peçeraga anda, 56.

²Yarliya maña, Teñri, yarliya maña, zera saña
umsan(73v)di *džanımnı* benim.

Kölgäsinä çanatlarıñniñ seniñ umسانیyix çax
aşkinça töräsizlik.

³Çaxırdım Teñrigä biyiktägi, Teñrigä, yaşşı
etüçimä benim.

⁴Yeberdi köktän da tırgızdı meni, çoydu mas-
çaralıçka, ki basarlar edi meni.

Yeberdi Teñri yarliyamaxın da könülükün
kendiniñ da çutçardı ⁵*džanımnı* benim arasından
kazanlarıñ, ki çirim etiyir edim men müşçüllänip.

Oylanlarıñniñ adamlarıñniñ tişlari kendiläriniñ ya-
ray da oçlardırlar, da tillari alarniñ — neçik iti çiliç.

⁶Biyıklänipsen sen köktä, Teñri, barça yerdä-
dir haybatij seniñ.

⁷Sirtmaç hadirlädilär ayaxlarıma benim da
aşax etti(74r)lär boyumnu benim, çazdılar alniña
benim terän çuyur da tüştülär kendiläri anda.

⁸Hadirdir yüräkım benim, Teñri, hadirdir yü-
räkım alıışlama da saymos aytma saña haybatim
bilä benim.

⁹Oyanijiz, haybatim benim, oyanijiz saymos
bilä da alıış bilä, da men oyanirmen ertäräk.

¹⁰Xosdovanel boliyim saña žoyovurt arasına,
Biy, da saymos aytiyim saña *džinslar* arasına.

¹¹Ulu boldu çax kökkä diyin yarliyamaxij se-
niñ, bulutka diñrädir könülükün seniñ.

¹²Biyıklänipsen sen kökkä, Teñri, barça yer-
dädir haybatij seniñ. *Dun 13.*

[Псалом 57/58] 57

¹Añmaç üçün, buzmağın yazovun nişannıñ, 57.

²Eğär ki toyrı da toyruluçnu sözläsäniz edi,
na toyrı yarı etär ediñiz oylanlarıña adamlarıñniñ.

(74v) ³Zera da hali dä yüräkiñizgä siziñ törä-
sizlikni etiyirsiz yerdä, egirlikni çollarıñiz sizniñ
çozçiyir.

⁴Yat boldular yazıçlılar anadan, aldandılar
çarında da sözlädilär yalyan.

⁵Yüräklänmäxi alarniñ oçşaşına körä yilan-
niñ, neçik çarayılan, ki yumuptur çulaxlarıñ ken-
diniñ,

⁶Ki işitmäğay ol avazın *džadunuñ džardar* da
almagay ot ot berüçi açillidan.

⁷Teñri ufatkay tişlärin alarniñ ayızlarıña ken-
diläriniñ, da tişlärin aslanlarıñniñ sündirgay Biy.

⁸Alçaç bolgaylar alar, neçik suv, ki tökülür;
çorulğanda yayı anij çovuşlangay, neçik balayuz,
ki erir, ⁹da tügängäylär.

(75r) Tüştü ot, da körmädilär günäşni, ¹⁰çax
eslärinä alip edilär tegänäklärin kendiläriniñ, ne-
çik tznig, öçäşmäx bilä tiriläp, örtäğay alarni.

¹¹Färäh bolgay toyrı Biydä, çaçan körsä tölö-
vün, da çolun kendiniñ yuvgay çanıñdan yazıçlıniñ.

¹²Da aytkey adam, ki könüsündän bardir yemi-
şi toyrunuñ da bardir Teñri, ki yarıular alarni yerdä.

[Псалом 58/59] 58

¹Yeñmäx üçün. Buzmağın nişan yazovun Ta-
wit'niñ. Zamanına, ki yeberdi Sawuy da çöp-çövrä
aldı övin anij, ki öldürgäy anı, 58.

²Xutçar meni duşmanlarımdan benim, Teñri,
alardan, ki turupturlar üstümä benim, abra meni.

³Xutçar meni alardan, kimlär ki çiliniyirlar
töräsizlikni, eränlärdän çan töküçilärdän abra
meni.

(75v) ⁴Ulama boyumnu benim klädilär da ye-
tiştilər üstümä benim çuvatlılar.

Ne yazıçım benim, da ne aşinganlarımnıñ,
⁵başça yazıçtan yügürdüм da toyrı boldum.

Oyan alniña benim da kör ⁶sen, Biyi çuvatlı-
larıñniñ, Teñrisi Israjelniñ,

Baçkin da därman etkin barça dinsizlärgä,
yarliyamagın barçasına, çaysıları ki çiliniyirlar tö-
räsizlikni.

⁷Xaytsarlar keçxurun, açıxsarlar, neçik itlär,
da kezsärlär şahär çövräsinä.

⁸Alar yaşagaylar ayzları bilä kendiläriniñ, da çiliç bardir erinlärinä alarniñ:

Evet, hali kim işitti bunu? ⁹Zera sen, Biy, kül-särsen alardan da heç etärsen barça dinsizlärni.

(76r) ¹⁰Xuvatimni benim saña saçliyim, zera Teñri boluşuçim benimdir.

¹¹Teñrim benim, yarlıyamaçı anıñ ertälängäy maña, da Teñrim benim körgüzgäy maña duşmanimni benim.

¹²Öldürmägini alarni, ki unutmagaylar žoğovurtuñnu seniñ.

Tayıtkin alarni çuvatıñ bilä seniñ da salgın alarni, zera sensen abravuçim benim, Biy.

¹³Yazıçları ayzlarıniñ alarniñ da sözləri erinläriniñ alarniñ, tutuşurlar alar öktämlikleri bilä kendiläriniñ.

Xarıştä da yalyanlıxta çığara berilsärlär, ¹⁴soñyuda öçäşmäç bilä tügängäylär da tapulmısarlar.

Bildilər, ki Teñri eyälik etär Jagopka da barça çiriçlarına yerniñ.

(76v) ¹⁵Xaytsarlar keçxurun, açıxsarlar, neçik itlär, da kezsärlär şahir dövrasinä.

¹⁶Alar yayılgaylar yemä, yoğsa, egär toyumasalar, mirmıldanırlar.

¹⁷Men alıışliyim çuvatın Eyämizniñ, sövünim ertäräk yarlıyamaçında seniñ.

Boldu benim abrovuçim da övü işançimniñ, kününä tarlıçimniñ benim boluşuçim benim.

¹⁸Saña saymos aytıyım, Teñri işançim benim, Teñri yarlıyovuçim benim. *Dun 21.*

[Псалом 59/60] 59

¹Saymos Tawit'niñ. Yeñmäxtän [da nişan] yazovu kečkän zamaniñ, öçäşmäxtän ²ol zamanda küydürdi ağin suvlar arasına Asori ulusun da çaytkanda çirdi Jovap bir dolinada 12 000 adam, 59.

³Teñri, keri ettiñ da buzduñ bizni; öçäşlänidiñ — da şayavatlanırsen bizgä.

⁴Teprättiñ yerni da müşçüllät(77r)ırsen bunu; sayayt tövülgänin bunuñ, zera seskändi.

⁵Körgüzdüñ žoğovurtuña seniñ berklikni da berdiñ içmä bizgä çayırni ağılsızlıçniñ.

⁶Berdiñ çorçkanlarıña seniñ nişan*, ki saylan-gaylar yüzündän yayniñ. **Hankisd, ki aylanir tinçliç.*

⁷Neçik çutçarıldılar sövüklüləriñ seniñ, tırgiz oñuñ bilä seniñ da işit bizgä.

⁸Teñri sözlädi arilikindän kendiniñ: «Sövünim, biyik bolıyım, ayırıyım Sük'em ulusun da tüz-lärin otaxlarga ölcıyım.

⁹Menimdir Kayaat ulusu, da benimdir Manase, Eprem çuvatlatuçı başimni benim.

Juta çanım benim, ¹⁰Movap tegänäsi umsam-niñ benim.

Jetomadan tü(77v)zätıyım barganımnı me-nim, da maña özgä dżinslar hnazant boldular».

¹¹Kim eltkäy meni şähärgä bek, yaçom kim yol körgüzüçi bolgay maña çax Jetovmadan?

¹²Ki dügül mi sen, Teñri, ki keri ettiñ bizni da çıxmadıñ, Teñri, çuvatlılarımız bilä bizim?

¹³Ber bizgä boluşluç tarlıxta, zera heçtir çut-çarmaçı adamniñ.

¹⁴Teñri bilä etiyiç çuvatni, da ol heç etkäy alarni, çaysi ki çıstırıyırlar bizni. *Dun 13.*

[Псалом 60/61] 60

¹Yeñmäç üçün. Saymos Tawit'niñ.

²İşit, Teñri, alıışima benim, da baç, Biy, alı-şima benim.

³Xiriğindan yerniñ sarnadıñ saña çax emgän-ginçä yüräkimä benim.

Xayada biyik ettiñ meni, yol körgüzdüñ maña, ⁴da benim bolduñ um(78r)sam, da burdżum çu-vatlı bolduñ maña yüzündän duşmanniñ.

⁵Turiyim men otaxında seniñ meñilik da yapu-niyim kölgäsinä çanatlarıñniñ seniñ.

⁶Sen, Teñri, işittiñ alıışima benim, berdiñ meñärmäçliç, çaysıları çorçarlar atından seniñ.

⁷Künlär kündän arttırdıñ çanniñ yılların anıñ künläriniñ dżinslardan çax dżinska diñrä.

⁸Bardir da çalir meñilik alnına Teñriniñ yarlı-yamaç da könülük, kimlär ki çolarlar andan.

⁹Bu türlü saymos aytıyım saña meñi meñilik da beriyim saña alıışimni kün kün artından.

Dunk 8, p'ark' 48 dundir.

[Псалом 61/62] 61

¹Yeñmäç üstünä Titomnuñ, saymos Tawit'niñ.

²Tek yalyız Teñ(78v)rigä hnazant bolgın, dża-nim benim, zera andandır maña çutçarıлмаç.

³Oldur Teñrim benim da çutçaruçim benim, işançim benim, ki seskänmägäyмен artıç.

⁴Negä diñrä tursarbiz üstnä adamniñ? Öldür-mägä barçanıznı, neçik duvarni çaxutlangan da çetänni salıngan.

⁵Evet yalyız hörmätimni benim sayışladılar keri etmä mendän, yügürdülär dä susamaçlarında kendiläriniñ.

Ayzları bilä kendiläriniñ alıışliyiç edilär da yüräkləri bilä çarıyiç edilär.

⁶Evet, hälbät, Teñrigä hnazant bolgay dżanim benim, zera andandır maña tözümlük.

⁷Oldur Teñrim benim da çutçaruçim benim, işançim benim, ki seskänmägäylär [=seskänmä-gäyмен].

(79r) ⁸Teñridandır çuvatim benim da hayba-tim benim, Teñri boluşluçum benim, umsam me-nim Teñridä.

⁹Umsaniyix aňar, barça yiwinlari žoyovurtlari-niň, tökünüz alnina aniň yüräkiñizni siziň, zera Teňri boluşuçimzdir bizim meňilik zämanälär-dän. *Hankisd, ki aňlanir tinçliň.

¹⁰Hälbät, heçtirlär oylanlari adamlariniň, yal-yandirlar oylanlari adamlariniň, tartovlarindan kendiläriniň yazixlanirlar, da kendilari heçliktä-dirlär birgä.

¹¹Umsanmañiz egirlikkä, çapmaçka suylan-mañiz; da ululuç, ki ne bilä kelgäy, haväs etmäsin yüräkiñiz sizniň.

¹²Bir kez sözlädi Teňri, da ekinçi bunu işittiç.

(79v) Teňriniňdir çuvatı, ¹³da seniň, Biy, yarlı-yamaçıñ, da sen töläsärsen här birinä işlärinä kö-rä alarniň. *Dun 13.*

[Псалом 62/63] 62

¹Saymos Tawit'niň. Yeñmäç üçün. Xaçan edi ol anabadda anda Džuhutluçta, san 62.

²Teňri, Teňrim benim, men alniña ertäräk tu-rarmen, susadı saña džanım benim, ne çadar da-yin artix tenim benim,

Neçik yer yabanlixta da suvsuzluçta, çayda ki yoxtur kendindä yol.

³Bu türlü arilärdä körüniyix saña — körmä maña çuvatıñni seniň da haybatıñni seniň.

⁴Aniň üçün ki yaçşidır maña yarlıyamaçıñ se-niň, ne ki tirlilikim benim, da erinlärim benim ög-gäylär seni.

⁵Bu türlü alyişliyiim seni tirlilikimdä benim da atıña seniň köturiyiim çollarımnı benim.

(80r) ⁶Neçik yazniň semizlikindän tolungay boyum benim, erinlärimniň sövünçlükü bilä alyiş-lagay seni ayzım benim,

⁷Zera egär aňsam edi seni töşäkimdä benim, taň manına ertälänip sözlär edim saña,

⁸Ki bolduň benim boluşuçim, kölgäsinä çä-natlarıñniň seniň sövüniyim.

⁹Keldi artıñdan seniň džanım benim, da meni yöpsündü oñuñ seniň, ¹⁰da alar heç yergädän izdä-dilär džanımnı benim.

Kirgäylär tibiñä tibsizlikinä yerniň, ¹¹çiçara berilgäylär çoluna çiliçniň, da ülüşläri tülkülärniň bolgaylar.

¹²Xan umsandı Biygä, ögüngäylär barçası, çaysilari ki ant içärlär andan, çapuşkay ayzları alarniň, çaysilari sözlärlär egirlikni. *Dun 11.*

[Псалом 63/64] 63

¹Yeñmäç üçün. Saymos Tawit'niň.

(80v) ²Işit, Teňri, alyişima benim yalbarma-çimda benim saña, çorçusundan duşmanniň çut-çar džanımnı benim.

³Yapkaysen meni yiwinlarindan yamanlariñ, köplüxündän, çaysi ki çiliniyiirlar töräsizlikni.

⁴Kimläär ki itilädilär, neçik çiliç, tillärin kendi-läriniň, çordular yaylarin kendiläriniň nemägä le-yiliçka.

⁵Salma yapuçluçka alarga, kimläär ki toyru-durlar yüräkläri bilä, ansizim salgaylar alarga da çorçmagaylar.

⁶Xaysilari ki küçäytilär boyların kendiläriniň sözlärgä yamanlixniň, sayışladilar yaşırma maña sirtmaç da ayttılar: «Körmästir bunu Biy».

⁷Tergädilär töräsizlikni, hadirlädilär tergämä ter(81r)gämäçni,

Kelgäy adam teränlikinä yüräkiñi kendiniň, ⁸da biyik bolgay Teňri:

Oçlari oylanlariñ boldular yaralari alarniň, ⁹çaçaklandilar alarda tillari kendiläriniň, da müş-çüllängäylär barçası, çaysilari ki bayarlar alarga.

¹⁰Xorçtilar barça adamlar da ayttılar işlärin Teňriniň, yaratkanin aniň eskä aldilar.

¹¹Färäh bolgay toyru Biygä da umsangay aňar, aniň bilä ögüngäylär barçası, çaysilari ki toyrudurlar yüräkläri bilä. *Dun 10, p'ark' 34 dundir.*

[Псалом 64/65] 64

¹Yeñmäç. Saymos Tawit'niñdir. Sarnamaç avaz bilä Eremia, da Ezegiël, da žoyovurtnuñ, çä-čan çiçma klädilär yat ulustan, san 64.

²Saña yaraşir alyiş, Teňri, Sionda, da saña (81v) bergäylär alyiş Erusayemdä.

³Işit alyişima benim, zera barça saña tenläär kelgäy.

⁴Sözlari töräsizläriñ çuvatlandilar üstümüz-gä bizim, çirsizliçimizni bizim sen aritkaysen.

⁵San, çaysilariñ ki tañladıñ da yöpsündüñ, da turgaylar köşkünüñ seniň.

Toliyiç biz igilikiñdän övüñnüñ seniň, aridir dadžariñ seniň tamaşası toyruluç bilä.

⁶Işit bizgä, Teňri, çutçaruçimiz bizim, umsaşi barça çiriylariniñ dünyäniñ da çaysi ki teñiz yıraç,

⁷Kim hadirlär taylarni çuvatı bilä kendiniň da kiyiptir çuvat bilä,

⁸Kim müşçüllätir ululuçun teñizniň da avazın tolyunlariniñ aniň aşaxlatir.

(82r) ⁹Müşçüllängäylär dinsizläär da çorçkay-lar turuçilar yerdä nişanlariniñdan seniň.

Çiçkanına ertäniñ keççurun sövünsärlär, ¹⁰baç-tiñ yergä, içirdiñ ani da köp ettiñ ululuçun aniñ.

Açın suvu Teňriniñ tolu boldu suvlari bilä, ha-dir ettiñ yemäkin aniñ, zera bu türlüdür hadirlik.

¹¹Tarlovnun aniñ içirdiñ da köp ettiñ hasilin aniñ.

Yayişına aniñ färäh bolur bitişi aniñ, ¹²alyiş-langay tadži yilniñ tatlıliçniña seniň.

¹³Tüzlärinjen seniñ tolğaylar semizlik bilä, semirgäylär [=semirtkäylär] körkün yabanlıqnıñ.

Örlär sövünçlük kiygäylär, ¹⁴da kiygäylär xoçları xoynularnıñ,

Tüzlär köp etsär(82v)lär aşıxlarnı, çaxırgaylar da alıñslagaylar. *Dun 16.*

[Псалом 65/66] 65

¹Yeñmäx üçün. Saymos Tawit'niñ.

Çaxırinjen Teñrigä, barça yerlär, ²saymos aytiñiz atına anıñ da berinjen haybatnı alıñsına anıñ.

³Aytiñiz Teñrigä: «Neçik ki xorçuludur işläriñni [=işläriñ] seniñ! Köp xuvatiña seniñ yalyan çaldılar saña duşmanlarıñ seniñ.

[⁴Barça yer yerni öpkäy saña, saymos aytkaylar saña da saymos aytkaylar atıña seniñ».]

⁵Kelinjen da körünüz işin Teñriniñ, neçik ki xorçuludur sayışi bilä, ne ki barça oylanları adamlarınjen.

⁶Kim çaytardı teñizni çuruga, da özän ötläş aşıtlar ayaxlar bilä.

Anda färäh bolıyıç biz añar, ⁷ki eyälik ettilär xuvatları bilä kendiniñ meñilik.

Közläri anıñ dinsizlärgä baçıyır, çaysıları ki açıxlattılar [=açıylattılar] anı, biyiklänmägäylär boyların(83r)da kendiläriniñ.

⁸Alıñsıñiz, dinsizlär, Teñrimizni bizim, işitövlü etiñiz avazın alıñsınıñ anıñ.

⁹Ol, çaysi ki berdi dżanımnı menim tirlikkä da bermädi titrämäx ayaxlarımızga bizim.

¹⁰Sinadiñ bizni, Teñri, da tergädiñ, neçik terğälir kümüş.

¹¹Endirdiñ bizni sırtmaçka, çoyduñ tarlıçka arçamizni bizim ¹²da keçirdiñ adamlarnı üstnä başimizniñ biznim.

Aştıç biz otnu da suvnu, da çıçardiñ bizni tinçliçka.

¹³Kiriyim övünä seniñ bernälär bilä, beriyim saña niyatimni menim, ¹⁴çaysi ki atadı saña erinlärim menim, çaysi ki ayzım menim sözlädi tarlıçta.

(83v) ¹⁵Bütöv çurbannı tüzälgän suniyim saña xoçlar bilä da temyan bilä da saña suniyim tovarlar bilä da eçkilär.

¹⁶Kelinjen, işitiñiz maña, da aytiyim sizgä, barčaniz, kimlär ki xorçarsız Teñridän, çaysi nemäni etti boyuma menim.

¹⁷Añar ayzım bilä menim sarnadım da biyiklätiyim anı tilim bilä menim.

¹⁸Yazıçimni egär körsäm edi yüräkimdä menim, yoçsa mi işitir edi maña Biy?

¹⁹Bunuñ üçün işitti Teñri da baçtı avazına çoltçamniñ menim.

²⁰Alıñsılıdır Teñri, çaysi ki kerı etmädi alıñsim-

ni menim, da düğül yarlıyamaçın kendiniñ mendän. *Dun 19.*

[Псалом 66/67] 66

¹Yeñmäx üçün alıñsı. Saymos Tawit'niñ, 66.

²Teñri, yarlıya bizgä da alıñsıla bizni, körgüz yüzünñü seniñ bizgä (84r) da yarlıya bizgä —

³Tanıma yerdä yoluñnu seniñ, dżins arasına barça çutçarmaçıñni seniñ.

⁴Tapungaylar saña çoyovurtlar, Teñri, tapungaylar saña çoyovurtlar barça.

⁵Färäh bolğaylar da sövüngäylär dżinslar, zera sen yaryularsen çoyovurtnu toyruluçka, da dżinslarga yerdägi sen yol körgüzürsen.

⁶Tapungaylar saña çoyovurt, Teñri, şükürlänğäylär sendän çoyovurt barça.

⁷Yer berdi yemişin kendiniñ, da alıñsladı bizni Teñri, Teñrimiz bizim.

⁸Teñrimiz bizim alıñslagay bizni, da andan xorçkaylar barça çiriyları yerniñ.

Dun 19 [=7] p'arçk' 42 dundir.

[Псалом 67/68] 67

¹Yeñmäx üçün. Saymos Tawit'niñ, san 67.

(84v) ²Turdu Teñri, da saçılğaylar barça duşmanları anıñ, çackaylar körälmägänläri anıñ yüzündän anıñ.

³Neçik eksilir tütün, eksilsärlär, neçik erir balayuz alnına otnuñ, ol türlü tas bolğaylar yazıçlılar yüzündän Teñriniñ.

⁴Toyrular färäh bolğaylar, da sövüngäylär alnına anıñ, da sövüngäylär färähliklärinä kendiläriniñ.

⁵Alıñsıñiz Teñrini da saymos aytiñiz atına anıñ, yol etiñiz añar, ki olturup kün batışı sarı, da Biydir atı anıñ.

Sövünsärlär alnına anıñ da müşçüllänsärlär yüzündän anıñ,

⁶Xaysi ki atadır öksüzlärniñ da yaryuçisi tullarnıñ — Teñri yerinä arilikiniñ kendiniñ.

(85r) ⁷Teñri sıyındırır bir yergä bilä övdä da çıçarıñ baylılarıñni çuvati bilä kendiniñ, bu türlü dä açıylılarnı, ki sıyınıptırlar kerezmanlarda.

⁸Teñri, çıçmaçıñ seniñ alnına çoyovurtuñnuñ seniñ, açmaçıñ seniñ pustalıç bilä, ⁹yer dä teprändi,

Zera da kök yayış etsärlär yüzündän Teñriniñ Sinada alnına Teñriniñ Israjelniñ.

¹⁰Yaymur erkiñ bilä hadirlädiñ, Teñri, meğärüçilärinjen seniñ, kläsä çastalandı, hälbät, sen toxtatıñ alarnı, ¹¹da kazanlarıñ seniñ turgaylar anda,

Hadir ettiñ tatlılıçın bilä seniñ yarlıga, Teñri.

¹²Biy berir sözün, kimlär ki sövünçlükñü aytiyir-lar çuvat bilä köp.

(85v) ¹³Xan çuvatlılarıniñ, sövmäli körkün övününñ seniñ üläşmä talanni, ¹⁴kläsä dä çirim etiysiz içinä paylarıniñ.

Xanatları kügürçinniñ kümüşlü, da yayırları arası anıñ ränkinä altunnuñ.

¹⁵Yırganına Köktäğiniñ çanlarıni üsnä anıñ çarkibiklänsär Saymonda.

¹⁶Tayı Teñriniñ tay semiz, tay uyugan da tayı semiz, ¹⁷da ne sayışliysiz, taylar öktämlängän?

Tay, çaysına ki biyändi Teñri turma anda, zera da Biy tursar anda meñilik.

¹⁸Arabaları Teñriniñ tümän türlü, miñlär bilä yürütkänlär, da Biy üstlärinä Sinadan, arilikindän kendiniñ.

(86r) ¹⁹Çixti biyiklikkä da yäsir etti yäsirlikni, talan üläşti, başxişni da berdi oylanlarına adamlarıniñ, zera da egri inaganlarga dayın turmaç bolgay kendindä.

²⁰Biy Teñri alyışli, alyışli Biy kün uzun. Yol körgüzüçi bolgay bizgä Teñri, çutçaruçimiz bizim.

²¹Teñrimiz bizim Teñri tirlik etüçi, da Eyämizdändir çixmaçı ölümniñ.

²²Evet, hälbät, Teñri uvatkay başın duşmanımiñniñ bizim, da saçın çisça anıñ bilä, çaysi ki barırlar töräsizliklärinä kendiläriniñ.

²³Aytti Biy: «Teränliçindän tibsizlikniñ çaytarirmen da arasından tişlärininiñ anı çixarı tartiyim,

²⁴Neçik çilangay ayaxlarıniñ seniñ çanga da tiläri itläriñniñ seniñ çanıdan duşmanlarıniñniñ seniñ».

²⁵Köründülär ketkänläriñ seniñ, Teñri, barganı Teñriniñ, çanımiñniñ (86v) bizim ari.

²⁶Ertäländilär buyruçiläri çixarma alyışni içinä gojslarıniñ da ögövüçilärniñ.

²⁷Yıyınımız, alyışlañiz Teñrini da Biyini çovraçlarından Israjelniñ.

²⁸Anda Peniamin oylanlıçından tamaşalı, buyruçiläri Jutaniñ, yol körgüzüçiläri anıñ, buyruçiläri Zapuovnnuñ da buyruçiläri Nept'ayemniñ.

²⁹Buyur, Teñri, çuvatıñ bilä seniñ, çuvatlat bunu, ki toxtattıñ bizgä.

³⁰Sarayından seniñ Erusağemdän saña sungaylar çanlar çurbanlarıniñ.

³¹Öçäs kazanına çamişliçniñ, yıyınlarına ögüzlärniñ da böläklärinä inäklärniñ.

(87r) Heç bolgaylar alar, çaysi tañlanıptırlar kümüş bilä, taytkin dinsizläri da çaysiläri klärlär uruş bilä.

³²Kelgäylär friştälär Misirdan; Hintistanlılar ilğärtin çol berüçi bolsarlar Teñrigä.

³³Xanlıçları yerniñ, alyışlañiz Teñrini da saymos aytıñiz Eyämizgä.

³⁴Yol etiñiz añar, çaysi ki olturuptur köknün kökünä kün toyuşuna.

Ošta bergäy avazın kendiniñ, avaz çuvatniñ, ³⁵da beriñiz haybatni Eyämizgä.

Üstünä Israjelniñ ulu könänmäçi anıñ, çuvatı anıñ çax bulutka diñrä köknün.

³⁶Tamaşalıdır Teñri üstnä ariläriniñ kendiniñ, Teñri Israjelniñ.

Oı bergäy çuvatni, toxtalmaçın çoyovurtuna kendiniñ. Alyışlıdır Teñri.

(87v) *Dun 38, p'ark' 38 dundir.*

[Псалом 68/69] 68

¹Yeñmäç üçün. Keçkän zämanälärniñ. Saymos Tawit'niñ.

²Tirgiz meni, Teñri, zera yetiştılär suvlar dżanıma benim, ³battım men teränlikinä, tibsizlikinä, çayda ki yoxtur maña tinçliç.

Keldim men teränlikinä teñizniñ, da dolaşuçlar boydular meni.

⁴Emgändim men çaxırmaçtan, da yiyildi boçurdaçım benim.

Eksildilər közlärim benim umsanmaçımda Biyim benim Teñrimä benim.

⁵Köp boldular, ne ki saçi başımiñniñ benim, çaysiläri ki körälmäs edilär meni heç yergädän.

Çuvatlandılar mendä duşmanlarıniñ benim da körälmäsizlärim benim heç yergädän; nemä, çaysi ki çapmiyir edim, tözär edim alarga.

(88r) ⁶Teñri, sen tanıdıñ essizlikimni benim, da aşınganıniñ benim sendän yapulmadı.

⁷Uyalmagaylar benim üçün, ki tözärlär saña, Biy, Biyi çuvatlılarıniñ, harlanmagaylar benim üçün, kimlär izdärlär seni, Teñrisi Israjelniñ.

⁸Seniñ üçün tözär edim tabalamaçka, da yaptı uyat yüzümiñniñ benim.

⁹Yat boldum men çardaşlarımdan benim da çonax oylanlarına anamniñ.

¹⁰Paçillix övünä seniñ yedi meni, tabası tabalavuçilärniñniñ seniñ tüştü üstümä benim.

¹¹Aşaçlattım oruç bilä dżanımiñniñ benim, da boldular maña bu yeñillikkä, ¹²ettim kiyinişimni benim çıldan da boldum kültkü alarga.

¹³Menim üçün sayışliyir edilär, çaysiläri ki ol turup edi(88v)lär eşiklärdä, meni panbas etärlär edi, çaysiläri ki içär edilär çayırniñ.

¹⁴Men alyışta bolur edim saña, Biy. Zamanında yöpsünövlü,

Teñri, köpyarlıyamaçıñ bilä seniñ işit maña; könülük çutçarmaçıñ bilä seniñ

abragin meni gawdan, ¹⁵ki batmagaymen, abragaymen körälmäsizlärimdän benim da teränlikindän suvlarıniñ köp.

¹⁶Battirmasinlar meni aylanganı ya vırları suvlarnıñ, da boymasınlar meni tıbsızlıkı teränlikniñ, çuyuyapmasın ayzın kendiniñ üstümä benim.

¹⁷İşit maña, Biy, zera tatlıdır yarlıyamaçın senin; köplüxünä körä şayvatıñniñ senin başkın maña; ¹⁸çaytarmagın yüzünü senin çuluñdan (89r) senin, zera indžiniñmen men, tezindän işit maña.

¹⁹Başkın džanıma benim, da çutçar meni, da duşmanlarım üçün benim abragın meni.

²⁰Zera sen bilirsən tabalaganımnı benim, uyatımnı benim da harlanganımnı benim.

Alniña seniñdir barça çistiruçilari ²¹džanımnıñ benim; tabalamaçka tözgin, yüräkım benim, zabunluçka.

Gümänim bar edi, ki kim çayyurgay benim bilä, da kimsä yoç edi, da övündürüçi maña kimesä tapulmadı.

²²Berdilər yemäkimdä maña öt, da susamaçımda benim içirdilər maña sirkä.

²³Bolsun stolları alarnıñ allarına alarnıñ sırtmaç, tölövğä da azmaçlıçka.

(89v) ²⁴Xaramyulangay közlari alarnıñ, ki körmäğäylär, da arçaların alarnıñ hər kez eggin.

²⁵Salgaysen üstnä alarnıñ öçäşmäçiniñni senin, yüräklänmäç öçäşmäçin senin yetiškäy üstünä alarnıñ.

²⁶Bolgaylar turmaçları alarnıñ pusta, da otaçına alarnıñ kimesä bolmagay, ki turgay.

²⁷Zera çaysın ki sen urduñ, sürdülär da yaralar ayriçlarıma benim arttırdılar.

²⁸Xoygın yazıçını üstnä yazıçlarıniñ alarnıñ, ki kirmäğäy toyruluçuna senin.

²⁹Buzulgaylar alar diftarindän senin tirlikniñ da toyrularıñ bilä senin yazılmagaylar.

³⁰Yarlı da ayriçlımen men, çutçarmaçın senin, Teñri, yöpsüngäy meni.

³¹Alyişliyim atın (90r) Teñrimniñ benim alyiş bilä da biyik etiyim anı ögmäç bilä.

³²Biyänçli bolgay Teñrigä, ne ki bizov yaş, çaysi ki keltirir müñüzlär da tirnaçı.

³³Körgäylär yarlılar da färâh bolgaylar; çolunuz Teñrini, da tirilsin džanlarıñiz sizniñ,

³⁴Ki işitti Biy yarlılarga da baylılarnı kendinä heç etmädi.

³⁵Alyişlagaylar anı kök da yer, teñiz da barça, çaysi ki çaynaşır alarda.

³⁶Teñri çutçarır Sionnu, da yasalgay şähärlari Džuvutluçnuñ, yasalgay, turgaylar da meñärgäylär anda.

³⁷Oylanlar çullarıniñniñ senin toxtalgay anda, da çaysilari ki sövärlär atıniñni senin, turgaylar anda. *Dun 38.*

[Псалом 69/70] 69

¹Yeñmäç üçün. Tawit'niñ. Anılmaç, ki çutçardı Eyämiz, 69.

(90v) ²Teñri, boluşma maña başkın, da Biy, siñarlıç etmä maña džähtlan.

³Uyalgaylar da uyatlı bolgaylar, çaysi ki izdärlär boyumnu benim, çaytkaylar artçarı da uyalgaylar, çaysilari sayişlar edi maña yaman.

⁴Xaytkaylar bu sahat uyatlı, çaysi ki aytilar edi maña: «Vaç-vaç».

⁵Sövüngäylär da färâh bolgaylar saña barçamız, çaysilari ki izdärlär seni, Biy.

Aytkaylar hər sahat: «Uludur Teñri», — da kimlär sövärlär çutçarmaçınıniñni senin.

⁶Men yarlı da klänçimen; Teñri, boluş maña; boluşuçım da çutçaruçım benim sen. Da Biyim benim, keçikmägin. *Dun 6. p'ark' 43 dun.*

[Псалом 70/71] 70

Saymos Tawit'niñ da Ovnatap oylanlarıniñniñ burungi yäsirliklärinä.

(91r) ¹Saña, Biy, umsandım, uyalmagaymen meñilik, toyruluçuna senin çutçar meni da abra meni.

²Aşaçlatkın maña çulaçınıniñni senin da tırgiz meni.

³Bol benim, Teñri, işançım da yerim bek tırgizmä meni, zera toxtalganımda işançım benim sensen.

⁴Teñrim benim, çutçar meni çolundan yazıçlıniñ, çolundan töräsizniñ da toyrusuznuñ.

⁵Sensen tözümlüküm benim, Biy; Biy umsam benim oylanlıçımdan benim.

⁶Saña toxtatım [=toxtadım] men çarnından; yüräkindän anamniñ benim sensen işançım benim; da sendändir boluşluçum benim hər sahat.

⁷Neçik ki cil boldum men köplärgä, da sen boluşuçım benim da çuvatlatuçım benim.

(91v) ⁸Tolungay ayzım benim ögmäç bilä, neçik alyişliyim haybatıniñni senin, hər kün ulu şöhrätiniñni senin.

⁹Salmagın meni, Biy, zamanında çartlıçımnıniñ, eksilgänindä çuvatımnıniñ benim çoymagın meni.

¹⁰Ayttılar duşmanlarım benim maña, da çaysilari çapsadılar džanımnı benim, sayişladılar birgä da ayttılar:

¹¹«Teñri çoydu anı, çuvıyıç da yetişiyç anar, zera kimsä bolgay, ki çutçargay anı?»

¹²Teñrim benim, yıraç etmägin mendän, da Teñri, boluşma maña başkın.

¹³Uyalgaylar da eksilgäylär, çaysi ki yamanlamaçta edilär džanımnı üçün benim, kiygäylär uyatni da harlanmaçını, yeñillikni, çaysi ki klärlär edilär maña yaman.

¹⁴Men här sahat um(92r)sandim da arttiriyim alyişini seniñ.

¹⁵Ayzim benim aytkay toyruluxuñnu seniñ, här kün ögüvlüküñnü seniñ,

Neçik dügül ki hilläliñni nemä bilir edim bitikçilikniñ, ¹⁶evet kiriyim xuvatına Eyämizniñ, da Biy, añdım toyruluxuña seniñ yalyız.

¹⁷Tejrim benim, övrättiñ meni igitlikimdän benim, da hali dä aytiyim toyruluxuñnu seniñ.

¹⁸Çax açağınça da çartayğınça, Tejrim benim, çoymagın meni,

Negä diñrä aytılğay biläkiñ seniñ džinska barça, ki kelsärlär,

Xuvatiniñni seniñ ¹⁹da toyruluxuñnu çax biyiklikkä, çaysi ki ettiñ ululuxlarni, Tejri, kim oşsar saña saña?

²⁰Ne çadar körgüz(92v)dün maña tarlıx köp da çiyinlar, çaytıp sövündürdün meni, da terän tibsizlikindän yerniñ çixardıñ meni.

²¹Arttırdiñ xuvatiniñni seniñ, çaytıp da övündürdün meni da teränlikindän yerniñ tekrar çixardıñ meni.

²²Da hali men tapuniyim saña hadirliki bilä saymoslarniñ, könü Tejri, saymos aytiyim saña alyış bilä, aruvu Israjelniñ.

²³Sövünsünlär erinlärim benim, çaçan saymos aytsam saña, da džanim benim, çaysi ki dä çutardıñ.

²⁴Da dayın tilim benim kün uzun sözläsin toyruluxuñnu seniñ

Zamanında, neçik uyatlı bolğaylar da uyalğaylar, çaysilari ki sayışlarlar edi maña yaman. *Dun 26.*

[Псалом 71/72] 71

¹Saymos Soçomon üçün, 71.

Tejri könülük(93r)üñnü seniñ padşahga bergin da toyruluxuñnu seniñ oyluna çannıñ —

²Yarğulama žoyovurtuñnu seniñ toyrulux bilä da miskiniñni seniñ könülük bilä.

³Algaylar taylar eminlikni žoyovurtnuñ da örlär — toyruluxnu.

⁴Könülük etkäy yarlılarına žoyovurtnuñ, da tırgızgäy oylanların yarlılarniñ, da aşaxlatkay öktämlärni.

⁵Turgay da çalgay günäş bilä ilgäri, çax ne ki ay, džinstan çax džinska.

⁶Engäy, neçik yağmur üstünä tiftikniñ ya volnanıñ, neçik yayış, ki yayiyir yerdä.

⁷Çixkay künlärinä anıñ toyrulux, köp eminlik çax tügällänginçä ay.

⁸Eyalik etkäy ol tenizdän çax tenizgä, rikalar-dan çax çiriğina dünyaniñ.

(93v) ⁹Alnina anıñ äväl Hintistanlılar tüşkäylär, da duşmanlari anıñ toprağ yegäylär.

¹⁰Xanlari Tarsizniñ da otraçlarniñ çurbanni sungaylar añar; çanlari Arapistanniñ da Sapa bernälärni keltirgäylär añar.

¹¹Yerni öpkäylär añar barça çanlari yerniñ, da barça džinslar çulux etkäylär añar.

¹²Zera çutardı yarlıni xuvatlıdan, yarlıni da miskinni, çaysiniñ ki yoxtur kendiniñ boluşçı.

¹³Ayagay ol yarlıga da misingä da džanların yarlılarniñ tırgızgäy, ¹⁴asıdan ya dävidän yamanlarniñ çutçargay džanların alarniñ.

Özdändir atı anıñ alnina alarniñ, ¹⁵tirilgäy, da berilgäy añar altinından Arapistanniñ.

(94r) Alyışka turgaylar añar här sahat da kün uzun alyışlagaylar anı.

¹⁶Bolğay toxtalmaçlıx barça yerdä da üsnä başlarıniñ taylarniñ.

Biyiklängäy, ne ki Lipanan, yemişi anıñ, çičäklängäy şahärinä Eyämizniñ, neçik biçän yerdä.

¹⁷Bolğay atı Eyämizniñ alyışlı meñilik, ki ilgäri, ne ki günäş, dir atı anıñ.

Anda alyışlagaylar barça džinslari yerniñ, da barça džinslar san bergäylär añar.

¹⁸Alyışlı Biy Tejrisi Israjelniñ, ki etär sk'ançelikni yalyız, ¹⁹da alyışlıdır atı ari haybatiniñ anıñ meñilik, tolğay haybatı bilä anıñ barça yer! Bolğay, bolğay. *Dun 20, p'ark' 46 dun.*

Xoltça Annanıñ, Samuel anasınıñ

[Царств 2: 1-10: Песнь Анны]

¹Toxtattı yüräkım benim Biydä, da biyikländi münjüzüm benim: Tejri çutçaruçım benim.

Çesildi ayzim benim üstnä duşmanlarımniñ benim, färäh boliyim çutçarmaçına seniñ.

²Zera yoxtur ari, neçik Biy, da ne toyrı, neçik Tejrimiz bizim, da yoxtur ari, evet, Tejrimizdän bizim.

³Maçtanmañiz da sözlämäñiz öktämlikni, da çixmasın ayziñizdan siziñ söz öktäm ulu sözlü.

Tejri bilmäçlixlarniñ Biyi, Tejri hadirlär kendiniñ açılı bilä bilmäçni yaratkanlarına kendiniñ.

⁴Xuvatlılarniñ bazıx yaylari boşandı, da küçsüzlär yaraylandılar çuvat bilä.

(95r) ⁵Toğlar da tolular ötmäk bilä eksildilər, da açlar toldurdular yerni.

Toymasız toytu yedini, da köp toğan eksildi toyrmaçtan.

⁶Biy öldürür, da Biy tırgızır, endirir tamuçka da çixarır.

⁷Biy miskinlätir, da Biy ululatır, aşax etär öktämlärni çax yergä diñrä, ⁸da biyik etär zabunlarnu çöplüxtän,

Olturyuzur anı buyruççılar buyruççılar bilä žořovurtnuř kendiniř da olturyučuna haybatniř meňärtir alarnı.

⁹Tügällär niyätin niyätlilärniř da alıřladı yılların toyrularniř.

Zera dügöl ki kendiniř řuvati bilä řuvatlanır řuvatı, ¹⁰evet Biy kücsüz etär řarşı boluçıların kendiniř, Biy aridir.

(95v) Mařtanmasın saıřıslagan saıřı bilä kendiniř, da mařtanmasın řuvatlı řuvatında kendiniř, da mařtanmasın ulu ululuřuna kendiniř.

Evet kim mařtanır, Biydä mařtansın saıřıřında bilmäř bilä Biyni tanıma.

Etmä könülükni da işlämä toyruluřnu üstnä yüzünä yerniř

Biy çıřtı köktä, da kökrädi, da kendi yaryular bařxa gälädžidän,

Berir řuvatni řanlarimizga bizim da biyik etär münüzün yaylaganiniř kendiniř.

[Царств 2: 1: Песнь Анны]

¹Tořtattı [Tořtadı] yüräkim benim Biydä, da biyikländi münüzüm benim Biydä inam bilä.

Pareřo“.

Bu ganon saymos 2 yüz seksän dundir, 4 ganon 28 p'arķ'(96r)dir da miř yüz igirmi alti dundir.

[Псалом 72/73] 72

¹Saymos Jasap'niř.

Neçik ki yařşidir Israjelniř Teřri da řaysılari toyrudurlar yüräkläri bilä!

²Evet ki benim bir zärrä dä seskänip edilär ayařlarım benim, azulařgına da tayip edilär barğanlarım benim.

³Pařıllandım men töräsizlärgä, eminlikinä yazıřlılarını, ⁴neçik körär edim, ki yoř edi eksiklik ölümlärinä alarnıř.

Tořtalğan edilär řiyinlari alarnıř, ⁵řazançina adamlarını dügüldürlär da adamlar bilä řiyinalmasarlar.

⁶Bunuř üçün tuttu alarnı öktämlik, kiydilär kendiläri üstnä řirsizliřni da egirliklärin kendiläriřniř.

(96v) ⁷Çıřkay, neçik yařdan, töräsizliki alarnıř, zera bardılar alar saıřıřlarına körä yüräkläriřniř kendiläriřniř.

⁸Saıřıřladılar da sözlädilär yamanliř bilä, hörmätsizlikni biyiklikkä saıřıřladılar.

⁹Řoydular kökkä aıřızların kendiläriřniř, da tilärin kendiläriřniř aylandırdılar yer üstnä.

¹⁰Bunuř üçün řořovurtum benim řaytkay bu yarı, da künlärim benim tolu tügäl tapulgay alarda.

¹¹Ayttılar, ki: «Ne türlü bildi Teřri, yařom bardir, hälbät, bilmäři Biyiktägigä?»

¹²Ořta yazıřlılardırlar da oñarılıptir alarga, bardırlar da bardir ululuřu dünyäniř.

(97r) ¹³Ayttim: «Heç yergädän, alysa, toyrulatiyim yüräkimni benim, yuvdum arilik bilä řolumnu benim, ¹⁴da boldum men tövülgän kün uzun, da azarlanmařım benim tař manına».

¹⁵Keräk esä dä, aytar edim, ki: «Bu türlü aytiiyim», — ořta džinslari oylanlarıřniřniř seniř, řaysılarına ki niyät etiyim.

¹⁶Eskä řoydum, ki, hälbät dä, bu džaxtliktir alnıma benim, ¹⁷negä diřrä kirgäy arilikinä Teřriřniř, da eskä aliyim sořyusun alarnıř.

¹⁸Hälbät, hilläliki üçün alarnıř yazovsuz et-särsen alarnı, yiřsarsen alarnı öktämlikläriřniř kendiläriřniř.

¹⁹Evet ne türlü boldular pusta, ansizim řirildilar, eksildilar, tas boldular töräsizlikläri üçün kendiläriřniř ²⁰da boldular neçik tüşläř oyanganlarga.

(97v) Biy, řähäriřnä seniř sürätlärin alarnıř riřvaylasarsen, ²¹zera ot palayladı yüräkinä kendiniř da bövräklärim benim özgä rängli boldular.

²²Men heçkä boldum da bilmädim, neçik hayvan, hesepländim alniřa seniř, ²³da men här sahat seniř bilä men.

Tuttuř sař řolumdan benim, ²⁴saıřıřına seniř yol körgüzdüř mařa da haybat bilä yöpsündüř meni.

²⁵Nem bar benim öz köktä, yařom sendän ne dayin řoliiyim yerdä?

²⁶Eksildi yüräkim benim da tenim benim, Teřri yüräkimniř benim, payım benim Teřri meñilik.

²⁷Ořta, kimläř ki yirař ettilär džan(98r)ların kendiläriřniř sendän, tas bolurlar, tas etsärsen barçasın, řaysıları ki řayin boldular sendän.

²⁸Mařa yovuřlanma Teřrigä yařşidir da řoyuma Biygä umsamni benim,

Aytma barça alıřıřniřniř seniř eřikinä řizläriřniř Sionniř. *Dun 24.*

[Псалом 73/74] 73

¹Esliliki Jasap'niř.

Ne üçün kerı ettiř, Teřri, meñilik, öçäşländi yüräklänmäřiř seniř üstnä řoyunlarıřniřniř kütövläriřnä seniř?

²Anğın řořovurtuřnu seniř, řaysi ki tapunduř ilğärtin, řutřardıř payin meňarmäřiřniř seniř.

Tař Sion bu, řayda turupsen bunda, ³kötür řoluřnu seniř üstnä öktämlikläriřniř alarnıř tügälinçä.

(98v) Xaysi nemä töräsizländi duřman ariliginä seniř, ⁴ögündülär körälmäsizläriř içinä yařşı tirlikläriřniř kendiläriřniř.

Xoydular nişanların kendiläriniñ nişanga, ⁵da kendilər tanımadılar çıxmağın yoğartin.

Neçik ormandagi baltalar bilä sindiryaladılar eşikin anıñ birgä, ⁶baltalar bilä da ulu çakuçları bilä yemirdilər anı.

⁷Küydürdülär ot bilä ariliğini seniñ yerdä, murdarladılar çatırın atıñniñ seniñ.

⁸Ayttilar yüräklärinä kendiläriniñ dżinsları alarnıñ birgä: «Keliniz, tiyiğ barça ulukünların Teñriniñ yerdä.

⁹Nişan biz heç nemä körmädiç, da düğül dayı bardır markare, da bizni (99r) ne kimsä düğül ki tanığay».

¹⁰Negä diñrä, Teñri, tabalagay duşman, öçäştirir çarşı turuçi atıñni ari seniñ?

¹¹Ne üçün çaytarıyirsen çoluñnu seniñ da oñuñnu seniñ içinä çoynuñnuñ seniñ meñilik?

¹²Teñri çanimiz bizim äväl, ne ki meñilik, ki ettiñ çutçarılmayñi içinä yerniñ.

¹³Sen toxtattıñ çuvatıñ bilä seniñ teñizni, sen uvattıñ başın adždahaların üstnä suvlarnıñ.

¹⁴Sen uvattıñ başın adždahanıñ da berdiñ anı yemäk Hntistannıñ.

¹⁵Sen axtırdıñ çovraçlarıñ da ağın suvlarnı, sen çuruttuñ özänlarıñ muçkâm.

(99v) ¹⁶Seniñdir kündüz, da seniñdir keçä, yarıñni da günäşni sen toxtattıñ, ¹⁷da sen toxtattıñ barça çekların yerniñ, baharnı da yazni sen yaratıñ.

¹⁸Bu mäyan bolsun saña, ki duşman tabladı Biyni, çoyovurt fähamsiz öçäştirdi atıñni ari seniñ.

¹⁹Çıçara bermä kazanlarga dżanni, çaysi ki tapunurlar saña, da dżanların yarlılarıñniñ seniñ unutmagın meñilik.

²⁰Bağkin niyätiniñ seniñ, zera toldular övläri alyasalanganların yerdä egirlik bilä.

²¹Xaytmasın yarlı uyalgan, yoçsa miskinlär da yarlılar alyışlagaylar atıñni ari seniñ.

²²Kel, Teñri, da yarıçla yarıçuñnu seniñ, ağıñ tabalamayñi, çaysi ki fähamsizdirler kün uzun.

(100r) ²³Unutmagın avazın çizmätkärläriñniñ seniñ, öktämlikläri körälmäsizläriñniñ seniñ kötürülgäy här kez. *Dun 22, p'ark' 46 dundir.*

[Псалом 74/75] 74

¹Yeñmäç üçün. Saymos Jasap'niñ.

²Xosdovanel bolıyğ saña, Teñri, çosdovanel bolıyğ da sarnıyğ atıñni ari seniñ.

Aytma barça sk'ançelik'iñni seniñ. ³Xaçan vaçt etsän, toçru yarıçlagaymen.

⁴Oprandı yer da barça turuçılarıñniñ, men toxtattım tiräkin anıñ.

⁵Ayttim töräsizlärgä, ki: «Töräsizlänmäñiz»,

— yazıçlılarga: «Ani biyiklätmäñiz münüzläriñizni sizniñ,

⁶Kötürmäñiz biyik münüzläriñizni sizniñ da sözlämäñiz Teñrigä egirlikni».

(100v) ⁷Zera ne kün toçuşunda, ne kün batışına, da ne yabanlıqında tayların; ⁸evet Teñri yarıçıdır.

Bunu aşaç etär, da bunu biyiklätir, ⁹ayaç çoluna Eyämizniñ, çayır tolu, zadasız toldurgan, da aşaçlatır bundan buñar.

Hälbät, çöpräsi anıñ heç tügänmäs, da içsär-lär anı barça yazıçlılar yerdägi.

¹⁰Men süvünim meñilik, saymos aytıyım Teñrisinä Jagopnuñ.

¹¹Barça münüzlärin yazıçlıların üfatkaysen, da biyik bolgay münüzü toçrularnıñ. *Dun 10.*

[Псалом 75/76] 75

¹Yeñmäç alyış bilä. Saymos Jasap'niñ. Asore-sdan üçün.

²Belgilidir Džuvutluçta Teñri, da Israjeldä ulu atı anıñ.

(101r) ³Boldu eminlik bilä yeri anıñ da turma-çı anıñ Sionda.

⁴Anda uvattı Biy çuvatın yayniñ, yarıçni, çil-licni da çagat uruşun.

⁵Yarıçlısen sen sk'ançelik'iñ bilä taylarga me-ñilik, ⁶müşçüllängäylär barçası, çaysıları ki essiz-dirlär yüräkläri bilä, yuçladılar yuçularında ken-diläriniñ da heç nemä tapmadılar

⁷Barça adamlar çodžaliğından çollariniñ ken-diläriniñ. Azarlamayğın dan seniñ, Teñrisi Jagop-nuñ, yuçladılar da kimlär atlanırlar edilär atlarga.

⁸Sen çorçulusen, da kim bolur turma alniña seniñ? ⁹Neçik köründüñ sen köktän, belgili boldu öçäşmäçniñ seniñ.

Yer çorçtu ¹⁰da (101v) seskändi tutkanına Teñriniñ yarıçuga abramaga [=abramaga] barça sekinlärin yerniñ.

¹¹Sayışları adamlarnıñ tapunurlar saña, da yapuçlar ağıl bilä alyışlagaylar seni.

¹²Niyätni çoyuñuz da tügälläñiz Eyämizgä, Teñrimizgä bizim, barçañiz, ki çövräsiniñsiz anıñ.

Sunuñuz çurbanni çorçuluga, ¹³ki çöplär dżanların buyruçlarıñniñ, çorçuludur ol, ne ki bar-ça çanları yerniñ. *Dun 10.*

[Псалом 76/77] 76

¹Yeñmäç. Titom üçün. Saymos Jasap'niñ, 76.

²Avazım bilä benim men Biygä sarnadım, avazım bilä benim Teñrigä, da baçtı maña.

³Kününä tarlıçimniñ benim Teñrini izdädim, çollarım bilä benim keçä, alniña anıñ aldanma-dım.

(102r) Klāmās edi övünmā d̄žanīm benim,
⁴añdīm Teḡrini da fārāh boldum, ḡayḡurur edim,
 da eksilir edi mendā d̄žanīm benim.

⁵Yetištilār saḡlamayka közlārim benim, müş-
 ḡüllāndim da sözlāmādim, ⁶saḡışladīm künlārni il-
 gārīgi da yillārni meñiliktān añdīm.

⁷Sözlādīm kečā yürākim bilā benim, ḡayḡu-
 rur edim, da tāşvişlānir edi mendā d̄žanīm me-
 nim.

⁸Yoḡsa mī meñilik [keri] etkāy meni Biy, da
 dayin artıḡ biyānmāḡāy mī, elpāk?

⁹Ya meñilik mī tiysar yarlıyamaḡın kendiniḡ
 mendān, ya tūgāllādi sözün kendiniḡ d̄žinstan çay
 d̄žinska?

¹⁰Ya unutkay mī şayavatlanma Teḡrim me-
 nim da dayin, ya tiyḡay mī şayavatın kendiniḡ
 öçāşmāḡi bilā kendiniḡ?

(102v) *Bu ortasidir saymosnuḡ.*

¹¹Ayttīm, ki: «Hali başladīm, budur yāñirtmā-
 ḡi oḡu Biyiktāḡiniḡ».

¹²Añdīm işlārın Eyāmizniḡ, ilgärtin añdīm
 sk'ançelik'in anıḡ.

¹³Saḡışladīm barça işlāriniḡni seniḡ da ḡol işlā-
 riḡni seniḡ saḡışladīm.

¹⁴Teḡri, arilikiḡdāndir yollarıḡ seniḡ. Kimdir
 Teḡri ulu, neçik Teḡrimiz bizim? Sensen Teḡri,
 ḡaysi ki etārsen sk'ançelik'iḡni.

¹⁵Körgüzdüḡ ḡoyovurtuḡa seniḡ ḡuvatıḡni
 seniḡ, ¹⁶ḡutḡardıḡ bilākiḡ bilā seniḡ ḡoyovurtuḡnu
 seniḡ, oylanların Jagopnuḡ da Jovsep'niḡ.

¹⁷Kördülār seni suvlar, Teḡri, kördülār seni
 suvlar da ḡorḡtular, da terānliklār müşḡüllāndilār
 avazından suvlarıḡni köplüḡündān.

(103r) ¹⁸Avaz berdilār bulutlar, zera da oḡla-
 riḡ seniḡ barıyirlar ¹⁹avazından kökrāmāḡindān
 seniḡ küpçākiḡniḡ.

Köründülār yaltramaḡlarıḡ seniḡ dünyāda,
 müşḡüllāndi da titrādi yer.

²⁰Teḡizdādir yollarıḡ seniḡ, izlārıḡ seniḡ suv-
 larıḡni köplüḡündā, da artıḡdan seniḡ heç körmās-
 lār.

²¹Yol körgüzdüḡ, neçik ḡoylarıḡa, ḡoyovurtuḡa
 seniḡ, ḡoluna Movşesniḡ da Aharonnuḡ.

Dun 14, p'arḡ' 38 dundir.

[Псалом 77/78] 77

¹Esliliki Jasap'niḡ. Saymos 77.

Baḡıñiz, ḡoyovurt, oḡenk'imā benim, aşayla-
 tiñiz ḡulaxıñizni seniḡ sözünā ayzımnıḡ benim.

²Açiyim manilār bilā ayzımnıḡ benim, sözliyim
 manilārni ilgärtin.

³Neçik işittiḡ da (103v) tanıdıḡ bunu da ata-
 larımız bizim ayttılar bizḡa,

⁴Heç nemā yapulmadı oylanlarından alarıḡniḡ,
 d̄žinska özgā aytma alyışın Eyāmizniḡ, ḡuvatın da
 tamaşasın kendiniḡ, ḡaysi ki etti.

⁵Toḡtattı tanıḡlıḡın kendinā Jagovpka, da
 oḡenk'in ḡoydu üsnā Israjelniḡ.

Xaysi ki nemāni bir kez sımardı atalarımız-
 ga biznim körgüzmā bunu oylanlarına kendilāriniḡ,
⁶ki tanıḡaylar özgā d̄žinslar.

Oylanlar, ki toyarlar, turgaylar da aytkaylar
 bunu oylanlarına kendilāriniḡ, ⁷ki ḡoygaylar Teḡ-
 rigā umsaların kendilāriniḡ da unutmagaḡaylar işlā-
 rin Teḡriniḡ.

Buyruḡun anıḡ (104r) ḡolmaḡ bilā ḡolgaylar
⁸da bolmagaḡaylar neçik dā ataları kendilāriniḡ.

D̄žins yaman da açılatsuçı d̄žins, ḡaysi ki tū-
 zātmādi yürākin kendiniḡ da toḡtatmadı Teḡrigā
 d̄žanin kendiniḡ.

⁹Oylanları Ep'remniḡ, toldurup atkanlar da
 bek atkanlar, kününā uruşnuḡ ḡolların sadaḡları-
 na ḡaytardılar.

¹⁰Turmadılar alar ösiyatınā Eyāmizniḡ da kö-
 nülüḡünā körā anıḡ klāmādilār barma.

¹¹Unuttular yaḡşılıḡın anıḡ da tamaşaların,
 ḡaysi ki körgüzdü alarga

¹²Alnina atalariniḡ alarıḡniḡ, ḡaysi ki etti tama-
 şasın kendiniḡ yerindā Mısirlilārniḡ da tüzündā
 Dajanniḡ.

¹³Yardı teñizni da keçirdi alarıḡniḡ, turyuzdu
 suvlarıḡni, neçik tulḡuḡta.

(104v) ¹⁴Yol körgüzdü alarga bulut bilā kün-
 düz da barça kečāni yarıḡ bilā otnuḡ.

¹⁵Yardı ḡayanı yabanlıḡta da berdi içmā alar-
 ga, neçik tanar [=terān] terānliktān ulu.

¹⁶Çıḡardı suvnu ḡayadan da aḡtırdı, neçik ri-
 ka, suvlarıḡni.

¹⁷Hālbāt, arttırdılar yazıḡ ḡilinmaḡni, dayin
 da öçāştirdilər Biyiktāḡini suvsuzluḡta.

¹⁸Sınadılar Teḡrini yürāklāri bilā kendilāriniḡ
 ḡolmaḡta yemāklārın boylarına kendilāriniḡ.

¹⁹Mirmıldandılar Teḡrigā da ayttılar: «Yoḡsa
 mī küçlü bolḡay Teḡri hadirlāmā seḡanniḡ pustalıḡ-
 ta?»

²⁰Zera urar edi suvlar ḡayanı, da irmaḡlar ke-
 tārlār edi kendindān.

(105r) Egār ötmākni hanuz bolsa bermā ol
 bizḡa ya hadirlāmāḡa seḡanniḡ ḡoyovurtuna kendi-
 niḡ?»

²¹Bunuḡ üçün işitti bunu Biy da soḡraga saldı,
 ot yaltradı Jagopta, da öçāşmāḡi çixti üstnā Isra-
 jelniḡ.

²²Inanmadılar Teḡrigā da umsanmadılar ḡut-
 ḡarmaḡına anıḡ.

²³Buyruх berdi bulutlarga yoyartın, da eşikın köknüñ açtı, ²⁴ da yayardı [=yaydırdı] alarga manananı yemäxkä.

Ötmäknı köktän berdi alarga, ²⁵ötmäknı frıštälärnıñ yedilär adamlar, da endirdi alarga yemäknı toluluхka.

²⁶Çıyardı yelin yarımkünnüñ da keltirdi хуvati bilä kendinıñ yarımkeçäninkin.

²⁷Yaydı alarga et, neçik topraх, neçik хumu teñiznıñ, хуşlarıñ ханатlı;

(105v) ²⁸Xoydu içinä taborlarıñın alarnıñ da çövräsınä çätirlärinıñ alarnıñ.

²⁹Yedilär da toydular asrı, suхlançın alarnıñ berdi alarga, ³⁰ da heç nemägä hasrät bolmadılar suхlançılarında kendilärinıñ.

Negä diңrä yemäkläri ayızlarıña kendilärinıñ edi, ³¹ öçäşmäxi Teңrinıñ çixtı üstünä alarnıñ.

Öldürdü köplärni alardan da tañlama tañlamaların Israjeldän tas etti.

³²Buңar barçaga yazıхlandılar da dayın da da heç inanmadılar tamaşalarıña anıñ.

³³Eksildilər heçliktä künläri alarnıñ, da yılläri alarnıñ tezindän aşılar.

³⁴Xaçan öldürür edi alarnı, хolarlar edi anı, хайтар(106r)lar edi da ertäräk tururlar edi Teңrigä.

³⁵Aңdılar, ki Teңri boluşuçi edi alarga, Teңri Biyiklängän хуtxaruçi edi alarga.

³⁶Sövdülär anı ayızları bilä kendilärinıñ, da tilläri bilä kendilärinıñ yalyan boldular aңar, ³⁷da yüräkläri alarnıñ dügöl edilär toyru anıñ bilä, da inanmadılar ösiyatınä anıñ.

³⁸Evet ol kendi şayavatlı edi, arıtir edi yazıхlarıñ alarnıñ da buzmas edi.

Arttırir edi хайтарма öçäşmäxin kendinıñ da yandırmadı barça yüräklänmäxin kendinıñ.

³⁹Aңdı, ki tendirlär alar, džan, ki çixar, da dügöl dayın хайтар.

⁴⁰Neçä kerät açıylattılar anı pustalıхta, öçäştirdilər Biyiktäğini suvsuzluхta!

(106v) ⁴¹Xayttılar, da sinadılar Teңrini, da arisin Israjelnıñ zähirlättilər.

⁴²Aңmadılar холun anıñ, күnünä, хаçан хуtxardı alarnı холundan хіstіruçilarınıñ alarnıñ,

⁴³Neçik etti nişanların da peşälärin kendinıñ yerindä Mısırlılarnıñ da түzünä Dajannıñ.

⁴⁴Xaytardı ханга çayların alarnıñ da yaymur alarnıñ, ki içmäğäylär.

⁴⁵Yeberdi alarga üsnä itçibinlärin, da yedi alarnı, da baýalar bilä buzdu alarnı.

⁴⁶Berdi žaniggä yemişin alarnıñ da хазыанçın alarnıñ sarinçага.

⁴⁷Urdu gargud bilä borlalıхların alarnıñ da indžir teräklärin alarnıñ хıravu bilä.

[⁴⁸Çixara berdi gargudga džanavarların alarnıñ da tapunganın alarnıñ ot bilä yaryuladı.]

(107r) ⁴⁹Yeberdi alarga yüräklänmäxin öçäşmäxinıñ kendinıñ, yüräklänmäxni, öçäşmäxni da tarlıхni.

Yeberdi alarga хıyinnı холundan frıštäninıñ yaman, ⁵⁰yetiştirdi alarga yüräklänmäxin öçäşmäxinıñ kendinıñ.

Ayamadı ölümdän džanların alarnıñ da hayvanların alarnıñ ölümgä çixara berdi.

⁵¹Urdu barça ilgärigilärin Mısırlılarnıñ, başlap barça хазыанçılarında alarnıñ otaxına K'amanıñ.

**Hankisd, ki aңlanir tinçliх.*

⁵²Yol berdi, neçik хoyunlarga, жоvovurtuna kendinıñ da çixardı alarnı, neçik хoylarıñı, pustalıхka.

⁵³Yol körgүzdü alarga umsa bilä, da хорхmadılar, da duşmanların alarnıñ teñiz yaptı.

(107v) ⁵⁴Çixardı alarnı tayına arilikinıñ kendinıñ, tay ol, хaysi ki tapunup edi oңu anıñ.

⁵⁵Keri etti yüzүндän alarnıñ dinsizläрни, үlüşlü ettilär alarnı үlüşünä meңärmäxinıñ kendinıñ da sıyındırdı otaxına alarnıñ džinsin Israjelnıñ.

⁵⁶Sinadılar, açıylattılar Teңrini Biyiktäği da tanıхlıхın anıñ saхlamadılar.

⁵⁷Xayttılar, saptılar, neçik dä ataları kendilärinıñ, хайttılar da boldular neçik yay хахut.

⁵⁸Xayttılar, öçäştirdilər anı gurk'larında kendilärinıñ da yongan pudları bilä kendilärinıñ paхillik saldılar aңar.

⁵⁹Işitti Teңri, da heç etti alarnı, da risvayladı asrı Israjelni.

⁶⁰Keri etti kendin(108r)dän çätirni Selovda, çätirni, хaysi ki sıyındırdı arasına adamlarnıñ.

⁶¹Çixara berdi yäsirlikkә хuvatların alarnıñ da salaların alarnıñ холuna duşmanlarınıñ alarnıñ.

⁶²Tıydı хilicni жоvovurtuna kendinıñ da meңärmäxin kendinıñ көrmämiş etti.

⁶³Otuzyaşarların alarnıñ yedi ot, da gojsları üçün alarnıñ dügöl kimsä yas tuttu.

⁶⁴Babasları alarnıñ түştilər хilicка, da tulları alarnıñ yox edi kimsä, ki yiylagay edi.

⁶⁵Oyandı, neçik yuxudan, Biy, neçik хuvatlı, ki silkär çayirni.

⁶⁶Urdu artına duşmanların kendinıñ, taba meңilik etti alarnı.

⁶⁷Keri etti ol çätirin Jovsep'niñ da džinsin Ep'remniñ ol tañlamadı.

(108v) ⁶⁸Evet tañladi ol d̄žinsin Jutanin, tañin Sionnuñ, çaysi ki sövdü.

⁶⁹Yasadı, neçik birmünüzünü, arilikin anin, yerdä toxtatti ani meñilik.

⁷⁰Tañladi Tawit'ni, çulun kendinin, da yöpsündü ani sürükündä çoyunlarnin, ⁷¹soñyugi toylanlarda yöpsündi ani

Kütmä Jagopnu, çulun kendinin, da Israjelni, žarankin kendinin.

⁷²Kütär edi alarni añil bilä yüräkinin kendinin, yazıçsızlıñı çolunuñ kendinin yol körgüzür edi alarga. P'ark' 74 dundir.

[Псалом 78/79] 78

¹Saymos Jasap'niñ, san 78.

Teñri, kirdilär dinsizlär meñärmäxiñä senin, (109r) murdarladılar dadžariñni ari senin,

Ettilär Erusañemni neçik salašin yemiş saçlavuçilarnin, ²çoydular tenlärin çullariñniñ senin yaman uçar çuşlarga köktägi da tenin arilariñniñ senin kazanlarına yernin.

³Töktülär çanin alarnin, neçik suvnu, çövräsinä Erusañemniñ, da kimsä yoç edi, ki kömgäy edi alarni.

⁴Bolduç biz bizim taba çonşularimizga bizim, kültkü da aybli masçaralıçka alarga, ki çövrämizgä edilär bizim.

⁵Negä diñrä öçäşlängäysen sen meñilik, yalt-rasar, neçik ot, paçillikiñ senin?

⁶Tök öçäşmäxiñni senin üstünä d̄žinslarnin, çaysi ki seni tanımaslar, üstnä çanlar(109v)niñ, çaysi ki atinñni senin sarnamadılar, ⁷zera yedilär Jagopnu da yerin anin buzdular.

⁸Añmagin yazıçlarimizni bizim ilgäriği, tezin-dän kelgäy bizgä yarlıyamaçin senin, Biy, ki mis-kinländiç asri.

⁹Boluş bizgä, Teñri, çutçaruçimiz bizim, hay-batı üçün atinñniñ senin.

Biy, çutçar bizni da arit yazıçimizni bizim atin üçün senin.

¹⁰Ne heç aytmasınlar dinsizlär dä, ki: «Xanıdır Teñrisi alarnin?»

Evet belgili nemä bolgay üstünä dinsizlarnin alnina közlärimiz bizim, izdämägä üçün öçün çanlarinini çullariñniñ, çaysi ki töküldü.

¹¹Kirgäy alniña senin küstünmäçi baylaganlarnin, ululuç(110r)una körä biläkiñniñ senin, kütkin sen oylanlarin öldürgänlarnin.

¹²Tölä çonşularimizga bizim yedi kerät çoynu-na alarnin taba, çaysi ki tabaladılar seni, Biy.

¹³Biz çoyovurtuñ da çoyunlariñ kütövünün senin, çosdovanel boliyiç saña meñilik, d̄žinstan d̄žinska aytiyiç alıñiñni senin. *Dun 14.*

[Псалом 79/80] 79

¹Yeñmäç üçün. Keçkän tanıçlıç üstnä. Jasap'niñ. Saymos üstnä [at'or] d̄žinsniñ, san 79.

²Ey tutuçisi Israjelniñ, baçkin, ki yol körgüzirsen, neçik çoyunlarına Jovsep'niñ.

Çaysi ki olturupsen k'erovpełärdä, belgili et [= bol]. ³Alnina Ep'remniñ, Peniamenniñ da Manaseñniñ oyat çuvatiniñni senin, da kel tirtizmä bizni.

⁴Teñrisi çuvat(110v)lilarnin, çaytar bizni, körgüz yüzünni senin bizgä, da tiriliyiç.

⁵Biy Teñri çuvatlılarnin, negä diñrä öçäşlängäysen alıñiña çullariñniñ senin?

⁶Yedirdin bizgä ötmäk yaşlarnin da içirdin bizgä yaşni ölcöv bilä.

⁷Ettiñ bizni taba çonşularimizga bizim, aybli masçaralıçka duşmanlarimizga bizim.

⁸Teñri çuvatlılarnin, çaytar bizni, körgüz yüzünni senin, da tirilgäybiz.

⁹Bağni Misirdan teşkirdin, çixardiñ dinsizläрни, da alarni tiktiñ, ¹⁰da yol körgüzdün añar.

Toxtattin kökün alarnin, da toldurdu yerni, ¹¹yapti taylarni (111r) kölgäsi anin, da butaçları anin ormanin Teñrinin.

¹²Saldı teräkin kendinin çaç teñizgä diñrä, çaç irmaçlardir madyaş butaçları anin.

¹³Ne üçün söktün çetanin anin? Saçiyirlar ani keçkänlär yolnu.

¹⁴Buzdu ani toñuz ormandagi, da kiyik yabandagi kütüldü añar.

¹⁵Teñri çuvatlılarnin, çaytip baçkin köktän da kör, da därman etkin borlalıçka bu, ¹⁶da därman etkin buñar, çaysi ki tikti oñuñ senin.

Üsnä oylanlarininiñ adamniñ, çaysi ki çuvatlat-tin ani saña,— ¹⁷küydürgän otta da buzulgan öçäş-mäxiñdän senin tas bolgaylar,—

¹⁸Bolgay çoluñ senin üstnä adamlarnin, oñuñ senin üstnä oylanlarininiñ adamlarnin, çaysi ki çu-vatlattin ani saña.

(111v) ¹⁹Dügül dayin keri boliyiç biz sendän, tirtizgäysen sen bizni, da atinñni senin, Biy, sarni-yiç.

²⁰Teñri çuvatlılarnin, çaytardiñ bizni, körgüz yüzünni senin bizgä, da tirilgäybiz. *Dun 18.*

[Псалом 80/81] 80

¹Yeñmäç üçün, da borla yançmaç üçün. Say-mos Jasap'niñ, 5-inçi şapatniñ, 80.

²Sövününüz Teñridä, boluşuçimiz bizim, çaçi-rinüz Teñrisinä Jagopnuñ.

³Aliñiz saymosnu da beriñiz alıñiñni, saymos aytiñiz añar avaz bilä tatlılıçniñ.

⁴Biryi çaliñiz başlanganı aylarnin, kününä nişanlı yildagi bizim.

⁵Buyruxtur bu Israjelgä da toyrudur Tejrisonä Jagopnuj.

⁶Tanıxlıxı Jovsep'niñ, çaysı ki çoydu anıñ bilä, (112r) neçik çıxar edi ol yerindän Misirlilarnıñ, til, çaysı ki bilmäs edi, işitti.

⁷Keri et yuktän arçasın anıñ, da çolun anıñ bol, da küräk çulanmaçtan.

⁸Tarlıxıñdan sarnadıñ maña, da çutçardım seni, işittim saña yapuçluxta dufannıñ da sınadım seni üstnä suvlarnıñ çarşılıçtagı.

⁹İşit, çoyovurtum, nemägä menim, da tanıxlıx beriyim saña, da Israjel, egär işitsän maña!

¹⁰Dayın bolmagay saña tejrilər bir vaçtlı, da ne yerni öpmägäysen sen tejrığä yat.

¹¹Menmen Biy Tejrıñ seniñ, çaysı ki çıxardım seni yerindän Misirlilarnıñ, aç ayzıñni seniñ, da tolduriyim bunu.

¹²Çoyovurtum menim işitmädi avazıma menim, da Israjel maña nemä baçmadı.

(112v) ¹³Kötürüp çoydum alarnı barma artından erklärniñ kendiläriniñ yüräkläriniñ kendiläriniñ, zera bardılar alar erkinä körä dżanlariniñ kendiläriniñ.

¹⁴Zera egär çoyovurtum menim işitsälär edi maña, ya Israjel yolumnu menim barsa edi,

¹⁵Neçik heç nemäni, aşaxlatır edim duşmanları anıñ, üstnä çistüruçiläriniñ anıñ salır edim çolumnu menim.

¹⁶Duşmanları Eyämizniñ yalyan çaldılar añar, da bolsun zämanäläri alarnıñ dünyâda.

¹⁷Yedirdi alarnı semizlikindän aşlıçnıñ da çayadan bal toydurdu alarnı.

Dun 18.

[Псалом 81/82] 81

Saymos Jasap'niñ, 81.

¹Tejrı turdu yıñınlarına tejrılärniñ da aralarına alarnıñ yaryular edi alarnı:

(113r) ²Negä diñrä yaryularsız egirlik bilä da köz alırsız, yazıçlılar?

³Yaryu etiñiz öksüzgä da tulga, könülük etiñiz miskingä da aşaxlanganga.

⁴Xutçarıñız miskinni da yarlini, çolundan yazıçlıniñ çutçarıñız anı.

⁵Añlamadılar da ne eskä almadılar, çaramyuçluxta da teprändilər barça himläri yerniñ.

⁶Men aytar edim, ki tejrilər bolgaysız ya oylanları Biyiktäğiniñ barçanıñ.

⁷Siz ošta, neçik adamlar, öliyirsiz da, neçik bir buyruçılardan, tüşiyirsiz.

⁸Kel, Tejrı, da yaryula yerni, zera sen meñär-särsen barça dinsizläрни.

(113v) *Dun 8, p'arç' 40 dundir.*

[Псалом 82/83] 82

¹Saymos Tawit'niñ, 82.

²Tejrı, kim saña oçşasar? Tiyilmagin da suslanmagın, Tejrı.

³Zera ošta duşmanlarıñ seniñ çaxırdılar, da körälmägänlarıñ seniñ kötürdülär başların kendiläriniñ.

⁴Üstnä çoyovurtuñnuñ seniñ terän hizlik, bilmäçni sayışladılar üstnä arilikiñniñ seniñ ⁵da aytılar:

«Keliñiz, tas etiyiç alarnı dżinstan, da añılmağay atı Israjelniñ dä dayın».

⁶Sayışladılar bir söz bilä birgä, seniñ üçün niyät ettilär

⁷Böläki Etomlularniñ da Ismajellilər, Movap da Araplar,

⁸Kepaç, Amovn, Amaçek' da özgä dżinslar, barça turuçılari bilä birgä Dżura bilä;

(114r) ⁹Ol da Asur kelip edi alar bilä: barçası bular çuvatlatuçılar edilär oylanlarıñniñ [= oylanlarıñniñ] Łovdnuj.

¹⁰Et alarnı, neçik Matiamni, neçik Sisaranı, neçik zApinni [=Apinni] açınlarına Gisonnuj.

¹¹Tas boldular alar çovraçına Tebovrada da boldular neçik tezäk yerdä.

¹²Etkin buyruçılärin alarnıñ neçik zOvrępni [= Ovrępni], Zepni, zZepeçeni [= Zepeçenni], Saymananı da barça buyruçılärin alarnıñ,

¹³Xaysıları aytıyırlar: «Meñäriyiç bizgä arilikin Tejriniñ».

¹⁴Tejrım menim, etkin alarnı neçik küpçäkni, neçik çamişni alnına yelniñ,

¹⁵Neçik ot, ki küydürür ormannı, neçik yalin, ki örtär taylarnı.

¹⁶Bu türlü sür(114v)gäysen alarnı dufanıñ bilä seniñ da öçäşmäçiñ bilä seniñ müşçüllätkäysen alarnı.

¹⁷Toldur yüzlärin alarnıñ enillik [=yeñillik] bilä, da izdägäylär atıñni seniñ, Biy.

¹⁸Uyalgaylar da müşçüllängäylär meñi meñilik da uyat bilä tas bolgaylar.

¹⁹Tanıgaylar, ki atıñ seniñ Biydir da sen yalyız biyikläniñsen üstnä barça yerniñ. *Dun 18.*

[Псалом 83/84] 83

¹Yeñmäç üçün. Borla yançmaçniñ. Saymos Gorça oylunuñ, 83.

²Neçik sövüklüdür otaxıñ seniñ, Biy çuvatlılarıñniñ, ³suxlançlı da hasrättir dżanim menim köşkünjä seniñ.

Yüräkım menim da tenim menim sövüngäy Tejrığä tiri.

⁴Zera çipçix tapti kendinâ öv, çumrî ya horliçka — uya, çayda ki çoygay balaların kendiniñ, (115r) Seyaniñ seniñ, Biyi çuvatlılarınñ, çanım benim da Teñrim benim.

⁵San barçasına, çaysi ki turıyirlar övünâ Eyämizniñ, meñi meñilik alıışlagaylar seni.

⁶Sanlıdır er, çaysiniñ ki boluşluçu sendandır, çixmaçni çoydu esinâ kendiniñ eñiştân çayyulu ol yergâ, çaysına ki niyât etti.

⁷Alıışni bergäy ol, çaysi ki örenk'ni çoyıyır, ⁸bargay ol çuvattan çuvatka da körüngäy Teñri, friştälärgä Sionda.

⁹Biy Teñri çuvatlılarınñ, işit alıışima benim, çulaç çoy, Teñrisi Jagopnuñ.

¹⁰Yöpsünövlüsen sen bizim, kör, Teñri, da baçkin yüzünâ yaylaganiñniñ seniñ.

¹¹Aniñ üçün ki yaxşidir maña bir kün köşkünâ seniñ, ne ki miñlär dä.

(115v) Tañladım men çöplük bilâ kelmâ övünâ Teñriniñ artix, ne ki turma otaxına yazıçlılarınñ.

¹²Yarlıyamaçni da könülükni sövâr Biy, Teñri başçıışni da haybatni berir.

Biy heç eksik almas yarlıyamaçin kendiniñ alardan, ki barırlar zaçalsizliçta.

¹³Biy Teñri çuvatlılarınñ, sanlıdır er, çaysi ki umsanır saña. *Dun 14.*

[Псалом 84/85] 84

¹Yeñmâç oylanlarınñ Gorçnuñ, saymos Tawit'niñ, 84.

²Biyändiñ, Biy, yeriñâ seniñ da çaytardiñ yäsirliki Jagopnuñ.

³Boşattıñ egirlikin çoyovurtuñnuñ seniñ, yaptıñ barça yazıçların alarniñ.

⁴Tıyıldirdiñ barça yüräklänmäçiniñni seniñ, (116r) çayttıñ öçäşip yüräklänmäçindän seniñ.

⁵Xaytkin bizgâ, Teñri, çutçaruçimiz bizim, da çaytar yüräklänmäçiniñni seniñ bizdän.

⁶Ne meñilik öçäşmägin bizgâ, Biy, da salmağın öçäşmäçiniñni seniñ dżinstan çaç dżinska.

⁷Teñri, sen çaytıp tırgizirsen bizni, çoyovurtuñ seniñ färâh bolsun saña.

⁸Körgüz bizgâ, Biy, yarlıyamaçiniñni seniñ da çutçarmaçiniñni seniñ ber bizgâ.

⁹İşittiç, ne ki sözlâdi Biy Teñrimiz bizim, sözlägäy eminlikni çoyovurtuna kendiniñ, arılärinä kendiniñ da alarga, ki çaytıptırlar añar yüräkläri bilâ.

¹⁰Yoçsa yovuçtur çorçuçılarına kendiniñ çutçarmaçiniñni seniñ siğınma haybatına aniñ yerimizdâ bizim.

(116v) ¹¹Yarlıyamaçiniñni da könülükü yoluçkaylar, toyruluçu da eminliki öpüşkâylär.

¹²Könülükü yerdän bitti, toyruluç köktän köründü.

¹³Biy bergäy tatliliçni da yerimizgâ bizim bergäy yemişin kendiniñ, ¹⁴toyruluçu aniñ alnına aniñ, barip çoygay yoluna barganiñ kendiniñ.

[Псалом 85/86] 85

Alıış Tawit'niñ, san 85.

¹Aşaçlat, Biy, çulaçiniñni seniñ da işit maña, zera yarlı da miskinmen men.

²Saçla dżanımnı benim, ari Biy, çutçar çuluñnu seniñ, Teñrim benim, ki saña umsandım.

³Yarlıya, maña, (117r) Biy, zera saña çaçırdım här kün, ⁴färâh etkin dżanın çuluñnuñ seniñ, zera saña, Biy, kötürdüm dżanımnı benim.

⁵Zera sen, Biy, tatlı da toyrusen, köplärgä yarlıyovuçi, här birinä, çaysıları ki sarnarlar saña.

⁶Xulaç çoy, Biy, alıışima benim da baçkin avazına çoltçamnıñ benim.

⁷Kününâ tarlıçimniñ benim sarnadım saña, da işittiñ maña.

⁸Dügüldür kimesâ oçşaş saña, Teñrim benim, da dügül kimesâ neçik işläriñ seniñ.

⁹Barça dżinslarnı, çaysi ki ettiñ, kelgäylär da yerni öpkäylär alniña seniñ, haybatlagaylar atıñni seniñ meñilik.

¹⁰Ulusen sen, Biy, da etärsen tamaşalarnı, da sen yalızsın, Teñri.

(117v) ¹¹Yol körgüzgin maña yoluña seniñ, da bariyir könülükünâ seniñ da färâh bolgay yüräkım benim çorçma atıñdan seniñ.

¹²Xosdovanel bolıyım saña, Biy Teñrim benim, bar yüräkım bilâ benim haybatlıyım atıñni meñilik.

¹³Ulu boldu üstümâ benim yarlıyamaçiniñni seniñ, da çutçardiñ dżanımnı benim tamuçlarıñniñ tıbindän.

¹⁴Teñri, töräsizlär turdular üstümâ benim, da yıñınları çuvatlılarınñ izdädilär dżanımnı benim, da heseplämädilär seni, Teñri, alnılarına [=alınlarına] kendiläriniñ.

¹⁵Evet sen, Biy Teñrim, şayavatlısen da yarlıyovuçi, uzunesli da köpyarlıyovuçi, da könü, ¹⁶baçkin maña da yarlıya maña.

(118r) Bergin çuvat çuluña seniñ, tırgiz oylun çaravaşiniñniñ seniñ ¹⁷da et maña nişan yaxşılıçniñ.

Körgäylär körälmägänlärim benim da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluştuñ maña da övündürdüñ meni. *Dun 16.*

[Псалом 86/87] 86

¹Gorç oylunuñ. Saymos alıış, 86.

²Himläri aniñ taçına ari aniñ, sövâr Biy eşikin Sionnuñ artix, ne ki barça otaxların Jagopnuñ.

³Haybatli sözlädi seniñ üçün: ošta šähäri Teñriniñ!

⁴Añdım Raçapnı da Baydat'nı, çaysı ki tanırlar meni, ošta özgä dżınslar da Dzur da žoyovurtu Hındıstannıñ, bular boldular anda.

⁵Sionga aytırlar: ana da adam toýdu anda, da kendi himlärin çoydu kendindä Biyiklängän.

(118v) ⁶Biy aytkay bitiklä bilä žoyovurtlarga, buyruçılarga, bularga, ki boldular anda.

⁷Neçik ki färâh bolgaylar saña barçası, çaysılarnıñ ki turmaçları kendiläriniñ sendändir. *Dun* 6.

[Псалом 87/88] 87

¹Alıñı saymosnuñ Gorç oylanlariniñ. Maçayet'a üçün, ki dżuvab berdi Neeman eslilik bilä Israjelgä, 87.

²Biy Teñri çutçarıлмаçımniñ benim, kündüz sarnadım da keçä alniña seniñ.

³Kirgäy alıñım benim alniña seniñ, Biy, aşaçlangay çulaçlarıñ seniñ çoltçama benim.

⁴Ki toldu çıyınlar bilä dżanıñ benim, da tirlkim benim tamuçta tiyişti, ⁵da hesepändim men alar bilä, ki enärlär çuyurga.

Boldum men neçik adam başça boluşluçtan ⁶da ölülar dä erkli,

(119r) Neçik yaralılar, ki yuçlarlar kerezmanlarda.

Xaysın ki sen aңmadıñ, alar çoluñdan seniñ salındılar.

⁷Yoydular meni çuyurga tıbdägi, çaramçuluçka da kölgäsinä ölümnüñ.

⁸Mendä toxtaldı yüräklänmäçıñ seniñ, barça yubanmaçıñniñ seniñ toldurduñ üstümä benim.

⁹Yıraç ettiñ mendän tanışlarımniñ benim, da çoydular meni täfäriç kendilärinä.

Çıçara berildim da çıçmas edim, ¹⁰közlärim benim çaçaklandılar miskinliktän.

Çaçırdım Biygä künnüñ kün uzun da kötürdüm saña çollarımniñ benim.

¹¹Yoçsa mi ölülärgä etärsen sk'ançelik'ni, ya hakimlä turçuzur mi, saña tapunmaç etsärlär mi?

¹²Yoçsa mi aytsar kimesä çaçan kerezman (119v)da yarlıçamaçıñniñ seniñ ya könülüküñnü seniñ tas bolmaçta?

¹³Yoçsa mi tanısarlar çaramçuluçta sk'ançelik'niñniñ seniñ ya toyruluçuñnu seniñ yerdä unutulgan?

¹⁴Men saña, Biy, çaçırdım, ertäräk alıñım benim yetiškäylär saña.

¹⁵Nek, Biy, salıyırsen dżanımnıñ benim ya çaytarıyırsen yüzüñnü seniñ mendän?

¹⁶Yarli da emgäklimen men oylanlıçımdan benim, biyikliktän aşaçlandım da muçaydım.

¹⁷Mendä toxtatdı [=toxtadı] öçäşmäçıñ seniñ, çorçuñ seniñ müşçüllättılar meni.

¹⁸Dolaştılar çövrämä, neçik suv, kün uzun çapsadılar meni birgä.

¹⁹Yıraç ettiñ mendän dostlarımniñ benim da tanışlarımniñ benim zabunluçum üçün benim.

[Колофон]

Men, Lusig sargawak, yazdım. Sarnagan yazuçı bilä aңılçay K'risdosnuñ alniña.

(120r) *Dun* 20, p'ark' 42 duñdır.

[Псалом 88/89] 88

¹Saymos Neemniñ Jezrajelniñ. San 88.

²Yarlıçamaçıñniñ seniñ, Biy, meçilik alıñıliçim, dżıns-dżınstan aytıyım könülüküñnü seniñ ayçım bilä benim.

³Aytıñ, ki dünyâ yarlıçamaç bilä yasalgay, köktä hadir bolgay könülüküñ seniñ:

«⁴Xoydum niyät tañlanganlarıma benim, ant içtim [andiçtim] Tawit'kä, çuluma benim.

⁵Meçilik toxtatıyım zürçatıñniñ seniñ, yasıyım dżıns-dżınstan olturçuçuñnu seniñ».

⁶Tapungay kök tamaşalarıñniñ seniñ, Biy, da könülüküñnü seniñ yıyınlarıñda arilärniñ.

⁷Kimdir bulutta, çaysı ki barabardir saña, ya kim oçşasar Eyämizgä oylanlarıñdan Teñriniñ?

(120v) ⁸Teñri haybatlıdır sayışlarıñda arilärniñ kendiniñ, ulu da çorçulu üstünä alarnıñ, ki çövräsinädirlär anıñ.

⁹Biy Teñri çuvatlılarınıñ, kim oçşar saña? Xuvatlısen sen, Biy, da könülüküñ seniñ çövränädir seniñ.

¹⁰Sen eyälik etärsen çuvatlarıña teñizniñ, taşçılılıçın tolyunlarıñniñ anıñ sen aşaçlatırsen.

¹¹Sen aşaçlatırsen, neçik yaralılarnı, öktämlängänlärnı, çuvatına biläkiñniñ seniñ tayıttıñ duşmanlarıñniñ seniñ.

¹²Seniñdir kök, da seniñdir yer, dünyâ tügälliki bilä kendiniñ, sen toxtattıñ ¹³yarımkeçäni, da yarımkünnü sen ettiñ, T'ap'or da Hermon atıña seniñ sövüñgäylär.

¹⁴Seniñdir biläkiñ da seniñdir çuvat, çuvatlangay oñuñ seniñ, da biy(121r)ik bolgay çoluñ seniñ.

¹⁵Toyruluçta da könülüktä toxtalıptır olturçuçuñ seniñ, yarlıçamaç da könülük bargay alniña yüzüñnüñ seniñ.

¹⁶San çoyovurtka, ki bilirlär alıñıñniñ seniñ, Biy, yarıçniñ [=yarıçına] yüzüñnüñ seniñ bargaylar da atıña seniñ sövüñgäylär ¹⁷här kez, da toyruluçuña seniñ biyik bolgaylar.

¹⁸Ögünmäçi çuvatlarıñniñ bizim sensen, da erkiñä seniñ biyik bolgay müñüzümüz bizim.

¹⁹Eyämizdändir boluşluşu ari Israjelniñ, çani-mizniñ bizim.

²⁰Ol vaxtta sözlädiñ körüm ötläş oylanlarıñ bilä seniñ da ayttıñ: «Xoyiyim boluşluşnu üstünä çuvatliniñ da biyik etiyim tañlanganni çoyovurtumdan menim.

(121v) ²¹Taptım Tawit'ni, çulumnu menim, yayım bilä ari menim yaydım anı.

²²Xolum menim yöpsüngäy anı, da biläkim menim çuvatlatkay anı.

²³Yazıç etmägäy añar duşman, da oylu töräsizlikniñ çınamagay anı.

²⁴Urıyım alnına anıñ duşmanlarıñ anıñ da körälmäsizlärin anıñ yeñilmäçkä çıçara beriyim.

²⁵Könülüküm menim da yarlıyamaçım menim anıñ bilä, da atıma menim biyik bolgay müñüzü anıñ.

²⁶Xoyiyim teñizdä çolun anıñ, üstünä açın suvlarıñ oñun anıñ.

²⁷Ol sarnasar maça: «Atam menim sensen, Teñri yöpsünövlüm çutçarılmayıma menim».

²⁸Men ilgäriği etiyim anı da biyik, ne ki barça çanları yerniñ.

²⁹Meñilik saçlıyım añar yarlıyamaçımni menim, da niyätim menim inamlıdır anıñ bilä.

(122r) ³⁰Toxtatıyım meñi meñilik züryätin anıñ da olturyuçun anıñ — neçik künläri köknüñ.

³¹Egär çoyşalar oylanlarıñ anıñ örenkimni menim da toyruluşumda menim klämäsälär barma,

³²Egär toyruluşumnu heç etsälär da buyruşumnu menim saçlamasalar,

³³Urıyım tayaç bilä töräsizliklärin alarnıñ, çiyin bilä egirliklärin alarnıñ.

³⁴Evet yarlıyamaçımni menim heç tüyman alardan da hillä etmiyim könülükümä menim,

³⁵da alçaylatmiyim niyätimni menim, da nemä, çaysi ki çıçar erinlärimdän menim, anı heç etmändir.

³⁶Bir kez ant içtim arilikimä menim, ki Tawit'kä men yalyanlanmiyim.

(122v) ³⁷Züryätin anıñ meñilik turgay, da olturyuçun [=olturyuçı] anıñ — neçik günäş alnıma menim, ³⁸neçik ay, ki toxtalıptır meñilik tanıç, inamlım menim köktä».

³⁹Evet hali sen keri ettiñ, da risvayladıñ, da aşaya urduñ yaylanganıñni seniñ.

⁴⁰Xaytardıñ niyätini çuluñdan seniñ, murdarladıñ yerdä arilikin anıñ.

⁴¹Söktüñ barça duvarlarıñ anıñ [da çoyduñ berklikin anıñ titrämäçkä].

⁴²Xapçaladılar anı keçüçilär yolnu, boldu ol taba çonşularimizga bizim.

⁴³Biyik ettiñ oñuñ [=oñun] indžituçiläriniñ anıñ, färäh ettiñ barça duşmanlarıñ anıñ.

⁴⁴Xaytardıñ boluşluşnu çiliçtan anıñ da yöpsünmädiñ anı urušta.

⁴⁵Yeñillättiñ arilikin anıñ, oltur(123r)yuçun anıñ yergä yiçtiñ ya yemirdiñ.

⁴⁶Az ettiñ künlärin zamanlarıñni anıñ da töktüñ üstnä uyatni.

⁴⁷Negä diñrä çaytarsarsen yüzüñni seniñ meñilik, yaltragay, neçik ot, öçäşmäçiñ seniñ?

⁴⁸Evet hali añğın da kör, ki kimdir menim tinçliçim, yoçsa mi heç nemägä yarattıñ barça oylanlarıñ adamlarıñni?

⁴⁹Kimdir adam, ki tirilgäy da körmägäy ölümünü ya çutçargay džanın kendiniñ çolundan tamuçunuñ?

⁵⁰Xanıdır yarlıyamaçiñ seniñ, Biy, ävälgı, çaysi ki ant içtiñ Tawit'kä könülüküñ bilä seniñ?

⁵¹Añğın tabalanmaçın çuluña seniñ, çaysi ki yöpsündüm çoynuma menim džınstan köp,

(123v) ⁵²Xaysi ki tabaladılar duşmanlarıñ seniñ, Biy, tabaladılar ornuna yaylaganıñni seniñ.

⁵³Alıışlı Biy Teñri meñi meñilik! Bolgay, bolgay. *Dun 48.*

Алыш Esajya markareñiñ

[Исаия 26: 9-20: Песнь Исаии]

⁹Keçädän ertälänir džanim menim ertäräk turma saña, Teñri.

Anıñ üçün ki yarıçtır buyruşuñ seniñ üstnä yerniñ, övräniñiz toyruluşnu, turuçiläri yerniñ.

¹⁰Xapuştı çırsız da heçtan övränmäs etmä yerdä toyruluşun könülükniñ.

Kötürülgäy çırsız yerdän da körmägäy haybatın Teñriniñ.

¹¹Biy, biyiksen, da biläkiñ seniñ küçlü, da alar bilmädilər.

Tanıgaylar, uyalgaylar da paçillik tüşkäy ögütsüz çoyovurtka, da ha(124r)li ot duşmanlarıñni seniñ yegäy.

¹²Biy Teñrimiz bizim, ber bizgä eminlikiñni seniñ, zera barça işimizgä körä bizim töländi bizgä.

¹³Biy Teñrimiz bizim, tapungin bizni, zera başça sendän özgä kimesäni bilmäzbiz da atıñni seniñ beriyirbiz kün uzun.

¹⁴Evet hali ölülär tirlikni körmisärlär [mi], da ne hakim turçuzsar mi?

Bunuñ üçün keltirdiñ, urduñ, tas ettiñ, buzduñ barça er oylanlarıñ alarnıñ.

¹⁵Arttır, Biy, yamanni üstnä yamanlıçlarıña alarnıñ da keltir yamanni üstnä töräsizläriñni yerdägi.

¹⁶Biy, tarlıxta aŋdix seni, ki azulaç tarlıxtir ögütün seni üstümüzgä bizim.

¹⁷Neçik tolyanganı yükünün, ki yeti(124v)ş-kän bolgay zamanı toyrmaçınıñ da ayrıxında kendiniñ çaxırgay,

Ol türlü bolduç sövükünä seniñ, ¹⁸ahni da çorçuñnu seniñ yük bolup tolyandix da toyrduç džanni çutçarmaçınıñ seniñ.

Dügül dayi yemirilgäybiz biz, yoçsa yemirilgäylär turuçları yerniñ.

¹⁹Turgaylar ölülar, turdular barçası, çaysi ki çoyupturlar kerezmanlarda.

Oyangaylar, sövüngäylär da färâh bolgaylar toxtalğanları yerniñ.

Aniñ üçün yayış, ki yayıyır sendän, bu sayaymaçlıxdır alarniñ, evet yeri çirsizlarniñ tas bolgay.

²⁰Sapa ber, çoyovurtım benim, bar, kirgin övünä seniñ, yap eşikläriñni seniñ alniña yüzünün seniñ.

(125r) Xaç da yaşın bir zamanga, çax aşkinça öçäsmäçi Eyämizniñ.

[Молитва]

Eminlik berüci K'risdos, eminlikiñni da yarlıyamaçınıñni seniñ bayışla yaratkanlarıña seniñ, adam sövüci Biy, pareçosluçu".

Bu ganon saymos üç yüz da çirç sekiz dundir.

[Псалом 89/90] 89

¹San 89. Saymos Tawit'niñ.

²Biy, işançimiz bolduñ bizim džinstan çax džinska, ³negä diñrä dügül taylar toxtalğan edi, yarattıñ yerni da barça dünyâni.

Meñiliktän çax meñilikkä diñrä sensen, ⁴da çaytarmagin adamni totçarlıçka, da aytıñ: «Xaytiñiz maña, oylanları adamlarniñ».

⁵Miñ yıl közlärinä Eyämizniñ, neçik kün tünä-güñgi, (125v) zera aştı neçik bir vaçtı keçäniñ, ⁶ da yılları alarniñ heçlik bilä bolgaylar.

Tağ manına, neçik yaş ot, bitkäylär, tağ manına, neçik yaş ot, sövüngäylär da çiçäklängäylär, keçxurun törmenlängäylär, çurugaylar da tüşkäylär.

⁷Eksildiç biz öçäsmäçindän seniñ da yüräklänmäçindän seniñ müşçülländiç.

⁸Xoyduç yazıçlarimizni bizim alniña seniñ da tirlikimizni bizim yariçına yüzünün seniñ.

⁹Barça küñlerimiz bizim eksildilər, da öçäsmäçindän seniñ müşçülländiç.

¹⁰Zamanı yıllarimizniñ bizim tüyyisiz, neçik örmäşüç, da sanı küñlarımızniñ yıllarimizniñ bizim, alar da yetmiş yıl.

Egär ki artıç dayın — seksen yıl, çaysi nemä artıç, ne ki andan, ayrıç bilä da küstünmäç bilä.

(126r) Keldi üstümüzgä bizim küstünmäç, da ögütländiç, ¹¹evet hali kim bilgäy çuvatın öçäsmäçiniñ seniñ ya ahından seniñ yüräklänmäçiniñni seniñ heseplägäy.

¹²Bu türlü körgüz maña oñuñnu seniñ, da çaysilari ki aşaxtırlar yüräklari bilä, açılıña seniñ.

¹³Xayt, Biy. Negä diyin? Övünğin çullarıñda seniñ.

¹⁴Tolduç ertäräk yarlıyamaçınıñ bilä seniñ, sövündüç da färâh bolduç barça küñlərində tirlikimizniñ bizim.

¹⁵Färâh bolduç ornuna küñläriñni, ki aşax etilär bizni, da yıllar, çaysilarda ki kördüç çiyinlar.

¹⁶Baxkin, Biy, çullarıña seniñ da işlärinä çuluñnuñ seniñ da yol körgüz oylanlar(126v)ına alarniñ, ¹⁷bolgay yariçi Eyämiz Teğriniñ üstümüzgä bizim.

Işin çolumuznuñ bizim toyrı etkin bizgä, Biy, işin çolumuznuñ bizim oğart bizgä. *Dun 16.*

[Псалом 90/91] 90

Alış da ögmäç. Saymos Tawit'niñ, 90.

¹Kim ki dä turuptur boluşluçuna Biyiktäğiniñ, kölgäsi tibinä Teğriniñ köktä tingay.

²Ayt kay Eyämizgä: «Yöpsünövlüm benim sen, işançım benim Teğri, da men umsanırmen añar.

³Ol çutçargay meni sırtmaçından avuçiniñ da sözündän müşçüllüçünün».

⁴Umuzları arasına kendiniñ yöpsüngäy seni, kölgäsinä çanatlarıniñ umsangaysen.

Neçik yaraç, çövränä bolgay seniñ könülükü aniñ.

⁵Xorçmagaysen sen çorçusundan keçäniñ, da ne oylardan, ki uçarlar kündüz,

(127r) ⁶Nemä ki kezär çaranyuluçta, azmaçlıxtan devniñ yarımkünnün.

⁷Tüşkäylär yanından seniñ miñlär da tümänlär sayından seniñ, çaysi ki saña heç nemä yuvuçlanmagaylar.

⁸Evet yalçiz oñu bilä seniñ baykaysen, tölövün yazıçlılarıniñ körärsen, ⁹zera sen, Biy, umsam menimsen.

Biyiklängänni ettiñ saña işanç, ¹⁰yetişmägäylär saña yamanlar, çiyinlar yovuçlanmagay otaçığıña seniñ.

¹¹Friştälärinä kendiniñ simarlanıptır seniñ üçün saçlama seni barça yollarında seniñ.

¹²Biläklärində kendiläriniñ yöpsüngäylär seni, ki bolmagay urgaysen taşka ayaçlarıniñni seniñ.

¹³Üsnä iz da k'arp yılanlarıniñ barsarsen sen, ayaç tibinä bassarsen aslannı da adçdayanı.

(127v) ¹⁴Zera maña umsandı, da çutçarıyım anı, kölgä bolıyım añar, zera tanıdi atımnı benim.

¹⁵Sarnagay maña, da men işitkäymen aňar da anıñ bilä bolıyım tarlıhta.

Xutçarıyım, haybatlı etiyim anı, ¹⁶uzun künlär bilä tolduriyım da körgüziyım aňar xutçarmaçımni benim. *Dun 16.*

[Псалом 91/92] 91

¹Saymos alyış şapatkunnıñ, 91.

²Yaşşidir hoşdovanel bolma Eyämizgä, saymos aytma atıña seniñ, Biyiktägi,

³Aytma ertäräk yarlıyamaçıñni seniñ da könülükünü seniñ keçä,

⁴On stron bilä saymosaran bilä, avazı bilä alyışniñ ögmäxin.

⁵Färäh ettiñ meni, Biy, yaratkanlarıña seniñ, da işindä çoluñnuñ seniñ sövüniyim.

⁶Neçik ki uludur işläriñ seniñ, Biy, (128r) da asrı terändir sayışiñ seniñ!

⁷Adam fähamsız bunu ki heç tanımas, da essiz bunu heç almastır eskä.

⁸Bitişkäni yazıçlıñiñ — neçik biçän çiçäklänmä alarga; çaysıları çiliniñlar töräsizlikni,

Tas bolgaylar meñi meñilik. ⁹Da sen biyiklä-nipsen meñilik, Biy.

¹⁰Zera ošta duşmanlarıñ, Biy, zera ošta duşmanlarıñ seniñ tas bolgaylar, dayılgaylar barçası, çaysı ki çiliniñlar töräsizlikni.

¹¹Biyik bolgay, neçik birmüñüz, müñüzüm benim, da çartlıçım benim çet semizlikinä.

¹²Kördü közüm benim duşmanlarıñni benim, ki turupturlar üstümä benim yamanlıç bilä, alar da işitkäy çulaçım benim.

(128v) ¹³Toyrular, neçik çurma teräkläri, çiçäk-längäylär, neçik orman Lipananiñ, köp bolgaylar.

¹⁴Tikilgän bolgaylar övünä Eyämizniñ, köşkünü Teñrimizniñ bizim çiçäklängäylär.

¹⁵Dayın da köplär bolgaylar çartlıç semizlä-rindä, özdän da aziz, bolgaylar ¹⁶aytma: «Toyrudur Biy Teñrimiz bizim, da yoçtur kendindä egirlik». *Dun 14, p'ark' 46 dun e.*

[Псалом 92/93] 92

Alyış avaz bilä. Şapatkün.

[Колофон]

Yazıçlı Lusikni aňgın.

¹Biy çanlıç etti, şöhrätlikni kiydi, kiydi Biy çuvatın belinä kendiniñ, çuşandı.

Toçtattıñ dünyanı, ki tepränmägäy, ²hadirdir olturyuçıñ seniñ ilgärtin, meñiliktänsen sen.

³Kötürüldülär ırmaçlarıñ, Biy, da kötürdülär ırmaç avazına kendiläriniñ, da turgaylar ırmaçlar barganlar(129r)ına kendiläriniñ.

⁴Avazından suvlarıñ köp tamaşa boldu tol-çunları teñizniñ.

Tamaşalisen sen, Biy, biyikliktä, ⁵tanıçlıçıña seniñ biz asrı inandıç.

Övünä seniñ yaraşır arılık, Biy, uzun künlärdä. *Dun 6.*

[Псалом 93/94] 93

Saymos Tawit'niñ, 93.

¹Teñri öç izdävüçi, Biy, Asduadz, Teñri öç izdävüçi, mäyan bolduñ.

²Biyik bol, çaysı ki yaryuliyirsen yerni, tölä tölovün öktämlärniñ.

³Negä diñrä yazıçlılar, Biy, negä diñrä yazıçlı-lar ögüngäylär,

⁴Aytmaç bilä sözlägäylär egirlikni, sözlägäylär barçası, çaysıları ki çiliniñyirlar töräsizlikni?

⁵Žoçovurtuñnu seniñ, Biy, aşaç ettilär, da meñärmä(129v)çıñni seniñ çıynadılar.

⁶Tulnu da çaribni öldürdülär, öksüzlärni çir-dilar ⁷da ayttilär: «Körmästir bunu Biy, da ne esi-nä almas Teñrisi Jagopnuñ».

⁸Añlanız, fähamsızları žoçovurtnuñ da essiz-lär, negä diñrä almassız eskä?

⁹Neçik ki, egär çaysı tiktı esä çulaçni, kendi işitmäs mi ya, çaysı yarattı köznü, kendi körmäs mi?

¹⁰Kim ögütlär dżinslarni, neçik ki azarlama-gay mı? Kim övrätir adamga bilmäçni, ¹¹Biy tanıç sayışın adamlarıñ, ki heçliktädirlär.

¹²San adamga, çaysı ki ögütlärsen sen, Biy, da orenkinä seniñ övrätirsən sen aňar.

¹³Aşaçlatırsən (130r) sen aňar künlärin ya-manlıçniñ, negä diñrä çazılgay çuyuru yazıçlıniñ.

¹⁴Keri etmäs Biy žoçovurtun kendiniñ da meñärmäçı kendiniñ etmästir körümsüz,

¹⁵Negä diñrä çaytkaylar könülükü toyruluç-nuñ, yöpsüngäylär anı barçası, kimlär toyrudurlar yüräkläri bilä.

¹⁶Kim turgay birgämä üstnä yamanlarıñ? Ya kim teñläşkäy maña üstnä alarıñ, çaysı ki çilini-yirlar töräsizlikni?

¹⁷Egär ki Eyämiz boluşmasa edi maña, azulaç dayın, da turur edi dżanım benim tamuçta.

¹⁸Egär aytsam, ki ošta seskändi ayaçlarıñ benim, yarlıyamaçıñ seniñ, Biy, boluşur edi maña.

¹⁹Köplüçünä körä ayrıçlarıñniñ yüräkimiñni benim övündürmäçıñ seniñ färäh etär edi dża-nimni benim.

(130v) ²⁰Teñläşmäsin saña olturyuçü töräsiz-lärniñ, kim säbäp etär emgäkiñ çarşısına buyruç-nuñ.

²¹Uladılar dżanin toyruniñ da çanin zaçalsiz-niñ borçlu etärlär edi.

²²Boldu Biy işançim benim, Teñri boluşuçisi umsamniñ benim.

²³Tölägäy alarga Biy töräsizliklərinä körä alarniñ, yamanlıqlarına körä alarniñ yemirgäy alarni Biy Teñrimiz bizim. *Dun 21.*

[Псалом 94/95] 94

Alıış ögmäx Tawit'niñ. San 94.

¹Keliñiz, süvüniyix Biydä, çaxiriñix Teñrigä, çutxaruçimizga bizim.

²Ertäläniyix alnina aniñ xosdovanel bolmaç bilä, saymos bilä (çaxiriñix>) çaxiriñix añar.

³Teñri uludur Biy, çan ulu üstnä barça yerniñ. (131r) ⁴Xoluna aniñdir barça dünyäsi yerniñ, biyiklik taqlarniñ aniñdir.

⁵Aniñdir teñiz, da ol etti ani da, da çurunu çoları aniñ yarattılar.

⁶Keliñiz, yerni öpiyix añar, tüsiyix da yilyiyix alnina Eyämizniñ, yaratuçimizniñ biznim.

⁷Ol kendidir Biy Teñrimiz bizim, biz çoyovurtu çolonuñ aniñ da çoyunları kütövläriñ aniñ.

Bügün egär avazına aniñ işisäñiz, ⁸bekäyt-mäñiz yüräkiñizni sizniñ, neçik leyiliçka,

Kününä sinamaçlıxniñ yabanlıçta, çayda ki sinadılar meni ⁹atarıñiz siziñ, tergädilär meni da kördülär işlärimni benim. ¹⁰Xirç yıl

Džâhtlandim džinslar bilä ol da aytım: «Udayı bularıptırlar yüräkläri bilä, da alar tanımadılar yolunnu benim.

(131v) ¹¹Neçik ant içtim öçäşmäximä benim, ki kirgäylär tınçlıçıma benim». *Dun 11, p'ark' 38.*

[Псалом 95/96] 95

Saymos Tawit'niñ, ki dadžar yasaldı yäsirlik-tän soñra, 95.

¹Alıışlañiz Biyni alıış bilä yäñi, alıışlañiz Biyni da barça yerni.

²Alıışlañiz Biyni da alıışlañiz atın aniñ, sövünç-lüknü beriniñ kün kün artından çutxarmaçın aniñ.

³Aytiñiz dinsizlärgä haybatın aniñ, barça çoyovurtka tamaşaların aniñ.

⁴Uludur Biy da alıışlıdır asrı, çorçuludur ol barça gurçlarniñ üstnä.

⁵Barça gurçları dinsizläriñ devlärdir, da Biy köknü etti.

⁶Tapunmaçtır da könänmäçliçtir alnina aniñ, arilik da ulu könänmäçliçtir ariliki aniñ.

(132r) ⁷Sunuñuz Eyämizgä haybatni da hör-mätni, sunuñuz Eyämizgä dayfaları džinslarniñ, sunuñuz Eyämizgä haybatni ⁸atına aniñ.

Alıñiz bernälärni da kiriniñ köşkünä aniñ, ⁹yerni öpüñüz Eyämizgä köşkünä arilikiniñ aniñ, da müşçüllängäy yüzündän aniñ barça yer.

¹⁰Aytiñiz dinsizlärgä, ki Biy çanlıç etti, toxtat-tı dünyäni, ki tepränmägäy, da yaryular çoyovurtu toyruluç bilä.

¹¹Färäh bolgay kök, da sövüngäy yer, radılan-gaylar teñiz tügälliki bilä, ¹²sövüngäylär tüzlär da barça, çaysi ki bardir alarda.

Ol sahat sövüngäylär barça teräklär orman-dagi ¹³yüzündän Eyämizniñ, zera kelir da kelir ol yaryulama yerni.

Yaryular da dünyäni (132v) könülük bilä da çoyovurtnu barça könülükü bilä kendiniñ. *Dun 14.*

[Псалом 96/97] 96

Saymos Tawit'niñ. Zämanäsinä, ki ulusnu toç-tattı, 96.

¹Biy çanlıç etti, sövüngäy yer, färäh bolgaylar otraçlar köp.

²Bulut da mgla çövräsiniñ aniñ, könülüktä da toyruluçta tüzätılıptır olturıuçı aniñ.

³Ot alniñ [=alnina] aniñ bargay, küydürgäy çövräsiniñ duşmanların aniñ.

⁴Köründülär yaltramaçları aniñ dünyägä, kördü da seskändi yer.

⁵Taylar, neçik balayuz, erigäylär yüzündän Eyämizniñ, yüzündän Eyämizniñ barça yer.

⁶Aytıy kök toyruluçun aniñ, körgäylär barça çoyovurt haybatın aniñ.

⁷Uyalgaylar barçası, çaysıları ki (133r) yerni öpärlär gurçlarga da çaysıları ki ögünürlär yon-gan butlarına kendiläriñ.

Yerni öpkäylär añar barça friştäläri aniñ, ⁸ki işitti da färäh boldu Sion, da sövüngäylär çızları Jutanıñ könülükün üçün seniñ, Biy.

⁹Zera sen biyikläniñsen üstnä barça yerniñ, asrı biyikläniñ üstnä barça gurçlarniñ.

¹⁰Kimlä ki sövärsiz Biyni, körälmäñiz ya-manlıçni, saçlar Biy džanların ariläriñ kendiniñ, çolundan yazıçlıniñ çutxarı alarni.

¹¹Yarıç saçıldı toyrularga, toyrı yüräklilärgä boldu färählik.

¹²Färäh boluñuz, toyrular, Biydä, çosdovanel boluñuz jişadaglıçına arilikiniñ aniñ.

[Псалом 97/98] 97

Saymos Tawit'niñ. San 97.

¹Alıışlañiz Biyni (133v) alıış bilä yäñi, ki sk'ançelik'ni etti.

Xutçardı ani oñu kendiniñ da biläki ari kendi-niñ.

²Körgüzdü Biy çutxarmaçın kendiniñ, alnina džinslarniñ belgirtti toyruluçun kendiniñ.

³Añdı yarlıyamaçı bilä kendiniñ Jagopnu, könülükü bilä kendiniñ övün İsrajelniñ, da kördülär barça çiriyläri dünyäniñ çutxarmaçın Teñri-mizniñ bizim.

⁴Çaxiriñiz Biygä, barça yer, alıışlañiz, süvü-nüñüz da saymos aytiñiz.

⁵Saymos aytiñiz Teñrimizgä bizim alyış bilä, alyış bilä da avazlarına saymoslarniñ.

⁶Avazlı alyış bilä xaçılmiş biryiniñ, alyış bilä, sövünçlük bilä (134r) da avazı bilä müñüzdän biryiniñ çaxiriñiz alniña xanniñ, Eyämizniñ.

⁷Müşüllängäy teñiz tügälliki bilä kendiniñ, dünyâ da barça turuçıları aniñ, ⁸da çaylar çap urgaylar birgä xolları bilä.

Taylar sövüngäylär alniña Eyämizniñ, ⁹zera kelir da yetişıptir Biy yaryulama yerni.

Yaryular dünyâni toyruluç bilä da žoyovurtun kendiniñ toyruluç bilä.

Dun 10, p'ark' 36 dundir.

[Псалом 98/99] 98

Saymos Tawit'niñ, 98.

¹Biy xanlıç etti, öçästilär žoyovurtlar, ki olturptur k'ërovpełärdä, seskändi yer.

²Biy Sionda uludur da biyiktir üsnä barça žoyovurtlarniñ.

(134v) ³Taruniyix atıña seniñ ulu, ki xorçuludur da aridir, ⁴ da hörmäti xanniñ könülükni sövâr.

Sen hadirlädiñ toyruluçnu, könülükni da toyruluçun Jagopga sen ettiñ.

⁵Biyik etiñiz Biy Teñrimizni bizim, yerni öpünüç basxıçına ayaxlariniñ aniñ, zera aridir.

⁶Movşeş da Aharon babasları aniñ, Samuël alar bilä, xaysi ki sarnarlar atına aniñ.

Sarnarlar edi Biygä, da ol işitir edi alarga, ⁷da tiräkli buluttan sözlär edi alarga.

Saxlarlar edi tanixlixin aniñ da buyruçun, xaysi ki berdi alarga.

⁸Biy Teñrimiz bizim, sen işitir ediñ alarga, Teñri, sen arituçi bolur ediñ, öç aluči üstnä barça işlärniñ alarniñ.

(135r) ⁹Biyik etiñiz Biy Teñrimizni bizim, yerni öpünüç tayına ari aniñ, zera aridir Biy Teñrimiz bizim. *Dun 10.*

[Псалом 99/100] 99

Saymos. Tapunmaç.

¹Çaxiriñiz Biygä, barça yer, ²xuluç etiñiz Eyämizgä färâhlik bilä.

Kiriñiz alniña aniñ sövünçlük bilä, ³taniñiz, zera oldur Biy Teñrimiz bizim.

Ol etti bizni, da dügül ediç biz, biz žoyovurtu da xoynular kütövünüñ aniñ.

⁴Kiriñiz eşikindän aniñ tapunmaç bilä da alyış bilä otaxına aniñ.

Xosdovanel boluñuz Eyämizgä da alyışlaniz atin aniñ.

⁵Tatlidir Biy, meñiliktir yarlıyamaçi aniñ, dżinstan çax dżinskadir könülükü aniñ. *Dun 6.*

[Псалом 100/101] 100

Saymos Tawit'niñ, 100.

¹Yarlıyamaç da (135v) könülük tä alyışliyim, seni, Biy, dä saymos aytiyim, ²da eskä aliyim

Yol zaçalsiz, çax kelginçä maña, zera barir edim men zaçalsizlixim bilä yüräkimniñ benim içinä övümnüñ benim.

³Xoymadim alniña közläriniñ benim nemä egirlikni, xaysıları ki etärlär edi tanmaçni, köräl-mäs edim.

⁴Yovuçlanmadı maña, xaysi ki xaçut edi yüräki bilä, sapti mendän fähamsiz, da men nemä dżähtlik etmäs edim.

⁵Xaysi ki sözlär edi yaşirin siñarından, ani kerikeridän çuvar edim.

Xaysi ki öktämlänir edi közlari bilä da akah yüräklari bilä, birgäsinä da ötmäk dä yemäs edim.

⁶Közlärim benim inamlılarda yerniñ, ki olturgaylar alar birgämä.

Xaysi ki barir edi (136r) yolga zaçalsiz, ol tanur edi meni.

⁷Turmas edi içinä övümnüñ benim, xaysi ki alir edi öktämlikni, xaysi ki sözlär edi egirlikni, oñarmas edi añar alniña közläriniñ benim.

⁸Tañ manına öldürür edim barça yazixlıların yerniñ, tas etiyim şähäriñdä Eyämizniñ barçasın, xaysıları ki xiliniyirlar töräsizlikni.

[Псалом 101/102] 101

¹Alyış şışkän üçün, xaçan ayırlansa, Eyämniñ alniña tökkäy alyışin kensiniñ. Sandir 101.

²Biy, işit alyışima benim, çaxirixim benim saña kelgäy, ³da xaçtarmagin yüzünüñ seniñ mendän.

Kününä tarliximniñ benim aşaxlat maña çulaçixniñ seniñ, xaysi kün sarnasam saña, tezindän işit maña.

⁴Tügändilər, neçik (136v) tütün, künlärim, da söväklärim benim, neçik çamiş, çurudular.

⁵Çalindim, neçik biçän, da çurudu yüräkim benim, unuttum yemä ötmäkimni benim ⁶avazından küstünmäximniñ benim.

Yabuštu söväklärim benim benim tenimä benim, ⁷oxşadim men hawalasanga yabanlixta.

Boldum men neçik pu pustalixta, ⁸tuydum da boldum neçik çipçix yalyiz öv üsnä.

⁹Tabaladilar meni duşmanlarim benim kün uzun, da ögövilärim benim mendän ant içärlär edi.

¹⁰Külnü, neçik ötmäkni, yedim, da içkimni benim yaş bilä çatiştirdim

¹¹Yüzündän öçäşmäxixniñ seniñ, zera sen biyiklattıñ da aşaxlattıñ meni.

(137r) ¹²Künlärim menim, neçik kölgä, aştılar, da men, neçik biçän, çurudum.

¹³Sen, Biy, meñilik barsen, da jışadaglıñın seniñ dżınstan çax dżinska.

¹⁴Sen turup şayavatlanırsen üstnä Sionnuñ, zamanı şayavatlanmañınıñ, yetişıptir sahati.

¹⁵Biyändilär çullarıñ seniñ taşlarına anıñ da toprağına anıñ şayavatlangaylar.

¹⁶Xorçkaylar dinsizlär atıñdan seniñ da barça çanları yerniñ haybatıñdan seniñ.

¹⁷Yasar Biy Sionnu da körüngäy haybatı bilä kendiniñ anda.

¹⁸Baxtı ol alyışına aşaçlanganlarınñ da heç etmädi çoltçaların alarnıñ.

¹⁹Yazılğay bu dżinska özgä, žoyovurtka, çaysi ki tapunuptur alyışlama Biyni.

(137v) ²⁰Baxtı ol biylikindän, arilikindän kendiniñ, Biy köktän yergä baxtı

²¹Işıtmä küstünmäxinä baylılarınñ da çeşmä oylanların ölümgä borçlularınıñ,

²²Aytma Sionga atın Eyämizniñ da alyışın anıñ Jerusaşemäda,

²³Yiğıştirma žoyovurtlarıñ birgä da çanlarga çulux etmä Eyämizgä.

²⁴Dżuvap berdi anar yolunda çuvatiniñ kendiniñ, azlıñın künlärimniñ menim, ²⁵töz maña da çıçarmagın meni yarımından künlärimniñ menim, zera dżins-dżinslardır yıllarıñ seniñ.

²⁶Ilgärtin, Biy, himlärin yerniñ toxtattıñ, da işläri çollarıñniñ seniñ köktür.

²⁷Alar aşsarlar, da barsen da çalırsen meñilik.

(138r) Barçamiz [=Barçası], neçik ton, opransarlar, neçik kiyinişni, teşkirsärsen alarni, da teşkirilsärlär.

²⁸Sen ol kendiñsen, da yıllarıñ seniñ keçmästir, ²⁹oylanları çullarıñniñ seniñ turgaylar anda, da züryätlarına alarnıñ meñilik oñarılğay. *Dun 26.*

[Псалом 102/103] 102

Saymos Tawit'niñ.

¹Alyışla, dżanım menim, Biyni, da barça söväklärim menim — atın ari anıñ.

²Alyışla, dżanım menim, Biyni da unutmagın barça bergänin anıñ,

³Kim aritir yazıçıñni seniñ, oñartir barça çastalıçıñni seniñ,

⁴Kim çutçarir küflänmäxtän tirlikiñni seniñ, tađžlar seni yarlıyamaç bilä da şayavatı bilä,

⁵Kim toldurur igiliktä suçlançıñni seniñ, yäñirgäy, (138v) neçik çaraxuşnuñ, igitlikiñ seniñ.

⁶Etar yarlıyamaçni Biy da toyruluç barça zrgel bolganlarga.

⁷Körgüzdü Biy yolun kendiniñ Movşeşkä da oylanlarına Israjeliniñ erkin kendiniñ.

⁸Şayavatlı, yarlıyovuçidir Biy, uzunesli da köpyarlıyovuçi.

⁹Dügül soñyuga diyin öçäşläñir bizgä Biy da dügül meñilik saçlar öcñü.

¹⁰Dügül yazıçımızga körä bizim etti bizgä Biy da dügül töräsizlikimizgä körä bizim tölädi bizgä.

¹¹Yoçsa, neçik biyiktir kök yerdän, ol türlü çuvatlattı Biy yarlıyamaçin kendiniñ üstnä çorçkanlarıñniñ kendiniñ.

¹²Ne çadar yıraçtır kün toyuşu kün batişından, ol türlü yıraç etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

(139r) ¹³Neçik şayavatlandı ata üstnä oylanlarıñniñ kendiniñ, ol türlü şayavatlandı Biy çorçkanlarına kendiniñ.

¹⁴Zera ol bildi yaratılğanimizni bizim da anđı, ki topraçbiz.

¹⁵Adamniñ, neçik biçän, dir künläri kendiniñ, neçik çiçäki tüznüñ, ol türlü çiçäklänir.

¹⁶Urur üstnä yel — da dügül, da dayın körünmäs yeri anıñ.

¹⁷Evet yarlıyamaçı Eyämizniñ çalir meñi meñilik üstnä çorçkanlarıñniñ kendiniñ, ¹⁸da toyruluçu anıñ oylanlarıñdan çax oylanlarına diñrä,

Xaysıları ki saçlarlar niyatın anıñ, anarlar buyruçun anıñ da etärlär anı.

¹⁹Biy köktä hadirlädi olturyuçun kendiniñ, çanlıçı anıñ bar(139v)çasına eyälik etär.

²⁰Alyışlañiz Biyni, barça friştäläri anıñ, zorlular çuvatları bilä, ki etärsiz sözüñ anıñ, işitip avazına aytuşunuñ anıñ.

²¹Alyışlañiz Biyni, barça çuvatlıları anıñ, çizmätkärläri da etüçiläri erk anıñ.

²²Alyışlañiz Biyni, barça işläri anıñ, barça yerdädir biylik anıñ, alyışla, dżanım menim, Biyni.

[Колофон]

Lusig sargawakni anğın.

Dun 22, p'arç' 48 dundir.

[Псалом 103/104] 103

Saymos Tawit'niñ. Yaratılğanı üstnä dünyâniñ, 103.

¹Alyışla, dżanım menim, Biyni! Biy Teñrim menim, ulu bolduñ asrı,

Tapunmaçni da ulu şöhrätlikni kiydiñ, ² yapunduñ yarıçni, neçik kiyinişni, saldiñ köknü, neçik çatırni, ³ da yaptıñ üstnä suvlarıñniñ üst yapovun anıñ;

(140r) Kim çoyar bulutta barganin kendiniñ, da kezär ol üstnä çanatları bilä yelniñ;

⁴Kim etti friştäsin kendiniñ dżan da çullarıñ kendiniñ ottan küydürüçi.

⁵Toxtatti yerni üstnä toxtalmaçiniñ kendiniñ, ki tepränmäğay meñilik.

⁶Teränlik — neçik kiyinişniñ yapovu dur anıñ, üstnä taylarnıñ turgaylar suvlar.

⁷Öçäşmäxiñdän seniñ çaçkaylar da avazından kökrämäxiñniñ seniñ titrägäylär.

⁸Çiçarlar, taylanırlar da enärlär, tüzlänirlär yerinä, çaysi ki toxtattıñ alarnı.

⁹Çek çoyduñ, da bolmaslar aşma, da dayın çaytmaslar yapma yerni.

¹⁰Yeberdiñ çovraçlarnı pırxıldı-pırxıldı, arası-na taylarnıñ bargaylar suvlar —

(140v) ¹¹İçirmä barça kazanlarnı kiyik, toyun-gaylar yabanları susamaçlarında kendiläriniñ.

¹²Anda uçar çuşları köknüñ uya çoygaylar da içindän çayalarnıñ bergäylär avazların kendiläriniñ.

¹³İçirir taylarnı ambarlarından kendiniñ, yemişindän işiniñ kendiniñ tolgay yer.

¹⁴Östürdüñ biçänni taylarda, yaş otnu çuluxuna adamlarnıñ.

Çiçardiñ ötmäkni yerdän, ¹⁵çayır fărâh etär, yay — fărâh, da ötmäk toxtatır yüräkin adamniñ.

¹⁶Toygaylar teräkläri Eyämizniñ da ormanı Lipananiñ, çaysıların ki sen tiktıñ.

¹⁷Anda uçar çuşlar köktägi çipçälärin çičar-gaylar, da uyaşı läglägniñ tolu işançıdır alarnıñ.

(141r) ¹⁸Taylar biyiktir marallarga, da çayalar işançı çoyanlarga.

¹⁹Ettiñ aynı zämanä üçün, günäş tanıdı sahatın kirmäxiñniñ kendiniñ.

²⁰Ettiñ çaranıyunu, da boldu keçä, anda barırlar barça kazanklar ormandagi.

²¹Balaları aslanlarnıñ muñrarlar, da çaparlar, da izdärlär Teñridän yemäkin kendiläriniñ.

²²Çiçkanına günäşniñ yiyilirlar da ormanlarında kendiläriniñ tınarlar.

²³Çiçar adam işindä kendiniñ da emgängäni-nä çolunuñ kendiniñ çaç inirgä diñrä.

²⁴Neçik uludur işläriñ seniñ, Biy! Barça nemäni ağıl bilä ettiñ, da toldu yer tapunganıñ bilä seniñ.

(141v) ²⁵Bu teñiz ulu da avlaç, bundadır sürkälgänlär, çaysi ki yoxtur sanı kazanlarnıñ, ulu-ulu da uvaç bunda, ²⁶ da kemilär dä barırlar, adz-daha, çaysi ki yarattıñ oynama anıñ bilä.

²⁷Barçası saña eglänirlär, da sen berirsən yemäk alarga sahatında.

²⁸Berirsən alarga, da yerlär, açarsən çoluñnu seniñ, yedirirsən barçasın erkiñ bilä seniñ.

²⁹Xaytarırsən yüzüñnü seniñ alardan, da müşçüllänirlär, çičarırsən dżanni alardan, eksilir-lär da topraç çaytarlar.

³⁰Yeberirsən dżaniñni seniñ, da tapunursən alarnı, da yänirtirsən yüzün yerniñ.

³¹Bolgay haybatı Eyämizniñ meñilik, Biy fărâh bolgay yaratkanlarında kendiniñ.

³²Kim baçar yergä da berir titrämäç bu(142r)-nar, yuvuçlanır taylarga, da tutaşırlar?

³³Alıışliyim Biyni tirlikimdä benim, saymos aytıyım Teñrimä benim, negä diñrä barmen men.

³⁴Tatlı bolgay añar alıışım benim, da men fărâh bolıyım Biygä.

³⁵Eksilgäylär yazıçlılar yerdän, çirsiz dayın tapulmagay kendindä. Alıışla, dżanim benim, Biyni. *Dun 34.*

[Псалом 104/105] 104

Aləluia, 104.

¹Tapunuñuz Eyämizgä da sarnañiz atın anıñ, aytıñiz dinsizlärgä işin anıñ.

²Alıışlanıñiz, da saymos aytıñiz añar, aytıñiz barça tamaşaların anıñ, ³da ögünüñüz atına ari anıñ.

Fărâh bolsun yüräkläri alarnıñ, çaysıları ki izdärlär Biyni, ⁴izdäñiz Biyni da çuvatlı boluñuz, izdäñiz yüzün anıñ hər vaçt.

(142v) ⁵Añıñiz tamaşasın anıñ, çaysi ki etti, peşälärni da könülükün anıñ.

⁶Züryâti Aprahamnıñ, çulları anıñ, da oylanları Agopnuñ, tañlaganları anıñ.

⁷Ol kendidir Biy Teñrimiz bizim, barça yerdädir könülükü anıñ.

⁸Añdı meñiliktän niyätin kendiniñ da sözün, çaysi ki simarladi çaç miñ yılga diñrä,

⁹Niyätni, çaysi ki çoydu Apraham bilä, da ant içmäxin kendiniñ Sahag bilä.

¹⁰Toxtatti Jagopta buyruçun kendiniñ da Israjeldä niyätin kendiniñ meñilik.

¹¹Aytti: «Sizgä beriyim yerin K'ananniñ, pay meñärmäxiñizgä siziñ».

¹²Zera edilär alar san bilä az, eksik da kelgin-lär kendindä.

(143r) ¹³Aştılar alar dżinstan dżinska, çanlıçtan çoyovurtka özgä.

¹⁴Xoymadı adamlarga yazıçlanma alarga, azarladi çanlarnı alar üçün.

¹⁵«Yuvuçlanmañiz,— aytıyır,— yaylanganıma benim da markarelärimä benim yazıçlanmañiz».

¹⁶Ündädi açlıçni yerinä alarnıñ, barça çuvatın ötmäkniñ sindirdi.

¹⁷Yeberdi alnına alarnıñ erni, çuluçka satıldı Jovsep'.

¹⁸Aşaç ettilär bayda ayaçların anıñ, da keçti temirdän boyu anıñ,

¹⁹Negä diñrä kelgäy sözü anıñ, da sözü Eyämizniñ sinadı anı.

²⁰Yeberdi xan da çeštirdi anı, buyruxçi zoğovurtka xoşdu anı.

²¹Turyuzdu anı biy övünä kendiniñ, buyruxçi üsnä barça xazyan(143v)çiniñ kendiniñ,

²²Ögütlämä buyruxçılarnıñ alarnıñ, neçik kendin, da xartların alarnıñ ağıllı etkäy.

²³Kirdi Israjel Misirga, Jagop xarib boldu ulusuna K'ananniñ.

²⁴Arttırdı zoğovurtun kendiniñ asrı da xuvatlattı alarnı, ne ki duşmanların kendiniñ.

²⁵Xaytardı yüräklärin alarga — körälmämägä zoğovurtun kendiniñ da aldama xulların kendiniñ.

²⁶Yeberdi Movşesni, xulun kendiniñ, da Aharonnu, tañlamasın kendiniñ.

²⁷Berdi alarga söz nişanlarına kendiniñ da peşälärin kendiläriniñ yerindä K'ananniñ.

²⁸Yeberdi xaramyuluş da xaramyulattı alarnı, zera açıylattılar sözüñ anıñ.

(144r) ²⁹Xaytardı xanga irmaşların alarnıñ da öldürdü barça balişların alarnıñ.

³⁰Xaynaştı yerlärinä alarnıñ bağa da övläri xanlariniñ alarnıñ.

³¹Ayttı, da keldi itçibini da sinäk barça bilä çeklärinä alarnıñ.

³²Xaytardı yaymurları alarnıñ gargudga, da ot yerinä alarnıñ yandı.

³³Urdu borlalişların da indžirlärin alarnıñ da uvattı barça teräklärin çeklärinä alarnıñ.

³⁴Ayttı, da keldi sarinçxa da xrušč, ki yoş edi sani,

³⁵Yedi biçänin yerniñ alarnıñ, tügätti barça yemişin tüzläriniñ alarnıñ.

³⁶Urdu barça ilgärigilärin Misirliläriniñ, ilgäriği barça xazyançların alarnıñ.

³⁷Çixardı alarnı (144v) altun bilä da kümüş bilä, da yoş edi džinslariniñ alarnıñ xastası.

³⁸Färäh boldu Misirlilər çixkanına alarnıñ, ki tüştü xorxusu Eyämizniñ üstünä alarnıñ.

³⁹Yaydı bulutnu kölgä etmäxkä alarga күndüz da ot bilä yariş berir edi alarga [keçä].

⁴⁰Xoldular, da keldi bedänälär, da ötmäk bilä köknüñ toldurdu alarnı.

⁴¹Urdu xayanı, da axtılar suvlar, da bardılar aşın suvlar suvsuzluşta.

⁴²Añdı sözüñ kendiniñ ari, xaysı ki [edi] Apraham bilä, xuluna kendiniñ.

⁴³Çixardı zoğovurtun kendiniñ sövünçlük bilä da tañlanganlarin kendiniñ färählik bilä.

⁴⁴Berdi alarga uluslarin dinsizläriñiñ, xazyanğanına zoğovurtlarına meñärtti alarnı,

(145r) ⁴⁵Ki saşlarlar tanıxlişin anıñ da oşen k'in anıñ izdägäylär. *Dun 44, p'ark' 78 dundir.*

[Псалом 105/106] 105

Aleluia 1, 105.

¹Tapunuçi boluñuz Eyämizgä, ki tatlıdır, zera meñiliktir yarlıyamaş anıñ.

²Kim sözlägäy xuvatın Eyämizniñ, işitövlü etkäysen [=etkäy] barça alyişin anıñ?

³San, kimlär saşlarlar könülüknü da etärlär toyruluşnu hər sahat.

⁴Añğın bizni, Biy, biyänçli zoğovurtuñ bilä seniñ da dərman etkin bizgä xutxarmaşına seniñ.

⁵Köriyix biz tatlılış tañlamalariniñniñ seniñ, färäh boliyix färählikinä džinsiniñniñ seniñ da ögiyix biz meñärmäşiniñ seniñ.

⁶Yazişlandix biz atalarimiz bilä bizim, töräsizländix da aşındix.

(145v) ⁷Atalarimiz bizim Misirda eslämädilär sk'ançelik'iñniñ seniñ, da ne aşmadılar köpyarlıyamaşiniñniñ seniñ.

⁸Öçäştirdilär seni keçkändä kendiläriniñ teñiz bilä Xizil, ⁸xutxardı alarnı atı üçün kendiniñ, ki tanidilär xuvatın anıñ.

⁹Öçäştı teñizgä Xizil, da xurudu, yol körgüzdü alarga tibsizlik bilä, neçik yabanliş bilä.

¹⁰Tirgizdi alarnı xolundan körälmäsizläriñniñ alarnıñ da xutxardı alarnı xolundan duşmanlariniñniñ alarnıñ.

¹¹Yaptı teñiz indžituçılarin alarnıñ, da biri dä alardan xutulmadı.

¹²Inandılar sözinä anıñ da alyişladılar alyişin anıñ.

¹³Açixtilär, da unuttular işlärin anıñ, da fikir etmädilär saşışına anıñ.

¹⁴Suşlandılar suşlanmaşına yabanlişniñ, sinadılar Teñrini suvsuzluşta.

¹⁵Berdi alarga xoltçasın alarnıñ, yeberdi toluşun boylarına alarnıñ.

¹⁶Öçäştirdilär Movşesni taborlarında da Aharonnu, arisin Eyämizniñ.

¹⁷Açıldı yer, da yuttu Tatanni, da yaptı taborlarin Apironnuñ.

¹⁸Ot yandı yiyinlarına alarnıñ, da yalın oprattı yazixlilarnı.

¹⁹Ettilər bizov koreptä, da yerni öptülär sürätkä, ²⁰da teşkirdilär haybatlarin kendiläriniñ oşşaşına bizovnuñ, biçän yevüçiniñ.

(146v) ²¹Unuttular Teñrini, tirlik etüçilärin kendiläriniñ, ki etti ulu-ulu kendiniñ Misirda, ²²tamaşalarin kendiniñ yerinä K'amniñ da xorxusun kendiniñ üstnä Xizil teñizniñ.

²³Ayttı tas etmä alarnı, egär Movşes ki tañlangan bolmasa edi alnına anıñ.

Xaytti Biygä da keçirdi öçäşmäxin anıñ, ki tas bolmagaylar alar.

²⁴Hečkä berdilär yerni suxlançli da inanmadilar sözünä aniñ.

²⁵Mirmıldandilar taborlarında kendiläriniñ da işitmädilar avazına Eyämizniñ.

²⁶Kötürdü xolun kendiniñ üstlärinä alarniñ urma alarni pustalıxta,

²⁷Saçilgay züryâti alarniñ dinsizliklär bilä, saçilgay züryâti aniñ uluslarga.

(147r) ²⁸Murdarlandilar alar Pelpək'ovrda, ki yedilär gurk' xurbanların da ölgänläri.

²⁹Öçäştirdilər anı işlari bilä kendiläriniñ, arttı üsnä alarniñ sinixliñ.

³⁰Soñra turdu aralarına P'enees, aritti, da tiyildi ölüm, ³¹hesepładi añar toyrulux džins-džinstan meñilikkä diñrā.

³²Öçäştirdilər anı suvları xarsilixniñ, xiynaldi Movses alar üçün, ³³ki açiylattilar džanın aniñ.

Buyurdu erinläri bilä kendiniñ, ³⁴da tas etmädilär džinsläri, xaysi ki aytti alarga Biy.

³⁵Xatışıldilar dinsizlär bilä da övrändilär işlärin alarniñ, ³⁶xulux ettilär gurk'larına alarniñ, da boldu alarga azmaxlixta.

³⁷Xurban ettilär (147v) oylanların da xizların kendiläriniñ devlärgä ³⁸da töktülär xanni zayalsiz,

Xani oylanlarıniñ da xizlarıniñ kendiläriniñ devlärgä, xaysi ki xurban ettilär gurk'una K'ananıñ.

Balçixlandi yer xanından alarniñ ³⁹da murdarlandi işlärindän alarniñ, zera borıgländilär barganlarına kendiläriniñ.

⁴⁰Öçäşlände yüräklänmäxi bilä Biy üstnä zoyovurtunıñ kendiniñ da igränçi etti meñärmäxin kendiniñ asri.

⁴¹Çixara berdi alarni xoluna dinsizläriñ, eyalik ettilär alarga körälmäsizläri kendiläriniñ, ⁴²da duşmanları kendiläriniñ indžittilar alarni, da aşax boldular tibinä xollariniñ alarniñ.

(148r) ⁴³Ol köp kerät xutxardi alarni, da alar açiylattilar anı sayışlarına kendiläriniñ da bük-räydilär töräsizliklərindä kendiläriniñ.

⁴⁴Baxti Biy tarlixına alarniñ işitmä avazına alyişiniñ alarniñ.

⁴⁵Añdi niyatın kendiniñ da poşman boldu köplüxünä körä yarlıyamaşiniñ kendiniñ, ⁴⁶berdilär alarni alnına barça yäsir etüçiläriniñ alarniñ.

⁴⁷Xutxar bizni, Biy Teñrimiz bizim, da yiğıştir bizni dinsizlärdän.

Xosdovanel bolıyix atıña seniñ ari da ögüniyix alyişiniñ bilä seniñ.

⁴⁸Alyişli Biy Teñrisi Israjelniñ meñi meñilik.

Da aytkay barça zoyovurt: bolgay, bolgay.

Dun 40.

Алыш Ezegia xanniñ Israjelniñ [Исаия 38: 10-20: Хвалебная песнь Иезекии]

(148v) ¹⁰Men ayttim kötürülgänimdä [=kötürülgänindä] mendän künlärim benim, ki bardim men eşikinä tamuñnuñ,

Xoydum barçanı artımdan benim ¹¹da ayttim, ki dayın körmändir xutxarmaşın Eyämizniñ yerdä tirilärniñ da dayın artix körmändir adamni turmaşları bilä kendiläriniñ birgä.

¹²Eksildim men uruy-kökümdän benim, bundan soñra xoydum barça tirlikimni benim.

Çixti bardı, ayırıldı mendän džanim benim, neçik ol, ki sökär salaşni, da boldum men neçik işi džulhalarniñ yuvux kesmäxkä.

¹³Kündä ol çixara berildim men ertädän, neçik xoluna aslaniñ, ol türlü sindiryaladi, uvatti sövklärimni benim, ki ertädän çax keçägä diñrā çixara berildim.

(149r) ¹⁴Neçik xarlıyaç, ol türlü dživildar edim, neçik kügürçin, ol türlü tiyilir edim, zera eksildilär közlärim benim körmäxtän.

¹⁵Baxtim biyiklikkä, Biygä, Teñrimä benim, ki xutxardi meni da ketardi mendän ayrixin džanimniñ benim.

¹⁶Biy, bunuñ üçün aytildi saña, oyattıñ boyumnu benim, xaytardiñ džanimni, övündüm da tirildim.

¹⁷Ošta, eminlikkä xaytti açiyim benim, xutxardiñ džanimni benim, ki tas bolmagaymen, da saldıñ kerigä barça yaziximni benim.

¹⁸Ki dügül egär xaysilari ki tamuxtadirlar, tapunurlar saña, da dügül ölülar alyişlagaylar seni, da umsanmaslar könülükünjä seniñ barçası, xaysilari ki enärlär tamuñka.

(149v) ¹⁹Evet, tirilər, alyişliyix seni, Biy, neçik dä men, bundan soñra oylanlar toyrıyım, xaysi ki aytkaylar toyruluxuñnu seniñ, ²⁰Biy xutxarılmaşimniñ benim.

Men dayın tiyilmiyim alyişlama seni alyiş [bilä] yañi barça künlärimä tirlikimniñ benim xarşı dađzarına Teñriniñ.

Dun 12. Ganons 326 duñdir. Bu ganon saymos üç yüz igirmi alti duñdir.

[Молитва]

Umsa tirlikniñ, umsa da işanç xutxarılmaşniñ benim, adam sövüçi Biy. Parexosluñu".

[Псалом 106/107] 106

Aləluia, 106.

(150r) ¹Tapunuñuz Eyämizgä, ki tatlıdır, da meñiliktir yarlıyamaşiniñ,—

²Aytkaylar xutxarılğanlar Eyämizniñ, xaysi ki xutxardi xolundan duşmanniñ,

³Barča uluslardan yiyıştirdi alarni, günäşniñ çixkanından da günäşniñ kirgänindän, yarimkeçädän da teñizdän.

⁴Bulardılar alar yabanlıxta, suvsuzluxta, yol-larına, şahar turmaçlarına tapmadılar;

⁵Açıxtılar da susadılar, da dżanları alarniñ alarda eksildilər.

⁶Çaxirdılar Biygä tarlıxlarında kendiläriniñ, da totxarlıxından alarniñ xutxardı alarni.

⁷Yol körgüzdü alarga yolga toyrı, ki bargaylar şahärgä turmaçlarına kendiläriniñ.

(150v) ⁸Tapundular Eyämizgä yarlıyamaçına anıñ, tamaşalarına anıñ oylanları adamlarınıñ,

⁹Ki toydurdu dżanların ačlarınıñ da dżanların küsänclärniñ tolu etti yaxşılıx bilä.

¹⁰Xaysıları oltururlar edi çaramyuluxta da kölgäsinä ölümnüñ, baylı edilär miskinliktä, neçik temirdä,

¹¹Ki açıylattılar sözüñ Teñriñiñ da sayışın Biyiktäğiniñ öçäştirdilər.

¹²Aşax boldular ayrıxtan yüräki alarniñ, çaçaklandılar, da kimsä yoç edi, ki boluşkay edi alarga.

¹³Çaxirdılar Biygä tarlıxlarında kendiläriniñ, totxarlıxlarından alarniñ çixardı alarni.

¹⁴Xutxardı alarni çaramyuluxtan da kölgäsin-dän ölümnüñ da çeşti bayların alarniñ.

(151r) ¹⁵Xosdovanel boldular Eyämizgä yarlı-yamaçına anıñ, tamaşalarına anıñ oylanları adam-larınıñ.

¹⁶Zera uvattı eşikni bayırdan da beklövün temirdän uvattı.

¹⁷Boluştu alarga yoluna, töräsizliklərinä ken-diläriniñ, zera yazıxları üçün kendiläriniñ aşax boldular asrı.

¹⁸Barča aşlardan igränirlär edi yüräkläri alarniñ, yuvuxlandılar çaç eşikinä ölümnüñ.

¹⁹Çaxirdılar Biygä tarlıxlarında kendiläriniñ, totxarlıxlarında alarniñ xutxardı alarni.

²⁰Yeberdi sözüñ kendiniñ, da sayayttı alarni, da xutxardı alarni buzuxluxundan kendiläriniñ.

²¹Xosdovanel boldular Eyämizgä (151v) yarlı-yamaçına anıñ, tamaşasına anıñ oylanları adam-larınıñ.

²²Sungaylar añar çurbanin alışniñ da ayt-kaylar işlärin anıñ sövünçlük bilä.

²³Xaysıları enärlar edi teñizgä kemi bilä da etärlär edi işlärin suvlarda köp,

²⁴Alar kördülär işlärin Eyämizniñ da tamaşa-ların anıñ teränlikinä tibsizlikniñ.

²⁵Ayttı, da turdu yel da dufan, da biyikländi-lär tolyunları anıñ.

²⁶Çixarlar edi kökkä da enärlär edi tibsizlik-kä, da boyları alarniñ dżanlarına kendiläriniñ op-randılar.

²⁷Müşülländilər, seskändilər, neçik esirik-lär, da barča ağılları alarniñ tüstü.

²⁸Çaxirdılar Biygä tarlıxlarından kendiläri-niñ, totxarlıxlarından alarniñ tırgizdi alarni.

(152r) ²⁹Xaytardı dufanni havaga, da tiyildi-lar tolyunları anıñ, ³⁰färäh boldular, ki tiyildilər, da yol körgüzdü alarga kemi tinçliçına erklärinä kendiläriniñ.

³¹Xosdovanel boldular Eyämizgä yarlıyamaçı-na anıñ, sk'ançeliklərinä anıñ oylanları adamlar-niñ.

³²Biyiklätkäylär anı yiyinina yiyinlarniñ, da olturyuçuna çartlarniñ alışlagaylar anı!

³³Zera çaytardı ağıñ suvlar çuruga da bargan-ların suvlarniñ yergä susamiş,

³⁴Etti yerni yemiş berüçi balçixlı yamanlıxi üçün turuçılariniñ alarniñ.

³⁵Etti pustalıxni göllü suvlar da yerni susamiş barganlarına suvlarniñ;

(152v) ³⁶Siyndirdi kendinä ačlarını, da yasa-dılar şahar turmaçlarına kendiläriniñ.

³⁷Sürdülär tarlovlar, da tiktilär borlalıxlar, da ettilär yemiş hasillärindän kendiläriniñ.

³⁸Alışladı alarni, da arttilär asrı, da hayvan-ları alarniñ eksilmädilər.

³⁹Eksildilər alar da çıynaldılar tarlıxlarından yamanlıxniñ da totxarlıxniñ.

⁴⁰Keldi risvaylıxka üstnä buyruçılariniñ alarniñ, bularttı alarni yabanlıxta da dügül yolun-da.

⁴¹Boluştu yarlıniñ miskinlikinä, yol körgüzdü, neçik çoyunlarına, dżinsiniñ alarniñ,

⁴²Körgäylär toyrular da färäh boldular, da bar(153r)ča töräsiz yapkay ağıñ kendiniñ.

⁴³Kimdir ağıllı, ki saçlagay bunu da eskä al-gay yarlıyamaçın Eyämizniñ. *Dun 42.*

[Псалом 107/108] 107

¹Alışi saymosnuñ Tawit'niñ, 107.

²Hadirdir yüräkım benim, Teñri, hadirdir yü-räkım benim alışlama da saymos aytma saña haybatım bilä benim.

³Oyanıñız, haybatım benim, oyanıñız saymos bilä da alış bilä, da men oyanırmen ertäräk.

⁴Xosdovanel bolıyım saña çoyovurt arasına, Biy, da saymos aytıyım saña dżinslar arasına.

⁵Ulu boldu çaç kökkä diñrä yarlıyamaçın se-niñ, çaç bulutka diñrä könülükün seniñ.

⁶Biyiklänip sen köktä, Teñri, barča yerdä-dir haybatıñ seniñ.

(153v) ⁷Neçik çutçarıldılar sövüklüläriniñ seniñ, tırgız oñuñ bilä seniñ da işit bizgä.

⁸Teñri sözlädi arilikindän kendiniñ: «Biyik bolıyım, ayırıyım Siwk'emni da tüzlärin otaxlarga açıyım.

⁹Menimdir Kayajət ulusu, da menimdir Manase, Ep'rem çuvatlatuçisi başımnıñ menim.

Juta çanıñ menim, ¹⁰Movap tegänäsi umsamniñ menim.

Jetomadan tüzätiyim barganıñni menim, da maña özgä džinslar hnazant boldular».

¹¹Kim eltkäy meni şahärgä bek, yaçom kim yol körgüzüçi bolgay maña çax Jetovmaga?

¹²Ki dügül mi sen, Teñri, ki çaysi ki kerı ettiñ bizni da çıymadıñ, Teñri, çuvatimiz bilä bizim?

(154r) ¹³Ber bizgä boluşluç tarlıçta, ki yalyandır çutçarmaçı adamniñ.

¹⁴Teñri bilä etiyiç çuvatni, da ol uyatlı etkäy duşmanlarimizni bizim. *Dun 14.*

[Псалом 108/109] 108

Yeñmäx üçün. Saymos Tawit'niñ. 108.

¹Teñri alıışima menim! tiyilmagin, ²zera ayzi yazıçlıniñ, ayzi hilläliniñ açıldı üstümä menim.

Sözlädilər mendän til bilä hilläli ³ da sözü bilä körälmäxsisizliçniñ çapsadılar meni.

Çarıştılar menim bilä heç yergädän, ⁴ornuna süvükümnüñ menim çıçara berirlär edi meni, evet men alıışta bolur edim.

⁵Tölädilər maña yamanni ornuna yaçşisiniñ, körälmäxsisizliçni ornuna süvükümnüñ menim.

⁶Turçuz üstünä aniñ yazıçlı şaytanni, turgay (154v) sayına aniñ.

⁷Yarçusundan kendiniñ çıçkay suçlu, da alıışı aniñ yazıçka çaytkay.

⁸Bolgay künläri aniñ eksik, da tärmanin aniñ — ani özgä eltkäy.

⁹Bolgay oylanları aniñ öksüz, da çatunu aniñ [tul], ¹⁰taygaylar, teşkirilgäylär oylanları aniñ, klänçi bolgaylar da çıçkaylar turmaçlarında kendiläriniñ.

¹¹Tergägäy ötünç berüçi barça nemäsin aniñ, çaraçlagaylar yatlar çazyançin aniñ.

¹²Tapulmagay boluşuçi anar, da kimsä yarlıyagay üsnä öksüzläriniñ aniñ.

¹³Bolgay oylanları aniñ tas bolmaçka, da džinstan buzulgay atı aniñ.

(155r) ¹⁴Ançaylar yazıçin atalariniñ aniñ alnina Eyämizniñ, da yazıçı anasınıñ aniñ buzmagay ¹⁵da bolgay alnina Eyämizniñ här sahat.

Tas bolgay anda anmaçlıçı aniñ ornuna, ki anmadı etmä yarlıyamaçni,

¹⁶Xuvçay adamni miskinni da yarlini öldürmä ani, ki aşaytir yüräk bilä.

¹⁷Süvdü çarıışni — da çıçkay anar, klämädi alıışni — yıraç bolgay andan.

¹⁸Kiydi çarıışni, neçik tonnu, kirgäy, neçik suv, çarınına aniñ da, neçik çet, sövüklärinä aniñ.

¹⁹Bolgay anar neçik ton, ki kiyär, neçik çuşaç, ki baylandı här kez belinä.

²⁰Bu işidir alarniñ, çaysi ki yamanlamaçta edilär menim üçün Biygä da çaysiläri ki sözlärlär edi yaman džanıñ üçün menim.

(155v) ²¹Evet sen, Biy, Biy, etkin menim bilä atıña körä seniñ, zera tatlıdır yarlıyamaçıñ seniñ, da çutçar meni, ²²zera yarlı da klänçimen men.

Yüräkim menim müşçülländi çarınımda menim, ²³ da men, neçik gölgä, atılğanıma menim, eksildim da silkindim, neçik sarinçça.

²⁴Tizlärim menim çaçaklandı (saçlamaçtan) oruçtan, da tenim menim özgä rängli boldu yaydan.

²⁵Boldum men taba alarga, kördülär meni da teprättilər başların kendiläriniñ.

²⁶Boluş maña, Biy Teñrim menim, da çutçar meni yarlıyamaçıña körä seniñ.

²⁷Tanıçaylar, ki çoluñ seniñ budur da sen, Biy, ettiñ bunu.

²⁸Alar çarıçlarlar, da sen alıışlarsen, çaysiläri ki turupturlar üstümä menim, uyat kötürgäy- (156r)lär, evet çuluñ seniñ färäh bolgay sendä.

²⁹Kiyçäylär uyatni, çaysiläri ki yaman sözdä edilär džanıñ üçün menim, da kiyçäylär, neçik yapov tonnu, uyatın kendiläriniñ kendiläri üstnä.

³⁰Evet men çosdovanel bolıyım Biygä asrı ayçim bilä menim, içinä köplärniñ alıışliyım seni.

³¹Ki turdu ol sayına yarliniñ, çutçarma meni andan, çaysiläri ki çuvarlar džanıñni menim. *Dun 28.*

[Псалом 109/110] 109

Saymos Tawit'niñ, 109.

¹Aytti Biy Biyimä menim: Oltur sayıma menim, çax çoyıyım duşmanlarıñni seniñ başçıç ayaçlarıña seniñ.

²Tayaçin çuvatniñ yebergäy saña Biy Siondan, da eyälik etsärsen sen arasına duşmanlarıñniñ seniñ.

(156v) ³Seniñ bilädir maña başlanganı künlärniñ çuvattan roskoşuna ariläriñniñ seniñ; çarından ilgäri, ne ki Çolpan yolduzu, toçurdum seni.

⁴Ant içti Biy da dügül dayı pošman bolsar, zera sensen k'ahana menjilik yergäsindän Mełk'ise-tegniñ, ⁵da Biy sayıña seniñdir.

Uvatkay küñünä öçäşmäçniñ çanlarıñni, ⁶yarçular dinsizläriñni, da köp etär tövüglänläriñni, da uvatkay başların köplärniñ yerdä,

⁷Çaylarıñni yolda içirgäy, bunuñ üçün dä biyik etkäy başların. *Dun 6, p'ark' 48 dundir.*

[Псалом 110/111] 110

Aləluia, 110.

¹Xosdovanel boliyim saña, Biy, bar yüräkim bilä menim, sayışına toyrularniñ, yiyinina. (157r)

²Uludur işlari Eyämizniñ, da terğalgändir barçada erki anıñ.

³Tarunmaxlıx da könänmäxlıxtir işlari anıñ, toyruluxu anıñ xalir meñi meñilik.

⁴Añmaxlıx etti tamaşalarına kendiniñ toyrularğa, yarlıyovuçi, şayavatlıdır [Biy], ⁵yemäk berir xorçkanlarına kendiniñ.

Añdı meñiliktän niyätin kendiniñ, ⁶xuvatın işläriñ kendiniñ simarladı žoyovurtuna kendiniñ —

Bermä alarga meñärmäxın dinsizläriñ. ⁷Da işlari xollariniñ anıñ toyruluğ da könülüktür.

Inamlıdır lar barça buyruqları anıñ, ⁸toxtalıptir meñi meñilik, etilıptir könülük bilä da toyruluğ bilä.

(157v) ⁹Xutxarılmıxlıx yeberdi Biy žoyovurtuna kendiniñ, simarladı meñilik niyätin kendiniñ ari, da xorçuludur atı anıñ.

¹⁰Başlanganı saxtlıxniñ xorçusu Eyämizniñ, ağıl yağşı barçasına, çaysıları ki etärlär anı, da alıñı anıñ xalir meñi meñilik. *Dun 8.*

[Псалом 111/112] 111

Aləluia. San 111.

¹Sanlıdır adam, ki xorçar Eyämizdän, buyruğun anıñ ol klär asrı.

²Xuvatlı bolgay yerdä züryätı anıñ, da dżinsı toyrularniñ alıñlangay.

³Haybat da ululuğ bardır övünä anıñ, toyruluğu anıñ xalir meñi meñilik.

⁴Saçtı çaramyuluğta yarıx toyrularğa, yarlıyovuçi şayavatlı da toyrudur Biy.

(158r) ⁵Tatlı adam yarlıyar da berir ötünç, ornatır sözüñ kendiniñ yarıyuda, ⁶zera meñilik ol seskänmäğäy.

Jışadag meñilik bolgay toyrı, ⁷çuvdan ya slavadan yamandan ol xorçmagay.

Hadırdır yüräki anıñ umsanma Teñrigä.

⁸Toxtalıptir yüräki anıñ, da ol xorçmagay, neğä diñrä körgäy duşmanların kendiniñ.

⁹Tayıttı da berdi yarlılarga, toyruluğu anıñ xalir meñi meñilik, da münüzü anıñ biyik bolgay haybat bilä.

¹⁰Yazıxlı körgäy da öçäşkäy, tişlärin kendiniñ çirdzıldatkay da erigäy, da suçlançı yazıxlarnıñ tas bolgay. *Dun 10.*

[Псалом 112/113] 112

Aləluia. San 112.

¹Alıñılañız, oylanlar, Biyni da alıñılañız atın Eyämizniñ.

(158v) ²Bolsun atı Eyämizniñ alıñılı mundan soñra çax meñilikkä diyin.

³Günäşniñ çıxkanından çax kirgäninä diñrä günäşniñ alıñılıdır atı Eyämizniñ.

⁴Biyiktir üstnä barça dżinslarınıñ Biy, da köktädir haybatı anıñ.

⁵Kimdir — neçik Biy Teñrimiz bizim, biyikliktä turgan, ⁶da aşaxlanganların körär köktä da yerdä;

⁷Turıyuzur miskinni yerdän da biyik etär barça zabunlarını çöplüktän;

⁸Olturıyuzur alarnı buyruğçılar buyruğçılar bilä žoyovurtuna kendiniñ;

⁹Turıyuzur toyrımaganni övdä färâh köñül bilä, neçik ana, oylanlarına sövüngän?

[Псалом 113/114] 113

Aləluia, 113.

(159r) ¹Çıxkanı İsrajelniñ Misirdan, övündän Jagopnuñ, yiyinından özgä dżinslarınıñ,

²Boldu Dżuvutluğta ariliki anıñ da İsrajeldä buyruğu anıñ.

³Teñiz kördü da çaçtı, da Ortanan anda çayttı.

⁴Taylar, süvününüz, neçik xoçlar, da örlär — neçik hozular çoyunlarınıñ.

⁵Nedir saña, teñiz, kimni kördünüz da çaçtıñ? Ya sen, Jortanan, nek çayttıñ anda?

⁶Taylar, sövününüz, neçik xoçlar, da örlär — neçik hozuları çoyunlarınıñ.

⁷Yüzündän Eyämizniñ seskändi yer, yüzündän Teñrisiniñ Jagopnuñ,

⁸Kim çaytardı taşni ayın suvlarga da çayani çovrağ közlärinä.

[Псалом 113/115]

^{9/1}Dügül bizgä, Biy, (159v) dügül bizgä, yoçsa atıña seniñ bergin haybatni yarlıyamağın üçün da könülükün üçün seniñ.

^{10/2}Bolmagay çaçan aytkaylar dinsizlärdä, ki: «Xanıdır Teñrisi alarnıñ?»

^{11/3}Teñrimiz bizim köktä da yerdä, barça, çaysi nemäni klädi, da etti.

^{12/4}Gurk'ları dinsizläriñ altın da kümüştür, çol işläridir oylanlarınıñ adamlarnıñ.

^{13/5}Ayızları bardır, da sözlämäslär, közləri bardır, da körmäslär.

^{14/6}Xulaqları bardır, da işitmäslär, burunları bardır, da iskämäslär.

^{15/7}Xolları bardır, da çarmalamas, ayaxları bardır, da barmaslar, da yoçtur avaz ovurtlarına alarnıñ.

^{16/8}Oçşaş alarga bolgaylar, çaysıları ettilär alarnı, da barçası, ki umsanıptırlar alarga.

(160r) ^{17/9}Övü İsrajelniñ umsandı Biygä, boluşçısı, yöpsünövlüdür alarga.

^{18/10}Övü Aharonnuj umsandî Biygä, boluşuçi, sijnarlıxtir alarga.

^{19/11}Xorçkanları Eyämizniñ umsandılar Biygä, boluşuçi da çutçaruçisidir alarniñ.

^{20/12}Añdi bizni Biy da alýişladı bizni, alýişladı Biy övün İsrajelniñ, alýişladı Biy övün Aharonnuj.

^{21/13}Alýişladı Biy çorçkanların kendiniñ, kiçilärin da ulularin.

^{22/14}Arttirgay sizgä Biy, sizgä da oylanlarinjizga siziñ.

^{23/15}Alýişlisiz siz Eyämizdän, ki etti köknü da yerni.

^{24/16}Kökü köknüñ Eyämizniñdir, da köknü [=yerni] berdi oylanlarına adamlariniñ.

^{25/17}Dügül ki ölülär alýişlarlar seni (160v) da dügül barçası, çaysi ki enärlär tamuxka.

^{26/18}Yoçsa, tirilär, alýişliyiç seni, Biy, bundan soñra diyin. *Dun 26, p'ark' 52 dun.*

[Псалом 114/116] 114

Alëluia. San 114.

¹Sövdüm, ki işitkây Biy avazına alýişimniñ benim, ²ki aşaxlattı çulaxın kendiniñ maña, da men künümä benim sarnadım añar.

³Dolaştılar çövrämä inççamaçı ölümniñ, da totçarliçi tamuxnuñ tapti meni.

Tarlıçni da tiçizliçni taptim, ⁴da atin Eyämizniñ sarnadım.

Kim, Biy, çutçarir džanımnı benim? ⁵Yarliyo-vuçi Teñrimiz bizim yarlıyar, ⁶da saçlar oylanlarnı Biy.

Men aşax boldum, da Biy tircizdi meni, ⁷çayt, džanımnı benim, tinçliçiña seniñ, zera Biy bolu(161r)ştu maña.

⁸Xutçardı džanımnı benim ölümdän, közläriniñ yaşlardan da ayaxlarimni benim taymaçtan, ⁹biyançli boliyim alnına Eyämizniñ yerindä tirilärniñ. *Dun 6.*

[Псалом 115/116] 115

Alëluia, 115.

^{1/10}Inandım, çaysi ki dä sözlädım, da men aşax boldum asri.

^{2/11}Men ayttım tamaşalanganıma benim, ki barça adam yalyandır.

^{3/12}Ne beriyim, Biy, övünä Eyämizniñ barçadan, çaysi ki berdi maña?

^{4/13}Ayaçın çutçarıлмаçniñ yöpsüniyim da atına Eyämizniñ sarniyim.

^{5/14}Alýişimni benim Eyämizgä beriyim alnına barça çoyovurtunuñ aniñ.

^{6/15}Özdändir alnına Eyämizniñ ölümü ariläriniñ kendiniñ! ^{7/16}Ey, Biy, men çuluñ seniñmen, çuluñ da oç(161v)lu çaravaşiniñ seniñ.

Kestiñ baylarimni benim, ^{8/17}saña suniyim çurbanların alýişniñ da atin Eyämizniñ sarniyim.

^{9/18}Alýişimni benim Eyämizgä beriyim alnına barça çoyovurtunuñ aniñ ^{10/19}köşkünü, övünä Eyämizniñ da içiña seniñ, Jerusaçem. *Dun 8.*

[Псалом 116/117] 116

Saçmos, tañlama da maçtovlu, könülätkän ari vartabedlärdän, sargawak vartabed da Johanç Karneçiniñ.

¹Alýişlaniz Biyni, barça džinslar, ögünüz ani, barça çoyovurtlar.

²Xuvatlangay yarlıyamaçi aniñ üstümüzgä bizim, könülükü Eyämizniñ çalgay meçilik. *Dun 2.*

[Псалом 117/118] 117

Alëluia.

¹Xosdovanel bolunuz Eyämizgä, ki yaçşidir, ki meçiliktir yarlıyamaçi aniñ.

²Aytçay övü İsrajelniñ, ki yaçşidir, (162r) ki meçiliktir yarlıyamaçi aniñ.

³Aytçay övü Aharonnuj, ki meçiliktir yarlıyamaçi aniñ.

⁴Aytçaylar çorçkanlar Eyämizniñ, ki yaçşidir, ki meçiliktir yarlıyamaçi aniñ.

⁵Tarlıçta sarnadım Biygä, da işitti maña avlaç.

⁶Biydir benim boluşuçim, da men çorçmandır, ki: ne etkây maña adam?

⁷Biydir benim boluşuçim, da men köriyim duşmanlarimni benim.

⁸Yaçşidir umsanma Biygä, ne ki umsanma adamlarga, ⁹yaçşidir umsanma Biygä, ne ki umsanma buyruçilarga.

¹⁰Barça džinslar kezdilär çövrämä, da atı bilä Eyämizniñ yeñdim alarnı.

¹¹Kezmäç bilä kezdilär çövrämä da çapsadılar meni birgä, da atı bilä Eyämizniñ yeñdim alarnı.

(162v) ¹²Kezdilär çövrämä, neçik çulular, yandılar, palayladılar, neçik tegänäklär otta, da atı bilä Eyämizniñ kerı ettim alarnı.

¹³Keri bolganıma türtündüm da boldum yovuç yixılmaçka, da Biy yöpsündü meni.

¹⁴Xuvatım benim da boluşuçim benim Biy, da boldu maña çutçarmaçlıçka.

¹⁵Avaz sövünçlükniñ, çutçarıлмаçniñ otaçına toyrularniñ.

Oñu Eyämizniñ etti çuvatni, ¹⁶oñu Eyämizniñ biyik etti meni, da oñu Eyämizniñ etti çuvatni.

¹⁷Ölmiyim, yoçsa tiriliyim da aytiyim işin Eyämizniñ.

¹⁸Ögüt bilä ögütlädi meni Biy da ölümgä çixara bermädi.

¹⁹Açinjiz maña eşikni toyruluçnuñ, ki kirgäy-men anda da çosdovanel (163r) boliyim Eyämizgä.

³⁷Xaytar közümnü benim, ki körmägäy men heçlikni; yoluña seniñ tırgız meni.

³⁸Toxtat xuluña seniñ sözüñnü seniñ, çorxuñ seniñ.

³⁹Çixar mendän tabalanmaçni, çaysi ki sayındim, zera yaruñ seniñ tatlidir.

⁴⁰Ošta suxländim buyruxuña seniñ, toyrulu-xuñda seniñ tırgız meni.

yaw

⁴¹Kelgäy üstümä benim yarlıyamaçin seniñ, Biy, da xutçarmaçin seniñ sözüñä körä seniñ.

⁴²Beriyim dzuap, çay(166v)sıları ki tabalarlar meni söz bilä, zera men sözüñä seniñ umsandim.

⁴³Keri etmägin ayzımdan benim söznü [=sözün] könülükñü çax asrı, zera könülükñü seniñ umsandim.

⁴⁴Saxladim orenk'inini seniñ hər sahat, meñilik da meñi meñilik.

⁴⁵Barir edim men avlaçlıxta, zera buyruxuñnu seniñ izdädim.

⁴⁶Sözlär edim tanıçlıçinñi seniñ alnına çanlarñiñ da uyalmas edim.

⁴⁷Sayışlar edim buyruxuñnu seniñ, çaysi ki sövdüm.

⁴⁸Kötürdüm çollarimni benim, çaysi ki sövdüm, da buyruxuñnu seniñ da sayışlar edim toyrulu-xuñnu seniñ.

ze

⁴⁹Anğin sözün xuluñnuñ seniñ, çaysi ki umsa-lattin meni.

(167r) ⁵⁰Bu övündürgäy meni aşıçlıçimda benim, zera sözüñ seniñ tırgızdi meni.

⁵¹Öktämlär egriländilər maña asrı, evet orenk'indän seniñ men sapladim [=sapmadim].

⁵²Anđim könülükñü seniñ meñilik, Biy, da övündüm.

⁵³Xayyu tuttu meni yazıçlılar üçün da çaysi-ları çoydular orenk'inini seniñ.

⁵⁴Ögövlüdür maña könülükñü seniñ yerinä çarıblıçimniñ benim.

⁵⁵Anđim keçä atinñi seniñ, Biy, da saxladim orenk'inini seniñ.

⁵⁶Bu boldu maña yol tırlıkkä, ki toyrulu-xuñnu seniñ izdädim.

Aləluia.

çet'

⁵⁷Payim benim sensen, Biy, ayttim, saxlama orenk'inini seniñ.

⁵⁸Yalbardim yüz(167v)ünñü seniñ tügäl yürä-kim bilä benim, yarlıya maña sözüñä körä seniñ.

⁵⁹Sayışladim yolumnu benim da çaytardim ayaçlarimni benim tanıçlıçinña seniñ.

⁶⁰Hadirländim da müşçüllänmädim, ki sax-ladim buyruxuñnu seniñ.

⁶¹Bayi yazıçinñi çürgäldi üstümä, da orenk'inini men unutmadim.

⁶²Yarimkeçädä turar edim çosdovanel bolma Biygä könü toyrulu-xuñ üçün seniñ.

⁶³Ülüslü edim men barça çorçkanlarin bilä se-nin, çaysıları ki saxlaptir buyruxuñnu seniñ.

⁶⁴Yarlıyamaçı bilä Eyämizniñ tolu boldu yer. Toyrulu-xuñnu seniñ övrät maña.

deť

⁶⁵Tatlilixni ettiñ xuluñ bilä seniñ, Biy, sözüñä körä seniñ.

(168r) ⁶⁶Tatlilixni, ögütnü da bilmäçni övrät maña, zera buyruxuñnu seniñ men saxladim.

⁶⁷Negä diñrä aşıçlanmiyir edim men, yazıçlı men, bunuñ üçün sözüñnü seniñ saxladim asrı.

⁶⁸Tatlisen sen, Biy, tatlilixin bilä seniñ övrät maña toyrulu-xuñnu seniñ.

⁶⁹Arttilar mendä töräsizliklər öktämlärniñ, evet men bar yüräkim bilä benim tergädim buyru-xuñnu seniñ.

⁷⁰Uyudu, neçik süt, yüräkləri alarñiñ, evet men orenk'inini seniñ sözlädim.

⁷¹Yaşidır maña, ki aşıç ettiñ meni, neçik öv-rängäy men toyrulu-xuñnu seniñ.

⁷²Yaşidır maña orenk'i ayzi(168v)ñniñ seniñ, ne ki miñläri altinñiñ da kümüşñü.

jot

⁷³Xollarin seniñ ettilär da yarattilar meni, açilli etkin meni, da övräniyim buyruxuñnu seniñ.

⁷⁴Xorçuçılarin seniñ körgäylär meni da färâh bolgaylar, zera men sözüñä seniñ umsandim.

⁷⁵Tanıdim, Biy, ki toyruluç bilädır yaruñ se-nin, könü aşıçlattin meni.

⁷⁶Bolgay yarlıyamaçinñi seniñ övündürmä meni, sözüñä körä seniñ, xuluñnu seniñ.

⁷⁷Kelgäy maña şayavatın seniñ, da tiriliyim, zera orenk'in seniñ sözüñ benim edi.

⁷⁸Uyalgaylar öktämlär, çaysıları ki heç yergä-dän egrı boldular maña, evet men çayyurdum buyru-xuña seniñ.

(169r) ⁷⁹Ögütlägäylär meni çorçkanlarin se-nin, da çaysıları tanırlar tanıçlıçinñi seniñ.

⁸⁰Bolgay yüräkim benim zaçalsız toyrulu-xuña seniñ, ki uyalmagaymen.

k'ap'

⁸¹Küsändi dżanim benim xutçarmaçinña se-nin, zera men sözüñä seniñ umsandim.

⁸²Baxtilar közlärım benim sözüñä seniñ, ayt-tim: çaçan övündürgäy meni?

⁸³Boldum men neçik tulxuç ayazlıxta, zera toyruluxuñnu seniñ unutmadım.

⁸⁴Ne çadardır künləri xuluñnuñ seniñ? Xaçan etsärsen maña könülükni çuvuçılarımdan benim?

⁸⁵Ayt kaylar maña orenk'sizlar sayışların, evet dügül neçik orenk'ini seniñ.

(169v) ⁸⁶Barça simarlaganıñ seniñ könüdürlär; heç yergädän çuvdular meni; boluş maña.

⁸⁷Azulaç dayın — da tas etärlär edi meni yerdä, yoçsa men çoymadım buyruxuñnu seniñ.

⁸⁸Yarlıyamaçıña körä seniñ tırgız meni, da saçlıyım tanıxlıxın ayzıñniñ seniñ.

İamir [= İamit]

⁸⁹Meñilik, Biy, sözün seniñ bardır köktä, ⁹⁰džinstan çax džinskadır könülükün seniñ.

Toxtattın yerni, bardır da çalır.

⁹¹Buyruçuña seniñ çalır kündüz, zera barça xuluñ seniñdir.

⁹²Eğär ki orenk'ini seniñ sözüm benim bolmasa edi, ertäräk dayın, hälbät, tas bolup edim aşaçlıxımda benim.

⁹³Meñilik unutmiyim toyruluxuñnu seniñ, zera (170r) alar bilä tırgızdın meni.

⁹⁴Seniñmen men, da tırgız meni, ki toyruluxuñnu seniñ izdädım.

⁹⁵Evet maña egländilär yazıxlılar tas etmäğä, ki tanıxlıxıñni seniñ men eskä aldım.

⁹⁶Barça tüğällikniñ kördüm soçyusun, asrı avlaç edilär maña simarlaganıñ seniñ.

mim

⁹⁷Neçik süvdüm orenk'ini seniñ, här kez sözlärım benim edi.

⁹⁸Ne ki duşmanlarım benim, açıllı ettiñ meni, zera simarlaganıña seniñ meñilik benim edi.

⁹⁹Artıç, ne ki barça, övrätüçilärımdän benim açıllı boldum, zera tanıxlıxıñ seniñ sözlärım benim edi.

¹⁰⁰Artıç çartlardan açıllı boldum, zera buyruçuñnu seniñ terğädım.

(170v) ¹⁰¹Barça yollarından yamanların tiydım ayaxlarımni benim, neçik ki saçlagaymen sözüñnü seniñ.

¹⁰²Könülüküñdän seniñ men sapmadım, zera sen orenk'inä bilüçi ettiñ meni.

¹⁰³Neçik ki tatlıdır tañlayıma benim sözlärini seniñ, ne ki çibal ayzımda benim.

¹⁰⁴Barça buyruçuñdan seniñ añlap körälmädım barça yolların yamanların, zera sen orenk'inä bilüçi ettiñ meni.

nun

¹⁰⁵Çıraxtır sözün seniñ ayaxlarıma benim da yarıç berir izlärımä benim.

¹⁰⁶Ant içtim da toxtattım, ki saçlagaymen barça könülükün toyruluxuñnuñ seniñ.

¹⁰⁷Aşaç boldum çax asrı, Biy, tırgız meni sözüñjä körä seniñ.

(171r) ¹⁰⁸Erkinä ayzımnıñ benim biyängin, Biy, da könülüküñnü seniñ övrät maña.

¹⁰⁹Džanıñ benim çoluña seniñdir här sahat, da orenk'ini seniñ men heç unutmadım.

¹¹⁰Xoydular maña yazıxlılar sirtmaç, buyruçuñdan seniñ men heç bularmadım.

¹¹¹Meñärdim tanıxlıxıñni seniñ meñilik, zera sövünçlüktür yüräkımä benim.

¹¹²Aşaçlattım yüräkımni benim etmä toyruluxuñnu seniñ meñilik tölöv üçün.

samk'at'

¹¹³Töräsizlärni körälmädım, da orenk'ini seniñ sövdüm.

¹¹⁴Boluşuçım da çutçaruçım benim sensen, da men sözüñjä seniñ umsandım.

(171v) ¹¹⁵Keri boluñuz mendän, yamanlar, da tergiyim buyruçuñ Teñrimniñ benim.

¹¹⁶Boluş maña sözüñjä körä seniñ, da tırgız meni, da uyatlı etmäğäysen meni umsandan benim.

¹¹⁷Boluş maña, da abragın meni, da aşaçlanıyım könülüküñjä seniñ här sahat.

¹¹⁸Risvayladıñ barçasın, çaysı ki çayın boldular toyruluçuña seniñ, zera egirlik bilä edilär sayışları alarnıñ.

¹¹⁹Keçövlü hesepländım barça yazıxlıların yerniñ, anıñ üçün sövdüm buyruçuñnu seniñ.

¹²⁰Xadagın çorçuñ bilä seniñ tenimni benim, zera yarıçuñdan seniñ çorçtum asrı.

ej

Aleluia.

¹²¹Ettım könülüküñnü da toyru(172r)luçuñnu; çixara bermäğın meni çoluna çüstüçilärımniñ benim.

¹²²Yöpsün çuluñnu seniñ yaxşılıçka, ki bolmay öktämlär çiyiçlagaylar meni.

¹²³Egländilär közlärım benim çutçarmaçıña seniñ, Biy, da sözüñä toyruluxuñnuñ seniñ.

¹²⁴Et çoluña seniñ yarlıyamaçıña körä seniñ, toyruluxuñnu seniñ övrät maña.

¹²⁵Xuluñ seniñmen men, açıllı etkin meni, da tanıyım tanıxlıxıñni seniñ.

¹²⁶Vaxttır çuluç etmä Biygä: tiydılar orenk'ini seniñ.

¹²⁷Bunuñ üçün sövdüm buyruçuñnu seniñ, ne ki barça altunnu da dibazionnu.

¹²⁸Barça buyruçuñ seniñ oñarıldılar maña, ki körälmädım yolun yamanların.

(172v) **p'e**

¹²⁹Tamaşalidir tanıxlıxıñ seniñ, bunuñ üçün sövdü alarnı dżanım benim.

¹³⁰Belgilisi sözləriñniñ yarıxlı da axıllı etär oylanlarnı.

¹³¹Ayzımnı benim açtım da aldım dżannı, buyruxuña seniñ hasrät boldu dżanım benim.

¹³²Baxkın maña da yarlıya maña, könülükünä körä sövüçläriñniñ atıñni seniñ.

¹³³Yolumnu benim toyru etkin maña sözüñä körä seniñ, da eyälik etmäğäylär maña barça yazıxlar.

¹³⁴Xutxar meni iftirasından adamlarnıñ, da saxlıyım buyruxuñnu seniñ.

¹³⁵Körgüzgin yüzüñnü seniñ xuluña seniñ da övrät maña toyruluxuñnu seniñ.

(173r) ¹³⁶Axın suvlar endilär közlärimdän benim, ki saxlamadılar orenk'iñni seniñ.

dzate

¹³⁷Toyruşen sen, Biy, da toyrudur yaryuñ seniñ.

¹³⁸Simarladıñ toyruluxnu tanıxlıxıñniñ seniñ, da könüdü asrı.

¹³⁹Oprattı meni paşillikiñ seniñ, zera unuttular sözüñnü seniñ duşmanlarım benim.

¹⁴⁰Taňlamadır sözüñ seniñ asrı, da xuluñ seniñ sövdü bunu.

¹⁴¹Oylanmen men da heç bolgan, da toyruluxuñnu seniñ men unutmadım.

¹⁴²Toyruluxuñ seniñ toyrulux meñilik, da orenk'iñ seniñ könüdü.

¹⁴³Tarlıx da totxarlıx taptılar meni, da simarlaganıñ seniñ sözüm benim edi.

(173v) ¹⁴⁴Toyrulux bilädır tanıxlıxıñ seniñ, meñilik axıllı etkin da tırgiz meni.

gop'

¹⁴⁵Sarnadım saña bar yüräkım bilä benim, işit maña, Biy, zera toyruluxuñnu seniñ izdädım.

¹⁴⁶Çaxırdım saña, da xutxar meni, da saxlıyım tanıxlıxıñni seniñ.

¹⁴⁷Ertäländım, vaıtsız çaxırdım; da men sözüñä seniñ umsandım.

¹⁴⁸Ertäländilär közlärim benim, ertäräk sözlämä maña sözüñnü seniñ.

¹⁴⁹Avazıma benim işitkin, Biy, yarlıyamaña körä seniñ, Biy, könülükünä seniñ tırgiz meni.

¹⁵⁰Yuvuxlattılar maña xuvuçılarım benim [töräsizlikni], zera orenk'iñdän seniñ yıraç boldular.

(174r) ¹⁵¹Yuvuxsen sen, Biy, da barça buyruxlariñ seniñ könüdürlär.

¹⁵²İlgärtin tanıdım tanıxlıxıñdan, ki meñilik toxtattıñ alarnı.

reş

¹⁵³Körgin aşaxlanganımnı benim da xutxar meni, ki orenk'iñni seniñ men unutmadım.

¹⁵⁴Yaryula yaryumnu benim, da xutxar meni, da sözüñä körä seniñ tırgiz meni.

¹⁵⁵Yıraxtır yazıxlılardan xutxarmaıxlıx, zera könülükünü saxlamadılar.

¹⁵⁶Şayavatıñ seniñ köptür, Biy, könülükünä körä seniñ tırgiz meni.

¹⁵⁷Köplärdir, ki xuvıyırılar da indzıtiyırılar meni, tanıxlıxıñdan seniñ men sapmadım.

¹⁵⁸Baxar edım dżig(174v)ärsizlär üstnä da opranıñ edım, ki simarlaganıñni seniñ saxlamadılar.

¹⁵⁹Kör, zera buyruxuñnu seniñ sövdüm, Biy, yarlıyamaña bilä seniñ tırgiz meni.

¹⁶⁰Başlanganı sözləriñniñ seniñ könülüktir, meñiliktir barça könülüküñ toyruluxuñnuñ seniñ.

şin

¹⁶¹Buyruxçılar sürdülär meni heç yergädän, da sözləriñdän seniñ xorxtu yüräkım benim.

¹⁶²Süvündüm men sözüñdä seniñ, neçik ol, ki tapar talan xırilgan çerüvnüñ köp.

¹⁶³Yazıxni körälmädım da heç ettim, da orenk'iñni seniñ sövdüm.

¹⁶⁴Yedi kerät kündä alyişliyım seni könülüküñ da toyruluxuñ üçün seniñ.

¹⁶⁵Eminlik köptür (175r) alarga, xaysi ki sövürlär orenk'iñni seniñ, da yoxtur alarda azmaıxlıx.

¹⁶⁶Tözdüm xutxarmaña seniñ, Biy, da buyruxuñnu seniñ sövdüm.

¹⁶⁷Saxladı dżanımnı benim tanıxlıxıñ seniñ, da sövdü alarnı asrı.

¹⁶⁸Saxlıyım buyruxuñnu da tanıxlıxıñni seniñ, zera barça yollarım benim alniña seniñdir.

t'aw

¹⁶⁹Yuvuxlangay xoltxam benim alniña seniñ, Biy, sözüñä körä seniñ axıllı etkin meni.

¹⁷⁰Kirsın alyişim alniña seniñ, Biy, da sözüñ bilä seniñ xutxar meni.

¹⁷¹Axtırgay erinlärim benim alyişıñni seniñ, xaçan övrätsän maña toyruluxuñnu seniñ.

¹⁷²Sözläsin tilim men(175v)im sözüñnü seniñ, zera barça simarlaganıñ seniñ toyrulux bilädır.

¹⁷³Bolsun xoluñ seniñ tırgizmä meni, zera buyruxuñnu seniñ tañladım.

¹⁷⁴Suxlandım xutxarmaña seniñ, Biy, da orenk'iñ seniñ sözüm benim edi.

¹⁷⁵Tirilgäy dżanımnı benim, alyişlagay seni, da könülüküñ seniñ boluşkay maña.

¹⁷⁶Bulardım men, neçik xoy tas bolgan, izdä xuluñnu seniñ, zera buyruxuñnu seniñ men unutmadım. P'arık' 56 dun.

Алыш Esaји markareниң
[Исаия 42: 10-13; 45: 8:
Песнь избавления]

^{42:10}Алышланъиз Теңри алыш билә яңи, zera buy-
руху аниң биыкликтә һайбатланыйыр,

Da atı аниң һайбатлидир хирийиндан чах хирийина
yerniң,

(176r) Kimlär ki enärlär edi теңизгә кемиләр
билә, otraçlar da barça turuçилары аларниң алар билә.

¹¹Färâh болгай пуста лих да барча туручилары
kendiniң, färâh болгайлар böläkläri да avluları Ge-
tarniң, да färâh болгайлар туручилары ҳаяваниң,

Başlarından таыларниң чахиргаyson. ¹²Bergäy-
lär һайбатни Теңригә, да ҳуватлихин аниң otraçлар
aytkayлар.

¹³Biy Теңри ҳувати билә харшилар да келир оyat-
мага оурашнә, турузма бахиллихнә, бирйи tartma,
чахирма üstnä душманларина kendiniң ҳуват билә
köp.

^{45:8}Färâh болгайлар kök yoғartin, да bulutлар
yayış etkäylär тоғрулухну.

(176v) Ахтиргай yer yarliғamaхнә да тоғрулу-
хуңну barabar ахтиргай. *Dun 8.*

Алыши Jovnan markareниң
[Иона 2: 3-10:
Молитва Ионы]

³Tarliхимда меним мен Biygä sarnadim, işiti
Teңri tibsizlikinä tamuхнуң чахирмахимда me-
nim.

Işit, Biy, avazıma меним, ⁴ki saldih meni te-
ränlikinä теңизниң, да kezmäxläri irmaхларниң ҳап-
sadilar meni.

Barça yubanmaхлариниң seniң да tolyunлариниң se-
niң keçtilär üstümä меним, ⁵da ayttim, ki salin-
dim ҳайда esä yüzüңдән közläriңниң seniң.

Hali болгай, ki artix бахкаymen dadžariña ari
seniң? ⁶Zera töküldü çövrämä suvlar чах boynuma
dirä меним, да tibsizlär müdarasiz ҳapsadilar
meni.

(177r) Kirdi başim меним ⁷aralarına таылар-
ниң, endim мен teränlikinä yerniң, kördüm bek-
lövlärin аниң, ki edilär neçik хахалар meñilik, да
çixkayлар buzuxluxтан tirlikim меним.

⁸Saņa, Biy Теңрим меним, eksilgäninä dža-
nimniң меним sarnadim да seni, Biy, аңдим, да
kiryäy алышим dadžariña ari seniң.

⁹Zera ҳaysилары сахларлар edi heçlikni да yal-
ғанлихнә, yarliғamaхлариндан kendiläriңниң keri
boldular.

¹⁰Men avazında алышнәниң ҳосdovanel boliyim
saņa, suniyim ҳurban Eyämizgä да түgälliyim ni-
yatimni меним ҳutхармахиña seniң.

(177v) [Псалом 87/88: 3]

³Kelgäylär алышларим меним, Biy, dadžariña
ari seniң, ашахlangay ҳулахиң seniң ҳoltҗama me-
nim, adam sövüçi Biy. Pareҳosluxun".

Bu ganon saғmos 364 дундир.

[Псалом 119/120] 119

¹Tarliхимда меним мен Biygä sarnadim, да
işitti maña Biy, ²da ҳutхарди džanimni меним
erinläriңдән hilläliläriңниң да tilindän yamanlar-
niң.

³Ne берилгәй саña ya ne artkay til hilläli?

⁴Neçik ох ҳуватлиниң, ki suv берiptirlär kömü-
rü билә pälüt аҗаçиниң.

⁵Vay, ki uzaх boldu ҳарiblixim меним! Yer-
lästim мен çatirlar (178r) инда Getarniң.

⁶Köp tänä [tina] turdu boyum меним алар bi-
lä, ҳaysилары ki körälmäs edilär sayliхnә.

⁷Men edim eminlik etüçi, ҳаçан sözlär edim,
оурашиллар edi меним билә. *Dun 6.*

[Псалом 120/121] 120

Алыши asdidžanniң, 120.

¹Kötürdüm közlärimni меним таыларга, ҳай-
дан ki kelgäy maña болушлух.

²Boluşлух maña Eyämizdän kelgäy, ҳaysi ki
etti köknü да yerni.

³Bermägin seskänmäхkä аyaхиңни seniң, да
yuғlamagay közätüçin seniң.

⁴Neçik yuғlamas да ne yuғuga барmas közä-
tüçisi Israjelniң.

⁵Biy saғlagay seni, да Biy yöpsüңgäy оңу билә
ҳолуңуң kendiniң.

⁶Günäş күндüz саña yazixlanmagay, да ne ay
keçä.

(178v) ⁷Biy saғlagay seni barça yamandan,
saғlagay Biy džaniңni seniң.

⁸Biy saғlagay kirgäniңni да çixkaniңni seniң,
mundan soғra чах meñilikкә diңrä. *Dun 8.*

[Псалом 121/122] 121

Алыш asdidžanniң, 121.

¹Färâh boldum мен, kimlär ki аytарлар edi
maña: «Övünä Eyämizniң bariyix biz».

²Yetiškän edilär аyaхларимиз bizim ешиқиндә
seniң, Eрусaғem.

³Eрусaғem yasaldı, neçik šähär, да turmaхı
kendiniң çövräsinä аниң.

⁴Anda çixарлар edi džinsлар, džinsлар Eyämiz-
gä, tanixliхi Israjelniң, ҳосdovanel bolma atina
Eyämizniң.

⁵Anda ҳoyулup edi olturyuçu yarғуnuң, oltur-
yuç ҳoyулған edi övünä Tawitniң.

(179r) ⁶Soruғuz sayliхin Eрусaғemniң да ya-
salmaхin, kimlär ki sövärlär Biyni.

⁷Bolsun eminlik çuvatından seniñ, da yasalmaçı burdžlarınıñ berklikiniñ seniñ.

⁸Xardaşarımız da şıñarlarım üçün bizim, sözliyim eminlikni seniñ üçün, ⁹da övü üçün Eyämiz Tejrimizniñ bizim çolduğ yağşılığni sendän. *Dun 8.*

[Псалом 122/123] 122

Alıış asdidžanniñ.

¹Saşa, Biy, kötördüm közlärimni menim, ki turupsen köktä.

²Neçik közläri çulnuñ çoluna Eyämizniñ kendiniñ, neçik közü çuluğçiniñ çoluna bikäsininiñ kendiniñ,

Ol türlüdür közümüz bizim saşa, Biy Tejrimiz bizim, negä diñrä yarlıyağaysen üstümüzgä bizim.

(179v) ³Yarlıya bizgä, Biy, yarlıya, zera köp tolduğ heçliklär bilä.

⁴Dayın artıç tolundılar boylarımız bizim tabalanmaç bilä, ki tabalarlar edi bizni, da heç tutmaçları bilä öktämlärniñ.

[Псалом 123/124] 123

Erk aştıdžanniñ.

¹Eğär Biy bolmasa edi bizdä, ayt kay Israjel, ²eğär Biy bolmasa edi bizdä,

Turganına adamlarınıñ üstümüzgä bizim ³tirilä klädilär yutma bizni

Öčaşmäxinä yüräklänmäxläriniñ alarnıñ üstümüzgä bizim, ⁴na suvlar da çayda esä boydular bizni,

Ağınlarda aştılar boylarımız bizim, ⁵aştılar boylarımız bizim ağınlarda tüyyisiz.

⁶Alıışlıdır Biy, ki bermädi bizni (180r) ulama tişlärinä alarnıñ!

⁷Džanlarımız bizim çutulduklar, neçik çipçix sırtmaçtan avçılarnıñ.

Sırtmaçı alarnıñ uvaldılar, da biz çutulduğ.

⁸Boluşluğudur bizgä atından Eyämizniñ, ki etti köknü da yerni. *Dun 8.*

[Псалом 124/125] 124

Erk asdidžanniñ, 124.

¹Kim umsanir Biygä, neçik tayi Siovnnuñ, seskänmägäy meñilik, ²çaysi ki turuptur Erusayemdä.

Taylar çövräsinädirlär anıñ, Biy çövräsinädür çoyovurtnuñ kendiniñ bundan soñra çaç meñilikkä.

³Çoymastir Biy tayağın yazıçılarga payına toyrularınıñ, da toyrular salmasınlar çolların kendiläriniñ töräsizlikkä.

(180v) ⁴Yağşı etär Biy yağşılarga da alarga, çaysıları ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

⁵Xaçutlarnı çapsamaç bilä, eltär alarnı Biy alar bilä, çaysıları ki çilinirlar töräsizlikni. Eminlik üstnä Israjelniñ. *Dun 5, p'ark' 40 dun.*

[Псалом 125/126] 125

Alıış asdidžanniñ.

¹Xaytarmaçına Eyämizniñ yasirliğin Siovnnuñ, da bolduğ biz övüngän.

²Ol sahat toldu ayzimiz bizim färählik bilä da tilimiz bizim sövünçlük bilä;

Ol sahat ayt kaylar dinsizlär arasına: «Ulu etti Biy etmäxin kendiniñ alarga!» ³Ulu etti Biy etkänin kendiniñ bizim bilä, da biz bolduğ sövüngänlär.

⁴Xaytar, Biy, yasir(181r)liğimizni bizim, neçik ağınin yarimkünnüñ. ⁵Xaysıları ki saban sürärlär edi yaş bilä, sövünçlük bilä dä çalgaylar.

⁶Barmaç bilä barirlar edi da yılarlar edi, çayısı ki kötürüp eltärlär edi saçovların kendiläriniñ.

Kelmäç bilä kelgäylär da sövüngäylär, kimlär ki alip keltirgäylär oraçların kendiläriniñ. *Dun 8.*

[Псалом 126/127] 126

Erk asdidžanac.

¹Eğär ki Biy yasamasa övnü, heç yergädän emgäniyir yasaganları alarnıñ.

Eğär ki Biy saçlamasa şahärni, heç yergädän oyaçtırlar közätüçiläri anıñ.

²Heçtir sizgä turma ertäräk, hali turuñuz, negä diñrä ki yuçlamıyirsiz, çaysılarıñiz ki yiyirsiz ötmäk ağıçlı [Этот стих написан на стр. 181v]

Zamanına, neçik berilgäy yuçu sövüklülärinä kendiniñ. ³Meñärüçisi adamniñ oylanlarıdır, çaysiniñ ki tölovü kendiniñ bir [=dir], oldur yemişi yüräkiniñ kendiniñ.

(181v) ⁴Neçik oç çoluna çuvatliniñ, ol türlüdür dä oylanları silküçilärniñ.

⁵San, ki toldurdu suçlançin kendiniñ alardan, uyalmagaylar, çaçan sözläsärlär duşmanları alarnıñ alar bilä eşiktä. *Dun 6.*

[Псалом 127/128] 127

Alıış aştıdžanac.

¹San barçasına, ki çorçarlar Eyämizdän da barirlar yoluna anıñ.

²Xazyançin çoluñnuñ seniñ yegäysen, sandir saşa, da yağşı bolgay.

³Xatunuñ seniñ — neçik borlalıç körklü buççaçına övünñüñ seniñ; oylanlarıñ seniñ — neçik yäñi tikmä (182r) zäytün teräki çövräsinä seyanıñniñ seniñ.

⁴Bu türlü alıışlangay barça adam, çaysi ki çorçar Eyämizdän, ⁵alıışlagay seni Biy Siondan.

Körsärsen sen yağşılığni Jerusayemdä barça künlärindä tirlikiñniñ seniñ.

⁶Körsärsen sen oylanların oylanlarıñniñ seniñ eminlik üstnä Israjelniñ. *Dun 6.*

[Псалом 128/129] 128

Erk asdidžanac, 128.

¹Köp kerät çarištılar birgämä oylanlıxımdan menim, aytkay Israjel.

²Köp kerät çarištılar birgämä oylanlıxımdan menim, da meni yeşmädilär.

³Arxamni menim urdular yazıxlılar, uzun ettilər töräsizliklärin kendiläriniş.

⁴Biy toyrudır, da yançar gärdanin yazıxlılarniş.

(182v) ⁵Uyalgaylar da kerı çaytkaylar barçası, çaysıläri ki körälmäslär Siovnnu.

⁶Bolsunlar neçik biçän alar damdagı, çaysı ki negä dişrä ovuçka kelmiyin çurudu,

⁷Xaysından ki toldurmastır ovuçun kendiniş çaluçı, da ne çucaşın, çaysı ki oraşni ya bürtüknü yiyiştirir edi.

⁸Aytmadılar barçası, çaysı ki aşarlar edi alar sartin, ki alyişi Eyämizniş siziş bilä, da alyişladıç sizni atına Eyämizniş.

[Псалом 129/130] 129

Erk asdidžanac, 129.

¹Teränliktän sarnadıñ saşça, Biy, ²Biy, işit avazıma menim.

Bolgay çulaşın seniş işitmä avazın alyişimniş menim.

(183r) ³Egär töräsizlikimni menim tergäsän, Biy, Biy, evet kim bolur turma alnişça seniş? ⁴Zera sendändir arınmaç.

⁵Atiñ üçün seniş tözdüm. Biygä tözdü džanıñ menim, sözüñä seniş ⁶umsandı džanıñ menim, Biygä.

Vaxtıñdan ertäniş çax keçägä dişrä, vaxtıñdan ertäniş ⁷umsandı Israjel Biygä.

Eyämizdändir yarlıyamaç köp, andandır çutçarmaçlıç, ⁸da ol çutçardı Israjelni barça tarlıçlarından aniş. *Dun 6.*

[Псалом 130/131] 130

Alyiş aştıdžanniş, 130.

¹Biy, biyiklänmädi yüräkım menim, da ne yubanmadı közlärim menim.

Barmadıñ men ulu-ulular bilä, da ne alar bilä, çaysı ki tamaşalı boldular, ne ki men.

(183v) ²Evet ki aşaçlandıñ men, neçik oylan urulmiş töşläriñdän anasiniş kendiniş, da çaytkanı aniş andoç aşar.

Yoçsa ki öktämlättim esä, hälbät, boyumnu menim, bu türlü bolgay tölovü džanıñniş menim.

³Umsandı Israjel Biygä, bundan soñra çax meñilik. *Dun 4.*

[Псалом 131/132] 131

Alyişi aştıdžanniş, 131.

¹Añgın, Biy, Tawit'ni da barça sekinlikin aniş:

²Neçik ant içti Eyämizgä da niyät çoydu Teşrisinä Jagopnuş,

³Ki kirmiyim otaxına övümnüñ menim, egär çıçsam töşäkinä ornumnuş menim,

⁴Egär bersäm yuçu közlärimä menim ya drimat etmäç kirpiklärimä menim, ya tinçliç nemälärimä menim, ⁵negä dişrä tapiyim yerni otaxiniş Eyämiz Teşrisiniş Jagopnuş.

(184r) ⁶Ošta, işittiç andan Jer'rat'adan da taptıç anı tüzünä ormandagi.

⁷Kiriyiç otaxına aniş, yerni öpiyiç yerinä, çayda turuptur ayaçları aniş.

⁸Kel, Biy, tinçlişça seniş, sen da bitikläri arilikiñniş seniş.

⁹Babaslarıñ seniş kiygäylär toyruluçunuş, da ariläriñ seniş sövünmäç bilä sövüngäylär.

¹⁰Tawit' sövüklüñ üçün seniş çaytarmagın yüzünü seniş yaylaganıñdan seniş.

¹¹Ant içti Biy Tawit'kä könülük bilä, da dügül yalyan da aşar: «Yemişindän çarniñniş seniş olturçuziyim olturçuçuna seniş.

¹²Egär saçlasalar oylanlarıñ (184v) seniş örenk'imni menim da tanişliçimni menim, çaysı ki övrätsäm alarga,

Oylanları alarniş olturgaylar meñi meñilik olturçuçuna seniş».

¹³Biyändi Biy Sionga da tañladı turma anda, ¹⁴aytti: «Burma [=Budur] bu türlü tinçliçim menim meñi meñilik, munda turiyim, zera biyändim buşar.

¹⁵Xaysın ki bunuş alyiş bilä alyişliyim, da yarlılar bunuş tolduriyim ötmäk bilä.

¹⁶K'ahanalarına bundan kiydiriyim çutçarımaçni, da ariläri bunuş sövünmäç bilä sövüngäylär.

¹⁷Anda çıçarıyim müñüzün Tawit'kä, hadir etiyim džıraşın yaylaganıñniş menim.

¹⁸Duşmanlarına aniş kiydiriyim uyatni, yoçsa (185r) üstnä aniş çiçäklängäy arilikim menim». *Dun 17.*

[Псалом 132/133] 132

Alyiş asdidžanniş, 132.

¹Ne çadar yaşı ya ne körklü, ki turiyirlar çardaşlar birgä!

²Neçik yaç, ki enär başka da saçalına Aharonnuş, saçalından enär köksünä kiyinişiniş aniş,

³Neçik yağış yaçar Hermondan üsnä taşına Sionnuş.

⁴Biy anda hadirlädi alyişin da tirlikin meñilik. *Dun 4.*

[Псалом 133/134] 133

¹Bunda alyişlañiz, barça çulları Eyämizniş Biyniş [=, Biyni], kim barsız övünä Eyämizniş, köşkünä Teşrimizniş bizim

Kečä, ²kötürünjüz çoluñuznu sizin arilikkä da alyişlañiz Biyni.

³Alyişlagay bizni Biy Siondan, çaysi ki etti köknü da yerni. *Dun 3*.

[Псалом 134/135] 134

Erk Çuoç. (185v) ¹Alyişlañiz atin Eyämizniñ, alyişlañiz, çulları Eyämizniñ, Biyni, ²kim barsiz övünä Eyämizniñ, köşkünä, övünä Teñrimizniñ bizim.

[³Alyişlañiz Biyni, ki yaçşidir, saymos aytiñiz atına aniñ, ki tatlıdır].

⁴Jagopnu tañladı kendinä Biy da Israjelni meñärmäçinä kendiniñ.

⁵Men tanidim, ki uludur Biy, ne ki barča gurk'lar.

⁶Barča, ne ki klädi, da etti Biy köktä da yerdä, teñizdä da barča teränliktä.

⁷Çıxarır bulutlarıni çiriñindan yerniñ, yaşnatmaçin kendiniñ, yağmur etti da çıxarır yelni çarmanlarından kendiniñ.

⁸Urdu ilgäri toğanlarıni Misirlilärniñ, adamdan çax hayvanga dirä.

⁹Yeberdi nişanlarıni da peşälärini kendiniñ araña seniñ Misirda, p'arawovnga da barča çuvati-na kendiniñ.

¹⁰Urdu džinslarıni köp da öldürdü çanlarıni çuvatli.

(186r) ¹¹ZSehonnu [=Sehonnu], çanin Amurhaçoçlarıniñ, zOvknu [=Ovknu], çanin Pasanniñ, da barča çanlarıni K'ananaçilärniñ.

¹²Berdi yerin alarniñ meñärmäçinä, meñärmäçkä Jisraełgä, žoyovurtuna kendiniñ.

¹³Biy, atıña seniñ meñilik, Biy, añmaçliçiniñ seniñ džinstan çax džinska.

¹⁴Yarçular Biy žoyovurtun kendiniñ da çullarıniñda kendiniñ övünür.

¹⁵Gurk'larıniñ dinsizleriñ altun da kümüştür, çol işlärdirler oylanlarıniñ adamlarıniñ.

¹⁶Ayızlarıniñ bardir, da sözlämäslär, közləri bardir, da körmäslär.

¹⁷Xulaçlarıniñ bardir, da işitmäslär, da yoçtur tınıçlarıniñ ayızlarına alarniñ.

(186v) ¹⁸Oçşaş alarga bolgay, çaysılarıniñ ki ettilär alarniñ, barçası, çaysılarıniñ ki umsanıptirlar alarda.

¹⁹Övü Israjelniñ, alyişlañiz Biyni, övü Aharonnuñ, alyişlañiz Biyni.

²⁰Övü Łeweaniñ, alyişlañiz Biyni, çorçkanlarıniñ Eyämizniñ, alyişlañiz Biyni.

²¹Alyişli Biy Siondan, çaysi ki turuptur Jeřusaşemä! *Dun 20, p'ark' 44*.

[Колофон]

Yazdırgan sarnagan bilä, yazuçi bilä birlängäy, K'risdosnuñ yarçu küñünä añılğaylar bir yerdä.

[Псалом 135/136] 135

Aleluia, 135.

¹Tapuniyix Eyämizgä, zera yaçşidir, zera meñiliktir yarlıyamaçı aniñ.

²Tapuniyix Teñrimizgä teñrilärniñ, zera meñiliktir yarlıyamaçı aniñ.

³Tapuniyix Eyämiz eyälärinä [=Eyämizgä eyälärniñ], zera meñiliktir yarlıyamaçı aniñ.

⁴Etti sk'ançelik' ul(187r)u yalyız, zer".

⁵Köknü etti açıl bilä kendiniñ, zera meñi".

⁶Toçtattı yerni üstnä suvlarıniñ, zera".

⁷Etti zera yarıçlılar ulu-ulu yalyız, zera".

⁸Günäşni etti buyruççiliçka kündüzgä, zera".

⁹Ayni da yolduznu buyruççiliçka keçäniñ, zera".

¹⁰Urdu yerin Misirlilärniñ ilgäri toğanlarıniñ bilä kendiniñ birgä, zera".

¹¹Da çıxardı Israjelni arasından, zera meñi".

¹²Xolu bilä biyik da biläki bilä çuvatli, zera".

¹³Yardı teñizni ulu da ayırdı eki payga, zera".

¹⁴Da keçirdi Israjelni arasından aniñ, zera".

¹⁵Boçdu p'arawonnu da çuvatin kendiniñ teñizgä Xizil, zera meñi".

(187v) ¹⁶Da çıxardı žoyovurtun kendiniñ pustaliçka, zer".

¹⁷Urdu džinslarıniñ ulu-ulu yalyız, zera meñi".

¹⁸Da öldürdü çanlarıniñ çuvatli, ze",

¹⁹ZSehonnu [=Sehonnu], çanin Amurhaçoçlarıniñ, zi jaw [=zera]",

²⁰ZOvknu [=Ovk'nu], çanin Pasanniñ, zera".

²¹Berdi yerin alarniñ meñärmäçkä, zera",

²²Meñärmäçkä Israjelgä, çuluna kendiniñ, zer".

²³Añdı bizni Biy aşaçliçimizda biznim, zera".

²⁴Da çutçardı bizni çolundan duşmanlarıniñ bizim, zera".

²⁵Kim berir yemäk barča tirilergä, zera".

²⁶Tapuniyir [=Tapuniyix] Teñrigä köktägi, zera". *Dun 26*.

[Псалом 136/137] 136

Saymos Tawit'niñ, Eremitiya üçün. Belgisiz Džuvutlarda.

¹Açın suvlarına Baydatlılarıniñ, (188r) anda olturur ediç da yıçlar ediç, neçik añdıç biz anda Sionnu.

²Arasına tal teräkläriniñ alarniñ astıç bitiklärimizni bizim.

³Anda sorarlar edi oldža etüçilärimiz bizim sözün alyişniñ, yäsir etüçilärimiz bizim çiyiçlarlar edi bizni da ayırlar edi:

«Alyişlañiz bizni alyişindan Sionnuñ». ⁴Evet neçik alyişliyix alyişin Eyämizniñ yerdä yat?

⁵Egär unutsam seni Јерусаҗем, untkay meni oҗum benim.

⁶Yabuškay tilim benim taҗlayıma benim, egär ki aҗmasam seni, egär ki dügöl bašta sarnamasam seni, Јерусаҗем, başlanganına färâhlikimniñ benim.

⁷Aңgın, Biy, oylanların Etovmanıñ kününä Erusaҗemniñ,

(188v) Xaysıları aytırlar edi: «Sökünüz, sökünüz, çax himinä yetiştiriniz».

⁸Xizi Baydadlılarınñ zabunlangan, san, çaysi ki tölädi tölövünü seniñ, çaysi ki sen bizgä tölädin.

⁹San, çaysi ki tuttu oylanlarıñni seniñ da urdu taška. *Dun 10.*

[Псалом 137/138] 137

Saҗmos Tawit'niñ.

¹Tapuniyim saҗa, Biy, bar yüräkim bilä benim, alnına frištälärniñ saҗmos aytiyim saҗa.

Ki işittin sözünä ayzimniñ benim, ²yerni öpiyim dadžarıñda ari seniñ, da çosdovanel boliyim yarlıyamañiñ üçün da könülüküñ üçün seniñ.

Ulu ettiñ barçasına atıñni ari seniñ, ³çaysi kün(189r)dä sarnasam saҗa, tezindän işit maña, da köp etsärsen çuvatın džanımnıñ benim.

⁴Xosdovanel bolgaylar saҗa barça çanları yeriniñ, zera işittilər sözün ayzıñniñ seniñ, ⁵da alvışlagaylar yoluñnu seniñ.

Uludur haybatı Eyämizniñ, ⁶biyiktir Biy, aşaçlarıñni körär da biyiklikni körär yıraçtın da tanır.

⁷Egär bardim esä içinä tarlıñniñ, tırgızgäysen meni öçäşmäñindän duşmannıñ.

Saldıñ çoluñnu seniñ, da çutçardı meni oҗuñ seniñ, ⁸ da Biy tölägäy benim üçün.

Biy, yarlıyamañiñ seniñ meñilik, işin çoluñnuñ seniñ körümsüz etmä. *Dun 8, p'arç' 48 dun.*

[Псалом 138/139]

Yeñmäç üçün. Saҗmos Tawit'niñ.

(189v) ¹Biy, sinadiñ meni da tanidiñ meni, ²sen tanidiñ olturuşumnu benim da turganımnı benim.

Eskä aldın sağışimni benim yıraçtın, ³izimni benim da payimni benim sen tergädiñ, da barça yollarimni benim ⁴ilgärtin kördün, ki yoçtur hillälik tilimdä benim.

Ošta sen, Biy, tanidiñ ⁵artimni benim da ilgärimni benim, sen yarattıñ meni da çoyduñ çoluñnu seniñ üstümä benim.

⁶Tamaşalı boldu bilmäçiniñ seniñ mendän, çuvatlandı, da çidamandır buҗar.

⁷Çayda bargaymen džanıñdan seniñ ya yüzüñdän seniñ men çayda çäçkaymen?

⁸Egär çıysam kökkä, sen andasen, da egär ensäm tamuçka, da anda da yuvuçsen.

(190r) ⁹Egär alsam çanatlarımnı benim taҗmanına da tursam çiriñina teñizniñ,

¹⁰Hälbättä, anda da çoluñ seniñ yol körgüzgäy maña da oҗuñ seniñ yöpsüngäy meni.

¹¹Ayttim, ki çaramyu çayda esä, hälbät, yaptı meni, ya keçä ornuna yarıñniñ huzurluçumda benim.

¹²Xaramyu sendän çaramyulanmagay, da keçä, neçik күndüz, yarıçlı bolgay, da çaramyusu anıñ — neçik yarıçı anıñ.

¹³Sen taptıñ bövräklärimni benim da yöpsündün meni çarıñdan anamniñ benim.

¹⁴Tapuniyim saҗa, Biy, zera çorçulu da tamaşalisen, tamaşalıdır işlä(190v)riñ seniñ, da džanımnı benim sövdü asrı.

¹⁵Yaşırılmadı söväkim benim sendän, ki ettiñ yapuç, da küçlü çuvatimniñ [= çuvatimni] aşaçlıçında yerniñ.

¹⁶İslämäğanimni benim kördülär közläriñ seniñ, da yazovuña seniñ barçası yazıldılar.

Kүndüz bulardılar, da kimsä yoç edi, ki yol körgüzgäy edi alarga.

¹⁷Maña asrı ulu hörmättä boldular yaçşı klävüçiläriñ seniñ, Teñri, da asrı çuvatlandılar buyruçıları alarıñ.

¹⁸Sanadım alarıñni, da artıç çumdan köpländilər; oyandı, da hali seniñ bilä men.

¹⁹Egär öldürsäñ yazıçlılarıñni, Teñri, erlär çanlı, kerı boluñuz mendän.

(191r) ²⁰Xarşılıçta da paçılıçta algaylar heç yergädän şähäriñni seniñ.

²¹Körälmäğaniñni seniñ körälmädim da üstnä duşmanlarıñniñ oprandım.

²²Körälmämäçni tügäl körälmädim alarıñni, da boldular maña duşmanlar.

²³Sına meni, Teñri, da tanıgın yüräkimni benim, tergä meni, da tanı izlärimni benim, ²⁴da baç, egär bar esä töräsizlik yolumda benim, da yol körgüz maña yoluña seniñ meñilik. *Dun 22.*

[Псалом 139/140] 139

¹Yeñmäç üçün. Saҗmos Tawit'niñ.

²Abra meni, Biy, adamdan yaman, adamdan egri çutçar meni.

³Sağışladılar töräsizlikni yüräklärinä kendiläriñniñ, күn uzun hadirländi(191v)lär uruşka.

⁴İtilädilər tilläriñ kendiläriñniñ, neçik yılan, da ayuları oçyılanlarıñniñ tibinä erinläriñniñ alarıñniñ.

⁵Saçla meni, Biy, çolundan yazıçlıniñ da adamdan yaman çutçar meni.

Sağışladılar tüyma barganımnı benim, ⁶yaşirdilar urulmişlar sırtmaç maña.

Oryanlar saldılar sirtmaç ayaxlarıma benim, çövräsınä izlärımnıñ benim çoydular maña azmaçlıxıñı.

⁷Ayttım: Biy Teñrim benim sensen, çulaç çoy, Biy, avazıma alıışımñıñ benim.

⁸Biy, Biy, çuvatı çutçarıлмаçımñıñ benim, kölgäsi başımñıñ benim kününä oyraşñıñ.

⁹Çıxara bermäğın meni, Biy, suçlançına yazıçlılarınıñ, kimlär ki sağışla(192r)dılar benim üçün, aşaya urmäğın meni,

Ki bolmagay çaçan biyiklängäylär, da sağışları alarnıñ tügällänmäsin, soçyusu tügängäniniñ alarnıñ ¹⁰çazyançı erinläriñiñ kendiläriniñ yapkay alarnı.

¹¹Salgaysen üstnä alarnıñ kömürlärin otnuñ da yıçkaysen alarnı, zabunluçtan bolmısarlar turma.

¹²Adamga tilçigä oñarılmağay üsnä yernıñ, adamñı yazıçlı yamanlıçı kendiniñ ular tas bolmaçlıçka.

¹³Tanıdım, ki etärsen, Biy, yarçu yarlıga da könülük mısıngä.

¹⁴Toyrular şükürlängäylär atıñdan seniñ, da turgaylar toyrular alnına yüzüñnüñ seniñ. *Dun 16.*

[Псалом 140/141] 140

Saymos Tawit'niñ.

(192v) ¹Biy, sarnadım saña, da işit maña, baçkın avazına alıışımñıñ benim sarnamaçımında benim saña.

²Toyrı iş bolğay alıışım benim, neçik temyan, alnıña seniñ, Biy, kötürgändä çolumnu benim — çurban keçägi.

³Xoy, Biy, közät ayzıma benim da eşik bek erinlärimä benim, ⁴ki sapmagay yüräkım benim söz bilä yamanlıçñıñ.

Säbäplämä säbäpin yazıçñıñ adamlar bilä, çaysıları ki çiliniñlar töräsizlikni, bolmandır ortaç tañlaganlarına alarnıñ.

⁵Ögütlägäy meni toyrı yarlıyamaç bilä da çarşı etkäy; yayı yazıçlıniñ yaylamagay başımñıñ benim; daçı da alıışım benim erkinä aniñ.

(193r) ⁶Tıyıldılar yuvuç çayaga yarçuçıları alarnıñ, işitkäylär sözümä benim da tatlılangaylar.

⁷Neçik çoyuluçu topraçñıñ, zera yayılıptır üsnä yernıñ, daçılgaylar söväkläri alarnıñ yuvuç tımuçka.

⁸Saña, Biy, Biy, közlärımdır benim, saña umsandım, Biy, çıxarmäğın dżanıñ mendän.

⁹Saçla meni sirtmaçtan, çaysı ki yaşınıptır maña, azdırmaçından çilinuçiniñ töräsizlikniñ.

¹⁰Tüşkäylär avına aniñ yazıçlılar, yalıız men, men negä diñrä aşkaymen. *Dun 10.*

[Псалом 141/142] 141

Esliliki Tawit'niñ. Alıış, ol zamanda, ki etti ol ormanda anda.

¹Avazım bilä benim men Biygä sarnadım, avazım bilä benim Biyni yalbardım.

(193v) ²Tökiyim alnına Eyämizniñ alıışımñıñ benim da tarlıçımñıñ benim alnına aniñ aytıyım.

³Eksilgäninä mendä dżanıñniñ benim sen, Biy, tanıdıñ izlärımni benim. Yolga, çaysına ki bariyir edim, yaşınmadı [=yaşındı] maña sirtmaçka.

⁴Baçar edim oñumdan da körär edim, da kimesä tanımas edi meni, tas boldu mendän çaçmaçım benim, da ne tapmadı izdävüçi boyumnu benim.

⁵Çaxırdım saña, Biy, da ayttım: sensen umsam da ülüşüçim [=ülüşüm] benim yerinä tirilärniñ.

⁶Baçkın, Biy, alıışıma benim, zera men aşax boldum asrı, abragın meni çuvuçılarımdan benim, zera çuvatlandılar, ne ki men.

⁷Biy, çıxar zından(194r)dan dżanıñniñ benim, şükürlümen atıñdan seniñ.

Saña eglänirlär toyrular, negä diñrä tölägäysen. *Dun 8.*

[Псалом 142/143] 142

Saymos Tawit'niñ, çaçan çuvaladı ani Apisoçom, oylı aniñ.

¹Biy, işit alıışıma benim, çulaç çoy çoltçama benim könülüküñ bilä seniñ.

İşit maña könülüküñ bilä seniñ ²da kirmäğın yarçuga çuluñ bilä seniñ, zera toyrulanmas alnıña seniñ barça tirilär.

³Xuvdu duşman boyumnu benim, aşax etti yergä tirlikimni benim da olturçuzdu meni çaramçuluçta, neçik ölnü meñiliktän.

⁴Osandı mendä dżanıñ benim, da yüräkım benim täşvişlände mendä.

(194v) ⁵Añdım men künlärni ilgäriği, sağışladım barça da işläriñni seniñ, etkänlärin çoluñnuñ seniñ sağışladım ⁶da kötürdüm saña çollarımñıñ benim.

Dżanıñ benim, neçik yer, susaptır saña, ⁷tezindän işit maña, Biy, zera eksildi mendän dżanıñ benim.

Xaytarmäğın yüzüñnü seniñ mendän, oçşasarmen alarga, ki enärlär çuyurga.

⁸İşittirgin maña ertä yarlıyamaçıñniñ seniñ, zera men saña, Biy, umsandım.

Körgüz maña yol, çaysına barmaga, zera saña, Biy, kötürdüm dżanıñniñ benim.

⁹Xutçar meni duşmanlarımdan benim, Biy, zera seni işanç kendimä ettim.

¹⁰Övrät maña etmägä erkiñni seniñ, zera sen-sen Teñrim menim.

(195r) Džaniñ seniñ yağşı, yol körgüzüci bol-gay maña yergä dürüst.

¹¹Atiñ üçün seniñ, Biy, tirgizgäysen meni; toy-ruluxuñ bilä seniñ çixargaysen tarlıxtan džaniñni menim; ¹²yarlıyamañiñ bilä seniñ

Tas etkin, Teñri, duşmanlarimni menim, da tas etsärsen barça indžituçilarimni džaniñniñ menim, zera men xuluñ seniñmen. *Dun 14.*

[Псалом 143/144] 143

Saymos Tawit'niñ, Koyiat' üçün.

¹Alyişli Biy Teñrim menim, çaysi ki övrätti xolumnu menim oğraşka da barmaçlarimni menim džagadtagi uruşka.

²Yarlıyamañim menim da işançim, boluşuçim menim da xutxaruçim menim, da men umsanirmen añar.

(195v) Kim hnazant etär žoğovurtnu tibimä menim? ³Biy, kimdir adam, ki köründüñ sen añar, ya oylu adamniñ, ki heseplärsen nemä ani?

⁴Adam heçlikkə oğşadi, da künläri aniñ, neçik kölgä kibik, keçtilär.

⁵Biy, aşaxlat köknü da en, yuvuxlan taylarga, da tutaşirlar.

⁶Yaltrat yaşnamañiñni seniñ da müşxüllät alarni, yeber oñuñnu seniñ da tayit alarni.

⁷Yeber xoluñnu seniñ biyikliktan da xutxar meni suvlardan köp da çollarından oylanlariniñ yat,

⁸Xaysilariniñ ki ayızları kendiläriniñ sözlädilär heçlikni, da oñu alarniñ oñudur yazixniñ.

⁹Teñri, alyişni yäñi alyişliyiñ seni, (196r) on sdrönlü saymosaran bilä saymos aytiiyim saña.

¹⁰Kim berir xutxarılmañni çanlarimizga bizim, ki xutxarmalidir Tawit'ni, çulun kendiniñ, çiliçtan yaman?

¹¹Xutxar meni da abra meni çolundan oylanlarından yatlarıniñ,

Xaysilariniñ ki ayızları kendiläriniñ sözlädilär heçlikni, da oñları alarniñ oñu yazixniñ.

¹²Xaysilariniñ ki oylanları kendiläriniñ — neçik yäñi aşlamalar, toxtalgandır oylanlıçlarından kendiläriniñ; çizları alarniñ tüzülgän da şöhrät-längän oğşaşına dadžarniñ.

¹³Xarmanları alarniñ toludurlar da pürçildi-yirlar biri birinä, çoyunları alarni(196v)ñ köp toyruçidirlar da artarlar barganlarına kendiläriniñ, ¹⁴ da tüzläri [=öğüzläri] alarniñ semizdir.

Yoxtur eksiklik çetänlärinä alarniñ, da ne çaxiriñ mahalälärindä alarniñ.

¹⁵Hali san beriyim žoğovurtka, çaysiniñ ki bu

türlüdür, na sandir žoğovurtka, çaysiniñ ki Biy Teñrisidir aniñ. *Dun 16.*

[Псалом 144/145] 144

Alyiş da saymos Tawit'niñ.

¹Biyiklärtirmen seni, Teñrim menim da çanım menim, da alyişlarmen atiniñni seniñ meñilik da meñi meñilik.

²Kün uzun alyişliyiñni seni da ögiyim atiniñni seniñ meñilik da meñi meñilik.

³Uludir Biy da alyişlidir asri, da ululuçuna aniñ yoxtur ölcöv.

⁴Džins da džinslar maçtagaylar işläriñni seniñ da çuvatiniñni seniñ aytkaylar.

(197r) ⁵Ulu şöhrätin haybatli arilikiñniñ sözläsärlär da tamaşañni seniñ aytsarlar.

⁶Xuvatın çorçuñnuñ seniñ aytkaylar da ululuçuñnu seniñ aytkaylar.

⁷Añmaçlıxiñ köp tatlılıxiñniñ seniñ axtirgaylar da toyruçuluñ bilä seniñ sövüngäylär.

⁸Şayavatli, yarlıyovuçidir Biy, uzunesli da köplärgä yarlıyovuçi.

⁹Tatlıdır Biy här birinä, da şayavatı aniñ üsnä barça yaratkanlariniñ kendiniñ.

¹⁰Tapungaylar saña, Biy, barça işläriñ seniñ, da ariläriñ seniñ alyişlagaylar seni.

¹¹Haybatın padşahlıxiñniñ seniñ aytkaylar da ululuçuñnu seniñ aytkaylar,

(197v) ¹²Tanıma oylanlarına adamlariniñ çuvatiniñni seniñ da haybatın ulu şöhrätli padşahlıxiñniñ seniñ.

¹³Padşahlıxiñ seniñ padşahlıç barça meñilik-tän, da biylikiniñ seniñ džinstan çax džinska.

Inamlidir Biy barça sözlärindä kendiniñ, da toyrudir Biy barça işlärinä kendiniñ.

¹⁴Toxtatir Biy barça tayılğanlarıniñ da turçuzur barça yiçilğanlarıniñ.

¹⁵Közläri barçasiniñ saña umsanirlar, da sen berirsən yemäk alarga sahatında.

¹⁶Açarsən çoluñnu seniñ, toldurursən barçasın tatlılıxiñ bilä erkiñniñ seniñ.

¹⁷Toyrudur Biy barça yollarında kendiniñ da aridir barça işlärinä kendiniñ.

(198r) ¹⁸Yuvuxtur Biy barçasına, çaysıları ki sarnarlar añar, barçasına, çaysıları ki sarnarlar añar könülük bilä.

¹⁹Erkin çorçkanlariniñ kendiniñ etär Biy, alyişlarına alarniñ işitir da tirgizir alarni.

²⁰Saçlar Biy barçasın, çaysıları ki sövärlär ani, barça yazixlilarni tas etär Biy.

²¹Alyişin Eyämizniñ sözläsın ayçim menim, alyişlasın barça tirilär atin ari aniñ meñilik da meñi meñilik. *Dun 22, p'ark' 52.*

[Псалом 145/146] 145

Aləluyası Ankeaniñ da Zak'arianiñ.

¹Al'yışla, džanim benim, Biyni, ²al'yışliyiñ Biyni tirlirimä benim, saymos aytiyim Teñrimä benim, negä diñrä barmen men.

³Umsanmagın bu(198v)yruxçılarga, da ne adam oylanlarına, zera yoxtur çutçarıлмах аларда.

⁴Çıxkay džan alardan, da çaytkaylar andoç topraxka, da ol kündan tas bolgay barça sayışları alarniñ.

⁵San ol džinska, çaysına ki Biy Teñrisi Jagopnuñ boluşıçidir anar da umsañ anıñ Biy Teñridadır,

⁶Xaysi ki etti köknü da yerni, teñizni da barça, çaysi ki andadır,

Kim saşlar könülükni meñilik ⁷da etär könülük zrgel bolganlarga,

Berir ötmäk açıxkanlarga da çeşär baylanğarni Biy.

⁸Biy açar közlärin soşurlarniñ, da turuzur yixilğarni Biy.

Biy sövär toyrularni, ⁹Biy saşlar (199r) çaribläрни, öksüzlärni da tullarni yöpsünür Biy, da yolarin çirsisizlarniñ tas etär.

¹⁰Xanlıç etkäy meñilik Biy Teñriñ seniñ, Sion, džinstan çax džinska. *Dun 10.*

[Псалом 146/147] 146

Aləluiası Ankeaniñ da Zak'arianiñ.

¹Al'yışlañiz Biyni, ki yaxşidir saymosu Teñrimizniñ bizim, tatli bolgay al'yış.

²Yasar Erusaşemni Biy da dayılğanin Israjelniñ yiyiştirir.

³Saşaytır siniç yüräklärni da çürgär barça yalarin alarniñ.

⁴Kim sanar köplükün yolduzlarniñ, barçasin alarni atı bilä ündär.

⁵Uludur Biyimiz bizim, da uludur çuvatı anıñ, açılına anıñ yoxtur yetişmäç.

⁶Yöpsünür sekinläрни Biy da aşax etär öktämläрни çax yergä diñrä.

(199v) ⁷Al'yışlañiz Biyni tapunmaç bilä, saymos aytiñiz anar al'yış bilä.

⁸Kim kiydirdi köknü bulutlar bilä, hadir etär yaymurnu yergä,

Östürdü biçänni taylarda, yaş otnu çulanmaçına adamlarniñ,

⁹Kim berir hayvanlarga yemäk, balalarına çarçalarniñ, ki sarniyirlar anar.

¹⁰Dügül ki çuvatın atniñ klädi Biy, da ne erlikinä adamniñ aznawur biyändi.

¹¹Yoşsa biyändi Biy çorçkanlarına kendiniñ da alarga, kimläר umsanirlar yarlıyamaçına anıñ. *Dun 12.*

[Псалом 147/147] 147

Aləluiası Ankeaniñ da Zak'arianiñ.

^{1/12}Öggin, Erusaşem, Biyni.

Da al'yışla Teñriñni seniñ, Sion.

^{2/13}Ki bekäytti bek(200r)lövün eşikläriñniñ seniñ da al'yışladı oylanlarıñni seniñ saşja.

^{3/14}Kim çoydu çekläрни ya hranicalarıñni seniñ eminliktä, semizliki bilä aşlıxniñ toldurdu seni.

^{4/15}Yeberdi sözün kendiniñ yergä, tezindän yügürdü aytuşu anıñ.

^{5/16}Xoyar çarni, neçik tiftikni, da tumanni, neçik toznu, saçti.

^{6/17}Salir buznu, neçik kesäkni, alnina sovuçluxunuñ anıñ kim bolur turma?

^{7/18}Yeberir sözün kendiniñ da eritir alarni, üfürür yellär, da barirlar suvlar.

^{8/19}Aytar sözün kendiniñ Jagopka, toyruluxnu da könülükün Israjelgä.

^{9/20}Dügül bu türlü etti barça džinslarga Biy da (200v) yarçusun kendiniñ belgili etmädi alarga.

Dun 10, p'ark' 32 dundir.

[АВВАКУМ 3: 1-19: МОЛИТВА АВВАКУМА]

¹Al'yış Ampaguma markareñiñ.

²Biy, çabarıñni seniñ işittim da çorçtum, Biy, baçtim işiñä seniñ da tañlandim.

Arasına eki kazanlarniñ tanılsarsen sen, yuvuçlanganına yıllarniñ belgili bolsarsen, yetişkäninä zamanniñ körünsarsen.

Müşüllänmä džanimniñ benim, zamanından öçäşmäçniñ yarlıyamaçni anşarsen.

³Teñri yarimkündan kelsär da ari P'aran taydan.

Belgili etkäy kök könänmäçin haybatiniñ anıñ, da al'yışı bilä anıñ toldu dünyä.

⁴İşiyleri, neçik yarıç, ayirildi an(201r)dan, da müñzläri çoluna anıñ tapuldı, da anda toxtaldı çuvatı haybatiniñ anıñ.

⁵Yüzündän anıñ çıxkaylar tövüslär, da artindan izläriñniñ anıñ bargaylar ulu-ulu çuşlardan.

⁶Turdu da öletü yerni, baçti da tintti dinsizläрни.

Taylar erisärlär, da ormanlar çururlar meñilik, yolları, ki ilgärtin edilär, soşraygaylar, da andan titrägäy barça yer.

⁷Kördüm taborların Araplarniñ, müşülländilär turuçıları çatirlarına Matiamniñ.

⁸Yoşsa mi üstnä rikaların öçäşlänersen, Biy, ya yüräklänmäçin seniñ üstnä rikaların, ya öçäşmäçin seniñ üsnä teñizniñ?

(201v) Çixtiñ sen arabaja seniñ, atlanganıñ seniñ çutçarıлмаçlıxtır çıxkanıñ seniñ?

⁹Oyandı yayıñ seniñ, da oçlarına sadaçlarıñniñ seniñ içirdiñ, irmaçlarni tayittin, ¹⁰yerni titrätitiñ muçkämliçindan yaymurnuñ, ki aşar bundan.

Tibsizliklär çaxırdılar ulu avaz bilä, ¹¹yariğ yiltragenından günäşniñ tartıldı, da çixkanı aynıñ tiyildi.

Neçik yiltrageni kesmäkläriniñ bargaylar, neçik yariği yiltragen xiliçiniñ seniñ.

¹²Öçäşmäx bilä oyanırsen üstünä yerniñ, öçäşmäx bilä uşatsarsen dinsizläрни.

¹³Köründüñ xutxarımağına žoyovurtuñnuñ seniñ, xutxarmaga tañlanganlarıñniñ seniñ.

(202r) Oxlavuçi bolduñ başlarına adamlarıñniñ öktämläriñniñ, çax tibsizlikinä dirä teñizniñ boyludular.

¹⁴Izdädiñ öcnü xuvatıñ bilä seniñ xuvatlı başlılardan yazıxlılarniñ, çaysıları ki umsanıp edilär bizmilikläri bilä kendiläriniñ, zera yedilär yarlıniñ yaşirtin.

¹⁵Yeberdiñ üstnä teñizniñ atlarıñniñ seniñ, müşülländilär yeyüçi [eñguçi] suvları tibsizlikniñ.

¹⁶Turdum men, da çürgädilär idžägilärim menim, avazından ayzımniñ benim kirdi titrämäx söväklärimä benim, da men boyum bilä benim müşülländim.

Bunu saşlagaylar kününä tarlıxniñ keltirmä üstnä džinslarniñ, çaysıları ki (202v) oğraş etärlär žoyovurtuñ bilä seniñ.

¹⁷Indžir teräki bermägäy yemişin kendiniñ, da borlalıx keltirmäx tapmagay, zäytün beslänmägäy, da yer bitmägäy [=bittirmägäy] yaş ot,

Eksilgäylär çoylar kütövlärindän, da ögüzlär tapmagaylar aranga, —

¹⁸Men Biygä umsandim, sövüniyim da färäh bolıyım, Teñri xutxaruçim benim.

¹⁹Biy, Biy berdi maña xuvat da turuzdu ayaxlarımnı benim toxtalmaşlıxta, üstnä boynunuñ duşmanniñ turuzdu meni da tindirdi meni çüst-çüst.

P'arık' 26 dundir. Bu 4 ganon saşmos 1342 dundir. Barça saşmos 56 p'arık'tir. Da barı dunlar, neçiktir bu 8 ganon saşmos, 2262 dundir, da 8 p'arık' markarelik dunları, ol saşmos bilä yürümäs.

[Молитва]

Işit bizgä, Biy, işit bizgä, yarlıyamaşın da şavatañ bilä seniñ, ayama etkänläriñä seniñ, adam sövüçi Biy. Pareçoslužu".

Alışi Ananianıñ, Azarianıñ da Misaelniñ

[Даниил 3: 26-45: Молитва Азариин]

²⁶Alışlısen, Biy Teñri, atalarımızdan bizim, alışlı haybatlangan atıñ seniñ meñilik.

²⁷Könülükñü keçirdiñ bu barçada bizim bilä, toyrusen sen, Biy, da barça işläriñ seniñ könüdü.

Yollarıñ seniñ toyrudur, da barça töräñ seniñ toyrudur.

²⁸Töräni toyruluñnuñ yeberdiñ üstümüzgä bizim, barçaga (203v) körä, ne ki yeberdiñ üstümüz-

gä bizim da şahärinä ari atalarımızniñ bizim Eruşayemniñ.

Toyruluğ bilä da könülük bilä yeberdiñ bunu barça üstümüzgä bizim yazıxlarımız üçün bizim.

²⁹Töräsizländiğ, aşindiğ barça bolup sendän, yazıxlı bolduğ barçada. ³⁰Da buyruğlarıña seniñ biz işitmädiğ,

³⁰Saşlamadiğ da etmädiğ, neçik simarladıñ sen bizgä, ki yaşını tapkaybiz biz sendän.

³¹Hali barça, çaysı ki ettiñ da neni yeberdiñ üstümüzgä bizim, toyrı yaryu bilä ettiñ.

³²Çixara berdiñ bizni çoluna duşmanlarımızniñ bizim, töräsizläriñ, beklärgä da baştaşlarga.

Xoluna çannıñ töräsizniñ da yamannıñ barça yer(204r)gä çixara berdiñ bizni.

³³Da hali yoxtur bizgä vaht açma ayzımizni biznim, zera uyatlı da kültkü bolduğ çullarıña seniñ çuluğ etkän.

³⁴Yoğsa çixara bermä bizni soñyuga diyin atıñ üçün seniñ, tozdurma niyätiniñ seniñ ³⁵da kerı etmä yarlıyamaşınıñ seniñ bizdän

Apraham sövüklüñ üçün seniñ, Sahag çulnuñ da Israjelniñ, ariñniñ seniñ.

³⁶Atadıñ alarga da aytıñ: «Arttıriyim züryätiniñni sizniñ, neçik yolduzların köknüñ da neçik çumnu çiriğına teñizniñ».

³⁷Da hali, Biy, eksildiğ biz, ne ki barça džinslar, da barbız zabunluğta barça yerdä bugün yazıxlarımız üçün bizim.

(204v) ³⁸Yoxtur zamanda bu, buyruğçı, markare, da yol körgüzüçi, ne bütöv çurban çurbanlarımız, ne temyan orenk'kä, ne yer bernälärni sunma alniña seniñ, yarlıyamaş tapma sendän.

³⁹Yoğsa boyumuz bilä aşaxlanıp da džanlarimizniñ müşüllüğü bilä yöpsünövlü bolıyıx biz neçik bütöv çurban çoylarıñniñ da tuvarlarıñniñ da neçik tümän-tümän çozular semirgän.

⁴⁰Bu türlü yöpsünövlü bolsun çurbanımız bizim bugün alniña seniñ, ki tügäl tapulgaybiz artıñdan seniñ da dügül uyat umsanganlarga saña.

⁴¹Da hali kelirbiz artıñdan seniñ barça yüräkimiz bilä bizim, çorçarbiz sendän, (205r) çolarbiz yüzüñnü seniñ, ⁴²Biy, uyatlı etmä bizni.

Yoğsa etkin bizgä sekinlikiniñ körä seniñ da köplüxünä körä yarlıyamaşınıñ seniñ, ⁴³çutxar bizni tamaşalarıñ üçün seniñ, da haybatlı bolsun atıñ seniñ meñilik.

⁴⁴Uyatlı bolgaylar barçası, çaysıları ki çıynarlar çullarıñniñ seniñ, uyatlı bolgaylar zulumları alarıñniñ, da barça çuvatları alarıñniñ singaylar,

⁴⁵Da tanıgaylar, ki sensen Biy Teñri yalyız, ki haybatlanıpsen üsnä barça dünyäniñ.

³²Yarıx köründüj dinsizlärgä, da haybat žoyovurtuğa seniğ Israjelniğ.

(208v) Da bunuğ artından aytkaysen «Oğorm ya inc Asduadz isd medzi».

[Псалом 148]

Aleluiasi Ankeaniğ da Zak'arianiğ.

¹Alyişlaniz Biyni köktä, alyişlaniz ani biyikliktä.

²Alyişlaniz ani, friştälari aniğ, alyişlaniz ani, barça çuvatları aniğ.

³Alyişlaniz ani, günäş da ay, alyişlaniz ani, barça yolduzlar da yarıç.

⁴Alyişlaniz ani, kökläri köknüj, suvlar, ki biyik, ne ki kök, ⁵alyişlaniz atin Eyämizniğ.

Zera ol ayttı, da boldular, buyurdu, da toxtaldılar.

⁶Turğuzdu alarni meji mejilik, çek çoydu, ki çaysi ki keçmäş.

⁷Alyişlaniz Biyni yerdä, çuyurlar da barça teränlär,

(209r) ⁸Ot da dolu, çar da buz, yel da dufan, ki etärsiz sözün aniğ,

⁹Taylar da barça biyiklä, teräk yemiş berüci da barça ormanlar,

¹⁰Kazan da barça hayvan, sürkälğän da barça uçar çuş çanatlı,

¹¹Xanları yerniğ da çuvatları kendiläriniğ, buyruçılar da barça töräçiläri yerniğ,

¹²Otuzyaşlılar da gojslar, çartlar da oylanlar, ¹³alyişlaniz atin Eyämizniğ;

Biyikländi atı aniğ yalyiz, tapunmaç anar köktä da yerdä.

¹⁴Biyik etär Biy müñüzün žoyovurtunuğ kendiniğ, alyişli barça ariläriniğ anar, oylanlarındın Israjelniğ, žoyovurt, ki yuvuçtur Biygä.

[Псалом 151]

Bu saymos kendi yazgan Tawit'niğdir, çixari sandan. Zamanına, ki çixti ol nahadag K'oyiat'ga alnına Sawuynuğ.

¹Kiçi edim men çardaşlarımдан benim da ini övünä atamniğ benim, kütär edim çoylarıñ atamniğ benim.

²Xollarım benim ettilär saymosaran, da barmaçlarıñ benim tüzdülär işin alyişniğ.

³Evet hali kim aytkay bunu Eyämä benim? Kendidir Biyi barçaniğ, işitkäy barçaniğ.

⁴Da yeberdi Biy friştäsin kendiniğ, da kötürdü meni sürükündän çoylarıñniğ atamniğ benim, da yaqladı meni yaqlamaçına yaçiniğ kendiniğ.

[Следующие книги страницы отсутствуют, но полный текст псалма есть в других списках].

[Псалом 149]

Aleluiasi Ankeaniğ da Zak'arianiğ.

(209v) ¹Alyişlaniz Biyni alyiş bilä yäni, alyiş anar yiçövünä ariläriniğ.

²Sövüngäy Israjel yaratuçisinda kendiniğ, oylanları Sionnuğ sövüngäylär çanlarıñda kendiniğ.

³Alyişlagaylar atin aniğ alyiş bilä, saymos bilä da alyiş bilä saymos sarnagaylar anar.

⁴Biyänir Biy žoyovurtuna kendiniğ, ari da biyik etär sekinläri çutçarıлмаçniğ.

⁵Ögüngäylär ariläri haybat bilä, da sövüngäylär tinçliçlarıñda kendiläriniğ, ⁶da biyiklätkäylär Teğri ayızları bilä kendiläriniğ.

Xiliç ekiyanlı berdi çollarına alarniğ ⁷alma tölöv dinsizlärdän çarşılıçka barça žoyovurtka,

(210r) ⁸Baylama çanlarıñ alarniğ baç bilä, çerüv başçıların alarniğ çol biçovları bilä temirdän,

⁹Etmä alarga yarıçu yazılğandan körä. Haybat budur barça arilärinä aniğ.

[Псалом 150]

Aleluiasi Ankeaniğ da Zak'arianiğ.

¹Alyişlaniz Teğrini arilikindä aniğ, alyişlaniz ani bunyatlı çuvatında aniğ.

²Alyişlaniz ani çuvatında aniğ, alyişlaniz ani köplüçündä ululuçunuğ aniğ.

³Alyişlaniz ani avazlı alyiş bilä, alyişlaniz ani saymos bilä da alyiş bilä.

⁴Alyişlaniz ani sövünçlük bilä, maçtaniz ani färählik bilä.

⁵Alyişlaniz ani söz bilä tatlı, alyişlaniz ani avaz bilä işitövlü.

(210v) ⁶Alyişlaniz ani avaz bilä şükürlü, barça džanlar, alyişlaniz Biyni.

Этот псалом, не входящий в [каноническое] число, написан самим Давидом в то время, когда он вышел на поединок с Голиафом перед Саулом.

¹Я был меньший между братьями моими и юнейший в доме отца моего; пас овец отца моего.

²Руки мои сделали псалтирь, и пальцы мои сочиняли молитвословие (настраивали молитвенный орган).

³И кто сказал бы Господу моему? Сам всевышний Господь, Сам услышал все.

⁴И послал Господь вестника своего, и взял меня от стада овец отца моего, и помазал меня елеем помазания Своего...

Конгрегация армянских мхитаристов, г.Вена, № 84

Армянско-кыпчакский словарь

Дата: 1613 г. (л. 95 об.). *Бумага:* 15,5 x 19,5 см; 178 л. (лл. 1-3, 102 об., 103-106, 139-146, 148 об. 155, 178 чистые). *Письмо:* Потргир.

Арм. колофон: Написал Задиг, сын Богдана (л. 95 об.).

Содержание: Рукопись включает два словаря: 1) на лл. 1-5 об. (4-8 об. старой пагинации) армянско-кыпчакский глоссарий грамматических терминов (тождествен *СПб. 8: 276-278 об. и Мат. 3883: 206 об.-210 об.*) к грамматике Дионисия, дополненной Давидом, и другим грамматическим произведениям; 2) на лл. 6/9-177 армянско-кыпчакский словарь, тождественный словарям *Вен.13, Вен. 311, СПб. 8: 1-275 и Льв. 51 I: 21-360.*

Описание: [Dashian 1895: 54, 343-344]. *Публикация:* избранные выписки из кыпчакской части и факсимиле лл. 1, 2 об., 4 об. [Tryjarski 1968 1972: 897-902].

Конгрегация армянских мхитаристов, г.Вена, № 143

Молитвенник

Дата, место возникновения неизвестны. Писец: Мыгырдич, сын Лазаря.

Бумага: 9x14,5 см; 283 л. (л. 122 чистый). Без начала и без конца. *Письмо:* болоргир.

Содержание: лл. 1-256: молитвы; лл. 257-283: житие св. девы Марианы (Маргариты).

Колофон

(113r) *da yazıxlı yazučini Migirdični Łazar oylun ari alyšindan unutmagin* “и не забывай в твоих святых молитвах грешного писаря Мыгырдича, сына Лазаря”.

Публикация: Житие св. Марианны, лл. 257-283, транслитерация, английский перевод, факсимиле [Tryjarski 1989].

Полный текст Венской рукописи № 143

[Начальные страницы книги отсутствуют]

[Колонтитул страниц 1r-12v]

Saymosta aytkin.

(1r) [Псалом 87/88]

...⁶Xaysilarin ki sen aņmadiņ, alar ħoluņdan seniņ kerı salindilar.

⁷Xoydular meni ħoyurga tıbdägi ħaramyuluħta da kölgäsinä ölümnüj.

⁸Mendä toħtaldı yüräklänmäħiņ seniņ, barċa tolyunlarıņni seniņ toldurduņ üstümä benim.

⁹Yıraħ ettiņ mendän tanıšlarıņni benim, da ħoydular meni masħara kendilärinä.

Īħara berildim da ħiħmas edim, ¹⁰közlärım (1v) benim küċsüzländilär miskinliktan.

Īħırdım Biygä kün uzun da kötürdüм saņa ħollarıņni benim.

¹¹Yoħsa mi ölülärgä etärsen sk'anċelik'ni, ya ħakim turıuzur mi, tapunmaħ etsärlär saņa?

¹²Yoħsa mi aytsar kimesä ħaċan kerezmanda yarlıyamaħıņni seniņ ya könülüküņnü seniņ tas bolmaħta?

¹³Yoħsa mi tanısarlar ħaramyuluħta sk'anċelik'ıņni seniņ ya toħru(2r)luħuņnu seniņ yerdä unutulgan?

¹⁴Men saņa, Biy, ħaħırdım, ertägi alyšım menim yetišsin saņa.

¹⁵Nek, Biy, kerı etiyirsen dċanımnı benim ya ħaytarıyirsen yüzüņnü seniņ mendän?

¹⁶Yarlı da emgäglımen men oylanlıħımdan benim, biyikliktan ašaħlandım da muņraydıм.

¹⁷Mendä toħtaldı öċäsmäħiņ seniņ, ħorħuņ seniņ müšħüllätti meni.

¹⁸Dolaštılar ħövrämä, neċik (2v) suv, kün uzun ħapsadılar meni birgä.

¹⁹Yıraħ ettiņ mendän dostlarıņni benim da tanıšlarıņni benim zabunluħum üçün benim.

[Псалом 102/103]

¹Alyšla, dċanıм benim, Biyni, da barċa sövāklärım benim — ari atın aniņ.

²Alyšla, dċanıм benim, Biyni da unutmagin barċa bergänin aniņ,

³Kim arıtir yazıħıņni seniņ, oņaltir barċa ħas talıħıņni seniņ,

⁴Kim ħutħarir buzuluħtan tirlikiņni se(3r)-niņ, tadċlar seni yarlıyamaħ bilä da šayavat bilä,

⁵Kim toldurur yaħšılıħtan suħlanċıņni seniņ, yaņirgäy, neċik ħaraħušnuņ, igitlikiņ seniņ.

⁶Etär yarlıyamaç Biy da könülük barça zırgel bolganlarga.

⁷Körgüzdü Biy yolun kendiniñ Movşeskä da oylanlarına Israjelniñ erkin kendiniñ.

⁸Şayavatlı da yarlıyovuçidir Biy, uzunesli da köpyarlıyovuçi.

⁹Dügül soñyuga diñrä (3v) öçäşläñir bizgä Biy da dügül meñilik saşlar öçnü.

¹⁰Dügül yazıçlarimizga körä bizim etti bizgä Biy da dügül töräsizlikimizgä körä tölädi bizgä.

¹¹Evet neçik biyiktir kök yerdän, ol türlü çuvatlattı Biy yarlıyamaçın kendiniñ üstünä çorçkanlariniñ kendiniñ.

¹²Ne çadar yıraçtır kün toyuşu kün batışından, ol çadar yıraç etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

(4r) ¹³Neçik şayavatlanir ata üstünä oylanlariniñ kendiniñ, ol türlü şayavatlanir Biy üstünä çorçkanlariniñ kendiniñ.

¹⁴Zera ol bildi yaratılğanimizni bizim da añdı, ki topraçbiz.

¹⁵Adamniñ, neçik yaş ot, tur künläri kendiniñ, neçik çiçäki tüzñüñ, ol türlü çiçäklänir.

¹⁶Urur üsnä yel, da bolmas, da dayın körünmäs yeri anıñ.

¹⁷Evet yarlıyamaçı Eyämizniñ çalir meñi meñi(4v)lik üstünä çorçkanlariniñ kendiniñ, ¹⁸da toyruluğu anıñ oylanlarından çax oylanlarga diñrä.

Kimlər ki saşlarlar niyatın anıñ, añarlar buyruçuñ anıñ da etärlär anı.

¹⁹Biy köktä hadirlädi olturyuçun kendiniñ, padşahlıçı anıñ barçasına eyälik etär.

²⁰Alyışlañiz Biyni, barça friştäläri anıñ, zorlular çuvat bilä, ki etärsiz sözün anıñ, işitip avazına aytuşunuñ anıñ.

(5r) ²¹Alyışlañiz Biyni, barça çuvatlıları anıñ, çizmätkäri da etüçiläri erkin anıñ.

²²Alyışlañiz Biyni, barça işläri anıñ, barça yerdä biylik anıñ, alyışla, džanim menim, Biyni.

[Псалом 142/143]

¹Biy, işit alyışıma menim, çulaç çoy çoltçama menim könülüküñ bilä seniñ.

Işit maña toyruluçuñ bilä seniñ ²da kirmäğin yarçuga çuluñ bilä seniñ, zera toyrulanmas alniña seniñ barça tirilär.

(5v) ³Xuvdu duşman džanimni menim, aşaçlattı yergä tirlikimni menim da olturyuzdu meni çaramçuluçta, neçik ölünü meñiliktän.

⁴Mendä osandı džanim menim, da yüräkim menim müşçülländi mendä.

⁵Añdim künlärni ilgäriği, sayışladım barça da işläriñni seniñ, etkänlärin çoluñnuñ seniñ sayışladım ⁶da kötürdüm saña çollarimni menim.

Džanim menim, neçik yer, susaptir saña, ⁷tezindän (6r) işit maña, Biy, zera eksildi mendä džanim menim.

Çaytarmagın yüzüñnü seniñ mendän, oçşaşsarmen [=oçşasarmen] alarga, ki enärlär çoyurga.

⁸Işittirgin maña ertäräk yarlıyamaçıñni seniñ, zera men saña, Biy, umsandım.

Körgüz maña yol, çaysına barmaga, zera saña, Biy, kötürdüm džanimni menim.

⁹Xuçar meni duşmanlarimdan menim, Biy, zera seni işanç kendimä ettim.

¹⁰Erkiñni seniñ övrät (6v) maña etmägä, zera sensen Teñrim menim.

Džaniñ seniñ yol körgüzüçi bolgay maña yergä toyru.

¹¹Atiñ üçün seniñ, Biy, tırgizgäysen meni, toyruluçuñ bilä seniñ çıçargaysen tarlıçtan džanimni menim, ¹²yarlıyamaçıñ bilä seniñ

Tas etsärsen duşmanlarimni menim, yoç etsärsen barça indžituçılarini džanimniñ menim, zera men çuluñ seniñmen.

Haybat Ataga da Oçul...

[Здесь нет нескольких страниц].

[Zart'ucealk']

...(7r) Kötüriyix çollarimizni bizim arilikkä öçäşmäçtän başça da eki köñüllüktän.

Inam bilä çoliyix andan arınmaçni da boşatlıçni aşınganlarimizga bizim.

Xosdovanel bolup sirin yüräkimizniñ bizim yapuçlar bilüçi Teñrigä.

Neçik ki yöpsüngäy yalbarganimizni bizim alıışı bilä da pareçosluçu bilä barça ariläriniñ.

(7v) Bayışlagay bizgä adam sövüçi Teñri çalmaga saçtlıç bilä da zadasız tutuş bilä erkinä körä anıñ bu dünyäda.

Da arzani bolup meñilik da köktägi çatirlarga, çaysi ki atadi sövüklülärinä kendiniñ, köñü Teñri Jisus K'risdos Biyimiz, barçanı tutuçi, tırgiz da yarlıya.

Xalganiñ keçäniñ eminliktä keçirmägä inam bilä Eyämizdän çoliyix.

(8r) Friştäsin eminlikniñ közät džanimizga bizim inam bilä Eyämizdän çol'.

Arınmaçni da boşatlıçni aşınganimizga bizim inam bilä Eyä'.

Ari çacniñ ulu da küçlü çuvatıñ [=çuvatın] boluşluçka džanimizga bizim inam bilä Eyämiz'.

Da dayın artıç birlik bilä, toyru, da köñü, da ari inamimiz üçün bizim Biyni yalbariyix.

Džanimizni bizim da biri birimizni Eyämiz Teñrigä, barçanı tu(8v)tuçığa, simarlıyix.

Yarlıyadi bizgä Biy Teñrimiz bizim. Aytıyix barçamız bir ayızdan: Biy, yarlıya.

Jicišesçuk' tatarça

Añiyiç keçä atıñni seniñ, Biy.

[**Псалом 44/45**] ²Axtırsın yüräkimiz bizim söz yaǵşı, da tillärimiz bizim aytsınlar işlärin köktägi çannıñ.

Yarımkeçädä turup tapuniyiç seni, Biy.

Alıñışimizni bizim beriyiç saña, Biy, (9r) köşkündä seniñ içinä yäñi Erusağemniñ.

Keçä köturiyiç çollarimizni bizim arilik bilä saña çarşı.

[**Псалом 150**] ⁶Avaz bilä şükürlü, barça dżanlar, alıñışlanıç Biyni.

[**Псалом 55/56: 9; 107/108: 3**] ⁹Oyanıñız, haybatım menim, oyanıñız, da men oyanırmen ertäräk, aleluia.

Oyanıñız birgä friştälär bilä, oylanları yohargi Siovnnuñ, ale".

Oyanıñız, oylanları yariçniñ, alıñışına (9v) Ata Yariçniñ, alelu".

Oyanıñız, çutçarılganlar çan bilä, da beriñiz haybatni Xutçaruçığa, aleluia.

Oyanıñız, yäñi žoyovurt, yäñi yir alıp Yänirtüçigä, alelu".

Oyanıñız, kelinlär, dżan bilä gümän etip kelmäxinä ari kiyövnüñ, aleluia.

Oyanıñız, yariç bilä yanıp oğşaşına ari gojslarnıñ, alelu".

Oyanıñız, hadirläniz yağ baratirläriñiz(10r)gä isi yaşıñızni, alelu".

Oyanıñız da yuğlamanıñız, oğşaş ağılsız gojslarğa türtünüp, aleluia.

Oyanıñız, yerni öpüñüz da yaş bilä bunu aytiyiç, aleluia.

Oyan, ne üçün yuğliyirsen, Biy? Etmä keriz bizni meñilik.

Kel, Biy, boluñ bizgä, beriyiç atıña seniñ haybatni hali da här kez Ataga da Oğulga da Ari Dżanga, ağan.

(10v) Oyanganlar, yubanmağından keçalik, tinçliğindən

Bayışlagay bizgä adam Sövüci övünmäğində yubanmağ yuğunuñ.

Xorçu bilä da titrämäğ bilä turıyiç alıñışka.

Kelip çosdovanel bolıyiç aşınganlarimizni

Da tapıyiç K'risdostan arınmağni da ulu yarlıyamağni.

Alıñış Biy Teñrigä

Şükürlümen sendän, Yaratuçısı yer(11r)niñ da köknüñ, ki arzani ettiñ men yazıçlini da arzani-siz çuluñnu keçirmä bu ayır da çaramyu keçani eminliktä da çolaylıçta da yetkirdiñ men köpyaziçli da keräksiz çuluñnu ertägi yariçka.

Adam sövüci Biy, bergin maña kendi şağavatiñni, da bu körümlü yariç bilä yeber körümsüz başıñın Ari Dżanıñniñ seniñ, ki sövgäyemen seni bar (11v) yüräkimdän da bar çuvatımdan, alay oğ çardaşimni menim da dindäşimni, neçik kendi boyumnu, da ber ölcövsüz şağavatiñdan bütün künnü eminliktä da yağşı umsada keçirmä.

Biyi yerniñ da köknüñ, bergin eminlikiñni seniñ bütün dünyägä, kötür çışimni yaratkanlarıñdan seniñ, yarlıya, Biyim, çardaşlarimizga bizim, tirilärgä da ölülärgä, da tirilärni sağla barça (12r) türlü p'orçank'larından körümlü da körümsüz duşmanlarıñ, da keçkänlärgä bayışlagın köktägi çanlıçıñni da tındir eminliktä.

Yarlıya, Biyim, bu surp yuğövnüñ kölgäsi tibi-nä tınganlarga.

Yarlıya, Biyim, dżan u ten sartin atalarimizga bizim, çaysıları ki üstümüzgä bizim emgänip, hasilgä keltiriptirlär bizni, ber kendilärinä keçövsüz tölövnü.

(12v) Yarlıya, Biyim, da sağla ari da çuvatlı kölgäsi tibi-nä oğunuñ seniñ yolçunlarimizni bizim, alay alarni, çaysıları ki çurudadırlar, neçik ki alarni, çaysıları ki teñiz üstünädırlär, barçasın här türlü ayırlıçlarıñdan çutçar da yetiştir här birin kendiniñ turadżaglarıña, Biyimiz da Teñrimiz bizim Jisus K'risdos, çaysi ki alıñışlısen meñi meñilik, ağan.

[Колонтитул страниц 13v-47r]

Ertägi alıñışta aytkin.

(13r) Haybatına Biy Teñriniñ yergälikinä körä ermeni surp yuğövnüñ. Bu alıñışni Biy Teñrigä sunma ertägi alıñışta.

[Псалом 89/90: 14-16]

¹⁴Tolduğ ertäräk yarlıyamağniñ bilä seniñ, sövündüç da färäh bolduğ barça künlärinä tirliki-mizniñ bizim.

¹⁵Färäh bolduğ ornuna künlärniñ, ki aşax etti bizni, da yıllar, çaysılarında ki kördüç çiyinlar.

¹⁶Bayçkin, Biy, çulla(13v)riña seniñ da işinä çoluñnuñ seniñ, da yol körgüz oylanlarıña alarniñ, ¹⁷da bolgay yariçi Eyämiz Teñriniñ üstümüzgä bizim.

İşin çolumuznuñ bizim toyru etkin bizgä, Biy.

İşin çolumuznuñ bizim toyru etkin (20v) bizgä, Biy, işin çolumuznuñ bizim oñar bizgä.

Haybat Ataga da Oğulga da Ari Dżanga, hali da här kez meñi meñ".

Üç igitniñ çoltçası [Даниил 3: 26-45. Молитва Азарии], çaysi ki ot içinä Biy Teñrini haybatlıy edilär. Alay oğ biz dä haybatlıyiç Biy Teñrini.

(14r) ²⁶Alıñışlısen, Biy Teñri, atalarimizdan bizim, alıñışlı haybatlangan atıñ seniñ meñilik

Könülük bilä keçirdiñ bu barçanı da bizim bilä toyrusen sen, Biy, ²⁷da barça işläriñ seniñ toyrudur, Yoluñ seniñ toyrudur, da barça törän (14v) seniñ könüdür.

²⁸Toyru törä keltirdiñ üstümüzgä bizim barçaga körä, nenin [=neni] ki yeberdiñ üstümüzgä bizim da şahärinä ari atalarımızniñ bizim Yerusayemniñ.

Toyruluñ bilä da könülük bilä yeberdiñ bunu barça üstümüzgä bizim yazıxlarımız üçün bizim.

²⁹Töräsizländiñ, aşındiñ, baştañ bolup sendän, yazıxlı bolduñ barçada. ³⁰Da buyru(15r)çuñnu seniñ sañlamadiñ,

Sañlamadiñ, neçik simarladıñ sen bizgä, ki yañşını tapkaybiz biz sendän.

³¹Hali barçanı, çaysın ki ettiñ da neni ki yeberdiñ üstümüzgä bizim, toyru yaryu bilä ettiñ.

³²Çixara berdiñ bizni çoluna duşmanlarımızniñ bizim, töräsizläriñ, beklärgä da baştañlarga.

Xoluna çanniñ töräsizniñ da yamanniñ (15v) barça yerdä çixara berdiñ bizni.

³³Da hali yoxtur bizgä vañt açma ayzimizni bizim, ki uyatlı da taba bolduñ çullarıña seniñ çuluñ etkän.

³⁴Yoçsa çixara bermä bizni soñyuga diñrä atıñ üçün seniñ, tayıtma niyätiniñ seniñ da kerı etmä yarlıyamañınıñ seniñ bizdän

³⁵Araham sövükün üçün seniñ, da Sa(16r)hag çuluñ, da ari Israjeñ için seniñ.

³⁶Atadiñ alarga da ayttıñ: «Artıriyim zuryätiniñni sizniñ, neçik yolduzlarıñ köplüğü da neçik çumnu çiriñında teñizniñ».

³⁷Da hali, Biy, eksildiñ biz, ne ki barça dñinslar, da zabunluñtabız hər yerdä bugün yazıxlarımız üçün bizim.

³⁸Yoxtur bu zaman buyruççı, markarə da yol körgüzüçü, ne bütöv çurban, ne temyan o(16v)renk-kä, ne yer çurbanlarıñ sunma alniña seniñ, yarlıyamañ tapma sendän.

³⁹Yoçsa boyumuz bilä aşaxlanıp, da dñanimizniñ müşçüllüğü bilä yöpsünövlü bolıyıñ biz, neçik bütöv çurban çoylarıñ da tuvarlarıñ da neçik tümän semiz çozular.

⁴⁰Bu türlü yöpsünövlü bolsun çurbanımız bizim bugün alniña seniñ, ki tügäl tapulgaybiz atıñdan (17r) seniñ, da dügül uyat umsanganlarga saña.

⁴¹Da hali kelirbiz artıñdan seniñ barça yüräkimiz bilä bizim, çorçarbiz sendän, çolarbiz yüzünüñ seniñ, ⁴²Biy, uyatlı etmä bizni.

Yoçsa etkin bizgä sekinlikniñ körä seniñ da köplüğüñä yarlıyamañınıñ seniñ, ⁴³çutçar bizni

tamaşalarıñ üçün seniñ, da haybatlı bolsun (17v) atıñ seniñ meñilik.

⁴⁴Uyatlı bolgaylar barçası, çaysıları ki çıynarlar çullarıñniñ seniñ, uyatlı bolgaylar zulumlariñ alarıñ, da barça çuvatları alarıñ singaylar.

⁴⁵Da tanıgaylar, ki sensen Biy Teñri yalyız, çaysı ki haybatlanıpsen üstünä barça dünyanıñ.

[Даниил 3: 52-57. Песнь трех отроков]

⁵²Alıñşlısen, Biy Teñri, atalarımızdan bizim, ögövlü da ayruç(18r)su biyiklängän atıñ seniñ meñilik.

Da alıñşlıdır atıñ seniñ ari haybatıñniñ seniñ, ögövlü da ayru”.

⁵³Alıñşlısen dadñarında haybatlı arilikiñniñ, ögövlü da”.

⁵⁴Alıñşlısen üstünä olturuçunuñ padşahlıçıñniñ seniñ, ögövlü da ay”.

⁵⁴Alıñşlısen, ki olturupsen k’erovpələrdä da baçıyırsen tıbsızlıkkä, ögövlü”.

⁵⁶Alıñşlısen üstünä (18v) toxtalmaçına köknüñ, ögövlü da ayru”.

⁵⁷Alıñşlanıñiz, barça işläri Eyämizniñ, Biyni, alıñşlanıñiz da biyiklätiñiz anı meñilik.

[Псалом 148: 1-4, 7-10]

¹Alıñşlanıñiz, köklär, Biyni, alıñşlanıñiz [da biyiklätiñiz anı meñilik].

²Alıñşlanıñiz, friştäläri Eyämizniñ, suvlar, ki üstünä köknüñ, Biyni, alıñşlanıñiz”.

³Alıñşlanıñiz, çuvatları Eyämizniñ, günäş da ay, Biyni, alıñşlanıñiz”.

Alıñşlanıñiz, yolduzlar, ⁴köktägi yañmur(19r)lar da yayış, Biyni, alıñış”.

⁷Alıñşlanıñiz, barça yellär, ot da isi, Biyni, al”.

⁸Alıñşlanıñiz, sovuñlar da çurvaç, yayış da çarlar tüşkän, Biyni, al”.

Alıñşlanıñiz, buzlar, da açıxlıçlar, da çar, Biyni, alıñşlanıñiz”.

Alıñşlanıñiz, kündüz da keçalär, yarıç da çaramçu, Biyni, alıñış”.

Alıñşlanıñiz, bulutlar, da yaşnamaçlar, da yer, Biyni, alıñış”.

⁹Alıñşlanıñiz, tañlar da örlär, da barça bitiş(19v)läri yerniñ, Biyni, alıñış”.

Alıñşlanıñiz, çovraçlar, teñiz da özänlä, Biyni, alıñşlanıñiz”.

¹⁰Alıñşlanıñiz, ulu balıçlar da barça çaynaşkanlar, çaysı ki suvda, uçar çuşları köknüñ, Biyni, alıñış”.

Alıñşlanıñiz, kazanlar, da hayvanlar, da oylanları adamlarıñniñ, Biyni, alıñış”.

Alıñşlagay Israjeñ Biyni, alıñşlagay da”.

Alıñşlanıñiz, k’ahanalar, Biyni, alıñış”.

(20r) Alýişlañiz, çulları Eyämizniñ, Biyni, al".
Alýişlañiz, dżanlar da tiniçları toyrularniñ,
Biyni, alýiş".

Alýişlañiz, arilär da aşax yüräklilär, Biy".

Alýişlañiz, Anania, Azaria da Misajel, Biyni,
alýişlañiz da biyiklätiñiz anı meñi meñilik.

Haybat Ata".

Alýiši surp Asduadzadzinniñ [Лука 1: 46-55. Гимн Марии]

⁴⁶Biyiklätkäy boyum benim Biyni, ⁴⁷da sö-
vüngäy dżanim benim Teñrim Xutçaru(20v)çim
bilä benim.

⁴⁸Ki bañtı üsnä aşaxlıçı çaravaşiniñ kendiniñ,
bundan soñra san bergäylär maña barça dżinslar.

⁴⁹Etti maña ulu-ulu çuvat, da aridir atı aniñ.

⁵⁰Yarliyamañni etti dżinstan dżinska, çorçuçı-
larına kendiniñ, ⁵¹etti çuvatın biläki bilä kendiniñ.

⁵²Tozdurdu fikirlärindän yüräklärniñ da söktü
çuvatlı(21r)larin olturçuclarından.

Aşaxni biyiklätti, ⁵³hasrätlärni toldurdu igilik
bilä da ulularni yeberdi boş.

⁵⁴Abradı Israjelni, çulun kendiniñ, añip yarlı-
yamañin kendiniñ,

⁵⁵Neçik sözlädi atamizga bizim Aprahamga
da züryätina aniñ meñilik.

Alýiši Zakaria markareñiñ [Лука 1: 68-79. Гимн Захарии]

⁶⁸Alýišli Biy Teñrisi Israjelniñ, ki bañtı da etti
çutçarıлмаñni žoyovurtuna (21v) kendiniñ.

⁶⁹Turçuzdu bizgä müñüz çutçarıлмаñniñ
övündän Tawit'niñ, çulunıñ kendiniñ, ⁷⁰neçik söz-
lädi ayızları bilä arilärniñ, ki meñiliktän markare-
lär edilär,

⁷¹Xutçarıлмаç duşmanlarimizdan bizim, da
çollarından barça körälmäxsizlarimizdan bizim;

⁷²Etmä yarlıyamañni atalarimizga bizim da
añma bitikin arilikiniñ kendiniñ,

(22r) ⁷³Antin, çaysi ki ant içti Aprahamga,
atamizga bizim, bermä bizgä ⁷⁴başça çorçmaçtan
çutçarıлмаñni duşmanlarimizdan bizim,

⁷⁵Tapunma anı arilik bilä da toyruluç bilä al-
nina aniñ barça künlärindä tirlikimizniñ bizim.

⁷⁶Da sen, oylan, markare Biyiktäğiniñ ündäl-
gin: barsarsen alnina Eyämizniñ hadirlämä yolun
aniñ,

⁷⁷Bermä bilmä çutça(22v)rılmañin žoyovurtu-
nuñ kendiniñ boşatlıçka barça yazıçlarimizga bizim,

⁷⁸Şayavati üçün yarlıyamañiniñ Eyämiz Teñri-
mizniñ bizim, ki köründü bizgä günäş biyiklaktän
yarıçlı etmä çaramçuluçumuznu bizim,

⁷⁹Saçma yariçni üstünä bularniñ, çaysi ki ol-
turup ediç çaramçuluçta da kölgäsinä ölümniñ,

tüzätmä ayaxçlarimizni bi(23r)zim yoluna eminlik-
niñ.

Alýiši Simeon çartniñ

[Лука 2: 29-32. Пророчество Симеона]

²⁹Hali çeş çuluñnu seniñ, Biy, sözüñä körä se-
niñ, eminlikkä, ³⁰zera kördülär közlärim benim
çutçarmañiniñ seniñ, ³¹çaysi ki hadirläpsen alnina
barça žoyovurtnuñ,

³²Yariç köründüñ dinsizlärgä da haybat žoyo-
vurtuña seniñ Israjelniñ.

Saymosundan Tawit'niñ [Псалом 50/51]

³Yarliya maña, Teñri, ululuçuna körä yar-
(23v)liyamaniñniñ seniñ, köplüçünä körä şayava-
tiñniñ seniñ buzgin töräsizlikimni benim.

⁴Dayin artıç yuvgin meni töräsizlikimdän me-
nim da yazıçımdan benim aruv etkin meni.

⁵Töräsizlikimni benim men mendän bilir-
men, da yazıçlarım benim dä alnima benimdir
här sahat.

⁶Saça yalyz yazıç ettim, Biy, da yamanni al-
niña seniñ ettim.

(24r) Neçik toyrı bolgaysen sözüñdä seniñ da
yeñüçi yarıuda seniñ.

⁷Töräsizlik bilä başlandım, da yazıç bilä to-
yurdu meni anam benim.

⁸Sen, Biy, könülükni sövdüñ, körünmägänlär-
ni da yapuçlarıni açılıñ bilä seniñ körgüzdüñ maña.

[⁹Bürk üstümä zoba bilä, da aruv bolıyım,
yuvgin, da çardan artıç aç bolıyım.]

¹⁰İsitövlü etkin maña sövünçlükni da färâh-
likni, ki sövüngäylär söväklärım benim (24v) has-
rät bolgan.

¹¹Xaytar yüzüñnü seniñ yazıçlarımдан benim
da barça töräsizlikimni benim arit mendän.

¹²Yüräk aruv toxtat mendä, Teñri, da dżanni
toyrı yänirt çarnimda benim.

¹³Salmagin meni, Biy, yüzüñdän seniñ da
Dżanni Ari seniñ çıçarmagin mendän.

¹⁴Bergin maña sövünçlükün çutçarıлмаñniñ
da dżan ayalıçiniñ (25r) bilä seniñ toxtat meni.

¹⁵Övrätiyim töräsizlärgä yoluñnu seniñ, da
çirsizlar saça çaytkaylar.

¹⁶Xutçar meni çanlarından, Teñri, Teñri çut-
çarıлмаçimniñ benim, da sövüngäy tilim benim
toyruluçuña seniñ.

¹⁷Biy, egär erinlarımni benim açsañ, ayzim
benim yirlagay alýišiniñni seniñ.

¹⁸Egär kläsäñ edi, çurban sunar ediç, evet
(25v) bütöv çurbanga ne heç biyänmädiñ.

¹⁹Xurban Teñrigä dżan aşax, yüräkni aruv
dżan bilä aşax heç etmästir Teñri.

²⁰Yağşi etkin, Biy, erkin bilä seniñ Sionga; da yasalğaylar duvarları Yerusaşemniñ:

²¹Ol vaxtta biyäsärsen xurbanga toyru luğun, xaçan niyät xurbanimizni çixarsarlar seyanıña seniñ, ögüzünü.

Haybat Ataga da Oğ'.

(26r) **Aləluia Ankea da Zakarianiñ [Псалом 148]**

¹Alyişlaniz Biyni köktä, alyişlaniz ani biyiklik-tä.

²Alyişlaniz ani, friştäläri aniñ, alyişlaniz ani, barça xuvatlıları aniñ.

³Alyişlaniz ani, günäş da ay, alyişlaniz ani, barça yolduzlar da yariç.

⁴Alyişlaniz ani, kökläri köknüñ, suvlar, ki biyiksiz, ne ki kök, ⁵alyişlaniz atın Eyämizniñ, (26v) Zera ol ayttı, da boldular, buyurdu, da toxtaldılar.

⁶Turğuzdu alarni meñi meñilik; nişan xoıydu, xaysi ki keçmäş.

⁷Alyişlaniz Biyni, yerdä çoyurlar da barça teränliklär,

⁸Ot da hrad, xar da buz, yel da dufan, ki etärsiz sözüñ aniñ,

⁹Taylar da biyiklär, teräk yemiş berüci da barça ormanlar,

¹⁰Kazan da barça hayvanlar, sürkülğän (27r) da barça uçar xuşlar xanatlılar,

¹¹Xanları yerniñ da xuvatlıları kendiläriniñ, buyruçılär da barça töräçiläri yerniñ,

¹²Otuzyaşlılar da gojslar, xartlar da oylanlar, ¹³alyişlaniz atın Eyämizniñ;

Biyikläñdi atı aniñ yalız, tapunmaç añar köktä da yerdä.

¹⁴Biyik etär Biy müñüzün zoğovurtunuñ kendiniñ, alyiş (27v) barça ariläriniñ añar oylanlarından Israjelniñ, zoğovurt, ki yuvuxtur Biygä.

Ankea da Zakarianiñ [Псалом 149]

¹Alyişlaniz Biyni alyiş bilä yäñi, alyiş bilä alyiş añar yivövünä arilärniñ.

²Sövüñgäy Israjel yaratučısında kendiniñ, oylanları Sionnuñ sövüñgäylär xanlarında kendiniñ.

³Alyişlagaylar atın aniñ alyiş bilä, saymos bilä sarnagay(28r)lar añar.

⁴Biyänir Biy zoğovurtuna kendiniñ, ari da biyik etär sekinläriñi xutxarımaçka.

⁵Ögüñgäylär ariläri haybat bilä, da sövüñgäylär tinçliçlarına kendiläriniñ, ⁶da biyiklätkäylär Teñrini ayızları bilä kendiläriniñ.

Xiliç ekiyanlı berdi xollarına alarniñ ⁷alma tölov dinsizlärdän xarşilixka barça zoğovurtka,

(28v) ⁸Baylama xanların alarniñ bay bilä, çerüv başçılarin alarniñ xol biçovları bilä temirdän,

⁹Etmä alarga yarıy yazılğandan. Da haybat budur barça arilärinä aniñ.

Ankea da Zakarianiñ [Псалом 150]

¹Alyişlaniz Teñrini arilikindä aniñ, alyişlaniz ani binyatlı xuvatında aniñ.

²Alyişlaniz ani xuvatında aniñ, alyişlaniz ani köplüxün(29r)dä ululuğunun aniñ.

³Alyişlaniz ani avazlı alyiş bilä, alyişlaniz ani saymos bilä da alyiş bilä.

⁴Alyişlaniz ani sövüñçlük bilä, alyişlaniz ani fărâhlik bilä.

[⁵Alyişlaniz ani tatlı sözlär bilä, alyişlaniz ani işitövlü avaz bilä.]

⁶Alyişlaniz ani avaz bilä şükürlü, barça dżanlar, alyişlaniz Biyni.

Saymosu Tawit'niñ [Псалом 112/113]

¹Alyişlaniz, igitlär, Biyni da alyişlaniz atın Eyämizniñ.

²Bolsun atı Eyämizniñ (29v) alyişli bundan soñra çax meñilik.

³Kün toyuşundan çax günäşniñ [guneaşniñ] kirgäninä deg, alyişlidir atı Eyämizniñ.

⁴Biyiktir Biy barça dżinslar üsnä, da haybatı aniñ köktädir.

⁵Kimdir — neçik Biy Teñrimiz bizim biyikliktä siyingan, ⁶da aşaxlarıñi köriyir köktä da yerdä,

⁷Turğuzur miskinni yerdän, da biyiklätir zabunlarıñi çöp(30r)luktän,

⁸Olturğuzur alarni buyruççi buyruççiläri bilä zoğovurtunuñ kendiniñ,

⁹Siğindirir n'eplodniyni övdä fărâhliktä, neçik ana, oylanlarından sövüñgän?

Haybat Ataga da Oğulga da Ari Dżanga hali da här kez da'.

P'ark' i parcuns tatarça, xaysin ki friştälär yırladılar toyuşunda K'risdosnuñ

Haybat biyiklikkä Teñrigä, da yergä eminlik, adamlarga bazlıç, alyiş saña, (30v) biyiklikkä alyişlisen, Biy Teñrimiz bizim.

Alyişlarbiz seni, Biy, da maçtarbiz seni, tapunurbiz, Biy, seni da yerni öpärbiz saña, haybatlarbiz seni, şükürlübiz, Biy, sendän seniñ ulu haybatıñ için.

Biy, padşah ari köktägi, Teñri da Ata bariniñ tutuçi.

Biy da Oğlu Ataniñ yalız toyğan Jisus K'risdos da Ari Oğul [=Dżan].

Biy Teñri, Xozusu Teñriniñ da Oğlu (31r) Ataniñ, xaysi ki aldıñ bizimkin ari gojstan, yarlıyadıñ, kötürdüñ yazıçniñ dünyädän, da hali yöpsün xoltxamizniñ bizim.

Ari, ki olturupsen oñ yanına Ataniñ, yarlıya bizgä.

Zera sen yalyz arisen, yalyz biyklänipsen, yalyz Biyimiz bizim Jisus K'risdos, Biy da Ari Džan, çaysi ki haybatta Teñri Ata bilä, amən.

Da hər vaçt alyışlarbiz seni, Biy, da (31v) ögiyirbiz ari atıñni seniñ meñi da meñi meñilik.

Arzani etkin, Biy, bu künnü keçirmä eminlik bilä da yazıçtan başça saçla bizni.

Alyışlisen, Biy Teñri atalarimizniñ bizim, ögövlü da haybatlıdır atıñ seniñ ari meñilik, amən.

Alyışli Biy, övrät maña toyruluçunuñnu seniñ.

Bu dunnu üç kez keräk aytmaga.

(32r) Biy, işançımız bizim bolduñ džinstan džinska. Men çolarmen, Biy, yarlıya maña, da oñalt boyumnu benim, men yazıç ettim saña.

Körgüz bizgä, Biy, yarlıyamaçıñni seniñ, da xutçarılmaçıñni seniñ.

Ber bizgä, Biy, yarlıyamaçıñni seniñ meñilik, işin çoluñnuñ seniñ körümsüz etmägin.

Biyim benim, seni işanç kendimä ettim.

Övrät maña etmägä erkiñni (32v) seniñ, zera sensen Teñrim benim.

Sendändir, Biy, çovraçı tirlikliñni, da yariçi bilä yüzünñni seniñ köriyirbiz yariçni.

Saçkin yarlıyamaçıñni seniñ, kimlär ki tanirlar seni, Biy.

Haybat, da hörmät, yer öpmäç biyiklikkä Ataga da Oçulga da Ari Džanga hali da hər kez da meñi meñilik, amən.

Bundan soñra aytilir surp Asduadz. Bir dunnu üç kez aytkaýsen.

Surp Asduadz tatarça

Ari Teñri, ari da çuvatlı, ari da ölümsüz, ki çaçlandıñ bizim üçün, yarlıya bizgä.

[P'araworeal]

Haybatlı da alyışli dayma ari gojs Asduadza dzin Mariam, anası K'risdosnuñ, sungin çoltçamizni bizim Oçluña seniñ da Teñrimizgä bizim.

[P'rgel zmey]

Xutçar bizni sinamaçtan da barça tarlıçlarimizdan bizim.

(33v) **Der amenagal tatarça,**

çaysin ki aytıptir Manase padşah

[2 Паралипоменон, после 36 главы.

Молитва Манасии]

Biy barini tutuči, Teñrisi Aprahamnıñ, Sahagnıñ, Jagopnuñ da alarnıñ artar oylanlariniñ, barini tutuči Biy, boşat maña benim yazıçlarimni.

Ki ettiñ köknü da yerni, da barça körkün alarnıñ, barini".

Ki bayladıñ tenizni sözüñniñ buyruçu bilä, yaptıñ (34r) teränlikläрни, möhürlädiñ çorçulu da haybatlı atıñ bilä seniñ ari, barini".

Ki barça nemä seskänip titrär yüzündän çorçulu çuvatıñniñ seniñ, bar".

Yetövsüzdür ulu çorç'u haybatlı arilikiñniñ seniñ, srogıydir yüräklänmäçi öçäşmäçiñniñ seniñ üstünä yazıçlılarınıñ, ölcövsüzdür yarlıyamaçı sövüküñniñ seniñ, barini".

(34v) Sen, Biy biyklängän, şayavatlisen da yarlıyovuči, uzunesli da köpyarlıyovuči, da hayıfsunursen yamanlıçi üsnä adamlariniñ [=adamlariniñ], barini".

Sen, Teñri, çoymadıñ luđz artarlar üçün Aprahamga, Sahagga, Jagopka, çaysilari ki yazıç etmädilär saña, barini tu".

Yoçsa çoyduñ poşmanlıç men yazıçlı üçün, zera yazıçlandıñ tenizniñ çumundan ar(35r)tiç, da köpländilär töräsizliklärim benim, barini tutu".

Dügülmen arzani baçma da körmä biyiklikin köknüñ köplüçündän töräsizlikimniñ benim, barini".

Tas bolupmen men tutmaçından temir biyovlarınıñ, çaysi ki maña yoçtur tinçliç, barı".

Yüräkländirdim öçäşmäçni da yaman alnina seniñ ettim, turçuzdum gurç' da arttırdim öçäşmäçni (35v) džanima benim, barini".

Da hali, Biy, aşaçlatırmen tizlärin yüräkimniñ benim da çolarmen tatlı yarlıyamaçından seniñ, barı".

Yazıçlandıñ, Biy, yazıçlandıñ da töräsizlikimni benim mendän bilirmen, barı".

Yalbarip sendän çolarmen, boşat maña, Biy, boşat, da tas etmägin töräsizlikimä körä benim, barı".

Meñilik öçäşmä maña, Eyäm, da aña ya(36r)manlıçlarimni benim alnina seniñ, da borçlu etmägin meni tüşkänlär bilä yer tibinä yamanlıçları bilä kendiläriniñ, barini".

Zera sen Teñri, Teñri poşman bolganlarınıñ, umsasisen, da maña körgüz yaçşı etüçilikiñni seniñ, ki arzanisizmen, barini e" [=tutuči].

Tirgizgäysen meni köplüçünä körä yarlıyamaçıñniñ seniñ, da men alyışliyim seni barça künlärimdä tirli(36v)kimniñ benim".

Seni, Biy, alyışlarlar barça köktägi friştälär, da seniñdir haybat meñi meñilik, amən.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Džanga hali da hər kez da meñi meñilik, amən.

[Молитва]

Yalbarip çolarmen sendän, Biy, boşat maña benim yazıçlarimni.

Köplärgä yarlıyovuči Biy, yarlıya maña yazıçlıga.

Teñri, arit meni yazıçlıni yazıçtan (37r) da tirgiz.

Teñri, şayavatlan yazıçlı çuluñ üsnä da yarlıya maña köpyazıçlıga.

Barčadan alyişli sirpuhi dayma gojs Asdua-
džadzin Mariam, anası Eyämizniñ, pareços bol Bi-
yimizgä bizim üçün.

Barča ariläri Tejriniñ, pareços bolunuz köktä-
gi Ataga biz yazıçlılar üçün.

Krisdos, Oylu Tejriniñ, öç saçlamagan, (37v)
yöpsün çoltçamizni bizim, zera saña işanıpbiz bo-
yumuz bilä bizim.

Yeñüçi çuvatı bilä, ari, da tirlilik etüci, da öz-
dän çaçın bilä seniñ saçla bizni.

Da yeber, Biy, frištäsin eminlikniñ, ki kelip
saçlagay bizni kündüz da keçä.

Da adam sövüklükün bilä seniñ añ bizni, Biy,
añ bizni, çaçan kelsän çanlıçın bilä seniñ, da yarlı-
ya bizgä.

(38r) *Saymos, çaysi ki aytiliyir «Surp As-
duadzdan» soñra här oruçnuñ künlärindä.*

[Псалом 5]

²Sözlärimä benim çulaç çoygün, Biy, da eskä
al çičiriximni benim.

³Bačkın avazına alyişimniñ benim, padšahım
benim da Tejrim benim.

⁴Men çolıyirmen sendän, Biy, tañ manına işit-
käysen avazıma benim, tañ manına hadir bolıyım
çarşı bolma saña, Tejri.

(38v) ⁵Dügül ki sen, Tejri, klärsen töräsizlik-
ni, sıynmaslar sendä yamanlar, ne töräsizlär sıy-
nırlar közlärin alnına seniñ.

⁶Körälmädiñ alarnı, çaysi ki çilinırlar töräsiz-
likni, tas etärsen barçasın, çaysıları ki yalyannı
sözliylär.

⁷Erni çan töküçini da hillälini murdar etsär-
sen sen, Biy, evet men köpyarlıyamaçına körä se-
niñ kiriyim övün(39r)ä seniñ, yer öpiyim turadça-
gıña ari seniñ çorçuñ bilä seniñ.

⁸Biy, yol körgüzgin maña toyruluçunğa seniñ,
duşmanlarım üçün benim toyrı etkin alnıma me-
nim yollarıñni seniñ,

⁹Zera yoxtur ayızlarında alarnıñ könülük da
yüräkläri alarnıñ boşanıptır.

¹⁰Neçik kerezman, açıxtır ovurtları alarnıñ,
tilläri bilä kendiläriniñ hilläli boldular.

(39v) ¹¹Yarçulagin alarnı, Tejri, ki tüştülär
sayışlarından yüräkläriniñ kendiläriniñ, köp çay-
yirsizliçlarına körä alarnıñ yıraçlatkın alarnı, ki
açıylattılar seni.

¹²Färäh bolgaylar barçası, çaysıları ki umsa-
nıptırlar saña, meñilik sövüngäylär, da sıyngay-
sen sen alarda.

¹³Ögüngäylär sendä sövüklüläri atıñniñ seniñ,
zera alyışlarsen sen toyrunu, Biy, neçik (40r) ya-
raç, biyänçlikin bilä seniñ.

[Псалом 89/90: 14-16]

¹⁴Tolduç ertäräk yarlıyamaçın bilä seniñ, sö-
vündüç da färäh bolduç barča künlärindä tirliki-
mizniñ bizim.

¹⁵Bolduç färäh ornuna künlärniñ, ki aşaç etti
bizni, da yıllar, çaysılarında ki kördüç çiyinlar.

¹⁶Bačkın, Biy, çullarıña seniñ da işinä çolu-
nuñ seniñ da yol körgüz oylanlarına alarnıñ, ¹⁷da
bolgay yarı(40v)çı Eyämizniñ üstümüzgä bizim.

İşin çolumuznuñ bizim toyrı etkin bizgä, Biy,
işin çolumuznuñ bizim oñart bizgä.

[Псалом 129/130]

¹Teränliktän sarnadım saña, Biy, ²Biy, işit
avazıma benim.

Bolgay çulaçın seniñ işitmä avazın alyişimniñ
benim.

³Eğär töräsizlikimni benim tergäsän, Biy,
Biy, evet kim bolur turma alnıña seniñ? ⁴Zera sen-
dändir arınmaçlıç.

(41r) ⁵Atıñ üçün seniñ tözdüm, Biy. Töz, dça-
nım benim. Sözünä seniñ ⁶umsandı dçanıñ me-
nim, Biygä.

Vaçtıñdan ertäniñ çaç keçägä diñrä, vaçtıñ-
dan ertäniñ ⁷umsandı İsräjel Biygä.

Eyämizdändir yarlıyamaç köp, andandır çut-
çarılmaçlıç, ⁸da ol çutçardı İsräjelni barča tarlıç-
larından anıñ.

[Псалом 142/143]

⁸İsittirgin maña ertäräk yarlıyamaçıñni (41v)
seniñ, zera men saña, Biy, umsandım.

Körgüz maña yol, çaysına barmaga, zera saña,
Biy, kötürdüm dçanıñni benim.

⁹Xutçar meni duşmanlarımından benim, Biy,
zera seni işanç kendimä ettim.

¹⁰Övrät maña etmägä erkiñni seniñ, zera sen-
sen Tejrim benim.

Dçanıñ seniñ yol körgüzüçi bolgay maña yergä
toyrı.

¹¹Atıñ üçün seniñ, Biy, (42r) tırgızgäysen me-
ni, toyruluçuñ bilä seniñ çıyargaysen tarlıçtan
dçanıñni benim, ¹²yarlıyamaçın bilä seniñ

Tas etsärsen duşmanlarımni benim, da yoç
etärsen barča indçituçılarımni [=indçituçılarını]
benim dçanıñniñ, zera men çuluñ seniñmen.

[Псалом 53/54: 3-9]

³Tejri, atıña seniñ tırgız meni da çuvatınğa
seniñ könülük etkin maña.

⁴Tejri, işit alyişıma benim, çulaç çoy söz-
(42v)lärimä [=sözlärinä] alyişimniñ benim.

⁵Yatlar turdular üstümä benim, da çuvatlılar
izdädilär dçanıñni benim, da heseplämädilär se-
ni, Tejri, allarına kendiläriniñ.

⁶Ošta, Teḡri bolušuċim menim, da Biy yöpsü-nüċisi dġanımniñ menim,

⁷Xaytarganında yamanni duşmanlarıma me-nim, könülüküñ bilä seniñ tas etkin alarnı.

⁸Men erkim bilä menim (43r) ġurban suniyim saña da tapuniyim atıña seniñ, Biy, zera yaġşidir.

⁹Barċa tarlıġımdan menim ġutġardıñ meni, da duşmanlarım da menim kördü közüñ menim.

[Псалом 85/86: 16-17]

¹⁶Ber ġuvat ġuluña seniñ, tırgız oylun ġarava-şıñniñ seniñ, ¹⁷da etkin mendä nişanın yaġşılıġniñ.

Körgäylär körälmägänlärim menim da uyal-gaylar, ki sen Biy boluştıñ maña da övündür(43v)-düñ meni.

Haybat Ataga da Oylğa da Ari Dġanga hali da här kez da meñi meñil”.

Ekinċi saymos, ġaysi ki aytiliyir Mardirosaç künlärindä «Surp Asduadzdan» soñra.

[Псалом 114/116]

¹Sövdüm, ki Biy işitkäy avazına alġışımniñ menim, ²aşaxlattı ġulaġın kendiniñ maña, da men künlärimdä menim sarnadım añar.

³Keldilär dövramä inċġamaġları ölümniñ, da (44r) totġarlıġları tamuxnuñ taptılar meni.

Tarlıġni da zabunluġnu taptım, ⁴da atın Eyä-mizniñ sarnadım.

Ey, Biy, ġutġargın dġanımni menim, ⁵yarlıyo-vuċi Teḡrimiz bizim, yarlıyagın ⁶da saġlagın oylan-larıñni, Biy.

Men aşaxlandım, da Biy tırgızdi meni, ⁷ġayt-kin, dġanım menim, tinċliġiña seniñ, zera Biy bo-luştı maña.

⁸Xutġardı dġanımni (44v) menim ölümdän, közlärimni yaştan, ayaxımni tayılmaġtan, ⁹bi-yänċli boliyim alnına Eyämizniñ tirlik yerdä.

[Псалом 115/116]

^{1/10}Inandım, neni sözlädim, da men aşaxlan-dım bek.

^{2/11}Men ayttım tamaşalanganımda menim, ki barċa adam yalyandır.

^{3/12}Ne beriyim ornuna Eyämizgä barċadan, ġaysin ki berdi maña?

^{4/13}Ayaġın ġutġarıлмаġniñ yöpsüniyim da atın Eyämizniñ sar(45r)niyim.

^{5/14}Alġışımni menim Eyämizgä beriyim barċa žoyovurtu alnına aniñ.

^{6/15}Özdändir alnına Eyämizniñ ölümü ariläri-niñ kendiniñ! ^{7/16}Ey, Biy, men ġuluñmen seniñ, ġul da oylu ġaravaşıñniñ seniñ.

Kestiñ baylarımni menim, ^{8/17}saña suniyim al-yişin ġurbanniñ da atın Eyämizniñ sarniyim.

^{9/18}Alġışımni menim Eyämiz(45v)gä beriyim

barċa žoyovurtu alnına aniñ ^{10/19}köşkündä övünüñ Eyämizniñ da içindä seniñ, Yerusaġem.

[Псалом 116/117: 1-2]

¹Alġışlanġız Biyni, barċa dġinslar, ögünüz ani, barċa žoyovurt.

²Xuvatlınsın yarlıyamaġi aniñ üstümüzgä bizim, könülükü Eyämizniñ ġalsın meñilik.

[Псалом 53/54: 3-9]

³Teḡri, atıña seniñ tırgız meni da ġuvatıñda seniñ könülük etkin maña.

(46r) ⁴Teḡri, işit alġışıma menim, ġulaġ ġoygın sözlärimä alġışımniñ menim.

⁵Yatlar turdular üstümä menim, da ġuvatlılar izdädilär boyumnu menim, da heseplämädilär se-ni, Teḡri, allarına kendiläriniñ.

⁶Ošta, Teḡri bolušuċim menim, da Biy yöp-sünüċisi dġanımniñ menim,

⁷Xaytarganında yamanni duşmanlarıma me-nim, könülüküñ bilä (46v) seniñ tas etkin alarnı.

⁸Men erkim bilä menim ġurban suniyim saña da tapuniyim atıña seniñ, Biy, zera yaġşidir.

⁹Barċa tarlıġımdan menim ġutġardıñ meni, da duşmanlarım da menim kördü közüñ menim.

[Псалом 85/86: 16-17]

¹⁶Ber ġuvat ġuluña seniñ, tırgız oylun ġarava-şıñniñ seniñ, ¹⁷da etkin mendä nişanın yaġşılıġniñ.

Körgäylär körälmägänlärim menim da uyal-(47r)gaylar, ki sen Biy boluştıñ maña da övündür-düñ meni.

Haybat Ataga da Oylğa da Ari Dġanga hali da här kez da meñi meñil”.

Haybatına Biy Teḡriniñ. Yergälikinä körä er-meni surp yiğövnüñ başlanıyir tüş alġış, ġaysi ki tügälläniyir Ari Dġanga ġarşı, ki endi vernadun-da arak’ellär üsnä.

(47v) [Колонитул страниц 47v-57v]

Tüş alġışta aytkin.

[Псалом 50/51]

³Yarlıya maña, Teḡri, ululuġuna körä yarlıya-maġiñniñ seniñ, köplüġünä körä şayavatıñniñ se-niñ buzgın töräsizlikimni menim.

⁴Ayruġsu yuvgın meni töräsizlikimdän menim da yazıġımdan menim aruv etkin meni.

(48r) ⁵Töräsizlikimni menim men mendän bi-lirmen, da yazıġlarım menim alnıma menimdir här sahat.

⁶Saña yalyız yazıġ ettim, Biy, da yamanni al-nıña seniñ ettim.

Neċik toġru bolgaysen sözüñdä seniñ da yeñü-ċi yaryuda seniñ.

⁷Töräsizlik bilä başlandım, da yazıġ bilä to-ġurdu meni anam menim.

⁸Sen, Biy, könülükünü (48v) sövdün, körünməgänlärni da yapuxlarıni ağıliñ bilä seniñ körgüzdün maña.

⁹Bürk üstümä zoba bilä, da aruv boliyim, yuvğın, da xardan artıx aq boliyim.]

¹⁰İşitövlü etkin maña sövünçlükünü da fărâhlikni, ki sövüngäylär sövâklärim benim hasrät bolgan.

¹¹Xaytar yüzünü seniñ yazıxlarımdan benim da barça töräsizlikimni benim arit mendän.

¹²Yüräk aruv toxtat mendä, Teñri, da dżanni toyru yänirt xarımda benim.

(49r) ¹³Salmagın meni, Biy, yüzüñdän seniñ da Dżanni Ari seniñ çıxarmagın mendän.

¹⁴Bergin maña sövünçlükün xutxarıлмахınıñ da dżan ayalıxıñ bilä seniñ toxtat meni.

¹⁵Övrätiyim töräsizlärgä yoluñnu seniñ, da xirsizlar saña xaytkaylar.

¹⁶Xutxar meni xanıñdan, Teñri, Teñri xutxarıлмахınıñ benim, da sövüngäy (49v) tilim benim toyruşuñu seniñ.

¹⁷Biy, egär erinlärimni benim açsañ, ayzım benim yirlagay alyışınıñ seniñ.

¹⁸Egär kläsän edi, xurban sunar ediş, evet bütöv xurbanga ne heç biyänmädiñ.

¹⁹Xurban Teñrigä dżan aşax, yüräkni aruv dżan bilä aşax heç etmästir Teñri.

²⁰Yaşı etkin, Biy, erkiñ bilä seniñ Sionga; da yasalgaylar (50r) duvarları Yerusaşemniñ:

²¹Ol vaxtta biyäsärsen xurbanga toyruşunuñ, [xaçan] niyät xurbanimizni çıxarsalar seyanıña seniñ, ögüznü.

Haybat Ataga da Oşulga da Ari Dżanga hali da hər vaxt".

Saymosu Tawit'niñ [22/23]

¹Biy kütkäy meni, da maña nemä eksik bolmas.

²Yaş ot tüzündä anda siyindirdi meni (50v) da tinçlişında suvlarıniñ beslädi meni.

³Xaytardi dżanımnı benim maña, yol körgüzdü maña toyruşuñu atı üçün kendiniñ.

⁴Kläsä ki barsam da esä içinä ölüm kölgäsinıñ, xorşmandır yamandan, zera sen, Biy, benim biläsen.

Tegänäk da tayaş, alar övündürgäylär meni.

⁵Hadirlädiñ alnıma benim seyanı xarşısına közläriniñ indżituçi(51r)larımnıñ benim;

Yayladıñ yay bilä başımnı benim; ayaxıñ seniñ, neçik zadasız, içirdi meni.

⁶Yarlıyamaşıñ seniñ, Biy, kelgäy birgämä benim barça künlärindä tirlikimniñ benim siyınma maña övündä Eyämizniñ uzaş künlär bilä.

[Псалом 142/143]

⁸Körgüz maña yol, xaysına barmaga, zera saña, Biy, kötürdüm dżanımnı benim.

⁹Xutxar meni duş(51v)manlarımdan benim, Biy, zera seni işanç kendimä ettim.

¹⁰Erkiñni seniñ övrät maña etmägä, zera sensen Teñrim benim.

Dżanıñ seniñ yol körgüzüçi bolgay maña yergä toyru.

¹¹Atıñ üçün seniñ, Biy, tirgizgäysen meni, toyruşuñ bilä seniñ çıxargaysen tarlıxtan dżanımnı benim, ¹²yarlıyamaşıñ bilä seniñ

Tas etsärsen duş(52r)manlarımnı, yoş etsärsen barça indżituçılarımnı [=indżituçılarıni] benim dżanımnıñ, zera men xuluş seniñmen.

Haybat Ataga da Oşulga da Ari Dżanga".

Haybatına Biy Teñriniñ. Başlanıyır ekinçi oşormea, xaysi ki tügälläniyir Ata Teñrigä xarşı.

[Псалом 50/51]

³Yarlıya maña, Teñri, ululuşuna körä yarlıyamaşıñniñ seniñ, köplüxünä".

Artxarı aylandirip 4 xayit, taparsen da tamam ayt.

(52v) **Saymosu Tawit'niñ [40/41: 2-5]**

²San, xaysi ki sayışliyir miskinni da yarlini! Yaman kündä xutxarir anı Biy.

³Biy xutxarir anı da tirgizir, sanlı etär anı üstünä yerniñ da çıxara bermäs anı xoluna duşmanlarıniñ kendiniñ.

⁴Biy boluşuçidir añar yataşında ayrıxlarıniñ kendiniñ: barça töşäkläriniñ anıñ xaytarir xastalıxından anıñ.

(53r) ⁵Men ayttım: Biy, yarlıyağın maña, sayytkin dżanımnı benim: men yazıxlı beriniyir-men saña.

[Псалом 90/91]

¹Kim ki turuptur boluşluşuna Biyiktäğiniñ, kölgäsi tibiñä Teñriniñ köktä tingay.

²Aytkay Eyämizgä: yöpsünövlüm benim sen, umsam benim Teñri, da men umsanırmen añar.

³Ol xutxargay meni avından ulavuçiniñ da seskändürüçi sözlärdän.

⁴Arşası üsnä kendiniñ (53v) yöpsüngäy seni, kölgäsinä xanatlarıniñ anıñ umşagaysen.

Neçik yaraş, seniñ çövränä bolgay könülükü anıñ.

⁵Xorşmagaysen sen xorşusundan keçäniñ, da ne oşlardan, ki uçar kündüz,

⁶Nemä bar, ki uçar xaramşuluşta, azdırmaşından şaytanniñ yarımküñdä.

⁷Tüşsünlär yanıñdan seniñ miñlär da tümänlär sayıñdan seniñ, (54r) ki saña heç nemä yuvuşlanmagay.

⁸Tek yalyz közlärin bilä bačkaysen sen, tölövün yazıxlarnıñ körärsen, ⁹zera sen, Biy, umsam menimsen.

Biyklängänni ettiñ saña işanç, ¹⁰yetişmägäylär saña yamanlar, da çiyin yovuxlanmagay otaçına seniñ.

¹¹Friştälärinä kendiniñ simarlâptır seniñ üçün saqlama seni barça yollarında seniñ.

(54v) ¹²Biläkläri üsnä kendiläriniñ kötürgäylär seni, ki heç urunmagaylar taşka ayaçın seniñ.

¹³Iznıñ da yilanniñ üsnä yürügäysen sen, ayaç tibinä baskaysen aslanı da adždahanı.

¹⁴Zera maña umsandı, da çutçarıyım anı, kölgä bolıyım añar, ki tanıdı atımnı menim.

¹⁵Sarnagay maña, da men işitkäymen añar, da anıñ bilä bolıyım (55r) tarlıçta.

Xutçargaymen da haybatlagaymen anı, ¹⁶uzun künlär bilä toldurgaymen da körgüzgäymen añar çutçarmaçımnı menim.

Haybat Ataga da Oçul".

Haybatına Biy Teñriniñ. Başlanıyır üçünçü oçormea, çaysi ki tügälläniyir Oçul Teñrigä çarşı.

[Псалом 50/51]

³Yarlıya maña, Teñri, ululuçuna körä yarlıyamaçınniñ seniñ".

Artçarı taparsen üvälgı oçormeada da tamam ayt.

(55v) **Saymosu Tawit'niñ [114/116]**

¹Sövdüm, ki Biy işitkäy avazına alıışimniñ menim, ²aşaxlattı çulaxın kendiniñ maña, da men künlärimdä menim sarnadım añar.

³Keldilər çövrämä inççamaçları ölümniñ, da totçarlıçları tamuxnuñ taptılar meni.

Tarlıçni da zabunluçnu taptım, ⁴da atın Eyämizniñ sarnadım.

Ey, Biy, çutçargın dżanımnı menim, ⁵yarlıyovu(56r)çi Teñrimiz bizim, yarlıyagın ⁶da saçlagın oçlanlarıñni, Biy.

Men aşaxlandım, da Biy tırgızdı meni, ⁷çaytkin, dżanımnı menim, tinçliçıña seniñ, zera Biy boluştı maña.

⁸Xutçardı dżanımnı menim ölumdän, közlärimni yaştan, ayaçımnı tayılmaçtan, ⁹biyänçli bolıyım alnına Eyämizniñ tirlik yerdä.

[Псалом 115/116]

^{1/10}Inandım, neni sözlädım, da men aşax(56v)landım bek.

^{2/11}Men ayttım tamaşalanganımda menim, ki barça adam yalyandır.

^{3/12}Ne biriyim [=beriyim] ornuna Eyämizgä barçadan, çaysin ki berdi maña?

^{4/13}Ayaçın çutçarıлмаçniñ yöpsüniyim da atın Eyämizniñ sarnıyım.

^{5/14}Alıışimni menim Eyämizgä beriyim barça žovovurtu alnına anıñ.

^{6/15}Özdändir alnına Eyämizniñ ölümü ariläriniñ kendiniñ! ^{7/16}Ey, Biy, men çuluçmen seniñ, (57r) çul da oçlu çaravaşıñniñ seniñ.

Kestiñ baylarımnı menim, ^{8/17}saña sunıyım alıışin çurbanniñ da atın Eyämizniñ sarnıyım.

^{9/18}Alıışimni menim Eyämizgä beriyim barça žovovurtu alnına anıñ ^{10/19}koşkündä övündä Eyämizniñ da içindä seniñ, Yeçusaçem.

[Псалом 116/117: 1-2]

¹Alıışlanız Biyni, barça dżınslar, ögünüz anı, barça žovovurt.

(57v) ²Xuvatlansın yarlıyamaçı anıñ üstümüzgä bizim, könülükü Eyämizniñ çalsın meñilik.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Dżanga hali da här kez da meñi meñilik, ameñ.

Hajr mer or Jergins surp eyiçi anun k'o.

Biy Teñriniñ haybatına. Ermeni yiçövnüñ yergälikinä körä başlanıyirlar tum alyışları da yergä bilä aytilıyirlar soççusuna dek. Budur.

[Колонтитул страниц 58r-71r]

Tumda aytkin.

Or kerakojn tatarça

Xaysi ki dayı özdän, ne ki köknü, körkäyttin ari yiçövüñnü ari çanıñ bilä seniñ, Krisdos, da köktägilärgä körä yergälättin bunda böläklärin arak'ellärniñ da markareklärniñ ari vartabedlar bilä.

Bügün yiçilip böläk(58v)läri k'ahanalarıniñ, sargawaklarıniñ, tibirlärniñ da gyerigoslarıniñ, temyan sunıyirbiz alnıña seniñ, Biy, oçşaş Eski Törägä Zak'ariyaga körä, yöpsün bizdän temyan çurbanin, neçik çurbanin Apelnıñ, Nojnuñ da Aprahamnıñ, pareçosluçı bilä yoçargı ariläriniñ seniñ, här vaçt binyatlı saçla stolicasin Ermenilikniñ.

[Xəntajojž tatarça]

Sövüñgin asrı, çizi yarıçniñ, anası ari, ga(59r)tuyige oçlanlarıñ bilä seniñ, Sion, donatkan şöhrät bilä kelin ögövlü kökkä oçşaş yarıçlı çoranga, ki yaylangan Teñri bir bardan eksiksiz sendä här kez çurban bolıyır.

Ataga barişmaçka, bizgä arınmaçka üläşiyir tenin da ari çanıñ kendiniñ.

Tügäl ari çiyinläri üçün kendiniñ bayışlagın boşatlıçni turçuzganlarga yiçövlärni.

Buzulmagan gojsn Mariam, Teñrini toçur(59v)gan, tapuniyir ari yiçöv, çaysından ki berildi ötmäki ölümsüzlükniñ da çanı bizgä färäh etüçi bizni, berinçiz alıış añar dżan yiri bilä.

Surp Asduadz tatarça

Xaysi ki aytilıyir künnüñ ulukününä körä hem kündälik kündä.

Kündalik kündä ayt.

Ari Teñri, ari küçlü, ari ülümsüz, ki çaçlandiñ bizim üçün, yarlıya bizgä.

Ulu aynakün keçägä hem ulu şapatkün ayt.

(60r) Ari Teñri, ari küçlü, ari ülümsüz, ki kömüldiñ bizim üçün, yarlıya bizgä.

Şapatkün keçägä, hem yiçkün, hem Bayramdan çaç Ari Džanniñ engän kününä bu türli ayt.

Ari Teñri, ari küçlü, ari ülümsüz, ki turduñ ölüdän, yarlıya bizgä.

Džnuntta hem Awedunda da barça Asduadzadzin künlärindä bulay ayt.

Ari Teñri, ari küçlü, ari ölümsüz, ki ayan bolduñ bizim üçün, yarlıya biz'.

(60v) **Hawadamk' tatarça, çaysi ki aytildi Nigijay žoyovk'unda Ari Džan ötläš**

Inanirbiz bir Teñrigä, Ataga barçanı tutuçığa, yaratuçısına köknü da yerni, körüngänläriñ da körünmägänläriñ.

Inanirbiz bir Biygä, Jisus K'risdoska, Oyl Teñrigä, Teñridän toyganga, Atadan yalyz toygana, bu kendi barlıxtan Atanıñ, Teñri Teñridän, Yariç Yariçtan, Teñri (61r) könü Teñridän könüdän toygana da etilmägän.

Ol kendidir tarbiyatından Atanıñ, çaysi bilä ki barça nemä boldu köktä da yerdä, körüngänläriñ da körünmägänläriñ.

Çaysi ki bizim adamilikimiz üçün da bizim çutçarılmayimiz üçün enip köktän ten aldı, adam boldu, toydu tügällik bilä ari gojs Mariamdan Ari Džan aşıra.

Çaysi bilä ki ten aldı, (61v) džan, es da barça, ne ki bar adamda, könülük bilä da dügül sayınmaç bilä.

Xiynaldı, çaçlandı, kömüldü, üçünci kündä turdu, çixti kökkä, olturdu oñ yanına Atanıñ.

Kelmäxtir ol ten bilä da haybatı bilä Atanıñ yaryu etmägä tirilärni da ölülärni.

Çaysiniñ ki ari da ölümsüz çanlıçına yoxtur soñyu.

Inanirbiz bir Ari Džanga, etilmägän da tü- (62r)gäl, çaysi ki sözlädi orenk'tä, da markarelik-tä, da Awedaranda, çaysi ki endi Jortananga, k'arozel etti yeberilgänni da siyindi arilärdä.

Inanirbiz bir yalyz, bütöv da arak'ellärniñ yivövünä.

Tapuniyirbiz bir miğirdut'iunnu, luçz tartmaçka, [arinmaç] da boşatlıç yazıçlargä;

Turmaçin ölülärniñ meñilik yaryuga džanlar-ga da tenlärgä, (62v) köktägi çanlıçka da meñilik tirlikkä.

Evet çaysiläri ki aytıyirlar anıñ üçün, ki edi zaman, çaçan yox edi Oyl, ya edi zaman, çaçan

yox edi Ari Džan, yaçom bolmamaçtan boldular, ya özgä barlıxtan, aytarlar bolma etilmägän Oylun Teñriñ ya Ari Džanni, ya egär ki özgä türli bolmalidirlar, anıñkibik aytkanläriñ yöpsünmäs, (63r) evet çarıyır gat'uçığe da arak'ellärniñ ari yivövü.

Surp Krikor Lusavoriçniñ aytkanı. Isg mek'

Evet biz haybatlıyix ne ki meñiliktän burun yer öpmäç bilä ari Errortut'iunga da bir Teñrilik-kä, Ataga da Oylga da Ari Džanga meñilik, amən.

Ew ews hawadov tatarça

Da dayın inam bilä yalbariyix da çoliyix Eyämizdän da Xutçaruçimizdan bizim Jisus (63v) K'risdostan sahatında çuluçnuñ da alıışniñ, ki arzani yöpsünmäçkə etkäy, işitkäy avazına yalbar-ganimizniñ bizim, yöpsüngäy çoltçasın yüräkimizniñ bizim, [boşatkay aşinganimizni bizim,] yarlı-yagay üstümüzgä bizim.

Alıışimiz bizim da çoltçamız bizim hər vaçt kirkäy alnına ulu Biyiklikiniñ anıñ, da ol bergäy bizgä bir söz bilä, bir inam bilä toyru luç bilä çaz-yanma yaçşı (64r) çilinmaçni, ki yarlıyamaç başçışin kendiniñ etkäy üstümüzgä bizim, Biyimiz bizim bariniñ tutuči tirkizgäy da yarlıyagay.

Pazmut' iun tatarça

Aytilyir Džnuntta hem Asduadzadzin künlärindä.

Köplüçü frištälärniñ köktägilärniñ enip köktän yalyz toygana padşah bilä, çaysiläri ki yirlap aytıyır edilär: «Budur Oylu Teñriñ». Barçamız aytıyix, (64v) färäh boluñuz köklärdä, sövünsünläriñ himläri dünyäniñ, zera Teñrиси meñilikniñ yer üsnä köründü da adamlar bilä yürüdü, ki tirkizgäy džanlarimizniñ bizim.

Ov e orbes tatarça

Aytilyir Bayramda hem surp Xaç künlärindä.

Kimdir alay, neçik Biy Teñrimiz bizim? Xaçlandı bizim üçün, kömüldü, da [ölüdän] turdu, inamli boldu dünyägä, da ağındi kökkä (65r) haybat bilä! Keliñiz, žoyovurt, alıış frištälär bilä yirli-yix añar aytıp: ari, ari, ari sen, Biy Teñrimiz bizim.

Hrešdagajin tatarça

Yiçkünlärdä aytilyir.

Frištälärniñ yergäliki bilä toldurduñ, Teñri, seniñ ari yüçövüñnü, miñlär miñi hrešdagabedläriñ bardirlar alniña seniñ, da tümänläriñ tümäni frištälär çuluç etiyirlär saña, Biy, da adamlardan biyändiñ (65v) yöpsünmä alıışni, alıışni avaz bilä: ari, ari, ari Biy çuvatlarıñ.

Surput' iun srpoç tatarça

Aytilyir kündalik kündä.

Ariliki arilärniñ, ulusen da çorçulu, da zorlu-

ları friştälärniñ alyşliyiirlär seni da aytıyirlar: «Haybat biyiklikkä Teñrigä, da yergä eminlik».

Marmın Derunagan tatarča

Teni Biyimizniñ da xanı Xutxaruçiniñ bar, (66r) köktägi xuvatlılar körümsüz sarnap aytıyirlar tıyısız avaz bilä: «Ari, ari, ari Biy xuvatlılarınıñ».

K'risdos 'i meç tatarča

K'risdos aramızda bizim köründü, xaysı ki bar, bunda [Teñri] olturdu.

Eminlik avazı çalındı, ari sövünçlükä дәstür berildi.

Yrınımız bir dżan boldu, öpüşmäxkä tügәllik berildi.

Duşmanlıx yıraçlan(66v)dı, sövük här yarı ya-yıldı.

Hali xulux etkänlär kötürünüz avaziniñni, beriniñ alyşniñ bir ayızdan

Birliktä bolgan Teñrilikkä, xaysı ki şerovpełär arilikkä aytuçidirlar.

Kimlär ki inam bilä xarşı turupsız ari padşahlıx seyanına, körünüz K'risdosnu olturgan padşahnı da çövrälöp dolaşkan xuvatlılarından kök(67v)-nünj.

Yoğargi köturiyix köz salıp da yalbarıp bunu aytıyix:

Yaziçlarımızniñ aņmagaysen, yoğsa şayavatın bilä seniñ arıtkaysen.

Friştälär bilä alyşlarbiz seni da ariläriniñ bilä seniñ haybat saņa, Biy.

Surp, surp, surp tatarča

Ari, ari, ari Biy xuvatlılarınıñ, toludurlar köklär da yer haybatın bilä (67v) seniñ, alyş biyiklikkä, alyşli, ki keldin da kelsärsen, atına Eyämizniñ ovsanna biyiklikkä.

Hajr ergnawor tatarča

Ata köktägi, xaysı ki Oğluñnu seniñ berdin ölümgä bizim üçün, suçlu borçumuz üçün bizim tökülmäxi bilä xaniniñ anıñ, xolarbiz sendän, yarlıya sözlü xoyunlarıña.

Barçadan alyşlısen, Biy, alyşliyiřbiz se(68r)-ni, ögiyirbiz seni, şükürlübiz sendän, Biy Teñrimiz bizim.

Orti Asduđzoy tatarča

Oğlu Teñriniñ, xaysı ki xurban bolduñ barişmaçına Atanıñ, ötmäki tirlikniñ, üläşiniyirsen bizgä, tökülmäxi üçün ari xanıñniñ seniñ xolarbiz sendän, yarlıya xanıñ bilä seniñ xutxargan sözlü xoyunlarıña.

Hoki Asduđzoy tatarča

Dżanı Teñriniñ, xay(68v)sı ki haybatlı siriñni köktän enip tügәlliyirsen xolumuzdan ötläş bizim,

tökülmäxi üçün xaniniñ anıñ xolarbiz sendän, tindir dżanlarıñ keçmişlärimizniñ bizim.

Aņgın, Biy, da yarlıyagın.

Hajr mer tatarča

Atamız bizim, ki köktäsen, ari bolsun atıñ seniñ, kelsin xanlıxıñ seniñ, bolsun erkiñ (69r) seniñ, neçik köktä, alay yerdä, ötmäkimizni bizim kündälik ber bizgä bugün, boşat borçumuznu bizim, neçik ki biz boşatırbiz bizim borçlularımızga, bermä bizni sinamaçlıxka, yoğsa xutxar bizni yamandan. Zera seniñdir xanlıx da xuvat, da saņa haybat meñilik, ameñ.

Miajn surp tatarča

Yalyız ari, yalyız (69v) Biy Jisus K'risdos, haybatına Ata Teñriniñ, ameñ.

Hajr surp tatarča

Ari Ata Ari Oğul Ari Dżan, alyış Ataga da Oğulga da Ari Dżanga hali da här kez da meñi meñilik, ameñ.

K'risdos badarak eal tatarča

K'risdos xurban bolgan üläşiniyir aramızga bizim, aleluia.

Tenin kendiniñ beriyir bizgä yemäxkä, (70r) aleluia.

Da ari xanin kendiniñbürkiyir üstümüzgä bizim, alelu'.

Yuvuçlarıñiz Biygä da alıñiz yariçni, aleluia.

Aşanıñ da körünüz, ki tatlıdır Biy, aleluia.

Alyşlañiz Biyni köktä, aleluia.

Alyşlañiz anı biyikliktä, aleluia.

Alyşlañiz anı, friştäläri anıñ da barça xuvatları anıñ, aleluia.

(70v) ***Karñ Asduđzoy tatarča***

Xozusu Teñriniñ, xaysı ki köturiyirsen yazıçni dünyadan, yarlıya bizgä.

Xozusu Teñriniñ, xaysı ki köturiyirsen yazıçni dünyadan, yarlıya bizgä.

Xozusu Teñriniñ, xaysı ki kötürdün yazıçin dünyanıñ, ber bizgä eminlikiñni.

Lçak' 'i paru tatarča

Tolduç igilikiñdän seniñ, Biy, aşamaç bilä teniñni da xanıñni (71r) seniñ, haybat biyiklikkä yedürüçimizgä bizim, ki här kez yediriyirsen bizni, ber bizgä dżanlı alyşiniñni seniñ.

Haybat biyiklikkä yedürüçigä [eçduruçinga] bizni.

Kohanamk' tatarča

Şükürlübiz, Biy, sendän, ki yedirdin bizni ölümsüz seyanıñdan seniñ.

Eyiçi anun dern tatarča

Bolsun atı Eyämizniñ alyşli bundan beri çax meñilikkä diñrä. Üç kez ayt.

Ey barčasından yaxşı Jisus K'risdos, berüci başxışlarnı, hali kelip neçik suçlu bolgan alniña seniñ, zera egär ki arilär barçası bir yerdä hasrät-tirlär (77v) yaxşılıxına seniñ da parexosluxuña, ne türlü dayın artıx men dä tüşkän šnorhk'unğdan!

Zera ki hali yarlıyamasañ, xaçan ki açipsen ešikin aytovsuz müft başxışlarnıñ, xaçan bersär-sen özgä zamanda?

Zera egär yoluğa kimsä padšahniñ seyanına yemäx zamanında da andan boş çixsa, xaçan bol-gay toyunma zirgel bolgan spulniy başxıştan?

(78r) Zera ki toyru bu zamandır alma sendän xoltxamnı benim, neçik ki alarda tatlilix zama-nında.

Zera egär ki, xaçan bu zaman bütün dünyâ, yer u kök bir yerdä parexosel bolıyrlar, işitmäsän, dayın çaysı zamanda yiyıştirgaymen barçasın?

Zera egär ki neginçä alyasalanıyrlar tensiz-lärniñ böläkläri džomartlıxına başxışlarıñniñ seniñ, da tek yal(78v)ğiz alıış sunıyrlar, na egär ki hali almasam, na, xaçan tärüzügä çoyasañ, ne türlü bolgaymen alma?

Da xaçan ki çaxırip aytıyrlar: «Yarlıya seniñ yaratkanlarıña»,— maña ülüş bermäsän, çaysı özgäläri bilä bolgaymen alma?

Xaçan toyru buyruxuña körä seniñ arınmasam bütün dünyâ bilä ari xaniñ ašıra seniñ, soñra kim že meni arıtkay?

Zera bolmandır men çutulma kendi uçinokla-(79r)rım bilä, da ne özgä zaman tapma vaçtnı al-yışka saña yöpsünövlü, evet bu zamanga tözdüm, ki başxışlarıña arzani tapulgaymen boşatlıxına yazıxlarnıñ.

Yänä dä çolıyırmen erinçäklikim üçün benim, kläsä ki seniñki hadirdir, evet inanırmen alma yalyız sendän [men], tüşkän barça yaxşı ämäldän.

Da artıx bu fikirdä toxtattım, kendi ken(79v)-dimniñ biyänçli bilip zamanni, çolarmen sendän, Biy, bolmagay ki hali dä boş çaytargaysen meni ölçövsüz başxışlarıñdan seniñ, Biyim, xaçan açıyır, neçik rıka toluluğundan teñizniñ, ululuğunıñ başxışları, çaysılardan ki maña da bir tamçı yet-kinçädir, zera seniñ azgına bergäniñniñ ölçövsüz-dür ululuğu da artıxtır, ne ki teränliki teñizniñ.

(80r) Zera egär ki saçılmağında günäş yarıxı-niñ yarıxlanmasam, keçä ne türlü bolgay yarıxlan-maga?

Da xaçan ki müft oñaltuçı yuvuğsen da tirlik hakimlikin bermäsän, dayın çayda tapkaymen ha-kim?

Egär ki ölüdän turganiña yoluğup ölsäm, me-ni kim turyuzgay?

Egär ki sen, ki tarbiyatıñdan çodžalatuçisen, miskinlikimni kötürmäsän, na çay(80v)sına dayın bariyim çodžalardan?

Egär ki çanlıxına seniñ tüšüp [tuš] bolmasam da bujar dek hanuz tutsa meni buyruçisi bu dün-yâniñ, dayın xaçan çarşı turuçimni sürsärsen?

Xaçıyırmen hali, zera açıxtır ešikin, ber pre-sp'ećenstvonu, ki algaymen.

Eminliki bilä dünyâniñ, çaysı ki beriyirsen, ber maña da eminlik çalabalıçlarıñdan (81r) kendi çilingarlarıñniñ.

Eminliki bilä yıyövnüñ toxtat teprängän dža-nimni benim.

K'ahanajabedlär bilä da k'ahanalar bilä, sar-gawark'lar da tibir da barça uğdu bilä surp yıyöv-nüñ közätüci çuvatıñ bilä seniñ meni dä kölgän ti-binä seniñ berkäytkin.

Padšahlar da buyruçılar, hetmanlar da žol-nerlär bilä meni dä yeñüci etkäysen körümsüz duşman üsnä.

(81v) Keçänlär inam bilä dünyâdan ağıñ meni dä, Biy, yazıx bilä ölgänni, çaysıların ki çixar-ıyirsen teränlikindän antuntk'nuñ, alar bilä çixar meni dä yamanniñ zindanıñdan miçnortluğu bilä ari teniñniñ da ari çaniñniñ seniñ.

Ataga seniñ benim üçün dä bolgaysen pare-xos, inam ašıra meni dä toyru etkäysen, neçik çar-axçini, zera men dä inanırmen, Biy, (82r) çanlı-xıñda seniñ ağıñ meni dä.

Etkin erkiñni [=erkin] Atañniñ seniñ, zera anıñdır klägäni, ki kimsä tas bolmagay.

Ol igitlär bilä turyuzgaysen meni dä, çaysıla-rın ki turyuzsarsen alnına Atañniñ seniñ.

Uludur yarlıyamaçlıx, da anı kliyirsen dayın artıx, ne ki bütöv çurbanıñ [=çurbanni], etkin sen dä yarlıyamaçlıx.

Bilirmen, ki ölçövsüzdür (82v) seniñ yarlıya-maçıñ, evet men kendimniñ yamanlıçlarıñdan çorçıyırmen, ki boş çixarmagaylar meni andan ya yarlıyamaçıñdan.

Arzani etkin meni hali da šükürlänmä yarlı-yamaçıñdan seniñ.

Šükürlümen sendän, Biyim, ki arzani ettiñ meni körümünä ari teniñniñ da ari çaniñniñ seniñ.

Šükürlümen, ki titrövlü da çorçulu (83r) işit-tim alıış avazın.

Šükürlümen, ki seniñ Teñrilik gälädžiläriñni işittim.

Šükürlümen, ki taşlanmadım seniñ sözündän, neçik kazan sürülgän.

Šükürlümen, ki džanimni umsa bilä toldur-duğ da yüräkimni färâhlik bilä.

Ne türlü alyişni ya çaysi şükürlüknü saña sungaymen, egär arzani etsäj meni tirlük ötmäkinä da ölüm(83v)süz pažagıña seniñ?

Zera egär ki alar, çaysilari ki tek kördülär, san aldılar sendän, könü bilücidän, çaysi sanlıxni tapmagaylar, kimlär ki ülüşlü bolıyirlar.

Zera egär ki ol, çaysi ki seni, sözün Teñriniñ, aytovsuz adam tilinä, toyrdu da san berdi kendi kendinä, çaysi ki toyrdu sanlıdır, ne çadar sanlıxka bolgaylar arzani, çaysilari ki (84r) här kez seniñ ari teniñni da ari çaniñni uživat etiyirlär!

Da bu başxiş sendän dayın yoharidir, ne ki estän da ağıldan dügül yalyız yerdägilärniñ, yoçsa köktägilärniñ dä, çaysi ki titräp seskäniyirmen, bolmagay ululuçuna körä bunuñ klägäysen oçşaşı arzanilikindä.

Da bu belgili körümdür, ki dərman yoxtur buñar maña.

(84v) Zera egär ki arilärgä çorçulu başxişlar bilä, ne türlü bolgay men murdarga?

Egär serovpeklär da k'erovpeklär yüzlärin yapıyirlar, men ne türlü harsız sürät bilä baçkaymen?

Egär ki kök olturyuçun seniñdir da yer podnožokudur ayaxlarıñniñ seniñ, men ne türlü siyinma saña benim içimdä smit etkäymen?

Egär ki sen barçani (85r) tolduriyirsən, men ne türlü kendimdä çabul etmägä umsa tutkaymen?

Egär yergä baçsañ, berirsən titrämä buñar, yuvuçlasañ taylarga, na tutuşurlar, benim çaysi çuvatim turgay alniña seniñ?

Yamandırmen, ya maña bu arilikkä yuvuçlanma da särgärđanlıxtir yiraylanma, a zvlašča, ki toyrdu simarladiñ aytip: «Egär ki çaysi yemäsä tenimni (85v) benim, tirliki bolmastir boyunda kendiniñ».

Ošta belgili viznavat etiyirmen, ki men ölgänmen da seniñdir meni ölüdän turuzma.

Yoxtur maña da ni heç dä bunuñ içindä fikir etmä arzanilikimni benim.

Sen baçkin, yapuçlar bilüci, ber da oñargın arzanilik bilä bundan soñra Ataga [=Ataña] seniñ yalbarma.

Kläsä ki dügülmen arzani, neçik yara(86r)şir, yoçsa ne çadar da esä yoluçkaymen aniñ adam sövüklükünä da haybatlagaymen seni Atañ bilä seniñ barçadan çuvatli, da barçadan ari, da könü Ari Džaniñ bilä hali da här kez da meñi meñilik. Amen.

Alyiş Biy Krisdoska tum zamanında. Jovannes Karneçiniñ aytkanı

Xozusu Teñriniñ, Biyim da Teñrim Jisus K'risdos, çaysi ki (86v) soyulduñ çaç üstünä da kötürdün yazixni dünyadan.

Yaziçli çuluñ da ağır yüklü yazix bilä, tüşiy-men alniña seniñ, Biyim benim da Teñrim.

Yarliya maña, neçik yarliyadiñ bütün dünyâgâ, zera sensen umsa da yariç yolu könülüknüñ da tirlikniñ, K'risdos.

Ölgän yazix bilä da töräsiz ašinmaçliç bilä, közdän salma meni, (87r) Biyim, yoçsa yarliya maña barça üstünä kötürgän işläriñ üçün, çaysilärin ettiñ köp tözümlüküñ bilä.

Añ, barçani tircizüci Biy, kelganiñni dünyâgâ Ataniñ çoylundan da ten alganiñni surp gojs Marriamdan.

Añ, barçadan alyişli Biy, yürüğüniñni [bu dünyâda] neçik adam yazixli adamlar arasına.

Añ, barçasından ari, miğirdel bolganiñ(87v)ni Jortananda surp Jovanneştän.

Añ, barçasından bilüci Biy, yamanlaganlarin džuhutlarniñ da sinamaçliçin p'ariseçilärniñ.

Añ, ilgäri körgän Biy, çixara berilganiñni Jutadan da ayblaganlarin k'ahanalariniñ.

Añ, barçasından alyişli Biy, tutulganiñni baççada da çollariniñ baylaganlarin yaman (88r) kimsälärniñ.

Añgän, barçaga çudratli Biy, turganiñni Gajia-p'aniñ alniña da sorov etkänin [etkaning] Anaşniñ.

Añ, öpkä saçlamagan Biy, yüzüñä urgan siläni da saçından tartçalaganlarin delirgänlärniñ.

Añ, padşahi padşahlarniñ, ip bilä baçlagan turuzganlarin da törä alniña Biladosnuñ da urganlarin başiña.

(88v) Añ, uzunesli Biy, tükürgänlärin Eprajeçilärniñ da tövülmäçin çamişlar bilä.

Añ, unutmagan [Biy], yariç çizil tonuñnu da tikändän tadžiniñ.

Añ, yamanni aņmagan Biy, ol sahatni, çaçan kötürdün çaçni tircizüci eniñ üsnä.

Añ, biyiklängän, biyikläganiñni tirlük keltirüci çaçiñ üsnä da çadaçla(89r)ganiñni çadaçlar bilä.

Añ da unutma barça susaganiñni da içkäniñni läyini [leayini] sirkä bilä.

Añ da unutma avaz salip: «Eli, Eli»,— aytkaniñni da köksüñnüñ yaralaganin zinawordan.

Añ da unutma açkanin gülâf rängindä ari çaniñniñ da aşaçlaganni teñrilik başiñni.

Añ, tirlük meñilikniñ, kömülganiñni (89v) üç künnüñ, da ölüdän turganiñni, da kökkä ayınganiñni tamaşali.

Añ, aņlovüci meñilikniñ, men tas bolganni, zera yazixlilar üçün bunu üstüñä seniñ kötürdün, yarliyovuçi Biy.

Bunu barçasın saña pareçosluçka alirmen, köpyarliçovuçi Biy, yarliya maña, da boşat benim

yaziǵlarimni, arit meni yaziǵlarimdan benim, (90r) da xutxar tamuxnuǵ yaman xiyinindan, da ber maǵa yer seniǵ uǵmaǵında, zera sensen adam sövüci Biy, da saǵa haybat meñi meñilik, amēn.

Alıǵış ari teninä da ari xanına K'risdosnuǵ xarşı, xaçan k'ahana köturiyir ari tenin da ari xanın

Yer öpiyirmen saǵa, K'risdos, Xutxarıлмаǵı dünyanı, sözü Atanı, xurbanı tirlikni, könü, teñi zadasız Teñrilikni (90v) da tügäl adam, neçik ayzım bilä xosdovanel etiymen, ol türlü dżanim bilä dä tapuniymen da inaniymen.

Yalbariymen sendän, Oǵulu Teñrini, ari Teñri, Biy barçanı tutuči, bayışla yaziǵlarıma benim boşatlıǵıni da ber xuluǵa seniǵ dżanı saǵtlıǵıni, ki seniǵ aşıra xutxarılgaymen meñilik ottan seniǵ erkli çarçarank'larıñ üçün.

Zera sensen könü xu(91r)zusu Teñrini, ki üläşiniyirsen xutxarıлмаǵka adamni dżinsına da köturiyirsen yaziǵın dünyanı.

Inaniymen barçadan ari ari Errortut'unga, Ataga da Oǵulga da Ari Dżanga.

Inam bilä aşarmen ari da tirgizüci teniñni arınmaǵka da xutxarıлмаǵka dżanimni benim.

Inam bilä içiymen zadasız da yaziǵıni arituči xanıñni seniǵ, K'risdos, boşatlıǵka yaziǵla(91v-91^{bis-r*})rimni benim.

Tekrar alıǵış Biyimizniñ ari teninä da ari xanına xarşı

Ari dżanı K'risdosnuǵ, arit meni.

Teni K'risdosnuǵ, saǵla meni.

Xanı K'risdosnuǵ, içirt meni.

Köksündän çıxkan suvu K'risdosnuǵ, temizlä meni.

Çarçarank'i K'risdosnuǵ, xuvatlat meni.

Ey, yaxşı etüci Jisus, işit maǵa, da kerı bolma mendän, da yaman işkildän saǵla meni, ölüm künümdä bol maǵa yuvuǵ, ki friştälär bilä maǵtagaymen seni meñi meñilik, amēn.

Alıǵış tum kötürgändän soñra

Meñilik alıǵışla dżan bilä barçasın, eminlikiñni seniǵ bayışla bütün dünyâgâ, saǵla yamandan da seskänmäxtän başxa.

Kötür öçäşmäxiñni (91^{bis-v}) yaratkanlarıñdan, açlıǵıni, xiliç kötürmäxi, afatni, xardaşlıxiimizni bizim saǵla tügäl sövüktä tirilmä birliktä.

Yasatuçıların bu ari yiǵövünüñ turıuzgın oǵ yanıñdan, xuluǵ etkänlärni hem uǵd etkänlärni arzani etkin yarlıyamaǵıña seniǵ,

*Между листами 91 и 92 находится лист 91bis. Но в микрофильме, который был нам предоставлен, старницы 91v и 91^{bis-r} пропущены.

Araçnortnu bizim ari inamimizniñ, gat'oyigo-sumuznu, özdän ebisgoboslarnı, k'aha(92r)nalarnı da vartabedlärni, Teñriniñ sözüni aytkanlarnı,

Xuluǵta bolganlarnı surp yiǵövünüñ, barçasın bir yerdä saǵla sinamaǵtan da uyattan başxa hali da kelgän meñiliktä.

K'risdän padşahlarga ber xuvat boluşuči, inanganlarga saǵa, adam dżinsına aç uǵmaǵıni eşikin.

Keçmişlärniñ dżanların aǵın ulu künüdü, tekrar kelgäniñdü seniñ.

(92v) Bizim toyuruçılarimizni, emgäktä bolganlarnı, da yaxşı etüçilärni bir yerdä barçasın aǵın da ayamaxlıǵ et kendilärinä, çıxar pay da ülüslü et meñi tinçliǵka.

Da xaysılarımız ki kelip alıǵış ettiǵ, bol här zaman boluşuči.

Xutxar otlu tamuxundan da ölümsüz xurtlarıñdan.

Da saǵa Ata bilä da Ari Dżan bilä haybat da hörmät hali da meñ'.

(93r) Alıǵışlı K'risdos, Oǵlu Teñrini, xaysı ki xurban bolduǵ bügün bu dünyâda, Ata bilä barışmaǵka, da bizgä arınmaǵka, da boşatlıǵka yaziǵlarimizniñ, yaxşı inamda bolgan k'risdänlärniñ, barça badaraklarıñdan pay da yarlıyamaǵlıǵ bayışlagay bizgä, K'risdos, Oǵlu Teñrini, da bizim toyuruçılarimizga, da bizim yaxşı etüçilärimizgä, da barça inangan k'ris(93v)danlarga, tirilergä da ölülgä, da kendi alıǵışlı Ata bilä da Ari Dżan bilä hali da här kez da meñi meñilik. Amēn.

Saymosu Tawit' markareñiñ [33/34]

Nişxark' üläştirgändä aytiliyir tumdan soñra.

²Alıǵışliym Biyni här sahat, här sahat alıǵışı anıñ ayzımda benim.

³Biy bilä maǵtangay boyum benim, işitkäylär sekinlär da färâh (94r) bolgaylar.

⁴Ululatiñiz Biyni benim bilä da biyikliatiñiz atın anıñ men [=bir] oyrudan.

⁵Xoldum Eyämizdän, da işitti maǵa, barça tarlıxiimdan benim xutxardı meni.

⁶Yuvuǵlarıñiz Biygä da aliñiz yarixiñi, da yüzleriñiz siziñ uyalmagaylar.

⁷Bu yarlı sarnadı Biygä, da Biy işitti buǵar, barça tarlıxlarıñdan bunuñ (94v) xutxardı bunu.

⁸Böläki friştälärniñ Eyämizniñ çövräsiniñdir lär xorxanlarıñdan kendiniñ saǵlama alarnı.

⁹Aşañiz da görüñüz, ki tatlıdır Biy! Sanlıdır er, xaysı ki umsanır aǵar.

¹⁰Xorxuñuz Eyämizdän, barça ariläri anıñ, zera heç nemä yoxtur eksiklik xorxuçılärinä anıñ.

¹¹Ulu xodzalar miskinländilär da açxiñdi-

(95r)lar, evet çaysıları ki çolarlar Biyni, eksilmägäy alardan barça yaşşılıç.

¹²Keliñiz, oylanlarım benim, da işitiñiz maña, da çorçusun Eyämizniñ övrätiiyim sizgä.

¹³Ey adam, ki klärsen tirlikni, sövärsen künlärin kendiniñ körmä yaşşılıçta?

¹⁴Tiyildirt tiliñni seniñ yamanlıçtan da erinläriñni seniñ — sözlämägäylär hillä(95v)liçni.

¹⁵Vaz kel yamandan da etkin yaşşını, izdä eminlikni da bar artından anıñ.

¹⁶Közläri Eyämizniñ toyrularniñ üsnä, da çulaxları anıñ alıışları üsnä alarniñ.

¹⁷Yüzü Eyämizniñ yaman çilinganlar üsnä — tas etmä yerdän jışadagların alarniñ.

¹⁸Sarnadılar toyrular Biygä, da Biy işitti alarga da barça (96r) tarlıçlarındın alarniñ çutçardı alarni.

¹⁹Yuvuçtur Biy alarga, kimlär ki opranıptırlar yüräkläri bilä, da aşaxları dżan bilä tırgızır.

²⁰Köp tarlıçları bardır artarlarniñ, barçadan çutçarı alarni Biy ²¹da saylar barça söväklärin alarniñ, da ne biri alardan opranmagay.

²²Ölümü yazıçlıniñ yamandır, yoçsa kim ki körälmäs toç(96v)runu, poşman bolgay.

²³Çutçarı Biy dżanların çullariniñ kendiniñ, poşman bolmagaylar barçası, çaysıları ki umsanıptırlar aña.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Dżanga hali da här kez da meñi meñilik, amən.

Bundan soñra haybatına Biy Teñriniñ başlanıyır keçägi alıış, çaysı ki tügälläniyir Oçlu Teñriniñ çaçtan engäninä çarşı.

[Колонитул страниц 97r-112r]

Keçägi alıışta aytkin.

Es ar Asduçzoj gartaçi, ew Der tatarça

[Псалом 54/55: 17-18]

(97r) Keçägi alıış

¹⁷Men Biygä sarnadı, da Biy işitti maña

¹⁸Keçädän, da ertä, da yarımkündä töziy edim Teñrimä benim da işanır edim tirlik berüçigä, ki çutçarı çulun kendiniñ da tırgızır adam sövüçi Biy.

Haybat Ataga da Oçul'.

(97v) ***Хонарһеçој татарча***

[Псалом 85/86]

¹Aşaxlat, Biy, çulaxıñni seniñ da işit maña, zera yarlı da miskinmen men.

²Saxla dżanimni benim, ari Biy, çutçar çuluñnu seniñ, Teñrim benim, ki saña umsandı.

³Yarlıça maña, Biy, zera saña çaçırdım kün uzun, ⁴färäh etkin dżanni çuluñnuñ seniñ, zera saña, Biy, kötürdü közlärimni benim.

(98r) ⁵Zera sen, Biy, tatlı da toyrusen, köpyarlıçovuçi barçasına, çaysılar saña sarnıyırlar.

⁶Xulaç çoy, Biy, alıışıma benim, da baçkin avazına yalbarganimniñ benim.

⁷Künündä tarlıçimniñ benim sarnadı saña, da işitti maña.

⁸Yoçtur kimesä oçşaş saña teñrilärdän, Biy, da yoç nemä, neçik işiñ seniñ.

⁹Barça dżinslarni, ki et(98v)tiñ, kelsinlar da yer öpsünlar alniña seniñ da haybatlasınlar atıñni seniñ meñilik.

¹⁰Ulusen sen, Biy, da etärsen sk'ançelik'ni, da sen yalızsın Teñri.

¹¹Yol körgüzgin maña yoluña seniñ, da bargaymen toyruluçuñda seniñ, da färäh bolgay yüräkim çorçıma atıñdan seniñ.

¹²Tapunıyım saña, Biy Teñrim, bütün yüräkim bilä benim (99r) haybatlıyım atıñni seniñ meñilik.

¹³Ulu boldu üstümä benim yarlıçamaçıñ seniñ, da çutçardıñ dżanimni benim tıbdäki tamuçtan.

¹⁴Teñri, töräsizlar turdular üstümä benim, da yiyinlari çuvatlıların izdiy edilär boyumnu benim, da sayınmadılar seni, Teñri, allarına kendiläriniñ.

¹⁵Yoçsa sen, Biy, Teñrim benim, şayavatlisen (99v) da yarlıçovuçi, uzunesli da köpyarlıçovuçi, da könü, ¹⁶baçkin maña da yarlıça maña.

Bergin çuvat çuluña seniñ, tırgız oçlun çaravaşıñniñ seniñ, ¹⁷da et mendän nişanni yaşşılıçniñ.

Körgäylär körälmägänlar da uyalgaylar, ki sen, Biy, boluştuñ maña da övündürdüñ meni.

Haybat Ataga da Oç'.

Abreçoj tatarça

[Псалом 139/140]

²Çutçar meni, Biy, yaman adamdan, könüsüz erdän çutçar meni.

³Sayışladılar töräsizlikni yüräklärindä kendiläriniñ, kün uzun hadirlädilär oçraşka.

⁴İtilädilär tillärin kendiläriniñ, da ayusu izniñ tibinä erinläriñniñ alarniñ.

⁵Saxla meni, Biy, çolundan yazıçlıniñ da yaman adamdan çut(100v)çar meni.

Sayışladılar batal etmä yürügänimni benim, ⁶yaşirdilar öktämlär sirtmaç maña.

Oryanlar saldilar sirtmaç ayaçlarıma benim, çövräsini izlärimniñ benim çoydular maña azmaçlıçni.

⁷Ayttim: Biy Teñrim benim sensen, çulax çoy, Biy, avazına alıışimniñ benim.

⁸Biy, Biy, çuvatı çutçarıлмаçımniñ benim, kölgä başıma benim kü(101r)nündä oğraşniñ.

⁹Çıçara bermä meni, Biy, küsänçlikinä yazıçlılarını, çaysıları ki sayışlı edilär benim üçün, aşıya urmagın meni.

Ki heç biyiklänmägäylär çaçan da sayışları alarnıñ, tügällänmägäylär soñyu tügälläganinä alarnıñ, ¹⁰çazyançı erinlärinin alarnıñ yapkay kendilärni.

¹¹Tüšürgäysen üstünä alarnıñ uççun(101v)ların otuñ, emirgäysen alarnı, ki miskinliktän bolmagaylar tirilmä.

¹²Tilçi adamga oñmagay yer üstünä, erni yazıçlını yamanlıçı kendiniñ avlagay tas bolmaçka.

¹³Tanıdim, ki yaryu etärsen, Biy, yarlıga da könülük barlısızga.

¹⁴Toyrular şükürläsinläär atıñdan seniñ, da turgaylar toyrular alnına yü(102r)züñniñ seniñ.

[Псалом 140/141]

¹Biy, sarnadım saña, da işit maña, baçkin avazına alyışimniñ benim, sarnaganımda benim saña.

²Toyrı bolgaylar alyışlarım benim, neçik temyan, alnıña seniñ, Biy, kötürülgäni çollarımniñ benim — çurban keçägi.

³Xoygın, Biy, közätüçi ayzıma benim, da eşik bek erinlärimä benim, ki sapmagay yüräkım yaman söz bilä.

(102v) ⁴Säbäplämä säbäpin yazıçniñ adamlar bilä, kimläär ki etärlär töräsizlikni, ülüşlü bolmagaymen tañlaganlarına alarnıñ.

⁵Ögütlägäy meni toyrı yarlıyamaçı bilä da azarlagay; oleyoku yazıçlınıñ yaqlamağay başımni benim erkinä anıñ.

⁶Tiyıldılar yuvuç çayaga yaryučıları alarnıñ, işitkäylär sözlärimä benim da tatlılangaylar.

(103r) ⁷Neçik çalınlıçı topraçniñ, ki yayılıptır dünyäda, saçılğaylar söväkləri alarnıñ yuvuç tamuçka.

⁸Saña, Biy, Biy, közlärimdirlär, saña umsandım, Biy, çıçarmagın dżanımnı mendän.

⁹Evet saçla meni sırtmaçtan, ki yaşıriptır, tayılmaçtan töräsizlik etkänlärinıñ.

¹⁰Tüšsünlär sırtmaçına anıñ yazıçlılar, yalyız men, men çay keçkinčä.

(103v) [Псалом 141/142]

¹Avazım bilä benim men Biygä sarnadım, avazım bilä benim men Biyni çoldum.

²Saçiyım alnına Eyämizniñ alyışimni benim da tarlıçimni benim alnına anıñ aytiyım.

³Eksilgäninä mendän dżanımnıñ benim sen, Biy, tanıdıñ steškalarımni benim, yol bilä, ki barıy edim, yaşırdı maña sırtmaç.

⁴Baçiyir edim oñumdan, da köriyir edim, ki kimsä tanımadı me(104r)ni, tas boldu mendän çaçmaçım benim, da heç tapulmadı izdävüçi boyumnuñ benim.

⁵Çaçırdım saña, Biy, da ayttım: sensen umsam da ülüşüm benim yerindä tirilärniñ.

⁶Baç, Biy, alyışıma benim, zera aşıaç boldum asrı, tırgız meni çuvalaganlardan, zera çuvatlı boldular artıç mendän.

⁷Biy, çıçar zındandan boyumnu benim, şükürlänirmen a(104v)tıñdan seniñ.

⁸Saña baçiyirlar artarlar, negä diñrä töläsärsen.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Dżanga hali da här kez meñ”.

Hasealk's tatarça

Yetiškänimiz sahatına keçäçurunuñ, barçamız, kötürüp çollarımizni bizim, çaybatlarbiz seni, Biy Teñrimiz bizim, çaysı ki baçışladıñ bizgä kündüznü eminlik bilä keçirmägä da (105r) yetiškä sahatına keçäniñ. Arzani et bizni, Biy, ari yüräk bilä friştälärniñ yiri bilä şükürlükni sunma Eyämiz Teñrigä, barını tutuçıga, ki tırgızgäy da yarlıyagay.

Ayaçescuk' tatarça

Yalbariyıç barını tutuçı Teñrini, Atasın Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ, çanin eminlikniñ, eminliki üçün bir yalyız ari gat'uyıge da ara(105v)-k'ellärniñ yıçövü üçün, ki köp yıllarga eminlik bilä bergäy bizgä Biy Teñrimiz bizim, da çanlarnı eminlik etüçilärni yebergäy bizgä; ulu, ari da çorçulu atı üçün kendiniñ açalıçların veliyatniñ, çerüv başlıçlarıni, uruş etkänläri, çoyovurtnu, kirmäçimizni da çıçkanımizni bizim eminlik bilä saçlagay, da barça uruşların duşmanlarınıñ ufat(106r)kay bizdän, Biy barını tutuçı tırgızgäy da yarlıyagay.

Inirni yetiškän da alnımızga kelgän keçämizni eminlik [=inam] bilä Eyämizdän çoliyıç.

Friştäsin eminlikniñ da közätüçi boylarımızga bizim inam bilä Eyämizdän çoliyıç.

Arınmaçni da boşatlıçni aşınganlarımızga bizim inam bilä Eyämizdän çoliyıç.

Ari çaçniñ ulu da küçlü çuvatın (106v) boluşçı da közätüçi dżanlarımızga bizim inam bilä Eyämizdän çoliyıç.

Da dayın artıç bir könü da ari inamımız üçün Biyni yalbariyıç.

Boylarımizni bizim da biri birimizni saña, Eyämiz Teñrigä, simarlıyıç.

Yarlıyadı bizgä Biy Teñrimiz bizim.

Aytiyıç barçamız bir ayızdan: Biy, yarlıya, Biy, yarlıya, Biy, yarlıya.

(107r) *Surp asduadz tatarča*

Ari Teḡri, ari xuvatli, ari ölümsüz, ki xaçlan-dij bizim üçün, yarlıya bizgä.

Üç kez ayt.

[*P'araworeal*]

Haybatli da alyışli dayma ari gojs Asduadzadzin, Mariam, anasi K'risdosnuḡ, sungin xoltxamizni bizim Oḡluḡa seniḡ da Teḡrimizgä bizim,

[*P'rgel zmeḡ*]

Xutxargay bizni sinamaytan da barča totxarlıximizdan bizim.

(107v) [*Vs lseli tatarča*]

Işitövlü bolmaḡi üçün Eyämiz Teḡrigä avazi-na xoltxamizniḡ bizim, parexoxluḡu bilä surp Asduadzadzinniḡ, yeḡmäḡi [=eḡmäḡi] bilä üstümüzgä bizim yarlıyamaḡi da şayavati Eyämiz Teḡriniḡ, barini tutuči Biy Teḡrimiz bizim, tirciz da yarlıya.

Haḡparci tatarča

[*Псалом 120/121*]

¹Kötürdüm közlärimni benim taylarga, xaḡdan ki maḡa kelgäy boluşluḡ.

(108r) ²Boluşluḡ maḡa Eyämizdän kelgäy, ki etti köknü da yerni.

³Bermäḡin seskänmäḡkä ayaxiḡni seniḡ, da yuxlamasin közätüciḡ seniḡ.

⁴Neçik yuxlamas, da ne yuxuda barir saxlavu-çisi Israjelniḡ.

⁵Biy saxlagay seni, da Biy yöpsüngäy oḡ xolu bilä kendiniḡ.

⁶Günäş kündüz saḡa zulüm etmäḡäy, da ne ay keçädä.

⁷Biy saxlagay seni bar(108v)ça yamandan, saxlagay Biy boyuḡnu seniḡ.

⁸Biy saxlagay kirgäniḡni da çixkaniḡni seniḡ, bundan soḡra çaḡ meḡilikkä.

Haybat Ataga da Oḡulga da Ari Džanga hali da här kez da meḡ".

O ḡnageal tatarča

[*Псалом 90/91*]

¹Kim ki turuptur boluşluḡuna Biyiktäḡiniḡ, kölgäsi tibinä Teḡriniḡ köktä tingay.

²Aytkay Eyämizgä: yöpsünövlüm benim (109r) sen, umsam benim Teḡridä, da men umsa-nirmen aḡar.

³Oḡ xutxargay meni avından ulavuçiniḡ da seskändürüçi sözlärdän.

⁴Arḡasi üsnä kendiniḡ yöpsüngäy seni, kölgäsinä xanatlarıniḡ aniḡ umsangaysen.

Neçik yaraḡ, seniḡ çövräḡä bolgay könülükü aniḡ.

⁵Xorḡmagaysen xoḡxusundan keçäniḡ, (109v) da ne oḡtan, ki uçar kündüz,

⁶Nemä bar, ki uçar xaḡamḡuluḡta, azdırma-xından şaytanniḡ yarimkündä.

⁷Tüşsünlär yaniḡdan seniḡ miḡlär da tümänlär oḡuḡdan seniḡ, ki saḡa heç nemä yuvuḡlanmagay.

⁸Tek yalyız közläriḡ bilä baḡkaysen, tölovün yazıḡlarıniḡ körgäysen, ⁹zera sen, Biy, umsam (110r) menimsen.

Biyikläḡäni ettiḡ saḡa işanç, ¹⁰yetişmäḡäylär saḡa yamanlar, da xiyin yuvuḡlanmagay otaxi-ḡa seniḡ.

¹¹Friştäläriḡnä kendiniḡ şimarläptir seniḡ üçün saxlama seni barča yollarıḡda seniḡ.

¹²Biläkläri üsnä kendiläriḡniḡ kötürgäylär seni, ki heç unmagaylar taşka ayaxiḡ seniḡ.

(110v) ¹³Izniḡ da yilanniḡ üsnä yürügäysen sen, ayax tibinä baskaysen aslanniḡ da adždayanı.

¹⁴Zera maḡa umsandı, da xutxariyim anı, kölgä boliyim aḡar, ki tanidi atimni benim.

¹⁵Sarnagay maḡa, da men işitkäymen aḡar, da aniḡ bilä boliyim tarlıḡta.

Xutxargaymen da haybatlagaymen anı, ¹⁶uzun künlär bilä (111r) toldurgaymen da körgüzgäymen aḡar xutxarmaḡimni benim.

[*Псалом 122/123*]

¹Saḡa, Biy, kötürdüm közlärimni benim, ki siyiniḡpsen köktä.

²Neçik közläri xulnuḡ xoluna biyniḡ kendiniḡ, neçik közläri xaḡavaşniḡ xoluna bikäsiḡniḡ kendiniḡ,

Oḡ türlüdürlär közlärimiz bizim saḡa, Biy Teḡrimiz bizim, negä diḡrā yarlıyasaḡ üstümüzgä (111v) bizim.

³Yarlıya bizgä, Biy, yarlıya bizgä, zera köp tol-duḡ heçlik bilä.

⁴Dayin artixsi tolundu boyumuz bizim ayblan-maḡ bilä, xaḡsiları ki aybliḡ edilär bizni, da heç bermäḡ bilä öktämläriḡniḡ.

[*Псалом 53/54*]

³Teḡri, atına seniḡ tirciz meni, da xuvatıḡda seniḡ könülük etkin maḡa.

⁴Teḡri, işit alyışima benim, xulaḡ (112r) xoḡḡin sözlärimä ayzimniḡ benim.

⁵Yatlar turdular üstümä benim, da xuvatlılar izdädilär boyumnu benim, da heseplämädilär seni, Teḡri, allarına kendiläriḡniḡ.

⁶Oşta, Teḡri boluşuçim benim, da Biy yöpsü-nüçisi džanimniḡ benim.

⁷Xaytarganıḡda yamanni duşmanlarıma benim, da könülüküḡ bilä seniḡ (112v) tas etkin kendilärni.

⁸Men erkim bilä benim xurban suniyim saḡa da tapuniyim atıḡa seniḡ, Biy, zera yaḡşidir.

⁹Barča tarliχimdan menim χutχardij meni, da dušmanlarim da menim kördü közum benim.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Džanga hali da här kez meji mejilik. Ameen.

[Молитва]

Atamiz bizim, ki kök”.

Tamam ayt.

(113r) *Haybatina Biy Tejriniχ. Bundan sojra bašlanijirlar alyišlar ružni, χaysilari ki aytilijirlar ulu ulukünlärda, χaysilari ki odpravlacs’a bolijirlar yil içinä Biy Tejrigä χarši da arilärgä χarši.*

[Колофон]

Da yazıχlı yazučini Migirdični, Łazar oγlun, ari alyišindan unutmagin.

(113v) [Колонитул страниц 113v-121v]

Alyiš.

Bu alyišni Džnunt künü aytkin.

Biyi da Tejrisi barčasiniχ, seniχ ari Toγmaχij bilä aytovsuz yöpsün χoltχasin men yazıχliniχ χoltχasi ašira ari gojsnuχ da anaχniχ seniχ da yiγilganlarniχ bu seniχ ari övünjä, (114r) bayišlä men yazıχliga ašinganimni benim, χaysi ki bizim üçün tenni kiydiχ, Jortananda miγirdel bolduχ, tügällikiχ bilä tügälladiχ, da yer üsnä adam kibik yürüdün Tejriliχiχ bilä, yarliχadiχ da šayavatladiχ bizim üstümüzgä, yaχši etüçi Biy, bošat men arzani-sizgä benim yazıχlarimni, da saņa haybat meji mejilik, ameen.

(114v) *Der intajsnij künündä ayt.*

χoltχasi ašira ari χartniχ da baydan češilgäniχ, χolarmen sendän, Biy, saχla bizni dušmandan da sönövsüz ottan da yarliχa bizgä.

Xirχ ajos künü ayt.

Ey, ari χirχ igitlär, χaysilariniχ ki χiynalğan bolduχuz biz yazıχlılar üçün sažavkanij içinä, pareχos boluχuz biz yazıχlılar üçün Biyimiz(115r)-dän bizim, ki šayavatlängay χorχulu kündä yiγilganlarga bir oγurdan da men yazıχlı üsnä. Ameen.

Surp Lusavoriç künündä ayt.

Yariχlatuči, ata da maχtovlu, yöpsün bu sözlär bilä χoltχamizni bizim da χolgın Tejridän biz yazıχlılar üçün, ki buzgay bizim χolbitikimizni da bošatkay bizgä barča yazıχlarimizni. Ameen.

(115v) *Džaygazart künü ayt.*

Biy da Xutχaruči alyišli, kelgän χartlar oγlanlar bilä bu türlü yirlap aytij edilär ovsanna biyiklikän, da otlular χorχup seskändilär, ki yäni ešäk üsnä olturup kirdij, neçik padšahiχ haybatniχ, Ye-rusaγem šähäriinä.

χolarbiz sendän, Biy, yarliχa bizgä, šayavatlänip biz yazıχlılarga, χaysilarimiz ki bu ari küngä yiγilipbiz.

(116r) *Ulu kiçaynakiün ayt.*

Oγul da söz Ataniχ, Tejri, ki vernadunda ol-turduχ, da χullariχniχ seniχ ayaxlarin ašaxliχ bilä yuvduχ, χolarbiz sendän, bizim dä yazıχlarimizni sürtüp yuvgaysen da neçik yaχši etüçi bošatkay-sen, zera seniχdir haybat meji mejilik”.

Ulu aynakiün ayt.

Yalyiz toγgan Oγul da söz, ki χiyinni biz yazıχ-lilar üçün kö(116v)türdün borčesuz, azad et bizni, Biy, sönövsüz ottan yalbarmaxi bilä anaχniχ seniχ.

Ulu šapatkiün ayt.

Tamašali da haybatli Jisus, bu ari seniχ ulu-küngä da ulu sayišiņa yiγilip χolarbiz sendän, Biy, bošat yazıχlarimizga bizim da aņmagaysen χorχu-lu kündä bizgä.

Ulu da haybatli Bayram künündä ayt.

(117r) Ki turduχ ölüdän, sündiryaladiχ ešiklä-rin tamuχnuχ, azad ettiχ džanlarni, ki atamizdan beri anda edilär, χolarbiz sendän, Biy, yarliχa biz-gä, da bayišlagin bizgä ülüşün arilärniχ, da turγuz bizni artarlar bilä.

Awedum künü ayt.

Kelgäni Kaprieliχniχ aldiχ sayliχ färählik bilä, işittiχ χorχulu avazni, (117v) ki Biy Jisus sendän ötläš toysar, seni χolarbiz yalbarmax bilä da yaš bilä, pareχos bol seniχ Oγluņa, ki aritkay bizni ya-zıχlarimizdan bizim.

Hamparcum künü ayt.

Ki köktän yergä endij, da ari teniχni seniχ üläštirdij adamlarga, da yänäçi Ataniχ haybati bilä kökkä ayindiχ ol že ten bilä, χaysin ki kiydiχ, aχak’ellärgä simarlâp bayiš(118r)ladiχ seniχ tiri džaniχni, χolarbiz sendän, bizgä dä bayišlä, yaχši etüçi Biy, uçmaχni ölümsüz, da saņa haybat meji mejilik, ameen.

Hokoχ kalusd künündä ayt.

Ki köktän yergä endij, da Ari Džanniχ verna- dunda aχak’ellärniχ üsnä yeberdiχ, da χayγularin alarniχ češtiχ, da ulu bašyiš bilä körkäyttij kendi-lärin, (118v) χolarbiz sendän, yarliχovuči Biy, azad et bizni yazıχlarimizdan bizim da yarliχa bizgä.

Vartavar künü ayt.

Ki T’ap’awr tayında belgili bolduχ, aytovsuz yariχ bilä teškirildiχ, da köktän Ata tanixliχ berdi da aytti: «Budur benim sövüklü Oγlum»,— da ašagerdlär seskändilär ulu titrämäχ bilä, yer üsnä tüštülär, ulu (119r) taņ bilä taņlandilar, χaçan kördülär, ki yariχlandij. Biyimiz bizim, ber bizgä dä džan yariχni, χaysilarimiz ki ulukündä yiγilipbiz.

Surp Adžadzin künü”.

Asduadžadzin, toγuručisi Biyimizniχ bizim Ji-sus K’risdosnuχ, gojs zadasiz da anasi Xutχaruči-

mizniň, ki bögünki künnü teşkirildiň Oyluň çatına yoyargilärniň yari(119v)çina, pareços bol bizim üçün, surp gojs Mariam, çorçulu kündä, ki işitkäy-biz sövünçlü avazni seniň yalyz toýgan Oyluňdan. Amęn.

Surp Xaç küni ayt.

Ey, surp nişani [Tejriňiň], çaysi ki Tejriňi yöpsündüň, da aytovsuz yariç bilä yariçlandiň, tirliginä adam oylanlariniň säbäp bolduň ölüdän turmaçiniň, evet saňa Biy biyändi, u(120r)lu başçış bilä seni tadžladi, kelgän küni belgili etti seni elçi kendinä, da kimläer ki seniň ari çaçiňa inandilar, köktägi çanliçka arzani boldular; şayavatli Biy, şayavatlan biz yazıçlılar üsnä, çaçan ki köktägi biryılar tartilsarlar, ol vaxtta yarlıyovuçi bol alarga, çaysilari ki çaçiňa seniň yerni öpiyirlär, ki haybatlagaybiz seni meňi meňi”.

(120v) *Surp Hreşdagabedläer kündä ayt.*

Tensiz yiğini friştälärniň da tiyyovsuz alyişlari Biyiniň, haybatniň dostlari, adam džinslariň princalar, ölümdä da tirligä saılavuçisiz uluslariň da Tejridän çorçkanlariň, çaxiriyrbiz sizgä avazi bilä çoltçaniň da yalbarmaçi bilä küstünmäçini, pareços boluňuz Biyiniä (121r) haybatniň ulukünü-ğüzni tutkanlar üçün da men yazıçlı üçün.

Surp arak'ellärniň Beđros-Bawços küni.

Arak'ellari Eyämizniň, başlıçlari da slawasi ari yiğinniň, aldiňiz sizgä atalgan haybatni, çeşmäçni da baylamaçni, açmaçni da yapmaçni, da olturçuçuna haybatniň olturmaçni, pareços boluňuz tiyyisiz Biyimiz Tejrigä, (121v) ki saılagay džanimizni bizim sinamaçlıçtan da sönövsüz otan. Amęn.

Surp Sdep'annos küni.

Ey, ulu tanıç da çıynalgan surp Sdep'annos, ki atıñdir tadž burungi tanıç da sargawak başçışindan Ari Džanniň, yöpsügin bizim tiyovsuz çoltçamizni, zera çiyiniňa seniň yaçşı kölnüň bilä bargan da Tejri Oylun arzani bolduň körmä, pare(123r)-ços bol Tejrigä bizim üçün yarçu künenä. Amęn.

[Колонтитул страниц 123r-134r]

Alış.

Alış surp Asduadzadzingä çarşı

Aytkanı surp Jovhannęs Karneçiniň

Asduadzadzin, anasi K'risdosnuň, yalyz Oylu Ataniň sendän toýdu, sen kötürdüň çaryşni dün-yâdan, sensen ögövlükü adam oylanlariniň.

Koktägi çuvatlılardan sanli da topraçtan hasil kelgänlärdän alışli bariş(123v)tıruçi Tejriňi adamlar bilä, eminlik etüçi dünyâda, tadži da veneci gusank'lariň da presp'eşni pareços yazıçlılar üçün.

Barçasından yazıçlı tüşiyemen yüzüm üstünä

alniňa seniň da çolarmen sendän, neçik ol kendini tenlängäni sendän, pareços bol benim üçün Söz Tejrigä, çaysin toýduň ten bilä da yedirdiň yedürüçisin barçasiniň.

(124r) Xol benim üçün yalyz toýgan Oyluňnu, tur ayaçlariň üsnä alniňa [=alnina] aniň körgüz-mäç bilä seniň ari töşläriňni.

Turyuzgin alnina aniň pošrednictvo da pareços oylanliçin aniň;

Sütüň bilä emizdirmäçin neçik Oylanni;

Xudžaçiňa yöpsünmäçni;

Köksüňä çudžaçlanmaçni;

Erinläriň bilä öpmäçni;

(124v) Čürgämäçni neçik yaş oylanni;

Barip kelmäçni Misirga, da Nazaretkä, da barça yerlärgä;

Tasa bilä yiçlamaç da urunmaç kendini üçün çıynalgan zamanında;

Simarlänmaçni surp Jovhannęskä seni, çaçan ki çaç üsnä asilip edi;

Açıylıç bilä tögülgän yaşlariňni seniň, çaysilariň ki neçik açın suv açtırıyir edini (125r) ol zaman, çaçan köriyir edini kendin yaralangan çaç üsnä, çaysin üçün opranıyir edini açıylı yiçlamaç bilä;

Çarçarank'i üçün;

Da bek susamaçi üçün;

Ičkani üçün läyini [leayini] sirkä bilä;

Körgäniň üçün ter körümdä açkan çanni kendindän;

Enmäçi üçün çaçtan çan bilä boyap tenin kendini;

Da kerezmanda çoyul(125v)gan ari teni üçün.

Xolarmen sendän, anasi Yariçniň, çol boşatlıç men yazıçlıga.

Xoygin yalbarmaç Oyluňnu alnina barça kötürmäçni çiyinlariňni kendiniň, çaysin ki men yazıçlı üçün üsnä kötürdü yaçşı etüçi da adam sövüçi Oyluň.

Añdir Oyluňa, ari gojs, bu çadar tartkan çiyinlariň, ki şahat yarlıyagay, da tözümlükü bol(126r)-gay benim hesepsiz yazıçlarima da buzgay çolyazovun yazıçlarimniň benim, da kendiniň alışli da yazıçsiz çolun [=çolu] bilä da ari çaniň [=çani] bilä yazgay men buzulganni diftariniä soğçusuz da ölümsüz tirligin barça arilari bilä kendiniň, ki alar bilä haybatlagaymen barçadan ari Errortu-tiunnu hali da här kez da meňi meňilik. Amęn.

(126v) **Tekrar alış ari gojs Mariam**

Asduadzadzingä çarşı

Ey, surp Asduadzadzin, gojs Mariam, aniň üçün biz yüzümüz üsnä tüşup alniňa seniň çayniyir yüräkimiz bizim da sıçtovlu yüräk bilä aytıyirbiz:

Ey, barçasından alyışli surp Asduadzadzin, gojs Mariam, ki yaratılmagan tarbiyatın Tejriniñ toyurduñ, pareços bol bizim (127r) üçün seniñ yalyz Oyluğa, ki yarlıyagay biz yazıxlılarga.

Ki çaryışın Ewanıñ alyışka teşkirdiñ, pareços bol bizim üçü”.

Ki yandıñ tejrilik otu bilä da çičäkländiñ tejrilik yarıxı bilä, pareços bol”.

Sensen ertägi yarıx, ki sezikli günäşni saçtıñ adamlarga, pare”.

Sensen ögövlükü markarelärnıñ da tadzi ara-k'ellärniñ, pareços bol biz”.

(127v) Sensen padşahlarnıñ çičäki şuşan, ki törmelänmägän çičäkni kötürdüñ, pareç”.

Sensen sövünlükü adamlarnıñ da fărâhliki friştälärniñ, pareços”.

Sensen tadzi gojslarnıñ da övündürüçi mardiroslarnıñ, pareç”.

Sensen olturyuçı Tejriniñ da anası yaratuçıniñ, pareços bol biz”.

Sen biyikländiñ teniñ bilä, da barça (128r) friştälärniñ böläklärindän yoyarı çıxtıñ, da kirdiñ anda, çayda ki heç kirmästir yaratkanı Tejriniñ, pareços bol”.

Sensen çaniçä köktägi, ki tejrilik yarıxı bilä yiltriyrisen, pareços bol”.

K'risdosnuñ ari toyurganı üçün, çaysı ki Tejrini toyurduñ, pareços”.

Seniñ ari sütüñ üçün, ki Tejrini yedirdiñ, pareços”.

(128v) Seniñ ari çollariñ üçün, ki Tejrini yürüttüñ, pareç”.

Seniñ ari erinläriñ üçün, ki Tejrini öptüñ, pareços”.

Seniñ ari tiliñ üçün, ki Tejri bilä sözlädiñ, pare”.

Seniñ ari burnuñ üçün, ki ölümsüz is bilä tol-duñ, pare”.

Seniñ ari közläriñ üçün, ki Tejrini kördüñ, pareç”.

Seniñ ari çulaxlariñ üçün, ki Tejri(129r)niñ avazın işittiñ, pareços bol”.

Seniñ ari yaşlariñ üçün, ki töktüñ yalyz toygan Oyluğdan utru, körüp kendin çaç üsnä, pareç”.

Na aniñ üçün, barçadan alyışli Mariam, ki biyiklänip sen barça friştälärniñ böläklärindän biyik, da körküsen köktägi otaxniñ, fărâhlikisen köktägi kelinläriñ.

Na çaçan yiltrasa, (129v) günäşniñ yarıxı kibik, kün toyuşunda kününä yığınnıñ utrusuna köktägi padşahniñ, seniñ yalyz Oyluñnuñ, pareços

bol bizim üçün seniñ yalyz Oyluğa, ki yarlıyagay biz yazıxlılarga.

Xaniçä suşlançli Mariam gojs Asduadzadzin, çol seniñ yalyz Oyluğdan, ki arzani etkäy alarnı, çaysilari ki tapunurlar aniñ Tejriliğinä, törmä-(130r)längän tadzi bilä, yarıxli ton bilä, yanar gan-t'eý bilä, neçik günäşniñ yarıxı, kirmä kiyövnüñ otaxına ari gusank'lar bilä da arzani bolma eksilsiz [=eksiksiz] fărâhlikkä meñi meñilik. Amen.

Xoltça surp Asduadzadzingä çarşı

Yügünüp alniğa seniñ, surp Asduadzadzin, da çolarmen sendän, könü, alyışli, ari, aruv gojs Mariam, ana(130v)sı K'risdosnuñ da bizim Tejrimizniñ;

Yarıxli dadzar, Tejriniñ anası da Tejriniñ övü, çaysı ki tañlanıp ediñ dünyâniñ yaratılğanindan burun, zera biyändi saña köktägi padşah, da tündi seniñ ari da haybatlı yüräkiñdä, da toydu seniñ zadasız boyuğdan Ari Džan ötläş, günäş kibik, da yazıxtan başça, tü(131r)gäl adämiliki bilä;

Ey, haybatlı da maçtovlu ari ana, dünyâniñ džohari, surp gojs Mariam, Ulu Xanniñ anası, yarıxli kök, haybatlı çatır, surp gojs Mariam;

Uçmaçniñ çičäki, ki berdiñ yemiş k'ristânlar-ga, şnorhk'un Ari Džanniñ, haybatlı da maçtovlu yarıxli dadzar, ol haybatlıxiñ üçün yöpsün bugün men yazıxli çuluñnu (131v) da yarlıya maña, Ulu Xanniñ anası, surp Asduadzadzin.

Baçma, Biyim, yaman yazıçlarıma, çaysı ki bugün yatlanipmen sendän, da igrändiripmen seni, da yıraçlanipmen sendän, surp Asduadzadzin, igränmägäysen bugün men yazıxli çuluğdan, da boşatkaysen maña benim yazıçlarımni, da bolgaysen pareços yalyz Oyluğa seniñ da Xutçaruçimizga bizim barça yazıxli(*Homep 132 otcymctmuyem*; 133r)lar üçün ol haybatlı Biygä, çaysı ki seniñ haybatlı boyuğdan toydu haybat bilä.

Da algaysen boluşluçka haybatlı surp Xaçni, ulu zork'un Eyämizniñ bizim, çaysiniñ üstünä ki haybatlı Oyluñnuñ ari teni tündi.

Da algaysen boluşluçka barça ari friştälärni, da hreşdagabedläri Mik'ajelni da Kapriçelni, serovpeläri da k'erovpeläri, (133v) da barça arilärni, çaysı ki siziñ ari da haybatlı atiniğza çiyinalıp keçiptirlär bu dünyâdan.

Da bolgaysen pareços yalyz toygan Oyluğa barça yazıxlilar üçün da men yazıxli üçün, barçadan ögövlü da haybatlı, ari da zadasız gojs Asduadzadzin Mariam, anası Tejriniñ, pareços bol dünyâniñ Eyäsinä, ki çaytargay meni yazıç(134r)larımdan.

Ki çilingaymen yaçşiliçni, da tapkaymen yaçşiliç da boşatlıç benim yazıçlarıma, da boşatkay

menim yazıxlarımni Biy da Eyäm seniñ ari parexosluxuñ bilä, bilgän u bilmägän, erkli da erksiz yazıxlarımni [=yazıxlarıma] boşatlıx bergäy, da yarlıyagay dżanıma da tenimä benim, da arzani etkäy dżanımnı benim (134v) kendiniñ ari färâhliklärinä, haybatlı da maıxtovlu ari ana, Biyimizniñ anası da Xutxaruçimznıñ bizim Jisus K'risdosnuñ.

Salmagaysen yazıxlı xuluñnu közdän seniñ ari parexosluxuñ bilä çaräsizlikimä benim: sensen çaräm, surp Asduadzadzin Mariam.

Yöpsün xoltxamni da här kez parexos bol miadzın Oyluña seniñ da Teñrimizgä bizim. Amën.

[Колонтитул страниц 134v-136v]

Alıış surp Xaçka.

(135r) Alıış ari da haybatlı surp Xaçka

Küclü da yeñüci, ari u haybatlı keltirgän surp Xaç, ulu xuvatı Biyimiz Jisus K'risdosnuñ, çaysı ki yarixlattıñ dünyâni, çolarmen sendän, surp Xaç, ki yarixlatkaysen esimni bu sahat, ki xoltxa etärmen sendän,

Haybatlı da maıxtovlu surp Xaç, ki yöpsünövlü bolgay xoltxam benim alniña seniñ, da (135v) kelgäy, Xaç şahavatlı, üstümä benim ulu zoru Biyimiz Jisus K'risdosnuñ.

Baxmagaysen yazıxlarıma benim, çaysı ki yatlanıpmen sendän da igrändiripmen seni mendän; igränmägäysen men yazıxlı xuluñdan, da yiraxlatmagaysen meni sendän, ulu zoru Biyimiz K'risdosnuñ, salmagaysen meni közdän, yoıxa yöpsün bugün men köpyazıxlı xuluñnu.

Haybatlı da maıxtovlu surp Xaç, boşat maña benim yazıxlarımni, da bol parexos da boluşuči dünyâniñ Eyäsinä barça yazıxlar üçün ol haybatlı Biygä, çaysiniñ ki ari teni asılğan edi seniñ üstünä, Atäm atamizniñ xutxarıлмахı üçün da barça inanganlarnıñ.

Saña inanırmen, seniñ haybatlıxıña, zorlu da maıxtovlu (136v) surp Xaç, ol haybatlıxıñ üçün yöpsün bugün men yazıxlı xuluñnu.

Da bolgaysen parexos da boluşuči Ulu Xanniñ Eyäsinä, bütün dünyâniñ Biyinä alıışlı da zadasız gojs Mariam bilä, da barça frıstälär bilä, da hireşdagabedlä bilä, serovpeklär da k'erovpeklär bilä, da barça arilär bilä, çaysıları ki kendiläriniñ çanıñ töküp keçti(137r)lär bu dünyâdan.

[Колонтитул страниц 137r-147r]

Alıış Biy Teñrigä.

**Johannes Karneçiniñ aytkanı
Bar yüräktän Söz Biy Teñrigä**

Biy, Biy, Ata da Teñri, Teñri tirlikimniñ benim, yügünürmen alniña seniñ da çolarmen sen-

dän, baıx miskinliki üsnä xuluñnuñ seniñ da aya bulargan yazıx bilä boyuma benim.

Oñalt men sinilganni da turıuz men yixilganni.

Xoy hakimlik yaralan(137v)gan da yirinlängän [yirinlangan] dżanıma da çürgä yaralarin men yaralanganniñ.

Yoğarı turıuzgın meni, zera tas boldum da ufandım köp töräsizlikim bilä, da yamanlıxlarım biyikländilär başımdan yoğarı.

Çeşövsüz baylar çövrälaptirlär meni, yedi [edi] kerät yañılğanlarım benim yeñdilär meni, da yoıxtur hesep fähamsizlikimä benim.

(138r) Saña meya, Tirlikimä da Xutxaruçıma meñilikniñ.

Yoıxtur presp'eşenstvosum [=presp'eşenstvom] ündämägä seniñ çorxulu atıñni.

Yüzümnüñ uyatı yapuptur meni, da tikildi mendä tikän yazıxlarımniñ benim.

Da hali, Biyim, Biy, kimgä umsanıyım ya kimni etiyim maña umsa da xutxarıлмахıma benim?

Kläsä ki köp kez yü(138v)räkländirdim biyiklängäniñni, yänäci saña sarnarmen.

Kirmägin yarıuga xuluñ bilä seniñ, Biyim, da tölämägin çilinganıma körä benim, Teñrim benim.

Ne yüräklänmäx bilä hrozn'e çarşilamagin meni, Biyim, da ne öcäşmäx bilä çorçutkaysen çaräsizni, Teñrim benim.

Çıxara bermägin men yazıxlıni mirmıldanmaıxına meñilik otnuñ, (139r) Biyim benim, da yebermägin men çaräsizni yarlıyamaxsız çiyiñga, Teñrim benim.

Yebermägin diftärdän buzulganni çovurulmaıxına bek sovuxka, Biyim benim, da eyälik etmäsinlär men därmansız üsnä totçarlıxı tügänmäs, Teñrim benim.

Kötürülmägäy üstümä benim yalın ot bilä çapungan, Biyim benim, da keltirmägin men köpyazıxlı üs(139v)nä çaramıyu peçni, Teñrim benim.

Yürümäsin üstünä zabunlanganniñ böläki ölümsüz çurtlarnıñ, Biyim benim, da keltirmägin üstünä köpyazıxlıniñ igränçilikni yaman tişli alarnıñ tişlägäniñ, Teñrim benim.

Yapmagay kültkü bolgan xuluñnu teñiz otlu, Biyim, da yügürmägäy üstünä çorçkanniñ çovraıx aıñ ot bilä çarışılğan, (140r) Teñrim benim.

Yebermägin meni çıçargı çaramıyuluıxa, Biyim benim, da tüşmiyim yaslangan çoyuruna buzulmaıxniñ, Teñrim benim.

Keri etmägin meni böläkindän sanlılarnıñ, Bi-

yim benim, da zırgel etmägin keçövlünü ülüşündän tañlanganlarnıñ, Teñrim benim.

Ne çorçulu avazni işitmä bergäysen, ki yaman çul da ärçäl, (140v) Biyim benim, da ne körümsüz et zabunlanganni meñilik alyışından, Teñrim benim.

Evet yarlıyamaçıñ bilä seniñ meñilik yarlıya maña, da yetövsüz adam sövüklüküñ bilä seniñ şavatlängin maña.

Xolıyırmen seni, Biy, arilätkän çuvatıñ bilä seniñ, aritkin meni kirlängäni yazıç bilä,

Da erkli etkän buyruçuñ bilä seniñ (141r) çutçar meni açılı tarlıxından tamuçuñ.

Ber maña yarıçlı yer sarayıñda da arzani etkin särgärdan bolganni yergälikindä açilli gojslarnıñ.

Ber, Biy, çolıyırmen seni, atagan yaçşılıxıñni barça tañlanganlar bilä, ki haybatlagaymen alar bilä barçadan ari Errortutıunnu, Atanı da Oçulnu da Ari Džanni hali da h".

(141v) *Bu alyışni här zaman tiyär k'risdân adamga aytмага.*

Alyış Biy Teñrigä

Alyışlısen, haybatlı da ölümsüz padşah, etüçisi köknüñ da yerniñ, yaratuçi haybatlangan, haybatlı da alyışlı, ögövlü alyış bilä da haybat bilä.

İşit maña, Biy, da yarlıya ulu yarlıyamaçıña körä seniñ.

Ata, meya kökkä da alniña seniñ, añ meni, (142r) köpyazıçlıni, neçik ol çaraxçini, çaçan kel-sän uçmaçıña seniñ haybatıñ bilä seniñ yarıyulama ölümlärni da tirilärni.

İşit maña, Biyim benim Jisus K'risdos, da yarlıya, buz da boşat benim yaman yazıçlarımni.

Da arzani et şükürlük bilä haybatlama Atanı da Oçulnu da Ari Džanni meñi meñilik.

Sensen ölümsüz Teñri (142v) da padşahi haybatlarnıñ.

Sensen könu yarıç da toyru yarıuçi.

Sensen yarıç ögövlü da haybatlı.

Sensen Atası Yarıçıñiñ.

Sensen ölümsüz Ata tasından friştälarnıñ, ki seni här kez alyışlıyırnar da haybatlı ari atıñni ögiyirlär da alyışlıyırnar, aytıp: «Ari, ari, ari Biy çuvatlılarnıñ, toludur kök da yer haybatıñ (143r) bilä seniñ». Här vaçt tiyyisiz bunu aytıyırnar da alyışlıyırnar seniñ ari atıñni meñi meñilik.

Sensen Atası barça arilärniñ, da hajrabelärniñ, da ari gusank'larñiñ, da džiknaworlarnıñ.

Sensen şavatlı da alyışlı Atası barça yaratkanlarıñniñ seniñ.

Sensen ölümsüz kiyöv.

Sensen padşahi meñilikniñ.

(143v) Sensen alyışlı çutçaruçim benim.

Sensen haybatlı padşahi padşahlarnıñ da Biy biylärniñ.

Sensen K'risdos, Oçlu Teñriniñ.

Sensen k'ahana, öggän da alyışlı, haybatlı ari Atañ bilä seniñ yergälikinä körä Melk'isetegniñ.

Sensen çuvatim, da yaratuçim benim, da çutçarılmaçim benim, ölümsüz padşahi haybatlarnıñ.

(144r) Sensen köpyarlıyovuçi Teñri.

Sensen yaçşı etüçi da haybatlı çutçaruçim benim Jisus K'risdos.

Sensen adam sövüçi K'risdos.

Sensen alyışlı, çuvatlı padşah, ki tamuçuñu buzuñ da barça džanlarnı çutçardıñ; ol türlü çutçargaysen meni dä benim yaman yazıçlarımndan; arit meni, Biyim benim da Teñrim benim Jisus K'risdos, (144v) işit maña, köpyazıçlıga.

Sensen könu sözü Atanıñ da şnorhk'u Ari Džanniñ, haybat saña meñi meñilik.

Sensen ölümsüz çozusu Atanıñ, alyışlı, ögövlü da çuvatlı, ki kötürdüñ yazıçlarnı dünyâdan, yarlıya bizgä.

Sensen çuvatlı rıcer, ki p'arawonnu saldıñ ari erkin bilä seniñ teñizgä çuvatlıları bilä da recerlä(145r)ri bilä kendiniñ da İsrajełni çutçardıñ dinsiz p'arawonnuç yolundan.

Ol türlü çutçargaysen meni dä meñilik ottan, da saçlagaysen meni sönövsüz yalından, da azad etkäysen meni benim yaman yazıçlarımndan.

Boluş maña, Biy, tarlıçimda benim da çutçar, saçla meni körümlü da körümsüz duşmandan.

(145v) Arzani et meni, Yaratuçim, Teñrim da padşahim, közätüçim da Biyim benim Jisus K'risdos, yarıçlı da haybatlı ari yüzünä, ki körgäymen džan közum bilä ol ekinçi kelgäniñdä, çaysi ki obicat ettiñ sövüklüläriñä seniñ da aytıñ bu ari söznü: «Keliñiz, Atamdan da Mendän alyışlanganlar, meñäriñiz meñilik tirlikni, bu uçmaçni» [Mç 25:34 *приидите, благословенные Отца Моего, наследуйте Царство, уготованное вам от создания мира*].

(146r) Bu ari sözüñä körä işit, tırgiz da yarlıya men yazıçlıga.

Yarıçlatkin men çaramyulanganni.

Tapkin meni tas bolganni.

Sayıñt da tırgiz men ölgäni.

Oçalt meni, köp yaralanganni da ölüñü yazıç bilä.

Evet sen, neçik uzunesli da köpyarlıyovuçi Biysen, yarlıyarsen da çidiyirsen men köpya(146v)zıçlıga.

Tergövsüz, çuvatli, biyänçli Biy, çutçaruçisi dünyâniñ, tirciz, da yarlıya, da boşat men yazıçlıga, neçik ol bornig çatunga, da açkin yarlıyamaç eşikin tirligiñniñ seniñ, çaysi ki buyurduñ da aytıñ bu sözlär bilä:

«Хаçиñиз, ki açilgay sizgä.

Xoluñuz, ki berilgäy sizgä şayavati da yarlıyamaçı Atamniñ benim, şnorhk'u (147r) da başçışi Ari Džanniñ» [Мф 7:7 *Просите, и дано будет вам; ищите, и найдете; стучите, и отворят вам. Лк 11:13 Отец Небесный даст Духа Святого просящим у Него*].

Hali men, yazıçlı, ol ari da haybatli sözläriniñ körä çolıyırmen sendän, adam sövüçi Teñri, turçuz men yıçılğanni, arit men kirlini yazıç bilä, bunıñ bilä bergäysen maña boşatlıç da oçaltmaçlıç.

Şayavatli, çuvatli, tergövsüz, çorçulu da alçışli, ögövlü da haybatlangan, ari da aytovsuz atıñ seniñ, saña haybat da şükür, Ataga da Oçul(147v)-ga da Ari Džanga hali da här kez da meñi meñi”.

[Колонтитул страниц 147v-158r]

Alyış Biyimiz Jisus K'risdoska.

Xoltça Biyimizgä bizim Jisus K'risdoska

Alyışli Ata, ari Teñri, arit fikirimni benim.

Alyışli Oçlu ari Teñriniñ, arit tenimni benim.

Alyışli Ari Džani könu Teñriniñ, arit džanimni benim.

Biy Teñrim benim, aç ayzimni da fikirimni benim da içirt meni Ari Džanniñ başçışi bilä, (148r) ki men anıñ bilä çaçırgaymen saña, aytıp:

Biyi tirligiñni, yeber, Biy, Ari Džaniñni köktägi da çuvatlat tilimni benim, zera bilirmen, ki çuvatlısen da çadir etüçisen, Biyim benim, da Ari Džani, Oçlu Teñriniñ, arit da toyrulat sezikimni benim.

Ani çolarmen sendän, Biyim da Teñrim benim Jisus K'risdos, açkin çulaçimni benim, arit fikirimni benim, arzani et meni işitmä ari ava-(148v)ziñni seniñ, da saña haybat meñi meñilikkä diñrä.

Vay maña! Vay maña, ki bularıpmen fikirim bilä da tolumen yazıç bilä da barça yamanlıç bilä.

Umsam benim da ayovuçim, Biyim benim Jisus K'risdos, çutçaruçim da boluşuçim benim, aña yazıçlarimni benim, meça saña, Biy, da yarlıya maña ulu yarlıyamaçıña körä seniñ, da neçik yaçşı etü(149r)çi da adam sövüçi Teñri saçla meni körümlü da körümsüz duşmandan, saçla boyumnu benim tamuçnuñ teränlikindän.

Añ meni, Biyim benim Jisus K'risdos, yazıçlı da arzanisiz çuluñnu, yarıçlı da uçmaçıñda seniñ, da bizim keçmişlarimizniñ džanlarin tindirgaysen

meñilik tinçliçıñda da tirligiñda seniñ, da arzani etkäysen seniñ ari da haybatli (149v) yüzünä.

Biyim benim, tirciz da yarlıya, seniñ ulu şayavatiñdan boşat töräsizlikimni benim, zera çadirsen, da çuvatli, da alyışlısen meñi meñilik.

Teñrim da Biyim benim Jisus K'risdos, sözü Ata Teñriniñ, sensen boluşuçim benim da çutçaruçisi dünyâniñ, çolarmen sendän, çoyma meni yazıç çilinma saña, zera bulardı fi(150r)kim benim yaman erkim bilä benim, da etiyirmen erkin tenimniñ benim, da tas bolupmen ulu yazıçlarim içinä, çutçar da yarlıya seniñ ulu yarlıyamaçıña körä.

Boluş yarıçlı çollarıñ bilä seniñ da salmagın meni yüzüñdän seniñ.

Umsam, da işançim, da çutçaruçim benim sensen, çutçar da saçayt boyumnu benim, zera müşçülländilär sövklärim benim.

(150v) Sensen müdara da yarlıyovuçi Teñri barçasiniñ, tirciz meni, Biy, şayavatiña körä seniñ, uyalgaylar barçası, çaysılar ki çarşı turıyirlar maña, tas etärsen alarni, zera çadirsen, da uyatli emä meni, evet buz yazıçlarimni tenimniñ benim ari atıñ üçün seniñ da aña yaman yazıçlarimni benim, da saña şükür meñi meñilik.

(151r) Xoltça Biyimizgä bizim Jisus K'risdoska

Yarıç da toyrı yol, tirlık meñilik, tiri K'risdos Teñri, sensen eşiki yarıçniñ da berüçi yarlıyamaçni.

Sensen pastır çuvatli da çaytaruçi bularganlariniñ.

Sensen boş etüçi yazıçlarni.

Aşınğan çuluñ da köpyazıçlı, çolarmen sendän, bol yarlıyovuçi, aña yazıçlarimni, çaysi ki (151v) ilgärtin çilinipmen, kötür üstümdän benim.

Arit meni arituçi çuvatıñ bilä da azad et sansiz yazıçlarimdan benim, temizlä meni çiyasimdan esimniñ da çeş meni baýından yazıçlarimniñ.

Boşat, Biy, suçumnu, neçik boşattıñ antamaludçga, da toyrulat meni, neçik mak'sawornu.

Xutçar meni tözümsüz çiyinlardan (152r) da küvür men bularganni tinçliçlarına seniñ sövüklüläriniñ.

Ki men dä alar bilä haybatlagaymen seni Ata bilä da Ari Džan bilä hali da här kez da meñi meñilik.

Xoltça Biyimizgä bizim Jisus K'risdoska

Köktägi Xan, ki bir yazıçlı kimsä üçün Ata Teñrini Ari Džan bilä da barça friştälär bilä sövündürdüñ.

Keçikirmägäy mendän (152v) şayavat yarlıyamaçıñniñ seniñ.

Tapkin tas bolganni yazıx bilä teränlikindä antuntk'nuj da et färâhlik köktägilär bilä.

Turyuz men tayılganni yazıx bilä, kötür tüşkänni yazıx içinä, yarıxlat xaramyulanganni, arit kirlänganni, xaytar bularganni.

Xoymagin, ki erkimä [=erkinä] körä boyumnuj benim yürügäy-men, ki eyä(153r)lik etmägäylär maņa yazıxlarım.

Xolarmen, Biy, yalbarirmen, Biy, xaçarmen, Biy, aç maņa eşikin yarlıyamaıınıñ seniñ, müftünä bolmagay da heç ol xadar çalıskanıñ benim üçün, xaysi ki kötürdüñ Koıkot'ada xaç üstünä xa-daılar aşıra, susamaı aşıra, leyi sirkä bilä içmäx aşıra, yaraıdan xanıñ tökülmäx aşıra, xorıulu avaz xıçırmaı xu(153v)vat bilä: «Eli, Eli»,— da dayı da barça xıyınlar, xaysıların ki kötürdüñ men tas bolgan üçün.

Ne üçün pareıos tutıyirmen saņa teıriplik yer-gäläriıni, xaysi ki ettiñ bu dünyäda yer üstünä, ayagın men yazıxlıni, da yebermä xorıulu otka, zera meni ari xanıñ bilä satun alıpsen, da tassel et meni yarıxlı övüñä, ki barça arılär bilä (154r) maıxtagaymen seni Ata bilä da Ari Dıan bilä hali da här kez da meıi meıilik, amēn.

Alyış Biyimizgä bizim Jisus K'risdoska

Biy Teırim, saıla meni, xuluınu seniñ, şayavatlı xoluı bilä barça türlü dıan duşmannıñ sına-maıından:

Itidän, ottan, yeldän, topraıtan;

Aıın suvdan, xuvatlı yaımurdan;

Boıulmaıtan teıizdä;

(154v) Xarnıñ xuvatlı dufanından;

Taıların titrämaıından da taşların tüşkänindän;

Kökrämaıxtän bulutnuı xuvatlı yaımur bilä kelmäıından;

Aıısızın yaş yaşnamaıtan da otlu yıltrimdan;

Kündüzdägi da keçädägi yernıñ titrämaıından da yaman xışımlardan;

Çerüvlüktän da (155r) barça türlü baduhas-tan, xaysi ki yazıxlarga körä keliyir bütün dünyä üstünä.

Bu barçasından meni saıla, zera sensen yarlı-yovuçı padşah da saņa şükürlük da haybat meıi meıi”.

Alyış Biyimizgä bizim Jisus K'risdoska

Seni, Teıri, haybatlıyırbiz da seni, Biy, tapu-nıyırbiz.

Seni, meıilik Ata, bütün dünyä hay(155v)bat-lıyır.

Saņa barça friştälär, saņa köklär da barça xu-vatlılar;

Saņa serovpeıär da k'erovpeıär tiyyısiz avaz bilä çaxıriyirlar:

«Ari, ari, ari Biy Teıri xuvatlılarınıñ, toludur-lar kök da yer köplüxündän haybatıınıñ seniñ».

Seni haybatı arak'ellärıñ haybatlıyır.

Seni maıxtovlu, sanlı (156r) markareıär maıxtı-yirlar.

Seni yarıxlı böläki mardiroslarınıñ haybatlıyır.

Seni bütün dünyä da ari yıövlär tapunıyirlar — Atanı ölcövsüz ulu xuvatında, haybatlı seniñ könü da bir Oıluınu,

Alay oı övündürüçi Ari Dıanı.

Sensen padşahı haybatıınıñ, K'risdos, sen meıi-lik Atanıñ Oılu.

(156v) Sen xutıarılmaı üçün adam dıınsınıñ yöpsündüñ da heçkä bermädiñ ari goısnıñ yürä-kin.

Sen açılı bayından ölümnüñ açtıñ inamlılar-ga köktägi xanlııni.

Sen oı yanında Ata Teıriıñ olturıpsen hay-batına Atanıñ.

Da inanırbiz, ki kelsärsen ekinçi yarıulama ö-lülärni da tirilärni.

(157r) Seni anıñ üçün xolıyırbiz, xullarıña se-niñ boluşkin, xaysıların ki ari xanıñ bilä satun al-dıñ.

Ber bizgä, ki arılärıñ bilä meıilik haybatıı meıärgäybiz.

Xutıar xoyovurtınuı seniñ, Biy, da alyışlä meıilikiñä seniñ.

Buyruı et alarga da biyıklät alarını meıilikkä dıırıä.

Barça künlärimizdä bizim alyışlıyırbiz (157v) seni, Biy.

Da haybatlıyırbiz ari atııni seniñ tiyyısiz här kez da meıi meıilik.

Xolıyırbiz sendän, şayavatlı Biy, bögünki künnü yazııtan bizni saıla.

Yarlıyan üstümüzgä bizim, Biy, yarlıyan üstü-müzgä bizim, Teıri.

Bolsun yarlıyamaııñ seniñ üstümüzgä bizim, Biy, ne türlü ki umsandıı saņa.

(158r) Saņa, Biy, umsandıı da uyalmasbiz meıilik.

Haybatlıyıı Ata Teıriıni da Oıluınu da Ari Dıanı.

Hörmät da haybat aıar beriyı meıi meıilik.

Biy, işit xoltıama benim da çaxırganımnı [=çaxırganıni] avazımnıñ benim yeber alrıña se-niñ.

Da saņa Ataı bilä da Ari Dıan bilä haybat hali da här kez da meıi meıilik.

[Колонтитул страниц 158v-169r]

Алыш Биу Теҥригә.

(158v) **Xoltxa Биу Теҥригә**

Asri nabožni surp Gibrianos hajrabadniñ aytkani.

Еу, Биу Теҥри, Атам меним көктәги, ари Теҥри, kimdir seniñ üstünә ulu?

Men saña şükür beriyirmen da seni haybatlıyirmen,

Теҥриси Апраһамниң, Теҥриси Саһағниң, Теҥриси Јагопнуң;

Теҥриси аталаримизниң bizim, Теҥриси (159r) арақ'елларниң, Теҥриси маркареларниң, Теҥриси хыналған мардиросларниң, хaysi ki bar ediñ dayın burun, ne ki dünyäniñ yaratılғанı.

Теҥри, хaysi ki kelmälisen törä etmäгә ölülärgä da tirilärgä.

Sensen könü Теҥри, хaysi ki olturupsen ханатларі üsnä frištälärniñ, serovpełärniñ da kerovpełärniñ.

Sensen közätüci bizni bu dünyäda, хaysi (159v) ki aşayada bolıyırbiz.

Xaysi ki bolmalıdır, sen äväl bilirsен, da barça tirilärniñ tınıxları seniñ холундаdır, zera anıñkibik хуватиң бар.

Buzarsен da yänäci ekinçi yasarsен, хуруганни ekinçi yaşartırsен.

Sensen yalyziñsen Биу барча билик etkän kimsälär üsnä.

Çeş meni, da boş et меним барча yazıxларımни, (160r) da aşaxlat хулахıñни seniñ, da işit маҥа, neçik işittiñ džuhtluxka Misir şähärindä, kläsä ki könü түгäl inanmaslar edi saña, da seniñ хулуҥа Movşeskä.

Egär ki meni bu dünyäda çeşmäsäñ, ekinçi kelgäniñдä törä etmä маҥа меним yazıxларıма körä, zera ol zamanni хaysi тау içinä болгаумен yaşınma ya хaysi peçera içinä болурмен saхланma seniñ ху(160v)vatiñ alnına, sövüklü Биуим?

Ya хaysi тауға aytkaymen: «Tüş üstümä da yap meni»? Ya хaysi adaga aytkaymen: «Yap meni хорхусу alnına Теҥриниң»? Xaysi ki hadirlänipsен kelmäгә törämizni etmäгә!

Yoхsa sen меним şayvatlı Биуим, хутхар мені, da etmä törämni uçinokuma körä меним, хaysi ki heç seniñ хулуңда болмиyirmen, ani tiž orenk'indä.

(161r) Yoхesä buyur маҥа хулах хоума, yıyламах bilä холармен seniñ arilikiñдән,

Neçik хулах хойдуң Yownan markareгә теңiz içinä, хaysi ki balıx yutup edi.

Buyur meni хутхармага yaman ölүмдән da хоумага menjilik tinçliхka, neçik хутхардиң Nino-

we şähärlilärni, хaysiların ki tas etmädiñ yazıxларına körä yüz igirmi miñ adamni, evet хayt(161v)махliх berdiñ alarga; ol türlü маҥа yarlıya seniñ töräñ alnına, хaysi ki sen här kez yarlıyarsен yazıxlı adam oylu üsnä.

Da neçik Tawit' markare, хaysi ki yazıxларına körä saña хarşı хičхirdi aytıp: «Seniñ ari atıñ үçün, sövüklü Биуим, sürt yazıxларımни»,— ol türlü men дә холармен, arit меним dinsizlikimni da töräsizlikimni.

Buyur маҥа işitmä, (162r) neçik işittiñ үç igitkä Papelon şähärindä, хaysiların ki otlu peçkä saldirdi Napok'otonosor dinsiz padşah — Ananianı, Azarianı da Misajelni.

Da sen, Биуим, yeberdiñ seniñ frištäñni alarıñ üsnä болуşluxka хoltxларına körä da хутхардиң kensiların ol хуватlı otnuñ içinдән yaymurlu bulut aşıra, da bu sk'ançelik'ni körüp uyatlı хaldı padşah Na(162v)pukotonosor.

Zera sensen padşahi barça padşahlarıñ da Биуи barça биylarıñ, zera tek sensen yalyz ölүmsüz da anıñkibik yerdä tınıyır теҥrilikiñ yarıxlı, хaysına ki bir kimsä yuvux kelmä болmas.

Işit маҥа, Биу, neçik işittiñ Taniel markareгә terän çoyur içinä, хaysi ki aslanlar arasına salған edi kensin, хaysına ki yeberdiñ Ampagum markare bilä (163r) aş, da keltirip aytti kendinä: «Yegin bu aşni, хaysin ki Биу Теҥри saña yeberdi».

Evet буңар körä aytti Taniel: «Bilirmen, ki Биу Теҥри opustit etmäş alarıni, хaysilar aңар umsandılar da anı izdiyirlär».

Işit маҥа, Биу, neçik işittiñ хoltxasına T'obiyaşniñ da Saranıñ, da buyur хoltxamni меним alniña seniñ alma, ki болгаумен açıx yüzlü (163v) töräñ alnına seniñ, da yeber frištäñni маҥа, ki yamanlıхımни mendän kerı etkäy, neçik [kerı] etti Saradan, Hrak'elniñ хizindän, da yıraylattı dжан duşmannı kensindän, da yarıxlat yüräkimni меним, neçik yarıxlattıñ soхur болған közlärin T'obiyaşniñ.

Işit маҥа, Биу, neçik işittiñ хoltxasına Şuşanıñ, хaysi ki Papelonnuñ хart törä(164r)çilär kendinä küç etmä kläptirlär, da sen, Биу, хутхардиң anı alarıñ холундан.

Işit маҥа, Биу, neçik işittiñ хoltxasına Ezegia padşahnıñ džuhtluxta da хутхардиң kendin ölүмдән, хaysi ki ayır хastalıх içinä edi.

Da хoltxasına körä (164v) kendiniñ daғı bayışladıñ aңар ömür on beş yılga ança.

Ol türlü хутхар меним dжанıмни da tenimni ayır хastalıхıмдән, хaysi ki ayır da yaman yazıxларıма körä keliyir üstümä меним.

Xutxar meni, Biyim, neçik xutxardij T'egyi ari gojsnu dinsizlärniñ xolundan da alarniñ türlü-türlü xiyinlarından, xaysi ki seniñ ari atıña xiyinaliy edi.

(165r) Ol türlü meni xutxar, yazıxlı xaravaşını, bu dünyalık yaman etüçiliktän ari atij üçün seniñ.

Ey, Ata Teñri, xaysi ki yarlıyadıñ bizgä da yebirdij sövüklü Oyluñnu seniñ da Biyimizni bizim Xutxaruçi Jisus K'risdosnu, toγgan ari gojs Mariamdan, xaysi ki sövüçlük berdi Kapriel hreşdagabed, da asrı tamaşalı tindi anasiniñ xarnında Ari Džan aşıra, (165v) xaysi ki anij aşıra xutxarılmaximiz boldu meñilik ölümdän.

Dalikä [=Halikä ~ Da halikä] bu sahatta xolarmen sendän, Biyim, boşatlıx ber benim yazıxlarıma tamaşalı etkänläriñ üçün seniñ, neçik ettiñ sk'ançelik'ni Teñrilikiñ aşıra, xaysi ki Gana Kaleliada suvdan çayırni teşkiridiñ, közsüzlärniñ közlärin açtiñ, xulaşsızlarga işitmäxliñ berdiñ, xastalarga saylıñ bayışladıñ, (166r) tilsizlärgä til berdiñ, džan duşmanlarni adamlarniñ içindän sürdüñ, ölümlärni tirkizdiñ, teñiz üstünä neçik xuruda yürüdüñ, da dayı da köp türlü sk'ançelik'lär ettiñ.

Xaysi ki köktäsen, Oγul Atada, da Ata Oγulda, alay že Ari Džan bir yerdä;

Friştälärniñ böläki seniñ alniña turup haybat beriyirlär ulu xorxuluñ bilä da ulu avaz bilä, aytip:

(166v) «Ari, ari, ari Biy Teñri xuvatlılarniñ, xaysi ki kök da yer toludur seniñ haybatij bilä».

A vid' že sen kendiñ, Biyim, bizgä obicat ettiñ, aytip: «Xoluñuz, ki algaysız; xaxijiz, ki açilgay sizgä; da ne ki dä Atamdan xolsañiz atıma benim, Men Atamdan xolarmen, ki sizgä bayışlagay».

Aytkanıña körä seniñ, Biyim, halikä men xolarmen sendän, ki bayışlagaysen maña; izdiyirmen, ki tapkaymen; xaxiyirmen, ki açilgay maña xarşı.

Hadirmen, Biy, seniñ atıña xiyinalip xanimni tökmä, tek ol xadar boluşluñka yuvuñlangin maña.

Xutxar meni, Biyim benim, duşmanlarımndan benim, zera sen obicats'a bolduñ xol salma maña

Da ayttiñ: «Aruv yüräk bilä ne ki dä xolsañiz mendän, ošta men ha(167v)dirmen bermä sizgä».

Men bilirmen, Biyim, ki barça adam oylanları yazıxlidirlar da yalyan, yoşesä sen könü Teñri, neçik obicat ettiñ boşatlıx adam oyluna, yazıxlığa, alay berdiñ.

Borçlu xaldırma meni, Biyim, yazıxlarıma körä, et ülüşlü meni ariläriñ bilä seniñ.

Xoygün, Biyim, Ari Džaniñni seniñ benim üstümä baçuçi da arituçi, da seniñ erkiñ bolsun üstümdä benim.

Sen, Biyim, benim üçün turduñ alnına Biyadosnuñ, xaysi ki xiyinaldiñ, xaçlandıñ, aşaxlandıñ hnazantlıxiñ bilä seniñ, da bastij džan duşmanniñ başın, ölüdän turduñ, arak'elläriña köründüñ, kökkä ayındiñ, Atañniñ oñ yanında olturduñ, da sen kensiñ biylik etärsen meñilik, zera saña bergändir barça xuvat egär köktä, egär yerdä.

(168v) Xutxar meni, Biyim, eski duşmandan, xaysi ertä u keçä muñriyir, aslan kibik, da ayzına kendiniñ meni alma kliyir.

Biy Teñri, işit maña, neçik işittiñ Apelniñ xoltxasına, da anij xurbanin xabul kördüñ, da ettiñ kensin uçmañka arzani.

Xutxar meni, Biy, meñilik sönövsüz ottan, tamuñnuñ açisindan, xaysin ki hadirläpsen dinsizlärgä.

(169r) Da seniñ ari atıña haybat, Ataga Oγulga da Ari Džanga hali da här kez da meñi meñil'.

[Колонитул страниц 169v-181r]

Alış Biyimiz Jisus K'risdoska.

Xoltxa Biyimizgä bizim Jisus K'risdoska

[E'remniñ aytkanı]

Bar yüräktän aytkin.

Bax, Biy, bularganni da džanimniñ tincisizlixiñ da men köpyazıxlığa čida.

Zera sensen maña xarşı boluşluñ, neçik ki aytitiñ: «Xaytiñiz maña, da men xaytarmen sizgä».

Hali men umsasızga yar(169v)lıya, men çaräsizgä boluñ, men xaramγulanganga yariñ saçkin, men bularganga yol körgüz, zera tolumen yazıx bilä da sansız yamanlıx bilä, ki töräsizlikim içinä üziyirmen, neçik bir axin suvda.

Da neçik Bedros arak'elgä xarşı xoluñnu saldiñ, sal maña da, xaysi ki çaxiriyirmen saña xarşı, neçik mak'sawor toγru bolmaga, da buyur yazıxlarimni aritma, neçik xarax(170r)çiniñ xaç üstünä.

Aç maña xarşı eşikin tirlikiñ da meñilik yolun körgüz maña, küvür meni padşahlıx eşikiñä.

Ey, teränliki ululuñnuñ da axılñiñ, sañla meni tutulmañından teränlikiniñ teñizniñ, xutxar meni ölümsüz da yuxusuz xurtlardan.

Da xuvatlat meni, ki etkäymen seniñ buyruñnuñ yıylamañ bilä da yaş tökmäx bilä (170v) kündüz u keçä.

Çovraçi tirlikiñ da ölümsüzlüknüñ, içir susagan džanima, xaysi ki xurup yanıyir benim sansız da xorxulu töräsizlikim içinä.

Yariñ toγru, xaysi ki yariñlatirsen barça adamlarni, yariñlat meni dä xaramγulanganni yazıx bilä.

Aç közümnü, da imşat yüräkimni, da toxtat xorxuñ bilä seniñ da sövüküñ (171r) bilä seniñ ögüt bergin maña.

Tabalama meni, Biyim, hesepsiz igränci sayış-larima körä menim.

Da turuzma meni soñ yanından alar bilä, çaysıları ki seni yüräkländirdilər, yoğsa färâh-langanlar bilä sövündür meni da ögütüñnü tut-kanlar bilä saçla meni.

Köptür hesepim menim, Biyim, yoğsa umsa-nürmen yarlıyamaçına seniñ.

(171v) Zera it dä toyuniyir eyäsinij seyanin-dan tüşkän odrobinalardan.

It ornuna ündä meni, da men keliyim artın-dan, yağşı da könü çoban, izdä meni da tap men bularganni.

Ber maña, Biy, yas da yaş köp, sansiz, çuvat-lat tenimni, yarıçlat dżanımni, da arit yaman sa-yışlarımni da yazıçlarımni, da bayışla keräkimni, da heçkä bermä yüräkimniñ saña çaxırganın.

(172r) Tikkin, Biy, xorxuñnu yüräkimdä me-nim, da yarıçlat esimni, tözümlük ber tenimä, ki tözümlük aşıra barça yağşı yebergängä hadir bol-gaymen här zaman.

Ey, yağşı etüci da adam sövüci Biy, çiyinsiz neçik men tirilgäyimen da dżanım bilä neçik çutul-gaymen yaman yazıçlarım üçün?

Zera tenim bilä ayırmen da dżanım bilä çar-amçulanıpmen, yarlıya maña da neçik moznıy (172v) Biy boluş maña.

Öpkä saçlamagan da adam sövüci Biy, köp ya-zıçlarima körä menim yüzündän kerı etmä meni da çaytar meni tüz yolga seniñ, ki bolgaymen seni sövmä tügäl da bar yüräkim bilä.

Belgirt sürätiñni, Biy, törä künündä, ki bol-gaymen közüñ alınä, titrät tenimni menim, ki müşçüllänip yıylagaymen tiyovsuz xorçulu Teñri-likiniñ alınä.

Yapma, Biy yarlıyama(173r)çiniñni yaratkan çuluñdan, çaysi ki yazıç içinä ölöpmen.

Arttır, Biy, yağşılıçiniñni seniñ, ki här kez yağşı çilingaymen, da söndür yamanlıçimni esimdən menim yaman da yolsuz övränçilikim bilä da toxtat seniñ xorxuñnu mendä.

Günäş toyrı K'risdos, barçanı tutuči, seniñ ya-rıçına umsanıpmen, yarıçlat da isit yüräkimniñ ya-manlıçın, erit buzlagan yazıç(173v)larımni, bayışla maña da menim dżanıma ävälbaharni, ki çiçäk-längäy da yemiş hasil keltirgäy toyrı butağ bilä.

Xutçaruči K'risdos, çutçar meni yaman bürk-kän yeldän da yazıçından çišiniñ çaramçulanga-nından da buzlaganımnı erit da yarıç bilä toldur.

Suvarı, Biy, rosañ bilä şnorhk'lu da isitip ya-rıçlat dżanımnı da boynların esimniñ menim.

(174r) Arıttır, Biy, yarımkünün yeli bilä, da Ari Dżanıñ bilä berkingäy da çalinlangay yüräkim menim.

Da oyat köknün kökrämäçi bilä da yaş yaşna-maç bilä buzlangan da çuru esimni menim.

Aç, Biy, yapuğ eşikin yüräkimniñ menim da saç yarıçiniñ içinä.

Arıt kirin yazıçimniñ, da yarasın dżanımnıñ oñalt, da berkirt seniñ xorxuñ tibiñä, ki toyrıluçnu çilin(174v)gaymen här sahat.

Çovraçlat başımnı açmaçi üçün yaşımnıñ, yuv irinni dżanımnıñ, arıt boynlarımnı menim, çaysi ki yaman çiliniyirlar.

Arıt, Biy, tikän yazıçni yüräkimdän menim, zera dżanım ulu çiyin bilä yaralanıyir.

Saç, Biy, yağşı urluğ yüräkimä menim, ki ösüp yemiş hasil keltirgäy, ki bolgay ol yemiş ma-ña toyrıluğ çilinmaçına.

(175r) Tas et, Biy, çaramçuluçnu dżanımdan menim da kiydir yarıçni toyrıluçnuñ, körkäyt meni xorxuñ bilä da çaytmaçlıçim bilä, ki bolgay eksiksiz yaş yüräkimä menim, ki çorçakaymen törä künün-dän seniñ da saçlagaymen buyruçunuñ seniñ.

Oyat meni, Biy, xorçulu teränlikniñ yuğunun yazıçtan, da zabunlangan tenimni saçt etkin, ki barça yağşini sayışlagaymen da (175v) bolgaymen saña biyänçli här kez.

Xutçar meni, Biy, çuluçundan yazıçniñ, da çar-riştir çullarıñ bilä birgä, çaysıları ki seni sövdülär da buyruçunuñ saçlaptırlar, ber alarıñ çorçusun yüräkimä menim da övrät meni yürümä izläri bilä alarıñ.

Bağ, Biy, toyumsuzluçnu çarımnıñ menim, çaysi ki çuvatlanıptır üstümä menim, här (176r) zaman suçlanıyir aşka, da içkigä, da tahimli islär-gä, evet sen, Biy, barçaga hadir, kes suçlançilikni tenimniñ menim sövgänlärindän da prahnut et-känlärindän.

Zera esim bularıptır bulyançlıç bilä da yergä-siz yürüyir bu keçövlü dünyäda.

Evet sen, Biy, yarıçlat közün dżanımnıñ me-nim, ki yubanmaçtan da ekifikirliktän başça menznı çüstlüç bilä tezindän bargay artın(176v)-dan teñrilik sövüküñnün.

Xuvgin, Biy, barça yaman sayışimni bu dün-yäniñ hesepi üçün, yağşı da färâhli butağ tik yürä-kimdä menim, ki bolgay seniñ şnorhk'lu yemişin dżanımda menim.

Xolarmen, yarlıyovuči da yağşı etüci Biy, ki saçtliçta da aruvluçta hadir bolgaymen da övrät-

käysen maņa barma seniņ yaχšī yoluj bilä, ki arzani (177r) bolgaymen ulu haybatıña, zera suχlančim egär içmäχimniņ, egär yemäχimniņ erinčäklä-tiptir esimni; tas et, Biy, bularmaχni esimdän menim, χaysi ki χaramyulatıptir meni, da yedir meni ari χorχuj bilä seniņ.

Yeber, Biy, bir frištäñni, ki keltirip uçχunun otnuņ, yuvuχlatkay erinlärimä menim da küydürüp çixargay töräsizlikimni, ki bolgaymen meñärmä meņ(177v)ilik tinčliχni.

Yeber, Biy, färâhlatuçi içkiñni, ki toydurgay meni Ari Džannıñ färâhliki bilä, χaysi ki här kez saņa χaršī susiyirmen, içir da suvar sövüklü içkiñ bilä, çeş da kerı sal, tökkin yaman da igränçli çöp-räsin, menim yaman da aytovsuz töräsizlikimni.

Yeber, Biy, yariχiñni, da yariχlat esimni da sa-yişiñni menim biylikli [=bilikli] yariχ bilä, da χaramyu yazıχimni tas (178r) et esimdän menim, da ayır tenim yeñillängäy çalişmaχka barča türlü yaχşılıχni.

Yeber, Biy, eminlikniņ frištäñni, ki bolgay boyumnuņ saχlavuçi, da ne türlü ki berdiņ adam oyluma χuvat yürümägä iz da k'arp üsnä, χaysi ki džan duşmanlardır, da basмага alarnıñ χuvatlı başların.

Saχla meni, neçik köz yariχin, kölgäsi tibiñä χanatıñniņ.

(178v) Xaçan ketsäm, Biy, yoluma menim, saχla meni, yalyız yebermä meni da yeber boluşluχuñnu seniņ, ki saχlagay meni džan duşmannıñ sīnamaxından.

Kündüz u keçä barmagaymen yaman yol bilä, da ulu yarlıyamaχıñ bolgay yazıχlarım üsnä menim.

Saχla meni, Biy, seniņ şayavatıñ bilä sözlärdän, χilinmaχtan da baχmaχtan, da χorχusun yaruñnuñ (179r) möhürlä yüräkimdä menim, ki erinçäksiz, evet bar köñül bilä saχlagaymen seniņ sīmarlāganıñni.

Yap, Biy, eşi kin yazıχlarımniņ da aç maņa eşi kin yariχniņ, ki χorχu bilä sövüp seni bargaymen artından Yaratuçiñni, ne türlü ayttıñ ari ayziñ bilä: «Keliniz, barča emgägänlär da ayır yüklülär yazıχ bilä, da men tinçliχ berirmen sizgä». Da yänäçi ayttıñ: (179v) «Kim ki mendän nemä χolsa, alir da klägänin tapar».

Men χolarmen, baχ, Biy, yalanaç boyuma menim, χaysi ki džan duşmanı yalanaçlattı, da halikä ulu uyat bilä alniñda turupmen; sövük bilä kiydir maņa toynuñ kiyinişin, da küvürtür meni, da färâhlat ündälgän färâhlikkä.

Kiydir maņa, Biy, ilgäriği kiyinişni, χaysin ki yalanaçlanıp edim, (180r) körgüz maņa seniņ tat-

lilixiñni da yariχli yarlıyamaχıñ bilä körkäyt da yap yalanaç tenimni.

Işit, Biy, avaz bilä çaxirganimni menim, χaysi ki uyatlı alniña turupmen, da atalıχ χaznasın yoχ etipmen, da hali açlıχ ölümü bilä tas bolıymen, da boldum oχşaş türlü-türlü hayvanlarga.

Saχla meni džan duşmandan, Biyim da salma meni şayavatlı közüñ(180v)dän, χaysi ki tandım seni.

Meya yerdän kökkä diñrä da seniņ alniña.

Arzani dügülmen ündälmä saņa oγul.

Et meni χabul, neçik keräksiz χuluñnu, barča başxişiña arzani et, Biyim da Teñrim menim, zera saņa yaraşir haybat da ezät hali da här kez da meņi meñilik, amēn.

Alıış Biyimiz Jisus K'risdoska yolçunlar üçün

Yol körgüzüçi tirlikkä da yol könü(181r)lökkä Biyimiz Jisus K'risdos, χaysi ki yol körgüzdüñ Jovsep'kä Mısır şähärinä da Israjelgä Xizil teñiz aşıra,

Movşeşkä Sineğan tayına da žoyovurtka aniñ ulusuna Erusaγemniņ, da Gγeobaslarga yoldaş bolduñ Yemawuska;

Xolarmen sendän, Biyim, yol körgüz bizgä da barča çardaşlarımizga bizim barmaga eminlik bilä bargan yollarına, da χutχar (181v) körümlü da körümsüz duşmandan, da saylıχ bilä elt bargan yerinä;

Zera seniņ yol, da könülük, da tirlilik, Biyimiz bizim Jisus K'risdos;

Da saņa yaraşir haybat meņi meñilik, Am[ēn].

[Колонитул страниц 181v-192r]

Alıış ari Errortu'iunga.

Hawadow tatarča

Aytılğan surp hajrabed Neşesniñ ari Errortu'iunga χarşi, χaysin ki borçludur här k'risdän kişisi här kündä aytmaga beş kez, on eki kez yügünc etip yer öpmäχ bilä, bolsun ertä, bolsun keçä ya, ne (182r) vaχt ki kläsäñ, ayt

(198r) **Alıış χuvatlı χorχularına χarşi keçäniñ Krikornuñ Naregaçiniñ**

[1.] Inam bilä hosdovanel bolup yerni öpärmen saņa, Ata Oγul da Ari Džan, etilmägän da ölümsüz tarbiyat, yaratuçisi friştälärni, da adamlarnıñ, da barča bolganlarnıñ, yarlıya seniņ yaratkanlarıña da maņa, köpyazıχlıga.

[2.] Inam bilä tapunurmen da yerni öpärmen saņa, ayırilmagan Yariχ da bir Teñrilik, ari Errortu'iun, yaratuçisi ya(182v)riχniñ da tas etüçi χaramyuluχnu, tas et menim džanimdan χaramyulu yazıχni da biliksizlikni, da yariχlat esimni menim

bu sahat alyiş etmägä saña biyänçli, da yöpsünim sendän çoltçamni menim, da yarlıya sen”.

[3.] Ata köktägi, könü Teñri, Teñri, ki yeberdiñ sövüklü Oyluñnu çoltçasına men bulargan çoyuñnu, meya seniñ alniña yerdän kökkä diñrä, yöpsün meni, (183r) neçik marnotratca oylulun [=oylun], da kiydır maña burungi yariçli tonnu, çaysından yalanaçlandım, yariç bilä, da yarlıya”.

[4.] Oylu Teñriñiñ, könü Teñri, ki aşaxlandıñ Ataniñ çoynundan, da aldıñ ten ari gojs Mariamdan çutçarılmayımız üçün bizim, da kömüldüñ, da turduñ ölüdän, da ayındıñ haybat bilä kökkä, meya seniñ alniña yerdän kökkä diñrä, añ meni, neçik çaraxçini, (183v) çaçan kelsäñ çanlıçıñ bilä seniñ, da yar”.

[5.] Džani Teñriñiñ, könü Teñri, ki yendiñ [=endiñ] Jortananda da vernadunda da yariçlattıñ meni yuvmaçı bilä surp awazanniñ, meya yerdän kökkä diñrä seniñ [alniña], arit meni ekinçi Teñri-lik otuñ bilä, neçik surp arak’ellärni ari vernadunda, da yar”.

[6.] Zadasız tarbiyat, meya saña esim bilä menim, džanim da tenim bilä menim, añma ilgärgi (184r) yazıçlarimni menim ari atıñ üçün seniñ, da yar”.

[7.] Körüçi barçaniñ, meya saña sayışım bilä, sözüm bilä da çilinganim bilä, buzgın çolbitikin yazıçlarimniñ menim, da yazgın atimni menim menjilik diñtärdä, da y”.

[8.] Tergövüçi yapuçlarıni, meya saña erkli u erksiz, bilganim da bilmäganim bilä, boşatlıç ber yazıçlı çuluña, çaysi ki surp awazanniñ toğanım-dan beri çax bu küngä diñrä (184v) yazıç ettim Teñri-likniñ alniña sezikliklarim bilä menim da barça boyunlarim bilä tenimniñ, da yarlıya”.

[9.] Barçani ayovuçi Biy, çoygın közät közlärimä menim ari çorçuñnu seniñ, ki artıçsi baçmagaymen, da çulaxlarim bilä yaman sözlärni işitmägäymen, da ayzim bilä yalyan sözlämägäymen, da yüräkim bilä yaman sayışlamagaymen, da çollarim bilä yaman çilinmagaymen, da ayax(185r)larim bilä yaman yollarga barmagaymen, yoçsa tüzät barça tepränişlärin tenimniñ menim, ki barçada boyruçuña körä seniñ bolgaylar, da yarlıya”.

[10.] Ot tiri K’risdos, otlu sövüküñnü seniñ, çaysin ki saldıñ dünyägä, palaylat [p’ajalat] boyumda menim, ki küydürgäy aruvsuzluçun džanimniñ menim, da aritkay çiyasin esimniñ menim, da sürtkay yazıçin tenimniñ menim, da yandı(185v)çay yariçli bilmäçiniñ seniñ yüräkimdä menim, da yarlıya se”.

[11.] Açılı Ataniñ Jisus, ber maña açıl yaçşini sayışlama, da sözlämä, da etmägä alniña seniñ här

sahat, da yaman fikirlärdän da çilinmaytan çutçar meni, da yarlı”.

[12.] Klävüçi yaçşiliçiniñ Biy, yaçşi etüçi, çoymagin meni erkimä [=erkinä] körä boyumnuñ menim yürümägä, yoçsa yol körgüzüçi bol maña här vaxt seniñ erkiña körä bolmaga, da”.

(186r) [13.] Köktägi Xani [=Xan], ber maña uçmaçiniñ seniñ, çaysin ki obicat ettiñ sövüklüläriniñ seniñ, da küçäyt yüräkimni menim, ki körälmägäy yazıçini, da sövgäy seni yalyz, da etkäy erkiñni seniñ, da yarlıya”.

[14.] Ayovuçi yaratkanlarıñniñ, saçla nişani bilä çaçiniñ seniñ džanimni da tenimni menim aldovuçi yazıçtan, sinamaçından eski duşmanniñ, da yaman kişilärniñ, da barça tinç(186v)sizliçtan džanimniñ da tenimniñ, da yarlı”.

[15.] Közätüçi barçaniñ K’risdos, oñuñ seniñ kölgä bolgay üstümä menim kündüz da keçä, övdä olturganda, yolda yürügändä, yuçlaganda, turganda, ki heç seskänmägäymen, da yar”.

[16.] Teñrim menim, çaysi ki açarsen çoluñnu seniñ da toldurursen barça yaratkanlarıñni yarlıyamayıñniñ tatliliçi bilä seniñ, saña simarlarimen džanimni me(187r)nim, sen çayçur da hadirlä džan u ten keräkimni menim bu kündän çax meñlikkä, da yarlı”.

[17.] Xaytaruçi bularganlarıniñ, çaytar meni yaman övränçiklarimden menim yaçşi çilinmayka da berkirt džanimda menim çorçulu ölär küñüm-nü, da çorçusun tamuçnuñ, da sövükün uçmaçiniñ, ki çaytkaymen yazıçtan da çilingaymen toyruluçnu, da yarlıya se”.

[18.] Çovraçı ölümsüzlük(187v)nüñ, açtırgin yüräkimdän menim poşmanlıç yaşin, neçik boñnigniñ, ki yuvgay yazıçin boyumnuñ menim bu dünyaniñ [=dünyadan] keçkänimden ilgäri, da yar”.

[19.] Baçışlavuçi yarlıyamayni, baçışla maña könü inam bilä da yaçşi ämal bilä, ülüşlü bolup ari teniñdän da ari çax(25v)nüñdan, kelmägä seniñ alniña, da yar”.

[20.] Yaçşi etüçi Biy, yaçşi frıştägä simarlagaysen tatlıç bilä tastım (188r) etmä džanimni menim da uruşsuz keçirmägä eski duşmanniñ yamanından, çaysi ki kök tibinädirlär, da yar”.

[21.] Yariç könü K’risdos, arzani et džanimni menim sövünçlük bilä körmägä yariçin haybatiniñ seniñ ündälgän küñündä, tinmaga yaçşi umsa bilä palaclarında toyrularıniñ çax seniñ haybatlı ekinçi kelgäniña diñrä, da yar”.

[22.] Yarıuçi könü, çaçan kelsäñ haybatiniñ [=haybatı] bilä A(188v)tanıñ yarıy etmägä ölülar-

gä da tirilärgä, kirmägin [yarɣuga] ɣuluŋ bilä seniŋ, yoɣsa ɣutɣar meni meŋilik ottan, da işittirgin maŋa sanlı ündövün artarlarniŋ köktägi ɣanliɣiŋa seniŋ, da yar”.

[23.] Barina yarlıyovuçi Biy, yarlıya barça inanganlarga saŋa, menimgilärimä da yatlarga, tanıganlarıma da tanımayanlarıma, tirilärgä da ölülärgä, boşat duşmanlarıma me(189r)nim da benim körälmägänlärgä, da ɣaytar alarnı yamanlıɣlarından, ɣaysi ki bar alarda benim üçün, ki yarlıyamaɣiŋa seniŋ arzani bolgaylar, da yarlıya alarga da maŋa, köpyaziɣlıga.

[24.] Haybatlı Biy, yöpsün ɣoltɣasın ɣuluŋnuŋ seniŋ da tügällä yaɣşılıɣka ɣoltɣamnı pareɣosluɣu bilä ari gojs Asduadɣadzinniŋ, da surp Jovannes garabedniŋ, da surp Sdepannos burungi tanıɣiŋniŋ, (189v) da bizim atamizniŋ surp Krikor Lusaworiçniŋ, da surp arak’ellärniŋ, da markarelärnıniŋ, hajrabedlärnıniŋ, vartabedlärnıniŋ, dżiknaworlarnıniŋ, ari mardiroslarnıniŋ, da surp gusank’larnıniŋ, friştälärniŋ da friştägäbedlärnıniŋ Mik’ajelniŋ da Kapriëlniŋ, da barça köktägi ɣuvatlılarnıniŋ, da saŋa haybat da yerni öpmäɣ, ayırılmagan ari Errortut’iun, hali da här kez da meŋi meŋi”.

(*Homep* 190 отсутствует; 191r) **Alıış surp Errortut’iunga da bir Teŋrilikkä, Ataga ɣarşı**

Ey, barçadan alıışlı ari Ata, meya kökkä da alniŋa seniŋ.

Pareɣosluɣu bilä ɣiyinlarnıniŋ da ɣaniniŋ Oɣluŋnuŋ seniŋ yarlıya, adam sövüçi, da buz barça da tügäl yazıɣlarımni [=yazıɣlarini] boyumnuŋ benim,

Xaysin ki bilirsen, ki yamandır alniŋa seniŋ, da ɣaysin ki sen körälmässen, da saŋa haybat meŋi”.

(191v) **[Колонтитул страниц 191v-192r]**

Alıış ari Errortut’iunga.

Alıış Oɣulga ɣarşı

Oɣlu Teŋriniŋ da Sözü Jisus K’risdos, meya kökkä da alniŋa seniŋ.

Pareɣosluɣu bilä barça ariläriŋniŋ seniŋ ayağın benim arzanisiz boyuma da arit meni barça sözlü yazıɣtan dżanımnıniŋ, ɣaysıların ki bilirsen yaman alniŋa seniŋ da ɣaysıların ki sen körälmässen.

Anı ketär mendän, Biyim, da saŋa alıış, da şükür, da haybat meŋi”.

(192r) **Alıış Ari Dżanga ɣarşı aytilgan**

Dżanı Teŋriniŋ, könü Teŋri, meya kökkä da alniŋa seniŋ.

Pareɣosluɣu bilä ari gojs Asduadɣadzinniŋ arit yazıɣlarımni, ɣaysıların ki sen körälmässen da ɣaysıları ki seni mendän igrändiriyirlär.

Da saŋa şükür da haybat Ata bilä da Oɣul bilä hali da här kez da meŋi meŋilik. Amen.

(192v) **[Колонтитул страниц 192v-194r]**

Alıış arilärgä Teŋriniŋ.

Alıış barça arilärgä (~arilärinä) Teŋriniŋ

Surp Jovannes mygyrdiç, ulu markarelära sinda;

Surp Sdep’annos, burungi tanıɣi K’risdosnuŋ;

Atamiz bizim surp Krikor Lusaworiç, ari da özdän hajrabed, yüzüm saŋa topraɣ, dinimizniŋ körkü da başimizniŋ tadži;

Surp arak’ellär;

Surp mardiroslar;

Surp hajrabedläär;

Surp dżknaworlar;

(193r) Surp gusank’lar;

Teŋriniŋ barça friştäläri da friştägäbedläri Mik’ajel da Kapriël, serovpelära da k’erovpelära, alti ɣanatlılar da dört ɣanatlılar, da meni saɣlagan friştäm, ɣaysi ki Yaratuçi Teŋrimizniŋ ɣullarisiz da aniŋ buyruɣun etüçi;

Ari deŋ Nerses hajrabed;

Ari sk’ançelakordz hajrabed surp Nigolajos;

Surp Marianę aruv gojs, Teŋriniŋ taŋ(193v)lama nahadagi;

Surp zinaworlar, da barça yoyargi küçlülär, da barça ariläri Teŋriniŋ, ɣolarmen siziŋ arilikiŋizdän, ki yöpsüngäysiz bugün men köpyaziɣlı ɣuluŋnu,

Da boşatuçi bolgaysiz bugün men köpyaziɣlıga, da pareɣos bolgaysiz surp gojs Mariam Asduadɣadzingä

Da haybatlı Eyämiz Teŋrigä, ɣaysiniŋ ki ari da haybatlı atına keçi ɣanlarıŋ töküpsiz,

(194r) Ki benim ulu da ayır bilgän da bilmägän yazıɣlarıma boşatlıɣ bergäy, da yarlıyagay dżanima da tenimä benim, da kendiniŋ haybatlı da meŋi uçmaɣına arzani etkäy.

Barça ari friştäläri da hreştägäbedläri Teŋriniŋ, da barça köktägi küçlülär, da aşayargi barça ariläri Teŋriniŋ, salmagaysiz men köpyaziɣlıni közüñzdän pareɣosluɣuñuz bilä, yüzüm sizgä topraɣtır. Amen.

(194v) **[Колонтитул страниц 194v-201r]**

Alıış keçägi yatkanında.

Başlanıyirlar alıışlar keçädägi, ɣaysi ki aytiliyirlar yatkanda.

[P’ark’ kez, Asduadz]

Haybat saŋa, Teŋri, ɣaysi ki baıışladıŋ bu künnü eminliktä da yaɣşı saılıɣta keçirmägä.

Adam sövüçi Teŋri, bu alnimizda bolgan keçäni, ɣaysi ki üstümüzgä bizim kelmälidir, yazıɣtan ɣutɣar, yamandan keri et, da yaɣşı işkä yol kör-

güz, ertägi alyška arzani et barča inanganlarni ari a(195r)tiña seniñ da saşla eminliktä.

Biy Teñrimiz bizim, ber eminlikiñni seniñ bütün dünyâgâ, kötür xişimni yaratkanlarinñdan, yarliya atalarimizga da çardaşlarimizga bizim, tirilärgä da ölülärgä, yarliya surp yiövnü yasaganlarga, emgäk tartkanlarga, yaşši etüçilärgä, çuluç etüçilärgä surp yiövgä, da alarga da, çaysilari ki kölgäsi tibinä surp yiövnün (195v) tinip yatiptirlar.

Biy Teñrimiz bizim, boluš k'ristân padşahlarina da Teñrini tanigan buyruçilarga, çerüvlarinä da züryätlarina alarniñ saşlamaç bilä eminliktä.

Biy Teñrimiz bizim, saşla araçnortumuznu bizim da çardaşlixiñni, zaşalsiz da çalabasiz erkindä yarliyamaxiñniñ seniñ, nişani bilä ari çaçiñniñ seniñ sürgin körümlü-körümsüz duşmanni çek(196r)lärimizdän bizim da turadžagimizdan, çutçar bizni meñilik ottan, da saña haybat meñi meñilik. Amen.

Bu barçani ayzimdan da yüräkimdän benim çabul kör, Biyim benim Jisus K'risdos, Teñri, meñiliktän yarliya maña da et arzani seniñ çanlıxiña meni toyuruçilarim bilä, da keçmişlärim bilä, yuvuçtagilar da barča k'risdänlar, da saña haybat meñi meñilik, amen.

Atina Biy Teñriniñ başlandi da haybatina aniiñ tügänlandi, çaysi ki bolsun haybat ari Erortut'iunga meñi meñilik, amen.

(191v) Alyış keçägä yatkan zamanında džan duşmanniñ ayır yuçu salmaç üçün adam üstünä

Kolarmen sendän, Biy, da şükür beriyirmen seniñ yetövsüz teñrilikiñä, adam sövüçi Biy, ki arzani ettiñ arzanisiz çaravaşiniñni yetmägä keçäniñ zamanina.

Sensen Biyi kündüznüñ da etüçisi keçäniñ, sen saşla meni saşışından yaman suçlançilikniñ da yuçuñuñ, çor(197r)çusundan körüngän da körünmägän duşmanlarniñ.

Da berkäyt meni açiylixindan eski duşmanniñ zulumundan peliarniñ, seskänmäxindän şaytaniiñ, ayırlanmaçlarindan çibilibilarniñ [çibilibilarniñ], axtarılmaçindan övnüñ, hilläliklarindän adamlarniñ, džaduluçlarindän džadularniñ, şaşxin fikirlärdän, igränçi saşış etmäxindän;

Suçlançili ayriçlardan, çorçulu yuçudan, (197v) açiylili tüşlärindän, çorçularindän yamanniiñ, yiynlarniñ tüşlärindän da barča yaman nemälärdän saşla çuluçnu seniñ, bariniñ tirgizüçi şnorhk'uç bilä.

Da seniñ barča çuvatli yarliyamaxiñ bilä çöpçövrä dolaşip beklät här yartın benim otaximniñ tinçlixiñniñ,

Oñ da sol, yarimkün da yarimkeçä, küntoyuş da künbatiş, köknüñ biyiklikiñä da yerniñ aşaxlixiña.

(198r) Böläkin friştälarniñ yeber, Biy, otaxiña çuluçnuñ seniñ.

Ber maña, Biy, yariçli saşış da oyaç fikir, ber maña, Biy, saşliç esimä benim, ki oyaç saşış bilä da saş fikir bilä tingaymen da şükürlük bilä haybatlagaymen barçadan ari surp Errortut'iunnu hali da meñ".

Alyış çuvatli çorçularina çarşı keçäniñ Krikornuñ Naregaçiniñ

Oylu tiri Teñriniñ, barçadan al(198v)yişli, çorçulu Ataniñ tergövsüz Toyuş, çaysi ki küç dügül saña heç nemä dä, çaysi ki saçilganina kölgäsiz yariçniñ haybatli yarliyamaxindan seniñ

Eriklär yazıçlar, çaçarlar şaytanlar, buzulurlar aşınmaçlar, çeşilirlär baylovlar, ufalirlar biyovlar,

Tirilä toyarlar ölgänlär, saşaygaylar yaralanğanlar, oçalirlar yaralar, kötürülürler buzulmaçlar, yer be(199r)rir müşçüllüç, eksilir küstünmäçliç, çaçar çaramyuluç, ayirilir tunuçuçu, keri bolur çalın çaramyu, oçalir temnost, tügänir bulutluç, kötürülür inçirlänmäç, ketär keçä, buzulur çovuruluç, yoç bolur yamanliç, sürülür umşasizliç;

Da çanlıç etär çoluç seniñ, barçaniñ tutuçi, arituçi barçasın, çaysi ki kelmädiñ tas etmä džanlarniñ adamlarniñ, evet tirgizmä.

(199v) Boşat maña sansiz yamanliçlarimniñ ulu yarliyamaxiñ bilä seniñ.

Zera sen yalyizen köktä aytovsuz da yerdä körümsüz, dünyaniñ barlixiñda da çiriyiñda dünyâ uçunuñ, başlanmaçi barçaniñ da barçada barča tügällik bilä alyişli biyikliktä, da saña Ata bilä da Ari Džan bilä haybat meñi meñilik, amen.

Oyçojn k'ez tatarča

«Oyçojn saña, Mariam, tolu başış bilä, Biy se(200r)niñ bilä, alyişlisen sen barča çatunlar arasina, da alyişlidir yemişi yüräkiñniñ seniñ» Jisus K'risdos. Anasi Teñriniñ, ari gojs Mariam pareços bol yalyiz Oyluça seniñ men yazıçli üçün kali da sahatina ölümniñ benim. Amen.

Anganimk' araçli k'o] tatarča

Tüşärbiz alniña seniñ, Biyimniñ anasi, surp Asduaçadzin, da çolarbiz zadasiz gojluçuğdan, pareços (200v) bol Biygä boyumuz üçün bizim da yalbar Oyluğdan seniñ çutçarma bizni sinamaçtan da barča türlü zabunluçumuzdan bizim.

Orarcagiç tatarča

Xaysi ki çeşüçisen baylılarniñ, başış berüçi barçasina, bugün çoltçasi aşira ari çartniñ çeş meni dä bayından ölümniñ, yazıçindan meñilik tirlikkä.

Keçägi alyšimizni da yalbarganimizni yöp-(201r)sün, adam sövüci Teñri, biyänçli, yağşı etüci, erkinjä seniñ.

Bizim yazıqlarımızga da köp ašinganimizga bošatlıq bayışlâ, yamandan çutçar, yazıçtan saçla, yağşı çilinmaçka yol körgüz, keçmişlârimizgâ bizim tinçliq da köktägi çanlıq bayışlâ, keçäni yağşıliçta da eminliktâ keçirgin, ertägi alyışka da haybatlamaçka atıñni seniñ arzani etkin, da saña haybat meñi meñ”.

(201v) [Колонитул страниц 201v-203r]

Ögüt çosdovanučiunga.

Ögüt Giragos vartabedniñ, ki ne türlü keräk çosdovanel bolma yazıqlardan

Tiyişlidir k'risdânlarga, ne vaçtta ki kläsâ çosdovanučiunga kelmä, üç türlü nemâ esinâ keltirmäç keräk.

Ävâl bunu, ki: çosdovanučiunnu, çaysin ki aytiyirmen, Teñriniñ alninađir da k'ahananiñ, da bu k'ahana çaysin ki baylasa bunda, baylıdir köktâ Teñriniñ alnina, da çaysin ki çeš(202r)sâ bunda, çešovlü bolur köktâ Teñriniñ alnina, neçik Biyimiz K'risdos buyuruptur.

Da ekinçi, ki asri ašaxlıq bilâ keräk tüsmâ yüz üsnâ din ata alnina, zera ämäli yazıçniñ öktâmliktir da ämäli pošmanlıçniñ da çosdovanučiunnu ašaxlıçtır, neçik Biyimiz buyuriyir, ki marnotrateca oçul ataga meyaga keldi da tamyaçi dadçarda da bošatlıq taptılar Teñridän.

(202v) Da üçünçi, esinâ keltirmäç keräk ol künnü, ki ne kündâ çosdovanel boluptur ävâldän, da sağıš etkäy, ki bilgäy, neçâ vaçttir ol kündän çax bu küngä deg, çaysinda çosdovanel bolmalidir: yil midir yoçsa yarim yil; da neçâ ki esâ, barça yazıqların sağıšlagay da başlap ol kündän ayt kay birär-birär, kündüz mi yoluçuptur yoçsa keçâ; da ayt kay künün: yikün mi edi yoçsa özgâ ulukün; da ayt kay yerin yazıç(203v)niñ: ari yerdâ mi edi yoçsa aruvsuz; da ayt kay yazıçniñ oçšašin: egär yazıçka kendi mi edi säbäpçi yoçsa mi özgâ.

Da çaçan ki barsa din ataniñ alnina çosdovanel bolma, üç kez yügünç etkäy Ata Oçul Ari Džanniñ atına, da çöküp k'ahana alnina ayt kay yazıqların yaš bilâ, neçik Teñrigä, da ol bošatir garkiniñ buyruçu bilâ, neçik Teñri.

[Tawanučiun]

Tapunmaçi ari inamniñ çosdovanučiun bilâ, çaysi ki aytiliyir din ata alnina çosdovanel bolganda bu türlü.

Inam bilâ tapunurmen ari Errortučiunnu da bir Teñrilikni ayirilmagan.

Da ayt kay ävâldän surp Lusavoričniñ toyru dini(203v)niñ tapunmaçin surp arak'ellärniñ ganonk'undan.

Da tiyişlidir här k'risdânga, ki här kez çosdovanel bolgay, da çaçan kelsâ din atası alnina, üç kez yer öpkäy atına ari Errortučiunnu, möhürläp kendi kendin surp çaçniñ nišanı bilâ, da ayt kay bu alyišni.

[Колонитул страниц 203v-204r]

Alyış çosdovanučiun alnina.

[Колонитул страниц 204v-205r]

Alyış çosdovanučiun zamanında.

**Alyış çosdovanučiun alnina
Biyimiz Jisus K'risdoska**

Šükürlümen sendän, Biy Teñrim benim Jisus K'risdos, ki arzani ettiñ men yazıçlini (204r) da arzanisiz çaravašiniñ kelmä çosdovanučiunga; na hali ber maña, Biyim, biyänçlikiñä körâ seniñ çosdovanel bolma yazıqlarimni benim uyatsiz, da sürgin mendän šaytanni, ki unutturmagay yazıqlarimni benim, da yaman uyatni salmagay üstümâ benim, da bermägäy könülük bilâ çosdovanel bolma yazıqlarimni benim.

Da hali, Biyim Jisus K'risdos, pareçosluçu (204v) bilâ surp Asduadzadzinniñ, zadasiz gojs anañniñ, da çoltçası bilâ surp Jovannes migirdičniñ, da surp Sdep'annosuñ, ävâlgı tanıçiniñ, da barça arilärniñ, sürgin mendän yaman sağıšın, ki umsa bilâ, da inam bilâ, da tügäl sövük bilâ açkaymen ayzimni benim da ayt kaymen yazıqlarimni benim alniña seniñ ulu inam bilâ, da yöpsüngäy men sendän, Biyim, bošatlıq yazıqlarima benim.

(205r) Zera sensen Teñrim, yarlıçovuçisen da adam sövüci, uzunesli da köpyarlıçovuçi, da hayifsunursen yamanlıçları üsnâ adamlariniñ, da bošatirsen yazıqların barçasiniñ, kimlar ki sarnarlar saña.

Da hali bošat maña, Biyim, yazıqlarimni benim seniñ köpyarlıçamaçiniñ bilâ, zera sen köpyarlıçovuçi Teñrisen, da arituçi yazıqlardan, da saña haybat Ata bilâ da Ari Džan (205v) bilâ hali da här kez da meñi meñilik, a meñ.

[Колонитул страниц 205v-212r]

Xosdovanučiunda aytkin.

Символ веры

Исповедание святой веры с покаянием, которое произносят перед духовным отцом во время исповеди. Вот так.

С верой исповедую пресвятую Троицу и единого нераздельного Бога.

Inanirmen Ataga, ki ataliği yetövsüzdür.
Inanirmen Oğulga, ki toygani tergövsüzdür.
Inanirmen Ari Džanga, ki Atadan ilgäri kel-
(206r)gäni aytovsuzdur
Ata bilä da Oğul bilä haybatta da birliktä.

Inanirmen da tapunurmen bir Errortut'undan yalyız Oylunu, erki bilä Ataniñ da biyänmäxi bilä Ari Džanniñ

Aşaxlandı bizim xutxarılmayımız üçün, endi köktän awedum bilä hreştagabedniñ yüräkinä ari gojs Mariamniñ;

Aldi ten, džan, es, adam tügäl yazıxtan (206v) başxa toydu, tügälliki bilä Teñri da adam, eki tarbiyattan birländi ayırılmagan birlänmäx bilä.

Sözü Teñriniñ adam boldu, da adam Teñri boldu buzulmaxsız birlänmäx bilä;

Kirdi orenk'kä, ki alarni, kimlär ki orenk' tibi-nä edilär, satun algay yazıxtan.

Sünätländi orenk'kä körä, ki sünätlänmägän yüräkimizni bizim aritkay yazıxtan.

(207r) Miğirdel boldu Jortananda neçik adam da ufatti başın duşmanniñ neçik Teñri.

Xaçlandı džuhutlardan neçik adam da xutxardı adam millätin neçik Teñri.

Kömlüdü kerezmanda neçik adam da turdu ölüdän neçik Teñri.

Ayındi haybat bilä kökkä da olturdu oñ yanina Ataniñ biyikliktä.

Kelmälidir ol kendi haybatı bilä Ata(207v)niñ da Ari Džanniñ yaryu etmägä ölülgä da tirilärgä, ki aniñ ölümsüz xanlıxına heç tügällänmäx yoxtur.

Xaytipmen benim yaman yazıxlarimdan, xay-sin aytıyım ya xaysin biliniyim, zera ne uçu bar da ne xiriyi.

Krisdänlik yergäsinä tügäl bolmiyirmen, džan-imni da tenimni yazıx bilä xaramçulatipmen, öläär künnüni sayışlamiyirmen, da Teñriniñ xorçulu yaryu(208r)sun esimä keltirmiyirmen.

Vay maña, vay maña, vay men köpyazıxlığa,

Ki ne džuvap bersärmen Teñriniñ xorçulu yaryusuna!

Da hali, umsanip Teñrigä da aniñ yetövsüz şavavatına, aytarmen men benim yaman yazıxlarimni bu surp yiğövnüñ içinä Teñriniñ alnına, da surp Asduadzadzinniñ, da barça arilärniñ, köktägilärniñ da yerdägilärniñ, da benim din atamniñ al(208v)nina barça yazıxlarimni, xaysi ki xiliniipmen džanim da tenim bilä, da barça sayışlarim bilä, sözlärim bilä, da etkänlarim bilä, erkli u erksiz, bilgänim bilä da bilmägänim bilä, kündüz da keçi,

Верую в Отца, чье Отцовство непостижимо.
Верую в Сына, чье рождение неисследуемо.
Верую в Святого Духа, чье происхождение от Отца несказанно и который существует совместно с Отцом и с Сыном в славе и в единстве...

egär övdä bolganda, egär yolda yürügändä, egär yuxlaganda, egär oyaç bolganda.

Yazıxlımen beş seziklikim bilä, alti türlü tēr-ränişim bilä, on eki gövdäm bilä, üç yüz (209r) altmiş beş boyunlarim bilä, meya Teñrigä.

Yazıxlımen közlärim bilä: hamaşa baçıp özglärniñ sürätinä, suxlanipmen er kişigä, igitkä, özgläniñ tirlükünä, közüm bilä körüp, esim bilä suxlanipmen, da ne ki köz yazıxi bar, barçani xiliniipmen, meya Teñri.

Yazıxlımen xulaxlarim bilä: Teñriniñ buyruçun işitmä erinipmen, yoxesä xulax çoyupmen tiyişsiz sözlärgä, yaman ögütkä, panpas etmäxni, (209v) çixara bermäxni, yergäsiz gälädzilärni, yaman sözlärni xulax çoyupmen, da ne ki xulax yazıxi bar, barçani xiliniipmen, meya Teñrigä.

Yazıxlımen ayzim u tilim bilä: boş sözlärni sözläpmen, yalyanni aytipmen, panbas etipmen, sökünç beripmen, xaryapmen, erikläpmen, küfür u yaman aytipmen, artixsi külüpmen, özglärni küldürüpmen, akah yepmen, akah içipmen, boş gälädzilär bilä özglärni say (210r) fikirindän yaman sayışka keltiripmen, da ne ki ayız u til yazıxi bar, barçani xiliniipmen, meya Teñrigä.

Yazıxlımen yüräkim bilä: yaman sayış etipmen, itlikkä, borñglikkä, oyurluxka da damählikkä, zirgel etmäxkä, yüräkim bilä kek saxlapmen urmaga, xanatmaga, öldürmägä, da Teñriniñ xorçulu yaryusun esimä keltirmiyirmen, benim ulu yazıxlarin [=yazıxlarimni] çoyup, özgläniñ kiçi yazıxlarin (210v) sayışlapmen, meya Teñrigä.

Xollarim bilä yazıxlımen: artix alip, eksik beripmen, alip yaşıripmen, kişiniñkinä xiyipmen, sadaya bermiyirmen, aldapmen, zirgel etipmen, urupmen, xanatipmen, yazıx da uyat yergä çol uzatipmen, ne çadar bolupmen dinsizlik, džansizlix etmä, etipmen, ol çadar džanima xiyipmen, ki bir boyunumnu say da yazıxsız Teñrigä saxlamiyirmen, meya Teñrigä.

Ayaxlarim bilä yazıxli(211r)men: yiğövümä tügäl bolmiyirmen, saymosuma, ertägi alyişka, tüş alyişina, tum haybatına da keçägi alyişka, xastalarni sorma da zindandagilärni barmiyirmen baçma, xariblarini övümä tindirmiyirmen, yalanaçlarini kiydirmiyirmen, açlarni, susamişlarini yedirip içirmiyirmen, da barça Teñriniñ yollarından yiraçlanipmen, meya Teñrigä.

Meяa Ataga da Oyulga da Ari Džanga, bir (211v) Teңrilikkä.

Meяa surp Asduadzadzingä.

Meяa surp da haybatlı ħaçına K'risdosnuj.

Meяa surp Awedaranga.

Meяa surp arak'ellärgä da markarelärgä.

Meяa surp yuxövgä.

Meяa surp yïövnüj yedi arilikinä.

Meяa K'risdosnuj ari teninä da ari ħanına.

Meяa surp meřonga.

Meяa surp awazanga.

Meяa köktägi toĥuz tas frištälärgä da hreřdagabedlärgä.

(212r) Meяa surp Lusaworičkä, da yariĥli dininä, da könü töräsinä.

Meяa surp hayrabeldärgä.

Meяa surp džiknaworlarga.

Meяa surp zinaworlarga.

Meяa surp nahadaglarga.

Meяa yazıĥsızlarga da yazıĥlılarga.

Meяa ħartlarga da igitlärgä.

Meяa barča övdägilärimä.

Meяa benim bahaban frištämä.

Bundan soңra aytkaysen skriti yazıĥların, ħaysıların ki [kin] ettiñ aldamaĥından duřman-nıñ.

[Колонитул страниц 212v-217r]

Xosdovanu'tiun yazıĥlardan ~ Xosdovanu'tiunu yazıĥlarınıñ.

Xosdovanu'tiun

Ĥaysi aytiliyr kelip başĥa din ata alnına yař tökmäĥ bilä.

Men, yazıĥli da arzanisiz, ĥosdovanel boliy-men ari Errortutiunga, surp Asduadzadzinga, surp Jovanneř miğirdičkä, surp Sdepannoska, ävälgä tanıĥına Biyimizniñ, surp Krikor Lusaworičkä, yariĥli dinimizniñ atasına, da seniñ alniņa, ĥosdovan ata.

Xosdovanel boliyemen barča yazıĥlarimni benim, ĥaysi ki köp kerät Biy (213r) Teңrini üstümä benim yüräkländiripmen toĥuşumdan beri čaĥ bu küngä deg, ĥaysından pořmanmen da sučlu beriniyirmen Biy Teңrigä, meяa Asduđzoj.

Xosdovan ata, ĥosdovanel boliyirmen da sučlu beriniyirmen Biy Teңrigä

Äväл beř sezikliktän tenimniñ benim. Budur:

1. Yazıĥlimen közlärim bilä: er oylanga da özgäniñ tirlikinä suĥlanipmen, meяa Asduđzoj.

2. Yazıĥlimen ĥulaĥlarim bilä: Biy Teңriniñ ořen(213v)k'in hem k'arozun işitmä erinipmen, meяa Asduđzoj.

3. Ağızim da tilim bilä yazıĥ ĥiliniipmen: sö-

küp, ĥaryap, erikläpmen da Biy Teңrini haybatlamiyirmen, meяa Asduđzoj.

4. Xollarim bilä köp kerät yazıĥlimen: artıĥ alıp, eksik beripmen da uyat yergä uzatipmen, meяa Asduđzoj.

5. Ayaĥlarim bilä köp kerät yazıĥ ĥiliniipmen: yïĥövümä tügäl bolmiyirmen, evet yergäsiz yollarğa yürüipmen, meяa Asduđzoj.

(214r) Dayın da, ĥosdovan ata, ĥosdovanel boliyirmen da sučlu beriniyirmen Biy Teңriniñ on buyruĥlarına ĥarři:

1. Biy Teңrigä bar köñülümdän inanmadım da aņar kendi zvičayni ĥuluxlarni oddavat etmadım da haybat aniñ yaĥşılıĥları üçün bermädım, meяa Asduđzoj.

2. Atın Biy Teңriniñ keräksiz da yalyan yerdä ağızıma alir edim, meяa Asduđzoj.

3. Ulu künnü, alay yıĥkünnü, neçik deřuni (214v) künlärni, hörmätlämädım, evet türlü-türlü yazıĥ bilä murdarladım, meяa Asduđzoj.

4. Atamni da anamni hörmätlämädım da alarga oĥulluĥ povinnostumnu oddavat etmadım, meяa Asduđzoj.

5. Öldürüipmen köp kerät fikirim bilä da sağıřim bilä, meяa Asduđzoj.

6. Aruvsuzluĥ, itlik, bořnigliĥ etipmen fikirim bilä, mey'.

7. Oĥurlapmen özgäsiniñ yaĥři slavasın, meяa Asduđzoj.

8. Yalyan tanıĥliĥ berip(215r)men, bilip, ki yalyandır, meяa Asduđzoj.

10. Suĥlandım yaĥşısına hem malına siņarimniñ benim da ĥardařimniñ, meяa Asduđzoj.

Dayın da, ĥosdovan ata, ĥosdovanel boliyirmen da sučlu beriniyirmen Biy Teңrigä 7 ölümlü yazıĥlardan. Budur:

1. Öktämlik bilä köp kerät yazıĥ ĥiliniipmen, kendi kendimni ulu tutupmen, meяa Teңrigä.

(215v) 2. Damählik bilä köp kerät yazıĥ ĥiliniipmen, akah yemäĥtän da içmäĥtän ĥayt etipmen, meяa Asduđzoj.

3. Aruvsuzluĥ bilä köp kerät yazıĥ ĥiliniipmen, itlik, bořnigliĥ popelnit etipmen fikirim bilä, meяa Asduđzoj.

4. Paĥillik bilä köp kerät yazıĥ ĥiliniipmen, özgäniñ malına hem yaĥşısına paĥilläniipmen, meяa Asduđzoj.

5. Yüräklänmäĥ bilä köp kerät yazıĥ ĥiliniipmen, atama da anama (216r) ĥarři bolupmen, meяa Teңrigä.

6. Akahlik bilä köp kez yazıĥ ĥiliniipmen, oručta artıĥsi yemäĥ hem içmäĥ bilä, meяa Asduđzoj.

7. Erinčäklik bilä köp kez yazıx çilinipmen, surp yïyövgä erinipmen alyış zamanında barma, meya Asduđzoj, çaysin aytıyım ya çaysin biliniyim, zera ne uçu bar da ne çirüyi.

Vay maña! Vay maña! Vay men köpyazıçlıga, ki ne džuvap bersärmen (216v) Tejriniñ çorçulu yaryusunda!

Xaysi ki yolduzlardan köknün köptürlär yazıçlarım benim da çumundan teñizniñ sansızdır, sažadan çaradır, çorçaşından ayırdır, taylardan biyiktir.

Özgä çaräm da därmanim yoçtur kimesädä, tek Biy Tejrimdä benim.

Inanirmen Biy Tejrimä benim, ki ol boşatır benim yaman yazıçlarımni, neçik boşattı (217r) itlik etüçi çatunga Mariam Maktayenaçigä, mak-saworga, Bedros arak'elgä, çaraçığa çac üsnä.

Da biylikindä, ari ata, k'ahanaliç garki bilä boşatkaysen barça yazıçlarımni benim,

Xaysin ki çosdovanel bolıyirmen, neçik alarnı, çaysiların ki esimdä düğüldürlär, alay alarnı da, çaysiların ki çosdovanel bilmäm bolma, çaysi ki anı Biy Tejri dayın igi benim üsnä bilir.

(217v) Ari ata, seni kendimä tutupmen säbäbçi da pareços miadzin Oyluna Biy Tejriniñ, neçik ki buyurdu: «Xaysin ki çeşşäniz yerdä, çeşövlü bolsun köktä».

Men dä, yazıçlı, çolarmen, ki çeşkäysen meni barça yazıçlarımndan benim.

Bundan soñra aytkaysen barça yapuç yazıçlariniñni bar yüräkniñ poşmanlıxi bilä da yaş tökmäx bilä.

[Колонтигул страниц 212v-217v]

Tügälländi çosdovanut'ıun.

(218r) [Колонтигул страницы 218r]

Başlanmaçi ulu oručnuñ.

Haybatına Biy Tejriniñ.

Başlanıyirlar oručnuñ keçägi alyışları, çaysi ki tügälläniyirlär Ari Džan Tejrigä da Oçul Tejrigä çarşı, çaysi ki çoyuldu kerezmanda da, enip tamuçka, eminlik etti džanlarga.

Der Asduadz p'rgut'ean imoj tatarça

[Псалом 87/88]

²Biy Tejri çutçarıлмаaçimniñ benim, kündüz u keçä sarnadım (218v) alniñda seniñ.

³Kirsin alyışım alniña seniñ, Biy, aşıylansın çulaçiñ seniñ çoltçama benim.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Džanga hali da här kez da meñi meñilik, amën.

Ew ew çayaçut'ean tatarça

Dayın artıç eminlik üçün Biyni yalbarıyıç, tır-gizgäy da yarlıyagay.

[Колонтигул страниц 218v-253r]

Ulu oručnuñ keçägi alyışında ~ alyışta.

(219) Saçmosundan Tawit'niñ

I gartal imum lu'' tatarça

[Псалом 4]

²Sarnaganımda benim işittiñ maña, Tejri, toyruluçuña körä tarlıçımdan avlaç ettiñ maña, yarlıya maña da işit alyışıma benim.

³Adam oylanları, negä diñrä bek yüräklilär-(219v)siz? nek söviyirsiz heçlikni da izdiyirsiz yal-yanlıçni?

⁴Tanıñiz, ki sk'ançelik' etti Biy arisinä kendi- niñ, da Biy işitti maña sarnaganımda benim añar.

⁵Öçäşläniñiz, da yazıçlanmañiz, ne dä aytsa- niñ yüräkläriñizdä siziñ, töşäkläriñizdä siziñ poş- man boluñuz.

⁶Sunuñuz çurbanin toyruluçuñuz da umسانیñiz Biygä.

⁷Köplär aytarlar edi, (220r) ki kim körgüzgäy bizgä yaçşılıçın Eyämizniñ; belgili boldu bizgä yarıçı yüzünün seniñ ⁸da berdiñ färählikni yürä- kimizgä bizim.

Yemiştän, aşılytan, çayırdan, zäytündän ken- diläriñiz toldurduñiz bizni.

⁹Eminlik bilä bu da bunda yuçlıyıç da oyanı- yıç, zera sen Biy yalyız, umsañ bilä seniñ siyindir- diñiz bizni.

(220v) *Der mi srdmdutiamp k'ov''*

[Псалом 6]

²Biy, dügül yüräklänmäçiñ bilä seniñ çarşıla- gaysen meni, da ne öçäşmäçiñ bilä seniñ öğütlägin meni.

³Yarlıya maña, Biyim, zera çastamen men, oçalt džanımnı benim, zera müşçülländilär sö- väklärım benim.

⁴Džanim benim asrı müşçülländi, da sen, Biy, negä diñrä?

⁵Xaytkin, Biy, da çutçar džanımnı benim, tır- giz meni, Biy, yarlıyama(221r)çiña körä seniñ.

⁶Zera kimsä yoçtur, ki ölümdä aңgay seni ya tamuçta tapunmaç etkäy saña.

⁷Yoruldum men küstünmäçimdä benim: yuv- dum keçä uzun ornumnu benim, da yaşlarım bilä benim çilattım töşäkimni benim.

⁸Müşçülländi yüräklänmäçtän közüm benim, oprandım men üstünä barça duşmanlarımniñ benim.

⁹Keri turuñuz men(221v)dän, barčaniz, çaysi- ları ki çilinıyirsiz töräsizlikni.

¹⁰İşitti Biy avazına yıylaganımniñ benim, işitti Biy alyışıma benim, da Biy çoltçamnı me- nim yöpsündü.

¹¹Uyalgaylar da müşçüllängäylär asrı barça

duşmanlarım benim, çaytkaylar kerı da uyalgaylar asrı tezdän da müşüllängäylär.

Minçew jerp, Der, moranas''

[Псалом 12/13]

²Negä diñrä, Biy, u(222r)nutsarsen meni meñilik, negä diñrä çaytarsarsen yüzüñnü seniñ mendän?

³Negä diñrä çoyssarmen sayışimni dżanimda benim da ayrıçı yüräkimniñ benim künlär bilä?

Negä diñrä biyiklängäy duşman üstümä benim? ⁴Bağkin da işit maña, Biy Teñrim benim.

Yarıç ber, Biy, közlärimä benim, ki bolmagay çaçan yuxlagaymen ölümdä.

(222v) ⁵Aytmagay duşmanım benim, ki yeñildim añar, ya çüstiruçılarım benim färâhlangaylar, ki men seskändim.

⁶Men yarlıyamaçıña seniñ umsandım, Biy; sövündü yüräkim benim çutçarmaçıñda seniñ; alıñlıyım Biyni, yaçşı etüçümni benim.

Bahea zis Asduadz im zi''

[Псалом 15/16]

¹Saçla meni Teñrim benim, zera saña umsandım. ²Ayttım Eyämä: Biyim benim sensen, da yaçşılıçılarım me(223r)nim maña sendändir.

³Ariläriñä seniñ, çaysıları ki yerdä seniñdir-lär, tamaşalı ettiñ barça erkimni benim alarda.

⁴Arttilar çastalıçları alarnıñ, bundan soñra tez aşıçkaylar.

Yiñiştirmagaymen yiñinların alarnıñ çanlı da aņmagaymen atların alarnıñ erinlärimdä benim.

⁵Biy payı meñärmäçimniñ benim da pažagimniñ benim, sensen, (223v) ki bundan çaytarisen meñärmäçimni benim maña.

⁶Pay çıxtı maña tañlaganlar bilä, da meñärmäçim benim biyänçli boldu maña.

⁷Alıñlıyım Biyni, ki ağılli etti meni, çaç ki keçädä ögütlädilär meni bövräklärim benim.

⁸Ilgärtin körär edim Biyni alnimda benim här sahat da bar oñumdan benim, ki seskänmäğäy men.

⁹Bunuñ üçün färâh (224v) boldu yüräkim benim, da sövündü tilim benim, da dağı da tenim turgay umsa bilä.

¹⁰Zera çaldirmisarsen dżanimni benim tamuçta da bermisarsen ariñä seniñ körmä buzulmaçni.

¹¹Körgüzdüñ maña yolunu seniñ tirlikniñ, toldurduñ meni färâhliki bilä yüzüñnüñ seniñ, tatlılıçtan özdän oñuñnuñ seniñ çaç soñyuga.

(224v) *Lur, Der, artarut'ean ew n''*

[Псалом 16/17]

¹Işit, Biy, toyruluçnu [toyruluçnun] da bağkin çoltçama benim, çulaç çoy alıñşıma benim, zera düğül hilläli erinlä bilä.

²Yüzüñdän seniñ könülük maña çıçkay, da közlärim benim körgäylär toyruluçnu.

³Sinadiñ yüräkimni benim da tergädiñ keçä, sinadiñ meni, da tapulmadı mendä töräsizlik.

⁴Sözlämägäy ayzım benim işlärin adam oç(225r)lanlarınıñ, sözläri üçün erinläriñniñ seniñ men saçlıyım bekliktä yoluçnu.

⁵Toxtalt izlärimni benim yoluça seniñ, ki taymagaylar barganlarım benim.

⁶Men saña, Biy, sarnadım, ki işittiñ maña, Teñri, aşaçlat çulaçlarıñni seniñ maña da işit sözlärimä benim.

⁷Tamaşalı ettiñ yarlıyamaçıñni seniñ, ki çutçarırsen alarnı, ki umsanıptırlar (225v) saña, alardan, ki çarşidırlar oñuça seniñ.

⁸Saçla meni, neçik böbäkin köznüñ, kölgäsi tibiñä çanatlarıñniñ yapkaysen meni ⁹yüzüñdän çayirsizlarnıñ, kimlä ki zabun ettilär meni.

Duşmanlar dżanimni benim çapsadılar, ¹⁰semizliklərindä kendiläriniñ tiyovlu boldılar, da ayzları alarnıñ sözlädilär öktämlikni.

¹¹Keri ettilär meni da yänä hali çaytıp çövrä-(226r)lädilär meni, sayışladılar aşaçlatma meni yergä.

¹²Hesepländilär maña, neçik aslan, ki hadirdir avga, neçik balası aslanıñ, ki olturuçtur busulup.

¹³Kel, Biy, yetiş alarga da batal et alarnı, çutçar dżanimni benim çayirsizlardan, çiliçtan da çolundan duşmannıñ.

¹⁴Biy, tas et alarnı yerdän, ayır da batal et alarnı tirliklərindän kendiläriniñ.

Yapuçları bilä ken(226v)diläriniñ toldu çarınları alarnıñ, [toydular] aş bilä da çoydular çalganın oylanlarına kendiläriniñ.

¹⁵Men toyruluç bilä körüniyim yüzüñä seniñ, toyuniyim haybatlı körüngäniñdän seniñ.

Tad araj inc Asduadz ew jir''

[Псалом 42/43]

¹Yarıç etkin maña, Teñri, da könülük etkin maña yarıçumda benim.

Dżinstan, çaysı ki aruv düğüldür, yazıçlı adamdan da hillälidän (227r) saçla meni.

²Sen, Teñri, çuvatlatuçim benim sen, ne üçün unuttuñ meni, ne üçün müşçül yürüyirmen indżitkanda duşmannıñ?

³Yeber, Biy, yarıçıñni seniñ da könülüküñnü seniñ, ki yol körgüçgäylär maña da çıçargaylar meni ari tayıña da otaçıña seniñ.

⁴Kiriyim alnına seyaniniñ Teñriniñ, Teñrigä, ki färâh etär oylanlıçimni benim.

Tapuniyim saña al(227v)çış bilä, Teñrim, Teñrim benim.

⁵Hali nek *çayyulusen*, *džanim* benim, ya nek müşğüllätiyirsen meni? Umsangin Teñrigä, tapungin añar, *çutçaruçisi* yüzümnüñ benim Teñridir.

Asduadz jawknel inc najeaç

[Псалом 69/70]

²Teñri boluşluçka maña baçtı, da Biy sijnarlıçka maña *džâçtlaniyir*.

³Uyalgaylar da uyatlı bolgaylar, kimlär ki izdiyirlär *džanimni me*(*номер 228 отсумствует*; 229r)nim, *çaytkaylar* keri da uyalgaylar, kimlär ki sağışlıy edilär maña yamannı.

⁴Xaytkaylar bu sahat uyalganlar, kimlär ki aytıy edilär maña: «*Vaç-vaç*».

⁵Sövüngäylär da färâhlangaylar sendä barçası, kimlär ki izdärlär seni, Biy.

⁶Aytkaylar här sahat: «Uludur Teñri»,— da kimlär ki sövärlär *çutçarıлмаçıñni* seniñ.

Men yarlı da miskin(229v)men; Teñri, boluş maña; boluşuçim da *çutçaruçim* benim sensen. Da Biyim benim, keçirmägin.

[Псалом 85/86]

¹⁶Bergin çuvat çuluña seniñ, tırgiz oylun çaravaşıñniñ seniñ ¹⁷da etkin maña nişan yaçşılıçniñ.

Körgäylär körälmägänlärim benim da uyalgaylar, ki sen, Biy, boluştıñ maña da övündürdüñ meni.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari *Džanga* hali da här kez da meñi meñ”.

(230r) *Bundan soñra aytilir:*

Šnorhea mez, Deř, 'i kiš''

Bağışlagın bizgä, Biy, bu keçä eminlikniñ seniñ.

Da saçla bizni aldamaçından duşmanniñ barçadan yeñüçi çuvatı bilä ari çaçiñniñ seniñ.

[Псалом 87/88: 2-3]

²Biy Teñri *çutçarıлмаçımniñ* benim, kündüz da keçä sarnadım alniña seniñ.

³Kirsin alğışım benim alniña seniñ, aşaçlan-sın çulaçıñ se(230v)niñ çoltçama benim.

Kelgäy bizgä, Biy, közätüçi sendän, ki här vaçt saçlagay bizni.

Yeber bizgä, Biy, çuvatın ari çaçiñniñ seniñ, ki saçlagay bizni här zaman.

Arzani etkin, Biy, bu iñirni dä sinamaçtan başça keçirmä bizni.

Arzani etkin bu keçäni eminlik bilä da yazıçtan başça saçla bizni.

Bizim bilädır Biy Teñ(231r)ri, biliñiz, dinsizlär, da yeñiliñiz, zera Biy Teñri bizim bilädır.

Da işitiñiz bunu çiriçlarından yerniñ çaç çiriçlarına dünyäniñ, zera Biy Teñri bizim bilädır.

Da çuvatlılar, yeñiliñiz, zera Biy Teñri bizim bilädır.

Da kläsä ki yänä çuvatlansañiz, yänä yeñilmäçkä çıçara berilirsiz, zera Biy Teñri biz”.

Da sağışın, çaysın ki sağış etiyirsiz, batal (231v) etär Biy, zera Biy Teñri bizim bilädır.

Da sözüñ, çaysın ki sözlüyirsiz, çalmagay sizdä, zera Biy Teñri bizi”.

Da zera biz çorçunuzdan siziñ çorçmasbiz, da ne müşğüllänmäsbiz, zera Biy Teñ”.

Da biz Biy Teñrimizni bizim haybatlıyıç, da ol bolgay bizgä çorçuga, zera Biy Teñ”.

Da añar biz umسانیyıç, da ol bolgay bizgä ari-likkä, zera Biy Teñ”.

Da biz añar umسانیy(номер 232 отсумствует; 233r)ıç, da ol bolgay bizgä *çutçarıлмаçka*, zera Biy Teñri bizim bilä”.

Da ošta men da oylanlarım benim, çaysı ki maña berdiñ, Teñri, zera Biy Teñri bizim bil”.

Da çoçovurt, çaysıları ki olturup edilär çaramçuluçta da kördülär ulu yarıçni, zera Biy Teñri bizi”.

Da çaysıları ki siyiniçsiz çaramçuluçta da kölgäsində ölümnüñ, yarıç saçilgay sizgä, zera Biy Teñ”.

(233v) Da ki Oçlan toydu, Oçul, da berildi bizgä, zera Biy Teñri bizi”.

Da çaysı kendiniñ buyruçiliçi enläri üstünä kendiläriniñ, zera Biy Teñri bizim”.

Da ki ündäliyir atı anıñ ulu sağışniñ friştäsi, zera Biy Teñ”.

Da tamaşalı sağışdaş, zera Biy”.

Da Teñri çuvatlı buyruççi, zera Biy Te”.

Da buyruççisi eminlikniñ, Atası kelädžäk meñilikniñ, Biy Teñ(234r)ri bizim bilädır.

Da haybat Ataga da Oçulga da Ari *Džanga* hali da här kez da”.

Bundan soñra sargawak aytar bu k'aroznu.

Kohaçaruk' zDeř ne, or''

Şükürläniyıç Eyämizdän, ki kendiniñ yarlıçamaçı bilä yol körgüzdü bizgä işinä kündüznüñ da bağışladı bizgä bir oçurdan kelip yerişmä keçäniñ tınçlıçına.

Da biz här vaçt çolıyıç adam sövüçi Teñrini (234v) közätüçi bolma *džanlarımizga* bizim, da ol kendiniñ yarlıçamaçı bilä saçlagay bizni da yol körgüzüp yetiştirgäy kendiniñ yaçşı tınçlıçına, çaysı ki atadı sövüklülärinä kendiniñ.

Könü Teñri Jisus K'risdos, Biy, barini tutuçi, tırgizgäy da yarlıçagay.

Tınçlıçın keçäniñ eminlik bilä keçirmägä inam bilä Eyämizdän çolıyıç.

Friştäsin eminlikniñ (235r) da közätüçi *džanlarımizga* bizim inam bilä Eyämizdän çolıyıç.

Arınmaçni da boşatliçni aşınganlarımızga bizim inam bilä Eyämizdän çolıyıç.

Ari çacniñ ulu da zorlu çuvatın boluşçı da közätüçi dżanlarımızga bizim inam bilä Eyämizdän çolıyıç.

Da dayı artıç bir yerdä könü da ari inamımız üçün Biyni yalbarıyıç.

Dżanlarımızni bizim da biri birimizni saña, (235v) Eyämiz Teñrigä, barını tutuçığa, sımariyıç.

Yarlıyadı bizgä Biy Teñrimiz bizim. Aytıyıç barçamız bir söz bilä: Biy, yarlıya, Biy, yarlıya.

Saymosundan Tawit'niñ aytilir:

Der lojs im ew geank' im tatarça
[Псалом 26/27]

¹Biy, yarıçim benim da tirlikim benim: men kimdän çorçkaymen? Biy işanç tirlikimniñ benim: men kimdän tıträgäyem?

²Yuvuçlanganda maña yamanlarga yemä te- (236r)nimni benim çistiruçılarım benim da duşmanlarım benim, alar küçsüzländilär da tüştülär.

³Egär hadirlänsä üstümä benim oğraş, çorçmagay yüräkim benim; egär tursa üstümä benim çagattagi uruş, hälbät, bunun bilä dä saña, Biy, umsandım.

⁴Birin çoldum Eyämizdän da bunu çolarımen — turma maña övündä Eyämizniñ barça künlärindä tirlikimniñ benim,

(236v) Körmä maña könänmäxin Eyämizniñ da buyruç bermä sarayında anıñ.

⁵Yaptı meni çatırında kendiniñ yaman kündä, yapovu tibiñä etti meni yapuç çatırında kendiniñ.

Xayadan biyik ettiñ meni, ⁶da hali biyik etkin başımni benim üstünä duşmanlarımniñ benim.

Çövräsinä bolıyım da sunıyım çatırında anıñ çurbanın alıışniñ, alıışliyım da saymos aytıyım Eyämizgä.

(237r) ⁷Işit, Biy, avazıma benim, ki sarnadım saña, yarlıya maña da işit maña, zera saña ayttı yüräkim benim. ⁸Da izdädi yüzlärim benim yüzüñnü seniñ, Biy, izdädilär.

⁹Çövürmägin yüzüñnü seniñ mendän da sapmagın çuluğdan seniñ.

Boluşuçim benim bolgın, Biy, risvay etmägin meni da çoymagın meni, Teñrim, çutçaruçim benim.

(237v) ¹⁰Atam benim da anam benim çoyduklar meni, da Biyim yöpsündü meni.

¹¹Oreñk' bilüçi etkin meni, Biy, yoluña seniñ yol körgüz maña toyrı izläriñä seniñ.

Duşmanlarım üçün benim ¹²çixara bermägin meni çoluna çistiruçılarımniñ benim.

Turdular üstümä benim tanıçları yazıçniñ da yalyan boldular maña töräsizliklərindä kendiläriniñ.

¹³Inandım körmä yaçşi(238r)liçin Eyämizniñ yerindä tirilärniñ. ¹⁴Tözgin Eyämizgä da zorlu bolgın, çuvatlansın yüräkiñ seniñ da tözgin Eyämizgä. Haybat Ataga da Oğ'.

Bu saymostan soñra aytilir:

Najea sirov hajr it kt'adz tatarça

Baykın sövük bilä, Ata esirgövüçi, seniñ yaratılğan çoluğnuñ işi üsnä da böläkin friştälärniñ ber közätüçi biz küçsüzlärgä, çutçar boyu(238v)-muznu p'orcank'lardan, çaramyuluçta yürügän şaytanlardan, ki keçä da kündüz bergäybiz saña haybat tiyyisiz.

Kendi bolmaçında etilmägan, başlanmagan, toyuşu aytovsuz Oğul da Söz, ki ettiñ kündüzni işlämäçkä da keçäni tinç yuçuğa, ber çirim etmä közlärinä tenimniñ da oyaç bolma bizgä dżanga körä, ki kündüz da keçä bergäybiz saña haybat tiyy'.

(239r) Ustası esli dżanlarniñ, çovraçi yarıçniñ, üläştirüçi başçişlärniñ, yapulganda eşiklärniñ ten tarbiyatimizniñ yarıç ber yüräk közümüzgä bizim keçädän saña ertälänmä, otlular bilä alıışlama, ki kündüz da keçä bergäy'.

Alıışlı arilärniñ Errortut'ıun, bizni aruvlat saña tinmaçlıçka, bayışlä oylanları bilä sarayıñniñ tinma seniñ bilä töşäkindä, ber yalbarganın dostunuñ, (239v) ötünç üç ötmäkiñ, ki kündüz da keçä bergäybiz saña haybat tiyyisiz.

Belgili yarıç yarattıñ, kündüzdän keçäni ayırdıñ, saç bizgä, Biy, keçädä işiylärin seziklikniñ, ber här zaman saçlavuçi ojuğnuñ kölgäsin, ki kündüz da keçä bergäybiz'.

Sövüküñniñ otu salıngan yergä, çizdirilsin dżanlarımızda bizim, sayışların yüräkimizniñ arılatkay, yarıçin bilmäçiñniñ seniñ (240r) palaylatsın, yuçudan ölümniñ bizni oyatsın, fikirimizni yalıñ bilä seniñ yandırsın, ki kündüz da keçä bergäybiz'.

Saña bayıybiz, yarıç yetövsüz, sezikli yarıçtan örtülgän, ki bizim üçün çoyulduñ çoyurda da yuçladıñ kerezmanda, bizdä yuçla, oyaç tarbiyat, sürgin yamannıñ işlämäxin, ki kündüz da keçä ber'.

Bolganıñ yarıçıña kölgäsiz yalbarmaç bilä turupbiz alniña, (240v) çaysi ki yapulğan eşiki bilä köründüñ on birinä T'ovmas bilä, saña çaçiriyırbiz, Biy da Teñri, seni tapunıyırbiz, engin bizgä dä bu keçäni da ber bäräçmaçni seniñ dżanimızga.

Yıyılğanlar seni, Biy, çolıyırbiz, bizgä boluşluçka baykın, yalbarıybiz, közätüçisi Israjelniñ, boyumuzga bizim bolgın kölgä, çongın bizdä, eminlätüçi, da yuçlarbiz çorçusuz, ki tañ atkanın-(241r)da ertäläniyıç alıışlama seni Ata bilä da Ari Dżan bilä.

Çaxırganda biryiniñ Kaprielnıñ, çaysi ki soñ yudagi keçäniñ işitmä bizni etkin arzani, da say yanıñdan çoylarnıñ tassel bolma sönüvsüz yangan yarıñlı gant'eylärniñ oğşaş ağıllı beş gusank'larga, ki seniñ kiyövlüx sarayıña kelinlär dżan bilä kiriyix haybatka.

Sürgin bizdän, Biy, nişanı bilä çaçıñniñ (242v) seniñ çarşılıx bilä oyraş etkän da körümsüz kazanı da bermä buzuxluşka seniñ meñärüçiläriñni.

Pareçhos bol bizim üçün, Mariam Asduadzadzin, ki toyrunduñ Biy Teñrini, çaysi ki kütiy edi Israjelni, barçadan çuvatlı da tamaşalı haybatı bilä kendiniñ.

Bundan soñra sargawak aytar bu k'aroznu:

[Ayaçesçuk']

Yalbariyix bariniñ tutuçı Teñrini da (242) çolıyix andan, ki yebergäy friştäsin eminlikniñ, ki kelip saçlagay bizni çorçusundan keçäniñ da müşçüllüxündän şaytanlarnıñ, tügäl saçlap dżanimizni da tenimizni bizim çaç soñçusuna zamaniniñ yıllarimizniñ bizim, bariniñ tutuçı Biy Teñrimiz bizim, tırgiz da yarlıya.

Bu saymos, çaysi ki yazılsar, aytiliyir üç p'ark' tamam. Evet osanmamaç üçün sarnavuçi-ga bir p'ark' yazarmen.

(242v) **Eraneal en anpidzk' tatarça**

[Псалом 118/119]

¹Sanlıdırlar zaçalsızlar yollarında da çaysilari ki yürüyirlär örenk'indä Eyämizniñ.

²San, kimlär tergiyirlär tanıxlıxın anıñ, bar yüräkläri bilä kendiläriñniñ izdärlär anı.

³Dügöl, kimlär ki çilinirlar töräsizlikni, yolu na anıñ bargaylar.

⁴Sen simarladıñ maña saçlama asrı simarlaganiñni seniñ.

(243r) ⁵San, egär ki oñarilgay edi maña yollarım benim saçlama maña toyruluşuñnu seniñ.

⁶Ol vaçt men uyalmas edim saçtlanma maña simarlâganlarıña seniñ.

⁷Tapuniyim saña, Biy, toyruluşuna yüräkimiñ benim, neçik umsandım könülükünä toyruluşuñnuñ seniñ.

⁸Könülüküñnü seniñ saçladım, çoymagın meni çaç soñyuga dek.

(243v) ⁹Ne bilä tüzätkäy igit yolun kendiniñ? — Tek saçlamaç bilä sözüñnü seniñ.

¹⁰Bar yüräkim bilä benim çoldum sendän, kerı etmäğın meni buyruçlarıñdan seniñ.

¹¹Yüräkimdä benim yaşırdım sözüñnü seniñ, neçik ki yazıçlanmagaymen saña.

¹²Alıñlısen sen, Biy, övrät maña toyruluşuñnu seniñ.

¹³Erinlärım bilä benim aytiyim barça könü (244r)lükün ayziñniñ seniñ.

¹⁴Yolunda tanıxlıxlarnıñ seniñ sövündüm, neçik ki barça çodžalıxımda benim.

¹⁵Buyruçuña seniñ çayyurdum da saçtlandım yoluña seniñ.

¹⁶Könülüküñnü seniñ sözlädım da unutmadım sözüñnü seniñ.

¹⁷Töläğın çuluña seniñ, ki tirilik saçlagaymen sözüñnü seniñ.

¹⁸Oyat közlärımni benim, da baçiyim tamaşalıqına örenk'iñniñ seniñ.

(244v) ¹⁹Garıbmen men yerdä; yaşırmagın mendän simarlaganiñni seniñ.

²⁰Hasrät boldu dżanım benim suçlanma maña könülüküñdä seniñ här sahat.

²¹Öçäştin öktämlärgä çarıñlı, çaysilari ki saptılar buyruçuñdan seniñ.

²²Keri et mendän tabalamaxni da heçlikni, zera tanıxlıxıñni seniñ sövdüm.

²³Zera olturdular buyruçılar da yaman (245r) sözlärlär edi benim üçün, yoçsa çuluñ seniñ sayışlar edi könülüküñnü seniñ.

²⁴Zera tanıxlıxıñ seniñ sözüm benim edi da sayışım benim toyruluşuña seniñ.

²⁵Yuvuçlandı dżanım benim topraçka, Biy, tırgiz meni sözüñä körä seniñ.

²⁶Yolumnu benim aytiyim saña, da işittiñ maña, övrät maña toyruluşuñnu seniñ.

²⁷Yollarına könülük(245v)üñnüñ seniñ ağıllı etkin meni, da tergiyim tamaşalarıñni seniñ.

²⁸Haçak'landı dżanım benim osanmaçtan, toçtat meni sözüñä seniñ.

²⁹Yolların yazıxıñniñ kerı et mendän da örenk'indä seniñ yarlıya maña.

³⁰Yolların könülüküñnüñ seniñ tañladım da toyruluşuñnu seniñ unutmadım.

³¹Yovuçlandıñmen tanıxlıxıña seniñ, Biy, (246r) uyatlı etmäğın meni.

³²Yoluna buyruçuñnuñ seniñ yügürdüm, zera keñ ettiñ yüräkimni benim.

³³Örenk' bilüçi etkin meni, Biy, yollarına könülüküñnüñ seniñ, da izdärmen anı här sahat.

³⁴Ağıllı etkin meni, da tergiyim örenk'iñni seniñ, da saçlarmen anı bar yüräkim bilä benim.

³⁵Yol körgüzgın maña izinä buyruçuñnuñ seniñ, zera añar biyändim.

(246v) ³⁶Aşaçlatkın yüräkimni benim tanıxlıxıña seniñ da dügöl akahlikkä.

³⁷Çövräğın közlärımni benim, ki körmäğaymen heçlikni; yoluña seniñ tırgiz meni.

³⁸Toxtat xuluña seniñ sözünñü seniñ, xorxuña seniñ.

³⁹Çiħar mendän tabalanmaħini, ħaysında sa-yindim, zera yaryuñ seniñ tatlıdır.

⁴⁰Ošta suħlandim buyruħuña seniñ, toγ(247r)-ruluħuña seniñ tırgız meni.

⁴¹Kelgäy üstümä benim yarlıyamaħiñ seniñ, Biy, da ħutħarılmaħiñ seniñ sözünä körä seniñ.

⁴²Beriyim džuap alarga, ħaysıları ki tabalarlar meni sözläri bilä, zera men sözünä seniñ umsandım.

⁴³Keri etmägin ayzımdan benim sözün köntülükñüñ asrı, zera toyruluħuña seniñ umsandım.

(247v) ⁴⁴Saxladım orenk'iñni seniñ hər sahat, meñilik da meñi meñilik.

⁴⁵Barir edim avlaħliħta, zera buyruħuñnu seniñ izdädim.

⁴⁶Sözlär edim tanıħliħiñni seniñ padşaxlarınñ alnına da uyalmas edim.

⁴⁷Sayışlar edim buyruħuñnu seniñ, ħaysın ki sövdüm.

⁴⁸Kötürdüm ħollarimni benim buyruħuña seniñ, ħaysın ki sövdüm, da sayışlar edim toγ(*номер 248 omcymcmbyem*; 249r)ruluħuñnu seniñ.

⁴⁹Añgin sözün ħuluñnuñ seniñ, ħaysına ki umsandırdiñ meni.

⁵⁰Bu övündürgäy meni aşaxlıħımda benim, zera sözün seniñ tırgızdı meni.

⁵¹Öktämlär könüsüzländilär maña asrı, evet orenk'iñdän seniñ men sapmadım.

⁵²Añdım könülüküñnü seniñ, Biy, meñilik da övündüm.

⁵³Xayyu tuttu meni yazıħlılardan da ħay-(249v)sıları ki saliptirlar orenk'iñni seniñ.

⁵⁴Ögövlüdür maña könülüküñ seniñ yerindä yaribliħimniñ benim.

⁵⁵Añdım keča atıñni seniñ, Biy, da saxladım orenk'iñni seniñ.

⁵⁶Bu boldu maña yol tırlıkkä, ki toyruluħuñnu seniñ izdädim.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Džanga hali da hər kez da meñi meñilik, ameñ.

(250r)*Bunu tügälläp aytarlar.*

I k'ən hajcemk' hajr kt''' tatarča

Sendän yalbariyirbiz, Ata esirgämäħniñ da Teñri övündürmäħniñ, müşħüllüħündän kečäniñ yuvuħlangan sahatında övündür bizni müşħüllüħündän yazıħlarimizniñ da baγışlä färâhlikni ħilinmaħ bilä toyruluħnu yalbarmaħ bilä surp Asduađzadzinñiñ da barča toyrularniñ.

(250v) Tatlılıħına körä Teñrilikiñniñ seniñ buyruħuña ündälgän, Oγlu Teñriniñ, kelipbiz alnıña seniñ bu kečäni emgänläñip [=emgäkläñip] da

ayir yükläñip; yeñillätkin ayırlıħtan yazıħlarınñ boyumuznu da ħuvatlat kötürmä erkli tatlı luđzuñnu buyruħlarıñniñ seniñ yalbarmaħi bilä ari Asduađzadzinñiñ da barča toyrularniñ.

Çaħiriyrbiz saña džanimiz bilä yetişiñ (251r) tinčliħiniñ sahatına, adam sövüçi Ari Džanı Teñriniñ, ħaçan yäñirtsäñ dünyâniñ yüzün da tekrar nabit etärsen džanların adamlarıñ yäñirilgän yumulu, körkäyt kečkänlarimizni bizim toγganların sendän ari awazan bilä ħoltħası bilä ari Asduađzadzinñiñ da barča arilärniñ.

Badgerk'in zadasız toyrucuñniñ seniñ ħoyiyirbiz alnına kek saxlamagan Teñrili(251v)kiñniñ seniñ, ħaçan kelsäñ haybatı bilä Atanıñ yaryulama duşmanlarıñ ħaçiñniñ seniñ, boşat yazıħlarimizga bizim pareħosluxu bilä anañniñ seniñ, ari gojsnuñ, ħolarbiz seni, Biy, saxla bizni kölgäsi tibinä ari ħaçiñniñ seniñ.

Ülüslü et bizni dä, Biy, arak'elläriñ bilä seniñ, ħaysıları ki arzani boldular körmä seni ölüdän turganıñda seniñ, arzani (252r) etkin, Biy, körmä seni ekinči kelgäniñdä seniñ alıış yeberilgäñgä biyikliktä.

Olturganıñda seniñ divanda, xorħulu yaryuçi, yalbarmaħi bilä ari Asduađzadzinñiñ añgin kečmişlarimizni bizim, ħaçan kelsäñ aytovsuz haybat bilä, zera seniñdir haybat meñilik, ameñ.

Bundan soñra aytar k'ahana alıış džanlar üçün:

[Молитва]

Kečkän džanlarına inanganlarınñ, K'risdos Teñ(252v)ri, etkin tinčliħ da yarlıyamaħ da biz yazıħlılarga baγışlagin arinmaħni da boşatlıħ ašin-ganlarimizga bizim.

Bunu sargawak aytar:

[Молитва]

Tiñgan džanlar üçün yalbariyiħ Xutħaruçimizni bizim K'risdosnu, ki alarnı toyrular bilä tassel etkäy da bizni tırgızgäy başħişi bilä yarlıyamaħiñniñ kendiniñ, bariniñ tutuçi Biy, tırgız da yarlıya.

Yänä k'ahana aytar:

(Здесь нет нескольких страниц; 253r)

[Колонтитул страницы 253r]

Oručnuñ kečägi alıış.

[Hajr mer]

...nu bizim, neçik ki biz boşatıybız bizim borçularimizga, bermä bizni sinamaħliħka, evet ħutħar yamandan, zera seniñdir ħanlıħ, da ħuvat, da haybat meñilik, ameñ.

Tügälländi oručnuñ kečägi alıışi.

Kečägi yatkan zamanında bu alıışni ayt.

Boyum benim ħoluñdadır hər sahat, da ari

ħacıña seniñ umsanipmen, padšah köktägi, köp- (253v)lüħün ari frištälärniñ pareħos tutupmen sa- ĩa, ħaysı ki uzuneslisen barčasına, körümsüz et- mägin işanganımnı saña, evet saħla ari da özdän ħacıñ bilä seniñ eminliktä.

[Колонтитул страниц 253v-255r]

Kečägä yatkan zamanında ayt.

[Ayaçesçuk]

◊ Yalbariyiħ bariniñ tutuči Teñrini da ħoliyiħ andan, ki yebergäy frištäsin eminlikniñ, ki kelip saħlagay bizni ħorħusundan kečäniñ da šaytanlıħ müşħüllüħündän tügäl saħlamaħ bilä dźanimizni (254r) da tenimizni bizim ħaħ tügällämäħkä dıñrä zamanlarimizniñ bizim, Biy bariniñ tutuči Teñrimiz bizim, tırgiz da yarlıya.

◊ Biy Teñrimiz bizim, sen saħla bizni eminlik bilä bu kečäni da hər zaman ari da teñrilik ħorħuñ tibinä, berkäytip, saħla esimizni da saıışimizni bi- zim, neçik ki hər zaman sendän ötläş saħlagan bolgaybiz sirtmaħından eski dušmanniñ, da (254v) saña suniyiħ alıış, da haybat Ata Oğul Ari Dźanga hali da hər kez da meñi meñiñ.

Frištägä eminlikniñ simarlâ dźanimizni bi- zim, Biyi ħuvatlılarniñ, ki kelip saħlagay bizni müşħulsüz kündüz da kečä, ayıħlıħta da tınçlıħı- mızda bizim, zera sensen yaratučişi yariħniñ da toħtatučişi kečäniñ, da hali ħolarmen sendän, Biy Teñrim benim, tınçlıħın kečäniñ ba(255r)ıışlâ eminlik bilä keçirmä da yerišmä ertägi ħuluħka, yer öpmäħkä da haybatlama barçadan ari Error- tutıunnu hali da hər kez da meñi meñilik, amēn.

[Hajr mer]

Atamiz bizim, ki köktäsen, ari bolsıñ.

Oğojn kez, Mariam

[Лука 1: 28, 30, 42 > Радуйся, Благодатная]

Oğojn saña, Mariam, tolu başıış bilä, Biy seniñ bilä! Alıışlısen sen ħatunlar arasına, da al- yıışlıdır yemişi ħarniñniñ seniñ Jisus K'risdos!

Surp (255v) Mariam, anası Teñriniñ, pareħos bol men yazıħlı ħaravaşıñ üçün hali da ölüm vaħtı- na, amēn.

[Колонтитул страниц 253v-256v]

Kečägä yatkanda da özgä zamanda ayt.

Angamink' (=Anganimk') aracı k'o di''

Tüşıyirbiz alniña seniñ, Biyimizniñ anası, da ħoliybiz zadasiz gojsluħuñdan, pareħos bol Biyi- mızgä boyumuz üçün bizim da yalbargin yalıız toγgan Oğluñnu seniñ ħutħarmaga bizni sinamaħ- lıħtan da barça zararlarimizdan bizim.

(256r) **Or ar dźagiç tēsgabel''**

ħaysı ki çeşüçisen baγlaganlarniñ, başıış be- rüçi barçasına, bugün yalbarmaħı aşıra ari Sime-

on ħartniñ çeşkin meni dä, köpyaziħlini, baγlovun- dan yazıħlarimniñ.

Tınçlıħniñ alıışimni da yalbarganimni yöp- süngin, adam sövüçi Teñri, biyänçlikinä, erkinä yaħşı etüçlikiniñ seniñ da bizim yazıħlarimizga da köp aşınganlarimizga bo(256v)šatlıħ bayışlâ, yamandan saħla, yazıħtan kerı et, yaħşı ħilinmaħ- ka yol körgüz, tınganlarimizniñ bizim dźanlarına tınçlıħ da ħanlıħ bayışlâ, bu kečäni yaħşıliħta da eminliktä keçirt, ertägi haybatlamaħka da alıışla- maħka seni arzani etkin, da saña haybat meñi meñilik, amēn.

(257r) [Колонтитул страниц 257r-283v]

Jišadagliħi surp Mariane gojsnuñ.

Badmutıunu da yaħşı ħilingani surp Mariane gojsnuñ, ki K'risdos üçün ħıynalıp ħanıñ töktü dinsiz ħabaşd padšahtan

K'risdosnuñ jarutıunundan da kökkä ayinga- nından soñra yeberdi arak'ellärin kendiniñ bütün dünyägä k'arozel etmä sözüñ tırlıknıñ.

Da ari arak'ellär tügällädilär Teñriniñ buyru- ħun, da a(257v)ri inamni sundular barça inangan k'risdânlarğa, da keltirdilär haybatlı tadźlar da sanlı, ki kendi surp ħacıdır K'risdosnuñ, da surp ħaç bilä yeñdilär eski dušmanni, da dinsiz padšah- larni, da töräsiz starostalarni.

Bundan soñra barçası, ħaysı ki ħıynaldılar K'risdos üçün, köplärni dinsizliktän ħaytardılar k'risdânlikkä, küçäytip Ari Dźan bilä.

Men, Temedrianos, ħulu K'risdosnuñ, könü inam (258r) bilä da umsa bilä çıħtım ħaramyuluħ- tan da keldim yariħlı dininä K'risdosnuñ, suħlan- dım yazma taniħlıħın surp gojs Marianeñiñ da bar- ça tamaşaların, ħaysin ki ol etti Jandiok' šähärin- dä toyuşundan beri.

Surp Mariane edi ulu köktän ħodźa ħizi, da atası anıñ edi ħurk'larniñ mollası, da tek bir yalızi edi atasında kendiniñ.

Da berdi kensin atası ustaga aħıl övränmä, (258v) da yıraħlattı anı šähärdän on dört mil yer, da yasattırdı añar öv, ki kimsä er kişi anda kirip çıħmagay, da tüzdülar añar ħurk'lar, da ħoydu kendinä ħuluħçılar da ħaravaşlar ħuluħka, da anda ösüp övräniyir edi aħılını.

Surp Mariane, ħaçan ki eskä da aħılga keldi, ansizim kördü taräqđädän ötläş övündä yariħ, ulu tañlamaħ bilä tañlandı (259r) da tamaşalandı, ze- ra heç bunuñkibik yariħni körgäni yoħ edi.

Da kelip eskä ulu küstünmäħ bilä da başladı aytma surp Mariane bu türlü:

«Egär ol esä, ki yarattı dünyäni, men dä yü- günüp alniña anıñ yerni öpärmän añar.

Da yügünç etmämdir atamnıj tejrılärinä; yügünürmen da tapunurmen dünyâni yaratuçisina, da atamnıj yalyan tejrılärinä i(259v)nanmam, da heç etärmen alarni, da tapunurmen, çosdovanel etip, köknü, da yerni, da barça dünyâni Yaratuçini, Atanı da Oylunu da Ari Džanni».

Tek ol sahat surp Mariane toldu Ari Džan bilä da ataldı k'risdân; da körüp bunu, atası anıj yüräkländi üsnä, ki Biyimiz K'risdoska kelin boldu, ölümsüz padşahga.

Ol vaxtta edi surp Mariane on dört yaşına (260r) da övräniyir edi esni da aχilni.

Da çaçan ki işitir edi k'risdânlarınıj çiyinların, közläri yaş bilä tolar edi da ulu küstünmäχ bilä aytıy edi: «Bolgay edi ol kün, ki men dä tüşkäy edim K'risdos üçün ol türlü çiyinlarga, ki džanim çutulgay edi mejilik çiyindan»,— da çoltça etiy edi bu türlü:

«Biy Tejri, sen bilirsən adam oylunuñ tarbiyatın, ki küçsüzdür; (260v) şayavatlangın maña da çuvatlattırgın meni, ki işangaymen seniñ Tejriliğinä, ki bolgaymen yeñmä eski duşmanni, çaysi ki seniñ ari çaçıña çarşidir; da klärmen, ki seniñ ari çuvatıñ bilä anı yeñgäyem; da saña şükür Ataga Oylulga da Ari Džanga mejilik, amən».

Ol zaman Teogyedianos atlı padşah yeberdi kendiniñ hetmanın Lipianos atlı ulu çe(261r)rüv bilä Andiok' şahärgä, çayda ki bu ari gojs Mariane edi, simarlap kendilärinä:

— Barıñız, çiynañız k'risdânlarınä, çaysın ki tutsañız, öldürüñüz da alarnıñ çanı bilä şahärniñ duvarların boyatıñız.

Da çaçan ki keldi Lipianos hetman kendi çerüvü bilä Andiok' şahärinä, da sorov etiy edi k'risdânlar üçün, da surp Mariane, çixip uruhlarından kendiniñ, (261v) da bariyir edi övünä kendiniñ.

Kelip rast kendinä hetman Lipianos da körüp anıñ özdän körkün, tamaşalandı bek körklükünä anıñ.

Buyruç etti kendiniñ adamlarına da aytı:

— Barıñız da keltiriñız bu çizni maña. Egär volniydir, alırmən kensin çatunluçka maña. A egär çul esä, satun alırmən kensin maña çaravaşlıçka.

Da çaçan tutup elt(262r)tilär sanlı Mariane, başladı ulu avaz bilä aytma bu alyışni:

«Biyim da Tejrim menim, yarlıyagın maña da bermä tas bolma džanına çuluñnuñ seniñ, da çixara bermägin meni bu dinsizniñ çoluna, evet saçla boyumnu menim, ki bu dünyâniñ kiri bilä kirlänmägäyem; da seniñ ari yüzüñnü mendän çaytar-

magın, Biyim menim, yoçesä çuvatlatkin meni seniñ Ari Džanıñ bilä; (262v) da umsam eksiksiz bol-sun seniñ padşahlıçından; da esimni özgä yarı saştırmagaysen yamanlıç hesepinä; da köñlümä menim işkil kelmägäy çosdovanut'iun hesepindän; da erki bolmagay üstümä menim džan duşmannıñ, çaysi ki çarşidir yaçşılıçka.

Biyim Jisus K'risdos, yeber maña yoyartın boluş, da çuvatlat meni; da çolarmen sendän, ki maña bergäysen aχil, ki söz(263r)lägäyem menim duşmanlarıma çarşı; da ber maña çuvat, neçik zorlu rı-cergä, ki yeñgäyem heseplärin eski duşmannıñ, ki çorçusuz da açıç džuvap bergäyem, çaysıları ki mendän džuvap sorsalar, da ol yaman kimsägä, çaysi ki keliptir bizim şahärimizgä çan tökmä, zera çixara berildim men dinsizlärniñ çoluna, neçik çoy bürülär arasına da neçik uçar çuş çoluna avçılarnıñ.

(263v) Evet sen, Biyim Jisus K'risdos, çoyma meni boluşluçıñdan seniñ, zera sensen umsam menim da saña işanıpmen, da saña yaraşır haybat, biylik da hörmät mejilik, amən».

Da çaçan ki turçuzdular sanlı gojsnu hetman-nıñ alnına, aytma başladılar çövräsini bolgan adamları hetmannıñ:

— Tiyişli dügüldür bu çizni köp tutma; bunıñ töräsın et birdän, zera bizim (264r) tayfamızdan dügüldür; köriyirsən, ki ol tiri Tejrigä Jisus K'ris-doska işanıyir, çaysi ki džuhutlar çaçka çixardılar.

Da çaçan ki işitti bunu dinsiz töräçi, asrı ulu çayyuga tüştü; aytı:

— Keltiriñız kensin maña yuvuç, ki sorov et-käyem birgäsiniä.

Çaçan keltirdilər yuvuç kensin töräçigä, baş-ladı sorma gojstan, ki ne džinstansen da nedir atıñ seniñ.

(264v) Džuvap berdi gojs da aytı:

— Atım menim k'risdândır, da adamlardan ündäliyirmen Mariane.

Aytı töräçi:

— Xaysi tejrini tapuniyirsən?

Džuvap berdi gojs da aytı:

— Yaratuçisin yerniñ da köknüñ, da tırgizüçis-in barçasiniñ, da yalyız toγgan Oylun anıñ, da Ari Džanni, çaysi ki mendä tınıptır.

Lipianos aytı:

— Sen Nazaret'niñ Tejrisiniä (265r) umsanip-sen?

Džuvap berdi surp gojs da aytı:

— Alaydır, ol Tejrigä inanırmən da añar um-sanıpmen, ki ol meni çutçarıç buzuluçtan.

Buyruç etti töräçi, ki saçlagaylar kensin zın-danda tañdaga deg.

Da kendi kirdi šähärgä gurk'larına tapunmaçlıx sunma da buyruç etti, ki k'risdânların barçasın, neçik çoyunların, soygaylar, da çanları bilä alar(265v)niñ boyagaylar murların šähärniñ.

Da ertäsi ayttı töräçi sanlı Marianeñi alnına kensiniñ keltirmä.

Da çaçan keltirdilər alnına töräçiniñ, kördü körkün yüzünüñ anıñ da tamaşalandı; aytma başladı añar:

– Yarlıyangın körkünä seniñ da oylan tiparına seniñ, zera dayın igidir, ki tiri bolgaysen, da suçlançlı bolma barçasından artıç.

Ayttı ari gojs töräçi(266r)gä:

– Bilir Biy Teñrim benim Jisus K'risdos, ki bolmassen benim tarbiyatımnı özgä türlü aylanđırmaga da benim yaçşı umsamni teşkirmägä, çaysı ki Biy Teñrimä umsanıpmen, zera ol maña yeberiptir kensiniñ Ari Džanın da çuvatlattı meni seniñ kibik dinsizgä çarşı, da boyumnu benim añar çurban sunarmen, könü da ölümsüz Teñrigä, çaysına ki haybat meñilik, amən.

(266v) Ayttı töräçi:

– Bilgäysen, ki köp türlü çiyin bilä çiyinatırmen seni da benim buyruçum aşıra buzulur seniñ körklü yüzünüñ meñärmäxin [=meñärmäxi]. A egär ki işitsän maña da benim teñrilärimä inansañ, çaniçä seni etärmen da çutulursen barça çiyinleriñdan.

Ayttı surp gojs:

— Bilgäysen, ki men seniñ sözüñ nemägä tutmam da seniñ çiyinleriñdan (267r) çorçmam, zera benim umsam K'risdostur; da bilgäysen, ki men kendi erkim bilä boyumnu benim çixara berdim çiyinga. Zera egär ki tenim bu dünyäda çiyinalmasa, bilgäysen, ki džanim kirmästir köktägi padşahnıñ sarayına, çayda ki benim sınarlarım gusank'lar meñäriyirlär ol meñilik sarayni köktägi padşah bilä, zera ol da bizim üçün öldü; tiyişlidir, ki biz (267v) dä anıñ üçün ölgäybiz, zera ol bizgä tirlik bağışladı ari da özdän çacı bilä kendiniñ.

Ol sahat işitkəçöç töräçi tolundu öçäşmäx bilä da buyurdu yalanaçlama ari gojsnu da temir tayaçlar bilä ayttı tövmä, çax ki sövəkləri köründülär.

Yoçsa sanlı Mariane, heçkä sayınıp çiyinlarni da kökkä kötürüp közlärin, başla(268r)di aytma bu saymosnu:

«[Псалом 24/25] ¹Biyim, saña umsanıpmen, uyalmıyım meñilik, da külmägäylär mendän duşmanlarım benim, ³da barçası, kimlär ki umsanıptirlar saña, uyalmagaylar.

¹⁶Evet baç men yazıçlı çaravaşın üsnä da yarlıça maña, zera yalızman anamda da yarlı.

Saşmasinlar [=Şaşmasinlar] fikirlärim benim, da çoymagın meni, Biy Teñrim benim Jisus K'risdos, zera seniñ üçün aldım çiyin(268v)larni boyuma benim; yeber maña, adam sövüci Biy, rosañni da yarlıyamaçıñni, ki tatlılangaylar rosañ bilä yaralarım benim da bolgay maña färählik meñilik».

Da džalatlär çiyiniyir edilär anı şayavatsız da yarlıyamaçsız maçdaş tenin sanlıniñ, evet ol barça çiyinlariñda heç tiyilmadi alğış etmäxtän Biy Teñridän.

Da çanı anıñ, neçik (269r) çovraç, ketiy edi tenindän anıñ.

Soñra birisi alardan, bolup padşah soyundan, avaz berdi añar da ayttı:

– Ey, Mariane, inan teñrilärimizgä bizim da yöpsüngäysen başçıışlar, ne ki barça saña oçşasarlar.

Da barça köplüçü adamlarnıñ, ki çövrädä bar edilär, aytıy edilär:

— Ey, Mariane, biz barçamız hayıfsuniyirbiz seni, ki çiyinlar bilä boyuñ(269v)nu da körkün yüzünüñ seniñ buzsar. Inan teñrilärimizgä bizim da tiri çalırsen.

Džuvap berdi sanlı Mariane da ayttı:

— Ey, barçadan yaman sayış etüçilär, erlär da çatunlar, ne sözliyirsiz, essizlär? Teñrim benim boluşuçidir maña. Egär ki ne çadar çiyinasanıñ tenimni benim ölümlü, džanim benim açılı gusank'lar bilä tinar. Siz inaniñiz Teñrimä benim, çaysiniñ ki (270r) bar çuvatı çutçarma alarni, kimlär ki sarnarlar da inanirlar añar, da açar alarga eşikin tirlikniñ.

Evet men yer öpmäm murdar da yalyan, çulaçsız da tilsiz, çolu bilä adamlarnıñ yasagan teñriläriñizgä, çaysilari ki tınıçsız da sözsüzdürlär. Da sen, dinsiz töräçi, oylu şaytannıñ, kläsä ki tenimni benim çiyinasañ, džanimni benim çutçarir K'risdos çoluñdan seniñ. (270v) Evet sen, yıraçlangan Teñrimdän benim, alay bilgäysen, ki K'risdos seni çixara bersär tamuçnuñ teränlikinä, da men ol K'risdosnu alğışlarmen meñi meñilik.

Ol zaman dinsiz öçäşlände da buyurdu teşip emçäkläriñdän asma da temir tirmovuçlar bilä tirmalama tenin gojsnuñ.

Baçtı kökkä surp Mariane da alğış etti K'risdoska da aytıp:

«[Псалом 21/22] ¹⁷Çöp-çövrämni aldılar köplüçü (271r) itlärniñ da kazanlarnıñ, da töräsizlär esirgövsüz çiyiniyirlar meni.

Biyim Teñrim, saña umsanıyirmen, boluş maña, baç üstümä benim da saçla meni, Biyim da

Eyäm, çutçar dżanımni benim aslanlarınñ ayzından.

Biyim da Teñrim, Ata Oçul Ari Dżan, ber maña küç, ki etkäymen alyışımni alniña seniñ.

Yeber Ari Dżaniñni maña, da saçla boyumnu (271v) benim dinsiz da yaman zalımlardan, da saçt etkin meni, da küçäyt meni, Teñrim, alnına duşmanlarımnıñ, ki yengäymen alarnı seniñ küçün bilä, da kimlär ki umsanıptırlar saña, alar da uyalmagaylar menjilik».

Kürüp [=Körüp] bunu, dżalatlar bek tamaşalanıyır edilär çidovluçuna ari gojsnuñ da ayttılar töräçigä:

— Bu çiz, çaysi ki heçkä tuttu buyruçunuñ seniñ, çalmadı yer (272r) say tenindä aniñ.

Bunu işitip, dinsiz töräçi yaş töktü yapuç da başladı aytma ari gojska:

— Mariane, işitmädiñ maña da yarlıyamadıñ saña, ošta benim buyruçum bilä buzuldu seniñ sürätiñniñ körkü. Hali yarlıyan saña da yügün teñrilärimä benim. Egär ki işitmäsän maña, bek yaman çiyin bilä ölärsen da bütün teniñni küydürtür(272v)men, köriyirsən, ki barçası çövrändä bolganlar hayıfsunıylar seni da, baçıp çiyinläriñ üsnä, maña yügünç etiylirlär çorçularından.

Dżuvap berdi surp Mariane çorçusuz da aytti:

— Ey, tas bolgan dinsiz egri yaryuçi, egär kendi boyumnu ayasam, dżanim benim tadżlanmas köktägi padşahdan K’risdostan.

Ol sahat buyurdu töräsiz yaryuçi salma ari gojsnu zindanga er(273r)tägä deg.

Xaçan eltilär kendin, här boyunun teniñniñ çaç bilä möhürläp, aytti bu alyışni:

«Biy Teñri, çaysi ki yarattıñ barça yaratkanlarıñni heçliktän, da seskänıyirlär çorçulu küçündän seniñ kök u yer, çaysi ki baylılarıñni çeştiñ da eski duşmannı uyatlı ettiñ, ki umsasızlarınñ umsasısen, da öksüzlärniñ atası, da tullarınñ yaryuçisi, K’risdos da Teñrim benim, könü yariç, (273v) körgüz çuvatıñni seniñ da yarlıya çaravaşıña seniñ, zera atamdan benim keri boldum; hali sensen atam da anam benim; Biy Teñrim benim, saña umsanıpmen, zera sensen umsası tirilärniñ da ölülärniñ, çutçaruçi dünyanıñ, yaryu et maña eski duşman bilä da dinsiz yaryuçi Lipianos bilä, baç üstümä benim, zera bek çisildim köplüçündän çiyinläriñni, evet dża(274r)niñni benim saña simarlıymen, Teñrim, çoymagın meni, ki tas bolmagay dżanim benim da yenilmägäy da çorçmagay tenim benim töräsizlärdän, da kendilärin guçk’larından uyatlı etkäymen, da saña haybat sungaymen menjilik, amən».

Men, Teñmedrianos, çulu Teñriniñ, barıp zindanıñ terädżäsinä, işitip alyışın, yazar edim, tek ansizim çixti adam sifatinä bir nemä: kazan kibik, saçları aniñ, (274v) ayzından aniñ otlu yalın çixiyir edi.

Xaçan ki kördü surp Mariane adżdahanı, çorçup yüzündän aniñ, eki çolun kötürdü, çöküp, başladı alyış etmə:

«Biy Teñri, işittiñ çoltçama benim da körgüzdün duşmanımni; ber, Biyim, ki yengäymen anı. Ki körümsüzsen Teñrim Jisus K’risdos, da sendän seskänirlär kök u yer da tibsizliki yerniñ, ki çek çoyduñ teñizgä da çuruga, da keçmäs(275r)lär buyruçundan seniñ; Biy, ki bastıñ başın adżdahanıñ Jortananda, ufatkin çuvatın bunuñ da, ki maña buyruç etmägäy, evet barçadan küçlü çuvatıñ bilä boluş maña, ki yengäymen buñar, ki yutma kliyir meni da eltmä tibsizlikinä tamuçunuñ».

Xaçan ki tügällädi alyışın ari Mariane, ansizim açtı ayzın adżdaha da yuttu ari gojsnu, evet ol, çarnında (275v) adżdahanıñ bolup, çaç biçişinä kötürdü çolların, aytti bu alyışni:

«Jisus K’risdos, Oçlu Teñriniñ, ki endiñ tamuçka, da buzduñ anı çaçiñ bilä seniñ, da tutulganlarıñni içindän aniñ çutçardıñ, hali çolarmen sendän, Biyim, pareçosluçı bilä surp Asduadza dżinniñ da barça arilärniñ çutçar meni bayından bunuñ, neçik çutçardıñ Tanielni aslanlarınñ ayzından da üç igitni ya(276r)lin ottan, ki çutçardıñ T’egyi ari gojsnu kazanlardan da Şuşanni töräsiz çartlardan, da barça arilärni çutçardıñ, çaysıları ki könü inam bilä sarnadılar ari atıñni seniñ. Xolarmen sendän, K’risdos Teñrim benim, meni dä zararsiz saçla bunuñ çarnında yaman adżdahanıñ».

Ol sahat çatladi adżdaha, da ari gojs çixti zadasiz, neçik ki heç bolmıy edi çarnında yaman adżdahanıñ.

(276v) Da başladı ari gojs şükürlänmä Jisus K’risdostan da yer öpüp ayti:

«Alyışli da haybatlısen K’risdos, ölümsüz padışah, çayası buççaçniñ da teräki binyatlıçniñ, podporası inamniñ, da yol körgüzüçi tirlikniñ, da padşahi friştälärniñ, seskänmägäy fikirim benim, evet ber toçtalmaç boyuma benim, zera kördüm adżdahanıñ tas bolganın üstünä yerniñ; aniñ üçün hay...»

[Здесь нет нескольких страниц].

(277r) tere dżädä da aytti ari gojska:

«Ey, Mariane, ki adżdahanı öldürdün, da tişlärin aniñ ufattiñ, da gojslüküñnü zadasiz saçladıñ, ošta hadirlaniptir saña tadżi haybatniñ da açi-

liptir saņa eški uçmaçnıñ, ki tingaysen hajr Aprahamnıñ çudžaxında».

Ol sahat ari gojs, yıylamaç bilä yaşın töküp, alyış etti:

«Şükürlümen sendän, K'risdos, ki çidovluçuñ bi(277v)lä seniñ tırgızdıñ biz yazıçılarnı da tatlılıçıñ bilä seniñ yaralarımni oñalttıñ. Hali haybatlıyırmen seni, ki arisen da arilärdä siyiniñsen, tatlı da yaçşı etüci Biy, da haybatlı atıñ seniñ meñilik, amən».

Ol zaman başladı aytma Ari Džan kügürtci [=kügürçin] k'ispätindä ari gojska, aytıp:

«Xaysın ki tutupsen ayaxıñ tıbinä eski duşmannı, sor kendindän, ol aytar (278r) barça kendiniñ yamanlıçların adamlarga çarşı».

Ari Džan bilä berkäytip kendi kendin, ari gojs basılğanni ayaxı tıbinä kendiniñ başladı sorma yaman džandan:

«Nedir atıñ seniñ ya çaydandır seniñ başlanmaçıñ?»

Aytti şaytan:

«Yeñillätkin ayaxıñni boyumdan benim, çolarmen sendän, da men saņa aytarmen barçanı».

Da ari gojs yeñillätti azğına ayaxın, tek ayt(278v)ma başladı yaman džan:

«Asrı köp adamlarnıñ tamurların eksitirbiz da kendimizgä çaytarıybız, da menmen, ki adamlarnı biri biri bilä duşman etärmen da uruştırurmen, da kimsä yoç edi, ki meni yeñgäy edi. Hali vay maņa, ki bir çizoylandan yeñildim, da boyumnu basıp ayaxıñ tıbinä alıpsen! Alay küc kelmäs edi maņa: egär er kişidän yeñilgäy edim, yoçsa bir çizoylandan!»

(279r) Aytti Mariane:

«Çaydandır toyuşuñuz, yaman džanlar?»

Džuvap berdi şaytan:

«Men friştä edim köktä da yüräkländirdim Yaratuçimni benim, da saldırttı meni haybatımdan benim da çullarımni benim hesepsiz, evet biz köp adamlarnı bizgä çaytarıybız da alyış etkanlarnı Teñrigä bulartırıybız. Yoçsa çövräñä seniñ köriyirmen friştälärin Teñriniñ».

(279v) Aytti ari gojs:

«Murdar şaytan, bilirmisen, ki kim bilä sözliysen?»

Džuvap berdi yaman:

«Sen dä maņa ayt, kimsen sen ya seniñ tamuçu çaydandır? Ki men dä saņa aytkaçmen yergä bilä».

Aytti Mariane:

«Yaman džan, arzani düğülseñ benim sayişimni bilmä, zera friştäläri Teñriniñ çatımadırlar da K'risdos mendä tınıptır».

Džuvap berdi şaytan:

«Bizim çanlıçımız yerniñ tıbinädir, çayda ki a(280r)dämilik tarbiyatı heç anda yetişmä bolmastır. Biz köktän aşaya tüştüç tümän-tümän çanlıçımız bilä bizim öktämlikimiz üçün. Da çaçan ki Atäm atamızni da Ewanı yarattı, alarnı aldatıp uçmaçtan sürdüdüç da andan beri adamlarga biz bolduç duşman. Neçik ki işitsäç adamniñ yaçşı çilinganin Teñrigä da adamlarga çarşı, tezindän keräk yetişip çaytargaybiz bizgä. (280v) Egär bolsaç edi, ne bir adamni Teñrigä çoymas ediç, ki ne hörmättän tüşürdü ol bizni.

Da biz adamniñ esindän tezbiz: köp [=köz] açıp yumğınça, hər yergä yetişirbiz, da ne ki yamanlıç bar, biz övrätıybız adamlarga, da kendimizgä tinçliç yasıyırbiz yazıçlı adamni — egär itlikkä, egär boñnıglikkä, öldürmäçkä, biri birinä küfür sözlärgä, da yazıçlıniñ džanin tıbsızlikkä meñi çiy(281r)inga birgämizgä alırbız, da barçasın, çaysıları ki inandılar bizgä da erkimizni etiylär.

Ošta barçanı ayttım saņa, ey, Mariane, dayın da yeñillät ayaxıñni boyumdan benim, ki çalğanin da aytiyim.

Adäm atamni da Ewanı aldap uçmaçtan çıçardım, dünyanı çarıış tıbinä saldım, Gajengä berdim çardaşın kendiniñ Apelni öldürmä, saldım adamlar arasına yaman boñnıglik, ki hay(281v)vanlar kibik çardaş çardaş bilä, ata oylu bilä, da körkäyttiriy edim çatunlarnı kiyiniş bilä altundan, indžidän, türlü-türlü kiyinişlärden, da murdarlattım biri biri bilä, ol çadar keltirdim alarnı yamanga, ki Biy Teñri öçäştı alarga da barın potop bilä tas etti.

Dayı da Sodom-Komor şahärni saldım igränçi yazıçılarga, ki Teñri yeberdi otlu kükürt(282r)nü köktän da küydürdü barçasın.

Dayı da adamlarnı damählikkä saldım, Jutanı kümüşkä, ki çıçara berdi Oylun Teñriniñ, da džuhutlar kendin çaçka çıçardılar. Bulartırdım adamlarnı, ki Teñrini tanıp gurk'larga tapunurlar edi.

Dayı da kirärmen adamlarnıñ yüräkinä da yasır etärmen anıñ aruv sayişin, yıraçlatırmen ari bisagtan (282v) da küvürürmen boñnıglikkä da itlikkä.

Dayı da oylanlarnı analarnıñ çarnında boçarmen da salır [=salıp] bek yuçu çatunlar üsnä da boçdururmen yuçu arasına oylanların ya otka saldırırmen.

Dayı da soçrayttırmen erlärniñ da çatunlarnıñ eslärin da küvürürmen alarnı sırtmaçka da türlü-türlü yaman tas bolmaçka: çaysı asilir, özgäsi biyik yerdän aşaya tü(283r)şüp boynun sindirir ya suvda boçulur.

Daÿi da zalimlatirmen adamlarniÿ yüräklärin, ki must etmägäylär, sadaya bermägäylär, sök-käylär, öčäškäylär da bir çayir etmägäylär.

Daÿi da alyiş etkändä eslärin teşkirirmen ya yuxu bilä, ya özgä sayiş bilä da alay alyiştan boş çïçarirmen.

Daÿi da berirmen adamlarga Teÿrigä çarşi küfür sözlämä, oylanlar atalarına sökkäylär da (283v) anaların tövgäylär, da berirmen ölülärin

umsasizliç bilä yïylama, urunmaç bilä, yüzün yirt-çalap çanatmaç bilä, saçlarni yulçup, köksün urup kögärtmäç bilä, ol çadar etärmen, ki ölülärin Teÿriniÿ közündän çïçarirmen. Yänä yïyarmen övlärgä, ki türlü-türlü yïrlamaçlar da oyunlar artindan Teÿrini unuturlar da biri birinä sökünç, küfür, körälmämäç...

[Следующие страницы рукописи отсутствуют].

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 311

Армянско-кыпчакский словарь

Дата, место составления, автор и писец неизвестны.

Бумага. 301 л. (лл. 1-12, 301 чистые), 15x20 см.

Письмо: нотгир. Словарные статьи расположены в две колонки по алфавиту.

Содержание: Словарь аналогичен *Вен. 3, Вен. 84, Льв. 51 I: 21-360 и СПб. 8: 1-275.*

Частная запись на отдельном листе в начале рукописи:

Değ Yovanes Mikolayovic Ivaško oylundan çalgan maça bu bitik

“Эта книга досталась мне от Йованеса Миколайовича, сына Ивашко”.

Арм. частная запись на л. 13:

Nigolayos Torosens arkebiskobosi Leva hajoç kirk'e

“Книга Нигола Торосовича, архиепископа армян Львова”.

Описание: [Dashian 1895: 162, 740].

Публикация: конкорданс к кыпчакской части, колофоны и факсимиле контртитута, отдельного листа с частной записью в начале рукописи, лл. 13, 232 об.-233, 300-300 об. [Tryjarski 1968 1972: 890-896].

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 440

Метрическая книга Львовского армянского архиепископства

Даты: 1636-1732 гг.

Бумага. 120 л. (лл. 120 об.-121 об. чистые), 20,5 x32 см.

Письмо: армянский нотгир, польская скоропись.

Язык: на лл. 1-30 об. записи на польском, кыпчакском и армянском языках армянским письмом (1636-1681), далее – на польском языке в польской графике.

Описание: [Dashian 1895: 209; Mańkowski 1932: 11].

Публикация: 2 метрических записи о рождении за 1636 г. [Dashian 1895: 907-908].

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 441

Актовая книга Львовского армянского духовного суда

Даты: 1572-1632 гг. *Бумага.* 392 л. (лл. 391-392 чистые), 26x36 см. *Письмо:* армянский нотгир, польская скоропись. *Язык:* кыпчакский и отчасти польский.

Описание: [Dashian 1895: 210].

Публикация:

армянский и кыпчакский колофоны 1636 г. [Dashian 1895: 908-909].

7 записей за 1572-1588 гг., лл. 5 об.: 36-6 об.: 21; 7 об.: 26-8 об.: 5; 10 об.: 9-21; 11: 1-16; 16: 17-23; 16 об.: 20-17: 10; 48 [Schütz 1971: 265-300].

текст и перевод завещания архиепископа Месропа за 1624 г., л. 170, и его факсимиле, подготовленные Э. Трыярским [Petrowicz 1971: 136, 186].

фото кожаного переплета [Kowalski 1936: ill. 2].

Начало рукописи:

(1v) Teḡri, sen boluř.

Yasaldi bu diftär ermeni tvagan 1021, latin tvagan 1572 padşaxlıxına Zigmunt Avgustnuḡ krorenk da diatig üçün, ki barça munda yazıl-gay. Boldu bu iş Plev şähärniḡ ant içkän ketço-yalarniḡ buyruḡi bilä yaḡşı jişadag da törägä beklük.

Pan Johan oḡlu baron Hrihornuḡ da pan Yurko oḡlu baron Ivařkonuḡ, yerespoḡanlarniḡ, vaḡtına. Pan Lazar oḡlu baron Sdepanniḡ, da Krikor oḡlu baron Tumanniḡ baron Pilibniḡ da pan Yuḡno oḡlu baron Tumanniḡ, Pan Avedik oḡlu baron Hačkonuḡ da pan Šimko oḡlu baron Avedikniḡ Pani Geruḡna oḡlu baron Ivařkonniḡ da pan Andri oḡlu baron Miklařniḡ Pan Zadig oḡlu baron Tumanniḡ da. Junvarniḡ 1.

Боже, помоги.

Сделана эта книга в 1021 году по армянскому летосчислению, в 1572 году по латинскому лето-счислению, в королевство Сигизмунда Августа, для брачных контрактов и завещаний, чтобы их все сюда записывать. Совершено это дело в городе Львове по приказу присяжных старейшин ради па-мяти и твердости в суде.

Во времена старост барона Григора, сына госпо-дина Иоанна, и барона Ивашко, сына господина Юр-ко, [и присяжных] барона Степана, сына господина Лазаря, барона Тумана, сына Крикора, барона Пили-па, барона Тумана, сына господина Юхно, барона Хачко, сына господина Аведика, барона Аведика, сы-на господина Шимко, барона Ивашко, сына госпожи Герухны, барона Миклаша, сына господина Андрея, и барона Тумана, сына господина Задига. Января 1-го.

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 444

Актовая книга Львовского армянского войтовского суда

Даты: 1608-1624 гг. *Бумага.* 80 л. (л. 80 чистый), 16x25 см. *Письмо:* армянский нотргир, польская скоропись. *Язык:* кыпчакский и польский.

Описание: [Dashian 1895: 212; Дашкевич 1969: 144; Дашкевич 1977: 163].

Фрагменты:

(1r) Bu diftär içinä yazılsar potočniḡ spravalar, kvitovan'alar, krorenklärdän bařxa da дәstimentlärdän. Tvagan 1057 [1608] april 30.

(5v) 1608 Anun Asduđzoj. Julis 6.

Inventari učmaḡli dżanlı Gresko Mančuk ḡatununuḡ aḡaç kibittä bolgan čerti ölümündän soḡra ḡatununuḡ ne ki ḡalıptir. Budur instan-ciyası üsnä ya ḡoltḡası üsnä pan Toroso-vičläрниḡ nečik priyatellärniḡ da pan Yakubnuḡ da Varteres oḡlunuḡ yeberdilär aḡalar 2 v'er-niḡni ḡardařlardan pan Yakubnu Zadik oḡlun, da pan Holubnu Ivařko oḡlun, da Ivařkonu Agor oḡlun, yazučini, ki inventovanıḡ bolgay aniḡki čert ne esä.

В этой книге должны записываться текущие дела, квиты, кроме брачных контрактов и завещаний. Года 1057 [1608], апреля 30.

1608. Во имя Бога. Июля 6 [16].

Инвентарь товаров покойной жены Греско Манчука, которые остались в деревянном магазине после смерти его жены. А именно, по требованию и по просьбе господ Торосовичей как их родственни-ков и господина Якуба, сына Вартереса, старейши-ны, послали двух верных (присяжных) из числа членов братства – господина Якуба, сына Задика, и господина Голуба, сына Ивашко, и писаря Иваш-ко, сына Агопа, чтобы был составлен инвентарь имущества, которое там окажется.

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 446

Актовая книга Львовского армянского войтовского суда

Даты: 1564-1608 гг. *Бумага.* 177 л. , 16x26 см. *Письмо:* армянский нотргир, польская скоро-пись. *Язык:* кыпчакский и польский.

Описание: [Dashian 1895: 213; Дашкевич 1977: 162-163].

Начало книги:

(1r) Kristosum, sen boluřkin barça kistân-ga da men yazıḡlıga.

Aktalar potočniḡ işlärgä. Budur tvagan 1013 ermeni, yänä nemič tvagan 1564.

Христос мой, помоги всем христианам и мне, грешному.

Акты для текущих дел. А именно года 1013 по армянскому летосчислению, или 1564 года по польскому летосчислению.

Фрагменты

(2r) Tvagan 1013. Keldi baron Zaḡno Hačko oḡlu da baron Agop Toros oḡlu, da baron yerespoḡan Hrihornuḡ alnina da ketḡoyalarniḡ alnina zeznat etti Agop, ki Zaḡnoga tölämiyir ol murnuḡ aḡčasın, ki ortaḡliḡ murları bar azbarlarına.

(15r) Turup obličn'e töräsi alnina ermenilärniḡ opatrnıy Bernaḡ Uluḡodḡa oḡlu ilövlü dobrovolnıy zeznat e(t)ti, ki ol pristavat etip zapisinā kendiniḡ, ḡaysın ki etip edi ḡardaşları bilä kendiniḡ Hrihor bilä, Lazar bilä, Yakub bilä 10 yıl-dan beri...

Конец книги:

(179r) Aktalar eski.

Год 1013 [1564]. Пришли барон Захно, сын Хачко, и барон Агоп, сын Тороса, и перед бароном старостой Григором и старейшинами Агоп признал, что он не заплатил Захно денег за ту каменную стену, за общую каменную стену, которая стоит у них во дворе.

Став лично перед армянским судом, почтенный Бернал, сын Улуходжи, львовянин, добровольно признал, что он согласен с той собственной записью, которую совершил раньше со своими младшими братьями Григором, Лазарем и Якубом 10 лет назад...

Акты старые.

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 447

Актовая книга Львовского армянского духовного суда

Даты: 1643-1667 гг. *Бумага.* 470 л., 19x30 см. *Письмо:* армянский нотргир, польская скоропись. *Язык:* польский, изредка кыпчакский.

Описание: [Dashian 1895: 213, 919; Schütz 1971: 267; Дашкевич 1977: 161].

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 452

Кассовая книга Львовского армянского суда

Даты: 1598-1637 гг. *Бумага.* 140 л., 19x29 см. *Письмо:* армянский нотргир, польская скоропись. *Язык:* польский, кыпчакский.

Описание: [Dashian 1895: 214].

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 468

Сборник Хачереса, сына Оксента, и Агопа, сына Бутаха

Дата: 1575/1655 гг. *Место:* Каменец-Подольский.

Писец: Хачерес, сын священника Оксента (стр. 126v). *Заказчик:* Крикор, сын Саркиса Тамгачи (стр. 126v). *Обладатель сборника:* Агоп (Ягоп), сын Бутаха (стр. 28v, 127v-128r).

Бумага. 130 л., 12,5x17,5 см. *Письмо:* армянский нотргир. *Язык* кыпчакский.

Содержание:

лл. 1-23 об.: Введение к Судебнику Мхитара Гоша, главы I-X;

лл. 24-28 об.: Начало Кыпчакской версии Судебника. Гражданские права, светские законы;

л. 28 об.: Колофон;

лл. 29-54: Христианские сочинения [Анасян 1954: 250];

лл. 54 об.-62: Кыпчакский перевод сокращенной версии предания о мудром Хикаре – Акире-Премудром [Denu, Tryjarski 1964a: 7-61];

лл. 62-68: Христианские сочинения [Анасян 1954: 250];

лл. 68 об.-126: Окончание Кыпчакской версии Армянского Судебника и Кыпчакский Процессуальный кодекс. – ср. *Вроц.* 1916, *Пар.* 176;

лл. 126 об.-127 Кыпчакская памятная запись 1575 г. к этой копии.

Описание: [Dashian 1895: 220-221; Анасян 1954: 250-251; Denu 1957: 14-15].

Публикация: кыпчакский перевод сокращенной версии рассказа об Акире-Премудром [Denu, Tryjarski 1964a: 7-61: транслитерация, факсимиле, французский перевод; Құдасов 1990: транслитерация, факсимиле, перевод на казахский язык].

Полный текст венской рукописи № 468

Заметки на шмуцтитуле

(1r) Men Yakub Sefer oylu

Men Angsent Çapliç oylu

(1v) Men Yakub Sefer oylu aldim borç 4200 zolt...

Burungi yıllarda igi edi, yağşı.

Men Jgp Butax oylu Xčk Yurko oylunuj kiyövü, Xčk Yk'b tornu.

T^v. 1102-inä boldu bir tamaşa nemä. Kisdosdur Norko oylu nişanlap edi Tavit xizina, bardı da taydan yixildi da öldü. Zaçim Biy barça igi yağşılığa etkäy. Bir «Hajr mer» bilä unutmagaysız, kim dä sarnasa (+ zAnabagan gojs Mariam), anlına [alnına?] sözimizgä, ki igi anlagaysız bu işni, ne türlü dä bunuñkibik tamaşa iş ermenilər ortasına edi, ki ne ki taydan tüştü, Ulu oručka 5 kün xalıp edi, uze [= uže] pişak' alsar edi, da anıñ üsnä bular boldu.

T^v. 1102-sinä xazağ keldi Kamenec tibinä; turdu 2 hafta da kettilər surp Aksentniñ şapatkünü, barın da xorengellärin xoşdular veretkalar...

(2r) [Yarliya] Der Asduadz Jisus K'risdos.

T^v. 1102. Buldu ulu tamaşa ulu Pargentagnıñ xankünü. Tavit kiyövü K'isdostur pişak'lansar edi. Kiçiaynakün taydan tüştü da uçtu yarım keçädä da öldü. Ölüsün arabada kendin keltirdilər kendin sähärgä [=şähärgä]. Aynakün kömdülär kendin. Bir «Hajr mer» bilä unutmagaysız Jisus K'risdoska.

T^v. 1122-sinä der K'apriel keçti bu dünyâdan surp Torosnuj kendi künü, yixpaşkün kömdülär, 7 kün tayumun ettilär, neçik här k'ahananiñ. Biy Teñri dżanına uçmağ birgä yazıxlarına boşatlıx bergäy. Kim dä ki kolvek sarnasa, anıñ dżanı üçün «Hajr mer» Jisus K'risdoska da zAnabaganka, siz dä yazıxlarına boşatlıx aytip xoğaysız, ki Biy Teñri boşatlıx bergäy.

Xazağ keldi Kamenec tibinä t^v. 1102-sinä da kettilər surp Aksentniñ yixkünü tağa xarsında [=xarşında], xoşup edilär xorengellär urnuna veretalar açaç üsnä biyik okoplar içinä. Da tatarlar da birgälärinä kettilər, neçik hrad kettilər.

T^v. 110[?]-sinä. Keçti bu dünyâdan Varteres Xčk sargavak'niñ Sirdixajnniñ xizi Gulka, oylan [... ..]na yatıp edi, oylanı yanına, eksin bir yerdä kömdülär, [ana]sın da, xizim da. Biy Teñri dżanına uçmağ bergäy da [yazıxlarına boşatlıx].

Kürüm işittim bir alamandan, ki bir kişiniñ xizi... Anasiniñ barça yüzünä [...] edi oyar erdi... Da xaçan öldü, tek kendin kömdülär, kömgän[dän soñra] xolu çixip edi çuyurdan yoyarı, ki anasın... a

urar edi, tek babas alay aytti, ki çubuğ dağuluna tüvgäy, ki çuxur... tek ol alay etti, 3 kün tüvdü tek... çuxurga 3 kündän...

(2v) Jisus K'risdos, Dər Asduadz, mer meğ, Dər, oğormea...

T^v. 1103-sünä okosdosnuj 2-sinä, surp Asduadzadzinniñ erkli oručuna, xankün, yarımkindän yarım sahat keçip edi, köktä yulduz köründü, neçik tañ yulduzu da günäş (yanıy edi>) xaplap edi; el barı tamaşa etiy edilär bunuñkibik tamaşağa, bu yulduzğa, ki heç bolmiy edi, neçik bu yilda boldu, bunuñkibik iş. Bundan soñra Biy Teñri xutlu yıllar bergäy barça k'irstânlarğa da pacahlarğa barişliğ, k'irstânlarğa sayliğ, ki Teñri biznim Lusa-woriç dinin hastad saxlagay da uzağ kendilärinä saxliğ [=sayliğ] bergäy.

Amen. Hajr mer oregins Jisus K'risdos.

Men, Agop baron Butax oylu, Biy Teñriniñ yazıxlı xulu, yazdım bu yazuvnu kendi xolum bilä.

(3r) [Судебник, начало]

Ävälgı položen'ası Törä bitikiniñ

1. Burungisi, ki pambaseş etärlär bizni, ki töräläri yoxtur.

2-inçi, ki ne üçün emdi yazdıx, ya kimniñ priçinasından.

3-ünçi, nişanı küçünüñ barça törälärniñ.

4-ünçi, ki kimlär töräçilär bolmağ keräk.

5-inçi, ki ne nemädir törä, ya kimgä törä bolmağ keräk, ya töräni kimgä simarlamağ keräk.

6-inçi, ki ne türlü tiyar bolmaga töräçilärgä ya zağodcalarğa.

7-inçi, tanıxlar üçün, ki nedir alarnıñ inamları.

8-inçi, ant üçün, ki ne türlü bolmağ keräk, ya kimgä berilir ant.

9-inçi, ki tiymästir k'risdânlarğa dinsizlär alnına törägä turmaga.

10-unçi, ki xaysi bitiklärdän yiydiğ ya xaysi millätlärdän aldığ törälärni. Bu xadar.

(3v) [Burungisi, ki pambaseş etärlär bizni, ki töräläri yoxtur]

Haybatlı ari vartabedniñ Mik'ajelniñ yasaganı bu Törä bitikini xoxtaşından Sdep'annos gat'ayigosniñ barça ermenilikniñ.

Ävälgı toxtalmağı da başlanmağı barça törä bitikläriñiñ.

Bašta yazar anıñkibiklärgä dżuap, ki bizni pambaseş etärlär, ki yoxtur bizdä törä.

Ari Dżanniñ şnok'undan hadirländiğ yazmağa törälär bitikläriñi.

Äväl džûap beräliχ alarga, ki pambasēl etär-lär K'risdosnuχ töräsini, ki törä yoχtur ermeni k'risdânlarda. Zera köplär bardir, ki maχtarlar öz-gä dayfaniχ t(4r)örälärini, ki könü töräläri bar. Kimlər ki bu işni sözlärlär, kendiläri könü törä-dän tayiptirlar da özgälärni dä klärlär taydirma-ga, yeñil esli adämilärni.

Burungi džûap alarga bunu beribiz, ki Teñri ävöldän adäminiχ tarbiyatına toχtattı tanımaga könülükni. Anıχ üçün ki dinsizläriχ doktorları toχtatıp törä çoydular, ki kim ki bolvanlarga ya-man aytsa, ölümlü bolgay, da kim ki atasına çol uzatıp urgay, çolun keskäylär. Xaytıp Movşes ken-di töräsini arttırdı bu işniχ töräsini, alıp ävälgi tö-rädän: kim ki atasına u anasına yaman aytsa, ölümlü bolgay. Xaytıp surp Awedarani Biyimiz K'risdosniχ barça törälärniχ tügällikidir, anıχ üçün ki buyurur: «İşitiñiz, ki aytildi Eski Törädä bu türlüdir, yoχesä men sizgä Yäñidä buyurumen bu türlü da berkitirmen Eskini Yäñi bilä, berip sizniχ yaχşi erkiñizgä, aytip: sövgäysiz sizniχ siña-rıñizni, neçik sizniχ boyuñuznu». Ekinçi, hälbättä, yaχşi erkinä berir adäminiχ barça yaχşılıχın çilin-maga, çaysın ki toχ(4v)tatır, ki bizim erkimizgä-dir, ki barça adämilär bilä könülük bilä barmaga. Ol säbäp bilä ne Awedarani yazıp çoymadılar ävöldän, yoχesä söz bilä ayttılar.

Ekinçi. K'risdos keldi, da övrätti tügäl törä tü-gäl adämilärgä, da klämädi toχtatmagan adämi-lärgä bitik bilä törä bermä. Anıχ üçün ögüt berir surp Awedaranda, ki barışkay kensiniχ zaçodcası bilä, törägä kelmiyin. Dayı da K'risdos yaryučiniχ manisı bilä alani etti surp Awedarandan, ki barça, kimesä kimgä borçlu esä, tölöv etkäy yaχşi köñül-dän, yaχşi es etip, zera adäminiχ esi kendiniχ yar-yučisidir. Muñar oχşaş barça yaryu işläriñi eslä-mäχ keräk. Bu türlü K'risdos buyurur surp Awe-daranda şafarnıχ manisin, egär anıχ egirlikini taptı esä ävöldän, soñra maχtadı anıχ usunu, ki yarlıyap etti ol egirlikni kendiniχ eyäsinä, çaysı bilä ki kirmädi töräniχ alnına sayış bermägä. Kör-güzür, ki tiyişlidir yaryu bolmaga, yoχesä maχtan-maχ bilä övrätir, ki çarä bar esä, suçlanmasın yar-yuga barmaga. Muñar oχşaş hražarel etär (5r) surp Awedaranda törä etmägä añar, ki çoltça etti K'risdostan, ki ayt çardaşıma, ki üläşkäy benim bilä atamnıχ očiznamni. Ošta 2 türlü bardir sizdä säbäp: adämilik tarbiyatından da törädän, mani, ne üçün suçlanç bolursiz özgälärniχ töräsini? Mundan üvränip, aytır Boğos arak'al, ki heç sizdä könü törä yoχtur, ne üçün siz kendiñizgä çisça u

egirlik et[mägä çoy]massiz, yoχesä siz çisça u egir-lik etärsiz dügül özgälärgä, yoχesä çardaşlarga da.

Üçüncü, klämädi Teñri bermägä yazgan törä, ki bolmagay prezmušen'adan könülüktä bolgaysiz, yoχesä süvük bilä, yarlıyamaç bilä saçlagaysiz kö-nülükni u yazmagan töräni hər zamanda.

4-üncü, ki etkinçä Teñri yöpsündü töräni, u prorokları, da Awedarani, neçik ki yaχşi urluχ bolgay džänimizga, da bu türlü könülük bilä etmä-gä yaryulärni.

5-inçi, ki törä, da proroklar, da Awedaran teş-kirilmästir, yoχesä törä prezmušen'adan teşkirilir uluslarda da minlätlär arasına. Anıχ üçün boş etär Teñri, (5v) ki usulular tergäp baçkaylar, ne türlü iş esä, añar körä etkäylär yaryunu.

6-inçi, ki törädä prezmušen'adan antka tüşär, da Biyimiz K'risdos tiyar ant içmäçni, klär, ki biz könü k'risdänlikte tirilgäybiz, ki könü könü bilä bolgay, da egri egri bolgay.

2-inçi, ki ne üçün emdi yazdıχ ya kimniχ priçinasından

Dayı da ne üçün emdi klädiχ yazmaga törä-lärni, ya ne säbäptän tepräñdi esimizgä bu iş.

Egär ki yazdıχ esä ävälgidä, ki keräkimiz dü-gül edi yazgan törä berilmägä Teñridän, yoχesä köp kez işittiχ panbas özgä millättän, ki yoχtur k'risdänlarda törä. Kim ki munu aytır, bilmästir ari bitikläriñi kücünü. Munuñki yaman sayıştan eki türlü yamanlıχ toyar: ävälgisi, ki ya sayışlar edi, ki töräni çoygan essiz edi; 2-inçisi, ya klämäs edi, ki könülük bolgay edi adämilär arasına dün-yäda.

2-inçi, ki ol bitiklikni [=biliklikni], ki tarbiya-timizdän (6r) bar edi, yamanlıχ söndürdü, da tügäl yaratılğan adämini yarimdiχ etti, da sövükni u şayavatni körälmäsizliχni [=körälmäsizliχ] çapan-el etti.

3-unçu, bu vaçtlarda erinçäklikdən övränmä-gä klämäslär Eski da Yäñi Törälärni ne markare-lärdän, ne Awedarandan, ki bolgaylar edi ari bi-tikläriñi kücündän bilmägä könü töräni. Anıχ üçün klädiχ bu Törä bitiki bilä oyatmaga alärni, neçik bir kimesäni yuçudan.

4-üncü, bu vaçtlarda biliklik ki eksildi, ki bi-liklik bolsa edi, bolur ediχ sinap da tañlap zäma-näsinä körä; anıχ üçün yiydiχ barça millättän da uluslardan, da yazıp da berkittiχ oχşaş Eski da Yäñi Törälärgä, ne türlü markarelər çoydu da surp Awedaran buyurdu.

5-inçi, ki bu zamanda Ari Džan zyavit etmäs, neçik Soyomon da Taniel vaçtına, ya neçik Gorin-t'os kermäninä, ya özgä uluslarda, ki könü törä

etärlär edi. Zera Ari Džan körgüzücü edir alarniñ yüräkinä, aniiñ (6v) üçün suxlanç tügüllär edi yazgan törälärgä. Neçik surp arak'ellär klämädilar yazip bermägä surp Awedaranni äväldän, yoxesä sözläri bilä inandırıp çaytardilar, da andan soñra suxlandilar yazmaga, alay oç töräni dä yazip çaldirmadilar, zera alarniñ dayin özgä [ulu] sayışları bar edi çaytarmaçlıx üçün, yoxesä pokoy berdilər Eski Törä bilä, da kermänläriñ običayı bilä, [da ari bitikläriñ kücü bilä] töräläriñ etmägä. Yoxesä bu zamanda barçadan kerä tüştüç. Bu säbäptän prezmušen'a yazip çoyduç töräläri.

6-inçi, ki yarınuñ işi ant bilä tügällänir, evet ki Teñridän buyurulmadı ant içmägä. Yoxesä yamanlıx artıptır bu zamanda, a k'risdänlar tügöl ki yalıız ki yarı alnina ant içärlär, yoxesä [här yerdä] här kez heç nemädän, da aniiñ bilä Xutçaruçimizniñ boyruçun heç etärlär, da biz klädiç, Teñriñ buyruçun heç etklärlärgä törä da ganonk' çoyduç berkitip yarıuda.

7-inçi, ki bolmamaçı üçün töräniñ barmagaylar özgä millätniñ töräsinä, neçik buyururlar edi markareçlar, ki yoç midir Teñri Israjel arasına, ki bolvanlarga barırlar, çaysın ki arak(7r)ellär dä anı tabalap aytırlar, ki tiymästir k'risdänlarga özgä millätniñ alnina yarıuga barmaga.

8-inçi, körärbiz emdigi vaçtta, ki bardir açpaşlar, vartabedlar, k'ahanalar, biylär, ketçoyalar, ki yüz körüp, da orunç alıp, da biliksizlikdən könu yarıunu egri etärlär. Aniiñ üçün köptän az yazip çoyduç Törä bitikindä, ki bolgay ögüt da toyru luç anıñkibiklärgä.

9-unçi, ki yaratılğan tarbiyatimiz dayma unutuçidir yaşılıxni köp türlü džan u ten yazıxından. Hälbät, kläsäç yarıunu könu etmägä, vaçtında unutup yañılırbiz, andan soñra, poşuman bolup, sayışka tüşärbiz: alay midir, yoxesä alay dügül? Aniiñ üçün ki bu [türlü] çiyinliç sayış bolmaga, aniiñ üçün yazip çoyduç Törä bitikini, här vaçt, çolumuzga alıp, eslägäybiz törämizni [da körgüzgäybiz özgä millätkä, ki dayma törälärimizni] ari bitiklärdän etärbiz, ki sözläri bolmagay bizni tabalamaga.

10-unçi, çaçan ki adam yaratıldı, ürdü da berdi añar [Biy Teñri] Ari Džanniñ şnork'un. Ol şnork', neçä bardı ilgäri, adämilär üstünä arttı, da, çaçan ki çaytıp yazıçka tüştülär, ayttı Teñri: «Xalmaqay (7v) benim džanim adämilärdä, zera džan yergäsindän tengä çayttılar». Xaçan ki K'risdos keldi dünyägä, ol Ari Džanni yänä berdi adämilärgä da džan yarıusun, çaysı ki surp Awedarandır da ganonk', zera bilir edi Biyimiz K'risdos,

ki dünyä adämiläri prezmušen'a dünyä yarıusun yararlar edi. Tiyäsidir emdidän soñra bitik bilä yöpsünmägä töräläri, tañlap barçanı ari bitiklärdän.

11-inçi, ki bilgäylär yarıuçılar Törä bitikindän toyru yarıu etmägä, bilip, ki kendiläri dä turmaçtırlar köktägi yarıuçiniñ alnina yarıuga.

12-inçi, kimlär ki yarıunuñ alnina kelirlär, çorçu keçirgäylär, aniiñ üçün ki çaçan adämilär alnina bolmaslar egrini könu etmägä, hälbät, köp türlü söz bilä džäht etärlär yarıuçiniñ alnina turmaga, ki barça yapuçlarıñ könrä, ki aniiñ alnina aldamaç bilä kimesä bolmas könu bolgay, yoxesä könlük bilä tergöv bolsar?

Ošta bu 12 türlü baş işlar biri birinä baylap, säbäp çoyarbiz (8r) Törä bitikindä oçsaş surp arak'ellärdän, çaysı ki Biy Teñridän yarıuçılar berildilər dünyägä, da çaytıp Ari Džan bilä toyurdılar hajrabedläriñ da vartabedläriñ, ari yixövnüñ yarıuçılarıñ.

Zera bu 12 san tügäl haybatlandı barça dünyägä, zera bu 2 6-dan toydular, da bu 6 san dünyäniñ yaratılğaniniñ künläridir, da ölcövüdür adäminiiñ 6 tepränişiniñ, da sanidir adämilikniñ tarbiyatiniñ. Dayı da bardir köp türlü haybatlıxı bu işläriñ ari bitiklärdä. Dayı da oçsaştir 12 nahabedläriñ pök'ölen'asına Israjel oylanlarıñniñ, çaysılärinä ki berildi Teñridän yazılğan törä Movşes çoluna. Aniiñ üçün bu 12 türlü baş işlar bilä tügällärbiz Törä bitikini.

Dayı da ne säbäp boldu bizgä, ki başladıç bu töräläri yazmaga?

Köp vaçttan beri ulu sayışta edim bu Törä bitiki üçün, ki här kez bizni tabalarlar edi bizim çom da, özgä dayfa da. (8v) Dayı da hörmät çoyup bizgä bu iş üçün süvüklü ari bitikläriñ şegerti Boços vartabed köp türlü sözlär bilä hörmätli, da men bolmadım üstümä almaga, mahana etip benim biliksizlikimni da tenimniñ tinçsizliçini, da sayış ettim, ki çoltça etkiy edim özgä küçlü ari vartabedlärdän, zera bar edilär köplär ol vaçtta atlı-džuvlu pilisopalar. Evet, bilip benim džinsimniñ bizmilikini, klämädim kimesäni bu işkä keltirmägä. Yoxesä asrı tañlar edim, ki arak'ellär da belgili ari atalar munuñki ulu işniñ çayyusuna bolmadılar.

Evet ki çaytıp boldu säbäp bu Törä bitikini yazmaga hörmät çoyganından bizgä der Sdep'an nos ga'ayigosnuñ barça ermenilikniñ, 1 dä 2 dä bizdän çoltça etti, da men mahana ettim benim biliksizlikimni da köp kez tartındım bu iştan. Xaçan ki artıçısı çoltça etti, men dä üstümä aldım

menim miskinlikim bilä, bilip, ki tiyäsidir hnazant bolmaga duhovniy buyruyka. Egär ki Tejrindän esä bu (9r) yaxşı sayış da tügällänsä Anij oqarmaçi bilä, asri yaxşı; a egär tügällänmäsä benim başlaganim, özgä ari atalar, tügälläp, başka çixargaylar. Zera äväl äväldän barça ustaliç tügäl, 1 adämädän başlanip, da andan tügälländi, yoçesä köplärdän, zera, azdan köptän tapip, 1-i birinä keltirip, biriktirdilər barça ustaliçni. Xaytip esimä aldım, ki Biyimiz K'risdosnuñ yaryusuna barasimen, ol, ki yüz körmäs, ne orunç almas, anij ücün tiyişlidir maña yazmaga çolum bilä Tejriniñ yaryusunuñ oçşaşin. Bolmagay kimesä tabalagay aytkan sözümnü. Egär kimesä biliksiz esä, övränsin, a egär tügäl övrängän esä da munda nemä eksik tapsa, kendi tügälläsin. 2 yartın yaxşı köñülärni yöpsünürbiz süvük bilä.

3-ünçi, nişanı kücününj barça törälärniñ

Dayı da yazar Mik'ajel vartabed Törä bitikiniñ xuvatı (9v) ücün köp türlü yalbarmaç der Sdep'an nos gat'ayigosniñ.

Xolarmen sendän, haybatlı ata da barça ermenilik yixövläriniñ başı, bolmagay, ki heç tä yeñil sayışlagaysen dżan sartin keräklı işni, çaysin ki benim üstümä beripsen. Zera tiyäsidir maña, ki körgüzgäyimen saña köptän az, ki nedir xuvatı Törä bitikiniñ, çaysin ki çolumuzga alıpbiz. Zera Törä bitikiniñ oçşaşı bar ganonk'ka, zera tiyişlidir bizgä tüzmgä töräni u ganonk'nu, ki biri birinä oçşagay. Xaytip bu türlü bardır oçşaşı biri birsinä. Zera ganonk' dżanni toyru etär, da törä tenni, hälbät, egär biri birindän ayirilip esälär, yoçesä köp yerdä birikirlär. Neçik dżan u ten, ki tarbiyat [bilä ekidirlär, ol türlü ayirilmas, çat]işilip biri biri bilä, bolurlar 1 da köp nemäni 1 erk bilä çilinirlar, ol türlü ganonk' ta törädır. Anij ücün, egär yoluçsa çatışilmaga eksinä biri birsinä, sindirmastır. Da ne türlü ganonk'nu bilüçilär tüzüptürlär, ol türlü töräni dä; (10r) da ne türlü yanılğanlarga ganonk'ta pokuta u çorçu bar, ol türlü törädä bar; da ne türlü törädä zindan da baylamaç bar egrilärgä, ol türlü ganonk'ta zindan da baylamaç çaryamaçtır; dayı da ne türlü yazıçsız adämilär üstünä ganonk' nemä bay çoymastır, ol türlü törä dä anıñkibikläriñ üstünä, kimlär ki toyrudurlar dünyâda; ya ne türlü ari kişi [çorçmastır] köktägi yaryuçisından, [ol türlü anmey adam çorçmastır dünyâ yaryuçusundan]. Xaytip dayı da yaxşıliç beriliptir bizgä, ki barça ari bitikläriñ anij ücün tüzdürlär, ki adämilärni yazıçtan tartkaylar, ol türlü Törä bitiki dżäht etär tiymaga yamanlarnı da egrilärni, ki süvük bilä da yaxşı köñül bilä tirilgäylär biri biri

bilä. Dayı da aruvluç bilä tirilmäç artarlıçtır, bu da törädä bolmaç keräk. Bu türlü manilärni [berdiç] uslularga, ki tanigaylar, ki [neçä türlü] yaxşıliç bar munda hawasar barça adämilärgä, ki talaşni, öpkäni kötürür da eminlikni da yaxşıliçni toçtatır adämilär aras(10v)ına. Da çayda ki törä eksiktir, anda talaş köptir, da çayda törä da könülük bolsa, eminlik artıçtır ol ulusta, dünyâda u yixövlärdä, zera 1 ülüşü Tejriniñ şnok'undan berilgän yixövlärgä eminliktir.

4-ünçi, dayı da yazar, kimlärdir yaryuçılar, ayırır biri birindän könülärni, oçşaşlarnı

Ävälgı u könü yaryuçi Tejrıdır, ne türlü buyurur markare [Tawit'], ki yaryu etär Tejri kendiniñ çoyovurtuna. Dayı da aytır prorok: «Biy Tejri bizim yaryuçumuz». Yänä aytır: «Kel, Tejri, da et seniñ yaryuñnu». Dayı da muñar oçşaş bardır köp işlär, zera Tejri kendidir yaryuçi, ki övrätir bizgä könü yaryunu, çaysi bilä ki alanidir, adämilärgä tüzgändır bu törälärni, ne friştälärgä, ne dżanavarlarga. Evet ki törädä yazgandır: öldürüçi dżanavarı öldürmäç keräk,— tügül anij ücün, ki dżanavarlar (11r) ögütlängäylär, yoçesä adämilär dä. Dayı da (devälärgä) devlärgä dä boldu törä, ki köktän yergä tüştülär, friştädän devlär boldular öktämlikläriñä körä, dügül köp kez, yoçesä bir kez. Xaçan ki yarattı Tejri adämını, ol çayta belgili etti, ki yaryuçimiz da Eyämiz kendidir. Da K'risdos keldi dünyâgä da ayttı: «Yaryu etmgä keldim bu dünyâgä, da Atam kimsäniñ yaryusun etmäs, barça yaryunu berdi Oçul çoluna». Da budur Tejriniñ yaryusu, ki Yariç keldi dünyâgä, da adämilär artıç sövdülär çaranıunu, ne ki yariçni. Da Tejriniñ atı atilir [=atalır] ayirilmas tarbiyat, zera ne türlüdir yaryuçidir Oçlu, ol türlü Ata da Ari Dżan. Da bu iş ari bitiklärdä alanidir, kim kläsä tergämägä.

2-inçi, yaryuçılar atini berdi Tejri adämilärgä, ki yaryu etiñiz könülük bilä öksüzgä da tulga. Da bu iş hawsardır çanlarga, biylärgä da çartlarga, çaytip markarelärgä, k'ahanalarga, çaysi ki Movşes çoydı anabadda yaryuçılar, da mundan soñra Jesu çorawor. Ol türlü Soçomon çoldu (11v) Tejrindän usluluç, ki yaryu etmgä bilgäy çoyovurtka. Bar edilär k'ahanalar da çartlar yaryuçılar eskidä, ne türlü aytır bitiklär dä, ki k'ahanalar bolgaylar çanlı işniñ üstünä yaryuçılar.

Ne ücün Tejri hawasar berdi yaryuçilıçni?

Anij ücün, ki barçası bu şnok'tan meñärüçi bolgaylar da çaytip ki eksiklikindän yaryuçilarnıñ biri birin zrgel etkäylär. Da Yäñidä buyurdu Biyimiz K'risdos surp arak'ellärgä ki olturgaysız 12 ol-

turyuĉta yaryu etmä 12 millätkä Israjel ĥomuna. Da alardan teŝkirip aldılar baŝliĥları barĉa k'risdânlikniĥ. Ol türlü K'risdos ĥaytip övrätti mani bilä egri yaryuĉi üçün, ki tügäl könü yaryu etmä edi, barĉa kimesä adämilärdän esi kendinä yaryuĉidir, dĵanına, da teninä, da 5 seziklikinä, da aruvluĥta saĥlagay kendini.

5. Dayı da nedir yaryu, ya kimlärgä bazip simarlamax keräk, ya kimlärgä tiyär yaryunu etmägä

(12r) Da yaryu kimdän aytildi? Äväl Teŋridän, da soŋra markarelärdän, ki yaryu nedir. Yaryu barĉa işläriñ tergämäĥidir. 3 türlü iş bar, ki adämilär tepränirlär dünyâda: yaĥŝi, da yaman, [da] ortaĥaĥli. Kimlär ki alani yaĥŝi kiŝilärdir da kimesäni zrgel etmäslärdir, alarga yaryu keräkmästir. A kimlär ki oyrudir, ya ĥaraĥĉidir, da baŝ yevüĉidir, alarniñ işi tas bolmaĥtır. Ya yaryu ortaĥaĥli adämilärniñdir, kimläriñ zaĥodcası bar. Ne türlü Sojomon 2 ĥatunnuĥ esi bilä tergäp taptı yaryusun, ol türlü Taniel markareĥ esi bilä açtı Ŝuşanniñ 2 ĥartniñ yaryusun. Da K'risdos ekinĉi kelgäninä oĥ yanındaĥı alani artarlarga aytsar: «Keliñiz, Atamdan alyişlanganlar»,— da soŋ yanındaĥı alani yazıĥlılarga aytsar: «Ketiñiz Mendän, ĥaryişlilar, meni otka».

Xaysi ki alanidir bu türlü, ki ortaĥaĥlılarniñdir yaryu, ortaĥaĥli alardir, kimlär ki yazıĥlarındän ĥaytip, pokutovat etiptirlär, alarniñ ölsär (12v) Teŋri yazıĥın, pokutasın, da kimniñ yazıĥı artıĥ bolsa, ol bersär dĵuap. Alay oĥ dünyâ yaryusuna körgüzür.

Tiyişlidir yaryuĉığa, ki bitikĉi, uslu, aĥilli bolgay, da ari bitikläriñ kücün igi bilgäy, [da barĉa adämilikni yaĥŝi bilgäy], ki yaryunu toyru etkäy. Tiyişlidir yaryuĉılarga, ki lätaları bilä tügäl bolgay, da aŋlı, u aĥilli, da saĥt bolgay, bolmagay, ki, töräni aŋlamıyın, kimesägä egirlik etkäy. Neĉik ki bir peŝäkär, tügäl peŝäsin övränip bilmägäy, bolmas ustalıĥ etmä, neĉä artıĥ dayın bilüĉi keräk yaryuĉılarga, ĥaysi ki Teŋrigä yaraŝir. Zera yaryu yarmaĥ Teŋriniñdir, oldur könü yaryuĉi, da dünyâ yaryuĉıları Teŋrigä oĥŝaştır. Anıñ üçün keräktir, ki, yüz körmüyün, Teŋriniñ yaryusun könü etkäy da Teŋriniñ alnına açıĥ yüzlü bolgay.

Dayın da [kimgä] tiyäsidadir bermägä buyruĥun yaryuĉiliĥniñ?

Eski Törädä belgili edilär yaryuĉılar, marka-reĥlar, k'ahanalar, ki Teŋridän taŋlandılar, [da alardan taŋlandılar] ĥartlar, uslu yaryuĉılar. Bolur, ki yoluĥur yaryu yarmaga ĥanlarga da ulu biylärgä. Da bizdä bu türlü bolsun. Xaysi ulusta bar

esä k'risdän ĥanı ya ulu biylär, dünyâ yaryusun ĥayyirgaylar allarina könü(13r)lük bilä. Da yiĥöv yaryusun aĥpaŝ ĥayyurgay vartabedläriñ övrätmäĥi bilä, 2 ya 3 [aĥilli] ketĥoyalıĥ bilä. Da ĥaysi ulusta bolmasa ĥan ya ulu biylär, tiyäsidadir aĥpaŝka simarlamaga yaryu işni, ki barĉa yaryularni ol ĥayyurgay. Bolmagay, ki bu işkä utru bolgay kimesä, zera bardir aĥpaŝlar arasına, ki biliksizdir da aĥĉa kücü bilä taŋlagandır. Bilirmen bunu men dä. Yoĥesä biyik asdidĵanları bar aĥpaŝlarniñ da barĉa dĵanlarıñ dĵuapın berüĉidirlär Teŋriniñ alnına, alay oĥ bu yaryular üçün bergäylär. Neĉik yoyarı aytildi, ki vartabedlar bilä etkäylär töräni. Egär ki yaryu baŝı biliksiz bolsa, ĥatına olturğan bilüĉilärdän övrängäy yaryu işin, ki pambassız biyängäylär könülükkä.

6. Dayı da ne türlü tiyişlidir bolmaga yaryuĉılarga, könü da egri kiŝigä yaryuda

Tiyişlidir yaryuĉığa, ki orunĉ aluĉi bolmagay, zera yazgandır, (13v) ki orunĉ soĥraytır, neĉä ki iti köz bolsa. Zera ol yaryuĉi, ki könülük üstünä orunĉ almastir, anıñ sözü keĉär yaryuda, da könülük bilä yaryuga uĉ etär, da kim ki işitsä, biyänir. Ne türlü ki Teŋri aytir, yüz körmäñiz, yoĥesä könü yaryu etiñiz. Egär ki könülük bolmasa, köp adam esi bilä yazıĥka tüŝär, da bu iştän özgä millätniñ yaryusuna barırlar. Da könülük bolsa, yaryuĉılar da bazip bolur Teŋriniñ sözün aytmaga, ki men yaryu etär esäm, benim yaryum könüdir; baĥmasın kensiniñ aslamına, dĵâht etsin, ki barĉa adämilärni biyändirgäy. Egär ki sadaya barĉa nemädän artıĥ esä, yoĥesä yaryunu könülük bilä tiyäsidadir etmägä, tiymäs ĥodĵaga yüz körmä, ne miskin-gä yarlıyama, [ne türlü ki yazgandır: «Yarlıyama] yarlıga törädä». Da yaryuĉi bolmagay 1 yartın işitkäy, könünün ya egriniñ, gileyin anginĉa, ki yüz dä yüz eksi dä turmiyün. Da gileni könüsün tergägäy, andan soŋra 2 ya 3 tanıĥ bilä uĉ etkäy könülükkä, törä bilä, ki 2 ya 3 tanıĥ bilä toĥtalgandır barĉa iş. Da kimniñ tan(14r)iĥi bolmagay, ant bilä 1 yartın, kimniñ üstünä tüŝsä, uĉ etkäy.

Tiyişlidir töräĉığä, ki töräni yalyiz etmägäy, yoĥesä köplär bilä etkäy töräni, egär yoluĥmasa, 2 ya 3 kiŝi yaĥŝi da bilüĉi [bilä] etkäy töräni. Neĉik törägä kelgänlärgä 2 ya 3 tanıĥ keräktir, ol türlü yaryuĉılarga, anıñ üçün törä toyru bolur toĥtatkan adämilär bilä tanıĥlıĥta. Bu övränĉik äväl-burun Rımalılarda bar edi, ki 72 adam dayma sayışta edilär barĉa türlü işlər üçün. 72 adam anıñ üçün tüzdilär, ki barĉa adämilär baıngaylar, ki 72 millätniñ usluluĥu alardadır. Yoĥesä emdi 12 yaryuĉılar toĥtattılar, 12 arak'elgä oĥŝaŝ, dügül ki köp

yaryučilarniñ tergämäxindän könülür törä, yoxesä, köplärniñ tanıxlıxı bilä könülüp, xorxulu körünür törä.

Dayı da Xayanlıxta 3 töräci olturur, alay ox Frangistanda, Xayanlıxtan övränip, surp Errortutıunnuñ atına da tanıxlarniñ sanına. Biz dä muñar biyänirbiz, ki 3 yaryuçi bolgay, zera mun(14v)-dan artıx küctür tapulmaga barça yerdä. Dayı da axpaštir burungi yaryuçi, 2 ya 3 axıllı adämilär tutkay xatına, da alay etkäy yaryunu, tügül ki alar tanıx bolgaylar könülüktä, yoxesä axpaš kendi dä övrängäy alardan yaryunu.

Tiyäsidir yaryuçilarga ertä u keçä sarnamaga Eski da Yäñi [Töräni da] Törä bitikini da eskä almaga barça millätniñ da esli adämilärniñ yazganın. Tiyäsidir yaryuçilarga barça türlü tarbiyatı bilä yaxşı bolgay, da törä saxlagay, da artıxsi, ki öçäş bolmagay, da xılıxı bilä paxil bolmagay barça vaxtta, artıxsi yaryu vaxtına, ki yaryuga kelgänlärniñ köñülläri çiy bolmagay, da sayışlamagaylar, ki paçilliktän ya öçäşmäxtän toyru bolmadı yaryu. Uzun es bilä tözümlü bolmaç keräk yaryuçılar, zera köp kez yoluxur, ki küç bilä taparlar da yavits'a bolmastir yaryu. Yoxesä tözümlük bilä, da kün berip, özgä çaxta yaxşı tergap, da xaytip ündägäylär allarına, da uç etkäylär. Egär ki yaryuga kelgänlär talaş etsälär, xoymagaylar biri birinä tüşmägä, öçäşip ögütlägäylär, ki törä alnına çalaba bolmagay da yaryu çapanel bolmagay. Bilsinlär zaçodcalar...

[В этом месте отсутствует несколько листов].

(15r) ...zoçovurt üçün, dayın artıx könüdür 25 yaşar aşxarhaganniñ tanıxlıxı törädä. A egär yoluxsa, bir tanıx tügäl adam bolgay da egär ki birsi igit bolgay, anda tutulmaç keräk. A egär ki eksi igit bolgay da 1-i çart ya 3 igit bolgay, ol tanıxlıxıni da tutmaç keräk. Dayı da dinsizlärniñ tanıxlıxı keçmästir k'risdänlar üstünä, neçä köp bolsalar da, egär ki könü dä aytsalar. Ne türlü ki K'risdos yöpsünmädi devlärniñ tanıxlıxın, çaçan ki anı Teñri Oylu aytırlar edi. Alay ox hercowadzoylarniñ tanıxlıxı keçmädi k'risdänlar üstünä, çaçan ki k'ristänliktä toyru tügüldür, bizgä ne türlü bolurlar könü bolmaga tanıxlıxıka? A egär ki anıñkibik nemä iş yoluxsa, hercuadzoylar üstünä bolurlar kendiläri 1-i biri üstünä tanıxlıxı bermägä.

Dayı da tiymästir xatın kişiniñ tanıxlıxın tutmaga, tek sözüni işitmägä. Ne türlü K'risdosnuñ jarutıununa: ari xatınlar, körüp, süvünçlüx berdilär arak'ellärgä, da arak'ellär toxtattılar K'risdosnuñ [könü] surp jarutıunun. A nemä anıñki iş yoluxkay, da xatın kişilär körgäy anı, da yaxşı hör-

mätli (15v) xatınlar bolgay, neçik er kişiniñ 2-3 tanıxlıxı keçkäy, alay ox [hörmätli] xatunlardan 2 ança — 4 ya 6, yoxesä kelmägäylär törä alnına, övlärinä tanıxlıxı bergäylär ol çadar yaxşı da hörmätli adämilärgä, ne çadar kendiläridir, da alar, kelip, tanıxlıxı bergäylär törä alnına. Anıñ üçün ki ne türlü tiymäs xatın kişigä k'ahana bolmaga ya zolner, ne borla basma, ne kebittä olturma, ne er kişiniñ tonun kiymägä, ol türlü tiymäs alarga ne törädä olturma, ne tanıxlıxı bermägä. Bu işkä utru kimesä aytmagay, ki köp xatınlar, çanların töküp, K'risdoska tanıx boldular, zera mardiroslux tanıxlıxı özgädür da adämilär tanıxlıxı dayın bir türlüdir, evet ki köp xatınlar, çiyналip, da Teñrigä arzanı boldular, da adamlardan hörmätlänkilär. Anıñ üçün ki xatın kişiniñ tarbiyatı sir saxlamastir, ne tanıxlıxı keçmästir. Evet ki xatın kişilärniñ xatun kişilärniñ üsnä keçär tanıxlıxı, alay ox xatın kişilärniñ er kişiläri üsnä 6 da 4, neçik yazıpbiz yoyarı. Kimesä bu tanıxlıxıni ayırsınmasın, tügül yalyız tügäl adämilär tanıxlıxı boldu K'risdos üçün, yoxesä oylanlar da, [neçik] Petyçhemniñ oylançıxlari, dayı da surp Sdep'annos igit vaxtına, (16r) dayı da köplär bularga oxşaş.

Dayı da aytalıx, ki ne üçün 2 ya 3 bolmaç keräk tanıx. 2 ya 3 tügül ki köplärgä utrudur, körgüzüyür, ki neçä köp bolsa, ança igidir, egär ki bolmasa 2 ya 3, mundan eksik bolmagay, zera 1 adamga asanttır, ki büxtan aytmaga kimsäniñ üstünä, a 2 ya 3 adam bolmastir, zera 1-i kläsä, birsi klämäs. Da yaryuçi keräk ki igi es xoçgay tanıxlıxıga, ki biri birinä sözläri oxşaş kelgäy, ki oxşaşsız bolmagay, neçik ki alarniñ sözläri 1 edi, ki K'risdos üçün çanların töktülär, alar oxşaş bolsa, eksiñiñ ya ücsünün tanıxlıxlari könüdür. Da egär ki tapulur esä bu bitiktä, ki köplär, yalyanlıx bilä birlänip, da yalyan tanıxlıxı bilä yamanlıxıni učka çıxarırlar, neçik Napeut'nuñ Eski Törädä da surp Sdep'annosniñ Yäñidä, bu işlär yalyan tanıxlarniñ yamanlıxı bilä edi. Yoxesä bolmaslardır här kez zraytcalıx etmägä. 2 da 3 könüdür, neçik Teñridän buyuruldu. Zera Movşesniñ töräsiniñ berilgäninä Teñridän Ovr, da Aharon, da Eşu tanıxtırlar. A Sinaj tayda Teñriniñ engäninä biryılar avazı, [da bulut], da çaranıyuluç, da ot da (16v) tanıxtırlar. Da K'risdosnuñ toyganına friştälär, da 3 çan, da xoççılar tanıxtırlar. A K'risdosnuñ 40 künlük kelgäninä dadžarga surp Simeon, u Anna markarehu, da eşikniñ açılğanı tanıxtır. K'risdosnu Jekibdosga çaçırganda friştä da bolvanlarniñ uşalganı tanıxtır. Da K'risdosniñ mgrdutıununda Ata Teñri, da Ari Džan, da surp Jovannes tanıxtır. Da Tap'or

tayda 2 markare da 3 arak'el tanixtir TejriliKinä. Tanixtirlar K'risdosnuj barča türlü sk'ançelikläri. K'risdos ki çaç üstünä endi, günäšniñ çaranıyuluçu, da yerniñ tepränmäxi, da tašlarniñ çatlanmaçı, da çanı u suvu K'risdosnuj çaburyasından çixti, dayı özgä sk'ançelikläri tanixtir. Da surp jarut'ünuna K'risdosnuj frištälär, da kerezmanniñ taši, ki açıldı, da kefini, da arak'ellär, da ari çatunlar, da storozlar tanixtirlar. Dayı da hamparcumuna frištälär, da arak'ellär, da äväldän markareläer tanixtir. A egär ki 1 [könü] taniçniñ taniçliçi da könü esä, hälbät, toxtalgan dügüldür, ne türlü ki K'risdos aytir edi džuhutlarga: «Siz yeberdiñiz Jovaneškä, da ol taniçliç berdi könlük üçün, da inanmadıñiz. Da benim taniçliçim dayın artıxtır, ne ki Jovaneş, ol çilinmaçni, çaysi ki berdi maña Atam. Xaytip aytirmen, taniçliç berirmen Menim üçün, da taniçliç berir Menim üçün Atam, (17r) da sizniñ töräniçigä dä yazgandır, ki 2 adamniñ taniçliçi könüdür». A bir adam taniçliç bersä kendi üçün, tügäl dügüldür. [Ne türlü ki ayttılar K'risdoska džuhutlar, ki Sen Seniñ boyuñ üçün taniçliç berisen. Köniusün, ki K'risdosnuj taniçliçi könü edi, da alar aytirlar [edi], ki könü tügüldür.] Anıñ üçün ki Ata Tejrini da surp Jovaneşni taniç keltirdi [K'risdos], da surp arak'ellärni, bu türlü aytip: «Bolgaysız maña taniç Eruşahemda, u Samariada, dünyäniñ çiriyına dirä. Bu türlü Bedros, Tap'or tayda işitip ata Tejriniñ avazın K'risdosnuj üstünä, aytir edi, taniçliç berip, ki biz bu avazni könü işittiç, çaçan ki birgäsinä ediç ari tayda. Dayın alıp taniçliçka markareläerini, aytip alay, tutarbiz toxtalgan aytkanların markareläerini. Ol türlü köniusün taniçliç berir edi Johannes Awedaraniç: «Haybatlı 3 türlü, ki taniçliç berirlär K'risdos üçün: Džan, da çan, da suv». Mundan övrändi yixöv ganonk'u, ki taniçliçsiz alıışlamagaylar açpaş. Da arak'ellär dä taniçliç bitiki bilä yeberirlär edi aşagerdlärin.

2 türlüdür taniçliçniñ oçsaşı, çaysi ki tiyasidir taniçlarga, ki heç etmägäylär körmäçni ya işitmäçni, yoçesä könlük bilä toxtatıp, da soñra taniçliç bergäylär. Ol türlü yaryuçi da törä etkän vaçtta, köniusün sorov etip, işitkäy taniçlardan, ki nemä zavada bolmagay yaryu arasına.

**[8.] Dayı da ant üçün,
ki ne türlü keräk ant içmägä**

Tügül ki boyruç berip aytirbiz, yoçsa övränip-tirlär yaman antlar içmägä, aniñkibiklärgä törä u ganonk' toxtatirbiz.

(17v) Uslu da çorçulu buyruçun Tejriniñ körgüzüyrbiz emdigi vaçtta adämilärniñ ayaçi tibi-

nä, zera asri artıptır heç nemä üçün ant içmäch. Bügün köriyirbiz sahal iş üçün da heç nemä üçün — çaysın ki Biyimiz K'risdos buyuruptır, ki heç ne bir kez dä ant içmägäylär — mahalädä, da heçem arasına, da talaşkanda asri yaman, körksüz antlar içärlär, tügül oylanlar, yoçesä çartlar da, tügül aşarhagan, yoçesä köp kez k'ahanalar da. Da çaçan ki yaryu işi yoluçsa aralarına, tözmäsläerdir yaryu alnına bargınça ya yaryu buyurgınça, yoçesä barirda yaryuçiga, talaş arasına köp kez antlar içärlär çorçulu antlar bilä, da çaçan kelsälär yaryuga da yaryuçi buyursa könlük üçün ant, da ol çaçta utru bolurlar, ki barča dünyäniñ aslamı üçün ant içmäzbiz, da klärlär mununçki sözlär bilä ki kendi kendilärin törä saçlavuçi körgüzgäylär. Da kimesä tabalasa, ki törädän burun nek antlar içär ediñiz?— «Anıñ üçün, ki inanmaslar edi bizgä»,— da pambaseş etärlär edi K'risdosnuj töräsin, ki ne üçün buyurmadı ant içmäg(18r)ä? Oçsaşlar aniñkibikläer soçurlarga, ki soçurnuñ körmäçliçi çarmalamaytır. Aniñkibikläergä bolur aytmaga, ki K'risdos çoymadı çaräsiz törä, yoçesä çaräli. Egär ki çaräsiz iş bolsa edi, törä çoymas edi, ki barča kendiniñ ari vartabedliçi bilä ol türlü bu yergäni da bu türlü klädi, ki biz könü k'risdänlar bolgaybiz, ol türlü heç keräk bolmagay bizgä ant içmäch bizim könü da toçru tepränişimiz üçün. A egär ki aysalar: «Çarä yoçtur, ant içmiyin»,— bu işän belgildir, ki Tejri Aprahamga ant içti frištädän ötläş da aytip: «Menim boyumdan ant içärmen». Da Apraham çuluna berdi ant. Xaytip ant içti Tejri Tavit'kä könlük bilä, dayı muñar oçsaş işlər. Dayı da arak'al ant içti, aytip: «bazip sizgä ant içärmen, çardaşlar». Xanlar da könlük üçün ant içärlär, alay oç ulu biylär, ki toxtalgay, ki tiyişlidir ant içmäch, artıçsi yaryuda.

Xaytip meğnel etärmen Tejriniñ atini [=anti-ni].

Övrätir bizni arak'al, aytip: barča adämiläergä [utru] bolgan 1-i birinä toxtalgan işniñ uçu anttır, çaysın ki klädi Tejri, 2 teşkirmäs nemäni çoyup (18v) ortada, ant bilä da kendi buyruçun [=boyundan] ant içmäch bilä, tutunur alıışına bermägä. Da aytkanımız bu türlüdür, ki adämiläergä, artıçsi çanlarga övränçiktir ant içmäch kendi boylarından, çaysi ki tügällikin işniñ möhürlärlär, ol türlü Tejri dä bu oçsaş işni boyuna aldı dügül ant içmäch bilä, yoçesä körgüzmäç bilä, ki adämilär ant bilä kendiläriniñ işlärin toxtattılar. Ol türlü Tejriniñ tutunmaçi da yalyansızdır. Xaytip aldı Tejri adamniñ tarbiyatın [tügül, ki Tejri adam tarbiyatın] alıp, da [bizim övränçikimizgä tüşti. Yoçesä,]

bizim övränçikimizni körüp, da övrätti bizni yaxşı xilinmaçka. Ol türlü Aprahamnıñ da törä bilädir, ki çoydu çoyusun [=çulu üsnä] tanıxlıx üçün. Ol türlü Teñri Noj vaýtına kendi ayını [=yayını] tutundu çoyмага tanıxlıx üçün köktä, ki dünyäda şayavatlımen.

Klärmen aytмага, ki ne türlü [bolur ant içmäç.

2 türlü] orinagdır ant: 1-i çosdovanuñıundur, 1-si dinin tanmaçtır. Dinin tanmaçnıñ anti budur, ki çoygay çolunu çaç üstünä da yixöv üstünä da hrazarel bolgay ari yixövdän; ya aytkay alay: kendi k'risdän dügül, egär ol iş alay dügül esä. Kim bu türlü ant içsä, alay tut, ki dinin tandi. Xaysi ki tiymästir k'risdän kişigä munuñki antni üstünä kötürmägä, egär ki ölümgä dä keltirsälär ya övün buzma kläsälär. Xaytip çosdovanuñıun (19r) anti budur, ki çoygay çolunu çaç, da Awedaran, ya yixöv üstünä da bilgäy, ki Teñri yapuñnu bilüçidir, da aytkay: «Bilir Teñri, da bu çaç, da Awedaran, da surp yixöv, ki könüdür aytkanım»,— da aytkay alay, ki bularnıñ zořk'u u hörmäti üçün, ki yalyan aytman,— bu türlü ant çosdovanuñıundur, çaçan ki Teñrini yapuñnu bilüçi aytir, Awedaranni K'risdosnuñ sözi aytir, da yixövnü K'risdosnuñ övi aytir. Da çaçan ki kimsä kläsä ant içmägä, çosdovanuñıun antin içkäy, bolмага, ki kimesä dinin tanmaç antin içkäy, munu ögüt berip aytirmen, buyruç bermändir. Egär ki dävikârlar eksi dä k'risdän bolsa, 1-i birinä utru bolup, da dinin tanmaç antni klägäy bermä, yaryuçi sürgäy alnından da bermägäy ol antni içmägä anginça, ki pošumanlıçka kelgäylär da çosdovanuñıun antin bergäylär. Bolmagay, ki yaryuçi tezindän antka salgay, äväldän yaryuçi dżäht etmäç keräk, ki antsiz yaryuga uç etkäy; a egär ki bolmasa çarä anttan başça uç etmägä, ol vaçtta yaryuçi äväl övrätkäy, ki ne türlü tiyär ant içmägä da ne türlü ayirdir antniñ pokutası, da andan soñra buyurgay antni. Dağı da bolmagay, ki az nemä üçün ant (19v) bolgay, zera egär dünyänıñ iglikin dä bersälär edi, tiymästir ant içmä. Egär ki hagarag bolgaylar, ki yarlibiz da anıñ üçün klägäy ant içmägä, tiyäsidir, ki buyurgaylar, borçnuñ yarmın tölöv etkäy da ant içmägäy. A egär ki bolmasa tölöv etmägä yarmın da aytkay, ki ant içärmen da luđz tartarmen, anda yaryuçiniñ nemä yazıçı yoçtur. A egär ki bolmasa 10 altın, ya 20, ya dağın artıç, alay oç tiymästir terçä ant bermägä, zera ayır iştir. Kün bergäylär da keçiktirgäylär, şahat, ki, pošuman bolup, biri birinä tölöv etkäylär.

Dağı da aytirmen sizgä, kimgä tiyär antni bermägä.

Barça yaryuda ermeniniñ, kimniñ tanıxlari bolsa, tiymästir ant, a kimniñ ki tanıçı bolmasa, añar tiyär ant içmägä. Egär kimesä kimesäni törägä tartsa ya borç üçün, ya özgä nemä üçün, da kendiniñ tanıçı bolmagay, ne anıñ, kimniñ [=kimni] ki yaryuga tartti, tiymästir añar ant, kim ki tutup keltirdi, yoçesä añar tiyär ant, kimni ki tutup keldilär, egär könü kişi esä. Egär ki yaryuçi bilsä, ki egirlik bilä [kliyir ant içmägä ya ol kliyir egirlik bilä] ant bermägä, keräktir yaryuçi çoymagay, ki egirlik bolmagay. A egär kimesä tutulsa oyurluçta, ya itlix(20r)tä, ya adam öldürmähçtä, ya çarayçılıçta, da alani bolgay ol yaman iş ya licası, da, kim ki tutup keltirdi, tanıçı bolmagay, tiyäsidir añar antni bermägä, kim ki üstünä foldrovat etkäy, zera anıñkibik yaman çilinganlar antni nemägä tutmaslar. A egär ki bu yaman çilinganlar töräniñ alnına avaz bilä aysalar, ki biz bu işniñ içinä dügülbiz, da yalyandır, bu iş bizim üstümüzgä dä büxtandır, da ne artimizga, da ne alnimizga bar, yaryuçilar, körüp alarnıñ toyruluçun, ki ne artına, da ne alnına, ne licası yoçtur, antni buyurgaylar alarga da çutçargaylar ölümdän.

Dağı da aytirbiz, kimgä tiyär ant içmägä.

[Neçik ki yazıpbiz yoçari tanıxlar üçün, ki kimgä tiyär tanıxlıx bermägä, ol türlü yazarbiz munda, ki anıñkibiklärgä tiyäsidir ant içmägä], adam, ki bolgay 25 yaşına. Oylanga tiymäs ant, zera lätası yoçtur. Xartka tiymästir, zera ölümgä yuvuçtır. Xastaga tiymästir ant: ölümi alnınadır. Dağı da luđz bergängä tiymästir ant, anıñ üçün ki yazıçni yazıç üsnä çoymagay. Ol türlü marabelärgä, yänä 2 dżanlı çatinga tiymästir ant içmägä. Dağı da tiymästir ant tamyaçiga, ne dżimrigä, da barça alani ya belgili yazıçlılarga anginça, ki yazıçlarından çaytkay, ne kimesä alarnıñ [tanıxlıçın tutmagay. Da ol, ki äväldän aytıç, ki tiymästir alarga ant içmägä. A egär bolsa alarnıñ] atası, çardaşı ya oçlu, alar ant içkäylär. (20v) Da çatın kişilärniñ anası, ya er, ya çiz çardaşı, ya çaysı yuvuçu, alar ant içkäylär biri biriniñ [üçün da] yükün tartkay, yöpsünmäh keräk. Dağı da yazarbiz apeçalar, u mäläzlär, da k'ahanalar üçün, ki törä alnına kelmägäylär, ki ant içmäh işi bolmagay, a egär törä işi bolsa, tiyişlidir alarnıñ çardaşları ya yuvuçları kelgäylär törä alnına. A egär ki ant tüssä k'ahana üstünä, keräk ki yuvuçu ant içkäy, anıñ üçün ki tiymästir k'ahanaga aşçarhagan töräsi alnına barmaga, ne ant içmä. A egär k'ahanalarnıñ yaxşı kişiləri tanıxlıçı bolgay, alarnıñ tanıxlıçın tutmaç keräk töräçilär, ki alarnıñ yuvuçları ant içmägäy.

Dayi da Mik'ajel vartabed yazar antniñ ludzu üstünä, ki burungi ari atalar antniñ ludzun asri ayır çoyupturlar, neçä törä bitikin tüzmiyirlär edi. Xaçan ki Teñriniñ erki boldu, ki bu Törä bitikin tüzdüç, yeñillättiç antniñ ludzun. Egär ki törädän kimesägä ant buyurgaylar, da ol ant ulu iş üçün da köp nemä üçün bolgay, da könüsün bolgay, da çosdovanuñiun antin içkäy, 3 yıl ludz çoygay açaş ol adamniñ üstünä, zera oldur yarıuçi. A egär ki özgä yarıuçi törä bilä ant bersä kimesägä, ol adam, ki ant içti, bargay bil(21r)üçi vartabedgä, ki ol bergäy añar ludz. A egär kimesä yalanlıç bilä çosdovanuñiun antin içsä, buyurur, ki 7 yıl ludz tartkay, da baçkaylar töräçilär da bitikçilär ol tirlükni, ki ne üçün ant içti yalan. A egär az nemä esä da köp nemä dügül esä, buyurgaylar yarlılarga üläşmägä. A kimesä ki din tanmaç antin içsä, egär könü, egär yalan, ludz tartmaçı ölüm kününä dirä bolgay, zera bu işkä tiymästir tözmä. Evet ki vartabedläрниñ erkinädir da buyruçuna, çaysi ki Teñridän alarga beriliptir, da ne türlü alarga körünsä, ol türlü etkäylär.

9. Dayi da yazar vartabed, ki biz k'risdänlarga tiymästir dinsizläрниñ töräsi alınna barmaga, anij üçün ki Ata da Oçul Ari Džanga inanmaslardır

Alanidir barçasına, ki kerı bolmaçı k'risdänlikniñ dinsizlärdän, buyruçı bilä Boços arak'elniñ, ne birliki bar yarıçniñ çaranıyuluç bilä, ya ne ülüşü bar k'risdänläрниñ dinsizlä bilä. Dayin özgä işlä, çaysin ki buyurur arak'al, çaysından ki övränip bilirbiz, köp türlü iş bilä dinsizlä (21v) yıraçtırlar k'risdänlardan: vaçt bilä nalätlämä oçul aytir, da vaçt bilä çaranıyuluç oçulu, ki K'risdostan işitip, zera K'risdos buyurur: «kim ki inanmas Teñri Oçluna, körüp körmisär köktägi meñi tirlükni, yoçesä Teñriniñ öçäşmäçi çalsar anij üstünä». Xaytip aytir dayi da: «kim ki suvdan da Ari Džandan toymasa, ol bolmas uçmaçka kirmägä». Dayi da Johançes Awedaranıç aytir: «kim ki Jisus K'risdosnuç kelğaninä teni bilä inanmasa, ol bulargandır da nerindir [=nerindir]». Da markareçlä alarni, kimlä ki könü dindän yıraçlanıptırlar, alarni alay tutarlar, neçik dinsizläрни da bolvanga inanganläрни. Dayi da arak'ellär [aytir], övrätip bizni, ki tiymästir biz k'risdänlarga dinsizläрниñ töräsi alınna barmaga, zera dinsizlä kendiläринiñ töräsi bilä etärlär yarıunu. Egär ki äväldän töräni Movseştän aldılar esä, da emdi köp türlü yaman işlä bilä çilinirlar kendiläринiñ erkläri bilä, yalan tanıçlar bilä, egri yarıuçilar bilä, aldovuçi reçniklä bilä, çorçusuz antlar bilä. Salirmen alarniñ [artıçsi] yamanlıçın aytmaga. Xaçan ki alar dinsiz törälär bilä da yaman çilinganları bilä bu çar-

dar yıraçtırlar bizdän, ne türlü alarniñ töräsinä könülük tapulgay, ne türlü (22r) k'risdän töräsinä, çaçan ki Teñri Oçulun Teñri tapunmaslar? Yoçesä biz, ermeni dayfasi, K'risdoska inanırbiz da ayırılıpbiz k'risdänlikimiz bilä džuhtulardan, da barça dinsizlärdän, da hercüadçoy heridigoslardan. Tiyäsidir bizgä könü törämiz bilä barmaga, ki biz Ata Oçul Ari Džan 1 Teñri tapunurbiz, 1 tarbiyatta, da 1 Teñriliktä, da [1 çanlıçta], da 1 çuvatta, da bir haybatlıçta. Da Teñriniñ Oçulun inanırbiz könü Teñri, ki boldu könü adam ayırılmas Atadan da Ari Džannıñ birlikindän meñi meñilik. Da ne türlü yaçşı k'risdänlar džäht etärbiz yaçşılıçni çilinmaga, a egär ki aldansaç nemä bilä bu dünyänıñ yazıçı bilä, öktämlik etmiyin, çosdovanel bolurbiz, ludzumuznu tartip, inanırbiz boşatlıçka, da egär ki yanılsaç biri birimizgä da kek bolsa yüräkimizdä, süvük bilä boşatırbiz biri birimizgä. (29r) Dayi da ne türlü ayırılıpbiz alardan çosdovanuñiunumuz bilä, dinimiz bilä, ol türlü tiyäsidir törämiz bilä kerı bolmaga alardan, zera bizim törämiz tiyäsidir, ki könülük bilä, toyruluç bilä, orunçsuz bolgay, dügül yalan tanıçlıç bilä, ya aldavuçi reçnik bilä, ya keçmişläрниñ džanın zrgel etmäç bilä, ya çaranksizläрниñ džanın ülüşsüz çıçarmaç bilä (22v) alarniñ džanıniñ ülüşündän. Da dinsizläрниñ töräsindän bu barça yaçşılıç yıraçtır. Xaçan ki bu türlü yıraçtır dinsizläрниñ töräsi k'risdänliktän, tiymästir barmaga k'risdänlarga alarniñ töräsinä, a kim ki, essizlik etip, barsa, köp yamanlıçka säbäp bolur bizim üçün da bizim törämiz üçün. A kimlä ki bu işni etärlär, ki çoyup bizim törämizni, özgägä bargay, tügällänir alarniñ üstünä aytkanı Teñriniñ markareçdän ötläş: «vay sizgä, ki benim atım sizniñ üçün sökülür dinsizlä arasına!» Xaysi ki tiyäsidir [=tiyäsizdir] k'risdänlarga yalan iş üçün barmaga özgä millätniñ töräsinä yeñmägä könülüknü. Yoçesä k'risdänlar k'risdänlar töräsi alınna barmaç keräk, egär ki bilsä, ki k'risdän töräsinä egirlik tä bolsa, Teñridän algay tölovün.

10. Dayi da yazar vartabed, ki çaysi bitiklärdän ya çaysi millätlärdän yiyip yazıpbiz bu törälärni

Xaysi bilä ki belgilidir bizim könülükümüz, tiyäsidir körgüzmägä, ki çaysi bitiklärdän ya çaysi millättän yiyipbiz bu törälärni, [ki könülük] belgili bolgay da kimesä 2 köñüllü bolmagay, saçışlap, ki biz bizim esimizdän çıçarıpbiz bu törälärni.

Äväldän, könülük köründü bizgä Eski Törädän almaga, çaysin ki tutar edilär (23r) nahabedlä, Apraham da dayin özgälär, bulardan soñra dinsizlä dä bu töräni tutarlar edi da törä etärlär edi itlik etkänlärgä, oçrularga da adamni öldürgänlärgä.

2-inçi, alıpbız barça k'ristánlardan, neçik bizim çardaşlarımızdan. Xaysin ki işittix da kördüx yaxşı törälärni, yıdıx da yazdıx. Dayı da aldıx Asduadzaşunçtan, 2-inçi törädän, dayı özgä bitiklär-dän, çaysi ki könüsün Tejriniñ töräläridir, çaysi ki Tejri kensi buyurur, ki budur törä, din da tanıxlıx, çaysin ki Men sizgä buyurdum.

3-ünçi, ganonk' bitiklärindän, zera anda da taptım küclü u alani törälär köp yerdä.

4-ünçü, aldıx barça bitiklär-dän Eski da Yäñi Törädän, zera barça bitiklär nedir — ögüt u törädir džan u ten sartın yaryularniñ.

Xaytıp tiyäsindir bilmägä, ki tügüldir yalyız bu Törä bitiki, çaysin ki hali yazıyırbiz, tügüldür yalyız mendän bolgay tügällänmäx muñar, zera oçşaşı bar ganonk'ka, ne türlü ki ganonk' 1-dän yazılmadı, a ne bir türlü yerdä, a ne bir adamdan, yoçsa az-az yazıldı, äväl arak'ellärdän, soñra Nigiada, soñra Puzandijada, andan soñra Jepesosta, alay oç bu Törä bitiki. Äväl başlanmaçı munuñ (23v) bizdän boldu, da bizdän soñra keräk, ki az-az yazılgay da tügäl bolgay, zera ganonk'tan buyruçtır, yıldı 3 kez çoyovk' bilä bolgay, da tergöv etkäylär, egär ki dünyâda nemä yäñi badiyät çixip esä, anı barça baçıp, ari atalar artıxşılıxni kerı salgaylar da toyrı yolga keltirgäylär. Bu türlü tiyäsindir bolmaga yaryu bitiklärinä, neçä ki yäñi nemä törä yoluçsa, da, tergäp, uslular baçkaylar, toyrı esä, yazgaylar anı da bu bitiktä. Egär ki kimesä es çoyosa, tapar barça ari bitiklär-dä bu türlü, ki az-az ilgäri kelip tügälläniptir.

Ne türlü Araradz'k' bitiki Movseştän tügül ki 1-dän yazıldı, alay oç 12 markareçlar dügül ki bir zamanda yazıldı ya bir adamdan, barça alay oç markareçlar. Bu türlü surp Awedaranlar da dügül ki bir vaçtta yazıldı ya birindän, här biri yazdı kendi vaçtı bilä, ol türlü bitikläri Boços arak'elniñ. Dayı da köp bitiklär ari atalardan da vartabedlärdän yazıldı kendiläri vaçtına. Bu türlü orinag bilä bu bitikläрни дә biz başladıx yazmaga. Egär ki bizdän az-az ilgäri kelip yazıldı esä, emdi дә egär ki köplärdän yazılса özgä vaçtlarda, nemä eksiklik [tügüldür], yoçsa tek toyrı törä bolsun, ki barça yaxşılar biyängäylär da munuñ eksikin tügällägäylär.

(24r) Başlanmaçı aşxarhagan töräläriniñ çanlarniñ, u biylärniñ da barça yaryučılarniñ, dayı da töräläri çanlarniñ da kimlär ki anıñ çolu tibiñädirlär

Äväldän, yazdıx yixöv töräsin da anda tüzdüx töräçilärniñ kelişin, zera ävälgä törädir da ulu.

A ekinçi, añar körä tüzdüx törälärin çanlarniñ, ulu biylärniñ da barça dünyâ adämilärniñ.

Da belgilidir, ki çanimiz köktägi Eyämiz Tejrindir, alay [=a] bu dünyâniñ çanlari Tejriniñ atın kötürüptürlär, yoçsa tügüllär alay könü, neçik Tejri. Evet ki çanlar alar üñdäli, kimläriñ ki çolunuñ tibiñädür türlü türlü millätläer beriniptirlär uluslari bilä da özgä biyliklärdän çardž alirlar.

Egär ki yoluçsa, ki çanga oçul-çiz bolgay alıışlı bisagdan, kendiniñ çanlıç deržavaların üläşkay oylanlarına. Evet ki tiyäsindir, ki ulu oçlun olturyuzgay kendindän soñra çanlıçka, yoçesä baçkay çan, ki oylanlarniñ arasına çaysi läyixtir, anı olturyuzgay, ki bolgay çanlıçni tutmaga. Da neçä ki çanniñ çardaşlari bardir, bolmastir oylanların olturyuzmaga çan(24v)liçka, tek çardaşin. Xaçan ki çardaşlari tügänsä, andan soñra tutkaylar çanlıçni oylanlari. Egär çizi bolsa çanniñ, ulu kn'azatalarga bergäy kendiniñ ülüşü bilä. Neçik er oçlanga tügäl ülüş, anıñ yarmın çizga. Egär ki ölsä çan, er oylanlarniñ er oylanlar bolgay da çizlariniñ da er oylanlar bolgay, tiyäsindir, ki er oçlanniñ er oylanlari tutkay çanlıçni, tiyäsi dügüldür, ki çizoylanlarniñ er oylanlari tutkay, anıñ üçün ki çiziniñ oylanlari yat sayışlanir, zera Apk'ar ermeni çani ol türlü tüzdü Parsistan çanlıç olturyuçına. Alay oç Noj nahabed oylanlarına da çizlarına berdi ülüş yarımkünnüñ ulusun, çaysında ki vaçt bilä çanlıç ettilär çatın kişilär. Ne türlü ki keltirdi Movşeş tşçojn harawojnu Soçomon çan çatına, ne türlü Eyämiz K'risdos buyurur surp Awedaran da tanıxlıç berir.

Xaytıp törä buyurur, hörmät çaldirçay antranig oçlunu çan tañlama uluslari bilä. Alay oç tiyäsindir çixmagan çizina uluslar bermägä, neçik er oçluna.

Egär ki er oçlu bolmasa da çiz bolgay, bergäy tadžin çizina, da ol ergä bargay da bergäy tadžin eyäsinä, da çanlıç etkäy, çaysi ki bardir tanıxlıç toçtalğan törädä, buyurur, ki kimesä ölsä, çarankliçni bergäy çizina. Dayı da Törä bitiki bilä bu işni toçtatirmen.

Egär (25r) ki çan dijat'ik' etsä, neçä ki tiridir, erki bar teškirmägä dijat'ik'ni, ne türlü ki tiyäsindir. Zera dijat'ik' ölümdän soñra toçtalğandır, ne türlü ki Boços arak'el buyurur. Ne türlü ki Gostantianos çan dijat'ik' bilä çanlıçka olturyuzdu dijat'ik' bilä oylanların.

Da povetläрни taçlari bilä, rekaları bilä da mezaları bilä toçtatkay, ne türlü burungi çanlar.

Egär ki bolmasa çaranki heç tä ata pokolen'asina, erki bar tadžini yatka bermägä, evet ki törä bilä tügüldür yatka ki bergäy tadžin. Yoçesä boluptur äväldän eskidä, ne türlü [ki berdi] Hndustan çani-

nij oylu, da Aleksandr Magedonck'ij. Da özgä xanlıx yergälärin Teñrigä simarlagaylar. Bu könülükü töräniñ, ki aytıldı, barçasına bolgay kn'azatalarga da barça biy-biyätkä. Xaytip, ki xanni xanlıxka kläsälär olturyuzmaga, hajrabedniñ erkindän başxa, da alıışından, da buyruxundan başxa bolmagay.

Egär kermän olturyuzsa ya xala yasasa, ya saxların da xoıgay oıxaşı bilä. Dayı da erki bar xanniñ flı sbg xaxtırmaga törä bilä. A kn'azatalar-niñ yoxtur erki xaxtırmaga xanniñ erkindän başxa ya buyruxundan başxa.

Alay oı törä xanga buyurur ulu rikalar üstünä (25v) köprülär yapmaga, karvasaraylar yapmaga da dżan övläri.

Dayı da ulu biylärniñ yoxtur buyruxu da erki xanlıx tonlar kiymägä xanniñ boyruxundan başxa.

Dayı da xanniñ stoluna kimesä olturmagay aška, tek hajrabed, ne çaxta hörmät bilä ündäsä.

Xan, neçä ki palatinadır, kendi erkinadır, xayarı ki barsa hajrabedgä, simarlamaı keräk hajrabed; neçä ki olturyuçunadır, kendi erkinadır, xayda ki barsa, bolmas xanga simarlamaga, tek xayısı ulu axpaška.

Dayı da törä buyurmas k'risdän xanlarına, ki, dinsiz xanlar kibik, hörmätsiz tirilgäylär. Yoıesä alıışlı bsag bilä xaniçäsi bolgay, zera törädır hajrabed bilä xoranda turmaga. Anıñ üçün keräk, ki ol obiçay bilä tirilgäylär, neçik ari xanlar, neçik eskidä Ovsia xan, Ezegia, Tawit' da yäñidä Apkar da Gostantianos, Teçotos da Drtadios dayın da alarga oıxaşlar.

Tiyäsıdir k'risdän xanlarına, ki barça işi da yergäsi törä bilä bolgay da kimesägä basınç etmägäy. Egär yoluısa k'ristän xanga, ki çerüv etkäy dinsizlär üstünä, neçik tiyäsıdir, xaçan ki iti kötürsälär biri biri üstünä, xoımagay xırmaga angınça, ki [bilgäy], ne mahana bilä keliptirlär dinsizlär üstünä. Andan soıra, kermänniñ çövräsın alıp, yebergäy kermängä elçi: «Beriniñiz yaxşılıx bilä»,— aılatkay 1 dä, 2 dä, 3. Egär ki klämäsä berinmägä da Teñri boluşsa, ki küç bilä [alsa], kimlär ki utru edilär, alarnı xırgaylar da özgälärni yasaı tıbinä saılagay. (26r) A egär ki berinsälär, xara elni yasaı tıbinä saılagaylar da baş kişilärni boş etkäy yasaıtan, kermänniñ povetinä nemä ziyän etmägäy.

Dayı da kimesä ki kermänni ya xalanı çıxara bergäy xanlıxniñ, da bilgäylär dovodne, ol adamni tas etip, oılon u xızın xanlıxka algaylar, xatiniñ da igilikin dä. A kim ki xanlıx xaznanı oıurlasa, da askaylar kendin, egär ki xolga tüssä, da xulun, da oılanların, da iglikin xanlıxka algaylar.

Egär ki dinsiz öldürgäy k'risdänni erki bilä, anıñ ornuna kendini tas etkäylär. A egär ki erksiz

öldürdü esä, xolon keskäylär, da xan bahasın tölätkäylär. Yoıesä adamniñ xaniniñ bayası yoıtur, zera Teñri yaratıptır sifatinä oıxaş da ölüdän turıuzmaga Teñriniñ xolundan yalıız kelir. Kimesä Jovsep'niñ da K'risdosnuı bahasın könüsün sayış-lamasın, Jovsep'niñ 20-dir, da K'risdosnuı 30, zera Jovsep'ni oıurlap sattılar da K'risdosnu Juta sattı. Egär ki yoluısa adam öldürmähliı, maıa bulay kö-rüniyir, ki törädır, ki adamniñ xanı bahası 365 altın bolgay, neçä ki adäminiñ buyumudur da neçä ki yıldı kündır. Egär alıışlı sargawak bolsa, 2 ançadır dżurumu. A egär k'risdän (26v) dinsizni öldürsä, bu dżurumnuı 3 ülüşnüñ 1-i bolgay dżurumu. Anıñ üçün ki k'risdänliki yoıtur, bu türlü iş yoluısa, budur munuı yarııusu.

A egär kücü yetmäsä tölämä xan bahasın, satkaylar kendini, da tölöv etkäylär, [da övün talagaylar] xanlıxka.

A egär k'risdän dinsizni öldürsä erki bilä, xan bahasın tölägäy, neçik yazgandır; a egär ki erksiz öldürsä, yarmın tölägäy, yoıesä xan bahası xanlıx bolgay, a 3 ülüşnüñ birini öldürgän kişiniñ xardaş-larına bergäy. A egär ki k'risdän k'risdänni öldürsä erki bilä, xan bahasın tölöv etkäy xardaşlarına, da xanlıxka da dżurum bergäy küçünä körä. A egär ki ölümlü dä edi esä, dżurumun berip da ludzun tartkay. Bu türlü töräni xan etkäy, a özgä törälärni yarıuçıga simarlagay. Ulu biylär ölümlülärni tas etmägäylär xanniñ buyruxundan başxa, evet ki oı-rularniñ yarıusun etkäy ulu biy, da kiçi biylär ulu biylärdän başxa oırunuı yarıusun etmägäylär.

Dayı da aytırbız oıxaşın oldżanıñ üläşmähin da talanniñ. Egär ki yoluısa xanga, ki ulu dżerüv bilä bargay duşmaniniñ ulusu üstünä da, buzup da talap, xaytkay, da ol talanda altun tapunsalar, xanlıx bolgay. Yoıesä xan ant içtirip almagay, çaxırtkay da bildirgäy çerüvinä, egär soıra kimesä-dä tapulsa altun, 1-inä 7 dżurum algay xan. Ol altunlardan yıxövlärgä 10-unçı bergäy. Oldżanıñ da tal(27r)anniñ yarıımı xanlıx bolgay, andan da 10-unçı bergäy yıxövlärgä, da yarıımı çerüvnüñ bolgay. Barça ulu biylär bu türlü ülüş etkäylär, da [alar da 10-unçı] çıxargaylar yıxövlärinä. A egär ulu biylär barsalar çerüvgä kendiläriniñ yarıyı bilä, da xan birgälärinä bolmasa, da utup xaytsalar, alay oı altın xanlıx bolgay, da oldżadan u talan 10-unçı bergäylär xanga, a yıxövlärgä 50-dän bir berilgäy, xayısı ki törä bilädır. Da dżerüv yarıaların bergäylär xalalarga, xayısın ki ulu biylär tutar.

Dayı da tiymästır xanga da ulu biylärgä oıru saılamaga, tek çäşut.

Dayı da kim ki biyi bilä çerüvgä barsa da ölsä,

biyiniñ yazıxı yoxtur, a egär ki oçurluxka yebersä da öldürsälär, biyi borçludur anıñ xanına. Xulu kendi erki bilä barsa da ölsä, biyiniñ suçu yoxtur. Dayı da biyi xulun yebersä sorožga da xolga tüssä, tiyişlidir biy satun algay. Kendi erki bilä barsa [da ölsä, biyiniñ suçu yoxtur. Dayı da biyi xulun yebersä storožga da xolga tüssä, tiyişlidir biyi satun algay. Kendi erki bilä barsa], kendi kendin satun algay, xolga tüssä. Žolner urušta kimesäni xolga salsa [=alsä], ton-opraxı da sayıt-sabası anıñ bolgay, a gübäsi biyiniñ bolgay, u talanniñ kümüşü biylärniñ bolgay, bayır u temir da muñar oçşaş nemä çerüvnüñ bolgay. Da ne türlü bahalı tonlar bolsa, xanlıx bolgay. Da bahalı çekmänlär da igi atlar biylärniñ bolgay, u aşağ çekmänlär da ketänlär çerüvlärniñ bolgay.

Dayı da kelişlärniñ uluslariniñ da barça milätniñ, kendiläriniñ poddanıylariniñ (27v) xanlar da biylär könülük bilä algaylar, alay, ne türlü ki burungilär alırlar edi, zera barça iş üçün, ki artıx-sidir, dzuap bermäx keräk Teñrigä, zera Teñridän beriliptir ululux alarga, ki uluslarin abragaylar, da saylagaylar, da (m>)buzmagaylar. Dayı da bu türlü bolsun: tarlovlariniñ ülüşü 5 ülüşniñ birin algaylar, ne türlü ki Jovsep' törä xoıdu Misirda, xačan ki dostat etti p'arawonnuñ ulusun. Ol çaxta 5 ülüşnüñ 1 xoıdu almaga, emdi dä bu türlü bolgay. Da sbg bilä satun algan mülklär, egär tarlovlar, egär borlalıxlar, egär baıçalar, egär tiyirmänlär, egär övlär, bu türlü 5-tän 1 yasağlı bolmagay. Ulustagi k'risdänlar, da peşäkârlar, da bezirgânlar bergäylär yasağ. Yoısa k'risdänlarga baştan yasağ bermägä buyurmastır törä, tek dinsi-zlärdän, xaysin ki xiliç bilä tapıptırlar. A tarlovlar, xaysi ki rikalar bilä suvarırlar, bolgay kelişi 5-tän 1 ülüş; ol, ki suvarılmaslar, 10-da 1, zera toprağ yalyzdır xanniñ u biyniñ, düğül suv. Dayı da haf-tanıñ künläri 7-dir, 1 kün işlängäy xanga da biygä, artıxsi işlätmäx poddanıylarin ulu egirliktir.

Öğüzdän başxa yasağ bolmagay, zera eyäsi iş-läp 5-tän 1 beriyr.

Inäktän 1 lidr saryax berilgäy.

[Yaş ot üçün dä yasağ berilmägäy.]

Da alay oç xoıylardan 10-unçı.

Attan, xatırdan, ešäktän (28r) yasağ bolmagay, zera alar bilä här kez xuluxtadırlar biylärinä.

Dayı da yilniñ kirgäninä küçünä körä işlägäy salaçı, a ulukündä işlämägäy. Yoı bolsun ol iş, egirlik övränçiki.

Törädän başxa džurumlasın biy salaçisin. Egär nemä egirliki bolsa, küçünä körä džurumlagay. Egär kimesägä egirlik etsä, törä bilä uç etkäylär.

Xaçan ki [xan] xaysi biygä yer bergäy deržava ya pustalıx ta, da ol biy ol yerdä xanniñ boyruçı bilä xala yapkay, ol anıñ deržavasidir meñi. Ol biyniñ egär nemä ulu yañılmaıxı bolmasa xanga, bolmas anı çıxarmaga ol imen'asından. Ol biyniñ ölü-mündän soıra oylanlarniñ bolgay xanniñ boyruçı bilä. Bu türlü bolgay, ulu biylärdän kiçi biylärgä nemä yer bersälär, alay oç kiçi biylärdän salaçilarga berilsä nemä pustalıx, yer, ki yasagaylar ya, ormanlarni kesip, tarlovlar etkäylär, ol alarniñ imen'aları bolgay, da kendilärindän soıra oylanlarniñ bolgay. Salaçiniñ egirliki bolmasa. bolmagay, ki büxtan bilä algay biyi.

Yäni avadanlıx yapkan yerlär barça keliştän boş bolgay, barça yergäsi bilä tügälläginçä.

Alay oç xan egär kermän yapsa ya xala, egär eksilsä xanlıxtan sbg, pospolitıy el bilä tügällängäy.

Ki kermän eli artıx hörmättä bolgay, (28v) ne ki salaçı, salaçilar artıx hörmättä bolgaylar, ne ki salaçiniñ mayaziçilari.

Keräkli ya yaxşı peşäkârlıx toprağ bilä işlänmäxtir, dayı da temirçiliğ, teşärlıx da tesläliq. Peşäkârlar arasına artıx hörmättä bolgay temirçi da teslä. Dayı da keräkli da boluşuçı adämilik tarbiyatında peşäkârlıqtır hakimlik, ki adäminiñ barça tınçsızlığın tanır da oñaltır, ulu hörmättä bolgaylar bular da. Dayı da artıxsi u hörmätli, keräkli džanga da tengä sözlü peşäkârlıx, xutxaruçı bizni yamanlıxtan da yaxşı yolga keltirüçi vartabedlixtir, ilgäri hörmättä bolgaylar xanniñ tärbasında da barça biy-biyät arasına, anıñ üçün ki barçasiniñ keräkli atasidir da džanlarniñ hakimidir. Meñi meñilik, amen.

[Колофон]

Tvagan 1104-sinä [=1655], martniñ 18-inä nemictä [=nemiçtä] fasın yañıldılar da bayramlarin 3 dindän ilgali [=ilgäri] ettilär, ermenidän, da oruştan [=orustan], da džuhuttan, da 4 hafta ilgäri ettilär. Bilgäysiz, biylikniñiz, ki ol tayfa biraz şaşıyrlar. Amen.

Agop, baron Butax oılu. Amen.

Христианские тексты

(29r) [Başı k'risdänlikniñ]

Bašin k'risdänlikniñ tiyişlidir bilmägä, nedir inamı k'risdänlikniñ, ya ne orınag bilä meıonlarbiz. Ne türlü ol türlü ki günäşniñ yarıxı övlärni yarıxlatır, ol türlü Teñriniñ inamı adam oılunuñ yüräkinä berkinip alarniñ džanini yarıxlatır. Da ne türlü yarıx çet'tän yanar da yiltırar, ol türlü inamı Teñriniñ yaxşı k'risdänlarniñ körkäytir da yiltıratır.

Ne օրնագ ki möhürni basarlar balayuz üstünä da oğşaşin alir möhürnün, ol türlü kim ki Teğrigä inanir, alay adam oylunuğ dżanına yaraşir Teğriniğ inamı.

Ne türlü möhür çaznaniğ saçlamaçidir, ol türlü inamı da yaçşi çilingani yaçşi k'risdânları 1 dindä saçlamaçidir.

Inam aççiçidir köktägi uçmaçiniğ da aņçıçidir biyiklikniğ, ki ne türlü minmäch keräk da açip uçmaçni kirmäch keräk.

Inam Ata Oğul Ari Dżanniğ teräkidir tamurlangan k'risdânlarıniğ yüräkinä da barça yaçşi çilingani yemişidir ol teräkniiğ.

Ne türlü ki teräk yemiştän başça körksüzdür, ol türlü inam yaçşi çilinmaçtan başça körksüzdür.

Ne օրնագ ki adam oylu başından ayaxına dirä saydır [saytır], ol türlü dżanniğ yaçşi çilingani da bar boy(29v)umu bilä körklüdür.

Ol ne օրնագ ki haybatlı yixövlär himindän da barçani yasarlar ol himniğ üstünä, ol türlü k'risdânlar yaçşi çilingani bilä tüzärlär tiri dadžar. Tiri dadžar k'ahanadır, ne türlü ki Boğos arak'al aytir: «Teğriniğ ayzi aytir, ki sizsiz tiri dadžar Teğriniğ».

Dayi da inam himdir da barça çilingani k'risdânlarıniğ tüzmalikidir bu dadžarniiğ.

Ošta sizgä aņlattim inam üçün, budur.

Baş 2-inçi, k'risdânlık üçün, ki k'risdânlarıniğ inamı berkinir mgrdut'iun bilä

Xaysi ki borçlubiz yazmaga, ki ne türlü tiyişlidir mgrdut'iun etmägä da k'risdânlarıniğ oylanlarıni k'risdân etmägä.

Mgrdut'iun 2-inçi k'risdânlıkniğ toğanidir: 1, ki toyar anasından, 2-inçi toyar surp awazandan.

Ne türlü ki K'risdos kendi buyurur kendiniğ ari ayzi bilä: «Kim ki ekinçi toymasa suvdan da Ari Dżandan, ol uçmaçka arzani düğül».

Bu toymaçniğ atası Teğridir da anası Teğriniğ surp yixövüdür, ki toyrur oylanlarıni suv bilä da Ari Dżan bilä. Ne türlü ki suv tenniğ kirin aritir da yuvar, ol türlü dżanin adamniğ Ari Dżan aritir da aritip Teğrigä teğ etär. Bizim mgrdel bolmaçimiz oğşar Teğriniğ ölümünä, ne (30r) türlü ki Boğos arak'el yazar: «K'risdosnuğ ölümünä oğşaş mgrdel bolup da kömülürbiz».

Da meřonni k'ahana çaç tamizdirir, ki çaçka oğşaş tamizdiribiz, ol K'risdosnuğ çaççidir, da kim ki mgrdel bolsa, K'risdoska oğşaş bolur.

Da ol, ki başına 3 kez suv toldurubiz oylaniiğ, ol K'risdosnuğ tayumuna oğşar, ki 3 kün kerezmanda yattı.

Da oylanii suvdan çixarmaçı, ne türlü ki K'risdos ölüdän turdu.

Da oylanii çoranga mindirmäçı, ne türlü ki K'risdos kökkä ayindi.

Da tum bermäçı K'risdos bilä birliklängäniä oğşar.

Ošta sizgä aņlattim mgrdut'iunnuğ bilmäçin.
[Ne türlü tiyişlidir mgrdut'iun etmägä]

Tiyişlidir k'ahanaga mgrdut'iunnu aç çarına etmägä, neçik tumnu.

Xaysi babas tumçi düğül, tiymäs aņar mgrdut'iun etmägä.

Da k'risdân atanı keräk yaçşi kişi taņlagaylar, ki bolmagay küfürlü ya borņig. A özgä millätni ya çatun kişi tiymästir k'risdân ata etmägä.

Mgrdut'iunnu çorçu bilä, titrämäç bilä etiniz. Bolmagay, ki külmäch bilä etkäysiz.

Eğär ki 2 k'ahana bolsa, 1-i mgrdel etkäy da biri tum etkäy. Eğär 2 k'ahana bolmasa, 1 bolsa, burun mgrdel etkäy da andan soņra tum etkäy da tum bergäy (30v) oylanga.

Da bolmagay, ki k'ahana k'risdânlıkkä küç bilä açça klägäy, yoçesä oylaniiğ dznöyları eksik etmägäylär çetni 40 küngä dirin, ki gantey yangay oylan üçün. Da oylanii Teğriniğ çorçusuna saçlagaylar da alay östürgäylär.

3-ünçi, ki ne türlü tiyär oylanlarıni saçlamaga

Tiyişlidir k'risdânlarga, ki aruvluç bilä da ari-lik bilä östürgäylär kendiniğ oylanlarıni k'risdânlıktän boyga dirä.

Xaçan tilgä çixsa, övrät oylanga çaç çixarmaga.

Xaçan ki ayaxka çixsa, çökmägä övrätkäy da yixövgä yürümägä.

Xaçan tili sözläsä, övrätsin «Hawadamk'», «Hajr mer», «Oğçojn, Mariam», çaysi ki k'risdân atası aytti mgrdel etkändä: «Inanirmen Ataga, inanirmen Oğulga, inanirmen Ari Dżanga»,— da dayi da, çaysi ki bardir «Inamniiğ».

7 yaşından soņra «Hawadov çosdovanim» üvrätkäy da ataları oylanlarıni, çorçu tibinä tutkaylar, ki işitip, körüp yazıçni övränmägäylär, ki atana borçlu bolmagay oylanlar üçün Teğriniğ alnına.

Oylanlıçtan dayin igi yaçşiliçni övrätkäylär kendiniğ oylanlarıni.

Oylanlarıniğ esi alaydir, neçik küzgü: bermä ani, ki murdarlangay žangniğ içinä.

Oylaniiğ esi alaydir, neçik imşaç balayuz: yaçşi es çoy (31r) üstünä, ki eski duşman esiniğ üstünä bolmagay biy.

Oylaniiğ esi alaydir, neçik çovraç: bermägäy-sen, ki murdar suv kelgäy da çatişilgay birgäsinä, ya çobuz yerlärinä, ya yaman işitkäy, ya oylaniiğ esi bulyangay, bu türlü ata-ana östürgäylär.

4-ünçi. Bşag üçün

Tiyişlidir, kiyövlük bolgay 16 yaşına da kelinlik 14 yaşına bolgay, ki asri çot' klägäylär, 12 yaşına bolgay. 10 yaşından aşaya bşag bermägä çarış tibunadır, anıñ üçün ki andan köp yazıç bolur, da kim ki bşag etär, artıxsi anar yazıçtır.

Tiyişlidir k'ahanaga, ki baçkay çudalıxni, ki 2 yartın 4 kindik yıraç bolgay, da andan soñra yürügäy çudalıx içinä.

Da k'ahana bşagni aç çaringa etkäy, da tum bolgay, da çosdovanel etip kiyövnü da kelinni, da tiyışlidir, tum algaylar, da yegänläрни da içkänläрни çoymagaylar yixövgä kelmäy.

Da k'ahana ögüt bergäy kiyövgä da kelingä, ki 3 kün aruv saçlagaylar bşagni, ki kelgäy k'ahana, da soñyu alyışni sarnagay, da ven'ecni kötürgäy.

Da kahana ögütün bergäy, ki oruçläрни, da yixkännü, da barça dërunagan künläрни aruv saçlagaylar, anıñ üçün ki bu künlärdä bşag berilmäs. Yänäçi (31v) ögütlägäy k'ahana, ki çaysi çatın kişiniñ tünçsizlixi bar, tiymäs, ki er çatinga kelgäy, anıñ üçün ki tünçsiz toyar oylan. Er u çatın, çaysi ki bşag bilä alyışlanıptır, tiymästir anı ayırmaga, egär ki saçlasalar antläрин, egär ki saçlamasalar, 2-sinä dä yazıçtır.

Ošta sizgä aqlattım bşag üçün.

5-inçi, itlik üçün da borıñliç üçün

K'risdänlarga tiymästir itlik etkäylär da borıñliç, ki it da borıñ ündälmägäy, egär oylanlıçtan bşagina dirä, bşagından çartlıxına dirä.

Egär er, egär çatın kendiläринiñ bşagin aruv saçlamadılar esä, it da borıñ ündäliр, da ol alyıştan zirgel bolurlar, çaysi ki aldılar dadžarniñ içinä da K'risdosnuñ ari tenindän da ari çanından, da anıñ üçün ki itliç bilä çilindilar da ari da aruv töşäkläрин murdarladılar yat yazıç bilä.

Bu yazıçlar üçün Teñri türlü-türlü yaman berir dünyäniñ üstünä: çiliç, açliç, oldžalıç, afat, nahli ölüm, — tek bir yazıçka tüssänlär er ya çatın.

Egär ki çaytmasalar bu yazıçlardan da çosdovanel bolmasa, zirgel bolur bu dünyäda K'risdosnuñ ari tenindän da ari çanından da ol dünyäda köktägi uçmaçtan, neçik yazar Boços arak'al, itlik etkän bolmastır meñärmägä köktägi uçmaçni.

Ošta sizgä aqlattım borıñliç üçün.

(32r) 6-inçi, oçurluç üçün

K'risdänlarga tiymästir oçurluç etmägä, anıñ üçün ki oçurluç Teñrigä utrudir. Anıñ üçün, ki Teñri ayttı Adäm atamizga, ki: «Seniñ emgäkiñ bilä yegäysen seniñ ötmäkiñni».

Kim ki özgäniñ emgäkin oçurlasa, utrudir Teñriniñ buyruçuna, anıñ üçün ki Tawit' markare

aytır: «Seniñ çoluñnuñ küçün ye, saña sandir, da yaçşi bolur saña».

Oçru tapsa edi barça adämilärniñ tirlikin oçurlagay edi, da Teñri anı çap'anel etär.

Oçurluç 3 türlüdir: ki çaraççılıç etär taylarda, yol üstünä; bardir, ki borlaliçta, tarlovlarga kirir; bardir yänä bezirgänlar arasına, ki artıxsi alır da eksik berir. Ne ki oçurluç bar, barça yamandır da Teñrigä utrudir.

Egär ki çaytıp yazıçlarından yıylamasa, tamuçnuñ içinä eski duşmanlar bilä çıynalmaç keräk.

Ošta sizgä aqlattım oçurluç üçün.

7-inçi, ant üçün

K'risdänlarga tiymästir ant içmägä, anıñ üçün ki K'risdos buyurur, ki: «Heç ant içmä». Egär ki könü dä bolsa, tiymästir ant içmägä. Evet ki yala kelsä, 3-4 türlü ant bardir.

Bardir, ki adämilär aytırlar: «Teñri tanıçtır muñar». Ol ulu anttır. Bu asri çorçulu anttır, (32v) ki yer-köknü Yaratuçi anar yalyan antta, ki ayt kay, Teñri tanıçtır.

2-inçi ant, ki tangay Teñrini, ki ayt kay: «Dinim üçün, töräm üçün»,— da yalyan sözlägäy. Könü dä tiymästir Teñrini aņmaga.

3-ünçi ant çosdovanuñıundur, ki ayt kay Teñriniñ çaçi üçün da surp Awedaran üçün, ki k'risdänlar arasına harg bolgay da ulu iş bolgay, ki biri birinä ant içärlär. Bu tiyışlidir, yoçsa muñar da buyruç yoç.

Ošta sizgä aqlattım ant üçün.

8-inçi, yalyan tanıçliç üçün

Tiymästir k'risdänlarga, ki teñrisiz, yalyan tanıçliç bergäy. Asri ulu dinsizliktir, anıñ üçün ki Teñri sözlädi da yazdı anar: «Yalyan tanıçliç bermägin»,— anıñ üçün ki: «Yalyan sözlämändir»,— da tas bolmaçıdır džannıñ. Neçik K'risdos ayttı: «Kim ki yalyan sözläsä, kendinä yalyan sözlär, da anıñ atası eski duşmandir».

Ošta sizgä aqlattım yalyan tanıçliç üçün.

9-unçi, yaman murdar küfürlük üçün

Yazarbiz seskänövlü da çorçulu, da çaysi ki adam oylanları yaman küfürlüdlärlär da küfür, çarış da duşman aņlanir da ündäliр, anıñki kişilär övräniptirlär aldamaga kişiläрни. Da açzi bilä beriniptir(33r)lär eski duşmanga duşmanlıç etmägä här birinä çarçamaga, çaysi ki ulu yazıçtır da yamandır barça dinsizliktän. Da Adäm atamizdan bu küngä dirä, çaysi ki ari çoyovk'lar boluptirlar, ulu çarçamaç bilä çarçarlar küfürlünü, ki barça unutulgan yazıçlar da yamanlıçlar, ne ki çiliniptir adam oçlu, aņlatirlar Teñrigä da friştäläринä, da titrärlär Teñriniñ yaratkanläрин, ki ne ki yarattı 6

kündä. Küfurlü adamlar sasitirlar barça dünyâni. Küfurlü adam yapar kensiniñ çarşisina uçmaçniñ eşikin, da sadayası da anıñ bolmastır Tejriniñ yaratkanların körmägä, da Tejriniñ arilärin yıraçlatır, ki barça dünyâ anıñ üçün bolmastır pareços bolmaga, ki k'risdân bolup da k'risdânga küfür bergäy. Budur, ki K'risdos buyurur kendi ayzi bilä, ki: «Kim ki Ari Džanni söksä, yoxtır anar boşatlıx ni bu dünyâda, ne ol dünyâda, ne K'risdosnuñ yaru kününä». Küfurlü adam teprätir Tejriniñ olturyučun. Bermiyir K'risdos buyruç ne vartabedgä, ne açaşka, ne k'ahanaga boşatmaga, da ni kimesä bolmas pareços bolmaga anıñki adam üçün: ne friştälär, ne arilär. Anıñki adam keräk çıynalgay eski duşman bilä sönövsüz otnuñ içinä, da neçä ki tiri-dir, barça arilär çaryar anı, anıñ üçün ki küfürçidir kendi da Tejriniñ olturyučun teprätüçidir hər kez.

Egär ki çaytmasa yaman küfurlüktän, yoxtur k'ahanaga buyruç, ki anıñ üvün (33v) alyışlagay, ne tum bergäy, ne kömdürgäy, ne anıñ oylanin k'risdân etmägä, ne bsag bermägä, neçik K'risdos buyurur k'ahanalarga: «Bermäñiz sizniñ arilikniñizni itlärgä da tökmäñiz indžiniñizni toñuzlarnıñ alnına». A çaysi k'ahana yüz körüp ya oruñ alıp etsä, kendi alir ol çaryışni.

Kim ki k'risdänni söksä, K'risdosnu kendin sökär, anıñ üçün ki k'risdânlar tenidir K'risdosnuñ, ki K'risdos kendi atın çoyuptır k'risdânlar üstünä. Kim ki K'risdosnuñ ayzin sökär, ol K'risdosnu kensin sökär, anıñ üçün ki ayzi bilä tum alir.

Da dinni söksä, din Tejridir, ol Tejriniñ alnına alay tapulur, ki Tejrini söktü.

Da kim ki ölünü söksä, ol Xaçni, da Awedaranni, da tumnu söktü, çaysi ki alıp da anıñ bilä kömülüptür.

Tiyışlidir barça yaxşı k'risdânlarga, ki tiyğaylar anıñki küfurlü adamni, ne türlü ki eski duşmannıñ ayızdan alğaylar ol adamni, keräk çaytkay oruñ bilä, alyış bilä.

Ošta sizgä aqlattım küfurlük üçün.

10-unçi, tiymästir k'risdânlarga öpkä saçlamaga

K'risdânlarga tiymästir, ki biri birin tabalagay, ya ayblagaylar, ya sökkäy. Anıñ üçün aytır Johanneş awedaraniç, ki: «Biz k'risdânlar barçamiz çardaşlarbiz, bir awazandan toyarbiz». Kim ki kendi k'risdânin tabalasa, ya ayblasa, ya söksä, alay tut, ki öldürdü anı. Anıñ üçün Tejri Movşeşniñ Töräsina ayttı da (34r) yazdı, ki: «Öldürmä kimesäni».

Başı öldürmäçniñ öç saçlamaçtır. Öç saçlap ançaç sayış etär öldürmägä Gajinniñ çardaşin alir.

Ne türlü ki Ata Tejri çaryadi Gajinni, ki toyma çardaşimni [=çardaşin] öldürdü, ol türlü kim ki kendiniñ çardaşin öldürsä. Anıñ üçün aytırmen sizgä, da yazarmen, da buyurumen sizgä, ki yarlıyañiz siz sizgä, da ayañiz siz sizni, da biri biriniñizni sökmäñiz, çıçara bermäñiz, zrgel etmäñiz, yaman sözlämäñiz, da az nemä üçün 1-i biriniñizgä tüşmäñiz. Bu barça yazıçni, ki yazdıç, öpkä saçlamaçtan tüşär.

Yazarmen sizgä da alyışlarmen sizni, çaytiñiz bu yazıçlardan, boş u yeñil sözlärdän, barça hamar bersärsiz Tejriniñ çorçulu yaryusunun alnına.

Xaysin ki yazdıç, bu yazıçlarnı çilindix esä çaysi birin, bolurbiz hamar bermägä Tejriniñ alnına bu işlarni, ki yazdıç biz, boşbiz, siz bilirsiz, kläsäñiz tutmaga, tiymästir ne 1 k'risdânga bu işlarni çilinma, emdi yazarbiz k'risdânlarga, çaysi tiyişlidir tutmaga.

Ošta sizgä aqlattım öpkä saçlamaç üçün.

11-inçi, ki ne türlü tiyişlidir k'risdânlarga, ki biri birin sövgäylär džan u ten hörmätinä

(34v) Borçludur k'risdânlar, ki biri birin süvgäy, ki burungi Töräsidir Movşeşniñ da dayi da barçadan artıç K'risdosnuñ Awedaranına, ki Törädä yazgandır: «Sövgäysen seniñ tejiñni bar boyuñ bilä da bar yüräkiñ bilä da seniñ sıñarıñni, neçik boyuñnu», — bu Eski Törädä.

A Yäñi Törädä yazar surp Jovaneş awedaraniç K'risdosnuñ ayzından: «Egär ki körsän çardaşıñni da kendi k'risdâniñni da sövmäsän, Tejriñni körmäsən. Da neçik bolusen sövmägä? Kim ki kendi k'risdânin sövmägäy ya kendi çardaşin, ol Tejrini dä sövmäs. Da kim ki kendi k'risdânin da kendi çardaşin sövsä, ol Tejrini dä sövär. Ol vaçta körünürsiz, ki benim çardaşimsiz, k'risdânlar biri birin sövgäylär». K'risdos ol türlü sövdü, ki bizim üçün boyun ölümgä berdi. Egär biz k'risdânlar 1-i birimizni sövmäsäç, ne džuvap bergäybiz Tejriniñ alnına, kim ki yaman sözlägäy, çıçara bergäy, zrgel etkäy 1-i birin?

Dayi da köp türlü ülüşü bu süvüktä, burungi dä ulu sövük. Tiyışlidir oylanlar atasin-anasin sövgäylär, anıñ üçün ki ata-ana emgäklidir Tejriniñ alnına, ki toçdurur, da östürür, da ilgäri keltirir, eskä-açılga övrätir, çaysi ki Tejriniñ ari bitikläri övrätir ki hörmätin ataniñ-ananiñ, çaysi ki uçar çuşlar, belgilidir, džanavarlar, ki, ne türlü analarin sövörlär. Ol türlü tiyişlidir çoyovurtka kendi k'ahanalarin sövgäy, anıñ üçün ki džan atalaridir: k'risdânlıki, bsagi, kömülmäçi, ölümü, tirlikli k'ahananiñ çolunadır, da k'ahana alyış etär hər vaçt çoyovurt üçün.

(35r) **12-inçi. Alyış üçün**

Tiyişlidir k'risdânlarga, ki kündä 3 kez alyış etkäylär. Ävâl tañ da mañ [tañ ta mañ] yuxusundan oyangaçox, da ekinçi aş vaxtına, üçüncü yuxlagan vaxtta.

Tügäl adam, da igit, da oylan. Tügäl adam 30 yaşınadır, da igit 18 yaşınadır, da oylan 7 yaşına, 8 üsnä keräk.

Här alyışta 12 kez tizin aşaya çoygay, ki 36 bolgay. Xatin kişi da çizoylan här alyışta 20 kez çökkäylär, ki bolgay 60 kez.

Haçan yuxudan tursa, adam oylu borçludur alyış etmägä da şükür bermä Teñrigä, ki çaramyuluxtan yarıxka çıxardı. Bolmagay ki adam oylu, dżanavar kibik, biliksiz meñärgäy Teñriniñ yaşılıxın.

Da keçägä keräk alyış etkäy da şükürlü bolgay Teñridän, ki ol künnü Teñri eminlik bilä keçirdi ertädän çaramyuluqxka dirä da çaramyudan saxladı eski duşmanniñ sinamaçından.

Bu 3 alyışni keräk adam oylu tügällägäy çayda bolsa — egär yolda, egär yixövdä — här kün tügällämäx keräk. Da şapatkün, yixkün barçası birgä yixövgä barmaç keräk alyışına, anıñ üçün ki şapatkün mardiroslar künüdir da yixkün jarut'ıun kündir. Anıñ üçün tiyişlidir yixkünnü hörmätlämägä da barça ten çilinmaçından boş bolmaç keräk, anıñ üçün ki K'risdosnuñ çorçulu yaryusu yixkün bolsar, da Adäm atamızdan beri ki ölüptirlär, yixkün tursarlar ölüdän, çaysı ki artarlar (35v) da yazıxlılar, alsarlar Teñridän tölov, da biryi çalinsar Teñriniñ, da 1 avazdan 2 işitilsär. Artarlar işitsärlär, ki: «Keliñiz, Atamdan da mendän alyışlanganlar». Yazıxlılar işitsärlär: «Keliñiz, Atamdan da mendän çarışlılar». Anıñ üçün ki aç edi — yedirmädiñiz, yalañaç edi — kiydirmädiñiz, zindanda edi — baçmadıñiz, çarib edi — ündämädiñiz. Anıñ üçün, «kim ki bu yaşılıxni çilinsa, alay tut, ki meni baçtıñiz». Anıñ üçün ki tiyişlidir k'risdânlarga yixöv eşikin baçmaga, Awedaranniñ avazın işitmägä, tum körmägä, haftaniñ yazıxların yılamaga.

Araq'ellär da hajrabelär çarış çoyuptirlar: kim ki yixkün yixövdän eksik bolsa, ülüşü bolmagay.

13-unçi. Hosdovanut'ıun üçün

Yänä yazarbız, ki çosdovanut'ıun Teñridän ulu başıştır da dżanimizniñ hakimlikidir.

Köplär biliksizlikindän zrgel bolırlar Teñriniñ şnork'undan da çosdovanut'ıundan, da köp yıl bolur, ki ne çosdovanut'ıunga, ne Teñriniñ yetizinä arzani bolurlar. Da bardir, ki uyalırlar, da bardir, ki klämäslär yaman yazıxlarından çaytarmaga. Bu 3 mahana bilä yıraçlanırlar çosdovanut'ıundan.

Bolmagay ki biliksiz bolgaysız çosdovanut'ıunga. Xosdovanut'ıundur hakimi dżanniñ tamuxtan da eski duşmanniñ ayzından da turmaçidir ölüdän. Saxlama yazıxıñni k'ahanadan. Uyaldıñ esä da saxlad(36r)ıñ esä, çayda bolsarsen K'risdosnuñ çorçulu yaryusuna, ki ulu yiyim bolsar, neçä kez 100 000-lär bolsar? Sen munda aytmasañ yazıxıñni k'ahanaga, anda alani bolsar. Oldir ulu ayb, da oldir ulu uyat, nalätlämä, da uyattan soñra çiyin da sönövsüz ot. Bolmagay ki ölgäysiz meñi ölüm bilä da çaytmagaysız yazıxlardan. Ansizim, nahli ölüm bar, anıñ üçün ki yazıxlı adam neçä ki tiridir, eski duşmanniñ ayzınadır, bar sitxi bilä çosdovanel boldu esä, çutulur eski duşmanniñ ayzından. Egär ol yazıxta öldü esä, avlaç eski duşmanniñ çarnına kirär, çaysı ki tamuxtir da sönövsüz ot. Neçä ki bu dünyäda tiribiz, mundadır çarä da umsa. Bolmagay ki ölümlü yazıx içinä ölgäysiz. Egär ölümlü yazıx içinä öldüx esä da klämädiç çaytma, yoçtur umsa, ki çutulgaybiz. Tiyişlidir k'risdânlarga, yiyi çosdovanel bolgaylar, yilni aşirmagaylar, tumuna arzani bolgaylar, kendi törälärinä tügäl bolgaylar. Yarlını, çaräsizni baçkaylar, sadaça bergäylär. Kendiniñ häläl kücündän sadaça etsä, alarnıñdır uçmaç.

K'risdos buyurur: «Kim ki asrı çaräsizgä bersä, maña berir». Da Soyomon Imasduñ aytir: «Kim ki sadaça bersä, Teñrigä ötünç berir».

Oruçunuzu aruv da arilik bilä saxlañiz. K'risdânlar, ki aruv arilik bilä oruçnu sövsälär da tutsalar, arilər bilä arzani bolurlar uçmaçka. Egär saxlamasa, [buzsa] (36v) aruv oruçnu balıx yemäx bilä, dżimrilik bilä ya borıñlıx bilä, ol Juta bilä çiyinalmaç keräk tamuxta. Yänäçi yer künlärdä çaxlı yegäy, çaxlı içkäy, artıxsi içmägäy, egär toyda, egär k'risdânlıktä teli-teli oynamagay, teli-teli tepränmägäy, uyatın yüzündän salmagay.

Munuñ üçün yazar Boyos araqel: «Dżimri adam bolmastir Teñriniñ uçmaçın meñärmägä». Yoçesä k'risdânlarça ne türlü tiyar k'risdânlarga, alay tepränmäç keräk, ki Teñri da yaşsi kişilər yöpsüngäylär.

Dayi da k'risdânlık üçün

Dayi da k'risdânlarga tiyar, çaçan çastalıx kelsä kendinä da kendi kendin bilip 3-ünçü kündän soñra ündägäy k'ahanalarnı da ketçoyalıxni da diyatik etkäy, da ne ki çıxarmaçtir kimesägä çıxargay kendiniñ yaşsi erki bilä, da kendiniñ ölümünä tügäl çosdovanel bolgay, tum algay. Bolmagay ki, dżanavarlar kibik, biliksiz bolgay.

Dayi yazarbız sizgä, tiymästir k'risdânlarga, umsasız yas tutkaylar ölü üsnä, anıñ üçün ki k'ris-

dânlık bilä da yergä bilä öldü esä, tüp-tüz Teŋrigä barir, çaysi ki umsasidir k'risdânlarniñ. Egär yïlap yaš tökmäxtän artiçsi etsä, ki bašin yulçkay, ya yüzün yirtkay, ya çagatın çanatkaç, ya çanin çixargay, ya çara kiygäy, ol türlü adam Teŋriniñ buyruçuna utrudur. Egär çaytsa, keräk 40 kün ludz tartkay, çaysi ki utru bolgay k'ahanaga. Tiymästir (37r) anı k'risdân ornuna sayışlamaga, tiyäsdir anı sayışlamaga dinsiz ornuna, ki umsaşı yoçtur ölüdän turmaga, da tiyişlidir aniñkibikni çarçamaga da soŋyu tumuna da tiymäs arzani etmägä.

Yänä yazarmen munu, ki bolmagay ölüniñ ülüşün satkaysiz, da satıp çardz etkäysiz, da yaslılarnı çixargaysiz, ya yilisuvga yuvmaga eltkäysiz, da çatın kişilarnı yïyip harg etkäysiz. Salıñız munuñki yaman övränçikiñizni. Ölüleriñizniñ ülüşün beriñiz k'ahanalarıñizga, da yixövünüzgä, ki çariblar da çaräsizlar tingay, ki ölülar ari tumnuñ alyışından ülüşlü bolgaylar. Ölüleriñ ülüşün dżanına etiñiz, madaç yarlılarıñdır, açlarıñdır, ki yarlılar tingaylar, da Eyämiz K'risdos tingay sizniñ keçmişleriñizniñ dżanına meñi meñilik. Ameñ.

Badmut'ıunu surp Keçork'nuñ da sk'ançelik', çaysi ki ulu sk'ançelik' etiptir

Bar edi bir ulu kermän kün batışı sarı, da ol kermänniñ atı Lasija edi, da san bilä 70 000 üvlü edi, da ol kermänniñ ortasına bar edi bir ulu suv, teñiz kibik, da ol suvda uyalap edi çorçulu adzdaça. Da här kün ol adzdaçaga berirlär edi bir madçaş oylan. Andan soñra berir edi suv alma ol adzdaça kermän elinä, aniñ üçün ki özgä yerdä suvu yoç edi. Tek bir kün yïyildi kermän eli, da (37v) keldilär esä çan dadzariniñ eşikinä, da ayttılar: «Ey, çan, kim tiyar bu övränçikimizni da bu çorçulu adzdaçanı, ki heç yergädän bizim er u çizolanlarımız tas bolmagay? Da ne türlü ki biz beriyirbiz yïylamaç bilä bizim oylanlarımızni tas bolmaga, klärbiz, sen dä seniñ oylanlarıñdan bergäysiz, çaçan yergä kelsä».

Çaçan ki işitti esä çan bu avazni elniñ ayzından, asrı çayyuga tüştü.

Da bar edi bir körklü çizi çanniñ. Çaçan añar yergä keldi esä, kiydirdi kendiniñ çizini çanlıç tonlar bilä, altın-indzi bilä, bahasız taşlar bilä, eltilär çizni çan çaniçäsi bilä suvnuñ yaçasına, çayda ki bu çorçulu adzdaça edi, ulu yïylamaç bilä, da barça kermän eli birgä yïylar edi bu çizniñ heç yergädän tas bolganin, da özgälär yiraçtın tafärüdç etärlär edi.

Ol vaçtta Teŋriniñ haybatından da Ari Dżaniniñ şnorhk'undan K'risdosnuñ k'aç rıçeri surp

Keçork' kendiniñ saylıçına ol vaçtta ansizim kendiniñ ricerläri bilä da kök atı bilä barmaga klär edi kendiniñ ulusuna Gabat'ovgia atı, çaysi ki surp Sarkis ol ulustan edi. Da ansizim körär yiraçtın köp elni, da çan çizi olturup edi suvnuñ yaçasına, da balçiyir başı ayır taşlardan da altın-indzidän, neçik günäş, da el yiraçtın turup tafärüdç etiylirlär da baçiyirlar, çaçan kelsär ol adzdaça da yutsar çan çizini. Ol sahat surp Keçork' atına çamçi urdu da tezindän yetti çan çiziniñ çatına. Da çan, da çaniçä, da barça el yiraçtın turupturlar, ki nemä zaçim [=zalim] etmägäy alarga ol adzdaça.

Tek sordu surp Keçork' bu çizdan, ki: «Ne mahana, ne iştir, ki bulay el yïyliptir da sen bu haldä olturupsen?»

Tek çiz aytti surp Keçork'ka barça işni bu yaman adzdaçanıñ, ki ne türlü eksiklik etiylir kermängä da anmey oylanlarıni (38r) da çizlarıni tas etiylir, ki här kün birär oylan beriyirlär adzdaçaga da andan soñra suv aliyirlar kermän eli kendi keräkinä, da emdi aytiylir kendiniñ tas bolganin, ki añar keldi yergä, ki çixar adzdaça da yutar meni.

Tek çoldu bu panna surp Keçork'dan, ki: «Keri ket, çardaşım. Köriyirmen, ki tañlama ricersen. Ansizim saña da ayusu tiymägäy».

Ol sahat işandı surp Keçork' Teŋriniñ küçünä da aytti çan çizina: «Xorçma, siñlim. Teŋrim benim saçlar meni dä, seni dä ol çorçulu adzdaçadan».

Tek ansizim suvnuñ üstü tib boldu da tibi üst. Kördü munu surp Keçork', da çoydu 2 tizin yergä, da 2 közü bilä baçtı biyiklikkä, da 2 çolun kötürdü Teŋrigä, da ulu avaz bilä çayirdi, da başladı alyış etmägä Teŋridän, da ayti: «Jisus K'risdos, Teŋrim, Eyäsi barça dünyanıñ, ne türlü ki bastıñ körüm-süz duşmanniñ bašin da aniñ küçün bayladıñ seniñ haybatlı küçün bilä, ber maña bugün, çuluña seniñ Keçork'ka, küç, ki yeñgäy men bu çorçulu duşmanni, çaysi ki adzdaçadır. Seniñ bar küçün bilä küçäyt çuluñnu Keçork'nu, ki baskaymen bunuñ küçün, ki dayi munça anmeyläri tas bolmagay, çaysin ki yaratipsen».

Ansizim avaz keldi köktän da aytti: «Xulum benim Keçork'eos da k'aç rıçerim, küçäy da saçt bol. Barça çoltçañni tügällärmen».

Tek ansizim çixtı bu çorçulu adzdaça suvdan çixari, da keldi çonarhel bolup, da bašin yergä astı surp Keçork'nuñ alnına. Tek aytti surp Keçork' (38v) çan çizina: «Češ belbaçıñni da bayla adzdaçanıñ boynundan».

Češti da bayladı adzdaçanıñ boynundan, da suvrup keltirdi kermängä tiri Teŋriniñ kücü bilä, da surp Keçork' birgäsina keldi.

Xaytíp başladı aytmaga surp Keork': Egär inansañiz Teñrimä benim da k'risdân bolsañiz Ata Oğul Ari Džannıñ atına, halôx öldüriyim bu çorçulu adždahanı, sizniñ duşmanıñizni. Egär inanmasañiz Teñrigä da k'risdân bolmasañiz, halôx çeşärmen bu adždahanı, ki barçañizni yutar da kermäniñizni dä tas etär».

Ol sahat başladı alarga karož bermägä Teñriñ buyruçun, anıñ üçün ki dinsizlär edi da K'risdoska inanmazlar edi. Başladı alarga aytmaga Adäm atamizdan K'risdosnuñ kelgäninä ança; Kapriel hreşdagabedniñ süvünçlükün, ki surp Asduadzadzingä berdi; toyuşun K'risdosnuñ, ne türlü ki keldi surp Asduadzadzin bilä dadžarga 40 kündän soñra, ki çirçlandı; ne türlü ki surp Si-meon 500 yaşar yaşap edi; K'risdosnuñ mgrdel bolganın, ne türlü ki yoyartın avaz keldi, ki: «Budur benim süvüklü Oylum»; Ari Džannıñ kelgäni K'risdosnuñ üstünä kügürçin kibik; dayı da barça sk'ançelik'in K'risdosnuñ, ki bu dünyâda yürüdü, aysaxlarga yürümäx berdi, soxurlarnı yarıçlattı, çoturlularnı oñalttı, kötilarnı sayayttı, ölüarnı sayayttı; ol Teñri, ki 5 ötmäk bilä 5000-ni yedirdi da 7 ötmäk bilä 7000-ni yedirdi; dayı da Łazarıosnu 4-ünçü (39r) kündä ölüdän turıyuzdu; da [yänı eşäk üsnä olturup] keldi Jerusaşemgä; kendiniñ yaxşı erki bilä berindi elgä; teñrilik haybatı bilä çaçlandı; kerezmanda kendi kömüldü; Ata haybatı bilä ölüdän turdu, da bardı da tamuçnu buzdu, da çutçardı Atäm atamizni kendindän toçganları bilä; teñrilik haybatı bilä kökkä ayındı da olturdu Atanıñ oñ yanına; dayı da yeberdi vernadunga Ari Džanni arakellärniñ arasına; dayı da köp türlü Teñriñ haybatın açtı da sk'ançelikin alarga.

Ol sahat çan da, çanıçä dä, bütün kermän eli, barçası inandılar Biyimiz Jisuska. Tek ol sahat k'aç riceri K'risdosnuñ surp Keork' çıçardı bozdoğanın da urdu adždahanıñ başına da öldürdü.

Andan soñra bardı kendiniñ kermäninä Gabatovgiaga da keltirdi açaşlar da babaslar, da bütün kermän eli k'risdân boldu Ata Oğul Ari Džannıñ atına. Tüzdülär da yasadılar ari yıçövlär surp Asduadzadzinıñ atına da surp Keork'nuñ, da här yıçövnüñ himindän Teñriñ haybatı bilä tatlı suv çıçar edi.

Biy Teñri, surp Asduadzadzinıñ pareçosluçu bilä da surp Keork'nuñ k'aç zinawornuñ yarlıyağaysen barça dünyâgä, da k'risdân çanlarına, artıçsı bizim çanımiçga Stepanoska Vladislav Zigmundka, artıçsı bizim Lusaworiçniñ çullarına, da keçmişlär džanına uçmaçı bergäy, amən. Hajr mer or jerg'.

(39v) Ohanes Osgiperanniñ aytkanı K'risdosnuñ tonu üçün

Okosdos çanniñ çanlıçına Rımadan munuñ vaçtına endi Ari Džan Mariamga. Mariam toyurdu K'risdosnu Pet'çehemdä. Da tatar çanları keldilər da başçışladılar K'risdosnu.

Munuñ vaçtına oylanarnı tas etär edi, džuht çan bar edi Herovteş, Pet'çehemdä. Da çaçtı K'risdos Misirga, da bu dinsiz çan Zak'aria markareni öldürdü. Çaçtı Jovaneş Bampiliaga da Prik'iaga.

Andan soñra öldü bu dinsiz çan Herovteş, da anıñ ornuna Ark'eçajos çan boldu. Munuñ vaçtına çayttı K'risdos Misirdan da toçtadı Nazarettä. Ol vaçtın çıçtı Jovaneş k'aroz bermägä. Dayı da Beyados Bõdalı keldi Jerusaşemgä da Ark'eçajos Hreşdanga. Bularnıñ vaçtına yasaldı Andiok' kermän da Urha. Da ermeni çan bar edi Apkar. Öldi Ark'eçajos çan, da Herovdeş da çardaşı Herovtiç çanlıç edi da soñra Herovtia aldı kensinä çatın Areş çanniñ çizın, da Herovteş sövär edi anıñ çatınin.

Munuñ vaçtına keldi Biyimiz K'risdos mgrdu-tiunga, da surp Jovaneş tabalar edi Herovteş çanni anıñ üçün, ki klär edi çardaşınıñ çatınin alma. Andan soñra Herovteşgä oylan boldu, da Herovtianıñ çizi keldi da oynadı, da asrı biyandı anıñ (40r) oyunun, da ayttı çan çizga: «Egär yarım çanlıçimni izdäsän, saña beriyim».

Da ol çiz anasından ögütläniç edi, ayttı:

– Nemä izdämän sendän, tek surp Jovaneşniñ başın.

Yeberdi çan da kestirdi surp Jovaneşniñ başın. Aldılar da çoydular tepsı içinä da keltirdilər çanniñ alnına, da çan olturup edi kendiniñ biyläri bilä. Ansizim susd bastı kendilärin.

Çaçan boldu Eyämiz Jisus K'risdos 30 yaşına, yeberdi kendiniñ arak'ellärin, ki: «Barıñiz, dünyâda k'aroz beriñiz». Yeberdi Bedrosni, Ohaneşni, Andreaşni, Pilibosni, Partoyemeosni, Mat'eosni, T'omasni, Agopni, Şmawonni. Da bular Ari Džannıñ şnok'u bilä etärlär edi hakimlik barça türlü millätkä, eski duşmannı çaçirirlar edi, çastalarnı sayaytirlar edi da barçanı tügällärlär edi K'risdosnuñ küçü bilä.

Bularnıñ vaçtına Apkar çan ermeni tinsizlandı tenindän da köp altın, kümüş sattı hakimlärgä kendiniñ keräkinä, ki sayaygay edi, da nemä boluşmadı. Ol vaçtta işitti Biyimiz K'risdos üçün, ki köp türlü pşçut'ıun etiyir çastalarga. Da suçlanır edi körmägä K'risdosnu, da bolmas edir körmägä K'risdosnu. Okosdos cesar edi da Beyados starosta edi anıñ çolundan Jerusaşemdä. Anıñ üçün imanır

[=išanir? inanir?] edi. Andan soŋra Apkar ɣan ündätti Zate atli naɣašni da aytte:

— Xanliɣ ton ettir K'risdoska.

Tek (40v) aytte Zatte:

— İštipmen men, ki K'risdos Teŋridir, ki yaratıptır köknu da yerni, da adämini topraɣtan,— da aytte: — Ölümsüz Teŋrigä ne türlü bolur ton tikmägä?

Neçik munu sayış etiyirlär edi 1-i biri arasına, keldilər bezirgânlar da keltirdilər haybatlı ton ipkin K'risdoska lâyiɣ, keltirdilər da çöküp ɣoydular bu haybatlı tonnu. Kördü ɣan bu tonnu, ki heç ti kişi yoɣ, seskändi da taŋlandı bu işkä.

Tek sordu ɣan bezirgânlardan, ki:

— Xaydan tüstü bu ton sizgä?

Tek ayttilär bezirgânlar:

— Xoyçılardan satun aldıɣ.

Buyurdu ɣan ündätmägä ɣoyçılarni. Tek sordu ɣoyçılardan:

— Xaydan tüstü bu ton sizgä?

Džuvap berdilər ɣoyçılar:

— Xanimiz, say bolgaysen meŋi! Biz açiɣ közü-müz bilä alani aldıɣ munı, neçik ki keç basıyır edi bizim ɣoylarimizni, tek taŋga maŋ ot yandı kendi kensinä, da biz, munu körüp, asrı seskändiɣ, sa-yındıɣ, ki ɣaraçılar edi, tek 1 yerdä yiyildıɣ barçamiz, andan soŋra bardıɣ ol yergä, kördüɣ taŋ adämilär otlu ɣanatlılar, ki ɣuluɣ etiyirlär edi bu tonga, da biz ɣorɣtuɣ yuvuɣlanma ol yergä.

Tek alar bizgä aytirlar edi:

— Keliŋiz da ɣorɣmaŋiz, ɣoyçılar.

Da aldılar kendiläri frištälär da çürgädilär aɣ ketänniŋ içinä. Da ayttilär:

— San sizgä, ɣoyçılar, ki biz bunu köktän keltiripbiz, da siz arzani bolduŋuz bu dünyâda kötürmägä.

Ol vaɣtta markareanal boldu Apkar ɣan (41r) da aytte, ki:

— K'risdosnuŋ toyuşuna ɣoyçılar ɣuluɣ ettilär da emdi etsärlär ɣačka kelgäninä dä.

Alyışladı alarni da boşattı eminlik bilä, ol türlü bezirgânlar da, ki bardılar ɣannıŋ alnına, ɣaysi ki kümüşnü berdilər.

Tek ol vaɣtta ündätti Zade atli naɣašni, da berdi ol tonnu da kümüşnü, da aytte, ki:

— Elt munu mendän başıış K'risdoska da keltirgäysen aniŋ sürätini yazıp. Inanirmen, ki egär yetsä maŋa aniŋ sürätiniŋ körkü, ol vaɣtın sa-yayirmen. Egär kläsä aniŋ biylik, ki kelgäy da birgämä ɣanlıɣ etkäy.

Okosdos cesar öldü, da džuhutlar duşman ɣayttılar K'risdoska da džâht etärlär edi ki ɣačka

keltirgäylär edi K'risdosnu, aniŋ üçün ki ɣorɣarlar edi: ɣandır, ki tas etmägäy edi kendilärin.

Aniŋ üstünä Zatte hadirländi kendiniŋ ricerläri bilä, da yetti Jerusaɣemgä K'risdoska, da kördü K'risdosnuŋ çövräsini asrı köp frištälär. Neçik keldi da bardı Pilibos araç'elniŋ ɣatına, da Pilibos araç'el yeberdi Antreas araç'elniŋ ɣatına.

Tek aytte Zatte:

— Klärmen K'risdosnu körmägä.

Tek araç'ellär bildirdilər K'risdoska, buyurdu K'risdos:

— Kelsin da körsün.

Keldi Zatte K'risdosnuŋ alnına, da [ɣoydu] başıışlarni K'risdosnuŋ alnına, da yügündü ayaɣına.

Aytte K'risdos:

— Xaydansız ya ɣaysi ulustan?

Tek alar ayttilär:

— Ulu Ermeniliktänbiz, ɣullari ermeni Apkar ɣaniniŋ.

Tek aytte K'risdos:

— Ne keräktir?

Alar ayttilär:

— Xanimiz ant(41v)amaludzdur. Da iştipbiz biylikniŋ üçün, ki köp ɣaysi ki ɣastalarni sa-yaytirsen. Kelipbiz seniŋ alniŋa yarlıyamayıŋni çölmaga.

Aytte K'risdos:

— Ne ki ɣolsanıŋiz, barça tügälläniŋiz sizgä.

Tek alar ayttilär:

— Xanimiz sendän çöldü da aytte: «Men bolmadım seniŋ ɣatına kelmägä. Okosdos cesar bilä bizim birlikimiz yoɣ. Sen Jerusaɣemdäsen, da Biyados anda starostadır. Aniŋ üçün bolmadım ɣatiŋa seniŋ kelmägä, ki men da bular duşmanbiz biri birimizgä. Evet ki benim ulusum kiçkinädir, saŋa da maŋa yetkinädir. Da men seniŋ ɣuluŋmen. Arzani etkäysen kelmägä. Da egär biylikniŋ yöpsünmäsäŋ kelmägä, buyur, ki arzani bolgaymen seniŋ sürätiniŋä, ki yazıp keltirsinläŋiz».

Ol sahat aytte K'risdos:

— Yasaŋiz boyovlar da yazıŋiz ɣayıt üstünä benim sürätimni.

Tek buyurdu Zate 3 džardar naɣaşka, ki:

— Başxa-başxa olturup yazıŋiz K'risdosnuŋ sürätini.

Yazdılar — bolmadılar oɣşatmaga.

Xaytıp yänäci aytte K'risdos köçürmägä — bolmadılar oɣşatmaga.

Tek sordu K'risdos:

— Köçürdüŋüzmi?

Ayttilär naɣaşlar, ki:

— Adämini asrı köçürübiz, yoɣesä Teŋrini bolmasbiz köçürmägä.

Tek aytı K'risdos:

— Köçürdünüzmi?

— Köçürdülär — bolmadılar oğşatmaga.

Sordu K'risdos:

— Köçürdünüzmi?

Ayttilär, ki:

— Bolmadıy.

Ol sahat aldı K'risdos altınlı ubrusnu da çoydu yüzünä utru, da yiltırar edi Teñriniñ yüzü yarıç bilä. Aldı da berdi Zatteğä da aytı Jisus:

— Budur biyiñizniñ hakimliki.

Aldı Zatte bu obrusnu da keldi ulu sövünçlük bilä kendiniñ çatına [=çanına], (42r) da çan utru çixtı 3 künlük yol. Açtilär tasdaragni çanniñ utrusuna — alay yiltırar edi tasdarag yarıç bilä, ki günäşniñ yarıçın yaptı. Kördü bunu çan da ulu sövünçlük bilä sövündü, da saçaydı başından ayaçına dirä Apkar çan. Ol sahat sekirdi Apkar çan töşäkindän da keldi badgerk' utrusuna, neçik Teñriniñ.

Munda tügällänir markareliki Esajeaniñ, ki buyurdu: «Ansizim yügürsärlär açasaylar, neçik yednorozec, da ayır tillilärniñ sözü yeñillänsär» [Исаия 35:6 Тогда хромо́й вскочит, как олень, и язы́к немого́ будет петь]. Keldi alnına badgerk'niñ da yügündü da saçaydı.

Da buyurdu ulu yixöv yasamaga, da altından puzdra ettirdi tasdaragga, da kelirlär edi bütün el, da yügünürlär edi ol surp tasdaragga. Da çaçan tügälländi yixöv, kötürdülär tasdaragni. Çaçan kötürdülär tasdaragni, ol yerdä yabuštu ol sürät. Buyurdu, ki ol yerdä yasagaylar seyan, da seyan üstünä stol çoydılar, ol tasdaragni da ol badgerk'ni anda çoydılar. Teñriniñ küyüvsüz otu bilä yapu-luptur K'risdosnuñ ekinçi kelgäniñä ança.

30 kümüş üçün,

ki Juta sattı K'risdosnu 30 kümüşkä

Da aytı aşagerdläriñä:

— Bilirmisiz, ki çaydan edi ol 30 kümüş, ki ma-ña Apkar çan başçış yeberdi?

Aytı aşagerdlär:

— Biyim, sen bilirsen.

Aytı Jisus:

— Men aytiyim, da siz övräniñiz. Bu kümüşnü işlädi must (42v) P'ara, hajr Aprahamniñ atası, da hajr Apraham bu kümüş bilä satın aldı peçera Amovnanıñ oylanlarından. Da Amovnalılar yeberdilər bu kümüşnü da satın aldı körklü Jovsep'ni çardaşlarından, da çardaşları Jovsep'niñ eltilär da berdilər Jovsep'kä Misirda, da alar eltilär başçış Soçomon çanga, da Soçomon çan bu kümüş bilä yasadı dadžarnıñ eşikin.

Da dinsiz Napokotonosor çan, çaçan aldı Eruşayemni da elni oldžä etti, da bu kümüşnü eltti da berdi Baydatka, da baydatlılar berdilär bu kümüşnü tatar çanlarına, da tatar çanları bizgä başçış keltirdilər, çaçan ki bizni çuvdu Herovtes çan, çaldı kümüş Petçehemdä, da aldılar bezirgänlar, da berdilär çoyçılarga, da aldılar bu Teñriniñ tonun, da berdilär Apkar çanga, da Apkar çan bizgä yeberdi.

Aytı Jisus:

— Alıñız bu kümüşnü da eltiñiz džuhutlarnıñ açaşına. Egär aytsa: «Kim yeberdi?», — aytiñiz: «Jisus Jovsep' oylu yeberdi sizgä Nazarettän».

Çaçan eltilär kümüşnü açaşlarga, ki çaçka çıyardılar, çaytıp Juta çıçara bergändän soñra K'risdosnu, yänä çaytardı kümüşnü alarga, ki alıp edi açaşlardan, da kendi asıldı. Tek ayttilär açaşlar:

— Tiymästir bizgä ol kümüşnü saçlama — çan bahasıdır.

Bardılar, ol kümüş bilä satun aldılar 1 yer, ki yarlılar kömärlär.

Da storožlar, ki K'risdosnuñ kerezmanin közätiyir edilär, kelip ayttilär, ki K'risdos ölüdän turdu. Keldilər ol aça(43r)aşlar da aldılar ol kümüşnü, da ayttilär storožlarga, ki:

— Aytmañız, ki K'risdos ölüdän turdu.

Da storožlar bolmadılar yaşırma K'risdosnuñ turganin — Teñriniñ buyruçu bilä. Anıñ üçün ki haybatlıdır anıñ atı meñi meñilik. Ameñ.

Barganı Apkar çanniñ Jeruşayemgä ulu džerüv bilä öç almaga džuhutlardan K'risdos üçün

Çaçan işitti Apkar çan, ki K'risdosnu džuhutlar çaçka keltirdilər da çaç üstünä öldürdülär, yazdı Apkar çan Dıperios çanga bitik: «Yügünmäklik seniñ çanlıçına, Tıperios çan! Xolarmen sendän ulu çoltça bilä, ki bargaymen Jeruşayemgä da öçün algaymen K'risdosnuñ, anıñ üçün ki ne ki çilindılar K'risdos bilä dinsiz džuhutlar, anıñ üçün ki ol maña berdi tirlik da ol meni arıtti yaman tinsizliçimdan».

Berdi Apkar çanga Dıperios çan asrı ulu džerüv anıñ çolu tibinä. Aldı bu çerüvnü, da bardı, da aldı Jeruşayemniñ çövräsin, da buyruç etti džerüvgä, ki bolmagay damâhlangaysiz altınga-kümüşkä, da ayamınça kesniñiz egär çartni, egär igitni, egär oylanni — barçasın çiliçtan keçiriñiz, anıñ üçün ki klärmen K'risdosnuñ çanin izdämägä, ki men küsänç çaldım anıñ aziz sürätindän.

Tek ançaç Teñri boluşti, da aldılar Jeruşayemni, da barça džuhutlarnı çiliçtan keçirdilər, da

ханları alay ketär edi mahalälärdä, neçik bir aχın suv. Ol sahat yarlıyovuçi K'risdos yarlıyadı Apkar xanga da köründü aņar (43v) da ayttı:

— Nek bulay ayovsuz xanlar tökiyirsen? Ne izdiyirsen?

Da Apkar bilmäs edi, ki K'risdos bilä adam kibik köründü. Ayttı Apkar xan:

— Klärmen öç almaga K'risdosnuņ, ki ol arzani dügül edi ölmägä, da džuhtlar anı xaçka çıxardılar. Da benim suχlançım bar edi anı körmägä, da arzani dügül edim, anıñ üçün ki yazıχlı edim.

Tek ayttı K'risdos:

— Ne etti saņa, ki sen aņar inandıñ?

Ayttı Apkar xan:

— Men andamaludž edim, da ol meni pžsgel etti da köplärni benim bilä da kelmädi kensi, tek badgerk'niñ sürätin yeberdi.

Ayttı Jisus:

— Teņrini kim bolur körmä, ki sen aytiyirsen: «Teņridir»,— da klärsen anı körmägä?

Ayttı Apkar xan:

— Yazıxsız bolsam edi, körär edim anı, evet ki körmädim. Yoχesä anıñ yarlıyamaχın kördüm.

Ayttı Jisus:

— Bolgay, ki köz artından edi, tügül edi Teņri Oχlu?

Ayttı Apkar xan:

— Men anı körmädim, yoχ. Evet ki sürätin yeberdi maņa. Teņriniñ süräti edir, tügül edi adamniñ.

Ayttı Jisus:

— Xaytar χiliçiniñ çiniņa, dayin öldürmä. Menmen Jisus, ki seniñ bilä sözliyirmen.

Tüšti Apkar xan K'risdosnuņ ayaxına da χoldu:

— Azgına tur benim bilä, ki seniñ sürätiniñ körüp mχit'arel bolıyım.

Andan soņra atlandı atka da biryi tarttırdı, ki dayin xan tökmägäylär.

Kördü Apkar xan K'risdosnu da džanı-teni bilä süvündü. Da K'risdos ol sahat kökkä ayındı.

Da ulu süvünçlük bilä çayt(44r)ti Apkar xan kendiniñ ulusuna, da ol ulusta asrı ulu süvünçlük boldu. Da Apkar xan ermeni edi K'risdosnuņ toyşundan burun, da barça k'risdän xanlarından burun da bu Apkar xan inandı K'risdoska.

Biy Teņri, ari Apkar çanıñ da barça arilärniñ pareχosluχu bilä yarlıyagaysen meņneļ etkängä, da yazganlarga, da sarnaganlarga, da keçmişlər džanına, ammen.

Körüm körgäni surp Asduadzadzinin

Surp Asduadzadzin bir kün boldu ki bardı Zäytün tayına, alıış etti da ayttı alıışına: «Biyim

Jisus K'risdos, işit çoltχamni benim, seniñ çardaşınıñ da anañniñ. Yeber maņa hreşdagabedni, ki aytkay maņa, çaysına suχlanıpmen».

Ol sahat işitti K'risdos çoltχasına surp Asduadzadzinin da yeberdi Kapriel hreşdagabedni friştäläri bilä.

Keldi Kapriel hreşdagabed, da yügündü surp Asduadzadzinin alnına, da ayttı:

— Saylıχ da eminlik saņa, Asduadzadzin, yarıχlı dadžar, Teņriniñ anası.

Färäh bol da süvünçlü, çaysı ki tindi seniñ yüräkiñä yalyzi Teņriniñ da Ari Džan!

Färäh bol da süvünçlü friştälärdän da hreşdagabedlärdän, ki haybatlarlar seni!

Da adämilär, ki yügünürlər saņa, markareļär, ki k'aroz ettilär seni, da aχak'ellär barça yarı haybatlarlar seni.

Hajrabedlärdän da barça (44v) arilärdän ögövlü da haybatlı!

Sövüklü bol, çičäki uçmaχniñ, ki berdiñ yemiş k'risdänlarga — şnork'un Ari Džannin!

Färäh bol da süvünçlü, surp Asduadzadzin, ki işitti Teņri seniñ alıışını da yeberdi bizni, ki aņlatkaybiz saņa köktägi sayışni!

Turdu surp gojs Mariam, da yügündü Kaprielgä da barça friştälärgä, da ayttı, ki:

— Sen färäh bol da süvünçlü, barça friştälärniñ başı, ki ölümsüz Teņriniñ çuluxçisisen, da anı haybatlarsen, da sayışi seniñ bilädır!

Da süvünçlü boluņuz Ari Džandan, ki anıñ buyruχun etüçisiz, 6 çanatlı serovpeļär!

Färäh bol da süvünçlü, hreşdagabedi da Kaprieli Teņriniñ, ki hadirlänipsen biryi tartmaga da oyatmaga ölüärni da meņi yuχlaganlarıni!

Xolarmen sendän da seniñ friştäläriñdän, ki körgüzgäysiz maņa, ne türlüdür tamuχ da yazıχlılarıniñ çiyini, ki çaytmıyirlar yazıχlarından.

Surp Asduadzadzingä ayttı hreşdagabed:

— Kim kimni keltirsä çiyinga, adämilärni tas bolmaga, aņar meņi yazıχtır, da esindän çıxargan eski duşmandır, da ki çaytmagay yazıχlarından, ol eski duşmandır.

Da türlü-türlü çiyinləri bar yazıχlılarıniñ, ki çiyinalıyirlar kendiläriniñ yazıχlarına körä. Ulu tarin çiyin da bar, andan aşaya da bar.

Tek ol sahat Teņriniñ buyruχundan açıldı tamuχ da köründü surp Asduadzadzingä çiyinlilärniñ yeri: sönövsüz otuñ içinä adämilär da (45r) çatunlar belindän edilär, da özgäläri boynundan, dayi da tek tebäläri köründülär. Da otlı suv aχın kibik kelip da üstlärinä tökülüyür, da tiblärindän ot yanıyır. Da otlı çurtlar, da yılanlar kibik, da

adzdahalar yutuyurlar alarni. Da ol yerdä yaman yistir da çalin çaramyuluç. oçşamastir bu yerni çiyinlarina. Dayi da hörmäti alarni oçşamastir bu hörmätkä, dayin haybatlidir, neçik Boços arak'el buyurur: «Xaysin ki köz körmäs, çaysin çulaç iŝitmäs, adam yüräkinä tınmas, ol türlü arilärni hörmätidir».

Sordu surp Asduadzadzin hrešdagabedgä:

– Kimlärdir bular, ki bu türlü çiyinaliyirlar ol çiyinda?

Tek aytii hrešdagabed:

– Xaysi ki belindän çiyinaliyirlar otnu içinä, alardir, ki atani-anani çarçışin aliptirlar, da çullar, ki biylärinä hnazant tigüllär, da ŝegertlär, ki ustalarına hnazant tigüllär, da igitlär, ki çartlarga hnazant tigüllär da uslularga. Da çaysilari ki boynularından [=boyunlarından] kömülüp küyiyirlär, alardir, ki hörmätlämädilär kendilärini k'risdän atasın da k'risdän anasın, söktilär, birgäsinä yazıç ettilär, bular meçi çiyinarslar da ke rezmanına da tınmırsalar. Da çaysi ki kömülüp-türlär tebälärindän otnu içinä, alardir, ki ot alıp içärlär, ki oylan bolmagay, ki neçä oylan bolsar edi, ol oylanların çanların borçlu çalirlar içkändä, içirgändä; da(45v)çi da çaysi ki oylan toyurur da salır; dayi da kim adämini çixara bersä ölümgä da dçurumga, alar da anı bilä meçi çiyinarslar; dayi da çaysi ki yiçövdä yalyan ant içsä, ol da asri dinsizlikdir da Teşrini tanmaçtır, anı üçün alar da ulu tarin çiyindadir, ki çosdovanel bolup çaytmadilar yazıçlarından.

Xaytip körär surp Asduadzadzin dayin özgä çiyinli yer, ki ayaxlarından asiliptirlar, da tiblärindän ot yanıyir, da otluyusuz çurtlar alarni tenin yeyirlär. Sorar surp Asduadzadzin hrešdagabedgä:

– Kimlärdir bu, ki munuñki çiyindadir?

Aytii hrešdagabed:

– Alardir, ki aççasin aslamga berirlär da aççasin yerlär, alarni da otluyusuz çurtlar yeyirlär, ki alar yedilär yarlini çanin da toymagan kümüşnü toyurdular, sbgi toydu alarga yusuz çurtlar da ulu çiyin yüräklärini üstünä, ki alar sadaya etmädilär, alar da yöpsünmädilär Teşridän yarli-yamaçni.

Yänäçi körär surp Asduadzadzin özgä yerdä çiyin, ki er u çatunlar 2 çolu artçari bayli otnu içinä, da yaman sürätli kazanlar yeyirlär alarni tenin.

Sordu surp Asduadzadzin:

– Kimlärdir bular, ki bu türlü çiyinaliyirlar tarn?

Aytii hrešdagabed:

– Alardir, ki pambasel etärlär, da biri birinä salirlar, da özgäni eşikinä barip çulaç çoyar, söz eltip söz keltirir, talaştirir, anı üçün meçi çiyinarslar.

Dayi da körär surp Asduadzadzin otluyalin-tibinä küyiyirlär köp (46r) adämilär da köp çatunlar, da yalin, açin suv kibik, keliyir da çapliyir alarni. Tek surp Asduadzadzin ulu küstünmäç bilä küstündü da sordu:

– Kimlärdir bu?

Aytii hrešdagabed:

– Bulardir, ki, çan avazin iŝitip, kelmäslär alçışına, erinçäklik etip, ne türlü ki Noj vaçtına avazni heç ettilär, da yuçunu sövdilär, da alçışlarına kelmädilär, erinçäklik ettilär, Awedaran iŝitmädilär, ari tumnu körmädilär, çosdovanel bolup, tum almadilar, çaysi ki saylıçtır da tirlikdir, anı üçün çiyinarslar.

Sordu surp Asduadzadzin hrešdagabedän da aytii:

– Kim ki çasta bolsa ölüm halinä, ne türlü bolur çosdovanel bolma da tum alma?

Aytii Kapriel:

– Egär öv yangay 4 yartın da bolmagay çixma, anıñkigä boşatlıç bar, yoçesä çasta, ki erinçäklik etkäy da klämägäy meyaga kelmä, ol meçi çiyin alsar.

Xaytip körär surp Asduadzadzin temirdän çizmiş oltuyuç, ki ol oltuyuçnu isisindän köplär küyiyirlär da çaxiriyirlar barçası ulu avaz. Sorar surp Asduadzadzin:

– «Kimlärdir bular?»

Aytii Kapriel:

– Alardir, ki öktämlik etärlär da kendi kendilärinä biyanirlär; k'ahanasin körüp yügünüp çonarhel bolmaslar edi, mahana etärlär edi, ki mis-kindir da kiçi k'ahanadir, ya benim oylumdur, ya men andan çodça da biyemen. Bular bulay çilinip çiyin alsalar.

(46v) Yänä baçar surp Asduadzadzin da körär temirdän teräklär, da butaxlarından aşıya asiliptirlar baş-tebän adämilär da çatinlar, da butaxlarından otlar çixiyir. Sordu surp Asduadzadzin:

– Kimlärdir bu?

Aytii hrešdagabed:

– Bulardir, ki pambasel etärlär, ne türlü ki barça yazıçtır, ol türlü pambastir. Dayi da ki heç nemädän ant içärlär, bular meçi çiyin alsalar.

Xaytip körär surp Asduadzadzin özgä yari tarn çiyin barça yazıçlardan u çiyin körär: otluyeran çuyur, da ol çuyurnu içinä otluy temirdän çiyin

zovlu süngülär, da ol süngülärdän aşıya asılıptirlar tillärendän asrı köp adämilär u çatınlar, u ayzıları [=ayızları] açıx tamaçlarına dirä, da ayzılarından çixiyir otlı sasimiz [=sasimış] xurtlar, ne türlü ki teräktän çixiyir çulular, da uçup havaga ketiyirlär, da çaytöp yänä ayzılarına kiriyirlär, da çalışıyrlar alarnı; andadır körmäç, ki yaşları çixiyirlar da tişlärin xırçildatıyirlar. Sordu surp Asduadzadzin:

– Kimlärdir bular?

Aytti Kapriel:

– Alardir, ki yaman murdar küfürçüdlär, ki K'risdos buyurdu: «Kim ki Ari Džannı sökär, yoxtur añar boşatlıx ne ol džihanda, ne bu džihanda, anıñ üçün ki adam neçä küfür berir, ança Teñrini tanar».

Yänä körär surp Asduadzadzin: çaramyuluç, ki çatınlar emçäklärindän asılıptirlar, da itlärtartçalıyirlar alarnıñ tenin. Sordı surp Asduadzadzin:

– Kimlärdir(47r) bular, ki bu türlü çıynalıyirlar?

Aytti Kapriel:

— Bulardir, ki emçäklärin berirlär dinsizlärgä da dinsizlärdä bilä birliklänilär 1 töşäktä. Anıñkilär Ari Džannıñ şnork'undan yıraçlanıptirlar, da çıxara berdi K'risdosnu, da çäçka kelgän K'risdostan da yıraçlanıptirlar, ol türlü çıyınğa, ki otlı itlärtartçalıyirlar alarnıñ tenin yeyirlär tiyovsuz, ki çaytöp çosdovanel bolmadılar.

Çaytöp körär surp Asduadzadzin: er u çatın çıynalıyirlar otlı teñizdä, ki küyiyirlär, da tişlärin xırçildatıyirlar, da yıyiyirlar tarı, ki andan anda tüşiyirlär da bolmaslar kendinä tinçliç tapmaga.

Sordı surp Asduadzadzin:

– Kimlärdir bu?

Aytti hreşdagabed:

– Bulardir, ki yixkün yixövgä kelmädilər, erinçäklik ettilär, yeñillik bilä keçirdilər, ol künnü işlädilər, eski duşmannıñ çilinganı bilä çilindilər, yazıç içinä edilär, džimirlikkä bardılar, özgälärni dä birgälärinä eltilär, oyunga bardılar, eski duşmannıñ çilinganı bilä çilinirlar edi. Tiyişlidir k'risdânlargä, ki yixkün çosdovanel bolgaylar, Awedarrannıñ avazın işitkälär, tum körgäylär, yaş tökkälär, yazıçların yıyilagaylar. Ari tum vaytına yarlıyamaç eşiki açıxtır da uçmaç eşiki barça k'risdânlargä, anıñ üçün ki tum vaxtına ne ki çolsa Teñridän, Teñri tügällär anıñ çoltçasın džan u ten sartın, özgä türlü tügül K'risdosnuñ buyruçu, (47v) ki ayttı: «Kim ki çolsa, alir, kim ki izdäsä, tapar, kim ki çaxsa, açilir». Tiyişlidir k'risdân-

largä, artıxsi surp Lusaworiç dininä, ki yilda arzanı bolgay tumuna. Artıxsi çastalıçına, ki bolmagay tumsuz ölgäy, ya bu işlärdä heç etkäy, ya bu dün-yädän tumsuz keçkälär, ki džanavar kibik ölgäy. Kim ki bu işlärdä heç etsä, alar meñi çıynalmaç keräk.

Yänä körär surp Asduadzadzin özgä yarı otlı yalın, ki çıynalıyirlar er u çatın, ki yaman sürätli kazanlar yeyirlär alarnıñ tenin. Sordu surp Asduadzadzin:

– Kimlärdir bular?

Aytti Kapriel:

– Alardir, ki itlik etärlär, borınlär, adam öldürüçilär, heç nemägä tutmaganlar, talaş, uruş etüçilär, oyrular, aççasın aslamga berüçilär, şınarın pambas etüçilär, tumdan burun aş yeyüçilär, yixkün, ya ulukünlärdä, ya özgä kiçikünlärdä, ya çoyovurt ya k'ahana erinçäklik etkäy alıışına, ya çoyovurtnu övrätmägäy, ya kim ki Teñrini çuluçuna masçaralıç bilä çilingay, çarışlıdır alar barçası. Babaslarnıñ babadyası, ki oruç bilä, alıış bilä aruv, egär apeyalar, ki aruvluç bilä tirilgäylär da aruvluç bilä saçlagaylar barça yergälärin, yoçesä ki, aşçarhagan kibik, kiyingäy, yazıçlı tirilgäylär da çaytımagaylar, çosdovanel bolup, da barçasın munu heç etkälär, alar meñi çıynalsarlar.

İşitti munı surp Asduadzadzin hreşdagabedän, da köksünä (48r) urup, küstündü, da ayttı:

– Yaçşıraç anıñkibik adam dünyäda heç toymagay edi!

Çaytöp körär surp Asduadzadzin otlı teñiz, kügürtlü, da ortasına ulu çuyur, da terän, da keñ, da çaramyuluç, da otlı çara köbük keliyir üstünä, neçik samala, da çayniyir, neçik çazanda suv. Sordu surp Asduadzadzin:

– Kimlärdir bu?

Aytti Kapriel:

– Dinsiz džuhutlardir, ki K'risdosni çäçka keltirdilər, da öt da sirkä içirdilər, da arak'ellärni da surp markarelärdä öldürdülär. Dayı da kim ki açpaşları pambasel etsä, anıñkibik adämilär dä birgälärinä çıynalıyirlar, da kim ki ulu oruçta džimirlik etsä, ya ulu yazıçka tüssä, alar da ol çıyın bilä çıynalsarlar.

Andan soñra ayttı hreşdagabed Diramajr, surp Asduadzadzingä:

– Sal alarnı da kel birgämä, tin seniñ çatırına, tizövlü da haybatlı baççaña, ki ne 1 adam oylı bolmastır anı körkäytmä.

Tek tüştü surp Asduadzadzin yüzünün üstünä yaş bilä K'risdosnuñ alnına, da başladı çolmaga kendiniñ yalıızından k'risdânlar üçün, da ayttı:

– Yarliya k'risdānlarga, ki seniñ atıña k'risdān boluptırlar da saña inanıptırlar.

Avaz keldi surp Asduadzadzingä köktän da aytı:

– Bular kendi kendiläriniñ yuvuqlarına da Xanına yarlıyamadılar, xan xanga xatışildi, da heç ettilär bu işlärni, da dżanlarin xayıurmadılar, da aytmadılar: «Ölsärbiz». Neçik ki alar (48v) yarlıyamadılar kendi kendilärinä, men dä alarga yarlıyamısarmen. Men dä yarlıyamamaçimni alardan övrändim, da benim yarlıyamaçim alarnıñ üstünädir, kim ki kendi kendinä yarlıyasa. Da kim ki kendiniñ dżanın saılasa, da xaytsa, xosdovanel bolup, yazıqlarından bu dünyâda, yarlıyovuçimen añar. Egär bu dünyâda yazıqlarından xaytmasa, neçä ki tiridir, da xosdovanel bolmasa, ol dünyâda dayın yoxtur parexos, anda tamuıxtan ne ata uyulnu bolur xutxarma, ne oıul atanı, ne ana xızın, ne xız anasın, ne xardaş xardaşın, ne xan xannı, ne biy biyni, ne yarlı yarlinı, ne satmaga bolmas kendi kendin, ki xutulgay. Emgän inan bilä da emgäk bilä, ki ol dünyâni meñärgäyssen da körmägäyssen bu tamuıxnuñ xorxusun.

Xaytıp xoldu surp Asduadzadzin barça arak'ellärdän, da markarelärdän, da hajrabeledlärdän, da friştälärdän, da hreşdagabeledlärdän, da barça arilärdän egär yerdägi, egär köktägi:

– Keliñiz, Teñriniñ barça ariläri, yerni öpüp da yüzümüznü yergä xoyup, xolalix da yalbaralix yaş bilä Teñridän bu yazıqlılar üçün, xaysi ki meñi xıynalsarlar!

Xoydu surp Asduadzadzin yüzün yergä, da barça arilär birgäsinä, da asrı yaş tökti surp Asduadzadzin Teñriniñ alnına. Avaz keldi köktän surp Asduadzadzingä da aytı:

– İşitti Teñri seniñ xoltxanıñ da barça ariläriniñ. Kim ki xayt(49r)sa yazıqlarından igitliktä, añar bayışlarmen uçmaçni 100-ünä 100 kez. Da kim ki orta adämiliçinä xaytsa, añar 80-inä 80 kez bayışlarmen uçmaçni. Da kim ki xartlıçına xaytsa yazıqlarından, 30-una 30 kez bayışlarmen köktägi uçmaçni añar. Xaysi ki klämägäy xaytmaga xosdovanutıun bilä, oruç bilä, yaş bilä, sadaıa bilä, alar dinsizdirlär da meñi xıynalsarlar.

Xaytıp körär surp Asduadzadzin: kügürtlü teñiz içinä xatınlar yüriyirlär boylarından, da yarım yüzü xara, da yarımı kök. Sordu surp Asduadzadzin:

– Kimlärdir bu?

Aytı hreşdagabed:

– Ol xatınlardır, ki umsasız yas saıqlarlar kendi kendiläriniñ ölüsü üstünä. Xaysiniñ ki yüzü

köktir, alardırlar, ki yüzünä urarlar da xan çıxarırlar. Ne türlü buyurur Teñriniñ ayzi, ki: «Artarlar yarıxlansarlar, günäş kibik, köktägi uçmaçta, xaysin köz körmäs, xaysin xulaıx işitmäs, xaysi ki adäminiñ yüräkinä tinmas, xaysi ki Teñri hadirläniptir kendiniñ dostlarına».

Teñrigä haybat meñi meñilik. Ammen.

Aytkanı Ohanneş vartabedniñ Erzınganlı ögüt dżan sartin

Yarattı Teñri adam oyluna dżan u ten, da körkäytti anı kendinä (49v) oıxaş, da etti esin dżanına köz, da közün teninä çıraıx etti, da ten közü bilä dünyâniñ körkün körär da Teñri alıışlar här kez, da dżan közü bilä Teñriniñ buyruıxun etär, xaysi ki yarıxtır da dżanni yarıxlatır.

4 iş bar, ki adam oyluna yaraşır: sıfatiniñ çireyin közü bilä körär, avazni xulaıxı bilä işitir, aşniñ tatlıxin burnu bilä anlar, aşni ayzi bilä aşar. Yoıesä bekni da imşaxni da ayırni da yeñilni xolu bilä tanır. Bu 4 iştän artıx nemä yoxtur haybatlı islär [=ışlär], munuñ içinä tapulur, xaysi ki aytır, isläp [=ışläp] añar.

Adam oılunuñ teni bu türlüdir, ne türlü ki 1 kermän, da çövräsinä taş xala tartkay, da üsnä 5 xabaıxı bolgay: 1 xabaıxı estir, 2-inçisi közüdir, 3-ünçüsü xulaıxidır, 4-ünçüsü ayzıdır, 5-inçisi xoluayaıxidır. Adam oılunuñ yaıxısı da yamanlııxı bu 5 eşiktän kirär da çıxar. Da dżanı toıxtaptır bu kermänniñ içinä, xaysi ki tenidir.

Adam oılunuñ xaznası yaıxı xilinganıdır, da esi adam oılunuñ peçatidir. Da eski duşman, xaysi ki şaytandır, alay dżäht etär, ki bu şähärlärni alıgay, xaysi ki adam oılunuñ tenidir da dżanı tenindädir.

Tiyär adam oyluna, ki esin üstünä saılagay, ki bermägäy eski duşmanga yuvuıxlanma. Xaysi ki Boıos arak'el aytır, ki: «Keräksiz söznü ayziñizdan çıxarmagaıysız» [Ефесеям 4:29 Никакое гнилое слово да не исходит из уст ваших], ki orun almay eski duşman. Esiñ üstünä tut, ki oıru yuvuıxlanmagay saña, xaysi ki eski duşmandır. Egär ki burungi (50r) anamiz Jeva yilanniñ sözü bilä bolmasa edi, aldanmısar edi, da Teñriniñ buyruıxun Jeva tutar edi, da hnazant bolmısar edi yilanga. Ol türlü adam oılanları tiymästir yazııka xulaıx xoymaga. Egär Jeva anamiz yilanniñ sözü bilä xulaıx xoymasa edi, aldanmısar edi.

Ne ki közüñ bilä körsäñ körklü, suıxlanmagayssen. Egär Jeva anamiz közü bilä körüp suıxlanmasa edi, emisär edi ol yemişni.

Xoluñ bilä yazııka aldanma. Egär ki Jeva xolu bilä yemäsä edi, toymısar edi.

Ayziñ bilä artix yemäxtän, artix içmäxtän saɣlan, ki Adäm atamiz da Jewa anamiz Teñriniñ buyruğun saɣlasalar edi, tüsmäslär edi ol haybat-tan, da yalañaçlanmisar edi, da tabalanmisar edi, da çaryiş tibinä ölmisär edi.

Munu bilmäx keräk, ki eski duşman yilandır, da dźâht etär barça adämini algay da aldagay, anıñ üçün buyurur K'risdosnuñ surp arak'eli Bedros, ki: «Saɣt bolunuz da yazixiñizni añip küstünüñüz». Anıñ üçün ki sizniñ duşmanıñız şaytan çaxiri-yir, neçik aslan, ki çixargay bu 5 eşiktän. Adam oylunuñ esi u axılı keräk çulaxin yapkay ari bitik-lär bilä közüñnü artixsi baymaxtan, tiliñni yaman sözdän, çoluñnu zrgel etmäxtän, oçurluxtan, töv-mäxtän da barça yaman işlärädän, da ayaxiñni ya-man yollardan. Evet ki çolu bilä sadaya bermägä tiyär da alyişta emgänmä(50v)gä tiyär. Munuñ bilä saɣla kermänin da çaznasin eski duşmandan.

Yänä 4 iş bar, ki adam oylun yazixtan çutça-rir. Ävälgi adam oylu yazixin heç unutmagay. 2-in-çi, ki özgäniñ yazixin añmagay. Evet ki aɣpaş bol-sa ya k'ahana, ki buyruççi bolgay, ol çayyurgay, da ol izdägäy, ki nemä yaman bolmagay kermändä egär dźan sartin, egär ten sartin. 3-ünçi, ki adam oylu, ne ki yaxşı çilinsa, Teñriniñ alnina körär. 4-ünçi, ki adam oylu kensiniñ ölümün esinä tutkay här vaɣt.

Bu işni dä belgili etär Ohanes vartabed Erziñ-gänli.

Adam oylu ki kendiniñ yazixin heç unutmagay, da miskin köñüllü bolgay da özgäniñ yazixin añmagay, da ol Teñrini hər kez yanına körär da yazixka da tüsmäs. Da kim ölüm künün esinä saɣ-lasa, ol adam damäh bolmas bu dünyâda, da Teñ-riniñ çorçusun yüräkinä saɣlar, da yaxşı çiliniñ dayma.

Yänä 4 iştän çorçumaç keräk. Ävälgi, ki dźan bergän vaɣtta. Ekinçi, ki çaçan Teñriniñ alnina eltär. 3-ünçü, ki kendiniñ barça çilinganına ne dźuvap bergäy. 4-ünçü, uçmaçniñ süvükün unutmagay, ne tamuçnuñ çorçusun. Kimlär ki bizdän burun ölüptürlär, bizni çayyuga saliptirlar bizim yazixlarimiz üçün.

Bu dünyâda (51r) ne iş bar, ki bizim erkimidän başça keliyir? Ävälgi, ki çastaliç, çartliç, da Teñriniñ yaryusunun alnina barmaximiz, da ölar künümüz. Bu 4 iştän başça bolma çaräsizdir. Yoç-esä biz, çardaşlar, boliyix bizim erkimizgä, ki yax-şı çilingaybiz. Berdi Teñri adam oyluna dźan u ten. Tenniñ çaznası da ululuçu esinä çuldir, da esi adam oylunuñ barçanıñ üsnä çandır. Teñriniñ ke-räkin ol çadar et, ki dźanıñni yeñmäsin da çul et-

mägäy. Egär teniñni yemäx bilä, içmäx bilä kü-çäyttiñ esä, ya körklü tonlar bilä körkäyttiñ esä, ya imsaç töşäklär bilä tindirdiñ esä, ošta dźanıñni teniñä çul etärsen.

4 işlär, ki adam oyluna hörmät keltirir. Äväl-gi, sürätiniñ turuşu da körkü. 2-inçi, boyunuñ kü-çü da çuvatı. 3-ünçi, çaznası. 4-ünçü, esi u axılı. Bu 4 nemädän 3-sü keçövlüdür: bardir, ki yaman-ga çaytar, bardir, ki yaxşıga çaytar. Adam oylunuñ körki, tinçsiz bolsa, çireyin salir, da küçün tinçsiz-liç yeñär, da çodźaliçtan yarlı bolur. Yoçesä es da axıl keçövsüzdür. Kim ki eslidir, ol Teñri süvüçü-dir da yaxşı çiliniñ, da ol adam esi bilä tirilir. Bu 4 nemä adam oylunuñ çolunadır, neçik bir tiri çiliç-tir. Adam oylu kendi erkinadır: egär ki kläsä, ken-di kendin öldürür, a kläsä, duşmanin öldürür, çay-si ki şaytandır. Ävälgi, yüzünüñ (51v) körkü bilä egär er, egär çatın kişi yaman etmäsin. 2-inçi, çodźaliç bilä egirlik etmäsin, ne yüz körmäsin ne çodźaga, ne miskingä. 3-ünçi, küçünä bazip kimesä-ni urmasin. 4-ünçi, kendi kendiniñ esi bilä yaman sayışlamasin da esindän keçirmäsin; egär ki ya-mannı çilindi esä, kendi kendin öldürür. Adam oylu kendiniñ körkün Teñrigä saɣlasin, da körkü bilä Teñrigä çuluç etsin, da boyun aruv saɣlasin. Da çodźaliç bilä könülüçnü süvsün, Teñriniñ keräki-nä yaxşı çilinsin, da yarliga da çaräsizgä u çaribgä bolgay ata, sadaya sövüçi, Teñri yoluna yaxşı çilin-gay da özglärni dä keltirgäy ol yolga. Äväl k'aha-nalarına, andan soñra çaribgä u çurbanga, neçik buyurur Teñri ayzi: «Kim ki yaxşı etip yaxşı övrät-sä, ol biyik ündälir Teñriniñ uçmaçına». Dayı da adam oylu küçü bilä emgänsin Teñri yoluna surp yixövgä kelmägä, alyişına tügäl bolmaga, çol kö-türmägä Teñriniñ alnina, yaş töküç yazixların yiy-lamaga, alyiş etmägä k'risdän çanları üçün, artix-si bizim çanimiz üçün, kimniñ ki çolu tibinäbiz. Es u axıl Teñriniñ töräsidir da bilmäçidir. Xaysi adam bu yaxşı işlär bilä çilindi esä, öldürür duşmanin, çaysi ki şaytandır, zera köp yaxşılıçka utrudur. Zera bu 4 nemä çaräsizdir, ki keçövsüzdür, yoçesä keçövlü(52r)dir: egär ki kendi kendin Teñrigä çay-da esä da bu işlärni çilindi esä, ošta dźanıña as-lam etär da tircizir, da egär ki heç kördü esä bu iş-lärni, da zrgel etti kendi kendin Teñriniñ yaxşılı-çından. Adam oylunuñ egär ki bolsa da egär esin-dän keçirsä, alay tut, ki etti, da egär ki bolgay da etmägäy, ol kendi kendin öldürür. Da uçmaç da tamuç — adam oylunuñ elinadır kirmägä.

Yänä Teñri 4 nemädän adam oyluna ululuç da biylik berir. Anıñ çoluna biylik da buyruç, ki bol-gay öksüzlärgä da tullarga da alarniñ bar keräki-

nä bolgay neçik ata da tügällövüçi, ol türlü çarib u çurbanlarga bu yaxşı çilinganı bilä ol dünyâniñ uçmaçın meñärir keçmişläri bilä. Ne orinag bilä çanlar yaxşı adämilärni tañlar da ornuna olturçuzurlar, dayı da berir Teñri biliksiz adämilärgä ululuç, ki taläfcı bolurlar da yaman, ki džuvapı yoç yarı kününä, ki: «Ne ululuçta edim, da benim çoluma berdi, ki men yaxşı çilingay edim!» Dayı da ki yaman bolur da çorçusuz, ki ne anıñ bilä çaytkay, ki: «Bunu beriptir maña, dayı da söviyim anı, ki bergäy maña dayın ulu päşalıç da ol dži-handa meñilik!» Ne türlü 1 adam yamansız oylanı alma bilä ya özgä tahimli nemä bilä övrätkäy, dayı da 1 adamniñ bar çiliçi yaman bolgay da bir nemä yaxşı çilingay, berir Teñri añar biylik bu dünyâda, ki kendiniñ yaxşısın tölägäy, yoçesä ol dünyâda yoç(52v)tur umsaşı yaxşığa, neçik ki Awedaran buyurur ulu biy üçün da Łazarios üçün.

Dayı da 4 nemä üçün bolur yarlılıç da miskinlik. 1, ki Teñri adämilärni yarımın miskin etiptir u yarımın çodça, ki çodçalar sadaya bilä uçmaçını satun algaylar. Soyomon Imasdun-Uslu aytır: «Kim ki yarlığa bersä, Teñrigä ötünä berir, da Teñri kendi tölövüçüdür bergängä». Da 2-inçi, neçik sınarlar altınnı ot bilä, igimidir yoçsa yaman, adämilärni Teñri sınar miskinlik bilä: egär ki tözümlü esä, berir añar ol dünyâniñ meñilikin, da yaxşı adämilärgä yaxşı orinag bolur. Da üçüncü, ki yaxşı adämni miskinlätir, da anıñ bilä dä sınar, da sövär Teñri yarlılıçını, da körgüzür Teñri yaxşı kordçknu bu dünyâda, ne türlü körgüzdü Jop eraneligä. 4-üncü, berir da ögütlär miskinlik bilä: egär ki bar çilinganı 1 adämniñ yaxşı bolgay da arada 1 çilinganı yaman bolgay da yazıç, na anıñ üçün dä Teñri ögütlär, ki ol yazıç erigäy, da meñi uçmaçını bergäy.

Dayı da Biyimiz Teñri adam oylanlarına artıç nemä beriptir, ki köktä friştälärgä berilmeyir, da ne ki dünyâda yaratılğan bar, adämilärdän başça, bermeyir heç kimesägä. Bir, ki ne türlü adam oylanları yazıç çilinsa ten çilinmaçı bilä, yazıçlarına boşatlıç tapar. 2-inçi, turmaçı bar ölüdän ölümsüz džanı bilä. Friştälär, ki yazıç (53r) çilingay, yoçtur boşatlıç, anıñ üçün ki tensizdir, ne türlü ki boldu Satajelgä sınarları bilä. Ne türlü ki dünyâda ne ki tiri bar, ölüdän turmaçı yoç, tek yalıç adam oylu. Xaçan ki Teñri Adäm atamızı uçmaçta çoydu, neçä ki Teñriniñ buyruçunu tuttu, añar dirä yazıçsız edi, ne teninä çastalıç ya tinsizliç heç nemä yoç edi. Xaçan ki buyruçtan çıxtı, yazıç džanına tikildi, da çastalıç teninä tapuldu, da andan soñra ölüm. Yänä yarlıçovuçi K'risdos klämädi yarat-

kanların tas etmägä da berdi džanga u tengä hakimlik. Ne ki topraçtan çıçar bitiş u çičäk, Teñri här birin türlü-türlü tarbiyat beriptir u küç, ne çayta tengä hakimlik keräk da çaçan aytsañ hakimgä: «Tıncsızliçim bar», — na ol bilir, da tanır, da oñaltır otlar bilä.

Džanga otlar hakimliki ya keräklı nemä nek tapulmas? Yazar vartabedlär, ki yazıçlı adam oçşar çastaga, da bilgän uslu k'ahana yaxşı hakimdir, ki džayradçu u çeygadag bolmagay ol k'ahana, ki ganonk' buyurmas açaşlarga anıñkibikniñ başına çol çoyмага. Yazıçlı adam aytır k'ahanaga yazıçın, da ol tapar añar hakimlik: ari da aruv yüräk bilä çosdovanel bolsa, adam arınır, da ol adam Teñri oylu ündälır. Xosdovanel bolmaç ekinçi awazandır. Xaçan k'ahanaga işitsä da ögütünä kirsä, Teñri boşatır yazıçın. Egär ki hakim dä tıncsızlan-sa, keräk ki aytıç özgägä (53v) tıncsızliçın. Ol türlü k'ahana, ki yazıçlı bolgay, keräktir ki yänä k'ahanaga yazıçın aytıç, ki oçru u yaman başlı bolmagay. Ari ganonk' anıñki k'ahananiñ çoltçasın yöpsünmästir, parsiniñ tutmaçi artıçtır, anarçan tumdan esä.

Dayı da ki 1 adam kendiniñ tıncsızliçın tügäl aytmasa hakimgä, keräk anıñ tıncsızliçı artıç, ol türlü adämilär egär ki yazıçların çosdovanel bolup tügäl aytmasa, yazıçı artar, da boşatlıç tapmas. Bir adämniñ ki sürätindän u boyundan bar yergäsindän körklü bolgay, ya közüdän, ya çulayından, ya ayayından, egär bar yeri dä say bolmasa, ol türlü ündärlär — ya soçur, ya açaş, ya çulayısız, ol türlü džanniñ: egär ki bar yazıçın [=yazıçlardan] aruv bolgay, da bir yazıçı bolgay, na ol yazıçniñ atın beriyirlär — ya oçru, ya zrgel etüçi, ya boçnıç — ne yazıçta çilinsa.

Yazıç köp yaxşıliçını buzar, ne orinag, ki az oman balniñ içinä çatışılçay da barçanıñ tatlıçın [=tatlıçı] buzulçay ya azgına sirkä bütün içkini sirkälätkäy.

Xanlıç ulusuna çayda da ki bolsa, adam çanıñ buyruçu tıbinädir. Kläsä çanıñ yüzün körmägä, äväl tärbasına bargay. Egär barmasa, hnazant tigül ol adam çanga. Bu türlü ki, çayda bolsa adam bar ulusta, barça dünyâda, çayda ki alıç etär bolsa, Teñriniñ buyruçu tıbinädir. A kim ki kläsä (54r) Teñriniñ yüzün körmägä, na keräktir tärbasına bargay, çaysı ki Teñriniñ övidir yıçöv. Egär ki barmasa, ol adam alaydır, ki Teñrigä hnazant tigül.

Dayı da ki 1 adam kensiniñ çanına ya biyinä sökkäy, ol adam ölümlüdür. Bar yaman adam, ki Teñrini sökär. Ol adam ne türlü ölümsüzdür, çarä-

sizdir, ki ölümlüdür, ya bu dünyâda Teŋriniŋ öçäš-mäxi kelir üstünä, ya ol dünyâda meŋi çiyenalir. Teŋrini kim sökär? Tek küfürçi adam. Egär ki din aytsaŋ, din Teŋridir, k'risdänliki džanidir. Egär ki sürät aytsaŋ, ayttı Teŋri: «Etälik adam bizim turušumuzga da bizgä oğšaš». Yüzü esä Teŋriniŋ sürätidir, ayzı esä tum sayıtıdır, da tum ayzınadır, ölü esä çac bilä, Awedaran bilä möhüräniptir, tum Teŋriniŋ ari teni u ari çanidir. Buyurur K'risdos kendiniŋ ari ayzı bilä: «Ki benim tenimni u çanimni yöpsünsä, men aŋar u ol maŋa tınar».

Bağçalarda türlü-türlü bitiş u teräklär bolur yerdä tikkän, da 1 suvdan bitip ilgäri kelir, da ol bağça eyäsi yemišin alır. Ol türlü bu dünyâ bağçasidir Teŋriniŋ, da adämilär teräktir, da Teŋri yemiš izdär här adämidän, çandan, u biydän, u k'ahanadan, u yarıučıdan. Biylärniŋ u yarıučılarnıŋ yemiši oldur, ki yarıunu drüst etkäy, orunçsuz, çodžaga yüz körmüyün. Drüst u könü šaryat yarlınıŋ džanidir. Da ari u aruv k'ahanalarnıŋ alyışı dünyâniŋ teräkidir. Xaçan bu 3 nemä dünyâdan eksilsä, ançağ dünyâniŋ buzulmağıdır.

(54v) **Uslu (Xigarıniŋ) Xik'arnıŋ sözü, esi, ağılı**

Aytkanı da ögütü, ki ögütlängäylär adam oylanları, da ata oyluna ögüt bergäy, da esinä algaylar.

Eski Törä da çanlar vaçtına Senek'arım atlı çan bar edi Ninowę kermänniŋ da Asoresdanniŋ. Men, Xigar uslu, 60 yaşına boldum, çatun aldım, oyl-çiz bolmadı maŋa. Bardım Teŋrim alnına da köp türlü çurban ettim, çaytıp çöktüm allarına da aytım:

— Ey, benim Eyälärim da Teŋrilärim! (1-iniŋ atı Pilšim edi, 2-inçisiniŋ atı Šilim edi, üçünçüsünüŋ atı Šahmil edi). Buyuruŋuz da maŋa er oyl berinçiz, ki ošta Xigar tirilä ölmüyir, ne aytkaylar adam oylanları, ki Xigar uslu džardar öldi, da oyl bolmadı, ki anı kömgäy edi da malın meŋärgäy edi. Oyl bolgıy edi da kündä 10 çantar altın tas etkiy edi, bolmas edi benim malimni tügätmäğä. Oyl bolgıy edi, ki 2 çolu bilä üstümä toprağ salgay edi, tek maŋa 1 oyl jıšadag bolgıy edi!

Ol sahat maŋa avaz boldu Teŋrilärimdän da ayttilar:

— Xigar, buyurgandır, ki saŋa oyl bolgay. Sen çardaşıŋniŋ oylun al saŋa oyl, saçlagaysen da östürgäysen anı sendän soŋra seniŋ ornuna.

Ki işittim men bu avazni Teŋrilärimdän, aldım men çardaşım oylun (55r) 1 yaşına, kiydirdim anı türlü-türlü kamçalar içinä, da saldım boyuna altın-indži, neçik çan oylunuŋ, içirdim da

yedirdim anı barça süt bilä, da çaymağ bilä, da çiybal bilä, da yuçlatır edim anı çaraçušnuŋ da kügürçinniŋ moçundan yastıçlar üstünä aŋar dirä, ki boldu 7 yaşına.

Mundan soŋra bašladım aŋar övrätmäğä bitikni, esni u ağılnı, dünyâniŋ bilmäçin, kimlär ki yaçšılığka utrudur, alarga džuap da söz. Kündüz u keçä tiyilmadım övrätmäçtän, toydurdum anı es u ağıl bilä, neçik kimesä suvdan u ötmäktän toygay.

Dayı da mundan soŋra ündädi meni çan çatına da ayttı alay, ki:

— Uslu Xigar, köriyirmen seni, ki çartayıpsen. Sendän soŋra kim tügällisär džardarlığ bilä da es u ağıl bilä benim çanlıçimniŋ keräkin? Men asrı çayyuriyirmen bu ištän.

Aytım:

— Xanim, sen çayyurma. Bardır benim oylum, ki dayı džardar uslu da ağıllıdır mendän esä.

Ayttı çan:

— Keltir alnıma, ki köriyim.

Keltirdim da turuzdum çanniŋ alnına. Kördü çan, da biyändi, da ayttı, ki:

— Alyışli bolgay bu oylanniŋ künläri, ki Xigar kendiniŋ tirliçinä turuzdu oylun alnıma, kendi tinçliçta bolgay!

Andan soŋra yügündüm çanıma, aldım oylumni da bardım palacıma.

Bu türlü aytır edim övrätkändä Natan atlı oyluma.

(55v) — Oylum, ne ki işitsän çan, biy ešikinä, anı yüräkiŋä tut, kimsägä açma, baylini, möhürünü çešmä, çeškänni baylama da, ne ki işitsän, alani etmä da aytmagın.

— Oylum, közüŋ açıp, körklü çatın körsän, ki yinišli da bezövlü, bolmagay ki aŋar suçlangaysen. Egär tirlikiŋni barçasın da bersän, azgına suçlanganıŋ bolur, yoçesä alırsen Teŋridän nalätlämäğ da adamlardan, aniŋ üçün ki çatın kiši oğsar bir körklü kerezmana, ol kerezmannıŋ içi toludır söväklär bilä da sasımağ bilä ölüniŋ.

— Oylum, oğsama badam teräkinä, ki barça teräklärdän çiçäklänir da yemišin barça teräklärdän soŋra berir, yoçesä oğša çabağka, ki soŋyuda çiçäklänir da yemišin burun berir.

— Oylum, yaçšıraçtır esli adam bilä taš tašıma, ne ki essiz adam bilä çayır içmä.

— Oylum, esliär bilä essiz bolma da essizlär bilä esli bolma.

— Oylum, džâht et ağıllılar bilä ağılli bolma, neçik alar, bolmagay ki anızkamlarga da essiz adämilärgä sıŋar bolmagaysen, ki seni dä essiz da anzkam ündäğäylär.

— Оylum, yaxşırağ çayırını tökkäysen, ne ki essizlär bilä da anzamlar bilä içkäysen, ki bolmagay alar seni nalätlägäylär.

— Оylum, bolma asrı tatlı, ki seni yutkaylar, da ni asrı leyi, ki tükürgäylär, yoğesä bol ivaş da tözümlü barça yaxşı çilinganiña, da yürüğaninä, da barça işinjä.

(56r) — Оylum, neçä ki etikiñ ayaxınadır, baskin tegänäkni da yol aç ayaxıña.

— Оylum, çodža oylu yılan yedi — ayttılar, ki hakimliktir añar; yarliniñ yedi esä — ayttılar, açlıxtan yedi. Anıñ üçün ki seniñ ülüşünü yegin, da xatiniñniñ sıñarına köz çoyma, ne malına, ne Teñridän çorçusuz adam bilä, ne eldän uyalmas kişi bilä yolga çixma, da ne ötmäk tä yemä anıñ kibik bilä.

— Оylum, körsäñ, duşmanıñ yixiliptir, külmä da masxara etmä ani: egär tursa, saña yaman etär.

— Оylum, söv atañni da anañni, ki toyrdu seni, da almagaysen alarniñ çarıışın, zera Teñriniñ, da atanıñ, da ananıñ alyışi birdir, neçik alyışi, alay çarıışi, ki sen dä süvüngäyslen sjeniñ oylanlarıñdan.

— Оylum, yam[an oyl] yixilir kendiniñ yamanlıxına körä, da yaxşı oyl turar kendiniñ yaxşılıxına körä.

— Оylum, yuvuxlanma yaman u harsiz xatınğa, da pampasel etkäylär dayma seni, nalätlämägäy da ayblamagay, da axçañni yegäy. Anıñkibiktän çaç.

— Оylum, tüvüştän, ögüttän ayama oyluñni. Tüvüş alaydır oyluña, neçik bir hnoynu yaygaysen baççada. Dayi da ne türlü möhür çazna üsnä, ol türlü igidir tövüş oyluña. Egär ki kündä 1 dä, 2 dä tayağ bilä ögütläsä, andan ivaşlanir da andan ölmäs. Egär çoyduñ esä (56v) oyluñnu kendi erkinä, oyrı bolur, da eltärlär ani asma ya kesmä, da bolur saña ölginçä žal, heç esiñdän ketmäs.

— Оylum, övrät oyluñnu açlıçka da susamaçka, ki öktämlik bilä keçirmägäy künlärni kendiniñ. Duşmanıñdan söz aytsalar, yöpsünmägäysen, anıñ üçün ki seniñkin dä añar aytarlar.

— Оylum, duşmanıñ bar esä, yoldaşsiz yolga çixma. Bolmagay ki duşmanıñ saçlagay yoluñnu da sen vaçtsiz ölgäysen.

— Оylum, bolmagay ki aytkaysen: «Menim biyim essizdir, da men eslimen»,— da sen seni öggäysen, yoğesä tözgin anıñ essizlikinä da uslularğa yuvuğlangin sen, ki özgälär seni öggäylär.

— Оylum, heç kimsägä yaman aytma da biyiñ alnına köp sözlü bolma, ki adamlar alnına uyalmagay seni.

— Оylum, çaçan sadağa bersäñ, yarlini açıtma: bergäniñ Teñrigä çabul düğüldür.

— Оylum, salma çayyuni da yiylamaçni, da ança da bazip barma toyga ya färählikkä, zera köp türlü alnimizga ölüm bar da köp türlü p'orcank'.

— Оylum, çaysi ki altın yüzük seniñ düğül, ani barmaçıña çoyma, da çaysi ton-oprağ seniñ düğül, ani kiymä, da ol at, çaysi ki seniñ düğül, atlanma, ki kültkü bolmagaysen.

(57r) — Оylum, egär aç esäñ, da çaysi ki ötmäk seniñ düğül, ani yemä, sunminça.

— Оylum, ol adam, ki sendän küçlüdür, anıñ bilä küräş tutma da añar utru bolma, bolmagay ki yixip seni öldürgäy.

— Оylum, ne ki yaxşı-yaman işitsäñ, ani yüräkinä saçla: Teñridän saña yaxşı bolur, da artar seniñ tirlikiñ.

— Оylum, egär övüñ biyik, uzun esä 7 çulaç, boyuñnu egip kir.

— Оylum, alma ulu ölcöv bilä, da bermä kiçi ölcöv bilä, da aytma, ki: «Aslam ettim». Anıñkini Teñri arttırmaz da öçäşir, da sen aç tas bolursen.

— Оylum, yalyan ant içmä, ki künläriñ eksilmägäy: yalyançiniñ künläri eksilir.

— Оylum, Teñriniñ buyruçuna dayma çulağ çoy da eski duşmandan çorçma: Teñriniñ buyruçu yaxşı adämigä taş çaladır.

— Оylum, oylanlarıñniñ köp bolganına süvünmä da eksilgäniñä köp yiylama da köp çayyurma.

— Оylum, oylanlar da mal Teñriniñ bermäçidir, evet ki çodža yarlılanir, da yarlı çodžalanir, da aşaylangan biyikläniñ, da biyiklängän aşaylanir.

— Оylum, egär sıñariñ çastalansa, aytma, ki: «Ne etiyim añar?» — yoğesä bar ayaxiñ bilä xatına da kör közüñ bilä, çastanı sorsañ, artıxtir altından-kümüştän, esä ki bergäysen.

(57v) — Оylum, yaryuda oltursañ, orunç alma altın ya indži, bu egirlik bilä könünü egri etmä, yoğesä töräni könü et, da könünüñ çanıñ töktürdüñ esä, seniñ dä tökärlär.

— Оylum, saçla tiliñni yaman sözdän, közüñnü yaman baçmaçtan, az nemä dä oyurladiñ esä, ölüm birdir.

— Оylum, itlik etmä sıñariñniñ xatini bilä, soñra özgälär dä seniñ sıñariña tüşärlär, da ölginçä bolur saña nalätlämä.

— Оylum, bolmagay ki algaysen kendinä tul çatunnu nöğär. Kim bilir, arada nemä talaş boldu esä ol burungi eyäsin añar. Da sen çayyurup küstünürsen.

— Оylum, egär ki saña Teñridän ne türlü p'orcut'ıun yoluçtu esä, bolmagay ki yanilip džidžku-

hel bolgaysen, ki dayin yaman tinsizliḡ yebermägäy da vaḡtsiz dünyâdan kečirmägäy, yoḡesä ne türliü dä Teḡridän kelsä, šükürlü bol, zera šükürlü ayüz Teḡrini borçlu etär.

— Oylum, sövmä oyluḡnu artıḡ ḡuluḡdan, esä bilmässen, ki ḡaysi keräklü bolur saḡa.

— Oylum, dayma sen seniḡ esiḡ bilä yaḡši sa-ḡışlama [=saḡışla] da ḡartlarni hörmätlä, ki hörmätlängäysen Teḡridän da saḡa yaḡši bolur.

— Oylum, igit vaḡtna öktäm bolma, ki igit vaḡtiḡa tas bolmagaysen.

(58r) — Oylum, bermä siḡariḡa, ki ayaxiḡa bas-kay, bolmagay ki boyuḡnu da baskay.

— Oylum, kimsä bilä yaru alnina tursaḡ, bolmagay ki yüräklänip sözlägäysen, yoḡesä ne ki sözläsälär, tatlılıḡ bilä dzuap bergäysen — bu yaruḡunu aniḡ üsnä yixarsen.

— Oylum, egär Teḡridän nemä ḡoltḡa etsäḡ, äväl aniḡ buyruḡu tibiḡa bol, da ne bilä oruç bilä, alḡış bilä andan [ḡoltḡa etsäḡ], soḡra tügällär Teḡri ḡoltḡaḡni seniḡ.

— Oylum, yaḡširaḡtır, ki atıḡni dayma yaḡši çiyargaysen, yoḡesä ki sen seni körk aytkaysen: tonlar bilä körk kečövlüdir, yoḡesä yaḡši at ḡalir meḡi.

— Oylum, yaḡširaḡtır soḡur köz bilä, ne ki soḡur es bilä: soḡurluḡ bilä terçä övränir yürümäḡni yolunuḡ, yoḡesä soḡur es bilä salir könü yolnu da barir kendi erkinä.

— Oylum, yaḡširaḡtır yarlılıḡni yımaga, ne ki ḡodžalıḡni saçmaga.

— Oylum, tergäḡin seniḡ sözüḡnü yüräkiḡ bilä da andan soḡra çiyargin sözüḡnü ayziḡdan. Egär bu işni bulay etsäḡ, barçasına tatlı bolursen.

— Oylum, kimesädän yaman söz işitsäḡ, ani yüräkiḡä tut 7 ḡariš: ol yaman ölar da yaḡšiliḡka ḡaytar.

(58v) — Oylum, heç nemägä külmä: ol külmäḡtän talaš bolur, da ol urušan ölüm bolur.

— Oylum, yalyan söz da yalyançiliḡ alay ayirdir, neçik ḡorḡašin; az kündän soḡra yoḡari minär, neçik teräkiḡ yapraḡi.

— Oylum, ayt seniḡ kiçi saḡišiḡni dostuḡa. Egär ol seniḡ saḡišiḡni alani etmäsä, bolursen aḡar ulu saḡišiḡni da aytmaga da ani inamli, könü dost bolursen tutmaga.

— Oylum, dayma boluşuçi bol, ḡanlar, biylär alnina seniḡ k'risdänlikiḡä söz bilä da aḡça bilä alay tut, ki ani aslaniḡ ayziḡdan ḡutḡarisen, da ol saḡa haybattir da p'arık'.

— Oylum, egär dušmaniḡ kelsä ayaxiḡa bošatlıḡ ḡolma, bošat aḡar, da yüräkiḡ bilä kül, da teniḡ bilä färählan, da yöpsün ani.

— Oylum, ḡayda seni ündämäsälär hörmätläp, anda barma, da kimesä sendän söz sormasa, anda dzuap bermä, da ol, aḡin suv kibik, buzlamiyir ança, da bazip yürümä ayaxiḡ bilä; bolmagay ki vaḡtsiz tas bolgaysen.

— Oylum, siḡagin oylanlarıḡni açlıḡ bilä, da susamaḡ bilä, da miskinlik bilä, da eski bazıḡ tonlar bilä: egär tözümlü esä, ber tirlikiḡni ḡoluna.

(59r) — Oylum, ḡaçan seni hargga ündäsälär ya toyga, džaht et barça siḡariḡdan burun çıḡkaysen da yänä 2-inçi barmagaysen: Teḡridän yaḡši at alirsen da tövüş almassen başiḡa.

— Oylum, egär yarlı esäḡ, na siḡarlarıḡ arasiḡna alani etmä, ki ayblanmagaysen da sözüḡä dä ḡulaḡ ḡoymaslar.

— Oylum, seniḡ siriḡni, yapuḡuḡnu ḡatiniḡa açma, aniḡ üçün ki ḡatın kişi sir saḡlamastir, alani etär ḡardašlarıḡna, uruḡ-kökünä, da seni tabalarlar.

— Oylum, içkili bolsaḡ, saḡla tiliḡni köp sözlämäḡtän: saḡa yaḡši bolur, da uslu ündälirsen.

— Oylum, kimsägä kläsäḡ tirlikiḡni bermägä, bitiksiz, möhürsüz, tanıḡsiz bermä: berdiḡ esäḡ, tanar, da sen ḡayḡurup hayıfsinirsen tirlikiḡni.

— Oylum, yaḡši dosduḡdan [=dostundan] yiraḡlanma: egär yiraḡlandiḡ esä, ya taparsen aniḡki dosd [=dost], ya tapmassen.

— Oylum, yaḡširaḡtır, ki seniḡ tirlikiḡ oḡurlan-gay, ne ki üstüḡä oḡurluḡ tapulgay.

— Oylum, kimgä ki Teḡri beriptir, sen ani hörmätlä, da ḡartlarni körsäḡ, borküḡ çiyar da tur ayaxiḡ üsnä aniḡ alnina da siyla ani.

(59v) — Oylum, barlı-tirlikli adamga paḡilliḡ etmä ya akahlıḡ: kišiniḡ közün nemä toydurmas, tek topraḡ.

— Oylum, ḡinamḡosluḡ etmä, zera ki yaḡšiliḡ, u tirlik, u mal Teḡridändir, da yarlılıḡ keldi esä, arada yürügäḡni sökärklär.

— Oylum, yiyla da barma dostuḡ övinä, kirip çiyma: soḡra adžizlanip sökär dä seni.

— Oylum, it, ki salḡay kendi eyäsin da artiḡdan kelgäy, taš al da ur, ki artiḡdan kelmäsin.

— Oylum, yaḡši ḡilingan adam da aruv yüräk-tän alḡış etkän ḡabuldür Teḡrigä, da uyattan ḡorḡ, neçik Teḡridän.

— Oylum, yaman saḡış da yüräkkä çıḡkan eski dušmandir, da tözümlük fundamentidir ḡartlarıḡni da beklidikir dinniḡ.

— Oylum, söv könülükni da yalyanni heç et, dayma ḡulaḡ ḡoy Teḡriḡniḡ buyruḡuna da eski dušmandan ḡorḡma: Teḡriḡniḡ buyruḡu yaḡši adämiḡä taš ḡaladir.

— Oylum, yaman u yalyanči adāmidān xač, zera akahlıx da barča yaman nemä yalyančılıxtan toyar.

— Oylum, yaryunu sövmä: egär utsaq, egär utmasaq duşmanıñni, evet ki Teñriniñ yaryusundan xorx.

(60r) — Oylum, kim ki könüdir, esi bilä yarıxlı günäştir; da kim ki očaşır yüräki bilä da öpkä süvār saxlama, ol adam tamuñnuñ xaramyuluxuna oxşar; da kim aruv, açıx köñüllüdür, ol adam sadayaçidir; da kim ki akahdır, egär barlı esä dä, essizdir.

— Oylum, dñimriniñ üvünä kirmä, kirsän dä, keçikmä, zera tirlikindän boş bolursen.

— Oylum, sıñarıñni pambas etmä egär yıraxtın, egär yuvuxıtun, zera yaman söz terçä da tezin-dän yetär, da alarnıñ arasına talaş bolur.

— Oylum, Teñri buyuruptır çayırni färählik üçün, yoşesä yaman yerdä, keräksiz yerdä yaxşı-raxtır nemä yaman içkäysen, ne ki içki.

— Oylum, ol türlüdür esirik adam, ne türlü ki ox kirgäy burnunuñ içinä: özgägä tiymäy — tek kendiniñ tebäsina.

— Oylum, dñimri adam ol türlü sayışlar kendiniñ esinä, ki: «Men bayatırmen, da küçmen, da ne ki sözlärmen, ağıl, us bilä sözlärmen». Anı bilmästir, ki yoluşur anıñkibik esli k'ač adāmigä, ki tutkaçoş xolundan, yergä urar da öldürür.

— Oylum, körsän duşmanıñni, ki yatıptır, sen anı xayğur, anıñ üçün ki dost etärsen saña; egär ki kültkü etsän, tursa, saña yaman etär.

(60v) — Oylum, asrı esirik adam sayışlar, ki yer birgäsina aylanır. Anı bilmäs — başı aylanıyır, zera ki yerdır barča yemişlärniñ anası; ol türlü artıxşı içmäxtır barča yamannıñ anası: tıtsinmiyin yamanlıxka salır, da yarlıyamıyın öldürür adāmini, da keltirir da oxşatır dñanavarga.

— Oylum, xač adāmi üçün yük bolmaıxtan: egär yük bolduñ esä, alay tut, ki tusnañıñni berdiñ añar; egär vaxtına bermädiñ esä, saçalıñni 1-1 yulxarlar.

— Oylum, yalyanči bolma. Egär seni 1 sahat yalyanči taptılar esä, könü dä sözläsän, yalyanči sayışlarlar, da inanmaslar, da barča yerdä yalyanči aytsarlar.

Xaytıp Xigar ayttı usularnıñ ağılin Natanga, xardaşı oyluna.

4 iş bar, ki adamniñ közünüñ yarıxın arttırır: ävälgı — baykay ertä çiçäklär üsnä; 2-inçi — yalan ayax yürügäy yäşil üsnä; 3-ünçi — ağıñ suvda yürügäy; 4-ünçi — yolçunlarin körgäy yıraxtagilärin.

Xaytıp 4 işlär, ki adam oylun semirtir: burunğı — kiyiniş; 2-inçi — yaxşı söz işitkäy dayma; 3-ün-

çi — kendiniñ oylanları bilä da xul-xutani bilä sövöklü [=sövöklü] tirilgäy; 4-ünçi — nemä yaman söz işitsä, işitmämiş bolsun.

Yänä 4 işlär, ki adam oylu kendinä hörmät keltirir: dayma yaxşı sözü, miskinlik etkäni, da eksiklik sözlägäni, da (61r) uyalğani uludan-kiçidän.

Xaytıp 4 iş bar, ki adamniñ yüzünüñ suvun ketärir: burunğı, ki ağıx bolğay yaman xatınga; 2-inçi, ki köp sözlägäy da aytkay, ki: «Menim kibik kimesä sözlämä bolmas da bilmäs»; 3-ünçi, ki yaxşıların sözü arasına kirgäy da urup buzğay; 4-inçi, ki aytkay: «Bilirmen», — da yalyan sözlägäy.

Yänä sordular uslu Xigarga, ki nedir bu dün-yäda tattı [=tatlı].

Ayttı Xigar:

— Yüzünüñ uyatı. Kimniñ yüzünüñ uyatı bar, ol tatlıdır, zera ki barča nemä harsizlıxtan toyar.

Budur benim ögütüm, xaysı ki men, Xigar, ayttım benim xardaşım oyluna Natanga. Da men bilmädım — benim ögütümnü heç etti da tozdurdu, neçik toprağni yelgä utru. Başladı yamanlama xanga da barča malımnı, xaznamni, tirlikimni başladı tas etmägä, xullarımnı öltürmägä, xaravaşlarımnı uyatlama, ança ki benim Apesdan atlı xatınima da xol salma klädi, ki anı kiçidän östürdü da eskä keltirdi.

Bu ilgäri etkändän soñra maña bardım men xanıma, da aqlattım Natannıñ yamanlıxın, da kertärdım xatımdan, da ayttım:

— Dayın seniñ erkiñ yoxtur benim tirlikimä.

Dayı yaman başladı meni xanga yamanlama ança, ki başıma keltirdi, ki xan buyurdu, ki:

— Eltiñiz da kesiniñ Xigarni.

Da ol kişilär da dñalatlar benim tuz-ötmäkimni unutmadılar. Çöküp, da xoltxa ettim, da ayttım:

— Bardır mendä bir adam maña oxşaş, da ölümlü iş etiptir. Anıñ başın kesiniñ benim üçün da meni saçlañız. Keräk bolğaymen 1 kün benim xanıma.

Xigarni saçladılar da kişini kestilər.

(61v) Xanga xabär bardı, ki Xigar kesildi.

Asoresdan ulusu xayğuga tüştü. Kettilər ulus-tan da p'arawon xanga berindilər.

İşitti p'arawon xan, ki Xigar kesildi. Ulu elçilär yeberdi Senek'areñ xanga, ki yeber maña anıñki adam, ki ne ki sorsam, dñuap bergäy, da ne türlü adam, ki uslu da ağıllı bolğay, ki ne türlü avadanlıx aytsam, maña tuzğay.

Senek'areñ xan ündätti ulu biylärin da sarnattı bitikni. Ayttı xan:

— De, bu işkâ kim d̄zuvap berir?

Ayttılar:

— Xanım, kimesä bolmas bu işkâ d̄zuvap bermä, tek Natan, ki Xigardan övrändi barçanı.

Ündätti xan Natannı da ayttı:

— Bolurmisen bu işkâ d̄zuvap bermä?

Aytti Natan:

— Men — dügül. Yoşesä benimki 1000 dä bol-sa, bolmas muşar d̄zuvap bermä.

Andan soñra xan hayıfsındı Xigarnı kendiniñ biyläri bilä, xorçup p'arawon xandan, ki ulu çerüv bilä kelmägäy üsnä. Da ayttı Şeñek'areñ xan:

— Kim ki maña Xigarnı turşuzgay edi, yarım xanlıxımnı añar berir edim!

Keldi Apusmak atlı biy da ayttı:

— Meñi tiridir Xigar!

Neçik ayttı, bardı, da keltirdi tezindän Xigarnı, da turşuzdu xannıñ alnına, da Xigar ölü çireyin alıp edi.

Kördü xan, da asrı süvündü, da ayttı:

— Alıñlıdır Teñri, ki bugün Xigarnı ölüdän turşuzdu!

Yeberdi anı xan, ki:

— Bar, arın, da yuvun, da semir, da 40 kündä dirä keräksen maña.

Xaçan ki 40 kündän soñra keldim xan xatına, ayttı xan:

— Sen benim alafımnı işittimmi — maña ne elçilär keldi p'arawon xandan?

Ayttım:

— Xanım, men bariyim boyum bilä da tüziyim bu (62r) işlärni barça.

Bardı, da tüzdü, da yasadı.

Da keldi ulu süvünlük bilä da ulu başxışlar bilä p'arawon xandan Şeñek'areñ xanga. Xan utrusuna çixtı ulu biyläri bilä. Xaytıp keldilər, kimlär xaçıp edilär: işittilər, ki Xigar tiridir.

Andan soñra ayttı xan:

— Ne klärsen, saña beriyim.

Aytti:

— Xanım, sendän nemä klämän, tek maña xardaşım oylun Natannı ber.

Xaçan berdı maña Natannı, ayttım xuluma baylama stolpka. Ançağ dayın köp aytmaytan soñra 1 söz aytir edim, da xulum xamçılar edi. Ayttım:

— Oylum, Teñrim benim saçladı meni benim anmeylixim bilä da seni tas etti seniñ yamanlixıña körä. Teñri etkäy seniñ da benim aramizga yarşunı.

Ol sahat işitti da çatladı, da ayttım:

— Oylum, yaxşı xilingan yaxşı tapar, da yaman xilingan yaman tapar. Da kim kimgä çuyur xazsa,

kendi tüşär. Yaxşılıx yaxşılıx bilä tügällänir, da yamanlıx yamanlıx bilä tügällänir.

Bügüngä diyin d̄zâht etsin oyl atanıñ-ananıñ alıñın algay da könülük bilä yürügäy, ammen.

Sanlı Ep'rem vartabedniñ aytkanı xurbanlar üçün k'risdänlikniñ

Köp taş salgan oşlar bilä yaraliyir bizni şaytan. (62v) Da yaralarnı körgüzmäs. Başlanganın başxa körgüzür, neçik bi yaxşı xilingan nemä. Da tügällär orenk'sizlikni da yaxşı xilingan da işlämäx yerinä salır yazıx tibinä da orenk'sizlikkä. Ne türlü ki xurbanı bilä Gajenniñ da Ep't'ajanıñ. Sü-räti bilä yaxşı xilinganıñ orenk'sizlikni tügällär edi. Xaysi ki hali dä köplärgä tügälliyir şaytan da etiyir müftünä çalışmaş da öktäm işlar bilä Eyovilər yemişinä, da xurbanlarına, da başxışlarına. Da tügül ki müft çalışmaş ya öktämlik bilä kö-rüyürbiz işlägänimizni, yoşesä duşmanlıx da xar-yiş yöpsünürbiz. Ne türlü Mayak'ia markare aşıra aytiyir Biyimiz: «Xarıñlı bolgay här kişi, kimniñ ki bolgay xoyları arasına erkäk eçki ya xozu bir ya-şar, da bergäy Eyämizgä xurban saçatni, arıxni, sayşızni, da k'ahanalar da, xaysi ki yaramaganni da sayşızni xabul etiyir zoşovurttan kelişin Eyä-mizniñ. Xişimlap aytiyürbiz, k'ahanalar, xaysi ki pambasarsiz atımnı da ilgäri keltiriyirsiz stoluma ötmäk aruvsız, budur, xaysi ki yaramaganni, ya xapkanı, da hörmätsizni, xabul etmän anı xolu-şuzdan sizniñ. Da yeberirmen sizniñ üst(63r)ünüz-gä xarıñ, da xarıyarmen alıñlarıñizni sizniñ, da keçirmen sizni alar bilä. Anıñ üçün ki siz xoyma-diñiz yüräkiñizgä sizniñ, ki xorçkay ediñiz yüzüm-dän benim». [Малахия 1:13 Притом говорите: «вот сколько труда!» и пренебрегаете ею, гово-рит Господь Саваоф, и приносите украденное, хромое и больное, и такого же свойства прино-сите хлебный дар: могу ли с благоволением при-нимать это из рук ваших? говорит Господь. 2:1 Итак для вас, священники, эта заповедь: 2:2 ес-ли вы не слушаетесь и если не примете к серд-цу, чтобы воздавать славу имени Моему, гово-рит Господь Саваоф, то Я пошлю на вас прокля-тие и проклянью ваши благословения, и уже про-клиная, потому что вы не хотите приложить к тому сердца. 2:3 Вот, Я отниму у вас плечо, и по-мет раскидаю на лица ваши, помет праздни-чных жертв ваших, и выбросят вас вместе с ним.] Da çünki Orenk' bilä Movşesniñ, xaysi ki yarama-ganni da aşaxni yöpsünürler edi Teñrigä, anıñki-bik xışimlar tibinä tüşärlär edi. Ne türlü xışim da ögüt kötürgäybiz, xaysi ki yeñi da yarıxlangandır awazannıñ yarıxi bilä da yaramaganni bergäysiz

bernä Tejrigä. Da alyış yerinä çaryışin eksilmäx-niñ meñärgäybiz. Ya aşaxlarni, ya sayızlarni yöp-süngäybiz. Ya ündämäxinä yarlılarniñ, çaysi ki tölövün etsärlär uçmaçına Tejriniñ. Ya añaçına kečkänlärimizniñ. Xaysi ki ol yarlılar toyunurlar džomartlıx bilä. Gajen tas boldu yaramagan da çabulsuz çurbanlarından utru, zera toyru luç bilä sunmas edilär. «Ol yänä saña çaytsın», — aytıldı. Da tüşär bizgä çorçma sözündän Tejriniñ, egär ki çaysilari örenk' bilä yañıldılar esä, ol türlü çişim bilä ögütländilər. A ne çadar biz, çaysi ki kensi K'risdos çaxirip aytti: «Xaysi ölcöv bilä ölcäsän, ölcünsär saña». Da köplärdir, ki džan yergäsi bilä ölcöv etärlär, da çizyançlıx bilä saçarlar, (63v) çizyançlıx bilä örärlär. Zera çaysilari ki örenk' tibinä edilär, anıñkibik yarlıyamaç izdälir edi alardan. Demdi [=Da emdi] köpyarlıyamaç, çaysi ki mayat da tayindir, bizdän izlänsär, egär nemä bilä eksik tapulgaybiz. Xaysi örenk' bilä ögütländiç, da markarälärdän meñärdiç, da arak'ellärdän k'arozlarin işittiç. A egär yaramagan nemäni sungaybiz, tügül ki tözümlük etkäy da boşatkay bizgä Tejri. Zera aytir Biyimiz, ki: «İlgärgisin indiriniñ da çayirniñ maña sungin. Da burungisin tüzüñnün, çoylariniñ maña sungin da maña bernälägin. Hörmätlä Biyiniñ seniñ toyru da häläl işlägäniñdän da çixar anar yemiş seniñ toyru tamurlarından». Budur çabul alnina Tejriniñ. Yoçesä çapip almaçtan, ya oyurluçtan, ya haramdan, ya aslamga bermäçtän, ya bazar üsnä küç etmäçtän, ya çuvatsiz kimsäni zrgel etmäçtän — kim ki munuñ kibik nemä bilä ögüz çurban etär, ya çoy, ya özgä nemä, ol barça murdardir Tejrigä, neçik bir kimesä it soygay, ya kişiniñ yüzünä şapla urgay, ya tökkäy kimsä çanin toñuznuñ. A nedän utru yadatıyirsen munuñkibik sasimış çurbanlariniñ bilä, (64r) çaysi ki meñi sk'andžaniñ säbäpidir, a hörmätlämäxin yarlılarniñ ündämäçi bilä baylılarniñ da toyganlariniñ? Zera ki alarni hörmätlädiñ esä, mustuñnu tas ettiñ, çaysi ki K'risdos ta tıydi seni andan, aytip aziz ayzi bilä, ki: «Egär ne vaçt etsän aş hörmäti kečkänlärdä džani üçün, ündämä çardaşlariniñ ya yuvuçlariniñ, ne çonsulariniñ, ne ulu kimsäläriñ, ki alar da seni ündäp saña tölövün etmäylär munda. Evet çaçan etsän hörmät Eyämiz üçün, ya çaysi arilärniñ atına, ya džanlariniñ çutçarılmäçina, ündägin yarlıni, çaçak'ni, soçurnu, açsaçni, da sanlı bolursen, zera yoçtur nemäläri, ki anıñ utrusuna munda saña tölöv etkäylär, da tölöv bolsar saña anar utru uçmaçına Tejriniñ», — kimniñdir bu sözlär ya buyruç mägar tigül, K'risdosumuznuñ, Tejri Oylunuñ. [Лука 14:12 Сказал же и

позвавшему Его: когда делаешь обед или ужин, не зови друзей твоих, ни братьев твоих, ни родственников твоих, ни соседей богатых, чтобы и они тебя когда не позвали, и не получил ты воздаяния. 14:13 Но, когда делаешь пир, зови нищих, увечных, хромых, слепых, 14:14 и блажен будешь, что они не могут воздать тебе, ибо воздастся тебе в воскресение праведных.] A ne üçün heç etiyirbiz buyruçun K'risdosnuñ? Egär kliyir esän hörmätlämä dostlariniñ ya ulu kimsälärni, bardir 365 küni yılını, kläsän teniñ üçün bermä tenilärgä. A ašin çutçarılmäçiniñ, çaysi ki uçmaç süvükü üçün, inam bilä yarlılarga saçıyıç, bernäliyiç džanimizniñ ašin, hörmätin alarga, kimlär ki hasrättirlär da küsänç tatlı sözlär bilä süvünür. Da dostlarimizni, uruy-kökümüzni, (64v) ulu kimsälärimizni bu džan färählikinä yuvuçlatmiyiç. Çünki hakiminiñ džanniñ yarlılarni ettiñ da yiydiñ çatiña, ki Biy Tejridän çoltçada bolgaylar da yazıçlarıña boşatlıx bolgay. Evet ol künnüñ hörmätindä, džanlariniñ çutçarılmäçinda, çaysi küni ki boşatlıx bolur yazıçlarga kečkänläriñniñ, tiygün sayışiniñ da süvüklü dostlariniñ tenli, çaysilariñki eksikliki yoçtur, 1 kimsäni anıñkibiklärdän küvürmä üvünä, ki boşatlıçtan yazıçlarıniñ boş çixmaysen, çaysiläriniñ atına ki ol çurbanidir, da sen dä tas etmäysen yalın çuluçunuñ yarlılar yerinä çodžalarga etip, alarni hörmätläp, çövrälärinä yürüp, olturuyçların biyiklätip, yoyari olturuyuzup, yiyi aşlar allarına çoyup da çayirlardan eksitmiyin allarından. A egär yarlıdan çaysi ki yuvuç olturgay çodžaga, çorça-çorça kensi ayaxin çodžaga sunar, aytip: «Färäh bol!» A boşatlıçi yazıçlarıniñ yarlılar, çaysi ki hasrät da suçlançtirlar, aşıya olturup, stollari boş, içkilari tügäniñp da küstünmäçtä. Da kimsilärin [=kimsälärin] çixari eşiktän saliptirlar, neçik bir yaman çilinganni da heç kimsälärni, a ne köz bilä dä baçmaslar üstlärinä kensiläriniñ. Da alar (65r) esä turarlar, ulu yüz ayblari bilä başların asip kensi çaçak'likläri bilä.

Da çolarmen sizdän, bolmay ki anıñkibik ündälmäç etkäysiz orunçuñuzda da çurbaniniñizda, çaysi ki barça çardžiniñizdan boş çixarsiz. Evet egär ki kliyir esän yazıçlarga boşatlıx tapınmaga bolsun tirilärgä, bolsun ölülärgä, ündägin öksüzlärni, tulnu, soçurnu, açsaçni, çuvatsizni, çaribni, yasirni, aççinganlarini, da kimniñ ki därdli yüräki bar, da yoçtur kimgä yüräkin süvündürmä, alarni süvündür da yedirip içir, alarga yalyçlarına çuluçunuñ et, ki boşatlıx bolgay yazıçlarga, da olarniñ çövräsinä yürü, da tatlı sözlär bilä çuluç etkin, ki çutçarılmäçi bolgay övünün.

Ošta bu türlü tüzdün hörmätini da söybätin çurbaniniñniñ seniñ. Da belgili preložoniylarni da baylarni küvürmä hörmätinä yarlılarniñ. Da yarlılar bolsun saña başta olturğanlar, da biyiklängän alar bolsunlar yoyarı, da baylar aşıya. Alarni yalyz övünä küvür çolup, da yänä çolup uzatkin kensilärin. Egär ki bu türlü yöpsüngäysiz yarlılarni — tügül ki berdin, yoğsa aldın, tügül ki çardžladın, yoğsa yiyıştirdin, da çöplädin, da yazıçılarga boşatlıç tapındın.

Bu (65v) barça nemä üçün aytir edi K'risdos: «Egär ne vaçt etsän must, ündämä ulu kimsälärni, zera alarni çayurur, yarlılarni heç etärlär». A sen, çodžaga yüz körüp orenk' alişingan, bolursen oğşaş anar, çaysi ki aytir surp Akopos arak'el: «Kimniñ ki kiyinişli, körklü bolğay, aytirsiz: “Kel, otur yoyarı, hörmätli”. Da yarlığa aytirsiz: “Tur ayaxiñ üstünä”, — ya: “Oltur aşıya, uçta”. Da hayufsunmassiz boyuñuznu sizniñ da bolursiz töräçilär yaman sayışlärniñ». [Иакова 2:2 Ибо, если в собрание ваше войдет человек с золотым перстнем, в богатой одежде, войдет же и бедный в скудной одежде, 2:3 и вы, смотря на одетого в богатую одежду, скажете ему: тебе хорошо здесь, а бедному скажете: ты стань там, или садись здесь, у ног моих, — 2:4 то не пересуживает ли вы в себе и не становитесь ли судьями с худыми мыслями?] Zera çodžalarga yüz körüp, yazıç xilinirsiz da çarşı bolursiz orenk'kä, neçik orenk' alişingandır. Da munuñki suçnu ündälmäçindän yarlılarniñ üstümüzgä kötürmiyiç, yarlini da çodžanı birgä yiyip. Zera alar kirip biyik hörmät bilä yoyarı, törnü klärlär öktämlik da ululanmaç üçün. Da yalyan çuluxuñnu seniñ klärlär, da yarlılar keçip oltururlar titräy-çorça tiyilip da aşıylanip. Tügüldir yaçşı da tügül çabul, zera ne 1 kimesä kokol'nu aşıçka çatmas, ani borlalıç bilä tegänäk tikmä. Da saña tüşär, ki yalyandan çuluxuñnu da öktämlikiñni çonarhliçka da yarlıyamaçka teşkirğaysen. Zera tas etüçidirlär biri birin da buzuçi. Çaräsizdir saña, ki 1 közüñ bilä kökkä baçkaysen da (66r) birsi bilä yergä. Alay že ol künnüñ hörmätinä: 1 yolu tenlilärni da džanlilärni biyändirmä. Zera džanlilar Teñridän çoltçadadirlar da yalbariyirlar seniñ üçün, ki kökkä kirğaysen, a tenlilär yergä tartiyirlar teränlikkä, džanlilar yarıçka hadirliyiirlar, a tenlilär çaramçuluxka yeberiyirlar.

Ošta bu türlü boş çıyaruçidir da ziyançidir saña küñünä yarlılarniñ da hörmätiniñ, ki ulu kimsälärni ündäğaysen. Yarlini ündä, yarlini çövränä yiygin da tattı [=tatlı] sözlär bilä süvündürgin,

yarlini tindir, yalañaçni kiydir, üvsüznü övünä eltkin. Da ol çaxni, ki çaxırsañ Teñrigä, da Teñri işitir saña, da hanız ki sen nemä aytmiyirsen, aytir, ki: «Ošta yerişipmen». Bu türlü faydalidir sadaya yarlılarga da yuvuçtır Teñrigä alışı alarniñ. Xaysi ki surp Tawit' markare aytir:

[Псалом 40/41: 2-3] «²Sanlıdır, kim ki sayış etip çayurur yarlini! Künnüñ yaman satamasından çutçarir ani Teñri. ³Da sanlı etär ani, da çıçara bermäs ani çollarına duşmanlarniñ».

Biliyiç, ki bu sanlı heseb hasrätindän yemäkläriniñdir, çaysi ki K'risdos ani kensi üçün sayındı. A kim ki hasrät tügül da ulu kimsälärdir, alarniñ ündälmäçindän nedir faydañ? Zera hörmätlämäçindän yarlılarniñdir fay(66v)da saña, a tigül içiçülärniñ [=içüçülärniñ]. Da K'risdos aytmedi, ki: «Toçlarni yedirinçiz», — yoğsa aytti ačlarni yedirmä, da aytmedi içkänlärni içirmä, aytti susaganlarni içirmä. Ne türlü ki aytir ari ayzi bilä: «Aç edim — yedirinçiz, susap edim — içirdinçiz, yalañaç edim — kiydirdinçiz, çarib edim — aldınçiz çatınçizga». Bulardirlar, ki tölövgä da sanlı hesebgä arzani etsärlär, da tügül toyunganlar ya içkänlär. Zera kim ki yarlini yöpsüngäy, K'risdosnu yedirip içirir da K'risdosnu sövündürür, zera K'risdosnuñ inamli çuludir, da toyrudur K'risdosnuñ sözü, ki aytti: «Egär kim etsä 1 kiçi kimsägä munuñkibiklärdän, maña etärsiz». Egär inanir esän sözünä K'risdosnuñ, çaysi ki kensi K'risdostir yarlı, ol, ki yöpsünürsen da ündäpsen. Tügül tiyişli, ki anda bayni ya toç kimsälärni yöpsüngäysen, da K'risdosnu bosaya artına turuzğaysen. Alar ululanmaç bilä yoyarı, da K'risdos heçlik bilä aşıya. Alarni hadir közätiyirlar çuluç bilä, a K'risdos munda olturğan, başın egip. Tüşmäs bu türlü heçlik bilä yöpsünmä K'risdosnu, zera anıñkibik çurban da hörmät Teñrini yüräkkä çıçarir çişimi bilä, da tügül ki must tapungaybiz yazıçılarga.

Egär ki sadaya esä ya çurban, ne üçün ün(67r)düyürsen körgänlärni köp yaçşılıçni da tölöv adamlardan aliyirsen? İşitmädiñmi K'risdosnuñ vartabedlikindän, ki: «Közätinçiz sadayañızdan sizniñ — etmäğaysiz adämilär alnina. Zera çaysi ki adämilär alnina maçtanmaçlıç üçün etär, tölövün dä adämilärdän alir. Bolsun seniñ sadayañ yapuç, da Atañ seniñ, ki köriyir yapuç, tölövün etär saña açıç». [Матфей 6:1 Смотрите, не творите милостыни вашей пред людьми с тем, чтобы они видели вас: иначе не будет вам награды от Отца вашего Небесного. 6:2 Итак, когда творишь милостыню, не труби перед собою, как делают лицемеры в синагогах и на улицах, чтобы прославля-

ли их люди. Истинно говорю вам: они уже получают награду свою. 6:3 У тебя же, когда творишь милостыню, пусть левая рука твоя не знает, что делает правая, 6:4 чтобы милостыня твоя была втайне; и Отец твой, видящий тайное, воздаст тебе явно.] *Boş çixarma sen seni anıñkibik tölövdän da yïiştirma baylarnı, ki baħkaylar seniñ ħurbanıñnı. Da saħtlıx bilä közätılıp dźomartla ħoluñnu yapıx yarlıga. Zera yuvuxtır oγru řaytan, ħaysı ki oγurlar mustuñnu da sadaγañnı da kliyir, ki etkäy köp çalıřmaħıñnı da işlägäniñni heç da müft. Da barçadan saħlana tur ħorħu bilä da bir alyış bilä. Da közätıl ħaçaklıktän, budur ki maħtanıp atlıx üçün etmäysen da öktämlik hesebindän, ki řaytan ħaytarmagay yaħşılıħıñnı yamanlıħka, a yarıħıñnı ħaramγuluxka teškirmägäy. Zera ki yarıħıñ sendädir, ħaramγuluxka ħaytkay, budur ki sadaγañ maħtanmaħlıx bilä etsäñ, ħaramγuluxtır; maħtanmaħsız, yapux sadaγa yarıħtır, özgä ħaranγu ħılınganıñiz ne ħadar ħaramγuluxtır. (67v) Bunun üçün yap barçasından sadaγañnı. Da ne türlü ki klämäs aruvsuzluxun oñenk'sizlikiñniñ da yazıħıñnı barçasına açma, ol türlü yarlıga bergän sadaγañnı da yap yaħşı ħılınganıñ bilä, sadaγa etkäniñni da mustuñnu, neçik 1 hörmätli da keräklı ħaznanı, yapkin. Da ol vaħt bolur ħabul mustuñ da yazıħlarga bořatlıx.*

Bunu barça işitip, etmiyix adämilärgä yüz körüp ündämäx maħtanmaħlıx üçün da hörmätlänmäx üçün, da körgüzüp adämilärgä yarlılarınıñ üläřmiyix da belgili da bay kimsälärni hörmätinä yarlılarınıñ üläřmiyix. Da indirimizdän yaramagan da keräksiz nemäni heç etip Teñrigä sunmıyix. Da Teñriniñ uħdun ya ħaysı arılärniñ k'risdänlik söhbätinä teškirmiyix, da ħurbanimizdan boş çixmıyix. Da keçmiřläř dźanlarınıñ ħurbanın ya tumun etmiyix oylanlarımız toyu bilä birgä, ki ol kiçkinälär inçinmagaylar ol az nemä ħurbanımız bilä, ħaysı ki yarlıdan alıp tar künlü çaräsizlärdän da anıñ bilä sadaγa etmä yarlıga da alarga bařħış sunma, ki ħoltħada bolgaylar Teñridän. Da emdi sen alardan yïiştirip (68r) k'ahanalarga beriyisen, ne bilä ki Gajen ħarıřıřlandı da ögütländi, da çaxıriyir Teñri, ki ne üçün harsız köz bilä baħıyirsiz keliřinä Teñriniñ tañlamanı da semizli ħoylarıñizniñ boyumuz üçün soymuyux da ħaçak'ni, ariħnı yöpsünmüyüx yarlılarga damähliktän, oñenk'sizliktän, ħapıp üzmaħtän, igilik yıymiyix, zera aruvsuzdır haramħornuñ barça nemäsi Teñriniñ alnına. A bu barça nemäni biyängäni bilä Teñriniñ etiñiz, ne bilä ki Teñri biyängäy da yöpsüngäy mađayıñizni da ħurbanıñizni biyängäninä Teñriniñ

etiyix, da ol vaħt bořatlıx yazıħlarıñizga, egär ki aruvlux bilä da yazıħtan bařħa turuyux da hörmät bilä, haybat bilä köknüñ uçmaħın meñariyix da aytilgan yaħşılıħka yetiyix Eyämizniñ Jisus Krisdosnuñ, ħaysına haybat meñi meñilik. Ammeñ.

[Молитва]

Vay maña, ki yazıħım köpländi, yamanlıħım ħuvatlandı da sansız boldu oñenk'sizlikim! Da bunu barça men kensimdän bilirmen, ki ħiliniñmen. Evet umsam Biyimdädir, zera oldir köpyarlıγovuçi Teñri, ħaysı ki köplärgä yazıħların bořatıptır, da men dä umsanırmen anıñ ölcövsüz řayavatına, ki arzani etkäy barçayıñni bořatlıħka da meñi uçmaħına barça keçmiřläř dźanın yoyargi Jerusağemdä tündirgay, da kimläř ki aytıy 1 «Hañr mer», anı da yergälätkäy birgä krisdänlar dźanı bilä.

[Судебник, продолжение]

(68v) Bařlanıyir bu düftär ermeni töräsinıñ, ařaya yazılğanıñniñ kendiniñ sanına da ħayıtlarına, ħaysı ki burungidir ħayıtına kendiniñ.

[Оглавление]

- 1 Kapitula. Ävälgı yañılğanlar ħanlıx olturyuçka da kendiniñ biylärinä.
- 2 Kapitula. Xulnuñ ħuluħ etkäni kendiniñ biyinä, da ketkäni salaçiniñ kendi biyindän.
- 3 Kapitula. Uruřkanları oylanlarınıñ, ya biri birin öldürgäy, yařlarıña körä yazgandır törädä.
- 4 Kapitula. Oylanlarınıñ, ħaysı ki biri birin naħış etkäy.
- 5 Kapitula. Oylanlar üçün, ħaysı ki biri birin suvda boysalar.
- 6 Kapitula. Oylanlar üçün, ħaysı ki sekirgäylär öç kirip.
- 7 Kapitula. İgitläř üçün, öç kirip nemä ayir kötürgäylär.
- 8 Kapitula. Esirik kiřilär üçün.
- 9 Kapitula. Tapkan malniñ yer içinä.
- 10 Kapitula. Kimesä kimesäniñ saħalıñdan tartkay.
- 11 Kapitula. Saħlaganı taħılınıñ yer içinä barça nemäni.
- 12 Kapitula. Salaçi töräsi üçün.
- 13 Kapitula. Kim ki kendi dźınsiniñ babasların hörmätlämäsä.
- 14 Kapitula. Yaman aytuçılar üçün köz artından korolnuñ olturyuçuna ya keñäřtä olturgan biylärgä.
- 15 Kapitula. Erksiz ħullar üçün, ħaysıları ki kendin(96r)niñ biyiniñ erkindän bařħa babas bolma bolmas.
- 16 Kapitula. K'ristän ħullar üçün.

- 17 Kapitula. Satun algan xatunlarniñ xaravaşlar-niñ.
- 18 Kapitula. Satin algan dinsiz xullarniñ.
- 19 Kapitula. Kim ki atasin ya anasin urgay.
- 20 Kapitula. Yanilganina korä xulluxu.
- 21 Kapitula. Kim ki kişini oyurlagay.
- 22 Kapitula. Kim ki pambaslar kendiniñ atasin, anasin ya xardaşlarin.
- 23 Kapitula. 2 kişi uruşkay, da 1-i 1-in yaralagay.
- 24 Kapitula. Kim ki satun algan xulun ya xaravaşin öldürgäy.
- 25 Kapitula. Kimesä ki xalaba başlagay da urgay 2 džanlı xatunnu.
- 26 Kapitula. Ögüz ögüznü sançkay.
- 27 Kapitula. Kimesä kendiniñ xulun naşis etkäy.
- 28 Kapitula. Ki ögüz ögüznü öldürgäy ya buya bu-yanı öldürgäy.
- 29 Kapitula. Xuyularniñ da çuyurlarniñ.
- 30 Kapitula. Kişi çuyurga tüşkäy.
- 31 Kapitula. Tovar xaraniñ.
- 32 Kapitula. Atlar üçün.
- 33 Kapitula. Xilixli at üçün, ki kimesäni urgay.
- 34 Kapitula. Kimesä ki oyrunu keçä övinä tapkay.
- 35 Kapitula. Bağçalarniñ da rolälarniñ.
- 36 Kapitula. Küydürmäxniñ da požarlarniñ.
- 37 Kapitula. Kimesä kimesägä inanip nemä saşla-ma bergäy xoluna.
- (69v) 38 Kapitula. Tovar xarani kimesägä saşla-ma bergäy.
- 39 Kapitula. Kimesä kimesägä saşit ötünčkä ber-gäy.
- 40 Kapitula. Kimesä kimesädän nemä borçka al-gay.
- 41 Kapitula. Ki nemäni tusnaş xoygaylar.
- 42 Kapitula. Kimesä kimesäni ot bilä küydürgäy.
- 43 Kapitula. Kim ki kimesäniñ başçasına teräkin buzgay.
- 44 Kapitula. Atlar üçün da tovar xara üçün.
- 45 Kapitula. Kimesä ki miskinliktän kendiniñ çiyişin ya rolälärin satkay.
- 46 Kapitula. Öv satun algay kimesä kermän içinä.
- 47 Kapitula. Suv tiyirmänläri üçün.
- 48 Kapitula. Kim ki at satun algay.
- 49 Kapitula. Ögüz satmaş üçün.
- 50 Kapitula. Kimesä kimesägä inäk satkay.
- 51 Kapitula. Çulular üçün.
- 52 Kapitula. Saşit balçixtan etkän üçün çayirga.
- 53 Kapitula. Yemişli teräklärniñ yemişin satmaş üçün.
- 54 Kapitula. Kim ki tiyirmän yalga tutkay.
- 55 Kapitula. Yaryučilar üçün da k'ahanalar üçün, kim ki alarni hörmätlämäsä yaryuda.
- 56 Kapitula. Tarlovlarniñ meşalari üçün.
- 57 Kapitula. Tanişlix üçün.
- 58 Kapitula. Öldürgän kişini kim ki tapsa özgäniñ hranicasına.
- 59 Kapitula. Atasiniñ-anasiniñ sözün işitmägän oylanlar üçün.
- 60 Kapitula. Yaman xilingan kişilər üçün.
- (70r) 61 Kapitula. Ögütlämägä oyrunu.
- 62 Kapitula. Küç etkäy xatinga ya xizga.
- 63 Kapitula. Kim ki kimesäniñ tas etkän nemäsin tapkay.
- 64 Kapitula. Kimesä kimesä bilä yolga çixkay.
- 65 Kapitula. Kim ki ne türlü xilix bilä ton kiygäy.
- 66 Kapitula. Kim ki yäni öv xoygay.
- 67 Kapitula. Kim ki kimesäniñ tarlovuna kirgäy serp bilä.
- 68 Kapitula. Kim ki kimesäniñ borlalixına kirgäy.
- 69 Kapitula. Yäni kiyövlärniñ.
- 70 Kapitula. Xol tiyirmäniñ.
- 71 Kapitula. Tusnaşsiz borçlar üçün.
- 72 Kapitula. Töräsi xuluşçilärniñ.
- 73 Kapitula. Tul xatunlardan tusnaş almagay ki-mesä.
- 74 Kapitula. Ol xatin üçün, ki 2 kişi uruşsa, ol, aralarına kirip, ayirmaga klägäy.
- 75 Kapitula. Ölüni ki kerezmandan xazip çixar-gaylar da üstündägi, ne ki bar, algaylar.
- 76 Kapitula. Kingä ki yoluxkay, ki klämiyin kişi öldürgäy.
- 77 Kapitula. Ol oylanlar üçün, ki atasin-anasin heç tutup, da kendi erkinä öşkäylär.
- 78 Kapitula. Ol oylanlar üçün, ki atasin-anasin sa-lip, ketärlär kendi erki bilä.
- 79 Kapitula. Kimlär ki çerüvgä barirlar.
- 80 Kapitula. Töräläri peşäkärlärniñ.
- 81 Kapitula. Oylanlar üçün, ki tügäl uslu bolma-gay da saş.
- (70v) 82 Kapitula. Töräsi bezirgänlikniñ.
- 83 Kapitula. Hranicalari üçün müklärniñ.
- 84 Kapitula. Töräsi xuçlärniñ.
- 85 Kapitula. Töräsi vank'lärniñ.
- 86 Kapitula. Buzulgan keraplärniñ ya adämilär-niñ teñiz üsnä.
- 87 Kapitula. Olturyuzmaş yäni sala.
- 88 Kapitula. Zdan'a müklärniñ da tirlikniñ ata-lardan xalğan.
- 89 Kapitula. Üläşinmäxi toyma xardaşlärniñ ara-sına.
- 90 Kapitula. Ayblagan oyrunu, ya anin džazası ne-dir.
- 91 Kapitula. Yaryusu oyrunuñ.
- 92 Kapitula. Biyi, ki xulun işkä yebergäy.

- 93 Kapitula. Kişiniñ xulun kimesä kendi işinä yebərgäy.
- 94 Kapitula. Töräsi yalga tutkan xullarniñ.
- 95 Kapitula. Kimesäniñ tuvarı ziyān etkäy sačovga, da anı tutup yapkaylar.
- 96 Kapitula. Kimesä atni ürkütkäy.
- 97 Kapitula. Adam öldürməxniñ.
- 98 Kapitula. İşlari salalarniñ, ne türlü ki bolur.
- 99 Kapitula. Övränmägän da tügäl bilmägän hakimniñ.
- 100 Kapitula. Kimni ki küç bilä yebərgäylär erkindän başxa işkä.
- 101 Kapitula. İşçilärniñ yalga tutkan işkä.
- 102 Kapitula. Tutuçilarniñ [=kütüçilärniñ] töräsi.
- (71r) 103 Kapitula. Kim ki yixövgä nemä çixarsa.
- 104 Kapitula. Töräsi bezirgänlikniñ da kebitçilärniñ.
- 105 Kapitula. Töräsi peşakärlarniñ.
- 106 Kapitula. İşçi peşakärlarniñ, ki biyiniñ sayiti bilä işlärlär.
- 107 Kapitula. Kimesä nemä tirlik tapungay çerüvdä.
- 108 Kapitula. Köptangi borçlarniñ töräsi.
- 109 Kapitula. Kimesä ki nemä satun algay da behlägäy anı sbg bilä.
- 110 Kapitula. 1 kimesä nemä satun algay, da satkan kişi anı tıygay.
- 111 Kapitula. 1 kimesä ki tusnaç üsnä sbg bergäy.
- 112 Kapitula. Kimesä kimesägä nemä aytkay bermä da bermägäy.
- 113 Kapitula. Oyul atanıñ bilmäxindän başxa borç etkäy.
- 114 Kapitula. Xaysi ki xonaxlar xoygay xumaşlarin hospodada.
- 115 Kapitula. Töräsi oylanlarniñ öksüz.
- 116 Kapitula. Ata mülklärinä.
- 117 Kapitula. Adam xaniniñ.
- 118 Kapitula. Törädän apelovat etmä.
- 119 Kapitula. Töräçi töräni etmägäy 1 stronaga birsindän başxa.
- 120 Kapitula. Anlamaxi yergäsi ermeni töräsiniñ.
- 121 Kapitula. Kimlər ki hörmätlämäsä töräni.
- 122 Kapitula. Alar, ki ündägäylär voytnuñ alnina, da turmagay.
- 123 Kapitula. Xatınlarniñ barça türlü.
- 124 Kapitula. Anlamaxi bilmäxi ant içmäxniñ.
- (71v) Başlanıyirlar törälari ermenilärniñ ermeni tilindän da buyurmaxından yarıxli ulu biyniñ da biyniñ Zigmuntnuñ, polskiy korolnuñ, pannıñ da dediçniñ**

Tilindän ermeniniñ latingä çixargandır, latindän polskiygä, da polskiydän bizim tilgä, xaysi ki başlanıyir bu sözlär bilä.

Yarıxli biy da biy Zigmunt, Teñriniñ süvükü bilä korol polskiy, ulu kn'az Litvaniñ, da Orusnuñ, Prusnuñ, dayin özgä uluslarniñ biyi da dediçi, etiyir aytmaxlix törälär üsnä da toxtatmaxlix ermenilärniñ munuñkibik başlamaç bilä da bu sözlär bilä.

Atina Teñriniñ. Amen.

Meñilik işniñ biliklikli

Xaçan törälari da toxtatmaxlari korollarniñ da kn'azlarniñ, alay, neçik özgä işlar ölümlü, ne 1 kez alay keñäşli da uslu toxtalğan bolgay, aytilğan da tutulğan bolgay, ki soñra, xaçan ki ol çax ta xilixli [=xilixli] ki anilir da övrätir hər kez anıñkibik, nemä bar edi, ki keräktir ya teşirmägä, yasamaga ya buzmaga, 1 çaxta keräkli edi, a nemädä başlanganından alay işlangän da tügällangän, körünmägä bolur, neni ki soñra yetkizgäy da yasama keräkli bolmagay. (72r) Anıñ üçün men, Zigmunt, Teñriniñ süvükü bilä korol Polskanıñ, da ulu biy Litvaniñ, dayin da özgä uluslarniñ — Krakovnuñ, Sudemirniñ, Serazniñ, Kuyavniñ, Lençicanıñ, Orusnuñ, Prusnuñ, Xlemenckiy, Elbenckiy, Pomorskiy, dayin arı biy da dediç,

Belgili etärbiz bilmägä bügüngilärgä barçasına, hali bolganlarga da kelgänlärgä, bu işlarni bilingänlärgä bilmägä, neçik tä ki bu vaxtka dirä İlöv ermenilari, bizgä beringänlar ol privilealarniñ tibiñä da kendiniñ törälari bilä ermeniniñ, xaysi ki ilgärgilärimiz bizim alarga berkitip edilär, xabul kördüx, da tuttuç, da saxladıç. Ale ki köptän dügül, xaçan ki boldu ayri işlar aralarına bugurmistr bilä, raycalar bilä da xara el bilä şähärimizdä İlövda anıñkibik alarniñ törälari üçün, köründi, ki keräklidir, xaçan ki ol törälär yazılğan edi ermeni tili bilä, da alay, ki tek kendilärinä bilikli edi, a törä bolur edi, könü aytip, voyt bilä İlövnuñ 6 ermeni xartı bilä ermeniniñ yergäsindän bu törälär yanına keräk bolgaylar, çixarıp 4 artikulnu birsı bitiklärdä yazğan bizim, xaysi ki törä bilä nemeclärniñ, Marimborknuñ, (72v) keräk ol törä bilä bolgay yarıu. Ki ol voytka kermänniñ, özgä kişilärgä, xaysi ki ermenilər bilä işlari bolgay, bilikli bolgay da belgili. Ki ornu umsasızlixka da aylandırmaxlixka çalmagay, simarlap ediç ol ermenilärgä anıñkibik törälarni alarniñ latin tilinä küvürmägä, da çixarma, da bizgä bermägä.

Xaysi törälarni, sayışlap keñäşimiz bilä bizim, oxcovlap da xaysi boyumlarda az nemä alişiptir [=aliştirip] da yasap, bügüñgi bitiklärdä bizim yazma da yäñi baştan berkitmägä keñäş ettiç. Xaysi törälärniñ çixarganı başlanıyir da bardir bu türlü.

[Дополнительная статья 1]

Ohannes, Tejriniñ şayavatı bilä xanı ermenilärniñ, xutlu vaçtta biylikinä kendiniñ xoıydu, yiçkün künüdir Tejriniñ ölüdän turganı Biyimizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ, anıñ üçün boyruxu bilä kendiniñ xanlıxiniñ buyruş etti, ki anıñ ne bir ur'adniki, a ne buyruşçisi ol künnü yiçkünnü ne bir çiyişni xanlıxniñ almagay. Da yänä xoıydu, ki bir yaruçı da yiçkünnü yaryu yarmagay. Dayın xoıydu yiçkünnü ne bir iş üçün ne olturyuzgaylar, ne tutkaylar. Dayın kimesä bazmagay, ya basıp yiçkünnü borçun izdämägäy. Yoşesä barça k'ristânlar künü yiçkünnüñ, ulu kündä dä, ki barçası erkli (73r) bolgaylar da fârahâat, çöplänmä da kelmä yiçövgä, baylanmagay özgä işlar bilä, yiylamaş bilä, [keräk] Tejridän çolmaga. Ne bir k'ristân künnün yiçkünnüñ 1-i birinä baş xoşmagay albo öc almagay. Här 1-i emin-aman bolgay, tözgäy alyişta Tejrigä, yerniñ köknüñ xanına şükür bergäylär yiçkünnü. Da artıxsi ulu künüdir, ari da ayırilmagan surp Errortut'unga şükür bergäylär.

◊ Ol, ki munda aytilir, ki yiçküngi kün törä bolmagay da tutulmagay, anlanıyır, xanlış işlardan başxa çilınmaçı bilä isi yaman yanılmaçılış, da borçlu üçün, ki emin bolmagay, kimniñ imen'ası bolmasa.

[Дополнительная статья 2<16, 85]

Dayı da Teçotos xan ermeniniñ aşımaçılışı, arzani da maştalğan, da özgä xanlarniñ da kn'azatalarniñ [k'ristânlarıniñ, ermenilärniñ]. Xaçan ki ol xanlar keltirdi aşıar könülük Tejriniñ, törälär da toxtalmaşlar berip barçasına, çaysi ki el anıñdır, markareşlardan da surp arak'ellärdän aytmaçılış da özgä vartabedläriñ surp yiçövnüñ, xoıydu kendi elinä, kendinä beringänlärgä, budur kermänlişlärgä, da salalarga, da özgä yerlärgä, da kendiniñ yergäsinä beringänlärgä, keräk etkäylär barçası da başxa barçasına, ki anıñki buyruşlarnı küçlü da nemä eksitmiyin saşlagaylar.

(73v) ◊ Xanları ermenilärniñ törälärni belgili etiyirlär yaruçılarga, buyuruyurlar anıñkibiklärgä da barça töräçilärgä, etüçilärgä könülükni, alay birinä, neçik birsinä: buyuruyurbiz, etkäylär könülük da yaryu könü barçasına — çodžaga da misingä, tullarga da öksüzlärgä, kermänligä da çonaxka, da kelgänlärgä, başxiş almamaş da orunç, da yaruçılar anı eslägäylär da közatkäylär, ki egri kişini yaryu bilä könültmägäylär. Yänäçi, egär ki töräçi egri törä etsä, anıñkibik iştä tanıxlış bilä yetkizgän bolsa, hörmätsiz ündälgän bolgay. Hörmätsizlikin töräçiniñ keri etiyir xanlışka almaş bilä, çaysi ki töräçidän berilmäş keräk.

Anıñ üçün töräçi, yaman töräsiz aytı esä ya yaman yaryu etti esä, hörmätsiz digüldür, çaysi ki yaryuçi apeläcia bilä yaryu etsä. Egär sezsä töräçiniñ egri buyurganin, könülüksüz, ögütlämägä anı bolur.

Da töräçi üsnädir bu iş, ki stronalarnı keltirgäy zhodada da antni alarga [terçä] buyurmagay. Egär yaryuçi bolmasa stronalarnı bariştirmaga, soşra yaryuçi aytmaş keräk, neçik ki törädä yazgandır.

Yänäçi, çaçan ki 2-si kelsälär yaryu alnına da biri birinä ayb bergäylär borç üçün ya özgä nemälär üçün, bizmilänip, a egär eki (74r) yandan ki tanıxları bolmasa, ol çayta anıñkibik işlärni, kimni ki ündäptirlär da tangay nemäni, ale ündägängä dügül, keräk aytilgay yetkizmäklik aşar, ol yan, ki ündälgändir, keräk kendi ant içkäy, ündägan kişigä tügällägäy törä bilä.

Xaçan ki kelsälär ermeni voytunuñ alnına 2-si ne işlar dä bolsa ya yoluxkan tanıxları bilä, ol çayta çaysi da bolsa alardan tanıxları bolgay könülük bilä, budur 2 ya 3 yaşı kişilär bolgay, da tanıxlış oşsaşı. Anıñkibik iş tutulur, da yaryuçi anıñ sartın aytmaş keräk, egär ki birsi yandan aytkaş dävikâr da utru bolsa tanıxlışka. Xaysi ki tanıxlış könülük bilä berilgän bolgay, klägäy, ayb berip, tanıxlışni keri urmaga kläp, ki könülükni baskay, ol çayta bu türlü işniñ üsnä toxtamaş keräk. Egär ki könü, tanıxlış çatına çaldırmaş keräk, [başmamaş keräk] anıñ sözlärinä, kim ki ayblar anıñki tanıxlarnı.

Töräsi ermenilärniñ dijat'ikläriñ

[Дополнительная статья 3<99]

Xaysi ermenigä ki yoluxkay tinçsizliş, ündämäş keräk k'ahanalarin, da 2 ya 3 ketçoyanı çartlardan tanıxlış üçün, da kendiniñ yuvuşlarin. Äväl nemä keräk çıxargay yiçövünä, da aşpaşlarına, da babaslarına, da kerezmanin kendiniñ belgili etkäy, da çalgan (74v) müklärin, da tirlikin kendiniñ, yuvuşlarına bolgay da uruşlarına, kendiniñ erki bilä, ne ki kläsä çıxarma, belgili etkäy. A munıñkibik işlar toxtalmaş keräk soşru erki bilä keçäsi dünyädän. Ol tanıxlar anıñkibik aşgaylar anıñ yuvuşlarına, ki nemä sözüñüz bar esä, sözläñiz tirlikinä, aşar utru, kim ki dästiment etiyir. Özgä türlü, egär ki ol ölsä, anıñkibik dästiment, ne türlü dä ki etti esä, ölümündän soşra keräk tutulgay, başmamaş keräk anıñ yuvuşlariniñ sovuş sözlärinä, anıñ üçün ki çaxına, tirlikinä sözlämädilär. Aytkanına körä Boşos arak'elniñ, ki dästiment ölüdän soşra beklitkä toxtamaş keräk. A egär ki ol dästiment etkän tiri çalsa, ol dästiment

anij erkinä bolmaç keräk, kläsä buzar, kläsä yas-sar, neçik añar körünsä.

Töräsi k'rořenknij bu türlü
[Дополнительная статья 4]

Ündägäy uruç kökün da nišan etkäy. Bu türlü keräk [etkây] bu işni. Keräk kiyöv sözlägäy çizniñ atası bilä, budur, ki añar belgili etkäy, ne türlü nemä berir çiziniñ artından džehez, çaysin ki almaçtır, artından berilgäy belgili, zera ki džehezi çatunlarnij ülüşlärindir atasından da anasından da mülklärdän. Da egär çiz atasına tinsizliç kelsä da (75r) klägäy çizina ösyättä nemä çixarmaga, ne ki kendinä körünsä, anı bolur etmä kendi erki bilä. Da añar çarşı oçulları bolmas bolma, ne ol oçullarğa nemä ziyar etmägäy. Egär ki çaysi çizoçlan çalgay atasiniñ ölümündän soñra, keräk, ki er çardaşları anı džehezlöp ergä bergäylär anij ülüşü bilä, da oçulları mülklärdä çalirlar. Xayda ki er çardaşlar bolmasa da çizları çalsa, alar çalirlar atalariniñ mülklärinä çarank.

Da igiliki oçlanlarnij [=ölgänlärniñ], oçul-çizi bolganniñ, çalir oçlanlarına, çizlarına da çatununa. A kimniñ oçul-çizi yoçtur, anijki igiliklär tüşär yixövlärinä [=yuvuçlarına] da çardaşlarına. Da açiri çatinin ölgän kişiniñ yuvuçları bolmaslar kerä etmägä. Ol igilikni, ki çatun keltirdi eyäsinä kendiniñ, barça iştän ilgäri, anı, çaysin keltiriptir, keräk añar bergäylär. A dayı da, añar ne ki eyäsi arttırdı, egär altın kibik, egär kümüş, indzi kibik, anı añar barça keräk bergäylär. Da uruçu kökü ölüdän soñra, ki klämägäylär bermä, na keräk bergäylär çatınga anı. Ne ki uruçu kökkä tiygäy 3 ülüş ölüdän soñra, da çatınga 4-ünçü ülüşnü belgili yetkizgäylär barça igilikindän, ne ki çalsa. Egär kimesä neçä (75v) atadan alay anadan ki kimesäniñ 4-ünçü kindiktä uruçu kökü bolmasa, anij igiliki keräk ki korolnuç çaznasına berilgäy. Da korol anij biyliki ol kişiniñ džanı üçün Teñri yoluna nemä bermäç keräk.

◊ Korol anij biyliki bu igiliktän, çaysi ki anij üstünä tüştü, Teñri yoluna bermä borçlu düğöldür anij džanı üçün, anij üçün ki anij kibik törälär bilä ermeniniñ baylı düğül anij biyliki, da munu kibik törädän da anij kibik igiliktän, üsnä tüşkän, anij erkinädir. Xaysi igiliklär anij kibik bolsa, bu ermenilər ni 1 türlü yaşırma bolmagaylar bizim ayır ögütümüz tibinä.

Haçan ki çaysi çiz ergä barsa kendiniñ ata ülüşü bilä da ana ülüşü bilä da çodžası birgäsinä oçul-çizi bolmasa, bolur etmä hokeparclar, anij üçün ki oçlanları yoçtur, budur tek çardaşların da yuvuçların. Da çaysi çatin keltiriptir igilikni bir-

gäsinä, keräk anı çaytargay barça çatunga da arttırganı bilä birgä. Da ölgän vaçtına ki klägäy hokeparc etmägä çatunun çardaşları bilä birgä, törä anı añar buyurur, ki birgä anij džanın çayçurgaylar. Da bu buyruç tutulmaç keräk, egär ki çatunu ölmäsä çodžasından burun.

(76r) **Budur ögütü olturuşnuç**
ermenı töräsinij

[Дополнительная статья 5]

Haçan ki voyt oltursa törädä ermeni çartları bilä, keräk ki ävälgisindän sorgay atı bilä: «Çaxı midir töräni gayit etmägä?» Da ol keräk aytkay: «Haçan ki bügün törädir yazılğan törä bilä da stornalar keliptirlär, çaxıdır». Bu sözlär bilä olturuzmaç keräk töräni: «Men olturuziyirmen töräni kücü bilä Biy Teñriniñ, da kücü bilä bizim törämizniñ, korolumuznuç, da benim küçüm bilä, voytnuç, da küçi bilä bu 6 ermeniniñ, çaysi ki benim çatıma oltururlar, da kücü bilä bizim barça ermenilärniñ, buyruç etiyirmen da buyuruyurmen könülük bilä yetkizmäçliç, ki ne bir dä [yaryuga] yuvuç kelmägäy da ketmägäy, tek ançaç bizim buyruçumuz bilä, da buyruç etärmen barça bilmämäçliçni, da buyruç etip ortada çoyiyirmen eminlik, ol, kim ki bu eminlikni da aytilğan işlärni ki tutmagay, ki sindirgay anı söz bilä ya etmäç bilä, ol anı çalir da anı tözmäç keräk, ne ki törä tapsa». Da çaçan töräni olturuzsa, ol çayta sormaç keräk atı bilä 2-inçidän: «Igi mi töräni olturuzdum?» A ol aytmaç keräk: «Igidir, yazılğan törä bilä». Da 3-ünçidän sormaç keräk atı bilä: «Bu eminlikni, ki munda çoyduç, tutulmaç keräk mi?» Da ol aytmaç keräk: «Tutulmaç keräk kücü bilä yazılğan töräniñ meñilik. Amen».

(76v) [1] **kapitula. Yañılğanlar çanlıç**
olturuçka da kendiniñ biyinä

Korolnuç olturuçuna utru yañılğan da kendiniñ biyinä, anij kibik çalir tamaçin. Oçulları könü da çardaşları anij da, atasiniñ ornun tutalmasılar [=tutalmasılar] ol yañılğanına körä ayır. Ale oçlanları atasiniñ tirlikin tas etmäslär, egär ataları bilä anij kibik sayışta tigüllär edi esä, alay oç çardaşları aytilğan yañılmaçtan. A egär aytilğan keñäştä edilär esä, här 1-i alardan yañılğanına körä tözmäç keräk.

◊ Oçulları alarnij, kimlär ki artixsilix etär korolnuç olturuçuna çarşı da işi barça nemäniñ, da atasından çalgan tirlikni tas etärlär. Anij üçün bu yañılmaçka körä barça tirliki çanlıçka çalir.

[2] **kapitula. Xulnuç çulux etkäni kendi**
biyinä da ketkäni salaçiniñ kendi biyindän

(77r) Teñri adam tarbiyatın erkli yaratıptır da etiptir, ale ki keräklidir biylärinä kendiniñ çullar

хулухка er u suv üçün. Alay oх bu törädür, хаҗан хаҗсй салаҗи биҗиндән кендиниң, немә тиҗмиҗин биҗниң, хаҗда кләсә, барма болур. А егәр ки хаҗсй биҗ аңар төзмә кләмәсә, ани еркли җебермәгәҗ кендиниң кишисин, кләр ани саҗламәгә кенди төрәсинә, да ол җахта оҗланлар аҗасиниң өлүмүндән соңра ол биҗниң тибинә төзмәгәҗләр, ол җахта еркли болурлар кетмәгә да бармага өзгә биҗниң тибинә, хаҗда кләсә.

◊ Бу бурух алаҗ аңламах керәктәр салаҗлар үҗүн ермениниң, өзгә дҗинси үҗүн тигүл, аниң үҗүн салалар да туварларі [=тутовларі] ермениләрниң берилгәндир барҗа түрлү корунага.

3 kapitula. Uruşkanları oylanlarınin, ya biri birin öldürgäylär

Egär ki oylanlar aralarına uruş etsälär, da 1 oylan birsin öldürgäҗ, da ol oylan öldürgән 12 yaşından artıх болгаҗ, керәк башін төләгәҗләр, неҗик түгәл бүтүн кишиниң. А егәр ки ол оҗланниң öldürgән yaşı 12-dән ексик болгаҗ, болса 10 ya 11, ол җахта аниң башиниң җаримі төләнмәх керәк. А егәр öldürgән оҗланниң yaşı 10-dән ексик болгаҗ, 3-үнҗи үлүшү башиниң төләнмәх керәк. А егәр ки оҗлан 15 yaşına болгаҗ, ол киши öldürүҗүдүр да төрәгә харші (77v) җаңилгаҗ, да бу статутка керәк түгәл төлөв еткәҗ баши үҗүн хардашларına öldürgән кишиниң, неҗик җоҗарі yazılıгандир.

◊ Аңламах керәктәр бу бурух да төрә ермени оҗланларі үҗүн, җоҗесә ермени оҗлан öldürgäҗ өзгә дҗинсниниң, түшәр дҗурумга җарҗусуна көрә öldürgән оҗлан үҗүн да ол җарҗуда, хаҗсй ки öldürgән оҗландир.

4 kapitula. Xaysi oylan 1-i birin naхis etkäҗ

Egär ki хаҗсй оҗлан оҗун арасина 1-i birin naхis etkäҗ кләмиҗин ya өҗәшип, аниңкибик ишләр иги сезилмәх [=sezilmäх] керәк да бахмах керәк аниңкибик иш билә, не түрлү ки җилиниптир, тергәмәх керәк öldürgәнни, ол naхis еткән оҗланниң җашларин санамах керәк, хаҗсй боҗумуна ани naхis етиптир, көзүнә ми, җолуна ми, аҗаҗина ми, аниңки naхis етмәхниң бахкаҗлар naхisлиҗин, да аңар көрә төлөв еткәҗләр hakimlikin да хардҗин. Да ол барҗа төләмәх керәк, kim ки naхis етти. Xaysi ки төрәни оҗланларниң етмәхиндән тaptıх көнүлүктә.

◊ Ермени оҗланлар үҗүндир бу иш, даҗин да 4 иш, hal ох, бири бириниң артиндән аңланмах керәк.

5 kapitula. Oylanlar, ki biri birin suvda boҗgay

Oylanlar, ki suvda yuvungaylar, da 1-i birsin boҗgay, ол җахта төрәҗиләр муноңкибик ишни иги тергәмәх керәк, егәр ол түрлү боҗулмахлих болду есә гәләгдән, ya җүрәкләнмәхтән, ya (78r) yaman җүрәкдән, ya үврәткән кләп, ya ол боҗулган сатамадан battirdi кенди кендин suvnuң терәнинә, да

alar, ki аниң билә yuvundular, ол боҗулганга болушма болмадиләр. Керәк төрәҗиләр белгили билip түгәл yolухкан ишни. Egär ки ол kensi satamadan боҗулду есә да алар, ки аниң билә yuvundular, аңар болушма болмадиләр, аниңки боҗулмах үҗүн төлөв болма болмастир. А егәр ки өзгә иштән болду есә, төлөв баши үҗүн болмах керәк җашларına көрә ол боҗулганниң, неҗик öldürgән кишиниң.

6 kapitula. Oylanlarınin öҗi үҗүн biyik yerdän sekirmäхniң

Egär ки аниңкибик иш yolухса оҗланлар арасина, ки хаҗсй оҗланлардан biyik yerdän sekirgäҗ өҗ билә да ол sekirmäхтән naхis болгаҗ ya өлүмгә bargay, kim сәбәп болду бу ишкә, геş башін төләмәх керәк. Egär ол, ки sekirdi naхisлихка ya өлүмгә, җашина көрә naхisлихин бахкаҗлар ya өлүмүн. Alay болгаҗ җарҗусу, неҗик җоҗарі yazılıптир оҗланлар үҗүн.

7 kapitula. Igitlär, ki aralarına aҗir nemä kötürүrlar öҗ билә

Igitlärgә övrәнҗиктир, ки өҗтән аҗир nemä kötүрмәгә, да махтанмага, да аҗир nemä җүрүтмәгә, да аниңки аҗир nemä kötүрмәхтән егәр ки хаҗсй аралариндән naхis болса, хаҗсй ки, sбg җоҗуҗ, да өҗ kirdi, да сәбәп болду бу ишкә, аниң naхisлихина, геş дҗурумну (78v) төләмәх керәк, неҗик җанли иш үҗүн, да аниң җатина ол naхis болганга җиҗан, хардҗин төләмәх керәк, hakimlikin. Аниң үҗүн муно җоҗгандир, ки kimesä бири бирин җиҗанга [да naхisлихка] salmay да saҗлихиндән җиҗармагаҗ.

8 kapitula. Dҗimrilär үҗүн

Egär ки esirikliktä yolухса, ки бири бирин naхis etkäҗ, төрә buyurur, ки аниңкибик иш naхisлихниң esirikliktä еткән тиҗмәс бошатмага, ани дә төзмәгә. Аниң үҗүн ки esirikliktән барҗа yaman тоҗар да болур, аниң үҗүн ки esirikliktән сәбәп болду ки бири биринә. Да аниңкибик иш үҗүн төрә болмах керәк, budur дҗурум, җиҗан, hakimlik, хардҗ naхis болганга төләмәх керәк. А егәр esirik киши kimesәni öldүрсә, ол җахта төрә билә бахмах керәк аниңки öldүрмәхлихни дҗаһт билә, да sormaх керәк, budur аниңкибик öldүрмәхлих yaman saҗиш билә saҗиш еtip ya өзгә сәбәптән болгаҗ, budur, егәр birgә бири бири үснә uruşma турдular есә, ya kimдән болду başlanmaх аниңкибик иштә, ол җахта сәбәпинә көрә, җилинганına көрә, yaman еткәнинә көрә болгаҗ җарҗусу. Egirlikinә көрә өгүтләгәҗләр болушчуларни, еткәнинә көрә муноңкибик ишни esirikliktән түгәлләди. Dҗаһт билә бахip аларни да өгүтләмәх керәк, неҗик җарҗу көргүзсә.

(79r) 9 kapitula. Xazna tapmaх yer içinә

Egär ки kimesä кенди мүлкләринә хаҗна tapkaҗ yer içinә, ya altin, ya күмүш, да егәр ки аниң

kibik xazna ävälgi xanlıxniñ bolgay, da igi bilsälär, keräk xanlıx xaznaga berilgäy ol xazna. A tapkan kişi ol xaznanı, 3-ünçü [=10-unçı] ülüşün ol kişiğä bermäx keräk, alay ox añar da 10-unçı ülüş bermäx keräk, ol kişiğä, kimniñ müklärinä tapuldu. A egär ki bilsälär, ol xazna xaysı ulu biyniñ bolgay, anıñkibik malnı da igilikni, oylu, ya xizi bolgay, ya yuvuxu, anıñkibik mal keräk tüşkäy alarga. Xaysiñiñ müklärinä xazna tapılsa, ol xaznadan 10-unçü ülüşü berilmäx keräk xanlıxka.

◊ Xazna tapulmaxnıñ sorovu da bilmäxi koroldan bolgay.

10 kapitula. Kimesä kimesäniñ saçalından tartkay

Egär yoluğa, uruş arasına kimesä kimesäniñ saçalından tartkay, da igit bolup xartniñ, törä bilä buyurgandır anıñkibik xol uzatuçı saçalına xartniñ, alay ol anlanmağ keräk dñurumu, neçik kimesäni nağis etkäy.

11 kapitula. Çuyurlar üçün yer tibindägi

Egär kimesä çoyur aça yer içinä, çayda ki tağılı bar anıñ ya özgä çoygan bolgay, da ol çoyurga yebergäy kişini tağılñı çixarma, a ol kişi, ki çoyurga yebergändir, da (79v) ol anda çoyur içinä istan ölgäy, anıñ yaryusu alay bolmağ keräk, neçik kendi öldürgäy. A egär ki ol kişi anda yebergän nağis bolgay, ol, kim ki anı yeberdi ol çoyurga, keräk tölägäy ziyanın, çardžin, hakimlikin. Anıñ üçün ki keräk edi ol yebergän kişini çoyurga tözgiy edi, ki yanan yel çixkiy edi tağılñıñ da iyisi. Anıñkibik çoyurdan tağılñıñ iyisi çixmiş bolgay, da anda yebergän kişi nağis bolsa. Anıñkibik satamanı yaryučılar bağmağ keräk, ki neçik boldu, ya sähap kimdän boldu, da könülük etkäylär.

◊ Ermenilärniñ yalga tutkan xuluççılari üçün bu iş anlanmağ keräk.

12 kapitula. Törälari salaçılarnıñ

Egär xaysı ermeni buyruğ etkäy kendiniñ salaçılariña işlämä artixsi burun, bu türlü saban sürmä, orağ orma ya özgä işlär, da ol salaçi anıñkibik artixsi istän ki nağis bolgiy edi [ya ölgiy edi], anıñkibik biy, ol, ki artixsi ayttı işlämä, yazıxlıdır Teñriniñ alnına. Egär anıñkibik salaçi artixsi istän nağis bolsa da hakimliktän oñalip çixkay, biyi keräk tölägäy añar hakimlikin, ziyanın, çardžin. A egär ki anıñkibik nağisliğ sağlıxına [ol salaçiniñ] boldu esä, ki bolmagay oñaltmaga da ağsağ çalgay, a ne [=anı] yaryuçi bağkay ol istän, ne türlü učka kelsä, könülük etkäylär.

(80r) 13 kapitula. Kim ki kendiniñ k'ahanasin hörmätlämägäy

Surp arak'ellärniñ buyruğudur, buyruğ etiyr

bu işni, ki kimesä kendiniñ k'ahanasin yaman sözlär bilä da hörmätsizlik bilä uyaltmagay, anıñkibik kişi, ki kendiniñ din atasın hörmätlämägäy, ol yañilır Teñrigä utru, anıñ üçün ki k'ahana çoltçaçıdır Teñridän, da yaryusuna Teñriniñ barištiruçidir, da dñuap berüçidir çoyovurt üçün. Taniğliğ beriyir muñar ari bitiklär, kimesä kendiniñ k'ahanasin pambas etmäsin, anıñ üçün ki arak'ellärniñ boyruğudur, ki anıñkibik kişini ayır ögütnüñ tibiñä tartkaylar, kim ki k'ahanasına yaman aytkay, ol yaman aytmaglığ bulaydır, neçik Teñrigä yaman aytkay, anıñ üçün ki surp Awedaran buyrur, kim ki sizgä yaman aytsa, Maņa aytiyr.

14 kapitula. Kimesä yaman aytkay xanniñ olturyučuna albo xaysi keğaş biyinä

Egär kimesä teliliki bilä kendiniñ yaman aytkay xanniñ artından da keğaşınä xanlıxniñ, a egär kimesä anıñ üsnä yetkirygäy, anı etkän da anıñkibik yaman söz aytkan, a egär ki anıñkibik yaman aytuçı k'ahanalıxtan bolsa, babasliğından tüşürgäylär, egär aşarhagan esä, anıñkibik yaman aytmagı üçün bolgay yaryu, da ol yaryunu etkäy ağpaş ya vartabedlär, anıñ üçün ki korolnuğ olturyuču alğışlıdır da xanlıxiniñ boyu ayırlar yergäsin Teñriniñ (80v) küçü. Anıñ üçün törä buyurdu, ki här biri kendi erkin tiygay da esinä tutkay xanniñ arza-ni biylikin.

15 kapitula. Erksiz çulnuğ, ki bitik övrängäy, biyiniñ erkindän başça babas bolma klägäy

Egär kimesädä bolsa çul çerüvdä tutkan ya sğ bilä satun alğan, bitikkä övrängän, da klägäy babas bolmaga, anıñkibik erksiz çul bolmastır emä babasliğka kendiniñ biyiniñ erkindän başça. Anıñ üçün törä tiyiyr, ki kendiniñ biyinä çayyu emägäy. Anıñ üçün bu iş oxşar öv buzulmağına. Egär körünür esä, ki anıñkibik çul babas bolgay, neçik arzani boldu Boğos arak'elniñ çulu Oñesimos, da munuñkibik çul erki bilä kendiniñ biyiniñ bolur alınmaga babasliğka.

16 kapitula. K'ristän çullar üçün

Egär kimesä, k'risdän bolup, k'risdän çul satun algay, körgüziyr Eski Törä, anıñkibik çul, 6 yıl çuluğ etip biyinä, azad bolmağ keräk 7-inçi yilda, evet ki Yäñi Törä k'risdänlärniñ toxtattı anıñkibik çulnu ol çayta erkli bolmağ keräk erksizliğtän, ne türlü tez çuluğ etsä ol sği, çaysi ki anıñ üçün beriptirlär. Egär ki çul yalyz satun alğan esä, ol türlü çiliğ bilä erkli bolgay. A egär çul çatunu bilä satun alğan esä, ol çayta çatunu bilä da oylanlari bilä erkli bolur, çuluğ etip, neçik aytilgandır, ol sğni, çaysi ki anıñ üçün berilgandır. Egär ki anıñkibik çu(81r)lga biyi çatun bersä da

alarniñ oylanları bolgay aralarına, anıñkibik işlər, ol çulnuñ çatunu oylanları bilä çuluxta çalgay biyiniñ övinä meñilik, tek ol çul kendi yalıñz erkli bolgay. Egär ki biyi kläsä sbg almaga çatunu üçün, ol çaxta çatunu oylanları bilä erkli bolur. Egär ki çulnuñ könlü [bolsa], kläsä, ki çalgay biyi çatına, ki klämägäy ketmä, anı biyi keräk saçlagay çatunu bilä, oylanları bilä, da algay ol çulnu, da bargay yixövgä, da tanıxlatkay kişilärgä, da anıñ üsnä tanıxlıx bitiki algay, da aytqay, ki klämäs çulum çatımdan ketmä ölginçä. A egär ki soñra anıñkibik çul sayış etkäy da klägäy erksizliktän etmägä kensi kensiniñ erkin da biyi anıñki sayışın sezgäy, biyi bolmastır anı erksiz etmägä anıñ sayışına körä, çaysi ki surp arak'el aytır: barça çullar Teñrigä erklidir.

◊ Muñar dirä bolğanı yoç da bolmasın bu çanlıxta erksiz çul saçlama.

17 kapitula. K'risdân çatun satun alğan üçün

Egär kimesäniñ keräklı [=keräklı] bolgay da çizİN satkay k'risdānga, bolmastır satmaga kendiniñ çizİN meñilik çaravaşlıxka. A egär ki anıñkibik çizİNİ çulluxu biyändirmäsä biyin, yänäçi erki bar atasiniñ, ki çizİN çixargay, da anıñkibik biyiniñ erki yoxtur özgägä satma, yüräklänip, (81v) ol çizİNİ. Egär ki ol biy kläsä anıñki çizİNİ oyluna bermä çatunluxka, ol çizİNİ atasiniñ erki bilä bolmaç keräk.

Egär ol çiz atasına [=biyinä] ya oyluna yaramagay çatunluxka, çullux etkäy da ol sbgnİ, çaysi ki anıñ üçün berip edi, bolur ketmä erksizliktän. Egär ki ol çizİNİ atası klägäy äväldän, sbgin berip, çixarma, erki bar kendiniñ çizİN erksizliktän, keräk anıñ biyi bergäy anı çixarmaga, baçmagay añar, ki yılları tügällängäy.

18 kapitula. Dinsiz çullarnı satun alğan üçün

Egär çaysi ermeni erksiz çul satun alsa ya çuluxçi dinsiz, [çiz] ya çatun, da anıñkibik çuluxçılar vaçt bilä erksizliklärinä kendiniñ, çaysi erki bilä klägäy k'risdân bolmaga, ol erksizliktän boş bolur, neçik ol sbgnİ çulux etsä. Egär anıñkibik çullar, alay er, neçik çatun, dinsizlər, egär klämäsälär k'risdân bolma, anıñkibik iştan erki bar biyiniñ alarnı satmaga.

19 kapitula. Kim ki atasın-anasın tövgäy

Egär kim ki kendiniñ atasın-anasın tövsä, anıñkibik oçsaşsız da yazıçlı yaman etkän Teñriniñ alnına ölümlüdir yasaganına körä Eski Töräniñ. Ale Yäñi Törädä k'risdānlarnıñ bu türlü körgüzüyür: anıñkibik etkän oçul-çiz ölginçä ludz tartkay. A egär ki oylanlıxına ursa atasın-anasın, anı abr(82r)amaç keräk. Ya anıñkibik oçul tövgäy atasın-anasın yaman yüräktän, yaman sayıştan, da

atası-anası anı heç nemägä tutkaylar. Anıñkibik yañılmaç üçün atası-anası oçul-çizİN ögütlämäç keräk k'ahanalıx alnına da çartlarnıñ alnına. A egär ki anıñki artıxsilixtan çaytmaga klämäsälär, atası anıñkibik yaman oçulnu, harsiz, çorçusiz, beyam, kendindän da kendiniñ barça igilikindän bolur kerı etkäy. [Çaysi anıñkibik oçul kerı etkän] ki pošumanlıxka çaytkay da hnazant bolma klägäy, neçik tiyär atasına-anasına, ol çaxta yänäçi atası-anası ol şayavat bilä bolurlar anı yöpsünmägä.

20 kapitula. Här 1-i, kim yaman nemä çilinsa, anı tapar

Egär ata ya oçul çaysi yañılmaçka körä ölümlü albo yazıçlı yañılğan tapulğan bolgay, atası oçulunıñ yañılğanı üçün dżazasın tartma bolmas, alay oç oçul atanıñ yañılğanı üçün ne 1 ögüt bilä borçlu tigüldir, här 1-i yañılğanına körä tapmaç keräk. Anıñ üçün törä tügällänir könülükniñ tügällikin barça adämilärgä anıñkin bermägä.

◊ B[u bluyruçtan çixariliyir korolnuñ olturçuçundan yañılmaçı.

21 kapitula. Kişini oyurlamaç üçün

Eski Törädä çoygandır, egär kimesä ki kişini oyurlap satkay da belgili bolgay anıñkibik satmaç üçün, (82v) ol kişi ölümlüdür. A Yäñi Törädä k'risdānlarnıñ bulay çoyulgandır, egär k'risdān k'risdānnı oyurlap satsa özgä uluska da bu türlü yaman çilınmaç anıñ üstünä sezilgäy, Yäñi Törä buyurmastır anıñkibikkä tas bolmaga, ludz tartmaç keräk, da tutulmaç keräk, da zıندان bilä ögütlämäç keräk, yük tibinä dä ol satuçi alğan sbgnİ çaytarmaç keräktir ol kişi üçün, da ol satılğan kişini keltirmäç keräk eyäsinä, kimdän ki anı oyurlap edi, çaytarmaga anı borçludur. A egär ki ol satılğan kişi ne türlü bolsa ki keçkay dünyadan, ol satkan kişi borçludur ol sbgnİ tügäl çaytarmaga eyäsinä, kimdän ki oyurlap edi, da oçrunıñ 2 çolun kesmäç keräk da dżagatına möhürnü çizdirip basmaç keräk, nişan añar meñilik hörmätsizlikkə, anıñ üçün ki özgälär dä, anıñ üstünä baçıp, anıñkibik iş etmägäylär da çorçkaylar.

◊ Bu iş bulay anlanıyır, ermeni ermenini sat-sa, a egär ermeni özgä dżinsni satsa, anı baçkay korolnuñ olturçuçu da alay ögütlägäy, neçik kendinä körünsä.

22 kapitula. Alar üçün, kimlər ki pambaslarlar kendiniñ atasın da anasın

Egär kim dä ki kendiniñ atasın-anasın yaman sözlär bilä uyaltkay, anıñkibik oçul-çiz ölümlüdür; ki kendiniñ at(83r)asiniñ anasiniñ keçkän işlärin aņgay, da tüşär ölümlü yazıçka. Eski Törä bilä Yäñi könü Törä aytıyır, anıñkibik pambas, ki atasın-

anasin [yaman sözlär bilä uyaltkay], añar oşsaş-tir, neçik tövgäy, anıñkibik hörmätsizlikkä utru atasınıñ da anasınıñ, ki oylanların tiygay, buyurgandır anıñkibik oylanların, atasınıñ-anasınıñ igilikindän ülüşsüz bolgay.

◊ Oyıllar bildirsälär törägä da oşsaşi bilä yaman işläriñni yañılğan yaman iştä atasınıñ-anasınıñ xanga utru da barça etilgän işlä, anıñkibik iştä ermeniniñ oylanları anıñkibik işni borçlu tügüllär kötürmägä.

(60r) **23 kapitula. 2 kimesä uruşkay, da biri yaralı bolgay**

Egär xaçan 2 kişi uruşsa sayıtlar bilä, da biri birsin yaralasa, da yaralı ol yaralardan ölmäsä, xastalıxına yaralarnıñ yatkay, da xuvatlanıp yürügäy tayaş bilä, aytiliyr törä bilä, ol, ki xaysi yaraladı, borçludur ol yaralıga zıyanın, hakim bahasın tölämägä, ol xadar da dżurum törägä bergäy.

24 kapitula. Kimesä ki erksiz xulun ya xuluxçisin öldürgäy

Egär kimesä ki erksiz xulun ya xuluxçisin öldürgäy ne türlü hal bilä ya ne türlü sayıt bilä, törä öldürgän xannıñ dżurumun izdämäş keräk (83v) eyäsindän, egär ol erksiz xul k'risdän esä. Ya özgä dindän ol öldürgän kişi, bolur borçlu da yeñil nemä bilä tölämägä başın öldürgän erksiz xulun ya xuluxçiniñ. Alay k'risdänni, neçik özgä dżinsiniñ. Egär xul, egär xaravaş erksiz tövgänindän biyiniñ ölmägäy ol vaxtta, yatkay 1 kün ya 2 kün da soñra ölgäy, na bu mahanadan borçlu tigöldür başı üçün tölämägä, anıñ üçün ki satun alğan edi kendi sbgına da eyäsinä zıyan etip edi. Keräk anıñ üçün ludz tartkay.

25 kapitula. Anıñ üçün, ki uruşkanda ayırayaxlı xatunnu urgaylar

Egär 2 kişi uruşsa da aralarına urgaylar ayırayaxlı xatunnu, da ol urmaştan xatın kişini da oylanın vaxtsiz keçirgäy, yarım başın tölämäş keräk xodžasına ol xatunnuñ ya ne türlü bolsa barişma. A egär oylan dżigärinä anasınıñ tügäl adämi [edi] esä da ol urmaştan keçirgäy, tölov bolmaş keräk tügäl baş üçün. Belgilidir töräsinä Teñriniñ, kläsä oylan anasınıñ yüräkinä tügäl bolsun ya bolmasın, baş ornuna baş bermäş keräk. Bulay Eski Törädä körgüziyir, evet ki Yäñi Törädä körgüzüyür anıñkibik p'orcut'ıunnu axça bilä da ludz tartmaş keräk.

◊ Ermeni kişi uruşsa 2 dżanlı xatunnu, bu törä anlanmaş keräk, özgä yerdä bolmagay.

(84r) **26 kapitula. Ögüzü bolgay kimesäniñ uruçu**

Egär kimesäniñ ögüzü kimesäni uruşsa da ol urmaştan kişi ölsä, Eski Törä buyurur edi, ki anıñkibik ögüzü öldürgäylär, da etin satkaylar, da ol

sbgni yarlılarga üläşkäylär, da eyäsi ögüzünüñ ol kişiniñ başın tölämäş keräk. Da egär ol ögüz här kez alay teli edi esä da kiyiklängäy, da eyäsinä xonşuluş aytkay, ki anıñki teli tovarni ketärgäy, da eyäsi xonşuluşnuñ aytkanin nemägä tutmagay, da anıñ arasına urup kişi öldürgäy, da anıñkibik kişini, kimniñ ögüzü edi, ol öldürmäşniñdir, ya ol baş üçün tölämäş keräk, [neçik törä körgüzsä, a eyäsi ölümdän erkli bolmaş keräk]. Egär dayın anıñkibik ögüzünüñ xilixin eyäsi bilmäsä da kimesäni urup naşis etsä, eyäsi borçlu tügöldür, ne zıyanlı. Da egär eyäsi bilsä ögüzünüñ xilixin da kimesäni urup naşis etsä, eyäsi borçludur naşis etkän-gä tölämä zıyanın da hakim bahasın.

27 kapitula. Biyi, ki xulun naşis etkäy

Egär biyi xulunüñ közün çıxarsa, törä buyurur, ki erkli bolgay anıñki xul, ol, ki erksiz satun alğan edi da egär ki k'risdän edi esä. Egär ki xul dinsiz erksiz esä, ol xul satılmaş keräk biyiniñ erki bilä geş bahasına da geş yalına.

(84v) **28 kapitula. Xaçan buha buhanı öldürsä ya ögüz ögüzünü öldürsä**

Egär buha buhanı öldürsä ya ögüz ögüzünü, kimesäniñ dä buha albo ögüz tiri xalsa, satılmaş keräk da anıñkibik ögüz üçün albo buha üçün tölovün almaş keräk, da sbgin üläşmäş keräk yarımga da geş, ki tuvarları edi, da ol öldürgän ögüzünü dä üläşkäylär yarım da yarım. Egär ol, kimniñ ögüzü edi, da bilgäy, ki ivaş dügül edi, da yaman xilixli edi, da xonşularından işitkän bolgay, ki anıñkibik tuvarni saşlamagaysen, bu zıyançı ögüzünü, ol xayyurmagay alarnıñ aytkanin, ol çaxta ol öldürgän ögüz üçün keräk kendiniñ tirisin bergäy, kimniñ ögüzü edi, da ol ölüni kendinä algay.

29 kapitula. Xuyular üçün da çoyurlar üçün

Egär kim ki çoyur açkay ya xuyu da yapmagay ol çoyurnu da xuyunu da anda tüşkay kimesäniñ tuvarı, eyäsi ol çoyurnuñ ya xuyunuñ tölägäy ol tuvarni da ol tuvarniñ terisin kendinä algay, törä bulay aytiyir.

30 kapitula. Kişi üçün, ki çoyurga tüşkay

Egär er ya xatun ki çoyurga tüşkay ya xuyuga da anda ölgäy, xaysi ki kündüz tüssä, geş dżurum bergäy xan bahası üçün, kimniñ ki çuyuru edi (85r) ya xuyu, a egär ki keçä tüştü esä çoyurga, ol çaxta keräk tügäl anıñ üçün tölägäy, kimniñ çuyuru edi, xaysin ki törä körgüzüyür alay xatunga, neçik ergä, tüşkänlär çoyurga ya xuyuga, alay oş erksiz xullar da.

31 kapitula. Tuvarlar üçün

Egär ki ögüz öldürsä inäkni, ya özgä tuvar xaranı münüzlü, albo xoynu, da eyäsi bilmägäy tu-

variniñ xiliñin, ol çaxta keräk tölägäy öldürgän tuvariniñ geş bahasin. A egär ki anıñkibik tuvar kiçkinä bolsa, nemä tölämä keräkmäs. A egär ki ulu tuvar bolsa, ki ögüz öldürgäy, anıñki tuvarni satmağ keräk, da ol sbgni, kimniñ tuvari edi, teñ üläşkaylar. A egär ki bilgäy edi tuvariniñ yaman xiliñin, ki ziyan etüçidir, da ketärmägäy kendindän, keräk tügäl baha tölägäy öldürgän ögüzniñ, törä alay buyuruyur.

32 kapitula. Atlar üçün

Egär kimesäniñ atı teli bolsa, çaysi ayaği bilä urmağ, da tişlämäh bilä, xiliñi bilä nañis etkäy, ol çaxta eyäsi ol atniñ, nañis etkän kişini at, ziyanin, çardžin da hakimlikin tölämäh keräk. Egär aqlattı esä atniñ ziyanlı xiliñin, ol çaxta geş (85v) ziyanin tölämäh keräk törä yanına.

◊ Ne ki bu buyruñnuñ uçuna aytiliyir, aqlaniyir, egär anıñkibik kişi ermeni, ayb atına yamanlıx üçün bermägäy.

33 kapitula. At xiliñli bolğay, nañis etüçi

Egär kimesäniñ atı bolğay xiliñi bilä, nañis etüçi, da övdä xullarına da özgälärgä bildirgän bolğay xiliñin, ki [anıñkibik attan sañlangaylar, da soñra] anıñkibik at kimesäni nañis etkäy ya öldürgäy kimesäni övdä, ol çaxta eyäsi borçlu bolmas anıñkibik iştän. Egär ki övdägi kişilər ya çonşuluğ aytkaylar, kimniñ anıñkibik atı bar, ki sañlamagay, da ol anıñki atni ketärmägäy, da ol at kimesäni nañis etkäy albo öldürgäy, ol çaxta duçovniy törä bañkay anı, çoymağ keräktir ludz da džurum çoymağ keräktirlär.

Dayin igi körünüyür da yeberiliyir, ki kimesägä anıñkibik ziyan etüçi yaman at bolğay, da añgaylar añar çonşulari, da ol anı kerı etmäy kendindän, ol džurum bilä, çaysi ki yoyari yazilgandır ol sanga, sanda 26-niñ teli ögüz üçün.

34 kapitula. Oñru üçün, ki keçä övdä tapkay

Egär kimesä oñru keçä vañtına kendiniñ övinä tapkay edi, egär anıñkibik oñrunu keçägi öldürgäy övinä, džurumsuz çalir. Yanä kimsä oñrunu kündüz övinä tapsa da (86r) öldürgiy edi, öldürgän kişi ölümlüdür. Bulay Yäni Törä könültüyir ol öldürüçi oñrunu. Kündüz bulay körünüyir bu nemä, ki adam öldürdü belgili erki bilä, kensi dä ölümlü bolmağ keräk. Da alay törädir oñrular üçün çoyulgan keçäniñ da kündüzniñ, egär ki kimesä keçä vañtına övdä da kündüz oñrunu licası bilä belgili tutkiy edi, ol çaxta anıñkibik oñrunu nişanı bilä oñurluñnuñ, budur licası bilä, törä alnına keltirmä, ne türlü gile bilä ol oñruga utru törä alnına, ol türlü tözğäy ol oñru törä ötläş, ne ki törä tapsa, anıñ bilä ögütlängäy.

35 kapitula. Bañçalarniñ da rolälarniñ

Egär kimesä ki kendi erki bilä tuvarin yebergäy özgäniñ bañçasına albo tarlov içinä tüzdä, anıñkibik tuvar çara ziyan etkäy bañçalarda ya tüzlärdä barça türlü bitiškä, törä buyuruyur, tölöv bolğay ziyan etkängä, ne türlü ki kişilər ol zıyanı da bahasin oñşatıp tapsalar.

36 kapitula. Küydürmäh üçün da poñarlar üçün

Egär ki çaysi yerdän ot çixsa ya poñar da humnalarni küydürgäy ya tüzdä bitişni, çaysi ki (86v) tüzdä turgan bolğay, da ol, kimdän ki anıñkibik ot çixti, ögüt bilä oñşaşli ögütlämäh keräk. Töräni džäht bilä tergämäh keräk. Da bañkaylar, kimdän anıñkibik ot çixti, egär yuvuñtan, egär yirayñtin, egär duşmandan, egär satamadan, egär çarttan mi, egär oylandan mi, yoyesä kensi kensinä, da kimesä kendiniñ erki bilä munuñkibik işni etkäy, ekili barça işni, kimgä ziyan etti, añar tölöv bolğay. Egär kimesä humnaga yuvuğ ot çoyğay da bañmagay igi ol otnu, da kimesägä ziyan etkäy, anıñkibik ziyanni, ki bolğay, 2 kez tölöv etkäy ol kişigä, kim otnu çoydu da igi bañmadı. Egär ol ot yirayñtin keldi esä, ol çaxta yarim ziyanni tölämäh keräk, kimniñ säbäpi boldu ol otka. Egär anıñkibik ot küydürgäy tuvarni ya ton-oprañni, anıñki zıyançiga anıñkibik yarıu da džurumlar da bolmağ keräk, neçik kapitulada turuptur.

37 kapitula. Ämanät üçün da inamli çolga bermäh üçün

Egär kimesä kimesägä altin, ya kümüş bergäy, ya özgä türlü barça nemä, çanağ-ayağ ya barça özgä türlü nemädän kendiniñ inamli çolga sañlama bergäy anıñkibik işlar ol ämanatkärgä övindən anıñ oñurluğ iş bilä oñurlangiy edi, egär oñru (87r)nu ol işlar bilä ol ämanatkär belgili iş bilä oñurluñnu çapkaylar, anıñkibik oñrunu furka bilä ögütlämäh keräk. Egär ki anıñki oñru tutulmagay, ol çaxta ol, kim ki çoydu äriberini inamli çolga, andan izdämäh keräk, kimgä ki berip edi sañlama, belgili tanixliñ bilä. Egär ki könü tanixliñ bilä bolmasa povodun ämanatkärgä çarşi, kimniñ çatına çoyup edi, ol çaxta ol ämanatkär andan ant bilä çutulur, ki anıñkibik ziyan çoyulgan nemä üçün belgisiz, da keçikilmägän säbäp bolmadı, ant içip, kendi menjilik könülür ol dävikärdan. Dayı da egär ki çaysi aytilgan alay, neçik aytilgandır, ant içkäy da tapulgan bolğay egri yalyan ant içkän, här 1-i ziyan üçün, başça ol çoyulgan nemälär üçün 2 kez tölämäh keräk, da kendi, neçik yalyan ant içkän, hörmätsiz bolmağ keräk da töräsiz aytilgan. Da egär kimesä, sañlama bermiyin inamli çolga, da

yala yapkiy edi kimesäni, neçik añar nemä berilgiy edi saşlamaga, da anıñki yala yapuçi meñilik hör-mätsiz aytilmaş keräk, neçik här 1-i yala yapuçi, çaysi ki belgili çalp işlärni kimesägä çarşi etiyir.

◊ Ermenilär üçün bu iş, neçik özgä işlär, aņ-(87v)laniyir, budur egär ermeni ämanätni çoyuçi bolgay, da kendiniñ töräsinä özgä dżinstan ötläş başılmaş keräk, yänäçi, özgä dżins egär çoygan bolsa ämanätni, na ermenidän ötläş izdär çoyganın kendiniñ töräsinä, çaysi ki olturuptir, anda izdälmaş keräk, zera izdövüçi anı keräk közatkäy, kimni ki ündäptir törägä.

38 kapitula. Tugar çara üçün, kim ki kimesägä saşlama bergäy

Egär kim ki kimgä tuvar saşlama bersä, at, ya çoy, ya barça türlü dżanavar, münjüzlü da münjüzsüz, egär anıñkibik tuvar çara naçis etilgäy, ya ölgäy, ya küçlü çol algay, ki kimesä bilmägäy, çaydan keldi anıñki ziyar, na ol, ki saşlar edi, ant bilä çutulur, egär nemä säbäpin bermäsä naçisliçina ya ölümünä tuvar çaranıñ. Egär ki ol saşlovuçidan kimesä aldı esä, ol saşlovuçi keräk anı eyäsinä tölägäy, kimdän ki alıp edi saşlama. A egär ki ayuv, ya börü, ya özgä kiyik aldı esä küçlü tuvar çaranı, buzgay ya yegäy, anıñkibik saşlovuçi [eyäsinä] körgüzmaş keräk yerin da, körgüzüp könüsün da belgili ol yerni, ziyansız bolsar tapkanı bilä töräniñ, çaysin ki törä ulu könülük bilä taptı.

◊ Tek ermenilär üsnä (88r) bu ustava tutulmaş keräk, çaysi özgä dżinstan egirliki bolgay, bu törä bilä könülür, a özgä dżinsta kensi töräsinä könülür.

39 kapitula. Kim kimgä sayıt ötünçkä bersä

Egär kimesä kensi dostundan sayıt ötünçkä alsa barça türlü da anıñkibik sayıtnı ya sindirgay, ya tas etkäy, da ol, kim ki ötünçkä aldı [=berdi], bolmagay anda sindirganda albo tas bolganda sayıtnıñ, ol, ki aldı ötünçkä sayıtnı, tölämaş keräk zıyanın sindirmaş üçün [ya tas etmäş üçün]. Da ol, ki anıñ edi sayıt, bolgiy edi anda buzulgan vaçtta albo tas bolgan [vaçtta sayıtnı], ziyansızdır ol, kim ki sayıtnı ötünçkä alıp edi, anıñkibik iştä borçsuz çalır. Daçı da egär kimesä atnı, ya tuvarnı, ya özgä nemäni övniñ belgili yalga tutkan bolsa, anıñkibik nemälär naçis bolgay ya ölgäy, da eyäsi ol nemäniñ çatına bolgay, anıñ üçün, eyäsi ki çatına edi, kendi ziyanlı bolur, ale ol egri tigül, [ki] yalga tutup edi; a eyäsi aytilgan nemälärniñ naçisliçina ya tas bolganına kendi anda bolmasa, na ol, ki anıñkibik nemäni yalga tuttu, borçlu bolur [tölämägä] anıñ zıyanın, çaysi säbäplär haligi kapituladadır.

◊ Yazılğandır töräsi ermeniniñ, dżâht (88v) bilä başmaş keräk da taräzülöp ayırmaş keräk. Ermenilär arasına bu yergä, neçik özgäläri, tutuldu da saşlandı, alay bolmaş keräk, a egär özgä dżins ermenilärdän ündälgän bolsa, kensiläriniñ töräsi bilä könülgäylär.

40 kapitula. Anıñ üçün, kim kimdän nemä ötünçkä alsa

Egär 1 kimesä kimesädän nemä alsa borçka ya ötünç algay mayat küngä ança, ol, kim ki borçka alsa ya ötünçkä, da yarlılansa, da yarlılanmaş üçün belgili küñünä tölämäsä, na Eski da Yäñi Töräniñ boluşmaş bilä ol yarlılanganda [=yarlılanganga] anıñkibik şayavat etkändir, ki inangan kişidän [bir ayırlıç ta körmä bolmastır, da tüşüñän kişidän] aslam alma bolmastır. Ale añar belgili etmäş keräktir mayat küñün, ki tek tölägäy ol çadar sbğni, ne ki borçludur. Egär ol tüşüñän kendiniñ borç eyäsinä ki anıñ alnına nemä aslam berip edi esä, ne ki andan aslam aldı, barçasın sayışlamaş keräk borçu üsnä. Anıñ üçün ki Teñri buyruçudur buyrgan, kimesä, k'risdän dinin bilip, aslam almagay. Egär anıñkibik kişi, ki borçludur da, tölämiyin, ölsä, na çalgan oçul-çizi borç eyäsinin ne 1 aslam bermä keräkmästirlär ol borç eyäsinä, ol çad(89r)ar borç üçün, çaysi ki anıñ yuvuçları tölämaş keräk.

◊ Bu yergä ermenilär arasına saşlanmaş da aņlamaş keräktir bu türlü yergä bilä, çaçan borçlu orossuz satamadan, ki kensiniñ egirliki bilä düğül da tüşkäy miskinlikkä da bolmagay kensi borçlularına tölämä.

41 kapitula. Tusnaş çoygan işlär üçün

Egär kimesä kimesädän öv alsa tusnaş, ya başça, ya borlalıç, ya saban tüzü, ya özgä nemä añar oçsaş, da egär ol, kim ki tusnaş çoyuptir anıñkibik işlärdän, keçikkäy tölovün etmägä añar, kimgä ki tusnaş çoyuptir, da ol, ki tusnaşlar andadır, andan, ki tusnaş çoyuptir, tek kensiniñ aççasın aslamsız almaş keräk da tusnaş çoyganın çaytarmaş keräktir añar. Da ol tusnaşları tutuçi, egär nemä artıç asıç alıp esä ol äriberidän, ol çadar sbğdan, [ki berip edi, na anı, ne ki artıç alıptır kendiniñ sbğsından] kensi asıçı üçün, da sayışlagay baş bergän aççası üsnä da çaytargay.

Egär ol, kim ki tusnaş çoyuptir, kücü yetmäsä kensi mülklärin yasamaga, keräk bolsa, da ol, kim ki tusnaşnı tutar, yasasa kensi aççası bilä anıñkibik tusnaş(89v)ları, da anıñkibik çardż etkänni yasamaçına ol tusnaşlarda keräk sayışlagay ol baş sumanıñ üsnä, keräk ol çardżları birlätkäy tölvögä.

Kim ki ton-opraç tutsa tusnaşta ya tuvar çaranı da [anıñkibik ton-opraç ya tuvar çara] tus-

naḡta buzulgay, da aniḡkibik ziyanni ol tusnaḡni tutuči keräk kensi baš suması üsnä saḡiřlagay.

Egär bolsa kümüş, ya altın tusnaḡta, ya aḡar körä nemä, egär oḡurluḡ ötläř ya özgä satamadan ötläř tas bolgay aniḡ ḡatına, kimdä ki tusnaḡ edi, egär ol aytilgan nemä aniḡ kečikmäḡliḡi bilä, ani egirlik bilä, kimdä tusnaḡtır ol nemä, da tas bolgay ne türlü, ant bilä ḡutulur ol, aniḡ üçün ki aniḡ säbäpindän tas bolmadı. A egär aniḡkibik nemälär aniḡ säbäpindän tas bolsa ya kendi yařırsa da ayt-sa, ki tas boldu, da aniḡ üsnä yetkirsälär, ki aniḡkibik nemälärni yařıriptir, 2 anča tölägäy. A egär küçlü ḡol alsa, aniḡdir ziyan, kim ki tusnaḡ ḡoyup-tır.

Dayın egär yemiřli teräkni tusnaḡta bolganga kessälär ya četänlärin küydürsälär, egär bolsa aniḡ bilmäḡi bilä ya erki bilä, kim ki tutar tusnaḡ-nı, ziyan aniḡdir.

Alay oḡ tuvar ḡaranı tusnaḡ ḡoygan üçün (90r) töräsi bolmaḡ keräk, egär tuvar ḡara naḡis bolsa tusnaḡta ya ölsä, na zıyanın ol tusnaḡ ḡoyganniḡ-dir, aniḡ üçün ki ḡayḡurmadı vaḡtında kensi zıya-nın, da ol egri tügöl, kimdä ki tusnaḡ edi, aniḡki tuvar ḡara üçün, zera törä bilä baḡılgandır bu iş.

Tusnaḡ ḡoygan işni igi baḡmaḡ keräk, ki tas bolmagay, a dayın artıḡsı törä buyurur, ki aslam almagay.

◊ Ermenilär arasına saḡlanmaḡ keräk bu yer-gä.

42 kapitula. Kimesä kimesäni ot bilä küydürgäy

Egär kimesä kimesäni küydürsä ot bilä duřmanlıḡtan, da ol kiři ol sahat tutulgay aniḡkibik isi iş vaḡtına otnuḡ, aniḡkibik küydürüči, nečik ot bilä yaḡıldı, alay oḡ ottan tas bolmaḡ keräk. Egär vaḡtına ya sahatına tutulmasa, etkänindän soḡra tutulsa, aniḡkibik ögütlänmäḡ keräk zından bilä, da sḡg dḡurumu bilä, alay tölämä barča zıyanlar-nı, ḡaysi ki ot aniḡ säbäpindän boldu. Egär ol tara-tur yaman köḡüldän etti esä, tamaḡi bilä ögütlän-mäḡ keräk.

Küydürüçülär barča ḡanlıḡniḡ töräsi bilä törä-länmäḡ keräk da ögütlänmäḡ keräk.

43 kapitula. Aniḡ üçün, kim ki kimesäniḡ yemiřli teräkin buzsa

Egär kim ki kirsä yatniḡ baḡçasına da buzsa ol baḡçada yemiřli ter(90v)äkni, ne türlü dä yemiř bolsa, da yetkirsälär taniḡliḡ bilä aniḡ üstünä aniḡkibik ḡilinmaḡni, törä buyurur aniḡki buzuçi yemiřni [=yemiřli] teräklärni, aniḡkibik teräk ař-lagay baḡçasına, angınča, ki ol ařlama yemiř ber-gäy, na ol, ḡaysi ki ařlaptır, barča zıyanın yemiřin

ol teräk üçün, ki kești, tölämäḡ keräk, ki neginča ol ařlama yemiř bergäy.

44 kapitula. Atlar üçün da tuvar ḡara üçün

Egär kimesä öldürsä kimesäniḡ atın belgili ya tuvarın, törä buyuruyur, ki ol öldürgän atniḡ ba-hasın ya tuvarniḡ tölägäy aḡar, kingä ki ziyan etiptir. Egär yaman köḡüldän öldürdü esä, na yer-gäsinä töräniḡ tiyiřlidir aniḡkibik işläri baḡmaḡ bilä, igi bilmäḡ keräk, da ne türlü ki törä körgüzü-yür gilegä körä, dḡuap berüçiniḡ dḡuapına körä tö-rä buyurgay.

45 kapitula. Aniḡ üçün, kimesä yarlılıḡ üçün kendiniḡ saban tüzlärin satkay

Egär kimesä miskinliktän satsa kimesägä tarlovlarniḡ [=tarlovlarin] tüznüḡ, da yuvuḡları satkanniḡ bolurlar yuvuḡluḡ bilä, kensi ḡardařla-riniḡ aḡçasın berip, bolurlar alma yat kiřidän da erkli etmägä, da kensi bolur meḡärüči. A egär yu-vuḡları bolmasa ol satuçiniḡ, da kendiniḡ sḡgi bol-sa, satkanın bolur almaga, ol aziḡin (91r) kendi-niḡ, bolur anı vaḡtına etmägä. A egär çıḡarma bol-masa, na ol, kim ki satun alıptır, keliři bilä tarlov-larniḡ alganın kensiniḡ, törä alaydır, ki kensiniḡ vaḡtiniḡ uçına dirä tutmaḡ keräk. A ḡaçan vaḡti kelsä, ol mülk eyäsi yänä alıp bolur tutmaga. Küni ki vaḡti aniḡkibik satun algan nemäniḡ bardır tö-rä bilä ḡoygan 7 yıl. Egär 7 yıldan ařsa, tutkan ol aziḡni kläsä dayın arı kün uzatma könü eyäsinä, ki çıḡarmasa, aniḡ yaḡři erkinädir, kim ki tutup-tır. Egär ol yıldan burun ol, ki satıptır kendiniḡ aziḡin, ya aniḡ yuvuḡları çıḡarmagaylar, na ol 7 yıldan soḡra ol meḡärüči ḡalır içinä meḡilik ol sa-tılgan nemäniḡ, zera ol aytilgan vaḡtında yıl. Aniḡkibik iş tutulmaḡ keräk da saḡlanmaḡ keräk köptän uç etkän da kerı etmägän, a egär özgä dḡinsniḡ sözü bilä ol dediç satkay roläsın, na ol ögütkä körä, nečik tä bolsa, dävikärlarniḡ gileyinä körä da alarniḡ dḡuapına körä törä ayırgay.

◊ Bu yergä berilgändir ermeni töräsinä berin-gänlärgä. A egär ki ermenigä kermän töräsinä ya alpavud töräsinä ḡanlıḡta yatkan mülknü ya yerni tusnaḡ bolsa albo keliři ol yerläriḡ ya mülklärniḡ satıl-sa, na ol törägä körä, ḡaysına ki aniḡ(91v)ki mülk berilgändir, aniḡkibik tusnaḡ ya satun algan keliřin [=keliřniḡ] bolmaḡ keräk töräsi; munda aḡ-lanmaḡ keräk köptängilärni, ḡaysi ki törädä[dir bu mülklär, ol törädä] törälänmäḡ keräk töräsi.

46 kapitula. Öv almaḡ üçün murovanıḡ řähärdä beklı törädä

Egär 1 kimesä kimsägä övin satkay murova-nıḡ řähärniḡ içinä töräsi bilä, bolur aniḡ yuvuḡu 1 yıl-niḡ kečkäninä dirä kerı etmägä aliçi yatniḡ

[=yatni], aχçasin berip, negä ol öv satun algandır. A egär yuvuçu bolmasa, da ol övni tep-tek tutkay izdövsüz tügäl yiliniň çyřkanına dirä, na ol, kim ki satun alıptır, çalır könü žarank ol övgä, yänä ol öv žaranklıχ töräsi bilä meñarilir, ne 1 utru bolma- maχlıχ bilä barçasiniň yuvuçlariniň.

A egär çodža miskingä öv satsa, da künlär et- sä tölövgä, a egär ol miskinniň kücü yetmäsä tölä- mägä ol öv üçün, na bolur ol övni aňar yänä çay- tarmaga, da ol andan anıñkibik övni keräk algay barça türlü mahanadan başça. Könü, ki ol övlärni, da tarlovlarni, da baχçalarni, çaysi çabaχ çyřarisi- na šähärniň yatıptır, töräniň yıraçlıχi bilä, yuvu- çları 7 yılga dirin bolurlar yuvuç bolmaga.

◊ Ermeni satuçılar da aluçılar övlärniň ya ža- ranklıχniň (92r) toγgan bitkänlär kendi törälärinä, çaysi ki yatıptır, anıñkibik övlär da žaranklıχlarni saχlamaχ keräktirlär.

47 kapitula. Suv tiyirmänläri üçün

Egär kimesä miskinliktän kensinä küç etip da suv tiyirmänlärin satkay, na ol yuvuçları anıñ bol- lurlar yilina diyin, aχçasin berip, ol tiyirmäni ke- ri almaga. Yoχesä tügäl yili çyřsa, a ol, kim ki tu- tuptur, da yuvuçlarındın izdöv bolmadı, soňra bol- mastır erki alma törä bilä tiyirmäni, ale ol, kim ki aldı tiyirmäni, vaχtı kečkäniň buyruçu bilä, könü da meñilik žaranklıχta çalır törä bilä.

48 kapitula. Kim kimdän at satun alsä

Egär satuçılar ki atni biri birinä, bazarı alay bolmaχ keräk ol atniň tanıχlıχi bilä 2-niň ya 3-nüň, anıñ üçün ki oyurluχ bolmagay ol at, ya eski aχsaχ- lıχi bolmagay, ya diχavičniy, ya mançov. Egär ta- nisalar 7-inçi küngä dirä ne türlü eksiklik tä bu aytilganlarniň ol atta, na ol aluči anıñkibik atni aybli bolur çaytarmaga satkanga. Egär at 7-inçi küngä dirä aytilgan aybları kendinä 1-i dä tapul- gan bolmasa, ol bazar tutulmaχ keräk. A egär ol at oyurluχ bolgay, (92v) satkan kiši atni barça ziyan- larni keräk tölägäy, da erkli etkäy, da barçadan zastupit etkäy.

49 kapitula. Satılğan ögüz üçün

Ögüz satuçılar 1 birinä, 3 tanıχniň alnına bol- maχ keräk bazar, a satuči anıñkibik ögüzni törä çatına borçludur anıñkibik ögüzni bermä ol sala- çiga sabanga ya arabaga sinamaga, ki anıñkibik ögüzniň bolmagay ziyanlı χilıχi, ya oyurluχ bolma- gay. A egär ögüz bolsa ziyançı da yaman χilıχli, 7- inçi küngä dirä bolur satkan kišigä çaytarma. Egär ki bolsa oyurluχ da kimesä tanıgay anı, ke- räk bezirgän tartıngay anıñ eyäsinä zastupcasına, çaysi ki zastupca kensi sβgi bilä zastupit etkäy da ziyanlı etmägäy anı, törä bulay buyuriyir.

50 kapitula. Satkan inäk üçün

Satuči kimesägä inäk keräk alučiğa tutungay, ki anıñkibik inäktir, ki här yıl bizovlu bolur. Egär özgä türlü tapulsa ol inäk, ne türlü satuči tutunup edi, 1 tügäl yilda bolur aluči satučiğa çaytarmaga. A egär ol inäk bolgay igi plodlu, ol çayta bazar tu- tulmaχ keräk.

51 kapitula. Čulular üçün

Kimesä kimesägä çulu satkay küz(93r)ün ayaç içinä balı bilä, da satuči tutunsa alučiğa, ki anıñkibik ayačniň içinä munča bal bar, da aytkay belgili ölcövün da ululuχun, da egär ol aluči inan- masa satučiğa, bolur ayačın açip ölcömägä balın, ki ne çadar bal [bar]; anıñ ululuχuna körä da ölcövü- nä yetmägäy, ol çayta ol satuči ya bal bilä tügällä- gäy, ya sβg bilä tölägäy balniň eksiklikin. Egär yetmägän balni tügällämäsä, ol çayta anıñkibik bazar tutulmastır. A egär ol bal ölcövdän artıχ çyř- sa, ne ki sözläp edi ayači içinä, ol çayta satkan kiši bolmastır artıχın almaga, anıñ üçün ki aslam üçün alıptır, ziyan üçün dügül.

Egär kimesä satkay balın ävälbaharniň art- maχı üçün çulularniň, anıñkibik çulularni alıp çoymaχ keräk yerinä, çayda çulular çoyarlar, 10- unči ya 20-inçi küngä dirä alarni saχlama tanıχlıχ üçün, egär ol çulular yebersälär roy ya yebermä- lälär. A bazar ol çulular üçün bolmaχ keräk 2 ya 3 tanıχ alnına, kirgäni da çyřkanı çulunuy alay ke- räk tapulgay, ne türlü ki bazar arasına boldu. Egär kirgäni da çyřkanı alay tapulsa, ne türlü ki bazarni uzaçlap edilär satučiniň da alučiniň arasi- na, anıñkibik bazar tutulmaχ keräk. A egär anıñ- (93v)ki çulular arasına nemä ziyan bolsa ya anala- ri ölgäy alarniň 10 ya 20 kün arasına, bolur aluči satučiğa çaytarmaga anıñki çulularni. Da 20 kün- dän soňra nemä ziyan yoluχsa ol çulularga, ol çay- ta alučiniň bolur ziyan, satučiniň digül.

52 kapitula. Küflär üçün, ki çayır saχlarlar yer içinä

Kimesä kimsädän küf satun alsä, ki çayır toldu- rur içinä, egär ol küf yilina dirä aχmasa, anıñki ba- zar tutulmaχ keräk. Egär anıñkibik sayıtniň naχisli- χi bolsa da alučidan ötläš belgili bolsa ol sayıtniň na- χisliχi, na kerä alınmaχ keräk ol sayıt. A egär anıñki- bik naχis sayıttan çayır aχsa, ziyanı ortaχ bolmaχ ke- räk. A egär anıñkibik sayıt burungi sözlägän bazarı- na bütün edi esä da çaçan kömgändä yerdä naχis et- tilär esä, satıči anda egri dügül, zera törälär aytir- lar, ki aňlanmaχ keräk ulu töräni da kiči töräni.

53 kapitula. Yemišli teräk satkan üçün

Yoluχur köp kez köp kišilärgä satma teräk üs- nä yemišni baχçada aslam üçün. Aslam etsä, döv-

lätlidir, ziyan etsä, dövlätsizdir, da kendiniñ döv-lätsizlikinä (94r) yazsın. Da anıñki satıx 3 tanıxniñ alnına bolmaç keräk, da anıñki satıxniñ vaçtı 10 küngä dirädir, çaysi 10 künnüñ arasına bolur alu-çı pošuman bolmaga, a çaçan çıçsa 10 kün, ol bazar tutulmaç keräk da tügällängäy. A aluçı 10 kündän soñra keräk sbgın tölägäy.

54 kapitula. Kim tiyirmän yalga tutsa

Kim yalga tutsa tiyirmän, sventkanıñ alnına, kim ki yalga berdi tiyirmänni, keräk çoygay kendirniñ ölcövün da körgüzgäy añar, kimgä ki yalga beriptir. Egär yalga tutkan kişi ol ölcövdän aslam-li etsä [=esä], ol aslam anıñdır. A ol, kim ki yalga berdi, pošuman bolma bolmastır, baçmay ol anıñ aslamı üsnä, yalga tutkan kişiniñ, a ne ol yalga tutkan kişini anıñkibik aslam üçün ziyanga keltirmägäy.

Da barça keräklärin tiyirmänniñ yalga tutkan kişi yasamaç keräk, alay oç barça buzulgan nemälärni, ne ki töräsindir tiyirmänniñ, yasamaç keräk. Egär ol kimsäniñ baçmasızlıxından, kim ki yalga tutuptır, da tiyirmändä nemä ziyan bolsa ya taşına, ya küpçäkinä, ya tegänäsinä, ya çaysi keräkinä dä [tiyirmänniñ ziyan bolsa], ya nemä oyurlansa tiyirmändän, ol barça ziyannı (94v) ol tölär, kim yalga tutuptır. A egär tiyirmän küysä anıñ säbäpindän, kim ki yalga beriptir, ziyan kendirniñdir, egär anıñ säbäpindän küvsä [=küvsä], kim ki yalga tutuptır, na ziyan anıñdır barça, da törä bulay buyurmaç keräk.

55 kapitula. Töräçilär üçün da k'ahanalar üçün, kim hörmätlämäsä

Egär kimesä kermändä da töräsinä kensiniñ ündälgüy edilär, da iş bolgüy edi çanlı albo talaşlı, ki, 1-i birinä bizminläniñ, baş çoškay anda, keräk kelgäy ilgäri, çayda yeridir töräniñ, çaysi törä tañlangandır Teñridän da adämilärdän, çaysi ki törädä övrängän edilär olturma k'ahanalar da aşçarhaganlar. Xaysiläri ol vaçtta bolsalar, a gile alar-niñ alnına bolmaç keräk, kim ündäsä, ündälgän [yanga utru. Da törä, işitsä gileyin ündälgän] yandan da džüapın, aralarına tapkay, ne ki törä buyursa, 2 yan da anı çabul körmäç keräktir da añar baş çošmaga. Ol buyruğundan töräniñ 2 yan da ne oç yanına, ne soñ yanına çıçma bolmas. Kimesä könüsün buyruçka utru erkli da öktäm çarşı sözlämä klägiy edi, anıñkibik kişi ölümlüdür, da anıñ üçün Yäñi Törä al(95r)ay körgüziyir, ki kimesä törägä utru bolgay da töräçini heç körgäy, anıñkibik kişi ölümlüdür. Anıñ üçün hnazantlıçsüz töräniñ kücünä kontra etilgän alaydır, neçik Teñrigä utru hnazant bolmagay, bulay törä körgüziyir, ne-

çik munda aytıyır töräsindän ermeniniñ, ne oçuna, a ne soñuna çıçma bolmay.

◊ Anlanıyır tek ermenilär üsnä. Egär çaysi kläsä, bolur ki çanga alma buyruğundan töräsinin ermeniniñ, yoçesä kişigä, ki alar-niñ töräsindän bolmagay, da ayır bolganga ermeni töräsindän saçlangandır apelācijası.

56 kapitula. Hranicalar üçün rolälarniñ

Buyrganından töräniñ ne 1-i dä bolmastır aliştirmaga rolälarniñ arasın çonşu üsnä [=çonşusuna] kensiniñ, çaysi rolälarniñ hranicasın berkitkändir. Rolälär berkitiptir, ilgärgilär çalğanları-na, oldir oylanlarına çaldirdılar igilik. Teñridän ne ki salgan edi sizgä rolälär ya özgä igilik, sövündürdü egirliksiz yuvuçluxnu uzıvat etmä, alay çardaşları, neçik yatları könülüktä tutma da tirilmä. Neçik saña seniñ atañdan çaldırgandır, alay tutmaç keräksen, da özgäniñ çaranklıxın kendirä alma. A egär kimesä sendän ilgäri egirlik bilä nemä alıp edi esä, anıñkibik iş üçün keräk bargaysen törägä.

(95v) 57 kapitula. Tanıxlıx üçün

Dayı da törä bilä buyurbiz sizgä, ki bizim ermeni töräsinä 1 kişiniñ tanıxlıxı keçmäs da nemä tigül, yoçesä tanıxlıx 2 ya 3 kişiniñ kücü bardır. Egär kimesä yarısunuñ alnına egri tanıxlıx bersä, töräçilär ya törä tanıgaylar, ki ol egri tanıxlıx bergäy, alay töräsi bolmaç keräk, neçik barça yamannıñ, törä bulay buyuruyur. Yänä törä körgüziyir, ki tanıxlıx bu çilix bilä bolmaç keräk, töräsi alnına ermeniniñ yetkiryäy ermeni ermeni üsnä 2 ya 3 yaçşı kişilär bilä, çaysilärina tiyar inama, ne 1 özgä džinsni bolmastır tanıxlıxka keltirmä, tek ermeniniñ džinsin ermeniniñ üsnä. Xaçan 2 kimesä kensi töräsinä kelsä, här 1-i sözlägäy [kendi işin, keräkmäs, ki sözlägäy] reçnik sbg bilä yalga tutkan, ki egirliktän klämägäy könülük yetmä. Anıñkibik iş çarşidir Teñrigä da ari könülükä.

58 kapitula. Öldürgän kişi üçün, ki tapkaylar kimniñ hranicasına

Egär kimesäniñ hranicasına ya tüzünä tapılgay öldürgän kişi da kimesä bilmägäy, kim anı öldürdü, ol çayta yarıuçi çartları bilä kermänniñ baçmaç keräk, kimniñ hranicası içinä artıç öldürgän kişi yatıptır ya çaysi kermänniñ tu(96r)tovuna bolgay. Egär öldürücü kişini tapmasalar, çaysi ki öldürdü ol kişini, na ol çayta öldürgän kişiniñ başın kimesä borçlu tügül tölämä, ale ol öldürgän-niñ çardaşları da yuvuçları izdämäç keräk egrini, öldürgän kişini. Egär ki anı tapsalar, anıñkibik kişi ölümlüdür, çaysi ki öldürdü.

59 kapitula. İšitmäs oylanlarniň atasına-anasına

Egär kimesäniň bolsa söz işitmäs oylu da klämägä atasiniň-anasiniň ögütün işitmä ögütläganinä, keräk anıñkibik söz işitmäs oylanı keltirgäylär çartlarniň alnına da gile etkäylär ol oylu üsnä ol yaman üçün, da söz işitmäs üçün, oldur, ki uruşçi bolgay da dżimri. Anıñkibikni Eski Törä körgüzür taşlama, da Yäñi Törä oşatıyır, neçik atasın-anasın tövgäy, da anıñkibik yazıç üçün, ki söz işitmäs, bolurlar atası-anası anıñkibik oylunu keri etmägä barça igiliktän. Bu buyruç ermenilärniñdir.

60 kapitula. Yaman kişilär üçün da alarniň artıxsılıxi üçün

Egär kim dä ki çilinsa ölümlü işni ya artıxsılıxiñi, kendi berinmäx keräktir ölümgä, budur, ki nemä oçurlansa, furka bilä ögütlänmäx keräk, da asılğan teni asılmaç keräkmäs keçä uzun furka üsnä, da anıñ(96v)kibik ten tüşürgän bolgay da saçlama yerdä, Eski Törä bulay körgüziyir. [Yoçsa Yäñi Törä bulay körgüziyir], egär kimesä yaman iş çilinsa da tanıxlıx bilä yetkirsälär üsnä yaxşı kişilär bilä, 3 kişi bilä belgili, emin, anıñkibik dżazasın tartmaç keräk çilinganına körä. Egär oçru esä, asılmaç keräk, egär çaraxçi esä ya küç etüçi esä, eminlik üçün barçasiniň başın kesmäx keräk anıñkibik kişiniñ. Alay törä yanına ögütlänmäx keräk anıñkibik yaman etüçilär.

◊ İş ki tamaç üsnä bargay, ol ermeni töräsinin dügüldür, çaçan munuñkibik işlär üçün ermenilär İlovnun beringändirlär töräsinä nemeçniñ, Marimborknuñ.

61 kapitula. Oçrunu ögütlämäx üçün

Törämiz bizim buyurmastir oçrunu ya kişi öldürüçini öldürmägä, a ne özgäni anıñkibik ölümlüni. Yoçesä äväl anı törä bilä da yaxşı tanıxlıx bilä yetip yetkergäylär. Egär kimesä aytsa kimesägä, ki kişi öldürüçisen, da anı üsnä yetkirmä bolmagay, ol kişi kensi ol işniñ içinä çalır, da ulu dżurum bilä anıñkibik kişini, ki yetkirmä bolmagay aytkan aybnı, anı törä ögütlämäx keräk. Egär ermeni ermeni ayblasa, aytıp, ki sen dinsizsen da inamsız, da yetkirälmägäy anı añar utru, ol çaxta yarıuçılar ötläş (97r) ögütlänmäx keräk neçik yaman aytuçi olturmaç bilä da dżurum bilä. A egär kimesä küç bilä kimesäniñ keçä övinä kirgäy, da ol öv eyäsinä ziyan bolgay oçurluç, ya nemä küç bolgan bolgiy edi, könüsün anıñkibik ölümlüdür.

62 kapitula. Kimesä ki küç etkäy çatun kişigä ya çizoylanga

Egär kimesä kimesäniñ çatunun yol üsnä çapça ya çizni, da anıñkibik çiz çizoylan bolgay, da

añar küç etkäy, anıñkibik küç etüçi ölümlüdür. A egär anıñ üsnä işin nemä tügällämäsä, äybät, egäridir da ögütlänmäx keräk töräçidän ötläş zindan bilä da dżurum bilä ol hörmätsizlik üçün.

63 kapitula. Tapmaç üçün nemäni

Egär kimesä barir egäç yol bilä da körgäy bulargan tuvar çaranı, kimniñ dä ki bolsa, egär anıñ çonşusunıñ esä, keräk anı çaytarmaga, heç nemä alminça. A egär anıñkibik tuvar çara bolsa yıraçtın belgisiz kişiniñ, anıñkibik tuvar çaranı andan ötläş, kim burun kördü ol bulargan tuvarni, keräk alçay tuvarni da tanıçlatkay çonşuluçka, ki anıñkibik tuvar taptım bulargan, belgisiz kişiniñ, da keräk anı alay uzaç saçlagay, (97v) ki eyäsi anıñ ya biyi çixkinça. A biyi ol tuvarniñ yetkirsä, ki anıñ tuvaridir, keräk çaytargay tuvarin, da çardżin tölägäy ol kişigä, kim tutup edi. Här 1-i tapkan işni törä alay buyurur saçlama da etmägä: aça, ton-opray da barça özgä nemälärni. Anıñ üçün ki bizim k'risdän töräsi körgüziyir barça nemäni tapkanni çaytarma, kimniñ dä bolsa edi, ayırlıç etmiyin.

◊ İgi turuptir bu yergä, munu çoyup, tanıçlatkay çonşusuna da çalaga ya şähärgä, ki özgäniñ tuvari çatinadir.

64 kapitula. Kimesä kimesä bilä yolga çixsa

Kimesä kimesä bilä yolga çixsa ya bargay, alardan çaysına nemä satmaga [=satama] yoluçsa: attan nemä yixılmaç, albo atı köprüdän tüşkäy, ya arabası balçixta çalgay da çixma bolmagay, ya anıñkibik araba axtarılsa ya sıngay,— yoldaşı salıp ketmägäy. Egär salıp ketsä, ol çaxta bolur anı törägä tartma, çaysı ki törä egirlikinä körä ögütlämäx keräk.

65 kapitula. Ne çilix bilä tonlarni kiymä

Törä körgüziyir, eränlärägä tiymästir çatin kişiniñ tonu içinä yürümä, alay oç çatin kişigä tiymästir er kişiniñ tonu içinä (98r) yürümägä, bu iş Teñrigä utrudur, anıñ üçün ki munuñkibik oçşaşsız kiyiniş, andan köp yamanlıç bolma bolur. Anıñkibik kimesä tapulgan bolgay artıxsılar k'arozçılar ötläş ögütlängäy, yarıuçılar ötläş.

66 kapitula. Öv yasamaç üçün

Kimesä ki yäñi öv yasagay da yoçartın ganonk' [=ganok] spustit etmä klägäy, yasar egäç, ol türlü yasamaç keräk ganoknu, ki kimesä üstündän tüşmägäy. Evet ki keräklidir, yoçsa alay tutkaylar, ki çaysı övdä anıñkibik satama yoluçmagay. Egär ki kimesä anıñkibik ganoktan yixılca eski duşmanniñ satamasından, öv eyäsinin anda egirliki yoçtır, ale ludżnu k'ahanadan ötläş tartmaç keräk.

67 kapitula. Anij üçün, ki kimesä kimesänij sačovuna ya tarlovuna serp bilä çalgay

Kimesä ki kirgäy bitiškä ya tarlovga kimsänij, keräkmästir ki kirip orgay kendiniñ aziçi üçün. Egär nemä çolu bilä üzsä, anı bolur etmägä. Egär ki serp bilä nemä ziyan etti esä da eyäsi anı tapkay taçılina kendiniñ, ziyanın eyäsinä tölämäç keräk.

68 kapitula. Yäni kiyövlär üçün

Egär kimesä yäni kiyöv bolgay, añar tiymästir terçä lovgä çixma, anij üçün ki çarşı da ziyanlı nemä yol(98v)uçmagay. Anij üçün ki anıñkibik yäni kiyövnü törä erkli etiyr çerüvdän, ki kendiniñ yäni süvüklüsü bilä sövüngäylär övlärinä kensiläriniñ. Bilirmen, ki miskinni Teñri sövär da bermästir alarnij övinä alay terçä yas ya çayyu, ki yäni kiyövlükünä yoluçkiy edi. Anij üçün anıñkibik [yäni] kiyövgä yamanlamaç keräkmästir.

◊ Ermeni ki salaları bolgay, anij üçün ki borçludir çerüvgä, sövünmägin bu süvüklü berilmäçkä ya džomartlıçka.

69 kapitula. Kimesä kimesänij borlalıçına kirsä

Egär kimesä kimesänij borlalıçına kirgäy binij erkindän başça, bolur bürtükün borlanij yemä, neçä sövsä, yoçsa borlalıçtan nemä çixarma bolmastir. Anij üçün törä bilä aytiliyr, ki borlalıçlar kendi eyäsinij erkindän başça kimesä nemä buzmagay, a ne bir nemä borlalıçtan çixarmaga erki yoçtır. Egär kimesä borlalıçtan nemä alsa borç aliçi [=borlaçi] eyäsinij erkindän başça da anıñkibik iştä tapulgan bolsa, neniñ dä içinä ziyan etip esä, keräk biyinä barça tölägäy.

70 kapitula. Xol tiyirmänij

Törä bilä buyruç etkändir da tiygandır, ki çol tiyirmänin tusnaç çoymagaylar, ne üstündägi (99r) taşın, ne tibindägi taşın. Anij bilä miskin tirlik etär. Yanılğan mununji nemäni haligi boyruçnu törä bilä ögütlänmäç keräk, ki tartıngaylar andan, ki anıñkibik tiyirmänni tusnaç çoymagaylar.

71 kapitula. Borç üçün tusnaçsüz

Egär bolgay borçlusu tusnaçsüz kimesänij vaçt bilä inanip bergän küngä da tölämä bolmagay, törä buyuruyur ol inangan kişigä, algay övindən tusnaç borçlunuñ kücü bilä tölöv etmäç üçün. Egär borçlu yaçşı köñlü bilä tusnaç bermä klämäsä borç eyäsinä, bu iş bilä bolur alma borç eyäsi. Egär yarlı kişini çüstirgan bolgay nahle, nemä anıñkibik tusnaç bergäy borç eyäsinä. Anıñkibik tusnaç keçä çatına çonma bolmastir. Borç eyäsi anıñkibik tusnaçni çaytarmaç keräk añar, kimdän ki alıp edi, da añar podobniy kün etmägä anij miskinlikinä körä, ki tölöv etmä bolgay.

72 kapitula. Töräsi çul-çutannij

Törä bilä çoygandır, tiymästir çul-çutannij aççasın kesmägä yalından da keçiktirmägä yalga tutkannij, ya çulga, ya çaravaşka alarnij, vaçtı çixkinça, günäş batkinça, çulluç etkän çuluç(99v)-un tölämäç keräk biyindən ötläş, anij üçün ki miskindir, da išançısı andadır, ki oldir tirliki, ki küstünmäçliç yebermägäy Teñrigä, da andan tüşkiy edi nemä yazıçka, yetkinçä edi anij miskinliki, ki añar berinip edi çuluçka. Anij üçün añar tiymästir çuluç etkän aççasın keçiktirmägä.

73 kapitula. Tullardan nemä tusnaç alınmagay

Törä bilä çoygandır, ki tul çatunlardan nemä tusnaç almagaylar, ne ton-opraç, ne özgä nemä, altın kümüş kibik, alma bolmagaylar tusnaç ornuna. Egär ki özgä törädä buyurgan esä tusnaç alma tullardan, ale bizim ermeni töräsinä anı tiygandır, anij üçün ki [2-inçi] Teñriniñ buyruçundan şayavat berinmäç keräk tul çatunlarga, anij üçün 1 ton-opraç keräklidir tullarga, da ne türlü ki Teñri džuvutlarga körgüzdü şayavat Misirda.

74 kapitula. Xatun üçün, ki 2 kişi uruşkanda ayırgay

Çayda 2 kişi biri biri bilä uruşkay asrı yaman, da çatın kişi alarnij arasına tüşkay ayırmaga çalabanı, da klägäy añar boluşmaga, kim ki yixiliyr da yeñiliyr küçlügä, a özgä nemä bilä bolmiyin (100r) boluşma, ol uruşkan kişilärni ayırma ne bir türlü iş bilä, da anı, çaysi ki çuvatlıdır, tutkay yurmurtçalarından, törä buyuruyur anıñkibik çatunuñ çolun kesmä, anij üçün ki tiydi anıñkibik yerinä. Egär törä şayavat etsä, ol çayta bolur anıñkibik çatun çolun satun alma.

75 kapitula. Kimesä ki ölünü kerezmandan çixarıp da yalaçaçlasa

Egär kim da ki ölünü kerezmandan çixarsa da anı yalaçaçlasa, da egär isi tutulğan bolsa anıñkibik iştä, anıñkibik talovuçi ölümlü bolmaç keräk alay etkäni üçün. Egär tutulmagan bolgay anıñkibik isi iştä, soñra çaytkay da babas alnına çosdovanel bolgay, da anij din atası añar luçz bermäç keräk anij ol artıçısı işi üçün yazıçlı, ölümünä diyin k'risdänliktän kerı bolmaç keräk anıñkibik yazıç etüci, neçik kişi öldürgäy, törä alay körgüziyr.

76 kapitula. Kimesä kimesäni öldürgäy satamadan, klämiyin

Yol bilä barır egäç, kimesä kimesägä nemä etmägäy, da ne duşmannı [=duşmanı] da bolmagay, da anij üsnä kes-kentäläy çaraççılar sekirgäy, da ol, saçlıçın saçlama kläp kendiniñ, da öldürgäy alardan çaysın, törä bilä (100v) anıñkibik kişi öl-

dürmäh kişini, surp yixöv anı yazıx tutmastir. Egär ki anıñkibik iş k'ahanaga yoluşa, surp yixöv anıñkibik işni alay oç tutuyur, da kim anıñkibik yazıxni etsä, xosdovanel bolmaş keräk da luđz tartmaş keräk. Egär ki k'ahana yoluşa anıñkibik işkä, babaslıxına nemä zıyan etmästir. Egär läyix bolsa, anıñkibik kişi öldürgän bolur tum alma yixövdä.

77 kapitula. Oylanların, ki kendi erkinä da xorxu da saxlanmagan

Kim ki erk bergäy oylanlarına erkinä ösmägä da bermägäy anıñkibik oylanı ustaga bitikkä ya peşägä, bolup miskin, törä körgüziyir anıñkibik oylanların atasından anasından ötläş ustaga ya peşägä bermä, da öskäylär lätalarına dirä, da arzani bolgaylar k'ahanalıxka ya igi peşägä. Egär ki atası soñra ol xılıx bilä bermägäy oylanların ustaga, oldir, dzigäri itidir zakonnı, da ganonk' bilä saxlanmaş keräk, da anıñkibik ata xarışlıdır, anıñ üçün ki törä bilä da Teñriniñ buyruşu bilä buyurgandır, ki atalar kensiniñ oylanların saxlagaylar yaxşı ögüt bilä, (101r) da xorxu tibiñä, da buyurganıña Teñriniñ, ki Teñriniñ töräsindän da xorxusundan çixmagaylar.

78 kapitula. Ki oyullar atasın-anasın salıp ketkäylär

Egär xaysi da oyul-xız k'risdänlarınıñ ki salgay atasın-anasın da ketkäy, Teñriniñ buyruşu bilä anıñki ata-ana bütün saxlagaylar oyul-xızın, ki kendiläriniñ buyruşu bilä xatlarına övrätmägä da xılıxlarına. A egär oyul-xız atasına-anasına işitmä klämäsä, alarnıñ say da yaxşı ögütün yeñilip tutkaylar, anıñkibik oylanlar xarışlı ornuna tutulmaş keräk. Anıñ üçün Teñri alay buyuruptur, egär ata-ana kendi oylanların ögütlämäsä hörmätli, Teñriniñ buyurganıña körä tirilgäylär, a ol buyruşnu ataniñ-ananıñ nemägä tutmagaylar, anıñki ata-ana bolurlar anıñkibik oyul-xızni keri etmägä. Ale bügüñgi vaxtta köp yoluşur, ki igi ata-anadan, hörmätli, yaman, kendi erkinä oylanlar keri bolurlar. Anıñ üçün anıñkibik oylanlar xarışlıdır.

79 kapitula. Kim çerüvgä barsa

Barır egäç çerüvgä da öldürgäy anda kişi, anıñkibik kişi öldürücü ari ataların buyruşundan (101v) yazıx ornuna sayışlanmagay, xaysın ki biz dä saxlama klärbiz. Aybät, anıñkibik öldürücü borçlu bolur xosdovanel bolgay da luđz tartkay oşsaş/i, törä alay buyurur.

80 kapitula. Peşäkärlärniñ

Egär peşäkär kimesädän nemä oyurlasa peşäsin işlägändä kensiniñ, xaçan nemä işlämä bersälär, da tapulsa anıñ içinä, kensi uyalmaş üçün 2

kez tölämäş keräk oyurluşnu. Egär anıñ üsnä sez-mäsälär, kensi bilgäy kensiniñ xilinganı bilä.

◊ Ermenilər bu ustavanı kendiläri arasına saxlagaylar. Egär ermeni peşäkäri özgä dżinsniñ bergänindän oyurlasa, xaysi törädä özgä dżins ol-turuptir, ol törä bilä ögütlänmäş keräk.

81 kapitula. Naşis toygan oylanlar üçün

Egär oylan toysa tilsiz yaxot xaysi özgä boşumlarından, ol çaxta anıñkibik oylan naşis toyganından žaranklıx etmäs atasiniñ-anasiniñ igilikina, neçik to naşisliş bilä toygan. Egär toygandan soñra yoluşa naşisliş, budur axşaxlıx, soşuruluş, ya kelepänliş, ya satamadan anıñkibik telirgäy, ki ustan yeñil bolgay, egär uslu da bolsa, xaçan bolmagay turma, yatqay da kendi keräkin bolmagay tügällämä, da (102r) anıñ xardaşları ol işançta bolgaylar, ki Teñri añar saylıx bergäy da naşislişına boluşkay, anıñ ülüşün atasiniñ-anasiniñ xardaşları saxlagaylar añar dirä, ki Teñri añar saylıx bergäy. Egär sayaysa, keräk xardaşları anıñ ülüşün bergäylär añar. Egär sayaymasa, anıñ xardaşları keräk anıñ ülüşü bilä saxlagaylar anı anıñ ölüm kününä dirä.

82 kapitula. Bezirgänlik üçün

Egär bir bezirgän birsinä nemä xumaş satsa, da anıñki bezirgän satkan xumaşni [=xumaş] xalp bolgay ya çirik, da bilgıy edi anıñkibik kendiniñ buzux xumaşın, da maştagay, ant içkäy, ki igidir, alğın, da aldagay alğan kişini, da ol bezirgän, inanıp añar da maştaganıña, algay, da soñra anıñkibik xumaşniñ arasına xalp bolgay ya çirik, da anı tanıxlatkay yaxşı kişilər bilä, kimgä ki tiyär inanma; da anıñkibik xalp da çirik xumaşni, ki tapulgay, törä körgüziyir, ki anıñkibik xalp da çirik xumaşni tiyär eyäsinä yänä xaytarma. Bu törä bu türlü saxlanmaş keräk: egär kimesä at ya tuvar xara satkay kimesägä da tutungay añar könülük tibiñä, ki nemä naşisliş (102v) yoxtur ol tuvarniñ, da soñra alğan kişi özgä türlü tapkan bolsa, bu da ol türlü, neçik aytıptir yaman xumaşlar üçün, ki naşisliş üçün tuvarniñ başılmaş keräktir, ança tügül, ki çirik nemäni xaytagaylar da yaman nemäni, anıñkibik satkan xumaşni yarşudan ögütlänmäş keräktir.

83 kapitula. Hranicaları üçün žaranklarınıñ

Egär ki xaysi xonşularniñ arasına hranicalar bolgay övlär arasına da tüzdä rolälär arasına, da talaşkaylar aralarına, 1-i aytkay, menimdir, da birsi aytkay, seniñ tigül, menimdir, törä anı körgüzmästir, ki anıñkibik iş ant bilä ayırılgay, yoşesä 2 yartın igi könü tanıxlar xoygaylar, ki kimgä inanma bolgay, xaysi yartın ki artıx tanıx bolgay,

ki tanixliḡ bergäylär könüsün, ol yanga bolmaḡ keräk ol hranica.

84 kapitula. Xuçlarniḡ

Xaçan ki ketḡoyalar da ḡartlar ḡoysalar kimesäni baḡuçi ḡuçlarni, ki baḡkaylar miskinläрни, ḡuçta yatkanlarniḡ baḡkaylar ton-opraḡin, ašin-suvun. A egär ki ol baḡiçi kiři damâh etkäy, da kendinä yaşırgay ḡuçnuḡ kelišin, da dârveşläрни aç saḡlagay, ol borçludir, ki şayavat etkäy miskin-(103r)läär üsnä, ki açliḡ tartmagaylar da miskinlik, törä ani ögütlämäḡ keräk şayavatsız, ayamınca.

85 kapitula. Töräsi üçün vank'larıniḡ

Egär kimesä ulu köktän, ya olturyuçtan ḡanlıḡ, ya ricer, ya alpovud, ya zolner kelgäylär vank'larıniḡ salasına, da klägäylär turma, da işitkählär, ki vank'ta dayin igi yer bar turma, da bargaylar vank'ka biryilar bilä, naḡaralar bilä, da çaluçilar bilä, da ḡatin kişilär dä birgä bolgaylar, da vank'niḡ harbeti alarni andan tiygay, da alarga körklü sözlär bilä sözlägäy, da ḡolgay alardan, ki kendiläriniḡ sayişından tartıngaylar, egär ki harbetniḡ sözün da ḡoltḡasin nemägä tutmagaylar da turgaylar vank'ta, aniḡkibikläär Teḡridän da ari atalardan ḡaryişlidirlar. Xaysi iş ḡorḡuludur işitmä dä. Zera vank' ari atalarniḡdir da alarniḡ yerläridir, aniḡ üçün ḡoygandır, ḡaysi ki borçludirlar ḡolma Teḡridän ḡanlar üçün, da ulu biylär üçün, da barça k'risdänlar üçün. Aniḡ üçün aniḡkibik kişilärgä tiymästir aniḡki ḡilinmaḡ bilä vank'ka kirmä, neçik aytilgandır, yoḡsa Teḡriniḡ ḡorḡusu (103v) bilä kirmäḡ keräk, da Teḡridän ḡolmaḡ bilä, da tumluḡ bermä yazıḡlarga boşatliḡ üçün.

86 kapitula. Keraplarniḡ da buzulmaḡi üçün

Egär ki kerap şähärgä yuvuḡ buzulsa, tiyär, kermändän çixip kişilärgä boluşma da ḡutḡarma tirlikni keraptan, ki tas bolmagay teḡizdä. Egär ki ol kermän kişiläri hadirlänip edi esä aniḡkibik igilikni kerapniḡ talama, tiymäs ani etmä: buzulgan kerapniḡ ulu ziyani biyinä boldu ol kerapniḡ snamaḡi [=sinmaḡi] da batmaḡi. Egär klämäsälär yaḡşı könülüktän [=könülündän] boluşma, ol tirlikniḡ 10-unçi ülüşün keräk algaylar boluşkan kişilär kendiläriniḡ emgäkläri üçün. Egär ki alarga az körünsä 10-unçi ülüş, keräk 5-inçi ülüşün algaylar da özgäsin ḡaytargaylar eyäsinä, aniḡ üçün ki munuḡki işlär köp yoluḡur teḡizdä. Ale ermeni töräsi bilä saḡlanir, ki munuḡkibik ziyandan nemä alinmagay ol boluşmaḡtan.

87 kapitula. Yäḡi sala olturyuzmaḡ üçün

Egär kimesä yäḡi sala olturyuzma klägäy yäḡi tib üsnä, ani bolmas etmä ḡanniḡ erkindän başḡa. Egär aniḡkibik iş olturyuzgan bolsa, alay salaçi-

larga körgüzmäḡ keräktirlär yer yiḡövnüḡ himin yasamaga, da soḡr(104r)a salaçilarga övlärinä, da üläşkählär saban tüzlärin, biçänlikläär, da özgä yerlärin, ne ki keräkläri bardir, här 1-i bilgäy, ne üsnä olturuptir. A egär pusta salani kimesä klägäy el bilä olturyuzma, olturgaylar ol törä bilä da ol ḡiliḡ bilä, ne türlü burun edi.

88 kapitula. Övlärniḡ uzdat bermäḡniḡ

Barça türlü bazar keräk, ki kendiniḡ kücinä bolgay da saḡlangay, egär kimesä satkay ya algay müklär öbgälärindän ḡalğan. Egär ki ata ya ana aniḡki mükläрни satma klägäylär kimesägä, aniḡkibik satıḡ bolma bolmas, tek bilmäḡi bilä oḡullarniḡ, da ḡardaşlarniḡ, da yuvuḡlarniḡ, kimläär ki ḡarankliḡ etkiy edilär. Aniḡkibik satıḡ bolgay keräk aniḡkibik müklärdä alarniḡ bilmäḡi bilä, da erki bilä, da tanixliḡları bilä. Egär ki ḡaysi oḡul, kendiniḡ atasında bolup, da klägäy satma mülk, aniḡkibik nemäni bolmas satmaga bilmäḡindän da erkindän başḡa da d'ad'ulariniḡ da yuvuḡlariniḡ erkindän başḡa. Egär ki könüsün alarniḡ bilmäḡindän başḡa, da alarniḡ tanixliḡlarından, da sözlärindän başḡa ol igilikläрни, ḡaysi ki yoyari belgilidir, kimesägä (104v) satsa alarniḡ erkindän başḡa, soḡra aniḡ oḡulları ya yuvuḡları bolurlar, kelip, ol alğan kişini keri etmägä törä bilä ol müklärdän. Egär aniḡkibik müklär yazılğan bolsa keḡaşläri bilä, [da tanixliḡları bilä], da erkläri bilä bu aytilgan kişilärniḡ, da aniḡkibik satmaḡliḡ miskinlik-tän kelgän bolgay, 1 yılga dirä yuvuḡları bolurlar törä bilä keri etmägä alğan kişini. A egär könüsün yaḡşı köñül bilä sattılar esä kendiläriniḡ keräkläri üçün ol mükläрни da toḡtatti esä ol bazar, keräk ki kendiniḡ küçünä ḡalgay. Xaysi bazarniḡ bilinmäḡliḡ bolmaḡ keräk ermeni yaryuçiläriniḡ alnina. Da ol yaryuçiniḡ mühürü tibiinä bitik uzdat bergäy satun alğan mükläрни toḡtatmaga berilgän bolgay. Neçik bitikläri, alay könülükläri, neçik möhürläri tibiinä ḡanlıḡniḡ olturyuçnuḡ berildi barça dżinsniḡ bilmäḡi bilä tügällänmäḡi etärlär, alay oḡ aniḡkibik bitikläär ermeni yaryuçisiniḡ möhürünüḡ tibiinä aytilgan işläрни bergän alay oḡ ḡuvatları bardir, aniḡ üçün ki munuḡkibik buyruḡundan da kücündän çixti korolnuḡ olturyuçundan.

◊ Bu buyruḡnuḡ eri bardir ḡoluna ermenilärniḡ, aniḡ üçün ki yaryuçisi alarniḡ voyttir kermänniḡ töräsindän nemeckiy da Marimborknuḡ.

(105r) 89 kapitula. Üläşinmäḡi toyma ḡardaşlarniḡ

Egär ḡardaşlar aralarına ataläriniḡ ölümindän soḡra igiliklärin, egär müklärin, egär özgä nemä, ki üläşingählär 1 ölcöv tibiinä, äväl, ne ki

üläşmä başlagaylar yergä bilä, barça iştän burun keräk çardaşlar atasınıñ ölümündän soñra çoymağa džehezlärin da ülüşlärin kendiläriniñ çatunlariniñ, anıñkibik džehez da ülüşläriniñ [=ülüşlärin] çatınlariniñ, ne türlü ki keltiriptir här 1-i džehezin atalariniñ džehezin da analariniñ övindän az mi, köp mi çodžalarına, da çatunlariniñ džehezlärin kerä çoyup, andan soñra çardaşlar, ne ki çalsa atalarından igiliklär, kendi aralarına ülüş etkäylär 1 tekşi tej da könülük bilä.

Egär ki çaysi çardaşlarından üläşmäxtän burun nemä atasınıñ tirlikindän alıp edi esä, anı keräk barça ülüşkä çoygay, här 1-i çardaş üläşingändän soñra kendi ülüşünä eyä bolur, bu türlü törä körgüzüyür.

90 kapitula. Ögütlämäç üçün oyrunu

Törä buyuruyur här 1-i oyrunu oyurluç nemä bilä belgili törä alnına keltirgänni ögütlägäylär furka bilä.

(105v) 91 kapitula. Töräsi üçün oyrularniñ da çaraçılarniñ

Oyrunu da çaraçını kendiläriniñ sınarları bilä yixöv alarnı saçlamas, ale törä alarnı ölüm bilä tas etiyir, anıñ üçün oyru da çaraçılar sınarları bilä kendiläriniñ här kün ölümlü bolgaylar. Alay oç, egär kimesä kişini oyurlagay edi ya çaraçlagiy edi çaraçılıç bilä, çaçan Yäñi da Eski Törä ol türlü buyurur, anıñkibik ölüm bilä tas bolgay.

92 kapitula. Xullar üçün, ki yebergäy biyi kendi keräkinä

Çaçan biyi yebergäy çulun kendi keräkinä yolga da türlü türlü işlär yoluxur yolda, egär anıñkibik çulga yolda nemä yoluxkiy edi, a çul klämägiy edi barma yolga, a biyi [anı] anıñkibik yolga küc bilä keltirgiy edi, ki bargay, da anıñkibik yoldan pörçut'ün yoluxkay çulga, da biyi küc bilä yeberip edi ol yolga, biyi egridir ol işkä. Egär çulu biyiniñ bilmäçindän başça bardı esä ol yolga da anda nemä satamaga yoluxkay, ol iştän biyi egri tigül, a ne ziyanlı.

93 kapitula. Yat kişiniñ çulun kendi keräkinä kimesä yebergäy işkä

Egär kimesä kişiniñ çulun yebersä (106r) kendi işinä da ol çulga yolda nemä yoluxkay satama, ki tas bolgay, ol çayta ol, kim ki [anı] yeberdi anıñkibik yergä anıñ biyiniñ erkindän başça, borçludur anıñ çanına. Anıñ üçün törä buyurur, ni 1 kimesä bolmastır buyruç etmä özgäniñ çuluna, kimniñ ki kendi çulu bolmasa. Anıñ üçün yarıuçiniñ töräsidir, ki anıñkibik işni başkay, ne türlü çiliç bilä ol çulunı [=çulnu] anıñkibik yolga ziyanlı yeberip edi, da ne säbäptän anar ölüm yoluxtu.

94 kapitula. Yalga tutkan çullarniñ

Egär kimesä çul yalga tutsa da çul aytkey biyini, yeber meni, keräkimä kendimniñ bariyim, da biyi klämäy anı yebermä ol yolga, a çulu biyiniñ sözünä nemä bermäy da bargay kendi işinä, da anda anar yoluxkay ölüm, anıñkibik işkä biyi egri tigül. Egär anıñki yolga biyi yebersä çulun kendi erki bilä, da özgä kişilər aytkey anar, yebermä ol yolga, da anıñki yebermäxtän yolda nemä pörçut'ün yoluxsa, anıñ biyi anıñ üçün egri bolur yaman yoluxmaç üçün çuluna.

95 kapitula. Tuvär çara üçün, ki saçovga kirgäy, da oboraga yapkaylar

(106v) Egär kimesäniñ tuvari kirgäy saçovga çişniñ ya ävälbaharniñ, ol, kimniñdir saçovlar, çaysi ki tuvar kiriptir, keräkmästir ne 1 nemä bilä tövmägä ya anı naçis etmä, tek anıñkibik tuvarni kensiniñ oborasına yapkay. Egär anıñkibik saçov eyäsi tuvarni öldürsä, tölämäç keräk. Egär soçraytsa, ya ayaçın [=münüzün] sindirsa küc bilä, albo çuryuğun keskäy, ya ayaçın açasatsa, yarıuçılar anı başkaylar, yergäsi bilä bilip da igi täräzülägäylär, çaysin ki aytilgan satamalardan ol, kim ki bolgiy edi yaman etüci munuñki işlärden, ol tuvarniñ 4-ünçi ülüşün tölämäç keräk. Egär ki andan burun tuvar eyäsinä ayttılar esä, ki kensiniñ tuvarin yaxşı közät tibinä saçlagay, ki saçovga ziyat etmägäy, da ol tuvarin kensiniñ tıymagay, ol çayta yarıuçılar anıñkibik işni başmaç keräk tanıçlıçka körä da bilgänlärinä körä.

96 kapitula. Kimesä kimesäniñ atın üčkürtkäy

Egär kimesä kimesäniñ atın üčkürtkäy tibinä kläp, kläp, ki üsnä olturgan kişini çorçup salgay, da olturgan kişi, yixilip attan, ölgäy, anıñkibik işniñ yarıusu özgä türlü bolmas bolma, tek alay, neçik öldürgän kişiniñ (107r) başı üçün. Neçik törä buyursa yazılğan, ol, kim ki üčkürttü atni da säbäp boldu satamaga, tölä başın çardaşlarına da yuvuçlarına. Da ol yixilğan attan tiri çalsa, da egär naçis bolsa çaysi buyumunda teniniñ, ol çayta ol, kim ki ürküttü atni, tölägäy hakimlikin da çardžin, egär ki gälägdän dä etti esä, anıñkibik törä bolmaç keräk. Egär ki at kendi kişiniñ seziklikindän ürkäy da üsnä olturgan kişini salsa da salgän kişi ölgäy ya naçis bolgay, anıñ üçün ne 1 kimesä ne 1 söz kötürmä da ziyat borçlu bolmas, anıñ üçün ki atlar köp ürkäk bolur da köp çiliçları bardır, egär ki çaysi çiliç bilä yoluxkiy edi, neçik munda yazılıptır, törä yoluxkan işkä körä ol, ne ki bolsa törä bilä könülük, anı buyurgay.

97 kapitula. Kimesä kişi öldürgäy könüsün albo satamadan

Kişi öldürməx kläminčä munuñki çiliç bilä bolur: egär kimesä otun çapkada balta bilä, da balta tüşkiy edi sapından da kişi öldürgäy, kimni dä bolsa, albo kimesä taş bilä ya ayaç bilä atsa, dayın egär kimesä yemişli teräk üsnä (107v) ayaç bilä atsa ya taş bilä da kişini öldürgäy, ya usta şeger-tin öldürgäy körminčä, ya ata oylun, ya biy çulun, ya bikä çuluççisın, ya çardaş çardaşni, ya 1 kimsä özgäni klämiyin öldürgäy, ya ne türlü iş bilä aytilgan, ya atlar arabani alıp çackanda tıyma bolmasa da kişini öldürsə, ya kiyikkä çıçkanda kiyikçilär oç atkaylar kiyikkä ormanda ya tüzdä ol sayış bilä, ki kiyikni urgay, da ol oç [ki] kiyikniñ üsnä atıldı, da kişi öldürgäy, anıñkibik öldürməx kişini klämiyin ol öldürməxlärdir.

A kläp öldürməx könüsün bu türlüdir, ki yürürgäy 1-i biriniñ artından, ki anı kläp öldürgäy, da ol, anı çuvuyur, çaytıp, ol anı öldürgäy, ol, ki anı çuviy edi, yänäci salaçılar [=çaraxçılar] da soyuçılar, ki klägäylär öldürməgä yolçunnu da yürürgän kişini emin, da alar, ayap tamaçlarin, çaysın ki çaraxçılardır [=çaraxçılar] öldürmə klädi, çaytıp, ol çaraxçılarnı urgaylar [=öldürgäylär], ya 1 kimesä çerüvdä bolgay, kendiniñ duşmanin üvdägi anda tapup, öldürgäy köñlü bilä, ya 1 kimesä kläp keçä kimesäniñ yolun algay anı öldürməx üçün, ya yaman çatın kläp kendiniñ çodžasın otalagay, ya kimesä kimesäni paçilliktän otalagay da öldürgäy. Mun(108r)uñkibik sähäplär bilä aytilgan bolur öldürməxliç sayıştan kläp, alay, neçik çiliç bilä etilgän bolgay. Egär kimesä er kişini ya çatın kişini aytilgan çiliç bilä öldürgäy, yazılğan törä bilä anıñ başın tölämäx keräk.

98 kapitula. İşlär üçün, ki salada bolur

Egär kimesä rikadan, çaysı ki salada bariyir, da kimesä yol etkäy suvga kensi baççasına suvarmaç üçün, da ol suvnu kendiniñ keltirmäxindän baçmagay, da anıñ baçmamaxından suv çonşusuna ziyan etkäy, da anıñkibik suvnu, ki keltirmäxindän çonşusuna aňlatmagay, anıñkibik ziyanni ol kişi tölämäx keräk, ki suvnu keltirip edi. Kimlär ki töziyirlar anıñkibik aytilgan ziyanni, çiliç bilä keräk ki kişilär bilä anı tanıçlatkaylar da belgili etkäylär törä yanına, keräk tölägäy bolgan ziyanlarin anıñ.

99 kapitula. Biliksiz hakimlär üçün

Yiçi yoluçur kişilär bermä hakimlikkä, anıñ üçün ađzämilitkän ya övränmämäxindän hakimniñ, ya biliksiz bermäxindän hakimlikni kişini öldürgäy, yaçot öç çoyup, yaçot ađzämilikindän ya-

man hakimlik berirlär kişigä, ya hakim şagertin tügäl övrätmägän çastaga yebergäy, da anıñki sähäptän kişi ölgäy, başı tölänmäx keräk yazılğan törägä körä. Aytilgan mahanalar ölgän kişiniñ hakim (108v) da şegert borçlu bolurlar ol kişiniñ başın tölämä. Egär çasta kişi klämäsä kendiniñ hakiminiñ sözün işitmä da anıñkibik çasta ölgäy, hakim anda egri dügül.

100 kapitula. Kimesä ki küç bilä yebergän bolgay çayda esä, kendi erki bilä barmagay

Egär kimesä kimesäni küç bilä işkä yebersä kendi erkindän başça, yemişli teräk üsnä minmä da ol teräktän yemiş silkmä, albo açın suv ötläs barma ol klämägän kişigä, ya ayt kay at üsnä ol-turmaga övränmägän kişigä, neuki, da anıñkibik yoluçkan işlärä ki añar ölüm kelgäy, kimni ki küç bilä yeberdilär, anıñkibikkä, kim ki sähäp bolur, borçlu bolur başın, anıñkibik kimsäni oçsaşsız işkä klämägängä keltirdi anı anıñkibik satamaga.

101 kapitula. İşçilär üçün yalga tutkan ne işkä dä bolsa

Xaçan ki işçilärni sözlärlär ne işkä dä bolsa siñarları bilä işlämägä, da anıñkibik işçilärdän biri eksik işlägäy birsindän, törä yanına keräk ayt kaylar, çaysı ki artıç işlägäy aralarına, añar artıç tölämäx keräk işinä körä anıñ, a kim eksik işläptir, eksik iş bahası algay.

102 kapitula. Törəsi pastuılarınıñ

Xaçan ki pastuılar yalga kirir(109r)lär küt-mägä barça türlü dżinsın tuvar çaradan, dżanavarlar dżaht bilä küt-mäx keräk da igi közät-mäx keräk, ki bolmagay ziyan kiyiktän tuvar çaraga çeredada. Da pastuınuñ yaman küt-mäxindän yoluçkiy edi egär yoluçmaganına kütüçiniñ dä ziyan bolgiy edi, pastuı tölämäx keräk anıñkibik ziyanni. Egär pastuınuñ vaxtına ol ziyan yoluçsa da küçü etmägäy ol satamanı keri etmägä, keräk eyäsin keltirgäy, kimgä ki ziyan boluptir, ol yerdä. Egär çaysı tuvar çeredadan sähäpindän pastuınuñ tas bolgay, keräk kendi tölägäy. Egär kendi kütüçidän ziyan bolsa ayaç bilä urmaçtan, ya taş bilä, ya nemä bilä atmaçtan naçis etkiy edi ya öldürgiy edi, ziyaniñ tölämäx keräk. Egär tuvar çara 1-i birin öldürsə, anıñkibik işni törä ayırmaç keräk kensi-niñ kücü bilä.

103 kapitula. Kim ki nemä bersä yixövgä

Egär kimesä nemä bergäy yixövgä yaçşı köñüldän — borlalıç, ya öv, ya tiyirmän, ya saban eri, ya muçar körä özgä nemä, çaysı yixövgä nemä bersälär, da ol yixöv çismätsizliçindän ya özgä nemä satamadan küygäy, egär kermändä bolsa ya salada (109v) anıñkibik yixöv, ol çayta anıñkibik

igiliktän, ki berilip edi yixövgä, aɣpaşniñ bilmäxi bilä ol kelişlärni yığaylar da anıñkibik kelişlär-dän yixövnü yasagaylar. [Egär ol yixövnü burungi yerinä yasama bolmasalar], anıñ üçün ki ol kişilär, yixövnüñ zoğovurtu, ki ol yixövgä baɣarlar edi, ol kişilär özgä yarı bargıy edilär turmaga, äybät, keräk yixöv yasalgay ol aytilgan çiyişlarından, çaysi ki ol yixövgä berilgändir. Da keräk çabul bolgay aɣpaş da bilmäxi bilä erkinä bergäy.

104 kapitula. Töräsi kebitçilärniñ da bezirgânların

Bezirgânlar da kebitçilär könü etüci bezirgânlıkların kendiläriniñ alay tepränmäx keräktirlär da borçludirlar, ne türlü xanlıx olturyuç ne türlü taptı da çoydu kendiniñ, alay kermändä, neçik kermänçixlärdä, da barça yollarda.

Eñ burun baɣmaɣ keräk, neçiktir täräzülär, neçiktir funtlar, neçiktir çarılar da ölcünmäxi barça türlü çumaşniñ, ki bolgaylar könü da tügäl işlari bezirgânlıknıñ, bu türlü çoyulmaɣ keräk, neçik vaɣtına körä kötürülür da enär, da, çoyup anıñ üstünä közät, dżäht bilä baɣkaylar (110r) [da közät-käylär], ki heç kimesägä aytilgan işlärdä egirlik bolmaga.

Egär kimesä tapulgan bolgay, çaysi ki aytilgan täräzüdä, çarıda, funtta, ölcümäxlärdä da çarilamaɣta egirlik kimesägä ya oyurlux [etkây, ol çayta 1 iş üçün, aytilgan egirlik üçün ya oyurlux] etkäni bilä, 4 kez tölämäx keräk ol egirlik etüci, dayı da hörmätsiz çalmaɣ keräk, ki özgälärgä orinag bolgay, mununıki inamli işlar etilmädi.

Egär ki kimesä yaşırın sbg ya flı çayxa da anı sezgäylär, anıñkibik çaxuçi sbg ya flı keräk 2 çolun keskäylär yañılğanniñ.

Da tamyaçılarga törä buyuruyur, ki bezirgânlardan alğaylar tamyanı şayavat bilä, ki alar ayır-sınmagaylar. Da çaysi ki kermändä bezirgân kelsä, bezirgânlıknı başarıp, anda tamyanın tölämäx keräk, a yolda tamya bermä törä buyurmastir. Ya-saɣ, ne tamya bolmas çoyulmaga özgä kimesädän, tek çanlardan da keñäşindän. Egär çaysi biylär tamya tutsalar, özgä türlü çiliş bilä tamyanı alma bolmaslar, tek alay, neçik çanlıxtan çoyulgandır.

Dayı da törä körgüzüyür ölcüngän işlar da adämilärniñ barçasiniñ tirliki da keräki yemäxindä, içmäxinä keräklilä alay keräk çoyulgay, ne türlü yili keltirsä, aylanır barça işlar, da bu bolmaɣ keräk küç(110v)ündän çoyulganniñ kn'azalarınıñ, çaysi buyruqlarnı aytilgan çoyuqtirlar, här 1-i saɣlamaɣ da gvaltтан başxa tutmaɣ keräk, neçik çodža, alay miskin, a ne 1 bezirgân çarşı bolmagay aytilgan işlärgä, kendi erki bilä nemä çoymaga, a

ne nemä etmägä bolmastir, ne türlü aytilgan çoyuluptir.

◊ Bu yergä anlanmaɣ keräk da saɣlanmaɣ keräk baɣmaɣlarından voyvodalarınıñ, çaysi ki baɣuçilardir, ki könü bolğaylar ölcövlär, da anıñki täräzülärdä, ol ölcünmäxlärdä çoyuyirlar, da çaysi tapulğay ermeni işlärdä oyrunuñ, da çot [=yaçot] ki çaykay sbg, töräsi bilä kermänniñ da Marimborknuñ, çaysina ki yañılğannıñ işlärdä ermenilär beringändir, ögütlanmäx keräk. A ne ki tamya almaɣ yolda aytiyir bu yergä, anlanmaɣ keräk: egär ki çanniñ komaraları ya tamya, alınmaɣ yolda peremta bolğay.

105 kapitula. Töräsi barça peşakârların

Barça peşakârlarga aytiliyir, çaysi ki aliyirlar iş barçası birgä ya başxa başxa, sözläşip yalın işi üçün. Egär ki peşakâr köñlücä eyäsinä işlämäsä ya ol işni, kim ki beriptir, buzsa, törä buyurur, ki ol peşakâr ek(111r)inçi ol işni yasamaɣ keräk ol yal üsnä. Egär ki 2-inçi klämägäy yasamaga, töräçi üsnä yatıptir anıñkibik işni baɣma, ki ziyanın yaman işniñ üsnä sayışlagaylar ol burun sözlägän yalı üsnä. Egär ki çaysi peşakâr ol istän, oyru kibik, nemäni alıp esä, 1-inä 4 tölämäx keräk. Egär ki çaysi işni añar bergändir yasamaga da ne türlü iş bilä tas etsä, ol tas bolgan nemäni, negä ki tiysä, keräk tölägäy. Egär ki peşakâr çekmäni ya añar körä özgä nemäni, añar bergän işni uzaɣ tutkay, da anı küyä buzğay ya çičyan yegäy, anıñkibik iş-tän ziyanni peşakâr keräk tölägäy barça. Egär anıñkibik nemäni peşakâr, alıp, tusnaɣ çoyğay, ol sahat ox borçludur çixarmaga. Egär anıñkibik işlar peşakârlarda sâbâpindän paçillıknıñ otka küygäy edi, peşakâr ziyansız çalır. Egär ol peşakârniñ sâbâpindän kül çaytsa ol iş, ziyanın peşakâr tölägäy.

◊ Egär ol peşakâr ermeni, añar işin işlämä bergäy, oyurlux nemä bilä aş suv etkây, kermänniñ töräsi bilä da Marimborknuñ törälänmäx keräk, egär oyurlux istä esä ermeni kermän töräsinä nemeçkiy beriliptir.

106 kapitula. Peşakârlar üçün, ki işläğäylär biyiniñ sayiti bilä

(111v) Peşakârlar, işlövüci sayiti bilä peşaniñ kendi biyläriniñ, nemä sayit bilä biyiniñ işiniñ arasına sinixliş bolğiy edi, ol ziyan biyniñ bolmaɣ keräk. Egär ki ol sayit bilä biyiniñ peşakâr kensiniñ işin işläğäy edi da anıñkibik sayitni buzğay edi, keräk tölägäy biyinä ziyanın.

A kensiniñ biyiniñ etmäğaninä egär peşakâr çaysi sayitin yalga alğay edi işlämägä kensiniñ başxa işin da ol sayit istä buzulğiy edi, biyiniñ bolur ziyan, anıñ sâbâpindä, ki ol yalga tutkan tölär yalın kendiniñ biyinä.

107 kapitula. Tapunmaḡ üçün çerüvdä igilik

Kimesä, çerüvdä bolup, egär nemä tapunsa igilik, aniñkibik igilikni ol, kimsä ki tapsa, bolur kensi erkinçä etmä, kimesägä aniñkibik igilikni çaytarmınça, aniñ üçün ki törä çerüvnüñ çanlardan da kn'azatalardan başça boşatmaḡ bilä bayışlanıptır, çaçan k'ahana töräsi dä ani aytiyir, ki aniñkibik igilikläрни bolurlar mustlar etmä, aniñ üçün ki igilikläр aytilgan çiliḡ bilä tapkan oḡşatmaḡtıр oḡurluḡka ya talanga.

108 kapitula. Eski borçlar üçün

(112r) Borç üçün 30 yılga dirä tep-tek turgan-nıñ, ki ol borçnu törä bilä izdämägän, keräk tep-tek turgay meñilik. Ya egär ki ol vaḡtlar-nıñ arası-na aniñkibik borç üçün kimesä kensiniñ borçlusun aḡıy edi da aniñ üsnä yaḡşı tanıḡlıḡı bolḡıy edi inangan kişiniñ, ya andan çalğanlar-nıñ ol borçlu-nu ya çalğanlarından bolurlar, baḡmiyün aniñki-bik köptängini, (borçun>) borç üçün törägä tart-maga da aḡmaga. Da egär aniñkibik borçta tusnaḡ berilgän bolsa ol inangan kişidä, andan alingan bolgay, da 30 yıldan soñra aniñkibik tusnaḡ izdän-mägän törä bilä da aniñkibik tusnaḡ çoygan özgä-gä çalır ol kişiniñ çatına meñilikkä da andan çal-ğanlarga.

109 kapitula. Aniñ üçün, kimesä nemä satun algay da aniñ üsnä beh bergäy satkan kişigä

Egär kimesä tirlilik satun algay barça nemä-dän türlü türlü, da satıḡ etkäy edi anı, da 1 ülüşün aniñ üsnä bergiy edi satuçığa, da satuçi aluçığa inangiy edi çalğan sumanı, törä buyurur aniñkibik igilikni, kimgä ki satıptır, ne 1 kimesägä özgägä satma (112v) bolmas, keräk ol bazarnı ol toḡtat-kay, kim ki alıptır burun. Egär ki aluçi kensi erki bilä bazarnı boşatsa, ol alğan nemäni, ol çaḡta ol säbäptän bolur ol igilikni özgägä satma. Evet ki tanıḡlıḡ tibinä, ki ol burunğı aluçi aḡar erk berdi.

110 kapitula. Bezirgänniñ nemä satun almaḡı üçün, da satkan kişi klägäy ol tirlilikni tiyma

Egär kimesä, tirlilik satun alıp, ne türlü dä bol-sa, da bergäy 1 ülüş sḡg, da soñra, saḡış etip, klä-mägäy bazarnı tutma, aniñkibik bazarnı özgä tür-lü sindirma bolmaḡtıр, kim bazarnı tutmasa, 2 an-ça çaytargay behin, ne ki alıptır, a ol, kim ki satun aldı igilikni, egär ki klämägäy ol bazarnı tutmaga, ne ki beh beriptir, anı tas etär.

111 kapitula. Sḡg bermä tusnaḡ üsnä

Egär ki kimesä kimesädän tusnaḡ üsnä sḡg alsa, da etkäy birgäsinä belgili kün, da kününä tusnaḡın tölov aşıra çıḡarmagay, egär ol çoygan künnü aşırgay, a ol tusnaḡ çoygan kişi tusnaḡni, sḡg da çıḡarmasa, törä körgüziyir aniñkibik tus-

naḡ çoyuçığa, keräk ani aḡgay 1 dä, 2 dä, 3 dä, ki kensiniñ tusnaḡın çıḡargay da sḡgin töl(113r)ägäy. A egär klämäsä tölämä, ol çaḡta ol, kimniñ çatına tusnaḡtıр, keltirip aḡar 2 tanıḡ, aniñkibik tusnaḡni bolur satma. A egär ol tusnaḡni dayın artiḡına sat-kiy edi, ne ki kensi beriptir, da tanıḡlarga belgili etkiy edi, ol satuçi tusnaḡni bolur borçlu aḡar, kim tusnaḡ çoyuptır, ne ki artiḡına sattı, eyäsinä çay-targay, kim ki tusnaḡ çoyup edi.

112 kapitula. Kimesä kimesägä aytkaḡ nemä bermä

Egär kimesä ermeni çaysi iştä dä bolsa işni algıy edi tüz-mägä da yasamaga, ki ani sözlägiy edi aniñ çuluḡu üçün, [da ol, kim ki ani sözläsä, aniñki çulluḡ üçün], ki iş başargay, tutunur aḡar tügällä-mägä, ol çaḡta aniñkibik iş eyäsi, başarsa işin aniñ köñlüçä, kim aḡar simarlaptır, çulluḡun tügällä-gäy aḡar aytkanına körä, ol iş eyäsinä emgäki üçün. A egär aniñkibik işni başarmadı esä da em-gängäy dä, ol çaḡta kim ki yalga tutup edi, keräk aniñ bilä işin yasagay aniñ emgäkinä körä.

113 kapitula. Oḡlu, ki atasiniñ bilmäḡindän başça borç etkäy

Egär çaysi atanıñ bolgay oḡlu ya çizi, da çaysi alardan atasına bildirmägäy da aniñ erkin(113v)-dän başça etkiy edi nemä borç, da ölgıy edi ya çaç-kiy edi yat uluska, borçun tölämiyin, törä körgüzi-yir, aniñkibik borçnu ni atası, ni anası, ni çardaşla-rı borçlu tügüllär tölämägä, tek ol, kim ki borç etip-tir, andan özgä ne 1-i dä borçlu tiḡül, a ziyanın tö-lämägän borçnuñ aniñ bolmaḡ keräk, kim ki borç etiptir. Da munu alay ayirip, egär atasiniñ tirlili-ki vaḡtına aniñkibik borç etkän bolsa, da atası tirlili-ki vaḡtına aḡar nemä çıḡarmagan bolsa edi, ne atası, ni çardaşları borçlu tügüllär ol borçnu tölämä. A egär ki atasiniñ ölümündän soñra algıy edi atasiniñ ya anasiniñ ülüşün, kendi payın da, töläminçä ol borçnu, ölgıy edi, ol çaḡta aniñkibik borç, kim ki inanıp edi, bolur aniñ ülüşü üsnä izdämägä, egär ki mülklär dä bolsa, keräk, ki bolgay ülüşü mülklär-dän, aniñ ülüşünä tüşkän, er ya çiz çardaşlarınıñ ülüşü üsnä düḡül, bot [=bo] alar borçlu düḡüllär.

114 kapitula. Xonaḡlar, ki çonaḡ övlärdä çumaş çoygay

Çaçan çonaḡ kelsä çumaş bilä çonaḡ övinä da storoz tutsa ol çumaška, da ol közät kötürgäy üs-nä, ki igi közätkäy (114r) ol çumaşni, da aniñ kö-zätmäḡindän ziyan bolgay çumaška, ne türlü iş bi-lä dä boldu esä, aniñkibik ziyanı közätüçi tölä-mäḡ keräk. Egär közättän başça çonaḡ çumaşın öv-eyäsinä simarlamadı baḡmaga da kimesägä közät-mä bermädi, kendinä yamanlasın, da ziyanları da

kendiniñ bolmaç keräk, özgä türlü işlärnin yoluxmaçından başça, ki nemä säbäpi bolmagay öv eyäsiniñ ya közätiniñ.

115 kapitula. Öksüzlärniñ

Egär ki atasiniñ ölümündän soñra çalgaylar kiçi oylanlar da bolgay atasiniñ-anasiniñ borçu tölämägän, ol çaxta borç eyäläri [bolmastirlar] öksüzlärdän almaga, ne bittirmägä anginça, ki ol oylanlar yilların algaylar, da, äybät, barça igilikläri ol öksüzlärniñ, yaşların alminça, kläsä bolgay öv, ya saban tüzü, ya bu işlärgä körä nemä, anıñkibik övni ya sabanni bolurlar çartlar yalga bermä da yalların yığaylar anginça, ki oylanlar esäyğäylär yaşlarına, budur barça er atası bolmaç keräk 20 yaşına dirä hokeparclar çoluna, a çizoylan tarbiyatı anginça, ki ergä bargay, çaysı er bolgay eyä da hokeparc, a ol kendi (110v) eyäsi bilä kendiniñ tirlikin, ne kläsä, anı etär.

116 kapitula. Žaranglıç üsnä atadan çalgan igilik üçün

Egär kimgä Teñriniñ buyruçu bolsa, ösyät etmiyin, da çalgan [=çalgay] kensindän soñra oyulçizi, ol çaxta çalgan igilikni atasından anasından teñ üläşmäç keräk. A egär ösyät etsä, da igilikni er oyullarına çıxargay, da egär tirliki vaytına ergä berdi esä çizların, da er oyullarına artıç klägäy edi bermä, ne ki çizlarına, ol anıñ erkinädir. A egär kimesäniñ er oyulları bolmasa, ol çaxta çizoylanlar atadan anadan çalgan barça igilikkä eyä bolur. Kimesä ölgäy, da oyul-çizi bolmasa, da çardaşları bolgay, ya çardaşiniñ oylanı, alarga çalır ol igilik. A egär ki çardaşı ya çardaşı oylu bolmagay, ol çaxta çiz çardaşı ya çiz çardaşiniñ oylanı bolgay yuvuç. A kimesä bolsa oyulsuz çizsiz, da 4-ünçi kindikkä dirä bolgay yovuç, da anı bilgäylär, ki könüsün, ki çaranklıç etmägä, ne türlü ki törä körgüzüyür, çaranklıç etkäylär anıñ igilikinä oyulsız çizsizniñ anıñkibik işkä, da ol yuvuçluçta ol bolur yuvuç.

117 kapitula. Adamniñ çanı üçün, ki tölämä bolmas

(115r) Egär kimesä adamniñ küç bilä da kendi erki bilä çanıñ tökkäy, ne bahası bar, ne tölövä çan bahasınıñ, anıñ üçün ki Teñri yaratıptır adämini kendinä oçsaş, a adämini kimesä bolmastır ölüdän turuzma, tek Teñri. Xan bahası töländi Jovsepniñ da soñra Biyimizniñ Jisus K'risdosnuñ, barça dün-yäni yaratkanniñ, oçsaş da könü anı sayınma, ki Jovsepni çardaşları sattılar 20 pin'azga, da Biyimiz K'risdosnu Juta sattı džuhtlarga 30 pin'azga, anıñ üçün ki bu tölövlär arzani tigül edilär, yaman da yaramas. Açıri törägä da könülökkä yatıptır, egär kimesä ermeni öldürsä, başı üçün tölämäç keräk 365

fı, da munuñkibik säbäp üçün oçsatiptirlar esläri bilä, ne türlü ki adämidä 365 boyum bar, da alay oç yilda 365 kündir, anıñ üçün munuñkibik iti buyruç çoyuıptirlar törädä, ki adam öldürmäç bolmagay, ki bolgay iti çorçu, tartınmaçlıç anıñkibik iştan, ki här 1-i çorçusuz da emin tirilgäylär.

◊ Bu buyruçnuñ yeri bar, ermeni ermenini öldürsä. Egär ki özgä džins ermeni öldürsä [ya ermeni özgä džinsni öldürsä], ol çaxta kermänniñ (115v) töräsi bilä pospolitıy, çaysında olturuıptır, ya çanlıç törä bilä ögütlängäylär.

118 kapitula. Xanga almaç üçün törädän

Törä bilä könüsün aytkandır, egär kimesä törädä dävinin arasına yoluçkiy edi, ki sayıngıy edi töräçiniñ aytkanından, voyttan ya ermeniniñ çartlarından yaryusuna ermeniniñ, çatına artikulların da yoluçkan işlärdä sayıngay, ki egirlik ettilär ya ayırlıç etiyirlär, da ol sayınmaçtan algay çanga, anı etmä bolur, ki algay çanga, yoçsa özgä yergä dügül. Korol anıñ biylikı yazılğan töräläri yanına ermenilärniñ aytilğan kişi almaçına çanga keräk ki tapkay da ayırgay anıñ biylikı. Da barça ermenigä erk bardır törädän çanga almaga, alay çodžaga, neçik miskingä, anıñ üçün ki ermenilər kn'ažatalardan ötläş, [yoçsa kermänlärdän ötläş] dügül privilevaniydirlar, [dayın da artıç privilevaniydirlar] korolnuñ olturuçundan, da çanlıç olturuçka ilgäri törädä kendiläriniñ privileaları yanına beringändirlär, a özgä heç kimesägä, da alay oç kimlärgä [=kim alarga] berdi törä, tek kendi, özgä kimesä [tügül], törälärin etsär yergäsi bilä toyru könülük bilä.

(116r) 119 kapitula. Yaryuçi üçün,

ki biri birindän başça yaryu etmäğäylär

Här 1-i töräçisi ermeniniñ, işitip gileyin 1 yandan, keräkmäs ol işniñ yaryusun etmägä, tek 1 [=2] yartın kelgäylär yaryunuñ alnına. A çaysı yanniñ artıç tanıçları bolgay könü, töräçi, işitip alardan gileni da džuapın, da skazat etkäy aralarına, ne türlü tiyär törä yanına, ol aytkay aralarına, kimlər töräläşiyirlär. Xaysı ki tanıçlıç iştä bolmaç keräktir 3 tanıç ötläş könü.

120 kapitula. Töräsi üçün ermeniniñ

Könülük bu türlü körgüziyir da belgili törä yanına barçasına bolmaç keräk, ki kendi yaryuçi ne 1 dävinin yaryusun etmä bolmastır, bolup kendi yalyız, ale kendiniñ töräsinä ermeniniñ bolgay 12 tañlangan igi çartlar, ki ermeni töräsin igi bilgäylär. Egär 12 bolmasa, bolgay 6-8, egär 6 bolmasa, bolsun 4. Bu türlü çiliç bilä etilgäy törä, özgä türlü dügül, a ne bir yaryuçi övrätmägä bolmastır, çaysı ki töräsin kendi etsär, ol kensi bolur edi podždireni belgili. (Ha полях: Övrätkan sendža podežranıy).

121 kapitula. Kim ki töräni hörmätlämäsä

(116v) Egär ki kimesä töräni hörmätlämäsä sayit bilä ya söz bilä ermeniniñ, ol çaxta anıñkibikni ögütlämäx keräk törä bilä, yañılğanına körä, anıñ üçün ki bilmäx keräktirlär, [törägä] anıñ üçün kelmästirlär, ki çalaba etkäylär, yoçesä här 1-i keräk izdägäy sekinlik bilä da hörmät bilä könülükün kensiniñ. Xaçan 1 yan gile etsä da džıap bersä, 1-si yan keräk işitkäy da sözün üzmägäy anıñ, kim gile etiyir. Gileyinä körä da džıapına körä töräçi buyurgan buyurgay, neniñ üsnä toxtar uçu işniñ, ne türlü ki alnına stronalar töräläştilər, bolgay učka çixmaga. A barça yaryuçiniñ küçünüñ kücü bar ögütlämägä barça yañılğanlarnı yaryuda, ne türlü yañılğanına körä, budur olturyuzmaç bilä da džurum bilä.

122 kapitula. Kimni ki voytka ündägäylär, da barmagay

Kimni dä ki ündägäylär voytka nişan bilä ermenilärniñ, da turmagay, 3 kez ündälgän bolgay. Nemägä tutmiyin, da turmagay alnına, burungidä çalır voytka 6 s̄b, ekinçi turmasa, 12 s̄b tüşär voytka, 3-ünçü ündämäxtä turmasa, 12 s̄bg džurum çalır da olturmaç ta. Alay (117r) keräk uzaç zindanda olturgay, ki yükkä algaylar yaçşı kişilər, ki dostoyat etkäy törägä da törä etkän işlärgä, da ol yükcügä ol kişi bilä birgä, kim üçün ki yük kiriptir, keräk alarga kün berilgäy törägä körä 3 haftaga dirä, ki turmuzgay ermeni töräsiniñ alnına könlmä da džıap bermä, ne iş üçün dä anı egri tut-salar. Egär ki kimesä törägä ündälgän bolsa, 3 kezgä diyin, heç körüp, turmasa, här ündälmäxtä 12 s̄bg çalır voytka da ermeni çartlarına da tüşär işindä ol utturgan kişi, mülk mi, s̄bg mi, töräniñ kücü bilä berilgäy añar. Kim ki anıñki çiliç bilä añar çarşı törä bilä yetti, asrı da bolur añar çumaş bilä tölov etmä, çaçan işinä tüştü utkan kişigä, egär övi bolmasa, ya s̄bgı, ya çumaşı, ol çaxta añar tölövğä kün berilmäx keräktir artikullarga körä yoyarı yazılğan, da alay oç çonaxka da 4-ünçü kün-gä dirä, anıñ bilä, kim ki añar egridir albo borçludur, tügäl törä voyt bilä ermeni çartları bilä bolmaç keräk, barça türlü egirliktä tügällämä barça işni törä bilä bolgan alay etmäx keräk, neçik yoyarı yazılıptır, (117v) a anıñkibik tügällänmäx könlmäx keräk bolganı törä bilä, a ol törä, çaysi ki törädä utturgan kişi dä beriniptir.

123 kapitula. Xatun kişini kim dä ki ündäsä törägä

Egär ki çaysi çatun ki törägä ündälgän bolgay, çodžası ya yuvuç çardaşları töräniñ alnına zastupit etmägä bolur, da anıñ işlärin keçirmägä,

utmaga ya tas etmägä işlärin, ki bolgay yaçşı da yollu çuvatı, çaysi ki inamina beringäy edi beklıki törä alnına, a anıñkibik işlärdä ustatlıç da hillä bolmagay, töräçilər keräk körgäylär, ki kimlär yuvuç bolma kliyirlär, da klägiy edi çatunnuñ işinä turmaga, da anıñ işin utmaga, [ya utturmaga], ol kişi yüz dä yüz çatın bilä keräk yetkirgäy yuvuç-luxun, ki bilikli bolgay törä alnına, ki ol anıñ yovuçudur, a egär anıñkibik işni yetkirgän bolsa aldamax bilä, çaysi çatun tüşkiy edi kensi işinä, anıñkibik ol aldamaç aytilğan iştä dä egri bolmagay, añar ziyan etmäs.

124 kapitula. Belgili etilmäxi ant içmäxi

(118r) Töräsi ermeniniñ yazılğan bulay buyuruyur, egär çaysi kişi ermeni töräsi bilä ki keltir-giy edi antka ten sartın, ol çaxta ol ermeni ne 1 ta-nıç bilä yetmägän, çaysi iştä dä bolsa, kläsä ulu, kläsä kiçi bolsun, tek kensi ant içkäy, da ant kö-nüsün yixövdä bolmaç keräk surp çaç üsnä, a özgä yerdä dügül. Ki voyt ta anda bolgay ol ermenilər bilä, çaysi ki birgäsina oltururlar törädä, çaçan vaçt bolsa, 2 barmaxın çoyma surp çaç üsnä. Ol kişi, kim ki ant içtiriyir, keräk 3 kez suv toldurgay çoluna, andan soñra ol kişi ant içkäy törä yanına. Alay oç ölü kişidän soñra, egär ki kimsä kimesäni obvinit etkäy, ol kişi, kimni ki obvinit ettilär, ol çiliç bilä yoyarı aytilğan antın kendi etkäy, barça ta-nıçlardan başça könlür.

Xaysi barça da här birin başça iştan, alay, ne-çik barça tüzgän, da tügällängän, da yasalgan, emin da bek klärbiz tutmaga, belgili bizim klägä-nimizdän, da sayışimizdan, da erki bilä bizim ke-ñäşimizniñ, 2 türlü keñäşniñ bulay berkitip (118v) da saçlama klädiç, sayış ettiç, çuvatlatiyirbiz da berkitiyirbiz, ne türlü ki bu vaçtka dirä tutulğan edi. Da çiliçi bilä algay edi, budur, egär ermeni bolsa povod törägä, izdämäx keräk anı anıñ töräsi-nä, çaysi ki törädä olturuptır. A egär ermeni ün-dälgän bolgay ya egri bolgıy edi, töräləri yanına aytilğan ermenilärniñ vuyttan ötläş kermänniñ Kamenecniñ çartları bilä ermenilärniñ töräsi bolmaç keräk, 4 artikuldan başça özgä bizim bitiklä-rimizdä yazılğan, çaysinda ki bu ermenilər İlöv-nuñ da ündälgändirlär töräsina kermänniñ Mal-borknuñ, beriyirbiz da beriniyirbiz. A ne ki kö-nüsün bu 4 artikuldan yoyarı töräsi bilä kendiläriniñ ermenilärniñ törälängäylär, çaysi alarnı alay çal-diriyirbiz da saçlama klärbiz, neçik bu vaçtka dirä tutarlar edi da tirilirlär edi bu töräni. Xaysi ki barça da başça işlar üçün könu da tanıçlı aytilğan işlar möhürümüznü bizim bügünci işlar üsnä asil-gan boldu. Da berildi Petrikovda seymdä barçası

bilä şapatkün, yuvuḡ yixkünnüñ alnina Adenahas-niñ Paregentanına [=Pargendak'ına].

(119r) K'risdosnuñ toḡganından 1519-una, ḡanliḡimizga bizim 13-üncü yılına. Ermenilär t'vsi-na 969-da.

Berildi törälär Zigmunt ḡandan. Anda edilär aniñ ḡatına K'risdostan bolgan aḡpaşlar: [Yan] surp yixövnüñ Gniznaniñ, mitropoleaniñ arhiaḡpaşı da ilgäri biyi keñäştä, Papaniñ elçisi, Macey, aḡpaş Kuyavniñ, Yan Poznandan, Fabian Elşprktän, Petr Premşlädan da bizim ḡanniñ podkancleriyi, aḡpaşlar; dayı da ulu küçlü biylär: Krişdof Şidlovdan, voyvoda da starosta Krakovnuñ da ḡanliḡimizniñ bizim kancleri, Yan Lubrančtan Poznanckiy, Mikolay Dobovicadan Sndomirskiy, Yaroslav z Laskadan Serazdan, Ota z Xodčadan pospolitiy, Mikolay z Nisčic Polockiy, Andriy Tičindän Lubelskiy, voyvodalar; Lukaş Gurkadan Poznanckiy, starostası Ulu Polskaniñ, Mikolay Şidlovcadan Sindemirskiy, ḡanliḡimizniñ bizim ḡaznadarı, Mikolay Yordan Zakličindän voynickiy ronca barčasiniñ (119v) Krakovnuñ da Spişniñ, Zadornuñ da Osvencimniñ starostası, Yan Peremdan Sirazkiy, Adam Drevičtän Radomskiy, kaştalanlar; Yan Latavskiy da Gnizenckiy, Krakovnuñ da Lenčicaniñ, Yan Čolanskiy Zkorhimirskiy, Andriy Krickiy, sventego Miḡala Polskego i Srodenckego yixövlärniñ proboşclarniñ, zakritarlarniñ bizim, kanovnikläri Krakovnuñ; Stanislav Xroborskiy, ḡoronziy, da krayčiy, da podčaşiy bizim dvorumuznuñ, Lásota Ožarovskiy, podkomoriy bizim i Zavivosdnuñ, Mikolay Tomickiy, stolmistr bizim da Koscenniñ starostası, dayı da artix česnikläriñ, ur'adnikläri da dvor'aninläri; bizim bu aytilgan işlär ḡatına ḡaysi ki tanixlar, ki inamliḡka arzanidirlär, sövük bizgä, da inamli, da süvüklü bizgä. Berildi ḡolundan aytilgan maḡtalgan Teñridän berilgän ata pan Petrdän, Premişlänin aḡpaşından da bizim ḡanliḡimizniñ podkancleriyi, hörmätli, bizgä (120r) sövüklü. Aytkanı yänä aniñ K'risdos ataniñ biy biy Petrniñ, aḡpaşı Premişlänin da ḡanliḡiniñ Polskaniñ podkancleriyi, Petr, aḡpaş da podkancleriyi, belgili etiyir.

Dayın da bu ḡadar yazarbiz ögüt töräçilärgä, ki bilgäylär törälärgä körä kirmägä da yürütmägä da özgälärgä körgüzmägä törälärniñ yolunu, ne türlü.

[Дополнительная статья 6]

Bu iştä bu yol bilä etmäḡ keräk yaryuda, neçik yazılğan törädir, 3 haftadan 3 haftadadır vilozeniñ törä.

[Дополнительная статья 7]

Egär ki kimesägä ermeni yaryusunda ayırlıḡ körünsä, ki kendiniñ ayırlıḡına körä çaxırgay biyik

yaryuga, korolga aniñ biylikinä, na ol kişigä berilmäḡ keräk bu türlü. Egär korol korunada bolsa, 3 kez 3-är hafta rok bermäḡ keräk. A egär korol aniñ biylikini korunada bolmasa, bermäḡ keräk aḡar 3 kez 9-ar hafta, bulaydır törä. Kim ki bu roklarni (120v) keçiksä da keltirmäsä koroldan kendi işinä boluş, ol kişi kendi işin tas etär ol iştä ol stupendä, ḡaysi iş üçün ki korolga alıp edi. A yaryunu ayamaga bolmastır kimesägä, iş uçuna toḡtamıyın, tügällänmiyın yaryu bilä. Da bitik yazılsa korolga, yaryudan keräk 1 möhür ketḡoyalıḡniñ bolgay da 1 möhür voytnuñ.

[Дополнительная статья 8]

Antniñ işi bu türlüdür. Kim ki kimesäni yaryu bilä antka keltirsä, keräk sovnu 3 kez ḡoluna ol toldurgay. A kim ant içsä, ol tölär ḡamgočka 12 sḡgnä. Egär yixöv açilgay ant üçün da barışkaylar, dävikârlar keräk ḡamgočka 1 nemä bergäylär, da voytka da 1 altın sḡg bergäylär ant içkän.

[Дополнительная статья 9]

Yänä törädä olturgan vaxtta voyt bilä, neçä ki törä uzaḡ olturuptır, da ne ḡadar ki sḡg yiyılsa şepşeniktän da zapislärdän, da kimesä ki töräniñ alnina yañılgay, bu sḡglarni 3 ülüş etmäḡ keräk: 1 ülüş voytka, 1 ülüş töräçilärgä, 1 ülüş yazuçıga.

(121r) **[Дополнительная статья 10]**

Yänä möhürdän 6 sḡg, ol da ketḡoyalıḡniñdır.

[Дополнительная статья 11]

Da ne ki dżurumga tüssä, kimesä ermeni yañılğanına körä sḡg bilä ögütlägäylär, andan voytka nemä ülüş yoḡtır, ol da bizimdir.

[Дополнительная статья 12]

Da kimesäniñ borču üçün ki 1 kimesäni olturuzgaylar, keräk aḡar anda bergäy 1 sḡg ḡardżga kündä, neçä ki uzaḡ kün oltursa zındanda.

[Дополнительная статья 13]

Dayı da bilgäysiz, ki hər vilozeniñ törädän, ki törä olturuzgay, da ne ki ülüş alir töräçilär, ol sḡgdan 1 sḡg deckiygä berilgäy.

[Дополнительная статья 14]

Ya 1 kimesä ki zındanda olturgay kimesäniñ borču üçün, neçik törä buyurur, ki kündä aḡar 1 sḡg ḡardżga bergäy, ol kündän, ki olturuzdu, 3-ünči küngä diyin, ki aḡar ḡardżliḡin bermägäy edi, voytnuñ ḡolundan ötläş [berilmägäy edi], 4-ünči küngä töräniñ erki bar aniñkibik kişini, borç eyäsin, erkli yebermägä zındandan, yänä törägä ündäginčä. A ol borç eyäsi, ki ḡaldı törädä, ki tölöv (121v) etkäy alğan kişisinä baş borçun, yoḡesä ani aḡar tölöv etmägä borçlu dügül, ḡaysin ki aḡar zındanda ḡardżliḡ berdi, tek ani aḡar borçlu ḡalir, ne ki törägä naložit etti baş suması bilä tölämägä bir-

gä; törä bulay buyuruyur, ertäsindän borç eyäsinä çardžliç berilmäx keräk.

[Дополнительная статья 15]

Bir kimesä kimesäni törägä ündägäy, tapir kermändä, da ol, anı nemägä tutmiyin, kelmäsä, 6 sbg džurum çalir, ekinçi dä turmasa, 12, 3-ünçi yänä 12 sbg da olturuzmaç zindanda.

[Дополнительная статья 16]

A egär ki 1 törägä turgay povodna strona, da 1-i 1-i artından 3-ünçi küngä dirin turmagay, anıñkibik kişi ilgärgi törälärni tas etär, keräk yäni baştan yänä pozovat etkäy.

[Дополнительная статья 17]

A egär kimesä 1 ündälgän bolgay törägä, da turgay, soñra da yaşingay, da ol yan, çaysi ki povoddir, 3 töräni biri [biri] artından turgay, anıñkibik kişi kensi işinä tüşär, ne türlü dä iş bolsa, çaysi ki burungi törädä anıñ gileyin işitti.

(122r) [Дополнительная статья 18]

Da egär kimesägä keräk bolsa minuta çıxarmaga düftärdän möhür tbinä, töräsi 12 sbgdir: 6-si möhürdändir, da 6-si yazuçiniñdir.

[Дополнительная статья 19]

Da kimesä izdägäy törädän ya klägäy [düftärdän] vıpis, anıñ töräsi 3 sbgdir.

[Дополнительная статья 20]

Yänä 1 kimesä klägäy törädä zapisin sarnatmaga düftärniñ açuçından, 3 sbgdir.

[Дополнительная статья 21]

A egär ki çaysi çonaçka keräk bolgay törä satın alma [potrebniy], keräk törädä bergäy 14 sbg: 2 sbgı voytnuñdur da 12 sbgı töräçilärniñdir.

[Дополнительная статья 22]

A egär ki özgä çonaç klägäy edi ol töräniñ alnına özgä kişi üsnä törä tutmaga ya yänä ol kişigä utru, ol da keräk odložit etkäy yänä 14 sbg törä alnına.

[Дополнительная статья 23]

A egär ki kimesä başlagay çonaç kişi vloženiy törä alnına, burungi törä turmagay, çaysi da kişigä utru, anıñkibik çonaç kişi povinnen dügül törägä bu 14 sbgni obložit etmägä, çaysi ki başladı vloženiy törä alnına.

(122v) [Дополнительная статья 24]

Yänä bir kimesä ki yerlilär bolgay, da 1-i 1-inä utru hörmätinä ayb bergäy, ya çonaç yerligä [ayb bergäy], anıñkibik iştä, kim ki yatmaga klämäsä, anıñkibik kişi, yerli dä bolsa, bolur kensinä törä satın almaga, berip 14 sbgni da törä alnına anıñkibik aybdan çıxмага.

[Дополнительная статья 25]

Yänä 1 kimesä kimesä üçün yük kirgäy törä alnına turuzmaga yerligä utru, da bolgay borç

üçün ya özgä nemä üçün, berilgäy añar 3 kez 3-är haftaga törägä körä, ki turuzgay. A egär anıñkibik kişigä nemä prihoda yoluçkay, ya çanlıç iştä bolgay, ya çasta bolgay, ya miskinliktän çaçkay, da tutkaylar yükçini, da keltirgäylär törä alnına, keräk añar bu türlü berilgäy.

[Дополнительная статья 26]

A egär anıñkibik borç eyäsi çanlıç ulusta bolmasa, keräk añar berilgäy 3 kez 9-ar hafta.

[Дополнительная статья 27]

A egär ki çonaç bolsa, keräk berilgäy 3 kez 4-är küngä diyin yükçigä turuzmaga. A egär ki bolmasa izdövgä, alay oç (123r) berilmäx keräk, neçik ki yoyarigi törädä yazıpbiz.

[Дополнительная статья 28]

A egär ki bu künlärdä yükçi tapmadı esä kişisin, keräk kensi džıapın bergäy, kimgä utru yük kırıptır, törä bulay körgüziyir bu yol bilä etmägä da könülmägä.

[Дополнительная статья 29]

Yänä bilgäysiz, ki 1 kimesäni oblične voytnuñ alnına ündämiyin üvünä, anıñkibik kişini voyt törägä [ündätmägä] bolmastır, işitmiyin anıñ gileyin ya birsi yannıñ otdorun, ki törä mi işidir, yoç esä yoç, ki, bilip işni, soñra bergäy törägä, könülükü munuñ bulaydır.

[Дополнительная статья 30]

Yänä bilgäysiz, kimesä törädä yerli antka tüşkäy, keräk añar berilgäy 3 haftaga diyin yerligä utru antın tügällämägä. Bu ant işi özgä türlü bolmas bolmaga.

[Дополнительная статья 31]

A egär sbg tölövinä bilingängä, alay oç 3 haftaga diyin, ki tölov bolgay. A egär bolmasa bu 3 haftada tölämgä, dayın bolur ekinçi almaga 3 haftaga diyin törägä körä tölövgä. Yänä (123v) egär ki bolmasa bu 2-inçi törägä dirin tölämgä, bolur 3-ünçü törägä dirin tölämgä, bolur algay tölövgä. Dayın artıç kün almaga bolmas kendinä törädän, bu 3-ünçi törädä tölämäx keräk ya zindanda olturmaç keräk, kimniñ ki nemä imen'asi bolmasa, ya nemä çumaşi, ne türlü dä bolsa tölövgä kensiniñ borçlusuna utru.

[Статья 32 в этом списке отсутствует].

[Дополнительная статья 33]

Bir kimesä törägä turgay, da, töräni hörmätlämiyin, yanından çliçin ya çindžalin çeşmägäy. Anıñkibikni törä 12 [sß] džurum bilä ögütlämägä keräk, ki, añar baçıp, özgälär dä töräni hörmätlägäylär da külmägäylär törä alnına.

[Дополнительная статья 34]

Bir kimesä kimesäni voytka ündägäy da voyt bergäy törägä, da ündälgän yan aytkay, ki hadir

dügülmen d̡ž̡ap bermägä, beriñiz birsı törägä, ani uderžat etmägä bolur törägä körä 3-ünçü törägä dirä. A kim ki povoddır, 3 s̡bgni ol obložit etmāx keräk zapisniñ.

[(124r) [Дополнительная статья 35]

Yänä yerli yerlini ündägäy törägä, da klämägäy tözmä viloženiy törägä diyin, da klägäy törä satun alma potrebniy, leç aniñkibik sinix borçlu bolgay, ki emin bolmagay, añar utru bolur oderžat etmägä. Ya borçlu, ki klämägäy tözmägä da ayt-kay, ki hadirmen tölov etmägä, törä satun alir-men, aniñkibik bolur oderžat etmägä töräni.

[Дополнительная статья 36]

Yänä 1 kimesä keräk bolgay voytnu 2 töräci bilä obvedit etmägä, keräk bergäy deckiygä 2 s̡bg, voytka da 2 s̡bg, 4 s̡bgni [=s̡bgi] töräçilärniñdir, bu işniñ yolu bulaydır, kim dä izdäsä.

[Дополнительная статья 37]

Bir kimesä ki apelovat etkäy törädän korolga aniñ biylikinä, keräk törä alnina obložit etkäy. Egär korol korunada esä, keräk çardž̡i üçün beril-gäy törägä körä 4 fl̡i, a egär ki korunada bolmasa korol, keräk berilgäy 8 fl̡i. Kimniñ artından vrok çixkay törägä körä, (124v) ki işinä tüškäy, na ol çardž̡ni ol kişi tölämāx keräk, çaysi ki işni tas etti, ol işni, ne üçün apelovat etip edi. A töräni kimesä-gä ayamaga bolmas. A egär ki korol Krakovdan dayin yuvux bolsa, ani da töräçilär tapkay, ol çadar yıraç barmāxniñ çardž̡iniñ artixin töräçilär tapkay da sunduxka salgay ol s̡bgni.

[Дополнительная статья 38]

Haçan ki törä oltursa da voyt, aytmiyin, ki munda törä olturuptir, kimniñ nemä işi bar esä, spravovat etsin, da kimesä, aşıxip, boşatliç almı-yin, da, ilgäri tüşüp, nemä izdägäy törädän, aniñ-kibik kişi çalir d̡ž̡urumga 12 s̡bg.

[Дополнительная статья 39]

Bir kimesä törägä turgay da kensiniñ gileyini bergäy, da 1-si yan aniñ sözün tiymagay bu sözlär bilä, ki ayt-kay, pane voyte, hadirlänmiyirmen añar d̡ž̡ap bermä, bergin maña 1-si törägä diyin, egär ki bu sözlärni aytsa, gileyindän burun. A egär ki burungi gileyinä çulaç çoyup işitti esä, keräk añar ne iş üçün esä (125r) dä, här sözünä d̡ž̡ap bergäy, bilir mi, yoçsa bilmäs mi. Yerli esälär 2-si dä, ol türlü d̡ž̡ap etsälär, oderžat etkäylär 3 haf-tagä dirä, a egär ki çonaç esä, ol türlü 4-ünçü küngä diyin, neçik yoçari yazilipbiz törälärgä körä.

[Дополнительная статья 40]

Rimovan'ası övlärniñ bu türlüdir. Çaysiniñ roku çixsa törä bilä da eyäsi mülnküñ kensiniñ miskinlikinä körä ki uderžat etmägä bolmasa, ke-

räk törädän turgay voyt töräçiläri bilä, da kelgäy ol övgä, da ol kişigä, kimgä ki borç üçün tüşti ol öv, keräk bermä çalçasin çoluna da aniñ erkinä, da ol kişi keräk ki oçaçina ot çoygay kensi, da ol öv eyä-sinä, yerli esä, 3 hafta kün bergäy boşatkinça. Egär ki çonaç esä, 4-ünçü küngä dirä.

[Дополнительная статья 41]

A egär ki ol kişi, kimgä ki öv tüştü, da klägäy burungi eyäsinä yalga bermägä, ol aniñ erkinädir. A kläsä, satar taniçliç bilä, a ne ki artsa, keräk eyäsinä çaytargay, (125v) a yetmäsä suma borçu-na, keräk andan törä bilä izdägäy.

[Дополнительная статья 42]

A mülk eyäsi ki klägäy andan yalga, da ol añar, öç etip, bermägäy da klägäy ol mülnkü pusta salip ketmägä, nesi dä buzulsa ol övniñ, povinendir kensi s̡bi bilä yasama, çünki tüşti aniñ gvarina.

[Дополнительная статья 43]

Barça opciy kişilärdän esä, burungi eyäsinä podobniydir yalga bermägä, törä bulay buyuruyur, ki ol oderžat etkäy yalga, ne ki özgä.

[Дополнительная статья 44]

Ol çayta, ki törä turup barmaga klägäy ol öv-gä, keräk ol kişi töräniñ alnina obložit etkäy, kim-gä ki öv tüşti borç üçün ya s̡bg tusnaçina, 12 s̡bg voytnuñ, 12 s̡bg töräçilärniñ, 2 s̡bg deckiyniñ. Egär uvyazan'a da rimovan'a 1-dän berilsä, 2-si dä, 2 ança berilmāx keräk, ne çadar yoçari yaziliptir s̡bg voytka da törägä.

[Дополнительная статья 45]

Yänä 1 kimesä kimesäni törägä ündätmägäy voyttan ötläş da, turup törä alnina, 1 kimesäniñ üsnä gile etkäy, (126r) aniñkibik povod çalir d̡ž̡u-rum 12 s̡bg törägä.

[Дополнительная статья 46]

Bir kimesä kensiniñ borçu üçün ki borçunu tö-lämägä [bolmagay], da imen'ası üsnä ya çalgan çumaşi üsnä şparunk klägäylär törädän, keräk obložit etkäylär törä alnina 3 s̡bg, da yazdırgay, da kensiniñ işin çuvatta toçtatkay. Aniñkibik kişigä utru, ki emin bolmagay, munuñkibik kişigä utru bolur oderžat etmä şparonknu. Da aniñkibik po-vod, kim dä bolsa, keräk kensinä törä satun algay da işin spravovat etkäy.

[Дополнительная статья 47]

Yoluçkay kimesägä, ki korolga apelovat etkäy törädän, da soñra izdägäy edi düftärdän minuta, ani oderžat etmägä bolmas törägä körä, çaysi iş üçün ki korolga aldı, a çaysi iş üçün ki korolga alınmagan, düftärdän minuta ayuvlu tigül, kim ki izdäsä.

[Дополнительные статьи 32, 48-99 в этом списке отсутствуют].

(126v) [Заключительная запись к Судебнику]

Haybat Biy K'risdoska, Barča dünjâni yaratkanga, Ata Oğul Ari Džan, bir Teṅrigä, meñilik. Ammen.

Yazildi bu Törä bitiki, ḡaysi ki anlanıyır «Ganunk'», asri ayız [=aziz] da tögäl orinagdir, ḡaysi ki tögälländi ermeni tvagan 1024 sanına, tegdemper ayınıñ 20-sinä, mämläkätindä Frankniñ, šähärindä Kamenecniñ, padšahlıxına nemičniñ k'risdän Stefan Batoriy, ḡaysi ki anlıyır, biylixinä šähärimizniñ Briskiy pan Mikolayniñ, gat'ayigosluḡuna der Krikorisniñ, aḡpašlıxına der Barsamniñ.

Xaytöp yazdırdı bu bitikni, ḡaysi ki anlanır Statut, pan Krikor, ḡaysi ki oyludır pan Sarkis Tamyačiniñ, meñärmäxinä kensi boyunuñ da jišadag, ḡaysi ki Teṅri bersä kensi potomoklarına, ḡaysi ki Biy K'risdos bergäy kensi šaḡavatın (127r) üsnä da saḡlagay kensin barča türlü yamandan da džan dušmaniniñ sinamayından. Ammen.

Xaytöp yazıldı bu Ganunk' xolu bilä yazıxlı da keräksiz ḡulunıñ Teṅriniñ Xaçeresniñ, ḡaysi ki oyludır der Oksentniñ.

Xolarmen sizdän ulu ḡoltḡa bilä, yüzüm yergä ḡoyup, ki yamanlamagaysiz men yazıxlı kimsäniñ yazovuna, egär nemä eksik tapsañız içinä. Xaytöp xolarmen sizdän, benim ḡardašlarım, kim ki bu Ganonk'nu sarnasa, yaḡši haväs bilä bošatlıḡ ḡolgay Biy K'risdostan yazganniñ da yazdırganniñ yazıḡlarına, da kim ki ḡoltḡa etsä, Biy K'risdos aḡar 1-inä 1000 tögällägäy 2-inči kelgäniñ. Amen. Hajr mer'' or surp.

[Колофон]

Men, Jagop, baron Butaḡ oğlu, Biy Teṅriniñ yazıxlı ḡulu, xolarmen, da kimgä dä kolvek tüšsä bu bitik, igi tutkay da igi sarnagay da bunu, nečik kendinä biyänçlidir. Amen.

Tvagan 1104-sinä, tegdemperniñ.

Беспорядочные записи на последних листах

(127v) Jochannes Petrus Gokczycky scribeo anno domini 1653, die przyma aprilus.

Men Yaško baron Göğčä Petre oğlu yazdım bu yazovnu yoyargi nemič [tovaganına>] tuvaganına körä t'v. 1102-sinä.

T'v. 1102. Keldi Pagca ḡan Kameneckä da tüštü Kravec Xaçkolarga da andan soḡra ketti, nedän ḡazaḡ artından da işitti, ki ḡazaḡ kelmiyin ḡayttı Zavenc ~~tibinä~~ üsnä Laškoviça tüzlärinä ekisiniñ arasına tüzlärinä ulu cerüv bilä yarım cerüv bilä ḡaçtı da ketti, tatar keldi barča alıp keti elindän nemiçläriñ.

Слава Господу Христу, творцу Вселенной, Отцу и Сыну и Святому Духу, единому Богу, навеки. Аминь.

Вот и дописан этот Судебник, именуемый «Законы» и являющийся чрезвычайно ценным и совершенным образцом, который завершен в 1024 [=1575] году армянского летосчисления, в месяце декабре, 20-го числа, в государстве Польском (европейцев-католиков-поляков), в городе Каменце, в правление достопамятного польского христианского короля Стефана Батория, в правление нашим городом пана Миколая Бриского, при католикосе отце Крикоре и архиепископе отце Барсаме.

Эта книга, реченная статут, переписана по поручению пана Крикора, сына пана Саркиса Тамгачи, в память о нем, да одарит Бог его потомков, и да Господь Христос снизошлет на него свою милость и сохранит его от всяческого зла и испытаний врага души. Аминь.

Переписан этот Судебник рукой грешного и негодного раба Божьего Хачереса, сына отца Оксента.

Молю вас великой мольбою, склонив к земле лицо свое, не хулите написанного мною, грешным, если обнаружите в том какой изъян. Еще, братья мои, прошу вас, кто будет читать этот Судебник, благосклонно просить у Господа Христа прощения грехов написавшему и поручившему написать, и кто обратится с мольбой, тому Господь Христос восполнит тысячекратно в час своего второго пришествия. «Отче наш... да святится».

[Колофон]

Я, Ягоп, сын господина Бутаха, грешный раб Божий, прошу, кому достанется эта книга, хорошо обращаться с ней и хорошо читать в свое удовольствие. Аминь.

В году 1104-м [=1655-м], в декабре.

[Galüş]kani tuttum Hrištagabedniñ oručuna bir yılga 12 fligä, biz habatga da biz suç...

(128r) Baštan Biy Teṅriniñ eminliki da ari šahavatı kelgäy.

Boldu toyum benim Jagopnuñ Butaḡ oğlunuñ Šuša Xaçko ~~toru bilä~~ ḡizi bilä Gulka bilä surp Sarkisniñ šapatkünü t'v. 1102-sünä.

Džuhut Noringä 25 fli raḡi üçün.

Funt yarım...

(128v) Moy laskaviy pane voynče, saḡ boluñuz biylikiniñiz, saḡ boluñuz biylikiniñiz.

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, № 479

Сборник проповедей вартабеда (богослова) Антона, часть первая

Дата: 1660 г.

Бумага. 216 л. (лл. 1, 144 об., 216 чистые), 15,5 x 20,5 см. Письмо: нотргир.

Содержание: 47 проповедей. Частично скопированы в Варш. 6, где содержится 26 проповедей [Tryjarski 1976b: 647].

Описание: [Dashian 1895: 224, 954; Schütz 1966: 103; Tryjarski 1976b: 647].

Фрагменты

(5v) Хаճան կի Movses kördü taneclärni, ki oyniy edilär džuhutlar altun bizov čövräsina, saldi ol tahtalarni, çaysin keltiriy edi Sina tayindan, çaysi edi yazilgan üsnä on buyruçu Tejriniç. Yüräkläniç alarniç balvoçvalstvo üsnä, saldi ol tahtalarni da sindirdi ani ~~skalada~~ irtah tibinä.

Когда Моисей увидел танцы, которые танцевали евреи вокруг золотого тельца, он бросил те скрижали, которые принес с Синайской горы и на которых были написаны те десять Божьих заповедей. Рассердившись на их идолопоклонство, он бросил те скрижали и разбил их о подножие скалы.

(86v) Toz bilä közlärimizni zam'atat etiyir şaytan.

Пылью забрасывает нам глаза сатана.

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, № 480

Сборник проповедей вартабеда Антона, часть вторая

Дата: 1661 г.

Бумага. 239 л. (лл. 1 об., 7, 188 об. 189, 239 чистые), 15,5 x 20,5 см. Письмо: нотргир.

Содержание: 31 проповедь. Частично скопировано в Варш. 6 [Tryjarski 1976b: 647].

Описание: [Dashian 1895: 225, 954-955; Schütz 1966: 103; Tryjarski 1976b: 647].

Фрагменты:

(2r) Saçla seni da [ta] boyuçunu seniç ulu [olu] pilnost bilä...

Eski romajeçilär başlamaçında yılñiç bar edi ulu zviçayları.

Береги себя и душу свою с большой бдительностью...

У древних римлян существовали великие обычаи, связанные с началом года.

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, № 481

Сборник проповедей вартабеда Антона, часть третья

Дата: 1660-1661 гг.

Бумага. 152 л. (лл. 105 об., 106, 144 об., 146-152 чистые), 16x20,6 см. Письмо: нотргир.

Содержание: 30 проповедей. Частично скопировано в Варш. 6 [Tryjarski 1976b: 647].

Описание: [Dashian 1895: 225, 955; Schütz 1966: 103; Tryjarski 1976b: 647].

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, № 525

Молитвенник

Дата: 1618 г.

Бумага. 203 (1-39, 39bis, 40-202) листа. Лист 191 чистый. Кроме того, в рукописе отсутствуют отдельные листы, которых уже не было во время пагинации. 10x15 см.

Письмо: болоргир.

Описание: [Dashian 1895: 237-238, 996-997].

Полный текст рукописи Вен. 525

(1r) *Der, et'ē širt'uns tatarča*

[Псалом 50/51]

¹⁷Biy, egär erinlärimni benim açsañ, ayzim benim yirlagay alyışiñni seniñ.

[Псалом 3: 2-4]

²Biy, ki köp boldular xistiruçilarım benim, köplär turdular üstümä benim.

³Köplär aytarlar edi boyum üçün benim, ki yoxtur xutxarılmaçi bunuñ Teñrisindä kendiniñ.

⁴Evet sen, Biy, boluşuçım menimsen, haybatım benim (1v) da biyiklätüçisi başımniñ benim.

⁵Avazım bilä benim men Biygä sarnadım, da işitti maña tayından ari kendiniñ.

⁶Men çirim ettim da yuxuda boldum, oyan-dım, da Biy boluşuçım benimdir.

⁷Xorçmandir men tümän çerüvündän alarniñ, ki çöp-çövrä dolaşır çapsap saçliyiñ edilär meni.

⁸Kel, Biy, boluş maña da xutxar meni, Teñrim benim, zera sen urduñ barçasın, kimlär ki edilär birgämä (2r) duşmanlıxta heç yergädän, da tişlärin yazıxlılarniñ uvatkaysen.

⁹Eyamizniñdir xutxarmaçi, üsnä žoçovurtuñnuñ seniñ alyışiñ seniñ.

Der Asduadz tatarča

[Псалом 87/88]

²Biy Teñri xutxarılmaçimniñ benim, kündüz da keçä sarnadım da keçä (!) alniña seniñ.

³Kirsın alyışim benim alniña seniñ, Biy, aşax-lansın xulaxiñ seniñ xoltxa(2v)ma benim.

⁴Zera toldu xiyınlar bilä dżanim benim, da tirlikim benim tamuxta tiyişti, ⁵da hesepländim men alar bilä, ki enärlär çoçurga.

Boldum men neçik adam başxa boluşluxtan ⁶da ölülär dä erkli,

Neçik yaralılar, ki yuxliyiñlar kerezmanlarda.

Xaysın ki sen añmadıñ, alar xoluñdan seniñ kerı tüştülär.

⁷Xoydular meni çoçurga tıbdägi, çaramyulu-x(3r)ka da kölgäsinä ölümniñ.

⁸Mendä toxtadı yüräklänmäçiñ seniñ, barça yubanmaçiñni seniñ yeberdiñ üstümä benim.

⁹Yıraç ettiñ mendän tanışlarimniñ benim, da xoydular meni masxara kendilärinä.

Çixara berildim da çixmas edim, ¹⁰közlärım benim çaçaklandılar miskinliktän.

Çaxırdım Biygä kündüz da kötürdüm saña (3v) xollarimniñ benim.

¹¹Yoçsa mi ölülärgä etärsen sk'ançelik'iñni seniñ, ya hakim turyuzup, tapunmaç etkäy mi saña?

¹²Yoçsa mi aytsarlar çaçan kerezmanda yarlı-

[Псалом 50/51]

¹⁷Господи! Если откроешь губы мои, уста мои будут петь молитву твою.

[Псалом 3: 2-4]

²Господи! Как умножились угнетатели мои! Многие восстают на меня,

³Многие говорят о душе моей, что нет ему спасения в Боге его.

⁴Но Ты, Господи, помогаешь мне, Ты слава моя, и Ты поднимаешь голову мою...

çamaçiñni seniñ ya könülüküñnü seniñ taspolmaç-ta?

¹³Yoçsa mi tanısarlar çaramyuluxta sk'ançelik'iñni seniñ ya toyruluxuñnu seniñ yerdä unutul-gan?

(4r) ¹⁴Men saña, Biy, çaxırdım, ertägi alyışim benim yetişsin saña.

¹⁵Nek, Biy, kerı etiyrısen dżanimniñ benim ya çaytarıyrısen yüzüñnü seniñ mendän?

¹⁶Yarlı da emgäklimen men ohlanlıçımдан benim, biyiktän aşaxlandıım da muñaydım.

¹⁷Mendä toxtaldı öçäşmäçiñ seniñ, xoçxuñ seniñ müşxüllätti meni.

¹⁸Çöp-çövrä boldular çövrämä benim, neçik suv, barçası (4v) çapsadılar meni.

¹⁹Yıraç ettiñ mendän dostlarimniñ benim za-bunluxum üçün benim.

Awrynea, andzn im zDer tatarča

[Псалом 102/103]

¹Alyışla, dżanim benim, Biyni, da barça sö-väklärım benim atın ari aniñ.

²Alyışla, dżanim benim, Biyni da unutmagin barça bergänin aniñ,

³Kim arıtır yazıçiñni seniñ, oñaltır barça ças-(5r)talıçiñni seniñ,

⁴Kim xutxarır buzulmaçtan tirlikiñni seniñ, tadžlar seni yarlıyamaç bilä da şayavat bilä,

⁵Kim toldurur igitliktä [=igiliktä] suxlançiñni seniñ, yäñirgäy, neçik çaxaxuşnuñ, igilikiñ [=igitli-kiñ] seniñ.

⁶Etär yarlıyamaçni Biy da toyruluç barça zir-gel bolganlarga.

⁷Körgüzdü Biy yolun kendiniñ Movşeskä da oylanlarına İsrayelniñ erkin kendiniñ.

(5v) ⁸Şayavatlı, yarlıyovuçidir Biy, uzunesli da köpyarlıyovuçi.

⁹Dügül soñyuga diyin öçäşlänir Biy da dügül meñilik saçlar öcnü.

¹⁰Dügül yazıxımızga körä bizim etti bizgä da dügül töräsizlikimizgä körä tölädi bizgä.

¹¹Yoğsa, neçik biyiktir kök yerdän, ol türlü dä xuvatlattı Biy yarlıyamağın kendiniñ üsnä xorçkanlarını kendiniñ.

¹²Ne çadar yıraçtır kün (6r) toyuşu kün batışından, ol türlü yıraç etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

¹³Neçik şayavatlandı [ata] üsnä oylanlarınıñ kendiniñ, ol türlü şayavatlandı Biy xorçkanlarına kendiniñ.

¹⁴Zera ol bildi yaratılğanımızni bizim da aңdı, ki topraçbiz.

¹⁵Adamniñ, neçik biçän, dir künläri kendiniñ, neçik çiçäki tüznüñ, ol türlü çiçäklärin.

(6v) ¹⁶Üfrär anda yel — yoçtur, dayın körünmäs yeri añıñ.

¹⁷Evet yarlıyamağı Eyämizniñ çalır meñi meñilik üsnä xorçkanlarınıñ kendiniñ, ¹⁸da toyruluğu añıñ oylanlarından çax oylanlarına,

Xaysıları ki saçlarlar niyätin añıñ, aңarlar buyruğun añıñ da etärlär añı.

¹⁹Biy köktä hadirlädi olturyuçun kendiniñ, çanlığı añıñ barçası(7r)na eyälik etär.

²⁰Alğışlañız Biyni, barça friştäläri añıñ, zorullar çuvatı bilä, ki etärsiz sözüñ añıñ, işitip avazına ayтуsunuñ añıñ.

²¹Alğışlañız Biyni, barça çuvatlıları añıñ, çizmätkärläri da etüçiläri erkin añıñ.

²²Alğışlañız [Biyni], barça işläri añıñ, barça yerdädir biyikliki añıñ, alğışla, džanım benim, [Biyni].

**(7v) Dər, lur ayot'ıç tatarça
[Псалом 142/143]**

¹Biy, işit alğışıma benim, çulaç çoy çoltçama benim könülüküñ bilä seniñ.

Işit maña toyruluğun bilä seniñ ²da kirmäğın yarçuga çuluñ [çoluñ] bilä seniñ, zera toyrulanmas alniña seniñ barça tirilär.

³Xuvdu duşman boyumnu benim, aşax etti yergä tirlikimni benim da olturyuzdu meni çaramyulu(8r)çta, neçik ölünü meñiliktän.

⁴Osandı mendä džanım benim, da yüräkim benim müşçülländi mendä.

⁵Aңdım künlärni ilgäriği, sahişladım barça da işiğni seniñ, yaratkanların çoluñnuñ seniñ sağışladım ⁶da kötürdüm saña çollarımni benim.

Džanım benim, neçik yer, susaptir saña, ⁷tezindän işit maña, Biy, zera eksildi mendä džanım benim.

Xaytarmäğın yüzüñnü (8v) seniñ mendän, oçşasarmen alarga, ki enärlär çoyurga.

⁸Işitövlü etkin maña ertägi alğışımnı, yarlıyamağınni seniñ, zera men saña, Biy, umsandım.

Körgüz maña yol, da bargaymen, zera saña, Biy, kötürdüm çollarımni benim.

⁹Xuçar meni duşmanlarımдан benim, Biy, zera seni işanç maña ettim.

¹⁰Övrät maña etmä erkiñ seniñ, zera sensen Teñrim benim.

Džanıñ seniñ yağşı, yol körgüzgäy maña yergä toyru.

(9r) ¹¹Atiñ üçün seniñ, Biy, tırgızgäy[sen] meni; toyruluğun bilä çıxargaysen tarlıçtan džanımnı benim; ¹²yarlıyamağın bilä seniñ

Tas etkäysen, Teñri, duşmanlarımni benim, yoç etkäysen barça indžituçilärin boyumnuñ benim, zera men çoluñnu [=çoluñ] seniñmen.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Džanga hali da här kez da meñi meñilik, ameñ.

Zart'ucealk' is tatarça

(9v) Oyanganlar barçamız tinçliğindən yuçuñuñ, çaysı ki bağışladı bizgä adam sövüçi Teñri övünmäçkä da yubanmaçka küçsüzlükümüzgä bizim,

Da kelip birgä džanlı yir bilä, da hörmätinä barçadan ari atına Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ

Xorçu bilä da titrämäç bilä turıyıç alğışka alnına añıñ

Da şükürlü bolıyıç andan keçäniñ sahatından bu (10r) könülükü üçün añıñ.

Xaysı ki tañladı bizni yarlıyamağı bilä kendiniñ

Da bağışladı bizgä keltirmägä oçşaşın köktägi friştälärniñ haybatlavuçi Eyämiz Teñrini barçamızga bizgä bolgay.

Da biz bundan soñra arıtip džanımnı bizim çıyastan da yaman çilinmaçtan,

Kötürıyıç çolumuznu bizim arilikkä, başça öçäşmäçtän da eki köñüllüktän, inam bilä çolıyıç an(10v)dan arınmaçni da boşatlıçni aşınganlarimizga bizim, çosdovanel bolup sirin yüräkimizniñ bizim yapuçlar bilüçi Teñrigä,

Neçik ki yöpsüngäy yalbarganımnı bizim alğışı bilä da yağşı sözü bilä barça arilärniñ.

Bağışlagay bizgä adam sövüçi Teñri çalmaga saçtılıç bilä da zadasız tutuş bilä erkinä körä añıñ bu dünyada,

Da arzani bolup meñilik da köktägi çatırlarga, çaysı (11r) ki atadı sövüklärinä kendiniñ könü Teñri Jisus K'risdos, Biyimiz barçanı tutuçi, tırgızgäy da yarlıyagay.

Xalganın keçäniñ eminlik bilä keçirmägä inam bilä Eyämizdän çoluñuz.

Frištāni eminlikniñ közät dżanimizga bizim inam bilä Eyämizdän çoluñuz.

Arınmaçnı da boşatlıçnı aşınganimizga bizim inam bilä Eyämizdän çoluñuz.

Ari Haçnıñ ulu da küçlü çuvatın boluşluç-(11v)ka dżanimizni [=dżanimizga] bizim inam bilä Eyämizdän çoluñuz.

Da dayın artıç bir sözdän könü da ari inamimiz üçün bizim Biyni yalbarıñız.

Dżanimizni bizim da biri birimizni Eyämiz Teñrigä, barçanı tutuçığa, simarlıyıç.

Yarlıyadı bizgä Biy Teñrimiz bizim. Aytıyıç barçamız bir sözdän Biy, yarlı”.

Jišesçuk‘ tatarça

(12r) Añıyıç keça atıñnı seniñ, Biy.

[**Псалом 44/45**] ²Açtırsın yüräkimiz bizim söz yaçşı, da tillärimiz bizim aytsın işlärin köktägi çannıñ.

Yarımkeçädä turup, tapuniyıç seni, Biy.

Alıñımizni bizim beriyıç saña, Biy, köşkündä seniñ içinä yäñi Yerusaçemniñ.

Keça kötüriyıç çollarımizni bizim arilik bilä saña çarşı.

[**Псалом 150: 6**] ⁶Avaz bilä şükürlü, bar(12v)-ça dżanlar, alıñılañız Biyni.

[**Псалом 55/56: 9; 107/108: 3**] ⁹Oyanıñız, haybatım menim, oyanıñız, da men oyanırmen ertäräk, aləluia.

Oyanıñız, birgä friştälär bilä oylanları Sionnuñ, alə”.

Oyanıñız, oylanları Sionnuñ, yariçniñ alıñışına Atanıñ-Yariçniñ, aləluia.

Oyanıñız, çutçarılganlar çan bilä, da beriñiz haybatnı Xutçaruçığa, aləluia.

Oyanıñız, yäñi çoyovurt, yäñi yir alıp Yäñirtüçigä, aləluia.

Oyanıñız, kelinlär, dżan bilä gümän etip kelgäninä ari (13r) kiyövnüñ, aləluia.

Oyanıñız, yanıp yariç bilä, oçsaş açılı ari gojslarga, aləluia.

Oyanıñız, hadirläñiz yay ganteyläriñä isi yaşıñizni, aləluia.

Oyanıñız da yuçlamañız, oçsaş açılıs gojslarga tutunup, aləluia.

Oyanıñız, yerni öpünüz da yaş bilä bunu aytıñız, alə.

Oyan, ne üçün yuçlıyırseñ, Biy, etmä kerı bizim meñilik.

Kel, Biy, boluş bizgä! Beriyıç atıña seniñ haybatnı hali da här kez Ataga da Oç(13v)ulga da Ari Dżanga, bir Teñrilikkä, amən.

Awryneal es, Der Asduadz tatarça

[**Даниил 3: 26-45: Молитва Азари**]

²⁶Alıñışlısen, Biy Teñri, atalarımızdan bizim, alıñışlısen [=alıñışlı] haybatlangan atıñ seniñ meñilik.

Könülük bilä keçirdiñ bu barçanı da bizim bilä toyrusen, Biy, ²⁷da barça işläriñ seniñ toyrudur,

Yollarıñ seniñ toyrudur da barça töräñ seniñ toyrudur.

(14r) ²⁸Toyrı törä keltirdiñ üstümüzgä bizim barçaga körä, ne ki yeberdiñ üstümüzgä bizim da şähärinä ari atalarımızniñ bizim Erusaçemniñ.

Toyruluç bilä da könülük bilä yeberdiñ bunu üstümüzgä bizim yazıçlarımız üçün bizim.

²⁹Töräsizläñdiç, aşıñdiç, baştaç bolup sendän, yazıçlı bolduç barçada. ³⁰Da buyruçıñnu seniñ saçlamadıç,

Saçlamadıç da etmädiç, (14v) ne türlü sen simarladıñ bizgä, ki yaçşını tapkaybiz biz sendän.

³¹Hali barça, çaysı ki ettiñ da ne ki yeberdiñ üstümüzgä bizim, toyrı yarı bilä ettiñ.

³²Çıçara berdiñ bizni çoluna duşmanlarımızniñ bizim, töräsizlärgä, beklärgä da baştaçlarga.

Xoluna çannıñ töräsizniñ da yamannıñ barça yerdä çıçara berdiñ bizni.

³³Da hali yoçtur bizgä vaçt açma ayzımizni bizim, (15r) ki uyatlı da kültkü bolduç çullarıña seniñ çuluç etkän.

³⁴Yoçsa çıçara bermä bizni soñyuga diñrä atıñ üçün seniñ, tozdurma niyätiniñ seniñ da kerı etmä yarlıyamaçıñniñ seniñ bizdän

³⁵Apraham sövüklükün üçün seniñ, da Sahag, çuluç, da ari Israjyelniñ üçün seniñ.

³⁶Atadıñ alarga da aytıñ: «Arttıriyim züryätiniñniñ siziñ, neçik yolduzların kök(15v)nün da neçik çumnu çiriçına teñizniñ».

³⁷Da hali, Biy, eksildiç biz, ne ki barça dżinslar, da zabunluçtabiz här yerdä bugün yazıçlarımız üçün bizim.

³⁸Yoçtur bu zaman buyruççı, markare da yol körgüzüçü, ne bütöv çurban, ne temyan oçenkä, ne yer çurbanlarnı sunma alniña seniñ, yarlıyamaç tapma sendän.

³⁹Yoçsa boyumuz bilä aşaçlanıp, da dżanimizniñ müşçüllüçü bilä yöpsünöv(16r)lü bolıyıç biz, neçik bütöv çurban çoylarnıñ da tuvarlarnıñ, da neçik tümän-tümän semiz çozular.

⁴⁰Bu türlü yöpsünövlü bolsun çurbanımız bizim bugün alniña seniñ, ki tügäl tapulgaybiz artıñdan seniñ da tügül uyat umsanganlarga saña.

⁴¹Hali [=Da hali] kelipbiz artıñdan seniñ bar yüräkimiz bilä bizim, çorçarbiz sendän, [çolarbiz yüzüñnü seniñ,] ⁴²uyatlı etmä bizni, Biy.

Yoğsa etkin bizgä sekinli(16v)kinä körä seniñ da köplüxüñä körä yarlıyamañiniñ seniñ, ⁴³xutçar bizni sk'ançelik'iniñ üçün seniñ, da haybatlı bolsun atıñ seniñ meñilik.

⁴⁴Uyatlı bolgaylar barçası, çaysı ki çıynarlar çullarıñni seniñ, uyatlı bolgaylar zulımları alarıñni, da barça çuvatları alarıñni singaylar.

⁴⁵Da tanıgaylar, ki sensen Biy Teñri yalyz, haybatlanıpsen üstünä barça dünyanıñ.

[Даниил 3: 52-88: Песнь трех отроков]

(17r) ⁵²Alıñslısen sen, Biy Teñri, atalarımızdan bizim, ögövlü da ayruçsu biyiklängän atıñ seniñ meñilik.

Da alıñslıdır atıñ ari haybatıñniñ seniñ".

⁵³Alıñslısen dadžarıñda, haybatlı arilikiniñda seniñ, ögövlü".

⁵⁵Alıñslısen üsnä padşahlıç olturçuçunuñ seniñ, ögövlü".

⁵⁴Alıñslısen, ki olturupsen k'erovpeldä da baçıyırsen tıbsızlıkkä, ögövlü".

⁵⁶Alıñslısen toxtalmaçı üs(17v)nä köknüñ, ögövlü da artıçsı biyiklängän atıñ seniñ meñilik.

⁵⁷Alıñslıñiz, barça işlari Eyämizniñ, Biyni, da biyiklätiniñiz anı meñilik.

[Псалом 148: 1-4, 7-10]

¹Alıñslıñiz, köklär, Biyni, alıñslıñiz da biyiklätiniñiz anı meñilik.

²Alıñslıñiz, friştälari Eyämizniñ, suvlar, ki üsnä köknüñ, Biyni, alıñslıñiz da biyiklätiniñiz anı meñilik.

³Alıñslıñiz, çuvatlıları Eyämizniñ, günäş da ay, (18r) Biyni, alıñslıñiz".

Alıñslıñiz, yolduzları ⁴köknüñ, yağmurlar da yarıçlar, Biyni, alıñslıñiz".

⁷Alıñslıñiz, barça yellär, ot da isi, Biyni, alıñslıñiz".

⁸Alıñslıñiz, sovuçlar da çurçay [=çurçayç], ya-yış da çar, alıñslıñiz".

Alıñslıñiz, buzlar, da açıçlıçlar, da çar, Biyni alıñslıñiz.

Alıñslıñiz, kün da keçä, yarıç da çaramçu, Biyni, alıñslıñiz".

Alıñslıñiz, bulutlar, da yaşnamaçlar, da yer, Biyni, alıñslıñiz".

⁹Alıñslıñiz, taylar da örlär, barça bitişlari yeriniñ, Biyni, alıñslıñiz".

(18v) Alıñslıñiz, çovraçlar, teñiz da özänlär, Biyni, alıñslıñiz".

¹⁰Alıñslıñiz, ulu balıçlar da barça çaynaşkanlar, çaysı ki suvda, uçarlar [=uçar] çuşları köknüñ, Biyni, alıñslıñiz".

Alıñslıñiz Biyni, kazanlar, da hayvanlar, da oylanları adamlarıñniñ, Biyni, alıñslıñiz".

Alıñslılagay Israjyel Biyni, alıñslıñiz".

Alıñslıñiz, k'ahanalar, Biyni, alıñslıñiz".

Alıñslıñiz, çullari Eyämizniñ, Biyni, alıñslıñiz".

(19r) Alıñslıñiz, džanlar da tınıçları toyrularniñ, Biyni".

Alıñslıñiz, arilär da aşaç yüräklilär, Biyni".

Alıñslıñiz, Anania, Azaria da Misayel, Biyni, alıñslıñiz da biyiklätiniñiz".

Haybat Ataga Oçulga da Ari Džanga hali".

Medçaçusçe tatarça

[Лука 1: 46-55. Гимн Марии]

⁴⁶Ululatkay boyum benim Biyni, ⁴⁷da sövün-gäy džanim benim Teñrim Xutçaruçim bilä benim.

⁴⁸Ki baçtı aşaçlıçı üsnä (19v) çaravaşiniñ kendiniñ, bundan soñra san bergäylär maña barça dži-nislar.

⁴⁹Etti birgämä ulu-ulu nemäni, da aridir atı anıñ.

⁵⁰Yarlıyamaçni etti džins-džinstan, çorçkan-larına kendiniñ, ⁵¹etti çuvatni biläki bilä kendiniñ.

⁵²Tayıttı öktämlärni fikiri bilä yüräkläriñiz da buzdu çuvatlarıñniñ olturçuçun.

Aşaçlarıñni biyiklätti, ⁵³hasrät bolganlarıñni toldurdu yaçşılıç bilä da çodžalarıñni (20r) yeberdi boş.

⁵⁴Abradi Israjelni, çulun kendiniñ, añip yarlıyamaçni kendiniñ,

⁵⁵Neçik sözlädi atalarımızga bizim Aprahamga da züryätina anıñ meñilik.

[Лука 1: 68-79. Гимн Захарии]

⁶⁸Alıñslıdır Biy Teñrisi Israjyeliñniñ, ki baçtı da etti çutçarıлмаçni çoyovurtuna kendiniñ.

⁶⁹Turçuzdu bizgä müñüz çutçarıлмаçniñ övünä Tawit'niñ, çoluna [=çuluna] kendiniñ, ⁷⁰[neçik sözlädi ayızlarıñniñ bilä ariläriñniñ,] çaysılarıñni ki meñilik markare edilär,

(20v) ⁷¹Xutçarıлмаç duşmanlarıñimizdan bizim da çolundan barça körälmägänlarıñimizdan bizim;

⁷²Etmä yarlıyamaçni duşmanlarıñimizni [=atalarıñimizga] bizim da añaçlıç ösiyätini arilikiniñ kendiniñ,

⁷³Antni, çaysı ki ant içti atamızga bizim Aprahamga, bermä bizgä ⁷⁴çorçudan başça çutçarıлмаçni duşmanlarıñimizdan bizim,

⁷⁵Xuluç etmä añar arilik bilä da toyruluç bilä alnina anıñ barça künläriñde tirlikimizniñ bizim.

(21r) ⁷⁶Da sen, oylan, markare Biyiktäğiniñ ündälgin: barsarsen alnina Eyämizniñ hadirlämäy yolun anıñ,

⁷⁷Bermä bilmäçni çutçarıлмаçni çoyovurtuna kendiniñ boşatlıçka barça yazıçlarıñimizga bizim,

⁷⁸Şayavatlı üçün yarlıyamaçiniñ Eyämizniñ

bizim, çaysi ki köründü bizgä günäş biyiklikdən yarıçlatma çaramyuluxumuznu”,

⁷⁹Saçma yarıxni üstünä bularniñ, çaysi ki oturup ediç çaramyuluç(21v)ta da kölgäsinä ölümniñ, tüzätmä ayaxlarimizni bizim yoluna eminalikniñ.

Aytkanı surp Simëonnuñ çartniñ

[Лука 2: 29-32. Пророчество Симеона]

²⁹Hali çeş çuluñnu seniñ, Biy, sözüñä körä seniñ, eminalikkä, ³⁰ki kördülär közlärim benim çutçarıлмаçıñni seniñ, ³¹çaysi ki hadirläpsen alnina barça çoyovurtnuñ,

³²Yarıç köründüñ dinsizlärgä da haybat çoyovurtuña seniñ Israjelniñ.

[Псалом 50/51]

¹Xoltça Tawit'niñ ²zamanin(22r)da, çaçan ki Nat'an markare çarşilandı kendin Urijaşniñ çatunu üçün.

³Yarlıya maña, Teñri, ulu yarlıyamaçıña körä, köplüxünä körä şayavatiñniñ seniñ buzgın töräsizlikimni benim.

⁴Artıxsi işit maña [=yuvğın meni] töräsizlikimdän benim da yazıçlarimdan benim aruv etkin meni.

⁵Töräsizlikimni benim men mendän bilirmen, da yazıçlarim benim alnima benimdir här sahat.

⁶Saņa yazıç [=yalıız] yazıç ettim, (22v) Biy, da yamanni alniña seniñ ettim,

Neçik toyru bolgaysen sözüñdä seniñ da yeñüçi yaryuda saña.

⁷Töräsizlik bilä başladı da yazıç bilä toyurdu meni anam benim.

⁸Sen, Biy, könülükni sövdüñ, körünmägänläрни da yapuçlarni açılıñ bilä seniñ körgüzdüñ maña.

⁹Bürk üstümä zoba bilä, da aruv boliyim, yuvğın meni, da artıxsi çardan aç boliyim.

(23r) ¹⁰Işitövlü etkin maña sövünçlüküñnü da färâhlikiñni, da sövüngäylär sövâklärim benim zabunlangan.

¹¹Xaytar yüzüñnü seniñ yazıçlarimdan benim, barça töräsizlikimni benim arit mendän.

¹²Yüräk aruv toxtat mendä, Teñri, da džanni toyru yäñirt çarnimda benim.

¹³Salmagin meni, Biy, yüzüñdän seniñ da Ari Džaniñni seniñ çıçarma mendän.

¹⁴Yoçsa ber maña sövünç(23v)lükün çutçarıлмаçıñni da džani bilä ululuçluñnuñ seniñ toxtat meni.

¹⁵Övrätkäyemen töräsizlärgä yoluñnu seniñ, da öktämlär saña çaytkaylar.

¹⁶Xutçar meni, Teñri, Teñri, çandan, çutçarıлмаçımnıñ benim, da sövüngäy tilim benim toyru luçundan seniñ.

¹⁷Biy, egär erinlärimni benim açsañ, ayzim benim yirlagay alıñiñni seniñ.

¹⁸Egär kläsän ediç [=edi], çurban sunar ediç, evet sen tiri çur(24r)bangä heç biyänmädiñ.

¹⁹Çurban Teñrigä džan aşaç, yüräk aruv da aşaç džanni Teñri heç etmästir.

²⁰Yaçşı et, Biy, erkiñ bilä seniñ Sionga; da yalsin divarları Yerusaşemniñ:

²¹Ol sahat biyängäysen çurbanina toyru lariniñ, çaçan ant bilä çurbanni çıçarsalar seyanıña seniñ, ögüz.

Haybat Ataga da Oyuğa da Ari Džanga hali da här kez.

Aytkanı Zak'arianiñ

[Псалом 148]

¹Alıñşlañiz Biyni köktä, alıñşlañiz ani biyikliktä.

²Alıñşlañiz ani, friştä(24v)läri aniñ, alıñşlañiz ani, barça çuvatlıları aniñ.

³Alıñşlañiz ani, günäş da ay, alıñşlañiz ani, barça yolduzlar da yarıç.

⁴Alıñşlañiz ani, kökläri köknüñ, suvlar, ki biyiktir, ne ki kök, ⁵alıñşlañiz atin Eyämizniñ.

Zera ol aytı, da boldular, buyurdu, da toxtaldılar.

⁶Turuzdu alarni meñi meñilik, nişan çoydu, çaysi ki heç keçmäş.

⁷Alıñşlañiz Biyni yerdä, çoyurlar da barça terän(25r)liklä,

⁸Ot da hrad, çar da buz, yel da dufan, ki etärsiz sözün aniñ,

⁹Taylar da barça biyiklä, teräklär yemiş berüçilär da barça ormanlar,

¹⁰Kazan da barça hayvan, yılan da barça uçar çuşlar, çanatlı friştälär,

¹¹Xanları yerniñ da barça çerüvü alarniñ, buyruçılar da barça töräçiläri yerniñ,

¹²Otuzyaşlılar da gojslar, çartlar da oylanlar, ¹³alıñşlañiz atin Eyämizniñ;

(25v) Biyikländi atı aniñ yalıız, tapunmaç añar köktä da yerdä.

¹⁴Biyik etär Biy müñüzün çoyovurtunuñ kendiniñ, alıñşi barça arilärniñ añar, oylanlarında Israjełniñ, çoyovurt, ki yuvuçtur Biygä.

Aytkanı Zak'arianiñ

[Псалом 149]

¹Alıñşlañiz Biyni yäñi alıñş bilä, alıñşi añar yivünä arilärniñ.

²Sövüngäy Israjeł yaratuçisinda kendiniñ,

oɣlanları Sionnuɣ sövüngäylär padşahlıxlarında ken(26r)diläriniñ.

³Alıışlagaylar atın anıñ alıış bilä, saymos bilä da alıış bilä sarnagaylar añar.

⁴Biyänir Biy zoɣovurtuna kendiniñ da biyik-lätir sekinläрни xutxarıлмаҗка.

⁵Ögüngäylär arilər haybat bilä, da sövüngäylär tınclıxlarında kendiläriniñ, ⁶da biyiklätkäylär Teñrini ayızları bilä kendiläriniñ.

Xilic ekiyanlı berdi xollarına alarnıñ ⁷alma tölöv dinsizlärdän xarışılıxka barça zoɣovurtka,

⁸Baylama xanların alarnıñ (26v) bay bilä, çerüv başlıların [=başçıların] alarnıñ xol biyovları bilä temirdän,

⁹Etmä alarga yarı yazovga körä. Da haybat budur barça arilärinä anıñ.

Aytkanı Zak'arianıñ [Псалом 150]

¹Alıışlanız Teñrini arilikindä anıñ, binyatlı xuvatında anıñ.

²Alıışlanız anı xuvatında anıñ, alıışlanız anı köplüx[ündä ululux]unıñ anıñ.

³Alıışlanız avaz bilä alıış bilä, alıışlanız anı saymos bilä da alıış bilä.

⁴Alıışlanız anı sövünclük (27r) bilä, maхтаñiz anı färählik bilä.

⁵Alıışlanız anı söz bilä tatlı, alıışlanız anı avaz bilä işitövlü.

⁶Alıışlanız Biyni avaz bilä şükürlü, barça dżanlar, alıışlanız Biyni.

Aləluia [Псалом 112/113]

¹Alıışlanız, oɣlanlar, Biyni da alıışlanız atın Eyämizniñ.

²Bolsun atı Eyämizniñ alıışlı bundan soñra çax meñilikkä diñrä.

³Günäşniñ toyuşundan kün batişına ança al-(27v)ıışlıdır atı Eyämizniñ.

⁴Biyiktir barça dżinslardan Biy, da köktädir haybatı anıñ.

⁵Kimdir alay, neçik Biy Teñrimiz bizim, xaysi ki yoyarı tiniyir ⁶da aşaxları köriyir köktä da yerdä;

⁷Tirgizir yarlıni yerdän da biyiklätir zabunlarıni çöplüktän;

⁸Olturyuzur alarni buyruçci buyruççılar bilä zoɣovurtuna kendiniñ;

⁹Turyuzur oɣlanlarıni övdä färählik bilä, ne türlü ki ana, oɣlanlarından sövüngän?

(28r) Haybat Ataga da Oɣulga da Ari Dżanga hali da här vaxt meñi meñilik, amen.

Alıış, ki k'ahana aytar Awrhneal Dər Asduadzdan [Luke 1: 68-79] *soñra.*

Añecek' amarıç tatarça

K'ahana: Alıışlanız, barça yaratkanlar, yaratuçisin yaratkanlarıniñ, Biyin biylärniñ, padşahin padşahlarıniñ,

Teñrisin teñrilärniñ, üläştürücisin barça yaxşılıxlarni, ölümsüz padşah K'risdos, zera tatlıdır, yaxşıdır da meñilik tiri yarlıyamaçi anıñ.

Egealk's amenek'ean tatarça

Sargawak: (28v) Kelgänlär barçamiz ari gat'o-yige da arakellärniñ yiyövünä, xolliyix yalyiz Oylun Teñriniñ, Biyimizni bizim da Xutxaruçimizni, Biyimiz Jisus K'risdosnu, xaysi ki endi haybatı bilä Atasiniñ içinä yalinniñ da xutxardı üç igitni ol Araplardan, yarıxli da aruv saxlagay esimizni bizim, ki bolmagay xacan aldangaybiz yazıxtan da suxlançindän dünyanıñ, evet arzani bolgaybiz saxlama simarlaganın anıñ, alma tadż yarıxli Atadan (29r) da tirlik boylarimizga bizim, xaysi ki atadiñ sövüklülärinä kendiniñ, könu Teñri Jisus K'risdos, Biy barini tutuçi, tirgizgäy da yarlıyagay.

Joyea, Dər, zcoy tatarça

K'ahana: Bürkkin bizgä, Biy, rosa yaxşı yarlıyamaçiniñniñ seniñ yazıx xilingan da ölümlü boylarimizga bizim, söndür yalinni otnuñ aşinganimizniñ bizim, xutxar bizni meñilik ottan, arzani etkin üç igit bilä alıışlama seni, ögmä şükürlük da haybat sunma saña, (29v) da aytma: Teñri, arit benim yazıxlarimni, Teñri, şayavatlan men yazıxli üsnä da yarlıya maña, köpyazıxliğa.

Surp Asduadzadzin tatarça

Sargawak: Surp Asduadzadzinni da barça arilärni parexos etiyix Ataga köktägi, ki klämäçi bilä yarlıyangay da şayavatlanip tirgizgäy yaratkanların kendiniñ, barini tutuçi Biy Teñrimiz bizim tirgizgäy da yarlıyagay.

İngal, Dər tatarça

K'ahana: Yöpsün, Biy, xoltxamiz(30r)ni bizim parexosluxu bilä surp Asduadzadzinniñ, zadasiz toyuruçiniñniñ seniñ, da yalbarmaçları bilä barça ari tanıxlariñniñniñ seniñ işit bizgä, Biy, da yarlıya, çidovlu bolgin, arit da boşat yazıxlarimizni bizim, arzani etkin şükürlük bilä haybatlama seni Atağ bilä da Ari Dżaniñ bilä hali da här kez da meñi meñilik, amen.

Zuardżacealk's tatarça

Sargawak: Sövüngänlär ulu färählik bilä sövünclü turganıdan Eyämizniñ (30v) bizim da Xutxaruçimizniñ Jisus K'risdosnuñ, xaysi ki boldu yemiş ilgäri barça yuxlaganlarga, uvatti eşikin tamuxnuñ, da çeşti zulunun ölümniñ, da berdi um-

sa binyatli yänäci yänirmäxkâ tirlikinä barça adamlarniñ.

Xoliyix inam bilä Xutxaruçimizdan bizim Jisus K'risdostan, ki arzani etkäy bizni turganina kendiniñ sifatinä oğşaş etmä ten aşaqliximizni bizim haybatına kendiniñ, ze(31r)ra ki bunu atadı, ulu da aytovsuz başxişin bayışladı sövüklülärinä kendiniñ, könü Teñri Jisus K'risdos Biyimiz bizim, tırgiz da yarliya.

Ergir bakanem tatarça

Sargawak: Yerni öpärbiz saña, Biy Teñrimiz bizim, kečkänlär uzunluxun kečäniñ da ertälängän yerinä xosdovanut'ıunnuñ suniyirbiz ertägi al-yişimizni bizim, seni, Biy, al-yişlarbiz da haybatlarbiz, da sendän, Biy, şükürlübiz, çaysi ki arzani ettiñ kečäni eminlik (31v) bilä keçirmä da yetişmä sahatına ertäniñ, arzani etkin bizni, Biy, aytovsuz Atañ alnına seniñ, çaysi ki atadıñ sövüklülärinä seniñ, könü Teñri Jisus K'risdos, Biy barini tutuči, tırgiz da yarliya.

Oyormadzkitadz tatarça

K'ahana: Yarliyovuči, şayavatlı da könü ari ulu turganına K'risdosnuñ, Teñrimizniñ bizim, yaraşir haybat, buyruç da hörmät, hali da här kez meñi meñilik, amen.

P'ark' 'i p'arcuns tatarça

(32r) Haybat biyiklikkä Teñrigä, da yergä emin, başliç [=bazliç] adamlarga, al-yiş saña biyiklikkä, al-yişlisen, Biy Teñrimiz bizim.

Al-yişlarbiz seni, Biy, da mahtarbiz seni, tapunurbiz, Biy, seni, da yerni öpärbiz saña, haybatlarbiz seni, şükürlübiz, Biy, sendän seniñ ulu haybatıñ üçün.

Biy, padşah ari köktägi, Teñri da Ata barini tutuči, Biy da Oylu Atanıñ yalyız toygan Jisus K'risdos da Ari Džan, (32v) Biy Teñri, çozusu Teñriniñ da Oylu Atanıñ, çaysi ki aldıñ *bizimkini* ari gojstan, yarliyadıñ, kötürdüñ yazıxın dünyâniñ, da hali yöpsün çoltçamizni bizim.

Ari, ki olturupsen oñ yanına Atanıñ, yarliya bizgä, zera sen yalyız arisen, yalyız biyiklänipseñ, sen yalyız Biyimiz bizim Jisus K'risdos.

Biy da Džan Ari, ol haybattandır Teñri Ata bilä, amen.

Da här vaçt al-yişlarbiz seni, Biy, da ögärbiz ari atıñni seniñ meñi da meñilik.

Arzani et(33r)kin, Biy, künnü bu eminlik bilä da yazıxtan başça saçla bizni.

Al-yişlisen, Biy Teñri atalarimizniñ bizim, ögövlü da haybatlıdır ari atıñ seniñ meñilik.

Al-yişli Biy, övrät maña toyruluxuñnu seniñ.

Biy, işanç bolduñ bizim džins-džinistan.

Men çolarmen, Biy, yarliya maña da oñalt boyumnu benim.

Men yazıç ettim saña.

Körgüz bizgä, Biy, yarliyamaçıñni seniñ da çutçarmaçıñni seniñ, ber bizgä yarliyamaçıñni seniñ meñ(33v)ilik işi çoluñnuñ seniñ körümsüz etmägin.

Biyim benim, seni işanç kendimä ettim.

Övrät maña etmä erkiñni seniñ, zera sensen Teñrim benim yalyız, sendändir, Biy, çovraçıñ tirlilikniñ, da yarixi bilä yüzünün seniñ köriyirbiz yarixni.

Saçkin yarliyamaçıñni seniñ, kimlär ki tanirlar seni, Biy.

P'ark' badiw tatarça

Haybat, da hörmät, da yer öpmäç biyikliktä Ata Oylu Ari Džanga hali da här kez meñi meñilik.

P'araworeçuk' tatarça

Haybatliyix barçanı tu(34r)tuči Teñrini, Atasın Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ, şükürlü bolup andan, ki saçladı bizni eminlik bilä keçimizni haligi da yol körgüzdü bizgä çaramyuluçtan yarixka, ölümdän tirlikkä, küflanmäxtän buzulmaçsizliçka, biliksizliktän bilmäçliçkâ, könülükünä kendiniñ.

Yalbariyix da çoliyix andan, ki uzunluxun kündüznün eminlik bilä da barça köñül çoşluxunuñ açiçliçi bilä etkäy keçirmä bizdän [=bizgä], da abrap saçlagay (34v) çoyovurtun kendiniñ Teñrilik çuvatı bilä, çaysi ki barçasiniñ üsnä yaxşılıçi bilä kendiniñ buyruçu bardır, barini tutuči Biy Teñrimiz bizim tırgizgäy da yarliyagay.

Surp Asduadz tatarça

Ari Teñri, ari küçlü, ari ölümsüz, ki çaçlandıñ bizim üçün, yarliya bizgä.

Ari Teñri, ari küçlü, ari ölümsüz, ki kömüldün bizim üçün, yarliya bizgä.

Ari Teñri, ari küçlü, (35r) ari ölümsüz, ki turduñ ölüdän bizim üçün, yarliya bizgä.

P'araworeal tatarça

Haybatlı da al-yişli dayma ari gojs Asduadzın Mariam, anası K'risdosnuñ, sungin çoltçamizni bizim Oyluña seniñ da Teñrimizgä bizim, çutçar bizni sinamaçtan da barça tarliçlarimizdan bizim, amen.

P'irgeliz mez 'i p'orcut'ene tatarça

Xutçar bizni sinamaçtan da barça yaman çilinganimizdan bizim.

Vs lseli linelaj tatarça

Sargawak: İşitövlü bolmaç üçün (35v) Eyämiz Teñrigä avazına çoltçamizniñ bizim pareçoşluxu bilä surp Asduadzadzininiñ enmäçi bilä üstümüz-

gä bizim yarlıyanmaçı da şayavatı Eyämiz Teğri-niñ, barini tutuči Biy Teğrimiz bizim tırgızgäy da yarlıyagay.

**Vs çayayut'ean tatarça
Xoltça eminlik üçün**

Eminliki üçün barça dünğaniñ da toxtalmaçı üçün ari yuxövnüñ seni, Biy, yalbariyiç. Aytiiyç barçamiz [bir] söz bilä: Biy, yarlıya.

(36r) **Alıñı Manase çanniñ**

[2 Паралипоменон, после 36 главы]

Biy barini tutuči, Teğrisi Aprahamniñ, Sahag-niñ, Jagopnuñ da züryätiniñ alarniñ toyrularniñ, barini tutuči Biy, boşat maña yazıçlarimni menim.

Ki ettiñ köknü da yerni da barça körkün alar-niñ, barini tutuči".

Ki bayladıñ teñizni sözü bilä buyruçuñuñ seniñ, yaptiñ teränlikläriñ, möhürlädiñ çorçulu da haybatlı [a]tiñ bilä seniñ, barini".

Ki barça nemä çorçup titrär yüzüñdän çorçu-lu çuvatıñniñ, barini tutuči".

Yetövsüzdür ulu körkü haybatlı arilikiñniñ seniñ, öçäşlidir yüräklänmäçiñ seniñ yazıçlılar üs-nä, ol ölvösüz da tergämäxsizdir yarlıyamaçı sö-vünçlüküñnüñ seniñ, barini tutuči".

Sen, Biy, biyiklängän, şayavatlisen da uzun-esli, köpyarlıyovuči, da hayufsunursen ya(37r)-manlıçı üsnä adamlarniñ, barini tutuči Biy, bo".

Sen, Teğri, çoymadıñ luđz toyrular üçün Apra-hamga, Sahagga, Jagopka, ki yazıç çilinmadılar saña, ba".

Evet çoyduñ poşmanlıç men yazıçlı üçün, zera yazıçlarim menim artıxtır, ne ki çumu teñizniñ, da arttılar töräsizliklärim menim, barini".

Dügülmen arzani baçma da körmä biyiklikin seniñ köplüçüñdän töräsizlikimniñ menim, barini tutuči Biy".

(37v) Taspolganmen men tutkanından biçovlar-dan temirniñ, çaysi ki yoxtur maña tınçlıç, barini".

Öçäştirdim yüräklänmäçni da yamannı alni-ña seniñ ettim, turyuzdum gurk' ta arttırdim çişimni boyuma menim, barı".

Da hali, Biy, aşıçlatırmen tizin yüräkimiñni menim da çolarmen tatlı yarlıyamaçıñdan seniñ, ba".

Meça, Biy, meça, da töräsizliklärim menim men mendän bilirmen, barini tutuči".

Yalbarip çolarmen sendän, (38r) Biy, boşat maña, boşat da tas etmä meni töräsizlikimä körä menim, barini tu".

Meñilik öçäşmägin maña, Biyim, da aña ya-manlıçimni menim da borçlu etmägin meni engän-lär bilä tibiñä yerniñ yamanlıçları bilä, ba".

Zera sensen Teğrisi luđz tartkanlarniñ, umsa-sisen, da maña körgüz yaçşı etüçilikiñni seniñ, ba".

Tırgız meni seniñ köpyarlıyamaçıñ bilä, da men alyışlarmen seni barça künlärindä tırlıkim-niñ menim, ba".

Seni, Biy, alyışliyirlar bar(38v)ça köktägi friş-täläri köknüñ, da seniñdir haybat meñi meñilik, ameñ.

[Молитва]

Yalbarip çolarmen sendän, Biy, boşat maña menim yazıçlarimni.

Köplärgä yarlıyovuči Biy, yarlıya maña.

Teğrim, arit meni, yazıçlini, yazıçtan da tir-giz.

Teğri, şayavatlı bol maña, yazıçlı çuluña, da yarlıya maña, köpyazıçlıga.

Barçadan alyışlı ari gujs [=gojs], Teğrini to-yurgan ari Mariam, anası Eyämizniñ, pareços bol Teğrigä biz (39r) yazıçlılar üçün.

Barça ariläri Teğriniñ, pareços boluñuz köktä-gi Ataga biz yazıçlılar üçün.

Krisdos, Oylu Teğriniñ, öç saçlamagan, yöp-sün çoltçamizni bizim, zera saña umsanıptırlar boylarimiz bizim.

Yeñüçi çuvatıñ bilä, ari, da tırlık etüçi, da özdän çaçıñ bilä seniñ saçla bizni.

Yeber, Biy, frıştäsiñ eminlikiñni seniñ, ki ke-lip saçlagay bizni müşçüllüçtan küñdüz da keçä.

Da adam sövüküñ bilä seniñ añ bizni, Biy, çaçan kelsäñ çanlıçıñ bilä (39v) seniñ, da yarlıya biz-gä.

Egyalk's'i çosdovanut'ıun tatarça

Kelgänlär barçamiz çosdovanut'ıunga poşo-manlıçniñ inam bilä umsamizni bizim yazıç [=yal-yiç] toçgan Oyluna Teğriniñ çoyiyiç yüräkimizni bizim çolmaç bilä andan arınmaçni da boşatlıçni aşınganimizniñ bizim, zera ol kendidir ayovuçimiz, Teğrisi meñilikniñ, çaysi ki keldi erki bilä Atasiniñ çutçarma yaratkanlarin, da aytı kendinä bolma arıtuči yazıçlılarniñ, umsaşi luđz tartkanlarniñ, bayışlap tınçlıç (39^{bisr}) emgängänlärgä, yöpsünüp ayır yüräkläriñ [=yüklüläriñ] da zabun-larni yazıç bilä poşmanlıçniñ aruvluçuna.

Hali keliñiz, barçañiz, aşıçlanip dżaniñiz bilä, siniñ yüräk bilä tüşiyiç da yiyiyiç alniña Eyämiz-niñ, yaratuçimizniñ bizim, ki keçirgäy bizdän çasumnuñ çişimni aşınganimizdan bizim yaçşı et-mäçi bilä kendiniñ, Biy barini tutuči, Biy, tırgız-gäy da yarlıyagay Biy yazıçlılarga.

Der Asduadz p'ırgut'ean tatarça

(39^{bisv}) Biy Teğri çutçarılmaçimizniñ bizim, çaysi ki yarlıyovuçisen, uzunesli da köpyarlıyovu-

çi, çaysi ki hayufsunursen yamanlıxlarni, zera klämässen ölümün yazıxlılarniñ, yoçsa çaytmaçın anıñ yollardan yaman da tirlikin, sen, Biy, dżo-mart yarlıyamaçıñ bilä seniñ [övündür çullarıñni seniñ], da ber alarga yer poşmanlıçka, bariş yetöv-süz adam sövüklüküñ [sövünçlüküñ] bilä seniñ, da et bularni çlunokları bilä yixövüñniñ seniñ, ne türlü ki saçaygaylar dżan (40r) bilä çosdovanu-tiun da poşmanlıç aşıra, ki kelip yuxövünä seniñ, sungaylar saña alıış şükürlük da haybat žoyovur-tuñ bilä seniñ Ata Oğul Ari Dżanga hali da här kez meñi meñilik, amen.

Or kerakojn tatarça

Bu şaragan tum zamanına sarnalıyir saz bilä.

Xaysi ki dayin biyik, ne ki köknü körkäyttin ari yixövüñnü ari çaniñ bilä seniñ, K'risdos, da köktägilärgä körä yergälättin (40v) bunda böläk-lärin arakellärniñ, da markarelärnin, ulu varta-bedlär bilä, bugün yiyilip böläkläri k'ahanalarniñ, sargawark'larniñ, tibirlärniñ da giyerigoslarniñ, temyan suniyirbiz alniña seniñ, Biy, oçşaş Eski Törägä Zak'ariaga körä, yöpsün bizdän temyan çurbanin, neçik çurbanin Apelnin, Nojnuñ da A-rahamniñ, pareçosluluçu bilä yoyargi ariläriniñ seniñ, här vaçt binyatlı saçla stolica(41r)sin Erme-nilikniñ.

Surp Asduadz tatarça

Ari Teñri, ari küçlü, ari ölümsüz, K'risdos, ki çaçlandiñ bizim üçün, yarlıya bizgä.

Ari Teñri, ari küçlü, ari ölümsüz, K'risdos, ki kömüldiñ bizim üçün, yarlıya bizgä.

Ari Teñri, ari küçlü, ari ölümsüz, K'risdos, ki turduñ ölüdän, yarlıya bizgä.

Hawadamk' tatarça

Inanirbiz bir Teñrigä, Ataga barçani (41v) tu-tuçiga, yaratuçisina köknü da yerni, körüngänlär-ni da körünmägänlärni.

Inanirbiz bir Biygä da Jisus K'risdoska, Oğul Teñrigä, [Teñridän] toyganga, Atadan yalyiz toy-gan, bu kendi barlıxından Ataniñ, Teñri Teñridän, Yariç Yariçtan, Teñri könü Teñridän könü toygan, da etilmägän, ol kendi tarbiyatından Ataniñ, çaysi bilä ki barça nemä boldu köktä da yerdä, körün-gänlär da körünmägänlär.

(42r) Xaysi ki biz adämilikimiz üçün da bizim çutçarılmamız için enip köktän ten aldı, adam boldu, toydu tügällik bilä ari gujs [= gojs] Mariam-dan Ari Dżan bilä, çaysi bilä ki ten aldı, dżan, da es, da barça, ne ki adamda.

Könülük bilä, da dügül saçınmaç bilä çiyinal-dı, Bu kendi çaçlandı.

Üçünçi kündä turdu.

Çixti kökkä, olturdu oñ yanina Atasiniñ.

Kelmälidir ol ten bilä da haybatı bilä Ata-(42v)siniñ yaryulama tirilärni da ölülärni, çaysi-niñ ki ari da ölümsüz çanlıçına yoçtur soçyu.

Inanirbiz bir Ari Dżanga da, etilmägän da tü-gäl, çaysi ki sözlädi orenk'tä da markareliktä, da Awedaranda, ki endi Jortananga, k'arozel etti ye-berilgänni da turdu arilärdä.

Inanirbiz bir yalyiz, bütöv da arak'ellärniñ yi-çövünä.

Tapuniyirbiz bir migirdut'iunga ludz tartmaç-ka arınmaçka da (43r) boşatlıç yazıçlarga;

Turmaçın ölülärniñ meñilik yaryuga dżanlar-ga da Teñrigä [=tenlärgä];

Köktägi çanlıçka da meñilik tirlikkä.

Evet çaysiläri ki aytiyirlar anıñ üçün, ki edi zaman, çaçan yoç edi Oğul, ya edi zaman, çaçan yoç edi Ari Dżan, yaçom bolmamaçtan boldular, ya özgä barlıçtan, aytsalar bolgan etilmägän Oğ-lun Teñriniñ ya Ari Dżanni, yaçom teşkirilmälidir-lär ya özgä türlü bolmalidirlar, anıñkibik aytkan-larni yöpsünmäs, evet çaryiy(43v)ir bütöv da ara-k'ellärniñ ari yixövü.

Surp Krikor Lusaworiçniñ aytkani çoyurda Işg mek' p'araworescuk' tatarça

Evet biz haybatlıyix ne ki meñiliktän burun yer öpmäç bilä ari Errortut'iunga, bir Teñrilikkä, Ata Oğul Ari Dżanga hali da här kez meñi meñilik, amen.

Es ews hawadov tatarça

Da dayin inam bilä yalbariyix da çoliyix Eyä-miz(44r)dän da Xutçaruçimizdan bizim Jisus K'risdostan sahatına çuluñnuñ [=çulluñnuñ] da al-yişniñ, ki arzani yöpsünmäçkä etkäy, işitkäy ava-zina yalbarganimizniñ bizim, yöpsüngäy çoltçasin yüräkimizniñ bizim, boşatkay aşınganimizni bi-zim, yarlıyagay üstümüzgä bizim.

Alyişimiz bizim da çoltçamiz här vaçt kiryay alnina ulu Biyiklikiniñ anıñ, da ol bergäy bizgä bir söz bilä, bir inam bilä toyruçuñu çazyanma işniñ yaçşisin, ki yarlıyamaç (44v) başyişin kendiniñ et-käy üstümüzgä bizim, Biyimiz bizim barini tutuči tiryizgäy da yarlıyagay.

Pazmut'iunk' hreşdagac tatarça

Köplüçü friştälärniñ, köktägilärniñ, enip kök-tän yalyiz toygan padşah bilä, çaysiläri ki yirlap da ayttılar: «Budur Oğlun [=Oğlu] Teñriniñ». Bar-çamiz aytiyix: färâh boluñuz, köklär, da sövünsün-lär himläri dünyâniñ, zera Teñrisi meñilikniñ yer üsnä köründü da adamlar bi(45r)lä yürüdü, ki tir-gizgäy dżanlarimizni bizim.

Ov e orbeş tatarča

Kimdir alay, neçik Biy Teŋrimiz bizim? Xaçlandi bizim üçün, kömüldü, da [ölüdän] turdu, inamlı boldu dünyâgâ, da aýındi kökkä ol ten bilä haybat bilä. Keliñiz, žoyovurtlar, frištälär bilä al-ış sarniyiç añar, aytmaç bilä: ari, ari, ari sen, Biy xuvatlılarını.

Hreştagajin tatarča

Frištälär yergälik bilä toldurdu, (45v) Teŋri, seniñ ari yuxövünü, miñlär miñi hreştagabedlär bardırlar alniña seniñ, da tümänlär tümäni frištälär xulluñ etiyirlär saña, Biy, adamlardan biyändiñ yöpsünmä alyişni avaz bilä alyişli: ari, ari, ari [Biyi] xuvatlılarını.

Sirput iun tatarča

Ariliki arilärniñ, ulusen da xorçulu, da zorlulari frištälärniñ alyişliyirlar seni da aytiyirlar:

Haybat biyiklikkä Teŋrigä, da yergä eminlik.

(46r) *Marmın Derunagan tatarča*

Biyimizniñ teni da xutxarıлмаç xani alnimizga bolgan, köktägi xuvatlılar körümsüz sarnap aytiyirlar tiyyisiz avaz bilä: ari, ari, ari Biy xuvatlılarını.

K'risdos i meç mer tatarča

K'risdos aramizga bizim köründü, çaysi ki bar munda, Teŋri olturdu.

Eminlik avazi çalindi, ari körüşmäçkä dästür berildi.

(46v) Yiñimiz bir džan boldu, öpüşmäçkä, tügällikkä berildi.

Duşmanlıç yıraçlandi, sövük här yari yayildi.

Hali, çuluñ etkänlär, kötürüp avaziñizni, beriñiz alyişni bir ayizdan

Birliktä bolgan Teŋrilikkä, çaysi ki serovpełär arilik aytuçidirlar.

Kimlär ki inam bilä çarşi turupsiz ari padşahlıç seyanına,

Körünüz K'risdosnu olturgan padşaxni da çövräläp dolaşkan xuvatlılarından köknüñ.

(47r) Yoyari köturiyiç köz salıp da yalbarıp bunu aytiiyiç:

Yaziçlarimizni bizim aňmagaysen, yoçsa şayavatiñ bilä seniñ aritkaysen.

Frištälär bilä alyişlarbiz seni da ariläriñ bilä seniñ haybat saña, Biy!

Surp, surp, surp tatarča

Ari, ari, ari Biy xuvatlılarını, toludurlar köklär da yer haybatıñ bilä seniñ. Alyiş biyiklikkä! Al-yişli, ki keldiñ da kelsärsen atına Eyämizniñ! (47v) Osanna biyiklikkä!

Hajr ergnawor tatarča

Ata köktägi, çaysi ki Oğluñnu seniñ berdiñ ölümgä bizim üçün suçlu, borçumuz üçün bizim,

tökülmäxinä çaniniñ aniñ çolarbiz sendän, yarlıya sözlü çoyunlarıña.

Barçadan alyişlisen, Biy, alyişliyirbiz seni, ögiyirbiz seni, şükürläniyirbiz sendän, Biy Teŋrimiz bizim, alniña seniñ, Biy.

(48r) *Orti Asduđzoy tatarča*

Oylu Teŋriniñ, çaysi ki çurban bolduñ barışmaçına Ataniñ, ötmäkin [=ötmäki] tirlikniñ üläşiniyirsen bizgä, tökülmäxi üçün ari çaniniñniñ seniñ çolarbiz sendän, yarlıya çaniñ bilä seniñ çutxargan sözlü çoyunlarıña.

Hoki Asduđzoy tatarča

Džani Teŋriniñ, çaysi ki haybatlı siriniñ köktän enip tügälliyirsen çolumuzdan ötläş bizim, tökülmäxi üçün (48v) çaniniñ aniñ çolarbiz sendän, tındir džanların keçmişlarimizniñ bizim.

Hajr mer tatarča

Atamız bizim, ki köktäsen, ari bolsun atıñ seniñ, kelsin çanlıçıñ seniñ, bolsun erkiñ seniñ, neçik köktä, alay yerdä, ötmäkimizni bizim kündälik ber bizgä bugün, boşat [bizgä] bizim borçumuznu, neçik ki biz boşatirbiz bizim borçularimizga, bermä biz(49r)ni sinamaçlıçka, yoçsa çutxar bizni yamandan. Zera seniñdir çanlıç da çuvat, da saña haybat meñi meñilik, amēn.

Miajn surp tatarča

Yalyiz ari, yalyiz Biy, Jisus K'risdos, haybatına Ata Teŋriniñ, amēn.

Hajr surp tatarča

Ari Ata Ari Oğul Ari Džan, alyiş Ataga da Oğulga da Ari Džanga hali da här kez meñi meñilik.

(49v) *K'risdos badarak eal tatarča*

K'risdos çurban bolgan üläşiniyir aramizga bizim, ałełuia.

Tenin kendiniñ beriyir bizgä yemäçkä, ałełuia.

Da ari çanin kendiniñ bürkiyir üstümüzgä bizim, ałełuia.

Yuvuçlanıñiz Biygä da alıñiz yariçni, ałełuia.

Aşanıñiz da körünüz, ki tatlıdır Biy, ałełuia.

Alyişlañiz Biyni köktä, ałełuia.

(50r) Alyişlañiz Biyni biyikliktä, ałełuia.

Alyişlañiz ani, frištäläri aniñ da barça çuvatlıları aniñ, ałełuia.

Karñ Asduđzoy tatarča

Xozusu Teŋriniñ, çaysi ki köturiyirsen yazıçni dünyâdan, yarlıya bizgä.

Xuzusu Teŋriniñ, ki köturiyirsen yazıçni dünyâdan, yarlıya bizgä.

Xuzusu Teŋriniñ, çaysi ki kötürdüñ yazıçni (50v)ni dünyâdan, ber bizgä eminliçni.

Lüçak' 'i parut'eç tatarça

Tolduğ igilikinđän seniñ, Biy, aşamağ bilä te-
niñni da çaniñni seniñ.

Haybat biyiklikkä da Yedürüçimizgä bizim, ki
här kez yediriyirsen bizni.

Ber bizgä dżanlı alyişiniñni seniñ.

[Псалом 33/34]

¹Saymosudur Tawit' markareñiñ, zamanına,
ki teşkirdi sözün kendiniñ Apimelikniñ alnına da
soñ(51r)ra yeberdi anı da ayttı:

Awrhneçiz izDer jamenajn...

²Alyişliyim Biyni här sahat, här sahat alyiş
aniñ ayzimda menim.

³Biy bilä mağtangay boyum menim, işitkälär
sekinlär da färâh bolgaylar.

⁴Ululatiniñ Biyni menim bilä da biyiklätiñiz
atın aniñ bir oğurdan.

⁵Xoldum Eyämizdän, da işitti maña, barça
tarlıxından [=tarlıxımdan] menim çutçardı meni.

(51v) ⁶Yuvuçlaniniñiz Biygä da aliñiz yariçni, da
yüzläriñiz siziñ uyalmagaylar.

⁷Bu yarlı sarnadı Biygä, da Biy işitti buña,
tarlıklarından bunuñ çutçardı bunu.

⁸Böläki friştälärniñ Eyämizniñ övräsinädür
çorçkanları bilä kendiniñ da sağlar alarnı.

⁹Aşañiz da körüñüz, ki tatlıdır Biy! Sanlıdır
er, çaysi ki umsanır aña.

¹⁰Xorçuñuz Eyämizdän, barça ariläri aniñ, zera
(52r) heç nemä yoxtur eksiklik çorçuçılarına aniñ.

¹¹Ulu çodžalar miskinländilär da aççındılar,
evet çaysıları ki çolarlar Biyni, eksilmägäy alar-
dan barça yaşşılıç.

¹²Keliñiz, oylanlarım menim, da işitiñiz maña,
da çorçusun Eyämizniñ övrätiiyim sizgä.

¹³Kimdir adam, ki klär tirlikni, sövär künlä-
rin kendiniñ körmä yaşşılıçta?

¹⁴Tiyıldir tiliñni seniñ yamanlıçtan da erinlä-
riñ seniñ — sözlämägäylär (52v) hilläliçniñ [=hillä-
liçni].

¹⁵Vaz kel yamandan da etkin yaşşılıçni, izdä
eminlikni da bar artından aniñ.

¹⁶Közläri Eyämizniñ toyrularniñ üsnä, da çu-
laçları aniñ alyişläriñniñ üsnä alarniñ.

¹⁷Yüzläri Eyämizniñ yaman çilinganlarıniñ üs-
nä — tas etmä yerdän jışadagların alarniñ.

¹⁸Sarnadılar toyrular Biygä, da Biy işitti alarga
da barça tarlıkların(53r)dan alarniñ çutçardı alarnı.

¹⁹Yuvuçtur Biy alarga, kimlär ki opraniptir-
lar yüräkläri bilä, da aşaçlarıniñ dżan bilä turgizir.

²⁰Köp tarlıçları bardür artarlarniñ, barçadan
çutçarı alarnı Biy ²¹da sağlar barça söväklärin
alarniñ, da ne biri dä alardan opranmagay.

²²Ölümü yazıçlıniñ yamandır, yoğsa kim ki
körälmäs toyrunu, pošman bolgay.

²³Çutçarı Biy dżanların (53v) çullariniñ ken-
diniñ, pošman bolmagaylar barçası, çaysıları ki
umsaniptirlar aña.

Haybat ataga Oğulga da Ari Dżanga hali da
här kez meñi meñilik, amən.

*Saymosudur Tawit' markareñiñ, çaysi ki ke-
çägi alyişta çoran alnına aytilir.*

Es ar Asduadz tatarça

[Псалом 54/55: 17-18]

¹⁷Men Biy Teñrigä sarnadı, da Biy işitti ma-
ña. ¹⁸[Keçädän], ertä da (54r) yarimkündä çulaç
etär edim Teñrimä menim da işanir edim tirlik be-
rücüğä, ki çutçarı çulun kendiniñ da turgizir adam
sövüçi Biy.

P'ark'hor tatarça

K'ahana: Haybat Ataga da Oğulga da Ari
Dżanga hali da här kez meñi meñilik, amən.

Ew e(w)s ça(çay)ut'ean tatarça

Sargawak: Da dayı artıç eminliki üçün Biyni
yalbariyiç, ki turgizgäy da yarlıyagay.

Ahnut' iun ew p'ark' tatarça

K'ahana: (54v) Haybat da alyiş Ata Oğul Ari
Dżanga hali da här kez meñi meñilik.

Xonarh e çoj tatarça

[Псалом 85/86]

¹Aşaçlat, Biy, çulaçiniñni seniñ da işit maña, ze-
ra yarlı da miskinmen men.

[²Saçla dżanımnı menim, ari Biy, çutçar çu-
luñnu seniñ, Teñrim menim.]

³Yarlıya maña, Biyim, ki saña çayırdım kün
uzun, ⁴färâh et dżanın çuluñnuñ seniñ, zera saña,
Biy, kötürdüm közlärimni menim.

⁵Zera sen, Biy, tatlı da (55r) toyrusen, köpyar-
liçovuçi barçasına, ki sarnarlar saña.

⁶Xulaç çoy, Biy, çoltçama menim da baçkin
avazına yalbarganımnı menim.

⁷Kününä tarlıçımnıñ menim sarnadı, saña,
da işittiñ maña.

⁸Oğşaş dügüldür saña kimesä teñrilärdän,
Biy, da dügüldür kimesä, neçik işiñ seniñ.

⁹Barça dżınlarnı, ki ettiñ, kelsinlär da yerni
öpsünlär alniña seniñ da (55v) haybatlasınlar atıñ-
ni seniñ meñilik.

¹⁰Ulusen, Biy, da sk'ançelik' etärsen, da sen
yalıız Teñrisen.

¹¹Yol körgüzgin maña yoluña seniñ, da barı-
yim könülükünä seniñ, da färâh bolgay yüräkim
menim çorçma atıñdan seniñ.

¹²Tapuniyim saña, Biy Teñrim menim, bar yü-
räkim bilä menim haybatliyim atıñni seniñ meñilik.

(56r) ¹³Ulu boldu üstümä benim yarlıyamaçın seniñ, çutçardın dżanımnı benim tıbdägi tamuçtan.

¹⁴Teñri, töräsizlär turdular üstümä benim, da yïñları çuvatlılarınñ izdädilär boyumnu benim, da sayınmadılar seni, Teñri, allarına kendiläriniñ.

¹⁵Yoçsa sen, Biy, Teñrim benim, şayavatlisen da yarlıyovuçi, uzun(56v)esli da köpyarlıyovuçi, da köñü, ¹⁶baçkin maña da yarlıya maña.

Bergin çuvat çuluña seniñ, tırgız oylun çaravaşınñ seniñ, ¹⁷da etkin maña nişan yaçşılıçtan.

Körgäylär körälmägänlärim benim da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluştun maña da övündürdün meni.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Dżanga hali da här kez meñi meñilik, ameñ.

(57r) ***P'ark' e zDer tatarça***

Haybat saña, Biy, haybat saña, Biy, haybat saña, Teñri.

Ew ewş çayaçut'ean tatarça

Da dayi artıç eminlikü üçün Biyni yalbarıyıç, ki tırgızgäy da yarlıyagay.

Ahnut'ıun ew p'ark' tatarça

Haybat da alıış Ata Oçul Ari Dżanga hali da här kez meñi meñilik, ameñ.

Abreço zis tatarça
[Псалом 139/140]

²Abra meni, Biy, yaman adamdan, köñsüz (57v) kişidän çutçar meni.

³Sayışladılar töräsizlikni yüräklärindä kendiläriniñ, kün uzun hadirlädilär uruşka.

⁴İtilädilär tillärin kendiläriniñ, da açusu izniñ erinläri tıbinä kendiläriniñ.

[⁵Saçla meni, Biy, çolundan yazıçlıniñ da yaman adamdan çutçar meni.]

Sayış ettilär batal etmä yürügänimni benim, ⁶yaşirdilar öktämlär sırtmaç maña.

İplär saldılar maña sırtmaç ayaçlarıma (58r) benim, çövräsinä steşkalarimniñ benim pogorşen'e çoydular maña.

⁷Ayttim Eyämizgä: Teñrim benim sensen, çulaç çoy, Biy, avazına alıışimniñ benim.

⁸Biy, Biy, çuvatı çulaçimniñ benim [=çutçarılmaçimniñ], kölgä başıma benim kününä oçraşniñ.

⁹Çiçara bermägin meni, Biy, küsänçlikinä yazıçlılarınñ, kimlär ki sayışladılar benim üçün heç nemädän urma meni.

(58v) Ki heç biyiklänmägäylär sayışları alarniñ, tügällänmägäylär uçuna soçyulariniñ alarniñ, ¹⁰çaz-yanganı ayızlarıniñ kendiläriniñ yapkay alarni.

¹¹Tüşürgäysen üstlärinä alarniñ uçunların otun, yemirgäysen alarni, ki miskinliktän bolmagaylar tirilmä.

¹²Tilçi adamga oçmagay yer üstünä, yazıçlı adamni yamanlıçı kendiniñ ulagay tas bolmaçka.

(59r) ¹³Tanıdım, ki yarçu etärsen, Biy, yarlıga da köñülük barçasızga.

¹⁴Toyrular şükürläsinlär atıñdan seniñ, turgaylar toyrular alnına yüzünün seniñ.

Der, gartaçi tatarça
[Псалом 140/141]

¹Biy, sarnadım saña, da işit maña, baçkin avazına alıışimniñ benim, sarnaganıma benim saña.

²Toçru bolsun alıışim benim, neçik temyan, alnıña seniñ, Biy, kötürül(59v)gänin [=kötürülgäni] çollarimniñ benim — çurban keçägi.

³Xoygın közätüçi ayzıma benim da eşik bek erinlärimä benim, ⁴ki yañılmaçay yüräkım yaman sözlär bilä.

Säbäplämä säbäpin yazıçniñ adam bilä, kimlär ki etärlär töräsizlikni, ülüştü bolmagaymen tañlanganlarına alarniñ.

⁵Ögütlägäy meni artar yarlıyamaçı bilä, da azarlagay; oleyoku yazıçlıniñ yaylamagay başimniñ [=başimni] benim erkinä anıñ.

(60r) ⁶Tiyıldilar yuvuç çayaga yarçuçıları alarniñ, işitkäylär sözlärimä benim da tatlılangaylar.

⁷Neçik çalinlıçı topraçniñ, ki yayılıptır dünyäda, saçilgaylar söväkläri alarniñ yuvuç tamuçka.

⁸Saça, Biy, Biy, közlärimdirilär benim, saça umsandım, Biy, çıçarma dżanımnı mendän.

⁹Saçla meni satamadan, ki yaşıriptirlar maña pogorşen'asından töräsiz(60v)lik etkänniñ.

¹⁰Tüssünlär sırtmaçına anıñ yazıçlılar yalıç men men keçkinçä.

Çajniw imov tatarça
[Псалом 141/142]

¹Avazım bilä benim men Biygä sarnadım, avazım bilä benim men Biyni çoldum.

²Saçıyım alnına Eyämizniñ alıışimni benim da tarlıçimni benim alnına anıñ ayttım.

³Eksilgäninä mendän dżanımnıñ benim sen, Biy, tanıdın steşkalarimni, yol bilä, ki bariy(61r)ir edim, yaşirdi maña sırtmaç.

⁴Baçıyir edim oçumdan da köriyir edim, da kimesä tanımadı meni, tas boldu mendän çaçmaçım benim, da heç tapulmadı izdävüçi boyumnu benim.

⁵Çaçırdım saña, Biy, da ayttım: sensen umsam da ülüşüm benim yerindän tirilärniñ.

⁶Baç, Biy, alışıma benim, zera men aşaç boldum asrı, tırgız meni çuvalagan(61v)lardan, zera çuvatlandılar mendän.

⁷Çiçar zındandan boyumnu benim, şükürlän-gäyмен atıñdan seniñ.

Saņa baçiyirlar artarlar, negä diñrä töläsär-sen.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Džanga hali da här kez meñi meñilik, amëñ.

Hasealk's tatarça

Sargawak: Yetiškänimiz sahatına keççurunun barçamiz, kötürüp (62r) çolumuznu bizim, haybatlarbiz seni, Biy Teñrimiz bizim, çaysi ki baçışladıñ bizgä kündüznü eminlik bilä keçirmägä da yetiškä sahatına keçäniñ çurunnun, arzani etkin bizni, Biy, ari yüräk bilä frištälärniñ yiri bilä şükürlüknü sunma Eyämiz Teñrigä, barini tutuçiga, ki tırgizgäy da yarlıyagay.

Ayaçescuk' zamenagal Asduadz tatarça

(62v) *Sargawak:* Yalbariyiç barini tutuçi Teñrini, Atasın Eyämizniñ Jisus K'risdosnuñ, çanin eminlikniñ, eminlik üçün, bir yalyiz ari bütün dünyäniñ da arakellärniñ yiçövü üçün, ki köp yillarga eminlik bilä bergäy bizgä Biy Teñrimiz bizim, da çanlarni eminlik etüçilärni yebergäy bizgä ulu ari da çorçulu atı üçün kendiniñ, ayalıçlarin uruşlariniñ, zpahilärniñ zpahi başçılarin, çoyovurt-(63r)nu, kirmäçimizni bizim eminlik bilä saçlagay da barça uruşlarin duşmanlarniñ uvatkay bizdän. Biy barini tutuçi, tırgiz da yarlıya.

Ijirni yetiškändä alnimizga kelgän keçämizni eminlik bilä inam bilä Eyämizdän çoliyiç.

Frištäsini eminlikniñ da közätüçi boylarimizga bizim inam bilä [Eyämizdän] çol".

Arimaçni da boşatlıçni aşınganimizga bizim inam bilä Eyämizdän".

(63v) Ari çaçniñ ulu da küçlü çuvatini boluşuçi da közätüçi džanimizga bizim inam bilä Eyämizdän çoliyiç.

Da daçı artıç bir sözdän köñü da ari inamimiz üçün Biyni yalbariyiç. Boylarimizni bizim da biri birimizni saņa, Eyämiz Teñrigä, simarlıyiç.

Yarlıyadi bizgä Biy Teñrimiz bizim. Aytıyiç barçamiz biz bir ayızdan: Biy, yarlıya.

(64r) Surp Asduadz tatarça

Ari Teñri, ari çuvatlı, ari ölümsüz, ki çaçlan-dıñ bizim üçün, yarlıya bizgä.

Ari Teñri, ari çuvatlı, ari ölümsüz, ki kömüldüñ bizim üçün, yarlıya bizgä.

Ari Teñri, ari çuvatlı, ari ölümsüz, ki turduç ölüdän, yarlıya bizgä.

Haybatlı da alyişli dayma ari gojs Asduadzdzin (64v) Mariam, anasi K'risdosnuñ, sungin çoltçamizni bizim Oçluña seniñ da Teñrimizgä bizim.

P'irgel izmez tatarça

K'ahana: Xutçargay bizni sinamaçtan da barça totçarlıçimizdan bizim.

Vasn lseli lineloj tatarça

Sargawak: İşitövlü bolmaç üçün Eyämiz Teñrigä avazına çoltçamizniñ bizim pareçosluçu bilä surp Asduadzdzinniñ enmäçi bilä üstümüzgä bizim yarlıyamaçi da şayavati (65r) Eyämiz Teñriniñ, barini tutuçi Biy Teñrimiz bizim, tırgiz da yarlıya.

Ahnut' iun ew p'ark' tatarça

Alyiş da haybat Ata Oçul Ari Džanga hali da här kez meñi meñilik, amëñ.

Hamparci zaçs im tatarça

[Псалом 120/121]

¹Kötürdüm közlärimni benim taçlarga, çaydan ki maña kelgäy boluşluç.

²Boluşluç maña Eyämizdän kelgäy, ki etti köknü da yerni.

(65v) ³Bermägin seskänmäçkä ayaçiniñni seniñ, da yuçlamasin közätiniñ seniñ.

⁴Neçik yuçlamas, da ne yuçuğa barir saçlavu-çisi İsrajeliniñ.

⁵Biy saçlagay seni, da Biy yöpsüngäy oñ çolu bilä kendiniñ.

[⁶Günäş kündüz saņa zulüm etmägäy, da ne ay keçädä.]

⁷Biy saçlagay seni barça yamandan, saçlagay Biy boyuñnu seniñ.

⁸Biy saçlagay kirgäniñni da çičkaniniñni seniñ, mundan soñra çaç meñilikkä diñrä.

(66r) Haybat Ataga da Oçulga da Ari Džanga hali da här kez meñi meñilik, amëñ.

Ey Asduadzdzin, gojs Mariyam

Ey Asduadzdzin, gojs Mariyam, aniniñ üçün biz yüzümüz üsnä tüşüp alniña seniñ çuruliyir yüräkimiz bizim da sıçtovlu yüräkimiz bilä aytarbiz:

Ey barçadan alyişli surp Asduadzdzin, gojs Mariyam, ki yaratılmagan tarbiyatini Teñriniñ toçdur(66v)duñ, pareços bol bizim üçün seniñ yalyiz Oçluña, ki yarlıyagay biz yazıçlılarga.

Ki çarışin ew aniniñ alyişka teşkirdiñ, pareços".

Ki yandıñ Teñrilik otu bilä da çičäkländiñ Teñrilik yarıç bilä, pareços".

Sen, ertägi yarıç, ki sezikli günäşni aldiniñ adämilärgä, pareços".

Sen, öğüvlükü markareläriñni da tadzi arak'elärniñ, pareços".

Sen, padşahlar çičäki şu(67r)şan, ki çurumagan çičäkni toçulduñ [=toçurduñ], pareços".

Sen, sövünçlüki adämilärniñ da färählikni frištälärniñ, pareços".

Sen, tadzi gojslarniñ da övündürüçisi mardiroslarniñ, pareços".

Sen, olturyučı Tejriniñ da anası Yaratučiniñ, parexos”.

Sen biyikländiñ teniñ bilä barça frištälärniñ böläkindän biyik da kirdiñ anda, çayda heç kirmäs yaratkanı Tejriniñ, parexos”.

Sen öldüñ teniñ bilä hay(67v)batına Tejrilik-niñ, Oyluñnuñ, parexos”.

Sen, çaniçä köktägi, Tejrilik yariç bilä yiltri-yirsen, parexos”.

K’risdosnuñ surp toygani üçün, ki Tejri toçur-duñ [=toçurduñ], parexos”.

Seniñ ari sütüñüz üçün, ki Tejrini yedirdiñ, parexos”.

Seniñ ari çollarıñ üçün, ki Tejrini yürüttüñ, parexos”.

Seniñ ari erinläriñ üçün, ki Tejrini öptüñ, pa-rexos”.

Seniñ ari tiliñ üçün, ki Tejri bilä sözlä-di(68r)ñ, parexos”.

Seniñ ari burnuñ üçün, ki ölümsüz bilä tolduñ, parexos”.

Seniñ ari közläriñ üçün, ki Tejrini kördüñ, pa-rexos”.

Seniñ ari çulaxlarıñ üçün, ki Tejriniñ avazin işittiñ, parexos”.

Seniñ ari yaşlarıñ üçün, ki töktüñ utrusuna yalyız turgan Oyluñnuñ, çaçan çaç üsnä, parexos”.

Na aniñ üçün, barça(68v)dan alyışli Mariyam, ki biyikläniñsen barça frištälärniñ böläklärindän biyik, ki körküsen köktägi tärbasiniñ, da körküsen köktägi kelinläriñ, da suçlançı alarniñ tadžindan.

Na çaçan yiltrasa, günäşniñ yariçi kibik, kün toçuşu kününä yiyinniñ utrusuna köktägi padşah-niñ, seniñ yalyız Oyluñnuñ, parexos”.

Xaniçä suçlançı, Ma(69r)riam gojs Asduadzadzin, çol seniñ Oyluñdan, ki arzani etkäy alarni, ki tapunurlar aniñ Tejrilikinä, neçik tirilärni, çuruma tadž bilä, yariçli ton bilä, yanar gant’ey bilä, neçik günäşniñ yariçi, kirmä kiyövnüñ tärbasına gojslar bilä da arzani bolma eksilmäs färähliktä meñi meñilik, aмен.

Xoltça surp Asduadzadzin

Yügünüp al(69v)niña seniñ, surp Asduadzadzin, da çolarmen sendän, könü alyışli ari aruv gojs Asduadzadzin Mariyam, anası K’risdosnuñ da bizim Tejrimizniñ, yariçli dadžar Tejriniñ, anası da Tejriniñ övü, çaysi ki tañlanip ediñ dünyâniñ yaratilganından burun, ki biyändi saña köktägi sultan da tindi seniñ ari u haybatli yüräkiñä yalyız Tejri da Ari Džan da toçdu seniñ haybatli boyuñdan, günäş kibik, Ari Džan bilä (70r) yazıçtan başça tügäl adämilik bilä.

Ey haybatli da maçtovlu ari ana, dünyâniñ yohari, surp gojs Mariyam, ulu haybatli çanniñ anası, çaysi ki bolduñ bu dünyâ yariçli kök da haybatli çatir ari da haybatli aruv yüräkiñä, çaysi ki arzani ediñ ol haybatka.

Uçmaçniñ çiçäki, ki berdiñ yemiş k’ristânlar-ga, šnok’un Ari Džanniñ haybatli da maçtovlu ya-(70v)riçli dadžar, ol haybatliçiñ üçün yöpsün bü-gün men yazıçli çuluñnu da yarliya maña, ulu çan-niñ anası, surp Asduadzadzin.

Baçma, biyim, yaman yazıçlarıma, çaysi ki bugün yatlanipmen sendän, da igrändiripmen se-ni mendän, da yiraçlanipmen sendän, surp Asdua-dzadzin, igränmägäysen bugün men köpyaziçli çuluñnu, da boşat maña benim yazıçlarımnı, da bolgaysen par(71r)exos yalyziña seniñ da Xutça-ruçimizga bizim barça yazıçlılar üçün, ol haybatli Biygä, çaysi ki seniñ haybatli boyuñdan toçdu hay-bat bilä.

Da algaysen boluşluçka haybatli surp çaçni ulu zorun Eyämizniñ bizim, çaysiniñ ki üstünä haybatli Oyluñnuñ ari Tejriliki tindi.

Na algaysen boluşluçka barça ari frištälärni da hreštagabedläri Mik’ajelni da K’aprijelni, se-(71v)rovpelärni da k’erovpelärni da barça arilärni, çaysi ki sizniñ ari u haybatli atinjzga çiyin alip ke-çiptirlär bu dünyâdan.

Da bolgaysen parexos seniñ yalyziña barça yazıçlılar üçün da men yazıçli üçün, barçadan ögövlü da haybatli ari aruv gojs Asduadzadzin Mariyam, anası Tejriniñ, parexos bol dünyâniñ Eyäsinä, ki çaytargay meni benim yazıçlarımdan.

Da çilingaymen yaçşiliçni (72r) da tapkaymen yaçşiliç da boşatliç benim yazıçlarıma, da boşat-kay benim yazıçlarımnı Biy Eyämizniñ [=Eyämiz] ulu parexosluçunuz bilä, bilgän u bilmägän, erkli u erksiz yazıçlarıma benim boşatliç bergäy da yarliyaçay džanıma da tenimä benim.

Da arzani etkäy džanımnı benim kensiniñ ari u haybatli da maçtovlu ari ana, Diramajr, surp Asduadzadzin, ulu haybatli çanniñ anasına.

(72v) Salmagaysen yazıçli çuluñnu közdän se-niñ ari parexosluçuz bilä: zenhârlikkä sensen çaräm, surp Asduadzadzin, yüzüm ari haybatliçiña topraç.

Işanirmen da inanirmen, ki seniñ ari parexos-luçuz özgä türlü bolmagay.

Tek yöpsün men yazıçli çuluñnu, surp Asdua-dzadzin, bol parexos seniñ haybatli da tañlama Oy-luña barça yazıçlılar üçün da men yazıçli üçün, ögövlü, da (73r) maçtovlu, da barçadan ari u hay-batli surp Asduadzadzin Mariyam, anası Tejriniñ.

Zenehârlıktâ sensen çarâm seniñ ari parexos-luxuñ bilä, yüzüm seniñ ari parexosluxuña topraç, amëñ.

Xoltça surp Xaçtan

Küçlü da yeñüçi, ari u haybatlı keltirgän surp Xaç, ulu zoru bizim K'risdosnuñ, çaysi ki yariçlat-tiñ dünyâni da yariçlatkaysen esimni bu sa(73v)-hat, ki xoltça etärmen sendän.

Haybatlı da maçtovlu surp Xaç, ki yöpsünövlü bolgay xoltçam benim alniña seniñ da kelgäy çaç şahavatı üstümä benim, ulu zoru Biyim K'risdosnuñ.

Baçmagaysen yazıçlarıma benim, çaysi ki yatlanıpmen sendän da igrändiripmen seni mendän, igränmägäysen men yazıçlı çuluñdan da yiraylatmagaysen meni sendän, ulu zoru biyim K'risdosnuñ, salma(74r)gaysen meni közdän, yoçsa yöpsün bugün men köpyaziçli çuluñnu.

Haybatlı da maçtovlu surp Xaç, da boşat maña benim yazıçlarımni, da bol parexos da öknagan dünyâniñ Eyäsinä, barça yazıçlılar üçün ol haybatlı Biygä, çaysiniñ ki ari teñriliki tügälländi seniñ üstünä da çaysiniñ ki yariçli [=yariçli] haybatlandı seniñ üstünä

Adäm atamizniñ çutçarıлмаçı üçün da barça (74v) inanganlarniñ.

Saņa inanırmen, seniñ haybatlıçına, zork'lu da maçtovlu surp Xaç, ol haybatlıçıñ üçün yöpsün bugün men köpyaziçli çuluñnu.

Da bolgaysen parexos da öknagan dünyâniñ Eyäsinä ulu Xanniñ anası bilä, çaysiniñ ki haybatlı boyundan toydu haybat bilä ol haybatlı Padşah, ki ari Teñriliki tügälländi seniñ üstünä.

(75r) Da algaysen parexosluçka barça friştälärni da hreştagabedläрни Mik'ajeļni da Kapriyeļni, serovpeļärni da k'erovpeļärni, da barça arilärni, çaysi ki sizniñ haybatlı çiyin alip keçiptirlär bu dünyâdan.

Da bolgaysen parexos dünyâniñ Eyäsinä, haybatlı da maçtovlu surp Xaç, ki çaytargay meni benim yazıçlarımndan Biy Eyäm, ki çaytkaymen köp ulu yazıçlarımndan (75v) da çilingaymen yaçşiliçni, da tapkaymen boşatlıç yazıçlarıma benim, da boşatkay maña benim yazıçlarımni Biy Eyäm seniñ öknaganlıçıñ bilä, bilgän u bilmägän, erkli u erkisiz yazıçlarıma benim boşatlıç bergäy da yarlıçagay dżanima da tenimä benim.

Da arzani etkäy dżanimni benim kensiniñ meñi uçmaçına.

Haybatlı da maçtov(76r)lu surp Xaç, ulu zoru Biyim K'risdosnuñ, salmagaysen men yazıçlı çuluñnu közdän seniñ ari öknaganlıçıñ bilä.

Zenehârlıkkâ sensen çarâm, surp Xaç, yüzüm seniñ ari haybatlıçına topraç.

Işanırmen da inanırmen, seniñ ari öknaganlıçıñ da surp Asduadzadzinniñ parexosluçu özgä türlü bolmagay.

Tek yöpsün bugün men köpyaziçli çuluñnu da bo(76v)şatıñız maña benim yazıçlarımni.

Da boluñuz parexos da öknagan dünyâniñ Eyäsinä barça yazıçlılar üçün, haybatlılar, da maçtovlular, da barçadan ari ögövlülär.

Salmagaysen men yazıçlı çuluñnu közdän sizniñ ari öknaganlıçıñız bilä da ari parexosluçuñ bilä: zenehârlıktâ siz çarâm, yüzüm sizniñ ari (77r) haybatlıçıñızga topraç, amëñ.

Alıış da xoltça Biy Teñrigä tum zamanına Dznunt küñü ayt

Biy da Teñri, barçasına seniñ ari toymaçıñ bilä aytovsuz, yöpsün bu sözlär bilä xoltçanı xoltçası bilä gojs ananıñ yiyilganlarniñ bu övdä, bayışla bularga başış yaçşı.

Ki bizim üçün tenni kiydiñ, Jortananda mgirdel (77v) bolduñ, tügällikiñ bilä tügällädiñ, da yer üsnä adam yürüdüñ, Teñri kibik yarlıyadıñ, şayavatlan bizgä, Biy, yaçşı etüçi, yiyilganlarga teñ barabar.

Dñ int jaraçniñdir

Xoltçası bilä ari çartniñ da baydan çeşilgäniñ, Biy, bizni saçla duşmandan da sönmägän yanar ottan.

40 Ajosnuñdur

(78r) Ey ari igitlä, 40 bolganlar, ki çiyinaldıñız saçawka göl içinä, parexos boluñuz Tadçlanganga, ki şayavatlangay çorçulu küñdä yiyilganlarga bir oyurdan.

Lusaworiçniñdir

Yariçlatuçi Ata, maçtovlu, yöpsün bu sözlär bilä xoltçanı da çolgın Atasın haybatniñ, ki buçgay (78v) yazovun bizim yazıçlarımizniñ.

Dzaygazartniñdir

Biy da Xutçaruçi alyışli, kelgän çartlar oylanlar bilä sarnadılar, ki otlular çorçu bilä seskändilär, yäni žerebya üsnä olturduñ, bizgä yarlıç, şayavatlanıp, çaysi ki bu ari uluküngä yiyilipbiz.

Ulu kiçaynaküñniñdir

(79r) Oçul da Söz Ataga teñ [t'ęng>tęngri], ki ganonk'ta olturduñ, çullariñniñ ayaxlarin aşaxlıç bilä yuvduñ, bizim yazıçlarımizni köp türlü sürtkin bizdän, Biy, yaçşı etüçi, da seniñdir haybat här vaçt tüyisiz.

Ulu aynaküñniñdir

Yalyz toçgan Oçul da Söz, ki çiy(79v)inni adamlar üçün boyuça kötürdüñ borçsuz, bizni azad et, Biy şayavatlı, yanar, sönmägän ottan yal-

barmaçi bilä ananñiñ, çoltçası bilä, da seniñdir haybat tiyyisiz da uçsuz.

Ulu şapatkünnüñdir

Tamaşa haybatlı da bu ari ulukündä Biyimizniñ ulu sayışında seni çolarbiz, Biyi barçasiniñ, (80r) yazıçlarımnı aımagaysen çorçulu kündä.

Bayramniñdir

Ki turduñ ölüdän, sindiryaladiñ eşiklärin tamuçnuñ [tapuçnuñ], azadlıç berdiñ dżanlarga, ki Atämdän beri anda edilär, bizgä yarlıya, yazıçlılarga, da bayışla ülüş arılär bilä, da turuzgün artlar bilä.

Hokoj kalustniñdir

(80v) Ki köktän yergä endiñ, Dżaniñni Teñri ki axtirdiñ, ganonk'ta avaz ettiñ, ari arak'ellärni toldurduñ, çayyularin alarniñ çeştiñ, da ulu başçış bilä körkäyttiñ, bizni azad et, ki ündädiñ işitmä avazni sövünçlük keltirüci.

Vartevarniñdir

Ki Tap'or tayına belgili bolduñ, ay(81r)tovsuz yariç bilä teşkirildiñ, da köktä Ata tanıçlıç berdi: «Budur Oylum benim sövüklü»;

Aşagerdlär seskändilär ulu titramäç bilä, yergä tüştülär, ulu tañ bilä tañlandılar, çačan kördülär, ki yariçlandi, ber bizgä dżan yariçlangan, ki bu ari ulukündä yiyilipbiz.

Asduadzadzinniñdir

Asduadzadzin, to(81v)yuruçi Söznü, gojs zadasiz da anası Xutçaruçiniñ, ki teşkirildiñ Oyluñ çatına yariçlılarniñ yoyargi ulusuna, bol pareços çorçulu kündä, ki işitkäybiz yaçşı dżuvap da arzani bolgaybiz alyişli avazga.

Surp Xaçniñdir

Ey surp Nişan, Teñrini yöpsüngän, aytovsuz yariç bilä yariçlangan, tirlikinä adam(82r)larniñ säbäp bolgan, ki dāzgañi ölümniñ turuzgan, evet saña Biy biyändi, da ulu başçış bilä seni tadžladı, kelgän kününä belgirtti seni, elci kensinä aytı, da kimlär ki çačka inandılar, çanlıçka arzani boldular, ol sözsüz pareços bolur, çačan köktägi biryilar tartılsarlar, ol vaçtta bol bizgä şayavatlı, çaysi ki çaçiña yerni öp(82v)ärbiz.

Arak'ellärniñdir

Arak'elläri Eyämiz Teñriniñ, başçışlar da slavası ari yiyinniñ, aldiñiz atalgan sizgä haybatni, çeşmäçni, baylamaçni, açmaçni, yapmaçni, olturçuçuna haybatniñ olturmaçni, pareços bolunuz tiyyisiz Teñrigä, ki saçlagay dżanimizni sinamaçtan da sönövsüz ya(83r)nar ottan çutçarıлмаçına dżanniñ ten bilä.

Surp Stepanosnuñdir

Ey ulu tanıç da çiyналган surp Stepanos, ki

atiñdir tadž burungi tanıç ta da sargawak, başçışın Dżanniñ tiyyisiz yöpsüngin [=yöpsüngän], çiyiniña seniñ köñlüñ bilä bargan, Teñrilikni bolduñ körgän, pareçossen yalyziñ Oylul da Dżan (83v) Ata ölcülmägän žoyovurtka tiyyisiz çuvat çorçulu kündä da yiyinda.

Hreştagabedniñdir

Tensiz yiyini friştälärniñ, ki tiyyisiz alyişlar-siz Biyin haybatniñ, dostları adam dżinsiniñ, priçınca ölümgä da tirlikkä, saçlavuçisiz ulusları da kölgäsiz Teñridän çorçkanlarga, (84r) çaxırirbiz sizgä avazi bilä çoltçaniñ da yalbarmaçin [=yalbarmaçniñ], küstünmäçniñ, pareços bolunuz Biyina haybatiniñ ulukün üçün, da tutkanlar üçün ulukünnü.

Da bizni çutçar, Biy, sinamaçtan.

Alay že çoltça Biy K'risdostan tum zamanına [Jovhannes Karneçiniñ aytkanı]

Xozusu Teñriniñ, Biyim da Teñrim Jisus K'risdos, çaysi ki soyulduñ (84v) çaç üstünä da kötürdüñ yazıçni dünyadan.

Yazıçlı çuluñ da ayır yüklü yazıç bilä, tüşärmen alniña seniñ, Biyim da Teñrim.

Yarlıya maña, neçik yarlıyadiñ bütün dünyägä, yol toyrı da tirlik, K'risdos.

Ölgän yazıç bilä da dinsizlik bilä közdän salmagay meni Biyim, yoxsa yarlıya maña seniñ barça teñrilik yergänä körä, (85r) çaysi ki ettiñ sansiz tözümlükün aşıra.

Añ, barçanı tırgizüci Biy, kelgäniñni dünyägä Ataniñ çoynundan da ten alğaniñni surp gojs Mariyamdan.

Añ, barçadan alyişli Biy, yürügäniñni [bu dünyäda] neçik hər adam yazıçlı adamlar arasına.

Añ, barçasından ari, mgrdel bolğaniñni Jortananda surp Jovanestän.

Añ, barçasından bilüci Biy, yamanlanganları(85v)na körä dżuhutlarniñ da sinaganlarına körä p'ariseçilärniñ.

Añ, ilgäri körgän Biy, çixara berilgäniñni Jutadan da ayblaganların k'ahanalarniñ.

Añ, barçasından alyişli Biy, tutulğaniñni baççada da çollariniñni baylaganların yaman kimsälärniñ.

Añgün, barçaga çudratlı Biy, turganiñni Gaj-eap'aniñ alnına da sorov etkänin Annaniñ.

(86r) Añ, öpkä saçlamagan Biy, yüzünä urgan şaplanı da saçından tartçalaganların delirgänlärniñ.

Añ, padşahi padşahlarniñ, ip bilä baylagan turuzganların da törä alnına Beyadosnuñ da urganların başiña.

Añ, uzunesli Biy, tükürgänlärin Epraecohlar-niñ da tövgänlärin çamişlar bilä.

Añ, unutmagan Biy, yarıxlı çizil tonnu da (86v) tegänäktän venecni.

Añ, aqmagan yamannı Biy, ol sahatnı, ki çaç-nı tirgüzüci eniñ üsnä kötürdüñ.

Añ, biyiklängän, biyiklängäniñni çaç üstündä, çadaganların çadaç bilä.

Añ da unutma barça susaganiñni da içkäniñni tarñ leyini.

Añ da unutma avaz salıp: «Eli! Eli!» aytkaniñ-ni da köksünñüñ yarasın.

(87r) Añ da unutma açkanın gülâf çireyli çan-ıñni da askanin teñrilik başiñniñ.

Añ, tirlilik meñilik, kömülgäniñni, 3 kündä tir-ligäniñni meñilik aşıra da kökkä ayinganiñni hay-bat bilä.

Añ, añ, añiluçi meñilik, men tas bolgannı, çay-si ki barça yazıçlılar üçün bunu üstünä kötürdüñ, yarlıyovuçi Biy.

Bunu barçasın saña (87v) pareçosluçka alir-men, köpyarlıyovuçi Biy, yarlıya maña, da boşat benim yazıçlarımnı, arit meni yamanlıçım-dan, da çutçar tamuçnuñ yaman çiyinindan, da ber maña yer seniñ uçmaçıña, zera sensen adam sövüci Biy, da saña haybat meñi meñilik, amən.

Yänäçi çoltça Biy K'risdostan

Yarıç da toyrı yol, tirlilik meñilik, tiri K'risdos, Teñri, sensen eşiki yarıçniñ da berüci yarlıyamaç-nı, sensen pastır çuvatlı da çaytaruçi bularganlar-nı, sensen boş etkän yazıçlarımnı.

Keçövlü çuluñ da köpyazıçlı, çolarmen, bül yarlıyamaçıñni, aqma yazıçlarımnı, çaysi ki ilgär-tin çilinipmen, yoçsa ilgärgisin kötür üstümdän.

Arit meni arituçi çu(88v)vatıñ bilä, da azad et sansız yazıçlarımnı, tümüzlä meni sum'en'e aşıra, çeş meni yazıçlarımnıñ bayından, çutçar ölümsüz çiyindan, boşat suçumnu, neçik boşattıñ antama-ludçga, da toyrı et meni, neçik mak'sawornı, çut-çar meni tözümsüz çiyindan, da küvür meni, bu-largannı kimsäni, tınçlıçlarıña seniñ sövüklülär-niñ, ki alar bilä birgä sövün(89r)dürgäymen seni, Ata Oçlu Ari Džannı, hali da här kez meñi meñilik, amən.

Xoltça surp Asduadzadzindän

Asduadzadzın, anası K'risdosnuñ, yalıç Oçlu Atanıñ sendän toydu, sen kötürdüñ çarıñniñni dün-yâdan, sensen maytanç adam oyluna.

Köktägi çuvatlılardan sanlı, da topraçtan hasil kelgänlärdän (89v) alıçlı, bariştüruçi Teñrini adam-lar bilä, emin etüci dünyâda, tadçı da veneci gu-sank'larnıñ, da açıç pareços bolgan yazıçlılar üçün.

Barçasından yazıçlı, men tüşärmen yüzüm üstünä alniña, neçik aniñ, kim ki sendän ten aldı, pareços bol benim üçün Söz Teñrigä, ki boyuñdan toydu, ki yeberdiñ [=yedirdiñ] yedirüçisin barçası-niñ.

Xol benim üçün ilgärgi toygan Oçluñnu, tur ayaxıñ üsnä aniñ alniña körgüzmäç bilä seniñ ari töşläriñni.

Tur aniñ alniña da pareços bol aniñ oylanlıçı üçün,

Sütüñ bilä yedirmäç üçün, neçik oylannı,

Xuçaçıña turmaçıñ üçün,

Köksünä çismaçıñ üçün,

Erinläriñ bilä öpmäçıñ üçün,

(90v) Çürgämäçıñ üçün neçik yaş oylannı,

Barıp kelmäçıñ üçün Misirga da Nazareç'kä, här yergä;

Tasa-çusa bilä yıçlamaç urunmaç bilä oçluñ üçün çıynagan zamanına.

Surp Jovaneşni övünä almaç üçün Oçluñnuñ simarlaganıña körä, çaçan ki çaç üstünä asılıp edi.

Xuvatlı tökkän yaşıñ üçün, neçik açın (91r) suv kibik axtırıy ediñ ol zaman, çaçan köriy ediñ ayır çiyin tibiñä çaç üsnä Oçluñnu, da bizim üçün ki törä alniña turup edi, seniñ açıçlı yıçlamaçıñ üçün, ki çıynıy edilär.

Da çuvatlı susamaçıñ üçün, içkäni üçün leyini sirkä bilä körgäniñ üçün, Oçluñnuñ yüzüñdän džegatından açkan bürtük-bürtük terläri üçün tüşkäni üçün, çan bilä boyalğan (91v) boyu, kerez-manga çoyulğan ari teni üçün;

Xolarmen sendän, yarıçlı ana, çol benim üçün boşatlıç, çoy yalbarmaç Oçluñnuñ alniña barça türlü çiyini üçün, çaysi ki men yazıçlı üçün üsnä kötürdü adam sövüci Oçluñ, aqdir Oçluña, surp gojs, şahat, bu çadar çiyinni, yarlıyagay, da tözümlükü bolgay benim hesepsiz yazıçlarıma, da buçgay çolyazovumnu yazıç bilä, da (92r) kendiniñ yazıçsız barmaçları bilä da çanı bilä uzattırgay men yıçılğannı meñilik ölümsüzlükkä, ki barça ariläri bilä maçtagaymen Ata Oçul Ari Džannı meñi meñilik. Amən.

Yänäçi çoltça Biy Teñridän

Baç, Biy, tatlılıç bilä men leyilangan üsnä ya-zıç bilä, Biyim da Teñrim benim.

Yüräklänmä sansız (92v) yazıçlarıñ üçün, Bi-yim, da çaruv etmä maña, çaysi ki çuluñdan [=çol-uñdan] yaratılıpmen.

Yetkizmä üstümä benim yaman casumuñnu, barini tutuçi Biy, da közdän salma men daragusel bolganiñni, Biyim, uzunesli da yamannı aqmagan.

An, Biy, men yüklägän yazıx bilä, da çürgä yarlıyamaçıñ bilä boyumnu yaralarin, çaysi ki yazıxlarınıñ butaxları boyumnu çürgädi, (93r) da yarıxlatkay yüräkimni meñärmä meñilik tınçlıxni.

Içir, Biy, Ari Džanıñniñ färâh içkisi bilä, çaysi ki yılap [ıylap] çolıyırmen, ki susamaçımnı keçirgäysen, içir da toydur isi sövüküñ bilä.

Çeş da kerı sal da sürt leyi çöpräli yazıxlarımni.

Yeber, Biy, yarıxıñni da yarıxlat yüräkimni, sayışimni yarıxlı bilüçilixiñ bilä çararıy yazıxları(93v)imni tas et da tinsizlixim [=tinsizlixin] boyumnu sayayt çalışmaçlıxka džanıñniñ faydasın.

Yeber, Biy, sazğarlı frıştanıñni, ki bolgay közätüçi da saxlavuçi boyumnu menim.

Ne türlü ki berdiñ erk yürümägä izniñ da k'arpnıñ üstünä basma bularıñniñ duşmanlıx uvatıñ.

Xorçusuz et meni körüngän u körünmägän duşmandan da sax(94r)la meni, neçik köznüñ yarıxıñ, çanatıñniñ tibiñä.

Xaçan ketsäm, Biy, yolga, salma meni yalyz, yoçsa yeber boluşluçıñnu maña, ki saçlagay meni džan duşmanından kündüz u keçä da bolmagaymen yazıxka tüsmä öktäm da baştaç esim bilä, yoçsa, urunupmen, yılap, yaş töküp yazıxlarım üsnä da dinsizlikim üsnä, çaytkaymen saña.

(94v) Saçla meni, Biy, sözdän boş, çilınmaçtan, baçmaçtan da yasırlıxka tüşkän sayışimdan, çorçusun törä küñünüñ tik esimä menim, erinmäçsiz bar sayışim bilä tez saçlamaga buyruçıñnu seniñ.

Yap, Biy, eşikin yazıxlarımniñ da aç maña yarıxıñniñ eşikin [eşikniñ] toyru, ki çorçulu sövük bilä kelgäymen artıñdan, neçik ki ayttıñ surp Awedaranda: (95r) «Keliñiz maña, barçañiz emgängänlär da yüklülär, men sizni tındirirmen». Da yänäçi surp Awedaranda aytkanıña körä: «Kim ki çolsa, alir, da umsansa, tapulur, çaxsa, açilir».

Baç, Biy, yalanaç boyuma, ki yalanaçladı džan duşmannı [=duşmanı], da hali çaxk' [=çaxıñ], risvay da uyatlı turupmen alniña, adam sövüçi Teñri.

Kiydir maña tonun toynuñ, küvür, färâh(95v)-lat ündälgän meñilik yergä.

Sal üstümä ilgärgi tonnu, çaysi ki yalanaçladıñ yazıx bilä, körgüz öpkä saçlamagan şahavatiñni da yarıx bilä tolu yarlıyamaçıñ bilä körkäyt yalanaç boyumnu.

Işit, Biy, çayrganıma men anağarıñni, çaysi ki uyatlı turupmen alniña, malin atanıñ tas ettim, da aç tas bolıyırmen, da boldum (96r) barabar toçuzlar bilä, işsiz anasunlar bilä.

Zıgel etmä meni atanıñ ayamaçıñdan, çaysi ki džinohk'larımndan kerı tüşüpmen da oyulluçımnı tandım, meya yerdän kökkä diñrä seniñ alniña, et meni neçik çaysi yalga kirgän çuluñ bilä barabar.

Körkäyt meni, Biy, ulu çorçıñ bilä, çaytar artıx(96v)siliximdan toyru luçka, kirlänmäçtän aruvluçka, erinçäkliktän çüstlüçkä, tözümsüzlüktän tözümlüçkä, ki bargaymen yoluña seniñ toyru.

Tiy meni, Biy, yaman sayışimdan, çorçulu törä küñünü nişanla közüm alniña, ki titröp seskänip çorçıkaymen törä küñündän.

Yarıxlat, Biy, da yandır çıraçın džanımnıñ, neçik açılı (97r) gusank'larınıñ, da sayışla saçt bolmaçni yuçusuz, ki çıçıkaymen çarşı köktägi kiyövğä da çalmagaymen çıçarı, neçik essiz gusank'larıñ.

Pizişgel et, Biy, oçaltmaçsiz çastalıxni, çaysi ki tepräñalman töşäkim içinä yazıxlarım bilä, da çudratim yoç tözmäçkä Selovam suvuna da törä küñünä.

Buyur maña, Biy, neçik (97v) antamaludçga, sayaymaga, ki buçgaymen töşäkimni ayıxlarıma körä da yürügäymen erkiñni etkänlär bilä yıçövünjä seniñ yäşil çiçäklänip, dügül yazıx bilä yapraçlanip.

Sindirçala, Biy, çuvatın şaytannıñ, kes da kerı sal çudratın anıñ, da tiy kelgänin anıñ üstümä menim, ki zarbililik bilä sürüp keñ yolga (98r) keltirmä meni, çaysi ki eltip tas etiyir da buziyir meni.

An, Biy, unutulgan da müşçüllängän esimni törä küñü üçün çorçulu da seskänövlü, da haybatın artarlarıñniñ, da tözümsüz çiyinlärin yazıxlılarnıñ, da bu çorçu bilä titrät tenimni, ki körgäymen här kez közüm alniña yazıxlarımni, çada çorçıñ bilä (98v) tenimni da džanımnı, sövüküñ bilä möhürlä aytkanıña körä, ki erinmäçsiz tügällägäymen çoltçañizni, tek yalanaçlarıñiz yazıxlardan da anıñ suçlançından da yarıx bilä yarıçlarıñiz.

Saçla meni, Biy, yapuç oçundan şaytannıñ, ki köp türlü hünär [hiwnar] bilä sayışimdan ayirtma [ayartma] kliy(99r)ir, da yıçip buziyir esimni, da yasir etip süriyir suçlançına yazıxniñ, kültkü etiyir da ayblap duşmanlarıma çarşı.

Berkit, Biy, çorçuña seniñ da çuvatlat meni, Biy, çastalıxın džanımnıñ sayayt da tenimni pžşgel et isilikin sövüküñniñ toçtat yüräkimä, ki bolgaymen çiyinalgan arılär (99v) bilä birgä.

Xaytar, Biy, yasırlıçtan teni [=meni] džan duşmanından da yazıx bilä satılğan Misirniñ ayır da küç çiyinından, saçla usululuçından da çuluç etkänlärindän eski duşmannıñ da övrätkänlärinä körä çiyiniñ, neçik ki çiyinalıy edilär çamiş bilä baskan toprah, çaysi ki boçulıy edilär džu(100r)-hutlar ayaxları bilä p'arawon padşahniñ zamanı-

na, alay že yazıx bilä bulyanıyırmen, xolarmen, Biyim, elt meni sövüncü yergä.

Boğ, Biy, yaman eski duşmannı da anıñ xuvatın oğşaş p'arawonga, çaysı ki yüräkläniyir üstümä da tişlärin girdüldatıyır birgäsınä, yutup çaytardılar (100v) meni burungi yazıxka kensi buyruxu bilä xuluğ etmä yazıxka da dinsizlikkä.

Sazgärlät, Biy, ağanında tökülgänin tolyunnıñ oğşaş yazıxlarımä da sansız ağanın suvu yazıxımniñ, eksit da çorçut oğşaş teñizniñ kerapiniñ çüst yürügäninä, bu türlü çüslät esimni saña çarşı.

(101r) Zamanına bolgaymen seniñ yarlıyamaçınıñ da tınç kerapka oğşaş Ari Džanıña tıngaymen.

Zamanın belgili et, Biy, tınç erlärin arilärniñ, ki anda tıngaymen, kerı et mendän yazıxımni, yarıxlatıp tassel et barça arilärniñ bilä birgä, toxtat, Biy, sazgarlıkiñni [sasgarlıkiñni] da açıx yarıxıñni boyuma benim, ki bularma(101v)gaymen oñlu-soñlu da işkilli bolmagaymen 2-inçi kelgänin üçün, ki izdämägäysen yaman şafarlıxni mendän.

Eksitmä, Biy, sansız yarlıyamaçınıñ umsaganıma körä berklikkä saña da çorçusuz saçla barça türlü sitindän şaytannıñ, ki yasır etip sürmäsin esimni türlü-türlü yamanlıxka, yoçsa yaç(102r)şı da toyrı yolja kelmä.

Xutçar meni, Biy, çarnı üsnä yürügän yaman džan duşmannıñ kazank'tan, çaysı ki üstümä keliyir tutmaga yazıxım bilä erinçäklikim aşıra, tözümsüzlüküm aşıra unutturıyır meni yazıxım bilä da bermäs añma soñyu töräni da çorçulu džuvapni, ki aytar: «Ketinjiz mendän, çar(102v)yişlilar, menilik sönövsüz otka».

Turyuz men yixilganni sansız yazıx bilä antuntk'nuñ teränlikindä, kötür da biyiklät çanati bilä Ari Džannıñ, ki boş bolmagaymen alyıştan, çoltçadan yöpsünövlü yazıxlarımniñ buzulğanından da yänirmäçkä tirlikkä da yarıxlıxka esimä benim.

Izdä, Biy, men buzul(103r)ganni, tas bolganni çör-çöp [çoruçop] içinä da yaman balçıx içinä avlangan da kömülgän, tap meni izdäp artıxsi şnorck'nuñ bilä da çoy kancanagiña yazıxsız, çaysı ki anda tüştüm.

Kel, Biy, çasta džanımnı sora, çoy çoluñnu üstümä da pižişgel et aytip: «Al töşäkiñni da bar toyrularniñ yoluña».

Çiç, Biy, izdöv men (103v) bularganga, çaysı ki bularipmen da kerı tüşüpmen simarlagan tınç övündän da sinyalanıptır söväklärim yazıx bilä üstümä.

Tut meni, džan duşmanıniñ çolundan da elt Atanıñ tınçlıçına da çatiştir meni çozularıñniñ yixi-

si [eilixsiz] bilä, çıçara bermä meni, Biy, suçlançına yazıxniñ da erinçäklik tirlik(104r)kä, közümnü toldurma yuxu bilä da boş sayış bilä, yoçsa berkit çorçuñ bilä, ki bolgaymen çutulma džan duşmanıdan da dünyanıñ boş tamaşalıxından, da erinmä, Biy, boşatlıx bermä seniñ çuluña, ber maña seniñ isi sövüküñnü da aşın Ari Džannıñ, ki toygaymen; tözümlük ber tenimä, yaşni axtır közümdän da ber mañ(104v)a eksiksiz, da ber maña, Biy, çonarhlıx, ki aşaxlatkaymen boyumnu, da ber maña tözümlük inamga, yeñüçi bol, Biy duşmanımnı benim, ki bolgaymen yeñmägä duşmanımnı üstümdän.

Kiydir maña, Biy, temir kiyinişin dinimniñ oruç bilä, alyışim bilä arıngaymen çastalıx suçlanmaçtan da algaymen şnorck'un tirlik(105r)niñ, sürt, Biy, sansız yazıxlarımni, tök çöpräli leyilang yazıxlarımni, färâhlat yüräkimni içirmäçı bilä Ari Džannıñ da degänäkli tenimni toldur şnorck'nuñ bilä, yemişlät yaçşı yemiş bilä džanımnı benim, körgüz, Biy, şnorck'nuñnu yaratkanıña, çarşı yarlıyamaçınıñ çuluña [çoluña] çarşı da et meni tiri dadžar, ki Ari Džanıñ mendä tın(105v)gay, ki artıx çuluğ etmägäymen yazıxka, dinsizlikkä.

Pižişgel et, Biy, meni öktämlikimdän, boyumnu biyik tutmaçtan, öpkä saçlamaçtan, adamların [=adamların] yamanlamaçtan, saçla meni, Biy, adamniñ maçtamaçından, ki meñi çaramçuga yarıx aytkaylar, yaçşı slavamnı çıçarıyır-lar, (106r) yıylamaçlıga sanlı aytıyır-lar, erinçäklikimä çüst aytıyır-lar, yıylamaçniñdir men, çaysı ki yazıx bilä tolumen.

Yap, Biy, meni yalyan maçtamaçtan, zera kimsä bilmäs benim yazıxlarımni da tanımaslar könüdän yalyan teprängänimni: körüniyirmen elgä aruv, da tolumen yazıxniñ kiri bilä; körgüzi-(106v)yirmen mendän yaçşılıxni, da tolumen murdarlıx bilä; sövüniyirmen Teñriniñ çorçusu tibinä, da yuriyirmen adamlarga biyänçli; köriyirmen toyruluçnu, da sözliyirmen yalyanni; bilirmen toyruluçnu, da etiyirmen dinsizlikni.

Teñrim, arit mendän yazıxlarımni da pambastan (107r) kerı et meni, kerı sal erinçäklikimni da tözümsüzlükünü, tas bolmaçımni, suçlançımni, murdarlıxımni, küfürümnü da yaman pinti yazıxlarımni.

Turyuz meni, Biy, toxtalğan da titrämgän oğraş yerindä, ki bolgaymen çorçusuz k'aç, da çuvatlı inamim bilä, da jortor sövük bilä, da saña işanmaç (107v) bilä bolgaymen uruşma džan duşmanı bilä, çaçan üstümä kelsä, ber çoluma, Biy, çuvatlı süngüñnü [songungnu], ki uruş etkäyem uruşçi şaytan bilä, çaysı ki ölümümä ança kliyir meni avlama.

Men boyulganni teräninä yazıxıniñ çıxar da yazıxlı ögütüñ aşıra keltir alniña.

Men yıraçlanganni (108r) ündä alniña da yaman çilinganımni boşat maña, saña işanirmen, berkit meni, saña işanirmen, tapunganni miçitarel et.

Men çeşilgänni buyruçundan tut, yarlıyamaçıniñ, sövüküñnü birlät benim bilä, zından içinä baylangan yazıx bilä, çeş bayından yazıxıniñ, sindir, da toyru yoluñnu maña (108v) körgüz, tinç yerini maña hadirlä, da barça arilär bilä bisagel et meni, ülüşlü et meni, Biy Teñri, sövüküñ bilä birgä, ki sövgäy men senin ögütüñnü, ki bargaymen toyru yoluñ bilä, çiyalgaymen senin atıña, ölgäy men senin ölümün için, kirgäy men meñilik färählikkä, tassel bolgaymen arilär bilä da färäh-(109r)langaymen.

Yarlıya, Biy, yazıxlı boyuma, çapanel et yaman suçlançimni tenimä körä.

Pizişgel et yaralı dżanimni, sayayt çasta boyumnu, tozdur yamanlıçimni, çöplä yaxşılıçimni, arit buzulanımni.

Tüşärmen yüzüm üstünä alniña, Biy, çolar men boşatlıç yazıçlarıma, yöpsün çoltçamni boşat-(109v)lıç yazıçlarıma hesepsiz, yarıçlat esimni, çuvat ber boyuma, artıçı bilä arttır alçışimni.

Yıçılıp yatkanmen yazıx bilä, turçuz meni, Biy, da çadalgan dżan duşmanından hakimlik et maña, kötür ayrıçlı [ayrıçlı] yazıçimni, sal kerı açıçlı yazıçimni, çutçar meni çorçulu da tarñ loçadan otlu da azad et yarlıya(110r)magan çiyından.

Bol, Biy, üstümä pristav da saçlavuçi, saçla devlärädän [tevlärädän] da yaman adamniñ p'orcenk'ından, yeñ maña çarşı bolganlarni da turçuz meni çarşı uruşçi dżan duşmanına, säbäp bol maña, ki yazıçlarım dan aringaymen da bolgaymen tözümlüküm tinésiz çastalıçıma yoluçkaymen senin teñrilik şnork'uña.

(110v) Vay maña, Biyim!

Vay maña, Biyim!

Vay maña, Biyim!

Ki tas bolupmen yazıçlarım bilä da igränçilä nipmen esim bilä, singan turupmen yaxşılıçtan, çurupmen sövüktän, çarançulanipmen yarıçka çarşı, tiyilipmen yaxşı yürümäçtän, yoçtur közümnün yarıçı, yoçtur yaşı közümnün, ki çilanip açığay; toçunlanıyır, (111r) da çirik yazıç yaptı boyumnu.

Yeriş boluşluçka men yıçilganga da tut yazıç bilä batkan boyumnu, çaysi ki titriyirmen tamuçnuñ açisından, boş et meni, Biy, seskaniyirmen sönövsüz ottan, saçla men yıçlaganni, Teñrim, yazıç bilä pintilängän boyumnu sürt, Biyim, da ilgärgi

arilär bilä ülüşlü et meni, Teñrim, da tüvülgän yazıç bilä (111v) boyumnu arzani et köktägi uçmaçka, da keçövsüz toyçay maçtamaç bilä seni, Ata Oçul Ari Dżanni, meñi meñilik, amən.

Xoltça Biy Teñridän

Köktägi Xan, ki bir yazıçlı kimesä için Ata Teñrini Ari Dżan bilä da barça friştälär bilä sövündürdün, yoçesä ayama sendän yarlıyamaçni.

Tap tas bolganni yazıç (112r) bilä teränlikinä antuntk'nuñ da et färählik köktägilär bilä.

Turçuz men yıçilganni yazıç bilä, tirciz men ölgänni yazıç içinä, yarıçlat çarançulanganni, sürt men igränçini.

Xaytar men bularganni.

Xoyma meni, ki kendi erkim bilä yürügäy men, biylik etmäsinlär yazıçlarım benim boyum üstünä.

Xolarmen, Biy.

(112v) Yalbarirmen, Biy.

Xaçarmen, Biy.

Aç maña eşikin yarlıyamaçniñ.

Zajit da müftünä bolmasın ol çadar çalişkanıñ, çaysi ki kötürdün boyuça benim için, Kolkot'ada çaç üstünä çadaçlar aşıra, susamaç aşıra, leyi sirkä aşıra, kertmäniñ aşıra yarasın, çaniñniñ tökülgäni aşıra, ulu avaz bilä «zeli, eelini» çičçirganıñ aşıra, bu(113r)nar körä köp türlü çiyin, çaysi ki çidadiñ boyuñ men tas bolgan için.

Yoçesä pareçosluçka alıp barça teñrilik yergäläriñni, çaysi ki ettiñ bu dünyäda yer üstünä, aya men yazıçlıni, da yebermä çorçulu otka, zera meni çaniñ bilä satun alipmen, da tassel et yarıçlı toy övünä, ki barça arilär bilä maçtagaymen Ata Oçul Ari Dżanni meñi meñilik, amən.

(113v) Xoltça Biy K'risdostan tum zamanına

Ari Dżani K'risdosnuñ, arit meni.

Teni K'risdosnuñ, saçla meni.

Xani K'risdosnuñ, içir meni.

Köksündän çıçkan suvu, tümüzlä meni.

Çarçarank'i K'risdosnuñ, çuvatlat meni.

Yaçşı etüçi Jisus işit maña, da kerı bolma mendän, da barça yaman işkildän saçla meni, da çolarmen sendän, Biy yarlıçovuçi da şayavatlı, kerı bolma mendän, öl(114r)üm künümä bol maña yuvuç, ki friştälär bilä maçtagaymen seni meñi meñilik, amən.

Xoltça Biy Teñridän keçägä yatkan zamanına, ayır yuçu salmaç için adam oylanlariniñ üsnä dżan duşmaniniñ

Xolarmen sendän, Biy, da şükür berirmen seniñ yetövsüz teñrilikiñä, adam sövü(114v)çi Biy, ki arzani ettiñ arzanisiz çuluñnu yetmägä keçäniñ zamanına.

Sensen Biyi kündüznüj da kečani hasil keltirgän. Sen saşla meni sayışından yaman yuşunu da çorçusundan [çorçunungdan] körüngän da körünmägän dżan duşmanniñ. Berkit meni anij yaman çuvatına çarşı da kes anij ululuşunu çuvatın, ayırlıxından yamanlarniñ, ye(115r)mirilmäçindän şenliklärniñ, da yaman adamniñ sayışından, dżaduluşundan çatunlarniñ, buları sayışlarından, da igränçi suşlanmaştan, da çastalıxından kirli sayışniñ, da çorçmalı ahlı yuşudan, ne ki bolsa tüşlärden, ah bermäçindän dżan duşmaniniñ, oyanmaşsızlıxtan, da barça nemädän saşla men çuluşnu (115v) barça türlü yaşşı şayavatıñ bilä da yaşşı yarlıyamaşıñ bilä çöp-çövrä yatkan övümnü berkit oñ yartın da soñ sartın, kün toyuşu sartın da kün batışı sartın, yarımkün sartın, yarıx keča [=yarımkeča] sartın, köknüñ biyiklikindän, yerniñ aşalıxından, böläkin friştälärniñ yeber, Biy, övümä benim, çayda ki ayırlangan yazıx bilä tenim (116r) tınıyır.

Ber, Biy, oyaşlıx esimä benim da saştlıx barça boşunlarıma, açıx es bilä da oyaş sayış bilä tınçaymen.

Da şükürlük bilä sövündürgäymen Ata Oşul Ari Dżanni meñi meñilik, amən.

Xoltxa Biy Teñridän

Biy Teñri, saşla men çuluşnu seniñ şayavatlı çoluş bilä barça tür(116v)lü dżan duşmaniniñ [=duşmaniniñ] sitindän;

Itidän, ottan, yeldän, topraştan;
Aşınsuvdan, çuvatlı yaymurdan;
Boşulmaştan teñizdä;
Satamalı çuyulardan;

Xarniñ çuvatlı dufanıdan, taşlarniñ titrämäçindän, taşlarniñ tüşmäçindän, bulutlarniñ çuvatlı (117r) yaymur bilä kelmäçindän hradniñ, ansızın yaş yaşnamaştan da otlu yıltrimdan, kündüzgi, kečağı yerniñ titrämäçindän, yaman çasumlardan;

Çerüvçülüktän da barça türlü baduhasan, çaysi ki yazıxlarga körä kelir bütün dünyä üstünä.

Bundan soñra şükürläniyirmen saşa, yarlıyovuçı padşah, haybat saşa meñi meñilik, amən.

(117v) Xoltxa Biy Teñridän

Men, arzanisiz da yazıxlı çuluş, yalbarip çolarmen sendän, yaş bilä çičirip:

Çuvatlat men çudratsizni, tözümlüküñ bolşun, yoluşa seniñ yaş bilä ketiyirmen.

Baş, Biy, yaralı da irinli dżanıma benim.

Yuv teñrilik suvuş bilä da Ari Dżanıñniñ tuzu bilä tahimlat, da yaşşı isli (118r) yaşıñ [yiwşowng >yowşowng] bilä pomazat et meni, da tügäl saylıxniñ bilä bayışlan [=saylıx bayışla] maşa.

Yuşalat, Biy, közümdän benim yuşunu da boş et başımnıñ çalinlanganıñ, zera ayırlanıñ tep-rätiyir boyumnu.

Oyat, Biy, meni, ki bolgaymen hadir här sahat, bolgaymen aruvluşta zamanımnı alnıma sürmägä, baş suşlançım(118v)ni, çaysi ki çanıñ suşlanıyır da här kün çuvatlanıyır üstümä, suşlanıyır toymaga yaşşı aş bilä da içki bilä, da bunıñ bilä bolup esimni bulartıptır.

Yeber, Biy, bir friştäñni, ki keltirgäy uçunun otnıñ, da ernimni arıtkay, da ketärgäy barça dinsizlikimni, da yazıxlardımnı arıtkay, yaman sayışimni...

[Между листами 118 и 119 разрыв в тексте].

(119r) men yazıx bilä, zera yoştur açıx da körklü yarıxı közümnüñ.

Boluş, Biy, daragusel bolgan boyuma, ki toluşmen yazıx bilä, sansız küfür bilä, barça boşunlarım bilä çaşlanganmen, da ezilgän başımdan ayaşıma anča yazıx içinä, yoştur därmanım pişişgel bolmaga kimsädän, tek sendän, Biy, aşaylanıp ber yaralarıma (119v) ot da igränmä yazıxlı da sasıl-gan irinlärimdän.

Tiy, Biy, avazımnı pambastan da tilimni sözdän yaman, közümnü körklü üsnä başmaştan, çulaşimni işitmäştan yaman sözlärni, çolumnu oşurlamaştan, yüräkimni yaman igränçi sayıştan, 12 ulu boşunumnu berkit, saştl [saştl] et här zaman seniñ erkiñni etmägä.

[Между листами 119v и 120r разрыв в тексте]

(120r) meşa saşa, Biy, meşa, zera ögütümdän çixtim, yarıxlı tirliktän çixtim da çaramşu yazıxka kirdim. Murdarlıxka men suşlandım, sövükündän kerı tüştüm, dżan duşmanına berindim da anar-taş bolmaşlıxka oşul boldum.

Yarlıya maşa, Biy, yarlıya, sensen adam sövüçi Teñri, saşa işanırmen, sensen yazıxtan arıtuçı da (120v) yaşşılarniñ spişarn'ası, tas bolganlarga bolursen arşa, eski duşmannı çaçirirsen, yoştur da daşın boluşuçım, tek sensen saşlavuçı, saşla yazıxtan, çutçar yaman sitindän şaytannıñ, et meni arzani, bolgaymen saşa oşul meñilik, tas et, Biy, köpyazıxlı tınçsızlıximni, tenimniñ ayrişin, dżanımnıñ tınçsızlıxın, yuşunu ba(121r)şimdan, toymaşlıxni çarnımdan, da saşla sayışimni buzuşuz [buzulsuz], yüräkimni aruv, esimni yarıxlı da saştl, tümüz, ki bolgay esim alışta kündüz u keča, aştir başım üstü bilä, Biy, aşın suvuşnu da suvar boşunların [şovar boşunlarım] esimniñ, yuv pintilikin yazıximniñ, da sürt irinin yaralarimniñ.

Xap da kerı sal tegänäkin yazıxlardımnıñ, (121v) tik mendä meñilik tirlikni.

Östür toyru luşuñnu da eksit dinsizlikimni, öldür tenimniñ suşlançix [=suşlançin] da yänirt dżanımniñ saylıñın, ündä, Biy, yazıx bilä borçlu boymnu saña, zera xorçiyirmen saña yuvu xelmä.

İmännç etiyirmen, Biyim, sendän ulu uyatım bilä da seskäniyirmen xilinga(122r)nıma körä, yaman saylam yoş alnıña, zera men mendän bilirmen yazıxımni: ögütüñdän yıraşlanıpmen, haybatıñdan yalaşlaçlanıpmen, yoşesä sen yarlıya, zera seniñ çoluñ aşıra yaratılıpmen.

Yoştur erkim, Biy, ki umsasız bolgaymen, zera yarlıyovuçisen da ayarsen, köp nemä obicat etiyirsen yazıxlı adamlar (122v) üçün, ki çaytkaylar saña, yoşsa men xorçiyirmen xorçulu yazıxtan, aldandım aldavuçidan da boldum yasır çarnı üsnä yürügändän. Ne bolgay işi men zavalliniñ, çaysı ki bu dünyâda yoşmen?

Ber maña, Biy, yas da yaş yazıxlarıma körä, zera ayır yükländi üstümä yazıxlarım da toyupmen yaman (123r) murdar sayış bilä.

Köp maña tözdün da ögütlämädiñ.

Xorçuñdan titriyirmen: bu yamanlıx maña çalmasın, törän alnına meni keltirmä, çiyinga meni çixara bermä.

Sayla meni sönövsüz ottan, yarlıya, azad et, zera sensen adam sövüci Biy.

Vay maña, ki tolyunu [tolyunnu] daragusel bol(123v)ganımniñ yapıyır meni da yüräkimni indžitiyir, zera çoltça etiyirmen sendän da bilmän, ne aytiyirmen. Saymos aytiyirmen, da sezmän, erinlärim tek tepräniyir, da esim bulariyir oyarıbuyarı — seziklikim yoştur; emgäniyirmen, urunup soxuniyirmen — barça boş da oşsaş tüşkä, yezdän tasniñ avazına. Boş da sefil ça(124r)lişiyirmen da yemişsiz çaliyirmen.

Yöpsün, Biy, men bularganni, çaysı ki bularip tayga ketipmen, neçik yaman çul, Biyimdän çaçipmen, yazıxımni körüp, bularipmen çardaşlarım dan, da yıraşlanıpmen zawaglarım dan, kerı boldum mustundan, da dost ettim kendimä yazıxni, da çaldım kültkü, toy(124v)umsuz zirgel boldum, da çapanel ettim seniñ ögütüñnü, yarlıyadım yarlıga, boldum sıñarıma paşıl tezlängän, çulga-çuluçığa yarlıyovsuz, uruy-kökümä kerı tüşkän, çastadan miçit'arel etmägän, tüşüngänin kün uzun yazıx bilä keçirgän, da dżimrilik bilä, anaçğılıx bilä keçirgän, (125r) erkimni etkänmen da eski duşmanga sıñarım, zera işitmädim ögütüñä

Seni çolarmen, Biy da Teñri, sen yarlıyovuçisen, işitirsən çoltçama, kerı salma sen çoluñ aşıra yaratılıganni.

Çöplä, Biy, şnork'uñlarnı [=şnork'larıñni] da çoy boşunlarım üsnä, da toldur tenimni çuvatı bilä da töz(125v)ümlük bilä, dżanımnı çorçu tibiñä da titrämäx tibiñä sayla, yüräkimni sövük bilä da titrämäx bilä, aruvluş bilä sayla, esimni yarıx bilä da ağılıñ bilä sayla, ber buyruş ayaşlarıma toyru yolga barma, ayzım bilä saymos aytma şükürlük bilä, alıış bilä, közlärimä ber yaşni açmaga, (126r) burnuma tatlı yis meñilik, çulaşımä işitmä färâh avaziñni, ki aytarsen surp Awedaranda: «Boş bolşun bunıñ yazıxı». Da yänäci aytarsen surp Awedaranda, ki: «Bügün tirliki boldu bu övnüñ».

Negä dinçä tözümlük etkäysen men yaman kimsägä, ki bolman toymaga tas bolmaçım aşıra, yoşesä här kün yä(126v)ñi baştan yazıxka tüşiyirmen, çolumdan ketiyir yaşşı çilinganim, öldüriyir meni yazıxlarım, aldanıyir esim, çaranıçulanıyir közlärim, buzulgandan buzulıyirmen, yasır sürüliyirmen çuluşka dżan duşmanına, dżalatlıx etiyir üstümä, eltiyir çiyin üstümä, yerinä bayışlap sa(127r)liyir zindanga, çoyıyir çiyin tibiñä, da men çaräsiz ne etiyim, ki bayladı barça boşunlarımni, yoşesä sen yänäci maña yarlıyagaysen? Baç, Biy, yıylaganıma, çičçirganıma men çaräsizniñ.

Yarlıya men oşenk'sizgä, ber maña yaş köp ertägä, da yarlıya keçägä, da yarıx saç maña ertä, aç közün yüräkimniñ, pişişgel et çasta dżanımnı, yöp(127v)sün, Biy, men çaytkan yazıxlini, yüräk-länmä men yazıxlı üsnä.

Biy, hesepsiz bar yamanlıçım.

Biy, alıştır meni yaşşılıxka, buz yazıxımniñ yazovun.

Kliyirmen sendän çoltça etmä, Biy, da bilmän, ki saña ne türlü yetkay mi, biyänçli bolgay mi körgüzmägä saña, neçik biyänçli bolgay, belgili et maña benim faydamni, ne ki sendän (128r) yaşşı çolsam, ber maña, yıraşlansam sendän, ündä meni, avaz et, çolsam egär, çol sal, egär işitmäsäm saña, buzma meni angınça, ki haybatıña arzani bolgaymen.

Biyim Jisus, sensen benim boluşuçım, çoluçamen, sonçumnu sen bilirsən, boluş maña, çoyma meni buzulma yazıx içinä, zera bularipmen, şaştırma [şastırma] meni yaman yolga, zera bularip-tir eski duşman.

(128v) Xaytıp yarlıya maña, zera sen meni yaralıpsen, itä bermä meni yüzüm üsnä, Ari Dżanıñni mendän çixarma.

Saşa umsanıpmen, pişişgel et boymnu, zera yağıldım saña, alnıñadır benim barça ayırçılarım [ayrıçılarin], yoştur maña tinçliç, sendän aşıra, Biy, tırgız meni sansız yarlıyamacıña körä.

Zera barçası üstümä turupturlar, (129r) çay-silari ki boyumnu tas etmä kliyirlär, saña barça nemä asanttir, da çuvatlısen, barçasından saxla meni.

Da sajadir haybat meni menjilik, amən.

Bunu barçasın alnına aytım Biyimniñ ayzım bilä da bar yüräkım bilä, işitti maña Biy, da Biy Teñri ilgärtin bolgan yarlıyagay men yazıçlığa da arzani etkäy (129v) uçmaçına ilgärgi dznoyk'larımız bilä birgä da barça k'ristânlar bilä birgä, [da haybat] Ata Oğul Ari Džanga hali da här kez meni menjilik, amən.

Xoltça Biy Teñridän, asrı nabožni Gibrianos hajrabedniñ aytkanı

Ey Biy Teñri, atam benim köktägi, ari Teñri, ari Teñri, kimdir seniñ üstü(130r)ñä ulu?

Men saña şükür beriyirmen da seni haybatlıyirmen,

Teñrisi Aprahamnıñ, Teñrisi Sahagnıñ, Teñrisi Jagopnuñ;

Teñrisi atalarımızniñ bizim, Teñrisi arak'el-lärniñ, Teñrisi markareğlärniñ, Teñrisi çıynalgan mardıroslarınñ, çaysı ki bar ediñ dayın burun, ne ki dünyânıñ yaratılğanı.

(130v) Teñri, çaysı ki kelmäçsen törä etmäğä ölülärgä, tirilärgä.

Sensen könü Teñri, çaysı ki olturupsen çanatarı üsnä friştälärniñ, kərovpeğlärniñ da serovpeğlärniñ.

Da sen baçuçısen bizni bu dünyâda, çaysı ki aşayada bolıyırbiz.

Xaysı ki ne ki bolmaçtır, dayı ilgärtin bolıyır-sen [=biliyirsen] da köriy(131r)irsen.

Da barça tiriniñ tınıçı seniñ çoluğadır, çaysı ki anıñkibik çuvatıñ bar.

Buzarsen da yänäçi ekinçi yasarsen, çurugan-nı ekinçi yaşırtırsen.

Sen yalyziñsen Biy, barça biylik etkän kimsälär üsnä.

Čeş že meni, da boş et bu dünyâdan, da buyur maña çulaç çoyma, aşaxlat çulaçıñni da işit maña, neçik işittiñ džuhtluçka Misir şähärinä, könü, ki tügäl inanmaslar edi saña, da seniñ çuluğa Movşeşkä.

Eğär ki meni bu dünyâda çeşmäsän, ekinçi kelgäniñdä törä etmä da bu dünyâni ot bilä buzma, ol zaman maña ayır bolur.

Menim yazıçlarıma körä ol zamanni çaysı (132r) tay içinä bolurmen yaşınma ya çaysı peçera içinä seniñ çuvatıñniñ alnına, sövüklü Biyim?

Ya çaysı tayga aytkaymen: «Tüş üstümä da yap meni»? Ya çaysı adaga aytkaymen: «Saxla me-

ni çorçusu alnına Teñriniñ»? Xaysı ki hadirlänip-sen kelmäğä törämizni etmäğä!

Yoçsa sen kendiñ [kendiniñ] benim şayavatlı Biyim, (132v) çutçar meni, da etmä törämni uçno-kuma körä benim, çaysı ki heç seniñ çuluçuğda bolmıyirmen, a ne orenk'ınä.

Yoç esä buyur maña çulaç çoyma, yıylamaç bilä çolarmen seniñ arilikiñdän,

Neçik çulaç çoyduñ Jownan markareğä teñiz içinä, çaysı ki balıç yutup edi kensin.

Buyur meni çutçarmaga yaman ölüm-dän (133r) da çoymaga menjilik tinçliçta, neçik çutçardıñ Ninowe şähärlilärni, çaysı ki tas etmädiñ alar-nıñ yazıçlarına körä 120 000 adamni, çaysı ki çaytmaçlıç berdiñ alarga, ol türlü maña yarlıya se-niñ töräñ alnına, çaysı ki sen här kez yarlıyarsen yazıçlı adam oyluna.

Ya neçik Tawit' markareğ, çaysı ki yazıçlarına körä saña çar(133v)şı çičçirdi, aytıp seniñ ari atıñ üçün: «Biy sövüklü, arit benim yazıçlarımmni»,— alay že men dä çolarmen, arit benim dinsizlikim-ni da töräsizlikimni.

Buyur maña işitmä, neçik işittiñ üç igitkä Pa-pelon şähärinä, çaysı ki otlu peçkä saldirdi Na-pok'otonosor, dinsiz padşah, Anania, Azaria da Misajelni.

Da sen, Biyim, yeberdi(134r)ñ seniñ friştäñni alar-nıñ üsnä boluşluçka çoltçalarına körä da çut-çardıñ kensilärin ol çuvatlı otnuñ için-dän yaymur-lu bulut aşıra, da bu skançelikni körüp, uyatlı çal-di padşah Napok'odonosor.

Zera sensen padşahı barça padşahlar-nıñ da biylärniñ biylik etkän, çaysı ki tek sensen yal-(134v)çiziñ ölümsüz da anıñkibik yerdä tınıyır teñrilikiñ, çaysı ki bir kimsä yuvuç kelmä bolmas.

İşit maña, Biy, neçik işittiñ Tanijeğ markareğä terän çuyur içinä, çaysı ki aslanlar arasına salgan edi kensin, da añar körä yeberdiñ kensinä Ampa-gowm markareğ bilä aş, çaysı ki aytti kensinä: (135r) «Ye aşni, çaysı ki saña Biy Teñri yeberiptir».

Añar körä aytti Tanijeğ: «Ey, men bilirmen, ki Biy Teñri opustit etmäs alarni, kimlär ki anı izdi-yirlär».

İşit maña, Biy, neçik işittiñ çoltçasına T'obiaş-nıñ da Saranıñ, çaysı ki potomoksuz edir, da buyur çoltçamni alnıña alma, ki bolgaymen açıç yüzlü seniñ töräñniñ alnına, (135v) da yeber maña seniñ friştäñni, çaysı ki yamanlıçımmni mendän keri et-käy, neçik keri etti Saradan, Hrakelniñ çizindan, da yariçlattı džan duşmanin, çaysı ki džan duşma-ni kensin söviy edi, yariçlat yüräkimni benim, ne-çik yariçlattıñ soçur közlärin T'obiaşniñ.

Işit maņa, Biy, neçik işittin çoltçasına Şuşan-niñ, çaysi ki Papelonniñ üç çart (136r) töräçisi kensinä küç etmä kliyir edilär, da sen, Biy, çutçar-din kensiläriniñ çolundan.

Ol türlü meni çutçar bu dünyâniñ yaman yazıçım-dan, zera sensen aruvluçta tıngan.

Işit maņa, Biy, neçik işittin çoltçasına Yezegia padşahnin dźuhutluçta da çutçardin kensin ölüm-dän, çaysi ki (136v) ayır çastalıç içinä edi.

Ol türlü çoltçasına körä dayi başıladin añar saylıç on beş yilga ança.

Alay že çutçar meni dźanımnin da tenimniñ ayır çastalıçından, çaysi ki yaman yazıçlarım-a körä keliyir.

Xutçar meni, Biy, bu dünyâdan, neçik çutçard-in Tegyi gojsnu dinsizlärnin ço(137r)lundan da alarnin türlü-türlü çiyinindan, çaysi ki seniñ ari atıña çıynalıy edi.

Ol türlü çutçar meni ayır çastalı yazıçlarım-dan.

Ey Ata Teñri, çaysi ki yarlıyadin bizgä da yeb-din seniñ sövüklü oyluñnu, bizim Biyimiz da Xutçaruçimiz bizim Biy Jisus K'risdosnu, toygan ari gojs Mariamdan, çaysi ki sövünçlük ber(137v)-di Kapriyel hreşdagabed, da asri tamaşalı tindi anasında Ari Dźan aşıra, çaysi ki andan aşıra çut-çarılmayimiz boldu meñilik ölüm-dän [çorçulu.

Da seniñ arıllık[in]ä bu sahatni çolarmen, bo-şat benim yazıçlarım-a. [Da çolarmen seni, Biy Ji-sus K'risdos, Oylu Teñriniñ tiri, çaysi ki] ettiñ ta-maşalıç teñrilikiniñ aşıra, çaysi ki Gana Kaleliada suvdan çayır keltirdin, közsüzlärgä köz berdin, çu-laxsızlarga işitmäç(138r)liç berdin, yaman sayısız-larga saylıç berdin, tilsizlärgä til berdin, [ayaçsız-larga yürümäçliç berdin,] dźan duşmanin adamlar içindän çıçardın, ölülärni tiri ettiñ, teñiz üsnä, ne-çik çuruda, yürüdün.

Da dayi köp türlü sk'ançelik' ettiñ.

Xaysi ki köktäsen, Oylu Atada, da Ata da Oylulda, alay že Ari Dźan bir yerdä.

Friştälär böläki seniñ alniña turup, hay-(138v)bat beriyirlär ulu çorçulu bilä da ulu avaz bilä aytip:

Ari, ari, ari Biy Teñri çuvatli, çaysi ki kök u yer toludur seniñ haybatin bilä!

A vid' že sen kensin, Biyim, bizgä obecat ettiñ aytip: «Xoluñuz, ki algaysiz, çaçinçiz, ki açilgay sizgä, ne ki dä Atamdan çolsañiz benim atım üsnä, men Atamdan çolarmen, ki sizgä berip başılar (139r) aytkanıña körä». Biyim, hali men çoliyirmen sendän, ki algaymen, izdiyirmen, ki tapkaymen.

Xaçiyirmen, ki açilgay maña çarşı.

Hadirmen, Biy, seniñ atıña çıynalıp çanımnı tökmä, tek ol çadar boluşluçka yuvuçlan maña.

Xutçar meni, Biy, benim duşmanımdan, zera sen obecacs'a bolduñ çol salma maña.

Da ayttin: «Aruv yüräk (139v) bilä ne ki dä çolsañiz mendän, nim ki siz çolmiyirsiz»,— men aytiyirmen: ošta hadirmen saña çarşı.

Men bilirmen, Biyim, ki barça adam oylanları yazıçlıdır-lar da yalyandırlar, yoçesä sen, könu Teñri, neçik ki obecat ettiñ, boşatlıç yazıçlı adam oyluna, alay berdin.

Borçlu çaldırma meni, Biyim, yazıçlarım-a (140r) körä, et ülüşlü meni arilärin bilä seniñ.

Xoy že, Biyim, Ari Dźanıñ seniñ benim üstü-mä baçuçi da arıtuçi, erkin çolsun benim üstümä.

Sen, Biyim, benim üçün turduñ alniña Bonda-li Biyadusnuñ, çaysi ki çıynaldin, çaçlandin, aşay-landin hnazantlıçin bilä seniñ, da bastin dźan duşmaniniñ başın, ölüdän turduñ, (140v) arakellä-rinä köründün, kökkä ayındin, Atanıñ oñ yanına ol-turduñ, da sen kensin biylik etsärsen meñilik, zera saña bergändir barça çuvat egär köktä, egär yerdä.

Xutçar meni andan, Biyim, çaysi ki ertä u ke-çä muñriyir da ayzına salma kliyir meni, bolup dźan duşmanı.

Biy Teñri, işit maña, neçik işittin Apelnin çolt-çasına anin çurbanına körä, çaysi ki çabul kördün, da et...

[Между листами 140 и 141 разрыв в тексте].

(141r) **Surp Krikordan**

sormaçi da dźuvapı friştäniñ

Bir kün surp Krikor Lusaworiç yuriyir edi Sebuç tayga da kes-kenetä esindän keçirdi, ki ne boliyirlar adam oylanlariniñ dźanları, ya çayda bariyirlar, ya çayda tiniyirlar ölüm-dän soñra.

Surp Krikor, Lusaworiç ermenilikniñ, çirç kün oruç tuttu da çirç keçä, ne yedi, ne içti, çoldu Teñridän da aytti:

«Ey Eyäm da Teñri barçanıñ, yeber maña friştäni, ki bil(141v)dirgäy maña yerlärin yazıç-sizlärnin. Ya çayda eltiyir, çaçan aliyir, dźanın? Ya ne türlüdür yolları alarnin alniña? Ya nedir uruşu eski duşmannin türlü-türlü çaramyuluçta, kelgäni friştäniñ yazıçlıniñ dźanıniñ utru, da yaman dźuvap bergäni bilä: «Ketäriñiz kerı»,—da toyrularga aytsarlar: «Kel, yaçşı da inamli çulum, kir sövünçlükünä Eyäniñ kendiniñ?»

Andan soñra berdi Eyämiz bizim kendiniñ friştäsin añar, ki keldi, aytti:

— Ošta yeberdi (142r) Eyämiz meni saña. Hali ne çoliyirsen?

Surp Krikor aytti frištägä:

— Xaçan alsan džanin yazıxlınıñ da yazıxsızniñ, çayda eltiyirsən?

Frištä aytti:

— Xaçan alsam toyrunuñ džanin, ol sahat sezär haybatın da hörmätin kendiniñ, ol türlü yazıxlı bilir çiyinin da çaranıusun kendiniñ.

Surp Krikor aytti frištägä:

— Ne türlüdir džan, çaçan çıxa tendän: sezikliktädir yoğa seziksizliktä?

Aytti frištä:

— Könüsündän sezikliktädir, da sözlövüçidir, da köriyir, neçik tendä.

(142v) Aytti surp Krikor:

— Ne türlüdir džan?

Aytti frištä:

— Ottur da yarıx da adam sıfatlı, ne türlü ki Boğos arakäl tanıxlıx beriyir: «Eğär ki çıxarığı adämlikimiz buzulur esä, içkärığı adämlikimiz yänilir» [2 Коринфянам 4:16 Посему мы не унываем; но если внешний наш человек и тлеет, то внутренний со дня на день обновляется]. Yoğa toyrunuñ džanı haybatlıdır da yarıxlı, neçik günäş, da yazıxlınıñ džanı tumandır, da çaramıyulu, da toludur barça yamanlıx bilä.

Aytti surp Krikor:

— Ne türlü alırsen yazıxlınıñ džanin?

Aytti frištä:

— Xaçan alsam yazıxlınıñ džanin, körünür (143r)men añar ot sıfatlı da çorxulu körmäxtä, da çorxulu çiliç çoluma, da çaçan körsä meni, çorçar da titrär körmäxindän, da tili baylanir, da başın yaşırir, közün da yüzün çövürür, da džâxt etär çaçma oyari-buyari, a heç nemä bolmas etmä, zera här yartın alnina bolurmen anıñ, da bolmas tözmägä çorxulu çiliçimdan benim, da közläri açilir džanniñ da tenniñ, da körär meni, çorxulu da otlu çiliç çoluma, da körär yolun, çaysi ki alnina, tumannı da çaramıyunu, da açar (143v) tenniñ közlärin, da körär oylanların da çatunun, da közlärin ayardıp [alartıp] baçıyir üstlärinä, teprätip başın, da çolar, da yalbarir, da aytar: «Körünüz meni da boluşunuz maña». Da alar işitmäslär anı, zera tili baylanıptır, da bolmas meni kimesä körmä, tek yalıç çasta, zera otlumen da tenim yoğtur, zera anıñ ündövüçisimen.

Aytti surp Krikor:

— Džanin sen mi alırsen yoğa kendi yeberir?

Aytti frištä:

— Ayrıç çıxarir, da men alirmen.

(144r) Aytti surp Krikor:

— Ne türlü körünür yazıxlınıñ džanı?

Aytti frištä:

— Tumandır, da çaramıy, da tolu yamanlıxlar bilä da aruvsuzluğ bilä.

Aytti surp Krikor:

— Ne aytar džan tengä, çaçan çıxa tendän da seniñ çoluğa bolsa, zera sözlövüçidir džan da uslu?

Aytti frištä:

— Yıylarlar džan da ten biri birin da bolmaslar tözmä biri biri bilä yıylamaıxtan. Aytar džan: «Vay maña, ki künlärimni boyum bilä yazıx bilä toldurdum da çaram(144v)ğulattım meni da seni dä». Aytar džan tengä [=ten džanga]: «Maña da vay, ki köp yazıx bilä da yamanlıxlar bilä çilindim, da heç ludz tartmadım, çalirnen aşaya, da salirnen [=sasirnen], da çirirnen, da bolurmen ülüş çurtlarga, da heç bolman nemä etmä buzulmaıma da çirimäçimä benim!» Aytar džan: «Vay maña, ki köp yazıx bilä bayladım men meni, da heç bilmädim da sezmädim [sesmädim] sahatimni da törämni, ki yıylagay edim yas bilä da kül bilä! Hali çayda barıyım, bilmän, yerimniñ belgisi maña aşkärä düğül. Ündövüçim bu türlü çorxu(145r)lu da haybatlı körünür, yoğa çanniñ çorxusundan da körümündän ne bolsarmen?» Da turupturlar buşurıyamaıx bilä džan da ten, yıylamaıx bilä da sıxtamaıx bilä biri birin da çayda esä bolmaslar övünmä. Aytti ten džanga: «Bar sen köktägi çanlıxka da yaratuçimizga, şahat, ki bizim uruyumuzdan-kökümüzden [konumuzdan] bolgay k'ahana, da aňgay bizni yıçöv eşikinä ya ari tum alnina, da bariştirgay bizim bilä K'risdosnu, zera yarlıyovuçidir da şahavatlı da salmagay biz(145v)ni çolundan, zera sıfatına oğşarbiz da anıñ yaratkanlarıbiz». Bunu aytarlar džan da ten biri birinä da bunıñ bilä övünürlär.

Aytti surp Krikor:

— Ne türlü alırsen yazıxsızniñ džanin?

Aytti frištä:

— Aşax körünürmen añar ne türlü ündövüçi da dost yuvuğlu hörmätläp toyga ya ündövüçi çanlıxka, sekin da aşax, da yaşsi tinçliçka ündämägä, meñilik yaşsiliçka. Da çaçan körsä meni džan ten içinä, färählanir da sövünür, zera çayğulardan da tarlıxtan dü(146r)nyäniñ meñilik tinçliçka ayıştirirnen [alııştirirnen] anı, topraıxtan yarıçlılarga teñ etärmen, keçövlüktän keçövsüzlükkä eltärmen, çaçan alsam yazıxsızniñ džanin, yügünürmen añar, neçik dostuma da yaşsi klävüçimä.

Aytti surp Krikor:

— Ne aytar džan tengä?

Aytti frištä:

— Maıxtarlar biri birin džan da ten. Aytar džan tengä: «Tenim benim, san saña, zera seniñ bilä

toyru bolupmen, sadaya bermäx bilä yarliga, oruç tutmaç [turmaç] bilä, alyış bilä, çiyalmaç bilä da (146v) barça yağşı çilinmaçlar bilä». Yänä aytar dżan tengä: «San saña, ki siñarim [siñarini] ediñ benim. Men alyış etär edim, da sen tügällär ediñ yağşılığni. Hali tingin dünyaniñ çayyusundan, da men bariyim Töräçi Teñrigä da benim üçün da seniñ üçün yağşı sözlägäymen». Aytar [Aytti] ten dżanga: «Bar yağşılığ bilä friştälärniñ böläkinä da meni aňgin Teñri alnina, zera seniñ siñariniñmen da seniñ övün edim». Da andan soñra körüşürlär biri biri bilä (147r) da bolur dżan benim çoluma, ne türlü günäş adam sifatina, da turupmen tenniñ üstünä bir çulaç biyik, da hörmätlärmän tenni, ne türlü dostumnu da yuvuçtagini eltkinçä kerez-manga.

Aytti surp Krikor:

— Ölüniñ artından çaysi igidir: oruç mi, alyış mi, sadaya mi yoçsa ari tum?

Aytti friştä:

— Oruç saçlaganga igidir da aslam, ne ki ölügä yügünç; da sadaya bu türlüdür, neçik bir kimesä saçkay yağşı sačov da çaytip yi(147v)yiştirgay aslam bilä kendiniñ övünä, ol türlüdür sadaya; da ari tum ol türlüdür, ne türlü ki uçkay çaraçuş yoyartın, da dżan, ki bolgay eski duşmanniñ çoluna, çutçarir da Teñri alnina turuyuzur, egär k'ahana bar köñül bilä ari tum etsä.

Aytti surp Krikor:

— Egär ki bir kimesä kendiniñ barça künlärin yamanlıç bilä keçirgäy, da çosdovanel bolmagay, da yazıçın yıylamagay, da ölüm çaxına çaytkay, da çosdovanel (148r) bolmagay, da yazıçın yıylamagay, da ölüm çaxına çaytkay, da çosdovanel bolgay, yazıçların kendiniñ yıylagay, da sıçtagay, da küstüngäy utrusuna Teñriniñ, da tüşkay ayaxına k'ahananiñ, da çolgay k'ahanadan ari tumnu üç kün ilgäri ya bir kün poşmanlıç bilä, yöpsünür Teñri yoçsa yoç?

Aytti friştä:

— Bir adam, ki kendiniñ barça künlärin yazıçta saçlagay, da ölüm çaxına çaytkay, da çosdovanel bolgay kendiniñ yazıçların yıylamaç bilä (148v) kendiniñ da urunmaç bilä, da çolgay ari tumnu, bolmagay ki ayagaysız, yoçsa beriñiz, zera yöpsünür Teñri da körümsüz etmäş, zera Eyämizdän tanıçlandı: «Kim ki yegäy benim tenimni da içkäy benim çanimni, ölümnü körmäs ol, men dä turupmen anda». Zera aňinça adam oyluniñ soñ tınıçına diñrä, aytar Teñri, şayavatlımen benim yaratkanlarımnıñ üsnä da sifatiñniñ.

Aytti surp Krikor:

— Xaysi ulu yazıçtır, ayır da äv(149r)äl barir yaryuga da adam oylun uyatlı etär Teñriniñ alnina?

Aytti friştä:

— Xaysi ki yazıç adam oyluna kiçi körünür da çosdovanel bolmas, oldur barından ayır, da ol barir burun yaryuga, da adamni uyatlı etär.

Aytti surp Krikor:

— Xosdovanut'iunnuñ da yaşniñ çolununa [=çolu alnina?] ne çadar çalir yazıç?

Aytti friştä:

— Yazıç ol çadar çalir, neçik çidžiniñ urluçiniñ bir bürtükün salgaysen teñizgä, ya ne türlü balaçuz (149v) ot alnina, ya ne türlü ki toznu yel elt-käy, ol türlüdür barça yazıçniñ tarbiati yaş tökmäçniñ alnina.

Aytti surp Krikor:

— Bir yazıçni, ki adam oylun etkäy da çosdovanel bolgay, da yänä etkäy da çosdovanel bolgay, yöpsünür K'risdos yoçsa yoç?

Aytti friştä:

— Ne çadar yıçılсан, tur, ne çadar yazıçlansan, çosdovanel bol, zera Bedros arak'al Teñridän işitti, ki yetmiş kez yedi yazıçlansan, boşat anar.

(150r) Aytti surp Krikor:

— Bir kimesägä ki yoluçmasa babas yuvuçta ya salada, klägäy çosdovanel bolma da tum alma, da tapulmagay, ne bolsar ol adamga?

Aytti friştä:

— Tiyişlidir ol adamga, ki taçlarga da taşlarga açkay kendiniñ işin küstünmäç bilä Teñriniñ alnina, yarlıyar Teñri da körümsüz etmäş, zera anıñ çani bilä satun alğanbiz, da çaçka yügünçi, da awazandan toçgan.

Aytti surp Krikor:

— Xaysidir ol (150v) dżan, ki keldilär friştälär, da izdädilär mgrdut'iunnu da inamın, da tapmadılar, yoçesä bardı çiyin yerinä, eriyir da opraniyir, neçik bir çidžiniñ urluçu, yıçlar, da sıçtar, da aytar: «Seniñ yaratılğanlarıñdanmen da sifatiñdan. Yarlıya maña»?

Aytti friştä:

— Ol dżandır, ki özgäniñ tilindän çosdovanel boluptur, da çaçan ulu boldu, tandi dinin da k'ristânlikin, ol bolur çiyin yerinä, yıçlar, da sıçtar, da (151r) küstünür Teñriniñ utrusuna, andan soñra kelir friştä da çıçarir anı yerindän, da bilmäs, ki çayda eltär anı.

Aytti surp Krikor:

— Nedir oruç?

Aytti friştä:

— Oruçnu saçlaganga [=saçlagan] friştälärgä teñ bolur, sönövsüz otnu sindirir [=söndürür], yu-

χususuz χurtnu öldürür, eski duşmanniñ ayızın baylar, oruç saylaganı friştälärniñ tasına yetkirir.

Aytti surp Krikor:

— Nedir alıış da yügünc?

Aytti friştä:

— Alıış da yügünc Teñriniñ yetizi(151v)nä oçşar. Egär tolu aruv yüräk bilä adam alıış etsä, toxtalğan köknü ayırır, uçmaçni açar da adämilärni serovpeklärgä teñ etär.

Aytti surp Krikor:

— Ölüniñ yazıçı ne türlüdür yaman?

Aytti friştä:

— Anıñ üçün, ki yazıçlı umsasız öldü da χosdovanel bolmadı. Anıñ üçün meñärüci boldular meñi çiyinni, da işitkäylär anı Teñridän, çaysi ki aytsar: «Ketiniz mendän, çarıışlılar, sönövsüz otka» [Матфей 25:41 идите от Меня, проклятые, в огонь вечный], zera eski (152r) duşmanniñ erkin etüci edilär, da yarlıyamaç eşiki yapuludur alardan, da açıldı tamuç eşiki, ölüm alarnıñ üsnä, zera alarnıñ yaman da keräksiz hörmätlärinä körä, ki meni tapunmadılar da pošman bolmadılar.

Aytti surp Krikor:

— Ne türlüdür haybatı, ölümü yazıçsızıñ?

Aytti friştä:

— Anıñ üçün ki yazıçniñ ölümün öldürdülär dünyâda, da tiri umsa bilä alişindilar K'risdoska sinamaçtan barçasiniñ dżan u ten bilä, da meñilik tinçliç(152v)ta turupturlar çartaymaçsız, da köktägi uçmaçka yettilär.

Aytti surp Krikor:

— Xaçan alsaj yazıçsızıñ dżanin, ne türlü eltärsen kökkä?

Aytti friştä:

— Äväl eltärmen kerezmana, da aytkaylar hawadunelov hoki çayaçut'ean, tek ol sahat enärlär yer üsnä da körüşürlär birgä dżan ten bilä, da çin artıçsı yügünürlär k'ahanalarga, da tirlik keltirgän surp çäcka, da barça çoyovurtka, da ayt(153r)kaylar: «Alıış etiñiz artimızdan, ki eminlik bilä keçirgäymen çaramyuluçlarnıñ çolundan».

Alirmen dżanin toyrunuñ, neçik günäş haybatlı, da çıçkaymen kün toyuşnuñ eşikindän kökkä.

Burungi tabayada eski duşmanniñ böläkläri kelir da bolmaslar yuvuçlanma, zera köriyirlär dżanin toyrunuñ tolu yarıç bilä da haybatlı, zera barça köz çamaşıyır, ki köriyirlär ayzın K'risdosnuñ alıışına, da baylanıyır (153v) alarnıñ tili. Barça şaytanlar köriyir edilär oñ çoluna altun yüzük, çaysi ki çosdovanut'ıundur, da uyalgaylar yüzläri, da köriyir belinä iti baylangan da nişanin belgili

surp çäcniñ, da eksilirlär, da öpkälirlär [=öpkälärlär] anıñ çorçusundan, barçanı bu türlü körärlär da bolmaslar yuvuçlanmaga.

2-inçi tabayada tumandır çalin da çarançuluç, da heç çorçmas ne titrämsä, zera kendi yazıçı [=yarıçı] bilä çir(154r)aç da haybatlıdır, yarıç be-yiriy utrusuna da heç çorçman [=çorçmas].

3-ünçi tabayada sovuçtur, da buzluç, da çorçu. Ni titrär, ni çorçar.

4-ünçi tabayada ottur çorçulu, da bolmaslar yuvuçlanmaga.

5-inçi tabayada tardir eşiki, kirmä kläsä kökkä — asrı keñdir.

6-inçi tabayada yarıçtır, sklep dayın artıçsı haybatlanir yarıç bilä, neçik günäş.

7-inçi tabayada böläki friştälärniñ da hreştägabelärniñ. (154v) Xaçan körsälär, sövünürlär da färâhlanirlar. Bu 7-inçi tabayada anı yoyarı köçür-yirirlär.

8-inçi tabayada utru kelgäylär toyruga saymos bilä, da alıış bilä, da dżan hörmäti bilä, da körüşürlär toyrunuñ dżanı bilä da çaytarlar.

9-unçi tabayada yügündüriyirlär dżanin ol-turçuçuna Teñriniñ, tek ol sahat avaz işitir toyrunuñ dżanı Teñriliktän, ki aytilir: «Kel, yaçşı da inamli (155r) çulum, kir färâhlikinä Eyäñniñ seniñ». Da berirlär añar içmä ölümsüz çovraçtan, meñi suvdan, da ölümsüz bolur toyrunuñ dżanı. Da keltirirlär añar badmudżanin Aharonnuñ on eki çası bilä körkäytkän, yoçesä bermäslär, da aytarlar: «Budur seniñ tonuñ da budur seniñ hörmätiñ benim ekinçi kelgäninä dirä. Xaçan biriklät-säm seni teniñ bilä, ol çayta körkäytkäymen seni Teñrilik (155v) haybatı bilä. Hali tin seniñ köp em-gäkiñdän da seniñ köp çayçulariñdan».

Andan soñra eltip tindirimen 4-ünçi [=10-un-çi] tabayada, uçmaçniñ utrusuna, ki Adäm atamizniñ uçmaçına yuvuçtur, da här kez haybatlangay da yarlıyangay uçmaçniñ çiçäklärindän da alıışlar Teñrini, neçik tendä edi, özgä dżanlar bilä färâhlanma da sövünmägä olturçuçnuñ çovrasinä friştälärniñ böläki bilä (156r) tinçliçka, färâhliktä hali da här kez.

Aytti surp Krikor:

— Xaçan aridir da günäştän dayın haybatlıdır, nek Teñrigä yügündürmässiz, yoçesä olturçuçuna?

Aytti friştä:

— Teñri körümsüzdür, da yetövsüz, da yarıçtır, yaratılmagan, da utrusuna turupturlar köp közlü k'erovpeçlar da alti çanatlı serovpeçlar, da yarıçtan çubuçlular Mik'ajel da K'apriel çorçulu

titrämäx (156v) bilä Tejriniñ alnına, alyışliyirlar Tejrini, da ögüp aytyiyirlar: «Ari, ari u ari Biyimiz küçlüdür, da toludur yer u kök seniñ haybatıñ bilä». Da Tejrilik olturuptur 4 sıfatlı olturyuç üsnä, zera olturupturlar çövräsinä Tejriniñ olturyuçunuñ barça böläki arak'ellärniñ da markarellärniñ da här kez alyışliyirlar Tejrini tiyilmagan avaz bilä.

Aytti surp Krikor:

— Xaysidir (157r) Tejriniñ olturyuçu?

Aytti frištä:

— Boy bir da sıfat 4: adam, aslan, ögüz, çaraxuş. Da här biri kendiniñ avazı bilä maıxtiyir Tejrini, da alyışliyirlar.

Aytti surp Krikor:

— Tejrilik ne türlüdür?

Aytti frištä:

— Anda yarıxtır da ot.

Aytti surp Krikor:

— Nedir Tejriniñ çövräsinä?

Aytti frištä:

— Aıx yarıxtır, da andan adämilär alir başıxış usnuñ da biliklikniñ, peşäniñ da tillärniñ, da övrän(157v)mäxni, da barça türlü şnork'nu. Zera şayavat Ari Džanniñ yayılıptır suv üsnä da andan üläşinir dünyâ üsnä.

Aytti surp Krikor:

— Nedir Tejriniñ tebäsi üsnä?

Aytti frištä:

— Yarıxtır yayılğan yetövsüz, keñ, neçik kök.

Aniñ üsnä suv k'ristänlikniñ, çaysi ki surp Jovaneş Mgrdiç ölümsüz Tejriniñ tebäsi üsnä toldurdu Ortananda, da suvnuñ üsnä turuptur yarıxli kümbed, da kümbedniñ üs(158r)nä surp çaç.

Aytti surp Krikor:

— Neçä çattır kök? Boyos arak'el aytar: 4-tür.

Aytti frištä:

— Boyos arakel kördü Tejriniñ tebäsi üsnä yayılğan yarıxni da aniñ üçün aytti, yoçesä 2-dir kök — otlu da yarıxli.

Aytti surp Krikor:

— Frištälärniñ böläki yarıxli köknüñ üsnädir, yoçsa [dayın yoyarı]?

Aytti frištä:

— Toxuz tabayadirlar yarıxli da tañlama biri birindän da toxuz çat frištälärniñ toxtalğan tu(158v)rupturlar alarniñ üsnä, da här böläk kendiniñ avazı bilä da alyışı bilä alyışliyirlar Yaratuçi Tejrini.

Aytti surp Krikor:

— Alyışları bularniñ haybatlı yarıxtandır yoçsa yoç?

Aytti frištä:

— Yoç ki bularniñ haybatından, yoçsa Tejriniñ yarıxindandır, zera çaçan ki yarattı Tejri burungi adamni, kendiniñ sürätinä oçşaş etti da 2-inçi kelğäninä körkäytsär haybat bilä (159r) aniñ erkin etkänläri.

Aytti surp Krikor:

— Aysa aniñ atidir haybatlı meji mejilik.

Xaytip aytti surp Krikor:

— Xaçan alsañ yazıxliniñ džanin, çayda eltiyirsen?

Aytti frištä:

— Köp çiyin bilä eltärmen yazıxliniñ džanin.

Burungi tabayada böläki şaytanlarniñ utru keliyirlar da uruş etärlar, neçik sarinçça, ança ki meni bir yarı köçürürlar, talaşirlar, çaxırlar, çadırdarlar, (159v) taııldarlar da küstünüp aytyiyirlar: «Xayda eltiyirsen biznim erkimizni tügällävüçini, itni, yarıyamasni, şayavatsizni, çalmazni, sövüksüzni, Tejridän çorçmasni, uyalmasni, pambasçini? Bu bizim dostumuzdur. Xoymasbiz, ki eltäkaysen». Da turuptur yazıxliniñ džani buşurhangan, neçik kiçi çaraxuşnuñ alnına, titriyir, da çorçiyir, da bolmas baçma yoyarı, ança ki kelgäylar özgä frištälär da küç bilä çıçar(160r)gaybiz yazıxliniñ džanin alardan ulu džâxt bilä da çiyin bilä.

2-inçi tabayada çalin çaranyudur da tuman asrı, da çorçusundan titrär, da köp çiyin bilä keçärlar.

3-ünçi tabayada [tabayadan] sovuxtur, da buzluç, da artıxsi çaranyulanir yazıxliniñ džani, ne ki yazıxli edi da yamanlıç bilä çarardı.

4-ünçi tabayada ottur küydürüçi da şislär, da bolmas tözmä, yoçesä titrär küçlü, da küç bilä andan keçar.

5-inçi tabayada tar da inçkä(160v)dir kirgäni, ki kirir kökkä. Köp tarlıç bilä da ulu džâxt bilä keçar andan.

6-inçi tabayada yarıxli çatırdır, körklü, yoçesä añar terändir da çaranyu.

7-inçi tabayada böläklari frištälärniñ da hreşdagabedlärniñ, yıylarlar da sıxtarlar yazıxliniñ džanin çiyini üçün, ki köçürsälär aniñ bilä.

8-inçi tabayada utru kelirlar frištälär da yıraxtin turup da çaxırip aytarlar: «Xayda keltiriyirsen bu itni, yarıyamasni, şayavatsizni da tolu barça ya(161r)manlıç bilä? Xaytar ani keri».

[9-tabayada...] Da yügündürürmen yıraxtin olturyuçuna Tejriniñ, da eltärmen ölümlülär ornuna da yaman çilinganlar, ki yaman çalin çaranyudur, çaysi ki Tejridän yıraçlanip da yatlaniptirlar.

Aytti surp Krikor:

— Xolarmen, işit da yarlıya maņa, çuluņa. Bolur mi çutulma ol yerdän yazıçlıniñ dżanı yoğsa mi yoç? Ayt maņa.

Aytti frištä:

— Kendindän soņra nemä jşadag çaldırıp esä, oğul yalyız, ki bargay yıçöv eşikinä da bergäy sadağa yarlıya da çaräsizgä, ya(161v)lañaçni kiydirdgäy, çaribni keltirip övündä tındırgay da ki yaçşı da hörmätli k'ahana ari tum alnına çoltça etkäy ol yazıçlılar üçün, bolur ol yerdän çutçarmaga da Teņriniñ alnına turuzmaga ari tumnuñ çoltçasından. Egär bolmasa, ol yerdä berkinip toçtamaç keräk yazıçlı dżanlar K'risdosnuñ ekinçi kelgäninä diņrä, ki ten dżan bilä birlänir da alarni yeberir sönövsüz otka, çayda ki yıylamaç da tişlär bilä çarçıldamaç.

Aytti surp Krikor:

— Neçik bi(162r)lir ya sezär ölünüñ dżanı ari tumnuñ yergäsin?

Aytti frištä:

— Xuluçka tursa k'ahana, aruv u könü, yaçşı es bilä u yaş bilä da tügällägäy Teņriniñ çuluçun, na haybattan haybatka teşkirilir, da 6 türlü yarıç bilä yarıçlanir, da anıçtan anıçka biyiklänir.

Aytti surp Krikor:

— Nedir, ki k'ahana Awedaran sarnar ölünüñ üstünä?

Aytti frištä:

— Xaçan ki sarnasa k'ahana Awedaran ölülär üstünä, ol sahat ölünüñ dżanı teni bi(162v)lä içär rosanı, neçik tirlikinä, da ölümsüz bolur meņi meņilik.

Aytti surp Krikor:

— Nedir, ki ötmäk u meņeloç üläşiyirlär ölülär üçün?

Aytti frištä:

— Ötmäk u meņeloç nşanagdır ölünüñ ilgäri kelmäki da çizarmaçı, da isi ötmäknüñ yänjirmäklikidir dżannüñ tirlükä, ki yänjirilisärlär [=yänjirilisärlär] Teņriniñ haybatına.

Aytti surp Krikor:

— Nedir çökmäç tizi üsnä da boşatlıç çolmaç yazıçlılar üçün ya ölüsü üçün?

Aytti frištä:

— Kimsä yazıç (163r) üçün kendiniñ ya ölüsünüñ çöküp boşatlıç çolgay Teņridän, ottan yıraçlanir da uçmaçtan zırgel bolmas, yoğsa ulu haybatka yetär.

Aytti surp Krikor:

— Barça yazıçtan çaysidir yaman adam oğlunuñ?

Aytti frištä:

— Kim ki heç etip çosdovanu'tıunnu da yazıçından çaytmağay, barça yazıçtan oldur yaman.

Aytti surp Krikor:

— Kim ki yazıçından çaytmağay da ölgäy, nedir anıñ işi, ya ne bolur?

Aytti frištä:

— Alar bolmaslar körmä Xanimiz K'risdosnu, da (163v) bolsarlar uyatlı, da kelmisärlär anıñkilär K'risdosnuñ yarı kününä da otlu çiyinni yöpsünsärlär yarı kününä.

Aytti surp Krikor:

— Adam yazıçın yıylap da çaytkay, da ölgäy, da jşadagı bolmağay, da soņra dżäht etip etmäğäy, nedir ol dżannüñ işi?

Aytti frištä:

— Jaşadagsızlar bilä yazarmen anı da yazıçtan çutçarırmen.

Aytti surp Krikor:

— Toçrularnüñ da yazıçlılarnüñ dżanları ne çayyu çayyururlar?

(164r) Aytti frištä:

— Toçrunuñ dżanı çayyurur da aytar: «San edi bizgä, ki kelgäy edi K'risdos da bolğay edi jaru'tıun, ki bizim [=biz] barçamiz kiygiy ediç tenimizni, da alğay edik ol haybatni, çaysi ki ayızlanip sımarlaptır K'risdos, da kendi bilä ölümsüz meņi meņilik dä bolğay ediç!» Da yazıçlı dżanlar yıylap da çayırıp aytırlar: «San edi bizgä, ki jaru'tıun bolmağay edi da tölov bizim çilinganimizga, ki meņi çiyinni yöpsüngäybiz K'risdosnuñ kelgäninä!»

Aytti surp Krikor:

— Jaru'tıun ne şayavat bilä körünsär?

(164v) Aytti frištä:

— Jaru'tıun bolsa, dayin birlänmäç yoçtur közü bilä biri birinä yaçşı baçmaç, şayavat, sövük, här dayim Teņrini aņmaç u maçtamaç, da biliksizlär keräk barçası, biliklilär bolup, Teņridän alğaylar es u açıl, da bitik bilmägänlär keräk bilgäylär barçası bir til bilä alıış yügünmäçliç Ata Oğul Ari Dżannüñ hörmätinä.

Aytti surp Krikor:

— Dżanlar, ki Teņrigä barıptırlar, çayyururlar mi çalğanlarni yoğsa yoç?

(165r) Aytti frištä:

— Här kez közläri alardadır, da çalğanlarni çayyururlar Teņriniñ alnına, da yalbarırlar: «Teņri, alarni uzun künlü et, ne türlü ki alar bizni aņarlar, ol türlü alar da dünyäda teşkirilsärlär». Xalğanlar ol türlü alarni aņğay da: «Sen alarga hadirlägäysen orun, Biy Teņri». Da egär çalğanlar aņmasalar kendiniñ ölülärin da çayyurmağay, ol

vaxtta yalbarirlar Teñridän ol džanlar da çoltça etärlär: «Biyim K'risdos, čnčel et da yoç et alarni dünyadan (165v) da meni jišadagsiz yazgin».

Aytti surp Krikor:

— Baçmaçi bar mi džanniñ ya jarut'ıunu?

Aytti frištä:

— Baçmaçi şayavat tinçliçta [tinçliç, da] yäñilänir Teñriniñ tinçliçına.

Aytti surp Krikor:

— Nedir sadaya, ki bergäy keçmişlär üçün?

Aytti frištä:

— Džanniñ egri yolun tüzär, da ol sanlı avazni işitmäçtir, ki K'risdos buyurur: «Keliñiz, Atamdan da mendän alyışlanganlar!» Añar yuvuçlatir.

(166r) Aytti surp Krikor:

— Ol kün, ki çaytkay adam yazıçından, nedir?

Aytti frištä:

— Yazıçından arinir, çiyından çutulur, yoçsa hörmät almas. Buyurur K'risdos, ki: «Orun köptür Atamnñ övünä».

Aytti surp Krikor:

— Adam oylu köp kez çosdovanel bolup da çaytkay, nedir ol?

Aytti frištä:

— Ol adam yiyiptir asri köp çazna köktä, ki ne anı küyä yer, ne oçru oçurlar, ne eksilir.

Aytti surp Krikor:

— Ne vaxtta alir ötünčnü adam oylu?

(166v) Aytti frištä:

— Egär ki yarlıyovuçi esä adam, K'risdos kelgäninä yüz künlük ötünčün, çaysi ki köktägi Eruşayemdir, ne köz körüptür, ne çulaç işitiptir, ne köñül adamnñ bolur yetmägä, çaysin ki hadirläptir Biyimiz K'risdos sadaya etüçilärgä da yarlini u çaräsizni yedürüçilärgä, da kendi k'ristänlikinä tügäl tapunganlarga.

Aytti surp Krikor:

— Barča ariliktän u aruvluçtan çaysi yaçşidir?

Aytti frištä:

— Teñriniñ (167r) çorçusu da adamnñ uyati.

Bu yaçşi çilinmaç boldu adamda — 1000 san ol adamni.

Andan soñra alyışladilar Biyimiz K'risdosnu Kapriel hreşdagabed da surp Krikor, da hreşdagabed ayindi kökkä.

Şimarladı hreşdagabed surp Lusaworiçkä da aytti:

— Ey ari ata, yazgaysen bu haybatlı buyruçnu da övrätkäysen adamlarga.

Da Teñriniñ buyruçu bilä yazdı surp Krikor Lusaworiç bu haybatlı keräкли işlärni, ki alyışlidir Eyämiz (167v) K'risdos meñi meñilik, amen.

Ögütü Giragos vartabedniñ

Tiyişlidir k'ristänlarga, ne vaxtta kläsä [barma] çosdovanut'ıunga, uç türlü nemä esinä keltirmäç keräk.

Äväl bunu, ki: «Bu çosdovanut'ıunnu, ki aytiyirmen, Teñriniñ alnınadır da k'ahananiñ, da bu k'ahana çaysin ki baylasa bunda, baylidir köktä Teñriniñ alnına, da çaysin ki çeşsä bunda, çeşövlüdür köktä Teñriniñ alnına, neçik Biyimiz K'risdos buyuruptir».

Da (168r) ekinçi, aşaxlıç bilä tüşmäç keräk din atanıñ alnına yüzü üsnä, zera yazıçni çilinmaç öktämliktir, da poşmanlıç da çosdovanut'ıun aşaxlıçtır, neçik Biyimiz buyurur, ki keräksiz oçul ataga meçaga keldi, u tamyaçi dadçarda, da boşatlıç taptılar Teñridän.

Da üçünçi, esinä keltirgäy ol künnü, ki ne kün çosdovanel boluptur äväldän, da sayış etkäy, ki neçä vaxttır, yıl mädır, yarım mädır, da neçä ki esä, barča yazıçların sayışlagay, da başlap ol kündän aytkay birär-(168v)birär, keçä mi yoluçuptur yoçsa kündüz, da aytkay künnün dä, yixkün mi edi yoçsa özgä ulukün edi, da aytkay yerin dä yazıçnıñ, ari mi yer edi yoçsa aruvsuz, da aytkay yazıçnıñ oçşaşın, ki ol yazıçka kendi mi edi säbäp boldu yoçsa mi özgä.

Da çaçan barsa din atanıñ alnına, üç kez yügünç etkäy Ata Oçul Ari Džanniñ atına.

Andan soñra, başın açıp, çökkäy k'ahananiñ alnına, aytkay yazıçların yaş bilä, neçik Teñrigä, da k'ahana boşatkay garkiniñ buyru(169r)çu bilä, neçik Teñri.

Da aytkay äväldän surp Lusaworiçniñ toyru dininiñ tapunmaçın surp arakellärniñ ganonk'undan.

Tiyişlidir k'ristänlarga, ki hər kez çosdovanel bolgay.

Da çaçan barsa din atasına, 3 kez yügünç bolgay Ata Oçul Ari Džanniñ atına, möhürläp kendin surp çaçniñ nişanı bilä, da aytkay bu alyışni.

Alyış, çaysi ki çostovanut'ıundan ilgäri aytmaç tiyışlidir

Şükürlümen sendän, Biy Teñrim, ki (169v) arzani ettiñ meni, yazıçlini da arzanisiz çuluçnu, kelmä çosdovanut'ıunga.

Na hali ber maça, Biy, biyänçlikinä körä çosdovanel bolma yazıçlarimni benim uyalmayşiz, da sürgin mendän şaytanni, ki unutturmagay yazıçlarimni benim, da yaman uyatni salmagay üstümä benim, da ber maça könülük bilä çosdovanel bolma yazıçlarimni benim.

Da hali, Biyim Jisus K'risdos, pareçosluçu bilä surp Asduadçadçinniñ, zadasiz anañniñ, da

çoltçası bilä surp Jovanęş elçiñniñ, (170r) da surp Sdep'anosnuñ, ävälgi tanıñniñ, da barça arilärniñ, sürgin mendän yamannıñ sağışın, ki umsa bilä, da inam bilä, da tügäl sövük bilä ačkaymen ayzimni menim, da aytıkaymen yazıçlarımni menim alnıña seniñ ulu inam bilä, da yöpsüngäy men sendän, Biyim, boşatlıç yazıçlarımna menim.

Zera sen, Teñrim, yarlıyovuçisen da adam sövüçi, uzunesli da köpyarlıyovuçi, da hayufsunursen yamanlıçları üsnä adamların, da boşatırsen yazıç(170v)ların barçasınıñ, kimlär ki sarnarlar saña.

Da hali boşat maña, Biyim, yazıçlarımni menim seniñ köpyarlıyamañniñ bilä, zera sen köpyarlıyovuçi Teñrisen da arıtuçi yazıçlarımni, da saña haybat Atañ bilä da Ari Džan bilä hali da udayı da meñi meñilik, amen.

Da soñra, tizi üsnä çöküp açıç başı bilä, da yüzü üsnä tüşüp, sıfatın kün toyuşuna etip, aytıkay äväl tapunmañın inamniñ ari surp Errortutıunga.

(171r) **Tumga çarşı çoltça aytma**

Yerni öpärmen saña, K'risdos, çutçaruçi dünyânıñ, Sözü Teñrinıñ, zadasız Teñrilik da tügäl adam, neçik ayzım bilä biliniyirmen, da ol türlü džanıñ bilä tapunıyirmen da inaniyirmen.

Yalbarıymen sendän, Oğul da ari Teñri, Biy dünyânı tutuçi, bağışla yazıçlarımna menim boşatlıçni da ber çuluña seniñ džan saçtılıçniñ, çaysı ki çutulgaymen seniñ bilä meñilik ottan.

Zera sensen könü ço(171v)zusu Teñrinıñ, çaysı ki üläşiniyirsen çutçarıлмаña adam millätiniñ da köturiyirsen yazıçni dünyâdan.

Saña haybat meñi meñilik, amen.

(172r) **Biy Teñrim menim Yisus Krisdos, sözü dä sıfatı Atañniñ**

Biy Teñrim menim Yisus Krisdos, sözü dä sıfatı Atañniñ, tiri da tiri etüçi, umsa da çutçarıлмаç barçasına, çaysıları ki sarnarlar ya çaxırirlar saña.

Xaysı ki bağışlarsen arzanilikimizdän artıç da berirsen çolganlarga barça keräklärin alarnıñ.

Zera dügül ki yalyız yarattıñ, yoçsa ekinçidä yazıçlanganımdan soñra taptıñ çiyinlari bilä çaçıñniñ seniñ da hər kez dä beriyirsen kendi (172v) kendiñni tirliki da çutçarıлмаçı üçün adamların, daçı artıç duşmanlarga da heçkä berüçilärgä buyruçıñnu seniñ, ne ki dostlarga da sövüçilärgä seni.

Anıñ üçün uludur çax kökkä dirä yarlıyamañniñ seniñ da bütün dünyâgä körüldü haybatıñ seniñ.

Da alay bek biyikländi başçışlarıñniñ seniñ nişanları, ki dügül yalyız adam milläti tamaşalanıp unutulıyirlar, yoçsa köktägi çuvatlılar da, çaysıları ki daçı yu(173r)vuçturlar saña.

Nedän ki seskänip haybatlıyirlar tiyyisiz avaz bilä aytıp: «Ari, ari, ari Biy çuvatlılarınıñ». Neni ki biz dä, övränip alardan, sarnıyirbiz seniñ ölüm-süz çurban bolgan zamanıñda, birlänip tensiz sanlılar bilä, tek yalyız seni alyışlarbiz, ortamızda körüp aytovsuz çorhurtnu, budur sekretni, da bizim bilä bolgan çorınagın könü ölümünün adamilikkä körä, alar da bizim bilä yirliyirlar alyış yirların.

Zera egär ki alar bolmas(173v)lar bilmä yolun ögmäçniñ, yalyız tek surp çaxırıp atıñni, yüzlärin da ayaxların [yapup], ya biz ne alyış da şükürlük sungaybiz? [Evet yalyız seni alyışliyix] titramäç bilä da inam bilä yuvuçlanıpbiz körümsüz da körümlü aytovsuzluçuna.

Alyışlarbiz Atañni, seni yebergän çutçaruçini.

Alyışlarbiz Ari Džanni da tügällävüçini da arıtuçini sezikli çorınagıñ.

Alyışlarbiz seniñ yetövsüz çonarhliçniñ.

Alyışlarbiz ulu seniñ tatlılıçniñ erkiñ.

(174r) Alyışlarbiz seni, ki teniñni seniñ berdiñ bizgä hakimlik tirlikkä.

Alyışlarbiz seni, ki çanıñni seniñ berdiñ bizgä arınmaçlıçka.

Alyışlarbiz seni, ki otu teñrilikiñniñ seniñ küydürmästir tarbiyatimizni topraçtan.

Alyışlarbiz seni, çaysın ki kötürmäslär barça köklär, köturiyirlar materiyalniy da ini yiyövlär.

Alyışlarbiz seni, ki olturupsen keçrovpeładän yoharı da tınıyirsen arilikindä seyanıñ.

Alyışlarbiz seni, çay(174v)sın ki yoharıgi köklär da toçuz tasları tensizläriñ kendilärindä tutulmaslar, köturiyirlar on barmaçları k'ahanaların.

Alyışlarbiz [seni], çaysın ki serovpe maşa bilä beriyir edi ayzına markareniñ, evet hali hamarcag çol bilä üläşiniyirsen topraçtagilärgä da barmaçlar bilä beriyirsen yemäçliçka.

Alyışlarbiz seni, çaysı ki igränmässen igränçilikindän ten keräklärniñ, yoçsa arıtiyirsen arilikiñ bilä seniñ.

(175r) Alyışlarbiz seni, çaysı ki türlü-türlü yazıçlarıñni körümsüz etiyirsen adam oylanlarıñniñ, çaysılar ki inam bilä umsanırlar saña.

Alyışlarbiz seni, çaysı ki miçnortluçu bilä teniñniñ da çanıñniñ seniñ barıştiriyirsen Atañni seniñ biz oçulluç düftärindän buzulganlar da yatlanganlar bilä yazıçlardan utru.

Alyışlarbiz seni, çaysı ki ilgärtin çorınagın ari teniñniñ da ari çanıñniñ körgüz(175v)dün sezikli çorınaglar bilä türlü-türlü vaçtlarda —

Apeł bilä da Noj bilä,

Melk'iseteg bilä da Apraham bilä, Sahag bilä da Jagop bilä,

Da çixkanlarından soñra Misirdan Movşes bilä da Aharon bilä, Jesu bilä da Samuël bilä, Tawit' bilä da Soçomon bilä, da paçilli Eçiaç bilä.

Da barça orinaglarnı tamamladıñ sen, sözü Atanıñ Jisus K'risdos, [vernadunda] sezikli da materiyalniy nemälärdän ündämäx bilä köktägi da dżan sekretasına çurban bolmaçınıñ, (176r) ari arak'ellärniñ [=arak'ellärgä] aytıp:

«Bunu etiniz benim işadaglıçıma Yäñi Törädä» [Лк 22:19 сие творите в Мое воспоминание],— da dağı artıç, ne ki Movşesniñ, etip dekret: «Kimlär ki yemäsälär, bolmastır alarnıñ tirlıkläri» [Ин 6:53 если не будете есть Плоти Сына Человеческого и пить Крови Его, то не будете иметь в себе жизни]. Da yegänlärgä da içkänlärgä — sıyınmaçını sendä da sen alarda [Ин 6:56 Ядущий Мою Плоть и пьющий Мою Кровь пребывает во Мне, и Я в нем].

Haçsı ki inanıyırmen bolma arınmaçlıç dünyägä çanıñ bilä seniñ surp Jovanşes awedaranıçkă körä, ki çanı Teñri Oylunuñ arıtır bizni yazıçlardan,

Zera toyrı teniñ da çanıñ seniñ tügäl çeşmäçliçtir da çutçarıñ(176v)maçlıçtır baylarından yazıçlarnıñ.

Na men bu zamannı yollu añıyırmen kendi çoltçalarıma barçasına tapma boşatlıç ölülgä da tirilärgä.

O barçasından yaçşı Jisus K'risdos, berüci başçışlarnı, hali kelip neçik osondzonıy tüşiyırmen alnıña seniñ, zera egär ki arılär barçası bir yerdä añıyırlar da seniñ yaçşılıçına hasrättirlär da pareçosluçına, ne türlü dağın artıç men dä, tüşkän şnorhk'undan!

Zera egär ki hali yarlıyamas(177r)añ, çaçan ki açıpsen eşikin aytovsuz müft başçışlarıñniñ, çaçan ki bersärsen özgä zamanda?

Zera egär yoluçsa kimsä kim padşahnıñ seçañına yemäç zamanında da andan boş çıçsa, çaçan bolgay toyunma zırgel bolgan spulniy başçıştan?

Zera ki toyrı bu zamandır alma sendän çoltçamnı, neçik ki alarda tatlilıç zamanında.

Zera egär ki, çaçan bu zaman bütün dünyä, yer u kök bir yerdä pareçosel bolıyırlar, işitmäsän, dağı çaysı zamanda yiyiş(177v)tırgaymen barçasın?

Zera egär ki neginçä alyasalanıyırlar tensizlärniñ böläkläri dżomartlıçına başçışlarıñniñ seniñ, da tek yalyız alıç sunıyırlar, na egär ki hali almasam, na, çaçan tärüzügä çoyçañ, ne türlü bolgaymen alma?

Da çaçan ki çayırıp aytıyırlar: «Yarlıya seniñ yaratkanlarıña»,— maña da ülüş bermäsän, çaysı özgäläri bilä bolgaymen alma?

Haçan toyrı buyruçına körä seniñ arınmasam bütün dünyä bilä ari çanıñ aşı(178r)ra seniñ, soñra kim že meni arıtkay?

Zera bolmandır men çutulma kendi uçinoklarım bilä, da ne zaman tapma özgä vaçtnı alıçsa saña yöpsünövlü; bu zamanga tözdüm, ki başçışlarıña arzani tapulgaymen boşatlıçına yazıçlarnıñ.

Yänä dä çolıyırmen erinçäklikim üçün menim, kläsä ki seniñki hadırdır hər vaçt, evet inanırmen alma yalyız sendän men, tüşkän barça yaçşı ämäldän.

Da artıç bu fikirdä toxtattım, kendi kendimniñ biyänçli (178v) bilip zamannı, çolarmen sendän, Biy, bolmagay ki hali dä boş çaytargaysen meni ölcövsüz başçışlarıñdan seniñ, Biyim, çaçan açıyır, neçik rıka toluluçundan teñizniñ, seniñ ulu başçışlarıñdan, seniñ, Biy, çaçan açıyır, neçik suv, şayavatıñ, çaysılardan ki maña da bir tamçı yetkinçädir, zera seniñ azgına bergäniñniñ ölcövsüzdir ululuçı da artıçtır, ne ki teränliki teñizniñ.

Zera egär ki saçılmaçında günäş yarıçınıñ yarıçlanmasam, keçä (179r) ne türlü bolgay yarıçlanmaga?

Da çaçan ki müft oñaltuçı yuvuçsen da tirlik hakimlikin bermäsän, dağın çayda tapkaymen hakim?

Egär ki ölüdän turganıña yoluçup ölsäm, meni kim turçuzgay?

Egär ki sen, tarbiyatıñdan çodçalatuçisen, miskinlikimni kötürmäsän, na çaysına dağı barıyım çodçalardan?

Egär ki çanlıçına seniñ tüşüp [tuş] bolmasam da buñar dek hanuz tutsa meni buyruçısı bu dünyanıñ, dağı çaçan çarşı turuçimni sürsärsen?

Haçıyırmen hali, ze(179v)ra açıçtır eşikiñ, ber hamarçaglıç, ki algaymen.

Eminlik bilä dünyanıñ, çaysı ki beriyirsən, ber maña da eminlik çalabalıçlarıñdan kendi çilinganlarımniñ [çilimlarımniñ].

Eminlik bilä yıçövnüñ toxtat teprängän dżanımni menim.

K'ahanajabedlär, da k'ahanalar, da sargawarklar, da tbirlär, da barça uçtu bilä surp yıçövnüñ közätüci çuvatıñ bilä seniñ meni dä kölgän ti binä seniñ berkäytkin.

Padşahlar da buyruçılar, hetmanlar da zolnerlär bilä meni dä yeñüci etkäysen üsnä körüm-süz duş(180r)mannıñ.

Keçkänlär bilä inam bilä bu dünyädän ağanı meni dä, Biy, yazıç bilä ölgänni, çaysıların ki çıçarıyirsən teränlikindän antuntk'nuñ, alar bilä çıçar meni dä yamannıñ zindanıñdan miçnortluçı bilä ari teniñniñ da ari çanıñniñ seniñ.

Ataga seniñ menim üçün də bolgaysen pareç-
çoş, inam aşıra meni də toyru etkäysen, neçik çaraxçini, zera men də inanirmen, Biy, çanliçini da seniñ aņgin meni də.

Etkin erkin Ataņniñ seniñ, etkin, zera anıñdır klägäni, ki kimsä taspolmagay.

Ol oylan(180v)lar bilä turuzgaysen meni də, çaysilärin ki turuzsarsen alnina Ataņniñ seniñ.

Uludur yarlıyamaçlıç, da anı kliyirsen daçı artıç, ne ki bütöv çurbanniñ [=çurbanni], etkin sen də maņa yarlıyamaçlıç.

Bilirmen, ki ölcövsüzdür seniñ yarlıyamaçıñ, evet men kendi yamanlıçlarımndan çorçiyirmen, ki boş çıxarmagaylar meni andan ya yarlıyamaçıñdan.

Arzani etkin meni hali də şükürlänmä yarlıyamaçıñdan seniñ.

Şükürlümen sendän, Biyim, ki arzani ettiñ (181r) meni körümünä ari teniñniñ da ari çaniñniñ seniñ.

Şükürlümen, ki titrövlü da çorçulu işittim alıış avazın.

Şükürlümen, ki seniñ Teñrilik gälädziläriñni işittim.

Şükürlümen, ki taşlanmadım seniñ sözündän, neçik kazan sürülgän.

Şükürlümen, ki dżanımni umsa bilä toldurduñ da yüräkimni färâhlik bilä.

Çaysi alıışni ya çaysi şükürlüknü saña sungaymen, egär arzani ettiñ meni tirlik ötmäkinä da ölümsüz pażagıña seniñ?

Zera egär ki (181v) alar, çaysiläri ki tek kördülär, san aldılar sendän, könü bilüçidän, çaysi sanlıçni tapmagaylar, kimlär ki ülüşlü bolıyirlar.

Zera egär ki ol, çaysi ki seni, sözün Teñriniñ, adam tiliniñ aytovsuz, toyurdu, san berdi kendi kendinä, çaysi ki toyru sanlıdır, ne çadar sanlıçka bolgaylar arzani, çaysiläri ki hər kez seniñ ari teniñni da ari çaniñni użivat etiyirlär!

Da bu başçış sendän daçı yoharidir, ne ki esindän da açılından dügül yalıız (182r) yerdägilärniñ, yoçsa köktägilärniñ də, çaysi ki titräp sekäniyirmen, bolmagay ululuçuna körä bunuñ klägäysen oçşaşlı arzanilikindä.

Da bu belgili körümdür, ki därman yoçtur buñar maņa.

Zera egär ki arilärgä çorçulu başçışlar bilä, ne türlü bolgay men murdarga?

Egär şerovpełär da k'şerovpełär yüzlärin yapıyirlar, men çaysi harsiz sürät bilä baçkaymen?

Egär ki kök olturyuçun seniñdir da yer podnożokudur ayaxlarıñniñ seniñ, men ne türlü turma men(182v)dä färâhlangaymen?

Çünki sen barçani tolduriyirsən, men ne türlü kendimdä çabul etmägä umsa tutkaymen?

Egär yergä baçsañ, berirsən titrämä buñar, yuvuçlasañ taylarga, na tütün çıxarırlar, menim çaysi çuvatım turgay alniña seniñ?

Yamandır maņa, yamanga, bu arilikkä yuvuçlanma da särgärdanlıç yıraçlanmaçtan, a zvilaşça, ki toyru sahmanel ettiñ: «Egär ki çaysi yemäsä tenimni menim, tirliki bolmastır boyunda ken...»

[Здесь отсутствует один лист].

(183r) **Bu alıışni hər zaman aytıñiz, zera tiyäsdir**

Alıışlisen, haybatlı da ölümsüz padşah, etüçisi köknüñ da yerniñ, yaratuçi haybatlangan, haybatlı da alıışlı, ögövlü alıış bilä da haybat bilä.

İşit maņa, Biy, da yarlıya ulu yarlıyamaçıña körä seniñ.

Ata, meya kökkä da alniña seniñ, aņ meni, köpyazıçlıni, neçik ol çaraxçini, çaçan kelsän uçmaçıña seniñ haybatıñ bilä seniñ yarıulama ölüläri da tiriläri.

İşit maņa, Biyim me(183v)nim Jisus K'risdos, da yarlıya, buz da boşat menim yaman yazıçlarımni.

Da arzani et şükürlük bilä haybatlama Atani da Oçulnu da Ari Dżanni meñi meñilik.

Sensen ölümsüz Teñri, padşahi haybatlarıñni.

Sensen könü yarıç da toyru yarıuçi.

Sensen yarıç ögövlü da haybatlı.

Sensen Atasi Yarıçniñ.

Sensen ölümsüz Ata tasından friştälärniñ, ki seni hər kez alıışlıyirlar da haybatlı ari atıñni ögiyirlär da alıış(184r)liyirlar, aytip: «Ari, ari, ari Biy çuvatlılarıñni, toludur kök da yer haybatıñ bilä seniñ!» Här vaçt tiyyisiz bunu aytıyirlar da alıışlıyirlar seniñ ari atıñni meñi meñilik.

Sensen Atasi barça arilärniñ, da vartabedläriñ, da ari gusanklarıñni, da dżiknaworlarıñni.

Sensen şayavatlı da alıışlı Atasi barça yaratkanlarıñniñ seniñ.

Sensen ölümsüz kiyöv.

Sensen padşah meñilik.

Sensen alıışlı çutçaruçim menim.

(184v) Sensen haybatlı padşahi padşahlarıñni da Biyi biylärniñ.

Sensen K'risdos, Oçlu Teñriniñ.

Sensen k'ahana, öggän da alıışlı, haybatlı ari Ataņ bilä seniñ yergälikinä körä Melk'iseetegniñ.

Sensen çuvatım, da yaratuçim menim, çutçarımaçim menim, ölümsüz padşahi haybatlarıñni.

Sensen köpyarlıyovuçi Teñri.

Sensen yaçşı etüçi da haybatlı çutçaruçim menim Jisus.

Sensen adam sövüci K'risdos.

Sensen alyışli, çuvat(185r)li padşah, ki tamuçnu buzduñ da barça dżanlarni çutçardıñ; ol türlü çutçargaysen meni benim yaman yazıçlarım dan; arit meni, Biyim benim da Teñrim benim Jisus K'risdos, işit maña, köpyazıçlıga.

Sensen könü sözü Atanıñ da şnorhk'u Ari Dżanıñ, haybat saña meñi meñilik.

Sensen ölümsüz çozusu Atanıñ, alyışli, ögövlü da çuvatli, ki kötürdüñ yazıçlarni dünyâdan, yarlıya bizgä.

Sensen çuvatli ricir, (185v) ki p'arawonnu saldıñ ari erkiñ bilä seniñ teñizgä çuvatlıları bilä da ricerlari bilä kendiniñ da Israjelni çutçardıñ dinsiz p'arawonnu çolundan.

Ol türlü dä çutçargaysen, da saçlagaysen meni meñilik da sönövsüz ottan, da azad etkäysen meni benim yaman yazıçlarım dan.

Boluş maña, Biy, tarlıçım da benim da çutçar, saçla meni körümlü da körümsüz duşmandan.

Arzani et bizni, yaratuçim, Teñrim da padşahim, közätüçim da (186r) Biyim, da yaratuçim benim Jisus K'risdos, yarıçlı da haybatli ari yüzünä, ki körgäymen dżan közüm bilä ol ekinçi kelgäniñä, çaysi ki obicat ettiñ sövüklüläriñä seniñ da aytıñ bu ari söznü:

«Keliñiz, Atamdan da Mendän alyışlanganlar, meñariñiz meñilik tirlilikni, bu uçmaçni» [Мф 25:34 Приидите, благословенные Отца Моего, наследуйте Царство, уготованное вам от создания мира]. Bu ari sözüñä körä işit, tırgiz da yarlıya men yazıçlıga.

Yarıçlat men çaramçulanganni.

Tap meni taspolganni.

Saçayt meni, ölgäni, da tırgiz.

Öñalt meni, köp yaralini, yazıç bilä ölüñ.

(186v) Evet sen, neçik uzunesli, da köpyarlıçovuçi, da adam sövüci Biysen, yarlıyarsen da çidiyirsen men köpyazıçlıga.

Tergövsüz, çuvatli, biyänçli Biy, çutçaruçisi dünyâniñ, tırgiz, da yarlıya, da boşat men yazıçlıga, neçik ol [borñig] çatunga, da aç yarlıyamaç eşi kin tirlikiñniñ seniñ, çaysi ki buyurduñ da aytıñ bu sözlarni:

«Хаçиñiz, ki açilgay sizgä. Xoluñuz, ki berilgäy sizgä şayavatı da yarlıyamaçı ari (187r) Atamniñ benim da şnorhk'u da başçışi Ari Dżanıñ» [Лк 11:9 И Я скажу вам: просите, и дано будет вам; ищите, и найдете; стучите, и отворят вам. 11:13 Итак, если вы, будучи злы, умеете даяния благие давать детям вашим, тем более Отец Небесный даст Духа Святого просящим у Него].

Otuş men, yazıçli, ol ari da haybatli sözläriñä körä çolıyirmen sendän, adam sövüci Teñri, tırgiz men yıçılğanni da arit meni, kirlini yazıç bilä, bunun bilä bergäysen maña boşatlıç da öñalmaçlıç.

Şayavatli, çuvatli, tergövsüz, çorçulu, da alyışli, ögövlü da haybatlangan, ari da aytovsuz atıñ seniñ, saña haybat da şükür, Ataga da Oçulga da Ari Dżanga meñi meñilik. Amën.

(187v) **[Xoltça Biyimizgä bizim Jisus K'risdoska]**

Alyışli Ata, ari Teñri, könü, arit fikirimni benim.

Alyışli Oçlu ari Teñriniñ, arit tenimni benim.

Alyışli Ari Dżanı könü Teñriniñ, arit dżanimni benim.

Biy Teñrim benim, aç ayzımnı da fikirimni benim da içir meni Ari Dżanıñ başçışini, da men anıñ bilä çaçırirmen saña:

Biyi tirlikiñi, yeber, Biy, Ari Dżanıñni köktägi da çuvatlat tilimni benim — bilirmen, ki çuvatlısen da çadir etüçisen, Biyim, da Ari Dżan, Oçlu Teñriniñ, arit da (188r) toyrolat sezikimni benim.

Ani çolarmen sendän, Biyim da Teñrim benim Jisus K'risdos, aç çulaçımnı benim, arit fikirimni benim, arzani et meni işitmä ari avazıñni seniñ, da saña haybat meñilikkä dirä.

Vay maña! Vay maña, ki bularıpmen fikirim bilä da tolu men yazıç bilä da barça yamanlar bilä.

Umsam benim da ayovuçim, Biyim benim Jisus Krisdos, çutçaruçim da boluşuçim benim, açma yazıçlarımni benim, meça saña, Biy, da yarlıya maña ulu yarlıyamaçıña körä seniñ, da neçik (188v) sen yaçşı etüci da adam sövüci Teñri, saçla meni körümlü da körümsüz duşmandan, saçla boyumnu benim tamuçnuñ teränindän.

Añ meni, Biyim Jisus Krisdos, yazıçli da arzansiz çuluñnu, yarıçli da uçmaçıñda seniñ, da bizim keçmişlarimizniñ dżanlarin tındırgaysen meñilik tınçlıçıñda da tirlikiñdä seniñ da arzani etkäysen seniñ ari da haybatli yüzünä.

Biyim benim, tırgiz da yarlıya, seniñ ulu şayavatıñdan boşat dinsizlikimni benim, zera çadirsen, da çuvatli, da alyış(189r)lısen meñi meñilik.

Teñrim da Biyim benim Jisus Krisdos, sözü Ari Dżanıñ, sensen boluşuçim benim da çutçaruçisi dünyâniñ, çolarmen sendän, çoyma meni yazıç çilinma saña, zera bulardı fikirim benim benim yaman erkimdän, da etiyirmen erkin tenimniñ benim, da taspoliymen ulu yazıçlarım içinä, çutçar da yarlıya seniñ ulu yarlıyamaçıña körä.

Boluş yarıçli çollarıñ bilä seniñ da salma meni yüzüñdän seniñ.

Umsam, da išančim, da xutxaručim benim sensen, (189v) xutxar da saşayt boyumnu benim, zera müşxülländilər sövklärim benim.

Sensen müdara da yarlıyovuči Teşri barçasını, tırgız meni, Biy, şayavatıña körä seniñ, uyalgaylar barçası, kimlär xarşı turıyırlar maña, tas etärsen alarnı, zera xadırsen, da uyatlı etmä meni, evet buz yazıxlarımni tenimdän benim ari atıñ üçün seniñ da añma yaman yazıxlarımni benim, da saña şükür meñi meñilik. Amęn.

[Колофон]

1618. Tʻvagan 1066 [1618].

(190r) [Молитва]

Bax, Biy, küstünmäximä benim, da ayırlıxıma dżanımni benim, da tarlıxıma yüräkimmni.

Yarlıya maña, Biy, da xaytar meni benim yaman yollarımdan, da yaxşığa yol körgüz.

Biy Teşrim, ki meñiliktän äväl alışlısen, da saña išanipmen, işit maña, Biy, da ber şnork'uşnu maña da alarga, kimlär seniñ ari atıñni boluşluxka ündiyirlär, boluş alarga tarlıxında alarniñ.

Sen, Biy, barabar boluşkaysen bizgä, nečik xartlarga, alay igitlärgä, da (190v) Ari Dżan Teşrinii başxışından maña bergäysen, da dżanima benim yaxşı yolga da haybatına körgüzgäysen, da seniñ ari yüzünä arzani etkäysen.

Da saña haybat da şükür, Ataga da Oşulga da Ari Dżanga meñi meñilik. Amęn.

(192r) *Tegdemperniñ 15-indä ulukünün etär-biz surp Jagop hajrabedniñ.*

Životu surp Jagopnuñ

Ulu hajrabed surp Jagop surp Krikor Lusaworičniñ atasiniñ xıxardaşiniñ oşlu edi da eki křistän padşahlarniñ zamanına boluptur, Dırtadniñ da Gostantinosnuñ. Da surp Jagop yalızlıxni (192v) sövär edi, da köp sk'ançelik' etär edi, da yaz u xış artıxsi kiyiniş bilä yürümäs edi. Da Teşrinii buyruşu bilä aşpaş boldu Miđzpın şähärindä.

Da bir dżiknawor dayın boluptur Maruk'e atlı. Keldi surp Jagopka, xayda ki turar edi, da saşlıxın sorma başladı.

Soñra kördülär yiyöv eşiki alnına bir antamaludżnu on beş yillix, kördülär eksi dä da bu antamaludżga yarlıyadılar, yoşesä Teşridän xoltxa ettilär aniñ üçün, (193r) da xaç çıxarıp üsnä, da saşayttılar kensin Biy Teşrinii xuvatı bilä.

Da ol şähärdä bir dovlätli adam bar edi, atı Getron, da Teşrigä toşru inanmas edi. Da bir oşlu bar edi antamaludż.

Xaçan kördü Getron, ki ol ävälgi antamaludżnu saşayttılar, tezindän aldı kendi oşlu da surp Jagopnuñ alnına keltirdi, ki saşaytkay kendin. Ol

sahat Teşrinii xuvatı bilä saşayttı oşlu. Soñra a(193v)tası bar köñül bilä Biy Teşrigä inandı, da bu kün övdägi eli inandılar Biy Teşrigä da křisdän boldular surp Jagoptan. Soñra ansizim saşaygan oşlan öldü. Da surp Jagop alışı bilä turşuzdu kendin ölümdän.

Bir zamandan soñra rast keldi surp Jagopka bir sala aşıra ketmä, da ol salada bir krinicä bar edi, xaysı ki ol zamanni xızoşlanlar opraxlarin yuyıyır edilär. Da (194r) surp Jagop yanları bilä kečkändä bir türlü uyalmadılar andan. Yoşesä surp Jagop alarniñ harsizlişları üçün xaryadı ol suvnu, ki suv xurudu, da xızoşlanlarniñ saçların xaradan aş etti. Da surp Jagop soñra ketti kendi yoluna. Tezindän ol salaniñ bütün eli surp Jagopnuñ artından yügürmä başladılar, da xaytardılar kendin, da xoldular andan, ki suvnu (194v) hasilgä keltirgäy. Da ol Teşrinii xuvatı bilä xurugan suvnu yänä hasilgä keltirdi. Evet xızlarniñ saçlarını klämädi aştan xara etmä, ki uyalıp Teşrinii xorşusun yüräklärindän ketärmägäylär.

Yänäçi bir töräçi ol şähärdä egrı törä etär edi. Da töräçiniñ övü alnına bir ulu taş kesäki bar edi. Yoşsa surp Jagop xaryadı ol taşni, ki alay ol taş ufaldı, nečik topraş. (195r) Soñra töräçi, körüp ol taşni, ki alay ufaldı, da Biy Teşridän xorşup, töräni toşru etär edi.

Yänäçi eki yarlı, bir söz bolup, klädilär aldam surp Jagopnu: biri kläp ölüp yatıptır, da birsi kelip xoluptur surp Jagoptan, ki nemä bergäy kefinlikkä, ki barıp sıñarın kefinlägäy, ol, ki yalşan ölüp edi. Da xaçan sıñarın yatkan [пропущенные слова см. ниже] oyatma başladı, da kördü, ki könüdü ölüptür alışı bilä surp Jagopnuñ. (195v) Tezindän keldi sıñarı surp Jagopka, ol, ki tiri edi, da xolma başladı surp Jagoptan, ki xaytıp tırgızgäy sıñarın *yatkan yerinä oyatma, da baxsa, ölüptür könüdü* [пропущенные слова]. Yoşsa surp Jagop Biy Teşrinii alışı bilä kelip da tiri etti kendin ölüdü.

Bir zamanni Nişianiñ konciliyumda boluptur surp Jagop aşpaşlar arasında. Körüp padşah, ki friştälär xuluş etiyirlär edi surp Jagopka.

Bir zamanni surp Jagop klä(196r)di, ki Masis tayına kirgäy edi da köp emgändi, yoşesä bolmadı kirmägä ol tayga. Soñra aniñ üsnä ulu emgäkindän yuşusu eltti kendin tayniñ tibindä. Da yuşlagan zamanında friştä aldı ol tayniñ üstündän bir taxta, da ol taxta edi Noş nahabedniñ kerapından, bir taxtasın alıp friştä da xoydu surp Jagopnuñ başı tibinä, da yänäçi eltip ol tayga eltti ol kerap taxtanı. Zera artıxsi surp Jagop aniñ üçün (196v)

klär edi ol tayğa kirmä, ki Noj nahabedniñ kemisin körgäy edi. Zera Noj nahabedniñ kemisi ol tay üs-nä edi potoptan soñra da tursar anda K'risdosnuñ kelgäninä anča, ki kelsär törä etmä. Da adam oyluna çarä yoç, ki ol kemini körgäy, zera Biy Teñri-dän buyruç yoçtur kimesägä.

Yänäçi xizilbaş padişahı Şaburh atlı bir zammän ulu çerüv bilä keldi da Midzpin şähäriñiñ çövräsiniñ aldı. (197r) Yoçesä ari alyışi bilä surp Jagopnuñ ovad [=ovod] da sarinçxa barça çerüvün xizilbaşniñ här yarı çaçirdi, egär elni, egär atları — här biri bir yanga saçilip kettilər da şähärgä bolmadılar nemä dä etmä.

Da dayın köp türlü sk'ançelik' etti surp Jagop.

Da andan soñra dżanıñ Biy Teñrigä simarladi tegdemperniñ on beşindä.

Biy Teñrigä haybat meñi meñilik. Amën.

(197v) **Alyış surp Jagopka çarşı**

Aziz da biyänçli sövüklüsü Ata Teñriñiñ, tañlagan çulu yerdän çax kökkä surp Jagop, tenli frištasi köktägi Ataniñ, işit maña, da yarlıya men köp yazıçlıga, da turçuz meni yixilganni, neçik ol on beş yillix antamaludznu turçuzduñ, çaysi ki bolmas edi tepränmä.

Da sensen ari atası dżanıñniñ da tenimniñ menim, ari surp Jagop, çaysi ki sen(198r)sen oçşaşı Jisus K'risdosnuñ, yalbarip çolarmen sendän, yaçşı da çuvatlı pastir, oylu Sionnuñ, surp Jagop, yaçşı ögüt berüçi, pareços bol miadzın Oyluna Ata Teñriñiñ, ki bizim yaman yazıçlarımizga boşatlıç bergäy, da bizni eski duşmanniñ sinamaçından saçlagay, da kendiniñ ari yüzünä arzani etkäy.

Yarlıya da saçayt yazıçlı dżanıñniñ yaralarin, ari (198v) ata surp Jagop, içir susagan dżanıñni menim da çurutma, neçik ol krinicäni çuruttuñ, evet sen neçik yarlıyovuçi yarlıyadıñ da toldurduñ yänä ol krinicäni. Ol türlü dä menim dżanıñni

yaçşılıç bilä toldurgaysen sen, işançim da umsam menim surp Jagop.

Zera sen yaçşı ögüt berüçisen da yamandan yaçşıga çaytaruçisen, neçik ol egri yarçuçini da yaman(199r)ni yaçşı ettiñ da toyrı yolga çaytarıñ, ol türlü dä men bulargan da arzanisiz çuluñnu yaman yoldan igi yolga çaytargaysen.

Zera sensen toyrı da sövüklüsü Jisus K'risdosnuñ da yaçşı inanganı Ata Teñriñiñ, neçik ufattiñ ol ulu taşni, ol türlü dä ufatkaysen başın dżan duşmanıñniñ menim.

Yalbarip çolarmen seniñ sk'ançelik'indän, pareços bol Ata Teñrigä (199v) da kendiniñ yarlılı da haybatlı anasına surp Asduadzadzingä, ki bizni barça sinamaçından, körümlü da körümsüz duşmandan saçlagay da bizim yaman yazıçlarımizdan çutçargay.

Inanırmen seniñ yarlılı sk'ançelik'inä, yarlıyovuçi surp Jagop, yarlıya men çaräsizgä da tırgiz men ölgänni yazıç içinä, neçik tırgizdiñ ol yarlıni da neçik tiri ettiñ ol dövlätliniñ (200r) oylun, Getronnuñ, da sen saçayttiñ. Bu türlü dä men ölgänni da taspolganni yazıç içinä tapkaysen seniñ ulu sk'ançelik'in bilä.

Zera sensen arisi Biy K'risdosnuñ da sövüklüsü da çutçaruçisi dżanıñniñ menim, işit maña, köpyazıçlıga.

Zera sensen atam, da seni pareços kendimä tutiyirmen, yarlılı surp Jagop.

Da sensen çuvatlı da yaçşı paster, da sendädir işançim da (200v) umsam, işit avazıma menim da baç küstünmäxinä dżanıñniñ menim, ki saña küstüniyir da seni pareçosluçka ündiyir, da pareços seni tutiyirmen.

Yaçşı kütüçisen da igigä övrätüçisen, pareços bol Biy K'risdoska, da surp Asduadzadzingä, da barça arilärgä.

Da saña haybat meñi meñilik, amën.

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, № 536

Жития святых

Дата, место, составитель, переводчик, писец неизвестны.

Бумага. 127 л. (127 об. чистый), 9x15 см. Письмо: болоргир.

Язык: кыпчакский.

Описание: [Dashian 1895: 241, 1005-1006].

Полный текст рукописи Вен. 536

(1r) **Badmut'iunudur da yaçşı çilinganı surp Marianeniñ, ki K'risdos üçün çıynaldı da çanıñ töktü Andiok' atlı kermändä Lipanos dinsiz starostadan**

“История (житие) и благодеяния святой Мариане, которая ради Христа пострадала и пролила кровь от неверного старосты Липианоса в крепости, называемой Антиохия”

K'risdosnuj jaru'tiunundan soŋra da haybatli kökkä aŋinganından soŋra, da surp arak'ellär ki tügällädilär Teŋriniŋ buyruŋun, da ari inamni sürdülär barča inamli k'risdânlarga, da keltirdilär haybatli tađžlar da sanli, çaysi ki (1v) surp çaçidır K'risdosnuj, da surp çaç bilä yeŋdilär dinsiz çanlarni da töräsiz starostalarni.

Mundan soŋra, ki çiyaldılar K'risdos üçün da dinsizliktän ki çaytardılar barçasın k'risdânlıkkä da K'risdoska.

Küçäydilär Ari Džan bilä, ki aytip badmel etkäylär surp Marianeniŋ çuvatın da taŋıxlıxın da barča sk'ançelikin, çaysi ki etti Andiok' kermändä.

(2r) Men, Teŋedrianos, yazdim inamin da haybatli çilinganin, çaysi ki bu türlü edi, tügäl da ari Marianeniŋ çaravaşınıŋ K'risdosnuj da Teŋrimizniŋ bizim.

Surp Mariane ulu köktän edi, da atası guŋk'lar üsnä ulu edi, da yalyz edi surp Mariane atasında, özgä yoç edi.

Berdi ani ustaga aŋılga da yıraçlattı kermändän on dört fraŋg mili, da yasattı aŋar öv, (2v) ki kimsä er ataylı kirip çixmagay çatına, da yasadılar aŋar guŋk' övü, da bar edi çulları da çaravaşları, da anda ösüp ilgäri keldi da övrändi anda.

Surp Mariane, çaçan ki eskä da aŋılga keldi, ansizın kördü teređžädän ötläş övündä yariç, ulu taŋlamaç bilä taŋlandi, zera yariç körgäni heç yoç edi.

Ansizim ulu küstünmäç bilä küs(3r)tündü surp Mariane da aytti:

«Egär ki ol esä, ki dünyäni da köknü yaratıptır, men dä aŋar yügünüp yerni öpär edim alnina aniŋ.

Da yügünmäs edim atamnıŋ yalyan teŋriläri-nä; yügünürmen da tapunurmen dünyäni Yaratu-çini, da atamnıŋ yalyan teŋriläri-nä inanmas edim, da heç etär edim, da tapunurmen, çosdovanel bolup, köknü, da yerni, da dünyä(3v)ni Yaratuçiga, Ata da Oçul Ari Džan Biy Teŋrini, ameŋ».

Tek ol sahat surp Mariane toldu Ari Džan bilä tolu da atildi k'risdân; da atası öçäşip sökär edi, ki K'risdoska kelin boldu, ölümsüz çanga.

Ol vaçtta surp Mariane on dört yaşında edi da övränir edi esni da aŋılını.

Da çaçan ki işitir edi k'risdânlarnıŋ çiyinlari-n, közläri yaş bilä tolar edi da (4r) ulu küstünmäçindän aytar edi, ki: «Bolgıy edi ol kün, ki men dä tüşkay edim K'risdos üçün ol türlü çiyinlarga, ki džanim çutulğıy edi meŋi çiyinlardan da sönöv-süz ottan»,— da alyış etti Teŋrigä da aytti:

«Biyim, Eyäm, sen bilirsən adamniŋ tarbiyatın, ki miskin da imşaxtır; ber seniŋ Teŋrilik küçündän maŋa, ki haybatlagaymen seni».

Tek ol sahat çantiok' [=çani Antiok'nuj] Lipianos yeberdi kendiniŋ inamli (4v) starostasın, ki buyruŋun çanniŋ tezindän tügällär.

Yeberdi Andiok'ka da aytti: «Ne ki k'risdân bar esä, barin çiliçtan keçiriniz da çanlari bilä boyayız çalanıŋ çövräsın».

Da çaçan keldi yuvuç Andiok'ka, çatır urdular.

Da surp Mariane kendiniŋ övündän barir edi atasınıŋ övünä.

Ol sahat kördü ari gojsnu dinsiz Lipianos biy, da suçlandı aŋar, da (5r) asri sövündü da aytti: «Keltiriniz maŋa ol çizni. Egär erkli esä, çatun etärmen kendimä. Egär çaravaş esä, satun alir-men kendimä çatunluçka».

Çaçan ki turup [=tutup] eltsärlär edi ari gojsnu, çöküp başladı alyış etip aytmaga:

«Yarliya maŋa, Teŋrim, da çixara bermä džanimni dinsizlärgä da bermä adam öldürücü ka-zanlarga gojsluçumnu menim.

Eyäm benim Jisus K'risdos, yeber maŋa Ari Džaniŋni [Ha полях: Eyäm benim Jisus K'risdos, yeber maŋa Ari Džaniŋni], (5v) ki çuvatlatkay meni küçün bilä seniŋ, ki çorçusuz bolgaymen džuvap bermä dinsiz starostaga, ki sözläsär benim bilä, ki arzani dügül, da tutıyir meni, neçik kazanlar arasına çoylarni uçar çuş bilä.

Eyäm benim Jisus K'risdos [Ha полях: Eyäm benim Jisus K'risdos], umsanipmen da işanipmen saŋa, da seni haybatlarmen meŋi meŋilik, ameŋ».

Da çaçan eltilär ari gojsnu dinsiz biyniŋ alnina, aytti (6r) dinsiz Lipianos: «Bizim millätimiz-dän dügüldür bu; yoçesä bu çiz umsaniptır K'ris-doska, ki bizim džuhtlar çaçka çixardılar».

Turyuzdu alnina ari gojsnu da başladı sorov etmä bu dinsiz, ki:

— Xaysi millättänsen?.

Aytti ari gojs:

— Men k'ristänmen, da adämiliktä ündäliyir-men Mariane, da umsanipmen barçani yaratuçiga Teŋrigä.

Tek aytti, dinsiz:

— Alijiz bu çizni da saç(6v)laŋiz taŋ atkinça.

Da kendi dinsiz kirdi kermängä çerüvü bilä da başladı guŋk'larni biyiklätip hörmätlämägä da k'risdânlarni soymaga, neçik çoylarni, da çanlari bilä kermäniŋ çalasın boyamaga.

Bu yaman çilinganından soŋra olturdu murdar olturuçuna da buyurdu surp Marianeni alnina keltirmä.

Keldi surp gojs dinsizniŋ alnina. Körüp körkün, (7r) da suçlandı, da aytti:

— Hayufsunmassen körkünü seniŋ da sürä-

tiŋniŋ turovuşun, daŷin yaŷşidir saŋa, ki ölmägäy-sen ŷiyin bilä da barçasına sövüklü bikä bolgaysen.

Džuvap berdi surp Marianə da ayttı:

— Bilir anı Biy Teŋrim benim, ki men benim tarbiyatımnı teškirmisärmen, da ni benim yaŷşı yüräkimni seniŋ murdar saŷişına küvürmisärmen, bolmassen benim umsam(7v)nı umsasızlıŷka ŷay-tarmaga, zera yeberdi maŋa Biyim kücün da Ari Džanin, ki ŷurban etkäyмен boyumnu benim, ki meŋi Xandir köktä.

Ayttı dinsiz, ki:

— Men saŋa köp türlü ŷiyin berirmen, da benim buyruŷum bilä seniŋ buyruŷuŋnu murdarlar-men.

Egär işitsän maŋa da inansaŋ teŋrilärimä benim, bolur saŋa tinčliŷ. Menmen barçasınıŋ ŷanı, da barçasına bolsarsen (8r) ŷaničä da buyruŷçı, da ŷutulsarsen köp türlü ŷiyinlardan.

Ayttı ari gojs:

— Umsam benim berkiniptir Jisus bilä, da yaŷşı erkim bilä čıŷara berirmen ŷiyinga boyumnu benim. Egär tenim benim ŷiyinalmasa, džanım benim uçmaŷka kirmäs da tadžlanmas köktägi Xandan. Biyimiz Kʻrisdos ŷiyinga berdi tenin kendiniŋ bizim üçün, da men hadirmen Kʻrisdosum üçün barča ŷiyinga, ne ki hadirläpsen.

(8v) Tek dinsiz ŷan yüräklänip öčäşti da buyurdu yalanačlatma da tövdürtmä temir tayaŷlar bilä anča, ki söväkläri köründü.

Da ari gojs bu barča ŷiyinnı heč etti da baŷip kökkä, ayttı bu alŷışnı [*Ha полях*: Bek körklü]:

«Eyäm da Teŋrim Jisus Kʻrisdos, saŋa işanip-men boyum bilä, taba etmä meni, ki duşmanlarıma kültkü bolgaymen, zera barçası, kimlär ki tö-zärlär seniŋ üçün, heč uyalmaslar, yoŷesä uy(9r)-alirlar dinsizlär kendiläriniŋ egri töräläri bilä; yoŷesä baŷmagın, Biyim, alarnıŋ törälärinä da saŷla meni dinsizlärniŋ ŷollarından».

Ayttı dinsiz yaryučı:

— Egär işitsän maŋa da yügünsän teŋrilärimä benim, tapıyım anıŋkibik hakim, ki tezindän oŋalt-kay bar boŷunuŋnu. Inangın teŋrilärimä benim, alar seni saŷaytırlar barča aŷır yaralarından seniŋ.

Džuvap berdi surp Mari(9v)anə da ayttı yaryučıga:

— Seniŋ yaman ögütüŋ, da yaman aytkanıŋ, da hakimlikiniŋ benim tenim üçün. Bilgin, egri yaryučı da deli it, benim töräm, da yaryučım, da hakimlikim köktädir, ki benim džanımnı yarıŷlatır da seni uyatlı etär, ki sensen ŷaytanniŋ ulu oylu, so-ŷur da biliksiz, bilgin, ki benim džanım arzanidir uçmaŷka ari gusankʻlar bilä, da men seniŋ ŷiyiniŋ-

dan heč ŷorŷman, da (10r) ne seskänmän, egri yaryučı. Egär tenim benim ŷiyinalsa, džanım benim yarıŷlanır Teŋriniŋ kücü bilä, yoŷsa sen nek inan-massen benim Kʻrisdosuma, ki inanganlarnı teş-kirir ŷaramŷuluŷtan meŋi yarıŷına?

Xaytip bilgin, egri yaryučı, ki men seniŋ gurkʻ-larıŋa yügünüp tapunman, ki sensen erkindä ŷay-tanniŋ, da ol duşmandır adamga, nečik sen.

Men inanırmen Jisus Kʻrisdoska, da anıŋ er-kindä(10v)dir džan u tenim, da ol ŷutŷaručıdır ya-man murdar kişiniŋ ŷolundan. Egär tenim benim türlü-türlü ŷiyinlar bilä ŷiyinalsa, džanım birlänip-tir Kʻrisdosum bilä, da ŷutulurmen meŋi ŷiyinlar-dan, ki hadirläniptir ŷaytanlarga, da anıŋ fristälä-rinä, da saŋa, da seniŋ sözüŋä inanganlarga.

Ol sahat öčäşländi dinsiz ŷan da buyurdu teş-mä emčäklärin, da asmaga, (11r) da temir tirmo-vičlar bilä tenin tirmalamaga.

Baŷtı surp Marianə kökkä da alŷış etti Kʻris-doska da ayttı [*Ha полях*: Bek körklü]:

«[*Псалом 21/22*] ¹⁷Čöp-čövrämnı aldılar köp türlü itlärniŋ da kazanlarnıŋ, ki dinsizlärdirilər da taş yüräklilär.

Biyim benim Jisus Kʻrisdos, saŋa umsanip-men, sensen boluşuçım benim, baŷ maŋa da saŷla meni, Biyim da Eyäm, ŷutŷar džanımnı aslanlar-nıŋ aŷzından.

[*Ha полях*: Biyim da Teŋrim, Ata Oŷul Ari Džan]. Biyim da Teŋrim, Ata Oŷul Ari Džan, (11v) ber maŋa ŷuvat, ki etkäyмен benim alŷişim alnı-ŋa seniŋ.

Yeber Ari Džanıŋni seniŋ maŋa, da saŷla bo-yumnu benim dinsiz da yaman ŷanlardan, da saht [=saŷt] et meni, da ŷuvatlatkin meni alnına duşmanlarımnıŋ, ki yengäyмен alarnı seniŋ ŷuva-tiŋ bilä, da kimlär ki umsanıptırlar saŋa, alar da uyalmagaylar meŋilik».

Tek taŋladılar olturganlar(12r)nı [=olturgan-lar] dinsiz biyiniŋ ŷatına da ayttılar:

—Bu ŷiz heč etti buyruŷuŋnu seniŋ.

[*Ha полях*: Ol sahat dinsiz yaryučı yaruŷ yaş tüşürdü].

Ol sahat dinsiz yaryučı yaruŷ yaş tüşürdü da ayttı surp Marianəgä:

— İşitmädiŋ maŋa da yarlıyamadiŋ saŋa, ošta benim buyruŷum bilä buzulduŋ, da ketti seniŋ yü-zündän körkü. Ov, Marianə, ŷaytip yarlıyan saŋa da yügün teŋrilärimä benim. Egär ki işitmäsän ma(12v)ŋa, yaman ŷiyin bilä ölärsen da barča te-niŋni küydürtsärmen, baŷarsen, ki barçası čövrä-ŋä seniŋ sürätiŋniŋ körkün hayufsunurlar da bar-čası maŋa inanıyirlar, seni körüp bu ŷiyinda.

Džuvap berdi surp Mariane da aytı:ı

—Neçik k'ac u hatir igit tas bolgan, dinsiz egri yaryuçi, egär ki men boyumnu çiyiŋga ayasam, džanım benim tadžlanmas köktägi (13r) padšahdan, ki Jisus K'risdostir.

Buyurdu dinsiz yaryuçi:

—Saliŋiz kensin zindanga keçädän ertägä ança.

Xaçan ki eltilär ari gojsnu, här boynun surp çaç bilä berkitti da başladı aytмага:

«Biy, ki hadirlädiŋ çaravaşıŋni seniŋ, ki arzani bolgay çanin tökmägä seniŋ alnina, titräp seskäniyirlär barça yaratkanlarıŋ seniŋ haybatlı küçüŋdän.

(13v) Biy, ki çeştiŋ baylılarıni da eski duşmanı uyatlı ettiŋ, ki umsasızlarıniŋ umsasisen da öksüzlärniŋ atasisen, da tullarıniŋ yaryuçisisen, Biyim da Teŋrim!

Könü yariç, baç meni da yarlıya maña, ki ot bilä küyiyirmen, sensen benim atam, da saña işanipmen, da sensen maña boluşuçi, da ölülarıniŋ yaryuçisi, Biyim benim Jisus K'risdos, yaryu et maña eski duşman bilä da dinsiz yaryuçi Lipianos bilä, baçkin maña, Biy, zera asri tinsizmen da köptür boyuma çiyinim.

Öçäsmä maña, Biy, saña simarlanipmen džanım-tenim bilä, salmagin meni, ki tas bolgaymen, ya yeŋilgaymen, ya çorçkaymen, ki baskaylar ya uyatlı etkäylär meni; saña umsanipmen men, aniŋ gurkları bilä uyatlı etärmen kendin, (14v) da saña haybat sunarmen meŋi meŋilik, amən».

Men, Teŋedrianos, çulu surp Marianeŋiŋ, barip zindaniŋ tereçäsinä, işitip alyişin aniŋ da yazar edim, tek ansizim çixti bir taŋ adam, bir kazan kibik, açip ayzin, otlu yalin çixar edi ayzindan.

Xaçan ki kördü surp Mariane bu dinsiz adždahanı, çireyi teşkirlidi, da eki çolun kötürüp, ayt (15r)ti:

«İşittiŋ benim çoltçamnı, Biyim, da körgüzdüŋ maña duşmanımnı; ber, Biyim, ki yeŋgäyimen anı».

Çöktü tizi üsnä ari gojs da başladı alyiş etip aytмага [Ha полях: Xoltça]:

«Ki körümsüzsen Biyim Jisus K'risdos, da sendän seskänirlär teŋrilär bar povetleri bilä, da seniŋ buyruçundan başça tepränmäslär, ki şaytanni bastiŋ, ki baylı bolgay bu adždaha, ki maña buyruç etmä keliptir.

Teŋrim benim, sensen çuvatlı, bol maña boluşuçi, zera klär meni yutmaga bu adždaha».

Da çaçan tügällädi alyişin surp Mariane, tek ansizim açti ayzin bu yaman adždaha da yuttu ari gojsnu, tek üç kez çaç çixardi surp Mariane çarşi-

sina da çolun kötürüp, aytı [Ha полях: Xoltça körklü]:

«Eyäm da Teŋrim, ki kirdiŋ tamuçka, da veran ettiŋ tamuçnu, da baylı(16r)larıni çutçardiŋ, da şaytanni uyatlı ettiŋ, saçla meni bu adždahan, ki baylımen bunun çarnında».

[Ha полях: Şaytan çatlandı].

Ol sahat çatladi adždaha, da ari gojs çeşildi ol bagdan [=baydan?] ziyansız, neçik bir kimesä heç nemä körmägäy, çaytıp aytı ari gojs:

«Kördüm duşmanıniŋ tas bolganın».

Yänä kördü surp Mariane eski duşmanıni zindaniŋ buççaçında başi gör [başigor]. Keldi ari gojs da başladı al(16v)yiş etmägä, yaş töküç:

«Şükürlümen sendän, da haybatlarmen seni, da sövünürmen džanım tenim bilä, ki benim dinimni körkäyttiŋ da duşmanımnı ayaçım tibiä kördüm. Biyim benim K'risdos, kördüm seniŋ haybatlı işleriŋni, maña toxtaldı ançaç, tözdüç Ari Džanga, ki kelip adamni sövündürgäy çuvatıŋ bilä seniŋ. Şükürlümen sendän, haybat(17r)li da ölümsüz çan, alyişlidir atıŋ seniŋ meŋilik, amən».

[Ha полях:] Ol sahat Ari Džan keldi ap-aç kügürçin kibik.

Ol sahat keldi ap-aç kügürçin da olturdu kün toyuşu sarı tereçä üstünä da başladı, adam kibik, sözlöp aytмага:

— Meŋi tirlik berildi saña, da uçmaç eşiği açıldı saña, da haybatlı tadž hadirläniptir saña, da töziyirlär saña barça ari gusanklar da arilər, ki kelgäysen hajr Ap(17r)rahamniŋ çuçaçına, da Sahagniŋ, da Jagopnuŋ, da barça arilər saña töziyirlär da saña biyäniptirlär, ov, Mariane.

Ol sahat açti ayiz ari gojs da yiylamaç bilä, yaş tökmäç bilä başladı alyiş etmägä:

«Şükürlümen sendän, K'risdos, ki körgüzdüŋ yazıçlı çaravaşıŋa Ari Džanni oçsa kügürçingä, ki keldiŋ, da yazıçlılarga boldu çaytmaç da abranmaç eski (18r) duşmandan seniŋ erkli çiyiniŋ bilä.

Ne türlü maçtıyım seni, K'risdos, ki yariçsen, da yariçiŋ bilä haybatlarsen ariləriŋni, da umsasisen tiriləriŋni da ölülarıniŋ. Da çolup yalbarirmen sendän, Biyim Jisus K'risdos, arzani et meni k'risdänlikkä Ata Oçul Ari Džaniŋ atına, ki umsasisen ariləriŋni, da saña yaraşir haybat da ezät».

Neçik ki ari gojs bu alyişni sunar edi (18v) Teŋrigä, Ari Džan ekinçi kügürçin kibik köründü ari gojska da aytı:

— Xoygin ayaçiŋni boynu üsnä eski duşmanıniŋ, surp çaç bilä seni berkit da sorgin andan, ol aytar saña kendiniŋ çilinganin, ki adamlarga ne türlü yamanlıçni övrätiyir.

Ari Džanniň šnorhk'ú bilä çuvatlandi ari gojs, da aldi ŝaytanni saçından, da basti ayaçı tibiñä, da aytı ari gojs:

— Ya(19r)man džan, nedir seniñ atıñ?

Aytı satana:

— Peliar atlımen da miñlär başı.

Aytı surp Mariane:

— Seniñ tamuruñ da toyuşuñ çaydandır?

Aytı satana:

— K'risdosnuñ kelini, çolarmen sendän, azgına yeñillät ayaçıñni boynum üstündän, aytıyım saña barçanı.

Da ari gojs azgına yeñillätti ayaçın.

Tek başladı aytmaga:

— Asri köp adamları çaytarırbiz ken(19v)dimizgä, da adamlarıñ tamurun eksitirbiz da kendimizgä çövrürbiz, da barça adamlar bilä uruştırurmen da biri biri bilä duşman etüçimen. Yoçtur ol adam, ki meni yeñgäy. Emdi vaydır kensinä, ki boynun [=maña, ki boyumnu] basıpsen da ayaçıñ tibiñä alıpsen! Nemä dügül edi, egär nemä er ataylı adamdan yeñilsäm edi, yoçesä bir çizoylandan!

Aytı surp Mariane:

(20r) — Xaydandır siziñ toyganiñiz, yaman džan?

Aytı sadana:

— Yerniñ tibiñä antuntkta, çaysi ki tibi yoçtur, da biz çaytarırbiz adamlarıñ bizgä da Teñrigä alıış etkänläri bulartırbiz.

Aytı sadana:

— Köriyirmen, ki çöp-çövräñä seniñ friştäläridir, da K'risdosnuñ yüzükü kendilärindädir, da yuvuçturlar saña.

Aytı surp Mariane murdar sadanaga, (20v) ki:

— Sensen bunda, bilir misen, ki kim bilä sözlüyirsen ya kim saña džuwap beriyir?

Aytı sadana:

— Kim sensen ya seniñ tamuruñ ya toyuşuñ çaydandır? Ki men dä saña aytkaymen yergäsi bilä.

Džuwap berdi surp Mariane da aytı:

— Yaman džan, arzani düğülsen benim saşimni bilmägä, zera friştäläri Teñriniñ çatımadırlar da Teñri mendä tınıptır.

(21r) Aytı sadana:

— Bizim çanimiz yerniñ tibiñädir, da adämlik tarbiyatı heç bolmas anda yetiştägä. Da biz köktän aşaya yendiç [=endiç] tümän-tümän çanimiz bilä bizim. Xaçan ki Teñri yarattı Atäm atamizni, buyurdu bizgä, ki: «Keliñiz da yügününüz çolumdan yaratkanga». Da biz hnazant bolmadıç. Ol sahat öçäştı Teñri da bizdän hay(21v)batimizni kö-

türdü, da biz bolduç duşman adamlarga. Neçik işitsäç adamlarıñ yaçşı çilinganin, adamlarıñ Teñrigä da adamlarga, tezindän džâht etärbiz, ki yetkâybiz da bizgä çaytargaybiz. Tapsaç ediç, ki ne bir adam Teñriniñ bolmagiy edi, ki ne hörmät-tän tüşürdü ol bizni. Da biz adamniñ esindän dayın tezbiz, da köz açıp yumgıñça, (22r) dayın tezbiz, da ne ki yamanlıç bar, adamlarga biz övrätirbiz, da bizgä tınçlıç yasarbiz yazıçlı adamları — egär itlikkä, egär boñnıgıçkä, öldürmägä adam adamni, yaman, küfür sözlärgä, anıñkibikläri antuntk'ka alırbiz, çaysi ki bizim övümüzdür antuntk', da eltärbiz yazıçlılarıñ džanlarıñ meñi çiyiñga, çaysıları ki bizgä inanıptırlar da bi(22v)zimirkimiz bilä yürüptürlär.

Ošta aytıyım saña, Mariane, barça çilinganimni. Dayı da yeñillät ayaçıñni, ki çalğanin da aytıyım.

Adäm atamizni aldadım da uçmaçtan çıçardım, da dünyanı çarçışka saldım, Gajengä berdim çardaşın öldürmägä Apelni, saldım adamlarıñ yaman boñnıgıçkä, ki džanavarlar kibik çilinirlar edi [Ha полях: Apelni saldım; boñnıg, ki džanavarlar kibik çilinirlar], çardaş kelini bilä, ata (23r) oçul bilä, oçul atası bilä, bezänip kiyinişlär bilä altundan, türlü-türlü kiyinişlär bilä, biri biri çatına barıp alay murdarlanıyirlar edi, ança keltirdim alarıni, ki Teñri öçäşip da barçasın suv bilä yoç etti [Ha полях: Añar keltirdim alarıni, ki Teñrini öçäştirip, da barçasın suv bilä yoç etti].

Dayı da Şoçom-Koçorlarıni keltirdim ol türlü yaman çilinmaçlarga, ki keldi köktän ot da barçasın tas etti da çixti antuntk'tan (23v) çara suv da yaptı alarıni.

Dayı da damâhlattım Jutanı kümüşkä, da berdim çaçka çıçarmaga K'risdosnu džuhtlarga [Ha полях: Dayı da damâhlattı Jutanı kümüşkä, da berdi çaçka çıçarma].

Bulartir edim adamlarıni, ki Teñrini tanıp guçk'larga tapunurlar edi.

Dayı da kirärmen adamlarıñ yüräkinä da bulyarmen kölnün, da ari-aruv töşäktän yıraçlatıp da keltirirmen boñnıgıçkä.

Dayı da oçlanlarıni analarıniñ yürä(24r)kindä boçarmen, da salirmen yuçu analarıniñ közünä — ya boçar, ya otka salir oçlanlarıñ yuçu arasında.

Dayı da soçraytirmen adamlarıni da çatunlarıni, es-uslarıñ alıp, da keltirirmen, ki kendiläriñ suvga ya taydan aşaya salirmen.

Dayı da adamniñ kölnün kazan köñüllü etärmen, ki must etmägäy, yarlıga sadaya bermägäy, sökkäy, (24v) öçäşkäy, mustsuz çıçarırmen adamlarıni.

Dayi da alyışta bolganlarniñ eslärin salirmen özgä yarı ya yuxu bilä, ya özgä sayışı bilä alyıştan boş çixarirmen.

Dayi da keltirirmen alarga, ki Tejrini sökär-lär da oylanlar — kendiniñ dżinöylarin [=atalarin da analarin].

Yänä keltirirmen añar, ki ölümlärniñ üsnä um-sasız yas çoyarmen, urunmaç bilä, yüzün yirtip çanin tökmäç, saçın yulçup, kök(25r)sünä urup ança keltirirmen, ki ölümlärin Tejriniñ közündän çixarirmen.

Yänä yiyarmen övlärgä adamlarni, ki türlü-türlü oyunlar etärlär, yirlamaç, Tejrini tanip sök-mäç yaman, küfür sözlär bilä, keräksiz işlär bilä, zirgel etmäç bilä, biri birin sövüp birsin heç etmäç bilä, barça dünyanı biz yürütüp erkimizgä alıpbiz, da bugün vay kendi(25v)nä, ki bir çizdan yeñildim!

Da köriyirmen K'risdosnu çatıña yuvuç. Ne ki kläsän, etärsen. Da seniñ inanganından burun K'risdoska dżaniñ u teniñ bizim erkimizgä edi. Emdi köriyirmen seni, ki K'risdosnuñ şnorhk'ü bilä tolusen, da menim şnarimni öldürdüñ, da meni bayladıñ, da eşikimni ufattıñ, da yerdän aşaya ye-berdiñ, da men tiyovsuz yiyarmen, (26r) ki on dört yaşına çizdan aldandım da yeñildim, da seniñ atan, da anañ, da uruhuñ, bar millätiniñ bizim erki-miz bilä bardılar, da sen K'risdosnuñ erki bilä bar-dıñ, Mariane.

Bayladıñ tevni da barçamizni tas ettiñ. Emdi menim küçüm heçtir seniñ alniña, ki yeñildim şaņa.

Aytti surp Mariane:

— Ayt maņa, ki çaydadır seniñ toyuşuñ ya kim şaņa ayttı, ki sen arilər bilä savaşkaysen?

(26v) Aytti sadana:

— Sen maņa ayt, ki yariç bilä tolusen, çaydan-dir seniñ toyuşuñ ya ne zaman keldi şaņa Ari Dżan, ayt maņa, ki men dä şaņa aytkaymen, ne ki çiliniñmen.

Aytti surp Mariane:

— Tiyişsizdir şaņa aytma, da arzani düğülsen işitmägä K'risdosnuñ şnorhk'un, ki mendädir. Ayt, dinsiz duşman, negä diñrä çıynalmıyirsen?

Aytti tev:

— Atası kendiniñ şay(27r)tandır, da men bil-män toyuşumnu menim. Biz yoyartın aşaya endiç satanalar bilä da şnarlarımız bilä birgä.

Neçik äväldän ayttım şaņa, dayi kökkä yolu-muz yoytur. Evet barça dünyâ bizimdir.

Çaytip aytti duşman surp Marianeğä:

— Xolarmen sendän, baylama meni, zera dayin äväldän baylımen Soçomon çandan: ol yüzük bilä, ki berildi añar köktän, tut(27v)tu meni, da çoydu

bayir çazanga, da yüzük bilä möhürlädi, da köm-dürdü yerdä, da turdum anda Napok'otoņosor çan-liçına ança [Ha полях: Napok'otoņosor çan bilä], çaçan ki başladı saray yasamaga. Çazip taptılar meni, sayındılar, ki çazna edi. Çaçan ki açtilar çazanni, da men çixtim.

Menmen, ki aldarmen adamlarni, da Tejrini unuttururmen, da berirmen yaman çilinmaçlarni çilinma, da köz a(28r)çip yumğınça kün toyuşun-dan kün batışında [=batışına] yetärbiz, da barçani bizgä çaytarırbiz, da barçası bilä sovaşırbiz [=sa-vaşırbiz], kimesädän yeñilmädiç, tek bugün vay kendinä, ki bir çizdan yeñildiç!

Aytti surp Mariane duşmanga:

— Tejridän yıraçlandıñiz da dünyanı nek tas etsärsiz?

Aytti duşman:

— Bilsän edi, yamanlamısar ediñ. Köktän da yerdän ant [and] içärmen, ki tap(28v)sam edi, ki bir adam Tejrigä bermägiy edim.

Aytti surp Mariane:

— Tiyil, murdar duşman da yaman dżan! Bol-man dayin tözmägä şaņa.

Tek bayladı duşmanni K'risdosnuñ surp çaçi bilä, da eltti zindanniñ buççaçına, da yer yarıldı, da saldı anı anda, da aytti:

— Bar da yoy bol yerniñ teräninä K'risdosnuñ çorçulu yarı kününä diñrä! [Ha полях: surp Mariane çaryadı eski duşmanni, yer yarıldı. Adżdaha çatladı].

(29r) Ertäsi buyurdu dinsiz yarıuçi sanli Marianeñi alnına turuzma, Bu sanli gojs keliyir zindandan, surp çaç bilä bar boynun berkitip. Da çoyovurt asri köp birgäsinä keliyirlär edi baymaga, ki ne bolsar.

Başladı yarıuçi aytmaga:

— Yügün teñrilärimä menim.

Dżuvap berdi surp Mariane da aytti:

— Tiyişlidir şaņa yügünüp inanma tiri Tejri-gä, (29v) da sövüklü bolma arak'ellärgä da marka-relärgä, ki tapunursen näfässiz gurç'larni.

Aytti yarıuçi:

— Asıñiz da küydürüñüz.

Dżalatlar ettilär, ne ki aytti.

Tek surp Mariane alyış etip aytti:

«[Псалом 65/66]¹² Keçtiç biz otnu da suvnu, da çixardiñ bizni tinçliçka.

[Псалом 16/17]³ Sinadiñ meni da tapmadiñ mendä egirlik».

Tek baylandı dżalatların çolları, ki çıynarlar edi ari gojsnu.

Yänä yarıuçi aytti:

— İšit maņa, Mariane, da yügün tejrilarimä.

Aytti surp Mariane gojs:

— Yügünmän çulaxsız, seziksiz adam çolundan yaratılğan tejrilarinä. Evet sen bolmassen Tejrini çulun yerimägä.

Buyurdu dinsiz yaryučı aytмага:

— Keltiriniz çazan, da toldurujuz suv bilä tolu, da çaynatınız, ki biškäy söväkläri bilä birgä.

Džalatlar ettilär (30v) buyruçun, da çaynar edi suv, da yalinä kökkä barir edi.

Kördü bunu ari gojs, da asri sövündü, da aytti:

«Biyim benim Jisus Krisdos, barça nemäm tügäl edi, tek k'risdänlikim eksik edi. Et seniñ tejriliğin da çanlıçın — bu çazanni maņa awazan da suvnu neçik Jortananni,— da çaç etip, kirdi suvnuñ içinä, färähda aytti: — Kıydir maņa, Biyim, ton yarıçlı da çıçar (31r) eski yazıçlarımni mendän, ki k'risdän bolıyırmen Ata Oçul Ari Džannın atına».

Ol sahat yer da kök titrädi da Ari Džan kügürçin kibik endi suvnuñ üstünä da aytti: «Haybatlı tadž yarıçtan ari gojsnuñ başına».

Ol sahat bayları çeşildi surp Marianeñän, da çıxtı suvdan zadasız, da başladı Tejrini haybatlama. Bu haybatni körüp, inandılar on dört (31v) miñ džan Tejrigä, erlär da çatunlar, başladılar Tejrini haybatlap aytмага: «Inanıyırbiz surp Marianeñin Tejrisinä da ol Tejrini tapunıyırbiz».

Çaçan kördü bunu dinsiz yaryučı, asri öçäşlände da buyurdu barçasın çiliçtan keçirmägä, çaysıları ki tügälländilər K'risdoska on dört miñ adam, da yöpsündülär haybatlı tadžlar K'risdos-tan. (32r) Tek aytti dinsiz yaryučı:

— Çıçarınız Marianeñi kermändän da yaman ölüm bilä öldürünüz.

Tek alıp sanlı Marianeñi, da çıçardılar kermändän, da ayttılar džalatlar:

— Boyuñnu ilgäri keltir, ki kesiyiç da çannın buyruçun tügälliyiç.

Aytti surp Mariane džalatlarga:

— Xardaşlar, azgına tözüñüz, alıñımni etkinçä.

Džalatlar ayttılar:

— Et alıñıñni, neçik sövärsen Tejrini.

Ol sahat eki çolun kötürdü Tejrigä da aytti:

«Biy Tejri, ki berkittin köknü da yerni, da čida, ne ki yaratkanlarıñdır da kimlär ki kördülär benim çiyinimni, da sarnasalar, dayma boşat alarıñ yazıçlarıñ, da ber alarga köktägi uçmañni, da sayayt alarıñ çastalarıñ, çaysıları ki inansalar da kim ki benim atımni (33r) añsa, saçla anı barça türlü p'orcank'larıñdan şaytannın.

Da dayi kim ki urušta da çerüvdä bolsa ya teñzdä, da fırtına bolsa, da añsalar benim atımni,

ant etip, saçlagaysen alarıñ seniñ haybatlı yarıçaymaçın bilä.

Dayi da kim ki ahli çorçuga tüssä körümlü da körümsüz da benim çiyinimni sarnatsa üstünä ya başı üsnä, saçaytip yarıçaygaysen džanına (33v) da teninä».

Tek ol sahat kök kökrädi, da yer tepräñdi, da barı çoyovurt tüştü yüzläri üsnä çorçularından da ölü kibik boldular. Tek Biyimiz K'risdos köründü yarıçlı buluttan, da surp Marianeñ seskändi.

Aytti K'risdos:

— Eminlik saña, benim tañlangan nahadım! Ne ki çoltça ettin, barın tügällär saña. Miñ kez san saña da añar da, kim ki seniñ (34r) ari atıñni añsa. Yarıçoyuçuimen añar. Da çayda da bolsa seniñ çiyinın yazovlu, anda yaman džan yuvuçlanmısar, ne övünä, da ne övnün dört buççaçına, da ne övnün povetinä. Kel da tin seniñ ulu da köp emgäkiñdän,— surp Marianeğä Biyimiz K'risdos aytip da ayındı kökkä.

Çaytip surp Marianeñ adamlar üsnä baçtı — asri el köp, sansız.

Aytti surp Mariane gojs:

— Eminlik sizgä (34v) barçañizga. Da çolar-men sizdän, ki benim haybatlıqımni tiyçovsuz tügällägaysiz.

Barçanı tügällägändän soñra surp Mariane aytti džalatka:

— Çıçar çiliçinini, da kes başımni, da tügällä çannın buyruçun.

Tek aytti džalat:

— Xaysi ki haybatlarıñni kördüm, bolman anı etmägä.

Surp Mariane aytti džalatka:

— Egär çannın buyruçun etmäsän, mendän ülüşsüzsen.

Tek džalat ulu çorçu bilä haybatlı boynun kesti da kördü, ki fırtınalar eltilär džanın. Tek džalat biyik avaz bilä çaçırdı da aytti:

— Ov, Mariane, saçışlamagaysen meni, seni öldürüçini, zera seniñ buyruçun bilä kestim seniñ haybatlı başıñni.

Men, Tejedrianos, çulu ari gojsnuñ, tüzdüm altundan haybatlı islär bilä (35v) çıraç da temyan bilä, da elttim Andiok' kermängä, da andadır anın haybatlı teni, da barça çiyinin yazdım. Da men dä çolar-men sizdän, çardaşlar, ki hər vaçt da hər sahat algaysiz surp Marianeñi boluşluçka, da ol boluşuçıdır sizgä.

Tügällände da simarlandı surp Mariane gojsnuñ alıñı.

Xanlıçında dinsiz Lipianosnuñ, da (36r) bizim

üstümüzgä etär xanlıx Jisus K'risdos da körgüzür yarlıyamaşın kendiniñ barça inanganlarga.

Badmut'ıunudur Ep'rosine gojsnuñ
 “Житие девы Ефросинии”

Zamanında Kiçi Teotot padşahnıñ bar edi bir xodža kimesä da Teñridän xorçkan, da atı anıñ Bafnadios edi, da Aleksandriya şähäriñdän edi. Da bar (36v) edi anıñ bir xizi on eki yaşında, da ol xizniñ ati Ep'rosine edi, da övräniñ edi kendin Teñriniñ xorçusu tibiñä oruç tutma da alıış etmä. Da Ep'rosine boldu yaşşı xılıxka, da tiparı asrı körklü edi. Da bir yaşşı kimsä da belgili biy klädi bu xizni kelin etmä kendi oyluna. Da xizniñ atası da biyändi igitkä da klädi xizin ni(37r)şanlama. Da Ep'rosine umsasın Teñridä tuttu, da Teñriniñ xorçusun yüräkinä aldı, da klämädi bu dünyanıñ kiri bilä boynun kirlätmägä, yoşsa saşladı boynun kendiniñ aruvluş bilä da K'risdoska klädi kelin bolma.

Da bir kün ündädilär Ep'rosineñ atasın Pafnadiosnu vankka uşdka. Da bardı Bafnadios ol vankka da turdu anda üç kün, (37v) da anda färahlik etti hapeyalar bilä. Da Ep'rosine atasiniñ ketkänindän soñra vankka yaşırtın saçların xırxtı, da er kişi kiyinişi kiydi, da aldı birgäsiniñ beş yüz xizil frolü. Da xaçan ki sezdi atasiniñ kelgänin vanktan övgä, olturdu Ep'rosine kemigä da ketti özgä yol bilä vankka, zera aytti kendi esindä: «Egär barsam gu(38r)sank'lar vankına, kelip tapar meni atam benim da küçlük bilä çıxarır meni vanktan ol kiyövlük üçün, xaysı ki söz beriptir». Soñra ketti er kişilär vankına da vankniñ ululuşuna oçojn berdi da aytma başladı:

— Men polodžmen, Teotot padşahnıñ saraylarından çıxkan.

Polodž aytkanı oldur, ki xatunga barma bolmas. Zera tanımadiñlar kendin vankta, (38v) ki xiz oylandır, zera er kişi aytti kendi kendin. Da başladı aytmaga vankniñ ululuşuna, ki:

— Suşlandıñ siziñ džiñnel bolganıñızga, zera şähärdä alay yaşşı hapeyalar tapulmas, neçik bunda, zera işittim siziñ toşru yoluñuz üçün da keldim bunda turma, ki džanımnı tirgizgäyimen. Bardır mendä xeli nemä aşçadan. Egär ki biyäsäniz maña, berirmen (39r) ol aşçanı vankka.

Soñra çıxarıp berdi ululuşka beş yüz xizil frolü.

Başladı aytmaga añar vankniñ ululuşu:

— Xoş keldiñ, oylum! — da bilmäs edi, ki xiz oylandır.— Egär ki biyäsäniz bizim vankimizga, turğın sahlıx bilä.

Soñra atın sordu vankniñ ululuşu. Ol aytti, ki:

— Menim atım Smaraktostır,— ki ermeniçä — zimrut.

Aytti vankniñ ululuşu:

(39v) – Oylum, hanuzsen oylansen, tiymäs saña yalıız xuçta bolma. Evet etiyim saña ululuş, ki seni övrätkäy Teñriniñ yergälärinä da övrätkäy saña yazov.

Aytti Smaraktos:

— Neçik saña biyänçli bolsa, alay etkin, zera men hadirmen barçanı tügällämägä, ne ki dä buyrsañ.

Soñra ündädi ululuş bir hapeyanı. Atı ol apeyanıñ Akabios edi, džiñkawor kimsä da Teñrigä (40r) biyänçli. Da aytti kendinä:

— Alğın der Smaraktosnu kendinä oylul da şärgert da alay etkäy sen anı bilüçi, neçik sen kendinsen.

Da yedi küñdän soñra etti kendin hapeya.

Yoşsa xalğan hapeyalar körärlär edi bunıñ körkün, ki ne türlü yüzü Smaraktosnuñ körklü edi, işkil etärlär edi vankniñ ululuşundan, ki tiymästir bunıñ kibik tiparda igit oylannı vankka almaga eski (40v) duşmannıñ yamanlıxı üçün.

Xaçan ki sezdi ululuş, ki biyänmäslär işinä ululuşnuñ, ki vankka alıptırlar Smaraktosnu, ündädi ululuş Akabios hapeyanı da buyruş etti añar, ki xaramyu kiçi xuçka yapkay Smaraktosnu, da anda yalıız-yalıız etkäy kendin, da aşın da anda yalıız yegäy, da yixövgä dä barmagay, da ne xoranga kirmägäy. Da Smaraktos asrı buñar sövün-(41r)dü. Da ol türlü ettilär, neçik ululuş buyurdu, da yaptılar kensin bir kiçi xuç içinä xaramyuluşta. Da ol xadar anda džiñnel boldu Smaraktos oruç bilä, alıış bilä da yıylamaş bilä, ki tamaşa etti Akabios anıñ džiñnel bolganına da ne türlü ki friştägä hörmät etärlär [=etär] edi.

Da Bafnadios, Smaraktosnuñ atası, keldi kendiniñ övünä, ol ki hörmätkä da uşdka xolup (41v) edilär vankka, da kirdi svitlicasına Ep'rosine xiziniñ, da tapmadı xizin, da başladı xayyuga tüşmä, sorma xullarından, ki xaydadır ya ne boldu.

Džuvap berdilər xulları da ayttılar:

— Tünägün övdä edi, yoşsa bugün kensin körmädiş.

Da atası saşınıyir edi, ki kimsägä söz berip edi, yaşırtın da alıp eltilär kensin yat uluska xayda esä, da izdätmä baş(42r)ladı övündä, svitlicasında, da tapmadılar, da asrı bek xayyuga tüştülär.

Soñra yänäçi izdätmä başladılar egär xuruda, egär teñiz üsnä, xonşuluşta, saraylarda, şähärlärdä, pustalıxta, da tapmadılar, da ulu yaska kirdi atası Bafnatios. Da saşalın yulşma başladı, da başın yulştu, da olturdu topraş üsnä, (42v) da kendi kendiniñ yüzün urşalama başladı, da asrı bek yığ-

liyir edi xizin kendiniñ da aytiiyir edi: «Vay maña! Menim tatlı oylangınam! Vay maña! Menim közümnüñ yariği! Vay maña da benim çartlıxıma! Vay maña, ki bolman tapalma benim sövüklüm-nü, zera çayğumnuñ fărâhlikı ol edi! Kim benim malimni zarbiy aldı? Kim benim ululuğumnu oçurladı? Kim benim bahalı (43r) indžimni tas etti? Kim benim çiraximni söndürdü? Kim benim yariğimni tas etti? Kim benim övümnüñ körkün oçurladı? Kim benim boyumnuñ meñärmäçliğin yoç etti? Xaysi börü benim çozumnu çaptı? Kimdir ol, ki benim günäşkâ oçşaşimni yaşırdı? Xaysi teñizniñ tolyunu yaptı padşahlıç kemini? Kim yasır sürdü padşahlıç ke(43v)mini? Kim yasır sürdü padşahlıç körkün? Kim öldürdü benim haybatimni? Ol edi benim közümnüñ yariği. Ol edi benim tinçsizliğimniñ tinçliği. Ol edi benim ariğimniñ yeñillätkän. Topraçi yerniñ, yapmagaysen benim tenimniñ çanıñ! Negä diğrä bilmägäymen, ki ne boldu Ep'rasine çizim?»

Neçä kündan soñra kirdi kemigä da ketti ol vankka, çayda ki çizi edi. (44r) Evet bilmäs edi, ki çizi ol vankta edi. Da çaçan keldi ol vankka atası, ayaxına tüştü vankniñ ululuğunuñ da aytma başladı ansizim çiziniñ tas bolganın. Da vankniñ ululuğu asrı çayğuga tüştü da buyruç etti barça hapeçalarga, ki çoltçaga turgaylar ulusu-kiçisi, aruv oruç bilä da alğış bilä yedi kün, ki, şahat, Teñri bolgay viyavit etmäğä aniñ tas bol(44v)ganın. Da Teñri bir türlü viyavit etmädi da körgüzmädi ol çizniñ tas bolganın, zera bu çizniñ yalğiziniñ alğışı barça hapeçalarniñ alğışın yapıyir edi. Da Teñridän alay çoliiyir edi, ki adam oyluna heç belgili bolmadı tiri zamanında da körünmädi.

Da yedi kündan soñra aytma başladı ululuğ:

– Baron Bafnadios, bilgäysen alay, egär ki seniñ çizniñ (45r) yamanlıçka barsa edi, Teñri anı bizgä viyavit etär edi. Yoçesä bilgäysen alay, ki ol yaxşı yolga barıptır, da Teñri añar biyäniptir. Yoçesä şükür ber aniñ üçün.

Da ulu tasından azgına övünür edi azgına Bafnadios.

Andan soñra ketti övünä Teñrigä şükür bermäç bilä, da barça malin üläşiyir edi yarlılarga. Da hər yıl eki kez ketär edi ol vankka (45v) atası, da sözlär edi kendi çizi bilä džan sartın, da sövünür edi, evet bilmäs edi, ki çizi bilä sözliyir.

Da aytar edi atası ululuçka:

— Asrı maña biyänçlidir gälädžisi ol hapeçanıñ, ki çaramyu kiçi çuçtadır, asrı meni bek sövündüriyir.

Soñra yänäçi ketär edi övünä Bafnadios.

Da turdu Smaraktos ol çuçta yalğiz ulu çiyin bilä da džignel bolmaç bilä on sekiz yıl.

(56r) Da çaçan ki sezdi ölümün kendiniñ, da vaçt boldu, ki Bafnadios vankka keldi, da barip yänäçi birgäsinä sözlädi yaxşı da keräкли gälädžisin Teñriniñ, da soñra aytma başladı kendi çizina:

— Alay bilgäysen, ki asrı ulu çayğu içinämen Ep'rosine çizimniñ sähäpindän, da bilmädim, ki ne boldu.

Aytma başladı çizi, ki:

— Tözgin vankta üç küngä ança. Teñri saña anı belgili (46v) etär, ki çaydadır.

Da çaçan ayırlandı, ündädi atasın yalğiz da aytı añar:

— Bilgäysen, ki Biy Teñri etti maña ne türlü, ki kendi klädi. Hali ançaç klärmen seni sövündürmä seniñ çizniñ üçün, ki çayğurmagaysen. Menmen seniñ çizniñ Ep'rosine, körgin, da inam bilä inangın, da sövügin, da bergäysen anı vankka, çaysi ki benim artımdan berär ediñ toyuma da kiyövünğä. Da sen (47r) kendi çoluñ bilä bu benim çıldan ki-yinişim bilä kefinlä benim tenimni, kömgäysen da yazıçlı džanim üçün Teñridän çolğaysen, ki yazıçlarimni aņmagay,— bunu aytkaçoç, džanın Teñrigä simarladı mardniñ sekizinda.

Xaçan işitti Bafnadios çiziniñ tatlı gälädžisin, ulu çorçulu tamaşasından yiçilip urundu yergä. Tezindän sekirip, Akabios hapeça da suv alıp yün(47v)zünä urdu Bafnadiosnuñ, da tırgizdi kendin, da sorma başladı, ki:

— Ne boldu saña?

Aytma başladı Bafnadios:

— Xoygün meni, ki men dä ölgäymen. Zera bügün kördüm ulu sk'ançelik'.

Soñra ançaç buzma başladılar çuçun, da kirdi ičkäri, çayda ki yatıp edi çizi, da tüştü ölü teni üsnä, da yaşı bilä çiziniñ yüzün yuvdu köp yiçlamaç bilä. Soñra ketti Akabios ape(48r)ça da çabär berdi vankniñ ululuğuna da barça hapeçalarga, da barçası bir yergä yiçildilar.

Da asrı ulu avaz bilä yiçliyiir edi Bafnadios, aytıp bu türlü:

«Vay maña, çizim Ep'rasine! Ne üçün sağışiniñ maña aytmadıñ, ki men seniñ bilä birgä ölgäy edim? Da bastıñ eski duşmanniñ başın da kirdiñ friştälärniñ yanına meñilik yariçka da keçövsüz fărâhlikkâ».

(48v) Alay že vankniñ ululuğu da barça hapeçalar yiçlamaç bilä çaxirip aytiiyir edilär bu türlü:

«Ey, kelini Teñriniñ, unutmagaysen siñariniñ, yoçesä seniñ çoltçañ bilä bergäy bizgä Teñri aruvluç da çuvat Teñriniñ buyruçuna hadir bolma».

Da asri köp hapeyalar yiyildi vanktan ol yergä, da tamaşa etiyir edilär sanli Ep'rosineniñ tözümlükünä, da Tejrini alyış(49r)liyir edilär.

Da ol hapeyalar arasına biri bir közli bolup tur. Xoydu yüzün kendiniñ ölüniñ yüzü üstünä yaş bilä da yıylamaç bilä öpiyir edi kendin. Ol sahat közü açıldı, çaysi ki çaramyulanip edi. Da bu sk'ançelik' [bilä] sövündürdü Biy Tejri kensi kelinin, ki soçur köznü yarıçlattı.

Da yaçsi arzanilik bilä, saymos bilä, alyış bilä kendi ata(49v)si çoydu çizin kerezmana çıldan tonlar bilä birgä.

Kim bolur sk'ançelikiñni seniñ opovidat etmä, Biy Tejri, çaysi ki etiyirsen adam oylanlarına da tindiriyirsen adamlarñi frıştälärniñ yerinä? Tindirgaysen bizni dä yazıçılarnı ol yerdä, da çayda ki seniñ sövüklülärniñ tiniyirlar. Da tindirgaysen bu badmut'ıunnu sarnaganni, da işitkänni tügäl haväs bilä, da (50r) yazıçılı yazganni bu badmut'ıunnu, da saña, Biy Tejri, haybat, da hörmät, da yer öpmäç hali da här kez da meñi meñilik, amën.

Mardin on yedisindä ulukünün

Alek'sianosnuñ, Tejriniñ adaminiñ, etärbiz

“Семнадцатого марта мы отмечаем праздник человека Божьего Алексаноса”

(50v) Alek'sianos adamı Tejriniñ bir çodža kişiniñ oylu edi, da ol çodža kişiniñ dayın özgä zuryätı yoç edi Alek'sianostan başça, da atasiniñ atı Ep'remianos edi. Da Rıma šähäriñdän edi kendi. Zamanında padşahlarniñ Krisdoska inanglarniñ Argateosnuñ da Onoriosnuñ.

Da övrätti Ep'remianos oyluna p'ilisop'alıçını da etti kendin ulu usta. (51r) Da sarnadı barça Eski da Yäñi Töräniñ bitiklärin. Da çaçan ki tügäl adämiliktä boldu Alek'sianos, klädi atası kendin nişanlama kendiniñ džinsına. Da nişanlagandan soñra toy ettilär. Da çaçan zaman boldu kelin çatına barmaga pokoyga, kirdi svitlicaga, çayda ki kelin edi, da Tejriniñ şayavatı keldi üsnä, hanuz kelingä yuvuç barmınça, da klämädi bu (51v) dünyäniñ kiri bilä kensiniñ boynun kirlätmä. Tek çıçardı Alek'sianos barmaçından yüzükün kendiniñ, da çürgälädi altun yaylıç içinä, da berdi kelingä, da aytı:

— Al, saçla bunu kendinä, da Tejri bolsun bizim ortamızga, benim da seniñ, — da bunu aytıp, çıçtı svitlicadan.

Da barçası pokoylarında edilär atasiniñ övündä.

Da çıçıp ketti keçä bilä atasiniñ övün(52r)dän kün toyuşu sarı da keldi Jetesia [=Edessa] šähäriñä, çayda ki Biyimiz sk'ançeli badgerki bar edi, ki

Apkar padşahi sayaytti. Xaysi ki ulu küsänç bilä baş endirdi ol badgerk'kä da öptü kendin. Soñra ketti yiyövünä surp Asduadzadzininiñ, da bahalı kiyinişin teşkirdi, da yarliniñ tonun kiydi çıldan, da kendiniñ bahalı tonun yarliga berdi, da anıñ tonun kiydi. Da sk'ançelik' etiyir edi šähär (52v) içinä.

Da atası Ep'remianos bilmädi, ki oylu ne boldu Alek'sianos. Tezindän izdätmä başladı kendin šähärlärdä da özgä yerlärdä kendiniñ adamları bilä. Zera atasiniñ üç miñ adamı bar edi çolu tibinä, donatkan körklü kümüş r'adlar bilä da atlar bilä.

Kettilər bu üç miñ adam izdämä Alek'sianosnu, ki izdäp tapkaylar kendin Jetesia šähäriñdä. Kördü(53r)lär kendin da tanımadılar, anıñ üçün ki yarlı kispätindä edi. Yoçsa hanuz oçormut'ıun beriyir edilär kendinä. Soñra boş keldilər biyinä kendiläriniñ Ep'remianoska.

Da sanlı Alek'sianos ol šähärdä turar edi yarlı kispätindä džiknel bolmaç bilä, alyış bilä da oruç bilä on sekiz yıl. Da haftada bir kez ötmäk yer edi. Da ötmäk dä ölcöv bilä yer edi ol — sekiz (53v) dram. Yänäçi suv içär edi haftada bir kez.

Da bir keçäni köründü surp Asduadzadzin egeyeçbanga, da egeyeçban añar aytıyir, da aytma başladı surp Asduadzadzin egeyeçbanga, ki:

– Yıçövnü baçkin da yıçövgä küvür Alek'sianosnu, Tejriniñ adamın, zera ol arzani bolsar Tejriniñ uçmaçına.

Da bu körüm yavn'e boldu egeyeçbanga da barça šähärgä. Da här yertin keldilər körmä Alek'sianosnu. Da ol sahattan Tejriniñ adamı añıldı.

Da bu sanlı kimsä Alek'sianos kördü, ki asrı ulu hörmätkä mindi adam oylanlarıñdan. Xaçtı ol šähärdän da çeli küñdän soñra keldi teñiz çiriçına, zera anıñ üçün çaçtı, ki maçtamagaylar kendin da hörmätlämägäy(54v)lär edi.

Soñra olturdu kerapka, da klädi ketmägä Darson [=Tarsus] šähäriñä, yiyövünä surp Boços arak'elniñ. Da ansizim çorçulu yel çıçtı da tolyunlar boldu, da çayda ki klämäs edi barma, yel oyarı sürär edi kemisin — atasiniñ-anasiniñ šähäriñä Rımaga.

Da çaçan keldi atasiniñ šähäriñä, bardı atasiniñ övünä yarlı tiparda.

Kördü atası oylun, (55r) da tanımadı. Yoçsa simarladı bir çuluna, ki baçkan [=baçkay] kensin, neçik här yarlini, da añar oçormut'ıun etkäy.

Da ettilär kensinä atasiniñ çaxrasında bir pokoy kibik. Anda yer dä, yatar edi dä anda. Yoçsa bir kimesä tanıma bolmadı kensin, ki Alek'sianos bolğıy edi. Da köp indžitirlar edi kendin atasiniñ

çulları, da ayblarlar edi kendin, da kültkü etärlär edi, da çanaç-(55v)ayaçnıñ pomıyın başından aşa-ya toldururlar edi.

Bir zamandan soñra sezdi ançaç kensi ölü-mün, da klädi kiriç, gaymar da çayıt, da barça kendiniñ çilinganın yazdı bitik içinä: neçik ki ya-şirtin çixip ketti keläşmişi çatından, ya çaysi şä-härgä bardı, ya yixövdä turganın. Da barçasın yazdı, atasınıñ-anasınıñ da keläşmişiniñ atın yazdı da kendiniñ dä atın. Da (56r) barçanı yazgan-dan soñra çolunda bitikni sıxtı da dżanın Teñrigä sımardı mardniñ on yedisindä.

Da padşahnıñ dvoruna avaz keldi da ayttı: «Izdäniz övündä Ep’remianosnuñ Teñriniñ ada-mın, ki Teñrigä çoltça etkäy Rıma şähäri üçün da barça mämläkätlär üçün».

Da ansızim kendi padşah Qnorios biyläri bilä da dvoru bilä ketti Ep’remianosnuñ (56v) övünä, da taptılar ölüsün Alek’sianosnuñ. Da klädilär, ki çolundan algiy edilär bitikni, da bir türlü bolmadı-lar almaga. Da kensi padşah Qnorios tüştü sanlı Alek’sianosnuñ ayaçına da ulu yıylamaç bilä çol-du, ki yebergiy edi bitikni çolundan. Da hanus bil-mäslär edi, ki Alek’sianostur. Soñra ansızim açtı çolun da berdi bitikni padşahnıñ çoluna.

(57r) Tezindän buyruç etti padşah kendiniñ baş yazučısına, ki sarnagay bitikni ulu avaz bilä, ki barça el işitkäy.

Da çaçan sarnadı esä bitikni, ulu çorçu tüştü el üsnä, da tamaşaga turdular. Da atası-anası çaçan kördülär, ki Alek’sianostır oylu kensiläriniñ, tüştülär anıñ ölü teni üsnä. Da ulu yıylamaçların, çaxırıçların bitikkä bolman (57v) yazmaga.

Da kötürüp tenin, eltilär Bedros arak’elniñ yı-çövünä. Da kerezmana çoydular kendin altundan da bahalı çaşlardan yasagan trumna içinä yat-çizdirip kendin da topraçka arzani ettilär kendin.

Da bu küngä diñrä anıñ tenindän meron isisi keliyir asrı körklü. Da ulu sk’ançelik bolıyır anıñ kerezmanından bu küngä diñrä.

Pareçosluçı bilä ari a(58r)tanıñ Alek’sianos-nuñ, Teñriniñ adaminiñ, Biy Teñri yarlıyağay bar-ça k’estänlarga, da sarnaganga, da işitkängä, da amən aytkanga, da yazıçlı yazganga bu ari tirlikin surp Alek’sianosnuñ, da ulukünün tutkanga, da Biy K’risdoska haybat da ezät meñi meñilik, amən.

**Junvarniñ on beşindä badmutiunudur
surp Jovanneşniñ, ki K’risdos üçün
erklı yarlı boldu**

“Пятнадцатого января житие святого
Ованнеса, который добровольно обратился в
нищенство ради Христа”

(58v) Bu Jovanneş oylu edi bir çodça kimsä-niñ, neçik ki biy bolgay Stımbol şähäriñdä, da anıñ atı Drubia edi. Da asrı bek sövär edi atası-anası Jovanneşni. Da oylan zamanında övrändi yazov da atasından çoldu, ki anar bir Awedaran alğay. Da satun aldı atası Jovanneşkä bir Awedaran altun-indži bilä da bahalı çaşlar bilä yasagan. Da här kez (59r) çolundan salmas edi, sarnar edi.

Na bir künnü körär surp Jovanneş bir hape-yanı çasta, ki Yerusaçemgä bariyir edi alıış etmä-gä. Da çošuldu surp Jovanneş ol hapeyaga, da öv-ränmä başladı andan hapeyalıç garkin da vankniñ hesepin, da ant etti Jovanneş ol hapeya bilä, ki Yerusaçemdän çaytkanda alğay surp Jovanneşni, kendiniñ vankına eltkäy, da alıp (59v) Jovanneşni, ki kendiniñ vankına eltkäy.

Da çaçan kördü Jovanneş, ki Yerusaçemdän çaytıp keliyir edi, asrı bek sövündü. Da barıp ata-sından açça klädi Jovanneş, ki aş satun alğay kendinä yolga da apeyaga. Da ašni satun alıp ketti kendiniñ ustasına. Da taptılar teñiz çiriçında ke-mi, tölädi kemiçigä haçın, da keçip kettilər teñiz aşı-ra vankka.

Da çaçan (60r) keldi vankka, saçın çirçtilär Jovanneşniñ vankniñ ululuçı, da hapeya kiyinişin kiyirdi Jovanneşkä. Da asrı bek dżignel bolıyır edi Jovanneş, ki tamaşa etip aytarlar edi hapeya-lar, ki tensiz friştälärdändir.

Da kensi on eki yaşında edi, çaçan vankka kirdi. Da turdu vankta altı yıl.

Soñra, altı yıldan, çara yüzlü eski duşman ta-rıçmaçlıç saldı Jovanneşniñ yü(60v)räkinä, da küsänmä başladı atasın-anasın, da ulu dżiknel bolganından da ulu küsänçindän asrı bek çurudu.

Da çorçma başladılar egär vankniñ ululuçı, egär hapeyaları, da aytma başladılar surp Johan-neşkä, ki:

—Ki nek alay artıçsı sen seni çiyinga beriyir-sen dżiknel bolmaçıñ bilä? Zera Teñri artıçsı ne-mäni çabul etmäş, tek ölcöv bilä barça nemä çabuldur.

(61r) Da belgirtmä başladı Jovanneş hapeya-larga eski duşmannıñ yamanlıçın.

Soñra buyruç ettilär kensinä, ki ketkäy atası-na da anasına.

Da çixtı vanktan Jovanneş ulu yıylamaç bilä da ayttı: «Ey, eski duşman! Çixardıñ sen meni friştälärniñ tasından. Umsanıpmen Teñrigä, ki men seniñ başıñni basarmen atamniñ övündä dä».

Da kelgändä övgä yoluçur (61v) bir yarlıga, ki eski yaman çıldan tonlar kiyip ketiyir edi. Da ne ki kendi kiyip edi igi tonlar, anı yarlıga berdi, da

yarliniñkin kensi kiydi yırtıx tonlar, da kiyip ol-turdu kemigä, da atasiniñ övünä keldi.

Da xačan atasiniñ övünä keldi, közün kökkä açtı da yıylamaç bilä Teñridän çoldu, ki añar tö-zümlük bergäy atasiniñ eşikindä.

(62r) Soñra, atasın-anasın körgändän soñra Biy K'risdoska şükür berdi. Da tanımadılar Jo-hanneşni ne atası, ne anası. Da turdu atasiniñ övündä, xaçrada, bir buçxaçta eşikkä xaşşi, altı yıl, neçik här yarlı. Da eşikçisi atasiniñ yarlıyar edi kendinä, da etip edilär Johaneşkä barçixtan [=balçixtan] öv, ki anda turar edi. Da bilmäs edi, ki biyiniñ oylu edi. Da atası-anası oğormut'ıun be-(62v)rirlär edi kensinä, neçik här yarlıga, bilmin-çä, da kendi stollarından aş yeberirlär edi kensi-nä. Da ol yemäs edi, yoçsa yarlıga berir edi.

Da ol xadar anda yattı, ki barça teni yara bol-du da yaraları xurtlandı, da itlär kelip yaralariniñ irinin yalarlar edi.

Da bir künnü anası ol yer bilä keçip ketiyir edi, çayda ki Johaneş yatıp edi, da yaman isin al-dı, ki sasıyır e(63r)di. Buyruç etti eşikçigä, ki ol yerdän çixargay edi Johaneşni. Yoçsa Johaneş çol-ma başladı eşikçidän, ki:

— Yarlıya maña da meni bu yerdän çixarma, zera men bu yılñi ölärmen, da benim üçün Teñri-dän tölöv algaysen. Da xačan ki zaman bolsa bikä-gä bu yerdän keçmä, çolarman sendän, ki meni kö-türüp kerı eltkäysen, ki bikä aşkay ol yerdän, da yänäçi meni keltirip (63v) yerimä yatçizgaysen.

Da ol türlü etär edi eşikçi Johaneşkä, yarlıyar üstünä, da bermäs edi bikäsinä, ki baçkay edi üs-tünä.

Da Awedaranni da tutar edi yanına.

Da xačan ki sezdi kendiniñ ölümün, ündädi yuvuç eşikçini, da alıñsladı kensin, da ayttı:

— Aytkaysen bikägä, ki ol yarlı, çaysı ki eşi-kiñdä yatıp edi, bilgäysen alay, ki ölümü yetişi-yir, da (64r) çolıyır sendän, ki pokirics'a [=pokorics'a] bolup bir barıp baçkaysen kensin. Bir söz aytma kliyir saña.

Da anası klämäs edi barma anıñ sasımaçın-dan. Soñra anası ayttı:

— Bar da baç, ne kliyir, zera uçmaç anıñkibik-lärniñdir. Şahat, bolgaybiz Teñridän yarlıyamaç tapma anıñ säbäpindän.

Soñra, yüzün çürgäp, anası da alay bardı Jo-haneşniñ yanına, çayda ki (64v) yatıp edi balçixtan öv içinä. Da Johanneş alıñsladı atasın da anasın da, Awedaranni çixarıp, anasına berdi, aytıp, ki:

— Bolsun bu Awedaran saña çaytmaçlıçka, anıñ üçün bolsun, ki seniñ eşikindä tındim.

Da xačan kördü Awedaranni anası da tanıdı, da çolma başladı yıylamaç bilä anası Johaneştan, ki:

— Ant içtirirmen seni köñü Teñri(65r)gä, çaysı ki yerni da köknü yaratıptır, ayt maña, çaydan tüştü saña bu Awedaran?

Soñra erin dä ündätti anda. Tek Johanneş aytma başladı anasına:

— Men dä seni ant içtirirmen, da ne ki aytsam saña, alay etkäysen.

Da anası aldı üstünä kendiniñ oylunuñ antın.

Soñra ayttı anasına:

— Bu yerdä meni kömgäysen bu çıldan kiyini-şim bilä benim. Ošta sa(65v)ña aytiyirmen, men-men seniñ oyluñ Johanneş,— da ol sahat dżanin Teñrigä simarladı.

Soñra sezdi anası, ki oyludur, da tüştü anası oylunuñ üsnä da taldı. Soñra suv bilä tırgızıldır anasın. Turdu ayaçı üsnä.

Da sansız el yıyıldı ol yergä şahärlilär. Da bü-tün şahärgä slava ketti.

Soñra padşah işitti da bardı baçma bardıark bilä birgä.

Evet anasınıñ yıyla(66r)maçın da çaxırmaçın kim bolur aytma da yazma!

Da anası ulu yıylamaçından antın oylunuñ unuttu, ol, ki kendinä aytip edi, ki: «Xıldan ton-larım bilä kefinläp kömgäysen». Yoçesä buyruç etti anası altun ipindän kefinlik da kefinlädi Joha-neşni. Kefinläp, ansızim anasınıñ çolları çurudu. Soñra esinä saldı oylunuñ antın. Da ol altun ipin-dän tonun çixa(66v)rıp, çıldan kiyinişi bilä kefin-lädi oylun Johaneşni. Soñra çolları yänäçi saçaydı.

Da kömdülär ol yerdä kensin, çayda ki yatıp edi, junvarniñ on beşindä. Da anıñ üsnä sklepit ettilär gamar kibik, çayda ki yatıptır Johaneş.

Da atası-anası hapeya garkin tuttular da çu-luç etärlär edi dżiknel bolmaç bilä Johaneşniñ ke-rezmanına, çayda ki yasattırıp (67r) edilär taştan yiyöv kibik da yaçşi sövükläri bilä Teñrigä çuluç etärlär edi, da dżanlarin simarladılar Teñrigä ata-sı da anası.

Bu yaçşi kimsälär bilä da alarnıñ pareçosluç-ları bilä Biy Teñri tındırgay bizim yazıçlı dżanı-mizni kendiniñ uçmaçında, da bunu megnel et-känni saçlagay Biy K'risdos sönövsüz ottan, da Biy Teñrigä haybat da ezät meñi meñilik, amən.

(67v) Tegdemperniñ dörtündä surp Varvara gojsnuñ

“Четвертого декабря – святой Варвары”

Varvara bir çodža kimesäniñ çizi edi, çaysı ki atasiniñ atı Teosgoros edi.

Da xiziniñ ulu körkündän utru yasattirdi atası xizi üçün bir biyik svitlica, ki adamniñ sürätin körmägäy. Da klär edi kensin ergä bermä. Da xizi Varvara k'risdân dinin tutar edi, da atası grabaşd edi. Yoxesä xizi bir türlü klämä(68r)di ergä barma dinsizlärgä, yoxesä Tejriniñ xorxusun esinä aldı, da umsasın Tejridä tuttu, da gojsluxun aruv saxladı.

Da atası yasattirdi ol biyik svitlicaniñ alnına bir yilisuv da aytı teslälarga, ki eki tereďzä bilä etkäylär, da kendi ketti yıraç yolga.

Da surp Varvara tüštü svitlicasında aşıya, ki baıxkay yilisuvnuñ yasalğanın, da xačan kördü, ki eki tereďzä xoıyandir, (68v) aytma başladı teslälarga, ki:

— Azdir eki tereďzä, üçünci hanuz etinjiz Ata Oıul Ari Džanniñ atına.

Da kirdi bir suv sayıtniñ içinä märmär taşından da barmaıları bilä Biyimizniñ xaçiniñ nişanin etti, xaıysı ki halikä ança bardir ol yerdä. Da çixip ol sayıtniñ içindän, kirdi ol yerdä, xaıda ki atasiniñ gurk'ları turar edi, da barça gurk'larıni ufattı.

Soıra anıñ üsnä atası keldi yo(69r)lundan da kirip yilisuvnu kördü, ki üç tereďzä xoıyandir, yüräklänmä başladı teslälarniñ üsnä da aytı:

— A vid' že men sizgä aytım, ki eki tereďzädän artix etmägäysiz! Ne üçün üç tereďzä ettinjiz? Džuvap berdilär teslälär da aytılar:

— Seniñ xiziñniñ buyruıu bilä ettiı.

Soıra xizina aytma başladı, ki:

— Ne üçün ya negä körä üç tereďzä xoıyandir? Aytma başladı xizi:

—Ata Oıul Ari Džanniñ bir Tej(69v)riniñ ati üsnä üç tereďzä xoıyandir.

Tek atası yüräklänip çixardı xiliçin, ki urup öldürgäy xizin, da xizi xaçip atasiniñ alnından, ketti taıga yaşınma.

Da atası xiziniñ artından izdiy ketti taıga da kördü ol yerdä eki xoıçini. Sorma başladı xoıçılardan:

— Xizimni kördüniz mi?

Da bir xoıçi körgüzmä başladı xizin — ol sahat xoıları barçası taş xaıytılar, da halikä an(70r)ça bardir ol yerdä ol xoıylar taş xaıytkan, sk'ançeliki surp Varvara gojssnuı.

Soıra ketti xaıyışli atası Teosgoros, da taptı kendi xizin, da tuttu saçından, da suvrana başladı kensin taydan aşıya, da eltip kendin zindanga saldı, da töräçigä aytı barça bolgan işni da xiziniñ k'risdânlilikin.

Soıra töräçi buyruı etti alnına keltirmä ari gojssnu, xoıusun Biyimizniñ, (70v) da sorov etmä başladı.

Yoxesä bu surp gojs açıı avaz bilä džuvap berdi töräçigä da xoısdovanel boldu Biy K'risdoska, da sökmä başladı dinsiz töräçini da anıñ yalın tejrilärin.

Soıra buyruı etti dinsiz töräçi, ki tövgäylär kensin yatxizip. Ança tövdülär, ki barça söväkläri üstündä sinyalandı. Soıra yänäçi ekinçi zindanga saldılar kendin. Da Biyimiz kendi köründü (71r) anar zindanniñ içinä, da xuvatlattı kendin, da ne ki yaraları bar edi üsnä, sayayttı.

Da ertäsi yänäçi keltirdilär töräçiniñ alnına. Soıra yänäçi buyruı etti, ki küydürgäylär xaıburıaların ot bilä da xolların, da başına töviyir edilär bazıı ayaçlar bilä.

Soıra buyruı etti töräçi, ki yalanaçlap şahär içinä suvrageylar kendin, da Biy Tejri yaptı anıñ yalanaç tenin, da a(71v)damlarga heç körmämädi anıñ teni.

Soıra eltilär, xaıda ki tas etsärlär edi.

Da ol Tejridän xoltıxa etti, ki anıñ teninä da anıñ söväklärinä şnorhk bergäy, ki barça xaıstalarıni sayaytkay, da kimdä ki çiçäk bolsa ya korosta, ki sayaygaylar, da kim ki inam bilä anıñ işadagin tutsa da ulukünün, barçasına pareıostur.

Soıra avaz keldi köktan da aytı, ki: «Barça (72r) xoltıxaı tügäl boldu xaıtıma benim. Kelgin da meıjilik uçmaıta tıngin».

Soıra aldı dinsiz atası Teosgoros xiliçni da kendi xolu bilä başın kesti kendi xiziniñ tegdemperniñ dörtsünä.

Da köktan ot tüşüp küydürdü dinsiz Teosgorosnu.

Da bir k'risdân kimesä tenin topraıka arzani etti surp Varvara gojssnuı.

Da kim ki xoltıxa etsä andan, ol sahat işitir anar artıısi, kim (72v) ki çiçäk bolsa ya korosta.

Biy Tejri yarlııyagaysen surp Varvaraniñ pareıosluıu bilä barça yazıılılarga, da sarnaganga, da haväs bilä işitkängä, da yazıılı yazganga, da Biy K'risdoska haybat da ezät hali da här kez da meıj meıjilik, amën.

Tegdemperniñ on beşindä badmut'ıunudur surp Jagop hajrabedniñ

“Пятнадцатого декабря житие святого патриарха Агопа”

(73r) Jagop surp Krikor Lusaworiçniñ atasiniñ xizıardaşiniñ oılu edi da eki k'risdân padşahlarniñ zamanına boluptur, Dırtadniñ da Gosdandinosnuı. Da surp Jagop yalıılıııni sövär edi, da köp sk'ançelik' etär edi, da yaz u xış artıısi kiıyiniş bilä yürümäs edi. Da Tejriniñ buyruıu bilä aıpaş boldu Midzpin şahärinä.

Da bir *džiknawor* *dayin bolup*(73v)tur Maruke atli. Keldi surp Jagopka, *çayda* ki turar edi, da *sayliğin sorma başladı*.

Soñra kördülär *yïöv eški* *alnina* bir *antamaludžnu* on *beş yillix*, kördülär *eksin [=eksi]* da bu *antamaludžga* *yarliyadılar*, *yoçesä* *Tejridän çoltça* *ettilər* *anij için*, da *çaç çixarip* *boyunlariniñ* *üsnä*, da *sayayttılar* *kensin* *Biy Tejriñiñ çuvati* *bilä*.

Da ol *šähärdä* bir *dovlatli* *adam bar* (74r) *edi*, *atı* *Getron*, da *Tejrigä* *toyrı* *inanmas* *edi*. Da bir *oylu* *bar* *edi* *antamaludž*.

Haçan kördü *Getron*, ki ol *ävälgi* *antamaludžnu* *sayayttılar*, *tezindän* *aldı* *kendiniñ* *oylun* da *surp Jagopnuñ* *alnina* *keltirdi*, ki *sayaytkay* *kensin*. Ol *sahat* *Tejriñiñ çuvati* *bilä* *sayaytti* *oylun*. Soñra *atası* *bar* *könül* *bilä* *Tejrigä* *inandı*, da bu *kün övdägiläri* *inandılar* *Tejrigä* da (74r) *migirdel* *boldular* *surp Jagoptan*. Soñra *ansizin* *sayaygan* *oylan* *öldü*. Da *surp Jagop alyışı* *bilä* *kendiniñ ölüdän* *tiri etti* *kensin*.

Bir *zamandan* *soñra* *rast* *keldi* *surp Jagopka* bir *sala içinä* *aşıra* *ketmä*, da ol *salada* bir *çovraç* *bar* *edi*, *çaysı* ki ol *zamanni* *çizoylanlar* *opraçlarin* *çayçiyir* *edilär*. Da *surp Jagop yanları* *bilä* *keçkändä* bir *türlü* *uyalmadılar* *kensindän*. *Yoç(75r)esä* *surp Jagop* *aların* *harsizliçları* *üçün* *çarıyadı* ol *suvnu*, da *suv çurudu*, da *çizoylanların* *saçin* *çaradan* *aç* *etti*. Da *kensi* *surp Jagop* *ketti* *kensi* *yoluna*. *Tezindän* *kettilər* *bütün* *salaniñ* *eli* *surp Jagopnuñ* *artından* da *çaytardılar* *kensin*, ki *suvnu* *hasilgä* *keltirgäy*. Da ol *Tejriñiñ çuvati* *bilä* *çurugan* *suvnu* *yänäçi* *hasilgä* *keltirdi*. (75v) *Evet çizlarniñ* *saçlarıni* *klämädi* *açtan* *çaraga* *çaytarmaga*, ki *uyalıp* *Tejriñiñ çorçusun* *yüräklärindän* *ketärmägäylär*.

Yänäçi bir *töräçi* ol *šähärdä* *egri* *törä* *etär* *edi*. Da *töräçiniñ övü* *alnina* bir *ulu* *taş* *kesäki* *bar* *edi*. *Yoçesä* *surp Jagop çarıyadı* ol *taşni*, ki ol *alay* *ufaldı*, *neçik* *topraç*. Soñra *töräçi*, *körüp* ol *taşni*, ki *alay* *boldu*, da *çorçup* *töräni* *toyrı* (76r) *etär* *edi*.

Yänäçi *eki* *yarlı* *adam*, *söz* bir *bolup*, *klädilär* *aldama* *surp Jagopnu*: *biri* *kläp* *ölüp* *yatıptır*, da *birsi* *kelip çoluptur*, ki *nemä* *bergäy* *kefinlik*, ki *barip* *birsi* *siñarın* *kefinlägäy*, ol, ki *yalğan* *ölüptür*. Da *çaçan* *kelip* *kläptir* *siñarın* *yatkan* *yerindä* *oyatma*, da *bağsa*, *könüdän* *ölüptür* *alyışı* *bilä* *surp Jagopnuñ*. *Tezindän* *keldi* *siñarı* *surp Jagopka*, ol, ki (76v) *tiri* *edi*, da *çolma* *başladı* *surp Jagoptan*, ki *çaytip* *tirgizgäy* *siñarın*. *Yoçesä* *surp Jagop* *Biy Tejriñiñ çuvati* *bilä* *kelip* da *tiri* *etti* *kendin* *ölüdän*.

Bir *zamanniñ* *Nigianiñ* *zborunda* *boluptur* *surp Jagop* *açpaşlar* *arasında*. *Körär* *padşah*, ki *friştälär* *çuluç* *etiyirlär* *edi* *surp Jagopka*.

Bir *zamanni* *surp Jagop* [klädi], ki *Masis* *taşına* *mingäy* *edi*, da *köp* *emgändi*, *yoçesä* *bolmadı* *minmägä* ol *tağga*. Soñra (77r) *anij üsnä* *ulu* *emgäkindän* *yuxusu* *eltti* *kensin* *taşniñ* *tibinä*. Soñra *yuçlagan* *zamanına* *friştä* *aldı* ol *taşniñ üstündän* *Noj nahabedniñ* *kerapından* bir *kesäk* *taştanı* da *keltirip* *başı* *tibinä* *çoydu* *surp Jagopnuñ*, da *yänäçi* *eltip* ol *tağga* *mindirdi* ol *kesäk* *taştanı*. *Zera* *surp Jagop* *artıçısı* *anij için* *klär* *edi* ol *tağga* *minmägä*, ki *Noj nahabedniñ* *kemisin* *körgiy* *edi*. *Zera* *Noj nahabedniñ* (77v) *kemisi* ol *taş üsnä* *turup* *edi* *potoptan* *soñra* da *tursar* *anda* *çaç* *K'risdosnuñ* *kelgäninä* *anča* *törä* *etmä*. Da *adam* *oyluna* *çarä* *yoç*, ki ol *kemini* *körgäy*, *zera* *erk* *Tejridän* *yoçtur*.

Xizilbaş *padşahi* *Şabuh* bir *zamanni* *ulu* *çerüv* *bilä* *keldi* da *Midžpin* *šähärniñ* *çövräsini* *aldı*. Da *alyışı* *bilä* *surp Jagopnuñ* *köp* *ovad [=ovod]* da *sarı çulu* *barça* *çerüvün* *çizilbaşniñ* *här* *yarı* *çaçirdi*, *e(78r)gär* *elni*, *egär* *atların* — *här* *biri* *här* *yarı* *saçilip* *kettilər* da *šähärgä* *bolmadılar* bir *nemä* *etmä*.

Da *dayin* *köp* *sk'ançelik'* *etär* *edi* *surp Jagop*.

Da *džanin* *Tejrigä* *şimarladı* *tegdemporniñ* on *beşsindä*.

Pareçosluxu *bilä* *ari* *hajrabedniñ* *surp Jagopnuñ* *Biy* *Tejri* *yarlıyagay* *barça* *yaziçlilarga*, da *sarnaganga*, da *işitkängä*, da *yaziçli* *yazganga*, da *Biy K'risdoska* *haybat* *meñi* *meñi*".

(78v) **Badmut'iunudur sanlı Mariamnñiñ, Ekibdos aytkanı Misir šähäridir**

“Житие блаженной Мариам из города Мисир, называемого Египтом”

Bu *çatun* *Mariam* *atlı* *Ayegsandria* *šähärindän* *edi* da *yarlı* *kişiniñ* *çizi* *edi*, *k'risdänlik* *zamanında* *edi*. Da *çaçan* ki *boldu* on *eki* *yaşında*, *berdi* *kensin* *boyun* *yamanlıçka*, bu *dünyäniñ* *yaman işinä*, da *kirdi* bir *yaman* *boş* *övgä*, da *yamanlıçni* *çilindi* ol *övdä* on *beş* *yil*.

Da bir *kün* *körär* *Mariam*, ki *köp* *el* *teñiz çiriği* (79r) *bilä* *ketiyir* *edilär*, da *sezmä* *kliyer* *edi*, ki *çayarı* *ketiyirlär*. Soñra *sezdi*, ki *Yerusayemgä* *ketiyirlär* *surp Haçniñ* *ulukünü* *üçün*, ki *yügüngäylär* *K'risdosnuñ* *surp Haçına*. *Yoçesä* *Mariam* *çaytti* *yamanlıçından* *kensi* *esinä*, da *ketti* *teñiz çiriğina*, da *olturup* *kerapka*, da *çixti* *Yerusayemgä*.

Haçan ki *yetişti* *surp Haçniñ* [*Ha полях: Veraçman*] *ulukünü*, ki *sebdemporniñ* on *dörtsündä* *bolur*, da *köp* *el* *kliyer* *edilär* *barip* *körmä* (79v) *surp Haçniñ* *yoyarı* *kötürülgänin*. Da *çoşuldu* *Mariam* *elgä*, ki *el* *bilä* *kirgäy* *yïövgä* *körmägä* *surp*

Xaçni. Da xaçan ki yivöv ešikinä yuvuçlandi, el barçası kitiy edilär yivövgä, da Mariam bolmas edi kirmägä, yazıçlarından utru çıxarı çaliyir edi, zera Tejriniñ çuvatlı surp Xaçi çoymas edi añar yivövgä kirmä. Da köp çalişiyir edi Mariam el bilä kirmägä yivövgä da yalyz da klädi, yoç(80r)esä bir türlü bolmadı surp Xaçniñ çuvatı aşıra.

Soñra sezdi Mariam, ki kensiniñ yamanlıxı ücün bolmas kirmä da arzani bolmas. Turdu ešiktän kerı da yoyarı baxtı yivöv ešiki üsnä, kördü badgerk'in surp Asduadzadzinnin da çolunda Biyimiz çuçekan badgert [=badgerk'] üsnä. Da yaş tökmäç bilä çoliyir edi surp Asduadzadzindän, ki: «Arzani et meni, alyişli surp Asduadzadzin, ki kir-(80v)gäymen yivövgä, da dayin artıç boyumnu bermiyim yamanlıçka da murdarlıçka». Da çeli zaman yıyladı urunmaç bilä, da soñra kirdi yivövgä, da arzani boldu yügünmägä K'risdosnuñ surp Xaçina ol zaman, xaçan ki hairabed yoyarı kötürür edi surp Xaçni. Da yügüngändän soñra Biyimizniñ surp Xaçina çıxtı yivövdän da tüştü yüzü üsnä yänäçi surp As(81r)duadzadzinnin badgerk'i alnina, yıylamaç bilä şükür berir edi añar da çolar edi, ki anı arzani etkäy yazıçlarına boşatlıç tapma, ki dayin artıç kendi övünä barmagay. Da badgerktän avaz işitildi kendinä bu türlü: «Egär ki Jortananı aşip ketsän, yaçşı tinçliç taparsen».

Soñra Mariam rast keldi bir kişigä da çoldu andan, ki añar bergäy bir pinâz. Da berdi kensinä. (81v) Da ol pinâznı alıp, bardı, da üç kesäk ötmäk satun aldı, da Jortananı aşip arı yanına, ketti yivövünä surp Johanneş migirdičniñ. Da kirip yivövgä, arzani boldu K'risdosnuñ ari teninä da ari çanına.

Soñra ketti pustalıç yerlärgä da asrı bek söväk sindirmaç bilä dżiknel boldu ol yerdä çirç yedi yıl. Da ol bir pinezgä, ki üç kesäk ötmäk satun alıp edi, çirç yedi yılını ol çadar (82r) ötmäk bilä keçindi. Da alay köp ötmäkni kündä yer edi, neçik nişçarkni da neçik ki K'risdosnuñ ari teninä arzani bolgay, alay azar yer edi.

Da ol pustalıçta yaş otnu yer edi, neçik dżanavar, çolu bilä üzminçä, yoçsa çoyar edi yüzün yer üsnä da tişläri bilä girdzel etär edi, neçik dżanavar. Da alay tirilir edi çirç yedi yılını.

Da xaçan ki künläri yetiştı, bardı (82v) Zosima dżiknawor Mariamnıñ çatına. Zera ol pustalıçta turar edi. Mariam tiri zamanında bir kimesäniñ yüzün körmädi. Da xaçan ki alyiş etkändä Mariam körär Zosimos dżiknawor, ki bir kimsä havadan aşaya-aşaya turuptur, neçik ki yerdän bir çarı biyik, da yuvuç barmınça Zosima Mariamga, çorçtu,

kendi esinä işkil etip, ki bu ne dżandır bunda? Da adam boyu bilä (83r) turuptur adam tiparında. Da xaçan yuvuç keldi Zosimos Mariamga, sorov etmä başladı birgäsinä, ki:

— Bunda neçik dżiknel bolıyirsen?

Tek Mariam barça çilinganın ayttı Zosimoska, ki kiçi boyundan ne işniñ içinä boluptur, da bir nemäni yaşırmadı. Da çoldu Mariam Zosimos dżiknawordan, ki anı arzani etkäy K'risdosnuñ ari teninä da ari çanına.

Soñra aştı(83v)lar Jortananıñ suvun eksi dä, neçik çuru yerni, da kettilər özgä pustalıçka. Da dżanın Tejrigä simarladı Mariam abrilniñ birindä.

Da ol yerdä bir aslan yoluçtu, çayda ki Mariam tündi, da Tejriniñ şayavatı bilä ol aslan ayaçları bilä çoyur çazdı sanlı Mariamga, da çazgandan soñra Zosimos topraçka arzani etti sanlı Mariamnıñ tenin. Xaysi ki Biy K'risdos bu (84r) yaçşı dżanın pareçosluçu bilä buzgay bizim sansız yazıçlarımizni, da anıñ çanlıçına haybat da ezät meñi meñilik, amęn.

Badmut'iunudur Giragosnuñ da anıñ çardaşiniñ Barasgewea gojsnuñ, orusçä P'etnica aytarlar

“Житие Кираку и его сестры девы Параскевы (Прасковии), которую по-русски

[=по-украински] называют Пятницеёй”

(84v) Bar edi Aleksandriya şähärendä bir adam Giragos atlı, da anıñ bir çiz çardaşı bar edi, atı anıñ Barasgewi edi, çaysi ki orusçä Petnica añilir.

Da xaçan ki ataları-anaları öldü, suçlandı Kiragos hapeyalıçka, da salıp övün da çardaşın, ketti pustalıçka ulu dżiknawor Tanięlgä, da andan hapeya alyişlandı, da yaçşı hesep bilä dżiknel bolıyir edi, (85r) da Tejrigä biyänçli boldu,

Da çardaşı Barasgewi berdi kensi boyun yaman murdar işkä.

Da xaçan işitti Tanięl dżiknawor da özgä dżiknaworlar, asrı bek yamanlama başladılar Giragoska, çardaşına Barasgewiniñ, ki:

— Ne ücün op'ekun etmädiñ kimsäni çiz çardaşıña da kimsägä simarlamınça salıp kendin keldiñ? Tiyişlidir saña, ki bargaysen çardaşına da anı kerı etkäysen eski (85r) duşmannıñ işindän.

Da Tejridän çoltçaga turdu Giragos, ki añar Tejri boluşkay çardaşiniñ çatına barma Barasgewiniñ. Da sinalıp ketti şähärgä, çayda ki çardaşı edi. Da ešikinä keldi Barasgewiniñ. Da yeberdi Giragos bir oylannı ičkäri övgä da ayttı oylanga Giragos:

— Barip ayt xardašima Barasgewigä, ki xardašinj Giragos eşikkä keliptir da seni ündiyir.

(86r) Sojra čixti Barasgewi içkärtin baş açix, yalan ayaç, oyniy-oyniy, da xačan ki sezdi xardaši, ki keliptir Giragos, asri bek sövündü da kelip xardašına baş endirdi da oçojn berdi.

Xaçan kördü Giragos xardašin Barasgewini aninkibik yaman tiparda, çolu bilä kensiniñ yüzünä urdu da yiylamaç bilä aytiti:

— Vay maña, xardašim! Nedän keldi saña bunuç kibik yaman iş? (86v) Ne üçün Tejrigä xarši bolduñ da džaniñni tas ettiñ? Sen tas bolduñ da köp kimsälärni tas ettiñ. Vay maña, ki seni bulay kördüm! Yaşširaç edi maña, ki men äväldän ölgiy edim!

Da xačan işitti bunu Barasgewi, ayaçına tüştü xardašiniñ da ulu yiylamaç bilä aytiyir edi:

— Vay benim kibik yazixliğa da hazar eyuğ, zera asri bek tas boldum da yaman(87r)liç bilä keçirdim zamanlarimni. Xolarmen sendän, atam benim džan sartin da xardašim ten sartin, egär ki bilir esäj, Tejri yarliyar mi yaman başli xatunga da añar xaytarliç berir mi?

Xolarmen sendän, çoyma meni bunda, da ne ki buyursañ, işitirmen saña, da hanazant bolurmen barça yaxši işkä, da bar köñlüm bilä çulux etärmen Tejrigä.

Da xačan işit(87v)ti bunu Giragos xardašindan Barasgewidän, da asri bek sövündü, da aytma başladı çizga:

— Kir içkäri övünä, da başiñni yap, da etikläriñni ayaçına kiy, zera uzun da küç yol bilä ketärbiz, taylar bilä da isilär bilä.

Aytma başladı Barasgewi, ki:

— Könü da Tejri meñilik tiridir. Ne türlü ki saña çixtim, alay birgänj barirmen, çayda da barsañ, da birgä(88r)mä bir nemä alman eski dušmanniñ çilinmaçından. Yoçesä, xardašim, yürü alay ketärbiz, ne türlü ki meni köriyirsen baş açix da yalan ayaç. Dayin yaxšidir maña seniñ bilä ketmä, ne ki eski dušmanniñ çazyančina barma.

Da xačan işitti bunu Giragos, artixsi dayin bek sövündü, da tüp-tüz tayga kettilər. Da taydan bir pusta yergä keldilər. Da asri küç (88v) yol edi yolları, da Barasgewiniñ ayaçlarıniñ tabanları çatladi iti taşlardan, da çanları tabanlarından, açın suv kibik, ketär edi. Alay že közlärindän yaşları açar edi. Da açix başi, yüzleri isidän da taşlarıniñ çaşlamaçından ayaçların, neçik otka xarši, küygäy. Da taş alip köksünä urar edi, da köp tövmäçtän kögärip çara bolur edi. Da tabanlarından yoça(89r)rı ayaçları šišti. Da yiylap aytiyir edi: «Biy

Tejri, işit benim çoltçama da çaytmaçliçima, neçik borñig çatunnuç».

Da xačan ketkändä pustaliç bilä, kördü Giragos yiraçtin özgä džiknaworlarıni, ki keliyir edilär xaršilarına, da aytma başladı Barasgewigä:

— Keri ketkin yoldan, zera bilmäslär alar, ki sen benim xardašimsen, da işkil etmäslär kensi eslärinä.

Tez Baras(89v)gewi yoldan kerı ketti da barip bir yerdä olturdu, da džanin Tejrigä simarladı junisniñ on altisında.

Sojra Giragos avaz etmä başladı Barasgewini, da ol añar avaz bermädi. Da xačan yuvuç barip bayti esä, kördü kensin, ki ölüptür. Da ulu küstünmäç bilä, yiylamaç bilä çayirma başladı: «Vay benim kibik yazixli xardaška, çaysi ki arzani (90r) dügül edim tircizmä yazixli xardašimniñ džanin!»

Da çazdi çoyur yaş bilä, da yiylamaç bilä, da saymos bilä, da kömdü kensin. Da köp yiylamaçından da çayyusundan yuxladı Giragos xardašiniñ kerezmani üsnä. Da tüşündä körär Biyimizni olturgan olturuç üsnä biyik da alnina Barasgewi xardašin eski yaman tonlar içinä, da başi asilgan kölnü yaman (90v) Barasgewiniñ, da Biyimiz aytiti: «Keltiriniz alnima yaman çilinganin bu borñig çatunnuç».

Tek çara yüzlü adamlar keltirdilər bir ulu bitik, gondak kibik, da sarnama başladılar Barasgewiniñ barça yaman, murdar çilinganin. Sojra keltirdilər yariçli adamlar altun šišä, da šišäniñ içi tolu çan da yaş, ol, ki Barasgewiniñ ayaçından da közlärindän açip edi, da sar(91r)niyir edilär bitikni yariçli adamlar, ne türlü ki tezindän işitti xardašına kendiniñ Giragoska, da baş açix, yalan ayaç ketti xardaši bilä aninkibik tay u taş üsnä, da tegänäklär üsnä, da köksünä taş urmaç bilä, da çagatına, teninä yara bermäç bilä.

Tek çara yüzlü adamlar başladılar aytmaga: «Bunça zaman birgämizgä edi, da bizim erkimizni etär edi, (91v) da az zaman üçün, ki xardaši bilä ketti. Kliyirsiz bizdän zarbiy alma».

Aytma başladı Biyimiz: «Keltiriniz täräzü, ki ölcüngäy anij çilingani».

Da xačan keltirdilər täräzünü, yüklädilər çara yüzlü adamlar täräzünüñ bir yanına barça yamanliçin Barasgewiniñ, çaysi ki çilinip edi. Alay že yariçli adamlar çoydular täräzünüñ birsi yanına altundan šišäni, da ayir(92r)lanip yendi altunlu šišä çara yüzlü adamlarıniñ yaman yükün, da barça yazixları anij tas boldu, neçik bir yalin kibik söndü, da yaxši is бүрктü altun šišädän.

Sojra zarbiy aldılar çollarından çara yüzlü

adamlarınıj Barasgewini, çaysi ki kliyirlär edi kendin eltip çiyname sönövsüz otta, da yariçli kimsälär turuzdular Barasgewini Tejriniç alnina. Da Biy Tej(92v)ri buyurdu, ki çeşkâylär üstündän yaman yazıçli tonlarin Barasgewiniç da kiydirmä bahali tonlar altun ipi bilä, da başına çoydular meñilik venec tolu yolduzlar bilä, da uçup kökkä eltilär kensin.

Soñra oyandı yuxusundan Giragos, çardaşı Barasgewiniç, da asrı bek sövündü, ki bu tüşnü kördü. Da barıp badmel etti ulu dżiknawor Taniçgä (93r) da özgä ari atalarga, da barçası Tejriçgä şükür berdilər.

Da yazdılar ari kimsälär badmutiunun sanlı Barasgewiniç. Xaysi ki jişadağı tügälläniyir junisniç on altısında.

Pareçosluxu bilä surp Barasgewianıj Biy Tejri yarlıyagay barça k'estânlarğa, da bu badmutiunu sarnaganga, da işitkängä, da yazıçli yazganga, da Biy K'risdoska haybat meñi meñilik, amëñ.

(93v) **Majisniç yedisindä**
Körünganıdır Biyimizniç surp Xaçiniç
Yeřusaçem şähäriñdä

“Седьмого мая Явление святого Креста Господа нашего в городе Иерусалиме”

Zamanına Gosdantinos padşahnıç da yänäçi zamanında Giureç hajrabedniç Yeřusaçem şähäriñ; kününä boluptur Hokoç kalusdnuç majisniç yedisindä yedinçi sahatta, çaysi ki ulukünün etärbiz Bayramdan soñra dörtünçi haftası çixsa;

Köründü meñilik (94r) da özdän surp Xaç yariçli körüm bilä, ki barça el kördü surp Koçkot'ada, çaysi ki Biyimiz çaçka keldi. Da surp Koçkot'adan Zäytün taçına ança uzanıp edi Biyimizniç yariçli surp Xaçi. Da surp Xaçiniç yariçi alay körklü edi, ki günäşniç yariçin yaptı. Da ulu sövünçlük bilä barça el yiçövgä kirdi: çartı, igiti, on eki yaşındağı oylanlar — barçası ulu sövünçlük (94v) bilä da färählik bilä şükür berdilər aniçkibik çorçulu da tamaşalı körümü üçün surp Xaçiniç. Da uyatlı etti surp Xaç dżuhutlarnı, çaysilari ki aniç yariçin körüp, barçası övläriñä çaçtilar. Da sanlı Giureç, Yeřusaçemniç hajrabedi, Gosdandinos padşahga bitik yazdı Biyimizniç Xaçiniç körüngäni üçün, da bizim üçün pareçostur.

Biy K'risdos, çaysi ki (95r) çiyñaldıj surp Xaçniç üsnä, yarlıyagin ulukünün tutkanga da sarnaganga, da arzani etkäy Biy K'risdos surp Xaçniç yariçin körmägä törä künündä. Da yazıçli yazganga, da sarnaganga, da işitkängä Biy K'risdos yarlıyagay. Da Biy Tejriçgä haybat da aniç surp Xaçina hali da här kez da meñi meñilik, amëñ.

(95v) **Majisniç on yedisindä ulukünü bolıyır**
K'risdosnuç surp Xaçiniç tapulğanı üçün

“Семнадцатого мая отмечается праздник Обретения Святого Креста Христова”

[Eç]rusaçemniç [=Xaçanlıçniç çaniçäsi] Heçine tüş kördü surp Xaçi üçün Biyimizniç, da ketti Yeřusaçem şähäriñä, da yiçdi barça dżuhutlaxnu Heçine Yeřusaçem şähäriñä, da indżitma başladı kendiläriñ da sorov etmä, ki körgüzgäylär, çayda saliptirlar K'risdosnuç surp Xaçin. Da köp zaman (96r) aşıp edi andan beri, ki dżuhutlar yaşırip edilər surp Xaçni.

“Иерусалимская [=Византийская императрица] Елена увидела сон о Кресте Господа нашего, и поехала в город Иерусалим, и в городе Иерусалиме собрала Елена всех евреев, и стала их мучить и допрашивать, чтобы показали, куда они дели святой Крест Христов; а с тех пор, как евреи спрятали святой Крест, прошло много времени”.

Yoçesä bir çoyur çazıp da anda salıp edi K'risdosnuç surp nişanin, da bir kimesä bilmäs edi, ki çaydadır.

Soñra çixara berdilər dżuhutlar Juta atlı bir dżuhutnu çaniçägä, ki bu Juta yazıçsiz adamniç oyludur da markaç oyludur. Soñra tutturdu kendin Heçine çaniçä da zindanga saldır(96v)di. Da yedi kün zindanda boldu. Da aytmadi kendinä nemä dä aş bermägä. Da yedi kün açlıç bilä indżitti kensin.

Soñra çosdovanel boldu Juda çaniçägä da aytı, çaydadır Biyimizniç Xaçi, da yerin dä körgüzdü.

Soñra Juta başladı ol yerni çazmaga, da çazdı igirmi çariş çoyurnu, da çaçan igirmi çarişka ança çazdı, tek ol yerdä körklü da tatlı is бүрктü, da ol yer(97r)dän çixardılar K'risdosnuç Xaçin. Da K'risdosnuç Xaçi bilä çixardılar ol yerdän eki çaç dayın, zera bir çaç K'risdosnuç edi, da eksi çaraçılarnıç, ki Biyimiz bilä çaçka çixardılar dinsiz dżuhutlar.

Da ulu sövünçlükündän Heçine bolmas edi tanıma K'risdosnuç surp Xaçin.

Yoçesä Tejriniç şaçavati bilä kötürüp bir ölüñü eltiyir edilär kömmä. Xaçan kördü Juta, kensi dä bilmäs edi, (97v) Biyimizniç çaçi çaysidir. Tek buyruç etti Heçine ölüñü aşaya çoyma. Da çaçan ölüñü aşaya çoydular naş bilä, eñ äväl bir çaç çoydular ölüñü üsnä, ki tirilgäy, yoçesä tirilmädi. Soñra ekinçisin çoydular — tirilmädi. Xaçan üçünçisin çoydular, ol sahat tirildi ölü. Da Juta ol yerdä inandı K'risdoska, ki aniçkibik sk'ançelik' boldu aniç Xaçindan. Da sansiz dżuhutlar (98r) da dinsizlär inandılar K'risdoska da aniç surp Xaçina.

Da Heçine çaniçä Jutanı açaş alıçlattı da atın Giureç çoştı. Soñra Tejriniç atına mardiros

keçti Giurey hajrabad da xanın töktü dinsiz Julianos padşah zamanına.

Biy K'risdos yarlıyagay ulukünün tutkanga, da yazıxlı yazganga, da sarnaganga, da işitkängä, da amən aytkanga, da añar haybat meñi meñilik, amən.

(98v) **Sebdempəriñ sekizindä Toyuşudur surp Asduadzadzinniñ surp Annadan, anasından kendiniñ**

“Восьмого сентября Рождество пресвятой Богородицы от святой Анны, матери своей”

Džinsından eki tayfanıñ džuhtluxuñ Jovagim atlı bir kimesä bar edi surp Asduadzadzinniñ atası, Teñridän xorxkan toyrı kimsä da xodža. Da xaçan ki yetiştı ulukünü Teñriniñ, da här biri kendi xurbanın da başxışın keltirirlär edi džuhtlux Teñriniñ atına, alay že Jovagim keltirdi kendi xurba-(99r)nin yivövgä. Yoçsa anıñ xarşısına keldi Ruþım atlı baş k'ahana da aytma başladı Jovagimä, ki:

— Tiymäs saña xurban keltirmä Teñrigä, anıñ üçün ki seniñ potomokuñ yoxtur džuhtlar arasında.

Yoçesä Jovagim asrı bek xayyuga tüştü, da xayyulu çixip ketti yivövdän, da kendi kendin xatununa da körgüzmädi Annaga. Yoçesä ketti pustalıxka, da anda xoıdu kendi (99v) çatırın, da anda xırx kün ne yedi, da ne içti. Da aytma başladı kendi eşindä [=esindä], ki: «Barman kendi övümä da ne yermen, ne içärmen anğınça, ki Teñri maña belgili etkäy züryätim üçün, da benim alıışım bolsun maña aş, da yaşlarım — içki».

Da Anna, Jovagimniñ xatunu, eki türlü xayyu etip yivliyir edi, aytıp kendi boyuna: «Yivliyim boyumnu da züryâtsizliğimni».

Da kiydi anda yas ton(100r)nu, da kün üsnä toxuz sahatta bardı kendi baççasına, da olturdu teräk tibinä, da xoltxa etmä başladı Teñridän, aytıp bu türlü: «Biy Teñri atamizniñ bizim, anğın men miskinni da alıışla meni, neçik alıışladıñ Saranıñ potomoksuzluğun da berdiñ añar oğul Sahagnı».

Da közün kökkä açıp baçıyir edi Anna, da aytıyir edi, da kördü ol teräkniñ üsnä, xayda (100v) ki xoltxa etiyir edi, eki çipçix madyaş, da başladı yıylamaç ulu avaz bilä da aytma:

«Vay maña, da kim meni toıurdu, da kim meni hasilgä keltirdi! Zera men xarıışlı toıdum džuhtlux arasında, da barçasından men eksik boldum da uyatlı yivövündä Teñrimniñ benim!»

Vay maña! Kimgä men oşadım? Bu yerdägi kahanalarga da oşamadım, xayısı ki kazanlar da hasil (101r) keltiriyirlär seniñ alniña, Biy Teñri!

Vay maña! Kimgä men oşadım? Çipçixlarga da oşamadım men, xayısı ki çipçixlar artıyirlar da toıyirlar alniña seniñ, Biy Teñri!

Vay maña, ki suvga da oşamadım men, xayısı ki suvda hasil bolıyir balıx, da seni alıışliyirlar, Biy Teñri!

Vay maña, xayısı ki işsiz dżanavarlarga da oşamadım men, ne türlü ki hasil keltiriyirlär biri birindän da alniña seniñ toıyirlar, (101v) Biy Teñri!

Vay maña, xayısı ki yergä dä oşamadım men, ne türlü ki yer hasil keltiriyir barça bitişni kendi zamanında adam oylanları üçün, xayısları ki meñarip alıışliyirlar seni, Biy Teñri!»

Soñra friştä köründü Annaga da aytti:

— Anna, Anna! İştı Biy Teñri seniñ xoltxañı, da eki dżanlı bolup taparsen züryât, da çixar anıñ slavası bütün dünyâgä.

Aytma başladı Anna friştägä:

— Tiridir benim Biy Teñrim. Egär ki toıursam erkäk ya tişi, başxış berirmen Biy Teñrigä, ki Teñrini alıışlagay, neçä ki dünyâda tiri bolsa.

Soñra yänäçi eki friştä dayın köründü Annaga da ayttilar:

— Ošta Jovagim eriñ seniñ keliyir da keltiriyir birgäsinä xoıçılarnı.

Zera friştä Jovagimä dä köründü da aytti:

— Jovagim! İştı Biy Teñri (102v) seniñ xoltxaña. Bargın övünä, da Anna eki dżanlı bolsun.

Soñra aytma başladı xoıçılarına Jovagim, ki:

— Keltiriniz on xoızu aruv da bütün, ki xurban etkäyimen Biy Teñrigä. Da keltiriniz on eki ögüz tañlama da körklü, ki xurban bolgay k'ahanalarga.

Da xaçan kördü Anna Jovagimni, ki keliyir xarşısına, da aytti:

(103r) — Hali bildim, ki yarlıyadı Biy Teñri da alıışladı meni, da hali ançaç düğülmen tul, da ne züryâtsiz.

Da ol künnü tindi Jovagim, da xurbanın Teñrigä sundu, da aytti: «Hali tanıdım könüdän, ki yarlıyovuçi Teñrim yarlıyadı maña da yazıxlarımni keri saldı».

Da Jovagim ketti yivövdän kendi övünä, yazıxlarından arınıp. Da eki dżanlı bolgandan soñra toıurdu (103v) Anna surp Asduadzadzinni da sövünlük berdi džuht xızlarına.

Da xaçan toıurgandan soñra Mariamnı sordu Anna tayadan, ki:

— Ne oylan toıurdum men? — aytti taya, ki:

— Xızoylan.

Soñra aytti Anna, ki: «Dżanim ulu boldu».

Da xaçan toıurgandan soñra Mariamnı yuvundu Anna da yuvungandan soñra yemizdiriyir edi oylanı, da atın xoştı Mariam.

Da xaçan altı ayliç (104r) boldu Mariam, tek ayaçı üstünä turdu, da basıp yürüdü yedi atlama,

da soŋra anasina kelip ɣayttı, da aytma başladı Anna, ki: «Tiridir könü Teŋri, da Mariam yerni basmagay angınça, ki eltkäymen kendin Teŋriniñ övünä».

Da aruv tutar edi Anna kendi svitlicasın, ɣayda ki Mariam saɣlanır edi, da bir nemä murdar küvürmäs edi ol yerdä Mariamga.

(104v) Da ɣaçan boldu bir yillix, sövünçlük etti Jovagim, da ündädi k'ahanalarnı, da sarnagan kim-sälarnı, da ɣart kişilärni, da pospolitı elni, da barçasiniñ alnına berdi Mariamnı ɣoluna k'ahanabedniñ. Da alıñsladı Mariamnı k'ahanabed da aytı: «Biy Teŋri atalarimizniñ bizim, alıñslagın bu oylannı da bergin buñar yaɣşı at, ki bunu [=bu] yaɣşı atiniñ sla(105r)vasi ketkäy barça tayfaga meñi meñilik».

Da barça žoŋovurt, alıñslap Biy Teŋrini, da ayttilar: «Ameñ».

Soŋra Mariamnı barça k'ahanalarnıñ alnına keltirdilər, da alıñsladılar kensin, aytıp bu türlü: «Biy Teŋri, ɣaysı ki biyiktäsen, baɣ bu oylanga da alıñsla kendin seniñ ari alıñşın bilä, ɣaysı ki keçövsüzdür».

Soŋra aldı anası Anna Mariamnı da eltti kendin kendiniñ (105v) aruv svitlicasına da alıñsladı Biyni, aytıp bu türlü, ki: «Sarnarmen Teŋrimä benim da anı maɣtarmen yäñi alıñş bilä, anıñ üçün ki maña belgili etti da kötürdü uyatımnı benim duşmanlarımndan, da berdi maña ɣuvat, butaɣ yazıxsız. Da jişadag kensinä, Biy Teŋri. Kim opovıdat etkäy oylanlarına Rıpenniñ, ki Anna ɣutuldu potomoksuzluɣtan?»

(106r) Da färâhlanıp barça el alıñşlıyır edilär Biy Teŋrini da surp Asduadzadzinı.

Soŋra el här biri kendi övünä ketti Teŋrini haybatlamaɣ bilä.

Ey, alıñşlı Asduadzadzin, maɣtovlu aruvluɣka! Çıraɣ, yarıxlı artıɣ günäştän!

Ey, yarıxlı poɣodn'a, aydan da yolduzlardan artıɣ!

Ey, olturyuču friştälärniñ, köktän daɣın biyik!

Ey, baş friştä topraɣtan, daɣın artıɣ friştälärdän (106v) da daɣın bahalı tensizläriñ köktägi tasından!

Ey, maɣtovlu gusank'lardan da haybatlı barçasından!

Sensen anası ten algan Teŋriniñ!

Sensen kelini Ata Teŋriniñ, ɣaysı ki ävâl-äväl-dändir!

Seniñ bilä biyändi Teŋri da boldu yazıxlı adamlar bilä barabar.

Sendän ten aldı.

Seniñ aşıra açıldı eşiği uçmaɣniñ.

Seniñ aşıra alıñşlandı yer, ɣaysı ki ɣarıñşlanıp (107r) edi Adäm atamizniñ säbäpindän.

Sendän aşıra hasil boldu tatlılıx da toyruluɣ yer üsnä.

Sendän aşıra k'risdän añıldıɣ.

Sendän aşıra boşatlıx taptıɣ yazıɣlarimizga.

Sendän aşıra barça yaɣşılıx belgili boldu.

Sensen pareɣos barça yaratkanlar üçün.

Surp Asduadzadzin, pareɣos bolgın seniñ yalıy Oyluña, ki saɣlagay bizni dżan duşmannıñ sinama(107v)ɣından.

Da yarlıyagay Biy Teŋri seniñ ulukünüñnü tutkanga, da badmut'ıunuñnu sarnaganga, da işitkängä, da yazıxlı yazganga, da saɣlagay sönövsüz ottan barça k'estânlarñı da meni yazıxlı ɣaravaşınıñı.

Da Biy K'risdoska haybat da ezät meñi meñilik, amēn.

(108r) Badmut'ıunudur antamaludznun, ɣaysı ki Yeŋrusaɣem şähäriñ dadzariniñ eşikindä yatıp edi otuz sekis yıl

“История о расслабленном, который пролежал [при купальне Вифезида у Овечьих ворот в городе Иерусалиме] тридцать восемь лет, [был исцелен Иисусом и впоследствии встретил его в] Иерусалимском храме” [Иоанн 5: 2-15]

Barır edi K'risdos Yeŋrusaɣemgä, da keçär edi Soŋomonnuñ yıŋövünüñ eşiği bilä, da kördü bir antamaludznu tüşkän. Tek aytı K'risdos:

— Nek bu haldäsen?

Antamaludz aytı:

— Otuz sekis yıldır, ki bu haldä tüşkän turupmen.

K'risdos aytı, ki:

— Nedir seniñ säbäpiñ?

Antama(108v)ludz aytı, ki:

— Soɣurmen, da aɣsaɣmen, da özgä tinçsizlixtamen. Da ɣolıyırmen sadayanı alardan, ɣaysıları ki keliyirlär yıŋövgä. Da sövüp Teŋrini, beriyirlär yoluna Teŋriniñ da yarlıyaniyirlar.

K'risdos aytı:

— Kim ki seni oñaltsa edi, ne berir ediñ añar?

Antamaludz aytı:

— Kimsä meni oñaltmas, tek Mariamnıñ Oylu K'risdos oñaltır.

Da antamaludz (109r) bilmäs edi, ki K'risdos bilä sözliyir edi.

K'risdos aytı:

— Şahat, bilüci hakim hanuz seni kelip körmiyir?

Antamaludz aytı:

— Köplär kelip kördülär, tañlandılar da ayttilar: «Kimsä bunu bolmas oñaltma, tek Mariamnıñ Oylu bolur oñaltma».

K'risdos aytı:

— Men asri bilüci hakimmen. Oñaltirmen seni dayin tez, ne ki Mariamnın oylu.

Antamaludž aytti:

— Öktäm da bilüci körünürsen.

(109v) K'risdos aytti:

— Sen benim öktämlikimni çoy da benim yalim-ni ber, da benim öktämlikim saña çayyu bolmasın.

Antamaludž aytti:

— Diniñ yoç, törä dä, da kümüş sövüçisen. Men bunda bir tamçi suvga hasrätmen, da sen aytiyürsen: «Yal ber». Şahat, işittin sen Mariamnın Oylu üçün, ki aytovsuzdur hörmättän, da aşaç boldu, da aldı ten ari gojs Mariamdan da bizim tarbiyatimizni, otuz (110r) yaşında miğirdel boldu, da bizim üçün erki bilä çıynaldı, öldü, kömüldü, tamuçnu buzdu bizim üçün, da şaytanların böläkin yerberdi yer tibiñä, da köp dinsizlärni da yaman ayizlilärni çaytardı kendinä, da ölülärni tırgızdı? Da sen aytiyürsen: «Yal ber maña».

K'risdos aytti:

— Xaçan sen bulay bilirsən bitiktän, nedir ol, ki aytiyürler: Törä kününä er kişilär ekinçi çä-(110v)tun alsalar, da çatun kişilär ergä barsalar, da uçmaç alarnıñdır, kimlär ki itlik etiyirlär, da oçurluç etiyirlär, da dinsizlik, da kimlär ki yiyürler maldan da aççadan?

Antamaludž aytti:

— Bulartuçi da aldovuçi! Ket mendän kerı! Kimesädän bu sözlärni işitkänim yoç edi, ki ekinçi turganımızda er kişilär çatun algaylar da çatun kişilär ergä bargaylar, yoçesä friştälär bilä teñ bolsalar meñilik tınçlıçta. A kimlär ki yaman çiliniyürler, tursarlar Törä künündä da vay bersärlär kendi boy-larına, ki K'risdosnuñ buyruçun tutmadılar.

K'risdos aytti:

— Bu dünyädadır tınçlıç, turmaç, uçmaç, tatlılıç.

Antamaludž aytti:

— Deli da açilsiz! K'risdos buyurup aytiyür: «Dünyä keçövlüdür». Da sen aytiyürsen: «Uçmaç da tınçlıç bun(111v)dadır». Ey, deli kişi! Egär sen işitip hnazant bolsañ, men seni Teñrigä keltirirmen. Egär işitmäsän maña, yalinli otlar hadirläniptir saña.

K'risdos aytti:

— Bu söz meni çorçutiyür. Klärmen çaytmaga açar.

Antamaludž aytti:

— Men köp bulargan kişilärni çaytaripmen K'risdoska. Egär sen kläsän, seni dä dost etärmen K'risdoska.

K'risdos aytti:

— Egär sen maña anı etsän, men seni oñaltirmen.

Antamaludž aytti:

(112r) – Kimesä meni bolmas oñaltma, tek ol, ki Łazarosnu üçünçi kündä turyuçdu.

K'risdos aytti:

— Bu sözlär maña heçtir. Sen yal bergin maña — men seni oñaltirmen.

Antamaludž aytti:

— Hali ayttım saña, ki nemäm yoç. Egär inanmasañ, baç K'risdosnuñ Awedaranına, ki ne aytiyür: «Suçlanmañız ne altunga, da ne kümüşkä, müft aliñiz, da müft beriniz, da boluñuz şayavatlı, ne türlü (112v) Atamız bizim köktägi şayavatlıdır üstümüzgä bizim».

K'risdos aytti:

— Şayavatlıdır da yarlıyovuçi, yoçesä Teñri buyurıyür: «Teñriniñ beriniz Teñrigä da çannın — çanga».

Antamaludž aytti:

— Ol oñaltkay meni, ki här kün kügürçinni yerberiyür yazıçlı çuluna kendiniñ, ki keltirir teñizdän suv da içirir. Egär içirmäsä edi, buñar ança çurup edim. Yoçesä kim sançıptır, ol bolur (113r) oñaltma. Egär tiliñ bilä çüst esän, açılıñ bilä ivaşsen. Xannın eşikinä barıp aytsañ, ki hakimmen, da bolmasañ oñaltma, ulu bäläga tüşärsen.

K'risdos aytti:

— Egär oñaltsam, ulu haybat alirmen haybatlı çandan.

Antamaludž aytti:

— Menim otum K'risdostur.

K'risdos aytti:

— Üç yüz altmış beş boyundan otum bar. Klämässen almaga, yoçesä K'risdostan klärsen?

Antamaludž aytti:

— Xazna sövüçisen da (113r) dinsiz. K'risdos şayavatlıdır da yarlıyovuçi.

K'risdos aytti:

— Pevne şayavatlıdır da yarlıyovuçi, yoçesä sen dinsizsen da ol kişini sövärsen, ki saç bolgay.

Antamaludž aytti:

— Umsam bar K'risdosta, ki seniñ sözlärinä körä törä etkäy saña.

K'risdos aytti:

— Ot al da köp sözcı bolma.

Antamaludž aytti:

— Ber ot, ki körgäymen.

K'risdos aytti:

— Otnuñ nesin klärsen çoyma? Yalimni ber, ki seni oñaltkaymen.

Antamaludž (114r) aytti:

— Ot bar, ki tenni çaşlıyür, da soñra nemä bolmas.

K'risdos aytti:

— Aniñ üçün bu haldä yatıpsen.
Antamaludž ayttı:
— Neçä seniñ kibik kişi körüpmen, da biliksiz hakim yağşıraytır maña. Ki seniñ otuñdan alğaymen, dañın yağşidir, ki K'risdostan alğaymen.
K'risdos ayttı:
— Ne etsär saña K'risdos? Al mendän ot, ki oñaltkaymen seni.
Antamaludž ayttı:
— Xoy meni maña. Ne ki sañ yerim bar edi, ani da sançyaladıñ.
(114v) K'risdos ayttı:
— Bardır seniñ nemä uruhuñ-köküñ?
Antamaludž ayttı:
— Bardır benim uruhum-köküm — K'risdos da ayrıçlarım, atam da anam — tirlikim da soçur közlärüm.
K'risdos ayttı:
— Kim ki tözsä, här kez tiri bolur.
Antamaludž ayttı:
— Negä diñrä töziyirmen? Meni söz etipmen här birinä?
K'risdos ayttı:
— Kimni ki Teñri sövär, ani ögütlär.
Antamaludž ayttı:
— Alay esä, meni Teñri ögütlär. Yoç(115r)esä klärmen seni bilmägä, kimsen.
K'risdos ayttı:
— Men adammen, neçik sen. Sorgin, ne klärmen?
Antamaludž ayttı:
— Eki yartın sözliyirsən, da men bilirmen, kimsen. Sen ya k'ahana, ya vartabed.
K'risdos ayttı:
— Yolçunmen, da dünyâda yürüçi, da aşarhanmen.
Antamaludž ayttı:
— Ustada övränip misen?
K'risdos ayttı:
— Azgına övränipmen.
Antamaludž ayttı:
— Şahat, övränipsen Atana(115v)k'ı hakimdä.
K'risdos ayttı:
— Aniñ şägertimen. Ol çastanı yalğiz oñaltır edi, yoçsa men antamaludžnu saçaytirmen.
Antamaludž ayttı:
— Oylansen da oylan kibik sözliyirsən. Xayda bolur, ki şägert artıç ustadan bilgäy?»
K'risdos ayttı:
— Sen K'risdoska nek inandıñ, ki seni Teñri risvay etiptir?
Antamaludž ayttı:

— Menim džanim [=tenim] risvay esä, džanim haybatlıdır K'risdosnuñ alnına.
K'risdos ayttı:
— K'risdos bir adam (116r) edi, çaysi ki ani džuhtlar çaçka keltirdilər. Yalyandır, ki keçä çaçirdilər da ayttılar, ki K'risdos turdu ölüdän. Da aşagertlär, oçurlap kendin, ayttılar, ki turdu ölüdän.
Antamaludž ayttı:
— Yalyançi da töräsiz kişi! Xaydan keldiñ bunda? Şahat, sen dä ol džuhtlardansen. Otuz sekiz yıldır, ki bundamen, hanuz bu sözlärni işitkänim yoç edi kimesädän. Yoç(116v)sä umsam bar K'risdosta da bilirmen, ki kendiniñ erki bilä çäcländi, kömüldü, da üçünçi kündä ölüdän turdu, da yarlı [=yaryu] künündä seni uyatlı etsär.
K'risdos ayttı:
— Bunu nek çayğurmassen, ki bunda uyatlisen da ol džihandä da uyatlı bolsarsen?
Antamaludž ayttı:
— Egär bu dünyâda uyatlı bolsam, ol dünyâda hörmät alirmen K'risdostan.
K'risdos ayttı:
— Boyuña tınçlıç (117r) tapupsen — özgäniñ emgäkin yemiyirsən tatlı yemäç bilä, da ne ki yiyirsən, barça saçliyirsən.
Antamaludž ayttı:
— Neçik men bu dünyâda tınçmen, alay sen ol dünyâda tınç bolğaysen.
K'risdos ayttı:
— Men alay işitipmen: kim ki bu dünyâda tınçtır, ol dünyâda tınç bolsar. Da kim ki saña oçşar, sönövsüz otnu meñärsär.
Antamaludž ayttı:
— Bulartuçi kimsä! Ket kerı men(117v)dän, ki meni dä seniñ kibik etmägäysen.
K'risdos ayttı:
— Xoy bu barçanı kerı. Men bilirmen, ki sendä açça köptür. Ber, ki oñaltkaymen seni.
Antamaludž ayttı:
— Sen kimgä tapunursen?
K'risdos ayttı:
— Yerni-köknü Yaratuçimen.
Antamaludž ayttı:
— Xoy! Ol öçäşkay maña, ki benim nemäm yoç eki nemädän artıç da yarım pinâz ötmäktän artıç. Sen Teñrigä ne türlü inanıyirsən, dünyâ(118r)niñ çanına?
K'risdos ayttı:
— Bu türlü sen inanıyirsən K'risdoska aniñ üçün, ki bu ayrıç içinäsen, da kül içinä yuvalapsen, da bir suvga hasrätisen.
Antamaludž ayttı:

— Xuturup, dinsiz adam, çutçar meni eki türlü sözüñdän.

K'risdos ayttı:

— Çaräsizniñ çaräsi mendädir.

Antamaludž ayttı:

— Anı nek çayğurmassen, ki här söznü sözlirsen? Da biliniyirmen Teñ(118v)riñ sk'ançelik'inä, ki K'risdos köktän aşaxlandı da kendiniñ erki bilä bizni satun aldı, da bizgä tiyişlidir çiyinalıp çaçlangaybiz, da bu harsizliğin seniñ eski duşmanga oğşar, ki kirdi Jutanıñ yüräkinä, da anı çixara berdi da sövövsüz otu da meñilik çiyinni meñariyir.

K'risdos ayttı:

— Bunu çayğurmassen, ki barçasına kültkü bolupsen, da sen K'risdos(119r)ka inanıpsen, da anı här kez k'arozel etiyirsen.

Antamaludž ayttı:

— Inamsız, bolmassen meni ayblandırmaga. Umsam bardır K'risdosta, yoçesä inanırmen añar, ki seni dayın burun rısvay etkäy da kültkü, kör-güzgäy ol yerdä, ki kendiniñdir erk, da friştälärinä kendiniñ.

K'risdos ayttı:

— Öktämlänmä, budur seniñ hörmätiñ ol dži-handa da bunda, da men yoyarı bolur(119v)men baräa arilärdän.

Antamaludž ayttı:

— Şahat, uçmağniñ açxiçları sendädir, ki seni bu türlü ari tutıyırmen da meni sönövsüz otka oyuł etiyirsen! Otuz sekis yıldır, ki ayaxlılarga san beriyirmen.

K'risdos ayttı:

— Seniñ üçün alay işitipmen, ki köp yersen da tinç yatarsen.

Antamaludž ayttı:

— Ol dži-handa sen alay tinç bolğaysen da tıngaysen!

K'risdos ayttı:

— Xoy bu sözlärni keri da maña (120r) umsanğın, ki men seni oñaltkaymen.

Antamaludž ayttı:

— Egär bolur esäj, seni oñalt, ki esiñ yoç.

K'risdos ayttı:

— Egär men seni oñaltmasam, kimesä bolmas seni oñaltma mendän aşıra [=başxa].

Antamaludž ayttı:

— Sen meni oñalt da yarlıya maña, da tölövün algaysen K'risdostan.

K'risdos ayttı:

— Sen çaydansen da K'risdosnu nedän tanirsen?

Antamaludž ayttı:

— Teñriniñ bitiklärin da arak'ellärniñ, ki keltirdilər çatimizga, da eski duşmannı adam içindän çixardılar K'risdosnuñ atı bilä, da köplärni oñaltılar, da benim kimesäm yoç edi, ki meni elt-käy edi allarına, ki oñaltkaylar edi, da hali maña çarä K'risdostan bolur, zera miçlandı, çaçlandı da yarıçlattı dünyanı.

K'risdos ayttı:

— Xaçan sen bu türlü K'risdoska inanıyırmen, ne ü(121r)çün yazıç çiliniyirsen?

Antamaludž ayttı:

— Öçäşip, neçik men bunda yazıç çilingaymen, çaçan men yalbarırmen dünyä üçün, da maña yarlıyagan üçün, da bu ayriçni tartıyirmen da töziyirmen?

K'risdos ayttı:

— Bilmässen, ki K'risdos yazıçsızıni sövär da yazıçni sökar da çiyınar?

Antamaludž öçäşip ayttı:

— Umsasız da çisça esli! K'risdos könü yaratu-çidir da etär tölövün çı(120v)linganimizga körä: maña benim çilinganıma da saña seniñ çilinganı-ğa körä.

K'risdos ayttı:

— Kim ki bu dünyäda tinçliçtadır, da kimlär ki itlik etiyirlär da oçurluç da çazna yiçiyirlar, alar-nıñdır uçmaç.

Antamaludž ayttı:

— Inamsız da ayız teprätüçi dingä! Bilirmen, ki çoymişar seni K'risdos kendiniñ ekinçi kelğä-nindä. Ket ekri mendän, — ayttı antamaludž.

(122r) K'risdos ayttı:

— Ketmän, çax seni oñaltmiyin.

Antamaludž ayttı:

— Yaçşi edi maña bu türlü yatma, ne ki seniñ otuñnu alma, zera sen K'risdoska çarşisen.

K'risdos ayttı:

— Köp maçtanıyırmen, ki: «Menim K'risdos um-samdır köktä». Yoçsa mendän artıç düğüldür ol.

Antamaludž ayttı:

— Xuturup! Bunu arak'ellär aytmadılar, ki alardan dost yoç edi K'risdoska? Da sen, ağılsız adam, uyal(122v)madıñ bunu aytma!

K'risdos ayttı:

— Sen anı çayğurma da yalimni ber, ki bugün kün uzun eriktirdiñ sendän seniñ deli sözləriñ bilä.

Antamaludž ayttı:

— Sen maña bugün ne sälâm keltirdiñ da şayavat? Da boş çixardiñ meni sadaya almaçtan seniñ ağılsız sözləriñ bilä, da men açtan tas bolıyirmen.

K'risdos ayttı:

— Aytkin da keçirtirmä, neñ bar da ne klärsen ber(123)mä otnuñ bahasın, ki bergäymen saña.

Antamaludž aytti:

— Bardir yarım ötmäk, anı da saña beriyim, yoxesä bermän, zera açtan ölärmän.

K'risdos aytti:

— Ač turmaçtan dügül beş kündä ya otuz kündä aç turupmen. Yoxesä ber sen maña bahalı xaşlar, da men seniñ ötmäkiñä hasrät dügülmen.

Antamaludž aytti:

— Inanırmen Teñrigä, ki seniñ sözlä(123v)riñä körä etkäy saña tölov. Bu bahalı xaşlar men sendän işitiyirmän. Yoxesä çutçar meni seniñ deli da öktäm sözläriñdän. Hakimçilikni seniñ keräkmäs maña.

K'risdos aytti:

— Men alay bilirmän, çaçan ki sen aşka olturçañ, yarım ötmäkiñni itkä salırsen, da eki pinäzni yarlıya berirsän, da aytıyirsän, ki eki pinezimdän da yarım ötmäkimdän artıç yoçtur. (124r) Yedi türlü ayrıçıñ bar. Bu az nemä bilä kim bolur bu çadar dinsizlikni kötürmä üstüñdän? Zera seniñ sasımaçıñdan igränip turupmen.

Antamaludž aytti:

— Seziyirmän, ki mızdaçı körüniyirsän. Alay bilirmän, ki Jutaniñ uruğundansen.

K'risdos aytti:

— Bunu kendi esiñdän aytıyirsän, zera barçamiz biri birimizgä uruğbiz, yoxesä alırbiz törä (124v) çilinganıñizgä körä.

Antamaludž aytti:

— Egär yaçşı çilinganıñiz bolsa da yaçşı inamımız, tas bolmasbiz.

K'risdos aytti:

— Bu aχlıñ bilä sen ayrıçka tüşüpsän.

Antamaludž aytti:

— Egär tenim bilä dinsiz esäm, džanıñ bilä ündälgänmen hajr Aprahamniñ çuçaçına.

K'risdos aytti:

— Men bunda yaçşı turupmen da anda bardir erkim salma seni söñövsüz otka.

Antamaludž aytti:

(125r) – Sen seni ulu dost tutıyirsän K'risdos-

ka, yoxesä terän çaramıuluç da otlu yalın hadirläniptir saña.

K'risdos aytti:

— Men ol kişigä hörmät bermän, kim ki maña çaramıuluç da ot yalın hadirlägäy.

Antamaludž aytti:

— Yüräklänip küfürçi da deli sözlü, ket kerimen yarlıdan, zera çıçardıñ meni sk'ançelik'imdän da açtan tas bolsarmän. Ey, töräsiz kişi da dinsiz harsiz adam, (125v) ket mendän kerim, men yarlıdan, zera ölümçä sançtıñ meni, şahat, ki barçanı tügällävüçi K'risdos seni dä benim kibik etkäy,— da yıyladı küçlü da aytti: — Tapunurmen Ata Oğul Ari Džanga, da Mariamga toçurganga, ten alganına, çıynalganına, çaçlanganına, kömülgäninä, üçünçi kündä ölüdän turganına, da kökkä ayinganına, da ekinçi kelgäninä. Da çoy ol me(126r)ni oçaltkay.

Da çaçan K'risdos kördü, ki emgätti antamaludžnu, da kördü aniñ yaş tökkänin Teñriniñ inamı üçün, tek aşaxlandı, baçminça aniñ kirlängäninä, dostuna kendiniñ, öptü anı da aytti açaç:

— Boşat maña, çardaşım da inamlı çulum, ki bunça zaman emgättim seni da tatlı avaz bilä da tatlı söz bilä şayavatlattıñ meni,— tek aytti K'risdos: — Tur, algın tö(126v)şäkiñni da bar.

Ol şahat turdu antamaludž, da barır edi, da alıışlar edi Biy Teñrini, ol, ki otuz sekis yıl emgäkti [=emgändi] ayrıçından, heç tepränmäs edi ol yerdän. Ol şahat K'risdosnuñ ayzı açılgaçoç, turdu, neçik aslan, da yürür edi. Da dayın K'risdosnu heç körmädi ol yerdä. Andan soñra sezdi antamaludž, ki K'risdos edi, ki aniñ bilä sözliyer edi, da tüştü yüzü üsnä, da aytti:

— Eyäm, (127r) meça saña Jisus K'risdos, çayısı ki yarlıyadıñ men yazıçlıga da oçalttıñ teñrilik çoluñ bilä, da bunça zaman aşaxlanıp ediy çatıma, da igränmädiñ çuturyularimdan benim. Da men bilmäs edim, Biyim, da köp öçäştim seniñ alniña, men, çuturyu it. Meça yerdän kökkä diñrä da seniñ alniña!

Bundan soñra haybat Ata Oğul Ari Džanga meni menjilik, amən.

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, № 559

Грамота

Дата: 1583 г. *Пергамент.* 1 л., 25x31 см. *Язык* кыпчакский.

Содержание: Грамота связана с выполнением завещания жителя Сучавы Донавака и его пожертвования на Львовскую Армянскую церковь.

Описание: [Dashian 1895: 247, 1028]. *Примечание.* К сожалению, копией мы не располагаем.

Армения

Матенадаран – Институт древних рукописей имени Месропа Маштоца

Матенадаран им. Маштоца, г. Ереван, ед. хр. 1232

Нерсес Ламбронцац'и. Мекнут'юн ('Толкование')

Дата: 1620 г.

Место: Иерусалим.

Писец: Скандар.

Язык армянский. Имеется одна тюркская запись, которую согласно фонетическим признакам можно рассматривать как древнюю кыпчакскую.

Бумага, формат 15 x 21 см, 263 л.

Письмо армянское, нотргир.

Описание: [Ц'уц'ак 1965-1970; Гаркавец 1993].

Текст. Армянские переводы древнетюркских названий лет 12-летнего животного цикла (л. 262 об.; через тире даны кыпчакские соответствия по другим памятникам):

<i>siçxn il</i>	<i>արտ մակն</i> [ore mugn]	— <i>siçxn yıl</i> 'год мыши'
<i>ut ili</i>	<i>արտ եզն</i> [ore ezn]	— <i>buğa</i> 'бык', <i>siğir</i> 'корова'
<i>p'ars</i>	<i>արտ ինձն</i> [ore incn]	— <i>bars</i> 'барс'
<i>t'uşxan</i>	<i>արտ նաբասդն</i> [ore nabasdagn]	— <i>çoyan</i> , <i>tavşan</i> 'заяц', <i>tavişxan</i> , <i>tuşxan</i> 'тушканчик'
<i>lu</i>	<i>արտ ճակն</i> [ore cugn]	— <i>balix</i> 'рыба', <i>lu</i> 'дракон'
<i>ilan</i>	<i>արտ օձ</i> [ore oc]	— <i>yilan</i> 'змея'
<i>At'</i>	<i>արտ ձի</i> [ore ci]	— <i>at</i> 'конь'
<i>yu</i>	<i>արտ ոչխար</i> [ore oçxar]	— <i>çoy</i> 'овца', <i>çoçxar</i> 'баран'
<i>piç</i>	<i>արտ մեմուն</i> [ore meṃun]	— <i>piç</i> 'ублюдок', <i>meṃun</i> 'обезьяна'
<i>t'axuyi</i>	<i>արտ հաւ</i> [ore haw]	— <i>tavux</i> 'курица'
<i>it'</i>	<i>արտ շուն</i> [ore şun]	— <i>it</i> 'собака'
<i>t'anguz</i>	<i>արտ խոզ</i> [ore çoz]	— <i>toğuz</i> 'свинья'

Матенадаран им. Маштоца, Ереван, ед. хр. 1763

Сборник

Дата: 1611, 1613 гг.

Место: Каменец-Подольский.

Составитель: Крикор, сын авакереца Ованеса.

Язык армянский, две кыпчакских записи.

Бумага, формат 15 x 19,5 см; 252 л. Письмо армянское, болоргир, нотргир.

Описание: [Ц'уц'ак 1965-1970; Гаркавец 1993].

Тексты:

Bu yılñiñ okosdos ayiñiñ 15-inä orus vank'inij yuxövinij bir yanin da taslarni da dardayan etti yuxöv içinä kečä 3 sahatta kiçaynakün, çaysi ki Biy Teñri hayufsunsun (л. 144).

В [1060/1611] году, 15 [25] августа перевернуло одну сторону церкви украинского монастыря и клирос внутри церкви, в 3 часа ночи в пятницу, да помилует Господь Бог.

Tvakanniñ 1062 julis 18 yixkün keçägi alıış zamanında ulu hrad keldi yaǵmur bilä birgä çetlevüktän ulu, bar edi özgäsi çoz kibik (л. 144 об.).

Года 1062 [1613], июля 18 [28], в воскресенье, во время вечерней молитвы пошел большой град с дождем, [градины] были больше фундука, а некоторые – как грецкий орех.

Матенадаран им. Маштоца, Ереван, ед. хр. 2267

Сборник диакона Лусига

Дата: 1580-15811 гг.

Место: Львов.

Содержание: армянские слова, преимущественно глагольные парадигмы, с переводом на кыпчакский язык (л. 30-42 об.); кыпчакский глоссарий к армянской Псалтыри (л. 43-52 об.); о поклонении мудрецов и чабанов новорожденному Иисусу Христу (л. 112-112 об.); о Евангелии (л. 113-113 об.); песня о воскресении Христа (л. 131 об., 129); проповедь вартабеда Ванагана о всеобщем бдении, посте и розговении (л. 131); рецепт бальзама долголетия (л. 130).

Язык армянский и кыпчакский, есть польские глоссы.

Бумага, формат 16 x 20,5 см; 189 л.

Письмо армянское, нотгир, болоргир, 25-30 строк на странице по 35-40 знаков в каждой.

Описание: [Ц'уц'ак 1965-1970; Гаркавец 1993].

Публикация: грамматически парадигмы [Еганян 1962]; рецепт долголетия [Tryjarski 1983]; 170 глагольных парадигм [Tryjarski 1984]; построчный глоссарий к Псалтыри [Garkavets, Khurshudian 2001].

Примечания. Листы сшиты не в исходной последовательности: л. 29 должен быть перед л. 30; л. 131 – перед л. 129.

Отдельные тексты:

Армянско-кыпчакский словарь

<i>er garnum</i>	<i>nek alirmen</i> 'зачем я беру'
<i>garnum</i>	<i>alirmen</i> 'я беру'
<i>arĭ</i>	<i>aldim</i> 'я взял'
<i>aḡaw</i>	<i>aldĭ</i> 'он взял'
<i>bidiarġnu</i>	<i>alsar</i> 'он должен взять'
<i>nawa</i>	<i>kemi</i> 'корабль'
<i>nawavar</i>	<i>kemiči</i> 'корабельщик'
<i>hqvĭw</i>	<i>çoban</i> 'чабан'

<i>vajri</i>	<i>kiyik</i> 'косуля'
<i>ors</i>	<i>av</i> 'сетка'
<i>orsort</i>	<i>avči</i> 'рыболов'
<i>t'or</i>	<i>sit'</i> 'сеть'
<i>marax</i>	<i>sarınçxa</i> 'саранча'
<i>mžex</i>	<i>komar ya sinäk</i> 'комар, мошка'
<i>bidzak</i>	<i>sinäk</i> 'муха'
<i>džandž</i>	<i>čibin</i> 'муха'
<i>lu</i>	<i>bürčä</i> 'блоха'
<i>oč'il</i>	<i>bit</i> 'вошь' (лл. 30; 29 об.).

Начало Псалтыри и глоссарий к ней

[опубликован нами, см. выше]

Badmut'iun haji ew çirçax lezui megneal Lusig...

Sanlıdır er, çaysi k'i barmadı k'engäšinä çirsizlarniñ da yoluna yazıçlılarniñ ol olturmadı (л. 42).

История, изложенная Лусигом на армянском и кыпчакском языках...

Блажен муж, который не пошел на совет нечестивцев и на путь грешников не стал.

Колофон

Tvaganniñ 1030 abril 12 dzeramp Lusig sargawaki çolu ašira Lusig dyakonous armenus (л. 43).

Года 1030 [1581], апреля 12, написано рукой диакона Лусига, армянина.

[Пересказ фрагмента Евангелия]

...ol çanni da çaçan tapsaņiz, maņa çabär etiņiz, ki men dä barip baş endiriyim. Tek bardılar alar E[rusaçe]mdän Petçahemgä junvar ayüniñ 6-sina, da çaçan kirdilər peçera içinä, taptılar K'ris-

...и когда найдете того царя, дайте мне знать, чтобы я тоже пошел поклонился. Вот пошли они из Иерусалима в Вифлеем 6-го января, и когда вошли в пещеру, нашли Христа, маль-

dosni, ol kundä toygan oylan, da baş endirip yügündülär K'risdoskâ, da açip çaznalarin bernälädilär K'risdosnu: altun berdilär neçik çanga, temyan berdilär neçik kahanaga, zmur berdilär neçik ölümlügä, da ekinçi çaytmadilar Herovteskâ çabär bermägä, yoçesä özgä yol bilä kettilär uluslarina (л. 112).

[О Евангелии и евангелистах]

4 özän çıxar uçmaytan: Pison — Mat'eosnuñdir, Kehon — Margos, Dikris — Ługas, Ep'rad — Johannes.

4 awedaraniçlärniñ aytkanı suma etär 9300 dun haybatına Jisus K'risdosnuñ. Amen.

Vartabedlärniñ tapup çaldırganlarıdır: K'risdos Teñrimizniñ toyganı ari gojstan, 30-ünçi yilina kelip Orta[...], 3 yıl yürüp öv[rätt]i da skançelik etti; andan soñra 33 çaçelutıunu boldu, drüst, buyla, könü, džšmarid.

Yänä ne üçün aytarlar džuhutlarga anoren äväl ki ayttı: «törädän kimesäni öldürmägün»?

Mat'eos awedaraniç yazdı Awedaraniñ kendiniñ Erusayem kermäninä epraeci tili bilä 8 yıldan soñra hamparcumunuñ Jisus K'risdosnuñ da tügällädi çoltçası bilä Erusayem yixövünüñ. Başlıxlari bardır 355, taniçlixi bar 32. 2600 dundir. Mat'eos 'tirlikniñ aytkanı' ündälir. Mat'eos awedaraniç kün toyşnuñ ülüşüdür, herbi-nişani adamdır.

Margos awedaraniç buyruçu bilä Bedros arak'elniñ yazdı Awedaraniñ kendiniñ İsgandarea kermäninä çbti tili bilä 15 yıldan soñra hamp[arcumunuñ] Jisus K'risdosnuñ. Başlıxlari bardır 233. Taniçlari bar 17. 1600 dundir. Margos 'biyik mur, ya duvar' ündälir. Margos awedaraniç geşkeçäniñ ündälir. Nişan-herbi aslan.

Ługas awedaraniç peşäsi bilä otaçi, hakim edi, 72 arak'ellärdän edi, da soñra Boyos arak'elgä šägert boldu. Buyruçu bilä Boyos arak'elniñ yazdı Awedaraniñ kendiniñ 17 yıldan soñra hampar[cumundan] Jisus K'risdosnuñ Andioak' kermäninä asori tildä. Ber maña, Krisdos, çuvat. Başlıxlari bardır 342. Taniçlari 17. 2800 dundir. Ługas "ölüdän turmaç" ündälir, geşkünnüñ ülüşü, herbi-nişani ögüzdür. ZŁusigs jişea.

Johannes awedaraniç — 'kökrämäçniñ oylu, ki biyликтän başladı aytmaga'. Bu awedaraniç 53 yıldan hampar[cumundan] Ep'esos k'ahak' kreç çayan tili bilä. Başlıxlari bar 232. Taniçlari 15. 1800 dundir. Johannes hnazantga çixti jarewmuds ülüşi. Nişan-herbi çaraçuştir (лл. 113 об., 113).

чика, родившегося в тот день, и поклонились Христу, и, отворив свою сокровищницу, одарили Христа: дали ему золото как царю, ладан как священнику, мирро как смертному, и во второй раз не вернулись к Ироду, чтобы дать ему знать, а пошли в свою страну другой дорогой.

Четыре реки вытекают из рая: Фисон – Матфеева, Гихон – Марка, Тигр – Луки, Евфрат – Иоанна.

Повествования четырех евангелистов составляют 9300 слов во славу Иисуса Христа. Аминь.

Согласно исследованиям, которые оставили ученые-богословы, наш Бог Христос родился от пресвятой Девы, в тридцать лет [крестился] в Иордане, три года ходил, учил и творил чудеса; затем в тридцать три года был распят, праведный, справедливый, правый и истинный.

Так почему же прежде у евреев-язычников сказано, что никого нельзя убивать без суда?

Матфей-евангелист написал свое Евангелие в городе Иерусалиме на еврейском языке через 8 лет после вознесения Иисуса Христа и выполнил это по просьбе Иерусалимской церкви. Стихов у него 355, свидетельств 32. Слов 2600. *Матфей* означает «жизнь». Удел евангелиста Матфея – Восток, его герб – человек.

Марк-евангелист написал свое Евангелие по велению апостола Петра в городе Александрии на коптском языке через 15 лет после вознесения Иисуса Христа. Стихов у него 233. Свидетельств 17. Слов 1600. *Марк* означает «высокий каменный забор», или «стена». Марка называют евангелистом Севера. Его герб – лев.

Лука-евангелист по профессии был лекарем, врачом, он из 72 апостолов, затем был учеником апостола Павла. По велению апостола Павла он написал свое Евангелие в городе Антиохии на сирийском языке через 17 лет после вознесения Иисуса Христа. Христос, дай мне сил! Стихов у него 342. Свидетельств 17. Слов 2800. Луку называют *евангелистом* «воскресения из мертвых», его удел – Юг, его герб – вол. Помяните Лусига.

Иоанн-евангелист – «сын грома, который стал говорить с высоты». Этот евангелист написал (свое Евангелие) в городе Эфесе на греческом языке через 53 года после вознесения Иисуса Христа. Стихов у него 232. Свидетельств 15. Слов 1800. Иоанн преуспел в послушании. Его удел – Запад. Его герб – орел.

Vesn jarut'iunn K'risdosi

Bügün sövünüyüç frištälär bilä da färâhlanî-yüç bar yüräkimiz bilä Biyimizniñ surp jarut'iu-nundan, çartaygan duşmanniñ ezilmäxindän (л. 131 об.).

Vanagan vartabedniñ aytkani

Nedir manisi çitim keçäsi, ki saruyay yeyirbiz bolsun Bayramniñ, alay Dzunntnuñ? Yaziyir bunun için könü Gurey Ayeksantraçin Teçotuş padşahga bayram çitimu için da aytiyir, ki ne için keçädän çeziliyirbiz: anıñ için, ki K'risdos keçädän turdu... (л. 131).

Рецепт долголетия

[По-армянски и по-кыпчакски]

Ajs teyrank's ovgami arasçe mi a çar'ov zamenn t'e kamis 1 lot lina amen teyен t'e gamis geş lot gşre zi p'orcadze asvadž 120 dari abri ov zajs arne.

T'e gamis k'ayçr t'e gamis leyi ara.

1	Muşkat	1 lot
2	Faramfil	1 lot
3	Rovant	1 lot
4	Uzunbürç	1 lot
5	Xarğa otu	1 lot
6	Citvar > Cıtvvar	1 lot
7	Galgan	1 lot
8	Egir	1 lot
9	Zindžibil	1 lot
10	Zafran	1 lot
11	Dzengelu gasen nemiçnag > nemiç-dzag [= algajsen nemiç, dzagił]	1 lot
12	Reum ponskego, tiptu	1 lot
13	Zlinboviç yontrek	1 lot
14	Şäkär	2 funt ya 1
15	K'ayçrp'ajd	1 lot
16	Kvit	1 lot

Varçasi ki barabar bolgay otları (л. 130).

Мускат (мускатный орех)
Гвоздика
Ревень тангутский
Перец длинный
Чистотел
Цитварное семя (полынь цитв.)
Лапчатка прямостоячая
Аир болотный
Имбирь
Шафран
Дягиля возьмешь польского, дзягиля
Ревеня понтийского, тибету
Ядрышек кедровых орехов
Сахар
Солодка
Бессмертник

Все это вместе составит зелье.

Величественное воскресение Христово

Сегодня радуйтесь с ангелами и утешайтесь всем сердцем святому воскресению Господа нашего, погранию старого врага.

Проповедь вартабедана Ванана

В чем состоит значение Пасхальной или Рождественской всеобщей, что [потом] мы вкушаем сливочное масло? Пишет об этом праведный Кирилл Александрийский к царю Теодосу относительно Пасхальной всеобщей и объясняет, почему после ночи розговляемся: потому что Христос встал после ночи...

Кто хочет приготовить препарат, должен взять по 1 мере всего; по желанию, можно взять по 1 лоту каждого компонента, а можно и по пол-лота; и это поверено Богом: кто будет употреблять это, будет жить до 120 лет.

Может быть и сладким, и горьким.

Myristica moschata	1 lot
Dianthus	1 lot
Rheum palmatum	1 lot
Piper longum	1 lot
Chelidonium majus	1 lot
Artemisia cina	1 lot
Potentilla erecta	1 lot
Acorus calamus	1 lot
Zingiber officinale	1 lot
Crocus	1 lot
Archangelica	1 lot
Rheum ponticum	1 lot
Cedrus	1 lot
Glycyrrhiza	1 lot
Helichrysum	1 lot

2 фунта или 1

Матенадаран им. Маштоца, Ереван, ед. хр. 2403

Молитвенник диакона Миско, сына Мурада, из Замостья, написанный по заказу Вартана, сына старосты Сучавы барона Агопши, для дочери Зофии

Дата: 29 мая 1075 [8 июня 1626] гг. Место: Львов. Содержание: Молитвы, псалмы, чтения. Сведения о дате, месте, писце и заказчике см. ниже в колофоне на стр. 161r-163r.

Язык кыпчакский, в заголовках молитв зачастую используются армянские названия.

Бумага, формат 9,1x13,5 см. 211 л.

Письмо: болоргир, 15 строк на странице по 20 знаков в каждой.

Описание: [Ц'уд'ак 1965-1970; Гаркавец 1993]. Примечания. Рукопись неполная, недостает большого количества листов в конце. Книга украшена рисунками на полях и буквицами, типичными для армянской книжной миниатюры тогдашнего Крыма, ср. [Корхмазян 1978].

Полный текст Молитвенника 2403

(1r) *Egealk's tatarča*

Kelgänlär barčamiz ari gat'uyige da arak'el-lärniñ yığövündä, çolıyıç yalız Oylun Teñriniñ, Bi-yimizni bizim da Xutçaruçimizni Biyimiz Jisus K'risdosnu, çaysı ki endi haybatı bilä Atasiniñ yal-liniñ içinä da xutçardı 3 igitni ol Araplardan, yar-ıxlı da aruv saçlagay sağışimizni bizim, ki (1v) bolmagay çaçan aldangaybiz yazıxtan da suylan-çından dünyanıñ, evet arzani bolıyıç saçlama boy-ruğun anıñ alma tadžin yarıxniñ Atadan boyları-mızga bizim, çaysı ki atadı sövüklülärinä kendi-niñ, könü Teñri Jisus K'risdos, Biy barini tutuçı, tırgiz da yarlıya.

Çoyea, Der, zçoy tatarča, k'ahana aytar

(2r) Bürkkin bizgä, Biy, rosa yaçşı yetmäxiñ-niñ seniñ yazıç xilingan da ölümsüz boylarimiz bi-zim, söndür yaliniñ otnuñ aşınganimizniñ bizim, xutçar bizni meñi meñilik ottan, arzani etkin 3 igit bilä alıışlama seni, ögmä şükürlük da haybat sun-ma saña, da aytma:

Teñrim, arıt meni, benim yazıçlarimni, Teñri, şayavat(2v)lan men yazıçlı xuluş üsnä da yarlıya maña, köpyazıçlıga.

Surp zAsduadzadzin tatarča

Sargawak: Ari Asduadzadzinni da barča ari-lärni pareços etiyiç Atag köktägigä, ki klämäxi bilä yarlıyangay da şayavatlanıp tırgizgäy yarat-kanların kendiniñ, barini tutuçı Biy Teñrimiz bi-zim tırgizgäy da yarlıyagay.

(3r) *İngal, Der tatarča*

K'ahana: Yöpsün, Biy, çoltçamizni bizim pareçosluxu bilä surp Asduadzadzinniñ, zadasız toçuruçiniñ seniñ, da yalbarmaçları bilä barča ari tanıçlarıñniñ seniñ işit bizgä, Biy, da yarlıya, çidovlu bolgın, arıt da boşat yazıçlarimizni bizim, arzani etkin şükürlük bilä *haybatlama seni Atañ bilä da Ari Džanıñ bilä* hali da hər kez da meñi meñilik, ameñ.

(3v) *Zuardžacealk's tatarča*

Sövüngänlär ulu färâhlik bilä sövünclü turga-nından Eyämizniñ bizim da Xutçaruçimizniñ Ji-sus K'risdosnuñ, çaysı ki boldu yemiş da ilgäriği barča yuçlaganlarga ufattı eşikin tamuçnuñ, da çeşti zulunun ölümniñ, da berdi umsa binyatlı yänäçi yäñirmäçkä tirlikinä barča adamlarıniñ.

(4r) Xolıyıç inam bilä Xutçaruçimizdan bizim Jisus K'risdostan, ki arzani etkäy bizni turganına kendiniñ sıfatına oçşas etmä ten aşaxlıçimizni bizim haybatına kendiniñ, zera ki bunu atadı da

Все мы, сущие по-татарски

Все мы, сущие в святой, католической и апостольской церкви, да молим нашего Господа Бога и Спасителя нашего, Господа нашего Иису-са Христа, который со славой Отца своего спу-тился в пламя и спас трех юношей от тех “ара-бов” [=халдеев], чтобы он сберег наши мысли ясными и чистыми, дабы мы никогда не сбились с пути из-за грехов и зависти мира, но могли праведно хранить его веления и принять на себя корону света от Отца, ибо он отец всех своих воз-любленных. Истинный Боже, Господи наш Ии-сусе Христе, Вседержитель, воскреси и поми-луй!

aytovsuz başıxışin bayışladı sövüklülärinä kendi-niñ, könü Teñri Jisus K'risdos, Biyimiz bizim, tırgizgäy da yarlıyagay.

(4v) *Ergir bakanem tatarča*

Sargawak: Yerni öpärbiz saña, Biy Teñrimiz bizim, uzunluxu üçün keçkänlär keçäniñ, da ertä-gänlär [=ertälängänlär] yerinä çosdovanuñunnuñ sunıyırbiz ertägi alıışimizni bizim, seni, Biy, alıış-larbiz da haybatlarbiz, da sendän şükürlübiz, çay-sı ki arzani ettiñ keçäni eminlik bilä keçirmägä da yetişmä sahatına ertäniñ, ar(5r)zani etkin bizni, Biyim, aytovsuz Atañniñ *alnına* seniñ, çaysı ki atadıñ sövüklüläriniñä seniñ, könü Teñri Jisus K'ris-dos, Biyimiz barini tutuçı, tırgiz da yarlıya.

Oyormadz k'tadz tatarča

K'ahana: Yarlıyovuçı, şayavatlı da könü ari ulu turganına K'risdosnuñ, Teñrimizniñ bizim, yaraşır haybat, buyruç da hörmät hali da hər kez (5v) meñi meñilik, ameñ.

P'ark' i parcuns

(32r) Haybat biyiklikkä Teñrigä, da yergä eminlik, adamlarga bazlıç, alıış saña biyiklikkä, alıışlısen, Biy Teñrimiz bizim.

Alıışlarbiz seni, Biy, da maçtarbiz, Biy, seni, tapunurbiz, Biy, seni, tapunurbiz, Biy, seni da yerni öpärbiz (6r) saña, haybatlarbiz seni, şükür-lübiz, Biy, sendän seniñ ulu haybatıñ üçün.

Biy, padşah ari köktägi, Teñri da Ata barini tutuçı, Biy da Oylu Atanıñ, yalız toçgan Jisus K'risdos, da Ari Džan.

Biy Teñri, Xozusu Teñriniñ da Oylu Atanıñ, çaysı ki aldıñ bizni ari gojs [=bizimkin ari gojstan], yarlıyadıñ, kötürdüñ yazıçın dünyâdan, da hali (6v) yöpsün çoltçamizni bizim.

Ari, ki olturupsen oñ yanına Atanıñ, yarlıya bizgä.

Zera sen yalyz arisen, yalyz Biyimiz bizim Jisus K'risdos, Biy da Ari Džan ol haybattandır Tejri Ata bilä, amən.

Da hər vaıxt alyışlarbiz seni, Biy, da ögärbiz ari atıñni seniñ meñi da meñi meñilik.

Arzani etkin, Biy, bu künnü keçirmä emin-(7r)lik bilä da yazııxtan başxa saıxla bizni.

Alyışlısen, Biy Tejrim, atalarimizdan bizim, ögövlü da haybatlıdır atıñ seniñ ari meñilik, amən.

Alyışlı Biy, övrät meni toyru luıxuıñnu seniñ. Üc kez ayt.

Biy, işançimiz bolduıñ bizim džins-džinstan.

Men çolarmen, Biy, yarlıya maña da oıalt boıumnu benim, men yazııxlı (7v) ettim saña.

Körgüz bizgä, Biy, yarlıyamaııñni seniñ.

Ber bizgä, Biy, yarlıyamaııñni seniñ meñilik, işin çuluıñnuıñ seniñ körümsüz etmäğın, Biyim, meni.

Seni işanç kendimä ettim, övrät meni etmägä erkiıñni seniñ, zera sensen Tejrim benim yalyz.

Sendändir, Biy, çovrayı tirlikniıñ, da yarııxı bilä yüzüñnüıñ se(8r)niıñ köriyirbiz yarııxni.

Saçkin yarlıyamaııñni seniñ, kimläri ki tanir-lar seni, Biy.

[Haybatlamaıı]

Haybat da hörmät, yerni öpmäx biyiklikkä Ataga da Oıulga da Ari Džanga hali da hər kez meñi meñilik, amən.

P'araworesçuk'

Haybatlıyıx barçanı tutuči Tejri, Atasın Eyämizniıñ bizim (8v) Jisus K'risdosnuıñ, şükürlü bolup andan, ki saıxladı bizni eminlik bilä keçä-mizni halıgı da yol körgüzdü bizgä çaramıyuluıxtan yarııxka, ölümdän tirlikkä, küflänmäıxtän buzuy-maıxsızlııxka [=buzulmaıxsızlııxka], biliksizliktäñ bilmäıxlııxkä, könülükünä kendiniıñ.

Yalbarıyıx andan, ki uzunluqun kündüznüıñ eminlik bilä da barça (9r) köñül çoşluıxunuıñ açııxlııxı bilä etkäy keçirmä bizgä, da abrap saıxlagay çoyovurtun kendiniıñ Tejrilik çuvatiniıñ bilä, çaysı ki barçanııñ üsnä yaıxşılııxı bilä kendiniıñ buyruıxu bardır bariniıñ tutuči Biy Tejrimizniıñ bizim, tir-gizgäy da yarlıyagay.

Surp Asduadz tatarça

Ari Tejri, ari küçlü, ari (9v) ölümsüz, ki çaç-landiıñ bizim üçün, yarlıya bizgä.

Ari Tejri, ari küçlü, ari ölümsüz, ki turduıñ ölüdän, yarlıya bizgä.

Ari Tejri, ari küçlü, ari ölümsüz, ki kökkä ayıñdiıñ, yarlıya bizgä.

[P'araworeal]

Haybatlı da alyışlı ari gojs Asduadzadzin Ma-riam, anası K'risdosnuıñ, sungin çoltçamizniıñ bizim

Oıluıña seniıñ (10r) da Tejrimizgä bizim, çutçar bizni sinamaıxtan da barça tarlııxlarimizdan bizim, amən.

Vasn lseli tatarça

Işıtovlü bolmaıx üçün Eyämiz Tejrigä avazına çoltçamizniıñ bizim pareçosluıxu bilä ari Asduadzad-zinniıñ enmäıxı bilä üstümüzgä bizim yarlıyan-maıxı da şayavatı Eyämiz Tejriñniıñ, bariniıñ tutuči (10v) Biy Tejrimiz bizim tirgizgäy da yarlıyagay.

Vasn çayayut'ean tatarça

Eminlik üçün barça dünıanııñ da toıxtalmaıxı üçün ari yııçövnüıñ seni, Biy, yalbar[ı>]ıyıx. Aytıyıx barçamiz bir söz bilä: Biy, yarlıya, Biy, yarlıya.

Alyış Manase padşahniıñ

Der, amenagal tatarça

[2 Паралипоменон, после 36 главы]

(11r) Biy bariniıñ tutuči, Tejrisi Aprahamniıñ, Saagniıñ, Jagopnuıñ da zuryätiniıñ alarniıñ, bariniıñ tutuči Biy, boşat yazııximizniıñ bizim.

Çaysı ki ettiıñ köknü da yerni da barça körkün alarniıñ, bariniıñ tutuıñ.

Çaysı ki bayladııñ teıizni sözü bilä buyruıxuıñnuıñ seniıñ, (11v) yaptııñ teränlikni, möhürlädiıñ çorçulu da haybatlı atııñ bilä seniıñ, bariniıñ.

Çaysı ki barça nemä çorçar da titrär yüzün-dän seniıñ çorçulu çuvatiniıñniıñ seniıñ, bariniıñ tutuıñ.

Yetövsüzdür ulu, körkü, haybatlı arilikiıñniıñ [=arilikiıñ] seniıñ, srogiydır yüräklänmäıxıñ da öçäş-mäıxıñ seniıñ yazııxlılarniıñ (12r) üsnä, ölcövsüz da tergövsüzdür yarlıyamaıxı sövüküñnüıñ seniıñ, bariniıñ tıñ.

Sen, Biy, biyiklängän, şayavatlı, sen dä yarlı-yovuči, ki hayufsunursen yamanlııx üsn[ä] adam-larniıñ, barıñ.

Sen, Tejri, çoymadııñ luız toyruıar üçün Apra-hamga, Sahagga, Jagopka, çaysıları ki yazııx et-mädilär saña, bariniıñ tuıñ.

(12v) Yoıxa çoyduıñ poşmanlııx men yazııxlı üçün, zera yazııxlarım benim artııxtır, ne ki çumu teıizniıñ, da arttılar töräsizliklärim benim, bariniıñ tuıñ.

Dügülmen arzani baıxma da körmä biyiklikin köknüıñ köplüxündän töräsizlikimniıñ benim, bariniıñ.

Bükräyipmen men küçlü bayıñdan temirniıñ, çaysı ki yoıxtur (13r) maña tinçlııx, bariniıñ.

Öçäştirdim yüräklänmäıxni da yaman alniıña seniıñ ettim, turıyuzdum sürät da arıttirdim [=art-tirdim] çıšimniıñ džanıma benim, bıñ.

Da hali, Biy, aşaxlatırmen tizin yüräkimniıñ benim da çolarmen tatlı yarlıyamaııñdan seniıñ, bariniıñ.

Meяa, Biy, meяa, da töräsizlikimni benim men mendän bilirmen, ba”.

(13v) Yalbarip çolarmen sendän, Biyim, boşat maņa, boşat da tas etmä meni benim yazıçlarım bilä, barını tu”.

Meñi öçäsmägin maņa, Biyim, da aņmagın yamanlıxımni benim alniņa seniņ da borçlu etmägin meni engänlär bilä tibiñä yerniņ yamanlıçları bilä, barını”.

Zera sensen Teñri, Teñrisi luđz tartkanların, umsasisen, (14r) da maņa körgüz yaçşı etüçilikini seniņ, ki arzanisizmen, barı”.

Tirgizgäysen meni yarlıyamaçıña körä seniņ, da men alıışliym seni barça künlärindä tirlikimdä benim, barı”.

Seni, Biy, alıışlarlar barça frištäläri köknüñ, da seniñdir haybat meñi meñilik, ameñ.

[Haybatlamax]

Haybat Ataga da Oğulga da Ari Džanga, hali da här kez, meñi meñilik ameñ.

[Молитва]

Yalbarip çolarmen sendän, Biyim, boşat maņa yazıçlarımni benim.

Köplärgä yarlıyovuçi Biy, yarlıya maņa, köp yazıçlıga.

Teñrim, arit meni, yazıçlıni, da tirgiz.

Teñri, şayavatlı bol maņa, yazıçlı çuluña, da yarlıya maņa, köpyazıçlıga.

Barçadan alıışlı ari gojs, Teñri toyur(15r)gan ari Mariam, anası Eyämizniñ, pareços bol Eyämizgä bizim üçün.

Barça ariläri Teñriniñ, pareços boluñuz Ataga köktägigä biz yazıçlılar üçün.

Krisdos, Oylu Teñriniñ, öç saçlamagan, yöpsün çoltçamizni bizim, zera saņa işanıptırlar boylarımiz bizim.

Yeñüçi çuvatıñ bilä, ari, da tirlik et(15v)üçi, da özdän çaçıñ bilä seniñ saçla bizni.

Yeber, Biyim, frištäsin eminlikiniñ seniñ, ki kelip saçlagay bizni müşçülsüz kündüz da keçä.

Da adam sövüklünüñ [=sövüklüküñ] bilä seniñ aņ bizni, Biyim, çaçan kelsäñ çanlıçıñ bilä seniñ, da yarlıya bizgä.

Sargawak aytar:

Egealk's 'i çosdovanut'ean tatarça

(16r) Kelgänimiz çosdovanut'unga pošomanlıxniñ inam bilä umsamizni bizim yalıyız toyğan Oğluna Teñriniñ çolıyıç yüräkimizni bizim çolmaç bilä andan arınmaçni da boşatmaçni aşınganimizni bizim, zera ol kendidir ayovuçimiz.

Teñrisi meñilikniñ, çaysi ki keldi erki bilä Atasiniñ çutçarma yar(16v)atkanların, da aytı

kendin bolma arituçi yazıçların, umsaşı luđz tartkanların, yöpsünüp ayır yüklülärni da zabunların yazıç bilä pošomanlıxniñ aruvluçuna.

Hali keliñiz, barçañiz, aşıçlanıp džanımız bizim, siniç yüräk bilä tüşiyiç alniña Eyämizniñ bizim, ki keçirgäy bizdän (17r) çişimni da baduhasni aşınganimizniñ bizim, barını tutuçi Biy, tirgiz da yarlıya.

K'ahana aytar:

Der Asduadz p'rgut'ean tatarça

Biy Teñri çutçarıлмаçimizniñ bizim, çaysi ki yarlıyovuçisen da şayavatlı, uzunesli da köpyarlıyovuçi, ki hayufsunursen [hayuvsunursen] üsnä yamanlıçların, (17v) zera klämässen ölümün yazıçlıların, yoçsa çaytmaçın aniñ yollardan yaman da tirlikin, sen, Biy, džumard yarlıyamaçıñ bilä seniñ övündür çullarıñni seniñ, da ber alarga yer pošomanlıçka, bariş yetövsüz adam sövüklüküñ bilä seniñ, da et bularga çlunoklar ari yıçövünüñ seniñ, ne türlü ki sa(18r)çaygaylar džan bilä çosdovanut'ın da pošomanlıç aşıra, ki kelip ari yüçövünä seniñ, sungaylar saņa alıış şükürlük da haybat çoyovurtuñ bilä seniñ Ata Oğul Ari Džanga hali da här kez meñi meñilik, ameñ.

Hawadov çosdowanım tatarça

1. Inam bilä çosdovanel bolup (18v) da yerni öpärmen saņa, Ata Oğul Ari Džan, etilmägan da ölümsüz tarbiyat, yaratuçisi frištälärniñ, da adamlarıniñ, da barça bolganlarıniñ, da yarlıya seniñ yaratkanlarıña da maņa, köpyazıçlıga.

2. Inam bilä çosdovanel bolup da yerni öpärmen saņa, ayırılmagan Yarıç Ata Oğul Ari Džanga da bir (19r) Teñrilik, yaratuçi yarıçni da tas etüçi çarançuluçnu, tas et benim džanımdan çarançulu yazıçni da biliksizlikni, da yarıçlat esimni benim bu sahat alıış etmägä saņa biyänçinä körä, da yöpsüniyim sendän çoltçamni benim, da yar”.

3. Ata köktägi, köñü Teñri, ki yeberdiñ sövüklü Oğlu(19v)nu çoltçasına bulargan adamlarıniñ, meяa seniñ alniña yerdän kökkä diñrä, yöpsün meni, neçik keräksiz oçulnu, da kiydir maņa burungi yarıçni [=yarıçlı] tonnu, çaysi ki yalanaçlandıñ yarıç bilä, da yar”.

4. Oylu Teñriniñ, köñü Teñri, ki aşıçlandıñ Atanıñ çoynundan, da aldıñ ten ari gojs Mariam(20r)dan çutçarıлмаçimizniñ üçün, da kömüldüñ, da turduñ ölüdän, da ayındıñ haybat bilä kökkä, meяa seniñ alniña yerdän kökkä diñrä, aņ meni, neçik çaraççini, çaçan kelsäñ çanlıçıñ bilä seniñ, da yar”.

5. Džanı Teñriniñ, köñü Teñri, ki endiñ Jortananda da vernadunda da yarıçlattıñ (20v) meni

yuvmaçi bilä surp awazanniñ, meya yerdän kökkä diñrä seniñ alniña, arit meni ekinçi Teñrilik ot bilä, neçik surp arak'ellärni ari vernadunda, da ya".

6. Zadasiz tarbiyat, meya saña aχilim bilä benim, džanim u tenim bilä, aņma ilgäriği yazıχlarimni benim ari atij üçün seniñ, da yarli".

7. Baχuçi barçasın, (21r) meya saña sayışim bilä, sözüm bilä da χilinganim bilä, buzgın χolbitikin yazıχlarimni benim da yazgın atimni benim meñilik düftärdä, da y".

8. Tergövüçi yapuχlarini, meya saña erkli u erksiz, bilgänimä [=bilgänim] da [bilmägänim] bilä, boşatliχ ber yazıχli χuluña, χaysi ki surp awazandan toγganimdan çax bu küngä diñrä yazıχli-(21v)men Teñrilikiniñ alniña sezikliklarim bilä benim da barça boyunlarim bilä tenimniñ, da yarliya".

9. Barçani ayovuçi Biy, χoygın közät közlärimä benim ari χorχuñnu seniñ, ki artixsi baχkaymen [=baχmagaymen], da χulaχim bilä işitmägäy-men, da aγzim bilä yalyan sözlämägäy-men, da yüräkim bilä yaman sayış etmägäy(22r)men, da χollarim bilä yaman χilinmagaymen, da ayaxlarim bilä yaman yollarga barmagaymen, yoχsa tüzät barça, da boyruχuña körä seniñ bolgaylar, da yarliya".

10. Otlu tiri K'risdos, otlu sövüküñnü seniñ, χaysi ki saldiñ dünyäda, palaylat boyuma benim, ki küydürgäy arovsuzluχun džanimniñ benim, da arit(22v)kay yazıχin tenimniñ benim, da yandirgay yariχ bilmäχin bilä yüräkimä benim, da ya".

11. Aχili Ataniñ Jisus, ber maņa aχil yaχşini sayışlama, da sözlämä, da etmägä alniña seniñ här sahat, da yaman sayıştan da χilinmaχtan χutχar meni, da yar".

12. Klävüçi yaχşiliχni Biy, yaχşi etüçi, χoymagın meni erkimä (23r) körä benim barmaga, yoχsa yol körgüz maņa här vaχt seniñ erkiñä körä, da yarli".

13. Köktägi χan, ber maņa uçmaχiniñ seniñ, χaysi ki χirer ettiñ sövüklüläriñä seniñ, da küçäyt yüräkimni benim, ki körälmägäy yazıχni da sövgäy seniñ töräñni, da yarli".

14. Ayovuçi yaratkanni, saχla džanimni (23v) da tenimni benim seniñ ari χaçin bilä aldovuçi yazıχtan, sinamaχından eski duşmanniñ, da yaman kişilärniñ aldamaχından, da barça tinsizliχtan džanimni u tenimni, da yarliya".

15. Közätüçi barçadan K'risdos, oñuñ seniñ kölgä bolgay üstümä benim kündüz da keçä, övdä olturganda, yolda yürügän(24r)dä, yuχlaganda da turganda, ki heç seskänmägäy-men, da ya".

16. Teñrim benim, χaysi ki açarsen χoluñnu seniñ da toldurursen barça yaratkanlariniñ [=yaratkanlarini] yarliyamaxin bilä seniñ, saña simarlarmen džanimni benim, sen χayγur da hadirlä džan u ten keräkimni bu kündän çax meñilikkä diñ(24v)rä, da yarli".

17. Xaytaruçi bularganlarini, χaytar meni yaman övränçiklarimdan benim yaχşi χilinmaχka da berkirt džanima benim χorχulu ölar küñümni, da χorχusun tamuχnuñ, da sövükün uçmaχiniñ, ki χaytkaymen yazıχtan da χilingaymen toγruχuñnu, da yarliya".

18. Čovraçi ölümsüzlükniñ, aχtiringin yüräkimdän benim pošomanliχ yaşin, neçik boñnignin, ki yuvgay yazıχni boyumnuñ benim dünyädan keçkanimdan ilgäri, da yarliya".

19. Bayışlovüçi yarliyamaxni, bayışla maņa, könü inam bilä da yaχşi ämal bilä ülüşlü bolup ari teniñdän da ari χa(25v)niñdan, kelmägä seniñ alniña, da yarliya seniñ yara".

20. Yaχşi etüçi Biy, yaχşi frištägä simarlagay-sen tatliχi bilä simarlamaga džanimni benim da uruşsuz keçirmägä eski duşmanniñ yamanından, χaysi ki kök tibiñädirlär, da".

21. Yariχ könü K'risdos, arzani et džanimni benim sövünçlük bilä (26r) körmägä yariχin haybatiniñ seniñ ündälgän kündä, tinnmaga yaχşi umsa bilä çax seniñ haybatli ekinçi kelgäniñä diñrä, da".

22. Yaryuçi könü, χaçan kelsän haybatin [=haybatin] bilä Ataniñ yaryu etmägä tirilärgä da ölülärgä, kirmägin yaryuga χuluñ bilä seniñ, yoχsa χutχar meni meñilik ot(26v)tan, da işittir maņa sanli ündövün artarlariniñ köktägi χanliχiña seniñ, da y".

23. Barina yarliyovuçi Biy, yarliya barça inanganlarga saña, benimkilärimä da yatlarga, taniganlarga da tanimaganlarga, tirilärgä da ölülärgä, boşat duşmanlarima benim da benim körälmägänlärgä, da χay(27r)tar alarni yamanliχlarin-dan, χaysi ki bardir yüräklärindä benim üçün, da yarliya alarga da y".

24. Haybatli Biy, yöpsün χoltχasin χuluñnuñ seniñ da tügällä yaχşiliχka yalbarmaximni benim pareχosluχu bilä surp Asduadzadzinniñ, da surp Jovhannes garabedniñ, da surp Sdepannos burungi taniχi(27v)niñ, da bizim atamizniñ surp Lusa-woriçiniñ, da surp arak'ellärniñ, da markareçärniñ, da surp hajrabelärniñ, da surp mardiroslariniñ, da surp gusank'lariniñ, da barça friştälärniñ, Mikajelniñ da Kapriçiniñ, serovpeçärniñ da keřovpeçärniñ, da barça arilärniñ seniñ, köktägilärniñ da yer-

dä(28r)gilärniñ, da saña haybat da yerni öpmäx ayırlımagan surp Errortut'unga, Ata Oğul Ari Džanga, hali da här kez, da meñi meñilik, amən.

Xoltxa t'umga xarşi

Seni, Biy, haybatlıyırbiz da seni, Biy, tapuniyırbiz, seni, meñilik Atanı, bütün dünyâ haybatlıyır.

Saşa barça frištä(28v)lär, saşa köklär, da barça çuvatlar.

Saşa serovpelär da kərovpelär tiyisiz avaz bilä çaxıryırlar:

Surp, surp, surp Biy Teñri çuvatlılarınñ, toludurlar kök da yer köplüxündä haybatlıñniñ seniñ.

Seni haybatlıyırlar arak'ellärniñ yiyini.

Seni maytıyırlar sanı markarellärniñ.

Seni haybatlıyırlar (29r) böläki mardiroslarınñ.

Seni bütün dünyâ da ari yiyövlär tapuniyırlar —

Atanı ölcövsüz ulu çuvatıñda seniñ, haybatlı köñü Biy Oyluñnu, alayoç övündürücüsi Ari Džanı. Sen padşahi haybatıñniñ, K'risdos, sen meñilik Atanıñ Oylu. Sen çutxarıлмах üçün adam džinsiniñ yöpsündüñ ari gojs(29v)nuñ yüräkin, sen açılı bayından ölmünüñ açtıñ inamlılarga köktägi çanlıñni, sen oñ yanına Atanıñ olturupsen haybat bilä sen.

Yaryulama kelsärsen inamlılarga, seni anıñ üçün çolıyırbiz, çullarıña seniñ boluşkin, çaysıların ki ari çanıñ bilä satun aldıñ, bergin, ki arılärniñ bilä meñilik (30) haybatni meñärgäybiz, çoyovurtuñnu seniñ, Biy, da alyışla meñilikiñä seniñ, boyruç et alarga da biyiklät alarnı meñilikkä diñrä, barça künlärimizdä bizim alyışlıyırbiz seni, da haybatlıyırbiz ari atıñni seniñ tiyisiz här kez meñi meñilik, buyur, sövüklü Biyim, bermä bu künnü

Hawadamk' tatarça

Inanırbiz bir Teñrigä Ataga, barçanı tutuçıga, yaratuçısına köknü da yerni, körüngänlärni da körünmägänlärni.

Inanırbiz bir Biygä Jisus K'risdoska, Oğul Teñrigä, Teñridän toyganga, Atadan yal(33v)üz toygana, bu kendi barlıxından Atanıñ, Teñri Teñridän, Yarıç Yarıçtan, Teñri köñü Teñri köñüdän, toygana da etilmägän, ol kendi tarbiyatından Atanıñ, çaysi ki bilä ki barça nemä boldu köktä da yerdä, körüngänlär da körünmägänlär.

Xaysi ki bizim adä(34r)milikimiz üçün da bizim çutxarıлмахımız üçün enip köktän ten aldı, adam boldu tügällik bilä ari gojs Mariamdan Ari Džan bilä, çaysi ki ten bilä, džan, da es, da barça, ne ki adam.

yazıçtan başça keçirmägä bizgä, yarlıyan üstümüzgä bizim, Biyim, yarlıya, Biy, yarlıya, çoy seniñ yarlıyamaçı bolsun üstümüzgä bizim, Biyim, zera saşa işandıç, saşa işanıpmen da bolman uyalgan meñilik.

Haybat Ataga da Oğulga, da Ari Džanga, hali da här kez, meñi meñilik, amən.

(31r) *Bundan soñra başlanıyrlar t'um alyışları.*

Or kerakojn tatarça

Xaysi ki dayın köklü, ne ki köknü, yarıçlattıñ ari yiyövnü ari çanıñ bilä seniñ, K'risdos, da köktägilärgä körä bunda sözlärinä arakellärniñ, markarellärniñ, sargawaklarınñ, tıbirlärniñ da giyerigoslärniñ, temyan sunıy(31v)ırbiz alınıña seniñ, Biy, oçşaş Eski Törägä Zak'ariaga körä, yöpsün bizdän, temyan kibik, sunulgan çoltçamizni, neçik çurbanni Apelnıñ, Nojnuñ da Aprahamnıñ, pareçosluçu bilä yoyargilärniñ seniñ, çuvatlılarınñ, dayma tepränmäçsiz saçla olturuçun ermeni džinsiniñ.

Xintajojž tatarça

(32r) Sövüñgin asrı, çizi Yarıçniñ, anası, ari gat'uyige oylanları bilä Sionnuñ, donatkan priozdobeni y kelin, haybatlı köktä oçşaş yarıçlı çoranga, ki yaylangan Teñri bar bardan eksiksiz, saşa dayma çurban bolıyıç, Ataga barışmaçlıçka, bizgä arınmaçka üläşiyir tenin (32v) da ari çanın kendiniñ, kendi tügäl ari çiyiniñ üçün bayışla boşatlıçni turıyuzganlarga yiyövnü.

Ari Teñri, ari küçlü, ari ölcövsüz, ki çaçlandıñ bizim üçün, yarlıya bizgä. 3 kez ayt.

Haybatlı da alyışlı ari gojs, Asduadçadzin Mariam, anası K'risdosnuñ, sungin çoltçamizni bizim Oyluğa seniñ (33r) da Teñrimizgä bizim, amən.

Верую по-татарски

Верую в единого Бога Отца, вседержителя, творца неба и земли, видимого и невидимого.

Верую в Господа Иисуса Христа, Бога Сына, рожденного от Бога, единорожденного от Отца, единосущного с Отцом, Бога от Бога, Света от Света, Бога истинного от Бога истинного, рожденного и несотворенного, который сам от природы Отца, чрез которого все стало быть на небе и на земле, видимое и невидимое.

Который ради нас, людей, и ради нашего спасения спустился с неба, и принял тело, и стал совершенным человеком от Святого Духа и пресвятой девы Марии, который и телом, и душой, и разумом, и всем – как человек.

bolgan köktägi xuvatlılarınñ körümsüz sarnap ay-tiy(39v)ırlar tiyyısız avaz bilä:

Ari, ari, ari [Biy] xuvatlılarınñ.

K'risdos 'i meç mer tatarça

K'risdos aramızda bizim köründü, xaysi ki bar, bunda Teñri olturdu.

Eminlik avazı çalındı, ari öpüşmäxkä dästür berildi.

Duşmanlıx yıraçlandı, sövük här yarı yayıldı.

Halı, xuluç (40r) etkänlär, kötürüp avazınizni, beriniz alyışni bir ayızdan!

Birliktä bolgan Teñrilik da xaysına ki şerov-pełar arilikkä tutuçdırlar.

Kimlär ki inam bilä xarşı turupsız ari padşahlıx seyanına, körünüz K'risdosnu olturgan padşahnı da çövrälöp dolaşkan xuvatlılarından köknüñ.

Yoyarı kötüriyiç (40v) köz salıp da yalbarıp bunu aytıyıç:

Yazıxlarımizni aņmagaysen, yoçsa şayavatıñ bilä arıtkaysen.

Surp, surp tatarça

Ari, ari, ari Biyi xuvatlılarınñ, toludurlar köklär da yer haybatıñ bilä seniñ, alyış biyiklikkä, alyışli, ki keldiñ da kelsärsen, atına Eyämizniñ ov-sanna biyiklikkä!

(41r) Hajr ergnawor tatarça

Ata köktägi, xaysi ki Oyluñnu seniñ berdiñ ölümgä bizim üçün, suçlu borçlumuz üçün bizim tökülmäxiñä xaniniñ anıñ, xolarbiz sendän, yarlıya suçlu xoynlarıña.

Barçadan alyışliyirbiz seni, ögiyirbiz seni, şükürläniyirbiz sendän, Biy Teñrimiz bizim, (41v) alniña seniñ, Biy.

[Orti Asduzjoj tatarça]

Oylu Teñriniñ, xaysi ki xurban bolduñ bariş-maxına Atanıñ, ötmäkin tirlikniñ üläşiyirsen bizgä, tökülmäxi üçün ari xaniñniñ seniñ xolarbiz sendän, yarlıya xaniñ bilä seniñ xutxargan sözlü xoynlarıña.

Ari tenin K'risdosnuñ xaçan k'ahana biyiklätsä, bu xoltxanı sun

(42r) Biyim Jisus K'risdos, xaysi Teñri da adamsen, köñü Teñri, haybatlarmen seni da yügünüp yerni öpärmen seniñ aytovsuz yaxşılıxıñ üçün, xaysi ki surp xaç üsnä öldüñ, da suçsuz xurban xoynulduñ biz yazıxlılar üçün, da bütün dünyanıñ borçun tölädiñ. Anıñ üçün, köktägi A(42v)ta, xolar-men sendän, baç seniñ sövüklü Oyluñnuñ üsnä, da buyur yarlıyama men yazıxlı xuluña. Ey, Biy Teñrim, yarlıya maña, da bol şayavatlı men yazıxlı xuluñ üsnä, da yıraçlat mendän yaman sağışni, da et meni biyänçli padşahlıxıña seniñ, da xaytar meni

kendiña, ki bar (43r) yüräktän xuluç etkäy-men seniñ ari Teñrilikiña xorxu bilä da yanar yüräk bilä, amēn.

Xaçan k'ahana Biy K'risdosnuñ ari xanin biyiklätsä, ol zaman bu xoltxanı sun Biy Teñrigä

Buyruç bermä, Biyim Jisus K'risdos, seniñ suçsuz ari xaniñniñ tökülmäxi üçün boşatlıx yazıx-larıma, (43v) ki bolgaymen kendi yazıxlarım üçün ludz tartma da ari boyruçuña tügäl tapulma. Biyim, buyur şayavatlı bolma barçasına, xaysıların ki büyüdüñ seniñ bahasız xaniñ bilä, da xolarmen, ki meni kirli yazıxlarımından arıtkaysen da seniñ ari xaniñ bilä tümüzlägäysen, ki alni(44r)ña aruv tapulgaymen, da seniñ yanar sövüklü şayavatıñni körgäy-men, da saña umsangaymen meñi meñilik, amēn.

Xoltxa Biy Teñridän, ari t'um zamanında ayt

Biyiktägi k'ahana da toyru köñü vartabed Biyim Jisus K'risdos, xaysi ki biz yazıxlılar üçün köñü xurban (44v) bolduñ Ata Teñrigä, ari xoran surp xaç üstünä aruv xurban bulyanmaga, xaysi ki bizgä ari teniñ, ari xaniñni t'umga xaldirdiñ, xaysi ki sen, barini tutuči Teñri, tiniyirsen da toxtattıñ bu ari xurbanni anıñ üçün, ki biz dä jıšadag aņ-maxlıx etkäybiz boşatlıxi üçün bizim yazıx(45r)larımizniñ. Anıñ üçün halikä xoliyir-men, barini tutuči Biy, seniñ şayavatlı yarlıyamañni.

Buyur bermä yüräkimä benim yaxşı sağış, ki bolgaymen ol türlü xuluç etmä, neçik saña biyänçlidir, jıšadagina ari xiyniñniñ seniñ, ki saña xut-xaruçima benim berilgäy-men barça sağışim bilä da xilinga(45v)nim bilä, da bolgaymen arzani barça arilər bilä haybatlama ari teniñ da ari xaniñni xorxu bilä da titrämäx bilä aruv yüräktän da färäh dżandan.

Buyur, benim şayavatlı Biyim, bermä yüräkimä benim tatlilixin başxişniñni, seziklikiñni, xaysi ki etiyirlär çövrämä benim ari friştälariñ (46r) da közätüçimdirlär benim kündüz u keçä.

Yänä dä, Biyim, kendi xoltxama da borçlu-men, ki bar kistänlar üçün barabar xolman, artix-si yuvuçtagilärim da xardaşlarım üçün.

Biy Teñrim, yaratuçim da xutxaruçim benim, xolarmen bütün kristänlik üçün da kristän yiçövläri üçün, ki meñiliktä saçlagay.

(46v) Buyur bermä, Biyim, k'ahanalarga da yiçöv xullarına barçasına seniñ Ari Dżaniñni, ki sövük bilä birliktä seniñ ari Teñrilikiña xuluç etkäylär.

Buyur bermä, Biyim, padşahlarga da yanına bolgan biylärgä sazğärlük da birlik yaxşini sağışlama.

Buyur bermä, Biyim, bošatlıx ol kimsä(47r)-lärgä, çaysıları ki abaşçarank' bilä luđz tartiyirlar.

Buyur bermä, Biyim, igitlärgä da çizlarga aruvluç, hedžeplik da çorçu, ki seniñ ari çorçuñ tibiñä keçingäylär.

Buyur bermä, Biyim, bisagli kimsälärgä da öksüzlärgä arilik, ki bolgaylar hörmätlämä ari bisaglarin, ki tutup baylanir(47v)lar ari Teñrilikiñniñ alnina.

Buyur bermä, Biyim, tul kimsälärgä da öksüzlärgä yardımçı da boluşuçi, da yarlı çaräsizlärgä baçuçiliç.

Buyur bermä, Biyim, uxtaworlarga da bezirgänlärgä çutlu sitaralı yol, ki çayda da bolsalar, yaxşı saylıçta çaytk(48r)aylar kendi övläriñä.

Buyur bošatlıx bermä, Biyim, bar kristänlarga bilgän u bilmägän yazıçlarıña da maña, köpyazıçlı çuluça.

Xolarmen sendän, köktägi Biyim, ki yöpsün-gäysen mendän bu haligi çoltçamni benim, çolup kensimä boluşluçka pareçosluçun alyışli ari gojs Mariamniñ (48v), da surp Jovanes mgirdičniñ da ari Sdepannosnuñ, burungi tanıçıñniñ, surp arak'ellärniñ, da ari markareläriñ, surp hajrabelärniñ, surp mardiroslarıñniñ, da ari džiknaworlarıñniñ, ari toyrı gusanglarıñniñ, da barça arilärniñ, çaysi ki işançim bar, ki bu arilärniñ pareçosluçu aşira bu çoltçam tügällängäy ya(49r)çşiliçta.

Biy Teñri, bariniñ tutuçi Jisus K'risdos, yarlıya, da unutma kendi yaratkan çullarıñni, ki haybatlagaybiz Ata Oçul Ari Džanni, bir Teñrini, meñi meñilik, ameñ.

Алыш t'umga

Toyrı yariç da könü meñilik yolnuñ, tirlikniñ, K'risdos, sensen eşiki yariçniñ da berüci meñilik yar(49v)liçamaçni, sensen çuvatli tutuçi da çaytaruçi bularganni, sen bošatuçi, arit meni yazıçlarımdan, da çaytar men bularganni, da yaxşı yolga küvür meni, keçövlü çuluç da köpyazıçlı, çolarmen sendän, bol şayavatli, yarlıya maña, da añmagin ilgäri yazıç etkänimni, da (50r) bošat maña, arit meni arituçi çuvatıñ bilä, da çutçar meni hesebsiz yazıçlarımdan, ki işkilli bolgaymen, da çeş meni, Biy, yazıç bilä baylaganni, da kerı et meni meñilik çiyindan, da bošat maña suçumnu benim, neçik bošattıñ antamaludžka, da toyrı et meni, neçik mak'sawornu, da kel(50v)tirmä meni tözümsüz çiyinga, da küvür meni, arzanisizni, färählikinä seniñ, ki tiyyisiz maçtagaymen seni här sahat.

Da saña haybat meñi meñilik, ameñ.

Xoltça t'umga çarşı

Baç, Biy, tatlılıçı bilä men leyilangan üsnä yazıç bilä, Biyim Teñrim benim.

(51r) Yüräklänmäñiz yazıçlarıñiz üçün da közdän salma yaratılğanıñni.

Yetkizmä üstümä benim yaman çasumnu, bariniñ tutuçi Biy, da közdän salma men tas bolganni, Biyim, uzunesli da yamanni añmagan.

Añ, Biyim, meni, yüklägän yazıç bilä, da çürgä yarlıyamaçıñ bilä boyumnuñ (51v) yaralarin, çaysi ki yazıçniñ butaçi boyumnu çürgädi, da çirik yazıç tapti boyumnu, yeris boluşluçka men yiçilganga, da tut yazıç bilä batkan boyumnu, çaysi ki titriyirmen tamuçnuñ açisindan, boš et meni, Biy, çaysi ki seskäniyirmen sönövsüz ottan, saçla meni, yiçlaganni, Biyim, yazıç (52r) bilä pintilängän boyumnu sürt, Biyim, da ilgäri arilär bilä ülüşlü et meni, Teñrim, da tövülgän yazıç bilä boyumnu arzani et körmägä ari yetiziñni seniñ da köktägi çanlıçıña hali da här kez meñi meñilik, ameñ.

Hok'i Asduđzoj tatarça

Džani Teñriniñ, çaysi ki haybatli siriñni (52v) köktän enip tügälliyirsen çolumuzdan ötläş bizim, tökülmäçi üçün çanıñniñ anıñ çolarbiz sendän, tündir džanların bizim keçkänlarıñizniñ.

Hajr mer tatarça

[Матфей 6: 9-13. Отче наш]

Atamiz bizim, ki köktäsen, ari bolsun atıñ seniñ, kelsin çanlıçıñ seniñ, bolsun, Biy, erkiñ seniñ, neçik köktä, alay yerdä, öt(53r)mäkimizni bizim kündälik ber bizgä bügün, bošat bizgä borçumuznu bizim, neçik ki biz bošatırbiz bizim borçularimizga, bermä bizni sinamaçlıçka, evet çutçar bizni yamandan. Zera seniñdir çanlıç da çuvat, da saña haybat meñi meñilik. Ameñ.

Miajn surp tatarça

(53v) Yalyız ari, yalyız Biy, Jisus K'risdos, haybatına Ata Teñriniñ.

Hajr surp tatarça

Ari Ata Ari Oçul Ari Džan, alyış Ataga da Oçulga da Ari Džanga hali da här kez da meñilik, ameñ.

K'risdos badarak' jal tatarça

K'risdos çurban bolgan üläşiyir aramizga bizim, aleluia.

(54r) Tenin kendiniñ beriyir bizgä aşamaçka, aleluia.

Da ari çanıñ kendiniñ бүрkiyir üstümüzgä bizim, ale".

Yuvuçlarıñiz Biygä da alıñiz yariçni, aleluia. Aşañiz da körüñüz, ki tatlıdır Biy, aleluia.

[Алышlarıñiz Biyни köktä, aleluia.]

Алышланјиз Биъни биъикликтä, алелуиа.

Алышланјиз ани, фриш(54v)тäläри да барча хуват-
лари, алелуиа.

Karn Asdudzoj tatarča

Xozusu Tejriniñ, хaysi ki köturiyirsен yazixni
dünyâniñ, yarlıya bizgä.

Xozusu Tejriniñ, хaysi ki köturiyirsен yazixin
dünyâniñ, yarlıya bizgä.

Xozusu Tejriniñ, хaysi ki köturdün yazixin
dünyâniñ, bergin bizgä eminlikiñni.

(55r) ***Liçak' i pars tatarča***

Toldux igilikiñdän seniñ, Biy, aşamaç bilä ari
teniñni da хaniñni seniñ, haybat biyiklikkä da yedü-
riçimizgä [=yedürüçimizgä] bizim, ki här kez yedi-
riysen bizni, yebegin bizgä džanlı alyšixniñni seniñ.

Karn Asdudzoj šapatkünlärdä

Xozusu Tejriniñ, хaysi ki soyulduñ, dayma da
tiri, (55v) yazixsiz, keldi хurban, хaysi ki bariš-
maçka Ataga хurban bolgan, köturiyirsен yazixin
dünyâniñ, ölümsüz, хuvatli, haybatlangan, aңgin
džanların inam bilä saña, bizim keçkänlärimizgä
yarlıya.

Xoltxa Biy Tejrigä

Ari Ata, seni tutarmen säbäpçi bariš(56r)liçka
da pareços yalyiz toγgan Tejri Oγluna buyruхuñ
bilä, хaysi ki saña beriliptir Tejridän, çeškäysen
meni yazixlarimniñ bayından, хolarмен sendän.

Xoltxa t'umga tatarča

Sövünçlük saña, Biyim K'risdos, хutхаруçisi
dünyâniñ, sözü Ataniñ, хurban tiri, könü ten, za-
dasiz (56v) Tejrilik da tügäl adam, neçik aγzim
bilä biliniyirmen.

Yalbarip хolarмен sendän, Oγul da ari Tejri,
Biy dünyâni tutuçi, bayišla yazixlarima бошатliхni
da ber хuluña seniñ džan saхtliхni, хaysi ki хutul-
gaymen seniñ bilä meñilik ottan.

Zera sensen könü хozusu Te(57r)ñriniñ, хaysi
ki üläšiniyirsен хutхарilmaçina adam minlätiniñ
da köturiyirsен yazixni dünyâdan, da saña haybat
meñi meñilik, aмен.

Xoltxa t'umga хarši

Ari džani K'risdosnuñ, arit meni, teni K'ris-
dosnuñ, saхla meni, хani K'risdosnuñ, içir meni,
köksündän çyçkan suvu, (57v) tämüzlä meni, хiyi-
ni K'risdosnuñ, хuvatla meni, yaхši etüçi K'risdos,
iшит meni, yazixli da keräksiz хuluñnu, da keri bol-
ma mendän, da yaman iškildän saхla meni, da хо-
larmen sendän, Biy yarlıyovuçi da šayavatli, keri
bolma mendän, da ölüm күnümdä [kоnumda] keri
bolma mendän, da arzani et meni išanган färah-
likkä, zera (58r) sensen išançim da färahlikim me-
nim, da seni maхtarmen meñi meñilik, aмен.

Kohanamk' tatarča

Šükürlübiz seni, Biy, хaysi ki yedirdiñ bizni
ölümsüz seyaninñdan seniñ.

Amen eγiçi tatarča

Bolsun atı Eyämizniñ alyšli bu күндän çax
meñilikkä.

Bolsun atı Eyämizniñ alyšli bu күn(58v)dän
çax meñilikkä.

Da bolsun atı Eyämizniñ alyšli bu күндän
çax meñilikkä.

Bu saymos sarnaliyir nišxark' üläškändä

[Псалом 33/34]

²Alyšliyix Biyни här sahat, här sahat alyši
aniñ aγzimda benim.

³Biy bilä maхtangay boyum benim, iшитkäylär
sekinlär, färah bolgaylar.

(59r) ⁴Ululatiñiz Biyни benim bilä da biyiklä-
tiñiz atin aniñ birgä.

⁵Xoldum Eyämizdän, da išitti maña, barça
tarliхimdan benim хutхарdi meni.

⁶Yuvuхlaniñiz Biygä da aliniz yariхni, da yüz-
läriñiz sizin uyalmagaylar.

⁷Bu miskin sarnadi Biygä, da Biy išitti ani,
barça tarliхindan aniñ хutха(59v)rdi bunu.

⁸Böläkläri frištälärniñ Eyämizniñ çöp-çövrä-
dir хoryçkanlar bilä kendiniñ da saхlar alarni.

⁹Ašaniz da körünüz, zera tatlidir Biy! Sanlidir
er, ki umsanir aңar.

¹⁰Xorхуñuz Eyämizdän, barça ariläri aniñ, ki
heç nemadir eksiklik хoryçularina aniñ.

(60r) ¹¹Xodžalar miskinlädilär da açindilar,
evet kimläri ki хolarlar Biyни, eksilmägäy alardan
barça yaхšiliх.

¹²Keliñiz, oγlanlarim benim, da išitiñiz maña,
da хoryçusun Eyämizniñ övratiyim seni.

¹³Kimdir adam, kimlär tirlikni sövär, күnläri
kendiniñ көrmä yaхšiliхtan?

(60v) ¹⁴Tiyilgay tiliñ seniñ yamanliхinñdan se-
niñ, da erinläriñ sözlämägäy hillälikni.

¹⁵Xutхар yamandan da etkin yaхšini, хolgin
eminlikni da bar artından aniñ.

¹⁶Könü Eyämizniñ üstünä toγrularniñ, da хо-
layları aniñ üstünä alyšlariniñ alarniñ.

¹⁷Yüzläri Eyämizniñ (61r) üstünä yaman etü-
çilärniñ — tas etmä yerdän jišadagliхin alarniñ.

¹⁸Sarnadilar toγrular Biygä, da Biy išitti alar-
ga, barça tarliхlarından alarniñ хutхарdi alarni.

¹⁹Yuvuхtur Biy alarga, хaysi ki övraniptirlär
yüräkläri bilä, da ašaхlariniñ džanin tirgizgäy.

²⁰Köptür tarliхları (61v) toγrularniñ, barça-
dan хutхарir alarni Biy da saхlar ²¹barça söväk-

lärniñ [=söväklärin] alarniñ, da ne biri alardan ufanmastir.

²²Ölümü yazıxlılarniñ yamandır, evet çaysi ki körälmästir toyrunu, pošoman bolgay.

²³Xutçarıñ Biy çulların kendiniñ, pošman bolgaylar barça(62r)si añar.

Haybat Ataga da Oylga da Ari Džanga hali da här kez meñi meñilik. Amən.

Xoltça, çosdovanuťiun alnina ayt

Yöpsün, Biyim, çosdovanuťiunumnu benim, barçadan yaçşı da şayavatlı Biyim Jisus K'risdos, yalyz umsaşı çutçarıлмаçıна džanımnıñ benim.

Ber maña, çolarmen sendän, müşçüllüçün yüräkimä benim da yaşın közlärimniñ benim, ki yıylagaymen künlär bilä da keçälär bilä barça boşluçumnu benim aşaxlıç bilä da aruvluç bilä yüräkimniñ benim.

Yetälsin çoltçam benim haybatlı sürätiñni seniñ, Biy, da egär ki yüräklän(63r)gän bolsañ üstümä benim, kimni boluşluçka izdiyim kendimä, kim yarlıyansar töräsizlikimä benim?

Anğın meni, Biyim, ne türlü ki çananeyski çatunnu da mäyan yazıçnı ündädiñ pošmanlıçka; da Bedrosnu yıylagan yöpsündüñ, Biy Teñrim, yöpsün çoltçamni benim.

Ey çutçaruçisi (63v) dünyâniñ, yaçşı Jisus, çaysi ki çutçarıлмаçı üçün yazıçlarniñ kendini çac üsnä ölümgä berdiñ çıçara.

Bačkın men çaräsiz da yazıçlı üsnä, zera seniñ atıñni izdiyirmen, da klämägin alay yöpsünmä yamanlıçimni benim, ki unutkaysen yaçşılıçıñni seniñ.

Da egär ki unut(64r)tum esä, çayda ögütlämä bolur ediñ, evet sen, şayavatlı da yarlıçovuçi Teñri, unutmadiñ, çayda çutçarma çiniçtiñ.

Aniñ üçün boşat maña, çaysi ki çutçaruçim sensen benim, yarlıça [yazıç] etüçi džanıma benim, çeş bayın aniñ, saçayt, Biy, yaralarin.

Biy Jisus, seni yalbariy(64v)irmen da seni izdiyirmen, seni klärmen, körgüz maña haybatlı sürätiñni, da bolurmen çutçarıłgan.

Şayavatlı Biy, yeber yalbarmaçı bilä aruv da buzulmagan här kez ari gojs Mariamnıñ, seni toçuruçiniñ, da barça ariläriñniñ seniñ, yarlıçıñni [=yriçıñni] da toçru çuluçnu [=toçruluçunu] džanıma benim, ki barça eksiklikimni benim (65r) könülük bilä maña körgüzgäy, çaysilarin ki maña aytma keräk tügäl, boluškay da övrätkäy tolu yaş bilä da uvalgan yüräk bilä, ayt maña, çaysi ki tirisen da padşahlıç etiyirsen Ata Teñri bilä da Oyl Teñri bilä da Ari Džan Teñri bilä biyikliktä hali da här kez da meñi meñilik, amən.

Xosdovanuťiun alnina ayt

(65v) Şükürlümen sendän, Biy Teñrim benim, ki arzani ettiñ meni, yazıçlini da arzanisizni, kelmä çosdovanuťiunga; na hali ber maña, Biy, biyänçlikiñä körä seniñ çosdovanel bolma yazıçlarimni benim, [da sürgin mendän şaytanni, ki unutturmagay yazıçlarimni benim] da yaman uyatni salmagay üstümä benim, da bermägäy könülük bilä çosdovanel bolma yazıçlar(66r)imni benim.

Da hali, Biyim Jisus K'risdos, pareçosluçu bilä surp Asduadžadzinniñ, zadasiz anañniñ, da çoltçası bilä surp Jovhannes elçiñniñ, da surp Sdepannosnuñ, ävälgı tanıçıñniñ, da barça ariläriñniñ, sürgin mendän yamanniñ keñäşin, ki umsa bilä da inam bilä ačkaymen ayzimni benim alniña seniñ u(66v)lu inam bilä da yöpsüngäymen sendän, Biyim benim, boşatlıç yazıçlarima benim, zera sensen Teñrim benim, yarlıçovuçisen da adam sövüçi, uzunesli da köpyarlıçovuçi, da hayufsunursen yamanlıçlar üsnä adamlarniñ, da boşatırsen yazıçlarin barçasiniñ, kimlär ki sarnarlar saña.

Da hali (67r) boşat maña, Biyim, yazıçlarimni benim seniñ köpyarlıçamaçıñ bilä seniñ, zera sensen köpyarlıçovuçi Teñri da aritüçi yazıçlarni, da saña haybat Atañ bilä da Ari Džan bilä hali da här kez meñi meñilik, amən.

Xosdovanuťiun da tawanuťiun

Inam bilä tapunurmen ari (67v) Errortuťiun-
nu da bir Teñrilikni ayırılmagan.

Inanirmen Oylga, ki toçganı tergövsüzdür, inanirmen Ari Džanga, Atadan ilgäri kelgäni aytovsuzdur, Ata bilä Oyl bilä da Ari Džan bilä haybatta da birlıktä.

Inanirmen da tapunurmen bir Errortuťiundan yalyz Oyl(68r)lunu, erki bilä Atanıñ da kelmäçı bilä Ari Džanniñ aşaxlandı, bizim çutçarıлмаçımız üçün endi köktän, awedum bilä hreşdagabedniñ ari gojs Mariam Asduadžadzinniñ aldı ten, džan, es, adam tügäl, yazıçsız, tügällik bilä Teñri da adam, eki tarbiyattan birlänip ayırılmagan birlänmäç bilä Sözü Teñriniñ a(68v)dam boldu, da adam Teñri boldu, buzulmagan birlik bilä kirdi orenk'kä, ki alarni, kimlär ki orenk' bilä edilär, satun alçay yazıçtan.

Sünätländi orenk'kä körä, ki sünätlänmägäy yüräkimizniñ [=sünätlänmägän yüräkimizni] bizim aritkay yazıçtan.

Migirdel boldu Jortananda neçik adam da ufatti başın du(69r)şmannıñ neçik Teñri.

Xaçlandı džuhtlardan neçik adam da çutçardı adam millätni neçik Teñri.

Ayündi haybat bilä kökkä da olturdu oñ yani-na Ataniñ biyikliktä.

Kelmäxtir ol kendi haybati bilä Ataniñ da Ari Džanniñ yarı etmägä ölülgä da tirilärgä, ki aniñ ölümsüz xan(69v)lixına heç tügälmäxlix [=tügänmäxlix] yoxtur.

Xaytipmen men benim yaman yazıxlarım-dan, xaysin aytıyım ya xaysin biliniyirmen, zera ne uç bar, da ne xiriyi kristänlik yergäsinä, yergäsinä tügäl bolmiyirmen, džanimni da tenimni yazıx bilä xaramyulanipmen, ölar künümni sayış-lamıyirmen da Tejriniñ xorxulu yar(70r)γusun esimä keltirmiyirmen.

Vay maña! Vay maña! Vay benim kibik köp-yazıxlığa, ki ne džuvap bersärmen Tejriniñ xorxu-lu yarusunda!

Da hali, umsanip Tejrigä da aniñ yetövsüz şa-γavatına, aytirmen men benim yaman yazıxla-rimni bu surp yixövnüñ içinä Tejriniñ alnına, (70v) da surp Asduadzadžinniñ, da barça arilär-niñ, köktägilärniñ da yerdägilärniñ, da benim din atamnıñ alnına, barça yazıxlarımni aytirmen, xaysi ki xilinipmen džanim tenim bilä, da barça sayışlarım bilä, da sözlärim bilä, erkli u erksiz, bil-gänim bilä da bilmägänim bilä, kündüz u keçä, egär övdä (71r) bolganda, egär yolda yürügändä, egär yuxlaganda, egär oyax bolganda.

Yazıxlımen 5 seziklikim bilä, 6 türlü tepräni-şim bilä, 12 gövdäm bilä, 365 boyunlarım bilä, me-γa Tejrigä.

Yazıxlımen közlärim bilä: hamaşa baγip özgä-lärniñ sürätinä, suxlanipmen er oylanga, özgäniñ tirlükinä (71v) közüm bilä körüp, esim bilä suxla-nipmen,— da ne ki köz yazıxi bar, barčanı xilinip-men, meγa Tejrigä.

Yazıxlımen xulaaxlarım bilä: Tejriniñ buyru-xun işitmä erinipmen, yoxesä xulaax γoyupmen tiyişsiz sözlärgä, yaman ögütkä, panpas etmäxni, çixara bermäxni, yergäsiz gälädži(72r)lärni, ya-man sözlärni xulaax γoyupmen,— da ne ki xulaax ya-zıxi bar, barčanı xilinipmen, meγa Tejrigä.

Yazıxlımen ayzim u tilim bilä: boş sözlärni sözlöpmen, yalyanni aytipmen, panbas etipmen, sökünc beripmen, xarγapmen, erikläpmen, küfür u yaman aytipmen, artixsi külüpmen, özgälärini küldürüpmen, akah yepmen, akah içipmen, boş gälädžilär bilä özgälärni say fikirindän yaman sa-γışka keltiripmen,— da ne ki ayız u til yazıxi bar, barčanı xilinipmen, meγa Asduđzjoj.

Yazıxlımen yüräkım bilä: yaman sayış etip-men, itlikkä, borıgıkkä, zırgel etmäxkä, yürä-kim bilä kek saylapmen urmaga, (73r) xanatmaga,

öldürmägä, da Tejriniñ xorxulu yarusun esimä keltirmiyirmen men, benim ulu yazıxlarımni γoyup özgäniñ kiçi yazıxların sayışlapmen, meγa Asduđzjoj.

Kollarım bilä yazıxlımen: artıx alıp, eksik be-ripmen, alıp yaşiripmen, kişiniñkinä xiyipmen, sadaya bermiyirmen, aldapmen, zırgel etipmen, (73v) urupmen, xanatipmen, yazıx da uyat yergä xol uzatipmen, ne xadar bolupmen dinsizlik, džan-sizliñ etmä, etipmen, ol xadar džanima xiyipmen, ki bir boyunumnu say da yazıxsız Tejrigä saγlamı-yirmen, meγa Asduđzjoj.

Ayaxlarım bilä yazıxlımen: yixövümä tügäl bolmiyirmen, saymosuma, ertägi (74r) alyışka, tüş alyışına, t'um haybatına da keçägi alyışka, xasta-larnı sorma da zındandagilärgä barmiyirmen, γa-riblärni övümä tındirmiyirmen, yalanaçlarnı kiy-dirmiyirmen, açlarnı, susamişlarnı yedirip içirmi-yirmen, da barça Tejriniñ yollarından yıraçlanip-men, meγa Asduđzjoj.

Meγa Ataga da (74v) Oγulga da Ari Džanga, bir Tejrilikkä.

Meγa surp Asduadzadžingä.

Meγa surp da haybatlı K'risdosnuñ xaçına.

Meγa surp Awedaranga.

Meγa surp arak'ellärgä da markarelärgä.

Meγa surp yixövgä.

Meγa surp yixövnüñ 7 arilikinä.

Meγa K'risdosnuñ ari teninä da ari xanına.

Meγa surp meronga.

Meγa surp awazanga.

(75r) Meγa köktägi 9 tas friştälärgä da hreş-dabedlärgä.

Meγa surp Lusaworiçkä, yariçli dininä da kö-nü töräsinä.

Meγa surp hajrabeledlärgä.

Meγa surp džiknaworlarga.

Meγa surp nahadaglarga.

Meγa yazıxsızlarga da yazıxlılarga.

Meγa xartlarga da igitlärgä.

Meγa barça övdägilärimä.

(75v) Meγa benim bahaban friştämä.

Xoltxa här vaxt keräklı adam oylanlarına, xaysi ki ulu sıtxı bilä hem yaş tökmäx bilä sungay Biy Tejrigä; xaysi ki bu alyışni bar yüräktän aytsa, xoltxası xabul bolur Biy Tejrigä

Ey, adam sövüci Biyim da (76r) Tejrim me-nim, xaysi ki şavatiñ da yarlıyamaçıñ seniñ ay-tovsuzdur yazıxlılar üsnä.

Saņa inanirmen, ki sensen Oylu tiri Ata Tej-riniñ Jisus.

Seni men şükürlärmen, seni men yalbarirmen.

Saņa men çaxirip aytıyirmen:

Ata köktägi, Biy Teñrim menim, boşatkin menim (76v) yazıçlarımni.

Seni men izdiyirmen, tapulgın maņa, Oylu Teñriniñ Jisus, da işitkin tarlıxımni da menim, çaçan ki çollarımni kötürsäm çarşıña seniñ.

Saņa çaxiriıyirmen, neçik çaçniñ üsnä Biy Teñrim: boluşkin maņa menim yazıçlarımni, ki bar yüräkimdän çoltçamni saņa sungaymen, da ayzım bilä seni alyışlagaymen, yüzüm üsnä tüşüp alniña seniñ, yaşlarım bilä yuvulgaymen, da ayt kaymen: meya kökkä da alniña seniñ, arzani düğülmen kötürmä közlärımni menim da baçmaga köknüñ biyiklikiñä töräsizlikim üçün menim.

Da halikä sendän çolarmen ulu küstünmäç bilä da ulu (77v) izdämäç bilä, seniñ alniña tüşüp da yüzümnü yergä çoyup, çolarmen sendän, adam sövüçi Biy, baçkin zabunlangan da yäsir etilgän dżanımnı menim, eski duşmandan çutçargın, Biy Teñrim menim, da yebergin friştäñni seniñ, ki meni saçlagay eski duşmanniñ çolundan da bermäğä meni kensinä yasırlı(78r)çka, zera ari çanıñ bilä seniñ satun alıpsen meni, da ari çaçniñ üsnä çutçardıñ meni.

Ey, adam sövüçi Biy Teñrim menim, kim bolur seniñ aytovsuz da ulu yarlıyamaçıñni seniñ aytmaga ya es bilä yetälmäğä? Xaysi ki seniñ ulu sövüküñ bar adam dżınsında [= dżınsına] çarşı, ki berdiñ (78v) kendi kendini çaç çiyiniña, da bizim üçün türlü çiyinlar kötürdüñ, da ari da bahasız ari çanıñni bizim üçün töktüñ bizim yazıçlarımizga boşatlıçka, çaysi ki aytıñ da bizgä orinag çaldirdiñ, ki kim ki menim tenimdän yesä ya çanımdan içsä, aņgaymen çiyinlarımni, ki bu çiyin(79r)da öldüm çaçniñ üsnä.

Aniñ üçün, bu yaçşılıçlarnı sendän çabul körüp, bar yüräkimdän menim seni haybatlarmen, seni şükürlärmen, çaysi ki bizgä yol körgüziyirsen yazıçlarga boşatlıçka.

Na halikä körüp, negä diñrä zamanım bardir çalışmaçka ol meñilik tirlık üçün, (79v) da hali ošta yuž köriyirmen ölümni hər kez közlärım bilä, ki yuvuçlanıyır maņa, da anda yuž barsarmen, çaydan ki yuž heç artıç çaytman.

Ošta yuž keldi zamanım da künüm menim, çaysi ki bu keçövlü dünyanı salıp kiriyirmen topraçka. Ne ž maņa anda bolur, çaysi ki bu (80r) buzulgan tenni beslädim tirlıkimdä menim, da halikä paydaş bolıyirmen çurtlarga, çaysi ki çisça zamanda yerimdä, çayda ki kömülüp edim, belgisizdir, da topraç çaytıyirmen, da çaramyuluç içinä tınıyirmen.

Bunuñ üçün çolarmen sendän, Biy Teñrim menim, çünki budur tirlıkımız bizim (80v) bu keçövlü dünyâda, da barça nemäsi dä keçövlüdü, da yoçtur ne üçün çayçurma, tek ol kelir meñilik uçmaçni, çaysi ki hadirläpsen kensi sövüklülärinä, bergäysen.

Biy Teñrim menim, çaysi ki kläsäñ, Jisus K'risdos, ol zaman, çaçan kelsäñ yaryu etmäğä ölülärgä da tirilärgä, yaryulamagaysen meni menim (81r) köp da hesebsiz yazıçlarıma körä, çaysi ki köptür da aytovsuzdur, da ne uç, da ne çiriyi bardir menim yaman yazıçlarımniñ, ki toçup çarnından anamnıñ menim çaç bu küngä diñrä yazıçlımen saņa.

Biyim da Teñrim menim, çaysi ki kläsäñ meni menim yazıçlarıma körä öğütlämäğä, kim bo(81v)-lur çorçulu yaryuñ alniña seniñ turmaga? Ya kim bolur seniñ alniña toyrulanmaga? Tek keräk meñjärgäymen meñi tamuç otta, çaysiniñ ki ne uç bar, da ne çiriyi.

Na aņip bunuñki çorçulu yaryuñnu seniñ, Biy, çaysi ki hadirläpsen seniñ ari buyruçuñnu saçlamaganlarga, aliyir (82r) meni çorçu da titrämäç, çaysi ki sendän çolup bar yüräkimdän da bar sıtçımdan menim.

Biyim menim Jisus K'risdos, Xozusu Teñriniñ, çaysi ki olturupsen şerovpělärniñ da kərovpělärniñ çanatlarına, salmagın men köpyaziçlini seniñ çorçulu yaryuñdan, da arzani etkin meni, köpyaziçlini, sen(82v)niñ meñilik uçmaçıña, çaysi ki hadirläpsen kendiniñ sövüklü çullarıña, çaysi ki seniñ ari boyruçuñnu saçlaptirlar.

Xolarmen sendän, Biyim da Teñrim, boşatkin maņa, neçik çaraççığa da neçik mak'saworga, da yar(83r)liya men köpyaziçliğä, zeram düğülmen arzani ündälmä çiz saņa menim köp da uç [yoç] yazıçlarım üçün, zera men alniña seniñ düğülmen adam, evet çurtmen ayaçıñ tibiña seniñ, aniñ üçün arzani düğülmen açip ayzımni menim da aytmaga yazıçlı ayzım bilä menim: meya kökkä da alniña se(83v)niñ, zera menmen saņa yazıçlı barça adamlardan, menmen seniñ çiyinlarına suçlu, çaysi ki men yazıçlı üçün kötürdüm çaçniñ üsnä, men yazıçlı seni, Biyim menim Jisus K'risdos, türlü-türlü çiyinlar bilä çiynadım, men seni çaçladım, men seniñ haybatlı çollarıñni çadadım, men seniñ çaburyaņni [=çaburyaņni] çaçniñ (84r) üsnä teştim, men seni türlü-türlü sözlärım bilä aybladım, men seni yalanaçladım, men seni, Biy Teñrim menim Jisus K'risdos, Oylu Tiri Teñriniñ, türlü-türlü çiyinlar bilä çiynadım, zera sen bu suçsuz çiyinga keldiñ menim yazıçlarım üçün, çaysi ki bizni sa-

tun aldın kendiniñ haybatlı ħiyin aşıra, klāp bizni ħutħarmaga (84v) eski duşmanniñ ħolundan.

Na bunıñki yaħşılıħlar üçün, ħaysi ki sen bizgä, Biy, körgüzdün da anı tügäl ettiñ barċanı, ošta halikä tüşüp yüzüm üsnä, da yaşlarımni töküp, çovraħ kibik, ħolarmen sendän, Biyim benim Jisus K'risdos, yalyz toħgan Oylu Teñriniñ, yarlıya (85r) men köpyaziħliga, da boşatkin maña benim yazıħlarımni, Teñrim, şayavatlı bolġin men yazıħlı üsnä, da aňma töräsizlikimni benim atıñ üçün seniñ, Biyim, ħutħar meni, da saħla haybatlı ħaçıñ bilä seniñ.

Īolarmen sendän, Biyimizniñ anası, surp Asduadzadzin, pareħosçimiz bizim, (85v) ħaysi ki här kez ħoltħaň seniñ ħabulludur Oyluña seniñ, bol pareħos men yazıħlı üçün, ki boşatkay da yarlıyagay men köpyaziħliga da arzanisizgä ol zaman, ħaçan ki kelsä friştä alma dżanımni benim bu keçövlü dünyädan ol meñilikkä, pareħos bolgaysen men yazıħlı üçün ol ħorħu(86r)lu kelir yarħuda, da kötürüp ħollarıñni seniñ, ħolgaysen da boluşkaysen saña inanganlarga.

Īaysi ki saħ inanırbiz, ki sensen könü Teñriniñ anası, evet halikä ħolarmen sendän, bol že pareħos tiyyisiz Oyluña seniñ men yazıħlı üçün.

Bar(86v)ča arilär Teñriniñ, Mikajel da Kapriel, hreşdagabedlär, şerovpełär da keřovpełär, 9 [tas] da altıħanatlı friştälär, K'risdosnuñ atına nahadag bolganlar gojslar, boluñuz pareħos barċaňiz, yalyz toħgan, ki yarlıyagay alarga da, kimlär ki yolda yürüyir ħuruda da teñiz üsnä geziyirlär, kimlär ki (87r) emgäniyirlär, kimlär ki jışadag etiptirlär dadżarlarni yasaganlarga, kelgäy şayavatıñ seniñ da tıngay alarniñ üsnä, da ħutħargaysen alarni, kimlär ki saña umsanıptirlar da bu bitikni emgänip yazıptirlar, alarniñ yazıħlarına boşatkaysen da arzani etkäysen kendi meñilik ućmaħi(87v)na, ħaysından ki bolsun saña haybat hali da här kez meñi meñilik, amēn.

Bu ħoltħanı aytkaysen, ħaçan arzani bolsañ ari teninä da ari ħanına Biyimizniñ

Inam bilä ħolarmen arilikiñdän, dünyäniñ Eyäsi, şayavatlı, uzunesli da köpyarlıħovuçi, şayavatıñ seniñ da (88r) yarlıyamaħiñ seniñ eksiksizdir yazıħlılar üsnä, da men köpyaziħli üsnä.

Yarlıya maña, Biyim, da boşat maña benim yazıħlarımni, boşat da tas etmägin meni yazıħlarım bilä benim, da saħişlamagin meni alar bilä, ħaysilari ki tüştülär kendi erklari bilä terängä, yoħsa saña umsanıpmen da işanıpmen, (88v) sensen işançim benim, da Eyäm, da Teñrim benim, ħaysi ki kelmädiñ sen artarlar üçün, yoħsa keldiñ

yazıħlılar üçün, ki yarlıyap kötürdün yazıħni dünyädan.

Bügün men yazıħlı ħolarmen seniñ şayavatlı Teñrilikiñdän, adam sövüci Teñri, yarlıya bugün men yazıħlı ħuluña.

Eyäm, seniñ adam sövüküñ bilä (89r) boşat benim yazıħlarımni, bilgän u bilmägän, erkli u erksiz, boşatlıħ bergäysen da yarlıyagaysen dżanıma da tenimä benim da baħişlagaysen maña könü inam bilä da yaħşi ħilinmaħ bilä, ki, yöpsünüp ari teniñni da ari ħanıñni, algaymen yazıħlarıma boşatlıħni soñyu tınıħıma diñrä, (89v) şayavat bolgaysen yazıħlı ħuluñ üsnä, da yarlıya maña, köpyaziħliga, amēn.

Saymostur Tawit' markareñiñ, ħaysi ki keçägi alyışta ħoran alnına aytilir.
Es ar Asduadz gattacı [=gartacı] tatarča
[Псалом 54/55: 17]

¹⁷Men Biy Teñrimä sarnadım, da Biy işitti maña.

Ertäräk ħulaħ ettim Teñrimä benim da (90r) işanir edim tirlik berüçigä, ki ħutħarir ħulun kendiniñ da tırgizir adam sövüci Biy.

Haybat Ataga da Oylu da Ari Dżanga hali da här kez meñi meñilik, amēn.

Ew ews ħaħayut' ean tatarča

Dayın artıħ eminlik üçün Biyni yalbariyiħ.

Ahnut' iun ew p'ark'

Haybat da alyış Ataga Oylu da Ari Dżanga hali da (90v) här vaħt meñi meñilik, amēn.

Īonarheçoj tatarča
[Псалом 85/86]

¹Aşaxlat, Biy, ħulaħıñni seniñ da işit maña, zera yarlı da miskinmen men.

²Saħla dżanımni benim, ari Biy, ħutħar ħuluñnu seniñ, Teñrim benim.

³Yarlıya maña, Biyim, zera saña çaxırdım här kün, ⁴färäh etkin (91r) dżanin ħuluñnuñ seniñ, zera saña, Biy, kötürdüm dżanımni benim.

⁵Zera sen tatlı da toħrusen, köpyarlıħovuçi barçasına, ħaysilari ki sarnarlar saña.

⁶Īulaħ ħoy, Teñrim, alyışıma benim da baħkin avazıma [=avazına] ħoltħamniñ benim.

⁷Kününä tarlıħımniñ benim sarnadım saña, da işittiñ meni.

(91v) ⁸Dügüldür kimesä oħşaş saña, Teñrim benim, da dügül kimesä neçik işläriñ seniñ.

⁹Barča dżinslarni, ħaysi ki ettiñ, kelgäylär da yerni öpkäylär alniña seniñ, haybatlagaylar atıñni seniñ meñilik.

¹⁰Ulusen sen, Biy, da etärsen tamaşalarni, da sen yalyzsen, Teñri.

¹¹Yol körgüzgin maña yoluña seniñ, [da bariyim könülükünä seniñ], da fär(92r)ah bolgay yüräkim menim çorçmaga atıñdan seniñ.

¹²Xosdovanel bolıyım saña, Biy Teñrim menim, bar yüräkim bilä menim haybatlıyım atıñni seniñ meñilik.

¹³Ulu boldu üstümä menim yarlıyamañıñ seniñ, çutçardıñ dżanımnı menim tamuçlarnıñ tıbindän.

¹⁴Teñrim, töräsizlär turdular üstümä (92v) menim, da yıñları çuvatlılarnıñ izdädilär [bo-yumnu menim, da sañınmadılar] seni, Teñri, alına kendilärniñ.

¹⁵Evet sen, Biy Teñrim menim, şayavatlisen da yarlıyovuçi, uzunesli da köpyarlıyovuçi, da kö-nü, baçkin maña da yarlıya maña.

¹⁶Ber çuvat çuluña seniñ, tırgız oyluñ çarava-şıñniñ da et maña nişan yaçşı(93r)lıñıñniñ.

¹⁷Körgäylär körälmäçsizlärım menim da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluştuñ maña da övündür-düñ meni.

Haybat Ataga Oyluga da Ari Dżanga.

P'ark' k'ez, Asduadz tatarça

Haybat saña, Teñri, haybat saña, haybat saña, Biy Teñrim menim.

Ew ews yağayut'ean tatarça

(93v) Da dañın artıç eminlik üçün Biy Teñrini yalbarıyıç.

Ahnut'ıun ew p'ark' tatarça

Haybat da alıış Ataga da Oyluga da Ari Dżanga, bir Teñrilikkä, hali da här kez, meñi meñilik, ameñ.

Abreçoj tatarça

[Псалом 139/140]

²Abra meni, Biy, adamdan yaman, könüsüz kişidän çutçar meni.

³Sayışladılar törä(94r)sizlikni yüräklärinä kendiniñ, kün uzun hadirlädilär oğraşka.

⁴İtlädilär tillärin kendiläriniñ, neçik yılan, da ayları izniñ tıbinä erinläriniñ alarnıñ.

⁵Saçla meni, Biy, çolundan yazıçlıniñ da adamdan yaman çutçar meni.

Sayışladılar tiyma barganımnı menim, ⁶yaş(94v)irdilar öktämlär sırtmaç maña.

İplär saldılar maña sırtmaç ayaçlarıma, maña çövräsiniä steşkalärımnıñ menim yamanlıç çoydu-lar maña.

⁷Ayttim Eyämizgä: Teñrim menim sensen, çulaç çoy avazına alıışimniñ menim.

⁸Biy, Biy, çuvatı çutçarıлмаçımizniñ, kölgä başıma menim kününä oğraşniñ.

(95r) ⁹Çıçara bermägin meni, Biy, küsänçliki-

nä yazıçlılarnıñ, kimlär ki sañışladılar menim üçün heç nemädän urma meni.

Ki heç biyiklänmägäylär sañışladı [=sañışları] alarnıñ, tügällänmägäylär uçuna soñyulariniñ alarnıñ, ¹⁰çazçanganı ayızlariniñ kendiläriniñ yap-kay alarnı.

¹¹Tüşürgäysen üstlärinä alarnıñ uççun(95v)-larin otuñ, yemirgäysen alarnı, ki miskinliktän bolmagaylar tirilmä.

¹²Tilçi adamga oñmagay yer üsnä, yazıçlı adamni yamanlıçı kendiniñ ulagay tas bolmaçka.

¹³Tanıdim, ki yarı etärsen, Biyim, yarlıga da könülük çaräsizgä.

¹⁴Toyrular şükürländilär atıñdan seniñ, tur-gaylar toy(96r)rular alnına yüzüñniñ seniñ.

[Псалом 140/141]

¹Biyim, sarnadım saña, da işit maña, baçkin avazına alıışimniñ menim, sarnaganıma menim saña.

²Toyrı bolsun alıışım menim, neçik temyan, alniña seniñ, Biy, kötürülgänin [=kötürülgäni] çol-larimniñ menim — çurban keçägi.

³Xoygın, Biy, közätüçi ayzıma menim da eşik (96v) bek erinlärımä, ⁴ki yañılmagay yüräkım ya-man sözlär bilä.

Säbäplämä säbäpin yazıçniñ adam bilä, kim-lär ki etärlär töräsizlikni, ülüştü bolmagaymen tañlanganlarına alarnıñ.

⁵Ögütlägäy meni artar yarlıyamaçı bilä da azarlagay; yarı yazıçniñ yaçlamagay başımnı menim; da alıışım erkinä aniñ.

(97r) ⁶Tiyıldilar yuvuç çayaga yarıuçları alarnıñ, işitkäylär sözlärımä menim da tatlılan-gaylar.

⁷Neçik çalinlıçı topraçniñ, ki yayılıptır dün-yäda, saçilgaylar söväkləri alarnıñ yuvuç tamuç-ka.

⁸Alniña seniñ, Biy, Biy, közlärımdirlär me-nim, saña umsandım, Biy, çıçarma dżanni men-dän.

⁹Saçla meni satamadan, (97v) ki yaşırıptırlar maña pogorşen'esindän töräsizlik etkänniñ.

¹⁰Tüssün sırtmaçına aniñ yazıçlarnıñ yalyız men, men keçkinçä.

[Псалом 141/142]

¹Avazım bilä menim men alnına Biyniñ sar-nadım, Biyni çoldum.

²Saçtım alnına Eyämizniñ alıışimni, alnına aniñ ayttım.

³Eksilgäninä mendän dżanımnıñ menim sen, (98r) Biy, tanıdıñ steşkalärımnı, yol bilä, ki bariyir edim, yaşırıldı maña sırtmaç.

⁴Baḫiyir edim oḡumdan, köriyir edim, da kim-sä tanımaz edi meni, tas boldu mendän xaçmaḫim, da ne tas bolmadı izdävüci boyumnu benim.

⁵Avaz ettim alniña seniñ, Biy, da ayttım: sen-sen umsam da ülüşüm yerinä tirlärniñ.

(98v) ⁶Baḫ, Biy, alıñışma benim, zera men aḫaḫ boldum asrı, tırgız meni ḫuvalanganlardan, zera ḫuvatlıdırılar mendän.

⁷Çıḫar zındandan boyumnu benim, şükürlän-gäymen atıñdan seniñ.

Saḫa baḫiyirilar toyrular, negä diñrä töläsärsen. Haybat Ataga da Oḡulga da Ari Džanga.

(99r) **Hasealk's tatarča**

Yetiškänimiz sahatına keçäḫurunuñ barča-miz, kötürüp ḫollarimizni bizim, ḫaysı ki baḫışla-dıñ bizgä kündüznü eminlik bilä keçirmägä da ye-tiškä sahatına keçäḫurunuñ, arzani etkin bizni, Biy, ari yüräk bilä frištälärniñ yiri [eeri] bilä şü-kürlükñü sunma Eyä(99v)miz Teñrigä, barčanı tu-tuçıga, ki tırgızgäy da yarlıḡagay, amēn.

Ayaçesçuk' tatarča

Yalbariyiḫ barini tutuči Teñrini, Atasın Eyä-mizniñ Jisus K'risdosnuñ, ḫanin eminlikniñ, emin-lik u bir yalız ari bütün dünyâniñ da arak'ellärniñ yixövü üçün, ki köp yıllarga eminlik bilä bergäy (100r) bizgä Biy Teñrimiz bizim, da ḫanlarni emin-lik etüçilärni yeber bizgä ulu ari ḫorḫulu atı üçün kendiniñ, ayalıḫların uruşların, zpahilärniñ, zpa-hi başçılarniñ, žovovurtunu, kirmäḫimizni da çix-maḫimizni bizim eminlik bilä saḫlagay da barča uruşların duşmanların ufatkay (100v) bizdän. Biy barini tutuči, tırgız da yarlıya.

Iñirni yetiškändä alnimizga kelgän keçämizni eminlik bilä inam bilä Eyämizdän ḫoliyiḫ.

Frištäsini eminlikniñ da közät boylarimizni bi-zim inam bilä Eyämizdän ḫoliyiḫ.

Arinmaḫni da boşatlıñni aşınganimizni bizim inam bi".

(101r) Ari ḫaçiñ, ulu da küçlü ḫuvatıñ boluşuči da közätüci bolgay džanimizga bizim, inam bi".

Da dayın artıḫ bir sözdän könü da ari inami-miz üçün Biyni yalbariyiḫ, boylarimizni saḫa, Eyä-miz Teñrigä, simarlıyıḫ.

Yarlıyadı bizgä Biy Teñrimiz bizim. (101v) Ay-tiyiḫ barčamız bir ayızdan: yarlıya, Biy, yarlıya.

Surp Asduadz tatarča

Ari Teñri, ari küçlü, ari ölümsüz, ki xaçlandıñ bizim üçün, yarlıya bizgä. 3 kez ayt.

Haybatlı da alıñılı dayma ari gojs, Asduadz-a-dzin Mariam, anası K'risdosnuñ, sung(102r)ün ḫoltḫamizni bizim Oḡluña seniñ da Teñrimizgä bizim.

P'rgel zmey tatarča

Xutḫar bizni sinamaḫtan da barča tarlıḫimiz-dan bizim.

Vasn ḫaḡayut'ean tatarča

Işitövlü bolmaḫ üçün Eyämiz Teñrigä avazına ḫoltḫamizniñ bizim pareḫosluḫu bilä surp Asdua-dzadzinniñ enmäḫliḫ bilä üstümüzgä bizim ya-(102v)rliḡamaḫi da şayavatı Eyämiz Teñriniñ, ba-rini tutuči Biy Teñrimiz bizim, tırgız da yarlıya.

Hamparci tatarča

[Псалом 120/121]

¹Kötürdüm közlärimni benim taḫlarga, ḫay-dan ki kelgäy maḫa boluşluḫ.

²Boluşluḫ maḫa Eyämizdän kelgäy, ki etti köknü da yerni.

³Bermägin seskänmäḫkä ayaḫiñni seniñ

[Переписчиком пропущено несколько листов].

[Johannes Karneçiniñ aytkanı da ḫoltḫa Biy Teñridän]

Biy, Biy da Ata, Ata tirlilikimniñ, yügünürmen alniña da ḫolarmen seni, baḫ miskinlikimni seniñ ḫuluḫnuñ da yarlıyan çarä](103r)siz ḫuluña, da aya yazıḫ bilä bulargan boyumnu.

Oḡalt men siñganni da turuz men yixilganni.

Xoy milhäm yaralı da irinli džanıma benim da çürgä yaramni.

Yoḡarı turuz, zera tas boldum da buzuldum sansiz dinsizlik bilä da yamanlıḫim bilä, da yazıḫ-larim biyiklän(103v)di başımdan yoḡarı.

Bayları bilä yazıḫniñ çürgäldim, 7 kerät yañil-maḫim zapt etti meni.

Da hesebi yoḫ uyalmaḫsizliḫniñ.

Saḫa meya, tırgızüci meñilik.

Yoḫtur erkim közlärimni saḫa açma.

Yoḫtur buyruḫu [ündämägä] atıñni üstümä ḫorḫulu zamanda.

Yüzümnüñ uyatı (104r) yaptı meni, da sançaladı meni tegänäki yazıḫniñ.

Da Biyim, Biy, kingä umsanıyım ya kimni etiyim maḫa işanç da umsa tirlikkä?

Evet köp kez yüräkländirdim biyiklängäni, da yänäci andan ḫolarmen.

Kirmä törägä seniñ ḫuluḫ bilä, Biyim, da ma-ḡa tölöv etmä ḫilinganıma körä, Teñrim.

(104v) Yüräklänmäḫ bilä da öçäşmäḫ bilä öçäşmä maḫa, Biyim, da ulu ḫorḫulu ögütüñ bilä ḫorḫutma meni, ḫaysı ki yıḫlamaḫiñdir meni, Teñrim.

Çıḫara bermä men yazıḫlini mirmıldanmaḫi-na meñilik otka, Biyim, da yebermä men çaräsizni yarlıḫovsuz ḫiyiḡa, Teñrim.

(105r) Eltmä otuna da isilikinä yer tibiniñ, Bi-

yim, da biylik etməsin çirik da emgəngən boyuma, Tejrim.

Biyiklənməsin üstümə ot yalini, Biyim, da keltirmə üstümə xaranyu otnu, Tejrim.

Oyanmasın üstünə men yazıxlının böläki ölümsüz xurtnuş, Biyim, da keltirmə men köpya-zıxlı üsnə (105v) igränçilikin yaman yüzlü dʒan duşmanın, Tejrim.

Yapmasın tas bolgan xuluşnu otlu teyiz, Tejrim, da üstüm bilä keçməsin tamuşnuş otlu aşın suvu [suven], Tejrim.

Yebermə meni xaranyu yaman yergä, Biyim, ki tüsmägäy men yıylamaş bilä terän da otlu çuyurga, Tejrim.

Ayırma meni yilxisi(106r)ndan sanlıların, Biyim, da zırgel etmä men keçövlünü birliklärindän tanganların, Tejrim.

Xorxulu avazın maşa işittirmä, ki yaman xul da keräksiz, da közündän kerä etmä men köp sa-yışlını meñilik sayıştan da alyıştan, Tejrim.

Yoşesä yarlıyamaşın bilä meñilik sayıştan da alyıştan [=yarlıya maşa, da yetövsüz adam süvükün bilä xarşı kel maşa], Tejrim.

(106v) Xolarmen sendän, Biy, aritüçi xuvatın bilä arit meni, xaysi ki kirlänipmen yazıx bilä da boş etüçi erkin bilä xutxar meni açılı küydür-mäxindän otnuş.

Ber maşa yer yariş bilä tolu sarayıña da bir-lät men tas bolgannı taslarına ağıllı gusangların.

Ber, Biy, xolarmen sendän, başışın, (107r) ki bolgaymen birgälärinä tanganlar bilä, ki alar bilä maştagaymen ari surp Errortutıunnu, Ata Oşul Ari Dʒan Biy Tejri, hali da hər kez meñi meñilik, amən.

Alyış surp Krikor Naregaçının surp Asduadzadzingä xarşı

Bu xadar umsa kerilmäxlärgä, da xorxulu yüräk yüräk (107v) sınmaşlıx üstünä, xorxkan bek xorxulardan, Tejrilik öçäşmäxlärindän xizgan, dʒan bilä müşüllängän soşyuga dek xolarmen seni, surp Asduadzadzin,

Friştä adamlardan,

Tenli da körümlü keşovpe,

Xarişilmagan, neçik hava,

Aruv, neçik yariş,

Kirlänmägän oşsaşın da tipariña (108r) körä tan yilduznuş biyikliktä,

Dayın özdän, ne ki turadzaxları basılmagan ariliklärin,

Sanlı atalgan yeri,

Uçmaş tınıxlı,

Tirlik ayaçı ölümsüzlüxnün,

Otlu xiliç bilä çövrälängän,

Biyiktägi Atadan xuvatlangan da aruvlangan,

Turmaş bilä Oşul(108v)nuş toşrulangan da çatırlangan, yalız toşganı Atanın da saşa pırvorodni Oşul saşa toşmaşın bilä, da Biy yaratmaş bilä kirlänmägän aruvluşuna zadasız yaşşı da zadasız aruvlu xanga, ayovuçi da pareşos,

Yöpsün xoltşamnı bu küstünmäximä, seni tapulganga sungın da bayışla bu(109r)nuş bilä, birlätkin sözümnü menim ävälgı ululuşında yirlamaşım bilä seniñ yalbarmaşında.

Örüp birlätkin men yazıxlının leyi küstünmäxin seniñ sanlı da temyanlı xoltşana.

Sen teräki tirlikniñ da alyışlı yemişniñ.

Zera sendän dayma boluşlangan, da yaşşını xilingan, da aruvlangan, seniñ toşuş(109v)unda asralgan da yarişlangan, tiriliyim Krişdosta, Oşulunda da Eyända seniñ.

Boluşkın, xanatınniñ alyışlı bilä tapulgan anası tirilärniñ, da çixkanım menim bu aşax yerdän başxa xıynamaxlarından artından barma tirlikkä da turadzaxlarına hadirlikniñ, ki yenilgäy soşyum menim men ayırlanganga törä(110r)sizlik bilä.

Etkäysen maşa ulukün färählikkä künümä menim dʒan bermäxtä sayaytuçisi ayrişin Ewanın, pareşos bolgın, xolgın, yalbargın.

Zera aytovsuzsen aruvluşında, da ošta sözüñä seniñ inanırmen, ki xabul bolgandır.

Yaşların bilä boluşkın men darılğanga sen ögülgän xatunlarda.

(110v) Tiz aşaxlat maşa barişmaşka sen, toşuruçisi Tejrinin.

Men mizerniğa xayyurgın, xorani biyiklikniñ.

Xol bergin men tüşkängä, dadzari köknün.

Haybatlagın Oşulnuş seniñ sendä, Tejri kibik, maşa sk'ançelik' etmä yarlıyamaşlıx, xaravaşı Tejrinin da anası.

(111r) Biyiklängäy hörmätin seniñ menim bilä, da körüngäy xutxarımaşım menim seniñ bilä.

Eğär meni tapsaş, Biynin anası,

Eğär maşa yarlıyasaş, aruvluşnuş anası,

Eğär men tas bolgannı faydalansaş, zadasız,

Eğär men kesilgängä därman etsäş, sanlı,

(111v) Eğär men uyalgannı ilgäri yuvuşlat-saş, yaşşı şnorhk'lu,

Eğär men umsa kesilgängä barişliş etkäysen, dayma surp gojs,

Eğär men kerä saşingannı övdägi etkäysen sen, Tejridän ululangan,

Eğär maşa körgüzsäş şayavat, xarışlarınin buzuçisi,

Eğär men salyalangannı toştatkaşen, tınçliş,

Egär benim çarşilgan(112r)nî müşxüllüxüm-dän teşkirsän, eminlik etüci,

Egär men kerî tüşkängä müdara etsän, ögövlü,

Egär benim üçün kirsän moydanga, ölümnü kerî etüci,

Egär ki leyiliximni benim tahimlätsän, tatlılix,

Egär benim ayırılmaç farçlamaçni yixsañ, barişturuçi,

(112v) Egär aruvsuzluxum benim kötürsän, buzulmaçka ayaç saluçi,

Egär men çixara berilgänni ölümgä çutçarsañ, tiri yarlıç,

Egär yïlamaç avazimni kessän, färâhlik,

Egär men sindirilgänni yasasañ, milhâmi tirlikniñ,

Egär men yixilganga köz salsañ, džan bilä tolu,

Egär yarlıyamaç bilä (113r) yoluçsañ maña, bitik sunulgan [şonulgan],

Alyişli yalyiz erinlärindä zadasiz tilläri bilä sanlılarniñ,

Ošta bir tamçi sütüñnüñ gojsluxuñdan seniñ džanıma benim yazılğanda tirlikimdä benim çuvatlatır.

Anasî Biyiktäğiniñ, Eyämiz K'risdosnuñ, etüçisiniñ köknüñ da bütün yerniñ,

(113v) Xaysî ki aruvsuz kibik toytuñ bütün ten bilä da tügäl Teñrilik bilä, çaysî haybatlıdır Atasî bilä da Ari Džan bilä isnot's bilä, da tergov-süzlüç bilä, bizim tarbiyatimiz bilä birlängän barçasî da barçasına birisi Errortut'undan, añar haybat meñi meñilik, amën.

Oğçun k'ez tatarça

[Лука 1: 28, 30, 42 > Радуйся, Благодатная]

Oğçun saña, Ma(114r)riam, tolu başxiş bilä, Biy seniñ bilä! Alyişlisen barça çatunlar arasına, da alyişlidir yemiş yüräkiñniñ seniñ Jisus K'risdos!

Anasî Teñriniñ, pareços bol yalyiz toγgan Oγluña seniñ, saçla bizni sinamaçtan da barça eksiklikimizdän bizim, amën.

Dayın da yïlamaçï surp Asduadzadzinniñ, çaysî ki çaçka çarşı aytı

(114v) Asduadzadzin gojs Mariam, turup çaçi tibinä yalyiz toγgan mimiadzingä, tökiyir edi yaşlarin kendiniñ açılıç bilä da bunu aytıyir edi žalosni avaz bilä:

Aç, aç, ki seni çaç üsnä kördüm, miñ kez avaç men anaña, yangan yüräkkä!

Oylum, Oylum, Jisus, benim Oylum, közümnüñ yariçi, anañniñ seniñ, (115r) gojsnuñ, benim yalyiz toγgan suçsuz çozum, çaysî ki yazıç üçün turupsen çaçka, avaç, avaç, ki".

Körmädim, körmädim sözün friştäniñ, körmä-

dim Oγul sitolicasına Tawit'niñ, yoçsa turupsen çaç üsnä haybat ornuna, bir tamçi suvga hasrät-längän, avaç".

Körmä seni çanı men, anañ, umsanir edim, (115v) başiñ tadžlangan kördüm, ögövlü, da hali tikänlik bilä bolduñ ayblangan, seniñ yariçli yüzünä sililär [silar] bilä urulgan, avaç, avaç".

Padişahi meñilikniñ, men seni toydum, da çanlardan başxiş yöpsündüñ, kün kündän anı umsanir edim benim Jisuska, ki biylik etkäy ediñ bü-tün dünyâgä, avaç, avaç".

Friştälär toyuş(116r)uñda seniñ kötürdülär çaxiriç, avaz bilä ayttilär: «Eminlik yergä»,— da hali müşxüllängän Biyim benim, yüzün tükürül-gän da suçsuz tövülgän, avaç, avaç".

Ošta yetiştî sözüñ seniñ, Simeon, ošta çiliç bilä yüräkim yaralandi, ki benim bir toγganimni suçsuz çiynadılar, masçaralıç bilä dinsizlär urıyir-lar, avaç".

(116v) Gojsluk bilä toyurdum, zadasiz beslä-dim, aruv süt bilä men seni yedirdim, da hali yalanaç turupsen, masçaralangan, da sirkä suv or-nuna beriyirlär saña içmäçkä, avaç".

Ne yazıç çilindin, Oylum benim, ya ne işlädin, ki suvnu çaxirga teşkirdin, çaysî saña hali leyi iç-riyirlär, da ba(117r)çmaçta anañni seniñ şışlärilär? Avaç".

Ey, Eyämliçniñ [=Eyämizniñ] k'ahanaları, ne sizgä keçtiç, ki ornuna bunu bizgä tölädiniz, benim bir toγganimni, ki sizni yedirdi, da murdar çollarin bilä ne üçün çiynadiniz? Avaç, avaç".

Jisus Oylum, sekinlik bilä ögütlängän, uyal-maç bilä seni beslägän, hali (117v) nek turupsen yalanaç da kerilgän çaç üstünä, da anañ çarşıña seniñ yïlagan? Avaç, avaç".

Seni Mısirga aldım da çaçtim da oylanlar çürilganda [çirirgan] çiliçtan seni çutçardım, da hali barmaçların çan bilä dir boyagan, da maña saña boluşma müdarasizdir, avaç, avaç.

Antamaludž toxt(118r)attin tolu [tolun], ki çulnu saçayttin, çoyduñ çixtin da biyiklänidin çaç üsnä, çollarin seniñ da ayaçların çadaçlar bilä çadagan, avaç, avaç".

Menim bir toγgan tirliki ölüların — tükürük bilä soçurlarga yariç berüci. Ne üçün, harsizlar, tüküriyirsiz yüzünä? Da çarışli ölümgä seni çixara ber(118v)dilär, avaç avaç.

Ey, benim övündürüçim, da tirliki dünyäniñ, kim bolur benim yaşlarimni kerî etmä, çaçan birinimni alıp çaptılar, da közüm alnına çaçka çixardılar? Avaç, avaç".

Xoy çarançulansin yariçi günäşniñ, çoy salin-

sın böläkläri yılduzlarnıñ, çaçan ki seni ölümdä kördüm başına çaç dżaniñni (119r) simarlagan, avax, avax.

Ey, kimsä xoysa edi meni yuvux saña, ey, kimsä xoysa edi yuvuxlanma saña, da alıp zadasız çol-lariñni öpmä, da yaşlarımni çaniñ bilä çarištirma? Avax, avax”.

Yarliyovsuz rıcerlär, maña yarliyaniñiz, birgi-nämdir mendä, çapmaniz, beriñiz tenin Oylumnuñ benim, çaysi ki öldür(119v)dünüz, men anaga övünmäçliçkä, çaysi ki bar men, neçik teñiz talı-langan, avax”.

Ey, Mariam Mak’tayenaçi, bugün sen yıla anası Jisusnuñ, ki Oylumnu benim kördüm çadal-gan, da kensiniñ şäğertläri yer üstünä dayılgan, av”.

Kel, Jovhannes, kel, oylum, zera sensen benim bir toğan Oylumnuñ sövüklü şeger(120r)ti, aliyix tenni da öpiyix, da yaş bilä bunu kömiyix, avax”.

Sen yalyız Oylum, tövülgänsen, yalyız bolduñ çıynalğan, evet şegertläriñ çoydular seni da çäçtilär, yemäç kazanlarga Oçulğınamni benim berdi-lär, avax, avax, ki seni çaç üsnä”.

Ošta men çaldım övünmäçsiz, ošta umsasız tarlıx bilä (120v) çıynaliyirmen, çaysi ki stolicada padşahimniñ umsanır edim, bugün çoyiyirmen çazilğan kerezmana seni, avax”.

Ey, ki etkäysen maña baçmaçlıx, ey, ki toldur-gaysen sözün hreşdagnıñ, ki yazıçsizensen, baskay-sen zorlu ölümnü da bergäysen tekrar ölüdän tur-maç, avax, avax”.

Evet, ki bugün çaranıyuluç çövrälädi meni.

Zera ki, Oçulğınam, seni kördüm çadalğan, da hali çaya bilä kerezmani möhürlängän, da um-samdan benim bolduñ eksilgän, avax, avax, ki seni çaçta kördüm, 1000 avax, miñ anaga, yangan yüräkimä!

Alıış da çoltça Biy Teñrigä tım zamanına här ulukünnüñ Dznunt künü ayt

Biy da Teñri, barçasına (121v) seniñ ari Toy-maçıñ bilä aytovsuz, yöpsün bu sözläri bilä çoltça-nı çoltçası bilä gojs ananiñ, yıylılganlarnıñ bu övdä, bularga [=baıışla] başçıış yaçşı.

Ki bizim üçün tenni kiydiñ, Jortananda mgrdel (77v) bolduñ, tügällikiñ bilä tügällädiñ da yer üsnä adam yürüdün, Teñri kibik yarliyadiñ, şayavatlan bizgä, Biy, yaçşı etüci, yıylılganlarga teñ barabar.

Deř intas künü

Çoltçası bilä ari çartniñ da baçdan çeşilgän-niñ, Biy, bizni saçla duşmandan da sönmägän yanar ottan.

40 ajos künü ayt

Ey ari igitlär, 40 bolğanlar, ki çıynaldıñiz sa-żawka içinä, pareços boluñuz Tadżlanganga, ki şayavatlan(122v)gay çorçulu kündä yıylılganlarga bir oyurdan.

Lusaworiç künü

Yarıçlatuçi Ata, maçtovlu, yöpsün bu sözlär bilä çoltçanı da çolğın Atasın haybatniñ, ki buzgay yazovun bizim yazıçlarımizniñ.

Çubux uruşkan künü ayt

Biy da çutçaruçi alıışlı, kelgän çart(123r)lar oylanlar bilä sarnadılar, ki otlular çorçu bilä ses-kändilär, yäñi žerebya üsnä olturduñ, bizgä yarlı-ya, Biy, şayavatlanıp, çaysi ki bu ari uluküngä yı-yilipbiz.

Ulu kiçiyakün ayt

Oçul da Söz Ataga teñ, ki ganonk’ta olturduñ, çullariñniñ ayaçların aşaxlıx bilä yuvdu(123v)ñ, bizim yazıçlarımizni köp türlü aritkin bizdän, Biy, yaçşı etüci, da seniñdir haybat här vaçt tiyyisiz.

Ulu aynakün ayt

Yalyız toğan Oçul da Söz, ki çiyinni adamlar üçün boyuça kötürdüñ borçsuz, bizni azad et, Biy şayavatlı, yanar, sönmägän ottan yalbarmaçı bilä a(124r)nañniñ, çoltçası bilä, da seniñdir haybat tiyyisiz da uçsuz.

Ulu şapatkün ayt

Tamaşa haybatlı da bu ari ulukündä Biyimiz-niñ ulu saçışına seni çolarbiz, Biyi barçasiniñ, ya-zıçlarımizni añmagaysen çorçulu kündä.

Awedum Asduadçadçin künü

Ki kelgäninä Kap(124v)rielnıñ aldıñ saçlıx fä-rählik bilä da işittiñ çorçulu avazni, ki Biy Kris-dos sendän toysar, sendän çolarbiz yalbarmaç bilä da yaş bilä, pareços bol seniñ Oçluña, ki aritkay yazıçın çoyovurtnuñ.

Bayram kün ayt

Ki turduñ ölüdän, sindiryaladiñ eşiklärin ta-muçnuñ, azadlıx (125r) berdiñ dżanlarga, ki Atämdän beri anda edilär, bizgä yarlıya, yazıçlı-larga, da baıışla ülüş arilər bilä, da turıuzgün artarlar bilä.

Hamparcum künü

Jisus, çaysi ki 40 künnüñ arasına tamaşalı körgüzdün, barça arak’ellärniñ alnına yavn’e kök-kä ayındıñ (125v) da olturduñ oñ yanına Ataniñ, ol haybatıñ üçün yarlıya barça kristänlarga da men köpyaziçliga.

Hokoj kalust künü

Ki köktän yergä endiñ, Dżaniñni Teñri ki aç-tirdiñ, ganunk’ta avaz ettiñ, ari arak’ellärni tol-durduñ, çayyuların alarnıñ çeştiñ, da ulu başçıış

bilä (126r) körkäyttin, bizni azad et, ki ündädiñ işitmä avazni sövünçlük keltirüci.

Vartavar künü

Ki T'apor tayına belgili bolduñ, aytovsuz yariñ bilä teşkirildiñ, da köktän Ata tanıxliñ berdi: «Budır Oylum benim sövüklü».

Aşagerdlär seskändilär ulu titrämäx bilä, yergä tüš(126v)tülär, ulu tañ bilä tañladılar, çaçan kördülär, ki yariñlandi, ber bizgä dżan yariñlangan, ki bu ari ulukündä yiyilipbiz.

Asduadzadzin künü ayt

Asduadzadzin, toyrucı Söznı, gojs zadasız, da anası çutçaruçiniñ, ki teşkirildiñ Oyluñ çatına yariñlilarniñ yoyargı u(127r)lusuna, bol pareços çorçulu kündä, ki işitkäybiz yaçşi dżuvap da arzanı bolgaybiz alıışlı avazga.

Surp Xaç künü ayt

Ey surp Nišan, Teñrini yöpsüngän, aytovsuz yariñ bilä yariñlangan, tirlikinä adamlarniñ säbap bolgan, ki dazgahi ölümnüñ turıyuzgan, evet saña Biy (127v) biyändi, da ulu başıñ bilä seni tadzladı, kelgän küñünä belgirtti seni, elçi kensinä ayttı, da kimlär ki çaçka inandılar, çanlıçka arzani boldular. Ölcövsüz pareços bolur, çaçan köktägi biryilar tartılsarlar, ol vaçtta bolgaybiz [=bol bizgä] şavavatlı, çaysi ki çaçına yerni öpärbiz.

Arak'ellär künü ayt

(128r) Arak'elläri Eyämiz Teñriniñ, başıñlar da slavası ari yiyinniñ, aldıñiz atalgan sizgä haybatni, çeşmäçni, baylamaçni, açmaçni, yapmaçni, olturuçuna haybatniñ olturmaçni, pareços bolunuz tiyyisiz Teñrigä, ki saçlagay dżanimizni sinalmaçtan, da sövünsüz [=sönövsüz] yanar ottan çutarılma(128v)çına dżanniñ ten bilä.

Surp Sdep'annos künü

Ey ulu tanıx da çiyналган surp Sdep'annos, ki atıñdır tadz burungi tanıçta, da sargawak, başıñşın Dżanniñ tiyyisiz yöpsüngün [=yöpsüngän], çiyiniña seniñ köñlüñ bilä bargan, Teñrilikni bolduñ körgän, bol pareços sen yalıziñ Oylu da Dżan Ata ölcülmägän çoyovurtka tiyyisiz çuvat çor(129r)çulu kündä da yiyinda.

Surp Hreşdagabed künü ayt

Tensiz yiyini friştälärniñ, ki tiyyisiz alıışlar-siz Biyini haybatniñ, dostları adam dżinsiniñ, piriçinca ölümgä da tirlikkä, saçlavuçisiz ulusları da kölegäsiz Teñrigä çorçkanlarga, çaxirirbiz sizgä avazi bilä çoltçaniñ da yalbarma(129r)çniñ, küstünmäçniñ, pareços bolunuz Biyinä haybatiniñ [=haybatniñ] ulukün üçün, da tutkanlar üçün ulukünü. Da bizni çutçar, Biy, sinalmaçtan, amən.

Xoltça Biy Teñridän, çaçan kelsän yixöv eşikinä, ayt

Sarayı Teñriniñ da tinmaçı Ari Dżanniñ, çaysi ki sendän aşıra ündäldim (130r) surp awazandan Oylu köktägi. Bütün sendä biyändi çurban soyulma zadasız Xozusu Teñriniñ.

Ne dä dżähtlanipmen eşikinä seniñ, da yalbarırmen sendän, arıt meni yoyartın Teñrilik yuvmaçı bilä, da sürt yazıçlarımnı benim, da arzani et kirmä alnına ari seyanıñ, ki aşaxlanip yerni öpkäymen, da çoltçamni sungaymen.

(130v) Da kirsän yixövgä, bu alıışni sun

Biy, eksik etmä meni meñilik yaçşılıçıñdan seniñ, Biy, çutçar meni meñilik çiyindan.

Biy, egär söz bilä, egär çilinmaç bilä, egär yaman sağışim bilä yañilipmen alniña seniñ, boşatlıç bayışla benim yazıçlarımnı [=yazıçlarıma].

Biy, çutçar meni barça türlü yaman sina(131r)maçından, da ayırlıçından eski duşmanniñ.

Biy, çutçar meni barça türlü yaman sağışniñ murdarlıçtan da barça türlü yaman övränçiklärden.

Biy, yariçlat yüräkimni benim: çarançulattı meni yaman suçlançlar.

Biy, äväldän men neçik adam yañıldım, evet sen neçik Teñri yarlıya.

Biy, baç zabunluçun dżanimniñ benim da aç(131v) şavavatıñni seniñ boluşmaçka maña.

Biy, ki mendä haybatlangay ari atıñ seniñ.

Biy, yaz atın çuluñnuñ seniñ yazovuna tirlikniñ da buyur maña keçövsüz başıñiñni yaçşi bayışlama.

Biy, etmädim alniña seniñ yaçşılıç, evet ber maña seniñ tatlılıçıñ bilä çaytma başlap yaçşılıçka.

Biy, yüräkimä men(132r)im saçovun başıñiñniñ seniñ da yarlıyamaçıñniñ seniñ eksik etmä mendän.

Biy Teñri, yaratuçi köknü da yerni, añ men yazıçlı çuluñnu, çaçan kelsän çanlıçıñ bilä seniñ, zera alıışlıdır atıñ seniñ, maçtovlu da haybatlı meñi meñilik, amən.

Xoltça Biy Teñridän abaşçarel bolgan kimsälär üçün

(132v) Yaratuçisi köknüñ, padişahi padişahlarniñ da Biyi biylärniñ, çaysi ki meni yarattıñ heç nemädän seniñ haybatlı sürätiña oçşaş, da kendi çaniñ bilä satun aldıñ meni. Xaysi ki men yazıçlı arzani dügülmen ündämä, da ne atıñ bermä, da ne fikirim bilä sağışlama (133r) yetövsüz Teñrilikiniña seniñ. Evet yänä dä seni yalız yalbarıyırmen da aşaxlıç bilä yer öpärmen alniña seniñ, Biy, da çolarmen, ki yarlıyovuçi da şavavatlı baçkaysen men keräksiz çuluñnuñ üstünä.

Da yarlıya maņa, ne türlü ki yarlıyadın k'ana-naçı çatunga, da Mariam Mak'tayenaçığä da boşat yaz(133v)ıxlarımni, ne türlü ki boşattın mak'sawor tamyaçığa.

Da aň meni, neçik çaraççini çaç üsnä asilgan.

Saňa çosdovanel bolıyırmen, Ata şayavatlı, yazıxlarımni benim, çaysıların ki, kläsäm dä, ya-şırma bolman alniņa seniņ.

Boşat maņa, K'risdos, zera hali köp yüräklän-dirdim seni sayışlaganı bilä da här türlü teprä-nişim bilä, (134r) çaysıları içinä men, yazıçlı da çaräsiz adam oylu, yazıç xilınmalı boldum.

Suçlumen, Biy, alniņa seniņ. Suçlumen da men, da benimdir suçum artıçsı.

Aniň üçün çolıyırmen, Biy, şayavatıñni seniņ, çaysı ki endiň köktän benim çutçarımaçım üçün, çaysı ki Tawit'ni yazıç içinä baylanganı çeştiņ.

Boşat maņa, Biyim, boş(134v)at maņa, adam sövüci K'risdos, ne türlü ki boşattın Bedroska, çaysı ki tandi seni 3 kez.

Sensen yaratuçim benim, da satun algan meni bahasız çanıñ bilä, Biyim da çutçaruçim benim, padişahim da Teñrim benim, sensen umsam da işançim benim, boyruç etüci, da çuvat-latuçim benim, sövündürüçüm, da saçlovuçim (135r) benim, çuvatim da azad etüçim benim, tir-likim da sayışim benim, yariçi dżanımnıñ benim, da boşatuçi yaman xilinganlarıma benim.

Seni yalbarırmen da çoluyurmen, çuvatlat meni da sayayt, buyruç et maņa, da saçla meni, çuvatlat meni da sövündür, färâhlat da yariçlat meni, bekäyt da saç(135v)ayt meni, aň men ölgän-ni yazıç içinä, zera yaratkanıñ da etkäniñmen, çaysı ki yoçtan bar etipsen.

Biy, salma meni közdän, zera çuluñmen seniņ satun algan, evet yaman, da arzanisiz, da yazıçlı, da ne türlü dä esäm, bolsun yaçşı, bolsun yaman, yänä dä seniñmen här kez.

Kimgä çacıyım hali? Tek saň(136r)a yalyz yügünürmen da tapunurmen.

Biy Teñrim, çutçaruçisi bütün dünyâniñ, da sen dä meni sürsän, kim meni yöpsünsär? Tek yalyz çorçulu tamuç, anda meñilik övüm bolur da turmaçım benim.

Ya egär sen üstümä baçmasaň, kim meni körsär?

Aniň üçün tanıgın men arzanisizni, çaysı ki saň(136v)a çacıyırmen.

Kläsä yaman, keräksiz, murdar da aruvsuz esäm, bardir seniņ çuvatıñ, ki bolursen meni arıtma. Egär soçur esäm, bolursen meni yariçlatma. Da egär çasta esäm, bolursen meni sayaytma.

Egär ölüp kömülüp esäm, bolursen meni ölümdän tırgızma. Zera dayın uludur yazıxlarımniñ yar-(137r)lıyamaçıñ seniņ, ne ki benim yamanlıçım, dayın uludur toyruluçıñ seniņ, ne ki benim toyrusuzluçum. Arıt! Bolursen şayavatıñni kör-güzma, ne ki men işangaymen.

Aniň üçün salmagın meni şayavatıñdan seniņ, Biy, çulaç çoy da almagın alniņa köplüçün töräsi-zlikimniñ benim. Evet köplüç (137v) üsnä körä yarlıyamaçıñniñ seniņ yarlıya maņa da yuvuçlan maņa, köpyaziçlıga. Aytkın dżanıma benim: çutçaruçıñ seniņ menmen, çaysı ki aytın barçadan ari ayziñ bilä:

Klämän tas bolganın yazıçlı adamniñ, yoçesä dayın artıç aniň üçün tözüyürmen, ki çaytkay ya-man yollarından da tirilgäy.

(138r) Da hali bu umsa bilä tüşüp tizim üsnä, da yer öpärmen alniņa, şayavatlı olturyuçıñnuñ seniņ, da yalbarip çolıyırmen sendän, Biyim da Teñrim benim, körgüzmağın öçäşmäçıñni men çaräsiz yaratkanıñ üsnä, da men keräksiz oyluñnu keri salmagın şayavatlı közüñdän seniņ, yoçesä çaytar meni, (138v) Biy, kendiñä, da klämäğın yüräklänmä üstümä benim.

Yalbarip çolarmen sendän, şayavatlı Ata, yarlıyamaçıñni seniņ aşaxlıç bilä çoluyırmen, da alıış etiyırmen, ki keltirgäysen meni yaçşı yolga da kö-nü pošomanlıçka, ki aruv inam bilä da toyrı yetär etmäç bilä çaytkaymen sansız ya(139r)ziçlarım-dan, da men bu yaçşı şayavatıñ üçün seniņ, Biyim, haybatlarmen seni, da şükürlänipmen saňa barça künlärimdä tirlikimniñ benim, zera seniñdir yalyz haybat, da yer öpmäç, da çuvat, da hörmät hali da här kez meñi meñilik, amən.

Xoltça Ep'rem dżiknawornuñ, Xorin Asoriniñ

(139v) Biy yerniñ-köknüñ, buyruççisi ölüm-nüñ da tirlikniñ, yaryuçisi tirilärniñ da ölülärniñ, K'risdos Teñri, umsa da işançi dżanımnıñ me-nim, saňa aşaxlanip yerni öpärmen da sunarmen haybat bilä yalbarmaçımni.

Bol tügällävüci xoltçamnı benim, çaysı ki sen yalyzsen yaz(140r)ıçtan başça, da sensen yalyz ari arilärdä tıngan, sensen yalyz şayavatlı yarlıyovuçi.

[Псалом 50/51] ³Yarlıya maņa ululuçuna kö-rä yarlıyamaçıñniñ seniņ da köplüçünä körä şaya-vatıñniñ seniņ, körümsüz et töräsizlikimni benim.

Yaratuçim benim sensen, yarlıya maņa da al-yışla meni, kör(140v)güz yüzüñnü seniņ, da barış birmä.

Xutçaruçim benim sensen, aylan maņa da aň-gin meni çanlıçıña seniņ.

Haytkin maņa, Tejrı, çutçaruçim benim, da kerı et öpkänni seniñ mendän meñilik.

Öçäsmä maņa, da aylandırma yüzüñnü seniñ mendän, yüräklänmäxiñ bilä seniñ (141r) ögütlämä meni, da öçäsmäxiñ bilä çarışlama meni.

Köplüxünä körä yazıçlarımnıñ benim turmağın üstümä da töräsizlikimä körä tölöv etmä maņa.

Keri salma meni yüzüñdän seniñ, da izdämä hesebin yazıçlarımnıñ benim, da borçlu etmä meni.

Zera men mendän bilirmen yolsuzluğumnu (141v) da aşınmağımni oylanlığımndan benim, da dżuvab bermäxiñ yoxtur barçaga.

Yoğsa sen, yarlıyovuçi çuvatlı da uzunesli, çaysı ki boşattıñ yazıçların baştaç oğulnuñ, boşat maņa da borçumnu, [yazıçlı] da arzanısız çuluñnuñ.

Zera seniñ dżomard yağşı etüçilikin hər vaçt körünür, dayın artıç ol (142r) vaçt, çaçan maņa çarşı körgüzsän şayavatiñni seniñ, çaysı ki arzanısızmen, zera barça tirlükimni buzuxluç bilä keçirdim da turmadım boyruçuna seniñ.

Na hali tatlılangın men çuluña çarşı, tatlı da yağşı padşah, da bariş men köpyazıçlı bilä, baxma benim hnazantlığıma, heçkä aylandırma (142v) da yebermä meni çoluñdan seniñ, kläsä ki men sarayın Ari Dżanniñ buzdum baştaçlığım bilä.

Evet sen şayavatlısen, yaratuçim benim, yarlıyovuçim benim, çaysı ki aņma sen yamanlığımni benim, çıçara bermä benim dżanımnı tamuç otuna, yoğsa şayavatlanıp adam sövüçi kibik, uzunesli bol maņa, da tözüm(143r)lü bol yazıçlarıma benim, da ber maņa zaman yaş bilä poşomanlıçka.

Sen berdiñ çuvat da açıl sağışlama buyruçunu seniñ kündüz u keçä, çilinma yağşını da etmä toyruluçnu alniña seniñ.

Kötürmäxiñmä saņa, Biy, közlärimni benim bar yüräktän çaxıyırmen saņa:

Biy Křisdos, miadzın Oylu (143v) Tejriniñ, çaysı ki yağşı erkin bilä alğışladıñ aytovsuz haybattan, da aldıñ çuluñnu oğşaşın, çaysı bilä ki çıdadiñ suçumuz üçün bizim çaç çiyinına da ölümnü, da üstünä aldıñ çutçarıлмаçı üçün yaratkanlarıñniñ seniñ, da ki bunuñki sövükün bar adam dżinsına çarşı, çaysı ki kilarsen (144r) tirlükiniñ adamniñ, şayavatlan men köpyazıçlı üsnä.

Köpyarlıyovuçi da adam sövüçi Biy, körgüz men zabun bolganga da çaräsizgä yarlıyamağınniñ seniñ, çaysı ki yaralanıpmen yazıç bilä, da barça da adam oylanlarından oğormelimen, zera körgüzmadım saņa bar yüräktän sövükümnü benim, da ne bir sahat (144v) çulaç etmadım saņa bar çuvatim bilä benim, yoğesä erinçäklik bilä, da yuban-

maç bilä [keçirdim barça] zamanlarımnı benim, da çäpäl fikirlär bilä keçirdim tirlükimni benim, ne bilä ki künlärim eksildi, da töräsizliklärim arttı, yoxtur maņa umsa çutçarıлмаçka, da ne yer išançka.

Tek yalyız umsanıp išanırmen şayav(145r)atiña da dżomard yarlıyamağınna seniñ.

Hali, yüzüm üsnä tüşüp, yalbarırmen seni da küstünmäçi bilä yüräkimniñ benim çolarmen sendän, neginçä tas bolmiyırmen da neginçä tügällänmiyir zamanı tirlükimniñ benim, ber maņa, Biy, zaman poşmanlıçka da tügällängänindän ilgäri künlärimniñ benim çeş meni baylarıñdan (145v) yazıçniñ, zera sensen barça yağşılıçlarıñniñ Biyi, çaysı ki bolursen, boşat maņa yazıçlarıñni, boşat maņa da köplüxün yazıçlarımnıñ benim da körümsüz et töräsizlikimni benim.

Övündürgin, Biy, totçarlangan da zabunlangan dżanımnı benim, da bundan soņra arzani et meni erkinä körä seniñ (146r) keçirmä bu çariblixtä çisça zamanlarımnı benim, da bermä maņa erkinä körä boyumnuñ yürümä, çaç ki eltip yetiştirgäysen meni köktägi çanlıçka.

Işit alğışına arzanısız çuluñnuñ seniñ da çulaç çoy yalbarmaçıma benim, zera sen aytipsen:

«Izdängin — da taparsız, çoluñuz — da berilir, çaxıñız — da açilir sizgä».

(146v) Da hali aç maņa, Biy, yarlıyamaç eşi-kin, çaysı ki yarlıyamaç bilä çaxıyırırmen saņa, da körümsüz etmä çoltçasın yazıçlı boyumnuñ benim, çaysı ki klämädiñ ündämä seniñ barçadan çuvatlı avaziñ bilä artarlariñniñ, yoğsa yazıçlılarıñni poşomanlıçka, hali aşaylangan bilä, da siniñ yüräk bilä, uyatlı (147r) yüz bilä tüşüp alniña seniñ, da çaxıyırırmen saņa:

Ata, meya kökkä da alniña seniñ, arzani dügülmen ündälmä oyluñ seniñ yolsuz tutuşlarıñ üçün benim, da ne atıñni bermä murdar ayzım bilä benim, yoğsa färählanırmen şayavatiña seniñ, aniñ üçün sıç tamaç bilä yalbarırmen sendän, da (147v) çoyulmağından ilgäri töräniñ çolarmen sendän da eşiğiniñ yapulmağından burun da töräniñ kesilmäğindən äväl yaşlarımnı benim tökärmen alniña öç saçlamagan biyikiñniñ seniñ.

Biy yarlıyovuçi da uzunesli, ol bir tayant saçlagan bilä suçlu etmä meni, da ne essiz gojslar bilä yaryulama, (148r) çaysılarına çarşı yaptıñ yarlıyamaç eşiğiniñ seniñ, yaman da erinçäk çul bilä çoşma meni, da kirlätkänlär bilä kendi dżanların çıçarma meni tirlükimdän, yoğsa üz meni suçsuz çiyinlardan da abra çorçulu tolyunlanmaçtan, çutçar dayma meni, ölümsüz Biy, meñilik ölümдän,

da azad et meñilik uyattan, (148v) *çutçar dayma* yïylamaçtan da tïyyisiz laçtan, buzma meni diftärindän meñilik tirlükniñ da ülüşsüz çïçarma meni atalıç žaranklıçından, zïrgel etmä meni köktägi färâhliklärdän da hasrät saçlama seniñ aytovsuz körümündän, yoçsa ber maña arzanilär bilä da tügäl yaçši *džanlar* (149r) bilä kötürülmäç yarıçlı bulutlar bilä *çaršïña* seniñ, färâh da aç yüz bilä turma alnïna biyikiñniñ seniñ.

Kirmä yaryuga çuluñ bilä seniñ çorçulu da haybatlı padşahlıçıñ üçün seniñ da tölöv etmä maña töräsizliklärimä körä benim, yoçsa yarlıya da ber maña köktägi çanlıçni ariläri(149v)ñniñ bilä seniñ, tassel et, toyrular bilä birgä haybatlagaymen barçadan ari surp Errortut'ıunnu hali da här kez meñi meñilik, amëñ.

Ер'рем д̄жкнаворнуң Хорин Асори

Men, yazıçlı da arzanisiz çuluñ seniñ, yalbarıp çolarmen sendän yaçši küstünmäç bilä, çuvatlat küçsüzlüçümniñ benim (150r) çidama yolunğa seniñ çaynar da isi yüräk bilä.

Baç, Biy, çirigän da irinlängän *džanımni* benim, yuvgin Teñrilik suvuñ bilä, da *džanlı* tuz bilä tahimlät, da *yaçši* isli oleyok bilä pomazat et, da tügäl saylıçni bayışla.

Yuçart, Biy, közlärin yüräkimniñ benim, da silk çirimün (150v) başımniñ benim, çaysi ki ayırlanıp yeñiyir tenimni benim, et meni saçt hadir här sahat, *hedžep*lik bilä da toyruluç bilä keçirgäymen künlärimni benim.

Baç damâhlikin çarnımniñ benim, ki çuvatlanıptır üstümä benim, da suçlanıyır toyma yemäç-içmäç bilä, da anıñ bilä yubandırıp (151r) müşçüllätiyir esimni benim.

Yeber, Biy, birin şerovpeç'larıñdan seniñ, ki keltirip uçxunun [uçxunung] otnuñ yuvuçlatkay ayzıma benim, da çïçargay kerı töräsizlikimni benim, da yazıçımni benim sürtkäy, da fikirimni benim arıtkay, kirin *džanımniñ* benim yuvgay, ki bolgaymen meñärmä meñilik tirlü(151v)kimniñ [=tirlükimni~tirlükni].

İçir, Biy, färâh etüci ayaçı Ari *Džanıñniñ* seniñ, çaysi ki susapmen saña, içir da färâhlat çaynar sövüküñ bilä seniñ, çeş, da kerı et, da buz leyi çöpräsin yazıçlarıñniñ benim.

Yeber, Biy, yarıçıñni seniñ, da yarıçlat yüräkimni da fikirimni benim yarıçı bilä bilmäçıñ (152r)niñ seniñ, çarançuluçnu [çarançuluçnu] yazıçlarıñniñ benim sürt da küçsüzlüçün boyumnuñ çuvatlat emgäkinä da çazyançına [çazyançına] *džanıñniñ* benim.

Yeber, Biy, emin friştäñni baçuçi da közätüci

boyuma benim, ne türlü ki berdiñ çuvat basma iz da karp yılanlarıñ da barça çuv(152v)atın duşmannıñ, çorçusuz etkäysen meni körünüp körünmäz duşmandan, da saçlagaysen, neçik böläkin [=böbäkin] köznüñ, kölgäsi tibinä çanatlarıñniñ seniñ.

Xaçan barsam yolğa, çoyma meni yalyz, Biyim, yoçsa yeber boluşluçunnu seniñ artımdan benim, ki saçlagay meni sinamaçından şaytannıñ (153r) kündüz u keçä, da bermägäy yazıç çilinma çaxut esimä benim, tek yïylama ulu laç bilä töräsizlikimni benim, da yazıçlarıñni benim.

Saçla meni, Biy, yaman çilinmaçtan, yaman baçmaçtan da yäsir etüci ärçäl friştälärdän da çorçusun yaryuñnuñ seniñ dibaworel et yüräkimä benim yubanma(153v)çtan başça bar fikir bilä [saçlamaga] boyruçunnu seniñ.

Yap, Biy, eşikin yazıçniñ da aç maña eşikin yarıçlı toyruluçnuñ seniñ, ki çorçu bilä da tügäl sövük bilä bargaymen artıñdan, ündävüçimniñ, yaratuçimniñ benim, çaysi ki aytıyır: «Keliñiz maña, barça emgängänlär da yük kötürgänlär, (154r) da men tındirürmen sizni».

Baç, Biy, yalanaçlıçına *džanıñniñ* benim, çaysi ki soymaçlaptır duşman, da hali risvay da uyatlı tutupmen [=turupmen] alnıña seniñ, adam sövüci Biy, kiydir maña toy kiyinişin, küvür da färâhlat olturğanlar bilä.

Kiydir maña, Biy, ävälgı tonnu, çaysi ki yalanaçlandıñ yazıçla(154v)rım bilä benim, körgüzmä maña öç saçlamaçıñni seniñ da haybatlı yarlıyamaçıñ bilä seniñ körkäyt yalanaçlıçımni benim.

İşit, Biy, çaxırganına baştaçniñ, çaysi ki uyatlı turupmen alnıña seniñ, atalıç yaçşılıçlarıñni tas etip, hali açlıçtan tas bolıyürmen, barabar boldum toñu(155r)zlarga, sözsüz hayvanlarga da oçşadıñ alarga.

Zïrgel etmä meni atalıç şayavatiñdan seniñ: färâhanlanıyürmen yarlıyamaçıña seniñ men, çaysi ki toyruçılarıñdan kerı tüştüm da oçul bolmaçımni tandim, meya kökkä alnıña seniñ, et meni neçik çaysi birin çullarıñdan seniñ (154v/155r: Oh, oh, oh, çolum çirir, yazovum sizgä jışadag çalır, şükür yaratuçığa «Ох, ох, ох, руки истлеют мои – вам на память останется писание мое. Благодарение творцу»), (155v) körkäyt meni, Biy, ulu çorçuñ bilä seniñ da çaytar baştaçlıçtan toyruluçka, aruvsuzluçtan aruvluçka, erinçäklikdən çütlüçkä — çidovluç bilä da tözümlük bilä barma yoluña seniñ här vaçt.

Tiy meni, Biy, yaman fikirlärimdän benim da etmäçtän erkin kölnümniñ benim, çorçulu kü-

nün ekinçi (156r) kelmäxiñniñ seniñ yaz alniña közläriniñ menim titröp xorçma töräläriñdän seniñ.

Yarıxlat, Biy, ganteyin dżanımnıñ menim, neçik ağıllı gojslarnıñ, da ber hadirlänmä oyağlıx bilä çarşı çixmañıña seniñ, ki çalmagaymen çixari, neçik essiz gojslar.

Oğalt, Biy, oğalmayısız çastalıxımnı menim, çaysı ki büğräyip ya(156v)tipmen töşäkinä yazıçlarımniñ menim, da yadapmen tözä-tözä suvun Selovmanıñ, evet sen, Biy, bermäxkâ [=ber maña] da işanç tutup tözmä ekinçi kelmäxiña seniñ.

Dästür ber maña, Biy, neçik antamaludzga, sağ bolmaga, ufatma ložasın ayrıçlarımniñ menim, keçmä erkinä seniñ etüçiläriñ bilä övün(157r)dä Biyimniñ da boş kündä Tejrimniñ menim.

Sındır, Biy, çuvatın duşmannıñ, kes da keri sal zorun anıñ da tiy xorçusun anıñ mendän, ki boş yürütmägäy tenimni menim da eltmägäy avlaç [avraç] yolga, çaysı ki yetiştirir tas bolmaçka da buzuxluçka.

Salgın, Biy, yubangan da unutulğan esimä menim xorçulu da (157v) haybatlı ekinçi kelmäxiñni seniñ, yüz körmäxtän başça töräñni, hörmätin da haybatın artarlarnıñ da ulu çiyinların yazıçlılarınıñ, da bular bilä xorçup seskändir tenimni menim, közlärin alnına körgäymen yazıçlarımni menim, çada xorçuñ bilä seniñ tenimni menim da dżanımnı menim sövmäx(158r)tä buyruçuñnu seniñ, simarlaganıñni seniñ xorçu bilä işitmä da keçikmiyin tügällämägä, soymaçlanma yazıxtan da suçlançlarıñdan anıñ da yarıçlanma hedzeplik tutuş bilä.

Sağla meni, Biy, oçlarıñdan eski duşmannıñ, çaysı ki köp türlü sırtmaçlar bilä çövrälöp avliyir-

[Колофон]

Tügälländi alyış bitiki t'vagank'niñ ermeni hisäbinä 1075-sindä majisniñ 19-unda, padşahlıçına Nemiç ulusunuñ üçünçi Zigmundnuñ, gat'uyigosluçuna Japet'agan dżınsiniñ Eçmiyadzinniñ at'ında der Melk'iseç' gat'uyigosnuñ, çaysı ki bu zamanda kendi çartlıxı bilä keldi çutlu Ilöv şähäriñä (161v) 5 açaş bilä, 2 hareça bilä t'vagank'niñ 1075-sindä, çaysı ulu sövünçlük bilä barça k'ahanalıç, da sargawaklar bilä, da žoyovurt, barı igitlär bilä çarşısına çixip çabul ettilär.

Yazıldı bu bitik şähäriñä padşahnıñ Ilövda çolu aşıra yazıçlı Misko sargawak, Murad oçlu, Zamosça şähäriñdän, çoltçasına (162r) meñärmäxiñä baron Agopşa Šečov erespoçanıñ oçlu pan Vartanın çizina panna Zofiya, çaysı ki ulu sövük da ha-

lar meni, da yäsir etip fikirimni (158v) yürütiyir, suçlançından yazıçniñ kültkü da masçara etip meni duşmanlarıma menim, evet sensen Biyim, barçadan çuvatlısen, çutçar meni, zera seniñdir haybat meñi meñilik, amən.

(159r) Xoltça da şükürlämä Biyimizniñ ari teninä da ari çanıña, çaçan ki t'um almaçtan soñra çöküp çoran alnına bu alyışni sun

Teniñ seniñ özdän bolsun maña tirlikkä, da ari çanıñ seniñ — arınmaçka da boşatlıçka yazıçlarıma menim.

Şükürlümen sendän, K'risdos, ki arzani ettiñ meni yuvuçlanma te(159v)niña seniñ da çanıña, yarıçsuz saçla, çolarmen, neçik yaçşı etüçi da adam sövüçi.

Şükürlümen sendän, Ata, barçanı tutuçi, ki hadirlädiñ bizgä tınçlıç, ki eminni, ari yixüvünü, dadçarın arilikiñniñ [dadçarnın ariliking], çaysına haybatlanıyir ari Errortut'ıun.

Şükürlümen sendän, K'risdos padişah, ki bayışladıñ bizgä tırğı(160r)züçi tirlikni teniñ bilä da ari çanıñ bilä seniñ, bayışla boşatmaçni da ulu yarlıyamaçni.

Şükürlümen sendän, dżanı toyruluçnuñ, ki yänirttiñ ari yixövnü, zadasız saçla inam bilä ari Errortut'ıunnuñ bu kündän dayma meñi meñilik, amən.

(160v) Haybat birlikkä da birlängän ari Errortut'ıunga, Ataga, başlamaganga, Oçulga, toçganga Atadan tensiz äväl, ne ki meñiliktän, terğövsüz da başlanmagan, Ari Dżannı, açkannı Atadan, zamansız da terğövsüz, üç boy tügäl da bir tarbiyat, ayırılmagan haybatta, yer öpmäç Ata Oçul Ari Dżanga hali (161r) da här kez meñi meñilik, amən.

Закончен молитвенник года 1075 [1626] по армянскому календарю, мая 29 [июня 8], при короле Польши Сигизмунде III, при католикосе Иафетова племени на Эчмиадзинском престоле отца Мелкисета, который теперь, в своей старости, приехал в счастливый город Львов с пятью священниками, двумя иноками в 1075 [1626] году и которого с большой радостью встретили и приняли все старейшины церкви с диаконами, народом и всей молодежью.

Написан этот молитвенник в королевском городе Львове рукой грешного диакона Миско, сына Мурада, из города Замостья в наследие барона Агопши, старосты Сучавы, по просьбе его сына господина Вартана для его дочери девицы Зофии, который ради нее заказал написать этот

väs bilä yazdırdı kendinä bu alyış bitiki jişadag kendinä meñilikkä. Xaysi ki Biy Teñri bergäy köp yillargadek çullanma yaçşı saylıxta, da atasına-anasına uzaç ömür da yaçşı saylıx bu alyış (162v) bitiki da aytkanın aşıra, ameñ.

Evet men arzanisiz çolarmen, ki yamanlama-gaysiz ululuçuna da yañlılıxına yazovumnuñ, zera bu çadar edi çuvatım. Xolarmen, çoluñuz Biy Teñridän, ki bergäy maña yazıçlarıma boşatlıx da çutçarıлмаç.

A Biy Teñri, çaysi ki dżomard padşahi kendi yaçşılıx bergä(163r)nindä, bergäy sizgä barça türlü yaçşılıxni da çutçarıлмаçni barça türlü p'or-cank'lardan da yazıçlarıñizdan, da meni unut-mañiz kendi alyışiñizga bir «Hajr mer» bilä, k'i bergäy Biy Teñri sizgä da maña bu dünyâda da ol dünyâda dżan tirlikin meñi meñilik, ameñ.

(163v) *Bundan soñra başlanıyır Ulu oruçnuñ keçägi alyışı.*

Der Asduadz tatarça
[Псалом 87/88]

²Biy Teñri çutçarıлмаçimniñ benim, kündüz sarnadım da keçä alniña seniñ.

³Kirsin alyışim benim alniña seniñ, Biy, aşaç-lansin çulaxiñ seniñ çoltçama benim.

Haybat Ataga (164r) da Oçulga da Ari Dżan-ga hali da här kez meñi meñilik, ameñ.

Ew e(w)s çayayut'ean tatarça

Sargawak: Da dayın artıx eminliki üçün Biyni yalbarıyıç, ki tırgizgäy da yarlıyagay.

Ahut' iun ew p'ark' tatarça

K'ahana: Alyış da haybat Ata Oçul Ari Dżanga, hali da här kez, meñi meñilik, ameñ.

Igartal tatarça
[Псалом 4]

(164v) ²Sarnadım Biyimä benim. Xulaç çoy-duñ, Teñri, toyruluçuna körä. Tarlıxta maña avlaç ettiñ. Yarlıya maña da işit alyışima benim.

³Adam oylanları, negä diñrä bek yüräklilärsiz? nek söviyirsiz heçlikni da izdiyirsiz yalçanlıxni?

⁴Taniñiz, ki sk'an(165r)çelik' etti Biy arisinä kendiniñ; da Biy işitkay maña, sarnaganıma benim añar.

⁵Öçäşläniñiz, da yazıç etmäñiz, ne ki dä aytsa-ñiz yüräkiñizdä siziñ, poşman boluñuz.

⁶Sunuñuz çurbanin toyruluçnuñ da umsaniñiz Biygä.

(165v) ⁷Köplär aytarlar edi, ki: «Kim körgüz-gäy bizgä yaçşılıxın Eyämizniñ?» Belgili boldu biz-gä yariç yüzüñdän seniñ, da berdiñ färâhlik yüräk-lärimizgä bizim.

молитвенник из большой любви и желания на вечную память о себе. И дай Бог пользоваться им много лет в добром здравии, и ее родителям долгой жизни и хорошего здоровья через чтение этого молитвенника. Аминь.

А я, недостойный, прошу вас не хулить за большие ошибки в моем писании, ибо столько было моих сил. Прошу, молитесь от Бога, чтобы дал мне прощение моих грехов и спасение.

А Господь Бог, как царь щедрый на изъявление добра, пусть пошлет вам всяческое благо и спасение от всяческих ваших испытаний и грехов, и меня не забудьте помянуть в ваших молитвах одним «Отченашем», чтобы Господь Бог дал вам и мне на этом свете и на том свете жизнь душе на веки веков. Аминь.

⁸Yemişindän aşılxniñ, çayırniñ, zäytünnüñ kendiläriniñ toldurduñ alarnı.

(166r) ⁹Eminlik bilä bu da bunda yuçlıyıç da oyanıyıç, zera sen, Biy, yalıız da başça umsañ bilä siyindirdiñ bizni.

[Псалом] 6

²Biy, ne yüräklänmäxiñ bilä seniñ çarşilama-gin meni, da ne öçäşmäxiñ bilä seniñ ögütlämägin meni.

³Yarlıya maña, Biy, (166v) zera çastamen, sa-çayt dżanımnı benim, zera müşçülländilär söväk-lärim benim.

⁴Dżanımnı benim asrı müşçülländi; da sen, Biy, negä diñrä?

⁵Xayt, Biy, da çutçar dżanımnı benim, tırgiz meni, Biy, yarlıyamaçına körä seniñ.

⁶Zera kimesä yoç(167r)tur, ki ölümdä aңgay seni ya tamuçta tapunmaç etkäy saña.

⁷Xazıyandım men küstünmäximä benim: da yuvdum barı keçäni ornumnu benim, da yaşlarım bilä benim töşäkimni benim çilattım.

⁸Müşçülländi yüräklänmäxtän közüm benim, opran(167v)dım men duşmanlarımnıñ üsnä benim.

⁹Keri turuñuz mendän, barçañiz, çaysılarıñiz ki çiliniyirsiz töräsizlikni.

¹⁰Işitti avazına yıçaganımnıñ benim, işitti Biy çoltçama benim, da Biy yalbaranımnı benim yöpsündü.

¹¹Uyalgaylar da (168r) müşçüllängäylär asrı duşmanlarımnı benim, çaytkaylar artçarı da uyal-gaylar asrı tezindän, da müşçüllängäylär.

[Псалом] 12/13

²Negä diñrä, Biy, unutsarsen meni meñilik, negä diñrä çaytarsarsen yüzüñnü seniñ mendän?

³Negä diņrā xoysarsen saγišlarin (167v) dźanımniņ menim da aγriχin yüräkimniņ menim künlärdä?

Negä diņrā biyklänsär duşman üstümä menim? ⁴Baχkin da işit maņa, Biy Teņrim menim.

Yarıχ ber, Biy, közlärimä menim, ki bolmagay χaçan yuxlagaymen ölümdä.

⁵Aytmagay duşmanım menim, ki: «Yeņdim (169r) anı»,— ya χistiruçilarım menim sövüngäylär, ki men seskändim.

⁶Men yarlıyamaχıņa seniņ, Biy, umsandım; sövündü yüräkim menim χutχarılmāχıņdan seniņ; da alγišliyim Biyni, yaχşī etüçimni menim.

[Псалом] 15/16

¹Saχla meni, Teņri, zera men saņa umsandım.

²Ayt(169v)tım Eyämizga: Biyim menim sensen, da yaχşılıχım menim sendändir.

³Arläriņdä seniņ, χaysilari ki bardirlar yerin-dä seniņ, tamaşalı ettiņ barça erkimni menim alarda.

⁴Arttilar χastalıχları alarniņ, bundan soņra tez boldular.

Yiγiştirmiyim yiγi(170r)nündan alarniņ χanlı, da aņmısarsen atların alarniņ erinlärimdä menim.

⁵Biy, ülüşü meņärmāχimniņ menim sensen, χaysi ki χaytarırsen meņärmāχimni menim maņa.

⁶Vidzag çixti maņa taņlamalar bilä, da meņärmāχim menim biyänçli bol(170v)du maņa.

⁷Alγišliyim Biyni, ki aχilli etti meni, çax keçä-gä dek da dayin ögütlädilär meni bövräklärim menim.

⁸Ävältin körär edim Biyni alnımda menim här vaχt, zera oņumda menim edi, ki seskänmāgäy-men.

⁹Bunuņ üçün färâh boldu yüräkim, da sö-(171r)vündü tilim menim, dayin da tenim turgay umsa bilä.

¹⁰Zera xoymısarsen dźanımni menim tamuχta da bermısarsen ariņa seniņ körmä buzuxluχnu.

¹¹Körgüzdün maņa yoluņnu seniņ tirlikkä, toldurduņ meni färâhlik bilä yüzüņniņ seniņ, tatlıli-χin(171v)dan körküņniņ seniņ çax soņyugadek.

[Псалом] 16/17

¹Işit, Biy, toγruluχka da baχkin χoltχama menim, χulaχ çoy alγişima menim, zera dügöl hilläli erinlä bilä.

²Yüzüņdän seniņ könülük maņa çixkay, da közlärim menim körgäylär toγruluχnu.

(172r) ³Sinadiņ yüräkimni menim, da keçä tergädiņ, sinadiņ meni, da tapulmadı da egirlik.

⁴Sözlämāgäy aγzim menim işlärin adam oγlanlarıniņ.

Sözläriņiņ üçün erinläriņniņ seniņ men saχli-yim yollarıni bek.

⁵Toχtat izlärimni menim yoluņa seniņ, ki tayılmagay(172v)lar barganlarım menim.

⁶Men saņa, Biy, sarnadım, zera işittiņ maņa, aşaxlat maņa χulaχıni seniņ da işit sözlärimä menim.

⁷Tamaşalı ettiņ yarlıyamaχıni seniņ, kim χutχarir alarni, kimläer ki umsanıptırlar saņa alardan, χaysi(173r)ları ki χarşidırlar oņuņa seniņ.

⁸Saχla meni, neçik böbäkin köznün, kölgäsinä χanatlarıniņ seniņ, yapkaysen meni ⁹yüzüņdän χayırsızlarıniņ, kimläer ki zabun ettilär meni.

¹⁰Duşmanlar boyumnu menim χapsadılar, semizlikläriņdä kendiläriņiņ tiyovlu boldular, (173v) da ayızları alarni sözlädilär öktämlikni.

¹¹Keri ettilär meni da hali χaytıp dolaştılar çövrämä menim, χulaχ çoydular aşaxlatma meni yergä.

¹²Heseplädilär maņa, neçik aslan, ki hadirdir avga, neçik balası aslanıni, ki olturuptur busulup.

(174r) ¹³Kel, Biy, yetiş alarga da bat'al et alarni, χutχar dźanımni menim χayırsızlardan, χilic-tan da çolundan duşmanniņ.

¹⁴Biy, tas et alarni yerdän, ayir da batal et tirlikläriņdän kendiläriņiņ.

Yapuxluχuņ bilä seniņ toldular χarınları alar-(174v)niņ, toyundular aş bilä da çoydular χalğanin oylanlarına kendiläriņiņ.

¹⁵Men toγruluχ bilä körüniyim yüzüņä seniņ, toγuniyim haybatına yüzüņni seniņ.

[Псалом 42/43]

¹Yarγu etkin maņa, Teņri, da könülük etkin maņa törämdä menim.

Dźınstan, χaysi ki (175r) dügüldür, yazıχlı adamdan da hillälidän χutχar meni.

²Sen, Teņri, χuvatlatuçim menim sen, ne üçün unuttuņ meni? Nek χayγulu bariyir-men indźitkänimdan duşmanımniņ menim?

³Yeberdiņ, Biy, yarıχıni da könülüküņnü seniņ, ki yol körgüzgäy maņa (175v) da çixargay meni taγıņa da otaχıņa ari seniņ.

⁴Kiriyim Teņriņi seγanı alnına, Teņrigä, ki färâh etär igitlikimni menim.

Tapuniyim saņa alγiş bilä, Teņri, Teņrim menim.

⁵Hali ne üçün χayγulusen, dźanım menim, ya nek müşçüllätiyirsen meni? Um(176r)sangin Teņrigä da tapungin aņar: χutχaruçisi yüzüm menim Teņridir.

[Псалом 69/70]

²Teņri, boluşluχka maņa baχkin, da Biy, siņarlıχka maņa dźäχtlan.

³Uyalgaylar da uyatli bolgaylar, çaysilari ki izdärlär boyumnu benim, çaytkaylar artçari da uyalgaylar, (176v) çaysilari ki sayişlarlar edi maņa yamanni.

⁴Xaytkaylar bu sahat uyatlilar, çaysilari ki aytarlar edi maņa: «Vax-vax».

⁵Sövüngäylär da färâh bolgaylar sendän barçası, çaysilari ki izdärlär seni, Biy.

⁶Aytkaylar här sahat: «Uludur Te(177r)ri»— da kimlär ki sövärlär çutçarıлмаçıñni seniñ.

Men yarlı da klänçimen, Teñri, boluş maņa, boluşuçim da çutçaruçim benim sensen. Da Biyim benim, keçikmägin.

[Псалом 85/86: 16-17]

¹⁶Bergin çuvat çuluña seniñ, tırgız oylun çaravaşınñ seniñ ¹⁷da etkin maņa nişan (177v) yaçşılıxtan.

Körgäylär körälmägänlarım benim da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluştuñ maņa da övündürdün meni.

Haybat Ataga da Oylga da Ari Džanga hali da här kez meñi meñilik, amen.

Šnorhea mez, Der tatarça

Bayışlagın bizgä, Biy, bu keçäni dä köktä(178r)gi eminlikiniñ seniñ.

Da saçla bizni aldamaçından duşmanniñ barçadan yeñüçi çuvatı bilä ari çaçıñniñ seniñ.

[Псалом 87/88: 2-3]

²Biy Teñri çutçarıлмаçımniñ benim, kündüz da keçä sarnadım alniña seniñ.

³Kirsin alçışim benim alniña seniñ, Biy, aşaçlansın çu(178v)laçıñ seniñ çoltçama benim.

Kelgäy bizgä, Biy, közätüçi sendän, ki saçlagay bizni här vaçt.

Yebergin bizgä, Biy, çuvatın ari çaçıñniñ seniñ, ki saçlagay bizni här zaman.

Arzani etkin, Biy, bu inirni da sinamaçtan başça keçir bizni.

(179r) Arzani etkin bu keçäni eminlik bilä da yazıxtan başça saçla bizni.

Bizim bilädir Biy Teñri, biliñiz, dinsizlär, da yeñiliñiz, zera Biy Teñri bizim bilädir.

Da işitiñiz bunu çiriçlarına yerniñ, zera Biy Teñri bizim bilädir.

(179v) Da çuvatlıdır, yeñiliñiz, zera Biy Teñri bizim bilädir.

Da çaytıp kläsä ki çuvatlansañiz, çaytıp almaçka çıçara berilibiz, zera Biy Teñri bizim bilädir.

Da sayışni, çaysin ki fikir etiyirsiz, batal etär Biy, zera Biy Teñri bizim bilädir.

Da söznü, çay(180r)sin ki sözliyirbiz, çalmaçay bizdä, zera Biy Teñri bizim bilädir.

Da zera biz çorçunuzdan siziñ çorçmasbiz da ne müşçüllänmäsbiz, zera Biy Teñri bizim bilädir.

Da Biy Teñrimizni bizim haybatlıyıç, da ol bergäy [=bolgay] bizgä çorçuga, zera Biy Teñri bi(180v)zim bilädir.

Da umsanıyıç biz añar, da ol bergäy bizgä ari-likkä, zera Biy Teñri bizim bilädir.

Da umsanıyıç biz añar, da ol bergäy [=bolgay] bizgä çutçarıлмаçka, zera Biy Teñri bizim bilädir.

Da ošta men da oylanlarım benim, çaysin ki berdi maņa Teñri, zera Biy Teñ(181r)ri bizim bilädir.

Da çoyovurt, çaysi ki olturup edi çaramçuluçta, da kördülär ulu yariçni, zera Biy Teñri bizim bilädir.

Da çaysilariñiz ki siyinip ediñiz, ki çaramçuluçta da kölgäsinä ölümniñ, yariç saçilgay sizgä, zera Biy Teñri bizim bilädir.

(181v) Da ki zera Oyluñ toydu, da Oylul berildi bizgä, zera Biy Teñri bizim bilädir.

Da çaysiniñ ki buyruçılıçı enlari üsnä kendiläriniñ, zera Biy Teñri bizim bilädir.

Da ki ündälirlär atı aniñ ulu sayışniñ frištasi, zera Biy Teñri bizim bilädir.

(182r) Da tamaşalı sirındaş, zera Biy”.

Da Teñri çuvatlı buyruçı, zera Biy Teñri bizim”.

Da buyruçısı eminlikniñ, Atası kelädžäk meñilikniñ, Biy Teñri bizim bilädir.

Da haybat Ataga da Oylga da Ari Džanga hali da här kez meñi meñilik, amen.

(182v) **Kohaçaruk’ tatarça**

Şükürlük Eyämizdän, çaysi ki kendiniñ yarlıçamaçı bilä yol körgüzdü bizgä işinä kündüzniñ da başıladı bir oçurdan kelip yerişmä keçäniñ tınçlıçına.

Da biz här vaçt çolıyıç adam sövüçi Teñridän bolma közätüçi boyları(183r)mizga bizim, da ol kendiniñ yarlıçamaçı bilä saçlagay bizni, da yol körgüzüp yerişip kendiniñ yaçşı tınçlıçına, çaysi ki atadı sövüklülärinä kendiniñ, könü Teñri Jisus K’risdos, Biy, barini tutuçi, tırgız da yarlıça.

Tınçlıçın keçäniñ eminlik bilä keçir(183v)mä inam bilä Eyä”.

Frištasin eminlikniñ da közätüçi boylarimizga bizim inam bilä Eyä”.

Arinmaçni da boşatlıçni aşınganimizga bizim Eyä”.

Ari çaçniñ ulu da küçlü çuvatın boluşuçi da közätüçi boylarimizga bizim inam”.

Da daçın artıç bir (184r) sözdän könü da ari inamimiz üçün Biyni yalbarıyıç.

Boylarimizni bizim da biri birimizni saña,
Eyämiz Teñrigä, barini tutuċiga simarliyiċ.

Yarliyadi bizgä Biy Teñrimiz bizim. Aytiiyiċ
barċamiz: Biy, yarliya.

Der lojs im tatarċa
[Псалом 26/27]

¹Biy yariċim benim (184v) da tirlikim benim:
men kimdän ħolgaymen? Biy išanċi tirlikimniċ
menim: men kimdän tırägäymen?

²Yuvuċlaganiñizda [=Yuvuċlaganda] maña
yamanlarga yemä tenimni benim ħištiruċlarım
da duşmanlarım benim, alar küċsüzländilər da
tüştülär.

³Egär ki hadirlän(185r)sä üstümä benim oġ-
raş, ħorċmagay yüräkim benim, egär tursa
üstümä benim ċagattagi oġraş, hälbät, bunuċ bilä
dä saña, Biy, umsandım.

⁴Birin ħoldum Eyämizdän da bunu da ħolar-
men — turma maña övünä Eyämizniċ barċa kün-
lärindä tirlikimniċ benim,

(185v) Körmä maña könänmäċin Eyämizniċ
da buyruċ bermä sarayında aniċ.

⁵Yapti meni ċatirında kendiniċ künündä ya-
manniċ, yapovu tibiñä etti meni yapuċ ċatirında
kendiniċ.

Xayadan biyik ettiċ meni, ⁶da hali biyik etkin
başimni benim üstünä duşmanlarımniċ benim.

(186r) Ćövräsiniñ boliiyim da suniiyim ċatirında
aniċ ħurbanin alyişniċ, da alyişliiiyim da saymos
aytiiyim Eyämizgä.

⁷Işit, Biy, avazıma benim, ki sarnadım saña,
yarliya maña da işit maña, zera saña aytti yürä-
kim benim. ⁸Da izdädilär yüzlärim benim yüzün-
nü seniċ, Biy, izdädim [=izdädilär].

(186v) ⁹Xaytarmagiñ yüzünnü seniċ mendän
da sarmagiñ öċäşmäċ bilä ħuluñdan seniċ.

Boluşuċim benim bolgiñ, Biy, risvay etmägin
meni, Teñri, ħutċaruċim benim.

¹⁰Atam benim da anam benim saldilar meni,
da Biy yöpsündü meni.

¹¹Qreñċ bilüċi, etkin meni yoluña se(187r)niċ
da yol körgüz maña izläriniñ seniċ toġru.

Duşmanlarım üçün benim ¹²ċiċara bermägin
meni ħoluna ħištiruċlarımniċ benim.

Turdular üstümä benim tanıċları yazıċniċ da
yalğan sözlädilär maña töräsizliklärindä kendilä-
riniċ.

(187v) ¹³Inandım körmägä yaċşiliċiniñ Eyämiz-
niċ yerindä tirilärniċ. ¹⁴[Tözgin] Biygä da zorlu bol-
giñ, ħuvatlansin yüräkiñ seniċ, da tözgin Eyämizgä.

Haybat Ataga da Oyuċga da Ari Džanga hali
da här kez meñi meñilik, amēn.

Ayaċescuk' tatarċa

Yalbariiyiċ barini tutuċi (188r) Teñrini, da ħo-
liyiċ andan, ki yebergäy frištasin eminlikniċ, ki
kelip saċlagay bizni ħorċusundan keċäniċ da müş-
ħüllüñdän şaytanlarniċ saċt saċlama džanimiz-
ni bizim ċaċ soñyugadek zamanına yıllarimizniċ
bizim, barini tutuċi Biy, tırgiz da yarliya.

(188v) **Eraneal anpidzk' tatarċa**
[Псалом 118/119: 1-56]

¹San, kimlär ki zaċalsızlar yollarında, ħaysıla-
rı barirlar orenk'inä Eyämizniċ.

²San, kimlär ki tergärlär tanıċliċin aniċ, bar
yüräkläri bilä kendiläriniċ izdägäylär ani.

³Dügül, kimlär ki ħiliniiyirlar töräsizlikni, bar-
gaylar yoluna aniċ.

(189r) ⁴Sen simarladıċ simarlaganiñni seniċ
saċlama maña bek.

[⁵San, egär ki oċarilgay edi maña yollarım me-
nim saċlama maña toġruluxuñnu seniċ].

⁶Ol vaċtta men uyalmaċ [=uyalmas] edim
saċlanma maña simarlaganiñda seniċ.

⁷Tapuniiyim saña, Biy, toġruluxunda yüräkim-
niċ benim, neċik umsandım könülükünä toġrulu-
xuñnu seniċ.

⁸Könülüküñnü se(189v)niċ saċladım, ħoyma-
gin meni ċaċ soñyugadek.

⁹Ne bilä tüzätkäy otuzyaşli yollarin kendiniċ?
— Tek saċlamaċ bilä sözüñnü seniċ.

¹⁰Bar yüräk bilä benim ħoldum sendän, keri
etmägin meni buyruċlarıñdan seniċ.

¹¹Yüräkimdä benim yaşırdım sözüñnü (190r)
seniċ, neċik ki yazıċli bolmagaymen saña.

¹²Alyişlisen sen, Biy, övrät maña toġruluxuñ-
nu seniċ.

¹³Erlärim bilä benim aytiiyim barċa könülü-
kün ayzimniċ benim.

¹⁴Yollarında tanıċliċiñniċ sövündüm, neċik
barċa ħodžaliċta.

¹⁵Buyruċuña se(190v)niċ ħayyurdum da saċt-
landım yoluñda seniċ.

¹⁶Könülüküñnü seniċ sözlädim da unutmadım
sözüñnü seniċ.

¹⁷Tölä ħuluña seniċ, ki tirilgäymen da saċla-
gaymen sözüñnü seniċ.

¹⁸Oyat közüñnü benim, da baċiiyim tamaşa-
sına orenk'iniċ seniċ.

(191r) ¹⁹Xaribmen men yerdä, yaşırmagiñ
mendän simarlaganiċ seniċ.

²⁰Hasrät boldu džanim benim suċlanma ma-
ña könülükünä seniċ här sahat.

²¹Öċäştiiñ öktämlärgä, ħarışli, ħaysiläri ki
saptılar buyruċlarıñda seniċ.

²²Keri etkin mendän (191v) tabalanmaçni da heçlikni, zera izdädim tanıxlıxıñni seniñ.

²³Zera olturdular buyruççılar da yaman sözlä-dilär benim üçün, evet xuluñ seniñ sayışlar edi kö-nülükünü seniñ.

²⁴Zera tanıxlıxıñ seniñ sözlärim benim edilär, da sayışım toyrulu(192r)çuna seniñ.

²⁵Yuvuçlandı dżanim benim topraçka, Biy, tırgız meni sözüñä körä seniñ.

²⁶Yolumnu benim aytiyim saña, da işittin maña övrätmä toyruluñunu seniñ.

²⁷Yollarına toyruluñunuñ seniñ ağıllı etkin meni, da tergiyim tamaşalarıñni seniñ.

(192v) ²⁸Xaçakılandi boyum benim, osan-maçtan toxtat meni sözüñä seniñ.

²⁹Yolların yazıxıñni kerı etkin mendän da orenk'indän seniñ yarlıya maña.

³⁰Yolların könülükününüñ seniñ tañladım da könülükünü seniñ men unutmadım.

³¹Yuvuçlandımen tanıxlıxıña seniñ, (193r) Biy, uyatlı etmägin meni.

³²Yoluna buyruçlarıñniñ seniñ yügürdüm, ze-ra keñ ettiñ yüräkimni benim.

³³Orenk'kä bilüçi etkin meni, Biy, yollarına könülükününüñ seniñ, da izdiyim anı hər vaçt.

³⁴Ağıllı etkin, Biy, meni, da tergiyim orenk'iñ-ni seniñ da (193v) saçlıyım anı bar yüräkim bilä benim.

³⁵Yol körgüz maña izinä buyruçunuñ seniñ, zera añañ biyändim.

³⁶Aşaçlatkın yüräkimni benim tanıxlıxıña se-niñ, da dügül akahlik bilä.

³⁷Xaytar közümnü benim tanıxlıxıña seniñ, ki körälmägäymen heçlikni; yoluña seniñ tırgız (194r) meni.

³⁸Toxtat çuluña seniñ sözüñnü seniñ çorçuna seniñ.

³⁹Çiçar mendän tabalanmaçni, çaysi ki sayın-dım, zera yaruñ seniñ tatlıdır.

⁴⁰Ošta suçlandıim buyruçuna seniñ, toyrulu-çunğa seniñ tırgız meni.

⁴¹Kelgäy üstümä (194v) benim yarlıyamaçıñ seniñ, Biy, da çutçarıлмаçıñni seniñ sözüñä körä seniñ.

⁴²Beriyim dżuvap, çaysıları ki tabalarlar meni söz bilä, zera men sözüñä seniñ umsandım.

⁴³Keri etmägin ayzımdan benim sözün könülük-nün, zera asrı könülükünä seniñ umsan(195r)dım.

⁴⁴Saçladıim orenk'iñni seniñ hər sahat meñi meñilik.

⁴⁵Barir edim men avlaçlıçka, zera buyruçun-u seniñ izdädim.

⁴⁶Sözlär edim tanıxlıxıñni seniñ çanlarıñni alniña da uyalmaz edim.

⁴⁷Sayışlar edim buyruçunuñ seniñ, çaysin ki sövdüm.

(195v) ⁴⁸Kötürdüm çollarımni benim buyru-çuna seniñ, çaysin ki sövdüm, da sayışlar edim toyruluçunuñ seniñ.

⁴⁹Añğın sözüñ çuluñnuñ, çaysi ki umsa berdin maña.

⁵⁰Bu övündürgäy meni aşaçlıçımda benim, zera sözüñ seniñ tırgızdı meni.

⁵¹Öktämlär egrilän(196r)dilär maña asrı, evet orenk'indän seniñ men sapmadım.

⁵²Añdım könülükünüñ seniñ, Biy, meñilik da övündüm.

⁵³Xayyu tuttu meni yazıçlılardan da kimlär ki çoydular orenk'iñni seniñ.

⁵⁴Ögüvlüdür maña könülükün seniñ yerimdä [=yerindä] çarıblıçımnıñ benim.

⁵⁵Añdım keçä atıñ(196v)nı seniñ, Biy, da saç-ladıim orenk'iñni seniñ.

⁵⁶Bu boldu maña yol tırlıkkä, ki toyruluçun se-niñ izdädim.

Pažin 'im es tatarça

[Псалом 118/119: 57-120]

⁵⁷Payım benim sensen, Biy, ayttım, saçlama orenk'iñni seniñ.

⁵⁸Yalbardıim yüzünüñ seniñ bar yüräkim bilä benim, (197r) yarlıya maña sözüñä körä seniñ.

⁵⁹Sayışladıim yolumnu benim da çaytardıim ayaçlarımnı benim tanıxlıxıña seniñ.

⁶⁰Hadırlandıim da müşçüllänmädim, ki saçla-dım buyruçunuñ seniñ.

⁶¹Oryanları yazıxıñni dolaştılar çövrämä me-nim, evet orenk'iñni seniñ men (197v) unutmadım.

⁶²Yarımkeçädä turup edim tapunma Biygä kö-nü toyruluçun üçün seniñ.

⁶³Ülüşlü edim men barça çorçkanlarıñ bilä seniñ, çaysıları ki saçlaptır buyruçunuñ seniñ.

⁶⁴Yarlıyamaçı bilä Eyämizniñ tolu boldu yer, toyruluçunuñ seniñ övrät (198r) maña.

⁶⁵Tatlılıçni ettiñ çuluñ bilä seniñ, Biy, sözüñä körä seniñ.

⁶⁶Tatlı öğütnü da bilmäçni övrät maña, zera buyruçunuñ seniñ men saçladıim.

⁶⁷Negä diñrä aşaçlanmıyir edim, men yazıçlı-men, bunıñ üçün sözüñnü seniñ saçladıim asrı.

(198v) ⁶⁸Tatlisen sen, Biy, da toyruluçnu övrät maña.

⁶⁹Arttılar mendä töräsizlikləri öktämläriñni, evet men bar yüräkim bilä benim tergädim buy-ruçunuñ seniñ.

⁷⁰Uyudu, neçik sût, yüräkläri alarniñ, evet men orenk'ini seniñ sayšladim.

⁷¹Yaşşidir maña, ki aşax ettiñ meni, ne(199r)-çik ki övrängäymen toyruluşuñnu seniñ.

⁷²Yaşşidir maña orenk'i ayzıñniñ seniñ, ne ki miñläri altunnuñ da kümüşnüñ.

⁷³Xollarıñ seniñ ettilär da yarattılar meni, ağıllı etkin meni da övrätıym buyruşuñnu seniñ.

⁷⁴Xorçuçılariñ seniñ körgäylär meni da (199v) färäh bolgaylar, zera men sözüñä seniñ umsandim.

⁷⁵Tanıdım, Biy, ki toyruluş bilädir yarıñ seniñ, toyrı aşaxlattıñ meni.

⁷⁶Bolgay yarlıyamağıñ övündürmä meni, çuluşnu seniñ sözüñä körä seniñ.

⁷⁷Kelgäy maña şayavatıñ seniñ, da tiriliyim, zera orenk'ini seniñ sözüñ (200r) edi menim.

⁷⁸Uyalgaylar öktämlär, çaysıları ki heç yergädän egri boldular maña, evet men çayğurdum buyruşuñ seniñ.

⁷⁹Ögütlägäylär meni çorçkanlarıñ seniñ da çaysıları ki tanırlar tanıxlıxıñni seniñ.

⁸⁰Bolgay yüräkım menim zaşalsız toyruluşuñ seniñ, (200v) ki uyalmagaymen.

⁸¹Küsändi džanıñ menim çutçarıñmağıña seniñ, zera men sözüñä seniñ umsandim.

⁸²Baxkaylar közlärim menim sözüñä seniñ, ayttım: çaçan övündürgäylär meni?

⁸³Boldum men, neçik tulçux ayazlıçta, zera toyruluşuñnu seniñ unutmadım.

(201r) ⁸⁴Ne çadardir künläri çuluşnuñ seniñ? Çaçan že etsärsen maña könülükñü çıvuçılariñdan menim?

⁸⁵Ayt kaylar töräsizlär maña sayšlarıñ, evet düğül, neçik orenk'ini seniñ.

⁸⁶Barça simarlaganlarıñ seniñ könüdürlär; heç yergädän çıvdular meni; boluşkin maña.

(201v) ⁸⁷Azulaş dayın — da tas etärlär edi meni yerdän, yoşsa men çoymadım buyruşuñnu seniñ.

⁸⁸Yarlıyamağıña körä seniñ tırgız meni, da saşlıyım tanıxlıxın ayzıñniñ seniñ.

⁸⁹Meñilik, Biy, sözüñ seniñ bardir köktä, ⁹⁰džınstan çax džınskadir könülüküñ seniñ.

(202r) Toxtattıñ yerni, bardir da çalır.

⁹¹Buyruşuñ seniñ çalır kündüz, zera barça çullarıñ seniñdir.

⁹²Eğär bolmasa edi orenk'ini seniñ sözüñ menim, ertäräk dayın, hälbät, tas bolur edim aşaxlıçımda menim.

⁹³Meñilik unutmiyim toyruluşuñnu seniñ, zera alar bi(202v)lä tırgızdıñ meni.

⁹⁴Seniñmen men, da tırgız meni, ki toyruluşuñnu seniñ izdädim.

⁹⁵Saşa egländilär yazıçlılar tas bolmaçka, ki tanıxlıxıñni seniñ men eskä aldım.

⁹⁶Barça tüğällik kördüm soñyusun, asrı avlaş edilär maña simarlaganıñ seniñ.

⁹⁷Neçik sövdüm orenk'ini seniñ, här kez sözlärim menim edi.

⁹⁸Ne ki duşmanlarıñni menim, ağıllı etkin meni simarlaganıña seniñ, zera meñiliktän menim edi.

⁹⁹Artıxsı övrätüçilärimdän menim ağıllı boldum, zera tanıxlıxıñni seniñ sözlär edim men.

¹⁰⁰Artıç çartlardan (203v) ağıllı boldum, zera buyruşuñnu seniñ tergädim.

¹⁰¹Barça yollarıñdan yamanlardan tiydım ayaçlarıñni menim, neçik ki sözlägäymen sözüñnü seniñ.

¹⁰²Könülüküñdän seniñ men sapmadım, zera orenk'inä bilüçi ettiñ meni.

¹⁰³Neçik ki tatlıdır tañlayımda menim sözläriñ seniñ, ne ki (204r) çibal, ayzımda menim.

¹⁰⁴Buyruşuñdan seniñ añlap körälmädım barça yolların yamanlarıñni, zera sen orenk'inä bilüçi ettiñ meni.

¹⁰⁵Yıraçtır sözüñ seniñ ayaçlarıma menim da yarıç berir izlärimä menim.

¹⁰⁶Ant içtim da toxtattım, ki saşlagaymen barça könülükün toyruluşuñ(204v)nuñ seniñ.

¹⁰⁷Aşax boldum asrı, Biy, tırgız meni sözüñä körä seniñ.

¹⁰⁸Erkinä ayzıñniñ menim, Biy, ağıñ, Biy, da könülüküñnü seniñ övrät maña.

¹⁰⁹Džanıñ menim çoluña seniñdir här sahat, da orenk'ini seniñ men unutmadım.

¹¹⁰Xoydular maña yazıçlılar sırt(205r)maç, buyruşuñdan seniñ men heç bularmadım.

¹¹¹Meñardım tanıxlıxıñni seniñ meñilik, zera sövünçlüktür yüräkımdä menim.

¹¹²Aşaxlattım yüräkımiñni menim etmä toyruluşuñnu seniñ meñilik, tölovüñ üçün seniñ.

¹¹³Töräsizlärni körälmädım, da o(205v)renk'ini seniñ sövdüm.

¹¹⁴Boluşuçım da çutçaruçım menim sen, da men sözüñä seniñ umsandım.

¹¹⁵Keri boluñuz mendän, yamanlar, da tergiyim buyruşun Teñrimniñ menim.

¹¹⁶Boluş maña sözüñä körä seniñ, da tırgız meni, da uyatlı etmäğın meni usamdan menim.

(206r) ¹¹⁷Boluş maña da abragın meni, da aşaxlanıyım könülüküñä seniñ här sahat.

¹¹⁸Rısvayladıñ barçasın, çaysıları ki baştah boldular toyruluşuñ seniñ, zera egirlik bilä edilär sayšları alarıñni.

¹¹⁹Keçövlü heselädim barça yazıçlarıñni yerin, bu(206v)nuñ üçün sövdüm buyruşuñnu seniñ.

¹²⁰ Xadagin xorxuḡnu seniḡ tenimdä benim, zera yaryuḡdan seniḡ xorxtum asri.

Arari 'irawuns tatarča

[Псалом 118/119: 121-155]

¹²¹Ettim könülük da toyruluḡ; çixara bermägin meni ḡoluna ḡistiruçilarimniḡ benim.

¹²²Yöpsün ḡuluḡ(207r)nu seniḡ yaxşıga, ki bolmagay öktämlär ačitmagaylar meni.

¹²³Egländilər közlärим benim ḡutḡarılmaḡına seniḡ, Biy, da sözüḡä toyruluḡunuḡ seniḡ.

¹²⁴Etkin ḡuluḡa seniḡ yarlıyamaḡına körä seniḡ, övrät maḡa toyruluḡunu seniḡ.

¹²⁵Xuluḡ seniḡmen men, (207v) aḡilli etkin meni da tanıyım tanıḡlıḡını seniḡ.

¹²⁶Vaxttir ḡuluḡ etmä Biygä: batal etmä oḡenk'iḡni seniḡ.

¹²⁷Bunuḡ üçün sövdüm buyruḡunu seniḡ, ne ki barča altunnu da bahalı taşni.

¹²⁸Barča buyruḡlarıḡ seniḡ oḡarıldi maḡa, ki kö(208r)rälmädim men yolların yamanlarıḡ.

¹²⁹Tamaşalıdır tanıḡlıḡıḡ seniḡ, bunuḡ üçün sövdü alarni dżanım benim.

¹³⁰Belgili etmäḡi sözləriḡniḡ seniḡ yarıḡlı da aḡilli etär oylanlarıḡ.

¹³¹Aḡzimni benim ačtim da aldım dżanni, buyruḡuḡa seniḡ hər sahat boldu dżanım benim.

(208r) ¹³²Baxkīn maḡa da yarlıya maḡa könülüküḡä körä sövgängä atıḡni seniḡ.

¹³³Yolumnu benim toyrу etkin maḡa sözüḡä körä seniḡ, da eyälik etmäḡäylär maḡa barča yazıḡlar.

¹³⁴Xutḡar meni iftirasından adamlarıḡni, da saḡliyım buyruḡunu seniḡ.

¹³⁵Körgüz yüzüḡnü (209r) seniḡ ḡuluḡa seniḡ,

övrät maḡa toyruluḡunu seniḡ.

¹³⁶Aḡın suvlar endilər közlärимдän benim, ki saḡlamadılar oḡenk'iḡni seniḡ.

¹³⁷Toyrusen sen, Biy, da toyrudur yaryuḡ seniḡ.

¹³⁸Simarladıḡ toyruluḡnu tanıḡlıḡıḡniḡ seniḡ, da könüdür asri.

¹³⁹Oprattı meni pa(209v)ḡillikiḡ seniḡ, zera unuttular sözüḡnü seniḡ duşmanlarıḡ benim.

¹⁴⁰Taḡlamadır asri sözüḡ seniḡ, da ḡuluḡ seniḡ sövdü bunu.

¹⁴¹Oylanmen men heç bolgan, da toyruluḡunu seniḡ men unutmadım.

¹⁴²Toyruluḡuḡ seniḡ toyruluḡuḡ meḡilik da oḡenk'iḡ (210r) seniḡ könüdür.

¹⁴³Tarlıḡ da totḡarlıḡ taptilar meni, da simarlaganıḡ seniḡ sözüḡ edi benim.

¹⁴⁴Toyruluḡ bilädır tanıḡlıḡıḡ seniḡ, meḡilik tanıḡlıḡıḡ seniḡ, aḡilli etkin da tırgiz meni.

¹⁴⁵Sarnadım saḡa bar yüräkim bilä benim, işit maḡa, Biy, (210v) zera toyruluḡunu seniḡ izdädım.

¹⁴⁶Çaxırdım saḡa, da ḡutḡar meni, da saḡladım tanıḡlıḡıḡni seniḡ.

¹⁴⁷Ertäländim, vaxtsiz çaxırdım; da men sözüḡä seniḡ umsandım.

¹⁴⁸Ertäländilər közlärим benim ertäräk sözlämä maḡa sözüḡnü seniḡ.

¹⁴⁹Avazıma benim işitkin, Biy, yarlıyamaḡına körä seniḡ, Biy, könülüküḡ bilä seniḡ tırgiz meni.

¹⁵⁰Yuvuḡlattılar maḡa ḡuvuçılarım benim töräsizlikni, zera oḡenk'iḡdän seniḡ yıraḡ boldular.

¹⁵¹Yuvuḡsen sen, Biy, da barča buyruḡlarıḡ seniḡ könüdürlär.

Конец книги:

¹⁵² Pğärtin tanıdım (211v) tanıḡlıḡıḡndan seniḡ, ki meḡilik toxtattıḡ alarni.

¹⁵³ Körgin aşaxlaganıḡni benim da ḡutḡar meni, zera oḡenk'iḡni seniḡ men unutmadım.

¹⁵⁴Yaryula yaryumnu benim, da ḡutḡargin meni, da sözüḡä körä seniḡ tırgiz meni.

¹⁵⁵Yıraḡtır yarıḡlılardan ḡutḡa[rılmaḡ, ki könülüküḡnü saḡlamadılar]...

¹⁵²Издавна узнал я об откровениях твоих, что ты утвердил их навеки.

¹⁵³Возри на унижение мое, и избавь меня, ибо я не забыл закона твоего.

¹⁵⁴Вынеси мне суд мой, и спаси меня, и по слову твоему оживи меня.

¹⁵⁵Далеко от грешников спасение...

Матенадаран им. Маштоца, Ереван, ед. хр. 2493

Сборник Задига, сына Голуба

Дата: 25 января 1068 года [4 февраля 1619 года]. *Место:* Ерусалим. *Язык* армянский, есть кыпчакский колофон. *Бумага,* формат 10,2 x 15,2 см; 229 л. *Письмо* армянское, нотгрир.

Описание: [Ц'уц'ак 1965-1970; Гаркавец 1993].

Кыпчакский колофон: Men, Zadig Holub oḡlu, yazdım bu yazovnu vlasniy ḡolum bilä tvaganniḡ 1068 junvarniḡ 25 (л. 226 об.) “Я, Задиг, сын Голуба, написал это писание собственноручно года 1068, января 25 [1619, февраля 4]”.

Матенадаран им. Маштоца, Ереван, ед. хр. 3521

Сборник диакона Сагака

Дата: 1609 г. – 10 [20] августа 1079 [1630] г.

Писец и один из авторов: диакон Дзериг, сын Нигола.

Язык армянский. Имеется один кыпчакский текст.

Бумага, формат 15 x 19,5 см. 214 л.

Письмо армянское, нотргир.

Описание: [Ц'уц'ак 1965-1970; Гаркавец 1993].

Кыпчакский текст – рассказ диакона Дзерига, сына Нигола, о борьбе против монофизитства

Kiči T'ēotos padšah yazdī bitik T'ēosgoroska Ayeķ'sandriysk'iy Hajrabadgā, Giwrey hajrabad-dān soṅra bolganga, ki kelip Jepesosga žoṅovk' etkāy... (л. 8 об.)

Evet soṅra ž Kaṅgetonnu etkānlār da tutkanlar cesarlar bilā hajrabelārī nečā kerāt, da kōp zaman tutmadīlar Kaṅgetonnu, da ḡaryādīlar, da yānā uṅṅar'arlıḡka ḡayttīlar

Da soṅra 5-inči žoṅovk' ettilār 554 yīlda K'risdosdan soṅra Usdianos cesar zamanīnda, da ḡaryādīlar üç kapitulanī, budur yoṅargī anjilgan Nesdornuṅ ustalarīn, ḡaysīlarīn ki Kaṅgedonda baš ḡoyup edilār, da alar bilā končitca da boldu bularnīṅ. Sarna Baroniūšta, zera yatlar-nīṅ tanīḡliḡi artīḡtīr, ne ki kendinīṅ, nečik bizdā dā yazīyīr 428: 7 [на полях: 428 yīlda 7 doḡta], da ki bešinči žoṅovk'ta bularnī ž 3 kapitulanī ḡaryādīlar 553: 8, hem franglar da Kaṅgetonnu kōp tutmadīlar, hem bu 3 kapitula üçün talaš boldu — baḡ 577: 1 — bu heseblārgā körā taparsen bunuṅ üçün Baroniūšta, hem do tego Boterusta 4-ünči bitikdā relāciyasīnda 157 ḡayitta yazilgandır Nesdorlar üçün. Na yazīyīr, ki bu ž T'ēotorideslārni, ḡaysīlarī ki Kaṅgetonda Lewonnīṅ pozvolen'esi bilā yānī inam unesit ettilār, ki Nesdorlar čaḡ bu kūngā deg ulu kūnlārīn odpravovat etiyīrlār, nedān ki belgilidir, ki Kaṅgenton Nesdornuṅ sektasīnīṅ butaḡīdir. Anīṅ üçün slušn'e ari atalar anī ḡabul körmādīlar, gdīž Kaṅgetonda Nestornuṅ šāgertlārīn ya daḡī yolu aytip anīṅ ustalarīnīṅ prin'at etip zaruvn'e Nesdorlar bilā personalarīn surp tutuyīrlar.

Evet biz, bolup zadasīz bütūn hercowadzoṅ-lardan, beriyīḡ haybat Ata Oṅul Ari dḡanga da bir Teṅrilikkā hali da dayma meṅi meṅilik. Amen.

Krečaw sagaw kirs tvagan 1079 oḡosdos amsoj 10 orn 3 š[apt]i. Ceṅamp meṅawor Dzerig tbri orti Nigōli (л. 10 об. – 11).

Император Феодосий-младший написал письма к патриарху александрийскому Диаскору, который был после патриарха Георгия, чтобы, прибив в Эфес, провел собор...

А потом провели Халкедонский собор и многократно цезари и патриархи пытались придерживаться, но не следовали постановлениям Халкедонского собора, и вернулись к ортодоксальному учению.

А потом провели 5-й собор в 554 году после Христа, во времена цезаря Юстиниана, и прокляли три статьи, т. е. именно статьи учителей-несторриан, которые сложили головы в Халкедоне, чем собственно для них это и закончилось. Читай у Барониуша, поскольку у него чужих свидетельств больше, чем собственных, как пишет у нас под годом 428, индукта 7-го, и на пятом соборе года 553, индукта 8-го прокляли эти же 3 статьи, и латиняне также долго не поддерживали постановлений Халкедонского собора и относительно этих 3 статей был спор – смотри число 577: 1, под которым найдешь об этом у Барониуша, а также у Ботеруса – в четвертой книге, в сообщении на странице 157 написано о несторианах. Так он пишет, что эти же феодориды, которые в Халкедоне с разрешения Левона внесли новую веру, как и несториане, и сегодня отправляют те праздники, в связи с чем и известно, что халкедонизм является одной из ветвей несторианской секты. Поэтому правильно святые отцы этого не приняли. Тогда как халкедоняне вместе с несторианами чествуют наравне со святыми учеников-несторриан и тех лиц, которые явили и приняли их учение.

А мы держимся нераздельно, особо от всех сект, и славим Отца и Сына и Святого Духа – единого Бога и ныне и присно и во веки веков. Аминь.

Написал своей рукой года 1079 [1630], месяца августа 10 [20] дня, во вторник, малообразованный грешный диакон Дзериг, сын Нигола.

Матенадаран им. Маштоца, Ереван, ед. хр. 3522

Сборник Аведика

Дата: 1634 г. Место: Львов.

Язык армянский, кыпчакский, и польский.

Бумага, формат 15 x 19 см; 353 л. Письмо армянское, нотгир.

Кыпчакская часть (лл. 230-351 об.): пособие по армянскому языку с кыпчакским подстрочником к основам веры и космологии в вопросах и ответах (лл. 342-351 об.), которому предшествует оглавление этой части на армянском языке (лл. 226-229 об.); словарь (лл. 230-341 об.) задуман как трехязычный, но польские эквиваленты есть только в самом начале.

Описание: [Ц'уц'ак 1965-1970; Гаркавец 1993].

Начало словаря:

Уууаганк' ануанс 'Именительные падежи имен существительных'

<i>Anuank' am kojic naḡarač'in Asduđzoy Asduadz Asduadz'k' Asduadzut'iu Asduadzut'iu'nk' Hajr Orti</i>	<i>Atlar barča varliḡlar- niḡ, ilk ävälgi Teḡriniḡ Teḡri teḡrilär teḡrilik teḡriliklär ata oḡul</i>	<i>Imienia, imiona wszystkich bendoncych, naprod Boże Bog bogowie bostwo bostwa ocziec syn</i>	Имена всех сущих, в первую очередь Бога Бог боги божество божества отец сын
--	---	--	---

— Nečik inanırsen sen Teḡrini?

— Üđlüxtä bir.

— Kimniḡ inanganısen sen?

— Eḡrortut'iu'nuḡ.

— Kimgä inanırsen sen?

— Errortut'iu'nga da bir Teḡrigä (л. 342).

— Как ты исповедуешь Бога?

— Одного в Троице.

— Какого ты вероисповедания?

— Троицы.

— В кого ты веруешь?

— В Троицу и единого Бога.

Конец пособия по космологии:

...barča ki nemäliḡtadir bardir, da bar ölcövü, ḡararı, da sani, da bar oragi, budur isi ya sovuḡ, ḡuru ya näm, da ränk — aḡ, ya ḡara, ya ḡizil, ya sarı da özgä — ḡarišilganlardan.

Sorov: Nedir algan nemä? — Džuvap: Algan nemädir, ki belgili etär ḡaršidagi taydurganni kendiniḡ, ḡaysi ki bardir, nečik ata aytaḡ bilä körgüziyir, ki oḡlu bar, da oḡul aytaḡ bilä belgili etär, ki atası bar, bu türlü dä... (л. 351 об.)

..все, что существует в каком-то виде, имеет размер, меру, и число, и качество, т. е. оно является горячим или холодным, сухим или влажным, имеет цвет – белый, или черный, или красный, или желтый и другие – от смешивания.

Вопросы: Что есть предполагаемое? – Ответ: Предполагаемое – это то, что сообщается о своем существующем противоположном отражении, как, сказав «отец», показывают, что существует сын, а сказав «сын», дают знать, что есть отец, и тому подобное.

Матенадаран им. Маштоца, Ереван, ед. хр. 3883

Сборник

Дата: 1630 г. Язык армянский и кыпчакский. Кыпчакская часть сборника: армянско-кыпчакский словарь к грамматике Дионисия в изложении Давида Зейтунци (л. 207-210).

Бумага, формат 12 x 15,5 см; 383 л. Письмо армянское, болоргир.

Описание: [Ц'уц'ак 1965-1970; Гаркавец 1993].

Начало словаря:

<i>Megnut' iun</i>	<i>Ayırma ya açmaç</i>	различение или открытие
<i>[K']eragan</i>	<i>Gramatika ya çirmaç, egrisini toyrutma, yanlışını çixarma ya körk-sizni körklü etməç, ki atni, söznü da avazni nemägä oçşatma</i>	грамматика или ломание, исправлять кривое, выявлять ошибки или превращать уродливое в красивое, чтобы уподоблять чему-то название, слово и звук чтение
<i>Verdzanut' iun, int'erçoyut' iun</i>	<i>sarnamaç</i>	
<i>ner gur</i>	<i>asri siç</i>	очень частый, тесный, густой, плотный
<i>isd gur</i>	<i>siçliçka körä</i>	по плотности
<i>goç</i>	<i>basa-basa ya basilgan</i>	давя или подавленный
<i>girt'</i>	<i>övrängän</i>	ученый, умудренный
<i>varž</i>	<i>çiniçmaç bilä övrängän</i>	приученный тренировкой
<i>isdnergojs</i>	<i>içindä bolganına körä, çaysi ki kera-ganga körä sözlägäsin da sarnagasın</i>	по содержанию, т. е. говорить и читать как следует
<i>hmdut' iun</i>	<i>övränmäç bilä bilmäç</i>	познание через учение, обучение
<i>džanot' ut' iun</i>	<i>tanişliç</i>	знакомство
<i>arçern</i>	<i>çol çoldan</i>	из рук в руки, имеющийся в наличии
<i>paçadrut' iun</i>	<i>džwap bermä viložit etmä da körgüzmä çixari bermä</i>	ответчение, изложение, показывание или выявление
<i>tadumn</i>	<i>yaryuni</i> [вин. п.]	суд
<i>indrut' iun</i>	<i>tañlamaç, seçmäç ya ayırmaç</i>	избрание, выбор или отделение
<i>k'nnut' iun</i>	<i>tergimäç</i>	испытание, проверка (л. 207).

Конец словаря:

<i>ajt madumn</i>	<i>tergämä, yaryulama</i>	проверять, судить
<i>açaç aperut' iun</i>	<i>zararsiz, çayyusuz, zadasiz</i>	неповрежденный, беззаботный, неделимый, целый
<i>nut' ar</i>	<i>alnına keltirmä</i>	вносить заранее, преподносить (л. 210 об.)

Матенадаран им. Маштоца, Ереван, ед. хр. 5985

Сборник диакона Богдана

Дата: 16 ст.

Место: Сучава.

Язык армянский. Имеется кыпчакский колофон.

Бумага, формат 10 x 14 см; 152 л.

Письмо армянское, нотргир.

Описание: [Ц'уц'ак 1965-1970; Гаркавец 1993].

Кыпчакский колофон:

Bu bitik Bohdannij sargawark'nijdir seçovlu.
Ol kensi çolu bilä yaziptir da kendi çolu bilä baylaptir.

Kim bu bitikni sarnasa, na anij džani üçün bir «Hajr mer» aytsin da «Džanına uçmaç» aytsin.
Amen.

Это книга диакона Богдана из Сучавы.

Он сам собственноручно написал и собственными руками оправил.

Кто будет читать эту книгу, пусть за его душу прочтет один «Отчечаш» и скажет: «Рай его душе!».

Аминь.

Италия

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Венеция, остров св. Лазаря

Конгрегация армянских мхитаристов, Венеция, № 11

Псалтырь Мурада, сына отца Закарии

Дата: ориентировочно 1629-1632 годы.

Переписчик: Мурад, сын отца Закарии (142 об.).

Бумага. 316 л. В конце отсутствует несколько страниц. Нотргир.

Содержание: Исправленная копия кыпчакского перевода Псалтыри диакона Лусига, снятая с не обнаруженной пока его рукописи, которая легла в основу его же списков *Вен. 13, Венец. 359 и Венец. 1817.*

(142v) [Армянский колофон]

Յիշօցէք զճառայս քրի զՖէլիքիանոս մուրադն որդոյ օր ԳԳԲ.
Jišeçek' z^dzara^js k^si z^felik'ianos muradn orto^j der z^kr.

“Помяните слугу Христова Феликианоса – Мурада, сына отца Закарии”.

Приведенная армянская запись указывает, что данная копия Псалтыри выполнена жителем Каменца-Подольского Мурадом, сыном отца Закарии, который служил писарем местного Армянского суда с 1629 года, в 1646-1650 годах был войтом – главой правления местной армянской общины и суда, а позже – одним из двух ереспоханов (старост) армянской общины, по крайней мере еще в 1669 году.

Запись на отдельном листе в начале рукописи по-армянски

Saymos Tawiti t'arkmanel 'i hajgagan parparoj 'i lezu t'at'araç. Jişadag e der Johanneş vartabedi Serazkean 'i turⁿ surp Łazaru vanaçn or 'i Veñedig şnorhel jami tñ 1788 jokost. 20

“Псалмы Давида, переведенные с армянского языка на татарский. В память отца Йоаннеса, вартабеда Серазского, передана в дар монастырю св. Лазаря в Венеции года Божьего 1788, августа 20”.

Такой же лист с идентичной надписью имеется в начале венецианской рукописи № 446.

На обороте л. 2 оттиск перстневой печати с изображением аиста (журавля, цапли) на щите.

Описание: [Саргисян 1914; Dubińska 1961: 208-209].

Полный текст венецианской рукописи № 11

(1r) [Псалом 1]

¹Saymosu Tawitniç.

Sanlıdır er, çaysi ki barmadi keñäşinä çirsizlarniç, da yoluna yazıçlılarniç ol turmadı, da ol turuçuna ärçällarniç ol olturmadı.

²Evet orenk'inä Eyämizniçdir erki aniç, da orenk'i aniç sayışlagay ol kündüz da keçä, ³da bolgay ol neçik teräk, ki tikiliptir barganına suvlar-niç, (1v) çaysi ki yemişin kendiniç vaçtına bergäy da yapraçı aniç tökülmägäy; da barça, ne ki etsä, oçarılgay açar.

⁴Dügüldür bu türlü çirsizlar, da ne ol türlü, evet neçik yel, toznu ki yaydırir yerniç yüzü üsnä.

⁵Aniç üçün turmişarlar çirsizlar yarçuga da ne yazıçlılar sayışına toçularniç.

¹Псалом Давида.

Блажен муж, который не ходил на совет нечестивых, и не стоял на пути грешных, и не сидел в собрании беспутных.

²Но в законе Господа нашего воля его, и о законе Его размышляет он день и ночь,

³И будет он как дерево, посаженное при потоках вод, которое приносит плод свой во время свое и лист которого не осыпается; и во всем, что он ни делает, успеет.

⁴Не так – нечестивые, не так: но они – как прах, возметаемый ветром по лицу земли.

⁵Потому не устоят нечестивые на суде, и грешники – в совете праведных.

⁶Zera tanir Biy yolun toyrularniñ, yolları xirsizlarniñ taspolgaylar.

Saymosu Tawit'niñ 2

¹Nek müşülländilär din(2r)sizlär da žoyovurt sayışladılar boşluxnu?

²Xarşi boldular xanları yerniñ da buyruçılar yiyildilar birgä Eyämiz üçün da yaylangani üçün anıñ.

³Çeşiyix bayların alarniñ da saliyix bizdän boyundruğun alarniñ.

⁴Turuçi köktä külgäy alardan, da Biy heç etkäy alarni.

⁵Ol vaxt sözlägäy alar bilä öçäşmäxi bilä kendiniñ da yüräklänmäxi bilä kendiniñ müşüllätkäy alarni.

⁶Men turdum xan andan üs(2v)nä Sionnuñ, tayına ari anıñ, aytмага maña buyruğun Eyämizniñ.

⁷Biy aytı maña: «Oylum benim sensen, men bugün toyrurdum seni.

⁸Xolgin mendän, da beriyim saña dinsizläri menjärmägä saña, da buyruçılıx saña barça xiriy-larına yerniñ.

⁹Kütsärsen alarni tayağ bilä temir, neçik sayıt çölmäkçiniñ, uvatsarsen alarni».

¹⁰Hali, xanlar, bunu eskä alıñız, ögütläniñiz barçañız, kimlär ki yaryularsiz yerni.

(3r) ¹¹Xuluğ etiñiz Eyämizgä çorxu bilä da sövünüñüz alnına anıñ titrämäx bilä.

¹²Yöpsünüñüz ögütün anıñ, ki öçäşlänmägäy Biy da taspolursiz yollarından toyruluğun

Zamanına, ne vaxt çarunsa öçäşmäxi anıñ.

San barçasına, çaysıları ki umsanıptırlar Biygä.

[Псалом] 3

²Biy, ne köp boldu xistiruçılarım benim! Köplär turdular üstümä benim.

³Köplär aytırlar edi boyum üçün benim, ki yoxtur çutxar(3v)ılmaçi anıñ Teñrisinä kendiniñ.

⁴Evet sen, Biy, boluşuçım menimsen, haybatım benim da biyiklätüçisi başımniñ benim.

⁵Avazım bilä benim men Biygä sarnadım, da işitti maña tayında kendiniñ.

⁶Men çirım ettim da yuxladım, oyandım, da Biy yöpsünövüçüm benimdir.

⁷Xorxmandir men tümän çerüvündän alarniñ, ki çöp-çövrä dolaşır çapsap saçlıy edilär meni.

⁸Kel, Biy, da çutxar meni, Teñrim benim, zera sen urduğ bar(4r)çasın, kimlär edilär benim bilä duşmanlıxta heç yergädän, da tişlärin yazıçlı-larniñ uvatkaysen.

⁶Ибо признает Господь путь праведных, а путь нечестивых погибнет.

⁹Eyämizniñdir çutxarmaçlıx, üsnä žoyovurtuñnuñ seniñ alıñışniñ seniñ.

[Псалом] 4

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Sarnaganımda benim işittiñ maña, Teñri, toyruluğunğa körä tarlıxtan maña avlağ ettiñ, yarlıya maña da işit alıñışına benim.

³Adam oylanları, negä diñrä bek yüräklilär? nek söviyirsiz (4v) heçlikni da izdiyirsiz yalğanlıxni [yalğanlıxni]?

⁴Tanıñız, ki tamaşa etti Biy arisinä kendiniñ, da Biy işitkäy maña sarnaganıma benim añar.

⁵Öçäşmäxiñiz, da yazıçlanmañız, ne ki aytсанız yüräkiñizdä siziñ, da töşäkiñizdä siziñ pošman boluğuz.

⁶Sunuğuz çurbanin toyruluğunğuz da umsanıñız Biygä.

⁷Köplär aytırlar, ki: «Kim körgüzgäy bizgä yaxşılıxın Eyämizniñ?» Nişanlandı bizgä yarıxı yüzündän seniñ, ⁸da ber(5r)diñ fărâhlik yüräkimizdä bizim.

Yemişindän aşlıxniñ, çayırniñ, zäytünnüñ alarniñ toldurduğ alarni.

⁹Eminlik bilä bunu da bunda yuxlıyix da oyanıyix, zera sen, Biy, yalğız ~~pan-hani~~ umsañ bilä seniñ turğuzdurduğ bizni.

[Псалом] 5

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Sözümä benim çulağ çoygin, Biy, da esiñä algın çaxiriçimni benim.

³Baxkin avazıma [=avazına] alıñışimniñ benim, xanim benim da Teñrim benim.

(5v) ⁴Men seni çolarmen, Biy, ertäräk işitkäysen avazıma benim, ertäräk hadir bolıyım çarşı saña.

⁵Dügül ki sen, Teñri, klärsen töräsizlikni, turmaslardırlar sendä yamanlar, töräsizlär turmagaylar alnına közüñniñ seniñ.

⁶Körälmädiñ alnına [=alarni], kimlär ki çiliniyirlar töräsizlikni, tas etärsen barçasın, kimlär ki sözlärlär edi yalğanni.

⁷Erni çan töküçini da hillälini murdar etärsen sen, Biy, evet, Biy, men köplüxünä körä (6r) yarlıyamaçiñniñ seniñ kiryim övünä seniñ, yerni öpiyim sarayıña ari seniñ çorxuğ [bilä] seniñ.

⁸Biy, yol körgüz maña toyruluğunğa seniñ duşmanlarım üçün benim, tüz et alnıma benim yolunnu seniñ.

⁹Yoxtur ayızlarına alarniñ könülük, da yüräkləri alarniñ boşanıptır.

¹⁰ Neçik kerezman, açixtır ovurtları alarniñ, tilları bilä kendiläriniñ hilläli boldular.

¹¹ Yaryula alarni, Teñri, ki tüškäylär sayış-larından yüräkläriniñ alarniñ; köp(6v)lüxünä körä çirsizlariniñ alarniñ kerä et alarni, ki açittılar seni.

¹² Färäh bolgaylar barçası, çaysıları ki umsanıptırlar saña, meñilik sövüngäylär, da turgaysen sen alarda.

Övüngäylär sendä sövüklüläriñ atıña seniñ, ¹³zera alyışlasarsen toyrunu, Biy, neçik yaraylı biyänçlikniñ bilä seniñ tadžladıñ bizni.

[Псалом] 6

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Biy, bolmagay yüräkläränmäxiñ bilä seniñ çarşilagaysen meni, da bolmagay öçäşmäx(7r)iñ bilä seniñ ögütlägäysen meni.

³Yarliya maña, Biy, ki çastamen men, oñalt boyumnu menim, ki müşxülländilär söväklärim menim.

⁴Džanim menim asrı müşxülländi, da sen, Biy, negä diñrä?

⁵Xayt, Biy, da çutçar boyumnu menim, tırgiz meni, Biy, yarlıyamaçiña körä seniñ.

⁶Zera kimesä yoxtur, ki ölümdä aňgay seni, ya tamuxta tapunmaç etkäylär saña.

⁷Xazıandım men küstün(7v)mäximdä menim: yuvdum barça keçäni ornumnu menim da yaşlarım bilä menim töşäklärimni menim çilattım.

⁸Müşxülländi yüräkläränmäxtän közüm menim, oprandım men üsnä barça duşmanlarımniñ menim.

⁹Keri turduñuz [=turuñuz] mendän, barčaniz, ki çiliniyirsiz töräsizlikni.

¹⁰Işıtti Biy avazına yıylamaçimniñ menim, işitti Biy alyışıma menim, da Biy çoltçamni menim yöpsündü.

¹¹Uyalgaylar da muş(8r)çullangaylar asrı barça duşmanlarım menim, çaytkaylar kerä da uyalgaylar asrı tezindän da müşxüllängäylär.

[Псалом] 7

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Biy, Teñrim menim, saña umsandım; çutçar meni barça çuvuçılarımdan menim, abra meni.

³Şahat, çaçan çapsagay, neçik aslan, džanimni menim, da kimesä bolmagay, ki çutçargay, da ne ol, ki tırgizgäy.

⁴Biy, Teñrim menim, egär ettim esä bunu, egär ki bolmagaylar [=bolgaylar] (8v) töräsizliklər çoluma menim,

⁵Egär tölädim esä çaçan alarga, kimlər ki tölädilär maña yaman, tüşiyim men dä duşmanlarıma menim heç yergädän,

⁶Xuvgay soñra duşman džanimni menim, yetiskäy da baskay yergä tirlikimni menim da haybatimni menim topraçka sıxındırgay.

⁷Kel, Biy, öçäşmäxiñ bilä seniñ da biyik bolğın tügätmä duşmanlarımni menim.

Oyan, Biy Teñrim menim, buyruçuña seniñ, çaysi ki sen simarladıñ, ⁸da yiyini çoyovurt(9r)nuñ çövräñä bolgaylar seniñ.

Aniñ üçün biyiklikkä çayt. Biy ⁹yaryular çoyovurtun kendiniñ.

Yaryu et maña, Biy, toyruluçuma körä menim, zaçalsizliçiña körä menim, çaysi ki mendä.

¹⁰Tügällängäy yamanlıçlar üstünä yazıçlılar-niñ, da oñargaysen sen toyruga.

Xaysi ki tergär yüräkni da bövräklärni, Teñri toyrı, könüdir ¹¹boluşluça maña Teñriniñ, ki çutçarir alarni, çaysıları ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

(9v) ¹²Teñri yaryuçi toyrı, küclü da uzunesli, çaysi ki yebermäs öçäşmäxiñ kendiniñ hər kez.

¹³Yoçsa egär çaytmasañiz añar, çiliçin kendiniñ itiläptir, [da yayi çoruluçtur anda, ¹⁴hadirläptir] sayıtın ölümniñ da oçun kendiniñ küydürmäçkä yasagandır.

¹⁵Ošta başladı töräsizlikni, yüklädi ayini [=ayriçni] da toyrurdu egirlikni.

¹⁶Çoyur, çaysi ki çazdı da aritti anda, tüškäylär terän çuyurga, çaysin da işlädi.

¹⁷Xaytar ayriçları başına (10r) aniñ, üstünä tebasiniñ aniñ töräsizlikləri kendiniñ engäy.

¹⁸Tapunuyım Eyämizgä toyruluçuna körä aniñ, saymos aytiyim Eyämizgä atiniñ [=Eyämizniñ atına] biyiktägi.

[Псалом] 8

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Biyimiz bizim, ki tamaşalıdır atıñ seniñ barça yerdä!

Ayındi ulu körkün seniñ dayin biyik, ne ki kök. ³Ayızlarından igit oylanlarıñ, töştägilärniñ toxta-gay alyış

Duşmanlarıñ üçün seniñ, Biy, ki buzulgay duşman da çarşı turuçi.

(10v) ⁴Köriyim köknü, işin barmaçlarıñniñ seniñ, ayni da yulduzlarni, çaysi ki sen toxtattıñ.

⁵Kimdir adam, ki aňgaysen sen ani, ya adam oçlu, ki dărman nemä etkäysen sen añar?

⁶Az nemä aşaç ettiñ ani, ne ki friştäläriñni seniñ: haybat bilä da hörmät bilä tadžladıñ ani ⁷da turuyduñ ani üstünä çol işiñniñ seniñ.

Barça nemäni hnazant ettiñ tibinä ayaçlarıñniñ aniñ, ⁸çoyunlarni, da tuvarni, da barça nemäni, (11r) Da dayin artıç kiyiklärni, ⁹uçar çuşların kök-

nüj, balıxların tejizniñ, ki kezärlär izläri bilä tejizniñ.

¹⁰Biy, Biyimiz bizim, ki tamaşalıdır atıñ seniñ barça yerdä!

[Псалом] 9

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Şükürläniyim sendän, Biy, bar yüräkim bilä menim, aytiyim barça-barça tamaşalarınñni seniñ.

³Färäh bolıyım da sövüniyim sendä, saymos aytiyim atına Eyämizniñ biyiktäğiniñ.

(11v) ⁴Xaytkanına artıxarı duşmanlarınñni menim kücsüzlängäylär da taspolgaylar yüzündän seniñ.

⁵Ettiñ yarıymnu menim da könülükni, olturduñ olturyuçka töräçisi toyruluñnuñ.

⁶Öçäştin dinsizlärgä, da tas boldu çirsiz, atların alarnıñ buzduñ meñi meñilik, ⁷da duşmannıñ yarayı eksildi çax tügänginçä.

Şähärni buzduñ, da taspoldu añmañlıxı alarnıñ çaxırix bilä.

(12r) ⁸Teñri bardir da çalir meñilik, hadir etti olturyuçun kendiniñ yarıyuga.

⁹Kendi yarıyular dünyäni toyruluñ bilä da çovurtun kendiniñ könülük bilä.

¹⁰Boldu Biy işanç yarlıga, boluşuçi tarlıxında vañtli zamanda.

¹¹Umsangaylar saña barçası, kimlär ki bilirlär atıñni seniñ, zera çoymisarsen alarnı, çaysilari ki izdäsärlär seni, Biy.

¹²Saymos aytiñiz Eyämizgä, ki (12v) turuptur Sionda, aytiñiz dinsizliktä işlärin anıñ.

¹³Izdämä çanin alarnıñ añdı da unutmadi alıñsin miskinlärnıñ.

¹⁴Yarlıya maña, Biy, da bañ aşaxlıxımnı menim duşmanlarımdan menim, e, biyiklättiñ meni eşikindän ölümniñ,

¹⁵Ne türlü aytkaymen barça alıñışınñni seniñ eşikinä çiziniñ Sionnuñ da sövüniyim çutçarmañıña seniñ.

¹⁶Battılar dinsizlär buzulmañlarında kendiläriniñ, ki ettilär sırtmaç, çaysi ki (13r) yaşırdılar, tutkay ayaxların alarnıñ.

¹⁷Tanir Biy etmä yarıusun kendiniñ, da işindän çollariniñ kendiläriniñ baylangaylar yazıxlılar.

¹⁸Xaytkaylar yazıxlılar anda tamuçka da barça dinsizlär, çaysi ki unuttular Teñrini.

¹⁹Dügül tüğälinçä unuttur Biy miskinni, tözümlükü miskinlärnıñ taspomagay meñilik.

²⁰Kel, Biy, da çuvatlanmasın adam, yarıyulanğaylar dinsiz(13v)lär alniña seniñ.

²¹Turçuz, Biy, orenk' çoyuçini üstünä alarnıñ, da tanıgaylar dinsizlär, ki adamlar bardir.

[Псалом 9/10]

^{22/1}Ne üçün, Biy, turduñ yıraçtin, körümsüz ettiñ yoluçkan tarlıx zamanin?

^{23/2}Öktämlängäninä çirsizniñ küyar miskin, kerı bolğaylar sayışlarından kendiläriniñ, çaysin ki dä sayışladılar.

^{24/3}Zera öğär yazıxli suçlançin boyunuñ kendiniñ, çaysi zrgel etär, da ol öğär.

^{25/4}Evet ne üçün öçäşlätti (14r) yazıxli Teñrini köplüxünä körä öçäşmäxiniñ kendiniñ, eğär izdämäs?

Dügüldir Teñri alnına közünüñ anıñ, ^{26/5}murdardir yolları anıñ hər sahat.

Biyikläniptir könülükü yüzünüñ anıñ, üstünä barça duşmanlarınñni kendiniñ eyälik etkäy.

^{27/6}Aytti yüräkinä kendiniñ, ki seskänmän dñins-dñinstan başça yamandan.

^{28/7}Xarış, da l'eğilix, da hillälik toludur ayzına anıñ, tibiñä tiliniñ anıñ ağırix da çazyanç.

(14v) ^{29/8}Olturup busulup ululuçlar bilä yaşırtin öldürmä zaçalsizni.

Közü anıñ yarlılarga baçar, ^{30/9}busulur yaşırin, neçik aslan ormanında kendiniñ.

^{31/10}Busulur çapsama yarlini da yixmaga anı.

Sırtmaçı kendiniñ aşaxlatkay anı, aşaxlangay da tüşkay eyälik etkäninä kendiniñ üstünä yarlılarınñ.

^{31/11}Zera aytti yüräkindä kendiniñ, ki unuttu Teñri, çaytardi yüzün kendiniñ, (15r) ki körmägäy soñyuga dirä.

^{33/12}Kel, Biy Teñrim menim, biyik bolsun çoluñ seniñ, da unutmagın yarlini.

^{34/13}Evet ne üçün yüräklätti yazıxli Teñrini, ki aytti yüräkindä kendiniñ, ki tergämästir?

^{35/14}Körärsen sen anı ağırixta da yüräklänmäxinä baçarsen, saña çoyuluçtur miskin, da öksüzgä sensen boluşuçi.

^{36/15}Uvalğay biläki yazıxlınıñ da yamannıñ, izdälgäy yazıxı anıñ, da ol tapulmagay.

^{37/16}Biy çan meñi meñilik, taspolgaylar dinsizlär yerindän anıñ.

(15v) ^{38/17}Suçlançına yarlılarınñni işitti Biy, hadirlikinä yüräkläriniñ alarnıñ baçtı közüñ seniñ

^{39/18}Yarıy etmä öksüzgä da yarlıga, ki dayın artmagay adam ulu sözlämäxində kendiniñ üstünä yüzünüñ yerniñ.

[Псалом 10/11] 10

Saymosu Tawit'niñ.

¹Biygä umsandim; neçik aytkaysiz boyuma menim: «Teşkirildiñ taylarda, neçik çipçix?»

²Zera ošta yazıxlılar çordular yayların kendiläriniñ, (16r) hadir ettilär oçların sadaçlarında

salma çaramyuluçta alarga, kimlär ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

³Zera çaysi ki sen yasadiñ, buzdular, evet toyruru ne etti?

⁴Biy sarayına ari kendiniñ, Biy köktä olturçu üsnä kendiniñ.

Közläri anıñ yarlılarga baçar, kirpikläri anıñ tergärlär adam oylanların.

⁵Biy tergär toyrunu da çirsizni, kim ki sövär yazıçını, körälmäs boyun kendiniñ.

(16v) ⁶Yağgay üstünä alarnıñ sırtmaç, ot da kügürt; bu dufan — ülüşü ayaçlarınıñ alarnıñ.

⁷Toyrudur Biy, toyruluçnu sövär, toyruluçnu körärlär yüzläri anıñ.

[Псалом 11/12] 11

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Xutçar meni, Biy, zera eksildi ari, eksildilər könüklär adam oylanlarından.

³Boş sözlädi er sıñarı bilä kendiniñ, erinläri bilä hilläli yüräkindän yüräkinä sözlädi.

⁴Tas etär Biy barça erin(17r)läрни hillälilärniñ da tilni ulu sözlävüci,

⁵Xaysıları ki ayttılar: «Tillärimizni bizim ulu etiyiç, erinlärimiz bizim bizim bilädir, da hali kimdir bizim Biyimiz?»

⁶Zabunluçu üçün miskinniñ da küstünmäxinä yarliniñ hali turıyım, aytıyır Biy, çoyıyım çutçar-maçımnı benim da färâhan bolıyım alarda.

⁷Sözläri Eyämizniñdir sözlär ari, neçik dä kümüš tañlangan da sinalgan, yerdän arıtılğan da açılğan 7 kerät (17v) topraçtan.

⁸Sen, Biy, saçladıñ bizni da abradıñ bizni džınstan çax bu meñilikkä diñrä.

⁹Çöp-çövrä çirsizlar kezärlär, biyiklikiñä körä seniñ, ulu etsärsen sen adam oylanların.

[Псалом 12/13] 12

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Negä diñrä, Biy, unutsarsen meni meñilik, negä diñrä çaytarsarsen yüzüñnü seniñ mendän?

³Negä diñrä çoyssarmen saçışımni džanımda benim da aytıçı yüräkimniñ benim künlärni?

(18r) Negä diñrä biyiklängäy duşman üstümä benim? ⁴Baç da işit maña, Biy Teñrim benim.

Yarıç ber, Biy, közlärimä benim, ki bolmagay çaçan yuçlagaymen ölümgä.

⁵Aytmagay duşman, ki: «Yeñdim anı»,— ya çisti-ruçılarım benim sövüñgäylär, egär men seskäsäm.

⁶Men yarlıyamaçıña seniñ, Biy, umsandım; sövündü yüräkim benim çutçarmaçıña seniñ; alıışlıyım Biyni, yaçşı etüçimni benim.

[Псалом 13/14] 13

Saymosu Tawit'niñ, 13.

¹Aytti fähamsiz yüräkimdä [=yüräkindä] (18v) kendiniñ, ki yoçtur Teñri.

Buzuldular da murdarlandılar töräsizlikläri bilä kendiläriniñ, kimsä yoçtur, ki etkäy tatlılıçını.

²Biy köktän baçtı barça adam oylanlarına körmä, ki bolgay kimsä açılı, ki izdägäy Teñrini.

³Barçası saptılar bir oçurdan da keräksiz boldular.

Kimsä yoçtur, ki etkäy tatlılıçını, da yoçtur kimesä çax bir dä.

⁴Neçik tanımagaylar barçası, ki çiliniyirlar töräsizlikni.

(19r) Kimlär ki yerlär edi çoyovurtumnu benim, neçik yemaç ötmäçni, da birgä [=Biygä] sarnamadılar.

⁵Anda çorçakaylar çorçunu, çayda ki bolmasa çorçu, zera Biydir džınsı toyrularniñ.

⁶Saçışın miskinniñ uyatlı ettilär, zera Biydir umsası anıñ.

⁷Kim bergäy [Siöndan] çutçarıлмаç Israjelgä! — çaytarma Eyämizgä yasırlıçın çoyovurtunuñ kendiniñ, sövüñgäy Agop da färâh bolgay Israjel.

[Псалом 14/15] 14

Saymosu Tawit'niñ.

(19v) ¹Biy, kim turgay çatırıña seniñ, ya kim sıyıngay tayıña ari seniñ?

²Xaysi ki barır zaçalsız, çiliniñ toyruluçnu, sözlär könüklüñ yüräkinä kendiniñ.

³Xaysi ki hillälikni etmädi tili bilä kendiniñ da yaman sıñarına kendiniñ etmädi.

Taba yuvuçtagilärindän ol almaster, ⁴heç boluptur alnına anıñ yaman etüci.

Xorçuçısın Eyämizniñ haybatlı etär, kim ki ant içir [=içär] sıñarına kendiniñ da yalyan çıçmas.

(20r) ⁵Kümüšün kendiniñ yalga ol bermäs, mızda üstünä könüklüñ ol almaster, kim ki munu etsä, ol seskänmäğäy meñilik.

[Псалом] 15/16

Saymosu Tawit'niñ.

¹Saçla meni, Teñri, zera men saña umsandım.

²Ayttim Eyämizgä: Biy benim sensen, da yaçşılıçım benim maña sendandır.

³Ariläriñ seniñ, çaysıları ki yeriñdädirlär seniñ, tamaşalı ettiñ barça erkimni benim alarda.

⁴Arttılar çastalıçları alarnıñ, bundan soñra tezlängäylär.

Yiçıştirmiyim yüçünin alarnıñ (20v) çanlı da ne aymıyım atın alarnıñ erinlärim bilä benim.

⁵Biy payım meñärmäçimniñ benim da ayaçımniñ benim, sensen, ki bunda çaytarırsen yurtumnu benim maña.

⁶Pay çixti maña tañlamalar bilä, da meñärmä-xim menim biyäncli boldu maña.

⁷Alvişliyim Biyni, ki açilli etti meni, çaç ki ke-çägä dayin ögütlädilär meni bövräklärim menim.

⁸Ilgärtin körär edim Biyni alnima menim här sahat, ki edi saşışima menim, ki seskänmägäyimen.

(21r) ⁹Aniñ üçün färâh boldu yüräkim menim, da sövündü tilim menim, dayin da tenim menim turgay umsa bilä.

¹⁰Zera çoymisarsen dżanimni menim tamuçta da bermisarsen ariñä seniñ körmä buzulmaçliñni.

¹¹Körgüzdün maña yoluñnu seniñ tirlikniñ, toldurduñ meni färâhlik bilä yüzüñnüñ seniñ, tat-lilixindan könänmäç oñuñnuñ seniñ çaç tüğälinçä.

[Псалом 16/17] 16

Saymosu Tawit'niñ.

¹İsit, Biy, toyru luçka da (21v) baç çoltçama menim, çulaç çoy alvişima menim, zera düğül erinläri bilä hilläli.

²Yüzündän seniñ könülük maña çixkay, da közlärim menim körgäylär toyru luçnu.

³Sinadiñ yüräkimni menim da tergädiñ keçä, sinadiñ meni, da tapulmadı mendä egirlik.

⁴Sözlämägäy ayzim menim işin adam oylanlariniñ, sözü üçün erinläriñniñ seniñ men saçliyim yollarnı bek.

⁵Toçtatkin izlärimni menim yollariniñ [=yollarıña] seniñ, ki taymagaylar barganım menim.

(22r) ⁶Men saña, Biy, sarnadım, ki işittin maña, Teñri, aşaxlat maña çulaçiniñ seniñ da işit sö-zümä menim.

⁷Tamaşalı ettiñ yarlıyamaçiniñ seniñ, ki çutçarır alarnı, ki mlär ki umsanıptırlar saña, alardan, ki utrudırlar oñuña seniñ.

⁸Saçla meni, neçik böbäkin köznüñ, kölgäsinä çanatlarıñniñ seniñ yapsarsen meni ⁹yüzündän çirsizlarniñ, ki mlär ki zabun ettilär meni.

Duşmanlar boyumnu menim çapsadılar, ¹⁰se-mizlikindä kendi(22v)läriniñ tiyovlu boldılar, da ayızları alarniñ sözlädilär öktämlikni.

¹¹Keri ettilär meni da hali çaytip dolaştılar çövrämä, çulaç çoydular aşaxlatıp meni yergä.

¹²Heseplädilär meni, neçik aslanı, ki hadir-dir avga, neçik balası aslanıniñ, ki olturur busulup.

¹³Kel, Biy, yetiş alarga da tiygın alarnı, çutçar dżanimni menim çirsizlardan, çiliçtan da çolundan duşmanniñ.

¹⁴Biy, tas et alarnı yerdän, ayır (23r) da tiy alarnı tirliklərindän kendiläriniñ.

Yapuçluçuñ bilä seniñ toldu çarınları alarniñ, [toyduklar aş bilä da] çoydular çalganın oylanlarına kendiläriniñ.

¹⁵Men toyru luç bilä körüniyim yüzüñä seniñ, toyuniyim körüngäninä haybatıñniñ seniñ.

[Псалом 17/18] 17

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Sövüyim seni, Biy, çuvatim menim! Biy toç-tatuçim menim, ³işançim menim da çutçaruçim menim.

Teñrim boluşuçim menim; da men umsanır-men añar; işançim menim, (23v) münüzü çutçarı-lmaçimniñ menim, çabulum menimdir.

⁴Alvişlamaç bilä sarniyim Biygä da duşmanla-rimdan menim abraliyim.

⁵Çövrämä boldular menim tollamaçı [=tolyan-maçı] ölümün, da özänläri töräsizlikniñ müşçül-lätti meni.

⁶Totçarlıçı tamuçnuç çapsadılar meni, yetişt-i-lär maña sırtmaçı ölümün.

⁷Tarlıçimda menim men Biygä sarnadım da Teñrimä menim çaxırdım.

İsitti maña dadżarından (24r) ari kendiniñ, avazına alvişimniñ menim, da çaxıriçim menim al-nina aniñ kirgäy çulaçına aniñ.

⁸Müşçülländi da titrädi yer, da himläri taylar-niñ seskändilär da müşçülländilär, ki yüräkländi üsnä alarniñ Teñri.

⁹Çixti tütün öçäşmäçindän aniñ, da ot yüzün-dän aniñ yaltradi, da yaşnamaçlar kesildi andan.

[¹⁰Aşaxlattı köknü da endi, da çarayıluç tibi-nä ayaxlarıniñ aniñ.]

¹¹Çixti k'erovpełärdän da uçtu, ayıñdi ol çat-larında yellärniñ.

¹²Xoydu çaramçuluçnu (24v) yapovun kendi-niñ, da çövräsinä aniñdirler otaxları kendiniñ, da çaramçuluçlar suvları çaç bulutka dirä havaniñ.

¹³Yaltramaçına aniñ alnina alarniñ bulutlar keçirdilär gargudnu da uçxundu [=uçunlu] otnu.

¹⁴Kökrädi Biy köktän, da Biyiktägi berdi ava-zına [=avazın] kendiniñ gargudga da uçunlu otka.

¹⁵Yeberdi oçun kendiniñ da tayitti alarnı, art-tirdi yaşnamaçin kendiniñ da müşçül(25r)lätti alarnı.

¹⁶Köründülär çovraçları suvlarniñ, da belgili boldular himläri dünyâniñ

Öçäşmäçindän seniñ, Biy, da tınıçindan dża-niñniñ, öçäşmäçiniñ seniñ.

¹⁷Yeberdi biyiklikdən da yöpsündü meni, yöp-sündü meni suvlardan köp.

¹⁸Xutçargay meni duşmanlarimdan menim, çuvatlılardan da körälmägänlarimdan menim, ki çuvatli boldular, ne ki men.

¹⁹Yetiştilər maña kününä çiyinlarimniñ me-nim, boldu (25v) Biy çuvatlatuçim ²⁰da çixardı me-

ni avraçka [=avlaçka], da çutçargay meni Biy, zera klädi meni.

²¹Tölägäy maña Biy toyruluxuma körä benim, zaşalsizliçima körä benim tölägäy maña.

²²Men saçliyim yolun Eyämizniñ da çirsizliç etmiyim Teñrimä benim.

²³Barça könülükü anıñ alnıma benimdir, toyruluxun kendiniñ kerı etmädi mendän.

²⁴Boliyim men dä zaşalsiz anıñ bilä da saçt bolıyım töräsizlikimdän benim.

²⁵Tölägäy maña Biy toyruluxuma körä benim, arilikin(26r)ä körä çollarımniñ benim alnına közümnüñ benim.

²⁶Ari bilä ari bolgaysen, er bilä zaşalsiz zaşalsiz bolgaysen, ²⁷tañlamalar bilä tañlama bolgaysen, da çaxutlarnı yıçkaysen.

²⁸Sen çoyovurtuñnu, aşaxlarnı tirgizgäysen, közlärin öktämlärniñ sen aşaxlatırsen.

²⁹Sen yarıçlı etärsen çirayımni benim, Biy Teñrim benim, yarıç et maña çaramyuluçta.

³⁰Tenim [=Teñrim] bilä çutuliyim sinamaçliçtan, Teñrim bilä benim keç(26v)iyim duvarlarnı.

³¹Teñrim benim, zaşalsizdir yollarıñ seniñ, da sözläri Eyämizniñ tañlamadır; da işanç barçasına, kimlär ki umsanırlar añar.

³²Anıñ üçün ki kimdir Teñri başça Eyämizdän? Ya kimdir Teñri başça Teñrimizdän bizim?

³³Teñri, çaysi ki kiydirdiñ maña çuvatni da çoyduñ zaşalsizda yolumnu benim.

³⁴Toçtattıñ ayaxlarımni benim, neçik maralniñ, da üstünä biyikliklärniñ turyuzduñ meni.

(27r) ³⁵Övrättiñ çolumnu benim oyraşka, da ettiñ biläkimni benim, neçik yay bazıç, da berdiñ maña çuluxuñnu çutçarmaçıñniñ seniñ.

³⁶Oñuñ seniñ yöpsündü meni, da ögütüñ seniñ turyuzdu meñi [=meni] meñilik, da ögütüñ seniñ övrätkäy meni.

³⁷Avlaç ettiñ yürüganımni benim tibimä benim, da kücsüzlänmädilär izlärim benim.

³⁸Xuviyim duşmanlarımni benim, da yetişiyim alarga, da çaytmiyim alardan çax tügätkinçä alarnı.

(27v) ³⁹Xistiriyim alarnı, da dayın bolmagaylar turma da tüşkäylär tibinä ayaxlarımniñ benim.

⁴⁰Ey, kiydirdiñ maña çuvatni oyraşka, turganlarnı üstümä benim tibimä benim ettiñ.

⁴¹Duşmanlarımni benim çuvulgan ettiñ da körälmägänlarımni benim tas ettiñ.

⁴²Çaxırdılar, da kimsä yoç edi, ki çutçargay edi alarnı, sarnadılar Biygä, da işitmädi alarga.

⁴³Uvatiyim alarnı, neçik toznu alnına yelniñ, neçik balçıñ oramlarnıñ, basiyim alarnı.

⁴⁴Xutçargay meni Biy çarşi(28r)liçtan çoyovurtnuñ da turyuzgay meni baş dinsizlärgä.

Çoyovurt, çaysin ki bilmäs edim, çuluç ettilär maña ⁴⁵da işitmäçi bilä çulaxlariniñ işitti maña.

Oylanlari yatlariniñ yalyan sözlädilär maña; ⁴⁶oylanlari yatlariniñ oprandılar da açasadılar izlä-rindän kendiläriniñ.

⁴⁷Tiridir Biy, da alyşlidir Teñri, da biyik bolgay Teñri, çutçaruçim benim,

⁴⁸Teñri, çaysi ki izdär öçümnü benim da hnazant etär çoyovurtnu tibimä,

(28v) ⁴⁹Xutçaruçim benim duşmanlarımdan benim, öçäştürüçilärimdän! Alardan, ki turupturlar üstümä benim, biyik ettiñ meni da erdän egri çutçardiñ meni.

⁵⁰Bunuñ üçün tapuniyim saña dinsizliktä da atıña seniñ saçmos aytiyim.

⁵¹Ulu ettiñ çutçarıлмаçın çanıñniñ anıñ, etip yarlıyamaçni yağaganına anıñ, Tawit' bilä da zür-yätı bilä anıñ dżınstan çax dżinska.

Alıışı Movşesniñ barça çoyovurt üçün
[Исход 15: 1-18: Благодарная песня Моисея]
(29r) ¹Alıışliyiç Biyni, ki haybat bilädir haybatlangan.

Atlanganlarnı da atlarnı saldı teñizgä. ²Boluşuçi, yöpsünövüçim benim Biy, da boldu maña çutçarıлмаçliçka.

Budur benim Teñrim, da haybatlı etärmen bunu; Teñrisi atamniñ benim, da biyik etiyim bunu.

³Biy uvatir oyraşlarnı, Biy atıdır anıñ.

⁴Tañlama erlarnı, da tañlama yaraylılarnı, arabalarin, da atlarin, da barça çuvatın p'ar(29v)awonnuñ boçdu teñizdä.

⁵Teñiz yaptı alarnı, boçuldular tibsizlikinä teränlikniñ, neçik taşlar.

⁶Oñuñ seniñ, Biy, haybatlıdır çuvatı bilä kendiniñ, oñuñ seniñ, Biy, uvattı duşmanlariniñni seniñ.

⁷Da ululuçu bilä haybatıñniñ seniñ uvattıñ çarşi bolganlariniñni seniñ, yeberdiñ öçäşmäçin yüräklänmäçıñniñ seniñ, da yedi alarnı, neçik çamışni.

⁸Dżan çuvatıñniñ yüräklänmäçıñniñ seniñ, yarıldı(30r)lar suvlar, yiğın turdular, neçik duvar taştan, suvları teñizniñ, da buzladılar yiğınları suvlariniñ içinä teñizniñ.

⁹Ayttı duşman, ayttı: «Xuviyim, yetişiyim, uriyim, ayiriyim talannı da tolduriyim alardan dżanımnı benim!

Xiliçimni benim uriyim alarga, eyalik etkäy da biyiklängäy üstünä alarnıñ oñum benim!»

¹⁰Yeberdiñ yeliñni seniñ, da yaptı alarnı teñiz, boçuldular da endilär, neçik çorçaşın, suvga muçkân [=muçkâm].

¹¹Kim oğşar saña, Biyim, Teñrim? (30v) Ya kim oğşagay saña, haybatlangan ariləriñdä, Tamaşalı haybat bilä haybatlangan, ki etärsen nişanlar da peşälär. ¹²Saldıñ çoluñnu seniñ, da yuttu alarnı yer.

¹³Yol körgüzdün toyru luç bilä žoyovurtuña seniñ, hali çaysı ki dā çutçardıñ.

Da övündürdün çuvatıñ bilä seniñ taboruña, arilikiñä seniñ, ¹⁴işittilər d̄žinslar da öçäşländilər, da çorçu tuttu siyinganlarnı Arapısdannıñ.

¹⁵Ol vaçtta d̄žâçhtlandı(31r)lar yarçuçılar Etomnuñ da buyruçıları Movaplarnıñ, tuttu alarnı titrov, eridilər barça turuçıları K'anannıñ.

¹⁶Tüşkây üstünä alarnıñ ah da çorçu, da çuvatından biläkiñniñ seniñ tüşkâyılär.

Çaç aşkinça žoyovurtuñ seniñ, Biy, çaç aşkinça žoyovurtuñ seniñ bu kez, çaysı ki dā tañladıñ.

¹⁷Eltip tikkäysen alarnı tayına meñärmäçiñniñ seniñ, hadirlikinä turmaçin [=turmaçiñniñ], meñärmäçiñniñ seniñ,

(31v) Xaysı ki tapunduñ äväldän, Biy, tapunduñ arilikiñ bilä, çaysı ki hadirlädilər çolganıñ [=çollarıñ] seniñ. ¹⁸Da Biy çan meñi meñilik da dayın da.

[Исход 15: 19: Переход через море]

¹⁹Zera kirdi p'açawon arabalar bilä, da atlar bilä, da tañlama yaraylılar bilä içinä teñizniñ,

Da yeberdi üstünä alarnıñ Biy sovun [=suvun] teñizniñ, da oylanları İsrajelniñ bardılar çuru bilä içinä teñizniñ.

Haybatlamaç

Krisdostur benim Teñrim, da haybatlarmen anı, Teñrиси atamnıñ benim, da biyik etiyim anı.

(32r) [Псалом 18/19]

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Köklär aytarlar haybatın Teñriniñ, da etkänin çulunıñ anıñ aytar toxtalmaçlıç.

³Kün künnüñ axtırır sözün, da keçä keçäniñ körgüzür bilmäçliçin.

⁴Yoçtur sözlär da yoçtur gälädžilär, çaysılarınıñ ki işitilmägäy avazları alarnıñ.

(32v) ⁵Barça yerdä çixtı avazı alarnıñ, çaç çiriçina dünyäniñdir gälädžiläri alarnıñ.

Kün toyuşundan çoydu çatırın kendiniñ, ⁶da kendi — neçik kiyöv, ki çixar sarayından kendiniñ, sövünür, neçik aznawor, yügürmäçindä yolunda kendiniñ.

⁷Xiriyından köknüñdir çixkanı anıñ, tünçliçi anıñ çaç çiriçina anıñ, da kimsä bolmas, ki yaşingay çizovundan anıñ.

⁸Oreñki Eyämizniñ zadasızdır, da çaytarırlar

džanlarnı, tañlıçı Eyämizniñ inamlıdır, da (33r) açılı etär oylanlarnı.

⁹Toyru luçu Eyämizniñ tüzdür, da färâh etär yüräkni, buyruçu Eyämizniñ yarıçtır, da yarıç berirlär közlärgä, ¹⁰çorçusu Eyämizniñ ari da çalir meñilik.

Yaryusu Eyämizniñ könüdir, da toyrudur ol.

¹¹Suçlançlıdır ol, ne ki altun da ne ki bahalı taş, özdän köp tatlıdır ol, ne ki bir kesäk çibal.

¹²Zera çuluñ seniñ saçlagay bunu, saçlama añar tölov köp.

¹³Aşkanların kendiniñ kim bol(33v)ur alma eskä? Yapuçluçumdan benim aruv etkin meni, Biy, ¹⁴da yattan saçla çuluñnu seniñ.

Yoçsa ki yoç eyälik etkäylär maña, ol vaçtta zayalsız boliyim [da ari boliyim ulu] yazıçtan ulu.

¹⁵Bolgay saña biyänçli sözläri ayçimniñ benim, da saçışları yüräkimiñ benim alniña seniñ här sahat, Biy, boluşuçim benim da çutçaruçim benim!

[Псалом 19/20] 19

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Işitkây saña Biy kününä tarlıçniñ, boluşuçi bolgay saña atına [=atı] Teñrisiniñ Jagopnuñ.

³Yebergäy saña Biy boluş(34r)luç arilikindän kendiniñ, Siondan, da yöpsüngäy seni.

⁴Aaçay Biy barça çurbanıñniñ seniñ da niyätiniñni seniñ yöpsünövlü etkäy.

⁵Bergäy saña Biy yüräkiñä körä seniñ da barça saçışniñni seniñ ol tügällägäy.

⁶Sövüniyix biz çutçarmaçiña seniñ, atına Teñrimizniñ bizim biz ulu boliyix.

Toldurgay Biy barça çoltçañniñ seniñ, ⁷hali tañidix, ki tırgizdi Biy yaylaganın kendiniñ.

Işitti buñar köktän, arilikindän kendiniñ, çuvatın(34v)da çutçarmaçiñniñ oñunuñ kendiniñ.

⁸Bular arabalar bilä, da bular atlar bilä, yoçsa biz atına Eyämizniñ, Teñrimizniñ bizim sarniyix.

⁹Bular tüyildilər da tüştülär, biz turduç da toyru bolduç.

¹⁰Biy, tırgiz çanniñ da işit bizgä kündä, çaysında ki sarnasaç saña.

[Псалом 20/21] 20

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Biy, çuvatıña seniñ färâh bolgay çan, çutçarmaçiña seniñ sövüngäy asrı.

(35r) ³Suçlançin yüräkiñniñ anıñ berdiñ añar da erkin erinläriñniñ anıñ keri etmädiñ andan.

⁴Yetiştirdiñ anı alyişina tatlılıçiniñ seniñ da çoyduñ başına anıñ tadž bahalı taştan özdän.

⁵Tirlik çoydu [=çoldu] sendän, da berdiñ añar uzaç künlärgä meñi meñilik.

⁶Uludur haybatı anıñ çutçarmaçiña seniñ, haybatını da ulu könänmäçni çoygaysen üstünä anıñ.

⁷Bersärsen aňar alyšni meň(35v)i meňilik, färâh etsärsen ani färâhlikinä yüzünün seniň.

⁸Xan umsandi Biygä, yarlıyamaýından Biyik-täginij ol seskänmägäy.

⁹Tapulgay çoluň seniň üstünä duşmanlarıňniň seniň, da oňuň seniň tapkay barça körälmägänläriňni seniň.

¹⁰Xoygaysen alarni, neçik yalinina otnuň, zamanında yüzünä seniň.

Biy öçäsmäxi bilä kendiniň müşçüllätkäy alarni, da ot yegäy alarni.

(36r) ¹¹Yemişi alarnij yerdän taspolgay, da zürýäti alarnij adam oylanlarından.

¹²Saptılar sendän yamanlıx bilä, sayışladılar sayış, çaysi ki bolmadılar toxtatma.

¹³Etsärsen alarni çuvulgan çalganiña seniň, hadirläsärsen yüzünä alarnij.

¹⁴Biyik bolgîn, Biy, çuvatija seniň, alyšliyix da saymos aytijix çuvatija seniň.

[Псалом 21/22] 21

¹Saymosu Tawit'niň.

²Teňrim, Teňrim menim, baç maň(36v)a, ne üçün çoyduň meni? Yıraç boldum çutçarılmaýimdan menim sözü üçün ašinganlarimniň menim.

³Teňrim menim, kündüz sarnadim saňa, da maňa işitmädiň, kečä dä maňa çulaç çoymadij.

⁴Sen arilärdä siyünipsen da ögövlükü Israjelniň.

⁵Saňa umsandilar atalarimiz bizim, umsandilar saňa, da çutçardij alarni.

⁶Saňa çaxirdilar da tirildilar, saňa umsandilar da uyalmadilar.

(37r) ⁷Evet men çurtmen, da dügülmen adam, taba adamlarga da heç etmäx çoyovurtnuň.

⁸Barçası, kimlar ki körärlär edi meni, heç tutarlar edi meni, sözlär edi erinläri bilä da tepratirlär edi başlarin kendilariniň.

⁹Umsandi Biygä, da çutçargay ani, tirgizgäy ani, zera klädi ani.

¹⁰Sensen, ki çixardij meni çarından, ussam menim emçäklärindän anamniň menim.

¹¹Saňa tüštüm men çarnından; yüräkindän anamniň men(37v)im sensen Teňrim menim.

¹²Keri etmägin mendän, zera tarlıx yuvuçlaniptir da kimesä yoxtur, ki boluškay maňa.

¹³Çövrämä boldular menim ayınlar [=siyınlar?] köp, da buyalar semiz çapsadilar meni.

¹⁴Açtilar üstümä menim ayızlarin kendiläri-nij, neçik aslan, ki muňrar da çapsar.

¹⁵Men, neçik suv, töküldüm, da taýildilar barça söväklärim menim, da boldu yüräkim menim neçik balaçuz erigän içinä yüräkimniň menim.

¹⁶Xurudu, neçik çerep, (38r) çuvatim menim,

tilim menim taňlayima menim yabuštu, da topraçina ölümnüň endirdilar meni.

¹⁷Çövrämä boldular menim itlar köp, da iyin-lari yamanlarnij çapsadilar meni.

¹⁸Teştilär çollarimni menim da ayaçlarimni menim da sanadilar barça söväklärimni menim, da alar baçip da kördülär meni.

¹⁹Ayirdilar tonumnu menim aralarina kendiläri-nij da üstünä kiyninişimniň menim vidçag salirlar edi.

²⁰Sen, Biy, yıraç etmägin boluş(38v)luçunu seniň mendän, da Biy, boluşma maňa baçkin.

²¹Xutçar çiliçtan džanimni menim da çolundan itlarnij yalyzin anamniň menim.

²²Xutçar meni ayzından aslanniň, müjüzün-dän karkardanniň ašaxlijimni menim.

²³Aytiyim atijni seniň çardaşlarima menim, içinä yixövnüň alyšliyim seni.

²⁴Xorçkanlari Eyämizniň, alyšlaniz Biyni, barça zürýäti Jagopnuň haybatli etkäylär ani.

(39r) Xorçkay Eyämizdän barça zürýäti Isra-jelniň, ²⁵ki heç etmädi da risvay etmädi Biy alyš-in yarlinij da çaytarmadi yüzün kendiniň mendän, yoçsa sarnaganima menim aňar işitti maňa.

²⁶Sendändir ögövlüküm menim, yixövdä ulu alyšim menim.

Niyätimni menim tügäliyim alnina barça çorçkanlariniň aniň.

²⁷Yegäylär yarlılar da toygaylar, alyšlagaylar Biyni, ki izdiyirlär ani.

Tirilgäy yüräklari alarnij, (39v) meňi meňilik aňgaylar ²⁸da çaytkaylar Biygä barça çiriyi yernij.

Yerni öpkäylär aňar barça džinslari dayfalar-nij, ²⁹zera Eyämizniňdir çanlıç, da ol eyalik etär üstünä barça dinsizläriň.

³⁰Yedilar da yerni öptülär aňar barça semizlä-ri yernij, alnina aniň tüškäylär barçası, ki enärlär topraçka.

³¹Džanim menim aniň bilä tirilir, da zürýätim menim çuluç etkäy aňar,

Aytiyim Eyämizgä. Džins, ³²ki kelsär, aytkay-lar toyruçu (40r) çoyovurtka, ki toymalidirlar, ki etti Biy.

[Псалом 22/23] 22

Saymosu Tawit'niň, 22.

¹Biy tutkay [=kütkäy] meni, da maňa heç ne-mä eksilmägäy.

²Tüzdägi yaş otta anda siyindirdi meni da su-vunda tinçlijniň beslädi meni.

³Xaytardi džanimni menim maňa, yol körgüz-dü maňa yoluna toyruçuñuñ atı üçün kendiniň.

⁴Kläsä dä barsam men içinä kölgälärniň ölüm-

nüj, çorçmandir yamandan, zera sen, Biy, benim biläsen.

Tayaçin seniñ, tayaçin, (40v) alar övündürgäylär meni.

⁵Hadir ettiñ alnima benim seyanı közgä çarşı çistiruçılarımniñ benim;

Yaıladıñ yay bilä başımni benim; ayaçin seniñ, neçik züläl, içirdi meni.

⁶Yarlıyamaçin seniñ, Biy, birgämä benim kelir barça künlärindä tirlkimniñ benim siyinma maña övünä Eyämizniñ uzaç künlär bilä.

[Псалом 23/24] 23

Saymosu Tawit'niñ.

¹Eyämizniñdir yer tügälliki bilä kendiniñ, dünyä da barça turuçıları anıñ.

(41r) ²Ol kendidir üstünä teñizniñ himlär saldı añar, üstünä irmaçlarınñ hadirlädi anı.

³Kim çixkay tayına Eyämizniñ? Ya kim turgay yerinä arilikiniñ anıñ?

⁴Xaysi ki aridir çolları bilä da zaçalsız yüräki bilä, çaysi ki almadı heçlikni boyuna kendiniñ da ant içmädi sıñarına kendiniñ hillälik bilä,

⁵Bu algay boluşluçnu Eyämizdän, yarlıyamaçin Teñridän, çutçaruçisından kendiniñ.

(41v) ⁶Bu dżinstir, ki izdär Biyni, izdär körmä yüzün Jagoç Teñrisiniñ.

⁷Kötürünüz, buyriçılar, eşikiñizni sizniñ yoçarı, kötürülgäylär eşikläri meñilikniñ, da kirgäy çanı haybatniñ.

⁸Kimdir bu çan haybatlı? Biy çuvatlı çuvatı bilä kendiniñ, Biy çuvatlı oçrašta.

⁹Kötürünüz, buyruçılar, eşikiñizni sizniñ yoçarı, kötürgäylär eşikläri meñilikniñ, da kirgäy çanı haybatniñ.

¹⁰Kimdir bu çan haybatlı? (42r) Biyi çuvatlılarınñ, bu kendidir çanı haybatniñ.

[Псалом 24/25] 24

Saymosu Tawit'niñ.

¹Saça kötürdüm dżanımnı benim, ²Teñrim benim, saça umsanırmem, uyalmıyım, da külmägäylär mendän duşmanlarım benim.

³Barçası, ki tözärlär saça, uyalmagaylar, yoçsa uyalgaylar töräsizlär heçliklärindä kendiläriniñ.

⁴Yoluçnu seniñ, Biy, körgüz maña da izläriñni seniñ övrat maña.

(42v) ⁵Yol körgüzgin maña könülükünä seniñ da övrat meni, zera sensen Teñri çutçaruçim benim da men saça tözdüm kün uzun.

⁶Anğın, Biy, şayavatiñni seniñ da yarlıyamaçinñ seniñ, çaysi ki bardir meñilik.

⁷Yaziçin oylanlıçimniñ benim da biliksizlikimniñ benim aınmagın, evet anğın meni, Biy, yar-

lıyamaçinğa körä seniñ, tatliliçin üçün seniñ, ⁸ki tatlı da toçrusen.

Anıñ üçün oçenk' bilüçisi etärsen yazıçlinı, ⁹yolda yol (43r) körgüzürsen sekinlärgä yarçuda, övratırsen sekinlärgä yoluçnu seniñ.

¹⁰Barça yolları Eyämizniñ yarlıyamaç bilä da könülük bilädir alarga, ki çolarlar niyatın da taniçliçin anıñ.

¹¹Atiñ üçün seniñ, Biy, arit yazıçlarımni benim, ki köp boldular.

¹²Kimdir adam, ki çorçar Eyämizdän? Oçenk' bilüçisi etär anı yolda, çaysi ki dä biyändi.

¹³Boyu anıñ yaçşılıçta tingay, da züryatı anıñ meñärgäy yerni.

(43v) ¹⁴Xuvatlıdır Biy çorçuçılarına kendiniñ da bitiklärin kendiniñ övratir alarga.

¹⁵Közlärım benim här sahat Biydädirlär, da ol çıçarır sırtmaçtan ayaçimni benim.

¹⁶Baçkin maña da yarlıya maña, ki birginäsi anamnıñ da miskinmen men.

¹⁷Tarlıçları yüräkimniñ benim köp boldular asrı, da totçarlıçımdan benim çıçar meni.

¹⁸Baç aşaçlıçimni benim da çazyançimni benim da boşat maña barça yazıçimni benim.

¹⁹Kör duşmanlarımni, ki köp (44r) boldular, körälmämäçni, çaysi ki heç yergädän körälmädilär meni.

²⁰Saçla dżanımnı benim da çutçar meni, da uyatlı bolmıyım, ki umsandım saça.

²¹Zaçalsızlar da toçrular ortaç boldular maña, da men saça tözdüm. ²²Xutçar, Teñri, Israjelni barça tarlıçından anıñ.

[Псалом 25/26] 25

Saymosu Tawit'niñ, 25.

¹Yarçu etkin maña, Biy, zera men zaçalsızlıçıma benim *birgä* [=bardım da Biygä] umsandım, ki bolmagaymen çasta.

(44v) ²Sinagin meni, Biy, da tergä meni, tergä bövräklärımni benim da yüräkimni benim.

³Yarlıyamaçin seniñ, Biy, alnına közlärımniñ benim, da biyançli bolıyım könülükünä seniñ.

⁴Olturmıyım men olturuçuna heçlikniñ, da töräsizlär bilä men kirmiyim.

⁵Körälmädım men yiğinin yamanlarınñ, da çirsızlar bilä men olturmıyım.

⁶Yuvıyım arilik bilä çolumnu benim da çövräsinä bolıyım seyanıñ bilä seniñ, Biy,

⁷Işitmä maña avazın alçış(45r)ıñniñ seniñ da aytma barça sk'ançelik'ıñni seniñ.

⁸Biy, sövdüm şöhrätin övününñ seniñ da yerin otaçinñniñ, haybatıñniñ seniñ.

⁹Tas etmāgin χīrsızlar bilä dżanimni benim, da ne er bilä χan tōküci tirlikimni benim,

¹⁰Xaysılarınıñ ki χolları kendiläriniñ töräsizlik bilädir, da oñu alarnıñ toludur mzda bilä.

¹¹Men zaıalsızlıχıma benim bardım, χutχar meni, Biy, da yarlıya maña.

¹²Ayaχım benim turgay toy(45v)ruluχta, yu-χövdä ulu alıışlıyım seni.

[Псалом 26/27] 26

Saymosu Tawit'niñ.

¹Biy yarıχım benim da tirlikim benim: men kimdän χorχkaymen? Biy işançı tirlikimniñ benim: men kimdän tıräsärmen?

²Yuvuχlanmaχına maña yamanlarınıñ yemä tenimni benim χıstıruçılarım benim da duşmanlarım benim, alar χaçak'landılar da tüstilar.

³Egär hadirlänsä üstümä benim oıraş, χorχmagay yüräkım benim; egär tursa üstümä benim çagattagi uruş, hälbät, munuñ bilä dä saña, (46r) Biy, umsandım.

⁴Birni χoldum Eyämizdän da bunu χolarımen — turma maña övünä Eyämizniñ barça künlärinä tirlikimniñ benim,

Körmä maña könänmäχin Eyämizniñ da buyruχ bermä sarayına anıñ.

⁵Yaptı meni çatırında kendiniñ küünä yamanıñ, [yapovu tibinä etti meni] yapovunda çatırında kendiniñ.

Hayadan biyik ettiñ meni, ⁶da hali biyik et başımnı benim üstünä duşmanlarımniñ benim.

(46v) Čövräsində bolıyım da sunıyım çatırına anıñ χurbanın alıışniñ, alıışlıyım da saymos aytıyım Eyämizgä.

⁷İsit, Biy, avazıma benim, ki sarnadım saña, yarlıya maña da işit maña, zera saña aytı yüräkım benim. ⁸Da izdädi yüzüm benim yüzüñnü seniñ, Biy, izdädilar.

⁹Haytarmagın yüzüñnü mendän da sapmagın öçäşmäχ bilä χuluñdan seniñ.

Boluşuçım benim bol, Biy, rısvay etmāgin meni da χoymagın meni, Teñrim, χutχaruçım benim.

(47r) ¹⁰Atam benim da anam benim χoydular meni, da Biy yöpsündü meni.

¹¹Oreñk'kä bilüci et meni, Biy, yoluña seniñ, yol körgüz maña iziñä seniñ toyru.

Duşmanlarım üçün benim ¹²çixara bermāgin meni χoluna χıstıruçılarımniñ benim.

Turdular üstümä benim tanıχları yazıχniñ da yalyan boldular maña töräsizliklərində kendiläriniñ.

¹³Inandım körmä yaχşılıχın Eyämizniñ yerinä tirilärniñ. ¹⁴Tözgin Eyämizgä da zorlu bolgın, (47v) χuvatlansın yüräkiñ, seniñ da töz Eyämizgä.

[Псалом 27/28] 27

Saymosu Tawit'niñ.

¹Saña, Biy, sarnadım, Teñrim benim, tiyilmāgin mendän, bolmagay χaçan tiyilgaysen mendän, oχşasarmen alarga, ki enärlär çuyurga.

²İsit, Biy, avazıma [=avazına] χoltχamniñ benim χolmaχımda maña sendän, kötürgändä χollarımni benim sarayında ari seniñ.

³Heseplämāgin χīrsızlar bilä dżanimni benim, da ne alar bilä, ki χilinirlar töräsizlikni, tas etkin meni,

(48r) Xaysıları ki sözlärler edi eminlikni sınarları bilä kendiläriniñ, da yamanlıχtır yüräklärinä alarnıñ.

⁴Ber alarga, Biy, ämälinä körä alarnıñ, töräsizliklərinä körä barganlarınıñ alarnıñ tölä alarga.

İşinä körä χollarınıñ tölä alarga, tölövünä körä alarga alarnıñ.

⁵Añlamadılar alar işin Eyämizniñ, da ne işinä χolunuñ anıñ baχtilar, yemirgäysen alarnı, da da-yın yasalmagaylar.

⁶Alıışlıdır Biy, ki işitti av(48v)azına alıışımniñ benim, ⁷Biy boluşuçım benim da yardımçım benim.

Añar umsandı yüräkım benim, faydalandı da färäh boldu Teñri [=tenim] benim, da men erkim bilä benim tapunıyım añar.

⁸Biy χuvat zoçovurtuna kendiniñ, işanç χutχarmaχiniñ yaylaganına kendiniñ.

⁹Xutχar zoçovurtuñnu seniñ, da alıışla meñär-mäχiniñ seniñ, küt da biyiklät alarnı çax meñilik-kä diyin.

[Псалом 28/29] 28

Saymosu Tawit'niñ.

¹Sunuñuz Eyämizgä, oylanları Teñriniñ, sunuñuz Eyäm(49r)izgä oylanların χoçlarınıñ.

Sunuñuz Eyämizgä haybatni da hörmätni, ²sunuñuz Eyämizgä haybatni atına anıñ, yerni öpüñüz Eyämizgä köşkünä arilikiniñ anıñ.

³Avazı Eyämizniñ üstünä suvlarnıñ, da Teñri haybatlı kökrädi, da Biy kendi üsnä suvlarnıñ köp.

⁴Avazı Eyämizniñ χuvatlı, da avazı Eyämizniñ ulu könänmäχlärgä.

⁵Avazı Eyämizniñ uvatır ormanlarnı, da uvatır Biy ormanların Lipanannıñ.

(49v) ⁶Uvatkay alarnı, neçik madyaş teräklärin Lipanannıñ, ki sövüklüsüdür, neçik oylanları karkärdänniñ.

⁷Avazı Eyämizniñ kesär yalinnı ottan, ⁸avazı Eyämizniñ teprätir pustalıχni, da müşçüllätir Biy pustalıχin Gateşniñ.

⁹Avazı Eyämizniñ toχtatır marallarnı da mäyan etär ormannı.

Dadžarina anij barča, kimsä aytir haybat anjar.

¹⁰Biy taşxinlarni olturyuzur da aşaxlatir, çanliç etkäy (50r) Biy meñilik.

¹¹Biy çuvatı žoçovurtuna kendiniñ bergäy da alvişlagay žoçovurtun kendiniñ eminliktä.

[Псалом 29/30] 29

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Biyik etärmen seni, Biy, ki yöpsündüñ meni da färäh etmädiñ duşmanlarimniñ menim mendä.

³Biy, Teñrim menim, sarnadim saña, da sayayttiñ meni, ⁴Biy, çixardiñ tamuçtan džanimniñ menim, çutçardiñ meni alardan, ki enärlär çuyurga.

⁵Saymos aytiñiz Eyämizgä, ariläri anij, tapunuñuz añılmaçlıçına arilikiniñ anij.

(50v) ⁶Yüräklänmäxtir öçäsmäçliçindä anij da tirlikidir erkinä anij.

Keçuruda tingaylar yiylaganlar, ertä bolgay färählik.

⁷Men ayttim: yaxşı tirlikimä menim, ki seskänmägäymen meñilik.

⁸Biy, erkinä seniñ berdiñ körkümä menim çuvatni, çaytardiñ yüzüñnü seniñ mendän, da men boldum müşçüllängän.

⁹Saña, Biy, sarnadim, Teñrimä menim çoldum. ¹⁰Ne faydadir saña çanımdan menim, egär ensäm men buzuxluçka?

Yoçsa mi topraç tapun(51r)maç etkäy saña ya aytkay könülüküñnü seniñ?

¹¹Işitti maña Biy da yarlıyandı, da Biy boldu maña boluşuçi.

¹²Xaytardi çayyumnu färählikkä menim, çeşti mendän çilçapni da maña kiydirdi färählikni.

¹³Neçik saymos, aytkaylar saña haybatim menim, da dayin poşman boliyim, Biy, Teñrim menim, meñilik tapuniyim saña.

[Псалом 30/31] 30

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Saña, Biy, umsandim, uyalmiyim (51v) meñilik, toyruluçunda seniñ çutçar meni da abra.

³Aşaxlat maga [=maña] çulaçiniñ seniñ, džâhtlan tircizmä meni.

Bol, menim Teñrim, yardimçim da övü işançiniñ — abramaga meni, ⁴zera çuvatlatuçim menim da işançim menim sensen.

Atiñ üçün seniñ, Biy, yol körgüzdüñ maña da beslädiñ meni, ⁵da çixargin meni sırtmaçtan bu, ki yaşiriliptir maña.

Sensen yardimçim menim, Biy, ⁶da çoluña seniñ simarlarmen džanimniñ menim.

(52r) Xutçardiñ meni, Biy, Teñri, könülüküñ bilä seniñ, ⁷körälmädiñ alarni, ki saçlarlar çorçunu boş.

Men Biygä umsandim, ⁸sövüniyim da färäh boliyim çutçarmaçiniñ seniñ.

Baxtim [=Baxtin] aşaxliçima menim, çutçardiñ totçarliçtan džanimniñ menim, ⁹da çixara bermädiñ meni çoluna çistiruçilarimniñ menim, da turçuzduñ avlaçta ayaçimniñ menim.

¹⁰Yarliya maña, Biy, ki çisilipmen men, müşçülländi yüräklänmäxtän közüm menim, džanım (52v) menim da çarnim menim.

¹¹Eksildilär ayrıçlardan tirlikim menim, da yıllarim menim džan çixmaçtan.

Miskinländi küçsüzlüçtän çuvatim menim, da sövklärim menim müşçülländilär.

¹²Ne ki barča duşmanlarim menim, boldum men taba çonşularima menim, asrı ah da çorçu tanişlarima menim.

Barçası, çaysıları ki körärlär edi meni, çixari çaçarlar edi mendän.

¹³Unutulğan boldum men, neçik ölü, yüräk-tän, da bold(53r)um men neçik sayit taspolğan.

¹⁴Zera işittim men panbasin köplärniñ, ki çövrämä edilär menim, yiylganına alarniñ birgä alma džanimniñ menim sayişladılar, ¹⁵evet men saña, Biy, umsandim.

Ayttim: sensen Teñrim menim, ¹⁶da çoluña seniñdir meñärmäçim menim.

Xutçar meni çolundan duşmanlarimniñ menim da çuvuçilarimdan menim.

¹⁷Körgüz yüzüñnü seniñ çoluña seniñ, abra meni, Biy, yarlıyamaçiniñ körä seniñ, ¹⁸Biy, uyatlı bolmiyim, ki sarnadim saña.

(53v) Uyalgaylar çirsizlar da engäylär tamuçka, ¹⁹da tilsiz bolgaylar erinlär hilläli, kimlär ki sözlärlär edi toyru üçün egirlikni öktämliklərindä da sökmäçlərindä kendiläriniñ.

²⁰Neçik ki köptür yarlıyamaçi tatliliçiniñ seniñ, Biy, çaysi ki saçladıñ çorçkanlarıña seniñ.

Ettiñ sen alarga, çaysıları ki umsanıptirlar saña alınä adam oylanlarıniñ.

²¹Berkäyttiñ alarni yapovuñda yüzüñnüñ seniñ müşçüllüçündän adamlarniñ.

(54r) Yaptiñ alarni çatiriñda seniñ çarşiliçlarından tillärniñ.

²²Alvişlidir Biy, ki tamaşa etti yarlıyamaçin kendiniñ şahärdä bek.

²³Men ayttim tamaşalanganima menim, ki tüştüm çayda ki yüzüñdän közüñnüñ seniñ.

Anij üçün işittiñ avazına alvişimniñ menim, çaxirganima menim saña.

²⁴Sövüñüz Biyni, barča ariläri anij, zera toyruluçnu izdar Biy da tölärlär alarga, çaysıları ki ar-tiçsi (54v) etärlär öktämlikni.

²⁵Tiräkläniñiz, da çuvatlansin yüräkiniz sizin, barçañiz, ki umsanıpsız Biygä.

[Псалом 31/32] 31

Saymosu Tawit'niñ.

¹San, çaysına ki boşatlıx boldu yazıçlarına da yapuldular barça aşınganları anıñ.

²San adamga, çaysına ki heseplämägäy Biy yazıçın anıñ da yoxtur hillälük ayzına anıñ.

³Tiyildim men, da oprandılar barça sövöklärim benim çaxırğanıma maña Biygä ⁴kün uzun, (55r) kündüz da keçä

Ayırlandı çoluñ seniñ üstümä benim, çayttım zabunluxka, zera oçlandılar mendä tegänäklär.

⁵Yazıçlarımnı benim körgüziyim saña da töräsizliklärimni benim yapmıyım sendän.

Ayttım, ki aytkaymen mendän yazıçımni benim, da sen boşatkaysen barça çirsizliğin yazıçımniñ benim.

⁶Bunuñ üçün alıška turgaylar saña barça ari-läriñ seniñ vaçtta yöpsünövlü.

(55v) Evet yalyz suvlardan taşın köpniñ, çaysi ki alarga heç nemä tiymägäy.

⁷[Sensen işançim benim tarlıçımında bu, ki çövrämä boldular benim.]

Sövünçlüküm benim, çutçar meni alardan, ki çapsadılar meni.

⁸«Açılı etiyim seni da esli yolda, çayda ki barsarsen, da toxtatıyım üstünä seniñ oñumnu benim».

⁹«Bolmañiz neçik at da çatır, ki yoxtur alarda açıl, yügändä da noxtada çistürirsən yañaçlarıñ alarnıñ, ki saña heç nemä tiymaslar».

¹⁰Köp çiyini bardır yazıçlı(56r)larnıñ, evet çaysıları umsanırlar Biygä, yarlıyamaçı Eyämizniñ çövräsina bolgay alarnıñ.

¹¹Färäh bolunuz da sövününüz, toyrular, Biyni da [=Biydä], ögününüz, barçañiz, çaysılarıñiz ki toyrusiz yüräkläriñiz bilä.

[Псалом 32/33] 32

Saymosu Tawit'niñ.

¹Sövününüz, toyrular, Biydä, toyrularga yaraşır alıış, ²çosdovanel bolunuz Eyämizgä alıış bilä, on stronlu saymos bilä saymos aytiñiz añar.

³Alıışlañiz Biyni alıış [bilä] yäñi, (56v) zera yaçşidir, saymos aytiñiz añar alıış bilä.

⁴Toyrudur aytuşu Eyämizniñ, da barça işläri anıñ inam bilädir, ⁵da sövär yarlıyamaçni da kö-nülükni Biy.

Yarlıyamaçı bilä Eyämizniñ tolu boldu yer, ⁶da sözü bilä Eyämizniñ kök toxtaldı, da dżanı bilä ayziniñ anıñ barça çuvatlıları alarnıñ.

⁷Yiğıştirdi, neçik tulçuxka, suvlarin tenizniñ da çoyar teränlikte çaznasin kendiniñ.

⁸Xorçkay Eyämizdän barça (57r) yer, da andan titrägäylär barça turuçları dünyäniñ.

⁹Zera ol aytı — da boldu, buyurdu — da toxtaldılar.

¹⁰Biy tayitir sayışin dinsizläriñ, alçaç etär Biy sayışin çoyovurtnuñ, da heç etär Biy sayışin buyruçılarnıñ.

¹¹Sayışı Eyämizniñ meñilik çalır, da sayışı yüräkinin dżinstan çax dżinska.

¹²San dżinska, çaysına ki Biy Teñri boluşuçidir añar, çoyovurtnu [=çoyovurtka], çaysi ki tañladı meñärmäçinä kendiniñ.

¹³Köktän maçtı [=baçtı] Biy barça (57v) oçlan-larına adamlarnıñ, ¹⁴hadır turarından kendiniñ, baçtı ol barça turuçlarına dünyäniñ.

¹⁵Kim yarattı başça yüräkin alarnıñ, eskä alma barça işin alarnıñ.

¹⁶Dügül ki köp çuvatında kendiniñ abralır çan, da ne aznawur köp çuvatında kendiniñ.

¹⁷Yalyandır at çutçarılmayında kendiniñ, köp çuvatında kendiniñ çutçarmastır atlaganı.

¹⁸Közü Eyämizniñ üsnä ço(58r)çkanlarıniñ ken-diniñ, da çaysıları umsanırlar yarlıyamaçına anıñ,

¹⁹Xutçarma ölümdän dżanlarin alarnıñ, yedir-mä alarni açlıçta.

²⁰Dżanlarimiz bizim tözgäylär Eyämizgä, zera ol boluşuçi da yardımçimiz bizimdir.

²¹Añar färäh bolgay yüräklärimiz bizim, da atına ari anıñ umsanalıç.

²²Bolsun yarlıyamaçin seniñ, Biy, üstümüzgä biznim, neçik umsandıç saña.

[Псалом 33/34] 33

¹Saymosu Tawit'niñ.

(58v) ²Alıışlıyım Biyni här sahat, här sahat alıışı anıñ ayzıma benim.

³Biydä maçtangay dżanim benim, işitkäylär sekinlər da färäh bolgaylar.

⁴Ulu etiñiz Biyni benim bilä da biyik etiñiz atin anıñ birgä.

⁵Xoldum Eyämizdän, da işitti maña, barça tarlıçımdan benim çutçardı meni.

⁶Yuvuçlarıñiz Biygä da aliñiz yariçni, da yüz-läriñiz siziñ uyalmagaylar.

⁷Bu miskin sarnadı Biygä, (59r) da Biy işitti muñar, barça tarlıçından munuñ çutçardı munu.

⁸Taborladı friştäläri Eyämizniñ çöp-çövrädir çorçkanları bilä kendiniñ da saçlar alarni.

⁹Aşañiz da körünüz, ki tatlıdır Biy! Sanlıdır er, çaysi ki umsanır añar.

¹⁰Xorçunuz Eyämizdän, barça ariläri anıñ, ki heç nemä yoxtur eksiklik çorçuçılarna anıñ.

¹¹Ulu çodżalar miskinländilär da açıçtılar,

yoḡsa ḡay(59v)silari ki ḡolarlar Biyni, eksilmägäy alardan barča yaḡşiliḡ.

¹²Keliniz, oylanlarım benim, da işitiñiz maña, da ḡorḡusun Eyämizniñ övrätiiyim sizgä.

¹³Kimdir adam, ki klär tirlikni, sövär künlärin kendiniñ körmä yaḡşiliḡta?

¹⁴Tiyildir tiliñni seniñ yamanlıḡtan, da erinläriñ seniñ sözlämägäylär hillälikni.

¹⁵Sapkin yamandan da etkin yaḡşiliḡni, ḡolgün eminlikni da bar artından aniñ.

¹⁶Közü Eyämizniñ üstünä (60r) toyrularniñ, da ḡulaḡları aniñ üstünä alyışlarıniñ alarniñ.

¹⁷Yüzü Eyämizniñ üstünä yaman işçilärniñ — tas etmä yerdän añılmaḡın alarniñ.

¹⁸Sarnadılar toyrular Bigä, da Biy işitti alarga, barča tarlıḡlarından alarniñ ḡutḡardı alarni.

¹⁹Yuvuḡtur Biy alarga, ki opraniptirlar yüräkläri bilä, aşaxlarıniñ dḡan bilä tirgizir.

²⁰Köp tarlıḡtır toyrularga, barçadan ḡutḡarı alarni Biy ²¹da saḡlar barča söväklär(60v)in alarniñ, da ne bir alardan ufalmagay.

²²Ölümü yazıḡlıniñ yamandır, yoḡsa ḡaysi ki körälmäştir toyrunu, pošman bolgay.

²³Xutḡarı Biy dḡanların ḡullarıniñ kendiniñ, pošman bolmagaylar barçası, kimlär ki umsaniptirlar añar.

[Псалом 34/35] 34

Saymosu Tawit'niñ.

¹Yaryula, Biy, alarni, ki yaryular meni, tiiş alar bilä, ki uruşurlar benim bilä.

²Al yarayıñni da ḡalḡan(61r)ıñni seniñ da kel boluşma maña, ³çiyar ḡiliçiyiñni seniñ ḡarşı ḡuvuçilariña benim tiiyma alarni da aytkin sen dḡanima benim, ki: «Xutḡarıлмаḡıñ seniñ menmen».

⁴Harlangaylar da uyatlı bolgaylar, ḡaysilari ki izdiyir edilär boyumnu benim, ḡaytkaylar artḡarı da uyalgaylar, ki sayışlarlar edi maña yaman.

⁵Bolgaylar alar neçik toz alnina yelniñ, da friştäsi Eyämizniñ indḡitkay alarni.

⁶Bolgay yollari alarniñ ḡaramyuluxta da azmaḡlıḡta, da friştäsi Eyämizniñ ḡuvgay alarni.

(61v) ⁷Heç yergädän yaşırdılar maña sırtmaḡ buzulmaḡlarına kendiläriniñ da heç yergädän tabaladılar dḡanimni benim.

⁸Yerişkay üstünä alarniñ sırtmaḡ, ḡaysi ki bilimädilär, da avni, ki yaşırdılar, alḡay ayaxlarıniñ alarniñ, da sırtmaḡka ol tüşkaylar.

⁹Yoḡsa dḡanim benim sövüngäy Biydä, färäh bolgay ḡutḡarmaḡına aniñ, ¹⁰da barča söväklärim benim aytkaylar: «Biy, kim oḡsar saña?»

Ki ḡutḡardı yarlini ḡolundan ḡuvatliniñ, yarlini (62r) da miskinni alardan, ḡaysi ki ḡapsarlar ani».

¹¹Turdular üstümä benim tanıḡları yamanlarıniñ, ḡaysi nemäni, ki bilmäs edim, sorarlar edi mendän.

¹²Tölädilär maña yaman ornuna yaḡşiniñ, meñärmämäḡ dḡanimni benim sayışladılar adam oylanlarından.

¹³Men indḡitkanına alarniñ ḡilḡap kiyär edim, aşax etär edim oruç bilä dḡanimni benim, da alyişim benim ḡoynuma benim ḡaytsınlar.

¹⁴Neçik ḡardaş da sıñar, ol (62v) türlü biyänçli bolur edim, neçik yas tutuçi da ḡayyulu, ol türlü aşax etär edim.

¹⁵Üstümä benim färäh boldular da yiyildilar; yiyildilar mendä ḡiyinlar, da men tanımadım, tayildilar da pošman bolmadılar.

¹⁶Sinadılar meni da heç ettilär heçlik bilä, ḡirçildatirlar üstümä benim tişlärin kendiläriniñ.

¹⁷Biy, ḡaçan körsärsen?

Keri et dḡanimni benim hizliklärindän alarniñ da aslanlardan birin anamnii benim.

¹⁸Tapuniyim saña, Biy, yixövdä (63r) ulu da yiyininda köplüḡniñ alyişliyim seni.

¹⁹Färäh bolmagaylar mendä duşmanlarım benim, ḡaysilari ki körälmäslär edi meni heç yergädän, köz salmaḡ etärlär edi maña közlari bilä kendiläriniñ.

²⁰Menim bilä eminlikni sözlärlär edi, da kendilari öçäşmäḡ bilä hillälikni sayışlarlar edi.

²¹Açtilar üstümä benim ayızların kendiläriniñ da ayttılar: «Evet, kördü közlärimiz bizim».

²²Kördün, Biy, da tiiylmagin, Biy, kerim bolmagin mendän.

²³Oyan da baḡ, Biy, könülük(63v)ümä benim, Teñrim benim da Biyim benim, yaryuma benim, ²⁴da könülük et maña toyruluxuña seniñ körä, Biy, Teñrim benim.

Färäh bolmagaylar mendä duşmanlarım benim ²⁵da aytmagaylar yüräklärinä kendiläriniñ, ki: «Vaḡ-vaḡ dḡanimizga bizim, ki boḡduḡ ani».

²⁶Uyalgaylar da uyatlı bolgaylar, ḡaysilari ki sövünürlär edi yamanıma benim, kiygäylär uyatni da risvayliḡni, ḡaysilari ki ulu sözlärlär edi üstümä benim.

²⁷Sövüngäylär da färäh bolgaylar saña barçası, kimlär ki (64r) klärlär toyruluxumnu benim.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teñri», — da ḡaysilari ki klärlär eminlikni ḡuluñ bilä seniñ.

²⁸Tilim benim sözlägäy toyruluxuñnu seniñ, här kez ögövlüküñnü seniñ.

[Псалом 35/36] 35

²Aytiyir töräsiz, yazıḡlanip esi bilä kendiniñ, ki yoḡtur ḡorḡusu Teñriniñ alnina közlärimizniñ bizim.

³Hilläländi alniņa [=alnina] aniņ tapma töräsizlikin kendiniņ da körälmämä ani.

⁴Sözläri ayziniņ aniņ töräsizlik da hilläliktir.

(64v) Klämädi ol aņlama yağşini; ⁵töräsizlikni heseplädi töşäkindä kendiniņ.

Turdu ol barça yolda, ki düğüldür yağşi, da yamandan ol osanmadi.

⁶Biy, köktädir yarlıyamağini seniņ, könülükü seniņ çağ bulutlarga dınrä.

⁷Toyruluğun seniņ — neçik taylar, Teņri, könülükü seniņ — neçik teränliklär köp! Adamları da hayvanları tirgizirsen sen, Biy!

⁸Neçik ki köp ettiņ yarlıyamağini seniņ, Teņri! Evet adam (65r) oylanları kölgäsinä xanatlarıniņ seniņ umsangaylar:

⁹Tčkäylär alar semizlikindän övügnü seniņ, da ağın suvları huzurluğunun seniņ bersärsen içmä alarga.

¹⁰Sendändir, Biy, çovraği tirlikniņ, da yariği bilä yüzügnü seniņ körärbiz yariğini.

¹¹Saç yarlıyamağini seniņ, kimlär ki tanırlar seni, toyruluğunun seniņ, çaysıları ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

¹²Kelmäsin üstümüzgä bizim ayaxları öktäm-lärniņ, da çolları yazıçlılarıniņ titrätmä(65v)sinlär bizni.

¹³Anda tüşkäylär barçası, kimlär ki çilinirlar töräsizlikni, kerı bolgaylar da dağın bolmagaylar toxtalma.

Alğışı Movşesniņ

[Второзаконие 32: 1-21: Песнь Моисея, часть 1]

¹Bağini, kök, ta sözliyim, işitkäy yer aytuşun ayzimniņ benim.

²Yöpsünövlü bolgay, neçik yağmur, avazim benim, da engäy, neçik çirovu, aytuşum benim.

Neçik yağmur üstünä yaşılniņ, neçik yağış üstünä biçänniņ, ³ki atın Eyämizniņ sarna(66r)gaybiz, da beriniğiz alğış Eyämizgä, Teņrimizgä bizim.

⁴Teņri, çaysiniņ ki könülük bilädir işi aniņ, da barça yollar aniņ könülük bilädir.

Teņri inamlidir, da yoxtur anda egirlik; toyrudur, könu Biy.

⁵Yazıçlandılar, da düğü olylanları aniņ çorançlar, torganlar yolsuz da çolayına.

⁶Düğü bu oldur, çaysı ki Eyämizgä tölär ediniğiz siz, yiniñları ağılsızlar da düğü ağılli.

Düğü bu kendidir atağ (66v) seniņ, çaysı ki tapundu seni, etti seni da yarattı seni.

⁷Esiğä bolgay seniņ künläri meñilikniņ, aņlağiz yılları dğinslarıniņ çağ dğinska dirä.

Sorgin sen atağdan seniņ, da gälädzi etkäylär sağa, çartlarığdan seniņ, da aytkaylar sağa.

⁸Zamanında, neçik ayirdi Biyiktägi barça dğinslarıni, neçik tayitti ol oylanları Atämniņ.

Turyuzdu çek dinsizlärgä sanına körä friştälä-rinä Teņriiniņ.

(67r) ⁹Boldu ülüşü Eyämizniņ çoyovurtu kendiniņ Jagop, da payı meğärmäğini seniņ Israjel.

¹⁰Yetkinçä boldu aņar pustalıçta; susamağlıçta, suvsuzluçta çuluç etti aņar.

Öğüldi ani da saçladı, neçik böbäkin köznü, ¹¹neçik çaraçuş, çanatlarıni kendiniņ yöpsündü ani, neçik üstünä çipçäläri seniņ, şayavatlandı.

Kerdi çanatlarıni kendiniņ, da yöpsündü ani, da köt(67v)ürüp keltirir edi ani üstünä, yağırları arasına kendiniņ.

¹²Biy yalıç kütär edi alarıni, da yoç edi alar bilä teņri yat.

¹³Keltirip çıçardılar alarıni çuvatına yerniņ, yedirdi alarıni hasilliki bilä tarlovlarıniņ.

Emizdirdi alarga çibal çayadan da yağ taşlı çayadan,

¹⁴Yağı inäkläri ni da sütü çoyunlarıni yağ bilä birgä bizovlarıni, öğüzläri ni da eçkiläri ni.

Semizlikin bövräkläri ni dan aşlıçniņ da çanıni borla(68r)ni ni içti, çayıni.

¹⁵Yedi Jagop, toyundu da huzurlandı sövüklü.

Semirdi, bazıç boldu, keğardı, çoydu Biy Teņrini, yaratuçisin kendiniņ, da artçarı çaldı Teņrini, çutçaruçisindan kendiniņ.

¹⁶Öçäşlättilär meni yat ayaxları bilä kendiläri ni, da gırkları bilä kendiläri ni ni öçäştirdi, açy-lattılar meni.

¹⁷Xurban ettilär devlärgä, da düğü Teņriğä, gırklarıni, çaysı ki bilmäslär edi, yäni da vaçtsiz, çaysıların ki heç tan(68v)ımaslar edi ataları alarıni.

¹⁸Xoyduğ Biyni, ki toyrudu seni, unuttuğ Teņrini, ki yedirdi seni.

¹⁹Kördü Biy da paçillandı, yüräkländi üstünä oylanlarıni da çizlarıni alarıni ²⁰da aytti:

«Xaytariyim yüzümnü benim alardan da kör-güziyim alarga, ki ne bolmalidir [soğyudagi] zamanda.

Zera bir dğinstir çolayına alar, da oylanları bi-yänçsizlikni, ²¹alar paçillattılar meni Teņri dü-gülläri (69r) bilä kendiläri ni da açittılar men[i] gırklarıni da kendiläri ni.

Hali men dä paçillatıyım alarıni, dğins keräk-siz da essiz dğins bilä açitiyim alarıni».

Haybatlamağ

Beriniğiz haybat Teņriğä, beriniğiz alğışni Eyämizgä, Teņriğä, adam sövüçigä meñilik. Pareços”.

(69v) [Псалом 36/37] 36

Saymosu Tawit'niņ.

¹Paɣıllanmagın yamanlarga, ne alarga, ɣaysilari ki ɣiliniŋ töräsizlikni.

²Zera, neçik biçän, tezindän ɣurusarlar, neçik yaş ot, tezindän aşsarlar.

³Umsan Biygä da etkin tatlilixni, turgin yerdä da kütülürsen ululuɣunda aniņ.

(70r) ⁴Siɣta Eyämizdän, da ol berir saña ɣoltɣaşın yüräkiñniñ seniņ, ⁵belgili et alnına Eyämizniñ yoluñnu seniņ da umsañın añar.

Ol etsär ⁶da çıxarsar, neçik yariñni, suçsuzluɣıñnu seniņ da toyruluɣıñnu seniņ, neçik yarımkünnü.

⁷Hnazant bolgin Eyämizgä, da ɣuluɣ et añar, da paɣıllanmagın alarga, ɣaysilariniñ ki oɣşaşlanıptır yolları kendiläriniñ adamlarga, ɣaysi ki ɣiliniyirlar töräsizlikni.

⁸Tiyil öçäşmäxtän, da tingin (70v) yüräklänmäxtän, da paɣıllanmagın yamanlarga.

⁹Yamanlar tezindän taspolurlar, evet ɣaysilari tözärlär Eyämizgä, alar meñärlär yerni.

¹⁰Azulaɣ da dayın heç bolmısar ɣirsiz, izdäsarsen yerni aniņ da tapmıarsen.

¹¹Evet ɣaysilari ki sekindirler, alar meñärsärlär yerni da huzur etsärlär kör [=köp] eminliklərindä kendiläriniñ.

¹²Çaşutlar yazıxlı toyrunu da ɣirdzıldatır [ünä aniņ] tişlärin kendiniñ, ¹³evet Biy külsär alardan.

Zera äväldän körär, ki yetişiŋ(71r)tir künü aniņ.

¹⁴Xiliç çıxardılar yazıxlılar da ɣordular yayların kendiläriniñ urmaga yarlini da miskinni, öldürmä ani, ki aşaxtır yüräki bilä.

¹⁵Xiliçleri alarniñ kiryä yüräklärinä alarniñ, da yayları alarniñ ufalgay.

¹⁶Yaşıdır azulaɣ nemä toyrunuñ, ne ki köp ululuɣu yazıxlılarniñ, ¹⁷da biläklärin ɣirsizlarniñ yançaylar.

Toxtatır Biy toyrularni ¹⁸da tanir künlärin zaɣalsizlarniñ, žaranklixi alarniñ meñilik bolgay.

(71v) ¹⁹Uyalmısarlar alar zamanında yamanlixiñ, evet küñünä açlixiñ toysarlar.

²⁰Ošta yazıxlılar taspolurlar, evet duşmanları Eyämizniñ haybatlanganına da biyiklängäninä kendiläriniñ eksilsärlär, neçik tütün eksilir.

²¹Ötünç alir yazıxlı da tölämästir, evet ɣaysi toyrudur, yarlıyar da berir.

²²ɣaysilari alışlarlar Biyni, meñärlär yerni, da ɣaysilari ɣarırlar, taspolgaylar andan.

²³Eyämizdän tüzätilir bargani kişiniñ, yolun aniņ ol klär asri.

(72r) ²⁴Kläsä dä taysa da, ol yiçilmagay, zera Biy ɣolun tutuçidir aniņ.

²⁵Igit edim men, da ɣartaydım, da körmädım toyrunu heç bolgan, da ne butaxi aniņ, ki tilängäy ötmäk.

²⁶Kün uzun yarlıyar da berir ötünç, zuryäti aniņ alışli bolgay meñilik.

²⁷Keri bol yamandan da et yaşşini, turarsen meñi meñilik kendindä.

²⁸Biy sövär könülükni da dügül aşaya urar arilärin kendiniñ, yoɣsa meñilik saɣlar alarni.

(72v) Töräsizlər sürülgäylär birlämä, da zuryäti ɣirsizlarniñ taspolgaylar.

²⁹Evet toyrular meñärgäylär yerni da turgaylar meñi meñilik kendindä.

³⁰Ayzi toyrunuñ sayışlar açilni, da tili aniñ sözlängäy könülükni.

³¹Töräsi Teñrisiniñ kendiniñ bar yüräkinä kendiniñ, da ni taymagay bargani aniņ.

³²Baxar yazıxlı toyruga da klär öldürmä ani, ³³evet Biy ɣoymas ani ɣoluna aniñ da suçlu etmäş ani, ne vaɣt yarıulasa ani.

(73r) ³⁴Tözgin Eyämizgä da saɣla yolun aniñ, da biyik etär seni meñärmägä yerni, da tas bolganın yazıxlılarniñ körärsen.

³⁵Kördüm ɣirsizni kötürülgän, biyiklängän, neçik ormani Lipananniñ.

³⁶Aştım — da ošta yoɣ edi, izdädım — da tapulmadı yeri aniñ.

³⁷Saɣla zaɣalsizlixiñ da körgin toyruluɣnu, zera bardır nasipi adamniñ eminlik etüçiniñ.

³⁸Töräsizlər sürülgäylär bir oyurdan, da zuryäti ɣirsizlarniñ taspolgay.

³⁹Xutxarımaxi toyrular(73v)niñ Eyämizdandır, közätüçisidir alarniñ zamanında tarlixiñ.

⁴⁰Boluşur alarga Biy da ɣutxarı alarni, abrar alarni yazıxlılardan da tırgizir alarni, zera umсандılar añar.

[Псалом 37/38] 37

¹Saymosu Tawit'niņ.

²Biy, yüräklängäniñ bilä seniñ ɣarşilamağın meni da öçäşmäxiñ bilä seniñ ögütlämä meni.

³Zera oɣuñ seniñ oɣlandı mendä, da mendä toxtadı ɣoluñ seniñ.

⁴Yoxtur saɣaymaɣ tenimä (74r) benim yüzündän öçäşmäxiñniñ seniñ.

Yoxtur eminlik söväklärimä benim yüzündän yazıxlarımmniñ benim.

⁵Töräsizliklärim benim biyikländilər, ne ki başım benim, neçik yük ayır, ayırlandı üstümä benim.

⁶Irländilər da çiridilər yaralarım benim yüzündän eksizlikimniñ [=essizlikimniñ] benim.

⁷Zabunlandim da aşax boldum asri, kün uzun çayyulu yürür edim, ⁸zera boyum benim tolu boldu çiyin bilä da yoxtur sayaymaçliç tenimä benim.

⁹Xiynaldim da aşax boldum (74v) asri, muçrar edim küstünmäçindän yüräkimniç benim.

¹⁰Biy, alniça seniçdir barça suçlançim benim, da küstüngänim benim sendän yapulmadı.

¹¹Yüräkim benim müşçülländi mendä, da çoydu meni çuvatim benim, yarıçi közlärimniç benim, da bu da bolmadı birgämä.

¹²Yaçşi klävüçilärim da yuvuçlarim benim alnima benim yuvuçlandılar da turdular, da yuvuçlarim benim yıraç boldular mendän.

¹³Zulum bilä yaryuliyirlar (75r) meni da izdiyir edilär dżanimni benim, çaysiläri sayişliyiç edilär yamanı üstümä benim, sözlädilär töräsizlikni da hizlikni kün uzun sayişladılar.

¹⁴Yoçsa men — neçik çulaxsız, ki işitmäs, neçik tilsiz, çaysi ki açmas açzin kendiniç.

¹⁵Boldum men neçik adam, çaysi ki işitmäs da bolmagay söz açzina anıç.

¹⁶Men saça, Biy, umsandim, da sen işitkäysen maça, Biy, Teçrim benim.

¹⁷Ayttim, ki bolmagaylar färäh mendä duşmanlarim benim; seskän(75v)gäninä ayaxlarimniç benim üstümä benim ulu-ulu sözlädilär.

¹⁸Men çiyinga hadirmen, da açriçlarim benim alnima benim här sahat.

¹⁹Töräsizlikimni benim aytiiyim da çayyuriiyim yazıçlarim için benim.

²⁰Hanuz duşmanlarim benim tiridirlär da çuvatlaniptirlar mendän artıç, köplär edilär, çaysiläri körälmäs edilär meni heç yergädän.

²¹Da çaysiläri tölädilär maça yaman ornuna yaçşiniç, yam(76r)an sözlär edilär mendän, zera men barir edim artindan toçruluçnuç.

²²Xoymağin meni, Biy, Teçrim benim, da ni keri bolmağin mendän, ²³baçkin boluşma maça, Biy çutçarılmaçimniç benim.

[Псалом 38/39] 38

¹Saymosu Tawit'niç.

²Ayttim, ki saçlagaymen yolumnu benim, ki yazıç etmäğaymen tilim bilä benim.

Xoydum közät açzima benim, çarşi bolganda yazıçli alnima benim.

³Xulaxsız boldum da aşaxlandim, tirildim [=ti-yildim] öçäşmäçtän, (76v) da açriçlarim benim yäçirdilär mendä.

⁴Xizdi yüräkim benim çarnima benim, da sayişima benim yandı ot.

⁵Sözlädim tilim bilä benim da ayttim:

Körgüz maça, Biy, soçyumnu benim da sanin künlärimniç benim, ki ne çadardir, ki bilgäyмен, ki ne çadar nemä eksiliptir mendän.

⁶Ošta ölcöv bilä çoyduç künlärimni benim, da küçü çuvatimniç benim neçik heç nemädir alnima benim. Hälbat, barça bilä heçtir här adam tenli.

(77r) ⁷Alay oç, neçik yüzlämä, keziyiç adam, hälbat, heç yergädän buşuryaniyiç, çaznaliyiç da bilmäs, kimgä yiyiştiriyiç.

⁸Hali kimdir tözümlüküm benim? Dügül mi sen, Biy? Ya küçü çuvatimniç benim dügül mi sendän?

⁹Barça töräsizlikimdän benim çutçardiiç meni, taba essizlärgä ettiç meni.

¹⁰Xulaxsız boldum da açmadim açzimni benim, zera sen ettiç.

¹¹Keri et mendän çiyinimni benim, zera çuvatindän çoluçnuç seniç men eksildim.

(77v) ¹²Azarlamaç bilä yazıç için öğütlädiç adamni, oprattiiç, neçik pavuçinani, boyun aniiç. Hälbat, heçtir här adam.

¹³İşit, Biy, alyişima benim, çulax çoy çoltçama benim, yaşima benim tiyilmagin.

Kelginmen men alniça seniç, çarib da keçkän, neçik barça atalarim benim.

¹⁴Boş et maça, ki tingaymen, negä diçrä bar-miiçirmen, çayda ki heç dayin tapulman.

[Псалом 39/40] 39

¹Saymosu Tawit'niç.

²Tözmäç bilä tözdüm Eyäm(78r)izgä, da baçtı maça, da işitti alyişima benim.

³Çiçardi meni çuyurdan zabunluçnuç, gawdan da balçıçtan.

Toçtatti üsnä çayaniiç ayaxlarimni benim da tüzätti barganimni benim.

⁴Xoydu açzima benim alyiş yäçi, alyişni Eyämiz Teçrimizniç bizim.

Körgäylär köplär, da çorçkaylar, da umsan-gaylar Biygä; ⁵sanlidir er, çaysiniç atina Eyämizniç umsaşi bar aniiç,

Baçmadı ol heçlikkä, da ne (78v) çuturyuluçka yalyan.

⁶Köp ettiç sen, Biy, Teçrim benim, sk'ançelik'içni seniç, sayişiiça seniç dügül kimesä, ki oçşagay saça.

Ayttim da sözlädim, da köp boldular, ne ki san; ⁷çurbanlarga da bernälärgä biyanmädiç; çulax toçtattiiç maça; [bütvöç çurban] da yazıç için klämädiç.

⁸Ol vaçtta ayttiiç, ki ošta kelirmen men, başinda bitikläriç yaziliptir benim için:

⁹Etmägä [Etmanga] erkiñni seniñ, Teñrim menim, klädim da orenk'iniñni seniñ içinä ħarnimniñ menim.

(79r) ¹⁰Sövünçlülätiyim toyruluħuñnu seniñ yiyövdä ulu, ošta erinlärimni menim heç tıyman sendän.

Biy, sen bildiñ, ki ¹¹toyruluħuñnu seniñ heç yapmadım yüräkimä menim, könülüküñnü seniñ da ħutħarmaħiñni seniñ.

Ayttim da heç yaşırmadım yarlıyamaħiñni seniñ da könülüküñnü seniñ žoyovurttan ulu.

¹²Evet sen, Biy, yiraħ etmägin šayavatiniñni seniñ mendän, ki yarlıyamaħiñ seniñ da könülüküñ seniñ här sahat yöpsüngäy meni.

(79v) ¹³Dolaštılar čövrämä yamanlar, ħaysı-larına yoħ edi alarga san, yetištılar maña törä-sizliklärim menim, da men heç bolmadım kör-mägä.

Köp boldular, ne ki saçi başımnıñ menim, da yüräkim menim ħoydu meni.

¹⁴Klägin, Biy, ħutħarma meni, da Biy, boluş-ma maña baħkin.

¹⁵Harlangaylar da uyatlı bolgaylar, ħaysıları klärlär edi dżanımni menim kötürmä bunu, ħayt-kaylar kerı da uyalgaylar, ħaysıları sayšlarlar edi maña yaman.

¹⁶Kötürgäylär uyatni ol sahat tezindän, ħaysı-ları aytirlar edi maña: «Vaħ-vaħ».

(80r) ¹⁷Sövüñgäylär da färâh bolgaylar sendän barçası, ħaysıları ki kliyirlär seni, Biy.

Aytıkaylar här sahat: «Uludur Teñri»,— da kimlär sövärlär ħutħarmaħiñni seniñ.

¹⁸Men yarlı da klänçimen, Teñri, sayšla meni, boluşuçim da abrovuçim menim, da sen, Teñrim menim, keçikmägin.

[Псалом 40/41] 40

¹Saymosu Tawit'niñ.

²San, ħaysi ki sayšlar yarlini da klänçini! Kündä yaman ħutħarir ani Biy.

³Biy ħutħarir ani da tırgızir, sanlı etär ani üstünä yerniñ da çix(80v)ara bermäs ani ħoluna duş-manlariniñ kendiniñ.

⁴Biy boluşuçidir añar töşäkindä ayrıħiniñ kendiniñ: barça ornun aniñ ħaytarir ħastalıħından aniñ.

⁵Men ayttim: Biy, yarlıya maña, saħayt dżanımni menim: men yazıħlımen saña.

⁶Duşmanlarım ayttılar maña yaman: «Xaçan bolgay, ki ölgäy da taspolgay atı aniñ?»

⁷Kirir edi körmä, heçlikni sözlär edi yüräkinä kendiniñ, yıyar edi töräsizlikni dżanına kendiniñ.

Çixari çixar edi da haniz sö(81r)zlär edi, ⁸menim üçün köp s[öz]lärlär edi barça duşmanlarım menim.

Sayısladılar yaman üstümä menim, sözün töräsizlikniñ ħoydular üstümä menim.

⁹Mägär, kimlär yuħlarlar da dayin heç mi ar-tiħ turmısarlar? ¹⁰Zera da er eminlikimniñ, kimgä da men umsandım,

Xaysi yer edi ötmäkimni menim, arttırdi etmä maña aldamaħni.

¹¹Evet sen, Biy, yarlıya maña, turıuz meni, da töliyim alarga.

¹²Bunuñ bilä tanıyim, ki biyändiñ maña, da färâh bolmagaylar mendä duşmanlarım menim.

(81v) ¹³Evet meni zaħalsizliħimde menim yöp-sündün, toħtattıñ meni alniña seniñ meñilik.

¹⁴Alıışlı Biy Teñri Israjelniñ meñi meñilik! Bolgay, bolgay.

[Псалом 41/42] 41

Saymosu Tawit'niñ

²Neçik hasrättir 1-müñüzlü čovraħ suvlarına, ol türlü hasrättir dżanım menim saña, Teñri.

³Susaptir dżanım menim saña, Teñri, zorlu da tiri. Xaçan kelip körüngäyimen yüzünä Teñriniñ?

⁴Boldular maña yaşlarım menim yemäk kündüz da keçä, ol ki aytirlar edi maña kün uzun, ki: «Xay(82r)dadir Teñriñ seniñ?»

⁵Bunu neçik anşam edi, täşvişlänir edi mendä dżanım menim, tiräklänir edim, ki kirgäyimen ota-ħına, tamasaşına [=tamaşasına] övünüñ Teñriniñ,

Avazına sövünçlükünüñ, tapunmaħniñ da avazına yaħşı tırlıkniñ.

⁶Hali ne üçün ħayıyulusen, dżanım menim, ya ne üçün müşħüllätiyirsən meni? Umsan Teñrigä, tapunmaħin [=tapungin] añar, ħutħaruçisi yüzüm-nüñ menim Teñridir.

⁷Dżanım menim asrı müşħüllän(82v)di, bunuñ üçün añdım seni yerindän Jortananniñ, Hermon-dan, taıdan kiçiräktän.

⁸Teränliklär terändän sarnadılar saña avazına aħınlarıñniñ seniñ.

Barça yubanmaħlarıñ seniñ da tolyunlarıñ seniñ keçtilär üstümä menim.

⁹Kündüz simarladı Biy yarlıyamaħin kendiniñ, keçä alıışın yäñi da alıışim menim Teñrigä tırlikim üçün menim.

¹⁰Ayttim Teñrigä: yöpsünövlüm menimsen, ne üçün kerı ettiñ meni, ne üçün ħayıyulu beriyirsən (83r) ħıstırganda duşmanlarım menim?

¹¹Ufalğanına söväklärimniñ menim tabaladı-lar meni duşmanlarım menim, aytip maña kün uzun, ki: «Xanı Teñriñ seniñ?»

¹²Hali ne üçün çayyulusen, džanim benim, ya ne üçün müşüllätiyirsən meni? Umsan Teñrigä, tapungin añar: çutçaruçisi yüzümnüj benim Teñridir.

[Псалом 42/43] 42

Saymosu Tawit'niñ.

¹Yarçu et maña, Teñri, da toyruluç et maña törämdä benim.

Džinstan, ki dügül ari, adamdan yazıçlıdan, hillälidän çutçar meni.

(83v) ²Sen, Teñrim, çuvatlatuçim menimsen, ne üçün unuttuñ meni, ne üçün çayyulu beriyirmen men indžitkanına duşmanlarimniñ benim?

³Yeber, Biy, yarıçınıñni seniñ da könülükünñü seniñ, ki yol körgüzüçi bolgay maña, çıçargay meni tayıña ari da otaxıña seniñ.

⁴Kiriyim alniña seyaniniñ Teñriniñ, Teñrigä, ki färâh etär igitlikimni benim.

Tapuniyim saña alyış bilä, Teñri, Teñrim benim.

⁵Hali ne üçün çayyulusen, džanim benim, ya ne üçün müşüllätiyirsən meni? Umsangin Teñrigä, tapungin añar, çutçaruçisi yüzümnüj (84r) benim Teñridir.

[Псалом 43/44] 43

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Teñri, çulaçlarimiz bilä bizim işittiç, çaysi ki dä atalarimiz bizim ayttılar bizgä

Işni, çaysi ki çilindin künlärinä alarniñ, künlärdä ilgäriği.

³Xoluñ seniñ üzdü dinsizläрни, da alarni tiktin; çiyinadin çoyovurtnu da çıçardin alarni.

⁴Dügül ki çiliçi bilä kendiläriñniñ meñärsärlär yerni, da ne biläkläri alarniñ, ki çutçardi alarni.

Yoçsa sayışin seniñ, da biläkin seniñ, da yarıçi yüzünñüj (84v) seniñ, zera biyändin sen alarga.

⁵Sen kendiñsen çanim benim da Teñrim benim, çaysi ki buyurduñ çutçarımaçi üçün Jagovpnuñ.

⁶Seniñ bilä duşmanlarimizni bizim töviyiç da atin bilä seniñ heçkä beriyiç turganlarni üstümüzgä bizim.

⁷Dügül ki yayıma benim umsanipmen, da ne çiliçim benim tırgizir meni.

⁸Evet sen çutçardin bizni duşmanlarimizdan bizim da heç etüçilärimizni bizim uyatlı ettiñ.

(85r) ⁹Teñri bilä ögüniyiç kün uzun da atına anin tapuniyiç.

¹⁰Yoçsa hali sen keri ettiñ da risvayladin bizni da çıçmadin, Teñri, çuvatlılarimiz bilä biznim.

¹¹Xaytardin bizni artçari, ne ki duşmanlarimizni bizim, da körälmägänlär biznim taladılar bizni.

¹²Berdiñ bizni, neçik çoynu, soymaçka da dinsizliktä tayıttin bizni.

¹³Sattin çoyovurtuñnu seniñ başça bahasından, da yoçtur sani çaxiriçimizniñ bizim.

¹⁴Ettin bizni taba çonşularimizga bizim, kültkü da ay(85v)bli masçaralıçka alarga, da çövrämizgä edilär bizim.

¹⁵Ettin bizni mani dinsizlärgä, teprätmäçkä başlarin elniñ.

¹⁶Künlärimdä barça risvaylıçim benim alnima benimdir, da uyati yüzümnüj benim yapti meni

¹⁷Avazından risvay etüçiniñ da yaman aytuçiniñ, yüzündän duşmannin da çuvuçiniñ.

¹⁸Bu barça keldi üstümüzgä bizim, da biz seni unutmadiç, da yalyan çıçmadıç ösiyätinjä seniñ, ¹⁹da ne çaytmadiç yüräklärimiz bilä bizim.

(86r) Xaytardin izimizni bizim yollarından seniñ, ²⁰aşax ettiñ bizni yerinä çiyinnin, da yaptılar bizni kölgäsi ölümnüj.

²¹Egär unutup esäç biz atin Teñrimizniñ bizim ya salgan bolgan çolumuz bizim teñrilärgä yat,

²²Hälbät, Teñri izdär bunu, zera ol tergär yapuçluğun yüräkimizniñ bizim.

²³Seniñ üçün öliyrbiz kün uzun, heseblädiç, neçik çoynu soyulmaçka.

²⁴Oyan, ne üçün yuçliyiñsen, Biy? Kel da keri etmä bizni meñilik.

(86v) ²⁵Nek çaytariyiñsen yüzünñü seniñ bizdän, unutuyirsən miskinlikimizni da tarlıçimizni bizim?

²⁶Aşax boldum [=boldu] çax topraçka boyumuz bizim, da yergä birikti belimiz bizim.

²⁷Kel, Biy, boluş bizgä da çutçar bizni atin üçün seniñ.

[Псалом 44/45] 44

Saymosu Tawit'niñ.

²Açtırgay yüräkim benim gälädziläriñni seniñ yaçşä, da aytiyim işimni benim çanga.

Tilim benim, neçik kriç tezyazuçi yazuçiniñ, ³körklü körümlüktä, ne ki barça oylanlar(87r)i adamlariniñ.

Yayıldi şnorç erinläriñdän seniñ, bunuñ üçün alyışladı seni Teñri meñilik.

⁴Xuşan çiliç belinjä seniñ, zorbaz, özdänlikinjä körkünñüj seniñ.

⁵Xorgin, tüzätkin da çanlıç etkin könülük üçün, sekinlikin da yol toyruluçuñ üçün, da yol körgüzüçi bolgay saña sk'ançelik bilä oñuñ seniñ.

⁶Oçlarıñ seniñ itiläniptir, zorlu, da yiğınlar tibiñjä seniñ tüşkäylär, yüräkinä duş(87v)manlarına çannin.

⁷Olturuçuñ seniñ, Teñri, meñi meñilik, tayaçi çuvatniñ — tayaçi padşaxlıçiniñ seniñ.

⁸Sövdün toyruluçnu da körälmädiñ töräsizlikni.

Bunuñ üçün yayladı seni Teñri, Teñriñ seniñ, yayı bilä färâhlikniñ artıx, ne ki sınarlarıñni seniñ.

⁹Mira, da temyan, da çiyarşambär kiynişiñdän seniñ, saraylarından fil sövâklärindän, ¹⁰çaydan ki färâhlattılar seni çizları çanlarınñ hörmätkä.

Tursar çanıçä sayıñda (88r) seniñ, kiynişi bilä altunlu tüzülgän da şöhrätlängän.

¹¹Işit, çiz, da kör, aşaxlat çulaçığıñni seniñ, unut eliñni seniñ da övün atağıñni seniñ, ¹²zera suvländi [=suçlandı] çan körkünä seniñ.

Bu kendidir biyiñ seniñ, yerni öpkäyseen buñar, ¹³da çizi Dzuraniñ yerni öpsär buñar, da bernälär bilä yüzün bunuñ çulux etsärlär ululuxları çoyovurttan.

¹⁴Barça haybatı çiziniñ çanıñ içkärтин, etäkläri altunlu, tüzän bilä etkän da donatkan.

(88v) ¹⁵Eltkäylär çanga gojslarni artından aniñ, da sınarların aniñ eltsärlär añar.

¹⁶Küvürgäylär süvünçlük bilä da färâhlik bilä, da eltkäylär dadçarına çanıñ, ¹⁷da ornuna atalarıñniñ seniñ bolgaylar oylanlarıñ seniñ.

Turçuzgaysen alarni buyruçılar barça yerdä, ¹⁸añılğay atıñ seniñ barça džinslar džinsına.

Bunuñ üçün çoyovurtk' tapungaylar saña meñilik da meñi meñilik.

(89r) [Псалом 45/46] 45

²Teñrimiz bizim işanç da çuvat, boluşuči üsnä tarlıçlarimizniñ, ki taptılar bizni asrı.

³Bunuñ üçün çorçmiyix biz müşçüllängäninä yerniñ, teşkirilgäninä taylarınñ yüräkinä teñizniñ.

⁴Çaçirdılar da müşçülländilär suvları alarniñ, müşçülländilär taylar çuvatından aniñ.

⁵Ketkänläri açın suvlarniñ färâh etärlär şähärin Teñriniñ, da ari etti övün kendiniñ Biyiktägi.

⁶Teñri ortalarına alarniñ, (89v) da alar seskänmägäylär, boluşkay alarga Teñri ertädän çax ertägä diñrä.

⁷Müşçülländilär dinsizlär, da aşaxlandılar çanlıçlar, berdi avazın kendiniñ Biyiktägi, da müşçülländi er [=yer].

⁸Biy çuvatlılarınñ bizim bilä, yöpsünövlümüzdür bizim Teñrisi Jagopnuñ.

⁹Keliñiz da körünüz işlärin Teñriniñ, ki etti nişanlar da pesälär [=peşälär] üsnä yerniñ.

¹⁰Urdu uruşlarni çiriğindän çax çiriğina dün-yâniñ, yaylarni ufattı, yaraylar(90r)nı sindiryaladı, da çalçanlarni küvürdü [=küydürdü] ot bilä.

¹¹Ertäläniñiz da taniñiz, ki menmen Teñri, biyik boliyim dinsizliktä da biyikläniyim üsnä yerniñ.

¹²Biyi çuvatlılarınñ bizim bilä, yöpsünövlümüzdir bizim Teñrisi Jagopnuñ.

[Псалом 46/47] 46

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Çap uruñuz, barça dinsizlär, çaçiriñiz Teñrigä avaz bilä sövünçlükniñ.

³Biy biyiklängän da çorçulu, çan ulu üsnä barça yerniñ.

(90v) ⁴Tabi etti çoyovurtnu bizgä da dinsizläрни tibinä ayaçlarimizniñ bizim.

⁵Tañladı bizni kendinä çarankliçka, körkündän Jagopnuñ, çaysın ki sövdi.

⁶Ayındı Teñri alıış bilä, da Biyimiz bizim avazi bilä birçiniñ.

⁷Saymos aytiñiz Teñrimizgä bizim, saymos aytiñiz çanimizga bizim, saymos aytiñiz.

⁸Xan ulu üsnä barça yerniñ Teñridir, saymos aytiñiz añar açıl bilä.

⁹Xanlıç etti Teñri üsnä din(91r)sizläрниñ, Teñri olturdu olturuçuna arilikiniñ kendiniñ.

¹⁰Buyruçılar çoyovurtlarınñ yiyıldılar Teñrisinä Aprahamniñ, zera Teñriniñ çuvatları yerdän asrı kötürüldülär.

[Псалом 47/48] 47

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Uludur Biy da alıışlıdır asrı şähärinä Teñrimizniñ bizim, tayına ari aniñ.

³Baziç kök, sövünsär sövünmäç bilä barça yerdä tayları Sionnuñ, tiräsi yarımkeçäniñ şähäri çanıñ ulu.

⁴Teñri dadçarına kendiniñ belgirir, zamanına, neçik boluş(91v)uči bolur edi alarga.

⁵Ošta çanlıçları yerniñ yiyıldılar da tüssärlär birlämä.

⁶Kensiläri kördülär bu türlü da tañlandılar, müşçülländilär, seskändilär, ⁷da titrov tuttu alarni.

Anda inççamaç, neçik toyurganda, ⁸yel dä muçkâm uvatsar kerapni Tarsistä.

⁹Neçik işittiç, bu türlü dä kördüç şähäriñdä Eyämiz çuvatlılarınñ, şähäriñdä Teñrimizniñ bizim.

Teñri himlärin saldı añar meñilik, ¹⁰yöpsündüç, Teñri, yar(92r)liçamaçığıñni seniñ içinä çoyovurtuñnuñ seniñ.

¹¹Atiña körä ol türlü dä alıışiñ seniñ barça dünyäda, toyruş bilä toludur oñuñ seniñ.

¹²Färâh bolsun tay Sion, da sövünsär çizları Jutanıñ könülüküñ üçün seniñ, Biy.

¹³Dolaşıñiz Sionnu, çapsanıñ anı da çövräläñiz vežaların aniñ.

¹⁴Xoyuñuz yüräkiñizni sizniñ üsnä çuvatlılarıniñ aniñ, üläşıñiz berkliklärin aniñ, ki aytma bolgaysiz millätkä özgä:

(92v) ¹⁵Budur Teñri, Teñrimiz bizim meñi meñilik, da bu kütkäy bizni çax meñilik.

[Псалом 48/49] 48

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Išitiñiz bunu, barça džinslar, xulağ xoğan boluñuz, barçañiz, ki turupsız dünyâda.

³Toğunçları yerniñ da oylanları adamlarınıñ, birlämä dövlätlilär da yarlılar.

⁴Ayzim benim sözläsär ağıllıxını, da sayışları yüräkimniñ benim — tärtipni.

⁵Aşağlatıyım manilärgä xulağimni, açıyım manilärni al(93r)ğış bilä ilğartin:

⁶«Ne üçün barça xorçiyirmen men künnüñ yamanına? Zera töräsizlikim yerişimniñ benim çövrämä boldular benim».

⁷Umsanganlar sanga xuvatları bilä kendiläriniñ, köplüx ululuğlarına kendiläriniñ öğünsärlär.

⁸Xardaş xutxarmas, da xutxarmas adam, da bermäs Teñrigä xutulmağın, ⁹da ne bahasin xutxarımağınıñ džanıniñ kendiniñ.

Xazğan meñilik, ¹⁰da tirilirsen çax tüğälinçä, da ne körmässen (93v) zabunluğnu.

¹¹Xaçan körsäñ, ki ağıllılar ölärlär, birlämä fähamsızlar da essizlär taspolurlar da xoyarlar yatlarga ululuğların kendiläriniñ.

¹²Kerezmanları övläri alarniñ bolğay meñilik, da otağları alarniñ džinstan çax džinska, da sarnalsar atları alarniñ toprağında alarniñ.

¹³Adam hörmättä edi, da ne bilmädi; teñläšti hayvanlarga sözsüzlärgä da oğşadı alarga.

¹⁴Bu yoldur azmağlıxka al(94r)arga alarniñ, bundan soñra ayızları bilä kendiläriniñ biyängäylär.

¹⁵Neçik xoyunlar, tamuğka çığara berilsärlär, da ölüm kütsär alarni, da eyälik etsärlär alarga toyrular tağ manına.

Boluşluğları alarniñ oprangaylar tamuğta, da haybatlarından kendilärinä tüşkäylär.

¹⁶Yoğsa tek Teñri xutxargay džanımnı benim xolundan tamuğnuñ, xaçan yöpsünsälär meni.

¹⁷Xorçmagın, xaçan ululansa adam da xaçan köp bolsa(94v)lar haybatı övünüñ anıñ.

¹⁸Zera düğül ki ölümünä kendiniñ alsar birğäsinä barçanı, da düğül ki enärlär haybatı övünüñ anıñ birğäsinä.

¹⁹Yoğsa boyu anıñ tirlikinä kendiniñ alyışlanğay, tapungay saña, xaçan yağşı etsäñ sen añar.

²⁰Kirğay ol çax džinsına atalariniñ kendiniñ, çax meñilikkä diyin yarığ körmägäy.

²¹Adam hörmättä edi, da ne bilmädi, teñläšti hayvanlarga sözsüzlärgä, da oğşadı alarga.

[Псалом 49/50] 49

Saymosu Tawit'niñ.

(95r) ¹Teñri teñriläriniñ, Biy sözlädi, ündädi yerni kün toğuşundan çax batişına künnüñ.

²Siondan ulu könänmäği xutxarımağınıñ, körkünüñ anıñ. [Teñrimiz bizim belgili kelsär, ³da] Teñrimiz bizim tüyilmisar. Ot alnına anıñ yaltrasar, da çövräsinä anıñ dufan asrı.

⁴Ündäsär köknü yoyartin da yerni yaryulama žoyovurtun kendiniñ, ⁵yıyıştırma kensinä arilärin kendiniñ da xaysıları (95v) xoyarlar bernälärin niyätläriñiñ üsnä seyaniniñ anıñ.

⁶Aytsarlar köklär toyruluğun anıñ, zera Teñri yaryučidir.

⁷Išit, žoyovurtum benim, da sözliyim seniñ bilä, da Israjel, saña tanıxlıx beriyim, ki Teñri, Teñriñ seniñ menmen.

⁸Dügül ki bernäläriñ üçün seniñ azarliyirmen seni, zera xurbanlarıñ seniñ alnıma benimdir hər sahat.

⁹Xabul etmän övündän seniñ öğüzlärni, da ne sürükläriñdän seniñ eçkilärni.

¹⁰Menimdir barça kazanlar (96r) ormandagi, kiyiklär taydagi da barça hayvanlar.

¹¹Bilirmen men barça xuşlarıni köktägi, tüzlärniñ körkü mendädir.

¹²Eğär açğinsam, saña nemä heç aytman, zera benimdir dünyâ tüğälliki bilä kendiniñ.

¹³Yemändir men etin öğüzläriñniñ seniñ, da ne xanın eçkiläriñniñ seniñ içärmen.

¹⁴Sungin Teñrigä xurban alyışniñ da tüğällä Biyiktägiğä niyätiniñni seniñ.

¹⁵Sarnasarsen maña küñünä tarlığiniñniñ seniñ, men xutxar(96v)irmen seni, da sen haybatlasarsen meni.

¹⁶Yoğsa yazığlıga aytıyır Teñri: «Ya sen ne üçün hər kez sözliyirsən toyruluğumnu benim, yağom alıyirsən niyätimni benim ayziña seniñ?»

¹⁷Zera sen körälmädiğ öğütümnü benim, kerit ettiñ da artxarı saldiñ barça sözlärin ayzımniñ benim.

¹⁸Eğär körsäñ edi oyrularni, yügürür ediñ alar bilä da itlär bilä xoyar ediñ payıñni seniñ.

¹⁹Ayziñ seniñ arttırır edi (97r) yamanlıxını, da tiliñ seniñ toludur hillälik bilä.

²⁰Olturup xardaşından seniñ yaman sözlär ediñ da üstünä oylunuñ anağniñ seniñ xoyar ediñ azmağni.

²¹Bunu barça ettiñ, da tüyildim saña; sayıñdiñ töräsiz esiñdä, ki men dä saña oğşagaymen.

Hali xarşiliyım da turuzıyım bunu barça alniña seniñ, ²²seziñiz, barçañiz, xaysılarıñiz unutup esä Teñrini. Sahat [=Şahat?], xapsalgaysız, da kimsä bolmagay, ki xutxargay.

²³Xurbanı alyışniñ haybat(97v)li etsär meni, da andadır yol, çayda körgüzsäm añar xutxarmağın Teñriniñ».

[Псалом 50/51] 50

¹Saymosu Tawit'niñ.

³Yarliya maña, Teñri, ululuğuña körä yarliya-maııñniñ seniñ, köplüxüñä körä şayavatıñniñ seniñ buzgın töräsizlikimni benim.

⁴Ayruxsu yuvğın meni töräsizlikimdän benim da yazıxımdan benim aruv etkin meni.

⁵Töräsizlikimni benim men mendän bilirmen, da yazıxlarım benim alnıma benimdir här sahat.

⁶Saşa yalyz yazıx ettim, (98r) Biy, da yaman-nı alnıña seniñ ettim,

Neçik toyrı bolğaysen sözündä seniñ da yeñüci yarıyuda saşa.

⁷Töräsizlik bilä başladı da yazıx bilä toyrıdu meni anam benim.

⁸Sen, Biy, könülükñü sövdüñ, körünmägänlär-ni da yapuıxlarnı aıılın bilä seniñ körgüzdüñ maña.

⁹Bürk üstümä zoba bilä, da aruv bolıyım, yuv-ğın, da artıx çardan aıx bolıyım.

¹⁰İşitövlü etkin maña sövünçlükñü da fărâh-likni, da (98v) sövüngäylär söväklärim benim hasrät bolgan.

¹¹Xaytar yüzüñnü seniñ yazıxlarımdan me-nim, barça töräsizlikimni benim arıt mendän.

¹²Yüräk aruv toxtat mendä, Teñri, da dżanni toyrı yäñirt çarnımda benim.

¹³Salmagın meni yüzüñdän seniñ da Dżanıñni Ari seniñ çıxarmagın mendän.

¹⁴Bergin maña sövünçlükün çutçarılmaıñni, dżan ayalıxıñ bilä seniñ toxtat meni.

¹⁵Övrätıyım töräsizlärgä yoluñnu seniñ, da çırsızlar saşa (99r) çaytkaylar.

¹⁶Çutçar meni çandan, Teñri, Teñri çutçarıl-maıñni benim, sövüngäy tilim benim toyrılu-ğuña seniñ.

¹⁷Biy, egär erinlärिमni benim açsañ, aızım benim yırlagay alyşıñni seniñ.

¹⁸Egär kläsäñ edi, çurban sunar ediç, evet bü-töv çurbanga ne heç biyänmädiñ.

¹⁹Çurban Teñrigä dżan aşaç, yüräkni aruv da dżanni aşaç Teñri heç etmästir.

²⁰Yaşı etkin, Biy, erkiñ bilä seniñ Sionga; da yasalğay duvar(99v)ları Jerusaşemniñ:

²¹Ol vaıxtta biyäsärsen çurbanga toyrılu-ğuñ, [çaçan] niyät çurbanıñni çıxargaylar seyañıña seniñ, ögüznü.

[Псалом 51/52] 51

¹ Saymosu Tawit'niñ.

³ Nek maıxtangay yamanlıçta küçlü töräsizlik?

⁴ Kün uzun egirlikni sayışladı tilindä kendiniñ.

Neçik yülgüç iti, itilädi hillälikni, ⁵sövdü ya-

¹ Псалом Давида.

³ Помилуй меня, Боже, по величию милости Твоей, и по множеству щедрот Твоих изгладь беззакония мои.

⁴ Сугубо омой меня от беззакония моего, и от греха моего очисти меня,

⁵ Ибо беззакония мои я сознаю, и грехи мои ежечасно предо мною.

⁶ Тебе единому согрешил я, Господи, и злое перед Тобой сделал,

Так что Ты праведен в приговоре Твоем и победоносен в суде Твоем.

⁷ В беззаконии зачала и во грехе родила меня мать моя.

⁸ Ты, Господи, возлюбил истину, невидимое и сокровенное явил мне мудростью Твоею.

⁹ Окропи меня иссопом, и буду чист; омой меня, и буду белее снега.

¹⁰ Дай мне услышать, Господи, радость и веселие, и возрадуются кости мои, сокрушенные ожиданием.

¹¹ Отврати лице Твое от грехов моих и изгладь все беззакония мои.

¹² Сердце чистое сотвори во мне, Боже, и дух правый обнови внутри меня.

¹³ Не отвергни меня, Господи, от лица Твоего и Духа Твоего Святого не изыми из меня.

¹⁴ Возврати мне радость спасения и Духом владычественным Твоим утверди меня.

¹⁵ Научу беззаконных путям Твоим, и нечестивые к Тебе обратятся.

¹⁶ Избавь меня от кровей, Боже, Боже спасения моего, и язык мой возрадуется правде Твоей.

¹⁷ Господи! если отверзнешь губы мои, уста мои воспоют благословение Тебе.

¹⁸ Если бы Ты пожелал, мы вознесли бы жертву; но к всеожжению не благоволишь.

¹⁹ Жертва Богу – дух кроткий; сердца чистого и души смиренной Бог не презрит.

²⁰ Благоделательствуй, Господи, по благоволению Твоему Сион; да воздвигнутся стены Иерусалима:

²¹ Тогда благоугодны будут Тебе жертвы правды, [когда] возложат на алтарь Твой жертвы обета нашего, тельцов.

manlıxni, ne ki yaşılıxni, töräsizlikni, ne ki sözün toyrıluğuñ.

⁶ Sövdü ol barça sözlärin yemirmäxniñ da til-lärni hilläli.

(100r) ⁷Bunuñ üçün Teñri yemirgäy anı soñyu-
ga diñçä, üzgäy da çixargay anı otaxından da kö-
kün anıñ yerindän tirilärniñ.

⁸Körgäylär toyrular da xorçkaylar andan, kül-
särlär da aytsarlar:

⁹Bu adamdır, çaysi ki etmädi Teñrini kendinä
boluşuçi, yoçsa umsandı bu köp çodžalixına kendi-
niñ da çuvatlandı heçlikindä kendiniñ.

¹⁰Evet men — neçik zäytün teräki yemişli
övündä Teñriniñ; umsandım yarlıyamaçına Teñri-
niñ meñilik da meñi meñilik.

(100v) ¹¹Biliniyim saña, Biy, meñilik, ki ettiñ,
da töziyim atıña seniñ, zera tatlısen alnına arilä-
riñniñ seniñ.

[Псалом 52/53] 52

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Aytti fähamsiz yüräkindä kendiniñ, ki yoçtur
Teñri.

Buzuldular da murdarlandılar töräsizliklärin-
dä kendiläriniñ, da ne kimesä bar, ki etkäy tatlı-
lixni.

³Teñri köktän baçtı barça oylanlarına adam-
larniñ körmä, ki bar midir kimesä açilli, ki izdä-
gäy Teñrini.

⁴Barçası saptılar bir oçur(101r)dan da keräk-
siz boldular;

Yoçtur kimesä, ki etkäy yaçşini, da yoçtur
kimsä çax bir dä.

⁵Neçik ne tanımagaylar barçası, ki çiliniyirlar
töräsizlikni,

Xaysi ki yerlär edi žoyovurtumnu benim, neçik
aşamayın ötmäknii, da Teñrigä ne sarnamadılar?

⁶Anda xorçkaylar xorçunu, çayda ki bolmasa
xorçmaç, zera Teñri saçar söväklärin adamlarga
yüz körüçilärniñ.

Uyalgaylar da uyatlı bolgaylar, zera Teñri heç
etti alarni.

⁷Kim bergäy Siondan çutçarı(101v)maçın Is-
rajelniñ! — çaytarganında Eyämizniñ yasırlıçın žo-
yovurtunuñ kendiniñ sövünsär Jagovp da färâh
bolsar Israjel.

[Псалом 53/54] 53

¹Saymosu Tawit'niñ.

³Teñri, atıña seniñ tırgiz meni, çuvatında
seniñ könülük etkin maña.

⁴Teñri, işit alıışima benim, çulaç çoygün sözü-
nä ayzimniñ benim.

⁵Yatlar turdular üstümä benim, da küçlülär
izdädilär džanımnı benim, da ne hesblämädilär
seni, Teñri, alnılarına [=alınlarına] kendiläriniñ.

⁶Ošta, Teñri boluşuçim benim; (102r) da Biy
yöpsünövlüm džanımnıñ benim.

⁷Çaytarmaç bilä yamanı duşmanlarıma me-
nim könülükün bilä seniñ tas etkin alarni.

⁸Men erkim bilä benim bernämnı suniyim saña,
çosdovanel boliyim atıña seniñ, Biy, zera yaçşidir.

⁹Barça tarlıçlarımdan benim çutçardıñ meni,
da duşmanlarımnı benim kördü közlärim benim.

[Псалом 54/55] 54

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Xulaç çoy, Teñri, alıışima benim da körüm-
süz etmä çoltçamni benim.

(102v) ³Baçkin maña da işit maña, zera çay-
çurdum men ayırlanganıma benim da müşçüllän-
dim.

⁴Avazından duşmanniñ da indžitmaçından
yazıçlıniñ saptılar maña, egirlik bilä, öçäslänmäç
bilä öç saçladılar maña.

⁵Yüräkim benim müşçülländi mendä, da çor-
çusu ölümniñ tüştü üstümä benim.

⁶Ah da titrämäç keldi üstümä benim, da yap-
tı meni çaranyuluç.

⁷Aytir edim: «Bergäy edi kimesä maña çanat-
lar, neçik kügür(103r)çinniñ, ki uçkay edim, köt-
rülgäy edim, ⁸yıraçlanıp, toçtagay edim yabanlıçta.

⁹Gümänim bar edi Teñridä, ki çutçargay edi
meni çisçaeslilikdən da zähirlänmäçindän täşviş-
li, tarlıçından yüräkimniñ».

¹⁰Salgın, Biy, da ayırgın tillärin alarniñ, zera
kördüm töräsizlikni da çarşılıçni şahärdä.

¹¹Kündüz da keçä dolaşkan boldular duvarla-
rında anıñ, ¹²töräsizlik, yamanlıç da yazıç bar ara-
larına alarniñ, da ne eksilmädi mahalälärindän
alarniñ asrı [=ası] da (103v) çayınlıç.

¹³Zera egär duşman tabalasa edi, tözär edim,
hälbät, yaçom körälmägän ulu sözlär edi üstümä
benim, yaşınir edim, hälbät, andan.

¹⁴Evet sen, adam teñdäşim benim, yol körgü-
züçim benim da tanışim benim.

¹⁵Hälbät, anda ž tatlılattıñ meni, maña da saña
yemäk, zera barir ediç 1 söz bilä övünä Teñriniñ.

¹⁶Kelgäy ölüm üstünä alarniñ da tirilä egäç
tüşkäylär tamuçka, zera yamanlıçtır (104r) tura-
džaxları alarniñ da aralarına alarniñ.

¹⁷Men Teñrigä sarnadım, da Biy işitti maña.

¹⁸Keçägä, tañ manına, yarimkündä

Sözlädim da ayttım, da işitkäy avazıma, ¹⁹çut-
çargay eminlik bilä džanımnı benim yovuçlarımdan
benim, zera teräk [=keräk] bilä yetiştirilär üs-
tümä benim.

²⁰İşitkäy Teñri da aşax etkäy alarni, çaysi ki
ilgäridir, ne ki meñilik.

Zera yoç edi alarga teşkirlmäç, da ne çorçma-
dılar Teñridän.

(104v) ²¹Saldı xolun kendiniñ tölöv etmä alarga, da alar murdarladılar orenkin anıñ.

²²Ayırıldılar yüräklängän yüzündän anıñ, da yetti yüräklärinä alarnıñ.

Imşax edi sözləri alarnıñ, ne ki çet, da kendiləri — neçik kesmäk.

²³Salgın Biygä xayıñnu seniñ, da ol yedirir seni da bermäs meñilik seskänmäxliñ toyruğa.

Haybatlamağ

²⁴Sen, Teñri, endirgäysen alarnı çuyuruna buzıluñnuñ, eränlär xan töküçilär da hil(105r)läli-lär barabarlatmagaylar künlärin kendiläriniñ, yoğsa men saña, Biy, umsandım.

Alyşi Movşesniñ

[Второзаконие 32: 22-43: Песнь Моисея, часть 2]

²²Zera ot palayladı öcäşlänmäximdän benim, örtäsär da ensär çax tamuxnuñ tibiñä,

Yegäy yerni da barça bitişin yerniñ alarnıñ, yandılar ot bilä, örtängäylär himläri taylariniñ alarnıñ.

²³Yiñiyim yamanlıxlarnı üsnä alarnıñ da oxlarim bilä benim tügätiyim alarnı.

²⁴Opranganlar da zabunlan(105v)ganlar açlıxtan, kazandan sindiryalagan [s ndrhalagan], leş tüşkän barça uçar xuşlarga köktägi.

Yılan dżinslarin oñalmayşis yeberiyim üsnä alarnıñ, kazanlarin pustalıxniñ, ki berli da arli suvragaylar alarnı yer üsnä.

²⁵Çixartin oylanlarin xiryin etkäy alarnı xilic, da içkartin övlärindän anda xalabalıxlari xorxunuñ

Otuzyaşarlarnı gojslar bilä birgä da oylanlarnı toxtalğan xartlar bilä birgä.

²⁶Ayttim, ki: «Tayitkaymen alarnı da tiyiyim jisadaglixin alarnıñ (106r) dżinslardan».

²⁷Egär ki yoğ öcäşmäxi üçün yüräklängäniniñ duşmannıñ, ki bolmagay uzunömürlü, da biyiklänmägäylär öktämlänip duşmanlar, da aytkaylar,

Ki: «Xolumuz bizim biyiktir, da biläkimiz bizim xuvatlı, da dügül Biy Teñri etti bunu barça».

²⁸Zera dżins bir sayişlarin tas etüçidirlär alar, da yoxtur alarda axıl, ²⁹da sayişlamadılar eskä alma bunu barça, da hali yöpsüngäylär uyatni boy-larına kendiläriniñ.

³⁰Tamaşa bir ulu budur, (106v) neçik bir miñni xıvalagay ya eki tümänni teprätkäylär,

Egär Eyämiz Teñri çixara bermäsä edi alarnı da bersä edi alarnı xollarına duşmanlariniñ alarnıñ.

³¹Zera dügüdürlär gurk'ları alarnıñ, neçik Teñrimiz bizim, yoğsa duşmanlarimiz bizim yaman sayişlilar.

³²Bayçasından Sotomnuñ edi borla teräki alarnıñ, da tikmäsi alarnıñ Komordan.

Borlası alarnıñ borlası leyiliñniñ, da salximi alarnıñ leyiliñindan ötnüñ.

(107r) ³³Yüräklänmäxi-öcäşmäxi adzdahalar-niñ çayiri alarnıñ, yüräklänmäxi oxvılanlariniñ müdarasiz başxa sayaymıxtan.

³⁴Dügül mi bu barça yiñiliptir mendä, möhür-längän saşlanıyir xaznamda benim?

³⁵Kününä öc tölämäxniñ töliyim alarga, zama-nında, xaçan urunsa taşka ayaxları alarnıñ.

Yovuxtur küñü taspolmayxlariniñ alarnıñ, yeti-şıptir hadirlik bilä Biy üsnä alarnıñ.

³⁶Yaryular Biy xoçovurtun kendiniñ da xulla-rında kendiniñ övünür,

Zera kördü alarnı yorulğan, (107v) boşangan da çixara berilgän yäsirlikkä.

³⁷Da aysar Biy: xanı gurk'lariniñiz sizniñ, xay-silarına ki umsanıp ediñiz siz alarga, ³⁸xaysilariniñ ki yaylarin xasaplarında yer ediñiz da içär edi-ñiz çayirin xurbanlarnıñ?

Hali tursunlar, boluşsunlar da bolsunlar sizgä arxa.

³⁹Tanıñiz da körünüz ki menmen, da yoxtur özgä Teñri, başxa mendän.

Men öldürürmen da men tirgizirmen, tövär-men da men oñaltirmen, da ne kimesä bolur, ki çixargay sizni (108r) xolumdan benim.

⁴⁰Kötürdüm kökkä xolumnu benim, ant içtim sayım bilä benim da ayttım, ki tirimen men meñilik.

⁴¹Itilyim, neçik yaşnamaxni, xilicimni benim da izdämä öcnü çeşiyim sayimni benim.

Töliyim tölövün duşmanlarima benim da kö-rälmäslärimä benim töliyim tölövlärin alarnıñ.

⁴²Içiriyim oxumnu benim xanıñdan alarnıñ, da xilicim benim yegäy et xanıñdan yaraylılarnıñ yasir bolğan, başlarnıñ buyruçilarnıñ duşmanla-riniñ alarnıñ.

(108v) ⁴³Färäh bolsun kök anıñ bilä, da yerni öpkäylär añar barça oylanları Teñriniñ.

Färäh bolunuz, dinsizlär, xoçovurt bilä anıñ, küçäytkäylär anı barça frıştälari Teñriniñ.

Izdämäx bilä izdädi öcnü xanıñdan oylanlariniñ alarnıñ, tölövü duşmanlariniñ alarnıñ tölädi alarga.

Tölövün körälmäsizlarnıñ alarnıñ tölädi alar-ğa, arıtkay Biy yerin xoçovurtunuñ kendiniñ.

Haybatlamağ

Sensen Biyimiz bizim, sensen K'risdos, xutxaruçimiz bizim, seni alyişlarlar dżanlarimiz bizim, adam sövüçi Biy, pare".

(109r) [Псалом 55/56]

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Yarlıya maña, Teñri! zera bastı meni adam; küñ uzun uruşurlar, indzittilar meni.

³Bastılar meni duşmanlarım benim kün uzun, kün uzun köp boldular, ki çarişirlar edi birgämä biyiklikdən.

⁴Kündüz men xorçmandir, Biygä umsandim, ⁵Teñri bilä ögüniyim sözümnü benim, Teñrigä umsan(109v)dim da xorçmandir, ki ne etkäy maña adam?

⁶Kün uzun sözümnü benim risvayladilar, benim üçün edi sayışları alarniñ yamanlıçka.

⁷Xarib bolgaylar da yaşına-yaşına kezgäylär alar, ayaxlarıma benim közatkäylär, neçik dä çast etärlär edi boyuma benim.

⁸Neçik heç nemädän kerä etsärsen alarni, öçäşmäx bilä žoyovurtnu tabi etsärsen?

⁹Teñri, tirlikimni benim aytıyım saña, çolıyım [=çoyıyım] yaşlarımni benim alnıña seniñ, neçik atadın sen maña.

(110r) ¹⁰Xaytkaylar duşmanlarım artçarı kendiläriniñ kününä, çaçan sarnasaç saña.

Ošta tanıdım, ki Teñrim benim sensen, ¹¹Teñrini alıışliyım sözü bilä benim da Biyni ögiyim gälädžimdä benim, ¹²Teñrigä umsandim da xorçmandir, ki ne etkäy maña adam?

¹³Mendändir niyatim benim, çaysi ki bersärmen saña, Teñri, alıış bilä.

¹⁴Xutçardın džanımnı benim ölümdän, közläriniñ benim yaşlardan, ayaxlarımni benim taymaçtan, biyänçli bolıyım alnına Eyämizniñ (110v) topıraçında tirilärniñ.

[Псалом 56/57] 56

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Yarlıya maña, Teñri, yarlıya maña, zera saña umsandı džanımnı benim.

Kölgäsinä çanatlarıñniñ seniñ umsanıyıç çaç aşkinça töräsizlik.

³Çayırdım Teñrigä biyiktägi, Teñrigä, yaxşı etüçimä benim.

⁴Yeberdi köktän da tırgizdi meni, çoydu masçaralıçka, ki basarlar edi meni.

Yeberdi Teñri yarlıyamaçın da könülükün kendiniñ da çutçardı ⁵džanımnı benim (111r) arasından kazanlarıñni, ki çirim etiyir edim men müşçüllänip.

Oylanlarıñniñ adamlarıñniñ tişlari kendiläriniñ yaraç da oçlardırlar, da tillari alarniñ — neçik iti çiliç.

⁶Biyiklänip sen köktä, Teñri, barça yerdädir haybatıñ seniñ.

⁷Sirtmaç hadirlädilär ayaxlarıma benim da aşıç ettilär boyumnu benim, çazdılar alnıma benim terän çuyur da tüştülär kendilari anda.

⁸Hadirdir yüräkim benim, Teñri, hadirdir yü-

räkim benim alıışlama (111v) da saymos aytma saña haybatım bilä benim.

⁹Oyanıñiz, haybatım benim, oyanıñiz saymos bilä da alıış bilä, da men oyanırmen ertäräk.

¹⁰Xosdovanel bolıyım saña žoyovurt arasına, Biy, da saymos aytıyım saña džinslar arasına.

¹¹Ulu boldu çaç kökkä dirin yarlıyamaçın seniñ, bulutka diñrä könülükün seniñ.

¹²Biyiksen sen köktä, Teñri, barça yerdä bardir haybatıñ seniñ.

[Псалом 57/58] 57

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Eğär ki toyrı da toyrıluçnu sözläsäniz edi, na toyrı (112r) yarıy etkäy ediñiz oylanlarına adamlarıñni.

³Zera da hali dä yüräkiñizgä siziñ töräsizlikni etiyirsiz yerdä, egirlikni çollarıñiz siziñ çoyıyır.

⁴Yat boldular yazıçlılar anadan, aldandılar çarında da sözländilär yalyan.

⁵Yüräklänmäçi alarniñ oçsaşına körä yılanıñni, neçik çarayılan, ki yumuptur çulaxların kendiniñ,

⁶Ki işitmägäy ol avazın džadunuñ džardar da almagay ot ot berüci açılıdan.

(112v) ⁷Teñri ufatkay tişlärin alarniñ ayızlarına kendiläriniñ, da tişlärin aslanlarıñniñ sindirdi Biy.

⁸Alçaç bolgaylar alar, neçik suv, ki tökülür; çorulanda yayı anıñ çuvuşlangan [=çuvuşlangay], neçik balayuz, ki erir, ⁹da tügängäylär.

Tüştü ot, da körmädilär günäşni, ¹⁰çaç eslärinä alıp edilär tegänäklärin kendiläriniñ, neçik tžnig, öçäşmäx bilä tiriläp, örtägäy alarni.

¹¹Färäh bolgay toyrı, çaçan körsä tölovün, da çolon kendiniñ yuvgay çanından yazıçlıniñ.

(113r) ¹²Da aytçay adam, ki könüsündän bardir yemişi toyrınuñ da bardir Teñri, ki yarıyular alarni yerdä.

[Псалом 58/59] 58

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Xutçar meni duşmanlarımdan benim, Teñri, alardan, ki turupturlar üstümä benim, abra meni.

³Xutçar meni alardan, kimlär çiliniyirlar töräsizlikni, eränlärdän çan töküçilärdän abra meni.

⁴Ulamaga boyumnu benim klädilär da yetiştirtilär üstümä benim çuvatlılar.

(113v) Ne yazıçım benim, da ne aşınganlarıñni, ⁵başça yazıçtan yügürdüm da toyrı boldum.

Oyan alnıma benim da kör ⁶sen, Biyi çuvatlılarıñni, Teñrisi Israjelniñ,

Baykin da dərman etkin barça dinsizlärgä, yarlıyamağın barçasına, çaysıları ki çiliniyirlar töräsizlikni.

⁷Xaytsarlar keçxurun, açixsarlar, neçik itlär, da kezsärlär šähär cövräsina.

⁸Alar yañşasarlar ayzları bilä kendiläriniñ, da xiliç bar erinlärindä alarniñ:

(114r) Evet, hali kim işitti bunu? ⁹Zera sen, Biy, külsärsen alardan da heç etärsen barça din-sizlärni yerdä.

¹⁰Xuvatimni menim saña saxliyim, zera Teñri boluşuçim menimdir.

¹¹Teñrim menim, yarliyamaçi anıñ ertälängäy maña, da Teñrim menim körgüzgäy maña duşmanlarimni menim.

¹²Öldürmägin alarni, ki unutmagaclar zoyovurtuñnu seniñ.

Tayıtkin alarni xuvatıñ bilä seniñ da salgın alarni, zera sensen abrovuçim menim, Biy.

¹³Yaziçları ayzlarıniñ alar(114v)niñ da sözləri erinläriniñ alarniñ, tutuşurlar alar öktämlikləri bilä kendiläriniñ.

Xarıška da yalyanlıka çixara berilsärsen [=berilsärlär], ¹⁴soñyuda öçäşmäx bilä tügängäylär da tapulmagaclar.

Bildilär, ki Teñri eyälik etär Jagopka da barça xiriylarına yerniñ.

¹⁵Xaytkaylar keçxurun, açixsarlar, neçik itlär, kezsärlär šähär cövräsina.

¹⁶Alar yayılgaclar yemä, yoçsa, egär toyunmasalar, mirmildanırlar.

(115r) ¹⁷Men alyişliyim xuvatın Eyämizniñ, sövünüyim ertäräk yarliyamaçiñda seniñ.

Boldu menim abrovuçim da övü işançimniñ, kününä tarlixiñniñ menim boluşuçim menim.

¹⁸Saña saymos aytüyim, Teñri işançim menim, Teñri yarliyovuçim menim.

[Псалом 59/60] 59

¹Saymosu Tawit'niñ.

³Teñri, keri ettiñ da buzduñ bizni; öçäşländig — da şayavatlanırsen bizgä.

⁴Teprättiñ yerni da müşüllätirsən yerni bunu; sayayt tövüngänin bunuñ, zera seskändi.

(115v) ⁵Körgüzdüñ zoyovurtuña seniñ berklikni da berdiñ içmä bizgä çayirni aхіlsizliñniñ.

⁶Berdiñ xorçkanlarıña seniñ nişan*, ki saxlan-gaylar yüzündän yayniñ.

**Hankisd, ki anlanir tinçliç.*

⁷Neçik xutxarıldılar sövüklüləriñ seniñ, tirgiz oñuñ bilä seniñ da işit bizgä.

⁸Teñri sözlädi arilikindän kendiniñ: «Sövünüyim, biyik bolüyim, ayirüyim Sük'em ulusun da tüzlärin otaxlarga ölçüyim.

⁹Menimdir Kaçaat ulusu, da menimdir Manaşe, Eprem xuvatlatuçi başimni menim.

(116r) Juta xanim menim, ¹⁰Movap tegänäsi umsamniñ menim.

Setovmadan [=Jetovmadan] tüzätüyim barganimni menim, da maña özgä dżinslar hnazant boldular».

¹¹Kim eltkäy meni šähärgä bek, yaçom kim yol körgüzüçi bolgay maña çax Jetovmadan?

¹²Ki dügül mi sen, Teñri, ki keri ettiñ bizni da çixmadıñ, Teñri, xuvatlılarimiz bilä bizim?

¹³Ber bizgä boluşluç tarliçta, zera heçtir xut-xarmaçi adamniñ.

¹⁴Teñri bilä etiyiç xuvatni, da ol heç etsär alarni, ki indžitirlar bizni.

(116v) [Псалом 60/61] 60

¹Saymosu Tawit'niñ.

²İsit, Teñri, alyişima menim, da baç, Biy, sayişima menim.

³Xiriyından yerniñ sarnadım saña çax emgän-ginçä yüräkim menim.

Xayada biyik ettiñ meni, yol körgüzdüñ maña, ⁴da benim bolduñ umsam, da burdżum xuvatlı bolduñ maña yüzündän duşmanniñ.

⁵Turüyim men otaxiñda seniñ meñilik da yapu-niyim kölgäsinä xanatlarıñniñ seniñ.

⁶Sen, Teñri, işittiñ alyişima menim, berdiñ me-ñärmäxliç, çay(117r)silari xorçarlar atıñdan seniñ.

⁷Kün künden arttırdıñ xanniñ yılların anıñ künläriniñ dżinslardan çax dżinska diñrä.

⁸Bardir da xalir meñilik alnina Teñriniñ yarli-yamaç da könülük, kimlär ki xolarlar andan.

⁹Bu türlü saymos aytüyim saña meñi meñilik da beriyim saña alyişimni kün künden artından.

[Псалом 61/62] 61

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Tek yalyz Teñrigä hınazant bolgın, dżanim menim, zera andandır maña xutxarıлмаç.

(117v) ³Oldur Teñrim menim da xutxaruçim menim, işançim menim, ki seskänmägäymen artıç.

⁴Negä diñrä tursarbiz üsnä adamniñ? Öldür-mä barçañiz, neçik duvarni çaxutlangan da çetän-ni keri salıngan.

⁵Evet yalyz hörmätimni menim sayişladılar keri etmä mendän da yügürdülär susamaçlarıñda kendiläriniñ. Ayzları bilä kendiläriniñ alyişliyir edilär, da yüräkləri bilä çayyiriyir edilär.

⁶Evet, hälbät, Teñrigä hnazant bolgay dżanim menim, zera and(118r)andır maña tözümlük.

⁷Oldur Teñrim menim da xutxaruçim menim, işançim menim, ki seskändilär.

⁸Teñridandır xuvatim menim da haybatim menim, Teñri boluşluçum menim, umsam menim Teñridä.

⁹Umsaniyiç aňar, barça yiğınları žoyovurtların, tókünüz alnına anıñ yüräkiñizni sizniñ, zera Teñri boluşuçumuzdır bizim meñilik zamanlardan.

¹⁰Hälbät, heçtir oylanları adamların, yalyandır oylan(118v)ları adamların, tartovlarında kendiläriniñ yazıçlanırlar, da kendiläri heçliktädär birgä.

¹¹Umsanmañiz egirlikkä, çapmaçka suçlanmañiz; da ululuç, ki ne bilä kelgäy, haväs etmäsin yüräkiñiz sizniñ.

¹²Bir kez sözlädi Teñri, da ekinçi bunu sözittiç [=işıttiç].

Teñriniñdir çuvatı, ¹³da seniñ, Biy, yarlıyamaçıñ, da sen tölärsen här birinä işlärinä körä alarnıñ.

[Псалом 62/63] 62

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Teñri, Teñrim menim sen, alniña ertäräk turrarmen, susadı sañ(119r)a dżanim menim, ne çadar dayın artıç Teñrim [=tenim] menim,

Neçik yer yabanlıçta da suvsuz, çayda ki yoçtur kendindä yol.

³Bu türlü arilärdä körüniyiç saña — körmä maña çuvatıñni seniñ da haybatıñni seniñ.

⁴Anıñ üçün ki yaçşidır maña yarlıyamaçıñ seniñ, ne ki tirlikim menim, da erinlärim menim ögäylär seni.

⁵Bu türlü alyışliyiñ seni tirlikimä menim da atıña seniñ köturiyim çollarimni menim.

⁶Neçik yañniñ semizlikindän (119v) tolungay boyum menim, erinlärimniñ sövünçlükü bilä alyışlagay seni ayzim menim,

⁷Zera egär anşam edi seni töşakimä menim, tañ mañına ertälänip sözlär edim saña,

⁸Ki bolduñ menim boluşuçim, kölgäsinä çanatlarıñniñ seniñ sövüniyim.

⁹Keldi artıñdan seniñ dżanim menim, da meni yöpsündü oñuñ seniñ, ¹⁰da alar heç yergädän izdädilär dżanimni menim.

Kirgäylär tibiñä tibsizlikinä yerniñ, ¹¹çiçara berilgäylär çoluna çiliçniñ, da ülüsläri tül(120r)-külärniñ bolgaylar.

¹²Xan umsandı Biygä, ögüngäylär barçası, çaysıları ki ant içärlär andan, çapuşkay ayzıları alarnıñ, çaysıları sözlärlär egirlikni.

[Псалом 63/64] 63

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Işit, Teñri, alyışima menim yalbarmaçimda saña, çorçusundan duşmannıñ çutçar dżanimni menim.

³Yapkaysen meni yiğınlarıñdan yamanların, köplüçündän, çaysı ki çiliniyiñlar töräsizlikni.

⁴Kimlä ki itilädilär, neçik çiliç, tillärin kendiläriniñ, çordular (120v) yaylarıñ kendiläriniñ nemä leyiliçka.

⁵Salma yapuçluçka alarga, kimlä ki toyrudurlar yüräkläri bilä, ansizim salgaylar alarga da çorçmagaylar.

⁶Çaysıları ki küçäytilär boyların kendiläriniñ sözlärgä yamanlıçniñ, sayışladılar maña yaşırma sirtmaç da ayttılar: «Körmästir bunu Biy».

⁷Tergädilär töräsizlikni, hadirlädilär tergämä tergämäçni,

Kelgäy adam teränlikinä yüräkiñ kendiniñ, ⁸da biyik bolgay Teñri:

(121r) Oçları oylanların boldular yaraları alarnıñ, ⁹çaçaklandılar alarda tilläri kendiläriniñ, da müşçüllängäylär barçası, çaysıları ki baçarlar alarga.

¹⁰Xorçtilär barça adamlar da ayttılar işlärin Teñriniñ, yaratkanlarıñ anıñ eskä aldılar.

¹¹Färäh bolgay toyrı Biydä da umsangay aňar, anıñ bilä ögüngäylär barçası, çaysıları ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

[Псалом 64/65] 64

¹Saymosu Tawit'niñ.

(121v) ²Saña yaraşır alyış, Teñri, Sionda, da saña bergäylär alyış Erusaçemä.

³Işit alyışima menim, zera saña barça ten kelir.

⁴Sözläri töräsizläriñ çuvatlandı üstümüzgä bizim, çirsizliçimizni bizim sen arıtkaysen.

⁵San, çaysın ki tañladıñ da yöpsündüñ, da turgaylar köşkünä seniñ.

Tolıyiç biz igilikiñdän övünün seniñ, aridir dadçarıñ seniñ tamaşalı (122r) toyruluç bilä.

⁶Işit bizgä, Teñri, çutçaruçimiz bizim, umsaş barça çiriyläriniñ dünyanıñ da çaysı ki teñiz yıraç,

⁷Kim hadirlär taylarıñ çuvatı bilä kendiniñ, da kiyiptir çuvat bilä,

⁸Kim müşçüllätir ululuçun teñizniñ da avazin tolyunlarıñniñ anıñ aşaxlatır.

⁹Müşçüllängäylär dinsizläer da çorçkaylar turuçılar yerdä nişanlarıñdan seniñ.

Çiçkanına ertäniñ keççurun sövüngäy, ¹⁰baçtıñ (122v) yergä, içirdiñ anı da köp ettiñ ululuçun anıñ.

Özäni Teñriniñ tolu boldu suvlar bilä, hadir ettiñ yemäkin anıñ, zera bu türlüdür hadirlik.

¹¹Tarlovnun anıñ içirdiñ da köp ettiñ hasilin anıñ.

Yayışına anıñ färäh bolur bitişi anıñ, ¹²alyışlangay taçzi yilniñ tatliliçına seniñ.

¹³Tüzläriñ seniñ tolgaylar semizlik bilä, semirtkäylär körkün yamanlıçniñ [=yabanlıçniñ].

Örlär sövünçlükni kiygäylär, ¹⁴da kiygäylär çaçları [=çoçları?] çoyunlarıñ,

(123r) Eñişläer köp etsärlär aşılıçlarıñ, çaçirgaylar da alyışlagaylar.

[Псалом 65/66] 65

¹Saymosu Tawit'niņ.

Çaxiriniņ Teņrigä, barça yerlär, ²saymos aytiniņ atına aniņ da beriniņ haybatni alyışına aniņ.

³Aytiniņ Teņrigä: «Neçik ki xorçuludur işlärini seniņ;

Köp çuvatıña seniņ yalyan çaldılar saña duşmanlarıñ seniņ.

⁴Barça yerdä yerni öpkäylär saña, saymos ayt-kaylar saña da saymos ayt-kaylar atıña seniņ».

(123v) ⁵Keliņiz da körünüz işin Teņriniņ, neçik ki xorçuludur sayışı bilä, ne ki barça oylanları adamlariniņ.

⁶Kim çaytardı teņizni çuruga, da özän ötläş aştılar ayaxları bilä.

Anda färâh bolıyıç biz añar, ⁷ki eyälik etiyirlär çuvatları bilä kendiniņ meñlik.

Közläri aniņ dinsizlärgä baçiyir, çaysıları ki açıylattılar anı, biyiklänmägäylär boylarında kendiläriniņ.

⁸Alıışlañız, dinsizlär, Teņrimizni bizim, işitöv-lü etiniņ av(124r)azın alyışiniņ aniņ.

⁹Ol, ki berdi dżanımnı menim tirlikkä da bermädi titrämäç ayaxlarımızga bizim.

¹⁰Sinadiņ bizni, Teņri, da tergädiņ, neçik dä tergälir kümüş.

¹¹Endirdiņ bizni sırtmaçka, çoyduņ tarlıçta arçamizni bizim ¹²da keçirdiņ adamlarını üsnä başimizniņ bizim.

Aştıç biz otu da suvnu, da çıçardıņ bizni tinçliçka.

¹³Kiriyim övünä seniņ bernälär bilä, berdim saña niyatimni menim, ¹⁴çaysi ki atadı saña erin(124v)lärim menim, çaysi ki ayzim menim sözlädi tarlıçta.

¹⁵Bütöv çurbanni tüzälgän suniyim saña çoçlar bilä da temyanlar bilä da saña suniyim tovarlar da eçkilär.

¹⁶Keliņiz, işitiniņ maña, da aytiyim sizgä, barçanı, kimlär ki xorçarsız Teņridän, çaysi nemäni etti boyuma menim.

¹⁷Añar ayzim bilä menim sarnadim da biyiklättim anı tilim bilä menim.

¹⁸Yazıçimni egär ki körsäm edi yüräkimdä menim, yoçsa mı işitir edi maña Biy?

(125r) ¹⁹Bunuņ üçün işitti Teņri da baçtı avazına çoltçamniņ menim.

²⁰Alıışlıdır Teņri, çaysi ki keri etmädi alyışimni menim, da ne yarlıyamaçın kendiniņ mendän.

[Псалом 66/67] 66

¹Saymosu Tawit'niņ.

²Teņri, yarlıya bizgä da alyışla bizni, körgüz yüzünnü seniņ bizgä da yarlıya bizgä —

³Tanıma yerdä yoluñnu seniņ, dżinslar arası-na barça çutçarmaçini seniņ.

⁴Tapungaylar saña çoyovurtlar, Teņri, tapungaylar saña çoyovurtlar barça.

(125v) ⁵Färâh bolgaylar da sövüngäylär dżinslar, zera sen yaryularsen çoyovurtnu toyruluçka, da dżinslarga yerdägi sen yol körgüzürsen.

⁶Zosdovanel bolgaylar saña, Teņri, çoyovurt, şükürlängäylär sendän çoyovurt barça.

⁷Yer berdi yemişin kendiniņ, da alyışladı bizni Teņri, Teņrimiz bizim.

⁸Teņrimiz bizim alyışlagay bizni, da andan xorçkaylar barça çiriyleri yerniņ.

[Псалом 67/68] 67

¹Saymosu Tawit'niņ.

(126r) ²Turgay Teņri, da tayılgaylar barça duşmanları aniņ, çackaylar körälmägänläri aniņ yüzündän aniņ.

³Neçik eksilir tütün, eksilsärlär, neçik erir balayuz alnına otuņ, ol türlü taspolgaylar yazıçlılar yüzündän Teņriniņ.

⁴Toyrular färâh bolgaylar, sövüngäylär alnına aniņ da sövüngäylär färâhliklərində kendiläriniņ.

⁵Alıışlañız Teņrini da saymos aytiniņ atına aniņ, yol etiniņ añar, ki olturuptur kün bat(126v)iş sarı, da Biydir atı aniņ.

Sövünsärlär alnına aniņ da müşçüllängäylär yüzündän aniņ,

⁶Çaysi ki atasidir öksüzlärniņ da yaryuçisi tularniņ — Teņri yerinä arilikini kendiniņ.

⁷Teņri siyindirir bir yergä bilä övdä da çıçarir baylılarıni çuvatı bilä kendiniņ, bu türlü dä açıylarıni, ki siyiniptirlar kerezmanlarda.

⁸Teņri, çıçmaçini seniņ alnına çoyovurtuñnu seniņ, açmaçini seniņ pustaliç (127r) bilä, ⁹yer dä teprädi,

Zera da kök yayış etsär yüzündän Teņriniņ Sinada alnına Teņriniņ Israjelniņ.

¹⁰Yaçmur erkiņ bilä hadirlädiņ, Teņri, meñärüçilärini seniņ, kläsä çastalandi, hälbät, sen toçtattıñ alarni, ¹¹da kazanlarıñ seniņ turgaylar anda.

Hadir ettiņ tatliliçini bilä seniņ yarlıga, Teņri. ¹²Biy berir sözün, kimlär ki sövünçlüknü aytiyirlar çuvat bilä köp.

¹³Xan çuvatlılarıni, sövüklü körkün övünün seniņ (127v) üläşmä talanni, ¹⁴kläsä dä çirim etiyirsiz içinä paylarıniņ.

Xanatları kügürçinni kümüşlü, da yarırları [=yayırları] arası aniņ ränginä altunuņ.

¹⁵Yiğanına Köktäğini çanlarıni üsnä aniņ çarkibiklänsär Saymonda.

¹⁶Taḡi Teḡriniḡ taḡ semiz, taḡ uyugan da taḡi semiz, ¹⁷da ne saḡiḡliḡirsiz, taḡlar öktämlängän?

Taḡ, ḡaysina ki biyändi Teḡri turma anda, zera da Biḡ evet tursar anda meḡilik.

¹⁸Arabalarē Teḡriniḡ tümän kerät, miḡlär bilä tüzätüçiläri, da Biḡ alarda Sinadan, arilik(128r)in-dän kendiniḡ.

¹⁹Çiḡti biyiklikkä da yasir etti yasirni, talan üläḡti, baḡḡiḡni da berdi oylanlarina adamlariniḡ, zera da ḡor inam dayin turmaḡ bolgay kendindä.

²⁰Biḡ Teḡri alyiḡli, [alyiḡli] Biḡ kün uzun. Yol körgüzüçi bolgay bizgä Teḡri, ḡutḡaruçimiz bizim.

²¹Teḡrimiz bizim Teḡri tirlilik etüçi, da Eyämiz-dändir çiḡmaḡi ölümnüḡ.

²²Evet, hälbät, Teḡri uvatkay baḡin duḡmanlarimizniḡ bizim, da saçin ḡisḡa anin bilä, ḡaysi ki barirlar töräsizliklerinde (128v) kendiläriniḡ.

²³Aytti Biḡ: «Teränliḡindän tibsizlikniḡ ḡaytarirmen da arasından tiḡläriniḡ ani çiḡari tartiyim,

²⁴Neçik çilangay ayaxlarinḡ seniḡ ḡanga da tiḡläri itläriḡniḡ seniḡ ḡanından duḡmanlariniḡniḡ seniḡ».

²⁵Köründülär ketkänläriḡ seniḡ, Teḡri, bargani Teḡriniḡ, ḡanimizniḡ bizim ari.

²⁶Ertäländilär buyruḡçiläri çiḡarma alyiḡni içinä gojslarniḡ da ögövüçilärniḡ.

²⁷Yiyinimiz, alyiḡlaḡiz Teḡrini (129r) da Biḡni çovraḡlarından Israjelniḡ.

²⁸Anda Peniamin oylanliḡından tamaḡali, buyruḡçiläri Jutaninḡ, yol körgüzüçiläri aninḡ, buyruḡçiläri Zapuḡovnnuḡ da buyruḡçiläri Nep't'ayemniḡ.

²⁹Buyruḡ, Teḡri, ḡuvatiniḡ bilä seniḡ, ḡuvatlat bunu, ki toḡtattinḡ bizgä.

³⁰Sarayından seniḡ Eḡrusayemdän saḡa sungaylar ḡanlar ḡurbanlarinḡ.

³¹Öçäḡ kazanina ḡamiḡliḡniḡ, yiyinlarina ögüzlärniḡ da böläkinä inäklärniḡ.

(129r) Heç bolgaylar alar, ḡaysi ki taḡlaniptirlar kümüḡ bilä, taḡitkin dinsizläri da ḡaysiläri klärlär uruḡ bilä.

³²Kelḡäylär friḡtälär Misiḡdan; Hndistanlilar ilḡartin ḡol berüçi bolsarlar Teḡrigä.

³³Xanlıḡlarē yerniḡ, alyiḡlaḡiz Teḡrini da saḡmos aytiḡiz Eyämizgä.

³⁴Yol etiḡiz aḡar, ḡaysi ki olturuḡtur köknüḡ kökünä kün toḡuḡuna.

Oḡta bergäy avazin kendiniḡ, avaz ḡuvatniḡ, ³⁵da berinḡ haybatni Eyämizgä.

(130r)Üstünä Israjelniḡ ulu könänmäḡi aninḡ, ḡuvatē aninḡ çax bulutka diḡrä köknüḡ.

³⁶Tamaḡalidir Teḡri üstnä ariläriniḡ kendiniḡ, Teḡri Israjelniḡ. Ol bergäy ḡuvatni, toḡtalmaḡni ḡoḡovurtuna kendiniḡ. Alyiḡlidir Teḡri.

[Псалом 68/69] 68

¹Saḡmosu Tawit'niḡ.

²Tirḡiz meni, Teḡri, zera yetiḡtilär suvlar dḡanima menim, ³battim men teränlikinä, tibsizlikinä, ḡayda ki yoḡtur maḡa tinçliḡ.

(130v) Keldim men teränlikinä teḡizniḡ, da kezḡänlär boydular meni.

⁴Emḡändim men çaxirmaḡtan, da yiyildi ovurtlarim menim. Eksildilär közlärim menim umsanmaḡimda menim Biḡgä, Teḡrimä menim.

⁵Köp boldular, neçik saçi baḡimniḡ menim, ḡaysiläri ki körälmäs edilär meni heç yergädän.

Xuvatlandilar mendä duḡmanlarim menim da körälmäsizlärim menim heç yergädän; nemä, ḡaysi ki ḡapmiyir edim, tölär edim alarga.

(131r) ⁶Teḡri, sen tanidinḡ essizlikimni menim, da aḡinganim menim sendän yapulmadı.

⁷Uyalmagaylar menim üçün, ki tözärlär saḡa, Biḡ, Biḡi ḡuvatlılarıninḡ, harlanmagaylar menim üçün, ki mlär izdärlär seni, Teḡrisi Israjelniḡ.

⁸Seniḡ üçün tözdüm tabalamayḡka, da yapti uyat yüzümnü menim.

⁹Yat boldum men ḡardaḡlarimdan menim da ḡonaḡ oylanlarina anamninḡ menim.

¹⁰Paḡillixi övününḡ seniḡ yedi meni, tapasi [=tabasi] tabalav(131v)uçiläriniḡniḡ seniḡ tüḡtü üstümä menim.

¹¹Aḡaxlattim oruç bilä dḡanimni menim, da boldular maḡa bu yeḡillikkä, ¹²ettim kiyiniḡimni menim ḡıldan da boldum kültkü alarga.

¹³Menim üçün saḡiḡliḡir edilär, ḡaysiläri ki olturup edilär eḡiklärdä, meni aybli etärlär edilär, ḡaysiläri ki içärlär edilär çayirni.

¹⁴Men alyiḡta bolur edim saḡa, Biḡ. Zamanin-da yöpsünövlü,

Teḡri, köpyarlıyamaḡin (132r) bilä seniḡ iḡit maḡa; könülük ḡutḡarmaḡin bilä seniḡ

abragin meni gawdan, ¹⁵ki batmagaymen, abrangaymen körälmäsizlärimdän menim da teränlikindän suvlarninḡ köp.

¹⁶Battirmasinlar meni aylanganē suvlarninḡ, da boymasınlar meni tibsizlik teränliki, ḡuyu ḡapmasin ayzin kendiniḡ üstümä menim.

¹⁷Iḡit maḡa, Biḡ, zera tatlıdır yarlıyamaḡin seniḡ; köplüḡünä körä ḡayavatiniḡniḡ seniḡ baḡkin maḡa; ¹⁸ḡaytarmagin yüzüḡnü seniḡ ḡoluḡdan [=ḡoluḡdan] seniḡ, (132v) zera indḡinipmen men, tezindän iḡit maḡa.

¹⁹Baḡkin dḡanima menim, da ḡutḡar meni, da duḡmanlarim üçün menim abragin meni.

²⁰Zera sen bilirsen tabalaganimni menim, uyatimni menim da harlanganimni menim.

Alniņa seniņdir barča χīstīručīlārī ²¹džānim-niņ menim; tabalanmaχka tōzgin, yūrākim menim, da zabunluχka.

Gümānim bar edi, ki kim χayγurgay menim bilā, da kimsā yoχ edi, da övündürüci maņa kimesā tapulmadi.

(133r) ²²Berdilār yemākimdā maņa öt, da samaximda içirdilār maņa sirkā.

²³Bolsun stollarī alarniņ allārīna alarniņ sirtmaχ, tölövgā da azmaχliχka.

²⁴Xaramyulangay közlārī alarniņ, ki körmāgāylār, da arχalarīn alarniņ hār kez eggin.

²⁵Χoygaysen üsnā alarniņ öcāšmāχiņni, yūrāk-lānmāχ öcāšmāχiņ seniņ yetiškāy üsnā alarniņ.

²⁶Bolgaylar turmaχlarī alarniņ pusta, da otaχīna alarniņ kimesā bolmagay, ki turgay.

(133v) ²⁷Zera χaysīn ki sen urduņ, sürdülār da yaralar ayrīχlarīma menim arttirdilar.

²⁸Χoygin yazīχni üsnā yazīχlarīniņ alarniņ, ki kirmāgāy toyruluχuņa seniņ.

²⁹Buzulgaylar alar diftārindān seniņ tirlīkniņ da toyrulariņ bilā seniņ yazilmagaylar.

³⁰Yarlı da ayrīχlīmen men, χutχarmaχiņ seniņ, Teņri, yöpsüngāy meni.

³¹Alγišliyiņ atin Teņrimniņ menim alyiš bilā da biyik etiyim anī ögmāχ bilā.

(134r) ³²Biyānčli bolgay Teņrigā, ne ki bizov yaš, χaysī ki keltirir münjūzlār da tuyaxlar.

³³Körgāylār yarlıni da fārāh bolgaylar; χolunuz Teņridān, da tirilsin džānlarīmiz bizim,

³⁴Ki išitti Biy yarlılarga da baylılarni kendinā heč etmādi.

³⁵Alγišlagaylar anī kök da yer, teņiz, barča, χaysī ki χaynašir alarda.

³⁶Teņri χutχarīr Siovnu, da yasalgay šāhārlārī Džuvutluχnuņ, yasalgay, turgaylar da meņār- (134v)gāylār anda.

³⁷Oylanlar, χullariņ seniņ, toχtalgay anda, da χaysilārī ki sövärlār atīņni seniņ, turgaylar anda.

[Псалом 69/70] 69

¹Saymosu Tawit'niņ.

²Teņri, boluška maņa baχkin, da Biy, siņarlıχ etmā maņa džāhtlan.

³Uyalgaylar da uyatli bolgaylar, χaysī ki izdārlār boyumnu menim, χaytkaylar artχarī da uyalgaylar, χaysilārī saγišlar edi maņa yaman.

⁴Xaytkaylar bu sahat uyatli, χaysī ki aytīrlar edi maņa: «Vaχ-vaχ».

(135r) ⁵Sövüngāylār da fārāh bolgaylar saņa barčasi, χaysilārī izdāgāylār seni.

Aytkaylar hār sahat: «Uludur Teņri», — da kimlār sövärlār χutχarmaχiņni seniņ.

⁶Men yarlı da klānčimen; Teņri, boluška maņa; boluščim da χutχaručim menim sen. Da Biyim menim, kečikmāgin.

[Псалом 70/71] 70

Saymosu Tawit'niņ.

¹Saņa, Biy, umsandim, uyalmagaymen meņilik, toyruluχuņa seniņ χutχar meni da abra meni.

(135v) ²Ašaχlatkīn maņa χulaχiņni seniņ da tirgiz meni.

³Bol menim, Teņri, išānčim da yerim bek tīrgizmā meni, zera toχtalganim da išānčim menim sensen.

⁴Teņrim menim, χutχar meni χolundan yazīχliniņ, χolundan törāsizniņ da toyrusuznuņ.

⁵Sensen tözümlüküm menim, Biy; Biy umsam menim oylanliχimdan menim.

⁶Saņa toχtattim [=toχtadim] men χarnindān; yūrākīndān anamnīņ menim sensen išānčim menim; da sen(136r)dāndir boluščum menim hār sahat.

⁷Nečik ki buta boldum men köplārgā, da sen boluščim menim da χuvatlatučim menim.

⁸Tolungay ayzim menim ögmāχ bilā, nečik alγišliyiņ haybatīņni seniņ, kün uzun ulu šöhrātiņni seniņ.

⁹Salmagin meni, Biy, zamanında χartliχimniņ, eksilgāninā χuvatimniņ menim χoymagin meni.

¹⁰Ayttilar dušmanlarim menim maņa, da χaysilārī χapsadilar džānimni menim, saγišladilar birgā da ayttilar:

(136v) ¹¹«Teņri χoydu anī, χuviyiχ da yetišiyiχ aņar, zera dügöl kimsā bolgay, χaysī ki χutχargay anī».

¹²Teņrim menim, yīraχ etmāgin mendān, da Teņri, boluška maņa baχkin.

¹³Uyalgaylar da eksilgāylār, χaysī ki yamanlamaχta edilār džānim üçün menim, kiygāylār uyatni da [harlanmaχni,] yeņillikni, χaysī ki klārlār edilār maņa yaman.

¹⁴Men hār sahat umsaniyiņ da arttīriyiņ alγišiņni seniņ.

¹⁵Ayzim menim ayt kay toyruluχuņnu seniņ, hār kün ögüvlük(137r)üņni seniņ,

Nečik dügöl ki hillāliχni nemā bilir edim men bitikčilikniņ, ¹⁶evet kiriyim χuvatīna Eyāmizniņ, da Biy, aņdim toyruluχuņa seniņ yalyiz.

¹⁷Teņrim menim, övrättiņ meni igitlikimdan menim, da hali dā ayttim toyruluχuņnu seniņ.

¹⁸Čaχ aχarginča da χartayginča, Teņrim menim, χoymagin meni,

Negā diņrā aytilgay bilākiņ seniņ džinska barča, ki kelsārlār,

Xuvatīņni seniņ ¹⁹da toyruluχuņnu čaχ biyik-

likkâ, çays(137v)i ki ettiñ ululuğlarni, Teñri, kim oğşar saña?

²⁰Ne çadar körgüzdün maña tarliç köp da çiyinlar, çaytip sövündürdün meni, da terän tibsizlikindän yerniñ çıyardıñ meni.

²¹Arttırdıñ çuvatıñda seniñ, çaytip da övündürdün meni da teränlikindän yerniñ tekrar çıyardıñ meni.

²²Da hali men tapuniyim saña hadirlik bilä saymoslarniñ, könü Teñri, saymos aytiiyim saña alyış bilä, aruvluçu Israjelniñ.

(138r) ²³Sövünsünlär erinlärim benim, çaçan saymos aytsam saña, da dżanım benim, çaysi ki dâ çutçardıñ.

²⁴Da dayın tilim benim kün uzun sözläsin toyru luçuñnu seniñ

Zamanında, neçik uyatlı bolgaylar da uyalgaylar, çaysilari ki sayışlarlar edi maña yaman.

[Псалом 71/72] 71

¹Saymosu Tawit'niñ.

Teñri könülüküñnü seniñ padşahga bergin, toyru luçuñnu seniñ oyluna çannıñ —

²Yarçulama žoyovurtuñ(138v)nu seniñ toyru luç bilä da miskininiñni seniñ könülük bilä.

³Algaylar taylar eminlikin žoyovurtnuñ da örlär — toyru luçu.

⁴Könülük etkäy yarlılarına žoyovurtnuñ, da tırgizgäy oylanlarin yarlılarniñ, da aşaxlatkay öktämlärni.

⁵Turgay da çalgay günäş bilä ilgäri, ne ki ay, dżinstan çax dżinska.

⁶Engäy, neçik yağmur üstünä tiftikniñ, neçik yağış, ki yağıyir yerdä.

⁷Çiçkay künlärinä aniñ to(139r)yruluç, köp eminlik çax tügällänginçä ay.

⁸Eyälük etkäy ol teñizdän çax teñizgä, rikalar-dan çax çiriçına dünyâniñ.

⁹Alnına aniñ ävâl Hntistanlılar tüşkaylar, da duşmanları aniñ topraç yegäylär.

¹⁰Xanları T'arsizniñ da otraçlarniñ çurbanni sungaylar añar; çanları Arapistanniñ da Sapa bernälärni keltirgäylär añar.

¹¹Yerni öpkäylär añar barça çanları yerniñ, da barça dżinslar çuluç etkäylär añar.

(139v) ¹²Zera çutçardı yarlıni çuvatlıdan, yarlıni da miskinini, çaysiniñ ki yoçtur kendiniñ boluşuçi.

¹³Ayagay ol yarlıga da misingä da dżanlarin yarlılarniñ tırgizgäy, ¹⁴asıdan yamanlarniñ çutçargay dżanlarin alarniñ.

Özdändir atı aniñ alnına alarniñ, ¹⁵tirilgäy, da berilgäy añar altinından Arapistanniñ.

Alyışka turgaylar añar här sahat da kün uzun alyışlagaylar ani.

(140r) ¹⁶Bolgay toxtalmaçlıç barça yerdä da üsnä başlariniñ taylarniñ.

Biyiklängäy, ne ki Lipanan, yemişi aniñ, çiçäklängäy şähärinä Eyämizniñ, neçik biçän yerdä.

¹⁷Bolgay atı Eyämizniñ alyışli meñilik, ki ilgäri, ne ki günäş, tir atı aniñ.

Anda alyışlagaylar barça dżinsları yerniñ, da barça dżinslar san bergäylär añar.

¹⁸Alyışli Biy Teñrisi Israjelniñ, ki etär sk'ançelik'ni yalyız, ¹⁹da alyışlıdır atı ari haybatiniñ aniñ meñilik, tolgay haybatı bilä aniñ barça yer! Bolgay, bolgay.

(140v) **Alış Annaniñ, Samuel anasiniñ**

[Царств 2: 1-10: Песнь Анны]

¹Toçtadı yüräkım benim Biydä, da biyikländi müñüzüm benim: Teñri çutçaruçım benim.

Çesildi ayçım benim üsnä duşmanlarımizniñ bizim, färäh boliiç çutçarmaçıña seniñ.

²Zera yoçtur ari, neçik Biy, da ne toyru, neçik Teñrimiz bizim, da yoçtur ari, evet, Teñrimizdän bizim.

³Maçtanmañiz da sözlämäñiz öktämlikni, da çiçmasin ayçıñ(141r)ızdan sizin öktäm ulu sözlü.

Teñri bilmäçliçlarniñ Biyi, Teñri hadirlär kendiniñ ayılı bilä bilmäçni yaratkanlarına kendiniñ.

⁴Xuvatlılarniñ baziç yayları boşandı, da kücsüzlär yaraylandılar çuvat bilä.

⁵Toçlar da tolular ötmäk bilä eksildilər, da açlar toldurdular yerni.

Toymasız toydu yedini, da köp toygan eksildi toyurmaçtan.

⁶Biy öldürür, da Biy tırgizir, endirir tamuçka da çiçarir.

(141v) ⁷Biy miskinlätir, da Biy ululatir, aşax etär öktämni çax yergä diñrä, ⁸da biyik etär zabunnu çöplüktän,

Olturyuzur alarni buyruççılar buyruççılar bilä žoyovurtnuñ kendiniñ da olturyuçuna haybatniñ meñärtir alarni.

⁹Tügällär niyätin niyätliłarniñ da alyışladı yıllarin toyrularniñ.

Da dügül ki kendiniñ çuvatı bilä çuvatlanir çuvatlı, ¹⁰evet Biy kücsüz etär çarşı boluçıların kendiniñ, Biy aridir.

(142r) Maçtanmasin sayışlagan sayışı bilä kendiniñ, da maçtanmasin ulu ululuçunda kendiniñ, da maçtanmasin çuvatlı çuvatında kendiniñ.

Evet kim maçtanir, Biydä maçtansin sayışin-da bilmäç bilä Biyni tanıma.

Etmä könülükni da işlämä toyru luçu üsnä

yüzünä yerniñ Biy çixti köktä, da kökrädi, da keni yaryular başça gälädžidän,

Berir çuvatni çanlarim(142v)izga bizim da biyik etär müñüzün yaylaganiniñ kendiniñ.

Наубатламах

[1Царств 2: 1-10: Песнь Анны]

¹Biyikländi müñüzüm benim Teñridä da Xutçaruçimda benim, toxtadi yüräkim benim Biydä, Biyimniñ inami bilä.

PareçosluXu bilä surp Asduadzadzininiñ”.

[Псалом 72/73] 72

¹Saγmos Tawit’niñ.

[Армянский колофон]

Յիշօցե՛ք զճարայս Կրիստոսի շֆէլիքիանոս մուրատն որդւոյ որ զԳ...

Jişeçek’ zdzarajs Krisdosi zFelik’ianos Muradn ortoj der žk...

“Помяните слугу Христова Феликианоса – Мурада, сына отца Закарии”.

(143r) Neçik yağšidir Israjelgä Teñri da çaysilari toyrudurlar yüräkläri bilä!

²Evet ki benim bir zärrä dä seskänip edilär ayaxlarim benim, azulaxkina da tayip edilär barganim benim.

³Paçillandim men töräsizlärgä, eminlikinä yazixlilarniñ, ⁴neçik körär edim, ki yoğ edi eksiklik ölümlärinä alarniñ.

(143v) Toxtalğan edilär çiyinlari alarniñ, ⁵çazançina adamlarniñ düğüldürlär alar da adamlar bilä çiyinalmisarlar.

⁶Bunuñ üçün tuttu alarni öktämlik, kiydilär kendiläri üsnä çirsizlixni da egirliklärin kendiläri niñ.

⁷Çixkay, neçik yaydan, töräsizlik alarniñ, zera bardilar alar sayişlarina körä yüräkläri niñ kendiläri niñ.

⁸Sayışladilar da sözlädilär yamanlix bilä, hörmätsizlikni biyiklikkä sayişladilar.

(144r) ⁹Xoydular kökkä ayizlarin kendiläri niñ, da tillärin kendiläri niñ kezdirirlär edilär yer üsnä.

¹⁰Bunuñ üçün žoyovurtum benim çaytkay bunda, da künlärim benim tolu tügäl tapulgay alarda.

¹¹Ayttilar, ki: «Ne türlü bildi Teñri gaçom [=yaçom] bardir, haybat [=hälbät], bilmäxi Biyiktägigä?»

¹²Ošta yazixlilardirlar da oñariliptir bularga, bardirlar da bardir ululuXu dünyäniñ.

¹³Ayttim: «Heç yergädän, alaysa, (144v) toyru lattim yüräkimni benim, yuvdum arilik bilä çolumnu benim, ¹⁴da boldum men tüvülgän, da azarlanmaçim benim tañ manina».

¹⁵Keräk esä dä, aytar edim, ki: «Bu türlü aytiyim», — ošta džinslari oylanlari niñ seniñ, çaysilärina ki dä niyät etiyim.

¹⁶Eskä çoydum, da hälbät dä, bu džähtliktir alnima benim, ¹⁷negä diñrä kiriyim arilikinä Teñriniñ da eskä aliyim soγγusun alarniñ.

¹⁸Hälbät, hilläliki üçün alarniñ yazovsuz etsärsen (145r) alarni, yiçsarsen alarni öktämliklä-rindä kendiläri niñ.

¹⁹Evet ne türlü boldular pusta, ansizim [çiril-dilar, eksildilar,] taspoldular töräsizlikläri üçün kendiläri niñ ²⁰da boldular neçik tüşlär oyangan-larga.

Biy, šähäriñä seniñ sifatin alarniñ risvayla-sarsen, ²¹zera ot palayladi yüräkinä kendiniñ da bövräklärim benim özgä rängli boldular.

²²Men heçli boldum da bilmädim, neçik hayvan, hesebländim alniña seniñ, ²³da men här sahat seniñ bilä men.

(145v) Tuttuñ [Kuttuñ] say çolumdan benim, ²⁴sayişinda seniñ yol körgüzdüñ maña da haybat bilä yöpsündüñ meni.

²⁵Nem bar benim öz köktä, yaçom sendän ne dayin çoliyim yerdä?

²⁶Eksildim [=Eksildi] yüräkim benim da Teñrim [=tenim] benim, Teñri yüräkimniñ benim, payim benim Teñri meñilik.

²⁷Ošta, ki mlär ki yiraç ettilär džanlarin kendiläri niñ sendän, taspolurlar, tas etsärsen barçasin, çaysilari ki çayin boldular sendän.

²⁸Maña yuvuulanma Teñrigä yağšidir da çoyma Biygä (146r) umsamni benim,

Aytma barça alyişiniñ seniñ eşikinä çizlariniñ Sionniñ.

[Псалом 73/74] 73

¹Saγmosu Tawit’niñ.

Ne üçün keri ettiñ, Teñri, meñilik, öçäşländi yüräklänmäxiñ seniñ üsnä çoyunlari niñ kütövläriñdä seniñ?

²Angin žoyovurtuñnu seniñ, çaysi ki tapunduñ ilgärtin, çutçardiñ payin meñärmäxiñniñ seniñ.

Taγ Sion bu, çayda turupsen sen bunda, ³kötür çoluñnu seniñ üsnä öktämliklä(146v)iniñ alarniñ tügälinçä.

Xaysi nemä ne töräsizländi duşman arilikinä seniñ, ⁴ögündülär körälmäsizläriñ seniñ içinä yağşi tirlikläri niñ kendiläri niñ.

Xoydular nişanlarin kendiläri niñ nişanga, ⁵da kendiläri tanımadilar çixmaçni yoyartin.

Neçik ormandagi ayaçlarni sindiryaladilar eşikin aniy birgä, ⁶ayaçlarni da [=baltalar bilä da ulu] çakuçlar bilä yemirdilär ani.

⁷Küvdürdülär [=Küydürdülär] ot bilä arilikiñ-
ni seniñ yerdä, murdar(147r)ladilar çatirin atıñniñ
seniñ.

⁸Ayttilar yüräklärinä kendiläriniñ dźinslari
alarnıñ birgä: «Tiyiyiç barça ulukünlärin Teñriniñ
yerdä.

⁹Nişan biz heç nemä körmädiç, da dügül dayı
bardir markare, da bizni ne kimesä dügül ki tanı-
gaylar».

¹⁰Negä diñrä, Teñri, tabalagay duşman, öçäş-
tiriyir çarşı turuçiniñ [=turuçı] atıñni ari seniñ?

¹¹Ne üçün çaytariyirsen çoluñnu seniñ da oñuñ-
nu (147v) seniñ içinä çoyuñnuñ seniñ meñilik?

¹²Teñri çanimiz bizim äväl, ne ki meñilik, ki
ettiñ çutçarıлмахñi içinä yerniñ.

¹³Sen toxtattıñ çuvatıñ bilä seniñ teñizni, sen
uvattıñ başın adźdahalarıniñ üsnä suvnuñ.

¹⁴Sen uvattıñ başın adźdahanıñ da berdiñ anı
yemäk çuvatlılılarına Hıntistannıñ.

¹⁵Sen axtırdıñ çovraçlarnı da açın suvlarnı,
sen çuruttuñ öžänlärni [=öžänlärni] muçkâm.

(148r) ¹⁶Seniñdir kündüz da keçä, yariçni da
günäşni sen toxtattıñ, ¹⁷sen toxtattıñ barça hrani-
calarnı yerniñ, baharnı da yazni sen yarattıñ.

¹⁸Bu mäyan bolgay saña, ki duşman tabaladı
Biyiñ, çoyovurt fähamsiz öçäštirdi atıñni ari seniñ.

¹⁹Çiçarma kazanlarga dźanni, çaysi ki tapu-
nurlar saña, da dźanların yarlılarıñniñ seniñ unu-
magın meñilik.

²⁰Baçkın niyätiniñä seniñ, zera toldular övläri
aylasalanganlarnıñ [=alyasalanganlarnıñ] yerdä
egirlik bilä.

(148v) ²¹Çaytmasın yarlı uyalgan, yoçsa mis-
kinlär da yarlılar alyişlagaylar atıñni ari seniñ.

²²Kel, Teñri, yarıula yarıuñnu seniñ, ağıñ ta-
balanmaçni, çaysi ki fähamsizdirler kün uzun.

²³Unutmagın avazın çizmätkärlariñniñ seniñ,
öktämlängänlärni [=öktämlängänlärni] körälmä-
sizlariñniñ seniñ kötürülgän här kez.

[Псалом 74/75] 74

¹Saçmos Tawit'niñ.

²Xosdovanel boluyiç saña, Teñri, çosdovanel
boluyiç da sar(149r)niyiç atıñni ari seniñ.

Ayttiç barça sk'ançelik'iñni seniñ. ³Çaçan vaçt
etsäñ, toçru yarıulagaymen.

⁴Oprandı yer da barça turuçilari anıñ, men
toxtadım [=toxtattım] tiräkin anıñ.

⁵Ayttim töräsizlärgä, ki: «Töräsizlänmäñiz»,—
yaziçlılarga, ki: «Biyiklätmäñiz müñüzlariñizni
sizniñ,

⁶Kötürmäñiz biyiklikkä müñüzlariñizni sizniñ
da sözlämäñiz Teñrigä egirlikni».

⁷Zera ne kün toyuşunda, da ne kün batışında,
da ne yab(149v)anliçniñ [=yabanliçında] taylarnıñ;
⁸evet Teñri yarıuçidir.

Bunu aşaç etär, bunu biyiklätir, ⁹ayaç çoluna
Eyämizniñ, çayır tolu, zadasız toldurgan, da aşaç-
latır bundan buñar.

Hälbät, çövräsi [=çöpräsi] anıñ heç tügänmäç,
da içsärklär anı barça yaziçlılar yerdägi.

¹⁰Men sövüniyim meñilik, saçmos aytiyim
Teñrisinä Jagoñnuñ.

¹¹Barça müñüzlärin yaziçlılarınıñ ufatkaysen,
da biyik bolgay müñüzü toçrunuñ.

[Псалом 75/76] 75

(150r) ¹Saçmosu Tawit'niñ.

²Belgildir Dźuvutluçta Teñri, da Israjeldä ulu
atı anıñ.

³Boldu eminlik bilä yeri anıñ da turmaçı anıñ
Sionda.

⁴Anda uvattı Biy çuvatın yayniñ, yaraçni, çı-
liçni da dźagat uruşun.

⁵Yariçlısen sk'ançelik'iñ bilä taylarga meñilik,
⁶müşçüllängäylär barçası, çaysilari ki essizdir yü-
räkläri bilä, yuçladılar yuçularında kendiläriniñ
da heç nemä tapmadılar

(150v) ⁷Barça adamlar çodźalıçından çolların-
dan kendiläriniñ. Azarlamaçıñdan seniñ, Teñrisi
Jagoñnuñ, yuçladılar da kimlär atlanırlar edilär
atlarga.

⁸Men [=Sen] çorçulusen, da kim bolur turma
alniña seniñ? ⁹Neçik köründüñ sen köktän, belgili
boldu da öçäşmäçiniñ seniñ.

Yer çorçtu ¹⁰da seskändi turganıña kendiniñ
[=Teñriniñ] yarıuga abraganı bilä barça sekinlär-
ni yerdä.

¹¹Sayışlari adamlarnıñ tapunurlar saña, da
yapuç(151r)lar açıl bilä alyişlagaylar seni.

¹²Niyät çoyuñuz da tügälläñiz Eyämizgä, Teñ-
rimizgä bizim, barçañiz, ki çövräsiniñä anıñ.

Sunuñuz çurbanni çorçuluga, ¹³kim çöplär
dźanların buyruçılarnıñ, çorçuludur ol, ne ki bar-
ça çanlari yerniñ.

[Псалом 76/77] 76

¹Saçmosu Tawit'niñ.

²Avazım bilä benim men Biygä sarnadım,
avazım bilä benim Teñrigä, da baçti maña.

³Kününä tarlıçimniñ benim Teñrini izdadım,
çollarım bilä (151v) benim keçä, alniña anıñ al-
danmadım.

Klämäsä edi övünmä dźanım benim, ⁴añdım
Teñrini da färâh boldum, çayçurur edim, da eksilir
edi mendä dźanım benim.

⁵Yetiştirilär saçlamaçka közlärim benim, müş-

çülländim da sözlämädim, ⁶sayışladım künlärni ilgäriği da yıllärni meñiliktän aңdım.

⁷Sözlädim keça yüräkim bilä benim, çayğurur edim, da täşvişläñir edi mendä džänim benim.

(152r) ⁸Yoçsa mi meñilik keri etkäy meni Biy, da dayın artıç biyänmägäy mi, elpäk?

⁹Ya meñilik mi tiysar yarlıyamaçın kendiniñ mendän, ya tügällädi sözüñ kendiniñ džınstan çaç džinska?

¹⁰Ya unuktay mi şayavatlanma Teñrim benim da dayın, ya tiygay mi şayavatın kendiniñ öçäşmäçi bilä kendiniñ?

[*Bu ortasıdır*] *Saymosu[nuñ] Tawit'niñ.*

¹¹Ayttim, ki: «Hali başladım, budur yänjirtmäçi oñu bilä Biyiktäğiniñ».

¹²Aңdım işlärin Eyämizniñ, (152v) ilgärtin aңdım sk'ançelik'in anıñ.

¹³Sayışladım barça işläriñni seniñ da çol işläriñni seniñ sayışladım.

¹⁴Teñri, arilikiñdandır yollarıñ seniñ. Kimdir Teñri ulu, neçik Teñrimiz bizim? Sensen Teñri, çaysi ki etärsen sk'ançelik'ni.

¹⁵Körgüzdüñ žoyovurtuña seniñ çuvatiñni seniñ, ¹⁶çutçardıñ biläkiñ bilä seniñ žoyovurtuñu seniñ, oylanların Jagoñnuñ da Jovsep'niñ.

(153r) ¹⁷Kördülär seni suvlar, Teñri, kördülär seni suvlar da çorçutlar, da teränliklär müşçüländilär avazından suvların köplüxündän.

¹⁸Avaz berdilär bulutlar, zera da oçlarıñ seniñ bariyirlar ¹⁹avazından kökrämäçindän seniñ küpçäkiñniñ.

Köründülär yaltramaçlarıñ seniñ dünyâda, müşçülländi da titrädi yer.

²⁰Teñizdädir yollarıñ seniñ, izläriñ seniñ suvların köplüxündä, da artı-sırañ seniñ heç körmäslär.

(153v) ²¹Yol turguzduñ, neçik çoyunlarıña, žoyovurtuña seniñ, çolundan Movsesniñ da Aharonnuñ.

[**Псалом 77/78**] 77

¹Saymosu Tawit'niñ.

Baçıñiz, žoyovurt, orenk'imä benim, aşaxlatıñiz çulaçıñizni siziñ sözüñä ayzimniñ benim.

²Açiyim manilär bilä ayzimni benim, sözliyim manilärin ilgärtin.

³Neçik işittiç da tanıdıç bunu da atalarımız bizim ayttılar bizgä,

⁴Heç nemä yapılmadı oylan(154r)larından alarnıñ, džinska özgä aytma alıñışın Eyämizniñ, çuvatin da tamaşasın kendiniñ, çaysi ki etti.

⁵Toxtattı tanıçlıçın kendinä Jagopta, da orenk'in çoydu üsnä Israjelniñ.

Xaysi ki nemäni bir kez simarladı atalarımız-

ga bizim körgüzmä bunu oylanlarına kendiläriniñ, ⁶ki tanıgaylar özgä džinslar.

Oylanlar, ki toyarlar, turgaylar da aytkaylar bunu oylanlarına kendiläriniñ, ⁷ki çoygaylar Teñrigä umsaların (154v) kendiläriniñ da unutmagaylar işlärin Teñriñniñ.

Buyruçun anıñ çolmaç bilä çolgaylar ⁸da bolmagaylar neçik dä ataları kendiläriniñ.

Džins yaman da açiylatuçi džins, çaysi ki tüzätmädi yüräkin kendiniñ da toxtatmadı Teñrigä džänin kendiniñ.

⁹Oylanları Ep'remniñ, toldurup atkanlar da bek atkanlar, küñünä uruşnuñ çolların dadaçlarıña [=sadaçlarıña] çaytardılar.

¹⁰Turmadılar alar ösiyätin(155r)ä Eyämizniñ da könülükünä körä anıñ klämädilär barma.

¹¹Unuttular yaçşılıçın anıñ da tamaşaların, çaysi ki körgüzdü alarga

¹²Alnına atalariniñ alarnıñ, çaysi ki etti tamaşasın kendiniñ yerindä Misirlilarnıñ da tüzündä Dajanniñ.

¹³Yardı teñizni da keçirdi alarnı, turyuçdu suvlarını, neçik tulçuxta.

¹⁴Yol körgüzdü alarga bulut bilä küñdüz da barça keçäni yarıç bilä otnuñ.

(155v) ¹⁵Yardı çayanı yabanlıçta da berdi içmä alarga, neçik teränliktän ulu.

¹⁶Çiçardı suvnu çayadan da axtırdı, neçik rikalarını [rik'a alarnı], suvlarını.

¹⁷Hälbät, arttilar yazıçlanma da dayın öçäştirdilər Biyiktäğini suvsuzluçta.

¹⁸Sinadılar Teñrini yüräkläri bilä kendiläriniñ çolmaçta yemäklärin boylariniñ kendiläriniñ.

¹⁹Mirmildandılar Teñrigä da ayttılar: «Yoçsa mi küçlü bol(156r)gay Teñri hadirlämä seyanı pustalıçta?

²⁰Zera urar edi çayani, da açar edi suvlar, da ırmaçlar ketärlär edi kendindän.

Egär ötmäkni hanuz bolsa bermä ol bizgä ya hadirlämägä seyanı žoyovurtuna kendiniñ?»

²¹Bunuñ üçün işitti bunu Biy da soñraga saldı, ot yaltradı Jagopta, öçäşmäçi çixti üsnä Israjelniñ.

²²Inanmadılar Teñrigä da umsanmadılar çutçarmaçına anıñ.

(156v) ²³Buyruç berdi bulutlarga yoyartın, da eşikin köknüñ açtı, ²⁴da yaydırdı alarga manananı yemäçkä.

Ötmäkni köktän berdi alarga, ²⁵ötmäkin friştälärniñ yedilär adamlar, da endirdi alarga yemäkni toluluçka.

²⁶Çiçardı yelin yarimküñnüñ da keltirdi çuvati bilä kendiniñ yarimkeçäniñkin.

²⁷Yağdi alarga et, neçik çumu teñizniñ, çuşlar-ni çanatli;

²⁸Xoydu içinä taborlariniñ alarniñ da çövräsi-nä çatirlariniñ alarniñ.

(157r) ²⁹Yedilär da toydular asri, suçlançin alarniñ berdi alarga, ³⁰da heç nemägä hasrät bol-madilar suçlançlarından kendiläriniñ.

Negä diñrä yemäkläri ayızlarına kendiläriniñ edi, ³¹öçäşmäxi Teñriniñ çixti üstünä alarniñ.

Öldürdü köplärni alardan da tañlama tañla-maçlarin Israjeldän tas ettilär.

³²Buñar barçaga yazıçlandılar da dayin da heç inanmadılar tamaşalarına anıñ.

(157v) ³³Eksildilär heçliktä künläri alarniñ, da yılları alarniñ tezindän aştılar.

³⁴Xaçan öldürür edi alarni, çolarlar edi anı, çaytarlar edi da ertä turur edi Teñrigä.

³⁵Añdılar, ki Teñri boluşuçi edi alarga, Teñri Biyiklängän çutçaruçi edi alarga.

³⁶Sövdülär anı ayızları bilä kendiläriniñ, da tilläri bilä kendiläriniñ yalyan boldular añar, ³⁷da yüräkläri alarniñ dügül edilär toyrı anıñ bilä, da inanmadılar ösiyatınä anıñ.

(158r) ³⁸Evet ol kendi şayavatli edi, aritir edi yazıçına alarniñ da buzmas edi.

Arttırir edi çaytarma öçäşmäxin kendiniñ da yandirmadi barça yüräklänmäxin kendiniñ.

³⁹Añdi, ki tendirlär alar, džan, ki çixar, da dü-gül dayin çaytar.

⁴⁰Neçä kerät açıylattılar anı pustalıçta, öçäş-tirdilär Biyiktäğini suvsuzluçta!

⁴¹Xayttılar, da sinadilar Teñrini, da arisin Israjelniñ zähirlättilär.

(158v) ⁴²Añmadılar çolun anıñ, küñünä, çaçan çutçardi alarni çolundan çistiruçilariniñ alarniñ,

⁴³Neçik etti nişanlar da peşälärin [peşalarin] kendiniñ yerindä Misirlilarniñ da tüzünä Dajanniñ.

⁴⁴Xaytardi çanga çaylarin alarniñ da yaymur-larin alarniñ, ki içmägäylär.

⁴⁵Yeberdi alarga itçibinlärin [itçibanlarin], da yedi alarni, da bayalar bilä buzdu alarni.

⁴⁶Berdi žaniggä yemişin alarniñ da çazyançin alarniñ sar(159r)inççaga.

⁴⁷Urdu gargud bilä borlaliçlarin alarniñ da in-džir teräklärin alarniñ çiravu bilä.

⁴⁸Çixara berdi gargudga hayvanlarin alarniñ da çazyançin alarniñ ot bilä yarçuladı.

⁴⁹Yeberdi alarga yüräklänmäxin öçäşmäxininiñ kendiniñ, yüräklänmäxni, öçäşmäxni da tarlıxni.

Yeberdi alarga çiyinni çulundan friştäniñ ya-man, ⁵⁰tibädi alarga yüräklänmäxin öçäşmäxininiñ kendiniñ.

(159v) Ayamadi ölumdän džanlarin alarniñ da hayvanlarin alarniñ ölümgä çixara berdi.

⁵¹Urdu barça ilgärigilärin Misirlilarniñ, baş-lap barça çazyançilarından alarniñ ötmäxinä [=otaxına] Kamaniniñ.

⁵²Yol berdi, neçik çoyunlarga, çoyovurtuna ken-diniñ da çixardi alarni, neçik çoylarni, pustalıçka.

⁵³Yol körgüzdü alarga umsa bilä, da çorçmadilär, da duşmanlarin alarniñ teñiz yaptı.

⁵⁴Çixardi alarni tayına (160r) arilikiniñ kendi-niñ, tay ol, çaysi ki tapunup edi oñu anıñ.

⁵⁵Keri etti yüzündän alarniñ dinsizläri, ülüş etti alarni ülüşünä meñärmäxininiñ kendiniñ, da siyindirdi otaxında alarniñ džinsin Israjelniñ.

⁵⁶Sinadilar, açıylattılar Teñrini Biyiktägi da tanıxliçin anıñ saçlamadılar.

⁵⁷Xayttılar, saptılar, neçik dä atalari kendilä-riniñ, çayttılar da boldular neçik yay çaxut.

(160v) ⁵⁸Xayttılar, öçäştirdilär anı gurk'larin-da kendiläriniñ da yongan pudları bilä kendiläri-niñ paçillik saldılar añar.

⁵⁹İsitti Teñri, da heç etti alarni, da risvayladı asri Israjelni.

⁶⁰Keri etti kendindän çätirni Selovda, çätirni, çaysi ki siyindirdi arasına adamlarniñ.

⁶¹Çixara berdi yäsirlikkä çuvatlarin alarniñ da salalarin alarniñ çoluna duşmanlariniñ alar-niñ.

(161r) ⁶²Tiydi [Kiydi] çiliçni çoyovurtuna ken-diniñ da žarangliçin kendiniñ körmämiş etti.

⁶³Otuzyaşarlarin alarniñ yedi ot, da gojsları üçün alarniñ dügül kimesä yas tuttu.

⁶⁴K'ahanalari alarniñ tüşär çiliçka, da tullarin alarniñ dügül kimesä edi, ki yiçlagay.

⁶⁵Oyandi, neçik yuxudan, Biy, neçik çuvatli, ki silkär çayirni.

⁶⁶Urdu artına duşmanlarin kendiniñ, taba meñilik etti (161v) alarni.

⁶⁷Keri etti ol çätirin Jovsep'niñ da džinsin Ep'-remniñ ol tañlamadi.

⁶⁸Evet tañladı ol džinsin Jutaniniñ, tayin Sion-nuñ, çaysi ki dä sövdü.

⁶⁹Yasadi, neçik 1-münjzlünü, arilikin anıñ, yerdä toxtattı anı meñilik.

⁷⁰Tañladı Tawit'ni, çulun kendiniñ, da yöpsün-dü anı sürükündän çoyunlarniñ, ⁷¹soñyugi toygan-lardan yöpsündi anı

Kütmä Jagopnu, çulun ken(162r)diniñ, da Israjelni, žarankin kendiniñ.

⁷²Kütär edi alarni açili bilä yüräkiniñ kendi-niñ, yazıçsizliçi çolunuñ kendiniñ yol körgüzür edi alarga.

[Псалом 78/79] 78

¹Saymosu Tawit'niņ.

Teņri, kirdilär dinsizlär meñärmäxiņä seniņ, murdarladılar dadžariņni ari seniņ,

Ettilär Erusaņemni neçik salašin yemiş saçlo-
vuçilarniņ, ²çoydular tenlärin çullariņniņ seniņ leş
uçar çuşlarga kök(162v)tägi da tenin ariläriņniņ
seniņ kazanlarına yerniņ.

³Töktülär çanin alarniņ, neçik suvnu, çövräsi-
nä Erusaņemniņ, da kimsä yoç edi, ki kömgäy edi
alarni.

⁴Bolduç biz taba çonşularimizga bizim, kültkü
da aybli masçaraliçka alarga, ki çövrämizgä edilär
bizim.

⁵Negä diņrä öçäşlängäysen sen meñilik, yal-
trasar, neçik ot, paçillikiņ seniņ?

⁶Tök öçäşmäxiņni seniņ üstünä džiñslarniņ,
çaysi ki seni tanımaslar, üsnä çanlar(163r)niņ,
çaysi ki atıñni seniņ sarnamadılar, ⁷zera yedilär
Jagopnu da yerin aniņ buzdular.

⁸Aņmagin yazıçlarimizni bizim ilgäriği, tezin-
dän kelgäy bizgä yarlıyamaçiņ seniņ, Biy, ki mis-
kinländiç asri.

⁹Boluş bizgä, Teņri, çutçaruçimiz bizim, hay-
batı üçün atıñniņ seniņ.

Biy, çutçar bizni da arit yazıçimizni bizim atıñ
üçün seniņ.

¹⁰Ne heç aytmasınlar dinsizlär dä, ki: «Xani-
dir Teņrisi alarniņ?»

(163v) Evet belgili nemä bolgay üstünä dinsiz-
läriņ alnına közlärimiz bizim, izdämäç üçün öçnü
çanlariniņ çullariņniņ, çaysi ki töküldü.

¹¹Kirgäy alniņa seniņ küstünmäçi bağlan-
larniņ, ululuçuna körä biläkiņniņ seniņ, kütkin
sen oylanlarin öldürgänläriņ.

¹²Tölä çonşularimizga bizim yedi kerät çoynu-
na alarniņ taba, çaysi ki tabaladılar seni, Biy.

¹³Biz çoyovurtuņ da çoyun(164r)larin kütövün-
nüņ seniņ, çosdovanel bolıyıç saņa meñilik, džiñs-
tan džiñska aytıyıç alışıñni seniņ.

[Псалом 79/80] 79

¹Saymosu Tawit'niņ.

²Ey tutuçisi İsrajelniņ, baçkin, ki yol körgüzü-
yürsen, neçik çoyunlarına Jovsep'niņ.

Xaysi ki olturupsen k'erovpełärdä, belgili et [=
bol]. ³Alnına Ep'remniņ, Peniamenniņ da Manase-
niņ oyat çuvatıñni seniņ, da kel tırgizmä bizni.

⁴Teņrisi çuvatlılarniņ, çaytar bizni, körgüz yü-
züñnü seniņ bizgä, da tiriliyıç.

(164v) ⁵Biy Teņri çuvatlılarniņ, negä diņrä
öçäşlängäysen alışıña çoluņnuņ [=çuluņnuņ] se-
niņ?

⁶Yedirdiņ bizgä ötmäk yaşlarniņ da içirdiņ biz-
gä yaşni ölcöv bilä.

⁷Ettiņ bizni taba çonşularimizga bizim, aybli
masçaraliçka duşmanlarimizga bizim.

⁸Teņri çuvatlılarniņ, çaytar bizni, körgüz yü-
züñnü seniņ, da tirilgäybiz.

⁹Bayni Misirdan teşkirdiņ, çıçardiņ dinsizlä-
ni, da alarni tıktiņ, ¹⁰da yol körgüzdüņ (165r) aņar.

Toçtattin kökün aniņ, da toldurdu yerni,
¹¹yapti taylarni kölgäsi aniņ, da butaçları aniņ or-
manin Teņriniņ.

¹²Saldı teräkin kendiniņ çaç teņizgä diņrä, çaç
irmaçlarga diņrä madyaş butaçları aniņ.

¹³Ne üçün söktün çetänin aniņ? Sayıyırlar ani
keçkänlar yolnu.

¹⁴Buzdu ani toņuz ormandagi, da kiyik yaban-
dagi kütüldü kendinä.

(165v) ¹⁵Teņri çuvatlılarniņ, çaytip baçkin
köktän da kör, da därman etkin borlaliçka bu,
¹⁶da därman etkin buņar, çaysi ki tıkti oņuņ seniņ.

Üsnä oylanlariniņ adamniņ, çaysi ki çuvatlat-
tiņ ani saņa,— ¹⁷küydürgän otta da buzulgan öçäş-
mäçiñdän seniņ taspolgaylar,—

¹⁸Bolgay çoluņ seniņ üsnä adamlarniņ, oņuņ
seniņ üsnä oylanlariniņ adamlarniņ, çaysi ki çu-
vatlattin ani saņa.

¹⁹Dügül dayin keri bolıyıç biz (166v) sendän,
tırgizgäysen sen bizni, da atıñni seniņ sarnıyıç.

²⁰Teņri çuvatlılarniņ, çaytardiņ bizni, körgüz
yüzüñnü seniņ bizgä, da tirilgäybiz.

[Псалом 80/81] 80

¹Saymosu Tawit'niņ.

²Sövüniyıç Teņri bilä, boluşuçimiz bizim, çaçi-
riņiz Teņrisinä Jagopnuņ.

³Aliñiz saymosnu, beriņiz alışni, saymos ayti-
riņiz aņar avazi bilä tatlılıçniņ.

⁴Biryi çaliņiz başlanganına aylarniņ, kününä
nişanlı yildagi bizim.

⁵Buyruçtur bu İsrajelgä da toç(166v)rudur
Teņrisinä Jagopnuņ.

⁶Tanıçlıçi Jovsep'niņ, çaysi ki çoydu aniņ bilä,
neçik çıçar edi ol yerindän Misirlilarniņ, til, çaysi
ki bilmäs edi, işitti.

⁷Keri et yüktän arçasin aniņ, da çolun aniņ
bol, da küräk çullanmaçtan.

⁸Tarlıçta sarnadiņ maņa, da çutçardim seni,
işittim saņa yapuçluçta dufanniņ da sinadim seni
üsnä suvlarniņ çarşiliçtagi.

⁹İşit, çoyovurtum benim, da tanıçlıç beriyim
saņa, da İsrajel, egär işitsän maņa!

(167r) ¹⁰Dayin bolmagay saņa teņrilär bir
vaçtli, da ne yerni öpmägäysen sen teņrigä yat.

¹¹Menmen Biy Teḡriñ seniñ, çaysi ki çixarir-men seni yerdän Misirilarniñ, aç ayzıñni seniñ, da toldurıyım bunu.

¹²Žoḡovurtum benim işitmädi avazıma benim, da Israjel maña nemä baçmadı.

¹³Kötürüp çoydum alarnı barma artından erk-läriniñ yüräkläri kendiläriniñ, zera barırlar alar erkinä körä dżanlariniñ kendiläriniñ.

¹⁴Zera egär žoḡovurtum benim (167v) işitsä-lär edi maña, ya Israjel yolumnu benim barsa edi,

¹⁵Neçik heç nemäni, aşaxlatır edim duşmanla-rı aniñ, üsnä çistiruçılariniñ aniñ salır edim çol-umnu benim.

¹⁶Duşmanları Eyämizniñ yalyan çaldılar añar, da bolsun zamanları alarniñ dünyâda.

¹⁷Yedirdi alarnı semizlikindän aşlıçniñ, çayad-an bal toydurdu alarnı.

[Псалом 81/82] 81

Saymosu Tawit'niñ.

¹Teḡri turdu yiyinlarına teḡrilärniñ da araları-na alar(168r)niñ yarğular edi alarnı:

²Negä diñrä yarğularsız [egirlik bilä] da köz alırsız, yazıçlılar?

³Yarğy etiñiz öksüzgä da tulga, könülük etiñiz miskingä da aşaxlanganga.

⁴Xutçarıñız miskinni da yarlıni, çolundan ya-zıçlıniñ çutçarıñız anı.

⁵Añlamadılar da ne eskä almadılar, çaramyu-luxta da teprändilər barça himläri yerniñ.

⁶Men aytar edim, ki teḡrilär bolgaysız ya oç-lanları Biyiktäğiniñ barçanıñ.

⁷Siz ošta, neçik adamlar, öliyr(168v)siz, neçik bir buyruçılarga, tüşiyirsiz.

⁸Kel, Teḡri, da yarğula yerni, zera sen meñär-särsen barça dinsizläri.

[Псалом 82/83] 82

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Teḡri, kim saña oçşasar? Tiyilmagin da sus-lanmagin, Teḡri.

³Zera ošta duşmanlarıñ seniñ çaxırdılar, da kö-rälmäsizläriñ seniñ kötürdülär başlarıñ kendiläriniñ.

⁴Üsnä žoḡovurtuñnuñ seniñ terän hizlik, bil-mäçni sayışladılar üsnä ariläriniñ (169r) seniñ ⁵da ayttilar:

«Keliñiz, tas etiyix alarnı dżinstan, da añılma-gay atı Israjelniñ dä dayın».

⁶Sayışladılar bir söz bilä birgä, seniñ üçün ni-yät ettilär

⁷Böläki Etomlularniñ da Ismajellilər, Movap da Araplar,

⁸Keḡay, Amovn, Amaçeg da özgä dżinslar, barça turuçıları bilä birgä Dżura bilä;

⁹Ol da Asur kelip edi alar bilä: barçası bular çuvatlatuçılar edilär oylanlarıñiñ Łovsnuñ [= Łovdnuñ].

(169v) ¹⁰Et alarnı, neçik Matiamni, neçik Sis-branı [= Sisaranı], neçik zApinni [=Apinni] açın-larına Gisonnuñ.

¹¹Taspoldular alar çovraçta Teḡbovrada da bol-dular neçik tezäk yerdä.

¹²Etkin buyruçılarıñ alarniñ neçik zOvrepni [= Ovrepni], Zepni, zZepreñi [= Zepreñni], Sayma-nanı da barça buyruçılarıñ alarniñ,

¹³Xaysıları ayttilar: «Meñariyix bizgä arilikin Teḡriñiñ».

¹⁴Teḡrim benim, etkin alarnı neçik kübçäkni, neçik çamişni alnına yelniñ,

¹⁵Neçik ot, ki küvdürür [=küydürür] orman-(170r)ni, neçik yalın, ki örtär taylarıñ.

¹⁶Bu türlü sürgäysen alarnı dufanıñ bilä seniñ da oçaşmäçniñ bilä seniñ müşçüllätkäysen alarnı.

¹⁷Toldur yüzlärin alarniñ yeñililik bilä, da iz-dägäylär atıñni seniñ, Biy.

¹⁸Uyalgaylar da müşçüllängäylär meñi meñi-lik da uyat bilä taspolgaylar.

¹⁹Tanıgaylar, ki atıñ seniñ Biydir da sen yalyız biyikläñipsen üsnä barça yerniñ.

[Псалом 83/84] 83

¹Saymosu Tawit'niñ.

(170v) ²Neçik sövüklüdür otaxiñ seniñ, Biyi çuvatlılarıñiñ, ³suxlanç da hasrättir dżanim benim köşkünüñ seniñ.

Yüräkim benim da tenim benim sövüngäy Teḡriğä tiri.

⁴Zera çipçix tapti kendinä öv, yumrı — uya, çayda ki çoygay balalarıñ kendiniñ,

Seyanıñ seniñ, Biyi çuvatlılarıñiñ, çanım benim da Teḡrim benim.

⁵San barçasına, çaysi ki turuyırlar övünä Eyä-mizniñ, meñi meñililik alıışlagaylar seni.

⁶Sanlıdır er, çaysiniñ ki bol(171r)uşluçu ken-diniñ sendändir, çixmaçni çoydu esinä kendiniñ eñiştän çayğulu ol yergä, çaysına ki niyät etti.

⁷Alıışni bergäy, çaysi ki oçenk'ni çoyuyur, ⁸bargay ol çuvattan çuvatka da körüngäy Teḡri, friştälärdä [=friştälärgä] Sionda.

⁹Biy Teḡri çuvatlılarıñiñ, işit alıışıma benim, çulaç çoy, Teḡrisi Jagopnuñ.

¹⁰Yöpsünövlüsen sen bizim, kör, Teḡri, da baç-kin yüzünä yaçlaganıñniñ seniñ.

¹¹Anıñ üçün ki yaçşidir maña bir kün köşkünüñ seniñ, ne ki (171v) miñlär dä.

Tañladım men çöplük bilä kelmä övünä Teḡri-niñ artıç, ne ki turma otaxına yazıçlılarıñiñ.

¹²Yarlıyamaçni da könülükni sövâr Biy, Tejri başxişni da haybatni berir.

Biy heç eksik [etmäs] yarlıyamaçin kendiniñ alardan, ki barirlar zaıalsizliçta.

¹³Biy Tejri çuvatlılarınıñ, sanlıdır er, çaysi ki umsanir saña.

[Псалом 84/85] 84

²Biyändiñ, Biy, yeriñä seniñ da çaytardiñ ya-sırlıçin (172r) Jagopnuñ.

³Boşattıñ egirlikin çoyovurtuñnuñ seniñ, yap-tıñ barça yazıçların alarnıñ.

⁴Tiyıldirdiñ barça yüräklänmäçiñni seniñ, çayttıñ öçäsmäçtän, yüräklänmäçiñdän seniñ.

⁵Haytkin bizgä, Tejri, çutçaruçimiz bizim, da çaytar yüräklänmäçiñni seniñ bizdän.

⁶Ne meñilik öçäsmägin bizgä da salmagın öçäsmäçiñni seniñ dżıstan çax dżınska.

⁷Tejri, sen çaytıp tırgizirsən bizni, çoyovurtuñ seniñ fär(172v)âh bolsun saña.

⁸Körgüz bizgä, Biy, yarlıyamaçıñni seniñ da çutçarmaçıñni seniñ ber bizgä.

⁹İsittiç, ne ki sözlädi Biy Tejrimiz bizim, sözlä-gäy eminlikni çoyovurtuna kendiniñ, arılärinä ken-diniñ da alarga, ki çaytıptırlar añar yüräkläri bilä.

¹⁰Yoçsa yuvuçtur çorçuçılarına kendiniñ çut-çarmaçı anıñ sıyınma haybatına anıñ yerimizdä bizim.

¹¹Yarlıyamaçı da könülükü yoluçkaylar, toyruluçu (173r) da eminliki öpüşkäylär.

¹²Könülük yerdän bitti, toyruluç köktän kö-ründü.

¹³Biy bergäy tatlılıçni da yerimizgä bergäy ye-mişin kendiniñ, ¹⁴toyruluç alnına anıñ, barip çoy-gay yoluna barganın kendiniñ.

[Псалом 85/86] 85

Saymosu Tawit'niñ.

¹Aşaçlat, Biy, çulaçiñni seniñ da işit maña, ze-ra yarlı da miskinmen men.

²Sayla dżanımnı benim, ari Biy, çutçar çuluñ-nu seniñ, Tejrim benim, ki saña umsandım.

(173v) ³Yarlıya, maña, Biy, zera saña çaxırdım här kün, ⁴färâh etkin dżanın çuluñnuñ seniñ, zera saña, Biy, kötürdüm dżanımnı benim.

⁵Zera sen, Biy, tatlı da toyrusen, köpyarlıçovu-çi här birinä, çaysıları ki sarnarlar saña.

⁶Xulaç çoy, Tejri, alışıma benim da baç ava-zına çoltçamnıñ benim.

⁷Kününä tarlıçımnıñ benim sarnadım saña, da işittiñ maña.

⁸Dügüldür kimesä oçşaş sañ(174r)a, Biyim, Tejrim, da dügül kimesä neçik işläriñ seniñ.

⁹Barça dżınsılnarı, çaysi ki ettiñ, kelgäylär da

yerni öpkäylär saña, haybatlagaylar atıñni seniñ meñilik.

¹⁰Ulusen sen, Biy, da etärsen tamaşalarnı, da sen yalızsən, Tejri.

¹¹Yol körgüzgin maña yoluña seniñ, da bariyir könülükünä seniñ da färâh bolgay yüräkim benim çorçma atıñdan seniñ.

¹²Xosdovanel bolıyım saña, Biy Tejrim me-nim, bar yüräkim bilä (174v) benim haybatlıyım atıñni seniñ meñilik.

¹³Ulu boldu üstümä benim yarlıyamaçıñ seniñ, çutçardiñ dżanımnı benim tamuçlarınıñ tibindän.

¹⁴ Tejri, töräsizlär turdular üstümä benim, da yiyinläri çuvatlılarınıñ izdädilär dżanımnı me-nim, da heseblämädilär seni, Tejri, alnılarına [=alınlarına] kendiläriniñ.

¹⁵Evet sen, Biy Tejrim, şayvatlısen da yarlı-çovuçi, uzunesli da köpyarlıçovuçi, da könü, ¹⁶baç-kin maña da (175r) yarlıya maña.

Bergin çuvat çuluña seniñ, tırgiz oylun çara-vaşıñniñ seniñ ¹⁷da et maña nişan yaçşılıçniñ.

Körgäylär körälmägänlärim benim da uyal-gaylar, zera sen, Biy, boluştuñ maña da övündür-düñ meni.

[Псалом 86/87] 86

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Himläri anıñ tayına ari anıñ, sövâr Biy eşikin Siovnnuñ artıç, ne ki barça otayların Jagopnuñ.

³Haybatlı sözlädi seniñ üçün: ošta şähäri Tej-riniñ!

(175v) ⁴Añdım Raçapni da Baydat'ni, çaysi ki tanırlar meni, ošta özgä dżınslar da Dzur da çoyovurtu Hntistanniñ, bular boldular anda.

⁵ Sionga ayttılar: ana da adam toytu anda, da kendi himlärin çoydu kendindä Biyiklängän.

⁶Biy atkay bitiklä bilä çoyovurtlarga, buy-ruçılarga, bularga, ki boldular anda.

⁷Neçik ki färâh bolgaylar saña barçası, çaysıla-riniñ ki turmaçları kendilär(176r)iniñ sendändir.

[Псалом 87/88] 87

¹Saymosnu Tawit'niñ.

²Biy Tejri çutçarılmacımnıñ benim, күндüz sarnadım da keçä alniña seniñ.

³Kirgäy alışım benim alniña seniñ, Biy, aşaçlangay çulaçlarıñ seniñ çoltçama benim.

⁴Ki toldu çiyinlar bilä dżanımnı benim, da tiri-kim benim tamuçta tiyişti, ⁵ da hesepländim men alar bilä, ki enärlär çuyurga.

Boldum men neçik adam başça boluşluçtan ⁶da ölülär dä erkli,

(176v) Neçik yaralılar, ki yuçlarlar kerezman-larda.

Xaysin ki sen aɲmadiŋ, alar ɲoluŋdan seniŋ salindilar.

⁷Xoydular meni ɲuyurga tıbdägi, ɲaramyuluɲka da kölgäsinä ölümnüŋ.

⁸Mendä toxtaldı yüräklänmäxiŋ seniŋ, barça yubanmaxiŋni seniŋ toldurduŋ üstümä benim.

⁹Yıraɲ ettiŋ mendän tanıšlarımni benim, da xoydular meni täfäriç kendilärinä.

Çıxara berildim da çıxmas ed(177r)im, ¹⁰közlärim benim ɲaçaq'landı miskinliktän.

Çaxırdım Biygä künnüŋ kün uzun da kötürdüm saŋa ɲollarımni benim.

¹¹Yoɲsa mi ölülgä etärsen sk'ançelik'ni, ya hakim turuzur mi, tapunmaɲ etsärlär mi saŋa?

¹²Yoɲsa mi aytzar kimesä ɲačan kerezmanda yarlıyamaxiŋni seniŋ ya könülüküŋnü seniŋ taspolmaɲta?

¹³Yoɲsa mi tanısarlar ɲaramyuluɲta sk'ançelik'ni seniŋ ya toyruluɲuŋnu (177v) seniŋ yerdä unutulğan?

¹⁴Men saŋa, Biy, çaxırdım, ertäräk alyišima [=alyišim] benim yetiškäylär saŋa.

¹⁵Nek, Biy, saliyırsen dżanımnı benim ya ɲaytariyırsen yüzüŋnü seniŋ mendän?

¹⁶Yarlı da emgäklimen [emgägilimen] men oylanlıxiŋndan benim, biyikliktän ašaxlandım da muŋaydım.

¹⁷Mendä toxtatdı [=toxtadı] öçäšmäxiŋ seniŋ, ɲorɲuŋ seniŋ müšxüllätti meni.

¹⁸Dolaštılar çövrämä, neçik suv, kün uzun ɲapsadılar meni birgä.

(178r) ¹⁹Yıraɲ ettiŋ mendän dostlarımni benim da tanıšlarımni benim zabunluɲum üçün benim.

[Псалом 88/89] 88

¹Saymosu Tawit'niŋ.

²Yarlıyamaxiŋni seniŋ, Biy, meŋilik alyišliyım, dżins-dżınstan aytiyım könülüküŋnü seniŋ ayzım bilä benim.

³Ayttiŋ, ki dünyä yarlıyamaɲ bilä yasalgay, köktä hadir bolgay könülüküŋ seniŋ:

«⁴Xoydum niyät taŋlanganlarıma benim, ant içtim [andiçtim] Tawit'kä, ɲulumu benim.

⁵Meŋilik toxtatiyım züryât(178v)ıŋni seniŋ, yasiyım dżins-dżınstan olturyuçuŋnu seniŋ».

⁶Tapungay kök tamašalarıŋni seniŋ, Biy, da könülüküŋnü seniŋ yiŋinlarında arilärniŋ.

⁷Kimdir bulutta, ɲaysi ki barabardır saŋa, ya kim oɲšasar Eyämizgä oylanlarından Teŋriniŋ?

⁸Teŋri haybatlıdır sayıšlarında ariläriniŋ kendiniŋ, ulu da ɲorɲulu üsnä alarnıŋ, ki çövräsinädirlär aniŋ.

⁹Biy Teŋri ɲuvatlılarınıŋ, (179r) kim oɲšar sa-

na? Xuvatlısen sen, Biy, da könülüküŋ seniŋ çövränädır seniŋ.

¹⁰Sen eyälik etärsen ɲuvatlarına teŋizniŋ, tašxıllıxiŋ tolyunlarıniŋ aniŋ sen ašaxlatırsen.

¹¹Sen ašaxlatırsen, neçik yaralılarnı, öktämlängänlärni, ɲuvatına biläkiŋniŋ seniŋ tayıttıŋ dušmanlarıŋni seniŋ.

¹²Seniŋdir kök, da seniŋdir yer, dünyä tügälliki bilä kendiniŋ, sen toxtattıŋ ¹³yarımkeçäni, da yarımkünnü sen et(179v)tiŋ, T'ap'or da Hermon atıŋa seniŋ sövüngäylär.

¹⁴Seniŋdir biläkiŋ da seniŋdir ɲuvat, ɲuvatlangay oŋnuŋ [=oŋuŋ] seniŋ, da biyik bolgay ɲoluŋ seniŋ.

¹⁵Toyruluɲta da könülüktä toxtalıptır olturyuçuŋ seniŋ, yarlıyamaɲ da könülük bargay alına yüzüŋnüŋ seniŋ.

¹⁶San ɲoyovurtka, ki bilirlär alyišiŋni seniŋ, Biy, yarixiŋa yüzüŋnüŋ seniŋ bargaylar da atıŋa seniŋ sövüngäylär ¹⁷här kez, da toyruluɲ(180r)uŋa seniŋ biyik bolgaylar.

¹⁸Ögünmäxi ɲuvatlarımiŋniŋ bizim sensen, da erkiŋä seniŋ biyik bolgay müŋüzümüŋ bizim.

¹⁹Eyämizdändır boluɲluɲu ari Israjelniŋ, ɲanımiŋniŋ bizim.

²⁰Ol vaɲtta sözlädiŋ körüm ötläš oylanlarıŋ bilä seniŋ da aytıŋ: «Xoyiyım boluɲluɲnu üstünä ɲuvatlıniŋ da biyik etiyim taŋlanganı ɲoyovurtundan [=ɲoyovurtumdan] benim.

²¹Taptım Tawit'ni, ɲulumnu benim, yayım bilä ari benim yayladım ani.

(180v) ²²Xolum benim yöpsüngäy ani, da biläkim benim ɲuvatlatkay ani.

²³Yaziɲ etmägäy aŋar dušman, da oyl töräsizlikniŋ ɲiynamagay ani.

²⁴Uryum alına aniŋ dušmanlarıŋ aniŋ da körälmäsizlärin aniŋ yeŋilmäxkä çıxara beriyim.

²⁵Könülüküm da yarlıyamaɲım benim aniŋ bilä, da atıma benim biyik bolgay müŋüzü aniŋ.

²⁶Xoyiyım teŋizdä ɲolun aniŋ, üsnä aɲın suvlarıniŋ oŋun aniŋ.

(181r) ²⁷Ol sarnasar maŋa: «Atım [=Atam] benim sensen, Teŋri yöpsünövlüm ɲutɲarılmaɲıma benim».

²⁸Men ilgärgi etiyim ani da biyik, ne ki barça ɲanları yerniŋ.

²⁹Meŋilik saɲliyım aŋar yarlıyamaɲımni benim, da niyätim benim inamlıdır aniŋ bilä.

³⁰Toxtatiyım meŋi meŋilik züryätına [=züryätin] aniŋ, da olturyuçuŋ aniŋ — neçik künlärin köknüŋ.

³¹Egär ɲoyşalar oylanlarıŋ aniŋ oŋenk'imni benim da toyruluɲumda benim klämäsälär barma,

³²Egär toyruluşumnu (181v) heç etmäsälär [=etsälär] da buyruşumnu benim saşlamasalar,

³³Uruyım tayaş bilä töräsizliklärin alarniñ, xi-yin bilä egirliklärin alarniñ.

³⁴Evet yarlıyamaşimni benim heç tiyman alardan da hillä etmiyim könülükümä benim, ³⁵da alçaşlatmiyim niyätimni benim, nemä, çaysi ki çıxar erinlärimdän benim, anı heç etmändir.

³⁶Bir kez ant içtim arilikimä benim, ki Tawit'kä men yalyanlanmiyim.

³⁷Züryätı anıñ meñilik turgay, da olturyuçun [=olturyuçı] anıñ — (182r) neçik günäş alnima benim, ³⁸neçik ay, ki toxtalıptır meñilik tanıx inami bilä köktä».

³⁹Evet hali sen keri ettiñ, da risvayladıñ, da aşaya urduñ yaylanganıñni seniñ.

⁴⁰Xaytardıñ niyätni çoluñdan [=çuluñdan] seniñ, murdarladıñ yerdä arilikin anıñ.

⁴¹Söktüñ barça duvarlarin anıñ da çoyduñ berklikin anıñ titrämäşkä.

⁴²Xapşaladılar anı keçüçilär yolnu, boldu ol taba çonşularimizga bizim.

⁴³Biyik ettiñ oñuñ [=oñun] indžit(182v)uçilari-niñ anıñ, färäh ettiñ barça duşmanlarin anıñ.

⁴⁴Xaytardıñ boluşluşnu çiliçindan anıñ da yöpsündüñ anı oyaşta.

⁴⁵Yeñillättiñ arilikin anıñ, olturyuçun anıñ yergä yemirdiñ.

⁴⁶Az ettiñ künlärin zamanlariniñ anıñ da töktüñ üstnä uyatni.

⁴⁷Negä diñrä çaytarsarsen yüzüñnü seniñ meñilik, yaltragay, neçik ot, öçäşmäşin seniñ?

⁴⁸Evet hali añgın, kör, ki kimdir (183r) benim tinçlişim, yoşsa mi heç nemägä yarattıñ barça oylanlarin adamlarniñ?

⁴⁹Kimdir adam, ki tirilgäy da körmägäy ölüm-nü ya çutşargay džanın kendiniñ çolundan tamuş-nuñ?

⁵⁰Xanıdır yarlıyamaşin seniñ, Biy, ävälgı, çaysi ki ant içtiñ [andiçtiñ] Tawit'kä könülüküñ bilä seniñ?

⁵¹Añgın tabalanmaşin çuluña seniñ, çaysi ki yöpsündüm çoynuma benim džinslardan köp,

⁵²Çaysi ki tabaladılar duş(183v)manlarin seniñ, Biy, tabaladılar ornuna yaylaganıñni seniñ.

⁵³Alıñi Biy Teñri meñi meñilik. Bolgay, bolgay.

Alıñi Esaji markareñiñ

[Исаия 26: 9-20: Песнь Исаии]

⁹Keçädän ertälänir džanim benim ertäräk turma saña, Teñri.

Anıñ üçün ki yarıxtır buyruşuñ seniñ üsnä yerniñ, övräniñiz toyruluşnu, turuçilari yerniñ.

¹⁰Xapuştı çirsiz da heç dayin övränmäş [=övränmäş] etmä yerdä toy(184r)ruşun könülükniñ.

Kötürülgäy çirsiz yerdän da körmägäy haybatin Teñriniñ.

¹¹Biy, biyiksen, da biläkiñ seniñ küçlü, da alar bilmädilär.

Tanıgaylar, uyalgaylar da paşillik tüşkäy ögütsüz çoyovurtka, da hali ot duşmanlariniñni seniñ yegäy.

¹²Biy Teñrimiz bizim, ber bizgä eminlikiñni seniñ, zera barça işimizgä körä bizim töländi bizgä.

(184v) ¹³Biy Teñrimiz bizim, tapungin bizgä, zera başça sendän özgä kimesäni bilmäsbiz da atıñni seniñ aşıyirbiz hər kün.

¹⁴Evet hali ölülar tirlikni heç körmisärlär, da ne hakim turyuzsar.

Bunuñ üçün keltirdiñ, urduñ, tas ettiñ, buzduñ barça er oylanlarin alarniñ.

¹⁵Arttır, Biy, yamanni üsnä yamanlariniñ alarniñ da keltir üsnä yamanni üsnä töräsizläriñni yerdägi.

(185r) ¹⁶Biy, tarlıxta añdıx seni, ki azulaş tarlıxtır ögütüñ seniñ üstümüzgä bizim.

¹⁷Neçik toyşanganı [=tolşanganı] yüklünüñ, ki yetiškän bolgay zamanı toyrumaşiniñ da aşıyir-xin-dan kendiniñ çayşirgay,

Ol türlü bolduş sövükünä seniñ, ¹⁸ahnı da çor-çuşnu seniñ yüklü bolup tolşandıx da toyruduş džanni çutşarmaşiniñni seniñ.

Dügül dayi yemirilgäybiz biz, yoşsa yemiril-gäylär turuçilari yerniñ.

(185v) ¹⁹Turgaylar ölülar, turgaylar barçası, çaysi ki çoyuluşturlar kerezmanlarda.

Oyangaylar, sövüngäylär da färäh bolgaylar toxtalğanlari yerniñ.

Anıñ üçün yayış, ki yayıyir sendän, bu saşay-maşlişidir alarniñ, evet yeri çirsizlarniñ taspolgay.

²⁰Keri ket, çoyovurtum benim, bar, kirgin humnaña seniñ, yap eşikiñni seniñ alnına yüzün-nüñ seniñ.

(186r) Xaç da yaşin bir zaman, çax aşkinça öçäşmäşi Eyämizniñ.

Haybatlamaş

Eminlikni berüçi K'risdos, eminlikni da yarlı-yamaşiniñni seniñ bayışla yaratkanlariniña seniñ, adam sövüçi Biy,

Pareşosluşu bilä surp Asduadzadzinniñ".

(186v) [Псалом 89/90] 89

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Biy, işanç bolduñ bizgä džinstan çax džinska, ³negä diñrä dügül taşlari toxtalğan edi, yarattıñ yerni da barça dünyäni.

Meñiliktän çağ meñilikkä diñrä sensen, ⁴da çaytarmagin adamni totçarliçka, da aytitiñ: «Xaytiñiz maña, oylanları adamlarınıñ».

(187r) ⁵Miñ yıl közlärinä Eyämizniñ, neçik tünäğün, zera aştı, neçik bir vaçtı keçäniñ, ⁶da yilları alarınıñ heçlik bilä bolgay.

Tağ manına, neçik yaş ot, bitkäylär, tağ manına, neçik yaş ot, sövüngäylär da çiçäklängäylär, keççurun törmenläniñ, çurugaylar da tüşkäylär.

⁷Eksildiç biz öçäsmäxiñdän seniñ da yüräk-längäniñdän seniñ müşçülländiç.

⁸Xoyduñ yazıçlarıñmizni bizim alniña seniñ da tirlı(187v)kimizni bizim yarıçına yüzüñniñ seniñ.

⁹Barça küñlärimiz bizim eksildilər, da öçäsmäxiñdän seniñ müşçülländiç.

¹⁰Zamanı yıllarımızniñ bizim tiyyisiz, neçik örmäşüç, da sani küñlärimizniñ yıllarımızniñ bizim, alar da yetmiş yıl.

Eğär ki artıç dayın — seksen yıl, çaysi nemä artıç, ne ki andan, ayrıç bilä da küstünmäç bilä.

Keldi üstümüzgä bizim küstünmäç, da ögüt-ländiç, ¹¹evet hali kim bilgäy çuvatın (188r) öçäsmäxiñniñ seniñ ya ahiñdän seniñ yüräklänmäxiñni seniñ heseplägäy.

¹²Bu türlü körgüz maña oñuñnu seniñ, da çaysıları ki çonarhdırlar yüräkläri bilä, açılıña seniñ.

¹³Xayt, Biy. Negä diñrä? Övündürgäysen çuluñnu seniñ.

¹⁴Tolduç ertäräk yarlıyamaçıñ bilä seniñ, sövündüç da färäh bolduç barça küñläriñdä tirliki-mizniñ bizim.

¹⁵Färäh bolduç ornuna küñläriñiñ, ki aşaç etti-lär bizni, (188v) da yıllar, çaysılarıñdä ki kördüç çiyinlar.

¹⁶Bačkın, Biy, çullarıña seniñ da işläriñä çoluñnuñ seniñ da yol körgüz oylanlarıña alarınıñ, ¹⁷bolgay yarıçı Eyämiz Teñriñiñ üstümüzgä bizim.

Işin çolumuznuñ bizim toyrı etkin bizgä, Biy, işin çolumuznuñ bizim oñart bizgä.

[Псалом 90/91] 90

Saymosu Tawit'niñ.

¹Kim ki turuptur boluşluçına Biyiktäğiniñ, kölgäsi tibinä Teñriñiñ köktä tingay.

(189r) ²Aytkaç Eyämizgä: «Yöpsünövlüm menim sen, işançim menim Teñri, da men umsanir-men añar.

³Ol çutçargay meni sırtmaçından avuçiniñ da sözündän müşçüllüçniñ».

⁴Arçası üsnä kendiniñ kötürgäy seni, kölgäsinä çanatlarıñiñ aniñ umsangaysen.

Neçik yaray, çövräñä bolgay seniñ könülükü aniñ.

⁵Xorçmagaysen sen çorçusundan keçäniñ, da ne oçlardan, ki uçarlar kündüz,

(189v) ⁶Nemä ki yürür çarançuluçta, azmaçlıçtan devniñ yarım küñniñ.

⁷Tüşkäylär yanından seniñ miñlär da tümän-lär sayından seniñ, çaysi ki saña heç nemä yuvuçlanmagaylar.

⁸Evet yalyız oñuñ bilä seniñ baçkaysen, tölö-vün yazıçlılarıñiñ körärsen, ⁹zera sen, Biy, umsam menimsen.

Biyiklängäniñ ettiñ saña işanç, ¹⁰yetişmägäylär saña yamanlar, çiyinlar yuvuçlanmagaylar otaçına seniñ.

(190r) ¹¹Friştälärinä kendiniñ simarlanıptır seniñ üçün saçlama seni barça yollarında seniñ.

¹²Biläklärinä kendiläriniñ yöpsüngäylär seni, ki bolmagay urgaysen taşka ayaçlarıñniñ seniñ.

¹³Üsnä iz da k'arp yılanlarıñiñ barsarsen, ayaç tibinä bassarsen [bazzarsen] aslanıñ da adçdahanı.

¹⁴Zera maña umsandı, da çutçarıyım aniñ, kölgä bolıyım añar, zera tanıdı atıñniñ menim.

(190v) ¹⁵Sarnagay maña, da men işitkäymen añar da aniñ bilä bolıyım tarlıçta.

Xutçarıyım, haybatlı etiyim aniñ, ¹⁶uzun küñ-lär bilä tolduruyum da körgüzüyim añar çutçarmaçimniñ menim.

[Псалом 91/92] 91

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Yaçşidır çosdovanel bolma Eyämizgä, saymos aytma atıña seniñ, Biyiktäği,

³Aytma ertäräk yarlıyamaçıñniñ seniñ da könü-lüküñniñ seniñ keçä,

⁴On stron bilä saymosaran bilä, avazi bilä al-yışniñ oñmaçniñ [=ögmäçniñ].

(191r) ⁵Färäh ettiñ meni, Biy, yaratkanlarıñda seniñ, da işiñdä çoluñnuñ seniñ sövünüyim.

⁶Neçik ki uludur işläriñ seniñ, Biy, da asrı te-rändir sayışiñ seniñ!

⁷Adam fähamsiz bunu ki tanımas, da essiz bu-nu almaster eskä.

⁸Bitkäni yazıçlıniñ — neçik biçän çiçäklänmä alarga; çaysıları çilinirlar töräsizlikni,

Taspolgaylar meñi meñilik. ⁹Da sen biyiklä-nipsen meñilik, Biy.

(191v) ¹⁰Zera ošta duşmanlarıñ seniñ, Biy, ze-ra ošta duşmanlarıñ seniñ taspolgaylar, dayılgay-lar barçası, çaysi ki çilinirlar töräsizlikni.

¹¹Biyik bolgay, neçik birmüñüz, müñüzüm me-nim, da çartlıçim menim çeç semizlikinä.

¹²Kördü közüm menim duşmanlarıñniñ me-nim, ki turupturlar üstümä menim yamanlıç bilä, alar da işitkäy çulaçim menim.

¹³Toyrular, neçik çurma teräkläri, çiçäklängäylär, neçik orman Lipanannıñ, köp (192r) bolgaylar.

¹⁴Tikilgän bolgaylar övünä Eyämizniñ, köşkünä Teñrimizniñ bizim çiçäklängäylär.

¹⁵Dayın da köplär bolgaylar çartlıx semizliklərindä, özdän da aziz, bolgaylar ¹⁶aytma: «Toyrudur Biy Teñrimiz bizim, da yoxtur kendindä egirlik».

[Псалом 92/93] 92

Saymosu Tawit'niñ.

¹Biy çanlıx etti, könänmäxni kiydi, kiydi Biy çuvatin, kendi çuşandı.

Toxtattıñ dünyanı, ki (192v) tepränmägäy, ²hadirdir olturyuçun seniñ ilgärtin, meñliktänsen sen.

³Kötürüldülär irmaçlarıñ, Biy, da kötürdülär irmaç avazlarına kendiläriniñ, tursarlar irmaçlar barganlarına kendiläriniñ.

⁴Avazından suvlarıñ köp tamaşa boldu tolunları teñizniñ.

Tamaşalisen sen, Biy, biyikliktä, ⁵taniñiña seniñ biz asrı inandıx. Övünä seniñ yaraşır ari(193r)-lik, Biy, uzun künlärdä.

[Псалом 93/94] 93

Saymos Tawit'niñ.

¹Teñri öç izdävüci, Biy, Teñri öç aluçi, mäyan bolduñ.

²Biyik bol, çaysi ki yaryuliyürsen yerni, tölä tölvün öktämlärniñ.

³Negä diñrä yazıçlılar, Biy, negä diñrä yazıçlılar ögüngäylär,

⁴Aytmaç bilä sözlägäylär egirlikni, sözlägäylär barçası, çaysıları ki çiliniyürler töräsizlikni?

⁵Çoyovurtuñnu seniñ, Biy, aşaç ettilär, da meñär(193v)mäxiñni seniñ çiynadılar.

⁶Tulnu da çaribni öldürdülär, öksüzlärni çirdilər ⁷da ayttılar: «Körmästir bunu Biy, da ne esinä almas Teñrisi Jagopnuñ».

⁸Añlañız, fähamsizləri çoyovurtnuñ da essizlər, negä diñrä almassiz eskä?

⁹Neçik ki, egär çaysi tikti esä çulaçni, kendi işitmäs mi ya, çaysi yarattı köznü, kendi körmäs mi?

¹⁰Kim ögütlär dżinslarni, neçik ki azarlamağay mi? Kim övrätir adamga bilmäxni, ¹¹Biy tan(194r)ir sayışın adamlarıñ, ki heçliktädirlär.

¹²San adamga, çaysi ki ögütlärsen sen, Biy, da orenk'iñä seniñ övrätirsən sen añar.

¹³Aşaçlatırsən sen añar künlärin yamanlıxniñ, negä diñrä çazilğay çuyuru yazıçlıniñ.

¹⁴Keri etmäs Biy çoyovurtun kendiniñ da meñärmäçliç kendiniñ etmästir körümsüz,

¹⁵Negä diñrä çaytkaylar könülükü toyruluçnuñ, yöpsüngäylär anı barçası, (194v) kimlər ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

¹⁶Kim turgay birgämä üsnä yamanlarıñ? Ya kim teñläşkay maña üsnä alarıñ, çaysi ki çiliniyürler töräsizlikni?

¹⁷Egär ki Eyämiz boluşmasa edi maña, azulaç dayın da, da turur edi dżanim benim tamuçta.

¹⁸Egär aytsam, ki ošta seskändi ayaçlarıñ benim, yarıyamaçıñ seniñ, Biy, boluşur edi maña.

¹⁹Köplüxünä körä ayriçlarıñniñ yüräkimiñ benim övündür(195r)mäxiñ seniñ färäh etär edi dżanimni benim.

²⁰Teñläşmäsin saña olturyuçu töräsizläriñ, kim säbap etär emgäkni çarşısına buyruçnuñ.

²¹Uladılar dżanın toyruniñ da çanın zaçalsizniñ borçlu etärlär edi.

²²Boldu Biy işançim benim, Teñri boluşuçisi umsamniñ benim.

²³Tölägäy alarga Biy töräsizliklərinä körä alarıñ, yamanlıçlarıñ körä alarıñ yemirgäy alarıñ Biy Teñrimiz bizim.

(195v) [Псалом 94/95] 94

Saymosu Tawit'niñ.

¹Keliñiz, sövüniyix Biydä, çaxiriyyix Teñrigä, çutçaruçimizga bizim.

²Ertäläniyix alnına anıñ çosdovanel bolmaç bilä, saymos bilä çaxiriyyix añar.

³Teñri uludur Biy, çan ulu üsnä barça yerniñ.

⁴Yoluna [=Xoluna] anıñdır barça dünyası yerniñ, biyiklikni taylarıñ anıñdır.

⁵Anıñdır teñiz, da ol etti anı, da çurunu çolları anıñ yarattılar.

⁶Keliñiz, yerni öpiyyix añar, tüş(196r)iyix da yilyiyix alnına Eyämizniñ, yaratuçimizniñ bizim.

⁷Ol kendidir Biy Teñrimiz bizim, biz çoyovurtu çolunuñ anıñ da çoyunları kütövläriniñ anıñ.

Bügün egär avazına anıñ işitsäñiz, ⁸berkäytmäñiz yüräkiñizni siziñ, neçik leyiliçka

Kününä sinamaçlıxniñ yabanlıçta, çayda ki sinadılar meni ⁹atalarıñiz siziñ, tergädilär meni da kördülär işlärimni benim. ¹⁰Xirç yıl

(196v) Dżáhtlandim dżinslar bilä ol da ayttim: «Udayı bulariptirlar yüräkläri bilä, da alar tanımadılar yolumnu benim.

¹¹Neçik ant içtim [andiçtim] öçäşmäximdä benim, ki kirgäylär tınçlıçıma benim».

[Псалом 95/96] 95

Saymosu Tawit'niñ.

¹Alıñşlañız Biyni alıñş bilä yäñi, alıñşlañız Biyni barça yerdä.

²Alıñşlañız Biyni da alıñşlañız atın anıñ, sövünçlükni aytiñiz kün kün artınga çutçarmaçın anıñ.

(197r) ³Aytiñiz dinsizlärgä haybatın anıñ, barça çoyovurtka tamaşaların anıñ.

⁴Uludur Biy da alyışlidir asri, xorçuludur ol üsnä barça gurk'larını.

⁵Barça gurk'ları dinsizlärniñ devlärdir, da Biy köknü etti.

⁶Tapunmaçtır da könänmäçlixtir alnına anıñ, arilik da ulu könänmäçlixtir ariliki anıñ.

⁷Sunuñuz Eyämizgä, dayfaları dżinslarnıñ, sunuñuz Eyämizgä haybatnı, (197v) hörmätni, sunuñuz Eyämizgä haybatnı ⁸atına anıñ.

Alıñız bernälärni da kirıñız köşkünä anıñ, ⁹yerni öpünüz Eyämizgä köşkünä arilikiniñ anıñ, da müşxüllängäy yüzündän anıñ barça yer.

¹⁰Aytıñız dinsizlärgä, ki Biy çanlıç etti, toxtat-tı dünyâni, ki tepränmäğäylär, da [yarıyular] žoyovurtun toyruluç bilä.

¹¹Färâh bolgay kök, da sövüngäy yer, radılan-gaylar teñiz tügälliki bilä kendi(198r)niñ, ¹²sövün-gäylär tüzlär da barça, çaysi ki bardır alarda.

Ol sahat sövüngäylär barça teräklär orman-dagi ¹³yüzündän Eyämizniñ, zera kelir da kirir ol yarıyulama yerni.

Yarıyular dünyâni könülük bilä da žoyovurtnu barça könülükü bilä kendiniñ.

[Псалом 96/97] 96

Saymosu Tawit'niñ.

¹Biy çanlıç etti, sövüngäy yer, färâh bolgaylar otraçlar köp.

²Bulut da çaranıyuluç övräsınadır anıñ, könü-lük(198v)tä da toyruluçta tüzätılıptır olturyuçu anıñ.

³Ot alnına anıñ bargay, küydürgäy övräsın duşmanları anıñ.

⁴Köründülär yaltramaçları anıñ dünyâgä, kör-dü da seskändi yer.

⁵Tayları, neçik balayuz, erigäylär yüzündän Eyämizniñ, yüzündän Eyämizniñ barça yer.

⁶Aytkay kök toyruluçun anıñ, körgäylär barça žoyovurt haybatın anıñ.

⁷Uyalgaylar barçası, çaysıları ki yerni öpärlär gurk'larga (199r) da çaysıları ki ögünürlär yongan butlarına kendiläriniñ.

Yerni öpkäylär añar barça frıştäläri anıñ, ⁸ki işitti da färâh boldu Sion, da sövüngäylär çızları [ızları] Jutanıñ könülüküñ üçün seniñ, Biy.

⁹Zera sen biyıklänipsen üsnä barça yerniñ, as-rı biyıkländiñ üsnä barça gurk'larını.

¹⁰Kimilər ki sövärsiz Biyni, körälmäniz ya-manlıçnı, saçlar Biy dżanların ariläriniñ kendiniñ, çolundan yazıçlıniñ çutçarıñ alarnı.

(199v) ¹¹Yarıç saçıldı toyrularga, toyrı yüräk-lilärgä boldu färâhlik.

¹²Färâh boluñuz, toyrular, Biydä, çosdovanel boluñuz işadaglıçına arilikiniñ anıñ.

[Псалом 97/98] 97

Saymosu Tawit'niñ.

¹Alyışlañız Biyni alyış bilä yäñi, ki sk'ançelik'-ni etti.

Xutçardı anı oñu kendiniñ da biläki ari kendiniñ.

²Körgüzdü Biy çutçarmaçın kendiniñ, alnına dżinslarnıñ belgirtti toyruluçun kendiniñ.

³Añdı yarlıyamaçı bilä ken(200r)diniñ Jagop-nu, könülükü bilä kendiniñ övün Israjelniñ, da kördülär barça çırıyları dünyâniñ çutçarmaçın Teñrimizniñ bizim.

⁴Çaxırıñız Biygä, barça yer, alyışlañız, süvü-nüñüz da saymos aytıñız.

⁵Saymos aytıñız Teñrimizgä bizim alyış bilä, alyış bilä da avazına saymoslarnıñ.

⁶Avazlı alyış bilä çaxılmiş biryiniñ, alyış bilä, sövünçlük bilä da avazı bilä münjüzdän biryiniñ da çaxırıñız alnıña çanniñ, Eyämizniñ.

(200v) ⁷Müşxüllängäy teñiz tügälliki bilä ken-diniñ, dünyâ da barça turuçıları anıñ, ⁸da çaylar çap urgaylar birgä çolları bilä.

Taylar sövüngäylär alnına Eyämizniñ, ⁹zera kelir da yetişıptır Biy yarıyulama yerni.

Yarıyular dünyâni toyruluç bilä da žoyovurtun kendiniñ toyruluç bilä.

[Псалом 98/99] 98

Saymosu Tawit'niñ.

¹Biy padşahlıç etti, öçäşländilär žoyovurt, ki olturuçtur k'erovpelärdä, seskändi yer.

(201r) ²Biy Sionda uludur da biyiktir üsnä barça žoyovurtlarınıñ.

³Tapunıyıç atıña seniñ ulu, ki xorçuludur da aridir, ⁴da hörmäti çanniñ könülüknü sövär.

Sen hadirlädiñ toyruluçnu, könülüknü da toyruluçnu Jagopga sen ettiñ.

⁵Biyik etiñiz Biy Teñrimizni bizim, yerni öpü-ñüz basçıçına ayaxlarıniñ anıñ, zera aridir.

⁶Movşes da Aharon babasları anıñ, Samueļ alar bilä, çay(201v)sı ki sarnarlar atına anıñ.

Sarnarlar edi Biygä, da ol işitir edi alarga, ⁷da tiräkläri buluttan sözlägäy edi alarga.

Saçlarlar edi tanıçlıçın anıñ da buyruçun, çaysi ki berdi alarga.

⁸Biy Teñrimiz bizim, sen işitir ediñ alarga, Teñri, sen aritüçi bolur ediñ, öç aluçi üsnä barça işläriñiñ alarnıñ.

⁹Biyik etiñiz Biy Teñrimizni bizim, yerni öpü-ñüz tayına ari anıñ, zera aridir Biy Teñrimiz bizim.

[Псалом 99/100] 99

Saymosu Tawit'niñ.

¹Çaxırıñız Biygä, barça yer, (202r) ²çuluç eti-ñiz Eyämizgä färâhlik bilä.

Kiriñiz alnina aniñ sövünçlük bilä, ³taniñiz, zera oldur Biy Teñrimiz bizim.

Ol etti bizni, da biz dügöl ediç, biz žoyovurtu da çoyunları kütövünüñ aniñ.

⁴Kiriñiz eşikindän aniñ tapunmaç bilä da alyış bilä otaçına aniñ.

Xosdovanel boluñuz Eyämizgä da alyışlañiz atin aniñ.

⁵Tatlidir Biy, meñiliktir yarlıyamaçı aniñ, dźinstan çaç dźinskadir könülükü aniñ.

(202v) [Псалом 100/101] 100

Saymosu Tawit'niñ.

¹Yarlıyamaç ta da könülük tä alyışliyim, seni, Biy, saymos aytıyım ²da eskä aliyim

Yol zaçalsız, çaç kelginçä maña, zera barir edim men zaçalsızliğim benim [bilä] yüräkimniñ benim içinä övümnüñ benim.

³Xoymadım alnina közlärimniñ benim nemä egirlikni, çaysıları ki etärlär edi tanmaçni, köräl-mädım.

⁴Yovuçlanmadı maña, çaysı ki çaxut edi yüräki bilä, saptı mendän fähamsız, da men nemä dźähhtlik etmäs edim.

⁵Xaysi ki sözlär edi yaşırın (203r) sñjarından kendiniñ, ani keri-keridän çuvar edim.

Xaysi ki öktämlänir edi közläri bilä da akah yüräkläri bilä, birgäsina da ötmäk dä yemäs edim.

⁶Közlärim benim inamlılarda yerniñ, ki oltur-gaylar alar birgämä.

Xaysi ki barir edi yolga zaçalsız, ol hörmätlär edi meni.

⁷Turmas edi içinä övümnüñ benim, çaysı ki alir edi öktämlikni, çaysı ki sözlär edi egirlikni, oñmas edi alnina közlärimniñ benim.

(203v) ⁸Tañ manına öldürür edim barça yazıçlıların yerniñ, tas etiyim şähärendä Eyämizniñ barçasın, çaysıları ki çilinıyirlar töräsizlikni.

[Псалом 101/102] 101

Saymosu Tawit'niñ.

²Alyışıma benim, Biy Teñri, çulaç çoy, çaxiriçim saña kelgäy,

³Xaytarmagın yüzüñnü seniñ mendän.

Kününä tarlıçimniñ benim açaçlat maña çulaçıñni seniñ, çaysı künnü sarnasam saña, tezin-dän işit maña.

(204r) ⁴Tügändilər, neçik tütün, künlärim, da söväklärim benim, neçik çamış, çurudular.

⁵Çalındım, neçik biçän, da çurudu yüräkım benim, unuttum yemä ötmäkimni benim ⁶avazından küstünmäçimniñ benim.

Yabuštu söväklärim benim tenimä benim, ⁷oçşadım men hawalasanga yabanlıçta.

Boldum men neçik sova pustalıçta, ⁸tuydum da boldum neçik çipçiy yalyız öv üsnä.

(204v) ⁹Tabaladılar meni duşmanlarım benim kün uzun, da ögüçlärim benim bilä ant içirlär [=içärlär] edi.

¹⁰Külnü, neçik ötmäkni, yedim, da içkimni benim yaş bilä çariştirdim

¹¹Yüzündän öçäşip yüräklänmäçiniñ seniñ, zera sen biyiklättiñ da açaçlattıñ meni.

¹²Künlärim benim, neçik kölgä, keçti, da men, neçik biçän, çurudum.

¹³Sen, Biy, meñilik barsen, da jişadaglıçıñ seniñ dźinstan (205r) çaç dźinska.

¹⁴Sen turup şayavatlanırsen üsnä Sionnuñ, zamanı şayavatlanmaçiniñ aniñ, yetişıptir sahati.

¹⁵Biyändi çullarıñ seniñ taşlarına aniñ da top-raçına aniñ şayavatlangaylar.

¹⁶Xorçkaylar dinsizlär atıñdan seniñ da barça çanları yerniñ haybatıñdan seniñ.

¹⁷Yasar Biy Sionnu da körüngäy haybatı bilä kendiniñ anda.

¹⁸Baçtı ol alyışına açaçlanganlarıniñ da heç et-mädi çoltçaların alarniñ.

(205v) ¹⁹Yazılğay bu dźinska özgä, žoyovurtka, çaysı ki tapunuptur alyışlama Biyni.

²⁰Baçtı ol biyikliktän arilikiniñ kendiniñ, Biy köktän yergä baçtı

²¹Işitmä küstünmäçinä baylılarıniñ da çeşmä ölümgä oylanların borçlularniñ,

²²Aytma Sionga atin Eyämizniñ da alyışın aniñ Jerusaçemdä,

²³Yiçitirma žoyovurtlarıni birgä da çanlarga çuluç etmä Eyämizgä.

²⁴Dźuwap berdi añar yolunda çuvatiniñ kendiniñ, azlıçın (206r) künlärimniñ benim, ²⁵toymaga [=töz maña] da çıçarmagın meni yarımından künlärimniñ benim, zera dźins-dźinstir yıllarıñ seniñ.

²⁶Ilgärtin, Biy, himlärin yerniñ toçtattıñ, da işläri çollarıñniñ seniñ köktür.

²⁷Alar aşsarlar, da sen barsen da çalırsen meñilik.

Barçası, neçik ton, opransarlar, neçik kiyinişni, teşkirsärsen alarni, da teşkirilsärlär.

²⁸Evet sen olsen, da yıllarıñ seniñ keçmästir, ²⁹oylanları çullarıñniñ seniñ turgaylar anda, da züryätlarına al(206v)arniñ meñilik oñarılğay.

[Псалом 102/103] 102

Saymosu Tawit'niñ.

¹Alyışla, dźanım benim, Biyni, da barça söväklärim benim — atin ari aniñ.

²Alyışla, dźanım benim, Biyni da unutmagın barça bergänin aniñ,

³Kim aritir yazixinjni seniñ, oñaltir barça xas-talixinjni seniñ,

⁴Kim xutxarir küflänmäxtän tirlikiñni seniñ, tadžlar seni yarliýamaç bilä da şayavatı bilä,

⁵Kim toldurur igiliktä sux(207r)lançijni seniñ, yänirtkäy, neçik xaraxuşnuñ, igitlikiñ seniñ.

⁶Etär yarliýamaçni Biy da toyrulux barça zir-gel bolganlarga.

⁷Körgüzdü Biy yolun kendiniñ Movseskä da oylanlarına Israjelniñ erkin kendiniñ.

⁸Şayavatlı, yarliýovuçidir Biy, uzunesli da köpyarliýovuçi.

⁹Dügül soyyuga diyin öçäşläñir Biy da dügül meñilik saşlar öcnü.

¹⁰Dügül yaziximizga körä (207v) bizim etti bizgä da dügül töräsizlikimizgä körä bizim tölädi bizgä.

¹¹Yoçsa, neçik biyiktir kök yerdän, ol türlü xuvatlattı Biy yarliýamaçin kendiniñ üstünä xorçkanlariniñ kendiniñ.

¹²Ne çadar yıraçtır kün toyuşu kün batışından, ol türlü yıraç etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

¹³Neçik şayavatlandı ata üsnä oylanlariniñ kendiniñ, ol türlü şayavatlandı Biy xorçkanlarına kendiniñ.

(208r) ¹⁴Zera ol bildi yaratılğanimizni bizim da añdı, ki topraxbiz [k'opraxbiz].

¹⁵Adamniñ, neçik biçän, dir künläri kendiniñ, neçik çiçäki tüzniñ, ol türlü çiçäklänir.

¹⁶Urur üsnä yel — da dügül, da dayin körün-mäs yeri aniñ.

¹⁷Evet yarliýamaçi Eyämizniñ çalir meñi meñilik üsnä xorçkanlariniñ kendiniñ, ¹⁸ da toyruluxu aniñ oylanlarından çax oylanlarına diñrä,

Xaysiläri saşlarlar niyätin aniñ, añarlar buyruşun aniñ da etärlär ani.

(208v) ¹⁹Biy köktä hadirlädi olturyuçun kendiniñ, çanlıçi aniñ barçasına eyälik etär.

²⁰Alyişlañiz Biyni, barça friştäläri aniñ, zorlu-lar çuvat bilä, ki etärsiz sözün aniñ, işitip avazına aytuşunuz [=aytuşunuñ] aniñ.

²¹Alyişlañiz Biyni, barça çuvatlıları aniñ, çiz-mätkärläri da etüçiläri erkin aniñ.

²²Alyişlañiz Biyni, barça işläri aniñ, barça yer-dä biylikni aniñ, alyişla, džanim benim, Biyni.

[Псалом 103/104]

Saymosu Tawit'niñ.

(209r) ¹Alyişla, boyum, Biyni! Biy Teñrim benim, ulu bolduñ asrı,

Tapunmaçni da ulu şöhrätlikiñ kiydiñ, ²yapunduñ yariçni, neçik kiyinişni, saldiñ köknü, neçik çä-tirni, ³da yaptiñ üstnä suvlarniñ üst yapovun aniñ;

Kim çoyar bulutta barganin kendiniñ, da yür-öl üsnä çanatları bilä yelniñ;

⁴Kim etti friştäsin kendiniñ džan da çulların-dan küydürüçi.

(209v) ⁵Toxtattı yerni üsnä toxtalmaçiniñ ken-diniñ — tepränmägäy meñilik.

⁶Teränlik — neçik kiyinişniñ yapovlu [=yapo-vu]dur aniñ, üsnä taylarniñ turgaylar suvlar.

⁷Öçäşmäçindän seniñ çaçkaylar da avazından kökrämäçiniñ seniñ titrägäylär.

⁸Çixarlar, taylanirlar da enärlär, tüzläñirlär yerinä, çaysi ki toxtattıñ alarni.

⁹Çek çoyduñ, da aşmaslar, da dayin çaytmas-lar yapma yerni.

¹⁰Yeberdiñ çovraçlarıni çuy(210r)urlarına, tay-larniñ arasına açkaylar suvlar

¹¹Içirmä barça kazanlarıni kiyik, toyungaylar yaban eşäkläri [= eşäkläri] susamaçlarında ken-diläriniñ.

¹²Anda uçar çuşları köknüñ uya çoygaylar da içindän çayaların bergäylär avazların kendiläriniñ.

¹³Içirir taylarni ambarlarından [rambar...] kendiniñ, yemişindän işiniñ kendiniñ tolgay yer.

¹⁴Östürdüñ biçänni taylarda, yaş otnu çuluxu-na adamlarniñ.

(210v) ¹⁵Çixardiñ ötmäknü yerdän, ¹⁵çayir färâh etär, yaç — tazä, da ötmäk toxtattı yüräkin adamniñ.

¹⁶Toygaylar teräkläri Eyämizniñ da ormanı Lipananniñ, çaysiläriniñki sen tiktin.

¹⁷Anda uçar çuşlar köktägi çipçälärin çixar-gaylar, da uyası läglägniñ tolu işänçidir alarniñ.

¹⁸Taylar biyiktir yednorožecläriniñ, da çayalar işänç çoyanlarga.

¹⁹Ettiñ ayni zaman üçün, günäş tanidi sahatin kirmäçi(211r)niñ kendiniñ.

²⁰Ettiñ çaranyunu, da boldu keçä, anda barir-lar barça kazanlar ormandagi.

²¹Balaları aslanların muñrarlar, da çapsar-lar, da izdärlär Teñridän yemäkin kendiläriniñ.

²²Çixkanına künäşniñ yiyilirlar da ormanla-rında kendiläriniñ tinarlar.

²³Çixar adam işindä kendiniñ da emgängäni-nä çolunuñ kendiniñ çax inirgä diñrä.

²⁴Neçik uludur işläriñ seniñ, Biy! Barça nemä-ni açıl bilä (211v) ettiñ, da toldu yer tapunganıñ bilä seniñ.

²⁵Bu teñiz ulu da avlaç, bundadır sürkälgän-lär, çaysi ki yoçtur sanı kazanların, ulu-ulu da uvaç bunda, ²⁶da kemilär dä barirlar, adždaha, çaysi ki yarattıñ oynama aniñ bilä.

²⁷Barçası saña eglänirlär, da sen berirsən ye-mäk alarga sahatında.

²⁸Berirsen alarga, da yerlär, açarsen çoluñnu seniñ, yedirirsen barçasın erkiñ bilä seniñ.

(212r) ²⁹Xaytarirsen yüzünñü seniñ alardan, da müşçüllänirlär, çixarirsen dżanni alardan, eksilirlär da topraç xaytarlar.

³⁰Yeberirsen dżaniñni seniñ, da tapunursen alarni, da yäñirtirsen yüzün yerniñ.

³¹Bolgay haybatı Eyämizniñ meñilik, Biy färâh bolgay yaratkanlarında kendiniñ.

³²Kim baçar yergä da berir titrämäç buçar, yuvuñlanır taylarga, da tutaşirlar?

³³Alıñşliyiñ Biyni tirlikimdä (212v) benim, saymos aytiyiñ Teñrimä benim, negä diñrä barmen men.

³⁴Tatli bolgay añar alıñşim benim, da men färâh bolıyım Biydä.

³⁵Eksilgäylär yazıçlılar yerdän, çirsiz dañın tapulmagay kendindä. Alıñşla, dżanim benim, Biyni.

[Псалом 104/105] 104

Saymosu Tawit'niñ.

¹Tapunuñuz Eyämizgä da sarnañiz atin anıñ, aytiñiz dinsizlärğä işin anıñ.

²Alıñşlañız, da saymos aytiñiz añar, aytiñiz barça tamaşaların anıñ, ³da ögünüñüz atına ari anıñ.

(213r) Färâh bolsun yüräkläri alarniñ, çaysı-ları ki izdärlär Biyni, ⁴izdäñiz Biyni da çuvatlı boluñuz, izdäñiz yüzün anıñ hər vaçt.

⁵Añiñiz tamaşasın anıñ, çaysı ki etti, peşälärni da könülükü ayziniñ anıñ.

⁶Züryätı Aprahamniñ, çulları anıñ, oylanları Jagopnuñ, tañlanganları anıñ.

⁷Ol kendidir Biy Teñrimiz bizim, barça yerdädir könülükü anıñ.

⁸Añdı meñiliktän niyatın kendiniñ da sözün, çaysı ki simar(213v)ladı çaç miñ yılga diñrä,

⁹Niyätni, çaysı ki çoydu Apraham bilä, da ant içmäñin kendiniñ Sahag bilä.

¹⁰Toxtattı Jagopta buyruñun kendiniñ da Israjeıldä niyatın kendiniñ meñilik.

¹¹Aytti: «Sizgä beriyim yerin K'ananniñ, pay meñärmäçiñizgä siziñ».

¹²Zera edilär alar san bilä az, eksik da yat añar körä.

¹³Aştılar alar dżinstan dżinska, çanlıçtan çoyovurtka.

¹⁴Xoymadı adamlarga yazıçlanma alarga, azarladı çanlarını (214r) alar üçün.

¹⁵«Yuvuçlanmañız,— aytiyir,— yañlanganıma benim da markarelärimä benim yazıçlanmañız».

¹⁶Ündädi acliğni yerinä alarniñ, barça çuvatın ötmäknii sindirdi.

¹⁷Yeberdi alnina alarniñ erni, çuluçka satıldı Jovsep'.

¹⁸Aşaç ettilär baçga ayaçların anıñ, da keçti temirdän boyu anıñ,

¹⁹Negä diñrä kelgäy sözü anıñ, da sözü Eyämizniñ sinadı anı.

²⁰Yeberdi çan da çeštirdi anı, buyruççı çoyovurtka çoydu anı.

(214v) ²¹Turçuzdu anı biy övündä kendiniñ, buyruççı üsnä barça çazyançiniñ kendiniñ,

²²Öğütlämä buyruççıların alarniñ, neçik kendi, da çartların alarniñ açilli etkäy.

²³Kirdi Israjeıl Misirga, Jagop çarib boldu ulusuna K'ananniñ.

²⁴Arttırdi çoyovurtun kendiniñ asrı da çuvatlattı alarni, ne ki duşmanların kendiniñ.

[²⁵Xaytardı yüräklärin alarga — körälmämägä çoyovurtun kendiniñ da aldama çulların kendiniñ.]

²⁶Yeberdi Movşesni, çulun kendiniñ, da Aharonnu, tañlamasın kendiniñ.

²⁷Berdi alarga söz nişanlarına kendiniñ da peşälärin kendilär(215r)iniñ yerindä K'ananniñ.

²⁸Yeberdi çarançuluç da çarançulattı alarni, zera açıylattılar sözün anıñ.

²⁹Xaytardı çanga ırmaçların alarniñ da ol türlü [=öldürdü] balıçların barça alarniñ.

³⁰Xaynaştı yerlärinä alarniñ baça da övläri çanlarıniñ alarniñ.

³¹Aytti, da keldi itçibini da komar barça bilä çeklärinä alarniñ.

³²Xaytardı yaymurların alarniñ gargudga, da ot yerinä alarniñ yandı.

(215v) ³³Urdu borlalıçın da indçirlärin alarniñ da uvat[ti] barça teräklärin, çiçäklärin dä alarniñ.

³⁴Aytti, da keldi sarinçxa da çrušč, ki yoç edi sanı,

³⁵Yedi barça biçänin yerniñ alarniñ, tügätti barça yemişin tüzläriniiñ alarniñ.

³⁶Urdu barça ilgäriçilärin Misirlilarniñ, ilgäriçi barça çazyançların alarniñ.

³⁷Çixardı alarni altun bilä da kümüş bilä, da yoç edi dżinslarıniñ alarniñ çastası.

³⁸Färâh boldu Misirlilar (216r) çixkanına alarniñ, ki tüştü çorçusu Eyämizniñ üstünä alarniñ.

³⁹Yaydı bulutnu kölgä etmäçkä alarga күndüz da ot bilä yariç [yaçıç] berir edi alarga keçä.

[⁴⁰Xoldular, da keldi bedänälär, da ötmäki bilä köknüñ toldurdu alarni.]

⁴¹Urdu çayanı, da axtılar suvlar, da bardılar açın suvlar suvsuzluçta.

⁴²Añdı sözün kendiniñ ari, çaysı ki [edi] Apraham bilä, çuluna kendiniñ.

⁴³Çiğardi žoğovurtun kendiniñ sövünçlük bilä da tañlanganların kendiniñ färâhlikü bilä.

(216v) ⁴⁴Berdi alarga ulusların dinsizläriñi, çazınganına žoğovurt meñärtti alarnı,

⁴⁵Ki saılagay tañlılığın anıñ da orenk'in anıñ izdägäylär.

[Псалом 105/106]

¹Tapunuñuz Eyämizgä, ki tatlıdır, zera meñiliktir yarlıyamağı anıñ.

²Kim sözlägäy çuvatın Eyämizniñ, işitövlü etkäsen [=etkäy] barça alyışın anıñ?

³San, kimlär saırlarlar könülükñü da etärlär toyrułuñnu här sahat.

(217r) ⁴Ağın bizni, Biy, biyänçli žoğovurtuñ bilä seniñ da därman etkin bizgä çutçarmağıña seniñ.

⁵Köriyix biz tatlılığın tañlamalarıñniñ seniñ, färâh bolıyım färâhlikinä dżinsıñniñ seniñ da ögiyix biz meñärmäğıñä seniñ.

⁶Yazıxlibiz atalarımız bilä bizim, töräsizländix da aşındix.

⁷Atalarımız bizim Mısırda eslämädilär sk'ançelik'iñni seniñ, da ne añmadılar köpyarlıyamağıñni seniñ.

(217v) ⁸Öçäştirdilär seni kečkändä kendiläriñniñ teñiz bilä Xizil, ⁸çutçardı alarnı atı üçün kendiniñ, ki tañıdılar çuvatın anıñ.

⁹Öçäşti teñizgä Xizil, da çurudu, yol körgüzdü tibsizlik bilä, neçik yabanlıx bilä.

¹⁰Tirgizdi alarnı çolundan körälmäsizläriñniñ alarnıñ da çutçardı alarnı çolundan duşmanlarıñniñ alarnıñ.

¹¹Yaptı teñiz indżituçıların alarnıñ, da biri dä alardan çutulmadı.

¹²Inandılar sözüñä anıñ da al(218r)ğışladılar alyışların anıñ.

¹³Aşıxtılar, da unuttular işläriñ anıñ, da fikir etmädilär sağışına anıñ.

¹⁴Suılandılar suılanmağına yabanlığniñ, sınadılar Teñrini suvsuzluğta.

¹⁵Berdi alarga çoltçasın alarnıñ, yeberdi toluğun boylarıñna alarnıñ.

¹⁶Öçäştirdilär Movşesni taborlarıñda da Aharonnu, arisin Eyämizniñ.

¹⁷Açıldı yer, da yuttu Tat'annı, da yaptı taborların Arpiroñnuğ [=Apiroñnuğ].

(218v) ¹⁸Ot yandı yiyinларыñna alarnıñ, da yalın oprattı yazıxlılarnı.

¹⁹Ettilər bizov koreptä, da yerni öptülär sürätkä, ²⁰da teškirdilär haybatların kendiläriñniñ oğşaşına bizovnuğ, biçän yevüçiniñ.

²¹Unuttular Teñrini, tirlik etüçilärin kendiläriñniñ, ki etti ulu-ulu kendiniñ Mısırda, ²²tamaşala-

rın kendiniñ yerinä K'amniñ da çorçusun kendiniñ üsnä Xizil teñizniñ.

²³Aytti tas etmä alarnı, egär Movşes tañlangan bolmasa edi (219r) alnıларыñna [=alınlarıñna] alarnıñ.

Xaytti Biygä da keçirdi öçäşmäğın anıñ, ki taspolmagaylar alar.

²⁴Heçkä berdilär yerni suılançli da inanmadılar sözüñä anıñ.

²⁵Mirmıldandılar taborlarıñda kendiläriñniñ da işitmädilär avazına Eyämizniñ.

²⁶Kötürdü çolun kendiniñ üstläriñä alarnıñ urma alarnı postalığta,

²⁷Saçılğay züryätı alarnıñ dinsizliklärdä, saçılğay zür(219v)ätı alarnıñ uluslarga.

²⁸Murdarlandılar alar Pełpekovrda, yedilər guřk' çurbanların da ölünü.

²⁹Öçäştirdilär anı işläri bilä kendiläriñniñ, arttı üsnä alarnıñ sınıxsızlıx.

³⁰Soğra turdu aralarıñna P'enees, arıttı, da tiyildi ölüm, ³¹heseländi añar toyruлуğ dżins-dżins-tan çax meñilikkä diğrä.

³²Öçäştirdilär anı suvlarda çarşılığniñ, çıynaldı Movşes alar üçün, ³³ki açılattılar dżanın anıñ.

Buyurdu erinläri bilä ken(220r)diniñ, ³⁴da tas etmädilär dżinslarnı, çaysi ki aytti alarga Biy.

³⁵Xatışıldılar dinsizlär bilä da övrändilär işläriñ alarnıñ, ³⁶çuluğ ettilär guřk'ларыñna alarnıñ, da boldu alarga azmağlığka.

³⁷Çurban ettilär oğulların da çizların kendiläriñniñ devlärgä, ³⁸da töktülär çannı zağalsız,

Xanı oylanlarıñniñ da çizlarıñniñ kendiläriñniñ, çaysi ki çurban ettilär guřk'una K'anannıñ.

Balçığlandı yer çanıñdan alar(220v)niñ ³⁹da murdarlandı işläriñdän alarnıñ, zera boñıgländilär barganларыñna kendiläriñniñ.

⁴⁰Öçäşlände yüräklänmäğı bilä Biy üsnä žoğovurtunuñ kendiniñ da igränçi etti meñärmäğın kendiniñ asrı.

⁴¹Çığara berdi alarnı çoluna dinsizläriñniñ, eyälik ettilär alarga körälmäsizläri kendiläriñniñ, ⁴²da duşmanları kendiläriñniñ indżıttılar alarnı, da aşax boldular tibinä çollarıñniñ alarnıñ.

⁴³Köp kerät çutçardı alarnı, da alar açılattılar anı sağış(221r)ларыñna kendiläriñniñ da bukräydilär töräsizlikläriñdä kendiläriñniñ.

⁴⁴Baxtı Biy tarlığına alarnıñ işitmä avazına alyışiniñ alarnıñ.

⁴⁵Ağdı niyätin kendiniñ da pošman boldu köplüğünä körä yarlıyamağıñniñ kendiniñ, ⁴⁶berdi alarga şayavatın alnına barça yasir etüçiläriñniñ alarnıñ.

⁴⁷Xutxar bizni, Biy Teñrimiz bizim, da yïjštir bizni dinsizlârdân.

Xosdovanel bolïyïx atïña seniñ ari da ögüniyïx alyïşïñ bilâ seniñ.

(221v) ⁴⁸Alyïşli Biy Teñrisi Israjelniñ meñi meñilik.

Da ayt kay barça žoçovurt: bolgay, bolgay.

Alyïşi Ezeğiël padşahnïñ

[Исаия 38: 10-20: Хвалебная песнь Иезекии]

¹⁰Men ayttim kötürülgänimdä [=kötürülgänindä] mendän künlärim benim, ki bardim men eşikinâ tamuçnuñ,

Xoydum barçanı artımdan benim ¹¹da ayttim, ki dayin körmändir xutxarmaçin Eyämizniñ yerdä tirilärniñ da dayin körmändir artix adamni turmaçları bilâ kendiläriniñ birgä.

¹²Eksildim men uruy-kökümdän (222r) benim, bundan soñra da çoydum barça tirlikimni benim.

Çixti bardï, ayırıldı mendän dñanim benim, neçik ol, ki sökär şalasnï, da boldum men neçik işi dñulhalarniñ yuvuç kesilmägä.

¹³Bunda [=Kündä] ol çixara berildim men ertädän, neçik çoluna aslanniñ, ol türlü sindiryaladi, uvatti sövâklärimni benim, ki ertädän çax keçägä diñrä çixara berildim.

¹⁴Neçik çarliyaç [çarylaç], alay çaxirir edim, neçik kügürçün, alay çaxirdim, zera eksildilər közlärim benim körmäçkä.

(222v) ¹⁵Baxtim biyiklikkä, Biygä, Teñrimä benim, ki xutxardi meni da ketardi mendän ayrïxin dñanimniñ benim.

¹⁶Biy, bunuñ üçün aytildi saña, oyattin boyumnu benim, çaytardin dñanimni, övündüm da tirildim.

¹⁷Ošta, eminlikkä çaytti açiyim benim, xutxardin dñanimni benim, ki taspomagaymen, da saldin kerigä barça yaziximni benim.

¹⁸Dügül, ki tamuçtadirlar, tapunurlar saña, da (223r) dügül ölülar alyişlagaylar meni [=seni], da umsanmaslar könülükünä seniñ barçasï, çaysilari ki enärlär tamuçka.

¹⁹Evet, tirilər, alyişliyix seni, Biy, neçik dä men, bundan soñra oylanlar toyuriyix, çaysi ki ayt kaylar toyuruluxuñnu seniñ, ²⁰Biy xutxarilmaçimniñ benim.

Men dayin tiyilmiyim alyişlama seni alyiş [bilâ] yäñi barça künlärimä tirlikimniñ benim çarşi dadzarina Teñriniñ.

(223v) Haybatlamaç

Umsa tirlikniñ, umsa da işanç xutxarilmaçniñ, Biy xutxaruçi, xutxar da ketär ayrïxin dñanimniñ da, adam sövüçi Biy.

Pareçosluçu bilâ surp Asduaçzadzininiñ...

[Псалом 106/107]

Saymosu Tawit'niñ. *Sekizinçi ganon.*

(224r) ¹Tapunuñuz Eyämizgä, ki tatlidir, da meñiliktir yarliçamaçi aniñ,—

²Ayt kaylar xutxarilganlari Eyämizniñ, çaysi ki xutxardi çolundan duşmanniñ,

³Barça uluslardan yïjštirdi alarni, günäşniñ çixkanından da günäşniñ kirgänindän, yarimkeçädän da teñizdän.

(224v) ⁴Bulardilar alar yabanliçta, suvsuzluçta, yollarına, şähär turmaçlarına tapmadilar;

⁵Açixtilar da susadilar, da dñanlari alarniñ alarda eksildilər.

⁶Çaxirdilar Biygä tarliçlarında kendiläriniñ, da toxçarliçından [=totçarliçından] alarniñ xutxardi alarni.

⁷Yol körgüzdü alarga yolga toyru, ki bargaylar şähärgä turmaçlarına kendiläriniñ.

⁸Tapundular Eyämizgä yarliç(225r)amaçına aniñ, tamaşalarına aniñ oylanlari adamlarniñ,

⁹Ki toydurdu dñanlarin açlarniñ da dñanlarin küsänçlärniñ tolu etti yaxşilix bilâ.

¹⁰Xaysilari oltururlar edi çaranyuluçta da kölgäsinä ölümnüñ, bayli edilär miskinliktä, neçik temirdä,

¹¹Ki açiytilar sözün Teñriniñ da sayişin Biyiktäğiniñ öçäştirdilər.

¹²Aşax boldular ayrixtan yüräki alarniñ, çaçaklandilar, da kimsä yox edi, ki bol(225v)uşkay edi alarga.

¹³Çaxirdilar Biygä tarliçlarında kendiläriniñ, totçarliçlarından alarniñ çixardi alarni.

¹⁴Xutxardi alarni çaranyuluçtan da kölgäsin-dän ölümnüñ da çeşti baylarin alarniñ.

¹⁵Xosdovanel boldular Eyämizgä yarliçamaçına aniñ, tamaşalarına aniñ oylanlari adamniñ.

¹⁶Ki uvatti eşikläri yezdän da beklövün temirdän uvatti.

(226r) ¹⁷Boluştu alarga yoluna töräsizläriniñ kendiläriniñ, zera yazixlari üçün kendiläriniñ aşax boldular asri.

¹⁸Barça aşlardan igränir edi yüräklari alarniñ, yuvuçlandilar çax eşikinä ölümnüñ.

¹⁹Çaxirdilar Biygä tarliçlarında kendiläriniñ, totçarliçlarında alarniñ xutxardi alarni.

²⁰Yeberdi sözün kendiniñ, da sayaytti alarni, da xutxardi alarni buzuxluçundan kendiläriniñ.

(226v) ²¹Xosdovanel boldular Eyämizgä yarliçamaçına aniñ, tamaşasına aniñ oylanlari adamlarniñ.

²²Sungaylar anar çurbanin alyişniñ da ayt kaylar işlärin aniñ sövünçlük bilâ.

²³Xaysilari ki enärlar edi teñizgä kemi bilä da etärlär edi işlärin suvlarda köp,

²⁴Alar kördülär işlärin Eyämizniñ da tamaşaların anıñ teränlikinä tibsizlikniñ.

²⁵Aytti, da turdu yel da dufan, da biyikländilär tolyunları anıñ.

²⁶Çıxarlar edi kökkä da enär(227r)lär edi tibsizlikkä, da boyları alarnıñ dżanlarında kendiläriniñ oprandılar.

²⁷Müşülländilär, seskändilär, neçik esiriklär, da barça ağılları alarnıñ tüştü.

²⁸Çaxırdım [=Çaxırdılar] Biygä tarlıxından kendiläriniñ, totxarlıxlarından alarnıñ tırgızdı alarnı.

²⁹Xaytardı dufanı havaga, da tiyıldılar tolyunları anıñ, ³⁰färâh boldular, ki tiyıldılar, da yol körgüzdü alarga kemi tinçliyxına erklärinä kendiläriniñ.

³¹Xosdovanel boldular Eyäm(227v)izgä yarlıyamaşına anıñ, sk'ançeliklärinä anıñ oylanları adamlarnıñ.

³²Biyiklätkäylär anı yiyinına yiyinlarnıñ, da olturyuçuna xartlarnıñ alyışlagaylar anı!

³³Zera xaytardı ağıñ suvlarnı xuruga da barganin suvlarnıñ yergä susamış,

³⁴Etti yerni yemiş berüçi balçixlı yamanlıxi üçün turuçılariniñ alarnıñ.

³⁵Etti pustalıxni göllü suvlar da yer susamış barganlarına suvlarnıñ;

(228r) ³⁶Siyındırdı kendindä açlarnı, ya [=da] yasadılar şähär turmaylarında kendiläriniñ.

³⁷Sürdülär saban, tiktilär borlaliç da ettilär yemiş hasillärindän kendiläriniñ.

³⁸Alıışladı alarnı, da arttilär asrı, da hayvanları alarnıñ eksilmädilär.

³⁹Eksildilär alar da xiynaldılar tarlıxlarından yamanlıxniñ da totxarlıxniñ.

⁴⁰Keldi risvaylıxka üsnä buyruçılariniñ alarnıñ, bularttı alarnı yabanlıxta da dügül yoluna.

(228v) ⁴¹Boluştı yarlıniñ miskinlikinä, yol körgüzdü, neçik xoyunlarına, dżinsiniñ alarnıñ,

⁴²Körgäylär toyrular da färâh boldular, da barça töräsizlär yapkay ağıñ kendiniñ.

⁴³Kimdir ağılli, ki saşlagay bunu da eskä algay yarlıyamaşın Eyämizniñ.

[Псалом 107/108] 107

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Hadirdir yüräkım benim Teñrigä, hadirdir yüräkım benim alyışlama da saymos aytma saña haybatım bilä benim.

³Oyanıñiz, haybatım benim, (229r) oyanıñiz saymos bilä, alyış bilä, da men oyanırmen ertäräk.

⁴Xosdovanel boliyım saña žoşovurt arasına, Biy, da saymos aytıyım saña dżinslar arasına.

⁵Ulu boldu çax kökkä dıñrä yarlıyamaşın seniñ, çax bulutka dıñrä könülükün seniñ.

⁶Biyiklänip sen köktä, Teñri, barça yerdädir haybatıñ seniñ.

⁷Neçik xutxarıldılar sövüklüläriniñ seniñ, tırgız oñuñ bilä seniñ da işit bizgä.

(229v) ⁸Teñri sözlädi arilikindän kendiniñ: «Biyik boliyım, ayıriyım Siwk'emni da tüzlärin otaşlarga ölcıyım.

⁹Menimdir Kayajat ulusu, da benimdir Manase, Ep'rem xuvatlatuçısı başımniñ benim.

Juta xanim benim, ¹⁰Movap tegänäsi umsamniñ benim.

Jetovmandan tüzätiyım barganımnı benim, da maña özgä dżinslar hnazant boldular».

¹¹Kim eltkäy meni şähärgä bek, yaşom kim yol körgüzüçi bolgay (230r) maña çax Jetovmaga?

¹²Ki dügül mi sen, Teñri, xaysı ki kerı ettiñ bizni da çıxmadıñ xuvatlarımız bilä bizim?

¹³Ber bizgä boluşluç tarlıxta, ki yalyandır xutxarmaşı adamniñ.

¹⁴Teñri bilä etiyix xuvatni, da ol uyatlı etkäy duşmanlarımızni bizim.

[Псалом 108/109] 108

Saymosu Tawit'niñ.

¹Teñri alyışıma benim! tiyilmagin, ²zera ağızi yazıxlınıñ, ağızi hilläliniñ açıldı üstümä benim.

Sözlädilär mendä til bilä (230v) hilläli ³da sözü bilä körälmäsizlixiñi çapsadılar meni.

Çalıştilar benim bilä heç yergädän, ⁴ornuna süvükümnüñ benim çıxara berirlär edi meni, evet men alyışta bolur edim.

⁵Tölädilär maña yamannı ornuna yaşşiniñ, körälmäşsizlixiñni ornuna süvükümnüñ benim.

⁶Turyuz üstünä anıñ yazıxlını, şaytan turgay sayına anıñ.

⁷Yaryusundan kendiniñ çıxkay suçlu, da alyışı anıñ yazıxka xaytkay.

(231r) ⁸Bolgay künläri anıñ eksik, da tärmanın anıñ — anı özgä eltkäy.

⁹Bolgay oylanları anıñ öksüz, da xatunu anıñ tul, ¹⁰taygaylar, teşkirilgäylär oylanları anıñ, klänçi bolgaylar da çıxkaylar turmaylarından kendiläriniñ.

¹¹Tergägäy ötünç berüçi barça nemäsin anıñ, xaraylagaylar yatlar xazyançin anıñ.

¹²Tapulmagay boluşuçı añar, da kimsä yarlıyamaş üsnä öksüzläriniñ anıñ.

¹³Bolgay oylanları anıñ taspol(231v)maşka, da dżinstan buzulgay atı anıñ.

¹⁴Ağaylar yazıxın atalariniñ anıñ alnına Eyämizniñ, da yazıxi anasiniñ anıñ buzmagay ¹⁵da bolgay alnına Eyämizniñ hər sahat.

Taspolgay yerdä aňmaçlıxi aniň ornuna, ki aň-madi etmä yarlıyamaçni,

¹⁶Xuvgay adamni miskinni da yarlini öldürmä ani, ki aşaxtır yüräki bilä.

¹⁷Sövdü çarışni — da çixkay aňar, klämädi al-yişni — yiraç bolgay andan.

(232r) ¹⁸Kiydi çarışni, neçik tonnu, kirgäy, neçik suv, çarnına aniň da, neçik çet', söväklärinä aniň.

¹⁹Bolgay aňar neçik ton, ki kiyär, neçik çuşax, ki baylanir här kez belinä.

²⁰Bu işidir alarniň, çaysi ki yamanlıxta edilär benim üçün Biygä da çaysilari ki sözlärlär edi yaman söz džanim üçün benim.

²¹Evet sen, Biy, Biy, etkin benim bilä atıña körä seniň, zera tatlıdır yarlıyamaçni seniň, da çutçar meni, ²²zera yarlı da (232v) klänçimen men.

Yüräkim benim müşçülländi çarnimda benim, ²³ da men, neçik kölgä, atilganima benim, eksildim da silkindim, neçik sarinçça.

²⁴Tizlärim benim çacaklandi saçlamaçtan, da tenim benim özgä rängli boldu yaydan.

²⁵Boldum men taba alarga, kördülär meni da teprättilär başlarin kendiläriniň.

²⁶Boluş maña, Biy Teñrim benim, da çutçar meni yarlıyamaçni körä seniň.

²⁷Tanıgaylar çoluña seniň, (233r) budur da sen, Biy, ettiň bunu.

²⁸Alar çarçarlar, da sen alyişlarsen, çaysilari ki turupturlar üstümä benim, uyat kötürgäylär, evet çuluñ seniň färäh bolgay sendä.

²⁹Kiygäylär uyatni, çaysilari ki yaman sözdä edilär džanim üçün benim, da kiygäylär, neçik uyatni, yapovun kendiläriniň kendi üsnä.

³⁰Evet men çosdovanel boliyim saña asri ay-zimdan benim, içinä köplärniň alyişliyim seni.

³¹Ki turdu ol sayına yar(233v)liniň, çutçarma meni alardan, çaysilari ki çuvarlar džanimni benim.

[Псалом 109/110] 109

Saymosu Tawit'niň.

¹Aytti Biy Biyimä benim: Oltur sayıma benim, çax çoyuyim duşmanlarıñni seniň başıç ayaçlarıña seniň.

²Tayaçin çuvatniň yebergäy saña Biy Siondan, da eyälik etärsen sen arasına duşmanlarıñni seniň.

³Seniň bilädir maña başlangani künlari çuvatniň könänmäçinä ariläriniň seniň; çarından ilgäri, ne ki Çolpan yolduz, toyrudum (234r) seni.

⁴Ant içti Biy da dügül dayi pošman bolsar, ki sensen k'ahana meñilik yergäsindän Melk'isetegniň, ⁵da seniň Biy sayıñdadir.

Oyatkay [=Uvatkay] kününä öçäşmäçni çanlarni, ⁶yaryular dinsizläri, da köp etär tövülgänläri, da uvatkay başlarin köplärniň yerdä,

⁷Çaylarni yolda içirgäy da biyik etkäy bunuñ üçün başlarin.

[Псалом 110/111]

Saymosu Tawit'niň.

¹Xosdovanel boluyum saña, Biy, (234v) bar yüräkim bilä benim, sayışına toyrularniň, yiğiniña. ²Uludur işlari Eyämizniň, da tergälgändir barçada erki aniň.

³Tapunmaçlıxtir da könänmäçlıxtir işlari aniň, toyruluğu aniň çalir meñi meñilik.

⁴Aňmaçlıx etti tamaşalarına kendiniň toyrularga, yarlıyovuçi, şayavatlıdır Biy, ⁵yemäk berir çorçkanlarına kendiniň.

Añdi meñiliktän niyätin kendiniň, ⁶çuvatın işläriniň (235r) kendiniň simarladı çoyovurtuna kendiniň —

Bermä alarga meñärmäçin dinsizläriň. ⁷Da işlari çollariniň aniň toyruluğ da könülüktür.

Inamlidirlar barça buyruçları aniň, ⁸toxtalıptir meñi meñiliktän, etiliptir könülükü bilä da toyruluğu bilä.

⁹Xutçarıлмаçlıx yeberdi Biy çoyovurtuna kendiniň, simarladı meñilik niyätin kendiniň ari, da çorçludur ati aniň.

(235v) ¹⁰Başlangani saçlıxniň çorçusu Eyämizniň, açıl yaçşı barçasına, çaysilari ki etärlär ani, da alyişi aniň çalir meñi meñilik.

[Псалом 111/112] 111

Saymosu Tawit'niň.

¹Sanlıdır adam, ki çorçar Eyämizdän, buyruçun aniň ol klär asri.

²Xuvatli bolgay [yerdä] zuryäti aniň, da džinsi toyrularniň alyişlangay.

³Haybat, ululuğ bardir övünä aniň, toyruluğu aniň çalir meñi meñilik.

⁴Saçti çaramçuluğta yar(236r)iç toyrularga, yarlıyovuçi da şayavatlıdır Biy.

⁵Tatli adam yarlıyar da berir ötünç, ornatir sözün kendiniň yaryuda, ⁶ zera meñilik ol seskänmäçäy.

Aňmaçlıx meñilik bolgay toyru, ⁷çuvdan yamandan ol çorçmagay.

Hadirdir yüräki aniň umsanma Teñrigä.

⁸Toxtalıptir yüräki aniň, da ol çorçmagay, negä diğrä körgäy duşmanlarin kendiniň.

⁹Tayıtti da berdi yarlılarga, toyruluğu aniň çalir (236v) meñi meñilik, da müñüzü aniň biyik bolgay haybat bilä.

¹⁰Yazıçlı körgäy da öçäşkay, tişlarin kendiniň

çirdzildat kay da erigäy, da suxlançï yazixlilarniñ taspolgay.

[Псалом 112/113] 112

Saymosu Tawit'niñ.

¹Alyışlanjiz, oylanlar, Biyni da alyışlanjiz atin Eyämizniñ.

²Bolsun ati Eyämizniñ alyışli bundan soñra çaç meñilikkä diyin.

³Günäşniñ çixkanından çaç kirkäninä diñrâ günäşniñ alyışlidir ati Eyämizniñ.

(237r) ⁴Biyiktir üsnâ barça dżinslarniñ Biy, da köktädir haybatı aniñ.

⁵Kimdir — neçik Biy Teñrimiz bizim, biyikliktä turgan, ⁶da aşağ turganlarni körar köktä da yerdä;

⁷Turyuzur miskinni yerdän da biyik etär barça zabunlarni çöplüktän;

⁸Olturyuzur alarni buyruçılar buyruçılar bilä žoyovurtuna kendiniñ;

⁹Turyuzur alarni övdä färâh köñül bilä, neçik ana, oylanlarına sövüngän?

(237v) **[Псалом 113/114] 113**

Saymosu Tawit'niñ.

¹Çixkanı Israjelniñ Misirdan, övündän Jagoñnuñ, yiyinından özgä dżinslarniñ,

²Boldu Dżuhutluxta ariliki aniñ da Israjeldä buyruçu aniñ.

³Teñiz kördü da xaçti, da Jortanandan [=Jortanan anda] çaytti.

⁴Taylar, süvününüz, neçik xoçlar, da örlär — neçik hozuları çoyunlarniñ.

⁵Nedir saña, teñiz, kimni kördüñ da xaçtiñ? Ya sen, Jortanan, nek çayttiñ anda?

⁶Taylar, sövününüz, neçik (238r) xoçlar, da örlär — neçik hozuları çoyunlarniñ.

⁷Yüzündän Eyämizniñ seskändi yer, yüzündän Teñrisiniñ Jagoñnuñ,

⁸Kim çaytardı taşni ağin suvlarga da çayani çovraç közlärinä.

[Псалом 113/115]

^{9/1}Dügül bizgä, Biy, dügül bizgä, yoğsa atıña seniñ bergin haybatni yarlıçamağiñ üçün da könülüküñ üçün seniñ.

^{10/2}Bolmagay çaçan aytkaylar dinsizlär dä, ki: «Xanıdır Teñrisi alarniñ?»

(238v) ^{11/3}Teñrimiz bizim köktä da yerdä, barça, çaysi nemäni klädi, da etti.

^{12/4}Gurkları dinsizlärniñ altin da kümüştür, xol işläridir oylanlariniñ adamlarniñ.

^{13/5}Ağızları bardir, da sözlämäslär, közläri bardir, da körmäslär.

^{14/6}Xulaçları bardir, da işitmäslär, burunları bardir, da iskamäslär.

^{15/7}Xolları bardir, da çarmalamaslar, ayaçları bardir, da barmaslar, da yoxtur avazi ovurtlarına alarniñ.

(239r) ^{16/8}Oğşaş alarga bolgaylar, çaysilari ettilär alarni, barçası, ki umsanıptırlar alarga.

^{17/9}Övü Israjelniñ umsandı Biygä, boluşuçisi, yöpsünövlüdür alarga.

^{18/10}Övü Aharonnuñ umsandı Biygä, boluşuçi, siñarlıxtır alarga.

^{19/11}Xorçkanları Eyämizniñ umsandırlar Biygä, boluşuçi da çutçaruçisidir alarniñ.

^{20/12}Añdı bizni Biy da alyışladı bizni, alyışladı Israjelni, alyışladı Biy övün Aharonnuñ.

^{21/13}Alyışladı Biy çorçkanlarni (239v) kendiniñ, kiçilärin da ulularin.

^{22/14}Arttırgay sizgä Biy, sizgä da oylanlarıñiz-ga siziñ.

^{23/15}Alyışlisiz siz Eyämizdän, ki etti köknü da yerni.

^{24/16}Kökü köknüñ Eyämizniñdir, da köknü [=yerni] berdi oylanlarına adamlarniñ.

^{25/17}Dügül ki ölülar alyışlarlar seni da dügül barçası, çaysi ki enärlär tamuçka.

^{26/18}Yoğsa, tirilär, alyışliyiç Biyni bundan soñra çaç meñilikkä diyin.

[Псалом 114/116]

Saymosu Tawit'niñ.

(240r) ¹Sövdüm, ki işitkäy Biy avazına alyışimniñ benim, ²aşağlattı çulağın kendiniñ maña, da men künlärimä benim sarnadım añar.

³Dolaştılar çövrämä inççamaği övümnüñ [=ölümnüñ], da totçarlıxi tamuçnuñ tapti meni.

Tarliñni da tiçizliñni taptim, ⁴da atin Eyämizniñ sarnadım.

Ey, Biy, çutçar dżanımnı benim! ⁵Yarliçovuçi Teñrimiz bizim yarlıçar, ⁶da sağlar oylanlarni Biy.

Men aşağ boldum, da Biy tırgızdi meni, ⁷çayt, dżanımnı benim, tinç(240v)liçiña seniñ, zera Biy boluştu maña.

⁸Xutçardı dżanımnı benim ölümdän, közlärimni benim yaşlardan da ayaçlarimni benim taymaçtan, ⁹biyänçli boliyim alnına Eyämizniñ yerindä tirilärniñ.

[Псалом 115/116] 115

Saymosu Tawit'niñ.

^{1/10}Inandım, çaysi ki dä sözlädım, da aşağ boldum asrı.

^{2/11}Men ayttım tamaşalanganıma benim, ki barça adam yalyandır.

^{3/12}Ne beriyim, Biy, övünä Eyämizniñ barçadan, çaysi ki dä berdi maña?

(241r) ^{4/13}Ауахին хутхармахнінյөпсүниyim да атін Еyämizнинյ сарниyim.

^{5/14}Алйішімні менім Еyämizгә берийим алніна барча жоуовуртуну аниң.

^{6/15}Özdändir alnina Еyämizнинյ өлүмү ариләриниң kendiniң! ^{7/16}Еу, Биу, мен хулуну seniңмен, хулуну да оулу харавашіниң seniң.

Кестің байларімні менім, ^{8/17}саңа suniyim хурбанларін алышнінյ да атін Еyämizнинյ сарниyim.

^{9/18}Алйішімні менім Еyämizгә берийим алніна барча жоуовуртун(241v)уң аниң ^{10/19}köškünä, övünä Еyämizнинյ да ічиңә seniң, Јерусаyем.

[Псалом 116/117] 116

Саyмосу Тawit'ниң.

¹Алйішлаңіз Биуни, барча džinslar, ögünüz ani, барча жоуовуртлар.

²Xuvatlangay yarlıyamaхi аниң üstümüzгә bizim, könülükü Еyämizнинյ халгау meңilik.

[Псалом 117/118] 117

Саyмосу Тawit'ниң.

¹Xosdovanel болуңуз Еyämizгә, ki yaхşidir, ki meңiliktir yarlıyamaхi аниң.

²Aytkay övü Israjelнинյ, ki yaхşidir, ki meңiliktir yarlıyamaхi аниң.

(242r) ³Aytkay övü Аharonнуң, ki meңiliktir yarlıyamaхi аниң.

⁴Aytkaylar хорхқанларі Еyämizнинյ, ki meңiliktir yarlıyamaхi аниң.

⁵Tarlıхта sarnadim Biygä, da işitti maңa avlaх.

⁶Biydır менім болушүcum, da мен хорхmandır, ki: ne etkäy maңa adam?

⁷Biydır менім болушүcim, da мен körüyürmen duşmanларімні менім.

⁸Yaхşidir umsanma Biygä, ne ki umsanma adamlarga, ⁹yaхşidir umsanma Biygä, ne ki um(242v)sanma buyruхçilarga.

¹⁰Barча džinslar kezdilär cövrämä, da atı bilä Еyämizнинյ yeңdim alarni.

¹¹Kezmäх bilä kezdilär cövrämä da хapsadılar meni birgä, da atı bilä Еyämizнинյ yeңdim alarni.

¹²Kezdilär cövrämä, neçik çulular, yandılar, palayladılar, neçik tegänäklär otta, da atı bilä Еyämizнинյ keri ettim alarni.

¹³Keri bolganıma tutundum da boldum yovuх yıхılmaхka, da Biy yöpsündü meni.

(243r) ¹⁴Xuvatim менім da болушүcim менім Биу, da boldu maңa хутхарılmaхka.

¹⁵Avaz sövünçlүknüң, хутхарılmaхniң otaxına тоyrularниң.

Оңу Еyämizнинյ etti хувatнi, ¹⁶оңу Еyämizнинյ biyik etti meni, da оңу Еyämizнинյ etti хувatнi.

¹⁷Ölmiyim, yoхsa tiriliyim da tiyiyim [=aytiyim] işin Еyämizнинյ.

¹⁸Ögüt bilä ögütlädi meni Biy da ölümgä çıxara bermädi.

¹⁹Açıңız maңa eşikin тоyruluхnuң, ki kirgäy-men anda (243v) da хosdovanel boliyim Еyämizгә.

²⁰Bu eşik Еyämizниңdir, da тоyrular kirärlär bundan.

²¹Xosdovanel boliyim saңa, Biy, ki işittiң maңa, da boldu maңa хутхарılmaхka.

²²Taşni, хaysin ki heçkä berdilär yasavuçılar, ol boldu bası [=başı] buçхахniң.

²³Eyämizdän boldu bu, da tamaşalidır alnina közlärimizнинյ bizim.

²⁴Bu gündür, хaysi ki etti Biy, keliңiz, süvüniyiх da färäh boliyiх буңар.

²⁵Ey Biy, хутхар! Ey Biy, yol kör(244r)güzgin!

²⁶Алйішли, хaysi ki kelsärsen atına Еyämizнинյ! Da алышладıх seni övündän Еyämizнинյ.

²⁷Biy Teңrimiz bizim köründü bizgä. Etiңiz ulukünnü färählikkә ertälänip çах buçхахına seyanниң.

²⁸Teңrim менім sensen, tapuniyim saңa, Teңrim менім sen, da biyiklätiyim seni.

Tapuniyim saңa, Biy, zera işittiң maңa da болдуң maңa хутхарılmaхka.

²⁹Xosdovanel boliyiх Еyämizгә, zera yaхşidir, zera meңiliktir (244v) yarlıyamaхi аниң.

[Псалом 118/119]. Aleluia [alif]

¹Sanlidır zaуalsiz yollarında da хaysilari барırlar ořenkinä Еyämizнинյ.

²San, kimlärgä [=kimlar] tergärlär tanıхlıхin аниң, tügäl yüräklari bilä kendiläриниң izdägäylär ani.

³Dügül ki, kimlar хilinirlar töräsizlikni, yoluna аниң bargaylar.

⁴Sen simarladıң simarlaganıңni seniң saхlama maңa asrı.

(245r) ⁵San, egär oңarılsa edi maңa yollarim менім saхlama maңa тоyruluхnuңni seniң.

⁶Ol vaхтта мен uyalmas edim, ki saхtlanma maңa simarlaganıңa seniң.

⁷Tapuniyim saңa, Biy, тоyruluхu bilä yüräkimниң менім, neçik umsandim könülükünä тоyruluхnuңni seniң.

⁸Könülüküңni seniң saхladim, хоymağin meni çах meңilik.

[pet']

⁹Ne bilä түzätkäy otuzyaşli yollarin kendiniң? — Evet (245v) saхlama sözüңni seniң.

¹⁰Bar yüräkim bilä менім хoldum sendän, keri etmä meni buyruхuңdan seniң.

¹¹Yüräkimdä benim yaşirdim sözüñnü seniñ, neçik yazıx etmägäymen saña.

¹²Alıışlısen sen, Biy, övrät maña toyruluxuñnu seniñ.

¹³Erinlärim bilä aytıyım barça könülükün ayzıñniñ seniñ.

¹⁴Yollarına tanıxlıxıñniñ seniñ övündüm, neçik barça xodžalıxta.

¹⁵Buyruxuña seniñ xay(246r)ğurdum da saxtlandım yoluña seniñ.

¹⁶Könülüküñnü seniñ sözlädım da unutmadıım sözüñnü seniñ.

[kamiy]

¹⁷Tölä xuluña seniñ, ki turgaymen da saxlayaymen sözüñnü seniñ.

¹⁸Oyat közümnü benim, da baıyım tamaşa-sına orenk'iñniñ seniñ.

¹⁹Xaribmen men yerdä; yaşirmagin mendän simarlaganıñni seniñ.

²⁰Hasrät boldu džanıım benim suxlanma maña könülük(246v)üñä seniñ här sahat.

²¹Öçäştıñ öktämlärgä xarıışlı, xaysıları ki saptilar buyruxlariñdan seniñ.

²²Keri etkin mendän tabalanmaıñni da heçlikni, zera tanıxlıxıñni seniñ izdädım.

²³Zera olturdular buyruxçılar da yaman sözlärlär edi benim üçün, evet xuluñ seniñ sayışlar edi könülüküñnü seniñ.

²⁴Zera tanıxlıxıñ seniñ sözüım benim edi da sayışım edi toyruluxuña seniñ.

[tayit]

²⁵Yuvuxlandı džanıım benim top(247r)raıxa, Biy, tırgız meni sözüñä körä seniñ.

²⁶Yolumnu benim aytıyım saña, da işitkin maña, övrät maña toyruluxuñnu seniñ.

²⁷Yoluna toyruluxuñnuñ seniñ axıllı etkin meni, da tergiyim tamaşalarıñni seniñ.

[²⁸Xaçaklandı boyum benim osanmaıxtan, toxtat meni sözüñä seniñ.]

²⁹Yolların yazıxıñniñ kerı etkin mendän da orenk'iñdä seniñ yarlıya maña.

³⁰Yolların könülüküñnüñ seniñ tañladım da könülüküñnü seniñ unutmadıım.

³¹Yovuxlandıım men tanıxlıxıña seniñ, Biy, uyatlı etmä meni.

(247v) ³²Yoluna buyruxlariñniñ seniñ yügürdüm, zera keı ettiñ yüräkımi benim.

[hej]

³³Orenk'kä bilikli etkin meni, Biy, yollarına könülüküñnüñ seniñ, da xolıyım anı här vaıxt.

³⁴Axıllı etkin meni, da tergiyim orenk'iñni seniñ, da saxlıyım anı tügäl yüräkım bilä benim.

³⁵Yol körgüz maña izinä buyruxuñnuñ seniñ, zera añar biyändım.

³⁶Aşaxlatkin yüräkımi benim tanıxlıxıña seniñ da dügül akahlıxka.

³⁷Xaytar közümnü benim, ki kör(248r)mägäymen heçlikni; yoluña seniñ tırgız meni.

³⁸Toxtat xuluña seniñ sözüñnü seniñ, xorxuñnu seniñ.

³⁹Çıxar mendän tabalanmaıñni, xaysı ki dā sayındım, zera yarıuñ seniñ tatlıdır.

⁴⁰Ošta suxlandıım buyruxuña seniñ, toyruluxuñda seniñ tırgız meni.

[yaw]

⁴¹Kelgäy üstümä benim yarlıyamaıñni seniñ, Biy, da xutxarmaıñni seniñ sözüñä körä seniñ.

⁴²Beriyım džuap, xaysıları ki (248v) tabalarlar meni söz bilä, zera men sözüñä seniñ umsandıım.

⁴³Keri etmägin ayzımdan benim söznü könülüküñnüñ çaıxsarsen [=sarsem?], zera könülüküñä seniñ umsandıım.

⁴⁴Saxladıım orenk'iñni seniñ här sahat, meñilik da meñi meñilik.

⁴⁵Barır edım men avlaylıxta, zera buyruxuñnu seniñ izdädım.

⁴⁶Sözlär edım tanıxlıxıñni seniñ alnına xanlarıñni da uyalmas edım.

⁴⁷Sayışlar edım buyruxuñ(249r)nu seniñ, xaysı ki sövdüm.

⁴⁸Kötürdüm xollarımnı benim buyruxuña seniñ, xaysın ki sövdüm, da sayışlar edım toyruluxuñnu seniñ.

[ze]

⁴⁹Añğın sözüñ xuluñnuñ seniñ, xaysı ki umsalttıñ meni.

⁵⁰Bu övündürgäy meni aşaxlıxımda benim, zera sözüñ seniñ tırgızdı meni.

⁵¹Öktämlär egriländilär maña asrı, evet orenk'iñdän seniñ men sapmadım.

⁵²Añdıım könülüküñnü seniñ meñilik, Biy, da övündüm.

(249v) ⁵³Xayıtu tuttu meni yazıxlılar üçün da xaysıları xoydular orenk'iñni seniñ.

⁵⁴Ögövlüdür maña könülüküñ seniñ yerinä xarıblıxımnıñ benim.

⁵⁵Añdıım keçä atıñni seniñ, Biy, da saxladıım orenk'iñni seniñ.

⁵⁶Bu boldu maña yol tırlıkkä, ki toyruluxuñnu seniñ izdädım.

[Псалом 118/119] 119. Aleluia

[xet]

⁵⁷Payım benim sensen, Biy, ayttım, saxlama orenk'iñni seniñ.

(250r) ⁵⁸Yalbardim yüzünnü seniñ tügäl yüräkim bilä menim, yarlıya maña sözüñä körä seniñ.

⁵⁹Sayışladım yolumnu menim da çaytardım ayağlarımni menim tanıxlıxıña seniñ.

⁶⁰Hadirländim da müşxüllänmädim, ki saçladım buyruxuñnu seniñ.

⁶¹Xırçanı yazıxñiñ dolaşirlar çövrämä, evet orenk'iñni seniñ men unutmadım.

⁶²Yarımkeçädä turar edim çosdovanel bolma Biygä könü toyruluxuñ üçün seniñ.

(250v) ⁶³Ülüşlü edim men barça çorçkanlarıñ bilä seniñ, çaysıları ki saçlapırlar buyruxuñnu seniñ.

⁶⁴Yarlıyamaçı bilä Eyämizniñ tolu boldu yer. Toyruluxuñnu seniñ övrät maña.

[deť]

⁶⁵Tatliliğni ettiñ çuluñ bilä seniñ, Biy, sözüñä körä seniñ.

⁶⁶Tatliliğni, ögütnü da bilmäçni övrät maña, zera buyruxuñnu seniñ men saçladım.

⁶⁷Negä diñrä aşaçlanmıyir edim men, yazıxlı men, bunıñ (251r) üçün sözüñnü seniñ saçladım asrı.

⁶⁸Tatlisen sen, Biy, tatlılığiñ bilä seniñ övrät maña zera buyruxuñnu seniñ.

⁶⁹Arttilar mendä töräsizliklär öktämlärniñ, evet men bar yüräkim bilä menim tergädım buyruxuñnu seniñ.

⁷⁰Uyudu, neçik süt, yüräkləri alarnıñ, evet men orenk'iñni seniñ sözlädım.

[⁷¹Yaçşidır maña, ki aşaç ettiñ meni, neçik övrängäymen toyruluxuñnu seniñ.]

⁷²Yaçşidır maña orenk'i ayziñniñ seniñ, ne ki miñlär bilä altıñniñ da kümüşnüñ.

[jot]

⁷³Xollarıñ seniñ ettilär da (251v) yarattılar meni, ağıllı etkin meni, da övräniyim buyruxuñnu seniñ.

⁷⁴Xorçuçılarıñni [=Xorçuçılarıñ] seniñ körgäylär meni da färâh bolgaylar, zera men sözüñä seniñ umsandım.

⁷⁵Tanıdım, Biy, ki toyruluç bilädir yarıuñ seniñ, könü aşaçlattıñ meni.

⁷⁶Bolgay yarlıyamaçıñ seniñ övündürmä meni, sözüñä körä seniñ, körmä seni çuluñ seniñ.

⁷⁷Kelgäy maña şavavatıñ [şawat'at'ing] seniñ, da tiriliyim, zera orenk'iñ seniñ sözüñ menim edi [edim].

(252r) ⁷⁸Uyalgaylar öktämlär, çaysıları ki heç yergädän egri boldular maña, evet men çayırdım buyruxuña seniñ.

⁷⁹Ögütlägäylär meni çorçkanlarıñ seniñ, da çaysıları ki tanırlar tanıxlıxıñni seniñ.

⁸⁰Bolgay yüräkım menim zaçalsız toyruluxuña seniñ, ki uyalmagaymen.

[k'ap]

⁸¹Küsändi dżanıñ menim çutçarmaçıña seniñ, zera men sözüñä seniñ umsandım.

⁸²Baçkaylar közlärım menim sözüñä seniñ, aytım: çaçan övündürgäy meni?

(252v) ⁸³Boldım men neçik tulçuç ayazlıçta, zera toyruluxuñnu seniñ unutmadım.

⁸⁴Ne çadardır künləri çuluñnuñ seniñ? Xaçan etsärsen maña könülük çuvuçılarımdan menim?

⁸⁵Aytıklar maña orenk'sizlär saçışların, evet düğül neçik orenk'iñ seniñ.

⁸⁶Barça sımarlaganıñ seniñ könüdürlär; heç yergädän çuvdular meni; boluş maña.

⁸⁷Azulaç dayın — da tas etärlär edi meni yerdä, yoçsa men çoymadım buyruxuñnu seniñ.

(253r) ⁸⁸Yarlıyamaçıña körä seniñ tırgız meni, da saçlıyım tanıxlıxıñ ayziñniñ seniñ.

[çamıt]

⁸⁹Meñilik, Biy, sözüñ bardır köktä, ⁹⁰dżınstan çaç dżınskadır könülüküñ seniñ.

Toçtattıñ yerni, bardır da çalır.

⁹¹Buyruxuña seniñ çalır kündüz, zera barça çuluñ seniñdir.

⁹²Eğär ki orenk'iñ seniñ sözüñ menim bolmasa edi, ertäräk dayın, hälbät, taspolup edim aşaçlıxımda menim.

⁹³Meñilik men unutmıyım toyruluxuñnu seniñ, zera alar bilä tırgızdıñ meni.

⁹⁴Seniñmen men, da tırgız meni, zera toyruluxuñnu seniñ izdädım.

⁹⁵Maña eglänirlär yazıxlılar tas etmägä, ki tanıxlıxıñni seniñ men eskä aldım.

⁹⁶Barça tüğällikniñ kördüm soñçusun, asrı avlaç edilär maña sımarlaganıñ seniñ.

[mim]

⁹⁷Neçik sövdüm orenk'iñni seniñ, här kez sözlädım [=sözlärım] menim edilär.

⁹⁸Ne ki duşmanlarıñni menim, ağıllı ettiñ [meni] sımarlaganıña sen(254r)ıñ, zera meñilik menim edi.

⁹⁹Artıç barça övrätüçılarımdan menim ağıllı boldım, zera tanıxlıxıñ seniñ sözlärım menim edi.

¹⁰⁰Artıç çartlardan ağıllı boldım, zera *tanıxlıxıñ seniñ sözlädım menim edi* [=buyruxuñnu seniñ tergädım].

¹⁰¹Barça yollarından yamanlarıñ tiydım ayağlarıñni menim, neçik ki saçlagaymen sözüñnü seniñ.

¹⁰²Könülüküñdän seniñ men sapmadım, zera sen orenk'iñä bilüçi ettiñ meni.

¹⁰³Neçik ki tatlidir taňlay(254v)ima benim sözläriniñ seniñ, ne ki çibal ayzimda benim.

¹⁰⁴Buyruxuňdan seniñ aňlap körälmädim barça yolların yamanlarniñ, zera sen orenk'ni bilüci ettiñ meni.

[nun]

¹⁰⁵Çiraxtır sözüñ seniñ ayaxlarıma benim da yariñ berir izlärimä benim.

¹⁰⁶Ant içtim da toxtattım, ki saşlagaymen barça könülükün toyruluşuñnuñ seniñ.

¹⁰⁷Aşax boldum çax asrı, Biy, tırgiz meni sözüñä körä seniñ.

¹⁰⁸Erkinä ayzimniñ benim biyängin, (255r) Biy, da könülüküñnü seniñ övrät maña.

¹⁰⁹Džanim benim çoluña seniñdir här sahat, da orenk'iñni seniñ men heç unutmadım.

¹¹⁰Xoydular maña yazıxlılar sırtmaç, buyruxuňdan seniñ heç men bularmadım.

¹¹¹Meñärdim tanıxlıxıñni seniñ meñilik, zera sövünçlüktür yüräkimä benim.

¹¹²Aşaxlattım yüräkimni benim etmä toyruluşuñnu seniñ meñilik tölöv üçün.

[samk'at]

¹¹³Töräsizläriñ körälmädim, da orenk'iñni seniñ sövdüm.

(255v) ¹¹⁴Boluşuçım da çutxaruçım benim sensen, da sözüñä seniñ umsandım.

¹¹⁵Keri boluñuz mendän, yamanlar, da tergiyim buyruxuñ Teñrimniñ benim.

¹¹⁶Boluş maña sözüñä körä seniñ, da tırgiz meni, da uyatlı etmä meni umsandan benim.

¹¹⁷Boluş maña, da abragın meni, da aşaxlanıyım könülüküñä seniñ här sahat.

¹¹⁸Risvayladıñ barçasın, çaysı ki çayın boldular toyruluşuña seniñ, zera egirlik bilä edilär saşışları alarniñ.

(256r) ¹¹⁹Keçövlü heseplädim barça yazıxlılarnıñ yerniñ, anıñ üçün sövdüm buyruşuñnu seniñ.

¹²⁰Xadagın çorçuñ bilä seniñ tenimni benim, zera yarıñdan seniñ çorçtum asrı.

Alëluia.

[ej]

¹²¹Ettim könülüküñnü da toyruluşuñnu; çixara bermägin meni çoluna çıstıruçılarimniñ benim.

¹²²Yöpsün çuluñnu seniñ yaşşıga, ki bolmagay öktämlär çiyiçlagaylar meni.

(256v) ¹²³Egländilär közlärim benim çutxar mañıña seniñ, Biy, da sözüñä toyruluşuñnuñ seniñ.

¹²⁴Et çuluña seniñ yarıyamaxıña körä seniñ, toyruluşuña körä seniñ övrät maña.

¹²⁵Xuluñ seniñmen men, ağıllı etkin meni, da tanıyım tanıxlıxıñni seniñ.

¹²⁶Çaxttir [=Çaxtır~Vaçttir] çuluñ etmä Biy-gä: tiydılar orenk'iñni seniñ.

¹²⁷Bunuñ üçün sövdüm buyruşuñnu seniñ, ne ki barça altunnu da dibizionnu.

¹²⁸Barça buyruşuñ seniñ oñarıldılar maña, ki körälmä(257r)dim yolun yamanlarniñ.

[p'e]

¹²⁹Tamaşalidir sk'ançelik'iñ seniñ, bunuñ üçün sövdü alarnı džanim benim.

¹³⁰Belgilisi sözläriniñ seniñ yariñli da ağıllı etär oylanlarnı.

¹³¹Ayzimni benim açtım da aldım džanni, buyruşuña seniñ här sahat [=hasrat] boldu džanim benim.

¹³²Baxkin maña da yarıya maña, könülüküñä körä sövüçiläriniñ atıñni seniñ.

¹³³Yolumnu benim toyru etkin maña sözüñä körä seniñ, da eyalik etmägäylär maña barça (257v) yazıxlılar.

¹³⁴Xutxar meni iffirasından adamlarniñ, da saşliyim buyruşuñnu seniñ.

¹³⁵Körgüzgin yüzüñnü seniñ çuluña seniñ da övrät maña toyruluşuñnu seniñ.

¹³⁶Ağın suvlar endilär közlärimdän benim, ki saşlamadılar orenk'iñni seniñ.

[dzate]

¹³⁷Toyrusen sen, Biy, da toyrudur yarıñ seniñ.

¹³⁸Şimarladıñ toyruluşuñnu tanıxlıxıña seniñ, da könüdü asrı.

¹³⁹Oprattı meni paçillikiniñ sen(258r)iniñ, zera unuttular sözüñnü seniñ duşmanlarım benim.

¹⁴⁰Taňlamadır sözüñ seniñ asrı, da çuluñ seniñ sövdü bunu.

¹⁴¹Oylanmen men da heç bolgan, toyruluşuñnu seniñ men unutmadım.

¹⁴²Toyruluşuñ seniñ toyruluş meñilik, da orenk'iñ seniñ könüdü.

¹⁴³Tarlıx da totxarlıx taptılar meni, da şimarlaganiñ seniñ sözüñ benim edi.

¹⁴⁴Toyruluş bilä tanıxlıxıñ seniñ, meñilik ağıllı etkin da (258v) tırgiz meni.

[gop]

¹⁴⁵Sarnadım saña bar yüräkim bilä benim, işit maña, Biy, zera toyruluşuñnu seniñ izdädım.

¹⁴⁶Çaxırdım saña, da çutxar meni, da saşliyim tanıxlıxıñni seniñ.

¹⁴⁷Ertäländim, vaçtsiz sahatka çaxırdım; da men sözüñä seniñ umsandım.

¹⁴⁸Ertäländilär közlärim benim, ertäräk sözlämägäylär [=sözlämägä] maña sözüñnü seniñ.

¹⁴⁹Avazıma benim işit, Biy, yarıyamaxıña körä seniñ, Biy, kön(259r)ülüküñdä seniñ tırgiz meni.

¹⁵⁰Yuvuɣlattılar maña ɣuvuɣılarim benim tö-räsizlikni, zera ɔrenk'indän seniñ yıraɣ boldular.

¹⁵¹Yuvuɣsen sen, Biy, da barça buyruɣuñ se-niñ könüdü.

¹⁵²Ilgärtin tanidim tanıɣlıɣından seniñ, ki me-ñilik toxtattıñ alarnı.

[reš]

¹⁵³Körgüzgin aşaxlanganımnı benim da ɣut-ɣar meni, ki ɔrenk'iniñni seniñ men unutmadım.

¹⁵⁴Yaryula yaryumnu benim, da ɣutɣar meni, da sözüñä (259v) körä tırgız meni.

¹⁵⁵Yazıɣtır [=Yıraɣtır] yazıɣlılardan ɣutɣar-maɣlıɣ, zera könülüküñnü seniñ saɣlamadılar.

¹⁵⁶Şayavatıñ seniñ köptür, Biy, könülüküñä körä tırgız meni.

¹⁵⁷Köptürlär, ki ɣuvıyırlar da indzıtiyırlar me-ni, tanıɣlıɣından seniñ men sapmadım.

¹⁵⁸Baɣar edim dzıgärsizlär üstünä da opranıñ edim, ki saɣlamadılar sımırlaganıñni seniñ.

¹⁵⁹Kör, zera buyruɣuñnu sen(260r)ıñ sövdüm, Biy, yarlıyamaɣıñ bilä seniñ tırgız meni.

¹⁶⁰Başlanganı sözläriñniñ seniñ könülüktür, meñiliktir barça könülüküñ toyruluɣuñnuñ seniñ.

[šin]

¹⁶¹Buyruɣçılar sürdürlär meni heç yergädän, da sözläriñdän ɣorɣtu yüräkım benim.

¹⁶²Sövündüm men sözüñdä seniñ, neçik ol, ki tapar talan köp.

¹⁶³Yazıɣımnı körälmädım da heç ettim, da ɔrenk'iniñni seniñ sövdüm.

(260v) ¹⁶⁴Yedi kerät kündä alyışliym seni kö-nülüküñ da toyruluɣuñ üçün seniñ.

¹⁶⁵Eminlik köptür alarga, ɣaysı ki sövärlär ɔrenk'iniñni seniñ, da yoxtur alarda azmaɣlıɣ.

¹⁶⁶Tözdüm ɣutɣarmaɣıña seniñ, Biy, da buyru-ɣuñnu seniñ sövdüm.

¹⁶⁷Saɣladı dzanıñ benim tanıɣlıɣıñni seniñ da sövdü alarnı asrı.

¹⁶⁸Saɣlıyım buyruɣuñnu da tanıɣlıɣıñni seniñ, zera barça yollarım benim alnıña seniñdir.

(261r) [t'aw]

¹⁶⁹Yuvuɣlangay ɣoltɣam benim alnıña seniñ, Biy, sözüñä körä seniñ aɣıllı etkin meni.

¹⁷⁰Kırsın alyışım benim alnıña seniñ, Biy, da sözüñ bilä ɣutɣar meni.

¹⁷¹Aɣtırgay erinlärim benim alyışıñni seniñ, ɣaçan övrätsäj maña toyruluɣuñnu seniñ.

¹⁷²Sözläsin tilim benim sözüñnü seniñ, zera barça sımırlaganıñni [=sımırlaganıñ] seniñ toyrulux bilädır.

¹⁷³Bolsun ɣoluñ seniñ tırgızmä meni, zera buyru-ɣuñnu seniñ tañladım.

(261v) ¹⁷⁴Suɣlandım ɣutɣarmaɣıña seniñ, Biy, da ɔrenk'iniñ seniñ sözüñ benim edi.

¹⁷⁵Tırlıgäy dzanıñ benim da alyışlagay seni, da könülüküñ seniñ boluškay maña.

¹⁷⁶Bulardım men, neçik ɣoy taspolgan, izdä ɣuluñnu seniñ, zera buyruɣuñnu seniñ men unutmadım.

Alyışı Esajia markareñiñ

[Исаия 42: 10-13; 45: 8: Песнь избавления]

^{42:10}Alyışlañız Biyni alyış bilä yäñi, zera buyru-ɣuñ anıñ biyikliktä haybatlanıyır,

Da atı anıñ haybatlıdır ɣır(262r)ıyından çax ɣiriñina yerniñ,

Kimläär ki enärlär edi teñizgä kemilär bilä, ot-raçlar da barça turuçıları alarnıñ alar bilä.

¹¹Färäh bolgay pustalıɣ ta barça turuçıları kendiniñ, färäh bolgaylar böläkläri da avluları Getläriñ [=Getarıñ], [da färäh bolgaylar turuçıları ɣayarıñ],

Başlarıñdan taylarıñ çaxırgaylar. ¹²Bergäylär haybatni Teñrigä, da ɣuvatın anıñ otraçlar ayt-kaylar.

¹³Biy Teñri ɣuvatı bilä tibarda kelir oyatmaga oyrasni, turuzma paɣıllıñni, biryi tart(262v)ma, çaxırma üstünä duşmanlarıña kendiniñ ɣuvat bilä köp.

^{45:8}Färäh bolgaylar kök yoyartın, da bulutlar yaɣşı [=yaıış] etkäylär toyruluñnu.

Aɣtırgay [yer] yarlıyamaɣni da toyruluɣuñnu barabar aɣtırgay.

Alyışı Jovnan markareñiñ

[Иона 2: 3-10: Молитва Ионы]

³Tarılıymda benim men Biygä sarnadım, işiti Teñri tıbsızlikinä tamuñnuñ çaxırmaɣıma benim.

İşit, Biy, avazıma benim, ⁴ki saldıñ meni munda, teränlikinä teñizniñ, da kezmaçları ırmaç-(263r)larnıñ ɣapsadılar meni.

Barça yubanmaçlarıñ seniñ da tolyunlarıñ seniñ keçtilär üstümä benim, ⁵da aytım, ki salındım ɣayda esä yüzüñdän közläriñniñ seniñ.

Halı bolgay, ki artıɣ baɣkaymen dadzariña ari seniñ? ⁶Zera töküldü çövrämä suvlar çax boynuma dirä benim, da tıbsızliklär müdarasız ɣapsadılar meni.

Kirdi başım benim ⁷aralıɣlarına taylarıñ, endim men teränlikinä yerniñ, kördüm (263v) bek-lövläriñ anıñ, ki edilär ɣalɣalar meñilik, da çıxkay buzuɣluɣtan tirlikim benim.

⁸Saña, Biy Teñrim benim, eksilgäñinä dzanımnıñ benim sarnadım da seni, Biy, añdım, da kirgäy alyışım dadzariña ari seniñ.

³Хоумастір Биу тayaхին yazıxlılarga payına toyрular[niñ, da toyрular] salmasınlar хolların kendiläriniñ töräsizliхkä.

⁴Yaхši etär Биу yaхšılarga da alarga, хaysıları ki toyрudurlar yüräklärі bilä.

⁵Xaхutlarıñı хapsamaх bilä, eltär alarıñı Биу alar bilä, хaysıları ki хilinirlar töräsizlikni. Eminlik üsnä Israjelniñ.

(268v) [Псалом 125/126] 125

Saymosu Tawit'niñ.

¹Xaytkanıña Eyämizniñ yasırlıхın Siovnuñ, da bolduх biz övüngän.

²Ol sahat toldu ayzimiz bizim färâhlik bilä da tilimiz bizim sövünçlük bilä;

Ol sahat aytkaylar dınsızlar arasına: «Ulu etti Биу etmäхin kendiniñ alarga!» ³Ulu etti Биу etmäхin kendiniñ bizim bilä, da biz bolduх sövüngänlär.

⁴Xaytar, Биу, yasırlıхımızniñ bizim, neçik çaylarıñı yarımкünnüñ. (269r) ⁵Xaysıları ki saban sürärlär edi yaş bilä, süvünçlük bilä da çalgaylar.

⁶Barmaх bilä barırlar edi da yırlarlar edi, хaysi ki kötürüp eltärlär edi saçovlarıñı kendiläriniñ.

Kelmäх bilä kelgäylär da sövüngäylär, kimlär ki alıp keltirgäylär oraхlarıñı kendiläriniñ.

[Псалом 126/127] 126

Saymosu Tawit'niñ.

¹Egär ki Биу yasamasa övñü, heç yergädän emgäniyir yasavuçıları anıñ.

Egär ki Биу saхlamasa šähärni, heç yergädän oraхtırlar (269v) közätüçiläri anıñ.

²Heçtir sizgä turma ertäräk, hali turuñuz, negä dıñrä ki yuхlamıyirsiz, хaysılarıñız ki yersiz ötmäk aytıхıñı

Zamanıña, neçik berilgäy yuхı sövüklülärinä kendiniñ. ³Meñärüçisi adamniñ oylanlarıdır, хaysiniñ ki tölovü kendiniñdir, oldur yemişi yüräкiniñ kendiniñ.

⁴Neçik oх холuna хувatliniñ, ol түrlüdür da oylanları silкүçilärniñ.

⁵San, ki tolturdu suхlançin kendiniñ alardan, uyalma(270r)gaylar, хаçан sözläsälär duşmanları alarıñı alar bilä eşiktä.

[Псалом 127/128] 127

Saymosu Tawit'niñ.

¹San barçasına, ki хорхарлар Eyämizdän da barırlar yoluna anıñ.

²Xazyançin холuñuñ seniñ yegäysen, yegäylär [=sandır] saña, da yaхši bolgay.

³Xatunuñ seniñ — neçik borlalıх körklü buçха-хına övüñnüñ seniñ; oуullarıñ seniñ — neçik yäñi tikmä zäytün teräki çövräsinä seyanıñniñ seniñ.

⁴Bu түrlü alyışlangay barça adam, хaysi ki хорхар Eyämiz(270v)dän, ⁵alyışlagay seni Биу Siondan.

Körsärsen sen yaхšılıхıñı Eрусayemdä barça күnlärinä tirlikiñniñ seniñ.

⁶Körsärsen sen oуullarıñ oylanlarıñniñ seniñ eminlik üsnä Israjelniñ.

[Псалом 128/129] 128

Saymosu Tawit'niñ.

¹Köp kerät çalištılar birgämä oylanlıхımdan benim, aytkay Israjel.

²Köp kerät çalištılar birgämä oylanlıхımdan benim, da meni yeñmädilär.

³Arхамniñ benim urdular yazıxlılar, uzun etti-lär törä(271r)sizliklärin kendiläriniñ.

⁴Биу toyрудır, da yançar gärdanin yazıxlılarnıñ.

⁵Uyalgaylar da kerі хaytkaylar barçası, хaysıları ki körälmäslär Sionnu.

⁶Bolsunlar alar neçik biçän damdagi [dama'-dagı], хaysi ki negä dıñrä ovuçka kelmiyin хurudu,

⁷Xaysından ki toldurmastır ovuçun kendiniñ çaluçı, da ne хуçахin kendiniñ, [хaysi ki] oraхıñı yıştirir edi.

⁸Aytmadılar barçası, хaysi ki aşarlar edilär alar sartın, ki alyışı Eyämizniñ siziñ bilä, (271v) da alyışladıх sizni atına Eyämizniñ.

[Псалом 129/130] 129

Saymosu Tawit'niñ.

¹Teränliktän sarnadım saña, Биу, ²Биу, işit avazıma benim.

Bolgay хулахıñı seniñ işitmä avazın alyışimniñ benim.

³Egär töräsizlikimni benim tergäsän, Биу, Биу, evet kim bolur turma alniña seniñ? ⁴Zera sendändir arınmaхlıх.

⁵Atıñ üçün seniñ tözdüm, Биу. Töz, dżanim benim. Sözüñä seniñ ⁶umsandı dżanim benim, Biygä.

Vaхtından ertäniñ чах keçägä dıñrä, vaхtından ertäniñ ⁷umsandı Israjel Biygä.

(272r) Eyämizdändir yarlıyamaх köp, andandır хutхарmaхlıх, ⁸da ol хutхарdı Israjelni barça tarlıхlarıñdan anıñ.

[Псалом 130/131] 130

Saymosu Tawit'niñ.

¹Биу, biyiklänmädi yüräкim benim, da ne yubanmadı közlärim benim.

Barmadım men ulu-ulular bilä, da ne alar bilä, хaysi ki tamaşalı boldular, ne ki men.

²Evet ki aşaxlandım men, neçik oylan urulmiş töşlärindän anasınıñ kendiniñ, da хaytkanı anıñ andoх aңar.

Yoḡsa ki öktämlättim esä, (272v) hälbät, boyumnu menim, bu türlü bolgay tölvü dʒanımniñ menim.
³Umsandi Israjel Biygä, bundan soñra çaḡ meñilik.

[Псалом 131/132] 131

Saymosu Tawit'niñ.

¹Añg'ın, Biy, Tawit'ni da barça sekinlikin anıñ:

²Neçik ant içti Eyämizgä da niyät ḡoydu Teñrisinä Jagopnuñ,

³Ki kirmiyim otaḡına övümnüñ menim, egär çixsam töşäkinä ornumnuñ menim,

⁴Egär bersäm yuḡu közlärimä menim ya yuḡu kirpiklär(273r)imä menim, ya tinçliḡ nemälärimä menim, ⁵negä diñrä tapiyim yerni otaḡiniñ Eyämiz Teñrisiniñ Jagopnuñ.

⁶Ošta, işittiḡ andan Jep'rat'adan da taptiḡ anı tüzünä ormandagi.

⁷Kiriyiḡ otaḡına anıñ, yerni öpiyiḡ yerindä, ḡayda turuptur ayaḡları anıñ.

⁸Kel, Biy, tinçliḡiña seniñ, sen da bitikläri arilikiniñ seniñ.

⁹Babaslarıñ seniñ kiygäylär toyruluḡuñnu seniñ, da ariläriñ seniñ sövünmäḡ bilä (273v) sövüngäylär.

¹⁰Tawit' sövüklüñ üçün seniñ ḡaytarmag'ın yüzünü seniñ yaḡlaganıñdan seniñ.

¹¹Ant içti Biy Tawit'kä könülük bilä da dügül yaylan [=yalan] sözlämädi aña: «Yemişindän ḡarniñniñ seniñ olturyuziyim olturyučuña seniñ.

¹²Egär saḡlasalar oylanlarıñ seniñ orenk'imni menim da tanıḡlıḡimni menim, ḡaysin ki övrätsäm alarga, oylanları alarniñ olturgaylar meñi meñilik olturyuč(274r)uña seniñ».

¹³Biyändi Biy Sionga da tañladı turma anda, ¹⁴aytti: «Budur tinçliḡim menim meñi meñilik, bunda turiyim, zera biyändim buña.

¹⁵Xaysıları bunuñ alyiş bilä alyişliyim, da yarlılar bunuñ tolduriyim ötmäk bilä.

¹⁶K'ahanasına bunuñ kiydiriyim ḡutḡarılmaḡnı, da ariläri bunuñ sövünmäḡ bilä sövüngäylär.

¹⁷Anda çixariyim müñüzün Tawit'niñ, hadir etiyim dʒirax'ın yaylaganıñniñ menim.

(274v) ¹⁸Duşmanlarına anıñ kiydiriyim uyatni, yoḡsa üstünä anıñ çičäklängäy arilikim menim».

[Псалом 132/133] 132

Saymosu Tawit'niñ.

¹Ne yaḡşi ya ne körklü, ki turuyırlar ḡardaşlar birgä!

²Neçik yaḡ, ki enär başka da saḡalina Aharonnuñ da saḡalından enär köksünä kiyinişiniñ anıñ,

³Neçik yaḡiş yaḡar Hermondan üsnä tayına Sionnuñ.

⁴Biy anda hadirlädi alyişin da tirlikin meñilikniñ.

[Псалом 133/134] 133

Saymosu Tawit'niñ.

¹Bunda alyişlañiz, barça (275r) ḡulları Eyämizniñ Biyniñ [=, Biyni], kimlär barsiz övünä Eyämizniñ, köşkünä Teñrimizniñ bizim

Keça, ²kötürünüz ḡoluñuznu sizniñ arilikkä da alyişlañiz Biyni.

³Alyişlagay bizni Biy Siondan, ḡaysi ki etti köknü da yerni.

[Псалом 134/135] 134

Saymosu Tawit'niñ.

¹Alyişlañiz atin Eyämizniñ, alyişlañiz, ḡulları Eyämizniñ, Biyni, ²ki barsiz övünä Eyämizniñ, köşkünä övünüñ Teñrimizniñ bizim.

³Alyişlañiz Biyni, ki yaḡşidir, (275v) saymos aytiñiz atına anıñ, ki tatlıdır.

⁴Jagopnu tañladı kendinä Biy da Israjelni meñärmäxinä kendiniñ.

⁵Men tanidim, ki uludur Biy, ne ki barça gurk'lar.

⁶Barça, ne ki klädi, da etti Biy köktä da yerdä, teñizdä da barça teränliktä.

⁷Çixarir bulutlarıñiñ xiriñindan yerniñ, yaşnatmaḡin kendiniñ, yamyur etti da çixarir yelni ḡarmanlarıñdan kendiniñ.

⁸Urdu ilgäri toḡanlarıñ (276r) Misirlilarniñ, adamdan çaḡ hayvanga diñrä.

⁹Yeberdi nişanlarıñ da peşälärin kendiniñ araña seniñ Misirda, p'arawovnga da barça ḡuvatına kendiniñ.

¹⁰Urdu dʒinslarıñiñ köp da öldürdü ḡanlarıñiñ ḡuvatli.

¹¹ZSehonnu [=Sehonnu], ḡanin Amurhaçoçlarıñniñ, zOvknu [=Ovknu], ḡanin Pasanniñ, da barça ḡanlarıñ K'ananaçilärniñ.

¹²Berdi yerin alarniñ meñärmäxinä, meñärmäḡkä Jisraelgä, žoyovurtuna kendiniñ.

(276v) ¹³Biy, atıña seniñ meñilik, Biy, aḡmaḡliḡniñ seniñ dʒinstan çaḡ dʒinska.

¹⁴Yaryular Biy žoyovurtun kendiniñ da ḡullarına kendiniñ övünür.

¹⁵Gurk'lar dinsizlärniñ altun da kümüştür, ḡol işläridir oylanlarıñiñ adamlarıñiñ.

¹⁶Ayızlarıñiñ bardir, da sözlämäslär, közläri bardir, da körmäslär.

¹⁷Xulaḡlarıñiñ bardir, da işitmäslär, da yoḡtur tinçliḡlarıñiñ ayızlarıñinda alarniñ.

(277r) ¹⁸Oḡşaş alarga bolgay, ḡaysıları ki ettiñläriñ anı, barçası, ḡaysıları ki umsanıptırlar alarda.

¹⁹Övü Israjelniñ, alyişlañiz Biyni, övü Aharonnuñ, alyişlañiz Biyni.

²⁰Övü Leweaniñ, alyışlaniz Biyni, çorçkanlari Eyämizniñ, alyışlaniz Biyni.

²¹Alyışli Biy Siondan, çaysi ki turuptur Jerusaşamda!

[Псалом 135/136] 135

Saşmosu Tawit'niñ.

¹Xosdovanel boluyıç Eyämizgä, zera yaçşidir, da meñliktir (277v) yarlıyamaçı anıñ.

²Tapuniyıç Teñrimizgä teñrilärniñ, zera meñi".

³Tapuniyıç Eyämizgä eyälärniñ, zera meñi".

⁴Etti sk'ançelik' ulu-ulu yalyız, zera meñi".

⁵Köknü etti açıl bilä kendiniñ, zera meñi".

⁶Toxtatti yerni üsnä suvlarnıñ, zera meñilik".

⁷Etti yarıçlılar ulu-ulu yalyız, zera meñi".

⁸Günäşni etti buyruççılıç kündüzgä, zera meñi".

⁹Ayni da yılduznu buyruç(278r)çılıçka keçäniñ, zera meñi".

¹⁰Urdu yerin Misirlilärniñ ilgäri toğanlari bilä kendiniñ birgä, zera meñi".

¹¹Da çıçardı İsräjelni arasından, zera meñi".

¹²Xolu bilä biyik da biläki bilä çuvat/i, zera meñi".

¹³Yardı teñizni ulu da ayırdı 2 payga, zera meñi".

¹⁴Da keçirdi İsräjelni arasından anıñ, zera meñi".

¹⁵Boydu p'arawonnu da çuvatın kendiniñ [teñizgä Xizil, zera meñi".

¹⁶Da çıçardı çoyovurtun kendiniñ] pustalıçka, zera".

¹⁷Urdu dżinslarni ulu-ulu yalyız, zera meñi".

(278v) ¹⁸Da öldürdü çanların çuvatlı, zera meñi".

¹⁹Zehonnu [=Sehonnu], çanin Amurhaçoçlarıniñ, zera meñi".

²⁰Zovk'nu [=Ovk'nu], çanin Pasanniñ, ze".

²¹Berdi yerin alarnıñ meñärmäçkä, zera meñi",

²²Meñärmäçkä İsräjelgä, çuluna kendiniñ, ki yaçşidir, ze".

²³Añdı bizni Biy aşaxlıçimizda bizim, zera".

²⁴Da çutçardı bizni çolundan duşmanlarimizniñ bizim, ze".

²⁵Kim berir yemäk barça tirilärgä, zera meñi".

²⁶Tapuniyıç Teñrigä köktägi, (279r) ki meñliktir yarlıyamaçı anıñ.

[Псалом 136/137] 136

Saşmosu Tawit'niñ.

¹Açın suvlarına Baydatlılärniñ, anda olturur ediç da yıylar ediç, neçik añdıç biz anda Sionnu.

²Arasına tan [=tal] teräkläriniñ alarnıñ astıç bitiklärimizni bizim.

³Anda sorarlar edi oldža etüçilärimizni [=etüçilärimiz] bizim sözüñ alyışniñ, yasir etüçilärimiz bizim çiyiçlarlar edi bizni da aytırlar edi:

«Alyışlaniz Biyni alyışından Sionnuñ». ⁴Evet neçik alyışliyiç (279v) alyışın Eyämizniñ yerdä yat?

⁵Eğär unutsam seni Jerusaşam, er [tpr] unutkay meni oñum benim.

⁶Yabuşkay tilim benim tañlayıma benim, egär ki aņasam seni, [başta sarnamasam seni,] Jerusaşam, başlanganına färählikimniñ benim.

⁷Añğın, Biy, oylanların Etovmaniñ küñünä Jerusaşamniñ,

Xaysıları aytırlar edi: «Sökünüz, sökünüz, çaç himinä yetiştiriniz».

⁸Xizi Baydatlılärniñ zabun, san, çaysi ki tölädi tölovününü seniñ, çaysi ki sen bizgä (280r) tölädiñ.

⁹San, çaysi ki tuttu oylanlarıñni seniñ da urdu taşka.

[Псалом 137/138] 137

Saşmosu Tawit'niñ.

¹Tapuniyim saña, Biy, bar yüräkim bilä benim, alnına friştälärniñ saşmos aytıyım.

Ki işittin sözüñä ayzimniñ benim, ²yerni öpüyim dadžarıñda ari seniñ, da çosdovanel bolıyım yarlıyamaçıñ üçün da könülükün üçün seniñ.

Ulu ettiñ barçada atıñni ari seniñ, ³çaysi küñdä sarnasam saña, tezindän işit maña, (280v) da köp etsärsen çuvatın dżanımnıñ benim.

⁴Xosdovanel bolgaylar saña barça çanları yeriniñ, zera işittilər sözüñ ayzıñniñ seniñ, ⁵da alyışlagaylar yoluñnu seniñ.

Uludur haybatı Eyämizniñ, ⁶biyiktir Biy, aşaxlarıni körär da köplärni yıraçtın tanir.

⁷Eğär bardım esä men içinä tarlıçniñ, tırgizgäysen meni öçäşmäçindän duşmannıñ.

Saldıñ çoluñnu seniñ, da çutçardı meni oñuñ seniñ, (281r) ⁸da Biy tölägäy benim üçün.

Biy, yarlıyamaçıñ seniñ meñilik, işin çoluñnuñ seniñ körümsüz etmä.

[Псалом 138/139] 138

Saşmosu Tawit'niñ.

¹Biy, sinadiñ meni da tergädiñ meni, ²sen tanıdiñ olturuşumnu benim da turganımnı benim.

Eskä aldıñ saşışimni benim yıraçtın, ³izimni benim da payimni benim sen tergädiñ, da barça yollarimni benim ⁴ilgärtin kördün, ki yoçtur hillälik tilimdä benim.

(281v) Ošta sen, Biy, tanıdiñ ⁵artimni benim da ilgärimni benim, sen yarattıñ meni da çoyduñ çoluñnu seniñ üstümä benim.

⁶Tamaşalı boldu bilmäçıñ seniñ mendän, çuvatlandı, da çidamandır bujar.

⁷Xayda bargaymen dʒanından seniñ da yüzüñ-dän seniñ men çayda çaçkaymen?

⁸Egär çixsam kökkä, sen andasen, egär ensäm tamuxka, da anda da yuvuxsen.

⁹Egär alsam çanatlarimni benim tañ manına da tursam çiriñ(282r)ına teñizniñ,

¹⁰Hälbät, anda da çoluñ seniñ yol körgüzgäy maña da oñuñ seniñ yöpsüngäy meni.

¹¹Ayttim, çaramyu çayda esä, hälbät, yaptı meni, ya keça ornuna yariñniñ huzurluxumda benim.

¹²Xaramyu sendän çaramyulanmagay, da keça, neçik kündüz, yariçli bolgay, da çaramyusu anıñ — neçik yariçi anıñ.

¹³Sen taptiñ bövräklärimni benim da yöpsündüñ meni çarnından anamniñ benim.

(282v) ¹⁴Tapuniyim saña, Biy, zera çorçulu, tamaşalisen, tamaşalidir işläriñ seniñ, da dʒanim benim sövdü asri.

¹⁵Yaşırılmađi söväkim benim sendän, ki ettiñ yapux, da küçlü çuvatimniñ [= çuvatimni] benim aşaxliçında yerniñ.

¹⁶İşläganimni benim kördülär közläriñ seniñ, da yazovuña seniñ barçası yazıldılar.

Kündüz bulardılar, da kimsä yoç edi, ki yol körgüzgäy edi alarga.

¹⁷Maña asri ulu hörmättä boldular yaxşı klävüçilär(283r)ıñ seniñ, Teñri, da asri çuvatlandılar buyruçilari alarniñ.

¹⁸Sanadim alarni, da artix çumdan köpländilär; oyandim, da hali seniñ bilä men.

¹⁹Egär öldürsäñ yazıçlılarni, Teñri, erlär çanlı, kerı boluñuz mendän.

²⁰Xarşiliçta da paçillixta algaylar heç yergädän şahäriñni seniñ.

²¹Körälmägäniñni seniñ, Biy, körälmädiñ da üstnä duşmanlarıñniñ seniñ oprandim.

²²Körälmämäçliçni tügäl körälmä(283v)dim alarni, da boldular maña duşmanlar.

²³Sına meni, Teñri, da tanı yüräkimi benim, tergä meni, da tanı izlärimni benim, ²⁴da baç, egär bar esä töräsizlik yoluma benim, da yol körgüz maña yoluña seniñ meñilik.

[Псалом 139/140] 139

¹Saymosu Tawit'niñ.

²Abra meni, Biy, adamdan yaman, adamdan egri çutçar meni.

³Sayışladılar töräsizlikni yüräklärinä kendiläriniñ, kün uzun hadirländilär uruşka.

(284r) ⁴İtilädilär tişläriñ kendiläriniñ, neçik yılan, da auları oçyılanlarniñ tibiñä erinläriñniñ alarniñ.

⁵Sayla meni, Biy, çolundan yazıçlıniñ da adamdan yaman çutçar meni.

Sayışladılar tüyma barganimni benim, ⁶yaşirdilar urulmişlar sirtmaç maña.

Oryanlar saldılar sirtmaç ayaçlarima benim, çövräsina izlärimniñ benim çoydular maña azmaçliçni.

⁷Ayttim: Biy Teñrim benim sen, çulaç çoy, Biy, avazına alçısimniñ benim.

(284v) ⁸Biy, Biy, çuvatı çutçarıлмаçimniñ benim, kölgäsi başimniñ benim kününä oçraşniñ.

⁹Çixara bermägin meni, Biy, suçlançına yazıçlılarniñ, kimlär ki sayışladılar benim üçün, aşıya urmagin meni,

Ki bolmagay çaçan biyiklängäylär, da sayışları alarniñ tügällänmäsin, soçyusu tügängäniñniñ alarniñ ¹⁰çazçanı erinläriñniñ kendiläriniñ yapkay alarni.

¹¹Salgaysen üsnä alarniñ kömürläriñniñ otuñ da yixkaysen alarni, zabunluçtan bolmis(285r)arlar turma.

¹²Adamga tilçigä oçarılmaçay üsnä yerniñ, adamni yazıçlı yamanliçi kendiniñ olar [=ular] taspolmaçka.

¹³Tanı, ki etärsen, Biy, yarı yarlığa da könülük miskingä.

¹⁴Toyrular şükürlängäylär atıñdan seniñ, da turgaylar toyrular alnına yüzüñniñ seniñ.

[Псалом 140/141] 140

Saymosu Tawit'niñ.

¹Biy, sarnadim saña, da işit maña, baçkin avazına alçısimniñ benim sarnamaçimde benim saña.

(285v) ²Toyrı iş bolgay alçısim benim, neçik temyan, alniña seniñ, Biy, kötürgändä çolumnu benim — çurban keçägi.

³Xoy, Biy, közät ayzıma benim da eşik bek erinlärimä benim, ⁴ki sapmagay yüräkim benim söz bilä yamanliçniñ.

Säbäplämä säbäpin yazıçniñ adamlar bilä, çaysilari çilinirlar töräsizlikni, bolmandir ortaç tañlaganlarına alarniñ.

⁵Ögütlägäy meni toyrı yarlıyamaç bilä da çarşı etkäy; yaçı yazıçlıniñ yaylamaçay (286r) başimni benim; daçı da alçısim benim erkinä anıñ.

⁶Tiyildilar yuvuç çayaga yarıçilari alarniñ, işitkälär sözümä benim da tatlılangaylar.

⁷Neçik çoyuluçu topraçniñ, ki yaylıptir üsnä yerniñ, daçilgaylar söväkleri alarniñ yuvuç tamuxka.

⁸Saña, Biy, Biy, közlärimdir benim, saña umsandim, çixarmagin dʒanimni mendän.

⁹Saxla meni sirtmaçtan, çaysi ki yaşiniptir maça, azdırmaçından çilinuçiniñ töräsizlikni.

(286v) ¹⁰Tüşkäylär avına aniñ yazıçlılar, yalız men, men negä diñrä aşkaymen.

[Псалом 141/142] 141

Saymosu Tawit'niñ.

¹Avazim bilä benim men Biygä sarnadim, avazim bilä benim Biyni yalbardim.

²Tökiyim alnına Eyämizniñ alıışimni benim da tarlıximni benim alnına aniñ aytiyim.

³Eksilgänin mendä dżanımnıñ benim sen, Biy, tanıdın izimni benim. Yolga, çaysına ki bariyir edim, yaşindi maça sirtmaçka.

⁴Baçar edim oñundan [=oñumdan], körär edim, da ne kimsä tanımas edi (287r) meni, tas boldu mendän çaçmaçim benim, da ne [tapmadı] izdävüçi boyumnu benim.

⁵Çaxırdım saça, Biy, da aytım: sensen umsam da ülüşüm benim yerinä tirilärniñ.

⁶Baçkin, Biy, alıışima benim, zera men aşax boldum asrı, abragin meni çuvučılarımdan benim, zera çuvatlandılar, ne ki men.

⁷Çıxar zindandan dżanımnı benim, şükürlümen atıñdan seniñ.

Saça eglänirlär toyrular, negä diñrä tölägäysen.

[Псалом 142/143]

Saymosu Tawit'niñ.

(287v) ¹Biy, işit alıışima benim, çulaç çoy çoltçama benim könülüküñ bilä seniñ.

Işit maça könülüküñ bilä seniñ ²da kirmägin yaruga çoluñ [=çuluñ] bilä seniñ, zera toyrulanmas alnıña seniñ barça tirilär.

³Xuvdu duşman boyumnu benim, aşax etti yergä tirlikimni benim da olturçuzdu meni çaramçuluçtan [=çaramçuluçta], neçik ölüñü menjликтän.

⁴Osandı mendä dżanımnı benim, da yüräkim benim täşvişlände mendä.

(288r) ⁵Añdım men künlärin ilgäriği, sayışladım barça da işläriñni seniñ, etkänlärin çoluñnuñ seniñ sayışladım ⁶da kötürdüm saça çollarımnı benim.

Dżanımnı benim, neçik yer, susaptır saça, ⁷tezindän işit maça, Biy, zera eksildi mendän dżanımnı benim.

Xaytarmagin yüzüñnü seniñ mendän, oşsasarmen alarga, ki enärlär çuyurga.

⁸Işittirgin maça ertä yarlıçamaçıñni seniñ, zera men saça, Biy, umsandım.

Körgüz maça yol, çaysına bar(288v)maga, zera saça, Biy, kötürdüm dżanımnı benim.

⁹Xuçar meni duşmanlarımdan benim, Biy, zera seni işanç kendimä ettim.

¹⁰Övrät maça etmäğä erkiñni seniñ, zera sen Teñrim benim.

Dżanıñ seniñ yaçşı, yol körgüzüçi bolgay maça yergä dürüst.

¹¹Aniñ [=Atiñ] üçün seniñ, Biy, tırgızgäysen meni; toyruluçuñ bilä seniñ çıxargaysen tarlıçtan dżanımnı benim, ¹²yarlıçamaçıñ bilä seniñ

Tas etärsen duşmanlarımnı benim, yoç etsärsen barça indżitu(289r)çılarımnı benim, zera men çuluñ seniñmen.

[Псалом 143/144] 143

Saymosu Tawit'niñ.

¹Alıışlı Biy Teñrim benim, çaysi ki övrätti çolumnu benim [oyraşka da barmaçlarımnı benim] dżagadtagi uruşka.

²Yarlıçamaçım benim da işançım benim, boluşuçım benim da çutçaruçım benim, işançım benim, da men umsanırmen açar.

Kim hnazant etär žoyovurtnu tibimä benim?

³Biy, kimdir adam, ki köründüñ sen açar, ya oylu adamniñ, ki heseplärsen nemä ani?

⁴Adam heçlikkä oşadı, da (289v) künläri aniñ, neçik kölgä kibik, keçtilär.

⁵Biy, aşaxlat köknü da en, yuvuçlan taylarga, da tutaşırlar.

⁶Yaltrat yaşnamaçıñni seniñ da müşçüllät alarnı, yeber oçuñnu seniñ da tayit alarnı.

⁷Yeber çoluñnu seniñ biyikliktäñ da çutçar meni suvlardan köp da çollarıñdan oylanlarıñniñ yat,

⁸Xaysılarınıñ ki ayızları kendiläriniñ sözlädilär heçlikni, da oñu alarnıñ oñu yazıçniñ.

(290r) ⁹Teñri, alıışni yäñi alıışliyiç seni, on stronlu saymosaran bilä saymos aytiyim saça.

¹⁰Kim berir çutçarıлмаçni çanlarıñmızga bizim, ki çutçarmalıdır Tawit'ni, çulun kendiniñ, çilicetan yaman?

¹¹Xuçar meni da abra meni çolundan oylanlarıñdan yatlarıñniñ,

Xaysılarınıñ ki ayızları kendiläriniñ sözlädilär heçlikni, da oñları alarnıñ oñu yazıçniñ.

¹²Xaysılarınıñ ki oylanları kendiläriniñ — neçik yäñi aşlama(290v)lar, toxtalgandır oylanlıçlarıñdan kendiläriniñ; [çızları alarnıñ] tüzülgän da şöhrätlängän oşsaşına dadżarnıñ.

¹³Harmanları alarnıñ toludurlar da pırxıldıyirlar biri birinä, çoyunları alarnıñ köp toyruçıdırlar da artarlar barganlarıñda kendiläriniñ, ¹⁴da tüzläri [=ögüzläri] alarnıñ semizdir.

Yoçtur eksiklik çetänlärinä alarnıñ, da ne çaxiriç mahalälärinä alarnıñ.

¹⁵Hali san beriyim žoγovurtka, χaysiniñ ki bu türüdü, na sandir žoγovurtka, χaysiniñ ki (291r) Biy Teñrisidir anıñ.

[Псалом 144/145] 144

Saymosu Tawit'niñ.

¹Biyiklärtirmen seni, Biy Teñrim benim da χanım benim, da alyışlarmen atıñni seniñ meñilik da meñi meñilik.

²Kün uzun alyışliym seni da ögiyim atıñni seniñ meñilik da meñi meñilik.

³Uludur Biy da alyışlidir asrı, da ululuχuna anıñ yoxtur ölcöv.

⁴Džins da džinslar maχtagaylar işläriñni seniñ da χuvatiñni seniñ aytkaylar.

⁵Ulu şöhrätin haybatlı ari(291v)likiñniñ sözläsärlär da tamaşañni seniñ aytsarlar.

⁶Χuvatin χorχunnuñ seniñ aytkaylar da ululuχunnu seniñ aytkaylar.

⁷Añmaχlıχın köp tatlılıχıñniñ seniñ aχtırgaylar da toyruluχun bilä seniñ sövüngäylär.

⁸Şayavatlı, yarlıyovuçidir Biy, uzunesli da köpyarlıyovuçi.

⁹Tatlıdır Biy hər birinä, da şayavatı anıñ üsnä barça yaratkanlarıñniñ kendiniñ.

¹⁰Tapungaylar saña, Biy, bar(292r)ça işläriñ seniñ, da ariläriñ seniñ alyışlagaylar seni.

¹¹Haybatın padşahlıχıñniñ seniñ aytkaylar da ululuχunnu seniñ aytkaylar,

¹²Tanıma oylanlarına adamlarıñniñ χuvatiñni seniñ da haybatın ulu şöhrätli padşahlıχıñniñ seniñ.

¹³Padşahlıχıñ seniñ padşahlıχ barça meñilik-tän, da biylikin seniñ džınstan çaχ džinska.

Inamlıdır Biy barça sözlärində kendiniñ, da toyrudur Biy barça işlärinde kendiniñ.

(292v) ¹⁴Toxtatır Biy barça tayılğanlarıñni da turγuzur barça yixılğanlarıñni.

¹⁵Közläri barçasiniñ saña umsanırlar, da sen berirsən alarga yemäχ sahatında.

¹⁶Açarsen χoluñnu seniñ da toldurursen barçasın tatlılıχıñ bilä erkiñniñ seniñ.

¹⁷Toyrudur Biy barça yollarında kendiniñ da aridir barça işlärinde kendiniñ.

¹⁸Yuvuχtur Biy barçasına, χaysıları ki sarnarlar añar, barçasına, χaysıları ki sarnarlar añar könlük bilä.

(293r) ¹⁹Erkin χorχkanlarıñniñ kendiniñ etär Biy, alyışlarına alarıñniñ işitir da tırgizir alarıñni.

²⁰Saχlar Biy barçasın, χaysıları ki sövärlär anı, barça yazıχlılarıñni tas etär Biy.

²¹Alyışın Eyämizniñ sözläsın ayzım benim, alyışlasın barça tirilär atın ari anıñ meñilik da meñi meñilik.

[Псалом 145/146] 145

Ankeanıñ da Zak'ar[ianıñ].

¹Alyışla, džanıñ benim, Biyni, ²alyışliym Biyni tirlikimä benim, saymos aytiyim Teñrimä benim, negä diñrä barmen men.

(293v) ³Umsanmañiz buyruχçılarga, adam oylanlarına, zera yoxtur χutχarıлмаχ аларда.

⁴Çıχkay džan алардан, da χaytkay andoχ top-raχka, da ol күндән тасполгай барча саяишлари аларниñ.

⁵San ol džinska, χaysiniñ ki Biy Teñri boluşuçidir añar da umsaı anıñ Biy Teñridädir,

⁶Χaysi ki etti köknü da yerni, teñiz da barça, χaysi ki andadır,

Kim saχlar könlükni meñilik ⁷da etär könlük zrgel (294r) bolğanlarga,

Berir ötmäk açıχkanlarga da çeşär baγlanganlarıñni Biy.

⁸Biy açar közlärin soχurlarıñni, da turγuzur yixılğanlarıñni Biy.

Biy sövär toyrularıñni, ⁹Biy saχlar χarıblarıñni, öksüzlärni da tullarıñni yöpsünür Biy, da yolların χirsizlarıñni tas etär.

¹⁰Xanlıχ etkäy Biy meñilik, Teñriñ seniñ, Sion, džınstan çaχ džinska.

[Псалом 146/147] 146

Saymosu Tawit'niñ.

¹Alyışlañiz Biyni, ki yaχşidir saymosu Teñrimizniñ bizim, (294v) tatlı bolgay alyışi.

²Yasar Jerusaγemni Biy da tayılğanın Israjelniñni yiyiştirir.

³Saγaytir siniñ yüräklärni da çürgär barça yaralarıñni alarıñni.

⁴Kim saχnar [=sanar] köplüχün yıldızlarıñni, barçasın alarıñni atı bilä ündär.

⁵Uludur Biyimiz bizim, da uludur χuvati anıñ, aχılina anıñ yoxtur yetiştäχ.

⁶Yöpsünür sekinläriñni Biy da aşaχ etär öktäm-lärni çaχ yergä.

⁷Alyışlañiz Biyni tapunmaχ (295r) bilä, saymos aytiñiz añar alyış bilä.

⁸Kim kiydirdi köknü bulutlar bilä, hadir etär yaγmurnu yergä,

Östürdü biçänni taylarda, yaş otnu χulanmaχına adamlarıñniñ,

⁹Kim berir hayvanlarga yemäk, balalarına χarılarıñni, ki sarniyirlar añar.

¹⁰Dügül ki χuvatin atniñ klädi Biy, da ne erlikinä adamniñn aznawur biyändi.

¹¹Yoχsa biyändi Biy χorχkanlarına kendiniñ da alarga, (295v) kimlär umsanırlar yarlıyamaχını anıñ.

[Псалом 147/147] 147

Saymosu Tawit'niñ.

^{1/12}Öggin, Jerusaşem, Biyni.

Da alyişla Teşriñni seniñ, Sion.

^{2/13}Ki berkäytti beklövün eşikläriñniñ seniñ da alyişladı oylanlarıñniñ seniñ saña.

^{3/14}Kim çoydu çekläriñni, hranicalarıñni seniñ eminliktä, semizliki bilä aşıñniñ toldurdu seni.

^{4/15}Yeberdi sözün kendiniñ yergä, tezindän yügürdü aytuşu anıñ.

^{5/16}Çoyar çarni, neçik yümnü, (296r) tiftikni, da tumanni, neçik toznu, saçti.

^{6/17}Salır buznu, neçik kesäkni; alnina suvuçluxunuñ anıñ kim bolur turma?

^{7/18}Yeberir sözün kendiniñ da eritir alarni, üfürür yellär, da barırlar suvlar.

^{8/19}Aytar sözün kendiniñ Jagopka, toyruluçnu da könülükün Israjelgä.

^{9/20}Dügül bu türlü etti barça džinslarga Biy da yaryusun kendiniñ belgili etmädi alarga.

[Аввакум 3: 1-19: Молитва Аввакума]

¹Alyişi Ampagum markareñiñ.

(296v) ²Biy, işitkäniñni seniñ işittim da çorçtum, Biy, baçkin [=baçtim] işiñä seniñ da tañlandim.

Arasina eki kazanlarniñ tanilsarsen sen, yuvuçlanganıña yıllarniñ belgili bolsarsen, yetişkinä zamanniñ körünsärsen.

Müşüllänmä džanımnıñ benim, zamanında öçäşmäçniñ yarlıyamaçniñ anşarsen.

³Teşri yarimkündan kelsär da ari Paşan tayından.

Belgili etkäy kök könänmäçin (297r) haybatiniñ anıñ, da alyiş bilä anıñ toldu dünyä.

⁴İşyleri, neçik yariç, ayırıldı andan, da müñzlär çoluna anıñ tapuldu, da anda toxtaldı çuvatı haybatiniñ anıñ.

⁵Yüzündän anıñ çıçkaylar tövüslär, da artindan izläriñniñ anıñ bargaylar ulu-ulu çuşlardan.

⁶Turdu da öletü yerni, baçti da tintti dinsizläрни.

Taylar erisärlär, da ormanlar çururlar meñilik, yolları, ki ilgärtin edilär, soçraygaylar, (297v) da andan titrägäy barça yer.

⁷Kördüm taborlarin Araplarniñ, müşülländilär turuçilari çatırlarina Matiamniñ.

⁸Yoşsa mi üsnä rikalarniñ öçäşlänersen, Biy, ya yüräklänmäçin seniñ üsnä rikalarniñ, ya öçäşmäçin seniñ üsnä teñizniñ?

Çiçtiñ sen arabaña seniñ, atlanganıñ seniñ çutçarılmaylıçtır çıçkaniñ seniñ?

⁹Oyandı yayıñ seniñ, da oçlarına sadaçlarıñniñ

sen(298r)niñ içirdiñ, irmaçlarni tayittin, ¹⁰yerni titrättin muçkämliçindan yaçmurnuñ, ki aşar bundan.

Tibsizliklär çaçirdilar ulu avaz bilä, ¹¹yariç yiltiraganından günäşniñ tartıldı, da çıçkanı ayıñniñ tüyildi.

Neçik yiltragani kesmäkləriñniñ bargaylar, neçik yariçi yiltragan çiliçiniñ seniñ.

¹²Öçäşmäç bilä oyanırsen üstünä yerniñ, öçäşmäç bilä uşatsarsen dinsizläрни.

¹³Köründü çutçarılmayçına (298v) çoyovurtuñniñ seniñ, çutçarmaga tañlanganlarıñniñ seniñ.

Oçlavuçi bolduñ başlarına adamlarniñ öktäm-läriñniñ, çaç tibsizlikinä teñizniñ boyuldular.

¹⁴Izdädiñ öcnü çuvatıñ bilä seniñ çuvatlı başlılardan yazıçlılarniñ, çaysilari ki umsanıp edilär bizmilikläri bilä kendiläriñniñ, zera yedilär yarlini yaşirtin.

¹⁵Yeberdiñ üstnä teñizniñ atlarıñniñ seniñ, müşülländilär yeñüci suvlar(299r)i tibsizlikniñ.

¹⁶Turдум мен, da çürgäldi idžäglärim benim, avazından ayzımnıñ benim kirdi titrämäç söväklärimä benim, da men boyum bilä benim müşülländim.

Bunu saçlagaylar күнүнә tarlıçniñ keltirmä üsnä džinslarniñ, çaysilari ki oğraş etärlär çoyovurtuñ bilä seniñ.

¹⁷Indžir teräki bermägäy yemişin kendiniñ, da borlalıç keltirmäç tapmagay, zäytün beslänmägäy, da yer bitmägäy [=bittirmägäy] yaş ot,

(299v) Eksilgäylär çoylar күtövläriñdän, da ögüzlär tapmagaylar aranga, —

¹⁸Men Biygä umsandım, sövüniyim da färäh boliyim, Teşri çutçaruçim benim.

¹⁹Biy, Biy berdi maña çuvat da turçuzdu ayaçlarımnı benim toxtalmaylıçta, boynu üsnä duşmanniñ turçuzdu meni da tındirdi meni çüst-çüst.

Аlyiši 3 igitniñ — Anania, Azarija ew

Misajelniñ, çaysilari ki ot içinä aytıy edilär

[Даниил 3: 26-45: Молитва Азарии]

(300r) ²⁶Alyişlisen, Biy Teşri, atalarimızdan bizim, alyişlisen [=alyişli] haybatlangan atıñ seniñ meñilik.

²⁷Könülüknü keçirdiñ bu barçada bizim bilä, toyrusen sen, Biy, da barça işläriñ seniñ könüdür.

Yollarıñ seniñ toyrudur, da barça töräñ seniñ toyrudur.

²⁸Töräni toyruluçnuñ üstümüzgä yeberdiñ bizim, barçaga körä, ne ki yeberdiñ üstümüzgä bizim da şahäriñä ari (300v) atalarimızniñ bizim Erusaşemniñ.

Toyruluḡ bilä da könülük bilä yeberdiḡ bunu barça üstümüzgä bizim yazıḡlarımız üçün bizim.

²⁹Töräsizländiḡ, ašindiḡ başta bolup sendän, yazıḡlı bolduḡ barçada. ³⁰Da buyruḡlarıña seniḡ biz işitmädiḡ,

Saḡlamadıḡ da etmädiḡ, neçik simarladıḡ sen bizgä, ki yaḡşını tapkaybiz biz sendän.

³¹Hali barça, ḡaysi ki ettiḡ da neni yeberdiḡ üstümüzgä bizim, toyrı yarı bilä ettiḡ.

(301r) ³²Çıxara berdiḡ bizni ḡoluna duşmanlarımizniḡ bizim, töräsizläriñi, beklärgä da baştaḡlarga.

Xoluna ḡanniḡ töräsizniḡ da yamanniḡ barça yergä çıxara berdiḡ bizni.

³³Da hali yoḡtur vaḡt açma aḡzimizni bizim: uyatlı da kültkü bolduḡ ḡullarıña seniḡ ḡuluḡ etkän.

³⁴Yoḡsa çıxara bermä bizni soḡyuga diyin atıḡ üçün seniḡ, tozdurma niyätini seniḡ ³⁵da kerı etmä yarlıyamaḡını seniḡ bizdän

(301v) Apraham sövüklüḡ üçün seniḡ, Sahagniḡ, Israjelniḡ, ariḡniḡ seniḡ.

³⁶Atadıḡ alarga da ayttıḡ: «Arttırıyım züryätiniḡni siziḡ, neçik yulduzların köknüḡ da neçik ḡumnu ḡürüḡına teñizniḡ».

³⁷Da hali, Biy, eksildiḡ biz, ne ki barça d̄zinslar, da barbız zabunluḡta barça yerdä bugün yazıḡlarımız üçün bizim.

³⁸Yoḡtur zamanda bu, buyruḡçı, markare, da yol körgüzücü, ne bütöv ḡurbanlarımız, (302r) ne temyan oḡenk'kä, ne yer bernälärni sunma alniḡa seniḡ, yarlıyamaḡ tapma sendän.

³⁹Yoḡsa boyumuz bilä aşaḡlanıḡ da d̄zanlarımizniḡ müşḡüllüḡü bilä yöpsünövlü bolıyıḡ biz neçik bütöv ḡurban ḡoylarıñi da tuvarlarıñi da neçik tümän-tümän ḡozular semirgän.

⁴⁰Bu türlü yöpsünövlü bolsun ḡurbanımız bizim bugün alniḡa seniḡ, ki tügäl tapulgaybiz artıḡdan seniḡ da düḡül uyat umsanganlarga saḡa.

(302v) ⁴¹Da hali kelirbiz artıḡdan seniḡ barça yüräkimiz bilä bizim, ḡorḡarbiz sendän, ḡolarbiz yüzüñnü seniḡ, ⁴²Biy, uyatlı etmä bizni.

Yoḡsa etkin bizgä sekinlikiniḡa körä seniḡ da köplüḡünä [körä] yarlıyamaḡınıñi seniḡ, ⁴³ḡutḡar bizni tamaşalarıñi üçün seniḡ, da haybatlı bolsun atıḡ seniḡ meñjilik.

⁴⁴Uyatlı bolḡaylar barçası, ḡaysıları ki ḡiynarlar ḡullarıñni seniḡ, uyatlı bolḡaylar zulumları alarıñi, da barça ḡuvatları alarıñi siḡaylar,

(303r) ⁴⁵Da tanıḡaylar, ki sensen Biy Teḡri yalıḡ, ki haybatlanıḡpsen üsnä barça dünyâniḡ.

[Даниил 3: 52-88: Песнь трех отроков]

⁵²Alıışlısen sen, Biy Teḡri, atalarımızdan bizim, öḡövlü da ayruḡsu biyiklängän atıḡ seniḡ meñjilik.

Da alıışlıdır atıḡ ari haybatıñniñi seniḡ, öḡövlü da ayr'.

⁵³Alıışlısen dadḡarıñda haybatlı arilikiñniñi seniḡ, öḡövlü'.

⁵⁴Alıışlısen üstünä olturuḡuḡunuñ seniḡ padşahlıḡınıñi seniḡ, öḡöv'.

⁵⁵Alıışlısen, ki olturupsen k'er(303v)ovpełärdä da baḡıyirsen tıbsızlıkkä, öḡövlü'.

⁵⁶Alıışlısen üsnä toḡtalmaḡına köknüḡ, öḡöv'.

⁵⁷Alıışlanıḡ, barça işlari Eyämizniḡ, Biyni, alıışlanıḡ da biyiklätiñiz anı meñjilik.

⁵⁸Alıışlanıḡ, kök, Biyni, alıışlanıḡ'.

⁵⁹Alıışlanıḡ, friştälari Eyämizniḡ, ⁶⁰alıışlanıḡ, suvlar, ki üstünä köknüḡ, Biyni, alıış'.

⁶¹Alıışlanıḡ, ḡuvatları Eyämizniḡ, ⁶²ḡünäş da ay, Biyni, alıış'.

⁶³Alıışlanıḡ, yılduzlar köktägi, ⁶⁴yaḡmurlar da yaḡış, Biyni, alıış'.

(304r) ⁶⁵Alıışlanıḡ, barça yellär, ⁶⁶ot da isi, Biyni, alıış'.

⁶⁷Alıışlanıḡ, suvuḡlar da ḡurḡaḡ, ⁶⁸ḡıraḡu da ḡarlar, Biyni, alıış'.

Alıışlanıḡ, buz da açıḡlıḡ, zämhäri da ḡar, alıış'.

⁶⁹Alıışlanıḡ, kündüz da keçälär, ⁷⁰yariḡ da ḡaramı, Biyni, al'.

⁷¹Alıışlanıḡ, bulutlar, da yaşnamaḡlar, ⁷²yer, Biyni, alıışla'.

⁷³Alıışlanıḡ, taylar da örlär, ⁷⁴barça bitişlari yerniḡ, Biyni, al'.

⁷⁵Alıışlanıḡ, çovraḡlar, ⁷⁶teñiz da özänlär, Biyni, al'.

⁷⁷Alıışlanıḡ, ulu balıḡlar da barça ḡaynaşkanlar, ḡaysi ki (304v) suvda, ⁷⁸uçar ḡuşları köknüḡ, a'.

⁷⁹Alıışlanıḡ, kazanlar da hayvanlar, ⁸⁰oylanları adamlarıñi, Biyni, al'.

⁸¹Alıışlanıḡ, Israjel Biyni, alıış'.

⁸²Alıışlanıḡ, k'ahanalar, Biyni, a'.

⁸³Alıışlanıḡ, ḡulları Eyämizniḡ, Biyni, al'.

⁸⁴Alıışlanıḡ, d̄zanlar da tınıḡları toyrularniḡ, alıışla'.

⁸⁵Alıışlanıḡ, arılär da aşaḡ yüräklilär, Biyni, al'.

⁸⁶Alıışlanıḡ, Anania, Azaria da Misajel, Biyni, alıışlanıḡ da biyiklätiñiz anı meñjilik.

Alıışi Mariamniḡ

[Лука 1: 46-55: Гимн Марии]

(305r) ⁴⁶Biyiklätkäy boyum benim Biyni, ⁴⁷da sövüḡäy d̄zanım benim Teḡrim ḡutḡaruçım bilä benim.

⁴⁸Ki baxti üsnä aşaxlixi çaravaşiniñ kendiniñ, bundan soñra san bergäylär maña barça džinslar.

⁴⁹Etti maña ululuç nemä çuvatli, da aridir ati aniñ.

⁵⁰Yarliyamaxni etti džinstan džinska, çorçuçilarına kendiniñ, ⁵¹etti çuvatın biläki bilä kendiniñ.

⁵²Tozdurdu [öktämlikin] fikirlärindän yüräklärniñ da söktü çuvatlıların olturuçlarından.

(305v) Aşaxni biyiklätti, ⁵³hasratlarını toydurdu [=toldurdu] igilik bilä da ulularni yeberdi boş.

⁵⁴Abradi İsrajelni, çulun kendiniñ, anıñ yarliyamaxin kendiniñ,

⁵⁵Neçik sözlädi atamizga bizim Aprahamga, zuryätina aniñ meñilik.

Zakarianiñ, atasiniñ Jovanesniñ [Лука 1: 68-79: Гимн Захарии]

⁶⁸Alyişli Biy Teñrиси İsrajelniñ, ki baxti da etti çutçarıлмахni çoyovurtuna kendiniñ.

⁶⁹Turyuzdu bizgä münüz çutçarıлмахniñ övündän Tawit'niñ, çulunıñ kendi(306r)niñ, ⁷⁰neçik sözlädi ayızları bilä ariläriniñ, ki meñiliktän markarelar edilär,

⁷¹Çutçarıлмаç duşmanlarimizdan bizim da çolundan barça körälmäxsizlarimizdan bizim;

⁷²Etmä yarliyamaxni atalarimizga bizim da aña bitikin arilikiniñ kendiniñ,

⁷³Antin, çaysi ki ant içmä [=içti] Aprahamga, atamizga bizim, bermä bizgä ⁷⁴başça çorçmaçtan çutçarıлмахni duşmanlarimizdan bizim,

⁷⁵Tapunma ani arilik bilä da (306v) toyruлуç bilä alnina aniñ barça künlärinä tirlkimizniñ bizim.

⁷⁶Da sen, oylan, markare Biyiktäğiniñ ündälgin: barsarsen alnina Eyämizniñ hadirlämä yolun aniñ,

⁷⁷Bermä bilmä çutçarıлмахin çoyovurtunuñ kendiniñ boşatlıçka barça yazıçlarimizga bizim,

⁷⁸Sayavati üçün yarliyamaxiniñ Eyämiz Teñrimizniñ bizim, ki köründü bizgä günäş biyiklikdən yarıçli etmä çaramyuluçumuznu bizim,

(307r) ⁷⁹Saçma yarıçni üstünä bularniñ, çaysi ki olturup ediç çaramyuluçta da kölgäsinä ölümniñ, tüzätmä ayaçlarimizni bizim yoluna eminlikniñ.

Alyişi Simeon çartniñ

[Лука 2: 29-32: Пророчество Симеона]

²⁹Hali çeş çuluñnu seniñ, Biy, sözüñä körä seniñ, eminlikkä, ³⁰ki kördü közlärим benim çutçарmaçiniñni seniñ, ³¹çaysi ki hadirläpsen alnina barça çoyovurtnuñ,

³²Yarıç köründüñ dinsizlärgä, da haybat çoyovurtuña seniñ İsrajelniñ.

(307v) [Псалом 148]

Alyişi Ankeaniñ da Zak'arianiñ.

¹Alyişlanjiz Biyni köktä, alyişlanjiz ani biyikliktä.

²Alyişlanjiz ani, friştäläri aniñ, alyişlanjiz ani, barça çuvatları aniñ.

³Alyişlanjiz ani, günäş da ay, alyişlanjiz ani, barça yulduzlar da yarıç.

⁴Alyişlanjiz ani, kökläriniñ [=kökläri] köknüñ, suvlar, ki biyik, ne ki kök, ⁵alyişlanjiz atin Eyämizniñ.

Zera ol aytti, da boldular, buyurdu, da toxtaldı.

⁶Turyuzdu alarni meñi meñilik, çek çoydu, çaysi ki keçmä.

(308r) ⁷Alyişlanjiz Biyni yerdä, çuyurlar da barça teränlär,

⁸Ot da dolu, çar da buz, yel da dufan, ki etärsiz sözüniñ,

⁹Taylar, barça biyiklär, teräk yemiş berüci da barça ormanlar,

¹⁰Kazan da barça hayvanlar, sürkälğän da barça uçar çuş çanatlı,

¹¹Xanları yerniñ da çuvatları kendiläriniñ, buyruçılar da barça töräçiläri yerniñ,

¹²Otuzyaşlılar da gojslar, çartlar da oylanlar, ¹³alyişlanjiz atin Eyämizniñ;

(308v) Biyikländi ati aniñ yalyiz, tapunmaç añar köktä da yerdä.

¹⁴Biyik etär Biy münüzün çoyovurtunuñ kendiniñ, alyişi barça ariläriniñ añar, oylanlarından İsrajelniñ, çoyovurt, ki yovuçtur Biygä.

[Псалом 149]

Alyişi Ankeaniñ da Zak'arianiñ.

¹Alyişlanjiz Biyni alyiş bilä yäni, alyiş añar yivövünä ariläriniñ.

²Sövüngäy İsrajel yaratuçisinda kendiniñ, oylanları Sionnuñ sövüngäylär çanlarında kendiniñ.

(309r) ³Alyişlagaylar atin aniñ alyiş bilä, saymos bilä [da alyiş bilä saymos] sarnagaylar añar.

⁴Biyänir Biy çoyovurtuna kendiniñ, ari da biyik etär sekinlärini çutçarıлмахniñ.

⁵Ögüngäylär ariläri haybat bilä, da sövüngäylär tinçliçlarına kendiläriniñ, ⁶da biyiklätkäylär Teñrini ayızları bilä kendiläriniñ.

Xilic ekiyanli berdi çollarına alarniñ ⁷alma tölov dinsizlärdän çarşiliçka barça çoyovurtka,

⁸Baylama çanlarından [=çanların] alar(309v)niñ bay bilä, çerüv başçılarin alarniñ çol biçovları bilä temirdän,

⁹Etmä alarga yaryu yazılğandan. Da haybat budur barça arilärinä aniñ.

[Псалом 150]

Alyişi Angeaniñ da Zak'arianiñ.

¹Alyişlanjiz Teñrini arilikindä aniñ, alyişlanjiz ani bunyatli çuvatında aniñ.

²Alyişlanjiz ani çuvatından aniñ, alyişlanjiz ani köplüçündä ululuçunuñ aniñ.

³Alyişlanjiz anı avazli alyiş bilä, alyişlanjiz anı saymos bilä da alyiş bilä.

(310r) ⁴Alyişlanjiz anı sövünçlük bilä, alyişlanjiz anı färâhlik bilä.

[⁵Alyişlanjiz anı söz bilä tatlı, alyişlanjiz anı avaz bilä işitövlü.]

⁶Alyişlanjiz anı avaz bilä şükürlü, barça dżanlar, alyişlanjiz Biyni.

[Псалом 151]

Bu saymos kendi yazgan Tawit'niñdir, çixari sandan. Zamanına, ki çixti ol nahadag Koyiat'ga alnına Savuynuñ, podpisi Tawit'niñ.

¹Kiçi edim men çardaşlarımдан benim da ini övünä atamniñ benim, kütär edim çoyların atam-(310v)niñ benim.

²Xollarım benim ettilär saymosaran, da barmaçlarım benim tüzdülär işin alyişniñ.

³Evet hali kim aytkay bunu Eyämä benim? Kendidir Biyi barçanıñ, işitkäy barçanı.

⁴Da yeberdi Biy friştäsin kendiniñ, da kötürdü meni sürükündän çoylarıniñ atamniñ benim, da yayladı meni yaylamaxına yayiniñ kendiniñ.

⁵Xardaşlarım benim ulu-ulu da körklü da biyänmädi alarga Biy.

(311r) ⁶Çixtim men utrusuna özgä dżinsniñ da çaryadım yüräklärin aniñ.

⁷Çixardım çiliçin kendindän, da kestim başın aniñ, da kötürdüm tabalanmaçni oylanlarından Israjelniñ.

Аlyiši Manase padşahnij

[2 Паралипоменон, после 36 главы.

Молитва Манасии]

Biy barini tutuči, Apraham Teñrиси, Sahag, u Jagop, da alarniñ artar oylanlarıniñ, barini tutuči Biy, boşat maña benim yazıçlarımni.

Ki tüzdün köknü da yerni, (311v) da barça yaratkanlarıñni, barini tutuči Biy".

Ki bayladıñ teñizni sözün u buyruçuñ bilä, [yaptiñ teränlikläрни], möhürlädiñ çorçulu da haybatlı atıñ bilä, barini tu".

Ki barça nemä seskänir, da titrär, da çorçar seniñ haybatlı sürätiñdän, barini".

Aytovsuzdur ulu, körklü haybatıñ seniñ, ol türlü çorçuñ, da öpkän, da öçäşmäçiñ yazıçlılar üstünä, ol çadar sayıssızdır [sayışsızdır] seniñ yarlıyamaçıñ, Biy, barini".

Sen Eyäm, ki biyiktäsen, şayav(312r)atlı da yarlıyovuçu, uzunesli da köpyarlıyovuči, yänä seniñ şayavatıñ eksiksızdır yazıçlılar üstünä, barini".

Sen, Teñri, çoymadıñ ludz artarlarga, neçik Aprahamga, Sahagka, Agopka, ki yazıç çilinmadılar seniñ alniña, barı".

Xalıp [=Xaytip] berdiñ ludz men yazıçlı üçün, ki yazıçlımen artıxsı teñizniñ çumundan da köknüñ yulduzundan, da artıxtır benim dinsizlikim, barini".

Dügülmen arzani baçmaga da körmägä köknüñ biyiklikin benim köp da ulu dinsizlikimä körä, ba".

(312v) Taspolupmen tutkanına da berklikinä bayına temir buçovlarıniñ yazıç içinä, ki heç tinçliçim yoç, bar".

Öçäşip öpkälättim seni, Biyim, da yaman çilindim alniña, yügünüp guřka, da aldım çasumnu boyuma benim, bar".

Xaytip, Biyim, aşaçlatipmen tizimni bar yüräkim köñlüm bilä da çolarmen seniñ tatlı yarlıyamaçıñni, bar".

Meça, Eyäm, meça, da men bilirmen benim yaman dinsiz yazıçlarıñni, barini tutuči Biy, boşat".

Yalbarip çolarmen sendän, (313r) Biyim, boşat maña, boşat da tas etmä meni benim yazıçlarım bilä, ba".

Meñi öçäşmä, Eyämiz, da aña yamanlıçıñni, da borçlu etmä meni alar bilä, çaysı ki tüştülär kendiläriniñ yamanlıçı bilä [yer tibiñä], barı".

Ki sensen Teñri, Teñri çaytaruči yazıçlardan, da sensen umsam, da maña körgüz seniñ yarlıyamaçıñni, barini".

Tirgiz meni seniñ bol yarlıyamaçıñ bilä, da men alyişlarmen seni här kün, neçä dżanim tenimdädir, barini".

Seni, Eyäm, alyişlar barı kök(313v)tägi friştälär bir avazdan, da seniñdir haybat meñi meñilik, ameñ.

[Молитва]

Yalbarip çolarmen sendän, Biy, boşat maña benim yazıçlarıñni.

Köplärgä yarlıyovuçu, yarlıyа maña.

Teñri, arit meni, yazıçlıni, yazıçlardan, tirgiz meni.

Teñri, şayavatlı bol men yazıçlıga.

Könü, alyişli, dayma ari gojs, Asduadzadzin Mariam, anası Teñriniñ, pareços bol Teñrigä men yazıçlı üçün.

(314r) Barça ariläri Teñriniñ, pareços boluñuz Teñrigä men yazıçlı üçün.

Teñriniñ Oylu K'risdos, könü Teñri, ki heç öpkä saçlamassen, saña simarlapmen boyumnu benim.

Küçlü, yeñüçi, ari da haybatlı Xaçiñ bilä saçla meni.

Yeber, Eyäm, emin friştäñni, ki kelgäy da saçlagay bizni kündüz da keçä.

Da adam sövükün bilä seniñ, Biyim, aň meni, aň, ھاçan kelsäñ ھاnliħiñ bilä, da yarliya men yaziħliga.

(314v) **Alıši surp Nerses, ermenilər gat'oıyigosunun aytkanı**

Alıši surp Nerses, ermenilər gat'oıyigosunun aytkanı, ھاysi ki çıarıptır künnün 24 sahatı üsnä da tiyar här krisdän adämisinä kündä 3 kez ayta bar yüräk bilä, ھاysi ki tapar boşatliħ yaziħlariga.

(315r) [1.] Inam bilä tapunurmen da yerni öpärmen Ata Oıul da Ari Džanga, zadasız da ölümsüz tarbiyat, yaratuçi friştälärni da adämlärni, yarliya seniñ yaratkanlarıña da maña, köp yaziħliga.

[2.] Inam bilä ھاsdovanel bolup da yerni öpärmen ayırılmagan Yarıħ Ata Oıul Ari Džan bir Tejrığä, yaratuçi yarıħni, tas etüci ھاranıñni, tas et benim (315v) džanımdan ھاranıyulu yaziħni da biliksizlikimni da yarıħlat benim esimni bu sahat, ki alıış etärmen saña, ki yöpsüngäysen benim ھاltھاamnı, yarliy'.

[3.] Ata köktägi, könu Tejri, ki yeberdiñ seniñ sövüklü Oıluñni ھاltھاasına bulargan adämlärniñ, meya seniñ alniña yerdän kökkä dirä, yöpsün meni, neçik keräksiz oıluñnu, da kiydir maña burun-

gi yarıħli tonlarin, ھاysi ki yalañaçlanıp edim yaziħ bilä, yar'.

[4.] Oıul Tejriniñ, könu Tejri, ki ھاonarhel bolduñ Atanıñ (316r) ھاoyunundan, aldıñ tenni ari Marıamdan, bizim ھاtھاarılmamız üçün ھاçlandıñ, da kömüldün, da turduñ ölüdan, ھاibat bilä ayındıñ Ataga kökkä, meya seniñ alniña yerdän kökkä dirä, aň meni, neçik ھاaraħçini [ھاaraħçini], ھاçan kelsäñ seniñ ھاnliħiñ bilä, yar'.

[5.] Džan Tejriniñ, könu Tejri, ki endiñ Ortananda da vernadunda da yarıħlattıñ meni k'risdänliki bilä surp awazanıñ, meya yerdän kökkä dirä seniñ alniña, arıt meni ekinçi Tejrilik ot bilä, ne türlü küy(316v)mäsiz ot bilä surp arakellärni ari vernadunda, ya'.

[6.] Zadasız da ölümsüz tarbiyat, meya saña ھاilinganıñ bilä, džanıñ-tenim bilä, aňma yaziħlarıñni benim burungisin da soñyugisin, da seniñ ari atıñ üçün yar'.

[7.] Baħuçi barçanı, meya saña esim bilä, da saıışim bilä, sözüm da ھاilinganıñ bilä, buz ھاolyazovumnuñ yaziħin, da yaz benim atimni ھاuluħta meñiliktä, yar'.

[8.] Tergövüci yarıħnu, meya saña erkli u erkisiz, bilgän u...

[Остальные листы книги отсутствуют].

Конгрегация армянских мхитаристов, Венеция, № 359

Псалтырь диакона Лусига

Заглавие: Saymosi Tawit'. Tvagan 1030 [1581] "Псалмы Давида. Года 1030 [1581]".

Дата: 1581 г. (стр. 1, 61v, 103v).

Переводчик, писец: Данная редакция кыпчакского перевода Псалтыри принадлежит диакону Лусигу из Львова, который собственноручно оставил свое имя на страницах: 17v, 38v, 47v, 50r, 64r, 66v, 74r, 81v, 90v, 99v, 104r, 113r, 124r, 141v, 144v, 145v-146r, 148r, 150v, 166r, 166v, 172v, 178r. Его перу принадлежат также рукописи *Вен. 13* и *Венец. 1817*.

Бумага. 182 л. (180+10bis, 89bis). *Письмо:* болоргир. *Язык:* кыпчакский.

Описание: [Саргисян 1914; Dubińska 1961: 208-209].

Некоторые колофоны:

(38v) [Колофон]

Yalbarip ھاolarmen sizdän, ھاardaşlar, ki neçä bu bitikni sarnasañiz, aňgaysız men yaziħli Lusig sargawakni bir (39r) «Hajr mer» bilä, da Krisdos sizni dä aňgay kendiniñ ekinçi kelgäninä, da boşatkay yaziħlarıñizga, da arzani etkäy köktägi ھاnliħka meñi meñilik, ammen.

[Колофон]

Yalbarip ھاolarmen sizdän, ھاardaşlar, ki neçä sarnasañiz, aňgaysen men yaziħli Lusig sargawakni bir «Atamız, ki köktäsen» [bilä].

Прошу и молю вас, братья, когда будете читать эту книгу, помяните меня, грешного диакона Лусига одним "Отченашем", и Христос также вспомнит о вас во время своего второго пришествия, и отпустит вам грехи ваши, и удостоит царства небесного во веки веков, аминь.

Умоляю и прошу вас, братья, сколько бы ни читали, поминайте меня, грешного диакона Лусига, одним "Отченашем".

[Колофон]

(124r) Umsa tirlikniñ, umsa da išanč xutxaril-maхniñ, Biy xutxaruči, xutxar da ketärgin ayriхin boyumnuñ benim, adam sövüči Biy.

Pareхosluхu bilä surp Asduadzadzinniñ da atamizniñ bizim surp Krikor Lusaworiçniñ yarli-yagay bu bitikni yazdırganga da yazuçıga, köpyaziхli Lusig sargawakka, ki köp suхlançlıq bilä, da köp yaхşılıхtan hasrät bolmaх bilä, da köp хiyin bilä çıхardıх хірçах tilinä ermeni Saymosnu; yamanlamanız, zera худrätimiz bunça edi, artıхin Krisdos tügälläğay, ammen.

[Колофон]

(177v)...da yarliya алarga da (178r) мажа, Lusig sargawarkka, köpyaziхliga. Haybatli Biy, yöpsün хoltхasin хулуñnuñ seniñ da tügällä хoltхамni benim pareхosluхu bilä surp Asduadzadzinniñ, da surp Jovaneş Mgrdiçniñ, da surp Sdep'annosnuñ, burungi taniхniñ, da surp arak'ellärniñ, da markareлärniñ, da vartabedläрниñ, da mardiroslärniñ, da ari atalärniñ, da dзknavorlärniñ, da gusank'lar-niñ, da barça arilärniñ, köktägilärniñ da yerdägilärniñ, da saжа haybat da yerni öpmäх ayirilmagan Ata Oғul Ari Dзanga meñi meñilik, amen.

Полный текст рукописи Венец. 359

[Псалом] 1

(1r) ¹Sanlidir er, хaysi ki barmadi keңäšinä хirsizlärniñ, da yoluna yazıхlilärniñ ol turmadı, da olturyuçuna ärçällärniñ ol olturmadı.

²Evet örenk'inä Eyämizniñdir erki anıñ, da örenk'in anıñ sayışlagay ol күndüz da keçä, ³da bolgay ol neçik teräk, ki tikiliptir barganına suvlärniñ, (1v) хaysi ki yemišin kendiniñ vaхtına bergäy da yapraхи anıñ tökülmägäy; da barça, ne ki etsä, oңarılgay aңar.

⁴Dügüldür bu türlü хirsizlar, da ne ol türlü, evet neçik yel, toznu ki yaғdırir üstnä yüzünä yerniñ.

⁵Anıñ üçün turmisarlar хirsizlar yarıuga da ne yazıхlilar sayışına toyrularniñ.

⁶Zera tanir Biy yolun toyrularniñ, yolları хirsizlärniñ tas bolgaylar. *Dun 6.*

[Псалом] 2

Saymos ekinçi, Dзuvapta [=Dзuhutta] 2-si 1 sanalir.

¹Nek müşхülländilär dinsizlär da жоғovurt sayışladilar yalyan?

²Харші boldular ханларі yerniñ da buyruхçilar yüyildilar birgä Eyämiz üçün da yaғlaganı üçün anıñ.

Надежда жизни, надежда и упование на спасение, Господи-Спаситель, спаси и избавь мою душу от боли, Господи-человеколюбец.

При покровительстве святой Богородицы и отца нашего святого Кривора Просветителя да помилует [Господь] заказавшего написать эту книгу и писца, многогрешного диакона Лусига, ибо с великой страстью, и с великим благоволением, и с великими мучениями мы перевели армянскую Псалтырь на кыпчакский язык; не хулите, ибо наших сил хватило лишь на это, а большее пусть восполнит Христос, аминь.

...и смилуйся над ними и надо мной, многогрешным диаконом Лусигом. Славный Боже, прими молитву раба твоего и исполни мольбу мою при покровительстве пресвятой Богородицы, и святого Иоанна Крестителя, и святого Степана, первого свидетеля, и святых апостолов, и пророков, и богословов, и мучеников, и святых отцов, и монахов, и монахинь, и всех святых, тех, которые на небесах, и тех, которые на земле, и слава тебе и целование земли – нераздельному Отцу и Сыну и Святому Духу во веки веков, аминь.

Блажен муж, который не ходил в совет нечестивых, и не становился на путь грешников, и не сидел в суде беспутных.

Но в законе Господа нашего воля его, и пусть он день и ночь размышляет о законе Его, и будет как дерево, посаженное над течением вод, которое своевременно дает плод свой и листва которого не осыпается, и все, что бы он ни делал, удастся ему.

Не таковы нечестивые, не таковы, но они – как пыль, которую ветер бросает на поверхность земли.

Вот почему нечестивые не устоят на суде, ни грешники в совете праведных.

Ибо Господь признает дорогу праведных, а пути нечестивых погибнут. Стихов 6.

Псалом второй, у евреев эти два считаются одним.

¹Зачем мятутся народы и племена замышляют тщетное?

²Восстают цари земли, и князья совещаются вместе против Господа и против Помазанника Его:

³Češiyiḡ baɣlarin alarniḡ da saliyiḡ bizdän boyundruḡun alarniḡ.

⁴Turuči köktä külgäy alardan, da Biy heç etkây alarni.

⁵Ol vaḡt sözlä(2r)gäy alar bilä öčäšmäḡi bilä kendiniḡ da yüräklänmäḡi bilä kendiniḡ müšḡül-lätkây alarni.

⁶Men turdum ḡan andan üstnä Sionnuḡ, taḡi-na ari aniḡ, aytma maḡa buyruḡun Eyämizniḡ.

⁷Biy aytti maḡa: «Oḡlum benim sensen, men bügün toḡurdum seni.

⁸Xolḡin mendän, da beriyim saḡa dinsizläрни meḡärmägä saḡa, da buyruḡçiliḡ saḡa barça ḡiriḡ-larına yerniḡ.

⁹Kütsärsen alarni tayaḡ bilä temir, neçik sayıt çölmäçiniḡ, uvatsarsen alarni».

¹⁰Hali, ḡanlar, bunu eskä aliḡiz, öḡütläniḡiz barçaḡiz, kimlär ki yarıularsiz yerni.

¹¹Xulluḡ etiḡiz Eyämizgä ḡorḡu bilä da sövünüḡüz alnina aniḡ titrämäḡ bilä.

¹²Yöpsünüḡüz öḡütün aniḡ, ki öčäšlänmägäy Biy da tas bolursiz yollarından toḡruluḡnuḡ Zamanına, ne (2v) vaḡt ḡarunsa öčäšmäḡi aniḡ. San barçasına, ḡaysilari ki umsaniptirlar Biygä.

[Псалом] 3

¹Saymos Tawit'niḡ, ne zaman ki ḡaçip edi yüzündän Apisoḡomon oḡlunuḡ.

²Biy, nek köp boldular ḡistiruçilarim benim, köplär turdular üstümä benim?

³Köplär aytirlar edi boyum üçün benim, ki yoḡtur ḡutḡarılmaḡi aniḡ Teḡrisindä kendiniḡ.

⁴Evet sen, Biy, boluşuçim menimsen, haybatim benim da biyiklätüçisi başimniḡ benim.

⁵Avazim bilä benim men Biygä sarnadim, da işitti maḡa taḡından ari kendiniḡ.

⁶Men çirim ettim da yuḡladim, oyandim, da Biy yöpsünövüçim benimdir.

⁷Xorḡmandir men tümän çerüvdän alarniḡ, ki çöp-çövrä dolaşip ḡapsap saḡliyiḡ edilär meni.

⁸Kel, Biy, da ḡutḡar meni, Teḡrim benim, zera sen urduḡ barçasın, kimlär edilär benim bilä duşmanlıḡta heç yer(3r)gädän, da tişlärin yazıḡ-lilarniḡ uvatkaysen.

⁹Eyämizniḡdir ḡutḡarmaḡliḡ, üstnä ḡoḡovur-tuḡnuḡ seniḡ alıḡişiniḡ seniḡ.

Dun 8, p'ark' 28 dundir.

[Псалом 4]

Bundan soḡra ¹alḡişi da saymos Tawit'niḡ.

²Sarnaganima benim işittii maḡa, Teḡri, toḡruluḡuḡa körä tarlıḡtan maḡa avlaḡ ettiḡ, yarlıḡa maḡa da işit alḡişi ma benim.

³«Расторгнем узы их, и свергнем с себя оковы их».

⁴Живущий на небесах посмеется, Господь поругается им.

⁵Тогда скажет им во гневе Своем и яростью Своею приведет их в смятение.

⁶Я встал Царем от Него над Сионом, святою горою Его;

⁷Возвещать определение Господа нашего. Господь сказал Мне: «Ты Сын Мой; Я ныне родил Тебя;

⁸Проси у Меня, и дам неверных в наследие Тебе и пределы земли во владение Тебе;

⁹Ты будешь пасти их посохом железным; сокрушишь их, как сосуд горшечника».

¹⁰Итак вразумитесь, цари; научитесь, судьи земли!

¹¹Служите Господу со страхом и радуйтесь пред Ним с трепетом.

¹²Примите назидание Его, чтобы Господь не прогневался, и чтобы вам не погибнуть на пути праведности тогда,

Когда гнев Его возгорится.

Блаженны все, уповающие на Него.

³Adam oylanlari, negä diḡrä bek yüräklilär? nek söviyirsiz heçlikni da izdiyirsiz yalyanlıḡni?

⁴Taniḡiz, ki tamaşa etti Biy arisinä kendiniḡ, da Biy işitkây maḡa sarnaganima benim aḡar.

⁵Öčäšläniḡiz, da yazıḡlanmaḡiz, ne ki aytsaḡiz yüräkiḡizdä siziḡ, da töşäkiḡizdä siziḡ poşman boluḡuz.

⁶Sunuḡuz ḡurbanin toḡruluḡnuḡ da umsaniiḡiz Biygä.

⁷Köplär aytirlar, ki: «Kim körgüzgäy (3v) bizgä yaḡşiliḡin Eyämizniḡ?» Nişanlandi bizgä yariḡi yüzündän seniḡ, ⁸ da berdiḡ färâhlik yüräkimizgä bizim.

Yemişindän aşliḡniḡ, çayirniḡ, zäytünnüḡ alarniḡ toldurduḡ alarni.

⁹Eminlik bilä bu da bunda yuḡliyiḡ da oyaniiḡ, zera sen, Biy, yalyiz pan hani umsaḡ bilä seniḡ turḡuzduḡ bizni. *Dun 8.*

[Псалом] 5

Bundan soḡra ¹saymos Tawit'niḡ povetlar üçün.

²Sözümä benim ḡulaḡ ḡoḡḡin, Biy, da esiḡä alḡin çaxiriḡimni benim.

³Baḡkin avazına alḡişiimni benim, ḡanim benim da Teḡrim benim.

⁴Men seni ḡolarmen, Biy, ertäräk işitkäysen avazıma benim, ertäräk hadir boliiyim ḡarşi bolma saḡa.

⁵Dügül ki sen, Teñri, klarsen töräsizlikni, turmaslardırlar sendä yamanlar, töräsizlär turmaylar alnına sözüñnüñ seniñ.

⁶Körälmädiñ alarnı, kimlär ki çiliniyirlar töräsizlikni, tas (4r) etärsen barçasın, kimlär ki sözlärlär edi yalyan.

⁷Erni çan töküçini da hillälini murdar etsärsen, Biy, evet men köplüxünä körä yarlıyamaçıñniñ seniñ kiriyim övünä seniñ, yerni öpiyim sarayıña seniñ çorçuñ bilä seniñ.

⁸Biy, yol körgüz maña toyruluçuna seniñ duşmanlarım üçün benim, tüz et alnıma benim yolunu seniñ.

⁹Zera yoçtur ayızlarına alarnıñ könülük, da yüräkläri alarnıñ boşanıptır.

¹⁰Neçik kerezman, açıxtır ovurtları alarnıñ, da tilläri bilä kendiläriniñ hilläli boldular.

¹¹Yarçula alarnı, Teñri, ki tüşkäylär sayışlarından yüräkläriniñ kendiläriniñ; köplüxünä körä çirsizläriniñ alarnıñ keri et alarnı, ki açittılar seni.

¹²Färäh bolgaylar barçası, çaysıları ki umsanıptırlar saña, meñilik sövüngäylär, da turgaysen sen alarda.

(4v) Övüngäylär sendä sövüklüläriniñ atıña seniñ, ¹³zera alyışlasarsen sen toyrunu, Biy, neçik yaraylı biyänçlikniñ bilä seniñ tadzladıñ bizni.

Dun 12.

[Псалом] 6

Bundan soñra ¹alyış saymos Tawit'niñ.

²Biy, bolmagay yüräklänmäçiniñ bilä seniñ çarşilagaysen meni, da bolmagay öçäşmäçiniñ bilä seniñ ögütlägäysen meni.

³Yarlıya maña, Biy, zera çastamen men, oñalt boyumnu benim, ki müşçülländilär söväklärim benim.

⁴Džanim benim asrı müşçülländi, da sen, Biy, negä diñrä?

⁵Xayt, Biy, da çutçar boyumnu benim, tırgiz meni, Biy, yarlıyamaçıña körä seniñ.

⁶Zera kimesä yoçtur, ki ölümdä aңgay seni, ya tamuxta tapunmaç etkäylär saña.

⁷Xazıyandım men küstünmäçimdä benim: yuvdum barça keçäni ornumnu benim da yaşlarım bilä benim töşäklärimni benim çilattım.

⁸Müşçülländi (5r) yüräklänmäçtän közüm benim, oprandım men üsnä barça duşmanlarımniñ benim.

⁹Keri turuğuz mendän, barčaniz, ki çiliniyirsiz töräsizlikni.

¹⁰Işıtti Biy avazına yılamaçımnıñ benim, işitti Biy alyışıma benim, da Biy çoltçamnı benim yöpsündü.

¹¹Uyalsınlar da müşçüllängäylär asrı barça duşmanlarım benim, çaytkaylar keri da uyalgaylar asrı tezindän da müşçüllängäylär.

Dun 10, p'ark' 30 dundir.

[Псалом] 7

¹Saymos Tawit'niñ, ki ayttı Eyämizgä sözläri üçün Kuşanıñ [Kuşeaniñ] Amina.

²Biy, Teñrim benim, saña umsandım; da çutçar meni barça çuvuçılarımdan, abra meni.

³Şahat, çaçan çapsagay, neçik aslan, džanimni benim, kimsä bolmagay, ki çutçargay, da ne ol, ki tırgizgäy.

⁴Biy, Teñrim benim, egär ettim esä bunu, egär ki bolgaylar töräsizliklär çoluma benim,

(5v) ⁵Egär tölädim esä çaçan alarga, kimlär ki tölädilär maña yaman, tüşiyirmen dä duşmanlarımnda benim heç yergädän,

⁶Xuvçay soñra duşman džanimni benim, yetişkäy da baskay yergä tırlıkimni benim da haybatimni benim topraçka sıyındırgay.

⁷Kel, Biy, öçäşmäçiniñ bilä seniñ da biyik bolğın tügätmä duşmanlarımni benim.

Oyan, Biy Teñrim benim, buyruçuna seniñ, çaysı ki sen sımardıñ, ⁸da yıyini çoyovurtnuñ çövränä bolgaylar seniñ.

Anıñ üçün biyiklikkä çayt, Biy. ⁹Da Biy yarçular çoyovurtun kendiniñ.

Yarçu et maña, Biy, toyruluçuma körä benim, zaçalsizliçima körä benim, çaysı ki mendä.

¹⁰Tügällängäy yamanlıçlar üstünä yazıçlılarınıñ, da oңgaysen sen toyruga.

Xaysı ki tergär yüräkni da bövräklärni, Teñri toyrı, könüdir ¹¹boluşluçı mañ(6r)a Teñriniñ, ki çutçarır alarnı, ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

¹²Teñri yarçuçi toyrı, küçlü da uzunesli, çaysı ki yebermäs öçäşmäçin kendiniñ hər kez.

¹³Yoçsa egär ki çaytmasañiz añar, çiliçin kendiniñ itilätir da yayın kendiniñ çorulğan anda, ¹⁴hadırläptir sayıtın ölümniñ da oçun kendiniñ küydürmäçkä yasagandır.

¹⁵Ošta başladı töräsizlikni, yüklädi ayrıçni da toyrdu egırlıknı.

¹⁶Çoyur, çaysı ki çazdı da arıttı anda, tüşkäylär terän çoyurga, çaysın da işlädi.

¹⁷Xayttılar ayrıçları [=ayrıçları] başına anıñ, üstünä tebäsiniñ anıñ töräsizlikläri kendiniñ engäy.

¹⁸Tapunıyım Eyämizgä toyruluçuna körä anıñ, saymos aytıyım atına Eyämizniñ biyiktägi.

Dun 17.

[Псалом] 8

¹Yeñmäç üçün, yıçövlär üstnä, saymos Tawit'niñ.

²Biy, Biyimiz bizim, ki tamaşalidir (6v) atin senin barça yerdä!

Ayindü ulu körkünj senin dayin biyik, ne ki kök. ³Ayızlarından igit oylanlarınij, töştägilärniñ toxtagay alıış

Duşmanlarıñ üçün senin, Biy, ki buzulgay duşman da çarşı turuçi.

⁴Köriyim köknü, işit [=işin] barmaçlarıñniñ senin, aynı da yulduzlarni, çaysi ki sen toxtattin.

⁵Kimdir adam, ki anğaysen sen anı, ya adam oylu, ki dārman nemä etkäysen sen anar?

⁶Az nemä aşax ettin anı, ne ki friştäləriñni se- niñ: haybat bilä da hörmät bilä tadzladin anı ⁷da turuzduñ anı üstünä çol işiñniñ senin.

Barça nemäni hnazant ettin tibiñä ayaxlarıñniñ anin, ⁸çoyunlarni, da tuvarni, da barça nemäni,

Da dayin artix kiyikläri, ⁹uçar çuşların kök- nüñ, balıxlärin teñizniñ, ki kezärlär izläri (7r) bilä teñizniñ.

¹⁰Biy, Biyimiz bizim, ki tamaşalidir atin senin barça yerdä!

Dun 9, p'ark' 28 dun.

[Псалом] 9

¹Yeñmäx üçün oylunuñ saymos Tawit'niñ, san 9. (8v) ²Sükürlü boliyim sendän, Biy, bar yürä- kim bilä benim, aytiyim barça tamaşalarıñni se- niñ.

³Färäh boliyim da sövüniyim sendä, saymos aytiyim atına Eyämizniñ biyiktäğiniñ.

⁴Xaytkanıña artçarı duşmanlarıñniñ benim kücsüzlängäylär da tas bolgaylar yüzündän senin.

⁵Ettin yaryumnu benim da könülükni, oltur- duñ olturyučka töräçisi toyruluñnuñ.

⁶Öçäştin dinsizlärgä, da tas boldu çirsiz, atla- rına alarnin buzduñ meñ meñilik, ⁷da duşmannin yarayi eksildi çax tüğänginçä.

Şähärni buzduñ, da tas boldu anmaçlıxni [=anmaçlıxi] alarnin çaxiriç bilä.

(7v) ⁸Teñri bardir da çalir meñilik, hadir etti olturyučun kendinij yaryuga.

⁹Kendi yaryular dünyäni toyruluç bilä da žo- yovurtun kendinij könülük bilä.

¹⁰Boldu Biy işanç yarlğa, boluşuçi tarlıxına vaçtli zamanda.

¹¹Umsangaylar saña barçası, kimlär ki bilir- lär atinini senin, zera çoymisarsen alarni, çaysilari ki izdärlär seni, Biy.

¹²Saymos aytinij Eyämizgä, ki turuptur Sion- da, aytinij dinsizliktä işlärin anin.

¹³Izdämä çanin alarnin anđi da unutmadı Biy alıışin miskinläriñniñ.

¹⁴Yarliya maña, Biy, da baç aşaxlixiñni me-

nim duşmanlarımdan benim, e, biyiklättin meni eşikindän ölümnüñ,

¹⁵Ne türlü aytkaymen barça alıışiñni senin eşikinä çizniñ Sionnuñ, da sövüniyim çutçarmaçı- ğa senin.

¹⁶Battılar dinsizlär buzulmaçlarında kendilä- riniñ, ki ettilär sırtmaç, çaysi ki ya(8r)şirdilar, tutkay ayaxların alarnin.

¹⁷Tanir Biy etmä yaryusun kendinij, da işin- dän çollariniñ kendiläriniñ baylangaylar yazıçlı- lar.

¹⁸Xaytkaylar yazıçlılar anda tamuçka da bar- ça dinsizlär, çaysi ki unuttular Teñrini.

¹⁹Dügül tüğalinçä unuttu Biy miskinni, tö- zümlükü miskinläriñ tas bolmagay meñilik.

²⁰Kel, Biy, da çuvatlanmasin adam, yaryulan- gaylar dinsizlär alniña senin.

²¹Turyuz, Biy, orenk' çoyuçi üsnä alarnin, da tanıgaylar dinsizlär, ki adamlar bardir.

[Псалом 9/10]

^{22/1}Ne üçün, Biy, turduñ yiraxtin, körümsüz ettin yoluçkan tarlıç zamanin?

^{23/2}Öktämlängäninä çirsizniñ küyar miskin, keri bolgaylar sayışlarından kendiläriniñ, çaysin ki dä sayışladilar.

^{24/3}Zera ögär yazıçli suçlançin boyunun kendinij, çaysi zrgel etär, da ol ögär.

(8v) ^{25/4}Evet ne üçün öçäşlätti yazıçli Teñrini köplüxünä körä, öçäşmäxinä kendinij, egär izdä- masä?

Dügüldir Teñri alnina közünüñ anin, ^{26/5}mur- dardir yolları anin hər sahat.

Biyikläniptir könülükü yüzünüñ anin, üstnä duşmanlarıñniñ kendinij eyälik etkäy.

^{27/6}Aytti yüräkinä kendinij, ki seskänmän džins-džinstan başça yamandan.

^{28/7}Xarış, da läyilix, da hillälik toludir ayzına anin, da tibiñä tiliniñ anin ayriç da çazyanç.

^{29/8}Olturup busulup ululuçlar bilä yaşırtin öl- dürmä zaçalsizni.

Közü anin yarlılarga baçar, ^{30/9}busulur yaşırtin, neçik aslan ormanda kendinij.

^{31/10}Busulur çapsama yarlini, çapsama yarlini da yiçmaga anı.

Sırtmaç kendinij aşaxlatkay anı, aşaxlangay da tüşkay eyälik etkäninä kendinij üstnä yarlılar- niñ.

^{31/11}Zera aytti yürä(9r)kinä kendinij, ki unuttu Teñri, çaytardi yüzün kendinij, ki körmägäy soñ- yuga dirä.

^{33/12} Kel, Biy Teñrim benim, biyik bolsun ço- luñ senin, da unutmagin yarlini.

^{34/13}Evet ne üçün yüräklätti yazıçlı Teñrini, ki ayttı yüräkinä kendiniñ, ki tergämästir?

^{35/14}Körärsen sen anı ayrıçta da yüräklänmäçinä baçarsen, saña çoyuluptur miskin, da öksüzgä sensen boluşçı.

^{36/15}Uvalgay biläki yazıçlıniñ da yamanniñ, izdälgäy yazıçı anıñ, da ol tapulmagay.

^{37/16}Biy çan meñi meñilik, tas bolgaylar dinsizlär yerindän anıñ.

^{38/17}Suylänçina yarlılarınıñ işitti Biy, hadirlikinä yüräkläriniñ alarnıñ baçtı közüñ seniñ

^{39/18}Yarçu etmä öksüzgä da yarliga, ki dayın aytmagay adam ulu sözlämäçindä kendiniñ üstünä yüzünüñ anıñ [=yerniñ]. *Dun 40.*

[Псалом 10/11] 10

Yeñmäç üçün, saçmos Tawit'niñ, 10.

¹Biygä umsandım; neçik aytkaysız boyuma menim: «Teşkirildiñ taýlarda, neçik çipçix?»

²Zera ošta yazıçlılar çordular yayların kendiläriniñ, hadir ettilär oçların sadaçlarında salma çaranıyuluçta alarga, kimlär ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

³Zera çaysın ki sen yasadıñ, buzdular, evet toyru ne etti?

⁴Biy sarayında ari kendiniñ, Biy köktä olturuçu üsnä kendiniñ.

Közläri anıñ yarlılarga baçar, da kirpikläri anıñ tergäylär adam oylanların.

⁵Biy tergär toyrunu da çirsizni, kim ki sövär yazıçni, körälmäs boyun kendiniñ.

⁶Yaçgay üstünä alarnıñ sırtmaç, ot da kügürt; bu dufan — ülüşü ayaçlarınıñ alarnıñ.

⁷Toyrudur Biy, toyruluçnu sövär, toyruluçnu körärlär yüzläri anıñ. *Dun 8.*

[Псалом 11/12] 11

¹Yeñmäç üçün, oçtaba üçün, saçmos Tawit'niñ, 11.

(10r) ²Xuçar meni, Biy, zera eksildi ari, eksildilär könülüklär adam oylanlarından.

³Boş sözlädi er sıñarı bilä kendiniñ, erinläri bilä kendiniñ hilläli yüräkindän yüräkinä sözlädi.

⁴Tas etär Biy barça erinläri hillälilärniñ da tilni ulu sözlävüçi,

⁵Çaysıları ki ayttilär: «Tillärimizni bizim ulu etiç, erinlärimiz bizim bizim bilädir, da hali bizim kimdir Biyimiz?»

⁶Zabunluç üçün miskinniñ da küstünmäçinä yarlıniñ hali turıyım, aytıyır Biy, çoyıyım çuçar-maçimni menim da färâhan bolıyım alarda.

⁷Sözläri Eyämizniñdir sözlär ari, neçik kümüş tañlangan da sinalgan, yerdän arıtılğan da açılğan 7 kerät topraçtan.

⁸Sen, Biy, saçladıñ bizni da abradıñ bizni dñinstan bu çaç meñilikkä diñrä.

⁹Çöp-çövrä çirsizlar kezärlär, biyiklikinä körä seniñ, ulu et(10v)särsen sen adam oylanların. *Dun 8.*

[Псалом 12/13] 12

¹Yeñmäç üçün, saçmos Tawit'niñ, 12.

²Negä diñrä, Biy, unutsarsen meni meñilik, negä diñrä çaytarsarsen yüzünüñ seniñ mendän?

³Negä diñrä çoyarsarmen saçışimni dñanimda menim da ayrıçı yüräkimniñ menim künlärni?

Negä diñrä biyiklängäy duşman üstümä menim? ⁴Baç da işit maña, Biy Teñrim menim.

Yarıç ber, Biy, közlärimä menim, ki bolmagay çaçan uyuçlayaymen ölümgä.

⁵Aytmagay duşman, ki: «Yeñdim anı»,— ya çis-tiruçılarım menim sövüngäylär, egär men seskän-säm.

⁶Men yarlıçamaçıña seniñ, Biy, umsandım; sövündü yüräkim menim çuçar-maçıña seniñ; alyışliyim Biyni, yaçşı etüçimni menim. *Dun 6.*

[Псалом 13/14] 13

Yeñmäç üçün, saçmos Tawit'niñ, 13.

¹Aytti fähamsız yüräkindä kendiniñ, ki yoçtur Teñri.

Buzuldular (10^{bisr}) da murdarlandılar töräsizlikläri bilä kendiläriniñ, da kimsä yoçtur, ki etkäy tatlılıçni.

²Biy köktän baçtı barça adam oylanlarına körmä, ki bolgay kimsä açıllı, ki izdägäy Teñrini.

³Barçası saptılar bir oçurdan da keräksiz boldular.

Kimsä yoçtur, ki etkäy tatlılıçni, da yoçtur kimesä çaç bir dä.

⁴Neçik tanımagaylar barçası, ki çiliniyirlär töräsizlikni.

Kimlär ki yerlär edi çoyovurtumnu menim, neçik yemäk ötmäkni, da Biygä sarnamadılar.

⁵Anda çorçkaylar çorçunu, çayda ki bolmasa çorçu, zera Biydir dñinsı toyrularniñ.

⁶Saçışın miskinniñ uyatlı ettilär, zera Biydir umsası anıñ.

⁷Kim bergäy [Siondan] çuçarılmaç Israjelgä! – çaytarma Eyämizgä yasırlıçın çoyovurtunuñ kendiniñ, sövüngäy Jagop da färâh bol(10^{bisv})gay Israjel. *Dun 10, p'ark' 32 dun.*

[Псалом 14/15] 14

Saçmos Tawit'niñ, san 14-dir.

¹Biy, kim turgay çatiriñda seniñ, ya kim sıyın-gay taçıña ari seniñ?

²Xaysı ki barır zaçalsız, çiliniñ toyruluçnu, sözlär könülüknü yüräkindä kendiniñ.

³Xaysi ki hillâliḡni etmädi tili bilä kendiniḡ da yaman sijnarina kendiniḡ etmädi.

Taba yuvuḡtagilärindän ol alması, ⁴heç bolutur alnina aniḡ yaman etüci.

Xorḡuçisin Eyämizniḡ haybatlı etär, kim ki ant içär sijnarina kendiniḡ da yalyan çixmas.

⁵Kümüşün kendiniḡ yalga ol bermäs, mizda üstünä könülükniḡ ol alması, kim ki bunu etsä, ol seskänmäğäy meñilik. *Dun 6.*

[Псалом 15/16] 15

Nišan yazovu Tawit'niḡ, san 15.

¹Saḡla meni, Teḡrim benim, zera men [saḡa] umsandim. ²Ayttim Eyämizgä: Biyim benim sensen, da yaḡşılıḡim benim maḡa (11r) sendändir.

³Ariläriḡ seniḡ, ḡaysiläri ki yerindädirlär seniḡ, tamaşalı ettiḡ barça erkimni benim alarda.

⁴Arttilär ḡastalıḡları alarniḡ, bundan soḡra soḡra tezlängäylär.

Yiyiştirmiyim yiyinin alarniḡ ḡanlı da ne aḡmiyim atın alarniḡ erinlärim bilä benim.

⁵Biy payim meñärmäḡimniḡ benim da ayaḡimniḡ benim, sensen, ki bunda ḡaytarırsen yurtumnu benim maḡa.

⁶Pay çixti maḡa taḡlamalar bilä, da meñärmäḡim benim biyänçli boldu maḡa.

⁷Alḡişliyim Biyni, ki aḡilli etti meni, çaḡ ki keçägä dayın öğütlädilär meni bövräklärim benim.

⁸Ilgärtin körär edim Biyni alnima benim här sahat, ki edi sayımda benim, ki seskänmäğäy men.

⁹Aniḡ üçün färâh boldu yüräkim benim, da sövündü tilim benim, dayın da tenim benim turgay umsa bilä.

¹⁰Zera ḡoymisarsen dḡanimni benim ta(11v)-muḡta da bermisärsen ariḡä seniḡ körmä buzulmaḡlıḡni.

¹¹Körgüzdüḡ maḡa yoluḡnu seniḡ tirlikliḡni, toldurduḡ meni färâhliki bilä yüzüḡniḡ seniḡ, tatlılıḡından könänmäḡiḡniḡ oḡuḡnuḡ seniḡ çaḡ tüğälinçä. *Dun 10.*

[Псалом 16/17] 16

Alḡiş Tawit'niḡdir, san 16.

¹Işit, Biy, toyruḡuḡka da baḡkin ḡoltḡama benim, ḡulaḡ ḡoy alḡişiima benim, zera düğül erinlä bilä hilläli.

²Yüzüḡdän seniḡ könülük maḡa çixkay, da közlärim benim körgäylär toyruḡuḡnu.

³Sinadiḡ yüräkimni da tergädiḡ keçä, sinadiḡ meni, da tapulmadı mendä egirlik.

⁴Sözlämäğäy ayzim benim işin adam oylanlarıniḡ, sözü üçün erinläriḡniḡ seniḡ men saḡliyim yollarni bek.

⁵Toḡtatkin izlärimni benim yoluḡa seniḡ, ki taymagaylar barganim benim.

⁶Men saḡa, Biy, sarnadim, ki işittiḡ (12r) maḡa, Teḡri, aşaxlat maḡa ḡulaḡıḡni seniḡ da işit sözüme benim.

⁷Tamaşalı ettiḡ yarlıyamaḡıḡni seniḡ, kim ḡutḡarir alarni, kimläer ki umsanıptırlar saḡa, alardan, ki utrudurlar oḡuḡa seniḡ.

⁸Saḡla meni, neçik böbäkin köznüḡ, kölgäsinä ḡanatlarıniḡni seniḡ yapsarsen meni ⁹yüzüḡdän ḡirsizlärniḡ, kimläer ki zabun ettilär meni.

Duşmanlar boyumnu benim ḡapsadılar, ¹⁰se-mizlikindä kendiläriniḡ tiyovlu boldılar, da ayızları alarniḡ sözlädilär öktämlikni.

¹¹Keri ettilär meni da hali ḡaytip dolaştılar çövrämä benim, ḡulaḡ ḡoydular aşaxlatma meni yergä.

¹²Heseplädilär meni, neçik aslanni, ki hadir-dir avga, neçik balası aslanniḡ, ki olturur busulup.

¹³Kel, Biy, yetiş alarga da tiygın alarni, ḡutḡar dḡanimni benim ḡirsizlardan, ḡiliçtan da ḡolundan duşmanniḡ.

(12v) ¹⁴Biy, tas et alarni yerdän, ayır da tiy alarni tirlikliärindän kendiläriniḡ.

Yapuxluḡuḡ bilä seniḡ toldu ḡarinları alarniḡ, toydular aş bilä da ḡoydular ḡalğanin oylanlarına kendiläriniḡ.

¹⁵Men toyruḡuḡ bilä körüniyim yüzüḡä seniḡ, toyuniyim körüngäninä haybatıḡniḡ seniḡ.

Dun 15, p'ark' 32 dundir.

[Псалом 17/18] 17

¹Yeḡmäḡ üçün, uruşçi ḡulunuy Tawit'niḡ, ki sözlädi Eyämiz bilä sözlärin alḡişniḡ, ḡaysi künni ki ḡutḡardı ani Biy ḡolundan duşmanlarıniḡ da ḡolundan Sawuḡnuḡ, da aytti, san 17-dir:

²Söviyim seni, Biy, ḡuvatim benim! Biy toḡta-tuçim benim, ³işançim benim da ḡutḡaruçim benim.

Teḡrim boluşuçim benim; da men umsanir-men aḡar; işançim benim, müñüzü ḡutḡarılmaḡimniḡ benim, ḡabulum benimdir.

⁴Alḡişlamaḡ bilä sarniyim Biygä da duşmanlarımdan benim abraliyim.

(13r) ⁵Çövrämä boldular benim tolyanmaḡi ölümnüḡ, da özänläri töräsizlikniḡ müşḡüllättilär meni.

⁶Totḡarlıḡi tamuxnuḡ ḡapsadılar meni, yetiştilär maḡa sırtmaḡi ölümnüḡ.

⁷Tarlıḡımda benim men Biygä sarnadim da Teḡrimä benim çaḡırdim.

Işitti maḡa dadḡarından ari kendiniḡ, avazına alḡişiimniḡ benim, da çaḡıriḡim benim alnina aniḡ kirgäy ḡulaḡına aniḡ.

⁸Müşülländi da titrədi yer, da himləri taylarıniñ seskəndilər da müşülləndilər, ki yürəkləndi üstnə alarniñ Teñri.

⁹Çixti tütün öcəşməyindən anıñ, da ot yüzündən anıñ yaltradi, da yaşnamaxlar kesildi andan.

¹⁰Aşaxlattı köknü da endi, da xaramyuluş tibi-nə ayaşlarıniñ anıñ.

¹¹Çixti k'erovpələrdən da uctu, ayındı ol xanalarında yellərin.

¹²Xoydu xaramyuluşnu yapovun (13v) kendiniñ, da çöp-çövrəsinə anıñdırılar otaxları kendiniñ, da xaramyuluşlar suvları çax bulutka dirə havanıñ.

¹³Yaltramaşına anıñ alnına alarniñ bulutlar keçirdilər gargudnu da uçunlu otnu.

¹⁴Kökrədi Biy köktən, da Biyiktəgi berdi avazın kendiniñ gargudga da uçun otka.

¹⁵Yeberdi oxun kendiniñ da tayitti alarni, artırdı yaşnamaxın kendiniñ da müşüllätti alarni.

¹⁶Köründülər çovraşları suvlarniñ, da belgili boldular himləri dünyəniñ

Öcəşməyindən seniñ, Biy, da tünixindən dżanıñniñ, öcəşməyiniñ seniñ.

¹⁷Yeberdi biyiklikdən da yöpsündü meni, yöpsündü meni suvlardan köp.

¹⁸Xutxargay meni Biy duşmanlarımndan menim, xuvatlılardan da körəlməğänlärimdən menim, ki xuvatlı boldular, ne ki men.

¹⁹Yetiştirilər maña (14r) kününə xiyinlarımniñ menim, boldu Biy xuvatlatuçim ²⁰da çixardı meni avlaşka, da xutxargay meni Biy, zera klədi meni.

²¹Töləgəy maña Biy toyruluşuma körə menim, zaşalsizlişima körə menim töləgəy maña.

²²Men saşliyim yolun Eyəmizniñ da xirsizliş etmiyim Teñrimə menim.

²³Barça könülükü anıñ alnıma menimdir, toyruluşun kendiniñ kerı etmədi mendən.

²⁴Boliyim men də zaşalsiz anıñ bilə da saşx bolıyım törəsizlikimdən menim.

²⁵Töləgəy maña Biy toyruluşuma körə menim, arilikinə körə xollarımniñ menim alnına közümniñ menim.

²⁶Ari bilə ari bolgaysen, er bilə zaşalsiz zaşalsiz bolgaysen, ²⁷taşlamalar bilə taşlama bolgaysen, da xaxutlarni yixkaysen.

²⁸Sen xoşovurtuñnu, aşaxlarni tirgizirsən da közlərin öktəmlərin sen aşaxlatırsən.

²⁹Sen yarıxli et(14v)arsen çiraximni menim, Biy Teñrim menim, yarıx et maña xaramyuluşta.

³⁰Seniñ bilə xutuliyim sinamaşliştan, Teñrim bilə menim keçiyim duvarlarni.

³¹Teñrim menim, zaşalsizdir yollarıñ seniñ, da

sözləri Eyəmizniñ taşlamadır; da işanç barçasına, kimlər ki umsanırlar añar.

³²Anıñ üçün ki kimdir Teñri başxa Eyəmizdən? Ya kimdir Teñri başxa Teñrimizdən bizim?

³³Teñri, xaysi ki kiydirdiñ maña xuvatni da xoşduş zaşalsizlişta yolumnu menim.

³⁴Toxtattıñ ayaşlarımni menim, neçik maralnıñ, da üstünə biyikliklərinıñ turşuzduş meni.

³⁵Övrəttiñ xolumnu menim oğraşka, da ettiñ biləkimni menim, neçik yay bazıx, da berdiñ maña xuluşuñnu xutxarmaşiniñ seniñ.

³⁶Oñuñ seniñ yöpsündü meni, da öğütüñ seniñ turşuzduş meni meşilik, da (15r) öğütüñ seniñ övrətkəy meni.

³⁷Avlaş ettiñ yürəğänimni menim tibimə menim, da kücsüzlänmədilər izlərim menim.

³⁸Xuviyim duşmanlarımni menim, da yetişiyim alarga, da xaytmiyim alardan çax tüğətkinçə alarni.

³⁹Xiştiriyim alarni ~~alardan sonra~~, da dayın bolmagaylar turma da tüşkəylər tibi-nə ayaşlarımniñ menim.

⁴⁰E, kiydirdiñ maña xuvatni oğraşka, turganlarni üstümə menim tibimə menim ettiñ.

⁴¹Duşmanlarımni menim xuvulğan ettiñ da körəlməğänlärimni menim tas ettiñ.

⁴²Çaxırdılar, da kimsə yoş edi, ki xutxargay edi alarni, sarnadılar Biygə, da işitmədi alarga.

⁴³Uvatiyim alarni, neçik toznu alnına yelniñ, neçik balçixin oramlarniñ, basiyim alarni.

⁴⁴Xutxargay meni Biy xarşiliştan xoşovurtnuş da turşuzgay meni baş (15v) dinsizlərgə.

Xoşovurt, xaysi ki bilməs edim, xuluş ettilər maña ⁴⁵da işitməxi bilə xulaşlarıniñ işitti maña.

Oylanları yatlarıniñ yalın sözlədilər maña; ⁴⁶oylanları yatlarıniñ oprandılar da aşadılar izlə-rindən kendilərinin.

⁴⁷Tiridir Biy, da alyışlidir Teñri, da biyik bol-gay Teñri, xutxaruçim menim,

⁴⁸Teñri, xaysi ki izdär öcümni menim da hna-zant etər xoşovurtnu tibimə,

⁴⁹Xutxaruçim menim duşmanlarımndan menim, öcəştürüçilərimdən! Alardan, ki turupturlar üstümə menim, biyik ettiñ meni da erdən egri xut-xardıñ meni.

⁵⁰Bunuñ üçün tapuniyim saña dinsizlikdə da atıña seniñ saşmos aytiyim.

⁵¹Ulu ettiñ xutxarılməşin xaniniñ anıñ, etip yarlıyamaşni yağaganına anıñ, Tawit' bilə da zuryəti bilə anıñ dżinstan çax dżinska.

(16r) *Dun 50.*

**Bu p'ark' çixkanî üçün Movsesniñ Misirdan
da Israjel oylanlarî üçün alıış**

[Исход 15: 1-18: Благодарная песня Моисея]

¹Alıışliyiç Biyni, ki haybat bilädir haybatlangan.

Atlanganlarni da atlarni saldi teñizgä. ²Boluşuči, yöpsünüçim benim Biy, da boldu maña xutxarılmaxlıxka.

Budur benim Teñrim, da haybatlı etärmen bunu; Teñrisi atamnıñ benim, da biyik etiyim bunu.

³Biy uvatir oğraşlarni, Biy atıdır anıñ.

⁴Taqlama erläрни, da taqlama yaraylılarni, arabaların, da atların, da barça xuvatın p'arawonnuñ boğdu teñizdä.

⁵Teñiz yaptı alarni, boyuldular tibsizlikinä teränlikniñ, neçik taşlar.

⁶Oñuñ seniñ, Biy, haybatlıdır xuvatı bilä kendiniñ, oñuñ seniñ, Biy, uvattı duşmanlarıñniñ seniñ.

⁷Da ululuğu bilä haybatıñniñ seniñ uvat(16v)tiñ xarşı bolganlarıñniñ seniñ, yeberdiñ öçäşmäxin yü räklänmäxiñniñ seniñ, da yedi alarni, neçik çamişni.

⁸Džan xuvatıñniñ yüräklänmäxiñniñ seniñ, yarıldılar suvlar, yiyin turdular, neçik duvar taştan, [suvları teñizniñ, da buzladılar yiyinları] suvlarıñniñ teñizniñ içinä.

⁹Aytti duşman, aytti: «Xuviyim, yetişiyim, uriyim, ayriyim talanni da tolduriyim alardan džanimni benim!»

Xiliçimni benim uriyim alarga, eyälik etkäy da biyik etkäy üstünä alarnıñ oñum benim!»

¹⁰Yeberdiñ yeliñni seniñ, da yaptı alarni teñiz, boyuldular da endilər, neçik çorçaşın, suvga muçkâm.

¹¹Kim oğşar saña, Teñrim, Biyim? Ya kim oğşagay saña, haybatlangan ariläriñdä,

Tamaşalı haybat bilä haybatlangan, ki etärsen nişanlar da peşälär. ¹²Saldıñ xoluñnu seniñ, da yuttu alarni yer.

¹³Yol körgüzdüñ (17r) toyruluğ bilä žoyovurtuğa seniñ, hali çaysi ki xutxardıñ.

Da övündürdüñ xuvatıñ bilä seniñ taboruğa, arilikiñä seniñ, ¹⁴işittilər džinslar da öçäşlëndilər, da çorçu tuttu siyiñganlarni Arapısdanniñ.

¹⁵Ol vaxtta džâxtlandılar yaryuçılar Etomnuğ da buyruçılari Movaplarniñ,

tuttu alarni titrov, eridilər barça turuçilari K'ananniñ.

¹⁶Tüşkäy üstünä alarnıñ ah da çorçu, da xuvatından biläkiñniñ seniñ taş çaytkaylar.

Çaç aşkinça žoyovurtuğ seniñ, Biy, çaç aşkinça žoyovurtuğ seniñ bu kez, çaysi ki dä taqladıñ.

¹⁷Eltip tikkäysen alarni tayına meñärmäxiñ-

niñ seniñ, hadirlikinä turmaxiñniñ, meñärmäxiñniñ seniñ,

Xaysi ki tapunduğ äväldän, Biy, tapunduğ arilikiñ bilä, çay(17v)sı ki hadirlädilər çollariñ seniñ. ¹⁸Da Biy çan meñi meñilik da dayin da.

[Исход 15: 19: Переход через море]

¹⁹Zera kirdi p'arawon arabalar bilä, da atlar bilä, da taqlama yaraylılar bilä içinä teñizniñ,

Da yeberdi üstünä alarnıñ Biy suvun teñizniñ, da oylanları Israjelniñ bardılar çuru bilä içinä teñizniñ.

[Молитва и колофон]

K'risdostur benim Teñrim, da haybatlarmen ani, Teñrisi atamnıñ benim, da biyik etiyim ani.

Pareçosluxu bilä surp barçadan alıışlı Asduağzadzinniñ da surp çaçiñ üçün seniñ özdän, Biy, yöpsün çoltçamizni bizim, da yarlıya bu bitikni yazdırganga da yazganga Lusig sargawak yazıçlığa.

Bu ganon saymos 252 dundir.

[Псалом 18/19]

¹Saymos 'i Tawit'.

²Kök aytar haybatın Teñriniñ, da etkänin çulunıñ aniñ aytar toxtalmaxlıx.

(18r) ³Kün künnüñ axtırir sözün, da keçä keçäniñ körgüzür bilmäxlixin.

⁴Yoxtur sözlär da yoxtur gälädzilär, çaysilariñniñ ki işitilmägäy avazları alarnıñ.

⁵Barça yerdä çixti avazi alarnıñ, çaç xiriyna dünyanıñdir gälädziläri alarnıñ.

Kün toyuşundan çordu çatırin kendiniñ, ⁶da kendi — neçik kiyöv, ki çixar sarayından kendiniñ, sövünür ol, neçik aznavur, yügürmäxindä yolunda kendiniñ.

⁷Xiriyndän köknüñdir çixkanı aniñ, tinçlixi aniñ çaç xiriyna aniñ, da kimsä bolmas, ki yaşin-gay çizovundan aniñ.

⁸Oreñki Eyämizniñ zaçalsizdir, da çaytarirlar džanlarni, taniçlixi Eyämizniñ inamlidir, da açilli etär oylanlarni.

⁹Toyruluğu Eyämizniñ tüzdir, da färäh etär yüräkni, buyruğu Eyämizniñ yariçtir, da yariç berirlär közlärgä, ¹⁰çorçusu Eyämizniñ ari da çalir meñilik.

(18v) Yaryusu Eyämizniñ könüdü, da toyrudir ol.

¹¹Suçlançidir ol, ne ki altun, da, ne ki bahalı taş, özdän, köp tatlıdır ol, ne ki bir kesäk çibal.

¹²Zera çuluñ seniñ saçlagay bunu, saçlama añar tölov köp.

¹³Aşkanların kendiniñ kim bolur alma eskä? Yapuçumdan benim aruv etkin meni, Biy, ¹⁴da yattan saçla çuluñnu seniñ.

Yoḡsa ki yoḡ eyälik etkäylär maḡa, ol vaḡtta zaḡalsiz boliyim da ari boliyim yazıḡtan ulu.

¹⁵Bolḡay saḡa biyänçli sözlärı ayzımnıñ menim, da saḡıřları yüräkımnıñ menim alnıḡa senıñ hâr sahat, Biy, boluřuçım menim da ḡutḡaruçım menim! *Dun 14.*

[Псалом 19/20] 19

¹Yeḡmâḡ üçün, saḡmos Tawit'niḡ, 19.

²Iřitkây saḡa Biy kününâ tarlıḡnıñ, boluřuçı bolḡay saḡa atına [=atı] Teḡrisiniḡ Jagopnuḡ.

³Yebergây saḡa Biy boluřluḡ arilikindân kendiniḡ, Siondan, (19r) da yöpsüngây seni.

⁴Aḡḡay Biy barçâ ḡurbanıñnı senıñ da niyätiniñni senıñ yöpsünövlü etkây.

⁵Bergây saḡa Biy yüräkiñâ körâ senıñ da barçâ saḡıřıñnı senıñ ol tügällâḡây.

⁶Sövüniyḡ biz ḡutḡarmaḡıñña senıñ, atına Teḡrimizniḡ bizim biz ulu boliyḡ.

Toldurḡay Biy barçâ ḡoltḡaḡnı senıñ, ⁷hali tanıdıḡ, ki tırgızdı Biy yaylaganıñ kendiniḡ.

Iřitti buḡar köktân, arilikindân kendiniḡ, ḡuvatında ḡutḡarmaḡnıñ oḡuḡnuḡ [=oḡunuḡ] kendiniḡ.

⁸Bular arabalar bilâ, da bular atlar bilâ, yoḡsa biz atına Eyämizniḡ bizim sarniyḡ.

⁹Bular tüyıldilar da tüřtülâr, biz turduḡ da toḡru bolduḡ.

¹⁰Biy, tırgız ḡanıñ da iřit bizgâ küñdâ, ḡaysın-da ki sarnasaḡ saḡa. *Dun 10.*

[Псалом 20/21] 20

Yeḡmâḡ üçün.

¹Saḡmos Tawit'niḡ, san (19>) 20.

²Biy, ḡuvatıña senıñ färâh bolḡay ḡan, ḡutḡarmaḡıña se(19v)niḡ sövüngây asrı.

³Suḡlançin yüräkiniḡ anıñ berdiḡ aḡar da erkin erinläriniḡ anıñ kerı etmädiḡ andan.

⁴Yetiřtirdiḡ anı alyıřına tatlilıḡıñnıñ senıñ da ḡoyduḡ bařına anıñ tadḡ bahalı tařtan özdân.

⁵Tırlık ḡoldu sendân, da berdiḡ aḡar uzun küñlârgâ meḡi meḡilik.

⁶Uludur haybatı anıñ ḡutḡarmaḡıña senıñ, haybatnı da ulu könänmâḡnı ḡoyḡaysen üstünâ anıñ.

⁷Bersârsen aḡar alyıřnı meḡi meḡilik, färâh etsârsen anı färâhlikinâ yüzüñnüñ senıñ.

[⁸Xan umsandı Biyḡâ, yarlıyamaḡından Biyik-tâḡiniḡ ol seskänmâḡây.]

⁹Tapulḡay ḡoluḡ senıñ üstünâ duřmanlarıñnıñ senıñ, da oḡuḡ senıñ tapkay barçâ körâlmâḡänlâriñni senıñ.

¹⁰Xoyḡaysen alarnı, neçik yalınına otnuḡ, zamanında yüzüñâ senıñ.

Biy öçâřmâḡi bilâ kendiniḡ müřḡüllätkäy alarnı, da ot yegây alarnı.

(20r) ¹¹Yemiři alarnıñ yerdân tas bolḡay, da züryâtı alarnıñ adam oylanlarıñdan.

¹²Saptılar sendân yamanlıḡ bilâ, saḡıřladılar saḡıř, ḡaysı ki bolmadılar toḡtatma.

¹³Etsârsen alarnı ḡuvulḡan ḡalḡanıña senıñ, hadir etsârsen yüzünâ alarnıñ.

¹⁴Biyik bolḡın, Biy, ḡuvatıñda senıñ, alyıřliyiḡ da saḡmos aytıyiḡ ḡuvatıña senıñ.

[Колофон]

San artarlarga! Vay yazıḡlılarga!

Dun 14, p 'ark' 38 dundir.

[Псалом 21/22]

¹Yeḡmâḡ üçün ertâḡi boluřluḡ üçün, saḡmos Tawit'niḡ.

²Teḡrim, Teḡrim menim, baḡkin maḡa, ne üçün ḡoyduḡ meni? Yıraḡ boldum ḡutḡarılmâḡımdan menim sözü üçün ařıḡanlarıñnıñ menim.

³Teḡrim menim, küñdüz sarnadıñ saḡa, da maḡa iřitmâdiḡ, keçâ dâ maḡa ḡulaḡ ḡoymadıñ.

⁴Sen arilârdâ sıyınipsen da öḡövlükü İsrâelniñ. (20v) ⁵Saḡa umsandılar atalarımız bizim, umsandılar saḡa, da ḡutḡardıñ alarnı.

⁶Saḡa çâḡırdılar da tirildilər, saḡa umsandılar da uyalmadılar.

⁷Evet men ḡurtmen, da düḡülmen adam, taba adamlarga da heç etmâḡ ḡoyovurtnuḡ.

⁸Barçası, kimlâr ki körârlâr edi meni, heç tutarlâr edi meni, sözlârlâr edi erinlâri bilâ da teprâ-tırlâr edi bařlarin kendiläriniḡ.

⁹Umsandı Biyḡâ, da ḡutḡardı anı, tırgızḡây anı, zera klâdi anı.

¹⁰Sensen, ki çıḡardıñ meni ḡarından, umsam menim emçâklärindân anamnıñ menim.

¹¹Saḡa tüřtüm men ḡarnından; yüräkindân anamnıñ menim sensen Teḡrim menim.

¹²Keri etmäḡin mendân, zera tarlıḡ yovuḡlanıptır da kimesâ yoḡtur, ki boluřkay maḡa.

¹³Çövrâmâ boldular menim sıyırlar köp da semiz, buḡalar semiz ḡapsa(21r)dılar meni.

¹⁴Açtılar üstümâ menim ayızlarin kendiläriniḡ, neçik aslan, ki muḡrar da ḡapar.

¹⁵Men nek, neçik suv, töküldüm, da taḡıldılar barçâ sövâklärim menim, da boldu yüräkım menim neçik balayuz erilḡän içinâ yüräkımniñ menim.

¹⁶Xurudu, neçik çerep, ḡuvatım menim, tilim menim taḡlayıma menim yabuřtu, da topraḡına ölümnüñ endirdilər meni.

¹⁷Çövrâmâ boldular menim itlâr köp, da yıñin-ları yamanlarıñ ḡapsadılar meni.

¹⁸ Teštilär çollarimni benim da ayaxlarimni benim da sanadilar barça sövâklârimni benim, da alar baçip da kördülâr meni.

¹⁹ Ayirdilar tonumnu benim aralarina kendilârinin da üstünâ kiyniŝimni benim vidžag salirlar edi.

²⁰ Sen[, Biy,] yiraç etmägin boluŝluçunu seni mendân, da Biy, boluŝma maça baçkin.

²¹ Xutçar çiliçtan džanimni benim da çolundan itlârniň yalyžin anamni benim.

²² Xutçar meni ayzindan aslanniň, müñüzündân karkardanniň aŝaxliçimni benim.

²³ Aytiiyim atini seni çardaŝlarima benim, içinâ yiçöv(21v)nün alyiŝliyim seni.

²⁴ Xorçkanlari Eyämizniň, alyiŝlaniz Biyni, barça züryâti Jagopnuň haybatli etkâylâr anî.

Xorçkay Eyämizdân barça züryâti Israjelniň, ²⁵ki heç etmädi da risvay etmädi Biy alyiŝin yarliniň da çaytarmadi yüzün kendiniň mendân, yoçsa sarnaganima benim aňar iŝitti maça.

²⁶ Sendândir ögövlüküm benim, yuçovdâ alyiŝliyim seni.

Niyâtimni benim tügâlliym alnina barça çorçkanlariniň anî.

²⁷ Yegâylâr yarlılar da toygaylar, alyiŝlagaylar Biyni, da izdiyirlâr anî.

Tirilgây yürâklari alarniň, meñi meñilik aňgaylar ²⁸da çaytkaylar Biygâ barça çiriyi yerniň.

Yerni öpkâylâr aňar barça džinslari dayfalariniň, ²⁹zera Eyämizdândir çanliç, da ol eyâlik etâr üstünâ barça dinsizlârniň.

³⁰ Yedilâr da yerni öptülâr aňar barça semizlari yerniň, alnina anîň tüŝkâylâr barçasî, ki enârlâr topraçka.

³¹ Džanim benim anî bilâ tirilir, da çuvatim benim çuluç etkây aňar,

Aytiiyim Eyämizgâ. Džins, ³²ki kelsâr, aytkaylar toyruluç(22r)nu çoyovurtka, ki toymalidirlar, ki etti Biy. *Dun 32.*

[Псалом 22/23] 22

Saçmos Tawit'niň, san 22.

¹ Biy kütkây meni, da maça heç nemâ eksilmägây.

² Tüzdägi yaŝ otta anda siyiñdirdi meni da suvunda tinçliçniň beslädi meni.

³ Xaytardi džanimni benim maça, yol körgüzdü maça yoluna toyruluçnuň ati üçün kendiniň.

⁴ Kläsâ dä barsam men içinâ kölgäsinâ ölümniň, çorçmandir yamandan, zera sen, Biy, benim biläsen.

Tayaçini seni da tayaçini, alar övündürgâylâr meni.

⁵ Hadir ettiñ alnima benim seçanni közgâ çarŝi çistiruçlarniň benim;

Yayladıñ yaç bilâ baŝimni benim; ayaçini seni, neçik zülâl, içirdi meni.

⁶ Yarliçamaçini seni, Biy, birgämâ benim kelir barça künlârinâ tirlikimni benim siyinma maça övünâ Eyämizniň uzaç künlâr bilâ.

Yiçövdân çikanda aytkaysen bu dun saçmosnu. (22v) Dun 8.

[Псалом 23/24] 23

Yeñmäç üçün. Saçmos Tawit'niň. Burungi kün üçün. San 23.

¹ Eyämizniñdir yer tügâlliki bilâ, dünâ da barça turuçlari anî.

² Ol kendidir üstünâ teñizniň himlâr saldi aňar, üstünâ irmaçlarniň hadirlädi anî.

³ Kim çikay tayina Eyämizniň? Ya kim turgay yerinâ arilikiniň anî?

⁴ Xaysi ki aridir çollarî bilâ da zaçalsiz yüräki bilâ, çaysi ki almedi heçlikni boyuna kendiniň da ant içmädi siñarina kendiniň hillâlik bilâ,

⁵ Bu alçay boluŝluçnu Eyämizdân, yarliçamaçini Teñridân, çutçaruçisindan kendiniň.

⁶ Bu džinstir, ki izdâr Biyni, izdâr körmâ yüzün Teñrisiniň Agop.

⁷ Kötürünüz, buyruçilar, eŝikinizni sizniň yoyari, kötürülgâylâr eŝiklari meñilikniň, da kirgây çani haybatniň.

⁸ Kimdir bu çan haybatli? Biy çuvatli çuvatî bilâ kendiniň, Biy (23r) çuvatli oçraŝka.

⁹ Kötürünüz, buyruçilar, eŝikinizni sizniň yoyari, kötürülgâylâr eŝiklari meñilikniň, da kirgây çani haybatniň.

¹⁰ Kimdir bu çan haybatli? Biyi çuvatlilarniň, bu kendidir çani haybatniň. *Dun 10, p'arç' 50 dun.*

[Псалом 24/25] 24

Yeñmäç üçün. Saçmos Tawit'niň, 24.

¹ Saça, Biy, kötürdüm džanimni benim, ² Teñrim benim, saça umsandim, uyalmiiyim, da külmägâylâr mendân duŝmanlarim benim.

³ Barçasî, ki tözârlâr saça, uyalmagaylar, yoçsa uyalgaylar töräsizlâr heçliklârinâ kendilârinî.

⁴ Yoluçnu seni, Biy, körgüz maça, Biy, da izlâriñni seni övrât maça.

⁵ Yol körgüzgin maça könülükünâ seni da övrât meni, zera sensen Teñri çutçaruçim benim da men saça tözdüm kün uzun.

⁶ Añgin, Biy, ŝayavatiñni seni (23v) da yarliçamaçini seni, çaysi ki bardir meñilik.

⁷ Yazicini oylanliçimni benim da biliksizlikimni benim aňmagin, evet aňgin meni, Biy, yar-

lryamaçına körä seniñ, tatlilixiñ üçün seniñ, ⁸ki tatlî da toyrusen.

Aniñ üçün orenk'i [=orenk'] bilüçisi etärsen yazixlini, ⁹yolda yol körgüzürsen sekinlärgä yar-yuda, övrätirsən sekinlärgä yoluñnu seniñ.

¹⁰Barça yolları Eyämizniñ yarlıyamaç bilä da könülük bilädir alarga, ki çolarlar niyatın da ta-nixlixin aniñ.

¹¹Atiñ üçün seniñ, Biy, arit yazixlarimni me-nim, ki köp boldular.

¹²Kimdir adam, ki çorçar Eyämizdän? Orenk' bilüçisi etär anı yolda, çaysi da ki biyänir.

¹³Boyu aniñ yaçşilixta tinar, da züryätiniñ meñärgäy yerni.

¹⁴Xuvatlıdır Biy çorçuçılarına kendiniñ da bi-tiklärin kendiniñ övrätir alarga.

¹⁵Közüm benim här (24r) sahat Biydädir, da ol çixarir sırtmaçtan ayaximni benim.

¹⁶Bačkın maña da yarlıya maña, ki birginäsi anamniñmen men.

¹⁷Tarlıxlari yüräkimniñ benim köp boldular asri, da totçarlıxımdan benim çixar meni.

¹⁸Bağ aşaxliximni benim da çazyançimni me-nim da boşat maña barça yazixlarimni benim.

¹⁹Kör duşmanlarimni benim, ki köp boldular, körälmädilär meni, çaysi ki heç yergädän tabala-dilar meni.

²⁰Sayla džanımnı benim da çutçar meni, ki uyatlı bolmiyim, ki umsandim saña.

²¹Zağalsızlar da toyrular ortağ boldular maña, da men saña tözdüm. ²²Xutçar, Teñri, Israjelni barça tarlıxından aniñ. *Dun 18.*

[Псалом 25/26] 25

Saymos Tawit'niñ. ¹Yarçu etkin maña, Biy, ze-ra men zağalsızlıxıma benim bardim, Biygä um-sandim, (24v) ki bolmagaymen çasta.

²Sinagin meni, Biy, da tergä meni, tergä böv-räklärimni benim da yüräkimni benim.

³Yarlıyamaçiniñ seniñ, Biy, alnina közlärimniñ benim, da biyänçli boliyim könülükünä seniñ.

⁴Olturmiyim men olturyuçuna heçlikniñ, da töräsizlär bilä men kirmiyim.

⁵Körälmädim men yiyinin yamanlarniñ, da çirsızlar bilä men olturmiyim.

⁶Yuviyim arilik bilä çolumnu benim da çövrä-sinä boliyim seyaniniñ bilä seniñ, Biy,

⁷Işitmä maña avazın alıñışiniñ seniñ da ayt-ma barça sk'ançelik'iniñ seniñ.

⁸Biy, sövdüm şöhrätin övününñ seniñ da yerin otayınıñ, haybatınıñ seniñ.

⁹Tas etmägin çirsızlar bilä džanımnı benim, da ne er bilä çan töküçi tirlikimni benim,

¹⁰Xaysılarıniniñ ki çolları kendiläriniñ töräsiz-lik bilädir, da oñu alarniñ toludur mızda bilä.

¹¹Men zağalsızlı(25r)çıma benim bardim, çutçar meni, Biy, da yarlıya maña.

¹²Ayaxım benim turgay toyruluçta, yiyövdä ulu alıñışiyim seni. *Dun 12.*

[Псалом 26/27] 26

Saymos Tawit'niñ.

Hanuz pomazat etmiyir edilär. San 26.

¹Biy yarixim benim da tirlikim benim: men kimdän çorçkaymen? Biy işançi tirlikimniñ me-nim: [men kim]dän titräsärmen?

²Yuvuçlanmaçına maña yamanlarniñ yemä tenimni benim çistiruçılarim benim da duşman-larim benim, alar çaçak'landılar da tüştilär.

³Eğär hadirlänsä üstümä benim oğraş, çorç-magay yüräkim benim; egär tursa üstümä benim çagattagi uruş, hälbät, bunuñ bilä dä saña, Biy, umsandim.

⁴Birni çoldum Eyämizdän da bunu çolarmen — turma maña övünä Eyämizniñ barça künlärinä tirlikimniñ benim,

Körmä maña könänmäçin Eyämizniñ da buy-ruç bermä sarayına aniñ.

(25v) ⁵Yapti meni çätirinda kendiniñ küünä yamanniñ, yapovu tibinä etti meni yapovunda çä-tirina kendiniñ.

Xayadan biyik ettiñ meni, ⁶da hali biyik et ba-şimni benim üstünä duşmanlarimniñ benim.

Çövräsindä boliyim da suniyim çätirina aniñ çurbanin alıñışiniñ, alıñışiyim da saymos aytiyim Eyämizgä.

⁷Işit, Biy, avazıma benim, ki sarnadim saña, yarlıya maña da işit maña, zera saña ayttı yürä-kim benim. ⁸Da izdädi yüzüm benim yüzünñ se-niñ, Biy, izdädilär.

⁹Xaytarmagin yüzünñ seniñ mendän da sap-magin öçäşmäçlix bilä çuluñdan seniñ.

Boluşuçim benim bol, Biy, risvay etmägin me-ni da çoymagin meni, Teñrim, çutçaruçim benim.

¹⁰Atam benim da anam benim çoydular me-ni, da Biy yöpsündü meni.

¹¹Orenk'kä bilüçi et meni, Biy, yoluña seniñ toyrı yol körgüz maña izläriñä seniñ.

(26r) Duşmanlarim üçün benim ¹²çixara ber-mägin meni çoluna çistiruçılarimniñ.

Turdular üstümä benim tanıçlar yazixniñ da yalyan boldular maña töräsizliklärinä kendiläriniñ.

¹³Inandim körmä yaçşilixin Eyämizniñ yerinä tirilärniñ. ¹⁴Tözgin Eyämizgä, zorlu bolgin, çuvat-lansin yüräkiñ seniñ, da töz Eyämizgä.

Dun 16, p'ark' 46 dundir.

[Псалом 27/28] 27

Saymos Tawit'niñ, san 27-dir.

¹Saşa, Biy, sarnadim, Teñrim benim, tiyilmagin mendän, bolmagay çaçan tiyilgaysen mendän, oşasarmen alarga, ki enärlär çuyurga.

²Işit, Biy, avazına çoltçamnıñ benim çolmaçima maña sendän, kötürgändä çollarımnı benim sarayıñda ari seniñ.

³Heseplämägin çirsizlar bilä dżanımnı benim da ne alar bilä, ki çilinirlar töräsiz(26v)likni, tas etkin meni,

Xaysilari ki sözlärlär edi eminlikni şıjarları bilä kendiläriniñ, da yamanlıxtır yüräklärinä alarnıñ.

⁴Ber alarga, Biy, ämälinä körä alarnıñ, töräsizliklärinä körä barganlarına alarnıñ tölä alarga.

Işinä körä çollarıniñ tölä alarga, tölövünä körä alarnıñ.

⁵Añlamadılar alar işin Eyämizniñ, da ne işinä çolunuñ anıñ baçtılar, yemirgäysen alarnı, da da-çin yasalmagaylar.

⁶Alıñlıdır Biy, ki işitti avazına alıñışimniñ benim, ⁷Biy boluşuçim benim da yardimçim benim.

Inar [=Añar] umsandı yüräkim benim, faydalandı da fărâh boldu benim benim, da men erkim bilä benim tapuniyim anar.

⁸Biy çuvat çoyovurtuna kendiniñ, işanç çutçarılmacıñniñ [=çutçarılmacıñniñ] yaylaganına kendiniñ.

⁹Xutçar çoyovurtuñnu seniñ, da alıñışla meñär-mäçiniñ (27r) seniñ, küt da biyiklätlä alarnı çay meñilikkä diyin. *Dun 11.*

[Псалом 28/29] 28

Saymos Tawit'niñ, san 28.

¹Sunuñuz Eyämizgä, oylanları Teñriniñ, sunuñuz Eyämizgä oylanlarıñ çočlarıniñ.

Sunuñuz Eyämizgä haybatni da hörmätni, ²sunuñuz Eyämizgä haybatni atına anıñ, yerni öpüñüz Eyämizgä köşkünä arilikniñ anıñ.

³Avazi Eyämizniñ üstünä suvlarnıñ, da Teñri haybatlı kökrädi, da Biy kendi üstnä suvlarnıñ köp.

⁴Avazi Eyämizniñ çuvatlı, da avazi Eyämizniñ ulu könänmäçlärgä.

⁵Avazi Eyämizniñ uvatır ormanlarıni, da uvatır Biy ormanlarıñ Łipanannıñ.

⁶Uvatkay alarnı, neçik madyaş teräklärin Łipanannıñ, ki sövüklüdür, neçik oylanları karkär-dänniñ.

⁷Avazi Eyämizniñ kesär yalinni ottan, ⁸avazi Eyämizniñ teprätir pustalıçni, (27v) da müşçüllätir Biy pustalıçin Gatesniñ.

⁹Avazi Eyämizniñ toxtatır marallarnı da mäyan etär ormannı.

Dadżarina anıñ barça, kimsä aytır haybat anar.

¹⁰Biy taşçınlarıni olturçuzur da aşaxlatır, çanlıç etkäy Biy meñilik.

¹¹Biy çuvatı çoyovurtuna kendiniñ bergäy da alıñışlagay çoyovurtun kendiniñ eminliktä. *Dun 11.*

[Псалом 29/30] 29

¹Saymos Tawit'niñ.

Alıñışı nawadagıniñ dadżarnıñ Tawit'niñ, san 29.

²Biyik etärmen seni, Biy, ki yöpsündüñ meni da fărâh etmädiñ duşmanlarımnı benim mendä.

³Biy, Teñrim benim, sarnadim saşa, da sayaytıñ meni, ⁴Biy, çıçardıñ tamuçtan dżanımnı benim, çutçardıñ meni alardan, ki enärlär çoyurga.

⁵Saymos aytiñiz Eyämizgä, arilari anıñ, tapunuñuz añılmaçlıçına arilikiniñ anıñ.

⁶Yüräklänmäxtir öçäşmäçinä anıñ da tirlik-(28r)tir erkinä anıñ.

Keççuruda tingaylar yığaganlar, ertäsi bolgay fărâhlik.

⁷Men aytım: yaçşi tirlikimä benim, ki seskänmäğäymen meñilik.

⁸Biy, erkinä seniñ berdiñ körkümä benim çuvatni, çaytardıñ yüzüñnü seniñ mendän, da men boldum müşçüllängän.

⁹Saşa, Biy, sarnadim, Teñrimä benim çoldum. ¹⁰Ne faydadır saşa çanımdan benim, egär ensäm men buzuçluçka?

Yoçsa mi topraç tapunmaç etkäy saşa ya ayt-kay könülüküñnü seniñ?

¹¹Işitti maña Biy da yarlıyandı, da Biy boldu maña boluşuçi.

¹²Xaytardı çayçumnu benim fărâhlikkä, çeşti mendän çilçapni da maña kiydirdi fărâhlikni.

¹³Neçik saymos, aytkaylar saşa haybatim benim, da daçin pošman bolıyım, Biy, Teñrim benim, meñilik tapuniyim saşa. *Dun 14, p'arç' 34.*

[Псалом 30/31] 30

¹Yeñmäch üçün da çiyin üçün (28v) alıñış da saymos Tawit'niñ. San 30.

[Колофон]

Yazdırgan yazuçi bilä da sarnagan bilä birlängäylär da añılgaylar K'risdosnuñ yarçu kününä, ammen.

²Saşa, Biy, umsandim, uyalmıyım meñilik, toyruçuñda seniñ çutçar meni da abra meni.

³Aşaxlat maña çulaçiniñ seniñ, dżähatlan tır-gizmä meni.

Bol, benim Teñrim, yardimçim da övü işançimniñ — abramaga meni, ⁴zera çuvatlatuçim benim da işançim benim sensen.

Atiň üçün seniň, Biy, yol körgüzdüň maňa da beslädiň meni, ⁵çixargin meni sirtmaıxtan bu, ki yaşiriliptir maňa.

Sensen yardımçim benim, Biy, ⁶da çoluğa seniň simarlarmen dżanimni benim.

Xutxardıň meni, Biy, Teňri, könülüküň bilä seniň, ⁷körälmädiň alarni, ki saıxlarlar çorçunu boş.

Men Biygä umsandim, ⁸sövünüyim da färäh boliyim çutxarmaıxına seniň.

(29r) Baıxtiň aşıxlıxıma benim, çutxardıň totxarlıxtan dżanimni benim, ⁹da çixara bermädiň meni çoluna çistiruçilarimniň benim, da turçuzduň avlaıxta ayaxlarimni benim.

¹⁰Yarlığa maňa, Biy, ki çisilipmen men, müşçülländi yüräklänmäxtän közum benim, dżanim benim da çarnim benim.

¹¹Eksildilər ayrıxlardan tirlikim benim, da yillarim benim dżan çixmaıxtan.

Miskinländi kücsüzlüxtän çuvatim benim, da söväklärim benim müşçülländilər.

¹²Ne ki barça duşmanlarim benim, boldum men taba çonşularıma benim, asri ah da çorçu tanişlarıma benim.

Barçası, çaysıları ki körärlär edi meni, çixari çaçarlar edi mendän.

¹³Unutulgan boldum men, neçik ölü, yüräk-tän, da boldum men neçik sayit tas bolgan.

¹⁴Zera işittim men panpasin köplärniň, ki çövrämä edilär benim, yiyil(29v)ganına alarniň birgä alma dżanimni benim sayışladılar, ¹⁵evet men saňa, Biy, umsandim.

Ayttim: sensen Teňrim benim, ¹⁶da çoluğa seniňdir meňärmäxim benim.

Xutxar meni çolundan duşmanlarimniň benim da çuvuçilarimdan benim.

¹⁷Körgüz yüzüñnü seniň çoluğa seniň, abra meni, Biy, yarlıyamaıxına körä seniň, ¹⁸Biy, uyatlı bolmiyim, ki sarnadim saňa.

Uyalgaylar çirsizlar da engäylär tamuxka, ¹⁹da tilsiz bolgaylar erinlar hilläli, kimlar ki sözlärlär edi toyrı üçün egirlikni öktämliklarında da sökmäxlärində kendiläriniň.

²⁰Neçik ki köptür yarlıyamaıxi tatlılıxiñniň seniň, Biy, çaysi ki saıladıñ çorçkanlarıña seniň.

Ettiñ sen alarga, çaysıları ki umsaniptirlar saňa alına adam oylanlarıniň.

²¹Berkäyttiñ alarni yapovuñda (30r) yüzüñnü seniň müşçüllüxündän adamlariniň.

Yaptiñ alarni çatiriñda seniň çarşiliçlarından tilläriniň.

²²Alışlıdır Biy, ki tamaşa etti yarlıyamaıxin kendiniñ şahärdä bek.

²³Men ayttim tamaşalanganıma benim, ki tüştüm çayda ki yüzüñdän közüñnü seniň.

Aniň üçün işittiñ avazına alışıñniň benim, çayirganıma benim saňa.

²⁴Sövünüz Biyni, barça ariläri aniň, zera toyruluıxnu izdär Biy da tolär alarga, çaysıları ki artixsi etärlär öktämlikni.

²⁵Tiräkläniñiz, da çuvatlınsin yüräkiñiz sizniň, barçañiz, ki umsanipsiz Biygä. *Dun 28.*

[Псалом 31/32] 31

Yeñmäç üçün, saymos Tawit'niň, 31.

¹San, çaysına ki boşatlıç boldu yazıçlarıña da yapuldular barça aşınganları aniň.

²San adamga, çaysına ki heseplä(30v)mägäy Biy yazıçin aniň da yoxtur hilläläk ayzına aniň.

³Tiyildim men, da oprandılar barça söväklärim benim çayirganıma maňa Biygä ⁴kün uzun, kündüz da keçä

Ayırländi çoluğ seniň üstümä benim, çayttim bar zabunluçka, zera oçlandılar mendä tegänäklär.

⁵Yazıçimni benim körgüziyim saňa da töräsizlikimni benim yapmiyim sendän.

Ayttim, ki aytkaymen mendän yazıçimni benim, da sen boşatkaısen barça çirsizliçin yazıçimniň benim.

⁶Bunuñ üçün alışka turgaylar saňa barça ariläriñ seniň vaıxtta yöpsünövlü.

Evet yalyz suvlardan taşçin köplärniň, çaysi ki alarga heç nemä tiymägäy.

⁷Sensen işançim benim tarlıximda bu, ki çövrämä boldular benim.

Sövünçlüküm benim, çutxar meni alardan, ki çapsadılar meni.

⁸«Açıllı etiyim (31r) seni da esli yolda, çayda ki barsarsen, da toxtatıyım üstüñä seniň oñumnu benim».

⁹«Bolmañiz neçik at da çatir, ki yoxtur alarda açıl, yügändä da noxtada çistirärsen yañaçların alarniň, ki saňa heç nemä tiymaslar».

¹⁰Köp çiyini bardir yazıçlılarıniň, evet çaysıları umsanirlar Biygä, yarlıyamaıxi Eyämizniň çövräsinä bolgay alarniň.

¹¹Färäh bolunuz da sövününüz, toyrular, Biydä, ögünüz, barçañiz, çaysiñiz ki toyrusiz yüräkleriñiz bilä. *Dun 14, p'ark' 42 dun.*

[Псалом 32/33] 32

Saymos Tawit'niň, napissiz Dżuvutta, san 32.

¹Sövünüz, toyrular, Biydä, toyrularga yarışir alış, ²çosdovanel bolunuz Eyämizgä alış bilä, on stronlu saymosaran bilä saymos aytiñiz añar.

³Alışlañiz Biyni alış [bilä] yäni, zera yaşıdır, saymos aytiñiz (31v) añar alış bilä.

⁴Toyrudur aytušu Eyämizniñ, da barça işläri anıñ inam bilädır, ⁵da sövâr yarlıyamaçnı da kö-nülükñü Biy.

Yarlıyamaçı bilä Eyämizniñ tolu boldu yer, ⁶da sözü bilä Eyämizniñ kök toxtaldı, da dżanı bilä ayzınıñ anıñ barça çuvatlıları alarnıñ.

⁷Yıñıştırdı, neçik tulxuçka, suvların teñizniñ da çoyar teränliktä çaznasın kendiniñ.

⁸Xorçkay Eyämizdän barça yer, da andan tit-rägäylär barça turuçıları dünyâniñ.

⁹Zera ol ayttı — da boldu, buyurdu — da toxtaldılar.

¹⁰Biy tayıtır sayışın dinsizlärnıñ, alçağ etär Biy sayışın yıñınlarnıñ, da heç etär Biy sayışın buyruçılarnıñ.

¹¹Sayışı Eyämizniñ meñilik çalır, da sayışı yüräkinıñ anıñ dżınstan çax dżinska.

¹²San dżinska, çaysına ki Biy Teñri boluşuçıdır añar, çoyovurtnu [=çoyovurtka], çaysı ki tañladı meñärmäçinä kendiniñ.

(32r) ¹³Köktän baçtı Biy barça oylanlarına adamlarnıñ, ¹⁴hadır turmaçından kendiniñ, baçtı ol barça turuçılarına dünyâniñ.

¹⁵Kim yarattı başça yüräktän [yurak'tân] alarnıñ, eskä alma barça işin alarnıñ.

¹⁶Dügül ki köp çuvatında kendiniñ abralır çan, da ne aznawur köp çuvatına kendiniñ.

¹⁷Yalyandır at çutçarıлмаçında kendiniñ, köp çuvatında kendiniñ çutçarmastır atlagannı.

¹⁸Közü Eyämizniñ üstünä çorçkanlariniñ kendiniñ, da çaysılar umsanırlar yarlıyamaçına anıñ,

¹⁹Xutçarma ölümdän dżanların alarnıñ, yedirmä alarnı açlıçta.

²⁰Dżanlarımız bizim tözgäylär Eyämizgä, zera ol boluşuçı da yardımçimiz bizimdir.

²¹Añar fărâh bolgay yüräkimiz bizim, da atına ari anıñ umsanalıç.

²²Bolsun yarlıyamaçıñ seniñ, Biy, üstümüzgä biznim, neçik umsandıç saña. (32v) *Dun 19.*

[Псалом 33/34] 33

¹Saymos Tawit'niñ, zamanına, ki teşkirdi sö-zün kensiniñ alnına Apimeleşk'niñ da soñra yeberdi anı, san 33.

²Alışılıyım Biyni här sahat, här sahat alışi anıñ ayzıma menim.

³Biydä maçtangay dżanım menim, işitkäylär sekinlär da fărâh bolgaylar.

⁴Ulu etiñiz Biyni menim Biyni [=bilä], da bi-yik etiñiz atın anıñ birgä.

⁵Xoldum Eyämizdän, da işitti maña, barça tarlıçımdan menim çutçardı meni.

⁶Yuvuçlanıñız Biygä da alıñız yariçni, da yüz-läriñiz sizniñ uyalmagaylar.

⁷Bu miskin sarnadı Biygä, da Biy işitti buñar, barça tarlıçından bunıñ çutçardı bunu.

⁸Taborları friştälärniñ Eyämizniñ çövräs-inädir çorçkanları bilä kendiniñ da saçlar alarnı.

⁹Aşañız da körünüz, ki tatlıdır Biy! Sanlıdır er, çaysı ki umsanır añar.

¹⁰Xorçunuz Eyämizdän, barça ari(33r)läri anıñ, ki heç nemä yoçtur eksiklik çorçuçılarına anıñ.

¹¹Ulu çodżalar miskinländilär da açıçtılar, yoçsa çaysıları ki çolarlar Biyni, eksilmägäy alar-dan barça yaçşılıç.

¹²Keliñiz, oylanlarım benim, da işitiñiz maña, da çorçusun Eyämizniñ övratıyım sizgä.

¹³Kimdir adam, ki klär tirlikni, sövâr künlä-rin kendiniñ körmä yaçşılıçta?

¹⁴Tıyıldır tiliñni seniñ yamanlıçtan, da erin-läriñ seniñ sözlämägäylär hillälikliki.

¹⁵Sapkin yamandan da etkin yaçşılıçni, çolgin eminlikni da bar artından anıñ.

¹⁶Közü Eyämizniñ üstünä toyrularniñ, da çu-laçları anıñ üstünä alışılarınıñ alarnıñ.

¹⁷Yüzü Eyämizniñ üstünä yaman işçilärniñ — tas etmä yerdän añılmaçın alarnıñ.

¹⁸Sarnadılar toyrular Biygä, da Biy işitti alar-ga, barça tarlıç(33v)larından alarnıñ çutçardı alarnı.

¹⁹Yuvuçtur Biy alarga, ki opranıptırlar yüräk-läri bilä, da aşaçları dżan bilä tırgızır.

²⁰Köp tarlıçtır toyrularga, barçadan çutçarırlar alarnı Biy ²¹da saçlar sövâklärin alarnıñ, da ne bir alardan ufalmagay.

²²Ölümi yazıçlıniñ yamandır, yoçsa çaysı ki körälmäştir toyrunu, pošman bolgay.

²³Xutçarırlar Biy dżanların çullariniñ kendiniñ, pošman bolmagaylar barçası, ki umsanıptırlar Biygä. *Dun 21, p'ark' 54 dundir.*

[Псалом 34/35] 34

Saymos Tawit'niñ, 34.

¹Yaryula, Biy, alarnı, ki yaryularlar meni, ti-yiş alar bilä, ki uruşurlar benim bilä.

²Al yarıçıñni da çalçanıñni seniñ da kel boluş-maga maña, ³çıçar çiliçıñni seniñ çarşı çuvuçıların-ma benim tiyma alarnı da aytkin sen dżanıma benim, (34r) ki: «Xutçarıлмаçıñ seniñ menmen».

⁴Uyalgaylar da uyatlı bolgaylar, çaysıları ki izdärlär edi dżanımnı benim, çaytkaylar artçarı da uyalgaylar, çaysıları ki sayışlarlar edi maña ya-man.

⁵Bolgaylar alar neçik toz alnına yelniñ, da friştäsi Eyämizniñ indžitkay alarnı.

⁶Bolgay yolları alarniñ çaramçuluçta da azmaçlıçta, da frištasi Eyämizniñ çuvgay alarni.

⁷Heç yergädän yaşırdılar maña sırtmaç buzulmaçlarında kendiläriniñ, heç yergädän tabaladılar dżanımnı benim.

⁸Yetiškäy üstünä alarniñ sırtmaç, çaysi ki bilmädilär, [da av, çaysin ki yaşırdılar,] algay ayaçların alarniñ, da sırtmaçka ol tüşkäylär.

⁹Yoçsa dżanim benim sövüngäy Biydä, färâh bolgay çutçarmaçına aniñ, ¹⁰da barça sövâklärim benim aytkaylar: «Biy, kim, oçşar saña?»

Ki çutçardı yarlıni çolundan çuvatliniñ, yar(34v)lini da miskinni alardan, çaysi ki çapsarlar ani».

¹¹Turdular üstümä benim tanıçları yamanların, çaysi nemäni, ki bilmäs edim, sorarlar edi mendän.

¹²Tölädilär maña yaman ornuna yaçşiniñ, meñärmäç dżanımnı benim sağışladılar adam oylanlarından.

¹³Men indžitkanına alarniñ çilçap kiyär edim, aşaç etär edim oruç bilä dżanımnı benim, da alyişim benim çoynuma benim çaytsınlar.

¹⁴Neçik çardaş da sıñar, ol türlü biyänçli bolur edim, neçik yas tutuçi da çayçulu, ol türlü aşaç etär edim.

¹⁵Üstümä benim färâh boldular da yiyildilar; yiyildilar mendä çiyinlar, da men tanımadım, ta-yildilar da poşman boldilar.

¹⁶Sinadilar meni da heç ettilär heçlik bilä, çirçildatırlar üstümä benim tişlärin kendiläriniñ.

¹⁷Biy, çaçan körsärsen?

Keri et dżanim(35r)ni benim hizliklärimindän alarniñ da aslanlardan birin anamniñ benim.

¹⁸Tapuniyim saña, Biy, yiyövdä ulu da yiyinlärina köplüçnüñ alyişliyim seni.

¹⁹Färâh bolmagaylar mendä duşmanlarım benim, çaysıları ki körälmäs edilär meni heç yergädän, köz salmaç ettilär maña közläri bilä kendiläriniñ.

²⁰Menim bilä eminlikni sözlärlär edi, da kendiläri öçäşmäç bilä hillälikni sağışlarlar edi.

²¹Açtilär üstümä benim ayızların kendiläriniñ da ayttılar: «Evet, evet, kördü közlärimiz bizim».

²²Kördüñ, Biy, da tüyilmägin, Biy, kerim bolmağın mendän.

²³Oyan da baç, Biy, könülükümä benim, Teçrim benim da Biyim benim, yarçuma benim, ²⁴da könülük et maña toyruluçuña körä seniñ, Biy, Teçrim benim.

Färâh bolmagaylar mendä duşmanlarım me-

nim ²⁵da aytmagaylar (35v) yüräklärinä kendiläriniñ, ki: «Vaç-vaç dżanimizga bizim, ki boçduç ani».

²⁶Uyalgaylar da uyatlı bolgaylar, çaysıları ki sövünürär edi yamanıma benim, kiygäylär uyatni da risvaylıçni, çaysıları ki ulu sözlärlär edi üstümä benim.

²⁷Sövüngäylär da färâh bolgaylar saña barçası, kimlär ki klärlär toyruluçumnu benim.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teçri», — da çaysıları ki klärlär eminlikni çuluñ bilä seniñ.

²⁸Tilim benim sözlägäy toyruluçuñnu seniñ, här kez ögövlüküñnü seniñ. *Dun 25.*

[Псалом 35/36] 35

¹Yeñmäç üçün, çulunuç Eyämizniñ Tawit'niñ, san 35.

²Aytıyir töräsiz, yazıçlanıp esi bilä kendiniñ, ki yoçtur çorçusu Teçriniñ alnına közlärimizniñ bizim.

³Hilläländi alnına aniñ tapma töräsizlikin kendiniñ da körälmämä ani.

⁴Sözläri ayçiniñ aniñ, tiliniñ a(36r)niñ töräsizlik da hilläliktir.

Klämädi ol aqlama yaçşini; ⁵töräsizlikni he-seplädi töşäkindä kendiniñ.

Turdu ol barça yolda, ki düğüldür yaçşı, da yamandan ol osanmadı.

⁶Biy, köktädir yarlıçamaçiniñ seniñ, könülüküñ seniñ çaç bulutlarga diñrä.

⁷Toyruluçuñ seniñ — neçik taylar, Teçri, könülüküñ seniñ — neçik teränliklär köp! Adamlarnı da hayvanlarnı tırgizirsən sen, Biy!

⁸Neçik ki köp ettiñ yarlıçamaçiniñ seniñ, Teçri! Evet adam oylanları kölgäsinä çanatlarıñniñ seniñ umsangaylar:

⁹İçkäylär alar semizlikindän övüñnüñ, da ayçın suvların huzurluquñnuñ seniñ bersärsən içmä alarga.

¹⁰Sendändir, Biy, çovraçı tırlıkniñ, da yarıçı bilä yüzüñnüñ seniñ körärbiz yarıçni.

¹¹Saç yarlıçamaçiniñ seniñ, kim(36v)lär ki tanırlar seni, toyruluçuñnu seniñ, çaysıları ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

¹²Kelmäğäy üstümüzgä bizim ayaçları öktäm-lärniñ, da çolları yazıçlıların tiçratmäsinlär bizni.

¹³Anda tüşkäylär barçası, kimlär ki çilinirlar töräsizlikni, kerim bolmagaylar da daçin bolmagaylar toçtalma.

[Колофон]

Yazdırgan sarnagan bilä da yazuçi bilä bir-längäylär da ağılgaylar K'risdosnuñ yarçu küñünä meñi uçmaçına köktägi çanlıçka, ammeñ.

Dun 14, p'ark' 40 dun.

Alıŷi Movşesniŷ 2-inçi törädän

[Второзаконие 32: 1-21: Песнь Моисея, часть 1]

(37r) ¹Baŷiŷiz, kök, da sözliyim, iŷitkây yer aytuŷun aŷzimniŷ benim.

²Yöpsünövlü bolgay, neçik yaŷmur, avazim benim, da engäy, neçik ŷiravu, aytuŷum benim.

Neçik yaŷmur üstünä yäŷilniŷ, neçik yaŷiŷ üstünä biçänniŷ, ³ki atin Eyämizniŷ sarnagaybiz, da beriŷiz alyiŷ Eyämizgä, Teŷrimizgä bizim.

⁴Teŷri, ŷaysiniŷ ki könülük bilädür iŷi aniŷ, da barça yolları aniŷ könülük bilädür.

Teŷri inamlidür, da yoŷtur anda egirlik; toŷru da könüdü Biy.

⁵Yaziŷlandılar, da dügül aniŷ oylanları ŷorançlar, toŷganlar yolsuz da ŷolayına.

⁶Dügül bu oldur, ŷaysi ki Eyämizgä tölar ediŷiz siz, yiyinleri aŷilsizlar da dügül aŷilli.

Dügül bu kendidir ataŷ seniŷ, ŷaysi ki tapundu seni, etti seni da yarattı seni.

(37v) ⁷Esiŷä bolgay seniŷ künläri meŷilikniŷ, aŷlaŷiz yılların dŷinslarniŷ çax dŷinska dirä.

Sorgin sen ataŷdan seniŷ, da gälädŷi etkäylär saŷa, ŷartlarıŷdan seniŷ, da ayt kaylar saŷa.

⁸Zamanında, neçik ayirdi Biyiktägi barça dŷinslarni, neçik tayitti ol oylanların Atämniŷ.

Turyuzdu ol çek dinsizlärgä sanına körä friŷtälärinä Teŷriŷniŷ.

⁹Boldu ülüŷü Eyämizniŷ ŷoyovurtu kendiniŷ Jagop, da payı meŷärmäŷiniŷ kendiniŷ İsräjel.

¹⁰Yetkinčä boldu aŷar pustalıŷta; susamaŷ, isi da suvsuzluŷta ŷuluŷ etti aŷar.

Ögütlädi anı da saŷladı, neçik böbäkin köznüŷ, ¹¹neçik ŷaraŷuŷ, ŷanatlarına kendiniŷ yöpsündü anı, neçik üstünä çipçäläriŷniŷ kendiniŷ, ŷaŷavatlandı.

Kerdi ŷanatların kendiniŷ, da yöpsündü meni, da kötür(38r)üp keltirir edi anı üstünä, yaŷırları arasına kendiniŷ.

¹²Biy yalyiz kütär edi alarni, da yoŷ edi alar bilä teŷri yat.

¹³Keltirip çixardı alarni ŷuvatına yerniŷ da yedirdi alarni hasili bilä tarlovlarniŷ.

Emizdirdi alarni birdän çibal bilä ŷayadan da yaŷ taŷli ŷayadan,

¹⁴Yaŷi inäkläriŷniŷ da sütü ŷoyunlarıŷniŷ yay bilä birgä bizovlarıŷniŷ, ögüzläriŷniŷ da eçkiläriŷniŷ.

Semizlikin bövräklärindän aŷliŷniŷniŷ da ŷanıŷ borlanıŷ içti, çayirni.

¹⁵Yedi Jagop, toyundu da huzurlandı sövüklü.

Semirdi, baŷiŷ boldu, keŷardı, ŷoydu Biy Teŷrini, yaratuçisin kendiniŷ, da artŷarı çaldı Teŷrisindän, çutŷaruçisindan kendiniŷ.

¹⁶Öçäŷlättilär meni yat ayaŷları bilä kendiläriŷniŷ, da gurk'ları bilä kendiläriŷniŷ açiyättilar meni.

(38v) ¹⁷Xurban ettilär devlärgä, da dügül Teŷrigä, gurk'larni, ŷaysi bilmäslär edi, yäŷi da vaŷtsiz, ŷaysıların ki heç tanımaslar edi ataları alarniŷ.

¹⁸Xoyduŷ Biyŷni, ki toŷurdu seni, unuttuŷ Teŷrini, ki yedirdi seni.

¹⁹Kördü Biy da paŷillandı, yüräkländi üstünä oylanlarına da çizlarına alarniŷ ²⁰da aytti:

«ŷaytarıyım yüzümnü benim alardan da kör-güziyim alarga, ki ne bolmalidür soŷyudagi zaman-da.

Zera bir dŷinstir ŷolayına alar, da oylanları bi-yänçsizlikniŷ, ²¹alar paŷillättilar meni Teŷri dü-gülläri bilä kendiläriŷniŷ da açiyätti meni gurk'la-rına kendiläriŷniŷ.

Hali men dä paŷillatiyım alarni, dŷins keräk-siz da essiz dŷins bilä açitiyım alarni».

[Колофон]

Yalbarip ŷolarmen sizdän, çardaŷlar, ki neçä bu bitikni sarnasaŷiz, aŷgaysiz men yazıçli Lusig sargawakni bir (39r) «Haŷr mer» bilä, da Krisdos sizni dä aŷgay kendiniŷ ekinçi kelgäninä, da boŷatkay yazıçlarıŷizga, da arzani etkäy köktägi çanlıŷka meŷi meŷilik, ammeŷ.

[Молитва]

Beriŷiz haybat Teŷrigä, beriŷiz alyiŷni Eyämiz-gä, Teŷrigä, adam sövüçigä meŷilik. Pareŷosluŷu".

Bu ganons saŷmos üç yüz sekiz dundür.

Bu 3-ünçi ganon minaçandŷirdir.

[Псалом 36/37] 36

Saŷmos 'i Tawit'.

¹Paŷillanmagin yamanlarga, ne alarga, ŷaysi-ları çilinirlar töräsizlikni.

²Zera, neçik biçän, tezindän çurusarlar, neçik yaŷ ot, tezindän aŷsarlar.

³Umsan Biygä da etkin tatliliçni, turgin yerdä da kütülürsen ululuŷunda aniŷ.

⁴Siçta Eyämizdän, da ol berir saŷa çoltŷasin yüräkiŷniŷniŷ seniŷ, ⁵belgili et alnina Eyämizniŷ yo-luŷnu seniŷ da umsan aŷar.

Ol etsär ⁶da çixarsar, neçik yariç(39v)ni, suç-suzluŷuŷnu seniŷ da toŷruluŷuŷnu seniŷ, neçik ya-rimkünnü.

⁷Hnazant bolgin Eyämizgä, da çuluŷ et aŷar, da paŷillanmagin alarga, ŷaysılarıŷniŷniŷ ki oŷŷaŷla-niptir yolları kendiläriŷniŷniŷ adamga, ŷaysi ki çilini-yirlar töräsizlikni.

⁸Tiyil öçäŷmäçtän, da tingin yüräklänmäçtän, da paŷillanmagin yamanlarga.

⁹Yamanlar tezindän tas bolurlar, evet ŷaysıla-ri tözärlär Eyämizgä, alar meŷäriirlar yerni.

¹⁰Azulaḡ da dayin heç bolmısar ǰırsız, izdäsärsen yerin anıñ da tapmıarsen.

¹¹Evet ǰaysıları ki sekındırlär, alar meñärlär yerni da huzur etsärlär köp emınlıkärındä kendilärınıñ.

¹²Çaşutlar yazıǰlı toyrunu da ǰırcıldatır üstünä anıñ tişlärin kendınıñ, ¹³evet Biy külsär alardan.

Zera ilgärtin körär, ki yetişiptir künü anıñ.

¹⁴Xılıç çıǰardılar yazıǰlılar da ǰor(40r)dular yayların kendilärınıñ urmaga yarlıni da miskinni, öldürmä anı, ki aşaxtır yüräki bilä.

¹⁵Xılıçları alarınıñ kirgäylär yüräklärinä alarınıñ, da yayları alarınıñ ufalgay.

¹⁶Yaǰşıdır azulaḡ nemä toyrunuñ, ne ki köp ululuǰu yazıǰlılarınıñ, ¹⁷da biläklärin ǰırsızlarınıñ yançkaylar.

Toytatır [=Toxtatır] Biy toyrularnı ¹⁸da tanır künlärin zaǰalsızlarınıñ, žaranklıǰı alarınıñ meñilik bolgay.

¹⁹Uyalmısarlar alar zamanında yamanlıǰınıñ, evet kününä ačlıǰınıñ toysarlar.

²⁰Ošta yazıǰlılar tas bolurlar, evet duşmanları Eyämizniñ haybatlanganına [da biyıklängäninä] kendilärınıñ eksilsärlär, neçik tütün eksilir.

²¹Ötünç alir yazıǰlı da tölämästir, evet ǰaysı toyrudur, yarlıyar da berir.

²²Xaysıları alyışlarlar Biyni, meñärlär yerni, da ǰaysıları ǰaryarlar, tas bolurlar andan.

²³Eyämizdän tüzätilir barganı kişi(40v)niñ, yolun anıñ ol klär asrı.

²⁴Kläsä dä taysa da, ol yıǰılmagay, zera Biy ǰolun tutuçidir anıñ.

²⁵Igit edim benim [=men], da ǰartaydım, da körmädım toyrunu heç bolgan, da ne züryätı ya butaxı anıñ, ki tilängäy ötmäk.

²⁶Kün uzun yarlıyar da berir ötünç, züryätı anıñ alyışlı bolgay meñilik.

²⁷Keri bol yamandan da et yaǰşını, turarsen meñi meñilik kendindän.

²⁸Biy sövär könülükünü da dügül aşıya urar arilärin kendiniñ, yoǰsa meñilik saǰlar alarnı.

Töräsizlär sürülgäylär birlämä, da züryätı ǰırsızlarınıñ tas bolgaylar.

²⁹Evet toyrular meñärgäylär yerni da turgaylar meñi meñilik kendindä.

³⁰Aǰzi toyrunuñ saǰışlar [=saǰışlar+saǰlar] aǰılını, da tili anıñ sözlägäy könülükünü.

³¹Töräsi Teñrisiniñ kendiniñ bar yüräkinä kendiniñ, da ni taymagay barganı anıñ.

(41r) ³²Baxar yazıǰlı toyruga da klär öldürmä anı, ³³evet Biy ǰoymas anı ǰoluna anıñ, da ne suclu etmäş anı, [ne] vaǰt yarǰulasa anı.

³⁴Tözgin Eyämizgä da saǰla yolun anıñ, da biyik etär seni meñärmägä yerni, da tas bolganın yazıǰlılarınıñ körärsen.

³⁵Kördüm ǰırsızni kötürülgän, biyıklängän, neçik ormanı Lipanaznıñ.

³⁶Aştım — da ošta yoǰ ettim, izdädım — da tapılmadı yeri anıñ.

³⁷Saǰla zaǰalsızlıǰını da körgin toyruluǰnu, zera bardır nasipi adamnıñ emınlık etüçiniñ.

³⁸Töräsizlär sürülgäylär bir oyurdan, da züryätı ǰırsızlarınıñ itkäy ya tas bolgay.

³⁹Xutǰarıлмаǰı toyrularnıñ Eyämizdandır, közätüçisidir alarınıñ zamanına tarlıǰınıñ.

⁴⁰Boluşur alarga Biy da ǰutǰarır alarnı, abrar alarnı yazıǰlılardan da tırgızır alarnı, zera umсандılar aǰar. (41v) *Dun 38*.

[Псалом 37/38] 37

¹Saymos Tawıt'niñ, jişadagına şapatnıñ. San 37.

²Biy, yüräklängäniñ [bilä] seniñ ǰarşılamağın meni, da ne öçäşmäǰiñ bilä seniñ ögütlämä meni.

³Zera oǰuñ seniñ oǰlandılar mendä, da mendä toxtadı ǰoluñ seniñ.

⁴Yoxtur saǰaymaǰ tenimä benim yüzündän öçäşmäǰiñniñ seniñ.

Yoxtur emınlık söväklärimä benim yüzündän yazıǰlarımniñ benim.

⁵Töräsizliklärim benim biyıkländilər, ne ki başım benim, neçik yük ayır, ayırlandı üstümä benim.

⁶İrnlädilər da çiridilər yaralarım benim yüzündän seziksizlikimniñ benim.

⁷Zabunlandım da aşax boldım asrı, kün uzun ǰayǰulu yürür edim, ⁸zera boyum benim tolu boldu ǰiyin bilä da yoxtur saǰaymaǰlıǰ tenimä benim.

⁹Xıynaldım da aşax boldım asrı, muǰrar edim küstünmäǰindän yüräkimniñ benim.

(42r) ¹⁰Biy, alniña seniñdir barça suǰlançım benim, da küstüngänim benim sendän yapulmadı.

¹¹Yüräkim benim müşǰülländi mendä, da ǰoydu meni ǰuvatım benim, yarıǰı közlärimniñ benim, da bu da bolmadı birgämä.

¹²Yaǰşı klävüçilärim benim da yuvuǰlarım benim alnıma benim yovuşlandılar da turdular, da yovuşlarım benim yıraǰ boldular mendän.

¹³Zulum bilä yarǰulıyır edilär meni da izdiyir edilär dǰzanımnı, ǰaysıları saǰışlıyır edilär yamanı üstümä benim, sözlädilər töräsizlikni da hizlikni kün uzun saǰışladılar.

¹⁴Yoǰsa men — neçik ǰulaǰsız, ki işitmäs, neçik tilsiz, ǰaysı ki açmas ayzın kendiniñ.

¹⁵Boldum men neçik adam, çaysi ki işitmäs da bolmagay söz ayzına aniñ.

¹⁶Men saña, Biy, umsandim, da sen işitkäysen maña, Biy, Teñrim benim.

¹⁷Ayttim, ki bolmagay(42v)lar färâh [mendä] duşmanlarım benim; seskängäninä ayaçlarımniñ benim üstümä benim ulu-ulu sözlädilär.

¹⁸Men çiyinga hadirmen, da ayrıçlarım benim alnıma benim här sahat.

¹⁹Töräsizlikimni benim aytıyım da çayyurıyım yazıçlarım üçün benim.

²⁰Hanuz duşmanlarım benim tiridirlär da çuvatlanıptırlar mendän artıç, köplär edi, [çaysıları kör]älmäs edilär meni heç yergädän.

²¹Da çaysıları tölädilär maña yaman ornuma yaçşinıñ, yaman sözlär edilär mendän, zera men barir edim artından toyruluçnuñ.

²²Xoymağın meni, Biy, Teñrim benim, da ni kerı bolmağın mendän, ²³baçkin boluşma maña, Biy çutçarılmayımniñ benim. *Dun 21.*

[Псалом 38/39] 38

¹Tügällängäninä Tit'ovnuñ, alıışı Tawit'tän. San 38.

²Ayttim, ki saçlagaymen yolumnu benim da yazıç etmäğäyмен tilim bilä benim.

Xoydum közät ayzıma benim, çar(43r)şi bolganda yazıçlı alnıma benim.

³Xulaçsız boldum da aşaxlandıım, [tiyildim] ač öçäsmäxtän, ayrıçlarım benim yäñirdi [yangirtı] benim.

⁴Xızdı yüräkim benim çarnıma benim, da alıışima [=sayışima] benim yandı ot.

⁵Sözlädim tilim bilä benim da aytım:

Körgüz maña, Biy, soñyumnu benim da sanın künlärimniñ benim, ne çadardir, zera bilgäyмен, ki ne çadar nemä eksiliptir mendän.

⁶Ošta ölçöv bilä çoyduñ künlärimni benim, da küçlü [=küçü] çuvatımniñ benim neçik heç nemädir alnıma benim. Hälbät, barça bilä heçtir här adam tenli.

⁷Alay oç, neçik yüzlämä, keziyir adam, hälbät, heç yergädän buşuryanıyir, çaznalıyir da bilmäs, kimgä yiyiştiriyir.

⁸Hali kimdir tözümlüküm benim? Dügül mi sen, Biy? Ya küçlü [=küçü] çuvatımniñ dügül mi sendän maña?

⁹Barça töräsizlikimdän benim çutçardıñ meni, taba essizlärgä ettiñ meni.

(43v) ¹⁰Xulaçsız boldum da açmadım ayzımni benim, zera sen ettiñ.

¹¹Keri et mendän çiyinimni benim, zera çuatından çuluçnuñ [=çoluçnuñ] seniñ men eksildim.

¹²Azarlamaç bilä yazıç üçün öğütlädiñ adamni, oprattıñ, neçik pavuçinani, boyun aniñ. Hälbät, heçtir här adam.

¹³İşit, Biy, alıışima benim, çulaç çoy çoltçama benim, yaşıma benim tiyilmagin.

Kelginmen men alniña seniñ, çarib da keçkän, neçik barça atalarım benim.

¹⁴Boş et maña, ki tıngaymen, negä diñrä bar-miyirмен, çayda ki heç dayın tapulman. *Dun 15.*

[Псалом 39/40]

¹Saymos Tawit'niñ.

²Tözmäç bilä tözdüm Eyämizgä, da baçtı maña, da işitti alıışima benim.

³Çıçardı meni çuyurdan ~~barça~~ zabunluçnuñ, gavdan da balçıçtan.

Toçtattı üstünä çayaniñ ayaçlarımni benim da tüzätti barganimni benim.

(44r) ⁴Xoydu ayzıma benim alıış yäñi, alıışni Eyämiz Teñrimizniñ bizim.

Körgäylär köplär, da çorçkaylar, da umsaçaylar Biygä; ⁵sanlıdır er, çaysiniñ atına Eyämizniñ umsaçi bar aniñ,

Baçmadı ol heçlikkä, da ne çuturçuluçka yalçan.

⁶Köp ettiñ sen, Biy, Teñrim benim, sk'ançelikini seniñ, sayışiña seniñ dügül kimesä, ki oçşagay saña.

Ayttim da sözlädim, da köp boldular, ne ki san; ⁷çurbanlarga da bernälärgä biyänmädiñ; çulaç toçtattıñ maña; bütöv çurban da yazıç üçün klämädiñ.

⁸Ol vaxtta aytıñ, ki ošta kelirmen men, başında bitikläрниñ yazılıptır benim üçün:

⁹Etmä maña erkiñni seniñ, Teñrim benim, klädim da orenkiñni seniñ içinä çarnimniñ benim.

¹⁰Sövüncülätiyim toyruluçnuñ seniñ yıçöv-(44v)dä ulu, ošta erinlärimni benim heç tiyman sendän.

Biy, sen bildiñ, ki ¹¹toyruluçnuñ seniñ heç yapmadım yüräkimä benim, könülüküñnü seniñ da çutçarmaçıñni seniñ.

Ayttim da heç yaşımadım yarlıyamaçıñni seniñ da könülüküñnü seniñ çoyovurttan ulu.

¹²Evet sen, Biy, yiraç etmäğın şayavatiñni seniñ mendän, ki yarlıyamaçıñ seniñ da könülüküñ seniñ här sahat yöpsüngäy meni.

¹³Dolaştılar çövrämä yamanlar, çaysılarına yoç edi alarga san, yetiştılär maña töräsizliklärim benim, da men heç bolmadım körmägä.

Köp boldular, ne ki saçi başimniñ benim, da yüräkim benim çoydu meni.

¹⁴Klägin, Biy, çutçarma meni, da Biy, boluşma maña baçkin.

¹⁵Harlangaylar da uyatli bolgaylar, çaysilari klärlär edi džanimni benim kötürmä bunu, çaytkaylar (45r) kerı da uyalgaylar, çaysilari sayışlarlar edi maña yaman.

¹⁶Kötürgäylär uyatni ol sahat tezindän, çaysilari aytirlar edi maña: «Vaç-vaç».

¹⁷Sövüngäylär da färâh bolgaylar sendän barçası, ki kliyirlär seni, Biy.

Ayt kaylar här sahat: «Uludur Teñri»,— da kimlär sövârlär çutçarmaçini seni.

¹⁸Men yarlı da tilänçimen, Teñri, sayışla meni, boluşuçim da abravuçim benim, da sen, Teñrim benim, keçikmägin. Dun 22, p'arç' 58 dundir.

[Псалом 40/41] 40

¹Saymos Tawit'ni. San 40-tir.

²San, çaysi sayışlar yarlini da klänçini! Kündä yaman çutçarir ani Biy.

³Biy çutçarir ani da tirgizir, sanli etär ani üstünä yerni da çixara bermäs ani çoluna duşmanlarini kendini.

⁴Biy boluşuçidir añar töşäkindä ayriçini (45v) kendini: barça ornun anin çaytarir çastaliçindan anin.

⁵Men aytim: Biy, yarlıya maña, sayayt džanimni benim: men yazıçimen saña.

⁶Duşmanlarim benim aytilar maña yaman: «Xaçan bolgay, ki ölgäy da tas bolgay atı anin?»

⁷Kirir edi körmä, heçlikni sözlär edi yüräkinä kendini, yiçar edi töräsizlikni džanına kendini.

Çixari çixar edi da ani sözlär edi, ⁸menim üçün kişpislarlar barça duşmanlarim benim.

Sayışladilar yamanni üstümä benim, söznü [=sözün] töräsizlikni çoydular üstümä benim.

⁹Mägär, kimlär yuçlar da dayin heç mi artıç turmişar? ¹⁰Zera da er eminlikimni benim, kimgä da men umsandim,

Xaysi yer edi ötmäkimni benim, arttırdi etmä maña aldamaçni.

¹¹Evet sen, Biy, yarlıya maña, turçuz meni, da töliyim alarga.

¹²Bunu bilä tanıyim, ki biyändiç (46r) maña, ki bolmagaylar färâh mendä duşmanlarim benim.

¹³Evet meni zaçalsizliçimde benim yöpsündün, toçtattin meni alniça seni meçilik.

¹⁴Alışli Biy Teñri Israjelniç meçi meçilik! Bolgay, bolgay. Dun 14.

[Псалом 41/42] 41

¹Esliliki üçün, Gorça oylunuç, san 41.

²Neçik hasrättir 1-müçüzlü çovraç suvlarına, ol türlü hasrättir džanim benim saña, Teñri.

³Susaptir džanim benim saña, Teñri, zorlu da tiri. Xaçan kelip körüngäy men yüzünä Teñriniç?

⁴Boldular maña yaşlarim benim yemäk kündüz da keçä, ol ki aytirlar edi maña kün uzun, ki: «Xaydadir Teñriç seniç?»

⁵Bunu neçik anşam edi, täşvişläner edi mendä džanim benim, tiräkläner edim, ki kirgäy men otaxına, tamaşasına övünüç Teñriniç,

[Avazına sövünçlükniç, tapunmaçiniç da avazına yaçşı tirlükniç.]

⁶Hali ne üçün çayçulusen, džanim benim, ya ne (46v) üçün müşçüllätiyirsen meni? Umsan Teñrigä, tapungin añar, çutçaruçi yüzümnüç benim Teñridir.

⁷Džanim benim asri müşçülländi, bunuç üçün açdim seni yerindän Jortananniç, Hermondan, taydan kiçiräktän.

⁸Teränliklär terändän sarnadilar saña avazına açinlariniç seniç.

Barça yubanmaçlariniç seniç da tolyunlariniç seniç keçtilär üstümä benim.

⁹Kündüz simarladı Biy yarlıyamaçin kendiniç, keçä alışin yaçi da alışim benim Teñrigä tirlükim üçün benim.

¹⁰Ayttim Teñrigä: yöpsünövlüm benim sen, ne üçün kerı ettiç meni, ne üçün çayçulu barıyir men çistirganda duşmanim benim?

¹¹Ufalganına söväklärimniç benim tabaladilar meni duşmanlarim benim, aytip maña könüsün [=kün uzun], ki: «Xani Teñriç seniç?»

¹²Hali ne üçün çayçulusen, džanim benim, ya ne üçün müşçüllätiyirsen meni? Umsan Teñrigä, tapungin añar: çutçaruçisi yüzümnüç benim Teñridir. Dun 13.

[Псалом 42/43]

Saymos Tawit'ni.

¹Yarçu et maña, Teñri, da toyru et maña törämdä benim.

Džinstan, ki dügül ari, adamdan yazıçlıdan, hillälidän çutçar meni.

²Sen, Teñri, çuvatlatuçim benim sen, ne üçün unuttuç meni, ne üçün çayçulu barıyir men indžitkanına duşmanimniç benim?

³Yeber, Biy, yarıçiniç seniç da könülüküçniç seniç, ki yol körgüzüçi bolgay maña, çixargay meni tayiça ari da otaxiça seniç.

⁴Kiriyim alniça seniç seyaniniç Teñriniç, Teñrigä, ki färâh etär igitlikimni benim.

Tapuniyim saña alış bilä, Teñrim, Teñrim benim.

⁵Hali ne üçün çayçulusen, džanim benim, ya ne üçün müşçüllätiyirsen meni? Umsangin Teñri-

gä, ta(47v) pungin aňar, çutçaruçisi yüzümnüj me-
nim Teñridir. *Dun 6.*

[Псалом 43/44] 43

¹Saymos Tawit'niñ, 43.

[Колофон]

Xolarmen sizdän, çardaşlar, ki aňgaysiz men
yaziçli Lusig sargawakni, neçä sarnasañiz bu say-
mosnu.

²Teñri, çulaçlarimiz bilä bizim işittiç, çaysi da
atarimiz bizim ayttılar bizgä

Işni, çaysi ki çilindij künläriñä alarniñ, kün-
lärdä ilgäriçi.

³Xoluñ seniñ üzdü dinsizläriñi, da alarni tiktiñ;
çiyñadiñ çoyovurtnu da çixardiñ alarni.

⁴Dügül ki çiliçi bilä kendiläriñiñ meñsärklär
yerni, da ne biläkläri alarniñ, ki çutçardiñ alarni.

Yoçsa sayiñ seniñ, da biläkiñ seniñ, da yariçi
yüzüñnüj seniñ, zera sen biyändiñ alarga.

⁵Sen kendiñsen çanım benim da Teñrim me-
nim, çaysi ki buyurdu çutçarımaçı üçün Jagop-
nuñ.

(48r) ⁶Seniñ bilä duşmanlarimizni töviyix da
atiñ bilä seniñ heçkä beriyix turganlarñi üstümü-
zgä bizim.

⁷Dügül ki yayıma benim umsanipmen, da ne
çiliçim benim turgizir meni.

⁸Evet sen çutçardiñ bizni duşmanlarimizdan
bizim da heç etüçilärimizni bizim uyatli ettiñ.

⁹Teñri bilä ögüniyix kün uzun da atin aniñ ta-
puniyix meñilik.

¹⁰Yoçsa sen hali keri ettiñ da risvayladıñ bizni
da çixmadiñ, Teñri, çuvatlılarimiz bilä bizim.

¹¹Xaytardiñ bizni artçari, ne ki duşmanlarimiz-
ni bizim, da körälmägnäñ bizni taladılar bizni.

¹²Berdiñ bizni, neçik çoynu, soymaga da din-
sizliktä tayittiñ bizni.

¹³Sattij çoyovurtuñnu seniñ başça bahasın-
dan, da yoçtur sani çaxiriçimizniñ bizim.

¹⁴Ettiñ bizni taba çonşularimizga bizim, kült-
kü da aybli masçaraliçka alarga, ki çövrämizgä
edilär (48v) bizim.

¹⁵Ettiñ bizni mani dinsizlärgä, teprätmäçkä
başlarin elniñ.

¹⁶Künlärimdä barça risvayliçim benim alni-
ma benimdir, da uyatni [=uyati] yüzümnüj me-
nim yapti meni

¹⁷Avazından risvay etüçiniñ da yaman aytuçi-
niñ, yüzündän duşmanniñ da çuvuçiniñ.

¹⁸Bu barça keldi üstümüzgä bizim, da biz seni
unutmadix, da ne yalçan çixmadix niyatiñdä se-
niñ, ¹⁹da ne çaytmadix artçari yüräklärimiz bilä
bizim.

Xaytardiñ izimizni bizim yollarından seniñ,
²⁰aşax ettiñ bizni yerinä çiyiñniñ, da yaptılar bizni
kölgäsin [=kölgäsi] ölümniñ.

²¹Eğär unutup esäç biz atin Teñrimizniñ bizim
ya salgan bolgay çolumuz bizim teñrilärgä yat,

²²Hälbät, Teñri izdär bunu, zera ol tergär ya-
puçluçun yüräkimizniñ bizim.

²³Seniñ üçün öliyirbiz kün uzun, hesepländiç,
ne(49r)çik çoynu soyulmaçliçka.

²⁴Oyan, ne üçün yuçliyirsen, Biy? Kel da keri
etmä bizni meñilik.

²⁵Nek çaytariyirsen yüzüñnü seniñ bizdän,
unutiyirsen miskinlikimizni da tarliçimizni bi-
zim?

²⁶Aşax boldu çax topraçka boyumuz bizim, da
yergä birikti belimiz bizim.

²⁷Kel, Biy, boluş bizgä da çutçar bizni atin
üçün seniñ. *Dun 25.*

[Псалом 44/45] 44

¹Soñyusuna keçkän zamanniñ. Oylanlariniñ
Gorçaniñ eslilik. Sarnamaç sövük üçün.

²Açtırgay yüräkim benim gälädçiläriñni se-
niñ yaxşı, da aytiyim işimni benim çanga.

Tilim benim, neçik kriç yazuçiniñ tezyazuçi,
³körklü körümlüktä, ne ki barça oylanları adam-
lariniñ.

Yayıldılar şnorhk' erinläriñdän seniñ, bunun
üçün alyışladı seni Teñri meñilik.

⁴Xuşan çiliç belinä seniñ, zorbaz, özdänlikinä
körküñnüj seniñ.

(49v) ⁵Xorgin, tüzätkin da çanlıç etkin könü-
lük üçün, sekinlikin da toyruluçun üçün, da yol
körgüzüçi bolgay saña sk'ançelik' bilä oñuñ seniñ.

⁶Oçlarıñ seniñ itiläniptir, zorbaz, da yiñinlar
tibiñä seniñ tüşkäylär, yüräkinä duşmanlarına
çanniñ.

⁷Olturçuçun seniñ, Teñri, meñi meñilik, tayaçi
çuvatniñ — tayaçi padşaxliçiniñ seniñ.

⁸Sövdün toyruluçnu da körälmädiñ egirlikni.

Bunun üçün yayladı seni Teñri, Teñriniñ
[=Teñriñ] seniñ, yaç bilä färählikniñ artix, ne ki si-
narlarıñni seniñ.

⁹Mira, da temyan, da çiyarşämbär kiyinişinän
seniñ, saraylarından fil söväklärindän, ¹⁰çaydan ki
färählatirlar seni çizları çanlariniñ hörmätkä.

Tursar çaniçä sayiñda seniñ, kiyiniş bilä al-
tunlu tüzülgän da şöhrätlangän.

¹¹Işit, çiz, da kör, (50r) da aşaxlat çulaçiniñ
seniñ, unut eliniñ seniñ da övün atañniñ seniñ,
¹²zera suçlandı çan körküñä seniñ.

Bu kendidir biyiñ seniñ, yerni öpkäysen bu-
ñar, ¹³da çizi Dzuraniñ yerni öpsär buñar, da ber-

nälär bilä yüzün bunuñ xulux etsärlär ululuçları žoçovurtnuñ.

¹⁴Barça haybatı xızınıñ xanniñ içkärtin, etäk-läri altunlu, tüzülgän da donatkan.

¹⁵Eltkäylär xanga gojslarnı artından anıñ, da sıñarların anıñ eltsärlär añar.

¹⁶Küvürgäylär süvünçlük bilä da färâhlik bilä, da eltkäylär dadžarına xanniñ, ¹⁷da ornuna atalarınıñ seniñ bolgaylar oylanlarıñ seniñ.

Turyuzgaysen alarnı buyruçılar barça yerdä, ¹⁸da añılgay atıñ seniñ barça džinslar džinsına.

Bunuñ üçün žoçovurtlar tapungaylar saña meñilik da meñi meñilik.

[Колофон]

Yazıxlı Lusigni añğın. (50v) *Dun 18.*

[Псалом 45/46] 45

¹Gorça oylanlarıñniñ, saymos Tawit'niñ, 45.

²Teñrimiz bizim işanç da xuvat, boluşuçi üsnä tarlıxlarımız, ki taptılar bizni asrı.

³Bunuñ üçün xoçımıyix biz müşxüllängäninä yerniñ, teşkirilgäninä taylarıñniñ yüräkinä teñizniñ.

⁴Çaxırdılar da müşxülländilär suvları alarniñ, müşxülländilär taylar xuvatından anıñ.

⁵Ketkänläri axın suvlarıñniñ färâh etärlär şähä-rin Teñriniñ, da ari etti otaxın kendiniñ Biyiktägi.

⁶Teñri ortalarına alarniñ, da alar seskänmä-gäylär, boluşkay alarga Teñri ertädän çax ertägä diñrä.

⁷Müşxülländilär dinsizlär, da aşaxlandılar xanlıxlar, berdi avazın kendiniñ Biyiktägi, da müşxülländi yer.

⁸Biy xuvatlılarıniñ bizim bilä, yöpsünövlümüz-dür bizim Teñrisi Jagopnuñ.

⁹Keliñiz da körünüz işlärin (51r) Teñriniñ, ki etti nişanlar da peşälär üstnä yerniñ.

¹⁰Urdu uruşlarnı xiriğindan çax xiriğina dün-yäniñ, yarlarnı uvattı, yaraylarnı sindiryaladı, da xalxanlarnı küydürdü ot bilä.

¹¹Ertäläniñiz da taniñiz, ki menmen [Teñri], biyik bolıyım dinsizliktä da biyikläniyim üstnä yerniñ.

¹²Biyi xuvatlılarıniñ bizim bilä, yöpsünövlü-müzdür Teñrisi Jagopnuñ. *Dun 11.*

[Псалом 46/47] 46

¹Saymos, alıñış Gorça oylanlarıñniñ. Saymos Tawit'niñ. San 46.

²Çap uruñuz, barça dinsizlär, çaxiriñiz Teñri-gä avaz bilä sövünçlükniñ.

³Biy biyiklängän da xoçxulu, xan ulu üstnä barça yerniñ.

⁴Taba ettiñ bizni [=Tabi ettiñ] žoçovurtnu biz-gä da dinsizläriñniñ tibinä ayaxlarımızniñ bizim.

⁵Tañladı bizni kendinä zañanklıxka, körkün-dän Jagopnuñ, xaysi ki sövdü.

(51v) ⁶Ayındı Teñri alıñış bilä, da Biyimiz bi-zim avazı bilä biryiniñ.

⁷Saymos aytıñiz Teñrimizgä bizim, saymos ay-tıñiz xanimizga bizim, saymos aytıñiz.

⁸Xan ulu üstnä barça yerniñ Teñridir, saymos aytıñiz añar axıl bilä.

⁹Xanlıx etti Teñri üstnä dinsizläriñniñ, Teñri ol-turdu olturıçuna arilikiñniñ kendiniñ.

¹⁰Buyruçılar žoçovurtlarıniñ yiyıldılar Teñri-sinä Aprahamniñ, zera Teñriniñ xuvatları yerdän asrı kötürüldülär. *Dun 9.*

[Псалом 47/48] 47

¹Saymos. Alıñış Gorça oylunuñ. Ekinçi şapatniñ.

²Uludur Biy da alıñışlıdır asrı şähärinä Teñri-mizniñ bizim, tayına ari anıñ.

³Bazıx kök, sövünsär sövünmäx bilä barça yerdä tayları Sionnuñ, tiräsinä yarımkeçäniñ şä-häri xanniñ ulu.

⁴Teñri dadžarında kendiniñ belgilidir, zama-nına, neçik boluşuçi bolur edi alarga.

⁵Ošta xanlıxları yerniñ yiyıldılar (52r) da tüş-särlär birlämä.

⁶Kensiläri kördülär bu türlü da tañlandılar, müşxülländilär, seskändilär, ⁷da titrov tuttu alarnı.

Anda inçamaç, neçik toçurganda, ⁸yel dä muçkâm uvatsar kerapni Tarsistä.

⁹Neçik işittix, bu türlü dä kördüç şähärinä Eyämiz xuvatlılarıniñ, şähärinä Teñrimizniñ bizim.

Teñri himlärin saldı añar meñilik, ¹⁰yöpsün-düç, Teñri, yarlıyamaçıñniñniñ seniñ içinä žoçovurtu-nuñ seniñ.

¹¹Atıña körä bu türlü dä alıñışniñ seniñ barça dünyâda, toçruluç bilä toludur oñuñ seniñ.

¹²Färâh bolsun tay Sion, da sövünsärlär xızla-rı Jutaniñ könülüküñ üçün seniñ, Biy.

¹³Dolaşıñiz Sionnu, xapsağiz anı da çövräläñiz burdžlarin anıñ.

¹⁴Xoyuñuz yüräkiñizni siziñ üsnä xuvatlıları-niñ anıñ, paylaşıñiz berkliklärin anıñ, ki aytma bolgaysiz (52v) millätkä özgä:

¹⁵Budur Teñri, Teñrimiz bizim meñi meñilik, da bu kütkäy bizni çax meñilik. *Dun 13.*

[Псалом 48/49] 48

¹Gorça oylunuñ. Saymos Tawit'niñ.

²Işitiñiz bunu, barça džinslar, xulaç xoçgan boluñuz, barçañiz, ki turupsiz dünyâda.

³Toçunçları yerniñ da oylanları adamlarıñniñ, birlämä dövlätlilär da yarlılar.

⁴Ayzim benim sözläsär axıllıxni, da sayışları yüräkimniñ benim — tärtipni.

⁵Aşaqlatıyım manilärgä çulaxımnı menim, açiyım manilärni alıış bilä ilgärtin:

⁶«Ne üçün barça çorçiyirmen men künnüj yamannıj? Zera töräsizlikim yerişimni j menim çövrämä boldular menim».

⁷Umsanganlar sanga çuvatları bilä kendilärini j, köplüç ululuçlarına kendilärini j ögünsärlär.

⁸Xardaş çutçarmas, da çutçarmas adam, da bermäs Tejrığä çutulmaçın, ⁹da ne bahasın çutçar(53r)ılmaçını j dżanını j kendini j.

Xazyan meñilik, ¹⁰da tirilirsen çax tüğälinçä, da ne körmässen buzuçluçnu.

¹¹Haçan körsäj, ki açillilar ölärlär, birlämä fähamsızlar da essizlär tas bolurlar da çoyarlar ululuçları j kendilärini j yatlarğa.

¹²Kerezmanları övləri alarnı j bolgay meñilik, da otaçları alarnı j dżınstan çax dżinska, da sarnalsar atları alarnı j topraçında alarnı j.

¹³Adam hörmättä edi, da ne bilmädi; teñläşti hayvanlarğa sözsüzlärgä da oşadı alarğa.

¹⁴Bu yoldur azmaçlıçka alarğa alarnı j, bundan soñra ayızları bilä kendilärini j biyängäylär.

¹⁵Neçik çoyunlar, tamuçka çıçara berilsärlär, da ölüm kütsär alarnı, da eyälik etsärlär alarğa toyrular tañ manına.

Boluşluçları alarnı j oprangaylar tamuçta, da haybatları jndan (53v) kendilärinä tüşkäylär.

¹⁶Yoçsa tek Tejri çutçargay dżanımnı menim çolundan tamuçnu j, haçan yöpsünsälär meni.

¹⁷Xorçmagın, haçan ululansa adam da haçan köp bolsalar haybatı övünü j anı j.

¹⁸Zera düğül ki ölümünä kendini j alsar birgäsini j barçanı, da düğül ki enärlär haybatı övünü j anı j birgäsini j.

¹⁹Yoçsa boyu anı j tirlikini j kendini j alıışlangay, tapungay saña, haçan yaçşı etsäj sen añar.

²⁰Kirgäy ol çax dżinsına atalarini j kendini j, çax meñilikkä diyin yariç körmägäy.

²¹Adam hörmättä edi, da ne bilmädi, teñläşti hayvanlarğa sözsüzlärgä da oşadı alarğa.

Dun 20, p'ark' 42 dun.

[Псалом 49/50] 49

Saymos Jasap'ni j.

¹Tejri, teñrilärni j Biyi sözlädi, ündädi yerni kün toyuşundan çax batışına künnü j.

²Siondan ulu könänmäçi çutçarıлмаçını j, körkü anı j.

(54r) Tejrimiz bizim belgili kelsär, ³da Tejrimiz bizim tiyilmisar.

Ot alnına anı j yaltrasar, da çövräsini j anı j dufan ulu.

⁴Ündäsär köknü yoçartın da yerni yaryulama çoyovurtun kendini j, ⁵yııştırma kensini j arilikin kendini j da çaysıları çoyarlar bernälärin niyätläri ni j üstünä seyanini j anı j.

⁶Aytsarlar kök toyruluçun anı j, zera Tejri yaryuçidir.

⁷İsit, çoyovurtum menim, da sözliyim seni j bilä, da İsrajel, saña taniçliç beriyim, ki Tejri, Tejri j seni j menmen.

⁸Düğül ki bernäləri j üçün seni j azarçiyirmen seni, zera çurbanları j seni j alnıma menimdir här sahat.

⁹Xabul etmän övündän seni j ögüzlärni, da ne sürükləri jndan seni j eçkilärni.

¹⁰Menimdir barça kazanlar ormandagi, kiyiklär taydagi da barça hayvanlar.

¹¹Bilirmen men barça çuşları j köktägi, körkü tüz(54v)lärni j mendädi.

¹²Eğär aççınsam, saña nemä heç aytman, zera menimdir dünyä tüğälliki bilä kendini j.

¹³Yemändir men etin ögüzləri j seni j [ögüzləri jni j] seni j, da ne çanı j eçkiləri jni j seni j içärmen.

¹⁴Sungin Tejrığä çurban alıışni j da tüğällä Biyiktägi j niyätini j seni j.

¹⁵Sarnasarsen maña kününä tarlıçı jni j seni j, men çutçarırmen seni, da sen haybatlasarsen meni.

¹⁶Yoçsa yazıçlığa ayttı Tejri: «Nek sen, ne üçün här kez sözliyirsen toyruluçumnu menim, yaçom alıyirsen niyätimni menim ayçıña seni j?»

¹⁷Zera sen körälmädi j ögütümnü menim, keri etti j da artçarı j saldı j barça sözlärin ayçımnı j menim.

¹⁸Eğär körsäj edi oyrularni, yügürür edi j alar bilä da itlär bilä çoyar edi j payı jni j seni j.

¹⁹Ayçı j seni j arttırır edi yamanlıçni, da tili j seni j toludur hillälilik bilä.

²⁰Olturup çardaşı jndan seni j (55r) yaman sözlär edi j da üstünä oylunu j ana jni j seni j çoyar edi j azmaçlıçni.

²¹Bunu barça etti j, da tiyildim saña; sayı jni j töräsiz esi jnä dä, ki men dä saña oşagaymen.

Hali çarşiliyim da turçıziyim bunu barça alni jna seni j, ²²sezi jiz, barçanı jiz, çaysıları jiz unutup esä Tejrini.

Şahat, çapsalgaysız, da kimsä bolmagay, ki çutçargay.

²³Çurbanı j alıışni j haybatlı etsär meni, da andadır yol, çayda körgüzsäm añar çutçarmaçın Tejrini j».

Dun 24.

[Псалом 50/51] 50

¹Yeñmäx üçün. Saγmos Tawit'niñ, ²çaçan keldi anjar Nat'an markare, çaçan ki barip edi Persare çatina.

³Yarliya maña, Teñri, ululuçuna körä yarliya-maçiñniñ seniñ, köplüçünä körä şayavatiñniñ seniñ buzgïn töräsizlikimni benim.

⁴Ayruçsu yuvgïn meni töräsizlikimdän benim da yazıçımdan benim aruv etkin meni.

(55v) ⁵Töräsizlikimni benim men mendän bilirmen, da yazıçılarım benim alnıma benimdir här sahat.

⁶Saşa yalyız yazıçı ettim, Biy, da yamannı alniña seniñ ettim,

Neçik toyrı bolgaysen sözüñdä seniñ da yeñü-çi yaryuda saşa.

⁷Töräsizlik bilä başladı da yazıçı bilä toyrıdu meni anam benim.

⁸Sen, Biy, könülnü sövdüñ, körünmägänlärni da yapuçlarnı açılıñ bilä seniñ körgüzdüñ maña.

⁹Bürk üstümä zoba bilä, da aruv bolıyım, yuvgïn, da artıç yardan aç bolıyım.

¹⁰İşitövlü etkin maña sövünçlönü da fărâhlikni, da sövüngäylär sövâklärım benim hasrät bolgan.

¹¹Xaytar yüzüñnü seniñ yazıçılarımdan benim, barça töräsizlikimni benim arıt mendän.

¹²Yüräk aruv toxtat mendä, Teñri, da džanni toyrı yäñirt çarnımda benim.

¹³Salmagın meni, Biy, yüzüñdän seniñ da Džaniñni Ari se(56r)niñ çıçarmagın mendän.

¹⁴Bergin maña sövünçlükün çutçarıлмаçıñniñ, džan ayalıçıñ bilä seniñ toxtat meni.

¹⁵Övrätıyım töräsizlärğä yoluñnu seniñ, da çırsızlar saşa çaytkaylar.

¹⁶Xutçar meni çandan, Teñri, Teñri çutçarıлмаçıñniñ benim, da sövüngäy tilim benim toyrıluçuna seniñ.

¹⁷Biy, egär erinlärımni benim açsañ, ayzım benim yırlagay alyışiñni seniñ.

¹⁸Egär kläsän edi, çurban sunar ediç, evet sen bütöv çurbanga heç biyänmädiñ.

¹⁹Çurban Teñrigä džan aşaç, yüräkni aruv, džanni aşaç Teñri heç etmästir.

²⁰Yaçşı etkin, Biy, erkiñ bilä seniñ Sionga; da yasalgay duvarları Eruşayemniñ:

²¹Ol vaçtta biyäsärsen çurbanga toyruluçunu, [çaçan] niyät çurbanıñniñni çıçargay seşaniña seniñ, ögüznü. *Dun 20.*

[Псалом 51/52] 51

¹Yeñmäx üçün, da ustatlıçı üçün Tawit'kä. ²Zamanına, çaçan keldi Et'omajeçi da ayttı Sawuça, ki ošta Tawit' keldi övinä Apimeçlik'niñ.

¹Начальнику хора. Псалом Давида,

²Когда приходил к нему пророк Нафан, после того, как Давид вошел к Вирсавии.

³Помилуй меня, Боже, по великой милости Твоей, и по множеству щедрот Твоих изгладь беззакония мои.

⁴Множкратно омой меня от беззакония моего, и от греха моего очисти меня,

⁵Ибо беззакония мои я сознаю, и грехи мои ежечасно предо мною.

⁶Тебе единому согрешил я, Господи, и лукавое пред очами Твоими сделал, так что Ты праведен в приговоре Твоем и победоносен в суде Твоем.

⁷В беззаконии зачала и во грехе родила меня мать моя.

⁸Ты, Господи, возлюбил истину, невидимое и сокровенное явил мне мудростью Твоею.

⁹Окропи меня иссопом, и буду чист; омой меня, и буду белее снега.

¹⁰Дай мне услышать, Господи, радость и веселие, и возрадуются кости мои, сокрушенные ожиданием.

¹¹Отврати лице Твое от грехов моих и изгладь все беззакония мои.

¹²Сердце чистое сотвори во мне, Боже, и дух правый обнови внутри меня.

¹³Не отвергни меня, Господи, от лица Твоего и Духа Твоего Святого не отними от меня.

¹⁴Возврати мне радость спасения и Духом владычественным Твоим утверди меня.

¹⁵Научу беззаконных путям Твоим, и нечестивые к Тебе обратятся.

¹⁶Избавь меня от кровей, Боже, Боже спасения моего, и язык мой восхвалит правду Твою.

¹⁷Господи! отверзи губы мои, и уста мои возвестят хвалу Твою:

¹⁸ибо если бы Ты пожелал, мы вознесли бы жертву; но к всеожжению не благоволишь.

¹⁹Жертва Богу – дух сокрушенный; сердца чистого и души смиренной Ты не презришь, Боже.

²⁰Облагодетельствуй, Господи, по благоволению Твоему Сион; да воздвигнутся стены Иерусалима:

²¹Тогда благоугодны будут Тебе жертвы правды, [когда] возложат на алтарь Твой обетованные жертвы наши, тельцов.

(56v) ³Nek maçtangay yamanlıçta küçlü töräsizlik? ⁴Kün uzun egirlikni sayışladı tilindä kendiniñ.

Neçik yülgüç iti, itilädi hillälükni, ⁵süvdü yamanlıxni, ne ki yağşılıxni, töräsizlikni, ne ki sözün toyruluXunu.

⁶Sövdü ol barça sözlärin yemirmäxniñ da tilärni hilläli.

⁷Bunuñ üçün Teğri yemirgäy anı soñyuga diñçä, üzgäy da çixargay anı otaxından da kökün anıñ yerindän tirilärniñ.

⁸Körgäylär toyrular da xorçkaylar andan, külsärlär da aytsarlar:

⁹«Bu adamdır, çaysi ki etmädi Teğrini kendinä boluşuçi, yoğsa umsandı bu köp xođžalıxına kendiniñ da çuvatlandı heçlikindä kendiniñ».

¹⁰Evet men — neçik zäytün teräki yemişli övündä Teğriniñ; umsandim yarlıyamağına Teğriñiñ meñilik da meñi meñilik.

¹¹Tapuniyim saña meñilik, ki ettiñ, da töziyim atıña seniñ, zera tatlisen alnına ariläriniñ seniñ. (57r) *Dun 8, p'arç' 52.*

[Псалом 52/53] 52

¹Yeñmäğ üçün Mağayet'anıñ. Esliliki Tawit'kä.

²Aytti fähamsiz yüräkindä kendiniñ, ki yoxtur Teğri.

Buzuldular da murdarlandılar töräsizliklərindä kendiläriniñ, da ne kimesä bar, ki etkäy tatlilixni.

³Teğri köktän baxti barça oylanları adamlarınıñ körmä, ki bar müdir kimesä ağıllı, ki izdägäy Teğrini.

⁴Barçası saptılar bir oğurdan da keräksiz boldular;

Yoxtur kimesä, ki etkäy yağşını, da yoxtur kimesä çax bir dä.

⁵Neçik ne tanımagaylar barçası, ki çiliniyirlar töräsizlikni,

Xaysi ki yerlər edi zoğovurtumnu benim, neçik aşamayın ötmäkiñ, da Teğrigä heç sarnamadılar?

⁶Anda xorçkaylar xorçunu, çaysi ki bolmasa xorçmağ, zera Teğrigä [=Teğri] saçar sövklärin adamlarga biyänçililärniñ.

Uyalyaylar da uyatlı bolgaylar, zera Teğri etti heç anı.

(57v) ⁷Kim bergäy Siondan çutçarılmayın İsräjelniñ! — çaytarganında Eyämizniñ yasirliğin zoğovurtunuñ kendiniñ sövünsär Jagop da färäh bol-sar İsräjel. *Dun 9.*

[Псалом 53/54] 53

¹Yeñmäğ alıış bilä. Esliliki Tawit'niñ. ²Zamanına, ki keldilər Zip'açik'lär da ayttılar Sawuyğa, ki ošta Tawit' yaşınıptır, olturuptur bizdä.

³Teğri, atıña seniñ tırgız meni da çuvatıñdan seniñ könülük etkin maña.

⁴Teğri, işit alıışima benim, çulağ çoyğın sö-zünä ayzimniñ benim.

⁵Yatlar turdular üstümä benim, da küçlülär izdädilər džanımnı benim, da ne hesepämädilər seni, Teğri, alnılarına [=alınlarına] kendiläriniñ.

⁶Ošta, Teğri boluşuçim benim; da Biy yöpsü-növlüm džanımnı benim.

⁷Xaytarmağ bilä yamannı duşmanlarıma benim könülüküñ bilä seniñ tas etkin alarnı.

⁸Men erkim bilä benim bernämnı suniyim saña, çosdovanel boliyim atıña seniñ, Biy, (58r) zera yağşidir.

⁹Barça tarlıxlarımdan benim çutçardıñ meni, da duşmanlarımnı benim kördü közlärim benim.

Dun 7.

[Псалом 54/55] 54

¹Yeñmäğ da alıış. Sağmos eslilikdən Tawit'niñ.

²Xulağ çoy, Teğri, alıışima benim da ne körümsüz etmä çoltçamni benim.

³Bağkin maña da işit maña, zera çayyurdum men ayırlanganıma benim da müşçülländim.

⁴Avazından duşmannıñ da indžitmağından yazıxlınıñ saptılar maña, egirlik bilä, öçäşlänmäğ bilä öç saçladılar maña.

⁵Yüräkım benim müşçülländi mendä, da çorçusu ölümnüñ tüştü üstümä benim.

⁶Ah da titrämäğ bilä keldi üstümä benim, da yaptı meni çaranyuluğ.

⁷Aytir edim: «Bersä edi kimesä maña çanatlar, neçik küğürçinniñ, ki uçkay edim, kötürülgäy edim, ⁸yıraçlanıp, toxtagay edim yabanlıçta.

⁹Gümänim bar edi Teğridä, ki çutçargay edi meni çis(58v)çaesликтän da zähirlänmäxtän täşvişli, tarlıxından kendiniñ [=yüräkimniñ]».

¹⁰Salğın, Biy, da ayırgın tillärin alarnıñ, zera kördüm töräsizlikni da çarşılıxni şahärdä.

¹¹Kündüz da keçä dolaşkan boldular duvarlarında anıñ, ¹²töräsizlik, yamanlıç da yazıç bar aralarına alarnıñ, da ne eksilmädi mahalälärindän alarnıñ ası da çayınlıç.

¹³Zera egär duşman tabalasa edi, tözär edim, hälbät, yağom körälmägän ulu sözläsä edi üstümä benim, yaşınır edim, hälbät, andan.

¹⁴Evet sen, adam teğläşim benim, yol körgüzüçim benim da tanışim benim.

¹⁵Hälbät, anda ž tatlılattıñ maña da saña yemäk, zera barir ediç bir söz bilä övünä Teğriñiñ.

¹⁶Kelgäy ölüm üstünä alarnıñ da tirilä egäç tüşkäylär tamuçka, zera yamanlıçtır turadçaxları alarnıñ da ortalarına alarnıñ.

¹⁷Men Teğrigä sarnadım, da Biy işitti maña.

¹⁸Keçägä, (59r) tañ manına, yarimkündä

Sözlädim da aytım, da işitkây avazîma memim, ¹⁹χυτχаргау еминлик билә д̄жанімни меним yovuxларимдан меним, zera keräk bilä yetiştilär üstümä menim.

²⁰İşitkây Teñri da aşax etkây alarni, çaysi ki ilgäridir, ne ki meñilik.

Yoğsa yoğ edi alarga teşkirilmäx, da ne çorçmaslar Teñridän.

²¹Saldî çolun kendiniñ tölov etmä alarga, da alar murdarladılar orenk'in anıñ.

²²Ayırıldılar yüräklängän yüzündän anıñ, da etti yüräklärinä alarnıñ.

Imşax edi sözläri alarnıñ, ne ki çeť, da kendiläri — neçik kesmäk.

²³Salgın Biygä çayyuñnu seniñ, da ol yedirir seni da bermäs meñilik seskänmäxliç toyruğa.

²⁴Sen, Teñri, endirgäysen alarni çoyuruna buzuxluğunı, eränlär çan töküçilär da hillälilär barabarlatmagaylar künlärin kendiläri(59v)niñ, yoğsa men saña, Biy, umsandım. *Dun 22, p'arç' 38 dun.*

Алғиşi Movşesniñ

[Второзаконие 32: 22-43: Песнь Моисея, часть 2]

²²Zera ot çapundu öçäşlänmäximdän menim, örtäsär da ensär çax tamuxnuñ tibiñä,

Yegäy yerni da barça bitiši yerniñ alarnıñ, yandılar ot bilä, örtängäylär himläri taylariniñ alarnıñ.

²³Yiğiyim yamanlıçları üsnä alarnıñ da oçlarım bilä menim tügälliyim alarni.

²⁴Opranganlar da zabunlaganlar açlıçtan, kazandan sindiryalagan, leş tüşkän barça uçar çuşlarga köktägi.

Yılan d̄žinslarin oçalmayçsüz yeberiyim üstünä alarnıñ, kazanlarni pustalıçniñ, ki berli da arlı suvragaylar alarni yer üstnä.

²⁵Çiçartın oylanlarin çirvin etkây alarni çiliç, da içkärtin övlärindän anda çalabaları çorçunuñ

Otuzyaşarlarni gojslar bilä birgä da oylanlar toxtalğan çartlar bilä birgä.

(60r) ²⁶Aytım, ki: «Taytkaymen alarni da tiyiyim işadagliçin alarnıñ d̄žinslarindän».

²⁷Eğär ki yoğ öçäşmäxi üçün yüräklängäniniñ duşmannıñ, ki bolmagaylar ömürlü, da biyiklängäylär öktämlänip duşmanlar, da aytkaylar,

Ki: «Xolumuz bizim biyiktir, da biläkimiz bizim çuvatlı, da dügül Biy Teñri etti bunu barça».

²⁸Zera d̄žins bir sayışlarin tas etüçidirlär alar, da yoçtur alarda açıl, ²⁹da sayışlamadılar eskä alma bu barça, da hali yöpsüngäylär uyatni boylarına kendiläriniñ.

³⁰Tamaşa bir ulu budur, neçik bir miñni çuvalay ya 2 tümänni teprätkäylär,

Eğär Eyämiz Teñri çixara bermäsä edi alarni da bersä edi alarni çollarına duşmanlariniñ alarnıñ.

³¹Zera dügüllär gurçları alarnıñ, neçik Teñrimiz bizim, yoğsa duşmanlarimiz bizim yaman sayışliyirlar.

³²Bayından Sotomnuñ edi borla te(60v)räki alarnıñ, da tikmäsi alarnıñ Komordan.

Borlası alarnıñ borlası leyiliçiniñ, da salçimi alarnıñ leyiliçindän ötnüñ.

³³Yüräklänmäxi ad̄dahalarnıñ çayiri alarnıñ, yüräklänmäxi oçyılanlariniñ murdarasız [=mudarasız] başça sayaymaçtan.

³⁴Dügül mi bu barça yiğiliptir mendä, möhür-längän saçlaniyirlar çaznamda menim?

³⁵Kününä öç tölämäxniñ töliyim alarga, zamanında, çaçan urunsa taşka ayaxları alarnıñ.

Yovuxtur küñü tas bolmaçları alarnıñ, yetiştirtir hadirlik bilä Biy üstünä alarnıñ.

³⁶Yaryular Biy çoyovurtun kendiniñ da çullarında kendiniñ övünür,

Zera kördü alarni yorulğan, boşangan da çixara berilgän yäsirlikkä.

³⁷Da aysar Biy: çayidir gurçlariniñiz siziñ, çaysilarına umsanip ediñiz siz alarga, ³⁸çaysilariniñ ki yaylarin çasaplarindän yer ediñiz da içär ediñiz çayirin çurbanlariniñ?

(61r) Hali tursunlar, boluşsunlar da bolsunlar sizgä arça.

Sarnamaçi Movşes markareniñ

³⁹Taniñiz da körünüz ki menmen, da yoçtur özgä Teñri, başça mendän.

Men öldürürmen da men tirgizirmen, tövärmen da men oçaltirmen, da ne kimesä bolur, ki çixargay sizni çolumdan menim.

⁴⁰Kötürdüm kökkä çolumnu menim, ant içtim sayım bilä menim da aytım, ki tirimen men meñilik.

⁴¹Itilyim, neçik yaşnamaçni, çiliçimni menim da izdämä öcnü çeşiyim sayimni menim.

Töliyim tölovün duşmanlarıma menim da körälmäslärimä menim töliyim tölovlärin alarnıñ.

⁴²Içiriyim oçumnu menim çanından alarnıñ, da çiliçim menim yegäy et çanından yaralarnıñ yasir bolğan, başlarnıñ buyruçılarnıñ duşmanlariniñ alarnıñ.

⁴³Färäh bolsun kök anıñ bilä, da yerni öpkäylär açar barça oylanları Teñriniñ.

Färäh boluñuz, dinsizlär, çoyovur(61v)tu bilä anıñ, küçäytkäylär anı barça friştäläri Teñriniñ.

Izdämäç bilä izdäldi [=izdädi] öcnü çanından oylanlariniñ alarnıñ, tölovü duşmanlariniñ alarnıñ töländi alarga.

Tölvün körälmäsizlärinin alarniñ töländi alarga, aritkay Biy yerni žořovurtunuñ kendiniñ.

[Молитва и колофон]

Sensen Biyimiz bizim, sen Krisdos xutxaruči-miz bizim, seni alyışlagay džanimiz bizim, adam sövüči Biy. Parexo”.

Yazıldı t’vagan 1030 [1580].

Bu ganon saymos 320 — 3 yüz igirmi dundir.

Bu 4-ünči ganon oğormeadir.

[Псалом 55/56] 55

¹Yeñmäx üçün, žořovurtka, ki aruvluxtan yiraçlanip edilär. Zamanına, ki tutup edilär anı yat millät Kețta. Tawit’niñ nišan yazovu. San 55-tir.

²Yarliya maņa, Teņri! zera basti meni adam; kün uzun uruřlar indžittilar meni.

³Bastilar meni duřmanlarim benim (62r) kün uzun, köp boldular, kimlär ki çariřirlar edi birgä-mä biyikliktä.

⁴Kündüz men xorçmandir, zera Biygä umsandim, ⁵Teņri bilä ögüniyim sözümnü benim, Teņrigä umsandim da xorçmandir, ki ne etkäy maņa adam?

⁶Kün uzun sözümnü risvayladilar, benim üçün edi sayiřlari alarniñ yamanliçka.

⁷Xarib bolgaylar da yařina-yařina kezgäylär alar, ayaxlarima benim közätkäylär, neçik dä xast etärlär edi boyumnu benim.

⁸Neçik heç nemädän keri etsärsen alarni, öçäsmäx bilä žořovurtnu tabi etsärmen?

⁹Teņri, tirlikimni benim aytiiyim saņa, xoyi-yim yařlarimni benim alniņa seniñ, neçik atadiñ sen maņa.

¹⁰Xaytkaylar duřmanlarim benim artlarina kendiläriniñ kününä, xaçan sarnasaç saņa.

Ořta tanidim, ki Teņrim benim sensen, ¹¹Teņrini alyiřliiyim sözüm bilä benim da Biyni ögiyim sözümdä (62v) benim, ¹²Teņrigä umsandim da xorçmandir, ki ne etkäy maņa adam?

¹³Mendändir niyatim benim, xaysi ki bersärmen saņa, Teņri, alyiř bilä.

¹⁴Xutxardiñ džanimni benim ölümdän, közlär-imni benim yařlardan, ayaxlarimni benim az-maxliçtan, biyaneli boliiyim [alnina Eyämizniñ] toprağında tirilärniñ. *Dun 11.*

[Псалом 56/57] 56

¹Yeñmäx. Buzmagin. Tawit’niñ nišanli yazovu. Zamanında, ki xaçan xaçip edi ol yüzündän Sawuñnuñ peçeraga anda.

²Yarliya maņa, Teņri, yarliya maņa, zera saņa umsandı džanim benim.

Kölgäsinä xanatlarıñniñ seniñ umsaniiyx çax ařkinça töräsizlik.

³Çaxirdim Teņrigä biyiktägi, Teņrigä, yaxři etüçimä benim.

⁴Yeberdi köktän da tirgizdi meni, xoydu mas-xaraliçka, ki basarlar edi meni.

Yeberdi Teņri yarliyamaxin da könülükün kendiniñ da xutxardi ⁵džanimni benim arasından kazanlarniñ, ki çirim etiyir edim (63r) men müş-xüllänip.

Oylanlariniñ adamlarniñ tiřlari kendiläriniñ yaraç da oxlardirlar, da tillari alarniñ — neçik iti çiliç.

⁶Biyiklänip sen, Teņri, köktä, barça yerdä-dir haybatin seniñ.

⁷Sirtmax hadirlädilär ayaxlarima benim da ařax ettilär boyumnu benim, xazdilar alnima benim terän çuyur da tüštülär kendilari anda.

⁸Hadirdir yüräkim benim, Teņri, hadirdir yüräkim alyiřlama da saymos aytma saņa haybatim bilä benim.

⁹Oyaniiñiz, haybatim benim, oyaniiñiz saymos bilä da alyiř bilä, da men oyanirmen ertäräk.

¹⁰Xosdovanel boliiyim saņa žořovurt arasına, Biy, da saymos aytiiyim saņa džinslar arasına.

¹¹Ulu boldu çax kökkä diyin yarliyamaxin seniñ, çax bulutka diñradir könülükün seniñ.

¹²Biyiksen sen köktä, Teņri, barça yerdä bardir haybatin seniñ. (63v) *Dun 13.*

[Псалом 57/58] 57

¹Añmax üçün. Buzmagin yazovun niřaniniñ.

²Egär ki toyru da toyruluxnu sözläsäniz edi, na toyru yaryu etär ediñiz oylanlarina adamlarniñ.

³Zera da hali dä yüräkiñizgä siziñ töräsizlikni etiyirsiz yerdä, egirlikni çollariiñiz siziñ xozyiiyir.

⁴Yat boldular yaziiçliilär anadan, aldandilar xarnında da sözlädilär yalyan.

⁵Yüräklänmäxi alarniñ oxšařina körä yilanniñ, neçik xarayilan, ki yumuptur çulaxlarin kendiniñ,

⁶Ki iřitmägäy ol avazin džadunuñ džardar da almagay ot ot berüçi axillidan.

⁷Teņri ufatkay tiřlarin alarniñ ayizlarina kendiläriniñ, da tiřlarin aslanlarniñ sindirgay Biy.

⁸Alçaç bolgaylar alar, neçik suv, ki tökülür; xorulganda yayi aniiñ xovuřlangan [=xovuřlangay], neçik balayuz, ki erir, ⁹da tügängäylär.

Tüštü ot, da körmädilär günäřni, ¹⁰çax esläri-nä alip (64r) edilär tegänäklärin kendiläriniñ, neçik tižniç, öçäsmäx bilä tiriläp, örtägäy alarni.

¹¹Färäh bolgay toyru, xaçan körsä tölvün, da çolun kendiniñ yuvgay xanından yaziiçliniñ.

¹²Da ayt kay adam, ki könüsündän bardir yemiři toyrunuñ da bardir Teņri, ki yaryular alarni yerdä. *Dun 10.*

[Псалом 58/59] 58

¹Yeṛmāx üçün. Buzmagın nišan yazovun Tawit'niṅ. Zamanına, ki yeberdi Sawuy da çöp-çövrä aldï övin anıṅ, ki öldürgäy edi anı, san 58.

[Колофон]

Yazıxlı Lusignı aṅṅin.

²Xutxar meni duşmanlarımdan benim, Teṅri, alardan, ki turupturlar üstümä benim, abra meni.

³Xutxar meni alardan, kimlär ki xiliniyirlar töräsizlikni, erlärän xan töküçilärän abra meni.

⁴Ulama boyumnu benim klädilär da yetiştilər üstümä benim xuvatlılar.

Ne yazıxım benim, da ne aşınganlarımız, ⁵başxa yaz(64v)ıxtan yügürdüm da toyru boldum.

Oyan alnıma benim da kör ⁶sen, Biy xuvatlılarını, Teṅri İsrajelniṅ.

Baxkın da dārman etkin barça dinsizlärğä, yarlıyamaṅin barçasına, xaysıları ki xiliniyirlar töräsizlikni.

⁷Xaytsarlar keçxurun, açıxsarlar, neçik itlär, da kezsärlär şähär çövräsina.

⁸Alar yaşagaylar ayızları bilä kendiläriniṅ, da xilic bardir erinlärinä alarniṅ:

Evet hali kim işitti bunu? ⁹Zera sen, Biy, külsärsen alardan da heç etärsen barça dinsizläri.

¹⁰Xuvatımnı benim saṅa saxliyım, zera Teṅri boluşuçim benimdir.

¹¹Teṅrim benim, yarlıyamaṅi anıṅ ertälängäy maṅa, [da Teṅrim benim körgüzgäy] maṅa duşmanlarımnı benim.

¹²Öldürmäṅin alarnı, ki unutmagaylar zoğovurtuṅnu seniṅ.

Tayıtkın alarnı xuvatıṅ bilä seniṅ da salgın alarnı, zera sensen abrovuçim benim, Biy.

¹³Yazıxlari ayızlarıniṅ alarniṅ (65r) da sözlari erinläriniṅ alarniṅ, tutuşurlar alar öktämlikläri bilä kendiläriniṅ.

Xarış da yalyanlıx, çixara berilsärlär, ¹⁴soṅyuda öçäşmäx bilä tügängäylär da tapulmısarlar.

Bildilär, ki Teṅri eyälik etär Jagopka da barça xiriylarina yerniṅ.

¹⁵Xaytsarlar keçxurun, açıxsarlar, neçik itlär, da kezsärlär şähär çövräsina.

¹⁶Alar yayılgaylar yemä, yoṅsa, egär toyunmasalar, mirmıldanırlar.

¹⁷Men alışliyiṅ xuvatın Eyämizniṅ, sövünim ertäräk yarlıyamaṅında seniṅ.

Boldu benim abrovuçim da övü işancımnıṅ, kününä tarlıxımnıṅ benim boluşuçim benim.

¹⁸Saṅa saṅmos aytiyiṅ, Teṅri işancim benim, Teṅri yarlıyovuçim benim. *Dun 21.*

[Псалом 59/60] 59

¹Saṅmos Tawit'niṅ. Yeṛmāxtän [da nišan] yazovu keçkän zamanniṅ, öçäşmäxtän ²ol zamanda küydürdü axın suvlar arasına Asori ulusun da xaytkanda xirdi Jovap bir dolınada 12 000 adam.

(65v) ³Teṅri, kerı ettiṅ da buzduṅ bizni; öçäşlänđiṅ — da şayavatlanırsen bizgä.

⁴Teprättiṅ yerni da müşxüllätırsen bunu; saṅayt tövülgänin bunuṅ, zera seskändi.

⁵Körgüzdüṅ zoğovurtuṅa seniṅ berklikni da berđiṅ bizgä içmä çayırin axılsizliṅniṅ.

⁶Berđiṅ xoṅxanlarıṅa seniṅ nišan*, ki saxlanṅaylar yüzündän yayniṅ.

**Hankisd, ki aṅlanir tinçliṅ.*

⁷Neçik xutxarıldılar sövüklüläriniṅ seniṅ, tırgiz oṅuṅ bilä seniṅ da işit bizgä.

⁸Teṅri sözlädi arilikindän kendiniṅ: «Sövünim, biyik bolıyiṅ, ayiriyiṅ Sük'em ulusun da tüzlärin otaxlarga öleiyim.

⁹Menimdir Kayat ulusu, da benimdir Manase, Ep'rem xuvatlatuči başımnıṅ benim.

Juta xanıṅ benim, ¹⁰Movap tegänäsi umسانیṅ benim.

Jetomadan tüzätıyiṅ barganımnı benim, da maṅ(66r)a özgä dżinslar hnazant boldular».

¹¹Kim eltkäy meni şähärgä bek, yaṅom kim yol körgüzüçi bolṅay maṅa çax Jetovmadan?

¹²Dügül mi sen, Teṅri, ki kerı ettiṅ bizni da çixmadiṅ, Teṅri, xuvatlılarımız bilä bizim?

¹³Ber bizgä boluşluṅ tarlıxta, zera heçtir xutxarmaṅi adamniṅ.

¹⁴Teṅri bilä etiyix xuvatnı, da ol heç etkäy alarnı, xaysı ki xıstiriyiṅ bizni. *Dun 13.*

[Псалом 60/61] 60

¹Yeṛmāx üçün. Saṅmos Tawit'niṅ.

²İşit, Teṅri, alışışima benim, da bax, Biy, alışışima benim.

³Xiriyından yerniṅ sarnadıṅ saṅa çax emgänğinçä yüräkimä benim.

Xayada biyik ettiṅ meni, yol körgüzdüṅ maṅa, ⁴da benim bolduṅ umsam, da burdżum xuvatlı bolduṅ maṅa yüzündän duşmanniṅ.

⁵Turiyiṅ men otaṅında seniṅ meṅilik da yapunıyiṅ kölgäsinä xanatlarıṅniṅ seniṅ.

⁶Sen, Teṅri, işit(66v)tiṅ alışışima benim, berđiṅ meṅärmäxliṅ, xaysıları ki xoṅxarlar atıṅdan seniṅ.

⁷Kün künden arttırdiṅ xanniṅ yılların anıṅ künläriniṅ dżinslardan çax dżinska diṅrä.

⁸Bardir da xalir meṅilik alnına Teṅriṅniṅ yarlıyamaṅ da könülük, kimlär ki xolarlar andan.

⁹Bu türlü saṅmos aytiyiṅ saṅa meṅi meṅilik da beriyim saṅa alışışimni kün kün artından.

Dunk 8, p'ark' 48 dun.

[Псалом 61/62] 61

¹Yeñmāx üstünä Titomnuñ, saγmos Tawit'niñ.

[Колофон]

Yazixli Lusig sargawakni aγgin.

²Tek yalyz Teñrigä hnazant bolgin, džanim menim, zera andandir maña xutxaruçim menim.

³Oldur Teñrim menim da xutxaruçim menim, išançim menim, ki seskänmägäymen artix.

⁴Negä diñrä tursarbiz üstünä adamniñ? Öldürmägä barçañizni, neçik duvarni xaxutlangan da çetänni kerı salingan.

(67r) ⁵Evet yalyz hörmätimni menim sayışladılar kerı etmä mendän da yügürdülär susamaçlarına kendiläriniñ.

Ayızları bilä kendiläriniñ alyışliyiñ edilär, da yüräkläri bilä xarıyiñ edilär.

⁶Evet, haybat [=hälbät], Teñrigä hnazant bolgay džanim menim, zera andandir maña tözümlük.

⁷Oldur Teñrim menim da xutxaruçim menim, išançim menim, ki seskänmägäymen.

⁸Teñridändir xuvatim menim da haybatim menim, Teñri boluşluçum bilä menim [=boluşluçum menim], umsam menim Teñridä.

⁹Umsaniyiç añar, barça yiñinläri žoyovurtlarınñ, töküñüz alnına aniñ yüräkiñizni sizniñ, zera Teñri boluşuçimizdir bizim meñilik zamanlardan.

**Hankisd, ki añilir tinçliç.*

¹⁰Hälbät, heçtirilər oylanları adamlarınıñ, yalandırlar oylanları adamlarınıñ, tartovlarında kendiläriniñ (67v) yazixlanırlar, da kendiläri heçliktädirilər birgä.

¹¹Umsanmañiz egirlikkä, sapmaçka suylanmañiz; da ululuç, ki ne bilä kelgäy, haväs etmäsin yüräkiñiz sizniñ.

¹²Bir kez sözlädi Teñri, da ekinçi bunu işittiç.

Teñriniñdir xuvatı, ¹³da seniñ, Biy, yarlıyamaçıñ, da sen töläsärsen här birinä işlärinä körä alarniñ. *Dun 13.*

[Псалом 62/63] 62

¹Saγmos Tawit'niñ. Yeñmāx üçün. Xaçan edi ol anabadda anda Džuvhutluçta. San 62.

²Teñri, Teñrim menim, men saña ertäräk turrarmen, susadı saña džanim menim, ne çadar daγın artix tenim menim,

Neçik yer yabanlıçta da suvsuzluçta, çayda ki yoçtur kendindä yol.

³Bu türlü arilärdä körüniyiç saña — körmä maña xuvatıñni seniñ da haybatıñni seniñ.

⁴Aniñ üçün ki yaçsidir maña yarlıyamaçıñ (68r) seniñ, ne ki tirlikim menim, da erinlärim menim öggäylär seni.

⁵Bu türlü alyışliyiñ seni tirlikimä menim da atıña seniñ kötüriyim çollarimni menim.

⁶Neçik yaγniñ semizlikindän tolungay boyunu [=boyum] menim, erinlärimniñ sövünçlükü bilä alyışlagay seni aγzim menim,

⁷Zera egär anşam edi seni töşäkimdä menim, tañ manına ertälänip sözlär edim saña,

⁸Ki bolduñ menim ~~boştuçim~~ da boluşuçim, kölgäsinä xanatlarıñniñ seniñ sövüniyim.

⁹Keldi artıñdan seniñ džanim menim, da meni yöpsündü oñuñ seniñ, ¹⁰da alar heç yergädän izdädilär džanimni menim.

Kirgäylär tibinä tibsizlikinä yerniñ, ¹¹çiçara berilgäylär çoluna çiliçniñ, da ülüsläri tülkülärniñ bolgaylar.

¹²Xan umsandı Biygä, ögüngäylär barçası, çaysıları ki ant içär(68v)lär andan, çapuşkay ayızları alarniñ, çaysıları sözlärlär egirlikni. *Dun 11.*

[Псалом 63/64] 63

¹Yeñmāx üçün. Saγmos Tawit'niñ. San 63.

²İşit alyışıma, Teñri, yalbarmayimda menim saña, çorçusundan duşmanniñ xutxar džanimni menim.

³Yapkaysen meni yiñinläriñden yamanlarınñ, köplüxündän, çaysı ki çiliniyiñlar töräsizlikni.

⁴Kimlär ki itilädilär, neçik çiliç, tillärin kendiläriniñ, çordular yaylarıñ kendiläriniñ nemägä le-yiliçka.

⁵Salma yapuçluçka alarga, kimlär ki toγrudurlar yüräkläri bilä, ansizim salgaylar alarga da çorçmagaylar.

⁶Xaysıları ki küçäytilär boylarıñ kendiläriniñ sözlärgä yamanlıxniñ, sayışladılar yaşırma maña sırtmaç da ayttılar: «Körmästir bunu Biy».

⁷Tergädilär töräsizlikni, hadirlädilär tergämä tergämäçni,

Kelgäy adam te(69r)ränlikinä yüräkiñiñ kendiniñ, ⁸da biyik bolgay Teñri:

Oçları oylanlarınñ boldular yaraları alarniñ, ⁹çaçaklandılar alarda tilläri kendiläriniñ, da müşçüllängäylär barçası, çaysıları ki baçarlar alarda.

¹⁰Xorçtular barça adamlar, da ayttılar işlärin Teñriniñ, da yaratkanlarıñ alarniñ [=aniñ] eskä aldılar.

¹¹Färäh bolgay toγru Biygä da umsangay añar, aniñ bilä ögüngäylär barçası, çaysıları ki toγrudurlar yüräkläri bilä. *Dun 10, p'ark' 34 dun.*

[Псалом 64/65] 64

¹Yeñmāx. Saγmos Tawit'niñ. Sarnamaç avaz bilä Eremia, da Ezegieļ, da žoyovurtnuñ, çaçan çixma klädilär yat ulustan, san 64.

²Saña yaraşir alyış, Teñri, Siondan, da saña bergäylär alyış Erusaçemdä.

³Işit alyışima benim, zera barça saña tenlär kelgäy.

⁴Sözläri töräsizlärnin çuvatlandılar üstü (69v)müzgä bizim, çirsizliçimizni bizim sen aritkaysen.

⁵San, çaysin ki tañladıñ da yöpsündün, da turgaylar köşkünjä seniñ.

Tolıyıç biz igilikindän övünün seniñ, aridir dadžarıñ seniñ tamaşalı toyru luç bilä.

⁶Işit bizgä, Teñri, çutçaruçımız bizim, umsaşi barça çiriylarinin dünyânin da çaysi ki teñiz yıraç,

⁷Kim hadirlär taylarni çuvatı bilä kendiniñ da kiyiptir çuvat bilä,

⁸Kim müşçüllätir ululuçun teñizniñ da avazın anin aşaxlatır.

⁹Müşçüllängäylär dinsizlär da çorçkaylar turuçılar yerdä nişanlarinñdan seniñ.

Çiçkanına ertäniñ keççurun sövünsärlär, ¹⁰baçtıñ yergä, da içirdiñ anı, da köp ettiñ ululuçun anin.

Özäni Teñriniñ tolu boldu suvlar bilä, hadir ettiñ yemä(70r)kin anin, zera bu tür lüdü r hadirlik.

¹¹Tarlovnun anin içirdiñ da köp ettiñ hasilin anin.

Yayışına anin färäh bolur bitişi anin, ¹²alyışlangay tadži yılñin tatlılıçına seniñ.

¹³Tüzläriñ seniñ tolgaylar semizlik bilä, semirgäylär [=semirtkählär] körkün yabanlıqnin.

Örlär sövünçlük kiygäylär, ¹⁴da kiygäylär çöçläri çoyunlarnin,

Egişlär köp etsärlär aşıxlarni, çaxırgaylar da alyışlagaylar. *Dun 16.*

[Псалом 65/66] 65

¹Yeñmäç üçün. Saçmos Tawit'niñ. San 65.

Çaxıriñiz Teñrigä, barça yerlär, ²saçmos aytiñiz atına anin da beriñiz haybatni alyışına anin.

³Aytiñiz Teñrigä: «Neçik ki çorçuludur işläriñ seniñ! Köp çuvatına seniñ yalğan çaldılar saña duşmanlarin seniñ.

⁴Barça yerdä yerni öpkählär saña, saçmos ayt-kaylar saña da saçmos ayt-kaylar atına seniñ».

(70v) ⁵Keliñiz da körünüz işin Teñriniñ, neçik ki çorçuludur sağış bilä, ne ki barça oylanları adamlarnin.

⁶Kim çaytardı teñizni çuruga, da özän ötläş aşıtlar ayaçlar bilä.

Anda färäh bolıyıç biz añar, ⁷ki eyälik ettilär çuvatları bilä kendiniñ meñilik.

Közläri anin dinsizlärgä baçıyır, çaysiläri ki açıçlattılar [=açıylattılar] anı, biyiklänmägäylär boylarında kendiläriñin.

**Hankisd, ki anlanir tinçliç.*

⁸Alyışlanız, dinsizlär, Teñrimizni bizim, işitövlü etiñiz avazın alyışimniñ benim.

⁹Ol, çaysi ki berdi džanimni benim tirlikkä da bermädi titrämäç ayaçlarimizga bizim.

¹⁰Sinadiñ bizni, Teñri, da tergädiñ, neçik dä tergäilir kümüş.

¹¹Endirdiñ bizni sırtmaçka, çoyduñ tarlıçka arçamizni bizim ¹²da keçirdiñ adamlarni üsnä başimizniñ bizim.

(71r) Aşıtx biz otnu da suvnu, da çixardiñ bizni tinçliçka.

¹³Kiriyim övünä seniñ bernälär bilä, beriyim saña niyatimni benim, ¹⁴çaysi ki atadı saña erinlärim benim, çaysi ki açım benim sözlädi tarlıçta.

¹⁵Bütöv çurbanni tüzalgän suniyim saña çöçlar bilä da temyan bilä da saña suniyim tovarlar bilä da eçkilär.

¹⁶Keliñiz, işitiñiz maña, da aytıyım sizgä, barçanıñ, kimlär ki çorçarsız Teñridän, çaysi nemäni etti boyuma benim.

¹⁷Añar açım bilä benim sarnadım da biyiklätiyim anı tilim bilä benim.

¹⁸Yaziçlarimni egär körsäm edi yüräkimdä benim, yoçsa mi işitir edi maña Biy?

¹⁹Bunuñ üçün işitti Teñri da baçtı avazına çoltçamniñ benim.

²⁰Alyışlıdır Teñri, çaysi ki kerı etmädi alyışimni benim, da dügül yarlıçamaçın kendiniñ mendän. (71v) *Dun 18.*

[Псалом 66/67] 66

¹Yeñmäç üçün. Saçmos Tawit'niñ, 66.

²Teñri, yarlıça bizgä da alyışla bizni, körgüz yüzünñü seniñ bizgä da yarlıça bizgä —

³Tanıma yerdä yoluñnu seniñ, džinslar arasına barça çutçarmaçıñni seniñ.

⁴Tapungaylar saña çoyovurtlar, Teñri, tapungaylar saña çoyovurtlar barça.

⁵Färäh bolgaylar da sövüngäylär džinslar, zera sen yarçularsen çoyovurtnu toyru luçka, da džinslarga [yerdägi sen] yol körgüzürsen.

⁶Xosdovanel bolgaylar saña, Teñri, çoyovurtlar, şükürlängäylär sendän çoyovurt barça.

⁷Yer berdi yemişin kendiniñ, da alyışladı bizni Teñri, Teñrimiz bizim.

⁸Teñrimiz bizim alyışlagay bizni, da andan çorçkaylar barça çiriyläri yernin. *Dun 7, p'arç' 42.*

[Псалом 67/68] 67

¹Yeñmäç üçün. Saçmos Tawit'niñ.

²Turgay Teñri, da taçıl(72r)gay barça duşmanları anin, çaçkaylar körälmägänläri anin yüzündän anin.

³Neçik eksilir tütün, eksilsärlär, neçik erir ba-

layuz alnina otnuñ, ol türlü tas bolurlar yazıxlılar yüzündän Tejriniñ.

⁴Toyrular färâh bolgaylar, da sövüngäylär alnina anıñ, da sövüngäylär färâhliklärinä kendiläriniñ.

⁵Alıışlañız Tejrini da saymos aytiñiz atina anıñ, yol etiñiz añar, ki olturup kün batişi sarı, da Biydir atı anıñ.

Sövünsärlär alnina anıñ da müşxüllänsärlär yüzündän anıñ,

⁶Xaysi ki atasidir öksüzlärniñ da yaryučisi tullarnıñ — Tejri yerinä arilikiniñ kendiniñ.

⁷Tejri siyindirir bir yergä bilä övdän [=övdä] da çıxarır baylılarıñı çuvatı bilä kendiniñ, bu türlü dä açılılarıñı, ki siyiniptirlar kerezmanlarda.

⁸Tejri, çıxmañıñ seniñ alnina...

[Страниц 72v и 73r в нашей копии нет].

(73v)...dan tişläriñiñ anı çıxarı tartıyım,

²⁴Neçik çilangay ayaxlarıñıñ seniñ xanga da tiläri itläriñiñ seniñ xanından duşmanlarıñıñ seniñ».

²⁵Köründülär ketkänleriñıñ seniñ, Tejri, barganı Tejriniñ, xanimizniñ bizim ari.

²⁶Ertäländilär buyruçıları çıxarma alıışni içinä gojslarnıñ da ögövüçilärniñ.

²⁷Yiçövdä alıışlañız Tejrini da Biyni çovraylarından Israjelniñ.

²⁸Anda Peniamin oylanlıxından tamaşalı, buyruçıları Jutaniñ, yol körgüziçiläri anıñ, buyruçıları Zapuovnuñ da buyruçıları Nept'aşemniñ.

²⁹Buyur, Tejri, çuvatıñ bilä seniñ, çuvatlat bunu, ki toxtattıñ bizgä.

³⁰Sarayından seniñ Erusaşemdan saña sungaylar xanlar çurbanlarıñı.

³¹Öçäş kazanına çamişliñiñ, yiğınlarıña ögüzlärniñ da böl(74r)äklärinä inäklärniñ.

Heç bolgaylar alar, çaysi ki tapıptirlar kümüş bilä, taytkin dinsizläriñiñ da çaysıları klärlär uruş bilä.

³²Kelgäylär friştälär Misirdan; Hintistanlılar ilgärtin çol berüci bolgaylar Tejrigä.

³³Xanlıxları yerniñ, alıışlañız Tejrini da saymos aytiñiz Eyämizgä.

³⁴Yol etiñiz añar, çaysi ki olturupsız [=olturuptur] köknüñ kökünä kün toyuşuna.

Ošta bergäy avazın kendiniñ, avaz çuvatniñ, ³⁵da beriniz haybatni Eyämizgä.

Üstünä Israjelniñ ulu könänmäxi anıñ, çuvatı anıñ çax bulutka dirä köknüñ.

³⁶Tamaşalıdır Tejri üstünä ariläriniñ kendiniñ, Tejri Israjelniñ.

Ol bergäy çuvatni, toxtalmañıñıñ çoyovurtuna kendiniñ. Alıışlıdır Tejri.

[Колофон]

Yalbarip çolarmen sizdän, çardaşlar, aңgaysiz men yazıxlı Lusig sargawakni här aytkanda.

(74v) *Dun 38.*

[Псалом 68/69] 68

¹Yeñmäx üçün. Keçkän zämanälärniñ. Saymos Tawit'niñ. San 68.

²Tirgiz meni, Tejri, zera yetiştılär suvlar dżanima benim, ³battım men teränlikinä, tibsizlikinä, çayda ki yoxtur maña tinçliñ.

Keldim men teränlikinä teñizniñ, da dolaşuxlar boydular meni.

⁴Emgändim men çaxırmaçtan, da yiyildi ovurtlarım benim.

Eksildilär közlärim benim umsanmaçımda benim Biygä, Tejrimä benim.

⁵Köp boldular, ne ki saçi başımniñ benim, çaysıları ki körälmäs edilär meni heç yergädän.

Xuvatlandılar mendä duşmanlarım benim da körälmäsizlärim benim heç yergädän; nemä, çaysi ki çapmiyir edim, tözär edim alarga.

⁶Tejri, sen tanıdın essizlikimni benim, da aşınganim benim sendän yapılmadı.

⁷Uyalmagaylar benim üçün, ki tözär(75r)lär saña, Biy, Biyi çuvatlılarıñıñ, harlanmagaylar benim üçün, kimlär izdärlär seni, Tejrini Israjelniñ.

⁸Seniñ üçün tözdüm tabanlanmaçka [=tabanlanmaçka], da yaptı uyat yüzümnü benim.

⁹Yat boldum men çardaşlarımdan benim da çonax oylanlarıña anamniñ benim.

¹⁰Paçillix övünä seniñ yedi meni, tabası tabalavuçılarıñıñıñ tüştü üstümä benim.

¹¹Aşaxlattım oruç bilä dżanimni benim, da boldular maña bu yeñillikkä, ¹²ettim kiyinişimni benim çıldan da boldum kültkü alarga.

¹³Menim üçün sayışliyir edilär, çaysıları ki ol turup edilär eşiklärdä, meni aybli etärlär edilär, çaysıları ki içärlär edilär çayırni.

¹⁴Men alıışta edim saña, Biy; zamanında yöpsünövlü,

Tejri, köpyarlıyamaçıñ bilä işit maña, könülük çutçarmaçıñ bilä seniñ

(75v) abragin meni gawdan, ¹⁵ki batmagaymen, abrangaymen körälmäsizlärimdän benim da teränlikindän suvlarnıñ köp.

¹⁶Battırmasinlar meni aylanganı suvlarnıñ, da boymasınlar meni tibsizlik teränliki, çoyu [=çuyul] yapmasın ayzın kendiniñ üstümä benim.

¹⁷İşit maña, Biy, zera tatlıdır yarlıyamaçıñ seniñ; köplüxünä körä şayavatıñıñıñ seniñ başkın

maņa; ¹⁸da çaytarmagin yüzünnü seniň çulundan seniň, zera indžinipmen men, tezindän işit maņa.

¹⁹Baıķkin dżanima benim, da çutçar meni, da duşmanlarım üçün benim abragın meni.

²⁰Zera sen bilirsen tabalaganimni benim, uyatimni benim da harlanganimni benim.

Alniņa seniňdir barça çistiručilari ²¹dżanimni benim; tabalamayķa tözgin, yüräkim benim, da zabunluıķka.

Gümänim bar edi, ki kim çayğur(76r)gay benim bilä, da kimsä yoıķ edi, da övündürüçi maņa kimesä tapulmadı.

²²Berdilär yemäkimdä maņa öt, da susamaçimda benim içirdilär maņa sirkä.

²³Bolsun stolları alarniň allarina alarniň sırtmaç, tölövğä da azmaçliıķka.

²⁴Xaramyulangay közlari alarniň, ki körmäğäylär, da arçaların alarniň här kez eggin.

²⁵Salgaysen üsnä alarniň öçäşmäçiňni seniň, yüräklänmäç öçäşmäçiň seniň yetiškäy üstünä alarniň.

²⁶Bolgaylar turmaçlari alarniň pusta, da otaçina alarniň kimesä bolmagay, ki turgay.

²⁷Zera çaysin ki sen urduı, sürdülär da yaralar ayriçlarıma benim arttırdılar.

²⁸Xoygın yazıçni üstnä yazıçlılariňni alarniň, ki kirmäğäylär toyruluçuña seniň.

²⁹Buzulgaylar alar diftarından seniň tirlikniň da toyrulariň bilä seniň yazıl(76v)magaylar.

³⁰Yarli da ayriçlımen men, çutçarmaçıň seniň, Teğri, yöpsüngäy meni.

³¹Alyişliyiım atın Teğrimniň benim alyiş bilä da biyik etiyim anı ögmäç bilä.

³²Biyänçli bolgay Teğrigä, ne ki bizov yaş, çaysi ki keltirir müñüzlär da tuyaylar.

³³Körgäylär yarlılar da färäh bolgaylar; çolunuz Teğrini, da tirilsin dżanlarıñiz sizniň,

³⁴Ki işitti Biy yarlılarga da baylılarni kendinä heç etmädi.

³⁵Alyişlagaylar anı kök da yer, teğiz da barça, çaysi ki çaynaşir alarda.

³⁶Teğri, çutçar Siovnu, da yasalgay şähärläri Dżuvutluçnuı, yasalgay, turgaylar da meñärgäylär anda.

³⁷Oylanlar çullariňniň seniň toxtalgay anda, da çaysilari ki sövärlär atıñni seniň, turgaylar anda. *Dun 36.*

[Псалом 69/70] 69

¹Yeñmäç üçün. Tawit'niň. Añılmaç, ki çutçardı (77r) anı Eyämiz, 69.

²Teğri, boluşma maņa baıķkin, da Biy, siñarlıç etmä maņa dżähtlan ya tez.

³Uyalgaylar da uyatlı bolgaylar, çaysilari izdärlär boyumnu benim, çaytkaylar artçari da uyalgaylar, çaysilari sayişlar edi maņa yaman.

⁴Xaytkaylar bu sahat uyatlı, çaysi ki aytirlar edi maņa: «Vaç-vaç».

⁵Sövüngäylär da färäh bolgaylar saņa barçamiz, çaysilari ki izdärlär seni, Biy.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teğri», — da kimlär sövärlär çutçarmaçıñni seniň.

⁶Men yarlı da klänçimen; Teğri, boluş maņa; boluşuçim da çutçaruçim benim sen. Da Biyim benim, keçikmägin. *Dun 6, p'ark' 44 dun.*

[Псалом 70/71] 70

Saymos Tawit'niň da Ovnatap oylanlariňni bu-rungi yäsirliklärinä. San 70.

¹Saņa, Biy, umsandım, uyalmagaymen meñilik, toyruluçuı(77v)a seniň çutçar meni da abra meni.

²Aşaylatkin maņa çulaçıñni seniň da tırgiz meni.

³Bol benim, Teğri, işançim da yerim bek tırgizmä meni, zera toxtalganim da işançim benim sensen.

⁴Teğrim benim, çutçar meni çolundan yazıçliniň, çolundan töräsizniň da toyrusuznuı.

⁵Sensen tözümlüküm benim, Biy; Biy umsam benim oylanlıçımdan benim.

⁶Saņa toxtadım men çarnından; yüräkindän anamnı benim sensen işançim benim; da sendändir boluşluçum benim här sahat.

⁷Neçik ki buta boldum men köplärgä, da sen boluşuçim benim da çuvatlatuçim benim.

⁸Tolungay ayçim bilä benim ögmäç bilä, neçik alyişliyiım haybatıñni seniň, här kün ulu şöhrätıñni seniň.

⁹Salmagin meni, Biy, zamanında çartlıçimniň, (78r) eksilgänində çuvatimniň benim çoymagın meni.

¹⁰Ayttılar duşmanlarım benim maņa, da çaysilari çapsadılar dżanimni benim, sayişladılar birgä da ayttılar:

¹¹«Teğri çoydu anı, çuviyiç da yetişiyiç anar, zera kimsä bolmagay, ki çutçargay anı».

¹²Teğrim benim, yıraç etmägin mendän, da Teğri, boluşma maņa baıķkin.

¹³Uyalgaylar da eksilgäylär, çaysilari ki yamanlamayta edilär dżanim üçün benim, kiygäylär uyatni da harlanmaçni, yeñillikni, çaysi ki klär edilär maņa yaman.

¹⁴Men här sahat umsanıyiım da arttıriyiım alyişıñni seniň.

¹⁵Ayçim benim aytkay toyruluçuınu seniň, här kün öğüvlüküñni seniň,

Neçik düğül ki hilläliḡni nemä bilir edim bi-tikçilikniñ, ¹⁶evet kiriyim ḡuvatına Eyämizniñ, da Biy, aḡdim toyruluḡuḡa yalyüz.

¹⁷Tejrim benim, öv(78v)rättiñ meni igitlikim-dän benim, da hali dā aytiiyim toyruluḡuḡnu seniñ.

¹⁸Çaḡ aḡarginça da ḡartaygınça, Tejrim me-nim, ḡoymaḡin meni,

Negä diñrä aytılḡay biläkiñ seniñ dżinska bar-ça, ki kelsärlär,

Xuvatıñni seniñ ¹⁹da toyruluḡuḡnu çaḡ biyik-likkä, ḡaysi ki ettiñ ululuḡlarni, Tejri, kim oḡşar saḡa?

²⁰Ne ḡadar körgüzdüñ maḡa tarlıḡ köp da ḡi-yinlar, ḡaytip sövündürdüñ meni, da terän tibsizli-kindän yerniñ çiyardıñ meni.

²¹Arttırdiñ ḡuvatıñni seniñ, ḡaytip da övün-dürdüñ meni da teränlikindän yerniñ tekrar çiyar-düñ meni.

²²Da hali men tapuniyim saḡa hadirliki bilä saymoslarniñ, könü Tejri, saymos aytiiyim saḡa al-yiş bilä, aruvu Israjelniñ.

²³Sövünsünlär erinlärim benim, ḡaçan say-mos aytsam saḡa, (79r) da dżanim benim, ḡaysi ki dā ḡutḡardıñ.

²⁴Da daḡin tilim benim kün uzun sözläsin toyruluḡuḡnu seniñ

Zamanında, neçik uyatli bolḡaylar, ḡaysilari ki sayişlarlar edi maḡa yaman. *Dun 26.*

[Псалом 71/72]

¹Saymos Soḡomon üçün.

Tejri könülüküñnü seniñ padşahga bergin da toyruluḡuḡnu seniñ oḡluna ḡanniiñ —

²Yarḡulama ḡoḡovurtuḡnu seniñ toyruluḡ bilä da miskiniñni seniñ könülük bilä.

³Algaylar taylar eminlikin ḡoḡovurtnuḡ da ör-lär — toyruluḡnu.

⁴Könülük etkäy yarlılariña ḡoḡovurtnuḡ, da tırgizgäy oḡlanlarin yarlılarniñ, da aşaxlatkay öktämlärni.

⁵Turḡay da ḡalgay günäş bilä ilgäri, ne ki ay, dżinstan çaḡ dżinska.

⁶Engäy, neçik yaḡmur üstünä tiftikniñ, neçik yayiş, ki yayiyir yerdä.

(79v) ⁷Çiykay künläriña aniiñ toyruluḡ, köp eminlik çaḡ tügällänginçä ay.

⁸Eyälük etkäy ol teñizdän çaḡ [teñizgä, rikalar-dan çaḡ] ḡiriyyina dünyâniñ.

⁹Alnina aniiñ ävâl Hntistanlılar tüşkäylär, da duşmanlari aniiñ topraḡ yegäylär.

¹⁰Xanları T'arsizniñ da otraçlarniñ ḡurbanni sungaylar aḡar; ḡanları Arapisdanniñ da Sapa bernälärni keltirgäylär aḡar.

¹¹Yerni öpkäylär aḡar barça ḡanları yerniñ, da barça dżinslar ḡuluḡ etkäylär aḡar.

¹²Zera ḡutḡardı yarlıni ḡuvatlıdan, yarlıni da miskinni, ḡaysiniñ ki yoḡtur kendiniñ boluşuči.

¹³Ayagay ol yarlıga da misingä da dżanlarin yarlılarniñ tırgizgäy, ¹⁴asıdan yamanlarniñ ḡut-ḡargay dżanlarin alarniñ.

Özdändir atı aniiñ alnina alarniñ, ¹⁵tirilgäy, da berilgäy aḡar altinından Arapisdanniñ.

Alyişka turḡaylar aḡar hər sahat da kün uzun alyişlagaylar anı.

¹⁶Bolḡay toḡtalmaḡlıḡ barça yerdä da üstnä başlariniñ taylarniñ.

(80r) Biyiklängäy, ne ki Lipanan, yemişi aniiñ, çičäklängäy şähäriña Eyämizniñ, neçik biçän yerdä.

¹⁷Bolḡay atı Eyämizniñ alyişli meñilik, ki ilgä-ri, ne ki günäş, dir atı aniiñ.

Anda alyişlagaylar barça dżinslari yerniñ, da barça dżinslar san bergäylär aḡar.

¹⁸Alyişli Biy Tejrisi Israjelniñ, ki etär sk'ançe-lik'ni yalyüz, ¹⁹da alyişlidir atı ari haybatiniñ aniiñ meñilik, tolḡay haybatı bilä aniiñ barça yer! Bolḡay, bolḡay. *Dun 20, p'ark' 46 dun.*

Xoltḡası Annaniñ, Samuël anasiniñ

[Царств 2: 1-10: Песнь Анны]

¹Toḡtatti yüräkim benim Biydä, da biyiklän-di müñüzüm benim: Tejri ḡutḡaruçim benim.

Çeşildi ayzim benim üstünä duşmanlarimniñ benim, färâh boliiyim ḡutḡarmaḡiña seniñ.

²Zera yoḡtur ari, neçik Biy, da ne toḡru, neçik Tejrimiz bizim, da yoḡtur ari başḡa Tejrimizdän bizim.

(80v) ³Maḡtanmañiz da sözlämäñiz öktämlik-ni, da çiymasin ayziniñizdan siziñ söz ulu öktäm.

Tejri bilmäḡlıḡlarniñ, Tejri hadirlär kendiniñ aḡili bilä bilmäḡni yaratkanlarina kendiniñ.

⁴Xuvatlılarniñ bazıḡ yaylari boşandı, da küç-süzlär yaraylandılar ḡuvat bilä.

⁵Toḡlar da tolular ötmäk bilä eksildilər, da aç-lar toldurdular yerni.

Toḡmasiz [=Toḡmasiz] toḡdu yedini, da köp toḡgan eksildi toḡurmaḡtan.

⁶Biy öldürür, da Biy tırgizir, endirir tamuḡka da çiyarir.

⁷Biy miskinlätir, da Biy ululatir, aşax etär öktämlärni çaḡ yergä diñrä, ⁸da biyik etär zabunnu çöplüktän,

Olturuzur anı [buyruçilar] buyruçilar bilä ḡoḡovurtnuḡ kendiniñ da olturuçuna haybatniñ meñärtir alarnı.

⁹Tügällär niyätin niyätliilarniñ da alyişladı yil(81r)larin toyrularniñ.

Zera dügül ki kendiniñ çuvati bilä çuvatlanir çuvatli, ¹⁰evet Biy kücsüz etär çarşi turuçıların kendiniñ, Biy aridir.

Maçtanmasın sayışlagan sayışı bilä kendiniñ, da maçtanmasın çuvatli çuvatında kendiniñ, da maçtanmasın ulu ululuçunda kendiniñ.

Evet kim maçtanir, Biydä maçtansın sayışında bilmäç bilä Biyni tanıma.

Etmä könülükni da işlämä toyruluçnu üstnä yüzünün yerniñ

Biy çixti köktä, da kökrädi, da kendi yaryular başça gälädzidän,

Berir çuvatni çanlarimizga bizim da biyik etär münüzün yaylaganiniñ kendiniñ.

[Молитва и колофон]

[1Царств 2: 1-10: Песнь Анны]

¹Biyikländi münüzüm benim: Teñri çutçaruçim. Toxtadı yüräkim benim Biydä, Biy bilä inamlı.

Pareçosluçu bilä barçadan özdän (81v) da al-yişli çaçiñ bilä seniñ, yarlıyagaysen bu bitikni yazdırganga da yazganga, maña, Lusig sargawakka, köpyazılığa, da sizgä barçañizga, aмен.

P'arç' 18 dun. Bu ganon saymos 298 dundir.

Bu 5-inçi ganon 'iprewdir.

[Псалом 72/73] 72

¹Saymos Jasap'niñ.

Neçik yaçşidir Israjelniñ Teñrиси da çaysıları toyrudurlar yüräkläri bilä!

²Evet ki benim bir zärrä dä seskänip edilär ayaçlarım benim, azulaçkına da tayip edilär barganlarım benim.

³Paçilländim men töräsizlärgä, eminlikinä yazıçılarniñ, ⁴neçik körär edim, yoç edi eksiklik ölümlärinä alarniñ.

Toxtalğan edilär çiyinläri alarniñ, ⁵çazyançina adamlarniñ düğüldürlär alar da adamlar bilä çiyinalmasarlar.

⁶Bunuñ üçün (82r) tuttu alarni öktämlik, kiydilär kendiläri üstnä çirsizliçni da egirliklärin kendilärinin.

⁷Çiçkay, neçik yaydan, töräsizlikläri alarniñ, zera bardirlar [=bardilar] alar sayışlarına körä yüräklärinin kendilärinin.

⁸Sayışladılar da sözlädilär yamanliç bilä, hörmätsizlikni biyiklikkә sayışladılar.

⁹Çoydular kökkә ayzların kendilärinin, da tilärin kendilärinin kezdirirlär edi yer üstnä.

¹⁰Bunuñ üçün çoyovurtum benim çaytkay bunda, da künlärim benim tolu tügäl tapulgay alarda.

¹¹Ayttilar, ki: «Ne türlü bildi Teñri yaçom bardir, hälbät, bilmäçi Biyiktägigä?»

¹²Ošta yazıçılardirlar da oñarılıptir bularga, bardirlar da bardir ululuçu dünyânin.

¹³Ayttim: «Heç yergädän, alaysa, toyrulatiyim yüräkimni benim, yuvdum arilik bilä (82v) çolumnu benim, ¹⁴da boldum men tövülgän kün uzun, da azarlanmaçım benim taç manına».

¹⁵Keräk esä dä, aytar edim, ki: «Bu türlü aytıyım», — ošta dżinsları oylanlarıñniñ seniñ, çaysılärina ki niyät ettim.

¹⁶Eskä çoydum, ki, hälbät, bu dżähtliktir alnima benim, ¹⁷negä diñrä kirgäy arilikinä Teñrinin, da eskä alçay soçusun alarniñ.

¹⁸Hälbät, hilläliki üçün alarniñ yazovsuz etsärlär [=etsärsen] alarni, yiysarsen [=yiçsarsen] alarni öktämliklärinä kendilärinin.

¹⁹Evet ne türlü boldular pusta, ansizim çirildilar, eksildilər, tas bolurlar töräsizlikläri üçün kendilärinin ²⁰da boldular neçik tüşlär oyanganlarga.

Biy, şähäriñä seniñ sürätlärin alarniñ risvaylasarsen, ²¹zera ot palayladı yüräkinä kendiniñ da bövräklärim benim özgä rängli boldular.

²²Men heçkä bol(83r)dum da bilmädim, neçik hayvan, hesepländim alniña seniñ, ²³da men här sahat seniñ bilä men.

Tuttuñ say çolumdan benim, ²⁴sayışiña seniñ yol körgüzdüñ maña da haybat bilä yöpsündüñ meni.

²⁵Nem bar benim öz köktä, yaçom sendän ne dayin çoliyim yerdä?

²⁶Eksildi yüräkim benim da tenim benim, [Teñri] yüräkimniñ benim, payım benim Teñri meñilik.

²⁷Ošta, kimläri ki yiraç ettilär dżanların kendilärinin sendän, tas bolurlar, tas bolurlar barçası, çaysıları ki çayin boldular sendän.

²⁸Maña yuvuçlanma Teñrigä yaçşidir da çoyma Biygä umsamni benim,

Aytma barça alyişinñni seniñ eşikinä çizlarına Sionniñ. *Dun 24.*

[Псалом 73/74] 73

¹Esliliki Jasap'niñ.

Ne üçün kerı ettiñ meñilik, Teñri, öçäşlände yüräklänmäçiñ seniñ üstnä çoyunlarıñniñ kütövläriñ(83v)dä seniñ?

²Añgin çoyovurtuñnu seniñ, çaysi ki tapunduñ ilgärtin, çutçardıñ payin meñärmäçiñniñ seniñ.

Tay Sion bu, çayda turupsen sen bunda, ³kötür çoluñnu seniñ üstnä öktämliklärinin alarniñ tügälinçä.

Çaysi ki nemä töräsizländi duşman arilikinä seniñ, ⁴ögündülär körälmäsizläriñ seniñ içinä yaçşi tirliklärinin kendilärinin.

Koydular nišanlarin kendiläriniñ nişanga, ⁵da kendiläri tanimadılar çixmaçin yoyartin.

Neçik ormandagi baltalar bilä sindiryaladılar ešikin aniñ birgä, ⁶baltalar bilä da ulu çakuçlar bilä yemirdilər anı.

⁷Küydürdülär ot bilä arilikiñni seniñ yerdä, murdarladılar çatirin atiniñ seniñ.

⁸Ayttılar yüräklärinä kendiläriniñ džinsları alarniñ birgä: «Keliñiz, tiyiñiç barça ulukünlär(84r)in Teñriniñ yerdä.

⁹Nişan biz heç nemä körmädiç, da dügül dayi bardir markare, da bizni ne kimsä dügül ki tanıgay».

¹⁰Negä diñrä tabalagay, Teñri, duşmanni [=duşman], öçäštirir çarşı turuçi atiniñ ari seniñ?

¹¹Ne üçün çaytarıyirsen çoluñnu seniñ da oñuñnu seniñ içinä çoyuñnuñ seniñ meñilik?

¹²Teñri çanimiz bizim äväl, ne ki meñilik, ki ettiñ çutçarıлмаçni içinä yerniñ.

¹³Sen toxtattıñ çuvatıñ bilä seniñ teñizni, sen uvattıñ başın adždahalarniñ üstnä suvnuñ.

¹⁴Sen uvattıñ başın adždahalarniñ da berdiñ anı yemäkkä çuvatlılarına Hintisdanniñ.

¹⁵Sen axtirdiñ çovraçlarıni da açin suvlarni, sen çuruttuñ özänlarıni muçkâm.

¹⁶Seniñdir kündüz, da seniñdir keçä, yariçni da günäşni sen toxtattıñ, ¹⁷[da sen toxtattıñ] barça çeklärin yerniñ, (84v) baharni da yazni sen yarattıñ.

¹⁸Bu mäyan bolgay saña, ki duşman tabaladi Biyni, çoyovurt fähamsiz öçäštirdi atiniñ ari seniñ.

¹⁹Çiçara bermä kazanlarga džanni, çaysi ki tapunurlar saña, da džanların yarlılarıñniñ seniñ unutmagin meñilik.

²⁰Baçkin niyätiniñ seniñ, zera toldular [övläri] alyasalanganlarıniñ yerdä egirlik bilä.

²¹Xaytmasin yarlı uyalgan, yoçsa miskinlar da yarlılar alyışlagaylar atiniñ ari seniñ.

²²Kel, Teñri, da yarıula yarıuñnu seniñ, añgin tabalamaçni, çaysi ki fähamsizdirler kün uzun.

²³Unutmagin avazin çizmätkärläriñniñ seniñ, öktämlikläri körälmäsizläriñniñ seniñ kötürülgäy här kez. *Dun 22, p'arç' 46 dun.*

[Псалом 74/75] 74

¹Yeñmäç üçün. Saymos Jasap'niñ. San 74.

²Xosdovanel bolıyıç saña, Teñri, çosdovanel bolıyıç da sar(85r)niyıç atiniñ ari seniñ.

Aytma barça sk'ançelik'iñni seniñ. ³Xaçan vaçt etsän, toçru yarıulagaymen.

⁴Oprandi yer da barça turuçiläri aniñ, men toxtattim tiräkin aniñ.

⁵Ayttim töräsizlärgä, ki: «Töräsizlänmäñiz», — yazıçlılarga, ki: «Biyıklätmäñiz müñüzläriñizni sizniñ,

⁶Kötürmäñiz biyik müñüzläriñizni sizniñ da sözlämäñiz Teñrigä egirlikni».

⁷Zera ne kün toyuşundan, ne kün batışından, da ne yabanlıqında taylarıniñ; ⁸evet Teñri yarıuçidir.

Bunu aşax etär, da bunu biyıklätir, ⁹ayaç çoluna Eyämizniñ, çayır tolu, zadasiz toldurgan, da aşaxlatir bundan buñar.

Hälbät, çöpräsi aniñ heç tügänmä, da içsär-lär anı barça yazıçlılar yerdägi.

¹⁰Men süvüniyim meñilik, saymos aytıyım Teñrisinä Jagopnuñ.

¹¹Barça müñüzlärin yazıçlılarıniñ ufatkay-(85v)sen, da biyik bolgay müñüzü toyrularniñ.

Dun 10.

[Псалом 75/76] 75

¹Yeñmäç üçün. Alyış bilä. Saymos Jasap'niñ. Asoresdan üçün. San 75.

²Belgilidir Džuvutluçta Teñri, da Israjeldä ulu atı aniñ.

³Boldu eminlik bilä yeri aniñ da turmaçı aniñ Sionda.

⁴Anda uvatti Biy çuvatın yayniñ, yarıçni, çilicni da çagat oçraşin.

⁵Yarıçlısen sk'ançelik'iñ bilä taylarga meñilik, ⁶müşüllängäylär barçası, çaysiläri ki essizdirler yüräkläri bilä, yuçladılar yuçularında kendiläriñni da heç nemä tapmadılar

⁷Barça adamlar çodžaliçından çollariniñ kendiläriniñ. Azarlamaçiñdan seniñ, Teñrisi Jagopnuñ, yuçladılar da kimlar atlanirlar edilär atlarga.

⁸Sen çorçulusen, da kim bolur bolma alniña seniñ? ⁹Neçik köründiñ sen köktän, belgili boldu öçäşmäçiniñ seniñ.

(86r) Yer çorçtu ¹⁰da seskändi turganına Teñriniñ yarıuga abranmaga [=abramaga] barça sekinlärin yerniñ.

¹¹Sayışları adamlarıniñ tapunurlar saña, da yapuçlar açıl bilä alyışlagaylar seni.

¹²Niyät çoyuñuz da tügälläñiz Eyämizgä, Teñrimizgä bizim, barçañiz, ki çövräsinäsiz aniñ.

Sunuñuz çurbanni çorçuluga, ¹³ki çöplär džanların buyruçılarniñ, çorçuludur ol, ne ki barça çanları yerniñ. *Dun 10.*

[Псалом 76/77] 76

¹Yeñmäç. Titom üçün. Saymos Jasap'niñ.

²Avazim bilä benim men Biygä sarnadim, avazim bilä benim Teñrigä, da baçtı maña.

³Kününä tarlıçimniñ benim Teñrini izdädim, çollarim bilä benim keçä, alniña aniñ aldanmadim.

Klämä, edi övünmä džanim benim, ⁴añdim

Tejrini da färâh boldum, çayyurur edim, da eksilir edi mendâ dżanim benim.

⁵Yetiştilär saçlamaçka közlärim me(86v)nim, müşülländim da sözlämädim, ⁶sayışladım künläрни ilgäriği da yillärni meñiliktä aңdım.

⁷Sözlädim keçä yüräkim bilä benim, çayyurur edim, da täşvişlänir edi mendâ dżanim benim.

⁸Yoçsa mi meñilik keri etkäy meni Biy, da da-yin artix biyänmäğäy mi, elpäk?

⁹Ya meñilik mi tiysar yarlıyamaçın kendiniñ mendän, ya tügällädi sözüñ kendiniñ dżinstan çax dżinska?

¹⁰Ya unutkay mi şayavatlanma Tejrim benim da da-yin, ya tiygay mi şayavatın kendiniñ öçäşmäxi bilä kendiniñ?

Bu ortasidir saymosnuç.

¹¹Ayttım da: «Hali başladım, budur yänjirtmäxi oңu Biyiktäğiniñ».

¹²Aңdım işlärin Eyämizniñ, ilgärtin aңdım sk'ançelik'in anıñ.

¹³Sayışladım barça işläriñni seniñ da çol işläriñni seniñ sayışladım.

¹⁴Tejri, arilikiñdandır yollarıñ (87r) seniñ. Kimdir Tejri ulu, neçik Tejrimiz bizim? Sensen Tejri, çaysi ki etärsen sk'ançelik'iñni.

¹⁵Körgüzdüñ žoyovurtuñnu [=žoyovurtuñ] seniñ çuvatıñni seniñ, ¹⁶çutçardıñ biläkiñ bilä seniñ žoyovurtuñnu seniñ, oylanların Jagopnuç da Jovsep'niñ.

¹⁷Kördülär seni suvlar, Tejri, kördülär seni suvlar da çorçıtular, da teränliklär müşülländilär avazından suvlarıñ köplüxündän.

¹⁸Avaz berdilär bulutlar, zera da oçlarıñ seniñ barıyırılar ¹⁹avazından kökrämäxiñdän seniñ küpçäkiñniñ.

Köründülär yaltramaçlarıñ seniñ dünyâda, müşülländi da titrädi yer.

²⁰Tejizdädır yollarıñ seniñ, izläriñ seniñ suvlarıñ köplüxündä, da artı-sıraç seniñ heç körmäslär.

²¹Yol turguzduñ, neçik çoyunlarıña, žoyovurtuña seniñ, çolundan Movşesniñ da Aharonnuç.

(87v) *Dun 14, p'ark' 38 dundir.*

[Псалом 77/78] 77

¹Esliliki Jasap'niñ. Saymos Tawit'niñ, 77.

Baçıñiz, žoyovurt, oçenk'imä benim, aşaçlarıñiz çulaxıñizni sizniñ sözüñä ayzimniñ benim.

²Açiyim manilər bilä ayzimni benim, sözlüyim manilärni ilgärtin.

³Neçik işittiç da tanıdıç bunu da atalarımız bizim ayttılar bizgä,

⁴Heç nemä yapulmadı oylanlarından alarıñniñ,

dżinska özgä aytma alyışın Eyämizniñ, çuvatın da tamaşasın kendiniñ, çaysi ki etti.

⁵Toçtattı tanıçlıxın kendiniñ Jagopka, da oçenk'in çoydu üstnä Israjelniñ.

Çaysi ki nemäni bir kez simarladı atalarımız-ga biznim körgüzmä bunu oylanlarıña kendiläriñniñ, ⁶ki tanıgaylar özgä dżinslar.

Oylanlar, ki toyarlar, turgaylar da aytkaylar bunu oylanlarıña kendiläriñniñ, ⁷ki çoygaylar Tejrigä umsaların kendiläriñniñ da (88r) unutmagaylar işlärin Tejriñniñ.

Buyruçun anıñ çolmaç bilä çolgaylar ⁸da bolmagaylar neçik dä ataları kendiläriñniñ.

Dżins yaman da açılatsuçı dżins, çaysi ki tüzätmädi yüräkin kendiniñ da toçtatmadı Tejrigä dżanın kendiniñ.

⁹Oylanları Ep'remniñ, toldurup atkanlar da bek atkanlar, kününä uruşnuç çolların sadaçlarıña çaytardılar.

¹⁰Turmadılar alar ösiyatınä Eyämizniñ da kö-nülükünä körä anıñ klämädilär barma.

¹¹Unuttular yaxşılıxın anıñ da tamaşaların, çaysi ki körgüzdü alarga

¹²Alnına atalarıñniñ, çaysi ki etti tamaşasın kendiniñ yerindä Misirlilärniñ da tüzündä Dajan-niñ.

¹³Yardı teñizni da keçirdi alarıñni, turyuzdu suvlarıñni, neçik tulçuxta.

¹⁴Yol körgüzdü alarga bulut bilä kündüz da barça keçäni yarıç bilä otuñ.

(88v) ¹⁵Yardı çayani yabanlıçta da berdi içmä alarga, neçik teränliktän ulu.

¹⁶Çıçardı suvnu çayadan da axtırdı, neçik ri-ka, suvlarıñni.

¹⁷Hälbät, arttırdılar yazıç çilinmaçni, da-yin da öçäştirdilər Biyiktäğini suvsuzluçta.

¹⁸Sınadılar Tejriñni yüräkläri bilä kendiläriñniñ çolmaçta yemäklärin boylarıña kendiläriñniñ.

¹⁹Mirmillandılar [=Mirmildandılar] Tejrigä da ayttılar: «Yoçsa mi küclü bolgay Tejri hadirlä-mä seyanıñni pustalıçta?»

²⁰Zera urar edi çayani, da açar edi suvlar, da irmaçlar ketärlär edi kendindän.

Egär ötmäkni hanuz bolsa bermä ol bizgä ya hadirlägäy žoyovurtuna kendiniñ seyanıñni?»

²¹Bunuñ üçün işitti bunu Biy da soçraga saldı, ot yaltradi Jagopta, öçäşmäxi çixti üstnä Israjelniñ.

²²Inanmadılar Tejrigä da umsanmadılar çutçarma(89r)çına anıñ.

²³Buyruç berdi bulutlarga yoçartın, eşikin köknüñ açtı, ²⁴da yayardı [=yaydırdı] alarga mananani yemäçkä.

Kütmä Jagopnu, çulun kendiniñ, da Israjelni, çarankin kendiniñ.

⁷²Kütär edi alarni açili bilä yüräkiniñ kendiniñ, yazıçsızlıçı çolunuñ kendiniñ yol körgüzür edi alarga. *P'ark' 74 dun.*

[Молитва и колофон]

Ata Oçul Ari Džan, sen boluş maña, Lusig sargawak yazıçlıga, da bu [bi]tikni yazdırganga.

[Псалом 78/79] 78

¹Saymos Jasap'niñ.

Teñri, kirdilär dinsizlär meñärmäçiñä seniñ, murdarladılar dadžariñni ari seniñ,

(91r) Ettilär Erusayemni neçik salaşin yemiş saçlavuçilarniñ, ²çoydular tenlärin çullariñniñ seniñ leş uçar çuşlarga köktägi da tenin arilariñniñ seniñ kazanlarına yerniñ.

³Töktülär çanin alarniñ, neçik suvnu, çövräsinä Erusayemniñ, da kimsä yoç edi, ki kömgäy edi alarni.

⁴Bolduç biz taba çonşularimizga bizim, kültkü da aybli masçaraliçka alarga, ki çövrämizgä edilär bizim.

⁵Negä diñrä, Biy, öçäşlängäysen sen meñilik, yaltrasar, neçik ot, paçillikiñ seniñ?

⁶Tök öçäşmäçiñni seniñ üstnä džinslarniñ, çaysi ki seni tanimaslar, üstünä çanlarniñ, çaysi ki atıñni seniñ sarnamadılar, ⁷zera yedilär Jagopnu da yerin anıñ buzdular.

⁸Añmagin yazıçlarimizni bizim ilgäriği, tezin-dän kelgäy yarlıyamaçiñ seniñ bizgä, Biy, ki mis-kinländiç asri.

⁹Boluş bizgä, Teñri, çutçaruçimiz bizim, haybatı üçün atıñniñ seniñ.

(91v) Biy, çutçar bizni da arit yazıçimizni bizim atıñ üçün seniñ.

¹⁰Ne heç aytmasınlar dinsizlär dä, ki: «Xanıdır Teñrиси alarniñ?»

Evet belgili nemä bolgay üstünä dinsizlarniñ alnina közlärimiz bizim, izdämäç üçün öcnü çanlariñniñ çullariñniñ seniñ, çaysi ki töküldü.

¹¹Kirgäy alniña seniñ küstünmäçi baylaganlarniñ, ululuçuna körä biläkiñniñ seniñ, kütkin sen oylanlarin öldürgänlarniñ.

¹²Tölä çonşularimizga bizim yedi kerät çoynu-na alarniñ taba, çaysi ki tabaladılar seni, Biy.

¹³Biz çoyovurtuñ da çoyunlariñ kütövüñniñ seniñ, çosdovanel boliyiç saña meñilik, džinstan džinska aytiyiç alıñiñni seniñ. *Dun 14.*

[Псалом 79/80] 79

¹Yeñmäç üçün. Keçkan tanıçlıç üstnä. Jasap'niñ. Saymos üstnä at'or džinsiniñ. San 79.

²Ey tutuçisi Israjelniñ, baçkin, ki yol körgüzi-yirsen, neçik çoyunlarına Jovsep'niñ.

(92r) Xaysi ki olturupsen k'erovpelärdä, belgili et [= bol]. ³Alnina Epreminiñ, Peniameniñ da Manaseniniñ oyat çuvatıñni seniñ da kel tırgizmä bizni.

⁴Teñrиси çuvatlılarniñ, çaytar bizni, körgüz yüzüñni seniñ bizgä, da tiriliyiç.

⁵Biy Teñri çuvatlılarniñ, negä diñrä öçäşlängäysen alıñiña çullariñniñ seniñ?

⁶Yedirdiñ bizgä ötmäk yaşlarniñ da içirdiñ bizgä yaşni ölcöv bilä.

⁷Ettiñ bizni taba çonşularimizga bizim, aybli masçaraliçka duşmanlarimizga bizim.

⁸Teñri çuvatlılarniñ, çaytar bizni, körgüz yüzüñni seniñ, da tirilgäybiz.

⁹Bayni Misirdan teşkirdiñ, çıçardiñ dinsizlärni, da alarni tiktiñ, ¹⁰ da yol körgüzdüñ añar.

Toçtattiñ kökün alarniñ, da toldurdu yerni, ¹¹yapti taylarni kölgäsi anıñ, da butaçları anıñ ormanin Teñriniñ.

¹²Saldı teräkin (92v) kendiniñ çaç teñizgä diñrä, çaç irmaçlardır madyaş butaçları anıñ.

¹³Ne üçün söktüñ çetänin anıñ? Saçiyirlar anı keçkanlar yolnu.

¹⁴Buzdu anı toñuz ormandagi, da kiyik yabandagi kütüldü añar.

¹⁵Teñri çuvatlılarniñ, çaytip baçkin köktän da kör, därman etkin borlaliçka bu, ¹⁶da därman etkin buñar, çaysi ki tikti oñuñ seniñ.

Üstünä oylanlariniñ adamniñ, çaysi ki çuvatlatiñ anı saña,— ¹⁷küydürgän otta da buzulgan öçäşmäçiñdän seniñ tas bolgaylar,—

¹⁸Bolgay çoluñ seniñ üstnä adamlarniñ, oñuñ seniñ üstnä oylanlariniñ adamlarniñ, çaysi ki çuvatlatiñ anı saña.

¹⁹Dügül dayin keri boliyiç biz sendän, tırgizgäysen sen bizni, da atıñni seniñ, Biy, sarniyiç.

²⁰Teñri çuvatlılarniñ, çaytardiñ bizni, körgüz yüzüñni se(93r)niñ bizgä, da tirilgäybiz. *Dun 18.*

[Псалом 80/81] 80

¹Yeñmäç üçün, saymos Jasap'niñ, 5-inçi [şa-patniñ]. Borla yançmaç üçün. San 80.

²Sövüniyiç Teñrigä, boluşuçimizdir bizim, çaçiriñiz Teñrisinä Jagopnuñ.

³Alıñiz saymosnu da beriñiz alıñiñni, saymos aytiñiz añar avaz bilä tatliliçniñ.

⁴Biryi çaliñiz başlaganına aylarniñ, kününä nişanlı yildagi bizim.

⁵Buyruçtur bu Israjelgä da toyrudur Teñrisinä Jagopnuñ.

⁶Tanıçlıçı Jovsep'niñ, çaysi ki çoydu anıñ bilä, neçik çıçar edi ol yerindän Misirlilarniñ, til, çaysi ki bilmäs edi, işitti.

⁷Keri et yüktän arxasın anıñ, da xolun anıñ bol, da küräk xulanmaxtan.

⁸Tarlıxında sarnadıñ maña, da xutxardim seni, işittim saña yapuyluxta dufannıñ da sinadim seni üstnä suvlarnıñ xarşılıxtagı.

⁹Işit, žoğovurtum benim, da tanıxlıx beriyim saña, da Israj(93v)el, egär işitsäj maña!

¹⁰Dayın bolmagay saña teyrilär bir vaxtlı, da ne yerni öpmägäysen sen teyrigä yat.

¹¹Menmen Biy Teyrin seniñ, çıxarırmen seni yerindän Misirlilarnıñ, aç ayzıñni seniñ, da tolduri-yim bunu.

¹²Žoğovurtum benim işitmädi avazıma benim, da Israjel maña nemä baımadı.

¹³Kötürüp xoıdum alarnı barma artından erkäriniñ yüräkläriniñ kendiläriniñ, zera barırlar alar erkinä körä dżanlariniñ kendiläriniñ.

¹⁴Zera egär žoğovurtum benim işitsälär edi maña, ya Israjel yolumnu benim barsa edi,

¹⁵Neçik heç nemäni, aşıxlatır edim duşmanlarin anıñ, üstünä xıstıruçılariniñ anıñ salır edim xolumnu benim.

¹⁶Duşmanları Eyämizniñ yalyan xaldılar añar, bolsun zamanları alarnıñ dünüâda.

¹⁷Yedirdi alarnı semizlikindän aşıxniñ da xayadan bal toydurdu alarnı. *Dun 18.*

[Псалом 81/82]

Saymos Jasar'niñ, 82 [=81].

(94r) ¹Tejri turdu yüyinlarına teyrilärniñ da aralarına alarnıñ yarğular edi alarnı:

²Negä diğrä yarğularsiz egirlik bilä da köz alırsız, yazıxlılar?

³Yarğu etiñiz öksüzgä da tulga, könülük etiñiz miskingä da aşıxlanganga.

⁴Xutxariñiz miskinni da yarlini, xolundan yazıxlınıñ xutxariñiz anı.

⁵Añlamadılar da eskä almadılar, xaramyuluxta da teprändilär barça himläri yerniñ.

⁶Men aytar edim, ki teyrilär bolgaysız ya oylanları Biyiktäğiniñ barčaniz.

⁷Siz ošta, neçik adamlar, öliyirsiz, neçik bir buyruçılardan, tüşiyirsiz.

⁸Kel, Tejri, da yarğula yerni, zera sen mejar-särsen barça dinsizläri. *Dun 8, p'arç' 40 dun.*

[Псалом 82/83]

¹Saymos Tawit'niñ.

²Tejri, kim saña oxşasar? Tüyilmagin da suslanmagin, Tejri.

³Zera ošta duşmanlarıñ seniñ (94v) çaxirdılar, da körälmägänlarıñ seniñ kötürdülär başlarıñ kendiläriniñ.

⁴Üstnä žoğovurtuñnuñ seniñ terän hizlik, bil-

mäxni sayışladılar üstnä arilikiñniñ seniñ ⁵da aytılar:

«Keliñiz, tas etiyix alarnı dżinstan, da añılmağay ati Israjelniñ dä dayın».

⁶Sayışladılar bir söz bilä birgä, seniñ üçün niyät ettilär

⁷Böläki Etomlularniñ da Ismajellilər, Movap da Araplar,

⁸Keğay, Amovn, Amayeg da özgä dżinslar, barça turuçıları bilä birgä Dżura bilä;

⁹Ol da Asur kelip edi alar bilä: barçası bular xuvatlatuçılar edilär oylanlarıñiñ Łovdnuñ.

¹⁰Etkin alarnı, neçik Matiamni, neçik Sisarani, neçik zApinni [= Apinni] axınlarına Gisonnuñ.

¹¹Tas boldular alar çovraxta Teğovrada da boldular neçik tezäk yerdä.

¹²Etkin buyruçılarin alarnıñ neçik zOvrepni [= Ovrepni], Zepni, zZepeeni [= Zepeenni], (95r) Saymananı da barça buyruçılarin alarnıñ,

¹³Xaysıları ayttilär: «Mejariyix bizgä arilikin Tejriniñ».

¹⁴Tejrim benim, etkin alarnı neçik küpçäkni, neçik xamişni alnına yelniñ,

¹⁵Neçik ot, ki küydürür ormannı, neçik yalin, ki örtär taylarnı.

¹⁶Bu türlü sürgäysen alarnı dufanıñ bilä seniñ da öçäşmäxiñ bilä seniñ müşxüllätkäysen alarnı.

¹⁷Toldur yüzlärin alarnıñ yeñillik bilä, da izdägäylär atıñni seniñ, Biy.

¹⁸Uyalgaylar da müşxüllängäylär meñi meñilik da uyat bilä tas bolgaylar.

¹⁹Tanığaylar, ki atıñ seniñ Biydir da sen yalyiz biyikläniñsen üstnä barça yerniñ. *Dun 18.*

[Псалом 83/84] 83

¹Yeñmäx üçün. Borla yançmağniñ. Saymos Gorxa oylunuñ. San 83.

²Neçik sövüklüdür otaxiñ seniñ, Biy xuvatlılarıñiñ, ³suxlançlı da hasrättir dżanim benim köşkünjä seniñ.

Yüräkim benim da tenim benim sövüngäy Tejrığa tiri.

(95v) ⁴Zera çipçix tapti kendinä öv, yumri ya horlička — uya, xayda ki xoıgay balaların kendiniñ,

Seğaniñ seniñ, Biyi xuvatlılarıñiñ, xanim benim da Tejrim benim.

⁵San barçasına, xaysi ki turıyirlar övünä Eyämizniñ, meñi meñilik alıışlagaylar seni.

⁶Sanlıdır er, xaysiniñ ki boluşluxu kendiniñ sendändir, çixmağni xoıdu esinä kendiniñ eniştän xayğulu ol yergä, xaysına ki niyät etti.

⁷Alışni xoıgay, xaysi ki orenk'ni xoıyiyir, ⁸bar-

gay ol çuvattan çuvatka da körüngäy Teñri, frištälärgä Sionda.

⁹Biy Teñri çuvatlılarını, işit alıışima benim, çulaç çoy, Teñrиси Jagopnuş.

¹⁰Yöpsünövlüsen sen bizim, kör, Teñri, da baçkin yüzünä yaqlaganıñniñ seniñ.

¹¹Anıñ üçün ki yaçşidir maña bir kün köşkünä seniñ, ne ki miñlär dä.

Taqladım men çöplük bilä kelmä övünä Teñri-niñ (96r) artıç, ne ki turma otaçına yazıçlılarınıñ.

¹²Yarlıyamaçnı da könülükni sövär Biy, Teñri başçıñni da haybatnı berir.

Biy heç eksik almas yarlıyamaçın kendiniñ alardan, ki barırlar zaçalsizliçta.

¹³Biy Teñri çuvatlılarını, sanlıdır er, ki umsanır saña. *Dun 14.*

[Псалом 84/85] 84

¹Yeñmäç oylanlarınıñ Gorçnuş. Saçmos Tawit'niñ. San 84.

²Biyändiñ, Biy, yeriñä seniñ da çaytardıñ yäsirlikin Jagopnuş.

³Boşattıñ egirlikin çoyovurtuñnuş seniñ, yaptıñ barça yazıçların alarnıñ.

⁴Tıyıldirdiñ barça yüräklänmäçiñni seniñ, çayttıñ öçäşmäçtän, yüräklänmäçiñdän seniñ.

⁵Çaytkin bizgä, Teñri, çutçaruçimiz bizim, da çaytar yüräklänmäçiñni seniñ bizdän.

⁶Ne meñilik öçäşmäğın bizgä, Biy, da salmağın öçäşmäçiñni seniñ dżınstan çaç dżinska.

⁷Teñri, sen çaytıp (96v) tırgızırsen bizni, çoyovurtuñ seniñ färäh bolsun saña.

⁸Körgüz bizgä, Biy, yarlıyamaçıñni seniñ da çutçarmaçıñni seniñ ber bizgä.

⁹İşittıç, ne ki sözlädi Biy Teñrimiz bizim, sözlägäy eminlikni çoyovurtuna kendiniñ, arılärinä kendiniñ da alarga, ki çaytıptırlar añar yüräkläri bilä.

¹⁰Yoçsa yuvuçtur çorçuçılarına kendiniñ çutçarmaçı anıñ, aynıñ haybatına anıñ yerimizdä bizim.

¹¹Yarlıyamaçı da könülükü yoluçkaylar, toçruluçu da eminliki öpüşkäylär.

¹²Könülük yerdän bitti, toçruluç köktän köründü.

¹³Biy bergäy tatlılıçnı da yerimizgä bizim bergäy yemişin kendiniñ, ¹⁴toçruluç alnına anıñ, barıp çoygay yoluna barganın kendiniñ.

(97r) *Dun 12, p'ark' 24 dun.*

[Псалом 85/86] 85

Alıış Tawit'niñ. San 85.

¹Aşaçlat, Biy, çulaçıñni seniñ da işit maña, zera yarlı da miskinmen men.

²Saçla dżanımnı benim, ari Biy, çutçar dża-

nımnı benim, çuluñnu seniñ, Teñrim benim, ki saña umsandım.

³Yarlıya, maña, Biy, zera saña çaçırdım här kün, ⁴färäh etkin dżanın çuluñnuş seniñ, zera saña, Biy, kötürdüm dżanımnı benim.

⁵Zera sen, Biy, tatlı da toçrusen, köpyarlıçovuçi här birinä, çaysıları ki sarnarlar saña.

⁶Çulaç çoy, Biy, alıışima benim da baçkin avazına çoltçamnıñ benim.

⁷Kününä tarlıçımnıñ benim sarnadım saña, da işittıñ maña.

⁸Dügüldür kimesä oçşaş saña, Teñrim, Biyim, da dügül kimesä neçik işläriñ seniñ.

⁹Barça dżınsları, çaysı ki ettıñ, kelgäylär da yerni (97v) öpkäylär alnıña seniñ, haybatlagaylar atıñni seniñ meñilik.

¹⁰Ulusen sen, Biy, da etärsen tamaşaları, da sen yalızsın, Teñri.

¹¹Yol körgüzgin maña yoluña seniñ, da barıyır könülükünä seniñ da färäh bolgay yüräkım benim çorçmaga atıñdan seniñ.

¹²Xosdovanel bolıyım saña, Biy Teñrim benim, bar yüräkım bilä benim haybatlıyım atıñni meñilik.

¹³Ulu boldu üstümä benim yarlıyamaçıñ seniñ, da çutçardıñ dżanımnı benim tamuçlarınıñ tıbindän.

¹⁴ Teñri, töräsizlär turdular üstümä benim, da yıñları çuvatlılarınıñ izdädilär dżanımnı benim, da heseplämädilär seni, Teñri, alnılarına [=alınlarına] kendiläriniñ.

¹⁵Evet sen, Biy Teñrim benim, şayavatlısen da yarlıçovuçi, uzunesli da köpyarlıçovuçi, da kö-nü, ¹⁶baçkin maña da yarlıya maña.

Bergin çuvat (98r) çuluña seniñ, tırgız oylun çaravaşıñniñ seniñ ¹⁷da et maña nişan yaçşılıçniñ.

Körgäylär körälmägänlärim benim da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluştıñ maña da övündürdüñ meni. *Dun 16.*

[Псалом 86/87] 86

¹Gorça oylunuş. Saçmos alıış, 86.

²Hımläri anıñ taçına ari anıñ, sövär Biy eşikin Sionnuş artıç, ne ki barça otaçların Jagopnuş.

³Haybatlı sözlädi seniñ üçün: ošta şahäri Teñriniñ!

⁴Añdım Rahapnı da Baydatnı, çaysıları ki tanırlar meni, ošta özgä dżınslar da Dżura da çoyovurtu Hntısanlarınıñ, bular boldular anda.

⁵Sionga ayttı: ana da adam toçdu kendindä, da kendi himläriñni saldı anda Biyiktägi.

⁶Biy aytkay yazov bilä çoyovurtka, buyruçılarga bu, çaysıları ki edilär anda.

⁷Neçik ki fârâh bolgaylar sendä barçası, çay-silariniñ ki turmaçları kendiläriniñ sendändir.

(98v) *Dun 6.*

[Псалом 87/88]

¹Alıñı saymosnuñ Gorç oylanlariniñ. Mağaye-t'a üçün, ki d̄zuvab berdi Neñeman eslilik bilä Is-rajelgä, 88 [=87].

²Biy Teñri çutçarılmamızınñ menim, kündüz sarnadım da keçä alniña seniñ.

³Kirsin alıñım menim alniña seniñ, Biy, aşağlansın çulaxıñ seniñ çoltçama menim.

⁴Zera toldu çiyinlar bilä d̄žanıñ menim, da tirlikim menim tamuxta tiyişti, ⁵da hesepländim men alar bilä, ki enärlär çuyurga.

Boldum men neçik adam başça boluşluxtan ⁶da ölülar dä erkli,

Neçik yaralılar, ki yuxlarlar kerezmanlarda.

Xaysın ki sen aqmadıñ, alar çoluñdan seniñ salındılar.

⁷Xoydular meni çuyurga tıbdägi, çaramyulux-ta da kölgäsinä ölümniñ.

⁸Mendä toxtadı yüräklänmäxiñ seniñ, barça tolyunlarıñni seniñ toldurduñ (99r) üstümä me-nim.

⁹Yıraç ettiñ mendän tanışlarıñni menim, da çoydular meni masçara kendilärinä.

Çixara berildim da çixmas edim, ¹⁰közlärım menim çaçaklandılar miskinliktän.

Çaxırdım Biygä künnüñ kün uzun da kötür-düm saña çollarıñni menim.

¹¹Yoçsa mi ölülärgä etärsen sk'ançelik'ni, ya hakim turçuzur mi, tapunmaç etsärlär mi saña?

¹²Yoçsa mi aytsar kimesä çaçan kerezmanda yarlıyamaçıñni seniñ ya könülüküñnü seniñ tas bolmaçta?

¹³Yoçsa mi tanisarlar çaramyuluxta sk'ançeli-k'iñni seniñ ya toyruluxuñnu seniñ yerdä unutul-gan?

¹⁴Men saña, Biy, çaxırdım, ertäräk alıñım menim yetişsin saña.

¹⁵Nek, Biy, saliyärsen d̄žanıñni menim ya çaytarıyärsen yüzüñnü seniñ mendän?

¹⁶Yarlı da emgäklimen men oylanlıçımdan menim, biyikliktän aşağlan(99v)dım da muñay-dım.

¹⁷Mendä toxtadı öçäşmäxiñ seniñ, çorçux seniñ müşçüllätti meni.

¹⁸Dolaştılar çövrämä, neçik suv, kün uzun çapsadılar meni birgä.

¹⁹Yıraç ettiñ mendän dostlarıñni menim da tanışlarıñni menim zabunluxum üçün menim.

Dun 20, p'ark' 42.

[Псалом 88/89] 88

¹Saymos Neñmniñ Jezrajelniñ. San 88-dir.

[Колофон]

Lusigni añgın.

²Yarlıyamaçıñni seniñ, Biy, meñilik alıñıliyiñ, d̄žins-d̄žinstan aytıyım könülüküñnü seniñ ayçım bilä menim.

³Ayttiñ, ki dünyä yarlıyamaç bilä yasalğay, kök hadir bolğay könülüküñä seniñ:

«⁴Xoydum niyät tañlaganlarıma menim, ant içtim [andičtim] Tawit'ka, çulumä menim.

⁵Meñilik toxtatıyım zuryätıñni seniñ, yasıyım d̄žins-d̄žinstan olturçuñnu seniñ».

⁶Tapungay kök tamaşalarıñni (100r) seniñ, Biy, da könülüküñnü seniñ yiyinlarında ariläriniñ.

⁷Kimdir bulutta, çaysı ki barabardir saña, ya kim oçşasar Eyämizgä oylanlarıñdan Teñriniñ?

⁸Teñri haybatlıdır sayışlarıñda ariläriniñ ken-diniñ, ulu da çorçulu üstnä alarıñ, ki çövräsinä-dirilər alarıñ.

⁹Biy Teñri çuvatlılarıñni, kim oçşar saña? Xuvat-lisen sen, Biy, da könülüküñ seniñ çövräñädir seniñ.

¹⁰Sen eyälik etärsen çuvatlarıña teñizniñ, taş-çillixin tolyunlarıñniñ anıñ sen aşağlatırsen.

¹¹Sen aşağlatırsen, neçik yaralılarni, öktäm-längänläriñni, çuvatına biläkiñniñ seniñ tayittıñ duşmanlarıñniñ seniñ.

¹²Seniñdir kök, da seniñdir yer, dünyä tüğalli-ki bilä kendiniñ, sen toxtattıñ ¹³yarımkeçäni, da yarımkünnü sen ettiñ, T'apor da (100v) Hermon atıña seniñ sövüngäylär.

¹⁴Seniñdir biläkiñ da seniñdir çuvat, çuvatlan-ğay oñuñ seniñ, da biyik bolğay çoluñ seniñ.

¹⁵Toyruluxta da könülüktä toxtalıptır olturçu-çuñ seniñ, yarlıyamaç da könülük bargay alniña yüzüñnüñ seniñ.

¹⁶San çoyovurtka, ki bilirlär alıñıñniñ seniñ, Biy, yarıçına yüzüñnüñ seniñ bargaylar da atıña seniñ sövüngäylär ¹⁷här kez, da toyruluxuña seniñ biyik bolğaylar.

¹⁸Ögünmäxi çuvatlarıñniñ bizim sensen, da erkiñä seniñ biyik bolğay müñüzümüz bizim.

¹⁹Eyämizdändir boluşluxu ari Israjelniñ, çanı-mizniñ bizim.

²⁰Ol vaxtta sözlädiñ körüm ötläş oylanlarıñ bi-lä seniñ da aytıñ: «Xoyiyim boluşluxnu üstünä çuvatliniñ da biyik etiyim tañlanganni çoyovur-tumdan menim.

²¹Taptım Tawit'ni, çulumnu me(101r)nim, ya-yim bilä ari menim yayladım anı.

²²Xolum menim yöpsüngäy anı, da biläkim menim çuvatlatkaylar anı.

²³Yazıx etmägäy aňar duşman, da oýul töräsizlikniň çıynamagay anı.

²⁴Urıyım alnına anıň duşmanlarin anıň da körälmäsizlärin anıň yeñilmäxkä çıxara beriyim.

²⁵Könülüküm benim da yarlıyamaçım benim anıň bilä, da atıma benim biyik bolgay münjüzü anıň.

²⁶Xoyiyim teñizdä çolun anıň da üstünä aχın suvlarinıň oñun anıň.

²⁷Ol sarnasar maña: «Atam benim sensen, Teñri yöpsünövlü çutçarılmayıma benim».

²⁸Men ilgäriği etiyim anı da biyik, ne ki barça çanları yerniň.

²⁹Meñilik saχliyim aňar yarlıyamaçımni benim, da niyätim benim inamlıdır anıň bilä.

³⁰Toχtatıyım meñi meñilik züryätin anıň, da olturuçun anıň — ne(101v)çik künläri köknüň.

³¹Egär çoysalar oylanları anıň orenk'imni benim da toyruluxumda benim klämäsälär barmaga,

³²Egär toyruluxumnu heç etsälär da buyruçumnu benim saχlamasalar,

³³Urıyım tayaχı [=tayaç] bilä töräsizliklärin alarnıň, çiyin bilä egirliklärin alarnıň.

³⁴Evet yarlıyamaçımni benim heç tiyman alardan da ne hilläli etmiyim könülükümä benim, ³⁵da alçaylatmiyim niyätimni benim, da nemä, çaysi ki çıxar erinlärimdän benim, anı heç etmändir.

³⁶Bir kez ant içtim arilikimä benim, ki Tawit'kä men yalyanlanmiyim.

³⁷Züryätı anıň meñilik tırgay [=turgay], da olturuçun [=olturuçı] anıň — neçik günäş alnıma benim, ³⁸neçik ay, ki toχtalıptır meñilik tanıç, inamlım benim köktä».

³⁹Evet hali sen keri ettiň, da risvayladıň, da aşaya urduň yaylanganıñni seniň.

(102r) ⁴⁰Xaytardıň niyätni çuluñdan seniň, murdarladıň yerdä arilikin anıň.

⁴¹Söktüň barça duvarlarin anıň da çoyduň berklikin anıň titrämäxkä.

⁴²Xapçaladılar anı keçüçilär yolnu, boldu ol taba çonşularimizga bizim.

⁴³Biyik ettiň oñuñ indžıtuçılarimniň [=oñun indžıtuçılarinini] anıň, färâh etkin [=ettiň] barça duşmanlarin anıň.

⁴⁴Xaytardıň boluşluçnu çiliçtan anıň da yöpsündüñ anı oyrašta.

⁴⁵Yeñillättiň arilikin anıň, olturuçun anıň yergä yiçtiň.

⁴⁶Az ettiň künlärin zamanlarinini anıň da töktüñ üstnä uyatni.

⁴⁷Negä diñrä çaytarsarsen yüzüñnü seniň meñilik, yaltragay, neçik ot, öçäşmäçin seniň?

⁴⁸Evet hali aňgin, kör, ki kimdir benim tinçliçim, yoçsa men [=mi] heç nemägä yarattıñ barça oylanlarin adamlariniň?

⁴⁹Kimdir adam, ki (102v) tirilgäy da körmägäy ölümnü ya çutçargay džanın kendiniň çolundan tamuçnuñ?

⁵⁰Xanıdır yarlıyamaçin seniň, Biy, ävälgı, çaysi ki ant içtiñ Tawit'kä könülüküñ bilä seniň?

⁵¹Aňgin tabalanmaçin çuluña seniň, çaysi ki yöpsündüm çoynuma benim džinslardan köp,

⁵²Xaysi ki tabaladılar duşmanlarin seniň, Biy, tabaladılar ornuna yaylaganıñni seniň.

⁵³Alçışli Biy Teñri meñi meñilik! Bolgay, bolgay. *P'ark' 48 dun.*

Alçış Esajya markareñi

[Исаия 26: 9-20: Песнь Исаии]

⁹Keçädän ertälänir džanim benim ertäräk turma saña, Teñri.

Anıň üçün ki yariçtir buyruçun seniň üsnä yerniň, övräniñiz toyruluxnu, turuçilari yerniň.

¹⁰Xapuştı çirsiz da dayin heç övränmäş etmä yerdä toyruluxun könülükniň.

Kötürülgäy çirsiz yerdän da kör(103r)mägäy haybatin Teñriniň.

¹¹Biy, biyiksen, da biläkiñ seniň küçlü, da alar bilmädilär.

Tanıgaylar, uyalgaylar da paçillik tüşkäy ögütsüz çoyovurtka, da hali ot duşmanlariniñni seniň yegäy.

¹²Biy Teñrimiz bizim, ber bizgä eminlikiñni seniň, zera barça işimizgä körä bizim töländi bizgä.

¹³Biy Teñrimiz bizim, tapungin bizni, zera başça sendän özgä kimesäni bilmäsbiz da atıñni seniň beriyirbiz kün uzun.

¹⁴Evet hali ölülär tirlikni körmisärlär, da ne hakim turçuzsar mi?

Bunuñ üçün keltirdiñ, urduñ, tas ettiñ, buzduñ barça er oylanlarin alarniň.

¹⁵Arttır, Biy, yamanni üstnä yamanlıçları alarniň da keltir yamanni üstnä töräsizlärin yerdägi.

¹⁶Biy, tarlıçta añdıç seni, ki azulaç tarlıçtır ögütüñ seniň üstümüzgä bizim.

¹⁷Neçik tolyanganı yüklünüñ, ki yetiškän bolgay zamanı toyrumaçiniñ da ağıriçindan kendiniñ (103v) çaxırgay,

Ol türlü bolduç sövüküñä seniň, ¹⁸ahnı da çorçuñnu seniň yük bolup tolyandıç da toyruduç džanni çutçarmaçiniñni seniň.

Dügül dayi yemirilgäybiz, yoçsa yemirilgäylär turuçilari yerniň.

¹⁹Turgaylar ölülär, turgaylar barçası, çaysi ki çoyulupturlar kerezmanlarda.

Oyangaylar, sövüngäylär da färâh bolgaylar toxtalğanları yerniñ.

Aniñ üçün yağış, ki yağıyir sendän, bu sayaymaçlığıdır alarniñ, evet yeri çirsizlarniñ tas bolgay.

²⁰Sapa ber, žoyovurtum benim, bar, kirgin övünä seniñ, yap ešikiñni seniñ alniña yüzünñüñ seniñ.

Haç da yašin bir zaman, çax aşkinça öçäšmäxi Eyämizniñ.

[Молитва и колофон]

Eminlik berüci K'risdos, eminlikiñni da yarliyamaxiñni seniñ bağıšla yaratkanlarıña seniñ, adam sövüci Biy.

Pareçosluxu bilä barçadan ari gojs Asduadzadzin Mariamniñ yarliyağay bu (104r) bitikni yazdırganga da yazučıga, yazıçlı Lusig sargawakka, çaysi ki atım bilä arzani düğülmen añılmaçka, tek çilinganim bilä, ammen.

Dun 20. Bu ganon saymos 348 dun.

Bu 6-inçi ganon der abawendir.

[Псалом 89/90] 89

¹Saymos Tawit'niñ.

² Biy, išançimiz bolduñ bizim dżinstan çax dżinska, ³negä diñrä tayları toxtalğan edi, yarattıñ yerni da barça dünyanı.

Meñiliktän çax meñilikkä diñrä sensen, ⁴da çaytarmagin adamni totçarlıçka, da aytıñ: «Xaytiñiz maña, oylanları adamlarniñ».

⁵Miñ yıl közlärinä Eyämizniñ, neçik kün tünä-güñgi, zera ašti neçik bir vaxtı keçäniñ, ⁶da yılları alarniñ heçlik bilä bolgaylar.

Tañ manına, neçik yaş ot, bitkäylär, tañ manına, neçik yaş ot, sövüngäylär da çiçäklängäylär, keçxurun törmenlängäylär, çurugaylar da tüškäylär.

(104v) ⁷Eksildiç biz öçäšmäxiñdän seniñ da yüräklänmäxiñdän seniñ müšxülländiç.

⁸Xoyduñ yazıçlarimizni bizim alniña seniñ da tirlikimizni bizim yariçına yüzünñüñ seniñ.

⁹Barça küñlarımız bizim eksildilər, da öçäšmäxiñdän seniñ müšxülländiç.

¹⁰Zamanı yıllarimizniñ bizim tiyyisiz, neçik örmäşüx ya povučına, da sanı küñlarımızniñ yıllarimizniñ bizim, alar da yetmiş yıl.

Eğär ki artıx dayın — seksen yıl, çaysi nemä artıx, ne ki andan, ayrıx bilä da küstünmäx bilä.

Keldi üstümüzgä bizim küstünmäx, da ögüt-ländiç, ¹¹evet hali kim bilgäy çuvatın öçäšmäxiñniñ seniñ ya ahiñdan seniñ yüräklänmäxiñniñ seniñ heseplägäy.

¹²Bu türlü körgüz maña oñuñnu seniñ, da çaysilari ki çonarhdirlar yüräklari bilä, açılıña seniñ.

¹³Xayt, Biy. Negä ž (105r) diyin? Övünğin çullariñda seniñ.

¹⁴Tolduñ ertäräk yarliyamaxiñ bilä seniñ, sövündüx da färâh bolduñ barça küñlərində tirlikimizniñ bizim.

¹⁵Färâh bolduñ ornuna küñlärniñ, ki ašax etti-lär bizni, da yıllar, çaysilarda ki kördüx çiyinlar.

¹⁶Baçkin, Biy, çullarıña seniñ da işlärinä çul-luñnuñ seniñ da yol körgüz oylanlarıña alarniñ, ¹⁷bolgay yariçı Eyämiz Teñriniñ üstümüzgä bizim.

Išin çolumuznuñ bizim toyrı etkin bizgä, Biy, da işin çolumuznuñ bizim oñart bizgä. *Dun 16.*

[Псалом 90/91] 90

Alıış da ögmäx. Saymos Tawit'niñ, 90.

¹Kim turuptur boluşluxuna Biyiktäğiniñ, kölgäsi tibinä Teñriniñ köktä tıngay.

²Aytkay Eyämizgä: «Yöpsünövlüm benim sen, išançim benim Teñri, da men umsanırmem añar.

³Ol çutçargay meni sırtmaçından avuçiniñ da sözdän müšxüllüçnüñ».

(105v) ⁴Umuzları arasına kendiniñ yöpsüngäy seni, kölgäsinä çanatlarıniñ umsangaysen.

Neçik yaraç, çövränä bolgay seniñ könülükü aniñ.

⁵Xorçmagaysen sen çorçusundan keçäniñ, da ne oylardan, ki uçarlar kündüz,

⁶Nemä ki kezär çaranıuluçtan, azmaçlıçtan devniñ yarımkünnüñ.

⁷Tüškäylär yanıñdan seniñ miñlär da tümän-lär sayıñdan seniñ, çaysi ki saña heç nemä yuvuçlanmagaylar.

⁸Evet yalyız oñuñ bilä seniñ baçkaysen, tölö-vün yazıçlılarniñ körärsen, ⁹zera sen, Biy, umsam menimsen.

Biyiklängäñni [ettiñ] saña išanç, ¹⁰yetišmä-gäylär saña yamanlar, çiyinlar yuvuçlanmagaylar otaxiña seniñ.

¹¹Frištälärinä kendiniñ simarlanıptır seniñ üçün saçlama seni barça yollarıña seniñ.

¹²Biläklari üsnä kendiläriniñ yöpsünsärlär seni, ki bolmagay çaçan urgaysen taška ayaçıñniñ seniñ.

¹³Üsnä iz da k'arp yılanlarniñ barsarsen, ayaç (106r) tibinä bassarsen [bazzarsen] aslanıñ da adždayanı.

¹⁴Zera maña umsandı, da çutçariyim ani, kölgä bolıyım añar, zera tanıdı atımnı benim.

¹⁵Sarnagaç maña, da men işitkäymem añar da aniñ bilä bolıyım tarlıçta.

Xutçariyim, haybatlı etiyim ani, ¹⁶uzun küñ-lär bilä tolduriyim da körgüziyim añar çutçarmaçimni benim. *Dun 16.*

[Псалом 91/92] 91

¹Saymos. Alyış şapatkünü. San 91.

²Yağşidir hoşdovanel bolma Eyämizgä, saymos aytma atıña seniñ, Biyiktägi,

³Aytma ertäräk yarlıyamañıñni seniñ da könlükünüñni seniñ keça,

⁴On stron bilä saymosaran bilä, avazı bilä alıñniñ ögmäñni.

⁵Färâh ettiñ meni, Biy, yaratkanlarıñdan seniñ, da işiñdä xoluñnuñ seniñ sövüniyim.

⁶Neçik ki uludur işläriñ seniñ, Biy, da asrı terändir sayışiñ seniñ!

⁷Adam fähamsız (106v) bunu ki tanımas, da essiz bunu almastır eskä.

⁸Bitkäninä yazıxlınıñ — neçik biçän çiçäklänmä alarga; çaysıları çiliniñlar töräsizlikni,

Tas bolgaylar meñi meñilik. ⁹Da sen biyiklänip sen meñilik, Biy.

¹⁰Zera ošta duşmanlarıñ seniñ tas bolgaylar, dayılgaylar barçası, çaysı ki çiliniñlar töräsizlikni.

¹¹Biyik bolgay, neçik birmüñüz, müñüzüm menim, da çarlıñım menim çet semizlikinä.

¹²Kördü közüm menim duşmanlarıñni menim, ki turupturlar üstümä menim yamanlıñ bilä, alar da işitkäy çulañım menim.

¹³Toyrular, neçik çurma teräkläri, çiçäklängäylär, neçik orman Lipananiñ, köp bolgaylar.

¹⁴Tikilgän bolgaylar övünä Eyämizniñ, köşkünä Teñrimizniñ bizim çiçäklängäylär.

¹⁵Dayın da köplär bolgaylar çart(107r)liñin semizliklərində, özdän da aziz, bolgaylar ¹⁶aytma: «Toyrudur Biy Teñrimiz bizim, da yoxtur kendin-dä egirlik». *Dun 14. P'arık' 46 dun.*

[Псалом 92/93] 92

Alyış avaz bilä. Şapatkün. San 92.

¹Biy çanlıñ etti, şöhrätlikni kiydi, kiydi Biy çuvatin içinä kendiniñ, çuşandı.

Toxtattıñ dünyanı, ki tepränmägäy, ²hadirdir olturyuçıñ seniñ ilgärtin, meñiliktänsen sen.

³Kötürüldülär irmaçlarıñ, Biy, da kötürdülär irmaçlar avazlarıñ kendiläriniñ, da tursar irmaçlar barganlarıña kendiläriniñ.

⁴Avazından suvlarıñ köp tamaşa boldu tolyunları teñizniñ.

Tamaşalisen sen, Biy, biyikliktä, ⁵taniñliñiña seniñ biz asrı inandıñ.

Övünä seniñ yaraşır arilik, Biy, uzun künlärdä. *Dun 6.*

[Псалом 93/94] 93

Saymos Tawit'niñ, 93.

(107v) ¹Teñri öç izdävüçi, Biy, Teñri öç izdävüçi, mäyan boldıñ.

²Biyik bol, çaysı ki çaryuliyirsiz yerni, tölä tölvün öktämlärniñ.

³Negä diñrä yazıxlılar, biz [=Biy], negä diñrä yazıxlılar ögüngäylär [önungajlar],

⁴Aytmaç bilä sözlägäylär egirlikni, sözlägäylär barçası, çaysıları ki çiliniñlar töräsizlikni?

⁵Žoçovurtuñnu seniñ, Biy, aşaç ettilär, da meñärmäñiñni seniñ çiy nadılar.

⁶Tulnu da çaribni öldürdülär, öksüzlärni çirdilar ⁷da ayttılar: «Körmästir bunu Biy, da ne esinä almas Teñrisi Jagopnuñ».

⁸Añlanız, fähamsızları žoçovurtuñnu da essizlär, negä diñrä almassız eskä?

⁹Neçik ki, egär çaysı tiktı esä çulañni, kendi işitmäs mi ya, çaysı yarattı köznü, kendi körmäs mi?

¹⁰Kim ögütlär dñinslarıni, neçik ki azarlamağay mı? Kim övrätir adamga bilmäñni, ¹¹Biy tanır sayışin adam(108r)larıniñ, ki heçliktädirlär.

¹²San adamga, çaysı ki ögütlärsen sen, Biy, da öreñkiñä seniñ övrätirsən sen añar.

¹³Aşaçlatırsen sen añar künlärin yamanlıñniñ, negä diñrä çazılgay çuyuru yazıxlınıñ.

¹⁴Keri etmäs Biy žoçovurtun kendiniñ da meñärmäçliñin kendiniñ etmästir umsasız,

¹⁵Negä diñrä çaysıları çaytkaylar könlükü toyruluñnuñ, yöpsüngäylär anı barçası, kimlär toyrudurlar yüräkläri bilä.

¹⁶Kim turgay birgämä üstnä yamanlarıniñ? Ya kim teñläşkäy maña üsnä alarıniñ, çaysı ki çiliniñlar töräsizlikni?

¹⁷Egär ki Eyämiz boluşmasa edi maña, azulaç dayın, da da turur edi dñanim menim tamuçta.

¹⁸Egär aytsam, ki ošta seskändi ayaxlarıim menim, yarlıyamañiñ seniñ, Biy, boluşur edi maña.

¹⁹Köplüçünä körä ayriçlarıimniñ yüräkimiñni menim (108v) övündürmäçiñ seniñ färâh etär edi dñanimni menim.

²⁰Teñläşmäsin saña olturyuçı töräsizlärniñ, kim sâbâp etär emgäkni çarşisina buyruçnuñ.

²¹Uladılar dñanın toyruniñ da çanın zaçalsızniñ borçlu etärlär edi.

²²Boldu Biy işançim menim, Teñri boluşuçisi umsamniñ menim.

²³Tölägäy alarga Biy töräsizlikləriniñä körä alarıniñ, yamanlıçlarıña körä alarıniñ yemirgäy alarıniñ Biy Teñrimiz bizim. *Dun 21.*

[Псалом 94/95] 94

Alyış, ögmäç Tawit'niñ, 94.

¹Keliñiz, sövüniyiç Biydä, çaxiriyiç Teñrigä, çutçaruçimizga bizim.

²Ertäläniyiç alnina aniñ hoşdovanel bolmaç bilä, saymos bilä çaxiriyiç añar.

³Teņri uludur Biy, ǰan ulu üsnä barça yerniņ.

⁴Xoluna aniņdir barça dünjäsi yerniņ, biyikliki taylarniņ aniņdir.

⁵Aniņdir teņiz, da ol etti ani, (109r) da ǰurunu ǰolları aniņ yarattılar.

⁶Keliņiz, yerni öpiyiǰ aņar, tüsiyiǰ da yïliyiǰ alnına Eyämizniņ, yaratuçimizniņ biznim.

⁷Oı kendidir Biy Teņrimiz bizim, biz ǰoıovurtu ǰolunuņ aniņ da ǰoyları kütövläriņiņ aniņ.

Bügün egär avazına aniņ işitsäņiz, ⁸berkäytmäņiz yüräkiņizni sizniņ, neçik leyiliǰka

Kününä sinamaǰlıǰniņ yabanlıǰta, ǰayda ki sinadılar meni ⁹atalarıņiz sizniņ, tergädilär meni da kördülär işlärimni benim. ¹⁰Xirǰ yıl

Džähtlandim džinslar bilä ol da ayttim: «Udayı bularıptırlar yüräkläri bilä, da alar tanımadılar yolumnu benim.

¹¹Neçik ant içtim öçäsmäǰimdä benim, ki kirgäylär tınçlıǰıma benim».

Dun 11, p'arǰ' 38.

[Псалом 95/96] 95

Saymos Tawit'niņ, ki dadžar yasaldı yäsirlik-tän soņra.

¹Alyišlanǰiz Biyni alyiš [bilä] yäņi, alyišlanǰiz Biyni, barça yer.

(109v) ²Alyišlanǰiz Biyni da alyišlanǰiz atin aniņ, sövünçlük aytiņiz kün kün artından ǰutǰar-maǰin aniņ.

³Aytiņiz, dinsizlär, haybatin aniņ, barça ǰoıovurtka tamašalarin aniņ.

⁴Uludur Biy da alyišlidir asri, ǰorǰuludur ol üsnä barça gurǰlarniņ.

⁵Barça gurǰları dinsizläriņ devlärdir, da Biy köknü etti.

⁶Tapunmaǰtir da könänmäǰlıǰtır alnına aniņ, arilik da ulu könänmäǰlıǰtır ariliki aniņ.

⁷Sunuņuz Eyämizgä, dayfaları džinslarniņ, sunuņuz Eyämizgä haybatni ⁸atına aniņ.

Alıņiz bernäläriņizni da kiriņiz köškünä aniņ, ⁹yerni öpüņüz Eyämizgä köškünä arilikiniņ aniņ, da müšǰüllängäy yüzündän aniņ barça yer.

¹⁰Aytiņiz dinsizlärgä, ki Biy ǰanlıǰ etti, toǰtatı dünjäni, ki tepränmäǰäy, da yaryular ǰoıovurtun toıru luǰ bilä.

(110r) ¹¹Färäh bolǰay kök, da sövüngäy yer, radilangaylar teņiz tügälliki bilä kendiniņ, ¹²sövüngäylär tüzlär da barça, ǰaysi ki bardir alarda.

Oı sahat sövüngäylär barça teräklär ormandagi ¹³yüzündän Eyämizniņ, zera kelir da kelir ol yaryulama yerni.

Yaryular dünjäni könülük bilä da ǰoıovurtnu barça könülükü bilä kendiniņ. *Dun 14.*

[Псалом 96/97] 96

Saymos Tawit'niņ. Zamanına, ki ulusnu toǰtattı. San 96.

¹Biy ǰanlıǰ etti, sövüngäy yer, färäh bolǰaylar otraçlar köp.

²Bulut da tuman çövräsinädır aniņ, könülük-tä da toıru luǰta tüzätiliptir olturyuçı aniņ.

³Oı alnına aniņ bargay, küydürgäy dušmanlarin aniņ.

⁴Köründülär yaltramaǰları aniņ dünjägä, kördü da seskändi yer.

⁵Taylar, neçik balayuz, erigäylär yüzündän Eyämizniņ, [yüzündän Eyämizniņ] barça yer.

(110v) ⁶Aytǰay kök toıru luǰun aniņ, körgäylär barça ǰoıovurt haybatin aniņ.

⁷Uyalǰaylar barçası, ǰaysıları ki yerni öpärlär gurǰlarga da ǰaysıları ki öǰünürlär yongan butlarına kendiläriņi.

Yerni öpkäylär aņar barça frištäläri aniņ, ⁸ki işitti da färäh boldı Sion, da sövüngäylär ǰızları Jutanıņ könülüküņ üçün seniņ, Biy.

⁹Zera sen biyikläniısen üsnä barça yerniņ, asrı biyikläniđ üsnä barça gurǰlarniņ.

¹⁰Kimlär ki sövärsiz Biyni, körälmäņiz yamanlıǰni, saǰlar Biy džanın ariläriņi kendiniņ, ǰolundan yazıǰlıniņ ǰutǰarir alarnı.

¹¹Yarıǰ saçıldı toıru larga, toıru yüräklilärgä boldı färählik.

¹²Färäh boluņuz, toıru lar, Biydä, ǰosdovanel boluņuz jišadaglıǰına arilikiniņ aniņ.

[Псалом 97/98] 97

Saymos Tawit'niņ. 97 san.

¹Alyišlanǰiz Biyni [alyiš bilä] yäņi, ki sk'ançelik'ni etti.

(111r) Xutǰardı ani oņu kendiniņ da biläki ari kendiniņ.

²Körgüzdü Biy ǰutǰarmaǰin kendiniņ, alnına džinslarniņ belgirtti toıru luǰun kendiniņ.

³Aņdı yarlıǰamaǰı bilä kendiniņ Jagopnu, könülükü bilä kendiniņ övün İsräjelniņ, da kördülär barça ǰiriyları dünjäniņ ǰutǰarmaǰin Teņrimizniņ bizim.

⁴Çaxiriņiz Biygä, barça yer, alyišlanǰiz, süvünüņüz da saymos aytiņiz.

⁵Saymos aytiņiz Teņrimizgä bizim alyiš bilä, alyiš bilä da avazlarına saymoslarniņ.

⁶Avazlı alyiš bilä ǰaxılmıš biryiniņ, alyiš bilä, sövünçlük bilä da avazı bilä müņüzdän biryiniņ da çaxiriņiz alnıña ǰanniņ, Eyämizniņ.

⁷Müşǰüllängäy teņiz tügälliki bilä kendiniņ, dünjä da barça turuçıları aniņ, ⁸da çaylar çap urǰaylar birgä ǰolları bilä.

Taylar sövüngäylär alnina Eyämizniñ, ⁹zera kelir da yetişiptir Biy yaryu(111v)lama yerni.

Yaryulama dünyani, žoyovurtni toyru lu x bilä da žoyovurtun kendiniñ toyru lu x bilä.

Dun 10, p'ark' 36 dun.

[Псалом 98/99] 98

Saymos Tawit'niñ, san 98.

¹Biy xanlıx etti, öcäştilər žoyovurtlar, ki olturup edilär k'evopelärdä, seskändi yer.

²Biy Sionda uludur da biyiktir üstnä barča žoyovurtlarniñ.

³Tapunma x boliyi x atıña seniñ ulu, ki xorxuludur da aridir, ⁴ da hörmäti xanniñ könülükni sövär.

Sen hadirlädiñ toyru lu xnu, könülükni da toyru lu xun Jagopga sen ettiñ.

⁵Biyik etiñiz Biy Teñrimizni bizim, yerni öpüñüz basxiçina ayaxlariniñ aniñ, zera aridir.

⁶Movses da Aharon babasları aniñ, Samuël alar bilä, xaysi ki sarnarlar atına aniñ.

Sarnarlar edi Biygä, da ol işitir edi alarga, ⁷da ti(112r)räklı buluttan sözlär edi alarga.

Saxlarlar edi tanıxlıxın aniñ da buyru xun, xaysi ki berdi alarga.

⁸Biy Teñrimiz bizim, sen işitir ediñ alarga, Teñri, sen arituçi bolur ediñ, öc aluçi üsnä barča işlärniñ alarniñ.

⁹Biyik etiñiz Biy Teñrimizni bizim, yerni öpüñüz tayına ari aniñ, zera aridir Biy Teñrimiz bizim.

Dun 10.

[Псалом 99/100] 99

Saymos. Tapunma x, 99

¹Çaxiriñiz Biygä, barča yer, ²xulu x etiñiz Eyämizgä färählik bilä.

Kiriñiz alnina aniñ sövünçlük bilä, ³taniñiz, zera oldur Biy Teñrimiz bizim.

Ol etti bizni, da biz dügül edi x, biz žoyovurtu da xoyunları kütövünüñ aniñ.

⁴Kiriñiz eşikindän aniñ tapunma x bilä da alyiş bilä otaxına aniñ.

Xosdovanel boluñuz Eyämizgä da alyişlanıñiz [=alyişlanıñiz] atin aniñ.

⁵Tatlidir Biy, meñiliktir yarlıyama xi aniñ, dżinstan çax dżinskadir könülükü aniñ.

(112v) *Dun 6.*

[Псалом 100/101] 100

Saymos Tawit'niñ. San 100.

¹Yarlıyama x da könülük tä alyişliyim, seni, Biy, saymos aytiyim ²da eskä aliyim

Yol za yalsiz, çax kelginçä maña, zera barir edim men za yalsizlixiñ bilä yüräkimniñ benim içinä övümnüñ benim.

³Xoymadim alnina közlärimniñ benim nemä

egirlikni, xaysıları ki etärlär edi tanma xni, körälmädim.

⁴Yovu xlanmadı maña, xaysi ki xaxut edi yüräki bilä, sapti mendän fähamsiz, da men nemä dżähtlik etmäs edim.

⁵Xaysi ki sözlär edi yaşirin sinjarından kendiniñ, ani keri-keridän xubar edim.

[Xaysi ki öktämlänir edi közlari bilä da akah yüräklari bilä, birgäsinä da ötmäk dä yemäs edim.]

⁶Közlärim benim inamlılarda yerniñ, ki olturaylar alar birgämä.

Xaysi ki barir edi yolga za yalsiz, ol tanir edi meni.

⁷Turmas edi içinä övümnüñ me(113r)nim, xaysi ki alir edi öktämlikni, xaysi ki sözlär edi egirlikni, oğarmas edi añar alnina közlärimniñ benim.

⁸Tağ manına öldürür edim barča yazixlıların yerniñ, tas etiyim şaharında Eyämizniñ barçasin, xaysıları ki xiliniyirlar töräsizlikni.

Dun 10. P'ark' 26.

[Псалом 101/102] 101

¹Alyiş işskän üçün. Xaçan ayırlansa, Eyämniñ alnina tökkäy alyişin kensiniñ. San 101.

[Колофон]

Yalbarip xolarmen sizdän, xardaşlar, ki neçä sarnasañiz, aņaysen men yazixlı Lusig sargawakni bir «Atamiz, ki köktäsen» [bilä].

²Biy, işit alyişima benim, çaxirixiñ benim saña kelgäy, ³da xaytarmagin yüzüñnü seniñ mendän.

Kününä tarlixiñniñ benim aşaxlat maña xulaxiñni seniñ, xaysi kün sarnasam saña, tezindän işit maña.

⁴Tügändilər, neçik tütun, künlärim, da söväk-lärim benim, neçik xamiş, xurudular.

(113v) ⁵Çalindim, neçik biçän, da xurudu yüräkim benim, unuttum yemä ötmäkimni benim ⁶avazından küstünmäxiñniñ benim.

Yabuštu söväk-lärim benim benim tenimä benim, ⁷oxşadim men hawalasanga yabanli xta.

Boldum men neçik pu pustali xta, ⁸tuydum da boldum neçik çipçi x yal yiz öv üsnä.

⁹Tabaladilar meni duşmanlarim benim kün uzun, da ögövcilärim benim mendän ant içärlär edi.

¹⁰Külnü, neçik ötmäkni, yedim, da içkimni benim yaş bilä xatiştirdim

¹¹Yüzündän öcäşmäxiñniñ, yüräklänmäxiñniñ seniñ, zera sen biyiklättiñ da aşaxlattıñ meni.

¹²Künlärim benim, neçik kölgä, aştılar, da men, neçik biçän, xurudum.

¹³Sen, Biy, meñilik barsen, da işadaglıxıñ seniñ d̄žinstan çax d̄žinska.

¹⁴Sen turup şayavatlanırsen üstnä Sionnuñ, zamanı şayavatlanmañınıñ aniñ, yetişıptir sahati.

¹⁵Biyändi çullar(114r)ıñ seniñ taşlarına aniñ da toprağına aniñ şayavatlangaylar.

¹⁶Xorçkaylar dinsizlär atıñdan seniñ da barça çanları yerniñ [haybatıñdan seniñ].

¹⁷Yasar Biy Sionnu da körüngäy haybatı bilä kendiniñ anda.

¹⁸Baxtı ol alyışına aşaxlanganlarniñ da heç etmädi çoltçaların alarniñ.

¹⁹Yazılğay bu d̄žinska özgä, žoğovurtka, çaysi ki tapunuptur alyışlama Biyni.

²⁰Baxtı ol biyiklikindän, arilikindän kendiniñ, Biy köktän yergä baxtı

²¹Işitmä küstünmäxinä baylılarniñ da çeşmä oylanların ölümgä borçlularniñ,

²²Aytma Sionga atın Eyämizniñ da alyışın aniñ Erusaşemä,

²³Yiğıştirma žoğovurtlarni birgä da çanlarga çulux etmä Eyämizgä.

²⁴Džuvap berdi añar yolunda çuvatiniñ kendiniñ, azlıxın künlärimniñ menim, ²⁵töz maña da çıçarmagın meni ya(114v)rımından künlärimniñ menim, zera d̄žins-d̄žinstir yıllariñ seniñ.

²⁶Ilgärtin, Biy, himlärin yerniñ toxtattıñ, da işläri çollarıñniñ seniñ köktür.

²⁷Alar aşsarlar, da barsen da çalırsen meñilik.

Barçamiz [=Barçası], neçik ton, opransarlar, neçik kiynişi, teşkirsärsen alarni, da teşkirilsärlär.

²⁸Sen ol kendiñsen, da yıllariñ seniñ keçmästir, ²⁹oylanları çullariñniñ seniñ turgaylar anda, da züryätlerine alarniñ meñilik oñarılğay.

Dun 26.

[Псалом 102/103] 102

Şaymos Tawit'niñ. 102.

¹Alyışla, d̄žanım menim, Biyni, da barça söväklärim menim — atın ari aniñ.

²Alyışla, d̄žanım menim, Biyni da unutmagın barça bergänin aniñ,

³Kim aritir yazıxıñni seniñ, oñaltir barça çastalıxıñni seniñ,

⁴Kim çutçarir küflänmäxtän tirlikiñni seniñ, taçlar seni yarlıyamaç bilä da şayavati bilä,

(115r) ⁵Kim toldurur igiliktä suçlançıñni seniñ, yäñirgäy, neçik çaraçuşnuñ, igitlikiñ seniñ.

⁶Etär yarlıyamaçni Biy da toyrulux barça zrgel bolganlarga.

⁷Körgüzdü Biy yolun kendiniñ Movşeskä da oylanlarına İsrajelniñ erkin kendiniñ.

⁸Şayavatli, yarlıyovuçi Biydir, uzunesli da köpyarlıyovuçi.

⁹Dügül soñyuga diyin öçäşläñir bizgä Biy da dügül meñilik saçlar öcñü.

¹⁰Dügül yazıxımızga körä bizim etti bizgä da dügül töräsizlikimizgä körä bizim tolädi bizgä.

¹¹Yoçsa, neçik biyiktir kök yerdän, ol türlü çuvatlattı Biy yarlıyamaçın kendiniñ üsnä çorçkanlariniñ kendiniñ.

¹²Ne çadar yıraçtır kün toyuşu kün batışından, ol türlü yıraç etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

¹³Neçik şayavatlanir ata üsnä oylanlariniñ kendiniñ, ol türlü şayavatlandı Biy çorçkanlarına kendiniñ.

(115v) ¹⁴Zera ol bildi yaratılğanimizni bizim da añdı, ki topraçbiz.

¹⁵Adamga, neçik biçän, dir künläri kendiniñ, neçik çiçäki tüznüñ, ol türlü çiçäklängäy.

¹⁶Urur üsnä yel — da dügül, dayın da körünmäs yeri aniñ.

¹⁷Evet yarlıyamaçı Eyämizniñ çalir meñi meñilik üsnä çorçkanlariniñ kendiniñ, ¹⁸da toyruluxu aniñ oylanlarından çax oylanlarına dirä,

Çaysi ki saçlarlar niyatın aniñ, añarlar buyruçun aniñ da etärlär ani.

¹⁹Biy köktä hadirlädi olturyuçun kendiniñ, çanlıxı aniñ barçasına eyälik etär.

²⁰Alyışlanız Biyni, barça friştäläri aniñ, zorlu çuvat bilä, ki etärsiz sözüni aniñ, işitip avazına aytuşunuñ aniñ.

²¹Alyışlanız Biyni, barça çuvatlıları aniñ, çizmätkärläri da etüçiläri erkin aniñ.

²²Alyışlanız Biyni, barça işlär(116r)i aniñ, barça yerdädir biylik aniñ, alyışla, d̄žanım menim, Biyni.

Dun 22, p'arç' 48.

[Псалом 103/104] 103

Şaymos Tawit'niñ. Dünyäniñ yaratılğanı üsnä.

¹Alyışla, d̄žanım menim, Biyni! Biy Teñrim menim, ulu boldu asrı;

Tapunmaçni da ulu şöhrätlikni kiydiñ, ²yapunduñ yarıxni, neçik kiynişi, saldıñ [köknü, neçik] çätürni, ³da yaptıñ üsnä suvlarniñ üst yapovun aniñ;

Kim çoyar bulutta barganin kendiniñ, da kezär ol üsnä çanatları bilä yeliniñ;

⁴Kim etti friştäsin kendiniñ d̄žan da çulların kendiniñ ottan küydürüçi.

⁵Toxtattı yerni üsnä toxtalmaçiniñ kendiniñ — tepränmägäy meñilik.

⁶Teränlik — neçik kiynişiñni yapovu dur aniñ, üsnä taylarniñ turgaylar suvlar.

⁷Öcäsmäxiñdän seniñ çačkaylar da avazından kökrämäxiñniñ seniñ titrägäylär.

(116v) ⁸Çixarlar, taylanirlar da enärlär, tüzlänirlär yerinä, çaysi ki toxtattıñ alarnı.

⁹Çek çoyduñ, da aşmaslar, da dayın çaytmaslar yapma yerni.

¹⁰Yeberdiñ çovraçlarnı pırçıldı-pırçıldı, arasından taylarnıñ bargaylar suvlar

¹¹Içirmä barça kazanlarnı kiyik, toyungaylar yabanları susamaçlarında kendiläriniñ.

¹²Anda uçar çuşları köknüñ uya çoygaylar da içindən çayalarnıñ bergäylär avazların kendiläriniñ.

¹³Içirir taylarnı rambarlarından [=ambarlarından] kendiniñ, yemişindän işiniñ kendiniñ tolgay yer.

¹⁴Östürdüñ biçänni taylarda, yaş otnu çuluxuna adamlarnıñ.

Çixardiñ ötmäkni yerdän, ¹⁵çayır färâh etär, yay — tažä, da ötmäk toxtatır yüräkin adamniñ.

¹⁶Toygaylar teräkläri Eyämizniñ da ormanı Lipananiñ, çaysıların ki sen tiktıñ.

¹⁷Anda çuşlar kök(117r)tägi çipçälärin çixar-gaylar, da uyası läglägniñ tolu işançidir alarnıñ.

¹⁸Taylar biyik marallarga, da çayalar işançı çoyanlarga.

¹⁹Ettiñ aynı zaman üçün, günäş tanidi sahatin kirmäxiñniñ kendiniñ.

²⁰Ettiñ çaranyunu, da boldu keçä, anda barırlar barça kazanlar ormandagi.

²¹Balaları aslanlarnıñ muñrarlar, da çaparlar, da izdärlär Teñridän yemäkin kendiläriniñ.

²²Çixkanına günäşniñ yiyilirlar da ormanlarında kendiläriniñ tınarlar.

²³Çixar adam işinä kendiniñ da emgängäniñ çolunuñ kendiniñ çaç iñirgä diñrä.

²⁴Neçik uludur işläriñ seniñ, Biy! Barça nemäni ağıl bilä ettiñ, da toldu yer tapunganiñ bilä seniñ.

²⁵Bu teñiz ulu da avlaç, bundan da dir sürkäl-gänlär, çaysi ki yoxtur sanı kazanlarnıñ, ulu-ulu da uvaç (117v) bunda, ²⁶da kemilär dä barırlar, ađđdaha, çaysi ki yarattıñ oynama aniñ bilä.

²⁷Barçası eglänirlär saña, da sen berirsen yemäk alarga sahatında.

²⁸Berirsen alarga, da yerlär, açarsen çoluñnu seniñ, yedirirsən barçasın erkiñ bilä seniñ.

²⁹Xaytarirsən yüzüñnü seniñ alardan, da müşçüllänirlär, çixarirsən dżanni alardan, eksilirlär da topraç çaytarlar.

³⁰Yeberirsən dżaniñni seniñ, da tapunursen alarnı, da yänirtirsən yüzün yerniñ.

³¹Bolgay haybatı Eyämizniñ meñilik, Biy färâh bolgay yaratkanlarında kendiniñ.

³²Kim berir [=baçar] yergä da berir buñar titrämäç, yuvuçlanir taylarga, da tutaşirlar?

³³Alıñışiyim Biyni tirlikimdä menim, saymos aytiyim Teñrimä menim, negä diñrä barmen men.

³⁴Tatlı bolgay añar alıñışim menim, da men färâh bolı(118r)yim Biygä.

³⁵Eksilgäylär yazıçılilar yerdän, çirsiz dayın tapulmagay kendindä. Alıñışla, dżanim menim, Biyni. *Dun 34.*

[Псалом 104/105] 104

Aləluia.

¹Tapunuñuz Eyämizgä da sarnañiz atin aniñ, aytıñiz dinsizlärgä işin aniñ.

²Alıñışlañiz, da saymos aytıñiz añar, aytıñiz barça tamaşaların aniñ, ³da ögünüñüz atına ari aniñ.

Färâh bolsunlar yüräkläri alarnıñ, çaysıları ki izdärlär Biyni, ⁴izdäñiz Biyni da çuvatlı boluñuz, izdäñiz yüzün aniñ hər vaçt.

⁵Añıñiz tamaşasın aniñ, çaysi ki etti, peşälärni da könülükni ayzıniñ aniñ.

⁶Züryätı Aprahamniñ, çulları aniñ, oylanları Jagopnuñ, tañlanganları aniñ.

⁷Ol kendidir Biy Teñrimiz bizim, barça yerdädir könülükü aniñ.

⁸Añdi meñiliktän niyätin kendiniñ da sözün, çaysi ki simarladı çaç miñ yılga diñrä,

(118v) ⁹Niyätni, çaysi ki çoydu Apraham bilä, da ant içmäxin kendiniñ Sahag bilä.

¹⁰Toxtattı Jagopta buyruçun kendiniñ da Israjeldä niyätin kendiniñ meñilik.

¹¹Aytti: «Sizgä beriyim yerin K'ananniñ, pay meñärmäxiñizgä siziñ».

¹²Zera ettilär [=edilär] alar san bilä az, eksik da kelginlär kendindä.

¹³Aştılar alar dżınstan dżinska, çanlıçtan žoyovurtka özgä.

¹⁴Xoymadı adamlarga yazıçlanma alarga, azarladı çanlarnı alar üçün.

¹⁵«Yuvuçlanmañiz,— aytıyır,— yañlanganıma menim da markarelärimä menim yazıçlanmañiz».

¹⁶Ündädi açlıçni yerinä aniñ, barça çuvatın alarnıñ [=ötmäkniñ] sindirdi.

¹⁷Yeberdi alnına alarnıñ erni, çuluçka satıldı Jovsep.

¹⁸Aşaç ettilär bayda ayaçların aniñ, da keçti kemedän [=temirdän] boyu aniñ,

¹⁹Negä diñrä kelgäy sözü aniñ, da sözü Eyämiz(119r)niñ sinadı ani.

²⁰Yeberdi çan da çeštirdi ani, buyruçı žoyovurtka çoydu ani.

²¹Turyuzdu ani biy övünä kendiniñ, buyruççi üstnä barça xazyançiniñ kendiniñ,

²²Ögütlämä buyruççılarin alarniñ, neçik kendin, da xartlarin ağıllı etkäy.

²³Kirdi Israjel Misirga, Agop xarib boldu ulusuna K'ananiñ.

²⁴Arttırdi žoyovurtun kendiniñ asrı da xuvatlattı alarnı, ne ki duşmanlarin kendiniñ.

²⁵Xaytardı yüräklärin alarga — körälmämägä žoyovurtun kendiniñ da aldama [alardama] çullarin kendiniñ.

²⁶Yeberdi Movşesni, çulun kendiniñ, da Aharonnu, tañlamasin kendiniñ.

²⁷Berdi alarga söz nişanlarına kendiniñ da peşälärin kendiläriniñ yerindä K'ananiñ.

²⁸Yeberdi çaramyuluç da çaramyulattı alarnı, zera açıylattılar sözüniñ anıñ.

²⁹Xaytardı çanga ırmaçlarin alarniñ da öldürdü barça (119v) balıçlarin alarniñ.

³⁰Xaynaştı yerlärinä alarniñ baça da övläri çanlariniñ alarniñ.

³¹Aytti, da keldi itçibini da sinäk barça bilä çeklärinä alarniñ.

³²Xaytardı yaymurları alarniñ gargudga, da ot yerinä alarniñ yandı.

³³Urdu borlaliçlarin da indžirlärin alarniñ da uvatti barça teräklärin çeklärinä alarniñ.

³⁴Aytti, da keldi sarinçça da çirušč, zera yoç edi san,

³⁵Yedi barça biçänin yerniñ alarniñ, tügätti barça yemişin tüzläriniñ alarniñ.

³⁶Urdu barça ilgäriçilärin Misirlilärin, ilgäriçi barça çazyançlarin alarniñ.

³⁷Çıyardı alarnı altun bilä da kümüş bilä, da yoç edi džinslariniñ alarniñ çastası.

³⁸Färäh boldu Misirlilar çıçkanına alarniñ, ki tüştü çorçusu Eyämizniñ üstünä alarniñ.

³⁹Yaydı bulut(120r)nu kölgä etmäçkä alarga kündüz da ot bilä yariç berir edi alarga keçä.

⁴⁰Xoldular, da keldi bedänälär, da ötmäki bilä köknüñ toldurdu alarnı.

⁴¹Urdu çayanı, da axtılar suvlar, da bardılar ağin suvlar suvsuzluçta.

⁴²Añdı sözüniñ kendiniñ ari, çaysı ki [edi] Apraham bilä, çuluna kendiniñ.

⁴³Çıyardı žoyovurtun kendiniñ sövüncülük bilä da tañlanganlarin kendiniñ färählik bilä.

⁴⁴Berdi alarga uluslarin dinsizläriñ, çazyançanına žoyovurtlarniñ meñarttı alarnı,

⁴⁵Ki saçlagay tañlıçın anıñ da çrenk'in anıñ izdägäylär.

Dun 44, p'ark' 78 dun.

[Псалом 105/106] 105

Aleluia.

¹Tapunuçi boluñuz Eyämizgä, ki tatlıdır, zera meñiliktir yarlıyamaçı anıñ.

²Kim sözlägäy çuvatın Eyämizniñ, işitövlü etkäysen [=etkäy] barça alıışın anıñ?

(120v) ³San, kimlär saçlarlar könülükni da etärlär toyrułuçnu här sahat.

⁴Ağın bizni, Biy, biyänçli žoyovurtuñ bilä seniñ da dărman etkin bizgä çutçarmaçına seniñ.

⁵Köriyix biz tatlılıçın tañlamalariniñ seniñ, färäh bolıyix färählikinä džinsiniñ seniñ da ögiyix biz meñarmäçinə seniñ.

⁶Yaziçlibiz atalarimiz bilä bizim, töräsizländiç da aşındiç.

⁷Atalarimiz bizim Misirda eslämädilär sk'ançelik'iñni seniñ, da ne aņmadılar köpyarlıyamaçını seniñ.

Öçäştirdilər seni keçkändä kendiläriniñ teñiz bilä Xizil, ⁸çutçardı alarnı atı üçün kendiniñ, ki tañidılar çuvatın anıñ.

⁹Öçäştı teñizgä Xizil, da çurudu, yol körgüzdü [alarga] tıbsızlık bilä, neçik yabanlıç bilä.

(121r) ¹⁰Tirgizdi alarnı çolundan körälmäsizläriñ alarniñ da çutçardı alarnı çolundan duşmanlariniñ alarniñ.

¹¹Yaptı teñiz indžituçılarin alarniñ, da biri dä alardan çutulmadı.

¹²Inandılar sözüniñ anıñ da alıışladılar alıışın anıñ.

¹³Açırtılar [=Açıçtılar], da unuttular işlärin anıñ, da fikir etmädilär sayışına anıñ.

¹⁴Suçlandılar suçlanmaçına yabanlıçınıñ, sınadılar Teñrini suvsuzluçta.

¹⁵Berdi alarga çoltçasın alarniñ, yeberdi toluçun boylarına alarniñ.

¹⁶Öçäştirdilər Movşesni taporlarında [=taborlarında] da Aharonnu, arisin Eyämizniñ.

¹⁷Açıldı yer, da yuttu Tat'anni, da yaptı taporlarin [=taborlarin] Apironnuç.

¹⁸Ot yandı yiyinlarına alarniñ, da yalın oprattı yazıçlılarnı.

¹⁹Ettilər bizov koreptä, da yerni öptülär sürätkä, ²⁰da teşkirdilər haybatlarin kendiläriniñ oçsaşına bizovnuç, biçän yevüçiniñ.

(121v) ²¹Unuttular Teñrini, tirlik etüçilärin kendiläriniñ, ki etti ulu-ulu kendiniñ Misirda, ²²tamaşalarin kendiniñ yerinä K'amniñ da çorçusun kendiniñ üsnä Xizil teñizniñ.

²³Aytti tas etmä alarnı, egär ki Movşes tañlangan bolmasa edi alnilarna [=alınlarına] alarniñ.

Xaytti Biygä da keçirdi öcäšmäxin aniñ, ki tas bolmagaylar alar.

²⁴Hečkä berdilär yerni suxlançli da inanmadilar sözünä aniñ.

²⁵Mirmildandilar taborlarında kendiläriniñ da işitmädilar avazına Eyämizniñ.

²⁶Kötürdü xolun kendiniñ üstlärinä alarniñ urma alarni pustalıxta,

²⁷Saçilgay züryâti alarniñ dinsizlârdä, saçilgay züryâti aniñ uluslarda.

²⁸Murdarlandilar alar Peleşkovrada, ki yedilär gurk' xurbanlarin da ölgänläрни.

²⁹Öcäštirdilär ani işläri bilä kendiläriniñ, (122r) arttı üstnä alarniñ sinixliç.

³⁰Soñra turdu aralarına Penees, aritti, da tiyildi ölüm, ³¹hesepledi añar toyruş dżins-dżinstan meñilikkä diñrâ.

³²Öcäštirdilär ani suvlarda xarşilixniñ, xiynaldi Movses alar üçün, ³³ki açıylattılar dżanin aniñ.

Buyurdu erinläri bilä kendiniñ, ³⁴da tas etmädilär dżinslarni, xaysi ki aytti alarga Biy.

³⁵Xatışıldilar dinsizlar bilä da övrändilar [ovlarindilar] işlarin alarniñ, ³⁶xuluş ettilär gurk'larına alarniñ, da boldu alarga azmaşliçka.

³⁷Xurban ettilär oyullarin [da xizlarin] kendiläriniñ devlärgä, ³⁸da töktülär xanni zaşalsiz,

Xani oylanlariniñ da xizlariniñ kendiläriniñ devlärgä, xaysi ki xurban ettilär gurk'una K'ananiñ.

Balçixlandi yer xanından alarniñ ³⁹da murdarlandi işlarından alarniñ, zera boşnıgländilar barganlarına kendiläriniñ.

⁴⁰Öcäşlândi yüräk(122v)länmäxi bilä Biy üstnä xoşovurtunuñ kendiniñ da igränçi etti meñärmäxin kendiniñ asrı.

⁴¹Çixara berdi alarni xoluna dinsizlariniñ, eyalik ettilär alarga körälmäsizläri kendiläriniñ, ⁴²da duşmanları kendiläriniñ indżittilar alarni, da aşax boldular tibinä xollariniñ alarniñ.

⁴³Köp kerät xutxardi alarni, da alar açıylattilar ani sayışlarına kendiläriniñ da bukräydilär töräsizliklärindä kendiläriniñ.

⁴⁴Baxti Biy tarlixına alarniñ işitmä avazına alıışiniñ alarniñ.

⁴⁵Anđi niyatın kendiniñ da poşman boldu köplüxünä körä yarlıyamaşiniñ kendiniñ, ⁴⁶berdi alarga şayavatın alnına barça yasir etüçiläriniñ alarniñ.

⁴⁷Xutxar bizni, Biy Teşrimiz bizim, da yiğıştir bizni dinsizlârdän.

Xosdovanel bolıyix atıña seniñ ari da ögüniyix alıışiñ bilä seniñ.

(123r) ⁴⁸Alıışli Biy Teşrisi İsräjelniñ meñi meñilik. Da aytkay barça xoşovurt: bolgay, bolgay.

Dun 40.

Alıış Ezegia xanniñ İsräjelniñ [Исаия 38: 10-20: Хвалебная песнь Иезекии]

¹⁰Men ayttim kötürülgänimdä [=kötürülgänindä] mendän künlärim benim, ki bardim men eşikinä tamuşnuñ,

Xoydum barçani artımdan benim ¹¹da ayttim, ki dayin körmändir xutxarmaşin Eyämizniñ yerdä tirilärniñ da dayin artıx körmändir adamni turmaşları bilä kendiläriniñ birgä.

¹²Eksildim men uruş-kökümdän benim, mundan soñra xoşdum barça tirlikimni benim.

Çixti bardı, ayırıldı mendän dżanim benim, neçik ki sökär salaşni, da boldum men neçik dżulhanıñ valok tkaçki salmasına yuvuş kesmäçkä.

¹³Kündä ol çixara berildim men ertädän, neçik xoluna aslanıñ, ol türlü sindiryaladi, uvatti söväklärim benim, ki ertädän çax keçägä diñrâ çixara berildi.

(123v) ¹⁴Neçik xarlıyaç, ol türlü dżivildar edim, neçik kügürçin, ol türlü tiyilir edim, zera eksildilär közlärim benim körmäxtän.

¹⁵Baxtim biyiklikkä, Biygä, Teşrimä benim, ki xutxardi meni da ketardi mendän ayrişimni dżanimniñ benim.

¹⁶Biy, bunuñ üçün aytildi şaşa, oyattıñ boyumnu benim, xaytardıñ dżanimni benim, ki övündüm da tirildim.

¹⁷Ošta, eminlikkä xaytti açıyım benim, xutxardıñ dżanimni benim, ki tas bolmagaymen, da saldıñ kerigä barça yazıximni benim.

¹⁸Ki dügül, egär xaysıları ki tamuşadirlar, tapunurlar şaşa, da dügül ölülär alıışlagaylar seni, da umsanmaslar könülükünä seniñ barçası, xaysıları ki enärlär tamuşka.

¹⁹Evet tirilär alıışlagaylar seni, Biy, neçik dä men, bundan soñra oylanlar toyuriyim, xaysi ki aytkaylar toyruşuñnu seniñ, ²⁰Biy xutxarıлмаşimniñ benim.

(124r) Men dayin tiyilmiyim alıışlama seni alıış [bilä] yäñi barça künlärimä tirlikimniñ benim xarşı dadşarına Teşriniñ.

[Молитва и колофон]

Umsa tirlikniñ, umsa da işanç xutxarıлмаşniñ, Biy xutxaruçi, xutxar da ketärgin ayrişin boyumnuñ benim, adam sövüçi Biy. Pareşoluşu bilä surp Asduaşadşinniñ da atamizniñ bizim surp Krikor Lusavoriçniñ yarlıyagay bu bitikni yazdırganga da yazuçiga, köpyazıçli Lusig sarga-wakka, ki köp suşlançliq bilä, da köp yaşilixtan

hasrät bolmaç bilä, da köp çiyin bilä çixardix çip-
çax tilinä ermeni saymosnu; yamanlamañiz, zera
çudrätimiz bunça edi, artixin K'risdos tügällägäy,
ammen.

Dun 12. Bu ganon saymos 326 duindir.

Bu 7-inçi ganon çosdovandir.

[Псалом 106/107]

¹Tapunuñuz Eyämizgä, ki tatlidir, ki meñilik-
tir yarliyamaçi anij,—

²Aytkaylar çutçarılğanlarē Eyä(124v)mizniñ,
çaysi ki çutçardı çollarından duşmanniñ,

³Barça uluslardan yiyiştirdi alarni, günäşniñ
çixkanından da günäşniñ kirgänindän, yarimkeçä-
dän da teñizdän.

⁴Bulardılar alar yabanlıçta, suvsuzluçta, yol-
larına, şähär turmaçlarına tapmadılar;

⁵Açıxtılar da susadılar, da dżanlarē alarniñ
alarda eksildilər.

⁶Çaxirdilar Biygä tarlıçlarında kendiläriniñ,
totçarlıçında alarniñ çutçardı alarni.

⁷Yol körgüzdü alarga yolga toçru, ki bargaylar
şähärgä turmaçlarına kendiläriniñ.

⁸Tapundular Eyämizgä yarliyamaçına anij,
tamaşalarına kendiläriniñ [=anij] oylanlarē adam-
larniñ,

⁹Ki toydurdu dżanlarin açlarniñ da dżanlarin
küsänçlärniñ tolu etti yaxşılıç bilä.

¹⁰Xaysilarē oltururlar edi çaramyuluçta da
kölgäsinä ölümnüñ, baylı edilär mis(125r)kinliktä,
neçik temirdä,

¹¹Ki açıylattılar sözüñ Teñriniñ da sayişin Bi-
yiktäğiniñ öçäştirdilər.

¹²Aşax boldular ayrıçtan yüräkläri alarniñ,
çaçaklandılar, da kimesä yoç edi, ki boluşkay edi
alarga.

¹³Çaxirdilar Biygä tarlıçlarında kendiläriniñ,
totçarlıçlarından alarniñ çixardı alarni.

¹⁴Xutçardı alarni çaramyuluçtan da kölgäsin-
dän ölümnüñ da çeşti baylarin alarniñ.

¹⁵Xosdovanel boldular Eyämizgä yarliyamaçi-
na anij, tamaşalarına anij oylanlarē adamlarniñ.

¹⁶Zera uvattē eşikni bayırdan da beklövün te-
mirdän uvattē.

¹⁷Boluştu alarga yoluna, töräsizliklärinä ken-
diläriniñ, zera yazıçları üçün kendiläriniñ aşax
boldular asri.

¹⁸Barça aşlardan igränirlär edi yüräkläri
alarniñ, yuvuçlandılar çax eşikinä ölümnüñ.

¹⁹Çaxirdilar Biygä tarlılıçlarında (125v) [ken-
diläriniñ, totçarlıçlarında] alarniñ çutçardı alarni.

²⁰Yeberdi sözüñ kendiniñ, da sayayttı alarni,
da çutçardı alarni buzuluçından kendiläriniñ.

²¹Xosdovanel boldular Eyämizgä yarliyamaçi-
na anij, tamaşasına anij oylanlarē adamlarniñ.

²²Sungaylar añar çurbanē alyişniñ da aytkay-
lar işlärin anij sövünçlük bilä.

²³Xaysilarē ki enärlar edi teñizgä kemi bilä da
etärlär edi işlärin suvlarda köp,

²⁴Alar kördülär işlärin Eyämizniñ da tamaşa-
larin Eyämizniñ teränlikinä tibsizlikiniñ.

²⁵Ayttı, da turdu yel da dufan, da biyikländi-
lär tolyunlarē anij.

²⁶Çixarlar edi kökkä da enärlär edi tibsizlik-
kä, da boylarē alarniñ dżanlarında kendiläriniñ
oprandılar.

²⁷Müşülländilär, seskändilär, neçik esirik-
lär, da barça açıllarē alarniñ tüştü.

²⁸Çaxirdim [=Çaxirdilar] Biygä tarlıçından
kendiläriniñ, totçarlıç(126r)larından alarniñ tir-
gizdi alarni.

²⁹Xaytardı dufanñi havaga, da tiyıldilar tolyun-
larē anij, ³⁰färäh boldular, ki tiyıldilar, da yol kör-
güzdü alarga kemi tinçliçına erklärinä kendiläriniñ.

³¹Xosdovanel boldular Eyämizgä yarliyamaçına
anij, sk'ançelik'lärinä anij oylanlarē adamlarniñ.

³²Biyiklätkäylär anı yiyinına yiyinlarniñ, da
olturyuçuna çartlarniñ alyişlagaylar alarni [=anı]!

³³Zera çaytardı açın suvlar çuruga da bargan-
larin suvlarniñ yergä susamiş,

³⁴Etti yerni yemiş berüçi balçıçlı yamanlıçı
üçün turuçılariniñ alarniñ.

³⁵Etti pustalıçni göllü suvlar da yerni susamiş
barganlarına suvlarniñ;

³⁶Siyindirdi kendinä açlarni, da yasadılar şä-
här turmaçlarına kendiläriniñ.

[³⁷Sürdülar tarlovlar, da tiktilär borlalıçlar,
da ettilär yemiş hasillärindän kendiläriniñ.]

³⁸Alyişladı alarni, da artıldilar asri, da hay-
vanlarē alarniñ eksilmädilər.

(126v) ³⁹Eksildilər alar da çiyındılar tarlıçla-
rından yamanlıçniñ, totçarlıçniñ.

⁴⁰Keldi risvaylıçka üstnä buyruçılarniñ alar-
niñ, bularttı alarni yabanlıçta da dügül yol üstnä.

⁴¹Boluştu yarliniñ miskinlikinä, yol körgüzdü,
neçik çoyunlarına, dżinsiniñ alarniñ,

⁴²Körgäylär toçrular da färäh bolgaylar, da
barça töräsiz yapkay açzin kendiniñ.

⁴³Kimdir açıllı, ki saçlagay bunu da eskä al-
gay yarliyamaçin Eyämizniñ. *P'arç' 42 dun.*

[Псалом 107/108] 107

¹Alyiş, saymos Tawit'niñ. San 107.

²Hadirdir yüräkım benim, Teñri, hadirdir yü-
räkım benim alyişlama da saymos aytma saña
haybatım bilä benim.

³Oyanıñız, haybatım benim, oyanıñız saymos bilä [da alyış bilä], da men oyanırmən ertäräk.

⁴Xosdovanel bolıyım saña žoçovurt arasına, Biy, da saymos aytıyım saña dżınslar arasına.

⁵Ulu boldu çax kökkä diñrā yarlıyamaçıñ seniñ, çax bulutka diñ(127r)rā könülüküñ seniñ.

⁶Biyiklänipsen sen köktä, Teñri, barça yerdädir haybatıñ seniñ.

⁷Neçik çutçarıldılar sövüklüläriniñ seniñ, tırgız oñuñ bilä seniñ da işit bizgä.

⁸Teñri sözlädi arilikindän kendiniñ: «Biyik bolıyım, ayırıyım Siwk'emni da tüzlärin otaxlarga ölçiyim.

⁹Menimdir Kayajāt ulusu, da benimdir Manasē, Ep'rem çuvatlatučişi başımniñ benim.

Juta çanım benim, ¹⁰Movap tegänäsi umsamniñ benim.

Jetovmadan tüzätiyim barganımnı benim, da maña özgä dżınslar hnazant boldular».

¹¹Kim eltkäy meni šähärgä bek, yaçom kim yol körgüzüçi bolgay maña çax Jetovmaga?

¹²Ki dügül mi sen, Teñri, çaysi ki kerı ettiñ bizni da çıymadıñ, Teñri, çuvatlarımız bilä bizim?

¹³Ber bizgä boluşluç tarlıçta, ki yalyandır çutçarmaçı adamniñ.

¹⁴Teñri bilä etiyiç çuvatni, da ol uyatlı etkäy duş(127v)manlarımızni bizim. *Dun 14.*

[Псалом 108/109] 108

Yeñmäç üçün. Saymos Tawit'niñ. San 108.

¹Teñri alyışıma benim! tıyılmagın, ²zera ayzi yazıçlıniñ, ayzi hilläliniñ açıldı üstümä benim.

Sözlädilər mendä til bilä hilläli ³da sözü bilä körälmäçsizliçniñ çapsadılar meni.

Çarıştılar benim bilä heç yergädän, ⁴ornuna süvükümnüñ benim çıçara berirlär edi meni, evet men alyışta bolur edim.

⁵Tölädilər maña yamanni ornuna yaçşisiniñ, körälmäçsizliçni ornuna süvükümnüñ benim.

⁶Turçuz üstünä aniñ yazıçlı şaytanni, turgay sayına aniñ.

⁷Yarçusundan kendiniñ çıçkay suçlu, da alyışı aniñ yazıçka çaytkay.

⁸Bolgay künläri aniñ eksik, da tärmanin aniñ — ani özgä eltkäy.

⁹Bolgay oylanları aniñ öksüz, da çatunu aniñ tul, ¹⁰taygaylar, teşkirilgäylär oylanları aniñ, klänçi bolgaylar da çıç(128r)kaylar turmaçlarindan kendiläriniñ.

¹¹Tergägäy ötünç berüçi barça nemäsin aniñ, çaraçlagaylar yatlar çazyançin aniñ.

¹²Tapulmagay boluşüçi añar, da kimsä yarlıçagay üstnä öksüzlärniñ alarniñ.

¹³Bolgay oylanları aniñ taspolmaçka, da dżınstan buzulgay ati aniñ.

¹⁴Añgaylar yazıçin atalariniñ aniñ alnina Eyämizniñ, da yazıçı anasiniñ aniñ buzmagay ¹⁵da bolgay alnina Eyämizniñ här sahat.

Tas bolgay yerdä añaçlıçı aniñ ornuna, ki añaçı etmä yarlıyamaçni,

¹⁶Xuvgay adamni miskinni da yarlıni öldürmä ani, ki aşaxtır yüräki bilä.

¹⁷Sövdü çarışni — da çıçkay añar, klämädi alyışni — yıraç bolgay andan.

¹⁸Kiydi çarışni, neçik tonnu, kirgäy, neçik suv, çarnina aniñ da, neçik çet, sövklärinä aniñ.

¹⁹Bolgay añar neçik ton, ki kiyär, neçik çuşaç, ki bay(128v)lanir här kez belinä.

²⁰Bu işidir alarniñ, çaysi ki yamanlamaçta edilär benim üçün Biygä da çaysiläri ki sözlärlär edi yaman dżanım üçün benim.

²¹Evet sen, Biy, Biy, etkin benim bilä atıña körä seniñ, zera tatlıdır yarlıyamaçıñ seniñ, da çutçar meni, ²²zera yarlı da klänçimen men.

Yüräkım benim müşçülländi çarnimda benim, ²³da men, neçik kölgä, artılğanıma benim, eksildim da silkindim, neçik sarinçça.

²⁴Tizlärim benim çaçaklandı saçlamaçtan, da tenim benim özgä iränqli [iränqli] boldu yaydan.

²⁵Boldum men taba alarga, kördülär meni da teprättilär başlarin kendiläriniñ.

²⁶Boluş maña, Biy Teñrim benim, da çutçar meni yarlıyamaçıña körä seniñ.

²⁷Tanıgaylar, ki çoluñ seniñ budur da sen, Biy, ettiñ bunu.

²⁸Alar çarıçlar, da sen alyışlasar(129r)sen, çaysiläri ki turupturlar üstümä benim, uyat kötürgäylär, evet çuluñ seniñ färäh bolgay sendän.

²⁹Kiygäylär uyatni, çaysiläri ki yaman sözdä edilär dżanım üçün benim, da kiygäylär, neçik uyatni, yapovun kendiläriniñ kendiläri üstnä.

³⁰Evet men çosdovanel bolıyım saña asrı ayzımdan benim, içinä köplärniñ alyışliyım seni.

³¹Ki turdu ol sayına yarlıniñ, çutçarma meni andan, çaysiläri ki çuvarlar dżanımnı benim. *Dun 28.*

[Псалом 109/110] 109

Saymos Tawit'niñ, 109.

¹Aytti Biy Biyimä benim: Oltur sayıma benim, çax çoyiyım duşmanlariniñni seniñ başçičına ayaçlarıña seniñ.

²Tayaçin çuvatniñ yebergäy saña Biy Siondan, da eyälik etärsen sen arasına duşmanlariniñni seniñ.

³Seniñ bilädir maña başlanganı künläri çuvat-

niñ könänmäxinä ariləriñniñ seniñ; ھا(129v)rin-dan ilgäri, ne ki Çolpan yolduz, toyrurdum seni.

⁴Ant içti Biy da dügül dayi poşman bolsar, ki sensen k'ahana meñilik yergäsindän Mełk'iseteginiñ, ⁵da seniñ Biy sayıñdadır.

Uvatkay kününä öçäsmäxniñ ھاnlarıni, ⁶yar-yular dinsizläri, da köp etär tövülgänläri, da uvatkay başlarıni köplärniñ yerdä,

⁷Çaylarıni yolda içirgäy, bunıñ üçün dä biyik etkäy başlarıni. *Dun 6, p'ark' 48.*

[Псалом 110/111] 110

Aləluia. San 110.

¹Xosdovanel bolıyım saña, Biy, bar yüräkim bilä menim, sayışına toyrularniñ, yiyinına. ²Uludur işləri Eyämizniñ, da tergälgändir barçada erki aniñ.

³Tarunmaxlıx da könänmäxlıxtir işləri aniñ, toyruluxu aniñ ھاlır meñi meñilik.

⁴Añmaxlıx etti tamaşalarına kendiniñ toyrularga, yarlıyovuçi, şayavatlıdır Biy, ⁵yemäk berir ھاrçkanlarına kendiniñ.

(130r) Añdı meñiliktän niyätin kendiniñ, ⁶çu-vatın işlərinin kendiniñ simarladı žoovurtuna kendiniñ —

Bermä alarga meñärmäxin dinsizläriñ. ⁷Da işləri ھاollariniñ aniñ toyrulux da könülüktür.

Inamlıdır lar barça buyruxları aniñ, ⁸toxtalıptir meñi meñiliktän, etilıptir könülükü bilä da toyruluxu bilä.

⁹Xutçarıлмаxlıx yeberdi Biy žoovurtuna kendiniñ, simarladı meñilik niyätin kendiniñ ari, da ھاrçxuludur atı aniñ.

¹⁰Başlanganı saxtlıxniñ ھاrçxusu Eyämizniñ, ağıl yağışi barçasına, ھاysıları ki etärlär anı, da al-yışı aniñ ھاlır meñi meñilik. *Dun 8.*

[Псалом 111/112] 111

Aləluia, 111.

¹Sanlıdır adam, ki ھاrçar Eyämizdän, buyru-xun aniñ ol klär asrı.

²Xuvatlı bolgay [yerdä] züryätı aniñ, da dżınsı toyrularniñ al-yışlangay.

³Haybat, ululux bardır övünä aniñ, toyruluxu aniñ ھاlır meñi meñilik.

⁴Sačtı ھاaram(130v)yluluhta yarıx toyrularga, yarlıyovuçi da şayavatlıdır Biy.

⁵Tatlı adam yarlıyar da berir ötünç, ornatır sözüni kendiniñ yarğuda, ⁶zera meñilik ol seskän-mägäy.

Jısadag meñilik bolgay toyrı, ⁷çuvdan ya slavadan yamandan ol ھاrçmagay.

Hadırdır yüräki aniñ umsanma Teñrigä.

⁸Toxtalıptir yüräki aniñ, da ol ھاrçmagay, ne-gä diñrä körgäy duşmanlarıni kendiniñ.

⁹Tayıtti da berdi yarlılarga, toyruluxu aniñ ھا-lir meñi meñilik, da müñüzü aniñ biyik bolgay haybat bilä.

¹⁰Yazıxlı körgäy da öçäşkäy, tişlərin kendiniñ ھاırdzıldatkay da erigäy, da suxlançı yazıxlılarnıñ taspolgay. *Dun 10.*

[Псалом 112/113] 112

Aləluia. San 112.

¹Al-yışlanız, oylanlar, Biyni da al-yışlanız atın Eyämizniñ.

²Bolsun atı Eyämizniñ al-yışlı bundan soñra çax meñilikkä diyin.

³Günäşniñ çıxkanından çax kirgäninä diñ-(131r)rä günäşniñ al-yışlıdır atı Eyämizniñ.

⁴Biyiktir üsnä barça dżınsıların Biy, da köktädir haybatı aniñ.

⁵Kimdir — neçik Biy Teñrimiz bizim, biyiklik-tä turgan, ⁶da aşax turganlarıni körär köktän da yerdä;

⁷Turıyuzur miskinni yerdän da biyik etär za-bunlarıni çöplüktän;

⁸Olturıyuzur alarıni buyruçılar buyruçılar bilä žoovurtuna kendiniñ;

⁹Turıyuzur alarıni övdä färâh köñül bilä, neçik ana, oylanlarına sövüngän?

[Псалом 113/114] 113

Aləluia, 113.

¹Çıxkanı İsrajelniñ Misirdan, övündän Jagop-nuñ, yiyinından özgä dżınsılarınıñ,

²Boldu Dżıvutluhta ariliki aniñ da İsrajeldä buyruxu aniñ.

³Teñiz kördü da ھاçtı, da Ortanan da ھاıytti.

⁴Taylar, süvününüz, neçik ھاçlar, da örlär — neçik ھاızuları ھاıyunlarıniñ.

⁵Nedir saña, (131v) teñiz, kimni kördün da ھاçtıñ? Ya sen, Ortanan, nek ھاıyttiñ anda?

⁶Taylar, sövününüz, neçik ھاçlar, da örlär — neçik ھاızuları ھاıyunlarıniñ.

⁷Yüzündän Eyämizniñ seskändi yer, yüzün-dän Teñrisiniñ Jagopnuñ,

⁸Kim ھاıyardı taşni ağıni suvlarga da ھاıyanı çovraç közlärinä.

[Псалом 113/115]

^{9/1}Dügöl bizgä, Biy, dügül bizgä, yoğsa atıña seniñ bergin haybatni yarlıyamağıñ üçün da könü-lükün üçün seniñ.

^{10/2}Bolmagay ھاçan aytkaylar dinsizlər dä, ki: «Xanıdır Teñrisi alarıniñ?»

^{11/3}Teñrimiz bizim köktä da yerdä, barça, ھاı-si nemäni klädi, da etti.

^{12/4}Gurklarıni dinsizläriñ altın da kümüştür, ھاol işləridir oylanlarıniñ adamlarıniñ.

^{13/5}Ayızları bardir, da sözlämäslär, közləri bardir, da körmäslär.

^{14/6}Xulaxları bardir, da işitmäslär, burunla- (132r)rı bardir, da iskämäslär.

^{15/7}Qolları bardir, da çarmalamas, ayaqları bardir, da barmaslar, da yoxtur avaz ovurtlarına alarnıñ.

^{16/8}Oçşaş alarga bolgaylar, çaysıları ettilär alarnı, da barçası, ki umsanıptırlar alarga.

^{17/9}Övü İsrəjelniñ umsandı Biygä, boluşuçısı, yöpsünövlüdür alarga.

^{18/10}Övü Aharonnuñ umsandı Biygä, boluşuçı, sıñarlıxtır alarga.

^{19/11}Xorçkanları Eyämizniñ umsandılar Biygä, boluşuçı da çutçaruçısıdır alarnıñ.

^{20/12}Añdı bizni Biy bizni da alıışladı bizni, alıışladı Biy övün İsrəjelniñ, övün Aharonnuñ.

^{21/13}Alıışladı Biy çorçkanların kendiniñ, kiçilärin da uluların.

^{22/14}Arttırgay sizgä Biy, sizgä da oylanlarınizga sizinç.

^{23/15}Alıışlısız siz Eyämizdän, ki etti köknü da yerni.

^{24/16}Kökü köknüñ Eyämizniñdir, da yerni berdi oylanlarına adamlarnıñ.

^{25/17}Dügül ki ölülär alıışlarlar seni da dügül barçası, çaysı ki enärlär tamuçka.

(132v) ^{26/18}Yoçsa, tirilär, alıışlıyıç seni, Biy, bundan soñra çax meñilikkä diyin.

Dun 26, p'ark' 52.

[Псалом 114/116] 114

Aləluia.

¹Sövdüm, ki işitti Biy avazına alıışimniñ menim, ²ki aşaxlattı çulaxın kendiniñ maña, da men künümä menim sarnadım añar.

³Dolaştılar çövrämä inçəxanmaçı ölümnüñ, da totçarlıçı tamuçnuñ taptı meni.

Tarlıxni da tixizliçni taptım, ⁴da atın Eyämizniñ sarnadım.

Ey Biy, çutçar dżanımnı menim! ⁵Yarlıçovuçı Teñrimiz bizim yarlıçar, ⁶da saçlar oylanlarnı Biy.

Men aşax boldum, da Biy tırgızdı meni, ⁷çayt, dżanımnı menim, tınçlıçınğa seniñ, zera Biy boluştu maña.

⁸Xutçardı dżanımnı menim ölümdän, közlärinmi yaşlardan da ayaçlarimni menim (133r) taymaçtan, ⁹biyänçli bolıyım alnına Eyämizniñ yerindä tirilärniñ. *Dun 6.*

[Псалом 115/116] 115

Aləluia.

^{1/10}Inandım, çaysı ki dä sözlädım, da men aşax boldum asrı.

^{2/11}Men ayttım tamaşalanganıma menim, ki barça adam yalçandır.

^{3/12}Ne beriyim, Biy, övünä Eyämizniñ barçadan, çaysı ki berdi maña?

^{4/13}Ayaçın çutçarıлмаçniñ yöpsüniyim da atına Eyämizniñ sarnadım [=sarnıyım].

^{5/14}Alıışimni menim Eyämizgä beriyim alnına barça çoyovurtunuñ anıñ.

^{6/15}Özdändir alnına Eyämizniñ ölümü ariläriniñ kendiniñ! ^{7/16}Ey, Biy, men çuluñ seniñmen, çuluñ da oçul çaravaşıñniñ seniñ.

Kestiñ baylarimni menim, ^{8/17}saña sunıyım çurbanların alıışniñ da atın Eyämizniñ sarnıyım.

^{9/18}Alıışimni menim Eyämizgä beriyim alnına barça çoyovurtunuñ anıñ ^{10/19}köşkünä, övünä Eyämizniñ da içinçä seniñ, Erusaçem. (133v) *Dun 8.*

[Псалом 116/117] 116

Aləluia. ¹Alıışlanıç Biyni, barça dżınslar, ögününçüz [=ögünçüz] anı, barça çoyovurtlar.

²Xuvatlangay yarlıçamaçı anıñ üstümüzgä bizim, könülükü Eyämizniñ çalgay meñilik. *Dun 2.*

[Псалом 117/118] 117

Aləluia.

¹Xosdovanel boluñuz Eyämizgä, ki yaçşıdır, ki meñiliktir yarlıçamaçı anıñ.

²Aytçay övü İsrəjelniñ, ki yaçşıdır, ki meñiliktir yarlıçamaçı anıñ.

³Aytçay övü Aharonnuñ, ki meñiliktir yarlıçamaçı anıñ.

⁴Aytçaylar çorçkanlar Eyämizniñ, ki yaçşıdır, ki meñiliktir yarlıçamaçı anıñ.

⁵Tarlıçta sarnadım Biygä, da işitti maña avlaç.

⁶Biydir menim boluşuçım, da men çorçmandır, ki: ne etkäy maña adam?

⁷Biydir menim boluşuçım, da köriyim men duşmanlarimni menim.

⁸Yaçşıdır umsanma Biygä, ne ki umsanma adamlarga, ⁹yaçşıdır umsanma Biygä, ne ki umsanma buyruçılarga.

¹⁰Barça dżınslar kezdilär çövrämä, da atı bilä (134r) Eyämizniñ yeñdim alarnı.

¹¹Kezmäç bilä kezdilär çövrämä da çapsadılar meni birgä, da atı bilä Eyämizniñ yeñdim alarnı.

¹²Kezdilär çövrämä, neçik çulular, da yandılar, palayladılar, neçik tegänäklär otta, da atı bilä Eyämizniñ kerı ettim alarnı.

¹³Keri bolganıma tutundum da boldum yovuç yixılmaçka, da Biy yöpsündü meni.

¹⁴Xuvatım menim da boluşuçım Biy, da boldu maña çutçarıлмаçka.

¹⁵Avaz sövünçlükünüñ, çutçarıлмаçniñ otaçına toyrularniñ.

Oñu Eyämizniñ etti çuvatni, ¹⁶ oñu Eyämizniñ biyik etti meni, da oñu Eyämizniñ etti çuvatni.

¹⁷Ölmiyim, yoçsa tiriliyim da tiyiyim [=aytiyim] işin Eyämizniñ.

¹⁸Ögüt bilä ögütlädi meni Biy da ölümgä çixara bermädi.

¹⁹Açıñiz maña eşikin toyruluğun, ki kirgäy-men anda da çosd(134v)ovanel bolıyım Eyämizdän.

²⁰Bu eşik Eyämizniñdir, da toyrular kirärlär mundan.

²¹Xosdovanel bolıyım saña, Biy, ki işittiñ maña, da boldu maña çutçarıлмаçка.

²²Taşni, çaysin ki heçkä berdilär yasavuçılar, ol boldu başı buççañniñ.

²³Eyämizdän boldu bu, da tamaşalıdır alnına közlärimizniñ bizim.

²⁴Bu gündür, çaysi ki etti Biy, keliñiz, süvüniyiç da färâh bolıyıç buñar.

²⁵Ey Biy, çutçar! Ey Biy, yol körgüzgin! ²⁶Al-yişli, çaysi ki kelsärsen atına Eyämizniñ! Da alıyş-ladıç seni övündän Eyämizniñ.

²⁷Biy Teñrimiz bizim köründü bizgä. Etiñiz ulukünnü färâhlikkä ertälänip çax buççañına se-yannıñ.

²⁸Teñrim benim sensen, tapunıyım saña, Teñrim benim sensen, da biyiklätiyim seni.

Tapunıyım saña, Biy, zera işittiñ (135r) maña da boldu maña çutçarıлмаçка.

²⁹Xosdovanel bolıyıç Eyämizgä, zera yaçşidür, zera meñiliktir yarlıyamaçı anıñ.

Dun 28. P'ark' 46 dun.

[Псалом 118/119] 118

Aləluia.

[alif]

¹Sanlidirlar zaçalsızlar yollarında da çaysilari barirlar orenk'inä Eyämizniñ.

²San, ki mlär tergärlär tanıxliğin anıñ, tügäl yüräkläri bilä kendiläriniñ çolgaylar anı.

³Dügöl ki, ki mlär çilinirlar töräsizlikni, yoluna anıñ bargaylar.

⁴Sen simarladıñ simarlaganıñni seniñ saçlama maña asrı.

⁵San, egär oñarılsa edi maña yollarım benim saçlama maña toyruluğunnu seniñ.

⁶Ol vaçtta men uyalmas edim, ki saçtanma maña simarlaganıña seniñ.

⁷Tapunıyım saña, Biy, toyruluğu bilä yüräkimniñ benim, neçik umsandım könülü(135v)kü-nä toyruluğunnu seniñ.

⁸Könülüküñnü seniñ saçladım, çoymagin [meni] çax meñilik.

[pet]

⁹Ne bilä tüzätkäy otuzyaşli yolların kendiniñ? — Evet saçlama sözüñnü seniñ.

¹⁰Bar yüräkim bilä benim çoldum sendän, keri etmä meni buyruçuñdan seniñ.

¹¹Yüräkimdä benim yaşırdım sözüñnü seniñ, neçik yazıç etmäğäy-men saña.

¹²Alıyşlısen sen, Biy, övrät maña toyruluğunnu seniñ.

¹³Erlärim bilä aytiyim barça könülükün ayzıñniñ seniñ.

¹⁴Yollarına tanıxliğinniñ seniñ sövündüm, neçik barça çodçalıçta.

¹⁵Buyruçuña seniñ çayyurdum da saçtlandım yoluña seniñ.

¹⁶Könülüküñnü seniñ sözlädım da unutmadım sözüñnü seniñ.

[kamiy]

¹⁷Tölä çuluña seniñ, ki turgaymen da saçlagaymen sözüñnü (136r) seniñ.

¹⁸Oyat közümmü benim, da baçıyım tamaşasına orenk'iniñniñ seniñ.

¹⁹Xaribmen men yerdä; yaşırmagin mendän simarlaganıñniñ seniñ.

²⁰Hasrät boldu dżanim benim suçlanma maña könülüküñä seniñ här sahat.

²¹Öçäştin öktämlärgä çaryişli, çaysilari ki saptılar buyruçlarıñdan seniñ.

²²Keri etkin mendän tabalanmaçni da heçlikni, zera tanıxliğinniñ seniñ izdädım.

²³Zera olturdular buyruççılar da yaman sözlärlär edi benim üçün, evet çuluñ seniñ saçışlar edi könülüküñnü seniñ.

²⁴Zera tanıxliğin seniñ sözüüm benim edi da saçışım benim toyruluçuña seniñ.

[tayit]

²⁵Yuvuçlandı dżanim benim topraçka, Biy, tırgiz meni sözüñä körä seniñ.

²⁶Yolumnu benim aytiyim saña, da işitkin maña, övrät maña toyruluğunnu seniñ.

(136v) ²⁷Yollarına toyruluğunnu seniñ açilli etkin meni, da tergiyim tamaşalarıñniñ seniñ.

[²⁸Xaçak'landı boyum benim osanmaçtan, toxtat meni sözüñä seniñ.]

²⁹Yolların yazıçniñ keri etkin mendän da orenk'indä seniñ yarlıça maña.

³⁰Yolların könülüküñnü seniñ tañladım da könülüküñnü seniñ men unutmadım.

³¹Yovuçlandı men tanıxliğinä seniñ, Biy, uyatlı etmä meni.

³²Yoluna buyruçlarıñniñ seniñ yügürdüm, zera keñ ettiñ yüräkimni benim.

[hej]

³³Orənk'kä bilikli etkin meni, Biy, yollarına könülükününü seniñ, da çoliyim anı hər vaxt.

³⁴Açillı etkin meni, da tergiyim orənk'ini seniñ, da saçliyim anı tügäl yüräkım bilä benim.

³⁵Yol körgüz maña izinä buyruçuñnuñ seniñ, zera añar biyändim.

³⁶Aşaçlatkın yüräkımni benim tanıçlıçına seniñ da [dügül] akahlıçka.

³⁷Xaytar közüm(137r)nü benim, ki körmä-gäymen heçlikni; yoluña seniñ tırgız meni.

³⁸Toçtat çuluña seniñ sözüñnü seniñ, çorçuñnu seniñ.

³⁹Çiçar mendän tabalanmaçni, çaysi ki dâ sa-yindim, zera yarçuñ seniñ tatlıdır.

⁴⁰Osta suçlandıım buyruçuña seniñ, toyrulu-çuñda seniñ tırgız meni.

[yaw]

⁴¹Kelgäy üstümä benim yarlıyamaçıñ seniñ, Biy, da çutçarmaçıñ seniñ sözüñä körä seniñ.

⁴²Beriyim dzuap, çaysıları ki tabalarlar meni söz bilä, zera men sözüñä seniñ umsandıım.

⁴³Keri etmägin ayzımdan benim söznü könülü-kününü çax asrı, zera könülükünä seniñ umsandıım.

⁴⁴Saçladıım orənk'ini seniñ hər sahat, meñilik da meñi meñilik.

⁴⁵Barir edim men avlaçlıçta, zera buyruçuñnu seniñ izdädim.

⁴⁶Sözlär edim tanıçlıçıñ seniñ alnına çanlar-nıñ (137v) da uyalmas edim.

⁴⁷Sayışlar edim buyruçuñnu seniñ, çaysi ki sövdüm.

⁴⁸Kötürdüm çollarımnı benim buyruçuña se-niñ, çaysi ki sövdüm, da sayışlar edim toyruluçuñnu seniñ.

[ze]

⁴⁹Añğın sözüñ çuluñnuñ seniñ, çaysi ki umsa-lattıñ meni.

⁵⁰Bu övündürgäy meni aşaçlıçımda benim, zera sözüñ seniñ tırgızdı meni.

⁵¹Öktämlär egriländilər maña asrı, evet orənk'indän seniñ men sapmadım.

⁵²Añdım könülükünü seniñ meñilik, Biy, da övündüm.

⁵³Xayyu tuttu meni yazıçlılar üçün da çaysıla-rı çoydular orənk'ini seniñ.

⁵⁴Ögövlüdür maña könülükün seniñ yerinä çariblıçımnıñ benim.

⁵⁵Añdım keçä atıñni seniñ, Biy, da saçladıım orənk'ini seniñ.

⁵⁶Bu boldu maña yol tırlıkkä, zera toyruluçuñnu seniñ izdädim. (138r) *Pařk' 56 dun.* Aləluia.

[çet]

⁵⁷Payım benim sensen, Biy, ayttım, saçlama orənk'ini seniñ.

⁵⁸Yalbardıım yüzünü seniñ tügäl yüräkım bilä benim, yarlıya maña sözüñä körä seniñ.

⁵⁹Sayışladıım yolumnu benim da çaytardıım ayaçlarımnı benim tanıçlıçına seniñ.

⁶⁰Hadırlandıım da müşçüllänmädim, ki saçladıım buyruçuñnu seniñ.

⁶¹Oryanı yazıçnıñ dolaşırılar çövrämä, evet orənk'ini seniñ men unutmadım.

⁶²Yarımkēçädä turar edim çosdovanel bolma Biygä könü toyruluçuñ üçün seniñ.

⁶³Ülüşlü edim men barça çorçkanlarıñ bilä se-niñ, çaysi ki saptılar [=saçladılar] buyruçuñnu se-niñ.

⁶⁴Yarlıyamaçı bilä Eyämizniñ tolu boldu yer. Toyruluçuñnu seniñ övrät maña.

[deť]

⁶⁵Tatlılıçni ettiñ çuluñ bilä seniñ, Biy, sözüñä körä seniñ.

(138v) ⁶⁶Tatlılıçni, ögütnü da bilmäçni övrät maña, zera buyruçuñnu seniñ men saçladıım.

⁶⁷Negä diñrä aşaçlanmıyir edim men, yazıçlı men, bunıñ üçün sözüñnü seniñ saçladıım asrı.

⁶⁸Tatlisen sen, Biy, tatlılıçıñ bilä övrät maña ~~zera~~ buyruçuñnu seniñ.

⁶⁹Arttılar mendä töräsizlikləri öktämlärniñ, evet men bar yüräkım bilä benim tergädim buyruçuñnu seniñ.

⁷⁰Uyudu, neçik süt, yüräkləri alarnıñ, evet men orənk'ini seniñ sözlädim.

⁷¹Yaçşidir maña, ki aşaç ettiñ meni, neçik öv-rängäymen toyruluçuñnu seniñ.

⁷²Yaçşidir maña orənk'i ayzıñniñ seniñ, ne ki miñləri bilä altıñniñ da kümüşnüñ.

[jot]

⁷³Xollarıñ seniñ ettilär da yarattılar meni, açillı etkin meni, da övräniyim buyruçuñnu seniñ.

⁷⁴Xorçuçılarıñ seniñ körgäylär (139r) meni da färäh bolgaylar, zera men sözüñä seniñ umsandıım.

⁷⁵Tanıdıım, Biy, ki toyruluç bilädır yarçuñ se-niñ, könü aşaçlattıñ meni.

⁷⁶Bolgay yarlıyamaçıñ seniñ övündürmä meni, sözüñä körä, körmä seni çuluñ seniñ.

⁷⁷Kelgäy maña şayavatıñ seniñ, da tırlıyım, zera orənk'ini seniñ sözüñ benim edi.

⁷⁸Uyalgaylar öktämlär, çaysıları ki heç yergä-dän egri boldular maña, evet men çayyurdım buyruçuña seniñ.

⁷⁹Ögütlägäylär meni çorçkanlarıñ seniñ, da çaysıları ki tanırlar tanıçlıçıñni seniñ.

¹²⁴Et xuluṅa seniṅ yarlıyamaḫiṅa körä seniṅ, toyruḷuḫuṅa körä seniṅ övrät maṅa.

¹²⁵Xuluṅ seniṅmen men, aḫilli etkin meni, da taniyim taniḫliḫiṅni seniṅ.

¹²⁶Vaxttir xulluḫ etmä Biygä: tiydilar oṛenk'iṅni seniṅ.

¹²⁷Bunuṅ üçün sövdüm buyruḫuṅnu seniṅ, ne ki barça altunnu da dibazionnu.

¹²⁸Barça buyruḫuṅ seniṅ oṅar(142r)ıldilar maṅa, ki körälmädım yolnu yamanlariṅni.

[p'e]

¹²⁹Tamaşalidır sk'ançelikiṅ seniṅ, bunuṅ üçün sövdü alarnı dżanim benim.

¹³⁰Belgilisi sözlariṅniṅ seniṅ yariḫli da aḫilli etär oylanlarnı.

¹³¹Ayzimni benim açtım da aldım dżanni, buyruḫuṅa seniṅ hasrät boldu dżanim benim.

¹³²Baḫkin maṅa da yarlıya maṅa, könülüküṅä körä sövüçlariṅni atıṅni seniṅ.

¹³³Yolumnu benim toyru etkin maṅa sözüṅä körä seniṅ, da eyälik etmägäylär maṅa barça yazıḫlar.

¹³⁴Xutḫar meni iftirasından adamlariṅni, da saḫliyim buyruḫuṅnu seniṅ.

¹³⁵Körgüzgin yüzüṅnü seniṅ xuluṅa seniṅ da övrät maṅa toyruḷuḫuṅnu seniṅ.

¹³⁶Aḫin suvlar endilär közlärimdän benim, ki saḫlamadılar oṛenk'iṅni seniṅ.

[džate]

¹³⁷Toyruşen sen, Biy, da toyrudur yaryuṅ seniṅ.

(142v) ¹³⁸Şimarladıṅ toyruḷuḫnu taniḫliḫiṅa seniṅ, da könüdü asrı.

¹³⁹Oprattı meni paḫillikiṅ seniṅ, zera unuttular sözüṅnü seniṅ duşmanlarım benim.

¹⁴⁰Taṅlamadır sözüṅ seniṅ asrı, da xuluṅ seniṅ sövdü bunu.

¹⁴¹Oylanmen men da heç bolgan, da toyruḷuḫuṅnu seniṅ men unutmadım.

¹⁴²Toyruḷuḫuṅ seniṅ toyruḷuḫ meṅilik, da oṛenk'iṅ seniṅ könüdü.

¹⁴³Tarlıḫ da totḫarlıḫ taptılar meni, da şimarlaganiṅ seniṅ sözüṅ benim edi.

¹⁴⁴Toyruḷuḫ bilädır taniḫliḫiṅ seniṅ, meṅilik aḫilli etkin da tırgiz meni.

[gop']

¹⁴⁵Sarnadım saṅa bar yüräkım bilä benim, işit maṅa, Biy, zera toyruḷuḫuṅnu seniṅ izdädım.

¹⁴⁶Çaḫirdim saṅa, da xutḫar meni, da saḫliyim taniḫliḫiṅni seniṅ.

¹⁴⁷Ertäländim, vaḫtsiz sahatka çaḫirdim; da men sözüṅä seniṅ umsandım.

(143r) ¹⁴⁸Ertäländilär közlärim benim, ertäräk sözlämägä maṅa sözüṅnü seniṅ.

¹⁴⁹Avazıma benim işit, Biy, yarlıyamaḫiṅa körä seniṅ, Biy, könülüküṅdä seniṅ tırgiz meni.

¹⁵⁰Yuvuḫlattılar maṅa xuvuçilarım benim töräsizlikni, zera oṛenk'iṅdän seniṅ yıraḫ boldular.

¹⁵¹Yuvuḫsen sen, Biy, da barça buyruḫuṅ seniṅ könüdü.

¹⁵²Ilgärtin tanidim taniḫliḫiṅdan seniṅ, ki meṅilik toḫtattıṅ alarnı.

[reş]

¹⁵³Körgin aşaxlanganımnı benim da xutḫar meni, ki oṛenk'iṅni seniṅ men unutmadım.

¹⁵⁴Yaryula yaryumnu benim, da xutḫar meni, da sözüṅä körä tırgiz meni.

¹⁵⁵Yıraḫtır yazıḫlılardan xutḫarmaḫliḫ, zera könülüküṅnü seniṅ saḫlamadılar.

¹⁵⁶Şayavatiṅ seniṅ köptür, Biy, könülüküṅä körä tırgiz meni.

¹⁵⁷Köptürlär, ki xuyıyırlar da indżitiyırlar meni, taniḫ(143v)liḫiṅdan seniṅ men sapmadım.

¹⁵⁸Baḫar edim dżigärsizlär üstnä da opranıř edim, ki saḫlamadılar şimarlaganiṅni seniṅ.

¹⁵⁹Kör, zera buyruḫuṅnu seniṅ sövdüm, Biy, yarlıyamaḫiṅ bilä seniṅ tırgiz meni.

¹⁶⁰Başlanganı sözlariṅniṅ seniṅ könülüktür, meṅiliktir barça könülüküṅ toyruḷuḫuṅnu seniṅ.

[şin]

¹⁶¹Buyruḫçılar sürdülär meni heç yergädän, da sözlariṅdän seniṅ xorḫtu yüräkım benim.

¹⁶²Sövündüm men sözüṅdä seniṅ, neçik ol, ki tapar talan köp.

¹⁶³Yazıḫimni körälmädım da heç ettim, da oṛenk'iṅni seniṅ sövdüm.

¹⁶⁴Yedi kerät kündä alyişliyim seni könülüküṅ da toyruḷuḫuṅ üçün seniṅ.

¹⁶⁵Eminlik köptür alarga, ḫaysi ki sövärlär oṛenk'iṅni seniṅ, da yoḫtur alarda azmaḫliḫ.

¹⁶⁶Tözdüm xutḫarmaḫiṅa seniṅ, Biy, da buyruḫuṅnu seniṅ sövdüm.

(144r) ¹⁶⁷Saḫladı dżanim benim taniḫliḫiṅni seniṅ da sövdü alarnı asrı.

¹⁶⁸Saḫliyim buyruḫuṅnu da taniḫliḫiṅni seniṅ, zera barça yollarım benim alniṅa seniṅdir.

[t'aw]

¹⁶⁹Yovuxlangay xoltḫam benim alniṅa seniṅ, Biy, sözüṅä körä seniṅ aḫilli etkin meni.

¹⁷⁰Kirsin alyişim alniṅa seniṅ, Biy, da sözüṅ bilä xutḫar meni.

¹⁷¹Aḫtürgay erinlärim benim alyişiniṅni seniṅ, ḫaçan övrätsäṅ maṅa toyruḷuḫuṅnu seniṅ.

¹⁷²Sözläşin tilim benim sözüṅnü seniṅ, zera barça şimarlaganiṅ seniṅ toyruḷuḫ bilädır.

¹⁷³Bolsun xoluñ seniñ tirgizmä meni, zera buyruxuñnu seniñ tañladim.

¹⁷⁴Suxlandim xutxarmaxiña seniñ, Biy, da orenk'iñ seniñ sözüm benim edi.

¹⁷⁵Tirilgäy džanim benim da alyışlagay seni, da könülükün seniñ boluškay maña.

¹⁷⁶Bulardim men, neçik xoy tas bolgan, izdä xuluñnu seniñ, zera buyruxuñnu seniñ men unutmadim. (144v) *Bu 3 p'ark' saymos 179 dundir.*

Alış Esajia markareniñ

[[Исаия 42: 10-13; 45: 8: Песнь избавления]

[Молитва и колофон]

Ata Oğul Ari Džan, sen boluř yazıxlı Lusig sargawakka.

^{42:} ¹⁰Alışlaniz Teñri alış [bilä] yäñi, zera buyruxu anıñ biyikliktä haybatlanıyır,

Da atı anıñ haybatlıdır xiriğundan çax xiriğına yerniñ,

Kimlär ki enärlär edi teñizgä kemilär bilä, otraçlar da barça turuçilari alarniñ alar bilä.

¹¹Färâh bolgay pustalıx da barça turuçilari kendiniñ, färâh bolgaylar böläkläri da avlulari Getlärniñ [=Getarniñ], da färâh bolgaylar turuçilari xayaniñ,

Başlarından taylarniñ çaxirgaysen. ¹²Bergäylär haybatni Teñrigä, da xuvatlıxin anıñ otraçlar aytkaylar.

¹³Biy Teñri xuvatı bilä tibarda kelir oyatmaga oğraşni, turuzma paçillixni, biryi tartma, çaxırma üstnä duşmanlarına kendiniñ xuvat bilä köp.

(145r) ^{45:} ⁸Färâh bolgaylar kök yoyartın, da bulutlar yayış etkäylär toyrułuñnu.

Axtirgay yer yarlıyamañni da toyrułuñnu barabar axtirgay. *Dun 8.*

Alış Jovnan markareniñ

[Иона 2: 3-10: Молитва Ионы]

³Tarlıxımda benim men Biygä sarnadim, işitti Teñri tibsizlikinä tamuñnuñ çaxırmaxiña meni.

Işit, Biy, avazıma benim, ⁴ki saldiñ meni munda, teränlikinä teñizniñ, da kezmäxläri irmaxlarniñ xapsadilar meni.

Barça yubanmaxlariñ seniñ da tolyunlariñ seniñ keçtilär üstümä benim, ⁵da ayttim, ki salindim xayda esä yüzüñdän közläriñniñ seniñ.

Hali bolgay, ki artıx baçkaymen dadžariña ari seniñ? ⁶Zera töküldü çövrämä suvlar çax boynuma dirä benim, da tibsizliklär müdarasiz xapsadilar meni.

Kirdi başım benim ⁷aralıxlariña taylarniñ, endim men teränlikinä yerniñ, kördüm (145v) beklövläriñ anıñ, ki edilär çalxalar meñilik, da çixkay buzuxluñtan tirlikim benim.

⁸Saşa, Biy Teñrim benim, eksilgäniñä džanimniñ benim sarnadim da seni, Biy, andim, da kirgäy alışım dadžariña ari seniñ.

⁹Zera çaysilari saçlarlar edi heçlikni da yalyanlıxni, yarlıyamaçlarından kendiläriñniñ keri boldular.

¹⁰Men avazına alışniñ xosdovanel bolıyım saşa, suniyim çurban Eyämizgä da tügälliyim niyätimni benim xutxarımaçlıxka.

[Молитва и колофон]

[Псалом 87/88: 3] ³Kirsin alışım benim dadžariña ari seniñ, aşaxlangay xulaxin seniñ çoltxamizga bizim, adam sövüçi Biy.

Parexosluxu bilä surp Asduadzadzin Mariamniñ, da anıñ Oğlunuñ yalyız toğan Jisus Křisdosnuñ, da bizim ari atamizniñ surp Krikor Lusowriçniñ yarlıyagay bu bitikni yazdırganga, da sarnaganga, da yazuçıga, yazıxlı Lusig (146r) sargawakka, bořatkaysiz benim köp yazıxlarmni, da Křisdos sizniñ dä yazıxlariñizga bořatkay da köktägi çanlıxka arzani etkäy meñi meñilik, amënn.

Bu ganon saymos 362 dundir da bu p'ark' 16 dun.

Bu ganon 'ineyut'eandir.

[Псалом 119/120] 119

¹Tarlıxımda benim men Biygä sarnadim, da işitti maña Biy, ²xutxardı džanimni benim erinläriñdän hilläliläriñniñ da tilindän yamanlarniñ.

³Ne berilgäy saşa ya ne artkay til hilläli?

⁴Neçik oğ xuvatliniñ, ki suv beriptirlär kömürü bilä pälüt ayaçiniñ.

⁵Vay, ki uzaç boldu çariblixim benim! Yerläştim men çatırlarında Getarniñ.

⁶Köp kerät turdu boyum benim alar bilä, çaysilari ki körälmäs edilär saçlıxni.

⁷Men edim eminlik etüçi, çacán söz(146v)lär edim, oğraşirlar edi benim bilä. *Dun 6.*

[Псалом 120/121] 120

Alış asdiğzanniñ. ¹Kötürdüm közlärimni benim tayga, xaydan ki kelgäy maña boluşluç.

²Boluşluç maña Eyämizdän kelgäy, çaysi ki etti köknü da yerni.

³Bermägin seskänmäçkä ayaçiniñni seniñ, da yuçlama[çay-sin] közätüçiñ seniñ.

⁴Neçik yuçlamas da yuçuga barmas közätüçisi Israjelniñ.

⁵Biy saçlagay seni, da Biy yöpsüngäy oñu bilä çolunuñ kendiniñ.

⁶Günäş küñdüz saşa yazıxlanmagay, da ne ay keçä.

⁷Biy saçlagay seni barça yamandan, saçlagay Biy džaniñni seniñ.

⁸Biy saɣlagay kirgäniñni da çyɣkaniñni seniñ, bundan soñra çax meñilikkä diñrä. *Dun 8.*

[Псалом 121/122] 121

Alÿiš asdidžanniñ.

¹Färäh boldum men, kimlär ki aytarlar edi maña: «Övünä Eyämizniñ bariyix biz».

²Yetiškän edilär (147r) ayaxlarimiz bizim eñi-kiñdä seniñ, Erusañem.

³Erusañem yasaldı, neçik šähär, da turmañi kendiniñ çövräsinä aniñ.

⁴Anda çixti džinslar, džinslar Eyämizgä, tanix Israjelniñ, xoşdovanel bolma atına Eyämizniñ.

⁵Anda xoşyulup edi olturğuçu yarıuçiniñ, oltur-ğuş xoşyulgan Tawit'niñ.

⁶Soruñuz sayliñin Erusañemniñ da yasalma-ğın, kimlär ki sövärlär Biyni.

⁷Bolsun eminlik xuvatıñdan seniñ, da yasalmañi burçlarniñ berklikiñniñ seniñ.

⁸Xardaşlarimiz da sıñarlarimiz üçün bizim, sözliyim eminlikni seniñ üçün, ⁹övü üçün Eyämizniñ bizim çolduğ yaxşını sendän. *Dun 8.*

[Псалом 122/123] 122

Alÿiš asdidžanniñ.

¹Saña, Biy, kötürdüm közlärimni menim, ki turupsen köktä.

²Neçik közläri xulnuñ xoluna eyäsiniñ kendiniñ, neçik közü xuluğçiniñ xoluna bikäsiniñ kendiniñ,

(147v) Ol türlüdür közümüz bizim saña, Biy Teñrimiz bizim, negä diñrä yarliyağaysen üstümüzgä bizim.

³Yarliya bizgä, Biy, yarliya bizgä, zera köp tol-duğ heçliklär bilä.

⁴Dayın artix toldılar boylarimiz bizim tabalanmağ bilä, ki tabalarlar edi bizni, da heç tutmağları bilä öktämläriñniñ. *Dun 5.*

[Псалом 123/124] 123

Alÿiš aştidžanniñ.

¹Eğär Biy bolmasa edi bizgä, ayt kay Israjel, ²egär Biy bolmasa edi bizdä,

Turganına adamlarniñ üstümüzgä bizim ³tirilä klädilär yutma bizni

Öçäşmäxinä yüräklänmäxläriñniñ alarniñ üstümüzgä bizim, ⁴na suvlar da çayda esä boydular bizni,

Axinlarda aştılar boylarimiz bizim, ⁵aştılar boylarimiz bizim axinlarda tüyyisiz.

⁶Alÿişlidir Biy, ki bermädi bizni av tişläriñä alarniñ!

⁷Džanlarimiz bizim çutuldular, neçik çipçix (148r) sırtmañından avçiläriñniñ.

Sırtmañi alarniñ uvaldılar, da biz çutulduğ.

⁸Boluşluğudur bizgä atından Eyämizniñ, çaysi ki etti köknü da yerni. *Dun 8.*

[Псалом 124/125] 124

Alÿiš asdidžanniñ.

¹Kim umsanir Biygä, neçik tayi Siovnuñ, seskänmäğäy meñilik, ²çaysi ki turuptur Erusañem-dä.

Taylar çövräsinädirlär aniñ, Biy çövräsinädirdi žovovurtnuñ kendiniñ bundan soñra çax meñilik-kä.

³Xoymastir Biy tayañin yazixlilarga payına toyrularniñ, da toyrular salmasınlar çollarin kendiläriñniñ töräsizliğkä.

⁴Yaxşı etär Biy yaxşılarga da alarga, çaysiläri ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

⁵Xaxutlarni çapsamağ bilä, eltär alarni Biy alar bilä, çaysiläri ki çilinirlar töräsizlikni. Eminlik üsnä Israjelniñ.

[Колофон]

Yazixli Lusig sargavakni ağıñın.

(148v) *Dun 5, p'ark' 40 dun.*

[Псалом 125/126] 125

Alÿiš asdidžanniñ. San 125.

¹Xaytarmağına Eyämizniñ yasirliğın Sionnuñ, da bolduğ biz övüñän.

²Ol sahat toldu ayzimiz bizim färählik bilä da tilimiz bizim sövünçlük bilä;

Ol sahat ayt kaylar dinsizlär arasına: «Ulu etti Biy etmäñin kendiniñ alarga!» ³Ulu etti Biy etkänin kendiniñ bizim bilä, da biz bolduğ sövüñänlär.

⁴Xaytar, Biy, yasirliğimizni bizim, neçik çaylarni yarimkünnüñ. ⁵Xaysiläri ki saban sürärlär edi yaş bilä, süvünçlük bilä dä çalgaylar.

⁶Barmağ bilä barirlar edi da yıylarlar edi, çaysi ki kötürüp eltärlär edi saçovlarına kendiläriñniñ.

Kelmäğ bilä kelgäylär da sövüñgäylär, kimlär ki alip keltirgäylär oraxlarin kendiläriñniñ. *Dun 6.*

[Псалом 126/127] 126

Alÿiš asdidžanniñ, 126.

¹Eğär ki Biy yasamas edi övünü, heç yergädän emgäniyir yasavuçiläri aniñ.

(149r) Eğär ki Biy saçlamasa šähärni, heç yergädän oyaxtırlar közätüçiläri aniñ.

²Heçtir sizgä turma ertäräk, hali turuñuz, negä diñrä ki yuçlamıyirsiz, çaysiläriñiz ki yersiz ötmäk ağırlı

Zamanına, neçik berilgäy yuçu sövüklüläriñä kendiniñ. ³Meñärüçisi adamniñ oylanlaridir, çaysiniñ ki tölovü kendiniñdir, oldur yemişi yüräkiñni kendiniñ.

⁴Neçik oğ xoluna çuvatliniñ, ol türlüdür dä oylanları silküçiläriñniñ.

⁵San, ki toldurdu suxlanč'in kendiniñ alardan, uyalmagaylar, xačan sözläsälär duşmanları alarınıñ alar bilä eşiktä. *Dun 6.*

[Псалом 127/128] 127

Alıış aştıdžanniñ, 127.

¹San barçasına, ki xorçarlar Eyämizdän da barırlar yoluna anıñ.

²Xazyanč'in xoluñnuñ seniñ yegäysen, sandır saña, da yağşı bolgay.

³Xatunuñ seniñ — neçik borlalıx körklü buçxağına övünñüñ seniñ; oylanlarıñ seniñ — neçik yäñi tikmä (149v) zäytün teräki çövräsiniñ seyaniniñ seniñ.

⁴Bu türlü alıışlangay barça adam, çaysi ki xorçar Eyämizdän, ⁵alıışlagay seni Biy Siondan.

Körsärsen sen yağşılığın Erusayemdä barça künlärindä tirlikiñniñ seniñ.

⁶Körsärsen sen oğulların oylanlarıñniñ seniñ eminlik üsnä İsräjelniñ. *Dun 6.*

[Псалом 128/129] 128

Alıış asdidžanniñ, san 128.

¹Köp kerät çariştilar birgämä oylanlıxımdan menim, aytkay İsräjel.

²Köp kerät çariştilar birgämä oylanlıxımdan menim, da meni yeñmädilär.

³Arxamnı menim urdular yazıxlılar, uzun ettilər töräsizliklärin kendiläriniñ.

⁴Biy toyrudır, da yançar gärdanin yazıxlılarnıñ.

⁵Uyalgaylar da kerı çaytkaylar barçası, çaysilari ki körälmäslär Sionnu.

⁶Bolsunlar alar neçik biçän damdagi, çaysi ki negä diñrä ovučka kelmiyin çurudu,

⁷Xaysından ki toldurmastır ovuçun kendiniñ çaluçı, da ne xuçağın kendiniñ, (150r) [çaysi ki] oraxni yiyiştirir edi.

⁸Aytmadılar barçası, çaysi ki aşarlar edilär alar sartın, ki alıışi Eyämizniñ sizniñ bilä, da alıışladıx sizni atına Eyämizniñ. *Dun 8.*

[Псалом 129/130] 129

Alıışi astıdžanniñ, 129.

¹Teränliktän sarnadım saña, Biy, ²Biy, işit avazıma menim.

Bolgay çulağın seniñ işitmä avazın alıışimniñ menim.

³Eğär töräsizlikimni menim tergäsän, Biy, Biy, evet kim bolur turma alniña seniñ? ⁴Zera sendändir arınmağlıx.

⁵Atıñ üçün seniñ tözdüm Biygä. Töz, džanim menim. Sözüñä seniñ ⁶umsandı džanim menim, Biygä.

Vaxtından ertäniñ çax keçägä diñrä, vaxtından ertäniñ ⁷umsandı İsräjel Biygä.

Eyämizdändir yarlıyamağ köp, andandır çutçarmağlıx, ⁸da ol çutçardı İsräjelni barça tarlıxlardan anıñ. *Dun 6.*

[Псалом 130/131] 130

Alıış aştıdžanniñ, san 130.

¹Biy, biyiklänmädi yüräkim menim, da (150v) ne yubanmadı közlärüm menim.

Barmadım men ulu-ulular bilä, da ne alar bilä, çaysi ki tamaşalı boldular, ne ki men.

²Evet ki aşaxlandım men, neçik oylan urulmiş töşlärindän anasiniñ kendiniñ, da çaytkanı anıñ andoğ añar.

Yoğsa ki öktämlättim esä, hälbät, boyumnu menim, bu türlü bolgay tölövü džanimniñ menim.

³Umsandı İsräjel Biygä, bundan soñra çax meñilik.

[Колофон]

Yazıxlı Lusigni anğın.

Dun 4. P'ark' 34 dundir.

[Псалом 131/132] 131

Erk Çuoç. Bu, keçägi alııştır, da xačan barsa k'ahana kiyinmä tumba, na aytar bu saymosnu sira bilä.

¹Anğın, Biy, Tawit'ni da barça sekinlikin anıñ:

²Neçik ant içti Eyämizgä da niyät çoydu Teñrisinä Jagopnuñ,

³Ki kirmiyim otaxına övümniñ menim, egär çixsam töşäkinä ornumnuñ menim,

⁴Eğär bersäm yuxu közlärümä menim, ya yuxu k'oblarıma menim, ya (151r) tınçlıx nemälärümä menim, ⁵negä diñrä tapıyım yerin otaxiniñ Eyämiz Teñrisiniñ Jagopnuñ.

⁶Ošta, işittix andan Jep'rat'adan da taptix anı tüzünä ormandagi.

⁷Kiriyix otaxına anıñ, yerni öpiyix yerindä, çayda turuptur ayaxları anıñ.

⁸Kel, Biy, tınçlığın seniñ, sen da bitikläri arilikiñniñ seniñ.

⁹Babaslarıñ seniñ kiygäylär toyruluxuñnu, da ariləriñ seniñ sövünmäğ bilä sövüngäylär.

¹⁰Tawit' sövüklükün üçün seniñ çaytarmagın yüzünü seniñ yağlaganıñdan seniñ.

¹¹Ant içti Biy Tawit'ka könülük bilä, da düğül yalyan da añar: «Yemişindän çarniñniñ seniñ ol turyuziyim olturucuña seniñ.

¹²Eğär sağlasalar oylanlarıñ seniñ orenk'imni menim da tanıxlıximni menim, çaysin ki övräsäm alarga,

Oylanları alarnıñ olturgaylar meñi meñilik ol (151v) turucuña seniñ».

¹³Biyändi Biy Sionga, da tañladı turma anda, ¹⁴da aytı: «Budur tınçlığım menim meñi meñilik, bunda turiyim, zera biyändim buñar.

¹⁵Xaysilari bunun alyiş bilä alyişliyim, da yarlıları bunun tolduriyim ötmäk bilä.

¹⁶K'ahanasına bunun kiydiriyim xutxarılmaçni, da ariləri bunun sövünmäch bilä sövüngäylär.

¹⁷Anda çixariyim müñüzün Tawit'niñ, hadir etiyim džiraxın yaylaganımnıñ menim.

¹⁸Duşmanlarına anıñ kiydiriyim uyatni, yoçsa üstünä anıñ çiçäklängäy arilikim menim». *Dun 16.*

[Псалом 132/133] 132

Erk Çuoç. ¹Ne yaçşi ya ne körklü, ki turıyirlar xardaşlar birgä!

²Neçik yay, ki enär başka da saçalına Aharonunıñ da saçalından enär köksünä kiyinişiniñ anıñ,

³Neçik yayış yayar Hermondan üsnä tayına Sionnuñ.

[⁴Biy anda hadirlädi alyişin da tirlikin meñilik.] *Dun 2.*

[Псалом 133/134] 133

Erk Çuoç. (152r) ¹Bunda alyişlanjiz, barça xulları Eyämizniñ Biyniñ [=, Biyni], kim barsiz övünä Eyämizniñ, köşkünä Teñrimizniñ bizim

Keçä, ²kötürünüz çoluñuznu siziñ arilikkä da alyişlanjiz Biyni.

³Alyişlagay bizni Biy Siondan, çaysi ki etti köknü da yerni. *Dun 3.*

[Псалом 134/135] 134

Erk Çuoç. ¹Alyişlanjiz atin Eyämizniñ, alyişlanjiz, çulları Eyämizniñ, Biyni, ²kim barsiz övünä Eyämizniñ, köşkünä övünüñ Teñrimizniñ bizim.

³Alyişlanjiz Biyni, ki yaçşidir, saymos aytiñiz atına anıñ, ki tatlıdır.

⁴Jagopnu tañladı kendinä Biy da Israjelni meñärmäxinä kendiniñ.

⁵Men tanıdım, ki uludur Biy, ne ki barça gurk'lar.

⁶Barça, ne ki klädi, da etti Biy köktä da yerdä, teñizdä da barça teränliktä.

⁷Çixarır bulutlarıni çiriñindan yerniñ, yaşnatmaçin kendiniñ, yam(152v)çur etti da çixarır yelni çarmanlarından kendiniñ.

⁸Urdu ilgäri toγganlarıni Mısirlilarniñ, adamdan çax hayvanga diñrä.

⁹Yeberdi nişanlarıni da beşälärin [=peşälärin] kendiniñ araña seniñ Mısirda, p'arawovnga da barça çuvatına kendiniñ.

¹⁰Urdu džinslarıni köp da öldürdü çanlarıni çuvatlı.

¹¹ZSehonnu [=Sehonnu], çanıni Amurhaçoçlarıniñ, zOvknu [=Ovknu], çanıni Pasanniñ, barça çanlarıni K'ananaçilärniñ.

¹²Berdi yerin alarniñ meñärmäxinä, meñärmäçkä Jisraelgä, žoyovurtuna kendiniñ.

¹³Biy, atıña seniñ meñilik, Biy, añmaçlıçin seniñ džinstan çax džinska.

¹⁴Yaryular Biy žoyovurtun kendiniñ da çullarına kendiniñ övünür.

¹⁵Gurk'ları dinsizläriñ altun da kümüştür, çol işläridir oylanlarıniñ adamlarıniñ.

¹⁶Ayızları bardir, (153r) da sözlämäslär, közläri bardir, da körmäslär.

¹⁷Xulaçları bardir, da işitmäslär, da yoçtur tınıçları ayızlarında alarniñ.

¹⁸Oçşaş alarga bolgay, çaysilari ki ettilär alarni, barçası, çaysilari ki umسانیptirlar alarda.

¹⁹Övü Israjelniñ, alyişlanjiz Biyni, övü Aharonunıñ, alyişlanjiz Biyni.

²⁰Övü Lewanıñ, alyişlanjiz Biyni, çorçkanları Eyämizniñ, alyişlanjiz Biyni.

²¹Alyişli Biy Siondan, çaysi ki turuptur Eruşayemdü!

[Псалом 135/136]

Aleluia.

¹Xosdovanel bolıyıç Eyämizgä, zera yaçşidir, zera meñiliktir yarlıyamaçı anıñ.

²Tapunıyıç Teñrimizgä teñrilarniñ, zera meñiliktir yarlıyamaçı anıñ.

³Tapunıyıç Eyämiz eyälärinä [=Eyämizgä eyälärniñ], zera meñiliktir yarlıyamaçı anıñ.

⁴Etti sk'ançelik' ulu, zera meñi".

⁵Köknü etti açılı bilä kendiniñ, zera meñi".

⁶Toçtattı yerni (153v) üstnä suvlarniñ, zera meñi".

⁷Etti yarıçlılar ulu-ulu yalyız, zera".

⁸Günäşni etti buyruçılıç kündüzgä, zer".

⁹Ayni da yolduznu buyruçılıçka keçäniñ, ze".

¹⁰Urdu yerin Mısirlilarniñ ilgäri toγganlarıni bilä kendiniñ birgä, zera".

¹¹Da çixardı Israjelni arasından, ki meñi".

¹²Xolu bilä biyik da biläki bilä çuvatlı, zera".

¹³Yardı teñizni ulu da ayirdi eki payga, ki".

¹⁴Da keçirdi Israjelni arasından anıñ, ki meñi".

¹⁵Boγdu p'arawonnu da çuvatın kendiniñ teñizgä Xizil, zera".

¹⁶Da çixardı žoyovurtun kendiniñ pustalıçka, zera".

¹⁷Urdu džinslarıni ulu-ulu yalyız, zera meñi".

¹⁸Da öldürdü çanlarıni çuvatlı, ki".

¹⁹ZSehonnu [=Sehonnu], çanıni Amurhaçoçlarıniñ, zer".

²⁰ZOvk'nu [=Ovk'nu], çanıni Pasanniñ, zera".

²¹Berdi yerin alarniñ meñärmäçkä, zera",

²²Meñärmäçkä (154r) Israjelgä, çuluna kendiniñ, ki".

²³Añdi bizni Biy aşaxlıçimizda bizim, ki me".

²⁴Da xutxardı bizni xolundan duşmanlarımız-niñ bizim, ze”.

²⁵Kim berir yemäk barça tirilärgä, ki”.

²⁶Tapuniyix Teñrigä köktägi, ki meñiliktir yarlıyamañi anıñ.

[Псалом 136/137] 136

Saymos Tawit’niñ. Eremia üçün. Belgisiz Džu-
vutlarda. San 136.

¹Axin suvlarına Baydatlılarınñ, anda olturur ediñ da yıylar ediñ, neçik añdıñ biz anda Siovnu.

²Arasına (taş>) tan [=tal] teräkläriniñ alarnıñ astıñ bitiklärimizni bizim.

³Anda sorarlar edi oldža etüçilärimizni [=etü-
çilärimiz] bizim sözün alyışniñ, yäsir etüçilärimiz
bizim xiyiçlarlar edi bizni da aytirlar edi:

«Alyışlanız bizni alyışından Sionnuñ». ⁴Evet
neçik alyışliyiç alyışın Eyämizniñ yerdä yat?

⁵Egär unutsam seni Erusağem, u(154v)nut-
kay meni oñum menim.

⁶Yabuşkay tilim benim tañlayıma benim,
egär ki añmasam seni, başta sarnamasam seni,
Erusağem, başlanganına färâhlikimniñ benim.

⁷Añgın, Biy, oylanların Etovmanıñ kününä
Erusağemniñ,

Xaysıları aytirlar edi: «Sökünüz, sökünüz, çağ
himinä yetiştiriniz».

⁸Xizi Baydatlılarınñ zabun, san, çaysı ki tölä-
di tölövünüñniñ seniñ, çaysı ki sen bizgä tölädiñ.

⁹San, çaysı ki tuttu oylanlarıñniñ seniñ da urdu
taşka.

[Псалом 137/138] 137

Saymos Tawit’niñ.

¹Tapuniyim saña, Biy, bar yüräkim bilä me-
nim, alnına friştälärniñ saymos aytiiyim.

Ki işittiñ sözünä ayzimniñ benim, ²yerni öpi-
yim dadžarıñda ari seniñ, da çosdovanel boliiyim
yarlıyamañiñ üçün da könülüküñ üçün seniñ.

Ulu ettiñ barçada atıñni ari seniñ, ³çay(155r)-
sı kündä sarnasam saña, tezindän işit maña, da
köp etsärsen çuvatın džanımnıñ benim.

⁴Xosdovanel bolğaylar saña barça çanları yer-
niñ, zera işittilər sözün ayzıñniñ seniñ, ⁵da alyışla-
ğaylar yoluñnu seniñ.

Uludur haybatı Eyämizniñ, ⁶biyiktir Biy,
aşağlarıñniñ körär da köplärni yıraxtın tanır.

⁷Egär bardim esä men içinä tarlıñniñ, tırgiz-
ğäysen meni öçäşmäğindän duşmannıñ.

Saldıñ çoluñnu seniñ, da xutxardı meni oñuñ
seniñ, ⁸da Biy tölägäy benim üçün.

Biy, yarlıyamañiñ seniñ meñilik, işin çoluñnuñ
seniñ körümsüz etmə.

Dun 8, p’ark’ 48.

[Псалом 138/139] 138

Yeñmäx üçün. Saymos Tawit’niñ, 138.

¹Biy, sinadiñ meni da tanıdiñ meni, ²sen tanı-
diñ olturuşumnu benim da turganımnı benim.

Eskä aldiñ sayışimni benim yir(155v)axtın,
³izimni benim da payimni benim sen tergädiñ, da
barça yollarimni benim ⁴ilgärtin kördüñ, ki yoç-
tur hillälik tilimdä benim.

Ošta sen, Biy, tanıdiñ ⁵artimni benim da ilgä-
rimni benim, sen yarattıñ meni da çoyduñ çoluñ-
nu seniñ üstümä benim.

⁶Tamaşalı boldu bilmäxiñ seniñ mendän, çu-
vatlandı, da çıdamandır buñar.

⁷Xayda bargaymen džanıñdan seniñ ya yüzün-
dän seniñ men çayda çaçkaymen?

⁸Egär çıxsam kökkä, sen andasen, egär ensäm
tamuxka, da anda yuvuxsen.

⁹Egär alsam çanatlarimni benim tañ manına
da tursam çiriğina teñizniñ,

¹⁰Hälbät, anda da çoluñ seniñ yol körgüzgäy
maña da oñuñ seniñ yöpsüngäy meni.

¹¹Ayttim, çaramyu çayda esä, hälbät, yaptı me-
ni, ya keçä ornuna yarıñniñ huzurluñumda benim.

(156r) ¹²Xaramyu sendän çaramyulanmagay,
da keçä, neçik kündüz, yarıçli bolğay, da çaramyu-
su anıñ — neçik yarıçi anıñ.

¹³Sen taptıñ bövräklärimni benim da yöpsün-
düñ meni çarnıñdan anamniñ benim.

¹⁴Tapuniyim saña, Biy, zera çorçulu da tama-
şalısen sen, tamaşalıdır işläriñ seniñ, da džanıñ
benim sövdü asrı.

¹⁵Yaşırılmadı söväkim benim sendän, ki ettiñ
yapuç, da küçlü çuvatimniñ [= çuvatimni] aşağlı-
ğında yerniñ.

¹⁶Aşlaganımnı [=İslämägänimni] benim kör-
dülär közläriñ seniñ, da yazovuña seniñ barçası ya-
zıldılar.

Kündüz bulardılar, da kimsä yoç edi, ki yol
körgüzgäy edi alarga.

¹⁷Maña asrı ulu hörmättä boldular yaçşı klä-
vüçiläriñ seniñ, Teñri, da asrı çuvatlandılar buy-
ruçıları alarnıñ.

¹⁸Sanadım alarnı, da artıç çumdan köpländi-
(156v)lär; oyandım, da hali seniñ bilä men.

¹⁹Egär öldürsän yazıçlılarnı, Teñri, erlär çan-
lı, kerı boluñuz mendän.

²⁰Xarşılıçta da paçillıçta alğaylar heç yergä-
dän şaharıñniñ seniñ.

²¹Körälmägäniñniñ seniñ, Biy, körälmädim da
üsnä duşmanlarıñniñ seniñ oprandım.

²²Körälmämäçliçni tügäl körälmädim alarnı,
da boldular maña duşmanlar.

²³Sina meni, Teḡri, da tanī yüräkimni benim, tergä meni, da tanī izlärimni benim, ²⁴da baḡ, egär bar esä töräsizlik yoluma benim, da yol kör-güz maḡa yoluḡa seniḡ meḡilik. *Dun 22.*

[Псалом 139/140] 139

¹Yejmäḡ üçün. Saḡmos Tawit'niḡ, 139.

²Abra meni, Biy, adamdan yaman, adamdan egri ḡutḡar meni.

³Sayıšladılar töräsizlikni yüräklärinä kendiläriniḡ, kün uzun hadirländilär uruška.

⁴Itilädilär tillärin kendiläriniḡ, neçik yılan, da aḡulari oḡyī(157r)lanlarınḡ tibiñä erinläriniḡ alarniḡ.

⁵Saḡla meni, Biy, ḡolundan yazıḡliniḡ da adamdan yaman ḡutḡar meni.

Sayıšladılar tiyma barganımnı benim, ⁶yaşırdılar urulmišlar sırtmaḡ maḡa.

Oryanlar saldılar sırtmaḡ ayaxlarıma benim, çövräsiniḡ izlärimniḡ benim ḡoydular maḡa azmaḡlıḡni.

⁷Ayttim: Biy Teḡrim benim sen, ḡulaḡ ḡoy, Biy, avazıma alıšimniḡ benim.

⁸Biy, Biy, ḡuvatı ḡutḡarılmayımniḡ benim, kölgäsi başımniḡ benim kününä oḡrašniḡ.

⁹Çiḡara bermäḡin meni, Biy, suḡlançına yazıḡlilärniḡ, kimlər ki saayıšladılar benim üçün, ašaya urmäḡin meni,

Ki bolmagay ḡaçan biyiklängäylär, da saayıšlar-ri alarniḡ tügällänmäsin, soḡyusu tügängäniniḡ alarniḡ ¹⁰ḡazḡançı erinläriniḡ kendiläriniḡ yapkay alarni.

(157v) ¹¹Salḡaysen üsnä alarniḡ kömürlärin otnuḡ da yıḡkaysen alarni, zabunluḡtan bolmısar-lar turma.

¹²Adamga tilçigä oḡarılmagay üsnä yerniḡ, adamni yazıḡlı yamanlıḡı kendiniḡ ular tas bolmaḡka.

¹³Tanı, Biy, ki etärsen, Biy, yarḡu yarliga da könülük miskingä.

¹⁴Toḡrular šükürlängäylär atıḡdan seniḡ, da turgaylar toḡrular alnina yüzüḡnüḡ seniḡ. *Dun 16.*

[Псалом 140/141] 140

Saḡmos Tawit'niḡ.

¹Biy, sarnadım saḡa, da išit maḡa, baḡkän avazına alıšimniḡ benim sarnamayımda benim saḡa.

²Toḡru iš bolḡay alıšim benim, neçik temyan, alniḡa seniḡ, Biy, kötürgändä ḡolumnu benim — ḡurban keçägi.

³Xoy, Biy, közät aḡzıma benim da ešik bek erinlärimä benim, ⁴ki sapmagay yüräkim benim söz bilä yamanlıḡniḡ.

Säbäplämä säbäpin yazıḡniḡ (158r) adamlar

bilä, ḡaysilari ki ḡiliniḡlar töräsizlikni, bolmandir ortaḡ taḡlaganlarına alarniḡ.

⁵Ögütlägäy meni toḡru yarlıyamaḡ bilä da ḡar-šı etkäy; yaḡı yazıḡliniḡ yaḡlamagay başımni benim; daḡı da alıšim benim erkinä aniḡ.

⁶Tiyildilar yovux ḡayaga yarḡuçilari alarniḡ, išitkäylär sözümä benim da tatlılangaylar.

⁷Neçik ḡoyuluḡu topraḡniḡ, ki yayılıptir üsnä yerniḡ, daḡılḡaylar söväklari alarniḡ yuvux ta-muḡka.

⁸Saḡa, Biy, Biy, közlärimdir benim, saḡa um-sandım, çıḡarmäḡin dḡanni mendän.

⁹Saḡla meni sırtmaḡtan, ḡaysi ki yašiniḡtir maḡa, azdırmaḡından ḡilinuçiniḡ töräsizlikni.

¹⁰Tüškäylär avına aniḡ yazıḡlilar, yaḡız men, men negä diḡrā aškaymen. *Dun 10.*

[Псалом 141/142] 141

Eslilikni [=Esliliki] Tawit'niḡ. Alıš, ol zaman-da, ki etti [ettḡ] ol ormanda anda. San 141.

(158v) ¹Avazım bilä benim men Biyḡa sarna-dım, avazım bilä benim Biyni yalbardım.

²Tökiyim alnina Eyämizniḡ alıšimni benim da tarlıḡimni benim alnina aniḡ aytiyim.

³Eksilgänin mendä dḡanımnı benim sen, Biy, tanıdiḡ izimni benim. Yolga, ḡaysına ki barı-yir edim, yašindi maḡa sırtmaḡ.

⁴Baḡar edim oḡundan [=oḡumdan], körär edim, da ne kimsä tanımas edi meni, tas boldu mendän ḡaçmayım benim, da ne tapmadı izdävü-çi boyumnu benim.

⁵Çaḡırdım saḡa, Biy, da ayttim: sensen um-sam da ülüšüm benim yerinä tirilärniḡ.

⁶Baḡkän, Biy, alıšıma benim, zera men ašaḡ boldum asrı, abragin meni ḡuvuçilarımdan benim, zera ḡuvatlandılar, ne ki men.

⁷Çiḡar zındandan dḡanımnı benim, šükürlü-men atıḡdan seniḡ.

Saḡa eḡläniḡlar toḡrular, ne(159r)ḡä diḡrā tö-lägäysen.

Dun 8, p'arḡ' 44.

[Псалом 142/143] 142

Saḡmos Tawit'niḡ, ḡaçan ḡuvaladi ani Apiso-ḡom, oḡlu aniḡ, 142.

¹Biy, išit alıšıma benim, ḡulaḡ ḡoy ḡoltḡama benim könülüküḡ bilä seniḡ.

Išit maḡa könülüküḡ bilä seniḡ ²da kirmäḡin yarḡuga ḡuluḡ bilä seniḡ, zera toḡrulanmas alniḡa seniḡ barça tirilär.

³Xuvdu dušman boyumnu benim, ašaḡ etti yergä tirlikimni benim da olturḡuzdu meni ḡa-ramḡuluḡtan [=ḡaramḡuluḡta], neçik ölüñü meḡi-liktan.

¹⁶Ačarsen çoluŋnu seniŋ, toldurursen barçasın tatlilixiŋ bilä erkininiŋ seniŋ.

¹⁷Toyrudur Biy barça yollarında kendiniŋ da aridir barça işlärində kendiniŋ.

¹⁸Yuvuçtur Biy barçasına, çaysilari ki sarnarlar aŋar, barçasına, çaysilari ki sarnarlar aŋar kö-nülük bilä.

¹⁹Erkin çorçkanlarıniŋ kendiniŋ etär Biy, al-yişlarına alarniŋ işitir da tirgizir alarni.

²⁰Saxlar Biy barçasın, çaysilari ki sövärlär anı, barça yazıçılarni tas etär Biy.

²¹Alyişın Eyämizniŋ sözläsın ayzım benim, alyişlāsın barça tirilär atın ari anıŋ meŋilik da me-ŋi meŋilik. (162v) *Dun 22, p'ark' 52 dundir.*

[Псалом 145/146] 145

Alēluisi Ankeaniŋ da Zak'arianiŋ, 145.

¹Alyişla, dżanim benim, Biyni, ²alyişliyim Biyni tirlirimä benim, saymos aytiyim Teŋrimä benim, negä diŋrä barmen men.

³Umsanmaŋiz buyruçılarga, adam oylanları-na, zera yoçtur çutçarıлмаç alarda.

⁴Çıçkay dżan alardan, da çaytkaylar andoç topraxka, da ol kündän tas bolgay barça sayişları alarniŋ.

⁵San dżinska, çaysiniŋ ki Biy Teŋ[risi Jagop-nuŋ] boluşuçidir aŋar da umsaşi anıŋ Biy Teŋridä-dir,

⁶Xaysi ki etti köknü da yerni, teŋizni da barça, çaysi ki andadır,

Kim saxlar kö-nülükni meŋilik ⁷da etär kö-nü-lük zrgel bolganlarga,

Berir ötmäk açıçkanlarga da çeşär baylan-garni Biy.

⁸Biy açar közlärin soçurlarniŋ, da turçuzur [=turçuzur] yiçilganlarni Biy.

(163r) Biy sövär toyrularni, ⁹Biy saxlar çarib-lärni, öksüzlärni da tullarni yöpsünür Biy, da yol-ların çirsislärniŋ tas etär.

¹⁰Xanlıç etkäy Biy meŋilik, Teŋriŋ seniŋ, Sion, dżinstan çax dżinska.

[Псалом 146/147] 146

Alēlua Ankeaniŋ da Zak'arianiŋ.

¹Alyişlaŋiz Biyni, ki yaçşidir saymosu Teŋri-mizniŋ bizim, tatli bolgay alyiş.

²Yasar Erusaçemni Biy da taŋılğanin Israjel-niŋ yiçitirir.

³Saçaytir siniç yüräklärni da çürgär barça ya-raların alarniŋ.

⁴Kim sanar köplükün yolduzlarniŋ, barçasın alarni atı bilä ündär.

⁵Uludur Biyimiz bizim, da uludur çuvatı anıŋ, açılina anıŋ yoçtur yetişmäch.

⁶Yöpsünür sekinläрни Biy da aşax etär öktäm-lärni çax yergä.

⁷Alyişlaŋiz Biyni tapunmaç bilä, saymos ayti-ŋiz aŋar alyiş bilä.

⁸Kim kiydirdi köknü bulutlar bi(163v)lä, ha-dir etär yaçmurnu yergä,

Östürdü biçänni taylarda, yaş otnu çulanma-çına adamlarniŋ,

⁹Kim berir hayvanlarga yemäk, balalarına çarçalarniŋ, ki sarniyirlar aŋar.

¹⁰Dügül ki çuvatın atniŋ klädi Biy, da ne erli-kinä adamniŋ aznawur biyändi.

¹¹Yoçsa biyändi Biy çorçkanlarına kendiniŋ da alarga, kimlär umsanırlar yarlıçamaçına anıŋ.

[Псалом 147/147] 147

Saymos Tawit'niŋ. Alēluisi Ankeaniŋ da Za-k'arianiŋ, 147.

^{1/12}Öggin, Erusaçem, Biyni.

Da alyişla Teŋriŋni seniŋ, Sion.

^{2/13}Ki berkäytti beklövün eşikläriŋniŋ seniŋ da alyişladı oylanlarıŋni seniŋ saŋa.

^{3/14}Kim çoydu çekläriŋni, hranicalarıŋni seniŋ eminliktä, semizliki bilä aşıçniŋ toldurdu seni.

^{4/15}Yeberdi sözün kendiniŋ yergä, tezindän yü-gür(164r)dü aytuşu anıŋ.

^{5/16}Xoyar çarni, neçik tiftikni, da tumanni, ne-çik toznu, saçti.

^{6/17}Salir buznu, neçik kesäkni; alnina suvuç-luğunun anıŋ kim bolur turma?

^{7/18}Yeberir sözün kendiniŋ da eritir alarni, üfürür yellär, da barırlar suvlar.

^{8/19}Aytar sözün kendiniŋ Jagovpka, toyruluç-nu da kö-nülükün Israjelgä.

^{9/20}Dügül bu türlü etti barça dżinslarga Biy da yarçusun kendiniŋ belgili etmädi alarga.

[Аввакум 3: 1-19: Молитва Аввакума]

¹Alyiş Ampaguma markareniŋ.

²Biy, çabariŋni seniŋ işittim da çorçtum, Biy, baçkän [=baçtim] işiŋä seniŋ da taŋlandim.

Arasına eki kazanlarniŋ tanilsarsen sen, yu-vuçlanganına yıllarniŋ belgili bolsarsen, yetişkä-ninä zamanniŋ körünsarsen.

Müşüllänmä dżanimniŋ benim, zamanında öçäşmäçniŋ yarlıçamaçni anşarsen.

(164v) ³Teŋri yarimkündan kelsär da ari P'a-ran taŋından.

Belgili etkäy kök könänmäçin haybatiniŋ anıŋ, da alyişi bilä anıŋ toldu dünyä.

⁴İşiyleri, neçik yariç, ayirildi andan, da mü-ŋüzlär çoluna anıŋ tapuldu, da anda toçtaldı çuva-ti haybatiniŋ anıŋ.

⁵Yüzündän anıñ çixkaylar tövüslär, da artindan izlärinin anıñ bargaylar ulu-ulu xuşlardan.

⁶Turdu da ölcü yerni, baxtı da tintti dinsizläрни.

Taylar erisärlär, da ormanlar xururlar meñlik, yolları, ki ilgärtin edilär, soxraygaylar, da andan titrägäy barça yer.

⁷Kördüm taborların Araplarnıñ, müşxülländilär turuçıları çatırlarına Matiamnıñ.

⁸Yoğsa mi üsnä rikaların öcäşlänersen, Biy, ya yüräklänmäxiñ seniñ üsnä rikaların, ya öcäş-(165r)mäxiñ seniñ üsnä teñizniñ?

Çixtiñ sen arabaña seniñ, atlanganıñ seniñ xutxarılmäxiñtir çixkanıñ seniñ?

⁹Oyandı yayıñ seniñ, da oqlarına sadaqların-nıñ seniñ içirdiñ, ırmaqların tağıttıñ, ¹⁰yerni titrät-tiñ muşkämlixiñdan yaymurnuñ, ki aşar bundan.

Tibsizliklär çaxırdılar ulu avaz bilä, ¹¹yariñ yiltragenından günäşniñ tartıldı, da çixkanı aynıñ tiyildi.

Neçik yiltrageni kesmäkläriniñ seniñ bargaylar, neçik yariçi yiltragen xiliçiniñ seniñ.

¹²Öcäşmäx bilä oyanırsen üstünä yerniñ, öcäş-mäx bilä uşatsarsen dinsizläрни.

¹³Köründüñ xutxarılmäxiña zoğovurtuñnuñ seniñ, xutxarmaga tañlanganlarıñni seniñ.

Oxlavuçi bolduñ başlarına adamların oğtäm-lärniñ, çax tibsizlikinä dirä teñizniñ boyludular.

¹⁴Izdädiñ öcnü (165v) xuvatıñ bilä seniñ xuvat-li başlılardan yazıxlılarnıñ, xaysıları ki umsanıp edilär bizmilikläri bilä kendiläriniñ, zera yedilär yarlıni yaşırtın.

¹⁵Yeberdiñ üsnä teñizniñ atlarıñni seniñ, müş-xülländilär yeñüci [eñguçi] suvları tibsizlikniñ.

¹⁶Turdu men, da çürgäldi idžägilärim menim, avazından ayzımniñ menim kirdi titrämäx söväklärimä menim, da men boyum bilä menim müşxülländim.

Bunu saxlagaylar kününä tarlıxniñ keltirmä üsnä džinslarnıñ, xaysıları ki oğraş etärlär zoğovurtuñ bilä seniñ.

¹⁷Indžir teräki bermägäy yemişin kendiniñ, da borlalıx keltirmäx tapmagay, zäytün beslänmä-gäy, da yer bitmägäy [=bittirmägäy] yaş ot,

Eksilgäylär xoylar kütövlärindän, da ögüzlär tapmagaylar aranga, —

¹⁸Men Biygä umsandim, sövüniyim da färäh boliyim, Teñri xutxaruçim menim.

(166r) ¹⁹Biy, Biy berdi maña xuvat da turuzdu ayaxlarimni menim toxtalmäxiñta, boynu üsnä duşmannıñ turuzdu meni da tındirdi meni cüst-cüst.

Bu ganon saymos 322 dundir. Barça saymos 56 p'ark'tir da 2262 dundir, da 8 p'ark' marka-relik p'ark'lardir, ol saymos bilä yürümäs.

[Колофон]

Da yazıxli Lusig sargawakni añgin här kez, neçä sarnasañ bu bitikni.

[Псалом 151]

Bu saymos kendi yazgan Tawit'niñdir, çixarı sandan. Zamanına, ki çixtı ol nahadag K'oñiat'ga alnına Sawuñnuñ.

Podpisi Tawit'niñ.

¹Kiçi edim men xardaşlarimdan benim da ini övünä atamnıñ benim, kütär edim xoyların atamnıñ benim.

²Xollarım benim ettilär saymosaran, da bar-maqlarım benim tüzdülär işit [=işin] alıñniñ.

³Evet hali kim aytkay bunu Eyämä benim? Kendidir Biyi barçanıñ, (166v) işitkay barçanı.

⁴Da yeberdi Biy friştäsin kendiniñ, da kötürdü meni sürükündän xoylariniñ atamnıñ benim, da yayladı meni yaylamäxiña yayıniñ kendiniñ.

⁵Xardaşlarım benim ulu-ulu da körklü, da bi-yänmädi alarga Biy.

⁶Çixtim men utrusuna özgä džinsniñ da xarğadım yüräklärin anıñ.

⁷Çixardım xiliçin kendindän, da kestim başın anıñ, da kötürdüm tabalanmaçni oylanlarından Israjelniñ.

[Виньетка]

Lusig sar'.

Alıñi Ananianıñ, Azarianıñ da Misaelniñ [Даниил 3: 26-45: Молитва Азарии]

²⁶Alıñlisen, Biy Teñri, atalarımızdan bizim, alıñli haybatlangan anıñ [=atıñ] seniñ meñilik.

²⁷Könülükni keçirdiñ bu barçada bizim bilä, toğrusen sen, Biy, (167r) da barça işläriñ seniñ kö-nüdü.

Yollarıñ seniñ toğrudur, da barça töräñ seniñ toğrudur.

²⁸Töräni toğruluxnuñ üstümüzgä yeberdiñ bi-zim, barçaga körä, ne ki yeberdiñ üstümüzgä bi-zim da şahärinä ari atalarımızniñ bizim Erusa-yemniñ.

Toğrulux bilä da könülük bilä yeberdiñ bunu barça üstümüzgä bizim yazıqlarımız üçün bizim.

²⁹Töräsizländiñ, aşındıñ başta bolup sendän, yazıxli bolduñ barçada. ³⁰Da buyruqlarıña seniñ biz işitmädiç,

³⁰Saxlamadıç da etmädiç, neçik simarladıñ sen bizgä, ki yaxşini tapkaybiz biz sendän.

³¹Hali barça, xaysi ki ettiñ da neni yeberdiñ üstümüzgä bizim, toğru yarğı bilä ettiñ.

³²Çixara berdiñ bizni çoluna duşmanlarımiz-niñ bizim, töräsizlärniñ, beklärgä da baştaçlarga.

Xoluna çannıñ (167v) töräsizniñ da yamannıñ barça yergä çixara berdiñ bizni.

³³Da hali yoxtur bizgä vaçt açma ayzimizniñ bizim: uyatlı da kültkü bolduç çullarıña seniñ çulux etkän.

³⁴Yoçsa çixara bermä bizni soñyuga diyin atıñ ücün seniñ, tozdurma niyätiniñ seniñ ³⁵da kerimä yarıyamaçınıñ seniñ bizdän

Araham sövüklüñ ücün seniñ, Sahagnıñ da Israjelniñ, ariñniñ seniñ.

³⁶Atadıñ alarga da ayttıñ: «Arttırıyım züryätiniñizniñ siziñ, neçik yolduzlarin köknüñ da neçik çumnu çiriğina teñizniñ».

³⁷Da hali, Biy, eksildiç biz, ne ki barça dżinslar, da barbız zabunluçta barça yerdä bugün yazıçlarımiz ücün bizim.

³⁸Yoxtur zamanda bu, buyruççi, markare, da yol körgüzüci, ne bütöv çurban çurbanlarımiz, ne temyan orenkkä, ne yer ber(168r)nälärni sunma alniña seniñ, yarıyamaç tapma sendän.

³⁹Yoçsa boyumuz bilä aşaxlanıp da dżanlarımizniñ müşçüllüçü bilä yöpsünövlü bolıyıç biz neçik bütöv çurban çoylarınıñ da tuvarlarınıñ da neçik tümän-tümän çozular semirgän.

⁴⁰Bu türlü yöpsünövlü bolsun çurbanımiz bizim bugün alniña seniñ, ki tügäl tapulgaybiz artıñdan seniñ da dügül uyat umsanganlarga saña.

⁴¹Da hali kelirbiz artıñdan seniñ barça yüräkimiz bilä bizim, çorçarbiz sendän, çolarbiz yüzünüñ seniñ, ⁴²Biy, uyatlı etmä bizni.

Yoçsa etkin bizgä sekinlikiniñ körä seniñ da köplüçünä körä yarıyamaçınıñ seniñ, ⁴³çutçar bizni tamaşalarıñ ücün seniñ, da haybatlı bolsun atıñ seniñ meñjilik.

⁴⁴Uyatlı bolgaylar barçası, çaysi(168v)ları ki çıynarlar çullarıñniñ seniñ, uyatlı bolgaylar zuluları alarnıñ, da barça çuvatları alarnıñ sıngaylar,

⁴⁵Da tanıgaylar, ki sensen Biy Teñri yalıyız, ki haybatlanıpsen üsnä barça dünyâniñ.

[Даниил 3: 52-88:

Песнь трех отроков]

⁵²Alyişlisen sen, Biy Teñri, atalarımizdan bizim, ögövlü da ayruçsu biyiklängän atıñ seniñ meñjilik.

Da alyişlidir atıñ ari haybatiniñ seniñ, ögövlü da ay”.

⁵³Alyişlisen dadçarıñda haybatlı arilikiñniñ seniñ, ögövlü”.

⁵⁵Alyişlisen üsnä olturyuçunıñ seniñ padşahlıçınıñ seniñ, ögövlü”.

⁵⁴Alyişlisen, ki olturupsen k’erovpeładä da baçıyirsen tibsizlikkä, ögövlü”.

⁵⁶Alyişlisen üsnä toçtalmaçına köknüñ, ög”.

⁵⁷Alyişlanıñız, barça işlari Eyämizniñ, Biyni, al-yişlanıñız da biyiklätiñiz anı meñjilik.

⁵⁹Alyişlanıñız, kök, (169r) Biyni, alyişla”.

⁵⁸Alyişlanıñız, friştälari Eyämizniñ, suvlar, ki üsnä köknüñ, Biyni alyişlanıñ”.

⁶¹Alyişlanıñız, çuvatları Eyämizniñ, ⁶²günäş da ay, Biyni alyiş”.

⁶³Alyişlanıñız, yolduzlar köktägi, ⁶⁴yaymurlar da yayış, Biyni, alyiş”.

⁶⁵Alyişlanıñız, barça yellari, ⁶⁶ot da isi, Biyni, al-yiş”.

⁶⁷Alyişlanıñız, sovuçlar da çurçay, ⁶⁸çirayu da çarlar tüşkän, Biyni, alyişlanıñ”.

Alyişlanıñız, buz da açılıç, zämhari da çar, Biy”.

⁶⁹Alyişlanıñız, kündüz da keçalär, ⁷⁰yariç da çaramyu, Biyni, alyiş”.

⁷³Alyişlanıñız, bulutlar, da yaşnamaçlar, ⁷⁴da yer, Biyni alyişlanıñ”.

⁷⁵Alyişlanıñız, taylar da örlär, ⁷⁶barça bitişlari yerniñ, Biyni”.

⁷⁷Alyişlanıñız, çovraçlar, ⁷⁸teñiz da özänlär, Biy”.

⁷⁹Alyişlanıñız, ulu baliçlar da barça çaynaşkanlar, çaysi ki suvda, ⁸⁰uçar çuşlari köknüñ, Biy”.

⁸¹Alyişlanıñız, kazanlar da hayvanlar, ⁸²oçlanlari adamlarnıñ, Biy”.

(169v) ⁸³Alyişlagay Israjel Biyni, alyişla”.

⁸⁴Alyişlanıñız, k’ahanalar, Biyni, alyiş”.

⁸⁵Alyişlanıñız, çullari Eyämizniñ, Biyni, al”.

⁸⁶Alyişlanıñız, dżanlar da tınıçlari toyrularniñ, [Biyni,] alyişla”.

⁸⁷Alyişlanıñız, arilər da aşax yüräklilär, Biyni, a”.

⁸⁸Alyişlanıñız, Anania, Azaria da Misajel, Biyni, alyişlanıñız da biyiklätiñiz anı meñjilik.

Alyişi Mariam Asduadzadzinıñ

[Лука 1: 46-55: Гимн Марии]

⁴⁶Biyiklätkäy boyum benim Biyni, ⁴⁷da sövüngäy dżanim benim Teñrim çutçaruçim bilä benim.

⁴⁸Ki baçti üsnä aşaxlıçı çaravaşiniñ kendiniñ, bundan soñra san bergäylär maña barça dżinslar.

⁴⁹Etti birgämä ululuç nemä çuvatlı, da aridir atı anıñ.

⁵⁰Yarıyamaçni etti dżinstan dżinska, çorçuçilariña kendiniñ, ⁵¹etti çuvatın biläki bilä kendiniñ.

⁵²Tozdurdu [öktämlikin] fikirlärindän yüräklärniñ da (170r) söktü çuvatlıların olturyuçların-dan.

Aşaxni biyiklätti, ⁵³hasrätlärni toldurdu igilik bilä da ulularni yeberdi boş.

⁵⁴Abradi Israjelni, xulun kendiniñ, aņip yarli-
yamaıın kendiniñ,

⁵⁵Neçik sözlädi atamizga bizim Aprahamga
da züryätina anıñ mejilik.

Zak'arianiñ, atasiniñ Jovhannesniñ
[Лука 1: 68-79: Гимн Захари]

⁶⁸Alıışlı Biy Teņrиси Israjelniñ, ki baıxtı da etti
xutxarıлмаıını žoıovurtuna kendiniñ.

⁶⁹Turıuzdu münüz xutxarıлмаıınıñ övündän
Tawıt'niñ, xulunıñ kendiniñ, ⁷⁰neçik sözlädi ayızla-
rı bilä ariläriniñ, ki mejiliktän markarelar edilär,

⁷¹Xutxarıлмаıı duşmanlarımızdan bizim da
xolundan barça körälmäııxıslarımızdan bizim;

⁷²Etmä yarlıyamaıını atalarımızga bizim da
aņma bitikin arilikiniñ kendiniñ,

(170v) ⁷³Antın, xaysın ki ant içti Aprahamga,
atamizga bizim, bermä bizgä ⁷⁴başxa xorıxmaııtan
xutxarıлмаıını duşmanlarımızdan bizim,

⁷⁵Tapunma anı arilik bilä da toıruıux bilä al-
nına anıñ barça künlärinä tirlikimizniñ bizim.

⁷⁶Da sen, oylan, markare Biyiktäğiniñ ündäl-
gin: barsarsen alnına Eyämizniñ hadirlämä yolun
anıñ,

⁷⁷Bermä bilmä xutxarıлмаııñ žoıovurtunuñ
kendiniñ boşatlııka barça yazııxlarımızga bizim,

⁷⁸Sayavatı üçün yarlıyamaıınıñ Eyämiz Teņri-
mizniñ bizim, ki köründü bizgä günäş biyiklikdən
yarııxlı etmä xaranıyuluıumuznu bizim,

⁷⁹Saema yarııxni üstünä bularnıñ, xaysı ki ol-
turup ediı xaramıyuluıta da kölgäsinä ölümniñ,
tüzätmä ayaxlarımızni bizim yoluna eminlikniñ.

Simeon xartniñ alıışı

[Лука 2: 29-32: Пророчество Симеона]

(171r) ²⁹Hali çeş xuluıınu seniñ, Biy, sözüñä
körä seniñ, eminlikkä, ³⁰ki kördü közlarım benim
xutxarmaıııni seniñ, ³¹xaysı ki hadirläpsen alnına
barça žoıovurtınuñ,

³²Yarııx köründüñ dinsizlärgä, da haybat žoıo-
vurtııa seniñ Israjelniñ.

[Псалом 148]

Alıış Ankeanıñ da Zak'arianiñ.

¹Alıışlanıız Biyni köktä, alıışlanıız anı biyikliktä.

²Alıışlanıız anı, fıřtäläri anıñ, alıışlanıız anı,
barça xuvatları anıñ.

³Alıışlanıız anı, günäş da ay, alıışlanıız anı,
barça yolduzlar da yarııx.

⁴Alıışlanıız anı, kökläri köknüñ, suvlar, ki bi-
yik, ne ki kök, ⁵alıışlanıız atın Eyämizniñ.

Zera ol ayttı, da boldular, buyurdu, da toıxtal-
dılar.

⁶Turıuzdu alarnı meņi mejilik, çek xoydu, ki
xaysı ki keçmäş.

⁷Alıışlanıız Biyni yerdä, çuyurlar da barça te-
ränlär,

(171v) ⁸Ot da dolu, xar da buz, yel da dufan, ki
etärsiz sözüñ anıñ,

⁹Taylar da barça biyiklär, teräk yemiş berüci
da barça ormanlar,

¹⁰Kazan da barça hayvan, sürkälğän da barça
uçar xuš xanatlı,

¹¹Xanları yerniñ da xuvatları kendiläriniñ,
buyruıçılar da barça töräçiläri yerniñ,

¹²Otuzyaşlılar da gojslar, xartlar da oylanlar,
¹³alıışlanıız atın Eyämizniñ;

Biyikläñdi atı anıñ yalıız, tapunmaıı aņar
köktä da yerdä.

¹⁴Biyik etär Biy münüzün žoıovurtunuñ ken-
diniñ, alıışlı barça ariläriniñ aņar, oylanlarıñdan
Israjelniñ, žoıovurt, ki yuvuıxtur Biygä.

[Псалом 149]

Alėluisi Ankeanıñ da Zak'arianiñ.

¹Alıışlanıız Biyni alııř bilä yäni, alııř aņar yı-
yövünä arilärniñ.

²Sövüñgäy Israjel yaratüçisinda kendiniñ, oı-
lanları Sionnuñ sö(172r)vüñgäylär xanlarıñda
kendiniñ.

³Alııřlagaylar atın anıñ alııř bilä, saymos bilä
da alııř bilä saymos sarnagaylar aņar.

⁴Biyänir Biy žoıovurtuna kendiniñ, ari da bi-
yik etär sekinläriñni xutxarıлмаıınıñ.

⁵Ögüñgäylär ariläri haybat bilä, da sövüñgäy-
lär tinčliıxlarıñna kendiläriniñ, ⁶da biyiklätkäylär
Teņrini ayızları bilä kendiläriniñ.

Xilüç ekiyanlı berdi xollarına alarnıñ ⁷alma tö-
lövdinsizlärdän xarşıliııka barça žoıovurtka,

⁸Baylama xanlarıñ alarnıñ bay bilä, çerüv baş-
çıların alarnıñ xol biıovları bilä temirdän,

⁹Etmä alarga yarııy yazılğandan. Da haybat
budur barça arilärinä anıñ.

[Псалом 150]

Alııř Ankeanıñ da Zak'arianiñ.

¹Alıışlanıız Teņrini arilikindä anıñ, bunyatlı
xuvatında anıñ.

²Alıışlanıız anı (172v) xuvatında anıñ, alııřla-
rıız anı köplüıxündä ululuııunuñ anıñ.

³Alıışlanıız anı avazlı alııř bilä, alııřlanıız anı
saymos bilä da alııř bilä.

⁴Alıışlanıız anı sövünčlük bilä, alııřlanıız anı
färählik bilä.

⁵Alıışlanıız anı söz bilä tatlı, alııřlanıız anı
avaz bilä işitövlü.

⁶Alıışlanıız anı avaz bilä şükürlü, barça dızan-
lar, alııřlanıız Biyni.

[Колофон]

Yazıxlı Lusigni aŋgın.

Alıŋı Manase ɣannıŋ

[2 Паралипоменон, после 36 главы.

Молитва Манасии]

Biy barını tutuči, Apraham Teŋrısı, u Isahag, u Agop, u alarnıŋ artar oylanlarnıŋ, barını tutuči Biy, boşat bizgä bizim yazıɣlarımızni.

Ki tüzdün köknü da yerni, da barča yaratkanlarnı, barını tutuči Biy”.

Ki bayladın teŋizni sözüŋ u buyruɣuŋ bilä, [yaptın teränliklärnı], möhürlädın seniŋ ɣoluŋ da haybatlı atın bilä, barını”.

Ki barča nemä (173r) seskänir, da titrär, da ɣorɣar seniŋ haybatlı sürätindän, ba”.

Aytovsuzdur ulu, körklü haybatın seniŋ, ol türlü ɣorɣuŋ, da öpkän, da öcäšmäxındır yazıxlılar üstünä, ol ɣadar saŋıssızdır seniŋ yarlıyamaɣın seniŋ krisdänlarına, barını”.

Sen, Eyäm, ki biyiktäsen, šayavatlı da yarlıyovuči, uzunesli da köplärgä yarlıyovuči, da seniŋ šayavatın eksiksızdır yazıxlılar üstündän, barı”.

Sen, Teŋri, ɣoymadıŋ luɣ artarlarga, neçik Aprahamga, Sahagga, Jagopka, ki yazıɣ ɣılınmađılar seniŋ alnıŋa, barı”.

Xaytıp berdin luɣ men yazıxlı üçün, ki yazıxlımen artıxı teŋizniŋ ɣumundan da köknün yilduzundan, da artıptır benim dinsizlikim, barča”.

Dügülmen arzani baɣmaga da körmägä köknün biyiklikin benim köp u ulu dinsizlikimä körä, barča”.

(173v) Tas bolupmen tutkanına da berklikinä bayına temir biyovlarnıŋ yazıɣ içinä, ki heç tınçlıɣım yoɣ, bar”.

Öcäšip öpkälättim seni, Eyäm, da yaman ɣılındim alnıŋa, yügüdüŋ gurk’ka da arttırdim çasimni boyuma benim, ba”.

Xaytıp, Biyim, ašaxlatırmen tizimni bar yüräkim könlüm bilä da ɣolarmen seniŋ tatlı yarlıyamaɣından, barča”.

Meɣa, Eyäm, meɣa, da men bilirmen benim yaman dinsiz yazıɣlarımni, barča”.

Yalbarıp ɣolarmen sendän, Biyim, boşat maŋa, boşat da tas etmä meni yazıɣlarım bilä benim, bar”.

Meŋi öcäšmä, Eyäm, da aŋma benim yamanlıɣımni, da borçlu etmä meni alar bilä, ɣaysı ki tüştılar kendiläriniŋ yamanlıɣı bilä yer tibinä, ba”.

Ki sensen Teŋri, Teŋri ɣaytaruči yazıɣlardan, da sensen umsam, da maŋa körgüz seniŋ yaɣšılıɣını, barča”.

(174r) Tırgız meni bol yarlıyamaɣın bilä, da men alıŋšarmen seni här kün”.

Seni, Eyäm, alıŋšlar barı köktägi frištälär bir ayzıdan, da seniŋdir haybat meŋi meŋilik, amən.

[Молитва]

Yalbarıp ɣolarmen sendän, Biy, boşat maŋa benim yazıɣlarımni.

Köplärgä yarlıyovuči Biy, yarlıya maŋa, yazıɣliga.

Teŋri, arıt meni, yazıxlını, yazıɣlardan da tırgız meni.

Teŋri, šayavatlı bol men yazıxlı ɣuluŋa da yarlıya maŋa, köp yazıɣliga.

Könü, alıŋšlı u ari aruv gojs, Asduadzađzin Mariam, anası Teŋriniŋ, pareɣos bol Teŋrigä men yazıxlı üçün.

Barča ariläri Teŋriniŋ, pareɣos boluŋuz köktägi Ataga men yazıxlı üçün.

Teŋriniŋ Oylu Krisdos, könü Teŋri, ki heç öpkä saɣlamassen, saŋa simarlarmen boyumnu benim.

Küçlü, yeŋüci, ari da haybatlı Xaçın bilä saɣla meni.

(174v) Yeber, Eyäm, emin frištänni, ki kelgäy da saɣlagay bizni kündüz u keçä.

Da adam sövüklükün bilä seniŋ, Biyim, aŋ meni, aŋ, ɣaçan kelsän ɣanlıɣın bilä, da yarlıya bizgä.

Alıŋı surp Nerses

ermenilär gat’oyigosunuŋ aytkanı

Alıŋı surp Nerses, ermenilär gat’oyigosunuŋ, aytkanı, ɣaysı ki tiyišli här k’ristanga, ki neçik ertä tursa, här adam da ayt kay. Bu 44 dun alıŋıştır, yoɣsa tek 24 dun taŋlap surp Nerses hajrabad.

San 1. Inam bilä ɣosdovanel bolurmen da yügünürmen saŋa, Ata Oyl Ari Džan, yaratılmagan da ölümsüz tarbiyat, yaratuči frištälärni, da adamlarnı, da barča bolganlarnı, da yarlıya seniŋ yaratkanlarıŋa da maŋa, köpyazıɣliga.

2. Inam bilä ɣosdovanel bolurmen da yügünürmen saŋa, ayırmagan Yarıx Ata Oyl Ari Džan da Teŋri, yaratu(175r)či yarıxni, tas etüci ɣaranıluɣnu, tas et benim džanımdan ɣaranıyunu da biliksizlikimni, da yarıxlat benim esimni bu sahat, ki alıŋš etärmen saŋa, da yöpsünmägä sendän ɣoltɣamni, da yar”.

3. Ata köktägi, könü Teŋri, ki yeberdin sövüklü Oyluŋnu ɣoltɣasına bulargan adamilärniŋ, meɣa seniŋ alnıŋa köktän yergä dıŋrä, yöpsün meni, neçik keräksiz oyluŋnu, da kiydır maŋa burungi yarıxlı tonnu, ki yalanaçlanıp edim, yarıx bilä, da yar”.

4. Oyl Teŋriniŋ, könü Teŋri, ki endin Atanıŋ ɣoynundan, da aldın ten ari Mariamdan bizim ɣut-

çarılmaçimiz üçün çaçlandıñ, da kömüldün, da turduñ ölüdän haybat bilä, da aýındıñ Ataga haybat bilä, meya yerdän kökkä diñrä seniñ alniña, añ meni, neçik çaraççini, çaçan kelsäñ çanlıçıñ bilä, da”.

5. Džani Teñriniñ, (175v) könü Teñri, ki endiñ Jortananga da vernadunga da yarıçlattıñ meni k’risdanliki bilä surp awazanniñ, meya kökkä da seniñ alniña, arit meni köktägi Teñrilik ot bilä, ne türlü ki arak’ellärni ari vernadunda, otlı tillär bilä, da yarlıya”.

6. Yaratılmagan tarbiyat, meya saña esim bilä benim, džanim da tenim bilä, añma yazıçlarımnı benim burungisin da soñyusun, seniñ ari atıñ üçün, da yar”.

7. Baçuçi barçani, meya saña sayışim bilä, sözüm bilä da çilinganim bilä, buz çolbitikimni yazıçımniñ da yaz atımnı çuluçta meñilik, da yar”.

8. Tergövüçi yapuçnu, meya saña erkli u erkisiz, bilgän da bilmägän, boşat benim yazıçlarımnı, ki toyuşumdan awazanniñ bügüngä diñrä yazıçlımen Teñriniñ alniña bar sezikim bilä tenimniñ, da”.

9. Barın ayavuçi Biy, çoygün saçlav(176r)uçi közümä benim seniñ ari çorçuñnu, ki artıçsı baçmagaymen, da çulaçim bilä yazıç işitmägäymen, da ayzim bilä yalyan sözlämägäymen, da yüräkim bilä yaman sayışlamagaymen, da çolum bilä yaman çilinmagaymen, yoçsa toyru et bu terän işni bolmaga seniñ erkiñä barça här kez, da yar”.

10. Otlı tiri K’risdos, otlı sövükün bilä, ki tep-rättiñ yerni, isit benim boyumnu, ki küygäy benim džanimniñ yazıçı, da sürt benim müşçüllü esimni, da arit yazıçımni benim tenimdän, ki yangay yarıç seniñ bilmäçıñ bilä yüräkimä benim, da”.

11. Açılı Ata Jisus, ber maña açıl yaçşı çilim-maga da sayışlamaga, da sözlämägä, seniñ alniña här sahat, da yaman sayıştan, iştan, çilinmaçtan saçla meni, da”.

12. Erkli yaçşılıçka, Biy, yaçşı etüçi, çoyma meni erkimä boyumnuñ barmaga, yoçsa boluş (176v) maña bolmaga seniñ erkiñä, yaçşini klävüçi, da”.

13. Xan köktägi, ber maña uçmaçıñni seniñ, çaysi ki hadirläpsen sövüklüläriñä, da küçäyt yüräkimni benim, ki ayblagaymen yazıçni, da sövgäy-men seni yalyız, da etkäy-men seniñ erkiñni, da”.

14. Şayavatlı yaratkanlarıña, saçla džanimni da tenimni seniñ ari çaçıñ bilä aldovuçi yazıçtan, sinamaçtan eski duşmanniñ, da yaman kişiniñ aldamaçından, da bar yamanlıçtan džanniñ da teniñ, da yar”.

15. Saçlavuçi barçasın K’risdos, seniñ oñuñ benim üstümä kündüz da keçä, olturganda övdä,

yolga barganda, yuçlaganda, turganda, ki heç ses-känmägäy-men, da yar”.

16. Teñrim, ki açarsen çoluñnu seniñ da toldur-sen barça yaratkanıñni tatlılıç bilä, saña simarlar-men boyumnu, sen çayçur, da saçla, da hadirlä džan da ten (177r) keräkimni bügüñdän meñilikkä, da yarlı”.

17. Xaytaruçi bularganlarıni, çaytar meni yaman övrängänimdän yaçşı övränmähkä, da berkirt džanima benim çorçulu ölär künni, da çorçusun tamuçnuñ, da sövünçlükün uçmaçıñni, ki çaytkaymen yazıçımdan da çilingaymen yaçşılıçni, da yarlı”.

18. Čovraç ölümsüzlükkä, çıçar yüräkimdän benim yaşni çaytmaçlıçka, ki yuvgaymen yazıçımni boyumnuñ äväl dünyädän keçmiyin, da”.

19. Bayışlovuçi yarlıyamaçni, bayışla maña könü inam bilä da yaçşı çilinmaç bilä, ki yöpsünüp ari Teñrini [=teniñni] da ari çaniñni, kelmä saña, da yarlıya”.

20. Yaçşı etüçi Biy, yaçşı friştägä simarlagay-sen benim boyumnu tatlılıç bilä simarlamagaymen džanimni, ki çorçusuz keçirgäylär eski duşmanniñ yamanından, çaysi ki kök tibunädirlär, da yar”.

21. Yarıç könü K’risdos, (177v) arzani et džanimni benim sövünçlüç bilä körmägä yarıçıñni haybatlı ündälgän kündä, tinmaga umsa bilä yaçşılıçta artarlariñ çatına seniñ haybatlı ekinçi kelgäniñä dirä seniñ, da yar”.

22. Yarçuçi könü, çaçan kelsäñ Ata haybatı bilä yarçu etmägä tirilärgä da ölülärgä, kirmägäy-sen yarçuga seniñ çuluñ bilä, yoçsa saçla meni meñi ottan, da işittirgäysen maña, da sanlı ündäl-mäçni artarlariñ köktägi çanlıçka, da yar”.

23. Barına yarlıyovuçi Biy, yarlıya barça inan-ganlarga saña, benimkilärgä da yatlarga, tanı-ganlarga da tanımaganlarga, tirilärgä da ölülärgä, boşat benim duşmanlarıma da meni tabala-ganlarga, da çaytar alarıni barça yamanlıçlarından, ki arzani bolgaylar seniñ yarlıyamaçıña, da yarlıya alarga, da (178r) maña, Lusig sargawark-ka, köpyazıçlıga.

24. Haybatlı Biy, yöpsün çoltçasın çuluñnuñ seniñ, da tügällä çoltçamnı benim pareçosluçu bilä surp Asduadzadzinniñ, da surp Jovaneş mgrdiçniñ, da surp Sdep’annosuñ, burungi tanıçniñ, da surp arak’ellärniñ, da markareläriñ, da vartabed-lärniñ, da mardiroslarıniñ, da ari atalarıniñ, da džknaworlarıniñ, da gusank’larıniñ, da barça arilärniñ, köktägilärniñ da yerdägilärniñ, da saña haybat da yerni öpmäh, ayırılmagan Ata Oçul Ari Džanga, meñi meñilik, amən.

Конгрегация армянских мхитаристов, Венеция, № 446

Сборник Посланий Апостола Павла

Дата: 1011 [1562] год (л. 163/167).

Место: Львов.

Автор перевода и писец: священник Микаель, сын Косты.

Заказчик: Перевод выполнен по просьбе Ивашко, сына Миклаша.

Бумага. 171+1 л. Листы 1-4, 168-171 новой нумерации чистые. В старой нумерации отсутствует номер 26, номер 127 ошибочно проставлен на листе 155bis, а между листами 81 и 82 один лист оставлен без номера. В новую же нумерацию включены все начальные и последние чистые листы, которые прежде не были пронумерованы. Письмо: нотргир.

На обороте л. 4 оттиск перстневой печати с изображением аиста (журавля, цапли) на щите.

Запись на отдельном листе в начале рукописи по-армянски:

T'uyt'k' Boyosi arak'elojn t'arkmanel'i hajgagan parparoj'i lezu t'at'arac. Jišadag e der Johannes vartabedi Serazkean'i turñ surp Lazaru vanaçn or'i Venedig šnorhel jami tñ 1788 jəkostosi 20
“Послания Апостола Павла, переведенные с армянского языка на татарский. В память отца Йоаннеса, вартабеда Серазского, переданы в дар монастырю св. Лазаря в Венеции года Божьего 1788, августа 20”.

Такой же лист с идентичной надписью имеется в начале венецианской рукописи № 11.

Запись на л. 4v по-армянски:

Johannes vartabed Serazkian ew Arak'elagan missienar iurimoj

“Йоаннес, вартабед Сиразский, и его Апостольская миссия”.

Публикация: Второе Послание Апостола Павла к коринфянам (лл. 59v/62v–78v/81v), без оглавления [Tryjarski 1976c].

Колофоны:

(123r/127r) Xolarmen barčasın, çaysiñiz sarnap yarıçlansañiz, aňgaysiz Teñrilik sartın yazıçlı Mik'ael, arzanisiz k'ahanani, essiz džanni.

(161v/165v) Oh, oh, oh, ki çolum keçiyir, da yazovum çaliyir, da çilingani džanımnıñ u tenimniñ barça yazılıyir, neçik Tawit' buyurur, ki: «Etmägänimni kördi köziñ seniñ, da bitikiñä barçası yazıldı»*.

Haubat, da şükürlük, da yerni öpmäçliç Ata Oçul Ari Džan bir Teñrigä, meñi meñilik, ameñ.

Haçan ki kimesä kerap bilä teñiz üsnä yürüp da meñzilinä yetip, saç-esän çıçsa da kendi övinä yetişsä, ulu sövünçlüktür ol övgä. Zera ne üçün dä yürüdü esä da yol çekti esä, egär džan keräki üçün, egär ten, haçan saç-esän övinä kelsä faydası bilä, na sövünçlüktür.

(162r/166r) Zera tarbiyattandır här birinä yaçşıga suçlanma da här nemädä yañılmaçsız bolma, yoçesä yoçtur çarä, zera tarbiyatimiz tüzül-

Прошу всех, кто из вас будет читать и просветится, помянуть в Боге грешного Микаеля, недостойного священника, неразумную душу.

Ох, ох, ох, хотя рука моя и тленна, но писание мое останется, и все, сделанное моей душой и моим телом, будет записано по завету Давида: «Недовершенство мою видели очи Твои, и все записано в книге Твоей».

Слава, и благодарение, и целование земли единому Богу Отцу и Сыну и Святому Духу, во веки веков, аминь.

Когда кто плывет кораблем по морю, и достигнет пристани, и сойдет живой и невредимый, и доберется до своей обители, большая радость этому дому. Ибо ради чего бы он ни путешествовал – для потребностей души либо тела, когда, обретя искомое, благополучно вернется домой, то это, конечно, радость.

От природы каждому свойственно стремиться к благу и быть безупречным во всем, но это невозможно, ибо природа наша постоянно совершенствуется

*Ср. это выражение с текстами Псалтыри 1575 и 1580 годов: *Кр. 3546: 138/139:16 Etmägänimni kördü közläriñ seniñ, da bitikläriñä barçası yazıldılar. Вен. 13: 138/139:16 İšlämägänimni benim kördülär közläriñ seniñ, da yazovuña seniñ barçası yazıldılar. Русский синодальный перевод: Пс 138/139:16 Зародыш мой видели очи Твои; в Твоей книге записаны все дни, для меня назначенные, когда ни одного из них еще не было. Перевод Всемирного центра перевода Библии: Меня недовершённого Ты видел, все дни мои еще до их начала были записаны в книге Твоей.*

mäxtä da buzulmaytadır. Egär ki kendindän esli bolsun, ne çadar bizdä dä esä, ki barça nemä iş yañlişliç bilä boldu, da yazilir, ki (alçaxç>) al?ax [alçaxç? alay?] ävöldän edi.

Aniñ üçün barçasın bizdän soñra kelgänläрни дүньягä da bizim bilä bolganläрни, ataläрни da çardaşläрни, türlü-türlü zämanäläрдä, çolarmen yarlıyamaç bilä, ki benim köp yañilganımnı tüzät-käysiz, yoluşañiz sarnamaç içinä bu bitikni, da köni eksiklikin toldurgaysiz, ne türlü ki yoğartın belgirttiç. Zera barabar barçası bilä da dayı artıç barçasından barabarı yañılmaçımnıñ — äväl yazıçı dźanımniñ, ki yaçşı etmäyin çapanel etär, da soñra çastalıçı tenimniñ, yazıç bilä bolgan, da biliksizliki bütün boyumnuñ, osobliviy, da yänä boş-suzluçum, (162v/166v) zera prin'at ettim tbradun, çaysı ki şkoladır, da çamlıçı yazmaçımnıñ, da sinamaç bilä çarışmaçı eski duşmannıñ.

A egär ki vlasniy til üçün yañlişliçına bunuñ bolsañiz yamanlavuçi, da bolmasañiz tüzüci, na baçip da bilip dźinsimizniñ saçilganın dүnyäda, da tilä-rindän tayganların, da benim tügälsizlikimni yamanlamañiz. A egär ki yoluşañiz bunı sarnaganda da eksikin tügälläsäñiz şayavat bilä, Eyämizdän tölövün algaysiz yaçşılıç bilä meñiliktä, amēn.

Tügälländi Boyos arak'elniñ bitiki t'arkmanel bolgan ermeni tilindän çipçax tilinä çolu bilä yazıçlı da arzanisiz Mik'ajel k'ahananiñ Kosta oylunuñ çoltçasından pan Ivaşkonuñ pan Miklaş oylunuñ, çaysı ki bunı yazdırdı jişadag kendi kečkänlä-riniñ da kendiniñ dźanı üçün da yazıçlarıniñ boşatlıçı üçün. Teñri kensi(163/167r)nä uzaç ömür bergäy, ki kömülgän çaznanı açtırdı da tüyilgan çovraçni açtırdı, ki sosamiş [=susamiş] dźanläрни içirgäy. Teñri aniñ dźanıñ meñilik suvu bilä içirgäy, da aniñ kečkänlä-riniñ, yazdırganlä-riniñ, da yazganlä-riniñ, da sarnaganlä-riniñ, amen.

Xolarmen sizdän men, yazıçlı, arzanisiz Mik'ajel k'ahana, ki meni bir «Teñri boşatsın yazıçlarına» aytmaç bilä da bir «Hajr mer» bilä unutmagaysiz, ki Teñri sizni aңgay.

Yazıldı İlöv şahä-rinä, kölegäsinä surp Asdua-dzadzinnıñ, gat'oyigosluçuna der Sdep'anosnuñ, açpaşlıçına der Krikor arhiaçpaşniñ Vanlı, eres'p'oçanlıçına baron Ohas Atabey oylu da baron Hrihor pan Awyan [=Ohan] oylunuñ, t'v. 1011 [1562].

(163v/167v) Men toypmen t'vaganniñ 984 [1535] segdempenniñ [tegdempenniñ? sebdempenniñ?] 30 күнүнä [здесь и ниже другой почерк].

Men Misko pan Ivaško oylu. Amēn.

Ia Mikolay szin panna Iwaszka Bobowskiego.

Men Gresko pan Ivaško oylu.

и разрушается. И пусть сама по себе она мудра, но в какой бы степени она ни проявлялась в нас, всякое дело сопровождается погрешностью, и пишут, что [она низка? так было?] изначально.

Поэтому убедительно прошу всех, кто придет в этот мир после нас и сущих вместе с нами, отцов и братьев, в любые времена, исправить мои многочисленные ошибки, если обнаружите, читая это писание, и восполнить действительные недочеты, как мы объяснили выше. Ибо все мои ошибки и еще в большей степени вся их совокупность – прежде всего от пороков моей души, препятствующих благодеянию, затем от болезненности моего тела, отягощенного грехами, и, особенно, от общей необразованности, а также из-за недосуга, так как я взялся учительствовать, то есть принял школу, и от грубости моего письма, и от настойчивого вмешательства нечистой силы.

А если будете укорять за ошибки в собственной речи, не собираясь вносить исправления, то все же не упрекайте, приняв во внимание рассеянность нашего народа по свету, и отход от своего языка, и мое несовершенство. А если, читая, благосклонно устраните обнаруженный недостаток, то получите награду от Господа нашего в жизни вечной, аминь.

Перевод писем Апостола Павла с армянского языка на кыпчакский выполнен собственноручно грешным и недостойным священником Микаелем, сыном Косты, по просьбе господина Ивашко, сына господина Миклаша, заказавшего написать это в память о его усопших родственниках и ради его души ради прощения их грехов. Дай Бог ему долгой жизни, ибо способствовал открытию спрятанного сокровища и забитого родника, дабы напоить изжаждавшиеся души. Да напоит Бог водой вечности душу его, и его усопших, и поручающих писать, и пишущих, и читающих, аминь.

Я, грешный, недостойный священник Микаель, прошу вас, не забудьте помянуть меня словами «Да простит Бог прегрешения его» и одним «Отченашем», и Бог вспомнит о вас.

Написано во Львове, под сенью пресвятой Богородицы, при католикосе Степаносе, настоятеле отце Крикоре, архиепископе Ванском, старостах бароне Огасе, сыне Атабея, и бароне Григоре, сыне господина Огана, в 1011 [1562] году.

Я родился в 984 [1535] году, сентября (декабря?), 30-го дня [здесь и ниже другой почерк].

Я, Миско, сын господина Ивашко. Аминь.

Я, Миколай, сын господина Ивашко Бобовского.

Я, Греско, сын господина Ивашко.

Полный текст Венецианской рукописи № 446

[Послание к Римлянам святого Апостола Павла]

(1r/5r) Nemič 1

¹Boγos, xulu K'risdosnuγ, ündälgän arakäl, taγlap awedarannıγ Teγriniγ,

²ki äväldän kim atadı markarełari ötläs kensiniγ ari bitiklär bilä

³Oγlu üçün kensiniγ, ki boldu soyundan Ta-wit'niγ tüzmäxi bilä,

⁴Oγlunuγ Teγriniγ xuvatı bilä, Ari Džannıγ aruvluxu bilä, turmaγ bilä ölüdän, Jisus K'risdosnuγ Eyämizniγ bizim,

⁵χaysı bilä ki yöpsündüχ başxiš da arak'elliχ, hnazantliχına inamnıγ barča gurk'čilarga anıγ atı üçün,

⁶χaysına ki siz dä ündälipsiz, Jisus K'risdoska,—

⁷barčasına, ki Rımadasız, sövüklülärinä Teγriniγ ündälgänlärgä, başxiš [siziγ bilä>] sizgä (1v/5v) da eminlik Teγridän Atamızdan bizim, Eyämizdän Jisustan K'risdostan.

⁸Äväl šükürlümen Teγrimdän benim Jisus K'risdos ötläs siziγ barčanız üçün, zera inamıñız siziγ aytiliptir barča dünyâgä.

⁹Tanıxtır maña Teγri, χaysına ki tapunurmen džanim bilä benim Awedaranına Oylunuγ anıγ, ki ne türlü anılmañıñızni siziγ etärmen här sahat

¹⁰alyışima benim xoltxa bilä, ki χaçan oγgay maña erki bilä Teγriniγ kelmä siziγ çatıñızga,

¹¹zera küsänçmen körmägä sizni, ki teškirgäymen sizgä başxiš nemä džansartın, ki toxtatma sizni,

¹²ki budur övünmä siziγ bilä birgä biri birimizniγ benim da siziγ inamımız üçün.

¹³Klämän, ki biliksiz bolgaysız, χardaşlar, zera köp kez küsändim kelmä çatıñızga, da tiyildim buñar dinčä, ki sizdä dä tapkaymen yemiš nemä, neçik özgä gurk'(2r/6r)čilarda.

¹⁴Zera χayanlarga da parparoslarga, ki türlü-türlü džinslardır, eslilärgä da essizlärgä borçlu-men.

¹⁵Ol türlü, ne χadar ki benim övimä, küsänçlik bilä da sizgä, ki Rımadasız, awedaranel etmä, budur ki sövünçlük bilä k'aroz bermä.

¹⁶Zera dügül ki nemä uyat sayınırmen Awedarannı, zera xuvatı Teγriniγdir χutχarıлмаγına barčä inanganlarnıγ, äväl džuvutka, da soγra gurk'çiga.

¹⁷Zera doyruluxu Teγriniγ anıγ bilä belgirir inamdan inamga, ne türlü ki yazgandır, ki doyrı inamından tirilgäy.

¹⁸Zera belgili bolmalidir öčäšmäxi Teγriniγ köktän üsnä barča yamanlıχniγ egirlikiniγ adamlarnıγ, ki könülükni egirlik bilä tutıyirlar.

¹⁹Zera ki biliklik Teγriniγ belgilidir alarda, zera Teγri belgirtti alarga.

²⁰Zera körünmägänläri anıγ başlanganıdan dünyâniγ yaratılğan bilä anlanıp körünüyirlär, (2v/6v) budur ki meñiliki, da xuvatı, da Teγriliki, ki tapmagaylar heç nemä džuvap bermä.

²¹Zera tanıdılar Teγrini da Teγri kibik haybatlamadılar ya šükürlänmädilär, yoχesä boşandılar sayışlarına kendiläriniγ da χarayulandılar essizlikläri bilä yüräkläri alarnıγ;

²²boyların esli sayındılar, essizländilär,

²³da teškirdilär haybatın kečovsüz Teγriniγ oχšašina buzulmalı adamniγ, da uçar χuşlarnıγ, da 4-ayaχlılarnıγ, da χarnı üsnä yürügänlärnıγ,—

²⁴anıγ üçün çıχara berdi alarnı Teγri küsänçliknä yüräkläriniγ kendiläriniγ murdarlıχka heç etmä tenlärin kendiläriniγ boylarına kendiläriniγ.

²⁵Ki teškirdilär könülükün Teγriniγ yalyanlıχka, hnazant boldular da tapundular yaratılğanlarnı, da dügül Yaratuçini, ki alyışlıdır (3r/7r) meñilik, amən.

²⁶Anıγ üçün çıχara berdi alarnı Teγri keräkinä heçlikniγ, zera tişiläri alarnıγ teškirdilär vlasniγ keräklärin keräklärinä nevlasniynıγ;

²⁷ol türlü erkäkläri dä, salıp vlasniγ keräklärin tişilikniγ, palayladılar küsänçlikläri bilä kensiläriniγ biri birinä, erkäk erkäk bilä rısvaylıχni çilinirlar edi da oddavat etärlär edi biri birinä, ki tiyişli edi bularmaylıχlarına alarnıγ, boylarına kensiläriniγ prin'at etärlär edi.

²⁸Da ne türlü ki taγlamadılar, ki Teγrini bolgay edilär bilmä, çıχara berdi alarnı Teγri alçaχ eskä — çilinma tiyişsizlikni,

²⁹tolganlarnı barča könüsüzlük bilä, borniklik bilä, bizmilik bilä, akahlıχ bilä, yamanlıχ bilä, tolu paçillik bilä, öldürmäχ bilä, körälmämäχ bilä, usatlıχ bilä, yaman çilinmaχ bilä,

³⁰kıspis etmäχ bilä, yaman sözlämäχ bilä, Teγrini klämämäχ bilä, duşman etmäχ bilä, öktämlik bilä, (3v/7v) kendilärinä biyanmäχ bilä, tapuçılar yamanlıχka, ataların-anaların azarlavuçılar,

³¹essizlär, antların tügällämägänlär, biyanmägänlär, χurban sunmaganlar, sadaya bermägänlär,

³²kimlär ki yetip edilär Teγriniγ könülükü üsnä, ayttılar, ki kimlär ki bu türlü çilinirlar, arzanidirlär ölümgä; da dügül ki yalyız alar, ki bunı çii-

linirlar, yoḡsa alar da, ki klävüçidirlär alarniñ bu çilinganin.

Nemiçniñ 2

¹Xaysi adamlar üçün d̄zuvap bersärsen, ey adam, ki yaryuliyirsen alarni, zera ne bilä ki yaryuliyirsen siñariniñni, boyuñnu seniñ borçlu etiyirsen, zera sen dä ani çiliniyirsen, ne bilä ki yaryuliyirsen.

²Zera bilirbiz, ki Teñriniñ yaryusu könülük bilädir üstlärinä alarniñ, kimlär ki ol türlü çilinirlar.

³Xaytip sayiş etärsen bunı, ey adam, ki yaryuliyirsen alarni, kimlär ki ol türlü çiliniyirlar, da sen dä ani çiliniyirsen, neçik ki sen (4r/8r) çutul-sarsen yaryusundan anda Teñriniñ?

⁴Egär ululuğu bilä tatlılığından aniñ da tözümlüğü bilä uzuneslilikin aniñ heçkä bersän, bilmäs misen, ki tatlılıği Teñriniñ seni pošumanlığa keltiriyir?

⁵Yoḡesä bizmilikiñ bilä seniñ da pošumansız yüräkiñ bilä yiyiyirsen boyuña seniñ öçäşmäxliğini kününä öçäşmäxliğiniñ da belgirgäninä köni yaryusunuñ Teñriniñ,

⁶ki tölär här birinä çilinganına körä alarniñ;

⁷çaysilari ki tözümlük bilädirlär yaḡşi etmäğtä da haybatni, da hörmätni, da buzulmamaxni izdärlär, — meñilik tirlikni;

⁸evet kimlär ki ol çarşi bolganlardandirlar, da kerı tüşkänlär könülüktän, da artından bolganlar könüsüzlükniñ,— yüräklänmäğ da öçäşmäxliğ.

⁹Tarlığ da ayırlığ üsnä barça adamlarniñ, kim ki çilinir yamanlığini, äväl d̄zuhutnuñ, soñra gurk'çiniñ!

¹⁰Haybat, da hörmät, da eminlik barçasına, kim ki etär yaḡşini, äväl d̄zuhutka, da soñ(4v/8v)-ra gurk'çilarga!

¹¹Zera yoḡtur yüz körmäğ alnına Teñriniñ.

¹²Kimlär ki bir kerät örenk'tän çixari yazıç çilindilar, örenk'tän çixari taspolurlar, da kimlär örenk' bilä yazıç çilindilar, örenk' bilä yaryulanga-aylar,

¹³zera düğül ki işitüçi örenk'ni dirlär köngänlär alnına Teñriniñ, yoḡsa etüçilär örenk'ni kö-nülgäylär.

¹⁴Yoḡesä çaçan gurk'çilar örenk'lari yoḡtur, tarbiyatları bilä örenk'niñkin çilinirlar edi, alar ki örenk'lari yoḡtur, kendi boylarına kendiläridir örenk';

¹⁵kimlär ki körgüzürlär çilinmaçin örenk'niñ yazılğan yüräklärinä kensiläriniñ tanıçlıği bilä es-läriniñ kensiläriniñ da azarlama biri birin sayişla-rından kensiläriniñ, yaḡom d̄zuvap kendilär bergäy

¹⁶kününä, çaysında ki yaryulasar Teñri yapu-çun adamlarniñ awedaranıma körä benim Jisus K'risdos ötläş.

¹⁷Yoḡsa egär ki sen d̄zuhut ündälip-sen, da ta-yanipsen örenk'kä, da (5r/9r) maḡtanırsen Teñrigä,

¹⁸da bilirsen erkin aniñ, da tañlarsen yaḡşini, da ögütlanipsen örenk'tän,

¹⁹smiliysen kensi boyuña yol körgüzüçi bolma ya araçnort soçurlarga, yariç çarañyulanganlarga,

²⁰ögütçi beyamlarga, vartabed oylanlarga bol-ma sürät bilmäçliğkä da könülükünä örenk'niñ:

²¹çaytip ki övrätiyirsen siñarlarıñni, boyuñnu nek övrätmäs-sen?

²²Ki k'aroz beriyirsen, ki oyurlamagaylar, oyurliyirsen? ki aytiyirsen: «İtlık etmä», — itlik etiyirsen? ki igräniyirsen bužnicalardan, seyanlar-ni taliyirsen?

²³Ki örenk' bilä maḡtanıyirsen, yañılmaç bilä örenk'kä Teñrini heç etiyirsen?

²⁴Zera atı Teñriniñ sizniñ üçün söküliyer içinä gurk'çilarniñ, ne türlü ki yazgandır.

[*Ha полях*: Jesajea] [=Isaiah 52:5]

²⁵Sünät boluşur, egär ki örenk'ni saçlasañ, yoḡsa egär ki örenk'kä yañılıuçi esän, sünätiñ seniñ sünätsizlik boldu.

²⁶Na egär ki sünätsizlik könülükün örenk'niñ saçlasa, düğül mi ki sünätsizliki aniñ sünätlik sa-yişlangay,

(5v/9v) ²⁷da yaryulangay [=yaryulagay], ki ävöldän sünätsizliktir, örenk'ni tügällämäğ bilä seni, ki Bitik bilä da sünätlik bilä yañılıuçisen örenk'kä?

²⁸Zera düğül ki kim aydnı d̄zuvuttur da ya kim aydnı teni bilä sünätlangän,

²⁹yoḡsa kim ki yapuç d̄zuvuttur da sünätlan-mäğ yüräktän d̄zan bilä, da düğül yazov bilä; çay-siniñ ki ögülmäçi düğül adamlardan, yoḡsa Teñri-dän.

Nemiçniñ 3

¹Xaytip nesi artıxtır d̄zuvutnuñ ya ne fayda ol sünätlanmäxtän?

²Köp nemä barça nemä bilä. Äväl-burun bu, ki inamli boldu Teñriniñ.

³Xaytip egär çaysilari inanmasalar edi, şahat, ki imämsizliklari [=inämsizliklari] alarniñ Teñri-niñ inamın çapanel etär mi edi?

⁴Haşa bolgay! Xaytip, bolsun Teñri könü, da barça adam yalyan, ne türlü ki yazgandır [*Ha по-лях*: 50 saymosta]: «Neçik köni bolgaysen sözüñä seniñ da yeñgäysen yaryulaganda seni?» [Псалом 50/51:6].

⁵Xaytip egär egrilikimiz bizim Teñriniñ könü-

lükün ɣaršī turyuzur, ne aytīyīx? Šahat, ki nemä könüsüzlüktür, Teñri ki keltirir öčäšmäxlīxni? (6r/10r) Adämilik sartīn aytīrmen.

⁶Haša bolgay! Egär ki dügül esä, na neçik yar-yular Teñri dünÿâni?

⁷Zera egär ki könülüki Teñriniñ benim yal-yanlıxımdan artıx esä hörmätinä anıñ, ne üçün men, neçik yazıxlı, yaryulanıyırmen?

⁸Ya ne türlü küfurläniyirbiz, ya neçik aytıyır-lar aramızdan özgälär, aytıp, ki: «Etiyix yamanlıx, ki kelgäy yaɣšılıx»? Xaysılarınıñ ki yaryusu köni bardır.

⁹Xaytıp, ne bilä artıx bolgaybiz? Na heç nemä bilä bolmasbiz. Zera äväldän dä yamanladıx džu-vutlarga da gurk'çılarga, barçasına, ki yazıx tibiñä edilär.

¹⁰Ne türlü ki yazgandır [*Ha полях*: 13 say-mostal]: yoxtur kimesä artar, ne biri dä;

¹¹da yoxtur kimesä, ki aqlagay; da kimesä yoɣ, ki ɣolgay Teñrini;

¹²barçası yañıldılar bir oɣurdan da keräksiz boldular; yoxtur kimesä, ki etkäy tatlilixni, da yoɣ-tur ne bir dä [*Ис 13/14: 3*].

¹³Açıx kerezmandır boyurdayları alarnıñ; da tilläri bilä kensiläriniñ ustat boldular, (6v/10v) ayusu yiźniñ tibiñä erinläriniñ alarnıñ;

¹⁴ɣaysılarınıñ ki ayızları ɣaryış bilä toludur;

¹⁵çüsttür ayaxları alarnıñ ɣan tökmä;

¹⁶siniñliñ da tarlıx yollarına alarnıñ;

¹⁷da yolun eminalıñıñ tanımadılar.

¹⁸Yoxtur ɣorɣusu Teñriniñ közläri alnına.

¹⁹Evet bilirbiz, ne ki bir oɣurdan oɣenk' aytır alarga, ki oɣenk' tibiñädirlär, aytır, ki barça ayız tiyilgay, da borçlu bolgay barça dünÿâ Teñrigä,

²⁰zera etmäxindän oɣenk'niñ könülmästir bar-ça ten alnına anıñ, zera oɣenk' bilädir bilmäxlīx yazıxni.

²¹Evet ki oɣenk'tän başxa da doyruluɣu Teñri-niñ belgigändir, tanıxlatkan Oɣenk'tän anda da markarelärdän;

²²zera artarlıxı Teñriniñ inamından anda Ji-sus K'risdosnuñ barça inanganlarga, da yoxtur nemä taqlamaɣ,

²³zera barçası yazıxlı boldular da eksildilər haybatından anda Teñriniñ,

²⁴da artarlanırlar ya könüürlär (7r/11r) müft, anıñ başxışı bilä, ɣutɣarmaɣı ötläš Jisus K'risdos-nuñ,

²⁵ki äväldän ɣoydı Teñri boşatlıxka inamdan ötläš ɣanı bilä anıñ, yiyılma artarlıxıniñ anıñ boşatlıx üçün ävälgä xilingan yazıxlarnıñ

²⁶tözümlükündän Teñriniñ yiyilgan artarlıxın-dan anıñ, bu zamanda ki bolgay ol artar, da kö-nültkäy anı, ki inamındandır Jisusnuñ.

²⁷Xaytıp, ɣaydadır maɣtanmaɣ? Tiyildi. Xaysi oɣenk'tän? Tutulğandan dügül. Yoɣsa inamnıñ oɣenk'indän.

²⁸Zera sayınirbiz inam bilä könülmä adamga, tügällänmiyin oɣenk'ni.

²⁹Šahat, ki yalyız Teñri džu-vutlarnıñ, da gurk'çılarnıñ dügül? Yoɣ, gurk'çılarnıñ da dir,

³⁰Zera egär ki bir esä Teñri, ki könültür sü-nätlängänni inam ötläš da sünätlämägänni dä ol inam ötläš.

³¹Xaytıp, šahat, ki oɣenk'ni ɣapanel etiyirbiz inam bilä? Haša bolgay! Yoɣsa oɣenk'ni toxtatıyirbiz.

Nemiçniñ 4

¹Xaytıp, ne aytıyıx muɣanatlıxın Aprahamnıñ atamizniñ bizim ten sartīn?

²Zera egär ki Apraham ućinoku bilä könülgäy edi ya artarlangay edi, bolur edi maɣtanma, yoɣsa Teñri alnına dügül.

³Yoɣesä ne aytıyır Bitik? Inandı Apraham Teñrigä, da alyışlandı añar artarlıx.

⁴Yoɣsa alarga, ki ućinok etärlär, sayışlanmas tölövläri başxıştan, yoɣsa borçtan.

⁵Evet añar, ki ućinok etmäs, da inanır añar, ki könültür ya artarlatır yaman etüçilärni, sayışlanır tölövü anıñ artarlıx.

⁶Ne türlü Tawit' tä aytır sanlıxın adamniñ, ɣaysına ki Teñri sayışlar artarlıxni ućinoksuz [*Ha полях*: 31 saymostan]:

⁷San alarga, kimlärnıñ ki boşatıldı töräsizlik-läri da ɣaysılarınıñ ki yapuldu yazıxlari alarnıñ.

⁸Sandır ol adamga, ɣaysına ki sayışlamastir Biy yazıxlariñ anıñ.

⁹Xaytıp, bu sanlıx sünät üsnä midir yoɣsa sü-nätsizlik üsnä? Zera aytirbiz, ki sayışlandı Apra-hamga inamı artarlıxka.

(8r/12r) ¹⁰Xaytıp, ne türlü sayışlandı? Xaçan ki sünätlängändän soñra yoɣsa sünätlänmägän-dän burun? Na dügül ki sünätlängändän soñra, yoɣsa sünätlängändän burun.

¹¹Zera nišan aldı sünätlänmäxni, möhür ar-tarlıxına inamnıñ, ki sünätlänmägän dä edi, ki bolgay ol ata barça inanganlarga, ki sünätlänmä-gänlärdändirlär, ki sayışlangay alarga da artarlıx,

¹²da ata sünättän, ɣaysıları ki dügüllär sünät-tän anda boş, yoɣsa ɣaysıları da barsalar izi bilä sünätsiz inaminiñ atamizniñ bizim Aprahamnıñ.

¹³Zera dügül ki oɣenk' bilädir sövünçlükü Ap-rahamniñ da oylunuñ anıñ dediç bolmaɣı dünÿâda, yoɣsa inamnıñ artarlıxından ya könülmäxindän.

¹⁴Zera egär ki orenk' bilä bolganlar dedič bolgaylar, alay da boštur inam da boštur sövünçlük tä;

¹⁵zera orenk' očäš(8v/12v)mäxlik keltirir, yoxsä çayda ki yoç edi orenk', da ne nemä yazix ta.

¹⁶Aniñ üçün inamdan ötläš, ki başxiška körä bolgay, ki bolgay toxtalgan sövünçlük barça oylanlarına, dügül alarga yalyız, ki orenk'tändirlär, yoçsa alarga da, inamındandirlar Aprahamniñ, çaysi ki atamizdir bizim barçamizniñ,

¹⁷ne türlü ki [Ha полях: Asduaçzašunçta ilgäri bitiktä] yazgandır, ki: «Ata köp džinslarga ettim seni» [Бытие 17:4], — alnina Teñriniñ, çaysina ki inandı, ki tiri etär ölümläri da ündär bolmalarni, neçik bolmalarni.

¹⁸Ki umsa bilä inandı, ki bolgay añar ata köp džinslarga, ne türlü ki aytildi, ki: «Ol türlü bolgay butaxiñ seniñ».

¹⁹Da 2-köñüllü bolmadı inamından, egär ki baçti esä dä teninä kensiniñ, andan soñra neçik ölgän üsnä, zera 100 yašina bar edi, da ölü bolganin yüräkinin Saraniñ;

²⁰Evet sövünçlükünä Teñriniñ ekiköñüllü bolmadı (9r/13r) inamsizlixi bilä, yoçsa çuvatlandı inam bilä, berdi haybat Teñrigä

²¹da toxtattı esinä kendiniñ, ki ne ki obicat etti, bolur etmägä.

²²Aniñ üçün sayışlandı añar artarlix.

²³Evet ki yazildi dügül ki aniñ üçün yalyız, ki sayışlandı añar,

²⁴yoçsa bizim üçün dä sayışlasar, çaysilarimiz ki inanıyrbiz añar, ki turyuzdu Jisusnu, Biyimizni bizim, ölüdän,

²⁵ki çixara berildi bizim yazixlarimiz üçün da turdu bizni könültmäx üçün ya artarlatmaç üçün.

Ekinçi baştir bu. Nemiç 5

¹Bundan soñra artarlanganlar ol inamdan ötläš eminlikni tutalix alnina Teñriniñ Eyämiz Jisus K'risdos ötläš bizim,

²çaysi bilä ki sunulmaçni yöpsündüç inam bilä bu başxišta, çaysinda ki biz dä maçtanırbiz umsa bilä haybatına Teñriniñ.

³Da dügül bu çadar yalyız, yoçsa maçtanırbiz dayin da (9v/13v) tarlixiimizda bizim, zera bilirbiz, ki tarlix tözümlük etär,

⁴tözümlük - yiyiştirmaçni, yiyiştirilmaç - umsa,

⁵umsa heç tä uyaltmas, zera sövüki Teñriniñ saçiliptir yüräkimizgä bizim Ari Džan ötläš, ki berildi bizgä.

⁶Zera neçä ki çasta ediç, K'risdos bizim üçün zamanında yaman etüçi üsnä öldi.

⁷zera artar üçün küç bä kimsä ölar, yoçsa yaçxi üçün, šahat, ki ilgäri çixkay kimsä ölmä.

⁸Belgirtti Teñri sövükün kensiniñ bizgä, zera neçä ki yazixli ediç, K'risdos bizim üçün öldi.

⁹Ne çadar dayi artix artarlanganimizga bizim hali çani bilä aniñ çutulgaybiz aniñ bilä očäšmäxtän andaki.

¹⁰Zera neçä ki dušman ediç, barištiç Teñri bilä ölümi bilä Oylunuñ aniñ, ne çadar dayi artix barišmaçimizda bizim çutçarılgaybiz tirliki bilä aniñ.

¹¹Da dügül bu çadar yalyız, yoçsa maçtanırbiz dayi Teñrigä Eyämiz Jisus K'risdos ötläš, çaysi bilä ki barišmaçni da (10r/14r) aydnı yöpsündüç.

¹²Zera ne türlü ki bir adam ötläš yazix dünyâgâ kirdi da ol yazixtan ölüm, da ol türlü barça adamlarga yayildi ölüm, çaysi bilä ki bari yazixlandılar.

¹³Zera orenk'kä dirä yazix edi dünyâda; evet yazix sayışlanmas, çayda ki orenk' bolmasa.

¹⁴Yoçsa çanlıç etti ölüm Adäm atamizdan Movşeskä dirä dä üsnä keçmäğänlärniñ oçsaš, neçik keçkänläriniñ Adämniñ, ki orinagidir meñilikniñ.

¹⁵Evet dügül yazix alay, neçik başxiš. Zera egär ki biriniñ yazixi bilä köplär öldilär esä, ne çadar dayi artix başxiši bilä Teñriniñ da šnork'i bilä, šnorhk'i bilä bir adamniñ Jisus K'risdosnuñ köplär arttilär.

¹⁶Da dügül neçik ki birdän keçürüçidän başxišni, zera yarı bir keçürüçidän anda borçlu bolmaçlixka, yoçsa başxiš köp keçkänlärdän artarlixka.

¹⁷Zera egär ki biriniñ yazixından ölüm çanlıç etti biri bilä, ne çadar dayi artix, kimlär ki (10v/14v) köplüçün šnorhk'nuñ da başxišniñ artarlixtan algaylar, tirlik bilä çanlıç etkäylär bir Jisus K'risdos ötläš.

¹⁸Alay da ne türlü ki biriniñ yazixi bilä barça adamlar borçlu boldular, ol türlü biriniñ artarlixi bilä barça adamlar artarlixina tirlikniñ.

¹⁹Zera ne türlü ki hnazant azlixi bilä bir adamniñ, yazixli köplär boldular, ol türlü hnazantlixi bilä birniñ artar köp boldular.

²⁰Evet orenk' ortaga tüšti, ki yazix köplängäy. Zera çayda ki köp boldu yazix, anda dayi artix boldu šnorhk' ya başxiš,

²¹zera ne türlü ki çanlıç etti yazix ölümdän, da ol türlü başxiš ta çanlıç etkäy artarlix bilä meñilik tirlikkä Eyämiz Jisus K'risdos ötläš bizim.

Nemiçniñ 6

¹Xaytip, ne aytiyix? Yiyi tüšiyix başxiška, ki başxiš köplängäy? Haša bolsun!

²Xaysi ki öldüç yazixtan, neçik dayin hanuz aniñ içinä bolgaybiz?

(11r/15r) ³Xaçan bilmässiz, zera çaysi ki bir kez mgrdel bolduç Jisus K'risdoska, ölümiünä aniñ anda mgrdel bolduç?

⁴Kömülüp anıñ bilä mgrdel bolmaç bilä ölü-
mündä, zera ne türlü ki turdu K'risdos ölüdän
haybatı bilä Atanıñ, ol türlü biz dä yänirmäxiñä
tirlıknıñ teşkirilsärbız.

⁵Zera egär ki tikilgän bolduç esä birgä oçşaş
bolmaç bilä ölümnä anıñ, na turganına da anıñ
bolgaybiz;

⁶bunu biliñiz, ki eski adamımız bizim birgä
çaçlangan boldu anıñ bilä, ki çapanel bolgay teni
yazıñnıñ, ki çul bolmagaybiz dayı yazıçka;

⁷zera kimlär ölärlär, könülüptür yazıçtan anda.

⁸Evet egär öldüç esä K'risdos bilä, inanırbız,
ki tirlgäybız dä anıñ bilä.

⁹Bilipbiz, ki K'risdos turuptur ölüdän, bundan
soñra ölmäs ançaç, da ölüm añar dayı biylik etmäs.

¹⁰Zera kim öldi, yazıçtan öldi bir kerät; da kim
tiridir, tiridir Teñrigä.

¹¹Ol türlü siz dä sayışlanız boyuñuznu ölgän
yazıçtan da tiri Teñrigä (11v/15v) K'risdoska Ji-
suska, Biyimizgä bizim.

¹²Bundan soñra çanlıç etmäsin yazıç ölümlü
teniñizgä siziñ, hnazant bolma küsänçlikinä anıñ;

¹³da hadirlämäñiz gövdäñizni siziñ yaray kö-
nüsüzlükünä yazıñnıñ, yoçsa hadirläñiz boyuñuz-
nu siziñ Teñrigä, neçik ölümdän tirlıkkä, da göv-
däläriñizni siziñ yaray könülükünä Teñriniñ.

¹⁴Ki yazıç sizgä biylik etmägäy, zera düğülsiz
oreñk' tibinä, yoçsa başıñış tibinä.

¹⁵Xaytıp, neçik yazıç etärbız, çünki düğülbız
oreñk' tibinä, yoçsa başıñış tibinä? Haşa bolgay!

¹⁶Bilmäs misiz, ki çaysına hadirlärsiz boyu-
ñuznu siziñ çul hnazantlıçka — çulsiz, çaysına da
hnazant bolsañız — egär yazıçka, da egär hnazant-
lıçına artarlıçnıñ?

¹⁷Yoçsa başıñış Teñriniñ, ki ediñiz çulları ya-
ziñnıñ, hnazant boluñuz yüräktän, kimgä ki si-
marladıñız oçşaş vartabedliçkä.

¹⁸Xaytıp azad bolup yazıçtan, çuluç etiñiz ar-
tarlıçka.

¹⁹Adam kibik aytırmän (12r/16r) siziñ teniñiz-
niñ muçanatlıçı üçün. Ki ne türlü hadirlärsiz göv-
däläriñizni siziñ çullar murdarlıçka da töräsizlik-
tän töräsizlikkä, ol türlü hali dä hadirläñiz gövdä-
läriñizni siziñ çullar artarlıçtan surpluçka.

²⁰Zera neçä ki çulları ediñiz yazıçnıñ, azad
ediñiz artarlıçtan.

²¹Xaytıp ne yemişñiz bar edi ol vaçtta? Xaysi
bilä ki hali uyatka tüşüpsiz, zera soñyusu alarnıñ
ölümdür.

²²Xaytıp azad bolup yazıçtan da çul bolup
Teñrigä, bardir yemişñiz siziñ surpluçka, da soñ-
yusu anıñ tirlık meñilik.

²³Zera aziçı yazıçnıñ ölümdür, yoçsa başıñış
Teñriniñ — tirlık meñilik K'risdosta Jisusta, Biyi-
mizdä bizim.

Nemiçniñ 7

¹Xaçan ki bilmässiz, çardaşlar, ki bilüçiläri
bilä oreñk'niñ sözliyirmen, zera oreñk' buyruç etär
adamga, ne çadar zaman tiri bolsa.

²Zera çatın, erli çatın, tiri erinä kensiniñ bay-
lıdır oreñk' bilä, yoçesä egär ölsä eri, çeşilir oreñ-
k'indän (12v/16v) eriniñ.

³Evet alay esä neçä ki tiridir eri, it ündäli-
r, egär bolsa özgä erniñ, a egär ki ölsä eri, azaddir
oreñk'tän da sayışlanmastır it.

⁴Bundan soñra siz dä, çardaşlar, ölüñüz oreñk'-
kä teni bilä K'risdosnuñ, bolmagay özgäniñ, ki ölü-
dän turuptur, ki yemiş berüçi bolgaybiz Teñrigä.

⁵Zera neçä ki ediç ten bilä keräki yazıçnıñ, ki
oreñk' bilä edilär, çuvatlanırlar edi gövdälärimiz
üsnä bizim yemiş berdirmä bizni ölümgä;

⁶evet hali boşandıç ol oreñk'tän, zera öldüç
andan, çaysi alay ki tutulup ediç, ki çuluç etkäy-
biz yänirtmäçliçi bilä dżannıñ, da düğül ki eskirt-
mäçi bilä yazovnuñ.

⁷Xaytıp, ne aytalıç? Şahat, ki oreñk' yazıçtır?
Haşa bolgay! Yoçsa yazıçnı bilmäs edim, egär
oreñk'tän ötläş bolmasa edi. Da suçlanmaçnı tanı-
mas edim, egär oreñk' bilä aytilmasa edi, ki: suç-
lanmagaysen.

⁸Säbäp aldılar yazıçlar badowıran bilä, (13r/
17r) budur ki simarlamaç bilä, da ettilär mendä
barçä küsänçlikni, zera oreñk'tän başça yazıçlar
ölü edilär.

⁹Da men oreñk'tän başça vaçt bilä edim tiri,
yoçsa neçik yetiştı maña simarlamaç, yazıçlar ti-
rildilər,

¹⁰da men öldüm, da tapuldu maña simarla-
maç ya badowıran, ki tirlıkkä edi, ol yänä ölümgä,

¹¹zera yazıç säbäp alıp simarlamaç bilä, ki ba-
dowırandır, aldadılar meni da anıñ bilä öldürdilər.

¹²Bundan soñra oreñk' surptur, da simarla-
maç ta, ki badowırandır, surp da artar.

¹³Da yaçşı etüçi, alaysa, maña yaçşı ölüm bol-
du? Haşa bolgay! Yoçsa yazıç, ki körüngäy, ki ya-
ziç yaçşı bilä etiyir maña ölümni, ki bolgay artıç-
lıçına körä yazıçnıñ yazıçlı simarlamaç bilä.

¹⁴Bilirbiz, ki oreñk' dżansartındır, yoçsa men
tensartınmen, yazıç bilä satılğan.

¹⁵Zera ne ki etiyirmen, bilmän, düğül ki neni
kliyirmen, anı etiyirmen, yoçsa neni ki klämän,
(13v/17v) anı etiyirmen.

¹⁶Na çünki neni ki klämän, anı etiyirmen, na
tanıçmen oreñk'kä, ki yaçşıdır,

¹⁷yoxesä dügül ki men etiyirmen, yoğsa toxtal-gan mendä yazıç.

¹⁸Bilirmen, ki tinmiyir mendä, budur ki tenimä benim, yağşı nemä, zera klägänim alnima menimdir, da etmä yağşını klämäs.

¹⁹Zera dügül ki ne ki kliyirmen, yağşını etiyirmen, yoğsa neni ki klämän yamannı, anı etiyirmen.

²⁰Dügül ki men etiyirmen bunı, yoğsa toxtal-gan mendä yazıç.

²¹Xaytip taparmen orenk'tä anı, ki kliyirlär, men dä yağşını etmä, da benim yaman alnimadır.

²²Biyänipmen orenk'inä Tejriniğ içkäriği adam bilä;

²³yoğsa köriyirmen özgä orenk' gövdälärim üsnä, kiyingän çarşı orenk'inä esimniğ benim, da yäsir etiptir meni orenk'i bilä yazıçniğ, ki gövdälärim üsnädir.

²⁴Adam çaräsizmen men! Kim çutçargay meni tenimniğ bu ölümündän?

²⁵Yoğesä başçışı Tejriniğ Jisus K'risdos Eyämiz ötläş bizim. Alay esä men kensim esim (14r/18r) bilä benim çulmen orenk'inä Tejriniğ da tenim bilä orenk'inä yazıçniğ.

Nemiç 8

¹Eğär bulay esä, nemä borçluluq yoxtur alar-da, ki Jisus K'risdosnuğdurlar,

²zera orenk'i tiri dżannıñ Jisus K'risdos bilä azad ettilär meni orenk'indän yazıçniğ da ölüm-nüñ.

³Zera çaysi ki çaräsiz edi orenk'kä, ne bilä ki kücsüzlänir edi ten bilä, Tejri Oylun kensiniğ yebirdi oğşaşlıqına tenniğ yazıçniğ da yazıç üçün da suçlu etti yazıçni tenindä anda,

⁴ki artarlıçı orenk'niğ tügällängäy bizdä, ki ten sartın yürümägäybiz, yoğsa dżan sartın.

⁵Zera kimlär ki tensartındirlar, ten sartın sa-yiş etärlär, da kimlär ki dżansartın — dżan sartın.

⁶Zera sayışı tenniğ ölumdür da sayışı dżannıñ — tirlük da eminlik,

⁷zera sayışı tenniğ duşmanlıçtır Tejrigä; zera orenk'inä Tejriniğ hnazant bolmas ta heç.

⁸Zera kimlär ki ten bilädirlär, Tejrigä biyänç-li bolma bolmaslar.

⁹Evet siz düğülsiz ten bilä, yoğsa dżan bilä, egär ki Dżanı Tejriniğ sizdä tinip esä. A egär ki (14v/18v) çaysında Dżanı K'risdosnuğ yoğ esä, na ol anıñ dügül.

¹⁰Eğär ki Krisdos sizdä esä, na ölüdür yazıç üçün, da dżan tiridir artarlıç üçün.

¹¹Eğär ki Dżanı anıñ, ki turçuzdu Jisusnu ölü-dän, tinip esä sizdä, na ol, ki turçuzdu Jisusnu

ölüdän, tircizgäy ölümlü teniğizni siziğ, tinip Dżanı bilä kensiniğ sizdä.

¹²Bundan soñra, çardaşlar, borçlubiz dügül tengä, ten sartın tirilmä;

¹³zera egär ki ten sartın tirilsäniz, ölmälisiz, evet egär ki dżan bilä çilinganın tenniğ öldürsäniz, tirilgäysiz.

¹⁴Zera kimlär ki Dżanı bilä Tejriniğ yürürlär, alardirlar oylu Tejriniğ.

¹⁵Zera almadıñız dżanın çul bolmaçniğ, ekinçi çorçuga, yoğsa aldıñız dżanın oylu yazılmaçniğ, çaysi bilä ki çaçıriybiz: «Atalar Atası! Appa Hajr!»

¹⁶O! Dżan kendi tanıçlıç berir dżanimizga bizim, ki oylanlarbiz Tejrigä.

¹⁷Na egär ki oylanlar esäç, na dediç tä biz, dediç Tejrigä, da dediç birgä K'risdos bilä, egär ki çiyinına ülüşlü bolsaç, na haybatına da ülüşlü (15r/19r) bolmalı bolgaybiz.

¹⁸Maña bulay körüniyir, ki düğüldür arzani çiyini zämananıñ meñilik haybatka utru, ki belgirmälidir bizgä.

¹⁹Zera sayınmaçı yaratılğannıñ belgirmäçinä Tejri Oylunuğ töziyir,

²⁰zera boşluçka yaratılğanlar hnazant boldular dügül kendi erkläri bilä, yoğsa anıñ üçün, ki hnazant etti, umsa bilä,

²¹zera kendiläri dä yaratılğanlar azad bolgaylar çul bolmaçtan, buzulmaçtan azadlıçına haybatınığ Oylunuğ Tejriniğ.

²²Zera bilirbiz, ki barça yaratılğanlar küstünürlär da tolyatıyirlar haligä ança;

²³da dügül ki bu çadar yalyız, yoğesä biz dä, ki dżan yemişimiz bar boyumuz bilä boyumuzda bizim küstünürbiz oylu yazılmaçka, umsanıp çutçarılmäçina tenimizniğ bizim.

²⁴Zera umsa bilä çutulduç. Yoğesä umsa körümlü, dügül umsa; zera neni köriyir kimesä, netmä daçın umsanıyir?

²⁵Yoğsa, neni ki körmäsbiz, umsansaç, tözümlük bilä baçarbiz.

²⁶O! türlü (15v/19v) Dżan da boluşma yetişir kücsüzlükümüzgä bizim; zera, ne türlü ki alyiş etärbiz, neçik tiyişlidir, bilmäsbiz, yoğesä kensi Dżan pareços bolur yapuç küstünmäçimizgä.

²⁷Da yoğsa kim ki tergär yüräkni, bilir, ki nedir sayışı Dżannıñ, zera Tejri sartın pareçostur arilär üçün.

²⁸Evet bilirbiz, çaysiläri ki sövärlär Tejrini, barçasına boluşuçi bolurlar işlärinä yağşılıçka, ki ündövüçi bilä ündäldilär.

²⁹Zera çaysilärin ki äväldän tanir edi, äväldän

tañlar edi oǵsaş bolmaga sürätinä Oylunuñ kendiniñ, ki bolgay ol burungi arasına çardaşlarniñ.

³⁰Da çaysıların ki ilgärtin tañladı, alarni ündädi, da çaysıların ki ündädi, alarni artarlattı, da çaysıların ki toyrulattı, alarni haybatlı etti.

³¹Xaytıp ne aytıyıç buñar utru? Egär ki Teñri bizim sartin esä, kim bolgay bizgä çarşı?

³²Ki kensi Oylun ayamadı, yoǵsa bizim barçamız üçün çıxara berdi anı, dügül ki anıñ bilä (16r/20r) birgä barçanı bayışlasar bizgä?

³³Kim bolgay ki yamanlagay tañlanganlarına Teñriniñ? Teñridir ki, ki könü etär.

³⁴Da kim bolgay ki suçlu etkäy? K'risdos Jisus, ki öldi, artıç çaysi ki turuptur da bardır oñuna Teñriniñ, ki pareçostur bizim üçün.

³⁵Xaytıp kim ayırgay bizni sövükündän K'risdosnuñ: çiyin, yoǵsa tarlıç, yoǵsa sürülmäç, yoǵsa mi açlıç, ya yalañaçlıç, ya prihoda? — ne türlü ki yazgandır [*Ha полях*: 10, saymosta]:

³⁶Seniñ üçün öläliç här kün, sayışlandıç, neçik çoyun bararda [*Пс 44/45* ²²Но за Тебя умерщвляют нас всякий день, считают нас за овец, обреченных на заклание].

³⁷Yoǵsa bunı barçasın artıç yeñärbiz anıñ bilä, ki sövdü bizni.

³⁸Zera toxtalıpmen, ki ne ölüm, ne tirlik, ne friştälär, ne buyruçılar, da ne ki bardırlar, da ne meñiliklär, da ne çuvatlar,

³⁹da ne biyikliklär, da ne teränliçlär, da ne özgä nemä bolganlar bolurlar bizni ayırma ol sövükündän Teñriniñ, çaysi ki bar K'risdoska Jisuska, Biyimizgä bizim.

Nemiç 9

¹Könülük bilä aytırmen K'risdosta, da yalyan dügül, tañıxtır maña esim Ari Džanda,

²zera çayyu(16v/20v)dur maña asrı da eksiksiz ayriç yüräkimä benim;

³zera ant bilä çolar edim men kendim çaryış tibiñä bolma K'risdostan çardaşlarım üçün benim da uruylarım üçün ten sartin,

⁴çaysi ki Israjellärdir, çaysılarıniñ ki oñul yazılmaçlarıdır, da haybat, da Eski Törä, da orenk' çoyulmaçlıç, da tapunmaçlıç, da sövünçlük;

⁵çaysılarıniñ ki atalaridir, çaysılarıniñ ki K'risdos ta dir ten sartin, çaysi ki barçasiniñ üsnä Teñridir alyışli meñilik, amēn.

⁶Dügüldür nemä tiyişli, ki tüşkän bolgay sözü Teñriniñ, zera dügül ki barçası, ki Israjeldän edilär, alar Israjelniñ ündärlilär;

⁷da dügül ki, kimlär oñlu Aprahamnıñdırlar, barçası oñul bolgaylar, yoǵsa Sahagdan ündälgäy saña oñul.

⁸Bu türlü dügül ki, kimlär ki ten sartin oñulduurlar, alardırlar Teñri oñlanları, yoǵsa oñlanları sövünçlüktän sayışlanırlar oñul.

⁹Zera sövünçlüktändir bu söz, ki: «Bu zaman-da kelgäyimen, da bolgay oñlu Sarada».

¹⁰Da dügül bu çadar yalyız; yoǵsa (17r/21r) Hrepeğdän dä bir töşäktän Sahag atamizniñ bizim,

¹¹zera hanuz neçä ki toymiyir edilär da neçä ki nemä yaçşı ya yaman etmiyir edilär, zera tañlamaç ötläş ilgäri çoymaçı Teñriniñ toxtalgay dügül ki yaçşı etmäxtän,

¹²yoǵsa andan, kim ki ündädi, aytıldı añar, ki ulusu-kicisinä çuluç etkäy,

¹³ne türlü ki [*Ha полях*: Asduadçaşunçta burungi bitiktä] yazılğandır, ki: «Agopnu sövdüm da Esawnı sürdüm» [*Мал 1:2 Я возлюбил Иакова, 1:3 а Исава возненавидел*].

¹⁴Xaytıp, ne aytayıç? Şahat, ki egirlik bar Teñridä? Haşa bolgay!

¹⁵Zera Movşeskä aytir: «Yarlıyagaymen, kimgä ki yarlıyasam; da şayavatlangaymen, kimgä ki şayavatlansam» [*Исх 33:19 и кого помиловать – помилую, кого пожалеть – пожалею*].

¹⁶Yoǵsa dügül ki anıñ nemäsi bar, kim ki klär, da ne anıñ, kim ki yürür, yoǵsa Teñriniñ, kimgä ki yarlıyar.

¹⁷Zera aytir Bitik [*Ha полях*: Mısırdan çıçkan bitik] p'arawonga, ki: «Anıñ üçün çozyadım seni, ki seniñ üstünä körgüzgäyimen çuvatimni benim da aytilgay atım benim barça dünyâgâ» [*Исх 9:16 для того Я сохранил тебя, чтобы показать на тебе силу Мою, и чтобы возвещено было имя Мое по всей земле*].

¹⁸Na alay esä, kimgä kläsä, yarlıyar, da kimgä kläsä, çizyançlanir.

¹⁹Na bolur misen aytmaga: «Alaysa, ne üçün yamanlar? Zera erkinä anıñ kimsä yoxtur, ki çarşı bolgay?»

²⁰Xaytıp, sen kimsen, e adam, ki džuvap berirsen (17v/21v) Teñrigä? Şahat, ki aytıyay yaratılğan yaratuçıga, ki: «Ne türlü ettiñ meni?»

²¹Na yoç midir buyruçu çölmäkçiniñ hlina üsnä, ki ol hlinadan etmä sayit — çaysin hörmätkä da çaysin uyatka?

²²Yoçesä egär kläsä edi Teñri körgüzmägä öçäşmäxin kensiniñ da belgiri [=belgili] etmägä çuvatın kensiniñ, çaysi ki tözdü köp uzuneslilik bilä sayıtlarga öçäşmäli, hadirlängänlärägä taspolmaçlıçka,

²³ki belgili etkäy ululuğun hörmätiniñ kensiniñ üsnä sayıtlarnıñ yarlıyamalı, çaysıların ki hadirlädi hörmätkä,

²⁴Դայսիլարիմիզնի ки үндәди, да бизни дүгүл ял-
үз д̄зувутлардан, воҗса гурк'чилардан да,

²⁵Ne түрлү ки Jovsej [Ha полях: 17 Jovsej] аytir: «Ündiyim, ки Դaysi benim ʒovovurtum dü-
göl, ʒovovurt kensimä, da kimläрни ки sövmän,
alarni sövüklü kensimä» [Oc 2:23 и помилюю Не-
помилованную, и скажу не Моему народу: “ты
Мой народ”].

²⁶Da bolgay ol yerdä, Դayda ки аytildi аларга,
ки: «Dügülsiz ʒovovurtum benim siz», — anda ün-
dälgäylär alar oylanları tiri Tejriniñ.

²⁷Esaji [Ha полях: 18 Esaji] Դaxirir Israjel
üçün: «Egär ки bolsa sanı Israjel oylanlarıniñ,
neçik (18r/22r) tejnizniñ Դumu, az nemä bolgay Դal-
gani» [Ис 10:22 Ибо, хотя бы народа у тебя, Из-
раиль, было столько, сколько песку морского,
только остаток его обратится];

²⁸Zera bir söz tamam da tügäl, könülük bilä
söznü tügäl etkäy Biy dünyä üsnä.

²⁹Da neçik аytir Esaji: «Egär Դoymagay edi
Biyi Դuvatniñ bizgä butax, neçik Sotom bolur ediç
da Koromga [=Komorga] oçsar ediç» [Ис 1:9 Если
бы Господь Саваоф не оставил нам небольшого
остатка, то мы были бы то же, что Содом, уподо-
бились бы Гоморре].

³⁰Դaytip ne аytaliç? Zera гурк'чилар, ки yürü-
mäslär edi izi bilä könülüknüñ, yetiştirilär könülük-
kä, ol könülükkä, ки inamdan ötläştir.

³¹Yoçsa Israjel yürür edi izi bilä orenk'niñ kö-
nülükünüñ da orenk' artarlıçka yetişmädi.

³²Ne üçün? Zera дүгүл edi inam ötläş, воҗса
neçik etmäxtän orenk'ni. Zera yañıldılar alar him-
niñ yañılmaçına,

³³ne түрлү ки [Ha полях: 20 Esaji] yazgandır:
«Ošta Դoyarmen Sionda taş yañılmaçka da Դaya
yüçilmaçka; da barçası, kim дә inansa аңар, uyal-
magay» [Ис 28:16 вот, Я полагаю в основание на
Сионе камень, камень испытанный, краеуголь-
ный, драгоценный, крепко утвержденный: ве-
рующий в него не постыдится].

Nemiç 10

¹Xardaşlarim, klägi yüräkimniñ da аlyiş
Tejrigä alar üçündür Դutçarılmaçka.

²Zera tanıçmen аларга, ки paçillikläri Tejri-
dän bardir, (18v/22v) воҗса дүгүл biliklik bilä.

³Zera biliksizdirlär Tejriniñ artarlıçından да
kensiläriniñkin klärlär toçtatma, zera artarlıçına
Tejriniñ hnazant болмадılar,

⁴zera tügälliki orenk'niñ K'risdostur, artarlıçı
barça inanganlarıniñ.

⁵Movşes [Ha полях: Ezegieldä da 2-inçi orenk'-
tä] yazar, artarlıçı ки orenk' ötläştir: egär ки etsä anı

adam, Դutulur anıñ bilä [Лев 18:5 Соблюдайте по-
становления Мои и законы Мои, которые испол-
няя, человек будет жив; Иез 20:11 и дал им запо-
веди Мои, и объявил им Мои постановления, ис-
полняя которые человек жив был бы через них].

⁶Evet inamniñ artarlıçı üçün bu түрлү аytir,
ки: аytmagaysen yüräkiñä seniñ: «Kim mingäy
kökkä?» — budur ки K'risdosnu түşürmägä.

⁷Ya: «Kim түşkäy antuntka, ки propasttir?» —
budur ки K'risdosnu çıçarma ölüdän.

⁸Yoçsa neçik аytir Bitik [Ha полях: 26 2-inçi
orenk'täl]? Yovuxtur söz, аyzıña seniñ да yüräkiñä-
dir seniñ, budur ки sözi inamniñ, Դaysin ки k'aroz
beriyirbiz [Вт 30:14 но весьма близко к тебе сло-
во сие: оно в устах твоих и в сердце твоём, чтобы
исполнять его].

⁹Zera egär ки viznat etsän аyzın bilä seniñ Biy
Jisusnu да inansañ yüräkiñ bilä seniñ, ки Tejri
turıyuzdu anı ölüdän, Դutulursen,

¹⁰zera yüräk bilä inanirsiz könü(19r/23r)lük-
kä да аyzıniz bilä bilinirsiz Դutçarılmaçka.

¹¹Zera аytir Bitik [Ha полях: 200 Esaji]:
barçası, kimlä ки inansalar аңар, uyalmagaylar
[Ис 28:16 верующий в него не постыдится].

¹²Zera воҗтур таңламаç ya аyamaç ne д̄зувут-
ка, да ne гурк'çига, zera bir Biyidir barçasiniñ, yet-
kinçä barçasına, kimlä ки sarnarlar alnına anıñ.

¹³Zera barçası, kim дә ки sarnasa atına anıñ,
Դutulgay [Ha полях: 24 Jovel] [Иоил 2:32 вся-
кий, кто призовет имя Господне, спасется].

¹⁴Evet neçik sarnagaylar, Դaçan ки Դaysilari
inanmadilar? Ya neçik inangaylar, Դaysina ки işit-
mädilär? Ya neçik işitkäylär, kimesä k'aroz ber-
mäsä?

¹⁵Ya neçik k'aroz bergäylär, egär yeberilgän
bolmasa? Ne түрлү ки [Ha полях: 25 Nawum да
Esaji; 26 Esaji] yazılgandır: neçik ки körklüdür
ayaçları awedaraniçläрниñ eminliktän, awedara-
niçläрниñ yaçşiliçtan! [Ис 52:7 Как прекрасны на
горах ноги благовестника, возвещающего мир,
благовествующего радость, проповедующего
спасение; Наум 1:15 Вот, на горах – стопы бла-
говестника, возвещающего мир].

¹⁶Yoçsa barçası posluşen болмадılar aweda-
ranga. Esaji [Ha полях: 25, Esaji] аytir: kim
inandı işitilmäçimizgä bizim? [Ис 53:1 Кто пове-
рил слышанному от нас?].

¹⁷Na аlay esä, inam işitmäxtändir да işitmäç
sözündän K'risdosnuñ.

¹⁸Yoçsa аytiyim: (19v/23v) şahat, ки işitmädi-
läр? Artıç ки barça dünyâgä bardı sözläri alarnıñ,
да uçlarına dünyâniñ gälädziläri alarnıñ.

¹⁹Evet aytirmen: šahat, ki Israjel bilmädi? Äväl-burun Movşes [Ha полях: 28 2-inči orenk'tä] aytir: Men paçillätiyim sizni heç žoçovurt bilä, da essiz džins bilä opratiyim sizni [Вт 32:21 Я раздражу их не народом, народом бессмысленным огорчу их].

²⁰Evet Esaji [Ha полях: 29 Esaji] ilgäri tüšüp tä aytiyir: tapuldum alarda, kimlär ki meni izdämäslär edilär; belgili boldum alarga, kimlär ki meni sormaslar edilär [Ис 65:1 Я открылся не вопрошавшим обо Мне; Меня нашли не искавшие Меня].

²¹Yoçsa Israjelgä [Ha полях: 30 Esaji] çarši aytir: kün uzun saldim çolumnu neud'açniy žoçovurtka çarši da hagaçag boluçi [Ис 65:2 Всякий день простирал Я руки Мои к народу непокорному, ходившему путем недобрым, по своиммышлениям].

Nemiç 11

¹Çaytip aytirmen: šahat, ki saldi Teñri žoçovurtun kensiniñ? Haşa bolgay. Zera men dä Israjeldänmen, oylandan Aprahamniñ, pokolen'asından Peniamenniñ.

²Salmadi Teñri žoçovurtun kensiniñ, çaysin ki ävöldän tanidi. Haçan ki bilmässiz, Eya ki ne aytir Bitiktä? Ne türlü gile etär Teñrigä Israjel üçün:

³Bi, markareleriñni seniñ çirdilar da seyaniniñni seniñ yemirdilär; (20r/24r) men yalyz çaldim, da izdiyirlär boyumnu [Ha полях: 31 2-inči Hanliçtan] [3Цар 19:10 Он сказал: возревновал я о Господе Боге Саваофе, ибо сыны Израилевы оставили завет Твой, разрушили Твои жертвенники и пророков Твоих убили мечом; остался я один, но и моей души ищут, чтобы отнять ее].

⁴Yoçsa ne aytir añar džuvap? Xaldirdim, aytir [Ha полях: 31 2-inči Hanliçt''], kensimä 7000 adam, ki çöküp yügünmädilär Pahayga [3Цар 19:18 Впрочем, Я оставил между Израильтянами семь тысяч мужей; всех сих колени не преклонялись пред Ваалом].

⁵Ol türlü bu zamanda da çalgan džuvutlar tañlamaçından başçiñniñ boldular.

⁶Na egär ki başçiš bilä esä, na dügül uçinok bilä; egär ki bulay bolmasa, na başçiš ta başçiš bolmas edi.

⁷Evet ne ki çolar edi Israjel, añar yetmädi; yoçsa tañlanmaçka yetti, da özgäläri soçraydilar,

⁸ne türlü ki [Ha полях: 33 Esaji] yazgandır: berdi alarga Teñri džanin essizlikniñ, közlär, çaysiläri bilä ki körmisärlär, da çulaçlar, çaysiläri bilä ki išitmisärlär, bu zamanga dirä [Вт 29:4 но до сего дня не дал вам Господь сердца, чтобы разу-

мь, очей, чтобы видеть, и ушей, чтобы слышать].

⁹Da Tawit' [Ha полях: 33, 64 saymosta] aytir: bolsun stollarä alarniñ samolovka, da ulanmaç, da yañilmaç, da tölov alarga;

¹⁰çarañyulansin közläri alarniñ, ki körmägäylär, da boyläri alarniñ här sahat eggin [Пс 68/69: 23 Да будет трапеза их сетью им, и мирное пиршество их – западнею; 24 да помрачатся глаза их, чтоб им не видеть, и чресла их расслабь навсегда].

¹¹Çaytip aytirmen, ki: anin üçün yañildilar, ki buzulgaylar? Haşa bolgay! Yoçsa alarniñ yañilmaçı bilä çut(20v/24v)ulmaçıdır gurk'çilarniñ, ki paçillik salgay alarga.

¹²Na egär ki yañilmaçı alarniñ ululuçudur dünyâniñ da borçluluqu alarniñ ya yeñilmäçi alarniñ ululuçudur gurk'çilarniñ, neçä dayin artıç tügällänmäçi alarniñ.

¹³Yoçesä sizgä aytirmen, gurk'çilarga. Ne çadar zaman, ki yeberilgänmen gurk'çilarga, tapunğanimni menim hörmätli etärmen.

¹⁴Ki šahat, ki paçillik salgaymen alarga tenim bilä benim da çutçargaymen çaysilärin alardan?

¹⁵Zera egär ki keri salınmaçı alarniñ barišmaçı dünyâniñdir, evet yöpsünümäçi ne bolgay? Tek tirilmäçliç ölüdän.

¹⁶Na egär ki başlangan aruv esä, da yaratilgan; da tib, na butaçlar da.

¹⁷Da egär ki ol butaçlardan çaysiläri sinyaladilar, da sen, ki kiyik zäytüni ediñ, ašlandiñ alarniñ yerinä da ülüšlü bolduñ tıbdän ya maticadan da semizlikindän zäytinniñ,

¹⁸maçtanmagin butaçlarıñ bilä. A egär ki maçtanir esän, dügül ki sen (21r/25r) maticanı üstünä kötürüpsen, yoçsa matica seni.

¹⁹Çaytip aytkaysen: «Butaçlar sinyaladı, ki men ašlangaymen».

²⁰Yaçsidir. İnämsizlik bilä sinyaladilar, da sen inam bilä toxtaldiñ: öktämlänmä, yoçsa çorç.

²¹Na egär ki Teñri vlasniy butaçlarıñni ayamađi, bolur ki seni dä ayamağay.

²²Çaytip baç tatlılıçin da öçäsmäçin Teñriniñ: üstlärinä buzulganlarıñniñ öçäsmäçin da seniñ üstünä tatlılıçin Teñriniñ, egär ki toxtasañ ol tatlılıçta, a egär ki toxtamasañ, sen dä buzulursen.

²³Da alar da, egär ol inämsizliktä turmasalar, ašlangaylar, zera bolur Teñri ekinçi ašlamaga alarni.

²⁴Zera egär ki sen kiyik maticasından zäytiniñ kesildiñ da maticasiz bolup, yaçši zäytün üsnä ašlandiñ, neçä dayi alar, ki kiyik dügüllär, ašlangaylar kendiläriniñ zäytünü üsnä.

²⁵Klāmān, ɣardaşlar, ki biliksiz bolgaysiz bu sayişka, ki dügül kendi boyuñuzga bolgay(21v/25v)siz esli, zera soxurluXu az köptān boldu Israjelniñ, negā dinčā tūgālliki guḗkčilarniñ kirsā;

²⁶andan soñra barča Israjel ɣutulgay, ne türlü ki [*Ha полях*: 35 Esaji] yazilgandır: kelgāy Siondan Xutɣaručī da ɣaytargay yamanliXin Jagoptan.

²⁷Da bu alarga mendān ant, ɣačān kötürsām yazıɣlarin alarniñ [Ис 59:20 И придет Искупитель Сиона и сынов Иакова, обратившихся от нечестия, говорит Господь. 59:21 И вот завет Мой с ними, говорит Господь. Ис 27:9 И чрез это загладится беззаконие Иакова].

²⁸Awedaranga körā duşmandirlar siziñ üčün; tañlanmaXka körā sövüklüdürlār atalar üčün.

²⁹Zera poşumansızdır başıñi da ündāmāxi Teñriniñ.

³⁰Zera ne türlü ki siz bir zaman kerī tüşkān ediñiz Teñridān da hali yarliYamaX taptiñiz alarniñ kerī tüşmāxi üčün,

³¹ol türlü alar da hali kerī tüşkān boldular siziñ yarliYamaX tapmaXiniñ üčün, ki alar da yarliYamaX tapkaylar.

³²Zera tüydi Teñri barčasın biyānmāmāX bilā, ki barčasına yarliYagay.

³³Ey terānliX ululuXtan, da eslilikātān, da biliklikindān Teñriniñ! Ne türlü tergövsüzdür yaryusu anıñ da körümsüzdür yolları anıñ!

³⁴Zera kim bildi (22r/26r) esin Eyāmizniñ? Ya kim birgāsina keñāştā bolgay?

³⁵Ya kim berdi añar ötünč, da algay ornuna andan?

³⁶Zera andan, da anıñ bilā, da andadır barča. Añar haybat meñilik, ameñ.

Nemič 12

¹Ayačem zcez. Xolarmen sizdān, ɣardaşlar şayavatı bilā Teñriniñ hadirlāmā teniñizni siziñ ɣurban tiri, surp, biyānčli Teñrigā, sözlü tapunmaXiniñni siziñ,

²da bolmañiz oXşas oXşāşliki bilā bu dünyāniñ, yoXsa yāñiriñiz yāñirmāxi bilā esiñizniñ siziñ, ki tergāmāgā sizgā yaXşini ya nedir klāgāni Teñriniñ, yaXşi, da biyānčli, da tūgāl.

³Bunı aytirmen başıñi bilā Teñriniñ, ki beriliptir maña barčaga, ne ki sizdā bar, ki artıX nemā sayişlamagaybiz, tek ne ki tiyār sayişlama; yoXsa sayişlaganda sekinlānmā hār birinā, ne türlü dā ki üläşıptir Teñri ölcövün inamniñ.

⁴Ne türlü ki bir tendā ustavamiz köp bar da ustavalar barçası bir iştā dügüllār,

⁵ol türlü barčamiz bir (22v/26v) tenbiz K'risdosta, yoXesā hār birimiz biri birimizgā ustavabiz.

⁶Evet bardir bizdā başıñi başıñiska körā, ki beriliptir bizgā türlü-türlü; egār ki markarelik esā — ölcövünā körā inamniñ;

⁷egār ki tapunmaX — tapunmaXka körā; egār ki kimlār övrätirlār esā — vartabedliXka körā;

⁸egār ki kimlār ki övündürürlār — övündürmāXka körā; kim ki dZomarttir — ačıXliXi bilā; kim ki nemā üsnā ɣoyulgandır — dZāhtlik bilā; kimlār ki yarliYarlar — yasniy eslāri bilā.

⁹Sövük ustalıXtan başıXa; körālmāmāgā yamāniñ, artindan barmaga yaXşiniñ;

¹⁰ɣardaş sövmā biri biri arasına şayavatli; hörmāt bilā biri biri bilā barma;

¹¹kerāklārinā öktāmlānmāmāgā; dZāniñiz bilā ɣaynañiz; Eyāmizgā xuluX etiñiz;

¹²Umsa bilā sövününüz; tarliXka tözünüz; alıñiska yiYi turuñuz;

¹³kerāklārinā arilārnin ülüşlü boluñuz; ɣarib sövmāXniñ artindan barıñiz.

¹⁴Alıñiñiz sizni sürgānlārni, alıñiñiz da ɣaryamañiz.

(23r/27r) ¹⁵Sövünmā sövüngānlār bilā, yiYlama yiYlaganlar bilā.

¹⁶Anı biri biriñizgā sayişlāñiz; öktāmlānmāñiz, yoXsa ɣonarhlar bilā aşaxlanıñiz; bolmañiz esli kensi boyuñuzga;

¹⁷kimesāgā yamanliXka utru yamanliX ta tölāmāgāysiz, ɣorhecaruk' — sayişlāñiz yaXşini alnina barča adamlārnin.

¹⁸Egār ki bolur esā bolma sizgā, hār adam bilā eminlikni tutuñuz.

¹⁹Boyuñuz üčün öč almañiz, sövüklülārim, yoXsa salıñiz yürāklānmāñni. Zera [*Ha полях*: 39 2-inčı orenk'tā] yazgandır: «Menimdir öč almaX, da men tölārmen», — aytir Biy [Вт 32:35 У Меня отмщение и воздаяние].

²⁰YoXsa egār ki ač esā duşmaniñ seniñ, ötmäk ber añar; da egār ki susamış esā, suv ber añar: bunı etip, uçunlarin otnuñ yiYarsen başına anıñ.

²¹Yeñilmā yamandan, yoXsa yeñgin yaXşi bilā yamāniñ.

Nemič 13

¹Barča boy ki buyruX tibinā bolgay, hnazantliXta bolgay, zera ɣaydesādān dügül buyruX, tek Teñridān; da kimlārdā dā (23v/27v) bar esā, Teñridān ɣoyulgāndirlar.

²Bundan soñra kim ki hagarag bolsa buyruXka, Teñriniñ buyruXuna ɣarşidir. Da kimlār ki hagaragdirlar, boylarına yaryu yöpsünürlār.

³Zera buyruXçilar dügüldürlār ɣorXulu yaXşi etüçilārgā, yoXsa yamanlarga. Klārsen, ki ɣorXma-

gaysen ol buyruçıdan? Yağşı etkin, da yöpsünürsen yügünmäxlıx andan,

⁴zera Tejriniñ xuluçısıdır, saña yağşılıxka. Yoğsa egär yaman etsän, çorçkin, zera dügül ki boş baylaptır çılıçni belinä: Tejriniñ çuludur, öç aluçi yüräklängän vaxtta, aniñ üsnä, ki yamanlıx etär.

⁵Aniñ üçün tiyişlidir hnazant bolma dügül ki yalyız yüräklänmäx üçün, yoğsa kendi sumen'añ üçün.

⁶Aniñ üçün podatok da berisiz, zera Tejriniñ çullarıdır, aniñ baçmaga.

⁷Xaytip töläniz hər biri kendi borçun: kimgä ki podatok — podatokun, kimgä ki (24r/28r) tamya — tamyasın, kimgä ki çorçu — çorçusun, kimgä ki hörmät — hörmätin;

⁸ki kimesägä borçlu tapulmagaysiz, tek biri biriñizni sövmägä; zera kim ki sövär siñarın, orenk'ni tügällär.

⁹Itlik etmägäysen, öldürmägäysen, yalyan tanıxlıx bermägäysen, da suçlanmagaysen [*Ha no-lyax*: 40 Mısırdan çıxmaç bitikindä da 2-inçi orenk'tä] [Исх 20:13 Не убивай. 14 Не прелюбодействуй. 15 Не кради. 16 Не произноси ложного свидетельства на ближнего твоего. Вт 5:17 Не убивай. 18 Не прелюбодействуй. 19 Не кради. 20 Не произноси ложного свидетельства на ближнего твоего], da egär ki özgä nemä dä buyruç bar esä, ol iştä tügällänir: egär sövsän siñariñni [*Ha polyax*: 41 Lewdaççda], neçik kendi boyuñnu [Лев 19:18 Не мсти и не имей злобы на сынов народа твоего, но люби ближнего твоего, как самого себя].

¹⁰Sövük kendi siñarına yaman etmäs; tügälli-ki orenk'niñ sövüktür.

¹¹Da bunı biliñiz, zämanä üçün zera vaxttır bizgä yuçudan oyanma. Zera yovuçtur bizgä çutçarıлмаç, zera çaçan ki inandıç.

¹²Keçä kerı salındı, da kündüz yovuçlandı: kerı etiñiz bundan soñra işin çarañyuluçnuñ da kiyiñiz yarañın yariçniñ.

¹³Neçik kündüz, sekinlänip yürüiç, dügül ar-tıxsilıx bilä, da dügül dżimrilik bilä, da dügül cu-zoložstvo bilä, (24v/28v) da murdarlıx bilä, da bolmagay ki paçillik bilä da hagaraglıx bilä;

¹⁴Yoğsa kiyiñiz Biy Jisus K'risdosnu, da tengä poçlebovat etmäñiz küsänçlikinä.

Nemiç 14

¹Yoğsa çastalanganni inamga yöpsünüñüz — bolmagay sumen'a bilä, ekikönüllüç bilä.

²Xaysi inanır, yemä barçanı, da kim çastadır, pandžar yesin.

³Kimlər yerlər ani, kim ki yemäs, pambasla-

masın, da kim ki yemäs ani, ki yerlər, yaryulama-sın, zera Tejri ani yöpsündü.

⁴Sen kimsen, ki yaryuliyürsen? Kensiniñ eyäsi bar: añar tiyar. Yoğsa tirilsin, zera bolur Biy toçtatma ani.

⁵Xaysi oruç tutar kün-kündän, çaysi oruç tutar kün uzun. Här biri kendi esi bilä biyänsin.

⁶Kim ki sayışlar künni, Eyämizgä sayışlar; da kim ki sayışlamas künni, Eyämizgä sayışlamas. Da kim ki yer, Eyämizgä yer da yügünür Tejrigä; da kim ki yemäs, Eyämizgä yemäs da şükürlänir Tejridän.

⁷Zera kimesä bizdän boyu bilä (25r/29r) tirilir, da ne boyu bilä ölar;

⁸egär tirilsäx — Tejrigä tiribiz; da egär ölsäx — Tejrigä ölarbiz.

⁹Zera aniñ üçün K'risdos ta öldi da tirildi, ki ölülgä da tirilärgä dä teñ buyruç etkäy.

¹⁰Sen ne yaryuliyürsen çardaşiñni? Ya nek sökiyürsen çardaşiñni? Zera barçamiz tursarbiz alni-na yaryusunuñ Tejriniñ.

¹¹Zera yazgandır: «Tirimen men, — aytır Biy. — Ki maña çökkäy barça tiz, da barça til tapungay Tejrigä» [Чис 14:21 но жив Я, и славы Господней полна вся земля; Ис 45:23 предо Мною преклонится всякое колено, Мною будет клясться всякий язык].

¹²Alay esä, na barçası kendi biy üçün dżuvar bergäy Tejrigä.

¹³Bundan soñra yaryulamalıç biri birimizni, yoğsa artıç bunu tutuñuz esiñizgä, ki çoymagaysiz yañılma çardaşka ya pogoršen'a bermä.

¹⁴Bunı bilirmen da toçtalipmen K'risdosta Jisusta, ki nemä yoç murdar aniñ bilä, tek andan başça, ki kimesä sayıngay nemäni murdar, añarđir murdar.

¹⁵Zera egär ki aş üçün çardaşiñ seniñ çayyurur esä, dügül ki sövük bilä (25r/29r) bardıñ. Tas etmägin aşiñ bilä seniñ ani, çaysi üçün ki K'risdos öldi.

¹⁶Sökülmäsin yağşiñiz siziñ.

¹⁷Zera dügüldür çanlıçına Tejriniñ aş ya içki, yoğsa könülük, da sövünçlük, da eminlik Ari Džan bilä.

¹⁸Zera kim bunuñ bilä çuluç etär K'risdoska, biyänçli Tejrigä da tañlama adamlarga.

¹⁹Na bundan soñra artından baralıç eminlikniñ ya yasalmaçniñ biri birimizni.

²⁰Bolmagay ki aş üçün buzgaysen işin Tejri-niñ. Barça nemä aruvdur, yoğsa yaman ol adam-gadır, ki domniman'a bilä yegäy.

²¹Yağşıraçtır yemämägä et, da içmämägä ça-

γῆρ, da düğül ne bilä ki çardaşῆn senῆn yañılıyῆr, ya tayῆyῆr, ya kücsüzläniyῆr.

²²Sen, egär inamiñ bar esä, tur başça alnina Teñriniñ. San añar, ki yarçulamağay boyun, ne bilä ki sῆnarῆ sinaliyῆr.

²³Evet kim ki domniman'adadır, da egär yesä, da borçludur, zera düğöldür inamga körä; (номер 26 пропущен; 27r/30r) zera barça nemä, ki düğül inamga körä, yazıçtır.

[*Ha полях*: Bu çadar frangda yoçtur].

²⁴Yoçsa añar, ki bolur toçtatma sizni, awedaranıma körä benim da k'arozuna körä Jisus K'risdosnuñ, belgirgäniñä körä sayışniñ, zämanäsi bilä meñilikniñ tiyilganniñ,

²⁵da belgirgäniñ, hali bitikläri ötläş marka-reļärniñ, buyruçuna körä meñilik Teñriniñ, hnazantlıçına inamniñ barça gurk'çilarga bildirmägä,

²⁶yalızına esli Teñrigä, Jisus K'risdos ötläş, çaysına ki haybat meñilik, amən.

Nemiç 15

¹Tiyışlidir bizgä, ki možniybiz, nemožnostun nemožniylarñiñ kötürmä da düğül ki kendi kendimizgä biyänmä yalız.

²Yoçsa här birimiz bizdän sῆnarına biyänçli bolsun yaçşılıç bilä tüzmaç üçün.

³Zera K'risdos ta düğül ki kendi boyuna biyänçli boldu, yoçsa, neçik [*Ha полях*: 43, 68 saymosta] yazgandır: uyatı uyaltuçılarıñniñ senῆn tüştü üstümä benim [Пс 69:9 ибо ревность по доме Твоем снedaет меня, и злословия злословящих Тебя падают на меня].

⁴Evet ne ki dä yazıldı, bizim ayتماçımız üçün yazıldı, ki tözümlük bilä da övün(27v/30v)mäçi bilä Bitikniñ umsanῆ yöpsüngäybiz.

⁵Yoçsa Teñri tözümlüknüñ da barça övünmäçniñ bergäy sizgä anῆ sayış etmä biri biriñiz bilä Jisus K'risdos ötläş,

⁶ki birlänip bir ağızdan haybatlagaysiz Teñrini da Atasῆn Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ.

⁷Çaysῆ üçün ki yöpsündünüz biri biriñizni, ne türlü ki K'risdos yöpsündü sizni haybatına Teñriniñ.

⁸Aytirmen, ki K'risdosnuñ çulu bolma sünätän könülük üçün Teñridän edi toçtalğan etmäç üçün sövünçlükün atalarniñ,

⁹yoçsa gurk'çilar oçormut'ıun üçün haybatlarlar Teñrini, ne türlü [*Ha полях*: 17 saymostan da çanlıç bitikindän 𐌺𐌹𐌶] yazgandır: «Bunuñ üçün şükürlängäymen sendän gurk'çilar arasına da atıña senῆn saymos aytkaymen» [2Цар 22:50 За то я буду славить Тебя, Господи, между иноплеменниками и буду петь имени Твоему. Пс 18:49 За то

буду славить Тебя, Господи, между иноплеменниками и буду петь имени Твоему].

¹⁰Da yänä aytir: «Färâh bolunuz, gurk'çilar, çoçovurtu bilä aniñ» [Вт 32:43 Веселитесь, язычники, с народом Его].

¹¹Da yänä aytir, ki: «Alıışlanız, barça gurk'çilar, Biyni da maçtanız anῆ, barça çoçovurt» [Пс 117:1 Хвалите Господа, все народы, прославляйте Его, все племена].

¹²Da yänä Esaji aytir: «Bolsun koreni Jesseñiñ (28r/31r) da çaysῆ ki turmalidir buyruççı gurk'çilarga, añar gurk'çilar umsangaylar» [Ис 11:10 к корню Иесееву, который станет, как знамя для народов, обратятся язычники].

¹³Yoçesä Teñrisi umsanῆn tolu etkäy sizni barça sövünçlük bilä da eminlik bilä, artmaga sizgä umsa bilä, çuvatı bilä Ari Džanniñ.

¹⁴Toçtalipmen men kensim dä, çardaşlarım, sizniñ üçün, zera siz dä tolusiz yaçşılıç bilä, tolusiz barça bilmäçliç bilä, bolursiz biri biriñizni öğütlämä;

¹⁵Yoçsa prespeşni yazdım sizgä, çardaşlarım, azni köptän neçik ki aņmaç bilä sizgä başıış üçün, ki beriliptir maņa Teñridän

¹⁶bolmaga maņa çuluxçı Jisus K'risdoska gurk'çilarda, sayınmalῆ etmä awedaranῆn Teñriniñ, ki bolğay çurbanῆ gurk'çilarniñ yöpsönövlü, aruvlangan Ari Džan bilä.

¹⁷Bardir bundan soņra maçtanmaçım Jisus K'risdosta alnina Teñriniñ,

¹⁸zera smit etmän sözlämä nemä, çaysῆn ki etmädi K'risdos mendän ötläş hnazantlıçına (28v/31v) gurk'çilarniñ söz bilä da etmäç bilä,

¹⁹çuvatı bilä sk'ançelik'lärniñ da peşälärniñ, çuvatı bilä Ari Džanniñ, ne türlü ki maņa Erusaçemdän povetinä dirä Lurigiyanῆn toldurdum awedaranῆn K'risdosnuñ.

²⁰Ol türlü köpländilär awedaranel etmä, ki yer çalmadı, çayda ki aņılmadı K'risdos, ki bolmağay, ki özgä him üsnä yasalgaybiz.

²¹Bu türlü dä [*Ha полях*: 48 Esaji] yazılğandır, ki: kimlärgä ki aytilmiyir aniñ üçün, körgäylär, da kimlər ki işitmiyirlär, eslärinä alğaylar [Ис 52:15 Так многие народы приведет Он в изумление; цари закроют пред Ним уста свои, ибо они увидят то, о чем не было говорено им, и узнают то, чего не слышали].

²²Aniñ üçün köp tiyıldım kelmäçtän çatiñizga sizniñ.

²³Evet yoçtur ançaç maņa yer mundagi povettä, da tarlıçım köp bar köp yildan beri kelmä çatiñizga,

²⁴çaçan keçsäm Sbanıyaga. Umsam bar, ki

kečkändä alarga, ki körüşkäymen sizij bilä dä da sizdän yeberilmä ya uzatılma anda, äväl-burun köptän az sizdän tolunma.

²⁵Evet hali barimen Erusaşemgä hörmätlämä arilärni,

²⁶zera biyänçli köründi Magetonaçilärgä da (29r/32r) Ak'açilärgä ülüşlü nemä etmägä yarlıları bilä arilärni, ki Erusaşemädirlär.

²⁷Biyänçli köründi, zera borçlu da edilär alarga, zera egär ki džansartınlarına alarniñ ülüşlü boldular esä gurk'çılar, tensartınlarına da ülüşlü bolma alarniñ.

²⁸Xaytıp bunu tügälläp da möhürläp yemişin alarniñ, kečkäymen sizgä Sbaniyaga;

²⁹bunı bilirmen, ki kelgänimä sizgä tügälliki bilä alyışniñ kelgäymen.

³⁰Xolarmen sizdän, çardaşlar, bizim Eyämiz Jisus K'risdos ötläş da sövükü bilä Džanniñ çarişuči bolma menim bilä birgä alyışta menim üçün Teşrigä,

³¹ki çutulgaymen kerı tüşkänlärdän, ki džuvutluçtıdır, da hörmätlämäxim, ki Erusaşemä bolsar, yöpsönövlü bolgay arilärgä,

³²ki sövünçlük bilä kelip sizgä, erkinä Teşriñ tıngaymen.

³³Da Teşri eminlikniñ bolgay sizij bilä barçanıñ bilä, amən.

Nemiç 16

¹Policat etärmen sizgä ya şımarlarmen Pipeñi, çizçardaşımizni bizim, çaysi ki çuluççisidir (29v/32v) Genk'raçoç yixövnüñ,

²ki anı yöpsüngäysiz Biyimizgä, arzani arilärgä, da baçuçi bolgaysız añar, ne keräkinä dä ündäsä sizni, zera ol da baçuçi boldu köplärgä da maña kensimä dä kensi başı bilä.

³Yügüngäysiz Brisegeaga da Aggüleaga, boluşuçılarıma menim Jisus K'risdosta,

⁴kiñlar ki menim boyun ornuna kendi boyların sundular, çaysıların dan dügül men yalyız şükürlümen, yoçsa barça yixövläri gurk'çılarniñ da övläri dä yixövläriñ alarniñ.

⁵Oçojn berinjiz Ebeñdeaga, sövüklümä menim, ki yemişidir Aziaçilärniñ [=Ak'açilärniñ] K'risdosta.

⁶Oçojn berinjiz Mareaga, ki köp emgäk bilä emgändi sizdä.

⁷Oçojn berinjiz Antroniggä da Uneaga, uruylarıma menim da çizçardaşlarıma, ki körümlüdürlər arak'ellär çatına, ki mendän dayı burun boldular K'risdos bilä.

⁸Oçojn berinjiz Jambıgä, sövüklümä menim Teşridä.

⁹Oçojn berinjiz Urpaneaga, (30r/33r) boluşuçıma menim Teşridä, da Sdawkeaga, sövüklümä menim.

¹⁰Oçojn berinjiz Aşeyeaga, ki tañlamasidir Teşriñiñ. Oçojn berinjiz alarga, ki Arisdapuşeaniñ anda övündändirlär.

¹¹Oçojn berinjiz Herovtiovnegä, uruyuma menim. Oçojn berinjiz alarga, ki Nargiseaniñ övündändirlär Teşrigä.

¹²Oçojn berinjiz Drop'iseaga da Drip'eneaga, emgänüçi çatunlarga Teşridä. Oçojn berinjiz Berşitea sövüklü çatinga, ki köp emgäk bilä emgändi Teşrigä.

¹³Oçojn berinjiz Tupeaga [=Ruş'eaga], tañlamama menim Teşridä, da anasına aniñ da menim.

¹⁴Oçojn berinjiz Asingrideaga, P'şekondeaga, Ermeaga, Badropeaga, Ermeaga da kiñlar dä bar esä çardaşlar alar bilä birgä.

¹⁵Oçojn berinjiz P'işoyok'eaga da Uşeaga, Nepeaga da çardaşına aniñ da Oşımbajnga da kiñlar dä bar esä aniñ bilä birgä arilärdän barçası.

(30v/33v) ¹⁶Oçojn berinjiz biri birinjizgä öpüşmäx bilä aruvluç bilä. Oçojn berirlär sizgä barça yixövläri K'risdosnuñ.

¹⁷Xolarmen sizdän, çardaşlar, bilmä alarnı, kiñlar ki hercowadzoçluç da yañıldırmaç etärlär çıçarı vartabedliçtän, çaysın ki siz övränipsiz da ayırılıñız alardan;

¹⁸zera aniñkiñlar Eyämizgä bizim K'risdoska çuluç etmäslär, yoçsa kendi çarınlarına, da tatlı sözläri bilä, da alyış bermäçläri bilä aldarlar yüräklärin yazıçsızlarniñ.

¹⁹Hnazantliçiniñ barçasına yetişiptir; da çaytıp sizij üçün färähmen, evet klärmen sizni, ki esli bolgaysız yaçşılıçka da yazıçsız yamanlıçka.

²⁰Da Teşri eminlikniñ şındırgay eski duşmanını ayaçiniñ tibinä sizij yığı-yığı. Başışi Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ sizij bilä! Amən.

²¹Oçojn bergäy sizgä Dimot'eos, çardaşım da boluşuçım, da Ługios, da Jason, da Sovsibadros, uruylarım menim.

²²Oçojn beri(31r/34r)men sizgä men dä, Deşdios, ki bitikni yazdım biy bilä.

²³Oçojn berir sizgä Kajios, tañlamam menim da barça yixövläriñ. Oçojn bergäy sizgä Erasdos, şahab şahärniñ, da Guardos çardaş.

²⁵Yoçsa añar, ki bolur toçtatma sizni awedaranıma körä menim da k'arozuna körä Jisus K'risdosnuñ, belgiranına bu saşışniñ, zämanası bilä meñilicniñ ki tiyilgan edi,

²⁶da belgirdi hali bitikläri aşıra markareläriñ, buyruçuna körä tiyışsiz Teşriñiñ, hnazantliçına inamniñ barça gurk'çılarga,

²⁷bildirgängä yalyz esli Tejriniñ [=Tejrigä] Jisus K'risdos ötläš, añar haybat meñi meñilik, amen.

²⁴Başxışi Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ sizniñ barçañiz bilä! Amen.

Rimalilarga yazıldı Gorint'os šähärdän P'libea atlı sargawark' xatın ötläš.

Dun 940.

Başları burungi bitikiniñ Gorint'osnuñ

Köp da türlü-türlü kečkän işläriñiñ gorint'osularniñ bardır bu bitiktä doyrulmaçlarıñiñ. Başlangandan soñra, (31v/34v) ki bolmagaylar ekiköñüllü biri biri bilä hörmät sövmäxtän adämilik eslilik bilä.

2. Yänä Tejrilik eslilik için.

3. Xullar için.

4. Yaryulamamaç için.

6. Boñnıglär için, da boñnıglik için, da alar için, ki alarga ülüşlüdürlär.

Artarlar için, ki küsänç bolmagaylar özgä džinslarniñ yaryučılarına da dayi alnına dinsizlärniñ dä.

Yänä boñnıglik yetmämäç için.

Alışmaç için, da tulluğ için, da alışmamaç için. Ayırmamaç için erni xatınından, egär ki dinsizlärdän dä bolsa xayısı yan da — egär er, egär xatın.

Aruvluğ için da ekinçi alışmaç için.

Taqlamaç için ašni da ayırılmaç için şaytanları tapunmaçtan.

Barçasiniñ xonarh bolmaçı için.

Köp kez da türlü-türlü ašaxlanmaç için.

(32r/35r) Bolmamaç için ülüşü şaytanlarga.

Taqlamamaç için, alim-satimda ya ündälgändä bolmagay.

Kispäti için erläriñiñ da xatınlarıñiñ alyışta da markareliktä, ki orenki Tejriniñ tiyişlikinä körä etmägä da dügül tiyişsiz.

Türlü-türlü başxış için da alarniñ baçmaçı için. Da sövük için, neçik ulu başxış için.

Markarelik için, zera dayi uludur, ne ki tillär sözlämäç.

Ölüdän turmaçı için barça tenläriñiñ.

Yänä dayi K'risdosnuñ doyruluğu için da artarlıçı için.

Oxšäşliki ölüdän turganlarıñiñ urluğuna bitişläriñiñ, hörmätkä da xuvatka teşkirilmäç için.

Dun 26.

Gorint'oslularga burungi bitiki arakelnıñ Nemiçniñ 1

¹Boğos, ündälgän arakäl Jisus K'risdosnuñ erki bilä Tejriniñ, da Sost'en xardaşı,

²yixövünä Tejriniñ, ki (32v/35v) Gorint'ostađır, ündälgänlärgä Jisus K'risdoska, ündälgänlärgä arilärgä, barçası bilä birgä, ki sarnarlar atın Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ, barça yerläriñä, alarniñ da bizim.

³Başxış sizniñ bilä da eminlik Tejridän, Atamızdan bizim, da Eyämiz Jisus K'risdostan.

⁴Şükürlümen Tejrimdän benim här sahat sizniñ için başxışi üsnä Tejriniñ, ki beriliptir sizgä Jisus K'risdos bilä,

⁵zera barçaga ululandıñiz siz anıñ bilä barça söz bilä da barça bilmäxliç bilä,—

⁶ne türlü ki tanıxliçı da Tejriniñ toxtaldı sizdä,—

⁷ki siz eksilmägäysiz dä ne bir başxış bilä, umsanıp belgirgäninä Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ,

⁸ki toxtatkay sizni soñyuga dirä zadasız kününä Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ.

⁹Inamlıdır Tejri, xayısı bilä ki ündälđiniz ülüşlü bolma Oyluna anıñ Jisus K'risdosnuñ Eyämizniñ bizim.

¹⁰Xolarmen sizdän, xardaşlar, atı bilä Eyämizniñ bizim (33r/36r) Jisus K'risdosnuñ, ki bir iş bolgay barçañizda da bolmagay sizniñ arañizga ruznost, ki hercowadzoyluğtur, zera ediñiz toxtalğan bir estä da bir aytmaçta.

¹¹Belgili boldu maña sizniñ için, xardaşlar, K'iğvaçılärdän anda, ki hagaragliç bar arañizda.

¹²Da xaytıp aytırmän dayi, ki här biriñiz sizdän aytir: «Men Boyostan», — da birsi ki: «Men Ge'pasniñ», — da birsi ki: «Men K'risdostan».

¹³Şahat, ki Boyos xaçka mindi sizniñ için? Ya Boyosnuñ atına mi kristän bolduğuz?

¹⁴Şükürlümen Tejrimdän benim, ki kimsäni sizdän mgirdel etmädim, tek yalyz Grisbosnu da Gajiosnu,

¹⁵ki kimsä aytmagay, ki benim atıma mgirdel boldular.

¹⁶Bermägä berdim mgirdut'ıun ya möhür övinä Sdep'aneanıñ; özgäsin bilmändir artıç, ki miğirdel ettim mi?

¹⁷Zera yebermädi meni K'risdos mgirdel etmä, yoğsa awedaranel etmä, dügül ki džardarlıçı bilä söznüñ, (33v/36v) ki bol [=tas] bolmagay xaçı K'risdosnuñ.

¹⁸Zera ayılmaçı xaçniñ taspolğanlarga essizliktir da yutulğanlarga xuvatı Tejriniñ.

¹⁹Zera [Ha полях: 1 Esaji 15] yazgandır: «Tas etiyim eslilikin eslilikniñ da saşışın saşışılarniñ heç etiyim» [Исаия 29:14 Я еще необычайно поступлю с этим народом, чудно и дивно, так что

мудрость мудрецов его погибнет, и разума у разумных его не станет].

²⁰Xani esli? Xani tbir, ki sarnavucidir? Xani tergävüci bu dünyâda? Dügül ki essizlätti Teñri eslilikin dünyâniñ?

²¹Zera eslilik bilä Teñriniñ tanimadi dünyâ eslilik bilä Teñrini, biyändi Teñri adžämilik bilä k'arozel etmäx bilä xutxarmaga inanganlarni.

²²Na ne vaxtta ki džuvutlar nišan klärlär, da gurk'çilar eslilik izdärlär;

²³biz k'arozel etiyix xaçka mingän K'risdosnu — džuvutlarga yañılmaçka da gurk'çilarga essizlikkä;

²⁴evet alarga kendilärinä ündälgänlärgä, džuvutlarga da gurk'çilarga — K'risdosnu, Teñriniñ xuvatın da Teñriniñ eslilikin;

²⁵zera essizi Teñriniñ dayi eslidir adamlardan (34r/37r) da kücsüzü Teñriniñ dayi küçlüdür adamlardan.

²⁶Egär ki siziñ dä esä ündälgäniñizni köriyirsiz, çardaşlar, zera yoxtur köp esli ten sartın, da ne köp xuvatlı, da ne köp tañlama;

²⁷yoçsa essizlärin dünyâniñ tañladı Teñri, ki uyatlı etkäylär eslilikni; da kücsüzlärin dünyâniñ tañladı Teñri, ki uyatlı etkäy xuvatlılarni;

²⁸da belgisizlärin dünyâniñ da heçlärin tañladı Teñri da nemägä yaramaslarni, ki yaratkanimni çapanel etkäy;

²⁹ki maçtanmagay barça ten alnina Teñriniñ.

³⁰Zera andansiz siz K'risdosta Jisusta, ki boldu bizgä eslilik Teñriniñ, artarlıxi, aruvluçu da xutxarıлмаçı,

³¹zera ne türlü ki [*Ha полях*: Burungi çanlıçta da Esajidä] yazgandır: «Kimläär ki maçtanırlar, Biy bilä maçtansınlar» [1 Пар 16:10 хвалитесь именем Его святым. Пс 105:3 Хвалитесь именем Его святым. Исаия 41:16 а ты возрадуешься о Господе, будешь хвалиться Святым Израилевым].

Nemiç 2

¹Da men egär ki keldim esä dä sizgä, çardaşlar, dügül ki artix köplüxündän nemä esli sözlärniñ aytma sizgä tanıçlıç(34v/37v)in Teñriniñ,

²zera dügül ki sayış ettim bilmä nemä sizdä özgä, tek yalyız Jisus K'risdosnu, da anı kensin xaçka kelgändä,

³men kücsüzlük bilä, da çorçu bilä, da köp titrämäx bilä boldum çatıñizga.

⁴Da sözüм da k'arozum dügül ki aldamalı esli sözlär bilä, yoçsa faydası bilä džanniñ da xuvatı bilä,

⁵ki inamıñiz siziñ bolmagay eslilik bilä adamlarınñ, yoçsa xuvatı bilä Teñriniñ.

⁶Eslilikni sözliyirmen tügäl adamlar bilä, esli-

likin dügül bu dünyâniñ da dügül boyruççılarınıñ bu dünyâniñ çapanel bolmalılarniñ,

⁷yoçsa sözlärbiz Teñriniñ eslilikin, yapuç, sayış bilä, ki burun meçiliktän tüzdü Teñri bizim hörmätimiz üçün,

⁸zera bir kimesä buyruççılardan bu dünyâniñ tanimadi; egär ki tanıgaylar edi, na Biyin haybatniñ xaçka çıxarmaslar edi.

⁹Yoçsa neçik ki yazgandır: çaysın ki körmiyir köz, da çulaç işitmiyir, da yür(35r/38r)äkinä adamniñ kirmädi, hadirläptir Teñri sövüklülärinä kensiläriniñ.

¹⁰Yoçsa bizgä belgili etti Teñri Džani bilä kensiniñ, zera Džan barçanı tergär da teränliçin dä Teñriniñ.

¹¹Zera kim adamlardan bolur bilmä nemäsin adamniñ? Tek džanı adamniñ, ki andadır. Ol türlü Teñriniñkin dä kimsä bilmäs, tek Džanı Teñriniñ.

¹²Yoçsa biz dügül ki džanın dünyâniñ aldix, yoçsa Džanni, ki Teñridandır, ki tanıgaybiz anı, çaysı ki Teñridän bayışlandı bizgä,

¹³da ne ki sözliyirbiz, dügül ki adämilik övränmäxtän aytiçilärniñ sözindän, yoçsa vartabedliçi bilä Džanniñ, džansartınlar bilä džansartınlarni oçşatırbiz.

¹⁴Zera nāfāsli adam yöpsünmästir Džanın Teñriniñ, zera essizliktir açar; da bolmastir bilmägä, ki džan sartın tergägäy.

¹⁵Evet džanlı adam tergär barçanı da kensi kimsädän tergälmäs.

¹⁶Xaytıp kim bildi esin Eyämizniñ, ki ögütci dä bolgay (35v/38v) açar? [*Ha полях*: 4 Esajı 16] [Исаия 40:13 Кто уразумел дух Господа, и был советником у Него, и учил Его?] Yoçsa bizdä esi K'risdosnuñ bardir.

Nemiç 3

¹Da men, çardaşlar, bolmadım sözlämä siziñ bilä, neçik džansartınlar bilä, yoçsa neçik tensartınlar bilä, neçik oylan bolganlarga K'risdoska.

²Süt yedirdim sizgä, da dügül aş, zera bolmas ediñiz, da ne bolmassiz dä yemä,

³zera hanuz tensartınsiz. Xaysı ki hanuz bar sizdä körälmäsizliç da paçillik, dügül mi, ki tensartınsiz da adamlar kibik yürüyirsiz?

⁴Xaçan ki aytsa çaysı sizdän, ki: «Men Boçostanmen», — da birsi, ki: «Men Aboçostan», — dügül mi, ki adamlarsiz?

⁵Xaytıp kimdir Boços? Ya kimdir Aboços? Xuluççılar, çaysılarından ötläş ki inandıñiz, da här birinä neçik Teñri beriptir.

⁶Men tiktım, Aboços suv berdi, yoçsa Teñri östürdü;

⁷bundan sonra düğül ki ol nemädir, kim ki tik-ti, da ne ol, ki suv berdi, yoğsa kim ki östürdi, Teñri.

⁸Kim ki tiktı da kim ki suv berdi, birdirlär, (36r/39r) yoğsa här biri alardan kendi tölovün al-sar kendiniñ emgäkinä körä.

⁹Zera Teñriniñ işçiläribiz, Teñriniñ faydasisiz, Teñriniñ yasaganısız.

¹⁰Başçıšına körä Teñriniñ ki beriliptir maña, neçik esli peşakâr, him saldım, yoğesä özgä bar, ki budovat etiyir; yoğesä här biri, kim dä esä, saıxt bolsun, ki ne türlü yasagay.

¹¹Zera özgä him, kimsä bolmas salma, tek ki salınıptır, çaysı ki Jisus K'risdostur.

¹²Da egär ki kimesä yasasa bu himniñ üsnä altın, kümüş, bayalı taşlar, ayaç, biçän, çamiş,

¹³här biriniñ işi belgili bolsar; ki kününä tañ-lasar, zera ot bilä belgirsär da här biriniñ işin, ki ne türlü dä bolsa, ot sınasar.

¹⁴Egär ki kimsäniñ işi, ki yasadı, çalsa, tölov alsar.

¹⁵Da egär kimesäniñ işi küysä, tölägäy; evet kensi turgay, yoğsa ol türlü, neçik ki ot içinä.

¹⁶Bilmäs misiz, ki dadžarisiz Teñriniñ da Džan-ı Teñriniñ tinıptır sizdä?

¹⁷Egär (36v/39v) kimesä dadžarin Teñriniñ buzsa, buzgay anı Teñri; zera dadžari Teñriniñ surptur; çaysı ki sizsiz.

¹⁸Kimsä boyun aldamasın. Egär ki kimesä kläsä esli bolma bu dünyâda, essiz bolsun, ki bolgay esli.

¹⁹Zera eslilik bu dünyâniñ essizliktir alnına Teñriniñ, zera [*Ha полях: 5 Јовр 1*] yazgandır: «Kim ki tutsa eslilikni terän bilmäçlärindän kensiläriniñ» [*Иов 5:13 Он уловляет мудрецов их же лукавством, и совет хитрых становится тщетным*].

²⁰Da yänä [*Ha полях: 6 saımos 9*] ki: «Biy tanır saıışın esliniñ, ki boştur» [*Пс 94:11 Господь знает мысли человеческие, что они суетны*].

²¹Bundan sonra maıxtanmasın kimesä adamlardan, zera barça nemä siziñdir:

²²egär Boğos, egär Aboğos, egär Gep'as, egär dünyâ, egär tirlik, egär ölüm, egär ki hali bar, egär ki bolmalıdır, — barça nemä siziñdir;

²³siz — K'risdosnuñ, K'risdos — Teñriniñ.

Nemiç 4

¹Bu türlü saıışlasınlar bizni adamlar, neçik xuluççılärin K'risdosnuñ da miñlärbaşı saıışlarına Teñriniñ.

²Xaytıp izdälir aralarına 1000-lärbaşılariniñ, ki çaysı inamlı tapulgay.

³Yoğsa (37r/40r) maña bu da uyattır, egär ki

sizdän yaryulansam ya heç tä adamlardan; na boyumnu da tergäymen.

⁴Zera nemä bilmän boyum üçün, yoğsa düğül ki bunun bilä artarlanırmem; zera kim ki tergär meni, Biydir.

⁵Bundan sonra bolmagay, ki burun zämanäsindän yaryulangaysiz, kelginçä Biy, ki yarıçlı etkäy yapuğun çarayyuluğun da belgirtkäy saıışın yüräknin, da sonra här biriniñ ögünmäçi bolgay Teñridän.

⁶Bunı, çardaşlar, oçşatım boyuma benim men, Jaboğos, siziñ üçün, ki bizdän övrängäysiz, kimesä artıç aılamagaysiz, tek ne ki yazgan bolsa, ki bolmagay kişi, ki siñarından artıç öktämlängäysiz üsnä siñarnin.

⁷Xaytıp kimdir, ki tergägäy seni? Ki neç bar, çaysın ki almiyir? Şahat, a egär ki alıp esän, ne maıxtanıyirsen, neçik almaga?

⁸Şahat, ki toyup esäniz, da şahat, ki ululansa-niz, bizdän başça (37v/40v) çanlıç etkäysiz. Da san ol vaıxtta, ki çanlıç etkäy ediñiz, ki biz dä siziñ bilä etkäy ediç!

⁹Maña bulay körüniyir, ki bizni aıak'elärni, barından alçaç etti Teñri, neçik ölümgä borçlu bolganlärni, ki körüm bolduç dünyâda, da friştälärgä, da adämilärgä.

¹⁰Biz essiz K'risdos üçün, da siz eslilär K'risdoska; biz kücsüz, da siz küçlü; siz hörmätlängän-lär, da biz alçaç.

¹¹Bügünç zämanägä dirä aç bolur ediç, susamış bolur ediç, da yalañaç yürüdüç, da urulduç, da tinçsiz bolduç,

¹²da emgändiç çolumuz bilä bizim. Pambas etärlär edilär bizni, biz alıışlar ediç; sürärlär edi, üstümüzgä kötürür ediç;

¹³sökärlär edi, yalbarir ediç; neçik oçşas cilgä bolduç barça dünyâgä, barçasına yapov kibik bolma бүгүngä dirä.

¹⁴Düğül ki nemä uyat etmäç bilä sizgä yazı-yirmen bunı, yoğsa neçik sövüklü oylanlarimni ögütliyirmen.

¹⁵Egär ki 1000 (38r/41r) dädäniz da bolsa ya baıuçniñ K'risdoska, yoğsa yoıxtur köp atañiz; zera K'risdoska Jisuska awedaran bilä men toyurdum sizni.

¹⁶Xaytıp çolarmen sizdän: oçşas maña boluñuz.

¹⁷Aniñ üçün yeberdim sizgä Dimot'eosnu, ki benim sövüklü oylumdur da inamlı Biygä, ki aıgay sizgä yollarimni benim, ki K'risdoska Jisuska bar, ne türlü här yerdä barça yıçövlärdä övrätirmen.

¹⁸Neçik ki men kelmisärmen çatıñizga, çaysı-ları öktämländilär;

¹⁹yoğsa keliyim yīyi-yīyi, egār Biy kläsä, da eskä aliyim dügül sözlärin öktämlängänlärniñ, yoğsa çuvatın,

²⁰zera dügül ki sözlär bilädir çanlıçı Teñriniñ, yoğsa çuvat bilä.

²¹Xaytīp neçik klärsiz — kawazan bilä keliyim sizgä, yoğsa (sövük>) sövükü bilä džanniñ, ivaşliki bilä, da artarlıç bilä, da çonarlıç bilä?

Nemiç 5

¹Nek añılıyır da, siziñ arañızga bõrniçlik da anıñkibik bõrniçlik, ki yoçtur gurk'çılar arasına da, neçik ki kimesä atasınıñ çatunun alçay.

²Da siz ök(38v/41v)tämlänipsiz da ne artıç poşumanlıç bolursiz, ki kötürülgäy arañızdan siziñ ol, kim ki ol işni etti.

³Zera men, egār ki tenim bilä ayri esäm, yoğsa džanim bilä yovuxmen, evet çaytīp, neçik ki yovuxtan, tañladım anı, ki ol türlü iş etti,

⁴atına Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ ki yiyilgaysiz bir yerdä, da benim džanimniñ çuvatı bilä birgä, Eyämiz bizim Jisus K'risdos bilä,

⁵çixara bermägä anıñkibiklärni taspolmayka ten sartın, ki džani çutulgay kününä Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ.

⁶Dügüldür yaxşı slavañız siziñ. Bilmäs misiz, ki azgına açi çamur barça nemäni açitir?

⁷Arıtıñız kerı eski çamurnu, ki bolgaysiz yañi yaratılğan, ne türlü ki siz açitmagın, zera Bayramımız bizim soyuldu, K'risdos.

⁸Bundan soñra etäliç ulukün, etmäliç eski açi çamur bilä, da ne açi çamuru bilä yamanlıçniñ da bizmilikniñ, yoğsa açi çamursuz doyruluçtan da könülükän.

⁹Yazdım sizgä (39r/42r) bu bitiktä, ki çoşulmagaysiz bõrniçlärgä;

¹⁰da dügül ki yalyız bõrniçlä bilä bu dünyâniñ, ya akahları bilä, ya yirtı aluçıları [=yirtuçılari] bilä, ya grabaşdları bilä, yoğsa tiyär edi, ki bu dünyâdan da çixkay ediñiz.

¹¹Evet yazdım sizgä, ki çoşulmagaysiz, egār ki kimesä çardaş ündälgän ya bõrniç bolsa, ya grabaşd, ya akah, ya pampas etüçi, ya džimri, ya küc bilä yirtuçi, anıñkibik bilä ötmäk tä yemägin.

¹²Zera yaryulasarmen çixarigisin? Da anıñ dügül ki siz içkärisin yaryularsiz?

¹³Çixarisin Teñri yaryulagay. Kötürüñüz yamannı arañızdan siziñ.

Nemiç 6

¹Smit etär kimesä sizdän, ki nemä dävisi bolsa sıñarı bilä, yaryulama alnına könüslärniñ da dügül alnına surplarıñ?

²Zera bilmässiz, ki surplar dünyâni yaryular-

lar? Egār ki siziñ bilä yaryulanır esä dünyâ, alaysa dügülsiz arzani alçaç yaryuga?

³Bilmäs misiz, ki friştälärni dä yaryularbiz (39v/42v), çoy ki dünyâdagilärni?

⁴Dünyâdagi yaryuni prin'at etsañız, heçläрни yiyin içindän yaryuçılar olturyuzursiz.

⁵Uyatıñız siziñ üçün aytirmen: ol çadar yoçtur kimesä esli arañızga, ki bolgay könülükni bildirmä çardaşları arasına kensiniñ?

⁶Yoğsa çardaş çardaşı bilä yaryulanıyır, da hanuz dinsizlär arasına.

⁷Da çaytīp dayi artıç yamanlıçtır arañızga, zera yaryu da bar siziñ arañızga. Nek siz zrgel bolmaysiz? Ya siz artıç tarlıç terpit etmäysiz?

⁸Yoğsa siz zrgel etiyirsiz da çiyiniyirsiz, da hanuz çardaşlarıñizni.

⁹Xaçan ki bilmässiz, ki egirlik etüçilär çanlıçin Teñriniñ meñärmäsläridir? Aldanmañız: ne bõrniç, ne grabarişt, ki riziña tapunur, ne itlik etkän, ne tişilängän, ne erkäk bilä çoşulğan,

¹⁰ne oyrular, ne akahlar, ne džimrilär, ne pambas etüçilär, ne küc bilä yirtuçılar çanlıçin Teñriniñ meñärmäslär.

¹¹Siz dä anıñkibik kimsälär ediñiz, yoğsa yuvunduñuz, arıñdıñız, (40r/43r) yoğsa artarlandıñız atına Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ da Džani bilä Teñrimizniñ.

¹²Barça nemä maña tiyär, yoğsa dügül barça nemä faydaga; barça nemä maña tiyişlidir, yoğsa dügül ki men kimsäniñ buyruçu tibinä bolgaymen.

¹³Aç [=Aş] çarınga, da çarin aşlarga; yoğsa Teñri bunı da, anı da çapanel etkäy. Ten dügül bõrniçlikniñ, yoğsa Eyämizniñ, da Biy tenniñ.

¹⁴Yoğsa Teñri, ki Biyni dä turıyuzdu, sizni dä turıyuzgay çuvatı bilä kensiniñ.

¹⁵Bilmäs misiz, ki teniñiz siziñ gövdäläridir K'risdosnuñ? Xaytīp, alıp gövdäsin K'risdosnuñ, etkäy men gövdäsin bõrniçniñ? Haşa bolgay!

¹⁶Xaçan ki bilmässiz, ki kim yovuxlansa bõrniçgä, bir ten bolur? «Bolsun, — aytir [Ha полях: Asduadzaşunçnuñ ävəlgi bitiktä], — bir ten» [Быт 2:24 оставит человек отца своего и мать свою и прилепится к жене своей; и будут одна плоть].

¹⁷Da kim yovuxlansa Biygä, bir džandirlar.

¹⁸Xaçıñız bõrniçliktän; barça yazıç, çaysın da çilinsa adam, tenindän çixaridir kensiniñ, evet kim ki bõrniçlik etär, kendi teninä yazıç etär.

(40v/43v) ¹⁹Xaçan ki bilmässiz, ki tenläriñiz siziñ daçzarıdır Džanniñ, ki sizdädir, ki alıpsiz Teñridän, da dügülsiz boyuñuzga erkli, ya Biy?

²⁰Zera satın alıngansiz. Hörmätläñiz Teñrini teniñizdä siziñ.

Nemiç 7

¹Evet ki yazdıniz maņa, yağširaxtır adamga, ki çatın kişigä yuvuçlanmagay.

²Yoçsa borniglik üçün här biri kendiniç çatunun tutsun, da här çatun kendi erin tutsun.

³Xatunga kendi eyäsi borçun töläsin; ol türlü çatın da kendi eyäsinä.

⁴Zera çatinnin erki yoç kendi teninä, yoçsa eriniç bar; ol türlü eriniç dä erki yoç kendi teninä, yoçsa çatinnin erki bar.

⁵Zrgel bolmañiz biri biriñizdän, yoçsa egär ki nemä bolgay, ki birlänmäñizdän bir zaman, ki uçtlarga boş bolgaysiz, da soñra yänä añar aylan-gaysiz, ki sınamagay sizni eski duşman sziñ çoşulmaçiniz üçün.

⁶Bunı aytirmen tözümlük bilä, da dügül ki buyruç bermäç bilä.

(41r/44r) ⁷Zera klärmen, ki här adam bolgıy edi, neçik men; yoçsa här biriniç kendi başıñi bar Teñridän: çaysi — alay, çaysi — bulay.

⁸Evet tul kişilärgä da tul çatınlarga aytirmen: yağširax edi alarga, ki tirilgäylär edi, neçik men.

⁹Evet tözümlükläri yoç esä, alışsinlar; zera yağširaxtır alışmaç, ne ki çizinmaç.

¹⁰Yoçsa çatunlularga simarlarmen, dügül ki men, yoçsa Biy: ayirmamaga [= ayirilmamaga];

¹¹a egär ki ayırılrsa, ersiz çalgay, yaçom yänä eri bilä barişkay; da er çatunun salmasın.

¹²Evet özgälärgä men simarlarmen, dügül ki Biy: egär kimsä çardaşlardan çatini bolgay dinsiz, da añar biyänçli bolgay turma birgäsinä, salmasın anı;

¹³da çatinnin ki bolgay eri dinsiz, da klägäy birgäsinä turma, salmasın erin.

¹⁴Zera surptur er dinsiz çatini bilä, ol türlü surptur çatın da dinsiz eri bilä. Evet, yoç esä, oylanlarıñiz sziñ murdardir, hali — aruvdurlar.

¹⁵A egär ki dinsiz ayırılrsa, ayırilsin; zera nemä küç yoç çardaşka (41v/44v) ya çizçardaşka ol türlü nemädä; zera eminlikkä ündädi bizni Teñri.

¹⁶Ne bilirsən, çatun, sen, egär eriñni seniç çutçarsañ? Ya ne bilirsən, adam, sen, egär çatunuçnu seniç çutçarsañ?

¹⁷A egär ki bolmasa, na ne türlü ki här birinä dä üläşıptir Biy, här birin neçik tä ündäp esä Teñri, alay yürüsün. Da bu türlü barça yixövlärgä simarlarmen.

¹⁸Sünätläniç kimesä ündäliptir, sünätlänmäçkä suçlanmasın; sünätsizliktän kimesä ündälip esä, sünätlänmäsin.

¹⁹Zera sünätlänmäç nemä dügül, ya sünätlänmämäç tä nemä dügül, yoçesä saçlamaç Teñriniç badowiranı [badowipanin].

²⁰Evet här biri ne ündälmäçkä ki ündäliptir, ol ündälmäçtä çalsın,

²¹Xul ündälipsen, özgä nemä izdämä; yoçesä egär bolsañ dayı azad bolma, saña alay dayı yağşıdır.

²²Zera kim ki Biygä ündälip esä çul, azad yänä Eyäsinädir; ol türlü yänä kim ki azad ündäliptir, çul K'risdoskadir.

²³Satun (42r/45r) alinipsiz; bolmañiz çullar adamlarga.

²⁴Här biri ne ündälmäçkä ki ündäliptir, çardaşlar, anda toçtasın alnına Teñriniç.

²⁵Evet guçslar üçün boyruç nemä Eyämizdän yoçtur, evet ögüt berimen, neçik ki bir yarlıçamalığa Eyämizdän inamli bolmaga.

²⁶Sayınirmen, ki alay yağširaxtır, evet eksiklik üçün, ki bunuç üsnä bar, yağširaxtır adamga, ki bu türlü bolgay.

²⁷Baylanipsen çatun bilä? Izdämä çeşilmäçni. Çeşilipsen çatundan? Izdämä çatun.

²⁸Zera egär ki çatun alsañ, yazıç dügüldür; ya egär ki alışsa gojs, yazıç etmäs. Evet tarlıç tenindän bolur anıñkibikläriñ; evet men ayadım sizni.

²⁹Evet bunı aytirmen, çardaşlar, ki: zämanä çisçarıptir, bundan soñra ki kimläriñ çatunu bar esä, neçik ki bolmagay;

³⁰ya kimläri ki yıylarlar, neçik ki yıylamagaylar; ya kimläri ki sövünürlär, neçik ki sövünmägäylär; da kimläri ki satın alırlar, neçik ki nemäläri bolmagay;

³¹da kimläri ki yer bilä işlärlär, (42v/45v) neçik ki meñärmisärlär; zera keçiptir meñärmäçliç bu dünyanıç.

³²Yoçsa klärmen sizni, ki çayçusuz bolgaysiz. Zera kim ki çatunsuzdur, çayçurur Eyäsin, ki ne türlü biyänçli bolgay Eyämizgä;

³³da kim ki çatunludur, çayçurur dünyalıkni, ki ne türlü biyänçli bolgay çatununa kensiniç. Da ošta ayırıldilar biri birindän çatunlu [=erli] da gojs,

³⁴zera gojs çayçurur Eyäsin, ki bolgay surp dçanı bilä da teni bilä; da (çatunlu>) erli çayçurur dünyalıkni, ki ne türlü biyänçli bolgay erinä kensiniç,

³⁵Evet bunı sziñ faydañiz üçün aytirmen, dügül ki nemä boçulmaç çoyçyirmen sizgä, yoçesä mirnost üçün da hnazandlıç üçün Eyämizgä, zaba-
vicca bolmiyin.

³⁶A egär ki kimesägä uyat körünür esä kensiniç gojsu üçün, ki ölcövündän çixiptir, da ol türlü neçik bolgay bolma, ne ki klär, etsin. Yazıç etmäs. Övlänsinläri.

³⁷Evet kim ki toçtalıptir yüräkinä kensiniç,

da eksiklik nemä (43r/46r) bolmagay aňar, erki bar klägi usnä kensiniň, da anı taňladı yüräkinä kensiniň saxlama gojsun kensiniň, yaňşı etär.

³⁸Da kim ki övländirsä gojsun kensiniň, yaňşı etär; da kim ki övländirmäsä, dayı yaňşı etär.

³⁹Xatın baylıdır, neçä ki tiridir eri anıň; a egär ki ölsä eri anıň, azaddır, kimgä kläsä, çatun bolma, tek yalyz Teňrilik bilä.

⁴⁰Evet san aňardır, egär alay çalsa tul, benim ögütümä körä; men bulay saýınırmen, ki mendä dä bolgay Džanı Teňriniň.

Nemiç 8

¹Evet çurban etmäç üçün gurk'larga bilirmen, ki barçamizniň biliklik bar; bilmäçliç öktämlätir, yoçsa sövük yasar.

²Egär ki kimesä kläsä bilmä nemä, hanuz bilmädi, neçik tiyişlidir bilmägä.

³Yoçsa kim ki sövär Teňrini, ol biliptir andan.

⁴Yoçesä aşlarnı sunmaç üçün çurban bilirbiz, ki nemä dä dügül gurk' dünyâda, zera yoçtur kimsä Teňri birdän özgä.

(43v/46v) ⁵Zera egär ki bolsalar da ündälgän teňrilär, egär köktä, egär ki yerdä, ne türlü ki bardırlar teňrilär köp da eyälär köp,

⁶yoçsa bizim birdir Teňri Ata, çaysından ki barça nemä, da biz aňar da, bir Biy Jisus K'risdos, kim bilä ki barça nemä da biz anıň bilä.

⁷Yoçesä dügül barçasında biliklik. Xaysıları sumen'aları bilä esläri niň bügüngä dirä gurk'larını, neçik çurban kibik, yeyirlär da sumen'aları alarnı esläri niň, zera muçanattır, murdarlanıyır.

⁸Yoçsa aş bizni alnına Teňriniň turçuzmas, dügül ki, yemäsäç, eksilirbiz nemä, da dügül ki, yesäç, artarbiz nemä.

⁹Yoçsa saçt boluñuz, bolmagay, ki buyruçuñuz sizni bu, yañılmaçliçka bolgay kücsüzlärgä ya pohoršen'aga.

¹⁰Egär ki kimesä körsä seni, ki biliklikni bar, olturgan bužnicada, dügül ki sumen'ası esiniň anıň, ki muçanatliç bilä birläniptir, andoç yasalgay yemägä çurbanni?

(44r/47r) ¹¹Da taspolgay muçanat çardaşni se niň bilmäçindän, çaysı üçün ki K'risdos öldi.

¹²Da bu türlü säbäp bolup çardaşka da sumen'asın esläri niň muçanatlarını örcütüp, K'risdoska yazıç etär.

¹³Anıň üçün egär ki aş pohorşit etär esä çardaşimni, yemiyim et meñilik, ki bolmagay, ki çardaşimni pohorşit etkäymen.

Nemiç 9

¹Dügül mi ki azadmen? Dügül mi ki aça'älmen? Dügül mi ki Biyimizni bizim Jisus K'risdos-

nu közlärim bilä benim kördüm? Dügül mi ki işim benim sızsiz Biygä?

²Egär ki özgälärgä dügül esäm yeberilgän, yoçesä doçru sizgä men; zera möhürü aça'elliçimni benim — sızsiz Biydä.

³Menim džuvapım, çayda meni sorsalar, budur.

⁴Şahat, ki yoçtur erkim yemä ya içmä?

⁵Şahat, ki yoçtur erkimiz çizçardaşlarnı-çatınlarnı yürütmä birgämizgä, ne türlü özgä aça'ellär, da çardaşları Eyämizniň, da Gep'a?

⁶Yoçsa mi yalyz men da Pañnapas yoçtur erkimiz etmä nemä?

⁷Kim bolgay, ki sluz(44v/47v)bada kensi çardži bilä bolgay? Kim bolgay, ki borlalıç tikip, kendi yemişindän yemägäy? Kim bolgay, ki kütkäy çoylarnı da sütündän anıň yemägäy?

⁸Şahat, ki adämilik sartın aytıyırmen bunı? Yaçot örenk'tä bunı aytmas midir?

⁹Movşeniň dä örenk'inä yazgandır: «Baylagaysen ayzın ögüznüň harmanda» [Br 25:4 He заграждай рта волю, когда он молотит]. Şahat, ki ögüz üçün nemä keräk edi aytмага Teňrigä?

¹⁰Dügül mi ki bizim üçün aytıyır? Zera bizim üçün aytiliptir ya yazılıptir; zera umsa bilä tiyär saçma, kim ki saçar, da kimlär ki yiyiştirirlar, umsa bilä tiyär meñärmä.

¹¹Egär ki biz sizgä džansartın saçtıç esä, ulu nemä midir, egär ki sizdän tensartını çöpläsäç?

¹²Egär ki özgälär sizni buyruçuñuz bilä meñärlär esä, nek biz dä dayı artıç bolgaybiz? Yoçsa işlätmädiç heç bu buyruçnu, yoçsa barçaga tözärbiz, ki bolmagay, ki nemä tiyilmaç bolgay awedaranga.

¹³Bilmäs misiz, kim(45r/48r)lär ki dadžarda işlärlär, anda ol dadžardan yerlär? da kimlär ki çaysı stolnuň çuluxçılarıdırilar, anda ol stoldan meñärlär?

¹⁴Ol türlü Biy buyruç berdi, kimlärgä awedarannı awedaranel etärlär, anda ol awedarandan tirilmä.

¹⁵Evet men bir nemäni bundan işkä keçirmädim. Da yazmadım bunı, ki maña anıñkibik nemä bolgay. Dayı yaçşıraçtır maña ölmä, ne ki benim maçtanmaçimni kimesä boş saçışlagay.

¹⁶Zera egär ki awedaranel etsäm, yoçtur maña nemä maçtanmaç, zera yasaçtır üstümä, evet vaydır maña, egär ki awedaranel etmäsäm.

¹⁷Egär kläğim bilä anı etsäm, musttur maña; da egär ki erksiz, na spravcalıçni, ki üstümä bar, policat etkän maña, tügällärmen.

¹⁸Da çaytıp ne tölövüm bolgay benim? Ki awedaranel etkändä müft bergäymen Awedarannı

nî, ki nemâ buzmagaymen buyruçum bilâ benim awedarandan anda.

¹⁹Zera (45v/48v) azad edim barçadan, da barçasına boyumnu çuluxka çoydum, ki köplârni fayda etkâymen;

²⁰boldum d̄zuvutlar bilâ neçik d̄zuhut, ki d̄zuhutlarnî da fayda etkâymen; boldum ořenk' tibinâ, neçik alar kibik, ki ořenk' tibinâ edilâr; d̄gûl ki neçik ořenk' tibinâ bolgay edim, yoçsa ki ořenk' tibinâ bolganlarnî, ki alarnî da aslam etkâymen;

²¹töräsizlâr bilâ boldum, neçik töräsiz; d̄gûl ki neçik bir töräsiz nemâ bolgiy edim Teņrigâ, yoçsa ořenk'i bilâ K'risdosnuç, ki aslam etkâymen töräsizlârni ya tapungaymen;

²²boldum kücsüzlâr bilâ kücsüz, ki kücsüzlârni dâ fayda etkâymen. Barça bilâ barça nemâ boldum, ki şahat ki çutçargaymen çaysisin.

²³Bunî barça etiyrmen Awedaran üçün, ki ülüslü bolgaymen aņar.

²⁴Bilmâssiz, ki ne oyunda yûriyirlâr, yürümâ barçasî yûriyirlâr, yoçsa biri alir yeņmâçni? Bu türlü yürüņüz, ki yetiškâysiz,

(46r/49r) ²⁵Barçasî, kimlâr ki uruşur, barçaga tözümlü bolur: alar — ki keçövlü tadžni algaylar, da biz — keçövsüznü.

²⁶Xaytip men dâ ol türlü yürürmen, d̄gûl ki neçik körümsüz, ol türlü keçârmen, d̄gûl ki neçik yelni çayyururmen;

²⁷yoçsa opatirmen tenimni benim da hnazant etârmen, ki bolmagay, ki özgälärgâ k'aroz berdim, da men kensim kerâksiz tapulgaymen.

Nemiç 10

¹Klâmân, ki biliksiz bolgaysiz, çardaşlar, zera atalarimiz bizim barçasî bulut tibinâ edilâr, da barçasî teņizni keçtilâr;

²da barçasî Movşeşkâ mgirdel boldular bulut bilâ da teņiz bilâ;

³da barçasî ol bir d̄zan ašin yedilâr;

⁴da barçasî ol bir d̄zan içkisin içtilâr; zera içärlâr edi d̄zan çayasından, ki barir edi artlarından; da çaya kendi Jisus K'risdos edi.

⁵Yoçesâ d̄gûl ki köplärgâ alardan biyândi Teņri, zera bir oçurdan çirildilar anabadda anda.

⁶Da ol oçsaş bilâ(46v/49v) bolur edi bizim üçün, ki bolmagaybiz küsänç yamanliçka, neçik alar suçlandilar.

⁷Da ne damâhi bolma, neçik ki çaysilari alardan, ne türlü ki yazgandır: olturdu çoyovurt yemâ, da içmä, da turdular oynama [Исх 32:6 и сел народ есть и пить, а после встал играть].

⁸Da boņniglik etmiyiç, neçik çaysilari alardan boņniglik ettilâr, da tüştülâr bir kündâ 24 000.

⁹Da sinamalix Teņrini, ne türlü ki çaysilari alardan sinadilar, da anda yılanlardan taspoldular.

¹⁰Da çayyurmalix, ne türlü ki çaysilari alardan çayyurdular, da taspoldular anda tas etüçidân.

¹¹Yoçsa ol barça oçsaşi bilâ bolur edi ya keçâr edi üstlârandân, evet yazildi bizim ögütümüz üçün, çaysilarina ki tügällänmäç meņiliktân boldu.

¹²Bundan soņra kim ki sayiślâr esâ, ki toçtalgan bolgay, saçt bolsun, ki ansizim tüşmägây.

¹³Sinamaç sizin üstünüzgâ kelmiyir, (47r/50r) tek adamlardan; evet inamlidir Teņri, ki salmagay sizni sinamaçka artix kücünüzdân çixari, yoçsa etkây sinamaçtan çixmaçni da, ki tözmägâ bolgaysiz.

¹⁴Aniņ üçün, sövüklülârim, çaçiņiz gurç'larga tapunmaçtan.

¹⁵Neçik eslilâr bilâ sözliyirmen; taņlaņiz siz sizdân, ne ki aytiyirmen.

¹⁶Trunok alyiştan, çaysin ki alyişlarbiz, d̄gûl mi ki ülüslü bolmaçliçtir çanina K'risdosnuç? Ötmâkni, çaysin ki sindiribiz, d̄gûl mi ki ülüslü bolmaçliçtir teninâ K'risdosnuç?

¹⁷Zera 1 ötmâk, da 1 tenbiz köpümüz; zera barçamız bir ötmâktân anda meņaribiz ya pozivat etârbiz.

¹⁸Baçiņiz, ki Israjel ten sartin: d̄gûl mi, ki kimlâr yerlâr çurbanan, ülüslüdürlâr seyandan?

¹⁹Xaytip ne aytiyim? Ki çurban etilgân nemâ bolgay mi, ya gurç'lar da nemâ bolgaylar mi?

²⁰Yoçsa ne ki çurban etârlâr gurç'çilar, şaytanlarga, da d̄gûl ki Teņrigâ etârlâr çurban. (47v/50v) Klâmân, ki siz ülüslü şaytanlarga bolgaysiz.

²¹Zera bolmassiz ayaçin Eyämizniņ içmä da ayaçin şaytanlarniņ; da bolmassiz stolundan Eyämizniņ yemâ da stolundan şaytanlarniņ.

²²Şahat ki nemâ paçillik etkâybiz Eyämizgâ? Şahat ki andan dayi yaçşi bolma klägäybiz?

²³Barça nemâ maņa tiyişlidir, yoçsa d̄güldür barça nemâ faydalî; barça nemâ maņa tiyişlidir, yoçsa barça nemâ yasamas.

²⁴Kimesâ boyu üçün yalyiz izdâsin, yoçsa siņari üçün dâ.

²⁵Barça nemâ, ne ki satilir bazarda ya aşçanada, yeņiz, taņlamaņiz, sumen'a üçün;

²⁶zera Eyämizniņdir dünyâ barçasî bilâ.

²⁷Egâr ki kimesâ ündäsâ sizni dinsizlârdân, da kläsâņiz barma, barça nemâni, ne ki alniņizga çoysalar, yeņiz da taņlamaņiz, sumen'aņiz üçün.

²⁸A egâr ki kimesâ aytsa sizgâ, ki bunî çurban etkândir, yemaņiz — aniņ üçün, ki aytiti sizgâ, da sum(48r/51r)en'a üçün.

²⁹Da sumen'ani, ki aytiyirmen, d̄gûl kensi-

niñ, yoğsa sınariniñ: evet ki nek benim erklilikim yaryulangay özgäniñ sumen'asından?

³⁰Egär ki men başıñ bilä meñariyir esäm, ne üçün söküliyirmen, çaysi üçün ki men şükürlümen?

³¹Xaytıp, egär yesäñiz, egär içsäñiz, egär ki ne dä etsäñiz, barça nemäni hörmätinä Teñriniñ etinjiz.

³²Ki pohoršen'a bermägäysiz ne džuvutka, ne gurk'çığa bolgaysiz, da yixövünä Teñriniñ,

³³ne türlü ki men dä barça bilä barçasına biyänçli bolurmen; izdämän boyumnuñ faydasın, yoğsa köplärniñ, ki çutulgaylar.

Nemiç 11

¹Oğşaş maña boluñuz, neçik ki men K'risdoska.

²Maçtarmen sizni, ki barça nemäni benim aņarsız da, ne türlü ki simarladım sizgä, simarlaganıñni tutkaysız.

³Klärmen, ki bilgäysiz siz, ki barça erlärniñ başi K'risdostur, da başi çatıñniñ eridir, da başi K'risdosnuñ Teñri.

⁴Barça er, çaçan ki alıışka tursa ya markarelik etsä, da başın yap(48v/51v)uñ tutsa, uyatlı etär başın kensiniñ.

⁵Da här çatun, çaçan ki alıışka tursa ya markarelik etsä açıç başi bilä, uyatlı etär başın kensiniñ, alay tut, ki yülütäkän bolgay.

⁶Zera egär ki yapmasa çatun, na çoy saçın çirçsın, a egär ki tiymäs esä çatunga çirçma ya yülütmä, yapsın.

⁷Er kişigä tiymäs yapma başın, zera süräti da hörmäti Teñriniñdir; evet çatun, hörmäti eyäsiniñdir.

⁸Zera dügül ki er çatındandır, yoğsa çatın erdän;

⁹zera toçtatılmadı heç er çatun üçün, yoğsa çatun er üçün.

¹⁰Aniñ üçün tiyär çatınga yapma başın, frištälär üçün.

¹¹Yoğsa dügül çatın erdän başça, da ne er çatından başça, *Biydä*.

¹²Zera ne türlü ki çatın erdän, ol türlü er dä çatından; evet barçası Teñridän.

¹³Evet siz sizdän beriñiz könülükni, tiyär mi çatın kişigä açıç turma alıışka alnına Teñriniñ?

¹⁴Tarbiyatıñiz da mi övrätmästir sizni, zera er egär ki saçı uzun esä, uyattır aņar,

(49r/52r) ¹⁵evet çatın egär uzun saçlı esä, hörmättir aņar, zera saç kiyiniş yerinä beriliptir aņar?

¹⁶A egär ki kimesä kläsä çarşı bolma bizim, yoçtur aniñkibik övränçikimiz, da ne yixövläriniñ Teñriniñ.

¹⁷Yoğsa bunı simarlarmen, dügül ki maçta-

gaymen, zera dügül ki yaçşıga, yoğsa alçağ nemägä suçlanıyirsiz.

¹⁸Äväl, çaçan ki bir yergä yiyilsañiz yixövdä, iştiyirmen, ki hercowadçoyluç bar sizdä, da az nemä inandım.

¹⁹Evet hercowadçoyluç bolmaçtır siziñ arañizga, ki tañlamalar körüngäylär.

²⁰Da çaytıp, yiyilganıñiz da siziñ bir yerdä, dügüldür övi Eyämizniñ sizgä yer ötmäk yemä;

²¹zera här biri kim dä esä kendi ašin ilgäri kelir yemä, da çaysi aç bolur, da çaysi esirik.

²²Şahat ki övünüz yoçtur, çayda yemä ya içmä? Egär ki yixövün Teñriniñ heçkä bersañiz da uyatlı etärsiz yoçsullarıñı? Ne aytıyım sizgä? Maçtıyım mi sizni? Bunıñ üçün maçtaman.

²³Zera men yöpsündüm Eyämizdän, çaysın ki (49v/52v) sizgä dä simarladım, ki Biy Jisus ol keçäni, ki çixara berilsär edi, aldı ötmäk,

²⁴şükürländi, sindirdi da ayttı: «Budur benim benim, ki siziñ üçün; bunı etinjiz benim aņılmaçıma».

²⁵Ol türlü ayaçnı da aştan soņra aldı da ayttı: «Bu ayaç yäñi otputtur benim çanıñ; bunı etinjiz, ne çadar egär içsäñiz, benim aņılmaçıma».

²⁶Ne çadar egär yesäñiz bu ötmäkni da ayaçnı içsäñiz, ölümün Eyämizniñ aytıñiz, negä dinçä kelginçä ol.

²⁷Bundan soņra kim ki yesä ötmäkni ya içsä ayaçnı Eyämizniñ arzanisizlik bilä, borçlu bolgay teninä da çanıña Eyämizniñ.

²⁸Sınagay adam boyun kensiniñ da soņra ol ötmäktän yegäy da ol ayaçtan içkäy.

²⁹Zera kim ki yer da içär arzanisizlik bilä, yarınuñu kendi boyuna yerdä içär, zera tañlamas benim Eyämizniñ.

³⁰Aniñ üçündür siziñ arañizga köp çastalar da aruvsuzlar da artıç alardırlar, ki ölüptürlär dä.

³¹Zera egär ki (50r/53r) boyumuznu tergäsäç edi, na suçlu bolmas ediç.

³²Da egär ki yaryulansaç, Eyämizdän ögütlänirbiz, ki bolmagay ki dünyä bilä suçlu bolgaybiz.

³³Bundan soņra, çardaşlar, çaçan ki bir yerdä yiyilsañiz yemä, biri biriñizgä tözüñüz.

³⁴A egär ki kimesä aç esä, övinä kensiniñ yesin, ki bolmagay, suçlu bolmaga yiyilgaysiz. Evet özgä nemäni, çaçan kelsäm, ol çayta simarlagaymen.

Nemiç 12

¹Evet džansartın üçün, çardaşlar, klämän, ki biliksiz bolgaysiz.

²Bilir misiz, ki çaçan gurk'çılar ediñiz, gurk'lar çatına, tepränmäsis neçik, barıp kelip ediñiz.

³Aniñ üçün körgüzürmen sizgä, ki dügül bir

kimesä, ki Džani bilä Teŋriniŋ sözlägäy, egär ayt-
sa: «Xarıŋlı Jisus», — da kimesä bolmas aytmä
“Biy” Jisusnu Ari Džandan başxa.

⁴Egär ki ülüsläri başxiŋniŋ bar esä, yoŋsa
Džan birdir;

⁵egär ki ülüsläri haybatlamaŋniŋ bar esä, yoŋ-
sa Biy birdir;

⁶egär ki ülüsläri (51v/54v) oŋarmaŋniŋ bar esä,
yoŋsa Teŋri birdir, ki oŋarir barčanı barçasına.

⁷Evet här birinä başxa beriliptir belgirtmäxli-
xi Džanniŋ här biriniŋ faydasına.

⁸Birinä Džandan beriliptir söz eslilikän, öz-
gägä iş bilmäxlixtän, ol Džandan;

⁹birsinä inam, ol Džan bilä; özgäsina šnorhk'
hakimlikkä, ol Džan bilä;

¹⁰özgäsina oŋmaŋ xuvattan, özgäsina marka-
relik, özgäsina taŋlamaŋ džanlarnı, özgäsina anla-
maŋ tillarnı, özgäsina çaytarmaŋ tillarnı.

¹¹Evet bunı barça oŋarir ol bir Džan da üläŋir
här birinä, ne türlü dä kläsä.

¹²Ne türlü ki ten birdir, da gövdäläri köp bar,
da barça köp gövdäläri tenniŋ bir tendir, ol türlü
K'risdos ta.

¹³Zera bir Džan bilä biz barçamiz bir tengä
mgirdel bolduŋ, egär džuvtlar, egär gurk'çilar,
egär çullar, egär azadlar, barçamiz bir Džanni içtiŋ.

¹⁴Zera ten 1 gövdä dügül, yoŋsa köp.

¹⁵Egär aytsa ayaŋ, ki: «Xol dügülmen, aniŋ
üçün dügülmen ol tendän», — bolmas, ki aniŋ bilä
(51r/54r) bolmagay ol tendän aytmäxi üçün alay?

¹⁶Da egär ki aytsa çulaŋ: «Aniŋ üçün, ki dü-
gülmen köz, dügülmen ol tendän anda», — bolmas,
ki aniŋ bilä bolmagay ol tendän?

¹⁷Egär barçä ten köz bolsa edi, çayda bolgay
edi çulaŋ? Ya egär ki barçä ten çulaŋ bolsa edi,
çayda bolur edi burun?

¹⁸Evet Teŋri çoydi gövdälarnı bir-bir här birin
alardan tendä, ne türlü ki klädi.

¹⁹A egär ki bolsa edi barçası bir seziklik, çay-
da bolgay edi ten?

²⁰Evet gövdälär köptür, da ten bir.

²¹Bolmastir köz aytmaga çolga, ki: «Keräk-
mässen maŋa»; yaŋom baş — ayaŋlarga, ki: «Ke-
räkmässiz maŋa».

²²Yoŋsa artix, çaysilari ki körünürlär, ki küç-
süz bolgaylar gövdälär, keräklidirlär;

²³da çaysilari körünürlär, heçtirlär tendä,
alarga artix hörmät etärbiz;

²⁴da uyat yerimiz bizim dayi artix zmirnost-
lari bar, da mirniylarimizga bizim nemä keräk-
mästir. Zera Teŋri bulyatti ya çatištirdi tenni da
alçaxına dayi artix hörmät berdi,

²⁵ki (51v/54v) bolmagay çarŋi bolmaçliŋ tendä
anda, yoŋsa ki alar kendiläri biri birin baçkaylar
gövdälär ya sezikliklär.

²⁶Egär ki ayrısa bir çaysi gövdä, ayrirlar barça
gövdälär birgäsina; da egär sövünsä bir gövdä, sö-
vünürlär barça gövdälär birgäsina.

²⁷Yoŋsa siz tenläri K'risdosnuŋsiz da gövdälär
gövdälärindän aniŋ.

²⁸Da ne ki çoydi Teŋri yixövlärgä, budur äväl
aräk'ellarnı, ekinçi markarelärnı, üçünçi varta-
bedlärnı, soŋra çuvatni, soŋra başxiŋin saçaytmaŋ-
niŋ, boluŋuçilarnı, yürütüçilarnı, til anlamaŋni,
çaytarmaŋni tillarnı.

²⁹Şahat, barçası aräk'el mi bolgay? Ya barçası
markare midir? Ya barçası vartabed midir? Ya
barçası çuvat midir?

³⁰Ya barçasında saçaytmaŋ başxiŋi mi bar? Ya
barçası tillär mi sözlärlär? Ya barçası t'arkmanel
mi etär, ki çaytarmaçtır?

³¹Yoçesä suçlanıŋiz ol başxiŋska, ki artixtır,
evet men dayi artix yol körgüziyim.

(52r/55r) Nemiç 13

¹Egär tillarin adamlarniŋ sözläsäm da frištä-
lärninŋ, da sövüküm bolmasa, boldum men neçik
yez, ki avaz etär, ya neçik çimballar [çimballar], ki
avaz etärlär.

²Egär ki bolsa markarelikim, da bilsäm barça
saçışlarnı da barça bilmäxlarnı, da bolsa barça
inamim, ki bolgaymen taylarnı yerindän teprät-
mä, da sövüküm bolmasa, — nemä dügülmen.

³Da egär üläšsäm barça nemäni yarlılarga
da çıçara bersäm tenimni köydürmä, da sövüküm
bolmasa, — nemä fayda etmän.

⁴Sövük uzuneslidir, tatlılanir, sövük paçillän-
mäs, yiyištirmas, öktämlänmäs,

⁵harsizlanmas, izdamäs kensiniŋkin, çozça-
mas, yaman saçış etmäs,

⁶egirlikkä sövünmäs, yoŋsa sövünür könülük-
kä;

⁷barçaga baçar, barçaga inanir, barçaga um-
sanir, barçaga tözär.

⁸Sövük heç tüsmäs, egär ki markarelik esä çä-
panel bolur, egär tillär iyilirlar, egär bilmäçliçlär
çapanel bolurlar.

⁹Zera köptän az bilirbiz da köptän az marka-
relik etärbiz;

(52v/55v) ¹⁰yoŋsa çaçan kelsä tügällänmäxi,
köptän az da çapanel bolsar.

¹¹Neçä ki oylan edim, neçik oylan sözlär edim,
neçik oylan saçışlar edim, neçik oylan saçinir
edim; yoŋsa çaçan boldum kiŋi, oylanlıçniŋkin keri
saldim.

¹²Hali köriyirbiz neçik küzgül ötläş, yoğsa ol vaxtta — çarşi turup; hali bilirmen köptän az, yoğsa ol vaxtta bilgäyemen, ne türlü ki ol tanidi meni.

¹³Evet çalir inam, umsa, sövük — bu üçsü; da ulu bularniñ arasına sövüktür.

Nemiç 14

¹Artından bariniñ sövüknüñ; da suçlaniniñ džansartinlarga artıç, ki siz dä markarelik etkäysiz.

²Zera kim ki sözlär tillär, dügül ki adamlar bilä sözlär, yoğsa Teñri bilä; zera yoçtur kimesä, ki işitkay, yoğesä džan bilä sözlär sayışlarni;

³evet kim ki markarelik etär, adamlarga sözlär tüzänlikni, da övünmäçni, da tişit etmäçni.

⁴Kim ki sözlär tillär, boyun kendiniñ tüzär; da kim markarelik etär, yiçövnü tüzär.

⁵Klärmen, ki barçañiz siz tillär sözlägäysiz; artıç, ki markarelik etkäysiz; zera (53r/56r) artıçtır markarelik etmäç, ne ki ol, ki tillär sözlär, evet egär ki çaytarsa, ki yiçövnü yasagan etkäy.

⁶Evet hali, çardaşlar, egär ki kelsäm sizeni çatiniñzga tillär sözlämäç bilä, ne fayda bolgaymen sizgä, egär ki sözlämäsäm ya belgirtmäç bilä, ya bilmäç bilä, ya markarelik bilä, ya vartabedliç bilä?

⁷Ol türlü ne türlü ki näfässiz avaz bergäylär, egär biryi, egär saltir, egär ki nemä tergämäç sözgä etmäsälär, neçik ayırgaylar biryiniñ çalınmaçin ya saltirniñ avaz etkänin?

⁸Zera egär ki bulyaç avaz yebersä biryi, kim hadirlängäy çerüvgä?

⁹Egär ki til bilä belgirtmäsäñiz sözni, neçik anlangay söz? Ki bolursiz andan soñra, neçik yel bilä sözlägäylär.

¹⁰Zera ol çadar türlü-türlü avazlar dünyâda, da nemä dä yoç avazsiz [=çuvatsiz].

¹¹Evet egär ki bilmäsäm çuvatın avazniñ, bolurmen alarga, kimlär sözläsälär benim bilä, ruzniy, da ol, ki sözlär benim bilä, yat.

¹²Zera küsänçsiz džansartinlarga, tüzülmäçi üçün yiçövnüñ (53v/56v) izdäñiz, ki dayi artıç bolgaysiz.

¹³Aniñ üçün, kim ki sözlär tillär, alyiş etsin, ki t'arkmanel dä etkäy.

¹⁴Egär ki alyiş etsäm tilim bilä, džanım alyiş etär, yoğsa emim [=esim] yemişsizdir.

¹⁵Xaytip, ne bolgay? Etiyim alyiş džanım bilä, da etiyim alyiş esim bilä; da saymos aytiiyim džanım bilä, saymos aytiiyim esim bilä dä.

¹⁶A egär ki bolmasa, egär alyişlasañ džaniniñ bilä, da bolgay anda biliksiz, neçik aytıy senin maçtaniña amenni? Zera ne ki aytiiyirsen, ol bilmästir.

¹⁷Zera sen yaçşi şükürläniyirsen, yoğsa siñañ tüzälmas.

¹⁸Şükürlümen Teñrigä: sizeni barçañiz üçün artıç tillär bilä sözlärmen;

¹⁹evet yiçöv içinä klärmen sözni 5 fikir bilä sözlämä, ki özgälärni dä ögütlägäyemen, ne ki köp söz til bilä.

²⁰Xardaşlar, bolmañiz oylan esiñiz bilä. Yoğsa yamanliçtan oylan boluñuz, da esiñiz bilä tügäl boluñuz.

²¹Zera öreñk'tä dä [*Ha полях: Esaji 17*] yazgandır, ki: «Yat til bilä da yat ayızlar bilä sözlägäyemen ol žovovurt bilä, na alay da işitmisärlär maña», — aytir Biy [Ис 28:11 За то лепечущими устами и на чужом языке будут говорить к этому народу. 28:12 ...Но они не хотели слушать].

²²Alay(54r/57r)sa, til tek belgirtmäç üçündür dügül inanganlar üçün, yoğsa inamsızlar üçün; evet markarelik dügül inamsızlar üçün, yoğsa inamlılar üçün.

²³A egär ki barça yiğın kelsä bir yergä, da barçası tillär sözläsälär, da kirsä anda biliksizlär ya inamsızlar, aytmaslar midir: ne sandraçliyirsiz?

²⁴A egär ki barçası markarelik etsälär, da kirsä anda çaysı inamsız ya biliksiz, azarlanir barçasından da tergäliir barçasından,

²⁵da yapuçu yüräkinin aniñ belgili bolur, da soñra tüşüp yüzü üsnä, yerni öpkäy Teñrigä, da çosdovanel bolgay, ki «Köni, ki Teñri bar sizeni arañizga!»

²⁶Xaytip, ne bolgay, çardaşlar? Xaçan bir yerdä yiğilsäñiz, här biriniñ sizdän egär ki saymos bilgäy, egär vartabedliç bilgäy, egär belgirtmäçi bolgay, egär tilläri bolgay, egär t'arkmanel etmä bilgäy, barçasına yasovuçi bolgay.

²⁷Egär ki tillär kimesä sözläsä, eki bolsun, a egär dayi artıçına 3, da soñra birär-birär, da biri çaytargay.

²⁸A egär (54v/57v) ki bolmagay, ki çaytargay, kimsä, tiiyilsinlar yiçövdä, kendi esinä da Teñri bilä sözläsin.

²⁹Evet markarelä 2 ya 3 sözläsinlär, da özgälär tergäsinlär.

³⁰Yoğesä özgä kimsägä, ki olturgay, belgili bolsun, na burungisi tiiyilsin.

³¹Zera bolursiz barçañiz birär-birär markarelik etmä, ki barçası övrängäylär da barçası övüngäylär.

³²zera oylanlari da markareläniñ markarelärgä hnazant bolurlar,

³³zera dügül ki talaştir Teñridä, yoğsa eminlik. Ne türlü ki barça yiçövläri arilärniñ,

³⁴çatınlar barça yiçövlärdä tiiyilsinlar, zera buyurmas alarga sözlämä, yoğsa hnazant bolma, ne türlü ki öreñk'tä aytiiyir.

³⁵A egär ki nemä övränmä kläsälär, övdä ken-
di erlärindän sorgaylar; zera oğşaşsizdir çatin ki-
şiğä yixövädä sözlämägä.

³⁶Şahat ki sizdän çixiptir Teñriniñ sözi? Ya-
xom yalyız sizgä mi yetiştı?

³⁷A egär ki çaysi kensin markare sayınsa ya
džansartın, bilsin, ki ne ki yazdım sizgä, ki Eyä-
mizniñ simarlaganıdır.

(55r/58r) ³⁸A egär ki kimesä biliksizläñir esä,
biliksizläñsin.

³⁹Bundan soñra, çardaşlar, suçlanıñız marka-
relik etmä, da tillär sözlämäçni tiymanız;

⁴⁰da barça nemäñiz siziñ mirnost bilä da yergä
bilä bolgay.

Nemiç 15

¹Körgüzürmen sizgä, çardaşlar, Awedaranim-
ni menim, çaysın ki awedaranel ettim sizgä, çay-
sın ki yöpsündüñüz dä, çaysında ki toxtalıpsız,

²çaysi bilä ki çutulduñuz, çaysi söz bilä ki
awedaranel ettim sizgä, egär ki bar esä sizdä, evet
egär ki nemä boş inandıñız esä.

³Zera men sizgä äväl anı simarladım, çaysın
ki men yöpsündüm, ki K'risdos ta öldi bizim yazıç-
larımız üçün, Bitikkä körä,

⁴da kömüldü, da turdu da 3-ünçi küñdä, Bitik-
kä körä,

⁵da köründü dä Gep'ägä da soñra 12-gä;

⁶da soñra köründi artıç ne ki 500 džandan
çardaşlarga bir oçurdan, çaysılarınan ki köpläri
bar buñar dinçä da çaysıları yuçladılar;

⁷da soñra köründi Jagopka, soñra barça ara-
k'ellärgä;

(55v/58v) ⁸soñra barçasından, neçik ki bir heç
bolganga, köründi maña da.

⁹Zera men kendimmen alçaçarı arak'ellärniñ, ki
dügül dä men arzani, ki üñdälgäymen arak'el, ze-
ra sürär edim yixövün Teñriniñ.

¹⁰Evet başçışı bilä Teñriniñ men — ne dä esäm;
da başçışı anıñ, ki mendädir, boş nemägä bolmadı,
yoçesä artıç alardan barçasından çazıyandım; da
dügül ki men, yoçsa başçışı Teñriniñ, ki benim bi-
lädir.

¹¹Xaytıp egär ki men, egär ki alar bu türlü k'a-
roz ettiç, da siz dä bu türlü inandıñız.

¹²A egär ki K'risdos k'arozel bolıyır esä, ki ölü-
dän turuptur, neçik aytırlar çaysıları sizdän, ki
turmaç ölülärgä yoçtur?

¹³Egär ki turmaç ölülärgä yoç esä, alaysa
K'risdos ta turmiyır da;

¹⁴egär ki K'risdos turmiyır esä, boştur k'arozu-
muz bizim, boştur inandıñız da siziñ.

¹⁵Da tapulurbiz yalyan tanıçlar Teñrigä, ki

tanıçlıç berdiç Teñri üçün, ki turıyuzdu K'risdosnu;
turıyuzmadı esä, na ölülar dä turmaslar;

¹⁶[da egär ki ölülar turmiyır esä, na K'risdos
ta turmadı;]

¹⁷da (56r/59r) egär ki K'risdos turmiyır esä,
boştur inandıñız siziñ; da hanuz ol yazıç içinäsiz.

¹⁸Xaytıp, çaysıları ki yuçladılar K'risdoskä,
taspoldular.

¹⁹Şahat, egär ki bu tirlik bilä yalyız umsanıp
esäç K'risdoska, çarasızbiz barça adamlardan ar-
tıç.

²⁰Yoçsa K'risdos turuptur ölüdän, burungi ye-
mişi yuçlaganlarınıñ.

²¹Zera adam bilä boldu ölüm, da adam bilä
boldu ölüdän turmaçlıç.

²²Ne türlü ki Adäm atamız bilä boldu barçası
ölgän, ol türlü K'risdos bilä barçası tirildilär,

²³här biri kendi yergäsi bilä; äväl-burun K'ris-
dos, da soñra K'risdosnuñkiläri, kelgäninä anıñ.

²⁴Da soñra tügällänmäç, çaçan bersä çoluna
çanlıçni Teñriniñ da Atanıñ, çaçan çapanel etsä bar-
ça buyruçlarını, da barça ululuçlarını, da çuvatlarını.

²⁵Zera tiyişlidir añar çanlıç etmä, negä dinçä
çoçsa barça duşmanların ayaçı tibinä kensiniñ.

²⁶Soñyugi duşman çapanel bolur — ölüm,

²⁷da barça nemäni hnazant etti ayaçı tibinä
(56v/59v) anıñ. Evet çaçan aytsa, ki hnazant bo-
luptur añar barça, budur ki tek andan başça, ki
hnazant ettirdi añar barçanı.

²⁸Da çaçan ki hnazant bolsa añar barça, ol
çayta kendi Oçul da hnazant bolgay añar, ki hna-
zant ettirdi añar barçanı, ki bolgay Teñri barça
barçasına.

²⁹Evet yoç esä, ne etkäylär kimlär ki mgirdel
bolurlar ölülar üçün? Egär könü esä, ki ölülar tur-
mısarlar, ne üçün boş mgirdel bolıyırlar alar üçün?

³⁰Ne üçün biz dä džgnel bolıyırbiz här sahat?

³¹Da här sahat öliyirbiz: siziñ maçtanmaçıñız
üçün ant içärmen, çardaşlar, çaysi ki bar benim
Jisus K'risdosta, Biyimizdä bizim.

³²Çünki, adam üçün, kazan uruşuna bolup
edim Ep'esosta, ne fayda edi maña, egär ki ölülar
turmas esälär? Yeyiç, içiyiç, zera tañda ölmälibiz!

³³Aldanmañız: buzarlar tatlı tarbiyatni ya-
man sözlär.

³⁴Ayiniñız artarlıç bilä da yazıç etmäñız; zera,
bilikliki Teñriniñ çaysıları(57r/60r)ında yoçtur,
uyatıñız üçün siziñ aytıyırmen.

³⁵Yoçesä aytsa kimsä: «Neçik tururlar ölülar?
Ya çaysi ten bilä kelsärlär?»

³⁶Essizsen! Ne ki saçarsen, tirilmäştir, negä
dinçä ölmäsä.

³⁷Da çaysin ki saçiyirsen, dügül mi ki tenni, çaysi ki toymalidir, saçarsen yoçsa yalañaç bür-tük, egär ašliçniñ bolsa, egär özgä urluç;

³⁸da Teñri berir añar ten, neçik dä kläsä, da här urluça kendi tenin.

³⁹Dügül ki barça ten bir tendir; özgä tendir adamniñ, da özgä tendir dżanavarlarınñ, özgä tendir uçar çuşlarınñ, da özgä tendir baliçlarınñ.

⁴⁰Da tenlär köktägi, da tenlär yerdägi; özgä hörmät köktägilärniñdir, da özgä hörmät yerdägilärniñdir.

⁴¹Özgä hörmät günäşniñ, da özgä hörmät yulduzlarınñ; da yulduz yulduzdan artıçtır hörmät bilä.

⁴²Ol türlü turmaçi da ölümlärniñ: saçilir buzulmaç bilä, da turur buzulmaçtan başça;

⁴³saçilir alçaçlıç bilä, (57v/60v) da turur hörmät bilä; saçilir kücsüzlük bilä, da turur çuvat bilä;

⁴⁴saçilir ten näfäsli, da turur ten dżanlı. Egär bar esä ten näfäsli, na bardir dżanlı da.

⁴⁵Bu türlü yazgandır, da boldu kişi burungi, Adäm, tiri näfäsli; ekinçi Adäm — dżan bilä tiri-gizüçi.

⁴⁶Evet dügül burun dżanlı, yoçsa näfäsli, da sonra dżanlı.

⁴⁷Burungi adam yerdän, topraçtan; evet ekinçi Adam — Biy köktän.

⁴⁸Ne türlü ki topraçtan, ol türlü bolganlar topraçtan; da ne türlü ki köktägi, ol türlü köktägilär dä.

⁴⁹Da ne türlü ki kiydiç sürätin topraçtan bolganniñ, kiyiyiç sürätin köktägininç.

⁵⁰Evet bunı aytirmen çardaşlar, ki ten da çan çanlıçın Teñriniñ meñärmä bolmaslar, da ne buzulmaçlı keçövsüznü meñärmä bolmas.

⁵¹Evet bir sayış [sayiz] sizgä aytirmen: barçamiz yuçlasarbiz, yoçsa dügül ki barçamiz yänirsärbiz

⁵²kes-kenetä, köz açip yumgınca, soñyu biryi-da; zera biryi tartilsar, da ölümlär tursarlar (58r/61r) keçövlüktän, da biz yänirsärbiz.

⁵³Zera keräk ki bu keçövlü kiygäy keçövsüzlükni da bu ölümlü ki kiygäy ölümsüzlükni.

⁵⁴Yoçsa çacan bu ölümlü kiysä ölümsüzlükni da keçövlü keçövsüzlükni, ol vaçtta bolsar ol söz, ki yazıldı, ki basıldı ölüm yeñilmäçkä.

⁵⁵Xanı, ölüm, yeñmäçiñ seniñ? Xanı, tamuç, yaralarıñ seniñ?

⁵⁶Yarası ölümnüñ yazıçlardır, da çuvatı yazıçniñ örenk'tir.

⁵⁷Yoçesä başçişi Teñriniñ, ki berdi bizgä yeñmäçni Eyämiz bizim Jisus K'risdos ötläş!

⁵⁸Bundan sonra, sövüklü çardaşlarım, toxtalğan boluñuz, tepränmäsiz turuñuz, artıç boluñuz işinä Eyämizniñ här sahat, biliñiz, ki emgäkiniz siziñ düğüldür boş alnına Eyämizniñ.

Nemiç 16

¹Yoçesä sayışı [=başçişi] üçün, ki arilärdän utrudur, ne türlü ki yiçövünä Kayadaçılärniñ, ol türlü siz dä etiniz.

²Här yiçkünlärni här biriñiz sizdän kendi boyına çazyansin, ne ki dä oñsa, ki bolmagay, ki çacan kelsäm, ol sahatta heseb bolgay.

³Yoçsa çacan kelsäm, neçik bir oyurdan tañ-(58v/61v)lasaniz, bitik bilä yeberiyim eltmägä başçişiniñni siziñ Erusaçemgä.

⁴A egär tiyär esä maña da barmaga, benim bilä bargaylar.

⁵Yoçsa keliyim sizgä, çacan ki Magetoniyağa keçsäm; evet çacan yürüsäm Magetovniyada.

⁶Egär keräk bolsa, çalgaymen çatiñizga, ya çişlagaymen, ki siz uzatkaysiz meni, çayda da barmaçniñ [=barmalı] bolsam.

⁷Zera klämändir sizni hali köz-lafa körmägä, umsam bar bir zaman bolma çatiñizga, egär Biy buyursa.

⁸Evet hali bolurmen Ep'esosta Hoki kalustka diyin,

⁹zera eşik açiliptir maña ulu da keräkli, dä çarşi bolganlar köptürlär.

¹⁰Evet çacan kelsä Dimot'eos, baçiñiz, ki ne türlü çorçusuz bolgay; zera işin Eyämizniñ etiyir, ne türlü ki men.

¹¹Kimesä anı heçkä körmäsin, da uzatiñiz anı eminlik bilä, ki kelgäy çatıma, zera baçiñirmen añar çardaşlar bilä birgä.

¹²Evet Aboçosnuñ çardaşı üçün asrı çoldum anı, ki kelgäy siziñ çatiñizga çardaşlar bilä birgä; da hanuz yoç edi kölnü, ki hali kelgiy edi, (59r/62r) yoçsa kelgäy, çacan boşansa.

¹³Emgäniñiz, bek boluñuz inaminiñizda, çüstläniñiz, çuvatlaniniñiz.

¹⁴Barça nemäñiz siziñ sövük bilä bolsun.

¹⁵Xolarmen sizni, çardaşlar, bilirsiz övin Sdep'anniñ da P'ordunadaniñ, çaysıları ki yemişlärirdirlär Ak'ajeçilärniñ, da çuluçuna arilärniñ çoydılar kendilärin,

¹⁶ki siz dä hnazant bolgaysiz anıñkibiklärgä da barçasına, ki birgä boluşuçidirlar da emgänüçi.

¹⁷Sövündüm kelgäninä Sdep'aneaniñ, da P'ordunadaniñ, da Akajigosnuñ, ki siziñ eksiklikiñizni alar tügällädilär,

¹⁸zera tündirdilar dżanimni da siziñ dä. Xaytip taniñiz anıñkibikläрни.

¹⁹Оҹѳојн bersin sizgä yïyövü Asiyalilarniñ; оҹѳојн көп bergäylär sizgä Biy bilä Agüyas da Bsisga [=Brisgea] birgä övdägiläri bilä yïxövläri bilä kendiläriñiñ.

²⁰Оҹѳојн beriniñ biri biriniñgä öpüşmäx bilä aruvlux bilä.

²¹Оҹѳојн bu benim xolumnuñ Boḡosnuñdur.

²²Egär ki kimsä sövmäsä Biy Jisusnu, bolsun xarışli, marat'ana [=maran-at'al].

²³Başxışi Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ siziniñ bilä,

(59v/62v) ²⁴da sövüküm benim siziniñ barçañiz bilä Jisus K'risdosta, amēn.

Gorintaçilärgä yazıldı P'iḡibeadan Step'aneadan ötläş, da P'ordunadan, da Ak'ajigostan.

Dun 870.

Başları ekinçi bitikiniñ Gorint'açilärniñ

Barça sözläri bitikniñ kendi üçündür, da Gorint'açilär üçün, da arak'ellär üçün, da ol säbäplär üçün kelir ilgäri aytma Teḡriniñ başxışları üçün, da yaxşı etmäx üçün yaxşı eskä körä, da uruşçılar üçün, da riḡy sövmämäx üçün, da dḡomart estän yaxşı etmäx üçün, da yalyan arak'ellärniñ yïḡiştir-mäxi üçün.

Şükürlük Teḡriniñ boluşmäxi üçün, ki ilgäri keltirir soḡyunı baḡma.

Sövük üçün alarga xarşı da ayama kensilärin, ki xayḡurtmagay, egär ki fayda da esä xayḡurt-maytan, neçik ki ol, xaysına ki boḡniglik üçün öçäşti da soḡra boşatma buyurdi.

Kensiniñ Teḡrilik başxışi üçün, da keräkli iş-kä ne üçün ki ilgäri keltirmä aytir.

(60r/63r) 4. Dḡan hörmäti üçün da Teḡrilik hörmäti üçün, ki oḡen'k'ä körä.

5. Yänä Teḡrilik hörmäti üçün da yergäli tirliki üçün, ki kendiniñkilärinä tanilgay.

6. Tenniñ muḡanatlıxi üçün da aniiñ yalañaç-langani üçün, da yänä kiyingäni üçün.

7. Kensiniñ Teḡrini sövmäxi üçün da xardaş sövmäxi üçün, neçik K'risdoska oḡşaş.

8. Yöpsünmäxläri Gorintaçilärniñ, hnazantliḡları da sövükläri, ki sövündürür edi anı.

Küsänçlikläri bermä arilärgä, ki yarlılardır, da hörmätläri alarniñ, ki aniiñ üçün kelirlär edi etmä.

Yänä Didosnuñ arak'elliḡi üçün da özgä xardaşlar üçün xatindagi.

Aytmäxi kendi emgäki üçün, da küsänçliki üçün, da başxış üçün, ki boldu aḡar, da ki tüşmä-gäylär Gorntaçilär xoḡyamaḡlarına aydavuçilärniñ.

Xaysi ki kensinä hagaragdir oḡşaş bolmaḡx alarga.

Azarlamaḡ aniiñkibiklärgä kensiniñ xolonuñ

emgäki üçün, ki Teḡrigä hörmätlidir da aḡar fay-(60v/63v)da bilä beslänmäx.

Hadirlänmäx kensiniñ kelmäxi üçün alarniñ xatına. *Dun 31.*

Gorint'açilärgä ekinçi bitik

Nemiç 1

¹Boḡos, arakäl K'risdosnuñ Jisusnuñ erki bilä Teḡriniñ, da Dimoḡ'eos xardaşı, yïxövlärinä Teḡriniñ, ki Gorintostadir, arilär bilä barçası bilä, ki barça povetinädirlär Ak'eajeçi ulusunuñ.

²Başxış siziniñ bilä da eminliki Teḡriniñ da Atamizniñ bizim da Eyämizdän Jisus K'risdostan.

³Alıışlıdır Teḡri da Atası Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ, Ata şayavatniñ, da Teḡri barça övünmäxiñiñ,

⁴ki övündürürlär bizni barça tarlıxiñimizda bizim, ki bolgaybiz biz övündürmä alarni, ki barça tarlıxlarniñ içinädirlär, övünmäx bilä, xaysi bilä ki biz övünülüyirbiz Teḡridän!

⁵Zera ne türlü ki arttilar xiḡinläri K'risdosnuñ bizdä, ol türlü K'risdos ötläş artix bolgay övünmä-ximiz bizim.

⁶Zera (61r/64r) egär ki xayḡursax, siziniñ övün-mäxiñiz üçün da xutxarılmäxiñiz üçün, da egär ki övünsäx, siziniñ övünmäxiñiz üçün, ki oḡuptur tö-zümlük bilä ol xiḡinläriñiñ, ki biz xiḡinalirbiz.

⁷Da umsamiz bizim toḡtalgandır siziniñ üçün. Zera bilirbiz, ki ne türlü ki ülüşlüzibiz xiḡinlarga, ol türlü övünmäxkä da.

⁸Zera klämän biliksiz bolma sizgä, xardaşlar, tarlıxiñimiz üçün bizim bolgan Asiyada, zera artix kücümüzdän çixari ayırländix aḡar ança, ki umsa-siz da boldux tirliktän.

⁹Yoḡsa boyumuz bilä kendi boyumuzga uçun ölümnüñ prin'at ettiḡ, ki bolmagay, ki boyumuzga işangaybiz, yoḡsa Teḡrigä, ki turyuzur ölüläriñi,

¹⁰ki aniiñkibik ölümdän xutxardı bizni da xut-xargay, xaysi ki umsanirbiz, ki dayin da xutxargay

¹¹boluşluḡu bilä alıışiniñizniñ siziniñ bizim üçün, zera köp türlü başxışlardan, ki bizdädir, köplär bilä yïḡi bolgaylar şükürlüklär bizim üçün.

¹²Zera maytanmayimiz bizim budur (61v/64v) tanıxlıxi esimizniñ bizim, ki aruvluḡ bilä da könü-lükü bilä Teḡriniñ, da dügöl ten eslilik bilä, yoḡsa başxışi bilä Teḡriniñ yürüdüḡ dünyäda, evet artix xatiniñizga.

¹³Zera dügöl ki nemä özgä türlü yaziyirbiz siz-gä, yoḡsa xaysin ki sarnasaḡiz da bilsäñiz, zera umsanirmen, ki soḡyuga dirä bilgäysiz,

¹⁴ne türlü ki aḡladiniñiz bizgä azni köptän, zera slavañiz siziniñ biz, neçik siz dä bizim, kününä Eyämizniñ Jisus K'risdosnuñ.

¹⁵Da buñar işanıþ klädım sizıñ ھاtıñızga barma, ki siz ekinçi başıış yöpsüñgäysiz,

¹⁶da sizdän barma Magetoniyağa, da yänä Magetoniyağadan kelmä sizgä; da sizdän uzatılma Džuvutluħka.

¹⁷Evet ھاçan ki bunı saıış ettim, řahat ki nemä yeñillik bilä kettim? Ya ne ki saıış etyirman, ten sartın mı saıış etyirman, yoħsa ki bolgay mem stronamdan «evet, evet» da «yoħ, yoħ»?

¹⁸Inamlıdır Teñri, ki sözüñüz bizim, ki sizgä yetiřti, düğüldür «evet» da «düğül».

¹⁹Zera Oylu Teñriñiñ Jisus (62r/65r) K'risdos, ki sizgä bizdän ötläř k'arozel boldu, benim bilä, da Süyuanos bilä, da Dimot'ej bilä, bolmadı «evet» da «düğül»; yoħsa «evet» andan boldu, —

²⁰zi orçap', zera ne ھاadar sövünçlüki Teñriñiñ bar, anda — «evet». Anıñ üçün dä anıñ — «bolsun», bizim bilä, hörmätinä Teñriñiñ.

²¹Yoħsa kim ki toħtattı bizni sizıñ bilä birgä K'risdosta da pomazat etti bizni, Teñridir,

²²ki möhürlädi dä bizni da berdi inam ötläř Džanıñ yüräkimizgä bizim.

²³Yoħsa men tanıħ Teñrini keltirimen boyuma benim, ki ayamaħ üçün sizni daıı kelmädim Gorıntoska,

²⁴zera düğül ki, buyruħ etyirman sizgä inamimiz bilä; yoħsa boluşuçimen başıışiñızga sizıñ, zera inam bilä toħtalğansız.

Nemiç 2

¹Evet bunı da alay tañladım, ki bolmagay, ki ekinçi ھاııyu bilä kelgäyñmen sizgä.

²Zera egär ki men ھاııyurtsam sizni, da kim bolgay, ki sövündürgäy meni? Tek alar, ki ھاııyulu boldular mendän.

³Da bunı ki yazdıñ, ki bolmagay, ki ھاçan kelsäm, ھاııyu nemä terpit etkäyñmen, ھاıısi ki tiyiř- (62v/65v)lidir maña färâh bolma: umsanıpmen sizgä barçañızga, zera benim färâhlikim sizıñ barçañızniñdır.

⁴Zera köp prihodadan da tarlıħıñdan yüräkniñ yazdıñ sizgä köp yař bilä, düğül ki ھاııyurgaysız, yoħsa ki sövükümni bilgäysiz, ھاıısi bar artıħ sizgä utru.

⁵A egär ki ھاıısi ھاııyurttu esä, düğül ki meni ھاııyurttu, yoħsa köptän az, — ki bolmagay aııırlanğayñmen, — barçañızga sizgä.

⁶Köptür anıñkibikkä ol baduhas, ki köptän andadır,

⁷bundan soñra añar ھاıısi bayıřlama sizgä añar da övündürmä, ki bolmagay, artıħısi ھاııyudan boyulgay anıñkibik.

⁸Anıñ üçün ھاolarmen sizdän toħtatma anda sövüknü.

⁹Anıñ üçün dä yazdıñ, ki ölcövüñüzñü sizıñ alğayñmen, ki barçasına hnazand bolğaysız.

¹⁰Zera egär kimesägä bayıřlasanıñız, men dä, zera egär ki men dä egär ki bayıřlasam, ne ki dä bayıřlasam sizıñ üçün K'risdoska utru,

¹¹ki bolmagay ki ziyan körgäysiz eski duřmandan, zera düğülbiz (63r/66r) biliksiz saııřlarına anıñ.

¹²Yoħsa ھاçan ki yettim men Dravataga awedaranına K'risdosnuñ, da eřik açıħ edi maña Biygä,

¹³bermädim tınçlıħ džanıma benim, zera tapmadım anda men Didosnu ھاardařıñni benim; yoħsa hražel bolup alardan, bardım Magetoniyağa.

¹⁴Yoħsa Teñriñiñ başııřı, ki barçasına slavicca bolur K'risdoska Jisuska da isi bilmäħliħniñ kensiñiñ belgili etär bizdän ötläř här yerdä.

¹⁵Zera yaħřı tahimli islibiz K'risdosnuñ alnına Teñriñiñ arasına ھاııħarılanlarıñıñ da arasına taspolğalıñıñ;

¹⁶ھاıısılarına is ölümdän ölümgä, da ھاıısılarına is tiri bolmaħtan tirlikkä. Da buñar ھاııřı kim tüğäl bolğay?

¹⁷Zera düğülbiz neçik özgälär, ki satuçi bolurlar söziñ Teñriñiñ, yoħsa neçik toħtalmaħtan, yoħsa neçik Teñridän, alnına Teñriñiñ, K'risdoska sözlärbiz.

Nemiç 3

¹Başlalıħ bundan soñra ekinçi boylarıñızni sunmaga? Egär ki keräkmäs esä dä bizgä, neçik öz(63v/66v)gälärgä, bitiklär sunulmaħtan sizgä ya sizdän?

²Yoħsa bitiklärimiz bizim sizsiz, yazılğalıñ yüräkimizgä bizim, bildirğalıñ da sarnalğalıñ barça adamlardan;

³belgili bolğalıñlar, ki bitiklärısiz K'risdosnuñ, hörmätlängäñ sizdän, da yazılğalıñ düğül tanak' bilä, yoħsa Džan bilä tiri Teñriñiñ, düğül ki tař pinagert üsnä, yoħsa pinagerti üsnä yüräkniñ tendän.

⁴Bir umsamız bu türlü bar K'risdos ötläř Teñrigä,

⁵ki düğülbiz tüğäl, ki bolğalıñbiz nemä saııř etmä kendi boyumuz bilä kendimizdän, yoħsa tüğällikimiz bizim Teñridandır,

⁶ki yetkinçä bolma etti bizni ھاııluħçi bolmaga Yäñi Tästimenkä ya Bitiklärgä, düğül yazov bilä, yoħsa džan bilä, zera yazov öldürür, da džan tırğızır.

⁷Zera egär ki ھاııluħu ölümnüñ yazov bilä, yazğalıñ tař pinagert üsnä, boldu hörmät bilä, ki bol-

magaylar baɣma oylanları İsrajelniñ yüzünä Movsesniñ hörmäti üçün yüzünün aniñ, (64r/67r) ɣaysi ki ɣapanel bolmalı edi,—

⁸na ɣadar daɣı artix ɣuluɣu dʒanniñ bolgay hörmät bilä?

⁹Zera egär ki ɣuluɣu borçlu ya suçlu bolmaɣniñ hörmät bilä edi, ne ɣadar daɣı artix ɣuluɣu könlükniñ hörmät bilädir.

¹⁰Zera dügül ki hörmätläniñ, hörmätlängäy bu ülüştä artixlixi üçün hörmätiniñ.

¹¹Zera ol, ki ɣapanel bolmalı edi, hörmät bilä edi, ne ɣadar daɣı artix, ki ɣalmalıdır, hörmätli bolgay.

¹²Da ɣaytip ki bar bunuñki umsamız, köp açixlixi bilä yuriyix,

¹³da dügül neçik Movses, yapar edi yüzü üsnä kensiniñ, ki baɣmamaxı üçün İsrajel oylanlarıniñ, ki soñyuda ɣapanel bolmalı edi.

¹⁴Yoɣsa soɣraydı esläri alarniñ, zera bu zämanägä dirä ol yapov salıngandır üsnä Eski Töräniñ bitikläriñiñ, da kötürülmäs, zera K'risdos ötläş ɣapanel bolmalı edi.

¹⁵Yoɣsa bügüngä dirä, ɣaçan sarnasalar Movsesni, ol yapov bar yüräkläriñiñ üsnä alarniñ;

¹⁶yoɣsa ɣaçan (64v/67v) ɣaytsalar Biygä, ol ɣaxta kötürülgäy yapov.

¹⁷Zera Biy Dʒandır; ɣayda Dʒanı Eyämizniñdir, anda azad bolmaɣlıxtır.

¹⁸Evet bizgä barçamızga açix yüz bilä hörmätin Eyämizniñ, neçik küzgül ötläş, körüp, ol sürätkä oɣşaş yäñiribiz hörmättän hörmätkä, neçik Eyämizniñ Dʒanına.

Nemiç 4

¹Aniñ üçün bar bizdä bu ɣuluɣ, ne türlü ki taptix yarlıyamaɣ da aɣırlanmaɣ;

²biz yoɣsa hražarel bolduɣ yapuɣ uyattan, ki yürümägäybiz ustatlıxi bilä da aldamaɣaybiz sözün Teñriniñ, yoɣsa belgirtmäx bilä könlükttän sunalıxi boyumuznu bizim barça eslärinä adamlarniñ alnına Teñriniñ.

³A egär ki bolsa daɣı yapuɣ awedaranimiz bizim, na taspoganlarniñ arasınadır yapuɣ,

⁴ɣaysılarıniñ ki Teñri bu dünyäda soɣrayttı yüräkläriñ inamsızlarıniñ, ki yarixi etmäğäy alarga yarixi awedaraniniñ hörmätiniñ K'risdosnuñ, ki sürätidir körümsüz Teñriniñ.

⁵Zera düg(65r/68r)ül ki boylarimizni k'aroz beriyirbiz, yoɣsa K'risdosnu Jisusnu, Biyimizni bizim; da bizni [=biz] — ɣullar sizgä K'risdos üçün,

⁶zera [Ha полях: Esaji 16] Teñri ki ayttı, ɣaranɣuda ki yarixi bolgay [Быт 1:3 И сказал Бог: да будет свет. Ис 60:2 Ибо вот, тьма покрывает землю, и мрак

– народы; а над тобою воссияет Господь], ɣaysi ki yarixi etti yüräkimizgä bizim yarixiñin biliklikniñ hörmätiniñ Teñriniñ utrusuna Jisus K'risdosnuñ.

⁷Bundan soñra bu ɣazna bizdä bar çölmäktän sayıt içinä, ki artixlixi ɣuvatniñ bolgay Teñridän da dügül bizdän.

⁸Barçasından indžinip, yoɣsa eksilmädiç; küsänç bolduɣ, yoɣsa darajgusel bolmađıç;

⁹sürüldüç, yoɣsa salınmađıç; ɣıynaldıç, yoɣsa taspolmađıç.

¹⁰Här sahat ölümün Jisusnuñ tenimiz bilä bizim terpit etiyix, ki tirliki dä Jisusnuñ tenimizdä bizim belgirygäy.

¹¹Zera tiyyisiz biz, ki tiribiz, ölümgä çıxara beriyirbiz Jisus üçün, ki tirliki dä Jisusnuñ belgili bolgaylar ölümlü tenimizdä bizim.

¹²bundan soñra ölüm bizgä ɣuvatlanir, da tirlilik sizgä.

[Колофон]

Biy Jisus K'risdos, yarlıya bunı yazganga da yazdırganga.

(65v/68v) ¹³ɣaytip bar bizdä ol dʒanı inamnıñ, ne türlü ki [Ha полях: 115 saymosta] yazgandır: inandıñ, aniñ üçün sözlädim [Ис 116:10 Я веровал, и потому говорил]; da biz inanirbiz, aniñ üçün sözlärbiz dä.

¹⁴Bunı bilirbiz, ki kim ki turɣuzdu Jisusnu, ki bizni dä Jisus bilä turɣuzur da ɣarşı turɣuzsar sızıñ bilä birgä.

¹⁵Zera barça nemä sızıñ üçündür, zera başxiş yiği boldu köplärdän şükürlüktän anda artixlanɣay hörmätinä Teñriniñ.

¹⁶Aniñ üçün aɣırlanmasbiz dä; yoɣesä egär ki çıxarigi adamimiz bizim buzulsa, na içkarigi yäñirir kün-kündän.

¹⁷Zera bir zaman yiği-yiği yeñil tarlıxiimiz bizim meñilik ululuɣnuñ artixlixiñ hörmätiniñ etär bizgä,

¹⁸zera bilmäsbiz körüngänläriñi, yoɣsa körümägänläriñi; zera körüngänläriñ bir zamandırlar, da körümsüzlär meñiliktirlär.

Nemiç 5

¹Zera bilirbiz, ki yerdägi dadžar tüzülgän, ki tenimizdir, buzulsar tüzövümüz, Teñridän bardir dadžar, ɣolsuz (66r/69r) yasagan, meñilik, köktä.

²Da buñar töziyirbiz, zera köktä turmaɣni küsänçbiz kiymägä;

³tek ki ɣaçan kiysäx, yalañaç tapulmagaybiz.

⁴Zera ki bu öv içinä biz turıyirbiz, aɣırlanıñ, ki klämäsbiz çesinmä, yoɣsa ani bunuñ üsnä kiymä, ki yapulɣay ölümlü tirlıktän anda.

⁵Yoɣsa ki oñarir bizgä bunı, Teñridir, ki berdi bizgä inam ötläş Dʒanniñ.

⁶Xaytíp ačixmen hər sahat; da bilirbiz, ki ne xadar kečiksəx ten içinä bunda, yatlanırbiz Eyämizdän,—

⁷zera inam bilä yüriyirbiz ya barıbiz, da dügül domniman'a bilä,—

⁸yoxesä prespeşniybiz da daıı artıx biyänipbiz çixmaga tenimizdän bunda da kirmä alnına Teıriniñ.

⁹Aniñ üçün köplänirbiz dä, zera egär ki kečiksəx, ya egär ki çixsaç, biyänçlä da keräklı bolgaybiz añar;

¹⁰zera barçamizga bizgä çarşı turmaç bar alnına yaryusunıñ K'risdosnuñ, ki yöpsüngäy hər biri, kendi teni bilä ne ki çilindı (66v/69v) äväldän, egär yaçşı, egär yaman.

¹¹Evet çorçusun Eyämizniñ bilip, ölcövün adamniñ mi nemä esin biyändirbiz, hälbät, alnına Teıriniñ belgirsärbiz; evet men umsanipmen, ki siziñ dä esiñizgä belgili bolgay.

¹²Dügül ki ekinçi sizgä boyumuznu suniyirbiz, yoçsa säbäp beriyirbiz sizgä maçtanma bizim üçün, ki bolgaysız dä alarga çarşı, ki köz-lafa maçtanırlar, da dügül yüräk bilä.

¹³Zera egär ki yañıldıç esä nemä, ol — Teırığä; a egär ki sekinlänsəx, ol — siziñdir.

¹⁴Zera sövüki K'risdosnuñ keltirir bizni tergämä bunı: zera egär ki biri barçası üçün öldi esä, na alaysa barçası ölüp edilär.

¹⁵Da barçası üçün öldi, zera çaysıları ki tiri bolgay edilär, bolmagay edilär kendilärinä tiri, yoçesä añar, ki alar üçün öldi da turdu.

¹⁶Bundan soñra kimsäni bilmäsbiz ten bilä; zera egär ki bilir esəx dä ten bilä K'risdosnu, yoçesä dügül ki yänä ol türlü bilirbiz.

¹⁷Şahat, ki K'risdosta nemä, yäñi etmäç mi bol(67r/70r)gay; zera eski keçti, da hali yäñi boldu.

¹⁸Yoçsa barça nemä Teıridän, ki bariştirdi bizni kendi bilä K'risdos ötläş da berdi bizgä çuluxun barişmaçniñ,

¹⁹da zera ki Teırı edi K'risdos bilä, bariştirmaga dünyanı kendi bilä, da ki saıışlamagay alarga yazıçların kendiläriniñ, da berdi bizgä sözüñ barişmaçniñ.

²⁰Da çaytıp, K'risdos üçün elçiliktäbiz, neçik Teıridän pareçosluçumuz bilä bizim; çolarbiz K'risdos üçün: barişniñiz Teırı bilä.

²¹Zera ol, ki bilmäs edi yazıçni, bizim üçün yazıç etti, ki biz bolgaybiz aniñ bilä artarlıçına Teıriniñ.

Nemiç 6

¹Etüçibiz siziñ bilä, da çolarbiz, ki boş yöpsünmägäysiz başçıñın Teıriniñ.

²Zera [*Ha полях: Esaji 19*]: «Zamanına yöpsünmäçniñ, — aytır,— işittim saña da kününä çutçarmaçniñ boluştum saña» [*Ис 49:8 во время благоприятное Я услышал Тебя, и в день спасения помог Тебе*]. Ošta zämanä yöpsünövlü, ošta künü çutçarıлмаçniñ.

³Bir nemä bilä dä priçina çoçmanız, ki bolmagay nemä zadası çuluxnuñ,

⁴yoçsa barça(67v/70v)ga sunuñuz boyuñuznu siziñ, neçik çuluxçıları Teıriniñ, köp tözümlük bilä tarlıçta, prihodalarda, çiyinlarda,

⁵tayaçlanmaçta, zindanda, zburen'ada, emğäklärdä, Teıriniñ çuluxlarında, oruçlarda,

⁶aruvluçta, bilmäçliçtä, uzunesliliktä, tatliliçta, Ari Džanda, sövüktä ustalıçtan başça,

⁷köni sözlärdä, çuvatına Teıriniñ, yarayı üçün artarlıçniñ, ki oñdan da soğdandır,

⁸hörmät bilä da uyat bilä, ögmäç bilä da azarlamaç bilä; neçik bularıçlar, da könilər;

⁹neçik tanırganlar, da tanırganlar; neçik ölümlülär, da ošta tiribiz; neçik ögütlägänlär, da ölümgä borçlu etilmägänlär;

¹⁰neçik çayçurganlar, da hər kez färähbiz; neçik yarlılar, da köplärni ululatiyirbiz; neçik nemämiç yoç, da barça nemämiz bar.

¹¹Ayçılarimiz [=Ayızlarımız] bizim açıçtır sizgä çarşı, Gorntaçılär, da yüräkimiz bizim çeşilgän.

¹²Heç (68r/71r) nemä indžinmassiz bizdän; yoçesä, egär ki sövükünüzdän siziñ, indžingaysız.

¹³Xaytıp tölövnü, — neçik oylanlarım bilä bolgay benim, — çeşiliñiz siz dä.

¹⁴Da bolmanız çošulgan dinsizlärgä, zera ne ülüşi bar könülükünüñ töräsizlik bilä? Ya ne barabarlıçı bar yarıçniñ çarañçulux bilä?

¹⁵Ya ne birliki bar K'risdosnuñ Pełiar bilä? Ya ne ülüşi bar inamliniñ inamsiz bilä?

¹⁶Ya ne oçşäsliki bar dadžariniñ Teıriniñ guřk' övläri bilä? Evet siz dadžarı Teıriniñsiz tiriñiñ, ne türlü ki [*Ha полях: Eremia 1*] ayttı Teırı, ki: «Turgaymen alarda da yürügäyмен alarda; da bolgaymen alarga Teırı, da alar bolgaylar benim çoçovurtum» [*Исх 29:45 и буду обитать среди сынов Израилевых, и буду им Богом; Лев 26:12 и буду ходить среди вас и буду вашим Богом, а вы будете Моим народом*].

¹⁷«Aniñ üçün çixiñiz aralarından alarniñ, da yuvuçlanmanız,— aytıyır Biy,— murdarlarga, da ayıriliñiz; da men yöpsüniyim sizni [*Ha полях: Esaji 20*].

¹⁸Da men boliyim sizgä Ata, da siz boluñuz maña oylanlar da çizlar»,— aytıyır Biy barini tutuči [*Ис 52:11 Идите, идите, выходите оттуда;*

не касайтесь нечистого; выходите из среды его, очистите себя, носящие сосуды Господни! Иер 31:9 Они пошли со слезами, а Я поведу их с утешением; поведу их близ потоков вод дорогою ровною, на которой не споткнутся; ибо Я – отец Израилю, и Ефрем – первенец Мой. 2Цар 7:14 Я буду ему отцом, и он будет Мне сыном].

Nemiç 7

¹Na хаҗан ки бу сөвүнчлүкүмүз бар, сөвүклүләрим, аритийх бойумузні (68v/71v) барча мурдарлихтан тenniң да джанин, түгәллийх арувлухну хорхусу билә Теңриниң.

²Eltiңiz bizgä. Zera kimesägä yazıx etmädiх, kimesäni buzmadıх, kimesäni zrgel etmädiх.

³Dügül ki nemä borçlu bolmaх üçün aytıyırmen; zera äväldän dä aytım, ki bizim yüräkimizdäsiz: tirilmä da ölmä — siziң biläbiz.

⁴Köp prespešnostum bar benim sizgä, köp slavadır maңa siziң üçün; toluмен övünmәх bilä, artıpmen färählik bilä — barча tarlıхımızda bizim.

⁵Zera хаҗан ки yettiх biz Magetoniyaга, da heç bir nemä bilä tinçliх tapulmadı tenimizgä bizim, yoхsa barçadan inçindıх, zera çıхartın — talaš, da ičkärtin — zburen'a.

⁶Yoхsa, kim ki övündürür хонарhlarnı, övündürdü bizni Teңri kelmәхi bilä Didosnuң,

⁷dügül yalız kelmәхi bilä aniң, yoхsa övünmәхтән дә, ki övündü ol sizdän, aytkanı bilä bizgä prihodaңizni siziң, yiğ(69r/72r)lamaхiңizni siziң, nenavistiңizni siziң benim üçün, ki artıх färäh boldum men.

⁸Zera egär ki хаyyurttum esä dä sizni bitik bilä, pošuman bolman, egär ki pošuman da bolsam edi; zera köriyirmen, ki ol bitik, ki az zaman хаyyurttu sizni.

⁹Хайтп färähmen, dügül aniң üçün, ki хаyyurgaysiz, yoхsa ki pošumanlıхка хаyyurgaysiz, zera хаyyurduңuz siz Teңrilik sartin, ki bir nemä bilä dä zrgel bolmagaysiz bizdän.

¹⁰Zera ne ki Teңrilik sartin хаyyurmaхtir pokuta, хутхарилмахка pošumanlıхsiz etär, evet dün-yä хаyyurmaхi ölüm etär.

¹¹Хайтп, ol, ki Teңrilik sartin хаyyurduңuz, ne хадар керәкли nemä etti sizdä, ya хoltха, ya öçäsmәх, ya хорху, ya tarlıх, ya nenavist, ya öç almaхlıх! Zera barçaga sunduңuz boyuңuznu siziң aruv bolмага bu nemädä.

¹²Na egär ki yazdım esä dä men sizgä, dügül aniң üçün, kim ki zrgel etti, (69v/72v) da ne aniң üçün дә dügül, kim ki zrgel boldu, yoхsa ki belgili bolmaх üçün керәкиңiz siziң, ki bizim üçün siziң хаtiңizga alnına Teңриниң.

¹³Aniң üçün övünüpbiz üsnä bizim övünmәхimizniң; dayı artıх sövündüх övünmәхi üçün Didosnuң, zera tinç edi dжani aniң sizdän barçañizdan.

¹⁴Zera ne ki dä maхtadım esä aniң хаtiңa siziң üçün, uyalmadım, yoхsa ne türlü ki barçanı könülük bilä sözlәdiх siziң bilä, ol türlü maхtanmaхım da bizim Didoska köni boldılar;

¹⁵na šayavatı da aniң artıх bar sizdä, zera aңdırir edi bizgä barçañizniң siziң hnazantliхiңizni, ki ne türlü хорху bilä da titrämaх bilä yöpsündüңüz ani.

¹⁶Da хаytп färähmen, ki barçaga açıхmen sizgä.

Nemiç, frag 8

¹Körgüzürmen sizgä, хардаšlar, başхіšin Teңриниң, хаysi ki beriliptir yiҳövünä Magetonaçilärniң,

(70r/73r) ²zera ulu köplүхü bilä tarlıхniң artıх sövünmәхin alarniң; da айir miskinlikin alarniң, ki artıх boldu ululuхка dжomartlıхlarından alarniң.

³zera küçlärinä alarniң taniхmen, da artıх küçlärinдән kendi erkläri bilä;

⁴köp хoltха bilä хolarlar edi başхіšni хулухка, ki arilärgädир, bermä bizgä;

⁵dügül ki ol хадар, ne хадар ki umsanir ediх, yoхsa boyların da dayı berdilär, äväl Eyämizgä, da soңra bizgä, erki bilä Teңриниң;

⁶хolma Didosnu, ki ne türlü ki başladı äväldän, ol türlü ki түгәлләgäy дә sizgä bu başхіšni.

⁷Yoхsa ne türlü ki barçasından artıх siz inamıңiz bilä, da sözüңüz bilä, da bilmәхiңiz bilä, da barча dжähtlikniңiz bilä, da ne ki bizdän sizgä sövük bar, ki buңar da dayı bu başхіška artıх bolgaysiz.

⁸Dügül ki buyruх bermәх kibik aytıyırmen, yoхsa özgälärniң dжähtliki üçün (70v/73v) da siziң sövüküңüz üçün eslilikniңizni siniyirmen.

⁹Zera bilirbiz başхіšların Eyämizniң bizim Jisus Krisdosnuң, ki siziң üçün miskin boldu, хаysi ki хodža edi, ki siz aniң yarlılıхi bilä ululangaysiz.

¹⁰Da bir ögüt buңar körä berimen, ki ol da faydagadır sizgä, zera dügül ki yalız etmäхni, yoхsa klämäхni дә, ki äväldän başlapsiz köptändän beri.

¹¹Evet etmäхni дә ki түгәлләgäysiz, zera ne türlü ki күsänçlik erktändir, ol türlü etmäх barlıхtan.

¹²Zera egär ki күsänçlikimiz alnimizda bar esä, barlıхка körä yöpsünövlüdür, da dügül ki yoхлухка körä.

¹³Zera dügül ki özgälärgä tinçliх klärmen, da sizgä tarlıх, yoхsa barabarlıх bilä.

¹⁴Bu zämanädä siziң artıхiңiz alarniң eksiklikinä; ki alarniң da artıхlıхi bolgay siziң eksiklikiңizgä, ki bolgay barabarlıх;

buyruşumuz üçün, çaysın ki berdi bizgä Biy yasa-
maçka, da dügül buzmaçka sizni, nemä uyalman-
dır.

⁹Ki sayınmagaymen, ki sizgä nemä çorçu
bergän bolgaymen bitikim bilä.

¹⁰Aytkaylar mi, ki: «Bitikläriñ ayırdırlar da
küçlü, evet körümü teniñniñ kücsüz da sözün heç
etilgän»,—

¹¹buni sayış etsin anıñki, ki ne türlübiz sözü-
m(73v/76v)üz bilä bitikimizniñ yıraçtın, ol türlü
yuvuıxtun faydamız bilä.

¹²Zera smit etmäsbiz ölmä da barabarlatma
boyumuznu bizim, çaysılarına ki boyların kensilä-
riniñ sizgä sunıyırlar: yoısa boyları bilä boyların,
boyların ölcärlär da ölcändä boyları bilä boyların
almaslar eslärinä.

¹³Yoısa biz dügül ki ölcövsüz nemä bilä maç-
tanalıç, yoısa ölcövünä körä ganunk'nuş, çaysın ki
üläştı bizgä Teñri ölcöv bilä — yetişmä sizgä dirä.

¹⁴Dügül ki nemä yetişkän bolmadıç sizgä da
ilgäri çıarma boyumuzni klärbiz, zera çaçan ki
sizgä yetiştiç Awedaranı bilä K'risdosnuş.

¹⁵Da dügül ki ölcövsüz nemägä maçtanırbiz
yat emgäk bilä, evet bir umsamız bar artmaçına
inamıñizniñ siziñ, yänä sizdä ululanma ganonk'u-
muzga körä bizim artıçlıçka,

¹⁶da biyik sizdän awedaranel etmä, dügül yat
ganonk' bilä, hadir nemä bilä maçtanma.

¹⁷Zera kimläär ki maçt(74r/77r)anırlar, Biy bi-
lä maçtansın.

¹⁸Zera dügül ki kim boyun kensiniñ sunar, ol-
dur tañlama, yoısa çaysın ki Biy sunar ilgäri.

Nemiç 11

¹Dayı igi edi, ki azgına töziy ediñiz benim da
harsizliçima! Yoıesä tözüñüz.

²Da paçillätirmen sizni paçilliknä Teñriniñ,
ki sözlägäymen sizni bir ergä, neçik bir aruv gojs-
ni çarşı turıuzma K'risdoska.

³Evet çorçarmen, ki ansizim, neçik yılan, ki
Ewanı aldadı ustalıçı bilä kensiniñ, buzulmagay
esiñiz siziñ birkönüllüxtän, ki K'risdoska bar.

⁴Zera egär ki kelmäli bolgay edi, özgä K'risdos
da k'aroz bergäy edi, çaysın ki biz k'aroz bermädiç,
ya yat dżan algıy ediñiz, çaysın ki almiyirsiz, ya
awedaran yat, çaysın ki yöpsünmädiñiz, yaçşı baç-
kay ediñiz alarga.

⁵Evet men bulay sayınırmen, ki heç nemä bilä
eksik dügülbiz, ne ki yaçşı arak'ellär:

⁶egär ki essiz dä bolsam sözü bilä, yoısa dü-
gül biliklikim bilä. Hälbät, barçasına belgirdiç bo-
yumuz bilä barçañızga sizgä.

⁷A egär ki nemä ziyan ettim mi, ki (74v/77v)

boyumnı aşaçlattım, da ol anıñ üçün, ki siz biyik-
längäysiz, zera müft Awedaranın Teñriniñ aweda-
ranel ettim sizgä?

⁸Özgä yıçövlärni yırttım, alıp aızıç siziñ çulu-
çuıuzga; da çaçan keldim sizgä, egär ki nemä ek-
sildi dä esä, kimsäni sizdän ayırlatmadım,

⁹zera eksiklikimni tügällädilär çardaşlar, kel-
gänlär Magetoniyadan; da barçaga ayırlanmiyın
sizgä, boyumnı saçladım da saçlarmen.

¹⁰Zera bardır mendä könülükü K'risdosnuş,
zera bu maçtanmaç tiyilmastır mendän povetinä
Ak'ajeciärläniñ.

¹¹Ne üçün? Şahat, ki sövmän sizni? Anı Teñri
bilir! Ne ki etiyirmen ya ettim,

¹²ki kesiyim säbäpin alarñiñ, ki säbäp klärlär,
zera ne bilä ki maçtanırlar, alar da, bizim kibik,
tapulurlar.

¹³Zera anıñkibikläär, yalyan arak'ellär, ustat
işlävüçilär, oçşaş bolurlar oçşaşliknä arak'ellär-
niñ K'risdosnuş.

¹⁴Da dügüldür tañlama, zera kendi şaytan da
oçşaş bolur yarıçlı friştägä,

¹⁵da düğ(75r/78r)üldür ulu nemä, ki çuluççı-
ları da anıñ oçşaş bolurlar, neçik çuluççıları artar-
lıçniñ; çaysılarınıñ ki soñuları bolgay işlärinä kö-
rä kensiläriniñ.

¹⁶Xaytıp aytırmen, ki kimsä sayınmasın meni
harsiz; a egär ki yoç esä sizdä, meni bir harsiz ki-
bik yöpsünüñüz, ki men dä az nemä maçtangay-
men.

¹⁷Da ne ki sözliyirmen, dügül ki Eyämizgä kö-
rä sözliyirmen, yoısa neçik harsizliç bilä kibik
yergäsinä bu maçtanmaçniñ.

¹⁸Da zera ki köplär maçtanırlar ten sartın, da
men dä maçtanıyım.

¹⁹Bir türlü yeñil es bilä tözgiy ediñiz essizlä-
rgä siziñ eslilikniñ bilä;

²⁰zera tözärsiz, kimsä aldasa sizni, egär ki ki-
mesä çulluç ettirsä, egär ki kimesä yesä siziñkin,
egär ki kimesä alsa nemä, egär ki kimesä öktäm-
länsä, egär ki kimesä sizni çarşı ursa.

²¹Uyat üçün aytıyirmen, şahat, ki biz kücsüz-
ländiç. Negä dä kimesä povstat etsä, harsizlanıp
aytırmen, povstat etärmen men dä.

²²Dżuvutlardan esälär? Men dä. Israjeldän
esälär? Men dä. Apraham (75v/78v) oylanları esä-
lär? Men dä.

²³K'risdosnuş esälär? Harsizlanıp aytıyım, ki
dayı artıç men. Egär çazyanganım bilä dayı artıç,
egär tövülmäçim bilä dayı artıç, egär zından bilä
artıç alardan, egär ölüm bilä köp kez.

²⁴Dżuvutlardan 5 ketär 40-ni bir eksik içtim;

²⁵3 kez tövüldüm, bir kez taşlandım, 3 kez ke-
rap içinä tolyunlandım, kündüz u kečä antuntk'ta
turдум;

²⁶yolda köp kez, tarlıx aǵınsuvlardan, tarlıx
çaraçılardan, tarlıx millätlärdän, tarlıx gurk'çil-
lardan, tarlıx şähärdän, tarlıx anabaddan, tarlıx
teñizdän, tarlıx yalyan çardaşlardan,

²⁷džähtliktä da emgäktä, džknu'tiunda köp
kez, açta, susamış, oruçta köp kez, sovuxta, yalañ-
açlıxta.

²⁸Xoy özgä tarlıxlarni, da ki här kez yat džins-
lar üstümä yiyilirlar edi da çayyusu barça yixöv-
lärnij.

²⁹Kim ki çastalansa, da dügül ki men çastala-
nirmen? Kim ki yañılsa, dügül ki men zapalacca
bolurmen?

³⁰Egär ki (76r/79r) maçtanma keräk esä, küç-
süzlük bilä maçtanıyım.

³¹Teñri da Atası Eyämizniñ bizim bilir, Jisus-
nuñ, ki alyışlidir meñilik, ki yalyan aytman.

³²Tamasgosta uruylariniñ açası Areda çannij
közätir edi şähärinä Tamasgosnuñ tutma meni;

³³tarädžädän ip bilä asıldım murdan aşaya da
çaçtım çolundan anij.

Nemiç 12

¹Çaytıp maçtanma nemä tiyär mi? Yoçsa ne-
mä boluşmas. Evet keliyim körümlärinä da bel-
girtmäxlärinä Eyämizniñ.

²Bilirmen bir adam K'risdosta, äväl ne ki 14
yıldan, — egär ten bilä mi, bilmän, yaçot tensiz mi,
bilmän; Teñri bilir,— ki alindä aniñkibik 3-ünči
kökkä dirä.

³Da bilirmen aniñki adam,— ten bilä mi, tensiz
mi, anı bilmän; Teñri bilir,—

⁴ki alindä uçmaçka da işitti söz aytovsuz, ki
tiymästir adamga sözlämä.

⁵Aniñkibik üçün maçtangay edim, yoçsa bo-
yum üçün nemä maçtanmagay edim, tek küçsüz-
lük üçün.

⁶Zera egär ki kläsäm dä maçtanma, bolman-
dır harsiz, zera könini aytirmän; (76v/79v) yoçsa
ayarmen, ki ansizim sañinmagay kimesä mendä
nemä artıx andan, ne ki mendä köriyir ya işitiyir
mendän.

⁷Da ki bolmagay, ki artıxlıxı bilä belgirtmäç-
niñ öktämlängäymen, berildi maça yara tenimä,
frişdä sadan, yançma meni, ki öktämlänmäğäy-
men.

⁸Da bunuj üçün 3 kez çoldum Biydän, ki keri
etkay mendän.

⁹Da ayttı maça: «Yetkinçädır saña başxışim
menim, zera çuvatim benim küçsüzlüktä tügällä-

nir». Da çaytıp dayı igi bolur maça maçtanma küç-
süzlük bilä, ki tingay mendä çuvatı K'risdosnuñ.

¹⁰Anij üçün biyänipmen küçsüzlükkä, duş-
man tutulmagay, tarlıxka, sürülmäçka da tarlıxka
K'risdos üçün, zera çaçan küçsüzlänsäm, ol sahat
çuvatlanirmen.

¹¹Boldum harsiz, zera siz keltirdiñiz meni, ze-
ra maça tiyär edi sizdän tanıx alma, ki nemä eksik
tapulmadım yaçşı arak'ellärdän, egär ki men heç
nemä dä esäm.

¹²Yoçesä nişanları arak'ellärniñ boldu sizdä
barça tözümlük bilä, nişanlar (77r/80r) bilä, da
hünärlär bilä, da çuvat bilä.

¹³Da çaytıp ne bolgay ne bilä eksik tapuldu-
ñuz özgä yixövlärdän? Tek anij bilä, ki men sizni
inçitmadım? Bayışlañız maça bu eksiklikni.

¹⁴Ošta bu 3-ünči kez hadirlänipmen kelmä çä-
tiñizga, ki sizgä nemä yük bolmagaymen, zera si-
ziñ nemäñizni klämän, yoçsa sizni. Zera dügüldür-
lär borçlu oylanlar ataga yıyma mal, yoçsa ata oyl-
lanlarga.

¹⁵Evet men birkönüllüx bilä satıyım da sat-
kaymen sizni boyuñuz üçün, zera egär ki köp sövü-
kümdän sizni az sövsäm.

¹⁶Yoçsa yazar, ki men nemä inçinmadım siz-
dän, yoçsa ki terän bilüçi edim da es bilä tuttum
sizni.

¹⁷Şahat, ki kimlär bilä, ki yeberdilär sizgä,
alar bilä nemä akahlıx ettim sizdän?

¹⁸Da çoldum Didosnu da yeberdim anij bilä
çardaşni: şahat, nemäñizni akahlıx etti sizni Di-
dos? Dügül mi, ki ol džan bilä bardıx? Dügül mi, ki
ol iz bilä yürüdüx?

¹⁹Çaytıp sañingaysiz, ki lestit etip nemä sizni
çolgaybiz? Alnina Teñriniñ K'risdoska sözlärbiz,
(77v/80v) ki barça nemä, sövüklülär, sizniñ tüzül-
mäñiziz üçündür.

²⁰Yoçsa çorçarmen, ki ansizim kelip alay tap-
magaymen sizni, neçik men klärmen, da tapkay-
men sizni, ne türlü ki siz dä klämägäysiz; yänä an-
sizim körälmämäç, paçillik, yüräklänmäç, fitnä
çaynatmaç, yamanlamaç, leptat etmäç, öktämlik,
borçsuz avanlıx, öpkälänmäçliç.

²¹ansizim ki egär yänä kelsäm, sinix nemä et-
kay meni Teñrim çatiñizga sizni, da yas tutkay-
men köplär üçün, ilgärtin yazıx etkänlär üçün, da
poşuman bolmaganlar üçün murdarlıx üsnä, da
borñiglik üsnä, da azmaç üsnä, çaysin ki ettilär.

[13]

¹Bu 3-ünči kez kelirmen çatiñizga. Zera ayzın-
dan eki ya 3 tanıxniñ toxtalgay barça iş.

²Äväldän ayttım da yänä ilgärtin aytirmen

çarşi, ekinçi kez dâ hali yîraçtîn yazarmen ilgâr-tin yazılğanlarga da özgälärgä barçasına, ki egär ki kelsäm yänä, ayamagaymen.

³Egär nemä sinamaç klär (78r/81r) esäniz K'risdostan, ki mendän ötläş siziñ bilä sözliyir, ki çuvatlanıptır sizdä, da kücsüzlänmiyir.

⁴Zera egär ki çaçlandi da esä bizim kücsüzlükümüzdän, yoçsa tiridir çuvatı bilä Teñriniñ; da biz dâ, egär ki kücsüzlänsäç dâ anıñ üçün, yoçsa tiri dâ bolurbiz anıñ bilä çuvatı bilä Teñriniñ sizdä.

⁵Sinanız boyuñuznu siziñ: egär ki tursanız ol inamda? Tergäniz boyuñuznu: egär ki bilmäs esäniz boyuñizni, zera K'risdos Jisus sizdädir, evet egär ki keräksiz, nemä esäniz?

⁶Yoçsa işanirmen, ki bilgäysiz, zera biz dügül-biz, keräksiz.

⁷Yoçsa çolarbiz Teñridän, ki etmägäy sizgä nemä yaman, dügül ki biz tañlama körüngäybiz, yoçsa ki siz yaçşi etkäysiz da biz keräksiz bolgaybiz.

⁸Zera bolmasbiz nemä çarşi bolma könülükkä, yoçsa baçuçibiz könülükni.

⁹Färâhbiz, çaçan ki biz kücsüzlänsäç, da siz çuvatlı bolsanız; bunı da çolarbiz, siziñ toxtalmaçıñizni.

¹⁰Anıñ üçün bunı yîraç(78v/81v)tîn yazarmen, ki bolmagay, ki çaçan kelsäm, öçäşmäç bilä yürügäy men buyruçuma körä, çaysin ki berdi maña Biy tüzmä, da dügül buzma.

¹¹Bundan soñra, çardaşlar, say boluñuz, toxtalğan turuñuz, övünüñüz, bir yerdä boluñuz, eminlik etiñiz, — da Teñri eminlikniñ da sövüknüñ bolgay siziñ bilä.

¹²Oyçojn beriniz biri birinizgä öpüşmäç bilä aruvluçtan.

¹³Oyçojn beriyirlär sizgä barça arilär.

¹⁴Başçışı Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ, da sövüki Teñriniñ, da ülüşlü bolmaçı Ari Džannıñ siziñ bilä barçañiz bilä.

Gořint'açilärgä ekinçi yazıldı Bilibeadan Didos da Ługas ötläş. *Dun 590.*

Başları K'ayataçoç bitikniñ

Başlangandan soñra badmut'ıunu kensiniñ, džuvutluçundan keltirilmäçi, belgirtmäçkä körä.

Açak'ellär üçün tañıç andagi tirliktän bolmalı.

Gep'anıñ çarşi bolmaçı üçün, ki inam ötläş, da dügül ořenk'tän çutçarılmayçlıç.

Ki Apr(79r/82r)aham da inam ötläş artarlandı, bizgä ořinag.

Ki ořenk' artarlatmas, yoçsa azarlarlar da çarçış üsnä çoyarlar, çaysin ki K'risdos çeşär.

Da ki dügül ořenk'tän, yoçesä sövünlüktändir yaçşılıç da ořenk' ilgärtin tüzüçidir azarlamaç bilä.

Ki yaratılğanlar tibiñä edilär, kimlär ki ořenk'tibiñä edilär.

Ki vlasniy çatunu Aprahamnıñ da vlasniy oçlu oçşaş etmä tiymäs çul etmä ořenk'kä.

Ki ündälgänimiz bizim dügüldür sünät tibiñä ya ořenk'tibiñä K'risdosnuñ çiyini üçün.

Toxtalmaçlıç yazov bilä džannıñ ivaşlikiñä körä.

Keri bolma alardan, ki sünätkä salırlar da küsänmäçliç yäni tirlikkä džan bilä. *Dun 17.*

Kayadaçilärgä

Nemiç 1

¹Boços açaç'äl, dügül adamlardan da ne adam ötläş, yoçsa Jisus K'risdos ötläş da Ata Teñriniñ, ki turçuçdu anı ölümdän,

²da kimlär ki benim bilädirlär çardaşlar — yivövläriñä Kayadaçilärniñ.

³Başçış siziñ bilä da eminliki Ata Teñriniñ Da Eyämizdän Jisus K'risdostan,

⁴ki berdi boyun kensiniñ bizim yazıçlarimiz üçün, ki bizni (79v/82v) çutçargay bu dünyädagi yamandan erkinä körä Teñriniñ da Atamizniñ bizim;

⁵çaysına ki haybat meñilik, ameñ.

⁶Tañlanirmen, ki bulay tez teşkirilirsiz andan, çaysi ki ündädi sizni başçışına K'risdosnuñ, özgä awedaranga,

⁷çaysi ki yoçtur özgä, evet şahat, ki bar kimsälär, ki zburit etiyirlär sizni da klägäylär ayladıрма Awedaranin K'risdosnuñ.

⁸Yoçsa egär ki biz ya friştälär köktän awedaranel etkäylär sizgä artıç andan, ne ki awedaranel ettiç sizgä, çarşılıç bolsun.

⁹Ne türlü ki äväldän aytıç, da çaytıp yänä aytırmen: egär ki kimesä awedaranel etsä sizgä artıç andan, ne ki alişsiz, çarçışlı bolsun.

¹⁰Çaytıp adamga mi biyänçli boliyim, yoçsa Teñrigä? Ya izdägäy men adamga biyänçli bolma? Na egär ki adamga biyänçli bolsam edi, na K'risdoska çuluççi bolmas edim.

¹¹Körgüzürmen sizgä, çardaşlar, awedaranni, ki awedaranel boldu mendän, ki dügüldür adam ötläş,

¹²zera men dâ adam(80r/83r)dan almadım, da ne kimsädän övränmadım, yoçsa belgirtmäçindän Jisus K'risdosnuñ.

¹³Zera işitkaniñiz dâ bar siziñ benim yürümäçlärimni, çaçan ki Džuvutluçuma edim, zera sansiz çuvar edim Yiçövün Teñriniñ da pusta etär edim anı,

¹⁴Džuvutluçtan artıç barça teñdäşlärimdän, ki benim džinsimdan edilär, artıç öç aluçi edim benim atalarimniñ običayı üçün.

¹⁵Yoḡsa ḡačan klädi Teḡri, ḡaysi ki taḡladi meni yüräkinä anamnij da ündädi meni kensiniḡ šnorhk'i ötläš,

¹⁶belgili etmä Oylun kensiniḡ mendän ötläš, ki awedaranel etkäyminen anı gurk'čilarga, ol vaḡt-ta tezindän baḡmadim tengä ya ḡanga,

¹⁷da barmadim Erusaḡemgä alarga, ḡaysilari ki mendän burun arak'ellär edilär, yoḡsa bardim Arapiyaga, da yänä ḡayttim Tamasgoska.

¹⁸Soḡra, 2 yildan soḡra, bardim Erusaḡemgä körmä Bedrosnu da boldum ḡatına 15 kün.

¹⁹Özgä arak'ellärdän anda körmädim, tek yalyz Jagoposnu, ḡardašin Eyämizniḡ.

(80v/83v) ²⁰Yoḡsa ḡaysin ki yaziyirmen sizgä, ošta alnina Teḡriniḡ, ki yalyan aytman.

²¹Soḡra bardim povetinä Asori ulusunuḡ da Giligiyanij.

²²Da tanimadilar meni yüzdän yixövlär, ki sü-nättän anda edilär ḡaytkan K'risdoska.

²³Evet ki işitkän işitip edi, ki kim ki ḡuvar edi bizni ol vaḡtta, hali awedaranel etiyir inamnı, ol, ki bir zaman ḡapanel etär edi,—

²⁴da haybatlarlar edilär benim bilä Teḡrini.

Nemiç 2

¹Soḡra, 14 yildan soḡra, ekinçi keldim Erusaḡemgä Parnapa bilä, alip birgämä Didosnu da.

²Da bardim belgirmäḡkä körä, da bildirdim alarga awedaranni, ki k'arozel etär edim gurk'čilarga, başḡa alarga, ḡaysilari ki sayinip edilär, ki boş nemä yürüpmen ya yürüsärmen.

³Da ne Didos ta, ki benim bilä, gurk'čilardan edilär, küç bilä keltiriyir edilär sünätlanmä;

⁴yoḡsa bulyaḡliḡ etkän yalyan ḡardašlar üçün, ḡaysilari ki dḡäht ettilär, kirip baḡma azadliḡimiz-ni bizim Jisus K'risdosta, ki bizni ḡullandirḡaylar,

⁵ḡaysi(81r/84r)larina ki heç bir zaman baḡmadix hnazantliḡlarina, ki könülükü awedaranniḡ toḡtalḡay sizdä.

⁶Evet sayinganlar üçün kendilärin, ki nemä bolḡaylar edi, ne türlü dä edilär esä, keräkmäs maḡa ol nemä dä; zera Teḡri adamga yüz körmäs. Zera maḡa sayinḡaylar, anij kibik nemä bildirmädilär.

⁷Yoḡsa aḡar ḡaršini, ḡačan ki kördilär, ki inaniptir maḡa awedaran sünätsizliktän, neçik Bedroska sünätliktän,—

⁸zera ḡaysi ki oḡardı Bedroska arak'elliḡni sünätliktän, oḡarḡay maḡa da gurk'čilarga,—

⁹da ḡačan ki bildilär, ki berilip edi maḡa, Jagovpos, da Gep'as, da Johaneš, ki sayinilgan tiräklär edilär, ḡol berdilär biyanmäḡkä maḡa da Paḡnapaga, ki biz gurk'čilarga da alar sünätlilärgä,

¹⁰tek yalyz ki yarlılarnı aḡaliḡ, ḡaysi ki men dä dḡähtlandim ani etmä.

¹¹Yoḡsa ol sahat keldi Gep'as Andiok'ka, ḡaršı turdum aḡar, zera (81v/84v) zera kok neçik ki yajılḡan kibik edi.

¹²Zera neçä ki hanuz kelmiiylär edi, ḡaysilari Jagoptan, gurk'çilar bilä yer edi taḡlamiiyin; evet ḡačan ki keldilär, kerı tüšär edi da ayirir edi boyun, ḡorḡup alardan, ki sünättän anda edilär.

¹³Da harsizlandilar anij bilä özgä dḡuvutlar da aḡar dinçä, ki Parnapas ta bir kerät ašaxlandı alarnij harsizliḡına, budur ki tüštü.

¹⁴Evet ḡačan ki kördüm, ki doḡru yürümäslär könülükü bilä Awedaranniḡ, ayttim Gep'aska alnina barçasiniḡ: «Sen, ki dḡuvutsen, gurk'çi kibik, da düḡül ki dḡuvut kibik, tiriliyirsen, neçik keltiriyirsen gurk'çilarnı bolma, dḡuvut kibik?»

¹⁵Zera biz vlasniy dḡuvutlarbiz, da düḡülbiz gurk'čilardan yazıḡli;

¹⁶Bunı bilirbiz, ki artarlanmastir adam etmäḡindän oḡenknij, eḡär ki artarlanmasa inamından, ki K'risdos Jisuskadir, da biz Jisus K'risdoska inandix, ki artarlangaybiz inamından K'risdosnuḡ, da düḡül ki etmäḡindän oḡenknij; (81^{bis}r/85r) zera etmäḡtän oḡenknı artarlanmas barça ten.

¹⁷Evet eḡär ki izdäsäḡ artarlanmaga K'risdos ötläš da tapulḡaybiz biz yazıḡli, na alaysa K'risdos yazıḡka ḡuluxçi boldu? Haša bolḡay!

¹⁸Zera eḡär ki ḡaysin buzdular, na ekinçi mi yasiyim, na yazıḡli körgüzürmen boyumnı men mendän.

¹⁹Zera men oḡenk' bilä oḡenk'kä öldim, ki Teḡri bilä tirilḡaymen. Da K'risdos bilä ḡaçlangaymen,

²⁰da tiri bundan soḡra düḡül ki men, yoḡsa tiridir mendä K'risdos. Evet ki hali tirimen tenim bilä, inamim bilä Oyluna Teḡriniḡ tirimen, ki sövdi meni da çixara berdi boyun bizim üçün.

²¹Da men heç körmän başḡišin Teḡriniḡ; zera eḡär ki oḡenktän anda esä artarlıḡ, alaysa K'risdos boş öldi.

Nemiç 3

¹E, essiz ḡayadaçilär! kim paḡillätti sizni, ḡaysilar ki yazar, ki alnina köznüḡ Jisus K'risdos yazıldı ḡačka çixma?

²Bunı yalyz klärmen övränmä sizdän: etmäḡtän oḡenknı dḡanni yöpsündünüz, yoḡsa mi tüḡällikindän inamnij?

³Bu ḡadar essizsiz, başlap dḡan bilä, (81^{bis}v/85v) da neçik ten bilä tüḡällaniyirsiz?

⁴Da bu ḡadar keçmäḡ keçti üstünüzdän boş? Eḡär ki bolsa boş!

⁵Xaytip ne türlü dä esä kim ki üläšti sizgä

Džanni da oñardi sizdä bu çuvatni, etmäxindän orenk'niñdir yoçsa mi tügällikindän inamniñ?

⁶Ne türlü ki Apraham inandı Teñrigä, da sa-
yışlandı añar tarlıçka.

⁷Sahat, bilir misiz, ki kimlär ki ol inamdan-
dirlar, alardirlar oylanları Aprahamniñ.

⁸Äväldän [awaladan] bilir edi Bitik, ki inam-
dan ötläş artarlatır Teñri gurk'çilarni, äväldän
atadı [*Ha полях*: Asduadzaşunçnuñ burungi bitik-
kinä 10] Aprahamga, ki sendän ötläş alyışlangay-
lar barça džinslar [Быт 12:3 и благословятся в те-
бе все племена земные].

⁹Bundan soñra, kimlär ki bu inamdandirlar,
alyışlanırlar inamli, ki Aprahamniñ,

¹⁰zera kimlär ki bir oñurdan etmäxindän
orenk'niñdirlär, çarğış tibunädir. Zera [*Ha по-
лях*: Ekinçi orenk'tä 9] yazgandır, ki: «Харышлүдир
barça adam, kim ki tutmasa, ne ki yazılıptır
orenk'tä, ki etkäy barçanı» [Вт 27:26 Проклят,
кто не исполнит слов закона сего и не будет по-
ступать по ним!].

¹¹Zera orenk' bilä kimsä artarlanmas alnina
Teñriniñ, andan [*Ha полях*: Ampagum 1] belgi-
lidir, ki artar, (82r/86r) ki artar inam ötläş, tiril-
gäy [Авв 2:4 Вот, душа надменная не успокоит-
ся, а праведный своею верою жив будет].

¹²Yoçsa orenk' dügüldür inamdan; yoçsa kim
ki etsä anı, tirilgäy andan [*Ha полях*: Ezegiel da
Ekinçi orenk' 1] [Лев 18:5 Соблюдайте постанов-
ления Мои и законы Мои, которые исполняя,
человек будет жив. Я Господь. Иез 20:11 и дал
им заповеди Мои, и объявил им Мои постанов-
ления, исполняя которые человек жив был бы
через них].

¹³K'risdos satın aldı bizni çarğışından orenk'-
niñ, bolup bizim üçün çarğış; zera [*Ha полях*:
Ekinçi orenk' 10] yazgandır: «Харышлүдир barça
adam, kim ki asılса аҗаҗтан» [Вт 21:23 проклят
пред Богом всякий повешенный на дереве],—

¹⁴ki gurk'çilarga alyışı Aprahamniñ bolgay
K'risdostan Jisustan, ki biz sövünçlükün Ari
Džanniñ algaybiz inam bilä.

¹⁵Adämilik sartın aytırmen, çardaşlar: egär ki
adamdan toxtatkan diyatikni kimsä bolmas heç
etmä, da ne öz höküm anıñ üsnä bermä.

¹⁶Evet Aprahamga obicat etti sövünçlük da
butaxına anıñ [Быт 12:7 потомству твоему отдам
Я землю сию. Быт 13:15 ибо всю землю, кото-
рую ты видишь, тебе дам Я и потомству твоему
навеки]. Da aytmas, ki: butaxlarından, neçik bi
köplärdän, yoçsa neçik ki birdän, ki: butaxıñdan
seniñ, çaysi ki K'risdostur.

¹⁷Evet bunı aytırmen: diyatik äväldän toxtat-
kan Teñridän K'risdos ötläş orenk', ki 430 yilda ço-
yuldu [*Ha полях*: Aprahamniñ 75, 100 yilına dirä,
Sahagnıñ 60, Jagop 93, Jovsep' 110, Misirda 140,
barça-barça bir oñurdan 430 etär], bolmaslar buz-
ma ya teprätmä, ki çapanel etkäylär sövünçlükni.

¹⁸Egär ki orenk'tän anda esä dediçstvo, alaysa,
dügüldür sövünçlük(82v/86v)tän; evet Apra-
hamga sövünçlük bilä bayışladı Teñri.

¹⁹Evet nedir orenk'? Keçkänlär üçün arttırdı-
lar, kelginçä Oğul, çaysına ki obicat etip edi, tüzüp
friştälär bilä priçınca ötläş.

²⁰Yoçsa priçınca bir kimesä üçün dügüldür,
yoçsa Teñri birdir.

²¹Xaytıp orenk' nemä hagarag mi bolgay sö-
vünçlükünä Teñriniñ? Haşa bolgay! Zera egär ki
berilsä edi orenk', ki bolgay edi tiri etmä, na ol çax-
ta tamam orenk'tän bolur edi artarlıç;

²²yoçsa beklädi Bitik barçasın yazıç tibunä, ki
sövünçlük inamdan ötläş anda Jisus K'risdosnuñ
bergäy inanganlarga.

²³Neçä ki inam kelmiyir edi, orenk' tibunä bek-
länip sañlanır ediç kelmäli inamga, ki belgirmäli
edi bizgä.

²⁴Evet orenk' — mamka kibik boldu bizgä
K'risdoskä Jisuska, ki inam ötläş artarlangaybiz;

²⁵na çaçan keldi inam, dügül biz ançax mam-
kanıñ çolu tibunä.

²⁶Zera barçañız oylanları Teñriniñ siz inamıñız
bilä K'risdosnuñ Jisusnuñ;

²⁷çaysiñız ki bir kerät K'risdoska mgirdel
(83r/87r) bolduñuz, K'risdosnu kiyipsiz.

²⁸Yoçtur tañlamaç ne džuvutka, da ne gurk'-
çığa, ne çulga, da ne azadga, ne erkäkkä, da ne ti-
şiğä, zera barçañız siz birsiz Jisus K'risdosta.

²⁹A egär ki siz K'risdosnuñ esäñiz, alaysa, Ap-
rahamniñ oylanlarısız, sövünçlükä körä dediç.

Nemiç 4

¹Bunı aytırmen: ne çadar zaman, ki dediç oğ-
landır, dügüldür artıç çuldan, egär biy dä bolsa
barçasına:

²yoçesä 1000-başları tibunädir da salalar tutu-
çılar tibunä añar dinçä, ki ata, tügällikinä kelgin-
çä;

³ol türlü biz dä, neçä ki oylanlar ediç, dünyä-
niñ 4 tarbiyatına çuluçta ediç;

⁴yoçsa çaçan ki keldi tügälliki zämanäniñ, ye-
berdi Teñri Oğlun kensiniñ, çaysi ki boldu çatun-
dan, da kirdi orenk' tibunä, ki alarni, ki orenk' tibi-
nä edilär,

⁵satun algay, ki biz oğul yazılmaçni yöpsün-
gäybiz.

⁶Da ki siz ediniz oylu, yeberdi Tevri Džanin Oylunuñ kensiniñ yüräkimizgä bizim, ki çaxıriyir: «Atalar Atası!»

⁷Bundan soñra düğülsen çul, yoğsa oylu; (83v/87v) a egär oylu esän, na dediç tä sen Tevri bilä.

⁸Evet ol vaçtta, çaçan ki bilmäs ediniz Tevrini, çul ediniz alarga — düğül edilär äväldän tevrilär.

⁹Evet hali tanidiniz Tevrini, artıç, ki belgili boldunuz Tevrigä, neçik yänä ekinçi çaytiyirsiz 4 tarbiatka, kücsüzlärgä da miskinlärgä, çaysiläri-na ki birdän çul etmä boyuñuznu kliyirsiz?

¹⁰Künlärni tañlarsiz, aylarñi da yillärni da, da zämanäni.

¹¹Xorçarmen sizdän, ansizim boş bolmagay emgäkim benim sizdä.

¹²Boluñuz, neçik men, zera men dä sizni kibik edim, çardaşlar, çolarmen sizdän. Yoçtur sizni nemä yazıçınıñ maña çarşı:

¹³bilirsiz siz, ki kücsüzlükü bilä tenimniñ awedaranel ettim sizgä äväldän,

¹⁴da prihodalarñi, ki tenimdä benim edilär, heç etmädiniz, da ne azarlamadiniz, yoğsa neçik frištäsini Tevriniñ, yöpsündünüz meni, neçik K'ris-dosnu Jisusnu.

¹⁵Xaytıp, çaydadır sanlıçınıñ sizni! Tanıçmen sizgä, egär çarä bolgay edi, közüñ(84r/88r)üzñü dä çıçarıp sizni da bergäy ediniz maña.

¹⁶Evet duşman kibik boldum sizgä, ki könüni sözlädim?

¹⁷Yoğsa paçillätiiyirlär sizni düğül ki yaçşilix-ka da tıyma kliyirlär sizni, ki alarga paçillängän bolgaysiz.

¹⁸Yoğsa yaçşiraçtır paçillämä yaçşilixka här sahat, da düğül yalıç ki sizni işiniçigä bolsam.

¹⁹Oylanlarım, çaysiläriñizni ki yänä ekinçi tolyatıyirmen, negä dinçä ki vobaçicca bolgay K'risdos sizdä!

²⁰Klädim hali kelmä çatiniçigä da teşkirmä sö-zümni, zera daragusel bolupmen men sizni için.

²¹Aytiniç maña nemä, çaysiniç ki orenk' tibi-na klärsiz bolma, sarnaganiniç yoç midir orenk'tä,

²²ki [Ha polya: Yaratilgan bitikinä, burungi Asduadzaşunçta 11] yazgandır, ki: Aprahamniñ eki oylu bar edi, bir çaravaşından, da bir çatiniñ-dan? [Быт 16:3-4; 16:15; 21:2]

²³Evet çaysi ki çaravaşından edi, ten sartin toçup edi, da çaysi ki çatiniñdan, sövünçlüç sartin toçup edi.

²⁴Çaysi ki manidirlär oçinagga. Zera eki bu-dur yeri Bitikniç: birisinä taydan, (84v/88v) çuluç-ka toçgan, çaysi ki Hak'ardir,

²⁵zera Hak'ar, Sinaj taydir, Arapistan, teñdir

bu Erusaçemgä, zera çuldur oylanları bilä kensi-niñ birgä;

²⁶yoçesä yoçariçi Erusaçem azaddir, çaysi ki anasidir bizim barçamizniñ.

²⁷Zera [Ha polya: Esaji 21] yazgandır: färäh bol, plodsuz, ki toçurmas ediniç; çaxır da avaz et, ki tolyatmas ediniç; zera köptürlär oçullar alçaç, ne ki vlasniylar [Ис 54:1 Возвеселись, неплодная, нерождющая; воскликни и возгласи, немучившаяся родами; потому что у оставленной гораздо более детей, нежели у имеющей мужа, говорит Господь].

²⁸Evet biz, çardaşlar, Sahagga körä sövünçlük oylanlarıbiz.

²⁹Evet ne türlü ki ol vaçtta, ki ten sartin toçup edi, körälmäs edi ani, çaysi ki džan sartin edi, ol türlü hali dä.

³⁰Yoğsa ne aytir Bitik? [Ha polya: Asduadza-şunç burungi bitiktä 12] Ketär kerı çaravaşiniñ da oylun da aniñ, ki bolmagay, ki dediçit etkäy oylu çaravaşniñ oylu bilä azadniñ [Быт 21:10 выгони эту рабыню и сына ее, ибо не наследует сын рабыни сей с сыном моим Исааком].

³¹Aniñ için, çardaşlar, düğülbiz oylanları çaravaşniñ, yoğsa azadniñ.

Nemiç 5

¹Azadlıç bilä, çaysi bilä ki K'risdos bizni azad etti, bek turuñuz bundan soñra, da bolmagay, ki ekinçi çošulmaçına çul (85r/89r) bolmaçniñ kir-gäysiz.

²Ošta men, Boyos, aytirmen sizgä: egär ki sü-nätlänsäñiz, K'risdos sizgä nemä boluşmas.

³Tanıçlıç berimen barça adamlarga, kim ki sünätlänsä, ki borçludur barça orenk'ni tügällä-mä.

⁴Xapanel bolupsiz K'risdostan, kimlar ki orenk' bilä artarlanırsiz da tüşüpsiz başçışından anda,

⁵zera biz džani bilä inamniñ, umsaşi bilä artarlanmaga umsamiz bar.

⁶Zera K'risdosta Jisusta ne sünätniç çuvatı bar, da ne sünätsizlikniç, yoğsa inam, sövük bilä oçgan.

⁷Yaçşi bariyir ediniç. Kim teprätti sizni könü-lükkä biyänmämägä?

⁸Zera ol çavça düğüldür andan, ki ündädi siz-ni.

⁹Azçina açi çamur barça nemäni açitir.

¹⁰Yoğsa men umsanipmen sizgä Eyämizgä, ki nemä özgä türlü saçış etmäçaysiz; da kimlar ki çalaba[la]ştiriçiiyirlar sizni, terpit etkäy yarçu, kim dä bolsa.

¹¹Evet men, çardaşlar, egär ki sünätni k'arov bersäm edi, ne üçün haligä dirä nenavisttämēn? Na alay esä, çapanel bolgandır pogorşen'asī çacñiņ.

(85v/89v) ¹²San edi alarga, ki halidän singan bolgaylar edi, kimlär ki sizni çozçiyirlar!

¹³Zera siz azadlıçka ündälipsiz, çardaşlar, yalyz ki tek azadlıçıñiz siziñ bolmagay säbäpinä tenniñ, yoçsa sövük bilä çuluç etiñiz biri biriñizgä.

¹⁴Zera barça orenk' bir sözdä tügällänir, ki sövgäysen çardaşıñni, neçik boyuñni.

¹⁵A egär ki biri biriñizni tişläsäñiz da yesäñiz — ansizim biri biriñizdän taspolmagaysiz.

¹⁶Evet bunī aytirmen: džan bilä yürüñüz da küsänçlikin tenniñ tügällämäñiz,

¹⁷zera ten suçlanir çarşı džanga, da džan hağarag tengä, da bular biri birinä hağaragdırlar, bolmagay ki, ne ki klärsiz, anī etkäysiz.

¹⁸Evet egär ki džan bilä yürüsäñiz, na dügül-siz orenk' tibinä.

¹⁹Zera belgilidir işi tenniñ; bulardir: itlik, boçniglik, murdarlıç, azmaçlıç,

²⁰ğrabaşdlıç, džaduluç, nenavist, paçillik, yüräklänmäçliç, hağaraglıç, ekiyüzçülük, herdzowadzoyluç,

²¹yamanbaçmaçlıç, öldürmäç(86r/90r)liç, džimrilik, rısvaylıç da dayi ne ki buñar oçşaştir. Xaysi ki ilgärtin aytirmen sizgä, ne türlü ki ävöldän dä aytir edim, ki kimlär ki bunuñki nemä çiliniñlar, çanlıçın Teñriniñ meñärmäslär.

²²Evet yemişi džanniñ budur: sövük, sövünçlük, eminlik, uzuneslilik, tatlılıç, yaçşılıç, inam,

²³ivaşlık, tözümlük. Bu türlülärgä bunda orenk' çarşı dügül.

²⁴Evet çaysilari ki K'risdosnuñdurlar, tenlärin kensiläriñiñ çaçka kerärlär potrebalari bilä da küsänçlikläri bilä birgä.

²⁵Egär tirilsäç džan bilä, džan bilä birlänäliç tä.

²⁶Da bolmalıç kensimizni maçtavuçi, biri birimizgä avaz berip, da biri birimizgä paçillänmäç bilä.

Nemiç 6

¹Xardaşlar, egär ki ansizim, kes-kenetä tüşkay kimesä sizdän ne yazıçka da esä, siz, ki duçovniylarsiz, toçtatiñiz anıñkibikni džan ivaşliki bilä, sayt boluñuz boyuñuzga, ki siz dä sinalmagaysiz.

²Biri biriñizniñ yükün kötürüñüz da ol türlü tügälläniz orenk'in K'risdosnuñ.

(86v/90v) ³Egär ki sayıngay kimesä, ki bolgay nemä, kendi dä dügül esä, alay boyun kensiniñ aldar.

⁴Işin kensiniñ öleşün hər biri da soñra boyuna

kensiniñ yalyz maçtanmaç bergäy, da dügül ki siñari çatina,

⁵zera hər biri kendi yükün kötürmälidir.

⁶ülüşlük etkay aşagerd vartabedgä barça yaçşılıçka.

⁷Aldanmañiz: Teñri heç bolmas. Ne ki dä saçsa adam, anī yänä kosit etär:

⁸kim ki saçsa kendi teninä, tenindän kensiniñ anda çalsar buzulmaçlıçni, da kim ki saçsa džanına, džanından anda çalsar meñi tirlikni.

⁹Evet yaçşı etmä ayırlanmalıç, ki zämäñisinä kensiniñ çalgaybiz, salinmiyin.

¹⁰Bundan soñra, neçä ki zämäñä çolumuzgađir, etiyiç yaçşini barçasına, artıç dindäşlärimizgä.

¹¹Baçıñiz, ne türlü yazov bilä yazdıñ sizgä benim çolum bilä.

¹²Zera kimlär ki bir kezdän klärlär yaçşı kişi bolma tenläri bilä, alar keltiriyirlär sizni sünätlänmä yalyz, ki K'risdosnuñ çacñiñ artından bar-maga,

(87r/91r) ¹³zera çaysilari ki sünätlängändirlär, da alar orenk'ni saçlamaslar, yoçsa kliyirlär, ki siz sünätlängäysiz, ki siziñ teniñiz bilä maçtangay.

¹⁴Yoçsa maña haşa bolgay maçtanma, tel yalyz çacına Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ, çaysi bilä ki maña dünyä da çaçka keliptir, da men dä dünyäda.

¹⁵Zera ne sünät nemädir, da ne sünätsizlik, yoçsa yäñi yaratmaç.

¹⁶Da kimlär ki bir kerät bu ganonk'ka bir bolurlar, eminlik üstlärinä alarniñ da yarlıyamaçlıç, da üsnä Israjeliniñ Teñriniñ.

¹⁷Bundan soñra kimsä meni emgätmäsin, zera men çiyiñin K'risdosnuñ terpit etiyirmen.

¹⁸Başçışi Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ džanıñiz bilä siziñ, çardaşlar, ameñ.

Kayadaçilärgä yazıldı Rımadan.

Dunk' 293.

Başı Ep'esacı bitikiniñ

K'risdos bilä tañlanmaçimiz üçün bizim sunulmaçlıçtan da tügällänmäçtän.

Alış bilmäç üçün, ki K'risdosnu sunulgan bizgä yaçşılıçtan.

Guřk'çilar da džuvutlar üçün, ki yov(87v/91v)uçlandilar K'risdos Teñrigä K'risdos ötläş umsa bilä başçışka körä.

Berilmäç üçün añar Teñrilik eslilikdən yariçlatmaç üçün guřk'çilarni da azarlama şaytanlarni.

Alış yiçöv üçün çuvatına da sövükünä Teñriniñ.

Ögüt sövük da birlik üçün, egär ki başçış türlü-türlü fayda üçün üläşinip esä dä.

Sekinlik da artarliḡ üçün, ki Teḡrigä oḡşaş etär bizni.

Dostoyñi tirlik üçün, aruvluḡtan da etmäḡ bilä yamannı azarma, da dügöl yalyız söz bilä, da džan bilä bolma, saymos bilä, da dügöl çayır bilä.

Simarlamaḡ yovuxlatuçi tiyişli buyruḡ tibinä bolganlar üçün da buyruḡçılarga K'risdos sartin.

Sürät yürütmä K'risdos üçün çuvatına körä K'risdosnuḡ. *Dun 16.*

Bitik Ep'eşaçılargä Nemiç 1

¹Boyos, arak'al Jisus K'risdosnuḡ erki bilä Teḡriniḡ, arilärgä, ki Ep'esostadırlar, da inanganlarga K'risdoska Jisuska;

²Başḡiş siziḡ bilä da eminlik Teḡridän, Atamizdan bizim, da Eyämizdän Jisus K'risdostan.

³Alıışlıdır Teḡri da Atası Eyämizniḡ (88r/92r) bizim Jisus K'risdosnuḡ, ki alıışladı bizni barça džan alıışı bilä köktägilärni K'risdosta,

⁴ne türlü ki taḡladı bizni aniḡ bilä yaratılğanından burun dünyâniḡ, bolma bizgä arilärdä zadasızlar alnına aniḡ sövük bilä.

⁵äväldän tüzdi bizni oḡul yazılmaḡka Jisus K'risdos ötläş aḡar biyängäniä körä erkiniḡ kensiniḡ,

⁶slavasına hörmätiniḡ başḡişiniḡ kensiniḡ, çaysi bilä färâhlattı bizni sövüklüsü bilä,

⁷çaysi bilä ki çutçarıлмаḡımız bar aniḡ çani ötläş, boşatlıḡ yazıḡlarga ululuḡu bilä başḡişniḡ aniḡ,

⁸ki arttı bizgä barça eslilik bilä da biliklik bilä,

⁹körgüzdü bizgä sayışın erkiniḡ kensiniḡ biyänçlikinä körä kensiniḡ, çaysi ki äväldän çoydı aniḡ bilä,

¹⁰spravcalıḡka tügällikinä zämanäniḡ, tügälämägä barçanı K'risdos bilä, ne ki köktädir, da ne ki yerdädir alay.

¹¹Çaysi bilä ki üläşindiḡ, äväldän ündälip, ilgäri çoymaḡından Teḡriniḡ, ki barçanı (88v/92v) oḡarır, sayışına körä erkiniḡ kensiniḡ,

¹²bolma bizgä slavasına hörmätiniḡ aniḡ, äväldän umsanganlarga K'risdoska.

¹³Çaysi bilä ki siz dä, çaçan işittiḡiz sözün kö-nülükñüḡ, awedaranin çutçarıлмаḡıñizniḡ siziḡ, çaysi bilä ki inanıp möhürländiḡiz Ari Džanga sövünçlükä,

¹⁴çaysi ki bar inam ötläş dediçstvomizga bizim, çutçarıлмаḡka tiyilmä, slavasına hörmätiniḡ aniḡ.

¹⁵Aniḡ üçün men dä, çaçan işittim inamıñizni siziḡ, ki Biy Jisuska, da sövüküñizni, ki barça arilärgä,

¹⁶tiyilman şükürlänmäḡtän siziḡ üçün, aḡma sizni alıışta,

¹⁷zera Teḡrisi Eyämizniḡ bizim Jisus K'risdosnuḡ, Ata hörmätiniḡ, bergäy sizgä Džanın eslilikniḡ da belgilikniḡ bilmäḡi bilä kensiniḡ,

¹⁸yarıḡlı etmä közin yüräkiñizniḡ, ki bilmä bizgä, nedir umsa ündämäḡindän aniḡ, da nedir ululuḡu hörmätiniḡ da dediçstvosunuḡ aniḡ arilärdä,

¹⁹da nedir (89r/93r) artıḡlıḡı ululuḡunuḡ aniḡ bizgä, inanganlarga oḡarmaḡka körä możnostundan çuvatiniḡ aniḡ,

²⁰ki oḡardı K'risdosta, ki turyuzdu ani ölüdän da olturyuzdu oḡuna kensiniḡ köktä,

²¹üsnä barça buyruḡlarniḡ, da ululuḡlarniḡ, da çuvatlarniḡ, da biyliklärniḡ, da üsnä barça atlarniḡ, ündälgän dügöl yalyız bu dünyâda, yoḡsa meḡiliktä dä,

²²da barçâ nemäni hnazant etti ayaḡı tibinä aniḡ da ani çoydı baş üsnä barça nemäsininḡ yıḡovlärniḡ,

²³çaysi teni aniḡ, tügälliktir, ki barçanı barçasına tügällär.

Nemiç 2

¹Da siz, ki ölüp ediḡiz yazıḡ içinä da yaḡılmaḡıñiz içinä siziḡ,

²ki bir vaḡt yürür ediḡiz, meḡilikinä körä bu dünyâniḡ, buyruḡçığa körä, ki buyruḡçisidir obloknuḡ, eski duşman, ki hali kriptir oylanlarına kerı tüşkänlärniḡ,

³çaysıları arasına biz dä barçamiz yürür ediḡ bir zaman (89v/93v) küsänçlikinä tenimizniḡ bizim, da etär ediḡ erkin tenimizniḡ da esimizniḡ, da ediḡ köni, ki oylanları öçäşmäḡniḡ, neçik özgälär.

⁴Evet Teḡri, ki uludur yarlıyamaḡi bilä köp sövük üçün aniḡ, ki sövdi bizni,

⁵ne vaḡtta ki ölüp ediḡ yazıḡımızda bizim tiri etti bizni K'risdoska, zera başḡiş bilä tirildiḡ,

⁶aniḡ bilä turyuzdu da aniḡ bilä olturyuzdu köktägilär bilä K'risdosta Jisusta,

⁷ki körgüzgäy meḡiliktä, ki kelmäḡtir, artıḡ ululuḡun başḡişiniḡ kendiniḡ tatlılıḡ bilä bizgä K'risdoska Jisuska.

⁸Zera başḡişi bilä aniḡ siz çutçarıлмаḡanlar inam ötläş, da bu dügöl sizdän, yoḡsa Teḡriniḡ başḡişindən:

⁹dügöl etmäḡtän, ki kimesä maḡtanmagay.

¹⁰Zera aniḡ yaratılğanlaribiz, toḡtalğan K'risdos bilä Jisus bilä yaḡşı etmägä, çaysin ki äväldän hadirlädi Teḡri, ki aniḡ bilä yürügäybiz.

¹¹Aniḡ üçün siz dä aḡıñiz, ki bir zaman gurk'çi ediḡiz teniḡiz bilä, ki ündäliptirlär sünät(90r/94r)-sizlär, atılğan sünätliktän anda tenli çol işindän,

¹²zera edinjiz ol zamanda K'risdostan başça, da yazilmagan uxtuna meñilikniñ, da nemä umsanjiz yoç edi, da Teñrisiz edinjiz dünyáda.

¹³Evet hali Jisus K'risdos ötläş siz, ki bir zaman yıraçtagi edinjiz, yuvuçtagi bolduñuz çanı bilä K'risdosnuñ.

¹⁴Zera oldur eminlikimiz bizim, ki etti eksin bir da ortadagi divarni buzdu,

¹⁵duşmanlıxni teninä kensiniñ da orenkin simarlamaxniñ buyruç bilä çapanel etti, ki eksin dá toxtat-kay kensi bilä bir yäni adamga, da etkäy eminlik,

¹⁶da barištirgay eksin dá bir ten bilä Teñri bilä çacı bilä kensiniñ, zera öldürdi duşmanlıxni boyuna kensiniñ.

¹⁷Da kelip, awedaranel etti eminlik sizgä, yıraçtagilärgä da eminlik yuvuçtagilärgä,

¹⁸zera aniñ bilä bar bizdä çonarhliç eksindä bir Džan bilä Ataga.

¹⁹Alaysa, bundan soñra düğülsiz ruzniy da yat, yoçsa bir šähärdägilär bilä da yovuçlanganlar Teñrigä,

(90v/94v) ²⁰yasalğanlar himi üsnä arak'ellärniñ da markarelärniniñ, ki uholunuñ başi Jisus K'risdostur,

²¹çaysina ki barça budovan'a baylanip da yerlänip artar ari dadžarına Biy bilä,

²²çaysi bilä ki siz dá aniñ bilä yasalirsiz meşkan'asına Teñriniñ Džan bilä.

Nemiç 3

¹Bunuñ üçün men, Boços, başlangan Jisus K'risdoska siz gurk'çilar üçün.

²Sahat, ki işitkäniniz bar siziniñ spravcalixin başxişiniñ Teñriniñ, ki beriliptir maña siziniñ üçün,

³zera belgirtmäxtän köründü maña sayiş, ne türlü ki äväldän yazdim sizgä, az nemä bilä,

⁴ki bolgaysiz sarnama da eskä alma eslilikimini menim sayişina K'risdosnuñ,

⁵zera özgä millätlärgä körünmädi adam oylanlarına, ne türlü ki hali belgirtti arilärinä kensiniñ, arakellärgä da markarelärgä Džan bilä,

⁶bolma gurk'çilarga birgä meñärüçi, da tendäş, da ülüşlü sövünçlükä Jisus K'risdosta awedaran bilä,

⁷çaysina boldum men (91r/95r) çuluççi bergäninä da başxişina körä Teñriniñ, ki berildi maña oñarmaçına körä çuvatiniñ aniñ.

⁸Men alçaçimen barça arilärniñ, berildi bu başxiş gurk'çilarga awedaranel etmä tergovsüz ululuğun K'risdosnuñ

⁹da yarıçli etmä barçasın, ki nedir öv spravcalixi sayişniñ, ki yaruç etkän edi barça meñiliklärdän Teñri çatina, ki barça nemäni etti,

¹⁰ki belgili bolgay hali frištälärniñ buyruççilarına da ululuçlarına, ki köktädirlär, yixöv ötläş köp türlü eslilik Teñriniñ,

¹¹ilgäri çoyulğan meñilik ötläş, çaysin ki etti Eyämiz Jisus K'risdos ötläş,

¹²çaysi bilä ki bar prespeşnostumuz da otrimat etmäçimiz umsa bilä inamı ötläş aniñ.

¹³Aniñ üçün çolarmen, ayırlanmagaysiz tarliçimizga bizim, ki siziniñ üçündür, ki bizim hörmätimizdir.

¹⁴Bunuñ üçün çoyarmen tizlärimni, budur çökmäç ya dzunr tüşmäç, Atasına Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ,

¹⁵çaysından ki atalıçlar köktä da (91v/95v) yerdä ündäliyirlär,

¹⁶ki bergäy sizgä ululuçuna körä hörmätiniñ kensiniñ toxtatma çuvat bilä kensiniñ Džani ötläş içkäriği adamda,

¹⁷tünmaga K'risdosnuñ inamı bilä yüräkiñizgä siziniñ,

¹⁸sövük bilä korenicca bolup da toxtalıp, ki možniy bolgaysiz etmä barça arilär bilä, nedir keñliki da uzunluçu, biyiklik da teränliç,

¹⁹tanımaga artixliçin biliklikdən sövükünüñ K'risdosnuñ, ki tolgaysiz barça tügälliki bilä K'risdosnuñ.

²⁰Evet hali ki bolur artix barça nemädän etmä yiyiliç bilä dayi artix, ne ki çolarbiz ya añarbiz çuvatka körä, ki oñuptur bizgä.

²¹Añar haybat yixövlärdän da K'risdoska Jisuska barça millätlärdän meñi meñilikkä, amən.

Nemiç, frang 4

¹Xaytip çolarmen sizdän men, ki baylimen Biygä, arzanilik bilä yürümä ündälmäçkä, ki ündälipsiz,

²barça çonarhliç bilä, da ivaşlik bilä, uzuneslilik (92r/96r) bilä baçma biri biriniçgä sövük bilä,

³džâhtlanma saçlama birlikni džan bilä bayi bilä eminlikniñ.

⁴Bir ten da bir džan, ne türlü ki ündälipsiz dá bir umsaga ündälmäçiniçgä siziniñ;

⁵zera birdir Biy, da bir inam, da bir k'ristänlik,

⁶bir Teñri da Ata barçasına, da barçasiniñ ünä, da barçası bilä, da bizim barçamiz bilä.

⁷Yoçsa hər birimizgä bizdän beriliptir başxiş ölcövgä körä başxişindän K'risdosnuñ.

⁸Aniñ üçün [Ha полях: 67 saymos] aytir da: «Mindi biyikkä, yäsir etti yäsirlikni da berdi başxiş adamlarga» [Пс 68:18 Ты восшел на высоту, пленил плен, принял дары для человеков, так чтоб и из противящихся могли обитать у Господа Бога].

⁹Ki «mindi» nedir? Tek ol, ki äväl-burun endi tıbdägi yanına yerniñ.

¹⁰Ki «endi» yänä oldur da, ki mindi biyik barça köklärdän, ki toldurgay barçanı.

¹¹Da ol berdi çaysın arakellär, çaysın marka-reñär, çaysın awedaraniçlär, çaysın kütüçilär da vartabedlär,

¹²toxtalmaçına arılärniñ, işinä çuluçnuñ,

¹³Ä negä dinçä ki barçamiz yetkâybiz bir birlikinä inamnıñ da (92v/96v) bilmäçliñniñ Oylun Teñriñiñ, adam tügäl, ölcövünä boynuñ tügällikinä K'risdosnuñ;

¹⁴ki bolmagay, ki bundan soñra bolgaybiz oylanlar talaşkan da tepräñgän barça yellärdän vartabedliñindän, adamlarñiñ aldamaçları bilä, usatlıç bilä aldamaç bularmaçına,

¹⁵yoçsa könülgänlär sövük bilä arttıriyix añar barçanı, çaysi ki baştir K'risdos,

¹⁶çaydan ki barça ten baylanıp da oçsaş bolup barça boyunlar bilä barıp kelmäçləri bilä sezdir-mäçkä körä, ölcöv bilä här biriniñ ülüşünä körä, artmaçlıçın teniniñ etär yasamaçına boyun kensiniñ sövük bilä.

¹⁷Xaytıp bunı aytırmen da ant etärmen Biygä, ki bolmagay, ki siz ol orınag bilä yänä bargaysız, ne türlü ki özgä gurk'çılar yürürlär boşluçu bilä esläriñiñ kensiläriniñ,

¹⁸çaysılariniñ ki çarañyulanıptır yüräkläri alarnıñ, da yatlanıptırlar andagi tirlikindän Teñriñiñ, biliksiz(93r/97r)lik üçün, ki bardir alarda, soçurluçları üçün yüräkläriniñ alarnıñ.

¹⁹Ki boylariniñ kendiläriniñ umsasın kestilär da çixara berdilär boyların azdırmaçlıçka işinä barça murdarlıçniñ akahlıç bilä.

²⁰Yoçsa siz bu türlü övränmädiñiz K'risdosnu;

²¹egär ki işittiniz dä esä anıñ üçün da anıñ bilä övrändiniz,— ki ne türlüdür könülükü Jisusnuñ,—

²²keri salma sizdän burungi yürümäçinizgä körä eski adamni, buzulganni suçlanmaçı bilä aldanmaçtan,

²³da yäñirtmä dżan bilä esiñizni sizin,

²⁴da kiymä yäñi adamni, ki Teñrilik sartin toxtalıptır, artarlıç bilä da aruvluç bilä könülük-tän.

²⁵Anıñ üçün keri salıñiz yalyanlıçni, sözläñiz könülükni här biri kendi sıñarı bilä, zera biri birimizgä buyumbiz.

²⁶Yüräkläniniz da yazıç etmäñiz: günäş yüräklänmäçiniz üsnä sizin batmasın;

²⁷da bermäñiz yer şaytanga.

²⁸Kim ki oçurlar edi, artıç oçurlamasın, yoç-(93v/97v)sa yaçşıraç çazçansın, işlämä çolu bilä

kensiniñ yaçşini, ki yetkinçä bolgay bermägä dä, kingä ki keräk bolsa.

²⁹Barça söz körksüz ayzinizdan sizin çixmasin, yoçsa ne ki yaçşidir, yasama keräklı nemäni, ki bergäy başçış alarga, ki işitirlär.

³⁰Da çayçurtmañiz Ari Dżanın Teñriñiñ, çaysi bilä ki möhürländiniz kününä çutçarıлмаçniñ.

³¹Barça açılık, da yüräklänmäçliç, da öçäşlänmäçliç, da küstünmäçliç, da küfür bermäçliç kötürülsün sizdän barça yamanlıç bilä birgä;

³²boluñuz biri biriniz bilä tatlı, şayavatlı, boşatma biri birinizgä, ne türlü ki Teñri dä K'risdos ötläş boşattı bizgä.

Nemiç 5

¹Boluñuz oçsaş Teñrigä, neçik sövüklü oçullar,

²da yürünüz sövük bilä, ne türlü ki K'risdos sövdi bizni da çixara berdi boyun kensiniñ bizim üçün çurban da soyulmaçka Teñrigä yaçşı iskä.

³Evet boñnıçlik da barça murdarlıç ya akahlıç (94r/98r) añılmasın sizin arañizga, ne türlü ki tiyişlidir arılärgä.

⁴Da igränçlilik, ya söz essiz, ya boş masçaralıç, çaysi ki tiyişli düğüldür, yoçsa yaçşıraçtır şükürlük;

⁵bunı añlap biliñiz, ki barça boñnıç, ya murdar, ya akah, çaysi ki malına tapunuçidir, yoçtur dediçstvosu çanlıçına K'risdosnuñ da Teñriñiñ.

⁶Kimsä sizni aldamasın sözlär bilä yalyan, zera bunıñ üçün kelir öçäşmäçi Teñriñiñ üsnä oylanlariniñ biyänmäğänlärniñ;

⁷bundan soñra bolmañiz ülüşçi alarga.

⁸Zera egär ki ediniz esä bir vaçt [voçt] çarañyuluç, hali yariçliçsiz Biydä, neçik yariç oylanları kibik, yürünüz,

⁹zera yemişi yariçniñ barça yaçşiliç bilä, da artarlıç bilä, da könülük bilädir.

¹⁰Sinañiz, nedir biyänçli Teñrigä,

¹¹da ülüşlü bolmañiz yemişsizlikkä işinä çarañyuluçnuñ, yoçsa yaçşıraç azarlañiz.

¹²Zera ne ki yapuç bolıyir alarda, anı sözlämä dä murdardır.

¹³Yoçsa barça nemä, azarlanıp, yariçtan belgili bolur, zera (94v/98v) barça nemä, ki aydnıdır, yariçtır.

¹⁴Anıñ üçün aytir da: «Tur, ki yuçliyirsen, da tur ölüdän, da yariç berüçi bolgay saña K'risdos».

¹⁵Baçiniz, ki neçik könülük bilä yürügäysiz, ki bolmagay, neçik essizlär, yoçsa neçik esilär,

¹⁶satın aliñiz zämanäni, zera künläri yamanıñ bar.

¹⁷Anıñ üçün bolmañiz essiz, yoçsa añañiz, nedir erki Eyämizniñ.

¹⁸Da esirmänjiz čayir bilä, çaysında ki zalivan'a bar, yoğsa yağşıraç tolunuğuz Džan bilä,

¹⁹sözlämä yüräkiñizgä siziñ saymos bilä, da alyiş bilä, da avaz bilä, džan sarnamaçi bilä, avaz bilä saymos aytma yüräkiñizgä siziñ Eyämizgä,

²⁰šükürläniñiz här sahat barča üsnä atına Eyämizniñ Jisus K'risdosnuñ, Ata Teñriniñ,

²¹hnazant boluğuz biri biriñizgä çorçusu bilä K'risdosnuñ.

²²Xatınlar, kendi eyälärinä hnazant boluğuz, neçik Eyämizgä,

²³zera erdir baş çatunga, ne türlü ki K'risdos baştir yiçövgä, da kendidir çutçaručisi tenniñ.

²⁴Yoğsa ne türlü ki yiçöv hnazant (95r/99r) bolur K'risdoska, ol türlü çatınlar da kendi erlärinä barçaga.

²⁵Erlär, sövünüz çatunlarıñizni siziñ, ne türlü ki K'risdos sövdü yiçövnü da çixara berdi boyun kensiniñ anıñ üçün,

²⁶ki anı arıtkay aruvluğuz bilä awazanıñ sözi bilä,

²⁷ki çoygay kensi kensinä utru hörmätli yiçövnü, ki bolmagay nemä zadası ya aruvsuzluğuz, ya özgä nemä anıñkibik andan, yoğsa ki bolgay surp da zadasız.

²⁸Ol türlü borçludur erlär sövmä kensi çatınların, neçik kensi tenlärin; kim ki sövär kendi çatınin, boyun kendiniñ sövär.

²⁹Zera heç bir kimesä körälmämä kendi boyun bolmas, yoğsa beslär da suvarir anı, ne türlü ki K'risdos yiçövnü,

³⁰zera boğumlarbiz teniniñ anıñ da söväklärinä anıñ.

³¹Bunuñ üçün salgay er atasın da anasın da bargay artından çatınıniñ kensiniñ, da bolgaylar eksi bir ten.

³²Sayış bu uludur; evet men aytıyirmen K'risdoska da yiçövgä oğsaş.

³³Yoğsa siz dä ol türlü bir-dä-bir, zera här bir kimesä kendi çatunun alay sövgäy, (95v/99v) neçik kendi boyun, da çatın çorçkay erindän kensiniñ.

Nemiç 6

¹Oğullar, hnazant boluğuz toğurganlarga sizni Biygä, zera ol türlü tiyişli.

²Hörmätli atañni seniñ da anañni, çaysi ki burungi buyruçtur [*Ha полях*: 2-inçi orenk'tä 11] sövünçlüçtä:

³ki saña yağşı bolgay, da uzaç ömürlü bolgay sen dünyâda [Вт 5:16 Почитай отца твоего и мать твою, как повелел тебе Господь, Бог твой, чтобы продлились дни твои, и чтобы хорошо те

бе было на той земле, которую Господь, Бог твой, дает тебе].

⁴Atalar, öçäştirmäniz oylanlarıñizni siziñ, yoğsa besläñiz alarni ögüt bilä da övrätmäç bilä Eyämizgä.

⁵Xullar, hnazant boluğuz biyläriñizgä siziñ ten sartin çorçuz bilä, da titrämäç bilä, da birköñüllük bilä yüräkiñizniñ siziñ, neçik ki K'risdoska,

⁶bolmagay, ki tek köz alnina çuluç etmä, neçik adamlarga biyänüçilär kendilärin, yoğsa, neçik çulları K'risdosnuñ, etmä erkin Teñriniñ yağşı yüräktän,

⁷çuluç etmä, neçik Eyäsinä, da dügül ki, neçik adamlarga,

⁸bilijiz, ki här bir kimesä, ki ne ki dä etsä yağşı, anı yöpsünür Biyindän dä, egär çul, egär azad.

⁹Da siz, biylär, anı etiñiz alarga tözümlük bilä, etmä ögütüni, bilijiz, ki (96r/100r) alarniñ da, siziñ dä Biyiñiz bar köktä, da yüz körmäç yoçtur alnina anıñ.

¹⁰Bundan soñra çuvatlarıñiz Eyämiz bilä da možnostu bilä çuvatiniñ anıñ.

¹¹Da kiyiñiz yaraylanmaçin Teñriniñ, ki bolgaysiz turma çarşı ustatlıçına şaytanniñ,

¹²zera düğüldür bizgä uruş ten bilä ya çan bilä, yoğsa buyruçilari bilä, da ululuçları bilä, da dünyâ tutuçilari bilä bu çarayuluçnuñ, duşmanıñ yamanlıçları bilä, çaysi bardirlar kök tibinä.

¹³Anıñ üçün aliñiz yaraylanmaçin Teñriniñ, ki bolgaysiz çarşı urunma yamanga, yamanına künnüñ, da çaçan ki barča nemäni tügälläsäñiz, toçtalğan turuğuz.

¹⁴Tözünüz, berkätip beliñizni siziñ könülük bilä, da kiyip zbroyasin artarlıçniñ,

¹⁵da kiydirip ayaçlarıñizni hadirlik bilä aweđaranniñ eminliki bilä;

¹⁶da bu barçañiz üsnä aliñiz tarçasin inamnıñ, çaysi bilä ki bolgaysiz barča oçlarıñ urulğan yamanniñ söndürmä;

¹⁷da aliñiz şolomecin (96v/100v) çutçarıлмаçniñ da çiliçin džanniñ, çaysi ki sözidir Teñriniñ K'risdos.

¹⁸Barča alyiş bilä da yalbarmaç bilä alyiş etmägä här vaçt džan bilä, da anıñ bilä emgäniñiz barča tözümlük bilä da çoltça bilä barča arilər üçün

¹⁹da benim üçün, ki maña berilgäy söz — açmaga ayzimni benim açılıç bilä körgüzmä sayişin awedaranniñ,

²⁰ne üçün ki elçiläniyirmen baçlanmaçim bilä, ki añar preşpeşniy bolgaymen, ki ne türlü tiyişlidir maña sözlämä.

²¹Evet ki bilgäysiz siz dä benim üçün, ki ne etsärmen barça nemäni, körgüzgäy sizgä Dük'igos [diwk'igos], sövüklü çardaş da inamlı çul Biygä,

²²ki yeberdim sizgä bu iş üçün, ki bilgäysiz siz bizim üçün, da sövündürgäy yüräkiñizni siziñ.

²³Eminlik çardaşlar bilä da sövük inam bilä birgä Teñridän Atadan da Eyämizdän Jisus K'risdostan.

²⁴Başçış barçası bilä, kimlär ki sövärlär Biyimizni bizim Jisus K'risdosnu buzulmaçsızlıç bilä.

Ep'eşaçılärgä yazıldı Rımadan Dük'igos [diwk'igos] ötläş. *Dun 312.*

Başı P'ilibeçoç bitikiniñ

Şükürlük P'ilibeçilärniñ yaçşı etmäçi üçün da alyış alarniñ tügällänmäçläri üçün.

Aytmaç kensiniñ uruş bilä çıynalmaçı üçün da küsänçliki üçün.

Ögüt Teñrilik sartin birlik üçün da Teñri bilä birlängän tirlük üçün.

Dimo'tea da Bap'rodtidea üçün, çaysıların ki alarga yeberdi.

Džan sartin yürümäç üçün da dügül dayi ten sartin, çaysi ki oçşâşlikidir ölümünä K'risdosnuñ.

Ögüt başça, çaysılarına teñ birgä barçasına.

Yöpsünmäçi çuluxnuñ, ki yeberildi añar.

Dun 9.

P'ilibeçilärgä

Nemiç 1

¹Boços da Dimo'teos, çulları Jisus K'risdosnuñ, barça arilärgä K'risdosta Jisusta, çaysıları ki povetinädirlär P'ilibeçilärniñ, birgä açaşları bilä da sargawark'ları bilä.

²Başçış siziñ bilä da eminlik Teñridän, Atamızdan bizim, da Eyämizdän Jisus K'risdostan.

³Şükürlümen Teñrimdän benim barça jişadaglarıñız üsnä siziñ,

⁴här sahat (97v/101v) barça çoltçama benim siziñ barçañız üçün etärmen alyış sövünçlük bilä,

⁵ülüşlü bolmaçıñız üçün siziñ awedaranga burungi kündän bügüngä dirä,

⁶prespeşniymen buñar, ki kim başladı sizdä yaçşı etmäçni, tügälläsin küñünä dirä Jisus K'risdosnuñ,

⁷ne türlü ki doyrü körüniyir maña sayışlama bunı siziñ barçañız üçün, ki bolgaysiz siz benim yüräkimä baylanganımda benim da džuvap bergänimä benim da toxtalmaçına awedaranniñ, ülüşlü maña başçışlarıma siz barçañız bolgaysiz.

⁸Tanıxtır maña Teñri, ne türlü küsänipmen sizgä barçañızga şayavatı bilä K'risdosnuñ Jisusnuñ;

⁹da anı alyış etärmen, ki sövükünüz siziñ da-

yıñ da dayin artıç köp bolgay biliklikdən da barça esliktän,

¹⁰tañlama sizgä yaçşını, ki toxtalğan da yañılmaçtan başça küñünä K'risdosnuñ,

¹¹tolğan yemişläri bilä artarlıçniñ Jisus K'risdos ötläş, hörmätinä da maçtalmaçına Teñriniñ.

¹²Klärmen, ki bilgäy(98r/102r)siz, çardaşlar, ne ki benim üçün edi, dayi da dayi ilgärilikinä awedaranniñ keldi,

¹³ki baylanganıma dinçä benim aydnı bolmaç K'risdos üçün barça mahalälärgä da özgälärgä barçasına,

¹⁴da köp çardaşlar alnına Biygä, ki prespeşniydirlar baylanmaçım bilä benim dayi artıç prespeşniy bolma çorçusuz sözün Teñriniñ sözlämä.

¹⁵Xaysıları paçilliktän da hagaragliçtan da çaysıları yeñileslilik bilä K'risdosnu k'arozel etiyirlär.

¹⁷Da çaysıları sövüktän, zera bilirlär, ki džuvap bermäçinä awedaranniñ barmen;

¹⁶da çaysıları yañılmaç bilä K'risdosnu aytiyirlar da dügül aruvluç bilä, zera sayınırlar, ki tarlıç etärlär baylanmaçım üsnä benim.

¹⁸Evet bu nedir? Ne orinag bilä dä bolsa, egär priçina bilä, egär könülük bilä K'risdos belgiriyyir ya aytiliyyir, da buñar sövünürmen da färähda bolurmen,

¹⁹zera bilirmen, ki bu maña suçlanıyyir çutçarıılmaçka sizni çoltçañızdan da baş(98v/102v)çışından Džanniñ Jisus K'risdosnuñ,

²⁰tözmäçimdän umsamniñ benim, ki bir nemä bilä uyatlı bolmagaymen, yoçsa barça prespeşnost bilä, ne türlü ki här sahat, da hali dä ululangay K'risdos tenimä benim, egär tirlük bilä, egär ölüm bilä.

²¹Zera maña tirlük K'risdostur, da ölmäç — fayda.

²²A egär ki tirlüki Tenimniñ, bu maña yemiş çilinmaçkadır, da neni tañliyyim, anı bilmän.

²³Särgärndanmen eksinä dä: küsänip çixip da K'risdos bilä bolma artıç yaçşı sayınürmen;

²⁴da turma munda tenim içinä keräklı dayin siziñ üçün.

²⁵Da bunı umsanip bilirmen, ki turgaymen da çalgaymen barçañızga sizgä siziñ artmaçıñızga da färäh bolma inamıñızga,

²⁶ki slavañız siziñ artıç bolgay K'risdosta Jisusta benim bilä ekinçi kelgänimä benim sizgä.

²⁷Yalyiz ki tek arzani awedaranga körä yürügäysiz, ki çaçan kelsäm da körsäm sizni, da egär yıraç bolsam da (99r/103r) işitsäm siziñ üçün, ki toxtalğan turgaysiz bir džanda da bir näfäs bilä, nahadagel bolgaysiz inamına Awedaranniñ,

²⁸da ɣorɣmagaysiz bir nemä bilä dä ɣarši bolganlardan anda, ɣaysi ki alarniñ yïñidir taspolmaɣtan, da siziñ — ɣutɣarılmaɣtan. Da bu, Teñridandır,

²⁹ki sizgä bayışlandı K'risdos üçün dügöl ki yalyz añar inanma, yoɣsa anıñ üçün ɣıynalma da,

³⁰ki ol uruşmaɣıñız bolgay, ki mendä köriyirsiz da hali işitiyirsiz mendän.

Nemiç 2

¹Xaytıp, egär nemä övünmäx bar esä K'risdosta, egär ki sövük övünmäxi, egär ülüşlüxü dżan-niñ, egär şayavat da yarlıyamaɣlar,

²tolduruñuz sövünçlükümnü benim: anı sa-yışlañız, ol sövükni boyuñuzga alıñız, bir năfăstă, bir sa-yışta;

³bolmagay kimesä ɣozɣamaɣta da bolmagay, ki nemä kensiñizni maɣtamaɣta, yoɣsa ɣonarhlıx bilä biri biriñizni yaɣşı sa-yınma artıx, ne ki kendi boyuñuzni.

(99v/103v) ⁴Da dügöl ki yalyz kendi boyun bilgäy ya baɣkay, yoɣsa här bir kimesä sıñarniñ da.

⁵Ki K'risdos Jisus da, ɣaysi ki sürätinä Teñri-niñdir:

⁶nemä damâhlik bilä almaɣ sa-yışlamadı bolmaɣın barabar Teñrigä,

⁷yoɣsa boyun boş etti, sürätin ɣulnuñ alıp, oɣşaş adamlarga boldu, da sürät bilä taptı, neçik adamni;

⁸aşaɣlattı boyun, bolup hnazant ölümgä dinçä, da ölümnä ɣačniñ.

⁹Aniñ üçün Teñri anı artıx biyiklattı da bayış-ladı añar at, ki biyiktir barča atlardan,

¹⁰zera atına Jisus K'risdosnuñ barča tizlär çökkäylär, köktägilär, da dünyädagilär, da ant-untk'takilär,

¹¹da barča til ɣosdovanel bolgay, ki Biydir Ji-sus K'risdos hörmätinä Ata Teñriniñ.

¹²Bundan soñra, sövüklülärim, ne türlü ki barçaga hnazant bolduñuz, bolgay, ki yalyz me-nim kelgänimä, yoɣsa da-yi artıx hali, ne sahat ki yir(100r/104r)aɣmen sizdän, ɣorɣu bilä da titrä-mäx bilä boyuñuznuñ ɣutɣarılmaɣın etiñiz,

¹³zera Teñridir, ki oñarır sizgä klägäniñizni da etkäniñizni biyänçliki üçün.

¹⁴Barča nemäni etiñiz ɣayyurmıyın da mirmirdalmıyın [=mirmıldanmıyın],

¹⁵ki bolgaysiz zadasiz da aruv oylanları Teñri-niñ, yazıxsız, içinä erkläri bilä taspolgan da saɣat egri millätiniñ, ɣaysılariniñ ki içinä körüngäysiz, neçik yulduzlar dünyäda,

¹⁶sözün tirlikniñ algaysiz boyuñuzga slavaga maña kününä K'risdosnuñ, zera dügöl ki nemä boş yürüdüm da dügöl ki boş emgändim.

¹⁷Yoɣsa egär ki sunuliyir esäm dä tum üsnä ya ɣurban üsnä da ɣuluɣuna inamıñizniñ siziñ sö-vünürmen da färâhmen birgäñizgä barçañız bilä siziñ.

¹⁸Ol türlü siz dä sövünüñüz da färâh boluñuz benim bilä.

¹⁹Evet umsanirmen Biy Jisus K'risdoska Di-mot'eosnu tezindän yebermä sizgä, ki benim dä yüräkimä potiɣa bolgay, ɣaçan ki bilsäm nemä (100v/104v) siziñ üçün.

²⁰Zera yoɣtur kimesäm bir sa-yışlı, ki sıñar ki-bik ɣayyurgay siziñ üçün,

²¹barçası boyları üçün izdiyirlär da dügöl ki Jisus K'risdos üçün.

²²Evet aniñ sinamaɣın bilirsiz siz dä, zera, ne-çik oɣul ataga, ɣuluɣ etti benim bilä awedaranga.

²³Xaytıp bunı umsam bar yebermä, ne türlü ki ol vaɣt anda boyu üçün dosviçit ettim.

²⁴Yoɣsa umsanipmen Biygä, ki men dä yovuɣ bargaymen.

²⁵Evet yaɣşıraɣ sa-yındım zEba'rotidos, ɣar-daşni da boluşuçini da sluzbada birgä bolganni benim bilä, siziñ yebergäniñizni da ɣuluñuzni me-nim keräkimä, yebermä sizgä,

²⁶zera kendi dä asrı küsäniptir körmägä bar-çañizni sizni da ɣayyurur edi, ki siziñ üçün işitip edi da tinçsizlandı.

²⁷Da köni, ki tinçsizlandı ölümgä yovuɣ; evet Teñri yarlıyadı añar, dügöl yalyz añar, yoɣsa ma-ña da, ki bolmagay ki ɣayyunu ɣayyu üsnä terpit etkäymen.

²⁸Xaytıp, (101r/105r) tezindän yeberdim anı, ki, körüp anı, ekinçi färâh bolgaysiz, da men ɣay-yusuz bolgaymen.

²⁹Yöpsüngäysiz anı Biydä barča sövünçlük bi-lä, da aniñkibikläрни yaɣşılar arasına tutkaysiz,

³⁰zera işi üçün Eyämizniñ ölümgä yovuɣ bol-du, hünär etti dżan bilä barabar, ki toldurgay siziñ eksiklikiñizni benim ɣuluɣumdan.

Nemiç 3

¹Bundan soñra, ɣardaşlarım, färâh boluñuz Biygä. Anı yänä yazma sizgä maña nemä ayır kö-rünmäs da sizgä asrı saɣlanma.

²Saɣlanıñız itlärädän, da saɣlanıñız yaman ɣu-luɣçılardan anda, saɣlanıñız ɣarşiliktän anda,

³zera sünät — bizbiz, ki Dżanı bilä Teñriniñ ta-punuyırbiz da maɣtanıyırbiz K'risdos Jisus bilä, da dügöl ki tengä işanıpbiz,

⁴egär ki men kensim dä esäm, ɣaysi ki ol pre-speşnostum bar tenimdä. Egär ki kimesä özgä tür-lü prespeşniy bolma teninä, da-yi artıx men,

⁵sünätlänmäx bilä (101v/105v) 8-inçi kündä,

đžinsından Israjelniñ, pokolen'asından Peñiamen-
niñ, đžuvut đžuvuttan, ořenk'kä körä p'ariseçi,

⁶öçäsmäx üçün körälmäs edim yixövlärni,
ořenk'niñ artarlıxi üçün bolma zadasız.

⁷Yoğsa ne ki maña fayda edi, anı ziyan sayınır
edim K'risdos üçün.

⁸Da sayınirmen da barčanı ziyan artix bilmäx
üçün Jisus K'risdosnuñ Eyämizniñ bizim; anıñ
üçün barčadan zrgel boldum, da sayınirmen ziyan,
ki K'risdosnu fayda etkäymen

⁹da tapkaymen anda, neçik dügül ki benim
nemä artarlıxiñni, ki ořenk'tändir, bolgay mendä,
yoğsa inaminiñ K'risdosnuñ, ki Teñriniñ artarlıxi-
dir inam bilä;

¹⁰tanima anı, da çuvatın arut'ununun anıñ,
da ülüslü bolmañın xiyinina anıñ, oğšaş bolma ölü-
münä anıñ,

¹¹ki ne türlü etkäymen ölüdän turmañliçka.

¹²Neçik ki dügül ki hanuz alğan bolgaymen ya
tügällängän bolgaymen; artından tüşüpmen, ki yet-
käymen artix, ki tutulğanmen K'risdostan Jisustan.

¹³Xardaşlar, men sayışlaman boyumnu me-
nim, ki yetiškän bolgaymen, evet bir nemädir, ki
soñyu(102r/106r)su unutulğandır, da ilgärisinä za-
bavicca bolupmen,

¹⁴umsanıp, bariyirmen uçuna dirä ündämäxi-
niñ Teñriniñ K'risdoska Jisuska.

¹⁵Bundan soñra ki bir kezdan tügälsiz, bunı
sayışlaliç; dä egär özgä türlü nemä sayışlasanız,
hålbåt [hajbat], bunı da sizgä Teñri belgirtkäy.

¹⁶Evet ki yettiç bunı, sayışlama da bu ga-
nonk'ka birlänmä.

¹⁷Oğšaş maña bolunuz, çardaşlar, da bañiñiz
anıñkibikläri, ki ol türlü yürüsärlär, ne türlü ki
barsiz sizgä ořinagga.

¹⁸Zera köplär yuriyirlär, çaysilari üçün köp
kez aytır edim sizgä, evet çaytip yiylamaç bilä dä
aytiyirmen, duşmanlari üçün çaçiniñ K'risdosnuñ.

¹⁹Xaysilariñniñ ki soñyusu taspolmaçtır, çaysi-
lariñniñ ki teñrisi çarinlaridir kensilariñniñ, da hör-
mät — uyatlaridir, çaysilari ki dünyäniñkin dä boş
sayışlarlar.

²⁰Yoğsa bizim uçinokumuz köktädir, çaydan ki
Xutçaruçiga umsanıpbiz Eyämiz Jisus K'risdoska,

²¹ki yäñirtti tenin çonarhlixiñniñ bizim, oç-
šaş bolmaga teniniñ haybatlı hörmätinä anıñ,
(102v/106v) çuvatka körä, ki bolgaybiz hnazantel
etmä kensi bilä barčanı.

Nemiç 4

¹Bundan soñra, çardaşlarım, sövüklülärim da
küsançlilärim, färåhlikim benim da tađžim, bu
türlü toxtalğan turunuz Biygä, sövüklülärim.

²Ewotiyani [zewotieani] çolarmen da Sundik'-
ni çolarmen, ki anı sayış etkäysiz Biydä.

³Köni, ki çolarmen seni dä, esli çoşulğan, sen
dä boluşuçi bol alarga, ki awedaranga çıynaldılar
menim bilä, Gçem bilä birgä, da boluşuçilarım bi-
lä, çaysilariñniñ ki atları yazılıptır meñilik diftardä.

⁴Färåh bolunuz Biydä här sahat; yänä aytır-
men: färåh bolunuz.

⁵Ivaşlikiñiz siziñ belgili bolsun barča adamlar-
ga. Biy yovuçtur.

⁶Nemä çayyurmanız, yoğsa barča alış bilä, da
çoltça bilä, şükürlük bilä çoltçañiz siziñ belgili bol-
sun alnina Teñriniñ,

⁷da eminliki Teñriniñ, ki biyiktir barča eslä-
dän, saçlagay yüräkiñizni siziñ da esiñizni K'ris-
dosta Jisusta.

⁸Bundan soñra, çardaşlar, ne ki könülük bilädir,
ne ki mirnost bilä, (103r/107r) ne ki artarlıç bilä, ne
ki surplus bilä, ne ki sövük bilä, ne ki yaçşi slava, ne
ki k'açliç bilä, ne ki maçtamaç bilä, anı sayış etiniz.

⁹Xaysin ki övränipsiz dä, da yöpsünüpsiz, da
işittiñiz, da kördiñiz mendä, anı etiniz,— da Teñri
eminlikiñiz bolgay siziñ bilä.

¹⁰Färåh boldum men Biygä asrı, ki siz dä esi-
ñizdän keçirdiñiz çayyurma benim üçün nemä, ne
türlü ki çayyurur ediniz, yoğsa baçsañiz edi dä ne-
mä bilä

¹¹Dügül ki nemä taçsirlıç üçün aytiyirmen,
zera men övrändim, çaysilari bilä ki bolurmen, et-
kinçä bolma.

¹²Bolurmen eksilmä, bilirmen artma, barçaga
barča bilä bilirmen, toyma da, aç ta bolma, artma
da, eksilmä dä.

¹³Barçaga bolurmen anıñ bilä, ki çuvatlattı
meni.

¹⁴Evet yaçşi ettiñiz, ki ülüslü boldunuz maña
tarlıxiä.

¹⁵Bilirsiz siz dä, Piçibeçilär, ki başlanmaçin-
dan awedaranniñ, çaçan keldim men Magetoniya-
ga, da ne bir yixöv dä ülüslü bolmadı maña alıp
bermäç üçün, tek yalıçiz siz;

¹⁶zera Teşayonigedä bir kez ya (103v/107v)
eki kez keräkimni berdiñiz keltirmä.

¹⁷Dügül ki çoliyirmen bermäçni; yoğsa çoliyir-
men yemişni, ki yiçidir sözüñüzdä siziñ.

¹⁸Yoğsa men, alıp barčanı, da artipmen; yöp-
sündüm da toluşun, Ebap'rodtidea ötläş, ki siz-
dändir yaçşi isli, çurban yöpsünüvlü da biyänçli
Teñrigä.

¹⁹Da Teñrim tolu etkäy barča keräkiñizni si-
ziñ, kensiniñ ululuçuna körä hörmät bilä K'risdos-
ta Jisusta.

²⁰Evet Teŋrigä, Atamizga bizim, haybat meŋi meŋilik, amēn.

²¹Oγcojn berijiz barča arilärgä Jisus K'risdosta. Oγcojn beriyirlär sizgä, ki benim bilädirlär, çardaşlar.

²²Oγcojn beriyirlär sizgä barča arilär, artix, ki övindən çesarnıdırilar.

²³Baχšiši Eyämizniñ Jisusnuñ džanıñiz bilä sizni, amēn.

Pilibecilärgä yazıldı Rımadan Ep'ap'rodtidea ötläş. *Dun 208.*

Başı Goyosaçoç bitikiniñ

Şükürlük Goyosaçılärniñ yuvuñlanmaçları üçün Teŋrigä umsa bilä.

Alyış alar üçün, saγışka, da eslilikkä, da çuvatka, tözümlüktän şükürlük bilä birgä yuvuñ (104r/108r)lanmaç bilä aruvluñ bilä.

Yänirmäxi üçün dünyäniñ K'risdos ötläş, çaysi bilä ki Teŋri bilä ülüşlü bolmaçlıxtır.

Gurk'čilärniñ tiyilmaçı üçün, ki teni bilä K'risdosnuñ da çiyini bilä inam ötläş.

Kensiniñ emgäk bilä vartabedliçi üçün, ki Teŋridän azarlamaç yetiştirir.

Aldanmamaç üçün adam eslilikkindän da aldamaçı bilä, çaysılariniñ ki K'risdos bilä eslilikläri bar.

Ki K'risdos bilä ülüşlü bolgan orenk' bilä da bar ülüşlüki, egär ki K'risdos bilä esä.

Ki ten orenkinä ten oχşâşliki keräklidir, da dügül džanniñ, ki çuvatı bilä K'risdosnuñ tirilgäylär.

Ögüt aruvluñ üçün, mirnost üçün, adam sövükü üçün, Teŋri sövükü üçün, övränmäç sövükü üçün, saγmos aytmaç üçün, maçtamaç üçün, Teŋri etkän işlar üçün şükürlük bilä.

Övdägiläri bilä bir bolma da yatlar bilä çayruçı da beslävüci bolma. *Dun 19.*

Goyosaçılärgä Nemiç 1

¹Boγos, arakäl Jisus K'risdosnuñ erki bilä Teŋriniñ, da Dimot'eos, çardaşi,

²Goyosaçi(104v/108v)lärgä, arilärgä da inamlı çardaşlarga K'risdosta.

³Başχış sizni bilä da eminlik Teŋridän, Atamizdan bizim. Şükürlümen Teŋridän da Atamizdan Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ, hər sahat sizni üçün alyış etmä,

⁴çaçan işittim sizni inamiñiz K'risdoska Jisuska, Biyimizgä bizim, da sövükünjünü barča arilärgä,

⁵bardir umsa üçün, ki saçlanıyir sizgä köktä, çaysi üçün ki işitipsiz sözi bilä (könilikniñ>) könlükünj awedaranniñ,

⁶ki yetti sizgä, ne türlü ki barča dünyâda ösiyir da yemiş beriyir, neçik sizniñ dä aranjizga, ol kündän, ki işittiñiz da tanıdiniñ başχışın Teŋriniñ könülük bilä,

⁷ne türlü ki övrändiniñiz dä Ebap're, sövüklü çuldaşımnan benim, ki inamlıdır sizniñ üçün çuluna Jisusnuñ,

⁸çaysi ki ayttı da bizgä sizniñ sövükünjünü džan bilä.

⁹Bunuñ üçün biz dä ol kündän, ki işittiç, tiyilmasbiz sizniñ üçün alyış etmäxtän da çoltça sunmaçtan, ki tolğaysiz biliklik bilä, erkinä aniñ barča es(105r/109r)lilik bilä da džan aytişi bilä,

¹⁰yürümä sizgä arzani Eyämizgä, barča biyänçlik bilä, barča yaçşi etmäçliçkä yemiş berüci da östürüci biliklik bilä Teŋriniñ,

¹¹barča çuvat bilä çuvatlanganlar çuvatına körä hörmätiniñ aniñ, barča tözümlükkä da uzun-eslilikkä färâhlik bilä,

¹²şükürlänmä Atadan, ki ündädi sizni ülüşinä povetiniñ arilärniñ yariçka,

¹³ki çutçardı bizni buyruçundan çarañyuluñnuñ da teşkirdi bizni çanliçına sövüklü Oylunuñ kensiniñ,

¹⁴çaysi bilä ki bar çutçarılmamız çanı bilä aniñ da boşatliç yazıçlarga teni bilä aniñ,

¹⁵ki sürätidir körümsüz Teŋriniñ burungisi barča dünyäniñ;

¹⁶zera aniñ bilä toxtaldı barča, ne ki köktä da ne ki yerdä, körüngänlär da körünmägänlär: egär olturyuçlar, egär biyliklär, egär ululuçlar, egär buyruçılar,— barča nemä aniñ bilä da anda toxtaldı;

¹⁷da oldur (105v/109v) burun barçadan, da barča nemä aniñ bilä turdu tügäl.

¹⁸Da oldur baş tengä yixövgä; çaysi ki başlanmaçtır, burungisi ölüärniñ, ki bolğay kensi barçasına ilgäri bolgan,

¹⁹zera añar biyändi, barča tügälliki Teŋrilikiniñ tınmaga,

²⁰da aniñ bilä bariştirmaga barçasın kensi bilä, etti eminlik çanı bilä çaçiniñ kensiniñ, ne ki yerdä da ne ki köktä.

²¹Da sizni, ki bir vaçt [voçt] yatlanıp ediniñiz da duşman saγışlarıñiz bilä yaman etmäxtän,

²²hali ošta bariştirdi ulu boyumları bilä teniniñ kensiniñ, ölümü ötläş kensiniñ, çarşi turğuzma sizni aruv, da zadasiz, da skazsiz alnına aniñ,

²³egär tursanıñiz inamiñizga, ukorenicca bolup da toxtalıp, da tepränmäsis umsasına awedaranniñ, çaysi ki işittiñiz k'arozuna barča dünyâgä günäş tibinä, çaysına ki boldum men, Boγos, çuluççi.

²⁴Da çaytıp färâhmen çiyinima benim sizniñ

üçün da toldurumen eksiklikin çiyininiñ K'risdos-
(106r/110r)nuñ tenimä benim anıñ teni üçün, çaysı ki yixövdür,

²⁵çaysına ki boldum men, Boğos, çuluxçı övni
baçmaçına körä Teñriniñ, ki beriliptir maña sizdä
tügällämä sözin Teñriniñ,

²⁶saıışnı, ki yapux edi meñiliklärden da dżins-
lardan, ki hali belgirdi arilärinä kensiniñ,

²⁷çaysılarına ki klädi Teñri körgüzmä, ki ne-
dir ululuğu hörmätiniñ saıışınıñ anıñ gurk'çilarda,
çaysı ki K'risdos sizdädir, umsaı hörmätiniñ,

²⁸ki biz k'arozel etiyirbiz, da ögütliyirbiz barça
adamları, da övrätiyirbiz barça adamları barça
dżan eslilik bilä, ki turuzgaybiz barça adamları
tügäl K'risdoska;

²⁹çaysı ki emgäniyirmen uruşmaç bilä oñar-
maçına körä anıñ, ki oñariptir mendä çuvatı bilä.

Nemiç 2

¹Klärmen, ki bilgäysiz siz, ne türlü dżknuti-
num bar boyuma sizni üçün da Ławotigeçilär üçün
da çaysıları ki körmiyirlär yüzümni ten bilä,

²ki övüngäylär yüräkläri alarıñ, bilip sövük bi-
lä da barça ululuğ (106v/110v) toluluğundan eslili-
kin bilmäçliğinä saıışın Teñriniñ K'risdosta Jisusta,

³çaysında ki barça çaznaları eslilikniñ da bi-
liklikniñ yapux bar.

⁴Evet bunı aytirmen, ki bolmagay ki kimsä
sizni yañıldırğay aldavuçı sözlär bilä;

⁵zera egär ki tenim bilä yıraçta esäm, yoçsa
dżan bilä sizni bilämen, sövünürmen, çaçan kör-
säm yergänizni sizni da toxtalmaçın inamniñniñ
sizni, ki K'risdoska Jiskusadır.

⁶Xaytip ne türlü ki yöpsündünüz Jisus K'ris-
dosnu, Biyimizni, anıñ bilä sövününüz,

⁷ukorenicca bolup da yasalip añar da toxtal-
gan inamga, ne türlü ki övrändüniz, artkaysiz anıñ
bilä şükürlük bilä.

⁸Saçlanıñız, ki bolmagay, ki kimsä sizni ya-
laçaçlagay çüst eslilik bilä da yalyan aldamaç bi-
lä, çaysıları ki adamlarıñ obıçaları bilä, da poli-
can'aları bilä, da tarbiyatlarına körä dünyâniñ, da
dügül Jisus K'risdoska körä;

⁹zera anda tinar barça tügälliki Teñri(107r/
111r)likniñ ten sartın,

¹⁰da siz anıñ bilä tolupsiz, çaysı ki başıdır bar-
ça buyruçlarıñ da ululuçlarıñ.

¹¹Xaysı bilä ki sünätländüniz inam bilä, çol bi-
lä etilmägän sünätlikni, yalaçaçlanma boyunun
tenniñ sünätlänmäçi bilä K'risdosnu;

¹²kömülgänlär anıñ bilä k'ristânlik bilä, çaysı
ki anıñ bilä turduğuz da inam bilä Teñriniñ bel-
girtmäçi bilä, ki turuzdu anı ölüdän,

¹³da sizni, ki bir vaçt [voçt] ölü ediñiz yazıç
içinä da sünätsizliknä teniñizniñ sizni, tırgızdı bo-
yuna kensiniñ, baıışladı bizgä barça yazıçlarıñmi-
ni bizim,

¹⁴da buzdu çolbitikin bizim hagaraglıçimizniñ
buyruçu bilä kensiniñ, çaysı ki bizgä hagarag edi,
kötürdi anı ortadan da çadadı anı açaçına çaçniñ;

¹⁵yalaçaçladı buyruçundan da ululuçlarıni,
buñar utru risvay etti, cil çoyup alarıni kendi boyu-
na jarut'ununa kensiniñ.

¹⁶Bolmagay ki kimesä sizni hali posužat etkäy
yemäç bilä, ya içmäç bilä, ya ülüsläri bilä ulukün-
läriñ, ya ayniñ kirgänlär(107v/111v)iniñ, ya şa-
patlar bilä,

¹⁷çaysıları ki kölegäsidir meñilikniñ, yoçsa ten
— K'risdostur.

¹⁸Kimsä sizni aldamağay, çaysı klägäy çon-
narhlıç bilä da yergäsi bilä da zakonu bilä friştä-
läriñ, çaysın ki körmiyir, egri iz bilä yürüp, boş
öktämläniñ esinä teniñ kensiniñ,

¹⁹da bolmagay başı, ki K'risdostur, çaydan ki
barça ten buyumlar bilä da tepränmäçläri bilä, ba-
rıp kelmäçläri bilä, da çatiştirilip artar artmaçına
Teñriniñ.

²⁰Egär ölsäniz K'risdos bilä tarbiyatlarına
dunyâniñ, nek že, neçik tiri kibik bunda dünyâda,
yergäläniyirsiz:

²¹«yuvuqlanma», «yemä», «yovuç bolma»,—

²²zera barça nemä buzulmaç üçündür, buy-
ruçka körä da vartabedliçindän adamlarıñ?

²³Ki eslilik nemä saıınır kendi erkiniñ yergä-
liki bilä, da çonarhlıçı bilä da ayamamaçı bilä te-
niniñ, da dügül nemä hörmätkä toluluğundan ten-
niñ.

Nemiç 3

¹Egär ki tursanıñiz K'risdos bilä, na yoçarığini
izdäniz, çayda ki K'risdos olturuptur oçuna Teñri-
niñ;

(108r/112r) ²yoçarığini saıışlanıñız, dügül bunı,
ki bu dünyâdadır.

³Zera öldünüz, da tirlikniñiz sizni yapuluptur
K'risdos bilä Teñridä.

⁴Evet çaçan ki K'risdos belgirsä, tirlikniñiz si-
zini, ol vaçtta siz dä belgigäysiz hörmät bilä.

⁵Öldürünüz, bundan soñra, gövdäläriñizni si-
zini dünyâdagi, kerı salıñız borñiglikni, murdarlıç-
ni, zadalıçni, suçlançlikin yamanniñ, da akahlıçni,
çaysı ki grabaştliçtır,

⁶çaysı üçün ki kelir öçäşmäçi Teñriniñ oylan-
ları üsnä neposlušenstvonuñ,

⁷ne bilä ki siz dä bir vaçt [voçt] yürür ediñiz,
neçä ki tiri ediñiz alarda.

⁸Xaytíp, kerı salıñız siz dâ anı barça: öcâşlân-mâxni, yürâklân-mâxni, yamanlıxni, küfurlükni, masxaralıxni ayzıñızdan sizıñ;

⁹yalyan çıxarmanız biri biriñizgâ, yalañaçlanız eski adamni xilinmaxları bilâ alarnıñ

¹⁰da kiyiñız yâñini, yâñirmâ biliklikkâ sürâtinâ körâ Yaratuçisiniñ kensiniñ,

¹¹çay(108v/112v)da ki yoxtur dżuvut, da ne gurk'çi, sünâtlık, sünâtsizlik, türlü-türlü ['vapvap'], Sgütlü [sgiw'tlu], çul ya azad, yoxsâ barça da barçasına K'risdos.

¹²Kiyiniñız, bundan soñra, neçik tañlamaları Teñriniñ, arılâr da sövülgänlâr, şayavatni, da yarlıyamañni, tatlılıxni, xonarhlıxni, ivaşlıkni, uzun-eslilikni,

¹³tözmâ biri biriñizgâ, bayışlama biri biriñizgâ, egâr ki kimesâniñ kimsâdân çayyusu bar esâ, ne türlü ki Teñri K'risdos bilâ bayışladı bizgâ, ol türlü siz dâ.

¹⁴Da bu biri biriniñ üsnâ sövükni, çaysi bayıdır tügâllikniñ.

¹⁵Da eminlikı K'risdosnuñ toxtalgay yürâkiñizgâ sizıñ, çaysi ki ündâldiñız dâ bir ten bilâ, da şükürlü boluñız,

¹⁶ki sözi K'risdosnuñ tıngay sizdâ bollux bilâ, barça eslilik bilâ, övrâtmâ da ögütlâmâ biri biriñizni saymos bilâ, da alıış bilâ, dżan sarnamaxları bilâ, da başxış bilâ alıışlama yürâkiñız bilâ sizıñ Teñrini.

¹⁷Da barça, ne ki dâ et(109r/113r)sâñız söz bilâ da iş bilâ, barçanı atına Eyämizniñ Jisusnuñ etiñız, şükürlü boluñız Teñridân da Atadan anıñ bilâ.

¹⁸Xatınlar, hnazant boluñız erlâriñizgâ sizıñ, ne türlü ki tiyişlidir Biygâ.

¹⁹Erlâr, sövüñüz çatunlarıñizni sizıñ da açitmanız alarnı.

²⁰Oylanlar, hnazant boluñız sizni toyrganlarğa barçaga, zera oldur biyânceli alnına Eyämizniñ.

²¹Atalar, öcâştirmâñız oylanlarıñizni sizıñ, ki çayyurmagaylar.

²²Xullar, hnazant boluñız biylâriñizgâ sizıñ barçaga, bolmagay ki köz-lafa çuluğ etkäysiz, neçik kensin adamlarğa biyândirüçilâr, yoxsâ birköñüllüxü bilâ yürâkniñ, çorçma Eyäsindân.

²³Ne ki dâ etsâñız, aruv yürâktân, es bilâ etiñız, neçik Eyâñizgâ, da dügül ki neçik adamlarğa,

²⁴bilıñız, ki Eyämizdân alırsız tölövnü meñarmâñizgâ sizıñ, zera Eyämiz K'risdoska çuluğ etiñırsız.

²⁵Evet erinçäk ya keräksiz yöpsüngây kendiniñ egirlikinâ körâ, (109v/113v) zera yoxtur yüz körmâx alnına Teñriniñ.

Nemiç 4

¹Biylâr, könülükün da barabarlıxın çullarıñizniñ sizıñ bayışlanız, bilıñız, ki sizıñ dâ Biyiñız bar köktâ.

²Alıışka yiyi turuñuz, emgänmä ol şükürlük bilâ.

³Alıış etiñız bir oğurdan bizim üçün dâ, ki Teñri açkay bizgâ eşikin söznüñ, sözlâmâ sayışın K'risdosnuñ, çaysi üçün ki baylı turupmen,

⁴ki belgili etkäymen anı, ne türlü ki tiyişli bolgay maña sözlâmägâ.

⁵Eslilik bilâ yürüñüz çıxarıgilâr alnına, satın alıp zamanni.

⁶Da sözüñüz sizıñ hâr sahat tolu başxışı bilâ Eyämizniñ, neçik tuz bilâ tatıçlatkan bolsun, bil-mâ, ne türlü tiyişlidir sizgâ hâr bir kimesägâ bermâ dżuvap.

⁷Yoxsâ ne ki mendân bolsa, körgüzgây sizgâ barçanı Dük'igos [diwk'igos], sövüklü çardaş da inamli çul da çuldaşım Biydâ,

⁸çaysin ki yeberdim sizgâ bu iş üçün, ki bilgäysiz bizim üçün da övündürgây yürâkiñizni sizıñ,

⁹Oñesim bilâ (110r/114r) birgâ, inamli da sövüklü çardaş bilâ, çaysi ki sizdândır. Barça nemâni körgüzsünlâr sizgâ, ne ki bundadır.

¹⁰Oğçojn beriyir sizgâ Arisdark'os, yäsirdäşim, da Margos, çardası oylu Parnapanıñ, çaysi üçün ki aldıñız polican'a: egâr ki kelsâ çatıñızga, yöpsüngäysiz anı;

¹¹da Jisus, ki ündäliptir Jusdos, çaysilari ki anda sünättändirlâr. Zera bular yalyız boluşuçi boldular maña çanlıxına Teñriniñ, çaysilari ki boldular maña tayin övünmâx.

¹²Oğçojn beriyir sizgâ Eñap'ras, çaysi ki sizdân çulu K'risdosnuñ Jisusnuñdur, hâr sahat çarışmaçtadır sizıñ üçün alıış bilâ, ki turgaysiz tügäl da tolu erkinâ Teñriniñ.

¹³Tanıxmen añar, ki köp emgäki bar sizıñ üçün, da Ławutigeçilâr üçün, da alar üçün, Erabolıstädirlâr.

¹⁴Oğçojn beriyir sizgâ Ługas hakim da sövüklü dâ Teñas.

¹⁵Oğçojn beriñız çardaşlarğa, ki Lawotigiya-dadirlar, (110v/114v) da Nimp'eada, da çaysi ki övinâ yixövnüñdür anıñ.

¹⁶Da çaçan ki sarnasa alniñizga bitikni, etiñız, ki Lawotigeçilârniñ yixövünâ dâ sarnagay; da Ławotigeçilârniñ çatına, ki siz dâ sarnagaysiz.

¹⁷Da aytkaysiz zArkiboska: saxt bol çuluçun-da, çaysin ki yöpsündüñ Biydâ, ki tügällägäysen.

¹⁸Oğçojn çolumnuñ benim, Boğosnuñdur. Bilikli bolsun sizgâ baylanmaçım. Başxış sizgâ.

Goçosaçilärgä yazıldı Rımadan Dük'igos [diwk'igos] ötläş da Onesim ötläş. *Dun 230.*

Başları burunğı bitikiniñ Tesayonigeçilärniñ

Maıxtanmaıı Tesayonigeçilärniñ tiyişli çarişmaıları üçün arakellärniñ.

Xayıusu anıñ da sövünçlüki alar üsnä da çayyu, ki ne türlü tügäl bolgaylar.

Alıış Teñrigä da K'risdoska kelmäxi üçün kensiniñ alarnıñ çatına da artmaıx da toıxtalmaıı üçün Tesayonigeçilärniñ kelgäninä dirä K'risdosnuñ.

(111r/115r) Ögüt aşıxlııxtan da artarlııxtan taılamaıx, çardaş sövmäıxtän da här birinä kendi işin işlämä.

Vartabedliıx ölümnüñ çeşilmäxi üçün tirilärdä da ölülärdä da belgirgäninä K'risdosnuñ.

Kes-kenetä kelmäxi üçün K'risdosnuñ, ki ne türlü ki tiyär hadir tapulma dıžähtlik bilä, inam bilä, umsa bilä, sövük bilä, hörmät bilä, eminlik bilä, uzuneslilik bilä.

Alıış aruvluıxu üçün dıžanniñ, da näfäsniñ, da tenniñ. *Dun 14.*

T'esayonigeçilärgä burunğı bitik Nemiç 1

¹Boıos, da Süıianos, da Dimot'eos yiıövünä T'esayonigeçilärniñ Teñri Atamiz bizim da Biı Jisus K'risdos: başıış siziñ bilä da eminlik.

²Şükürlübiz Teñridän här sahat siziñ barçaıñız üçün, aımaılııx etärbiz alıışimızda bizim,

³tııyısız aıma siziñ inamıñızniñ işin, da emgäkin sövüküñüzniñ, da tözümlükün umsasiniñ Eyämizniñ Jisus K'risdosnuñ alnına Teñriniñ (111v/115v) da Atamizniñ bizim,

⁴bilirsiz, çardaşlar, sövülgänlär Teñridän, taılanganıñızni siziñ,

⁵ki awedaranimiz bizim bolmadı sizgä yalıız söz bilä, yoıxa çuvat bilä da Ari Dıžan bilä, da köp tügällik bilä, ne türlü ki bilirsiz dä, ki ne türlü bolduıx aranıızgä siziñ siziñ üçün.

⁶Da siz oışaş bolduıñız bizgä da Eyämizgä, yöpsündüñüz sözni köp tarlııxtan sövünçlüki bilä Ari Dıžanniñ,

⁷ki bolmagaysiz oışaş barça inanganlarga, çaysıları ki Magetoniyadadırlar da Ak'ajiyada.

⁸Zera sizdän avaz etti sözi Teñriniñ dügöl yalıız Magetoniyaga da Ak'ajiyaga, yoıxa barça yergä, inamıñız siziñ, ki Teñrigädir, yayıldı, zera bundan soıñra nemä keräkmästir bizgä sözlämä nemä.

⁹Zera alar kendiläri aytııyırlar bizim üçün, ki ne türlü boldu kirmäximiz bizim çatıñızga siziñ da ne türlü çayttıñız Teñrigä gurklardan an(112r/116r)da çuluıx etmä tiri Teñrigä da köni

¹⁰da işanma Oyluna anıñ köktän, çaysin ki turıuzdu ölüdän, Jisusnu, ki çutçarmaıxtır bizni öçäşmäıxtän anda, ki kelmäıxtır.

Nemiç 2

¹Siz kensiñız bilirsiz, çardaşlar, kirkänimizni bizim çatıñızga, zera boş nemä bolmadı;

²yoıxa äväldän çıynaldııx da duşmanlandııx, ne türlü ki siz igi bilirsiz, aralarına piıııbeçilärniñ, prespeşniıy bolduıx Teñrimiz bilä bizim ayıma sizgä awedaranin Teñrimizniñ ulu uruş bilä.

³Zera övünmäximiz bizim dügöldür bular maılııxtan, da dügöl murdarlııxtan, da dügöl alımaıx bilä,

⁴yoıxa ne türlü taılandııx Teñridän inamli bolma awedaranga, ol türlü sözlııyırbiz dä, dügöl ki adamga biıyänçli bolmaga, yoıxa Teñrigä, ki tergär yürekimizni bizim.

⁵Zera dügöl ki lestıııy sözlär bilä bolduıx çatıñızga siziñ, ne türlü ki siz keniñız bilirsiz, da dügöl ki akahlııx säbäpindän, (112v/116v) ne türlü ki Teñri tanııxtır.

⁶Da çolmas ediıx hörmät adamlardan, ne sizdän, da ne özgälärdän:

⁷bolur ediıx, neçik K'risdosnuñ arakelläri, ayıırlanma, yoıxa boldu yuvaş aranıızga siziñ, ne türlü bir mamka kibik, ki beslägäy oılanlar.

⁸Ol türlü biz dä şayavatlanııır ediıx sizgä, biıyänçli körünür edi bizgä bermä sizgä dügöl yalıız awedaranin Teñriniñ, yoıxa boyumuznu da bizim, zera sövüklülärimiz bizim bolduıñız.

⁹Anıñız, çardaşlar, emgäkimizni bizim da dıžähtlikimizni, ki kündüz da keçä işlär ediıx, ki ayıırlanmagay edi kimsä sizdän, da k'aroz berir ediıx sizgä awedaranin Teñriniñ.

¹⁰Siz kensiñız tanııxsız da Teñri, ne türlü artarlııx bilä, da aruvluıx bilä, da zadasızlııx bilä sizgä, inanganlarga, bolduıx,

¹¹ne türlü ki bilirsiz kensiñız, zera här biriñızni sizdän, neçik ata oılanlarin,

¹²övündürür ediıx, da yapar ediıx, da çoyar ediıx (113r/117r) yüürmä sizgä tiııışli Teñrigä, ki ündädi sizni kensiñız çanılııına da hörmätinä.

¹³Anıñ üçün biz dä şükür beribiz Teñrigä eksiksiz, ki alııı işitmäxin söziñizniñ Teñriniñ bizdän yöpsündüñüz dügöl alay, neçik adam sözin, yoıxa könülük bilä sözin Teñriniñ, çaysi ki oııııptur da sizdä, inanganlarda.

¹⁴Zera siz oışaş bolduıñız, çardaşlar, yiııövlärinä Teñriniñ, çaysıları ki Dıžuvutluıxtadırlar K'risdosta Jisusta, zera ol çıııınnı çııynaldııñız siz dä siziñ uruılarıñızdan, ne türlü ki alar da dıžuvutlardan,

¹⁵χaysilari ki Biy Jisusnu öldürdilär da mar-kareläрни, da bizni sürdilär, da Teḡriniḡ közindän çixtilär, da barça adamlarga hagarag boldular,

¹⁶da tiyarlar edilär bizni sözlämä gurk'çilarga, ki tirilgäylär, ki tügällägäylär yazixlarin kensilä-riniḡ här sahat; zera yetišiptir üsnä alarniḡ öčäš-mäxliḡ sonyuga dirä.

¹⁷Yoḡsa biz, ḡardašlar, (113v/117v) egär ki ök-süz dä ḡaldix esä sizdän bir zaman yüzümüz bilä, da dügül yüräkimiz bilä, dayi artix dḡähtlandix körmä yüzünüznü sizij ulu küsänçlik bilä.

¹⁸Aniḡ üçün klädim kelmä ḡatiniḡzga men, Bo-yos, bir kez da eki kez da ḡapanel etti bizni šaytan.

¹⁹Zera kimdir bizim umsamiz, ya sövünçlükü-müz, ya tadzi maḡtanmaḡimizniḡ bizim? Tek siz Biydä alnina Eyämizniḡ bizim Jisus Krisdosnuḡ aniḡ kelgäninä.

²⁰Zera sizsiz hörmätimiz bizim da sövünçlü-kümüz bizim.

Nemiç 3

¹Aniḡ üçün yoḡtur dayi tözümlükümüz bizim, zera yaḡširax köründi bizgä yalyiz ḡalma Ja-t'enk'tä,

²da yeberdix Dimot'eos ḡardašimizni bizim da boluşuçini awedaranina Teḡriniḡ da Atasiniḡ Krisdosnuḡ toḡtatma sizni da övündürmä inami-ḡiz üçün sizij,

³ki bolmagay ayirlangaysiz bu emgäktä; zera siz kendiḡiz bilersiz, ki bunuḡ üsnä turupbiz.

⁴Zera neçä ki ḡatiniḡzga edix, ilgärtin aytir edix sizgä, (114r/118r) ki tarlix yetišsär üstümüzgä bi-zim, ne türlü ki boldu, da bildiḡiz.

⁵Aniḡ üçün men dä, ki yoḡ edi dayi tözümlü-küm, yeberdim bilmä inamiḡizni sizij, šahat ki, si-nadi sizni dä sinavuçi da boš bolgay dḡähtlikimiz bizim

⁶Evet ḡaçan ki keldi Dimot'eos sizdän bizgä da berdi bizgä sövünçlük inamiḡiz üçün sizij da sövü-künüz üçün, ki tutiyersiz esiḡizgä aḡmaḡiḡizni bi-zi ni yaḡšiliḡta, här sahat küsänipsiz körmägä bizni, ne türlü ki biz dä sizni;

⁷bunuḡ üçün övündüḡ sizdä, ḡardašlar, bizim barça prihodalarimizda da tarlixlarimizda, sizij inamiḡiz ötläš;

⁸zera hali tirilrbiz, egär ki siz toḡtalgan bol-sanij Biydä.

⁹Ne bolurbiz šükürlük sunma Teḡrigä sizij üçün, barça sövünçlük üsnä, ḡaysi ki sövünürbiz sizij üçün alnina Teḡrimizniḡ bizim?

¹⁰Kündüz u keçä artix dayi ḡolarbiz körmägä yüzünüznü sizij da toḡtatmaga eksiklikin inami-ḡizniḡ sizij.

¹¹Yoḡsa (114v/118v) kensi Teḡri da Atamiz bi-zim da Biyimiz bizim Jisus Krisdos doḡraytkay yolumuznu bizim ḡatiniḡzga sizij.

¹²Da sizni kendi Biy köp türlü da artix etkäy sövük bilä biri biriḡizgä da barçasina, ne türlü ki biz sizgä,

¹³toḡtatma yüräkiḡizni sizij zadasiz aruvluḡ-ka alnina Teḡriniḡ da Atamizniḡ bizim Jisusnuḡ birgä barça ariläri bilä kensiniḡ.

Nemiç 4

¹Bundan soḡra, ḡardašlar, ḡolarmen sizni da övünürbiz Krisdos bilä Jisus bilä, ki ne türlü yöp-sündünüz bizdän, ki ne türlü tiyišli bolgay sizgä yürümägä da biyançli bolma Teḡrigä, ne türlü ki yürüyersiz da ki dayi da dayi arttirgaysiz ani,

²da bilersiz, ki ne türlü badowiran berdix sizgä Biy Jisusta.

³Zera budur klägi Teḡriniḡ aruvluḡuḡuz sizij, keri bolma sizgä boḡnigликтän;

⁴bilmä här biriḡizgä sizdän kendi sayitin ta-punma aruvluḡ bilä da hörmät bilä;

⁵bolmagay ki ayriḡina poḡzondan'eniḡ, neçik ki (115r/119r) özgä gurk'çilar, ki bilmäslär Teḡrini;

⁶ki yaḡilmagay da zrgel etmägäy bu nemädä ḡardašin kensiniḡ, zera öç aluçidir Biy bu barçaniḡ üsnä, ne türlü ki ilgärtin aytitix sizgä da ḡoyduḡ ta-nixliḡ.

⁷Zera ündämädi bizni Teḡri murdarlixka, yoḡ-sa aruvluḡka.

⁸Bundan soḡra, kim ki heç etär, dügül ki adamni heç etär, yoḡsa Teḡrini, ki berdi Ari Dḡan-ni bizgä.

⁹Yoḡ esä ḡardašni sövmäḡ üçün keräkmäs ne-mä yazma sizgä, zera siz kendiḡiz Teḡridän övrän-gänlärsiz biri biriḡizni sövmägä,

¹⁰zera etiyersiz dä bunä barça ḡardašlargä, ḡaysilari ki dirlär barça povetinä Magetonaçilär-niḡ. Xolarmen sizni, ḡardašlar, dayi artix artmaga

¹¹da köplämä, sekinlänmä, da etmä här biri biriḡizni, da işlämä ḡoluḡuz bilä sizij, ne türlü si-marladix sizgä;

¹²ki yürügäysiz mirstost bilä çixarigilar arasi-na da bir nemä bilä dä taxsir bolmagaysiz.

¹³Klämän, ḡardašlar, ki biliksiz bolmagaysiz yuḡlananlar üçün, ki ḡay(115v/119v)ḡurmagaysiz, neçik özgülär, ḡaysilarında yoḡtur umsa.

¹⁴Egär inanir esäḡ, ki Jisus öldi da turdu, ol türlü Teḡri dä yuvuḡlananlarni Jisus ötläš keltir-sär birgäsina.

¹⁵Evet bunä aytirbiz Eyämizniḡ sözi bilä, ki biz, ki tiri ḡalğanlarbiz kelgäninä Eyämizniḡ, yeti-šämäsbiz yuḡlananlarga,

¹⁶zera kendi Biy, buyruğu bilä, avazına hreš-dagabedniğ da biryisi Teğriniğ, ensär köktän, da ölgänlär K'risdoska tursarlar ilgärtin;

¹⁷soğra biz dä, ki tiri çalğan bolsarbiz, alar bilä birgä alınsarbiz bulut bilä utrusuna Eyämizniğ oblokka, da ol türlü här sahat Eyämiz bilä bolsarbiz.

¹⁸Bundan soğra, övündürünüz biri biriğizni bu sözlär bilä.

Nemiç 5

¹Yoğsa sahat üçün ya zaman üçün, çardaşlar, keräkmäs nemä aytma ya yazma sizgä,

²zera siz kendiğiz doyrı bilirsiz, ki küni Eyämizniğ, neçik oyrı keçä, ol türlü yetişir.

³Ne sahat ki aytsalar, ki: «Eminlik da tüzänliktir»,— ol sahat kes-kenetä yetişkäy (116r/120r) alarga taspolmaç, neçik tolyatmaçı çatinniğ, da çutulmagaylar.

⁴Yoğsa siz, çardaşlar, düğülsiz çarağyuluçta, egär küniğiz siziğ, neçik oyrı kibik, yetişir.

⁵Zera barçağiz siz yariğniğ oylanlarisiz da oylanları kündüzniğ; düğülbiz keçäniğ, düğülbiz çarağyuluçnuğ.

⁶Alay esä, tüşmiyiç yuçu bilä, ne türlü ki özgälär, yoğsa oyaç da saçt bolıyıç.

⁷Zera kimlär yuçlarlar, keçä yuçlarlar, da kimlär esirirlär, keçä esirirlär.

⁸Yoğsa biz, ki kündüzniğbiz, saçt bolalıç da kiyäliç zbroyasın inamniğ da sövüknüğ da çoyalıç şolometin [=şolomecin] umsanıñ çutçarılmayçtan,

⁹zera bermädi bizni Teğri öçäşmäçliçkä, yoğsa çutçarılmayçka tirlıktän Eyämiz ötläş bizim Jisus K'risdos,

¹⁰ki öldi bizim üçün, zera, egär saçt bolsaç da egär yuçlasaç, anıñ bilä birgä tirilgäybiz.

¹¹Anıñ üçün övündürünüz biri biriğizni da yaşağiz biri biriğizni, ne türlü ki etiğirsiz dä.

¹²Xolarmen sizni, çardaşlar, tanıma emgän-gänlärni, (116v/120v) da üstünüzgä çoyulğanlärni Biydä, da öğütçiläriniğizni siziğ,

¹³da sağiniğiz artıç sövükkä alarnıñ işi üçün; eminlik etiğiz biri biriğiz bilä.

¹⁴Xolarmen sizni, çardaşlar, öğütläğiz bizmilärni, övündürünüz çisçaeslilärni, berklik boluğuz küçsüzlärgä, uzunesli boluğuz barçasına.

¹⁵Saçt boluğuz, ansizim çaysi yamanga yaman bilä tölägäy; yoğsa här sahat yaçşiniğ artından barığiz biri biriğiz bilä da barçası bilä.

¹⁶Här sahat färäh boluğuz.

¹⁷Tiyisiz alyış etiğiz.

¹⁸Barçaga şükürläniğiz, zera bu türlü erki Teğriniğ K'risdos bilä Jisus bilä sizdä.

¹⁹Džanni söndürmäjiz.

²⁰Markarelikni heç etmäjiz.

²¹Barça nemäni sinağiz, yaçşini yöpsünüğiz.

²²Barça yaman nemädän kerı boluğuz.

²³Da kensi Teğri eminlikdən arilär etkäy sizni barçağizni, da tügäl siziğ džaniğizni da teniğizni zadasiz kelgäninä Eyämizniğ bizim Jisus K'risdosnuğ saç(117r/121r)lagay.

²⁴Inamlıdır, ki ündädi sizni, ki etkäy dä anı.

²⁵Xardaşlar! Alyış etiğiz bizim dä üstümüzgä.

²⁶Oğçojn beriğiz, çardaşlarga barçasına aruvluç öpüşmäç bilä.

²⁷Ant berimen sizgä birgä sarnama bitiklärni allarına barça ari çardaşlarnıñ.

²⁸Başçışi Eyämizniğ Jisus K'risdosnuğ siziğ bitik.

T'esayonigeçilärgä burungi bitiki yazıldı At'enk'tän. *Dun 190.*

Başı T'esayonigeçilärniğ ekinçi bitikiniğ

Şükürlük T'esayonigeçilärniğ inamı, da sövükü, da tözümlükü üçün alarnıñ hörmätinä, da çiy-navuçilariniğ çiyinına, da çoltça hörmätli tügäl-länmäçlärni üçün alarnıñ hörmätinä K'risdosnuğ.

Soğy zaman üçün, çaçan ki nerı yeberilsär azarlanmaçlarına džuvutlarnıñ, çaysıları ki inanamıdılar K'risdoska.

Şükürlük ündälmäç üçün, çaysi ki küsänçlik bilä tözümlükniğ.

Çoltça K'risdoska da Teğriğä toçtalmaçı üçün alarnıñ.

Yalbarmaç çoltça bilä kensi üçün da çilinganı üçün.

Yänä çoltça alar üçün (117v/121v) sövükünä Teğriniğ.

Küsänçliki uçinoklarnıñ da çaytmamaçları yamanlarnıñ könülär bilä çarişmaçta bolmaçları.

Çoltça eminlik üçün, ki Teğridändir. *Dun 15.*

T'esayonigeçilärgä ekinçi bitik

Nemiç 1

¹Boğos, da Süçianos [siwçianos], da Dimot'eos yığövünä T'esayonigeçilärniğ Teğri Atamiz bizim da Biy Jisus K'risdoska.

²Başçış siziğ bilä da eminlik Ata Teğridän bizim da Eyämiz Jisus K'risdostan.

³Şükürlänmä borçlubiz Teğridän här sahat siziğ üçün, çardaşlar, ne türlü ki tiyişlidir, da ki daği da daği artıyir inaminiğiz siziğ da yiği bolıyir sövükü här biriğizniğ barçağizniğ biri biriğizgä utru,

⁴ne türlü ki biz dä siziğ bilä maçtangaybiz yığövlärinä Teğriniğ siziğ tözümlükünüğ üçün da inaminiğizniğ barça nenavistiğizgä siziğ da tarlıçlarığizda, çaysına ki siz töziğirsiz

⁵oḡšaš köni yaryusuna Teḡriniḡ, arzani bolma sizgä ḡanliḡına Teḡriniḡ, (118r/122r) ḡaysi üçün ki emgänmäḡni dä terpit etiyirsiz.

⁶Ki tiyär alnina Teḡriniḡ tölämä ḡiynavuçıla-riniḡzgä siziḡ — ḡiyin,

⁷da sizgä, ḡiynalğanlarga, tinçliḡ bizim bilä, belgirgäninä Eyämiz Jisusnuḡ köktän frištälär bilä ḡuvatından kensiniḡ,

⁸yalini bilä otnuḡ alma öc alardan, kimlär ki tanımaslar Teḡrini da ḡaysiları ki hnazant bolmaslar awedaranına Eyämizniḡ bizim Jisusnuḡ,

⁹ki bergäylär öc taspolmaḡına meḡilikniḡ yüzündän Eyämizniḡ da hörmätiniḡ ḡuvatından anıḡ,

¹⁰ḡaçan kelsä hörmätli bolma arasına ariläri-niḡ kensiniḡ da sk'ançeli arasına barça inangan-larniḡ, zera inamlı boldu tanıḡliḡimiz bizim üstü-nüzgä siziḡ ol künnü.

¹¹Xaysi ki alyış ta etärbiz siziḡ üçün här sa-hat, ki sizni arzani etkäy ündälmäḡiniḡzgä siziḡ Teḡri da toldurgay barça biyänçlikin yaḡşiliḡtan da işin inamniḡ ḡuvat bilä,

¹²ki hörmätli bolgay atı Eyämizniḡ bizim Ji-sus K'risdosnuḡ sizdä, da sizdän dä anda, başḡişi-na körä Teḡriniḡ (118v/122v) bizim da Eyämiz Ji-sus K'risdosnuḡ.

Nemiç 2

¹Xolarmen sizni, ḡardaşlar, kelmäḡi üçün Eyämizniḡ bizim Jisus K'risdosnuḡ da bizim yiyil-maḡimizniḡ alnına anıḡ,

²bolmagay ki tezindän zburicca bolgaysiz esi-ḡizdän da ḡorḡmagaysiz ne dḡaniḡiz bilä, ~~da ne teniḡiz bilä~~, da ne söziḡiz bilä, da ne bitiki bilä, ne-çik ki bizdän, neçik ki kelip yetiškän bolgay küni Eyämizniḡ.

³Kimsä sizni aldamaḡay da ne bir nemä bilä dä, zera dügöl ki burun kelgäy kerı tüşmäḡliḡ da belgirgäy adamı täräsizlikniḡ, oylu taspolmaḡniḡ,

⁴ḡarşı bolgan, öktämlängäy üsnä barçanıḡ, ḡaysi ki ündälgän bolgay Teḡri ya ḡuluḡ aḡar din-çä, ki olturgay ol dadḡarina Teḡriniḡ, da körgüzmä boyun, neçik Teḡri bolgay.

⁵Aḡmagaysiz, zera neçä ki ḡatiḡizga edim, ay-tir edim bunı?

⁶Da ḡaytip siz kendiḡiz dä bilirsiz anı, ki bar-dir belgirmä aḡar kensiniḡ zamanına.

⁷Zera sayışı töräsizlikniḡ halidän ḡuvatlanı-yir, evet ol vaḡtta ortalıḡtan köt(119r/123r)ürgäy, ki hali kensindä bar.

⁸Da soḡra belgirgäy töräsiz, ḡaysin ki Biy Ji-sus tas etsär dḡanı bilä ayziniḡ kensiniḡ da ḡapa-nel etkäy belgirmäḡi bilä kelmäḡiniḡ kensiniḡ,

⁹ḡaysiniḡ ki kelmäḡi bilmäḡliḡi bilä şaytan-niḡdir barça ḡuvatı bilä da peşası bilä yalyan,

¹⁰da barça aldamaḡliḡ bilä könüsüzlüktän üs-nä taspolğanlarniḡ anıḡ ornuna, ki sövükün könü-lüknüḡ yöpsünmädilär, ki ḡutulgaylar.

¹¹Da anıḡ üçün yebersär alarga Teḡri tanıma-ḡin bularmaḡliḡniḡ, inanma alarga yalyanliḡka,

¹²ki yaryu bilä borçlu bolgaylar barçası, ki inan-madılar könülükä, yoḡsa biyändilär egirlikkä.

¹³Yoḡsa biz borçlubiz şükürlänmä Teḡridän här sahat siziḡ üçün, ḡardaşlar, sövülgänlär Teḡridän, zera taḡladı bizni Teḡri baştan ḡutḡarılmaḡliḡka aruvluḡu bilä dḡanniḡ da inamı bilä könülükniḡ,

¹⁴ḡaysi ki ündädi dä sizni awedaranimiz bilä bizim, (119v/123v) ḡutḡarılmaḡına hörmätiniḡ Eyämizniḡ bizim Jisus K'risdosnuḡ.

¹⁵Bundan soḡra, ḡardaşlar, toḡtalğan turuḡuz da bek tutuḡuz simarlamayni, ḡaysin ki övrändi-ḡiz egär söz bilä, egär bitiklärimiz bilä bizim.

¹⁶Yoḡsa kendi Biyimiz Jisus K'risdos da Teḡri Atamız bizim, ki sövdi bizni da berdi bizgä övün-mäḡliḡ meḡilik da umsa yaḡşı başḡış bilä,

¹⁷övündürgäy yüräḡiniḡzni siziḡ da toḡtatḡay barça sözlärdä da etmäḡlärä yaḡşiliḡtan.

Nemiç 3

¹Bundan soḡra, ḡardaşlar, alyış etiniḡ üstümüz-gä bizim, ki sözi Eyämizniḡ yürügäy da hörmätli bolgay barça yerdä, ne türlü siziḡ dä ḡatiḡizga,

²ki ḡutulgaybiz töräsizlärän da harsizlardan adamlardan, zera dügöl ki barçasında inam bar.

³Yoḡsa inamlıdır Biy, ki toḡtatḡay da sizni dä saḡlagay yamandan anda.

⁴Prespeşniḡbiz sizgä Biyimiz bilä, ki ne ki si-marladıḡ sizgä, da ettiḡiz da etkäysiz.

⁵Yoḡsa Biy doḡrayt(120r/124r)kay yüräḡiniḡzni siziḡ sövükünä Teḡriniḡ da tözümlükünä K'risdos-nuḡ.

⁶Simarlarmen sizgä, ḡardaşlar, atına Eyämiz-niḡ bizim Jisus K'risdosnuḡ ayirilma sizgä başḡış ḡardaştan, ki bizmilik sartin yürügäy da dügöl si-marlamayka körä, ḡaysi ki yöpsündüḡüz bizdän,

⁷zera siz kendiḡiz bilirsiz, ki ne türlü tiyär siz-gä oḡşamaga bizgä; da heç bir kez dä bizmilänmä-diḡ sizgä,

⁸da ne bir kimesäniḡ müft ötmäkin yemädiḡ, yoḡsa dḡähtlik bilä kündüz da keçä işlär ediḡ, ki kimesä sizdän ayırlanmagay edi,—

⁹dügöl ki yoḡ edi buyruḡumuz, yoḡesä ki boyu-muzni ḡrinag etkäybiz sizgä oḡşaş bolmaga bizgä.

¹⁰Xaçan ki neçä sizdä ediḡ, bunı simarlar ediḡ sizgä, ki kim ki klämäsä işlämä, yemäsin dä.

¹¹Xaytip işitirbiz ḡaysilarından sizdä, ki biz-

milik bilä yüriyirlär, iş nemä işlämäslär, yoğsa erinçäklänip biri birin buzmağ bilä yüriyirlär.

¹²Aniñkibiklärgä simarlarbiz da çolarbiz Biy Jisus K'risdostan, (120v/124v) ki sekinlik bilä işlägäylär da kensiläriniñ ötmäkin yegäylär.

¹³Yoğsa siz, çardaşlar, ayırlanmañiz yaxşı etmägä.

¹⁴Yoğsa egär ki kimesä hnazant bolmasa sözümgä bizim bu bitiklär bilä, siz nişanlañiz anı da çošulmañiz aniñ bilä, ki uyalgay.

¹⁵Yoğsa duşman kibik sayışlamañiz, yoğsa ögütläñiz, neçik çardaşni.

¹⁶Da kensi Biy eminlikdən bergäy sizgä eminlik hər sahat hər nemädä. Biz siziñ bilä barçañiz bilä.

¹⁷Oğçojn benim çolumnuñdur, Boğosnuñ, çaysi ki nişanağimdir barça bitiklärimä, bulay yazarmen:

[Колофон]

Biy Jisus, yarlıya yazdırganga da yazganga.

¹⁸Başxışı Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ barçañiz bilä.

T'esayonigeçilärgä ekinçi yazıldı bitik Jat'enk'tän. *Dun 190.*

Başları Džuvutluğa yazılğan bitikläriñ

Džuvutluğa yazılğan bitiklär sayınırlar, ki Boğosnuñ bolmagaylar baştağı napsiläri üçün da ki başta kendi atın çoymiyir, neçik özgä bitik- (121r/125r)lärinä.

Da aytmağ üçün, ki biz neçik bolurbiz tirilmä eringänlär aniñkibik çutçarıлмаğтан, ki başlamağ aldı sözlämä Eyämizdən alardan ötläş, ki işittilär bizgä, toxtaldı tanıxlıxı bilä, Teñriniñ nişan bilä, budur ki sk'ançelik' bilä, da peşä bilä, teškirmäğ bilä, napsi bilä bitikniñ aydnidir sähäpläri, zera Džuvutlarga alarnıñ tili bilä yazdı, soñra aytırlar, ki tark'manel etildi.

Xaysiläri aytırlar, ki Ługastan, çaysiläri Gyemdän, çaysiläriñ ki napsiläriñ dä tügäl keltirir.

Evet yazmamaxın atın bu bitiktä sähäpläri oğşaşlıdır, zera guřk'çilarga arakäl edi Boğos da dügül Džuvutlarga, zera boluş berilip edi Bedroska da özgälärgä arakellärgä ündämäçliçkä, zera kendi Parnapa bilä birgä — guřk'çilarga da Bedrosnuñkiläri —sünätlängänlärgä.

Da çaytip zera biyänmäxtän edi k'arozluğ da särgärdan bolup edilär, ki Džuvutlardan anda edilär, ki neçik ki nemä (121v/125v) keri tüşmäçliç övrätiiyir Boğos, köni tanıмага aniñ üçün, birlik üçün beriyir bitikni Džuvutlarga. Da yazganda alarga, atın kendiniñ yazma başına bitikniñ dü-

güldür tiyişli. Evet tanıxlıç beriyir bitik kensindän virozum'en'asi bilä, ki Boğosnuñdur yazmağ bilä, ki: «menim baylanganıma», «menim bilä žalobada bolunuz»,— da aytmağ bilä, ki: «artıç alyışta bolunuz, ki tezindän baçılğaymen sizdän».

Da dayın köp özgälär dä bar, ki körgüziyirlär bizgä, ki aniñdir bitikläri, ne türlü ki kendi yazovu da ilgäri barip övrätmälidir Teñridän sözlägäni K'risdosnuñ haybatı bilä Ataniñ da buyruçu, ki üsnä barçanıñ arilik bilä birgä, ki dünyäda etti, çaydan ki kötürüldi andan köktägi haybatka.

Dügül ki küç bilädir hörmäti K'risdosnuñ, yoğsa Teñriliktän, da Yaratuçi aniñ üçün dügüldürlär bunda dünyäda, çayda ki küç bilädirlär, yoğsa meñlik (122r/126r) dünyäda.

Ki tenländi şayavatına körä da çiyinina körä ülüşlü bolma da barabarlıçka körä bizim bilä çutçarıлмаğ için adamlarıñ ölümi bilä kensiniñ kendi bilä barabarlatma.

Ki inanma tiyişlidir K'risdoska, neçik ki Movşeskä inandılar, yoğsa artıçliçka körä, ol türlü, neçik Teñrigä arasına adamniñ. Xaysından ki çorçma da tiyär, burungilärniñ bitiktän buzulmağlarından.

Burungi yazılğan orınagga körä, džähatlanma burungi körgüzgän tınçliçka.

Xorçusun yaryunuñ da tatlilixin başxişniñ, k'ahanalıçka körä, ki çiyinaluçi boldu bizim bilä, adam kibik.

Öçäşmäğ neçik hanuz küsänç bolganlarga yäñi sunulğan vartabedlixtän.

Xaysiniñ ki suçlandıрмаğliçka, neçik ki bolmagay ekinçi başlamağ.

Övündürmäğ mağtamağ bilä birgä.

Ki toxtalgandır sövünçlük bergäni Teñriniñ da ol, ki ant bilä birgädir.

Melk'iseteg üçün, ki K'risdosnuñ orınagi [orınagi] edi atı bilä, da şähäri bilä, da tirilmäğ bilä, da ölümi bilä, (122v/126v) da k'ahanalıç bilä. Xaysından ki Aprahamdan artıç hörmätländi.

Ki tiyimalidir Aharonnuñ k'ahanalıçı, zera bu dünyäniñdir da toxtalmalidir köktägi.

Ki K'risdosnuñdur özgä džınstan dügül ten sartın, da dügül ki ten orenkinä körä.

Artıçliçı ekinçi antniñ burungidän boşatmağ bilä da aruvluğ bilä.

Xanı üçün K'risdosnuñ, çaysi bilä ki yäñi uxt boldu, zera bu kendidir köni aruvluğ tiyyişiz, ki dügül çanı bilä džanavarlarıñ, çaysiläri ki köp kez sunarlar edi.

Tanıxlıçlar birniñ aruvluğu üçün da zaptliç üçün alnına Teñriniñ.

Хaysilarına suxlanmaxlıxka inamga körä yol yasamaga.

Suxlandirmaga džâhtlikkä xorxusundan yu-vuxlangan yarğunuñ.

Yağşı başlamağ üçün, ki yağşı tügällikkä yet-kirmägä.

Inam üçün, çaysi ki burungilärni dä hörmät-lätti.

Tözümlük üçün, ki bolgay zämanäsini dirä doğruluxunuñ, çaysin(123r/127r)dan ki boş çixma-gaybiz, neçik Esaw, ki tapmadı vaht poşumanlıx-ka.

Ki xorçuludurlar artıx, ne ki Movşes zamanı-nıñ, meñiliklär da köp džâhtlikkä arzani haligilär.

Dayi sekinlik üçün.

Yetkinçä bolmağ üçün.

Oğşaş bolmağ üçün atalarga.

Ten sartin tirilmäx üçün orenk'kä körä, yoğsa džan sartin K'risdoska körä uçinoklar bilä.

Alyış alnina Teñriniñ uçinoklar üçün, ilgäri bolmağ üçün da közätip bağmağ üçün. *Dun 77.*

[Колофон]

Xolarmen barçasın, çaysiniñiz sarnap yarıxlan-sağız, aңgaysız Teñrilik sartin yazıxli Mik'ael, ar-zanisiz k'ahanani, essiz džanni.

Bitik Džuvutlarga

Nemiç 1

¹Köp ülüş bilä da köp ořinag bilä köptändän sözlädi Teñri atalarımız bilä bizim markarelar bilä.

²bu soñyugi künlärdä sözlädi bizim bilä Oylu bilä, çaysin ki çoydi dediç barçaga, çaysi bilä ki meñilikni dä etti.

³Xaysi ki yarıxidır hörmätiniñ da süräti barli-xiniñ anıñ, ki kötürüptür barçani sözüniñ çuvati (123v/127v) bilä kensiniñ, aruvluğ yazıxlarımızga bizim etip, olturdu oñuna ululuğnuñ biyikliktä,

⁴ol çadar artıx boldu frištälärdän, ne çadar dayi artıx alardan atlıx meñardı.

⁵Zera kimgä [*Ha полях*: 2-inçi saymos] aytı frištälärdän: «Oylumsen sen benim, men bugün toğurdum seni»? [Пс 2:7 Господь сказал Мне: Ты Сын Мой; Я ныне родил Тебя;]. Yänä dayi [*Ha полях*: 2-inçi çanlıxta], ki: «Men bolıyım añar Ata, da ol bolgay maña Oğul»? [2Цар 7:14 Я буду ему отцом, и он будет Мне сыном].

⁶Yoğsa çaçan ki ekinçi küvürsä burungisin dünyâgä, [*Ha полях*: 2-inçi orenk'tä] aytir: «Yerni öpkäylär añar barça frištäläri Teñriniñ».

⁷Evet frištälärgä [*Ha полях*: 104 saymosta] aytir: «Kim etti frištälärni kensinä džanlar da çu-luğçilarin kensiniñ yalinından otnuñ» [Пс 104:4

Ты творишь ангелами Твоими духов, служителями Твоими – огонь пылающий].

⁸Evet Oğulga [*Ha полях*: 44 saymosta] aytir: «Olturğuçun seniñ, Teñri, meñi meñilik; tayağ doğruluxtan — tayağ çanlıxıñdan seniñ.

⁹Sövündün artarlıxni da körälmädiñ töräsizlikni, anıñ üçün pomazat etti seni, Teñri, Teñriñ seniñ yağı bilä sövünçlükniñ artıx sıñarlarıñdan seniñ» [Пс 45:6 Престол Твой, Боже, вовек; жезл правоты – жезл царства Твоего. 45:7 Ты возлюбил правду и возненавидел беззаконие, посему помазал Тебя, Боже, Бог Твой елеем радости более соучастников Твоих].

[*Ha полях*: 101 saymosta] ¹⁰«Da sen, Biy, äv-(124r/128r)äldän yerni toxtattın, da işi çollarıñniñ seniñ köktür; ¹¹alar taspolurlar, da sen barsen da çalırsen; barçası, neçik kiyiniş, oprangaylar;

¹²neçik üst tonnu, bükkäysen alarnı, neçik tonnu, da бүкүlgäylär; evet sen yänä olsen, da yıl-larıñ seniñ eksilmäslär» [Пс 102:25 В начале Ты, основал землю, и небеса – дело Твоих рук; 26 они погибнут, а Ты пребудешь; и все они, как риза, обветшают, и, как одежду, Ты переменишь их, и изменятся; 27 но Ты – тот же, и лета Твои не кончатся].

¹³Kimgä ne vahtta [*Ha полях*: 109 saymosta] aytı frištälärdän: «Oltur oñuma benim, negä din-çä çoygaymen duşmanıñni seniñ ayaxıñniñ kolotka-sı tibiñä»? [Пс 110:1 седи одесную Меня, доколе положу врагов Твоих в подножие ног Твоих].

¹⁴Dügül mi, ki barçası džanlardırlar, çuluğçi ki yeberilirlär çuluğka alar üçün, ki meñärmäxtir-lär çutçarıлмағni?

Nemiç 2

¹Anıñ üçün tiyär bizgä dayi artıx çulağ çoyma aytılğan sözlärgä, ki bolmagay ki eksilgäybiz.

²Zera egär ki frištälär ötläş sözläğän söz toç-talğan boldu da barça yañılmağlıx da hnazantsiz-liğ yöpsündü karan'a taspolmağlıx bilä,

³biz neçik çutulgaybiz, artçarı çalğanlar bu türlü çutçarıлмағтан, çaysi ki baş(124v/128v)la-mağ aldı sözlämä Eyämizdän da alardan ötläş, ki işittilər bizdän,

⁴toxtaldı tanıxlatıp Teñridän nişanlar da pe-şälär bilä, da türlü-türlü çuvatlar bilä, da ülüşläri bilä Ari Džanniñ kensiniñ erkinä körä?

⁵zera düğül ki frištälärgä hnazantel etti meñi-lik dünyâni, çaysi üçün ki biz dä sözliyirbiz,

⁶tanıxlıx berdi kimsä çaydesä da aytir: «Nedir adam, ki aңgaysen anı, ya oylu adamniñ, ki baç-kaysen anı?

⁷Azgına aşax ettiñ anı frištäläriñdän seniñ;

haybat bilä da hörmät bilä tadžladiñ anı da çoyduñ anı üsnä barça çoluñdan etilgänlärniñ,

⁸barça nemäni hnazant ettirdiñ ayaçı tibiñä aniñ» [Пс 8:5 Не много Ты умалил его пред Ангелами: славою и честью увенчал его; 6 поставил его владыкою над делами рук Твоих; все положил под ноги его]. Хайтір hnazant etkändä barčanı, çaldırmadı nemä dä, ni [=ne] ki hnazant bolmagay añar. Evet hali körmäsbiz, ki barça nemä hnazant bolgay añar;

⁹evet, azgına aşaçlangan friştälärdän, (125r/129r) köriyirbiz Jisusnu çiyiniñ üçün ölümniñ, haybat bilä da hörmät bilä tadžlangan, zera başçışi bilä Teñriniñ bizim barçamiz üçün ölümniñ poživat etsär.

¹⁰Zera tiyişli edi añar, çaysi üçün ki barça nemädir da çaysi bilä ki barça, köp oçullarnı hörmätkä keltirmä da yol körgüzücisin çutçarıлмаçlarıniñ alarnıñ çiyin bilä tügällämä.

¹¹Zera kimlär ki aritirlar da kimlär ki arinirlar, birdän edilär barçası; aniñ üçün uyat sayınmas çardaş ündämä alarnı da aytma:

¹²«Айтиyim atıñni seniñ çardaşlarıma benim içinä yıçövnüñ alçışliyim seni» [*Ha полях*: 21 saymosta] [Пс 22:22 Буду возвещать имя Твое братьям моим, среди собрания восхвалять Тебя].

¹³Da yänä ki: «Men bolıyım umsangan añar». Da yänä: «Ošta men da oylanlarım, çaysıların ki berdi maña Teñri» [*Ha полях*: Esaji] [Ис 12:2 Вот, Бог – спасение мое: уповаю на Него. Ис 8:18 Вот я и дети, которых дал мне Господь].

¹⁴Хайтір, ne vaçtta ki oylanlar ülüşlänilär çandan da tendän, da kendi dä ol yuvuçlanmaç bilä ülüşlü boldu alarga, ki ölüm bilä kensiniñ çapanel etkäy anı, ki (125v/129v) buyruçu ölümniñ bar, bu kensidir eski duşmannı,

¹⁵da çutçargay alarnı, ki ölümniñ çorçusu bilä här kez tirilirlär edi barmaç bilä çuluçuna.

¹⁶Dügül ki friştälärgä tutunur, yoçsa butaçından Apraçamniñ çapunur.

¹⁷Çaysi ki, ki tiyişli dä edi añar barça bilä çardaşlarga oçşama, ki yarlıyavuçi bolgay da inamli k'ahanajabed Teñrilik sartin anda, ki arıtmaga yazıçni çoyovurttan.

¹⁸Zera ne bilä ki kendi çıynaldı, sinap, da bolur sinalganlarga da boluşuçi bolma.

Nemiç 3

¹Çaydan ki, çardaşlar arılär, köktägi ündälmaçkä ülüşlülär, baçıñiz arakelgä da k'ahanajabedgä tapunganimizdan bizim Jisus K'risdoska,

²ki inamlidir Yaratuçısına kensiniñ, ne türlü Movses tä barçaga övinä aniñ.

³Zera dayi artıç hörmätkä, ne ki Movses, arzanı boldu, ne çadar dayi artıç hörmäti bolgay ol övindän (126r/130r) artıç, öv etmäli,

⁴zera här öv tüzülür, kimdän dä tüzülsä; yoçsa çaysi ki barčanı etti, Teñridir.

⁵Movses inamlidir barça övinä aniñ, neçik ki çul, tanıçlıçından aytilgan sözlärniñ;

⁶yoçsa K'risdos neçik Oçul kendi övi üsnä; çaysiniñ ki övi biz kensimizbiz, yalıç ki tek prespeşnostumuznu da slavasın umsamizniñ soçyuga diyin toçtalğan ki bolgay bizdä.

⁷Aniñ üçün bu türlü aytır [*Ha полях*: Ekinçi orenk'tä da 93 saymosta] Ari Džan: «Bügün, egär avazına aniñ işitsäñiz,

⁸berkäytmäñiz yüräkiñizni siziñ, neçik açımaçlıçtan kününä sinalmaçniñ anabadda,

⁹çayda ki sinadılar meni atalarıñiz siziñ terğadılar meni da kördilär işlärimni 40 yıl.

¹⁰Aniñ üçün ayırländim ol millät bilä ya igrändim da aytım: “Tıyısız bularıptirlar yüräkläri bilä, da alar tanımadılar yollarımni benim;

¹¹ne türlü ki ant içtim yüräklängänimä benim, ki kirmägäylär tinçliçima benim”» [Вт 1:35 никто из людей сих, из сего злого рода, не увидит доброй земли, которую Я клялся дать отцам вашим; Пс 95:7 ибо Он есть Бог наш, и мы – народ паствы Его и овцы руки Его. О, если бы вы ныне послушали гласа Его: 8 „не ожесточите сердца вашего, как в Мериве, как в день искушения в пустыне, 9 где искушали Меня отцы ваши, испытывали Меня, и видели дело Мое. 10 Сорок лет Я был раздражаем родом сим, и сказал: это народ, заблуждающийся сердцем; они не познали путей Моих, 11 и потому Я поклялся во гневе Моем, что они не войдут в покой Мой”].

Nemiç 4 (!)

¹²Baçıñiz, çardaşlar, şahat ki ansizim bolgay (126v/130v) çaysiñizdan sizdä yüräk yaman inamsizliçtan, kerı tüşmä tiri Teñridän,

¹³yoçsa övündürüñüz biri biriniñizni kün uzun, neçä ki «bügüñgi kün» alniñizga bar, ki bir kimsä inçinmagay sizdän aldanmaçı bilä yazıçniñ.

¹⁴Zera ülüşlü bolduç K'risdoska, tek yalıç başlanganimizni toçtalmaçtan soçyuga dirä bek tutalıç,

¹⁵aytmaçka [*Ha полях*: Mısırdan çıçmaç bitikinä] körä: «Bügün egär avazına aniñ işitsäñiz, bizmilätmäñiz yüräkiñizni siziñ, neçik açımaçtan» [Вт 1:32 Но и при этом вы не верили Господу, Богу вашему, 33 Который шел перед вами путем – искать вам места, где остановиться вам, ночью в огне, чтобы указывать вам дорогу, по которой

идти, а днем в облаке. 34 И Господь услышал слова ваши, и разгневался, и поклялся, говоря: 35 никто из людей сих, из сего злого рода, не увидит доброй земли, которую Я клялся дать отцам вашим].

¹⁶Zera *çaysilari* işittilər da ačittılar, yoğsa dügül barçası, ki *çixar* edilär Misirdan Movşes ötläş.

¹⁷*Çaysilarından* ki *indžindä* 40 yıl? Dügül mi ki yañılğanlardan, *çaysilariniñ* ki sövâkläri tüştü anda anabadda? [*Ha полях*: San bitikinä] [Чис 26:64 в числе их не было ни одного человека из исчисленных Моисеем и Аароном священником, которые исчисляли сынов Израилевых в пустыне Синайской].

¹⁸Kimgä ant içti, ki kirmägäylär tınçlıxına kendiniñ? Tek inamsızlarga. [*Ha полях*: San bitikindän] [Чис 14:30 не войдете в землю, на которой Я, подъемля руку Мою, клялся поселить вас, кроме Халева, сына Иефонниина, и Иисуса, сына Навина].

¹⁹Da köriyirbiz, ki bolmadılar kirmägä inâmsizlikläri üçün.

[4]

¹Xorçayix, bundan soñra, ansizim çoyup sövünçlükni kirmäxkä tınçlıxına aniñ, (128r/131r) tapulgay kimsä sizdän eksilgän.

²Zera awedaranel etkändir bizgä, neçik alarga, yoğsa alarga nemä boluşmadı işitilmäxi söziñiñ, tözmägänlärgä hnazantlıxına inamniñ.

³Yoğsa biz kiribiz tınçlıxka, *çaysilarimiz* ki inandix, ne türlü ki ayttı da, ki: «Neçik ant içtim öçäsmäximä benim, ki kirmägäylär tınçlıxıma benim», — egär ki dä faydası başlanganıñdan dünyâniñ bolup edi esä.

⁴Zera aytır çayda da esä [*Ha полях*: Burunğı bitikinä Asduadzaşunçnuñ, 14 san] 7-inçi kün üçün bu türlü: «Da tindi Teñri 7-inçi küñdä barça işläriñdän kensiniñ» [Быт 2:2 И совершил Бог к седьмому дню дела Свои, которые Он делал, и почил в день седьмый от всех дел Своих, которые делал].

⁵Da bunda yänä aytiyir, ki: «Kirgäylär mi tınçlıxıma benim?»

⁶Da çaytip, zera tiyilgän boldular *çaysilari* kirmägä añar, da *çaysilari* ki äväldän üñdälip edilär, kirmädilər, biyänmägänläri üçün,

⁷çaytip özgä kün çoyar «bu küñni», Tawit' da aytiyir ol çadar zamandan soñra, neçik ki äväldän ayttı: «Bügün, egär avazına aniñ işitsäñiz, berkäytmäñiz yüräkiñizni sizniñ» [Пс 95:7 О, если бы вы ныне послушали гласа Его: 8 “не ожесточите сердца вашего, как в Мериве, как в день искушения в пустыне”].

⁸Zera egär ki alarni Esu bilä tindir(128v/131v)dä, alyasa özgä kün üçün sözlämäs edi andan soñra.

⁹Çaytip, *alay esä*, eksiliptir şapatlıx çoyovurtundan Teñriniñ.

¹⁰Zera kim ki kirdi tınçlıxına aniñ, da ol da tindi kensi işindän anda, ne türlü ki Teñri dä kensiniñkindän.

¹¹Džähtlaniniñ bundan soñra kirmägä ol tınçlıxka, ki bolmagay ki kimesä ol oğşaş bilä biyänmämäxlix tüşkäy.

¹²Zera tiridir sözi Teñriniñ da belgirtüci, da iti barça ekiyanlı xiliçtan, da keçär ayirilğanına dirä năfäsniñ da džanniñ, da boyumlarıniñ, da miñniñ, da tergövüçidir esni da sayişni yüräkiñiñ.

¹³Da yoxtur yaratılğan körümsüz yüzündän aniñ, yoğsa barça nemä yalañaç boy bilä turuptur közi alnına aniñ, *çaysından* utru ki bizim sözü-müzdür.

¹⁴Bar bizim bundan soñra k'ahanajabedimiz ulu, keçkän kökni, Jisus, Oylu Teñriniñ; bek tuta-lıx tapunmaçimizni.

¹⁵Zera dügül ki bar bizim k'ahanajabedimiz, ki küci yetmägäy çiy(129r/132r)nalma bizim bilä kücsüzlükümüz üçün bizim, yoğsa sinar barça bilä, oğşaşlikinä körä, yazıxtan başça.

¹⁶Yovuxlanalıx bundan soñra açılıx bilä alnına olturyuçinuñ başxişiniñ aniñ, ki yöpsüngäybiz yarlıyamaçlix da tapkaybiz başxiş keräkli zämä-nädä boluşluxka.

Nemiç 5

¹Zera barça k'ahanajabed, adamlardan alıp, adamlar üçün bardir Teñrilik sartin anda, ki sun-gay tum da çurban yazıxlar üçün,

²ölçöv bilä, çiyналмаç bilä boluşuçi bolur bol-maga biliksizlärgä da bularganlarga da, zera ki kendi dä kücsüzlük bilä birläniptir,

³aniñ üçün tiyişlidir, ne türlü ki çoyovurt üçün, ol türlü kendi boyu üçün.

⁴Da dügül ki kimesä boyu bilä alir hörmätni, yoğsa üñdälgän Teñridän, ne türlü ki Aharon.

⁵Ol türlü K'risdos ta dünyâ ki boyuna nemä slava çoydi bolma k'ahanajabed, yoğsa kim ki sözlädi añar, ki: «Oylum benim sensen, men bugün toğ(129v/132v)urdum seni»;

⁶ne türlü ki yänä aytır: «Sensen k'ahana meñilik gark'ına Melk'isetegniñ» [Пс 110:4 Ты священник вовек по чину Мелхиседека].

⁷Ki küñläriñä teniniñ kensiniñ alıış da yal-barmaç etti alnına aniñ, ki bolur edi çutçarma ani ölümdän bek küstünmäç bilä da yaş bilä sunar edi; da işitilgän bolur edi yaçşiliñi üçün;

⁸egär ki Oɣul da esä, övrändi anda χiyinından hnazantliχni,

⁹da χaçan tügälländi, boldu barça hnazant bolganlarga kendinä säbäp χutχarılmaχına meñilikniñ,

¹⁰da ündäldi Teñriniñ k'ahanajabedi meñilik garkına körä Melk'isetegniñ.

¹¹Xaysi üçün köptür bizgä söz; da küç aytmağa da megnel etmä, zera χasta esli bolduñuz işitmäχiniz bilä.

¹²Aniñ ornuna, ki tiyär edi sizgä vartabedlär bolma zämanä üçün; χaytöp keräktir sizgä övränmä, ki nedir nišanı Bitikniñ başlanganına söziniñ Teñriniñ, da boluñuz küsänç sütkä, da dügül toχtalğan aşka.

¹³Zera barça, kim ki süt yer, biliksizdir söznüñ (130r/133r) artarlıχından, zera oylandır;

¹⁴yoχsa tügällärniñdir toχtalğan aş, χaysilariñiñ ki ölcövlärinä yetiřmäχläri üçün sayıřları övräniptir tañlama yaχřini da yamanni.

Nemiç 6

¹Aniñ üçün, χoyup sözni başlanmaχından K'risdosnuñ, uçuna keliyiç, ki bolmagay ekinçi him salmaχ pošumanlıχka ölümlü χilınmaχlıχtan anda,

²da inamdan, ki bar Teñrigä, da k'ristänlik-tän, vartabedliχtän, da alyışlanmaχından χolnuñ, da turmaχtan ölüdän, da yaryudan meñilik.

³Da χaytöp etiyiç anı, egär Teñri buyursa.

⁴Zera çaräsizdir — bir kez k'ristän bolganlarğa, ki yedilär köktägi başχiřtan, da ülüřlü boldular Ari Džan,

⁵da körklü sözünüñ Teñriniñ yemäkin yedilär da χuvatın meñilik dünyäniñ,

⁶da sینگaylar, — ekinçi yäñirmä pošumanlıχ bilä, da ekinçi χaçka kermä boylarına Oylun Teñriniñ, da χaytöp risvay etmä.

⁷Zera yer, χaysi ki içsä yamyurnu köp kez yaγgan üsnä aniñ da toγursa bitiš faydalı alarga, ne üçün ki işlädilär, (130v/133v) yöpsünür alyiřni Teñridän;

⁸yoχsa, χaysi ki östürür tegänäklük da řipřina, keräksizdir da yovuχ χarγiřka, da soñyusu aniñ — köymäχ [=küymäχ].

⁹Evet toχtalipmen siziñ üçün, sövüklülär, yaχřiliχta anda da χaysi ki toludur χutχarılmaχlıχ bilä, zera egär ki bulay da sözläsäχ.

¹⁰Dügül ki nemä könüsüzlük bolgay Teñri, ki unutkay etkäniñizni siziñ da sövükünüzünü, χaysin ki körgüzdüñüz atına aniñ, ki hörmätlär ediñiz arilärni da hörmätliyiřsiz.

¹¹Da biz sayınirbiz, ki här biriñiz sizdän ol džähtlikni körgügäy toχtalmaχına umsanıñ soñyuga dirä,

¹²ki bolmagay ki χasta esli bolgaysiz; oχšař boluñuz alarga, ki inam bilä da uzuneslilik bilä meñärdilär sövünçlükni.

¹³Zera Aprahamga obicat etti sövünçlükni Teñri, zera yoχ edi dayı ulu nemägä ant içmä, kendi boyuna ant içti

¹⁴da aytti: «Köni, ki (131r/136r) alyiřlamaχ bilä alyiřliyim seni da arttıрмаχ bilä arttıriyim seni» [Быт 17:2 и поставлю завет Мой между Мною и тобою, и весьма, весьма размножу тебя].

¹⁵Da ol türlü, uzunesli bolup, yetti sövünçlük-kä.

¹⁶Zera adamlar, ne ki kendilärindän ulu bar, añar ant içärlär, da barça hagaraglıχlarına alarniñ uç toχtatma işlärin anttır.

¹⁷Xaysi bilä ki dayı artıχ Teñri dä klädi körgüzmä meñärgänlärgä sövünçlükniñ toχtalmaχın sayıřiniñ kensiniñ, priçınca boldu ant bilä,

¹⁸zera eki teřkirilmägän nemä bilä, χaysilari bilä ki çaräsizdir yalyan etmä Teñrigä, toχtalğan övünmäχimiz bolgay, χaysi ki umsangan bolduχ yabuřma meñilik umsaga,

¹⁹zera neçik tiräk toχtalğan da tepränmäsiz bolgay boyumuzda bizim, χaysi ki kirgäy da içkäriği yanına varakujrnuñ,

²⁰χayda ki elçimiz bizim Jisus kirdi bizim üçün, garkına körä Melk'isetegniñ boldu k'ahana-jabed meñilik.

Nemiç 7

¹Zera bu Melk'iseteg χanı edi Sayemniñ, k'ahanası Teñriniñ (131v/134v) biyiklängänniñ, χaysi ki çixti çarři Aprahamga, χaçan ki χaytöp keliyir edi, χirip χanlarnı, da alyiřladı anı,

²χaysına ki 10-unçi da berdi Apraham barçadan, — äväl t'arkmanel bolur χan artarlıχtan, soñra χanı Sayemniñ, χaysi ki χanıdır eminlikniñ,

³atasız, anasız, sayiřlamagan soyun, χaysiniñ ki ne başlanmaχı bar künläriniñ, da uçi tirlikiniñ, oχšař bolgan Oyluna Teñriniñ, bar da χalir k'ahana tüyüřsiz meñilik.

⁴χaytöp körüñüz, ki ne türlü kimsä edi bu, χaysına ki Apraham da 10-unçi berdi bitunk'tan anda.

⁵Nahabed dä, χaysilari ki oylanlarından Zeweaniñ k'ahanalıχni alirlar, polican'aları bardir 10-unçi alma žoyovurttan orenk'kä körä, budur ki çardařların kensiläriniñ, egär ki çixip esälär dä ramen'asından Aprahamnıñ.

⁶Evet ki, sayiřlanmamaχ soyun alardan, 10-unçi aldı Aprahamdan, andan, χaysi ki sövünçlükni yöpsünüp edi, (132r/135r) alyiřladı.

⁷Ki barça hagaraglıχtan başça eksik bolgan yaχřidan anda alyiřlangay.

⁸Da bunda adamlar ölü 10-unçi alirlar, evet anda — tanıxlandı, ki tiridir.

⁹Da ne türlü ki söznüñ yergäsidir aytma, ki Apraham bilä Lewi dä, evet kim ki 10-unçini da alır edi, 10-unçi berdi;

¹⁰zera hanuz belinä atasiniñ edi, xaçan ki xař-şı çixtı añar Melk'iseteg.

¹¹Evet xaytıp, egär ki tügällik Lewdagan k'ahanalıx ötläş edi esä, zera žoyovurt ol ořenk'tä yazıldı, ne keräk edi Melk'isetegniñ gark'ına körä özgä k'ahanaga alma da aytmamaga, ki gark'ına körä Aharonnuñ?

¹²Yoysa teşkirilgäniñä k'ahanalıxniñ tiyişli edi, ki ořenk'kä dä teşkirilmäx bolgıy edi.

¹³Zera kim üçün ki bu türlü aytır edim, özgä millättän tutuldu, ülüşlü bolmaıxıx çaysından ki bir kimesä bolmadı ülüşlü seýanga.

¹⁴Xaytıp belgili budur, ki millättän Jutanıñ çixtı Biyimiz bizim, çaysı mil(132v/135v)lät üçün k'ahanalıx üçün Movşes heç nemä aytmadı.

¹⁵Da dayı artıx belgilidir, ki ořşâşlikinä körä Melk'isetegniñ turmaıx edi özgä k'ahana,

¹⁶çaysı ki bolmadı ten polican'ası bilä, yoysa çuvatka körä keçövsüz tirlikniñ.

¹⁷Zera [*Ha полях*: 109 saymosta] tanıxlandı, ki: «Sensen k'ahana meñilik gark'ına körä Melk'isetegniñ» [Пс 110:4 Ты священник вовек по чину Мелхиседека].

¹⁸Heçlik bolur edi burungi badowiranga ol, kücsüzlük üçün da faydasızlıx üçün,

¹⁹zera heç nemä tügällik etmädi ořenk'; da kirmäxin tañlama umسانیñ, çaysı bilä ki yovuıxlanırbiz Teñrigä.

²⁰Da ol çadar, ki dügül edi anttan da başxa,—

²¹zera bardılar kimsälär, ki anttan da başxa bolupturlar k'ahana, evet bu — ant bilä, anıñ üçün ki ayttı añar: «Ant içti Biy, da dügül dayı poşuman: “Sensen k'ahana meñilik”» [Пс 110:4 Клялся Господь и не раскается: Ты священник вовек]—

²²da ol çadar dayı yaıřı otpustka boldu yük Jisus.

²³Da köplär bolupturlar k'ahanalar, ölümni tiyumaıx üçün, tiyyisiz bolmaga;

²⁴evet bu, meñilik bolmaıx üçün keç(133r/136r)övsüz bardır k'ahanalıxı,

²⁵çaysı ki tiri etmä barçasın bolur yovuıxlanganlarınä anıñ bilä Teñrigä, zera tiyyisiz tiridir, bolma parexos alar üçün.

²⁶Zera bunuñ kibik tä tiyişli edi bizgä k'ahanajabed: surp, yazıxsız, ayırılğan yazıxlılardan da biyiklängän köktän,

²⁷çaysına ki keräkmäs yiyi, neçik özgä k'aha-

najabedlärgä, äväl-burun kendi yazıxları üçün çurban sunmaga, da soñra žoyovurtnuñ, evet bu anı bir oçurdan tügällädi, zera kendi boyun sundu çurban.

²⁸Ořenk' adamlarıñı çoyar k'ahanajabedlä, tutulğanlar kücsüzlük bilä; evet sözi antniñ, ořenk'tän soñra, — Oçulnu, ki meñiliktän tügäldir.

Nemiç 8

¹Da söznüñ, başına gälädžiniñ, anıñkibik bar bizdä k'ahanajabed, ki olturdu oñuna ululuıx olturuçnuñ köktä,

²arilikniñ çuluıxuna da çoranına könülükniñ, çaysın ki Biy turıyuzdu, da dügül adam.

³Zera barça k'ahanajabed sunmaıx üçün ofera da (133v/136v) çurban bar kendi; çaysı ki tiyişlidir añar da, ki bolgay nemäsi, çaysın ki sungay.

⁴Zera egär ki bolsa edi yerdän, hanuz bolmas edi k'ahana, zera bar edilär, ki sunarlar edilär ořenk'kä körä çurban,

⁵çaysıları ki mani bilä da oçşaş bilä çuluıx etärlär edi köktägilärgä, ne türlü buyuruldu Movşeskä [*Ha полях*: Misirdan çixkan bitiktä, 2 san], xaçan ki etmäx edi çatırın alıñıñıñ: «Baı,— aytır, ki,— etkäysen barçanı ořinagga körä, çaysı ki köründi saña taıyda» [Исх 25:40 Смотри, сделай их по тому образцу, какой показан тебе на горе].

⁶Evet xaytıp dayı artıx çuluıxka yetti Jisus, ne çadar dayı da artıx uıtkadır priçınca, ki dayın artıx sövünçlükkä ořenk' çoyuldu.

⁷Zera egär ki ävälgisi zadasız edi esä, na ekinçisinä yer izdämäs edi.

⁸Na hali dä pambas etär alarıñı da [*Ha полях*: Eremia, 2 san] aytır: «Ošta künlär kelgäylär,— aytır Biy,— da tügälliyim üsnä öviniñ Israjelniñ da üsnä öviniñ Utanıñ ant yañı,

⁹dügül ol antka körä, ki çoydum atalarıñı bilä (134r/137r) alarıñıñ ol künni, ki aldım çolga çıçarma alarıñıñ ulusundan Ekibdosnuñ, da zera alar turmadılar antıma benim, da men dä saldım alarıñı,— aytır Biy barını tutuçı.—

¹⁰Evet budur ant, çaysın ki çoygaymen övinä Israjelniñ ol künlärdän soñra,— aytır Biy,— beriyim ořenk'imni benim eslärinä alarıñıñ da yüräklärinä alarıñıñ, yazıyım anı, da men bolıyım alarga Teñri, da alar bolgaylar maña žoyovurt.

¹¹Da dügül ki dayı övrätkäylär här biri şähärlisin kensiniñ, da här biri çardaşın kensiniñ, da aytkaylar, ki tanı Teñrini; zera barçası tanısarlar meni, kiçilärdän ulularına dirä alarıñıñ,

¹²zera boşatuçı bolsarmen egirliklärinä alarıñıñ da yazıxlarıñıñ alarıñıñ da töräsizliklärin alarıñıñ dayı da añmısarman» [Иер 31:31 Вот наступают

дни, говорит Господь, когда Я заключу с домом Израиля и с домом Иуды новый завет, 32 не такой завет, какой Я заключил с отцами их в тот день, когда взял их за руку, чтобы вывести их из земли Египетской; тот завет Мой они нарушили, хотя Я оставался в союзе с ними, говорит Господь. 33 Но вот завет, который Я заключу с домом Израилевым после тех дней, говорит Господь: вложу закон Мой во внутренность их и на сердцах их напишу его, и буду им Богом, а они будут Моим народом. 34 И уже не будут учить друг друга, брат брата, и говорить: „познайте Господа“, ибо все сами будут знать Меня, от малого до большого, говорит Господь, потому что Я прощу беззакония их и грехов их уже не вспомяну более].

¹³Хайтїр, айтмаҳ билә «yәnj» eskirtti burungi-ni; da хaysi ki eskirsä da хартaysa, yovuxtur buzulmaҳliҳka.

Nemiç 9

¹Barı bar edi burungisindä dä könülüki хулух-нуң ol vaҳтта дүnyä aruv(134v/137v)лухуна.

²Zera хоран burungi hadirländi bu түрлү, хaysında ki чїраҳliҳ, da seҳan, da ötmäki oferanıñ, ki «arilik» üндäлir edi.

³Da ekinçi varakojrnuң artına хоран, ki üндä-лir edi «arilik ariliktän»,

⁴ҳayda ki bar edi altın purvar da almarı bitik-lärniң, obbit [oḃib] etkän чїхартın da içkärtin altın bilä, хayda ki edi altın bardaҳ tolu manna bilä, da kawazanı Aharonnuң, ki чičäkländi, da таҳталарı 10 buyрухуңуң,

⁵da üsnä anıñ k'epovpełari haybatniң, ki köle-gälari bar edi üsnä бошатliҳ sehanniң; anıñ үчүн дүгүлдүр hali vaҳт aytma bir dä bir dä ol barča.

⁶Neçik ol түрлү hadirlängän bar edi, burungi хоранга här sahat kirirlär edilär k'ahanalar ху-лухну түгällämä;

⁷evet ekinçisinä bir kez yilda k'ahanajabed, da anı da kirmäs edi хansız, хaysi ki sunar edi kendi үчүн da жоғовurt үчүн биліксизliklari үчүн.

⁸Bunı körgüz(135r/138r)dü Ari Džan, neçä ki belgirmiyir edi yolu aruvлухуңуң, zera hanuz bu-руңи хоранниң bar edi тоҳталмаҳı,

⁹ki edi oҳsaš zämanägä, ki ilgäri bar edi, хaysında ki хurbanni da oferanı [ofarnı] sunarlar edi, хaysıları ki bolmaslar edi eskä körä түгällämä ху-лухларni,

¹⁰tek yalyız yemäҳ bilä da içmäҳ bilä, da түр-лү-tүрлү yuvunmaҳlar bilä, ten artarlıҳı içinä, ki zämanäsinä diyin doyruluхуңуң üsnä edilär.

¹¹Yoҳsa K'risdos keldi, k'ahanajabed hadirlän-

gän yaҳšiliҳtan, ulu bilä da түgällämäҳ bilä, da хoldan yasalmagan хоран bilä, budur ki дүгүл bu дүnyäda,

¹²da дүгүл ki хanı bilä eçkilärniң da siyirlar-niң, yoҳsa kensi хanı bilä kirdi bir kerät aruvлуху-на meñilikniң, tapır хутхарılmaҳni.

¹³Zera egär ki хanı buyalarınıң da eçkilärniң da күlü inäklärniң, sepip, murdarlanganlarnı arı-tir edi ten aruvлухуна,

¹⁴ne хadar dayın artıҳ хanı K'risdosnuң, ki Džan ötläš meñilik sundu boyun zadasız хurban Teñrigä, (135v/138v) arıtkay domniman'asın esi-ñizniң sizniң ölümlü işlärдän anda, хулуҳ etmä tiri Teñrigä!

¹⁵Na anıñ үчүн yәñji antkadır priçınca, zera хaçan ki ölüm bolsa хутхарılmaҳliҳka burungi ant-niң yazıҳı үчүн, sövünçlük alsarlar üндälgänlär meñärmäҳliҳkä meñilik.

¹⁶Zera хayda ki diyatiktir, tiyişlidir ölümni aңma diyatikni yazuçıga,

¹⁷zera diyatik ölүmdän soңra тоҳталgandır: na yoҳesä neçik bolgay тоҳталgan, neçä ki diyatikni yazgan tiridir?

¹⁸Xaysi ki burungisi dä хandan baҳxa yәñir-mäs edi.

¹⁹Zera хaçan ki aytıldılar barča simarlaganlar oḗenktän Movseštän жоғовurtka, alıp хanın buya-niң da eçkilärniң suv bilä [ba], da yün [yum] bilä хizil, da ajzok' [azok'?] bilä, almarnı da barča жоғо-вurtnu kropit etti

²⁰da aytти: «Budur хanı diyatikniң, хaysin ki simarladı sizgä Teñri».

²¹Da хоранni, da barča sayıtların хулухуңуң ol түрлү kropit etti хан bilä [Исх 24:5 и послал юношей из сынов Израилевых, и принесли они всеожжения, и заклали тельцов в мирную жертву Господу. 6 Моисей, взяв половину крови, влил в чаши, а *другую* половиною окропил жертвенник; Исх 24:7 и взял книгу завета и прочитал вслух народу, и сказали они: все, что сказал Господь, сделаем и будем послушны. 8 И взял Моисей крови и окропил народ, говоря: вот кровь завета, который Господь заключил с вами о всех словах сих].

²²Da yazar, ki barča nemä хан bilä arınir edi (136r/139r) oḗenk'kä körä, da хан tökülmiyin bol-mas edi бошатliҳ [Лев 4:20 и сделает с тельцом то, что делается с тельцом за грех; так должен сделать с ним, и так очистит их священник, и прощено будет им; Лев 17:11 потому что душа тела в крови, и Я назначил ее вам для жертвенника, чтобы очищать души ваши, ибо кровь сия душу очищает].

²³Alaysa, tiyişli edi oşsaşlarga köktägilärniñ anıñki nemälär bilä arınma, da vlasniy köktägilärgä — dayı artıx ħurban bilä, ne ki alar.

²⁴Zera dügül ki ħoldan yasalğan aruvluħka kirdi K'risdos, orinagina könülükniñ, yoħsa vlasniy kökkä, ħarşi turma yüzünä Teñriniñ bizim üçün,

²⁵dügül ki köp kez sunmaħ üçün boyun ħurban, ne türlü ki k'ahanajabed, ki kirip edi aruvluħnuñ arilikinä yıl-yıldan yat ħan bilä;

²⁶na yoħesä tiyişli edi añar köp kez ħıynalma başlanganıñdan dünyâniñ; evet hali bir kez soħyusuna meñilikniñ heçlikinä yazıħniñ kensiniñ ħurbanı bilä belgriptir.

²⁷Da ne türlü ki bar da ħalir adamlarga bir kez ölmäx da andan soħra yarħu,

²⁸ol türlü K'risdos ta bir kez sundu ħurban kötürmäx üçün köplärniñ yazıħlarin, evet ekinçi yazıħtan başxa belgirsär alarga, ħaysiları ki baħsarlar añar inam bilä ħutħarıлмаħka.

Nemiç 10

¹Zera kölegäsi bar orenk'tä (136v/139v) hadirlängän yaħşılıħniñ, da yoħtur ol nemäniñ süräti: yıl-yıldan ol ħurbanni sunarlar tiyyisiz, ħaysiları ki bolmaslardir sunganlarnı tügällämä.

²Na yoħesä tiyilirlar edi sunmaħtan, anıñ üçün ne bir nemä domniman'aları bolmas edi ħuluħçılarnıñ, bir kez aringanlarnıñ.

³Yoħsa anda yänä ol añılmaħına yazıħniñ tururlar edi yıl-yıldan,

⁴zera bolmas edi ħanı buyalarnıñ da eçkilärniñ kötürmä yazıħni.

⁵Anıñ üçün kirgäninä kensiniñ dünyâgä [*Ha полях: 39 saymosta*] aytir: «Ofera da ħurban klämädiñ, yiħöv ten toxtattıñ maña.

⁶Ĥurbanlarga da yazıħ üçün biyänmädiñ.

⁷Ol sahat aytım, ki “Ošta keldim, aytişlarına bitikläriñ yazgandır benim üçün etmägä erkiñni seniñ, Teñri”» [*Пс 40:6 Жертвы и приношения Ты не восхотел; Ты открыл мне уши; всеожжения и жертвы за грех Ты не потребовал. 7 Тогда я сказал: вот, иду; в свитке книжном написано о мне: 8 я желаю исполнить волю Твою, Боже мой, и закон Твой у меня в сердце*].

⁸Dayı yoħarı aytir, ki «Oferaga, da ħurbanga, da tiri ħurbanga bütün, da yazıħ üçün biyänmädiñ da klämädiñ»,— ħaysiları ki orenk'kä körä sunurlar edilär,

⁹soħra aytir: «Ošta kelirmen etmägä erkiñni seniñ, Teñri». (137r/140r) Salir burungini, ki ekinçisi toxtalgay.

¹⁰Ĥaysiniñ erki bilä ki biz dä arindix ħurbanı ötläş teniniñ Jisus K'risdosnuñ bir kerät.

¹¹Da barça k'ahanajabed bar här sahat ħuluħta ol ħurbanni sunar köp kez, ħaysiları ki heç bolmaslar kötürmä yazıħlarnı.

¹²Evet bu, birni yazıħ üçün sundu ħurban da tiyyisiz olturdu oħuna Teñriniñ,

¹³da bundan soħra baħiyir, negä dinçä ki ħoyulgaylar duşmanları anıñ ayaħları tibinä anıñ.

¹⁴Zera bir ħurban bilä tügällädi aringanlarnı tiyyisiz.

¹⁵Yoħsa tanıħliħ berir bizgä Ari Džan da ayt-kandan soħra äväldän, ki:

¹⁶«Budur ant, ħaysin ki ħoydum ataları bilä alarnıñ ol künlärdän soħra,— aytir Biy: — beriyim orenk'imni benim eslärinä alarnıñ da sayışlarına alarnıñ yazıyım alarnı, —

¹⁷soħra da aytir, ki: — yazıħlarin alarnıñ da töräsizliklärin alarnıñ dayı da añmıyım» [*Иер 31:33 Но вот завет, который Я заключу с домом Израилевым после тех дней, говорит Господь: вложу закон Мой во внутренность их и на сердцах их напишу его, и буду им Богом, а они будут Моим народом. 34 И уже не будут учить друг друга, брат брата, и говорить: “познайте Господа”, ибо все сами будут знать Меня, от малого до большого, говорит Господь, потому что Я прощу беззакония их и грехов их уже не вспомяну более*].

¹⁸Evet ħayda ki boşatlıħtır, dayı keräkmäs yazıħ üçün ħurban.

¹⁹Bar bizim bundan soħra, ħardaşlar, preşpesnostumuz kirmägä (137v/140v) ariliklärgä ħanı bilä Jisusnuñ, ħaysi yänirtti bizgä yol yäñi da tiri,

²⁰varakojr ötläş, ħaysi ki tenidir anıñ,

²¹da k'ahana ulu övi üsnä Teñriniñ,

²²yovuşlanalıħ köni yüräk bilä, tügälliki bilä inamnıñ, yuvup yüräkimizni yamanlıħından domniman'anıñ, da çayħap tenimizni suvnuñ aruvluħuna,

²³bek tutalıħ tapunmaħlıħni tepränmäsis umsanıñ, zera inamlidir, ki obicat etiptir.

²⁴Da saħt bolayıħ biri birimizdän keltirmäx barça sövükkä da yaħşı etmäħkä.

²⁵Da salmalıħ yiħinin biri birimizniñ, ne türlü ki övräniptirlär özgülär; yoħsa övündüräyix da ol ħadar dayin artıx, ne ħadar ki köriyirsiz künnü yovuşlangan.

²⁶Zera, bilip da kläp, egär ki yazıħ etsäx yöpsünmäxtän soħra könülükni bilmäħni, andan soħra keräkmäs dayı yazıħ üçün ħurban,

²⁷yoħsa ħorħulu tözmäx yarħuga da paħilliki [paħillikin] otnuñ, ki yesär hagarag bolganlarnı.

²⁸Heç etkän kimsä orenk'in (138r/141r) Movşesniñ, yarlıyanmıyın, 2 ya 3 tanıħ ötläş ölar edi,

²⁹evet ne çadar baduhaska arzani körünüz anı, ki Oylun Teñriniñ ayaxı bilä bastı, da çanin yäñi antniñ bulyaç sayışladı, çaysı bilä ki arındı, da Džanin başışniñ duşmanladı?

³⁰Yoçesä bilirbiz anı, ki [Ha полях: Ekinçi orenk'tä 20] aytti: «Menimdir öç almaç, da tölärmen»,— aytıyır Biy [Вт 32:35 У Меня отмщение и воздаяние]. Da yänä [Ha полях: Ekinçi orenk'tä 20] ki: «Yarular Biy žoyovurtun kensiniñ» [Вт 32:36 Но Господь будет судить народ Свой].

³¹Xorçu uludur tüsmä çoluna tiri Teñriniñ!

³²Xaytıp anıñiz burungi künlärni, çaysı ki yarıçlandıñiz köp džknut'undan da çıynalmaçtan,

³³tözdünüz de azarlanmaçka da tarlıçka risvay bolup, de ülüşlü bolmaç bilä anıñkibiklärgä emgängänlärgä ya çazıanganlarga bolma;

³⁴zera baylanganlar bilä dä çıynaldıñiz da yirtip alğanlar rižıñizni siziñ sövünçlük bilä prin'at ettiñiz, zera bilir ediñiz, ki dayin igi çazıançıñiz bar boyuñuznuñ köktä, çaysı ki bardır da çalır.

³⁵Xaytıp salmañiz sizdän (138v/141v) prešpesnostuñuznu siziñ, çaysına ki bar ulu yalñiñ tölövü.

³⁶Keräktir sizgä tözümlük, ki erki Teñriniñ etip yetkäysiz sövünçlükkä;

³⁷zera azgına dayi, ki ne ki ne çadar dayi, kelmälidir, kelgäy da keçikmägäy.

³⁸Zera artar bir inam bilä tirilgäy [Ha полях: Ambagum 1] [Авв 2:3 ибо видение относится еще к определенному времени и говорит о конце и не обманет; и хотя бы и замедлило, жди его, ибо непременно сбудется, не отменится. 4 Вот, душа надменная не успокоится, а праведный своею верою жив будет]; a egär ki ekiköñüllü kimsä bol-sa, biyänmägäy añar džanım.

³⁹Evet biz düğül ki ekiköñüllük biläbiz taspolmaçlıçka, yoçsa inam bilä çutçarıлмаçına džanniñ.

Nemiç 11

¹Nedir inam? Tek umsangan nemägä toçta-maçlıç da utru körünmäç, çaysıları ki körünmälär.

²Zera anıñ bilä çıynalıp keçtilär burungilär.

³Inam bilä añarbiz toçtalğan meñilikni, sözi bilä Teñriniñ körümsüzlüktän körümlülär bolgan.

⁴Inam bilä yaçşı çurban etti Haçel, ne ki Gajin sunar edi, Teñrigä, çaysı ki tanıçlandı da, ki artar bolgay, zera çurbanlar üsnä boldu tanıçlıç añar Teñridän, zera egär ki (139r/142r) öldi dä esä anıñ içinä, yoçsa hanuz sözliyi.

⁵Inam bilä Enovk' teşkirildi, ki poživat etmägäy ölümni; da çaydesä tapulmas edi, zera teşkir-di anı Teñri. Da teşkirilmäçindän burun anıñ ta-nıçlandı biyänçli bolma Teñrigä.

⁶Evet inamdan başça çaräsizdir biyänçli bolma Teñrigä; yoçsa inanma tiyär añar, kim ki yo-vuçlanır Teñrigä, ki bardır Teñri, da kimlär ki çolarlar anı, bolur alıış berüci alarga.

⁷Inam bilä aldı buyruç Noj körünmäs nemä üçün, çorçu bilä yasar edi kerapni çutçarıлмаçına öviniñ kensiniñ; çaysı bilä ki yarçulandı dünyä, da inaminiñ artarlıçı bilä boldu meñärüci dediç.

⁸Inam bilä Apraham ündäldi, işitti da çıxtı ol yergä, çaysın ki alsar edi meñärmäçliçkä, çıçıp ketti, da bilmäs edi, çayda bargıy edi.

⁹Inam bilä yat boldu ulusuna sövünçlükniñ, neçik yatlıçta çatır bilä birgä dediçläri bilä ol sövünçlükniñ;

¹⁰zera tözär edi, ki (139v/142v) fundament bilä toçtalgay edi šähär, çaysiniñ ki ustası da yaratuçısı Teñridir.

¹¹Inam bilä kendi Saçra da, ki oylansız edi, çuvat alma nasen'a oylan toçurmaçka yöpsündü da vaçtsız zamanında toçurdu, zera inamli sayındı anı, ki obicat etti;

¹²anıñ üçün birdän toydular da ol keçkän zä-manädä, neçik yulduzları köknüñ, köplüç bilä, da neçik çum yayasına teñizniñ.

¹³Inam bilä öldilär bular barçası da yöpsün-mädilär sövünçlükni, yoçsa yıraçtın kördilär anı, da sövündülär, da çosdovanel boldular, ki yat da çaribdirilər dünyäda;

¹⁴zera kimlär ki ol türlü sözlärlär, belgirtirlär, ki özgä nemä ulus çolarlar.

¹⁵Zera egär ki aņsalar edi, çaydan ki çıçtilar, bolur edi zaman anda çaytmaga;

¹⁶na ošta hali dayi yaçşısına küsaniptirlär, budur ki köktägigä; anıñ üçün uyat sayışlamas Teñri ündälmä al(140r/143r)arga Teñri, zera hadirläptir alarga šähär.

¹⁷Inam bilä sundu Apraham sinalmaçında kensiniñ Isahagnı çurban da anasiniñ yalçizin sunar edi, çaysı üçün ki sövünçlükni yöpsünüp edi,

¹⁸çaysına ki aytıldı, ki: «Sahag bilä ündälgäy saņa butaç» [Быт 21:12 Но Бог сказал Аврааму: ...в Исааке наречется тебе семья].

¹⁹Tuttu esinä kensiniñ, ki ölüdän turçuzma bolur Teñri, çaydan ki oçšaš yöpsündü anı.

²⁰Inam bilä bolmalı nemä üçün alıışladı Isahag Agopnu da Esawnı.

²¹Inam bilä Jagop ölgän vaçtına kensiniñ här birisin oylanlarından Jovsep'niñ alıışladı da yerni öpti uçuna kawazaniniñ kensiniñ.

²²Inam bilä Jovsep ölgänindä kensiniñ aņdı çıçkanın Israjel oylanlariniñ da kensiniñ sövükläri üçün simarladı.

²³Inam bilä Movses, xačan ki toyurdulär, yaşirdilar 3 ay atalarından kensiläriniñ, zera kördilär zeyräk oylannı da xorxadilar buyruşundan çannıñ.

²⁴Inam bilä Movses, xačan östi, tandi ündälmä oyl p'arawonnuş çizina,

²⁵dayi yaşı sayışladı (140v/143v) çıynalma žoyovurtu bilä Teşriniñ, ne ki bir zaman meşär-mägä yazıç içinä,

²⁶artıç sayışladı uyatin K'risdosnuş, ne ki ulu-luğun çaznasiniñ Ekibdosnuş; zera ol başıp tözär edi yalnıñ tölövünä.

²⁷Inam bilä salır edi Ekibdos ulusun da xorçmas edi öčaşmäşindän çannıñ, zera körünmägänni, neçik körüp, tözümlük bilä sayışladı.

²⁸Inam bilä etti Bayramni da çan tökmäşni, ki bolmagay ki tas etüci burungi toyganlarnı yuvuçlanmagay alarga.

²⁹Inam bilä keçtilär Xizil teşizni, neçik çuru yer üsnä, çaysın ki bilmä klöp, Ekibdoslular bo-yuldular.

³⁰Inam bilä murları Erik'onnuş yışıldilar, ki aylandilar anı 7 kün.

³¹Inam bilä Raşap boşnig taspolmadı inamsızlar bilä, çaysilardan ki yöpsünüp edi çaşutlarnı eminlik bilä.

³²Da çaytıp dayi ne aytıyım? Zera yetkinçä dügül zämanä aytmaga Keşeon üçün, Parag üçün, Samsön üçün, Jep'taji üçün, Tawit', da Samuël üçün, da özgä markareşlar üçün,

(141r/144r) ³³çaysiları ki inam bilä yeşdilär çanlıçlarnı, ettilär doyruluşnu, yettilär sövünçlük-kä, bayladılar ayızlarin [ayızlarin] aslanlarnıñ,

³⁴söndürdülär çuvatın otnuş, çutuldular ay-zından itiniñ, çuvatlandilar kücsüzlüktän, boldular çuvatlı uruşlarda, aldilar obozlarin yatlarinı;

³⁵yöpsündülär çatınlar ölüdän turuzmaş bilä ölüların kensiläriniñ; yarimlari keskaländilär da hanuz yöpsünmädilär çutçarıлмаşni, ki dayi yaşı jarut'unga yetişkäylär;

³⁶da yarimlari çiyindan da tayaçlanmaştan sındilar, baylanmaştan, zındandan,

³⁷taşlandilar, pilövat ettilär kensilärin, sındilar, çiliç ölümi bilä öldilär, yürüdülär yalan terilari bilä da ecki terisi bilä, taşsirlilik bilä, tarlıç bilä çıynalğanlar;

³⁸çaysına ki dünyä da tişmäs, anabadda bulardilar, peçeralar da taylarına dünyäniñ.

³⁹Da bular barçası tanıçlandilar inamları bilä, hanuz yöpsünmişirlär (141v/144v) sövünçlükün.

⁴⁰Teşriniñ bizim üçün dayi yaşı sayınıldı, ki bizdän başça tügällämägäylär.

Nemiç 12

¹Bundan soñra biz dä, ki bu çadar çöp-çövrämizgä birlänip bar köplüçü tanıçlarnıñ, barça öktämlikni kerı salıyıç da povşedniş yazıçlarnı, tözümlük bilä yüräliç uruşka, ki alnımızga bar bizim,

²baçalıç çerüv başına inamniñ da tügällävüci Jisuska, ki färählik ornuna, ki anıñ alnına bar edi, boyuna aldı çacni, heç etti uyatni, olturdu oşuna olturuyçunuş Teşriniñ.

³Hälbät, keçiriniş esişizdän, ki bunuşkibik tözümlükni yazıçlılardan hagaragliştan anda terpit etti, ki bolmagay ki emgängän bolgaysız boyuñuz bilä siziñ da salıngaysız.

⁴Zera dügül ki hanuz, çan tökmäş bilä barabar uruşup, hagarag turduñuz yazıçka

⁵da unuttuñuz övünmäşni, ki siziñ bilä, neçik oylanları bilä, sözliyir: «Oşlum! Salınma ögütündän Eyämizniñ da umsasızlanma, (142r/145r) azarlanıp andan» [Прит 3:1 Сын мой! наставления моего не забывай, и заповеди мои да хранит сердце твое; 3 Милость и истина да не оставляют тебя].

⁶Zera, çaysın ki sövär Teşri, ögütlär; çıynar barça oşulnu, çaysın ki yöpsünür [Прит 3:12 ибо кого любит Господь, того наказывает и благоволит к тому, как отец к сыну своему].

⁷Ögüttä tözümlü boluñuz, neçik oşullar: yovuçlanıptır sizgä Teşri. Xaysi oşul bolgay, ki ögüt-lämägäy ata?

⁸Zera egär ki ögütsüz bolsanıñ, çaysi bilä ki barçası ayırılğan boldular, alay esä, yat kibiksiz da düğulsiz oşul.

⁹Zera egär ki ten atalarımız bizim, çaysisindan ki bar ögütci, uyalırbiz, ne çadar dayin artıç hnazant bolalıç Atasına džanniñ da tiriläliç?

¹⁰Zera bular bir az zaman kendi erklärinä körä ögütlärlär; yoşsa ol — fayda üçün, ki yöpsüngäy-biz arilikin anıñ.

¹¹Barça ögüt biraz zaman dügül ki färählik körünür, yoşsa çayyu; yoşsa soñra yemiş eminlik-tän anıñ bilä cviçicca bolganlarga tölar könülükni.

¹²Anıñ üçün salıngan çollarnı da bükülgän tiz-lärni toxtatıñız

¹³da steška doyrı etiniş ayaçlarıñızga siziñ, ki bolmagay ki, çaysi aşsaştır, ki yışılğay, yoşsa dayin artıç, ki saşaygay.

(142v/145v) ¹⁴Eminlikiñiz artından barıñız barçası bilä da arilikin, çaysından ki başsa kimsä körmisär Biyni.

¹⁵Saşt boluñuz, ansizim çaysi artçarı çalgay başışından Teşriniñ; bolmagay ki kimsä tamuru açilikniñ, yoşarı körünüp, çıynagay, da anıñ bilä köplär murdarlangaylar;

¹⁶bolmagay kimsä bornig da murdar, neçik Esaw, ki bir aş üçün burungilikin sattı.

¹⁷Bilirsiz, ki egär ki soñra klädi esä dä meñär-mä alyışni, heç tapuldu; zera poşumanlıxniñ da yerin tapmadı, egär ki yaş bilä dä çoldu esä anı.

¹⁸Zera yovuxlanmiyirsiz yovux taýga, ki çar-malama bolgaysiz, ki ot bilä küyar edi, da körün-mäs edi, da çarayıluç bilä,

¹⁹da çayda ki biryi çalinir edi da sözi buyruç-nuñ, ki kimlär ki işittilər, hražarel boldular, ki ekinçi aytilmagay alarga söz,

²⁰zera tözälmädilär buyruçka, egär ki k'azan da yovuxlansa edi taýga, taşlanir edi;

²¹da alay çorçulu edi körümü, ki Movşes tä ayt(143r/146r)ir edi, ki: «Xorçu aliptir meni, da titriyirmen» [Вт 9:19 ибо я страшился гнева и ярости, которыми Господь прогневался на вас].

²²Yoçsa yovuxlanipsiz Sion taýga da šähäriñä tiri Teñriniñ, Erusaýemgä köktä da tümänlär bilä böläkläriñä frištälärniñ,

²³da yiñlarına burungilärniñ, yazılğanlarñiñ köktä, da alnina Teñriniñ, barçasiniñ yarıuçisiniñ, da džanlarına artarlarniñ, tügällärniñ,

²⁴da yäñi töräniñ priëincasiñiñ Jisusnuñ, da tökülmäxinä çaniniñ anıñ, ki artıç sözliyir, ne ki Napelniñ.

²⁵Saıht boluñuz, ansizim kerı tüşkäsiz andan, ki sözländi, zera egär ki alar bolmadılar esä çutulma, kerı tüşüp andan, ki yergä buyruç etär edi, ne çadar daıyı artıç biz, egär ki köktägidän artimiz bilä aylangaybiz,

²⁶çaysiniñ ki avazi yerni teprätti ol vaıxtta, da hali simarlaptir da aytıyir: «Ekinçi teprätiyim dügül ki yalyız yerni, yoçsa kökni dä» [Агг 2:6 Ибо так говорит Господь Саваоф: еще раз, и это будет скоро, Я потрясу небо и землю, море и сушу].

²⁷Yoçsa «ekinçi» aytaç bilä bilgirtiyir teprätmäçni, neçik yaratılğanlarñiñ teşkirilmäçin, ki toxtalğan bolgaylar tepränmäçänlär.

²⁸Aniñ üçün, çanlıç tepränmäsis yöpsünüp, (143v/146v) bek tutalıç başıışlarni, çaysilari bilä ki hörmätlärbiz Teñrini biyänçlik bilä, çorçu bilä, titrämäç bilä, ²⁹zera Teñrimiz bizim ot küydürüçidir.

Nemiç 13

¹Xardaş sövmäçliç toxtalsin sizdä.

²Yatni sövmä unutmajiz, zera aniñ bilä özgälär bilmiyin yöpsündülär frištälärni.

³Esiñizdä bolsun baýlanganlar, neçik ki siz dä alar bilä baylı bolgaysiz da çiyналганлар, neçik ki siz dä, ki tenlisiz.

⁴Haybatlıdır alişmaçliç barça bilä da aruv töşäk; evet itlärne da bornıglärni yaryular Teñri.

⁵Tarbiyat kümüş sövmäçän bolsun, yetkinçä sayışlama, ne çadar ki nemä çolda bolsa. Zera kendi dä aytı: «Salmandir seni da heçkä bermän» [Быт 28:15 Я не оставлю тебя, доколе не исполню того, что Я сказал тебе],—

⁶ki ne türlü [Ha полях: 115 saymos] prespeşniy bolgaybiz aytma: «Biydir benim boluşçım, da men çorçman: netsär maña adam?» [Пс 118:6 Господь за меня – не устрашусь: что делает мне человек?].

⁷Añiñiz araçnortlarıñizni siziñ, ki sözlädilär sizgä sözin Teñriniñ, baçıp çıçip ketkänläriñä alarıñiñ oçşaş boluñuz inamlarıña.

⁸Jisus K'risdos tünägün da bugün yänä ol meñliktä.

⁹Övränmäçkä (144r/147r) türlü-türlü da ruzniy avazli suçlanmajiz da emgänmäñiz, zera artıçtır başıış bilä toxtatma yüräkni da dügül aşlar bilä, çaysi bilä ki nemä dä fayda etmädilär, kimlär ki ol türlü keçtilär.

¹⁰Bardir bizdä seyan, çaysından ki yoçtur buyruçları yemäçä, kimlär ki sarnarlar çuluçun çoranniñ.

¹¹Zera çaysi džanavarlarıñiñ sunulur edi çanı, surputiunga yazıç üçün k'ahanajabed ötläş alarıñiñ teni köyar [=küyar] edi obozdan çıçari,—

¹²anıñ üçün Jisus da, ki arıtkay kendi çanı bilä çoyovurtnu, eşiktän çıçari çiyñaldı.

¹³Xaytıp kel çıçalıç anar obozdan çıçari, alıp boyumuzga uyatın aniñ;

¹⁴zera ki yoçtur šähärimiz, ki bunda çalmalı bolgay, yoçsa meñilikni çolarbiz.

¹⁵Xaytıp andan ötläş sunalıç çurban alyıştan här sahat Teñrigä, budur ki yemişin ayizniñ tapunganlarga atına aniñ.

¹⁶Yaçşi etmäçni da ülüşlü bolmaçni unutmajiz, zera aniñkibik çurbanga biyänir Teñri.

¹⁷Xulaç çoyuñuz araçnortlarıñizga siziñ da hnazant (144v/147v) boluñuz alarga, zera alar emgäniyirlär džanlarıñiz üçün siziñ, neçik ki džuvap bersärlär siziñ üçün, ki sövünçlük bilä etkäylär anı da bolmagay küstünmäç bilä, zera ol dügüldür fayda sizgä.

¹⁸Alıış etiñiz bizim üçün; zera toxtalıp bilirbiz, ki yaçşi esimiz bar, barçasına klärbiz yaçşi yürümäç körgüzmä.

¹⁹Da artıç çolarmen, ki ani etkäysiz, zera köp-tändän işandim sizgä.

²⁰Da Teñri eminlikniñ, ki çıçardı ölümдän kü-tüçisin böläkniñ ulunu çanı bilä meñilik antniñ, Biyimizni bizim Jisus K'risdosnu,

²¹toxtatkay sizni yaçşi etmäçtä, etmä erkin

aniñ, da etkäybiz dä biyänçlikin kensiniñ alnına Jisus K'risdos ötläš. Xaysına ki haybat meñilik, amən.

²²Xolarmen sizni, çardašlar, baçma sözüñä övünmäçniñ, zera az bilä yazdım sizgä.

²³Da tanigaysiz çardašimni Dimot'eosnu, yebergänni sizgä, çaysi bilä ki, egär tez kelsä, kör-gäymen sizni.

²⁴Ouçojn beriniz, ki povetinä Italiyanıñdırilar.

²⁵Başçış siziz barçanjiz bilä.

Džuvutlarga yazıldı Italiyaga (145r/148r) Dimot'ea ötläš. *Dun 703.*

Baši Dimot'eosnuñ burunğı bitikiniñ

Teñri üçün sövük yol körgüzmäçtan, ki küsänçsiz etär örenk'niñ primušen'asından.

Kensiniñ tañlanmaçı üçün, ki boldu awedaranıç körälmämäçindän başçışı bilä K'risdosnuñ.

Simarlamaç inam üçün da yeñil köñül bilä çulux üçün, çaysından başça ki tez açiçmaçlıç bar üsnä.

Alyış üçün barçası üsnä da ki hər yerdä yazıçsizliç bilä, da öpkäsizlik bilä, mirnost bilä.

Vartabedlar üçün, ki erlärğä tiyar, da dügül çatunlarga bolma, tarbiyat üçün da ayriç üçün, ki aldamaçtandır kirgäni, çaysin ki çešär toçganı K'risdosnuñ, da inami alarniñ, da životu.

Yaçši etmäç üçün açašniñ.

Da sargawark'lar üçün da egär er, egär çatin. Teñriniñ tenlängäni üçün.

Xaysi ki yänä herdzowadzoyluç üçün šaytandan, ki bolmaçtırilar.

Urušu üçün Teñrigä tapunmaçlıçniñ umsa bilä. Yuvuçlanmaç üçün tiyišlik bilä hər birinä.

Tullarniñ boyı üçün, da yergä(145v/148v)läri üçün, da baçmaç üçün alarni.

Babaslarniñ hörmäti üçün.

K'ahana alyışlamaç üçün, ki igi baçmaç bilä bolgay.

Yoçtur nemä iş, ki yapuç bolgay.

Xullarniñ hnazantlıçı üçün.

Hagaçag fayda sövüçilär üçün yalyan vartabedläriñ.

Simarlamaç çorçulu ari hnazantlıç üçün soçyuga diyin.

Xodžalarniñ yol körgüzmäçi üçün köni tirlikkä. *Dun 22.*

Dimot'eoska burunğı bitik Nemiç 1

¹Boços, açaçal Jisus K'risdosnuñ buyruçu bilä Teñriniñ da K'risdosnuñ Jisusnuñ, umsamizniñ bizim,

²Dimot'eaga, sövüklügä, inam bilä. Başçış, yarlıyamaçlıç, eminlik Teñridän Atadan da Eyämizdän bizim Jisus K'risdostan.

³Ne türlü ki çoldum seni turmaga Ep'esosta, çaçan ki ketiyir edilär Magetoniyaga, ki simarlagaysen çaysilarına, ki bolmagaylar yat övränmäçtä

⁴da baçmagaylar nebolsaga da rodçaylarniñ hesepin ölcövsüz, ki artıç izdamä klärlär da dügül ki öv baçmaçın Teñriniñ (146r/149r) inam bilä.

⁵Zera başi buyruçnuñ sövüktür aruv yüräktän da yaçši estän da aldamaçsiz inamdan,

⁶çaysından ki çaysilari yañıldilar bularip boşluçuna söznüñ,

⁷klärlär bolma vartabedlar örenk'kä, da kendiläri añlamaslar, ki ne sözlärlär, da ne bilmäslär, ki kimlär üçün berkäyiptirlär.

⁸Bilirbiz, ki yaçšidir örenk', egär ki kimesä alarni örenk' bilä cviçic etsä,

⁹evet bunı bilgäy, ki artarlar üsnä yoçtur örenk', yoçsa töräsizlär üsnä, da hnazant bolmanlar üsnä, yamanlar üsnä, da yazıçlılar üsnä, aruvsuzlar üsnä, da murdarlar üsnä, ataların da anaların sökkänlär üsnä, adam öldürüçilär üsnä,

¹⁰boçniçlär üsnä, erkäk bilä çoşulganlar üsnä, adamilikin tökkänlär üsnä, yalyançılar üsnä, yalyan ant içkänlär üsnä, da egär ki dayi özgä nemä bolsa hagaçag doçru vartabedliçkä çarşı,

¹¹ki awedaranniñ hörmätinä körä sanlı bolgan Teñriniñdir, çaysına ki boldum men inamli.

¹²Šnorhk'um bar açaç, çaysi ki çuvatlattı meni K'risdoska Jisuska, Biyimizgä bizim, (146v/149v) zera inamli sayıñdi çoyma çuluxuna,

¹³ki äväldän küfür berüçi edim, da körälmävüçi, da dušmanlavuçi, yoçsa taptım yarlıyamaçlıç, zera anı biliksizliktän da inämsizliktän etär edim;

¹⁴da artıç boldu başçışı Eyämizniñ bizim inam bilä da sövük bilä K'risdostan Jisustan.

¹⁵Inamliçdir söz da barça yöpsünmäçliçkä arzanidir, zera Jisus K'risdos keldi dünyägä çutçarçama yazıçlılarni, çaysilariniñ ki başi menmen.

¹⁶Yoçsa aniñ üçün taptım yarlıyamaçni, zera äväl maña körgüzdı Jisus K'risdos barça uzuneslikni, orinag alarga, kimlär ki inanmalidirlar açaç meñilik tirlikkä.

¹⁷Buzulmaganga da körümsüzgä bir Teñrigä haybat da hörmät meñi meñilik, amən.

¹⁸Bu buyruçu simarlarmen saça, oçlum Dimot'eos, ilgärtin bolgan saça markareliktän, ki sen sluzebniç kibik bolup alar bilä körklü sluzbanı,

¹⁹ki bolgay inamiñ aruv es bilä, çaysin ki özgälär saldilar boylarından kensiläriñiñ, toçyunlandılar inamga;

²⁰çaysi yandan ki dir (147r/150r) Himenos da Açeksantros, çaysiların ki çıçara berdim šaytanga, ki ögütlängäylär küfür sözlämägä.

Nemič 2

¹Da çaytip çolarmen barçadan burun etmäğä alyış, çoltça, yalbarmaç, şükürlük barça adamlar üçün,

²artix çanlar üçün da barça biylär üçün, ki eminlik bilä da sekinlik bilä keçirgäybiz tirlikimizni bizim barça çulux bilä Teñrigä da aruvluç bilä,

³zera oldur yaçşi da yöpsünövlü alnina Xutça-ruçimizniñ bizim Teñriniñ,

⁴ki barça adamlarni klär, ki çutulgaylar da biliklikinä könülükniñ kelgäylär.

⁵Zera birdir Teñri da birdir priçinca ortasına Teñriniñ da adamlarniñ, adam Jisus K'risdos,

⁶ki boyun çutçarıлмаç üçün barçası üçün. Tanıçlıçı zämanäsiniñ kensiniñ,

⁷çaysında ki çoyuldum men k'aroz berüci da arak'al,— köni aytirmen K'risdostan da düğül yalyan,— boldum vartabed gurk'çilarga inam bilä da könülük bilä.

⁸Klärmen, ki erlär turgaylar alyışka här yerdä, kötürgäylär ari çollarin yoyarı yüräklän(147v/151v)mäxtän başça da ekikönüllüktän;

⁹ol türlü çatınlar da, kiyinişi bilä çonarhliçniñ, köz kötürmäç bilä da sekinlik bilä, körkäytmä boyların bolmagay ki altınli örünmäç [çorunmaç] bilä, da tizmäçi bilä indzilärniñ, ya tonlarniñ körkäymäçi bilä,

¹⁰yoçsa, ne türlü ki tiyär çatınlarga, Teñri çuluxun boylarına alğanlarga, yaçşi etmäç bilä.

¹¹Xatın kişi sekinlik bilä övrängäy barça hnazantliç bilä;

¹²yoçsa övrätmägä çatın kişigä buyurmandir, da sözlämäsın köp, neçik er kişi, yoçsa tiyilmaçta bolsun.

¹³Zera Adäm äväl yaratildi, da soñra Ewa;

¹⁴da Adäm yañilmadi; yoçsa çatın aldandı da yañildi;

¹⁵evet tirilsin oylan toyurmaç üçün, egär ki tursalar inamda, sövüktä, aruvluçta, mirnostta.

Nemič 3

¹Inamlidir sözü: egär ki kimesä açaşlıçka suçlanir esä, yaçşi işkä suçlanir.

²Tiyişlidir açaşka zadasiz bolmaga, bir çatinniiñ eri bolgan, ivaş, aşax, mirniy, çarib sövüci, övrätüci,

³duşmanlamagan, ki urmagay, yoçsa sekin, talaşci bolmagay, kümüş söv(148r/151r)üci bolmagay,

⁴zera kensiniñ övinä egär ki yaçşi gospodar bolup esä, oylanları bolgay, ki hnazantliçta tirilgän barça virnost bilä;

⁵a egär ki kimesä kendi övinä gospodar bolma bilmäs esä, neçik yiçövünä Teñriniñ baçuçi bolgay?

⁶Bolmagay igit, litoros kibik, ki bolmagay ök-tämlänip yaryusuna şaytanniñ tüşkay.

⁷Yoçsa tiyışlidir añar, ki yaçşi tanıçlıçı çıçarigilärdän dä bolgay, ki bolmagay ki risvaylıçka tüşkay da sitinä eski duşmanniñ.

⁸Ol türlü sargawarklar da, mirniy, bolmagay 2 türlü sözcü, bolmagay çayir sövüci, bolmagay kesäk-kesäk çöplävüci,

⁹yoçsa ki bolgay kendilärinä sayışı inamniñ aruv es bilä.

¹⁰Kensilärin äväl sinasınlar, da soñra başdel etmä yuvuçlansınlar, ki zadasiz bolgaylar.

¹¹Ol türlü çatınları da alarniñ mirniy, bolmagaylar yaman sözcü, ivaş, inamli barçaga.

¹²Sargawark' bolsunlar bir çatinniiñ eri, çaysilari ki kendi oylanları üsnä r'adniy bolup esä da övlärinä kensiläriniñ.

¹³Zera çaysilari ki yaçşi çulux etsälär, yaçşi asdidžan (148v/151v) boylarına kensiläriniñ fayda etärlär da köp prespeşnost inamga, ki Jisus K'risdoskadir.

¹⁴Buni yazarmen saña, zera işanirmen yovuçta kelmä,

¹⁵a egär ki keçiksäm, ki bilgäysen, ki ne türlü tiyär saña övinä Teñriniñ yürümä, çaysi ki yiçövüdür Teñriniñ tiriniñ, sun [=uřu] da toçtamaçlıçı könülükniñ.

¹⁶Da belgili, uludur sayışı Teñri çuluxunun, ki köründi ten bilä, könüldü Džan bilä, belgirdi friştälärgä, k'arozel boldu gurk'çilarga, inamli boldu dünyägä da ayındı haybat bilä.

Nemič 4

¹Evet Ari Džan belgili aytir, ki soñyu zaman-da ayirilsarlar özgälär inamlarından da baçsarlar şaytanniñ bulartmaçına da vartabedliçinä şaytanniñ,

²ustatliç bilä yalyan sözcilär çarapçulanganlar kensiläriniñ sumen'ası bilä esläriñiñ,

³ki tiyilsarlar çatın alişmaçtan da ayirilsarlar aşlardan, çaysin ki Teñri toçtattı meñärmägä inançanlarga da kimlär ki yetip esälär könülükünä.

⁴Zera barça yaratılğanları Teñriniñ yaçşidir, da yoç(149r/152r)tur nemä alçaç, artix kimlär ki şükürlük bilä yöpsünürlär,

⁵zera arinir sözü bilä Teñriniñ da alyış bilä.

⁶Buni ögüt berip çardaşlarga, yaçşi çul bolur-sen Jisus K'risdoska, beslängäysen sözlari bilä inamniñ da yaçşi vartabedliç bilä, çaysiniñ ki artından ki bolduñ da.

⁷Yoçsa murdar sözlärdän da boş sözlärindän

çarilarniñ hrazarel bol, evet cviçit et boyuñnu Teñri çuluxuna,

⁸zera ten cviçen'asi az nemägä faydalidir, evet Teñri çuluxu barça nemägä faydalidir, da sövünçlüki tirlikniñ bar anda, bunda da meñiliktä.

⁹Inamlidir söz da barça yöpsünmäçliçkä arzani.

¹⁰Zera buña emgäniyirbiz dä da uyatni boyumuzga köturiyirbiz, zera umsanipbiz tiri Teñrigä, çaysi ki çutçaruçidir barça adamlarga, artix inanganlarga.

¹¹Simarlagin bunı da övrät.

¹²Ki bolmagay kimesä seniñ oylanliçiniñ heçkä körgäy; yoçsa orinag bolgin inanganlarga söz bilä, yürümäç bilä, sövük bilä, inam bilä, aruvluç bilä.

¹³Men kelginçä çulaç çoy sarnamaç(149v/152v)larga, övündürmäçliçkä, vartabedliçkä.

¹⁴Salmagin başçiñni, ki sendädir, ki berildi saña markareçlik bilä alyişlanmaçtan babasliçka.

¹⁵Bunı sayiř et, da bunda toçtagin, ki seniñ ilgärilikniñ barçasına belgili bolgay.

¹⁶Saçt bolgin boyuña da vartabedliçiniñ; da anda keçikkin: bunı egär etsäñ, da boyuñni çutçargaysen da alarnı da, ki saña iřitkäylär.

Nemiç 5

¹Xartni baduhasel etmägäysen, yoçsa övündür, neçik atañni; igitni — neçik çardaşni;

²çarilarnı — neçik analarnı; igit çatınlarnı — neçik çizçardaşlarnı, aruvluç bilä.

³Tullarnı hörmätlä, çaysilari ki köni tuldurlar.

⁴A egär ki çaysi tul, ki oylanlari da torunlari bolgay, övränsinlar äväl kendi övläriñä yaçši etmä da tölovün etmä atalarına, zera oldur yaçši da yöpsünövlü alnina Teñriniñ.

⁵Evet kim ki könidän tul bolgay da yalyizlangan, umsangan Teñrigä, da toçtalgan alyišta da çoltçada keçä-kündüz;

⁶bunuñ kibik tul tirilä ölgändir.

⁷Bunı simarla, ki zadasiz bolgaylar.

(150r/153r) ⁸A egär ki kimesä kensiniñkiläriñä da artix övdägiläriñä şayavat körgüzmasä bermäç bilä ya baçmaç bilä, dinin tangandir da dayi yamandir, ne ki dinsizlar.

⁹Da tul tullar bilä slavicca bolsun, ki bolmagay eksik 60 yaşından, bir erniñ çatini bolgan,

¹⁰da yaçši uçinokta tanixlangan, egär ki oylanlar besläp esä, egär ki çariblarnı yöpsünüp esä, egär ki yarlılarniñ ayaxlarin yuvup esä, egär ki tarlıçta bolganlarnı yetkinçä baçip esä, egär ki barça yaçši etmäçiniñ artından barip esä.

¹¹Yoçsa oylan kişi tullardan hrazarel bol, zera çaçan sövünsälär K'risdos ötläş, ergä barma klärlär.

¹²Evet yaryu yöpsünärlär, zera burungi inamlarin heç ettilär bir oçurdan;

¹³da boş boylari bilä, övränirlär voloçicca bolurlar öv-övdän, da dügül yalyiz boş, yoçsa yañçaç da, da biri birin çozçavuçi, da sözlärlär, ki heç nemägä keräkmäs.

¹⁴Klärmän, ki oylan kişilarnı ki övrängäylär oylanlar toçurmaga, ki öv tüzgän bolgaylar, da bolmaga da bolmagay ki nemä priçina bergäylär haçarag bolganga (150v/153v) sökmäçi üçün aniñ;

¹⁵zera halidän çaysilari yañildilar artından eski duşmanniñ.

¹⁶Egär kimesä inangan tullar saçlagay, yetkinçä bolsun alarga da ayırlanmasin yiçövğä, zera köni tullarga yetkinçä bolsun.

¹⁷Çaysilari ki yaçši baçuçi bolurlar babaslar, ekinçi hörmätkä arzani bolsunlar, artix ki emgänirlär söz bilä da vartabedliç bilä.

¹⁸Zera aytir [*Ha полях*: Ekinçi orenktä 19] Bitik: «Baçlamagaysen ayzin ögüznüñ harmanda» [Вт 25:4 Не заграждай рта волу, когда он молотит]. Да: «Arzanidir çul yalina kensiniñ» [Вт 24:14 Не обижай наемника; Лев 19:13 Не обижай ближнего твоего и не грабительствуй. Плата наемнику не должна оставаться у тебя до утра].

¹⁹Babas üçün yaman sözlämäçni prin'at etmägäysen, evet egär ki bolsa eki ya 3 tanix bilä.

²⁰Evet çaysi ki yazix etär, alnina barçasiniñ azarla, zera özgälär çorçakaylar.

²¹Tanixliç çoyarmen alnina Teñriniñ, da Jisus K'risdosnuñ, da tañlangan friştälarniñ, ki bunı saçlagaysen esniñ biyançelikindän başça, ki nemä etmägäysen yüz körmäç bilä.

²²Xoluñnu tezindän kimsä üsnä çoymagaysen, da bolmagaysen ülüşlü yazixlarına yatlariniñ. Boyuñnu aruv saçlagin.

²³Bundan soñra yalyiz suv içmägäysen, yoçsa (151r/154r) azgina çayir çatiştir çoludokuñ üçün da yiçi çastaliçiniñ üçün.

²⁴Bardir adamlar, çaysilariñiñ ki yazixlari aydnidir da ilgärtin etiptir yaryuga, da bardirlar, ki çaysilariñiñ ki artlarından barir.

²⁵Ol türlü yaçši uçinok ta aydnidir da dayi özgä türlü nemä, ne ki dä bolsa, yaşirilma bolmastir.

Nemiç 6

¹Çaysi ilgäri ki bir kezdan yalga kirip çuluçtadirilar, här biri kendi biyin hörmätkä arzani sayiřlasin, ki bolmagay ki ati Teñriniñ da vartabedliçi sökülgäy.

²Evet kimniñ ki inangan biyi bolgay, heç kör-mäsinlär, zera çardaşlardır; yoğsa artıx çuluç et-sinlär, zera inanganlardır da sövüklü, kimläri ki yağşı etmäçliç boylarına bolgay. Bunı övrätkin da övündürgin.

³Evet egär ki kimesä özgä türlü övrätsä da baçmasa say esli sözlärinä Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ da Teñri çuluçuna körä vartabedliç-kä,

⁴anıñkibik kimsä öktämläniptir [ok'tanlanip-tir] da heç nemä bilmästir, yoğsa çiziyir izdövgä da sözinä hağaraglıçniñ, çaydan ki bolur paçillik, körälmämäçliç, küf(151v/154v)ürlük, hağaraglıç, sayışi yamanniñ,

⁵boñniglik buzulgan esindän adamniñ da kerı bolganlarniñ könülüktdän anda, çaysıları ki aslam-li aliş-beriş kibik sayışlarlar Teñrigä çuluç etmäç-ni. Evet sen kerı bol anıñkibiklärtdän anda.

⁶Yoğesä faydalı alim-satım ulu Teñrigä çuluç etmäçliçtir yetkinçalik bilä birgä.

⁷Zera nemä keltirmädiç dünyâgä, da ne eltmä nemä bolsarbız.

⁸Yoğsa bardır aşımız da kiyinişimiz, da anıñ bilä yetkinçä bolsun.

⁹Evet kimlär ki klärlär ululanma, tüşärlär sī-nalmaçlıçka, da sırtmaçka, da köp küsänçlikkä, essiz da ziyanlı, ki boyarlar adamları taspolmaç-lıçka da tas etilmäçkä;

¹⁰zera maticası barça yamanlıçniñ kümüş söv-mäçliçtir, çaysına ki çaysıları suçlanır, boş çaldı-lar inamlarından da boyların çoydılar köp ayriç ti-binä.

¹¹Evet sen, ey, adamı Teñriniñ, çackın anıñ-kindän da bar artından artarlıçniñ, Teñrigä çuluç etmäçniñ, inamniñ, sövüknüñ, (152r/155r) tözümlüknüñ, ivaşlikniñ.

¹²Da çariş yağşı çarişmaçın inamniñ, da tutun meñilik tirlıktän, çaysına ki ündäldiñ da vñat et-tiñ yağşı vñan'anı alnına köp tanıçlarniñ.

¹³Simarlarman saña alnına Teñriniñ, ki tiri etär barçanı, da Jisus K'risdosnuñ, ki tanıçlandı alnına Bondaçi Beyadosnuñ yağşı vñan'anı,

¹⁴saçlama saña simarlagannı zadasız da aruv belgırgäninä dirä Eyämizniñ bizim Jisus K'risdos-nuñ,

¹⁵ki kensiniñ zämanäsinä körgüzsär sanlı da yalyız çuvatlı Xanı çanlarniñ da Biyi biylärniñ,

¹⁶ki yalyız kendindä bar ölümsüzlük, turgan yarıçta, ki kimsä yuvuçlanma bolmas, ki kimsä körmıyir adamlardan, da ne körmä bolur, çaysıla-rına ki hörmät da çuvat meñilik, amēn.

¹⁷Xodžalarga dünyädagi simarlagın, ki ök-

tämlänmäsinlär da umsanmasınlar yalyan ululuç-ka, yoğsa Teñri, ki berir bizgä barçanı bol meñär-mägä,

¹⁸yağşı etmägä, ululanma yağşı etmäç bilä, dñomart, sövüklü, ülüşlü bolma,

¹⁹yıyıştırma boyuna fundament yağşı meñilik-kä, (152v/155v) ki yabuşkaylar könü tirlıkkä.

²⁰E, Dimot'e, saçla simarlagannı, kerı bol murdarlardan, da yäñi işitilgän sözlärdän, da hağaraglıçtan, da buları atlı bilmäçliçtdän,

²¹çaysın ki özgälär boylarına alıp, zrgel boldu-lar inamlarından anda. Başçış sizgä.

Dimot'eoska burungi bitik yazıldı Ławotigea-dan, çaysi ki anaşähäridir bagadianaçılärniñ.

Dun 230.

Başları ekinçi bitikniñ, ki yeberildi Dimot'eoska

Maçtamaçı inaminiñ Dimot'eosnuñ, küsänçli-ki tözümlükünüñ tiyişlikinä körä başçış bilä.

Çaysına ki kendi dä aytıyır tözümlü bolmaga, çaçan ki nemä tarlıç ta bolsa.

Tiyişi berilmäçı üçün Teñrilik yergäsinıñ.

Çayyusuz bolmaç üçün bu tirlıktä uçinok bilä emgäksız yemäktä.

Inam üçün K'risdoska da tözümlük üçün umsa bilä tiyişli hörmät bilä.

Köni vartabedliç üçün, da arılärniñ životu üçün, da eminlängänlär üçün, da çaysıları ki çar-şidirlar hağarag bolgan.

(153r/156r) Äväldän aytmaç yamanlıç üçün adamlarniñ, yiyi aņma da azarlama aldamaçlıçni.

Küsändirmäç, ki kensinä oçsaş bolgaylar hağarag, harsızlar hnazantlıçına Teñriniñ.

Yäñi vimislar üçün, çaysılarına ki çarşı bolma buyuriyir Dimot'eaga.

Kensiniñ hadirlängän soņçusu üçün meñilik haybatka. *Dun 14.*

Dimot'eoska bitik ekinçi Nemiç 1

¹Boğos, aņakäl Jisus K'risdosnuñ, erki bilä Teñriniñ, sövünçlükünä körä tirlıknıñ, ki K'risdos-ta Jisusta,

²Dimot'eoska, sövüklü oçulga. Başçış, da yar-lıçamaçlıç, da eminlik Teñridän Atadan da K'ris-dostan Jisustan, Eyämizdän bizim.

³Başçışım da Teñridän, çaysına ki çuluç eti-yirmen ilgäriğilärimdän aruv es bilä, neçik ki ek-siksız bar mendä seniñ üçün aņmaçlıç alıyışıma benim kündüz u keçä,

⁴küsänipten körmägä seni aņıp yaşıñnı se-niñ, ki tolgaymen sövünçlük bilä,

⁵esimä keltirip zadasiz inamni, ki sendadir, ki ävöldän tindi [*пропуск для перевода слов 'в бабке твоей'*] zAwotiyada da anaŋda seniŋ Ewnigiyada; (153v/156v) toxtalipmen, ki sendä dä bar.

⁶Aniŋ üçün aŋdriyirmen saŋa küçäytmä baş-çišin Teŋriniŋ, ki bardir sendä alyişlaganimdan menim;

⁷zera bermädi Teŋri dŋanin umsasizliŋniŋ, yoŋsa çuvatniŋ, da sövüknüŋ, da sekinlikniŋ.

⁸Bolmagay ki bundan soŋra uyat sayiŋgaysen tanixliŋin Eyämizniŋ bizim, da ne meni, baylanganin aniŋ; yoŋsa ülüslü bol çiyinina awedaranniŋ çuvatina körä Teŋriniŋ,

⁹ki çutçardı bizni da ündädi ari ündälmäçkä, dügül ki bizim yaçşi etmäçimiz üçün ya yaman, yoŋsa kensiniŋ ilgäri çoyganina körä da başçişina, ki berildi bizgä K'risdostan burun zämanäsindän meŋilikniŋ,

¹⁰evet belgirdi hali körüngäninä çutçaruçimizniŋ bizim Jisus K'risdosnuŋ, ki çapanel etti ölümni da yariçli etti tirlikni da buzulmamaçliçni awedaran ötläş,

¹¹çaysına ki çoyuldum men k'aroz berüçi, da arakäl, da vartabed gurk'çilarga,

¹²çaysi üçün ki bu çiyinni terpit etiyirmen; yoŋsa heç nemä (154r/157r) uyat sayişlaman, zera bilirmen, ki kimgä inanipmen, da toxtalipmen, ki bolur obican'amni saylama ol küngä.

¹³Bolgay sendä orinag say estän sözlärgä, çaysilarin ki mendän işittin inam bilä da sövük bilä, ki K'risdosta Jisusta

¹⁴Yaçşi polican'anı saylagin Ari Džan ötläş, ki bizdä tınıptır.

¹⁵Buni bilgin, ki ayirildilar bizdan barçası, ki Asiyada edilär, çaysi yandan ki dirlär Pekeçyos da Hermokeneş.

¹⁶Bergäy Teŋri yarliçamaçliç övinä Onesip'oraniŋ, zera köp kez tindirdi meni da baylanganin benim uyat sayinmadı,

¹⁷yoŋsa çaçan keldi Rımaga, bek izdädi meni da taptı.

¹⁸Bergäy aŋar Biy yarliçamaçliç tapmaga Eyämizdän ol küünä; da ne çadar nemä bir kezdan etti maŋa Ep'esosta, ani sen kensiŋ igi bilirsən.

Nemiç 2

¹Evet sen, oylum, çuvatlan başçiş bilä, ki K'risdos Jisustandır,

²da çaysin ki işittin mendän köp tanixliç bilä, ani simarlagaysen inamli adamlarga, ki bolgaylar özgälärni dä övrätmä.

³Çayçuruçi bol, neçik yaçşi služebniyi K'risdosnuŋ Jisusnuŋ.

(154v/157v) ⁴Dügül ki, služebniy bolup, kimsä bunda bu dünyaniŋ tirliki bilä zabavica bolup, ki biyinä biyänçli bolgay.

⁵Egär ki uruščı kimsä dä esä, tadžlanmastır, egär ki yergäsinä körä uruşmasa.

⁶Da topraç bilä işlägäŋgä da emgäŋgäŋgä tiyär, ki äväl ol yegäy ol yemiştän.

⁷Aŋla, ki ne aytıyirmen. Bergäy saŋa Biy eslilik barçaga.

⁸Aŋgin Jisus K'risdosnu, turganni ölüdän, bu taçindan Tawit'niŋ, awedaranima körä menim,

⁹çaysi üçün ki çiynaliyirmen baylanmaç bilä ölcöv bilä, neçik yaman etüçi; yoŋsa sözi Teŋriniŋ dügül ki bayli bolgay.

¹⁰Aniŋ üçün barçaga töziyirbiz taŋlanganlar üçün, ki alar da çutçarıлмаçka yetişkäylär, ki K'risdostan Jisustandır köktägi haybat bilä birgä.

¹¹Inamlıdır söz, zera egär ki aniŋ bilä öldüç esä, aniŋ bilä tirilgäybiz dä;

¹²egär ki tözsäç, aniŋ bilä çanlıç ta etkäybiz; da egär ki tansaç, na ol da tanar bizni;

¹³da egär ki inanmasaç, ol inamli çalır, tanmaga boyun kensiniŋ bolmastır.

¹⁴Buni aŋlatkın tanix(155r/158r)latip alnina Teŋriniŋ, ki bolmagaylar söz yiçiştiçuçi keräkmäs heç nemägä yiçılmaçına işitkänläriŋ.

¹⁵Džähtlan boyuŋnu seniŋ taŋlangan turçuzma alnina Teŋriniŋ, çuluççi uyalmagan, doçru tügällämä sözüŋ könlükniŋ.

¹⁶Yoŋsa murdarlardan da boş sözlärdän kerı bol; ki artix ilgäri kelgäylär yamanliçka,

¹⁷da sözläri alarniŋ, neçik tatli nemä çabuç kibik, çäräz tapulurlar. Xaysilariniŋ ki stronasindandirlar Himenos da Peçidos,

¹⁸ki saştılar könlüktdän da aytıyirlar, ki ölülärgä ölüdän turmaçliç halidän boluptur, da sindirirlar inamlarin çaysilariniŋ.

¹⁹Yoŋsa toxtalgan himi Teŋriniŋ bar, da dir kendindä bu möhür, ki: «Tanidi Teŋri alarni, ki kendiniŋkiläridirlar», — da: «Keri bolgay könusülüktdän barçası, çaysi ki atin berir atin Eyämizniŋ».

²⁰Yoŋsa övlärinä ulu kişilärniŋ dügül ki yalyiz altin ya kümüş sayıtlardır, yoŋsa ayaç ta da hlina-dan da bardirlar, ki hörmättädirlär, da bardirlar, ki risvayliçta.

²¹Egär kimesä arıtsa boyun kensiniŋ aniŋki-biklärdän anda, bolgay sayit (155v/158v) hörmätli aringan da keräkli eyäsinä kensiniŋ, barça yaçşi işkä hadirlängän.

²²Yoŋsa 30 yaşarniŋ suçlanganından çaçkin da bargin artından artarliçniŋ, inamniŋ, sövük-

nün, eminlikniñ, aruvluğunı alar bilä, ki sarnarlar atın Eyämizniñ aruv yüräk bilä.

²³Yoğsa essiz da ögütsüz çoltçalardan hražarel bol, bil, ki andan toñar talaş;

²⁴evet çuluna Teñriniñ tiymästir talaşma, yoğsa ivaş bolma barçasına, övrätüçi, öç saçlamagan,

²⁵sekinlik bilä ögütlämä çarşı bolganlarni, ki, şahat, bergäy alarga Teñri pošumanlıx bilmäçkä könülükni,

²⁶da ayıngaylar lovundan ya ulamaçından şaytanniñ ulaganlar andan anıñ erkinä.

Nemiç 3

¹Buni bilgin, ki soñyu künlärdä kelgäylär yaman zämanälär,

²ki bolgaylar adamlar biylärin sövgänlär, kümüş sövüçi, öktäm, pervasız, küfürüçi, biyänmäğänlär kendilärin toñarğanlarga, ned'açniy, aruv-suz, oferasız,

³şayavatsız, söz saluçi, tözümsüz, lams [lam-saw], yağşini sövmäğän,

⁴çixara berüçilär, harsız, yamanlıx yiyiştirüçi, suçlanmaç sövüçi, ne ki Teñri sövüçi,

⁵(127r=155^{bis}r/159r) ki bolgay kendilärendä süräti, ki körüngäylär Teñrigä çulux etüçi, da çuvätindan anıñ anda tanıptirlar. Da saçlan alardan.

⁶Zera alardandirlar, ki kiriylirlär övdän övgä da yäsir etärlär çatınlarni, yiyilip tolganlar yazıç bilä, yürügänlär türlü-türlü küsänçlikkä,

⁷ki här sahat övränirlär, da biliklikinä könülükniñ heç yetmä bolmaslar.

⁸Yoğsa ne türlü ki Janes da Jamreş çarşı boldular Movşeskä, ol türlü bular da çarşidirlar könülükkä, adamlar, buzulganlar eslari bilä, keräksizlär inamga.

⁹Dayi heç kelmisärlär ilgäri yağşilixka anda, zera essizliklari bularniñ belgisi bolsar barçasına, neçik alarniñki dä ki boldu.

¹⁰Yoğsa sen artından kelgin vartabedliximniñ menim, araçnortluxumnuñ, küsänçlikimniñ, inamimniñ, uzuneslilikimniñ, sövükniñ, tözümlükniñ,

¹¹körälmämäçniñ, çiyinniñ, ne türlü ki boldular maña Andiok'ta, da Jigonionda, da Lüstrosta; ne türlü körälmämäçkä tözär edim, da barçadan çutçardı meni Biy.

¹²Da (127v=155^{bis}v/159v) barçası, kim ki klägäy Teñri çuluxu bilä tirilmä, nenavisttä bolsunlar.

¹³Yoğsa yaman adamlar da džadular ilgäri kelgäylär yamanlıxka anda, bularganlar da bulartsarlar.

¹⁴Yoğsa sen toxtalğan bol, çaysına ki umsanđiñ da inamli bolduñ, bilirsən, çaydan övrändiñ.

¹⁵Zera oylanlıxından da ari bitikläri bilirsən, ki bolurlar esli etmäğä seni çutçarılmayçka inam ötläş, ki K'risdoska Jisuska bar.

¹⁶Barça bitiklär Teñri näväsindän [=näfäsindän] da faydalı vartabedlix üçün dür, da azarlamay üçün, da doyruluç üçün, da ögüt artarlıxtan,

¹⁷ki tüğäl bolgay adam, Teñrigä barça yağşı etmäç bilä toxtalğan.

Nemiç 4

¹Bu tanıxliçni çoyarmen alnina Teñriniñ da K'risdosnuñ Jisusnuñ, ki yaryulasar tiriläri da ölüläri belgigäninä kensiniñ da çanlıxında:

²da sen k'aroz ber sözni, yetiş vaçtına da aşkan vaçtına, azarla, öçäş, övündür barça uzuneslilik bilä da vartabedlix bilä.

³Zera kelsär zämanä, ki saç estä (156r/160r) vartabedlixkä baymısarlar, yoğsa här biri kendi küsänçlikinä körä yişarlar kendilärinä vartabedlär yañşaganlarına körä işitmäxläriñ kensiläriñ;

⁴da könülükten anda çaytarsarlar işitmäxläriñ kensiläriñ, da nebolsaga sinyalansarlar.

⁵Yoğsa sen açıç bol barçaga, džknel bol, işin awedaraniçniñ etkin, çuluxuñnu seniñ tüğäl tut.

⁶Zera men bundan soñra sunulupmen, da zämanäsi çaytmaçimniñ menim yetişiptir.

⁷Yağşı uruşnu uruştum, yürümäçimni tüğälädim, inamimni saçladım;

⁸bundan soñra bar da çalir maña artarlıxniñ tadži, ki töläsär maña Biy ol künni, ki köni yaryuçi düğül yalyz maña, yoğsa barçasına, ki sövdilär belgigänin anıñ.

⁹Džähtlan kelmä çatıma tezindän.

¹⁰Zera Teñas saldı meni, da sövdi dünyanı, da bardı Tesayonigegä, Gręşgeş Kayıyaga, Didos Taymadiyaga; Ługas yalyzdır menim bilä.

¹¹Margosnu alıp birgänä keltirgäysen, zera keräklidir maña çuluxka.

¹²Dük'igosnu yeber(156v/160v)dim Ep'esoska.

¹³P'ilonnu çaldirdim Drovatada, Garbos çatına; çaçan kelsän, keltir bitikläri dä, artıç düftärläri [Ha полях: diftar, Džuvut bitikläridir].

¹⁴Ayeksantr [Ha полях: Ayeksantr äväl] köp çiyin körgüzdi maña. Tölägäy anar Teñri işinä körä!

¹⁵Xaysından ki sen dä saçlagaysen, zera köp çarşı turdu sözlärimizgä bizim.

¹⁶Burungi adendä kimesä maña boluşmadı, yoğsa barçası saldilar meni. Saçışlanmagay alarga!

¹⁷Yoğsa Teñri boluştu maña da çuvatlattı meni, ki menim bilä k'aroz bermäçlix toxtalgay da

işikäylär barča gurk'çilar; da çutuldum men ay-zından aslanın [Ha полях: Neronnun].

¹⁸Da çutçargay meni Biy barča yaman iştän, da çutçargay meni çanlıçına kensiniç, ki köktädür, çaysına ki haybat meçi meçilik, amëç.

¹⁹Oçojn berinçiz Brisgaga, da Agüyaga, da Onësip'ornun övinä.

²⁰Erasdos çaldı Gorint'osta; Drop'imosnu çaldırdım Meçidosta.

²¹Džâhtlan kelmägä ilgäri çıştan. Oçojn berdi saça Puyos, da Butëç, da Linos, da Gçawtiya, (157r/161r) da çardaşlar barçası.

²²Biy Jisus K'risdos džanıç bilä seniç. Başçış seniç bilä.

Dimot'ëoska ekinçi bitik, ki Ep'ëesosnuç yixövünä burungi açaş alyışlandı, yazıldı Rımadan, çaçan ki eki turdu Boyos Rada alnına Neron cesarınç Rımanınç. *Dun 172.*

Başları bitikniç, ki Didoska yeberdi

Vartabedlär üçün, keräklü çuluçka da azarlama inamsızların.

Xarşı alarga, ki ten aruvluçuna ayalıç etärlär.

Da džan sartin etmäç üçün.

Ögüt, çaysıların ki tiyär ögütlämä lätasına körä här biriniç.

Xullar üçün, ki alar da K'risdosnuç başçışına arzanlık bilä çuluç etkäylär.

Bıylär üçün, ki tiyişli hnazant etmä K'risdosnuç ivaşlikinä körä.

Ögüt çalmaga hercowadzoyluç tergämäçtän.

Dun 30.

Bitik Didoska

Nemiç 1

¹Boyos, çulu Tejriniç da arakeli Jisusnuç K'risdosnuç, inamga körä tañlanganlarına Tejriniç da bilmäçlikkä könülükni, ki Tejriçä çuluç etmäç bilädür,

²umsası bilä meçilik tirlikniç, çaysın ki (sımarladı) obicat etti (157v/161v) yalyansız Tejriçä ilğärtin zämanäsindän meçilikniç,

³yoçsa belgirtti kendi zämanäsi bilä sözün kensiniç k'arozu bilä, çaysına ki boldum men inamlı buyruçuna körä Xutçaruçimizniç bizim, Tejriniç,—

⁴Didoska, oçulga sövüklü inamına körä barçasınıç. Başçış da eminlik Tejriniç Atadan da Eyämizdän K'risdostan Jisustan, Xutçaruçimizdan bizim.

⁵Aniç üçün çaldırdım seni Gridedä, ki ne ki bir oçurdan eksik bolsa, tüzgäysen, da çoygaysen şähärlärgä körä babaslar, ne türlü ki men seni çoydım da sımarladım:

⁶egär kimesä zadasız bolsa, bir çatunnun eri, oylanları bolgay inamlı, da bolgay gile üsnä risvaylıçtan ya hnazantsızlıçtan.

⁷Zera tiyär açaşka zadasız bolma, neçik Tejriniç öv baçuçısına, bolmagay harsız, bolmagay yüräklü, bolmagay duşmanlavuçi, [bolmagay džimril], bolmagay uruçi, bolmagay keskiç yiyiştürücü,

⁸yoçsa çarib sövüçi, yaçşı sövüçi, ivaş, aşaç, artar, surp, tözümlü,

⁹baçuçi bolma inamlı sözünä vartabedliçniç, (158r/162r) ki bolgay övündürmä dä say es bilä vartabedliçtän, da çarşı bolganları azarlama.

¹⁰Zera köplär dügüllär hnazant, egri sözli da esni aldavuçi, artıç ki sünättändirlär,

¹¹çaysıların ki tiyär çapuşturma, ki barča övläri yiyiyirlar da övrätiyirlär, çaysı ki tiymäs, kesip yiyiştürmaç üçün.

¹²Aytti bir kimesä alardan, kendiläriniç markareläri: «Grëdaçılär här kez yalyan, yaman sözli, çoš çursaçlı».

¹³Da könidür bu tanıçlıç. Aniç üçün azarlagaysen aları bek, ki sayaygaylar inamda

¹⁴da baçmagaylar Džuvutlarınç nebolsasına da sımarlamaçına adamlarıniç, bularganlarıniç könülükten.

¹⁵Barča nemäsi aruvdur surplarıniç; yoçsa murdarlarıniç da inamsızlarıniç heç nemäsi yoç aruv ya surp, yoçsa murdarlanıçtır esläri da sayışları alarıniç.

¹⁶Obicat etärlär bilmä Tejrini, da çilinmaçları bilä kensiläriniç tanarlar, murdarlar da biyänmäslär da barča yaçşı etmäçkä keräksizlär.

Nemiç 2

¹Yoçsa sen sözlä, ne ki tiyişlidir (158v/162v) say esli vartabedliçtän:

²çartlarga saçt bolmä, mirniç, aşaç, say esli inamlarına, sövükkä, tözümlükkä tözümlü bolma;

³çarılarğa alayoç sekinlikten, aruv meçärmaçtän, bolmagaylar söz saluçi, çayır sövüçi, yoçsa yaçşı ögütçi,

⁴ki sekinlätkäylär oylan adamiläri, ki erlärin sövgäylär, oylanların sövgäylär,

⁵aşaç bolgaylar, aruv, zadasız, yaçşı etüçi, hnazant kendi erlärinä, ki bolmagay ki sözi Tejriniç da vartabedliç sökülgäy.

⁶İgitläri ol türlü çolgın, çonarh bolsunlar.

⁷Barçasına boyuñni çorinag çoygın yaçşı etmäçtän, vartabedliç bilä buzulmamaçıñ bolsun, aruvluçnu, mirnostnu,

⁸söz say estän, uyaltmagan bolmä, ki kim ki hagarag bolsa, uyat terpit etkäy da nemäsi bolmagay aytma bizim üçün yaman.

⁹Xullarga — kendi biylärinä hnazant bolmaga da biyänçli barçaga bolgay, çarşi boluçi bolmagay,
¹⁰oddat etüci, yoçsa barça inamni körgüzmä yaşılığ bilä, ki vartabedliğin Xutçaruçimizniñ bizim, Teñriniñ, körkäytkäylär barçasına.

(159r/163r) ¹¹Zera köründi başçışı Teñriniñ, çutçaruçi barça adamlarga,

¹²ki ögütlär bizni, ki tangaybiz yamanlığni da dünyâniñ küsänçlikin, sekinlik bilä, da artarlığ bilä, da Teñriniñ çuluğu bilä tirilgäybiz dünyâda,

¹³da tözgäybiz sanlı umsaga da belgirgäninä haybatiniñ ulu Teñriniñ da Xutçaruçimizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ,

¹⁴ki berdi boyun kensiniñ bizim üçün, ki çutçargay bizni barça töräsizliktän da arıtkay kensinä çoyovurt vlasniy, paçillänüci yaşçı etmäçkä.

¹⁵Buni sözlä, da övündür, da azarla barça öçäşmäç bilä, ki bolmagay kimsä, ki seni heç etkäy.

Nemiç 3

¹Da aňlat alarga, buyruçılarga da ululuçlarga, hnazant bolma, da pokorniy bolma, da barça yaşılığka hadir tapulma,

²sökmämägä kimesäni, talaşsiz bolma, ivaş bolma, barça aşaxlığni barça adamlarga utru körgüzmä.

³Zera ediğ bir vaçt [voçt] biz dä essiz, biyänmägän, bularganlar, çuluğ etär ediğ küsänçlikkä da türlü-türlü artıçsılığka, yamanlığ bilä da paçilik bilä yürür ediğ, körälmämäçtä bolup da biri birimizni körälmäs ediğ.

⁴Evet çaçan ki tatlılığı (159v/163v) da adam sövüklüki Xutçaruçimizniñ bizim, Teñriniñ belgirdi,

⁵dügül ki etmäçimizniñ bizim artarlığından, ki ettiğ biz, yoçsa kensiniñ yarlığamaçına körä çutçardı bizni awazanniñ ekinçi toçurmaçı ötläş da yänjirtmäçi bilä Ari Džanniñ,

⁶ki toldurdu bizgä bolluğ bilä Jisus K'risdos ötläş, Xutçaruçimiz bizim,

⁷ki artarlanıp başçış bilä, bolgaybiz meñärüci umsa bilä meñilik tirlilikni.

⁸Inamlidir söz; da buñar klärmen seni, ki toçtalğan bolgaysen, ki džâht etkäylär yaşçı etmäçkä, baçuçi bolmagay inanganlarga Teñrigä, zera oldur yaşçı da faydalı adamlarga.

⁹Yoçsa essiz izdämäçni, da pokolen'a sanin, da paçillikni, da oçsaşsiz talaşmaçni keri salğın zera faydasızdır da yalyan.

¹⁰Hercuadzoy kişidän bir kerät da eki kerät ögütlägändän soñra hražarel bolğın,

¹¹bilgin, ki buzuluptur anıñkibik da yazıç eti-yir, boyu bilä boyun kensiniñ borçlu etip.

¹²Yoçsa çaçan ki yebersäm saña Artemeani da Dükiğosnu, džâhtlan (160r/164r) kelmä maña Nigiboliskä, zera anda sayış etipmen çişlama.

¹³Da Zənovnnu, orenk'niñ sarnavuçisin, da zAboçovnnu tezindän yebergin, ki nemä eksik bolmagay alarga.

¹⁴Övränsinlär bizimkilär dä dayı yaşçı işlär üsnä baçuçi bolma keräкли nemägä, ki bolmagaylar yemişsiz.

¹⁵Oççojn beriyirlär sizgä benim bilä bolgan çardaşlar barçası. Oççojn beriñiz sövüklülärimizgä bizim inam bilä. Başçış sizniñ barçañiz bilä.

Didoska, Gredaçı yıçövünä burungi açaş alışlanganga, yazıldı Nigobolsedän Mage-tonaçıdän. *Dun 95.*

Başları bitikiniñ P'ilimovnnuñ

Maçtamaç P'ilimovnnu da şükürlük anıñ üçün.

Boyu üsnä almaçlığı Onesim çulunı çaçmaçın da çoltça anıñ çutçarıлмаçı üçün inam ötläş.

Dun 4.

P'ilimonga, da Ark'ibbas sargawark'ka, da Ap'ıya, biylärinä Onesimanıñ Nemiç 1

¹Boços, baylangan Jisus K'risdosnuñ, da Dimoteos çardaş P'ilimonga, sövüklügä da boluşuçimizgä bizim,

²da Abp'iyaga, çizçardaşimizgä, (160v/164v) da Ark'ibeaga, služebniy sıñarimizgä bizim, da övdägilärinä yıçövününü.

³Başçış sizniñ içinä da eminliki Teñriniñ, Atanıñ bizim, da Eyämizniñ bizim Jisus K'risdostan.

⁴Şükürlümen Teñrimdän benim här sahat añaçıma alyışimda seniñ üçün,

⁵çaçan işitsäm seniñ inamıñni da sövüküñni, ki bardır Biy Jisuska da barça arilärgä,

⁶zera ülüşü inamıñniñ seniñ slavnıy bolgay bilmäçliğ bilä barça yaşılığ içinä, ki sizdädir Jisus K'risdostan.

⁷Sövünmäç ulu prin'at ettim da övünmäç sövüküñ üsnä seniñ, zera şayavatları arilärniñ seniñ bilä tınıptırlar.

⁸Anıñ üçün köp prespeşnostum bar K'risdoska buyruğ bermä saña tiyişli,

⁹sövük üçün artıç dayı çolarmen ol türlü bolma, ne türlü ki Boços, çartaygan da baylı da Jisus K'risdosnuñ;

¹⁰çolarmen seni benim oylum üçün, ki toçurdum bayimda, zOnesimosnu,

¹¹ki bir vaçt [voçt] keräksiz edi saña, evet hali saña da maña da keräкли; ki yeberdim saña;

¹²da sen buni yöpsüñgin, bu kendin, benim džigärimni.

¹³Xaysin ki kliyir edim xatima (161r/165r) tiy-maga, ki seniñ bilä bolgay maña xuluḡta bayına awedaranniñ;

¹⁴yoḡsa seniñ erkinđän bařxa nemä klämädim etmä, ki bolmagay ki yaxřiliḡiñ seniñ čaräsizdän bolgay, yoḡsa erkiñ bilä.

¹⁵Da hanuz da anij üçün ayırıldı bir zämanä, ki meñilik tutkaysen bunı,

¹⁶ki bolmagay yänä ḡul kibik, neçik ḡardař sö-vüklü, egär ki maña bulay esä, ne ḡadar dayı artıḡ saña, ten bilä da Biyimiz bilä.

¹⁷Egär ki meni kensiñä ülüşlü sayıřlar esän, yöpsüñgin bunı, neçik meni.

¹⁸Da egär nemä yañılıp esä ya borçlu esä, anı maña sayıřla.

¹⁹Men, Boḡos, yazdım benim ḡolum bilä; men tölärmen saña; ki aytmagaymen saña, ki sen dä boyuñnu seniñ maña borçlusen.

²⁰Könü, ḡardař, men seniñ ornuña bolıyım Biygä; tındir dźigärimni benim dä K'risdosta.

²¹Umsanıp ta hnazantlıḡiña seniñ, yazdım sa-ña, zera bilirmen, ki dayı artıḡ aytkanımdan etär-men.

²²Bir oḡurdan hadirlägin maña yer, zera um-sanırmen, ki alıyışiñiz bilä siziñ bayıřlangaymen sizgä.

²³Oḡçojn beriyr sizgä Ebaḡ'ras, yäsirdäřim Ji-sus K'risdosta,

(161v/165v) ²⁴da Margos, da (Aristark'os) Arisdark'os, da Teḡmas, da Ługas, boluşçılarıım.

²⁵Bařřiři Eyämiz Jisusunuñ dźanıñiz bilä siziñ. Pıyemovnga da Abḡıyaga, biyläriñä Oñesim-niñ, da Arķıbos, sargawark'ka Goḡosaç yıḡövünüñ, yazıldı Rımadan Oñesim ḡul ötläř.

Dun 35.

[Колофон]

Oh, oh, oh, ki ḡolum keçiyir, da yazovum ḡalı-yır, da ḡilinganı dźanımnıñ u tenimniñ barça yazı-liyir, neçik Tawit' buyurur, ki: «Etmägänimni kör-di köziñ seniñ, da bitikiñä barçası yazıldı»*.

Haybat, da řükürlük, da yerni öpmäḡliḡ Ata Oḡul Ari Dźan, bir Teñrigä, meñi meñilik, aḡen.

Ḳaçan ki kimesä kerap bilä teñiz üsnä yürüp da meñzilinä yetip, saḡ-esän çıḡsa da kendi övinä yetiřsä, ulu sövünçlüktür ol övgä. Zera ne üçün dä yürüdü esä da yol çekti esä, egär dźan keräki üçün, egär ten, ḡaçan saḡ-esän övinä kelsä faydası bilä, na sövünçlüktür.

(162r/166r) Zera tarbiyattandır här birinä yaxřiḡa suḡlanma da här nemädä yañılmaḡsız bol-ma, yoḡesä yoḡtur čarä, zera tarbiyatımız tüzül-mäḡtä da buzulmaḡtadır. Egär ki kendindän esli

bolsun, ne ḡadar bizdä dä esä, ki barça nemä iř yañılıř bilä boldu, da yazılır, ki (alḡaḡ<) al?aḡ [alčaḡ? alay?] äväldän edi.

Anij üçün barçasın bizdän soñra kelgänläriñi dünyägä da bizim bilä bolganlarıñi, atalarıñi da ḡardařlarıñi, türlü-türlü zämanälärdä, ḡolar-men yarlıyamaḡ bilä, ki benim köp yañılğanımnı tüzät-käysiz, yoluḡsañiz sarnamaḡ içinä bu bitikni, da köni eksiklikin toldurgaysiz, ne türlü ki yoyartın belgirttiḡ. Zera barabar barçası bilä da dayı artıḡ barçasından barabarı yañılmaḡımnıñ — äväl yazıḡı dźanımnıñ, ki yaxři etmäḡin ḡapanel etär, da soñ-ra ḡastalıḡı tenimniñ, yazıḡ bilä bolgan, da bilik-sizliki bütün boyumnuñ, osobliviy, da yänä boş-suzluḡum, (162v/166v) zera prin'at ettim tbradun, ḡaysi ki školadır, da ḡamliḡi yazmaḡımnıñ, da si-namaḡ bilä čariřmaḡi eski duřmannıñ.

A egär ki vlasniy til üçün yañılıřlıḡına bunuñ bolsañiz yamanlavuçi, da bolmasañiz tüzüçi, na baḡıp da bilip dźinsimizniñ saçılğanın dünyäda, da tillärindän tayganlarıñi, da benim tügälsizlikimni yamanlamañiz. A egär ki yoluḡsañiz bunı sarna-ganda da eksikin tügälläsäñiz řayavat bilä, Eyä-mizdän tölövün algaysiz yaxřiliḡ bilä meñiliktä, aḡen.

Tügälländi Boḡos arak'elniñ bitiki t'arkmanel bolgan ermeni tilindän ḡıpeaḡ tilinä ḡolu bilä ya-zıḡlı da arzanisiz Mik'ajel k'ahananıñ Kosta oḡlu-nuñ ḡoltḡasından pan Ivařkonuñ pan Miklař oḡlu-nuñ, ḡaysi ki bunı yazdırdi jıřadag kendi kečkän-läriniñ da kendiniñ dźanı üçün da yazıḡlarıñiñ bořatlıḡı üçün. Teñri kensi(163/167r)nä uzaḡ ömür bergäy, ki kömülgän ḡaznanı aćtırdi da tiyilgan čovraḡni aćtırdi, ki sosamiř [=susamiř] dźanlarıñi içirgäy. Teñri anij dźanıñ meñilik suvu bilä içirgäy, da anij kečkänleriñiñ, yazdırganlarıñiñ, da yazganlarıñiñ, da sarnaganlarıñiñ, amen.

Xolar-men sizdän men, yazıḡlı, arzanisiz Mi-k'ajel k'ahana, ki meni bir «Teñri bořatsın yazıḡla-rına» aytmāḡ bilä da bir «Ḳajr mer» bilä unutmā-gaysiz, ki Teñri sizni aḡgay.

Yazıldı İlöv řähäriñä, kölegäsinä surp Asdua-dzadzinniñ, gat'oḡigosluḡuna der Sdep'anosnuñ, aḡ-pařlıḡına der Krikor arhiaparıñiñ Vanli, erespo-ḡanliḡına baron Ohas Atabey oḡlu da baron Hrihor pan Awḡan [=Ohan] oḡlunuñ, t'v. 1011 [1562].

(163v/167v) Men toḡupmen t'vaganniñ 984 [1535] segdemperniñ [tegdemperniñ? sebdem-perniñ?] 30 kününä [*здесь и ниже другой почерк*].

Men Misko pan Ivařko oḡlu. Aḡen.

Ia Mikolay szin panna Iwaszka Bobowskiego.

Men Gresko pan Ivařko oḡlu.

Конгрегация армянских мхитаристов, Венеция, № 1126

Молитвенник

Дата, место, имя переписчика. Судя по идентичным подписям на стр. 235, 236, 237, рукопись принадлежала львовскому старосте Степану, сыну Лазаря, который был также заказчиком краковской Псалтыри № 3546/III.

Бумага. 239 (1-169, 168bis, 169bis-238) стр. Между стр. 10 и 11, 16 и 17, 20 и 21, 218 и 219 отсутствуют листы. *Письмо:* Болоргир.

Язык: стр. 1-10, 23-41, 66-78, 95-100, 170-175, 238 – на армянском; 11-22, 42-66, 78-95, 100-169, 175-237 – на кыпчакском.

Псалмы и молитвы, входящие в Псалтырь, восходят к редакции рукописи *Вен.13*.

Описание: [Deny, Tryjarski 1964b: 805].

Полный текст кыпчакской части Венецианской рукописи № 1126

[Псалом 87/88]

(11) [⁹Yıraç ettiñ mendän tanıšlarımni menim, da çoyldular meni masçara kendilärinä.

Çıgara berildim da çımas edim, ¹⁰közlärım menım çaçak'landı miskinliktän.

Çaıırdım Biygä künnüñ kün uzun da kötürdüm saña çollarımni menim.

¹¹Yoçsa mi ölülgä etärsen sk'ançelik'ni, ya hakim turuzur mi, tapunmaç etsärlär mi saña?

¹²Yoçsa mi aysar kimesä çaçan kerezmanda yarlıyamaııñni seniñ ya könülüküñnü seniñ taspolmaçta?

(12) ¹³Yoçsa mi tanısarlar çaramyuluçta sk'ançelik'iñni seniñ ya toyruluçıñnu seniñ yerdä unutulğan?

¹⁴Men saña, Biy, çaıırdım, ertäräk alyışim menim yetiışsin saña.

¹⁵Nek, Biy, salıyırseñ dżanımnı menim ya çaytarıyırseñ yüzüñnü seniñ mendän?

¹⁶Yarli da emgäklimen men oylanlıçımdan menim, biyikliktän aşıçlandıñ da muıraydıñ.

¹⁷Mendä toçtaldı öçäşmäçiñ seniñ, çorçıñ (13) seniñ müşçüllätti meni.

¹⁸Dolaşılar çövrämä, neçik suv, kün uzun çapsadılar meni birgä.

¹⁹Yıraç ettiñ mendän dostlarımni menim da tanıšlarımni menim zabunluçım üçün menim.

[Псалом 102/103]

¹Alıışla, dżanımnı menim, Biyni da barça söväklärım menim — atın ari aniñ.

²Alıışla, dżanımnı menim, Biyni da unutmagin barça bergänin aniñ,

³Kim arıtır yazıçıñni seniñ, oñaltır barça ças-talıçıñni seniñ,

(14) ⁴Kim çıtçarıñ küflänmäçtän tirlikiñni seniñ, taçlar seni yarlıyamaç bilä da şayavat bilä,

⁵Kim toldurur yaşılıçtan suçlançıñni seniñ, yäñirgäy, neçik çaraçıuşnuñ, igitlikiñ seniñ.

⁶Etär yarlıyamaııñni Biy da toyruluç barça zır-gel bolganlarga.

⁷Körgüzdü Biy yolun kendiniñ Movşeskä da oylanlarına Israjelniñ erkin kendiniñ.

⁸Şayavatlı, yarlıyovuçıdır Biy, uzunesli da (15) köpyarlıyovuçi.

⁹Dügül soñyuga diyin öçäşläñir Biy da dügül meñilik saçlar öcnü.

¹⁰Dügül yazıçımızga körä bizim etti bizgä da dügül töräsizlikimizgä körä bizim tölädi bizgä.

¹¹Yoçsa neçik biyiktir kök yerdän, ol türlü çuvatlattı Biy yarlıyamaııñ kendiniñ üstünä çorçkanlariniñ kendiniñ.

¹²Ne çadar yıraçtır kün toyuşu kün batışın-dan, ol türlü yıraç etti bizdän töräsizli(16)kimizni bizim.

¹³Neçik şayavatlanır ata üstünä oylanlariniñ kendiniñ, ol türlü şayavatlanır Biy çorçkanlarına kendiniñ.

¹⁴Zera ol bildi yaratılğanimizni bizim da añdı, ki topraçbiz.

¹⁵Adamniñ, neçik yaş ot, tur künläri kendiniñ, neçik çiçäki tüznüñ, ol türlü çiçäklänir.

¹⁶Urur üsnä yel, da bolmas, da dayın körün-mäs yeri aniñ.

¹⁷Evet yarlıyamaııçı Eyämizniñ çalır meñi meñi...

[Здесь нет нескольких страниц.]

(17) [Псалом 142/143]

...³Xuvdu duşman boyumnu menim, aşıç etti yergä tirlikimni menim, olturuzdu meni çaramyuluçta, neçik ölnü meñilik.

⁴Osandı mendä dżanımnı menim, da yüräkim menim müşçülländi mendä.

⁵Añdıñ künlärni ilgärgi, saıışladım barça da işläriñni seniñ, etkäñläñin çollarıñniñ seniñ saıış-ladım ⁶da kötürdüm saña çollarımni menim.

Dżanımnı menim, neçik yer, susaptır saña, ⁷te-

zindän işit maņa, Biy, zera eksildi mendän dżanim menim.

Xaytarmagin yüzünnü (18) seniņ mendän, oğ-şasarmen alarga, ki enärlär çoyurga.

⁸Işitövlü etkin maņa ertäräk yarlıyamañıñni seniņ, zera men saņa, Biy, umsandim.

Körgüzgin maņa yol, çaysına bariyim, zera saņa, Biy, kötürdüm oñumnu menim.

⁹Xutçar meni duşmanlarimdan menim, Biy, zera seni işanç kendimä ettim.

¹⁰Övrät maņa etmäğä erkiñni seniņ, zera sensen Teñrim menim.

Dżaniņ seniņ yol körgüzüci bolgay maņa yergä toyrur.

(19) ¹¹Atiņ üçün seniņ, Biy, tirgizgäysen meni, toyruluñu bilä seniņ çıxargaysen tarlıxtan dżanimni menim, ¹²yarlıyamañıñ bilä seniņ

Tas etkäysen, Teñri, duşmanlarimni menim, da tas etkäysen barça indžituçiların boyumnuñ menim, zera men çuluñnu [=çuluñ] seniņ men.

[Молитва]

Haybat Ataga da Oyulga da Ari Dżanga hali da här kez da meñi meñilik. Ameñ.

Zart'ucealk's tatarça

(20) Oyanganlar barçamiz tinçliğindan yuñuñ, çaysi ki bayışladı bizgä adam sövüci Teñri övünmäykä da yubanmaçka kücsüzlükümüzgä bizim,

Da kelip birgä dżanlı yir bilä haybatına da hörmätinä barçadan ari atına Eyämizniñ bizim da Xutçaruçimizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ

Xorçu bilä da titramäç bilä turıyıç alıışka alnına aniñ... [Здесь отсутствует одна страница].

(21) [Bayışlagay bizgä adam sövüci Teñri çalmaga saçtliç bilä da zadasiz tutuş bilä erki]nä körä aniñ bu dünyäda

Da arzani bolup meñilik da köktägi çatirlarga, çaysi ki atadi sövüklülärinä kendiniñ könü Teñri Jisus K'risdos, Biyimiz barçanı tutuçi tirgizgäy da yarlıyagay.

Xalganın keçämizniñ eminlik bilä keçirmäğä inam bilä Eyämizdän çoluñuz.

Friştäni eminlikniñ közät dżanimizga bizim inam bilä Eyä".

Arınmaçni da boşatliçni aşınganimizga bizim (22) inam bi".

Ari çaçniñ ulu da küçlü çuvatın boluşluçka dżanimizga bizim inam".

Da dayın artıç bir sözdän könü da ari inamimiz üçün bizim Biyni yalbariñiz.

Dżanimizni bizim da biri birimizni Eyämiz Teñrigä, barçanı tutuçiga, simarlıyıç.

Yarlıyadi bizgä Biy Teñrimiz bizim. Aytıyıç barçamiz bir ayızdan: Biy, yarlıya.

(42) **Alıışı Ananianıñ, Azarianıñ da Misaelniñ [Даниил 3: 26-45: Молитва Азарии]**

²⁶Alıışlısen, Biy Teñri, atalarimizdan bizim, alıışlı haybatlangan atıñ seniņ meñilik.

²⁷Könülükni keçirdiñ bu barçada bizim bilä, toyrusen sen, Biy, da barça işläriñ seniñ könüdür.

Yollarıñ seniñ toyrudur, da barça töräñ seniñ toyrudur.

²⁸Töräni toyruluñnuñ yeberdiñ üstümüzgä (43) bizim, barçaga körä, ne ki yeberdiñ üstümüzgä bizim da şahärinä ari atalarimizniñ bizim Eruşayemniñ.

Toyruluç bilä da könülük bilä yeberdiñ bunu barça üstümüzgä bizim yazıçlarimiz üçün bizim.

²⁹Töräsizländiç, aşındıç baştaç bolup sendän, yazıçlı bolduç barçada. ³⁰Buyruçlarıña seniñ işitmädiç,

Saçlamadiç da etmädiç, neçik simarladıñ sen bizgä, ki yaçşini tapkay(44)biz biz sendän.

³¹Hali barça, çaysi ki ettiñ da neni yeberdiñ üstümüzgä bizim, toyrur yarı bilä ettiñ.

³²Çıxara berdiñ bizni çoluna duşmanlarimizniñ bizim, töräsizläriñ, beklärgä da baştaçlarga.

Çoluna çannıñ töräsizniñ da yamannıñ barça yergä çıxara berdiñ bizni.

³³Da hali yoçtur bizgä vaçt açma ayzimizni bizim: uyatlı da kültkü bolduç çullarıña (45) seniñ çuluç etkän.

³⁴Yoçsa çıxara bermä bizni sonyuga diyin atıñ üçün seniñ, tozdurma niyätiniñ seniñ ³⁵da kerimä yarlıyamañıñni seniñ bizdän

Araham sövüklüñ üçün seniñ, Sahagnıñ da Israjelniñ, ariñniñ seniñ.

³⁶Atadiñ alarga da aytıñ: «Arttıriyim züryätiniñni sizniñ, neçik yolduzların köknüñ da neçik çumnu çiriğina teñizniñ».

³⁷Da hali, Biy, eksildiç biz (46), ne ki barça dżinslar, da barbız zabunluçta barça yerdä bugün yazıçlarimiz üçün bizim.

³⁸Yoçtur zamanda bu, buyruççi, markare, da yol körgüzüci, ne bütöv çurban çurbanlarimiz, ne temyan oçenkä, ne yer bernälärni sunma alniña seniñ, yarlıyamaç tapma sendän.

³⁹Yoçsa boyumuz bilä aşaçlanıp da dżanlarimizniñ müşçüllüğü bilä yöpsünövlü bolıy(47)ıç biz neçik bütöv çurban çoylarnıñ da tuvarlarnıñ da neçik tümän çozular semirgän.

⁴⁰Bu türlü yöpsünövlü bolsun çurbanimiz bizim bugün alniña seniñ, ki tügäl tapulgaybiz artıñdan seniñ da dügül uyat umsanganlarga saņa.

⁴¹Da hali kelirbiz artıñdan seniñ barça yüräki-miz bilä bizim, ⁴²çorçarbiz sendän, çolarbiz yüzüñ-nü seniñ, ⁴²Biy, uyatlı etmä bizni.

Yoğsa etkin bizgä se(48)kinlikiñä körä seniñ da köplüxünä körä yarlıyamañıñniñ seniñ, ⁴³çutçar bizni tamaşalarıñ üçün seniñ, da haybatlı bolsun atıñ seniñ meñilik.

⁴⁴Uyatlı bolgaylar barçası, çaysıları ki çıynarlar çullarıñniñ seniñ, uyatlı bolgaylar zulumlari alarnıñ, da barça çuvatları alarnıñ singaylar,

⁴⁵Da tanıgaylar, ki sensen Biy Teñri yalıñız, ki haybatlanıpsen üsnä barça dünyâniñ.

(49) [Даниил 3: 52-88: Песнь трех отроков]

⁵²Alıñslisen sen, Biy Teñri, atalarımızdan bizim, ögövlü da ayruxsu biyiklängän atıñ seniñ meñilik.

Da alıñslidir atıñ ari haybatıñniñ seniñ, ögövlü da”.

⁵³Alıñslisen dadžarıñda haybatlı arilikiñniñ seniñ, ög”.

⁵⁵Alıñslisen üsnä olturyuçuñnuñ padşahlıçıñniñ seniñ, ög”.

⁵⁴Alıñslisen, ki olturupsen k’erovpełärdä da baçıyirsen tibsizlikkä, ögövlü da ay”.

(50) ⁵⁶Alıñslisen üsnä toxtalmaçına köknüñ, ögöv” da ay”.

⁵⁷Alıñsıñız, barça işlari Eyämizniñ, Biyni, alıñsıñız da biyiklätiñiz anı meñilik.

⁵⁹Alıñsıñız, kök, Biyni, alıñsı”.

⁵⁸Alıñsıñız, friştälari Eyämizniñ”, ⁶⁰suvlar, ki üsnä köknüñ, Biyni al”.

⁶¹Alıñsıñız, çuvatlıları Eyämizniñ, ⁶²günäş da ay, Biyni al”.

⁶³Alıñsıñız, yolduzlar köktägi, ⁶⁴yağmurlar da yayışlar, Biyni, al”.

(51) ⁶⁵Alıñsıñız, barça yellär, ⁶⁶ot da isi, Biy”.

⁶⁷Alıñsıñız, sovuçlar da çuryaç, ⁶⁸çirayu da çarlar tüşkän, Bi”.

Alıñsıñız, buz da açılıç, zämhäri da çar, Biy”.

⁶⁹Alıñsıñız, kündüz da keçalär, ⁷⁰yariç da çaramyu, Biyni, al”.

⁷³Alıñsıñız, bulutlar da yaşnamaçlar, ⁷⁴yer, Biyni”.

⁷⁵Alıñsıñız, taylar da örlär, ⁷⁶barça bitişlari yerniñ, Biy”.

⁷⁷Alıñsıñız, çovraçlar, (52) ⁷⁸teñiz da özänlär, Biyni alıñsı”.

⁷⁹Alıñsıñız, ulu balıçlar da barça çaynaşkanlar, çaysı ki suvda, ⁸⁰uçar çuşlari köknüñ, Biyni al”.

⁸¹Alıñsıñız, kazanlar da hayvanlar, ⁸²oçlanları adamlarıñniñ, Biyni alıñsıñız”.

⁸³Alıñsıñız Israjel Biyni, al”.

⁸⁴Alıñsıñız, k’ahanalar, Biyni, al”.

⁸⁵Alıñsıñız, çullari Eyämizniñ, Biyni, al”.

⁸⁶Alıñsıñız, džanlar da (53) tınıçları toyrularniñ, Biyni, al”.

⁸⁷Alıñsıñız, arilər da aşaç yüräklilər, Biy”.

⁸⁸Alıñsıñız, Anania, Azaria da Misajel, Biyni, alıñsı”.

Mariam Asduadzadzinıñ

[Лука 1: 46-55: Гимн Марии]

⁴⁶Biyiklätkäy boyum benim Biyni, ⁴⁷da sövüngäy džanıñ benim Teñrim çutçaruçım bilä benim.

⁴⁸Ki baçtı üsnä (aşaçlıçı>) aşaç çaravaşiniñ kendiniñ, bundan soñra san bergäylär maña barça džinslar.

⁴⁹Etti birgämä ulu-(54)ulu nemä çuvatlı, da aridir atı anıñ.

⁵⁰Yarlıyamaçni etti džinstan džinska, çorçuçilariña kendiniñ, ⁵¹etti çuvatın biläki bilä kendiniñ.

⁵²Tozdurdu urulmişlar fikirlärindän yüräkläriniñ da söktü çuvatlıları olturyuçlarından.

Aşaçni biyiklätti, ⁵³hasrätlärni toldurdu igilik bilä da ulu-ulularni yeberdi boş.

⁵⁴Abradi Israjelni, çulun kendiniñ, añıñ yarlıyamaçni kendiniñ,

(55) ⁵⁵Neçik sözlädi atamızga bizim Aprahamga da züryätina anıñ meñilik.

Zak’arianıñ, atasiniñ Jovhanesniñ

[Лука 1: 68-79: Гимн Захарии]

⁶⁸Alıñsıñız Biy Teñrisi Israjelniñ, ki baçtı da etti çutçarımaçni çoyovurtuna kendiniñ.

⁶⁹Turyuzdu müñüz çutçarımaçniñ övündän Tawit’niñ, çulunıñ kendiniñ, ⁷⁰neçik sözlädi ayızları bilä ariläriniñ, ki meñликтän markarelar edilär,

⁷¹Xutçarımaç duşman(56)larımızdan bizim da çolundan barça körälmäsizlärimizdän bizim;

⁷²Etmä yarlıyamaçni atalarımızga bizim da aña diatik’in arilikiñni kendiniñ,

⁷³Antin, çaysı ki ant içti Aprahamga, atamızga bizim, bermä bizgä ⁷⁴başça çorçmaçtan çutçarımaçni duşmanlarımızdan bizim,

⁷⁵Tapunma anı arilik bilä da toyruluç bilä alnina anıñ barça künlärinä tirlikimizniñ bizim.

(57) ⁷⁶Da sen, oçlan, markare Biyiktäğiniñ ündälgin: barsarsen alnina Eyämizniñ hadirlämä yolun anıñ,

⁷⁷Bermä bilmä çutçarımaçni çoyovurtunuñ kendiniñ boşatlıçka barça yazıçlarımızga bizim,

⁷⁸Şayavatı üçün yarlıyamaçniñ Eyämiz Teñrimizniñ bizim, ki köründü bizgä günäş biyikликтän yarılıçli etmä çaranıyuluçumuznu bizim,

⁷⁹Saçma yarıxni üstünä (58) bularniñ, çaysi ki olturup ediç çaramyuluçta da kölgäsinä ölümnüñ, tüzätmä ayaxlarimizni bizim yoluna eminlikniñ.

Simeon çartniñ alyişi

[Лука 2: 29-32: Пророчество Симеона]

²⁹Hali çeş çuluñnu seniñ, Biy, sözünä körä seniñ, eminlikkä, ³⁰ki kördü közlärim benim çutçar-maçiñni seniñ, ³¹çaysi ki hadirläpsen alnina barça žoçovurtnuñ,

³²Yarıç köründüñ dinsizlärgä, da haybat žoçovurtuña seniñ Israjelniñ.

(59) [Псалом 148]

Aleluia Ankea ew Zak'aria. Oçormea.

¹Alyişlanjiz Biyni köktä, alyişlanjiz ani biyiklik-tä.

²Alyişlanjiz ani, friştäläri aniñ, alyişlanjiz ani, barça çuvatlıları aniñ.

³Alyişlanjiz ani, günäş da ay, alyişlanjiz ani, barça yolduzlar da yarıç.

⁴Alyişlanjiz ani, kökläri köknüñ, suvlar, ki biyik, ne ki kök, ⁵alyişlanjiz atin Eyämizniñ.

Zera ol ayttı, da boldular, buyurdu, da toxtaldılar.

(60) ⁶Turçuzdu alarni meñi meñilik, çek çoydu, ki çaysi ki keçmäs.

⁷Alyişlanjiz Biyni yerdä, çuyurlar da barça teränlär,

⁸Ot da dolu, çar da buz, yel da dufan, ki etärsiz sözün aniñ,

⁹Taylar da barça biyiklär, teräk yemiş berüci da barça ormanlar,

¹⁰Kazan da barça hayvan, sürkälğan da barça uçar çuş çanatlı,

¹¹Xanları yerniñ da çuvatları kendiläriniñ, (61) buyruçılar da barça töräçiläri yerniñ,

¹²Otuzyaşlılar da gojslar, çartlar da oylanlar, ¹³alyişlanjiz atin Eyämizniñ;

Biyikländi atı aniñ yalyiz, tapunmaç añar köktä da yerdä.

¹⁴Biyik etär Biy müñüzün žoçovurtunuñ kendiniñ, alyişi barça arilärniñ añar, oylanlarındın Israjelniñ, žoçovurt, ki yuvuçtur Biygä.

[Псалом 149]

Aleluia Ankea ew Zak'aria.

¹Alyişlanjiz Biyni alyiş (62) bilä yäñi, alyiş añar yiçövünä arilärniñ.

²Sövüngäy Israjel yaratuçisında kendiniñ, oylanları Sionnuñ sövüngäylär çanlarındın kendiniñ.

³Alyişlagaylar atin aniñ alyiş bilä, saymos bilä da alyiş bilä saymos sarnagaylar añar.

⁴Biyänir Biy žoçovurtuna kendiniñ, ari da biyik etär sekinlärini çutçarıлмаçniñ.

⁵Ögüngäylär ariläri haybat bilä, da sövüngäylär tinçliçlarına ken(63)diläriniñ, ⁶da biyiklätkäylär Tejrini ayızları bilä kendiläriniñ.

Xiliç ekiyanlı berdi çollarına alarniñ ⁷alma tölov dinsizlärdän çarşiliçka barça žoçovurtka,

⁸Baylama çanların alarniñ bay bilä, çerüv başçıların alarniñ çol biçovları bilä temirdän,

⁹Etmä alarga yarıç yazılğandan. Da haybat budur barça arilärinä aniñ.

[Псалом 150]

Aleluia Ankea ew Zak'aria.

(64) ¹Alyişlanjiz Tejrini arilikinä aniñ, alyiş[lanjiz ani] bunyatlı çuvatında aniñ.

²Alyişlanjiz ani çuvatında aniñ, alyişlanjiz ani köplüçündä ululuçunuñ aniñ.

³Alyişlanjiz ani avazlı alyiş bilä, alyişlanjiz ani saymos bilä da alyiş bilä.

⁴Alyişlanjiz ani sövünçlük bilä, alyişlanjiz ani färâhlik bilä.

⁵Alyişlanjiz ani söz bilä tatlı, alyişlanjiz ani avaz bilä işitövlü.

⁶Alyişlanjiz ani avaz (65) bilä şükürlü, barça džanlar, alyişlanjiz Biyni.

[Псалом 112/113] 112

¹Alyişlanjiz, oylanlar, Biyni da alyişlanjiz atin Eyämizniñ.

²Bolgay atı Eyämizniñ alyişli bundan soñra çax meñilikkä diyin.

[³Kün toyuşundan çax günäşniñ kirkäninä deg, alyişlidir atı Eyämizniñ.]

⁴Biyiktir Biy üsnä barça džinslarniñ, da köktädir haybatı aniñ.

⁵Kimdir — neçik Biy Tejrimiz bizim biyikliktä turgan, ⁶da aşahargilärni köriyir köktä da yerdä,

⁷Turçuzur yarlini yerdä, da biyiklätir za(66)-bunlarıni çöplüktän,

⁸Olturçuzur alarni buyruççi buyruççılari bilä žoçovurtuna kendiniñ,

⁹Turçuzur çisirni övdä färâh köñül, neçik ana, oylanlarındın sövüngänni?

(78) Alyiş Tejrigä, Nerses gat'oçigosnuñ aytkanı, çaysi ki tiyişlidir barça k'risdänlarga övränmägä

[1.] Inam bilä tapunurmen da yerni öpärmen saña, Ata da Oçul da Ari Džan, etilmägän da ölümsüz, tarbiat etüci friştälärni, da adämilärni, da barça (79) bolganlarıni, da yarlıya seniñ etkänläriñä da maña, köpyaziçliga.

2. Inam bilä tapunurmen da yerni öpärmen saña, ayırılmagan yarıç, birlängän ari Errortut'un, da 1 Tejrilik, etüci yarıxni da sürüci çarançunu, sürgin džanımdın benim çarançulu yazıçni

da biliksizlikimni, da yarıxlat esimni benim, bu sahatta alyış etmägä saña biyänçli, da yöpsüngäy-sen xoltxamnı benim, da yar”.

3. Ata köktägi, Tejri kö(80)nü, ki yeberdiñ Oyluñnu seniñ sövüklü xoltxasına bulargan xoylar-niñ, meya kökkä da alniña seniñ, yöpsün meni, ne-çik keräksiz oylunu, da kiydirgin maña kiyinişni ävälgi, ki yañalaçlandım yazıx bilä, da”.

4. Oylu Tejriniñ, Tejri könü, ki aşaxlandiñ Ataniñ xoynundan, da aldiñ ten ari gojstan Mari-amdan, bizim xutxarılmamız üçün xaçlandiñ, da kömüldiñ, da turduñ ölüdän, da ayıñdiñ haybat bi-lä (81) Ataga, meya kökkä da alniña seniñ, añ me-ni, neçik xaraxçini, xaçan kelsän xanlıxiñ bilä se-niñ, da”.

5. Džanı Tejriniñ, Tejri könü, ki endiñ Jorta-nanga da vernadunga da yarıxlattıñ meni krisdän-lik bilä ari awazanniñ, meya kökkä da alniña se-niñ, çebärlägin meni biyiktägi Tejrilik otuñ bilä, neçik yalınli til bilä ari arak’ellärni ari vernadun-da, da yarlıya”.

6. Etilmägän da ölümsüz (82) tarbiat, meya saña sağışim bilä benim, džan u tenim bilä, añma-giñ yazıxlarımni benim, ävälgisin da soñyusun, seniñ atın üçün ari, da yar”.

7. Baçuçi tarbiatni barçasiniñ, meya saña sa-ğışim bilä, işim bilä da xilinganim bilä, buz xolbi-tikin yazıxlarımniñ benim, da yaz atımni benim düftärdä meñilikniñ, da yar”.

8. Tergövüçi yapuxnu, meya saña klägänim bi-lä da klämägänim bilä, bilgänim bilä da bilmägä-(83)nim bilä, boşatlıx bayışlagin maña, yazıxliga, ki toyuşundan awazanniñ bu küngä diñrä yazıxli-men alniña Tejrilikiñniñ seniñ seziklikim bilä me-nim da barça boyumu bilä tenimniñ, da ya”.

9. Barini ayovuçi Biy, xoy közät közlärimä benim xorxuñnu seniñ ari, ki heç baçmagay artix-si, da xulaxlarima benim, ki tatlılıx bilä işitmägäy işlärne yaman, da ayzima benim, ki sözlämägäy yalyanni, da yü(84)räkimä benim, ki sağışlama-gay yamanlıxni, da xollarima benim, ki xilinma-gay töräsizlikni, da ayaxlarima benim, ki barma-gay yoluna könüsüzlükniñ, yoçsa toyrı et tepräni-şin bularniñ bolmaga dayma erkiñä seniñ barçaga, da yarlıya”.

10. Ot tiri K’risdos, otlu sövüküñnü seniñ, ki xoyduñ dünyäda, palayla boyuma benim, ki küy-dürgäy kirin džanimniñ benim, da sürtkäy mişxillixin esimniñ benim, (85) da çebärlägäy ya-zıxın tenimniñ benim, da yandırgay yarıxın bilik-likniñ seniñ yüräkimä benim, da yar”.

11. Axılı Ataniñ Jisus, ber maña axıl yağışilix-

ni xilinmaga, sağışlamaga da sözlämägä alniña se-niñ här sahat, da yaman sağıştan da xilinmaxtan xutxar meni, da yar”.

12. Klävüçi yağışilixni Biy, yağışi etüçi, xoyma-gin meni erkinä boynuñ benim barmaga, yoçsa körgüz maña bolmaga dayma (86) erkiñä körä se-niñ yağışi sövüklüläriñniñ, da yar”.

13. Xan köktägi, ber maña xanlıxiñni seniñ, ki atadiñ sövüklüläriñä seniñ, da küçäyt yüräkimni benim nalätlämägä yazıxni, da sövmägä seni yal-yız, da etmägä erkiñni seniñ ari, da yar”.

14. Ayovuçi etkänläriñni, saçla nişanı bilä xa-çıñniñ seniñ džan u tenimni benim aldanmaxın-dan yazıxniñ, sınamaxından şaytanlarniñ, (87) da adämilärdän könüsüzlärdän, da barça satamadan džannıñ da tenniñ, da yar”.

15. Saçlavuçi barçasini K’risdos, oñuñ seniñ kölegä bolsun üstümä benim kündüz u keçä, ol-turganda övdä, barganda yolga, yuxlaganda da turganda, ki heç seskänmägäy-men, da yarlıya sen”.

16. Tejrim, ki açarsen xoluñnu seniñ, da tol-durursen barça dünyäñni seniñ tatlılıxiñ bilä se-niñ, saña (88) simarlarmen boyumnu benim, sen xayıur da hadirlä keräkin džan u tenimniñ benim bu kündän meñilikkä diyin, da yar”.

17. Xaytaruçi bularganlarni, xaytar meni ya-man övrängänimdän yağışi övränmäxkä, da xada džanıma benim titrövlü ölüm küñümni, da xor-xusun tamuxnuñ, da sövükün xanlıxiñniñ seniñ, ki xaytkaymen yazıxtan da xilingaymen aruvluñnu, da yar”.

(89) 18. Čovraxi ölümsüzlükniñ, čovraxlat yü-räkimdän benim yaş poşmanlıxka, neçik bořni-gniñ, ki yuvgaymen yazıxın boyumnuñ benim äväl, ne ki çixkanımdan burun dünyädan, da yar”.

19. Bayışlavuçi yarlıyamaxni, bayışlagin ma-ña toyrı inam bilä da yağışi xilinmax bilä da ülüşlü bolup ari teniñdän da xanıñdan seniñ, da”.

20. Yağışi etüçi Biy, yağışi friştägä simarlagay-sen boyumnu benim, tat(90)lılıx bilä algay džanı-mni benim da uruşsuz keçirgäy yamanlıxlarin-dan bularniñ, ki bardirlar tibinä köknüñ, da yarlı-ya seniñ”.

21. Yarıx könü K’risdos, arzani et džanimni benim sövünçlük bilä körmägä yarıxın haybatıñ-niñ seniñ ündälgän kündä da tınmaga umsa bilä yağışi böläkinä artarlarniñ çaç küñünä ulu ekinçi kelgäniñä seniñ, da”.

22. Yarıuçi könü, xaçan kelsän haybatı bilä (91) Ataniñ yaryu etmägä tirilärgä da ölülärgä, kirmägin yaryuga xuluñ bilä seniñ, yoçsa xutxar

meni meñilik ottan da işittir maña sanlı ündövün yazıxsızlarınij köktägi xanlıxıña seniñ, da yar”.

23. Barına yarlıyovuçi Biy, yarlıya barça inanğanlarga saña, menimkilärinä da yatlarğa, tanığanlarga da tanımayanlarga, tirilärgä da ölülärgä, bayışla duşmanlarıma menim da na(92)lätläğänlärğä boşatlıx, ki maña xarşı yañıldılar, da xaytar alarni yamanlıxlarından, ki bardir menim üçün, da yarlıya alarga da maña, köpyazıxlığa.

24. Haybatlı Biy, yöpsün yalbarganın xuluñnuñ seniñ, da tügällä yaxşılıxka xoltxamnı menim, parexosluxu bilä ari Teñritoyurgannıñ, da Jovaneş elçinıñ, da surp Sdep’anosnuñ, ävälgi tanıxınıñ, da Atamiznıñ bizim, ari Krikor Lusavoričinıñ, da ari (93) araq’ellärnıñ, markareğlärnıñ, da mardiroslarnıñ, hajrabeldärnıñ, dżknaworlarnıñ, gusank’larnıñ, da arilärinıñ seniñ, friştälärnıñ, da friştägabeldärnıñ Mik’ajelnıñ da Kaprielnıñ, da barça köktägi xuvatlılarnıñ, da saña haybat da yerni öpmäx, ayırılmagan ari Errortut’iunga, hali da dayma da meñi meñilik, ameñ.

(100) **Alıışı Manase xannıñ**

[2 Паралипоменон, после 36 главы.

Молитва Манасии]

Biy barčani tutuči, Teñrиси Aprahamnıñ, Sahagnıñ, Jagopnuñ, da zuryätindeñ alarnıñ artarlarnıñ, barini tutuči Biy, boşat yazıxımizni bizim.

Xaysi ki ettiñ köknü da yerni da barça tüzgünün anıñ, barčani tutuči”.

Xaysi ki bayladıñ teñizni sözü bilä buyru(101-xuñnuñ seniñ, yaptıñ teränlikni, möhürlädiñ xorxulu da haybatlı atıñ bilä seniñ, bar”.

Xaysi ki barça nemä xorxar da titrär yüzüñdän xorxulu xuvatıñnıñ seniñ, bar”.

Yetövsüzdür ulu, şöhrätli, haybatlı arilikıñ seniñ, muşkâmdir öçäşmäxıñ hrozañnıñ seniñ üsnä yazıxlılarnıñ, ölcövsüz da tergämäxsizdir yarlıyamañi sövüküñnıñ seniñ, bar”.

(102) Sen, Biy, biyiklängän, şayavatlı, uzunesli, köpyarlıyuvuči da hayufsunursen yamanlıxları üsnä adamlarnıñ, bar”.

Sen, Teñri, xoymadıñ ludz toyurular üçün Aprahamnıñ, Sahagnıñ, Jagopnuñ, xaysi ki yazıx etmädilər saña, barčani tutuči”.

Yoğsa xoynuñ poşmanlıx men yazıxlı üçün, ki yazıxlandım artıx, ne ki xumu teñiznıñ, da arttılar tö(103)räsizliklärim menim, bar”.

Dügülmen arzani bağma da körmä biyiklikin köknüñ köplükündän töräsizlikimnıñ menim, bar”.

Bükräyipmen men küçlü bayından temirniñ, xaysi ki yoxtur maña tinçlix, bar”.

Öçäştirdim yüräklänmäxni da yaman alniña seniñ ettim, turuzdum sürät da arttırdım xışimni dżanıma menim, bar”.

Da hali, Biy, aşaxlatir(104)men tizin yüräkimnıñ menim da xolarmen tatlı yarlıyamañıñdan seniñ, bar”.

Meya, Biy, meya, da töräsizlikimni menim men mendän bilirmen, barčani”.

Yalbarıp da xolarmen sendän, boşat maña, Biy, boşat maña da tas etmägin meni töräsizlikimä körä menim, bar”.

Meñilik öçäşmägin maña da añmagın yamanlıxımni menim alniña seniñ da borçlu et(105r)mägin meni engänlär bilä tibunä yernıñ yamanlıxları bilä, bar”.

Zera sen Teñri, Teñrиси ludz tartkanlarnıñ, umsasisen, da maña körgüz yaxşı etüçilikıñni seniñ, ki arzani dügülmen, barčani”.

Tirgizgin meni köpyarlıyamañıña körä seniñ, da alıışliyim seni barça kününä tirlkimnıñ menim.

Seni, Biy, alıışlarlar barça friştäläri köknüñ, da seniñdir haybat meñilik, ameñ.

(106) **[Молитва]**

Yalbarıp da xolarmen sendän, Biy, boşat maña yazıxlarımni menim.

Köplärgä yarlıyovuči Biy, yarlıya maña.

Teñrim, arit meni, yazıxlini, da tirgiz.

Teñri, şayavatlı bol maña, yazıxlı xuluña, da yarlıya maña, köpyazıxlığa.

Barčadan alıışli ari gojs, Teñrini toyurgan Mariam, anasi Eyämiznıñ, parexos bol Biyimizgä bizim üçün.

Barça ariläri Teñrinıñ, parexos boluñuz (107) Ataga köktägi biz yazıxlılar üçün.

K’risdos, Oylu Teñrinıñ, öç sağlamagan, yöpsün xoltxamizni bizim, zera saña işaniptirlar dżanlarımiz bizim.

Yeñüçi xuvatıñ bilä, ari, da tirlık etüçi, da özdän xaçıñ bilä seniñ sağla bizni.

Yeber, Biy, friştäsin eminlikıñnıñ seniñ, ki kelip sağlagay bizni xalabasiz kündüz u kečä.

Da adam sövüklükünüñ bilä seniñ, Biy, añ biz(108)ni, xačan kelsäñ xanlıxıñ bilä seniñ, da yarlıya bizgä.

Ögüt Giragos vartabedniñ

Tiyişlidir k’risdänlarga, ne vaxtta barma kläsä xosdovanu’iunga, üç türlü nemä esinä keltirmäx keräk.

Äväl munu, ki bu xosdovanu’iunnu, ki aytiyirmen Teñrinıñ alnına, deñ da k’ahananıñ, da bu k’ahana xaysin ki baylasa munda, baylıdır kökkä

Tejriniñ alnına, da çaysın ki çeş(109)sä munda, çeşövlüdü köktä Tejriniñ alnına, neçik Biyimiz K'risdos buyuruptur.

Da ekinçi, asrı çonarhliñ bilä tüsmäx keräk din ataniñ alnına, zera yazıxıni çilinmaç öktämliktir, da poşmanliñ da çosdovanu'tiun aşaxlixtir, neçik Biyimiz buyurur, ki keräksiz oçul ataga meyağa keldi u tamyaçı dadžarda da boşatliñ taptılar Tejridän.

Da üçünçi, esinä keltirgäy ol künnü, ki ne kün çosdova(110)nel boluptur äväldän, da sayış etkäy, ki neçä vayttir, yıl midir, yarım midir, da neçä ki esä, barça yazıxlariñ sayışlagay, da başlap ol kündän ayt kay birär-birär, keçä mi yoluçuptur yoçsa kündüz, da ayt kay künnün dä, yıçkün mi edi yoçsa özgä ulukün edi, da ayt kay yerin dä yazıxıniñ, ari mi yer edi yoçsa aruvsuz, da ayt kay yazıxıniñ oçsaşın, ki ol yazıxka kendi mi sâbâp boldu yoçsa mi özgä.

Da çä(111)čan barsa din ataniñ alnına, üç kez yügünç etkäy Ata Oçul Ari Džanniñ atına.

Andan soñra, başın açıp, çökkäy k'ahananiñ alnına, ayt kay yazıxlariñ yaş bilä, neçik Tejrigä, da k'ahana boşatkay garkiniñ buyruçu bilä, neçik Tejri.

Da ayt kay äväldän surp Lusaworiçiniñ toyru dininiñ tapunmaçın surp arakellärniñ ganonk'undan.

(112) Tiyişlidir k'risdânlarga, ki hər kez çosdovanel bolgay.

Da çaçan barsa din atasına, 3 kez yügünç çoygay Ata Oçul Ari Džanniñ atına, möhürläp kendin surp çaçniñ nişanı bilä, da ayt kay bu alıñni.

Alıñ, çaysi ki çosdovanu'tiundan ilgäri aytma tiyışlidir

Şükürlümen sendän, Biy Tejrim, ki arzani ettiñ meni, yazıxlını da arzanisiz çuluñnu, kelmä çosdovanu'tiunga.

Na hali (113) ber maña, Biyim, biyänçiniñ körä çosdovanel bolma yazıxlariñni menim uyalmaçsız, da sürgin mendän şaytanni, ki unutturmagay yazıxlariñni menim da yaman uyatni salmagay üstümä menim, da ber maña könülük bilä çosdovanel bolma yazıxlariñni menim.

Da hali, Biyim Jisus K'risdos, pareçosluçu bilä surp Asduadzadžinniñ, zadasiz anañniñ, da çoltçası bilä surp Jovaneş elçiñniñ, da surp Sdep'anosnuñ, ävälgı tanıçıñniñ, da (114) barça arilärniñ, sürgin mendän yamanniñ sayışın, ki umsa bilä, da inam bilä, da tügäl sövük bilä ačkaymen ağızıñni menim da ayt kaymen yazıxlariñni menim alniña seniñ ulu inam bilä, da yöpsüngäy men sendän, Biyim, boşatliñ yazıxlariña menim.

Zera sen, Tejrim, yarlıyovuçisen da adam sövüçi, uzunesli da köpyarlıyovuçi, da hayıfsınırsen yamanlıxlari üsnä adamlariñni, da boşatırsen yazıxlariñ barçasiniñ, kim(115)lär ki sarnarlar saña.

Da hali boşat maña, Biyim, yazıxlariñni menim seniñ köpyarlıyamaçıñ bilä, zera sen köpyarlıyovuçi Tejrisen da arituçi yazıxlariñni, da saña haybat Atañ bilä da Ari Džan bilä hali da udayı da meñi meñilik, amen.

Da soñra, tizi üsnä çöküp açıx başı bilä, da yüzü üsnä tüşüp, sıfatın kün toyuşuna etip, ayt kay ävâl tapunmaçın inamniñ ari surp Errortu'tiunga.

(116) Xosdovanu'tiun tatarça

Inanıñ çosdovanel bolurmen ari surp Errortu'tiunga, üç boy, bir tarbiat, Ataga Oçulga da Ari Džanga.

Inanıñ Oçul Tejrigä, kendi köktän Ataniñ bazlıxından Ari Džan bilä keldi, ten aldı, ari gojs Mariamdan toydu adam tarbiatı bilä da anasınıñ çizliçin teprätmädi neçik Tejri.

Xaçlandı, kömüldü, da ölüdän turdu, (117) tamuçu buzdı, kökkä ayındı, Ataniñ oçuna olturdu.

Ol že teni bilä kelmäxtir yaryulama tirilärgä da ölülärgä.

Anıñ ari, ölümsüz çanlıçına tavusunmaç yoçtur.

Inanıñ toyğani Tejri da toyurganni Tejri anası.

Inanıñ ekinçi kelğaniña, ki kelip tölöv et-sär yazıxsızlarga da yazıçlılarga.

Yoçesä vay menim kibik yazıçlığa ol kündä, ki ne džuwap bersärmen Tejriniñ yaryusuna!

Da hali, um(118)sanıñ Tejrigä, aytırmän menim yazıxlariñni.

Bu surp yiyövnüñ içinä surp Asduadzadžinniñ da barça arilärniñ, köktägilärniñ da yerdägilärniñ, alnına menim din atamniñ barça yazıxlariñni aytırmän, çaysi ki çiliniçmen džanim-tenim bilä, da barça sayışım bilä, da çilinganim bilä, erkli u erk-siz, bilganim bilä da bilmäganim bilä, kündüz u keçä, egär övdä bolganda, egär yolda yürügändä, egär yuçlaganda, egär (119) ayıçıma.

Yazıçlımen Tejrigä da anıñ 10 buyruçuna.

Yazıçlımen 5 seziklikim bilä, 6 türlü tepränişim bilä, 12 gövdäm bilä, 365 boyumlarım bilä, meya Asduadžoj.

Yazıçlımen közlärüm bilä: hamaşa baçıp özgälärniñ sürätini, suçlanıçmen çatunga, çizga, özgäniñ tirlikini, közüm bilä körüp, esim bilä suçlanıçmen,— ne ki köz yazıçı bar, barçasın çiliniçmen, meya Asduadžoj.

Yazıxlımen çulaçlarım bilä: Tejriniñ buy- (120)ruçun işitmädim, yoçesä çulaç çoyupmen ti- yişsiz sözlärgä, yaman ögütäk, pambas etmäçkä, çıçara bermäçni, yergäsiz gälädzilärni, yaman sözlärni çulaç çoyupmen, — ne ki çulaç yazıçı bar, barçasın çilinipmen, meya Asdudzoj.

Yazıxlımen ayzım u tilim bilä: boş sözlär sözläp- men, yalyan sözläp- men, yalyan tanıxlıç berip- men, yalyan ant içipmen, pambas etipmen, sökünç beripmen, çarçapmen, elikläpmen [=erikläpmen], küfür u yaman (121) aytıpmen, artıçsı külüp- men, özgälärni küldürüpmen, akah yepmen, akah içip- men, — ne ki ayız u til yazıçı bar, barçasın çilinip- men, meya Asdudzoj.

Yazıxlımen yüräkım bilä: yaman sayış etip- men, itlikkä, borınlıkkä, oçurluçka, damählikkä, yüräkım bilä kek saylapmen urmaga, çanatmaga, öldürmägä, Tejriniñ çorçulu yarçusun esimä sal- miyirmen, benim ulu yazıçlarımni çoyupmen, öz- gäniñ kiçi yazıçın sözläpmen, meya Asdudzoj.

(122) Xol yazıçı bilä yazıxlımen: artıç alıp, ek- sik beripmen, alıp yaşıripmen, kişiniñkinä çiyip- men, sadaça bermiyirmen, yazıç da uyat yergä çol uzatıpmen, ne çadar bolupmen dinsizlik, dżansiz- liç etmä, etipmen, meya Asdudzoj.

Ayaçlarım bilä yazıxlımen: yiyövümä tügäl bolmiyirmen, saymosuma, ertägi alıışıma, tüş al- yıışıma, u tumga, da keçägi alıışıma, alayoç çasta- larni sorma barmiyirmen, çarıblärni övümä tın- dirmiyirmen, yalanaçlarni kiydirmiyirmen, Tejri- niñ yollarından yıraçlanıpmen, es(123)ki duşman- niñ yollarına yovuçlanıpmen, meya Asdudzoj.

Meya Ata Oçul Ari Džanga.

Meya surp Asduadzadzingä.

Meya köktägi friştälärgä.

Meya K'risdosnuç surp çaçına.

Meya surp Awedaranga.

Meya surp yiyövögä.

Meya surp yiyövnüñ 7 arilikinä.

Meya K'risdosnuç ari teninä u ari çanına.

Meya surp meçonga.

Meya surp awazanga.

Meya surp Lusaworiçkä, yarıçlı dininä, könu töräsinä.

Meya surp arak'ellärgä da surp ganonk'larına.

Meya surp hayrabelärgä.

(124) Meya surp dżknaworlarga.

Meya surp mardiroslarga.

Meya surp zinaworlarga.

Meya surp gusank'lariga.

Meya yazıçsizlarga.

Meya yazıçlılarga.

Meya çartlarga da igitlärgä.

Yerdän kökkä diyin meya benim Yaratuçıma da barça dünyäni bar Etüçigä, aniñ haybatlı 10 buyruçuna.

Vay maña! Vay maña! Vay maña!

Xaysin aytiyim ya çaysin biliniyim!

Sansızdır yazıçlarım benim, aytovsuzdur tö- räsizlikim benim, (125) oçalmaçsızdır yaralarım benim köktägi yolduzdan da tejnizniñ çumundan artıçtır benim sansız da murdar yaman yazıçla- rım.

Dayın çaräm yoç — tek Tejri.

Inanirmen aniñ ari yarlıyamaç şayavatına da çosdovanuçuğa, ki boşatlıç bolgay benim yazıç- larıma, ne türlü boşatlıç boldu tamyaçiniñ yazıçla- rına, neçik boşatlıç boldu ol çaraççı oçruğa da bor- nig çatunga.

Meya, meya, meya Asdudzoj.

(126) Mundan soçra aytmaç keräk atlı atınça yazıçların, çaysi ki çiliniptir Tejriniñ toçluçundan da eski duşmanniñ felindän.

Mundan soçra aytir din atasına bu türlü: «Ari ata, seni tutarmen säbäpçi barışlıçka da pareços yalyız toçgan Tejri Oyluna, ki buyruçun bilä, çaysi ki saça beriliptir Tejridän, çeşkäysen meni yazıç- larımniñ bayından, çolarman sendän».

Tumga çarşı çoltça

(127) Yerni öpärmen saça, K'risdos, çutçaru- çisi dünyäniñ, sözü Ataniñ, çurban tiri, könu, teñ, zadasız Tejrilik da tügäl adam, neçik ayzım bilä biliniyirmen, da ol türlü dżanım bilä tapuniyir- men da inanıyirmen.

Yalbarirmen sendän, Oçul da ari Tejri, Biy dünyäni tutuçi, bayışla yazıçlarıma benim boşat- lıçni da ber çuluça seniñ dżan saçtılıçniñ, çaysi ki çutulgaymen seniñ bilä meñi(128)lik ottan.

Zera sensen könu çozusu Tejriniñ, çaysi ki üläşiniyirsen çutçarıлмаçına adam millätiniñ da köturiyirsen yazıçni dünyädän.

Saça haybat meñi meñilik. Ameñ.

Keçägi, yatmaç alınä alıış, surp Jovançs Karneçi vartabedniñ aytkanı

Xolarman sendän, Biy, da şükürlümen yetöv- süz adam sövüklükündän, çaysi ki arzani ettiñ ar- (129)zansız çuluçnu seniñ yetiştä sahatına keçä- niñ.

Zera sensen Biyi kündüznüñ da bar etüçisi ke- çäniñ, sen közät meni sayınir körümlärdän, kö- rümlü da körümsüz duşmandan, sinamaçından devläniñ, zulumundan eski duşmanniñ, ayırlıçın- dan çbliqlarniñ, yemirilmäçindän avadanlıçniñ, hillälikindän adamlarniñ, dżaduluçundan dżadu-

larniñ, bularyi sayışlardan da čä(130)päl fikirlärdän, suşlanč aŗıŗıñdan, seskänmäxindän yuŗunuñ, açŗılı tüştän da özgä barča yaman nemälärdän közät řuluŗnu seniñ, barčasın tırgızüci başŗıŗıñ bilä seniñ.

Barčasına müdaralı yarlıyamaŗıñ bilä čöp-čövrä dolaŗıŗ beklä hüđŗräsın tınčlıŗıñniñ menim,

Oŗlu-soŗlu, kün toŗuşuna da kün batıŗına, yarımkēā sartın da yarımkün sartın, kök sartın yoyarı da yer sartın aŗa(131)ŗa.

Böläkin frıšťälärniñ yeber, Biy, turar yerinä řuluŗnuñ seniñ.

Ber maŗa es oyaxlıŗı da saŗtlıŗ sezıklıklarıma, ki oyax es bilä da färäh sayıŗ bilä tıngaymen da řükürlük bilä haybatlıyım Atanı da Oŗulnu da Ari Dŗanni hali da udayı meŗi meŗilik, amēn.

**Alıŗ kečägi, yatmaŗ alnına,
surp Krikor Naregaçiniñ aytkanı,
terän yüräktän söz Teŗrigä**

(132) Oŗlu tiri Teŗriniñ, alıŗlı barčadan, řorxulu Atanıñ tergövsüz Oŗlu, řaysi ki küč dügöl saŗa heč nemä dä, řaysi ki saçılğanına kölgäsiz yarıŗıñniñ haybatlı yarlıyamaŗıñdan seniñ

Eriřlär yazıŗlar, řaçarlar devlär, buzulurlar aŗınmaŗlar, çeŗilirlär baylar, ufalırlar biŗovlar,

Tiri toŗarlar ölgänlär, saŗayırlar tövülgänlär, oŗalırlar ya(133)ralırlar, kötürülür buzuruŗ, yer berir müŗşüllük, eksilir küstünmäxliŗ, řaçar řaranŗuluŗ, ayırılır tunuruŗ, serilir tuman, tügänir řalıñ řaranŗuluŗ, kötürülür inirlänmäŗ, ketär kečä, buzulur řovurulmaŗ, yoy bolur yamanlıŗ, sürülür umsasızlıŗ;

Da řanlıŗ etär řoluñ seniñ, barčanı tutuči, aŗıtuči barčasın, řaysi ki kelmädiñ tas etmä adamlarıñ dŗanıñ, (134) yoyŗa tırgızmä.

Boŗat maŗa sansız yamanlıŗlarıñni ululuŗuna körä yarlıyamaŗıñniñ seniñ.

Zera sen yalızsın köktä aytovsuz da yerdä tergövsüz, dünyanıñ barlıqında da řiriŗına dünyä uēunuñ, başlanmaŗı barčanıñ, barča toluluŗ bilä alıŗlı biyikliktä, da saŗa yaraŗır haybat meŗi meŗilik. Amēn.

**Teŗriniñ 10 buyruŗu, řaysi ki berdi
Movŗeskä Sineŗagan tayda
[Исход 19: 25; 20:1-17;
Второзаконие 5: 6-21]**

(135) Endi Movŗes řoyovurtka da ayttı alarga: «Sözlädi Biy barča sözlärni, bu da ayttı:

“Menmen Biy, Teŗriñ seniñ, řaysi ki çıŗardım seni Mısır ulusundan, övündän řuluŗnuñ.

1. Bolmagaylar saŗa teŗrilär mendän özgä.
2. Etmäŗaysen sen saŗa gurk'lar barča oŗŗaş-

ka körä, řaysi ki nemä köktä yoyarı, da řaysi ki nemä yerdä aŗaya, da řaysi ki nemä suvlarda tibinä yerniñ, yerni öpmäŗaysen alarga (136) da řuluŗ etmäŗaysen alarga, zera menmen Biy, Teŗriñ seniñ, Teŗri paŗıl, řaysi ki tölärmen yazıŗın atalarıñniñ oyullarına üçünci da dörtünci dŗınska diŗrä duŗmanlarıma menim da etärmen yarlıyamaŗıñni 1000 dŗınska diŗrä sövüklülärimä menim da řaysıları ki saŗlarlar buyruŗumnu menim.

3. Etmäŗaysen atın Biyiniñ, Teŗriñniñ seniñ, üsnä yalŗan nemälärniñ, zera arıtmastır (137) Biy anı, řaysi si etkäy atın anıñ üsnä yalŗanlarıñniñ.

4. Aŗıñ yıŗkünü — arilätmä anı. 6 kün işläŗaysen da etkäysen barča işläŗiñni seniñ; kün 7-inçi — yıŗkün Eyäŗniñ, Teŗriñniñ seniñ; işlämäŗaysen kendiñ dä işiñni seniñ sen, da oylanlarıñ seniñ, da řızlarıñ seniñ, řullarıñ seniñ, da řaravaŗlarıñ seniñ, ögüźlarıñ seniñ, da eŗäkiñ seniñ, da barča řayvanlarıñ seniñ, da (138) kelginiñ seniñ, da řaribiñ, řaysi ki sendädir. Zera 6 kündä etti Biy Teŗri köknü da yerni, da teŗizni, da barčanı, řaysi ki iēindä; da 7-inçi kündä tındı. Anıñ üçün alıŗıladı Biy 7-inçi künnü da arilätti anı.

5. Hörmätlä ataŗıñni seniñ da anaŗıñni seniñ, ki saŗa yarıŗı bolgay da uzun ömürlü bolŗaysen üsnä yer yarıŗılıŗıñniñ, řaysi ki Biy, Teŗriñ seniñ, bersär saŗa.

(139) 6. Öldürmägin.

7. Itlik etmägin.

8. Oŗurlamaŗın.

9. Yalŗan tanıŗlıŗıñni tanıŗlıŗ bermägin sıŗarıŗa seniñ.

10. Suşlanmagın övünä sıŗarıŗıñniñ seniñ, da ne tarlovlarına anıñ; suşlanmagın řatununa sıŗarıŗıñniñ seniñ, da ne řuluna anıñ, da ne řaravaŗına anıñ, da ne tuvarlarına anıñ, da ne eŗäkläriñä anıñ, da ne barča řayvanlarına anıñ, da ne barča nemä(140)sinä, řaysi ki sıŗarıŗıñniñ seniñ bolgay”.

**Surp Ep'remniñ, dŗan kötürüci vartabedniñ,
alıŗ da bernä řıstovlu [ŗsdovlu],
terän yüräktän söz Teŗrigä**

Baŗ, Biy, zabunluŗuma menim da aŗıŗıma dŗanıñniñ menim, köpyazıŗlıŗa töz da kendiñä řaytar, ki ayttıñ: «Xaytıñız maŗa, da men řaytar-men sizgä».

Men yıraŗlanganga yarlıŗa. Men yäsir bolgan- (141)ga boluŗ. Men řaranŗulanganga yarıŗ sač. Men bularganga yol körgüz. Ki tolumen yazıŗ bilä da sansız yamanlıŗ bilä. Ki aŗıñına töräsizlikniñ, tolŗun kibik, tolŗanıyırmen. Neçik Bedroska, řol salgın, çayırırmen, neçik tamŗacı, aruvluŗnu maŗa bayıŗla, yazıŗlarıñniñ buzgın, neçik řaraxçiniñ.

Da aç maņa eşikin tirlük yolunuş. Da küvür meni xanlıx baççasına.

Ey, teränlixi ululuş(142)nuş da eslilikniş, çutçar tutulğanni, ki teräninä yazıx teñiziniş tüşüpmen. Çıxar da küçäyt meni — etmä erkişni seniş, yas tutma da yıylama kündüz u keçä.

Çovraxi tirlükniş da ölümsüzlükniş, içir susamış dżanımnı menim, ki çurup küyiyirmen köp da çorçulu töräsizlikimdän menim.

Xiskin taşlangan yüräkimni menim da çıxar maņa yaş poşmanlıxka.

Xaznası barça yaç(143)şilixniş, bağişlagın maņa 1 pul çadar seniş ari urluşuñdan da köp yaçşilixiñdan, ki yaman u yaman miskinlänişmen. Kıydır da yedir meni yaşlı poşmanlıx bilä.

Yarıx köñü, çaysı ki yarıxlatırsen barça adamları, yarıxlat men çaranıyulanganni yarıx bilä, da açkın közün yüräkimniş menim, da toxtat çorçusuna da sövükünä buyruçuñnuş seniş.

Borçlu etmägin meni, (144) Biy, sansız da igränçi sayışima körä menim, da turıyuzmagın meni erinçäklär bilä, ki öçäştirdilär seni. Yoçsa haybatlanganlar bilä haybatla meni, da buyruçnu saçlanganlar bilä tadzla, da färählanganlar bilä sövündür.

Köptür maņa, Biyim, evet umsanırmen yarlıyamaçiña seniş, zera itlär dä toyunurlar uşaçlarından, çaysı ki tüşär stolundan biyläriniş kendiläriniş, it ündärsen me(145)ni, keliyim artıñdan seniş, çoban yaçşı, izdä men bularganni, Biyim.

Ber maņa, Biy, yas ulu da yaş köp, çuvatlat tenimni menim, yarıxlat esimni da dżanımnı menim, da buz yañılğanımnı menim, da ber maņa asiçimni menim, da körümsüz etmägin küstüñgänin yüräkimniş menim.

Tik, Biy, ahıñni da çorçuñnu seniş yüräkimä menim, yarıxlat esimni menim, çuvatlat tenimni menim — tözümlük bilä turma buyruçuñ(146)a seniş här sahat.

Ey, yaçşı etüçi Biy da adam sövüçi, çiyinsiz da tözmäxsiz neçik çutulgaymen köplüxündän yazıçlarımniş menim? Zera tenim bilä çastamen da dżanımnı bilä çaranıy. Yarlıya da, neçik kläsäñ, boluş maņa.

Öç saçlamagan da adam sövüçi Biy, köp yazıçlarım üçün menim közdän salmagın meni, yoçsa çaytkin maņa da çaytar barça küsänçlikimni menim saña — sövmäğä (147) seni (çöp-çövrä>) bar yüräkim bilä menim.

Körgüz, Biy, çorçulu kelğänişni seniş alnına közlärimniş menim, titrät tenimni menim — yas

tutma da yıylamaga tiyyisiz çorçusundan ahli buyruçuñnuş seniş.

Yapmagın, Biy, şayavatın yaratuçi sövüküñniş seniş yaratkanıñdan seniş, çaysı ki yazıx bilä ölüpmen.

Arttır, Biy, yaçşilixni — çilinma maņa här sahat; (148) da çapanel et yamanlıxniş yaman esimdän menim, murdar da egrı bargan övränçikimdän menim, da toxtat çorçusuna da sövükünä buyruçuñnuş seniş.

Günäşi aruvluçuñnuş, K'risdos çutçaruçi, yarıçiña seniş umsanırmen, yarıçlat da isit yüräkimni menim, küydür yamanlıçimniş, da erit buzluçuñ yazıçlarımniş menim, bağişla, Biy, ävälbahar dżanıma menim — çi(149)çäklänmä da yemiş bermäğä aruvluçuñnuş yemişin.

Azad etüçi K'risdos, azad et meni (tañ>) ayu tınıçlı yelindän yazıx çişiniş, çaranıyulğan da buzlagan dżanımnı yarıçlat da isit.

Yaydır, Biy, yağişni isı başçışiñdan seniş dżanıma menim da tüzünä esimniş menim, üfrä, Biy, bahar tatlı tınıçlı Ari Dżanıñniş seniş berkäyğän da çalınlangan yüräkimä menim, da oyat kökrätip (150) yaşnamax bilä buzlagan da çurugan esimä menim.

Aç, Biy, yapulğan eşikin yüräkimniş menim, da saç içinä yarıçın yarıçiñniş seniş, sürt kirin yazıçimniş, da yarasın dżanımnı menim oñalt, da berkäyt meni çorçuñ bilä seniş — etmäğä toyruçuñnuş här sahat.

Çovraçlat başimni menim axtırmaçka yaşniş, yuvğın irinin dżanımnı menim, arit seziklikimni menim çilinuçi(151)sın yamanlıçlarıniş, teşkir poşmanlıxka isı sövüküñ bilä seniş — saçt tenim bilä turmaga buyruçuña seniş.

Sal, Biy, çoluñnu şingan kerapıma, çaysı ki boyulupmen teränliçinä yazıçniş, çutçar çorçulu teñiz talçasiniş zorundan, tolyunlarından yazıçlarımniş menim, tart da tiy çüst esimni menim boş çayçusundan bu dünyäniş.

Içir susamaçın dżanımnı menim, elpäk açkan (152) başçışiñdan seniş, da körümsüz etmägin (örtängänin>) küydürgänin yüräkimniş menim, ki çaşlanıyirmen, çovurulup yamanlıçlarımndan menim, suvar da yuv buzulğan da sasığan erinlärimni menim suvu bilä yarlıyamaçiñniş.

Saç, Biy, yarıçiñniş eminlik başçışiñdan yüräkimä menim, da ayrıçlı keçäni esimdän menim sürgin, da tenimä bağişla erlär tutuşunuş yaçşı ämälin — turma biyänçli erkiş(153)ä seniş.

Arıt, Biy, sançxi yazıçın yüräkimniş menim, zera dżanımnı menim yaman u yaman yaralanıyır,

da saçkin urluç yaǰši yüräkimä benim — östürmägä da yemiş bermägä aruvluçnuñ yemişin.

Sürgin, Biy, çaranıyunu dżanımdan benim, da kiydır yarıǰın aruvluçnuñ yarıǰından seniñ, körkäyt çorçu bilä, da çaytmaç bilä, da yaş bilä yüräkimni benim — çorçma yarıyundan seniñ da saçlama(154)ga barça buyruçnuñnu seniñ.

Oyat meni, Biy, çorçulu terän yuçuşundan yazıñniñ, da kücsüz tenimni benim saçtlatkın barça çilınmaçka yaǰşini, saıışlamaga udayı ulu çorçu bilä da etmägä biyänçiniñni seniñ hər sahat.

Azad etkin meni, Biy, çuluçundan yazıñniñ, da çatıştır sanına çullarıñniñ seniñ, çaysıları ki sövdülär seni da buyruçnuñnu seniñ saçladılar, ber çor(155)çuşun alarnıñ yüräkimä benim, da övrät meni barmaga izinä yürümäçläriñni alarnıñ.

Yeñillätkin, Biy, keräkin tenimniñ benim, da arttirgin mendä başıñın Ari Dżanıñ, ber maça saray turmaçka Teñrilik erkiñä seniñ, toyumsuz sövük bilä sövmä seni da körälmämägä barça suçlançin da sövükün bu dünyäniñ, çaysi bilä ki boldu keçmäç da taspolmaç dżanıma benim.

(156) Yarlıya, Biy, turganga turmaçsüz yabanlıçta da çoluñdan bunıñ arzani et meni çatışılmağa burungi ari atalar bilä çuvatlı da saçt tözümlük bilä meñärmägä atalgan başıñını.

Yol körgüz maça, Biy, tıǰız da tar yolga, ne türlü ki körgüzdün ariläriñä seniñ, da çuvatlat kücsüzlükümni benim — tözümlük bilä barmaga yoluña seniñ isi da çaynar yüräk bilä.

(157) Baç, Biy, çirigän da irinlängän dżanıma benim, da yuvgın Teñrilik suvuñ bilä, Dżan tuzu bilä tahimlät, da yaǰši isli ari yaǰiñ bilä yaylagın, da tügäl saçlıǰni bergin.

Yuçart, Biy, yuçuşun közlärimniñ benim da silk türtünmäçin başımniñ benim, ki ayırlanıñ yeñiyir tenimni benim, et meni, Biy, oyaç da hadir hər sahat, ki saçtliç bilä da aruvluç bilä sürgäybiz tirlükimizni bizim.

(158) Baç, Biy, arınganıña çarnimniñ benim, çaysi ki çuvatlanıptır üstümä benim, hər kez suçlanıyır yemäçkä da içmäçkä da tahimli loymalarga, yoçesä sen, Biy, barçada çuvatlısen, keskin suçlançin tenimniñ sovar küsänçlärimdän.

Da zera fikirim benim saçilip tutçunluçta keziyir aǰiniña bu dünyäniñ.

Yoçesä sen, Biy, yarıçlat közün dżanımnıñ yubanmaçtan başça (159) da eki köñüllüktän zeyräk [zejreag] da saçt barça türlü dżähtlik bilä barmaga artından Teñrilik sövüküñniñ seniñ.

Sür, Biy, barça yaman fikirni dünyägä tartkan saıışından esimniñ benim, kökün yaǰşiliçniñ

tikkin binyat bilä yüräkimä benim, başıñış yemişin dżanıma benim tanovlat.

Xolarmen, yarlıyovuçi da yaǰši etüçi Biy, oyaç da färäh hadirlä meni da övrät maça (160) barmaga yaǰši yollarıña seniñ, ki arzani bolgaymen ulu haybatıña seniñ, da zera suçlançılıçı yemäçniñ barça bilä yubandırıp esimni benim müşçüllätiyir, hali sürgin böğvramäçni mendän, çaysi bilä ki çaranıyulandıñ tiyyisiz, da yedir meni ari çorçuñ bilä seniñ.

Yeber, Biy, birin serovçelarıñdan seniñ, ki keltirip uçunlu otu tiyirmä erinlärimä benim, da çıçargay kerı töräsizlikimni me(161)nim, da yazıçimni benim arıtkay, da saıışimni benim sürtkäy, da çebärlägäy kirimni benim, da yarıçlatkay esimni benim — meñärmä anıñ bilä meñi tirlükni.

Yeber, Biy, ayaç färäh etüçi Ari Dżanıñdan seniñ men zavallıga, çaysi ki susapmen saña çarşı, içir da tažälät çaynar sövüküñni seniñ, çeş da kerı sürt çövräsini [=çöpräsin?] läyi aşınganlarımniñ benim.

Yeber, Biy, yarıçıñni (162) seniñ, da yarıçlat esimni da saıışimni benim yarıçlı biliklikiniñ bilä seniñ, çaranıy yazıçlarımni fikirimdän benim sürgin, çastalıçin dżanımnıñ benim oñalt, dżähtlikinä da çazyançına dżanımnıñ benim.

Yeber, Biy, eminlik frıştänni seniñ közät da saçlavuçi boyuma benim, da ne türlü ki berdiñ buyruç yürümä üsnä çara da oçyılannıñ da basma barça çuvatın duşmannıñ, da meni saçla, neçik böbä(163)kin köznüñ, seniñ çanatıñniñ kölgäsi tibiñä.

Xaçan barsam, Biy, yolga, çoyma meni yalıyz, yoçsa yeber boluşluçnuñnu birgämä benim, ki saçlagay meni sinamaçından duşmannıñ kündüz u keçä, da yebermägäy boş yazıç etmägä buları esi-mä benim, yoçesä ulu yas yaslama üsnä yazıçlarımniñ da töräsizlikimniñ benim.

Saçla meni, Biy, sözdän da çilınmaçtan, kö-rüm(164)lärdän, yasir etüçi saıışımdan, da çorçuşun yarıyunuñ seniñ tanovlat yüräkimä benim yubanmaçsüz haväsli fikir bilä dżähtlanıp saçlama buyruçnuñnu seniñ.

Yap, Biy, eşikin yazıçimniñ benim da aç maça eşikin yarıçıñniñ da toyruçuçnuñnu, ki çorçulu sövük bilä barmaga artından seniñ, yaratuçımnıñ, ki ayttıñ: «Keliñiz maça, barça emgängänlär da ayır yüklülär, (165) da men tındiriyim sizni». Da çaytıp: «Kim ki çolsa, alir, da çaysi ki yalbarsa, tapar».

Baç, Biy, yalañaçlıçına dżanımnıñ benim, çaysi ki taladı duşman, da halikä risvay da tolu uyat bilä turupmen alniña seniñ, şahavatlan, da

adam sövüklükünü et, da kiydir maņa kiyinişin toynuş, da küvür meni da fârâhlatkîn ündâlgân olturğanlar bilâ.

Kiydir maņa, Biy, kiy(166)inişni burungi, çaysi ki soymaçlandıım yazıçım bilâ benim, körgüz öç saçlamaçınıni seniņ maņa da yariç bilâ yıltragan yarlıyamaçını bilâ seniņ körkäyt yalañaçlıçımni benim.

Işit, Biy, çaxırganına baştaçını, çaysi ki uyatlı turupmen alniņa seniņ, çaznasın atalıçınıniñ tälâf etip, açtan ölüp taspolyıymen, yemâklänmä barabar boldum toņuz-hayvanlarga da (167) oçşadım alarga.

Salmagın meni, Biy, ata şayavatıñdan seniņ, işanırmen şayavatlı sövükünä seniņ, toçuruçımdan kerı tüştüm da oçul yazılğanımnı tandım, meya, Ata, kökkä da seniņ alniņa, dügülmen arzani ündälmä oçul saņa, yoçesä et meni neçik bir yalçılarıñdan seniņ, Biyim, Biy, meya saņa yerdän kökkä dirä. Amen.

(168) Ögüt här adamga, surp vartabedläriñ aytkanı, çaysi ki tiyişlidir övränmä da esinä tutma, ki hörmätli turgay Teņrigä da adämilärgä, bu 12 ögütnü saçlasın

1. Budur ävälgisi, ki yalyan sözlämägäysen.

2. Ekinçisi, ki seniņ ötmäkiñni adamga aya-magaysen.

3. Üçünçisi, sözüñdän, çirerıñdän çıxarı çıç-magaysen.

4. Dörtünçisi, ki dostluçnu da sıñarlıçını yaç(169)şi da açıllı adam bilâ etkäysen.

5. Beşinçisi, ki seniņ sıriñni da alıp bergäniñni açıllı adam bilâ etkin, ki seniņ sayışını çıxarı çıç-magay.

6. Altınçisi budur: yäñi çıçkan kişidän nemä ötünc klämä, da çaysi işni kläsän etmä, aşıçma.

7. Yedinçisi, ki adamniñ artıñdan yaman sözlämägäysen da panbas etmägäysen, ki yaçşılıçını yamanga aylanmagay.

(168bis) 8. Sekizinçisi, ki här adamga külänç yüz körgüzgäysen da yanaşkaysen.

9. Toçuzunçisi budur, ki alyişni da Teņrini haybatlama kündüz u keçä kendiñä peşä et.

10. Onunçisi, kimesägä sadaya bersän, Teņri üçün azdan-köptän, dżomart yüräk bilâ etkin ol çadar, ne çadar çuvatıñ etär da çoluñ yetişir, zera Teņri çuvatına baçar: az da köp Teņri yanına birdir, evet yüräkin baçar (169bis) da añar körä sadaçasın yöpsünür.

11. On birinçisi budur, ki umsasız bolmagaysen Teņridän, zera Teņri unutmas kendi çulun.

12. On ekinçisi budur, ki içiñni-çıxarıñni arilik-

tä saçlagaysen yaman sayıştan, bornigликтän, eski duşmanniñ felinä aldanmagaysen, ki köktägi çanlıçka arzani bolgaysen meñi meñilik. Amen.

(175) Surp Krikordan sormaçı da dżuapı friştäniñ

(176) Bir kün surp Krikor Lusaworiç yüriyir edi Sebowh taçga da kes-kenetä esindän keçirdi, ki ne bolıyırar adam oylanlarıniñ dżanları, ya çayda barıyırar, ya çayda tınıyırar ölümdän soņra.

Surp Krikor, Lusaworiç Ermenilikniñ, 40 kün (177) oruç tuttu da 40 keçä, ne yedi, ne içti, çoldı Teņridän da ayttı:

— Ey Eyäm da Teņri barçanıñ, yeber maņa friştäni, ki bildirgäy maņa yerlärin yazıçsızlarıniñ da yazıçlılarıniñ. Ya çayda eltiyir, çaçan aliyir, dżanıñ? Ya ne türlüdür yolları alarıniñ alniña? Ya nedir uruşu eski duşmanniñ türlü-türlü çaramçuluçta, kelgäni friştäniñ yazıçlıniñ dżanı utru da yaman dżuvap bergäni (178) bilâ: «Ketäriñiz kerı», da artarlarga aytarlar: «Kel, yaçşısı da inamli çulum, kir sövünlükinä Eyäñniñ seniñ?»

Andan soņra yeberdi Eyämiz bizim kendiniñ friştäsin añar, ki keldi da ayttı:

— Ošta, yeberdi Eyämiz meni saņa. Hali ne çolıyırarsen?

Surp Krikor ayttı friştägä:

— Çaçan alsañ dżanıñ yazıçlıniñ da yazıçsızniñ, çayda eltärsen?

Friştä ayttı:

— Çaçan alsam artarıniñ dżanıñ, (179) ol sahat sezär haybatın da hörmätin kendiniñ, ol türlü yazıçlı bilir çiyiniñ da çaramçusun kendiniñ.

Surp Krikor ayttı friştägä:

— Ne türlüdür dżan, çaçan çıçsa tendän: sezik-liktädir yoçsa seziksizliktä?

Ayttı friştä:

— Könüsündän sezikliktädir, da sözlövüçidir, da köriyir, neçik tendä.

Ayttı surp Krikor:

— Ne türlüdür dżan?

Ayttı friştä:

— Ottur (180) da yariç da adam sıfatlı, ne türlü ki Boyos arakäl tanıçlıç beriyir: «Egär ki çıxarıgi adämlikimiz buzulur esä, içkärigi adämlikimiz yäñilir» [2 Коринфянам 4:16 но если внешний наш человек и тлеет, то внутренний со дня на день обновляется]. Yoçesä artarıniñ dżanı haybatlıdır da yariçlı, neçik günäş. Da yazıçlıniñ dżanı tumandıir da çaramçulu da toludır barça yamanlıç bilâ.

Ayttı surp Krikor:

— Ne türlü alırsen yazıçlıniñ dżanıñ?

Aytti frištä:

— Xaçan (181) alsam yazıxlınıñ dżanin, körünürmen añar ot sıfatlı da xorçulu körmäxtä, da xorçulu çiliç çoluma, da xaçan körsä meni, xorçar da tıträr körmäxindän, da tili baylanır, da başın yaşıır, közün da yüzün çövürür, da dżâxt etär xaçma oyari-buyari, a heç nemä bolmas etmä, zera här yartın alnına bolırmen anıñ, da bolmas tözmä-gä xorçulu çiliçimdan benim, da közläri açilir (182) dżannıñ da tenniñ, da körär meni xorçulu da otlu çiliç çoluma, da körär yolun, çaysı ki alnına, tumannı da çaramyuni, da açar tenniñ közlärin, da körär oylanlarin da çatunin, da közlärin ayardıp [alartıp] baçıyır üstlärinä, teprätip başın, da çolar, da yalbarır, da aytır: «Körüniz meni da boluşuniz maña». Da alar işitmäslär anı, zera tili baylanıptır, da bolmas meni kimesä körmä, tek yalyız ças(183)ta, zera otlumen da tenim yoçtur, zera anıñ ündövüçisimen.

Aytti surp Krikor:

— Dżanin sen mi alırsen yoçsa kendi yeberir?

Aytti frištä:

— Ayrıç çıçarır, da men alırmen.

Aytti surp Krikor:

— Ne türlü körünür yazıxlınıñ dżanı?

Aytti frištä:

— Tumandır da çaranı da tolu yamanlıklar bilä da aruvsuzluç bilä.

Aytti surp Krikor:

— Ne aytır dżan tengä, xaçan çıçsa tendän da seniñ çoliñ(184)a bolsa, zera sözlövüçidir dżan da uslu?

Aytti frištä:

— Yırlarlar dżan da ten biri birin da bolmaslar tözmä biri biri bilä yırlamaçtan. Aytır dżan: «Vay maña, ki künlärimni boyum bilä yazıç bilä toldurdum da çaramyulattım meni da seni dä». Aytır ten dżanga: «Maña da vay, ki köp yazıç bilä da yamanlıklar bilä çilindim, da heç luç tartmadım, çalırmen aşıya, da sasırmen, da çirirmen, da bolurmen (185) ülüş çurtlarga, da heç bolman nemä etmä buzulmaçıma da çirimäçimä benim!» Aytır dżan: «Vay maña, ki köp yazıç bilä bayladım men meni, da heç bilmädim da sezmadım sahatimni da törämni, ki yılagay edim yas bilä da kül bilä! Hali çayda barıyım, bilmän, yerimniñ belgisi maña aşkärä dügül. Ündövüçim bu türlü xorçulu da haybatlu körünür, yoçesä çannıñ xorçusundan da (186) körümindän ne bolsarmen?» Da turupturlar buşurıyınmaç bilä dżan da ten, yılamaç bilä da sıxtamaç bilä biri birin da çaydesä bolmaslar övünmä. Aytı ten dżanga: «Bar sen köktägi çanga da

yaratuçimizga, şahat, ki bizim uruyumuzdan-kökimzdän bolgay k'ahana, da aňgay bizni yıçöv eşi-kinä ya ari tum alnına, da bariştırgay bizim bilä K'risdosnu, zera yar(187)liçyavüçidir da şahavatlı da salmagay bizni çolundan, zera sıfatına oçşarbiz da anıñ yaratkanlarıbiz». Munu aytırlar dżan da ten biri birinä da munuñ [munum] bilä övünürlär.

Aytti surp Krikor:

— Ne türlü alırsen yazıçsızıñ dżanin?

Aytti frištä:

— Aşax körünürmen añar ne türlü ündövüçi da dost yuvuçlu hörmätlap toyga ya ündövüçi çanlıçka, se(188)kin da aşax, da yaçşı tinçliçka ündämä-gä, meñilik yaçşılıçka. Da xaçan körsä meni dżan ten içinä, färählanır da sövünür, zera çayyulardan da tarlıçtan dünyâniñ meñilik tinçliçka ayıştıırmen [alyıştıırirmen] anı, topraçtan yarıçlılarga teñ etärmen, keçövlüktän keçövsüzlükkä eltärmen, xaçan alsam yazıçsızıñ dżanin, yügünürmen añar, neçik dostıma da yaçşı klävüçimä.

(189) Aytti surp Krikor:

— Ne aytır dżan tengä?

Aytti frištä:

— Maçtarlar biri birin dżan da ten. Aytır dżan tengä: «Tenim benim, san saña, zera seniñ bilä artar bolupmen, sadaça bermäç bilä yarlıga, oruç tutmaç [turmaç] bilä, alıış bilä, çıynalmaç bilä da barça yaçşı çilinmaçlar bilä». Yänä aytır dżan tengä: «San saña, ki sıñarım ediy benim. Men alıış etär edim, da sen tügällär ediy yaçşı(190)liçni. Hali tingin dünyâniñ çayyusundan da emgäkindän, da men barıyım Töräçi Teñrigä da benim üçün da seniñ üçün yaçşı sözlägäymen». Aytır [Aytti] ten dżanga: «Bar yaçşılıç bilä friştälärniñ böläkinä da meni aňgin Teñri alnına, zera seniñ sıñarımın da seniñ öviñ edim». Da andan soñra körüşürlär biri biri bilä da bolur dżan benim çoluma, ne türlü günäş adam sıfatına, (191) da turumen tenniñ üstünä 1 çulaç biyik, da hörmätlärmen tenni, ne türlü dostimni da yuvuçtagini eltkinçä kerezmanda.

Aytti surp Krikor:

— Ölüñün artından çaysı igidir: oruç mı, alıış mı, sadaça mı yoçsa ari tum?

Aytti frištä:

— Oruç saçlaganga igidir da aslam, ne ki ölügä yügünç; da sadaça bu türlüdür, neçik bir kimesä saçkay (192) yaçşı saçov da çaytıp yııştıırgay aslam bilä kendiniñ övinä, ol türlüdür sadaça; da ari tum ol türlüdür, ne türlü ki uçkay çaraçuş yoçartın, da dżan, ki bolgay eski duşmannıñ çoluna, çutçarır da Teñriniñ alnına turıyuzur, egär k'ahana bar köñül bilä ari tum etsä.

Aytti surp Krikor:

— Egär ki 1 kimesä kendiniñ barça künlärin yamanlıx bilä keçirgäy, da (193) xosdovanel bolmagay, da yazıxın yıylamagay, da ölüm çaçına çaytkay, da xosdovanel bolmagay, da yazıxın yıylamagay, da ölüm çaçına çaytkay, da xosdovanel bolgay, yazıxların kendiniñ yıylagay, da sıxtagay, da küstüngäy utrusuna Tejriniñ, da tüşkäy ayaçına k'ahananiñ, da çolgay k'ahanadan ari tumnu 3 kün ilgäri ya 1 kün poşmanlıx bilä, yöpsünür Tejri yoğsa yoğ?

Aytti frištä:

— Bir adam, ki kendiniñ barça künlärin yazıxta saçla(194)gay, da ölüm çaçına çaytkay, da xosdovanel bolgay kendiniñ yazıxların yıylamaç bilä kendiniñ da urunmaç bilä, da çolgay ari tumni, bolmagay ki ayagaysız, yoğesä beriniz, zera yöpsünür Tejri da körümsiz etmä, zera Eyämizdän tanıçlandı: «Kim ki yegäy menim tenimni da içkäy menim çanimni, ölümni körmäs ol, men dä tururmen anda». Zera angınca adam oylunuñ soñ tınıçına (195) diñrä, aytir Tejri, şayavatlimen menim yaratkanlarımniñ üsnä da sifatiñniñ.

Aytti surp Krikor:

— Xaysi ulu yazıxtır, ayır da äväl barir yaryuga da adam oylun uyatlı etär Tejriniñ alnına?

Aytti frištä:

— Xaysi ki yazıx adam oyluna kiçi körünür da xosdovanel bolmas, oldir barından ayır, da ol barir burun yaryuga, da adämini (196) uyatlı etär.

Aytti surp Krikor:

— Xosdovanuñiñniñ da yaşniñ çolununa [=çolu alnına?] ne çadar çalir yazıx?

Aytti frištä:

— Yazıx ol çadar çalir, neçik çidžiniñ urluxiniñ 1 bürtükün salgaysen teñizgä, ya ne türlü balayuz ot alnına, ya ne türlü ki tozni yel eltkäy, ol türlüdir barça yazıxniñ tarbiati yaş tökmäçniñ alnına.

Aytti surp Krikor:

— Bir yazıxni, ki adam oylu (197) etkäy da xosdovanel bolgay, da yänä etkäy da xosdovanel bolgay, yöpsünür K'risdos yoğsa yoğ?

Aytti frištä:

— Ne çadar yixılsañ, tur, ne çadar yazıxlansañ, xosdovanel bol, zera Bedros arak'al Tejridän işitti, ki 70 kez 7 yazıxlansañ, boşat anar.

Aytti surp Krikor:

— Bir kimesägä ki yoluxmasa babas yuvuxta ya salada, da klägäy xosdovanel bolma da (198) tum alma, da tapulmagay, ne bolsar ol adamga?

Aytti frištä:

— Tiyişlidir ol adamga, ki tağlarga da taşlarga

açkay kendiniñ işin küstünmäç bilä Tejriniñ alnına, yarlıyar Tejri da körümsiz etmä, zera aniñ çanı bilä satun alğanbiz, da çaçka yügünçi, da awazandan toyğan.

Aytti surp Krikor:

— Xaysidir ol džan, ki keldilər frištälär, da izdädi(199)lär mgrduñiñnu da inamın, da tapmadılar, yoğesä bardı çiyin yerinä, eriyir da opranıyir, neçik 1 çidžiniñ urluxu, yıylar, da sıxtar, da aytir: «Seniñ yaratılğanlarıñdanmen da sifatiñdan. Yarlıya maña?»

Aytti frištä:

— Ol džandır, ki özgäniñ tilindän xosdovanel boluptır, da çaçan ulu boldı, tandı dinin da k'ristänlikin, ol bolur çiyin yerinä, yıylar, da sıxtar, (200) da küstünür Tejriniñ utrusuna, andan soñra kelir frištä da çıyarir anı yerindän, da bilmäs, ki çayda eltär anı.

Aytti surp Krikor:

— Nedir oruč?

Aytti frištä:

— Oručni saçlagan frištälärgä teñ bolur, sönövsüz otni söndürür, yuxusuz çurtni öldürür, eski duşmanniñ ayızın baylar, oruč saçlaganı frištälärniñ tasına yetkirir.

(201) Aytti surp Krikor:

— Nedir alıış da yügünç?

Aytti frištä:

— Alıış da yügünç Tejriniñ yetizinä oğşar. Egär tolu aruv yüräk bilä adam alıış etsä, toxtalğan kökni ayırır, uçmaçni açar da adämilärni serovpeklärgä teñ etär.

Aytti surp Krikor:

— Ölüñüñ yazıxı ne türlüdür yaman?

Aytti frištä:

— Aniñ üçün, ki yazıxlı umsasız öldi da xosdovanel bolmadılar. Aniñ (202) üçün meñärüçi boldılar meni çiyinni, da işitkählär anı Tejridän, çaysi ki aytsar: «Ketiniz mendän, çaryişlilar, sönövsüz otka», zera eski duşmanniñ erkin etüçi edilär, da yarlıyamaç eşiki yapuludir alardan, da açıldı tamux eşiki, ölüm alarniñ üsnä, zera alarniñ yaman da keräksiz hörmätlärinä körä, ki meni tapunmadılar da poşman bolmadılar.

Aytti surp Krikor:

— Ne tür(203)lüdür haybatı ölümü yazıxsızniñ?

Aytti frištä:

— Aniñ üçün ki yazıxniñ ölümün öldürdilər dünyâda da tiri umsa bilä alişindılar K'risdoska sinamaçtan barçasiniñ džan u ten bilä da meñilik tinçliçta turuptırlar çartaymasız da köktägi uçmaçka yettilär.

Aytti surp Krikor:

— Xaçan alsan yazıxsızniñ dżanin, ne türlü el-tärsen kökkä?

(204) Aytti frištä:

— Äväl eltärmen kerezmanda, da aytkaylar «*Hawadunelov hoki çayayut‘ean*», tek ol sahat enärlär yer üsnä da körüşürlär birgä dżan ten bilä, dayin artıxsı yügünürlär k‘ahanalarga, da tirlik keltirgän surp çaçka, da barça žovovurtka, da aytkaylar: «Alyış etiniz artımızdan, ki eminlik bilä keçirgäyimen çaramyluxlarniñ çolundan».

(205) Alirmen dżanin toyrunuñ, neçik günäş haybatlı, da çixkaymen kün toyuşnuñ eşikindän kökkä.

Burungi tabayada eski duşmanniñ böläkläri kelir da bolmaslar yuvuxlanma, zera köriyirlär dżanin artarniñ tolu yarıç bilä da haybatlı, zera barça köz çamaşıyır, ki köriyirlär ayzin K‘risdosnuñ alyışına, da baylanıyır alarniñ tili. Barça sadanalar köriyirlär oñ ço(206)luna altun yüzük, çaysi ki çosdovanut‘iundir, da uyalgaylar yüzläri, da köriyir belinä iti baylangan da nişanin belgili surp çaçniñ, da eksilirlär, da öpkälärlär anıñ çorçusından, barçanı bu türlü körärlär da bolmaslar yovuxlanmaga.

2-inçi tabayada tumandır çalın da çaranyulux, da heç çorçmas ne titrämäş, zera kendi yarıçı bilä çıraç da haybatlıdır, yarıç (207) beriyir utrusuna da heç çorçman [=çorçmas].

3-ünçi tabayada sovuxtır, da buzlux, da çorçu. Ni titrär, ni çorçar.

4-ünçi tabayada ottir çorçulu, da bolmaslar yuvuxlanmaga.

5-inçi tabayada tardir eşiki, kirmägä kläsä kökkä, asrı keñdir.

6-inçi tabayada yarıçtır sklepep dayin artıxsı haybatlanir yarıç bilä, neçik günäş.

7-inçi tabayada böläki frištä(208)larniñ da hreştagabedlarniñ. Xaçan körsälär, sövünürlär da färählanirlar. Bu 7-inçi tabayada anı yoyarı köçuriyirlär.

8-inçi tabayada utru kelgäylär artarga saymos bilä, da alyış bilä, da dżan hörmäti bilä, da körüşürlär artarniñ dżanı bilä da çaytırlar.

9-ünçi tabayada yügündüriyirlär dżanin olturuçuna Teñriniñ, tek ol sahat avaz (209) işitir artarniñ dżanı Teñriliktän, ki aytilir: «Kel, yaxşı da inamli çulum, kir färählikinä Eyäñniñ seniñ». Da berirlär añar içmä ölümsüz çovraytan, meñi suvdan, da ölümsiz bolur artarniñ dżanı. Da keltirirlär añar badmudżanin Aharonniñ 12 çası bilä körkäytkän, yoxesä bermäslär, da aytırlar: «Bu-

dur seniñ tonuñ da budur seniñ hörmätiñ menim ekinçi kelgäninä dirä. (210) Xaçan biriklätsäm seni teniñ bilä, ol çayta körkäytkäyimen seni Teñrilik haybati bilä. Hali tin seniñ köp emgäkiñdän da seniñ köp çayyulariñdan».

Andan soñra eltip tındirimen 4-ünçi [=10-ünçi] tabayada, uçmaçniñ utrusuna, ki Adäm atamizniñ uçmaçına yuvuxtur, da här kez haybatlangay da yarlıyangay uçmaçniñ çičäklärindän da alyışlar Teñrini, neçik tendä edi, özgä dżan(211)lar bilä färählanma da sövünmägä olturuçnuñ çövräsinä frištälarniñ böläki bilä tinçliçta, färähliktä hali da här kez.

Aytti surp Krikor:

— Xaçan aridir da günäştän dayin haybatlıdır, nek Teñrigä yügündürmässiz, yoxesä olturuçına? Aytti frištä:

— Teñri körümsüzdür, da yetövsüz, da yarıçtır, yaratılmagan, da utrusuna turuptirlar köp közlü k‘erovpeklär da 6 (212) çanatlı serovpeklär, da yarıçtan çubuxlular Mik‘ajel da K‘apriel çorçulu titrämäç bilä Teñriniñ alnına, alyışliyirlar Teñrini, da ögüp aytiyirlar: «Ari, ari u ari Biyimiz küçlüdür, da toludur yer u kök seniñ haybatıñ bilä». Da Teñrilik olturuptir 4 sıfatlı olturuç üsnä, zera olturuptirlar çövräsinä Teñriniñ olturuçunuñ barça böläki arak‘ellarniñ da marka(213)re-larniñ da här kez alyışliyirlar Teñrini tıyılmagan avaz bilä.

Aytti surp Krikor:

— Xaysidir Teñriniñ olturuçı?

Aytti frištä:

— Boy bir da sıfat 4: adam, aslan, ögüz, çaraxuş. Da här biri kendiniñ avazı bilä maçtıyir Teñrini, da alyışliyirlar.

Aytti surp Krikor:

— Teñrilik ne türlüdür?

Aytti frištä:

— Anda yarıçtır da ot.

Aytti surp Krikor:

— Nedir (214) Teñriniñ çövräsinä?

Aytti frištä:

— Aç yarıçtır, da andan adämilär alir başıçış usnuñ da biliklikniñ, peşaniñ da tillarniñ, da övränmäklikni, da barça türlü şnok‘nu. Zera şayavat Ari Dżanniñ yayılıptir suv üsnä da andan üläşinir dünyä üsnä.

Aytti surp Krikor:

— Nedir Teñriniñ tebäsi üsnä?

Aytti frištä:

— Yarıçtır yayılğan yetövsüz, keñ, neçik kök. Anıñ üsnä (215) suv k‘ristänlikniñ, çaysi ki surp

Jovaneş Mgrdiç ölümsüz Teŋriniñ tebäsi üsnä tol-
durdı Ortananda, da suvniñ üsnä turuptır yarıxlı
kümbed, da kümbetniñ üsnä surp xaç.

Aytti surp Krikor:

— Neçä xattır kök? Boyos arak'el aytir: 4-tür.

Aytti frištä:

— Boyos arakel kördi Teŋriniñ tebäsi üsnä ya-
yılğan yarıxni da anıñ üçün aytti, yoxesä 2-dir kök
— otlu da yarıxlı.

(216) Aytti surp Krikor:

— Frištälärniñ böläki yarıxlı köknüñ üsnädır
yoxsä dayın yoğarı?

Aytti frištä:

— 9 tabayadırlar yarıxlı da taqlama biri birin-
dän da 9 xat frištälärniñ toxtalğan turuptırlar
alarnıñ üsnä, da hər böläk kendiniñ avazı bilä da
alşı bilä alşılıyirlar Yaratuçı Teŋrini.

Aytti surp Krikor:

— Alşıları bularnıñ haybatlı yarıxtandır yoğ-
sa yoğ?

(217) Aytti frištä:

— Yoğ ki bularnıñ haybatından, yoğsa Teŋriniñ
yarıxındandır, zera xaçan ki yarattı Teŋri burungi
adamni, kendiniñ sürätinä oğşaş etti da 2-inçi kel-
gäninä körkäytsär haybat bilä anıñ erkin etkän-
läрни.

Aytti surp Krikor:

— Aysa anıñ atıdır haybatlı meñi meñilik.

Xaytıp aytti surp Krikor:

— Xaçan alsaj yazıxlınıñ dżanin, çayda eltiyir-
sen?

(218) Aytti frištä:

— Köp çiyin bilä eltärmen yazıxlınıñ dżanin.

Burungi tabayada böläki şaytanlarnıñ utru
keliyirlar da uruş etärlar, neçik sarinçxa, ança ki
meni bir yarı köçürürlar, talaşirlar, çaxirirlar, çä-
tirdarlar, taşıldarlar da küstünüp aytıyirlar:
«Xayda eltiyirsen biznim erkimizni tügällävüçini,
itni, yarlıyamasni, şayavatsizni, çalmazni, sövük-
süzni, Teŋridän çorçmasni...»

[В этом месте отсутствует один лист].

(219) ...tarlıx bilä da ulu dżâht bilä keçar an-
dan.

6-inçi tabayada yarıxlı çätirdir, körklü, yoxesä
ağar terändir da çaranıy.

7-inçi tabayada böläkläri frištälärniñ da hreş-
dagabedlärniñ, yıylarlar da sıxtarlar yazıxlınıñ
dżanin çiyini üçün, ki köçürsälär anıñ bilä.

8-inçi tabayada utru kelirlar frištälär da yı-
raxtın turup da çaxirip aytirlar: «Xayda keltiriyir-
sen (220) bu itni, yarlıyamasni, şayavatsizni da
tolu barça yamanlıx bilä? Xaytır anı kerı».

[9-tabayada...] Da yügündürürmen yıraxtın ol-
turıyucuna Teŋriniñ, da eltärmen ölümlülär ornına
da yaman çilinganlar, ki yaman çalin çaranıyuluğ-
dır, çaysi ki Teŋridän yıraçlanıp da yatlanıptırlar.

Aytti surp Krikor:

— Xolarmen, işit da yarlıya maña, çuluña. Bo-
lur mi çutulma ol yerdän yazıxlınıñ dżanı yoğ-
(221)sa mi yoğ? Ayt maña.

Aytti frištä:

— Kendindän soğra nemä işadag çaldırıp esä,
oğul yalıyız, ki bargay yıxöv eşikinä da bergäy sa-
daya yarlıya da çaräsizgä, yalañaçni kiydırgäy, çä-
ribni keltirip övündä tündırgay da ki yağşı da hör-
mätli k'ahana ari tum alnına çoltxa etkäy ol yazıx-
lılar üçün, bolur ol yerdän çutçarmaga da Teŋriniñ
alnına turıuzmaga ari tumnuñ çoltçasından. Egär
bolmasa, ol yerdä berkinip toğ(222)tamaç keräk
yazıxlı dżanlar K'risdosnuñ ekinçi kelgäninä dıñ-
râ, ki ten dżan bilä birlänir da alarnı yeberir sö-
növsüz otka, çayda ki yıylamaç da tişlär bilä çar-
çıldamaç.

Aytti surp Krikor:

— Neçik bilir ya sezär ölüniñ dżanı ari tum-
nuñ yergäsin?

Aytti frištä:

— Xuluçka tursa k'ahana, aruv u könü, yağ-
(223)şı es bilä u yaş bilä da tügällägäy Teŋriniñ
çuluçun, na haybattan haybatka teşkirilir, da 6
türlü yarıx bilä yarıçlanir, da anıçtan anıçka bi-
yıklänir.

Aytti surp Krikor:

— Nedir, ki k'ahana Awedaran sarnar ölüniñ
üstünä?

Aytti frištä:

— Xaçan ki sarnasa k'ahana Awedaran ölülar
üstünä, ol sahat ölüniñ dżanı teni bilä içär rosanı,
neçik tirlikinä, da (224) ölümsüz bolir meñi meñilik.

Aytti surp Krikor:

— Nedir, ki ötmäk u meçeloç üläşirlar ölülar
üçün?

Aytti frištä:

— Ötmäk u meçeloç nşanagdır ölüniñ ilgäri
kelmäki da çızarmaçi da isi ötmäknıñ yänirmäkli-
kidir dżannıñ tirlikkä, ki yänirilisärlar [=yäniril-
särlar] Teŋriniñ haybatına.

Aytti surp Krikor:

— Nedir çökmäç tizi bilä [=üsnä] da boşatlıx
çolmaç yazıxlılar üçün ya ölüsü üçün?

(225) Aytti frištä:

— Kimsä yazıx üçün kendiniñ ya ölüsünüñ çö-
küp boşatlıx çolğay Teŋridän, ottan yıraçlanir da
uçmaçtan zrgel bolmas, yoğsa ulu haybatka yetär.

Aytti surp Krikor:

— Barča yazıxtan çaysidir yaman adam oylunu?

Aytti frištä:

— Kim ki heç etip çosdovanut'ıunnu da yazıxından çaytmaqay, barča yazıxtan oldır yaman.

Aytti surp Krikor:

— Kim ki yazıxından çaytmaqay (226) da ölgäy, nedir anıñ işi ya ne bolur?

Aytti frištä:

— Alar bolmaslar körmä Xanimiz K'risdosnu, da bolsarlar uyatlı, da kelmisärlär anıñkilär K'risdosnuñ yarı kününä da otlu çiyinni yöpsünsärlär yarı kününä.

Aytti surp Krikor:

— Adam yazıxın yıylap da çaytkay, da ölgäy, da işadagı bolmaqay, da soñra dżaxt etip etmägäy, nedir ol dżanniñ işi?

Aytti frištä:

— Joşadag(227)sizlar bilä yazarmen anı da yazıxtan çutçarırmen.

Aytti surp Krikor:

— Artarlarnıñ da yazıxlılarnıñ dżanları ne çayyu çayyırirlar?

Aytti frištä:

— Artarlar dżanı çayyurir da aytir: «San edi bizgä, ki kelgäy edi K'risdos da bolgay edi jarut'ıun, ki biz barçamız kiyyiy ediç tenimizni da algay edik ol haybatnı, çaysi ki ayızlanıp simarlap-tir K'risdos da kendi bilä ölümsüz meñi meñ(228)ilik dä bolgay ediç!» Da yazıxlı dżanlar yıylap da çaxırıp aytirlar: «San edi bizgä, ki jarut'ıun bolmaqay edi da tölov bizim çilinganimizga, ki meñi çiyinni yöpsüngäybiz K'risdosnuñ kelgäninä!»

Aytti surp Krikor:

— Jarut'ıun ne şayavat bilä körünsär?

Aytti frištä:

— Jarut'ıun bolsa, dayın birlänmäch yoxtur közü bilä biri birinä yaxşı baçmaç, şayavat, sövük, här dayım (229) Teñrini açmaç u maçtamaç, da biliksizlär keräk barçası biliklilär bolup Teñridän algaylar es u açıl, da bitik bilmägänlär keräk bilgäylär barçası bir til bilä alıış yügünmäçliç Ata Oğul Ari Dżanniñ hörmätinä.

Aytti surp Krikor:

— Dżanlar, ki Teñrigä bariptir, çayyururlar mi çalğanlarnı yoçsa yoç?

Aytti frištä:

— Här kez közläri alardadır, da çalğanlarnı çay(230)çururlar Teñriniñ alnına, da yalbarirlar: «Teñri, alarnı uzun künlü et, ne türlü ki alar bizni açarlar, ol türlü alar da dünyâda teşkirilsärlär».

Xalğanlar ol türlü alarnı açgay da: «Sen alarga hadirlägäysen orun, Biy Teñri». Da egär çalğanlar açmasalar kendiniñ ölülärin da çayyurmagay, ol vaçtta yalbarirlar Teñridän ol dżanlar da çoltça etärlär: «Biyim K'risdos, çnçel (231) et da yoç et alarnı dünyâdan da meni işadagsiz yazgın».

Aytti surp Krikor:

— Baçmaçı bar mi dżanniñ ya jarut'ıunu?

Aytti frištä:

— Baçmaçı şayavat tinçliç, da yäñilänir Teñriniñ tinçliçinə.

Aytti surp Krikor:

— Nedir sadaça, ki bergäy keçmişlär üçün?

Aytti frištä:

— Dżanniñ egri yolun tüzär, da ol sanlı avaznı işitmäçtir, ki K'risdos buyurur: «Keliniz, Atam(232)-dan da mendän alıışlanganlar!» Açar yuvuçlatir.

Aytti surp Krikor:

— Ol kün, ki çaytkay adam yazıxından, nedir?

Aytti frištä:

— Yazıxından arınir, çiyından çutulur, yoçsa hörmät almas. Buyurur K'risdos, ki: «Orun köptir Atam övinä».

Aytti surp Krikor:

— Adam oylu köp kez çosdovanel bolup da çaytkay, nedir ol?

Aytti frištä:

— Ol adam yiyiptir asrı köp çazna (233) köktä, ki ne anı küyä yer, ne oçru oçurlar, ne eksilir.

Aytti surp Krikor:

— Ne vaçtta alir ötünçnü adam oylu?

Aytti frištä:

— Egär ki yarlıyovuçi esä adam, K'risdos kelgäninä yüz künlük ötünçün, çaysi ki köktägi Eruşayemdir, ne köz körüptir, ne çulax işitiptir, ne köñül adamnıñ bolur yetmägä, çaysin ki hadirläptir Biyimiz K'risdos sadaça etüçilärgä da yarlini u çaräsizni yedürü(234)çilärgä, da kendi k'risdänlikinä tügäl tapunganlarga.

Aytti surp Krikor:

— Barča ariliktän u aruvluçtan çaysi yaxşidir?

Aytti frištä:

— Teñriniñ çorçusu da adamnıñ uyatı, dayma çosdovanel bolmaç. Bu yaxşı çilinmaç boldi adämida — 1000 san ol adämini.

Andan soñra alıışladılar Biyimiz K'risdosnu Kapriel hreşdagabed da surp Krikor, da hreşdagabed ayındi kökkä.

Simarladı hreşdaga(235)bed surp Lusaworiçkä da ayti:

— Ey ari ata, yazgaysen bu haybatlı buyruçnu da övratkäysen adämilärgä.

Da Teḡriniḡ buyruḡu bilä yazdī surp Krikor
Lusaworič bu haybatli keräkli işläрни, ki alyšlidir
Eyämiz K'risdos meḡi meḡilik, amen.

[Колофоны]
Zananbagan [= zAnabagan] k'ump ew Lazar
Stepan ol". (236-237) Zanabna [= zAnabagan].
Lazar Stepan ol".

Конгрегация армянских мхитаристов, Венеция, № 1270

Армянская Библия. Возможно, есть глоссы.
[Deny, Tryjarski 1964b: 805].

Конгрегация армянских мхитаристов, Венеция, № 1700

Сборник

Дата: рукопись начата приблизительно в 1610 г. и закончена в 1652 г.

Составители: жители Каменца-Подольского – писарь местного армянского суда, затем священник Агоп (1582 – 16 [26] апреля 1621) и его младший брат Аксент, сыновья авакареца (протоерея) Крикора, внуки авакареца Ованеса (стр. 99, 106, 107, 118-119, 135, 144, 155).

Бумага. 169 стр. (стр. 151, 156, 164 чистые; стр. 66 в нумерации отсутствует).

Содержание: стр. 7-169: Каменецкая хроника:

стр. 7-73 на армянском языке, за 1430-1610 гг.;

стр. 74-160 на кыпчакском языке, за 1611-1624 гг.;

стр. 161-169 на армянском языке, за 1648-1652 гг.

Публикация:

полный текст армянским письмом [Алишан 1896: 5-112; кыпчакская часть: 68-110];

кыпчакские фрагменты с английским переводом, комментарием и словарем:

стр. 107-115, 122-157 [Schütz 1968];

стр. 89-106, 115-122, 158-161 [Vásáry 1969];

наш неполный русский перевод кыпчакской части и комментарий [Османская империя 1984: 53-71, 168-171] и украинское изложение нашего перевода [Жовтень, 1985, № 4: 95-105].

Кыпчакская часть венецианской рукописи № 1700

Поскольку, к сожалению, нам не удалось приобрести копию данной венецианской рукописи, воспроизводим только стр. 89-161 по публикациям Э.Шюца и И.Вашари. Некоторое представление о содержании предшествующих страниц дает публикуемая нами ниже парижская рукопись №194.

(89) Tḡ 1062 [1613], nojemper 18, yīḡkūn. Хотин pirkalabiniḡ oylun, domnaniḡ ḡardašin Ložinskiyni öldürdü Xanskiy.

Tḡ 1062 [1613], nojemper 10. Seym başlandi Varšovda.

(90) Tḡ 1062 [1614], tegdemper 27, yīḡpaškūn. Pan Lukaš Hrickovicni ekinči yilga voyt ettilär, da deḡ Apraham oylu pan Isajni yäḡi antičkan.

Tḡ 1063 [1614], abril 18, nöḡarikūn. Surp Nigol yīḡövünüḡ ičkarisiniḡ sklepen'esin zнову aḡarttilar hem ḡoran alnina gragalt yerinä vem taštan ḡoydular, ḡaysi ki äväl Teḡri bergäy edi.

Tḡ 1063 [1614], majis 16. Başladilar taš ešikni surp Asduadzaḡzin yīḡövü yanina bolgan murovat etmä hem yol da yasama Uzun mahalädä 2 yandan.

(89) Года 1062 [1613], ноября 18 [28], воскресенье. Ханский убил Лозинского, сына начальника крепости Хотин, брата домны.

Года 1062 [1613], ноября 10 [20]. В Варшаве начался сейм¹.

(90) Года 1062 [1614], декабря 27 [января 6], понедельник. Пана Лукаша Грицковича сделали [=избрали] войтом на второй год, а пана Исаю, сына отца Апрагама, новым присяжным.

Года 1063 [1614], апреля 18 [28], вторник. Снова побелили внутренний свод церкви святого Нигола и перед алтарем вместо грагалта поставили каменный престол, который дай бы Бог раньше.

Года 1063 [1614], мая 16 [26]. Начали строить каменные ворота у церкви пресв. Богородицы и чинить дорогу на улице Длинной с двух сторон.

¹ Речь идет о чрезвычайном сейме, состоявшемся в Варшаве 3-24 декабря 1613 г. [Chronologia: 483].

Tṽ 1063 [1614], junis 15, ɣankün. Būgüŋgi künnü pan hetman Žolk'evskiy, voyvoda Kiyovskiy, starosta Barskiy, türk çavuşu bilä vitac'a boldu ɣala artına. Da bar edi ɣalada 4 ɣazaɣ. Ol 4 ɣazaɣnı kesärlär edi çavuş alnına. (91) Xaysiların ki vol'nıy ettilär. Da ol çavuş bilä 1 alpavud Otvinovskiy atlı tlımaç birgä edir.

Tṽ 1063 [1614], sebdemper 10, surp Xaçnıñ şapatkünü. Būgüŋgi künnü surp Nigol yixövünä yäñi kümüş ganteı asıldı pan Lukaş voytnuñ bergän jışadagı.

Tṽ 1063 [1614], sebdemper ayına. Türk, tatar, olaɣ, multan 1 bolup Zaporohga bardılar, ki ɣazaɣnı znesit etkäylär edi, evet Biy Teñri boluşmadi kendilärinä, ɣaysı ki yüz ɣaralıɣı bilä kerı ɣayttılar.

Tṽ 1063 [1614], sebdemper 25, yixpaşkün. Tatar elçisi keldi Kameneckä, ɣaysı ki başıñlar bilä ketiyir edi kşonzegä pan Krakovskiygä, da birgäsinä 12 atlı tatar bar edi.

Tṽ 1063 [1614], nojemper 4, aynakün. Nemiç elçisi ketti korol'dan Türkkä. Atı Tarkovskiy.

Tṽ 1063 [1614], nojemper 8. Yezuitalar komediya ettilär, ɣaysı komediya arasına bir komediya dayın boldu, ki az biri birin alpavudluɣ öldürmädilär, evet kesiştilär.

Tṽ 1063 [1614], nojemper 15. Xotin ɣalasın korol' rozkazat etti Olaɣ biyinä Tomşaga oddat etmä, nedä ki oddat ettilär.

(92) Tṽ 1063 [1614], nojemper 30, ɣankün. Nigol deř Krikor oylunuñ sıñarı Hoska, Jovaneş Kevor ɣızı, keçti bu dünyadan, ɣaysı ki priçinası oylan toıurmaɣ edi, ki oylannı toıurdu tiri, da kendi zaraz dżanin Teñrigä simarladı. Biy Teñri dżanin tındirgay artar da toıru dżanlar bilä, da ekinçi kelgäninä kendiniñ dżanı teni bilä birlätip, da umsamızga körä bizim ölüdän turıuzgay da friştälär tasına tasel etkäy. Ameñ, jeıçı.

Tṽ 1063 [1614], tegdemper 18, yixkün. Beđros deř Krikor oylu, deř Jovsepniñ ɣardaşı, elçiliyin ketti Olaɣ biyinä Tomşaga neçik cesardan, alay že bizim korol'dan 3-çi Zigmunttan.

(93) Tṽ 1064 [1615], mard 28, nöğarikün Čubuxuruşkan alnına. Yurko, Mużik tornu, Nigol Xaçinskiyniñ oylu, oıurluɣ etip edir 1 türk kişisindän, ɣaysı ki lica bilä tutup da töräsin ettilär, ki asilgay. Da ɣaçan ki kat alıp eltkändä asma, na çixti ɣarşı 1 ermeni ɣız da katniñ ɣolundan odn'at etti kendin, da çixip şähärdän ɣaçtilar. A bu boldu lentvoytluɣuna pan Guryiğ Diradur oylunuñ. Darusu här yamanga!

Года 1063 [1614], июня 15 [25], среда. Сегодня пан гетман Жолкевский, воевода Киевский, староста Барский, провел за замком встречу с турецким чаушем. А в городе было 4 казака. Тех казаков должны были казнить перед чаушем. (91) Так их освободили. А переводчиком при том чауше был один шляхтич по имени Отвиновский.

Года 1063 [1614], сентября 10 [20], в день святого Креста. Сегодня в церкви святого Нигола повесили новый серебряный светильник, пожертвованный паном войтом Лукашом.

Года 1063 [1614], в сентябре. Турки, татары, молдаване, валахи вместе ходили на Запорожье, чтобы уничтожить казаков, но Господь Бог не помог им, так что возвратились с позором.

Года 1063 [1614], сентября 25 [октября 5], понедельник [=воскресенье]. В Каменец прибыл татарский посол, направлявшийся с подарками к пану князю [кастеляну] Краковскому, и вместе с ним было 12 конных татар.

Года 1063 [1614], ноября 4 [14], пятница. Польский посол от короля отправился в Турцию. По имени – Тарковский.

Года 1063 [1614], ноября 8 [18]. Иезуиты ставили комедию, во время которой случилась еще одна комедия: шляхтичи чуть было не поубивали друг друга, но таки порезались.

Года 1063 [1614], ноября 15 [25]. Король приказал отдать крепость Хотин господарю Молдавии Томше, и отдали.

(92) Года 1063 [1614], ноября 30 [декабря 10], среда. Госка, супруга Нигола, сына отца Крикора, дочь Ованеса Кевора, покинула этот мир, причиной чего было рождение ребенка: ребенка родила живого, но сама сразу отдала душу Богу. Да упокоит Господь Бог ее душу с душами праведников, и в час своего второго пришествия соединит ее душу с телом, и по упованию нашему воскресит из мертвых, и присоединит к сонму ангелов. Аминь, да будет так.

Года 1063 [1614], декабря 18 [28], воскресенье. Бедрос, сын отца Крикора, брат отца Овсепя, поехал послом к господарю Молдавии Томше как от цесаря, так и от нашего короля Сигизмунда III.

(93) Года 1064 [1615], марта 28 [апреля 7], вторник перед Вербным воскресеньем. Юрко, внук Мужика, сын Нигола Хачинского, обокрал одного турка, был пойман с поличным и осужден к повешению. И когда палач взял его и повел вешать, на встречу вышла одна армянская девушка, отняла его из рук палача, и они бежали из города. А произошло это в лентвойтовство пана Гурьига, сына Дирадура. Спаси и сохрани от всякого зла!

Tv̄ 1064 [1615], abril 1, şapatkün. Surp Nigol yiḫövününj ulu çañniñ, budur igitlär çañiniñ, valin yäpidän yasattirdilər haybatına Biy Tejriniñ.

Tv̄ 1064 [1615], abril 20. Lukaş Hrickovič 3-çi yilga voyt tañlandı. Tejri çutlu da sïtaralı etkäy, amən.

Tv̄ 1064 [1615], junis 30, aynakün. Xazaçlarni kestilär, çaysïlariniñ atı biriniñ Şulha edi da birsininiñ Ivaşkovskiy edi, da asrı yarar igitlär edi. Da alayže 5 konfederatni da birgälärinä kestilär. Xaysi ki padşah dekreti bilä kestirdi podstarosciy Kaveckiy Türk padşahiniñ çavuşu alnina bu 2 çazaçni. Da 2 çazaçni boş etti çavuş boyozlari bilä. Zera barı 4 edi. Da sojra ol 2 keskän çazaçlarni kömdülär asrı körklü Nemiç çabaçi çïçari, procäsiya bilä, Božemuka yanina, çayda ki kömüptürlär özgä çazaçlarni — Muça da Kalinani.

(94) Tatar üçün

Tv̄ 1064 [1615], okosdos 31. kiçaynakün. Tatar çani asrı köp adam bilä kirdi Nemiç veliyatına Okrayına bilä, da ketti çay Plövgä yuvuç, da çaytip keldi Kamenec tibinä, Doluşka yanina koşun çoydu, da barça salalarni, da humnalarni, da tüzdä biçänlärni küvürdü. Evet şähärdän p'eçota, alayže özgä oçvotniylar — neçik ermeni, alay nemiç, orus — çïçip birgälärinä, potikacc'a boluy edilär, alayže toptan çaladan da şähärdän üstlärinä uruy edilär. Xaysi ki keldilär şähär tibinä aş zamanına, da ruşicc'a boldular yarımkeçädä, da barip Turlunu keçtilär Xotin tibinä. Evet asrı ulu doyumluç çïçardılar birgälärinä.

Olaç boyarlari üçün

Tv̄ 1064 [1615], sebdemper ayına. Olaç viliyatına boyarlar povstat ettilär kendi biyläri üsnä Tomşaniñ da kliyir edilär kendin öldürmägä, nedä ki Tomşa posterezic'e bolup da ol boyarlarni zevşistkim tiri tuttu, da çörüvlärin çirdi, da çaysi boyarni çazuçka urdu, çaysin suvda bojdu, Nedä ki ol zaman anda rast keldi Asta Beđros deř Kirkor oçlu, çaysi ki elçi edi cesardan da korol'dan Tomşaga, tedı anı da birgälärinä keçä bilä suvda bojdurdu.

(95) Tv̄ 1064 [1615], hogdemper 2. Bir hayduknu çatunu bilä çazuçka urdular Xotin yoluna, çaysïlarında ki çasut bitikläri tapildi yanlarına Olaç biyindän Tomşadan.

Tv̄ 1064 [1615], nojemper 1-inä. Kn'az Vişnoveckiy da kn'az Korickiy, 2 badža, Yeremiş biyniñ kiyövläri, kirdilär Olaç ulusuna çerüv bilä, çaysi ki ettilär Olaç biyliçinä Yeremişniñ oçlun Aleksandrni, nedä ki Biy Tejri boluşkay kendilärinä.

Года 1064 [1615], апреля 1 [11], суббота. Во славу Господа Бога восстановили вал большой колокольни, то есть колокольни удалцов [молодежного братства] церкви святого Нигола.

Года 1064 [1615], апреля 20 [30]. Лукаш Грицкович избран войтом на третий год. Дай Бог счастья и удачи, аминь.

Года 1064 [1615], июня 30 [июля10], пятница. Зарезали казаков, имена которых – одного Шульга, а второго – Ивашковский, а молодцы были очень достойные. И с ними казнили 5 конфедератов. По декрету короля казнил этих 2 казаков подстароста Кавецкий в присутствии турецкого чауша. А 2 казаков чауш от казни освободил. Всего было 4. Затем этих 2 казненных казаков очень пышно, с процессией, похоронили у распятия за Польскими воротами, где раньше были похоронены другие казаки – Муха и Калина.

(94) О татарах

Года 1064 [1615], августа 31 [сентября 10], четверг. Татарский хан с великим множеством людей вторгся в Польшу через Украину, дошел до самого Львова, и, возвращаясь, подошел к Каменцу, разбил лагерь у [реки] Долужки, и сжег все села, и гумна, и сено в степи. Но из города выступила пехота и другие добровольцы – как армяне, так поляки и украинцы – и бились с ними, а из замка и из города стреляли по ним из пушек. Подойдя к городу в обеднюю пору, они снялись в полночь, ушли и у Хотина переправились через Днестр. И вывели они с собой очень большую добычу.

О молдавских боярах

Года 1064 [1615], в сентябре месяце. В Молдавии против своего господаря Томши восстали бояре и хотели его убить, но Томша проявил осторожность и схватил всех тех бояр живьем, и разбил их дружину, и одних бояр посадил на кол, а других утопил. В это время случилось быть в Яссах Бедросу, сыну отца Крикора, который был отправлен послом от цесаря и короля к Томше, так и его вместе с ними ночью утопили в реке.

(95) Года 1064 [1615], октября 2 [12]. На Хотинской дорое посадили на кол одного гайдука с женой, потому что при них обнаружили заговорщицкие (“шпионские”) письма от молдавского господаря Томши.

Года 1064 [1615], ноября 1 [11]. Князь Вишневецкий и князь Корецкий, 2 свояка, зятя господаря Иеремии [Могилы], вступили с войском в Молдавию, потому что привели на Молдавское господарство сына Иеремии Александра, да поможет им в этом Господь Бог.

Tv̄ 1064 [1615], nojemper 13. Biy Teḡriniḡ bo-luṣluḡu aṣira kn'az Viṣnoveckiy da kn'az Koreckiy potikacc'a boldular Tomṣa biy bilä Astan 2 mil yerdä, ḡaysi ki 7 miḡ adam bilä Olay biyiniḡ čerüvün znesit ettilär, alay ki Tomṣa biy kendi küc bilä ḡaçti, da taborunda bolgan barı ayaḡ tibinä ketti, alay ki az nemä ḡutuldu tiri, ḡaysi ki 15 miḡ adamı bar edi biyiniḡ olay bilä tatar. Da anda ž barı harmata-sın aldılar Olay biyiniḡ. Da barıp Asta ḡoydular biy-liḡkä Aleksandrni, Yeremiḡ oylun. A ol Tomṣa biy ḡaçti Brayil ḡalasına da soḡra ketti Multanga Multan biyinä. Nedä ki soḡra tez kšonže Korickiy barıp ledi] artından çay Multanga, Buzov šähärinä.

(96) Olay biyläriniḡ ḡaçkanları ücün

Da anda rastladı, ki 2 biy — 1-i olay Tomṣa da 1-i multan Radul atlı, olturup da aṣ yey edilär bir yerdä Bizov manastırında. Evet bir kiṣi posterezit etip Koreckiyi čörüv bilä, ḡaysi ki 60 miḡ adam bilä bariy edi, da tezindän ḡabär etti biylärgä, nedä közläri bilä kördülär bizim čörüvünü. Da zaraz atlarga atlanıp ḡaçtilär neçik Tomṣa, alay Radul biy, da zevšistkim salıp stolların da kümüş rostriḡaların, nedä ki bizimkiläri kelip dostat ettilär ol yaḡşılıḡni. A dayın artlarından ḡuvalamadılar ol biylärni, zera atları asrı bek yoryun edi bizim čörüvünüḡ, anıḡ ücün ki bir keçädä Tekučtan Bizovga tüştülär, ḡaysi ki 12 mildir. Evet soḡra yänä ḡaytıp keldilär Tekučka. Nedä ki bir haftadan soḡra 1 keçäni 5 miḡ tatar urdu üstlärinä, ḡaysi ki Koreckiy ḡarşı turup da tatarı pohromit etti, alay ki köp tatar tüştü anda.

Türklärni tövmäḡ ücün

Do tego ol zamanda Vaslovda yatıp edi bizim čerüv, tek 400 adam, ḡaysiniḡ ki başlıḡları Yiriy Potockiy edi. Anda ž türk Madžar pašanıḡ oylu hem tatar da olay bilä bir bolup da šähärin 3 yanından urdular üstlärinä taḡa maḡ, (97) da ḡapındirdilar šähärni, da ulu avaz čıḡarıp kirdilär šähärgä. A bizimkiläri esä pogotoviu turup edilär saḡt neçik potrebaga, nedä ki boluṣluḡu bilä Biy Teḡriniḡ šähärdän kendilärin dušmannı ḡuvdular, alay ki här biri här yarı ḡaçıp da ḡar içinä ḡaliy edilär, da bizimkiläri yerişip artlarından ḡiriḡ edilär kendilärin, alay ki ḡirildi artıḡ-eksik ne ki 2 miḡ adam. A barı čörüvü dinsizniḡ 6 miḡ adam edi. Do tego tiri türk, tatar köp tutuldu. A paša oylu yaralı ḡaçti küc bilä.

Tv̄ 1064 [1615], tegdem" 7, kiçaynakün. Yäni aḡpaṣ keldi Kameneckä nemiç tayfasına, ḡaysiniḡ atı pan Jadam Novodvorskiy, opat Prem'eckiy ündäliḡir.

Года 1064 [1615], ноября 13 [23]¹. С помощью Господа Бога князь Вишневецкий и князь Корецкий сразились с господарем Томшей в двух милях от Ясс, где с 7 тысячами людей разбили дружину молдавского господаря, так что господарь Томша с трудом бежал, и все бывшие в его лагере погибли, и мало кто спасся живым, а было там у господаря 15 тысяч молдаван и татар. Захватили также все пушки молдавского господаря. И вступив в Яссы, посадили на господарство Александра, сына Иеремии. А господарь Томша бежал в замок Браила и затем ушел в Валахию, к господарю Валахии. А князь Корецкий тут же бросился в погоню и преследовал его до самой Валахии, до города Бузэу.

(96) О бегстве "молдавских" господарей

И случилось так, что 2 господаря – один молдавский, Томша, и второй валашский, Радул – сидели и пировали вместе в Бузэуском монастыре. И один человек заметил Корецкого с войском, который шел с 60 тысячами человек, и быстро сообщил господарям, что своими глазами видели наше войско. И сразу господарь Томша и господарь Радул вскочили на коней и удрали, бросив столы и серебряную посуду, так что наши захватили это добро. Но больше тех господарей не преследовали, так как кони нашей дружины очень устали, пройдя за одну ночь от Текуча до Бузэу, а это 12 миль. А после снова вернулись в Текуч. Неделю же спустя ночью 5 тысяч татар напали на них, но Корецкий дал отпор и разгромил татар, так что многие татары там погибли.

О разгроме турок

В то время в Васлуе стоял наш отряд, всего 400 человек, во главе которых был Ирий Потоцкий. Тогда турки сына Маджар-паши, объединившись с татарами и молдаванами, перед рассветом напали на город с 3 сторон, (97) подожгли город и с громкими криками ворвались в город. Но наши бдительно стояли наготове, как подобает, и с помощью Господа Бога выгнали врагов из города, так что они, убегая врассыпную, увязали в снегу, а наши их догоняли и разили, и в итоге было уничтожено около 2 тысяч человек. А всего в войске неверных было 6 тысяч человек. Кроме того, много турок и татар захватили живыми. А сын паши был ранен и с трудом бежал.

Года 1064 [1615], декабря 7 [17], четверг. В Каменец прибыл новый епископ польской общины, полное имя которого – господин Адам Новодворский, аббат Премышльский.

¹ По другим источникам – 22 ноября 1615 г. [Chronologia: 467].

Tv̄ 1064 [1615], tegdem" 9, surp Nigol šapat-künü. Stanislav Lanckorinskiy, voyvoda Podol'skiy, na voyvuctvo keldi Kameneckä asrī ulu halχ bilä, χaysiniñ ki bar edir 1200 adam artix-eksik husar bilä, hem χazaχ, hem p'εχota, da boldu Kameneckä 3 kün.

(98) Kameneckiñ küvgäni üçün

Tv̄ 1065 [1616], junis 27, күнү kičaynakün. Boldu srogıy karan'esi Biy Tejriniñ bizim Kamenec šähäriñiñ üstünä. A bu ot bilä, χaysi ki yarım šähär yanıp küvdü, χaysi ki 17 sahatta χapındi da 20 sahatka anča olturuštu. Nedä ki χapınmaχniñ pričinasın kimesä bolmadı bilmä, ani tiž bilmädilär, ki χaysi övdän äväl χapındi, zera 3 öv ortasına ot köründü: bir pan Miχnonuñ, 2-çi — Xiymätniñ, 3-çi — Göğčäniñ,— bu övlär ortasından çıxtı. Da bilmädiχ, ki kimesä samoχconc mi χapındirdi, yoχesä mi övlärdän χapındi, yoχesä mi köktän ot tüštü. Zera bu күндän äväl 1 hafta ilgäri, kičaynakün, alayže pan Miχnonuñ övünüñ üstü χapınıp edi, χaysi ki heç n'epodobniy iş edir, zera asrī biyik yerdä χapınıp edi da ni bir komen dä albo ot yeri yoχ edir ol yergä yuvuχ. Evet tez posterezit etip söndürdülar ol zapalni. A bu haftasına bolgan zapalni bolaldilar bir türlü porada bermä, da ni boronit etmä, zera ögütü kelip edi Tejriniñ. Alay ki tutup Miχno yerespoχan övündän yandı çax Nemiç χabaxlarına deg (99) — neçik orus yiχövläri, alay nemiç yiχövläri, çanları bilä, da yiχövdä bolgan ajoslar da özgä ari-beriläri barı yiχövlärniñ. Alayže rınklar ratušları bilä zevšistkim yandı. Evet Tejri bizim ermeni yiχövlärin saχladı kendi ari šayavatı bilä da dayın Ašayasın Ermeni mahaläsin, ki zararsiz boldu. Zera alayže bunun alnına Tejri navidit etip edi ot bilä, χaysi ki tv̄ 1011-inä [1562] edir, nedä ki ol zamanda köp zarar bolup edi neçik nemiçlärgä, alay ermenigä, orusluχka, alayže barı šähärgä, yiχövlärimizgä, neçik bizim, alay özgäläriniñ. A bu boluyur bizim yaman artixsi köp yazıχlarımız üçün, ki Tejri bizni türlü-türlü ögütlüyür da siniyir adam oylanların, evet ögütläp, znovu zmi-lovacca bolup, yarliyiyr neçik yarliyovuçi Biy da klämäs adamların yazıχ bilä tas bolganın. Yovšem kendinä χaytkanin kliyir da heç tä yüzün çö-vürmäs alardan, kimlär ki anıñ Tejrilikinä dayma umsanıyirlar, da aņar bar yüräktän da toyrı umsa bilä išanıp, džanları da tenläri bilä simarlanıyirlar, nedä ki p'arķ' u haybat anıñ keçövsüz Tejrilik padšahlıχına hali da här kez menji menjilik. Ameñ.

[Колофон]

Men, yazıχlı Aksent, der Krikor avak'ereç oylu, simarlanıyirmen seniñ keçövsüz ari padšahlıχına.

Года 1064 [1615], декабря 9 [19], суббота на святого Николая. Станислав Ланцкоронский, воевода Подольский, прибыл в Каменец на воеводство с очень большой свитой, всего около 1200 человек вместе с гусарами, и казаками, и пехотой, и прибыли в Каменце 3 дня.

(98) О пожаре в Каменце

Года 1065 [1616], июня 27 [июля 7], в четверг. Суровое наказание Господа Бога постигло наш город Каменец. И наказаны мы огнем, от которого сгорело полгорода: как началось в 17 часов и улеглось только к 20 часам. И никто не смог узнать причины возникновения пожара, ни также того, от какого дома загорелось, так как огонь возник среди трех домов: первый – пана Михно, второй – Хыймета, третий – Гогче, – возникло между этими домами. И мы не узнали также, поджег ли кто умышленно, или загорелось от домов, или же огонь упал с неба. Хотя за неделю до этого, в четверг, тоже загорелась была крыша дома пана Михно, что вообще трудно себе представить, так как пламенем было охвачено большое пространство, но вокруг не было близко ни трубы, ни другого источника огня. Но тогда пожар заметили сразу и погасили. А с пожаром на этой неделе никак не могли сладить, ни спастись от него, ибо это была Божья кара. Начавшись от дома старосты Михно, сгорело все до самых Польских ворот (99) – как украинские церкви, так и польские костелы, с колокольнями, и образами, которые были в церквях, и всем церковным имуществом. Сгорели также рынки с ратушами. Но Бог по своей милости сохранил наши армянские церкви и Нижнюю Армянскую улицу, где обошлось без ущерба. Но и перед этим Бог назидал огнем, как было в 1011 [1562] году, когда большой ущерб понесли как поляки, так и армяне, и украинцы, а равно весь город, и все наши соборы, как наши, так и другие. А это по причине множества наших скверных грехов, из-за которых Бог так или иначе нас наставляет и испытывает сынов человеческих, но, наказывая, вновь проявляет милосердие и прощает как Господь милостивый, не желая, чтобы люди поглубили в грехе. Но напротив, хочет, чтобы к нему возвратились, и не отвращает лица от тех, которые всегда уповают на него как на Бога и, полагаясь на него всем сердцем и с истинной надеждой, поручают ему свои души и тела, за что слава и хвала его непреходящему царству Божьему ныне и присно и во веки веков. Аминь.

[Колофон]

Я, грешный Аксент, сын авакереца отца Кривора, поручаю себя Твоему святому царствию.

(100) Koreckiyiñ oğraşı üçün Olayta

Tṽ 1065 [1616], julis 24, ɣankün. Kšonže Koreckiy, ɣaysi ki Olay ulusun osist etip da očekovat etiyir edi türktän sandžax, nedä ki türk na slovi tutup kšonženi, da yeberdi sandžax yerinä čörüvün. A bu čerüv bilä 2 paša keldi: 1 Skender paša, birsı Madžar oylu paša. Alayže tatar da keldi. Do tego Multan biyi Radul atli kendi eli bilä keldi hem olay ta. Xaysi čerüv barı-yoɣu türk, tatar, olay, multan hesab bilä 40 000 adam edi. Nedä ki julisniñ 20, šapatkün, keldi dušman As tibina da köründülär bizimkilärinä. Anda ž bizim čerüvdän viyızdžat ettilär na herc birgälärinä. Xaysi ki Yiri Potockiy, oylu pan Yakub Potockiyiñ, kaštäl'an Kameneckiyiñ, bolup kendi lätasında igit, 26 yaşında, tedı kläp ricerstvo pokazat etmä, da čixti dušmanga ɣarşı na herc, ɣaysi ki ol herctä 2 tatar igitin öldürdü. Evet soñra kendiniñ atı tibinä bolgan potknuc'a bolup yixildi. Aniñ üsnä kelip birisi da kendin yatkanın oɣ bilä arɣasına oɣladı. Nedä ki oɣlaganın barıp obozga keltirdilər, da boldu 1 kün tiri da soñra öldü.

(101) Anda ž kšonže Koreckiy, körüp dušmanı, ki asrı ulu ɣuvat keliyir da köplüx, na keräk Astan odstupit etkäy edi čerüvü bilä obronon renkon. Nedä ki kelip Botušanga yuvuɣ da turup boronic'a boluy edi. Evet 5 kündän soñra artıx därman bolmadı ɣarşı tüsmä dušmanga, zera asrı köp edi dušman hem Sočov ɣalasından toplar keltirip da tövüy edilär bizimkilärin. Do tego bizim čörüv asrı az edi, ançaɣ 4 miñ adam bar edi. Preto keräk rozırvat etkäylär edi obozların da salıp ɣačkaylar edi. Nedä ki dušman ol zaman ɣuvatlandı, da oboznu dostat etti, da kimin kesti, kimin tiri tuttu, a kimi ɣačtı. A m'anovic'e Tiškovic pulkovník čixti tiri, alayže Yakub Potockiy, da birgälärinä özgäläri dä ɣutuldu — 1 miñ adam artıx-eksik. A kšonže Koreckiyiñ tiri tutular, alayže Aleksandr Olay biyin ɣardaşı bilä da anası bilä, da kšonže Koreckiyiñ ɣatunun da. Da bu türlü zvičenstvo etti dinsiz, da ɣayttı Aska, da anda ɣoydu biylikä Radulnu, Multan biyin. A ol oğrašta bizim čörüvdä bar edi olay boyarları — nečik Byčko, alay Nikorica da özgäläri, evet oğraş zaman da čixip obozdan da ɣačtilär da zradit ettilär. Soñra Skender paša yeberdi Stımbolga nečik Koreckiyiñ, alayže hospodarnı Aleksandrıñ (102) ɣardaşı bilä da domna anası bilä, ɣaysi ki domnanı Stımbolda tas etmä kliyir edilär, evet türk boldu nečik kendi, alay 2 oylu. A Koreckiyiñ vežaga saldılar. A bu domna bunıñ soñra tez öldü. Da 1 oylu türk etkändä öldü, da birisi, ɣaysi ki hospodar edi, tedı türk padšahı pokoyovıy etti kendin yanına.

(100) О сражении Корецкого в Молдавии

Года 1065 [1616], июля 24 [августа 3], среда. Князь Корецкий занял Молдавию и ожидал, что турки дадут ему санджак, но турки, пообещав ему санджак на словах, вместо санджака послали войско. А с этим войском прибыли 2 паши: один – Искендер-паша, а второй – Маджар-оглу-паша. Пришли и татары. Также пришел господарь Валахии по имени Радул со своей конницей, а также молдаване. Все это войско – турки, татары, молдаване, валахи – насчитывало 40 000 человек. 20 [30] июля, в субботу, враги подошли к Яссам и стали на виду у наших. Тут же некоторые из нашего войска стали выезжать на поединок с ними. Тогда и Ирий Потоцкий, сын пана Якуба Потоцкого, кастеляна Каменецкого, молодой годами, 26 лет, стремясь показать рыцарство, выехал на поединок с врагами и в схватке убил двух татарских джигитов. Но затем конь под ним споткнулся и упал. В этот момент один из них подоспел и поразил его стрелой в спину. Простреленного, его привезли в лагерь, и, прожив 1 день, он умер.

(101) Тогда князь Корецкий, видя, что враг пришел в великом числе и с большими силами, вынужден был, обороняясь, отступить от Ясс. Подойдя к Ботошани, стали и заняли оборону. Но через 5 дней сил противостоять врагу не осталось, ибо противник был многочислен и по нашим стреляли из пушек, привезенных из Сучавы. К тому же, наше войско было слишком мало, всего 4 тысячи человек. Поэтому пришлось разорвать оборону и, оставив лагерь, бежать. Тем временем враг собрался с силами и захватил лагерь, и кого зарубили, кого схватили живым, а кто бежал. В частности, вышел живым полковник Тышкевич, также Якуб Потоцкий, и с ними спаслись также другие – около 1 тысячи человек. А князя Корецкого схватили живым, также молдавского господаря Александра с братом и с матерью и жену князя Корецкого. Одержав такую победу, неверные вернулись в Яссы и там посадили на господарство Радула, господаря Валахии. И в этой битве в нашем войске были такие молдавские бояре, как Бычко, Никорица и другие, но во время боя они изменили и бежали из лагеря. После Искендер-паша отослал в Стамбул и Корецкого, и господаря Александра (102) с братом и с домной-матерью, которую в Стамбуле хотели казнить, но и она, и оба ее сына “отуречились”. А Корецкого посадили в башню. Но эта домна вскоре умерла. И 1 ее сын во время “отуречения” умер, а второго, который был господарем, турецкий султан оставил при себе камердинером.

Koreckiyiniň xaçkanı üçün Stımboldan

Evet kşonže Koreckiy ulu venzenlixtä edi — neçik temirlär bilä, alay közätlär bilä, alayže uzaçlar bilä. Xaysi ki Biy Teñri kendin çutçardı tez zamanda, ki ol anıñki çuvatlı da n'epodobniy yerdän xaçtı. A birgäsinä 1 frang kapitanı hem 1 urum çalatalı xaçtı. Navet vežadan xaçıp, da Xalatada 40 kün boldu da soñra teñiz bilä Frangistanga çıxtı. Evet xaçan tuyuldu xaçkanı Koreckiyiniň, tedı zaraz 20 000 adam izdöv çıxtı neçik teñizgä, alay çuruda. Xaysi ki tapalmadılar kendin, zera Xalatada 40 kün boldu. Da köp adamni tas ettilär ol zaman, ilç storozlarnı, ki közätıy edilär ol vežanı. Zera hanız heç 1 yasır xaçkanı yoç edi Stımboldan da ol vežadan.

Tv̄ 1066 [1617]. Türk padşahı sultan Ahmäd öldü, da yerinä boldu toyma çardaşı sultan Mustafa.

(103) Tv̄ 1066 [1617], junvar 20. Štefan Potockiy çıçıp keldi yasırlixtan, çaysi ki Stımbolda yasır edi neçä yıl, da anda ž kendin vikupit ettilär pašalardan.

Tv̄ 1066 [1617], mardniň 20, kiçaynakün. Gureç Jovanęş Salgan oylun nemiç raycaları tutup da potvar ettilär üsnä, aytıp ki šähärni küvdürüyür, da çiyinga berdilär kendin, çaysi çiyında bir nemä priznacc'a bolmadı, nedä ki soñra vol'nıy boldu.

Tv̄ 1067 [1618]. Seym boldu Ulu oručta, çaysi ki ol seymdä berildi hetmanstvo hem kanclerstvo Žolkevskiygä, çaysi äväl pol'nıy hetman edir. Do tego ol že seymdä berildi pol'nıy hetmanstvo Kon'ecpolskiygä da voyvudstvo Podol'skiy Tomaš Zamoyskiygä, kancler oyluna.

Tv̄ 1067 [1618], mard 22, yiçkün. Ulu oručta, Lusaworiç künü deç Zakariya deç Hanus oylu džanın Biy Teñrigä simarlap keçti bu dünyädan.

Tv̄ 1067 [1618], abril 25, šapatkün. Bayramdan soñra deç Xaçadur avak'ereç deç Aksent oylu džanın Biy Teñrigä simarlap keçti bu keçövlü dünyädan menjilikkä.

Tv̄ 1067 [1618]. Türk padşahın sultan Mustafanı saldılar padşahlıxından, priçina aytıp, ki šašçındır, da çoydular yerinä sultan Ahmädniň oylun sultan Osmanni, çaysi ki 14 yaşına edir.

(104) Tv̄ 1067 [1618]. Vartavar oručuna, kiçaynakün. Obraniy boldu avakereçliçkä deç Krikor deç Jovanęş avak'ereç oylu.

Tv̄ 1067 [1618]. Vartavar oručuna kirdi tatar Pokut'aga, 20 000 adam, çaysına ki bardı çarşı hetman Konecpolskiy 2000 adam bilä ar-

О побеге Корецкого из Стамбула

Князь Корецкий находился в очень строгом заточении – с кандалами, под стражей и замками. Однако Господь Бог его вскоре спас, и он бежал из столь мощного и бесподобного места. А с ним вместе 1 капитан-итальянец и 1 грек из Галаты. Бежав из башни, он 40 дней пробыл в Галате и затем морем уплыл в Италию. Когда же стало известно о побеге Корецкого, сразу на его поиски как на море, так и на суше отправились 20 000 человек, но найти не смогли, так как он находился 40 дней в Галате. И тогда были казнены многие, прежде всего стражники, которые стерегли ту башню. Ибо еще не было случая, чтобы хоть один пленник бежал из Стамбула и из той башни.

Года 1066 [1617, ноября 21]. Умер турецкий монарх султан Ахмед, и его место занял его родной брат Мустафа.

(103) Года 1066 [1617], января 20 [30]. Вернулся из плена Стефан Потоцкий, который несколько лет [4 года] находился в плену в Стамбуле и которого там же выкупили у пашей.

Года 1066 [1617], марта 20 [30], четверг. Члены польского магистрата схватили Гурегу, сына Ованеса Салгана, и возвели на него ложное обвинение, утверждая, что это он поджег город, и подвергли пыткам, но под пытками он ни в чем не признался, и тогда был освобожден.

Года 1067 [1618, с 13 февраля до марта]. В Великий пост состоялся сейм, на котором [великим коронным] гетманом и [коронным] канцлером назначен Жолкевский, который прежде был гетманом польным. На том же сейме польным гетманом назначен Конецпольский, а Томаш Замойский, сын канцлера, – воеводой Подольским.

Года 1067 [1618], марта 22 [апреля 1], воскресенье. В Великий пост, в день [Григория] Просветителя, отец Закария, сын отца Гануса, поручив свою душу Господу Богу, ушел из этого мира.

Года 1067 [1618], апреля 25 [мая 5], суббота. После Пасхи отец Хачадур, авакерец (протоиерей), сын отца Аксента, поручив свою душу Господу Богу, ушел из этого бренного мира в вечность.

Года 1067 [1618, февраля 26]. Турецкого султана Мустафу свергли с престола, обвинив в слабоумии, и вместо него посадили султана Османа, сына султана Ахмеда, которому было 14 лет.

(104) Года 1067 [1618, июля 30 / августа 9]. В Преображенский пост, в четверг. Авакерецом (протоиереем) избран отец Крикоро, сын авакереца отца Ованеса.

Года 1067 [1618]. В Преображенский пост татары вторглись на Покутье, 20 000, против которых

tiḡ-eksik da potikacc'a boldu, evet nemä skurat etälmädi.

Tḡ 1067 [1618], okosdos ayına. Keldi kancler koruniy Žolkevskiy obozu bilä Orinaga, da turdular anda ulu tabor bilä, ḡaysi ki pol'niy hetman da Konecpolskiy anda edir hem kšonželär, alayže voyvoda Podol'skiy Tomas Zamoyskiy, da starosta Sandomirskiy, da özgä biylär.

Tatar üçün

Tḡ 1067 [1618], sebd" 18, aynakün. Keldi dinsiz tatar, da keçti Kamenec yani bilä, da prav'e toyru bardı Orinaga, taborga, da urdu tabor üsnä, evet nemä etälmädi taborga, zera tabordan da kimsä uruşmadi birgälärinä, til'ko Tomas Zamoyskiy, voyvoda Podol'skiy, potikacc'a boldu birgälärinä (105) da köp el buzdu dinsiz tatarlarnı. Soḡra keç bastı kendilärin. Anda ž tatar zaraz rušicc'a bolup ketti. Evet salalarda da tüzdä köp elni ḡilicetan keçirdi, nedä ki šähärgä yuvuḡ 2 bizim ermenini kestilär: bir Xačko oylun, bir dayın Murad, Mitko kiyövün, ḡaysilärin keltirdilär šähärgä.

Tḡ 1068 [1619], junvar 6-sına. Asrı ulu suv keldi šähär cövräsina, ki övlärni yaptı, da artıḡ ne ki 15 dżan boylu, šähär icinä yalyız tek bolgan.

Tḡ 1068 [1619], pedrvar 14, yiḡkün. Hoska Sefer ḡizi, Jakub Šiblist ḡatunu, dżanin Teḡrigä simarladı.

Tḡ 1068 [1619], pedrvar 24. Voyt taḡlandı Ivaško Čornuš da antičkän Kirkor Xaraḡaş oylu. Teḡri ḡutlu etkäy.

Tḡ 1068 [1619], pedrvar 24, ḡankün. Deḡ Łukas baron deḡ niviragi Erusaḡemniḡ, odprav'oniy bolup Ilövdan, da keldi Kameneckä žoyovk' etmä.

Tḡ 1068 [1619], pedrvar 27, šapatkün. Pan Guryiḡ oylu pan Jan dżanin Teḡrigä simarladı.

(106) Ulu suv üçün

Tḡ 1068 [1619], mard 21-inä. Bizim Čubux-uruşkan künü da nemiçniḡ Bayrami künü asrı ulu suv keldi šähär cövräsina, alay ki ḡala zvodunuḡ tibiniḡ taḡni teşti, da aḡtardı taḡni, da alıp 2 tiyirmäni ḡala tibinä bolgan zevšistkim ketti, alay ki yerläri dä belgiliḡ bolmadi. Da asrı köp zarar etti. Alayže Orus ḡabaḡına köprünü dä alıp ketti da stohlarnı bütünlä alıp ketti, da köp adam boylu.

Tḡ 1068 [1619], abril 5. Nor giragi künü Olaḡ ulusuna yäni biy keldi Stımboldan, atı Kasper Graciyandır, evet kendi vrangdır.

Tḡ 1068 [1619], abril 15, yiḡkün. Semeyon Olaḡ biyiniḡ domnası kelip Kameneckä 2 oylu bilä da ketti Multanga, zera 3-çi oylu Gavrilaško Multanda olturup edi biyliḡkä. Da anası 3 oylu bilä bo-

vystupil getman Konecpolskiy s 2000 человек, vstuşil v boı, no niçego ne dobilsya.

Года 1067 [1618], в августе. Прибыл канцлер Жолкевский с обозом к Орине (Оринину), и стали там большим лагерем, где были также гетман польный Конецпольский, и воевода Подольский Томаш Замойский, и староста Сандомирский, и другие князья.

О татарах

Года 1068 [1619], сентября 18 [28], пятница. Пришли неверные татары, миновали Каменец, и направились к Орине, к лагерю, и напали на лагерь, но ничего сделать лагерю не смогли, так как никто из лагеря не стал с ними сражаться, только Томаш Замойский, воевода Подольский, дрался с ними (105) и поразил много народу из неверных татар. Потом их застала ночь. И татары сразу же снялись и ушли. Но в селах и в полях многих людей порубили, и даже близко от города зарубили двух наших армян: один – сын Хачко, а второй – Мурад, сын Митко, которых привезли в город.

Года 1068 [1619], января 6 [16]. Вокруг города прошел очень сильный паводок, затопило дома, и более 15 душ утонуло, только бывших в городе.

Года 1068 [1619], февраля 14 [24], воскресенье. Госка, дочь Сефера, жена Якуба Шиблиста, отдала душу Богу.

Года 1068 [1619], февраля 24 [марта 6]. Войтом избран Ивашко Чорнуш, а присяжным Киркор, сын Харахаша. Дай Бог счастья.

Года 1068 [1619], февраля 24 [марта 6], среда. Отец Лукас, барон отец легат из Иерусалима, отправленный из Львова, прибыл в Каменец для проведения схода.

Года 1068 [1619], февраля 27 [марта 9], суббота. Пан Ян, сын пана Гурьига, отдал душу Богу.

(106) О паводке

Года 1068 [1619], марта 21 [31]. На наше Вербное воскресенье и польскую Пасху вокруг города прошел сильный паводок, так что промыло гору под замковым подъемным мостом, перевернуло гору, и снесло 2 мельницы, бывшие под замком, что даже и места их не узнать. И был нанесен огромный ущерб. Также снесло мост у Русских ворот и все стога, и утонуло много людей.

Года 1068 [1619], апреля 5 [15]. На Проводы в Молдавию из Стамбула прибыл новый господарь по имени Каспер Грациани, сам однако итальянец.

Года 1068 [1619], апреля 15 [25], воскресенье. Домна господаря Молдавии Симеона с 2 сыновьями прибыла в Каменец и уехала в Валахию, так как ее 3-й сын Габриэль сел в Валахии господарем. Мать

luy edi 12 yıldan beri Žolkvada hetman yanına. Da bu domnanı uzatıy edi Multanga elçi Koçanskiy, nedä ki men dä, Aksent der Krikor oylu, elçi yanına edim da köp tamaşa kördüm, anda bolup.

Tv̄ 1068 [1619], hogdemper ayına. Keldi Ötäyaçadan bir babas, atı der Stepanos, çaysi kendi babaslıxın salıp da garkın, da övländi Kamenectä, zera tul edi. A bu дәstürü bilä k'ahanalıxınıñ da ereçpoçanlar bilä barça açalarnıñ boldu.

(107) Tv̄ 1069 [1620], junvar 1, aynakün. Türk padşahından çavuşlar kelip kettilər Kamenectän Varşovga. Alayže tatar çanından da ulu elçilər, çaysi elçilärniñ atı biriniñ Džan-Anton, birsiniñ Mintix edi, da seksän adam birgälärinä bar edir. Da bu çavuşlarga meni, Aksentni, der Krikor oylun, prıdat ettilär çaladan pristavlıxka da tlımaçlıxka, ki korol'ga provadit etmä kensilärin. Nedä ki kelip Varşovga neçik çavuşlar, alay že tatar elçiläri dä korol'ga elçilixlärin oddat ettilär. Xaysi ki ol çavuşlarnı tez da aşıra igi odpravıt etip yolga çoydular. A tatar elçilärin odpravıt etmiyin, da odeslat ettilär kendilärin Varšov artına 20 mil yerdä bir şähärgä, da anda zatrımanıy boldular köp zaman varta tibina.

Ol že zaman Otvinovskiyy elçi ketip edi korol'dan türk padşahına, evet aşıra bek despektovanıy boldu anda, alay ki közdän sürdülär kendin paşalar da padşahga körüştürmädilär kendin. Ol esä, körüp bununıki yaman odpravanı, da keräk çackay edi teñiz bilä Stımboldan çax Venedikkä çixtı, da soñra çax yilına keldi korol'ga.

Ol že zaman Oležko elçi ketti tatar çanına bizim korol'dan, çaysi ki zatrımanıydir anda bu tatar elçiläri üçün, çaysilärin ki Polskada zatrımat etiptirlär.

(108) Multan biyi üçün

Tv̄ 1069 [1620], majis ayına. Türk padşahından çapıdžılar keldi Multanga, ki Semeyon oylun Gavrilaško biyni alıp eltmä Stımbolga, zera mänzul etip edilär kendin. Körüp bunu, Gavrilaško biy, ki keliptirlär kendin alma, tedı ostrožn'e bolup, da çayıl boldu ketmägä Stımbolga. Da hadirlänip, neçik kendi, alay anası da 2 çardaşı barıyoçları bilä 3-çi kündä Multandan Tergovešt şähä-rindän çixıp kettilər. Alayže ol çapıdžılar da da özgä dayın köp türklär dä birgälärinä ketiy edilär Stımbolga. Do tego Multan boyarları bilä uzatıy edilär hranicaga ança biyni. Soñra keldilər 6 mil yergä, ki Madžar hranicası yuvuç edi. Tedı anda ž Gavrilaško biy darabanlarga rozkazat etti, ki çirgaylar ol çapıdžılarnı da anda bolgan türklärni, nedä ki kendilärin öldürüälädilär, da bir neçäsin

же его с 3 сыновьями 12 лет была при гетмане в Жолкве. Домну сопровождал в Валахию посол Коханский, и я, Аксент, сын отца Крикора, был с послом и, будучи там, видел много удивительного.

Года 1068 [1619], в октябре месяце. Из Анатолии прибыл священник по имени отец Степанос, который оставил свою службу и сан и женился в Каменце, ибо овдовел. И совершено это с согласия духовенства, старост и всех старейшин.

(107) Года 1069 [1620], января 1 [10], пятница. Прибыли чауши турецкого султана и отправились из Каменца в Варшаву. Были и великие послы татарского хана: один по имени Джан-Антон, второй – Мынтых, и с ними 80 человек. Меня, Аксента, сына Крикора, приставили от замка к этим чаушам сопровождающим и переводчиком – проводить их к королю. По прибытии в Варшаву и чауши, и татарские послы нанесли визит королю. Чаушей сразу и очень хорошо приняли и отпустили. Татарских же послов не отпустили, а отослали в какой-то город в 20 милях за Варшавой, и там они очень долгое время содержались под стражей.

Тогда же Отвиновский был направлен послом от короля к турецкому султану. Его встретили весьма пренебрежительно: паши гнали его с глаз долой и не позволяли увидиться с султаном. Видя такое обхождение и необходимость бежать, он отправился по морю до самой Венеции и лишь год спустя вернулся к королю.

Одновременно посол Олежко ходил от нашего короля к татарскому хану и был там задержан из-за тех татарских послов, которых удерживали в Польше.

(108) О валашском государе

1069 [1620], в мае месяце. В Валахию прибыли капыджи турецкого султана, чтобы схватить Габриэля, сына Симеона, и доставить в Стамбул, поскольку его сместили. Государь Габриэль, видя, что они приехали схватить его, проявил осторожность и согласился поехать с ними в Стамбул. После сборов, на третий день, он сам, а также его мать и двое братьев выехали со всем своим скарбом из Валахии, из города Тырговиште. Также те капыджи и еще много турок вместе с ними поехали в Стамбул. А валашские бояре и дарабаны провожали государя до самой границы. А когда они были уже в 6 милях от венгерской границы, государь Габриэль приказал дарабанам перебить тех капыджи и бывших там турок, и их поубивали, а нескольких схватили живыми. А после сам Габриэль с матерью и братьями ушел в Венгрию и тех капыджи также повел с собой. Он хотел пойти в Поль-

tiri tuttular. Da soŋra kendi Gavrilaško anasī bilä da ɣardašları bilä ketti Madžarga da ol ɣapıdžılarnı da birgäsınä eltti. Evet Madžar biyi Betlem Gabor dopustit etmädi, ki dayın ari ketkäy edi, zera Nemiç ulusuna çıxma kliy edi, da ɣaldırdı kendi yanına, bir ɣalada storožlar tibinä ɣoydu.

Tv̄ 1069 [1620], julis ayına. Radul biy keldi Multanga, ɣaysi ki äväl Olaɣta 4 yıl biylix etti da Multanda.

(109) Tv̄ 1069 [1620], julis 31, künü yıɣpaşkün. Asrı ulu ɣorɣulu kök kökrämäylär boldu kečä bilä, alay ki nečä yarı yiltrim [yiltim] urdu šähär içinä hem otlu, hem otsuz, evet otlusu küvdürdü nečä yerdä.

Tv̄ 1069 [1620], okosdos 3. Kon'ecpolskiy, hetman pol'nıy, alayže kšonže Koreckiy keldilər oboz bilä Orina tüzlärinä.

Tv̄ 1069 [1620], okosdos 10. Kon'ecpolskiy hetman da kšonže Koreckiy kelip Kameneckä da çıxıp yürüdü šähär dövrasınä. Da 3-çi kündä oboz rušicc'a bolup ketti Bušaga da andan rušicc'a bolup zaraz kečtilär Olaɣ veliyatına, Teŋri alıp boluşluɣka.

Türklärni ɣırmaɣ üçün

Tv̄ 1069 [1620], okosdos 23, künü kiçaynakün. Türk padšahından ɣapıdžılar keldi Olaɣ veliyatına, budur Aska, ki Kasper Graciyan Olaɣ biyin, alıp eltkäylär Stımbolga. Ol esä posterezicc'a bolup da tutturup baɣladı ol ɣapıdžılarnı. Alayže Skender pašanıŋ kyahyasın da baɣladı. A bu boluy edi Astan eki mil yerdä, zera biy tabor bilä turup edi tüzdä. Da anda taborda bolgan ne ɣadar ki türk bar edir, barısın ɣırdırdı. Da soŋra tezindän Aska da yeberdi adamların, rozkazat etip šähärligä, ki ne ɣadar šähärdä türk bar esä, barısın ɣılıçtan keçirgäylär, neçik bezirgânin, alay özgä (110) sluzalıy bolganlarnı. Nedä ki šähärli, işitip rozkazan'esin biyniŋ, na zaraz ɣaysın ɣayda taptılar, anda öldürdülär türklärni, bolsun övlärdä, bolsun karavasara da, bolsun hospodalarında. Xaysın da kol'v'ek taptılar, birisin dä boş ɣoymadılar: šähärdä bolgannı šähärdä öldürdülär, taborda bolgannı biy bilä taborda öldürdülär. Da soŋra 2 baş ɣapıdžını da Skender pašanıŋ kyahyasın okovat ettirdi Kasper biy da yeberdi Xotin ɣalasına. Da kendi çörüvü bilä 3 miŋ adam bilä kelip berindi bizim çerüvgä, ɣaysi ki Olaɣ ulusuna kirip edi, nedä ki ulu sövünçlüx bilä kendin prin'at ettilär. Anda ž Kasper biy köp başıxış berdi kanclergä da hetmanga, alayže kšonže Koreckiygä da özgä biylärgä dä. Do tego Xotin ɣalasın da anda ž oddat etti nemiçniŋ ɣoluna köp žıvnost bilä, alayže barı harmatası bilä, ne bar edi.

шу, но венгерский король Бетлен Габор не позволил ему идти дальше, а оставил у себя и поместил под стражу в одной крепости.

1069 [1620], в июле месяце. В Валахию прибыл господарь Радул, который четыре года был господарем в Молдавии и в Валахии.

(109) 1069 [1620], июля 31 [августа 10], понедельник. Ночью была очень сильная, страшная гроза, такая, что много молний ударило в городе – и с огнем, и без огня, а те, что с огнем, вызвали пожары в нескольких местах.

1069 [1620], августа 3 [13]. В степь у Орины прибыли со своим войском польный гетман Конецпольский и князь Корецкий.

1069 [1620], августа 10 [20]. Гетман Конецпольский и князь Корецкий прибыли в Каменец, а потом вышли и двигались вокруг города. На третий день лагерь был снят, и войско двинулось к Буше, а оттуда, положившись на Божию помощь, сразу же направилось в Молдавию.

О погроме турок

1069 [1620], августа 23 [сентября 2], в четверг. От турецкого султана в Молдавию, то есть в Яссы, прибыли капыджи, чтобы схватить молдавского господаря Каспера Грациани и отослать в Стамбул. Но он почуял неладное и приказал тех капыджи схватить и связать. Также связали и кяхью Искендер-паши. А произошло это в 2 милях от Ясс, потому что господарь стоял в степи лагерем, и всех турок в лагере, сколько их там ни было, по его приказу уничтожили. Затем он сразу же послал в Яссы людей, приказав горожанам порубить саблями всех турок, которые были в городе, – как купцов, так и других (110) служилых людей. Как только горожане услышали приказ господаря, сразу же стали убивать турок где кого найдут – в домах, в караван-сараях или в гостиных дворах. Скольких ни обнаружили, ни одного не отпустили: бывших в городе убили в городе, бывших в лагере вместе с господарем убивали в лагере. А после двух главных – капыджибаши и кяхью Искендер-паши – господарь Каспер велел заковать и отослать в крепость Хотин. А сам с дружиной в 3 тысяч человек приехал и сдался нашему войску, которое вступило в Молдавию, и был принят с великой радостью. Тут же господарь Каспер преподнес много подарков канцлеру и гетману, а также князю Корецкому и другим господам. Кроме того, тут же он передал в руки полякам крепость Хотин с большими запасами продовольствия, со всеми пушками и со всем, что там было.

Сосоранин оураши үчүн

T̄v 1069 [1620], sebdeper 9, šapatkün, Hađžgadar šapatkünü. Boldu oуraš Cocorada türk-tatar bilä bizim nemič čörüvü. Xaysi ki türk čörüvünün başliхi Skender paša edi da bir daуin Sarımsaх paša edi. A tatar čerüvünün başliхi galga-sultan, tatar ханиниң хардаши, хaysиниң ki холу тибinä 120 000 (111) tatar bar edir. Da türk sekiz miң adam edi. A bizim nemič čerüvünün başliхi kancler Žolkevskiy da hetman pol'niy Kon'ecpol'skiy, kšonže Koreckiy da Strus, хaysilariniң холу тибinä bar edir do boyu bolgan 12[000] adam. Evet zevšistkim 20 000 adam bar edir ulusu-kičisi bilä. Anda ž ol күnü čixip Cocora okopundan da barip dinsiz bilä potikacc'a boldular ašira menžn'e, alay ki čaх ertädän харану kečägä anča tövüşüy edilär, až keč zaydit etti, ki vaz keldilär. Nedä ki ol oуrašta köp dinsiz tatar tas boldu, alayže bizimkilärindän dä tüštü nico. Xaysi ki ol zamanda öldürdülär Avak oуlun Rakovskiy-ni, rokmištirin kanclerini. Anda ž ertäsi Oлах biyi Kasper biy, zmovicc'a bolup Kalinovskiy Kamenec starostasä bilä, da kendi hetmani bilä Bičko bilä, da özgä boyarları bilä, ki čixip obozdan хаçкаyлар. Nedä ki barisi bir bolup da keča bilä čixtilar artix ne ki 2000 adam, salip obozda barä yaхšilixларin, Da birär at bä kirdilär Prut suvuna barisi bir oуurdan, alay ki biri birin boyuy edilär, ki suv üstü köprü kibik bolup edi adamdan da attan, ki 10 adamniң 1-isi ančaх хutuluy edi. Nedä ki хaysi čixip edi, anda da r'atko хutuluy edi, zera tatar kečip suvnu da tutup edi kendilärin. A хaysi хаçiy edi. Da starosta Kalinovskiy atä bilä boyuldu kinarina suvunu, zera kinarä suvunu berehistiy edi, da bolmadä čixma. A Bičkonu, Oлах biyiniң hetmani, tatarlar tutup eltilär Skender pašaga. Anda ž Skender paša rozkazat etti, ki kendin (112) bizim nemič obozuna хaršä хазуха urgayлар, ki körüngäy bizimkilärinä. A Kasper biyni хаçkan zamanda olaхlilar öldürdü kendin. Anda ž, ol okopta Cocoraniң olturdular bizimkiläri 8 күn potrebadan soңra, da här күn potikacc'a bolurlar edi 1-är-2-šär rota. Soңram obronon renkon keräk rušicc'a bolgayлар edi Cocoradan, zera živnostları eksiliy edi. Da uхodit etkändä tedä yol хata här teңriniң күnü potikac'a boluy edilär, ki bir sahat dinsiz vaz kelmäs edi. Evet čöp-čövräsin oboznu хara bulut kibik alip šturmovat etärlär edi bez prištanku ulu avaz bilä чахирмах bilä 4 yandan — bolsun ketkändä, bolsun turgan yerlärendä. Da nemä etälmäslär edi bizim čerüvgä, yoхesä ol күn yoх edi, ki 1000 tatar түšmäy edi ičlärendän. Až

О Цецорской битве

1069 [1620], сентября 9 [19], суббота Рождества Богородицы. Состоялась битва при Цецоре нашей польской армии с турками и татарами. В этой битве во главе турецкого войска стояли Искендер-паша и Сарымсак-паша. А во главе татарского – калга-султан, брат татарского хана, под началом которого было 120 тысяч (111) татар. А турок было 8 тысяч. А во главе нашего польского войска были канцлер Жолкевский и польный гетман Конецпольский, князь Корецкий и Струс, у которых было 12 [тысяч] боеспособных людей. А всего было около 20 тысяч. В тот же день они выступили из Цецорского укрепления и бились с турками очень мужественно, сражались с утра до вечерних сумерек, и остановились, когда опустилась ночь. В этой битве полегло много неверных татар; были погибшие и с нашей стороны. Тогда убили Раковского, сына Авака, ротмистра канцлера. А на следующий день молдавский господарь Каспер сговорился с каменецким старостой Калиновским, со своим гетманом Бычко и другими боярами бежать из лагеря. Они все вместе – более 2 тысяч человек – ушли ночью, бросив в лагере свое добро. Имея каждый по одному коню, они все сразу вошли в реку Прут, да так и потопили друг друга, и поверхность воды от людей и лошадей напоминала мост, и из каждого десяти человек спасся только один. Да и из тех, кто выбирался оттуда, мало кто спасся, потому что татары, переправившись через реку, ловили их. Но некоторые убежали. Староста Калиновский вместе с конем утонул у берега реки, потому что берег был обрывистым и невозможно было выбраться. А Бычко, гетмана молдавского господаря, татары поймали и отослали Искендер-паше. Искендер-паша приказал посадить его на кол тут же (112) перед нашим польским лагерем, чтобы нашим было видно. А господаря Каспера убили во время бегства молдаване. Там, в том Цецорском укреплении, наши просидели восемь дней с лишком, и каждый день в бой вступали по одной-две роты. Затем были вынуждены, обороняясь, уйти из Цецоры, так как уже не хватало провианта. И во время отступления бились в пути каждый божий день, ибо неверные не отступали ни на час. Но, черной тучей окружив лагерь отовсюду, неустанно с четырех сторон атаковали с громкими криками и возгласами – и во время марша, и на привалах. Однако ничего не могли сделать нашему войску, хотя не было дня, чтобы с их стороны не погибала тысяча татар. Но вот на расстоянии около полумили от Днестра наше войско остановилось на

sonra Turluga yuvuḡ geṣ mil kelip da turdu bizim çerüv çonmaga. Anda ž kendi içlärinä çazaçlar biri biri rostriç boldu. Başladılar bir birinä tüsmä. Vtım tiž dinsiz tatar, çaysi ki yuž vaz kelip edi da heç nemä işanmas edi skurat etmä, navet köpü keridä çalip edi, til'ko Xantemir mirza 12 000 tatar bilä yuvuḡ edi. Da çayda ki işitti obozda bolgan rostriçni, tedı zaraz ol 12 000 tatar bilä urdu oboz üsnä da rozırvat etti. Sonra çalğan tatar da kelip yerişti buñar. (113) Anda ž çaçkan çaçkannıñ boldu, çaysın kesiy edilär, çaysın tiri tutuy edilär, çaysi Turluda boyuluy edi, çaysi çutuluy edi. Da bu türlü oboznuñ üstün tib ettilär. Evet Žolkevskiy kanclernıñ başın kestilär. Kon'ecpol'skiyni, hetmannı pol'niy, olaçlılar tutup da Skender paşaga berdilär. Kşonže Koreckiyni, Ferencbegni, Strusnu, kanclernıñ oylun Balabanni, Tişkevicni — bu 6 kişini sultannıñ adamları tuttular da berdilär sultanga 6-sın da. Do tego bar edir bir Dınof atlı rıcer ol buzulğan obozda, çaysiniñ ki mocu tibinä alamanlar edi. Da ol Dınof bir türlü berinmädi tiri tutulma, a ni tyž bermädi kendinä yuvuḡ pristupit etmä. Preto keräk anda ž nas-m'erc 14 adamı bilä öldürgäylär edi. Do tego bar edir bizim ermeni tayfası ol obozda 15 adam, çaysi ki barı yasir tüştü tatar çoluna. Nedä ki dinsiz tatar asrı köp doyumluç alıp da asrı ulu potiça bilä çayttı kerisinä. Sonram Skender paşadan aldı Koreckiyni da Ferendsbegni da yeberdi çondikârga kendilärin okovat ettirip, alayže Kon'ecpol'skiy hetmannı da Žolkevskiy, kanclernıñ çardaşı oylun. A çalğan 4 biy çaldı sultannıñ yanına, çaysıların ki Xrimga eltti. Ol že zamanı 2 haftadan sonra sultan yeberdi 60 000 tatar Pokut'aga, ki kirip veran etti çaç Plöv artına 12 mil artıç, da aşıra köp doyumluç çıçardı, artıç ne ki 100 000 adam sürdü, evet Xirimga barginça ançaç 100 000 adamdan 30 000 adam çaldı, zera açlıç boldu da ulu sovuç, da köpü öldü, alayže tatar da köpü öldü, neçik kendiläri, alay atları. Da ol zaman Hlin'an şähärni zevşistkim küvdürdülär.

(114) Tṽ 1069, hogdemper ayına. Yänji biy keldi Olayka Stımboldan, atı Aleksandr.

Tṽ 1069, sebdemper ayına. Kanclernıñ tenin tapıp keltirdilär, evet başsız.

Tṽ 1069, hogdemper ayına. Kasper Olay biyiniñ başın keltirdi bir çlop Aleksandr Olay biyinä, çaysi çlopka biy çıçarıp 15 çizil fri baçışladı, da başni yeberdi Stımbolga.

Tṽ 1069, nojdemper ayına. Skender paşa öldü kendi yaman ölümü bilä Açkermändä.

ночлег. И там среди казаков вспыхнули распри. Стали нападать друг на друга. А к тому времени неверные татары уже было успокоились и не рассчитывали на успех, и многие из них даже отстали, лишь Хантемир-мурза с 12 тысячами татар был поблизости. Услышав, что в лагере распри, те 12 тысяч татар сразу напали на лагерь и прорвали его. Затем подоспели и остальные татары. (113) И когда все бросились кто куда – кого зарубили, кого схватили живым, кто утонул в Днестре, а некоторые спаслись. И перевернули лагерь вверх дном. А канцлеру Жолкевскому отрубили голову. Польного гетмана Конецпольского схватили молдаване и отдали Искендер-паше. Князя [Самуэля] Корецкого, [Владимира] Фаренсбаха, [старосту Галицкого Михала] Струся и с ними [Яна Жолкевского, старосту Грубешовского,] сына канцлера, [Александра] Балабана и [Яна] Тышкевича – этих шестерых схватили люди калги-султана и всех шестерых отправили к нему. Был в том разбитом лагере также один рыцарь [Герман] Денхофф, командовавший немцами. Так этот Денхофф никак не давался, чтобы его взяли живым, и даже близко к себе никого не подпускал. Но все же был убит вместе с его 14 людьми. И от нашей армянской общины было там 15 человек – все они попали в плен к татарам. Неверные татары захватили очень много добычи и, ликуя, возвратились. Затем Искендер-паша взял у калги-султана Корецкого и Фаренсбаха и в цепях отослал султану [Осману II], также гетмана Конецпольского, и Жолкевского, сына канцлера. А остальных четверых господ, оставшихся у калги-султана, отослали в Крым. Спустя две недели калга-султан послал 60 тысяч татар на Покутье, и они опустошили все более чем на 12 миль за Львовом и вывели оттуда огромный полон – свыше 100 тысяч человек, но, пока дошли до Крыма, из тех 100 тысяч осталось 30 тысяч, так как был голод и сильные холода и многие умерли; погибло и много татар, а также коней. И тогда же они дотла сожгли город Гниняны.

(114) 1020 [1069], в октябре месяце. Из Стамбула в Молдавию прибыл новый господарь по имени Александр.

1069 [1620], в сентябре месяце. Нашли и привезли тело канцлера, но без головы.

1069 [1620], в октябре месяце. Какой-то мужик принес господарю Александру голову Каспера, господаря Молдавии. Господарь подарил мужику 15 красных флоринов, а голову отослал в Стамбул.

1069 [1620], в ноябре месяце. Искендер-паша умер своей злой смертью в Аккермане.

Yer titrämäx üçün

Tv̄ 1069, nojdemper 29-una, Kûd [kiwd] Xaç künü, yixkün. 21 sahatta boldu yerniñ titrämäxi ašira bek da tuttu çereg sahat. Alay titrädi, ki murlar çatlap tökülüy edi. A bu dügül ki yalyiz Kamenectä bolgay, evet Olayta da Türk veliyatında da boldu. Xaysi ki Türktä ol zaman bolgan kişilär aytiyir edilär, ki ašira köp minaräläri türklärniñ axtarıldı neçik Stimbolda, alay özgä yerlärdä. Biy Tejri yaşşılıxka etkäy bununji znakni!

Tv̄ 1069, tegdemper ayında. Boldu Varšov-da seym, çaysi ki seymdä berildi hetmanstvo koruniy Karul' Xotkevičkä, da pol'niy hetmanstvo starosta Sandomirskiygä ... oyluna, da starostvo Kameneckiy — Štefan Potockiygä.

(115) Tv̄ 1069, tegdemper 28. Olay biyi Aleksandr 2 ulu boyarın xiynatip da suvga saldırdı. Biriniñ atı Nikorica dvornik, birsiniñ Šaptelič hetman edi. Bu edi priçinası, ki priznacc'a boldular, ki çaçan nemiç obozundan çaçiy edilär Kasper biy bilä, da çaçkan zamanda öldürdülär kendi çolları bilä Kasper biyni.

Tv̄ 1069 [1620], junvar 31, yixkün. Keldi Kameneckä yäni starosta — Štefan Potockiy, starosta Felinskiy. Biy Tejri çutlu da sitaralı etkäy. Ameñ.

Tv̄ 1069 [1620], hogdemper ayına. Varšovda boldu ulu srogıy iş, çaysi ki P'ekarskiy atlı slaçcic, çorçımıyım Biy Tejridän da srogıy karan'e-sindän padšahnıñ, da važicc'a boldu çol kötürmä anıñ biylıki üsnä padšahnıñ 3-çi Zigmuntnuñ, çaysi ki padšah yixövgä kirgän zamanda ešiktän, tedı bu P'ekarskiy bolup džan duşmanından nadkn'onıy, kelip prezraz çaršisına padšahnıñ, da çokan bilä başına urdu, alay ki padšah zatoçicc'a boldu. Ol esä, kläp popravicc'a bolup, ki bir dayın urgay. Anıñ üsnä padšah oylu atasınıñ artından keliy edi, körüp bunu, da çilicni çıçarıp, da ol P'ekarskiyniñ başın yaraladı da klädi kensin anda posekat etmä. Evet padšah neçik baçniy padšah dopustit etmädi öldürmä, evet aytti kendin vežaga çoyma. Soñra ertäsi çıçarıp sordular, ki ne priçinadan etti bu işni. Ol esä heç bir nemägä priznacc'a bolmadı. Soñra džalatlar çoluna berdilär kendin, ki xiynagaylar kendin. Evet ol xiyında da nemä priznat etmädi, ki ne priçinadan etti bu yamanlıçni. Anda ž keräk uçinokuna körä kendin karat etkäylär edi, da oddat etti džalatlarınıñ çoluna. Xaysi ki 12 usta džalat aldılar P'ekarskiyni, da yasadılar 2 çana üsnä biyik maystat, da çoluna berdilär P'e-

О землетрясени

1069 [1620], октября 29 [ноября 6], в день Воздвиженья Святого Креста, в воскресенье, в 21 час произошло землетрясение, длившееся четверть часа. Трясло так, что каменные стены ломались и рассыпались. И произошло это не только в Каменце, но и в Молдавии, и в Турции. Люди, которые были тогда в Турции, рассказывали, что рухнуло очень много турецких минаретов как в Стамбуле, так и в других местах. Дай Бог, чтобы это знамение оказалось на добро!

1069 [1620], в декабре месяце. В Варшаве состоялся сейм, на котором должность гетмана коронного была вверена [Яну] Каролу Ходкевичу, а польное гетманство – старосте Сандомирскому, сыну [Себастьяна Любомирского Станиславу], а староство каменецкое – Стефану Потоцкому.

(115) 1069 [1621], декабря 28 [января 7]. Молдавский господарь Александр подверг пыткам двух великих бояр и сбросил их в реку. Первый из них, по имени Никорица, советник двора, а второй – Шаптелич, гетман. Ибо признались, что во время бегства вместе с господарем Каспером Грациани из польского лагеря они собственноручно его убили.

Год 1069 [1620]. 31 января [10 февраля], воскресенье [=понедельник]. В Каменец прибыл новый староста Стефан Потоцкий, староста Виленский. Дай Господь Бог счастья и удачи! Аминь.

Год 1069 [1620], октября [5/15], в Варшаве произошло жуткое событие. Шляхтич по фамилии Пекарский, не боясь Господа Бога и наказания короля, отважился поднять руку на его величество короля Сигизмунда III. Когда король входил в дверь костела [св. Анны], этот Пекарский, подстрекаемый врагом души, неожиданно вышел навстречу королю и ударил его чеканом по голове, так что король пошатнулся. И когда он намеревался ударить второй раз, чтобы исправить промах, сын короля, увидев это и выскочив из-за спины короля, вынул саблю, ударил Пекарского и хотел его там изрубить. Но король, будучи монархом предусмотрительным, не позволил его убить, а велел заточить в башню. Затем на следующий день его вывели и спросили, по какой причине он это сделал. Однако он ни в чем не признался. Потом его отдали в руки палачу, чтобы пытал его. Но и под пытками он не признался, по какой причине совершил этот злой поступок. Когда же надо было его казнить в соответствии с его поступком, его отдали в руки палачей. И 12 палачей, мастеров своего дела, взяли его в свои руки, и на двух санях соорудили помост, дали в руку Пекарскому чекан, которым он ударил короля, и посадили его на тот помост, и поставили перед ним огонь в жаровне, и пристроили его

karskiyniň çökani, ki padšahnî urup edi, da ol-turğuzdular kendin ol maystat üsnä, da çaršisina çoydular sayıtlar bilä ot, da ol ot üsnä pripravıt ettilär ol çökan bilä çolun alay, ki tepränmä bolmas edi. Ol çadar çolu turdu ot üsnä, ki lokotundan küvüp söväki bilä çolu çökan bilä tüştü. Soñra birsi çolun da ol türlü ž ettilär. Soñra çizma kleščalar bilä tenin tartçalıy edilär ol že maystat üsnä, da бүтүн šähärdä yürütüy edilär ol maystatnî çanalar üsnä 8 at bilä, da köp türlü çiyin berip kendinä. Soñra 2 ayaxın vıpil'ovat ettilär tizindän. Andan soñra 4 atka baylap kendin, da 4-kä ayirdılar, da tüzgä çıxarıp tenin küvdürdülär, da külün yıştırıp Vıslaga saldılar. Darusu här yamanga!

(116) Tṽ 1070-inä [1621], junvar 12. Beđros Rakovic džanin Teñrigä simarladı.

Харахаш үшін

Tṽ 1070 [1621], pedrvar 11. Ulu Pargentak künü. Kirkor Xaraşaş džanin Biy Teñrigä simarladı Kamenec çalasında, çaysi ki suçsuz napast keldi üsnä duşmanlıxtan, da ol napasttan utru çalaga alıp vol'niy venzen etip edilär kendin do rospravı. Xaysi ki anıñ arasına Biy Teñriniñ buyruçu keldi üsnä, ki bu türlü keçti dünyädan tumsuz, zera nahle ölüm keldi üsnä: yürügän ekän yışılıp öldü. Teñri džanına yarlıyap yazıçlarına boşatkay.

Tṽ 1070 [1621], pedrvar 14, çankün. Bu yılga tañlandı voyt pan Lukaš Hrickovic da yäñi antiçkänlär Guryiy Brgošoviç, da Zadig Patrar, da Krištof. Teñri çutlu etkäy.

Tṽ 1070 [1621], mardi 12, yıçpaškün. Bügüñgi künnü 2 lisovçikni kestilär ratuš tibinä. A bu anıñ üçün, ki šähärdä broyit etiy edilär.

Tṽ 1070 [1621]. Xala zvodu tibinä yäñi tiyirmän işlättilər, çaysin ki suv buzup edi.

(117) Tṽ 1070 [1621], mard 17, šapatkün. Bügüñgi künnü keldi asrı ulu suv, alay ki šähärniñ Orus çabaçiniñ blamkalarin buzdu, alayže blamkalar üsnä vežalar bar edi, axtardı çax tibin üst eti, murlarni buzdu, veran etti, ne çadar tiyirmän bar edir šähär çövräsinä, barin yıçıp alıp ketti, da asrı köp zarar boldu.

Tṽ 1070 [1621], mard 19, yıçpaškün. Varteres, Malar kiyövü, Bar yarmarkindan kelgändä Hunicada suvga tüşüp boyuldu. Evet boyulganin çıxarıp keltirdilər övgä da kömdülär. Teñri boşatkay yazıçlarına.

Tṽ 1070 [1621], abril ayında. Kandžanak igitlari surp Aksent yıçövü çövräsinä okop ettirdilər, çaysi ki äväl yoç edi, til'ko çetäni bar edi çövräsinä.

руку с чеканом над огнем так, что нельзя было ею пошевелить, и рука находилась над огнем до тех пор, пока кость не перегорела у локтя и рука не отпала вместе с чеканом. Затем сделали то же с другой рукой. Потом рвали его тело раскаленными клещами на том же помосте. И возили тот помост на санях по всему городу восьмеркой лошадей, и подвергли его многим пыткам. Потом отпилили ему обе ноги от колен. А затем, привязав его к четырем коням, разорвали начетверо, и вывезли в поле, и там сожгли его тело, и собрали пепел и бросили в Вислу. Спаси и сохрани ("Избавление") от всех зол!

(116) Года 1070 [1621], января 12 [22]. Бедрос Ракович отдал душу Богу.

О Харахаше

Года 1070 [1621], февраля 11 [21]. На Великую Масленицу. В Каменецком замке отдал Богу душу Киркор Харахаш, который по злomu навету был ложно подвергнут обвинению. Из-за этого навета его забрали в замок как предварительно заключенного до суда. А между тем на него снизошла воля Божья, и таким образом он ушел из этого мира без покаяния, потому что смерть пришла к нему неожиданно: на ходу упал и умер. Да помилует Бог его душу и простит ему его грехи.

Года 1070 [1621], февраля 14 [24], среда. Войтом на этот год избран пан Лукаш Грицкович, а новыми присяжными Гурьиг Бргошович, Задиг Патрар и Криштоф. Дай Бог счастья.

Года 1070 [1621], марта 12 [22], понедельник. Сегодня под ратушей казнили 2 лисовчиков, потому что бесчинствовали в городе.

Года 1070 [1621]. Под замковым мостом построили новую мельницу вместо разрушенной паводком.

(117) Года 1070 [1621], марта 17 [27], суббота. Сегодня пришел очень сильный паводок, такой, что разрушило Русские ворота, и перевернуло вверх ногами башни, бывшие над Русскими воротами, и разрушило до основания каменные стены, и сколько было мельниц вокруг города, все их сломало и унесло. Ущерб был причинен огромный.

Года 1070 [1621], марта 19 [29], понедельник. Вартерес, зять Маляра, по дороге с Барской ярмарки свалился в Гумнице в реку и утонул. Утопленника вытащили, привезли домой и похоронили. Да простит Бог его грехи.

Года 1070 [1621], в апреле месяце. Братство удальцов соорудило вал вокруг церкви св. Аксента, которого прежде не было, а окружал ее только плетень.

Tv̄ 1070 [1621], abril ayında. Xotkevič hetman koroniy, voyvoda Vilinskiy, övländi, çaysi ki şınarlıçka aldı kşonže Yaraslavskiyniñ çizın, da toy etti Yaraslovda.

(118) Dər Jagopnuñ ölümü üçün

Tv̄ 1070 [1621], abril 16, yiçpaşkün. Dər Jagop dər Krikor avak'ereç oylu da dər Jovanēs avak'ereç tornu, dżanin Biy Teñrigä şımarladı da keçti bu keçövlü dünyâdan meñilikkä. Bolup l'atasında aşıra igit, çaysi ki bu dünyâda životun kendiniñ provadit etiy edi aşıra prıstoyne, da zaçovacc'a boluy edi körklü kendi dostları bilä, sövüktä, pokoyda, ziçlivostta, pokora bilä, aşırlıçta, da birisinä dä uprikricc'a bolmas edi. A co v'engzä, ki ulu sövük bilä zaçovan'esi bar edir nemiç naceyasinin babasları bilä, neçik yezuitalar bilä, alay že kanoniklar bilä da barı mniçlar bilä, çaysi ki ertä-keçä bir yerdä bolup da despeticıya etärlär edi da sorup soruştururlar edi. Ol esä kendi um'estluçuna körä dżuvap berip boronit etär edi. Preto anin üçün kendin bek sövärlär edi da žalovat ettilär aşıra serdeçn'e, burungi, ölümün anin, 2-çi, 39 yaşına igit keçkanin, 3-çi, ki az k'ahanalıç etkanin, çaysi ki 11 yıl etti k'ahanalıç, 4-çi, anin yaçşı Biy Teñridän berilgän navukasın, ki söndü, 5-çi, körüp da bilip anin yaçşı staran'esin, da igi hospodarlıçın, da haväsin (119) surp yiçövdä, da özgä köp türlü yaçşı postupokların anin, Teñrigä yaragan da adämilärgä, çaysi ki Biy Teñriniñ elçisi kelip buyruçun tügenläp, anin barçanı odn'at etip, da kendin aldı op'ekasına Biy Teñriniñ. Nedä ki Biy Teñri anin dżanına yarlıçap, da ari uçmaçına arzani etkäy, da friştälär tasına kendin arzani etkäy, da anin bilgän-bilmägän yazıçlarına boşatkay, da anin dżanı pareços bolgay barçasına, da alarga da, kimlar ki bu kronikanı sarnasa da dər Jagopnuñ dżanı üçün bir «Hajr mer» aytsa. Zera uçmaçlı dżanlı dər Jagop bu kronikanı sporondit etip edi da na spisku yazıp çaldirdi, nedä ki men, Aksent, uçmaçlı dżanlinin çardaşı, köçürüp anin spisokundan da yazdım bu kronikaga. Da anin dżanına meñi uçmaç aytıyirmen. Amen. Amen. Amen.

(120) Tatar üçün

Tv̄ 1070 [1621], junis ayına. Dinsiz tatar keldi Kamenec çövräsinä salalarga neçik Panuvc'aga, da Ostroçin'c'aga, da Rudaga, çaysi ki 30 atlı edi, da asrı bek buzuy edilär. Da 5 atlı tatar keldilər Doluškaga, evet salaçi dopustit etmädi salaga kendilärin, da 1 tatar 1 salaçi çatunun çizi bilä tutup bağlap edi, nedä ki eri ol çatunnuñ yerişti tatarga da öldürdü tatarnı, çaysi ki çutçardı çatunun da çizın, da aldı tatardan 2 at da yarayın. Da

Года 1070 [1621], в апреле месяце. Женился коронный гетман Ходкевич, воевода виленский, который взял в супруги дочь князя Ярославского. Свадьба тоже была в Ярославе.

(118) О смерти отца Агопа

Года 1070 [1621], апреля 16 [26], понедельник. Отец Агоп, сын авакареца отца Крикора, внук авакареца отца Ованеса, отдал душу Господу Богу и ушел из этого брненного мира в вечность. Будучи молод летами, он проводил свою жизнь в этом мире очень порядочно и со своими друзьями обходился прекрасно, [жил] в дружбе, любви, мире, доброжелательности, кротости и смирении и никому не сделал ничего досадного. Более того, он был в большой любви со священниками польской общины, как с езуитами, так и с канониками и со всеми монахами, с которыми, собираясь вместе, они диспутировали с утра до ночи. Они спрашивали и испытывали его, а он по мере своих познаний отвечал им и отстаивал свое мнение. Вот потому-то его сильно любили и сердечно горевали о нем, во-первых, из-за его смерти, во-вторых, что ушел молодым, в 39 лет, в-третьих, что мало пробыл священником, только 11 лет прослужил в приходе, в-четвертых, что угасла его высокая образованность, данная от Господа Бога, в-пятых, видели и знали его доброе старание, и достойную хозяйственность, и его преданность (119) святой церкви, и много других его благих деяний во имя Господа и всех людей. И вот посланник Господа Бога пришел, и выполнил его волю, и отнял все, и забрал его под покровительство Господа Бога. Да помилует Господь Бог его душу, и удостоит его святого рая, и присоединит к сонму ангелов, и простит его грехи, совершенные по умыслу и без умысла, и да будет во всем заступником его душе и всем, кто, читая эту хронику, прочтет «Отче наш» ради души отца Агопа, ибо хронику эту составил покойный отец Агоп и оставил ее в рукописи, а затем я, Аксент, младший брат покойного, переписал с его списка в эту хронику. И говорю, вечный покой его душе. Аминь. Аминь. Аминь.

(120) О татарах

Года 1070 [1621], в июне месяце. В села в окрестностях Каменца – Паневцы, Островчане и Руду вторглись неверные татары в количестве 30 всадников и очень сильно бесчинствовали. 5 татар на конях приехали в Должек, но крестьяне не пустили их в село, и когда татарин схватил жену и дочь одного крестьянина и уже было связал, подоспел муж той женщины к татарину, и убил татарина, и так спас свою жену и дочь, и забрал 2 коней и оружие

bašin kesip, keltirdi šähärgä, nedä ki ol bašni çazuç üsnä çoydular çalaga çarşı val üsnä.

Ermeni Manug üçün

Tv̄ 1070 [1621], junis ayına. Šadbey kiyövü Manug atlı çotinli, çaysi ki Kamenectä övlänip edi, tuttular kendin Kamenectä da elttilər obozga hetmanga Skala tibinä. Anda ž hetman rozkazat etti ol Manugnu çiynama, rozumit etip, ki çäšut bolgay edi Olaytan. Xaysi çiyinda heç nemä prižnat etmädi. Sojra kördü hetman, ki škaradnıy çiyin berdi džalat kendinä da ol nemä prižnacc'a bolmas, aytti kendin barvirgä berip opatrit etmä, ki bolgay sayayma. (121) Sojra yeberdi kendin Kamenecä, çaysi ki 4 kündän sojra džanın Tejrigä simarladı. Nedä ašıra körklü kömdülär kendin, zera arzani edi hörmätkä, çaysi ki bu dünyâdan suçsuz keçti da çiyinni terpit etti, evet säbäpçi algay tölövün Biy Tejridän. A bunuç yazıçlarına Biy Tejri boşatkay. Ameñ.

Tv̄ 1070 [1621], junis ayına. Keçti bu dünyâdan meñilikkä Guryiç Diradur oylunuç sijnari. Tejri džanına yarlıyagay.

Tv̄ 1070 [1621], junis ayına. Keçti bu dünyâdan meñilikkä Migirdiç Jakub oylu Marzivanli. Tejri džanına yarlıyagay.

Tatar üçün

Tv̄ 1070 [1621], junis ayına. Keldi 2000 tatar, da keçip Turlunu keldilər Mukša üstü bilä, da kettilär çaç Dunayuvca artına, nedä ki oboz bar edir Orina tüzünä. Tedü çabär alıp hetman da vıpravit etti tatarga çarşı 1500 adam, çaysi 1500 adam barıp tatarı pohromit etti alay, ki bir nemä doyumluç almadı dinsiz tatar, evet çaysi çirildı, çaysi tiri tutuldu, çaysi çaçtı. A çaçkan tatarı salaçi bek çiriç edi, da tirilä köp tutuy edi, alayže başlarin kesip da hetmanga eltiç edilär, çazuç üsnä çoyup, nedä ki 4 türk da tatar başi Kamenectä çazuç (122) üsnä salaçılar çoyup edilär çalaga çarşı val üsnä. Alayže tiri dä keltiriy edilär.

Da hetmanga elttilər tiri tatar artıç ne ki 50, çaysıların ki okovat ettirdi hetman. Da özgä tatarlar atların salıp da yayov ormanga çaçtilar, nedä ki salaçi 2 haftaga ança birär-birär tutup kendilärin öldürçäliç edilär. Da birsiläri tüšüp boçuluy edi. Da bu türlü rozpruŝonıy boldu dinsiz tatar, alay ki yarımı eksik çıçıp çutuldu, yarımından artıç tas boldu.

Tv̄ 1070 [1621], julis ayına. Aleksandır Olayç biyindän elçi keldi obozga Orina tibinä, çaysi ki obozda 2 hetman da bar edi, neçik koronıy, alay pol'nıy, çaysi elçini zatriimat ettilär da 200 hayduk bilä yeberdilär Kamenecä.

татарина. А голову отрезал и принес в город, где эту голову насадили на кол на валу против замка.

Об армяине Мануге

Года 1070 [1621], в июне месяце. Зять Шадбея по имени Мануг, из Хотина, женившийся в Каменце, был схвачен в Каменце и отослан в лагерь к гетману под Скалу. И там гетман приказал пытать этого Мануга, подозревая, что он молдавский шпион. Во время пыток он ни в чем не сознался. И тогда гетман, видя, что палач подверг его жестоким пыткам и он ни в чем не сознался, приказал отдать его врачам на излечение, дабы мог поправиться. (121) А после отправил его в Каменец, где он спустя 4 дня отдал душу Богу. Хоронили его очень пышно, поскольку был достоин уважения, безвинно вынес пытки и ушел из этого мира. Да воздастся виновному за это от Господа Бога. А грехи Мануга Господь Бог пусть простит. Аминь.

Года 1070 [1621], в июне месяце. Ушла из этого мира в вечность супруга Гурьига, сына Дирадура. Да помилует Бог ее душу.

Года 1070 [1621], в июне месяце. Ушел из этого мира в вечность Мыгырдич, сын Якуба, Марзыванлы. Да помилует Бог его душу.

Года 1070 [1621], в июле месяце.

О татарах

Года 1070 [1621], в июле. Пришли 2 тысячи татар. Переправившись через Днестр, они прошли над Мокшей за Дунаевцы, где в степи у Орины был наш лагерь. Гетман [Ходкевич], получив известие, послал навстречу татарам 1500 человек, и эти 1500 человек пошли и разгромили татар, так что никакой добычи неверные татары не взяли, но сами были разбиты, и кто был захвачен живым, а кто бежал. Бежавших татар сильно били крестьяне, и ловили живыми, и многих поймали, а также отрезали головы и посылали гетману, насадив на жердь. Тогда и в Каменце крестьяне насадили на колья (122) на валу против замка четыре головы турок и татар. Приводили и живых.

И гетману отослали более 50 татар, которых гетман велел заковать. Другие татары бросали лошадей и бежали в лес, где крестьяне вылавливали их поодиночке и убивали в течение двух недель. А еще некоторые, убегая во время погони, вышли к Днестру, и многие бросались [в реку] с лошадьми и тонули. И так были рассеяны неверные татары, и менее половины спаслось, а более половины погибло.

1070 [1621], в июле месяце. От молдавского господаря Александра в лагерь у Орины, где были как коронный, так и польный гетманы, прибыл посол. Этого посла задержали и с 200 гайдуками отправили в Каменец.

Tṽ 1070 [1621], julis 7, šapatkünü Vartavar. Oboz Orinadan teprāndi da Kameneц yanī bilā ketti, da turdu Turlu üsnā.

(123) Tṽ 1070 [1621], julis 3. Karul' Xotkevič, hetman korunīy, keldi obozga čörüvü bilā Orina tüzünā.

Ol že julis 10, nögārikün. Karul' Xotkevič, hetman korunīy, voyvoda Vilinskiy, rušic'a boldu Orinadan da kečti Kameneц yanī bilā, χaysi ki 30 000 adamī bar edi, da barīp turdu obozu bilā Turlu üsnā, Xotingā χarši, beri yanda.

Tṽ 1070 [1621], julis 23, yīχpaškün. Starosta Sendomirskiy, hetman pol'nīy, keldi Kameneckā obozdan 300 adam bilā da ol že künnü yānā čīχīp ketti obozga.

Tṽ 1070 [1621], julis 24, nögārikün. Padšah oylu 3-či Zigmuntnuṽ, atī Vladislav, keldi Plōvgā 8000 adam bilā.

Tṽ 1070 [1621], okosdos ayīna, šapatkün. Padšah oylu Plōvdān čīχti, χaysi ki ašira kontent boldu šāhārlidān.

Okosdos ayīnda, šapatkün. Xotkevič, hetman korunīy, Kameneckā keldi da yānā ol že künnü čīχīp ketti obozga.

Okosdos ayīnda Turlu üsnā köprü iślättilār Hotin χalası tibinā. Da ol köprü üstü bilā čörüvü nemičniṽ kečīp da turdu obozu bilā arī yanda Xotindān turup.

(124) **Krul'ovic Kameneckā keldi**

Tṽ 1070 [1621], okosdos 13, yīχpaškün. Padšah oylu Vladislav keldi čörüvü bilā Kameneckā da obozun χoydu Doluška yanīna. Evet kendi kirdi χalaga, da anda bir kečā χonup, da ertāsi čīχīp ketti barī čörüvü bilā obozga Xotindā bolgan. Xaysi ki birgāsinā 8 miṽ alaman bar edi da 1 miṽ žolner. Evet šāhārli ermenilār uzattīlār kendin čaχ Xodorovc'aga anā, alayže nemič aχpaši da starosta Potockiy. Anda ž körklü žegnacc'a bolup, da padšah oylunuṽ χolun optülār nečik aχpaš, alay starosta, da odīydit ettilār. A bu boluy edi nögārikün. Da barīp obozu bilā χondu Turlu üsnā.

Xanküngi күнү 45 000 χazaχ pībīt etti Xotingā, bizim obozga, ki Olaχ veliyatī bilā keldilār obronon renkon, hafta yarīm түvüş etiy edilār türk-tatar bilā. Anda ž ol oγrašta öldürdülār Silistra pašasin Useyim pašani, tūfāktān čagatīna urup. Alayže χazaχ hetmanin ž Sahaydačnīy yančarkadan enjinā urdular, evet zararsiz boldu. Da bir түrlü etālmādīlār χazaχka. Evet čatī ketip edi 4 miṽ adam χazaχ — alarnī zaskočit etip χīrdīlār.

1070 [1621], июля 7 [17], суббота Преображения Господня. Лагерь снялся с Орины, и войско, миновав Каменец, остановилось на Днестре.

(123) 1070 [1621], июля 3 [13]. Кароль Ходкевич, коронный гетман, прибыл с войском в лагерь в степи у Орины.

В том же июле, дня 10 [20], во вторник, Кароль Ходкевич, коронный гетман, воевода виленский, с 30 тысячами человек снялся с Орины и, пройдя в стороне от Каменца, остановился на Днестре против Хотина с этой стороны.

1070 [1621], 23 июля [2 августа], понедельник. Староста Сандомирский, польный гетман, прибыл из лагеря с 300 человек в Каменец и в тот же день снова вернулся обратно.

1070 [1621], 24 июля [3 августа], во вторник, сын короля Сигизмунда III по имени Владислав прибыл во Львов с 8 тысячами человек.

1070 [1621], в августе месяце, в субботу. Сын короля выступил из Львова, где был очень хорошо принят горожанами.

В августе месяце, в субботу. Ходкевич, коронный гетман, прибыл в Каменец и в тот же день вернулся в лагерь.

В августе месяце под Хотинской крепостью соорудили мост через Днестр. Польское войско, переправившись по этому мосту через Днестр, разбило лагерь на противоположном берегу у Хотина.

(124) **Королевич прибыл в Каменец**

1070 [1621], августа 13 [23], понедельник. Сын короля Владислав прибыл со своим войском к Каменцу, разместив свой лагерь у Долужки. Сам он вошел в крепость и, переночевав там одну ночь, на следующий день со всем своим войском отправился в лагерь под Хотинском. Вместе с ним было 8 тысяч немцев и 4 тысячи жолнеров. Городские армяне, а также польский епископ и староста Потоцкий проводили его до самых Ходоровиц и торжественно попрощались, и польский епископ и староста целовали руку сына короля. И возвратились. А было это во вторник. И пошел он с войском и остановился лагерем на ночь на Днестре.

В среду в наш лагерь у Хотина прибыло 45 тысяч казаков, которые, успешно ведя бои против турок и татар, за полторы недели прошли через Молдавию. В тех боях они убили силистрийского пашу Хусейна выстрелом из ружья в лицо. Тогда же и казацкого гетмана Сагайдачного ранили из янычарки в плечо, но обошлось благополучно. Так ничего и не смогли сделать казакам. Однако сторожевой отряд в 4 тысячи казаков был застигнут врасплох и разбит.

Kiçaynakün padşah oylu prepravicc'a boldu arı yanga obozga, evet çörüvü keçälmädi, zera köprü Turlu üsnä yasalğan buzulup edi, da 5 kündän soñra znovu yasap keçtilär.

Xondikârnij kelgäni

(125) Ol že künnü kiçaynakün Türk çondi-kârî sultan Ahmätnij oylu sultan Osman keldi kendi çörüvü bilä 250 kerät 1000 adam bilä da 250 top bilä da turdu nemiç obozuna çarşi aşıra yuvuç, ançaç çerek mil yerdä, alay ki bir oboz birsisin igi körüy edi. Evet bu çadar topları içinä bar edi, 14 top, çaysi topları otuzar dżüft biyvol tartiy edi. A çalğanin 10-ar dżüft da 9-ar. Bar edi özgä toplar, ki 4-är at bilä yürütüy edilär. Da skoro kelip turdu obozu bilä dinsiz türk, na zaraz ol že künnü keçägä yuvuç oçvotniki çixti placka toplar bilä da kelip nemiç obozuna uruy edilär. Anda ž bizimkiläri dä çixtilär çarşilarına bir neçä çorengев, da potikacc'a bolup, da tez yänä prestat ettilär. Evet tüstü türktän bir 12 adam. Alayže bizimkilärindän tüstü bir 20 adam, çaysi ki Miçal, oylu Lukaşnij, da başin kesip aldilar ol zaman, zera bizimkiläri zviçaylarin türklärnijn haniz bilmäslär edi — anda övrändilär.

Aynakün tatar çanı yerišti 130 miñ adam bilä da kelip koşu bilä turdu türk çörüvü artına Prut üstü bilä. Da Xantemir mırza 80 miñ tatar bilä kelip zaraz Turlunu keçip beri yanga da koşu bilä turdu Turlu yalısi bilä da yolun Kamenecnijn tuttu, ki obozga kelmä bolmas edi. Anda ž padşah oyluna keliy edi živnost hem 2 ulu arabaporox, na anı zevşistkim alıp da çondikârga eltilär başxiş dinsiz tatarlar. (126) Xaysi porox üçün çondikâr aşıra bek kontent boldu. Da zaraz rozkazat etti, ki köprü yasagaylar Turlu üsnä. Nedä ki ustaları da birgäsinä bar edi. Anda ž rozkazan'esinä körä dinsiz dä çorçulu çondikârnij 4-5 küngä deg aşıra foremnij da çuvatli ustaliç bilä köprü yasadilar obronalar bilä, da zvod çabaçlar bilä, da safi temir bilä.

Soñra bir neçä kündän soñra Xantemir mırza 50 000 tatar bilä ketti çaç Zamosc'a tibi-na da Lublin tibinä, da aşıra köp zarar etip, küvdürüp, buzup, da çaytti köp yasir bilä 15 kündän soñra. Evet keçkändä Kamenec yani bilä dinsiz yasir bilä, na çixti šähärli da salaçi, alayže alaman da bar edi çala artına 3-4 yüz adam, barisi bir bolup da yolun aldilar tatarnij Doluška ormanına, da aşıra köp tuvar hem yasir odn'at ettilär tatardan, çirip da tövüp kendilärin.

В четверг сын короля переправился на противоположный берег, к лагерю, а войско не смогло, так как мост, построенный через Днестр, был разрушен. А переправились пятью днями спустя, после восстановления моста.

О прибытии султана

(125) В тот же день, в четверг, прибыл турецкий султан Осман, сын султана Ахмеда, со своим войском – 250 раз по тысяче человек и 250 орудий – и разбил лагерь напротив польского войска, очень близко, на расстоянии лишь четверти мили, так что из одного лагеря было хорошо видно другой. А среди того количества орудий было 14 пушек, которые везли по 30 пар буйволов, а остальные – по 9-10 пар, а еще были другие – их везли по 4 пары. И как только неверные турки подошли и стали лагерем, в тот же день к вечеру на поле вышли добровольцы с пушками и стали обстреливать польский лагерь. Тогда и наши вышли против них – несколько эскадронов – и вступили в бой, но вскоре бой прекратили. Из турок пало около 12 человек, а из наших погибло человек 20, среди которых был Лукаш, сын Михала, голову которого тогда отрубили и забрали. А это потому, что наши не знали еще тогда обычая турок, но там об этом узнали.

В пятницу прибыл татарский хан со 130 тысячами человек и разместился лагерем позади турецкого войска над Прутом, а Хантемир-мурза с 80 тысячами татар сразу по прибытии переправился через Днестр на эту сторону и остановился лагерем на берегу Днестра, захватив дорогу на Каменец, так что к [нашему] лагерю нельзя было проехать. Как раз в это время сыну короля везли провиант и два больших воза с порохом, и неверные татары захватили все целиком и отослали в подарок турецкому султану.

(126) Порохом султан оказался очень доволен. И сразу же отдал приказ строить мост через Днестр, так как при нем были мастера. Согласно приказу неверного ужасного султана за четыре-пять дней весьма искусно и с великим мастерством они построили мост (они мастерски построили мощный и весьма совершенный мост) с прикрытием, с подъемным мостом-воротами, [окованными] чистым железом.

Затем, спустя несколько дней, Хантемир-мурза с 50 тысячами татар двинулся под Замостье и под Люблин, причинил там много ущерба, сжег и разорил область и возвратился через 15 дней с огромной добычей. Когда же неверные татары с полоном проходили мимо Каменца, горожане и крестьяне, а также бывшие в крепости немцы – всего 3-4 сотни человек – объединились, и выступили, и перекрыли татарам дорогу в Долужкинском лесу, и отняли очень много скота и пленных у татар, а их самих разгромили.

Ol že zamanî dinsiz tatar surp Lusaworiç yixövün küvdürdü zevşistkim, çaysi ki ašira körklü ŗenlixi bar edi, neçik çövräsinä bolgan baççaları, alayže övläri yixöv azbarına, da köškü çöp-çövrä balaslar bilä, alayže yixöv üstünä kümbeti bl'aç bilä yapkan barı-yoçu bilä küvdürüp, niveç aylandırdılar, alay ki tek 4 duvarı çaldı taş.

Do tego surp Haç yixövünün dä üstün küvdürdülär, çaysi ki alayže körklü kümbeti bar edi üstünä. Neni ki Biy Tejri hayufun algay ol surp yixövlärniñ dinsiz da murdar, tasip tayfadan da surp Haçiniñ zork'u da surp Lusaworiçniñ alıñı urup da çarçagay dinsizläрни. Aмен, еyiçi.

(127) Šapatkün dinsiz türk toplar bilä kelip, da çazaç üsnä ulu çuvat bilä ŗurmovat etiy edi kün uzun bez pristanku. Evet çazaç keçägä yuvuç vıpadnut etip obozundan, da çixti türkkä çarşı, nedä ki türk çarşı turalmınça, til podat etti da başladı çaçma. Evet çazaç tüştü dinsiz artına çıraçıra, alay ki çuvalap kendilärin çaç taborlarına türknün, da ašira köp dinsizlärdän çirdilar, da köp zdobiç aldilar. Evet tez keç bastı, da posilok bermä bolmadılar çazaçka. Do tego 7 top türktän odn'at etip edi çazaç, evet alma bolmadılar, zera dublarğa okovanıy edilär da topnu topka lancuçlar bilä klusovat etkän edi. Soñra çazaçlar çaytip obozlarına, da baltalar bilä znovu barıp, toplariniñ küpçäk-lärin çapçaladılar da 2 topnu voloçit ettilär obozlarına. Xaysi ki türk padšahi da ulu çorçuda edi pa-saları bilä.

Yixkün, yixpaškün heç nemä utarška bolmadı, zera ne bizimkiläri çixti, da ne dinsiz türk çixti, zera yaman posmakovat etip edi dinsizlärgä ŗapatküngi künnü. Xaysi ki yeniçeri açasın yüräk-länip çondikär mänzul etti, da 1 pašanı kestirdi, da Olaç biyin Aleksandrni okovat etmä aytı. A bu anıñ üçün ki çondikärgä obicaç'a bolup edilär, ki skoro kelgäçoç nemiç obozu tibinä, ki ol že künnü albo ertäsi dostat etkäylär edi oboznu, da ašira lekcivažit etiy edilär, da išanmaslar edi bunuçki çuvatni, çaysin ki çazaç körgüzdü.

(128) Türk ŗaneçni alıp edi

Nögärikün dinsiz türk çazaç üsnä ŗurmovat etiy edi, da özgäläri kelip, neçik yayovlu, alay atlısi, da zdradem aš zamanına ŗurmovat etti nemiç p'eçotasi üsnä, çaysiläri ki çabaçi alnına oboznuñ ŗaneclärni közätıy edilär 200 hayduk. Nedä ki p'eçota, körüp bu ŗurmnı, da ŗaneçtän çaçma başladılar artçarı obozga. Anda ž dinsiz türk kirdi ŗaneçkä da çaysin çayda yerişti, anda kesti ol hayduklärni çaçkan zamanda, da başlarin barisiniñ aldı. Alayže rotmistrni da öldürdülär, da

Тогда же неверные татары напали и сожгли полностью церковь св. Григора, прекрасной постройки, а также уничтожили окрестные сады, дома в церковном подворье и ограду с балясинами со всех сторон и дотла сожгли покрытый жестью купол на церкви, так что остались только четыре каменные стены.

Сожгли они и крышу церкви св. Креста, на которой тоже был красивый купол. Да отомстит Господь Бог за эти святые церкви неверному, нечистому и фанатичному племени, да [покарает их] сила Святого Креста, да проклянет их в своих молитвах святой Просветитель. Аминь. Да будет так!

(127) В субботу неверные турки подошли с пушками и целый день большими силами непрерывно атаковали казаков. Но ближе к ночи казаки выступили из лагеря и ринулись против турок, и те, не сумев противостоять, отступили и бросились бежать. Казаки кинулись за ними, громя и круша, и так преследовали их до самого турецкого лагеря, и побили многих неверных, и взяли много добычи. Но вскоре настала ночь, и [поляки] не смогли дать казакам подкрепление. Тем не менее, казаки отбили у турок семь пушек, но не смогли забрать, так как они были прикованы к дубам и друг к другу цепями. Тогда казаки отправились в свой лагерь и, взяв топоры, вернулись к пушкам; изрубив колеса (лафеты?) пушек, отволокли две пушки в свой лагерь, чем турецкий султан и его паши были очень напуганы.

В воскресенье и понедельник никаких стычек не было – ни наши не выступали, ни неверные турки, ибо [события] субботы неверным пришлись не по вкусу; турецкий султан, разгневавшись, освободил от должности агу янычар, велел казнить одного пашу и заковать молдавского господаря Александра. А все потому, что обещали султану, что, как только приблизятся к польскому лагерю, в тот же день или на следующий его захватят, но слишком легкомысленно отнеслись и недооценили силу, которую показали казаки в тот день.

(128) Турки взяли редут

Во вторник неверные турки атаковали казаков. Прибыли и другие войска, как пешие, так и конные, и вероломно, во время обеда, напали на польских пехотинцев – на тех 200 гайдуков, которые охраняли редут перед воротами лагеря. Заметив наступающих, пехотинцы бросились бежать из редута назад к лагерю. Неверные турки немедленно ворвались в редут и где кого из этих гайдуков настигали во время бегства, там и убивали и забирали головы всех [убитых]. Убили также ротмист-

poručnikni, da xoronžiyini xorengев bilä tiri aldılar. Soñra, obozdan çixip, da dinsiz türknü vi-strašit ettilär šanectän, nedä ki zaraz dinsiz, art berip, xaçti, evet tüštü bir otuz türk artix-eksik. A bu nemiç p'exotasin kestilar elli albo artixi bilä, zera türk ašira köplüx edi — igirmi 1000 adam bar edi. Da başlixlari Mustafa paša, Baydad pašasi edi.

Polockiy üçün

Nögärikün. Ol že künnü dinsiz türk kečägä 23 sahatta, popravicc'a bolup, da çixti znovu moydan-ga 15 000 adam, da toyru keliy edi ulu xuvat bilä da ulu pend bilä nemiç obozunü xabaçina xarši, xayda ki pol'niy hetman boluy edi. Zera 2 xabaç edi türk sartin. (129) Evet birsi xabaçta koroniy hetman boluy edi. Anda ž ol zaman 3 rota turup edi, xaysi ki storozh edi kündüzgü, da koroniy hetmanniy xabaçina edilär, da 1 nemä dä işanmaslar edi. Evet körüp dinsizni, ki prosto pol'niy hetmanniy xabaçina keliyir, na zaraz hetman koroniy ilgäri sekirdi xaršilarina. Anda ž körüp bu 3 rota hetmanniy ulu oxvotasin, da dopustit etmädilär hetmanga uruška barma. Evet naprud kaštäl'an Polockiy da Prokop S'en'avskiy kendi xorengевlari bilä sekirdilär dušmanga xarši, da üçünçi xorengев hetman koroniyiniy, xaysi ki storozhda edilär, alip Teñrini boluşluçka, da alay potikacc'a boldu bu 300 adam, ki birisi kopyasin boş çaldirmadi, zera igi rençn'e rast keldi kendilari bilä potikacc'a bolma vlasn'e tüz yanlarından da dügül ki xaršilarina, da här adam kendi payina 2-sin-3-sün axtardi, zera xisliç edi. Da soñra palaška alindilar da alay kesiy edilär, neçik kendilari kliy edilär. Anda ž dinsiz, körüp bunu, da turdu xaçma da biri birin basçalama. Evet bizimkilari kesä-kesä xualiy edilär artlarından çax türk obozuna yuvuç. Evet pan Polockiy, ki ilgäri rotalar alnina sekirdi, na ol zaman kopya bilä atip da šišakinin tibi bilä urdular, alay ki sl'uzom ketti da başin obrazit etti, evet attan tüšmädi, (130) yoçesä nečasın öldürdü. Do tego dañin 2 tovarišni öldürdülär, da 11 paçolikni bizimkiläriniy, hem koroniy hetmanniy xorengevin odn'at etti dinsiz türk. Soñra 5 kündan soñra pan Polockiy džanin Teñrigä simarladı, xaysi ki ricerskiy ölüm bilä öldü, nedä ki bütün çörüv ašira kendin žalovat etti. Da türk heseb bilä xirildi 1200 artix-eksik. Xaysi ki keča bilä türklär kelip poçodn'alar bilä da kaganeclär bilä öldürgän truplar arasına tañlap da aliy edilär ölüläri, xaysi ki znaçniy edi, a çalgani çalip edi placta itlär kibik. Evet başlarin kesip da keltirip nemiç val içinä saliy edilär. Da

ра и поручика, а хорунжего со знаменем взяли живым, позже [поляки] выступили из лагеря и выбрали неверных турок из редута, так что неверные, сразу же обратились вспять и бежали. Погибло около 30 турок. А из тех польских пехотинцев зарубили около 50 или больше, потому что турок было огромное множество – 20 тысяч. А во главе их стоял Мустафа-паша, паша Багдада.

О Полоцком

Во вторник. В тот же день, к вечеру, в 23 часа неверные турки, перегруппировавшись, снова выступили на поле сражения в количестве 15 тысяч и с огромной силой и великим напором ринулись к воротам польского лагеря, где находился польный гетман. А на турецкую сторону было двое ворот. (129) У других ворот находился коронный гетман. Там же стояли тогда три эскадрона дневного караула и ничего не подозревали. Увидев, что неверные устремились к воротам польного гетмана, коронный гетман немедленно помчался верхом на коне им навстречу. Тогда эти три эскадрона, видя большое рвение гетмана, не допустили, чтобы он вступил в бой. А прежде всех кастелян Полоцкий и Прокоп Сенявский со своими эскадронами бросились против врагов, а третьим был эскадрон коронного гетмана, который был в карауле. Эти 300 человек бились с Божьей помощью так, что ни у одного из них копье не осталось пустым; к тому же им самим пришлось биться из удобного положения, собственно с флангов поля, а не в лоб; и каждый человек сразил двоих-троих, потому что было тесно. А потом взяли за палаши и побили столько, сколько смогли. Неверные, увидев это, обратились в бегство и стали топтать друг друга. Так наши, рубя и круша, преследовали их до самого турецкого лагеря. А в пана Потоцкого, когда он скакал впереди эскадронов, попало копье; ударившись о край шлема, оно скользнуло и задело голову, но с коня он не упал, (130) а еще убил нескольких. Кроме того, из наших были убиты 2 офицера и 11 рекрутов. Еще неверные турки отняли знамя коронного гетмана. Спустя пять дней пан Полоцкий отдал свою душу Богу; он умер смертью героя, и все войско очень горевало о нем. Турок было уничтожено около 1200, так что целую ночь турки ходили с фонарями и плашками среди убитых, разыскивая и подбирая мертвых, которые были познатнее, а остальных бросили на поле, как собак. А их головы отрезали и кидали через польский вал внутрь [лагеря]. А наши своих хоронили. Вот так безуспешно отступили турки. Неверный багдад-

bizimkilärin kömüy edilär. Da bu türlü n'epotišn'ë ödïydit etti dinsiz türk. Ol že dinsiz Baydad pašasi kelip edi, Mustafa paša, ki ertädän kelip edi. Evet posčacic'a bolmadï kendinä kečägä.

Nemič pole stavit etti tüzdä

Xanküngi künnü barï čöröv, här birisi rospravicc'a bolup, nečik ħosdovanuťiunu bilä, alay že hälällašmaġi bilä, da čixťi barisi moydanga tüz bilä, turdular nečik to potrebagä, tözüp, ki dinsiz kelgäy oġraš etmä. Evet dinsiz čixmadï, yoġesä keltirdi ulu topların da, ormanda zasadit etip, uruy edi da vïzivat etiy edi bizimkilärin toplar üsnä daġın arï. Ol že künnü yazıldı türk taborunda 4000 yeničeri seġbendän [seġbentan] da bostančilardan, zera ġirilip edi yeničeri da ašira az ġalıp edi.

(131) Kičaynakün alayže bizim čöröv čixťi tüzgä da turdu sprav'e, evet türk čixmadï, yoġesä artġartın, Xotin sartın, olaylı da multan tatar bilä kelip urdu, evet nemä etälmädi, zera bar edi zasacka ormanda bizimkiläriniġ, alayže Xotin taš yixövündä 100 hayduk bilä hakovnicar bar edi, evet 2 tatarnï tiri tuttular da bir olaylıni. Do tego keskän bašlar da hetmanga keltirdilär. Da bu türlü ġara yüzlü ġayttılar dinsizlär.

Aynakün ġazaġ üsnä šturum etti türk, 3-4 kez keldi, da ġara yüzlü ġaytti.

Šapatkün znovu ġazaġ üsnä šturmovat etti.

Yixkün ulu utarška boldu nečik ġazaġ bilä, alay že alaman bilä da žolner bilä, alay ki čöp-čövräsin oboznuġ ġaplap edi türk, ki tüz körünmäš edi. Da toptan uruy edilär här yartın. Alayže bizimkiläri dä toptan urup da yuvuġ bermäslär edi kelmä. Da atlilar čixip da birgälärinä kün uzun ġuvalašiy edilär. Alayže yayovlu čixip obozdan bariy edi ġaršï. Ol že künnü ġazaġlar kendi içlärinä bolgan eski hetmanların kestilär, ġaysiniġ atı Borodavka edi. A bu anıġ üçün ki yeberip edi 5000 ġazaġni Olayka na čati, da anda tas boldular. Evet soġra kendi içlärinä taġladılar Šahaydačniy atlı hetmanni da ol Borodavkanı berdilär bu Sahaydačniyniġ ġoluna, nedä ki ol Sahaydačniy tuttu yanına kendin, 2 haftadan soġra kečä bilä kestirdi kendin.

(132) Yixpaškün Kostantin Batista oġlu keldi Türktän elčiliġkä bizim obozga hetmanlarga. Atın berip Multan biyiniġ Radulnuġ, da ġolup, napominat etip, ki elči yebergäylär ulu vezirgä, da of'aravacc'a bolup, ki barışliġka kliyir Radul biy staracc'a bolma, tek til'ko elčiläri nemičniġ kelsin vezirgä.

Nögärikün elčiniġ sözünä da žadan'esinä körä vipravit ettilär hetmanlar elči türkkä pan Želinskiyni da türk elčisinä dä odpravit ettilär.

ский паша Мустафа, который приходил утром, не смог одержать победу и ночью.

Поляки стали в поле в боевом порядке

В среду все находящиеся в составе войска, совершив общую исповедь с причастием и прощением взаимных обид, вышли на поле, став в боевой порядок, как положено, ожидая, что неверные придут биться. Но неверные не выступили, а притащили большие орудия и, скрытно установив их в лесу, открыли огонь, вызывая наших еще дальше – на орудия. В тот же день в турецком лагере в янычары было записались 4 тысячи человек из числа секбанов и бостанджи, так как [многие] янычары были убиты и осталось их очень мало.

(131) В четверг наше войско также вышло в поле и стало строем на правой стороне, но турки не выступили, а с тыла из-за Хотина напали молдаване и валахи с татарами и ударили. Но ничего не смогли сделать, так как в лесу находилась наша засада. И в хотинской каменной церкви было 100 гайдуков с гаковницами, и они схватили двух татар и молдаванина. И еще принесли гетману отрубленные головы, так что неверные с позором возвратились назад.

В пятницу три-четыре раза турки атаковали казаков, но возвращались с позором.

В субботу они снова атаковали казаков. В воскресенье состоялся крупный бой с казаками, немцами и жолнерами, окрестности лагеря кишели турками, так что даже поля не было видно. Со всех сторон били орудия; наши также стреляли из пушек и не давали близко подойти. Затем выехали конные и сражались друг с другом целый день. И пешие тоже вышли из лагеря и наступали. В тот же день казаки низложили своего старого гетмана по имени Бородавка, который находился в лагере. А это за то, что он послал в Молдавию 5 тысяч казаков в боевое охранение и они там погибли. А затем избрали между собой гетмана по фамилии Сагайдачный, а того Бородавку отдали в руки Сагайдачному, и этот Сагайдачный держал его при себе, а две недели спустя ночью велел его казнить.

(132) В понедельник от турок в наш лагерь к гетману прибыл с посольством Константин, сын [Вевелли] Баптиста. От имени господаря Валахии Радула он просил и настаивал, чтобы направили посла к великому визирю, и уверял, что господарь Радул приложит все старания для установления мира, пусть только польские послы пойдут к визирю.

Во вторник по просьбе посла наши гетманы направили к туркам послом пана Зелинского и отпустили турецкого посла.

Хараҗаш паша

Xanküngi künnü Budin paşası Xaraҗaş paşa Türk padşahından җолунду, ki kendi sitarasin kelip obozda prubovat etkäy, zera ol künnü kelip edi türk taboruna 4000 adam bilä, da aşıra yarar eli bar edi. Xaysi ki Türk padşahi, sorup kendin da bilip, ki sitalalı paşa edi, kaftan kiydirip, kendinä pozvolit etti şturumga kelmä. Berdi kendinä dayın 6000 yeñičeri, da 12 000 Urumeli spahisi, da 5000 Ötäyаҗа spahisi, alay ki 27 000 adam boldu. Ol esä tutundu җondikârga, ki nemiç obozun (133) bügüngi künnü dostat etärmen. Da җолун öpüp җondikârniñ, odıydit etti bu җadar çörüv bilä. Da җачан аш zamanı boldu, na Xaraҗaş paşa kelip urdu çörüvü bilä nemiç obozu üsnä, ormandan çixip zboku ulu avaz bilä, çaxırmaҗ bilä, da keldilär alay yuvuҗ valga, ki val tibinä edilär neçik yäniçerisi, alay že җorengevlär bilä atlı çörüvü. A özgäläri җazaҗka barip şturmovat etiy edilär toplar bilä, alayže çöp-çövräsindän oboznuҗ keliy edilär şturumga. Evet bizimkiläri, Teҗrini boluşluҗka alıp, da sekiriştilär valdan yayov — bolsun tovariş, bolsun paҗolik, bolsun çura. Evet dayın köp edi oylanlar da paҗoliklär, җaysi ki çixip da ulu avaz bilä da yüräk bilä dinsizgä җarşı bardılar. Alayže pan Vayer, alamanlar pulkovniki, turup edi başҗа obozu bilä anda ž yıraҗ dügöl 4000 alaman bilä, da türk bek natirat etiy edi üstünä da artından şturmovat etiy edi, җayda ki pespeçniy bolup valı da topu yoҗ edi, evet bir oҗurdan popravicc'a bolup, da alay potikacc'a boldular da poprit ettilär dinsizni, ki keräk җačkay edi valdan kerı, nedä ki җačkanların aşıra bek җirdilar, tudžis köp zdobič dostat ettilär dinsizdän. Navet dinsiz da җutsuz Xaraҗaş paşanı bir alaman tüfäktän urdu, alay ki atı түşüp öldü, da kendiniñ ayaxına urdu.

(134) Paşanıñ öldürgäni üçün

Soңra bir spahisi povodniy atın berdi, ki atlangay [da] җačkay. Evet aldı atni, da atlanma kliy edi, da skoro bir ayaxın җoydu stremengä, anda ž özgä alaman, popravicc'a bolup, urdu tüfäktän kendin çаҗ köksünä da atҗardı kendin. Körüp bunu, dinsiz türklär, da җapip yer üsnä yatkanın, da voloçit ettilär birgälärinä. Alayže özgä znaçniy öldürgänlärni dä aldılar, җaysin ki boldular. Da özgäläriniñ başın kesip bizimkiläri, da oboz valına keltirip saliy edilär. Da bir neçäsin tiri keltirdilär hetmanlarga. Anda ž soңra türklär barip, ormanda turdular 1 bölük bolup, da yeberdilär taboruna türknüñ, da 1 җizil rıdvan keltirdilär, da ol rıdvan içinä җoyup Xaraҗaş paşanı da özgälärin alıp kettilär җара yüzlü kibik. Bu türlü bügüngi künnü Teҗ-

Харахаш-паша

В среду турецкий султан разрешил паше Буды Харахаш-паше испытать свое счастье в походе, поскольку в этот день он прибыл в турецкий лагерь с 4 тысячами человек, и все были весьма достойные. Турецкий султан, который любил пашу и знал его удачливость, одарил его кафтаном и позволил пойти в атаку, дав ему еще 6 тысяч янычар, 12 тысяч сипахиев из Румелии и 5 тысяч сипахиев из Анатолии – всего, таким образом, 27 тысяч человек. А он поклялся султану (133) в тот же день захватить польский лагерь и, поцеловав руку султана, отправился с войском. И когда пришла пора обеда, этот Харахаш-паша со своим войском ударил с фланга со стороны леса по польскому лагерю; с громкими возгласами и сильными криками они подошли так близко к валу, что и янычары, и конница со знаменами оказались под самым валом. А другие с пушками атаковали казаков и также двинулись со всех сторон на штурм их лагеря. Но наши, полагаясь на Божью помощь, бросились [на врага] все вместе с вала – и офицеры, и пахолики, и оруженосцы. И еще было много воинов и рекрутов, которые с большим рвением и громкими возгласами бросились против неверных. Неподалеку находился и пан Вайер, командир немцев, со своим отрядом в 4 тысячи человек, и турки сильно напирали на него и штурмовали с тыла, где, как они были уверены, у него не было ни вала, ни пушек. Однако они [немцы] сразу построились и так погнались на неверных, что тем пришлось бежать назад; они перебили очень многих убегающих и захватили у неверных много добычи. Неверный и злосчастный Харахаш-паша был поражен выстрелом из ружья одного немца, так что конь его пал, а сам он был ранен в ногу.

(134) О том, как был убит паша

Затем один сипахи дал ему своего запасного коня, чтобы тот бежал. Он взял коня и хотел сесть, но, как только вложил одну ногу в стремя, тут же другой немец, прицелившись, выстрелил из ружья ему прямо в грудь и свалил его. Неверные турки, увидев такое, подхватили лежащего на земле и потащили с собой. Забрали и тех знатных убитых, которых смогли. А головы других наши отрезали, приносили и перебрасывали через вал [внутри своего] лагеря. И еще привели к гетману нескольких живых. Тогда турки отступили и стали в лесу. Они послали в турецкий лагерь один отряд и привезли красный рыдван. Уложив в тот рыдван Харахаш-пашу и других, ушли с позором. Вот так сегодня Бог порадовал христиан, а неверных в немалой

ri sövündürdi k'risdânlarni da dinsizlârni n'epo-
malu zasmütiti etti. Xaysi ki bizimkilârendân tüştü
7 adam, da alarniñ tas boldu 2800 adam, da barça
yarar da nayçoln'eyşiy igitlâri çirildi.

Xondikârniñ ulu žali

Nedä ki xondikâr işitip, da bek žalosl'ne yiyap
žalovat etti kendin, zera barça işançi bu pašada
edi, ki kelip nemiç obozun buzgay edi, da añar 2
hafta oçekovat etti, (135) zera köp potrebalarda
bolup edi da köp çala da šähârlâr dostavat etip edi
ävâlgi xondikârniñ zamanina, atasiniñ da babusu-
nuñ zamanina. Do tego yarar Bosna igitlârin žalo-
vat etti, ki tas boldular, aytip ki gâvur çolundan
keçtilâr. A bu işlâr sahi da toyrudur, zera yazgan
bunu, Aksent, anda edim da közüm bilä körüy
edim, da çaysin ki igi bilmäs edim, anı igi dovi-
dacc'a bolup yaziy edim.

Evet ol şturumga keltirgân kendilârin 1 hay-
duk edi, çaysi ki nemiç obozundan çaçip da türkkä
berinip edi, da ol körgüzdü ol yerni, çaydan ki kel-
dilâr, da aytip ki, bir obrona, bir top yoçtur bu yer-
dä, çaysi ki tez dostat etärsiz kendilârin. Xaysi ki
alay edi. Evet şturumdan soñra zaraz ol hayduk-
nuñ başin kestilâr, aytip ki: «Bizni bununçki yaman
yergä netmä keltirdiñ, ki tas boldu?»

Kiçaynakün. Hetman rozkazat etti çazaçka,
ki Turlunu keçip kelgäy beri yanga. Anda ž çazaç
1200 bolup da 300 hayduk keça bilä keçtilâr Tur-
lunu da kettilâr türk köprüsünün çarşisina. Anda
ž bar edi 2000 türk, çaysi ki közätüy edilâr köprü-
nü, ki kimesä buzmay edi. Alar esä besp'eçniy bo-
lup yuçluy edilâr. Da anda ž 2 paşa bar edi, birisi-
niñ atı Ali paşa, birisiniñ — Xarahisar pašası. Xa-
zaç esä tuyduçsuz urdu üstlârinä yuçlaganlariniñ
da çaysin kestilâr çatirlârinin içinä, çaysi ki suvga
sekirip boyuldu, çaysi çaçti, evet pašalarni, 2-sin
dä, öldürdülâr. Da aşira köp yaçşilix alip keldilâr,
alayže türk aççası da kümüş. Da tiri heç çaldırma-
dilar, til'ko pašaniñ bir çara arapı bar edi — anı
keltirip padşah oyluna bayışladilar.

(136) Türk şturum üçün

Aynaküñgi künnü dinsiz türk çazaç üsnä
şturmovat etiy edi küñ uzun da nemiç üsnä çab-
açka çarşı. 2 kez çuvat bilä keldilâr da 4-är at
bilä toplar birgälârinä yürütüy edilâr, da riçtovat
etip, uruy edilâr bizimkilâri üsnä, da yänä alip
çaçiy edilâr. Evet bizimkilâri yayov çixip da
birgälârinä utarşka etiy edilâr. Xaysi utarşkada
bir türk çoronçiyin öldürdülâr da başin kesip
çorengevi bilä keltirdilâr hetmanga. Da 2-çi
çoronçiyini dä öldürdülâr, da tek çorengevin aldil-
lar da oddat ettilâr hetmanga. Xaysi ki hetman

степени опечалил. Из наших пало 7 человек, а у
них погибло 2800 человек, причем все погибшие –
достойные и выдающиеся войны.

Великая скорбь султана

Когда султан обо всем узнал, очень горько
жалел и скорбел о нем, так как все его надежды
были связаны с этим пашой, который должен был
по прибытии разрушить польский лагерь; и
ожидал его две недели, (135) ибо Харахаш взял
много крепостей и городов во времена отца и деда
нынешнего султана. Печалился он и о погибших
достойных юнаках Боснии, которые умерли-де от
гяурской руки. Сказанное правда и соответствует
действительности, ибо я, Аксент, пишущий это,
был там и видел собственными глазами, а чего хо-
рошо не знал и не видел, то, прежде чем писать,
хорошо разузнал.

А привел их на штурм один гайдук, который
бежал из польского лагеря и предался туркам; он
показал то место, где они должны были атаковать,
и говорил, что в том месте нет ни бастионов, ни пу-
шек и что их легко можно захватить. И оно так и
было. А сразу после штурма тому гайдуку отруби-
ли голову: дескать, за то, что ты привел нас сего-
дня в пагубное место и мы разбиты.

Четверг [через неделю]. Гетман приказал каза-
кам переправиться через Днестр и прибыть на эту
сторону. Тогда 1200 казаков и 300 гайдуков пере-
правились через Днестр и двинулись по направле-
нию к турецкому мосту. Там находилось 2 тысячи
турок, которые охраняли мост, чтобы никто не раз-
рушил. Однако они вели себя беспечно и спали. Бы-
ло там два паши: имя одного Али-паша, а второй
был пашой Кара-Хисара. Казаки неожиданно на-
пали на спящих, одних порубили в шатрах, другие
потонули, бросившись в реку, а некоторые бежали.
Убили обоих пашей, забрали очень много добра, а
также турецких денег и серебра. А в живых никого
не оставили, только черного арапа, бывшего у па-
ши, его привели и подарили королевичу.

(136) О турецком штурме

В пятницу неверные турки целый день атако-
вали казаков и наступали на поляков со стороны
ворот. Дважды они наступали большими силами
и, притаив с собой пушки, каждую при помощи
четырех коней, и изготовившись, они открывали
огонь по нашим, а затем, забрав их, убегали. А на-
ши выходили пешими и сражались с ними. В том
сражении был убит один турецкий знаменосец, и
его отрубленную голову вместе со знаменем при-
несли гетману. Убили и второго знаменосца, но
взяли только знамя и принесли гетману. Гетман

kontentovat etti ol çorengев üsnä — bašni keltirgänni da ol birsin dä.

Şapatküngä tañ atar hetman koroniy oboz-da džanin Teñrigä simarlap keçti bu keçövlü dünyâdan meñilikkä.

Ol že künnü türk ašira ulu toplardan uruy edi çazaç üsnä da lisovčik üsnä.

Охвотник үчүн

Do tego ol künnü türk taborunda yazıldı 14 000 adam «saraydan-çixma», çaysi ki añlanıyır neçik bo oхvotnik da bašından keçkän, zera ol keräk bargay oğraška ilgäri da şturumga yayov. A bu l'ada kišidän bolur bolma: erkliđir kim kläsä barıp yazılma, tek yarayı bolsun l'ada-yakiy, evet olofa alıyırlar. Da añıñ üçün bularnı yazdılar, ki şturumga kelgäylär nemiç üsnä. Da egär çaysi nemä yararlıç körgüzsä, na spahiliç beriliyir kendinä.

(137) Yiçkün, surp Хаç күнү. Türk kendi köprüsündän keçirdi 18 top da çoydu beri yanda nemiç obozuna çarşı. Da neçik başladı ertädän tövmä, çax keç bolgınca zan'eçat etmädi. A bu uruy edi çazaç üsnä da lisovčik üsnä. Evet ol 18 top nemä zarar etmädi, til'ko 4 at bilä 2 paçolikni öldürdü. Da arı yandan alayže neçik yayovlusı, alay atlisi türknüñ şturmovat etiy edilär lisovčik üsnä. Evet nemä skurat etminčä çara yüz bilä kettilər.

Yiçpaškün Batista oylu Kostantin, çaysi ki elçiliçkä yürüy edi, keldi nemiç elçisi bilä, çaysin ki hetmanlar yeberip edilär sözü üsnä Radul Multan biyiniç. Da sözü üsnä bu Batista oylunıñ da kelip elçiliçni oddat ettilär zviçayga körä hetmanga pol'nıy, zera koroniy ölüp edi, da dinsiz türk çabärinä yoç edi.

Ol že künnü türk padšahı kendi ulu vezirin da yeniçeri ayaşin mänzul etti, aytıp ki: «Siz uşursuz kimsälärsiz». Da özgälärin çoydu alarnıñ yerinä.

(138) Sonygi şturum üçün

Nögäriçi künnü çondikâr ayttı çaxırtma kendi obozunda, ki: «Vay ol kişiniç halinä, ki kim ki olofa yeyir da çixıp barmasa bügüñgi künnü şturumga nemiç üsnä da çazaç üsnä!» Ki birisi sluzalıy taborda çalmay, neçik türk, alay olaç, alay multan, ki barisi şturmovat etkäy nemiç obozuna. Da kendi çondikâr yanına ayttı çalma 2000 solayka da 4000 yeniçerigä, alayže baltaçisina. Do tego ayttı 40 top keçirmä Turlunıñ beri yanına, nedä ki toplarnı zaraz keçirdilər ertädän. Da toplar bilä keçti 4 paša. Da kelip nemiç obozuna çarşı çoydular toplarnı da pašalarnıñ

вознаградил за знамена – и того, кто принес голову на хоругви, и другого, [котрый принес только знамя].

В субботу на рассвете в лагере коронный гетман, поручив свою душу Богу, перешел из этого брэнного мира в вечность.

В тот же день турки палили из очень больших пушек по казакам и по лисовчикам.

О добровольцах

В тот же день в турецком лагере было записано 14 тысяч человек «сарайдан-чыхма», которые считаются у турок добровольцами и сорвиголовами; они должны идти в бой первыми и [притом] пешим строем. И это могут быть какие угодно люди: кто хочет, может записаться, лишь бы было какое-нибудь оружие, и получит плату. Записали их для того, чтобы пошли в наступление на поляков; и если кто проявит особые достоинства, то ему будет пожаловано звание сипахи.

(137) В воскресенье Воздвиженья Креста Господня. Турки переправили по своему мосту 18 пушек, установили на этой стороне против польского лагеря и как начали бить с утра, так и не унимались до самой ночи. А стреляли по казакам и по лисовчикам. Но те 18 пушек не причинили существенного уцербa, только было убито четыре лошади и два пахолика. И с другой стороны лисовчиков атаковали как пехота, так и конница турок, но, ничего не добившись, ушли с позором.

В понедельник Константин, сын Баптиста, приходивший с посольством, прибыл вместе с послом, которого посылал гетман по предложению валашского господаря Радула по слову этого сына Баптиста. Прибыв, они, по обычаю, нанесли визит польному гетману, так как коронный умер; но неверные турки о том ничего еще не ведали.

В тот же день турецкий султан отстранил от должности своего великого визиря и агу янычар со словами: «Вы какие-то неудачники», — и назначил на их место других.

(138) О последней атаке

Во вторник турецкий султан велел огласить в турецком лагере, что горе тому, кто ест солдатский паек, но не пойдет сегодня в атаку на поляков и казаков, что ни один воин не останется в лагере — ни из турок, ни из молдаван и валахов, что все пойдут на штурм польского лагеря. А при себе султан приказал остаться 2 тысячам солаков, 4 тысячам янычар и своим балтаджи. Затем приказал переправить на эту сторону Днестра 40 пушек, так что утром пушки были сразу же переправлены, а вместе с ними четыре паши. Когда они прибыли, то установили орудия на против польского лагеря, а шатры всех четверых бы-

çatirlarin çoydular 4-sünüj dä toplar artına, sirâla-ta [siryalata] bir birindän yıraç. Da ol 4 pašaniñ bar edi 3000 adâmesi, çaysilari ki turup edilär tüz bilä atli. Do tego 500 yeniçerilari bar edi, çaysilari ki Turlu kinari bilä yürüp, da bizimkilarinä yançar-kadan atiy edilär, da bermäslär edi ol yerdä suvga kelmä bizimkilarinä. Evet soñra bizim obozdan ari yandan kendilarin vystrašit ettilär, ki keräk odstupit etkäylär edi kerisinä artçari. (139) Evet toplardan bez prištanku uruy edilär obozga. Do tego rozkazan'esinä körä çondikârniñ barï çörüvün obozdan sürdülär nemiç üsnä šturumga. Anda ž keldilär aš zamanina ävâl çazaç üsnä da ašira ulu çuvat bilä kelip edilär. Soñra bardilar lisovçiklär üsnä. Da 9 kez ol künnü keçägä ança šturmovat ettilär neçik yayovlu, alay atlisi. Da ululuçlari, pašalari yalan çiliçlar bilä da bulavalar bilä artçartın tövä sürüy edilär šturumga bu lisovçiklär üsnä. A toplardan alayže üstlärinä uruy edilär. Da kendi çondikâr ol-turup edi biyik yerdä — Horodišçe aytarlar ol yergä — Xotin artına. Da anda yasap edilär çarday kibik maystat, da çaršisina 2 fil üsnä muzika, davul-zurna çaliy edilär, här fil üsnä 4 adam. Da ol biyik yerdän olturup baçiniy edi bu šturum üsnä, zera igi körünüy edi barï-yoçu. Alayže beri yanda toplarni da körüy edi, ki çayari uruy edilär. Da ašira bek haz etiy edi dinsiz çondikâr, zera kelip yaylan [=yalyan] çabär beriy edilär, aytip ki: «Padšah oylunuñ çatirlarin da hetmanlarniñ zevšistkim buzuyurbiz», — navet aytip ki: «Padšah oylun toptan obrazit etipbiz, evet zararsiz». Do tego nemiç üsnä da alaman üsnä kelip 3 kez šturmovat ettilär, evet nemä skurat etälmädilär, (140) zera yayovlu çixip obozdan da kendilarin vištarašit etiy edilär, alay ki 3 kezni dä itlär kibik çaçtilar — neçik atlisi, alay yeniçerisi, tüfäklarin yeberminçä, çaçtilar. Soñra keçägä yuvuç znovu keldilär, evet obozda toplarni nabit etip edilär temirlär bilä da ol temirlär bilä urdular. Anda ž köp adam tüštü, alay ki çaysi para-para boldu, çaysiniñ baši uçtu, çaysiniñ ayaçi, çaysiniñ çolu. Zera asri yuvuç podšancovacc'a bolup edilär obozga abu yeniçerisi, zera çarinlari üstünä çuyur bilä kirip edilär, evet köpü çaldï anda. Ol že sahat türk çoronziyiñ öldürüp da çorengevin aldilar da keltirdilär hetmanga. Do tego Xotin sartin tatar kelip urdu da yeniçeri, evet nemä etälmädi, yoçesä köp tatar tüštü, da 3 tatarni tiri tuttular da 1 yeniçerini, zera yeniçeri çaçalmadi: yarali edi. Da obozda 4 kündän soñra öldü.

Feketi mađzar üçün

Dayin bar edi obozda bir mađzar, çaysiniñ ati Feketi edi da ašira yarar da ricerskiy kimesä edi,

ли разбиты в ряд позади орудий далеко друг от друга. С этими четырьмя пашами было 3 тысячи конных воинов, ставших лагерем на поле. Было еще 500 янычар, которые, двигаясь вдоль берега Днестра, стреляли по нашим из янычарок и не давали нашим подойти к реке в том месте. Затем их самих прогнали с той стороны от нашего лагеря. Пушки палили по ним без перерыва, и они были вынуждены убраться восвояси. (139) Кроме того, по приказу султана из лагеря для атаки на польский лагерь погнали все войско. Тогда же, перед обедом, они сначала двинулись на казаков и наступали очень большими силами. Потом напали на лисовчиков. И в тот день до ночи атаквали девять раз как пешие, так и конные. А их командиры-паши подгоняли их сзади ятаганми и булавами и гнали в атаку на лисовчиков, а также стреляли по ним из пушек. Сам султан сидел за Хотинном на высоте, называемой Городище. Там был построен трон с балдахинном, а напротив по четыре музыканта на двух слонах играли на барабанах и зурнах. Сидя на этой возвышенности, султан наблюдал за штурмом, так как [оттуда] было хорошо все видно: и орудия с этой стороны, и куда они стреляли. Неверный султан получил огромное удовольствие, когда пришли с лживым сообщением: «Мы разрушаем до основания шатры сына короля и гетманов». Сказали даже: «Мы и сына короля поразили в ногу ядром, но не опасно». Кроме того, трижды наступали на поляков и немцев, но ничего не смогли добиться, (140) потому что пехотинцы, выступив из лагеря, отбрасывали их, так что все три раза они вынуждены были бежать, как собаки; и конные, и янычары удирали, даже не пустив в ход свои ружья. Затем, ближе к ночи, пришли снова. Тогда [поляки] в лагере зарядили пушки всяким железом и стреляли. И погибло много людей – кого разорвало на части, кому оторвало голову, кому руку, потому что оказались слишком близко к лагерю. А были это янычары, которые попластунски подлезли траншеями и окопались у лагеря, да многие там и остались. В тот же час убили турецкого знаменосца, забрали его знамя и принесли гетману. А из-за Хотина напали татары и янычары, но ничего не смогли сделать, напротив, много татар погибло, а троих татар взяли живыми и еще одного янычара, так как он не мог бежать, будучи ранен. А через четыре дня он умер в лагере.

О венгре Фекете

Еще был в лагере венгерский ротмистр по имени Фекете, и был он искусным и отважным воином, и каждый день первым выходил на поединок,

alay ki hār tejriniñ künü barından ilgäri ol çixar edi herckä, da ol kün bolmas edi, ki tiri türk, albo tatar, albo tüz baş keltirmäy edi hetmanga. Xaysi ki (141) bügüñgi künnü dä barip bir yeniçerini da 1 tatarni ati bilä keltirip oddat etti hetmanga. Da kün uzun köp yararlıx etiy edi. Bir atın arıyızıp, da birsin atlanıy edi. Evet keçägä yuvuñ moydanda harcovat etkän zamanda anda ž yeniçerilär yançarkadan urdular kendin prav'e klubuna. Evet attan yixılmadı da keldi atlı obozga. Anda ž padşah oylu da hetman rozkazat ettilär, ki ne çadar usta da nauçonıy barvir bar esä, ki kendin opatrit etkäylär, obicat etip igi nahoroda barvirlärgä. Evet kul'asın içindän bolmadılar çixarma: keräk ölgäy edi 1 haftadan soñra. Nedä ki hetman, alayže barı rıcerstvo aşıra yıylap da kendin žalovat ettilär, zera anıñ sâbâpindän hetman igi v'adomıy edi dinsizniñ fikirin da içlärinä bolganın içlärinä.

Dayın da bizimkiläri ol künnü dinsizniñ toplarına çarşı zatoçit ettilär 2 top, da igi rıxtovat etip, alay urdular, ki topçini 2 para etip, da barip 1 paşaniñ çatırına urdu. Nedä ki dinsiz paşalar körüp bunu, da zaraz ögüzlärin, budur biyvolların, xoşup toplarga, da alıp kettilər. Evet 2 topka 30-ar dżüft ögüz, budur biyvol, xoştular da çalgan toplarga 10-ar dżüft da 8-är dżüft xoştular. Alayže çatırların da yixıştirip kettilər.

Türk toplarıniñ ululuğu için

Xaysi ki ol ulu toplarıniñ kul'aların 1 kişi yerdän kötürmäs edi, zera aşıra ulu edilär da buronciy toplarıniñ edi.

(142) Da çayda ki uruy edi ol kul'a bilä toptan, çaysi topnuñ atı «balyemäz» edi ~~da çaydan çayda uruy edi ol kul'a~~, na 5 lokot uzunluğuna yerni çazar edi da yergä terän 2-3 lokot kirär edi. Da ol topraç, çayda ki kul'a tayanir edi, na ol yer taş kibik bolur edi, alay ki biçaç bilä çazalmas ediç. Xisçası, ki ol ulu toplardan heç zarar bolmadı. Alayže alarıniñ, budur dinsizläriñ, kün uzun şturmovat etkänläriñdän ol künü zevşistkim neçik toptan, alay çiliçtan heseb bilä bizimkiläriñdän tüştü 28 adam barı-yoçu bilä.

Evet alardan tas boldu hesebsiz, çaysi ki yäniçeri tüştü 1400, yänä spahisi 3000 artıç-eksik. [На полях: Do tego multanlini sürdülär ilgäri şturumga yayov, çaysi ki aşıra bek çirildi neçä kez — 5-6000]. Do tego neçä 1000 yaralı içlärinä boldu, çaysi yaralılarıni alıp eltilär da ölülärni. Xaysi ki belgili edi, alıp alayže ettilär. A çaysin okop içinä salıp da topraç bilä yaptılar, da çaysin suvga saldılar, da çalganiñ placta çaldirdılar. Da bu türlü dinsiz duşman n'epotišn'e plactan odıydit

и не было дня, чтобы он не приводил к гетману живого турка либо татарина или по крайней мере не приносил голову. Вот и в этот (141) день он привел и отдал гетману одного янычара и одного татарина с конем и за целый день совершил много достойных поступков; загнав одного коня, седлал другого. А ближе к вечеру во время гарцевания по полю янычары попали из янычарки ему в бедро, но он не упал, а на коне приехал в лагерь. Тогда сын короля и гетман приказали, чтобы все, сколько ни есть докторов и ученых цирюльников, осмотрели его, пообещав лекарям хорошее вознаграждение. Однако пулю из него вынуть не сумели, и он должен был умереть неделю спустя. Из-за этого гетман, а также все воины очень скорбели и жалели, так как покойный гетман благодаря ему хорошо знал о замыслах неверных и о том, что происходит у них.

Еще в тот день наши выдвинули две пушки против пушек неверных и, хорошо прицелившись, ударили так, что их пушкаря разорвало на две части, ядро полетело дальше и попало в шатер одного из пашей. Как только турецкие паши увидели это, сразу же припрягли своих волов, т. е. буйволов, к пушкам и отступили. К двум пушкам они припрягли по 30 волов, т. е. буйволов, а к остальным пушкам – по 10 пар и по 8 пар. Разобрали также шатры и ушли.

О величине пушек

Ядро от тех пушек один человек поднять с земли не мог, потому что ядра были очень большие и предназначались для штурма укреплений.

(142) И когда стреляли таким ядром из пушки, которая называлась «балъемез», то в том месте оно пропахивало землю на 5 локтей в длину и уходило вглубь на 2-3 локтя. И земля в том месте, в которое воткнулось ядро, становилась как камень, и мы не могли копать ее даже ножом. Короче, эти большие пушки не причинили никакого ущерба. И в результате того, что они, т. е. неверные, в тот день вели штурм в продолжение всего дня с помощью пушек и сабель, из наших погибло в общей сложности 28 человек.

А с их стороны гибли без числа; так, янычар погибло 1400 и сипахиев – около 3 тысяч [На полях: Более того, пеших валахо несколько раз гоняли на штурм впереди, и в итоге их очень много было уничтожено – 5-6 тысяч]. Кроме того, среди них было ранено около тысячи. Тех раненых, а также знатных убитых отправили [в тыл]. А некоторых мертвых оставили во рвах, прикрыв землей, других покидали в реку, а остальных бросили на поле. И так неверные враги с позором отступили. Знать,

ettilär ašira smutn'ë, evet znac [snaç], ki Biy Tejrî kendi tövüy edi dinsizlärni, ki bu çadar 4 kerät 100 000 adam bilä da 300 top bilä nemiçkä da (143) çazaçka nemä etälmädi, yoçesä här kez tövüdü. Evet nemiç obozu ne ki bar edi, kimesäni çuvati bilä trivat etip da çarši turmas edi, tek naprud Biy Tejriniç da anda bolgan zaporoskiy çazaçniç, çaysi ki obozda bar edi, zera här tejriniç künü ol çazaçlar, çolo stavit etip dinsizgä da çarši turup, zviçenžit etiy edilär dušmanni da bermäslär edi tas bolmaga. Zera çayda ki çazaç bolmasa edi, na Tejrî bilir, nemiçniç sonçusu ne türlü bolur edi 3-4 küngä deg.

Preto dinsiz türk bilip, ki çazaç potežniçdir, anin üçün barî ulu navalasın da ulu potengasın çazaç üsnä aylandiriy edi, aytip ki: «Çazaçniç dostat etsäm, nemiç bilä maça ašira çolaydır». Evet Tejrî kendin ol küngä yetizmädi.

Navet türk kendi obozu tibinä ašaya suv yanına çoydurup edi 300 çatir da 2 moç adam, ki közätiy edilär ulu taborun türknün. Anda ž bir keçäni çazaç 1700 çixip da barip kendilärin zevšistkim znesit ettilär, alay ki az nemä çaçip tutuldu ol 2000 adamdan, evet ašira köp zdobiç aldilar ol keçäni — neçik attan, alay kümüştan da türlü kiyiništän. Do tego yoç edi ol keçä, ki çazaç türk obozu tibinä barip zdobiç'a bolmay edi — bolsun devädän, bolsun biyvoldan, bolsun türk atlarından, çaysi ki dostavat etip satarlar edi nemiçkä, budur žolnergä.

(144) Nemiç elçiläri üçün

Xankün elçilär vipravit ettilär obozundan nemiçniç alarnin kelgän elçisi bilä, çaysi ki kelip edi yiçpašküngi künnü, m'anovicc'e pan Belzeckiy kaštälän da pan Lubelskiy voyvoçic kettilär elçiliçkä, birgälärinä 25 adam ketti. Evet obozdan uzattilar elçilärni 200 atli asri körklü kiyinišli barisi. İ'ampartli da tigrisli. Do tego ne çadar kšonže da biy-biyät bar edi, barisi körklü kiyinišli çixip edilär. Alayže hetman pol'nüy n'eznaçn'e ortalarına çixip edi çaç ol yergä, çayda ki türk çavušları çixip da oçekovat etiy edilär nemiç elçilärin. Nedä ki türklär dä ašira körklü çixip edi. Bar edi 100 çavuş da 300 spahi, çaysi ki kelip ol yerdä, da oddat etip türklärgä bizim elçini, da kerisinä çayttilar obozga bizimkiläri. Da alar alip elçini kettilär. Evet yuvuç barip edilär türk obozuna, nedä ki men dä, Aksent, bunu yazgan, barip edim ol yergä da igi kördüm.

Panovca üçün

Evet nim ki elçilär barmiy edi, ol že künü dinsiz yeberip edi tatarni Panovç'aga 8 top bilä da 500

сам Господь Бог побил неверных, если [они] в таком количестве – четырежды по 100 тысяч человек и 300 пушек – (143) ничего не смогли сделать полякам и казакам, но каждый раз сами были биты. А польская армия выдержала и устояла, и прежде всего благодаря могуществу Господа Бога и запорожским казакам, которые были там, в лагере, так как каждый божий день эти казаки выходили против неверных, рискуя жизнью, давали отпор, побеждали врага и не давали погибнуть [полякам]. Потому что если бы не было казаков, то Бог знает, каким был бы исход для поляков уже через три-четыре дня.

Поскольку неверные турки знали, что казаки сильны, то всей своей огромной массой и великой мощью обрушивались на казаков, рассуждая так: «Если одолеем казаков, с поляками будет намного легче». Но Бог не дал им дожждаться такого дня.

Под своим лагерем, внизу, у реки, турки расположили 300 шатров и 2 тысячи человек для охраны большого турецкого лагеря. И вот в одну из ночей 1700 казаков напали и уничтожили их полностью, так что мало кто бежал и спасся из тех 2 тысяч человек; и в ту ночь взяли очень большую добычу – и коней, и серебра, и одежды. И не было такой ночи, чтобы казаки, подобравшись к турецкому лагерю, не захватывали либо верблюдов, либо буйволов, либо коней; свою добычу они продавали полякам, т. е. жолнерам.

(144) O польских послаx

В среду из польского лагеря вместе с прибывшими в понедельник от них [турок] послами были отправлены послы, а именно: с посольством отправились пан кастелян Белзский и сын пана воеводы Люблинского [Якуб Собеский], и вместе с ними поехали 25 человек. Из лагеря послов провожали 200 всадников, все пышно одетые, в леопардовых и тигровых шкурах. Более того, князя и шляхтичи, которые выехали [с ними], тоже надели великолепные наряды. Польный гетман проехал немного в их окружении, до того места, где турецкие чауши ожидали польских послов. Турки выехали тоже очень пышно, было 100 чаушей и 300 сипахив. Прибыв к тому месту, наши передали своих послов туркам и возвратились назад, а они, приняв послов, уехали. Встреча была вблизи турецкого лагеря, так что я, Аксент, пишущий это, приблизившись к тому месту, хорошо рассмотрел.

O Паневцах

Но прежде чем послы отправились, в тот же день неверные послали татар в Паневцы с восемью пушками и 500 янычарами, чтобы взяли крепость.

yeničeri bilä, ki çalanı dostat etkäylär. Xaysi ki kelip kün uzun çalaga tövdülär toptan da yançarkadan, evet nemä etälmädilär. Yoçesä kör adam tas etip, da çara yüz bilä çayttılar.

(145) Kiçaynakün. Aynakün. Şapatkün. Yiçkün. Uspokoyicc'a boldu 2 yan da, da heç tä nemä bolmadı. Evet hetman da žolnirstvo kolo etiy edilär 2-3 kün, çaysi koloda padşah oylu žolnirstvoga bayışladı 2 çerek aççası at üsnä, çuluç etminçä, da tutundu bermä z laski zglendem añar, ki atları köpünün ölüp edi, alay ki kimniñ 10 atı bar edi, 2 ya 3 çalıp edi, da özgäsiniñ bir dä çalmıy edi. Do tego çazaçka da obicanıy boldu igi nahoroda alarnıñ cnotaları üçün, ki igi stavicc'a boldular.

Yiçpaşkün bizim elçiniñ birisi keldi, pan voyvoçic Lubelskiy, da birgäsinä keldi türk çavuşu. Da elçiniñ birsisin anda çaldirdılar. Abular kelip hetmanga oznaymit etip türknün kondiciyaların barışlıçka da çuvat alma işläri berkäytmäç üçün. Nedä ki zaraz ol že künnü çavuşnu da bizim elçini hetman odpravit etip, da džuvap berip yolga çoydular. Alar esä çixip keçägä yuvuç, da kettilər türk taboruna.

(146) Nögärikün. Türk taborundan keldi nemiç elçiläri, çaysi ki barıp edilär elçiliçkä. Alayže türk çavuşu da keldi birgälärinä. Xaysi ki igi otprav'onıy bolup, da barışlıçni toxtatıp potişniy çabär bilä keldilər.

Hankün. Türk padşahi rozkazat etti boyoz tibinä, ki ne çadar tatar bar esä beri yanda Turlunuñ Nemiç veliyatında, ki zaraz keçkälär Turlunu Olaç veliyatına.

Kiçaynakün. Türk padşahi yeberdi 500 çavuş da çapidži Turlunuñ beri yanına, ki tatarni tövätövä sürüy edilär Nemiç veliyatından Olaç veliyatına. Evet bizim obozdan igi körünüy edi, zera çarşı edi obozga.

(147) Aynakün. Nemiç obozunda sövünçlüç boldu keçäniñ bir sahatına: toplardan attılar da tufäklärdän, ne çadar bar edi, bolsun çazaç, bolsun alaman, bolsun nemiç — barısı, Teñrigä şükür berip barışlıç üçün. Evet men bolmadım sezmä [zezman] igi, ki ne barışlıç boldu içlärinä, zera padşahlıç işläri edi.

Şapatkün. Türk çörüvündän keldi çavuş bilä Olaç pirkalabı. Xaysi pirkalabga Xotin çalasın odat ettilär, da bizimkiläri içindän çixtilär.

Yiçkün. Türk çondikäri kendi taboru bilä da çörüvü bilä teprädi kerisinä, da barıp yarım mil yerdä yänä Turlu aşayasına turdu obozu bilä. Evet bizim obozdan körünüy edi, zera biyik yerdä turup edi, da tüzlärni bulut kibik da sarança kibik yapıp edi.

Подойдя, они целый день стреляли по крепости из пушек и янычарок. Но, погубив много людей, отступили с позором.

(145) Четверг. Пятница. Суббота. Воскресенье. Обе стороны успокоились, и ничего не происходило. Гетман и воинство 2-3 дня строились в кпуг, и в это время сын короля даровал жолнерам по 2 с четвертью гроша на коня и обещал выдать еще больше, ввиду того что кони многих пали: у некоторых было по десять коней, а осталось по двое-трое, а у других не стало ни одного. Кроме того, было обещано хорошее вознаграждение казакам за их заслуги, что хорошо держались.

В понедельник прибыл один из наших послов, сын пана воеводы Люблинского, вместе с турецким чаушем, а другого посла задержали. Эти [двое], придя к гетману, изложили турецкие условия мира и просили полномочий для утверждения договоренностей. В тот же самый день гетман отправил чауша и нашего посла обратно с ответом. Под вечер они отбыли в турецкий лагерь.

(146) Вторник. Из турецкого лагеря прибыли польские послы, которые ходили с посольством. Вместе с ними приехал турецкий чауш. Они были хорошо приняты, соглашение о мире было утверждено, и они пришли с этой радостной вестью.

Среда. Турецкий султан отдал приказ, чтобы татары, сколько их ни есть на этой стороне Днестра, на территории Польши, под страхом смертной казни переправились в Молдавию.

Четверг. Турецкий султан послал 500 чаушей и капыджи на эту сторону Днестра выгонять [татар] из Польши в Молдавию; из нашего лагеря было хорошо видно, так как все происходило напротив лагеря.

(147) Пятница В польском лагере до часу ночи царило веселье: стреляли из пушек и ружей, сколько их ни было, и казаки, и немцы, и поляки – все воздавали благодарение Богу по поводу примирения. Но я не смог разузнать, какого содержания соглашение о мире заключили, ибо это было делом монархов.

Суббота. От турецкого войска вместе с чаушем прибыл молдавский пыркалаб [начальник волости, крепости]. Этому боярину была передана Хотинская крепость, а наши оттуда ушли.

Среда. Турецкий султан свернул свой лагерь, и с войском двинулся назад, и, отойдя на расстояние полумили вниз по берегу Днестра, снова остановился лагерем. Из нашего лагеря было видно, как они разместились на огромной площади, покрыв поле, словно туча саранчи.

(148) Turlu keçiti üçün

Yiçpaşkün da nögärikün nemiç çörüvü keçmä başladı Turlunu beri yanga. Evet köprüsü nemiçniñ çala tibinä buzulup edi, da porom bilä perevozcıca bolup edilär.

Xanküngi künnü barı nemiç çörüvü, neçik krul'oviç, alayže hetman pol'niy, barı-yoçları bilä obozdan rušicc'a bolup, da kettilär türk taborunuñ tibi bilä, çayda ki taboru edi, da anda türk köprüsündän keçti barı çörüvü nemiçniñ. Zera türk pozvolit etip edi köprüsündän keçmä da aytmiy edi buzma. Nedä ki ol zaman, köprügä kelgän zamanda, kördüm ol yerni, çayda içinä çondikâr turup edi, da ol turup täfärüdž etär edi oğraş bolgan zamanda da şturum etkän zamanda. Evet 1 biyik tay üstünä edi ol yer, çaysına ki Horodišçe aytaqlar ol yergä. Da dinsiz tatar, ansiz dügül, oboz çövräsinä oylanlarnı otunga da biçängä barganlarnı dostavat etiy edilär, paçolıklarnı, (149) da eltip çondikârga oddat etiy edilär til üçün aytıp, ki belgili kişilärdir. Nedä ki dinsiz çondikâr, sorup soruştırup ol yasirlarnı, aytıy edi boyunlarına urma kendi közü alnına da salma ol biyik taydan ol keskän adamlarnı. Do tego kimsä-kol'vek nemiç obozundan çaçıp beriniy edi dinsizgä. Alarnı da alay že sorov etip, da kestiriy edi. Yänä kimsä-kol'vek aniñ obozundan klägäy edi çaçma nemiç obozuna neçik-to yasiri, na çaysı ki tutuluy edi, anı da alay že kesip, da taydan saliy edilär. Nedä ki ol keskänlarnı kördüç, ki başları yıraç taydan koticc'a bolup edi or aşıya, da tenläri tay tibinä yatıp edi neçik otun 2-3 yerdä. Bir yerdä bar edi artıç yüz adam, 2-çi yerdä artıç 300 adam, 3-çidä alay že. Da bu türlü dinsiz türk bek tiranstvo etip edi, ki heç yasirni poživit etip, da tiri çaldirmadi. Evet bizim nemiç tayfası, ne çadar da kol'vek tiri tuttular, birisin dä tas etmädilär, yoçesä birgälärinä Polskaga alıp keltirdilär. Anda ž kürdüm dinsizniñ köprüsün, ki aşıra ustalıç bilä işlägän edi da na moc. Nedä ki 7 haftadan soñra keldi ulu suv ölgän atlar bilä da ayaçlar bilä da buzup alıp eltti köprüniñ ortasın.

Kiçaynakün. Krul'ovic da barı obozu nemiçniñ prepravicc'a bolup Turlunu, da kelip turdu Zvanec tibinä.

(150) Aynakün. Krul'ovic obozu bilä Zvanectän tepräñdi, da keldi Kameneckä, da çoydu obozun Doluškada, da kendi kirdi Kamenec çalasına. Da hetman pol'niy kirdi šähärgä da tüştü pan Lukaş ermeni voytularda hospoda bilä. Da bolup 1 hafta Kamenectä, budur sekizinä, aynakün, vkupe barı çörüv bilä krul'ovic rušicc'a boldu İlvoga.

(148) О переправе через Днестр

В понедельник и во вторник польские войска начали переправу через Днестр на эту сторону. Однако польский мост ниже Хотинского замка был разрушен, и переправлялись паромом.

В среду все польское войско, королевич и польный гетман со всем снаряжением снялись с лагеря и двинулись мимо турецкого лагеря, и там, где раньше был турецкий лагерь, все польское войско переправилось через Днестр по турецкому мосту, так как турки не велели разрушать и позволили пройти по их мосту. И когда мы подходили к мосту, я рассмотрел то место, где стоял турецкий султан и вел наблюдение во время сражения и во время штурма. Это место находится на вершине высокого холма, на месте, называемом Городище. Неверные татары, не без умысла, хватили парней, которые ходили в окрестности лагеря за дровами и за сеном, (149) отсылали и отдавали этих пахоликов султану под видом языков, утверждая, что это сведущие люди. Неверный султан допрашивал тех пленных, а после приказывал у него на глазах рубить им головы и сбрасывать убитых с вершины холма. Такой же была судьба тех, кто бежал из польского лагеря, чтобы сдать туркам. Их тоже допрашивали, а затем казнили. Если кто-нибудь из их лагеря пытался бежать в польский лагерь сдаваться в плен и был схвачен, его тоже обезглавливали и также сбрасывали с холма. И там мы видели тех убитых; их головы скатывались с холма далеко, на дно оврага, а тела их лежали под горой в двух-трех местах, как дрова; в одном месте было больше 100 человек, во втором больше 300 человек и столько же в третьем. Так неверные турки вершили великое злодейство; они совсем не кормили пленных и не оставляли их в живых. А наши, поляки, сколько ни взяли живыми, ни одного из них не погубили, а забрали вместе с собой в Польшу. Тогда же я видел мост неверных, сделанный прочно и с большим мастерством. Но семь недель спустя большой паводок с деревьями и трупами коней разрушил и снес среднюю часть моста.

Четверг. Королевич и все польское войско переправились через Днестр, подошли и стали лагерем под Жванцем.

(150) Пятница. Королевич со своим лагерем снялся из-под Жванца, подошел к Каменцу и расположился лагерем на Долужке, а сам вошел в Каменецкую крепость. И польный гетман вошел в город и остановился в доме армянского войта пана Лукаша. Пробыв в Каменце одну неделю, на восьмой день, в пятницу, вместе со всем войском коро-

Alayže hetman da pol'niy, tudžiz učmaχli džanli Xotk'evič hetman koroniyniη tenin dā uzattilar birgälärinä mayentnostuna, χaysi ki obozda džanin Teηrigä simarlap edi. Do tego Sahaydačnıy, χazaχ hetmani, kelip keçti Kamenec yanı bilä 30 000 adam içinä. Evet kendi hetman Sahaydačnıy kirdi 100 adam bilä šähärgä da ertädän keçägä deg boldu šähärdä, zera pol'niy hetman zaprosit etip edi kendin banketkä, χaysi ki banketovat etti övündä ermeni voytunuη, da soηra çixip ketti keçägä. Abu çörüvü bilä ketti okrayinaga, zera anda berilip edi leza kendinä.

(152) Xaçan χaytıp keldi padšah oηlu kerisinä Pol'skaga barı çörüvü bilä, na ol zaman ašira bek zabun edi barı tayfası, a artıχsı alamanı, alay ki Xotindän Kameneckä kelginčä artıχ 100 alaman yatkan yerindän turmadı. Navet soηra, kelip Kameneckä, da χaysi χayda boluy edi, anda pritulicc'a bolup ölüy edi — neçik alaman, alayže paχolik bilä çuralar. Alay ki ölgän adamlarnı yüklüy edilär 2-šär at arabasına 10-ar-12-šär da eltip val üsnä bir çuyurga salıy edilär, zera šähärli χazdirıp edi çuyur da anda tašittirıp kendilärin salıy edilär, da här biri tolu edi kendi ešikinä ölgäni üçün. Xaysi ki boldu bulay ölmäχ här kün da tašimaχ 3 hafta. Soηram šähärli berdi χalgan χastalar üçün χabaχ çixarı övlär, da alıp χastalarnı, ne χadar šähärdä bar edi, arabalarga χoyup da eltmä χabaχ çixarı, da anda ž berdilär kendilärinä opatren'e saηayginča. Evet az nemä saηaydı. Xaysi ki heseb bilä Kamenectä öldü 1700 — neçik alaman, alay paχolik.

(153) Abu alaman, ki bar edi nemiç obozunda, yayovlu 8000 edi, da raytarı atlı 2500 edi, evet raytar az nemä öldü. Yoçesä yayovlusundan öldü 5000 — χaysi obozda öldü, χaysi Kamenectä, χaysi yolda Plövgä ketkändä öldü. Alay ki az nemä ketti kendi veliyatına ol alamanlardan. Abu anıη üçün, ki ašira muχanat tayfadır da çidovsuz. Do tego ašira yıraχtın kelip edilär yayov, da zmoroniy edilär, hem ötmäksiz obozda neçä zaman trıvat etiy edilär.

(154) Nemiç obozunıη bahalıχı üçün

Nemiç obozunda bolgan bahalıχ, ki ne türlü n'e-dostatok edi, zera türk-tatar çöp-çövräsin obozunıη tutup edi, alay ki bir živnost kelmäs edi neçik kendimizgä, alay že atlarımızga. Nedä ki men, Aksent, ol že obozda bolup, da körüy edim, ki negä satılıy edi, da men kendimä satun aliy edim. Naprud ötmäk 1 aχçalıχ 20 hroška edi, 1 soηan 1 hroška edi, 1 yumurtça 1 hroška edi, garnec bal 24 hroška edi, kvarta raχı 3 fri, 1 seledec 12 hroš, kvarta sirkä 20 hroš, baš sarımsaχ 1 hroš, 1 mandrik 1

левич отправился во Львов. Польный гетман тоже поехал, взяв с собой тело покойного Ходкевича, коронного гетмана, который отдал Богу душу в лагере и которого везли в его имение. Кроме того, гетман казаков Сагайдачный прошел мимо Каменца с 30 тысячами человек. Сам гетман с сотней людей вошел в город и был здесь с утра и до вечера, так как польный гетман пригласил его на банкет в доме армянского войта, а потом к ночи уехал. Он с войском уехал на окраину, потому что там ему было назначено место для постоя. [Стр. 151 чистая].

(152) Когда сын короля возвратился в Польшу со всем своим войском, все войны были очень больны, а больше всего немцы, так что, пока они добирались [от Хотина] до Каменца, больше 100 не поднялось со своих мест. Даже те, кто добирались до Каменца, где прислонятся, там и умирали – как немцы, так и чуры с пахоликами. По 10-12 умерших людей грузили на возы, запряженные двумя лошадьми, вывозили на вал и сваливали во рвы, ибо горожане выкопали рвы, и отвозили их туда, и сбрасывали, и каждый ров наполнился мертвыми доверху. И так умирали каждый день, и перевозка [мертвых] продолжалась три недели. Затем горожане выделили для оставшихся в живых дома за воротами, взяли всех больных, сколько было в городе, уложили их на возы, и вывезли за ворота, и предоставили им уход, пока поправятся. Но мало кто выздоровел. Общим числом в Каменце умерло 1700 – как немцев, так и пахоликов.

(153) А этих немцев, которые находились в польском лагере, было 8 тысяч пеших и 2500 рейтаров с лошадьми. Но рейтаров умерло мало, а из пеших умерло 5 тысяч: одни умерли в лагере, другие – в Каменце, третьи – по дороге во Львов. Так что мало кто из тех немцев смог вернуться в свою страну. А это из-за того, что личный состав был очень слаб и невынослив. К тому же, они прошли весь путь пешком, были истощены и некоторое время в лагере страдали без пищи.

(154) О дороговизне в польском лагере

В польском лагере была дороговизна, и нехватка была из-за того, что турки и татары со всех сторон окружили лагерь так, что не поступала никакая провизия как нам самим, так и нашим лошадям. Я, Аксент, будучи в том же лагере, видел, что почем продавалось, и покупал себе сам. Хлеб ценою в 1 грош продавался за 20 грошей, луковица – за 1 грош, яйцо – за 1 грош, гарнец меда – за 24 гроша, кварта водки – 3 флорина, одна сельдь – 12 грошей, кварта уксуса – 20 грошей, головка чеснока – 1 грош, мандрик – 1 флорин, головка сыра – 24 гро-

fri, 1 çiyit 24 hroš, 2 kvasnica 1 hroš, 1 baš kapusta 10 hroš. Da çalgan barça aziç ašira bahalî edi. Evet tuvar eti uçuz edi: 1 šrot 3-4 hroš, zera çazaç hâr kez dostavat etip, da kelip satiy edi nemiç obozunda neçik tuvarni, alay že türk biyvollarin. Do tego zrazu çazaçta bek açliç edi. Evet sojra suv bilâ ketip yoyarisina çax Sn'atingâ, da igi doyumluç keltiriy edilâr hâr türlü živnosttan. Baylap 3-4 ayaçni bir birinâ, da üstünâ yüklüy edilâr, da alay suv ašaya keltiriy edilâr. Da bu türlü trivat etti ol açliç 5 haftaga deg. Evet aniç bilâ ratovacc'a boluy ediç, ki Kamenectân çlopstvo yayov arçalarina ötmäk da raçi keltirip satiy edilâr obozda. 100-200 adam bir bolup da ormanlar bilâ keçâ bâ keliy edilâr çax Zvaneckâ. Evet köpün tatarlar aliy edi.

(155) Dinsiz türknüç obozunda bolgan açliç, kläsâ dinsizniç obozu vol'niy turup edi da kendin kimesâ oblehnut etmiy edi, neçik nemiçni. Naprud 1 olax çapçuxu üvüs 6 çizil fri, 1 oça suçar 80 açça, 1 oça prindž 60 açça, 1 oça çamiç 50 açça, 1 tavuç 80 açça, 1 yumurtça 8 açça, 1 soyan 5 açça, 1 sarımsaç 10 açça, 1 oça çibal 1 çizil, 1 oça oliva 150 açça. Da alayže hâr türlü živnostu dinsizniç ašira bahalî edi. Evet alayže eti uçuz [=uçuz]. Da bu sahidir, da bir punktu özgâ türlü dügül, zera men, Aksent, deç Krikor avak'ereç oylu, bunu yazgan, igi v'adomiyemen, alay ki kim anda türk obozunda alip da satiptir, ol kišilârdân igi dovidacc'a bolup da igi pris-luçacc'a bolup, da alay yazipmen bu çronikaga, da počensci közum bilâ dâ kördüm da igi pri-patric'a boldum bu barî işlârgâ, ne ki bunda yazilgandır prez všistkiy çasi, başlap spoçontku çax do konc'a, bügüngâ ança bolgani. A daçin arisina da erki bolsun Biy Teçriniç! Evet men, yazilçli yazgan bunu, ziçit etârmen kendimâ, ki artiç bügünki dušmanni bunda körmâymen.

(157) Tṽ 1070 [1621], sebdemper ayına. Aniç biylikî korol' Üçünçi Zigmunt keldi Ilôvgâ 40 000 adam bilâ, çaysi ki keliy edi na pomoc oçluna kendiniç dinsizgâ çarši, da bolsar edi bir-gâsinâ 2 kerât 100 000 adam. Evet um'eškat etip, da tez kelmâdi, zera özgâ priçinasî bar edi keçimâçiniç. A vtîm, padšah oylu dinsiz türk bilâ barışliç etip, da turgan kendi placlarından odstupit ettilâr — neçik türk, alay nemiç. Nedâ korol', atasî, işitip barišliç üçün, da ašira bek zasmutic'a boldu, zera ašira ulu zac'ong etip kliy edi bütün pospolitiy bilâ. Alayže bütün po-spolitiy rušen'asî da žalosniy boldular, ki tez pribit etmâdilâr obozga padšah oyluna. Evet

ша, два яблока – 1 грош, вилок капусты – 10 грошей. И все остальные продукты были очень дорогие. А говядина была дешевой. Шрот мяса стоил 3-4 гроша, благодаря тому что казаки постоянно добывали, приходили и продавали в польском лагере турецких буйволов и другой скот. Но сначала и у казаков был сильный голод. А после, поднявшись вверх по реке до самого Снятина, [они] добыли хорошую провизию. Они связывали по три-четыре бревна вместе, грузили на них [провиант] и доставляли вниз по реке; так смогли выдержать голод почти пять недель. Спасались мы тем, что холопы приносили на своих плечах из Каменца хлеб и водку и продавали в лагере. Объединившись по 100-200 человек, они добирались лесами в ночное время до самого Жванца. Но многих из них ловили татары.

(155) В турецком лагере тоже был голод, хотя лагерь неверных стоял открытым, никто не держал их в осаде, как польский. Прежде всего молдавский мешок овса стоил 6 красных флоринов, окка сухарей – 8 акче, окка соли – 60 акче, один хлеб – 60 акче, окка риса – 60 акче, окка изюма – 50 акче, курица – 80 акче, яйцо – 8 акче, луковица – 5 акче, головка чеснока – 10 акче, окка сырого меда – 1 красный [флорин]; окка растительного масла – 150 акче. И другие продукты у неверных тоже были дороги. А мясо тоже было дешевым, так как неверные татары пригоняли [скот] из Польши и дешево продавали туркам. А это истинно, и ни по одному из этих пунктов не было иначе, потому что я, Аксент, сын авакереца отца Криво-ра, пишущий это, хорошо осведомлен о том, кто тогда торговал в турецком лагере, и, хорошо разузнав от тех людей и внимательно выслушав, так записал в эту хронику. А отчасти видел своими глазами и хорошо смог присмотреться ко всем этим делам, о которых здесь написано за все времена – от самого начала и до самого конца, до сего дня. И отныне и впредь да будет воля Божья! И я, грешный, пишущий это, желаю себе больше не видеть здесь наших врагов.

[Стр. 156 чистая].

(157) 1070 [1621], в сентябре месяце. Его величество король Сигизмунд III прибыл во Львов с 40 тысячами человек, которые пришли на помощь его сыну против неверных, и вместе должно было быть дважды по 100 тысяч человек. Но замешкался и прибыл не сразу, так как были причины для задержки. А тем временем сын короля установил мир с турками, и турки, и поляки отступили с занятых позиций. По этому поводу король, его отец, услышав о примирении, очень опечалился, так как прибыл с большим числом рекрутов, собранных по всей стране. И вся армия жалела, что не смогла сразу прибыть в лагерь к сыну короля. Но произошло все по воле Господа Бога,

klämäxi bilä boldu Biy Tejriniñ, da padšahlarniñ klägäni da adamlariniñ bolmadı. Yoğesä kimsäkol'v'ek sarnasa bu kronikanı, çolsun Biy Tejrini, ki kendi ari Xaçi bilä çaršisina turgay dinsizlärniñ, da oboronit etkäy surp Xaçina inanganlarnı, da közlärin alarnıñ soçraytkay barça k'risdânlardan da k'risdân padšahlarından. Artıxsı bizim padšahimizga çarši çuvatın aniñ tas etkäy. Da bizim k'risdân padšahimizga bergäy zviçenstvo, da sıtara, da çuvat, neçik Aleksandr Macedonskiygä. Amëñ.

(158) Tṽ 1070 [1621], sebdemper ayına. Kirkor Mesrob oylu keçti bu dünyâdan. Tejri džanına yarlıyagay.

Deř Toros

Tṽ 1070 [1621], sebdemper ayına. Deř Toros, Pôv k'ahanasi, baron Atabey oylu, keçti bu keçövlü dünyâdan meñilikkä. Xaysin ki Biy Tejri hayuf-sungay, zera igit keçti bu dünyâdan da potrebnıy kiši edi yaçšı adamlarga. Evet Biy Tejri dâ kendin potrebnıy kördü kendinâ, ki elçisin yeberip, aldı. Tejri džanına yarlıyap da ari uçmaçına arzani etkäy, amëñ.

Tṽ 1070 [1621], hogdemper ayına. Türk padšahından çavuş keldi Kameneckä, çaysı ki ekinçi künü çıçıp ketti Varšovga, korol'ga.

Tṽ 1070 [1621], hogdemper ayına. Tomša oylu Stefan keldi Aska biylikkä, çaysı ki türk padšahi bilä birgä edi. Da türk padšahi Dunadan yeberip çaytardı Olay biylixinâ da sandçağ ta berdi kendinâ.

(159) Tṽ 1070 [1621], hogdemper ayına. Milevskiy kapitan, podstolıy, keçti bu keçövlü dünyâdan meñilikkä.

Tṽ 1070 [1621], nojemper ayına. Zadig Skaženik džanin Biy Tejrigä simarladı. Tejri džanına yarlıyagay.

Tṽ 1070 [1621], nojemper ayına. Oluçna, Bohdan siğari, keçti bu keçövlü dünyâdan meñilikkä.

Tṽ 1070 [1621], nojemper ayına. Jisnagaç künü taş çabaçta kesäk mur açtarıldı da 3 tuvar öldürdü.

Tṽ 1070 [1621], nojemper ayına. Surp Nigol pargentaki künü Jakub Skaženik çatunu da Zadig Skaženik çatunu, 2 toyma çardaş çatunları, džanların Biy Tejrigä simarladılar. Nedä ki 2 kelindäšni 1 kündä kömdülär birin bir yıçövdä, birsin birsı yıçövdä.

(160) Tṽ 1071 [1622], majisniñ 16-sına. Gurey Diradur oylu, antičkäni Ermeni töräsiniñ, keçti dünyâdan, džanin Biy Tejrigä simarladı. Biy Tejri džanına yarlıyagay.

Tṽ 1071 [1622], majis 5-sinä. Kirkor Sarkis Tamçadzi oylu džanin Tejrigä simarladı. Biy Tej-

а чаяния монархов и их людей не сбылись. Если кто будет читать эту хронику, пусть молит Господа Бога, чтобы он со своим Святым Крестом встал против неверных, и защитил верующих в святой Крест, и ослепил глаза их за всех христиан и христианских монархов. И особенно погубит силы, противные нашим монархам. А нашим христианским монархам дарует победоносность, удачу и силу, как Александру Македонскому! Аминь.

(158) Года 1070 [1621], в сентябре месяце. Киркор, сын Месроба, ушел из этого мира. Помилуй Бог его душу.

Отец Торос

Года 1070 [1621], в сентябре месяце. Отец Торос, львовский священник, сын барона Атабея, ушел из этого мира в вечность. Да примет Господь Бог его с миром, ибо ушел из жизни молодым и был очень нужен добрым людям. Но Господь Бог тоже счел его нужным себе, послал своего посланника и забрал. Да помилует Бог его душу и удостоит святого рая, аминь.

Года 1070 [1621], в октябре месяце. В Каменец от турецкого султана прибыл чауш, который на второй день уехал в Варшаву, к королю.

Года 1070 [1621], в октябре месяце. В Яссы на господарство прибыл Стефан, сын Томши, который был при турецком султানে. Турецкий султан, отправил его через Дунай и вновь возвратил его на Молдавское господарство, дав ему санджак.

(159) Года 1070 [1621], в октябре месяце. Капитан Милевский, подстолий (заместитель стольника), ушел из этого брэнного мира в вечность.

Года 1070 [1621], в ноябре месяце. Задиг Скаженик отдал душу Богу. Помилуй Бог его душу.

Года 1070 [1621], в ноябре месяце. Олючна, супруга Богдана, ушла из этого мира в вечность.

Года 1070 [1621], в ноябре месяце. В [первый] день Рождественского поста упала часть стены каменных ворот и убила 3 коров.

Года 1070 [1621], в ноябре месяце. На заговенье святого Николая жена Якуба Скаженика и жена Задига Скаженика, жены двух родных братьев, отдали души Богу. И хоронили жен обоих братьев в один день – одну в одной церкви, вторую – в другой.

(160) Года 1071 [1622], мая 16 [26]. Гурег, сын Дирадура, присяжный Армянского суда, ушел из этого мира и отдал душу Господу Богу. Да помилует Господь Бог его душу.

Года 1071 [1622], мая 5 [15]. Киркор, сын Саркиса Тамгаджи, отдал душу Богу. Да помилует Господь Бог его душу и простит ему его грехи.

ri dʒanina yarlıyagay, yazıxlarına boşatlıx bergäy.

Tv̄ 1073 [1624], majisniñ 2-sinä. Dər Mesrob vartabed Käfäli atoragal araçnort pan vartabed dʒanin Biy Teṅrigä simarladı Zamosc'a šähärinä da anda kömüldü. Biy dʒanina yarlıyagay da yazıxlarına bilgän-bilmägän boşatlıx bergäy, amən.

(161) Tv̄ 1076 [1627], tegdemporniñ 21.

Года 1073 [1624], мая 2 [12]. Отец Месроб, вартабед из Кафы, архимандрит и богослов, отдал душу Богу в городе Замостье и там похоронен. Да помилует Господь его душу и простит грехи его, совершенные по умыслу и без умысла, аминь.

Года 1076 [1627], декабря 21 [31]. [Дата оставлена без записи].

Конгрегация армянских мхитаристов, Венеция, № 1750

Сборник молитв и христианских сочинений

Дата: 1079 [1630], июля 20 (л. 42).

Бумага. 149 (1-107, 107 bis, 108-148) листов. Листы 35-40, 45-48, 57, 58, 65-78, 113, 114, 144-148 чистые. Письмо: болоргир (51-54 об.), нотргир.

Язык: лл. 1-29 об., 41-112 об. – на кыпчакском языке, 30-34, 115-143 – на армянском; 51-54 об. – на двух языках стих за стихом.

Содержание: лл. 1-63 об.: Молитвы и сочинения по основам веры и истории христианства; лл. 79-112 об.: Книга вероисповедания Армянской церкви архиепископа Нерсеса, брата армянского католикоса Крикора.

Упоминание: [Deny, Tryjarski 1964b: 805].

Полный текст кыпчакской части венецианской рукописи № 1750

(1r) **Xoltxa Biy Teṅridän**

K'irij eleşioñ

Dər oğormeaç

K'risdos, işit bizgä, Ata köktän, yar".

Oğul, satun alğan dünüâni, Teṅri, yarlıya bizgä.

Ari surp Errortut'iun, bir Teṅri, yar".

Jisus K'risdos, Oğlu Ata Teṅriniñ, yar".

Jisus, çaysi ki barsen dünüâniñ yaratılğanin-dan burun, erki bilä Ata Teṅriniñ toğan, yar".

Jisus, çaysi ki belgili bolduñ markarelarınñ yazganları aşıra, çaysi ki kelmäx ediñ bu dünüâgä, yar".

Jisus, çaysi ki barçadan alıışlı gojs Mariamnı tañladıñ kensinä ana, yar".

Jisus, çaysi ki Teṅrilikiniñ aşıra çart da bu dünüâniñ yazıxın bilmägän Jovsep'ni er simarladıñ anaña seniñ, yar".

Awedum künü ayt

Jisus, çaysi ki Kapriël hreşdagabed aşıra gojs Mariamga sövünçlük berdiñ seniñ ari toğuşuñ üçün, yar".

Jisus, çaysi ki biz yazıxlılar üçün köktän aşıra endiñ, yar".

(1v) Jisus, çaysi ki Ataniñ buyruxu aşıra tindiñ yüräkinä ari gojs Mariamnıñ, yar".

Jisus, çaysi ki aldiñ yazıxlı kispätin çul yerindä, yar".

Dzinunt künü ayt

Jisus, çaysi ki köknü da yerni yaratıp ediñ toğup yattıñ peçerada, yar".

Jisus, çaysi ki çatun kişi aşıra yuvulduñ suv içinä neçik oylan, yar".

Jisus, çaysi ki bolup kiçi da çöpräklär bilä çürgäldiñ, yar".

Jisus, çaysi ki oylan yergäsin tözümlük bilä keçirdiñ, yar".

Jisus, çaysi ki ari toğuşu aşıra emdiñ sütün surp gojs Mariamnıñ, yar".

Jisus, çaysi ki pastuxlar aşıra sövünçlük boldu friştälärniñ awedik' bergänläri aşıra, yar".

Dər İrd künü ayt

Jisus, çaysi ki oylan zamanıña çanlı yaranı kötürdüñ üstünä obrezat etkän, yar".

Jisus, çaysi ki dznohlariñ aşıra bardıñ yixövgä pokoric'a bolup, yar".

Jisus, çaysi ki kiçi zamanıña salıñdıñ çart Si-meonnuñ çoluna, yar".

(2r) **Xoltxa, çaçan ki t'ok'torlar arasına edi**

Jisus, çaysi ki dznohlariñ seni 3 kün izdäp taptılar yixövdä, yar".

Jisus, çaysi ki oylan zamanıña t'ok'torlar bilä sorov etkän Eski Törädän, budur džuht sarnaganları bilä, yar".

Jisus, çaysi ki toyruluñnu bizgä övrättiñ, ki seniñ yoluñ bilä yürügäybiz, yar".

Xoltxa, ne türlü ki Biyimiz K'risdos baçada alıış etiyir edi

Jisus, çaysi ki Bedros araçel kensin boyun aytıñ seniñ üçün bermä da belgili etkäniñ kensinä üç kez seni tanmaç üçün, yar".

Jisus, *çaysi* ki Ata Teñrigä şükür berdiñ Zäytün taýında aşagerdläriñ bilä birgä, yar”.

Jisus, *çaysi* ki Bedrosnu da Zepet’eosnuñ oylanlarin Jagopnu da Jovaneşni *çayyuga* saldiñ, yar”.

Jisus, *çaysi* ki *çorçu* üçün da ölümün üçün *çoltxada* bolduñ Ata Teñridän, *çaysi* ki *çan* bilä terliyir edi yüzün, yar”.

Jisus, *çaysi* ki yüzün üsnä tüştün da Atañdan çolduñ, ki çayırni keliç bilä sendän kerı etkäy, yar”.

(2v) Jisus, *çaysi* ki başıña urmaç tövmäç bilä prorokovat etmä ayttilar, yar”.

Jisus, *çaysi* ki oñru hesepinä berdiñ boynuña ip salmaga da ayzıña tövülmägä, y”.

Jisus, *çay*” barçadan alyışli saçalıñni tartma berdiñ da haybatlı saçıñni üzmä berdiñ tözümlükün aşıra, yar”.

Xoltça, neçik K’risdosnu stolpka baylap tövdülär

Jisus, *çay*” çeştilär seniñ vladniy kiyinişini, bayladılar seni bek stolpka, ya”.

Jisus, *çay*” asrı köp çannıñ içinä manıldiñ seni biçovat etkändän soñra, yar”.

Jisus, *çay*” tegänäktän tadžni başıña çoydular da yeñillik bilä yürüttün kensin, y”.

Jisus, *çay*” tüz çoluña seniñ çamiş berdilər tutma, yar”.

Xoltça, neçik Biyimizniñ arçasına çaç çoydular

Jisus, *çay*” ip bilä çoluñnu, boynuñnu baylagan da çaçiñni arçaña bergän, y”.

Jisus, *çay*” çaraççi bilä barabar ölümgä kelgän, yar”.

Jisus, *çay*” ayttiliñ ol çatunlarga, ki seni (3r) yiyliyiñ edilär, ki: «Yiylamañiz benim üstümä, yoç esä yiylañiz siziñ oylanlarıñiz üstünä, yar”.

Jisus, *çay*” ol ayır çiyin tibinä klädiñ azgına tınmaga, yar”.

Jisus, *çay*” ayttilar artıñdan eltmägä çaçiñni Simon Gürenaçığa, yar”.

Xoltça, neçik Biyimizni K’risdosnu çaçka miçladılar

Jisus, *çay*” tatlı çollarıñni da ayaxlarıñni çorçulu çadaçlar bilä berdiñ çadamaga da birovlama, yar”.

Jisus, *çay*” yazovun yazıçimizniñ da ölümü-müznü çadadiñ çaçniñ üstünä, yar”.

Jisus, *çay*” asılğan turduñ, bolduñ ne yerdä, ne köktä da köknü yer bilä barabarlattıñ, yar”.

Jisus, *çay*” yaman dżalatlar üçün Ata Teñrini çolduñ, yar”.

Jisus, *çay*” çaçiñ üsnä yazdılar 3 til bilä, y”.

Jisus, *çay*” oñ yaniñdagi çaraççiniñ çaytmaçin klädiñ da obicat ettiñ kensinä meñilik uçmaçni, yar”.

(3v) Jisus, *çay*” tikişsiz tonuñnu alip vidžag saldılar, çaysına ki tüşkäy, yar”.

Jisus, *çay*” asılğan zamanında çaç üsnä köp ayb işittiñ da kütkülük kördün, yar”.

Jisus, *çay*” anañniñ ulu ayırliçin körüp yaş bilä, da yarlıyadıñ kensinä, sövüklü Jovaneşkä si-marladıñ kensin, yar”.

Jisus, *çay*” çoltça ettiñ Atadan yiylamaç bilä bizim üçün, yar”.

Jisus, *çay*” ulu çiyiniñ tibinä da ulu ayırliçtan: «Eli, Eli! Lama sapakt’ani?» — çičiñdiñ, añilir bu söz: «Teñri, Teñri! Nek meni bulay çoyduñ?» — yar”.

Jisus, *çay*” adam oylanlarıñniñ çutçarılmayçi üçün susap sirkä bilä çayır berdilər, mira [miça] bilä çatiştirip, sabur [sabur] içirdilər, yar”.

Jisus, *çay*” bizim çutçarılmayçimiz üçün çiyi-niñniñ arasına Ata Teñrigä si-marladıñ, yar”.

Jisus, *çay*” aylandırdiñ anaña da ulu avaz bilä dżanıñni Ata Teñrigä si-marladıñ, yar”.

(4r) Jisus, *çay*” toyzunçi [toyzunçi] sahatta çaç üstünä ölüp günäş çaramyulandı, yer titrädi, varakuru dadžarniñ ekigä yirtildi, yar”.

Jisus, *çay*” ölümümüznü ölümün bilä öldürdüñ da ari çanıñ bilä biz yazıçılıarni da satun aldıñ, yar”.

Jisus, *çay*” sahatni keçäniñ Jovseptän da Nigotemostan aldıñ çaçtan aşıya, yar”.

Jisus, *çay*” yasli anañniñ eñi üsnä yattıñ da öz-gä kimsälärdän yiylandıñ, y”.

Jisus, *çay*” mastlar bilä da aruv çarçov bilä çürgäldiñ, yar”.

Xoltça ölüdän turmaç üçün

Jisus, *çay*” tamuçka kirip, eşiklärin da anıñ çuvatın sindiryaladıñ, yar”.

Jisus, *çay*” yeñgändän soñra dżan duşmanniñ ulu çuvat bilä otlu tamuçnu axtardıñ, yar”.

Jisus, *çay*” ariləriñni seniñ da barça dżanlarni çutçardıñ, yar”.

Jisus, *çay*” üçünçi kündä üzyläp [uzhalap] bayın ulu färählik bilä ölüdän turduñ, yar”.

(4v) Jisus, *çay*” ölümündän soñra ulu tamaşalıç ettiñ bu dünyäda, yar”.

Jisus, *çay*” ulu haybat bilä da ulu färählik bilä yiylagan anaña köründün eñ burun, yar”.

Jisus, *çay*” kerezmana kelgän çatun kişilər mastlar bilä friştä körümün kördülär, yar”.

Jisus, *çay*” seniñ buyruçun aşıra friştä kerezmanniñ taşın kerı axtardı da köründün yaçşi dżanlarga, y”.

Jisus, *çay*” storozlarni [=storozlari] ulu çorçulari aşira boldular ne ölü, ne tiri yatkan yerlärinä, yar”.

Jisus, *çay*” eki arak’ellärgä yolda köründünj Emawus salaga ketkändä neçik çarib da ötmäkni sindirganda sen seni belgili ettin, yar”.

Jisus, *çay*” bir yerdä yiyilgan barça aşagerdlär vernadunda sen kirdin aralarına da eşik açilminça çaldı yapıç, yar”.

Jisus, *çay*” kirip aşagerdläriñ arasına (5r) da ayttin: «Oçojn sizgä». Da alarniñ ekisayışli [2 sayışli] bolganlarin seniñ birsayışli [1 sayışli] ettin da körgüzdün yaralariniñni kensilärinä, yar”.

Jisus, *çay*” kesäk balıç şışlägän da 1 plastir çibal ketirdilär saña, çaysi ki yedinj allarına, yar”.

Jisus, *çay*” çalganiñ berdinj alarga yemä, çaysi ki yep açıldı közläri tanımaga bitikniñ çuvatın, yar”.

Jisus, *çay*” saña berilip edi çuvat köktän, belgili ettin aşagerdläriñä da yeberdinj kensilärin din-sizlärgä k’risdänlik etmä alarni, yar”.

Jisus, *çay*” teñiz çirişina köründünj aşagerdläriñä da lodänin (loddänin? lodyanin?) oñ yanına ayttin sit’ni salmaga, yar”.

Jisus, *çay*” bizim inâmsizlikimizni seniñ yarañ bilä oñalttın, çaysi ki Tomas arak’elgä berdinj barmaçın yuvuç keltirmä, yar”.

(5v) **Xoltça, neçik Biy K’risdos yänä kökkä ayındi**

Jisus, çaysi ki barça arakellärniñ alnına yavne kökkä ayındin, yar”.

Xoltça, ne türlü Biy K’risdos yeberdi aşagerdlärinä övündürüçi Ari Džanni

Jisus, *çay*” ellinci kündä yeberdinj Ari Džanni ari vernadunga surp arak’ellär üsnä, çaysi ki aldilar otlu tillärni barçası, yar”.

Jisus, *çay*” ol že surp arak’ellär aşira bütün dünyä k’risdänlikkə çayttı, yar”.

Jisus, *çay*” sendän aşira ariläriñä körä da alarniñ atına yasaldı yixövlär barça k’risdänlarniñ, yar”.

Jisus, *çay*” k’risdän yixövläri körkäydi [k’or-k’ayti] da kiyindi türlü-türlü kiyiniş bilä, neçik toynuñ kelini altun-indži bilä, yar”.

Jisus, *çay*” anañni, surp Asduadzadzinni barçasından alıışli aldın kökkä, yar”.

Jisus, *çay*” köktä çaldirdinj bizim prokurator-kamizni, bolup pareçosçimiz ari gojs Mariamni, yar”.

Jisus, *çay*” kelmäçsen ekinçi törä etmägä ölülärgä u tirilärgä da dünyäniñ töräsin ot bilä sinamaga, yarlıya bizgä.

Jisus K’ris(6r)dos, işit bizgä.

K’irej, elesion “Dər, oğormea” anlanir [angilanir] urum tili bilä.

Bundan soñra haybat Ata Oçul Ari Džan bir Teñrigä.

Xoltça, ne türlü surp Asduadzadzin kökkä ayındi

Asduadzadzin, toçuruçi Söznü zadasız, da anası Xutçaruçiniñ, Oçluñ çatına yarixlilarniñ yoyargi ulusuna, bol pareços çorçulu kündä, ki işitkaybiz yaxşı džuvap da arzani bolgaybiz alıışli avazga.

Dər, oğormea.

[Страница 6v оставлена чистой].

(7r) **[Sorov u džuvaplar]**

Sorov, ki: ne türlü turçuzdular Biyimiz K’risdosnu Gajip’a k’ahanajyabedniñ alnına?

Džuvap: tuttular Ketsämanidä 4000 kişi da keltirdilär mahalä bilä, da 70 eşik aşira mindirdilär yoyarı, da hər eşiktä sili urdular, da küldülär k’ahanajyabedniñ eşikinä diyin, da soñra zindanga çoydilar kensiläri sayış etkinçä.

Sorov, ki: gunk’n — ol sayit nedän edi, ki K’risdos arak’ellärniñ ayaçın yuvdu içinä?

Džuvap: nođzi ayaçtan edi ipkin terän rāngli yasagan.

Sorov: nedir barçadan artıç dünyâda?

Džuvap: [Армянский текст; затем]. Çaysi ki çixkan tayaçi üsnä Esseaniñ tindin 7 yarixli şnorhk’ bilä, Džani Teñriniñ, da sayışlamaçniñ, džan (7v) ivaşlikniñ, da çuvatniñ, džani eslilikniñ, da biliklikniñ, džani çorçmaçlıçniñ, da Teñrigä tapunmaçlıçniñ, çolarbiz, bayışla bizgä da yarlıyamaçın bilä seniñ başçışınđan. Budur 7 türlü başçış, çaysi ki ermeniçä şnorhk’ ündäilir.

Da Eşeniñ tayaçi Tawit’tir, çaysi üsnä tindi bu 7 şnorhk’. Da Tawit’niñ tayaçi K’risdostur.

(8r) **Açitmagan nşark’ üçün da suvsuz çayir üçün surp Ep’rem aytir «Ulu çorhurttä»:**

«Açitmagan başlandi Ewadan da ölümlü etti tarbiatimizni, negä dinçä keldi sayış açitmagan ötmäkniñ ölümsüz Mariam da bilmiyin yazıçni toçurdu Tirlik Ötmäkni. Aniñ üçün ari tumnu da açitmaç da suv yoçtur, ölümsüzlüçkädır oçşaş».

Yänä surp Krikor Asduadzajpan vaçtına kensiniñ džarına aytir: «Açitkan ötmäk bolmas tiri bolma».

Yänä Gürey Ayeçsandracı aytir džuvut bitikiniñ megnut’iununa: «Açi ötmäk yeñillikkä da yazıçkädır oçşaş, evet Biyimiz bizim munuñ üçün kelmädi. Aniñ üçün nşark’ da çayir tumnuñ açitmagandır da suvsuz».

Osgiapan Oħaneş aytir megnut'ionuna Awe-daranniñ, ol söz, ki aytir [Армянский текст; затем]: «Çayir keltirir bor(8v)la, da suv keltirmästir. Uyat alarga, ki suv çatıştirirlar ari tumga!»

Surp Gibrianos aytir yarliýamaç bitikinä: «Ari tumnu Biyimiz bizim açitmagan ötmäk bilä da suvsuz çayir bilä simarladı, zera ölümlü tarbiatimizni bizim ölümsüzlük bilä yanjirtti džanimizni da tenimizni».

Parsum Asori sordu Geleşdianos papadan Rımanıñ: «Ne yöpsünürsen açi ötmäk bilä da suv çatıştirgan çayir bilä tumni?» Da ol ayti: «Egär kimesä andan tum alsa da mardiros bolsa, Neşdornuñ çarýişin çoyarmen üsnä anıñ da tayumga [t'ayumga] arzani etmän ani».

Bitik birlik üçün yixövnüñ çayanlarnıñ da franglarnıñ da ki ne türlü ki yöpsündü yixövü franglarnıñ suv çatıştırma Ari Teninä da Ari Xanına Eyämizniñ vaçtı(9r)na Maridinosnuñ, Rıma hajrabadiniñ, da Balälöy, çayan çaniniñ

Vaçtına k'eştän çaniniñ çayanniñ, çaysiniñ ki atı ündälir edi Balälöy, ki klädi etmägä eminlik da birlik řimalilar bilä, zera burun duşman edilär. Yeberdi burun řimalilarga ulu biylär da açaşlar birlik üçün, da sövük üçün, da eminlik üçün çayanlarnıñ da řimalilarnıñ açaşlarına Rımanıñ.

Da açaşları da çanı franglarnıñ sövündülär. Da yeberdilär hajrabeläri Rımanıñ açaşlar da çan — biyläriñ elçi çanına çayanlarnıñ yänä ol saýış üçün. Da yeberdilär çac da çiliç, ki egär ki çacni alsa, bilgäybiz, ki eminlik üçündür, a egär ki çilçni alsa, bilgäybiz, ki çerüvçilik üçündür.

Da çacan yettilär elçilär hajrabadin(9v)dän Rımanıñ da çanıdan franglarnıñ çanına çayanlarnıñ, sövündü asrı çan da badriarki Sdımbolnuñ kelgäniñä elçilarnıñ, çaysi ki köp hörmät bilä hörmätlädi alarni. Da çacan ki sundular elçilär çacni da çilçni, turdu çan olturçuçundan da alıp çacni öptü, anıñ üçün ki eminlik klär edi. Da çaytip yeberdi elçilär, ki kelgäylär Rımadan vartabedlär da esli adamlar, ki sözlägäylär biri biri bilä Ari Teni üçün da Ari Xanı üçün Eyämizniñ, ki řimalilar suv Ari Teninä da Ari Xanına Eyämizniñ, ölümsüz çayirga, Xanına K'risdosnuñ, da çayanlar kötürgäylär açi çamurnu da bolgaylar 2-si bir, çayanlar da franglar.

Da hajrabeti Rımanıñ Mardinos yeberdi açaşlar (10r) da vartabedlär, da çanı franglarnıñ — esli biylär, da ol türlü Balälöy çan da badriarki Sdımbolnuñ da — vartabedläri kensiläriniñ, da franglar da — vartabedläri alarni alarnıñ.

Da başladılar sorov etmägä biri biri bilä köp bitiktän ari tum üçün, da sövük, da eminlik üçün.

Da igi tlımaç yoç edi alarnıñ arasına, bolmas edi çaytarmaga frang tilin çayan tilinä, ne türlü ki keräk edi, da ni çayanniñkin frangniñkinä, da bölüyir edi şayavatından Biy Teñriniñ, zera klämäs edi aslamsız da eksik etüçi birlikni.

Evet egär ki sövük üçün edi esä eki millätniñ, yoçsa Teñrigä utru edi, da dnöřenut'ionuna K'risdosnuñ, da yixılmaçına çayanlarnıñ, çaysi ki maytanırbiz (10v) anıñ bilä, da añar aruv dinimiz bilä tapmaga çutçarıлмаçni, da çayyurganına eki millätniñ, şışländi çaburyası başlauçinuñ yamanni äväl äväldän öldürüçinuñ şaytanniñ.

Egär ki başlaganları sövük üçün edi esä, yoçsa soñyusu yaman edi, zera Teñrigä utru edi yazıç etkänläri, çaysi ki bir millätni eki yaman çarýıştırmaç bilä tas etär edi, klädi ol biri bilä ekinçisin dä tas etmägä bu türlü, zera çayanlar açi çamur bilä da suv bilä tas boldular, franglarni da suv bilä klädi tas etmägä.

Ne türlü ki bir öldürüçi egär ki (innat>) inan bilä ya süngü bilä öldürsä, adam öldürüçidür. Ol türlü alar sövükü üçün başladılar, da şaytan bulçadı sövükniñ (11r) içinä aldamaçlıçni da aruv-suzluçnu, egri biyänmäçliçni da yamanni üstläriñä alma. Xaysi ki almaçı edi suvnu franglarnıñ kensiläriniñ džanları üsnä, sövük säbäpindän da birlik, da yüräklänmäçı edi Teñrinuñ, ki klämäs edi bu işni.

Da ošta artmaçından yamanniñ turdu bir kimesä alnına yiyinniñ da aytti:

— Menmen çart adam da eskirgän künlärim bilä, da atım benim Vdemial ündälir. Kördüm sizni çayyulu, da ayridir maña. Ošta düğülmen yıraç heyeñaç peşäsindän, yoçsa bolurmen ulu iş etmä da artıçsi, ne ki keräktir, hali tözüñüz tañdaga diyin, da men keltiriyim tlımaç, ki könü oçşatçay yerinä söznü 2 ulu millätkä, ne türlü eki yartın biyänälär. Da alar biyändilär añar.

Da ertäsi keltirdi bir yez ögüz, adam atlangan üsnä da çolon çıçarı çıçargan, neçik ki bir kimesä sorgay, da keltirip [keltirir] çoydu ortasına çoyovurtnuñ, alnına çanniñ, da bardiarçniñ, da vartabedläriñ.

Da başladılar sözlämä çayanlar ol yez adam bilä, ki çaytarir edi eki yartın, da çaytarip yüzün, ol yez adam da sözlädi franglar bilä, ne türlü sözlädilär çayanlar, doçru da könü, ol türlü franglardan çayanlarga, ne türlü sözlädilär. Eki yartın da biyändilär biri birinä, ki franglar çatıştirçaylar suv ari tumga da çayanlar kötürgäylär açi çamur-

nu: ölümlü da paçarç bilä tum etkäylär. Da bu tür-lü yaman hercowadzoylux bilä yez ögüz bilä da yez adam bilä. Priçi(12r)na da — tlämaçliç etip, biyändilär eki yartın, da säbäpläri süvük edi, evet ki sövüknü berkitmä klädilär. Yoçesä franglarniñ üst-lärinä almaçi suvnu da çatıştirmaçi yaman edi, çaysi ki, burungi arilärindän, bu ayırlıç da luçz aldılar boylarına, sövük säbäpindän, ki soñra buzdu eski peşakâr şaytan.

Da etti çanı çayanlarniñ zoçovk', da ödzel ettilär yäñi çoran çayanlar da franglar bahalı taştan yonma. Da hajrabelär, ki kelip edilär zoçovk'ka, yazdırdılar altun bilä aruv altundan da körkäytti bahalı taşlar bilä da yarıçlı indzilär bilä. Da berdi bir yanına yazmaga vernadunnu da ne türlü ki üläşir edi Biyimiz Ari Tenin da Ari Xanin arak'ellärgä. Da ettilär tum çayanlar da franglar üsnä yäñi (12v) çoranniñ, da sövündü çanı [çanni] çan-niñ da badriarki barçası bilä, alayoçom Frangniñ açaşı, vartabedläri da biyläri birlik üçün 2 ulu millätniñ, ki burun duşman edilär biri 1-inä. Da kettilər biri 1-dän sövük bilä çayanlar da franglar.

Evet az kündän soñra toymamiş da çan içüci kazan da açıçkan çandan. Vaxtına ol çanniñ Balä-loynuñ artmaçından yamanlıçniñ utru boldular çayanlardan kensi çanlarına bu iş üçün. Da yeberdi çan dvorun kensiniñ, da tutturdu barçasın garkaworlardan, da aşarhagandan, da biylärdän, alay, ki 5000 ya dayın artıç, ki añar utru edilär, da boymaç bilä tas etti teñizdä.

Aybät, toymadi toyumsuz çarni yaman çazan-niñ da köptangi adam öldürücin(13r)üñ. Da çaçan ki Balälöç çan özgä iş yasadı, ki çayttılar çayanlar kendiläriniñ burungi övränçiklärinä da klämädilär çalma kensiläriniñ antlarına, yoçsa aldılar üst-lärinä tanmaçni, ki çaybatlı surp Errortut'iunnu tandılar, da k'ahanaların da açaşların yöpsün-mädilär, da ni k'estan bolganlarni ol k'ahanalardan, da ni k'ahanalarni da, ki alyışlanıp edilär ol açaşlardan, da ol çoranni, ki ödzel ettilär [ettiler], tum da etmäslär edi üsnä.

Da çaçan işitti hajrabeli Rımanıñ da çan, çayyurdular asrı da etti zoçovk' köp açaşlarga da vartabedlärgä Rımada. Kendiläri dä arasına sorov boldu antları üçün da ant içmäçläri üçün suvnu çayırğa. Da sayış etip, ayttılar: «Biz erkimiz bilä yöpsündüç suvnu (13v) birlik üçün, da sövük, da eminlik üçün, da ki alar salgaylar açi çamurnu. Evet ki çaçan alar kendiläriniñ antların tutmadılar, da saldılar ant içkänlärin, da çayttılar kensiläriniñ burungi bularganına, da boldular tanga-nlar Bir Üçtän da Üç Birdän, ki ayırılmazdır me-

nilik, biz bolmasbiz bolmaga antimizga da ant içkänimizgä yazıçlı,— da ayırsındılar asrı bu bol-gan işkä.— Yoçsa çalirbiz,— ayttılar,— bu istä, egär yaman esä dä, ki sövük säbäpindän, ulu sövüktän yıraçlandı, zera Teñri üçün edi da dügül edi özgä nemä üçün».

Birliksiz bolup, saçıldılar da boldular yänäci duşman çayanlarga bu küngä diyin. Da sönövsüz yalın yanıyır här sahat alarniñ arasına.

Evet çaçan ki (14r) klädi çanlıç etmä burungi oylu Balälöç çanniñ Antronigos, klämädi badriark da barça garkaworlar alyışlamaga anı çan, yoçsa ayttılar añar: «Xarça ataçni Balälöçnu da ayır bilikindän anıñ, zera köp yaman keçirdi yixövläriñ-dän rımalılarniñ». Da ol çarayadı atasın kensiniñ 3 tänä da unuttu aytkanin Soyomonnuç, ki aytir: «Oçul yaman, atasın çarayar da anasın kensiniñ alyışlamas» [Прит 30:11 Есть род, который проклинает отца своего и не благословляет матери своей].

Da soñra alyışladılar anı çan. Da bu küngä dirin Balälöç çan çıçarıdır kerezmanından, da kömmädilär anı.

Evet franglar tuttular ol antni, ki ant etip edilär alnına Teñrinüñ, da bolmadılar antların tanga-nlar. Da bu säbäptän birlik üçün da sövük üçün kirdi suv yixövünä franglarniñ.

Da sövük buzuldu, da saçkan (14v) hercowadzoylux aralarına uzanıp berkäydi. Zera mundan burun ölümsüz edi paçgisi tumnuç.

Da tanıç muñar sövük, ki bardir ermeni millätindä surp Krikor Lusaworiçtän da Drtaddan bu küngä diñrä, ki simarlaganların surp arak'ellärniñ tutar edi yixövü Rımanıñ, ne türlü ki alıp edilär ari atalarından kensiläriniñ da surp arak'ellär K'risdostan ari vernadunda.

Evet ekinçi kelgäninä K'risdosnuç Eyämizniñ bizim törä etkäy Biy çayanlarga — neçik antların tanga-nlarga da rımalılarga — neçik antların saçla-ganlarga. Zera eksiniñ dä yixılganları birdir Biyimizgä bizim Jisus K'risdoska: biri açi çamur bilä yazıç etiyir, da birsi suv bilä, ki raspolganlarına säbäp, zera adamlarniñ tapkanidir da esläriñdän çıçargan övränçik, zera ant içmäç saçlamaganlar-ga tanmaçlıçtır antni, da ol bolgandan da çalgan-(15r)dan soñra franglarniñ yixövlärinä ol yaman ant da yaman övränmäçlärin saçlamaç bilä, ki adamlarniñ tapkanı artıçsi şaytanlardan sayınir-lar, ki tanmaçtan çutulduklar da arak'ellärniñ çoy-ganin, çaysi ki K'risdostan övrändilär, könü oçenk'ni sindirip, tas ettilär çarinläriniñ çulları, da adamga tapunganlar, da Biylärin yöpsünmä-

gänlär dä, da kečövlüknü övrätüçilär, dügül ki yalyüz xul boldular, yoğsa xuldan da aşağ. Da artix edi alarga tanmaçlıxıniñ ayırlıxı, zera klämiyin edi da ustatlıx bilä aldanmaçlıx edi. Anıñ üçün yeñil da tözümlü bolsar edi, ne türlü Bedrosnuñ, zera çarğamaç bilä da ant bilä tandi. Evet çaçan könlükä çaytti, tezindän tas boldu tanmaç yazıxı, ki heç çalmadı. Yoğsa arak'ellär asdidžanına çaldı, da köplärgä tayaç umsaga boldu, (15v) da yazıxı tawanut'ıunu bilä yixilganlarni turıuzuçi boldu.

Da yalyüz bu dügül alarniñ yamanlıxı. Yoğsa neçä boldular ulama özgälärni, uladılar da hali dä ulayırlar da tutma klärlär kensiläriniñ yaman ayularına, şaytanniñ erkinä, yeñil sövüçilärni, da essizlärni, da alarni, ki bu dünyâni dä boş sayışlarlar da yaman. Da ulu yazıx oldur, ki çöp-çövrä yazıx içinä bolup, doyrı tutarlar kensilärin, zera kestilär da kerı saldılar köktägi da keçövsüz tirlikni, da keçövlü da yalyan dünyâgä yäsir boldular almaçları bilä, da boldular neñinlar da oylanları yamanniñ, da öldürdülär kensilärin da kimni boldular tartma bu yaman hercowadzoyluxka, ki yağşı körüniyir. Köplärni, neçik toz kibik, çaraxladılar dinlärindän da tamuçnuñ or(16r)tasına çixara berdilär.

Da dügüldür tañ, ki yaratuçi Teñrigä da bolmamaçtan bolduruçiga çiydılar da çorçmadılar, zera dinsizlär kensiläriniñ yazıx çilinganlarına aytırlar, ki yoxtur Teñri, da ölümlü ölümsüzni etärlär suv çatiştirmaçları bilä, da haligä diyin etärlär, da Biyni, ki suvnu çayırğa çaytardı da çayirmi ari çanı ornuna bizgä simarladı, suv bilä öldürmä klärlär. Da biliksizlänilär, zavallılar, ki ol artmas, ne suvdan, ne çayırdan, da ne açi çamurdan, da heç nemädän ölümlü bolmas, zera ol ölümsüzdür, Teñriniñ tarbiyatı da teni, ki Teñrilik birländi, da ol suv, ki bizgä miğirdut'ıunga berildi, — çaburyasından K'risdosnuñ, anıñ üçün çatiştirilman köründü. Miğirdut'ıunnu tanarlar da dinsizlänilär, dinsizləri bilä keçövlü kensilärin k'arozel etärlär, da ari tumga yuvuçlanırlar, da suvnu, ki K'risdosnuñ çaburyasından çixtı, çatiştirirlar.

Da ulu yamanlıx çilindılar, zera ošta dügüldürlär k'ristänlar, zera yoxtur suvlari, da prostiy suv bilä çayçanırlar. Dügüldürlär arzani ari tumga, ne türlü ki Mähmedniñkiläri çayçanırlar, zera yiraçtırlar Ari Džanniñ şnorkundan da borçludurlar Teñrigä, da harsizlanip poživat etärlär.

Yoğsa ne türlü maña körünür, yoxtur tügäl inamlari, ki Teñri bar, yoğsa sayıştadırlar. Anıñ üçün, prostiy ötmäk kibik da suv kibik, tutarlar tumnu, neçik hər biriniñ stoluna kelir. Egär ki

alay bolmasalar edi, na yuvuçlanmaslar edi vaçtli ya vaçtsiz çayta. Yoğsa hercowadzoyniptirlar da boyulupturlar öktämlikləri bilä da seziksizlänilip- (17r)tirlär çorçusundan soñyu yaryunuñ da almaçın tadžniñ, ki keçövsüzdür, anı çolmaslar.

A egär ki çarä bolgay edi, ki ayalarından çorçmagaylar edi, bir babas kündä 3 kez tum etär edi. Da bu dügüldür tügäl sövük üçün Teñrigä utru, yoğsa kensiläriniñ haybatı üçün etärlär.

Ošta körgüzdüç, ki arzani midirlär, yoğsa yoç. Zera köplär ayızlarıniñ sözləri bilä tanıxlıx berdilär alarniñ arzanisizliklərin. Yoğsa ki harsizdırlar, kensi erklärinä da eslärinä almaslar, da baçmaslar kensilärin, da eslämädilär, ki kimgä yuvuçlanıyırlar. Boylarına aldılar yamanlıxlarni da özgälärdän tergövsüz çaldılar, da kensiläriniñ yazıxlari tumları bilä dayın uluga mindilär, da köplärgä buzuçi boldular. Da vaydır añar, kim ki a(17v)larni ol işkä küvürdü!

Da bu säbäptän, ki körgüzdüç, köplär doyrı sayınırlar suvnuñ çatiştirmaçın da aytırlar: «Şahat ki, kiçi millättir Frang, ya yoxtur alarniñ ulu arak'elləri, ki alardan övrändilär munu». Xaysi ki bolmaslar aytмага, ki Boyos ya Bedros övrätkäy alarga munu, yoğsa burungi terän esli, ki köktän tüştü, yamyur kibik, çaysi ki buyruç aldılar basmaga anı Boyos da Bedros da hnazant bolma dügül, ne türlü ki bir orenk' çoyganga? Yoğsa anı övrändilär, çaysi ki Uta, çaysin ki işitmiyir edi K'risdostan, ki utru boldu, da yağşıraç edi, ki toymagay edi?

Ol türlü alar tek atların berirlär Bedrosnuñ da Boyosnuñ da övrändilär şaytandan da anıñ şagertlärdän, ki yez (18r) ögüznü yez adam bilä alarga övrätüçi berdi, çaysi ki biyändilär. Xaysi tiyar alarga aytma: «Sizsiz atasından şaytanniñ da dügülsiz Boyos-Bedrosnuñ aşagerdləri».

Yoğsa kimlär ki işitsälär muni da saçlansalar, Teñriniñ yağşılıxın meñarirlär, da Ata Teñrigä oçul ündälirlär, da K'risdosta çardaş, da Ari Džanniñ şnork'un yöpsünürlär, da friştälärgä teñ bolurlar. Artixsi, Teñri kibik körüngänlär dünyâda, da Teñrinüñ ari teni bilä birlängänlär poživat etkänleri bilä ari tenin, da anı haybatlaganlar tinsarlar, ne türlü ki kensi aytti: «Xayda ki menmen, maña inanganlar da anda bolgay».

Xaytip bu işlär, ki yoçarı yazıldı suv üçün, ki aldılar franglar çayanlardan 720 yilina, ermeni çaniniñ Het'moj Lewon çanniñ oylunuñ.

(18v) Bir adam, ki atı edi Bedinafent, ki t'arkmanel etär, oylan biy çayan millätindän, yağşı adam, da tolu es bilä da sövük bilä Teñrigä, tügäl

adam, dügül ki küç bilä ya paçilliktän, aytti bizgä, yoçsa yaçši erki bilä badmel etti bizgä Eḡ'iyas atlı şahärdä, dadžarina Teḡrünüñ, ki ündälir surp Lazar.

Da aytkan da:

— Ayt, ki çolarmen sizdän, ki keñärtkäysiz munu, ki munu işitip, saçlangaylar, zera köplär boçulsarlar bu hercowadzoyluḡ bilä.

Da bu işläрни közü bilä körüp edi da çulaḡ bilä işitip edi çanlıḡ vaçtına, igitlikinä kensiniñ.

Da çaçan bizgä aytti, yuž çartayip edi. Da barça yarlılarıñı çayyurur edi sövük bilä, da çonarhlıḡ bilä, da ulu džknut'iun bilä. Da kendi dä Stımboldan edi. Da bu keçkän (19r) işläрни yıylamaḡ bilä da yaş bilä aytir edi, ki saçlangaylar özgälär kensindän soçra, da aytir edi, ki bu hercowadzoyluḡ köptän bar edi, yoçsa yapuḡ edi, da hanuz küçäymiyr edi, ne türlü ki ölü kibik edi K'aḡk'e'tonda, da hali küçäyip hercowadzoyluḡu bilä çanıñ kirdi yiçövlärgä.

Da dügül edi ari atalardan, zera yiyilgan açaşlar küç bilä, da küçlük bilä aldılar üstlärinä, da dügül ki kensi erkläri bilä aldılar suvnu da açi çamurnu, da sormadılar, da nemä tergämädilər. Yoçsa hercowadzoylangan dinlärendän çan da biyläri dä özgä açaşlar bilä, ki añaç biyäniptirlär, anıñ çorçulu sözlärinä, zera obicat etti biyik alarga, kim ki anıñ sözün tutsa, da kim ki utru bolsa — çiyin. Tek simarladı, ki här biri üsnä alçay, da kimlär ki utru bolsa, (19v) itilik kirgäy aralarına.

Da ol türlü tügälländi erki anıñ.

Andan soçra haybat Ataga Oçulga da Ari Džanga, ameñ.

(20r) Uslu Soyomon aytüyir

Kimesäni sövmäs Teḡri, tek alarni, ki buyruḡ saçlarlar, zera körklüräktir ol çumaştan da barça yulduzlarnıñ tizövündän.

Kim ki buyruḡ saçlar, yariç bilä birlänip, artıç tapulur, tek anı yalyüz keçä teşkirir, yoçesä usluḡnu yeñmäs.

Kün toçuştundan kün batışına aslamdır saçliḡka da suvarir barçanı tatlılıḡ bilä.

Zera anı sövdüm, da tındim usluḡuḡumdan benim, da çoldum keltirmägä maña kelinlikkä usluḡnu.

Da boldum suçlanč anıñ körkünä, da özdänlikin haybatlar, zera tirlikkä ülüşü bardir Teḡri bilä.

Da barçanıñ Eyäsi sövdi anı, zera kepeşcidir Teḡri bilä usluḡuḡ.

Da suçlančtir işinä anıñ Teḡri usluḡuḡnuñ tarbiyatına dayim.

(20v) [Mampreḡ hajr]

Mampreḡ hajr Aprahamniñ çoyçisi edi. Ki keldi Ata Teḡri da andan 3 künlük ötmäkin aldı. Xaysi ol yerdä tayaçin tikip edi nişan üçün. Ki ulu teräk bitti, övgä barip çabär berip kelginčä. Xayda ki anı alyışladı Teḡri, ki arap edi, da açaardı çoyları bilä birgä.

Na ol teräknüñ üstünä Koçkot'ada hajr Aprahamga çoy asıldı toymagan oçlu ornuna, ki çurban etiyir edi. Sapega teräki anıñ atıdır. Anı sezdi hajr Apraham Ari Džandan ötläş, ki Ata Teḡri enip edi Mampreḡ ol yerdä.

Andan soçra keldi hajr Aprahamniñ övünä Troyica kensi çonaç, çaçan ki bariyir edi Soçtomnu buzmaga.

[Kim ki sorsa: "K'risdos neçä kez toydı?"]

Kim ki sorsa: "K'risdos neçä kez toydı?" — na bil, ki eki kez: bir toçganı Ata Teḡridän, ekinçi toçganı surp Asduadžadzindändir.

(21r) [Teḡrini kimesä körmädi heç]

Teḡrini kimesä körmädi heç, tek yalyüz Oçulun, ki çoynundan ayırıldı Ata Teḡrinüñ. Ol aytip belgili (etip>) etti: «Kim kördü meni, kördü Atamnı».

Yänä surp Sdepa'nnos körgüzüp aytti: «Oçuna olturuptur Atasiniñ, çuçaçına», — Atasın da Oçulun da birgä kördü. Ol da, friştä sürätinä bolup ta alarni alay kördü.

[Yänä bil, ki džuvutlarnıñ bayramları här kez bolur nisan ayiniñ 15 küünä]

Yänä bil, ki džuvutlarnıñ bayramları här kez bolur nisan ḡ ayiniñ 15 küünä. Xaysi ki munı etärlär ten sövünçlükünä, ki çixiptirlar Mısirdan ol kün p'arawonnuḡ çolundan, zera kensiläriñiñ džan sövünçlükläri yoçtur, ki inanmadılar K'risdosnuḡ toçganına gojs Mariamdan.

[Da türklärniñ Xurban bayramları]

Da türklärniñ Xurban bayramları bolur mi-hirläm ḡ ayına. Aytirlar, ki: «Munı etärbiz nişanag, ki hajr Apraham Ismajelni çurban etti, munı añaç añaçliḡka (21v) etärbiz». Bu esä yalyandır. Etmädi hajr Apraham Ismajelni, yoçesä etti Sahagni çurban.

Yänä ekinçi Bayramları bolur, ki 30 kün kündüz oruç keçärlär da keçä et yerlär yäñi ḡ ayiniñ toçganına diyin. Ol ramazan ḡ ayidir.

Bular esä ne biri dä džanniñ sövünçlükü dügüldür, tek tenniñ bu dünyäda.

[Gat'oçigosnuḡ atı çalifädür]

Gat'oçigosnuḡ atı çalifädür türkcä. Açaşniñ atı mahrasinadır. Babasniñ atı kəşiş.

(21v) [Adäm atamizniñ oylanları]

Adäm atamizniñ oylanları boldu 30 çarin eki-

šar. Da xačan keldi Eyämiz xatına da sordu, ki: «Köp mi oylanlarıñ bar?» — ol ayttı: «Ošta 30-dur», — da 30-un yaşirdi xisir tibinä.

Andan ayttı Asduadz: «Özgäläri körümsüz bolgay!»

Xaysi ki ol sahat yerdän aşaya kettilər.

Üçünči yañılğanı Asduadzga utru bu edi.

(22r) **[Xaçan ki K'risdosumuz xaç üstünä edi]**

Xaçan ki K'risdosumuz xaç üstünä edi, 2 xa-raççi 2 yanına, da K'risdos keçägä diyin tiri edi xi-yindan soñra, na kelip Xungianos harûrâbed [har-riwrâbed] 1 közlü da keyart bilä yanın açtı, ki tez ölgäy, ki el çövräsiniä yiyilip turmagaylar. Zera Erusaşemnüñ yaryučıları Beyados bilä ulu xorxu-da edilär, ki tirilip alarga nemä yaman etmägäy. Da yeberip yiñi bahtirir edi, ki ölüp midir xaç üstünä. Na kelip aytırlar, ki ölüptürlär.

Na yeberdi Beyados dżalatlariñ da buyruş et-i, ki:

— Barıñız da çollariniñ da ayaçlarıniñ sövâklä-rin sindirgaysız.

Na alar eki xa-raççiniñ sindirdilər, da kördülär K'risdosnu, ki simarlap edi Dżanin Ata (Teñrigä) Teñrinüñ çoluna, da çiymadılar anı etmägä K'ris-doska. Da kelip 100 başı da ayttı Beyadoska, ki ölüptür. Na inandı da buyruş berdi tüşürmägä, çoltçasına Osep'niñ, ki ari Mat'ia(22v)dan edi, ki alıp xaçtan da kömgäy.

Aldı da Nigotemos bilä birgä kömdülär, ki şa-patküngä çalmagay.

Ol K'risdosnuñ çaburyaşın açtı, da K'risdos anıñ soşur közün açtı, ki inandı anı, Teñri Oylu K'risdostur.

[K'risdosumuz tamuşka alğan teni bilä kirmädi]

Yänä bilgäysiz, ki K'risdosumuz tamuşka al-gan teni bilä kirmädi, yoşsa Ari Dżanı da Teñrilik kücü bilä kirdi da 5201 yıllıç dżanlarnı azad etti. Zera ol ten, ki xaçladılar aynakündä, kerezmana çoydılar. Anda da Teñriliki birgä edi.

Ol ten yixkännüñ yarım kečasınä diyin kerez-manda edi.

Da dżanlarnı azad etip tä, kiydi tenin da ertä-si jarut'ıun boldu bütün dünyägä sövünçlük.

Xaysi ki künnüñ 10-unçı sahatına çoyuldu K'risdosumuz kerezmana, ki keçägä çalıp edi 3 sahat.

3 sahat kün üsnä yürüttilär yaryučılar övinä da 3 sahat (23r) dayın soñra eltip xaçka çixardılar, ki boldu kün üsnä 6 sahat, a 3 sahat xaç üsnä tur-du, ki bolur 9 sahat kün üsnä. 10-unçıda kerezman-ga çoydular, ki sahat ta dayın çalıp edi kündän.

[K'risdosumuz bizim ne türlü bardı tamuşka]

Evet bilmäx keräk munu, zera Awedaran ayd-ni körgüzmästir, ki K'risdosumuz bizim ne türlü bardı tamuşka ya ne etti anda. Yoşsa aytırlar mu-nuñ üçün vartabedläri yixövnüñ az nemä, çaysın ki belgirttilär ölülär, ki ol künü turdular ölüdän, da kirdilər Erusaşemgä, da köründülär köplärgä.

Anıñ üçün yazgandır, ki K'risdosnuñ ölümün-dän burun eski duşman ayttı tamuşnuñ ululuşu-na, ki: «Hadirlä tamuşnu, zera tezindän klärmen keltirmä şaşa Jisusnu da alma andan öç, zera çay-sın ki men soşrayttım, ol yariçlattı, çaysın ki men aşsattım, (23v) ol saşayttı, çaysın ki urdum mur-darlıx bilä, ol arıttı».

Aytırlar tamuştagılar: «Errortut'ıun, şaytan, keltirmä anı munda, egär klämäsän işitmä. Baç, zera biz sinadıx anıñ kücün, Jisusnuñ, zera Łazar bizim zıندانımızda edi, da xaçan işitti avazın Ji-susnuñ, alay uçup ketti, neçik çaraxuş».

Aytı şaytan: «Xorçmanız, tamuştagı şaytan-lar, bilirmen anı, ki adamdır da ölüdän xorçiyir, zera aytı: «Xayyudadır boyum ölümgä diyin»».

Aytırlar tamuştagı şaytanlar: «Aldanma, e, şaytan! Zera ol kücsüzlükünä körä, ki körgüziyir, ulu küç yaşırıptır, da kliyir aldama seni».

Aytı şaytan: «Xorçmanız da çayyusuz bolu-şuz. Barça işni ölümgä añar hadirläpmen: xaçni, çadaçni, keyartni da yüräklärin dżuvutlarıniñ bi-yändiripmen öldürmägä anı».

Evet xaçan ki bardı şaytan da berdi anı tut-maga, soñra (24r) bildi, ki eksiklik bolsar tamuşka ölümündän K'risdosnuñ. Anıñ üçün xaçan eltilär Beyadoska, na ol sahat şaytan xorçulu körüm kör-güzdü çatununa Beyadosnuñ, Da yeberdi çatunun Beyadoska, ki: «Nemä yaman etmägäysen ol kişi-gä, zera aruv adamdır».

Yoşsa tügällänmädi erki şaytanniñ, zera K'ris-dos asrı klär edi çiyınalma xaç üsnä ölüm bilä bizim çutçarılmamız üçün, ki tügällängäy markarelä-r bitiki da tügällängäy çutçarılmamız dünyâniñ.

Da xaçan bardı K'risdos xaçka, na eski duş-man barıp çulaş çoydu turup yovuş xaçka, ki şa-hat, tapkay kensiniñ yamanlıxından K'risdosta. Da çaysi ki heç nemä tapmadı anda, asrı xorçtu, ki buzulmagay tamuşu ölümü bilä K'risdosnuñ.

Anıñ üçün tezindän bardı tamuşka, ki berkit-käy anı, ki utru turgay K'risdoska.

Da munda bilmäx keräk, zera ävâl elçi yeber-di K'risdos (24v) tamuşka bu türlü, ki kes-kenetä yariç açıldı tamuşta.

Na ol sahat Adäm atamız, awedis berip, aytir

edi: «Sövünüñüz, oylanlarım, zera bu yariç Teñri Oylunuñ yariçidir, ki kliyir kelip xutxarma bizni».

Na ol sahat turdu Esaji markare da aytti: «Men bu yariç üçün markarelik ettim, aytip, ki žovurt olturup edi xaraxuda, kördülär ulu yariç».

Na ol sahat turdu Simeon dzerugi da aytti: «Könüdü bu söz, zera men aldım xučaxıma oylan Jisusnu».

Na ol sahat turdu Ovannes Mğirdiç da aytti: «Könü, ki alaydır, zera men mğirdel ettim anı 30 yaşına, da körgüzdüm barmaçım bilä, da ayttım: “Ošta Xozusu Teñriniñ, ki kötürsär yazıxın dünyadan”».

Na ol sahat sövündülär dżanlar (tamuçka) tamuçta.

Da xaçan kördülär şaytanlar, ki sövündülär dżanlar, asrı xorçtular.

Da xaç(25r)an simarladı dżanin K'risdos xaç üsnä, bardı tamuçnuñ eşikinä da aytkanin markareniñ ulu avaz bilä çaxırıp aytti: «Ağiniñiz, buyruçılar, eşikiñizdən siziñ biyik! Da kirsın haybatniñ Hanı» [Ps 24:7,9 Поднимите, врата, верхи ваши, и поднимитесь, двери вечные, и войдет Царь славы!].

Na ol sahat dżuvap berdilär şaytanlar, seskänip, da ayttılar: «Kimdir bu xanı haybatniñ?»

Na ol sahat dżuvap berdi Tawit' da aytti «Biy küçlü kücü bilä kensiniñ, Biy, klävüçi uruşnu» [Ps 24:8 Кто сей Царь славы? – Господь крепкий и сильный, Господь, сильный в брани].

Da ekinçi xičxirdi Jisus:

«Ağiniñiz, buyruçılar!»

Na ol sahat şaytanlar xorçulu titramäx bilä ayttılar:

«Kimdir bu xanı haybatniñ?»

Na yänä dżuvap berdi Tawit' da aytti:

«Biyi xuvatniñ, bu kensidir Hanı haybatniñ!»

[Ps 24:10 Кто сей Царь славы? – Господь сил, Он – царь славы].

Ol sahat uvatti K'risdos eşikin tamuçnuñ, da kirdi içinä, da tatlılıx bilä oçojn berdi Adäm atamizga da oylanlarına anıñ. Da kördilär anı (25v) barçası, tüştülär ayaçına anıñ da yıylamaç bilä ayttılar: «Şükrlübiz sendän, Xutxaruçimiz bizim, ki köptändän töziyir ediç saña! Könülük bilä belgirttiñ haybatiniñ dünyâgâ! Körgüz tamuçta da! Da xutxar bizni!»

Ol sahat K'risdos ululuçların şaytanniñ bayladı otlu biçovlar bilä da azad etti bayli dżanlarını.

Da bu 3 künnü, neçä teni kerezmanda edi, ança dżanı tamuçta edi, ki 33 sahat yarimdir, da k'aroz berir edi alarga da mxi'tarel etär edi, ne türlü

ki aytir Bedros arak'al: «Barip k'aroz berdi alarga, ki tutçunda edilär» [1Pet 3:18 потому что и Христос, чтобы привести нас к Богу, однажды пострадал за грехи наши, праведник за неправедных, быв умерщвлен по плоти, но ожив духом, 19 которым Он и находящимся в темнице духам, сойдя, проповедал].

Evet yixkünnüñ yarimkeçasına kelip dżanı K'risdosnuñ da birländi teni bilä kerezmanda, da turdu ölüdän, da xutxardı bayli dżanlarını.

Yoçsa çaysıları ki inandılar ol dżanlardan, meñilik xutuldular, (26r) da çaysıları ki inanmadılar, vaçt bilä xutulupturlar xiyından, da soñyuda yänä çaytsarlar tamuçka, çaysından ki xutxargay da azad etkäy bizni da barça inanganlarını K'risdos Teñrimiz bizim, amëñ.

[Biyimiz Teñri

yarattı uçmaçni kün toyuşuna]

Biyimiz Teñri yarattı uçmaçni kün toyuşuna da çoydi anda adamni, ki yarattı. Da östürdü yerdän Biyimiz Teñri barça teräkni körklü turmaga, da tatlı yemişli, da teräkni tirlikniñ uçmaçniñ içinä, da teräkin bilmägä yaçşini-yamannı.

Da reka çıxar uçmaçta bütün uçmaçni suvarmaga. Da andan 4 ayirilir ilgäri.

Biriniñ atı Pisondur, oldur, ki barça çövürür Huntustanniñ ulusun, çayda altındır. Da ol yerdä altın körklüdür asrı. Da andadır ayır taşlar sudag da tahanag.

Da ekinçisiniñ atı K'ehondur. Ol barça Et'ovba ulusnu çövürüyir.

3-ünçiniñ atı Dkristir. Ol barıyir Asorilikkä.

Da 4-ünçi Ep'radestir. Ol barıyir Ermenilikkä, Eryingan ulusuna.

Da aldı Teñri adam oylun, ki yarattı, (26v) da çoydi uçmaçka yaçşiliçına işlämä da közät etmä.

Da xaçan buyruçnu keçti, da yañildi, da yalaçaçlanıp çixti uçmaçtan, da yıylama başladı.

Soñra keç boldi, çaramçu, tek yıyladı yänäçi: sayındı, dayin tañ atmisar. Tek eski duşman yänä aldadi, kelip, Adämni, aytti: «Nek yıyliyirsen? Ne berirsen maña? Men saña yariç keltiririm».

Aniñ nemäsi yoç edi bermä.

Ol aytti: «Ber maña, ne ki sendän toysa, barça benim bolgay».

Keltirdi taş. Adäm barmaçı bilä yazdı da berdi. Aldı ol taşni eski duşman da saldı ked Ortananga.

Xaçan Biyimiz K'risdos dünyâgâ keldi da 30 yıldan soñra keldi k'ristän bolma ked Ortananga, na ol çaçta bastı bir ayaçı bilä eski duşmanniñ başı üsnä, bir ayaçı bilä ol taş üsnä, ki Adäm yazıp edi.

(27r) **[Biyimiz K'risdos xačan keldi
Łazarosnu ölüdän turmuzma]**

Biyimiz K'risdos xačan keldi Łazarosnu ölüdän turmuzma, ne türlü Awedaranda yazgandır, xačan sordu K'risdos Łazarosnuj xardaşlarından, Mariamga da Martaga, ki:

— Xayda kömüpsiz Łazarıni?

Na ol çahta sorganına K'risdosnuj Adäm ata-miz tamuxta sövündü da küldü. Eski duşman, şap-la urdu yüzünä [yizuna], aytti: «Ne küliyirsen?» Tek Biyimiz Jisus ol çahta yaşlandı. Da xačan ulu avaz bilä çaırdı Łazarosnu kerezmandan, ol çahta köp Łazarlar baş kötürdilər. Tek Biy Teıriñiñ buyruı ayıldı: «Hanuz çaı düğül sizgä».

**[Erusayemdä çarn yer bar,
ıarıblarıñ yeri]**

Erusayemdä çarn yer bar, ıarıblarıñ yeri, xayda ki kömürlär alarnı. K'risdosnuj 30 kümüşünä satın algan Erusayemdän yıraı düğül, kiçi mil çerekiçä.

[Teıriñiñ kişiläri Eıovk' da Eııa]

Teıriñiñ kişiläri Eıovk' da Eııa, xaysı ki ten bilä kökkä aıınıptırlar, da ol çahta kelsärlär dün-yâgâ tanılıı bermä K'risdos üçün, xačan Ançı-k'risd çıısa, da ol çahta alarnı xıynasarlar.

(27v) **Bu dünyâda 7 türlü sadaya bar.**

Burungi gark' bilä aytır:

Ävälgı: «Aç edim, yedirıñiz».

2-inçi: «Susap edim, içirdıñiz».

3-inçi: «Xarıb edim, baıtıñiz».

4-inçi: «Yalaıaç edim, kiydirdıñiz».

5-inçi: «Xasta edim, sorduıuz».

6-inçi: «Zındanda edim, keldıñiz xatıma».

7-inçi: xaysı çaräsizni kömdürgäy.

[Mı 25:35 ібо алкал Я, и вы дали Мне есть; жаждал, и вы напоили Меня; был странником, и вы приняли Меня; 36 был наг, и вы одели Меня; был болен, и вы посетили Меня; в темнице был, и вы пришли ко Мне].

Surp Asduadzıñiñ

7 sözü bar surp Awedaranda

Ävälgı, aytti: «Nedän bolsar ol maıa, ki men adam tarbiyatın bilmän?»

2-inçi, aytti: «Bolsun anıñ sözü».

3-inçi, aytti — oıçojn berdi Eıısapet'kâ.

4-inçi, medıaçı aytti.

5-inçi, aytti Oııluna: «Ne xiliniyirsen?»

6-inçi, aytti: «Çayırları yoıtur».

7-inçi aytti xullarına: «Ne ki dâ aytsa, işitıñiz».

Yänä biliklidir, ki 7 sözü

yerdä ayblap uyat ettilär K'risdoska

Ävälgı, baıçada bayladılar, neçik xaraıçını.

2-inçi, keltirdilər ol bay bilä övinä Annanıñ, da xulu şapla berdi K'risdosnuj yüzünä [yizuna], xayda ki Bedros tandı da xoroz çaırdı.

3-inçi, ol bay bilä keltirdilər Gajıap'anıñ övinä, xayda ki yüzünä tükürdilər da, baylap stolpka, tövdilər.

4-inçi, keltirdilər Heıovdeşniñ alnına, da dııvutlar asrı yaman söz bilä aybladılar K'risdosnu.

5-inçi, keltirdilər Biyadosnuj alnına, çııara berdi, neçik bir yaman xilinganı, ölümgä.

6-inçi, ekinçi keltirdilər Biyadosnuj alnına da başına tegänäk tadı xoydılar.

7-inçi, baıçada yalaıaçladılar da xaçka çııardılar K'oık'otada.

(28r) **Dayı da K'risdos xaç üsnä
7 söz sözlädi**

Ävälgı, aytti: «Ata! Boşat bularga, bilmäslär, ki ne xiliniyirlar» [Лк 23:34 Иисус же говорил: Отче! прости им, ибо не знают, что делают].

2-inçi, aytti xaraıçıga: «Bügün benim bilä uçmaıta bolursen» [Лк 23:43 И сказал ему Иисус: истинно говорю тебе, ныне же будешь со Мною в раю].

3-inçi aytti anasına: «Xatın, muna saıa oıul benim ornuma» [Ин 19:26 Иисус, увидев Матерь и ученика тут стоящего, которого любил, говорит Матери Своей: Жено! се, сын Твой. 27 Потом говорит ученику: се, Матерь твоя! И с этого времени ученик сей взял Ее к себе].

4-inçi, aytti: «Susarmen» [Ин 19:28 После того Иисус, зная, что уже все совершилось, да сбудется Писание, говорит: жажду].

5-inçi, aytti: «Eıı! Eıı! Lama sarak'tani?» — buyurur, ki: «Teıri! Teıri! Nek xoyduı meni bulay?» [Mı 15:34 В девятом часу возопил Иисус громким голосом: Элои! Элои! Ламма савахфани? — что значит: Боже Мой! Боже Мой! Для чего Ты Меня оставил?].

6-inçi, ayti: «Barça nemä tügäldir» [Ин 19:30 Когда же Иисус вкусил уксуса, сказал: совершилось! И, преклонив главу, предал дух].

7-inçi, aytti: «Ata! seniñ xoluıa sımarlarmen dııanımnı» [Лк 23:46 Иисус, возгласив громким голосом, сказал: Отче! в руки Твои предаю дух Мой. И, сие сказав, испустил дух].

**Yänä belgildir K'risdosnuj
7 yerindän xan keldi**

Ävälgı, tııpadel ettilär. 2-inçi, köp emgäktän ter bilä xan çııtı. Dayı da 2 xolundan, 2 ayaxından, 1 xaburıasından, ki çııtı xan da suv bizim yazııla-rımızga boşatlııka.

(28v) **Daḡi da bildirir K'risdos, ki
7 adämigä oḡsar edi**

Ävälgı, boyu bilä Adäm atamızga oḡsar edi.

2-inçi, süräti bilä Jovsep'kä.

3-ünçi, saçi bilä Apisoḡomga.

4-ünçi, tepränişi bilä Eremiaga.

5-inçi, avazı bilä Yezeḡielgä.

6-inçi, közü bilä Tanielgä.

7-inçi, sürätiniñ çireyi bilä Ownanga.

Da kendi barçasından esli da körklü edi.

(41r) **[Десять Божьих Заповедей**

Исход 19: 25; 20:1-17; Второзаконие 5: 6-21]

Budur Teḡriniñ 10 buyruḡu, ḡaysı ki ävälgı ki Movseskä yazıldı taş pinagertniñ üstünä Eyämiz Teḡri barmaḡı bilä.

1. Işıt, İsrail, bolmagay saḡa yat Teḡrilär mendän özgä.

2. Ekinçi: bolmagay, sen saḡa gurk'lar yasaḡaysen ḡollardan, ne türlü ki barçasına oḡsaş, ḡaysı ki yoyarıdır, ḡaysı daḡın aşayadır, ḡaysı yer tibi-nädir, ḡaysı suvdadır, bolmagay, alarga yügün-gäysen ya alarga tapungaysız. Menmen Eyäniz, Teḡri. Menmen öç aluči, ki tölärmən alarnıñ 3, 4 millätinä, ḡaysı ki duşmanlarımdır benim. Da etärmen benim yarlıyamaḡımni hazara-miñ dost-larıma benim, ki saḡlarlar buyruḡumnu benim da maḡa tapunurlar.

3. Üçünçi: bolmagay, ki saḡışlap yalḡan ant iç-käysen [içmakaysen] keräkmäs yerdä, bolmagay, aḡḡaysen Teḡrini, zera anıñ keräkni Teḡri tas etär.

(41v) 4. Dörtünçi: hörmätläḡaysen yiḡkännü, 6 kün işläḡaysen barča işiñ dä, 7-inçi kündä tın-gaysen barča işiñdän ten sartın, ki yiḡkün tıngay-lar oylanlarıñ, egär ḡizlarıñ, ḡullarıñ, ḡardaşıñ, da dḡanavarlarıñ tıngay barçası. Anıñ üçün ki Teḡri yerni-köknü 6 kündä yarattı da barča keräkin da 7-inçi kündä tindi kendiniñ emḡakindän.

5. Beşinçidä, buyurdu Teḡri, ki: hörmätlä ataḡni da anaḡni, ki saḡa yaḡşı bolgay, da uzun künlü bolḡaysen, bu dünyâda saḡa yaḡşı bolgay Teḡridän.

6. Altınçi buyruḡu Teḡriniñ: öldürmä kimsäni.

7. Yedinçi: itlik etmä da kimesäniñ ḡatununa köz ḡoyma.

8. Sekizinçi: oḡurluḡ etmä da tamaḡlıḡ.

9. Toḡuzunçi, buyuriyir, ki: yalḡan tanıḡlıḡ bermä.

(42r) 10. Onunçi, buyuriyir Teḡri: suḡlanma sıḡarıñniñ övünä, ne anıñ tarlovlarına, ne anıñ humnasına, ne altununa, ne kümüşünä, ne anıñ ḡuluna, ne ḡaravaşına, ne anıñ ḡoylarına, daḡın da ne ki dä bolsa sıḡarıñniñ, suḡlanmagaysen.

**Jovsep' ne türlü tüşürdü
K'risdosnu ḡaçtan?**

Dḡuvap yazar Nek'darios, Rımanıñ ḡajrabedi.

Yoḡ edi çarä tüşürmägä tenin ḡaçtan — yalı-nından, ki yaralarından çıḡar edi. Anıñ üçün, yi-raḡtın turup da ḡolun kötürüp, ayttı: «Ari Teḡri, ari ḡuvatlı, ari da ölümsüz, ki ḡaçlandıñ bizim üçün! Yarlıya bizgä!»

Da bunı ayttı 3 kez — endi teni biläkläri üsnä Jovsep'niñ.

Вот 10 Божьих Заповедей, которые сначала были написаны Моисею на каменных скрижалях перстом Господа Бога нашего.

1. Слушай, Израиль, да не будет у тебя других (чужих) богов, кроме меня.

2. Второе: не сотвори себе рукотворного ку-мира, который был бы подобен чему-нибудь, су-ществу [на небе] сверху или [на земле] внизу, под землей или в воде, не поклоняйся им и не служи им. Я ваш Господь Бог. Я ревнитель, и мщу на третьем и четвертом поколениях тех, которые являются врагами моими, и вершу милость мою тысячному поколению моих друзей, которые берегут мои заповеди и служат мне.

3. Третье: не давай лживой присяги предна-меренно, не поминай имени Бога всуе, ибо Бог погубит того, кто употребил [имя Его напрасно].

4. Четвертое: почитай воскресение, 6 дней делай все свои работы, в 7-й день отдыхай телом от всех своих работ, чтобы в воскресение отды-хали твои сыновья, твои дочери, твои рабы, твои домочадцы, и животные – пусть отдыхают все. А это потому, что Бог за 6 дней создал зем-лю и небо, и все необходимое, а в 7-й день отдох-нул по трудам своим.

5. Пятое, Бог заведял: почитай отца твоего и мать твою, чтобы тебе было хорошо, и чтобы продлились дни твои, и чтобы на этом свете бы-ло тебе хорошо от Бога.

6. Шестая заповедь Божья: не убивай никого.

7. Седьмое: не прелюбодействуй и не смотри с завистью ни на чьих жен.

8. Восьмое: не воруи и не проявляй алчност-ти.

9. Девятое, Он велит: не свидетельствуй ложно.

10. Десятое, Бог велит: не желай дома ближнего твоего, ни поля его, ни гумна его, ни золота, ни серебра, ни раба, ни невольницы его, ни овец его, и что бы еще ни было у ближнего твоего, не пожелай.

Ol, Teḡri ki aḡar berdi, saḡa da berir. Yoḡesä bardir ḡodžaliḡ Teḡridän bergändir. Bardir ḡodžaliḡ eski dušmandandır.

Teḡriniḡ ḡodžaliḡi budur. Teḡriniḡ Teḡrigä bergäy — surp yiḡövünä, yarlisına, k'ahanalarına, çaräsizlärgä. Xaysi adam Teḡriniḡ bergänindän bu sadayanı etmägäy, ol ḡodžaliḡ eski dušmandandır, anıḡ üçün ki Biy Teḡri buyuriyir kendiniḡ ari ayzi bilä, ki Teḡriniḡ Teḡrigä ber da cesarniḡ cesarga. Bulay buyuriyir Eyämiz Teḡri.

Bu çadar tögälländi Biy Teḡriniḡ 10 buyruḡu. Amēn.

[Колофон]

1079 [1630], *julis 20, mer''*.

(43r) [Изъявление трех ликов Бога]

Ata Teḡri yetövsüzdür.

Oḡul Teḡri tergövsüzdür.

Ari Džan Teḡri aytovsuzdur.

Ata Oḡul Ari Džan bir Teḡri.

Kim bularga çarši sözläsä, nzoveldir.

[Hajr mer]

(44r) Atamiz bizim, ki köktäsen, ari bolsun atıḡ seniḡ, kelsin çanlıḡıḡ seniḡ, bolsun erkiḡ seniḡ neçik köktä, alay yerdä. Ötmäkimizni bizim kündälik ber bizgä бүгүн. Bošat bizgä borçumuznu bizim, neçik ki biz bošatırbiz bizim borçlularimizga. Bermä bizni sinamaçliḡka, yoḡsa çutçar bizni yamandan. Zera seniḡdir çanlıḡ da çuvat da saḡa haybat meḡi meḡilik. Amēn.

(44v) Barča skançeliklärdän,

ne ki etti K'risdos, 3 iš boldu tamaša,

ki ne äväldän bolup edi, da ne soḡra bolsar

Äväl, ki Teḡri adam boldu, da adam teḡriländi.

Ekinçi, ki anası toḡurgandan soḡra gojs çaldä.

Üçünçi, ki buḡar inandı esi adämilärniḡ.

K'risdosnuḡ çıynalgan vaḡtına Teḡriliki heç ayırılmadı kendindän, da Teḡriliki çiyinsiz çaldä.

(49r) [Символ веры]

Inanırbiz bir Teḡrigä, Ataga barçanı tutuçiga, yaratuçısına köknüḡ da yerniḡ, körüngänläрни da körünmägänläрни.

Alayoḡ inanırbiz bir Biygä, Jisus K'risdoska, da Teḡri Oḡluna, Teḡridän toḡganga, Atadan yalıyız toḡgan, budur barlıḡından Atanıḡ, Teḡri Teḡridän, Yarıḡ Yarıḡtan, könu Teḡri, könu Teḡriniḡ Oḡlu, da dügöl etilgän, yänä ol kendi tarbiyatından Atanıḡ, çaysi bilä ki barča nemä boldu köktä da yerdä, körüngänläр da körünmägänläр.

Xaysi ki biz adamlar üçün da bizim çutçaril-

То, что Бог дал ему, даст и тебе. Но есть богатство, данное от Бога. И есть богатство, данное от старого врага [рода человеческого – от лукавого].

Богатство от Бога таково. Богово следует давать Богу – Его святой церкви, нищим, Его священникам, немощным. Когда человек не дает такой милостыни из данного Богом, то это богатство от лукавого, потому что Господь Бог своими святыми устами велит воздавать Богу Богово, а кесарю кесарево. Так велит наш Господь Бог.

На этом 10 Божьих Заповедей завершаются. Аминь.

[Семь святых таинств]

⊙ Mgrdutiun [крещение].

⊙ Trošm [миропомазание].

♀ Badarak [причащение, евхаристия].

★ Abašçarutiun [покаяние, исповедь].

⊥ Verç i oḡzum [епископство, соборование].

♂ Ceḡnatrut'uni [священство, хиротония].

♀ Bisag [браковенчание].

[Матвей 6: 9-13. Отче наш]

Отче наш, сущий на небесах, да святится имя Твое, да придет царствие Твое, да будет воля Твоя как на небе, так и на земле. Хлеб наш насущный дай нам сегодня. Прости нам долги наши, как и мы прощаем должникам нашим. И не введи нас во искушение, но избавь нас от лукавого. Ибо Твое есть царство, и сила, и слава Тебе во веки веков. Аминь.

maçimiz üçün enip köktän ten aldä, adam boldu tögällik bilä Mariamdan ari gojstan Ari Džan bilä, çaysi bilä ki aldä ten, džan, es da barçanı, ne ki bardir adamda.

Toḡru da dügöl işkillik bilä çıynaldä, bu kendi çaçlandı, öldü, kömül(49v)dü.

Üçünçi kündä ölüdän turdu.

Çıxti kökkä ol ten bilä, olturdu tüz yanına Atanıḡ.

Kelmäxtir ol ten bilä da haybatı bilä Atanıḡ yarçulamaga tirilärni da ölüläрни, çaysiniḡ ki ari da ölümsüz çanlıḡına yoçtur uç.

Alayoḡ inanırbiz Ari Džanga da, çaysi ki yaratiḡmagandır da tögäl. Ol edi, çaysi ki sözlädi oḡenktä, markarelärdä da Awedaranda. Ol edi, çaysi ki edi Jortananga, k'arozel etti yeberilgänni da siyindi arilärdä.

Inanırbiz buḡar bütün dünyäda bolgan gat'o-yiçe da aḡak'ellärniḡ yiḡövü.

Inanirbiz bir mgrdut'iunga pošmanliḡka arin-
maḡliḡka da bošatliḡka yazıḡlarga;

ölüdän turmaḡka soḡ yarıuga dḡanlarga da
tenlärgä;

köktägi ḡanliḡka da meḡilik tirlikkä.

Yoḡsa kimlär ki aytiyirlar, ki bar edi (50r) za-
man, ḡaçan yoḡ edi Oḡul, yaḡot bar edi vaḡt, ḡaçan
yoḡ edi Ari Dḡan, yaḡom heç nemädän bolgan ya
özgä barliḡtan ya tarbiyattan, aytkanlar yaratıl-
magan Teḡri Oylun ya Ari Dḡanni, ki özgä türlü
bolmalı ya teşkirilmälidir, anıḡki aytuçılarnı yöp-
sünmästir, yoḡsa nizovel etiyir gat'oḡige da aḡa-
k'ellärniḡ ari yiḡövü.

(51r) [Frištälär alyiši]

Haybat biyiklikkâ Teḡrigä da dünyâgâ emin-
lik, adamlarga biyänçlik, alyiš saḡa biyiklikkâ!

Alyišlisen, Biy Teḡrimiz bizim, alyišlarbiz se-
ni, Biy, ögärbiz seni, tapunurbiz seni da yerni
öpärbiz saḡa.

Haybatlarbiz seni, şükürlübiz sendän, Biy,
ulu haybatıḡ üçün seniḡ.

Biy, padšahsen ari köktägi, Teḡri da Ata bari-
nı tutuči.

Biy da yalyız toḡgan Oḡlu Atanıḡ Jisus K'ris-
dos da Ari Oḡul [=Dḡan].

(52r) Biy Teḡri, Xozusu Teḡriniḡ da Oḡlu Ata-
nıḡ, ḡaysi ki aldıḡ bizimkin gojstan.

Yarlıyandıḡ, kötürdüḡ yazıḡnı dünyâdan, da
hali yöpsün ḡoltḡamiznı bizim.

Sen ari, ki olturupsen tüz yanına Atanıḡ, yar-
lıya bizgä.

(52v) Zera sensen yalyız ari, sensen yalyız bi-
yiklängän, sensen yalyız Biyimiz bizim Jisus K'ris-
dos.

Biy, Ari Dḡanıḡ da seniḡ, ḡaysi ki haybattadır
Ata Teḡri bilä, aḡen.

Här vaḡt alyišlarbiz se(52v)ni, Biy, da ögärbiz
ari atıḡnı seniḡ meḡilik da meḡi meḡilik.

Arzani etkin, Biy, bu künnü eminlik bilä ke-
çirmä da yazıḡtan başḡa saḡla bizni.

Alyišlisen, Biy Teḡri, atalarimizdan bizim,
ögövlü da haybatlıdır ari atıḡ seniḡ meḡilik, aḡen.

(53v) Alyišli Biy, övrät maḡa toḡruluxuḡnu se-
niḡ.

Biy, išançimiz bolduḡ bizim dḡins-dḡinistan.

Men yalbariyirmen, Biy, yarlıya maḡa da sa-
ḡayt dḡanimni benim. Men yazıḡ ḡilindim saḡa.

(54r) Körgüz bizgä, Biy, yarlıyamaḡıḡnı seniḡ
da ḡutḡarmaḡıḡnı seniḡ ber bizgä.

Biy, yarlıyamaḡıḡ seniḡ meḡilik, işin ḡoluḡnuḡ
seniḡ körümsüz etmägin.

Biyim benim, seni išanç kendimä ettim.

Övrät maḡa etmägä erkiḡni seniḡ, zera sensen
Teḡrim benim.

Sendändir, Biy, çovraḡi tirlikniḡ, da yarıḡi bi-
lä yüzüḡnüḡ seniḡ körärbiz yarıḡnı.

Saçkin yarlıyamaḡıḡnı seniḡ, Biy, alarga, ḡay-
siları ki tanirlar seni, Biy.

(55r) *Nor asdeydz*

Yäḡi yarattı sözü Teḡriniḡ heçliktän äväl kök-
nü köknüḡ da köktägi çerüvlärni, tensiz aḡlovuči
frištälärni da sezikli elementläri, dörtsün ḡarşı-
lıḡta bolgan birlätti, ḡaysiları bilä dayma haybat-
lanıyir Errortut'iun aytovsuz.

Üç arilik da bir birlik bir tarbiyatta Teḡrilik
etilmägän yarıḡ yaratuči aytti bolma etilgän ya-
rıḡka, ḡaysi ki saçti ävälgı künnü yiḡkün haftagi,
ḡaysi bilä haybatlanıyir Errortut'iun aytovsuz.

Övrätüçimizgä körä yavne etiyiḡ, yapuḡ sek-
retanı biliyiḡ, zera yarıḡ körümsüz sezikli köründü
aruv dḡanlarga, bunda ž saçti ävälgı künnü bizgä
ölüdän turmaḡnı. Keliḡiz, ḡutulganlar, frištälär bi-
lä alyiš beriniḡ ölüdän turganga.

Sövüküḡ sövük bilä aşaxlandıḡ bizim ḡutḡarıl-
maḡimiz üçün, ten aldıḡ, ol že ten bilä ḡaçlandıḡ
da ölüm kerezmana ḡoyulduḡ, bugün turduḡ ölü-
dän, neçik Teḡri frištälärdän opovidanıy bolduḡ.
(55v) Keliḡiz, ḡutulganlar, frištälär alyiš beriniḡ
ölüdän turganga.

Ki köründüḡ temyan keltirüçi ḡatunlarga, po-
zdrov'en'e färâhli berdiḡ tirliktän, da tayında Ka-
lelijanıḡ on bir aḡak'ellärgä köründüḡ, arzani et
bizni dä alar bilä körmä seni soḡyu künüdü. Ke-
liḡiz, ḡutulganlar, frištälär alyiš beriniḡ ölüdän
turganga.

Siovnnuḡ oylanları, sövünçlük beriniḡ kelingä
yarıḡniḡ, ki kiyövüḡ seniḡ, ölüdän turup, yeḡdi
ölümnü, buyruḡ bilä kelir tadḡlama seni haybat
bilä. Çiḡ ḡarşısına ozdobniy ḡuşanmaḡ bilä, yirla
yirni yäḡi ölüdän turganga, keçmişläriḡ tirlik ye-
mişinä.

(59r) *Šnorhea mez, Der tatarča*

Bayışlagın bizgä, Biy, bu keçädä köktägi
eminlikiḡni seniḡ.

Da saḡla bizni aldamaḡından duşmannıḡ bar-
çadan yeḡüçi ḡuvatı bilä ari ḡaçıḡniḡ seniḡ.

[Псалом 87/88: 2-3] ²Biy Teḡri ḡutḡarılmaḡim-
niḡ benim, kündüz da keçä sarnadım alniḡa seniḡ.

³Kirsin alyišim benim alniḡa seniḡ, Biy, aşax-
lansin ḡulaḡıḡ seniḡ ḡoltḡama benim.

Kelgäy bizgä, Biy, közätüçi sendän, ki här
vaḡt saḡlagay bizni.

Yeber bizgä, Biy, ḡuvatın ari Xaçıḡniḡ seniḡ,
ki saḡlagay bizni här zaman.

Arzani etkin bu injirni dā yazıxtan başxa saɣlamax bilä bizni.

Arzani etkin bu kečäni eminlik bilä da yazıxtan başxa saɣla bizni.

Bizim bilädir Biy Teŋri, biliñiz, dinsizlär, da yeñiliñiz, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Arzani etkin bu kečäni eminlik bilä da sina-maɣtan başxa keçir bizni.

Da işitiñiz bunu ħiriylarından yerniñ çax ħiriylarına dünyâniñ, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da ħuvatlılar, yeñiliñiz, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da ħaytöp kläsä ki ħuvatlansañiz, yänä aldan-(59v)maɣka çıxara beriyirbiz, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da sağışni, ħaysin ki siz sağış etiyirsiz, battal etär Biy, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da söznü, ħaysin ki sözliyirbiz, ħalmagay sizdä, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da biz ħorɣunuzdan siziñ ħorɣmasbiz da ne müşğüllänmäsbiz, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da Biy Teŋrimizni bizim haybatlıyix, da ol bolgay bizgä ħorɣuga, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da biz añar umsaniyix, da ol bolgay bizgä ari-likkä, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da umsaniyix biz añar, da ol bolgay bizgä ħut-ħarılmayka, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da ošta men da oylanlarim benim, ħaysin ki maña berdiñ, Teŋri, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da žoyovurt, ħaysiları ki olturup edi ħaramyuluɣta da kördülär ulu yariñni, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da ħaysilariniñiz ki siyiniñ ediniñiz ħaramyuluɣta da kölgäsindä ölümniñ, yariñ saçilgay sizgä, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

(60r) Da ki Oylan toydu, Oluñ da berildi bizgä, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

[Da ħaysiniñ ki buyruɣçılıxi eñlari üsnä kendiläriniñ, zera Biy Teŋri bizim bilädir.]

Da ki ündälirlär atı aniñ ulu sağışniñ frištasi, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da tamaşalı sağışdaş, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da Teŋri ħuvatlı buyruɣçi, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da buyruɣçisi eminlikniñ, Atası kelädžäk meñilikniñ, Biy Teŋri bizim bilädir.

Da haybat Ataga da Oɣulga da Ari Džanga hali da här kez da meñi meñilik, amēn.

(61r) **Najea sirov tatarča**

Baɣkin sövük bilä, Ata esirgövüci, seniñ yaratkan ħoluñnuñ işi üsnä da böläkin frištälärniñ

ber közätüci bizgä, kücsüzlärgä, ħutɣar boyumuznu p'orcank'lardan, ħaramyuluɣta yürügän devlär-dän [tewlardan], ki kündüz da kečä bergäybiz saña haybat tiyyisiz.

Kendi yaratkanniñ etilmägän, başlanmagan, toymaɣ terğövsüz Oɣul da Söz, ki ettiñ kündüzni işlämäɣkä da kečäni tinçlixiña yuɣunuñ, ber çirim etmä közlärinä tenimniñ da saɣt bolma bizgä džanimizga körä, ki kündüz da kečä bergäybiz saña haybat tiyyisiz.

Ustası esli džanlarniñ, çovraxi yariñniñ, ülätürücüsi başxişlarniñ yapkanında eşiklärniñ ten tarbiyatimizniñ, ber yariñ közlärinä yüräkimizniñ bizim, kečädän saña ertälänmä, otlular bilä alviş haybatlama, ki kündüz da kečä bergäybiz saña haybat tiyyisiz.

Ariliki arilärniñ, Errortut'iun, bizni a(61v)ruvlat kendiñä tinmaɣlıɣka, başxişla oylanları bilä sarayiniñ tinma sendä, töşäkiñdä seniñ, ber yalbarmaɣni dostuñnuñ, teşkirgäniñ boɣonoknuñ, ki kündüz da kečä bergäybiz saña haybat tiyyisiz.

Belgili yariñ yarattıñ, kündüzni da kečäni ayirdiñ, saç bizgä, Biy, kečädä işiñ seziklikniñ, ber här zaman saɣlavuçi ħoluñnuñ kölgäsin, ki kündüz da kečä bergäybiz saña haybat tiyyi'.

Sövüklü otuñnu seniñ saldiñ yergä, rozpalat etsin džanimizda bizim, sağışların yüräkimizniñ aruvlatsin, yariñin bilmäxiñniñ seniñ palaylatsin, yuɣudan ölümniñ bizni oyatsin, fikirimizni yaliñ bilä seniñ yandirsin, ki kündüz da kečä bergäybiz saña haybat tiyyisiz.

Saña baɣiyirbiz, yariñ yetövsüz, sezikli yariñtan yapulgan, ki bizim üçün ħoyulduñ çoyurda da yuɣladıñ kerezmanda, bizdä yuɣla, oyaɣ tarbiyat, sür(62r)gin yamanniñ içkartin işlämäxin, ki kündüz da kečä bergäybiz saña haybat tiyyisiz.

Barlıx yariñiña yapulgan yalbarip turupbiz alniña, ki yapulgan eşiki bilä, köründüñ on birinä T'omas bilä, saña çaxiriyirbiz, Biy da Teŋri, seni tapunurbiz, engin bizgä dā hali kečädän da ber sövünlüküñnü seniñ džanimizga.

Yiyilganlar seni, Biy, ħoliyirbiz, bizgä boluşluɣka baɣ, yalbariybiz, saɣlavuçisi Israjyelniñ, boylarimizga bizim bolgin kölgä, ħongin bizdä, eminlik etkän, da yuɣliyix müşğüllüxsüz, ki tañ atkanında ertäläniyix alvişlama seni Ata Džan bilä.

Çaxirganda biryiniñ Kapriyelniñ soñyudagi kečäniñ işitmäɣkä et arzani bizni da saɣ yanından ħoyunlarıñniñ seniñ tasına tindirgin sönuvsüz yandirgan gant'eyläriñniñ yariñiña oɣşaş aɣilli beş gusank'larniñ, ki seniñ kiyövlüx sarayiña kelinlär džan bilä kiriyix haybatka.

Sürgin bizdän, Biy, nişanı bilä çaçınıñ (62v) seniñ çarşılıx bilä oğraş etkän da körümsüz kazanı da bermä buzuçluçka seniñ meñärüçiläriñni.

Pareços bol bizim üçün, Asduadzadzin Mariam, ki toyurduñ Biy Teñrini, ki kütiyir edi Israjelni, barçada çuvatlı da tamaşalı haybatı bilä kendiniñ.

(63r) *I k'ën hajçem tatarça*

Sendän yalbarıyrbiz, Ata esirgämäxniñ da Teñri övündürmäxniñ, müşxüllüxündän keçäniñ yuvuçlangan sahatına övündür bizni müşxüllüxündän yazıxniñ da bayışla fărâhlikni işi bilä toyruçnuñ yalbarmaçı bilä surp Asduadzadzininiñ da barça arilärniñ.

Tatlılıxına körä Teñrilikiñniñ seniñ buyruçuna ündälgän, Oylu Teñriniñ, kelipbiz alniña seniñ ertädän emgängänlär da ayır yüklülär; yeñillätkin ayırlıxtan yazıxniñ boyumuznu bizim da çuvatlat kötürmä erkli tatlı ludçuñnu seniñ buyruçunuñ yalbarmaçı bilä ari Asduadzadzininiñ da barça arilärniñ.

Yalbarıyrbiz saña dżanimiz bilä yetişkän tınçlıxına sahatiniñ, adam sövüci Dżanı Teñriniñ, çaçan yäñirsän dünyanı da ekinçi alsan dżanların adamlarıñ yäñi yumzulu, körkäyt keçkänläriñizni [=keçkänlärimizni] bizim toyğanlarıñ sendän ari awazan bilä çoltçası bilä ari Asduadzadzininiñ da barça arilärniñ.

(63v) Sürät badgeriñniñ yazovu zadasız toyruçınıñ seniñ tüşiyrbiz alniña kek saçlamagan padşahlıxınıñ seniñ, çaçan kelsän haybatı bilä Atañniñ yarıulama duşmanların çaçınıñ seniñ, buz aşınganimizni bizim pareçosluçı bilä anañniñ seniñ ari gojsnuñ, çolarbiz seni, Biy, saçla bizni kölgäsi tibinä ari çaçınıñ seniñ.

Ülüşlü et bizni dä, Biy, arak'elläriñ bilä seniñ, ki arzani boldular körmä seniñ ölüdän turganıñni, arzani et, Biy, körmä seni ekinçi kelgäniñdä alviş yebergängä biyiklikdən.

Olturganıñda seniñ moydanda, çorçulu yarıuçı, yalbarmaçı bilä ari Asduadzadzininiñ anğın keçmişlärimizni bizim, çaçan kelsän tergövsüz haybat bilä, zera seniñdir haybat meñilik, amən.

(79r) **Bitiki inamniñ, Ermeni yixövünüñ tapunganı...**

Bitiki inamniñ, Ermeni yixövünüñ tapunganı, yazılğan Nerses arhiebisgobostan, çardaşından Krikornuñ, ermeni gat'oyigosnuñ, çoltçası üsnä Aleksiosnuñ, ulu brdosradusnuñ, urum cesarıñ kiyövünüñ, çaçan ki ketti kün toyuşuna da edi Mampuesdiada, baş şähäriñdä Giligeçwoç ulusunuñ, ermeni t'vgank'ında 614 [1165].

1

Azulaç nemä sözlär bilä gälädži etip, çulaçına esli-açılliniñ da Teñrini sövüçiniñ bizim inamimiz üçün yixövümüznüñ sizdän sorulğan dżuvap bermä. Zera sözlägän açıl, ayız bilä podobniy nemä dügüldür, çaznasın(79v)da fikirniñ çalma, tas bolmiyın, zprecivniy unutmaçıñız bolup. Anıñ üçün çolıyirsiz aytkanimizni yazov bilä pam'atka buzulmagan çaldırma. Ne ne [=Neni] ki beriyrbiz sövük bilä açılñi sövgängä bizim eksik bilganimizgä körä, da kücsüzlükümüzgä, da zamaniñ bolmaçına körä çisça da belgili sözlär bilä. Evet dostat'eçne yazıp inamimizniñ bizim könülükün da yixövümüznüñ yergälikin, ari atalardan podaniy, yöpsünüp, çaysı ki dir bu türlü.

(80r) **2**

Tapuniyrbiz barçadan ari Errortut'iunnu — Atanı da Oçulnu da Ari Dżanni, üç boyga ayırılğan da bir tarbiyatka da bir Teñrilikkä yiyilğan;

Ata, toymanın da başlanmagan, äväl, ne ki meñiliktän;

Oçul, toyğan tarbiyatından Atanıñ çiyinsiz burun, ne ki zamanlar;

Ari Dżanni, ilgäri kelgäni Atadan, dügül Oçulnuñ toyğanına körä, yoçsa ilgäri kelgän, çovraç kibik, açkanı;

kendinä yalyızına tergövlüdür da dünyâgä biliksiz.

Da dügül edi bir vaçt Ata, ne zaman dügül edi birgäsinä Oçul da Ari Dżan,

yoçsa neçik Ata dayma (80v) Ata, da dügül soñra nabit etkän atın atalıxniñ.

Ol türlü Oçul da här kez Oçul Atası bilä kensiniñ meñi tiyyisiz.

Bu türlü Ari Dżan da dayma Dżanı Teñriniñ, ayırılmaçsız Atadan da Oçuldan: bir barlıç, bir buyruç, bir erk.

Da bir yaratuçı çuvat üç boyda körüniyir:

dügül ululuç, da ni kiçiliç,

dügül biyiklik, da ni aşaxlıç,

dügül artıxlıç, da ni eksiklik,

yoçsa bir yergälik: bir tapunmaç, bir yerni öpmäçliç, bir bolğan Errortut'iunga tapunurbiz, çaysı bilä ki boldular bolmamaçtan (81r) yaratılğanlar barçası:

kök köktägiläri bilä,

yer yerdägiläri bilä,

körüngän da körünmägän yaratılğanlar, burungi bolğan yaratılmaçniñ.

Evet ekinçi biri Errortut'iundan, Sözü Atanıñ, Oçul yalyız toyğan, erki bilä Atanıñ da Ari Dżanniñ,

awedumu bilä hrešdagabed Kapriyełniñ endi
yüräkinä gojs Mariamniñ,
eksilmiyin xoynundan Ataniñ, Teñrilikiniñ,
yazov bilä tutulmagan tarbiyatına körä,
da tarttı kendinä xanından barçalardan aruv
gojsnuñ, ki edi yaratılğanından Adäm atamizniñ,
birlätti Teñriliki bilä kendiniñ tergövsüz da
(81v) aytovsuz birlänmäx bilä,
da boldu eki tügäl tarbiyattan Teñrilikniñ da
adämilikniñ bir boy tügäl,
teškirmägän da ayırılmagan tarbiyat bilä,
teškirmiyin adamniñ xalın da baylı tarbiyatın
baysız da açix tarbiyatına Teñriniñ.

Da ni açix tensiz tarbiyatı Teñriniñ xarıštır-
mañi bilä tarbiyatı bilä tenniñ teškirmädi kensi-
niñ biyik açixlıxından,
egär ki aytiliyir esä dä, ten bizgä tenlänmäx da
sözgä xalınlanmañ buzulmagan birlänmäx üçün,
yoğsa xarıšildi ten bilä tensiz söz da birlätti
kensi bilä adämilik tarbiyatın.

(82r) Teñrilätti anı xatışılmañ bilä da birlän-
mäx bilä teškirmäxsiz da türlü-türlü bolmañ bol-
madı birlänmäxindä, neçik ki ni dżanı, da ni teni
adamlarniñ;

egär ki dayın biyik, ne ki oğşaşından esä anla-
niyir könülükü, neçik yaratuçi bilä yaratılğanlar,
bardir oğşaşlıx, yoğsa birlätti bizimkin kensiniñki
bilä yetövsüz oğşaş bilä da xaldı teškirmägän al-
gan da alıngan.

Dügül tutulgan kibik, neçik yel da suv sayıt
içinä, ki çixari çixkanlarında boşanir.

Yoğsa toxtatmañ kibik birländi dayi biyik, ne
ki söz ayırılmagan da eksilmä(82v)gän birlänmäx
bilä da alıp tarbiyatın Adäm atamizniñ,

dügül anı yazıxsız da uçmañtagı,
yoğsa anı, ki yazıxtan soñra da buzulğandan,
zera gojs Mariam da, xaysından ki ten aldı Krisdos,
yazıxlangan Adäm atamizniñ tarbiyatından edi.

Evet birlänmäxi bilä tarbiyatına Teñriniñ ya-
ziğlangan boldu yazıxsız da buzulmalı çixari ig-
ränçilik buzulgan iştän,

ne türlü ki ot eritkän nemälär, xaçan yalın bi-
lä birlänsälär, irdzası [ırdzası] buzulmañniñ egär
bolsa, anda küyär.

Evet tarbiyatni arit(83r)mañ bilä buzulmañ-
tan küymiyin xaldı, xaysi ki başlanmañi buzulma-
gan, zera urluxsuz buzulmagan gojstan edi toğga-
ni;

da tügällägäni dä buzulmagan, zera teni anıñ
kerezmanda körmädi buzulmañliçni.

Tiyişlidir, ki içinä zamanniñ toğganından da
ölümünä diğrä bolğay buzulmagan.

Dügül ki tiyişli da erkli işindän aytiyirbiz bol-
ma buzulmagan, budur açlixtan ya susamañtan,
yuğlamañtan ya emgänmäxtän, xayıudan ya
yaş tökmäxtän, xaysilari ki könü da dügül köz-lafa
berirlär bizgä añlamaga adämilikin anıñ,
(83v) yoğsa klämiyin dä igränçi iştän, tapuni-
yirmen bolmañ buzulmañsizni.

Zera edi anda oğşaş bizimkinä da edi dayın bi-
yik, ne ki bizimki, yazılganga körä,
egär adam dayın biyik edi adamdan da egär ki
adam da, ki tanir anı.

Xaytip bizim yetiškänimizgä körä bu türlü
boldu oğşaşı yüräkinä gojsnuñ turmañ bilä anda 9
ay zamanından 5 kün artıx pırvorodniy toyuşuna
körä.

Ol, ki bolur edi bir oğurdan bolma tügäl kün-
kündän ösmäx bilä artar edi,

ki ne türlü zatlumit etkäy bunıñ bilä köz-lafa
sayınmañni adämilikniñ,

toyiyr, neçik adam, Teñri (84r) adamlangan,
gojslükün anasiniñ buzulmañsiz saxlamañ bilä, ki
toğganı da alıışlangay xarııştan da gojslükün
ävöldän hörmätläğäy.

Sünätländi 8 kündä, ki atın atalar bilä etkän
tügällägäy da bizgä övratkäy sünätlänmäxin yü-
rəkniñ dżan sartın.

Keldi dadżarga 40 kündä oğenk'kä körä su-
nulma, ki adam tarbiyatın sungay kendi bilä Ata-
sına biyiklikkä.

Xaçti Mısırga, ki baş şahärin gurk'larga ta-
punganlarniñ xaytargay Teñrini tapunmañliçka
da bizni öğütlägäy küsänçlik bilä xaçma bir-
gäsinä sürülmäx bilä.

(84v) Yürüdü dünyäda otuz yıl miskinlik bilä
da aşaxlıx bilä, yaşıрмаñ bilä Teñrilikin, ki bizni
xodżalatıp biyiklätkäy, xaçan anıñ yoluna bolsax.

Keldi Jortananga tügällikini 30 yılñiñ belgirt-
mañ bilä haybatın Teñrilikiniñ kendiniñ
tanıxlıçı bilä Ataniñ, ki: «Budur Oylum me-
nim sövüklü», — da Ari Dżan, kügürçin kibik, eñ-
mäx bilä.

Mgrdel boldu Jortananda Jovanestän, ki suv-
larnı aritkay da eksiklikin yazıçniñ boğay anda,
da ki dżan sartın bergäy bizgä mgrdutıunnu
tanıxlıçına körä Jovanesniñ, ki: «Ol mgrdel etkäy
sizni Ari Dżan bilä da ot bilä».

(85r) Oruç tuttu 40 kün, ekinçi Adam ävälgı
adam üçün, zera ki oruç tutmadı,

da yeñdi üç sinamaçına yeñüçini adamlarnı.

Da andan soñra yapuñ Teñrilikin kendiniñ xu-
vatın belgili etti dünyägä

şaytanlarnı çixarmañ bilä, xastalarnı sayayt-

maç bilä, aḡsaḡlarni yürütmäx bilä, ölüläri tur-yuzmaç bilä,

teñiz üsnä, neçik ḡuruda, yürümäx bilä, az ötmäk bilä köpläri yedirmäx bilä, tarbiyatın dünyâniñ, neçik klädi, teškirmäx bilä, suvnu çayırğa

da hlinani yarıḡka ḡaytarmaç bilä, da burun, (85v) ne ki jaruḡiundan Teñrilik yarıḡın kendiniñ yapulğan, neçik varakojr kibik, teni bilä belgili etti şägertläriñä kendiniñ T'ap'or tayında,

Biy kensin bildirmäx bilä tirilärgä da ölülärgä, buyruḡçı kibik ündämäx bilä Movşesni da Eḡiani.

Keçti bundan soñra erki bilä Erusaḡemgä ḡi-yinga, ki bitiklärin Örenk'iniñ da markarelikniñ tügällägäy.

Olturdu ešäk üsnä da balası üsnä oḡsaš yixövünä dḡuhutlarniñ da dinsizläriñ.

Tügällädi Bayramni örenk'kä körä, ki eskini yänigä da kölgäni könülükä ḡaytargay.

Yuvdu ayaxlarin aša(86r)gerdläriñ, ki burungi atamizniñ ayaxlarından ki bilikli teräkkä barganiniñ aritkay yazıḡın.

Berdi tenin kendiniñ yemäk tirlikkä da ḡanıñ kendiniñ boşatlıḡ yazıḡka.

Ki kimlär ki burungi yemişni yemäx bilä ölümlü boldular, bunu yemäx bilä tirilgäylär.

Alıış etti benim tarbiyatım bilä Atasına benim üçün, ki burungi hörmätkä ḡaytargay da bergäy oḡsaš alıış etmä bizgä sinamaylıḡimızda bizim.

Müşülländi da yıyladı sövünçlükniñ säbäpi köktägiläriñ da yerdägiläriñ,

ki kötürgäy barça yaşni (86v) barçasiniñ yüzläriñdän Esajia aytkanıña körä.

Xorḡtu, ki ḡorḡusun ölümnüñ çeškäy.

Terlädi, ki terin yüzünüñ sürtkäy.

Sili kötürdü, ki urgay bek duşmanni.

Yalaḡaçlandı, ki uyatiniñ yapovun Adäm atamizniñ ḡarşısına yırtkay.

Içti läyini [leayini], ki açi yazıḡniñ yemişin tatlılatkay.

Xadaldı ḡaçka, ki bizni çeškäy baydan da bayışlagay ayaçin tirlikniñ ornuna ayaçiniñ ölümnüñ.

Öldü adämilik ölümlü tarbiyatı bilä buyruḡçı kibik da ḡaldı tiri Teñ(87r)rilik ölümsüz tarbiyatı bilä,

dügül biri ölgän da biri tiri ayırganlarga körä, yoḡsa bir dä ol boyluḡ da bir K'risdos.

ḡiynaldı da öldü ölümlü teni bilä, ki bizdän dä tiri edi ölümsüz da tirgizüçi Teñriliki bilä, ki Atadan, ne türlü ki ari At'anas aytıyır,

ki ölümlü ten ziyan etmädi ölümsüz Teñrilik-kä, zera zadasiz edi,

yoḡsa ḡaldı artıḡsi kendi dä zadasiz ölümsüz ḡuvatı bilä;

da az nemädän soñra aytıyır, ki ölmäx teninä boldu yalızinıñ ölümlüläriñ.

Aniñ üçün biz dä ta(87v)punurbiz Teñri da Adam K'risdosnu, dügül ki ayırmaç üçün bunu aytıyırbiz. Haša!

Zera ol kendidir ḡiynalğan da ḡiynalmagan, Teñrilik tarbiyatı bilä teškirlmägän da ḡiynalmagan, evet adämilik teni bilä ḡiynalğan da ölümnü yengän.

Aniñ üçün bularıyırlar, kimlär ki aytıyırlar, ki özgä kimesä edi, ki ḡiynaldı, da özgä kimsä edi, ki ḡiynalmadı.

Yoḡsa dügül edi özgä kimsä Sözdän başḡa, ki ḡiynaldı da ölüm yöpsündü teni bilä, zera ol kendi ḡi-yinsiz da tensiz Söz boldu, ten ḡiyinli boyu üsnä aldı da ḡiyini bilä kendiniñ ḡutḡargay a(88r)damlarni.

Zera ne ki adämilik ḡiynalır edi teni Söznüñ, bu türlü bolup birgäsinä Söz kendi üstünä keltirir edi da bolur edi bek tamaşalı nemä.

Zera kendi edi, ki ḡiynalır edi, da kendi edi, ki ḡiynalmas edi, ḡiynalır edi ḡiyini bilä, zera kensiniñ ḡiynalır edi teni da ol ḡiynalğaniniñ içinä edi kendi ḡiyinsiz ayırılmagan ḡiyinli tendän.

Zera ki Teñri, bolup Söz ḡiyinsiz tarbiyatı bilä, evet ḡiyinli tendän ayırılmagan birlängän tensiz, da ten, alıp kensinä ḡiyinsiz Söznü, buzuçi kücsüzlükün kendiniñ.

Bunu At'anasios aytıyır.

(88v) Buḡar körä biz dä ayırılmagan tapunı-yırbiz Teñrilikin ölümündän soñra,

tenindän da adämilik dḡanıñdan, da ḡaçan ḡaç üsnä edi da kerezmanda teni bilä, Teñriliki bilä edi oñuna Atanıñ, da haybatı bilä aniñ toludur kök da yer.

Edi Ata da aniñ bilä yerdä, ne türlü aytı da, ki: «Atam birgämädır da ḡoymadı meni yalıız».

Zera ḡayda ki Atadır, andadır Oḡul da Ari Dḡan;

da ḡayda Oḡuldur, andadır Ata da Ari Dḡan;

da ḡayda Ari Dḡandır, andadır Ata da Oḡul.

ḡaytıp endi kerezman(89r)ga ölgän teni bilä da tiri Teñrilik bilä etti buzulmaḡni tamuḡnuñ.

Da turup üçünçi küñdä, turuzdu kensi bilä ölümündän yazıḡniñ da dḡanlarin adamlarniñ inanganlarniñ da berdi umsa tengä turmaga kensinä oḡsaš ekinçi kelgäniñä.

Da 40 küñdän soñra ayındı kökkä ol ten bilä alnına arak'elläriñ da olturdu oñuna ululuḡunuñ Atanıñ biyiklikte, arak'elniñ aytkanıña körä.

Kelmäxtir bizim tenimiz bilä, çaysi bilä ki ayındı, yaryu etmägä ölülärgä da tirilärgä toyru-lux bilä da tölämä (89v) här birinä çilinganin.

Haytip ki ari Errortut'iun üçün da dinorinaganı üçün K'risdosnuj üçün, budur ten almaçi da barça üçün, budur könü tapunmaçimiz inamimiz-nin, çaysi ki tügäl söz bilä çoyduç alniñizga.

(90r) 3

Evet ne ki dā kolv'ek yergälikläri üçün yixöv-nün, da ulukünlärnin da özgä dā sormaçlarnin, ki biriläri sizñkilärdän türlü-türlü işkillik yazov bilä bildiriylärlär sizgä bizdän utru, yaziyix dayin bunu da yalyansız söz bilä, ne ki bardir bizdä da nedän odrikacc'a boliyirbiz.

Ävälgı yazip edilär, ki junvarnin beşsinä ulukün etiyirbiz: ertä Awedumnuj da keçägä Dznunt, da ekinçi kününä ertä, çaysi ki junvarnin altisidir, Mgrdut'iunun K'risdosnuj.

Evet bulardan bardir çaysi nemä, ki toyrudur, (90v) da bardir, ki çixaridir könülükün, çaysi ki bu türlüdür.

Bir kündä obçodit etmä bizgä ulukünün Toyuşunu K'risdosnuj da Mgrdut'iunnuj, altisina junvarnin, ne türlü ki yöpsündüç ävälgı atalarimiznin simarlaganından. Bunun için toyru edi yazganları.

Evet ol, ki beşsinä ertä Awedumnu ulukün etkäybiz, tolu barça yalyanlıç bilädır.

Zera ki Awedum ulukünü bizdä bizim hesepimizgä körä abrilniñ altisınadır.

Evet Dznunt junvarnin altisınadır, 12 kün sonra, ne türlü ki siz u(91r)lukün etiyirsiz.

Ne tiyişli bolgiy edi üçsün dā bir yerdä ulukün etmä, sayışsız, n'e sekretn'e.

Zera Dznuntnu da Mgrdut'iunnu bir yerdä ulukün etmä köp bardir tanıxliçlar.

Äväl, zera ilgärtin barça yixövlär ulukün etärlär edi, başlap arak'ellärdän, bu türlü ulukün etärlär edi. Da sonra ayirdilar n'ekturiyları Pet'çehemdä Jortanan için. Zera bolmaslar edi bir kündä eki uxdnu tügällämä ulukünlärnin, yiraç bolmaçtan utru biri birindän da axirin-axirin [arçin-arçin] ösmäç bilä, da övränçik yöpsündülär birsi yixövlärdä anı.

(91v) Evet Ermenilik, ne türlü ki övrändilär surp Krikordan [krikriordan], teşkirilmäçsiz çaldilar bunu çatina.

Yänä ki awedaraniç Ługas tanıxliç beriyir kö-nü bolganına bunu, zera ki aytiyir ulukünün da Arinmaçnin, çaysi ki edi onunda tışrin aynin da sebdepnerin 22-sinä. Kirdi k'ahanajabed Zak'arija dadçarga, da temyan etkänindä dā kördü kürümü [=körümün] hreşdagabedniñ, da işitti sö-

vünçlükünü başlamaçnin n'eplodniynin, da kötürdü tilsiz bolganin inamsizliçi için.

Da sonra aytiyir, çacan tügälländi künläri çuluxunuñ anin, bardir övünä kendinij.

(92r) Da övü anin dügül edi Erusaçemdä, evet tay sartin Džuhutluçnuj, çayda ki sövünçlükünü berdi Mariam Eyişapet'kä.

Da künläri çuluxunuñ anin edi 5 kün Arinmaç ulukünün da 7 kün Dayawaraharaç, budur Kuçkaların, çaysi ki bolur 12 kün.

Hali bu eki ulukünü ündiyir awedaraniç «künlär çulux etmäçnin» k'ahanaliçinda Zak'arianin, çaysilärin ki bir yerdä ulukün etärlär edi orenk'kä körä.

Xaysiläri çacan tügälländilär, bardir, aytiyir, övünä kendinij da tışrin aynin 22-sinä da hogd[emperniñ] 25-sinä boldu başlamaçi Eyişapet'niñ.

(92v) Da kimlär ki 25-sinä mardniñ etiyirlär ulukünü Asduaçadçinnin, awedumuna Zak'arianin aytiyirlar tilsiz bolganin da başlaganin Eyişapet'niñ ävälgı künündä, çaysi ki tışrinnin 10-udur, negä ki heç tanıxliç bermäs awedaraniç Ługas.

Evet kimlär ki 6-sına abrilniñ ulukün etiyirlär, 12 kündän sonra çulux etkäninä Zak'arianin, aytiyirlar başlamaçin Eyişapet'niñ yoyargi yazganimizga körä, çaysi ki dir tışrin aynin 22-sinä, negä ki tanıxliç da beriyir awedaraniç.

4

Bardir üçünçü dā tanıxliçi bunu, bu ž awedaraniçniñ aytkanına körä.

Ol že, ki aytiyir, Jisus edi 30 yaşar, başlap toyşundan çax mgrdut'iunga deg.

Da tiyişli bolur, açillı da toyru fikirgä körä, ol že hesepinä aynin, çaysında toydu, da altisına junvarnin yoluxma mgrdut'iunnuj künü, 30 yildan sonra, kläsä ki künü dā bolmasa oçşaşına körä.

Bar edi dayin da köp iş aytma bunu için, evet az nemä köptir açiliñizga.

Evet egär ki bulay da, egär ki ol haybatına Tejriniñ tügällänsinlär.

(93v) 5

Yirlärin da sarnamaçlärin surp Asduaçadçinnin, yazgan edi bu bitiktä, ki aytmamız yixövümüzä bizim, da bu panbasniñ sluşnostu yoytur, könülük tä.

Zera ol çadar haybatlaniyir bizdän arzani bolgan hörmätkä köktägilärdän da yerdägilärdän anası Tejriniñ Mariam, çax ki sözün anin, dügül ki yalyiz povşedniy künlärdä, üç igitniñ alyişi arasına da Tawit' markareniñ sözläri bilä yirlagaybiz, evet alay yixkünlärdä da dərüni künlärdä dā, neçik ki sizñkilärdän dā sv'adomiydirlar yixöv yergäliklärinä bizim, çaysiläri ki sizgä belgili etärlär.

(94r) 6

Yänä bu yazılıp edi bitiktä bu iş dä bizim üçün, ki bir tarbiyat tapuniyirlar Söznüj da Tejrinij, nedän utru aytiyirlar bizim üçün, udavat etip. Da bujar köp sözlär potrebovat etiyir džuıyabga.

Evet zamanniğ dźâhtliki üçün azgındiq bilä yetär bolsun.

Aytiyirbiz bir tarbiyat K'risdosta, dügül zmoncen'e bilä Aboynarga körä.

Evet Ayegsantraçi Güreykä körä, çaysi ki Barabmanç bitikindä aytiyir Neşdorga çarşi, ki birdir tarbiyat tenlängän Söznüj, ne türlü atalarimiz da ayttılar, da Ata ündiyir At'anası da ki andan ilgäri (94v) bolganlar, da biz podan'esindän arilärniğ aytiyirbiz bunu, da dügül yaman inanganlar niğ rozum'en'esinä körä zmoncen'e ya özgä nemägä dönmäçkä körä rozumit etmä ten alğanin K'risdosnuj, bir aytip tarbiyat.

Evet bir persona ornuna, çaysi ki siz aytiyiriz K'risdosta, çaysi ki dir toyrı, da bizdän dä viznaniydir, da bizim bir tarbiyat aytkanimiz barabar da oçşaştir, da dügül hercowadzoylarniğ sayınmaçlarına körä.

Da bu andandır, ki çaçan Söz bilä aytsaç ol işi üçün, dügül ki yalyız birdä turarbiz, evet eksiniğ dä vlast(95r)nostlarin körgüziyirbiz, neçik çiyini da ölümü üçün yoyarı aytilgan, belgili etärlär ari At'anastan, ol, ki aytiyir, ki Tejri, bolup Söz, çiyinsiz edi tarbiyatı [tarbijatı atı] bilä, vşakže çiyinovlu ten bilä ayirilmagan birländi tensiz.

Da köp bunun kibik sözlär bar, zera ki bir tarbiyat özgä nemä üçün aytilmas, evet ayirilmamaçı da aytovsuz birlänmäçi üçün Söznüj da tenniğ.

Anda da eki tarbiyat aytilmaçniğ, çaçan ki dügül ayirilmaç üçün aytilgan bolsa Neşdorga körä.

Evet n'ezmoncen'eni körgüzmäç üçün çarşi ya(95v)man inanganlarga Ewdik'eşkä da Aboynarga ustupovat etmäsbiz.

Evet çaysi priklad bilä džanı da teni adamniğ ruzniğ tarbiyatlarıdır, zera kimisi köktägidir da birsi yerdägi, kimi körümlü, da birsi körümsüz, zamanlı da ölümsüz, evet birlängändän sonra bir tarbiyat aytiliyir adamda, da dügül eki. Bir tarbiyat aytilmaç üçün zmoncen'e anlamas adamda ya yalyız džan rozumit etmä anı ya ten yalyız.

Bu türlü K'risdos da kläsä ki bir tarbiyat aytiliyir, dügül ki zmoncen'e üçün aytiliptir, yoçsa aytovsuz birlängänleri (96r) üçün biri biri bilä. Zera egär ki bu türlü bolmasa edi, keräk bolgiy edi dügül yalyız eki tarbiyat, evet üç tarbiyat da anlama K'risdosta: eki adämilikniğ — džanı da teni da biri Tejrilikni.

Evet birlängänindän sonra kötürüldülär ekigä ayirilmaç ari vartabedlärniğ aytkanına körä.

Çaytip, bir tarbiyat çeşövsüz da ayirilmaçsiz birlänmäç üçün aytiliyir, da dügül zmoncen'e üçün,

da eki tarbiyat n'ezmonconiy üçün da teşkirilmägan bolğanı üçün, da dügül ayirilmaç üçün, ekisi da uyap'arlıx yerindädirlär.

(96v) 7

Çaytip yänä yazılıp edi bitiktä, ki yemişindän, çaysi ki şuşman ündäliyirlär, bolma bizgä meron, da dügül zäytün teräklärdän, çaysi ki bu könüdür, da säbäpi dügül özgä nemä, zera ki Ermenilik mämläkätinä yoçtur zäytün teräkläri havaniğ sövüklüğü üçün.

Tiyişli boldu aniğki yayni, ki tapulur mämläkättä, materiya meronga alma, da dügül nemä ziyanaç džan körmäçinä bunun. Egär ki materiyanıñ edi çuvatı, ol materiyanı tiyişli edi yalyız izdämä, çaysında Tejriniğ nemä sezdirmäçi bolsa edi kendindä. Evet ki k'ahananiğ alyışı (97r) da çoltçası birlätiyir yayniğ materiyaşı bilä Tejriniğ başçışin, dügül nemä bolgay artıçlamaçlıx ya eksiklik. Da egär ki teräklär yemişindandır yay da egär çiçäklärdän, ne türlü çaysına da K'risdosnuj materiyaşı çayirniğdir, a ne türlü dä bolsa rängdän, yöpsünovlüdür, egär çara, egär çizil da egär aç, zeram tum aruvlatiyir anı, da bolur çanı K'risdosnuj.

(97v) 8

Bar edi yazilgan bitiktä arilärniğ badgerkläri üçün, ki heç yöpsünmäslär ermenilär.

Çaysi ki bunun könülükün aşğarä körgüzürbiz.

Aniğki zprecivnostlardan, çaysi ki eki džinsniğ arasınadır, köp yamanlıx saçtı eski duşman. N'ekturiy biliksiz bizim çoyovurtlardan ari badgerklärniğ yöpsünmäçsizliğini, çaysi ki bizdän dä aniğkibiklär ştrofovaniy boliyir, navet çaryış tarbiyat çoliyirbiz üstlärinä, çaysi ki bizmiläniyirlär küfürlämä.

Zera ki bizdä çaysi ki araçnortluç asdidžanın yöpsünüp kütiyirbiz da yer öpiyirbiz badgerk'inä, (98r) ten almaçına Xutçaruçimizniğ bizim, alayoç barça arilärniğ badgerklärinä, da hər biriniğ yerğalikinä körä hörmätliyirbiz.

Çaysıların ki yışövümezdä dä naçışliyirbiz, da tum etkän kiyinişimiz üsnä dä, da ayızların tutiyirbiz yöpsünmäğänläri bizimkilärdän, biliksizläri da açışsizläri.

(98v) 9

Yazilgan edi bu da, ki barça çaçları çäçliyirler, da bu da könü dügül. Zera ki çaysıların bir

materiyadandirlar yasalgan: altundan, da kümüş-tän, da özgäläri, ki çaysıları düğüdürlär eki materiyadan, biri biri üsnä çoyulganni çadamasbiz.

Evet ayaçtan yasalğanlar, çaysi ki eki kesäk-tändir, sluş'edir temirli çadaçlar bilä çadama, ki bolmagay yeldän ya özgä nemä priçinadan ayırılıp biri birindän tüşkälär, ne türlü ki edi ol ävälgä çaç, çaysi üsnä K'risdos da çaçlandı.

Añlanıyır eki ayaçtan biri biri üsnä bolma çadalgan, ki bolgay kötür(99r)mä tenni da dügül sökülmä.

Yoçsa egär özgä nemä sekreta bolsa edi, çadaç keräk edi barça çaçları, ki barça materiya-lardan çadama, da dügül ayaçtan yalyız, çayda ki çorçusundan sökülmäçiniñ da tüsmäçiniñ bolıyır.

Dayın da egär ki kim taştan ya temirdän çaçta körsä çadaç, ki dügül bolgay eki kesäktän, yoçsa birindän birgä, ki etmäç essizläriñdir da çarşı bolğanlarıñ, da düğüdür bizdän buyurulgan.

(99v) 10

Alayoç yazılıp edi «Surp Asduadz» Errortut'ıun üçün, ki «or çaçeçar» aytıyırbiz. Da egär ki biz bu «Surp Asduadzni» Errortut'ıunga çarşı sarnasaç edi, ne türlü ki siz, yaman da terän bularmaçlıç bolur edi aytmaçımız bizim «or çaçeçar».

Evet ki bir personasına Oçulnuñ bunu sarnıyırbiz, ki ulu dobrodz'eystvosu, çaysi ki andan bizgä boldu, çolıyırbiz alnına anıñ, aytıp: «Teñri, da çuvatlı, da ölümsüz, ki ten bilä çaçlandı bizim üçün, yarlıya bizgä».

Pritim, bunıñ çatına anasın da tenlängän Teñriñiñ pareçosluçka da posrednictvoga miadzın Oyluna kendiniñ, aytıp: «Sungin çoltçamizni bizim (100r) Oyluña seniñ da Teñrimizgä bizim».

Anıñ üçün egär ki kim Errortut'ıunga çarşı aytırsa, ne türlü ki siz aytıyırız, da egär ki yalyız Oçulga çarşı, ne türlü ki biz aytıyırız, eksi dä biyänçlidirlär Teñrigä, çaçan ki çarşı bolmamaçtan başça bolsa ayılğanlar.

evet egär ki özgä zamanlarda Oçulga çarşı aytıyırız «Surp Asduadzni», evet ari tumda üç boy personaga çarşı şerovpělärniñ yirin yirliyırız.

(100v) 11

Alayoç bu oskaržen'e dä yazılıp edi bizdän utru, ki ari Ulu oruçta nab'alni da yumurtka yiyirlär şapatkün da yıçkün.

Evet körgüziyix sizgä bunıñ da könülükün.

Ävälgä zamanlarda küntoçuşnuñ mämläkätindä övränçikläri bar edi ermeni buyruçılarnıñ barça künlärindä Ulu oruçnuñ yemä balıç hem çeç da içmä çayır, siziñ millätiniñizgä da franglarga körä.

Evet ol zamanniñ ayaçnortları k'arozel etiyir edilär kerä bolma anıñkibik aşlardan oruç künlärindä, aytıp, ki balıç artıçtır, ne ki nab'al, zera ki (101r) balıç tügäl tiridir, da nab'al düğüdür tiri, yoçsa aşlarından tirilärniñdir sayırmaç.

Anıñ üçün egär ki kläsäniz aruvluç bilä saçlama erkinä körä Teñriñiñ, kerä bolunuz neçik sayırmaçlardan, alayoç balıçtan da. Da egär ki bunu klämäsäniz etmä, oruç tutunuz 5 künnün haftanıñ aruvluç bilä barça aşlardan da içkilärdän, evet şapatkün da yıçkün — ettän çaysi özgä nemä yeniz çidovsuzluçunuz üçün siziñ, balıçni da nab'alni.

Zera ki kim balıçni yalyız yemäç bilä da nab'alni sayınmasın oruç etmäçni, neçik oruç aşın heseplä(101v)gäy balıçni. Da bu nemä çarin beslägänläriñdir da dügül oruç saçlaganlarıñi postanov'en'esi.

Çaysi ki uzaçka barmadı Ermenilik tä, evet çisça zamanda tez kötürüldü ortalıçtan da hali bizim zamanımızda buyruçılardan da rıcerlärdän başça, çaysi ki biriläri alardan erklilikläri bilä da dügül ganonlarıñi buyruçuna körä ya bizim erk bermäçindän yuvuçlanıyırılar oruç künlärindä balıçka, çeç'kä da çayırğa. Yoçsa yıçövnüñ bölükläri barçası da köpläri çoyovurttan dügül yalyız nab'allardan da balıçlardan kerä bolıyırılar, ki (102r) heç añaçka da düğüllär künlärindä Ulu oruçnuñ, yıçöv barça semiz aşlardan da da içmäçindän çayırniñ. Da egär ki kim çidovsuzluç bilä yazıçında da poşmanlıç bilä çosdovanel bolsa, ayır yükün abaşçarut'ıunnuñ üstünä çoyıyırız.

(102v) 12

Bar edi yazgan bitiktä bizim üçün bu da yazgan, ki yalyız çayır da suvnuñ çatıştıрмаçından başça tum etiyirbiz. Da bunıñ üçün köp edi işlär bizgä aytma tanıçlıçlarıñdan ari bitikläriñi. Evet çisçartmaçı üçün işniñ artıçsi heseplädiç çoyma barçanı azulaçtan başça.

Ävälgä, zera bizim surp Krikor Lusaworiçtän barir podan'esi, ne türlü ki ol yüpsündü [=yöpsündü] ävälgä ari atalardan, çaysi andan ilgäri edilär. Zera ki K'risdos da kendi sundu kendi kendin badarak vernadunda, çayır yalyız yazılıptır, ki aldı çoluna da aytı: «Budur çanıñ benim». Evet suvnuñ atı heç namni añılmadı. (103r) Ne türlü aytı da sakramentni tügällämäçindän soñra, ki: «Bundan soñra heç artıç içmisärmen keltirmäçindän borlanıñ macicasından». Da borlanıñ macicası çayır toçıyır da dügül suv, ne türlü aytıyır surp Johaneş Osgiperan Awedaranıñ megnut'ıununda.

Evet egär ki çan da suv üçün, ki aytıyırız, ki çixti çaburçasından, çariştirma suvnu paçagka,

bunu yänä bu ž kendi Johaneş Osgiperan aytüyir bu ž söz da Awedarannij megn içindä Johanneş awedaraniçkä körä suvnu mgrdut'ün sakramentinä bizim aytüyir da çayirni ari badarakka.

Alayoç özgäläri dä köplär vartabedläri yiçövnün (103v) bunu ž aytüyirlar. Da biz alarnij sözlärinä da simarlaganına bolup nasladovcalari, na anij üçün suv toldurmasbiz, evet zadasiz çayir bilä zadasiz xanın K'risdosnuş tügälliyirbiz sakramentin. Evet egär ki ol türlü ya bu türlü yalyiz aruv dżan bilä keräktir çulaç etmä Teşrinij sakramentinä da barça biyänçlikinä Teşrinij tügälläsinlär.

Evet aruvsuz da murdar kläsä zadasiz pażag bilä etilsä da egär suv çatmaç bilä, öçäştirir Teşrini yöpsüngänin tumnuş ornuna bariştirmaçniş.

(104r) 13

Yänä bar edi bitiktä da kültkülü nemä, ki kendi çaclarin hər yıl yänidän mgrdel etiyirlär. Da bu dügül bilgänlärdän boluptur bizim üçün, da ni dügül biliksizlärdän, zera ki bir kezdir alyişlamaçi çacniş da dügüldür köp kez, ne türlü ki yazip edişiz.

Da alyişlamaçi çacniş dügül bizdän boluptur, yoçsa ävälgilärişizdän siziş, çaysi ki prodekläri bizim t'arkmanel etip berdilär bizgä, ne türlü hali tapiyirbiz kün toyuşunda urum yazovu bilä eski bitiklärdä dügül artıç da ni dügül eksik bizimkisindän.

Zera yazilgandır yäni çacni äväl suv bilä yuvma da soşra çayir (104v) bilä eki irikaniş, ki çaburyasından K'risdosnuş çyxtilar, da aytma saymosnu naležit etkän da sarnama sözlärin marka-reşarnij, da arak'ellärniş, da Awedaranlarnij naležoncij, da andan soşra alyişlarin k'ahanalişniş, çolup Teşridän, ki bergäy ol çaçka šnorhknu da çuvatni ävälgä çacniş, çaysi üsnä ki kendi çaclandı, ne türlü ki bolgay şaytanlarni sürmä, da zabunluşlarin adamlardan aritkay, da çišimni, ki yazıçlarimiz üçün bizim yoçartin enärlär, zatri-mat etkäy dä ki bu çaç ta dayma, ne türlü ki ävälgä çacniş da seniş, da etkin bunu kendiniş pribitok, da olturuç, da ya(105r)raç çuvatli, ki yer öpmäçimiz bizim alnına bunuş dügül etilgän materiyaga, yoçsa yalyiz saşa, körülmägän Teşrigä sunulsun.

Da dayin artıç bunuş kibik yalbarmaç sözläri.

Da soşra alip ol alyişli çacni turçuzurbiz kün-toyuşuna da yer öpärbiz aşar.

Tek bir kez alyişlap da dügül köp kez, ne türlü yazip edişiz.

(105v) 14

Körgüzdü bizgä ol yazov bunu da, ki işittiç birilärdän alarnij aytkanlarin, ki K'risdos ten bizgä oçşaş, hrubiy, ölümlü, çiyinli, yerdägi buzulgan da etilgän almadı gojstan. Yoçsa buzulmagan, suptel-

niş, çiyinsiz, da etilmägän, da neçik bo köründü adam, ne türlü klädi, yedi da içti, neçik ki Apraham çatına. Da bunuş kibik sözlärgä dżuvap bardır tügällik bilä ävälgä yazilganımızda bizdän sözlär. Evet aytüyix az nemä hali dä yänä.

Aytüyirbiz K'risdosnu Teşri da adam Teşrilikinä körä bir barliçta Ataga da adamilikinä körä bir barliçta bizgä, da ol kendi (106r) bir Teşrilik da ayirilmagan.

Teşrilik tarbiyatına körä köktägi, aruv, da çiyinsiz, da ölümsüz.

Evet adamilik tarbiyatın yerdägi, hrubiy, çiyinli da ölümlü.

Evet dügül kimisi da kimisi Neştornuş rozum'en'esinä körä, çaysi ki turadçaq, aytı tenni Sözgä. Zera birlänmäçindän soşra kötürüldü ekilik, ne türlü ki biyik da ulu işlar da Teşrilik zaman bilä tengä aytilir bitiktä bizim barliçimizda bolgan.

Xaysina körä bizim Biyimizniş ten algan et-känlärin yalyiz Teşrilikinä çoyiyir arak'el Boyos, aytip: «Jisus K'risdos bugün da bugün, da ol že meşiliktä».

(106v) Tünägün n'eskonçoniş Teşrilikin aytüyir, çaysi ki Ata bilä edi.

Da bugün ten alganin belgili etiyir dayma bolgan.

Da ol da meşilik n'eskonçoniş padşahlıçin.

Egär ki ayirilmacıni bilsä edi arak'al adamilikindä da Teşrilikindä, keräk edi aytma, ki Söz Teşri — tünägün, da Jisus K'risdos — bugün. Evet heç körgüzmädilär, çacän ayirilmacıniş zamanin birlängänindän soşra ni arak'al, da ni vartabedläri yiçövnün, ne türlü dä Johaneş awedaraniç aytüyir tenni tutmaç bilä, Söz Teşrini aytı tutma, çollarimiz bizim, aytüyir, çarmaladilar üstünä Söznüş tirlikniş [Ин 1:1 В начале было Слово, и Слово было у Бога, и Слово было Бог. 1:14 И Слово стало плотью, и обитало с нами, полное благодати и истины; и мы видели славу Его, славу, как Единородного от Отца. 1Ин 1:1 О том, что было от начала, что мы слышали, что видели своими очами, что рассматривали и что осязали руки наши, о Слове жизни... 3...возвещаем вам].

(107r) Yänä çaytip tenniş vlastnostlarin, bardır, ki Teşrilikkä beriyirlär, ne türlü ki Teşri çaclandı da çani Teşrinij da çiyin da ölüm.

Krikor Asduaçzapanga körä da özgä arilärgä körä da bunuş kibik aytmaç [ajtijmaç] dügül mi aytovsuz birlänmäçkä da ayirilmagan bolma belgili etiyir.

Anij üçün biz dä tapunişirbiz tenni bizim barliçimizdan bolganin, zera Adäm atamizdan edi da

hrubiy da dügül köz-lafa körülgän biçiši yalyz tenniñ, ne türlü Aprahamga köründü, evet ölü-mündän turgandan da soñra.

Ne türlü kendi dä ayttı: «Xarmalañiz meni da körünüz; ki men olmen; zera dʒannıñ te(108v)ni da söväki yoxtur, ne türlü ki meni köriyirsiz, ki bardır» [Лк 24:39 Посмотрите на руки Мои и на ноги Мои; это Я Сам; осяжите Меня и рассмотрите; ибо дух плоти и костей не имеет, как видите у Меня].

Kläsä ki Teñrilik xuvatına körä, xaçan kläsä edi, yeñillätir edi tenni, ne türlü yürümäxi bilä teñiz üsnä, da turganı bilä möhürlägän kerezmandan, da kirmäxi bilä yapuşkan eşik aşıra aşagerdlärinä, zera dügül ki kendi tarbiyatnıñ orenk'ınä xuluñ etär edi, ne türlü ki biz, evet orenk'ı tarbiyatnıñ añar xuluñ etiyir edilär neçik yaratuçığa, ne türlü ki gojsnuñ da toymağından da özgä biyik da ulu sk'ançelik'lärdändir añlama keräk.

Eğär ki bolmasa edi hrubiy ten, xaç üsnä kimni xaçladılar, ya ne türlü ölüni kerezmana çoydular, (107^{bis_r}) da T'ovmas kimni ölüdän turganından soñra çarmaladı? Da egär ki dügül edi çiyinli, ne türlü çiyinli? Da egär ki dügül edi ölümlü ten bilä, ne türlü, aşaxlatıp başın, simarladı dʒanin?

Evet erki bilä podiyimovat etiyir edi barçanı da buyruñ bilä da dügül erksiz da kücsüzlük bilä kendiniñ kendinä körä aytkanına: «Buyruñum bar çoyma boyumnu benim, da buyruñum bardır alma» [Ин 10:18 Никто не отнимает ее у Меня, но Я Сам отдаю ее. Имею власть отдать ее и власть имею опять принять ее. Сию заповедь получил Я от Отца Моего].

Evet skazitelnıy aytma tenni, egär ki erkli podiyimovan'esi üçün aytsa kimsä acliğın da susamağın da yılamagın da çanniñ ketkanin üstünä xaçnıñ, çaysi bilä tirildiç, tapuniyirbiz biz dä bunu.

(107^{bis_v}) Da egär ki erksiz da igränçi buzulğan podiyimovan'esi üçün kimsä aytsa anı skazitelnıy, budur aşından da içkisindän tenniñ artıçından odxodit etkän. Buñar ülüşlü bolmasbiz, zera ki skazitelnosc yazıçnıñ toyuşudur da kim yazıç etmädi, eyälik etmädi añar bununçki skazitelnosc.

Yänä tanıçlıç beriyir yazov, ki podiyimovan'eni dügül erksiz, yoçsa erkli podiyimovat etti da bu podiyimovan'esi skazitelnostnuñ dügül erkli, evet erksiz da küç bilä spravovats'a bolıyır tarbiyatta. Da kim bunu aytsa, belgili etiyir, ki dügül podiyimovan'e añar, evet podiyimovan'egä çul edi.

(108r) Da egär ki bunun kibik skazitelnost podiyimovan'edän edi erksiz, na belgilidir ki yazıçka

da, çaysi ki atasidir skazitelnostnuñ, podpadat etiyir edi tibinä, çaysi ki bolmagay bununçki añlama ya aytma toyrı inamlılarga.

Evet egär ki binyatlılıçına adämlikniñ kimsä aytsa, bunu bolmadı kendinä yetkinçadır belgili podiyimovan'e da igränçiliktän başça, çaysi ki yazılğandır inandırma, ki toyrı adam boldu da yazılmaçka hasrätlnmäs da yamanlıçlarga ol, ki toyrı Teñri tapuniyir anı.

(108v) 15

Yazılıp edi znovu bizdän utru bunun üçün, ki bir tarbiyat aytıyırklar K'risdosta, neçikbo zevşistikim batıldı adämlik Teñrilikindä. Anıñ oçşaşına körä, bir tamçı sirkä ya bir tamçı bal teñizgä tüskän belgisiz bolur.

Bu söz üçün ävältin dä, ki bizdän utru bardır dʒuvap, ol, ki yazıç, ki birlikindä adämlik çalin da baylı tarbiyatı teşkirilmädi baysız da açıç tarbiyatına Teñrinıñ.

Da kendiniñkin tas etti çalinlıçın, da dügül açıç da tenlänmägän tarbiyatın Teñrinıñ çariştirmaçı bilä tarbiyatına tenniñ teşkirildi ya türlü-türlü boldu kendiniñ meñilik açılıçından, zera ki sirkä ya bal (109r) türlü-türlü bolıyırklar da buzulıyırklar tüskändän soñra teñizgä, ne türlü suv da çayır.

Dügül ki bu türlüdür birlänmäçniñ oçşaşı Teñrilikniñ da adämlikniñ, zera bunlar bolup tenlär könüsün buzulıyırklar çarişilmäçlari bilä biri birinä.

Evet ten da tensiz çarişilıyırklar da birlänıyırklar aytovsuz da mutic'a bolmaslar biri birinä da teşkirilgäylär, neçik adamlarıñ dʒanı da teni. Da egär ki yaratılğan tarbiyatımız bu türlüdür, ne çadar dayın artıç bolurbiz añlama asrı tamaşalı Yaratuçiniñ tarbiyatın birlänmäçin yaratılğanı bilä.

(109v) 16

Aytıyıç dayın da az nemä ävälgilärniñ oruçü için, bizdän ündälgän oruç, çaysi ki küfürliyirsiz biliksizlik bilä n'ekturiy, Sarkisniñ, aytıp, dʒaduluñnuñ eşäki dä toyrımaçsız bolup, bizim inamımızdan baş tartkanlardan baykalar sözlöp ruzniy işlär da aytıp anıñ üçün dä yalyan sözlär bilä alniñizgä siziñ.

Evet bizdä anıñkibik Sarkisniñ pamentkasi yoxtur, da dayın artıç, ne ki dinsizlärden aytilğan zmıslonıy iş eçuruak'aç aytilğan, zera egär anıñ barlıçı yoç esä, ündälmäçkä yoluçtu.

Evet bu Sarkis üçün ni barlıçı bar dʒinsimizda bizim, da ni atı, zera egär ki çayda da kläsä, ki bizgä belgisiz çar(110r)çiyir anı gat'uçiğä ari yiçöv, da eşäkin dä anıñ, da toyrımaçsızni, da bilğänlärin dä anıñ, da yöpsüngänlärin, da kiymätin

aniñ, da işiptir d̄žinsimızdan bizim Urumlardan çayrı, ki aytiyirlar iftira etip bizdän utru.

Evet biz tanıxlıxı bilä Tejriniñ belgili yazıyıç könüsün bu işlärniñ, ki kim dâ biliksizlik bilä küfurlägäy da zarar etkäy d̄žanına kendiniñ.

Evet prodeklärniñ oruču aytilir bu aniñ üçün, zera Ävälgı oručudur Ermenilikniñ da säbäpi budur. Bizim surp Krikor Lusaworiç, çaçan ki çixti çoyurdan, da çöpländilär alnına aniñ padşahı Ermenilärniñ Artad, ögütlängän Tejridän, sifätina (110v) toñuznuñ, da ks'önžentaları, da barça çerüvü şaytandan navidzonıy. Xoydu barçasına oruç beş kün d̄zumluç bilä, ki bir nemä yemägäylär, ne türlü ninoweçilär, ne bilä ki boldu oñalmaçlıx alarga çolu aşıra aniñ. Da bu oruç, ki bu säbäptän utru ilgärtin çoyuldu surp Krikordan. Ol kendi Lusaworiç podat etti Ermeni yixövünä anı ž saçlama tekrar yıl-yıldan, ne türlü ki unutulmagay yaçşılıxı Tejriniñ alarga bolgan, da yollu köründü çatıştırma bu oruçnu, ne bilä ermenilər yöpsündülär çutçarılmaçni oruçuna körä ninoweçilärniñ, ne içinä alar çutulduklar öç almaçından ölmünüñ. Xaysi ki saçliyirlar buñar (111r) deg d̄žinsları Asoirilärniñ da Mısirlilärniñ. Evet ki aytiliyir bu da atına surp Sarkisniñ bolmagay, ki oçşaşına atı üçün zgorşicc'a bolgan kimsä. Zera ki bu Sarkis, çaysiniñ ki ulukünüdür, buyruççi edi pobožniy životta Gabatovgijada zamanında ulu Gosdantianosnuñ da oçullariniñ aniñ.

Evet çaçan ki otrimat etti cesarlıçni keçkän dinsiz Julianos, sürülgän boldu andan, ketti Parsistanga Şabuh padşah yanına da anda köplärni Parsis rıcerlərindən çaytardı k'risdänlikkä. Anda ž yöpsündü ölmnü mardirosluçnuñ oçlu bilä birgä ol že Şabuh padşahdan Parsistanniñ. Da ki

künü ölü(111v)münüñ yoluçtu bolma junvarniñ otuzuna, na aniñ üçün toçtattılar pam'etkasın ulukünüñ aniñ şapatkün ilgärgilärniñ oručunda soñyusuna, ne türlü ki surp Torosnuñ da ävälgı haftaniñ Ulu oruçnuñ şapat künü ulukün etiyirlär barça yixövlär.

Da könüsün Tejri bilä aytip, budur säbäpi oruç etmäçniñ bizim bu oruçnu, añılğan Ävälgı oruç.

Evet çoltçañizga körä Tejri sövükünüñ açillı boyuñuzga, ey, özdän baş da igitlik zrostuñuzga sizdä bolgan çartlärniñ açillı, ne türlü Soçomon da da Taniel dâ, çoyduç haybat sövükünä al(112r)niñizgä siziñ yergäli söz bilä Ermeni yixövünüñ toçru tapunmaçın.

Da egär ki çvalası üçün adamlärniñ ya çorçusu da uyati üçün nemä yaptıç bizim tapunmaçimizdan da yazmadıç ya egär artıç nemä yazdıç, ne ki bizdä yoçtur da tapulmas, ne türlü bolgaybiz yöpsünövlü bolma sizdän?

Inamsızlar da hercowadzovlar bilä yöpsüngäybiz yaryusunuñ alnına K'risdosnuñ!

Zera ki inam yapuç ya obludniy yıraç dügül inamsızlıçtan.

Da kim ki bunu bizdän işitkändän soñra porgorşicc'a bolgay çaytip bizgä inanmiyin aytkanimizga, kendi bergäy d̄žuvapın K'risdoska soñyu (112v) yaryusuna aniñ, neçik söküçi çlunoklärniñ aniñ.

Evet ol, çaysi ki bir kez işitip inansa da yaryulasa, ne türlü aytti tergövüçisi yüräkniñ, toçru inamlılar bilä yöpsüngäy tölovün yaçşılıçniñ K'risdostan, Tejrimizdän bizim, çaysına ki haybat da çuvat meñi meñilik, amən.

Bunu skoro sarnadılar, maçtadılar inamın Ermenilärniñ barça açilliläri Urumlärniñ.

Конгрегация армянских мхитаристов, Венеция, № 1788

Актовая книга Львовского духовного суда

Даты: 1630-1642 гг. *Бумага.* 1+179 л. 19,5x33,5 см.

Язык: кыпчакский, польский. *Письмо:* армянский нотргил, бологрир, польская скоропись.

Описание: [Schütz 1971: 267].

Конгрегация армянских мхитаристов, Венеция, № 1817

Псалтырь диакона Лусига

Дата и место: предположительно 1581 г., Львов.

Автор перевода и писец: Колофоны на стр. 31v, 154r, 187r, 201r, 241r, 284v, которые представляют собой сокращенные варианты колофонов рукописи Венец. 359, безымянные. На стр. 192v стоит имя Лусига, которому принадлежат списки *Вен. 13* и *Венец. 359*.

Бумага. В нумерации 354 л. Лист 349bis оборван у основания. Рукопись не имеет ни начала, ни конца. *Письмо:* болоргир.

Описание: [Dubínska 1961: 208-209].

Примечание. Согласно публикации Г. Левоняна 1958 года, на которого ссылаются другие авторы, в Библиотеке Конгрегации мхитаристов на острове св. Лазаря в Венеции сохранилась также напечатанная во Львове Йованнесом Карматаненцем 28 февраля – 15 декабря 1616 года «Псалтырь» на древнеармянском языке – грабаре, объемом 480 стр., без конца. О кыпчакских фрагментах или глоссах в этом издании исследователи ничего не говорят [Дашкевич 1963: 117, 119-120].

Полный текст венецианской рукописи № 1817

[Начальные страницы отсутствуют].

[Псалом 3]

(1r) ⁷Կորչամանդիր мен түмән Երүвдән аларниң, ки Եր-Երвրә дөлашпир Կарсап сахлиир едиләр мені.

⁸Kel, Biy, da ԿутԿар мені, Теңрим менім, зера сен урдуң барԵасин, кимләр едиләр менім билә душманлихта һеҫ ҫергәдән, да тишларин ҫазиҫиларниң уҫаҫкаҫсен [=уҫаткаҫсен].

⁹Եуәмизниңдир ԿутԿармаҫлих, үстнә жоғовуртнуң сенің алышпир сенің.

Dun 8, p'ark' 28.

[Псалом 4]

Bundan соңра ¹алышпир да саҫмос Тавит'ниң.

(1v) ¹Sarnaganıma менім ишиттиң маңа, Теңри, тоғрулуҫуңа көрә тарлихтан маңа авлаҫ еттиң, ҫарлиҫа маңа да ишит алышпир менім.

³Adam оҫланларі, негә дигрә бек ҫүрәклиләр? нек сөҫиҫирсиз һеҫликни да издиҫирсиз ҫаҫланлихни?

⁴Tanıñiz, ки тамаша етти Биҫ арисинә кендинің, да Биҫ ишиткәҫ маңа сарнаганіма менім аңар.

⁵Öçäsläniñiz, да ҫазиҫланмаñiz, не ки аҫтаñiz ҫүрәкиñizдә сизің, да төш(2r)әкиñizдә сизің пошман болуҫуз.

⁶Sunuñuz Կурбанни тоғрулуҫуңу да умсаніñiz Биҫгә.

⁷Köplär аҫтирлар, ки: «Kim көргүзгәҫ бизгә ҫаҫлихпир Եуәмизниң?» Nišanlandi бизгә ҫарлиҫи ҫүзүңдән сенің, ⁸да бердиң фәрәһлик ҫүрәкимизгә бизим.

ҫемишдән ашлихпир, Եаҫирниң, ҫәҫтүннүң аларниң toldurduñ аларни.

⁹Eminlik билә бу да бунда ҫуҫлиҫиҫ да оҫаніҫиҫ, зера сен, Биҫ, ҫаҫлиҫ пан һани умсаñ билә сенің (2v) турғуздуң бизни. *Dun 8.*

[Псалом] 5

Bundan соңра ¹саҫмос Тавит'ниң povetlar үчүн.

²Sözümә менім ҫулаҫ ҫоҫгин, Биҫ, да есиңә алгин Եаҫиріҫимни менім.

³Баҫкин авазина алышпирниң менім, ҫанім менім да Теңрим менім.

⁴Men seni Կолармен, Биҫ, ertäräk ишиткәҫсен авазима менім, ertäräk һадир болиҫим Կарши болма саңа.

⁵Dügül ки сен, Теңри, кләрсен төрәсизликни, турмастардирлар сендә ҫаманлар, төрәсизләр турма(3r)гаҫлар алниә сөзүңнүң сенің.

⁶Körälmädiñ аларни, кимләр ки ҫилиҫиҫилар төрәсизликни, таҫ етәрсен барԵасин, кимләр ки сөзләрләр еди ҫаҫан.

⁷Erni ҫан төкүҫини да һилләлини мурад етәрсен, Биҫ, еҫет мен көплихүнә көрә ҫарлиҫамаҫиҫниң сенің киріҫим өвүнә сенің, ҫерни өҫиҫим сарайиҫа ари сенің Կорҫуң билә сенің.

⁸Biy, yol көргүз маңа тоғрулуҫуңа сенің душманларим үчүн менім, түз ет алниә менім ҫолуңу сенің.

(3v) ⁹Zera ҫоҫтур аҫиларина аларниң көнүлүк, да ҫүрәкләри аларниң бошанпир.

¹⁰Neçik кереҫман, аҫиҫтир оҫурларі аларниң, да тилләри билә кендиларинің һилләли boldular.

¹¹ҫарҫула аларни, Теңри, ки түскәҫилар сарлишлариндән ҫүрәкларинің кендинің; көплихүнә көрә ҫирсизларинің аларниң кері ет аларни, ки аҫиттилар сени.

¹²Färäh болгаҫлар барԵаси, ҫаҫиларі ки умсанпиртирлар саңа, меңилик сөҫүңгәҫиләр, да тургаҫсен сен аларда.

Övüngäylär сендә сөҫүк(4r)лүләрің атиҫа сенің, ¹³зера алышласарсен сен тоғруну, Биҫ, неçik ҫарлиҫи биҫәнçликиң билә сенің тадҫладің бизни.

Dun 12.

[Псалом] 6

Bundan соңра ¹алышпир саҫмос Тавит'ниң.

²Biy, болмагаҫ ҫүрәкләнмәҫиҫ билә сенің Կаршилагарсен мені, да болмагаҫ өçәшмәҫиҫ билә сенің өгүтләгәҫсен мені.

³ҫарлиҫа маңа, Биҫ, зера ҫастамен мен, оҫалт бойүмнү [bojumneow] менім, ки мүшҫүлләндиләр сөҫәкләрим менім.

⁴Džanım менім асри мүшҫүлләнди, да сен, Биҫ, (4v) негә дигрә?

⁵Xayt, Биҫ, да ԿутԿар бойүмнү [bojumneow] менім, тиргиз мені, Биҫ, ҫарлиҫамаҫиҫа көрә сенің.

⁶Zera kimesä yoxtur, ki ölümdä aŋgay seni, ya tamuxta tapunmaç etkäylär saña.

⁷Xazyandim men küstünmäximdä benim: da yuvdum barça keçäni ornumnu benim, da yaşlarım bilä benim töşäkimni benim çilattım.

⁸Müşxülländi yüräklänmäxtän közüm benim, oprandim men üsnä barça (5r) duşmanlarımni benim.

⁹Keri turuñuz mendän, barčaniz, ki çiliniyirsiz töräsizlikni.

¹⁰Işitti Biy avazına yıylamaçimni benim, işitti Biy alyışima benim, da Biy çoltçamni benim yöpsündü.

¹¹Uyalsınlar da müşxüllängäylär asri barça duşmanlarım benim, çaytkaylar kerı da uyalgaylar asri tezindän da müşxüllängäylär.

Dun 10, p'arç' 30 dun.

[Псалом] 7

¹Saymos Tawit'niñ, ki aytı Eyämizgä sözläri (5v) üçün Kuşâniñ [Kuşeaniñ] Amina. San 7.

²Biy, Teñrim benim, saña umsandim; da çutçar meni barça çuvuçılarımdan benim, abra meni.

³Şahat, çaçan çarsagay, neçik aslan, dżanimni benim, kimesä bolmagay, ki çutçargay, da ne ol, ki tirgizgäy.

⁴Biy, Teñrim benim, egär ettim esä bunu, egär ki bolgaylar töräsizlär çoluma benim,

⁵Egär tölädim esä çaçan alarga, kimlär ki tölädilär (6r) maña yaman, tüşiyirmen dä men duşmanlarıma benim heç yergädän,

⁶Xuvgay soñra duşman dżanimni benim, yetişkäy da baskay yergä tirlikimni benim da haybatimni benim toprayça siyindirgay.

⁷Kel, Biy, öçäşmäçiñ bilä seniñ da biyik bolgın tügätmä duşmanlarımni benim.

Oyan, Biy Teñrim benim, buyruçuña seniñ, çaysi ki sen simarladıñ, ⁸da yiyini çoyovurtnuñ çövräñä bolgaylar seniñ.

Aniñ üçün biyiklikkä (6v) çayt, Biy. ⁹Da Biy yaryular çoyovurtun kendiniñ.

Yarçu et maña, Biy, toyruluçuma körä benim, çayalsizliçima körä benim, çaysi ki mendä.

¹⁰Tügällängäy yamanliçi üstünä yazıçlılarniñ, da oñargaysen sen toyruga.

Çaysi ki tergär yüräkni da bövräklärni, Teñri toyrı, könüdir [koneowdir] ¹¹boluşluçu maña Teñriniñ, ki çutçarir alarni, ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

¹²Teñri yaryuçi toyrı, (7r) küçlü da uzunesli, çaysi ki yebermäş öçäşmäçiñ kendiniñ hər kez.

¹³Yoçsa egär ki çaytmasañiz anjar, çiliçin kendiniñ itilätir da yayin kendiniñ çorulgan anda,

¹⁴hadirläptir sayitın [ölümnüñ da] oçun kendiniñ küydürmäçkä yasagandır.

¹⁵Ošta başladı töräsizlikni, yüklädi ayriçni da toyrıdu egirlikni.

¹⁶Çoyor [=Çoyur], çaysi ki çazdi da aritti anda, tüşkäylär terän çoyurga, çaysin da işlädi.

¹⁷Xayttılar ayriçları (7v) başına aniñ, üstünä tebaşiniñ aniñ töräsizlikläri kendiniñ engäy.

¹⁸Tapuniyim Eyämizgä toyruluçuna körä aniñ, saymos aytiyim atına Eyämizniñ biyiktägi.

Dun 17.

[Псалом] 8

¹Yeñmäç üçün da yixövlär üstnä, saymos Tawit'niñ.

²Biy, Biyimiz bizim, ki tamaşalıdır atiñ seniñ barça yerdä!

Ayiñdi ulu körkün seniñ dayin biyik, ne ki kök. ³Ayızlarından igit oylanlarıñ, töştägilärniñ toçtagay alyiş

(8r) Duşmanlarıñ üçün seniñ, Biy, ki buzulgay duşman da çarşi turuçi.

⁴Köriyim köknü, işin barmaçlarıñniñ seniñ, ayni da yulduzlarni, çaysi ki sen toçtattıñ.

⁵Kimdir adam, ki aŋgaysen sen ani, ya adam oylı, ki dərman nemä etkäysen sen anjar?

⁶Az nemä aşax ettiñ ani, ne ki friştäläriñni seniñ: haybat bilä da hörmät bilä tadzladıñ ani ⁷da turıyduñ ani üstünä çol işiñniñ seniñ.

(8v) Barça nemäni hnazant ettiñ tibinä ayaçlarıñniñ aniñ, ⁸çoyunlarni, da tuvarni, da barça nemäni,

Da dayin artıç kiyikläriñni, ⁹uçar çuşlarin köknüñ, balıçlarin teñizniñ, ki kezärlär izläri bilä teñizniñ.

¹⁰Biy, Biyimiz bizim, ki tamaşalıdır atiñ seniñ barça yerdä! *Dun 9, p'arç' 28 dun.*

[Псалом] 9

¹Yeñmäçi üçün oylunuñ saymos Tawit'niñ.

²Şükürlü boliyim sendän, Biy, (9r) bar yüräkim bilä benim, aytiyim barça tamaşalarıñni seniñ.

³Färäh boliyim da sövüniyim sendä, saymos aytiyim atına Eyämizniñ biyiktäginin.

⁴Xaytkanına artçari duşmanlarımniñ benim küçsüzlängäylär da tas bolgaylar yüzüñdän seniñ.

⁵Ettiñ yaryumnu benim da könülükni, olturduñ olturyuçka töräçisi toyruluçnuñ.

⁶Öçäştin dinsizlärgä, da tas boldu çirsiz, (9v) atlarına alarniñ buzduñ meñi meñilik, ⁷da duşmanniñ yarayi eksildi çax tügäñginçä.

Şähärni buzduñ, da tas boldu anjarliçi alarniñ çaxirix bilä.

⁸Teñri bardir da çalir meñilik, hadir etti oltur-
yuçun kendiniñ yaryuga.

⁹Kendi yaryular dünýâni toyruluç bilä da žo-
yovurtun kendiniñ könülük bilä.

¹⁰Boldu Biy išanç yarlığa, boluşuçi tarlıxına
(10r) vaxtli zamanda.

¹¹Umsangaylar saña barçası, kimlär ki bilir-
lär atıñni seniñ, zera çoymisarsen alarnı, çaysilari
ki izdärlär seni, Biy.

¹²Saymos aytıñiz Eyämizgä, ki turuptur Sion-
da, aytıñiz dinsizliktä işlärin aniñ.

¹³Izdämä çanin alarniñ añdı da unutmadi Biy
alyışin miskinläriñ.

¹⁴Yarliya maña, Biy, da baç aşaçlıxımnı me-
nim duşmanlarımndan benim, e, biyiklättiñ meni
eşik(10v)dän ölümniñ,

¹⁵Ne türlü aytkaymen barça alyışiñni seniñ
eşiknä çizniñ Sionnuñ, da sövüniyim çutçarmaçı-
ña seniñ.

¹⁶Battılar dinsizlär buzulmaçlarında kendilä-
riniñ, ki ettilär sirtmaç, çaysi ki yaşırdılar, tutkay
ayaçlarin alarniñ.

¹⁷Tanir Biy etmä yaryusun kendiniñ, da işin-
dän çollariniñ kendiläriniñ baylangaylar yazıçlılar.

¹⁸Xaytkaylar yazıçlılar anda tamuçka da (11r)
barça dinsizlär, çaysi ki unuttular Teñrini.

¹⁹Dügül tügälinçä unuttu Biy miskinni, tö-
zümlükü miskinläriñ tas bolmagay meñilik.

²⁰Kel, Biy, da çuvatlanmasın adam, yaryulan-
gaylar dinsizlär alniña seniñ.

²¹Turyuz, Biy, oçenk' çoyuçini üsnä alarniñ,
da tanıgaylar dinsizlär, ki adamlar bardir.

[Псалом 9/10]

^{22/1}Ne üçün, Biy, turduñ yıraçtin, körümsüz
ettiñ yoluçkan tarlıç zamanin?

^{23/2}Öktämlängäniñä çir(11v)sizniñ küyar mis-
kin, keri bolgaylar sağışlarından kendiläriniñ,
çaysin ki dä sağışladılar.

^{24/3}Zera ögär yazıçlı suçlançin boyunuç kendi-
niñ, çaysi zrgel etär, da ol ögär.

^{25/4}Evet ne üçün öçäşlätti yazıçlı Teñrini köp-
lüçünä körä, öçäşmäçinä kendiniñ, egär izdämäsä?

Dügüldir Teñri alniña közünüñ aniñ, ^{26/5}mur-
dardir yolları aniñ här sahat.

Biyikläniptir könü(12r)lükü yüzünüñ aniñ,
üstnä barça duşmanlariniñ kendiniñ eyälik etkäy.

^{27/6}Aytti yüräkinä kendiniñ, ki seskänmän
džins-džinstan başça yamandan.

^{28/7}Xarçış, da läyilix, da hillälik toludur ayzina
aniñ, da tibinä tiliniñ aniñ ayrıç da çazyanç.

^{29/8}Olturup busulup ululuçlar bilä yaşırtin öl-
dürmä zaçalsizni.

Közü aniñ yarlilarga baçar, ^{30/9}busulur yaşı-
rin, neçik aslan ormanda (12v) kendiniñ.

^{31/10}Busulur çapsama yarlini, çapsama yarlini
da yiçmaga ani.

Sirtmaçı kendiniñ aşaçlatkay ani, aşaçlangay
da tüşkäy eyälik etkäninä kendiniñ üstünä yarli-
larniñ.

^{31/11}Zera aytti yüräkindä kendiniñ, ki unuttu
Teñri, çaytardi yüzün kendiniñ, ki körmägäy soñ-
yuga diñrä.

^{32/12}Kel, Biy Teñrim benim, biyik bolsun ço-
luñ seniñ, da unutmagin yarlini.

^{34/13}Evet ne üçün yüräklät(13r)ti yazıçlı Teñri-
ni, ki aytti yüräkinä kendiniñ, ki tergämästir?

^{35/14}Körärsen sen ani ayrıçta da yüräklänmä-
çinä baçarsen, saña çoyuluçtur miskin, da öksüz-
gä sensen boluşuçi.

^{36/15}Uvalgay biläki yazıçlıniñ da yamanniñ, iz-
dälgäy yazıçı aniñ, da ol tapulmagay.

^{37/16}Biy çan meñi meñilik, tas bolgaylar dinsiz-
lär yerindän aniñ.

^{38/17}Suçlançina yarlılarniñ işitti Biy, hadirliki-
nä yüräkläriniñ alar(13v)niñ baçtı közüñ seniñ

^{39/18}Yaryu etmä öksüzgä da yarlığa, ki dañin
aytmagay adam ulu sözlämäçinä kendiniñ üstünä
yüzünüñ aniñ [=yerniñ]. *Dun 40.*

[Псалом 10/11] 10

Yeñmäçi üçün, saymosu Tawit'niñ, san 10.

¹Biygä umsandim; neçik aytkaysiz boyuma
menim: «Teşkirildiñ taylarda, neçik çirçix?»

²Zera ošta yazıçlılar çordular yaylarin kendi-
läriñ, hadir et(14r)tilär oçlarin sadaçlarında sal-
ma çaramçuluçta alarga, kimlär ki toyrudurlar
yüräkläri bilä.

³Zera çaysin ki sen yasadiñ, buzdular, evet
toyru ne etti?

⁴Biy sarayında ari kendiniñ, Biy köktä oltur-
yuçu üsnä kendiniñ.

Közläri aniñ yarlılarga baçar, da kirpikläri
aniñ tergägäylär adam oylanlarin.

⁵Biy tergär toyrunu da çirsizni, kim ki sövär
yazıçni, körälmäs (14v) boyun kendiniñ.

⁶Yaçgay üstünä alarniñ sirtmaç, ot da kügürt;
bu dufan — ülüşü ayaçlariniñ alarniñ.

⁷Toyrudur Biy, toyruluçnu sövär, toyruluçnu
körärlär yüzläri aniñ.

Dun 8.

[Псалом 11/12] 11

¹Yeñmäç üçün, oçtaba üçün, saymos Tawit'-
niñ, san 11.

²Xutçar meni, Biy, zera eksildi ari, eksildilər
könülüklär adam oylanlarından.

³Boş sözlädi er sijnari bilä kendiniñ, erinläri (15r) bilä hilläli yüräkindän yüräkinä sözlädi.

⁴Tas etär Biy barça erinläрни hillälilärniñ da tilni ulu sözlävüci,

⁵Xaysıları ki ayttilar: «Tillärimizni bizim ulu etiyix, erinlärimiz bizim bilädir, da hali bizim kimdir Biyimiz?»

⁶Zabunlux üçün miskinniñ da küstünmäxinä yarliniñ hali turiyim, aytiyir Biy, xoyiyim xutxarmaximni menim da färâhan boliyim alarda.

⁷Sözläri Eyämizniñdir söz ari, neçik dä kümüş (15v) tañlangan yerdän, 7 kerät toprañtan aritilgan da açilgan.

⁸Sen, Biy, sañladıñ bizni da abradıñ bizni džınstan bu çağ meñilikkä diñrä.

⁹Çöp-çövrä xirsızlar kezärlär, biyikliñä körä seniñ, ulu etsärsen sen adam oylanların. *Dun 8.*

[Псалом 12/13] 12

¹Yeñmäx üçün, saymos Tawit'niñ, san 12.

²Negä diñrä, Biy, unutsarsen meni meñilik, negä diñrä xaytarsarsen yüzüñnü seniñ mendän?

(16r) ³Negä diñrä xoysarmen sayışimni džanımda menim da ayrixi yüräkimniñ menim künlärni?

Negä diñrä biyiklängäy duşman üstümä menim? ⁴Bağ da işit maña, Biy Teñrim menim.

Yarıx ber, Biy, közlärimä menim, ki bolmagay çaçan yuxlagaymen ölümgä.

⁵Aytmagay duşman, ki: «Yeñdim anı»,— ya xis-tiruçılarim menim sövüngäylär, egär men seskän-säm.

⁶Men yarlıyamañña seniñ, Biy, umsandım; sövündü yüräkim menim xut(16v)xarmañña seniñ; alışliyiñ Biyni, yaxşı etüçimni menim. *Dun 6.*

[Псалом 13/14] 13

Yeñmäx üçün, saymos Tawit'niñ.

¹Aytti fähamsız yüräkindä kendiniñ, ki yoxtur Teñri.

Buzuldular da murdarlandılar töräsizlikläri bilä kendiläriniñ, da kimsä yoxtur, ki etkäy tatliliñni.

²Biy köktän baxtı barça adam oylanlarına körmä, ki bolgay kimsä axilli, ki izdägäy Teñrini.

³Barçası saptılar bir (17r) oğurdan da keräksiz boldular.

Kimsä yoxtur, ki etkäy tatliliñni, da yoxtur kimesä çağ bir dä.

⁴Neçik tanımagaylar barçası, ki xilinirlar töräsizlikni.

Kimlär ki yerlär edi xoçovurtumnu menim, neçik yemäk ötmäkni, da Biygä sarnamadılar.

⁵Anda xorçkaylar xorçunu, çayda ki bolmasa xorçu, zera Biydir džinsı toyrularniñ.

⁶Sayışin miskinniñ uyatlı ettilär, zera Biy (17v)dir umsası anıñ.

⁷Kim bergäy [Siöndan] xutxarıлмақ Israjelgä! — xaytarma Eyämizgä yasirliñin xoçovurtunıñ kendiniñ, sövüngäy Jagop da färâh bolgay Israjel. *Dun 10, p'arç' 32 dun.*

[Псалом 14/15] 14

Saymos Tawit'niñ, san 14.

¹Biy, kim turgay çatırında seniñ, ya kim siyin-gay tayıña ari seniñ?

²Xaysi ki barir zañalsız, xilinir toyruluxnu, sözlär könülükni yü(18r)räkindä kendiniñ.

³Xaysi ki hilläliñni etmädi tili bilä kendiniñ da yaman sijnarına kendiniñ etmädi.

Taba yuvuxtagilärindän ol almastir, ⁴heç bo-luptur alnıña anıñ yaman etüci.

Xorçuçisin Eyämizniñ haybatlı etär, kim ki ant içär sijnarına kendiniñ da yalan çıñmas.

⁵Kümüşün kendiniñ yalga ol bermäs, mızda üstünä könülükniñ ol almastir, kim ki bunu etsä, ol seskänmägäy meñilik. (18v) *Dun 6.*

[Псалом 15/16] 15

Nışan yazovu Tawit'niñ, san 15.

¹Sağla meni, Teñrim menim, zera men [sağal] umsandım. ²Ayttim Eyämizgä: Biy menim sensen, da yaxşılıñim menim maña sendändir.

³Arläriñ seniñ, xaysıları ki yerindädirlär seniñ, tamaşalı ettiñ barça erkimni menim alarda.

⁴Arttilar xastalıxlari alarniñ, bundan soñra tezlängäylär.

Yiñiştirmiyim yiyinın alarniñ çanlı da ne aymiyim atin alarniñ erinlärim bilä menim.

(19r) ⁵Biy payim meñärmäximniñ menim da ayaximniñ menim, sensen, ki bunda xaytarırsen yurtumnu menim maña.

⁶Pay çıxtı maña tañlamalar bilä, da meñärmäxim menim biyänçli boldu maña.

⁷Alışliyiñ Biyni, ki axilli etti meni, çağ ki ke-çägä dayin ögütlädilär meni bövräklärim menim.

⁸Ilgärtin körär edim Biyni alnıma menim här sahat, ki edi sayımda menim, ki seskänmägäy-men.

⁹Anıñ üçün färâh bol(19v)du yüräkim menim, da sövündü tilim menim, dayin da tenim menim turgay umsa bilä.

¹⁰Zera xoymısarsen džanımnı menim tamuçka da bermısarsen ariñä seniñ körmä buzulmañliñni.

¹¹Körgüzdüñ maña yoluñnu seniñ tirlikniñ, toldurduñ meni färâhliki bilä yüzüñnüñ seniñ, tatliliñindan könänmäxiñniñ oñuñnuñ seniñ çağ tügälinçä. *Dun 10.*

[Псалом 16/17] 16

Алйіші Тавит'(20r)ниј, сан 16.

¹Ішит, Би, тоґрулуґка да баґ ґолтґама меним, ґулаґ ґоу алйішіма меним, зера дүґүл еринләр билә хилләли.

²Үзүндән сениј көнүлүк маґа ґыґкау, да көзләрим меним көргәйләр тоґрулуґну.

³Синадиј yürәкимни да тергәдиј кеґә, синәдиј мені, да тапулмади мөндә еґирлик.

⁴Сөзләмәґәу аґзим меним ішін адам оґланлариниј, сөзү үчүн еринләриґниј сениј мен саґлијим юлләрнә бек.

(20v) ⁵Тоґтаткін изләримни меним юлуґа сениј, ки таумаґайлар барґаним меним.

⁶Мен саґа, Би, сарнади́м, ки ішиттиј маґа, Теґри, асаґлат маґа ґулаґиґни сениј да ішит сөзүмә меним.

⁷Тамашали еттиј ярлиґамаґиґни сениј, ки ґутґарир аларнә, киmlәр ки умсаниптирлар саґа, алардан, ки утрудурлар оґуґа сениј.

⁸Саґла мені, неґик бөбәкин көзнүґ, көлґәсинә ґанатлариґниј сениј япсарсен мені ⁹үзүн(21r)-дән ґирсизларниј, киmlәр ки забун еттилар мені.

Душманлар боуяму меним ґапсадилар, ¹⁰семизликіндә кендиләриниј тиювлу boldилар, да аґызларә аларниј сөзләдиләр өктәмлликни.

¹¹Кери еттилар мені да хали ґаґтип дөлаштилар ґөврәмә, ґулаґ ґоґдудар асаґлатма мені ґергә.

¹²Һесеplәдиләр мені, неґик аслани, ки һадирдир авґа, неґик баласи асланиј, ки олтуруптур пуsulup.

¹³Кел, Би, ґетиш аларга да (21v) тиґгін аларнә, ґутґар дґанәимни меним ґирсизлардан, ґилиґтан да ґолундан душманниј.

¹⁴Би, тас ет аларнә ґердән, аґир да тиґ аларнә тирликләриндән кендиләриниј.

ґаруґлуґуґ билә сениј [тоldу] ґаринларә аларниј, тоґдудар аш билә да ґоґдудар ґалґанін оґланларина кендиләриниј.

¹⁵Мен тоґрулуґ билә көрүниґим үзүґә сениј, тоґуниґим көрүґәнинә һаґбатиґниј сениј.

Dun 15, p'arḳ' 32 dun.

(22r) 17 [Псалом 17/18]

¹ґеґмәх үчүн, урушґи ґулунуґ Тавит'ниј, ки сөзләди Еґәмиз билә сөзләрин алґишниј, ґаґси күннү ки ґутґарди ани Би ґолундан душманлариниј да ґолундан Саууґнуґ, да аґтті, сан 17:

²Сөвиґим сени, Би, ґувати́м меним! Би тоґтауґим меним, ³ісанґим меним да ґутґаруґим меним.

Теґрим болушүґим меним; да мен умсанирмен аґар; ісанґим меним, мүнүзү ґутґарилмаґимниј меним, (22v) ґабулум менимдир.

⁴Алґишламаґ билә сарниґим Биґә да душманларимдан меним абрәлиґим.

⁵Ҫөврәмә boldулар меним тоґанмаґи өлүмнүґ, да өзәнләри төрәсизликниј мүшґүлләтті мені.

⁶Тотґарлиґи тамуґнуґ ґапсадилар мені, ґетиштилар маґа сиртмаґи өлүмнүґ.

⁷Тарлиґимдан меним мен Биґә сарнади́м да Теґримә меним ґаґирдим.

Ішти маґа дадґариндан ари кендиниј, авәзи(23r)на алґишмниј меним, [да ґаґирґим меним] алнина аниј кирґәу ґулаґина аниј.

⁸Мүшґүлләнди да титрәди ґер, да һимләр таґларниј сескәндиләр да мүшґүлләндиләр, ки yürәкләнди үснә аларниј Теґри.

⁹Ҫиґти тütүн өґәшмәґиндән аниј, да от үзүндән аниј ґалтради, да ґашнамаґлар кесилди андан.

¹⁰Асаґлатти көкнү да енди, да ґарамґулуґ тибинә аґаґлариниј аниј.

(23v) ¹¹Ҫиґти к'еровпеләрдән да үґту, аґинди ол ґанатларинда ґелләриј.

¹²Хоґду ґарамґулуґну яповун кендиниј, да ґөврәсинә анијдирлар отаґларә кендиниј, да ґарамґулуґлар сувларә ґаґ булутка диґрә һаваниј.

¹³ґалтрамаґинда аниј алнина аларниј булутлар кеґирдиләр ґарґудну да үґхунлу отну.

¹⁴Көкрәди Би көктән, да Биґиктәґи берди авәзин кендиниј һрад да үґхун отка.

(24r) ¹⁵ґеберди охун кендиниј да таґитти аларнә, арттирди ґашнамаґин кендиниј да мүшґүлләтті аларнә.

¹⁶Көрүндүләр ґовраґларә сувларниј, да белґили boldулар һимләри дүняәниј

Өґәшмәґиндән сениј, Би, да тиниґиндан дґаннијниј, өґәшмәґинниј сениј.

¹⁷ґеберди биґикликтән да ґөпсүндү мені, ґөпсүндү мені сувлардан көп.

¹⁸Хутґарґау мені Би душманларимдан меним, ґуватлилардан да көрәлмәґәнларимдән меним, ки ґуватли boldулар, не ки мен.

(24v) ¹⁹ґетиштилар маґа күнүнә ґиґинларимниј меним, boldу Би ґуватлатуґим ²⁰да ґиґарди мені авлаґка, да ґутґарґау мені Би, зера кләди мені.

²¹Төләґәу маґа Би тоґрулуґума көрә меним, ґаґәлсизлиґима көрә меним төләґәу маґа.

²²Мен саґлиґим юлуґ Еґәмизниј да ґирсизлиґ етмиґим Теґримә меним.

²³Барґа көнүлүкү аниј алнина менимдир, тоґрулуґуґ кендиниј кери етмәди мөндән.

²⁴Бөлиґим мен дә ґаґәлсиз (25r) аниј билә да саґт бөлиґим төрәсизликимдән меним.

²⁵Төләґәу маґа Би тоґрулуґума көрә меним, ариликинә көрә ґолларимниј меним алнина көзүмнүґ меним.

²⁶Ari bilä ari bolgaysen, er bilä zaşalsiz zaşalsiz bolgaysen, ²⁷tañlamalar bilä tañlama bolgaysen, da çaxutlarni yixkaysen.

²⁸Sen žoşovurtuñnu, aşaxlarni tirgizirsen da közlärin öktämlärniñ sen aşaxlatirsen.

²⁹Sen yariçli etärsen çiraşimni benim, Biy Teşrim benim, (25v) yariç et maña çaramyuluçta.

³⁰Seniñ bilä çutuliyim sinamaçliçtan, Teşrim bilä benim keçiyim duvarlarni.

³¹Teşrim benim, zaşalsizdir yollariniñ seniñ, da sözläri Eyämizniñ tañlamadır; da işanç barçasına, kimlär ki umsanıptırlar añar.

³²Aniñ üçün ki kimdir Teşri başça Eyämizdän? Ya kimdir Teşri başta [=başça] Teşrimizdän bizim?

³³Teşri, çaysi ki kiydirdiñ maña çuvatni da çoyduñ zaşalsizliçta yolumnu benim.

(26r) ³⁴Toçtattin ayaxlarimni benim, neçik märmärni, da üstünä biyikliklärniñ turçuzduñ meni.

³⁵Övrättin çolumnu benim oçraşka, da ettiñ biläkimni benim, neçik yay bazıç, da berdiñ maña çuluçuñnu çutçarmaçiniñ seniñ.

³⁶Oñuñ seniñ yöpsündü meni, da ögütin seniñ turçuzdu meni meñilik, da ögütin seniñ övrätkäy meni.

³⁷Avlaç ettiñ yürüganimni benim tibimä benim, da kücsüzlänmädilär (26v) izlärim benim.

³⁸Xuviyim duşmanlarimni benim, da yetişiyim alarga, da çaytmiiyim alardan çax tügätkinçä alarni.

³⁹Xiştiriyim alarni, da dayin bolmagaylar turma da tüşkälär tibinä ayaxlarimniñ meni.

⁴⁰Ey, kiydirdiñ maña çuvatni oçrašta, turganlarni üstümä benim tibimä benim ettiñ.

⁴¹Duşmanlarimni benim çuvulgan ettiñ da körälmägänlarimni benim tas ettiñ.

⁴²Çaçirdilar, da kimsä (27r) yoç edi, ki çutçargay edi alarni, sarnadilar Biygä, da işitmädi alarga.

⁴³Uvatiiyim alarni, neçik toznu alnina yelniñ, neçik balçixin oramlarniñ, basiiyim alarni.

⁴⁴Xutçargay meni Biy çarşiliçtan žoşovurtuñnu da turçuzgay meni baş dinsizlärgä.

Žoşovurt, çaysin ki bilmäs edim, çuluç ettilär maña ⁴⁵da işitmäçi bilä çulaçlariniñ işittilär maña.

Oylanlari yatlariniñ yalyan sözlädilär maña; ⁴⁶oylanlari yatlariniñ (27v) oprandilar da aşsadilar izlärindän kendiläriniñ.

⁴⁷Tiridir Biy, da alyişlidir Teşri, da biyik bolgay Teşri, çutçaruçim benim,

⁴⁸Teşri, çaysi ki izdär öçümnü benim da hnant etär žoşovurtuñnu tibimä,

⁴⁹Xutçaruçim benim duşmanlarimdan benim, öçäştürüçilärimdän! Alardan, ki turupturlar üstümä benim, biyik ettiñ meni da erdän egri çutçardiñ meni.

⁵⁰Bunuñ üçün tapuniyim (28r) saña dinsizliktä da atıña seniñ saşmos aytiyim.

⁵¹Ulu ettiñ çutçarılmaçin çaniniñ aniñ, etip yariçamaçni yaylaganina aniñ, Tawit' bilä da züryät'i bilä aniñ dżinstan çax dżinska. 50 dun.

Pařk' çixkani üçün Movşeniñ Misirdan da Israjel oylanlari üçün alyiş
[Исход 15: 1-18: Благодарная песня Моисея]

¹Alyişliyiç Biyni, ki haybat bilädir haybatlangan.

Atlanganlarni da atlarni sald'i teñizgä. ²Boluşuči, yöpsünüçim benim Biy, da boldu maña çutçarılmaçliçka.

Budur benim Teşrim, da haybatli etärmen bunu; Teşrisi atamniniñ benim, da biyik etiyim bunu.

³Biy uvatir oçraşlarni, Biy atidir aniñ.

⁴Tañlama erlärne, da tañlama yaraçilarni, arabalarin, da atlarin, çuvatini p'arawonnuñ boçdu teñizdä.

(29r) ⁵Teñiz yapti alarni, boçuldular tipsizlikinä teränlikniñ, neçik taşlar.

⁶Oñuñ seniñ, Biy, haybatlidir çuvat'i bilä kendiniñ, oñuñ seniñ, Biy, uvatti duşmanlariniñ seniñ.

⁷Da ululuçu bilä haybatiniñ seniñ uvattin çarşı bolganlariniñ seniñ, yeberdiñ öçäşmäçin yüräklänmäçiniñ seniñ, da yedi alarni, neçik çamişni.

⁸Džan çuvatiniñ yüräklänmäçiniñ seniñ, yarildilar suvlar, yiğ'in tur(29v)dular, neçik dıvar taştan, suvlari teñizniñ, da buzlädilar yiğ'inlari suvlarniñ içinä teñizniñ.

⁹Aytti duşman, aytti: «Xuviyim, yetişiyim, uriiyim, ayiriyim [talanni] da tolduriyim alardan džanimni benim!

Xiliçimni benim uriiyim alarga, eyalik etkäy da biyiklängäy üstünä alarniñ oñum benim!»

¹⁰Yeberdiñ yeliñni seniñ, da yapti alarni teñiz, boçuldular da endilär, neçik çorçaşin, suvga muçkäm.

¹¹Kim oçşar saña, Teşrim, (30r) Biyim? Ya kim oçşagay saña, haybatlangan ariläriñdä,

Tamaşali haybat bilä haybatlangan, ki etärsen nişanlar da peşälär. ¹²Saldin çoluñnu seniñ, da yuttu alarni yer.

¹³Yol körgüzdün toyruluç bilä žoşovurtuña seniñ, hali çaysi ki çutçardiñ.

Da övündürdün çuvatiniñ bilä seniñ taboruña, arilikiñä seniñ, ¹⁴işittilär džinslar da öçäşlädilär, da çorçu tuttu siyinganlarni (30v) Arap'istanniñ.

¹⁵Ol vaxtta d̄x̄atlandılar yaryučılar Etomnuj da buyruççi Movaplarniñ, tuttu alarni titrov, eridilar barca turuçilari K'ananniñ.

¹⁶Tüşkäy üstünä alarniñ ah da çorçu, da çuvatından biläkiñniñ seniñ taş çaytkaylar.

Çağ aşkinča žoyovurtuñ seniñ, Biy, çağ aşkinča žoyovurtuñ seniñ bu kez, çaysi ki dā tañladıñ.

¹⁷Eltip tikkäysen alarni tayına meñärmäçiñniñ seniñ, hadirlik(31r)inā turmaçiñniñ, meñärmäçiñniñ seniñ,

Çaysi ki tapunduñ äväldän, Biy, tapunduñ arilikiñ bilä, çaysi ki hadirlädilär çollariñ seniñ.

¹⁸Da Biy çan meñi meñilik da dayın da.

[Исход 15: 19: Переход через море]

¹⁹Zera kirdi p'arawon arabalar bilä, da atlar bilä, da tañlama yaraylılar bilä içinä teñizniñ,

Da yeberdi üstünä alarniñ Biy suvun teñizniñ, da oylanları İsräjelniñ bardılar çuru bilä içinä teñizniñ.

[Молитва]

(31v) K'risdostur benim Teñrim, da haybatlarmen anı, Teñrisi atamnıñ benim, da biyik etiyim anı.

Pareçosluçu bilä surp barçadan alyışli Asdua-dzadzinniñ da surp çaçiñ üçün seniñ özdän, Biy, yöpsün çoltçamnı benim, da yarlıya bizgä.

Bu ganon saymos 252 dunder da 8 p'arç'.

(32r) [Псалом 18/19] 18

²Köklär aytarlar haybatın Teñriniñ, da etkänin çulunıñ anıñ aytar toxtalmaylıç.

³Kün künnüñ axtırır sözüñ, da keçä keçäniñ körgüzür bilmäçliçni.

⁴Yoxtur sözlär da yoxtur gälädzilär, çaysilariñniñ ki işitilmägäy avazları alarniñ.

(32v) ⁵Barca yerdä çiçti avazi alarniñ, çağ çiriçina dünyäniñdir gälädziläri alarniñ.

Kün toyşundan çordu çatırin kendiniñ, ⁶da kendi — neçik kiyöv, ki çiçar sarayından kendiniñ, sövünür ol, neçik aznavur, yügürmäçindä yolunda kendiniñ.

⁷Çiriçindän köknüñ dür çiçkanı anıñ, tinçliçi anıñ çağ çiriçina anıñ, da kimsä bolmas, ki yaşingay çizovundan anıñ.

⁸Qrenk'i Eyämizniñ zaçalsizdir, da çaytarırlar (33r) d̄zanlarni, tanıçliçi Eyämizniñ inamlidir, da açilli etär oylanlarni.

⁹Toyruluçu Eyämizniñ tüzdür, da färäh etär yüräkni, buyruçu Eyämizniñ yarıçtır, da yarıç berirlär közlärgä, ¹⁰çorçusu Eyämizniñ ari da çalir meñilik.

Yaryusu Eyämizniñ könüdü, da toyrudur ol.

¹¹Suçlançidir ol, ne ki altun da ne ki bahali taş, özdän köp tatlıdır ol, ne ki bir kesäk çibal.

¹²Zera çuluñ seniñ saçlagay bunu, saçlama (33v) añar tölov köp.

¹³Aşkanlarin kendiniñ kim bolur alma eskä? Yaruçumdan benim aruv etkin meni, Biy, ¹⁴da yattan saçla çuluñnu seniñ.

Yoçsa ki yoç eyälik etkäylär maña, ol vaxtta zaçalsiz boliyim da ari boliyim yazıçtan ulu.

¹⁵Bolgay saña biyänçli sözläri ayzimniñ benim, da sayişları yüräkimniñ benim alniña seniñ här sahat, Biy, boluşuçim benim da çutçaruçim benim! (34r) *Dun 14.*

[Псалом 19/20] 19

¹Yeñmäç üçün, saymos Tawit'niñ.

²Işitkäy saña Biy küñünä tarlıçniñ, boluşuçi bolgay saña atına [=atı] Teñrisiniñ Jagopnuç.

³Yebergäy saña Biy boluşluç arilikindän kendiniñ, Siondan, da yöpsüngäy seni.

⁴Añgay Biy barca çurbanıñniñ seniñ da niyätiniñ seniñ yöpsünövlü etkäy.

⁵Bergäy saña Biy yüräkiñä körä seniñ da barca sayişiniñ seniñ ol tügällägäy.

(34v) ⁶Sövüniyiç biz çutçarmaçiña seniñ, atına Teñrimizniñ bizim biz ulu boliyiç.

Toldurgay Biy barca çoltçanıñ seniñ, ⁷hali tanıdiç, ki tırgizdi Biy yaylaganın kendiniñ.

Işitti buñar köktän, arilikindän kendiniñ, çuvatında çutçarmaçiñniñ oñarmaçiñniñ kendiniñ.

⁸Bular arabalar bilä, da bular atlar bilä, yoçsa biz atına Eyämizniñ bizim sarniyiç.

⁹Bular tiyildilar da tüştülär, biz turduç (35r) da toyru bolduç.

¹⁰Biy, tırgiz çanni da işit bizgä kündä, çaysin-da ki sarnasaç saña. *Dun 10.*

[Псалом 20/21] 20

Yeñmäç üçün.

¹Saymos Tawit'niñ, san (19>) 20.

²Biy, çuvatına seniñ färäh bolgay çan, çutçarmaçiña seniñ sövüngäy asrı.

³Suçlançin yüräkiñniñ anıñ berdiñ añar da erkin erinläriñniñ anıñ kerı etmädiñ [andan].

⁴Yetiştirdiñ anı alyişina tatlılıçiñniñ seniñ da çoyduñ başına anıñ tadç bahali (35v) taştan özdän.

⁵Tirlik çoldu sendän, da berdiñ añar uzaç künlärgä meñi meñilik.

⁶Uludur haybatı anıñ çutçarmaçiña seniñ, haybatni da ulu könänmäçni çoygaysen üstünä anıñ.

⁷Bersärsen añar alyişni meñi meñilik, färäh etsärsen anı färählikinä yüzüñniñ seniñ.

⁸Xan umsandı Biygä, yarlıyamaçından Biyik-täğiniñ ol seskänmägäy.

⁹Tapulgay çoluñ seniñ üstünä duşmanlarıñ-
(36r)niñ seniñ, da oñuñ seniñ tapkay barça köräl-
mägänläriñni seniñ.

¹⁰Xoygaysen alarni, neçik yalinına otuñ, za-
manında yüzünä seniñ.

Biy öçäşmäçi bilä kendiniñ müşçüllätkäy
alarni, da ot yegäy alarni.

¹¹Yemişi alarniñ yerdän tas bolgay, da züryâti
alarniñ adam oylanlarından.

¹²Saptılar sendän yamanlıx bilä, sayışladılar
sayış, çaysın ki bolmadılar toxtatma.

¹³Etsärsen alarni çuvulgan çalganıña seniñ,
ha(36v)dir etärsen yüzünä alarniñ.

¹⁴Biyik bolgin, Biy, çuvatıñda seniñ, alyışliyiç
da saymos aytıyiç çuvatıña seniñ.

Dun 14, p'ark' 38 dun.

[Псалом 21/22] 21

¹Yeñmäx üçün ertägi boluşlux üçün, saymos
Tawit'niñ.

²Teñrim, Teñrim menim, baçkin maña, ne
üçün çoyduñ meni? Yıraç boldum çutçarıлмаçım-
dan menim sözü üçün aşınganlarımnıñ menim.

(37r) ³Teñrim menim, kündüz sarnadım saña,
da maña işitmädiñ, keçä dä maña çulaç çoymadıñ.

⁴Sen arilärdä siyiniñsen da ögövlükü Israełniñ.

⁵Saña umsandılar atalarımız bizim, umsandı-
lar saña, da çutçardıñ alarni.

⁶Saña çayırdılar da tirildilər, saña umsandılar
da uyalmadılar.

⁷Evet men çurtmen, da dügülmen adam, taba
adamlarga da heç etmäx çoyovurtuñ.

(37v) ⁸Barçası, kimlär ki körärlär edi meni,
heç tutarlar edi meni, sözlärlär edi erinläri bilä da
teprätirlär edi başların kendiläriniñ.

⁹Umsandı Biygä, da çutçargay anı, tırgizgäy
anı, zera klädi anı.

¹⁰Sensen, ki çıxardıñ meni çarından, umsam
menim emçäklärindän anamnıñ menim.

¹¹Saña tüštüm men çarından; yüräkindän
anamnıñ menim sensen Teñrim menim.

¹²Keri etmägin mendän, zera (38r) tarlıx yo-
vuçlanıptır da kimesä yoçtur, ki boluşkay maña.

¹³Çövrämä boldular menim siyirlar köp da se-
miz, buyalar semiz çapsadılar meni.

¹⁴Açtilar üstümä menim ayzların kendiläri-
niñ, neçik aslan, ki muñrar da çapar.

¹⁵Men nek, neçik suv, töküldüm, da tayıldılar
barça sövāklärim menim, da boldu yüräkim menim
neçik balayuz erilgän içinä yüräkimniñ menim.

¹⁶Xurudu, neçik çerep, çuvatım menim, tilim
menim tañ(38v)layıma menim yabuştı, da topra-
çına ölümünj endirdilər meni.

¹⁷Çövrämä boldular menim itlär köp, da yiyin-
ları yamanlarıñ çapsadılar meni.

¹⁸Teştilär çollarımni menim da ayaçlarımnı
menim da sanadılar barça sövāklärimni menim,
da alar baçip da kördülär meni.

¹⁹Ayirdılar tonumnu menim aralarına kendi-
läriñniñ da üstünä kiyinişimniñ menim vidzag sa-
lırlar edi.

(39r) ²⁰Sen, Biy, yıraç etmägin boluşluxuñnu
seniñ mendän, da Biy, boluşma maña baçkin.

²¹Xutçar çiliçtan dżanımnı menim da çolun-
dan itläriñniñ yalızin anamnıñ menim.

²²Xutçar meni ayzından aslannıñ, müñüzün-
dän yednorozecniñ aşaxlıxımnı menim.

²³Aytıyim atıñni seniñ çardaşlarıma menim,
icinä yixövnüñ alyışliyim seni.

²⁴Xorçkanları Eyämizniñ, alyışlañiz Biyni, bar-
ça züryâti Jagopnuñ (39v) haybatlı etkäylär anı.

Xorçkay Eyämizdän barça züryâti Israełniñ,
²⁵ki heç etmädi Biy da risvay etmädi alyışın yarlı-
niñ da çaytarmadı yüzün kendiniñ mendän, yoçsa
sarnaganıma menim añar işitti maña.

²⁶Sendändir ögövlüküm menim, yixövdä ulu
alyışliyim seni.

Niyätimni menim tügälliyim alnına barça
xorçkanlarıniñ anıñ.

²⁷Yegäylär yarlılar da toygaylar, alyışlagaylar
Biyni, ki izdiyirlär anı.

(40r) Tirilgäy yüräkläri alarnıñ, meñi meñilik
ağaylar ²⁸da çaytkaylar Biygä barça çiriği yerniñ.

Yerni öpkäylär añar barça dżinslar dayfalar-
niñ, ²⁹zera Eyämizdändir çanlıç, da ol eyälik etär
üstünä barça dinsizläriñniñ.

³⁰Yedilär da yerni öptülär añar barça semizlä-
ri yerniñ, alnına anıñ tüşkäylär barçası, ki enärlär
toprayka.

³¹Dżanımnı menim anıñ bilä tirilir, da züryätim
menim çuluç etkäy añar,

(40v) Aytıyim Eyämizgä. Dżins, ³²ki kelsär,
aytkaylar toyruluçnu çoyovurtka, ki toymalidirlar,
ki etti Biy. *Dun 32.*

[Псалом 22/23] 22

Saymos Tawit'niñ, san 22.

¹Biy kütkäy meni, da maña heç nemä eksil-
mägäy.

²Tüzdägi yaş otta anda siyindirdi meni da su-
vunda tinçliçniñ beslädi meni.

³Xaytardi dżanımnı menim maña, yol körgüz-
dü maña yoluna toyruluçnuñ atı üçün kendiniñ.

⁴Kläsä dä barsam men içinä kölgäsinä ölüm-
nünj, (41r) çorçmandir yamandan, zera sen, Biy,
menim biläsen.

Tayaχiη seniη da tayaχiη, alar övündürgäylär meni.

⁵Hadir ettiη alnima benim seyanı közgä çarşı χistiručilarımnıη benim;

Yaηladıη yaη bilä başımnı benim; ayaχiη seniη, neçik züläl, içirdi meni.

⁶Yarlıyamaχiη seniη, Biy, birgämä benim kelir barça künlärindä tirlikimniη benim siyinma maηa övünä Eyämizniη uzaχ künlär bilä. *Dun 8.*

[Псалом 23/24] 23

Yeηmäχ üçün. (41v) Saηmos Tawit'niη. Burunğı kün üçün. San 23.

¹Eyämizniηdir yer tügälliki bilä, dünyâ da barça turučıları anıη.

²Ol kendidir üstünä teηizniη himlär saldı aηar, üstünä ırmaχlarıniη hadirlädi anı.

³Kim çıχkay taηına Eyämizniη? Ya kim turgay yerinä arilikiniη anıη?

⁴Χaysı ki aridir çolları bilä da zaηalsiz yüräki bilä, çaysı ki almadı heçlikni boyuna kendiniη da ant iç(42r)mädi sıηarına kendiniη hillälik bilä,

⁵Bu algay boluşluχnu Eyämizdän, yarlıyamaχiη Teηridän, χutχaruçisından kendiniη.

⁶Bu dźinstir, ki izdär Biyni, izdär körmä yüzün Jagop Teηrisiniη.

⁷Kötürüηüz, buyruχçılar, eşikiniηni sizniη yoğarı, kötürülgäylär eşikləri meηilikniη, da kirgäy çanı haybatniη.

⁸Kimdir bu çan haybatlı? Biy çuvatlı çuvatı bilä kendiniη, Biy çuvatlı oğraşka.

(42v) ⁹Kötürüηüz, buyruχçılar, eşikiniηni sizniη yoğarı, kötürgäylär eşikləri meηilikniη, da kirgäy çanı haybatniη.

¹⁰Kimdir bu çan haybatlı? Biyi çuvatlılarıniη, bu kendidir çanı haybatniη. *Dun 10, p'ark' 50 dun.*

[Псалом 24/25] 24

Yeηmäχ üçün. Saηmos Tawit'niη, san 24.

¹Saηa, Biy, kötürdüm dźanımnı benim, ²Teηrim benim, saηa umsandım, uyalmıyım, da kül-mägäylär mendän (43r) duşmanlarım benim.

³Barçası, ki tözärlär saηa, uyalmagaylar, yoχsa uyalgaylar töräsizlär heçliklərindä kendiläri niη.

⁴Yoluηnu seniη, Biy, körgüz maηa da izläriηni seniη övrät maηa.

⁵Yol körgüzgin maηa könülüküηä seniη da övrät meni, zera sensen Teηri χutχaruçim benim da men saηa tözdüm kün uzun.

⁶Aηğın, Biy, şayavatıηni seniη da yarlıyamaχiηni seniη, çaysı ki (43v) bardir meηilik.

⁷Yaziχin oylanlıχimniη benim da biliksizlikimniη benim aηmagın, evet aηğın meni, Biy, yar-

lıyamaχiηa körä seniη, tatlılıχiη üçün seniη, ⁸ki tatlı da toğrusen.

Anıη üçün oğren'ı [=oğrenk'] bilüçisi etärsen yaziχlini, ⁹yolda yol körgüzürsen sekinlärgä yarçuda, övrätirsən sekinlärgä yoluηnu seniη.

¹⁰Barça yolları Eyämizniη yarlıyamaχ bilä da könülük bilädir alarga, ki çolarlar niyatın (44r) da taniχliχin anıη.

¹¹Atiη üçün seniη, Biy, arit yaziχlarımnı benim, ki köp boldular.

¹²Kimdir adam, ki çorçar Eyämizdän? Oğrenk' bilüçisi etär anı yolda, çaysı da ki biyänir.

¹³Boyu anıη yaχşılıχta tinar, da züryâti anıη meηjärgäy yerni.

¹⁴Xuvatlıdır Biy çorçuçılarına kendiniη da bitklärin kendiniη övrätir alarga.

¹⁵Közüm benim hər sahat Biydädir, da ol çıçarır sırtmaχtan ayaχimni benim.

(44v) ¹⁶Baχkin maηa da yarlıya maηa, ki birginäsi anamnıη da miskinmen men.

¹⁷Tarlıχları yüräkimniη benim köp boldular asrı, da totχarlıχımdan benim çıçar meni.

¹⁸Baχ aşaxlıχimni benim da çazyançimni benim da boşat maηa barça yaziχlarımnı benim.

¹⁹Kör duşmanlarımnı benim, ki köp boldular, körälmädilər meni, çaysı ki heç yergädän tabaladılar meni.

²⁰Sayla dźanımnı benim da çutçar meni, ki (45r) uyatlı bolmiyım, ki umsandım saηa.

²¹Zaηalsizlar da toğrular ortaχ boldular maηa, da men saηa tözdüm. ²²Xutçar, Teηri, Israjelni barça tarlıχından anıη. *Dun 18.*

[Псалом 25/26] 25

Saηmos Tawit'niη, 25.

¹Yarγu etkin maηa, Biy, zera men zaηalsizliχima benim bardim, Biygä umsandım, ki bolmagaymen çasta.

²Sinagin meni, Biy, da tergä meni, tergä bövräklärimni benim da yüräkimni benim.

(45v) ³Yarlıyamaχiη seniη, Biy, alnına közlärimniη benim, da biyänçli bolıyım könülüküηä seniη.

⁴Olturmiyım men olturγuçuna heçlikniη, da töräsizlär bilä men kirmiyım.

⁵Körälmädim men yiηinin yamanlarıniη, da χirsizlar bilä men olturmiyım.

⁶Yuvıyım arilik bilä çolumnu benim da çövräsinä bolıyım seyanıη bilä seniη,

⁷İşitmä maηa avazın alıişıηniη seniη (46r) da aytma barça alıişıηni da sk'ançelik'ıηni seniη.

⁸Biy, sövdüm şöhrätin övüηnüη seniη da yerin otayıηniη, haybatıηniη seniη.

⁹Tas etmägin çirsizlar bilä džanimni benim, da ne er bilä çan töküci tirlikimni benim,

¹⁰Xaysılarınin ki çolları kendilärinin töräsizlik bilädir, da oñu alarnin toludur mızda bilä.

¹¹Men zaçalsizliçima benim bardim, çutçar (46v) meni, Biy, da yarlıya maça.

¹²Ayaçım benim turgay toyruluçta, yiövda ulu alçışliyim seni. *Dun 12.*

[Псалом 26/27] 26

Saymos Tawit'niç.

Hanuz pomazat etmiyir edilär.

¹Biy yariçim benim da tirlikim benim: men kimdän çorçkaymen? Biy išançı tirlikimniç: men kimdän titräsärmen?

²Yuvuçlanmaçına maça yamanlarnin yemä tenimni benim çistiruçılarim benim da duşmanlarim benim, alar çacak'landılar da tüştülär.

(47r) ³Egär hadirlänsä üstümä benim oyraş, çorçmagay yüräkim benim; egär tursa üstümä benim çagattagi uruş, hälbät, munuç bilä dä saça, Biy, umsandim.

⁴Birni çoldum Eyämizdän da bunu çolarmen — turma maça övünä Eyämizniç barça künlärinä tirlikimniç benim,

Körmä maça könänmäçin Eyämizniç da buyruç bermä sarayına aninç.

⁵Yapti meni çatirinda kendininiç kününä yamanninç, yapovu tibiinä (47v) etti meni yapovunda çatirına kendininiç.

Xayadan biyik ettiç meni, ⁶da hali biyik et başimni benim üstünä duşmanlarimniç benim.

Çövräsindä boliyim da suniyim çatirına aninç çurbanin alçışniç, alçışliyim da saymos aytiyim Eyämizgä.

⁷Işit, Biy, avazıma benim, ki sarnadim saça, yarlıya maça da işit maça, zera saça aytı yüräkim benim. ⁸Da izdädi yüzüm benim yüzünü seniç, Biy, izdädilär.

(48r) ⁹Xaytarmagin yüzünü mendän da sapmagin öçäşmäçliç bilä çuluçdan seniç.

Boluşuçim benim bol, Biy, risvay etmägin meni da çoymagin meni, Teçrim, çutçaruçim benim.

¹⁰Atam benim da anam benim çoydular meni, da Biy yöpsündü meni.

¹¹Qreñk'kä bilüci et meni, Biy, yoluça seniç da yol körgüz maça izinçä seniç toyru.

Duşmanlarim üçün benim ¹²çičara bermägin meni çoluna çistiruçılarimniç benim.

(48v) Turdular üstümä benim tanıçlar yazıçniç da yalyan boldular maça töräsizliklərindä kendilärininç.

¹³Inandim körmä yaçşiliçin Eyämizniç yerinä tirilärniç. ¹⁴Tözgin Eyämizdä, zorlu bolgin, çuvat-lansin yüräkiç seniç, da töz Eyämizgä.

Dun 16, p'arç' 46 dun.

[Псалом 27/28] 27

Saymos Tawit'niç.

¹Saça, Biy, sarnadim, Teçrim benim, tiyilmaçin mendän, bolmagay çaçan tiyilgaysen mendän, oçşasarmen alarga, (49r) ki enärlär çuyurga.

²Işit, Biy, avazıma [=avazına] çoltçamniç benim çolmaçıma maça sendän, kötürgändä çollarimniç benim sarayında ari seniç.

³Heseplämägin çirsizlar bilä džanimniç benim da ne alar bilä, ki çilinirlar töräsizlikni, tas etkin meni,

Xaysıları ki sözlärlär edi eminlikni siçarları bilä kendilärininç, da yamanlıçtır yüräklärinä alarninç.

⁴Ber alarga, Biy, ämälinä körä alarninç, töräsizliklərinä körä barganlarına alarninç tölä alarga.

(49v) İşinä körä çollarininç tölä alarga, tölövünä körä alarga alarninç.

⁵Anlamadılar alar işin Eyämizniç, da ne işinä çolunuç aninç baçtilar, yemirgäysen alarni, da daçin yasalmagaylar.

⁶Alçışlidir Biy, ki işitti avazına alçışimniç benim, ⁷Biy boluşuçim benim da yardimçim benim.

Açar umsandı yüräkim benim, faydalandi da färäh boldu tenim benim, da men erkim bilä benim tapuniyim açar.

⁸Biy çuvat çoyovurtuna (50r) kendininiç, išanç çutçarmaçiniç [=çutçarmaçiniç] yaylaganına kendininiç.

⁹Xutçar çoyovurtuçu seniç, da meçärmäçiniçni seniç, küt da biyiklät alarni çaç meçilikkä diçin. *Dun 11.*

[Псалом 28/29] 28

Saymos Tawit'niç.

¹Sunuçuz Eyämizgä, oylanları Teçriniç, sunuçuz Eyämizgä oylanların çoçlarninç.

Sunuçuz Eyämizgä haybatniç da hörmätni, ²sunuçuz Eyämizgä haybatniç atına aninç, yerni öpünüz Eyämizgä köşkünä (50v) arilikniç aninç.

³Avazi Eyämizniç üstünä suvlarninç, da Teçri haybatli kökrädi, da Biy kendi üstnä suvlarninç köp.

⁴Avazi Eyämizniç çuvatli, da avazi Eyämizniç ulu könänmäçlärgä.

⁵Avazi Eyämizniç uvatir ormanlarni, da uvatir Biy ormanların Lıpananninç.

⁶Uvatkay alarni, neçik madyaş teräklärin Lıpananninç, ki sövüklüsüdür, neçik oylanları kärkäränninç.

⁷Avazî Eyämizniñ kesär (51r) yalinnî ottan, ⁸avazî Eyämizniñ teprätir pustaliñni, da müşxül-lätir Biy pustaliñin Gatesniñ.

⁹Avazî Eyämizniñ toxtatir marallarni da mä-yan etär ormanni.

Dadžarına anij barça, kimsä aytir haybat añar.

¹⁰Biy taşxinlarni olturyuzur da aşaxlatir, xan-liñ etkäy Biy meñilik.

¹¹Biy xuvatî žovovurtuna bergäy kendiniñ da alıñslagay žovovurtun kendiniñ meñilik. *Dun 11.*

[Псалом 29/30] 29

¹Saymos Tawit'niñ, 29.

Alıñşi nawagadig da(51v)džarniñ Tawit'niñ.

²Biyik etärmen, Biy, seni, ki yöpsündüñ meni da färâh etmädiñ duşmanlarimni menim mendä.

³Biy, Teñrim menim, sarnadim saña, da sayayt-tiñ meni, ⁴Biy, çixardiñ tamuxtan džanimni menim, xutxardiñ meni alardan, ki enärlär çuyurga.

⁵Saymos aytiñiz Eyämizgä, ariläri anij, tapu-nuñuz añılmañlıxına arilikiniñ anij.

⁶Yüräklänmäxtir öçäşmäxinä anij da tirliktir erkinä anij.

(52r) Keçxuruda tıngaylar yıyrganlar, ertäsi bolgay färâhlik.

⁷Men ayttim: yaxşı tirlikimä menim, ki ses-känmägäymen meñilik.

⁸Biy, erkinä seniñ berdiñ körkümä menim xu-vatni, çaytardiñ yüzüñnü seniñ mendän, da men boldum müşxüllängän.

⁹Saña, Biy, sarnadim, Teñrimä menim xol-dum. ¹⁰Ne faydadir saña xanimndan menim, egär ensäm men buzuxluñka?

Yoğsa mi toprağ tapunmağ etkäy saña ya ayt-kay könülüküñnü seniñ?

(52v) ¹¹Işitti maña Biy da yarlıyandı, da Biy boldu maña boluşuçı.

¹²Xaytardi çayğumnu menim färâhlikkä, çeşti mendän xilçapni da maña kiydirdi färâhlikni.

¹³Neçik saymos, aytkaylar saña haybatim me-nim, da dayin poşman bolıyım, Biy, Teñrim me-nim, meñilik tapuniyim saña. *Dun 14, p'arç' 34.*

[Псалом 30/31] 30

¹Yeñmäh üçün da xiyin üçün alıñş da saymos Tawit'niñ.

²Saña, Biy, umsandim, uyalmiyim meñilik, toyrulu(53r)çunđa seniñ xutxar meni da abra.

³Aşaxlat maña çulaxiñni seniñ, džâhtlan tir-gizmä meni.

Bol menim, Teñrim, yardimçim da övü işan-çimniñ — abramaga meni, ⁴zera xuvatlatuçim me-nim da işançim menim sensen.

Atiñ üçün seniñ, Biy, yol körgüzdüñ maña da

beslädiñ meni, ⁵çixargin meni sirtmağtan bu, ki yaşiriliptir maña.

Sensen yardimçim menim, Biy, ⁶da çoluña se-niñ simarlarmen džanimni menim.

(53v) Xutxardiñ meni, Biy, Teñri, könülüküñ bilä seniñ, ⁷körälmädiñ alarni, ki sağlarlar çorxu-nu boş.

Men Biygä umsandim, ⁸sövüniyim da färâh boliyim xutxarmağına seniñ.

Baxtiñ aşaxlıxıma menim, xutxardiñ totxarliğ-tan džanimni menim, ⁹da çixara bermädiñ meni çoluna xistiruçilarimniñ menim, da turyzduñ av-laxta ayaxlarimni menim.

¹⁰Yarlıya maña, Biy, ki xisilipmen men, müş-xülländi yüräklänmäxtän közüm menim, džanim menim da çarnim menim.

(54r) ¹¹Eksildilär ayriğlardan tirlikim menim, da yıllarim menim džan çixmağtan.

Miskinländi küçsüzlüxtän xuvatim menim, da sövâklärim menim müşxülländilär.

¹²Ne ki barça duşmanlarim menim, boldum men taba çonşularıma menim, asri ah da çorxu ta-niñşularıma menim.

Barçası, çaysiläri ki körärlär edi meni, çixari çaçarlar edi mendän.

¹³Unutulğan boldum men, neçik ölü, yüräk-tän, da boldum men, neçik sayit tas bolğan.

(54v) ¹⁴Zera işittim men panbasin köplärniñ, ki çövrämä edilär menim, yiyilğanına alarniñ bir-gä alma džanimni menim sayışladılar, ¹⁵evet men saña, Biy, umsandim.

Ayttim: sensen Teñrim menim, ¹⁶da çoluña se-niñdir meñarmäxim menim.

Xutxar meni çolundan duşmanlarimniñ me-nim da çuvuçilarimndan menim.

¹⁷Körgüz yüzüñnü seniñ çuluña seniñ, abra meni, Biy, yarlıyamağına körä seniñ, ¹⁸Biy, uyatli bolmiyim, ki sarnadim saña.

(55r) Uyalgaylar çirsizlar da engäylär tamuğ-ka, ¹⁹da tilsiz bolgaylar erinlär hilläli, kimlär ki sözlärlär edi toyru üçün egirlikni öktämlärindä kendiläriniñ.

²⁰Neçik ki köptür yarlıyamaği tatlilixiñniñ se-niñ, Biy, çaysi ki sağladıñ çorçkanlarıña seniñ.

Ettiñ sen alarga, çaysiläri ki umsaniptirlar saña alnına adam oylanlariniñ.

²¹Berkäyttiñ alarni yapovuñda yüzüñnüñ se-niñ müşxüllüxündän adamlarniñ.

(55v) Yaptiñ alarni çatiriñda seniñ çarşilixla-rından tillärniñ.

²²Alıñşlıdır Biy, ki tamaşa etti yarlıyamağın kendiniñ şähärdä bek.

²³Men aytım tamaşalanganıma benim, ki tüşüm çayda ki yüzüñdän közüñnüş seniñ.

Aniñ üçün işittiñ avazına alıñışmıñ benim, çayırğanıma benim saña.

²⁴Sövüñüz Biyni, barça arılari aniñ, zera toyruluşnu izdär Biy da tölär alarga, çaysıları ki artıxı etärlär öktämlikni.

(56r) ²⁵Tiräkläniñiz, da çuvatlınsın yüräkiñiz sizniñ, barçañiz, ki umsanıpsız Biygä. *Dun 28.*

[Псалом 31/32] 31

Yeñmäx üçün, saymos Tawit'niñ.

¹San, çaysına ki boşatlıx boldu yazıçlarına da yapuldular barça aşınganları aniñ.

²San adamga, çaysına ki heseplämägäy Biy yazıçın aniñ da yoxtur hillälük ayzına aniñ.

³Tiyildim men, da oprandılar barça söväklärim benim çayırğanıma maña Biygä ⁴kün uzun, kündüz da keçä

(56v) Ayırlandı çoluñ seniñ üstümä benim, çayttım barça zabunluçka, zera oxlandılar mendä tegänäklär.

⁵Yazıçlarımnı benim körgüziyim saña da töräsizlikimni benim yapmıyım sendän.

Ayttım, ki aytıyım mendän yazıçımni benim, da sen boşatıysen barça çirsizliğin yazıçımniñ benim.

⁶Bunuñ üçün alıñışka turgaylar saña barça arılariñ seniñ vaxtta yöpsünövlü.

(57r) Evet yalıñız suvlardan taşçın köplärniñ, çaysı ki alarga heç nemä tiymägäy.

⁷Sensen işançım benim tarlıçımnda bu, ki çövrämä boldular benim.

Sövünçlüküm benim, çutçar meni alardan, ki çapsadılar meni.

⁸«Açıllı etiyim seni da esli yolda, çayda ki barsarsen, da toxtatıyım üstüñä seniñ oñumnu benim».

⁹Bolmañiz neçik at da çatır, ki yoxtur alarga açıl, yügändä da noxtada (57v) çistirirsen yañaçlarıñ alarnıñ, ki saña heç nemä tiymaslar».

¹⁰Köp çiyini bardır yazıçlılarıñ, evet çaysıları umsanırlar Biygä, yarlıyamaçı Eyämizniñ çövräsina bolgay alarnıñ.

¹¹Färäh boluñuz da sövünüşüz, toyrular, Biydä, ögünüşüz, barçañiz, çaysıñiz ki toyrusız yüräklariñiz bilä.

Dun 14, p'ark' 42 dun.

[Псалом 32/33] 32

Saymos Tawit'niñ, napissiz Džuvutta.

¹Sövünüşüz, toyrular, Biydä, (58r) toyrularga yaraşır alıñış, ²çosdovanel boluñuz Eyämizgä alıñış bilä, on stronlu saymos bilä saymos aytıñiz anar.

³Alıñışlañiz Biyni alıñış [bilä] yäñi, zera yaçşıdır, saymos aytıñiz anar alıñış bilä.

⁴Toyrudur aytuşu Eyämizniñ, da barça işlari aniñ inam bilädir, ⁵da sövär yarlıyamaçını da könlükni Biy.

Yarlıyamaçı bilä Eyämizniñ tolu boldu yer, ⁶da sözü bilä Eyämizniñ kök (58v) toxtaldı, da džanı bilä ayzınıñ aniñ barça çuvatlıları alarnıñ.

⁷Yıñıştırdı, neçik tulçuxka, suvların teñizniñ da çoyar teränliktä çaznasın kendiniñ.

⁸Xorçkay Eyämizdän barça yer, da andan titrägäylär barça turuçıları dünyanıñ.

⁹Zera ol aytı — da boldu, buyurdu — da toxtaldılar.

¹⁰Biy dayıtır sayışın dinsizlärniñ, alçaç etär Biy sayışın yığınlarıñ, da heç etär (59r) Biy sayışın buyruçılarnıñ.

¹¹Sayışı Eyämizniñ meñilik çalır, da sayışı yüräkiñ aniñ džınstan çay džinska.

¹²San džinska, çaysına ki Biy Teñri boluşuçıdır anar, çoyovurtnu [=çoyovurtka], çaysı ki tañladı meñärmäçinä kendiniñ.

¹³Köktän baçtı Biy barça oylanlarına adamlarıñ, ¹⁴hadır turarından kendiniñ, baçtı ol barça turuçılarına dünyanıñ.

¹⁵Kim yarattı başça yür(59v)äkin alarnıñ, eskä alma barça işin alarnıñ.

¹⁶Dügül ki köp çuvatında kendiniñ abralır çan, da ne aznawur köp çuvatına kendiniñ.

¹⁷Yalyandır at çutçarıñımağından kendiniñ, köp çuvatında kendiniñ çutçarmastır atlaganıñ.

¹⁸Közü Eyämizniñ üstünä çorçkanlarıñniñ kendiniñ, da çaysıları umsanırlar yarlıyamaçına aniñ,

¹⁹Çutçarma ölümdän džanların alarnıñ, yedirmä alarnı açlıçta.

(60r) ²⁰Džanlarımız bizim tözgäylär Eyämizgä, zera ol boluşuçı da yardımçımız bizimidir.

²¹Anar färäh bolgay yüräkimiz bizim, da atına ari aniñ umsanalim.

²²Bolsun yarlıyamaçıñ seniñ, Biy, üstümüzgä biznim, neçik umsandıç saña. *Dun 19.*

[Псалом 33/34] 33

Bu saymos 'i meçuean alnina [sarnalir].

¹Saymos Tawit'niñ, zamanına, ki teşkirdi sözüñ kensiniñ alnına Apimelek'niñ da soñra yeberdi anı, san 33.

²Alıñışlıyım Biyni hər sahat, hər sahat alıñışı (60v) aniñ ayzımnda benim.

³Biydä maçtangay džanim benim, işitkäylär sekinlär da färäh bolgaylar.

⁴Ulu etiñiz Biyni benim bilä, da biyik etiñiz atin aniñ birgä.

⁵Xoldum Eyämizdän, da işitti maņa, barča tarliχimdan benim χutχardī meni.

⁶Yuvuχlaniņiz Biygā da aliņiz yariχni, da yüz-läriņiz sizniņ uyalmagaylar.

⁷Bu miskin sarnadī Biygā, da Biy işitti buņar, bar(61r)ča tarliχindan bunuņ χutχardī bunu.

⁸Taborları frištälärniņ Eyämizniņ çöp-çövrädir çorχkanları bilä kendiniņ da saχlar alarni.

Buņar anča.

⁹Aşaņiz da körüņüz, ki tatlīdir Biy! Sanlīdir er, χaysi ki umsanir aņar.

¹⁰Xorχuņuz Eyämizdän, barča ariläri aniņ, ki heç nemä yoχtur eksizlik [=eksiklik] çorχuçilarına aniņ.

¹¹Ulu χodžalar miskinländilär da açiχtilar, yoχsa χaysiläri ki çolar(61v)lar Biyni, eksilmägäy alardan barča yaχšiliχ.

¹²Keliņiz, oylanlarim benim, da işitiņiz maņa, da çorχusun Eyämizniņ övrätiiyim sizgä.

¹³Kimdir adam, ki klär tirlikni, sövär künlärin kendiniņ körmä yaχšiliχta?

¹⁴Tüyildir tiliņni seniņ yamanliχtan, da erinläriņ seniņ sözlämägäylär hillälikni.

¹⁵Sapkın yamandan da etkin yaχšiliχni, çolgin eminlikni da bar artindan aniņ.

¹⁶Közü Eyämizniņ üstü(62r)nä toyrularniņ, da çulayları aniņ üstünä alyişlariniņ alarniņ.

¹⁷Yüzü Eyämizniņ üstünä yaman işçilärniņ — tas etmä yerdän aņilmaχin alarniņ.

¹⁸Sarnadilar toyrular Biygā, da Biy işitti alarga, barča tarliχlarindan alarniņ χutχardī alarni.

¹⁹Yuvuχtur Biy alarga, ki opranıptirlar yüräk-läri bilä, da asaχlarını džan bilä tircizir.

²⁰Köp tarliχtir toyrularga, barčadan χutχarir (62v) alarni Biy ²¹da saχlar barča söväklärin alarniņ, da ne bir alardan ufalmagay.

²²Ölümü yazıχlıniņ yamandır, yoχsa χaysi ki körälmästir toyrunu, boşman [=poşman] bolgay.

²³χutχarir Biy džanların çullariniņ kendiniņ, poşman bolmagaylar barçası, ki umsaniptirlar aņar. *Dun 21, p'arĥ' 54 dun.*

[Псалом 34/35] 34

Saymos Tawit'niņ, 34.

¹Yaryula, Biy, alarni, ki yaryularlar meni, ti-yiş alar bilä, ki uruşurlar (63r) benim bilä.

²Al yarayiņni da çalχaniņni seniņ da kel boluş-maga maņa, ³çiχar çiliçiņni seniņ çarşi çuvuçiläri-ma benim tiyma alarni da aytkin sen džanima benim, ki: «χutχarılmaχiņ seniņ menmen».

⁴Uyalgaylar da uyatlı bolgaylar, χaysiläri ki iz-därlär edi džanimni benim, çaytkaylar artχari da uyalgaylar, χaysiläri ki sayişlarlar edi maņa yaman.

⁵Bolgaylar alar neçik toz alnina yelniņ, da (63v) frištäsi Eyämizniņ indžitkay alarni.

⁶Bolgay yolları alarniņ çaramyuluχta da az-mayliχta, da frištäsi Eyämizniņ çuvgay alarni.

⁷Heç yergädän yaşirdilar maņa sirtmaχ buzul-maylarında kendiläriniņ da heç yergädän tabala-dilar džanimni benim.

⁸Yetişkäy üstünä alarniņ sirtmaχ, χaysi ki bil-mädilär, [da av, χaysin ki yaşirdilar,] algay ayay-larin alarniņ, da sirtmaχka ol tüşkäylär.

⁹Yoχsa džanim benim sö(64r)vüngäy Biydä, färâh bolgay çutχarmaχına aniņ, ¹⁰da barča söväk-lärim benim aytkaylar: «Biy, kim oχşar saņa?»

Ki çutχardī yarlıni çolundan çuvatlıniņ, yarlı-ni da miskinni alardan, χaysi ki çapsarlar ani».

¹¹Turdular üstümä benim tanıχları yaman-lariniņ, χaysi ki nemäni bilmäs edim, sorarlar edi mendän.

¹²Tölädilär maņa yaman ornuna yaχşiniņ, me-ņärmäχ džanimni benim (64v) sayişladilar adam oylanlarindan.

¹³Men indžitkanına alarniņ çilçap kiyär edim, asaχ etär edim oruç bilä džanimni benim, da alyi-şim benim çoynuma benim çaytsinlar.

¹⁴Neçik çardaş da siņar, ol türlü biyançli bolur edim, neçik yas tutuçi da çayyulu, ol türlü asaχ etär edim.

¹⁵Üstümä benim färâh boldular da yiçildilar; yiçildilar mendä çiyinlar, da men tanımadim, ta-yıldilar (65r) da boşman [=poşman] boldular.

¹⁶Sinadilar meni da heç ettilär heçlik bilä, çir-çıldattilar üstümä benim tişlärin kendiläriniņ.

¹⁷Biy, çaçan körsärsen?

Keri et džanimni benim hizliklärendän alar-niņ da aslanlardan birin anamnii benim.

¹⁸Tapuniyim saņa, Biy, yiçövdä ulu da yiçinla-rında köplüχnüņ alyişliyim seni.

¹⁹Färâh bolmagaylar mendä duşmanlarim benim, χaysiläri ki köräl(65v)mäs edilär meni heç yergädän, köz salmaχ ettilär maņa közläri bilä kendiläriniņ.

²⁰Menim bilä eminlikni sözlärlär edi, da ken-diläri öçäşmäχ bilä hillälikni sayişlarlar edi.

²¹Açtilär üstümä benim ayızların kendiläriniņ da ayttılar: «Evet, evet, kördü közlärimiz bizim».

²²Kördüņ, Biy, da tüyilmagin, Biy, kerı bolma-gin mendän.

²³Oyan da baχ, Biy, könülükümä benim, Teņ-rim benim da Biyim benim, yaryuma benim, ²⁴da könülük et maņa toyruluχuņa körä (66r) se-niņ, Biy, Teņrim benim.

Färâh bolmagaylar mendä duşmanlarim me-

nim ²⁵da aytmagaylar yüräklärindä kendiläriniñ, ki: «Vağ-vağ džanimizga bizim, ki boydux anı».

²⁶Uyalgaylar da uyatlı bolgaylar, çaysilari ki sövündülär edi yamanıma benim, kiygäylär uyatnı da risvaylıxni, çaysilari ki ulu sözlärlär edi üstümä benim.

²⁷Sövüngäylär da färäh bolgaylar saña barça-si, kimlär ki klärlär toyruluxumnu benim.

(66v) Ayt kaylar här sahat: «Uludur Teñri», — da çaysilari klärlär eminlikni çuluñ bilä seniñ.

²⁸Tilim benim sözlägäy toyruluxuñnu seniñ, här kez ögövlüküñnü seniñ. *Dun 25.*

[Псалом 35/36] 35

¹Yeñmäx üçün, çulunıñ Eyämizniñ Tawit'niñ.

²Aytiyir töräsiz, yazıçlanıp esi bilä kendiniñ, ki yoxtur çorçusu Teñriniñ alnına közlärimizniñ bizim.

³Hilläländi alnına anıñ tapma töräsizlikni (67r) kendiniñ da körälmämä anı.

⁴Sözlari ayziniñ anıñ, tiliniñ anıñ töräsizlik da hilläliktir.

Klämädi ol aqlama yağşini; ⁵töräsizlikni hesplädi töşäkindä kendiniñ.

Turdu ol barça yolda, ki dügüldür yağşı, da yamandan ol osanmadı.

⁶Biy, köktädir yarlıyamaçiniñ seniñ, könülüküñ seniñ çax bulutlarga diñrä.

⁷Toyruluxuñ seniñ — neçik taylar, Teñri, köñü- (67v)lüküñ seniñ — neçik teränliklär köp! Adamlarnı da hayvanlarnı tırgizirsen sen, Biy!

⁸Neçik ki köp ettiñ yarlıyamaçiniñ seniñ, Teñri! Evet adam oylanlari kölgäsinä çanatlarıñniñ seniñ umsangaylar:

⁹İçkäylär alar semizlikindän övüñnüñ seniñ, da ayin [=ayin] suvlarin huzurluquñnuñ seniñ bersärsen içmä alarga.

¹⁰Sendändir, Biy, çovraçı tırlıkniñ, da yariçi bilä yüzüñnüñ seniñ körärbiz yariçni.

(68r) ¹¹Saç yarlıyamaçiniñ seniñ, kimlär ki tanırlar seni, toyruluxuñnu seniñ, çaysilari ki toyrudurlar yüräklari bilä.

¹²Kelmägäy üstümüzgä bizim ayaçlari öktämlärniñ, da çolları yazıçlılarnıñ titrätmäsinlär bizni.

¹³Anda tüşkäylär barçası, kimlär ki çilinirler töräsizlikni, kerı bolgaylar da dayin bolmagaylar toxtalma. *Dun 14, p'ark' 40 dun.*

Alış Movsesniñ 2-inçi törädän

[Второзаконие 32: 1-21: Песнь Моисея, часть 1]

(68v) ¹Baçiniñiz, kök, da sözliyim, işitkäy yer aytuşun ayzimniñ benim.

²Yöpsünövlü bolgay, neçik yağmur, avazim benim, da engäy, neçik çiravu, aytuşum benim.

Neçik yağmur üstünä yaşilniñ, neçik yağış üs-

tünä biçänniñ, ³ki atin Eyämizniñ sarnagaybiz, da beriniñiz alış Eyämizgä, Teñrimizgä bizim.

⁴Teñri, çaysiniñ ki könülük bilädir işi anıñ, da barça yolları anıñ könülük bilädir.

(69r) Teñri inamlıdır, da yoxtur anda egirlik; toyru da köñüdür Biy.

⁵Yazıçlandılar, da dügül anıñ oylanlari çorançlar, torganlar yolsuz da çolayına.

⁶Dügül bu oldur, çaysi ki Eyämizgä tolär ediniz siz, yünlari açılısızlar da dügül açilli.

Dügül bu kendidir atañ seniñ, çaysi ki tapundu seni, etti seni da yarattı seni.

⁷Esiñä bolgay seniñ künlari meñilikniñ, aqlanıñiz yıllarin džinslarnıñ çax (69v) džinska dirä.

Sorgin sen atañdan seniñ, da gälädzi etkäylär saña, çartlarıñdan seniñ, da ayt kaylar saña.

⁸Zamanında, neçik ayirdi Biyiktägi barça džinslarnı, neçik dayitti ol oylanlarin Atämniñ.

Turyuzdu ol çek dinsizlärgä sanına körä frištälärinä Teñriniñ.

⁹Boldu ülüşü Eyämizniñ çoyovurtu kendiniñ Jagop, da payı meñärmäçiniñ kendiniñ Israjel.

¹⁰Yetkinčä boldu añar (70r) pustalıçta; susamaçsizliç [= susamaçlıç] da suvsuzluçta çuluç etti añar.

Ögütlädi anı da saçladı, neçik böbäkin köznüñ, ¹¹neçik çaraxuş, çanatlarına kendiniñ yöpsündü meni, neçik üstünä çipčäläriniñ kendiniñ, şayavatlandı.

Kerdi çanatlarin kendiniñ, da yöpsündü anı, da kötürüp keltirir edi anı üstünä, yayirlari arasinä kendiniñ.

¹²Biy yalıız kütär edi alarnı, da yoç edi alar bilä teñri yat.

(70v) ¹³Keltirip çıçardı alarnı çuvatına yerniñ, yedirdi alarnı hasili bilä tarlovlarnıñ.

Emizdirdi alarga çibal çayadan da yağ taşlı çayadan,

¹⁴Yağı inäklärniñ da sütü çoyunlarnıñ yağ bilä birgä bizovlarnıñ, ögüzlärniñ da eçkilärniñ.

Semizlikin bövräklärindän aşıçniñ da çanın borlanıñ içti, çayirni.

¹⁵Yedi Jagop, toyundu da huzurlandı sövüklü.

Semirdi, baziç boldu, keñardı, çoydu Biy Teñrini, (71r) yaratuçisin kendiniñ, da artçarı çaldı Teñrisindän, çutçaruçisindan kendiniñ.

¹⁶Öçäşlätilär meni yat ayaçlari bilä kendiläriniñ, da gurçlari bilä kendiläriniñ açittilar meni.

¹⁷Xurban ettilär devlärgä, da dügül Teñrigä, gurçlarnı, çaysi bilmäslär edi, yäñi da vaçtsiz, çaysilarin ki heç tanımaslar edi ataları alarnıñ.

¹⁸Xoyduñ Biyni, ki toyrurdu seni, unuttuñ (71v) Teñrini, ki yedirdi seni.

¹⁹Kördü Biy da paçillandı, yüräkländi üstünä oylanlarına da çizlarına alarnıñ ²⁰da ayttı:

«Xaytariyim yüzümnü benim alardan da körgüziyim alarga, ki ne bolmalıdır soñyudagi zamanda.

Zera bir dñinstir çolayına alar, da oylanları biyänçsizlikniñ, ²¹alar paçillattılar meni Teñri dügülläri bilä kendiläriniñ da açıylattılar meni gurklarında kendiläriniñ.

Halı men dä paçilla(72r)tiyim alarnı, dñins keräksiz da essiz dñins bilä açitiyim alarnı».

[Молитва]

Beriñiz haybat Teñrigä, beriñiz alyışni Eyämizgä, Teñrigä, adam sövüçigä meñilik.

Pareçosluçu”.

Bu ganons saymos üç yüz sekiz dundir.

[Псалом 36/37] 36

Saymos Tawit’niñ.

¹Paçillanmagın yamanlarga, ne alarga, çaysiläri çilinir töräsizlikni.

(72v) ²Zera, neçik biçän, tezindän çurusarlar, neçik yaş ot, tezindän aşsarlar.

³Umsan Biygä da etkin tatlilixni, turgın yerdä da kütülürsen ululuçunda anıñ.

⁴Siçta Eyämizni, da ol berir saña çoltçasın yüräkiñniñ seniñ, ⁵belgili et alnına Eyämizniñ yoluñnu seniñ da umsañın añar.

Ol etsär ⁶da çıçarsar, neçik yarıçni, suçsuzluçuñnu seniñ da toyruluçuñnu seniñ, neçik yarım-künnü.

(73r) ⁷Hnazant bolgın Eyämizgä, da çuluç et añar, da paçillanmagın alarga, çaysiläriniñ ki oçşaşlanıptır yolları kendiläriniñ adamlarga, çaysi ki çilinüyir töräsizlikni.

⁸Tiyil öçäşmäxtän, da tingın yüräklänmäxtän, da paçillanmagın yamanlarga.

⁹Yamanlar tezindän tas bolurlar, evet çaysiläri tözärlär Eyämizgä, alar meñärlär yerni.

¹⁰Azulaç da daçın heç bolmısar çirsiz, izdäsär-(73v)sen yerin anıñ da tapmıarsen.

¹¹Evet çaysiläri ki sekindirler, alar meñärlär yerni da huzur etsärlär köp eminliklərində kendiläriniñ.

¹²Çaşutlar yazıçlı toyrunu da çirçildatır üstünä anıñ tişlärin kendiniñ, ¹³evet Biy külsär alardan.

Zera ilgärtin körär, ki yetişiptir küñü anıñ.

¹⁴Xiliç çıçardılar yazıçlılar da çordular yayların kendiläriniñ urmaga yarlıni da mis(74r)kinni, öldürmä anı, ki aşıxtır yüräki bilä.

¹⁵Xiliçları alarnıñ kirgäylär yüräklärinä alarnıñ, da yayları alarnıñ ufalgay.

¹⁶Yaçşidir azulaç nemä toyrunuñ, ne ki köp ululuçu yazıçlılarnıñ, ¹⁷da biläklärin çirsizlarnıñ yançkaylar.

Toxtatır Biy toyrularni ¹⁸da tanır küñlärin zaçalsizlarnıñ, çarangliçı alarnıñ meñilik bolgay.

¹⁹Uyalmısarlar alar zamanında yamanlıçniñ, (74v) evet küñünä açliçniñ toysarlar.

²⁰Ošta yazıçlılar tas bolurlar, evet duşmanları Eyämizniñ haybatlanganına [da biyiklängäninä] kendiläriniñ eksilsärlär, neçik tütün eksilir.

²¹Ötünç alır yazıçlı da tölämästir, evet çaysi toyrudur, yarlıyar da berir.

²²Xaysiläri alyışlarlar Biyni, meñärlär yerni, da çaysiläri çarçarlar, taspolurlar andan.

²³Eyämizdän tüzätilir barganı kişiniñ, yolun anıñ ol klär asrı.

(75r) ²⁴Kläsä dä taysa da, ol yiçilmagay, zera Biy çolun tutuçidir anıñ.

²⁵Oçlan edim men, da çartaydım, da körmädim toyrunu heç bolgan, da ne züryätı ya butaçı anıñ, ki tilängäy ötmäk.

²⁶Kün uzun yarlıyar da berir ötünç, züryätı anıñ alyışlı bolgay meñilik.

²⁷Keri bol yamandan da et yaçşini, turarsen meñi meñilik kendindän.

²⁸Biy sövär könülükni da dügül aşaya urar arilärin kendiniñ, yoçsa meñilik saçlar alarnı.

(75v) Töräsizlər sürülgäylär birlämä, da züryätı çirsizlarnıñ tas bolgaylar.

²⁹Evet toyrular meñärgäylär yerni da turgaylar meñi meñilik kendindä.

³⁰Ayzi toyrunuñ sayışlar, saçlar açilni, da tili anıñ sözlägäy könülükni.

³¹Töräsi Teñrisiniñ kendiniñ bar yüräkinä kendiniñ, da ni taymagay barganı anıñ.

³²Baçar yazıçlı toyruga da klär öldürmä anı, (76r) ³³evet Biy çoymas anı çoluna anıñ, da ni suçlu etmäs anı, ne vaçt yaryulasa anı.

³⁴Tözgin Eyämizgä da saçla yolun anıñ, da biyik etär seni meñärmägä yerni, da tas bolganın yazıçlılarnıñ körärsen.

³⁵Kördüm çirsizni kötürülgän, biyiklängän, neçik ormanı Lipanañniñ.

³⁶Aştım — da ošta yoç edi, izdädim — da tapılmadı yeri anıñ.

³⁷Saçla zaçalsizliçni da körgin toyruluçnu, zera bardır nasipi a(76v)damniñ eminlik etüçiniñ.

³⁸Töräsizlər sürülgäylär bir oyurdan, da züryätı çirsizlarnıñ itkäy.

³⁹Xutçarılmaçı toyrularniñ Eyämizdändir, közätüçisidir alarnıñ zamanında tarlıçniñ.

⁴⁰Boluşur alarga Biy da çutçarır alarnı, abrar

alarni yazixlilardan da tirgizir alarni, zera umsan-dilar aņar. *Dun 38.*

[Псалом 37/38] 37

¹Saymos Tawit'niņ, jişadagina şapatniņ.

²Biy, yüräklängäniņdä seniņ çarşilamağın meni da (77r) öçäşmäxiņ bilä seniņ ögütlämä meni.

³Zera oxuņ seniņ oxlandilar mendä, da mendä toxtadı çoluņ seniņ.

⁴Yoxtur saıaymaç tenimä benim yüzündän öçäşmäxiņniņ seniņ.

Yoxtur eminlik söväklärimä benim yüzündän yazixlarimniņ benim.

⁵Töräsizliklärim benim biyikländilär, ne ki başım benim, neçik yük ayır, ayırlandı üstümä benim.

⁶Irinlädilär da çiridilär yaralarım benim yüzündän seziksizlikimniņ benim.

(77v) ⁷Zabunlandım da aşax boldum asrı, kün uzun çayyulu yürür edim, ⁸zera boyum benim tolu boldu çiyin bilä da yoxtur saıaymaçlıç tenimä benim.

⁹Xıynaldım da aşax boldum asrı, muņrar edim küstünmäxiņdän yüräkimniņ benim.

¹⁰Biy, alniņa seniņdir barça suçlançım benim, da küstüngänim benim sendän yapulmadı.

¹¹Yüräkim benim müşçülländi mendä, da çoydu meni çuvatım benim, yariçi közlärimniņ benim, da bu (78r) da bolmadı birgämä.

¹²Yaçşi klävüçilärim benim da yuvuçlarım benim alnıma benim yuvuçlandılar da turdular, da yovuçlarım benim yıraç boldular mendän.

¹³Zulum bilä yarıyüçilär edilär meni da izdiyir edilär dżanımnı benim, çaysilari saıişliçilär edilär yamannı üstümä benim, sözlädilär töräsizlikni da hillälükni kün uzun saıiş etärlär edi.

¹⁴Yoçsa men — neçik çulaçsız, ki işitmäs, neçik tilsiz, çaysi ki açmas açzın kendiniņ.

(78v) ¹⁵Boldum men neçik adam, çaysi ki işitmäs da bolmagay söz açzına aniņ.

¹⁶Men saņa, Biy, umsandım, da sen işitkäysen maņa, Biy, Teņrim benim.

¹⁷Ayttım, ki bolmagaylar färâh [mendä] duşmanlarım benim; seskängäninä ayaçlarimniņ benim üstümä benim ulu-ulu sözlädilär.

¹⁸Men çiyinga hadirmen, da ahriçlarım [=ayriçlarım] benim alnıma benim här sahat.

¹⁹Töräsizlikimni benim aytiyim da çayyurıyım yazixlarım üçün benim.

(79r) ²⁰Hanuz duşmanlarım benim tiridirlär da çuvatlanıptirlar mendän artıç, köplär edilär, çaysilari körälmäs edilär meni heç yergädän.

²¹Da çaysilari tölädilär maņa yaman ornuna

yaçşiniņ, yaman sözlär edilär mendän, zera men barir edim artından toyruluçnuņ.

²²Xoymağın meni, Biy, Teņrim benim, da ni kerı bolmağın mendän, ²³baçkin boluşma maņa, Biy çutçarıлмаçimniņ benim. *Dun 21.*

[Псалом 38/39] 38

¹Tügällängäninä (79v) Tit'ovnuņ, alışi Ta-wit'tän.

²Ayttım, ki saçlagaymen yolumnu benim, ki yazix etmäğaymen tilim bilä benim.

Xoydum közät açzıma benim, çarşi bolganda yazixlı alnıma benim.

³Xulaçsız boldum da aşaxlandım, tiyildim aç öçäşmäxtän, da ayriçlarım benim yäñirtti meni.

⁴Xızdı yüräkim benim çarnıma benim, da sa-yişima benim yandı ot.

⁵Sözlädım tilim bilä benim da ayttım:

Körgüz maņa, Biy, soņçumnu benim da sanın kün(80r)lärimniņ benim, ki ne çadardır, zera bil-gäymen, ki ne çadar nemä eksilıptır mendän.

⁶Oşta ölcöv bilä çoyduç künlärimni benim, da küçlü [=küçü] çuvatimniņ benim neçik heç nemä-dir alnıma benim. Hälbat, barça bilä heçtir här adam tenli.

⁷Alay ox, neçik yüzlämä, keziyir adam, hälbat, heç yergädän buşurçanıyır, çaznalıyır da bilmäs, kimgä yiyiştürıyır.

⁸Hali kimdir tözümlüküm benim? Dügöl mi sen, Biy? Ya küçlü [=küçü] çuvatimniņ dügöl mi sendän maņa?

(80v) ⁹Barça töräsizlikimdän benim çutçarı-dıņ meni, taba essizlärgä ettiņ meni.

¹⁰Xulaçsız boldum da heç açmadım açzımnı benim, zera sen ettiņ.

¹¹Keri et mendän çiyinimni benim, zera çu-vatından (çuluņnuņ>) çoluņnuņ seniņ men eksil-dım.

¹²Azarlamaç bilä yazix üçün ögütlädiņ adam-nı, oprattıņ, neçik pavuçınanı, boyun aniņ. Hälbat, heçtir här adam.

¹³İşit, Biy, alışima benim, çulaç çoy çoltçax-ma benim, yaçşima [=yaşima] benim tiyılmağın.

(81r) Kelginmen men alniņa seniņ, çarib da keçkän, neçik barça atalarım benim.

¹⁴Boş et maņa, ki tingaymen, negä diņrä bar-mıyırmen, çayda ki heç dayın tapulman. *Dun 15.*

[Псалом 39/40] 39

¹Saymos Tawit'niņ.

²Tözmäç bilä tözdüm Eyämizgä, da baçtı ma-ņa, da işitti alışima benim.

³Çıçardı meni çuyurdan ~~barça~~ zabunluçnuņ, gavdan da balçıxtan.

Toxtatti üstünä çayaniň ayaçlarimni benim da tüzätti barganimni benim.

⁴Xoydu ayzima benim alyış (81v) yäni, alyışni Eyämiz Teşrimizniň bizim.

Körgäylär köplär, da çorçkaylar, da umsan-gaylar Biygä; ⁵sanlidir er, çaysiniň atına Eyämiz-niň umsaşi bar aniň,

Baçmadı ol heçlikkä, da ne çuturluçka yal-yan.

⁶Köp ettiň sen, Biy, Teşrim benim, sk'ançeli-k'iňni seniň, saýışiňa seniň dügül kimesä, ki oçşa-gay saña.

Ayttim da sözlädim, da köp boldular, ne ki san; ⁷çurbanlarga da bernälärgä biyänmädiň; çu-laç toxtattıň maña; bütöv (82r) çurban da yazıç üçün klämädiň.

⁸Ol vaxtta ayttıň, ki ošta kelirmen men, başın-da bitikläriň yazılıptır benim üçün:

⁹Etmägä [Etmanga>Etmaga] erkiňni seniň, Teşrim benim, klädim da orenk'iňni seniň içinä çarnimniň benim.

¹⁰Sövünçlülätiyim toyruluçunu seniň yixövdä ulu, ošta erinlärimni benim heç tiyman sendän.

Biy, sen bildiň, ki ¹¹toyruluçunu seniň heç yapmadım yüräkimä benim, könülükünü seniň da çut(82v)çarmaçıni seniň.

Ayttim da heç yaşırmadım yarlıyamaçıni seni da könülükünü seniň çoyovurttan ulu.

¹²Evet sen, Biy, yıraç etmägin şayavatiňni seni mendän, ki yarlıyamaçıni seni da könülüküni seniň hər sahat yöpsüngäy meni.

¹³Dolaştilar çövrämä yamanlar, çaysilarına yox edi alarga san, yetiştilär maña töräsizliklärim benim, da men heç bolmadım körmägä.

Köp boldular, ne ki saçi başimni benim, da yüräkim benim çoydu meni.

(83r) ¹⁴Klägin, Biy, çutçarma meni, da Biy, boluşma maña başkän.

¹⁵Harlangaylar da uyatlı bolgaylar, çaysilari klärlär edi dżanimni benim kötürmä bunu, çayt-kaylar keri da uyalgaylar, çaysilari saýışlarlar edi maña yaman.

¹⁶Kötürgäylär uyatni ol sahat tezindän, çaysi-lari aytirlar edi maña: «Vax-vax».

¹⁷Sövüngäylär da färäh bolgaylar sendän bar-çası, ki kliyirlär seni, Biy.

Ayt-kaylar hər sahat: (83v) «Uludur Teşri»,— da kimlär sövärlär çutçarmaçıni seniň.

¹⁸Men yarli da dilänçimen, Teşri, saýışla me-ni, boluşuçim da abravuçim benim, da sen, Teş-rim benim, keçikmägin.

Dun 22, p'arçk' 58 dun.

[Псалом 40/41] 40

¹Saymos Tawit'niň, 40.

²San, çaysi saýışlar yarlini da klänçini! Kün-dä yaman çutçarir ani Biy.

³Biy çutçarir ani da tircizir, sanli etär ani üs-tünä yerniň da (84r) çixara bermäs ani çoluna duş-manlariniň kendiniň.

⁴Biy boluşuçidir aňar töşäkindä ayriçiniň ken-diniň: barça ornun aniň çaytarir çastaliçindan aniň.

⁵Men ayttim: Biy, yarliya maña, sayayt dża-nimni benim: men yazıçlımen saña.

⁶Duşmanlarim benim ayttilar maña yaman: «Xaçan bolgay, ki ölgäy da tas bolgay ati aniň?»

⁷Kirir edi körmä, heçlikni sözlär edi yüräkinä kendiniň, yıyar edi töräsiz(84v)likni dżanına ken-diniň.

Çixari çixar edi da ani sözlär edi, ⁸menim üçün kispislarlar barça duşmanlarim benim.

Sayışladilar yamanni üstümä benim, söznü [=sözün] töräsizlikni çoydular üstümä benim.

⁹Mägär, kimlär yuçlar da dayin heç mi artıç turmişar? ¹⁰Zera da er eminlikimni benim, kim-gä da men umsandim,

Xaysi yer edi ötmäkimni benim, arttırdi etmä maña aldamaçni.

¹¹Evet sen, Biy, yarliya (85r) maña, turçuz meni, da töliyim alarga.

¹²Bunu bilä tanıyım, ki biyändiň maña, ki bolmagaylar färäh mendä duşmanlarim benim.

¹³Evet meni zaçalsizliçimde benim yöpsün-düň, toxtattıň meni alniňa seniň meçilik.

¹⁴Alyışli Biy Teşri Israçelniň meçi meçilik! Bolgay, bolgay. *Dun 14.*

[Псалом 41/42] 41

¹Esliliki üçün, Çorça oylunuň.

²Neçik hasrättir 1-münüzlü çovraç suvlarına, ol türlü hasrät(85v)tir dżanim benim saña, Teşri.

³Susaptir dżanim benim saña, Teşri, zorlu da tiri. Xaçan kelip körüngäy men yüzünä Teşriniň?

⁴Boldular maña yaşlarim benim yemäk kün-düz da keçä, ol ki aytirlar edi maña kün uzun, ki: «Xaydadir Teşriň seniň?»

⁵Bunu neçik aňsam edi, täşvişläner edi mendä dżanim benim, tiräkläner edim, ki kirgäy men ota-çına, tamaşasına övünüň Teşriniň,

Avazına sövünçlükünü, tapunmaçniň da av(86r)azına yaçşı tirlikniň.

⁶Hali ne üçün çayyulusen, dżanim benim, ya ne üçün müşçüllätiyirsen meni? Umsan Teşrigä, tapungin aňar, çutçaruçi yüzümnü benim Teşri-dir.

⁷Džanim benim asrı müşxülländi, bunuñ üçün aqdim seni yerindän Jortanannıñ, Hermondan, taydan kiçiräktän.

⁸Teränliklär terändän sarnadılar saña avazına aǵınlarıñniñ seniñ.

Barça yubanmaǵlarıñ seniñ da tolyunlarıñ (86v) seniñ keçtilär üstümä benim.

⁹Kündüz simarladı Biy yarlıyamaǵın kendiniñ, keça alyışın yäñj da alyışım benim Teñrigä tirlilikim üçün benim.

¹⁰Ayttim Teñrigä: yöpsünövlüm menimsen, ne üçün kerı ettiñ meni, ne üçün ǵayǵulu bariyirmen indžitkanına duşmanımniñ benim?

¹¹Ufalganına söväklärimniñ benim tabaladılar meni duşmanlarım benim, aytıp maña kün uzun, ki: «Xanı Teñriñ seniñ?»

(87r) ¹²Halı ne üçün ǵayǵulusen, džanim benim, ya ne üçün müşxüllätiyirsen meni? Umsan Teñrigä, tapungın aǵar: ǵutǵaruçisi yüzümnüñ benim Teñridir. *Dun 13.*

[Псалом 42/43] 42

Saymos Tawit'niñ.

¹Yarǵu et maña, Teñri, da toǵru et maña törämdä benim.

Džinstan, ki dügül ari, adamdan yazıxlıdan, hillälidän ǵutǵar meni.

²Sen, Teñri, ǵuvatlatuçim menimsen, ne üçün unuttuñ meni, ne üçün ǵayǵulu bariyirmen men indžitkanına duşmanımniñ benim?

(87v) ³Yeber, Biy, yarıǵıñniñ seniñ da könülüküñnü seniñ, ki yol körgüzüçi bolǵay maña, çıǵarǵay meni tayıña ari da otaxıña seniñ.

⁴Kiriyim alniña seyaniniñ Teñriniñ, Teñrigä, ki färâh etär igitlikimni benim.

Tapuniyim saña alyış bilä, Teñrim, Teñrim benim.

⁵Halı ne üçün ǵayǵulusen, džanim benim, ya ne üçün müşxüllätiyirsen meni? Umsangın Teñrigä, tapungın aǵar, ǵutǵaruçisi yüzümnüñ benim Teñridir. (88r) *Dun 6.*

[Псалом 43/44] 43

¹Saymos Tawit'niñ.

²Teñri, ǵulaǵlarımiz bilä bizim işittiǵ, ǵaysı da atalarımiz bizim ayttilar bizgä

Işni, ǵaysı ki ǵilindiy künlärinä alarnıñ, künlärdä ilgäriği.

³Xoluñ seniñ üzdü dinsizläрни, da alarnı tiktin; ǵıynadıñ ǵoyovurtnu da çıǵardıñ alarnı.

⁴Dügül ki ǵılıçi bilä kendiläriñniñ meñärsärlär yerni, da ne biläkläri alarnıñ, ki ǵutǵardı alarnı.

(88v) Yoǵsa saǵıñ seniñ, da biläkiñ seniñ, yarıǵı yüzüñniñ seniñ, zera biyändiy sen alarga.

⁵Sen kendiñsen ǵanim benim da Teñrim benim, ǵaysı ki buyurduñ ǵutǵarılmaǵı üçün Jagopnuñ.

⁶Seniñ bilä duşmanlarımizni töviyix da atıñ bilä seniñ heçkä beriyix turganlarnı üstümüzgä bizim.

⁷Dügül ki yayıma benim umsanıpmen, da ne ǵılıçim benim tırgizir meni.

⁸Evet sen ǵutǵardıñ bizni duşmanlarımizdan (89r) bizim da heç etüçilärimizni bizim uyatlı ettiñ.

⁹Teñri bilä öǵuniyix kün uzun da atın anıñ tapuniyix meñilik.

¹⁰Yoǵsa halı sen kerı ettiñ da risvayladıñ bizni da çıǵadıñ, Teñri, ǵuvatlılarımiz bilä bizim.

¹¹Xaytardıñ bizni artǵarı, ne ki duşmanlarımizni bizim, da körälmäǵänlär bizni taladılar bizni.

¹²Berdiñ bizni, neçik ǵoynu, soymaga da dinsizliktä dayıttiñ bizni.

¹³Sattıñ ǵoyovurtuñnu seniñ başǵa bahasından, (89v) da yoǵtur sanı çaxıriñimizniñ bizim.

¹⁴Ettiñ bizni taba ǵonşularımizga bizim, kültkü da aybli masǵaralıǵka alarga, ki çövrämizgä edilär bizim.

¹⁵Ettiñ bizni mani dinsizlärgä, teprätmäǵkä başlarin elniñ.

¹⁶Künlärimdä barça risvaylıǵım benim alni-ma benimdir, da uyatı yüzümnüñ benim yaptı meni

¹⁷Avazından risvay etüçiniñ da yaman aytuçiniñ, yüzündän duşmannıñ da ǵuvuçiniñ.

(90r) ¹⁸Bu barça keldi üstümüzgä bizim, da biz seni unutmadıǵ, da ne yalǵan çıǵmadıǵ niyätindä seniñ, ¹⁹da ne ǵaytmadıǵ artǵarı yüräklärimiz bilä bizim.

Xaytardıñ izimizni bizim yollarıñdan seniñ, ²⁰aşax ettiñ bizni yerinä ǵıyınniñ, da yaptılar bizni kölgäsi ölümnüñ.

²¹Eǵär unutup esäx biz atın Teñrimizniñ bizim ya salǵan bolmagay [=bolǵay] ǵolumuz bizim teñrilärgä yat,

²²Hälbät, Teñri izdär bunu, zera ol tergär yapuǵluǵun yüräkimizniñ bizim.

(90v) ²³Seniñ üçün öliyirbiz kün uzun, hesep-ländix, neçik ǵoynu soyulmaǵlıǵka.

²⁴Oyan, ne üçün yuǵlıyirsen, Biy? Kel da kerı etmä bizni meñilik.

²⁵Nek ǵaytarıyirsen yüzüñnü seniñ bizdän, unutiyirsen miskinlikimizni da tarlıǵımizni bizim?

²⁶Aşax boldu çax topraǵka boyumuz bizim, da yergä birikti belimiz bizim.

²⁷Kel, Biy, boluş bizgä da ǵutǵar bizni atıñ üçün seniñ. (91r) *Dun 25.*

[Псалом 44/45] 44

¹Soğyusuna kečkän zamanniñ. Oylanlariniñ Gorxaniñ aǵılı. Sarnamaǵ sövük üçün. Saγmos Tawit'niñ.

²Aǵtiryay yüräkim menim gälädziläriñni seniñ yaǵşı, da aytiyim işimni menim ǵanga.

Tilim menim, neçik kriç yazučiniñ tezyazuçi, ³körklü körümlüktä, ne ki barça oylanları adam-lariniñ.

Yayıldı šnork' erinläriñdän seniñ, bunuñ üçün alyışladı seni Teñri meñilik.

(91v) ⁴Xušan ǵılıç belinä seniñ, zorbaz, özdänlikiñä körkününñ seniñ.

⁵Xorgin, tüzätkin da ǵanlıǵ etkin könülük üçün, sekinlikiñniñ [=sekinlikiñ] da toyruluxuñ üçün, da yol körgüzüçi bolgay saǵa sk'ançelik' bilä oñuñ seniñ.

⁶Oǵlarıñ seniñ itiläniptir, zorbaz, da yiyinlar tibiñä seniñ tüškäylär, yüräkinä duşmanlarına ǵanniñ.

⁷Olturyučuñ seniñ, Teñri, meñi meñilik, tayaǵı xuvatniñ — tayaǵı pad(92r)šaxlıxiñniñ seniñ.

⁸Sövdüñ toyruluxnu da körälmädiñ egirlikni.

Bunuñ üçün yayladı seni Teñri, Teñriñ seniñ, yay bilä färählikniñ artıx, ne ki sıñarlarıñniñ seniñ.

⁹Mira, da temyan, da ǵiyaršämbär kiyinişiñdän seniñ, saraylarıñdan fil söväklärindän, ¹⁰ǵaydan ki färählatirlar seni ǵızları ǵanlarıñniñ hörmät-kä.

Tursar ǵaniçä saǵında seniñ, kiyiniş bilä al-tunlu tüzülgän da şöhrätlangän.

(92v) ¹¹Işit, ǵiz, da kör, da aşaxlat ǵulaxiñniñ seniñ, unut eliñni seniñ da övün atañniñ seniñ, ¹²zera suǵlandı ǵan körkünä seniñ.

Bu kendidir biyiñ seniñ, yerni öpkäysen bu-ǵar, ¹³da ǵizi Dzuraniñ yerni öpsär buǵar, da bernälär bilä yüzün bunuñ ǵulux etsärlär ululuǵları žoyovurtnuñ.

¹⁴Barça haybatı ǵiziniñ ǵanniñ içkärtin, etäk-läri altunlu, tüzülgän bi(93r)lä da donatkan.

¹⁵Eltkäylär ǵanga gojslarıñniñ artından aniñ, da sıñarlarıñ aniñ eltsärlär aǵar.

¹⁶Küvürgäylär süvünçlük bilä da färählik bilä, da eltkäylär dadǵarıña ǵanniñ, ¹⁷da ornuna atalarıñniñ seniñ bolgaylar oylanlarıñniñ seniñ.

Turyuzgaysen alarnı buyruǵçılar barça yerdä, ¹⁸da añılgay atıñ seniñ barça dżinslar dżinsına.

Bunuñ üçün žoyovurt tapungaylar saǵa meñi-lik da meñi meñilik.

(93v) *Dun 18.*

Bu saγmos ineyut'eandan [ineγüedan] soñra ävölgi.

[Псалом 45/46] 45

¹Gorça oylanlariniñ, saγmos Tawit'niñ.

²Teñrimiz bizim işanç da ǵuvat, boluşuçi üstünä tarlıǵlarimiz, ki taptılar bizni asri.

³Bunuñ üçün ǵorǵmiyiǵ biz müşǵüllängäniñä yerniñ, teşkirilgäniñä taylarıñniñ yüräkinä teñizniñ.

⁴Çaǵirdilar da müşǵülländilär suvları alarniñ, müşǵülländilär taylar ǵuvatından aniñ.

⁵Ketkänläri aǵın suv(94r)larniñ färäh etärlär šähäriñ Teñriñniñ, da ari etti otaxın kendiniñ Biyik-tägi.

⁶Teñri ortalarına alarniñ, da alar seskänmä-gäylär, boluşkay alarga Teñri ertädän çax ertägä diñrä.

⁷Müşǵülländilär dinsizlär, da aşaxlandılar ǵanlıǵlar, berdi avazin kendiniñ Biyiktägi, da müşǵülländi yer.

⁸Biy ǵuvatlılarıñniñ bizim bilä, yöpsünövlümüzdür bizim Teñrisi Jagopnuñ.

⁹Keliñiz da körünüz (94v) işläriñ Teñriñniñ, ki etti nişanlar da peşälär üstünä yerniñ.

¹⁰Urdu uruşlarıñniñ ǵiriγından çax ǵiriγına dün-yäniñ, yaylarıñniñ uvattı, yarayıñniñ sindiryaladı, da ǵalǵanlarıñniñ küydürdü ot bilä.

¹¹Ertäläniñiz da taniñiz, ki menmen Teñri, bi-yik boliyim dinsizlikte da biyikläniyim üstünä yerniñ.

¹²Biyi ǵuvatlılarıñniñ bizim bilä, yöpsünövlümüzdir Teñrisi Jagopnuñ. *Dun 11.*

[Псалом 46/47] 46

¹Saγmos. Alyşi Gorça oylanlariniñ. Saγmos Tawit'niñ.

²Çap uruñuz, barça dinsizlär, çaxiriñiz Teñri-gä avaz bilä sövünçlükniñ.

³Biy biyiklangän da ǵorǵulu, ǵan ulu üstnä barça yerniñ.

⁴Tabi etti žoyovurtnu bizgä da dinsizlärni tibi-nä ayaxlarıñniñniñ bizim.

⁵Tañladı bizni kendinä žaranglıǵka, körkün-dän Agopnuñ, ǵaysi ki sövdü.

(95v) ⁶Aγındı bilä Teñri alyiş [=Teñri alyiş bilä], da Biyimiz bizim avazi bilä birγiniñ.

⁷Saγmos aytıñiz Teñrimizgä bizim, saγmos ay-tiñiz ǵanimizga bizim, saγmos aytıñiz.

⁸Xan ulu üstünä barça yerniñ Teñridir, saγ-mos aytıñiz aǵar alyǵ [=aǵıl] bilä.

⁹Xanlıǵ etti Teñri üstünä dinsizlärniñ, Teñri olturdu olturyučuna arilikiniñ kendiniñ.

¹⁰Buyruǵçılar žoyovurtlarıñniñ yiyildilar Teñri-sinä Aprahamniñ, zera Teñriñniñ ǵuvatları yerdän asri kötürüldülär.

(96r) *Dun 9.*

[Псалом 47/48] 47

¹Saymos. Alyış Gorça oylunuñ, ekinçi şapatniñ.

²Uludur Biy da alyışlıdır asrı şähärinä Teñrimizniñ bizim, tayına ari anıñ.

³Baziç kök, sövünsär sövünmäx bilä barça yerdä tayları Sionnuñ, tiräsinä yarımkeçäniñ şähäri xanniñ ulu.

⁴Teñri dadžarında kendiniñ belgilidir, zamañına, neçik boluşuçi bolur edi alarga.

⁵Ošta xanlıxlari yerniñ yiyildilar da tüssärlär birlänmä.

(96v) ⁶Kensiläri kördülär bu türlü da tañlandılar, müşxülländilär, seskändilär, ⁷da titrov tuttu alarni.

Anda inçxamaç, neçik toyruganda, ⁸yel dä muçkäm uvatsar kerapni Tarsistä.

⁹Neçik işitiñ, bu türlü dä kördüç şähärinä Eyämizniñ xuvatlılar, şähärinä Teñrimizniñ bizim.

Teñri himlärin saldı añar meñilik, ¹⁰yöpsündüç, Teñri, yarlıyamaçiniñni seniñ içinä žoyovurtuñ-(97r)nuñ seniñ.

¹¹Atiña körä bu türlü dä alyışiñ seniñ barça dünyâda, toyruluç bilä toludur oñuñ seniñ.

¹²Färäh bolsun tay Sion, da sövünsärlär xizlari Utaniñ könülüküñ üçün seniñ, Biy.

¹³Dolaşiniñ Sionnu[, xapsañiz ani] da çövräläñiz burdžlarin anıñ.

¹⁴Xoyuñuz yüräkiñizni siziñ üsnä xuvatlılarıniñ anıñ, paylaşiñiz berkliklärin anıñ, ki aytma bolgaysiz millätkä özgä:

¹⁵Budur Teñri, Teñrimiz bizim (97v) meñi meñilik, da bu kütkäy bizni çax meñilik. *Dun 13.*

[Псалом 48/49] 48

¹Gorça oylunuñ. Saymos Tawitniñ.

²Işitiñiz bunu, barça džinslar, çulaç xoygan boluñuz, barçañiz, ki turupsiz dünyâda.

³Toyunçlari yerniñ da oylanlari adamlarniñ, birlämä dövlätliär da yarlılar.

⁴Ayziñ benim sözläsär açillixni, da sayişlari yüräkimiñ benim — tärtipni.

⁵Aşaçlatiyim manilärgä çulaçimni, açiyim manilärni alyış bilä ilgärtin:

(98r) ⁶«E, ne üçün barça xorçiyirmen men künnüñ yamanından? Zera töräsizlikim yerişiptir, çövrämä boldular benim».

⁷Umsanganlar sanga xuvatları bilä kendiläriniñ, köplüç ululuçlarına kendiläriniñ ögünsärlär.

⁸Xardaş çutxarmas, da çutxarmas adam, da bermäs Teñrigä çutulmaçin, ⁹da ne bahasın çutxarılmaçiniñ džanıniñ kendiniñ.

Xazyan meñilik, ¹⁰da tirilirsən çax tüğälinçä, da ne körmäsən buzuçluñnu.

(98v) ¹¹Xaçan körsäñ, ki açillilar ölärlär, birlämä fähamsızlar da essızlar taspolurlar da çoyarlar yatlarğa ululuçlarıni kendiläriniñ.

¹²Kerezmanlari övlari alarniñ bolgay meñilik, da otaçları alarniñ džinstan çax džinska, da sarnalsar atları alarniñ topraçında alarniñ.

¹³Adam hörmättä edi, da ne bilmädi; teñlästi hayvanlarğa sözsüzlärgä da oçşadi alarga.

¹⁴Bu yoldur azmaçlıçka (99r) alarga alarniñ, bundan soñra ayızları bilä kendiläriniñ biyängäylär.

¹⁵Neçik çoyunlar, tamuçka çixara berilsärlär, da ölüm kütsär alarni, da eyälik etsärlär alarga toyrular tañ manına.

Boluşluçları alarniñ oprangaylar tamuçta, da haybatlarından kendilärinä tüşkäylär.

¹⁶Yoçsa tek Teñri çutxargay džanıniñ meni çolundan tamuçnuñ, açan yöpsünsälär meni.

¹⁷Xorçmagin, açan ululansa adam da açan (99v) köp bolsalar haybatı övünüñ anıñ.

¹⁸Zera düğül ki ölümünä kendiniñ alsar birgäsina barçani, da düğül ki enärlär haybatı övünüñ anıñ birgäsina.

¹⁹Yoçsa boyu anıñ tirlikinä kendiniñ alyışlangay, tapungay saña, açan yaxşı etsäñ sen añar.

²⁰Kirgäy ol çax džinsina atalarıniñ kendiniñ, çax meñilikkä diyin yariç körmägäy.

²¹Adam hörmättä edi, da ne bilmädi, teñlästi (100r) hayvanlarğa sözsüzlärgä da oçşadi alarga.

Dun 20, p'arç' 42 dun.

[Псалом 49/50] 49

Saymos Jasapniñ.

¹Teñri, teñrilärniñ Biyi sözlädi, ündädi yerni küñ toyuşundan çax batışına künnüñ.

²Siondan ulu könänmäçi çutxarılmaçniñ, körkü anıñ.

Teñrimiz bizim belgili kelsär, ³da Teñrimiz bizim tüyilmisar.

Ot alnına anıñ yaltrasar, da çövräsina anıñ dufan asrı.

(100v) ⁴Ündäsär köknü yoyartın da yerni yarçulama çoyovurtun kendiniñ, ⁵yiyiştirma kensinä arilikin kendiniñ da çaysilari çoyarlar bernälärin niyätleriñ üstünä seyaniniñ anıñ.

⁶Aytsarlar kök toyruluçun anıñ, zera Teñri yarçuçidir.

⁷Işit, çoyovurtum benim, da sözliyim seniñ bilä, da Israjel, saña tanixliç beriyim, ki Teñri, Teñriñ seniñ menmen.

⁸Düğül ki bernäläriniñ üçün seniñ azarliyirmen (101r) seni, zera çurbanlarıñ seniñ alnimadir benim här sahat.

⁹Xabul etmān övüjđän seniñ ögüzlärni, da ne sürüklärinđän seniñ eçkilärni.

¹⁰Menimdir barça kazanlar ormandagi, kiyiklär taydagi da barça hayvanlar.

¹¹Bilirmen men barça xuşlärni köktägi, körkü tüzlärniñ mendädir.

¹²Egär açxinsam, saña nemä heç aytman, zera menimdir dünyâ tügälliki bilä kendiniñ.

(101v) ¹³Yemändir men etin ögüzläriniñ seniñ, da ne xanin eçkiläriniñ seniñ içärmen.

¹⁴Sungin Teñrigä xurban alyışniñ da tügällä Biyiktägiğä niyätiniñ seniñ.

¹⁵Sarnasarsen maña kününä tarlıxiniñ seniñ, men xutxarırmen seni, da sen haybatlasarsen meni.

¹⁶Yoğsa yazıxlığa ayttı Teñri: «Nek sen, ne üçün här kez sözliyrsen toyru luğumnu menim, yağom aliyrsen niyätimni menim (102r) ayziña seniñ?»

¹⁷Zera sen körälmädiñ ögütümnü menim, keri

ettiñ da artxarı saldiñ barça sözlärin ayzımnıñ menim.

¹⁸Egär körsän edi oyrularni, yügürür edin alar bilä da itlär bilä çoyar edin payiñni seniñ.

¹⁹Ayziñ seniñ arttırır edi yamanlıxni, da tiliñ seniñ toludur hillälük bilä.

²⁰Olturup çardaşinđan seniñ yaman sözlär edin da üstünä oylunuñ anañniñ seniñ çoyar edin azmaxlıxni.

(102v) ²¹Bunu barça ettiñ, da tiyildim saña; sa-yinđin töräsiz esiñä dä, ki men dä saña oğşagaymen.

Hali çarşiliyim da turçuziyim bunu barça al-niña seniñ, ²²seziniz, barçañiz, çaysılariniz unutup esäniz Teñrini.

Şahat, çapsalgaysiz, da kimsä bolmagay, ki çutçargay.

²³Xurbanı alyışniñ haybatlı etsär meni, da an-dadır yol, çayda körgüzsäm añar çutçarmaxin Teñriniñ». *Dun 24.*

[Псалом 50/51] 50

¹Yeñmäx üçün. Sağmos Tawit'niñ, ²çaçan keldi añar Nat'an markare, çaçan ki barip edi Persa-re çatına.

³Yarliya maña, Teñri, ululuğuña körä yarlıya-mağiniñ seniñ, köplüğüñä körä şayavatiniñ seniñ buzgın töräsizlikimni menim.

⁴Ayruxsu yuvğın meni töräsizlikimdan menim da yazıxımdan menim aruv etkin meni.

⁵Töräsizlikimni menim men mendän bilirmen, da yazıxlarım menim alnıma menimdir (103v) här sahat.

⁶Saña yalyz yazıx ettim, Biy, da yamannı al-niña seniñ ettim,

Neçik toyru bolgaysen sözüñdä seniñ da yeñü-çi yaryuda saña.

⁷Töräsizlik bilä başladı da yazıx bilä toyurdu [meni] anam menim.

⁸Sen, Biy, könülüknü sövdüñ, körünmägänlär-ni da yapuğlärni ağıliñ bilä seniñ körgüzdüñ maña.

⁹Bürk üstümä zoba bilä, da aruv ~~Biy~~ bolıyım, yuvğın, da artıx (104r) çardan ağ bolıyım.

¹⁰İşitövlü etkin maña sövünçlüknü da färâhlik-ni, da sövüngäylär sövâklärim menim hasrät bolgan.

¹¹Xaytar yüzüñnü seniñ yazıxlarımдан menim, barça töräsizlikimni menim arit mendän.

¹²Yüräk aruv toxtat mendä, Teñri, da dżanni toyru yäñirt çarnimda menim.

¹³Salmagin meni, Biy, yüzüñdän seniñ da Dżaniñni Ari seniñ çıxarmagin mendän.

(104v) ¹⁴Bergin maña sövünçlükün çutçarılmagıñni, dżan ayalıxıñ bilä seniñ toxtat meni.

¹Начальнику хора. Псалом Давида,

²Когда приходил к нему пророк Нафан, после того, как Давид вошел к Вирсавии.

³Помилуй меня, Боже, по великой милости Твоей, и по множеству щедрот Твоих изгладь беззакония мои.

⁴Множественно омой меня от беззакония моего, и от греха моего очисти меня,

⁵Ибо беззакония мои я сознаю, и грехи мои ежечасно предо мною.

⁶Тебе единому согрешил я, Господи, и лукавое пред очами Твоими сделал, так что Ты праведен в приговоре Твоем и победоносен в суде Твоем.

⁷В беззаконии зачала и во грехе родила меня мать моя.

⁸Ты, Господи, возлюбил истину, невидимое и сокровенное явил мне мудростью Твоею.

⁹Окропи меня иссопом, и буду чист; омой меня, и буду белее снега.

¹⁰Дай мне услышать, Господи, радость и веселие, и возрадуются кости мои, сокрушенные ожиданием.

¹¹Отврати лице Твое от грехов моих и изгладь все беззакония мои.

¹²Сердце чистое сотвори во мне, Боже, и дух правый обнови внутри меня.

¹³Не отвергни меня, Господи, от лица Твоего и Духа Твоего Святого не отними от меня.

¹⁴Возврати мне радость спасения и Духом владычественным Твоим утверди меня.

¹⁵Övrätiiyim töräsizlärğä yolunnu seniñ, da çirsizlar saña çaytkaylar.

¹⁶Хутхар meni çandan, Теңри, Теңри хутхарилмаҳимниñ меним, da sövüngäy tilim benim тоғрулухуҗа seniñ.

¹⁷Бий, egär erinlärimni benim асһаң, ағзим benim yirlagay алышһиñni seniñ.

¹⁸Egär kläsäñ edi, çur(105r)ban sunar ediç, evet sen bütöv çurbanga nemä heç biyänmädiñ.

¹⁹Хурбан Теңригä džan ašaç, yüräkni aruv[, džanni ašaç] Теңри heç etmästir.

²⁰Yaçši etkin, Бий, erkiñ bilä seniñ Sionga; da yasalgay duvarları Erusaғemniñ:

²¹Ol vaçтта biyänsärsen çurbanga тоғрулухуң, [çaçan] niyät çurbanimizni çıçargay seғanıña seniñ, ögüzni. *Dun 20.*

[Псалом 51/52] 51

¹Yeñmäç üçün, da ustatlıçı üçün Tawit'kä.

²Zamanına, (105v) çaçan keldi Et'omajeçi da ayttı Sawuғa, ki ošta Tawit' keldi övinä Apimeçlik'niñ.

³Nek maçtangay yamanlıçta küçlü töräsizlik?

⁴Kün uzun egirlikni sağışladı tilindä kendiniñ.

Neçik yülgüç iti, itilädi hillälilikni, ⁵süvdü yamanlıçni, ne ki yaçşılıçni, töräsizlikni, ne ki sözün тоғрулухуң.

⁶Sövdü ol barça sözlärin yemirmäçniñ da tilärni hilläli.

⁷Bunuñ üçün Теңри yemir(106r)gäy anı soғyuga diñçä, üzgäy da çıçargay anı otayından da kökün anıñ yerindän tirilärniñ.

⁸Körgäylär тоғрулар da çorçkaylar andan, külsärlär da aytsarlar:

⁹«Bu adamdır, çaysi ki etmädi Теңрини kendi-nä boluşuçi, yoçsa umsandı bu köp çodžalıçına kendiniñ da çuvatlandı heçlikindä kendiniñ».

¹⁰Evet men — neçik zäytün teräki yemişli övündä Теңриниñ; umsandim yarlıçamaçına Теңриниñ meñilik (106v) da meñi meñilik.

¹¹Tapuniyim saña, Бий, meñilik, ki ettiñ, da töziyim atıña seniñ, zera tatlisen alnına ariläriniñ seniñ. *Dun 8, p'ark' 52.*

[Псалом 52/53] 52

¹Yeñmäç üçün Maғaғet'anıñ. Esliliki Tawit'kä.

²Aytti fähamsiz yüräkindä kendiniñ, ki yoçtur Теңри.

Buzuldular da murdarlandıлар töräsizlikläriñdä kendiläriniñ, da ne kimesä bar, ki etkäy tatlılıçni.

(107r) ³Теңри köктän baçtı barça oylanlarına adamlarниñ körmä, ki bar midir kimesä açıllı, ki izdägäy Теңрини.

¹⁵Научу беззаконных путям Твоим, и нечестивые к Тебе обратятся.

¹⁶Избавь меня от кровей, Боже, Боже спасения моего, и язык мой восхвалит правду Твою.

¹⁷Господи! отверзи губы мои, и уста мои возвестят хвалу Твою:

¹⁸ибо если бы Ты пожелал, мы вознесли бы жертву; но к всесожжению не благоволишь.

¹⁹Жертва Богу – дух сокрушенный; сердца чистого и души смиренной Ты не презришь, Боже.

²⁰Облагодетельствуй, Господи, по благоволению Твоему Сион; да воздвигнутся стены Иерусалима:

²¹Тогда благоугодны будут Тебе жертвы правды, [когда] возложат на алтарь Твой обетованные жертвы наши, тельцов.

⁴Barçası saptılar bir oçurdan da keräksiz boldular;

Yoçtur kimesä, ki etkäy yaçşini, da yoçtur kimesä çaç bir dä.

⁵Neçik ne tanımagaylar barçası, ki çiliniyirlar töräsizlikni,

Xaysi ki yerlä edi çoyovurtumnu benim, neçik aşamaçin ötmäkniñ, da Теңригä heç sarnamadılar?

(107v) ⁶Anda çorçkaylar çorçunu, çayda ki bolmasa çorçmaç, zera Теңри saçar söväklärinä [=söväklärin] adamlarga biyänçilärniñ.

Uyalgaylar da uyatlı bolgaylar, zera Теңри etti heç alarnı.

⁷Kim bergäy Siondan çutçarıлмаçin Israjel'niñ! — çaytarganıñda Eyämizniñ yasırlıçin çoyovurtunuñ kendiniñ sövünsär Jagovp da färäh bol-sar Israjel. *Dun 9.*

[Псалом 53/54] 53

¹Yeñmäç алыш bilä. Esliliki Tawit'niñ. ²Zamanına, ki kel(108r)dilär Zip'açik'lär da ayttilar Sawuғa, ki ošta Tawit' yaşinip olturuptur bizdä.

³Теңри, atıña seniñ tırgiz meni da çuvatıñdan seniñ könülük etkin maña.

⁴Теңри, işit алышма меним, çulaç çoygın sözünä ағзимниñ меним.

⁵Yatlar turdular üstümä benim, da küçlülär izdädilär džanımnı benim, da ne heseplämädilär seni, Теңри, alnılarına [=alınlarına] kendiläriniñ.

⁶Ošta, Теңри boluşuçim (108v) benim; da Бий yöpsünövlüm džanımnıñ меним.

⁷Çaytarmaç bilä yamanı duşmanlarıma benim könülüküñ bilä seniñ tas etkin alarnı.

⁸Men erkim bilä benim bernämni suniyim saña, çostovanel boliyim atıña seniñ, Бий, zera yaçşıdır.

⁹Barça tarlıxlarımndan benim xutxardıñ meni, da duşmanlarımni benim kördü közlärım benim.
Dun 7.

[Псалом 54/55] 54

¹Yeñmāx da alıış. Saγmos eslilik(109r)tān Ta-wit'niñ.

²Xulax çoy, Teñri, alıışıma benim da ne kö-rümsüz etmä çoltxamni benim.

³Baxkin maña da işit maña, zera çayγurdum men ayırlanganıma benim da müşxülländim.

⁴Avazından duşmanniñ da indžitmañından yazıxlınıñ saptılar maña, egirlik bilä, öçäşlänmāx bilä öç saγladılar maña.

⁵Yüräkım benim müşxülländi mendä, da çor-xusu ölümnüñ tüştü üstümä benim.

(109v) ⁶Ah da titrämmāx bilä keldi üstümä me-nim, da yaptı meni çaranγuluγ.

⁷Aytir edim: «Bersä edi kimesä maña çanat-lar, neçik kügürçinniñ, ki uçkay edim, kötürülgäy edim, ⁸yıraçlanıp, toγtagay edim yabanlıçta.

⁹Gümānim bar edi Teñridä, ki xutxargay edi meni çisçaesliktān da zähirlänmāxtān täşvišli, tarlıxından kendiniñ [=yüräkimniñ]».

¹⁰Salğın, Biy, da ayırgın tillärin alarniñ, zera kördüm töräsizlikni da (110r) çarşılıxni şähärdä.

¹¹Kündüz da keçä dolaşkan boldular duvarla-rında anıñ, ¹²töräsizlik, yamanlıx da yazıx bar ara-larına alarniñ, da ne eksilmädi mahalälärindän alarniñ ası da çayınlıx.

¹³Zera egär duşman tabalasa edi, tözär edim, hälbät, yaçom körälmägän ulu sözläsä edi üstümä benim, yaşınır edim, hälbät, andan.

¹⁴Evet sen, adam teñläşim benim, yol körgü-züçim benim da tanışim benim.

(110v) ¹⁵Hälbät, anda ž tatlılattıñ maña da sa-ña yemäk, zera barır ediç bir söz bilä övünä Teñri-niñ.

¹⁶Kelgäy ölüm üstünä alarniñ da tirilä egäç tüşkäylär tamuçka, zera yamanlıxtır turadçaxları alarniñ da ortalarına alarniñ.

¹⁷Men Teñrigä sarnadım, da Biy işitti maña.

¹⁸Keçägä, tañ manına, yarımkindä
Sözlädim da ayttım, da işitkay avazıma me-nim, ¹⁹xutxargay eminlik bilä (111r) džanımnı me-nim yovuxlarımndan benim, zera keräk bilä yetiş-tilər üstümä benim.

²⁰İşitkay Teñri da aşax etkay alarni, çaysi ki ilgäridir, ne ki meñilik.

Zera yoç edi alarga teşkirilmāx, da ne çorç-maslar edi Teñridän.

²¹Saldı çolun kendiniñ tölov etmä alarga, da alar murdarladılar orenk'in anıñ.

²²Ayırıldılar yüräklängän yüzündän anıñ, da etti yüräklärinä alarniñ.

(111v) Imşax edi sözläri alarniñ, ne ki çeť, da kendiläri — neçik kesmäk.

²³Salğın Biygä çayγuñnu seniñ, da ol yedirir seni da bermäs meñilik seskänmäxliç toyruğa.

²⁴Sen, Teñri, endirgäysen alarni çoyuruna bu-zuçluxnuñ, eränlär çan töküçilär da hillälilär ba-rabarlatmagaylar künlärin kendiläriniñ, yoçsa men saña, Biy, umsandım. *Dun 22, p'arç' 38 dun.*

Alıışi Movşesniñ

[Второзаконие 32: 22-43:

Песнь Моисея, часть 2]

(112r) ²²Zera ot çarundu öçäşlänmāximdän benim, örtäsär, da ensär çax tamuçnuñ tibiñä,

Yegäy yerni da barça bitişi yerniñ alarniñ, yandırgay ot bilä, örtängäylär himläri taylariniñ alarniñ.

²³Yıyım yamanlıxlarni üstnä alarniñ da oç-larım bilä benim tügälliyim alarni.

²⁴Opranganlar da zabunlanganlar açlıçtan, kazandan sirdiryalangan [=sındiryalangan], leş tüşkän barça uçar çuşlarga köktägi.

(112v) Yılan džinslarin oñalmaşsız yeberiyim üstünä alarniñ, kazanlarni pustalıxniñ, ki berli da arlı suvragaylar alarni yer üsnä.

²⁵Çıxartin oylanlarin çıyın etkay alarni çiliç, da içkartin övlärindän anda çalabalari çorçunuñ

Otuzyaşarlarni gojslar bilä birgä da oylanlar toxtalğan çartlar bilä birgä.

²⁶Ayttım, ki: «Tayıtkaymen alarni da tiyiyim jişadaglixin alarniñ džins(113r)lardan».

²⁷Egär ki yoç öçäşmäxi üçün yüräklängäniniñ duşmanniñ, ki bolmagaylar ömürlü, da biyiklän-mägäylär öktämlänip duşmanlar, da aytkaylar,

Ki: «Xolumuz bizim biyiktir, da biläkimiz bi-zim çuvatlı, da dügül Biy Teñri etti bunu barça».

²⁸Zera bir džins bir sağışlarin tas etüçidirlär alar, da yoçtur alarda açıl, ²⁹da sağışlamadilar es-kä alma bu barça, da hali yöpsüngäylär uyatni boylarına kendiläriniñ.

(113v) ³⁰Tamaşa bir ulu budur, neçik bir miñ-ni çuvalagay ya eki tümänni teprätkäylär,

Egär Eyämiz Teñri çıçara bermäsä edi alarni da bersä edi alarni çollarına duşmanlariniñ alarniñ.

³¹Zera dügüllär gurkları alarniñ, neçik Teñri-miz bizim, yoçsa duşmanlarımız bizim yaman sa-ğışlılar.

³²Bayından Sotomnuñ edi borla teräki alarniñ, da tikmäsi alarniñ Komordan.

(114r) Borlası alarniñ borlası leyiliçiniñ, da salçimi alarniñ leyiliçindän ötnüñ.

³³Yüräklänmäxi adždahalarınij çayıri alarnij, yüräklänmäxi oçyılanlarınij müdarasız başxa sa-yaımaçtan.

³⁴Dügöl mi bu barça yiyilptir mendä, möhür-längän saçlanıyirlar çaznamda benim?

³⁵Kününä öc tölämäxniij töliyim alarga, zama-nında, çaçan urunsa taşka ayaxları alarnij.

Yovuçtur künü tas (114v) bolmaçları alarnij, yetişıptir hadirlik bilä Biy üstünä alarnij.

³⁶Yarıyular Biy žoçovurtun kendiniij da çulla-rında kendiniij övüntür,

Zera kördü alarni yorulgan[, boşangan] da çi-xara berilgän yasirliçkä.

³⁷Da aytsar Biy: çanıdır gurk'larınijiz sizniij, çaysılarına ki umsanip ediniz siz alarga, ³⁸çaysıla-riniij ki yaçların çasaplarından yer ediniz da içär ediniz çayırin çurbanlarınij?

Hali tursunlar, bol(115r)uşsunlar da bolsun-lar sizgä arça.

Sarnamaçi Movşes markareniij

³⁹Taniijiz da körünüz ki menmen, da yoxtur özgä Teğri, başxa mendän.

Men öldürürmen da men tırgizirmen, tövär-men da men oçaltırmen, da ne kimesä bolur, ki çi-xargay sizni çolumdan benim.

⁴⁰Kötürdüm kökkä çolumnu benim, ant içtim sayım bilä benim da ayttım, ki tirimen men meñlik.

⁴¹İtliyim, neçik yaşnamaçni, çiliçimni benim da izdämä (115v) öcnü çeşiyim sayımni benim.

Töliyim tölövün duşmanlarıma benim da kö-rälmäslärimä benim töliyim tölövlärinä alarnij.

⁴²İçiriyim oçumnu benim çanından alarnij, da çiliçim benim yegäy et çanından yaralarnij yasir bolgan, başlarınij buyruçılarnij duşmanla-riniij alarnij.

⁴³Färäh bolsun kök anij bilä, da yerni öpkäy-lär açar barça oylanları Teğriniij.

Färäh boluçuuz, dinsizlər, žoçovurtu (116r) bi-lä anij, küçäytkäylär anı barça friştäləri Teğriniij.

Izdämäç bilä (izdäldi>) izdädi öcnü çanından oylanlarınij alarnij, tölövü duşmanlarınij alarnij töländi alarga.

Tölövün körälmäsizläriniij alarnij töländi alarga, aritkay Biy yerni žoçovurtunuç kendiniij.

Bu ganon saymos 352 dundir.

[Молитва и колофон]

Sensen Biyimiz bizim, sensen K'risdos, çutça-ruçimiz bizim, seni alışlagay džanimiz bizim, adam sövüci Biy. Pareços". (116v) Yazdırgan sar-nagan bilä da yazuçi bilä birlängäylär da aņilgay-lar K'risdosnuç yarıu kününä. Amen.

[Псалом 55/56] 55

¹Yeñmäç žoçovurt üçün, ki aruvluçtan yıraç-lanıp edilär. Zamanına, ki tutup edilär anı yat millät Keçta. Tawit'niij.

(117r) ²Yarliya maça, Teğri! zera basti meni adam; kün uzun uruşlar indžittilar meni.

³Bastilar meni duşmanlarıim benim kün uzun, köp boldular, ki çalişirlar edi birgämä biyik-liktän.

⁴Kündüz men çorçmandir, Biygä zera umsan-dim, ⁵Teğri bilä ögüniyim sözümnü benim, Teğri-gä umsan(117v)dim da çorçmandir, ki ne etkäy maça adam?

⁶Kün uzun sözümnü risvayladılar, benim üçün edi sayışları alarnij yamanliçka.

⁷Xarib bolgaylar da yaşına-yaşına keçgäylär alar, ayaxlarıma benim közätkäylär, neçik dä çast etärlär edi boyuma benim.

⁸Neçik heç nemädän kerı etsärsen alarni, öcäşmäç bilä žoçovurtnu tabi etsärsen?

⁹Teğri, tirlikimni benim aytiyim saça, çoyi-yim (118r) yaşlarıimni benim alniņa seniij, neçik atadiij sen maça.

¹⁰Xaytkaylar duşmanlarıim benim artlarına kendiläriniij kününä, çaçan sarnasaç saça.

Ošta tanidim, ki Teğrim benim sensen, ¹¹Teğ-rini alışliiyim sözü bilä benim da Biyni ögiyim sözümdä benim, ¹²Teğrigä umsandim da çorç-mandır, ki ne etkäy maça adam?

¹³Mendändir niyatim benim, çaysi ki bersär-men saça, Teğri, alış bilä.

¹⁴Xutçardıij džanıimni (118v) benim ölümdän, közlärimni benim yaşlardan, ayaxlarıimni benim azmaçliçtan, biyançli boliyim alnina Eyämizniij topraçında tirilärniij. *Dun 11.*

[Псалом 56/57] 56

¹Yeñmäçni buzmagin. Tawit'niij nişanlı yazo-vu. Zamanında, ki çaçan çaçip edi ol yüzündän Sa-wuçuñuç peçeraga.

²Yarliya maça, Teğri, yarliya maça, zera saça umsandı džanim benim.

Kölgäsinä çanatlarıimniij seniij umsanıyix çaç aşkinça töräsizlik.

(119r) ³Çaxırdim Teğrigä biyiktägi, Teğrigä, yaçşı etüçimä benim.

⁴Yeberdi köktän da tırgizdi meni, çoydu mas-çaraliçka, ki basarlar edi meni.

Yeberdi Teğri yarıyamacıin da könülükün kendiniij da çutçardı ⁵džanıimni benim arasından kazanlarınij, ki çirim etiyir edim men müşçüllänip.

Oylanları adamlarnij tişləri kendiläriniij ya-ray da oçlardirlar, da tilləri alarnij — neçik iti çiliç.

⁶Biyiklänpisen sen köktä, Teñri, barça yerdädir (119v) haybatıñ seniñ.

⁷Sirtmaç hadirlädilär ayaçlarıma benim da aşax ettilär boyumnu benim, çazdılar alnıma benim terän çoyur da tüştülär kendiläri anda.

⁸Hadirdir yüräkım benim, Teñri, hadirdir yüräkım alyışlama da saymos aytma saña haybatım bilä benim.

⁹Oyanıñız, haybatım benim, oyanıñız saymos bilä da alyış bilä, da men oyanırmen ertäräk.

¹⁰Xosdovanel bolıyım saña žoyovurt ar(120r)asına, Biy, da saymos aytıyım saña džınslar arasına.

¹¹Ulu boldu çax kökkä diyin yarlıyamaçıñ seniñ, çax bulutlarga dıñradır könülüküñ seniñ.

¹²Biyiksen sen köktä, Teñri, barça yerdä bardır haybatıñ seniñ. *Dun 13.*

[Псалом 57/58] 57

¹Añmaç üçün. Buzmağın yazovun nişannıñ.

²Eğär ki toyrı da toyruluñnu sözläsäniz edi, na toyrı yarı etär edıñız oylanlarına adamlarıñ.

³Zera da hali dä yüräk(120v)ıñızgä sizıñ töräsizlikni etiyrısız yerdä, egirlikni çollarıñız sizıñ çozıyır.

⁴Yat boldular yazıçılär anadan, aldandılar çarnında da sözlädilär yalyan.

⁵Yüräklänmäçi alarıñıñ oçşasına körä yılanıñ, neçik çarayılan, ki yumuptur çulaxların kendiniñ,

⁶Ki işitmägäy ol avazın džadunuñ džardar da almagay ot ot berüci ağıllıdan.

⁷Teñri ufatkay tişlärin alarıñıñ ayzlar(121r)ına kendiläriniñ, da tişlärin aslanlarıñıñ sindirgay Biy.

⁸Alçax bolgaylar alar, neçik suv, ki tökülür; çorulğanda yayı anıñ çovuşlangan [=çovuşlangay], neçik balayuz, ki erir, ⁹da tügängäylär.

Tüştü ot, da körmädilär günäşni, ¹⁰çax eslärinä alıp edilär tegänäklärin kendiläriniñ, neçik tižnig [tižning], öçäşmäç bilä tiriläp, örtägäy alarıñ.

¹¹Färäh bolgay toyrı, çaçan körsä tölovün, da çolun kendiniñ yuvgay çanıñdan yazıçlıniñ.

(121v) ¹²Da aytıkay adam, ki könüsündän bardır yemişi toyrunuñ da bardır Teñri, ki yarıular alarıñıñ yerdä. *Dun 10.*

[Псалом 58/59] 58

¹Yeñmäç üçün. Buzmağın nişan yazovnu Tawit'niñ. Zamanına, ki yeberdi Sawuy da çöp-çövrä aldı övün anıñ, ki öldürgäy edi anı.

²Çutçar meni duşmanlarımdan benim, Teñri, alardan, ki turupturlar üstümä benim, abra meni.

³Çutçar meni alardan, kimlär ki çiliniyirlar (122r) töräsizlikni, eränlärdän çan töküçilärdän abra meni.

⁴Ulamaga boyumnu benim klädilär da yetiştirilär üstümä benim çuvatlılar.

Ne yazıçım benim, da ne aşınganlarımız, ⁵başça yazıçtan yügürdüм da toyrı boldum.

Oyan alnıma benim da kör ⁶sen, Biy çuvatlılarıñıñ, Teñrиси Israjelniñ,

Baykın da därman etkin barça dinsizlärgä, yarlıyamağın barçasına, çaysıları ki çiliniyirlar töräsizlikni.

(122v) ⁷Çaytsarlar keçurun, açıçsarlar, neçik itlär, da kezsärlär šähär çövräsina.

⁸Alar yañşagaylar ayzlarıñıñ bilä kendiläriniñ, da çilic bardır erinlärinä alarıñıñ:

Evet, hali kim işitti bunu? ⁹Zera sen, Biy, külsärsen alardan da heç etärsen barça dinsizläriñ.

¹⁰Xuvatımnı benim saña saçlıyım, zera Teñri boluşuçım benimdir.

¹¹Teñrim benim, yarlıyamaçi anıñ ertälängäy maña, da Teñrim benim (123r) körgüzgäy maña duşmanlarımnı benim.

¹²Öldürmäğın alarıñıñ, ki unutmagaylar çoyovurtunuñ seniñ.

Dayıtkın alarıñıñ çuvatıñ bilä seniñ da salgın alarıñıñ, zera sensen abrovuçım benim, Biy.

¹³Yazıçlarıñıñ ayzlarıñıñ alarıñıñ da sözläri erinlärininiñ alarıñıñ, tutuşurlar alar öktämlikliariñ bilä kendiläriniñ.

Çarış da yalyanlıç, çıçara berilsärlär, ¹⁴soñyuda öçäşmäç bilä tügängäylär da tapulmısarlar.

(123v) Bildilär, ki Teñri eyälik etär Jagopka da barça çiriyleriñä yerniñ.

¹⁵Çaytsarlar keçurun, açıçsarlar, neçik itlär, da kezsärlär šähär çövräsina.

¹⁶Alar yayılğaylar yemä, yoçsa, egär toyumasalar, mirmıldanırlar.

¹⁷Men alyışlıyım çuvatın Eyämizniñ, sövünim ertäräk yarlıyamaçında seniñ.

Boldu benim abrovuçım da övü işançimniñ, күнүнә тарlıçимниñ benim boluşuçım benim.

(124r) ¹⁸Saña saymos aytıyım, Teñri işançim benim, Teñri yarlıçovuşım benim.

Dun 21.

[Псалом 59/60] 59

¹Saymos Tawit'niñ. Yeñmäçtän [da nişan] yazovu keçkän zamannıñ, öçäşmäçtän ²ol zamanda küydürdü açın suvlar arasına Asori ulusun da çaytkanda çirdi Jovap bir dolınada 12 000 adam.

³Teñri, kerı ettiñ da buzduñ bizni; öçäşläñdiñ — da şayavatlanırsen bizgä.

⁴Teprättiñ yerni da muşluçlatırsen [=muşçülätırsen] bunu; (124v) saçayt tövülgänin bunuñ, zera seskändi.

⁵Körgüzdün žoyovurtuņa seniņ berklikni da berdiņ icmä bizgä čayirni aǰılsizliχniņ.

⁶Berdiņ χorχkanlarıņa seniņ nišan[*], ki saχlangaylar yüzündän yayniņ.

**Hangisd, ki anlanir tinčliχ.*

⁷Nečik χutχarıldılar sövüklüləriņ seniņ, tırgız oņuņ bilä seniņ da işit bizgä.

⁸Teņri sözlädi arilikindän kendiniņ: «Sövüniy(125r)im, biyik boliyim, ayiriyim Sûk'em ulusun da tüzlärin otaχlarga ölciyim.

⁹Menimdir Kayajat ulusu, da benimdir Manase, Epreм χuvatlatuči başimni benim.

Juta χanim benim, ¹⁰Movap tegänäsi umsamniņ benim.

Jetomadan tüzätiyim barganimni benim, da maņa özgä džinslar hnazant boldular».

¹¹Kim eltkäy meni šähärgä bek, yaχom kim yol körgüzüči bolgay maņa çax Jetovmadan?

(125v) ¹²Dügül mi sen, Teņri, ki kerı ettiņ bizni da çıχmadıņ, Teņri, χuvatlılarımiş bilä bizim?

¹³Ber bizgä boluşluχ tarlıχta, zera heçtir χutχarmaχı adamniņ.

¹⁴Teņri bilä ettiχ χuvatni, da ol heç etkäy alarni, χaysi ki χıstiriyirlar bizni. *Dun 13.*

[Псалом 60/61] 60

¹Yeņmäχ üçün. Saymos Tawit'niņ.

²İşit, Teņri, alıişıma benim, da baχ, Biy, alıişıma benim.

³Xiriyından yerniņ sarnadım saņa çax emgängin(126r)čä yüräkima benim.

Xayada biyik ettiņ meni, yol körgüzdün maņa, ⁴da benim bolduņ umsam, da burdžum χuvatlı bolduņ maņa yüzündän duşmanniņ.

⁵Turiyim men otaχıņda seniņ meņilik da yapuniyim kölgäsinä χanatlarıņniņ seniņ.

⁶Sen, Teņri, işittiņ alıişıma benim, berdiņ meņärmäχliχ, χaysıları χorχarlar atıņdan seniņ.

⁷Kün kündän arttırdiņ χanniņ yılların aniņ künläriniņ džinslardan çax džinska diņrä.

(126v) ⁸Bardir da χalir meņilik alnina Teņri niņ yarlıyamaχ da könülük, kimlar ki χolarlar andan.

⁹Bu türlü saymos aytiyim saņa meņi meņilik da beriyim saņa alıişimni benim kün kün artından.

Dunk 8, p'ark' 48 dun.

[Псалом 61/62] 61

¹Yeņmäχ üstünä Titomnuņ, saymos Tawit'niņ.

²Tek yalyiz Teņrigä hnazant bolgin, džanim benim, zera andandır maņa χutχarıлмаχ.

(127r) ³Oldur Teņrim benim da χutχaruçim benim, işançim benim, ki seskänmäğäyмен ar-tiχ.

⁴Negä diņrä tursarbiz üstnä adamniņ? Öldürmägä barçaıizni, neçik divarni χaχutlangan da çetänni kerı salgan.

⁵Evet yalyiz hörmätimni benim sayışladılar kerı etmä mendän da yügürdülär susamaχlarına kendiläriniņ.

Ayızları bilä kendiläriniņ alıişliyiir edilär, da yüräkläri bilä χarıyiir edilär.

(127v) ⁶Evet, hälbät, Teņrigä hnazant bolgay džanim benim, zera andandır maņa tözümlük.

⁷Oldur Teņrim benim da χutχaruçim benim, işançim benim, ki seskänmäğäyмен.

⁸Teņridandır χuvatim benim da haybatim benim, Teņri boluşluχum benim, umsam benim Teņridä.

⁹Umsaniyiχ aņar, barça yiyinläri žoyovurtlarıniņ, töküñüz alnina aniņ yüräkiñizni siziņ, zera Teņri boluşuçimizdir bizim meņilik zamanlardan.

**Hangisd ya tinčliχ.*

(128r) ¹⁰Hälbät, heçtirler oylanları adamlarıniņ, yalyandırlar oylanları adamlarıniņ, tartovlarında kendiläriniņ yazıχlanırlar, da kendiläri heçliktädirlär birgä.

¹¹Umsanmañiz egirlikkä, sapmaχka suχlanmañiz; da ululuχ, ki ne bilä kelgäy, haväs etmäsin yüräkiñiz siziņ.

¹²Bir kez sözlädi Teņri, da ekinçi bunu işittiχ.

Teņri niņdir χuvatı, ¹³da seniņ, Biy, yarlıyamaχıñ, da sen töläsärsen här birinä işlärinä körä alarniņ. (128v) *Dun 13.*

[Псалом 62/63] 62

¹Saymos Tawit'niņ. Yeņmäχ üçün. Xaçan edi ol anabadda andžu [=anda] Džuhutluχta.

²Teņri, Teņrim benim, men saņa ertäräk turrarmen, susadı saņa džanim benim, ne χadar dayin artıχ tenim benim,

Neçik yer yabanlıχta da suvsuzluχta, χayda ki yoχtur kendindä yol.

³Bu türlü arilärdä körüniyiχ saņa — körmä maņa χuvatıñni seniņ da haybatıñni seniņ.

⁴Aniņ üçün ki yaχşıdır (129r) maņa yarlıyamaχıñ seniņ, ne ki tirlikim benim, da erinlärim benim öggäylär seni.

⁵Bu türlü alıişliyiim seni tirlikimdä benim da atıņa seniņ köturiyim χollarimni benim.

⁶Neçik yayniņ semizlikindän tolungay boyum benim, erinlärimniņ sövünçlükü bilä alıişlagay seni ayzim benim,

⁷Zera egär aņsam edi seni töşäkimdä benim, taņ manina ertälänip sözlär edim saņa,

⁸Ki bolduņ benim boluşuçim, (129v) kölgäsinä χanatlarıñni seniņ sövüniyim.

⁹Keldi artıñdan seniñ d̄zanım benim, da meni yöpsündü oñuñ seniñ, ¹⁰da alar heç yergädän izdädilär d̄zanımni benim.

Kirgäylär tibinä tibsizlikinä yerniñ, ¹¹çixara berilgäylär xoluna xiliçniñ, da ülüsläri tülkülärniñ bolgaylar.

¹²Xan umsandı Biygä, ögüngäylär barçası, çaysıları ki ant içärlär andan, çapuşkay ayızları alarınıñ, çaysıları sözlärlär egirlikni. (130r) *Dun 11*.

[Псалом 63/64] 63

¹Yeñmäx üçün. Saγmos Tawit'niñ.

²Işit, Teñri, alıñışma benim yalbarmaçımında benim saña, çorçusundan duşmanniñ çutçar d̄zanımni benim.

³Yapkaysen meni yiyinlarından yamanlarıniñ, köplüxündän, çaysı ki xiliniyirlar töräsizlikni.

⁴Kimlär ki itilädilär, neçik xiliç, tillärin kendiläriniñ, çordular yayların kendiläriniñ nemägä le-yiliçka.

⁵Salma yapuçluçka alarga, kimlär ki toγru- (130v)durlar yüräkläri bilä, ansizim salgaylar alarga da çorçmagaylar.

⁶Xaysıları ki küçäytilär boyların kendiläriniñ sözlärgä yamanlıxniñ, sayışladılar yaşırma maña sırtmaç da ayttılar: «Körmästir bunu Biy».

⁷Tergädilär töräsizlikni, hadirlädilär tergämä tergämäxni,

Kirgäy adam teränlikinä yüräkiñiñ kendiniñ, ⁸da biyik bolgay Teñri:

Oçları oylanlarıniñ boldular yaraları alarınıñ, ⁹çaçaklandılar (131r) alarda tilläri kendiläriniñ, müşxüllängäylär barçası, çaysıları ki baçarlar alarda.

¹⁰Xorçtular barça adamlar, da ayttılar işlärin Teñriniñ, yaratkanların aniñ eskä aldılar.

¹¹Färäh bolgay toγru Biygä da umsangay añar, aniñ bilä ögüngäylär barçası, çaysıları ki toγrudurlar yüräkläri bilä. *Dun 10, p'ark' 34 dun*.

[Псалом 64/65] 64

¹Yeñmäx. Saγmos Tawit'niñ. Sarnamaç avaz bilä Eremia, da Ezegiël, da žoyo(131r)vurtnuñ, çaçan çixma klädilär yat ulustan.

²Saña yaraşır alıñış, Teñri, Siondan, da saña bergäylär alıñış Erusaγemdä.

³Işit alıñışma benim, zera barça saña tenlär kelgäy.

⁴Sözläri töräsizlärniñ çuvatlandılar üstümüzgä bizim, çirsizliçimizni bizim sen arıtkaysen.

⁵San, çaysın ki tañladıñ da yöpsündüñ, (132r) da turgaylar köşkünä seniñ.

Toliyix biz igilikindän övüñnüñ seniñ, aridir dađzarıñ seniñ toγruluç bilä.

⁶Işit bizgä, Teñri, çutçaruçimiz bizim, umsaşi barça çirrylariniñ dünyâniñ da çaysı ki teñiz yıraç,

⁷Kim hadirlär taylarını çuvati bilä kendiniñ da kiyiptir çuvat bilä,

⁸Kim müşxüllätir ululuçun teñizniñ (132v) da avazın aniñ aşaçlatır.

⁹Müşxüllängäylär dinsizlär da çorçkaylar turuçilar yerdä nişanlarından seniñ.

Çixkanına ertäniñ keçxurun sövünsärlär, ¹⁰baxtiñ yergä, içirdiñ aniñ da köp ettiñ ululuçun aniñ.

Özäni Teñriniñ tolu boldu suvları bilä, hadir ettiñ yemäkin aniñ, zera bu türlüdür hadirlik.

¹¹Tarlovun aniñ içirdiñ da köp ettiñ (133r) hasilin aniñ.

Yayışına aniñ färäh bolur bitişi aniñ, ¹²alıñşlangay tađzi yilniñ tatlilixiña seniñ.

¹³Tüzläriniñ seniñ tolgaylar semizlik bilä, semirtkäylär körkün yabanlıxniñ.

Örlär sövünçlük kiygäylär, ¹⁴da kiygäylär çocları çoyunlarıniñ,

Egişlär köp etsärlär aşıçlarniñ, çayirgaylar da alıñşlagaylar. *Dun 16*.

[Псалом 65/66] 65

¹Yeñmäx üçün. Saγmos Tawit'niñ.

Çayirniñ Teñrigä, barça yerlär, ²saγmos aytiñiz (133v) atına aniñ da beriñiz haybatniñ alıñışına aniñ.

³Aytiniñiz Teñrigä: «Neçik ki çorçuludur işläriniñ seniñ! Köp çuvatıña seniñ yalğan çaldılar saña duşmanlarıñ seniñ.

⁴Barça yer yerni öpkäy saña, saγmos aytkaylar saña da saγmos aytkaylar atıña seniñ».

⁵Keliñiz da körüñüz işin Teñriniñ, neçik ki çorçuludur sayışi bilä, ne ki barça oylanları adamlarınıñ.

⁶Kim çaytardi teñizni çuruga, da özän ötläş aştılar ayaxları bilä.

Anda färäh bolıyix (134r) biz añar, ⁷ki eyälik ettilär çuvatları bilä kendiniñ meñilik.

Közläri aniñ dinsizlärgä baçiyir, çaysıları ki açihlattılar aniñ, biyiklänmägäylär boylarında kendiläriniñ.

**Hangisd, ki añlanir tinçliç.*

⁸Alıñşlanıñiz, dinsizlär, Teñrimizni bizim, işitövlü etiñiz avazın alıñışiniñ aniñ.

⁹Ol, çaysı ki berdi d̄zanımni benim tirlikkä da bermädi titrämäx ayaxlarimizga bizim.

¹⁰Sinadiñ bizni, Teñri, (134v) da tergädiñ, neçik dä tergäliñ kümüş.

¹¹Endirdiñ bizni sırtmaçka, çoyduñ tarlıçka arçamizni bizim ¹²da keçirdiñ adamlarını üsnä başimizniñ biznim.

Aštix biz otnu da suvnu, da çixardiñ bizni tinç-liçka.

¹³Kiriyim övünə seniñ bernälär bilä, beriyim saña niyätimni menim, ¹⁴çaysi ki atadı saña erinlärim menim, çaysi ki ayzim menim sözlädi tarlıçta.

¹⁵Bütöv çurbannı tü(135r)zalgän suniyim saña çoçlar bilä da temyanlar bilä da saña suniyim tovarlar bilä da eçkilär.

¹⁶Keliniz, işitiñiz maña, da aytiyim sizgä, barčaniz, kimlär ki çorçarsiz Teñridän, çaysi nemäni etti boyuma menim.

¹⁷Añar ayzim bilä menim sarnadim da biyiklätiyim anı tilim bilä menim.

¹⁸Yaziçlarimni egär körsäm edi yüräkimdä menim, yoçsa mi işitir edi maña Biy?

¹⁹Bunuñ üçün işitti (135v) Teñri da baçtı avazına çoltçamnıñ menim.

²⁰Alyişlädiz Teñri, çaysi ki kerı etmädi alyişimni menim, da dügül yarlıyamaçın kendiniñ mendän. *Dun 18.*

[Псалом 66/67] 66

¹Yeñmäx üçün. Saymos Tawit'niñ.

²Teñri, yarlıya bizgä da alyişla bizni, körgüz yüzünñü seniñ bizgä da yarlıya bizgä —

³Tanıma yerdä yoluñnu seniñ, džinslar arasinä barça çutçarmaçıñni seniñ.

⁴Tapungaylar saña çoyovurtlar, Teñri, ta-(136r)pungaylar saña çoyovurtlar barça.

⁵Färäh bolgaylar da sövüngäylär džinslar, zera sen yaryularsen çoyovurtnu toyruluxka, da džinslarga yerdägi sen yol körgüzürsen.

⁶Xosdovanel bolgaylar saña, Teñri, çoyovurtlar, şükürlängäylär sendän çoyovurt barça.

⁷Yer berdi yemişin kendiniñ, da alyişladı bizni Teñri, Teñrimiz bizim.

⁸Teñrimiz bizim alyişlagay bizni, da andan çorçkaylar barça çiriyleri yerniñ.

(136v) *Dun 7, p'arç' 42.*

[Псалом 67/68] 67

¹Yeñmäx üçün. Saymos Tawit'niñ.

²Turgay Teñri, da saçilgaylar barça duşmanları anıñ, çaçkaylar körälmägänları anıñ yüzündän anıñ.

³Neçik eksilir tütün, eksilsärlär, neçik erir balayuz alnına otnuñ, ol türlü tas bolurlar yazıçlılar yüzündän Teñriniñ.

⁴Toyrular färäh bolgaylar, da sövüngäylär alnına anıñ, da sövün(137r)gäylär färähliklərinä kendiläriniñ.

⁵Alyişlañiz Teñrini da saymos aytıñiz atına anıñ, yol etiñiz anar, ki olturuptur kün batışı sarı, da Biydir atı anıñ.

Sövünsärlär alnına anıñ da müşçüllänsärlär yüzündän anıñ,

⁶Xaysi ki atasidir öksüzlärniñ da yaryuçisi tullarnıñ — Teñri yerinä arilikniñ kendiniñ.

⁷Teñri sıyındırır bir yergä bilä (övdän>) övdä da çixarır baylılarıñı çu(137v)vati bilä kendiniñ, bu türlü dä açiyilärläni, ki sıyınıptırlar kerezmanlarda.

⁸Teñri, çixmaçıñ seniñ alnına çoyovurtuñnuñ seniñ, açmaçıñ seniñ pustalıç bilä, ⁹yer dä tepräñdi, Zera da kök yayış etsär yüzündän Teñriniñ Sionda [=Sinada] alnına Teñriniñ İsrajelniñ.

¹⁰Yaymur erkiñ bilä hadirlädiñ, Teñri, meñärüçiläriniñ seniñ, kläsä çastalandı, hälbät, sen toçtat(138r)tiñ alarnı, ¹¹da kazanlarıñ seniñ turgaylar anda.

Hadir ettiñ tatlılıçıñ bilä seniñ yarlıga, Teñri. ¹²Biy berir sözün, kimlär ki sövünçlüknü aytıyirlar çuvat bilä köp.

¹³Xan çuvatlılarıñı, sövmäli körkünç övününñ seniñ üläşmä talannı, ¹⁴kläsä dä çirim etiyirsiz içinä paylarnıñ.

Xanatları kügürçinniñ kümüşlü, da yayırları arası anıñ ränkinä altunnuñ.

(138v) ¹⁵Yırganına Köktäğiniñ çanları üsnä anıñ çarkibiklänsär Saymonda.

¹⁶Tayı Teñriniñ tay semiz, tay uyugan da tayı semiz, ¹⁷da ne sayınıyirsiz, taylar öktämlängän?

Tay, çaysinä ki biyändi Teñri turma anda, zera da Biy tursar anda meñilik.

¹⁸Arabaları Teñriniñ tümän kerät, miñlär bilä toyrular, da Biy alarda Sinadan, arilikindän kendiniñ.

¹⁹Çixti biyiklikkä da yäsir etti yäsirlikni, talan (139r) üläşti, başıñni da berdi oylanlarıña adamlarnıñ, zera da çor [çorç] inanganlarga dayın turmaç bolgay kendindä.

²⁰Biy Teñri alyişli, alyişli Biy kün uzun. Yol körgüzüçi bolgay bizgä Teñri, çutçaruçimiz bizim.

²¹Teñrimiz bizim Teñri tirlik etüçi, da Eyämizdändir çixmaçı ölümñüñ.

²²Evet, hälbät, Teñri uvatkay başın duşmanlarımizniñ bizim, da saçın çisça anıñ bilä, çaysi ki barırlar töräsizliklərinä kendiläriniñ.

(139v) ²³Aytti Biy: «Teränliçindän tibsizlikniñ çaytarırmen da arasından tişläriniñ anı çixarı tarıyım,

²⁴Neçik çilangay ayaçlarıñ seniñ çanga da tilläri itläriñniñ seniñ çanıñdan duşmanlarıñniñ seniñ».

²⁵Köründülär ketkänlarıñ seniñ, Teñri, barganı Teñriniñ, çanımizniñ bizim ari.

²⁶Ertäländilär buyruçıları çixarma alyişni içinä gojslarnıñ da ögövüçilärniñ.

²⁷Yiçövdä alyişlanjiz (140r) Tejrini da Biyni çovraçlarından Israjelniñ.

²⁸Anda Peniamin oylanliçından tamaşali, buyruçilari Jutaniiñ, yol körgüzüçilari aniiñ, buyruçilari Zapuyvnnuñ da buyruçilari Neḡt'ayemniñ.

²⁹Buyur, Tejri, çuvatiiñ bilä seniñ, çuvatlat bunu, ki toxtattiiñ bizgä.

³⁰Sarayından seniñ Erusaşemdan saña sungaylar çanlar çurbanlarin.

³¹Öçäş kazanına çamişliçniñ, yiyinlarına ögüzlärniñ (140v) da böläklärinä inäklärniñ.

Heç bolgaylar alar, çaysi ki taniptirlar kümüş bilä, tayitkin dinsizlärni da çaysilari klärlär uruş bilä.

³²Kelgäylär friştälär Misirdan; Hindistanlilar ilgärtin çol berüçi bolsarlar Tejrigä.

³³Xanlıçlari yerniiñ, alyişlanjiz Tejrini da saymos aytiñiz Eyämizgä.

³⁴Yol etiñiz añar, çaysi ki olturuptur köknüñ kökünä kün toyuşuna.

Ošta bergäy avazin (141r) kendiniñ, avaz çuvatniñ, ³⁵da beriñiz haybatni Eyämizgä.

Üstünä Israjelniñ ulu könänmäxi aniiñ, çuvatiiñ aniiñ çax bulutka diñrä köknüñ.

³⁶Tamaşalidir Tejri üstnä ariläriniñ kendiniñ, Tejri Israjelniñ.

Ol bergäy çuvatni, toxtalmaçni çoyovurtuna kendiniñ. Alyişlidir Tejri. *Dun 38.*

[Псалом 68/69] 68

¹Yeñmäç üçün. Keçkän zämanälärniñ. Saymos Tawitniñ.

²Tirgiz meni, Tejri, zera yetiştälär (141v) suvlar džanıma menim, ³battim men teränlikinä, tibsizlikinä, çayda ki yoxtur maña tinceliç.

Keldim men teränlikinä teñizniñ, da dolaşuçlar boydular meni.

⁴Emgändim men çayırmaçtan, da yiyildi boyurdaçim menim.

Eksildilər közlärim menim umsanmaçimda menim Biygä, Tejrimä menim.

⁵Köp boldular, ne ki saçi başimniñ menim, çaysilari ki körälmäs edilär meni heç yergädän.

Çuvatlandılar mendä (142r) duşmanlarim menim, da körälmäsizlärim menim heç yergädän; nemä, çaysi ki çapmiyir edim, tözär edim alarga.

⁶Tejri, sen tanidiñ essizlikimni menim, da aşınganim menim sendän yapulmadı.

⁷Uyalmagaylar menim üçün, ki tözärlär saña, Biy, Biyi çuvatlariniñ, harlanmagaylar menim üçün, kimlär izdärlär seni, Tejrisi Israjelniñ.

⁸Seniñ üçün tözdüm tabalamaçka, da yaptı uyat yüzümnü menim.

⁹Yat boldum men çardaşlarim(142v)dan menim da çonaç oylanlarina anamniñ menim.

¹⁰Paçillix övünä seniñ yedi meni, tabasi tabalavuçilariñniñ tüstü üstümä menim.

¹¹Aşaçlattim oruç bilä džanımnı menim, da boldular maña bu yeñillikkä, ¹²ettim kiyinişimni menim çıldan da boldum kültkü alarga.

¹³Menim üçün sayişliyir edilär, çaysilari ki oturup edilär eşiklärdä, meni aybli etär edilär, çaysilari ki içär edilär çayirni.

(143r) ¹⁴Men alyişta edim saña, Biy; zamanında yöpsünövlü,

Tejri, köpyarlıyamaçiiñ bilä seniñ işit maña, könülük çutçarmaçiiñ bilä seniñ

abragin meni gawdan, ¹⁵ki batmagaymen, abrangaymen körälmäsizlärimdän menim da teränlikindän suvlarniiñ köp.

¹⁶Battirmasinlar meni aylanganı suvlarniiñ, da boymasinlar meni tibsizliki teränliki, çoyu [=çuyul] yapmasin ayzin kendiniñ üstümä menim.

¹⁷İşit maña, Biy, zera tatlı(143v)dır yarlıyamaçiiñ seniñ; köplüçünä körä şayavatiiñniñ seniñ baçkin maña; ¹⁸da çaytarmagin yüzüñnü seniñ çulundan seniñ, zera indžiniçmen men, tezindän işit maña.

¹⁹Bačkin džanıma menim, da çutçar meni, da duşmanlarim üçün menim abragin meni.

²⁰Zera sen bilirsen tabalaganimni menim, uyatimni menim da harlanganimni menim.

Alniña seniñdir barça çistiruçilari ²¹džanımniiñ menim; tabalamaç(144r)ka tözgin, yüräkim menim, da zabunluçka.

Gümänim bar edi, ki kim çayyurgay menim bilä, da kimsä yox edi, da övündürüçi maña kimesä tapulmadı.

²²Berdilər yemäkimdä maña öt, da susamaçimda menim içirdilər maña sirkä.

²³Bolsun stolları alarniiñ allarına alarniiñ sırtmaç, tölövgä da azmaçliçka.

²⁴Xaramçulangay közlari alarniiñ, ki körmäçäylär, da arçalarin alarniiñ här kez eggin.

²⁵Salgaysen üstünä alarniiñ (144v) öçäşmäçiiñni seniñ, yüräklänmäç öçäşmäçiiñ seniñ yetiškäy üstünä alarniiñ.

²⁶Bolgaylar turmaçlari alarniiñ pusta, da otaçına alarniiñ kimesä bolmagay, ki turgay.

²⁷Zera çaysin ki sen urduñ, sürdülär da yaralar ayrıçlarima menim arttirdilar.

²⁸Xoygin yazıçni üstnä yazıçlılariniñ alarniiñ, ki kirmäçäy toyruluçuna seniñ.

²⁹Buzulgaylar alar diftarindän seniñ tirlikniñ da toyrulariiñ (145r) bilä seniñ yazilmagaylar.

³⁰Yarli da ayrıxlımen men, xutxarmaxiñ seniñ, Teñri, yöpsüngäy meni.

³¹Alvişliyiñ atın Teñrimniñ benim alviş bilä da biyik etiyim anı ögmäx bilä.

³²Biyänçli bolgay Teñrigä, ne ki bizov yaş, çaysi ki keltirir müñüzlär da tuyaxlar.

³³Körgäylär yarlılar da färâh bolgaylar; çolunuz Teñridän, da tirilsin dñanlariniñ sizniñ,

³⁴Ki işitti Biy yarlılarga (145v) da baylılarni kendinä heç etmädi.

³⁵Alvişlagaylar anı kök da yer, teñiz da barça, çaysi ki çaynaşir alarda.

³⁶Teñri xutxarir Siovnu, da yasalgay şähärläri Džuvutluçnuñ, yasalgay, turgaylar da meñärgäylär anda.

³⁷Oylanlar çullariniñ seniñ toxtalgay anda, da çaysiläri ki sövär atiniñ seniñ, turgaylar anda.

Dun 36.

[Псалом 69/70] 69

¹Yeñmäx üçün. Tawit'niñ. Anılmaç, ki xutxaridi anı Eyämiz.

Bu saymos ineçut'eandan soñra ekinçi.

(146r) ²Teñri, boluşma maña baçkin, da Biy, şınarlıx etmä maña dñâhtlan ya tez.

³Uyalgaylar da uyatlı bolgaylar, çaysiläri izdärlär boyumnu benim, çaytkaylar artxari da uyalgaylar, çaysiläri sayişlar edi maña yaman.

⁴Xaytkaylar bu sahat uyatlı, çaysiläri ki aytilar edi maña: «Vaç-vaç».

⁵Sövüngäylär da färâh bolgaylar saña barçamiz, çaysiläri ki izdärlär seni, Biy.

Aytkaylar hər sahat: «Uludur Teñri», — da kim(146v)lär sövärlär xutxarmaxiñni seniñ.

⁶Men yarlı da klänçimen; Teñri, boluş maña; boluşuçim da xutxaruçim benim sen. Da Biyim benim, keçikmägin.

Dun 6, p'ark' 44 dun.

[Псалом 70/71] 70

Saymos Tawit'niñ da Qvnapap oylanlariniñ burungi yäsirliklärinä.

¹Saña, Biy, umsandim, uyalmagaymen meñilik, toyruluçuña seniñ xutxar meni da abra meni.

²Aşaxlatkin maña çu(147r)laçiniñ seniñ da tirkiz meni.

³Bol benim, Teñri, işançim da yerim bek tirkizmä meni, zera toxtalğanim da işançim benim sensen.

⁴Teñrim benim, xutxar meni çolundan yazixliniñ, çolundan töräsizniñ da toyrusuznuñ.

⁵Sensen tözümlüküm benim, Biy; Biy umsam benim oylanliçimdan benim.

⁶Saña toxtadim men çarnından; yüräkindän

anamniñ benim sensen işançim benim; da sendändir boluşluçum benim hər sahat.

⁷Neçik ki buta boldum (147v) men köplärgä, da sen boluşuçim benim da çuvatlatuçim benim.

⁸Tolungay ayzim benim ögmäx bilä, neçik alvişliyiñ haybatiniñ seniñ, hər kün ulu şöhrätiniñ seniñ.

⁹Salmagin meni, Biy, zamanında çartliçimniñ, eksilgänindä çuvatimniñ benim çoymagin meni.

¹⁰Aytilar duşmanlarim benim maña, da çaysiläri çapsadilar dñanimni benim, sayişladilar birgä da aytilar:

¹¹«Teñri çoydu anı, çu(148r)viiyx da yetişiyyiç añar, zera kimsä bolmagay, ki xutxargay anı».

¹²Teñrim benim, yiraç etmägin mendän, da Teñri, boluşma maña baçkin.

¹³Uyalgaylar da eksilgäylär, çaysi ki yamanlamayta edilär dñanim üçün benim, kiygäylär uyatni da harlanmaçni, yeñillikni, çaysi ki klärlär edilär maña yaman.

¹⁴Men hər sahat umsaniyim da arttiriyim alvişiniñ seniñ.

¹⁵Ayzim benim aytkay toyruluçuñnu seniñ, hər kün (148v) öğüvlüküñnü seniñ,

Neçik dügül ki hillälixni nemä bilir edim bitikçilikniñ, ¹⁶evet kiriyim çuvatına Eyämizniñ, da Biy, aņdım toyruluçuña yalviç.

¹⁷Teñrim benim, övrättiñ meni igitlikimdän benim, da hali dā aytiyim toyruluçuñnu seniñ.

¹⁸Çaç açağınça da çartayğınça, Teñrim benim, çoymagin meni,

Negä diñrä aytilgay biläkiñ seniñ dñinska barça, ki kelsärlär,

Xuvatiniñ seniñ ¹⁹da (149r) toyruluçuñnu çaç biyiklikkə, çaysi ki] ettiñ ululuçlarni, Teñri, kim oçşar saña?

²⁰Ne çadar körgüzdüñ maña tarlıx köp da çiyinlar, çaytip sövündürdüñ meni, da terän tibsizlikindän yerniñ çixardiñ meni.

²¹Arttirdiñ çuvatiniñ seniñ, çaytip da övündürdüñ meni da teränlikindän yerniñ tekrar çixardiñ meni.

²²Da hali men tapuniyim saña hadirliki bilä saymoslarniñ, könü Teñri, saymos aytiyim saña alviş (149v) bilä, aruvu İsräjelniñ.

²³Sövünsünlär erinlarim benim, çaçan saymos aytsam saña, da dñanim benim, çaysi ki dā xutxardiñ.

²⁴Da dayin tilim benim kün uzun sözläsin toyruluçuñnu seniñ

Zamanında, neçik uyatlı bolgaylar da uyalgaylar, çaysiläri ki sayişlarlar edi maña yaman.

Dun 26.

[Псалом 71/72] 71

¹Saymos Soçomon üçün.

Teñri könülükünü seniñ padşahga bergin da toyruluxuñnu (150r) seniñ oyluna çannıñ —

²Yarçulama žoçovurtuñnu seniñ toyrulux bilä da miskiniñni seniñ könülük bilä.

³Algaylar taylar eminlikin žoçovurtnuñ da örlär — toyruluxnu.

⁴Könülük etkäy yarlılarına žoçovurtnuñ, da tırgızgäy oylanların yarlılarınıñ, da aşaçlatkay öktämlärni.

⁵Turgay da çalgay günäş bilä ilgäri, ne ki ay, dżınstan çax dżınska.

⁶Engäy, neçik yaçmur üstünä tiftikniñ, (150v) neçik yağış, ki yağıyir yerdä.

⁷Çiçkay künlärinä anıñ toyrulux, köp eminlik çax tügällänginçä ay.

⁸Eyälilik etkäy ol teñizdän çax [teñizgä, rikalardan çax] çiriğina dünyanıñ.

⁹Alnına anıñ äväl Hntistanlılar tüşkäylär, da duşmanları anıñ topraç yegäylär.

¹⁰Xanları Tarsizniñ da otraçlarınıñ çurbanni sungaylar añar; çanları Arapistanniñ da Sapa bernälärni keltirgäylär añar.

(151r) ¹¹Yerni öpkäylär añar barça çanları yerniñ, da barça dżınslar çulux etkäylär añar.

¹²Zera çutçardı yarlıni çuvatlıdan, yarlıni da miskinni, çaysiniñ ki yoçtur kendiniñ boluşuči.

¹³Ayagay ol yarlıga da misingä da dżanların yarlılarınıñ tırgızgäy, ¹⁴asıdan yamanlarınıñ çutçargay dżanların alarnıñ.

Özdändir atı anıñ alnına alarnıñ, ¹⁵tirilgäy, [da berilgäy] añar altınından Arapistanniñ.

Alşıka turgaylar (151v) añar hər sahat da kün uzun alşıslagaylar anı.

¹⁶Bolgay toçtalmazlıç barça yerdä da üstnä başlarınıñ taylarınıñ.

Biyıklängäy, ne ki Lipanan, yemişi anıñ, čiçäklängäy şähärinä Eyämizniñ, neçik biçän yerdä.

¹⁷Bolgay atı Eyämizniñ alşışlı meñilik, ki ilgäri, ne ki günäş, dir atı anıñ.

Anda alşıslagaylar barça dżınsları yerniñ, da barça dżınslar san bergäylär añar.

¹⁸Alşışlı Biy Teñrisi (152r) Israjelniñ, ki etär sk'ançelik'ni yalyız, ¹⁹da alşışlıdır atı ari haybatınıñ anıñ meñilik, tolgay haybatı bilä anıñ barça yer! Bolgay, bolgay.

Dun 20, p'arçk' 46 dun.

Xolçyası Annanıñ, Samueļ anasınıñ

[1Царств 2: 1-10: Песнь Анны]

¹Toçtadı yüräkim benim Biydä, da biyıkländi müñüzüm benim: Teñri çutçaruçim benim.

Çeşildi ayçim benim üstünä duşmanlarımniñ benim, färäh bolıyım çutçarmaçıña seniñ.

(152v) ²Zera yoçtur ari, neçik Biy, da ne toyrı, neçik Teñrimiz bizim, da yoçtur ari, evet, Teñrimizdän bizim.

³Maçtanmañiz da sözlämäñiz öktämlikni, da çıçmasın ayçıñızdan sizniñ söz öktäm ulu sözlü.

Teñri bilmäçliçlärniñ Biyi, Teñri hadirlär kendiniñ ayılı bilä bilmäçni yaratkanlarına kendiniñ.

⁴Xuvatlılarınıñ bazıç yayları boşandı, da kücsüzlär yaraylan(153r)dılar çuvat bilä.

⁵Toçlar da tolular ötmäk bilä eksildilər, da açlar toldurdular yerni.

Toymasız toçdu yedini, da köp toçgan eksildi toçurmaçtan.

⁶Biy öldürür, da Biy tırgızır, endirir tamuçka da çıçarır.

⁷Biy miskinlätir, da Biy ululatır, aşaç etär öktämlärni çax yergä diñrä, ⁸da biyik etär zabunnu çöplüktän,

Olturçuzur anı [buyruççılar] buyruççılar bilä žoçovurtnuñ kendiniñ (153v) da olturçuçuna haybatniñ meñärtir alarnı.

⁹Tügällär niyätin niyätlilärniñ da alşışladı yılların toyrularniñ.

Zera dügül ki kendiniñ çuvatı bilä çuvatlanır çuvatlı, ¹⁰evet Biy kücsüz etär çarşı boluçların kendiniñ, Biy aridir.

Maçtanmasın sayışlagan sayışı bilä kendiniñ, da maçtanmasın çuvatlı çuvatında kendiniñ, da maçtanmasın ulu ululuçunda kendiniñ.

Evet kim maçtanır, Biydä (154r) maçtansın sayışında bilmäç bilä Biyni tanıma.

Etmä könülükni da işlämä toyruluxnu üstnä yüzünä yerniñ

Biy çıçtı köktä, da kökrädi, da kendi yarçular başça gälädżidän,

Berir çuvatni çanlarımizga bizim da biyik etär müñüzün yaylaganıniñ kendiniñ.

[Молитва]

Biyıkländi müñüzüm benim: Teñri çutçaruçim. Toçtadı yüräkim benim Biy bilä inamli.

Pareçoşluçu bilä barçadan özdän aruv gojs Asduadzadżinniñ".

(154v) *Iprew ganon.*

[Псалом 72/73] 72

¹Saymos Jasar'niñ.

Neçik yaçşidir Israjelniñ Teñrisi da çaysilari toyrudurlar yüräkläri bilä!

²Evet ki benim bir zärrä dä seskänip edilär ayaçlarım benim, azulaçkına da tayip edilär barganlarım benim.

³Paçillandim men töräsizlärgä, eminlikinä yazıçılarnıñ, ⁴neçik körär edim, [yoç edi] eksiklik öl- (155r)ümlärinä alarnıñ.

Toxtalğan edilär çiyinları alarnıñ, ⁵çazyançina adamlarnıñ düğüdürlär alar da adamlar bilä çiyinalmasarlar.

⁶Bunuñ üçün tuttu alarnı öktämlik, kiydilär kendiläri üsnä çirsizliçni da egirliklärin kendiläriniñ.

⁷Çiçkay, neçik yaydan, töräsizliki alarnıñ, zera (bardirlar>) bardılar alar sayışlarına körä yüräkläriniñ kendiläriniñ.

⁸Sayışladılar da sözlädi(155v)lär yamanlıç bilä, hörmätsizlikni biyiklikkä sayışladılar.

⁹Hoydular kökkä ayızların kendiläriniñ, da tilärin kendiläriniñ kezdirirlär edi yer üsnä.

¹⁰Bunuñ üçün çoyovurtum benim çaytkay bunda, da künlärim benim tolu tügäl tapulğay alarda.

¹¹Ayttılar, ki: «Ne türlü bildi Teñri yaçom bardır, hälbät, bilmäçi Biyiktägiğä?»

¹²Ošta yazıçılardirlar da oñariçiptir bularga, bardirlar da bardır (156r) ululuğu dünyâniñ.

¹³Ayttım: «Heç yergädän, alysa, toyrulatıyım yüräkimni benim, yuvdum arilik bilä çolumnu benim, ¹⁴da boldum men tövülgän kün uzun, da azarlanmaçım benim tañ manına».

¹⁵Keräk esä dä, aytar edim, ki: «Bu türlü aytıyım», — ošta dżinişları oylanlarıñniñ seniñ, çaysılarına ki niyät ettim.

¹⁶Eskä çoydum, ki, hälbät dä, bu dżâxtlıktır alnıma benim, ¹⁷negä diñrä kirgäy arilikinä Teñriniñ, da eskä algay soñyu(156v)sun alarnıñ.

¹⁸Hälbät, hilläliki üçün alarnıñ yazovsuz etsärlär [=etsärsen] alarnı, yiçsarsen alarnı öktämliklərindä kendiläriniñ.

¹⁹Evet ne türlü boldular pusta, ansizim çürildilar, eksildilar, tas bolurlar töräsizlikläri üçün kendiläriniñ ²⁰da boldular neçik tüşlär oyanganlarga.

Biy, şaharıñä seniñ sürätlärin alarnıñ risvaylasarsen, ²¹zera ot pa^{la}yladı yüräkinä kendiniñ da bövräk(157r)lärim benim özgä rängli boldular.

²²Men heçkä boldum da bilmädim, neçik hayvan, hesepländim alniña seniñ, ²³da men här sahat seniñ bilä men.

Tuttuñ say çolumdan benim, ²⁴sayışına seniñ yol körgüzdüñ maña da haybat bilä yöpsündüñ meni.

²⁵Nem bar benim öz köktä, yaçom sendän ne dayın çolıyım yerdä?

²⁶Eksildi yüräkim benim da tenim benim, [Teñri] yüräkimniñ benim, payım benim Teñri meñilik.

(157v) ²⁷Ošta, kimlär ki yıraç ettilär dżanların kendiläriniñ sendän, tas bolurlar, tas etsärsen barçasın, çaysıları ki çayın boldular sendän.

²⁸Maña yuvuçlanma Teñrigä yaçsıdır da çoyma Biygä umsamni benim,

Aytma barça alyışiñni seniñ eşikinä çizlariniñ Sionniñ. *Dun 24.*

[Псалом 73/74] 73

¹Esiliki Jasap'niñ.

Ne üçün kerı ettiñ meñilik, Teñri, öçäşlän- (158v)di yüräklänmäçiñ seniñ üstünä çoyunlarıñniñ kütövläriñdä seniñ?

²Añğın çoyovurtuñnu seniñ, çaysı ki tapunduñ ilgärtin, çutçardıñ payın meñärmäçiñniñ seniñ.

Tağ Sion bu, çayda turupsen sen bunda, ³kötür çoluñnu seniñ üstünä öktämlikläriñniñ alarnıñ tügälinçä.

Xaysı ki nemä töräsizländi duşman arilikinä seniñ, ⁴ögündülär körälmäsizläriñ seniñ içinä (158v) yaçsı tirlıkläriñniñ kendiläriniñ.

Hoydular nişanların kendiläriniñ nişanga, ⁵da kendilər tanımadılar çixmaçın yoyartın.

Neçik ormandagi baltalar bilä sindiryaladılar eşikin anıñ birgä, ⁶baltalar bilä da ulu çakuçlar bilä yemirdilər anı.

⁷Küydürdülär ot bilä arilikinı seniñ yerdä, murdarladılar çatırın atıñniñ seniñ.

⁸Ayttılar yüräklärinä kendiläriniñ dżins- (159r)ları alarnıñ birgä: «Keliñiz, tiyiyiç barça ulukünlärin Teñriniñ yerdä.

⁹Nişan biz heç nemä körmädiç, da dügül dayı bardır markare, da bizni ne kimsä dügül ki tanıgay».

¹⁰Negä diñrä, Teñri, tabalagay (duşmannı>) duşman, öçäştirir çarşı turuçi atıñni ari seniñ?

¹¹Ne üçün çaytariyirsen çoluñnu seniñ da oñuñnu seniñ içinä çoyuñnuñniñ seniñ meñilik?

(159v) ¹²Teñri çanımiñ bizim äväl, ne ki meñilik, ki ettiñ çutçarılmacıñ içinä yerniñ.

¹³Sen toxtattıñ çuvatıñ bilä seniñ teñizni, sen uvattıñ başın adżdahalarnıñ üsnä suvnuñ.

¹⁴Sen uvattıñ başın adżdahanıñ da berdiñ anı yemäkkä çuvatlılarıña Hndistanıñ.

¹⁵Sen axtırdıñ çovraçlarıñni da açın suvlarıñni, sen çuruttuñ özänläriñni muçkâm.

(160r) ¹⁶Seniñdir kündüz, da seniñdir keçä, yariçni da günäşni sen toxtattıñ, ¹⁷da sen toxtattıñ barça çeklärin yerniñ, baharıñni da yazni sen yaratıñ.

¹⁸Bu mäyan bolsun saña, ki duşman tabaladı Biyni, çoyovurt fähamsiz öçäştirdi atıñni ari seniñ.

¹⁹Çixara bermä kazanlarga dżanni, çaysı ki

tapunurlar saña, da dżanlarin yarlılarıñniñ seniñ unutmagin meñilik.

(160v) ²⁰Baxkin niyätinjä seniñ, zera toldular [övläri] alyasalanganlarniñ yerdä egirlik bilä.

²¹Xaytmasin yarlı uyalgan, yoğsa miskinlär da yarlılar alyışlagaylar atiniñni ari seniñ.

²²Kel, Teñri, da yaryula yaryuñnu seniñ, aņgin tabalamañni, çaysi ki fähamsizdirilar kün uzun.

²³Unutmagin avazin çizmätkärleriñniñ seniñ, öktämlikliäri körälmäsizläriñniñ seniñ kötürülgäy här kez. (161r) *Dun 22, p'ark' 46 dun.*

[Псалом 74/75] 74

¹Yeñmäx üçün. Saγmos Jasap'niñ.

²Xosdovanel boliiyx saña, Teñri, çosdovanel boliiyx da sarniiyx atiniñni ari seniñ.

Aytma barça sk'ançelik'inñni seniñ. ³Haçan vaht etsän, toγru yaryulagaγmen.

⁴Oprandi yer da barça turuçilari aniiñ, men toxtattim tiräkin aniiñ.

⁵Ayttim töräsizlärgä, ki: «Töräsizlänmäniz», — yazıxlılarga, ki: «Biyiklätmäniz (161v) münüzläriñizni sizniñ,

⁶Kötürmäniz biyik münüzläriñizni sizniñ da sözlämäniz Teñrigä egirlikni».

⁷Zera ne kün toγuşunda, ne kün batışına, da ne yabanliqında taylarniiñ; ⁸evet Teñri yaryučidir.

Bunu aşax etär, da bunu biyiklätir, ⁹ayaç çoluna Eyämizniñ, çayir tolu, zadasiz toldurgan, da aşaxlatir bundan buñar.

Hälbät, çöpräsi aniiñ heç tügänmä, da içsär-lär anı barça yazıx(162r)lilar yerdägi.

¹⁰Men süvüniyim meñilik, saγmos aytiiyim Teñrisinä Jagopnuñ.

¹¹Barça münüzlärin yazıxlılarniñ ufatkaysen, da biyik bolgay münüzü toγrularniiñ. *Dun 10.*

[Псалом 75/76] 75

¹Yeñmäx üçün. Alyış bilä. Saγmos Jasap'niñ. Asoresdan üçün.

²Belgilidir Džuvutluhta Teñri, da Israjeldä ulu atı aniiñ.

³Boldu eminlik bilä yeri aniiñ da turmaçi aniiñ Sionda.

⁴Anda uvatti Biy (162v) çuvatın yayniñ, yaraγni, çiliçni da çagat oγraşin.

⁵Yariçlısen sk'ançelik'in bilä taylarga meñilik, ⁶müşüllängäylär barçası, çaysi ki essizdirilər yüräkläri bilä, yuçladılar yuçlaganlarında kendiläri da heç nemä tapmadılar

⁷Barça adamlar çodžaliğından çollariniñ kendiläriniñ. Azarlamaçiñdan seniñ, Teñrisi Jagopnuñ, yuçladılar da kimlär atlanirlar edilär atlarga.

(163r) ⁸Sen çorçulusen, da kim bolur bolma

alniña seniñ? ⁹Neçik köründün sen köktän, belgili boldu öçäsmäçiñ seniñ.

Yer çorçtu ¹⁰da seskändi turganına Teñriñniñ yaryuga; abragin barça sekinlärin yerniiñ.

¹¹Sayışları adamlarniñ tapunurlar saña, da yaryuçlar açıl bilä alyışlagaylar seni.

¹²Niyät çoyuñuz da tügälläniz Eyämizgä, Teñrimizgä bizim, barçañiz, ki çövräsinsiz aniiñ.

Sunuñuz çurbanni (163v) çorçuluga, ¹³ki çöplär dżanlarin buyruçilarniñ, çorçuludur ol, ne ki barça çanları yerniiñ. *Dun 10.*

[Псалом 76/77] 76

¹Yeñmäx. Titom üçün. Saγmos Jasap'niñ.

²Avazim bilä benim men Biygä sarnadim, avazim bilä benim Teñrigä, da bahtı maña.

³Kününä tarlıçimniñ benim Teñrini izdädim, çollarim bilä benim keçä, alniña aniiñ aldanmadim.

Klämä, edi övünmä dżanim benim, ⁴añdım Teñrini da färäh boldum, çayyurur edim, da eksilir e(164r)di mendä dżanim benim.

⁵Yetiştiriler saçlamaçka közlärim benim, müşçülländim da sözlämädim, ⁶sayışladım künlärni ilğarigi da yıllarni meñiliktän añdım.

⁷Sözlädim keçä yüräkim bilä benim, çayyurur edim, da täşvişläñir edi mendä dżanim benim.

⁸Yoğsa mi meñilik [keri] etkäy meni Biy, da dayin artix biyänmägäy mi, elpäk?

⁹Ya meñilik mi tiysar yarlıyamaçin kendiniñ mendän, ya tügällädi söziñ kendiniñ dżinistan çax dżinska?

¹⁰Ya untkay mi şayavatlanma Teñrim benim da dayin, ya tiygay mi şayavatın kendiniñ öçäsmäçi bilä kendiniñ?

(164v) *Bu ortasidir saγmosnuñ.*

¹¹Ayttim, ki: «Hali başladım, budur yäñirmäçi oñu Biyiktäğiniñ».

¹²Añdım işlärin Eyämizniñ, ilğartin añdım sk'ançelik'in aniiñ.

¹³Sayışladım barça işläriñni seniñ da çol işläriñni seniñ sayışladım.

¹⁴Teñri, arilikiñdän(165r)dir yollarıñ seniñ. Kimdir Teñri ulu, neçik Teñrimiz bizim? Sensen Teñri, çaysi ki etärsen sk'ançelik'inñni.

¹⁵Körgüzdün çoyovurtuña seniñ çuvatiniñni seniñ, ¹⁶çutçardiiñ biläkiñ bilä seniñ çoyovurtuñnu seniñ, oylanlarin Jagopnuñ da Jovsep'niñ.

¹⁷Kördülär seni suvlar, Teñri, kördülär seni suvlar da çorçtular, da teränliklär müşçülländilär avazından suvlarniñ köplüçündän.

(165v) ¹⁸Avaz berdilər bulutlar, zera da oçla-

rüj seniñ bariyirlar ¹⁹avazından kökrämañından seniñ küpçäkiñniñ.

Köründülär yaltramañlarüj seniñ dünyâda, müşxülländi da titrädi yer.

²⁰Teñizdädir yollarüj seniñ, izläriñ seniñ suvlarniñ köplüxündä, da artı-sırañ seniñ heç kör-mäslär.

²¹Yol turguzduñ, neçik çoyunlarıña, žoyovur-tuña seniñ, çoluna Movsesniñ da Aharonnuñ.

(166r) *Dun 14, p'ark' 38 dun.*

[Псалом 77/78] 77

¹Esliliki Jasapñiñ.

Bañiñiz, žoyovurt, orenkimä benim, aşaçlatiñiñ çulaxiñiñniñ sizniñ sözünä ayzimniñ benim.

²Açiyim manilər bilä ayzimniñ benim, sözliyim manilärni ilgärtin.

³Neçik işittiç da tanidiç bunu da atalarimiz bizim ayttilär bizgä,

⁴Heç nemä yapulmadı oylanlarından alarniñ, džinska özgä aytma alvişin Eyämizniñ, çuvatın (166v) da tamaşasın kendiniñ, çaysi ki etti.

⁵Toxtattı tanıçlıñin kendiniñ Jagopka, da orenkin çoydu üstünä Israjelniñ.

Çaysi ki nemäni bir kez simarladı atalarimiz-ga biznim körgüzmä bunu oylanlarıña kendiläriniñ, ⁶ki tanığaylar özgä džinslar.

Oylanlar, ki toyarlar, turgaylar da aytkaylar bunu oylanlarıña kendiläriniñ, ⁷ki çoygaylar Teñrigä umsalarin kendiläriniñ da unut(167r)magaylar işlärin Teñriniñ.

Buyruğun anıñ çolmaç bilä çolgaylar ⁸da bolmagaylar neçik dä ataları kendiläriniñ.

Džins yaman da açıylatuçi džins, çaysi ki tüzätmädi yüräkin kendiniñ da toxtatmadı Teñrigä džanın kendiniñ.

⁹Oylanları Ep'remniñ, toldurup atkanlar da bek atkanlar, kününä uruşnuñ çollarin sadaçlarıña çaytardılar.

¹⁰Turmadılar alar ösiyä(167v)tinä Eyämizniñ da könülükünä körä anıñ klämädilär barma.

¹¹Unuttular yaçşılıñin anıñ da tamaşaların, çaysi ki körgüzdü alarga

¹²Alnina atalariniñ, çaysi ki etti tamaşasın kendiniñ yerindä Mısırlılarniñ da tüzündä Dajanniñ.

¹³Yardı teñizni da keçirdi alarni, turçuzdu suvlarni, neçik tulçuxta.

¹⁴Yol körgüzdü alarga bulut bilä kündüz da barça keçäni yar(168r)iç bilä otuñ.

¹⁵Yardı çayanı yabanlıçta da berdi içmä alarga, neçik teränliktän ulu.

¹⁶Çiçardı suvnu çayadan da axtirdi, neçik rika, suvlarni.

¹⁷Hälbät, arttirdilar yazıç çilinmaçni, dayin da öçäştirdilər Biyiktäğini suvsuzluçta.

¹⁸Sinadılar Teñrini yüräkläri bilä kendiläriniñ çolmaçta yemäklärin boylarıña kendiläriniñ.

¹⁹Mirmildandılar Teñrigä da ayttilär: «Yoçsa mi küçlü bolgay Teñri hadirlämä (168v) seyanı pustalıçta?»

²⁰Zera urar edi çayanı, da açar edi suvlar, da irmaçlar ketär edi kendindän.

Eğär ötmäknı hanuz bolsa bermä ol bizgä ya hadirlägäy seyanı žoyovurtuna kendiniñ?»

²¹Bunuñ üçün işitti bunu Biy da soñra saldı, ot yaltradı Jagopta, öçäşmäçi çixti üsnä Israjelniñ.

²²Inanmadılar Teñrigä da umsanmadılar çutçarmaçına anıñ.

²³Buyruç berdi bulut(169r)larga yoyartin, da eşikin köknüñ açtı, ²⁴da yaydırdı alarga manananı yemäçkä.

Ötmäknı köktän berdi alarga, ²⁵ötmäkin friştälärniñ yedilär adamlar, da endirdi alarga yemäknı toluluçka.

²⁶Çiçardı yelin yarimkünnüñ da keltirdi çuvatı bilä kendiniñ yarimkeçäniñkin.

²⁷Yaydı alarga et, neçik topraç, neçik çumu teñizniñ, çuşlarnı çanatlı;

²⁸Xoydu içinä taborlarıniñ alarniñ da çövrä(169v)sinä çatırlarıniñ alarniñ.

²⁹Yedilär da toydular asrı, suçlançin alarniñ berdi alarga, ³⁰da heç nemägä hasrät etmädi suçlançin alarniñ kendilärindä.

Negä diñrä yemäklärı ayızlarıña kendiläriniñ edi, ³¹öçäşmäçi Teñriniñ çixti üsnä alarniñ.

Öldürdü köplärni alardan da tañlama tañlamaların Israjeldän tas etti.

³²Buñar barçaga yazıçlandı da dayin da da heç inanmadılar tamaşa(170r)larıña anıñ.

³³Eksildilər heçliktä künläri alarniñ, da yıllärin [=yillari] alarniñ tezindän aştılar.

³⁴Xaçan öldürür edi alarni, çolarlar edi anı, çaytarlar edi da ertä tururlar edi Teñrigä.

³⁵Añdılar, ki Teñri boluşuçi edi alarga, Teñri Biyiklängän çutçaruçi edi alarga.

³⁶Sövdülär anı ayızları bilä kendiläriniñ, da tilläri bilä kendiläriniñ yalçan boldular anar, ³⁷da yüräkläri alarniñ (170v) düğül edilär toyru anıñ bilä, da inanmadılar ösiyatına anıñ.

³⁸Evet ol kendi şayavatlı edi, aritir edi yazıçlarıñ alarniñ da buzmas edi.

Arttırir edi çaytarma öçäşmäçin kendiniñ da yandırmadı barça yüräklänmäçin kendiniñ.

³⁹Añdı, ki tendirlär alar, džan, ki çixarir, da düğül dayin çaytar.

⁴⁰Nečä kerät açyrlattılar anı pustalıxta, öçäštirdilər Biyiktäğini suvsuzluxta!

(171r) ⁴¹Xayttılar, da sinadılar Tejrini, da arisin Israjelniñ zähirlättilər.

⁴²Añmadılar çolun anıñ, kününä, çačan çutçardı alarnı çolundan çıstıruçılarınıñ alarnıñ,

⁴³Neçik etti nişanlar da peşälärin kendiniñ yerindä Misirlilärniñ da tüzünä Dajanniñ.

⁴⁴Xaytardı çanga çayların alarnıñ da yaymur alarnıñ, ki içmägäylär.

(171v) ⁴⁵Yeberdi alarga itçibinlärin, da yedi alarnı, da bayalar bilä buzdu alarnı.

⁴⁶Berdi žanıggä yemişin alarnıñ da çazyançin alarnıñ sarinçyaga.

⁴⁷Urdu gargud bilä borlaliçların alarnıñ da indžir teräklärin alarnıñ çıravu bilä.

[⁴⁸Çıçara berdi gargudga džanavarların alarnıñ da tapunganin alarnıñ ot bilä yaryuladı.]

⁴⁹Yeberdi alarga yüräklänmäxin öçäşmäxinin kendiniñ, yüräklänmäxni, [öçäşmäxni] da tarlıxni.

Yeberdi alarga çıyinni çolundan fristänin yaman, ⁵⁰tibädi a(172r)larga yüräklänmäxin öçäşmäxinin kendiniñ.

Ayamadı ölümdän džanların alarnıñ da hayvanların alarnıñ ölümgä çıçara berdi.

⁵¹Urdu barça ilgärigilärin Misirlilärniñ, başlap barça çazyançılarında alarnıñ otaxına Kamanin.

**Hankisd, ki anlanir tinçliç.*

⁵²Yol berdi, neçik çoyunlarga, çoyovurtuna kendiniñ da çıçardı alarnı, neçik çoylarnı, pustalıçka.

⁵³Yol körgüzdü alarga umsa bilä, da çorçmadı(172v)lar, da duşmanların alarnıñ teñiz yaptı.

⁵⁴Çıçardı alarnı tayına arilikiniñ kendiniñ, tay ol, çaysi ki tapunup edi oñu anıñ.

⁵⁵Keri etti yüzündän alarnıñ dinsizläri, ülüşlü etti alarnı ülüşünä meñärmäxinin kendiniñ, da ayındırdı otaxına alarnıñ džinsin Israjelniñ.

⁵⁶Sinadılar, açyrlattılar Tejrini Biyiktägi da tanıçlıxin anıñ saçlamadılar.

⁵⁷Xayttılar, saptılar, (173r) neçik dä ataları kendiläriniñ, çayttılar da boldular neçik yay çaxut.

⁵⁸Xayttılar, öçäštirdilər anı gurklarında kendiläriniñ da yongan pudları bilä kendiläriniñ paçillik saldılar añar.

⁵⁹Işitti Tejri, da heç etti alarnı, da risvayladı asrı alarnı, Israjelni.

⁶⁰Keri etti kendindän çätirni Selovda, çätirni, çaysi ki ayındırdı arasına adamlarnıñ.

⁶¹Çıçara berdi yäsirlikkä (173v) çuvatın alarnıñ da salaların alarnıñ çoluna alarnıñ duşmanlarınıñ.

⁶²Tıydı çiliçni çoyovurtuna kendiniñ da meñärmäxin kendiniñ körmämiş etti.

⁶³Otuzyaşların alarnıñ yedi ot, da gojsları üçün alarnıñ dügül kimsä yas tuttu.

⁶⁴K'ahanaları alarnıñ tüşär çiliçka, da tulların alarnıñ dügül kimsä edi, ki yıylagay.

⁶⁵Oyandı, neçik yuxudan, Biy, neçik çuvatli, (174r) ki silkär çayırni.

⁶⁶Urdu artına duşmanların kendiniñ, taba meñilik etti alarnı.

⁶⁷Keri etti ol çätirin Jovsep'niñ da džinsin Ep'remniñ ol tañlamadı.

⁶⁸Evet tañladı ol džinsin Jutanin, tayin Sionnuñ, çaysi ki dä sövdü.

⁶⁹Yasadı, neçik birmüñünü, arilikin anıñ, yerdä toxtattı anı meñilik.

⁷⁰Tañladı Tawit'ni, çulun kendiniñ, da yöpsündü anı sürükündä çoyunlarnıñ, ⁷¹soñyugi (174v) toğanlarda yöpsündü anı

Kütmä Jagopnu, çulun kendiniñ, da Israjelni, žarankin kendiniñ.

⁷²Kütär edi alarnı açılı bilä yüräkinin kendiniñ, yazıçsızlıçı çolunuñ kendiniñ yol körgüzür edi alarga.

P'ark' 74 dundir.

[Молитва]

Ata Oğul Ari Džan, sen boluş maña.

[Псалом 78/79] 78

¹Saymos Jasar'niñ.

Tejri, kirdilər dinsizlər meñärmäxinä seniñ, murdarladılar da(175r)džariñni ari seniñ,

Ettilər Erusayemni neçik salaşin yemiş saçlavuçılarnıñ, ²çoydular tenlärin çullarıñniñ seniñ leş uçar çuşlarga köktägi da tenin ariläriñniñ seniñ kazanlarına yerniñ.

³Töktülär çanin alarnıñ, neçik suvnu, çövräsina Yerusayemniñ, da kimsä yoç edi, ki kömgäy edi alarnı.

⁴Bolduç biz taba çonşularimizga bizim, kültkü da aybli masçaralıçka alarga, ki çövrämizga edilär bizim.

(175v) ⁵Negä diğrä, Biy, öçäşlängäysen sen meñilik, yaltrasar, neçik ot, paçillikiñ seniñ?

⁶Tök öçäşmäxinni seniñ üstünä džinslarnıñ, çaysi ki seni tanımaslar, üstünä çanlarnıñ, çaysi ki atıñni seniñ sarnamadılar, ⁷zera yedilər Jagopnu da yerin anıñ buzdular.

⁸Añmagin yazıçlarimizni bizim ilgäriği, tezin-dän kelgäy bizgä yarlıyamaçin seniñ, Biy, ki mis-kinländiç asrı.

⁹Boluş bizgä, Tejri, çut(176r)çaruçimiz bizim, haybatı üçün atıñniñ seniñ.

Biy, çutçar bizni da arit yazıçimizni bizim atıñ üçün seniñ.

¹⁰Ne heç aytmasınlar dinsizlər də, ki: «Xanıdır Teğrisi alarniñ?»

Evet belgili nemä bolgay üstünä dinsizlärniñ alnına közlärimiz bizim, izdämäx üçün öcünü çanlariniñ çullariniñ seniñ, çaysi ki töküldü.

¹¹Kirgäy alniña seniñ küstünmäxi bağlagan- (176v)larniñ, ululuçuna körä biläkiñniñ seniñ, küt-kin sen oylanların öldürgänlärniñ.

¹²Tölä çonşularimizga bizim yedi kerät çoyuna alarniñ taba, çaysi ki tabaladılar seni, Biy.

¹³Biz çoyovurtuñ da çoyunlarıñ kütövüñniñ seniñ, çosdovanel bolıyix saña menilik, *džinstan džinska* aytyyix alıışınıñ seniñ. *Dun 14.*

[Псалом 79/80] 79

¹Yeñmäxi üçün. Keçkän tanıxlıx üstünä. Jasap'niñ. Say(177r)mos üstünä at'or džinsiniñ.

²Ey tutuçisi İsrajelniñ, baçkin, ki yol körgüzi-yirsen, neçik çoyunlarına Jovsep'niñ.

Çaysi ki olturupsen k'erovpełärdä, belgili et [= bol]. ³Alnına Ep'remniñ, Peniamenniñ da Manase-niñ oyat çuvatiniñ seniñ da kel tırgizmä bizni.

⁴Teğrisi çuvatlılarniñ, çaytar bizni, körgüz yüzünüñ seniñ bizgä, da tirilıyix.

⁵Biy Teğri çuvatlılarniñ, negä diñrä öçäş- (177v)längäysen alıışına çullariniñ seniñ?

⁶Yedirdiñ bizgä ötmäk yaşlarniñ da içirdiñ bizgä yaşni ölçöv bilä.

⁷Ettiñ bizni taba çonşularimizga bizim, aybli masçaralıçka duşmanlarımızga bizim.

⁸Teğri çuvatlılarniñ, çaytar bizni, körgüz yüzünüñ seniñ, da tirilgäybız.

⁹Bayni Misirdan teşkirdiñ, çıçardıñ dinsizlärni, da alarni tiktıñ, ¹⁰da yol körgüzdüñ añar.

(178r) Toxtattıñ kökün alarniñ, da toldurdu yerni, ¹¹yaptı taylarni kölgäsi anıñ, da butaçları anıñ ormanıñ Teğriñiñ.

¹²Saldı teräkin kendiniñ çax teñizgä diñrä, çax ırmaçlardır madyaş butaçları anıñ.

¹³Ne üçün söktüñ çetänin anıñ? Saçıyirlar anı keçkänlär yolnu.

¹⁴Buzdu anı toñuz ormandagi, da kiyik yabandagi kütüldü añar.

¹⁵Teğri çuvatlılarniñ, (178v) çaytıp baçkin köktän da kör, da dərman etkin borlalıçka bu, ¹⁶da dərman etkin muñar, çaysi ki tiktı oñuñ seniñ.

Üstünä oylanlarıñiñ adamniñ, çaysi ki çuvatlattıñ anı saña,— ¹⁷küydürgän otta da buzulgan öçäşmäxiñdän seniñ tas bolgaylar,—

¹⁸Bolgay çoluñ seniñ üsnä adamlarniñ, oñuñ seniñ üsnä oylanlarıñiñ adamlarniñ, çaysi ki çuvatlattıñ anı saña.

(179r) ¹⁹Dügül dayın kerı bolıyix biz sendän, tırgizgäysen sen bizni, da atıñniñ seniñ, Biy, sarnıyix.

²⁰Teğri çuvatlılarniñ, çaytardıñ bizni, körgüz yüzünüñ seniñ bizgä, da tirilgäybız. *Dun 18.*

[Псалом 80/81] 80

¹Yeñmäx üçün, saymos Jasap'niñ, 5-inçi şapatniñ. Borla yançmaç üçün.

²Sövüniyix Teğrigä, boluşçıımızdır bizim, çaxiriñiz Teğrisinä Agopnuñ.

³Alıñiz saymosnu da beriñiz alıışni, say(179v)mos aytiñiz añar avaz bilä tatlılıxniñ.

⁴Biryi çaliñiz başlanganıña aylarniñ, kününä nişanlı yıldagi bizim.

⁵Buyruçtur bu İsrajelgä da toyrudur Teğrisinä Jagopnuñ.

⁶Tanıxlıxi Jovsep'niñ, çaysi ki çoydu anıñ bilä, neçik çıçar edi ol yerindän Misirlilarniñ, til, çaysi ki bilmäs edi, işitti.

⁷Keri et yüktän arçasın anıñ, da çolun anıñ bol, da küräk çulanmaçtan.

(180r) ⁸Tarlıxiñda sarnadıñ maña, da çutçardıñ seni, işittim saña yapuçluçta dufannıñ da sinadıñ seni üsnä suvlarniñ çarşılıçtagi.

⁹İşit, çoyovurtum benim, da tanıxlıx beriyim saña, da İsrajel, egär işitsäj maña!

¹⁰Dayın bolmagay saña teğrilär bir vaçtli, da ne yerni öpmägäysen sen teğrigä yat.

¹¹Menmen Biy Teğriñ seniñ, çıçarırmən seni yerindän Misirlilarniñ, aç (180v) ayziñniñ seniñ, da tolduriyim bunu.

¹²Çoyovurtum benim işitmädi avazıma benim, da İsrajel maña nemä *baçma baçmadı* [=baçmadı].

¹³Kötürüp çoydum alarni barma artından erkleriñiñ yüräkläriñiñ kendiläriñiñ, zera bardılar alar erkinä körä džanlarıñiñ kendiläriñiñ.

¹⁴Zera egär çoyovurtum benim işitsälär edi maña, ya İsrajel yolunnu benim barsa edi,

¹⁵Neçik heç nemäni, aşax(181r)latir edim duşmanların anıñ, üstünä çüstürüçiläriñiñ anıñ salir edim çolumnu benim.

¹⁶Duşmanları Eyämizniñ yalyan çaldılar añar, bolsun zamanları alarniñ dünyäda.

¹⁷Yedirdi alarni semizlikindän aşılxniñ da çayadan bal toydurdu alarni. *Dun 18.*

[Псалом 81/82] 81

Saymos Jasap'niñ, 81.

¹Teğri turdu yiyinlarına teğrilärniñ da aralarına alarniñ yarıular edi alarni:

(181v) ²Negä diñrä yarıularsız egirlik bilä da köz alirsız, yazıxlılar?

³Yaryu etiniz öksüzgä da tulga, könülük etiniz miskingä da aşaxlanganga.

⁴Xutxariñiz miskinni da yarlini, xolundan yazixliniñ xutxariñiz ani.

⁵Anlamadilar da eskä almadilar, xaramyuluxta da teprändilär barça himläri yerniñ.

⁶Men aytar edim, ki teñrilär bolgaysiz ya oylanları Biyiktäğiniñ barčaniz.

(182r) ⁷Siz ošta, neçik adamlar, öliyirsiz, neçik buyruçılardan, tüşiyirsiz.

⁸Kel, Teñri, da yaryula yerni, zera sen meñärsäsen barça dinsizläri.

Dun 8, p'ark' 40 dun.

[Псалом 82/83] 82

¹Saymos Tawit'niñ.

²Teñri, kim saña oğşasar? Tiyilmagin da suslanmagin, Teñri.

³Zera ošta duşmanlarıñ seniñ çaxirdilar, da körälmägänlarıñ seniñ kötürdülär başlarıñ kendiläriniñ.

⁴Üstünä žoyovurtuñ(182v)nuñ seniñ terän hizlik, bilmäxni sayışladilar üsnä arilikiñniñ seniñ ⁵da ayttilar:

«Keliñiz, tas etiyix alarni džinstan, da anılmağay atı Israjelniñ dä dayin».

⁶Sayışladilar bir söz bilä birgä, seniñ üçün niyät ettilär

⁷Böläki Etomlularniñ da Ismajellilər, Movap da Arapilər,

⁸Kepay, Amovn, Amayek' da özgä džinslar, barça turuçiläri bilä birgä Dzura bilä;

⁹Ol da Asur kelip edi alar (183r) bilä: barçası bular xuvatlatuçilar edilär oylanlarıñniñ Łovdnuñ.

¹⁰Et alarni, neçik Matiamni, neçik Sisaranı, neçik zApinni [= Apinni] axınlarına Gisonnuñ.

¹¹Taspoldular alar çovrayta Tešovrada da boldular neçik tezäk yerdä.

¹²Etkin buyruçılarniñ alarniñ neçik zOvrepni [= Ovrepni], Zepni, zZepeni [= Zepenni], Saymananı da barça buyruçılarniñ,

¹³Xaysiläri ayttilar: «Meñariyix bizgä arilikin (183v) Teñriniñ».

¹⁴Teñrim menim, etkin alarni neçik küpçäkni, neçik çamişni alnina yelniñ,

¹⁵Neçik ot, ki küydürür ormanni, neçik yalin, ki örtär taylarni.

¹⁶Bu türlü sürgäysen alarni dufaniñ bilä seniñ da öçäşmäxiñ bilä seniñ müşxüllätkäysen alarni.

¹⁷Toldur yüzlärin alarniñ yeñillik bilä, da izdägäylär atiniñ seniñ, Biy.

¹⁸Uyalğaylar da müşxüllängäylär meñilik (184r) da uyat bilä tas bolğaylar.

¹⁹Tanığaylar, ki atiniñ seniñ Biydir da sen yalyiz biyiklänipseñ üstnä barça yerniñ. *Dun 18.*

[Псалом 83/84] 83

¹Yeñmäx üçün. Borla yançmağniñ. Saymos Gorxa oylunuñ.

²Neçik sövüklüdür otaxiñ seniñ, Biy xuvatlılarıñniñ, ³suxlançli da hasrättir džanim menim köşkünüñ seniñ.

Yüräkim menim da tenim menim süvüngäy Teñrigä tiri.

⁴Zera çipçix tapti ken(184v)dinä öv, yumri ya horlička — uya, çayda ki xoğğay balaların kendiniñ,

Seyaniniñ seniñ, Biyi xuvatlılarıñniñ, çanim menim da Teñrim menim.

⁵San barçasına, çaysi ki turıyirlar övünä Eyämizniñ, meñi meñilik alıışlagaylar seni.

⁶Sanlıdır er, çaysiniñ ki boluşluxu kendiniñ sendändir, çixmağni xoıydu esinä kendiniñ eñiştän çayğulu ol yergä, çaysına ki niyät etti.

⁷Alışni bergäy, çaysi (185r) ki orenk'ni çoyıyır, ⁸bargay ol xuvattan xuvatka da körüngäy Teñri, friştälärgä Sionda.

⁹Biy Teñri xuvatlılarıñniñ, işit alıışima menim, çulax çoy, Teñrisi Jagopnuñ.

¹⁰Yöpsünövlüsen sen bizim, kör, Teñri, da baçkin yüzünä yaylaganiñniñ seniñ.

¹¹Aniñ üçün ki yağşidir maña bir kün köşkünüñ seniñ, ne ki miñlär dä.

Tañladim men çöplux bilä kelmä övünä Teñri(185v)niñ artix, ne ki turma otaxına yazixlılarıñniñ.

¹²Yarlıyamağni da könülüknü sövär Biy, Teñri başxişni da haybatni berir.

Biy heç eksik almas yarlıyamağin kendiniñ alardan, ki barırlar zağalsizlixta.

¹³Biy Teñri xuvatlılarıñniñ, sanlıdır er, ki umsanir saña. *Dun 14.*

[Псалом 84/85] 84

¹Yeñmäx, oylanlarıñniñ Gorxnuñ, saymos Tawit'niñ.

²Biyändiñ, Biy, yeriñä seniñ da çaytardiñ (186r) yäsirlikin Jagopnuñ.

³Boşattini egirlikin žoyovurtuñnuñ seniñ, yapitiñ barça yazixlarıñ alarniñ.

⁴Tiyildirdiñ barça yüräklänmäxiñni seniñ, çayttiñ öçäşmäxtän, yüräklänmäxiñdän seniñ.

⁵Xaytkin bizgä, Teñri, xutxaruçimiz bizim, da çaytar yüräklänmäxiñni seniñ bizdän.

⁶Ne meñilik öçäşmägin bizgä, Biy, da salmağin öçäşmäxiñni seniñ džinstan çax džinska.

⁷Teñri, sen çaytip tırgizir(186v)sen bizni, žoyovurtuñ seniñ färäh bolsun saña.

⁸Körgüz bizgä, Biy, yarlıyamağınni seniñ da çutçarmağınni seniñ ber bizgä.

⁹Işittix, ne ki sözlädi Biy Teñrimiz bizim, sözlägäy eminlikni žoyovurtuna kendiniñ, arilärinä kendiniñ da alarga, ki çaytıptırlar añar yüräkläri bilä.

¹⁰Yoçsa yuvuçtur çorçuçılarına kendiniñ çutçarmağı anıñ, si(187r)ğiniñ haybatına anıñ yerimizdä bizim.

¹¹Yarlıyamağı da könülükü yoluçkaylar, toyruluçu da eminliki öpüşkäylär.

¹²Könülük yerdän bitti, toyruluç köktän köründü.

¹³Biy bergäy tatlılıçını da yerimizgä bizim bergäy yemişin kendiniñ, ¹⁴toyruluç alnına anıñ, barıp çoygay yoluna barganın kendiniñ.

[Колофон]

Yazgan da sarnagan bilä birlängäy da añılğay K'risdosnuñ yarıy kününä, amən.

(187v) *Dun 12, p'ark' 44 dun.*

[Псалом 85/86] 85

Alıış Tawit'niñ.

¹Aşaçlat, Biy, çulaçınıñni seniñ da işit maña, zera yarlı da miskinmen men.

²Saçla dżanımnı benim, ari Biy, çutçar çuluñnu seniñ, Teñrim benim, ki saña umsandım.

³Yarlıya, maña, Biy, zera saña çaxırdım här kün, ⁴färâh etkin dżanın çuluñnuñ seniñ, zera saña, Biy, kötürdüm dżanımnı benim.

(188r) ⁵Zera sen, Biy, tatlı da toyrusen, köpyarlıyovuçi här birinä, çaysıları ki sarnarlar saña.

⁶Xulaç çoy, Biy, alıışima benim da başkın avazına çoltçamnıñ benim.

⁷Kününä tarlıçımnıñ benim sarnadım saña, da işittij maña.

⁸Dügüldür kimesä oçsaş saña, Teñrim, Biyim, da dügül kimesä neçik işläriñ seniñ.

⁹Barça dżinslarıñ, çaysi ki ettiñ, kelgäylär da yerni öpkäylär alnıña seniñ, haybatlagaylar (188v) atıñni seniñ meñilik.

¹⁰Ulusen sen, Biy, da etärsen tamaşalarnı, da sen yalızsın, Teñri.

¹¹Yol körgüzgin maña yoluña seniñ, da barıyır könülükünä seniñ da färâh bolğay yüräkim benim çorçmaga atıñdan seniñ.

¹²Xosdovanel bolıyım saña, Biy Teñrim benim, bar yüräkim bilä benim haybatlıyım atıñni meñilik.

¹³Ulu boldu üstümä benim yarlıyamağın seniñ, çutçardıñ dża(189r)nımnı benim tamuçlarıñni tibindän.

¹⁴ Teñri, töräsizlär turdular üstümä benim, da yiyinläri çuvatlılarınñ izdädilär dżanımnı me-

nim, da heseplämädilär seni, Teñri, alnılarına [=alınlarına] kendiläriniñ.

¹⁵Evet sen, Biy Teñrim, şayavatlisen da yarlıyovuçi, uzunesli da köpyarlıyovuçi, da könü, ¹⁶başkın maña da yarlıya maña.

Bergin çuvat çuluña seniñ, tırgız oylun çaravaşınıñ seniñ ¹⁷da (189v) et maña nişan yaçşılıçınıñ.

Körgäylär körälmägänlärim benim da uyalğaylar, zera sen, Biy, boluştıñ maña da övündürdün meni. *Dun 16.*

[Псалом 86/87] 86

¹Gorç oylunuñ, saymos.

²Himläri anıñ tayına ari anıñ, sövär Biy eşikin Sionnuñ artıç, ne ki barça otayların Jagopnuñ.

³Haybatlı sözlädi seniñ üçün: ošta şähäri Teñriniñ!

⁴Añdım Rahapni da Baydat'ni, çaysıları (190r) ki tanırlar meni, ošta özgä dżinslar da Dżura da žoyovurtu Hndistanlarınñ, bular boldular anda.

⁵ Sionga ayttı: ana da adam toytu kendindä, da kendi himläрни saldı anda Biyiktägi.

⁶Biy atkay yazov bilä žoyovurtka, buyruçılarga bu, çaysıları ki edilär anda.

⁷Neçik ki färâh bolğaylar sendä barçası, çaysılarınñ ki turmaları kendiläriniñ sendändir.

(190v) *Dun 6.*

[Псалом 87/88] 87

¹Alıışi saymosnuñ Gorç oylanlarınıñ. Mağayet'a üçün, ki dżuwap berdi Neeman eslilik bilä Israjelgä.

²Biy Teñri çutçarıлмаğınniñ benim, күндүз sarnadım da keçä alnıña seniñ.

³Kirsın alıışım benim alnıña seniñ, Biy, aşaçlansın çulaçlarıñ seniñ çoltçama benim.

⁴Zera toldu çiyinlar bilä dżanımnı benim, da tirlikim benim tamuçka tiyişti, ⁵da hesepländim men alar bilä, ki enärlär (191r) çoyurga.

Boldum men neçik adam başça boluşluçtan ⁶da ölülär dä erkli,

Neçik yaralılar, ki yuçlarlar kerezmanlarda.

Xaysın ki sen añmadıñ, alar çoluñdan seniñ salındılar.

⁷Xoydular meni çoyurga tibdägi, çaramyuluçta da kölgäsinä ölümniñ.

⁸Mendä toxtadı yüräklänmäğın seniñ, barça tolyunlarıñni seniñ toldurduñ üstümä benim.

(191v) ⁹Yıraç ettiñ mendän tanışlarımni benim, da çoydular meni masçara kendilärinä.

Çıçara berildim da çıçmas edim, ¹⁰közlärим benim çaçak'landılar miskinliktän.

Çaxırdım Biygä künnüñ kün uzun da kötürdüm saña çollarımni benim.

¹¹Yoḡsa mi ölülärgä etärsen sk'ançelik'ni, ya hakimlär turyuzur mi, tapunmaḡ etsärlär mi saḡa?

¹²Yoḡsa mi aytсар kimesä ḡaçan kerezmanda yarliḡamaḡiḡni seniḡ ya (192r) könülüküḡnü seniḡ tas bolmaḡta?

¹³Yoḡsa mi tanisarlar ḡaramḡuluḡta sk'ançelik'iḡni seniḡ ya toḡruluḡuḡnu seniḡ yerdä unutulgan?

¹⁴Men saḡa, Biy, çaxirdim, ertäräk alyšim benim yetišsin saḡa.

¹⁵Nek, Biy, saliyirsen dżanimni benim ya ḡaytariyirsen yüzüḡnü seniḡ mendän?

¹⁶Yarli da emgäklimen men oylanliḡimdan benim, biyikliktän ašaxlandim da muḡaydim.

(192v) ¹⁷Mendä (toḡtatdi>) toḡtadi öçäšmäḡiḡni seniḡ, ḡorḡuḡ seniḡ müšḡüllätti meni.

¹⁸Dolaštılar çövrämä, neçik suv, kün uzun ḡapsadilar meni birḡa.

¹⁹Yirax ettiḡ mendän dostlarimni benim da tanışlarimni benim zabunluḡum üçün benim.

[Колофон]

Men, Lusig sargawak, yazdim. Sarnagan yazuči bilä aḡilgay Krisdosnuḡ alnina.

Dun 20, p'ark' 42.

[Псалом 88/89] 88

¹Saymos Neemniḡ Jezrajelniḡ.

²Yarliḡamaḡiḡni seniḡ, Biy, meḡilik alyšliyiḡim, [dżins] dżinstan aytiiḡim könu(193r)lüküḡnü seniḡ ayzim bilä benim.

³Ayttiḡ, ki dünyä yarliḡamaḡ bilä yasalgay, kök hadir bolgay könülüküḡä seniḡ:

«⁴Xoydum niyat taḡlaganlarima benim, ant içtim [andiçtim] Tawit'kä, ḡulumam benim.

⁵Meḡilik toḡtatiyiḡim züryätini seniḡ, yasiyiḡim dżins-dżinstan olturyuçuḡnu seniḡ».

⁶Tapungay kök tamašalarıḡni seniḡ, Biy, da könülüküḡnü seniḡ yiḡinlarinda arilariniḡ.

⁷Kimdir bulutta, ḡay(193v)si ki barabardir saḡa, ya kim oḡšasar Eyämizgä oylanlarindan Teḡri-niḡ?

⁸Teḡri haybatlidir sayiřlarinda arilariniḡ kendeniḡ, ulu da ḡorḡulu üstnä alarniḡ, ki çövräsinä-dirlär alarniḡ.

⁹Biy Teḡri ḡuvatlılarıniḡ, kim oḡšar saḡa? Xuvatlısen sen, Biy, da könülüküḡ seniḡ çövräjädir seniḡ.

¹⁰Sen eyalik etärsen ḡuvatlarına teḡizniḡ, (tašḡilliḡin>) tašḡinliḡin toḡunlarıniḡ aniiḡ sen ašaxlatirsen.

(194r) ¹¹Sen ašaxlatirsen, neçik yaralılarni, öktämlängänlärni, ḡuvatına biläkiḡniḡ seniḡ tayit-tiḡ duřmanlarıḡni seniḡ.

¹²Seniḡdir kök, da seniḡdir yer, dünyä tügälli-

ki bilä kendiniḡ, sen toḡtattiiḡ ¹³yarimkeçäni, da yarimkünnü sen ettiḡ, Tapor da Hermon atija seniḡ sövüḡgäylär.

¹⁴Seniḡdir biläkiḡ da seniḡ ḡuvat, ḡuvatlangay oḡuḡ seniḡ, da biyik bolgay ḡoluḡ seniḡ.

(194v) ¹⁵Toḡruluḡta da könülükä toḡtaliptir olturyuçuḡ seniḡ, yarliḡamaḡ da könülük bargay alnina yüzüḡnüḡ seniḡ.

¹⁶San žoyovurtka, ki bilirlär alyšiiḡni seniḡ, Biy, yariḡina yüzüḡnüḡ seniḡ bargaylar da atija seniḡ sövüḡgäylär ¹⁷här kez, da toḡruluḡuḡa seniḡ biyik bolgaylar.

¹⁸Ögünmäḡi ḡuvatlarimizniḡ bizim sensen, da erkiḡä seniḡ biyik bolgay müḡüzümüḡ bizim.

(195r) ¹⁹Eyämizdändir boluřluḡu ari Israjel-niḡ, ḡanimizniḡ bizim.

²⁰Ol vaxtta sözlädiḡ körüm ötläř oylanlarıḡ bilä seniḡ da aytiiḡ: «Xoyiyim boluřluḡnu üstnä ḡuvatliniḡ da biyik etiyim taḡlanganni žoyovurtundan benim.

²¹Taptim Tawit'ni, ḡulumnu benim, yayim bilä ari benim yayladim ani.

²²Xolum benim yöpsüḡgäy ani, da biläkim benim ḡuvatlatkay ani.

(195v) ²³Yaziḡ etmäḡäy aḡar duřman, da oḡul töräsizlikniḡ ḡiynamagay ani.

²⁴Uriyim alnina aniiḡ duřmanların aniiḡ da kö-rälmäsizlärin aniiḡ yeḡilmäḡkä çixara beriyim.

²⁵Könülüküm benim da yarliḡamaḡim benim aniiḡ bilä, da atima benim biyik bolgay müḡüzü aniiḡ.

²⁶Xoyiyim teḡizdä ḡolun aniiḡ da üstnä aḡin suvlarniḡ oḡun aniiḡ.

(196r) ²⁷Ol sarnasar maḡa: «Atam benim sensen, Teḡri yöpsünövlü ḡutḡarılmaḡima benim».

²⁸Men ilgäriḡi etiyim ani da biyik, ne ki barça ḡanları yerniḡ.

²⁹Meḡilik saḡliyiḡim aḡar yarliḡamaḡimni benim, da niyatim benim inamlidir aniiḡ bilä.

³⁰Toḡtatiyiḡim meḡi meḡilik züryätin aniiḡ, da olturyuçuḡn aniiḡ — neçik künläri köknüḡ.

³¹Eḡär ḡoysalar oylanları aniiḡ oḡenkimni benim da toḡruluḡumda benim (196v) klämäsälär barmaga,

³²Eḡär toḡruluḡumnu heç etsälär da buyruḡumnu benim saḡlamasalar,

³³Uriyim tayaḡ bilä töräsizliklärin alarniḡ, ḡi-yin bilä egirliklärin alarniḡ.

³⁴Evet yarliḡamaḡimni benim heç tiyman alardan da ne hillä etmiyim könülükümü benim, ³⁵da alçaḡlatmiyim niyatimni benim, da nemä, ḡaysi ki çixar erinlärimdän benim, ani heç etmändir.

³⁶Bir kez ant içtim [andidžtim] ari(197r)liki-mä benim, ki Tawit'kä men yalyanlanmıyım.

³⁷Züryâti anıñ meñilik turgay, da olturyuçun [=olturyuçı] anıñ — neçik günäş alnıma benim, ³⁸neçik ay, ki toxtalıptır meñilik taniç, inamlım benim köktä».

³⁹Evet hali sen kerı ettiñ, da rısvayladıñ, da aşıya urduñ yaylanganıñni seniñ.

⁴⁰Xaytardıñ niyätini çulıñdan seniñ, murdarladıñ yerdä arılıkin anıñ.

⁴¹Söktüñ barça duvarların anıñ da çoyduñ berklikin anıñ tıträmäçkä.

(197v) ⁴²Xapçaladılar anı keçüçilär yolnu, boldı ol taba çonşularımızga bizim.

⁴³Biyik ettiñ oñuñ indžituçılarımniñ [=oñun indžituçılarınıñ] anıñ, färâh boldular duşmanları anıñ.

⁴⁴Xaytardıñ boluşluçnu çiliçindan anıñ da yöpsündüñ anı oırašta.

⁴⁵Yeñillättiñ arılıkin anıñ, olturyuçun anıñ yergä yixtiñ.

⁴⁶Az ettiñ künlärin zamanlarınıñ anıñ da töktüñ üsnä uyatni.

⁴⁷Negä diñrä çaytarsarsen yüzüñnü (198r) seniñ meñilik, yaltragay, neçik ot, öçäsmäçiñ seniñ?

⁴⁸Evet hali añğın, kör, ki kimdir benim tinçliçim, yoçsa mi heç nemägä yarattıñ barça oylanlarin adamlarıñni?

⁴⁹Kimdir adam, ki tirilgäy da körmägäy ölümünü ya çutçargay džanın kendiniñ çolundan tamuçnuñ?

⁵⁰Xanıdır yarlıyamaçiñ seniñ, Biy, ävälgı, çaysi ki ant içtiñ Tawit'kä könülüküñ [bilä] seniñ?

⁵¹Añğın tabalanmaçin (198v) çuluña seniñ, çaysi ki yöpsündüm çoynuma benim džinslardan,

⁵²Xaysi ki tabaladılar duşmanlarıñ seniñ, Biy, tabaladılar ornuna yaylaganıñni seniñ.

⁵³Alçışli Biy Teñri meñi meñilik! Bolgay, bolgay. *P'arçk' 48 dun.*

Alçış Esajya markareñiñ

[Исаия 26: 9-20: Песнь Исаии]

⁹Keçädän ertälänir džanim benim ertäräk turma saña, Teñri.

Anıñ üçün ki yarıçtır buyruçuñ seniñ üsnä yeriñ, övräniñiz (199r) toyruluçnu, turuçilari yeriñ.

¹⁰Xapuštu çirsiz da dayin heç övränmädi etmä yerdä toyruluçun könülüknüñ.

Kötürülgäy çirsiz yerdän da körmägäy ol haybatın Teñriniñ.

¹¹Biy, biyiksen, da biläkiñ seniñ küçlü, da alar bilmädilär.

Tanıgaylar, uyalgaylar da paçillik tüşkay

ögütsüz çoyovurtka, da hali ot duşmanlarıñni seniñ yegäy.

¹²Biy Teñrimiz bizim, ber bizgä (199v) eminlikiñni seniñ, zera barça işimizgä körä bizim tölandı bizgä.

¹³Biy Teñrimiz bizim, tapuñın bizni, zera başça sendän özgä kimesäni bilmäsbiz da atıñni seniñ beriyirbiz küñ uzun.

¹⁴Evet hali ölülär tirlıkiñni körmisärlär, da ne hakim turçuzsar mi?

Bunuñ üçün keltirdiñ, urduñ, tas ettiñ, buzduñ barça er oylanlarin alarıñni.

¹⁵Arttır, Biy, yamannı (200r) üstünä yamalıçlarıñniñ alarıñni da keltir yamannı üsnä töräsizläriñni yerdägi.

¹⁶Biy, tarlıçta añdıç seni, ki azulaç tarlıçtır ögütüñ seniñ üstümüzgä bizim.

¹⁷Neçik tolyanganı yüklünüñ, ki yetiškän bolgay zamanı toyrumaçniñ da ayrıçında kendiniñ çayrıçay,

Ol türlü bolduç sövüküñä seniñ, ¹⁸ahnı da çorçuñnu seniñ yük bolup tolyandıç da toyruduç džannı çut(200v)çarmaçiñniñ seniñ.

Dügül dayı yemirilgäybız, yoçsa yemirilgäylär turuçilari yeriñ.

¹⁹Turgaylar ölülär, turgaylar barçası, çaysi ki çoyuluçturlar kerezmanda.

Oyangaylar, sövüngäylär da färâh bolgaylar toxtalğanları yeriñ.

Anıñ üçün yayış, ki yayıyir sendän, bu sayaymaçlıçtır alarıñni, evet yeri çirsizläriñni tas bolgay.

(201r) ²⁰Sapa ber, çoyovurtum benim, bar, kirgin övüñä seniñ, yap eşıkiñni seniñ alnına yüzüñniñ seniñ.

Çaç da yaşın bir zaman, çaç aşkinça öçäsmäçi Eyämizniñ.

[Молитва]

Eminlik berüçi K'risdos, eminlikiñni da yarlıyamaçiñni seniñ bayışla yaratkanlarıña seniñ. Adam sövüçi Biy pareçosluçu bilä barçadan ari aruv gojs Asduadzadzin Mariamniñ yarlıyagay bu bitik yazganga da sarnaganga, amen.

(201v) *Bu ganon saçmos üç yüz da çirç sekiz dundir.*

Der abawen ganon.

[Псалом 89/90] 89

²Biy, išançimiz bolduñ bizim džinstan çaç džinska, ³negä diñrä dügül tayları toxtalğan edi, yarattıñ yeriñni da barça dünyanı.

Meñiliktän çaç meñilikkä diñrä sensen, ⁴da çaytarmagin adamni totçarlıçka, da ayttıñ: «Xaytıniz maña, oylanları adamlarıñniñ».

(202r) ⁵Minj yil közlärinä Eyämizniñ, neçik kün tünägüñgi, zera aştı, neçik bir vaçtı keçäniñ, ⁶da yılları alarnıñ heçlik bilä bolgaylar.

Tañ manına, neçik yaş ot, bitkäylär, tañ manına, neçik yaş ot, sövüngäylär da çiçäklängäylär, keçxurun törmenlängäylär, çurugaylar da tüşkäylär.

⁷Eksildiç biz öçäşmäxiñdän seniñ da yüräklänmäxiñdän seniñ müşxülländiç.

⁸Xoyduñ yazıçılarimizni (202v) bizim alniña seniñ da tirlikimizni bizim yarıxına yüzünñ seniñ.

⁹Barça künlärimiz bizim eksildilər, da öçäşmäxiñdän seniñ müşxülländiç.

¹⁰Zamanı yıllarimizniñ bizim tiyyisiz, neçik pavuçına, da sanı künlärimizniñ yıllarimizniñ bizim, alar da yetmiş yıl.

Egär ki artıç dayın — seksen yıl, çaysi nemä artıç, ne ki andan, ayrıç bilä da küstünmäç bilä.

(203r) Keldi üstümüzgä bizim küstünmäç, da ögütländiç, ¹¹evet hali kim bilgäy çuvatın öçäşmäxiñniñ seniñ ya ahıñdan seniñ yüräklänmäxiñniñ seniñ heseplägäy.

¹²Bu türlü körgüz maña oñuñnu seniñ, da çaysıları ki çonarhdırlar yüräkläri bilä, açılıña seniñ.

¹³Xayt, Biy. Negä ž diyin? Övünğin çullarıñda seniñ.

¹⁴Tolduç ertäräk yarlıyamaçıñ bilä seniñ, sövündüç da färäh (203v) bolduç barça künlärindä tirlikimizniñ bizim.

¹⁵Färäh bolduç ornuna künlärniñ, ki aşax etilər bizni, da yıllar, çaysılarda ki kördüç çiyinlar.

¹⁶Bačkın, Biy, çullarıña seniñ da işlärinä çuluñnuñ seniñ da yol körgüz oylanlarına alarnıñ, ¹⁷bolgay yarıçı Eyämizniñ Teñriniñ üstümüzgä bizim.

Işin çolumuznuñ bizim toyrı etkin bizgä, Biy, işin çolumuznuñ bizim oñart bizgä. (204r) *Dun 16.*

[Псалом 90/91] 90

Alıış da ögmäç. Saymos Tawit'niñ.

¹Kim ki turuptur boluşluçuna Biyiktäğiniñ, gölgäsi tibinä Teñriniñ köktä tıngay.

²Aytkay Eyämizgä: «Yöpsünövlüm benim sen, işançım benim Teñri, da men umsanırmen añar.

³Ol çutçargay meni sırtmaçından avçiniñ da sözüñdän müşxüllüñnuñ».

⁴Umuzları arasına kendiniñ yöpsüngäy seni, gölgäsinä çanatlarıñniñ umsangaysen.

(204v) Neçik yaraç, çövräñä bolgay seniñ könlükü aniñ.

⁵Xorçmagaysen sen çorçusundan keçäniñ, da ne oçlarıñdan, ki uçarlar kündüz,

⁶Nemä ki kezär çaranıyuluçta, azmaçlıçtan devlärniñ yarım küñnuñ.

⁷Tüşkäylär yanıñdan seniñ miñlär da tümänlär sayıñdan seniñ, çaysi ki saña heç nemä yuvuçlanmagaylar.

⁸Evet yalıç oñuñ bilä seniñ baçkaysen, (205r) tölövün yazıçılıarnıñ körärsen, ⁹zera sen, Biy, umsam menimsen.

Biyiklängäñni ettiñ saña işanç, ¹⁰yetişmäğäylär saña yamanlar, çiyinlar yuvuçlanmagaylar otaçıña seniñ.

¹¹Friştälärinä kendiniñ simarlanıptır seniñ üçün saçlama seni barça yollarıña seniñ.

¹²Biläklärindä kendiläriniñ yöpsüngäylär seni, ki bolmagay urgaysen taşka ayaxlarıñniñ seniñ.

¹³Üsnä iž da karp yılan(205v)larnıñ barsarsen sen, ayax tibinä bassarsen [bazzarsen] aslanıñ da adždayanı.

¹⁴Zera maña umsandı, da çutçarıyım anı, kölgä bolıyım añar, zera tanıdı atımnı benim.

¹⁵Sarnagay maña, da men işitkäymen añar da aniñ bilä bolıyım tarlıçta.

Xutçarıyım, haybatlı etiyim anı, ¹⁶uzun künlär bilä tolduriyım da körgüziyım añar çutçarmaçımnı benim. *Dun 16.*

[Псалом 91/92] 91

¹Saymos. Alıış şapatküñnuñ.

²Yaşsıdır çosdovanel (206r) bolma Eyämizgä, saymos aytma atıña seniñ, Biyiktägi,

³Aytma ertäräk yarlıyamaçıñniñ seniñ da könlüküñnü seniñ keçä,

⁴On stron bilä saymosaran bilä, avazı bilä alıñniñ ögmäçni.

⁵Färäh ettiñ meni, Biy, yaratkanlarıñdan seniñ, da işiñdä çoluñnuñ seniñ sövüniyim.

⁶Neçik ki uludur işläriñ seniñ, Biy, da asrı terändir sayışiñ seniñ!

⁷Adam fähamsiz bunu (206v) ki tanımas, da essiz bunu almastır eskä.

⁸Bitkäninä yazıçılıñniñ — neçik biçän çiçäklänmä alarga; çaysıları çilinirlar töräsizlikni,

Tas bolgay meñi meñilik. ⁹Da sen biyikläñip sen meñilik, Biy.

¹⁰Zera ošta duşmanlarıñ seniñ tas bolgaylar, dayılgaylar barçası, çaysi ki çilinirlar töräsizlikni.

¹¹Biyik bolgay, neçik birmüñüz, müñüzüm benim, da çartlıçım benim çeç semizlikinä.

(207r) ¹²Kördü közüm benim duşmanlarımnı benim, ki turupturlar üstümä benim yamanlıç bilä, alar da işitkäy çulaçım benim.

¹³Toyrular, neçik çurma teräkläri, çiçäklängäylär, neçik orman Lipanarıñniñ, köp bolgaylar.

¹⁴Tikilgän bolgaylar övünä Eyämizniñ, köşkünä Teñrimizniñ bizim çiçäklängäylär.

¹⁵Dayın da köplär bolgaylar çartlıxın semizliklərində, özdän da aziz, bolgaylar ¹⁶aytma: «Toyrudur Biy Teşrimiz bizim, (207v) da yoxtur kendindä egirlik».

Dun 14. P'ark' 46 dun.

[Псалом 92/93] 92

Alıış avaz bilä. Şapatkün.

¹Biy çanlıç etti, şöhrätlikni kiydiñ, kiydi Biy çuvatı içinä kendiniñ, çuşandı.

Toxtattıñ dünyanı, ki tepränmägäy, ²hadirdir olturyuçun seniñ ilgärtin, meñiliktänsen sen.

³Kötürüldülär ırmaçlarıñ, Biy, da kötürdülär ırmaçlar avazlarıñ kendiläriniñ, da tursarlar ırmaçlar barganlarına kendiläriniñ.

(208r) ⁴Avazından suvlarıñ köp tamaşa boldu tolyunları teñizniñ.

Tamaşalisen sen, Biy, biyikliktä, ⁵tanıçlıxıña seniñ biz asrı inandıç.

Övünä seniñ yaraşır arilik, Biy, uzun künlärdä. *Dun 6.*

[Псалом 93/94] 93

Saymos Tawit'niñ.

¹Teşri öc izdävüci, Biy, Teşri öc izdävüci, mäyan bolduñ.

²Biyik bol, çaysi ki yaryuliyirsen yerni, tölä tölövün öktämlärniñ.

³Negä diñrä yazıçlılar, Biy, negä diñrä yazıç (208v)lılar ögüngäylär,

⁴Aytmaç bilä sözlägäylär egirlikni, sözlägäylär barçası, çaysıları ki çiliniyirlar töräsizlikni?

⁵Çoyovurtuñnu seniñ, Biy, aşaç ettilär, da meñärmäçiniñni seniñ çıynadılar.

⁶Tulnu da çaribni öldürdülär, öksüzlärni çirdilər ⁷da ayttılar: «Körmästir bunu Biy, da ne esinä almas Teşrisi Jagopnuñ».

⁸Añlanız, fähamsizları çoyovurtnuñ da es (209r)sizlär, negä diñrä almassiz eskä?

⁹Neçik ki, egär çaysi tikti esä çulaçni, kendi işitmäs mi ya, çaysi yarattı köznü, kendi körmäs mi?

¹⁰Kim öğütlär dżinslarni, neçik ki azarlamağay mi? Kim övrätir adamga bilmäçni, ¹¹Biy tanırsayışın adamlarıñni, ki heçliktädirlär.

¹²San adamga, çaysi ki öğütlärsen sen, Biy, da orenk'ınä seniñ övrätirsen sen añar.

¹³Aşaçlatirsen sen añar künlärin yamanlıçniñ, (209v) negä diñrä çazilğay çoyuru yazıçlıniñ.

¹⁴Keri etmäs Biy çoyovurtun kendiniñ da meñärmäçliç kendiniñ etmästir umsasız,

¹⁵Negä diñrä çaytkaylar könülükü toyruluçnuñ, yöpsüngäylär ani barçası, kimlär toyrudurlar yüräkläri bilä.

¹⁶Kim turgay birgämä üsnä yamanlarıñni? Ya kim teñläşkay maña üsnä alarıñni, çaysi ki çiliniyirlar töräsizlikni?

¹⁷Egär ki Eyämiz boluşmasa edi maña, azulaç (210r) dayın da, da turur edi dżanim benim tamuçta.

¹⁸Egär aytsam, ki ošta seskändi ayaçlarıñni benim, yarıyamaçiniñ seniñ, Biy, boluşur edi maña.

¹⁹Köplüçünä körä ayrıçlarıñniñniñ yüräkimiñniñ benim övündürmäçiniñ seniñ färäh etär edi dżanimni benim.

²⁰Teñläşmäsin saña olturyuçu töräsizlärniñ, kim sähap etär emgäkni çarşısına buyruçnuñ.

²¹Uladılar dżanın toyruniñ da çanın zaçalsizniñ borçlu etärlär edi.

(210v) ²²Boldu Biy işançim benim, Teşri boluşçısı umsamniñ [umsannıñ] benim.

²³Tölägäy alarga Biy töräsizlikləriniñ körä alarıñni, yamanlıçlarıña körä alarıñni yemirgäy alarıñni Biy Teşrimiz bizim. *Dun 21.*

[Псалом 94/95] 94

Alıış. Ögmäç Tawit'niñ.

¹Keliñiz, sövüniyix Biydä, çaxiriyyix Teşrigä, çutçaruçimizga bizim.

²Ertäläniyix alnina anıñ çosdovanel bolmaç bilä, saymos bilä çaxiriyyix añar.

³Teşri uludur Biy, (211r) çan ulu üsnä barça yerniñ.

⁴Xoluna anıñdır barça dünyası yerniñ, biyikliki taylarıñniñ anıñdır.

⁵Anıñdır teñiz, da ol etti ani, da çurunu çolları anıñ yarattılar.

⁶Keliñiz, yerni öpiyix añar, tüşiyix da yılyiyix alnina Eyämizniñ, yaratuçimizniñ biznim.

⁷Ol kendidir Biy Teşrimiz bizim, biz çoyovurtu çolunuñ anıñ da çoyları kütövläriniñ anıñ.

Bügün egär avazına anıñ işitsäniz, ⁸berkäyt (211v)mäniz yüräkiñizni sizniñ, neçik leylilixka

Kününä sinamaçlıçniñniñ yabanlıçta, çayda ki sinadılar meni ⁹atalarıñiz siziñ, tergädilär meni da kördülär işlärimni benim. ¹⁰Xirç yıl

Dżáhtlandim dżinslar bilä ol da ayttım: «Udayı bulariptirlar yüräkläri bilä, da alar tanımadılar yolumnu benim.

¹¹Neçik ant içtim öçäsmäçimdä benim, ki kirgäylär tinçliçima benim».

Dun 11, p'ark' 38 dun.

[Псалом 95/96] 95

Saymos Tawit'niñ, ki (212r) dadçar yasaldı yasirliçtan soñra.

¹Alıışlanız Biyni alıış [bilä] yäñi, alıışlanız Biyni, barça yer.

²Алышланъиз Биъни да алышланъиз атин аниъ, сөвүнчлүкнү айттиъиз кун кун артиндан хутхармаъин аниъ.

³Айтиъиз, динсизләр, һайбатин аниъ, барча жоъовуртка таташларин аниъ.

⁴Улудур Биъ да алышлидир асри, хорхулудур ол үснә барча гуркларниъ.

(212v) ⁵Барча гуркларі динсизләрниъ девлардир, да Биъ көкнү етти.

⁶Тапунмаътир да көнәнмаътир алниа аниъ, арилик да улу көнәнмаълихтир арилики аниъ.

⁷Сунуъуз Еуәмизгә, дауфаларі дъинсларниъ, сунуъуз Еуәмизгә һайбатин, сунуъуз Еуәмизгә һайбатни ⁸атина аниъ.

Алиъиз берналәриъизни да киниъиз көшкүнә аниъ, ⁹uerni öpünüz Еуәмизгә көшкүнә (213r) ариликин аниъ, да мүшүлләнгәу yüzündән аниъ барча yer.

¹⁰Айтиъиз динсизләргә, ки Биъ ханлих етти, тохтатти дунуәни, ки теpränmäгәу, да yaryular жоъовуртун тоурулух билә.

¹¹Фәрәһ болгау көк, да сөвүнгәу yer, радилангаулар теъиз түгәллики билә кендиниъ, ¹²сөвүнгәулар түзләр да барча, хaysi ки бардир аларда.

Ол саһат сөвүнгәулар барча терәкләр ормандаги ¹³yüzündән Еуәмизниъ, zera келir да келir ол yar(213v)улуаа yerni.

Yaryular дунуәни көнүлүк билә да жоъовуртну барча көнүлүкү билә кендиниъ. *Dun 14.*

[Псалом 96/97] 96

Саумос Тавитниъ. Zamanina, ки ulusnu тохтатти.

¹Биъ ханлих етти, сөвүнгәу yer, фәрәһ болгаулар отрачлар көп.

²Булут да туман чөврәсинәдир аниъ, көнүлүктә да тоурулухта түзәтиптир олтуруучу аниъ.

³От алниа аниъ bargay, күйдүргәу душманларин (214r) аниъ.

⁴Көрүндүләр yaltramaъларі аниъ дунуәгә, көрдү да сескәнди yer.

⁵Таулар, neçik балаууз, erigәулар yüzündән Еуәмизниъ, yüzündән Еуәмизниъ барча yer.

⁶Айткay көк тоурулухун аниъ, көргәулар барча жоъовурт һайбатин аниъ.

⁷Ууалгаулар барчаси, хaysilarі ки yerni öpärlәр гуркларга да хaysilarі ки öгүнүрләр yongan бутларина кендиниъ.

Yerni öpkәулар аһар бар(214v)ча frištälәри аниъ, ⁸ки ішитти да фәрәһ болду Sion, да сөвүнгәулар хизларі Јутаниъ көнүлүкүгү үчүн сениъ, Биъ.

⁹Zera сен биyикләниpsen üstünә барча yerniъ, асри биyикләндиъ үснә барча гуркларниъ.

¹⁰Кимләр ки сөвәрсиз Биъни, көрәлмәниъ ya-

manliхni, саулар Биъ джанин ариләриниъ кендиниъ, холундан yaziхliniъ хутхарir аларни.

¹¹Yariх саçildi тоуруларга, тоуру yürәklilәргә болду фәрәһлик.

(215r) ¹²Fәрәһ болуууз, тоурулар, Биъдә, хосдовanel болуууз jişadagliхina ариликин аниъ.

[Псалом 97/98] 97

Саумос Тавитниъ.

¹Алышланъиз Биъни алыш [bilә] yәni, ки sk'ançelik'ni етти.

Xutхарди ани оју кендиниъ да биләки аri кендиниъ.

²Көргүздү Биъ хутхармаъин кендиниъ, алниа дъинсларниъ белгирти тоурулухун кендиниъ.

³Анді yarliуамаъи билә кендиниъ Јаgopnu, көнүлүкү билә кендиниъ övün Israjelниъ, да көрдү(215v)ләр барча хiriуларі дунуәниъ хутхармаъин Теъrimizниъ bizim.

⁴Çaxiriъиз Biygә, барча yer, алышланъиз, сүвүнүңүз да саумос айтиъиз.

⁵Саумос айтиъиз Теъrimizгә bizim алыш билә, алыш билә да авазларина саумосларниъ.

⁶Аvazli алыш билә хахилмиш бириниъ, алыш билә, сөвүнчлүк билә да авazi билә мүнүздән бириниъ да çaxiriъиз алниа ханиъ, Еуәмизниъ.

⁷Мүшүлләнгәу теъиз түгәллики билә кендиниъ, (216r) дунуә да барча туруçиларі аниъ, ⁸да çayлар çap urgayлар birgә хollarі билә.

Таулар сөвүнгәулар алниа Еуәмизниъ, ⁹zera келir да yetiштир Биъ yaryулуаа yerni.

Yaryular дунуәни тоурулух билә да жоъовуртун кендиниъ тоурулух билә.

Dun 10, p'ark' 36 dun.

[Псалом 98/99] 98

Саумос Тавитниъ.

¹Биъ ханлих етти, öçäştиләр жоъовуртлар, ки олтурup edilәр k'evopçeläрдә, сескәнди yer.

(216v) ²Биъ Sionda улудур да биyиктир üstünә барча жоъовуртларниъ.

³Тапунмаъ болйиъ атиа сениъ улу, ки хорхулудур да aridir, ⁴да һөрмәти ханиъ көнүлүкнү сөвәр.

Sen һадирләдиъ тоурулухну, көнүлүкнү да тоурулухун Јаgopga сен еттиъ.

⁵Биyик етиъиз Биъ Теъrimizни bizim, yerni öpünüz басхичина аyaхлариниъ аниъ, zera aridir.

⁶Movşes да Аһaron ба(217r)basларі аниъ, Samueļ алар билә, хaysi ки sarnarлар атиа аниъ.

Sarnarлар edi Biygә, да ол ішитir edi аларга, ⁷да tirәkli buluttan sözlәр edi аларга.

Сауларлар edi танихлихин аниъ да buyрухун, хaysi ки berdi аларга.

⁸Биъ Теъrimiz bizim, сен ішитir едиъ аларга,

Tejri, sen arituči bolur ediñ, öc aluči üstnä barča işläriniñ alarniñ.

⁹Biyik etiñiz Biy Tejrimizni bizim, yerni öpünüz tayına ari aniñ, zera (217v) aridir Biy Tejrimiz bizim. *Dun 10.*

[Псалом 99/100] 99

Saymos. Tapunmaç.

¹Çaxirñiz Biygä, barča yer, ²çulux etiñiz Eyämizgä färählik bilä.

Kiriñiz alnina aniñ sövünçlük bilä, ³taniñiz, zera oldur Biy Tejrimiz bizim.

Ol etti bizni, da biz dügül ediç, biz žoyovurtu da çoyunları kütövünüñ aniñ.

⁴Kiriñiz eşiktän aniñ tapunmaç bilä da alyiş bilä otaçına aniñ.

Xosdovanel boluñuz (218r) Eyämizgä da alyişlaniñiz [=alyişlañiz] atin aniñ.

⁵Tatlidir Biy, meñiliktir yarlıyamaçi aniñ, *džinstan* çax *džinskadir* könülükü aniñ. *Dun 6.*

[Псалом 100/101] 100

Saymos Tawit'niñ.

¹Yarlıyamaç da könülük tä alyişliyim, seni, Biy, saymos aytıyım ²da eskä aliyim

Yol zaçalsiz, çax kelginčä maña, zera barir edim men zaçalsizliñim bilä yüräkimniñ benim içinä övümnüñ benim.

³Hoymadım alnina közlär(218v)imniñ benim nemä egirlikni, çaysi ki etärlär edi tanmaçni, köralmadim.

⁴Yovuçlanmadı maña, çaysi ki çaxut edi yüräki bilä, sapti mendän fähamsiz, da men nemä *džähtlik* etmäs edim.

⁵Xaysi ki sözlär edi yaşirin siñarından, anı kerikeridän çuvar edim.

Xaysi ki öktämlänir edi közläri bilä da akah yüräkläri bilä, birgäsinä da ötmäk tä yemäs edim.

⁶Közlärim benim inamli(219r)larda yerniñ, ki olturgaylar alar birgämä.

Xaysi ki barir edi yolga zaçalsiz, ol tanir edi meni.

⁷Turmas edi içinä övümnüñ benim, çaysi ki alir edi öktämlikni, çaysi ki sözlär edi egirlikni, oçarmas edi añar alnina közlärimniñ benim.

⁸Tañ manına öldürür edim barča yazıçlılarıñ yerniñ, tas etiyim şähäriñdä Eyämizniñ barçasın, çaysıları ki çiliniyirlar töräsizlikni.

Dun 10. P'ark' 26.

[Псалом 101/102] 101

¹Alyiş şışkän üçün. Xaçan ayir(219v)lansa, Eyämniñ alnina tökkäy alyişin kendiniñ.

²Biy, işit alyişima benim, çaxiriçim benim saña kelgäy, ³da çaytarmagin yüzünüñ seniñ mendän.

Kününä tarlıçimniñ benim aşaxlat maña çulaçiniñ seniñ, çaysi kün sarnasam saña, tezindän işit maña.

⁴Tügändilär, neçik tütün, künlärim benim, da söväklärim benim, neçik çamiş, çurudular.

⁵Çalindim men, neçik bičan, (220r) da çurudu yüräkim benim, unuttum yemä ötmäkimni benim ⁶avazından küstünmäximniñ benim.

Yabuštu söväklärim benim tenimä benim, ⁷oçsadım men havalasanga yabanlıçta.

Boldum men neçik puçaç [=puçaç] pustalıçta, ⁸tuydum da boldum neçik çipçix yalyiz öv üsnä.

⁹Tabaladılar meni duşmanlarıñ benim kün uzun, da ögövcilärim benim mendän ant içirlär [=içärlär] edi.

¹⁰Külnü, neçik ötmäkni, (220v) yedim, da içkimni benim yaş bilä çariştirdim

¹¹Yüzündän öçäşmäximniñ, yüräklänmäximniñ seniñ, zera sen biyiklättiñ da aşaxlattıñ meni.

¹²Künlärim benim, neçik kölgä, aştılar, da men, neçik bičan, çurudum.

¹³Sen, Biy, meñilik barsen, da jişadaglıçıñ seniñ *džinstan* çax *džinska*.

¹⁴Sen turup şayavatlanırsen üsnä Sionnuñ, zamanı şayavatlanmaçiniñ aniñ, yetişıptir sahati.

¹⁵Biyändi çullariñ sen(221r)iniñ taşlarına aniñ da topraçına aniñ şayavatlangaylar.

¹⁶Xorçkaylar dinsizlär atıñdan seniñ da barča çanları yerniñ haybatıñdan *seniñ*.

¹⁷Yasar Biy Sionnu da körüngäy haybatı bilä kendiniñ anda.

¹⁸Baxtı ol alyişina aşaxlanganlarıñ da heç etmädi çoltçalarıñ alarniñ.

¹⁹Yazilgay bu *džinska* özgä, žoyovurtka, çaysi ki tapunuptur alyişlama Biyni.

²⁰Baxtı ol biyiklikindän, arilikindän kendiniñ, (221v) Biy köktän yergä baxtı

²¹Işitmä küstünmäçinä baylılarıñ da çeşmä oylanlarıñ ölümgä borçlularıñ,

²²Aytma Sionga atin Eyämizniñ da alyişin aniñ Erusaçemdä,

²³Yiyiştirma žoyovurtlarıñ birgä da çanlarga çulux etmä Eyämizgä.

²⁴*Džuvap* berdi añar yolunda çuvatliniñ [=çuvatiniñ] kendiniñ, azlıçın künlärimniñ benim, ²⁵töz maña da çixarmagin meni yarimından künlärimniñ benim, zera *džins-džinstir* yıllariñ (222r) seniñ.

²⁶Ilgärtin, Biy, himlärin yerniñ toxtattıñ, da işläri çollariniñ seniñ köktür.

²⁷Alar aşsarlar, da barsen da çalırsen meñilik.

Barçamiz [=Barçası], neçik ton, opransarlar, neçik kiyinişni, teşkirsärsen alarni, da teşkirilsärlär.

²⁸Sen ol kəndiñsen, da yıllarınj seniñ kecmäs-tir, ²⁹oñlanları xullarınjnıñ seniñ turgaylar anda, da züryätlärinä alarnıñ meñilik oñarılğay. *Dun 26.*

[Псалом 102/103] 102

Saymos Tawit'niñ.

(222v) ¹Alıñşla, dżanıñ menim, Biyni, da barça sövāklärim menim — atın ari anıñ.

²Alıñşla, dżanıñ menim, Biyni da unutmāğın barça bergänin anıñ,

³Kim aritir yazıñjnı seniñ, oñaltir barça xas-talıñjnı seniñ,

⁴Kim xutxarir küflänmäxtän tirlikinı seniñ, tadzlar seni yarlıyamañı bilä da şayavati bilä,

⁵Kim toldurur igiliktä suñlançinı seniñ, yä-nirgäy, neçik xaraxuşnuñ, igitlikin seniñ.

(223r) ⁶Etär yarlıyamañnı Biy da toyrulux barça zirgel bolganlarga.

⁷Körgüzdü Biy yolun kendinij Movşeskä da oñlanlarına Israjelniñ erkin kendinij.

⁸Şayavatlı, yarlıyovuçidir Biy, uzunesli da köpyarlıyovuçi.

⁹Dügül soñyuga diyin öçäşläñir Biy bizgä da dügül meñilik sañlar öçnü.

¹⁰Dügül yazıñmizga körä bizim etti bizgä da dügül töräsizlikimizgä körä bizim tölädi bizgä.

(223v) ¹¹Yoñsa, neçik biyiktir kök yerdän, ol türlü xuvatlattı Biy yarlıyamañın kendinij üstünä xorçkanlarinıñ kendinij.

¹²Ne xadar yıraxtır kün toyuşu kün batışından, ol türlü yıraç etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

¹³Neçik şayavatlandı ata üsnä oñlanlarinıñ kendinij, ol türlü şayavatlandı Biy xorçkanlarına kendinij.

¹⁴Zera ol bildi yaratılğanimizni bizim da anđı, ki topraxbiz.

(224r) ¹⁵Adamga, neçik biçän, dir künläri kendinij, neçik çiçäki tüzñüñ, ol türlü çiçäklänir.

¹⁶Urur üstünä yel — da dügül, da dañın körün-mäs yeri anıñ.

¹⁷Evet yarlıyamañı Eyämizniñ xalir meñi meñilik üstünä xorçkanlarinıñ kendinij, ¹⁸da toyrulu-xu anıñ oñlanlarından çax oñlanlarına diñrä,

Xaysıları sañlarlar niyatın anıñ, anarlar buyru-xun anıñ da etärlär anı.

(224v) ¹⁹Biy köktä hadirlädi olturyuçun kendinij, xanlıñı anıñ barçasına eyälik etär.

²⁰Alıñşlañiz Biyni, barça friştäläri anıñ, zorlu xuvat bilä, ki etärsiz sözün anıñ, işitip avazına ay-tuşunuñ anıñ.

²¹Alıñşlañiz Biyni, barça xuvatlıları anıñ, xiz-mätkärläri da etüçiläri erkin anıñ.

²²Alıñşlañiz Biyni, barça işlärin [=işläri] anıñ,

barça yerdädir biyikliki [=biylıki] anıñ, alıñşla, dżanıñ menim, Biyni.

(225r) *Dun 22, p'ark' 48.*

[Псалом 103/104] 103

Saymos Tawit'niñ. Dünyänij yaratılğanı üsnä.

¹Alıñşla, dżanıñ menim, Biyni! Biy Teñrim menim, ulu bolduñ asrı.

Tapunmañnı da ulu şöhrätlikni kiydiñ, ²ya-punduñ yarıñnı, neçik kiyinişin, saldiñ köknü, ne-çik çätirni, ³da yartıñ üsnä suvlarnıñ üst yapovun anıñ;

Kim xoyar bulutta (225v) barganın kendinij, da kezär ol üsnä xanatları bilä yelniñ;

⁴Kim etti friştäsin kendinij dżan da xulların kendinij ottan küydürüçi.

⁵Toxtattı yerni üsnä toxtalmañinıñ kendinij — tepränmäğay meñilik.

⁶Teränlik — neçik kiyinişinıñ yapovu dur anıñ, üsnä taylarnıñ turgaylar suvlar.

⁷Öçäşmäñindän seniñ xaçkaylar da avazından kökrämäñinıñ seniñ titrägäylär.

(226r) ⁸Çıxarlar, taylanırlar da enärlär, tüzlä-nirlär yerinä, xaysi ki toxtattıñ alarnı.

⁹Çek xoyduñ, da aşmaslar, da dañın xaytmas-lar yapma yerni.

¹⁰Yeberdiñ çovraxlarnı pırxıldı-pırxıldı, ara-sından taylarnıñ bargaylar suvlar

¹¹Içirmä barça kazanlarnı kiyik, toyungaylar yabanları susamañlarında kendilärinij.

¹²Anda uçar xuşları köknüñ uya xoygaylar da içindän xayalarnıñ (226v) bergäylär avazların kendilärinij.

¹³Içirir taylarnı hambarlarından [=ambarla-rından] kendinij, yemişindän işinij kendinij tol-gay yer.

¹⁴Östürdüñ biçänni taylarda, yaş otnu xulu-xu-na adamlarnıñ.

Çıxardiñ ötmäkni yerdän, ¹⁵çayir färâh etär, yay — tażä, da ötmäk toxtatır yüräkin adamnıñ.

¹⁶Toygaylar teräkläri Eyämizniñ da ormanı Lipanannıñ, xaysi ki sen (227r) tiktinij.

¹⁷Anda uçar xuşlar köktägi çipçälärin çixar-gaylar, da uyası leglegniñ [laglagnin>leglegnin] tolu işançidir alarnıñ.

¹⁸Taylar biyik marallarga, da xayalar işançi xoyanlarga.

¹⁹Ettiñ aynı zaman üçün, günäş tanidi saha-tin kirmäñinıñ kendinij.

²⁰Ettiñ xaramyunu, da boldu keçä, anda barir-lar barça kazanları ormannıñ.

²¹Balaları aslanlarnıñ muñrarlar, da xaparlar, (227v) da izdärlär Teñridän yemäkin kendilärinij.

²²Çiḡkanına günäşniñ yïylirlar da ormanlarında kendiläriniñ tınarlar.

²³Çiḡar adam işinä kendiniñ da emgängäninä ḡolunuñ kendiniñ çax iñirgä diñrä.

²⁴Neçik uludur işläriñ seniñ, Biy! Barça nemäni aḡil bilä ettiñ, da toldu yer tapunganiñ bilä seniñ.

²⁵Bu teñiz ulu da avlaḡ, bundadır sürkälgänlär, ḡaysi ki yoḡtur sani (228r) kazanlarınıñ, ululu da uvax bunda, ²⁶da kemilär dä barırlar, adḡdaha, ḡaysi ki yarattıñ oynama aniñ bilä.

²⁷Barçası saña eglänirlär, da sen berirsen yemäk alarga sahatında.

²⁸Berirsen alarga, da yerlär, açarsen ḡoluñnu seniñ, yedirirsen barçasın erkiñ bilä seniñ.

²⁹Xaytarırsen yüzünüñ seniñ alardan, da müşḡüllänirlär, çıxarırsen dḡanni alardan, eksilirlär da topraḡ xaytarlar.

³⁰Yeberirsen dḡaniñni seniñ, (228v) da tapunursen alarnı, da yäñirtirsen yüzün yerniñ.

³¹Bolgay haybatı Eyämizniñ meñilik, Biy färâh bolgay yaratkanlarında kendiniñ.

³²Kim baxar yergä da berir titrämâḡ buḡar, yuvuḡlanır taylarga, da [tutaşırlar]?

³³Alıñışlıyım Biyni tirlikimdä benim, saymos aytiyim Teñrimä benim, negä diñrä barmen men.

³⁴Tatlı bolgay aḡar alıñışım benim, da men färâh bolıyım Biygä.

(229r) ³⁵Eksilgäylär yazıḡlılar yerdän, ḡırsız daḡın tapulmagay kendindä. Alıñışla, dḡanım benim, Biyni.

Dun 34.

[Псалом 104/105] 104

Alēluia.

¹Tapunuñuz Eyämizgä da sarnañiz atın aniñ, aytiñiz dinsizlärge işin aniñ.

²Alıñışlañiz, da saymos aytiñiz aḡar, aytiñiz barça tamaşaların aniñ, ³da ögünüñüz atına ari aniñ.

Färâh bolsunlar yüräkläri alarnıñ, ḡaysiläri ki izdärlär Biyni, ⁴izdäñiz Biyni da ḡuvatlı boluñuz, (229v) izdäñiz yüzün aniñ hər vaḡt.

⁵Añiñiz tamaşasın aniñ, ḡaysi ki etti, peşälärni da könülükü ayziniñ aniñ.

⁶Züryâti Aprahamniñ, ḡulları aniñ, da oylanları Jagopnuñ, tañlanganları aniñ.

⁷Ol kendidir Biy Teñrimiz bizim, barça yerdädir könülükü aniñ.

⁸Añdi meñликтän niyatın kendiniñ da sözün, ḡaysi ki simarladı çax miñ yılga diñrä,

⁹Niyätini, ḡaysi ki ḡoydu (230r) Apraham bilä, da ant içmäḡın kendiniñ Sahag bilä.

¹⁰Toḡtattı Jagopta buyruḡun kendiniñ da Israjeldä niyatın kendiniñ meñilik.

¹¹Aytti: «Sizgä beriyim yerin K'ananniñ, pay meñärmäḡıñizgä siziñ».

¹²Zera ettilär [=edilär] alar san bilä az, eksik da kelginlär kendindä.

¹³Aştılar alar dḡıstan dḡınska, ḡanlıḡtan ḡoyvurtka özgä.

¹⁴Xoymadı adamlarga yazıḡlanma alarga, azar(230v)ladı ḡanlarını alar üçün.

¹⁵«Yuvuḡlanmañiz,— aytiyir,— yaylanganıma benim da markarelärimä benim yazıḡlanmañiz».

¹⁶Ündädi açlıḡni yerinä alarnıñ, barça ḡuvatın ötmäknıñ sindirdi.

¹⁷Yeberdi alnına alarnıñ erni, ḡuluḡka satıldı Jovsep'.

¹⁸Aşaḡ ettilär bayda ayaxların aniñ, da keçti kemidän [=temirdän] boyu aniñ,

¹⁹Negä diñrä kelgäy sözü aniñ, da sözü Ey(231r)ämizniñ sinadı aniñ.

²⁰Yeberdi ḡan da çeštirdi aniñ, buyruḡçı ḡoyvurtka ḡoydu aniñ.

²¹Turḡuzdu aniñ biy övünä kendiniñ, buyruḡçı üstnä barça ḡazyançiniñ kendiniñ,

²²Ögütlämä buyruḡçılarnıñ alarnıñ, neçik kendin, da ḡartların alarnıñ aḡıllı etkäy.

²³Kirdi Israjel Mısırğa, Agop ḡarib boldu ulusuna K'ananniñ.

²⁴Arttırdı ḡoyvurtun kendiniñ asrı da ḡuvatlattı alarnı, ne (231v) ki duşmanların kendiniñ.

²⁵Xaytardı yüräklärin alarga — körälmämägä ḡoyvurtun kendiniñ da aldama ḡulların kendiniñ.

²⁶Yeberdi Movşesni, ḡulun kendiniñ, da Aharonnu, tañlamasın kendiniñ.

²⁷Berdi alarga söz nişanlarına kendiniñ da peşälärin kendiläriniñ yerindä K'ananniñ.

²⁸Yeberdi ḡaramyuluḡ da ḡaramyulattı alarnı, zera açıylattılar sözün aniñ.

(232r) ²⁹Xaytardı ḡanga ırmaḡların alarnıñ da öldürdü barça balıḡların alarnıñ.

³⁰Xaynaştı yerlärinä alarnıñ bayda da övläri ḡanlarınıñ alarnıñ.

³¹Aytti, da keldi itçibini da sinäk barça bilä çeklärinä alarnıñ.

³²Xaytardı yaymurların alarnıñ gargudka, da ot yerinä alarnıñ yandı.

³³Urdu borlalıḡların da indžirlärin alarnıñ da uvattı barça teräklärin çeklärinä alarnıñ.

(232v) ³⁴Aytti, da keldi sarinçaxa da ḡruşç, zera yoḡ edi san,

³⁵Yedi barça biçänin yerniñ alarnıñ, tügätti barça yemişin tüzläriniñ alarnıñ.

³⁶Urdu barça ilgärigilärin Mısırlılarnıñ, ilgäriḡi barça ḡazyançların alarnıñ.

³⁷Çiğardı alarni altun bilä da kümüş bilä, da yoğ edi dżinslariniñ alarniñ çastası.

³⁸Fārâh boldu Mısirlilar çıçkanına alarniñ, ki tüştü çorçusu (233r) Eyämizniñ üsnä alarniñ.

³⁹Yaydı bulutnu gölgä etmäçkä alarga kündüz da ot bilä yariç berir edi alarga keçä.

⁴⁰Xoldular, da keldi bedänälär, da ötmäki bilä köknüñ toldurdu alarni.

⁴¹Urdu çayani, da axtılar suvlar, da bardılar aχin suvlar suvsuzluçta.

⁴²Añdı sözüñ kendiniñ ari, çaysi ki [edi] Apraham bilä, çuluna kendiniñ.

⁴³Çiğardı çoyovurtun (233v) kendiniñ sövünçlük bilä da tañlanganlarin kendiniñ fārâhlik bilä.

⁴⁴Berdi alarga uluslarin dinsizlariniñ, çazyananına çoyovurtlarniñ meñärtti alarni,

⁴⁵Ki saçlagaylar tanıçliχin anıñ da orenk'in anıñ izdägäylär. *Dun 44, p'ark' 78 dun.*

[Псалом 105/106] 105

Aləluia.

¹Tapunuçi boluñuz Eyämizgä, ki tatlıdır, zera meñiliktir yarlıya(234r)maçı anıñ.

²Kim sözlägäy çuvatın Eyämizniñ, işitövlü etkäysen [=etkäy] barça alçışın anıñ?

³San, kimlər saçlarlar könülükñü da etärlär toyruлуxnu här sahat.

⁴Añgin bizni, Biy, biyänçli çoyovurtuñ bilä seniñ, da dārman etkin bizgä çutçarmaçına seniñ.

⁵Köriyix biz tatlılıχin tañlamalariniñ seniñ, fārâh boliyix fārâhlikinä dżinsiniñ seniñ da ögiyix biz meñ(234v)ärmäçiniñ seniñ.

⁶Yaziçlandix biz atalarimiz bilä bizim, töräsizländix da ašındix.

⁷Atalarimiz bizim Mısirda eslämädilär sk'ançelik'iñni seniñ, da ne añmadılar köpyarlıçamaçiniñ seniñ.

Öçäštirdilər seni kečkändä kendiläriniñ teñiz bilä Xizil, ⁸çutçardı alarni atı üçün kendiniñ, ki tanidilar çuvatın anıñ.

⁹Öçäšti teñizgä Xizil, da çurudu, yol körgüzdü [alarga] tibsizlik bilä, (235r) neçik yabanlıç bilä.

¹⁰Tirgizdi alarni çolundan körälmäsizläriñ alarniñ da çutçardı alarni çolundan duşmanlariniñ alarniñ.

¹¹Yaptı teñiz indžituçilarin alarniñ, da biri dä alardan çutulmadı.

¹²Inandilar sözüñä anıñ da alçışladılar alçışın anıñ.

¹³Açıxtılar, da unuttular işlarin anıñ, da fikir etmädilär saçışına anıñ.

¹⁴Suçlandılar suçlan(235v)maçına yabanlıçiniñ, sinadılar Teñrini suvsuzluçta.

¹⁵Berdi alarga çoltçasin alarniñ, yeberdi toluluğun boylarına alarniñ.

¹⁶Öçäštirdilər Movşesni taborlarında da Aharonnu, arisin Eyämizniñ.

¹⁷Açıldı yer, da yuttu Tat'anni, da yaptı taborlarin Apironnuñ.

¹⁸Ot yandı yiğınlarına alarniñ, da yalin opratı yazıçlılarni.

¹⁹Ettilər bizov koreptä, (236r) da yerni öptülär sürätkä, ²⁰da teşkirdilər haybatlarin kendiläriniñ oçşaşına bizovnuñ, biçän yeyüçiniñ.

²¹Unuttular Teñrini, tirlik etüçilärin kendiläriniñ, ki etti ulu-ulu kendiniñ Mısirda, ²²tamaşaların kendiniñ yerinä K'amniñ da çorçusun kendiniñ üsnä Xizil teñizniñ.

²³Ayttı tas etmä alarni, egär ki Movşes tañlangan bolmasa edi alnına alarniñ.

Xayttı Biygä da keçir(236v)di öçäşmäçin anıñ, ki tas bolmagaylar alar.

²⁴Heçkä berdilär yerni suçlançli da inanmadılar sözünä anıñ.

²⁵Mirmıldandılar taborlarında kendiläriniñ da işitmädilər avazına Eyämizniñ.

²⁶Kötürdü çolun kendiniñ üstlärinä alarniñ urma alarni pustalıçta,

²⁷Saçilgay züryätı alarniñ dinsizliklärdä, saçilgay züryätı anıñ uluslarga.

²⁸Murdarlandılar alar (237r) Peļpeç'ovrada, zera yedilär guçk' çurbanlarin da ölgänläri.

²⁹Öçäštirdilər anı işläri bilä kendiläriniñ, artı üstünä alarniñ sinıçlıç.

³⁰Soñra turdu aralarına Pençes, arıttı, da tiyildi ölüm, ³¹heselplädi añar toyruлуç dżins-dżins-tan meñilikkä diñrä.

³²Öçäštirdilər anı suvlarda çarşilıçniñ, çiyinaldı Movşes alar üçün, ³³ki açihlattılar dżanın anıñ.

(237v) Buyurdu erinläri bilä kendiniñ, ³⁴da tas etmädilär dżinslarni, çaysi ki ayttı alarga Biy.

³⁵Xatişildilar dinsizlär bilä da övrändilər işlärin alarniñ, ³⁶çuluç ettilär guçk'larına alarniñ, da boldu alarga azmaçlıçka.

³⁷Xurban ettilär oylanlarin da çizlarin kendiläriniñ devlärgä, ³⁸da töktülär çanni zayalsız,

Xanı oçullariniñ da çizlariniñ kendiläriniñ devlärgä, çaysi ki çurban (238r) ettilär guçk'una K'ananniñ.

Balçıçlandı yer çanıñdan alarniñ ³⁹da murdarlandı işlarindän alarniñ, zera borniğländilər barganlarına kendiläriniñ.

⁴⁰Öçäşländi yüräklänmäçı bilä Biy üsnä çoyovurtunuñ kendiniñ da igränçi etti meñärmäçin kendiniñ asrı.

⁴¹Çixara berdi alarni çoluna dinsizlärniñ, eyälik ettilär alarga körälmäsizläri kendiläriniñ, ⁴²da duşmanları (238v) kendiläriniñ indžittilar alarni, da aşax boldular tibinä çollariniñ alarniñ.

⁴³Köp kerät çutçardı alarni, da alar açıylattılar anı sayışlarına kendiläriniñ da bükräydilər töräsizliklərində kendiläriniñ.

⁴⁴Baxti Biy tarlıxına alarniñ işitmä avazına alyışiniñ alarniñ.

⁴⁵Añdı niyätin kendiniñ da poşman boldu köplüxünä körä yarlıyamaçiniñ kendiniñ, ⁴⁶ber(239r)-di alarga şayavatın alnina barça yasir etüçiläriniñ alarniñ.

⁴⁷Xutçar bizni, Biy Teñrimiz bizim, da yiyiştir bizni dinsizlärdän.

Xosdovanel bolıyix atına seniñ ari da ögüniyix alyışiñ bilä seniñ.

⁴⁸Alyışli Biy Teñrisi Israjelniñ meñi meñilik. Da ayt kay barça žoyovurt: bolgay, bolgay.

Dun 40.

**Alış Ezegia çanniñ Israjelniñ
[Исаия 38: 10-20:**

Хвалебная песнь Иезекии]

¹⁰Men ayttim kötürülgänimdä [=kötürülgänindä] mendän kün(239r)lärim benim, ki bardim men eşikinä tamuçnuñ,

Xoydum barçanı artımdan benim ¹¹da aytım, ki dayin körmändir çutçarmaçin Eyämizniñ yerdä tirilärniñ da dayin artix körmändir adamni turmaçları bilä kendiläriniñ birgä.

¹²Eksildim men uruy-kökümdän benim, bundan soñra çoydum barça tirlikimni benim.

Çixti bardı, ayırıldı mendän džanıñ benim, neçik ol, ki sökar salaşni, da boldum men neçik džulha(240r)niñ valok tkaçki salmasına yuvuç kesmäçkä.

¹³Kündä ol çixara berildim men ertädän, neçik çoluna aslanniñ, ol türlü sindiryaladı, uvatti söväklärimni benim, ki ertädän çax keçägä diñrä çixara berildim.

¹⁴Neçik çarliyaç, ol türlü dživildar edim, neçik kügürçin, ol türlü tiyilir edim, zera eksildilər közlärim benim körmäçkä.

¹⁵Baxtim biyiklikkä, Biygä, Teñrimä benim, ki çutçardı meni da ketardı mendän ayrıçimni (240v) džanıñniñ benim.

¹⁶Biy, bunuñ üçün aytıldı saña, oyattin boyumnu benim, çaytardıñ džanıñniñ benim, övündüm da tirildim.

¹⁷Ošta, eminlikkä çaytti açiyim benim, çutçardıñ džanıñniñ benim, ki tas bolmagaymen, da saldiñ kerigä barça yazıçimni benim.

¹⁸Ki dügül, egär çaysilari ki tamuçtadirlar, tapunurlar saña, da dügül ölülär alyışlagaylar seni, da umsanmaslar könülükünä seniñ barçası, çaysilari (241r) ki enärlär tamuçka.

¹⁹Evet, tirilär, alyışliyix seni, Biy, neçik dä men, bundan soñra oylanlar toyuriyim, çaysi ki ayt kaylar toyru luçunuñ seniñ, ²⁰Biy çutçarılmäçimniñ benim.

Men dayin tiyilmiyim alyışlama seni alyış [bilä] yañi barça künlärimä tirlikimniñ benim çarşı dadçarına Teñriniñ.

[Молитва]

Umsa tirlikniñ, umsa da işanç çutçarılmäçniñ, Biy çutçaruçi, ketär ayrıçin boyumnuñ benim, adam sövüçi Biy. Pareçosluçu bilä surp Asduağadzinniñ da atamız surp Krikor Lusavoriçniñ yarlıya maña, amën. «Hajr mer».

(241v) *Xosdovan ganon.*

[Псалом 106/107] 106

¹Tapunuñuz Eyämizgä, ki tatlıdır, da meñiliktir yarlıyamaçı anıñ,—

²Ayt kaylar çutçarılganları Eyämizniñ, çaysi ki çutçardı çolundan duşmanlarıniñ,

³Barça uluslardan yiyiştirdi alarni, günäşniñ çixkanından da günäşniñ kirgänindän, yarimkeçädän da teñizdän.

(242r) ⁴Bulardılar alar yabanlıçta, suvsuzluçta, yollarına, şähär turmaçlarına tapmadılar;

⁵Açixtilar da susadılar, da džanları alarniñ alarda eksildilər.

⁶Çaxirdilar Biygä tarlıçlarında kendiläriniñ, totçarılıçında alarniñ çutçardı alarni.

⁷Yol körgüzdü alarga yolga toyru, ki bargaylar şähärgä turmaçlarına kendiläriniñ.

⁸Tapundular Eyämizgä yarlıyamaçına anıñ, (242v) tamaşalarına anıñ oylanları adamlarıniñ,

⁹Ki toydurdu džanların ačlarıniñ da džanların küsänçlarıniñ tolu etti yaçşilix bilä.

¹⁰Xaysilari oltururlar edi çaramyuluçta da kölgäsinä ölümniñ, baqli edilär miskinliktä, neçik temirdä,

¹¹Ki açıylattılar sözün Teñriniñ da sayışin Biyiktäğiniñ öçäştirdilər.

¹²Aşax boldular ayrıçtan yüräklari alarniñ, çacaklandılar, (243r) da kimsä yoç edi, ki boluş kay edi alarga.

¹³Çaxirdilar Biygä tarlıçlarında kendiläriniñ, totçarılıçlarından alarniñ çixardı alarni.

¹⁴Xutçardı alarni çaramyuluçtan da gölgäsin-dän ölümniñ da çeşti bayların alarniñ.

¹⁵Xosdovanel boldular Eyämizgä yarlıyamaçına anıñ, tamaşalarına anıñ oylanları adamlarıniñ.

¹⁶Zera uvatti eşikni (243v) bayırdan da beklö-vün temirdän uvatti.

¹⁷Boluştu alarga yoluna, töräsizliklärinä ken-diläriniñ, zera yazıxları üçün kendiläriniñ aşax boldular asrı.

¹⁸Barça aşlardan igränirlär edi yüräkläri alarnıñ, yuvuxlandılar çağ eşikinä ölümniñ.

¹⁹Çaırdılar Biygä tarlıxlarında kendiläriniñ, totxarlıxlarında alarnıñ xutxardı alarnı.

²⁰Yeberdi sözüni kendi(244r)niñ, da sayayttı alarnı, da xutxardı alarnı buzuqluxundan kendilä-riniñ.

²¹Xosdovanel boldular Eyämizgä yarlıyamaıxı-na anıñ, tamaşasına anıñ oylanları adamlarınıñ.

²²Sungaylar añar xurbannı alıñniñ da ayt-kaylar işlärin anıñ sövünçlük bilä.

²³Xaysıları ki enärlär edi teñizgä kemilärda, etärlär edi işlärin suvlarda köp,

²⁴Alar kördülär işlärin (244v) Eyämizniñ da tamaşaların anıñ teränliknä tibsizlikniñ.

²⁵Ayttı, da turdu yel da dufan, da biyikländi-lär tolyunları anıñ.

²⁶Çıxarlar edi kökkä da enärlär edi tibsizlik-kä, da boyları alarnıñ dızanlarında kendiläriniñ oprandılar.

²⁷Müşüllandilər, seskändilər, neçik esirik-lär, da barça aılları alarnıñ tüştü.

²⁸Çaırdım [=Çaırdılar] Biygä tarlıxından kendiläriniñ, tot(245r)xarlıxlarından alarnıñ tir-gizdi alarnı.

²⁹Xaytardı dufannı havaga, da tıyıldılar tolyun-ları anıñ, ³⁰färâh boldular, ki tıyıldılar, da yol kör-güzdü alarga, kemi tinçliğini erklärinä kendiläriniñ.

³¹Xosdovanel boldular Eyämizgä yarlıyamaıxına anıñ, sk'ançeliklärinä anıñ oylanları adamlarınıñ.

³²Biyiklätkäylär anı yıyınına yıyınlarınıñ, da olturyuçuna xartlarınıñ alıñslagaylar alarnı [=anı]!

(245v) ³³Zera xaytardı aıñ suvlar xuruga da barganların [=barganların] suvlarınıñ yergä susa-mış,

³⁴Etti yerni yemiş berüci balçixli yamanlıxi üçün turuçılarınıñ alarnıñ.

³⁵Etti pustalıxni göllü suvlar da yer susamış barganlarına suvlarınıñ;

³⁶Sıyındırdı kendinä ačlarıni, da yasadılar şä-här turmaylarına kendiläriniñ.

³⁷Sürdülär tarlovlar, da tiktilär borlalıxlar, (246r) da ettilär yemiş hasillärindän kendiläriniñ.

³⁸Alıñsladı alarnı, da artıldılar asrı, da hay-vanları alarnıñ eksilmädilər.

³⁹Eksildilər alar da xıynaldılar tarlıxlarından yamanlıxniñ, totxarlıxniñ.

⁴⁰Keldi risvaylıxka üstnä buyruçılarınıñ alar-nıñ, bularttı alarnı yabanlıxta da dügül yol üsnä.

⁴¹Boluştu yarlıniñ miskinliknä, yol körgüzdü, neçik xoyunlarına, (246v) dıñsiniñ alarnıñ,

⁴²Körgäylär toyruklar da färâh bolgaylar, da barça töräsiz yapkay aızın kendiniñ.

⁴³Kimdir aıllı, ki saılagay bunu da eskä al-gay yarlıyamaıñ Eyämizniñ.

P'ark' 42 dun.

[Псалом 107/108] 107

¹Saymos Tawit'niñ.

²Hadirdir yüräkim benim, Teñri, hadirdir yü-räkim benim alıñslama da saymos aytma şaşa haybatım bilä benim.

³Oyanıñiz, haybatım (247r) benim, oyanıñiz saymos bilä [da alıñ bilä], da men oyanırmen er-täräk.

⁴Xosdovanel bolıyım şaşa žoyovurt arasına, Biy, da saymos aytıyım şaşa dıñslar arasına.

⁵Ulu boldu çağ kökkä dıñrä yarlıyamaıñ se-niñ, çağ bulutka dıñrä könülükün seniñ.

⁶Biyikläniñsen sen köktä, Teñri, barça yerdä-dir haybatıñ seniñ.

⁷Neçik xutxarıldılar sövüklüläriniñ seniñ, tırgız oñuñ bilä seniñ (247v) da işit bizgä.

⁸Teñri sözlädi arilikindän kendiniñ: «Biyik bo-liyım, ayırıyım Siwk'emni da tüzlärin otaxlarga öl-çiyim.

⁹Menimdir Kayajat ulusu, da benimdir Ma-nase, Ep'rem xuvatlatuçısı başımniñ benim.

Juta xanıñ benim, ¹⁰Movap tegänäsi umsam-niñ benim.

Jetomadan tüzätiyim barganıñni benim, da maşa özgä dıñslar hnazant boldular».

¹¹Kim eltkäy meni şähär(248r)gä bek, yaıxım kim yol körgüzüci bolgay maşa çağ Jetovmaga?

¹²Ki dügül mi sen, Teñri, xaysı ki kerı ettiñ bizni da çıxmadıñ, Teñri, xuvatlarımız bilä bizim?

¹³Ber bizgä boluşluğ tarlıxta, ki yalıñdır xut-xarmaı adamniñ.

¹⁴Teñri bilä etiyix xuvatni, da ol uyatlı etkäy duşmanlarımızni bizim. *Dun 14.*

[Псалом 108/109] 108

Yeñmäx üçün. Saymos Tawit'niñ.

¹Teñri alıñşıma benim! tıyılmağın, ²zera aızı (248v) yazıxlınıñ, aızı hilläliniñ açıldı üstümä me-nim.

Sözlädilər mendä til bilä hilläli ³da sözü bilä körälmäxsizlixiñ xapsadılar meni.

Çalıştılar benim bilä heç yergädän, ⁴ornuna süvükümnüñ benim çıxara berirlär edi meni, evet men alıñšta bolur edim.

⁵Tölädilär maña yamanni ornuna yağşiniñ, körälmäxsizliñni ornuna süvükümnüñ menim.

(249r) ⁶Turyuz üstünä aniñ yazıçlı şaytanni, turgay sayına aniñ.

⁷Yaryusundan kendiniñ çixkay suclu, da alyişni aniñ yazıçka çaytkay.

⁸Bolgay künläri aniñ eksik, da tärmanin aniñ — anı özgä eltkäy.

⁹Bolgay oylanları aniñ öksüz, da çatunu aniñ tul, ¹⁰taygaylar, teşkirligäylär oylanları aniñ, klänçi bolgaylar da çixkaylar turmaçlarından kendiläriniñ.

¹¹Tergägäy ötünç ber(249v)üçi barça nemäsin aniñ, çaraçlagaylar yatlar çazyançin aniñ.

¹²Tapulmagay boluşuçi añar, da kimsä yarli-ğangay üsnä öksüzläriniñ aniñ.

¹³Bolgay oylanları aniñ tas bolmaçka, da dżinstan buzulgay atı aniñ.

¹⁴Añgaylar yazıçin atalariniñ aniñ alnina Eyämizniñ, da yazıçı anasiniñ aniñ buzmagay ¹⁵da bolgay alnina Eyämizniñ här sahat.

Tas bolgay yerdä añaçlıçı aniñ ornuna, ki (250r) añaçı etmä yarliğamaçni,

¹⁶Xuvgay adamni miskinni da yarlini öldürmä ani, ki aşaxtır yüräki bilä.

¹⁷Sövdü çarışni — da çixkay añar, klämädi alyişni — yıraç bolgay andan.

¹⁸Kiydi çarışni, neçik tonnu, kirgäy, neçik suv, çarnina aniñ da, neçik çet, söväklärinä aniñ.

¹⁹Bolgay añar neçik ton, ki kiyär, neçik çuşaç, ki baylanir här kez belinä.

(250v) ²⁰Bu işidir alarniñ, çaysi ki yamanlamaçta edilär menim üçün Biygä da çaysiläri ki sözlärlär edi yaman dżanim üçün menim.

²¹Evet sen, Biy, Biy, etkin menim bilä atıña körä seniñ, zera tatlıdır yarliğamaçniñ seniñ, da çutçar meni, ²²zera yarli da klänçimen men.

Yüräkim menim müşçülländi çarnimda menim, ²³da men, neçik gölgä, artılganıma menim, eksildim da silkindim, neçik sarinçça.

(251r) ²⁴Tizlärim menim çaçaklandı saçlanmaçtan, da tenim menim özgä rängli boldu yaydan.

²⁵Boldum men taba alarga, kördülär meni da teprättilär başlarin kendiläriniñ.

²⁶Boluş maña, Biy Teñrim menim, da çutçar meni yarliğamaçniña körä seniñ.

²⁷Tanıgaylar, ki çoluş seniñ budur da sen, Biy, ettiñ bunu.

²⁸Alar çarıçlarlar, da sen alyişlasarsen, çaysiläri ki turupturlar (251v) üstümä menim, uyat kötürgäylär, evet çuluş seniñ färäh bolgay sendä.

²⁹Kiygäylär uyatni, çaysiläri ki yaman sözdä edilär dżanim üçün menim, da kiygäylär,

neçik yapov tonnu, uyatin kendiläriniñ kendiläri üsnä.

³⁰Evet men çosdovanel boliyim Biygä asri ağızından menim, içinä köplärniñ alyişliyim seni.

³¹Ki turdu ol sayına yarliniñ, çutçarma meni andan, çaysiläri ki çuvarlar dżanimni menim.

(252r) *Dun 28.*

[Псалом 109/110] 109

Saymos Tawit'niñ.

¹Aytti Biy Biyimä menim: Oltur sayıma menim, çaç çoyiyim duşmanlarıñni seniñ başıç ayaçlarıña seniñ.

²Tayaçin çuvatniñ yebergäy saña Biy Siondan, da eyälik etsärsen sen arasına duşmanlarıñniñ seniñ.

³Seniñ bilädir maña başlangani künläri çuvatniñ könänmäxinä ariläriniñ seniñ; çarından ilgäri, ne ki Çolpan yolduz, toyurdum seni.

⁴Ant içti Biy da dügül (252v) dağı pošman bol-sar, ki sensen k'ahana meñilik yergäsindän Melk'isetegniñ, ⁵da Biy sayıña seniñdir.

Uvatkay küñünä öçäşmäçniñ çanlarıni, ⁶yarçular dinsizläрни, da köp etär tövülgänläрни, da uvatkay başlarin köplärniñ yerdä,

⁷Çaylarıni yolda içirgäy, bunun üçün dä biyik etkäy başlarin.

Dun 6, p'arık' 48.

[Псалом 110/111] 110

Aleluia.

¹Xosdovanel boliyim saña, Biy, bar yüräk- (253r)im bilä menim, sayışına toyrularniñ, yiyini-na. ²Uludur işläri Eyämizniñ, da tergälgändir barçada erki aniñ.

³Tapunmaçlıç da könänmäçliçtir işläri aniñ, toyruluxu aniñ çalir meñi meñilik.

⁴Añaçlıç etti tamaşalarıña kendiniñ toyrularga, yarliçovuçı, şayavatlıdır Biy, ⁵yemäk berir çorçkanlarıña kendiniñ.

Añdi meñiliktän niyatın kendiniñ, ⁶çuvatın işläriñni kendiniñ (253v) simarladı çoyovurtuna kendiniñ —

Bermä alarga meñärmäçin dinsizläрни. ⁷Da işläri çollariniñ aniñ toyrulux da könülüktür.

Inamlıdırılar barça buyruçları aniñ, ⁸toçtalip-tir meñi meñiliktän, etiliptir könülük bilä da toyruluxu bilä.

⁹Xutçarımaçlıç yeberdi Biy çoyovurtuna kendiniñ, simarladı meñilik niyatın kendiniñ ari, da çorçuludur atı aniñ.

(254r) ¹⁰Başlangani saçlıçniñ çorçusu Eyämizniñ, ağıl yağış barçasına, çaysiläri ki etärlär ani, da alyişni aniñ çalir meñi meñilik. *Dun 8.*

[Псалом 111/112] 111

Aləluia.

¹Sanlıdır adam, ki xorçar Eyämizdän, buyruçun anıñ ol klär asrı.

²Xuvatlı bolgay yerdä züryâti anıñ, da džınsı toyrularnıñ alyışlangay.

³Haybat, ululuç bardır övünä anıñ, toyruluçu anıñ xalır meñi meñilik.

⁴Saçtı çaramyuluçta yarıç toyrularga, yar(254v)lıyovuçı, da şayavatlı, da toyrudur Biy.

⁵Tatlı adam yarlıyar da berir ötünç, ornatır sözün kendiniñ yaryuda, ⁶zera meñilik ol seskän-mägäy.

Jışadag meñilik bolgay toyrı, ⁷ol çuvdan yamandan ol xorçmagay.

Hadirdir yüräki anıñ umsanma Teñrigä.

⁸Toxtalıptır yüräki anıñ, da ol xorçmagay, neğä diñrä körgäy duşmanların kendiniñ.

⁹Tayıttı da berdi yarlılarga, toyruluçu (255r) anıñ xalır meñi meñilik, da müñüzü anıñ biyik bolgay haybat bilä.

¹⁰Yazıçlı körgäy da öçäşkäy, tişlärin kendiniñ çirdžıldatkay da erigäy, da suçlançı yazıçlıların tas bolgay. *Dun 10.*

[Псалом 112/113] 112

Aləluia.

¹Alıışlañız, oylanlar, Biyni da alyışlañız atın Eyämizniñ.

²Bolsun atı Eyämizniñ alyışlı bundan soñra çax meñilikkä diñrä.

³Günäşniñ çıçkanından çax kirkäninä diñrä günäşniñ alyışlıdır (255v) atı Eyämizniñ.

⁴Biyiktir üsnä barça džınsıların Biy, da köktädir haybatı anıñ.

⁵Kimdir — neçik Biy Teñrimiz bizim, biyikliktä turgan, ⁶da aşaxlanganların körär köktä da yerdä;

⁷Turçuzur miskinni yerdän da biyik etär zabunlarını çöplüktän;

⁸Olturçuzur alarnı buyruççılar buyruççılar bilä žoyovurtuna kendiniñ;

⁹Turçuzur alarnı övdä färâh köñül bilä, neçik ana, oylanlarına (256r) sövüngän?

Dun 8.

[Псалом 113/114] 113

Aləluia.

¹Çıçkanı İsräjelniñ Misirdan, övündän Jagopnuñ, yiyinından özgä džınsıların, ²Boldu Džuvutluçta ariliki anıñ da İsräjeldä buyruçu anıñ.

³Teñiz kördü da çaçtı, da Ortanan anda çayttı.

⁴Taylar, süvününüz, neçik xoçlar, da örlär — neçik xoçuları çoyunların.

⁵Nedir saña, teñiz, kimni kördün da çaçtıñ? Ya sen, Ortanan, nek çayttıñ (andan>) anda?

(256v) ⁶Taylar, sövününüz, neçik xoçlar, da örlär — neçik xoçuları çoyunların.

⁷Yüzündän Eyämizniñ seskändi yer, yüzündän Teñrisiniñ Jagopnuñ,

⁸Kim çaytardı taşni açın suvlarga da çayani çovraç közlärinä.

[Псалом 113/115]

^{9/1}Dügül bizgä, Biy, dügül bizgä, yoçsa atıña seniñ bergin haybatni yarlıyamaçıñ üçün da könlükün üçün seniñ.

^{10/2}Bolmagay çaçan aytkaylar dinsizlär dä, ki: (257r) «Xanıdır Teñrisi alarnıñ?»

^{11/3}Teñrimiz bizim köktä da yerdä, barça, çaysi nemäni klädi, da etti.

^{12/4}Gurkları dinsizlärniñ altın da kümüştür, çol işläridir oylanların adamların.

^{13/5}Ayızları bardır, da sözlämäslär, közləri bardır, da körmäslär.

^{14/6}Xulaxları bardır, da işitmäslär, burunları bardır, da iskämäslär.

^{15/7}Xolları bardır, da çarmalamas, ayaxları bardır, da barmaslar, da yoçtur avaz ovurtlarına alarnıñ.

(257v) ^{16/8}Oçşaş alarga bolgaylar, çaysıları ettilär alarnı, da barçası, ki umsanıptırlar alarga.

^{17/9}Övü İsräjelniñ umsandı Biygä, boluşuçısı, yöpsünövlüdür alarga.

^{18/10}Övü Aharonnuñ umsandı Biygä, boluşuçı, sıñarlıçtır alarga.

^{19/11}Xorçkanları Eyämizniñ umsandılar Biygä, boluşuçı da çutçaruçısıdır alarnıñ.

^{20/12}Añdı bizni Biy bizni da alyışladı bizni, alyışladı Biy övün İsräjelniñ, övün Aharonnuñ.

(258r) ^{21/13}Alıışladı Biy çorçkanların kendiniñ, kiçilärin da uluların.

^{22/14}Arttırgay sizgä Biy, sizgä da oylanlarıñızga siziñ.

^{23/15}Alıışlısız siz Eyämizdän, ki etti köknü da yerni.

^{24/16}Kökü köknüñ Eyämizniñdir, da yerni berdi oylanlarına adamların.

^{25/17}Dügül ki ölümlär alyışlarlar seni da dügül barçası, çaysi ki enärlär tamuçka.

^{26/18}Yoçsa, tirilər, alyışlıyıç seni, Biy, bundan soñra çax meñilikkä diyin. (258v) *Dun 26, p'arç' 52.*

[Псалом 114/116] 114

Aləluia.

¹Sövdüm, ki (işitkäy>) işitti Biy avazına alyışimniñ menim, ²ki aşaxlattı çulaxın kendiniñ maña, da men künümä menim sarnadım añar.

³Dolaštılar čövrämä inčəxanmaçi ölümünü, da totxarlıxi tamuğunü tapti meni.

Tarlıxiñi da tixizlixiñi taptim, ⁴da atin Eyämizniñ sarnadim.

Ey Biy, xutxar džanimni benim! ⁵Yarliyovuçi (259r) Teñrimiz bizim yarlıyar, ⁶da saxlar oylanlarni Biy.

Men ašax boldum, da Biy tircizdi meni, ⁷çayt, džanim benim, tinçlixiña seniñ, zera Biy boluštu maña.

⁸Xutxardı džanimni benim ölümdän, közlirimni yašlardan da ayaxlarimni benim taymaxtan, ⁹biyançli boliyim alnina Eyämizniñ yerinda tirilarniñ. *Dun 6.*

[Псалом 115/116] 115

Aleluia, 115.

^{1/10}Inandim, çaysi ki dä sözlädim, da men ašax boldum asri.

^{2/11}Men ayttim tamašalanganima benim, ki barça adam yalyandır.

(259v) ^{3/12}Ne beriyim, Biy, övünä Eyämizniñ barçadan, çaysi ki berdi maña?

^{4/13}Ayaxin xutxarılmaçniñ yöpsüniyim da atina Eyämizniñ sarniyim.

^{5/14}Alyišimni benim Eyämizgä beriyim alnina barça žoçovurtunuñ aniñ.

^{6/15}Özdändir alnina Eyämizniñ ölümü ariläriñiñ kendiniñ! ^{7/16}Ey, Biy, men çuluñ seniñmen, çuluñ da oçul çaravašiniñniñ seniñ.

Kestiñ baylarimni benim, ^{8/17}saña suniyim çurbanlarin alyišniñ (260r) da atin Eyämizniñ sarniyim.

^{9/18}Alyišimni benim Eyämizgä beriyim alnina barça žoçovurtunuñ aniñ ^{10/19}köškünä, övünä Eyämizniñ da içiña seniñ, Yerusaçem. *Dun 8.*

[Псалом 116/117] 116

Aleluia.

¹Alyišlaniz Biyni, barça džinslar, ögünüz ani, barça žoçovurtlar.

²Xuvatlangay yarlıyamaçi aniñ üstümüzgä bizim, könülükü Eyämizniñ çalgay meñilik. *Dun 2.*

[Псалом 117/118] 117

Aleluia.

¹Xostovanel boluñuz (260v) Eyämizgä, ki yaxšidir, ki meñiliktir yarlıyamaçi aniñ.

²Aytkaç övü Israjelniñ, ki yaxšidir, ki meñiliktir yarlıyamaçi aniñ.

³Aytkaç övü Aharonnuñ, ki meñiliktir yarlıyamaçi aniñ.

⁴Aytkaçlar çorçkanlar Eyämizniñ, ki yaxšidir, ki meñiliktir yarlıyamaçi aniñ.

⁵Tarlıxta sarnadim Biygä, da işitti maña avlaç.

⁶Biydir benim bolušuçim, da men çorçmandir, ki: ne et(261r)käy maña adam?

⁷Biydir benim bolušuçim, da men köriyim dušmanlarimni benim.

⁸Yaxšidir umsanma Biygä, ne ki umsanma adamlarga, ⁹yaxšidir umsanma Biygä, ne ki umsanma buyruçılarga.

¹⁰Barça džinslar kezdilär čövrämä, da atı bilä Eyämizniñ yeñdim alarni.

¹¹Kezmäç bilä kezdilär čövrämä da çapsadılar meni birgä, da atı bilä Eyämizniñ yeñdim alarni.

¹²Keztilär čövrämä, neçik (261v) çulular, yandı-lar, palayladılar, neçik tegänäklär otta, da atı bilä Eyämizniñ kerı ettim alarni.

¹³Keri bolganima tutundum, yuvuç boldum yiçilmaçka, da Biy yöpsündü meni.

¹⁴Xuvatim benim da bolušuçim Biy, da boldu maña xutxarmaçlıçka.

¹⁵Avaz sövünçlüknüñ, xutxarılmaçniñ otaçına toyrularniñ.

Oñu Eyämizniñ etti çuvatni, ¹⁶oñu Eyämizniñ biyik etti meni, da (262r) oñu Eyämizniñ etti çuvatni.

¹⁷Ölmiyim, yoçsa tiriliyim da (tiyiyim>) aytiyim işin Eyämizniñ.

¹⁸Ögüt bilä ögütlädi [meni] Biy da ölümgä çixara bermädi.

¹⁹Açniñiz maña ešikin toyruluçnuñ, ki kirgäy-men anda da çosdovanel boliyim Eyämizgä.

²⁰Bu ešiki Eyämizniñdir, da toyrular kirärlär mundan.

²¹Xosdovanel boliyim saña, Biy, ki işittiñ maña, da boldu maña xutxarılmaçka.

(262v) ²²Tašni, çaysin ki heçkä berdilär yosovuçılar, ol boldu başı buçxaçniñ.

²³Eyämizdän boldu bu, da tamašalidir alnina közlärimizniñ bizim.

²⁴Bu gündür, çaysi ki etti Biy, keliñiz, süvüniyiç da färäh boliyiç buñar.

²⁵Ey Biy, xutxar! Ey Biy, yol körgüzgin! ²⁶Al-yišli, çaysi ki kelsärsen atina Eyämizniñ! Da alyiš-ladiç seni övündän Eyämizniñ.

²⁷Biy Teñrimiz bizim körün(263r)dü bizgä. Etiñiz ulukünnü färählikkä ertälänip çax buçxaçina seyanñiñ.

²⁸Teñrim benim sensen, tapuniyim saña, Teñrim benim sensen, da biyiklätiyim seni.

Tapuniyim saña, Biy, zera işittiñ maña da bol-duñ maña xutxarılmaçka.

²⁹Xosdovanel boliyiç Eyämizgä, zera yaxšidir, zera meñiliktir yarlıyamaçi aniñ.

Dun 28, p'arç' 46 dun.

niņ, ɣaysin ki sövdüm, da saɣışlar edim toyrulu-
ɣuņnu seniņ.

[ze]

⁴⁹Aņgin sözüñ ɣuluņnuñ seniņ, ɣaysi ki umsa-
lattin meni.

⁵⁰Bu övündürgäy meni ašaɣlıxımda benim,
zera sözüñ seniņ tırgızdı meni.

(268v) ⁵¹Öktämlär egriländilär maņa asrı,
evet öreñk'indän seniņ men sapmadım.

⁵²Aņdım könülüküñnü seniņ meñilik, Biy, da
övündüm.

⁵³Xayyu tuttu meni yazıxlılar üçün da ɣaysıla-
rı ɣoydular öreñk'iñni seniņ.

⁵⁴Ögövlüdür maņa könülüküñ seniņ yerinä ɣa-
riblixiñniñ benim.

⁵⁵Aņdım kečä atıñni seniņ, Biy, da saɣladım
öreñk'iñni seniņ.

⁵⁶Bu boldu maņa yol tırlıkkä, zera toyrulu-
(269r)ɣuņnu seniņ izdädım. *Paṙk' 56 dun.* Aleluia.

[ɣet']

⁵⁷Payım benim sensen, Biy, ayttım, saɣlama
öreñk'iñni seniņ.

⁵⁸Yalbardım yüzüñnü seniņ tügäl yüräkım bı-
lä benim, yarlıya maņa sözüñä körä seniņ.

⁵⁹Saɣışladım yolumnu benim da ɣaytardım
ayaɣlarımniñ benim tanıxlıxiña seniņ.

⁶⁰Hadırländım da müşxüllänmädim, ki saɣla-
dım buyruɣuñnu seniņ.

⁶¹Oryanı yazıxıñniñ dol(269v)aşırlar çövrämä,
evet öreñk'iñni seniņ men unutmadım.

⁶²Yarımkečädä turar edim ɣosdovanel bolma
Biygä könü toyruluɣuñ üçün seniņ.

⁶³Ülüşlü edim men barča ɣorɣkanlarıñ bilä se-
niņ, ɣaysıları ki saɣladılar buyruɣuñnu seniņ.

⁶⁴Yarlıyamaɣı bilä Eyämizniñ tolu boldu yer.
Toyruluɣuñnu seniņ övrät maņa.

[det']

⁶⁵Tatlilixni ettiñ ɣuluñ bilä seniņ, Biy, sözüñä
körä seniņ.

(270r) ⁶⁶Tatlilixni, ögütnü da bilmäxni övrät
maņa, zera buyruɣuñnu seniņ men saɣladım.

⁶⁷Negä diñrä ašaɣlanmiyir edim men, yazıxlı
men, bunuñ üçün sözüñnü seniņ saɣladım asrı.

⁶⁸Tatlisen sen, Biy, tatlilixin bilä övrät maņa
toyruluɣuñnu seniņ.

⁶⁹Arttilar mendä töräsizliklär öktämlärniñ,
evet men bar yüräkım bilä benim terğädım buy-
ruɣuñnu seniņ.

⁷⁰Uyudu, neçik süt, yür(270v)äkläri alarnıñ,
evet men öreñk'iñni seniņ sözlädım.

⁷¹Yaɣşıdır maņa, ki ašaɣ ettiñ meni, neçik öv-
rängäy men toyruluɣuñnu seniņ.

⁷²Yaɣşıdır maņa öreñk'i ayzıñniñ seniņ, ne ki
miñlär bilä altıñniñ da kümüşnüñ.

[jot]

⁷³Xollarin seniņ ettilär da yarattılar meni,
aıxılı etkin meni, da övräniyim buyruɣuñnu seniņ.

⁷⁴Xorɣuçlarıñ seniņ körgäylär meni da färäh
(271r) bolgaylar, zera men sözüñä seniņ umsandım.

⁷⁵Tanıdım, Biy, ki toyruluɣ bilädir yaryuñ se-
niñ, könü ašaɣlattin meni.

⁷⁶Bolgay yarlıyamaɣıñni seniņ övündürmä
meni, sözüñä körä seniņ, ɣuluñnu seniņ.

⁷⁷Kelgäy maņa şayavatin seniņ, da tiriliyim,
zera öreñk'iñ seniñ sözüñ benim edi.

⁷⁸Uyalyaylar öktämlär, ɣaysıları ki heç yergä-
dän egri boldular maņa, evet men ɣayyurdum
buy(271v)ruɣuña seniņ.

⁷⁹Ögütlägäylär meni ɣorɣkanlarıñ seniņ, da
ɣaysıları ki tanırlar tanıxlıxiñni seniņ.

⁸⁰Bolgay yüräkım benim zaɣalsız toyruluɣuña
seniñ, ki uyalmagaymen.

[k'ap']

⁸¹Küsändi dżanım benim ɣutɣarmaɣıña se-
niñ, zera men sözüñä seniñ umsandım.

⁸²Baɣkaylar közlärım benim sözüñä seniñ,
ayttım: ɣačan övündürgäy meni?

⁸³Boldum men neçik tulɣuɣ ayazlıxta, zera
(272r) toyruluɣuñnu seniñ unutmadım.

⁸⁴Ne ɣadardır künläri ɣuluñnuñ seniñ? Xačan
etsärsen maņa könülüküñ ɣuvuçlarımdan benim?

⁸⁵Aytkaylar maņa öreñk'sizlär saɣışlarıñ, evet
dügöl neçik öreñk'iñ seniñ.

⁸⁶Barča şımarlaganıñ seniñ könüdürlär; heç
yergädän ɣuvdular meni; boluş maņa.

⁸⁷Azulaɣ dayın — da tas etärlär edi meni yer-
dä, yoɣsa men ɣoymadım buyru(272v)ɣuñnu seniñ.

⁸⁸Yarlıyamaɣıña körä seniñ tırgız meni, da
saɣliyım tanıxlıxin ayzıñniñ seniñ.

[yamit]

⁸⁹Meñilik, Biy, sözüñ bardır köktä, ⁹⁰dżınstan
çaɣ dżınskadır könülüküñ seniñ.

Toɣtattin yerni, bardır da ɣalır.

⁹¹Buyruɣuña seniñ ɣalır kündüz, zera barča
ɣuluñ seniñdir.

⁹²Eğär ki öreñk'iñ seniñ sözüñ benim bolma-
sa edi, ertäräk dayın, hälbät, tas bolup edim ašaɣ-
lı(273r)xiñda benim.

⁹³Meñilik men unutmiyim toyruluɣuñnu se-
niñ, zera alar bilä tırgızdin meni.

⁹⁴Seniñmen men, da tırgız meni, zera toyrulu-
ɣuñnu seniñ izdädım.

⁹⁵Maņa egländilär yazıxlılar tas etmägä, ki
tanıxlıxiñni seniñ men eskä aldım.

⁹⁶Barča tügällikniñ kördüm soñyusun, asrî av-
laç edilär maña simarlaganiñ seniñ.

[mim]

⁹⁷Neçik sövdüm orenk'iñni seniñ, här kez söz-
lärim (273v) benim edilär.

⁹⁸Ne ki duşmanlarım benim, ağıllı ettiñ meni
simarlaganiña seniñ, zera meñilik benim edi.

⁹⁹Artıx barča övrätüçilärimdän benim ağıllı
boldum, zera tanıxlıxıñ seniñ sözlärim benim edi.

¹⁰⁰Artıx çartlardan ağıllı boldum, zera buyru-
çuñnu seniñ tergädim.

¹⁰¹Barča yollarından yamanlarnıñ tiydım
ayaçlarımni benim, neçik ki saçlagaymen sözüñ-
(274r)nü seniñ.

¹⁰²Könülüküñdän seniñ men sapmadım, zera
sen orenk'iña bilüçi ettiñ meni.

¹⁰³Neçik ki tatlıdır tañlayıma benim sözläriñ
seniñ, ne ki çibal ayzımda benim.

¹⁰⁴Buyruçuñdan seniñ añlap körälmädım bar-
ça yolların yamanlarnıñ, zera sen orenk'ni bilüçi
ettiñ meni.

[nun]

¹⁰⁵Çıraçtır sözüñ seniñ ayaçlarıma benim da
yarıx berir izlärimä benim.

¹⁰⁶Ant içtim da toxtattım, (274r) ki saçlagay-
men barča könülükün toyruluçuñnuñ seniñ.

¹⁰⁷Aşaç boldum çaç asrî, Biy, tırgız meni sözü-
ñä körä seniñ.

¹⁰⁸Erkinä ayzımniñ benim biyängin, Biy, da
könülüküñnü seniñ övrät maña.

¹⁰⁹Džanım benim çoluña seniñdir här sahat,
da orenk'iñni seniñ men heç unutmadım.

¹¹⁰Xoydular maña yazıxlılar sırtmaç, buyru-
çuñdan seniñ men heç bularmadım.

(275r) ¹¹¹Meñärdim tanıxlıxıñni seniñ meñilik,
zera sövüñlüktür yüräkimä benim.

¹¹²Aşaçlattım yüräkimni benim etmä tölöv
üçün toyruluçuñnu seniñ meñilik.

[samk'at]

¹¹³Töräsizläriñni körälmädım, da orenk'iñni se-
niñ sövdüm.

¹¹⁴Boluşuçım da çutçaruçım benim sensen,
da sözüñä seniñ umsandım.

¹¹⁵Keri boluñuz mendän, yamanlar, da tergi-
yim buyruçuñ Teñrimniñ benim.

¹¹⁶Boluş maña sözüñä körä (275v) seniñ, da tir-
giz meni, da uyatlı etmä meni umsamdan benim.

¹¹⁷Boluş maña, da abragın meni, da aşaçlanı-
yım könülüküñä seniñ här sahat.

¹¹⁸Risvayladıñ barçasın, çaysı ki çayın boldu-
lar toyruluçuña seniñ, zera egirlik bilä edi sayışla-
rı alarnıñ.

¹¹⁹Keçövlü heseplädım barča yazıxlıların yer-
niñ, aniñ üçün sövdüm buyruçuñnu seniñ.

¹²⁰Xadagın çorçuñ bilä (276r) seniñ tenimni
menim, zera yarıçdan seniñ çorçtum asrî. Ale-
luia. *P'ark' 64 dun.* Aleluia.

[ej]

¹²¹Ettim könülüküñnü da toyruluçuñnu; çıxa-
ra bermägin meni çoluna çistiruçilärimniñ benim.

¹²²Yöpsün çuluñnu seniñ yaçsığa, ki bolmagay
öktämlär çiyiçlagaylar meni.

¹²³Egländilär közlärim benim çutçarmaçıña
seniñ, Biy, da sözüñä toyruluçuñnuñ seniñ.

(276v) ¹²⁴Et çoluña seniñ yarlıyamaçıña [körä]
seniñ, toyruluçuñnu seniñ övrät maña.

¹²⁵Xuluñ seniñmen men, ağıllı etkin meni, da
tanıyım tanıxlıxıñni seniñ.

¹²⁶Vayçtır çuluç etmä Biygä: tiydılar orenk'iñ-
ni seniñ.

¹²⁷Bunuñ üçün sövdüm buyruçuñnu seniñ, ne
ki barča altunnu da dibazionnu.

¹²⁸Barča buyruçuñ seniñ oñarıldılar maña, ki
körälmädım yolun yamanlarnıñ.

(277r) [p'e]

¹²⁹Tamaşalidir sk'ançelikiñ seniñ, bunuñ üçün
sövdü alarnı džanım benim.

¹³⁰Belgilisi sözläriñniñ seniñ yarıçlı da ağıllı
etär oylanlarnı.

¹³¹Ayzımni benim açtım da aldım džanni,
buyruçuña seniñ hasrät boldu džanım benim.

¹³²Bayçkin maña da yarlıya maña, könülüküñä
körä sövüçiläriñni seniñ.

¹³³Yolumnu benim toyrı etkin maña sözüñä
körä seniñ, da eyälik etmä(277v)gäylär maña bar-
ça yazıçlar.

¹³⁴Xutçar meni iftirasından adamlarnıñ, da
saçlıyım buyruçuñnu seniñ.

¹³⁵Körgüzgin yüzüñnü seniñ çoluña seniñ da
övrät maña toyruluçuñnu seniñ.

¹³⁶Açın suvlar endilär közlärimdän benim, ki
saçlamadılar orenk'iñni seniñ.

[dzate]

¹³⁷Toyrusen sen, Biy, da toyrudur yarıç seniñ.

¹³⁸Simarladıñ toyruluç(278r)nu tanıxlıçıña se-
niñ, da könüdür asrî.

¹³⁹Oprattı meni paçillikiñ seniñ, zera unuttu-
lar sözüñnü seniñ duşmanlarım benim.

¹⁴⁰Tañlamadır sözüñ seniñ asrî, da çuluñ seniñ
sövdü bunu.

¹⁴¹Oylanmen men da heç bolğan, da toyrulu-
çuñnu seniñ men unutmadım.

¹⁴²Toyruluçuñ seniñ toyruluç meñilik, da oren-
k'iñ seniñ könüdür.

¹⁴³Tarlıx da totxarlıx taptılar meni, da simarlaganiñ seniñ sözüm (278v) benim edi.

¹⁴⁴Toyruluş bilädir tanıxlıxıñ seniñ, meñilik ağıllı etkin da tırgız meni.

[gop']

¹⁴⁵Sarnadım saña bar yüräkım bilä benim, işit maña, Biy, zera toyruluşuñnu seniñ izdädim.

¹⁴⁶Çaxırdım saña, da xutxar meni, da saxlıyım tanıxlıxıñni seniñ.

¹⁴⁷Ertäländim, vaxtsiz sahatka çaxırdım; da men sözüñä seniñ umsandım.

(279r) ¹⁴⁸Ertäländilär közlärim benim, ertäräk sözlämägä maña sözüñnü seniñ.

¹⁴⁹Avazıma benim işitkin, Biy, yarlıyamağıña körä seniñ, Biy, könülüküñdä seniñ tırgız meni.

¹⁵⁰Yuvuqlattılar maña xuvuçılarım benim töräsizlikni, zera orenk'ındän seniñ yıraş boldular.

¹⁵¹Yuvuşsen sen, Biy, da barça buyruşuñ seniñ könüdü.

¹⁵²İlgärtin tanıdım tanıxlıxıñdan, ki meñilik toxtattıñ alarnı.

(279v) [reş]

¹⁵³Körgin aşaxlanganımnı benim da xutxar meni, ki orenk'ıñni seniñ men unutmadım.

¹⁵⁴Yarıyla yarıymnu benim, da xutxar meni, da sözüñä körä tırgız meni.

¹⁵⁵Yıraxtır yazıxlılardan xutxarmağlıx, zera könülüküñnü seniñ saqlamadılar.

¹⁵⁶Şayavatıñ seniñ köptür, Biy, könülüküñä körä seniñ tırgız meni.

¹⁵⁷Köplärdir, ki xuvıyırlar da indzıtiyırlar (280r) meni, tanıxlıxıñdan seniñ men sapmadım.

¹⁵⁸Baxar edim dzigärsizlär üsnä da opranıñ edim, ki simarlaganıñni seniñ saqlamadılar.

¹⁵⁹Kör, zera buyruşuñnu seniñ sövdüm, Biy, yarlıyamağıñ bilä seniñ tırgız meni.

¹⁶⁰Başlanganı sözləriñniñ seniñ könülüktür, meñiliktir barça könülüküñ toyruluşuñnuñ seniñ.

[šin]

¹⁶¹Buyruşçılar sürdülär meni heç yergädän, da sözləriñdän seniñ xorx(280v)tu yüräkım benim.

¹⁶²Sövündüm men sözüñdä seniñ, neçik ol, ki tapar talan köp.

¹⁶³Yazıxımnı körälmädım da heç ettim, da orenk'ıñni seniñ sövdüm.

¹⁶⁴Yedi kerät küñdä alıışlıyım seni könülüküñ da toyruluşuñ üçün seniñ.

¹⁶⁵Eminlik köptür alarga, çaysi ki sövärlär orenk'ıñni seniñ, da yoxtur alarda azmağlıx.

¹⁶⁶Tözdüm xutxarmağıña seniñ, Biy, da buyruşuñnu seniñ (281r) sövdüm.

¹⁶⁷Saxladı dzanım benim tanıxlıxıñni seniñ da sövdü alarnı asrı.

¹⁶⁸Saxlıyım buyruşuñnu seniñ da tanıxlıxıñni, zera barça yollarım benim alniña seniñdir.

[taw]

¹⁶⁹Yovuşlangay xoltxam benim alniña seniñ, Biy, sözüñä körä seniñ ağıllı etkin meni.

¹⁷⁰Kirsın alıışım alniña seniñ, Biy, da sözüñ bilä seniñ xutxar meni.

¹⁷¹Axtırgay erinlärim benim (281v) alıışıñni seniñ, xaçan övrätsän maña toyruluşuñnu seniñ.

¹⁷²Sözläsın tilim benim sözüñnü seniñ, zera barça simarlaganıñ seniñ toyruluş bilädir.

¹⁷³Bolsun xoluş seniñ tırgızmä meni, zera buyruşuñnu seniñ tañladım.

¹⁷⁴Suxlandım xutxarmağıña seniñ, Biy, da orenk'ıñ seniñ sözüm benim edi.

¹⁷⁵Tırlıgäy dzanım benim (282r) da alıışlagay seni, da könülüküñ seniñ boluşkay maña.

¹⁷⁶Bulardım benim [=men], neçik çoy tas bolgan, izdä xuluşnu seniñ, zera buyruşuñnu seniñ men unutmadım.

Alıış Esajia markareñiñ

[Исаия 42: 10-13; 45: 8: Песнь избавления]

^{42:} ¹⁰Alıışlañız Teñrini alıış [bilä] yäñi, zera buyruşu anıñ biyiktä haybatlanıyır,

Da atı anıñ haybatlıdır xırıyından çax xırıyına yerniñ,

Kimilər ki enärlär edi teñizgä kemilär bilä, ot-(282v)raçlar da barça turuçıları alarnıñ alar bilä.

¹¹Färäh bolgay pustalıx da barça turuçıları kendiniñ, färäh bolgaylar böläkläri da avluları Getarniñ, da färäh bolgaylar turuçıları çayaniñ,

Başlarıñdan taylarıñ çaxırgaysen. ¹²Bergäylär haybatni Teñrigä, da xuvatlıxın anıñ otraçlar aytkaylar.

¹³Biy Teñri xuvatı bilä tibarda kelir oyatmaga oğraşni, turşuz(283r)ma paçillıxni, bırı tartma, çaxırma üstnä duşmanlarına kendiniñ xuvat bilä köp.

^{45:} ⁸Färäh bolgaylar kök yoyartın, da bulutlar yayış etkäylär toyruluşnu. Axtırgay yer yarlıyamağıñ da toyruluşnu barabar axtırgay. *Dun 8.*

Alıış Jovnan markareñiñ

[Иона 2: 3-10: Молитва Ионы]

³Tarlıxımda benim men Biygä sarnadım, işitti Teñri tıbsızlikinä tamuşnuñ çaxırmağıma benim.

(283v) İşit, Biy, avazıma benim, ⁴ki saldıñ meni munda, teränlikinä teñizniñ, da kezmağları ırmağlarıñ çapsadılar meni.

Barça yubanmağlarıñ seniñ da tolyunlarıñ seniñ keçtilär üstümä benim, ⁵da aytım, ki salındım çayda esä yüzüñdän közləriñniñ seniñ.

Hali bolgay, ki artix baɣkaymen dadžariña ari seniñ? ⁶Zera töküldü cövrämä suvlar çaɣ boynuma dirä me(284r)nim, da tibsizliklär müdarasız ɣap-sadilar meni.

Kirdi bašim benim ⁷aralixlarına taylarniñ, endim men teränlikinä yerniñ, kördüm beklövlä-rin aniñ, ki edilär ɣalɣalar meñilik, da çixkay bu-zuxluxtan tirlikim benim.

⁸Saşa, Biy Teñrim benim, eksilgäninä dža-nimniñ benim sarnadim da seni, Biy, aqdim, da kirgäy alyišim dadžariña ari seniñ.

⁹Zera ɣaysiları saɣlarlar edi heçlikni da yal-(284v)yanliçni, yarliyamaxlarından kendiläriniñ kerı boldular.

¹⁰Men avazında alyišniñ ɣosdovanel boliyim saşa, suniyim ɣurban Eyämizgä da tügäliyim ni-yätimni benim ɣutɣarılmaɣliçka.

[Молитва]

[Псалом 87/88: 3] ³Kelsin alyišim benim dadžariña ari seniñ. Aşaɣlangay ɣulaɣiñ seniñ ɣolt-ɣama benim, adam sövüci Biy.

Pareɣosluxu bilä surp Asduadzadzininiñ Ma-riamniniñ da aniñ Oylunuñ yalız toyğan Jisus K'ris-dos yarliyağay, ameñ. «Hajr mer».

(285r) *ʾIneyutʿean ganon.*

Bu ganon saymos Tawitʿniñ.

[Псалом 119/120] 119

Alyiš astidžanniñ.

¹Tarliçimda benim men Biygä sarnadim, da işitti maşa Biy, ²ɣutɣardi džanični benim erinlä-rindän hillälilärniñ da tilindän yamanlarniñ.

³Ne berilgäy saşa da ya ne artkay til hilläli?

⁴Neçik oɣ ɣuvatliniñ, ki suv beriptirlär kömü-(285v)rü bilä pälüt ayaçiniñ.

⁵Vay, ki uzaɣ boldu ɣaribliçim benim! Yerläš-tim men çatirlarında Getarniñ.

⁶Köp kerät turdu boyum benim alar bilä, ɣay-siları ki körälmäs edilär sayliçni.

⁷Men edim eminlik etüci, ɣaçan sözlär edim, oɣraşirlar edi benim bilä. *Dun 6.*

[Псалом 120/121] 120

Alyiš asdidžanniñ.

¹Kötürdüm közlärिमni benim taɣga, ɣaydan ki kelgäy maşa boluşlux.

(286r) ²Boluşlux maşa Eyämizdän kelgäy, ɣaysı ki etti köknü da yerni.

³Bermägin seskänmäçkä ayaçiniñ seniñ, da yuxlamagay közätüciñ seniñ.

⁴Neçik yuxlamas da yuxuga barmas közätü-çisi Israjelniñ.

⁵Biy saɣlagay seni, da Biy yöpsüngäy oñu bilä ɣolunuñ kendiniñ.

⁶Günäş kündüz saşa yazıɣlanmagay, da ne ay keçä.

⁷Biy saɣlagay seni barça yamandan, saɣlagay Biy džanični seniñ.

(286v) ⁸Biy saɣlagay kirgänični da çixkanični seniñ, mundan soñra çaɣ meñilikkä diñrä. *Dun 8.*

[Псалом 121/122] 121

Alyiš asdidžanniñ.

¹Färäh boldum men, kimlär aytarlar edi ma-şa: «Övünä Eyämizniñ bariyiç biz».

²Yetiškän edilär ayaɣlarımız bizim eşiğindä seniñ, Yerusaşem.

³Erusaşem yasaldı, neçik şahär, da turmaçi kendiniñ cövräsinä aniñ.

⁴Anda çixtilar džinslar, džinslar Eyämizgä, tanix(287r)liçi Israjelniñ, ɣosdovanel bolma atına Eyämizniñ.

⁵Anda ɣoyup edi olturüci yarıunuñ, olturüci ɣoyulğan övünä Tawitʿniñ.

⁶Soruñuz sayliçin Erusaşemniñ da yasalma-çin, kimlär ki sövärlär Biyni.

⁷Bolsun eminlik ɣuvatından seniñ, da yasalmaçi divarlarniñ berklikiniñ seniñ.

⁸Xardaşlarımız da siñarlarımız üçün bizim, sözliyim eminlikni seniñ üçün, (287v) ⁹da övü üçün Eyämizniñ bizim ɣoldux yaşini sendän. *Dun 8.*

[Псалом 122/123] 122

Alyiš asdidžanniñ, 122.

¹Saşa, Biy, kötürdüm közlärिमni benim, ki turupsen köktä.

²Neçik közläri ɣulnuñ ɣoluna eyäsiniñ kendiniñ, neçik közü ɣuluççiniñ ɣoluna bikäsiniñ kendiniñ,

Ol türlüdür közümüz bizim saşa, Biy Teñrimiz bizim, negä diñrä yarliyangaysen üstümüzgä bizim.

³Yarliya bizgä, Biy, (288r) yarliya bizgä, zera köp toldux heçliklär bilä.

⁴Dayin artix toldular boylarımızga [=boylarımız] bizim tabalanmaç bilä, ki tabalarlar edi bizni, da heç tutmaçları bilä öktämlärniñ. *Dun 5.*

[Псалом 123/124] 123

Alyiš aštidžanniñ.

¹Eğär Biy bolmasa edi bizdä, aytkay Israjel, ²eğär Biy bolmasa edi bizdä,

Turganına adamlarniñ üstümüzgä bizim ³tiri-lä klädilar yutma bizni

Öçäsmäxinä yüräklänmäçläriniñ alarniñ (288v) üstümüzgä bizim, ⁴na suvlar da ɣayda esä boydular bizni,

Açınlarda aštilar boylarımız bizim, ⁵aštilar boylarımız bizim açınlarda tüyüsisiz.

⁶Alyišlidir Biy, ki bermädi bizni av tişlärinä alarniñ!

⁷Džanlarımız bizim xutuldular, neçik çipçix sirtmaçından avcülarniñ.

Sirtmaçı alarniñ ufaldılar, da biz xutuldux.

⁸Boluşluxudur bizgä atından Eyämiz(289r)-niñ, çaysi ki etti köknü da yerni. *Dun 8.*

[Псалом 124/125] 124

Alyiş asdidžanniñ.

¹Kim umsanir Biygä, neçik tayi Sionnuñ, ses-känmägäy meñilik, ²çaysi ki turuptur Erusaşemä. Taýlar çövräsiniñdir anıñ, Biy çövräsiniñdir žoyovurtu bilä kendiniñ bundan soñra çax meñilikkä.

³Xoymastir Biy tayaçin yazixlilarga payına toyrularniñ, da toyrular salmasinlar çollarin kendiläriniñ töräsizliçkä.

⁴Yaçşi etär Biy yaçşi(289v)larga da alarga, çaysilari ki toyrudurlar yüräklari bilä.

⁵Xaçutlarni çapsamaç bilä, eltär alarni Biy alar bilä, çaysilari ki çilinirlar töräsizlikni. Eminlik üstünä Israjelniñ. *Dun 5.*

[Псалом 125/126] 125

Alyiş asdidžanniñ.

¹Xaytarmaçına Eyämizniñ yasirliçin Sionnuñ, da bolduç biz övüngän.

²Ol sahat toldur ayzimizni bizim färählik bilä da tilimizni bizim sövünçlük bilä;

(290r) Ol sahat aytkaylar dinsizlar arasına: «Ulu etti Biy etmäçin kendiniñ alarga!» ³Ulu etti Biy etkänin kendiniñ bizim bilä, da biz bolduç sövüngänlar.

⁴Xaytar, Biy, yasirliçimizni bizim, neçik [çaylarni] yarimkünnüñ. ⁵Xaysi ki saban sürärlar edi yaş bilä, da sövünçlük bilä çalgaylar.

⁶Barmaç bilä barirlar edi da yiylarlar edi, çaysi ki kötürüp eltärlar edi saçovlarin kendiläriniñ.

Kelmäç bilä kelgäylar (290v) da sövüngäylar, kimlar ki alip keltirgäylar oraçlarin kendiläriniñ. *Dun 6.*

[Псалом 126/127] 126

Alyiş asdidžanniñ.

¹Egär ki Biy yasamasa övnu, heç yergädän emgäniyir yasavuçilari anıñ.

Egär ki Biy saçlamasa šäharni, heç yergädän oyaçtirlar közätüçilari anıñ.

²Heçtir sizgä turma ertäräk, hali turuñuz, negä diñrä ki yuçlamıyirsiz, çaysilariñiz ki yiyirsiz ötmäk ayrıçli

Zamanına, neçik berilgäy (291r) yuçu sövüklülärinä kendiniñ. ³Meñärüçisi adamniñ oylanlariñdir, çaysin ki tölovü kendiniñdir, oldur yemişi yüräkiniñ kendiniñ.

⁴Neçik oç çoluna çuvatliniñ, ol türlüdür dä oylanlari silküçilärniñ.

⁵San, ki toldurdu suçlançin kendiniñ alardan, uyalmagaylar, çaçan sözläsälär duşmanlari alarniñ alar bilä eşiktä. *Dun 6.*

[Псалом 127/128] 127

Alyiş aştidžanniñ.

¹San barçasına, ki çorçarlar Eyämizdän da barirlar yoluna anıñ.

(291v) ²Xazyançin çoluñnuñ seniñ yegäysen, sandir saña, da yaçşi bolgay.

³Xatunuñ seniñ — neçik borlalix körklü buççaxına övününñ seniñ; oylanlariñ seniñ — neçik yañi tikmä zäytün teräki çövräsiniñ stolunuñ seniñ.

⁴Bu türlü alyişlangay barça adam, çaysi ki çorçar Eyämizdän, ⁵alyişlagay seni Biy Siondan.

Körsärsen sen yaçşilixniñ Jerusaşemä barça künlärinä tirlikniñ seniñ.

(292r) ⁶Körsärsen sen oçulların oylanlariñniñ seniñ eminlik üsnä Israjelniñ. *Dun 6.*

[Псалом 128/129] 128

Alyiş asdidžanniñ.

¹Köp kerät çaliştılar birgämä oylanliçimdan benim, aytkay Israjel.

²Köp kerät çaliştılar birgämä oylanliçimdan benim, da meni yeñmädilär.

³Arçamnı benim urdular yazixlilar, uzun ettilər töräsizliklärin kendiläriniñ.

⁴Biy toyrudir, da yançar gärdanin yazixlilarniñ.

⁵Uyalgaylar da keri çayt(292v)kaylar barçası, çaysilari ki körälmäslar Sionnu.

⁶Bolsunlar alar neçik biçän damdagi, çaysi ki negä diñrä ovučka kelmiyin çurudu,

⁷Xaysindan ki toldurmastir ovuçun kendiniñ çaluçi, da ne çuçaçin kendiniñ, çaysi ki oraçniñ yiyiştirir edi.

⁸Aytmadilar barçası, çaysi ki aşarlar edilär alar sartin, ki alyiş Eyämizniñ sizniñ bilä, da alyişladix sizni atına Eyämizniñ. *Dun 8.*

[Псалом 129/130] 129

Alyiş astidžanniñ.

(293v) ¹Teränliktän sarnadim saña, Biy, ²Biy, işit avazıma benim.

Bolgay çulaçin seniñ işitmä avazin alyişimniñ benim.

³Egär töräsizlikimni benim tergäsän, Biy, Biy, evet kim bolur turma alniña seniñ? ⁴Zera sendändir arınmaç.

⁵Atiñ üçün seniñ tözdüm Biygä. Töz, džanim benim. Sözüñä seniñ ⁶umsandı džanim benim, Biygä.

Vaçtından ertäniñ çax keçägä diñrä, vaçtından ertäniñ çax (293v) keçägä ⁷umsandı Israjel Biygä.

Eyämizdändir yarlıyamaç köp, andandır çut-
çarmaçlıç, ⁸da ol çutçardı Israjelni barça tarlıçla-
rından anıñ. *Dun 6.*

[Псалом 130/131] 130

Alıış aştıdžannıñ.

¹Biy, biyiklänmädi yüräkim benim, da ne yu-
banmadı közlärım benim.

Barmadım men ulu-ulular bilä, da ne alar bi-
lä, çaysı ki tamaşalı boldular, ne ki men.

²Evet ki aşaçlandıım men, neçik oylan urulmıš
töšlärindän ana(294r)sinıñ kendiniñ, da çaytkanı
anıñ andoç añar.

Yoçsa ki öktämlättim esä, hälbät, boyumnu
menim, bu türlü bolgay tölvü džanımnıñ benim.

³Umsandı Israjel Biygä, bundan soñra çaç meñilik.
Dun 4, p'k'r [=p'ark'] 40 dun.

[Псалом 131/132]131

¹Añgın, Biy, Tawit'ni da barça sekinlikin anıñ:

²Neçik ant içti Eyämizgä da niyät çoydu Teñ-
risinä Jagopnuñ,

³Ki kirmiyim otaxına övümnüñ benim, egär
çıxsam (294v) töšäkinä ornumnuñ benim,

⁴Egär bersäm yuçu közlärımä benim ya yuçu
k'oblarıma benim, ⁵negä diñrä tapıyım yerin ota-
xıñıñ Eyämiz Teñrisiniñ Jagopnuñ.

⁶Ošta, işittix andan Jer'rat'adan da taptix anı
tüzünä ormandagi.

⁷Kiriyix otaxına anıñ, yerni öpiyix yerindä,
çayda turuptur ayaxları anıñ.

⁸Kel, Biy, tinçliçıña seniñ, da sen, da bitikläri
arilikiñniñ seniñ.

(295r) ⁹Babaslarıñ seniñ kiygäylär toyru-
luçıñnu, da ariləriñ seniñ sövünmäç bilä sövüngäy-
lär.

¹⁰Tawit' sövünçlüküñ üçün seniñ çaytarmagın
yüzüñnü seniñ yaçlaganıñdan seniñ.

¹¹Ant içti Biy Tawit'kä könülük bilä, da dügül
yalın da añar: «Yemišindän çarnıñniñ seniñ ol-
turçuziyim olturçuça seniñ.

¹²Egär saçlasalar oylanlarıñ seniñ orenk'imni
menim da tanıçliçimni benim, çaysı ki övrätsäm
alarga,

(295v) Oylanları alarnıñ olturgaylar meñi me-
ñilik olturçuça seniñ».

¹³Biyändi Biy Sionga da tañladı turma anda,
¹⁴ayttı: «Budur tinçliçim benim meñi meñilik,
munda turıyım, zera biyändim buñar.

¹⁵Xaysın ki bunuñ alıış bilä alıışliyım, da yar-
lılarıñ bunuñ tolduriyım ötmäk bilä.

¹⁶K'ahanalarına bunuñ kiydiriyim çutça-
rılmaçni, da ariləri bunuñ sövünmäç bilä
sövüngäylär.

(296r) ¹⁷Anda çıçarıyım münüzün Tawit'niñ,
hadir etiyim džıraçın yaçlaganımnıñ benim.

¹⁸Dušmanlarına anıñ kiydiriyim uyatni, yoçsa
üstünä anıñ çičäklängäy arilikim benim».

Dun 16.

[Псалом 132/133] 132

Erk Çuoç. ¹Ki yaçşı ya ne körklü, ki turıyırlar
çardaşlar birgä!

²Neçik yaç, ki enär başka da saçalına Aharon-
nuñ, saçalından enär köksünä kiyinišiniñ anıñ,

³Neçik yaçış yaçar Hermon(296v)dan üsnä ta-
yına Sionnuñ.

⁴Biy anda hadirlädi alıışın da tirlikin meñilik.
Dun 4.

[Псалом 133/134] 133

Erk Çuoç. ¹Bunda alıışlañız, barça çulları
Eyämizniñ Biyniñ [=, Biyni], kim barsız övünä
Eyämizniñ, köškünä Teñrimizniñ bizim

Keçä, ²kötürünüz çoluñuznu siziñ arilikkä da
alıışlañız Biyni.

³Alıışlagay bizni Biy Siondan, çaysı ki etti
köknü da yerni. *Dun 3.*

[Псалом 134/135] 134

Erk Çuoç.

¹Alıışlañız atın Eyämizniñ, alıışlañız, (297r)
çulları Eyämizniñ, Biyni, ²kim barsız övünä Eyä-
mizniñ, köškünä övünüñ Teñrimizniñ bizim.

³Alıışlañız Biyni, zera yaçşıdır, saçmos ayti-
ñiz atına anıñ, ki tatlıdır.

⁴Jagopnu tañladı kendinä Biy da Israjelni me-
ñärmäçinä kendiniñ.

⁵Men tanıdım, ki uludur Biy, ne ki barça
guç'lar.

⁶Barça, ne ki klädi, da etti Biy köktä da yerdä,
teñjzdä da barça teränliktä.

⁷Çıçarır bulutlarıñ (297v) çiriğindan yerniñ,
yašnatmaçın kendiniñ, yaçmur etti da çıçarır yel-
ni harmanlarıñdan kendiniñ.

⁸Urdu ilgäri toyganlarıñ Mısırlılarıñ, adam-
dan çaç hayvanga diñrä.

⁹Yeberdi nišanlarıñ da pešälärin kendiniñ
araña seniñ Mısırdä, p'arawovnga da barça çuvatı-
na kendiniñ.

¹⁰Urdu džinslarıñ köp da öldürdü çanlarıñ
çuvatlı.

¹¹Sehonnu, çanin Amurhaçoçlarıñ, zOvknu
[=Ovknu], çanin Pasanıñ, barça (298r) çanları
K'anaçlarıñ.

¹²Berdi yerin alarnıñ meñärmäçinä, meñär-
mäçkä Jisraełgä, çoyovurtuna kendiniñ.

¹³Biy, atıñ seniñ meñilik, Biy, añaçlıçıñ se-
niñ džınstan çaç džinska.

¹⁴Yaryular Biy žořovurtun kendiniñ da çulla-rına kendiniñ övünür.

¹⁵Gurk'ları dinsizlärniñ altun da kümüştür, çol işläridir oylanlariniñ adamlarniñ.

¹⁶Ayızları bardır, da sözlämäslär, közläri bardır, da körmäslär.

(298v) ¹⁷Xulaçları bardır, da işitmäslär, da yoxtur tiniçları ayızlarında alarniñ.

¹⁸Oçšaš alarga bolgay, çaysıları ki ettilär alarni, barçası, çaysıları ki umsanıptırlar alarda.

¹⁹Övü Israjelniñ, alıışlañız Biyni, övü Aharonnuñ, alıışlañız Biyni.

²⁰Övü Leweaniñ, alıışlañız Biyni, çorçkanları Eyämizniñ, alıışlañız Biyni.

²¹Alıışlı Biy Siondan, çaysı ki turuptur Eruşayemdäl (299r) *Dun 20, p'ark' 44.*

[Псалом 135/136] 135

Aleluia.

¹Tapuniyix Eyämizgä, zera yaçşidir, zera meñiliktir yarlıyamaçı anıñ.

²Tapuniyix Teñrimizgä teñrilärniñ, zera meñiliktir yarlıyamaçı anıñ.

³Tapuniyix Eyämizgä, eyälärinä [=Eyämizgä eyälärniñ], zera meñiliktir yarlıyamaçı anıñ.

⁴Etti sk'ançelik' ulu-ulu yalyz, zera meñiliktir yarlıyamaçı anıñ.

⁵Köknü etti açılı bilä kendiniñ, zera meñilik".

(299v) ⁶Toxtattı yerni üsnä suvlarniñ, zera meñiliktir".

⁷Etti yarıçlar ulu-ulu yalyz, zera meñilik".

⁸Günäşni etti buyruççılıçka kündüzgä, zera meñiliktir".

⁹Aynı da yolduznu buyruççılıçka keçäniñ, zera meñiliktir".

¹⁰Urdu yerin Mısırlılarniñ ilgäri torganları bilä kendiniñ birgä, zera meñiliktir".

¹¹Da çıçardı Israjelni arasından, ki meñiliktir".

¹²Xolu bilä biyik da biläki (300r) bilä çuvatlı, zera meñiliktir".

¹³Yardı teñizni ulu da ayırdı eki payga, zera meñiliktir".

¹⁴Da keçirdi Israjelni arasından anıñ, zera meñiliktir".

¹⁵Boydu p'açawonnu da çuvatın kendiniñ teñizgä Xizil, zera meñiliktir".

¹⁶Da çıçardı žořovurtun kendiniñ pustalıçka, zera meñiliktir".

¹⁷Urdu dżinslarni ulu-ulu yalyz, zera meñiliktir".

¹⁸Da öldürdü çanlarni (300v) çuvatlı, zera meñiliktir".

¹⁹Zsehonnu [=Sehonnu], çanin Amurhaçoçlarniñ, zera meñiliktir".

²⁰ZOvk'nu [=Ovk'nu], çanin Pasanniñ, zera meñiliktir".

²¹Berdi yerin alarniñ meñärmäçkä, zera meñiliktir",

²²Meñärmäçkä Israjelgä, çuluna kendiniñ, zera meñiliktir".

²³Añdı bizni Biy aşaçlıçimızda biznim, ki meñiliktir".

²⁴Da çutçardı bizni çolundan duşmanlarimizniñ bizim, zera meñiliktir".

²⁵Kim berir yemäk barça tirilärgä, ki meñiliktir (301r) yarlıyamaçı anıñ.

²⁶Tapuniyix Teñrigä köktägi, ki meñiliktir yarlıyamaçı anıñ.

[Псалом 136/137] 136

Saymos Tawit'niñ. Eremia üçün. Belgisiz Dżuvutlarda.

¹Açın suvlarına Baydat'lilarniñ, anda olturur ediç da yılar ediç, neçik añdıç biz anda Sionnu.

²Arasına tal teräkläriniñ alarniñ astıç bitiklärimizni bizim.

³Anda sorarlar edi [oldža] etüçilärimiz bizim sözün alıışniñ, yasir etüçi(301v)lärimiz bizim çıyçlarlar edi bizni da aytırlar edi:

«Alıışlañız bizni alıışından Sionnuñ». ⁴Evet neçik alıışlıyix alıışın Eyämizniñ yerdä yat?

⁵Egär unutsam seni Erusaçem, untkay meni oçum menim.

⁶Yabuşkay tilim benim tañlayıma benim, egär ki açmasam seni, başta sarnamasam seni, Erusaçem, başlanganına färählikimniñ benim.

⁷Ağın, Biy, oylanların Etovmanıñ kününä Eru(302r)şayemniñ,

Xaysıları aytırlar edi: «Sökünüz, sökünüz, çaç himgä yetiştiriniñ».

⁸Xizi Baydatlilarniñ zabun, san, çaysı ki tölädi tölövünü seniñ, çaysı ki sen bizgä tölädiñ.

⁹San, çaysı ki tuttu oylanlarıñni seniñ da urdu taşka.

Dun 10.

[Псалом 137/138] 137

Saymos Tawit'niñ.

¹Tapuniyim saña, Biy, bar yüräkım bilä benim, alnına frıştälärniñ saymos aytıyım.

Ki işittin sözünä aç(302v)zimniñ benim, ²yerini öpiyim dadçarıñda ari seniñ, da çosdovanel bolıyım yarlıyamaçıñ üçün da könülükün üçün seniñ.

Ulu ettiñ barçada atıñni ari seniñ, ³çaysı kündä sarnasam saña, tezindän işit maña, da köp et-särsen çuvatın dżanımnıñ benim.

⁴Xosdovanel bolgaylar saña barça xanları yerini, zera işittilər sözün ayzıñniñ seniñ, ⁵da alyışlagay yoluñnu seniñ.

Uludur haybatı Eyä(303r)mizniñ, ⁶biyiktir Biy, aşaxlarıñ körär da köpni yıraxtın tanır.

⁷Egär bardım esä men içinä tarlıxniñ, tirgizgäysen meni öçäşmäxindän duşmanniñ.

Saldıñ xoluñnu seniñ, da xutxardı meni oñuñ seniñ, ⁸da Biy tölägäy benim için.

Biy, yarlıyamañiñ seniñ meñilik, işin xoluñnuñ seniñ körümsüz etmä.

Dun 8, p'arık' 48.

[Псалом 138/139] 138

Yeñmäx için. Saymos Tawit'niñ.

¹Biy, sinadiñ (303v) meni da tanıdıñ meni, ²sen tanıdıñ olturuşumnu benim da turganimni benim.

Eskä aldıñ sayışimni benim yıraxtın, ³izimni benim da payimni benim sen tergädiñ, da barça yollarimni benim ⁴ilgärtin kördüñ, ki yoxtur hillälik tilimdä benim.

Ošta sen, Biy, tanıdıñ ⁵artimni benim da ilgärimni benim, sen yarattıñ meni da xoynuñ xoluñnu seniñ üstümä benim.

⁶Tamaşalı boldu bilmäxiñ seniñ mendän, xuvatlandı, da çıdamandır (304r) buñar.

⁷Xayda bargaymen dżanıñdan seniñ ya yüzüñdän seniñ men xayda xaçkaymen?

⁸Egär çıxsam kökkä, sen andasen, egär ensäm tamuxka, da anda yuvuxsen.

⁹Egär alsam xanatlarimni benim tañ manına da tursam xirişina teñizniñ,

¹⁰Hälbättä, anda da xoluñ seniñ yol körgüzgäy maña da oñuñ seniñ yöpsüngäy meni.

¹¹Ayttım, ki xaramyu xayda esä, hälbät, yaptı meni, ya keçä ornuna yarişniñ huzurluxumda benim.

(304v) ¹²Xaramyu sendän xaramyulanmagay, da keçä, neçik kündüz, yarişli bolgay, da xaramyusu anıñ — neçik yarişi anıñ.

¹³Sen taptıñ bövräklärimni benim da yöpsündüñ meni xarıñdan anamniñ benim.

¹⁴Tapuniyim saña, Biy, zera xorxulu da tamaşalisen sen, tamaşalıdır işleriñ seniñ, da dżanim benim sövdü asrı.

¹⁵Yaşırılmadı söväkim benim sendän, ki ettiñ yapux, da küçlü xuvatimni benim aşaxlıxından yerniñ.

(305r) ¹⁶Işlämäganimni benim kördülär közləriñ seniñ, da yazovuña seniñ barçası yazıldılar.

Kündüz bulardılar, da kimsä yoç edi, ki yol körgüzgäy edi alarga.

¹⁷Maña asrı ulu hörmättä boldular yaxşı klävüçiləriñ seniñ, Teñri, da asrı xuvatlandılar buyruçıları alarniñ.

¹⁸Sanadım alarni, da artıx xumdan köpländilər; oyandım, da hali seniñ bilä men.

¹⁹Egär öldürsäñ yazıx(305v)lilarni, Teñri, erlär xanlı, kerı boluñuz mendän.

²⁰Xarşılıxta da paçılıxta algaylar heç yergädän şahariñni seniñ.

²¹Körälmäganiñni seniñ, Biy, körälmädim da üsnä duşmanlarıñniñ seniñ oprandım.

²²Körälmämäxni tügäl körälmädim alarni, da boldular maña duşmanlar.

²³Sına meni, Teñri, da tanı yüräkimni benim, tergä meni, da tanı izlärimni benim, ²⁴da baç, egär bar esä töräsizlik yoluma (306r) benim, da yol körgüz maña yoluña seniñ meñilik. *Dun 22.*

[Псалом 139/140] 139

¹Yeñmäx için. Saymos Tawit'niñ.

²Saxla meni, Biy, adamdan yaman, adamdan egri xutxar meni.

³Sayışladılar töräsizlikni yüräklärindä kendiläriñni, kün uzun hadirländilər uruşka.

⁴İtilädilər tillärin kendiläriñni, neçik yılan, da ayları oçılanlarıñniñ tibinä erinläriñniñ alarniñ.

⁵Saxla meni, Biy, xolundan yazıxlınıñ da (306v) adamdan yaman xutxar meni.

Sayışladılar tiyma barganimni benim, ⁶yaşirdilar urulmiş sirtmaç maña.

Oryanlar saldılar sirtmaç ayaçlarıma benim, çövräsinä izlärimniñ benim xoynular maña azmaçlıxni.

⁷Ayttım: Biy Teñrim benim sensen, xulaç xoyn, Biy, avazima alyışimniñ benim.

⁸Biy, Biy, xuvatı xutxarılmäximniñ benim, kölgäsi başimniñ benim kününä ohraşniñ.

(307r) ⁹Çıxara bermägin meni, Biy, suşlançına yazıxlılarniñ, kimlär ki sayışladılar benim için, aşaha urmagın meni,

Ki bolmagay xaçan biyiklängäylär, da sayışları alarniñ tügällänmäsin, soñyusu tügängäniñniñ alarniñ ¹⁰xazyançı erinläriñniñ kendiläriñniñ yapkay alarni.

¹¹Salgaysen üsnä alarniñ kömürlärin otuñ da yixkaysen alarni, zabunluxtan bolmişarlar turma.

(307v) ¹²Adamga tilçigä oñarilmagay üsnä yerniñ, adamni yazıxlı yamanlıxi kendiniñ ular tas bolmaçka.

¹³Tanı, Biy, ki etärsen yaryu yarlıga da könülük miskingä.

¹⁴Toyrular şükürlängäylär atıñdan seniñ da turgaylar alnına yüzüñniñ seniñ. *Dun 16.*

[Псалом 140/141] 140

Saγmos Tawit'niḡ.

¹Biy, sarnadim saḡa, da iṣit maḡa, baḡkin avazina alyiṣimniḡ benim sarnamaḡimda benim saḡa.

(308r) ²Toḡru iṣ bolḡay alyiṣim benim, neçik temyan, alniḡa seniḡ, Biy, kötürgändä ḡolumnu benim — ḡurban keçäḡi.

³Ḥoy, Biy, közät aḡzima benim da eṣik bek erinlärimä benim, ⁴ki sapmagay yüräkim benim söz bilä yamanliḡniḡ.

Säbäplämä säbäpin yaziḡniḡ adamlar bilä, ḡaysiläri ki ḡilinirlar töräsizlikni, da bolmandir ortaḡ taḡlaganlarina alarniḡ.

⁵Ögütlägäy meni toḡru yarliḡamaḡ bilä da (308v) ḡarṣi etkäy; yaḡi yaziḡliniḡ yaylamagay baṣimni benim; dayi da alyiṣim benim erkinä aniḡ.

⁶Tiyildilar yuvuḡ ḡayaga yarḡuçiläri alarniḡ, iṣitkäylär sözümä benim da tatlilangaylar.

⁷Neçik ḡoyuluḡu topraḡniḡ, ki yayiliptir üsnä yerniḡ, dayilgaylar söväkläri alarniḡ yuvuḡ tamuḡka.

⁸Saḡa, Biy, Biy, közlärimdir benim, saḡa umsandim, Biy, çixarmagın dḡanimni mendän.

(309r) ⁹Saḡla meni sirtmaḡtan, ḡaysi ki yaṣiniptir maḡa, azdirmaḡından ḡilinuçiniḡ töräsizlikni.

¹⁰Tüṣkäylär avina aniḡ yaziḡlilar, yalyiz men, men negä diḡrä aṣkaymen.

Dun 10.

[Псалом 141/142] 141

Esliliki Tawit'niḡ. Alyiṣ, ol zamanda, ki etti ol ormanda.

¹Avazim bilä benim men Biygä sarnadim, avazim bilä benim Biyni yalbardim.

²Tökiyim alniḡa Eyämizniḡ alyiṣimni benim da tarliḡimni benim alniḡa aniḡ aytiiyim.

³Eksilgänin mendä dḡanim(309v)niḡ benim sen, Biy, tanidiḡ izimni benim. Yolga, ḡaysina ki bariyir edim, yaṣindi maḡa sirtmaḡka.

⁴Baḡar edim oḡumdan, körär edim, da ne kim-sä tanimas edi meni, tas boldu mendän ḡačmaḡim benim, da ne tapmadı izdävüçi boyumnu benim.

⁵Çaxirdim saḡa, Biy, da aytim: sensen um-sam da ülüṣüm benim yerinä tirilärniḡ.

⁶Baḡkin, Biy, alyiṣima benim, zera men aṣaḡ boldum asri, abragin meni ḡuvuçilarimdan benim, zera (310r) ḡuvatlandilar, ne ki men.

⁷Biy, çixar zindandan dḡanimni benim, ṣükürlümen atından seniḡ.

Saḡa eḡlänirlär toḡrular, negä diḡrä tölägäy-sen.

Dun 8, p'ark' 44.

[Псалом 142/143] 142

Saγmos Tawit'niḡ, ḡaçan ḡuvaladi ani Apiso-ḡom, oḡlu aniḡ.

¹Biy, iṣit alyiṣima benim, ḡulaḡ ḡoy ḡoltḡama benim könülüküḡ bilä seniḡ.

Iṣit maḡa könülüküḡ bilä seniḡ ²da kirmägin yarḡuga ḡuluḡ bilä seniḡ, (310v) zera toḡrulanmas alniḡa seniḡ barça tirilär.

³Xuvdu duṣman boyumnu benim, aṣaḡ etti yergä tirlikimni benim da olturyuzdu meni ḡaramyuluḡta, neçik ölüni meḡiliktän.

⁴Osandi mendä dḡanim benim, da yüräkim benim täṣviṣlände mendä.

⁵Aḡdim men künlärni ilgäriḡi, saḡiṣladim barça da iṣläriḡni seniḡ, etkänlärin ḡoluḡnuḡ seniḡ saḡiṣladim ⁶da kötürdüm saḡa ḡollarimni benim.

(311r) Dḡanim benim, neçik yer, susaptir saḡa, ⁷tezindän iṣit maḡa, Biy, zera eksildi mendän dḡanim benim.

Xaytarmagın yüzünü seniḡ mendän, oḡṣasarmen alarga, ki enärlär çoyurga.

⁸Iṣittirgin maḡa ertä yarliḡamaḡiḡni seniḡ, zera men saḡa, Biy, umsandim.

Körgüz maḡa yol, ḡaysina barmaga, zera saḡa, Biy, kötürdüm dḡanimni benim.

⁹Xutḡar meni duṣmanlarimdan benim, Biy, zera (311v) seni iṣanç kendimä ettim.

¹⁰Övrät maḡa etmäḡä erkiḡni seniḡ, zera sensen Teḡrim benim.

Dḡaniḡ seniḡ yaḡṣi, yol körgüzüçi bolḡay maḡa yergä dürüst.

¹¹Atiḡ üçün seniḡ, Biy, tirgizgäysen meni; toḡruluḡuḡ bilä seniḡ çixargaysen tarliḡtan dḡanimni benim; ¹²yarliḡamaḡiḡ bilä seniḡ

Tas etsärsen, Teḡri, duṣmanlarimni benim, yoḡ etsärsen barça indḡituçilarimni dḡanimniḡ benim, zera men ḡuluḡ seniḡmen. (312r) *Dun 14.*

[Псалом 143/144] 143

Saγmos Tawit'niḡ, Koyiat' üçün.

¹Alyiṣli Biy Teḡrim benim, ḡaysi ki övrätti ḡolumnu benim oḡraṣka da barmaxlarimni benim dḡagadtagi uruṣka.

²Yarliḡamaḡim benim da iṣançim, boluṣuçim benim da ḡutḡaruçim benim, iṣançim benim, da men umsanirmen aḡar.

Kim hnazant etär ḡoyovurtnu tibimä benim? ³Biy, kimdir adam, ki köründüḡ sen aḡar, ya oḡlu adamniḡ, ki heseplärsen nemä ani?

(312v) ⁴Adam heçlikkä oḡṣadi, da künläri aniḡ, neçik gölgä kibik, keçtilär.

⁵Biy, aṣaḡlat köknü da en, yuvuḡlan taylarga, da tutuṣurlar [=tutaṣirlar].

⁶Yaltrat yaşnamaxıñni seniñ da müşxüllät alarnı, yeber oxuñnu seniñ da tayıt alarnı.

⁷Yeber xoluñnu seniñ biyiklikdən da xutxar meni suvlardan köp da xollarından oylanlarınıñ yat,

⁸Xaysılarınıñ ki ayızları kendiläriniñ (313r) sözlädilär heçlikni, da onju alarnıñ onjudur yazıxıñ.

⁹Teñri, alyışni yäñi alyışliyiğ seni, on stronlu saymosaran bilä saymos aytıyım saña.

¹⁰Kim berir xutxarıлмахni xanlarımızga bizim, ki xutxarmalıdır Tawit'ni, xulun kendiniñ, xilicitan yaman?

¹¹Xutxar meni da abra meni xolundan oylanlarındın yatlarnıñ,

Xaysılarınıñ ki ayızları kendiläriniñ sözlädilär heçlikni, da onları (313v) alarnıñ onju yazıxıñ.

¹²Xaysılarınıñ ki oylanları kendiläriniñ — neçik yäñi aşlamalar, toxtalgandır oylanlıxlarındın kendiläriniñ; (izlari>) xızları alarnıñ tüzülgän da şöhrätlangän oxşaşına dadžarnıñ.

¹³Harmanları alarnıñ toludurlar da pırxıldiyirlar biri birinä, xoyunları alarnıñ köp toyrucıdırilar da artarlar barganlarındın kendiläriniñ, ¹⁴da tüzlari [=öğüzlari] alarnıñ semizdir.

(314r) Yoxtur eksiklik çetänlärinä alarnıñ, da ne çaxıriğ mahalälärindä alarnıñ.

¹⁵Hali san beriyim žoyovurtka, xaysiniñ ki bu türlüdür, na sandir žoyovurtka, xaysiniñ ki Biy Teñrisidir anıñ.

Dun 16.

[Псалом 144/145] 144

Alyış da saymos Tawit'niñ.

¹Biyiklätirmen seni, Teñrim benim da xanım benim, da alyışlarmen atıñni seniñ meñilik da meñi meñilik.

²Kün uzun alyışliyiğ seni da ögiyim atıñni seniñ (314v) meñilik da meñi meñilik.

³Uludir Biy da alyışlidir asrı, da ululuğuna anıñ yoxtur ölcöv.

⁴Džins da džinslar mahtagaylar işlariñni seniñ da xuvatiñni seniñ aytkaylar.

⁵Ulu şöhrätin haybatlı arilikiñniñ sözläsärlär da tamaşanıñ seniñ aytsarlar.

⁶Xuvatin xorxuñnuñ seniñ aytkaylar da ululuğunu seniñ aytkaylar.

(315r) ⁷Añmaxlıxın köp tatlılıxıñniñ seniñ axtırgaylar da toyruluğun bilä seniñ sövüngäylär.

⁸Şayavatlı, yarlıyovuçidir Biy, uznesli da köpyarlıyovuçi.

⁹Tatlıdır Biy hər birinä, da şayavatı anıñ üsnä barça yaratkanlarıñniñ kendiniñ.

¹⁰Tapungaylar saña, Biy, barça işlariñ seniñ, da arilariñ seniñ alyışlagaylar seni.

¹¹Haybatın padşahlıxıñniñ seniñ ayt(315v)-kaylar da ululuğunu seniñ aytkaylar,

¹²Tanıma oylanlarına adamlarnıñ xuvatiñni seniñ da haybatın ulu şöhrätli padşahlıxıñniñ seniñ.

¹³Patşahlıxıñ seniñ padşahlıx barça meñilikdən, da biylikniñ seniñ džınstan çax džinska.

Inamlıdır Biy barça sözlärindä kendiniñ, da toyrudur Biy barça işlärindä kendiniñ.

¹⁴Toxtatır Biy barça tayılğanlarıni da turıyuzur barça yixılğanlarıni.

(316r) ¹⁵Közlari barçasiniñ saña umsanırlar, da sen berirsən yemäk alarga sahatında.

¹⁶Açarsen xoluñnu seniñ, toldurursen barçasın tatlılıxıñ bilä erkiñniñ seniñ.

¹⁷Toyrudur Biy barça yollarında kendiniñ da aridir barça işlärindä kendiniñ.

¹⁸Yuvuxtur Biy barçasına, xaysıları ki sarnarlar añar, barçasına, xaysıları ki sarnarlar añar könlük bilä.

¹⁹Erkin xorxkanlarıñniñ (316v) kendiniñ etär Biy, alyışlarına alarnıñ işitir da tırgizir alarnı.

²⁰Saxlar Biy barçasın, xaysıları ki sövärlär anı, barça yazıxlılarnı tas etär Biy.

²¹Alyışın Eyämizniñ sözläsın ayzım benim, alyışlasın barça tirilär atın ari anıñ meñilik da meñi meñilik.

Dun 22, p'ark' 52 dun.

[Псалом 145/146] 145

Aleluiası Ankeanıñ da Zak'arianıñ.

¹Alyışla, džanım benim, Biyni, ²al(317r)ıyışliyiğ Biyni tirlikimä benim, saymos aytıyım Teñrimä benim, negä diñrä barmen men.

³Umsanmañiz buyruçilarga, da ne adam oylanlarına, zera yoxtur xutxarıлмах alarda.

⁴Çixkay džan alardan, da xaytkaylar andox topraxka, da ol kündän tas bolgay barça sayışları alarnıñ.

⁵San džinska, xaysına ki Biy Teñrisi Agopnuğ boluçuçidir añar da umsası anıñ Biy Teñridadır,

(317v) ⁶Xaysi ki etti köknü da yerni, teñizni da barça, xaysi ki andadır,

Kim saxlar könlükni meñilik ⁷da etär könlük zrgel bolganlarga,

Berir ötmäk açixkanlarga da çeşär bağlaganlarıni Biy.

⁸Biy açar közlärin soxurlarnıñ, da turıyuzur yixılğanlarıni Biy.

Biy sövär toyrularni, ⁹Biy saxlar xarıblarnı, öksüzlarnı da tullarnı yöpsünür Biy, da yolların xırsızlarıniñ tas etär.

(318r) ¹⁰Xanlıx etkäy Biy meñilik, Teñriñ seniñ, Sion, džınstan çax džinska. *Dun 10.*

[Псалом 146/147] 146

Aləluia Anke'eaniñ da Zak'arianiñ.

¹Alıışlanız Biyni, ki yaǵşidir saymosu Teñri-mizniñ bizim, tatlı bolgay alıış.

²Yasar Erusaǵemni Biy da taýılğanin Israjel-niñ yıyıştırır.

³Saǵaytir sinix yüräklärni da çürgär barça yaralarin alarniñ.

⁴Kim sanar köplükün yolduzlarniñ, barçasin alarni atı bilä ündär.

(318v) ⁵Uludur Biyimiz bizim, da uludur çuvatı aniñ, aǵılina aniñ yoxtur yetiřmäx.

⁶Yöpsünür sekinläрни Biy da ařaǵ etär öktämlärni çax yergä.

⁷Alıışlanız Biyni tapunmaǵ bilä, saymos aytıñiz aǵar alıış bilä.

⁸Kim kiydirdi köknü bulutlar bilä, hadir etär yaǵmurnu yergä,

Östürdü biçänni taýlarda, yař otu çulanmaçına adamlarniñ,

⁹Kim berir hayvanlarga (319r) yemäk, balalarına çarǵalarniñ, ki sarniyirlar aǵar.

¹⁰Dügül ki çuvatın atniñ klädi [k'ladı] Biy, da ne erlikinä adamniñ aznawur biyändi.

¹¹Yoǵsa biyändi Biy çorǵanlarına kendiniñ da alarga, kimlar umsanirlar yarlıyamaçına aniñ.

Dun 12.

[Псалом 147/147] 147

Saymos Tawit'niñ. Aləluia Zak'arianiñ.

^{1/12}Öggin, Erusaǵem, Biyni.

Da alıışla Teñriñni seniñ, Sion.

^{2/13}Ki berkäytti beklövün eřikläriñniñ seniñ da alıışladı oylanlarıñ(319v)nı seniñ saǵa.

^{3/14}Kim çoydu çekläriñni, hranicalarıñni seniñ eminliktä, semizliki bilä ařlıñniñ toldurdu seni.

^{4/15}Yeberdi sözün kendiniñ yergä, tezindän yügürdü aytuřu aniñ.

^{5/16}Çoyar çarni, neçik tiftikni, da tumanni, neçik toznu, saçti.

^{6/17}Salir buznu, neçik kesäkni; alnina sovuçluxunuñ aniñ kim bolur turma?

^{7/18}Yeberir sözün kendiniñ da eritir alarni, üfü(320r)rür yellär, da barirlar suvlar.

^{8/19}Aytar sözün kendiniñ Jagopka, toyruluçnu da könülükün Israjelgä.

^{9/20}Dügül bu türlü etti barça džinslarga Biy da yaryusun kendiniñ belgili etmädi alarga. *Dun 10.*

[Аввакум 3: 1-19:

МОЛИТВА АВВАКУМА]

¹Alıış Ampaguma markareñiñ.

²Biy, çabarıñni seniñ iřittim da çorçtum, Biy, baçtim iřinjä seniñ da tañlandim.

Arasina eki kazanlarniñ tanılsarsen sen, yu(320v)vuçlanganına yıllarniñ belgili bolsarsen, yetiřkäninä zamanniñ körünsarsen.

Müşüllänmä džanim benim, zamanında öçäřmäxniñ yarlıyamaçni aņsarsen.

³Teñri yarimkündan kelsär da ari P'aran taýından.

Belgili etkäy kök könänmäxin haybatiniñ aniñ, da alııři bilä aniñ toldu dünyä.

⁴İřiyleri, neçik yariç, ayırıldı andan, da müñjöläri çoluna aniñ tapuldu, da anda (321r) toxtaldı çuvatı haybatiniñ aniñ.

⁵Yüzündän aniñ çıxkaylar tövüřlär, da artından izläriñniñ aniñ bargaylar ulu-ulu çuřlardan.

⁶Turdu da öltü yerni, baçti da tintti dinsizläрни.

Taylar erisärlär, da ormanlar çururlar meñlik, yolları, ki ilgärtin edilär, soçraygaylar, da andan titrägäy barça yer.

⁷Kördüm taborların Araplarniñ, müşülländilär turuçilari (321v) çatirlarina Matiamniñ.

⁸Yoǵsa mi üsnä rikalarniñ [öçäřlänersen, Biy, ya yüräklänmäxin seniñ üstnä rikalarniñ,] ya öçäřmäxin seniñ üsnä teñizniñ?

Çıxtıñ sen arabaña seniñ, atlanganiñ seniñ çutçarılmaylıxtır çıxkanıñ seniñ?

⁹Oyandı yayıñ seniñ, da oçlarına sadaçlarıñniñ seniñ içirdiñ, irmaçlarni taýıttıñ, ¹⁰yerni titrätitiñ muçkämliçindän yaǵmurnuñ, ki ařar bundan.

Tibsizliklär çayırdılar ulu avaz bilä, ¹¹yariç yıltraganından (322r) günäřniñ tartıldı, da çıxkanı ayniñ tiyildi.

Neçik yıltraganı kesmäklärniñ seniñ bargaylar, neçik yariçi yıltragan çiliçiniñ seniñ.

¹²Öçäřmäx bilä oyanırsen üstnä yerniñ, öçäřmäx bilä uřatsarsen dinsizläрни.

¹³Köründüñ çutçarılmacına žoyovurtuñnuñ seniñ, çutçarmaga tañlanganlarıñniñ seniñ.

Oçlavuçi bolduñ başlarına adamlarniñ [öktämlärniñ], çax tibsizlikinä dirä teñizniñ boyulduklar.

(322v) ¹⁴Izdädiñ öcnü çuvatıñ bilä seniñ çuvatli başlılardan yazıçlılarniñ, çaysilari ki umsanip edilär bismilikläri bilä kendiläriniñ, zera ki yedilär yarlini yařirtin.

¹⁵Yeberdiñ üsnä teñizniñ atlarıñniñ seniñ, müşülländilär yeñüçi [eñguçi] suvlarıñ [=suvları] tibsizlikniñ.

¹⁶Turдум мен, da çürgäldi idžägilärim benim, avazından ayzimniñ benim kirdi titrämäx söväklärimä benim, da men boyum bilä benim müşülländim.

(323r) Bunu saɣlagaylar kününä tarliɣniɣ kel-tirmä üsnä d̄žinslarniɣ, ɣaysilari ki oɣraş etärlär žoyovurtuɣ bilä seniɣ.

¹⁷Indžir teräki bermägäy yemişin kendiniɣ, da borlaliɣ keltirmäɣ tapmagay, zäytün beslänmägäy, da yer bitmägäy [=bittirmägäy] yaş ot,

[Eksilgäylär ɣoylar kütövlärindän, da ögüzlär tapmagaylar aranga, —]

¹⁸Men Biygä umsandim, sövüniyim da färäh boliyim, Teŋri ɣutɣaruçim benim.

¹⁹Biy, Biy berdi maɣa ɣuvat da turɣuzdu ayaɣ-larimni benim toɣtalmaɣliɣta, boynu üstnä (323v) duşmanniɣ turɣuzdu meni da tündirdi meni çüst-çüst. Amen.

(324r) [Псалом 151]

Bu saymos kendi yazgan Tawit'niɣdir, çixari sandan. Zamanina, ki çixti ol nahadag K'oɣiat'ga alniña Sawuɣnuɣ.

¹Kiçi edim men ɣardaşlarimdan benim da ini övünä atamnıɣ benim, kütär edim ɣoyunlarin atamnıɣ benim.

²Xollarim benim ettilär saymosaran, da bar-maɣlarim benim tüzdülär işin alyişniɣ.

³Evet hali [kim] aytkay Eyämä bunu? Kendi-dir Biyi barçaniɣ, işitkäy barçani.

(324v) ⁴Da yeberdi Biy friştäsin kendiniɣ, da kötürdü meni sürükündän ɣoyunlariniɣ atamnıɣ benim, da yayladı meni yaylamaɣina yayiniɣ keni-diniɣ.

⁵Xardaşlarim benim ulu-ulu da körklü, da bi-yänmädi alarga Biy.

⁶Çixtim men utrusuna özgä d̄žinslarniɣ da ɣaryadim yüräklärin aniɣ.

⁷Çixardim ɣiliçin kendindän, da kestim başin aniɣ, da kötürdüm tabalanmaɣni oylanlarindan Israjelniɣ.

**(325r) Alyiş Ananianıɣ,
Azarianıɣ da Misaelniɣ**

[Даниил 3: 26-45: Молитва Азарии]

²⁶Alyişlisen, Biy Teŋri, atalarimizdan bizim, alyişli haybatlangan atıɣ seniɣ meɣilik.

²⁷Könülükni keçirdiɣ bu barçada bizim bilä, toɣrusen sen, Biy, da barça işläriɣ seniɣ könüdür.

Yollarıɣ seniɣ toɣrudur, da barça töräɣ seniɣ toɣrudur.

²⁸Töräni toɣruluɣnuɣ (325v) yeberdiɣ üstü-müzgä bizim, barçaga körä, ne ki yeberdiɣ üstü-müzgä bizim da şahäriñä ari atalarimizniɣ bizim Erusaɣemniɣ.

Toɣruluɣ bilä da könülük bilä yeberdiɣ bunu barça üstümüzgä bizim yazıɣlarimiz üçün bizim.

²⁹Töräsizländiɣ, aşindiɣ başta bolup sendän,

yaziɣli bolduɣ barçada. ³⁰Da buyruɣlarıña seniɣ biz işitmädiɣ,

Saɣlamadiɣ da etmä(326r)diɣ, neçik simarla-diɣ sen bizgä, ki yaɣşini tapkaybiz biz sendän.

³¹Hali barça, ɣaysi ki ettiɣ da neni yeberdiɣ üstümüzgä bizim, toɣru yaryu bilä ettiɣ.

³²Çixara berdiɣ bizni ɣoluna duşmanlarimiz-niɣ bizim, töräsizläriñ, beklärgä da baştaɣlarga.

Xoluna ɣanniɣ töräsizniɣ da yamanniɣ barça yergä çixara berdiɣ bizni.

³³Da hali yoɣtur bizgä vaɣt açma ayzimizni (326v) bizim, ki uyatli da kültkü bolduɣ ɣullarıña seniɣ ɣuluɣ etkän.

³⁴Yoɣsa çixara bermä bizni soɣyuga diyin atıɣ üçün seniɣ, tozdurma niyätini seniɣ ³⁵da kerit-mä yarlıyamaɣini seniɣ bizdän

Apraham sövüklüɣ üçün seniɣ, Sahagnıɣ da Israjelniɣ, ariñniɣ seniɣ.

³⁶Atadiɣ alarga da aytiti: «Arttiriyim zuryâti-ñizni siziɣ, neçik yolduzlarin köknüɣ da neçik ɣumnu ɣiri(327r)ɣına teñizniɣ».

³⁷Da hali, Biy, eksildiɣ biz, ne ki barça d̄žins-lar, da barbiz zabunluɣta barça yerdä bugün ya-zıɣlarimiz üçün bizim.

³⁸Yoɣtur zamanda bu, buyruççi, markare, da yol körgüzüçi, ne bütöv ɣurban ɣurbanlarimiz, ne temyan orenk'kä, ne yer bernälärni sunma alniña seniɣ, yarlıyamaɣ tapma sendän.

³⁹Yoɣsa boyumuz bilä aşaxlanip da d̄žanlarim-zniɣ müşçüllüɣü bilä yöpsünövlü (327v) bolıyıɣ biz neçik bütöv ɣurban ɣoylarıniɣ da tuvarlarıniɣ da neçik tümän-tümän ɣozular semirgän.

⁴⁰Bu türlü yöpsünövlü bolsun ɣurbanimiz bi-zim bugün alniña seniɣ, ki tügäl tapulgaybiz artıñ-dan seniɣ da dügül uyat umsanganlarga saɣa.

⁴¹Da hali kelirbiz artıñdan seniɣ barça yürä-kimiz bilä bizim, ɣorɣarbiz sendän, ɣolarbiz yü-züñnü seniɣ, ⁴²Biy, uyatli etmä bizni.

(328r) Yoɣsa etkin bizgä sekinlikniñä körä se-niɣ da köplüɣünä körä yarlıyamaɣiniñni seniɣ, ⁴³ɣutɣar bizni tamaşalarıñ üçün seniɣ, da haybatli bolsun atıɣ seniɣ meɣilik.

⁴⁴Uyatli bolgaylar barçası, ɣaysilari ki ɣıynar-lar ɣullarıñni seniɣ, uyatli bolgaylar zulumları alarnıñ, da barça ɣuvatları alarnıñ singaylar,

⁴⁵Da tanıgaylar, ki sensen yalyız Biy Teŋri, ki haybatlanipsen üsnä barça dünyaniɣ.

(328v) [Даниил 3: 52-88:

Песнь трех отроков]

⁵²Alyişlisen sen, Biy Teŋri, atalarimizdan bi-zim, ögövlü da ayruɣsu biyiklängän atıɣ seniɣ me-ɣilik.

Da alyışlidir atij ari haybatijniñ seniñ, ögövlü”.

⁵³Alyışlisen dadžariñda haybatli arilikiñniñ seniñ, ögövlü”.

⁵⁵Alyışlisen üsnä olturjučuñnuñ padşahlıñiñniñ seniñ”.

⁵⁴Alyışlisen, ki olturupsen k’erovpelärdä da bañıyirsen tibsizlikkä, ögövlü da ayruñsu”.

(329r) ⁵⁶Alyışlisen üsnä toxtalmañına köknüñ, ög”.

⁵⁷Alyışlanız, barça işläri Eyämizniñ, Biyni, alyışlanız da biyiklätiñiz anı meñilik.

⁵⁹Alyışlanız, kök, Biyni, alyışlanız da biyikläť”.

⁵⁸Alyışlanız, friştäläri Eyämizniñ, suvlar, ki üsnä köknüñ, Biyni”.

⁶¹Alyışlanız, çuvatları Eyämizniñ, ⁶²günäş da ay, Biyni alyışlanız”.

⁶³Alyışlanız, yolduzlar köktägi, ⁶⁴yaymurlar da yayışlar, Biyni, alyış”.

⁶⁵Alyışlanız, barça yellär, (329v) ⁶⁶ot da isi, Biyni, alyış”.

⁶⁷Alyışlanız, sovuxlar da çurçaç, ⁶⁸çirayu da çarlar tüşkän, Biyni, aly”.

Alyışlanız, buz da açiçliç, zämhäri da çar, Biyni, aly”.

⁶⁹Alyışlanız, kündüz da keçälär, ⁷⁰yariç da çaramyu, Biyni, alyış”.

⁷³Alyışlanız, bulutlar, da yaşnamaçlar, ⁷⁴yer, Biyni alyış”.

⁷⁵Alyışlanız, taylar da örlär, ⁷⁶barça bitişläri yerniñ, Biyni alyışlanız”.

⁷⁷Alyışlanız, çovraçlar, ⁷⁸teñiz da özänlär, Biyni alyış”.

(330r) ⁷⁹Alyışlanız, ulu balıçlar da barça çaynaşkanlar, çaysi ki suvda, ⁸⁰uçar çuşları köknüñ, Biyni alyışlanız”.

⁸¹Alyışlanız, kazanlar da hayvanlar, ⁸²oylanları adamlarıniñ, Biyni alyış”.

⁸³Alyışlanız [=Alyışlagay] Israjel Biyni, alyış”.

⁸⁴Alyışlanız, k’ahanalar, Biyni, alyışlanız”.

⁸⁵Alyışlanız, çulları Eyämizniñ, Biyni, alyış”.

⁸⁶Alyışlanız, džanlar da tınıçları toyrularniñ, Biyni, alyış”.

⁸⁷Alyışlanız, arilər da (330v) aşaç yüräklilär, Biyni alyış”.

⁸⁸Alyışlanız, Anania, Azaria da Misajel, Biyni, alyışlanız da biyiklätiñiz anı meñilik.

Alyış Mariam Asduadzadžinnij

[Лука 1: 46-55: Гимн Марии]

⁴⁶Biyiklätkäy boyum benim Biyni, ⁴⁷da sövüngäy džanim benim Teñrim çutçaruçim bilä benim.

⁴⁸Ki baçtı üsnä aşaçi çaravaşiniñ kendiniñ, bundan soñra san bergäylär maña barça džinslar.

⁴⁹Etti birgämä ulu-ulu nemä çuvatli, da aridir ati anij.

(331r) ⁵⁰Yarlıyamaçni etti džinstan džinska, çorçuçılarına kendiniñ, ⁵¹etti çuvatın biläki bilä kendiniñ.

⁵²Tozdurdu [öktämlikin] fikirlärindän yüräklärniñ da söktü çuvatlılarıni olturjuçlarından.

Aşaçni biyiklätti, ⁵³hasrätlarıni toldurdu igilik bilä da ulularıni yeberdi boş.

⁵⁴Abrađi Israjelni, çulun kendiniñ, añip yarlıyamaçin kendiniñ,

⁵⁵Neçik sözlädi atamızga bizim Aprahamga da züryätına anij meñilik.

(331v) **Zak’arianij, atasiniñ Jovanęsnij**

[Лука 1: 68-79:

Гимн Захарию]

⁶⁸Alyışli Biy Teñrisi Israjelniñ, ki baçtı da etti çutçarıлмаçni çovovurtuna kendiniñ.

⁶⁹Çurçuzdu münüz çutçarıлмаçniñ övündän Tawit’niñ, çulunıñ kendiniñ, ⁷⁰neçik sözlädi ayızları bilä arilärniñ, [ki] meñликтän markarelär edilär,

⁷¹Çutçarıлмаç duşmanlarımızdan bizim, da ço(332r)lundan barça körälmäçsizlärimizdän bizim;

⁷²Etmä yarlıyamaçni atalarıımızga bizim da tügällämä arilikin kendiniñ,

⁷³Ant’i[n], çaysi ki ant içti Aprahamga, atamızga bizim, bermä bizgä ⁷⁴başça çorçmaçtan çutçarıлмаçni duşmanlarımızdan bizim,

⁷⁵Tapunma anı arilik bilä da toyruluç bilä alnına anij barça künlärinä tirlikimizniñ bizim.

⁷⁶Da sen, oylan, markarę Biyiktäğiniñ ündälgin: barsarsen alnına Eyämizniñ (332v) hadirlämä yolun anij,

⁷⁷Bermä bilmä çutçarıлмаçin çovovurtunuñ kendiniñ boşatlıçka barça yazıçlarıımızga bizim,

⁷⁸Şayavati üçün yarlıyamaçiniñ Eyämiz Teñrimizniñ bizim, ki köründü bizgä günäş biyikликтän yariçli etmä çaranıluçumuznu bizim,

⁷⁹Saçma yariçni üstnä bularıniñ, çaysi ki olturup ediç çaramıuluçta da gölgäsinä ölümnüñ, tüzätmä ayaçlarıimizni bizim yoluna eminlikniñ.

Simeon çartniñ alyışı

[Лука 2: 29-32:

Пророчество Симеона]

(333r) ²⁹Hali çeş çuluñnu seniñ, Biy, sözüñä körä seniñ, eminlikkä, ³⁰ki kördü közlärim benim çutçarmaçniñni seniñ, ³¹çaysi ki hadirläpsen alnına barça çovovurtnuñ,

³²Yarıx köründüj dinsizlärgä, da haybat
žoyovurtuņa seniņ Israjelniņ.

[Псалом] 148

Aləluiasi Ankeaniņ da Zak'arianiņ.

¹Alyišlaņiz Biyni köktä, alyišlaņiz ani biyiklik-
tä.

²Alyišlaņiz ani, frištäläri aniņ, alyišlaņiz ani,
barča xuvatları aniņ.

(333v) ³Alyišlaņiz ani, günäš da ay, alyišlaņiz
ani, barča yolduzlar da yarıx.

⁴Alyišlaņiz ani, kökläri köknüj, suvlar, ki bi-
yik, ne ki kök, ⁵alyišlaņiz atin Eyämizniņ.

Zera ol aytı, da boldular, buyurdu, da toxtal-
dılar.

⁶Turyuzdu alarni meņi meņilik, çek çoydu, ki
çaysi ki keçmäs.

⁷Alyišlaņiz Biyni yerdä, çuyurlar da barča te-
ränlär,

⁸Ot da dolu, çar da buz, yel da dufan, ki (334r)
etärsiz sözüni aniņ,

⁹Taylar da barča biyiklär, teräk yemiš berüci
da barča ormanlar,

¹⁰Kazan da barča hayvan, sürkälğan da barča
uçar çuš çanatlı,

¹¹Xanları yerniņ da xuvatları kendiläriniņ,
buyruçılar da barča töräçiläri yerniņ,

¹²Otuzyaşlılar da gojslar, çartlar da oylanlar,
¹³alyišlaņiz atin Eyämizniņ;

Biyikländi atı aniņ yalyiz, tapunmaç aņar
köktä da yerdä.

(334v) ¹⁴Biyik etär Biy müñüzün žoyovurtu-
nuj kendiniņ, alyišli barča arilärniņ aņar, oylanla-
rından Israjelniņ, žoyovurt, ki yuvuçtur Biygä.

[Псалом 149]

Aləluiasi Ankeaniņ da Zak'arianiņ.

¹Alyišlaņiz Biyni alyiš bilä yäņi, alyiš aņar yi-
çövünä arilärniņ.

²Sövüngäy Israjel yaratuçisında kendiniņ, oç-
lanları Sionnuj sövüngäylär çanlarında kendiniņ.

³Alyišlagaylar atin aniņ alyiš bilä, saymos bilä
da alyiš bilä saymos (335r) sarnagaylar aņar.

⁴Biyänir Biy žoyovurtuna kendiniņ, ari da bi-
yik etär sekinläri çutçarıлмаçniņ.

⁵Ögüngäylär ariläri haybat bilä, da sövüngäy-
lär tinçliçlarına kendiläriniņ, ⁶da biyiklätkäylär
Tejrini ayızları bilä kendiläriniņ.

Xiliç ekiyanlı berdi çollarına alarni ⁷alma tö-
löv dinsizlärdän çaršiliçka barča žoyovurtka,

⁸Baylama çanların alarni bay bilä, çerüv
başçılarin alarni çol biçovları bilä temirdän,

(335v) ⁹Etmä alarga yaryu yazilgandan. Da
haybat budur barča arilärinä aniņ.

[Псалом 150]

Aləluiasi Ankeaniņ da Zak'arianiņ.

¹Alyišlaņiz Tejrini arilikindä aniņ, bunyatlı
xuvatında aniņ.

²Alyišlaņiz ani xuvatında aniņ, alyišlaņiz ani
köplüçündä ululuçunuņ aniņ.

³Alyišlaņiz ani avazlı alyiš bilä, alyišlaņiz ani
saymos bilä da alyiš bilä.

[⁴Alyišlaņiz ani sövünçlük bilä, maçtaņiz ani
färählik bilä.]

⁵Alyišlaņiz ani söz bilä (336r) tatlı, alyišlaņiz
ani avaz bilä išitövlü.

⁶Alyišlaņiz ani avaz bilä šükürlü, barča
džanlar, alyišlaņiz Biyni.

Alyiši Manase çannüj

[2 Паралипоменон, после 36 главы.

Молитва Манасии]

Biy barini tutuči, Apraham Tejrisi, u Sahag,
u Jagop, u alarni artar oylanlarıniņ, barini tutuči
Biy, boşat bizgä biznim yazıçlarımizni.

Ki tüzdüj köknü da yerni, da barča yarat-
kanların alarniņ, barini".

(336v) Ki bayladıj tejni sözün u buyruçuņ
bilä, [yapti teränlikläri], möhürlädiņ seniņ
çoluņ da haybatlı aniņ [=atini] bilä, barini tutuči
Biy, boşat bizgä biznim yazıç".

Ki barča nemä seskänir, da titrär, da çorçar
seniņ haybatlı sürätiņdän, barini tu".

Aytovsuzdur ulu, körklü haybatini seniņ, ol
türlü öpkän u öçäšmäçindir yazıçlılar üstünä, ol
çadar da sayišsizdir seniņ yarlıçamaçini seniņ kris-
tânlarına, barçanı tu".

(337r) Sen Eyäm, ki biyiktäsen, šaçavatlı da
yarlıçovuči, uzunesli da köplärgä yarlıçovuči, da
seniņ šaçavatini eksiksizdir yazıçlılar üstündän,
barini tu".

Sen, Tejri, çoymadini ludz artarlarga, neçik
Aprahamga, Sahagga, Jagopka, ki yazıç çilinma-
dilar seniņ alniņa, barçanı".

Xaytip berdi ludz men yazıçlı üçün, ki yazıç-
limen artıçsi tejniçi çumundan da köknüj yoldu-
zundan, da artıptir benim dinsizlikim, barçanı".

(337v) Dügülmen arzani baçmaga da körmägä
köknüj biyiklikin benim köp u ulu dinsizlikimä
körä, barini tutuči Biy".

Tas bolupmen [tutkanına da] berklikinä bayi-
na temir biçovların yazıç içinä, ki heç tinçliçim
yoç, barini".

Öçäšip öpkälättim seni, Eyäm, da yaman çı-
lindim alniņa, yügündüm guçka da arttırdim çä-
simni boyuma benim, barini tutuči".

Haytip, Biyim, aşaxlatirmen tizimni bar yüräkim kölnüm bilä da çolarmen (338r) seniñ tatlı yarlıyamaçıñdan, bariniñ”.

Meya, Eyäm, meya, da men bilirmen benim yaman dinsiz yazıçlarımni, barçanı tutu”.

Yalbarip çolarmen sendän, Biyim, boşat maña, boşat da tas etmä meni yazıçlarım bilä benim, bariniñ tutuçı”.

Meñi öçäşmä, Eyäm, da aňma benim yamanlıçımnı, da borçlu etmä meni alar bilä, çaysi ki tüştülär kendiläriniñ yamanlıçı bilä yer tibinä, bariniñ”.

Ki sensen Teñri, Teñri çaytaruçı yazıçlardan, da sensen umsam, da maña (338v) körgüz seniñ yaşılıçıñni, bariniñ tutuçı Biy”.

Tirgiz meni bol yarlıyamaçıñ bilä, da men alıışlarmen seni här kün”.

Seni, Biy, alıışlar barı köktägi frištälär bir ayzıdan, da seniñdir haybat meñi meñilik, amęn.

[Молитва]

Yalbarip çolarmen sendän, Biy, boşat maña benim yazıçlarımni.

Köplärgä yarlıyovuçı Biy, yarlıya maña.

Teñri, tas et benim yazıçlarımni, Teñri, şayvatlı bol men yazıçlığa.

(339r) Könü, alıışlı da ari aruv gojs, Asduadzdzin Mariam, anası Teñriniñ, pareços bol Teñrigä men yazıçlı üçün.

Barça ariläri Teñriniñ, pareços bolunuz köktägi Ataga men yazıçlı üçün.

Teñriniñ Oylu K’risdos, könü Teñri, ki heç öpkä saçlamassen, saña simarlarmen boyumnu menim.

Küclü, yeñüci, ari u haybatlı Xaçiñ bilä saçla meni.

Yeber, Eyäm, emin frištäñni, ki kelgäy, saçlay bizni (339v) çalabasız keçä u kündüz.

Da adam sövüklüküñ bilä seniñ, aň meni, Biy, aň, çaçan kelsäñ çanlıçıñ bilä seniñ, da yarlıya bizgä.

(340r) **Alıış, [surp Neşes**

Ermeni gat’oyigosnuñ aytkanı]

[Страница испорчена и на микрофильме почти не читается].

1. Inam bilä çosdovanel bolurmen da yerni öpärmen saña, Ata Oylu da Ari Džan, yaratılmagan da ölümsüz tarbiyat, etüci frištälärni, da adämilärni, da barça (340v) bolganlarni, yarlıya seniñ yaratkanlarıña [da maña, köpyazıçlığa].

[2.] Inam bilä tapunurmen da yerni öpärmen saña, ayırılmagan yarıç, birlängän ari Errortutiun, da bir Teñrilik, etüci yarıçni da kerı etüci çar

arıyuluçnu, kerı et džanimdan benim çarançu yazıçni da biliksizlikni da yarıçlat esimni benim, bu sahat alıış etmä saña biyänçli, da yöpsünövlü bolgay saña çoltçam benim, da yarlıya maña, köpyazıçlığa.

[3.] Ata köktägi, Teñri könü, (341r) ki yeberdiñ Oyluñnu seniñ sövüklü izdämä buları çoyuñnu, meya kökkä da alniña seniñ, yöpsün meni, neçik baştayanmış oylunu, da kiydir maña ävälgı tonumnu, çaysi ki yanalaçlandıñ yazıç bilä, da yarlıya”.

[4.] Oylu Teñriniñ, Teñri könü, ki aşaxlandıñ Ataniñ çoynundan, da aldıñ ten ari gojs Mariamdan, bizim çutçarılmamız üçün çaçlandıñ, da kömüldüñ, da turduñ ölüdän, da ayzıñ haybat bilä Ataga, (341v) meya kökkä da alniña seniñ, aňgin meni, neçik çaraççini, çaçan kelsäñ çanlıçıñ bilä seniñ, yarlıya”.

[5.] Džanı Teñriniñ, Teñri könü, ki endiñ Jortananga da vernadunga da yarıçlattıñ meni k’ristanlıki bilä surp awazanniñ, meya kökkä da alniña seniñ, arıt meni tekrar Teñrilik otuñ bilä, neçik otlu til bilä surp arak’ellärni ari vernadumda, yar”.

[6.] Yaratılmagan da ölümsüz tarbiyat, meya saña fikirim bilä benim, džanim da tenim bilä benim, aňma(342r)gın yazıçlarımni benim, ävälgısın [da soñyugısın~soñyusun], seniñ ari atıñ üçün, da yarlıya seniñ”.

[7.] Körüci barçasın, meya saña sağışim bilä, sözüñ bilä da çilinganim bilä, buzgın çolbitikindän aşınganimni benim da yazgın atımnı benim tirlik diftarında, yarlıya seniñ”.

[8.] Tergövüci yapuçlarni, meya saña erkim bilä da erksiz, bilganim bilä [da bilmäganim bilä], boşatlıç bayışla men yazıçlığa, çaysi ki toyuşundandır surp awazanniñ çaç bu küngä diñrä yazıçlımen seniñ (342v) Teñrilikiñniñ alniña sezikliklärim bilä benim da barça gövdälärim bilä teniminiñ, da yar”.

[9.] Barçasın ayovuçı Biy, çoy közät közlärimä benim seniñ ari çorçuñnu, ki dayın zaçal baçmagay, da çulaxlarıma benim, ki haväs bilä işitmägäy yamanlıç sözlärni, da ayzıma benim, ki sözlämägäy yalannı, da yüräkimä benim, ki sağışla magay yamanlıçni, da çollarıma benim, ki çilingmagay töräsizlikni, da ayaçlarıma benim, ki bar(343r)magay egirlik yollarına, yoçsa tüzät tepränişin bularniñ bolma seniñ buyruçuña körä barçada, da yarlıya”.

[10.] Ot tiri K’risdos, otuñnu sövüküñnüñ seniñ, çaysi ki saldıñ dünyâda, yandırgın boyuma benim, ki küydürgäy kirin džanimniñ benim, da

sürtkây yazıxın tenimniñ menim, da arıtkay xıya-sın esimniñ menim, da yandırgay yarıx bilmâxlıx-kâ seni, da yarlıya”.

[11.] Axlı Atanıñ Jisus, ber maña axıl yaxşı-(343v)lıxni sayışlama, sözlâmâ da xilinma alniña seniñ hâr sahat, da yaman sayıştan, da sözdân, da xilinmaytan xutxar meni, da yarlıya”.

[12.] Klävüci yaxşılıxni Biy, erkli xoymağın meni erkinâ boyumnuñ menim barmaga, yoğsa körgüz maña bolma udayı erkiñâ körâ seniñ yaxşı, da yar”.

[13.] Padşah köktägi, ber maña xanlıxıñni seniñ, xaysı ki atadıñ sövüklülâriñâ seniñ, da xuvatlat (344r) yürâkimni menim körâlmâmâ yazıxni da sövmâ seni yalyız, da yarlıya”.

[14.] Ayovuçi yaratkanlarıñni, saşlagın nişani bilâ xaçıñniñ seniñ dżanımnı da tenimni menim aldanmağından yazıxniñ, sinamağından devlâriñ, da toyrusuz adamlardan, da barça totxarlıxtan dżan u tenniñ, da yarlı”.

[15.] Saşlavuçi barçasını K’risdos, sayıñ seniñ gölgâ bolsun üstümâ menim kündüz u keçâ, olturganda övdâ, barganda (344v) yolga, yuxlaganda da turganda, ki heç seskânmgâymen, da yarlıya”.

[16.] Teñrim, ki açarsen xoluñnu seniñ da toldurursen barça dünyâñni seniñ yarlıyamağın bilâ seniñ, saña simarlar^{men} boyumnu menim, sen xayğur kerâkin dżanımnıñ da tenimniñ menim bundan soñra meñilikkâ diñrâ, da yar”.

[17.] Xaytaruçi bularganlarıñ, xaytar meni yaman övrâncikimdân yaxşı övrâncikkâ, da xada dżanıma menim seskânöv(345r)lü ölâr küñümnü, da xorxusun tamuñnuñ, da sövükün uçmağniñ, ki poşman bolgaymen yazıxtan da xilingaymen toy-ruluñnu, da yar”.

[18.] Čovrax ölümsüzlüknüñ, čovraxlat yürâkimdân menim yaş poşmanlıxka, neçik boñnigniñ, ki yuvgaymen yazıxın dżanımnıñ menim ävâl, ne ki çixkanım menim dünyâdan, da yarlıya”.

[19.] Bayışlavuçi yarlıyamağni, bayışlagın maña toyru inam bilâ, da yaxşı xilinmağ bilâ, (345v) da ari tenindân da xanıñdan seniñ ülüşlü bolup kelmâk bilâ saña, da yar”.

[20.] Yaxşı etüci Biy, yaxşı friştägâ simarlagın dżanımnı menim, tatlılıx bilâ algay da xayğusuz keçirgây yamanlıxlarıñdan bularıñ, xaysıları kök tibinâ bardırlar, da yarlıya”.

[21.] Yarıx könü K’risdos, arzani et dżanımnı menim sövünçlük bilâ körmägâ yarıxın haybatıñniñ seniñ ün(346r)dâlgan kündâ da tınmaga yaxşı umsa bilâ otaxına artarlardıñ çax ulu kelgân kü-nüñâ seniñ, da yarlıya”.

[22.] Yaryuçi toyru, xaçan kelsâñ haybatı bilâ Atanıñ yaryu etmägâ tirilârgâ da ölülârgâ, kir-mâgin yaryuga xuluñ bilâ seniñ, yoğsa xutxar meni meñilik ottan da işittir maña sanlı ündâlmâğın artarlardıñ köktägi xanlıxıña seniñ, da”.

[23.] Barına yarlıyovuçi (346v) Biy, yarlıya barça inanganlarga saña, menimkilârinâ da yat-larga, tanıganlarga da tanımaganlarga, tirilârgâ da ölülârgâ, bayışlagın duşmanlarıma menim da körâlmâğânlârgâ boşatlıx, xaysı ki maña aşınıptir-lar, da xaytar alarıñ yamanlıxtan, ki bardır alarda menim üçün, ki yarlıyamağıña seniñ arzani bol-gaylar, da yarlı”.

[24.] Haybatlı Biy, yöpsün xoltxasın xu(347r)-luñnuñ seniñ da tügällä yaxşılıxka yalbarganımnı menim, parexosluxu bilâ surp Asduadzadzinnıñ, da Jovhannes mgrdiçniñ, da surp Sdep’annosnuñ, ävâlgı tanıxniñ, da ari ařak’ellârniñ, da markare-lârniñ, da vartabedlârniñ, da mardiroslarıñ, da surp hajrâbedlârniñ, da gusank’larıñ, da barça köktägi arilârniñ da yerdâgilârniñ, da saña haybat da yerni öpmâx, (347v) ayırılmagan surp Errortu-tiunga, meñi meñilik.

Amęn.

Hajr mer or ergins.

Tawanut’ıunu surp Lusaworiçniñ toyru inâm bilâ, xaysı ki dir bu türlü

Inam bilâ tapunurmen ari Errortut’ıunnu da bir Teñrilikni ayırılmagan.

Inanırmen Ataga, ki atalıxı yetövsüzdür.

Inanırmen Oğulga, ki toyğani tergövsüzdür.

(348r) Inanırmen Ari Dżanga, Atadan ilgâri kelgâni aytovsuzdur,

Ata bilâ da Oğul bilâ haybatta da birlıktâ.

Inanırmen da tapunurmen bir Errortut’ıunnu da yalyız Oğulnu, erki bilâ Atanıñ da biyânmağı bilâ Ari Dżanıñ [aşaxlandı bizim xutxarıлмаğımız üçün, endi köktân avedum bilâ hreştagabed-niñ yürâkinâ ari gojs Mariamniñ] aldı ten, dżan, es, adam tügäl yazıxtan başxa toydu, tügällik bilâ Teñri da adam eki tarbiyattan birlândi ayırılma-gan birlânmağ bilâ.

Sözü Teñriniñ adam boldu, da adam Teñri boldu (348v) buzulmağsız birlânmağ bilâ.

Kirdi ořenk’kâ, ki alarıñ, kimlâr ki ořenk’ tibi-nâ edilâr, satun algay yazıxtan.

[Sünâtlândi ořenk’kâ körâ, ki sünâtlânmgân yürâkimizni bizim arıtkay yazıxtan.]

Migirdel boldu Jortananda neçik adam, da uvattı başın duşmanıñ neçik Teñri.

Xaçlandı dżuvutlardan neçik adam, da xut-xardı adam millâtin neçik Teñri.

Kömüldü kerezmanda neçik adam, da turdu ölüdän neçik Tejri.

Ayündi haybat bilä kökkä da olturdu oñ yanina Ataniñ biyikliktä.

(349r) Kelmäxtir ol kendi haybatı bilä Ataniñ da Ari Džanniñ yaryu etmägä tirilärgä da ölülärgä, ki aniñ ölümsüz çanlıçına heç tügälmäçliç yoxtur.

Xaytipmen benim yaman yazıçlarımndan, çaysın aytıyım ya çaysın biliniyim, zera ne uçu bar, da ne çiriyi: k'ristânlik yergäsinä tügäl bolmiyirmen, džanimni da tenimni yazıç bilä çaramyulatipmen, ölar künümnü sayışlamıyirmen da Tejriniñ çorçulu (349v) yaryusun esimä keltirmiyirmen.

Vay maña! Vay maña! Vay benim [=men] köp yazıçlığa, ki ne džuvap bersärmen Tejriniñ çorçulu yaryusuna!

Da hali umsanıp Tejrigä da aniñ yetövsüz şavavatına, aytıyirmen benim yaman yazıçlarımni, bu surp yuxövnüñ içinä Tejriniñ alnına da surp Asduadzadzininiñ, da barça arilärniñ, köktägilärniñ da yerdägilärniñ, da benim din atamniñ alnına barça yazıçlar(349^{bis-r})imni...

[Страница 349bis оборвана].

(350r) sözlärni çulaç çoyupmen, da ne ki çulaç yazıçı bar, barçanı çilinipmen, meya Tejrigä.

Yazıçlımen ayzim u tilim bilä: boş sözlärni sözläpmen, [yalıyannı aytipmen,] panbas etipmen, sökünç beripmen, çarçapmen, erikläpmen, küfür da yaman aytipmen, artıçsı külüpmen, özgälärini küldürüpmen, akah yepmen, akah içipmen, boş gälädžilär bilä özgälärni say fikirindän yaman sayışka keltiripmen, da ne ki ayiz u til yazıçı bar, (350v) barçanı çilinipmen, meya Tejrigä.

Yazıçlımen yüräkim bilä: yaman sayış etipmen, itlikkä, borniglikkä, damählikkä, zirgel etmäçkä, yüräkim bilä kek saçlapmen urmaga, çanatmaga, öldürmägä, Tejriniñ çorçulu yaryusun esimä keltirmiyirmen, benim ulu yazıçlarımni çoyup, özgäniñ kiçi yazıçlarin sayışlapmen, meya Tejrigä.

Kollarım bilä yazıçlımen: artıç alıp, eksik beripmen, alıp yaşıripmen, (351r) kişiniñkinä çiyipmen, sadaya bermiyirmen, [aldapmen,] zirgel etipmen, [urupmen, çanatipmen,] yazıç da uyat yergä çol uzatipmen, ne çadar bolupmen dinsizlik, džansizliç etmä, etipmen, ol çadar džanima çiyipmen, ki bir boyunumnu say da yazıçsız Tejrigä saçlamıyirmen, meya Tejrigä.

Ayaçlarım bilä yazıçlımen: yuxövümä tügäl bolmiyirmen, saymosuma, ertägi alıışka, tüş alıışına, tum haybatına da keçägi alıışka, çasta-

(351v)larni sormiyirmen da zindandagilärni barmiyirmen, çariblärne övümä tindirmiyirmen, ya-laçaçlarni kiydirmiyirmen, açlarni, susamişlarni yedirip içirmiyirmen, da barça Tejriniñ yollarindan yıraçlanipmen, meya Tejrigä.

Meya Ata da Oyul da Ari Džanga, bir Tejrilikkä.

Meya surp Asduadzadzingä.

Meya surp da haybatlı K'risdosnuñ çacinä.

[Meya surp Awedaranga.]

Meya surp arakeçlärgä da markareçlärgä.

Meya surp yıçövgä.

(352r) Meya surp yıçövnüñ 7 arilikinä.

Meya K'risdosnuñ ari teninä da ari çanına.

Meya surp meçonga.

Meya surp awazanga.

Meya köktägi 9 tas friştälärgä da hreştabelärgä.

Meya surp Lusaworiçkä, yariçli dininä da könü töräsinä.

Meya surp hayrabelärgä.

Meya surp džiknaworlarga.

Meya surp zinaworlarga.

Meya surp nahadaglarga.

Meya yazıçsızlarga da yazıçlılarga.

(352v) Meya çartlarga da igitlärgä.

Meya barça övdägilärimä.

Meya benim bahaban friştämä.

Xozusu Tejriniñ

Xozusu Tejriniñ, Biyim da Tejrim Jisus K'risdos, ki soyulduñ çaç üstünä da kötürdüñ yazıçni bütün dünyadan.

Yazıçlı çuluñ da ayır yüklü yazıç bilä, yügünüp çolarmen sendän, Biyim da Tejrim,

(353r) Yarliya maña, neçik ki yarliyadın bütün dünyäga, yol da toyru tirlik, Tejrim.

Ölümlü yazıç bilä da dinsizlikim bilä, közüñdän salma meni, yoçsa yarliya maña barça türlü yaçşı Tejrilik yergän bilä, ne ki dä çilindim bu dünyäda köp türlü tözümlükün bilä.

Añ, köp türlü tırgizmäçin bilä, Biy, tüşkaniñni dünyäga Ataniñ çoynundan da ten alğaniñni ari gojs Mariamdan.

Añ, barçadan alıışlı (353v) Biy, yürüğüniñni bu dünyäda, ne ip bilä baçlananların da keltirgänların Beyadosnuñ alnına, da ayaçlar bilä tövüp sürgänlärne.

Añ, uzunaçilli Biy, tükürgänların yüzünä Eprajeoçların da tövülmäçin çamişlar bilä tövülgänların.

Añ, unutmagan [Biy], yariçli çizil tonnu da teğänäktän venecni.

Այ, unutu... [=unutmagan] yamannı Biy, ol sahatni, ھاcan eniյ uestünä kö(354r)türdün ھاcni, barčasiniյ tirlikin.

Այ, biyiklängän, biyiklängäniյni ھاciյ uestünä, ھاdaganlarin ھاdaլlar bilä ayaլlariniյni.

Այ da unutma güläf cireyli ھاniյni da aşալlatkanin ھاc uestünä.

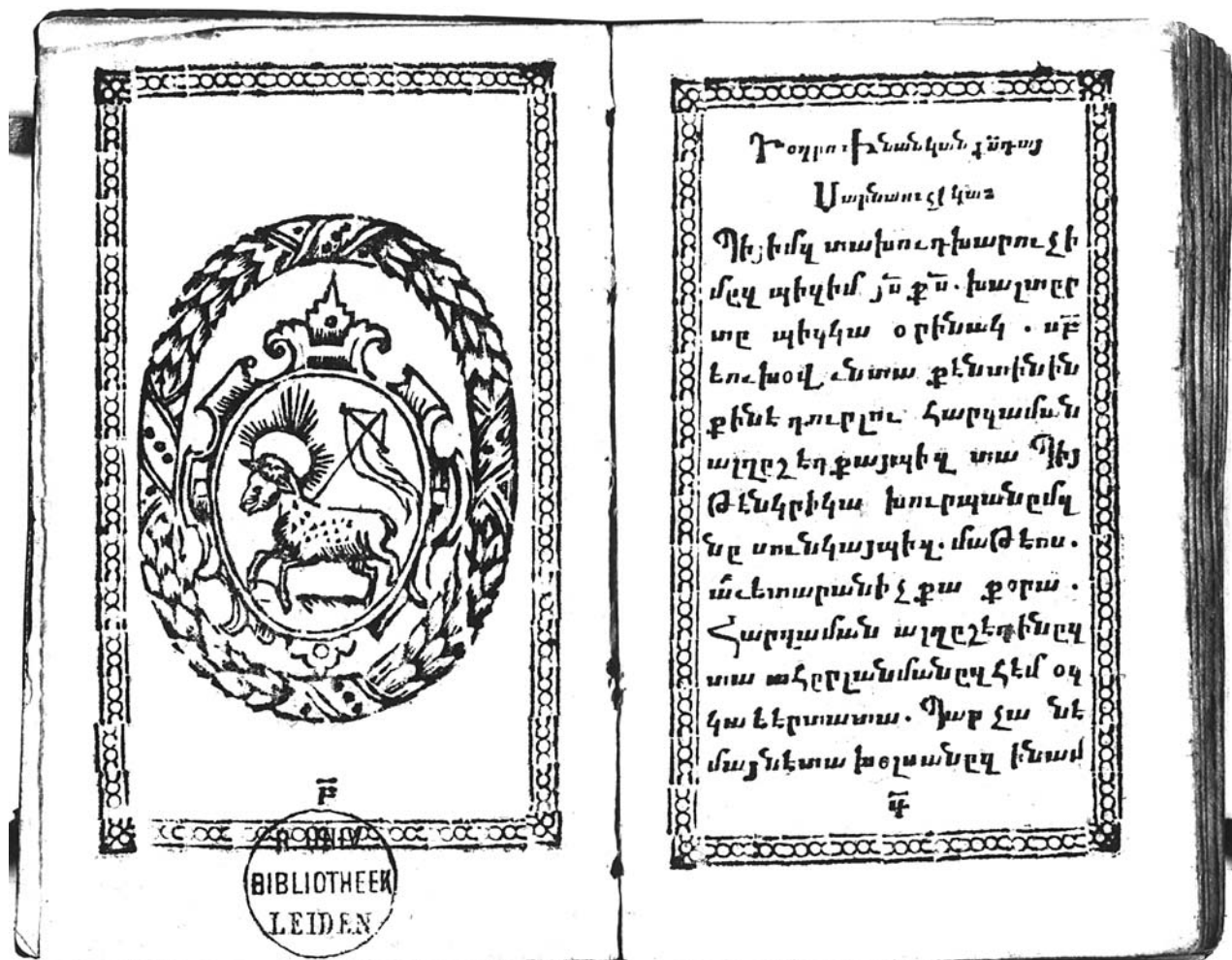
Այ, tiri da meյilik, kö(354v)mülgäniյni kerezmanda, da üç kündä Teյrilik jarut'iuņunu, da barčadan haybatli kökkä aյingäniյni.

Այ, aյuči meյilik, men yaziլlini, ھاysi ki yaziլlilar üçün bu ھاdar ھاyiյni boyuյa kötürdün, barčasina yarliյovuči Biy.

Bu ھاdar ھاyiյni pareհosluյka aldım kendimä, köpyarliյovuči, yarliյa maյa da boşat benim yaziլlarimni, arit meni barča yamanliյimdan...

[Заключительные страницы рукописи отсутствуют].

*Ауїш битікі (Молитвенник). – Львов, 1618. Стр. 2-3.
Предисловие составителя, издателя и печатника Йованеса Кармаданенца «Тоуру Іпangan К'risdosta Сарнауїга» —
«К читателю, правоверному во Христе».
По экземпляру, который хранится в Нидерландах,
в Библиотеке Лейденского университета.*

Нидерланды

Библиотека Лейденского университета, г. Лейден
Leiden, B. U. 878. G. 9. Ex Legato Viri Ampliss Levini Varneri

Аҗот'к' hasaragaç k'ristoneiç. Алыш битики

«Молитвы для простых христиан. Молитвенник»

Место: Львов.

Дата: 27 февраля [5 марта] – 20 [30] марта 1618 г. (стр. 1, 168).

Бумага. 172 стр. Нумерация: 0, 0, 168, 0, 0.

Составитель, издатель и печатник: священник отец Ованес Кармаданенц.

Шрифт: болоргир.

Описание и публикация:

описание, обзор содержания и факсимиле первой и последней страниц [Schütz 1961];

история издания и факсимиле первой и последней страниц [Дашкевич 1963: 117, 119-120];

публикация фрагментов с английским переводом и глоссарием: стр. 37:6-40:7, 66-80:2, 111-128:12 [Schütz 1962];

факсимиле стр. 1; 2, 3, 167, 168 [Garkavets, Khurshudian 2001: XXXVIII; XLVI];

описание, факсимиле обложки и стр. 1 [Гаркавец 2001].

Кыпчакский текст на первой странице:

(1) Аҗот'к' hasaragaç k'ristoneiç.

Алыш Bitiki.

Hali ävälgı basıldi haybatına Biy Teḡriniḡ
yergälikinä körä Ermeni surp yuḡövünün

Deḡ Jovhanes aşıra Karmadaneḡeḡ

İlövda

Tvagan 1067, p'edrvan 27.

Молитвы для простых христиан.

Молитвенник (Книга молитв).

Ныне впервые напечатано во славу Господа
Бога по канону Армянской святой церкви

Отцом Ованесом Кармаданенцом

Во Львове

Года 1067 [1618], февраля 27 [марта 5].

Полный текст печатного «Молитвенника» Ованеса Кармаданенца

(3) Toḡru Inangan K'risdosta Sarnauçığa

Biyimiz da ḡutḡaruçimiz bizim Jisus K'risdos
ḡaldirdi bizgä ḡrinag surp yuḡövündä kendiniḡ, ki
ne türlü här zaman alyış etkäybiz da Biy Teḡrigä
ḡurbanimizni sungaybiz, Mat'eos awedaraniçkä
körä:

«Här zaman alyış etiḡiz da ahirlanmaḡiz».

Hem özgä yerdä:

«Da barça nemä, ne dä ḡolsaḡiz inam (4) bilä
atıma benim, berilir sizgä».

Alay oḡ Movşes ḡreḡk'indän dä da markare-
lärdän bizgä ḡrinag ḡaldı alyış etmäḡkä, ne türlü
ki Tawit' markareḡ buyuriyir:

«Alyışliyim Biyni här sahat, här sahat alyışı
anıḡ ayzimda benim».

Da köp yerdä dä haybatlı atın anıḡ maḡtarlar
edi, neni ki ari hayrabelär, körüp Ari Džan aşıra,

toḡattılar bizgä (5) türlü-türlü yergälik bilä alyış
etmä da haybatlama Biy Teḡriniḡ atın här kün da
här zaman çaḡ zamanlarına ança künlärimizniḡ
bizim, zera eski duşman här kez bizni yaralıyir ya-
ziḡ aşıra da yazıḡtan başḡa ḡoymas, na ki alaydır
keräk, ki biz dä Biyimizniḡ buyurganına körä yı-
raḡlatkaybiz kendin [keḡdiḡ] kendimizdän alyış bi-
lä (6) hem oruç etmäḡ bilä.

Na hali men dä neçik ini alyışçisi Biylikiniḡ
köplüḡündän bu azḡinanı çıḡardım da suniyirmen
ülüşlü bolma sizniḡ bilä birgä haybatına Anıḡ,
ḡaysi ki atalaptir [=ataliptir] inanganlarına ken-
diniḡ, nedän bolgay haybat meḡi meḡilik. Ameḡ.

(7) Saymoska turup, haybatına Biy Teḡriniḡ
sunma bu alyışni.

Atına Atanıḡ Oḡulnuḡ da Ari Džanniḡ.

Ameḡ.

Hajr mer or”.

[Псалом 50/51: 17]

¹⁷Biy, egär erinlärimni benim açsañ, ayzimni [=ayzim] benim yirlagay alyişiniñni seniñ.

(8) [Псалом 3: 7-21]

²Biy, nek köp boldular çistüruçilarim benim, da köplär turdular üstümä benim?

³Köplär aytarlar edi dżanım üçün benim, ki yoxtur çutçarıлмахi bunuñ Teñrisindä kendiniñ.

⁴Evet sen, Biy, boluşuçim benim, haybatim benim da biyiklätüçisi başimniñ benim.

⁵Avazim bilä benim men Biygä sarnadim, da (9) işitti maña tayından ari kendiniñ.

⁶Men çirim ettim da yuxladim, oyandim, da Biy boluşuçim benimdir.

⁷Xorçmandir men tümän çerüvündän alarniñ, ki çöp-çövrä dolaşip çapsap saçliyir edilär meni.

⁸Kel, Biy, da çutçar meni, Teñrim benim, zera sen urduñ barçasın, kimlär ki benim bi(10)[lä duşmanlıxta edilär] heç yergädän, da tişlärin yazıxlılarniñ ufatkaysen.

⁹Eyämizniñdir çutçarıлмахliç, üstünä çoçovurtuñnuñ seniñ alyişiniñ seniñ.

[Псалом] 87/88

²Biy Teñri çutçarıлмахim benim, kündüz da keçä sarnadim alniña seniñ.

³Kirsın alyişim benim alniña seniñ, Biy, aşaxlansın çulaxiñ seniñ (11) çoltçama benim.

⁴Zera toldu çiyinlar bilä dżanım benim, da tirlikim benim tamuçka tiyişti, ⁵da hesepländim men alar bilä, ki enärlär çoçurga.

Boldum men, neçik adam boluşluxtan başça, ⁶da ölülär, da erkli.

Neçik yaralılar, ki yuxliyirlar kerezmanda.

Xaysiların ki sen añmadın, alar çoluñdan seniñ kerı salındılar.

(12) ⁷Xoydular meni çoçurga, tıbdägi çaramyuluçka da kölgäsinä ölümniñ.

⁸Mendä toxtadı yüräklänmäxiñ seniñ, barça tolyunlarıñni seniñ toldurduñ üstümä benim.

⁹Yıraç ettiñ mendän tanışlarıñni benim, da çoydular meni masçara kendilärinä.

Çıçara berildim da çıçma (13) çıçmas edim, ¹⁰közlärim benim küçsüzländilär miskinlikdän.

Çaçırdım Biygä kün uzun da kötürdüm saña çollarimni benim.

¹¹Yoçsa mi etärsen ölülärgä sk'ançelik'iñni seniñ, ya hakim turçuzup tapunmaç etkäylär mi saña?

¹²Yoçsa mi aytsar kimsä çaçan kerezmanda yarlıyamaçıñni seniñ ya könülüküñni se(14)niñ tas bolmaçka?

¹³Yoçsa mi tanısarlar çaramyuluçta sk'ançelik'iñni seniñ ya toyruluçuñnu seniñ yerdä unutkaylar?

¹⁴Men saña, Biy, çaçırdım, ertägi alyişim benim yetişsin saña.

¹⁵Nek, Biy, kerı etiyirsen dżanımni benim ya çaytarıyirsen yüzüñnü seniñ mendän?

¹⁶Yarlı da emgäklimen men oylanlıçımdan benim, (15) biyiklikdän aşaxlandımda muñraydım.

¹⁷Mendä toxtaldı öçäşmäxiñ seniñ, çorçuñ seniñ müşçüllätti meni.

¹⁸Dolaştilär çövrämä, neçik suv, kün uzun çapsadılar meni birgä.

¹⁹Yıraç ettiñ mendän dostlarıñni benim da tanışlarıñni benim zabunluçum üçün benim.

[Псалом] 102/103

¹Alyişla, dżanım benim, Biyni, da barça söväk(16)lärim benim ari atın anıñ.

²Alyişla, dżanım benim, Biyni da unutmagin barça bergänin anıñ,

³Kim aritir yazıçıñni seniñ, oñaltir barça çastalıçıñni seniñ,

⁴Kim çutçarir buzuluçtan tirlikiniñni seniñ, tadçlar seni yarlıyamaç bilä da şayavat bilä,

⁵Kim toldurur yaçşiliçtan suçlançıñni se(17)-niñ, yänirgäy, neçik çaraçuşnuñ, igitlikiniñ seniñ.

⁶Etär yarlıyamaç Biy da könülük barça zırgel bolganlarga.

⁷Körgüzdü Biy yolun kendiniñ Movşeskä da oylanlarıña Israelniniñ erkin kendiniñ.

⁸Şayavatlı da yarlıçovuçidir Biy, uzunesli da köpyarlıçovuçi.

⁹Dügül soñyuga diyin öçäşläñir bizgä Biy (18) da dügül meñilik saçlar öcnü.

¹⁰Dügül yazıçlarıñimizga körä bizim etti bizgä Biy da dügül töräsizlikimizgä körä tölädi bizgä.

¹¹Evet neçik biyiktir kök yerdän, ol türlü çuvatlattı Biy yarlıyamaçın kendiniñ çorçkanları üsnä kendiniñ.

¹²Ne çadar yıraçtır kün toyuşu kün batışından, ol çadar yıraç (19) etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

¹³Neçik şayavatlanir ata üstünä oylanlarıñni kendiniñ, ol türlü şayavatlanir Biy üstünä çorçkanlarıñni kendiniñ.

¹⁴Zera ol bildi yaratılğanimizni bizim da añdı, ki topraçbiz.

¹⁵Adamniñ, neçik yaş ot, tur künläri kendiniñ, neçik çiçäki tüznüñ, ol türlü çiçäkläñir.

(20) ¹⁶Urur üsnä yel, da bolmas, da dayın körünmäş yeri anıñ.

¹⁷Evet yarlıyamaçı Eyämizniñ xalir meñi meñilik üstünä xorçkanlariniñ kendiniñ, ¹⁸da toyrulu-xu anıñ [oylanlarından] çax oylanlarına dıñrâ.

Kimlär saıxlarlar niyätin anıñ, añarlar buyru-xu anıñ da etärlär anı.

¹⁹Biy köktâ hadirlädi olturyuçun kendiniñ, (21) padşahlıçı anıñ barçasına eyälik etär.

²⁰Alyıšlañız Biyni, barça friştäläri anıñ, zorlular xuvat bilä, ki etärsiz sözüñ anıñ, işitip avazına aytuşunuñ anıñ.

²¹Alyıšlañız Biyni, barça xuvatlıları anıñ, xizmatkârları da etüçiläri erkin anıñ.

²²Alyıšlañız Biyni, barça işläri anıñ, barça yer-dä biylik anıñ, al(22)yışla, dżanim menim, Biyni.

[Псалом] 142/143

¹Biy, işit, alışıma menim, çulaç xoy çoltçama menim könülüküñ bilä seniñ.

Işit maña toyrulu-xuñ bilä seniñ ²da kirmägin yaruga çuluñ bilä seniñ, zera toyrulanmas alniña seniñ barça tirilär.

³Xuvdu duşman dżanimni menim, aşaxlattı yer(23)gä tirlikimni menim da olturyuzdu meni çaramyuluçta, neçik ölüñü meñiliktän.

⁴Mendä osandı dżanim menim, da yüräkim menim müşxülländi mendä.

⁵Añdım künlärni ilgäriği, sayışladım barça da işläriñni seniñ, etkänlärin çoluñnuñ seniñ sayışladım, ⁶da kötürdüm saña çollarimni menim.

Dżanim menim, neçik yer, (24) susaptır saña, ⁷tezindän işit maña, Biy, zera eksildi mendän dżanim menim.

Xaytarmagin yüzüñnü seniñ, oşsasarmen alarga, ki enärlär çoyurga.

⁸Işittirgin maña ertäräk yarlıyamaçıñni seniñ, zera men saña, Biy, umsandım.

Körgüz maña yol, çaysına barmaga, zera saña, Biy, kötürdüm dża(25)nimni menim.

⁹Xutçar meni duşmanlarımdan menim, Biy, zera seni işanç kendimä ettim.

¹⁰Erkiñni seniñ övrät maña etmägä, zera sensen Teñrim menim.

Dżaniñ seniñ yol körgüzüçi bolgay maña yergä toyru.

¹¹Atiñ üçün seniñ, Biy, tırgizgäysen meni, toyrulu-xuñ bilä seniñ çixargaysen tarlıxtan (26) dżanimni menim, ¹²yarlıyamaçıñ bilä seniñ

Tas etsärsen duşmanlarimni menim, yoç etsärsen barça indżituçıların dżanimniñ menim, zera men çuluñ seniñmen.

Haybat Ataga da Oyulga da Ari Dżanga hali da här vaçt da meñi meñilik, amən.

Zart'ucealk'

Oyanganlar barçamiz tinçli(27)çından yu-xunuñ, çaysı ki bayışladı bizgä adam sövüçi Teñri övünmäç da yubanmaç kücsüzlüçümüzgä bizim, da kelip birgä dżanlı yir bilä haybatına da hörmätinä barçadan ari atına Eyämizniñ bizim da çutçaruçimizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ,

Xorçu bilä da titrämäç bilä turıyıç alışka alnına anıñ (28) da şükürlü bolıyıç andan keçäniñ bu sayatından könülükü üçün anıñ, çaysı ki tañladı bizni yarlıyamaçı bilä kendiniñ da bayışladı bizgä keltirmägä oşsaşın köktägi friştälärniñ haybatlavuçi Eyämiz Teñrini barçamizga bizgä bolmaga.

Da biz mundan soñra arıtıp dżanimizni bizim çiyastan da yaman çilinmaçtan, (29) köturiyıç çolumuznu bizim arilikkä öçäşmäçtän başça da eki köñüllüktän.

Inam bilä çolıyıç andan arınmaçni da boşatlıçni aşınganlarimizga bizim, çosdovanel bolup sİRİN yüräkimizniñ bizim yapuçlar bilüçi Teñrigä, neçik ki yöpsüngäy yalbaranimizni bizim alıışı bilä da pareçosluçı bilä barça arilärniñ, ba(30)yışlagay bizgä adam sövüçi Teñri çalmaga saçtlıç bilä da zadasız tutuş bilä erkinä körä anıñ bu dünyäda da arzani bolup meñilik da köktägi çätirga, çaysı ki atadı sövüklülärinä kendiniñ könü Teñri Jisus K'risdos, Biyimiz, barçanı tutuçi, tırgiz da yarlıya.

Xalğanin keçäniñ eminlik bilä keçirmägä inam bilä Eyämizdän ço(31)lıyıç.

Friştäsin eminlikniñ közät dżanimizga bizim inam bilä Eyämizdän".

Arınmaçni da boşatlıçni aşınganimizga bizim inam bilä".

Ari çaçniñ ulu da küçlü xuvatın boluşluçka dżanimizga bizim inam bilä".

Da dayın artıç birlik bilä, toyru, da könü, da ari inanimiz üçün bizim Biyni yalbarıyıç.

(32) Dżanimizni bizim da biri birimizni Eyämiz Teñrigä barçanı tutuçiga simarlıyıç.

Yarlıyadi bizgä Biy Teñrimiz bizim. Aytıyıç barçamiz bir ayızdan: Biy, yarlıya.

Ayot'k'

Şükürlümen sendän, Yaratuçisi yerniñ da köknüñ, ki arzani ettiñ men yazıçlini da arzanisiz çu(33)luñnu keçirmä bu ayır da çaramyu keçäni eminliktä da çolaylıçta da yetkirdiñ men köpyaziçli da keräksiz çuluñnu ertägi yariçka.

Adam sövüçi Biy, bergin maña kendi şayavatiñni, da bu körümlü yariç bilä yeber körümsüz başçışın Ari Dżaniñniñ seniñ, ki sövgäymen seni bar yüräkimdän da bar çuvatım(34)dan, alay oç çardaşimni da dindäşimni, neçik kendi boyumnu,

da ber ölcövsüz şayavatiñdan bütün künnü eminliktä da yağşi umsada keçirmä.

Biy yerniñ da köknüñ, bergin eminlikiñni seniñ bütün dünyâgâ, kötür çişimni yaratkanlarıñdan seniñ, yarlıya, Biyim, çardaşlarimizga bizim, tiri(35)lârgä da ölülgä, da tirilärni sağla barça türlü p'orcank'larından körünür-körünmäs duşmanlarıñ, da keçänlârgä bayışlagın köktägi çanlığiñni da tündir eminliktä.

Yarlıya, Biyim, bu surp yivövnüñ kölgäsi tibi-nä tınanlarga.

Yarlıya, Biyim, džan u ten sartin atalarimizga bizim, çaysıları ki üstümüzgä bizim (36) emgäniñ, hasilgä keltiriptirlär bizni, ber kendilärinä keçövsüz tölvöñü.

Yarlıya, Biyim, da sağla ari da çuvatli kölgäsi tibiñä oñuñnuñ seniñ yolçunlarimizni bizim, alay alarni, çaysıları ki çurudadırlar, neçik ki alarni, çaysıları ki teñiz üstünadırlar, barçasın hər türlü ayırlıylarından çutçar da yetiştir hər bi(37)rin kendiniñ turadçaqlarına, Biyimiz da Teñrimiz bizim Jisus K'risdos, çaysi ki alıñlısen meñi meñilik, amən.

Saymosu Tawit'niñ [Псалом 6]

²Biy, yüräklänmäxiñ bilä seniñ çarşilamağın meni, da ne öçäşmäxiñ bilä seniñ ögütlämäğın meni.

³Yarlıya maña, Biyim, zera çastamen, oñalt boyumnu menim, zera muş(38)çullandırlar sövklärim menim.

⁴Džanim menim bek müşçülländi, da sen, Biy, negä diñrä.

⁵Xayt, Biy, da çutçar boyumnu menim, tırgiz meni, Biy, yarlıyamaçiña körä seniñ.

⁶Zera kimsä bolmas, ki ölümdä añgay seni, ya tamuçta tapunmaç etkäylär saña.

⁷Xazıyandım men küstünmäximdä menim: yuv(39)dum barça keçäni ornumnu menim da yaşlarım bilä menim töşäkimni çilattım.

⁸Müşçülländi yüräklänmäxtän közüm menim, oprandım men üstünä barça duşmanlarıñniñ menim.

⁹Keri turuçuz, barčaniz, çaysılarıñiz ki etiyriz töräsizlikni.

¹⁰İşitti Biy avazıma yıylamaçiñniñ menim, işitti Biy alıñışma menim, da (40) Biy çoltçamni menim yöpsündü.

¹¹Uyalgaylar da müşçüllängäylär asrı barça duşmanlarıñ menim, çaytkaylar kerı da uyalgaylar asrı tezindän da müşçüllängäylär.

Haybat Ataga da Oğulga da Ari Džanga.

Saymos ergort [Псалом 31/32]

¹San, çaysına ki boşatlıç boldu yazıçlarıña da yapuldular bar(41)ça aşınganlarıñ anıñ.

²San adamga, çaysına ki heseplämägäy Biy yazıçın anıñ da yoçtur hillälik ayzına anıñ.

³Tiyıldım men, da oprandılar barça sövklärim menim çaxırganıma menim Biygä ⁴kün uzun, kündüz da keçä

Ayırlandı çoluñ seniñ üstümä menim, çayttım zabunluçka, zera oçlandırlar mendä tegänäklär.

(42) ⁵Yazıçımni menim körgüziyim saña da töräsizlikimni menim yapmıyım sendän.

Ayttım, ki aytkaymen mendän yazıçımni menim, da sen boşatkaysen barça çirsizliçin yazıçımniñ menim.

⁶Bunun üçün alıñska turgaylar saña barça ariləriñ seniñ vaçtta yöpsünövlü.

Evet yalız suvlardan taşçın köpnüñ, (43) çaysi ki alarga heç nemä tiymägäy.

⁷Sensen işançım menim, tarlıçımda bu, ki çövrämä boldular menim.

Sövünçlüküm menim, çutçar meni alardan, ki çapsadılar meni.

⁸«Açıllı etiyim seni da esli yolda, çayda ki barsarsen, da toçtatıyım üstünä seniñ oñumnu [oğumnu] menim».

⁹«Bolmañiz, neçik at da çatır, zera yoçtur (44) alarda açıl, yügändä da noçtada çistürirsen yanaçlarıñdan alarniñ, ki saña heç nemä tiymaslar».

¹⁰Köp çiyini bardır yazıçılılarıñ, evet çaysıları umsanırlar Biygä, yarlıyamaçi Eyämizniñ bolgay çövräsinä alarniñ.

¹¹Färäh boluçuz da sövünüñüz, toyrular, Biygä ögünüñüz, barçañiz, çaysılarıñiz (45) ki toyrusiz yüräkləriñiz bilä.

Saymos errort [Псалом 37/38]

²Biy, yüräklängäniñ bilä seniñ çarşilamağın meni, da ne öçäşmäxiñ bilä seniñ ögütlämä meni.

³Zera oçuñ seniñ oçlandı mendä, da mendä toçtadı çoluñ seniñ.

⁴Yoçtur saçaymaç tenimä menim yüzündän (46) öçäşmäçiñniñ seniñ.

Yoçtur eminlik sövklärimä menim yüzündän yazıçlarıñniñ menim.

⁵Töräsizlikim menim biyikländi, ne ki başım menim, neçik yük ayır, yükländi üstümä menim.

⁶İrirlädilär da çiridilär yaralarım menim yüzümdän [=yüzündän] seziksizlikimniñ menim.

⁷Zabunlandım da aş(47)aç boldum asrı, күн uzun çayyulu yürür edim, ⁸zera boyum menim

tolu boldu çiyin bilä da yoxtur saşaymaçlıç tenimä menim.

⁹Xiynaldim da aşax boldum asri, muñrar edim küstünmäçindän yüräkimniç menim.

¹⁰Biy, alniça seniçdir barça suşlançim menim da küstüngänim menim sendän yapulmadı.

¹¹Yüräkim menim müşçül(48)ländi mendä, da çoydu meni çuvatim menim, yariçi közlärimniç menim, da bu da bolmadı birgämä.

¹²Yaçsi klävüçilärim da yuvuçlarim menim alnima menim yuvuçlandılar da turdular, da yuvuçlarim menim yiraç boldular mendän.

¹³Zulum bilä yarçuliyirlar meni da izdiyir edilär džanımnı menim, (49) çaysıları saşışliyir edilär yamanni üstümä menim, sözlädilär töräsizlikni da hillälükni kün uzun saşışladılar.

¹⁴Yoçsa men — neçik çulaçsız, ki işitmäs, neçik tilsiz, çaysi ki açmas ayçin kendiniç.

¹⁵Boldum men, neçik adam, çaysi ki işitmäs, da bolmagay söz alnina [=ayçina] aniç.

¹⁶Men saça, Biy, umsan(50)dim, da sen işitkäysen maça, Biy Teñrim menim.

¹⁷Ayttim, ki bolmagaylar färäh mendä duşmanlarim menim, seskängänlärimä ayaxçlarimniç menim üstümä menim ulu-ulu sözlädilär.

¹⁸Men çiyinga hadirmen, da ayçylarim menim alnima menim här sahat.

¹⁹Töräsizlikimni menim aytiiyim da çayçuriyim yazıçlarim üçün menim.

²⁰Hanuz duşmanlarim me(51)nim tiridirlär da çuvatlanıptirlar mendän artıç, köplär edilär, çaysıları körälmäs edilär meni heç yergädän.

²¹Da çaysıları tölädilär maça yaman, ornuna yaçşiniç yaman sözlär edilär mendän, zera men barir edim artından toyruluçnuç.

²²Xoymağın meni, Biy Teñrim menim, da ni kerı bolmağın mendän, ²³baçkin boluşma maça, Biy, çut(52)çarılmacımnıç menim.

Saymos çorrort

[Псалом 101/102]

²Alışima menim, Biy Teñri, çulaç çoy, çaxiriçim menim saça kelgäy, ³çaytarmağın yüzüñnü seniç mendän.

Kününä tarlıçimniç menim aşaxlat maça çulaçıñni seniç, çaysi künnü sarnasam saça, tezdän işit maça.

(53) ⁴Tügändilär, neçik tütün, künlärim menim, da söväklärim menim, neçik çamiş, çurudular.

⁵Çalindim, neçik biçän, da çurudu yüräkim menim, unuttum yemä ötmäkimni menim, ⁶avazından küstünmäçimniç menim.

Yabuştı söväklärim benim tenimä benim, ⁷oçsadim men hawalasanga yabanlıçta.

Boldum men neçik sova (54) pustalıçta, ⁸tuydum da boldum neçik çipçıç yalıç öv üsnä.

⁹Tabaladilar meni duşmanlarim benim kün uzun, da ögütçilärim benim bilä ant içärlär edi.

¹⁰Külnü, neçik ötmäkni, yedim da içkimni benim yaş bilä çarıştirdim

¹¹Yüzündän öçäşip yüräklänmäçiniç seniç, zera sen biyiklättiç da aşaxlattıç meni.

(55) ¹²Künlärim benim, neçik kölgä, keçti, da men, neçik biçän, çurudum.

¹³Sen, Biy, meñilik barsen, da jişadaglıçıñ seniç džınstan džinska.

¹⁴Sen turup şayavatlanırsen üsnä Sionnuç, zamanı şayavatlanmaçiniç aniç, yetişıptir sahati.

¹⁵Biyändi çullarıç seniç taşlarına aniç da topıraçına aniç şayavatlangaylar.

(56) ¹⁶Xorçkaylar dinsizlär atıçdan seniç da barça çanları yerniç haybatıçdan seniç.

¹⁷Yasar Biy Sionnu da körüngäy haybatı bilä kendiniç anda.

¹⁸Baçtı ol alışına aşaxlanganlarıniç da heç etmädi çoltçaların alarniç.

¹⁹Yazılçay bu džinska özgä çoyovurtka, çaysi ki tapunuptur alışılama Biyni.

(57) ²⁰Baçtı ol biyikliktan arilikiniç kendiniç, Biy köktan yergä baçtı.

²¹İşitmäçä küstünmäçinä baçlılarıniç, da çeşmä ölümçä oylanların borçlularniç.

²²Aytma Sionga atın Eyämizniç da alışın aniç Jerusaçemdä.

²³Yiçıştirma çoyovurtlarıniç birgä da çanlarga çuluç etmä Eyämizçä.

²⁴Dçuwap berdi açar (58) yolunda çuvatiniç kendiniç azlıçın künlärimniç menim, ²⁵töz maça da çıçarmağın meni yarimından künlärimniç menim, zera džınstan džinskadir yıllarıç seniç.

²⁶Ilgärtin, Biy, himlärin yerniç toçtattıç, da işläri çollarıçniç seniç köktür.

²⁷Alar aşsarlar, da barsen da çalırsen meñilik.

(59) Barçası, neçik ton, opransarlar, neçik ki-yinişni teşkirsärsen alarniç, da teşkirilsärlär.

²⁸Evet sen olsen, da yıllarıç seniç keçmästir, ²⁹oylanları çullarıçniç seniç turgaylar anda da züryätlarına alarniç meñilik onarıçgay.

Saymos hinkerrort

Tapma [...] çayıtta.

(60) Saymos vecerrort

[Псалом 129/130]

¹Teränliktan sarnadim saça, Biy, ²Biy, işit avazıma menim.

Bolgay çulaçin seniñ işitmä avazin alyişimniñ menim.

³Egär töräsizlikimni menim tergäsän, Biy, Biy, evet kim bolur turma alniña seniñ? ⁴Zera sendändir arınmaçlıç.

⁵Atiñ üçün seniñ tözdüm, Biy. Töz, džanim men(61)im. Sözünä seniñ ⁶umsandı džanim menim, Biygä.

Vaxtından ertäniñ çax keçägä diñrä, vaxtından ertäniñ ⁷umsandı Israjel Biygä.

Eyämizdändir yarlıyamaç köp, andandır çutçarmaçlıç, ⁸da ol çutçardı Israjelni barça tarlıçlarından alarniñ.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Džanga.

(62) *Saymos ewt'nerrot*

[Псалом 101/102]

Biy, işit alyişima menim".

Tapma 22 çayitta.

Haybat Ataga da Oç".

Hajr mer.

Haybatına Biy Teñriniñ, yergälikinä körä Ermeni surp yuxövünüñ.

Bu alyişlarni Biy Teñrigä sunma ertägi alyişta.

[Псалом 89/90: 14-16]

(63) ¹⁴Tolduç ertäräk yarlıyamaçin bilä seniñ, sövündüç barça künlärindä tirlikimizniñ bizim.

¹⁵Bolduç färäh ornuna künlärniñ, ki aşax etti bizni da yıllar, çaysıların da ki kördüç çiyinlar.

¹⁶Bačkın, Biy, çullarıña seniñ, da işinä çoluñnuñ, da yol (64) körgüz oylanlarına alarniñ, ¹⁷da bolgay yariçi Eyämiz Teñriniñ üstümüzgä bizim.

Işin çolumuznuñ bizim toyrıu etkin bizgä, Biy, işin çolumuznuñ bizim oñart bizgä.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Džanga hali da här kez meñi meñilik. Amen.

Üç igitniñ çoltçası

Xaysi ki ot içinä Biy (65) Teñrini haybatlıy edilär. Na biz dä ulu inam bilä çolıyıç da yalbarıyıç alar bilä birgä ari atın surp Errortutıunnuñ, ki bolgaybiz kerı bolma sönövsüz ottan.

[Даниил 3: 26-45.

Молитва Азари]

(66) ²⁶Alyişlısen, Biy Teñri, atalarımızdan bizim, alyişli haybatlangan atıñ seniñ meñilik.

Könülük bilä keçirdiñ bu barçanı da bizim bilä toyrıusen sen, Biy, ²⁷da barça işläriñ seniñ toyrıu(67)dur, da barça töräñ seniñ könüdü.

²⁸Toyrıu törä keltirdiñ üstümüzgä bizim barçaga körä, nenin [=neni] ki yeberdiñ üstümüzgä bizim da şahärinä ari atalarımızniñ bizim Erusaçemniñ.

Toyrıuluç bilä da könülük bilä yeberdiñ bunu barça üstümüzgä bizim yazıçlarımız üçün bizim.

²⁹Töräsizländiç, aşin(68)diç, baştaç bolup sendän, yazıçlı bolduç barçada ³⁰da buyruçunuñ seniñ saçlamadıç.

Saçlamadıç, neçik simarladıñ sen bizgä, ki yaçşını tapkaybiz biz sendän.

³¹Hali barçanı, çaysın ki ettiñ da neni ki yeberdiñ üstümüzgä bizim, toyrıu yaryu bilä ettiñ.

³²Çıçara berdiñ bizni (69) çoluna duşmanlarımızniñ bizim, töräsizläriñ, beklärgä da baştaçlarga.

Çoluna çanniñ töräsizniñ da yamanniñ barça yerdä çıçara berdiñ bizni.

³³Da hali yoçtur bizgä vaxt açma açızimizni bizim, ki uyatlı da taba bolduç çullarıña seniñ çuluç etkän.

³⁴Yoçsa çıçara bermä bizni soçyuga diñrä (70) atıñ üçün seniñ, tayıtma niyätiniñ seniñ da kerı etmä yarlıyamaçiniñ seniñ bizdän

³⁵Araham sövükün üçün seniñ, da Sahag, çuluñ, da ari Israjeliñ üçün seniñ.

³⁶Atadiñ alarga da aytitiñ: «Arttıriyim züryätiniñni siziñ, neçik yolduzların köknüñ da neçik çumnu çiriçina teñizniñ».

³⁷Da hali, Biy, eksildiç (71) biz, ne ki barça džınslar, da zabunluçtabız här yerdä bugün yazıçlarımız üçün bizim.

³⁸Yoçtur bu zaman buyruççı, markare da yol körgüzüçi, ne bütöv çurban, ne temyan orenk'kä, ne yer çurbanların sunma alniña seniñ, yarlıyamaç tapma sendän.

³⁹Yoçsa boyumuz bilä aşaxlanıp, da džanimizniñ müşçüllüçü bilä yöp(72)sünövlü bolıyıç biz, neçik bütöv çurban çoyların da tuvarların, da neçik tümän-tümän semiz çozular.

⁴⁰Bu türlü yöpsünövlü bolsun çurbanımız bizim bugün alniña seniñ, ki tügäl tapulgaybiz atından seniñ da dügül uyat umsanganlarga saça.

⁴¹Da hali kelirbiz artından seniñ barça (73) yüräkimiz bilä bizim, çorçarbiz sendän, çolarbiz yüzüñnü seniñ, ⁴²Biy, uyatlı etmä bizni.

Yoçsa etkin bizgä sekinlikinä körä seniñ da köplüçünä yarlıyamaçiniñ seniñ, ⁴³çutçar bizni tamaşalarıñ üçün seniñ, da haybatlı bolsun atıñ seniñ meñilik.

⁴⁴Uyatlı bolgaylar barçası, çaysıları ki çiyınlar çullarıñni sen(74)in, uyatlı bolgaylar zulumlari alarniñ, da barça çuvatları alarniñ singaylar.

⁴⁵Da tanıgaylar, ki sensen Biy Teñri yalyçiz, haybatlanıpsen üsnä barça dünyaniñ.

[Даниил 52-57.

Молитва трех отроков]

⁵²Alÿišlisen sen, Biy Teŋri, atalarimizdan bizim, ögövlü da ayruçsu biyiklängän atij seniñ meñilik.

Da alÿišlidir atij ari haybatijniñ seniñ, ögövlü da ayruçsu”.

⁵³Alÿišlisen dadžarında haybatlı arilijiniñ seniñ, ögövlü”.

⁵⁵Alÿišlisen üstünä olturuçunuñ padşahlıçijniñ seniñ, ögövlü”.

⁵⁴Alÿišlisen, ki olturupsen k’eeröpelärdä da baçiyirsen tibsizlikkä, ögöv”.

⁵⁶Alÿišlisen üsnä toxtalmaçına köknüñ, ög”.

⁵⁷Alÿišlañiz, barça iş(76)lärin [=işläri] Eyämizniñ, Biyni, alÿišlañiz da biyiklätiñiz anı meñilik.

[Псалом 148: 1-4, 7-10]

¹Alÿišlañiz, kök, Biyni, alÿiš[lañiz da biyiklätiñiz anı meñilik].

²Alÿišlañiz, friştäläri Eyämizniñ, suvlar, ki üstünä köknüñ, Biyni, alÿiš”.

³Alÿišlañiz, çuvatları Eyämizniñ, günäş da ay, Biyni, al”.

Alÿišlañiz, yolduzlar, ⁴köktägi yaımurlar da yağış, Biyni, alÿiš”.

(77) ⁷Alÿišlañiz, barça yellär, ot da isi, Biyni, al”.

⁸Alÿišlañiz, sovuçlar da çurçaç, yağış da çarlar tüşkän, Biyni, alÿiš”.

Alÿišlañiz, buzlar, da açılıçlar, da çar, Biyni alÿiš”.

Alÿišlañiz, kündüz, keçälär, yariç da çaramçu, Biyni, alÿiš”.

Alÿišlañiz, bulutlar da yaşnamaçlar, yer, Biyni, alÿiš”.

(78) ⁹Alÿišlañiz, taylar da örlär, barça bitişläri yerniñ, Biyni, al”.

Alÿišlañiz, çovraçlar, teñiz da özänlär, Biyni, alÿiš”.

¹⁰Alÿišlañiz, ulu balıçlar da barça çaynaşkanlar, çaysi ki suvda, uçar çuşları köknüñ, Biyni, al”.

Alÿišlañiz, kazanlar da hayvanlar, oylanları adamlarniñ, Biyni, alÿiš”.

(79) Alÿişlagay Israjel Biyni, alÿiš”.

Alÿišlañiz, k’ahanalar, Biyni, alÿiš”.

Alÿišlañiz, çulları Eyämizniñ, Biyni, al”.

Alÿišlañiz, džanlar da tiniçları toyrularniñ, Biyni alÿiš”.

Alÿišlañiz, arilər da aşaç yüräklilär, Biyni, alÿiš”.

Alÿišlañiz, Anania, Azaria da Misayel, Biyni, alÿišlañiz da biy(80)iklätiñiz anı meñi meñilik.

Alÿiši surp Asduadzadzinij

Medžacuşe

[Лука 1: 46-55:

Гимн Марии]

⁴⁶Biyiklätkäy boyum benim Biyni, ⁴⁷da sövüngäy džanim benim Teŋrim Xutçaruçim bilä benim.

⁴⁸Ki baçtı üsnä aşaçlıçı çaravaşiniñ kendiniñ, bundan soñra san bergäylär maña (81) barça džinslar.

⁴⁹Etti maña ulu-ulu çuvat, da aridir atı anij.

⁵⁰Yarlıyamaçni etti džinstan džinska, çorçuçilärinä kendiniñ, ⁵¹etti çuvatın biläki bilä kendiniñ.

⁵²Tozdurdu fikirlärindän yüräklärniñ da söktü çuvatlıların olturuçlarından.

Aşaçni biyiklätti, ⁵³hasrätlärni toldur(82)du igilik bilä da ulularni yeberdi boş.

⁵⁴Abrađi Israjelni, çulun kendiniñ, aņip yarlıyamaçin kendiniñ,

⁵⁵Neçik sözlädi atamizga bizim Aprahamga da zürätinä anij meñilik.

Zakaria markareñij

[Лука 1: 68-79:

Гимн Захарии]

⁶⁸Alÿišli Biy Teŋrisi Israjelniñ, ki baçtı da etti çutçarıлмаçni çoyovurtuna kendiniñ.

(83) ⁶⁹Turyuzdu bizgä münüz çutçarıлмаçniñ övündän Tawit’niñ, çulunıñ kendiniñ, ⁷⁰neçik sözlädi ayızları bilä ariläriniñ, ki meñликтän markarelar edilär,

⁷¹Xutçarıлмаç duşmanlarimizdan bizim da çolundan barça körälmäçsizlärimizdän bizim;

⁷²Etmä yarlıyamaçni atalarimizga bizim da aņma bitikin arilik(84)iniñ kendiniñ,

⁷³Antin, çaysi ki ant içti Aprahamga, atamizga bizim, bermä bizgä ⁷⁴başça çorçmaçtan çutçarıлмаçni duşmanlarimizdan bizim,

⁷⁵Tapunma anı arilik bilä da toyruluç bilä alnina anij barça künlärinä tirlikimizniñ bizim.

⁷⁶Da sen, oylan, markare Biyiktäğiniñ ündälgin: barsarsen alnina (85) Eyämizniñ hadirlämä yolun anij,

⁷⁷Bermä bilmä çutçarıлмаçin çoyovurtunuñ kendiniñ boşatlıçka barça yazıçlarimizga bizim,

⁷⁸Şayavati üçün yarlıyamaçiniñ Eyämiz Teŋrimizniñ bizim, ki köründü bizgä günäş biyikликтän yariçli etmä çaramçuluçumuznu bizim,

⁷⁹Saçma yariçni üstü(86)nä bularniñ, çaysi ki olturup ediç çaramçuluçta da kölgäsinä ölümniñ, tüzätmä ayaçlarimizni bizim yoluna eminlikniñ.

Simeon xartniñ

[Лука 2: 29-32:

Пророчество Симеона]

²⁹Hali çeş xuluşnu seniñ, Biy, sözünä körä seniñ, eminlikkä, ³⁰ki kördü közlärim menim xutxarmaşniñni seniñ, ³¹çaysi ki hadirlärsen alnına barça žořovurtnuñ,

(87) ³²Yariş köründün dingsizlärgä da haybat žořovurtuña seniñ Israjelniñ.

Оyорmea inc Asduadz

Tapkaysen [...] sanda.

Haybat Ataga.

[Псалом 148]

Ankea da Zakarianiñ.

¹Alyişlanjiz Biyni köktä, alyişlanjiz ani biyiklik-tä.

²Alyişlanjiz ani, friştäläri aniñ, alyişlanjiz ani, barça xuvatları aniñ.

(88) ³Alyişlanjiz ani, günäş da ay, alyişlanjiz ani, barça yolduzlar da yariş.

⁴Alyişlanjiz ani, kökläri köknün, suvlar, ki bi-yiksiz, ne ki kök, ⁵alyişlanjiz atin Eyämizniñ,

Zera ol aytı, da boldular, buyurdu, da toxtal-dılar.

⁶Turyuzdu alarnı meñi meñilik; nişan çoydu, çaysi ki keçmäs.

⁷Alyişlanjiz Biyni, yer(89)dä çoyurlar da barça teränliklär,

⁸Ot da tolu, çar da buz, yel da dufan, ki etär-siz sözün aniñ,

⁹Taylar da barça biyiklär, teräk yemiş berüci da barça ormanlar,

¹⁰Kazan da barça hayvanlar, sürkülğan da barça uçar çuş çanatlı,

¹¹Xanları yerniñ da xuvatlıları kendiläriniñ, buyruçılar da (90) barça töräçiläri yerniñ,

¹²Otuzyaşlılar da gojslar, çartlar da oylanlar, ¹³alyişlanjiz atin Eyämizniñ;

Biyikländi atı aniñ yalyiz, tapunmaç añar köktä da yerdä.

¹⁴Biyik etär Biy müñüzün žořovurtunuñ ken-diniñ, alyişi barça ariläriniñ añar oylanlarından Is-rajelniñ, žořovurt, ki yu(91)vuxtur Biygä.

[Псалом 149]

Ankea da Zakarianiñ.

¹Alyişlanjiz Biyni alyiş bilä yäñi, alyiş añar yï-yövünä arilärniñ.

²Sövüngäy Israjel yaratučisında kendiniñ, oylanları Sionnuñ sövüngäylär çanlarında kendiniñ.

³Alyişlagaylar atin aniñ alyiş bilä, saymos bilä sarnagaylar añar.

(92) ⁴Biyänir Biy žořovurtuna kendiniñ, ari da biyik etär sekinläri xutxarılmaçta.

⁵Ögüngäylär ariläri haybat bilä, da sövüngäylär tinçlişlarına kendiläriniñ, ⁶da biyiklätkäylär Teñrini ayızları bilä kendiläriniñ.

Xiliç ekiyanlı berdi çollarına alarniñ ⁷alma tölöv dingsizlärdän çarşilişka barça žořovurtka,

(93) ⁸Baylama çanların alarniñ bay bilä, çerüv başçıların alarniñ çol biçovları bilä temirdän,

⁹Etmä alarga yaryu yazılğandan. Da haybat budur barça arilärinä aniñ.

[Псалом 150]

Ankea da Zakarianiñ.

¹Alyişlanjiz Teñrini arilikindä aniñ, alyişlanjiz ani bunyatlı çuvatında aniñ.

(94) ²Alyişlanjiz ani çuvatında aniñ, alyişlanjiz ani köplüçündä ululuşunuñ aniñ.

³Alyişlanjiz ani avazlı alyiş bilä, alyişlanjiz ani saymos bilä da alyiş bilä.

⁴Alyişlanjiz ani sövünçlük bilä, maçtanjiz ani färählik bilä.

[⁵Alyişlanjiz ani söz bilä tatlı, alyişlanjiz ani avaz bilä iştövlü.]

⁶Alyişlanjiz ani avaz bilä şükürlü, barça džan-lar, alyişlanjiz Biyni.

(95) P'ark' ipacuns

Haybat biyiklikkä Teñrigä, da yergä eminlik, adamlarga bazlıç, alyiş saña biyiklikkä, alyişlısen, Biy Teñrimiz bizim.

Alyişlarbiz seni, Biy, da maçtarbiz seni, tapu-nurbiz, Biy, seni, da yerni öpärbiz saña, haybatlar-biz seni, şükürlübiz, Biy, sendän seniñ (96) ulu haybatıñ üçün.

Biy, padşah ari köktägi, Teñri da Ata barini tutuči, Biy da Oylu Ataniñ yalyiz toγgan Jisus K'risdos, da Ari Džan.

Biy Teñri da Oylu Ataniñ, çaysi ki aldın biz-imkini ari gojstan, yarlıyadıñ, kötürdün yazıçni dünyadan, da hali yöpsün çoltçamizni bizim.

Ari, ki olturupsen oñ yanına Ataniñ, yarlıya bizgä. Zera sen yal(97)çiz arisen, yalyiz Biyimiz bi-zim, Jisus K'risdos, Biy da Ari Džan, ol haybattan-dır Teñri Ata bilä, aмен.

Da här vaçt alyişlarbiz seni, Biy, da ögärbiz ari atıñni seniñ meñi da meñi meñilik. Arzani et-kin, Biy, bu künnü keçirmä eminlik bilä da yazıç-tan başça saçla bizni.

Alyişlısen, Biy, Teñri atalarimizniñ bizim, ö(98)-gövlü da haybatlıdır atıñ seniñ ari meñilik, aмен.

Alyişlısen, Biy, övrät maña toγruluxuñnu se-niñ.

Biy, išançimiz bolduñ bizim džins-džinistan.

Men xolarman, Biy, yarlıya maņa da oñalt bo-
yumnu benim, men yazıx ettim saņa.

Körgüz bizgä, Biy, yarlıyamañınıñni seniñ da
xutxarıлмаñınıñni seniñ ber biz(99)gä.

Biy, yarlıyamañınıñni [=yarlıyamañıñ] seniñ me-
ñilik, işin xoluñnuñ seniñ körümsüz etmägin.

Biyim benim, seni işanç kendimä ettim, övrat
maņa etmägä erkiñni seniñ, zera sensen Teñrim
menim.

Yalyız sendändir, Biy, çovrañi tirilikniñ, da
yariñi bilä yüzünñniñ seniñ köriyirbiz yariñni.

Saçkın yarlıyamañınıñni seniñ, kimlär ki tanır-
lar seni, Biy.

(100) Haybat, da hörmät, da yer öpmäx biyik-
likkä Ata Oylul Ari Džanga hali da här kez meñi
meñilik, ameñ.

Surp Asduadz

Ari Teñri, ari da xuvatlı, ari da ölümsüz, ki
xaçlandıñ bizim üçün, yarlıya bizgä.

Üç kez ayt.

Haybatlı da alyışlı dayma ari gojs Asduadz-
dzin Mariam, anası K'risdosnuñ, sungın xoltxa-
mizni bi(101)zim Oyluña seniñ da Teñrimizgä bi-
zim.

Xutxargay bizni sinamañtan da barça tarlıxla-
rimizdan bizim.

Der amenagal

[2 Паралипоменон, после 36 главы.

Молитва Манасии]

Biy barini tutuči, Teñrиси Aprahamniñ da Sa-
hagniñ, Jagopnuñ da alarniñ artar oylanlarniñ, bar-
çani tutuči Biy, boşat maņa benim yazıxlarimni.

(102) Ki ettiñ köknü da yerni, da barça körkün
alarniñ, barçani tut".

Ki bayladıñ tenizni sözüñ-buyruñuñ bilä, yap-
tıñ teränlikläрни, möhürlädiñ xorçulu da haybatlı
atiñ bilä, barçani tu".

Ki barça nemä seskänip titrär yüzündän xor-
çulu xuvatıñniñ seniñ, barça".

Yetövsüzdür ulu zorku haybatlı arilikiñ(103)-
niñ seniñ, srogıydır yüräklänmäñiñ da öçäşmäñiñ
seniñ üsnä yazıxlılarniñ, ölcövsüz da tergövsüzdür
yarlıyamañi sövüküñniñ seniñ, barça".

Sen, Biy, biyiklängän, şayavatlisen da yarlıyo-
vuči, ki hayufsunursen yamanlıñi üsnä adamlar-
niñ bar".

Sen, Teñri, xoymadiñ luđz artarlar üçün Apra-
hamga, Sahagga, Jagop(104)ka, çaysilari ki yazıx
etmädilär saņa, bar".

Yoçesä xoıduñ poşmanlıñ men yazıxlı üçün, ki
yazıxlandıñ, teñizniñ xumundan artıx da köpländi
töräsizlikim benim, barça".

Dügülmen arzani bañma da körmä biyiklikin
köknüñ köplüxündän töräsizlikimniñ benim, bar-
ça".

Tas bolupmen men tutmañından bayından
(105) temir biyovlarniñ, çaysi ki maņa yoxtur tinç-
liñ, barça".

Yüräkländirdim öçäşmäñni da yaman alniña
seniñ ettim, turıyuzdum guřk' da arttırdim öçäş-
mäñni džanıma benim, barça".

Da hali, Biy, aşaxlatırmem tizlärin yüräkim-
niñ benim da xolarman tatlı yarlıyamañından se-
niñ, barça".

Yazıxlandıñ, Biy, ya(106)ziñlandıñ da törä-
sizlikimni benim mendän bilirmem, barça".

Yalbarip sendän xolarman, boşat maņa, Biy,
boşat da tas etmägin meni töräsizlikimä körä me-
nim, barça".

Meñilik öçäşmä maņa, Eyäm, da añma ya-
manlıxlarimni benim alniña seniñ, da borçlu et-
mägin meni tüşkänlär bilä yer tibiñä yamanlıxları
bilä kendiläriniñ, (107) barçani tutuči Biy".

Zera sen Teñri, Teñri poşman bolganlarniñ,
umsasisen, da maņa körgüz yañşı etüçilikiñni se-
niñ, ki arzanisizmem, bar".

Tirgizgäysen meni köplüxünä körä yarlıyama-
ñniñ seniñ, da men alyışliyim seni barça künlä-
rimdä tirlikimniñ benim, barça".

Seni, Biyim, alyışlarlar barça köktägi frištä-
(108)lär, da seniñdir haybat meñi meñilik, ameñ.

[Молитва]

Yalbarip xolarman sendän, Biy, boşat maņa
menim yazıxlarimni.

Köplärgä yarlıyovuči Biy, yarlıya maņa, yazıx-
lıga.

Teñri, arit meni, yazıxlini, yazıxtan da tirgiz.

Teñri, şayavatlan men yazıxlı xuluñ üsnä da
yarlıya maņa, (109) köpyazıxlıga.

Barçadan alyışlı surp uhi daymagojs Asdua-
dzdzin Mariam, pareços bol Biyimizgä bizim
üçün.

Barça arilari Teñriniñ, pareços boluñuz köktä-
gi Ataga biz yazıxlılar üçün.

K'risdos, Oylu Teñriniñ, öç sañlamagan, yöp-
sün xoltxamizni bizim, zera saņa işanırbiz boyu-
muz bilä bizim.

Yeñüçi xuvatı bilä, (110) ari da tirlik etüçi, da
özdän xaçıñ bilä seniñ sañla bizni.

Da yeber, Biy, frištäsin eminlikniñ, ki kelip
sañlagay bizni küñdüz da keçä.

Da adam sövüklüküñ bilä seniñ, añ bizni, Biy,
añ, xaçan kelsäñ xanlıñiñ bilä seniñ, da yarlıya ma-
ña.

Hawadov xosdovanim
Al'yış surp Erortut'unga

Här zaman tiyişlidir aytma.

[11.] [1.] Inam bilä xosdovanel bolup da yerni öpärmən saña, Ata Oylul Ari Džan, etilmägän da ölümsüz tarbiat, yaratučisi friştälärniñ, da adamlarñiñ, da barça bolganlarñiñ, yarlıya seniñ yaratkanlarıña da maña, köpyaziçliğa”.

[2.] Inam bilä xosdovanel bolup da yerni öpärmən saña, ayirilmagan Ya(112)riç, Ata Oylul Ari Džan, da bir Teñrilik, yaratuçi yariçni da tas etüci çaranyuluçnu, tas et menim džanımdan çaranyulu yazıçni da biliksizlikni, da yariçlat esimni menim bu sahat al'yış etmägä saña biyänçinä körä, da yöpsüniyim sendän çoltçamni menim, da yarlıya”.

[3.] Ata köktägi, könü Teñri, ki yeberdiñ sövük(113)lü Oyluçuñu çoltçasına bulargan adamlarñiñ, meya seniñ alniña yerdän kökkä dirä, yöpsün meni, neçik keräksiz oylunu, da kiydir maña burungi yariçli tonnu, çaysi ki yalanaçlandıñ yazıç bilä, da yarlıya”.

[4.] Oylu Teñriniñ, könü Teñri, ki aşıçlandıñ Ataniñ çoynundan, da aldıñ ten ari gojs Mariamdan, çutçarıлма(114)çimiz üçün bizim çaçlandıñ, da kömüldüñ, da turduñ ölüdan, da ayındıñ haybat bilä kökkä, meya seniñ alniña yerdän kökkä dirä, añ meni, neçik çaraççini, çaçan kelsän çanlıçıñ bilä, da yarlıy”.

[5.] Džani Teñriniñ, könü Teñri, ki endiñ Jortananda da vernadunda da yariçlattıñ meni yuvmaçı bilä surp awazannıñ. Meya yerdän kök(115)-kä dirä seniñ alniña, arit meni ekinçi Teñrilik ot bilä, neçik surp arakeçläрни ari vernadumda, da yarlıya”.

[6.] Zadasız tarbiyat, meya saña sayışim bilä menim, džanim da tenim bilä, aña ilgäriği yazıçlarımnı menim ari atıñ üçün seniñ, da yar”.

[7.] Baçuçi barçasın, meya saña sayışim bilä, sözüm bilä da çilinganim bilä, buzgın çol bi(116)-tikiñ yazıçlarımnıñ menim, da yazgın atımnı menim meñilik düftärindä, da yar”.

[8.] Tergövüçi yapuçlarıñi, meya saña erkli u erksiz, bilganim bilä da bilmäganim bilä, boşatlıç ber yazıçlı çuluña, çaysi ki surp awazandan, toçganımdan çaç bu küngä diñrä yazıçlımen Teñriliçiniñ alniña sezikliklärim bilä menim da barça boçuñ(117)larım bilä tenimniñ, da yar”.

[9.] Barçani ayovuçi Biy, çoygın közät közlärimä menim ari çorçuñnu seniñ, ki artıçsi baçmagaymen, da çulaçım bilä yazıç işitmägäymen, da ayzım bilä yalçan sözlämägäymen, da yüräkim bilä yaman sayış etmägäymen, da çollarım bilä ya-

man çilinmagaymen, da ayaçlarım bilä yaman yollarga barmagay(118)men, yoçsa tüzät barça tepränişlärin tenimniñ menim, ki barçada buyruçuña körä seniñ bolgaylar, da yar”.

[10.] Otlul tiri K'risdos, otlul sövüküñnü seniñ, çaysi ki saldıñ dünyâda [dünâda?], palaylat boyuma menim, ki küydürgäy aruvsuzluçun džanımnıñ menim, da aritkay çiyasin esimniñ menim, da aritkay yazıçın tenimniñ menim, da yandırgay ya(119)riç bilmäçin bilä yüräkimä menim, da yar”.

[11.] Açılı Ataniñ Jisus, ber maña açıl yaçşini sayışlama da sözlämä da etmägä alniña seniñ här sahat, da yaman sayıştan da çilinmaçtan çutçar meni, da”.

[12.] Klävüçi yaçşiliçni Biy, yaçşi etüci, çoymagın meni erkimä körä menim barmaga, yoçsa yol körgüz maña här vaçt seniñ erkinä körä, da”.

[120.] [13.] Köktägi Xan, ber maña uçmaçıñni seniñ, çaysi ki çirer ettiñ sövüklülärinä seniñ, da küçäyt yüräkimni menim, ki körälmägäy yazıçni da sövgäy seniñ ari töräñni, da yar”.

[14.] Ayovuçi yaratkanlarıñi, saçla džanımnı da tenimni menim seniñ ari çaçın bilä aldovuçi yazıçtan, sınamaçıñdan eski duşmannıñ, da yaman kişilärniñ aldamaçıñdan, da barça tinsizliçtan džanımnı u tenimni, da yar”.

[15.] Közätüçi barçadan K'risdos, oñuñ seniñ kölgä bolgay üstümä menim kündüz u keçä, övdä olturganda, yolda yürügändä, yuçlaganda, turganda, ki heç seskänmägäymen, yar”.

[16.] Teñrim menim, çaysi ki açarsen çoluçnu seniñ da toldurursen barça yaratkanlarıñni yar(122)liçamaçın bilä seniñ, saña sımarlarmen džanımnı menim, sen çayçur da hadirlä džan u ten keräkimni bu kündän çaç meñilikkä dirä, da yarlı”.

[17.] Xaytaruçi bularganlarıñi, çaytar meni yaman övränçiklärimdän menim yaçşi çilinmaçka da berkirt džanımda menim çorçulu ölär küñümü, da çorçusun tamuçnu, da sö(123)vükün uçmaçniñ, ki çaytkaymen yazıçtan da çilingaymen toyruçnu, yar”.

[18.] Çoovraçı ölümsüzlükniñ axtırgın yüräkimdän menim poşmanlıç yaşın, neçik bornıñniñ, ki yuvgay yazıçın boyumnuñ menim dünyâdan keçkänimdän ilgäri, yar”.

[19.] Baçışlovuçi yarlıçamaçni, baçışla maña könü inam bilä da yaç(124)şi ämäl bilä, ülüşlü bolup ari teniñdän da ari çaniñdan, kelmägä seniñ alniña, y”.

[20.] Yaçşi etüci Biy, yaçşi friştägä sımarlaysen tatlılıç bilä sımarmaga džanımnı menim,

da uruřsuz keĉirmägä eski duřmanniņ yamanın-
dan, ģaysi ki kök tibiñadirlär, ya”.

[21.] Yariģ könu K’risdos, arzani et dĵanimni
menim sövünçlük bilä körmägä yari(125)ģin hay-
batıñniņ seniņ üñdälgän küñdä, tinnmaga yaģři
umsa bilä ĉaģ seniņ haybatlı ekinçi kelgäninä di-
rä”.

[22.] Yarıuĉi könu, ģaĉan kelsäñ haybatı bilä
Ataniņ yarıu etmägä tirilärgä da ölülärgä, kirmä-
gin yarıuga ģuluñ bilä seniņ, yoģsa ģutģar meni
meñilik ottan, da işittirgin maña sanlı üñdövün
artarlarniņ köktägi (126) ģanlıģıña seniņ, ya”.

[23.] Barına yarlıyovuĉi Biy, yarlıya barĉa
inanganlarga saña, menimgilärinä da yatlarga, ta-
niğanlarga [da tanımaganlarga], tirilärgä da ölü-
lärgä, bořat duřmanlarıma benim da meni köräl-
mägänlärgä, da ģaytar alarni yamanlıģlarından,
ģaysi ki bardir benim üçün, da yarlıya alarga da
maña, köp (127) yazıģlıga, da yarlı”.

[24.] Haybatlı Biy, yöpsün ģoltģasin ģuluñnuñ
seniņ, da tügällä yaģřılıģka yalbarmaximni me-
nim, pareģosluģu bilä surp Asduadzadzinniņ da
surp Jovaneř garabedniņ, da surp Sdep’anos, bu-
runģi tanıģıñniņ, da bizim atamizniņ surp Lusa-
woriĉniņ, da surp arak’ełlärniņ, markarełärniņ, da
surp hayrabedlärniņ, da surp mardiroslar(128)niņ,
da surp gusanklarniņ, da barĉa friřtalärniņ Mik’a-
jelniņ da Kaprielniņ, serovpełärniņ da k’erovpełär-
niņ, da barĉa arilärniņniņ seniņ, köktägilärniņ da
yerdägilärniņ, da saña haybat da yerni öpmäģ, ayı-
rilmagan surp Errortut’iunga, hali da här kez da
meñi meñilik, ameñ.

Tawanut’iun, ģosdovanut’iun alnına

(129) Inam bilä tapunurmen ari Errortut’iun-
nu da bir Teñrilikni ayırılmagan.

Inanürmen Ataga, ki atalıģı yetövsüzdür, ina-
nürmen Oģulga, ki toģgani tergövsüzdür.

Inanürmen Ari Dĵanga, Atadan ilgäri kelgäni
aytovsuzdur, Ata bilä da Oģul bilä haybatta da
birliktä.

Inanürmen da tapunurmen bir Error(130)tu-
tiundan yalyız Oģlunu, erki bilä Ataniņ da biyän-
mäģi bilä Ari Dĵanniņ, ařaģlandı bizim ģutģarıl-
maximiz üçün, endi köktän avedum bilä hreřtaga-
bedniņ yüräkinä ari gojs Mariamniņ, aldı ten,
dĵan, es, adam tügäl yazıģtan bařģa toģdu, tügäl-
lik bilä Teñri da adam eki tarbiyattan birländi ayı-
rilmagan birlänmäģ bilä.

Sözü (131) Teñriniņ adam boldu, da adam
Teñri boldu buzulmaxsız birlänmäģ bilä.

Kirdi ořenk’kä, ki alarni, kimlär ki ořenk’ tibi-
nä edilär, satun algay yazıģtan.

Sünätländi ořenk’kä körä, ki sünätlänmägän
yüräkimizni bizim aritkay yazıģtan.

Migirdel boldu Jortananda neĉik adam, da
uvatti bařın duřmanniņ neĉik Teñri.

Ķaĉlandı dĵu(132)vutlardan neĉik adam, da
ģutģardi adam millätin neĉik Teñri.

Kömüldü kerezmanda neĉik adam, da turdu
ölüdän neĉik Teñri.

Ayıñdi haybat bilä kökkä da olturdu oñ yanı-
na Ataniņ biyikliktä.

Kelmäģtir ol kendi haybatı bilä Ataniņ da Ari
Dĵanniņ yarıu etmägä ölülärgä da tirilärgä, ki
aniņ ölümsüz ģanlıģına (133) heĉ tügänmäģliģ yoģ-
tur.

Ķaytıpmen men benim yaman yazıģlarım
üçün, ģaysin aytıyım ya ģaysin biliniyim, zera ne
uĉu bar, da ne ģiriyi: krisdänlik yergäsinä tügäl
bolmiyürmen, dĵanimni da tenimni yazıģ bilä ģa-
ramyulatipmen, ölar küñüñnü saģıřlamıyürmen
da Teñriniņ ģorģulu yarıusun esimä keltirmiyür-
men.

Vay maña!

Vay ma(134)ña!

Vay men köpyazıģlıga, ki ne dĵu vap bersär-
men Teñriniņ ģorģulu yarıusuna!

Da hali umsanıp Teñrigä, da aniņ yetövsüz řa-
yavatına, aytürmen men benim yaman yazıģla-
rimni, bu surp yuģövnüñ içinä Teñriniņ alnına da
surp Asduadzadzinniņ, da barĉa arilärniņ, köktä-
gilärniņ da yerdägilärniņ, da benim din atamniņ
alnına barĉa yazıģlarımni ay(135)türmen, ģaysi ki
ģiliniipmen dĵanim tenim bilä, da barĉa saģıřlarım
bilä, da sözlärüm bilä, da erkli u erksiz bilgänim
bilä, da bilmägänim bilä, küñdüz u keĉä, egär öv-
dä bolganda, egär yolda yürügändä, egär yuģla-
ganda, egär oyaģ bolganda.

Yazıģlımen 5 seziklikim bilä, 6 türlü tepräni-
řim bilä, 12 gövdäm bilä, 365 boģ(136)unlarım bi-
lä, meya Teñrigä.

Yazıģlımen közlärüm bilä: hamařa baģıp özgä-
lärneñ sürätinä, suģlanıpmen ģatunga, ģizoģlanga
özgäniņ tirlikinä, közüm bilä körüp, esim bilä suģ-
lanıpmen, da ne ki köz yazıģı bar, barĉanı ģiliniip-
men, meya Teñrigä.

Yazıģlımen ģulaģlarım bilä: Teñriniņ buyru-
ģun işitmä erinip(137)men, yoģesä ģulaģ ģoyup-
men tiyiřsiz sözlärgä, yaman öġütkä, panbas et-
mäģni, ĉıģara bermäģni, yergäsiz gälädĵilärni, ya-
man sözlärni ģulaģ ģoyupmen, da ne ki ģulaģ yazı-
ģı bar, barĉanı ģiliniipmen, meya Teñrigä.

Yazıģlımen ayzım u tilim bilä: boř sözlärni
sözläpmen, yalyanni aytıpmen, panbas etipmen,

sökünč beripmen, ɣar(138)ɣapmen, erikläpmen, küfür u yaman aytipmen, artixsi külüpmen, özgälärni küldürüpmen, akah yepmen, akah içipmen, boş gälädzilär bilä özgälärni say fikirindän yaman sayışka keltiripmen, da ne ki ayız u til yazıxı bar, barčanı xilinipmen, meya Asduđzoj.

Yazıxlımen yüräkım bilä: yaman sayış etipmen, itlikkä, bořnıgıkkä, damâhlikkä, zırgel (139) etmäxkâ, yüräkım bilä kek saylapmen urmaga, ɣanatmaga, öldürmägä, da Tejriniñ ɣorɣulu yarusun esimä keltirmiyirmen, benim ulu yazıxlarımni ɣoyup, özgäniñ kiçi yazıxların sayışlapmen, meya Tejrigä.

Kollarım bilä yazıxlımen: artix alıp, eksik beripmen, alıp yaşıripmen, kişiniñkinä ɣıyıpmen, sadaya bermiyirmen, al(140)dapmen, zırgel etipmen, urupmen, ɣanatipmen, yazıx da uyat yergä ɣol uzatipmen, ne ɣadar bolupmen dinsizlik, dżansizliñ etmä, etipmen, ol ɣadar dżanıma ɣıyıpmen, ki bir boynumnu say da yazıxsız Tejrigä saxlamıyirmen, meya Tejrigä.

Ayaɣlarım bilä yazıxlımen: yıyövümä tügäl bolmıyirmen, saymosuma, ertägi alyışka, tüş alyışına, tum (141) haybatına, da kečägi alyışka, ɣastalarnı sorma da zındandagılarnı barmıyirmen [baɣmal], ɣarıblarnı övümä tındirmıyirmen, yalañaçlarnı kiydirmiyirmen, açlarnı, susamışlarnı yedirip içirmiyirmen, da barča Tejriniñ yollarından yıraɣlanıpmen, meya Tejrigä.

Meya Ataga da Oɣulga da Ari Dżanga, bir Tejrilikkä.

(142) Meya surp Asduadzađzingä.

Meya surp da haybatlı K'risdosnuñ ɣaçına.

Meya surp Awedaranga.

Meya surp arakeřlärgä da markarečlärgä.

Meya surp yuxövğä.

Meya surp yixövnüñ 7 arilikinä.

Meya K'risdosnuñ ari teninä da ari ɣanına.

Meya surp meřonga.

Meya surp awazanga.

Meya köktägi 9 tas frištälärgä da hreštabelärgä.

Meya (143) surp Lusaworičkä, yarıxlı dininä da könü töräsinä.

Meya surp hayrabelärgä.

Meya surp dżiknaworlarga.

Meya surp zinaworlarga.

Meya surp nahadaglarga.

Meya yazıxsızlarga da yazıxlılarga.

Meya ɣartlarga da igitlärgä.

Meya barča övdägilärimä.

Meya benim bahaban frištämä.

(144) *Oyormea inc Asduadz*
[Псалом 50/51]

Här zaman tiyişlidir Biyimizgä sunma.

³Yarliya maña, Tejri, ululuɣuna körä yarlıya-maɣıñniñ seniñ, köplüxünä körä şayavatiñniñ seniñ buzgın töräsizlikimni benim.

⁴Ayruɣsu yuvğın meni töräsizlikimdän benim da yazıxımdan benim aruv etkin meni.

(145) ⁵Töräsizlikimni benim mendän bilirmen, da yazıxlarım benim alnıma benimdir här sahat.

⁶Şaşa yalyız yazıx ettim, Biy, da yamannı alniña seniñ ettim.

Neçik toyrı bolgaysen sözünjä seniñ da yeñüçi yaryuda seniñ.

⁷Töräsizlik bilä bařladım, da yazıx bilä toyrudu meni anam benim.

⁸Sen, Biy, könülükni süvdün, körünmägänlärni (146) da yapuɣlarnı aɣılıñ bilä seniñ körgüzdün maña.

⁹Bürk üstümä zoba bilä, da aruv bolıyım, yuvğın, da ɣardan artıx aɣ bolıyım.

¹⁰İşitövlü etkin maña sövünçlükni da färâhlikni, ki sövüngäylär sövâklärim benim hasrät bolgan.

¹¹Xaytar yüzünü seniñ yazıxlarımndan benim, barča töräsizlikimni benim arıt mendän.

¹²Yüräk ar(147)uv toxtat mendä, Tejri, da dżannı toyrı yäñirt ɣarnımda benim.

¹³Salmagın meni, Biy, yüzündän seniñ da Dżanıñni Ari seniñ çıxarmagın mendän.

¹⁴Bergin maña sövünçlükün ɣutɣarıлмаɣıñni, dżan ayalıxıñ bilä seniñ toxtat meni.

¹⁵Övrätıyım töräsizlärgä yoluñnu seniñ, da ɣırsızlar şaşa ɣaytkaylar.

¹⁶Xutɣar meni ɣanlarından, Tej(148)ri, Tejri ɣutɣarıлмаıñniñ benim, da sövüngäy tilim benim toyruluɣuña seniñ.

¹⁷Biy, egär erinlärimni benim açsañ, ayzım benim yırlagay alyışiñni seniñ.

¹⁸Egär kläsäñ edi, ɣurban sunar ediç, evet bü-töv ɣurbanga ne heç biyänmädiñ.

¹⁹Xurban Tejrigä dżan aşaɣ, yüräkni aruv dżan bilä heç aşaɣ et(149)mästir Tejri.

²⁰Yaşı etkin, Biy, erkiñ bilä seniñ Sionga; da yasalgaylar duvarları Erusaşemniñ:

²¹Öl vaxtta biyäsärsen ɣurbanga toyruluɣunuñ, [ɣaçan] niyät ɣurbanıñniñ çıxargay seyanıña seniñ, ögüznü.

Haybat Ataga da Oɣulga da Ari Dżanga hali da här kez meñi meñilik, amën.

Aljš tum zamanina

Toyrı yarıx da könü mejilik, yolnuş tirliki, K'risdos.

Sensen eşiki yarıxniş da berüci mejilik yarlıyamaşni.

Sensen çuvatlı tutuči da çaytaruči bularganni.

Sensen boşatuči yazıxni da arıtuči.

Arıt meni yazıxlarımndan, da çaytar men bularganni, da yaşşı yolga küvür.

Men, (151) keçövlü çuluş da köpyazıxlı, çolar-men sendän, bol şayavatlı, yarlıya maşa, da aştmağın ilgäriği yazıx etkänimni, da boşat maşa, arıt meni arıtuči çuvatıñ bilä, da çutçar meni hesepsiz yazıxlarımndan, ki işkilli bolmagaymen da umsa-siz.

Çeş meni, Biy, yazıx bilä baylanganni, da kerı et meni mejilik çiyından, da boşat maşa suçumnu me(152)nim, neçik boşattıñ andamalojdzga, da toyrı et meni, neçik maksawornu, da keltirmä meni tözümsüz çiyinga, da küvür men arzanisizni färâhlikinä seniñ, ki tiyyisiz maştagaymen seni här sahat, da saşa haybat meşi mejilik.

Xoltça tumba çarşı

Baş, Biy, tatlılıx bilä men leyilangan üsnä yazıx bilä, Biyim da (153) Teşrim benim.

Yüräklänmä sansiz yazıxlarım üçün, da közdän salma yaratılğanıñni.

Yetkizmä üstümä benim yaman casumnu, barını tutuči Biy, da közdän salma men tas bolganni.

Biyim, uzunesli da yamanni aştagan, aşt, Biy, men yüklängänni yazıx bilä, da çürgä yarlıyamaşni bilä boyumnuş yaralarin, çaysi ki yazıxniş (154) butaxi boyumnu çürgädi, da çirik yazıx yaptı boyumnu.

Yeriş boluşluçka men yixilganga da tut yazıx bilä batkan boyumnu, çaysi ki titriyirmen tamuşnuş açısından, boş et meni, Biy, çaysi ki seskäniyirmen sönövsüz ottan, saşla men yışlaganni, Biy, yazıx bilä pintilängän boyumnu arıt, Biyim, da ilgäriği arılär bilä ülüşlü et meni, Teşrim, (155) da tövülgän yazıx bilä boyumnu arzani et körmägä yetizini seniñ da köktägi çanlıçına hali da meşi mejilik, amən.

Hawadov ayt, 111 san.

Hajr mer.

Ouçun k'ez

[Лука 1: 28, 30, 42 > Радуйся, Благодатная]

Oçojn saşa, Mariam, tolu şnorhk' bilä[, Biy seniñ bilä! Aljšlısen sen barça çatunlardan, da aljšlıdır yemişi yüräkiñniş seniñ Jisus K'risdos!

Anasi Teş(156)riniş, pareços bol yalyz Oşluşa seniñ, saşla bizni sinamaştan da barça eksiklikimizdän bizim, amən.

Xoltça tumba çarşı

Seni, Biy, haybatlıyırbiz da seni tapuniyırbiz.

Seni, mejilik Atanı, bütün dünyâ haybatlıyır.

Saşa barça friştälär, saşa köklär da barça çuvatlar, saşa şerovpe(157)lär da k'erovpelär tiyyisiz avaz bilä çaxirişirlar: Surp, surp, surp.

Biy Teşrisi çuvatlılarınıñ, toludurlar kök-yer köplüxündä haybatıñniş seniñ.

Seni haybatlıyirlar arakellärniş yiyini.

Seni maştişirlar sanı markarelarınıñ.

Seni haybatlıyirlar böläki mardiroslarınıñ.

Seni bütün dünyâ da ari yuxövlär tapunişirlar — Ata(158)ni ölcövsüz ulu çuvatıñda seniñ, haybatlı könü bir Oşluşnu, alay oş övündürüci Ari Džanni.

Sen padşahi haybatniş, K'risdos.

Sen çutçarıлмаşı üçün adam džinsiniş yöp-sündün ari gojsnuş yüräkin.

Sen açıyılı bayından ölümnüñ açtıñ inamlılar-ga köktägi çanlıçni.

Sen oş yanına Atanıñ olturupsen haybat bilä.

(159) Yarıuçi kelsärsen inamlılarga.

Seni anıñ üçün çolıyırbiz, çullarıña seniñ boluşkin, çaysıların ki ari çanın bilä satun aldın.

Bergin, ki arilärniş bilä mejilik haybatni meşğäybiz.

Xutçar žovovurtuşnu seniñ, Biy, da aljšla mejilikinä seniñ, buyruş et alarga da biyiklät alarnı mejilikkä dişrä, barça künlärimizdä bizim (160) aljšlişiyırbiz seni da haybatlıyırbiz ari atıñniş seniñ tiyyisiz här kez da meşi mejilik, amən.

Tap 35 sanda, da Biy Teşrigä sungin.

Kötürgändä Biyimizniş tenin

Oçojn saşa, Biy K'risdos, çutçaručisi dünyäniş, sözü Atanıñ, çurban tiri, könü ten, zadasiz Teşrilik (161) da tügäl adam, neçik aştım bilä bilinişirmen, ol türlü džanim bilä tapunişirmen da inanışirmen.

Yalbarirmen sendän, Oşul da ari Teşri, Biy dünyäniş tutuči, boşat yazıxlarıma benim da ber çuluşa seniñ džan saştlıçin, çaysi ki çutulgaymen seniñ bilä mejilik ottan.

Zera sensen könü çozusu Teşriniş, çaysi ki üläşinişirsen çutçarıлма(162)çına adam millätiniş da kötürişirsen yazıxniş dünyädän, da saşa haybat meşi mejilik. Amən.

Teşri, arıt men yazıxliniş yazıxtan da tırgiz.

Teşri, şayavatlan men yazıxlı çuluş üsnä da yarlıya maşa, köpyazıxlığa, amən.

Xozusu Tejriniñ, çaysi ki kötüriyirsen yazıxın duynanıñ, yarlıya bizgä. *Eki kez aytkin.*

(163) Xozusu Tejriniñ, çaysi ki kötüriyirsen yazıxın duynanıñ, ber bizgä eminlikiñni seniñ.

Keçägi alyışta 112 sanda tapkin.

P'ark' kez, Asduadz

Haybat saña, Tejri, ki berdiñ bügüñgi künnü eminliktä da yaxşı saylıxta keçirmägä.

Adam sövüci Tejri, bu alnimiz(164)da bolgan keçäni, çaysi ki üstümüzgä bizim kelmälidir, yazıxtan çutxar, yamandan keri et, da yaxşı işkä yol körgüz, ertägi alyışka da haybatlamaçka arzani et barça inanganlarni ari atıña seniñ, da saçla eminliktä.

Biy Tejrimiz bizim, ber eminlikiñni seniñ бүтүн dünyägä [dünäga?], kötür çişimiñni yaratkanlarından, yarlıya atala(165)rimizga da çardaşlarimizga bizim, tirilärgä da ölülärgä, yarlıya surp yühövnü yasaganlarga, emgäk tartkanlarga, da bergänlärgä, alay oç çullarına surp yühövnüñ, da

alarga da, çaysilari ki kölgäsi tibinä surp yühövnüñ tınıptirlar.

Biy Tejrimiz bizim, boluş kestan padşahlarina da Tejrini tanıgan buyruçılarga, çerüvläriñä (166) da züryätläriña da alarniñ saçlamaç bilä eminliktä.

Biy Tejrimiz bizim, saçla araçnortumuznu da çardaşimizni bizim, zaçalsız da çalabasız erkindä yarlıyamaçıñni seniñ.

Nişani bilä ari çaçiñniñ seniñ sürgin körünür-körünmäs duşmanni çeklärimizdän bizim, da turadçaqimizdän.

Xutxar bizni meñilik ottan.

(167) Da saña haybat meñi meñilik. Ameñ.

Bu barçani ayzımdan da yüräkimdän benim çabul kör, Biyim benim Jisus K'risdos da Tejri, meñiliktän äväl, yarlıya maña, yazıxlığa, da et arzani seniñ çanlıçıña meni toçuruçılarim bilä, da keçmişlärim bilä, da yuvuçtagilärim bilä, da barça keştänlik bilä.

Da saña haybat Atañ bilä da Ari Džan bilä (168) hali da här vaçt meñi meñilik, ameñ.

Заключительный кыпчакский текст на последней странице:

Atına Biy Tejriniñ başlandi da haybatına aniñ tügänlandı, çaysi ki bolsun haybat ari Errortut'unga meñi meñilik, ameñ.

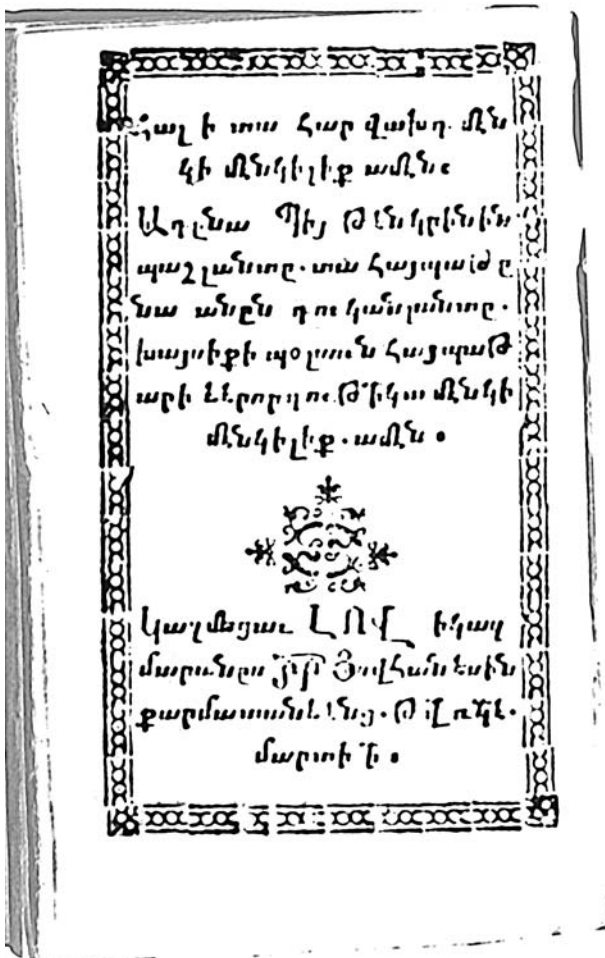
“Во имя Господа Бога начато и во славу Его завершено, да славится святая Троица во веки веков, аминь”.

Армянский заключительный текст на последней странице:

Կազմեցաւ ԼՈՎ ի կազմարմնոս ՏՐ Յովհաննէսին քարմատանէնց. թիւ ուկէ. մարտի ի:

Gazmeçaw Löv igazmarsnis deř Jovhanesin K'armadaneñç, tvagan 1067 [=1618], mardi 20.

“Напечатано во Львове печатником отцом Ованесом Кармаданенцом года 1067 [1618], марта 20 [30]”.

Alyış bitiki (Молитвенник).– Львов, 1618.

Страница 168 с выходными данными.

Экземпляр, который хранится в Нидерландах, в Библиотеке Лейденского университета.

Польша

Главный архив древних актов, Варшава

Институт истории Польской Академии Наук, Варшава

Библиотека Национального института им. Оссолинских, Вроцлав

Библиотека Национального музея, отделение Чарторыских в Кракове

Библиотека Ягеллонского университета, Краков

Частная коллекция З.Абрагамовича, от потомков М. Левицкого, Краков

Главный архив древних актов, Варшава, ВОЗ XII 9/1, ВОЗ XII 9/6

Брачные контракты из Замостья, первый за 1675 г. Копиями этих документов, к сожалению, мы не располагаем.

Описание: [Roszko, Braun 1958: 36].

Главный архив древних актов, Варшава, Архив родового имени Замойских

Письмо Тобиаша Богдановича, 1 л. Без даты.

Текст письма:

Moysčivı pane švagri i dobrodžeya muy!

Biy Teŋri biylikinä da sövüklü övdäki dostuñiz bilä köp ömür da saylıx bergäy köp zamanganča, amen.

Köptän nečä kez ayzdan klädim çolma biylikinizdän, yüzüm keltirmädi, na hali körüyirmen tek gıvalt, šähärdä n'edostatok här nemädän, a zlaşca ötmäktän utru, tek çolarmen biylikinizdän neçik benim šahavatlı dostumdan, ki maña dohodit etkäysiz da simarlâgaysiz kläsä bir korec ariş na pıtil, neni biylikinä yügünüp tölärmen. Dostluç üçün, Biy Teŋridän çolarmen, kimsäm yoç, sizdän başça, ratunekgä. Melnik simarlaptır maña komaraga: yoçtur materiya, tapulur baryoçtur cokolv'ek. Xolar-

Милостивый господин шурин и добродетель мой!

Дай Бог Вашей милости вместе с вашими любимыми домочадцами долгую жизнь и здоровье на многие времена, аминь.

Уже давно многократно я хотел было попросить Вашу милость устно, но совесть моя не позволяла, однако теперь я вижу в городе ужас, нехватку всего, а особенно хлеба, и только лишь прошу от Вашей милости как моего уважаемого приятеля, чтобы Вы мне помогли и изволили дать хотя бы ковш ржи на помол, который я вашей милости верну с поклоном. Прошу Господом Богом, ради дружбы, у меня нет никого, кроме вас, для спасения. Мельник велел мне [ехать] на таможню: нет материи, сыщется, наверное, что-нибудь. Прошу [Вас]. Если посчастливится

men. Ziyansız nasip bolsa, tañda klärmen ketmä-
gä V'eprecgä baхмага, ne dä keräk esä körmägä,
yuž köriyirmen, хауір ола, amen.

Biylikinizniñ dostu hem хulu
Tobiaš Bogdanovič švager.

без убытка, завтра хочу поехать в Вепрец посмот-
реть, удастся ли получить какую-то выгоду, уж по-
стараюсь как следует, аминь.

Приятель и слуга вашей милости
Тобиаш Богданович, шурин.

Институт истории Польской Академии Наук, Варшава, № 6

Сборник проповедей вартабеда (богослова) Антона

Дата: 1657 г. *Место* неизвестно.

Бумага. 101 л.

Содержание: 26 проповедей, списанных из трехтомного сборника, который хранится в Вене (Вен. 479, Вен. 480, Вен. 481).

Публикация:

две проповеди: лл. 37-38 об. [Tryjarski 1976a] и 90-93 об. [Tryjarski 1976b];
покаянная молитва, лл. 41-41 об. [Tryjarski 1977].

Примечание. Более полный вариант этой покаянной молитвы содержится в рукописи *Mat. 2403*: лл. 70:9-74:14 и далее. Ср. также текст покаянной молитвы в «Codex Cumanius», лл. 61: 1-10.

Библиотека Национального института им. Оссолинских, Вроцлав, № 1916/II

Prawa Ormiańskie, przez Zygmunta I nadane w Piotrkowie roku 1519

Кыпчакская версия (1523) Армянского Судебника Мхитара Гоша и Армяно-кыпчакский Процессуальный кодекс (1523-1594)

Латинская интерпретация Армянского Судебника Мхитара Гоша (1184-1213), включающая существенные изменения и дополнения, была выполнена в 1518-1519 годах и утверждена польским королем Сигизмундом I Старым – великим князем литовским Жигимонтом на сейме в Пётркове в 1519 г. Польский перевод с латыни закончен в 1523 году, одновременно с кыпчакским. Дополнительные кыпчакские статьи составили, как оказалось, совершенно оригинальный Армяно-кыпчакский Процессуальный кодекс. Разбивка его на статьи выполнена нами согласно условному делению текста на клаузулы, предложенному Освальдом Бальцером для более поздней польской версии 1604 года.

Настоящая рукопись содержит датированный 1523 годом перевод с польского на кыпчакский язык основного текста (лл. 1v/156v-142r/297r) и изначально внесенных в перевод новых статей 1-5 (лл. 56v/211v-63r/218r), а также дополнительные кыпчакские статьи 6-47 и 48-98 (лл. 142v/297v – 164r/319r), составленные в 1523-1572 гг., и статью 99, вписанную в 1594 г.

Вроцлавская копия сделана монахом Мгрдичем между 1575 и 1594 гг., вероятно, во Львове.

Бумага. 343 л. (лл. 1-10 об., 11 об., 20 об., 21, 117-156, 319 об.-343 чистые), 17х24,5 см.

На переплете: Prawa 1528 [Дата изготовления переплета]. 1612.

Содержание:

Лл. 11-116 об.: текст Судебника на польском языке;

лл. 156 об.-202 об., 204-297: текст Судебника на кыпчакском языке;

лл. 203-203 об.: судебская присяга на польском языке армянским письмом;

лл. 209 об.-211: королевский декрет;

лл. 294-297: памятная записка;

лл. 297 об.-318 об.: Процессуальный кодекс на кыпчакском языке;

л. 319: дополнительная процессуальная статья, принятая Львовским армянским судом в 1594 году.

Примечания. Латинская версия Судебника хранится в коллекции пергаментных грамот Центрального государственного исторического архива Украины в г. Львове, фонд 131, дело 315, 28 листов формата 40x57 см.

В ЦГИА Украины в г. Киеве имеется позитивный микрофильм: КМФ 15, опись 2, № 294.

Описание: [Macler 1927:79 80].

Публикация: лл. 156 об.-193 об., 209-211, 293 об.-297 [Lewicki, Kohnowa 1957];

лл. 203-203 об. [Słuszkiewicz 1966];

кыпчакский критический текст на основе данной рукописи и двух других списков (*Вен. 468* и *Пар. 176*), русский и казахский переводы, кыпчакско-русский и кыпчакско-казахский глоссарии, армянский прототип в русском переводе с глоссарием и подробным раскрытием ссылок на Ветхий Завет и Евангелие и соответствующими цитатами, польская версия с русским переводом и сопоставительными таблицами армянской, кыпчакской и польской версий [Гаркавец, Сапаргалиев 2002].

Полный текст вроцлавской рукописи № 1916/II

(1v/156v) *Äväłgi položen'asî* *Törä bitikiniñ*

Burungisi, ki pampasël etärlär bizni, ki töräläri yoxtur.

Ekinçi, ki ne üçün emdi yazdıq, ya kimniñ priçinasından.

Üçünçi, nišanî küçünüñ barça törälärniñ.

Dörtünçi, ki kimlär töräçilär bolmaq keräk.

Beşinçi, ki ne nemädür törä, ya kimgä törä bolmaq, ya töräni kimgä simarlamaq keräk.

Altınçi, ki ne türlü tiyär bolmaga töräçilärgä ya zaçotcalarga.

Yedinçi, tanıxlar üçün, ki nedir alarniñ inamları.

Sekizinçi, ant üçün, ki ne türlü bolmaq keräk, ya kimgä berilir ant.

Toyuzunçu, ki tiymästir k'risdânlarga dinsizlär alınä barmaga törägä.

Onunçi, ki çaysî bitiklärdän üyüdiq, ya çaysî millätlärdän aldıq törälärni.

(2r/157r) Burungisi, ki pampasël etärlär bizni, ki töräsi yoxtur

Haybatlı ari vartabedniñ yasaganî bu Törä bitikini çoltçasından Sdep'annos gat'oçigosniñ barça ermenilikniñ.

Äväłgi toxtalmaçî da başlanmaçî barça törä bitikläriñiñ.

Başta yazar anıñkibiklärgä džuap, ki bizni pambasël etärlär, ki yoxtur bizdä törä.

Ari Džanniñ şnork'undan hadirländik yazmaga törälär bitikini.

Äväl džuvap berälik alarga, ki pambasël etärlär K'risdosnuñ töräsini, ki törä yoxtur (2v/157v) ermeni k'risdânlarda. Zera köplär bardir, ki mahtarlar özgä dayfaniñ törälärini, ki könü töräläri bar. Kimlär ki bu işni sözlärlär, kendilä-

(1v/156v) Начальные положения Судебника

Первое, о тех, которые злословят, что у нас нет законов.

Второе, почему мы теперь написали, и кто тому причиной.

Третье, о замечательной силе законов.

Четвертое, какие люди должны быть судьями.

Пятое, что такое суд, на кого возлагается суд, или кому следует верить суд.

Шестое, как следует вести себя судьям и тяжущимся.

Седьмое, о свидетелях, каково к ним доверие.

Восьмое, о присяге, какой она должна быть, и кому назначается присяга.

Девятое, о том, что христианам не подобает обращаться в суд неверных.

Десятое, из каких писаний мы выбрали, или у каких народов мы взяли законы.

(2r/157r) Первое, о тех, которые злословят, что у нас нет суда

Этот Судебник был составлен достославным святым вартабедом [Микаелем] по просьбе католика всех армян Степана.

Изначальное установление и начало всех законоуложений.

Вначале он отвечает тем, которые злословят о нас, что у нас нет законов.

К написанию книги законов мы были подготовлены по милости Святого Духа.

Прежде всего ответим тем, которые злословят о Христовом законе, что суда у (2v/157v) армянских христиан нет. Ибо много таких, которые хвалят законы других наций, что у них есть истинные законы. Те, кто говорят это, уклонились от истинного

ri könü törädän tayiptırlar da özgälärni dä klär-lär taydırmaga, yeñil esli adämilärni.

Burungi džıvıvup alarga munu beribiz, ki Teñri äväldän adäminij tarbiyatına toxtattı ta-nımaga könülükni. Anij üçün dinsizlärniñ dok-torları toxtatıp törä çoydular, ki kim ki bolvan-larga yaman aytsa, ölümlü bolgay, da kim ki atasına çol uzatıp urgay, çolun keskäylär. Hay-tıp Movşes kendi töräsini arttırdı bu işniñ törä-sini, alıp ävälgı törädän: kim ki atasına u anasi-na yaman aytsa, ölüm(3r/158r)lü bolgay. Haytıp surp Awedarani Biyimiz K'risdosniñ barça törä-lärniñ tügällikidir, anij üçün buyurur: «İşitiñiz, ki aytıldı Eski Törädä bu türlü, yoçesä men siz-gä Yäñi buyurumen bu türlü da berkitirmen Es-kini Yäñi bilä, berip sizniñ yaçşı erkiñizgä, aytıp: sövgäysiz sizniñ sıñariñizni, neçik sizniñ boyunjuz-nu».

Ekinçi, hälbättä, yaçşı erkinä berir adämi-niñ barça yaçşılığın çilnımaga, çaysın ki toxta-tır, ki bizim erkimizdädir, ki barça adämilär bilä könülük bilä barmaga. Ol säbäp bilä ne Aweda-ranni yazıp, çoymadılar äväldän, yoçesä söz bilä aytılar.

Ekinçi. K'risdos keldi da övrätti tügäl törä tügäl adämilärgä, da klämädi toxtamagan adäm(3v/158v)ilärgä bitik bilä bermägä. Anij üçün ögüt berir surp Awedaranda, ki barişkay kendiniñ zaçocası bilä, törägä kelmiyin. Dayı da K'risdos yarıçununı manisi bilä alani etti surp Awedarandan, ki barça, kimsä kingä borçlu esä, tölöv etkäy yaçşı köñüldän, yaçşı es etip, zera adäminij esi kendiniñ yarıçudur. Muñar oçsaş barça yarıçu işläriñi eslämək keräk. Bu türlü K'risdos buyurur Awedaranda şafarniñ manisini, egär anij egirlikini taptı esä äväldän, soñra maçtadı anij usunu, ki yarlıyap etti ol egirlikni kendiniñ eyäsinä, çaysı bilä ki kirmädi töräniñ alnına sağış bermägä. Körgüzür, ki tiyişlidir yarıçu bol(4r/159r)maga, yoçesä maçtamaç bilä üvrätir, ki çarä bar esä, suçlan-masın yarıçuga barmaga. Muñar oçsaş hraşarel etär surp Awedaranda törä etmägä añar, ki çoltça etti K'risdostan, ki ayt çardaşıma, ki üläşkay benim bilä atamnij oçiznamni. Ošta eki türlü bardır sizdä säbäp: adämilik tarbiy-atından da törädän, mani, ne üçün suçlanç bolursiz özgälärniñ töräsini? Mundan övränip, aytır açaç'al Boyos, ki heç sizdä könü törä yoçtur, ne üçün siz kendiniñizgä çisça u egirlik etmägä çoymassiz, yoçesä siz çisça u egirlik etärsiz tügül özgälärgä, yoçesä çardaşlarga da.

права сами и других, легкомысленных людей, стремятся ввести в заблуждение.

Первое, что мы им ответим, это то, что Бог изначально заложил в природе человека стремление к справедливости. Посему доктора язычников определили и установили закон, что если кто-нибудь оскорбит идолов, должен умереть, и кто поднимет руку на отца и ударит, пусть ему отсекут руку. Также Моисей в своем законе ужесточил закон по этому делу, взяв из прежнего закона: кто оскорбит своего отца и свою мать, подлежит (3r/158r) смерти. Также и святое Евангелие Господа нашего Христа, являясь завершением всех законов, повелевает поэтому: «Послушайте, что сказано в Старом Законе так-то. А я вам в Новом повелеваю так-то и Старый утверждаю Новым, отдавая на вашу добрую волю, говоря: любите ваших ближних, как самих себя».

Второй, конечно же, предоставляет доброй воле человека вершить всяческую добродетель, устанавливая, что в нашей воле поступать со всеми людьми по справедливости. По этой причине и Евангелие вначале не изложили письменно, а проповедывали устно.

Второе. Христос пришел, и учил людей всех вместе закону вообще, и не хотел людям, которые еще не имели твердых убеждений, дать закон (3v/158v) на письме. Потому в святом Евангелии он наставляет, чтобы мирились с соперниками по пути в суд. Притчей о судьбе в святом Евангелии Христос объясняет, что каждый, кто кому-нибудь должен, обязан возместить долг по доброй воле и по справедливости, хорошо рассудив, ибо судьей человека является его собственное сознание. Подобно этому следует разрешать все судебные дела. Так учит Христос в Евангелии и в притче об управителе: хотя сначала он нашел его нечестным, но потом похвалил за ум, что достойно признался в нечестности своему хозяину и благодаря этому не предстал перед судом для дачи отчета. Он показывает, что судиться (4r/159r) нужно, но похвалой учит, что, если можно, пусть не стремятся обращаться в суд. Подобным образом в святом Евангелии Он отказывает в суде тому, кто просил Христа: «Скажи брату моему, пусть разделит со мной наследство отца моего». Вот вы имеете двойное основание, естественное и законное, тем не менее, почему вы жаждете суда других? Заключая из этого, апостол Павел говорит, что истинного суда нет в вас самих, вот почему вы не подвергаете лишениям и несправедливости самих себя (досл. не перестаете подвергать!), а притесняете и обижаете не только других, но и братьев.

Üçüncü. Klämädi Teñri bermägä yazgan törä, ki bolmagay prezmušen(4v/159v)ʼadan könülükta bolgaybiz, yoğesä süvük bilä, yarlıyamağ bilä saɣlagaybiz könülüknu u yazmagan töräni här zamanda.

Dörtüncü, ki yetkinčä Teñri yöpsündü Töräni, u prorokları, u Awedaranı, neçik ki yağşı urluğ bolgay dżanimizga, da bu türlü könülük bilä dä etmägä yaryularni.

Beşinci, ki Törä, u proroklar, u Awedaran teşkirilmästir, yoğesä törä prezmušenʼadan teşkirilir uluslarda u millätlär arasına. Anıñ üçün boş etär Teñri, ki uslular tergäp baɣkaylar, ne türlü iş esä, añar körä etkäylär yaryunu.

Altıncı, ki törädä prezmušenʼadan antka tüşär, da Biyimiz Kʼrisdos tiyar ant içmäkni, klär, ki biz könü kʼrisdänliktä (5r/160r) tirilgäybiz, ki könü könü bolgay, egri egri bolgay.

Екинчи, ki ne üçün emdi yazdıq ya kimniñ priçinasından

Dayı da ne üçün emdi klädik yazmaga törälärni, ya ne säbäptän teprändi esimiz bu işkä.

Eğär ki yazdıq esä ävälgidä, ki keräkimiz düğül edi yazgan törä berilmägä Teñridän, yoğsa köp kez işittik panbas özgä millättän, ki yoğtur kʼrisdänlarda törä. Kim ki munu aytir, bilmästir ari bitikläriñ küçüni. Munıñki yaman sayıştan 2 türlü yamanlığ toyar: 1, ya sayışlar edi, ki töräni yoğan essiz edi; 2, ya klämäs edi, ki könülük bolgay edi adämilär arasına dünyäda.

2-inçi, ki ol biliklikni, ki tar(5v/160v)biyatimizdan bar edi, yamanlığ söndürdü, da tügäl yaratılğan adämini yarımdığ etti, da sövüknu u şavavatni körälmäsizlik çapanel etti.

3-ünçi, bu vaçtlarda erinçäkliktän üvränmägä klämäslär Eski u Yäñi Törälärni ne markarelärdän, ne Awedarandan, ki bolgaylar edi ari bitikläriñ küçündän bilmägä könü töräni. Anıñ üçün klädik bu Törä bitiki bilä oyatmaga alarni, neçik kimsäni yuğudan.

4-ünçü, bu vaçtlarda biliklik eksildi, ki biliklik bolsa edi, bolur edik sinap u tañlap zämanäsina körä; anıñ üçün yıyıldıq barça millättän u uluslardan, da yazıp ta berkittik oğşaş Eski u Yäñi Törälärgä, ne türlü proroklar (6r/161r) çoydı da Awedaran buyurdu.

5-inçi, ki bu zamanda Ari Dżan izyavit etmäs, neçik Soğomon u Taniel vaçtına, ya neçik Gorintʼos kermäninä, ya özgä uluslarda, ki könü törä etärlär edi. Zera Ari Dżan edi körgüzüçü alarniñ yüräkinä, anıñ üçün suğlanç düğüllär

Третье. Бог не захотел дать писанный закон, дабы не пребывать нам в праве (4v/159v) по принуждению, а во все времена блюсти справедливость и неписанные законы из любви и сострадания.

Четвертое, Бог счел достаточным, чтобы Законы, пророки, Евангелие были в нашей душе как хорошее семя и чтобы таким образом отправлять суды по справедливости.

Пятое, Закон, и пророки, и Евангелие неизменны, а принудительный закон изменяется по странам и народам. Посему Бог позволяет, чтобы мудрецы исследовали, каковы обстоятельства дела, и судили в соответствии этим.

Шестое, в суде по принуждению доходит до присяги, а Господь наш Христос запрещает клясться, желая, чтобы мы жили в (5r/160r) истинной христианской вере и правда была правдой, а кривда кривдой.

Второе, почему мы теперь написали, и кто был тому причиной

Почему ныне мы пожелали написать законы, или по каким причинам наш разум отважился на это дело.

[Первая причина.] Хотя мы и писали раньше, что у нас не было нужды, чтобы писанный закон был дан от Бога, однако много раз мы слышали от других народов злословия, что у христиан нет закона. Кто говорит это, не знает силы священных писаний. Вследствие подобного злостного рассуждения возникает два зла: первое, либо они полагают, что установивший законы был невеждой; второе, либо он не хотел, чтобы в мире среди людей была справедливость.

Второе – то, что зло погасило то знание, которым мы обладали от (5v/160v) природы, и человека, созданного совершенным, сделало неполноценным, и ненависть преградила путь любви и милосердию.

Третье, в нынешние времена люди из-за лени не хотят учиться Старому и Новому Законам, ни из пророков, ни из Евангелия, чтобы благодаря силе священных писаний познать истинный закон. Поэтому мы пожелали разбудить их этим Судебником, словно спящих.

Четвертое, в нынешние времена знание убавилось, а если бы знание было, мы могли бы расследовать и выбирать законы соответственно времени; поэтому мы собрали у всех народов и стран и, записав, закрепили подобно Старому и Новому Законам, как установили (6r/161r) пророки и повелевает Евангелие.

Пятая [причина] состоит в том, что в настоящее время Святой Дух не воздействует так, как во времена Соломона и Даниила, или как в городе Коринфе, или в других странах, где творили истинный суд. Ибо ука-

edi yazgan törälärgä. Neçik surp arak'ellär klämädilär yazıp bermägä surp Awedaranni ävöldän, yoğsa sözläri bilä inandırıp çaytardılar, da andan soñra suxlandılar yazmaga, alay oç töräni dä yazıp çaldırmadılar, zera alarniñ dayın özgä ulu sayışları bar edi çaytarmaçlıx üçün, yoğsa pokoy berdilər Eski Törä bilä, da kermänlärnin običayı bilä, da ari bitiklärnin kücü (6v/161v) bilä törälärin etmägä. Yoğesä bu zamanda barçadan kerı tüştük. Bu säbäptän prezmušen'a yazıp çoyduq törälärni.

6-inçi, ki yaryunuñ işi ant bilä tügällänir, evet ki Teñridän buyurulmadı ant içmägä. Yoğesä yamanlıx artıptır bu zamanda, a k'risdänlar tügül ki yalyız yaryu alnına ant içär, yoğsa här yerdä här kez heç nemädän, da anıñ bilä Xutçaruçumuznuñ buyruçun heç etärlär, da biz klädik, ki Teñriniñ boyruçun heç etkänlärgä törä u ganunk' berkitip çoyduç yaryuda.

7-inçi, ki bolmamaçı üçün töräniñ barmağaylar özgä millätniñ töräsinä, neçik buyurur edilär markarelər, ki yoç mī dir Teñri (7r/162r) Israjel arasına, ki bolvanlarga barırlar, çaysın ki arak'ellär dä anı tabalap aytırlar, ki tiymästir k'risdänlarga özgä millätniñ alnına yaryuga bar-maga.

8-inçi, körärbiz emdigi vaçtta, ki bardir açaşlar, vartabedlar, k'ahanalar, biylär, baş ketçoyalar, ki yüz körüp, u orunc alıp, da biliksizliktän könü yaryunu egri etärlär. Anıñ üçün köptän az yazıp çoyduq Törä bitikindä, ki bolğay ögüt u toyruluç anıñkibiklärgä.

9-unçu, ki yaratılğan tarbiyatimiz dayma unutuçudur yaçşılıçnı köp türlü dżan u ten günahından. Hälbät, kläsäk yaryunu toyrı etmägä, vaçtında unutup yañılırbiz, andan soñra, poşman bolup, (7v/162v) sayışka tüşärbiz, ki alay mīdir yoğsa alay dügül. Anıñ üçün ki bu türlü çiyinli sayış bolmaga, anıñ üçün yazıp çoyduq törä bitikini, här vaçt, çolumuzga alıp, esläğäybiz törämizni da körgüzgäybiz özgä millätkä, ki dayma törälärimizni ari bitiklärdän etärbiz, ki sözläri bolmagay bizni tabalamaga.

10-unçi, çaçan ki adam yaratıldı ürdü da berdi añar Biy Teñri Ari Dżanniñ şnorhk'in. Ol şnorck, neçä bardı ilgäri, adämilär üsnä arttı, da, çaçan ki çaytıp yazıçka tüştülär, aytti Teñri: «Xalmagay benim dżanim adämilärdä, zera dżan yergäsindän tengä çayttılar». Çaçan ki K'risdos keldi dünyâgä, ol Ari Dżanni yänä berdi adämilärgä da dżan yaryusun, çaysı ki surp Awedarandır (8r/163r) da ganunk', zera bilir edi

зующий Святой Дух был у них в сердце, и потому они не стремились иметь писанные законы. Как святые апостолы сначала не хотели изложить святое Евангелие на письме, а обращали в веру словами, и лишь потом пожелали записать, точно так же и законы они не изложили на письме, ибо ими владели другие великие помыслы во славу обращения (неверных), но позволили отправлять суд по Старому Закону, городским обычаям и силой (6v/161v) священных писаний. Но ныне мы отвратились от всего этого. По этой причине мы были вынуждены изложить законы на письме.

Шестая [причина] состоит в том, что судебные дела кончаются присягой, тогда как Богом не позволено клясться. Однако в настоящее время зло умножилось, и христиане не только присягают перед судом, но и клянутся в любом месте, по любому ничтожному поводу, тем самым пренебрегая заповедью нашего Спасителя, и мы захотели утвердить в суде право и законы для тех, кто попирает Божьи заповеди.

Седьмое, дабы под предлогом отсутствия закона не обращались в суд других наций, против чего предостерегали пророки: разве нет Бога (7r/162r) у Израиля, что они ходят к идолам? – и в чем укоряли их и апостолы, говоря, что не надлежит христианам ходить в суд перед иноверцами.

Восьмое, в нынешнее время мы видим, что есть епископы, проповедники, священники, князья, главные старейшины, которые извращают правосудие, проявляя пристрастие, получая взятки и по невежеству. Поэтому многое мы лаконично изложили в Судебнике, дабы он послужил им в укор и в исправление.

Девятое, наш характер устроен так, что мы постоянно забываем добро ввиду многообразных душевных и плотских грехов. Хотя мы и хотим, несомненно, творить суд справедливо, но в час суда забываем и ошибаемся, затем раскаиваемся (7v/162v) и впадаем в сомнения: так это или не так? Поскольку испытывать такие сомнения очень мучительно, мы написали этот Судебник, дабы, постоянно имея его под рукой, сами помнили наши законы и показывали иноплементам, что наши законы мы всегда применяем, исходя из священных писаний, дабы им не было что сказать нам в укор.

Десятое, когда человек был сотворен, Господь Бог вдунул в него, как семя, дар Святого Духа. Тот дар со временем в людях все больше развивался, но, когда они отвратились и впали в грех, Бог сказал: «Да не останется дух мой в человеках, ибо они отвернулись от духовного уклада к плоти». Когда же Христос пришел в мир, он вернул людям Святой Дух и дал им духовный суд, то есть святое Евангелие (8r/163r) и каноны, ибо знал наш Господь Христос,

Biyimiz K'risdos, ki dünyâ adâmilâri prezmuşen'a dünyâ yaryusun yararlar edi. Tiyâsidir emdidân soñra bitik bilä yöpsünmägä törälärni, tañlap barça ari bitiklârdân.

11-birinçi, ki bilgäylär yaryučılar Törä bitikindân toyrı yaryu etmägä, bilip, ki kendilâri dä turmañtırlar köktägi yaryučunuñ alnına yaryuga.

12-inçi, ki klär ki töräniñ alnına kelirlär, xorxu keçirgäylär, aniñ üçün ki çaçan adâmilär alnına bolmaslar egrini könü etmägä, hälbät, köp türlü söz bilä džâht etärlär yaryučunuñ aldamağa, ne türlü bolsarlar köktägi yaryučunuñ alnına turmaga, ki barça yapuñlarnı körär, ki aniñ alnına kimsä aldamağ (8v/163v) bilä bolmas könü bolmaga, yoğsa könülük bilä tergöv bolsar?

Osta bu 12 türlü baş işlär biri birinä baylap, säbâp çoyarbiz Törä bitikinä oğşaş surp araq'ellärgä, çaysi ki Biy Teñridän yaryučular berildilär dünyâgä, da çaytıp Ari Džan bilä toyurdular hajrabedlärni u vartabedlärni, ari yixövnüñ yaryučuların.

Zera bu 12 tügäl san haybatlandi barça dünyâgä, zera bu 2 altıdan toydular, da bu 6 san dünyâniñ yaratılğaniniñ künläridir, da ölcövüdür adâminiñ 6 teprânişiniñ, da sanıdır adâmilikniñ tarbiyatiniñ. Dayi da bardir köp türlü haybatlıq ki [=haybatlıqı] bu işlärniñ ari bitiklârdä. Dayi da oğşaştir 12 nahabedlärniñ (9r/164r) pokolen'asına Israjel oylanlariniñ, çaysilarına ki berildi Teñridän yazılğan törä Movşes çoluna. Aniñ üçün bu 12 türlü baş işlär bilä tügälärbiz Törä bitikini.

Dayi da ne säbâp boldi bizgä, ki başladıq bu törälärni yazmaga?

Köp vañttan beri ulu sayışta edim bu Törä bitiki üçün, ki här kez bizni tabalarlar edi bizim çom da, özgä dayfa da. Dayi da hörmät çoyup bizgä bu iş üçün sövüklü ari bitiklärniñ şägerti Boğos vartabed köp türlü hörmätli hörmätli sözlär bilä, da men bolmadım üstümä almaga, mahana etip benim biliksizlikimni da tenimniñ tınçsızlıxını, da sayış ettim, ki çoltça etkiy edim özgä küçlü ari vartabedlârdân, zera bar edilär (9v/164v) köplär ol vañtta atlı-çuvlu pilisopalar. Evet, ki bilip benim džinsimniñ bizminlikini, klämädım kimsäni bu işkä keltirmägä. Yoğsa asrı tañlar edim, ki araq'ellär u belgili ari atalar munıñki ulu işniñ çayyusuna bolmadılar.

Evet ki çaytıp boldi säbâp bu Törä bitikini yazmaga hörmät çoyganından bizgä der Sdep'anos gat'oyigosniñ barça ermenilikniñ, bir dä, eki

что люди как земные создания вынуждены судиться судом земным. Впредь надлежит пользоваться писаными законами, выбранными из всех священных писаний.

Одиннадцатое, чтобы судьи знали из Судебника, как творить правый суд, памятуя, что и они сами должны будут предстать перед судом небесного судьи.

Двенадцатое, чтобы те, которые приходят в суд, устрашились, ибо если они, несмотря на старания обмануть судью многообразными речами, конечно же, не смогут выдать ложь за истину перед людьми, то как же предстать им перед небесным судьей, который зрит все скрытое и перед которым никто (8v/163v) не может оправдаться обманом, но будет судим по справедливости?

Вот эти двенадцать главных обстоятельств разного рода мы связываем друг с другом и считаем основанием составления Судебника – подобно святым апостолам, которые были назначены от Господа Бога судьями мира, а затем со Святым Духом породили патриархов и вартабедов, судей святой церкви.

Ведь число двенадцать чтимо во всем мире как совершенное, так как слагается из двух шестерок, число же шесть есть число дней сотворения мира, и мера шести человеческих движений, и число человеческих характеров. В священных писаниях имеется и много других славных примеров. Есть еще пример двенадцати родоначальников (9r/164r) колен Израилева потомства, которым в руки Моисея были даны Господом писанные законы. Исходя из этих двенадцати главных обстоятельств, мы и составляем Судебник.

Что еще стало поводом к тому, чтобы мы стали писать Судебник?

Об этом Судебнике я размышлял давно, так как нас постоянно упрекали и свои, и чужие. Увещевал меня и склонял к этому делу своими многочисленными нравственными наставлениями вартабед Павел, возлюбленный ученик священных писаний, но я не мог взвалить на себя этот труд, объясняя отказ моим невежеством и плотской немощью; и попытался я упросить других сильных из праведных ученых монахов, так как (9v/164v) в то время было много именитых и прославленных философов. Однако, зная неотзывчивость нашего народа, я не хотел никого к этому принуждать. Но я очень удивлялся, что апостолы и известные святые отцы оставили без внимания это великое дело.

Но решающим стимулом к написанию Судебника послужило почтительное обращение к нам владыки Степана, католикоса всех армян, который и раз, и

dä bizdän ɣoltɣa etti, da men mahana ettim benim biliksizlikimni da köp kez tartindim bu iş-tän. Haçan ki artixsi ɣoltɣa etti, men dä üstümä aldım benim miskinlikim bilä, bilip, ki tiyäsdir hnazant bolmaga duɣovniy buyruɣka. Egär ki Teŋridän esä bu yaxşı sayış da (10r/165r) tügäl-länsä Aniñ oñarmaɣı bilä, asrı yaxşı; a egär tügällänmäsä benim başlaganı, özgä ari atalar, tügälläp, başka çıxargaylar. Zera äväl äväldän barça ustalıq tügäl, bir adämیدän başlanıp, da andan tügälländi, yoɣesä köplärdän, zera, azdan köptän tapıp, biri birinä keltirip, biriktirdilər barça ustalıqni. Xaytıp esimä aldım, ki Biyimiz Krisdosniñ yaryusuna barasimen, ol, ki yüz kör-mäs, ne orunç almas, aniñ üçün tiyişlidir maña yazmaga ɣolum bilä Teŋriniñ yaryusunıñ oɣşa-şin. Bolmagay kimsä tabalagay aytkan sözü-mnü. Egär kimsä biliksiz esä, övränsin, a egär tügäl övrängän esä da munda nemä eksik tapsa, kendi tügälläsin. 2 yartın (10v/165v) yaxşı kö-nüllärni yöpsünürbiz sövük bilä.

Üçünçi, nişanı küçünüñ barça törälärniñ

Dayı da yazar surp Mikael vartabed Törä bitikiniñ ɣuvatı üçün köp türlü yalbarmaq der Sdep'annos gat'oɣyigosga.

Xolarmen sendän, haybatlı ata da barça er-menilik yiçövläriniñ başı, bolmagay, ki heç tä ye-ñil sayışlagaysen dżan sartın keräklı işni, ɣaysın ki benim üstümä beripsen. Zera tiyäsdir maña, ki körgüzgäyмен saña köptän az, ki nedir ɣuvatı Törä bitikiniñ, ɣaysini ki ɣolumuzga alıpbiz. Zera Törä bitikiniñ oɣşaşı bar ganonk'ta, zera tiyişlidir bizgä tüzmagä töräni u ganonk'ni, ki biri birinä oɣşagay. Xaytıp bu (11r/166r) türlü bardır oɣşaşı biri birinä. Zera ganonk' dżanni toyrı etär, da törä tenni, hälbät, egär biri birindän ayrılıp esälär, yoɣsa köp yerdä birikirlär. Neçik dżan u ten, ki tarbiyat bilä 2-dirlär, ol türlü ayırılmas, ɣatışıp biri biri bilä, bolurlar bir da köp nemäni bir erk bilä ɣilinirlar, ol türlü ganonk' ta törälär. Aniñ üçün, egär ki yoluɣsa ɣatışılmaga eksinä, biri birini sindirmastir. Da ne türlü ganonk'nu biliçilär tüzüptürlär, ol türlü töräni dä; da ne türlü yañil-ganlarga ganonk'ta pokuta u ɣorɣu bar, ol türlü törädä bar; da ne türlü törädä zından u baylamaq bar egrilärgä, ol türlü ganonk'ta zından u bayla-maq ɣaryamaqtır; da ne türlü yazıxsız adämilär üsnä (11v/166v) ganonk' nemä baɣ ɣoymastir, ol türlü törä dä aniñkibiklärniñ üsnä, kimlär ki toyrudurlar dünyäda; da ne türlü ari kişi ɣorɣmastir köktägi yaryučıdan, ol türlü anmey adam ɣorɣ-mastir dünyä yaryučusundan. Xaytıp dayı da

два упрашивал нас, хотя я многократно отказывался, ссылаясь на мое невежество. Но когда он стал настаивать еще больше, я, со своей убогостью, взял это дело на себя, сознавая, что надлежит пребывать в послушании духовному повелению. Если эта благая мысль от Бога и (10r/165r) если с Его помощью дело будет выполнено, то очень хорошо; а если мое начинание не будет завершено, то другие святые отцы допоят и доведут до конца. Ибо всякое совершенное произведение сперва начинается одним человеком и им выпоняется, но завершается многими, и они, открыв кто больше, кто меньше и дополнив друг друга, соединяют воедино все мастерство. Я сознавал и то, что должен буду предстать перед судом Господа нашего Христа, который не лицепрятствует и не берет взятку, и потому мне надлежит собственноручно начертать подобие Божьего закона. Пусть никто не осуждает сказанного мною. Если невежда – пусть учится, а если совершенен в науке и обнаружит здесь изъян, пусть восполнит сам. Добрую волю обеих сторон (10v/165v) мы примем с любовью.

Третье, о замечательной силе законов

Дальше святой вартабед Микаель пишет о силе Судебника со многими мольбами к отцу Степану, католикоосу.

Прошу тебя, благословенный отче и глава всех армянских церквей, не почитай делом праздным и легким то духовное обязательство, которое ты наложил на меня. Посему мне необходимо показать тебе вкратце, в чем сила предпринимаемого нами Судебника. Поскольку подобие судебника имеется в канонах, нам следует изложить по порядку законы и каноны, чтобы было видно их сходство друг с другом. И вот (11r/166r) каково их взаимное сходство. Как каноны исправляют душу, так и закон совершенствует тело, и, конечно, хотя они отделены друг от друга, но во многом едины. Как душа и тело, которые в сущности два отдельных естества, неразлучно соединяясь друг с другом, образуют единство и многое совершают единой волей, точно так же каноны и законы. Поэтому, хотя и бывает, что они соединяются, но они не нарушают друг друга. Как каноны составлены людьми сведущими, так и законы; как в канонах существует искупление и устрашение для преступников, так и в законе; как в законе для неправых существует тюрьма и кандалы, так и в канонах анафема служит темницей и оковами; как каноны (11v/166v) не налагают на безгрешных людей никакого бремени, так и суд на тех, которые чесны в земных делах; и как праведный человек не боится судьи небесного, так и невинный человек не боится судьи земного. [Судебник] приносит нам еще одно благо: подобно то-

yaşşılıx beriliptir bizgä, ki barça ari bitikläрни аниң үчүн түздүлär, ki adämilärни yazıxtan tartkaylar, ol түрлү Төрä bitiki džâht etär tiymaga yamanlärни u egrilärни, ki sövük bilä u yaşşı könjül bilä tirilgäylär biri biri bilä. Dayı da aruvluq bilä tirilmäk artarliqtir, bu da törädä bolmaq keräk. Bu түрлү manilärни berip usularga, ki tanıgaylar, ki neçä түрлү yaşşılıx bar munda hawasar barça adämilärgä, ki talaşni, öp(12r/167r)käni kötürür da eminlikni u yaşşılıxni toxtatir adämilär arasına. Da çayda ki törä eksiktir, anda talaş köptür, da çayda törä u könülük bolsa, eminlik artıxtir ol ulusta, dünyäda u yıxövlärdä, zera bir ülüşü Teñriniñ şnorhk'undan berilgän yıxövlärgä eminliktir.

4-ünçi, dayı da yazar, kimlärdir yaryučılar, ayırır biri birindän könülärни, oşşaşlärни

Ävälgі u könü yaryuču Teñridir, ne түрлү buyurur markare Tawit', ki yaryu etär Teñri kendiniñ žoyovurtuna. Dayı da aytir prorok: «Biy Teñri bizim yaryučumuz». Yänä aytir: «Kel, Teñri, da et seniñ yaryuñnu». Dayı da muñar oşşaş bardir köp işlär, zera kendi Teñridir yaryuču, ki övrätir bizgä könü yaryunu, (12v/167v) çaysi bilä ki dir, adämilärgä tüzgändir bu törälärни, ne friştälärgä, ne džanavarlarga. Evet ki törädä yazgandır: öldürücü džanavarnı öldürmäk keräk,— tügül аниң үчүн, ki džanavarlar ögütlängäylär, yoçesä adämilär. Dayı da devlärgä dä boldi yaryu, ki köktän yergä tüştilär, friştädän devlär boldilar öktämliklärinä körä, dügül köp kez, yoçsa bir kez. Xaçan ki yarattı Teñri adämini, ol çayta belgili etti, ki yaryučumuz da Eyämiz kendidir. Da K'risdos keldi dünyägä da aytти: «Yaryu etmägä keldim bu dünyägä», da «Atam kimsäniñ yaryusun etmäş, barça yaryunu berdi Oğul çoluna». Da budur Teñriniñ yaryusu, ki Yarıx keldi dünyägä, da adämilär art(13r/168r)ıx sövdülär çarayuluñnu, ne ki yarıxni. Da Teñriniñ atı atalir ayirilmas tarbiyat, zera ne түрлү yaryučudur Oğul, ol түрлү Ata u Ari Džan. Da bu iş ari bitiklärdä alanidir, kim kläsä tergämägä.

2-inçi, yaryučılar atini berdi Teñri adämilärgä, ki yaryu etiniñ könülük bilä öksüzgä u tulga. Da bu iş hawsardir çanlarga, biylärgä da çartlarga, çaytip markarelärgä, k'ahanalarga, çaysi ki Movşes çoydı yaryučılar anabadda, da mundan soñra Esu zorawor. Ol түрлү Soçomon çoldu Teñridän usululuç, ki yaryu etmägä bilgäy žoyovurtka. Bar edilär k'ahanalar u çartlar yaryular eskidä, ne түрлү aytir bitiklär dä, ki k'ahanalar bolgaylar çanlı işniñ üsnä (13v/168v) yaryučılar.

му, как все священные писания установлены для того, чтобы отвлечь людей от греха, так и Судебник стремится преградить путь злым и неправым, дабы люди жили в любви и доброжелательстве друг к другу. Жизнь в чистоте есть праведность, и это должно быть и в законе. Эти доводы мы привели для мудрецов, дабы они узнали, сколько здесь хорошего в равной мере для всех людей, ибо [суд и законы] устраняют споры и (12r/ 167r) обиды и утверждают между людьми мир и добро. И где недостаток в законах, там много раздоров, а где есть закон и справедливость, в такой стране изобилует мир и в жизни, и в церкви, ибо одна из Божьих милостей, дарованных церкви, это – мир.

Четвертое, описывает, кто суть судьи, различает судей истинных и истинно-подобных

Первый и истинный судья – Бог, как возвещает пророк Давид: «Бог судит народ свой». И еще говорит пророк: «Господь Бог – наш судья». Говорит еще: «Приди, Боже, и соверши суд свой». Имеется еще много подобных примеров, поскольку Бог сам есть Судья, который учит нас истинному суду, (12v/167v) из чего явствует, что эти законы Он установил для людей, а не для ангелов и не для животных. Да, в законе записано: животное, причинившее смерть, следует убить, – однако вовсе не в наказание животным, а людям. Еще был суд и для духов, по которому они пали с неба на землю и из ангелов превратились в злых духов – вследствие их гордыни, но было это не многократно, а единожды. Когда же Бог создал человека, то сразу возвестил, что Он сам есть наш Судья и Господь. И Христос пришел в мир и сказал: «Судить пришел я в этот мир», и «Отец Мой никого не судит, но весь суд отдал в руки Сыну». Суд же Божий состоит в том, что свет пришел в мир, однако люди больше (13r/ 168r) полюбили тьму, а не свет. Именем же «Бог» называется нераздельное (неделимое, неразрозняемое, неразличаемое) естество, ибо как Сын является судьей, так и Отец и Святой Дух. И это ясно из священных писаний, если кто желает исследовать.

Во-вторых, звание судей Бог дал людям, говоря: «Творите суд по правде сироте и вдове». И это касается в равной степени королей, князей и старейшин, а также пророков и священников, которых Моисей поставил судьями в пустыне, а затем могущественного Иисуса [Навина]. Также Соломон просил мудрости у Бога, чтобы уметь судить народ. Судьями в старых судах были также священники и старейшины, как сообщают писания, что в уголовных делах священники должны быть (13v/168v) судьями.

Ne üçün Teğri hawsar berdi yaryučuluğunu?
Aniñ üçün, ki barçası bu şnorhk'tan meñärü-
çi bolgaylar da çaytöp ki eksiklikindän yaryučilarniñ biri birin zrgel etkäylär. Da Yänidä buyurdi Biyimiz K'risdos surp arak'ellärgä, ki olturgaysız 12 olturyučta yaryu etmägä 12 millätkä Israjel çomına. Da alardan teşkirip aldılar başlıxlari barça k'risdänlarniñ. Ol türlü çaytöp K'risdos övrätti mane bilä egri yaryuču üçün, ki tügäl könü yaryu etmäş edi, barça kimsä adämilärdän esi kendinä yaryučudur, dżanına, u teninä, u 5 seziklikinä, da aruvluçta saçlagay kendini.

5. Dayı da nedir yaryu, ya kimlärgä bazıp sımarmamaç keräk, ya kimlärgä tiyär yaryunu etmägä

(14r/169r) Da yaryu kimdän aytıldı? Äväl Teğridän, soñra markareldändän, ki yaryu nedir. Yaryu barça işlärniñ tergämäkidir. 3 türlü iş bar, ki adämilär tepränirlär dünyâda: yaçşı, u yaman, da ortaçaçlı. Kimlär ki alani yaçşı kişilärdir da kimsäni zrgel etmäslärdir, alarga yaryu keräkmäştir. A kimlär ki oyrudur, ya çaraççidir, ya baş yevüçüdür, alarniñ işi tas bolmaçtır. A yaryu ortaçaçlı adämilärniñdir, kimniñ zaçocası bar. Ne türlü Soçomon 2 çatunniñ es bilä tergäp taptı yaryusun, ol türlü Taniel markareş es bilä aėti Suşanniñ 2 çartniñ yaryusun. Da K'risdos 2-inçi kelgäninä oñ yanındağı alani artarlarga aytsar: (14v/169v) «Keliñiz, Atamdan alyışlanganlar», — da soñ yanındağı alani yazıçlılarga aytsar: «Ketiñiz Mendän, çaryışlılar, meñi otka».

Xaysı alanidir bu türlü, ki ortaçaçlılarniñdir yaryu, ortaçaçlı alardır, kimlär ki yazıçlılardan çaytöp, pokutovat etiptirlär, alarniñ öleşär Teğri yazıçın, pokutasın, da kimniñ yazıçı artıç bolsa, ol bersär dżuapın. Alay oç dünyâ yaryusuna kör-güzür.

Tiyışlidir yaryuçuga, ki bitikçi, uslu, açıllı bolgay, da ari bitikläрниñ küçün yaçşı bilgäy, da barça adämilikni igi bilgäy, ki yaryunu toyrutkay. Tiyışlidir yaryuçılarga, ki l'ataları bilä tügäl bolgay, da anlı, u açıllı, u saçt bolgay, bolmagay, ki, töräni anlamıyın, (15r / 170r) kimsägä eksiklik etkäy. Neçik ki bir peşäkär, tügäl peşäsin üvränip bilmägäy, bolmas ustalıç etmägä, neçä artıç dayın biliklik keräk yaryuçılarga, çaysı ki Teğrigä yaraşır. Zera yaryu yarmaç Teğriñdir, oldur könü yaryuču, da dünyâ yaryuçuları Teğrigä oçsaştır. Aniñ üçün keräktir, ki, yüz körmıyın, Teğriñiñ yaryusun könü etkäy da Teğriñiñ alnına açıç yüzlü bolgay.

Для чего Бог предоставил суд в равной мере всем?

Для того, чтобы все пользовались этим даром и также чтобы из-за недостатка в судьях люди не причиняли лишений друг другу. И в Новом [Завете] заповедал Господь наш Христос святым апостолам: «сядете на двенадцати престолах судить двенадцать колен народа Израилева». От них же переняли это право вожди всех христиан. Также в притче о неправедном судье, который не судил по истинной правде, Христос учил, что сознание каждого из людей является судьей ему, его душе, и телу, и пяти чувствам и что каждый должен сам держать себя в чистоте.

Пятое, что такое суд, на кого возлагается суд, или кому следует верить суд

(14r/169r) Кем же определено само понятие «суд»? Что такое суд, сначала определено Богом, затем пророками. Суд значит расследование любых дел. Есть три типа поведения людей в мире: хорошее, плохое и среднее. Для людей, которые заведомо добры и никого не обижают, суд не нужен. А которые воры, или разбойники, или душегубы, их дело гиблое. А суд надлежит людям средним, у которых есть тяжбы. Как Соломон мудро расследовал и вынес приговор по делу двух женщин, так и пророк Даниил мудро рассудил тяжбу двух старейшин и Сусанны. И Христос в час своего второго пришествия скажет истинно праведным, находящимся по правую сторону: «Придите, благословенные Отца Моего», — а затем скажет отъявленным грешникам, стоящим по левую сторону: «Идите от Меня, проклятые, в огонь вечный».

Из этого ясно, что суд надлежит средним, средние же — это те, которые раскаиваются и искупают свои грехи; Бог соизмеряет их грехи и покаяние, и у кого грех преобладает, тот дает ответ. Так же предписано поступать и в земном суде.

Судье надлежит быть грамотным, мудрым, умным, он должен хорошо понимать силу священного писания, а также хорошо знать все особенности человеческой природы, чтобы судить справедливо. Судьям надлежит быть в совершенных летах, обладать сметливостью, быть рассудительными и осмотрительными, дабы по причине непонимания законов (15r/170r) кому-нибудь не навредить. Коль скоро ни один ремесленник, не изучив в совершенстве все свое ремесло, не может быть мастером, насколько же больше знаний необходимо судьям в их деле, достойном Бога. Ибо творить суд надлежит Богу, Он — истинный судья, и судьи земные подобны Богу. Поэтому необходимо, чтобы они творили суд Божий беспристрастно, справедливо, дабы не прятать лица перед Богом.

Dayın da kimgä tiyäsidadir bermägä boyruğun yaryučuluğunı?

Eski Törädä belgili edilär yaryučular, markarelär, k'ahanalar, ki Teñridän tañlandılar, da alardan tañlandılar çartlar, uslu yaryučular. Bolur, ki yoluxur yaryu yarmaga çanlarga u ulu biylärgä. Da bizgä bu türlü bolsun. (15v/170v) Xaysi ulusta bar esä k'risdän çanı ya ulu biy, alar dünyä yaryusun çayurgaylar allarına könülük bilä. Da yixöv yaryusun açaş çayurgay vartabedläriñ övrätmäki bilä, 2 ya 3 ağıllı ketçoyalıç bilä. Da çaysi ulusta bolmasa çan ya ulu biylär, tiyäsidadir açaşka simarlamaga yaryu işin, ki barça yaryularnı ol çayurgay. Bolmagay, ki bu işkä utru bolgay kimsä, zera bardır açaşlar arasına, ki biliksizdir da aça kücü bilä tañlangandır. Bilirmen munı men dä. Yoçesä biyik asdıçanları bardır açaşlarını da barça dçanlar üçün dçuwap berüçüdürlär Teñriniñ alnına, alay oç bu yaryular üçün bergäylär. Neçik yoçarı aytıldı, ki varta(16r/171r)bedlär bilä etkäylär töräni. Egär ki yaryu başi biliksiz bolsa, çatında olturgan biliçilärdän övrängäy yaryu işini, ki pambassız biyängäylär könülükkä.

6. Dayı da ne türlü tiyişlidir bolмага yaryučularğa, könü ya egrı kişigä yaryuda

Tiyişlidir yaryuçığa, ki orunç aluçi bolmagay, zera yazgandır, ki orunç soçraytır, neçä ki iti köz bolsa. Zera ol yaryuçı, ki könülük üstünä orunç alması, anıñ sözü keçär yaryuda, da könülük bilä yaryuga uç etär, da kim ki işitsä, biyänir. Ne türlü Teñri ayttı, ki yüz körmäniz, yoçsa könü yaryu etiñiz. Egär ki könülük bolmasa, köp adam esi bilä yazıçka tüşär, da bu iştan özgä millätiniñ yaryusuna barırlar. Da könülük bolsa, (16v/171v) yaryuçılar da bazıp bolur Teñriniñ sözün aytмага, ki men yaryu etär esäm, benim yaryum könüdür; baçmasın kensiniñ aslamına, dçäht etsin, ki barça adämilärni biyändirgäy. Egär ki sadaya barça nemädän artıç esä, yoçsa yaryunu könülük bilä tiyäsidadir etmägä, tiymäs çodçaga yüz körmägä, ne misingä yarlıyamaga, ne türlü yazgandır: «Yarlıyama yarlıga törädä». Da yaryuçı bolmagay bir yartın işitkäy, könünün ya egriniñ, gileyin angınça, ki 2-si yüz dä yüz turmiyin. Da gileni könüsün tergägäy, andan soçra 2 ya 3 tañıç bilä uç etkäy könülükkä, törä bilä, 2 ya 3 tañıç bilä toxtalgandır barça iş. Da kimniñ tañıçı bolmagay, ant bilä 1 yartın, kimniñ (17r/172r) üstnä tüssä, uç etkäy.

Кому же следует предоставить право судейства?

В Старом Завете были известны судьи, пророки, священники, избранные самим Богом, и избранные ими старейшины, мудрые судьи. Бывает, что отправлять правосудие приходится царям и великим князьям. Пусть будет так и у нас. (15v/ 170v) Если в какой-либо стране есть король-христианин или великий князь-христианин, пусть ведают светским судом, в их присутствии и по справедливости. А церковным судом пусть ведаёт епископ с советником из ученых монахов и двумя-тремя мудрецами из старейшин. А если в какой стране нет короля или великого князя, судебное дело следует поручить священнику, чтобы он ведал всеми судами. Пусть никто не возражает против этого, мол, среди епископов есть невежественные и избранные за счет денег. Я тоже это знаю. Но епископы облечены высоким саном и несут ответственность перед Богом за все души, пусть же отвечают и за эти суды. Как сказано выше, пусть отправляют правосудие с (16r/171r) вартабедлами. Если же глава суда невежествен, пусть учится судебному делу у знатоков, заседающих с ним, дабы безропотно следовали справедливости.

Шестое, как следует вести себя в суде судьям, правому и неправому человеку

Судье надлежит не быть мздоимцем, так как записано, что каким бы острым ни был глаз, взятка ослепляет. Ибо тот (истинный) судья, кто не ценит мзду выше справедливости, его слово ценится в суде, и он справедливо завершает судебное разбирательство, и кто слышит, одобряет. Как сказал Бог, не взирайте на лицо, но судите справедливо. Если же не будет справедливости, многие люди сознательно впадут в грех и будут из-за этого обращаться в суд иноплемеников. А если будет справедливость, (16v/ 171v) судьи с гордостью смогут говорить по слову Божьему: «если я и сужу, то суд мой истинен»; пусть судья не ищет своей выгоды, а старается заслужить уважение всех людей. Хотя милосердие – превыше всего, суд следует вершить по справедливости, не годится лицеприятствовать господину, ни проявлять жалость к бедняку, как сказано: «Не проявляй милосердия к бедняку в суде». И пусть судья не выслушивает заявления лишь одной стороны, правой или неправой, пока оба они не предстанут лицом к лицу. И пусть проверит достоверность заявлений, а затем вынесет приговор, ради справедливости, по закону, при двух или трех свидетелях, ибо законом установлено, что при двух или трех свидетелях утвердится любое дело. А у кого нет свидетеля, пусть выносит приговор согласно присяге одной стороны, на кого (17r/172r) выпадет.

Tiyışlidir yaryučıga, ki töräni yalyız etmägäy, yoǵsa köplär bilä, egär yoluǵmasa, 2 ya 3 yaǵşı u biliçi adämilär bilä etkäy töräni. Neçik törägä kelgänlärğä 2 ya 3 tanıx keräktir, ol türlü yaryučılarga, aniñ üçün ki törä toyru bolur toǵtagan adämilär bilä tanıxlıǵta. Bu övränçik burun Rımalılarda bar edi, ki 72 adam dayma saıışta edilär barça türlü işlär üçün. 72 adam aniñ üçün tüzdülär, ki barça adämilär bayıngaylar, ki 72 millätniñ usuluqu alardadır. Yoǵsa emdi 12 yaryuču toǵtattılar, 12 arak'ellärğä oǵsaş, tügül ki köp yaryučılarnıñ tergämäkindän könülür törä, yoǵsa, köplärniñ tanıxlıǵı (17v/172v) bilä könülür, çorǵulu körünür törä.

Dayı da Xayanlıǵta 3 töräçi çoyarlar, alay oǵ Vrasdunda, Xayanlıǵtan övränip, surp Errortutıunnuñ atına da tanıxlarnıñ sanına. Biz dä munar biyänirbiz, ki 3 yaryuču bolgay, zera mundan artıx küctür tapulmaga barça yerdä. Dayı da aǵpaştir burungi yaryuču, 2 ya 3 aǵılı adämilär tutkay ǵatına, da alay etkäy yaryunu, tügül ki alar tanıx bolgaylar könülükä, yoǵsa aǵpaş kendi dä alardan üvrängay yaryunu.

Tiyäsidir yaryučılarga ertä u keçä sarnamaga Eskı u Yäñi Töräni da Törä bitikini da eskä almaga barça millätniñ da esli adämilärniñ yazganın. Tiyäsidir (18r/173r) yaryučularğa barça tarbiyatı bilä yaǵşı bolmaga, da törä saǵlagay, da artıxı, ki öçäş bolmagay, da xılıxı bilä paǵıl bolmagay barça vaǵtta, artıxı yaryu vaǵtına, ki yaryuga kelgänlärniñ köñülläri çiy bolmagay, da saıışlamagaylar, ki paǵıllıktan ya öçäşmäktän toyru bolmadı yaryu. Uzun es bilä tözümlü bolmaǵ keräk yaryučılar, zera köp kez yoluǵur, ki küc bilä taparlar da yavits'a bolmastir yaryu. Yoǵesä tözümlük bilä, da kün berip, özgä çayta yaǵşı tergäp, da ǵaytıp ündägäylär allarına, da uç etkäylär. Egär ki yaryuga kelgänlär talaş etsälär, çoymagaylar biri birinä tüşmägä, öçäşıp ögütlägäylär, ki törä alnına ǵalaba (18v/173v) bolmagay da yaryu çapanel bolmagay. Bilsinlär zaǵodcalar da, ki kelmäslärdir yaryu alnına talaş etmägä, yoǵsa könülük bilä spravovats'a bolmaga. Yergä bilä bergäylär sözlämägä zaǵoccalarga, 1-i sözläsä, 1-si tek turgay, soñra birsi sözlägäy, ki alarnıñ gileläriñi işitip bilgäylär könünü egrini da andan soñra yaryusun etkäylär.

Dayı da yaryuču saǵlanmaq keräk kendi ǵularından: bardir aniñkibiklär, ki yaryuda sözlövüçüdürlär orunç bilä, zera övränçiktir yaryuga kelgänlärğä, yapuǵ orunç berip, ki kendiläri sartın sözlägäylär. Bolmagay, ki alarnıñ ustas sözlärin-

Судья не должен судить один, но со многими, а если не получится, то с двумя или тремя хорошими и опытными людьми. Ибо как обратившимся в суд необходимы два или три свидетеля, так и судьям, ибо суд будет правым при свидетельстве надежных людей. Этот обычай раньше был у римлян, где 72 человека постоянно участвовали в слушаниях по всем делам. 72 человека определили затем, чтобы дела рассматривались как бы всеми людьми, ибо они представляли мудрость 72 народов. Но теперь установили 12 судей, по образцу 12 апостолов, не только потому, что суд приобретает истинность благодаря расследованию многими судьями, но и потому, что, воспринимаясь как истинный, благодаря свидетельствованию многих людей, (17v/ 172v) суд внушает страх.

В Каганлыке [в Византии] назначали трех судей, так же и в Грузии, по примеру Каганлыка, – во имя святой Троицы и по числу свидетелей [Христовых]. Мы также склонны к тому, чтобы у нас было три судьи, поскольку повсеместно трудно находить их в большем количестве. Также епископ как первый из судей пусть держит при себе двух или трех мудрых людей и так вершит суд, но не для того, чтобы они были свидетелями ради правоты, но чтобы и сам епископ учился у них отправлять суд.

Судьи должны утром и вечером читать Старый и Новый Закон и Судебник и осмысливать написанное всеми народами и мудрыми людьми. Судьи должны (18r/173r) быть благовоспитанными людьми во всех отношениях, блюсти законы и, пуще всего, они никогда не должны гневаться и проявлять зависть, особенно во время суда, чтобы тяжущиеся не возмущались и не думали, что влечение гнева или зависти принято неправильное решение. Судьи должны быть долготерпеливы и выдержанны, ибо часто бывает, что найти решение трудно и оно не является само собой. Но пусть проявляют терпение, назначают отсрочку, хорошо расследуют в другое время, повторно вызывая к себе, и затем выносят решение. Если же тяжущиеся затеют спор в суде, то пусть не позволяют им нападать друг на друга и строго наказывают, дабы не было беспорядка (18v/173v) на заседании и срыва суда. И тяжущиеся пускай знают, что в суд они пришли не спорить, а разобраться по справедливости. Пусть дают тяжущимся говорить по очереди, если один говорит, другой пусть только ждет, а потом пусть говорит другой, чтобы, выслушав их заявления, судьи определили, кто прав, кто виноват, и после этого вынесли судебное решение.

Также судья должен остерегаться своих служителей: есть такие, которые выступают в суде за взятки, ибо тяжущиеся имеют обыкновение тайно подкупать

dän aldangay yaryuču da egri etkäy yaryunu. (19r/174r) Aldamasız yaryu Teŋriniñdir, ol, ki yaryuču açıxni köriyir, a dünyâ adämilärinä yoluxur yañılmaçlıx. Dayma kimsä añar yamanlamasin, kim ki erksiz yañilir. A kim ki erki bilä egri etär yaryunu, kendi borçlu çalir köktägi yaryučuga. Bolmagay, ki öktämlängäy yaryuču ya kimsäni heç körgäy, alay bilsin, ki 1-dir yaryuču Teŋri, çaysiniñ alnina kensi dä turasidir yaryuga.

Tiyişlidir yaryučunuñ ki zindani bolgay, kim ki egri bolsa, zindanga salgay, ki ögütlängäylär, ne türlü K'risdos buyurur Awedaranda, ki deckiy salir zindanga, angınca, ki tölöv etkäy.

Dayı da 2 adamniñ arasına çalaba u dävi bolgay, K'risdos kendi ögüt berir, yar(19v/174v)-yuga barmiyin, yolda barişmaga, ki nemä arada hagaragliq bolmagay. Yaraşmasti K'risdosnuñ çullarına, ki ävöldän sayış etkäy yalyan sözlämägä, zera kim ki yalyan sözlär, şaytanniñ oylu ündälir. Ne türlü K'risdos buyurur, kim ki yalyan sözlär, kendilärindän sözlär, zera yalyandır, anıñ atası da şaytandır. Da tas etär alarnı Teŋri, kimlär ki sözlär yalyan, da yalyanlıx bilä barmañiz biri biriniñ bilä, yoçsa sözläşiniñ könlük bilä, barça çardaş kendi Teŋri bilä. Yaraşmasti k'risdänlarga, ki söz bilä ulama klägäy yaryuda, ya yixmaga klägäy şınariniñ anıñ yañılıp sözlägäni bilä, zera yazgandır, kim kimgä çuyur çazsa ken(20r/175r)di tüşär. Teŋrigä inangan k'risdänlarga tiymästir egirlik bilä yeñmäçni sövmägä yaryuda, egär ki yeñsä, kendi džanıniñ zrgel etär, a egär yeñilsä, uyat tartar.

Kimsä turuzmasın yalyan tanıxlar, klöp şınariniñ tirlikin egirlik bilä almaga, zera heçtir Teŋriniñ alnina yalyançı. Ne bir kez kimsä yalga tutmagay sözlüvüçü adamniñ yaryuda, da yalyanlıx bilä yeñgäy könlünü. Kimsä orunç bermäsin yaryučıga da şınariniñ igzlikin damählik bilä almasın, zera damähliktän barça yaman ilgäri kelir. Tiyişsizdir mahalädä u el arasına ant içmägä angınca, ki yaryuču buyurmıyın yaryuda. Buyurur K'risdos, ki heç nemä üçün ant içmä, zera barça keräk(20v/175v)mäs u boş sözlär üçün adämilär džuvap bersärlär yaryu kününä. Tiyişlidir çaytıp munu da sayışlamaga, ki yaşıraçtır bu dünyanıñ yaryusuna kimsäniñ igzlikin egirlik bilä algaylar, sövük bilä yöpsünmäç keräk da kendiniñ džanıniñ çutulmaçı üçün, ne ki özgäniñ egirlik bilä alğınca da köktägi Teŋriniñ yaryusu alnina tölöv etkinçä.

Haçan ki kläsälär barmaga yaryu alnina, äväl alış bilä Teŋridän çoltça etmägä keräk,

их, дабы говорили в их пользу. Да не случится так, чтобы судья был введен в заблуждение их лукавыми словами и вынес неправильное решение. (19r/174r) Суд, не поддающийся обману, принадлежит Богу, который зрит скрытое и явное, а земным людям случается ошибаться. Но пусть никто и никогда не укоряет того, кто ошибся невольно. Кто же извратит суд сознательно, сам будет виноват перед судьей небесным. И пусть не возгордится судья и не пренебрегает никем, но помнит, что единственный судья – Бог, на суд перед которым он должен предстать и сам.

Судье надлежит иметь тюрьму, куда он ввергал бы виновных, им в наказание, как говорит Христос в Евангелии, что судебный пристав ввергнет в тюрьму – до тех пор, пока не возместит долг.

Когда же между двумя людьми возникает спор и тяжба, сам Христос учит мириться (19v/174v) на пути в суд, дабы не случилось между ними чего противоположного. Слугам Христовым не подобает умышленно говорить ложь, ибо кто лжет, называется сыном дьявола. Как говорит Христос: «кто лжет, говорит от себя самого, ибо это ложь, и отец его дьявол». И «Бог губит тех, которые говорят ложь», и «не обращайтесь друг к другу с ложью, но говорите истинно со всеми своими братьями в Боге». Не подобает христианам стремиться действовать против ближнего на суде при помощи словесных уловок, дабы победить, воспользовавшись его сбивчивыми высказываниями, ибо написано: «кто копает яму другому, упадет (20r/175r) в нее сам». Христианам, верующим в Бога, не приличествует любить победу в суде неправдою, ибо, победив так, человек погубит свою душу, а если будет побежден – потерпит стыд.

Пусть никто не выставляет лживых свидетелей, желая неправдою похитить имущество ближнего, ибо ничтожен пред Богом лжец. Никто никогда не должен нанимать оратора в суде, дабы неправдой победить правду. Пусть никто не дает судье взятки и не похищает имущества ближнего из-за жадности, ибо от жадности идет все зло. Не подобает клясться на улице и среди людей, пока не прикажет судья в суде. Христос повелевает не клясться всеу, ибо «за все ненужные (20v/175v) и пустые слова люди должны дать ответ в день суда». Следует подумать и о том, что лучше в земном суде принять радостно хищение своего имущества – ради спасения собственной души, чем неправедно отобрать имущество у другого и затем держать ответ перед небесным Божиим судом.

И кто захочет обратиться в суд, тому прежде следует молитвенно просить Бога, чтобы, если будет на то воля Божья, и победит своею правотою, и, выиграв тяжбу, окажется с прибылью, он мог бы возбла-

egär erki bolsa Tejriniñ, da könülük bilä yeñsä, da aslamli bolsa, töräni utup, Tejrigä yügünmäx keräk, zera ol berir usluqunu, egär ki Tejri yapuxnu biliçi çixara bergäy kimsäni yazixına (21r/176r) körä, ki egri adam könünü yeñgäy da igzlikin algay, ol adam xayurmasin, yoçsa Tejrigä şükür bersin, umsasın Tejrigä çoyup, ki dayi yaxşı tölövgä yetkay Tejri alnina, da Tejrigä çoygay öc almaçni.

**7. Dayi da tanixlar üçün,
ki ne türlüdür alarniñ könülüklari
ya ne üçün eki ya üç keräk**

Tiyäsidir, ki tanixlar bilä bolgay yaryu, zera yaryuga kelgänlarniñ köp sözlägänlärin tanixlar bilä uç etär yaryuçi. Egär ki eslärinä alsalar edi arak'ellarniñ ari boyruçun, ki aytir: «yalız kenşinä yaxşı klämä, yoçsa şinariña da».

Aniñ üçün bolmas yaryuçü inanmaga, tanixlar kelmiyin; da yaryuga kelgänlarniñ, çaysi ki zaçocadür, könü tanixlar bilä (21v/176v) tiyilir, da törä toyru körünür. Da könülüki tanixlarniñ yaxşı kişilärdän belgilidir, ki orunç alip kelmägäylär, da könülük alnina yalyan sözlämägäy, ya egär ki uruyu bolgay kimsäniñ da kelip tanixlix bergäy, da bilsälär, ki könü kişidir, tanixlixin tutkaylar. Da ol, ki aytir, 2 da üç könü tanix bolmaç keräk, oçsar günäşkä da ayga, ki köktä könü tanixlardir Tejriniñ. Da 2-inçi, tanixlarniñ könülüki, yaşı bilä tügäl bolgay ya çart kişi bolgay. Xaytip tiyäsidir adamniñ yıllarin u zämanäsinin hörmätini körgüzmägä: 3 yaşar oylan tilgä çixar, 7 yaşar bitik övränir, 14 yaşina adämiliki tepränir, 20 yaşina (22r/177r) zinawor bolur biylär eşikinä, 25 yaşina k'ahana bolur. Maña da bulay körünür, ki 25 yaşinda adäminiñ tanixlixin tutmaç keräk. Xaçan ki Tejriniñ alnina könüdür 25 yaşina k'ahananiñ tanixlixçi çoyovurt üçün, dayin artixsi könüdür 25 yaşina aşarhaganniñ tanixlixçi törädä. A egär ki yoluçsa, bir tanix tügäl adam bolgay da birsi igit, ani da tutmaç keräk. A egär ki 2-si igit bolgay da biri çart ya 3 igit bolgay, ol tanixlixni da tutmaç keräk. Dayi da dinsizlarniñ tanixlixçi keçmästir k'risdänlar üstünä, neçä köp bolsalar da, egär ki könü dä aytsalar. Ne türlü ki K'risdos yöpsünmädi devlärnin tanixlixin, haçan ki ani (22v/177v) Tejri Oylu aytirlar edi. Alay oç hercowadçoylarniñ tanixlixçi keçmästir k'risdänlar üstünä, haçan ki k'risdänlikkä toyru dügülär, bizgä ne türlü bolurlar könü bolmaga tanixlixta? A egär ki aninçi iş yoluçsa hercowadçoylar

годарить Бога, ибо Он дарует мудрость. Если же Бог, знающий сокровенное, отринет кого-нибудь по грехам (21r/176r) его, так что неправый человек одолевает правду и присвоит его имущество, то пусть не сокрушается, но благодарит Бога, возложив на Бога свою надежду, что перед Богом он достигнет лучшего вознаграждения, и Богу же пусть предоставит отмщение.

**Глава VII. О свидетелях,
какова их достоверность,**

и почему их должно быть два или три

Суд должен происходить при свидетелях, ибо при их помощи судья выносит решение в отношении многословной тяжбы тяжущихся. [О,] помнить бы им святой апостольский завет, гласящий: «не желай добра только себе, но и ближнему своему».

Посему судья не может поверить, пока не явятся свидетели; да и тяжущиеся, то есть участники спора, смиряются при верных (21v/176v) свидетелях, и приговор видится справедливым. Достоверность свидетелей явствует из того, что это хорошие люди, они не пришли ввиду подкупа, не позволяют себе говорить ложь вместо правды; а если кто и связан родством и пришел свидетельствовать, но известно, что это правдивый человек, то свидетельство надо принять. То, что верных свидетелей должно быть два или три – подобно солнцу и луне, которые «на небесах суть достоверные свидетели Бога». Во-вторых, для достоверности свидетелей требуется, чтобы это были совершеннолетние или старые люди. Следует указать годы человека и значение каждого возраста: в 3 года ребенок начинает говорить, в 7 – обучаться письму, в 14 проявляется мужское начало, в 20 (22r/177r) может служить при князем дворе, в 25 лет может стать священником. Мне представляется, что свидетельство человека в возрасте 25 лет приемлемо. Раз уж перед Богом достоверно свидетельство 25-летнего священника за людей, то тем паче должно считаться достоверным свидетельство 25-летнего мирянина в суде. Если же случится, что один из свидетелей совершеннолетний, а другой – юноша, его тоже можно допустить. А если двое из них отроки, а один стар или все трое – отроки, то такое свидетельство тоже допустимо. А вот свидетельство неверных в отношении христиан недопустимо, даже если их много и показания их верны. Как Христос не принял свидетельства дьяволов, когда они (22v/177v) называли Его Сыном Божьим. Недопустимо и свидетельство еретиков о христианах, ибо если они не истинны для христианства, то как они могут быть истинными в свидетельствах для нас? Но если дело ка-

üstünä, bolurlar kendiläri biri biri üstünä tanıxlıx bermägä.

Dayı da tiymäs xatın kişini tanıxlıxın tutmaga, tek sözüni işitmägä. Ne türlü K'risdosnuñ jarut'ınuna: ari xatunlar, körüp, sövünçlük berdilär arak'ellärgä, da arak'ellär toxtattılar K'risdosnuñ könü surp jarut'ınını. A nemä anıñki iş yoluxsa, da xatın kişilär körgäy anı, da yaxşı hörmätli xatınlar bolgay, neçik er kişiniñ 2-3 tanıx(23r/178r)lıxı keçär, alay oç hörmätli xatınlardan 2 ança — 4 ya 6, yoçsa kelmägäylär törä alnına, övlärinä tanıxlıx bergäylär ol xadar yaxşı u hörmätli adämilärgä, ne xadar kendiläridir, da alar, kelip, tanıxlıx bergäylär törä alnına. Anıñ üçün ki ne türlü tiymäs xatın kişigä k'ahana bolmaga ya zolner, ne borla basmaga, ne kebittä olturmaga, ne er kişiniñ tonun kiymägä, ol türlü tiymäs alarga törädä olturmaga, ne tanıxlıx bermägä. Bu işkä utru aytmagay, ki köp xatınlar, xanların töküp, da K'risdoska tanıx boldilär, zera mardiroslux tanıxlıxı özgädür, da adämilär tanıxlıxı dayın bir türlüdür, evet köp xatınlar xıynaldılar, (23v/178v) da Teñrigä arzani boldılar, da adämilärdän hörmätländilär. Anıñ üçün ki xatın kişi[niñ] tarbiyatı sır saxlamas, ne tanıxlıxı keçmäs. Evet ki xatın kişillärniñ xatun kişillärniñ üsnä keçär tanıxlıxı, alay oç xatın kişillärniñ er kişilär üstünä 6 da 4, neçik yazıpbız yoyarı. Kimsä bu tanıxlıxıni ayırsınmasın, tügül yalyz tügäl adämilär tanıxlar boldi K'risdos üçün, yoçesä oylanlar da, neçik Pet'ęeýemniñ oylançıxlari, dayı da surp Sdep'anos igit vaxtında, dayı da köplär bularga oçsaş.

Dayı da aytalıq, ki ne üçün 2 ya 3 bolmay keräk tanıx. 2 ya 3 dügül ki köplärgä utrudur, körgüzür, ki neçä köp bolsa, ança igidir, egär ki bolmasa 2 ya 3, mundan eksik bolmagay, zera (24r/179r) 1 adamga asanttır, ki büxtan aytqay kimsäniñ üstünä, a 2, 3 adam bolmastır, zera biri kläsä, birsı klämäs. Da yaryuçu keräk es xoçgay igi tanıxlarga, ki biri birinä sözlari oçsaş kelgäy, ki oçsaşsız bolmagay, neçik alarnıñ sözlari bir edi, ki K'risdos üçün xanların töktülär, alay oçsaş bolsa, 2-siniñ ya 3-sünüñ tanıxlıxlari könüdür. Da egär tapulur esä bu bitiktä, ki köplär, yalyanlıx bilä birläniñ, da yalyanlıx bilä yamanlıxni učka çıxarırlar, neçik Napęut'nuñ Eski Törädä, da surp Sdep'annosniñ Yäñidä, bu işlar yalyanlıxlarnıñ yamanlıxı bilä edi. Yoçesä bolmaslardır här kez (24v/179v) zraccalıx etmägä. A 2 da 3 könüdür, neçik ki Teñridän buyuruldi. Zera Movşesniñ töräsiniñ berilgäniñä Teñridän Ovr, da

saetsya eretikov, to drug o druge oni moguıt svidetel'stvovat'.

Свидетельство женщин тоже не должно допускать, но лишь выслушивать их слова. Как было при воскресении Христа: святые женщины увидели и сообщили радость апостолам, а апостолы установили истинность святого воскресения Христова. Если же случится, что очевидцами окажутся женщины, притом женщины добронравные, то поскольку для мужчин допустимо (23r/178r) два или три свидетеля, порядочных женщин должно быть вдвое больше – четыре или шесть, но пусть не являются в суд, а дают показания у себя дома стольким же добропорядочным мужчинам, сколько их самих, и те пусть приходят и свидетельствуют в суде. Ибо как не годится женщине быть ни священником, ни воином, ни давить виноград, ни сидеть в лавке, ни одеваться в мужское платье, так же не подобает им ни заседать в суде, ни свидетельствовать. И пусть против этого не возражают, что, мол, многие женщины пролили кровь и свидетельствовали о Христе, что многие женщины были мученицами, (23v/178v) стали угодны Богу и удостоились почета перед людьми. Потому что женская [натура не хранит тайн и свидетельство женщины недопустимо в принципе. Однако] допускается свидетельство женщин в отношении женщин, так и шести или четырех женщин в отношении мужчин, как мы написали выше. И пусть никто такое свидетельство не считает обременительным, ибо не только совершеннолетние мужчины были свидетелями за Христа, но и дети, как-то Вифлеемские мальчишки, а также святой Стефан в юношеские годы и еще многие тому подобные.

Скажу также о том, почему свидетелей должно быть два или три. Два или три не исключает большего их числа, но указывает, что чем больше, тем лучше, но если не окажется двух или трех, то меньше быть не должно, ибо (24r/179r) одному человеку легко оклеветать кого-нибудь, а двум-трем невозможно, ибо один захочет, а другой не захочет. Судья же должен хорошо следить за свидетелями, чтобы их показания согласовались друг с другом, чтобы несогласованности не было, как были согласны показания проливших свою кровь за Христа, тогда свидетельство двух или трех истинны. И если в этих писаниях мы находим, что многие объединялись во лжи и ложными свидетельствами помогали торжествовать злу, как в деле Навуфея в Старом Завете и святого Стефана в Новом, так эти дела состоялись благодаря подлости лживых свидетелей. Но люди не могут всегда (24v/179v) поступать по-предательски. Двое же или трое – истинны, как заповедано Богом. Ибо о

Aharon, da Eşu tanıxtırlar. A Sinaj tayda Teñri-niñ engäniñä buryular avazi, da bulut, da çaran-yuluç, da ot tanıxtırlar. Da K'risdosniñ toyganına friştälär, da 3 çan, da çoyçılar tanıxtırlar. A K'risdosnuñ 40 künlük kelgäniñä daçzarga surp Si-meon, u Anna markareuhi, da eşikniñ açilgani tanıxtır. K'risdosnu Yekibdoska çaçirganda friştä da bolvanlarniñ uşalgani tanıxtır. Da K'risdosnuñ mgrdutiununa Ata Teñri, u Ari Džan, da surp Jo-vanneş tanıxtırlar. Da Tap'or tayda 2 markare (25r/180r) da 3 arak'äl tanıxtırlar Teñrilikinä. Ta-niçtırlar K'risdosnuñ barça türlü sk'ançeliklär. K'risdos ki çaç üstünä edi, günäşniñ çaranyuluçu, u yerniñ tepränmäki, [da taşlarniñ çatlanmaçıl], da çanı u suvu K'risdosniñ çabiryasından çixti, dayi da özgä skançeliklär tanıxtırlar. Da surp arutiununa K'risdosnuñ friştälär, u kerezmani-niñ taşi, ki açildi, da kefini, da arak'ellär, da ari çatınlar, da storozlar tanıxtır. Dayi da hamparcu-mında friştälär, u arak'ellär, u äväldän marka-rełär tanıxtır.

A egär ki 1 könü tanıçniñ tanıçliçi da könü esä, hälbät, toxtalğan düğüldür, ne türlü ki K'ris-dos aytir edi džuvtlarga: «Siz yeberdiñiz (25v/180v) Ovaneskä, da ol tanıçliç berdi könülük üçün, da inanmadıñiz. Da benim tanıçliçim bardır dayin ulu, ne ki Ovanneş, ol çilinmaqni, çay-sin ki berdi maña Atam. Xaytip aytirmen, tanıç-liç berimen Menim üçün, da tanıçliç berir Menim üçün Atam, da siziñ töräniçgä dä yazgandır, ki 2 adamniñ tanıçliçi könüdü». A bir adam tanıçliç bersä kendi üçün, tügäl düğüldür. Ne türlü ki ayttilar K'risdoska džuhtlar, ki Sen Seniñ boyuñ üçün tanıçliç berisen. Könüsün, ki K'risdosniñ tanıçliçi könü edi, da alar aytirlar edi, ki könü düğüldür. Aniñ üçün Ata Teñrini, da surp Ovan-neşni tanıç keltirdi K'risdos, da surp arak'ellärni, bu türlü aytip: «Bolgaysiz Maña tanıç Eru-s(26r/181r)ayemdä, u Samariada, dünyaniñ çiri-yına». Bu türlü Bedros, işitip Tap'or tayda Ata Teñriniñ avazin K'risdos üstünä, aytir edi, tanıç-liç berip, ki bu avazni biz könü işittik, çaçan ki birgäsinä edik ari tayda. Dayin alip tanıçliçka markarełärni, aytip alay, ki tutarbiz toxtalğan aytkanlarin markarełärniñ. Ol türlü könüsün tanıçliç berir edi Johanes Awedaraniç: «Hälbättä 3 türlü, ki tanıçliç berirlär K'risdos üçün: Džan, u suv, u çan». Mundan övrändi yixöv ganonki, ki tanıçliçsiz alçişlamagaylar açaş. Da arak'ellär dä tanıçliç bitiki bilä yeberirlär edi aşagerdlärin.

2 türlüdür tanıçliçniñ oçşaşi, çaysi ki tiyäsidi tanıçlarga ki heç etmäğäylär (26v/181v) kör-

вручении законов Моисею Богом свидетельствуют Ор, Аарон и Иисус [Навин]. А о сошествии Господнем на гору Синай свидетельствуют трубный глас, тучи, тьма и огонь. А о рождестве Христа свидетельствуют ангелы, и три царя, и чабаны. О прибытии сорокадневного Христа в храм свидетельствуют Симеон, и пророчица Анна, и открытие ворот. О бегстве Христа в Египет свидетельствуют ангел и избиение идолов [=младенцев]. О крещении Христовом свидетельствуют Бог Отец, и Святой Дух, и святой Иоанн. На горе Табор свидетелями Его Божественности были два пророка и три апостола. О Христе свидетельствовали все знамения. О Христе на кресте свидетельствовали затмение солнца, и землетрясение, и раскалывание камней, и истечение из ребер Христа крови и воды, а также другие чудеса. О святом воскресении Христовом свидетельствовали ангелы, и открытый могильный камень, и саван, и апостолы, и святые жены, и стража. А о Его вознесении свидетельствовали ангелы, и апостолы, и прежде – пророки.

И хотя также истинно показание одного достоверного свидетеля, но оно не достаточно достоверно, как говорил Христос евреям: «Вы посылали (25v/180v) к Иоанну, и он засвидетельствовал об истине, но вы не поверили. А Мое свидетельство больше Иоаннова, – те деяния, которые Отец Мой поручил Мне. И еще говорю: Я сам свидетельствую о себе, и свидетельствует обо Мне Отец Мой. Да и в законах ваших написано, что свидетельство двух лиц истинно». Если же одно лицо свидетельствует о самом себе, этого недостаточно. Как и евреи говорили Христу: «Ты сам о себе свидетельствуешь». Действительно, хотя свидетельство Его было истинно, но они говорили, что не истинно. Поэтому Христос призвал в свидетели Бога Отца, и святого Иоанна, и святых апостолов, говоря так: «Будете мне свидетелями в Иерус(26r/181r)алиме, и в Самарии, и даже до края земли». Так и Петр, слышавший глас Господа Бога над Христом на Таборе, свидетельствуя, говорил: «Этот глас мы истинно слышали, будучи с Ним вместе на святой горе». Призвав также в свидетели пророков, он [Петр] говорил: «соблюдаем вернейшие высказывания пророков». Так и Иоанн Евангелист давал истинное свидетельство: «Несомненно трое по своему свидетельствуют о Христе: Дух, и вода, и кровь». Отсюда и правило церковных канонов, чтобы в епископы без свидетелей не посвящать. И апостолы посылали своих учеников также со свидетельскими посланиями.

Существуют две разновидности свидетельств, к которым очевидцы не должны относиться небрежно,

mäkni ya işitmäkni, yoğsa könülük bilä toxtatıp, da soñra tanıxlıx berilgäy. Ol türlü yaryuçi da törä etkän vaçtında, könüsün sorov etip, işitkay tanıxlardan, ki nemä zavada bolmagay yaryu arasına.

8. Dayı da ant üçün, ki ne türlü keräk ant içmägä

Tügül ki boyruç berip aytırbız, yoğsa övrä-niptirlar yaman antlar içmägä, anıñkibiklärgä törä u ganunk' toxtatırbız.

Ulu çorçulu buyruçun Teñriniñ köriyirbiz emdigi vaçtta adämilärniñ ayaçı tibiñä, zera asrı artıptır heç nemä üçün ant içmək, çaysın ki Biyimiz K'risdos buyuruptur, ki heç ne bir kez dā ant içmägäylär, bugün köriyirbiz, sahal iş üçün da heç nemä üçün mahalädä, u hezəm (27r/182r) arasına, u talaşkanda asrı yaramas antlar içärlär, tügül oylanlar, yoğsa çartlar da, tügül aşçaraganlar, yoğsa köp kez k'ahanalar da. Da çaçan ki yaryu işi yoluçsa aralarına, tözmäslärdir yaryu alnına bargınça ya yaryuçi buyurgınça, talaş arasına, barırda yaryuçiga köp kez antlar içärlär çorçulu antlar bilä, da çaçan kelsälär yaryuga da yaryuçu buyursa könülük üçün ant, da ol çayta utru bolurlar, ki barça dünyâniñ aslamı üçün ant içmänbiz, da klärlär munıñki sözlär bilä, ki kendi kendilärin törä saçlovuçu körgüzgäylär. Da kimsä tabalasa, ki törädän burun nek antlar içär ediñiz?— «Anıñ üçün, ki inan (27v/182v)maslar edi bizgä»,— da pambasel etärlär K'risdosnuñ töräsın, ki ne üçün buyurmadi ant içmägä? Oçşarlar anıñkibikläär soçurlarga, ki soçurnuñ körmäklili çarmalamaytır. Anıñkibiklärgä bolur aytmaga, ki K'risdos çoymadı çaräsiz törä, yoğesä çaräli. Egär ki çaräsiz iş bolsa edi, törä çoymas edi, ki barça kendiniñ ari vartabedliki bilä ol türlü bu yergäni da bu türlü klädi, ki biz könü k'risdänlar bolgaybiz, ol türlü heç keräk bolmagay bizgä ant içmək bizim könü u toçru tepränişimiz üçün. A egär ki aytsalar: «Çarä yoçtur, ant içmiyin»,— bu iş andan belgildir, ki Teñri Aprahamga ant içti friştädän ötläş (28r/183r) da aytıp: «Menim boyumdan ant içärmen». Da Apraham çuluna berdi ant. Haytıp ant içti Teñri Tawitkä könülük bilä, dayı muñar oçşaş işlär. Da aça'al ant içti, aytıp: «bazıp sizgä ant içärmen, çardaşlar». Xanlar da könülük üçün ant içärlär, alay oç ulu biylär, ki toxtalgay, ki tiyişlidir ant içmāç, artıxsi yaryuda.

Haytıp, meğnel etärmen Teñriniñ antini.

Övrätir bizni aça'al, aytıp: barça utru bolgan adämilärgä biri birinä toxtalğan işniñ uçu

(26v/181v) – к увиденному и услышанному, а надо сперва убедиться и лишь потом свидетельствовать. Так же и судья во время судебного разбирательства должен подробно спрашивать об истинном положении дела и выслушивать свидетелей, дабы в ходе суда не возникало никаких помех.

Глава VIII. Еще о присяге,

о том, как присягу следует приносить

О присяге мы говорим не повелевая, но устанавливаем для нее закон и правила, поскольку она стала зловредной привычкой.

Большое и страшное веление Божье в настоящее время мы видим погранным людьми, ибо слишком участилось обыкновение присягать всуе, хотя Господь наш Христос заповедал никогда не клясться вовсе, сегодня мы видим, что по ничтожным поводам и вовсе без нужды на улице, в ходе (27r/182r) споров и во время ссор клянутся весьма неприличными клятвами не только дети, но и старики, не только миряне, но зачастую и священники. Когда же между ними возникает тяжба, то не ждут, пока явятся в суд или пока судья велит принять присягу; споря на пути к судье, не переставая клянутся страшными клятвами, а когда появляются в суде и судья велит им присягнуть для подтверждения правоты, сразу же возражают, говоря, что мы не будем присягать ни за какие блага мира (выгоды жизни), и этими своими словами хотят показать себя блюстителями закона. А если кто упрекнет их, почему же, мол, вы клялись до суда?— «Потому, что они не верят (27v/182v) нам»,— и злословят в отношении закона Христова, почему, мол, он запрещает клясться? Они подобны слепцам, ибо видеть для слепца значит ощупывать. Им можно ответить, что Христос установил законы не недееспособные (невыполнимые), а дееспособные. Если бы они были недееспособны, то Он законов не устанавливал бы, ибо Он всем своим учением и [этим законом] тоже хотел добиться того, чтобы мы были столь истинно верующими христианами, что вовсе не нуждались бы в клятве благодаря праведности и правильности нашего поведения. И если скажут; «Без клятвы обойтись нельзя»,— то это известно из того, что Бог клялся Аврааму через ангела (28r/183r) и сказал: «Мною клянусь». И Авраам велел рабу поклясться. И еще, Бог клялся Давиду истиною, и тому подобное. Апостол [Павел] также клялся, говоря: «клянусь вам с гордостью, братья». И короли клянутся для верности, и великие князья тоже, чем подтверждается, что клятва необходима, особенно в суде.

Итак, разъясняю клятву Богом.

Апостол [Павел] учит нас, говоря: «клятва в удостоверение оканчивает всякий спор людей», и на это

anttir, çaysin ki klädi Teñri, 2 teşkirilmäs nemäni ortada çoyup, ant bilä da kendi boyından ant içmäk bilä, tutunur alyışini bermägä. Da aytkanımız bu (28v/183v) türlüdür, ki adämilär-gä u artıxsi çanlarga övränçiktir ant içmäk kendi boylarından, çaysi bilä ki tügällikin işni möhürlärlär, ol türlü Teñri dä bu oçşaş işni boyına aldı dügül ant içmäk bilä, yoçesä körgüzmäk bilä, ki adämilär ant bilä kendiläriniñ işlärin toxtatırlar. Ol türlü Teñriniñ tutunmaçı da yalyansızdır. Haytıp aldı Teñri adäminiñ tarbiyatın [tügül ki Teñri adam tarbiyatın] alıp da bizim övränçikimizgä tüşti. Yoçesä, bizim övränçikimizni körüp, övrätti bizni yaçşı çilinmaçka. Ol tür-lü Aprahamniñ da törä bilädır, ki çoydu çulu üsnä tanıçlıç üçün. Ol tür-lü Teñri Noj vaçtına kendi yayiniñ tutun(29r/184r)di çoyмага köktä tanıçlıç üçün, ki dünyägä şayavatlımen.

Klärmen aytma, ki ne tür-lü bolur ant içmäk.

2 tür-lü orinagdır ant: biri çosdovanuťiundur, birsi dinini tanmaçtır. Din tanmaçniñ anti budur, ki çoygay çolunu çaç üstünä ya yıçöv üstünä da hražarel bolgay ari yıçövdän; ya aytkay alay: kendi k'risdän dügül, egär ol iş alay tügül esä. Kim bu tür-lü ant içsä, alay tut, ki dinin tandı, çaysi ki tiymästir k'risdän kişigä munıñki antni üstünä kötürmägä, egär ki ölüm-gä dä keltirsälär ya övün buzmaga kläsälär. Haytıp çosdovanuťiun anti budur, ki çoygay çolunu çaç, ya Awedaran, ya yıçöv üstünä da bilgäy, (29v/184v) ki Teñri yapuçnu biliçidir, da aytkay: «Bilir Teñri, da bu çaç, u Awedaran, u surp yıçöv, ki könüdü aytkanım»,— da aytkay alay, ki bularnıñ hör-mäti u zořk'u üçün, ki yalyan aytman,— bu tür-lü ant çosdovanuťiundur, çaçan ki Teñrini yapuç biliçi aytır, Awedaranni K'risdosniñ sözü aytır, da yıçövnı K'risdosniñ övün aytır. Da çaçan ki kimsä kläsä ant içmägä, çosdovanuťiun ant içkäy, bolmagay, ki kimsä dinin tanmaç antin içkäy, munu ögüt berip aytırmen, boyruç bermändir. Egär ki dävikârlar 2-si dä k'risdän bolsa, biri birinä utru bolup, da din tanmaç antini klägäy bermägä, yaryuču sürgäy alnından da bermägäy ol antni içmägä anginça, ki pošumanlıçka kelgäy(30r/185r)lär, çosdovanuťiun antin bergäylär. Bolmagay, ki tezindän yaryuču antka salgay, äväldän yaryučı džâht etmäk keräk, ki antsiz yaryuga uç etkäy; a egär ki bolmasa çarä anttan başça uç etmägä, ol vaçtta yaryuču äväldän övrätkäy, ki ne tür-lü tiyär ant içmägä da ne tür-lü ağırdır antniñ pokutası, da andan soñra buyurgay antni. Dayı da bolmagay, ki az nemä

Бог дает благословение, употребляя при этом две непреложных вещи – клятву [собственную от своего имени] и клятву [людей] Им самим [Богом]. Сказанное нужно понимать вот (28v/183v) в каком смысле: как у людей, особенно у царей, существует обычай клясться собой для того, дабы удостоверить абсолютную точность, так и Бог принял на себя нечто подобное, но не ради присяги, а для показа, что посредством клятвы люди могут утверждать нерушимость своих дел. Таков смысл выражения Бога, что «обещание Его лишено лжи». Далее, Бог принял человеческий порядок не для того, чтобы тем самым подчиниться нашему обычаю. Но, соблюдая наш обычай, Он научил нас добродетели. Также соответственно закону поступил Авраам, когда возложил клятву на раба своего. Равно и Бог во времена Ноя обязался (29r/184r) положить лук свой (радугу) в небе, дабы засвидетельствовать: Я милостив к миру.

Теперь хочу сказать, как происходит присяга.

Существует два вида присяги: одна из них – признания, вторая – отречения от веры. Присяга отречения от веры – та, при которой кладут руку на крест или прикладывают к церкви и отрекаются от святой церкви; или говорят: «не будь [я] христианин, если это дело обстоит не так». Понимай так, что если кто принимает такую присягу, то отрекается от своей веры, тогда как христианину не подобает принимать на себя подобную присягу, если даже грозят смертью или хотят разрушить его дом. Присяга же признания та, когда кладут руку на крест, или на Евангелие, или прикладывают ее к церкви, зная, (29v/184v) что Бог зрит сокровенное, и говорят: «Ведает Бог, и крест сей, и Евангелие, и святая церковь, что я говорю правду», – и говорит так: «[Поверьте] ради их чести и могущества, что я не лгу», – такая присяга является присягой признания, ибо Бога называет зрящим сокровенное, Евангелие – словом Христовым, а церковь – храмом Христовым. Раз уж кто хочет присягнуть, пусть принимает присягу признания, но никто никогда не должен принимать присягу отречения от веры. И говорю я это в назидание, а не повелеваю. Если оба тяжущихся христиане и в противоборстве требуют присяги отречения от веры, пусть судья изгонит их из присутствия и не дает этой присяги, пока не расскаются, (30r/185r) и потом пусть назначит присягу признания. Судья не должен спешить с допущением к присяге; сперва судья должен постараться решить дело без присяги; а если довести дело до конца без присяги невозможно, тогда судья обязан предварительно разъяснить, как положено принимать присягу и сколь тяжела эпитимия вследствие присяги, и затем лишь назначить прися-

üçün ant bolgay, zera egär dünyâniñ iğlikin dä bersälär edi, tiymäs edi ant içmägä. Egär ki hağarag bolgaylar, ki yarlibiz, da aniñ üçün klägäy ant içmägä, tiyäsidir, ki buyurgaylar, borçnuñ yarimîn tölöv etkäy da ant içmägäy. A egär ki bolmasa tölöv etmägä yarimsin da aytqay, ki ant içärmen (30v/185v) da ludzun tartarmen, andan yaryučunuñ nemä yazıxı yoç. A egär ki bolmasa 10 altın, ya 20, ya dayın artıx, alay oç tiymästir terçä ant bermägä, zera ayır ıstır. Kün bergäylär da keçiktirgäylär, şahat, ki, poşman bolup, biri birinä tölöv etkäylär.

Dayı da aytırmen sizgä, ki kimgä tiyär antni bermägä.

Barça yaryuda ermeniniñ, kimniñ tanıxlari bolsa, tiymästir ant, a kimniñ ki tanıxı bolmasa, añar tiyär ant içmägä. Egär kimsä kimsäni yaryuga tartsa ya borç üçün, ya özgä nemä üçün da kendiniñ tanıxı bolmagay, ne aniñ, kimni ki yaryuga tarttı, tiymästir añar ant, kim ki tutup keltirdi, yoçsa añar tiyär, kim(31r/ 186r)ni tutup keltirdilər, egär könü kişi esä. Egär ki yaryuçi bilsä, ki egirlik bilä kliyir ant içmägä ya ol kliyir egirlik bilä ant bermägä, keräktir yaryuçü çoymagay, ki egirlik bolmagay. A egär ki kimsä tutulsa oçurluhta, ya itliktä, ya adam öldürmäxtä, ya çaraxçılıhta, da alani bolmagay ol yaman iş ya licası, da, kim ki tutup keltirdi, tanıxı bolmagay, tiyäsidir añar antni bermägä, kim ki üstünä foldrovat etkäy, zera aniñkibik yamanlıx çilinganlar antni nemägä tutmaslar. A egär ki bu yaman çilinganlar töräniñ alnına avaz bilä ayt-salar, ki da biz bu işniñ içinä düğülbiz, da yalçandır, bu iş bizim üstümüzgä (31v/186v) dä büxtandır, da ne artımızga, da ne alnımızga bar, yaryuçilar, körüp alarniñ toyrı sözlärini, ki ne artına, ne alnına, ne licası yoçtur, antni buyurgaylar alarga da çutçargaylar ölümdän.

Dayı da aytırbiz, ki kimgä tiyär ant içmägä.

Neçik ki yazıpbiz yoçarı tanıxlar üçün, ki kimgä tiyär tanıxılıx bermägä, ol türlü yazarbiz munda, ki aniñkibiklärgä tiyäsidir ant içmägä, adam, ki bolgay 25 yaşına. Oçlanga tiymäs ant, zera l'atası yoçtur. Xartka tiymästir, zera ki ölümgä yuvuhtur. Xastaga tiymästir: ölümü alnı-nadır. Dayı da ludz bergängä tiymästir ant, aniñ üçün ki yazıxıni yazıx üstünä çoymagay. Ol türlü marabedlärgä, yän(32r/187r)ä 2 dżanlı çatınga tiymästir ant içmägä. Dayı da tiymästir ant tamçaçıga, ne dżimrigä, da barça alani yazıxlılarga angınça, ki çaytkaylar yazıxlarından, ne kimsä alarniñ tanıxılıxın tutmagay. Da ol, ki äväldän

гу. Не следует допускать к присяге по маловажным делам, ибо если даже будут давать все блага мира, и то не следует присягать. Если же будут возражать, что мы бедны и потому требуем присяги, то следует приказать возместить половину долга и не принимать присяги. Если же не может возместить половину и скажет, что я присягну (30v/185v) и буду терпеть эпитимию, то тогда греха на судье нет. Но если не будет десяти злотых, ни двадцати, ни еще больше, то тоже не следует спешить с присягой, ибо она – тяжела. Надо давать сторонам отсрочку и затягивать, авось, они раскаются и расплатятся.

Также скажу вам, кому надлежит назначать присягу.

Во всех армянских судах, у кого имеются свидетели, тому присяга не положена, а у кого свидетеля нет, тому присягать положено. Если кто приведет кого-нибудь в суд как должника или по другому поводу и ни он сам, ни привлеченный к суду не имеют свидетеля, то присяга не положена тому, кто привел, а положена тому, кого (31r/186r) привели, если он человек честный. Если же судья знает, что кто-то хочет принять ложную присягу или навязать присягу не по правде, то судья должен отказать, дабы неправды не было. А если кто пойман за кражу, или за прелюбодеяние, или за убийство человека, или за разбой, и это преступление не будет очевидным или нет улики, и у заявителя нет свидетелей, то присягу положено назначать преследуемой стороне, ибо [=хотя] подобные злодеи присягу ни во что не ставят. Если же обвиняемые в этих злодеяниях во всеуслышание заявят в суде и скажут, что мы в этом деле не замешаны, и это ложь, и что нас обвиняют (31v/186v) зря, и что против нас нет никаких доказательств, то судьи, видя правдивость их слов, что против них нет ни прямых, ни косвенных доказательств, ни улики, пусть назначают им присягу и спасают от смерти.

Объясним также, кому положена присяга.

Как мы уже писали выше о свидетелях, кому надлежит свидетельствовать, так же напишем и здесь, что принимать присягу положено достигшим 25 лет. Ребенку присяга не положена как несовершеннолетнему. Не следует давать присягу старику, ибо он близок к смерти. Больного не допускать к присяге, ибо он при смерти. Не положена присяга и отбывающему эпитимию, дабы не нагромождать греха на грех. Также монахам и (32r/187r) беременным женщинам принимать присягу не годится. Также не положено присягать ни мытарям, ни пьяницам, а также отъявленным грешникам, пока не отвратятся от своих грехов, ибо их присягу никто не примет всерез. И всем тем, о которых мы сказали раньше, при-

ayttiḡ ki tiymästir alarga ant içmägä. A egär bolsa alarniḡ atası, ḡardaşı ya oḡlu, alar ant içkäylär. Da ḡatın kişilärniḡ anası, ya er, ya ḡiz ḡardaşı, ya ḡaysi yovuḡu, alar ant içkäy biri biri üçün da yüktän tartkay, yöpsünmäḡniḡdir. Dayı da yazarbiz apeyalər, u mäläzlär, u k'ahanalar üçün, ki törä alnina kelmägäylär, ki ant içmäḡ işi bolmagay, a egär törä işi bolsa, tiyişlidir alarniḡ ḡardaşları (32v/187v) ya yovuḡları kelgäylär törä alnina. A egär ki ant tüssä k'ahana üstünä, keräk ki, yovuḡu ant içkäy, aniḡ üçün ki tiymästir k'ahanaga aşḡarhagan töräsi alnina barmaga, ne ant içmägä. A egär k'ahanaların ḡaḡşı kişiləri tanıḡları bolgay, alarniḡ tanıḡlıḡın tutmaḡ keräk töräçilär, ki alarniḡ yovuḡları ant içmägäy.

Dayı da Miakel [=Mik'ael] vartabed yazar antniḡ ludzu üstünä, ki burunḡi ari atalar antniḡ ludzun asrı ayır ḡoyupturlar, neçä törä bitikini tüzmiyirlär edi. Haçan ki Teḡriniḡ erki boldi, ki bu Törä bitikini tüzdüḡ, yeñillättik antniḡ ludzun. Egär ki törädän kimsägä ant buyurgaylar, da ol ant ul(33r/188r) u iş üçün u köp nemä üçün bolgay, da könüsün bolgay, da ḡosdovanutıun antin içkäy, 3 yıl ludz ḡoygay aḡpaş ol adamniḡ üsnä, zera oldur yaryuçu. A egär özgä yaryuçi törä bilä ant bersä kimsägä, ol adam, ki ant içti, bargay biliçi vartabedgä, ki ol bergäy aḡar ludzunu. A egär kimsä yalyanlıḡ bilä ḡosdovanutıun antin içsä, buyurur, ki 7 yıl ludz tartkay, da baḡkaylar töräçilär u bitikçilär ol tirlikni, ki ne üçün ant içti yalyan. A egär az nemä esä da köp nemä dügöl esä, buyurgaylar yarlılarga üläşmägä. A kimsä ki din tanmaḡ antin içsä, egär könü, egär yalyan, ludz tartmaḡi ölüm kününä dirä bolgay, zera bu (33v/188v) işkä tiymästir tözmägä. Evet ki vartabedläriḡ erkinädir da boyruḡuna, ḡaysi ki Teḡridän alarga beriniptir, da ne türlü alarga körünsä, ol türlü etkäylär.

9. Dayı da yazar vartabed, ki biz k'risdân-larga tiymästir dinsizläriḡ töräsi alnina barmaga, aniḡ üçün ki Ata Oḡul Ari Džanga inanmaslar

Alanidir barçasına, ki kerı bolmaḡi k'risdân-larniḡ dinsizlärdän, boyruḡu bilä Boḡos aḡak'el-niḡ, ki ne birliki bardir yariḡniḡ ḡaraḡyuluḡ bilä, ya ne ülüşü bar k'risdânların ḡinsizlä bilä? Dayın özgä işlär, ḡaysin ki buyurur aḡak'al, ḡaysin-dan ki övränip bilirbiz, köp türlü iş bilä (34r/189r) dinsizläriḡ yıraḡtır k'risdânlardan: vaḡt bilä nalätlämä oḡul aytır, da vaḡt bilä ḡaraḡyuluḡ oḡulu, ki K'risdostan işitip, zera K'risdos buyurur: «kim ki inanmas Teḡri Oḡluna, körüp körmisär

сягать не годится. А если у них есть отец, или брат, или сын, пусть присягают они. А если у женщины есть мать, или муж, или сестра, или родственник, пусть они присягают за них и освобождают от бремени, и такая присяга приемлема. Мы также пишем об иноках, и отшельниках, и священниках, что они не должны приходить в суд, дабы не присягать, но если возникнет судебное дело, то уместно, чтобы в суд являлись их братья (32v/187v) или близкие. А если присяга выпадет священнику, пусть ее принимает его близкий, ибо не приличествует священнику ни ходить в светский суд, ни присягать. А если у священников есть свидетели из хороших людей, то судьи должны принимать их свидетельство, дабы не присягали близкие священника.

Далее вартабед Микаель пишет об эпитимии за присягу, ибо раньше, пока судебного никто не составлял, святые отцы устанавливали очень тяжелую эпитимию за присягу. А раз уж на то была воля Божья, чтобы мы составили этот Судебник, то облегчим и эпитимию за присягу. Если кому по крупному делу и многозначительному поводу суд назначит присягу и тот человек примет присягу признания, то пусть епископ, так как он вместе с тем и судья, определит ему эпитимию сроком на три года. Если же судить будет кто другой, то пусть принявший присягу пойдет к сведущему вардапету, чтобы тот определил ему эпитимию. Если же кто примет присягу признания ложно, то налагается эпитимия на семь лет, и пусть судьи и ученые рассудят, ради какого имущества он принял ложную присягу. И если имущество небольшое и незначительное, то пусть прикажут раздать его бедным. Если же кто примет присягу отречения, то, независимо от того, истинная она или ложная, эпитимия назначается до самого смертного дня, ибо здесь (33v/188v) не должно быть прощения. Но поскольку это в воле и в ведении вартабедов и дано им от Бога, пусть они действуют по своему усмотрению.

Глава IX. Далее вартабед пишет, что нам, христианам, не подобает обращаться в суд неверных, ибо они не верят в Отца и Сына и Святого Духа

Известно всем, как далеко отошли христиане от неверных, согласно слову апостола Павла: «что общего у света со тьмою?» или «какой общий удел у христиан с неверными?» Есть еще много других высказываний, завещанных апостолом, благодаря которым мы узнаем, что очень во многом (34r/189r) неверные далеки от христиан: иногда он называет их «чадами проклятия», иногда «чадами тьмы», так как слышал от Христа, завещавшего: «не верующий

köktägi meñi tirlikni, yoğsa Teñriniñ öçäsmäki çalsar aniñ üstünä». Xaytöp aytir dayi da: «kim toymasa suvdan u Ari Džandan, ol bolmas uçmaçka kirmägä». Dayi da Ohaneş Awedaraniç aytir: «kim ki Jisus K'risdosnuñ kelgänin teni bilä inanmasa, ol bulargandır da nerdir [=nerdir]». Da markarelar alarni, kimlar ki konü dindän yiraxlaniptirlar, alarni alay tutarlar, neçik dinsizlarni da bolvanga inanganlarni. Dayi da arak'al aytir, övratip bizni, ki tiymästir biz k'risdänlarga dinsiz(34v/189v)larniñ töräsi alnina barmaga, zera dinsizlar kendiläriniñ töräsi bilä etär yaryunu. Egär ki äväldän töräni aldilar esä Movşestän, da emdi köp türlü yaman işlar bilä çilinirlar kendiläriniñ eklärä bilä, yalyan tanixlar bilä, egri yaryučilar bilä, aldovuçu reçniklar bilä, çorçusuz antlar bilä. Salirmen alarniñ artixsi yamanlixin aytmaga. Xaçan ki alar dinsiz töräläri bilä da yaman çilinganlarä bilä bu çadar yiraxtirlar bizdän, ne türlü alarniñ töräsinä konülük tapulgay, ne türlü k'risdän töräsinä, çaçan ki Teñri Oylun Teñri tapunmaslar? Yoğsa biz, ermeni dayfasä, K'risdoska inanirbiz da ayirilipbiz (35r/190r) k'risdänlikimiz bilä çuhutlardan, u barça dinsizlärdän, da hercowadzoj heridigoslardan. Tiyäsidir bizgä konü törämiz bilä barmaga, ki biz Ata Oylun Ari Džanga bir Teñri tapunurbiz, bir tarbiyatta, u bir Teñriliktä, [da 1 çanlixta], u bir çuvatta, da 1 haybatliqta. Da Teñriniñ Oylun inanirbiz konü Teñri, ki boldi konü adam ayirilmas Atadan u Ari Džanniñ birlikindän meñi meñilik. Da ne türlü yaxşı k'risdänlar džäht etärbiz yaxşılıxni çilinmaga, a egär ki aldansa nemä bilä bu dünyäniñ yazixi bilä, öktämlik etmiyin, çosdovanel bolurbiz, luçzumuznu tartip, inanirbiz boşatlixka, da egär ki (35v/190v) yanilsaq biri birimizgä da kek bolsa yüräkimizgä, sövük bilä boşatirbiz biri birimizgä. Dayi da ne türlü ayrilipbiz alardan çosdovanut'ünimiz bilä, dinimiz bilä, ol türlü tiyäsidir törämiz bilä kerä bolmaga alardan, zera bizim törämiz tiyäsidir, ki konülük bilä, toyruqu bilä, orunçsuz bolgay, dügül yalyan tanix bilä, ya aldovuçu reçnik bilä, ya keçmişlärniñ džanin zrgel etmäk bilä, ya çaranksizlärniñ džanin ülüşsüz çixarmaç bilä alarniñ džan ülüşündän. Da dinsizlärniñ töräsindän bu barça yaxşılıx yiraxtir. Xaçan ki bu türlü yiraxtir dinsizlärniñ töräsi k'risdänliktän, tiymästir barmaga k'risdän(36r/191r)larga alarniñ töräsinä. A kim ki, esizlik etip, barsa, köp yamanlixka säbäp bolur bizim üçün da bizim törämiz üçün. A kimlar ki bu işni etärlär, ki çoyup bizim törämizni, da alarga

в Божьего Сына не увидит вечной жизни небесной, но гнев Божий пребудет на нем». И еще говорит (Христос): «если кто не родится от воды и Святого Духа, не сможет войти в рай». Иоанн Евангелист говорит тоже: «кто не верит в Иисуса Христа, пришедшего во плоти, тот заблудший (суевер) и антихрист». И пророки отпавших от истинной веры приравнивали к неверным и идолопоклонникам. Апостол также учит нас, что христианам не подобает обращаться в суд неверных (34v/189v), поскольку они вершат суд согласно своим собственным законам. Хотя изначально они заимствовали судебное право из (законов) Моисея, но теперь многое произвольно извратили и дела ведут своенравно, через лживых свидетелей, неправедных судей, при помощи лукавых адвокатов и безбоязненной присяги. Не стану говорить о других их пороках. И раз уж так далеки они от нас своими неверными законами и своими злодеяниями, то как можно найти в их судах правду, подобную той правде, которая есть в суде христиан, если даже Сына Божьего они не признают Богом? Мы же, армянское племя, веруем во Христа и (35r/190r) благодаря нашей христианской вере отделены от евреев, от всех язычников, от вероотступников и еретиков. И нам положено руководствоваться истинным судом, поскольку мы исповедуем Отца и Сына и Святого Духа как единого Бога, единого в сущности, и в Божестве, и в царствии, и в могуществе, и в славе. И в Сына Бога верим как в истинного Бога, ставшего человеком истинным, пребывающим в нераздельном единстве с Отцом и Святым Духом во веки веков. И как хорошие христиане стараемся творить добро, а если порой и обольщаемся мирскими прегрешениями, так не кичимся, а исповедуемся и терпим покаяние, верим в отпущение грехов, и когда (35v/190v) провинимся друг перед другом и гнев и ненависть возникнут у нас в сердце, то с любовью прощаем друг другу. И посему, подобно тому, как разделены мы от них нашей верою и нашей религией, так должны быть разделены от них и нашим судом, ибо суд наш должен быть истинным, правым и неподкупным, он не должен допускать ложных свидетелей и обманных ораторов, ни попираť души умерших, ни обездоливать души их несчастных наследников, лишая их кровного наследства. Все это благо так далеко от суда неверных. И поскольку суд неверных так далек от христианского, не подобает христианам (36r/191r) ходить в их суд. Что касается тех, которые по глупости ходят, то они становятся причиной многих зол для нас и для нашего суда. И для тех, которые делают это, пренебрегая нашим судом и обращаясь в суд к ним (другим), исполнится реченное через Бо-

bargay, tügällänir alarniñ üstünä aytkanı Teñriniñ markaređän ötläş: «vay sizgä, ki benim atım sizin üçün sökülür dinsizlär arasına!» Xaysi ki tiyäsizdir k'risdänlarga yalyan iş üçün barмага özgä millätniñ töräsinä yeñmägä könülükni. Yoğsa k'risdänlar k'risdänlar töräsinä barmağ keräk, egär ki bilsä, k'risdän töräsinä egirlik tä bolsa, Teñridän algay tölovün.

10. Dayı da yazar vartabed, ki xaysi bitiklärdän ya xaysi millätlärdän yiyip (36v/191v) yazıpbiz bu törälärni

Xaysi bilä ki belgilidir bizim könülükümüz, tiyäsizdir körgüzümägä, ki xaysi bitiklärdän ya xaysi millätlärdän yiyıpbiz bu törälärni, ki könülük belgili bolgay da kimsä 2 köñüllü bolmay, sayışlap, ki biz bizim esimizdän çıxarıpbiz bu törälärni.

Äväldän, könülük köründi bizgä Eski Törädän almaga, xaysin ki tutar edilär nahabedlär, Apraham u dayın özgälär, bulardan soñra dinsizlär dä bu töräni tutarlar edi da törä etärlär edi itlik etkänlärögä, oyrularga da adamni öldürgänlärögä.

2-inçi, alıpbiz barça k'risdänlardan neçik bizim (37r/192r) çardaşlarımızdan. Xaysin ki işitlik u kördük yağşı törälärni, yiydiğ da yazdıq. Dayı da aldıq Asduvađzaşunçtan, 2-inçi törädän, dayı da özgä bitiklärdän, xaysilari ki könüsün Teñriniñ töräläridir, xaysin ki Teñri buyurur, ki budur törä, din u tanıxlıx, xaysin ki Men sizgä buyurdum.

3-ünçi, ganonk' bitiklärendän, zera anda da taptım küçlü u alani törälär köp yerdä.

4-ünçü, aldıq barça bitiklärdän Eski u Yäñi Törädän, zera barça bitiklär nedir — ögüt u törädir dñan u ten sartın yaryularniñ.

Xaytip tiyäsizdir bilmägä, ki tügöldür yalyiz bu Törä bitiki, xaysin ki hali yazıyrbiz, tügül yalyiz mendän (37v/192v) bolgay tügällänmäki munar, zera oğsaşı bar ganonk'ka, ne türlü ki ganonk' birdän yazılmadi, a ne bir yerdä, a ne bir adamdan, yoğsa az-az yazıldı, äväl arak'ellärdän, soñra Nigiada, soñra Puzandiada, andan soñra Ep'esosta, alay oğ bu Törä bitiki. Äväl başlanmaqı munuñ bizdän boldi, da bizdän soñra keräk, ki az-az yazılgay da tügäl bolgay, zera ganonk'tan boyruxtur, yilda 3 kez žoğovk' bolgay, da tergöv etkäylär, egär ki dünyäda nemä yäñi badiyat çıxıp esä, anı barça baçıp, ari atalar artıxsilixni keri salgaylar da toyru yolga keltirgäylär. Bu türlü tiyäsizdir bolmaga yar(38r/193r)yu bitiklärinä: neçä ki yäñi nemä törä yoluğsa, da, tergäp, uslular baç-

žyego proroğa: «горе вам, ибо из-за вас бесчестится имя Мое среди неверных!» Посему не должно христианам ради лживого дела обращаться в суд иноплемеников, дабы одолеть правду. Но христиане должны идти в суд христиан, сознавая, что если в христианском суде им и случится неправда, то они получают вознаграждение от Бога.

Глава X. Далее вартабед пишет о том, из каких писаний или у каких народов мы собрали (36v/191v) и записали эти законы

Демонстрируя нашу достоверность, мы обязаны указать, из каких писаний и у каких народов мы собрали эти законы, дабы известна была истина и никто не сомневался и не заблуждался, полагая, что мы сочинили их на основании собственных измышлений.

Во-первых, нам представлялось правильным заимствовать из Старого Закона, которому следовали патриархи, Авраам и другие, а после них и безбожники придерживались этого закона и вершили суд прелюбодеям, ворам и человекоубийцам.

Во-вторых, мы заимствовали у всех христиан как наших (37r/192r) братьев. Какие только слышали и видели хорошие законы, мы их собрали и записали. Также из Библии, из Второзакония и других писаний, мы заимствовали те законы, которые представляют истинные законы Божьи, о которых Бог возвещает: «Вот закон, вера и свидетельство, которые Я вам завещаю».

В-третьих, мы заимствовали из книг канонов, поскольку там во многих местах я нашел сильные и ясные законы.

В-четвертых, мы заимствовали из всех книг Ветхого и Нового Заветов, ибо что собой представляют все писания, как не наставления и законы для духовного и светского судов.

Также следует знать, что Судебник, это не только то, что мы ныне пишем, и он не может быть завершен (37v/192v) только нами, ибо он имеет сходство с канонами, которые были установлены не сразу, и не в одном месте, и не одним человеком, а писались понемногу, вначале апостолами, затем в Никее, потом в Византии, после этого в Эфесе, так и этот Судебник. Сперва начало ему было положено нами, и необходимо, чтобы после нас он понемногу дописывался и совершенствовался, ибо канонами предписано 3 раза в год созывать соборы, и святые отцы должны анализировать, какие новые явления возникли в жизни, рассматривать их все, удалять лишнее и вносить нужные исправления. Так следует поступать и с (38r/193r) судебниками: мудрые люди должны рассматривать и анализировать все новейшие законы и

kaylar, toyru esä, yazgaylar anı da bu bitiktä. Egär ki kimsä es xoysa, tapar barça ari bitiklärdä bu türlü, ki az-az ilgäri kelip tügälläniptir.

Ne türlü Araradzık bitiki Movşestän tügül ki birdän yazıldı, alay oç 12 markarelər dügül ki bir zamanda yazıldı ya 1 adamdan, alay oç barça markarelər. Bu türlü surp Awedaranlar da tügül ki 1 vaçtta yazıldı ya 1-indän, här biri yazdı kendi vaçtı bilä, ol türlü bitikläri Boços arak'elniñ. Dayı da köp bitikläri atalardan u vartabedlärdän yazıldı kendiläri vaçtına. (38v/193v) Bu türlü orinag bilä bu bitikni dä biz başladıq yazmaga. Egär ki bizdän az-az ilgäri kelip yazıldı esä, emdi dä egär köplärdän yazılsa özgä vaçtlarda, nemä eksiklik tügüldür, yoçesä tek toyru törä bolsun, ki barça yaçşılar biyängäylär da munuñ eksikin tügällägäylär.

**Başlanmaçı aşxarhagan törälärniñ
xanlarınñ, ulu biylärniñ da barça
yaryučılarniñ, dayı da törälär xanlarınñ da
kimlär ki anıñ xolu tibinädirlär**

Äväldän, yazdıq yixöv töräsin da anda tüzdük töräçilärniñ kelişin, zera ävälgı törädır da ulu.

A 2-inçi, añar oçsaş tüzdük törälärin xanlarınñ, ulu biylärniñ da bar(39r/194r)ča dünyä adämilärniñ.

Da belgilidir, ki köktägi xan Eyämiz Teñridir, a bu dünyäniñ xanları Teñriniñ atın kötürüptürlär, yoçsa tügüllär alay könü, neçik Teñri. Evet ki xanlar alar ündäli, kimlärniñ ki xolu tibinä türlü türlü millätlär beriniptirlär ulusları bilä da özgä biyliklärdän xaradz alirlar.

Egär ki yoluxsa, ki xanga oçul u xiz bolgay al-yişli bisagdan, kendiniñ xanlıx deržavaların üläşkay oylanlarına. Evet ki tiyäsidir, ulu oçlun olturyuzgay kendindän soñra xanlıxka, yoçesä baçkay xan, ki oylanlarınñ arasına xaysi läyixtir, anı olturyuzgay, ki bolgay xanlıxni tutmaga. (39v/194v) Da neçä ki xanniñ xardaşları bardir, bolmastir oylanların olturyuzmaga xanlıxka, tek xardaşın. Xaçan ki xardaşları tügänsä, andan soñra oylanları tutkaylar xanlıxni. Egär xizi bolsa xanniñ, ulu kn'azatalarga bergäy kendiniñ ülüşü bilä. Neçik er oçulga tügäl ülüş, anıñ yarimi xizga. Egär ki ölsä xan, er oylanlarınñ er oylanlar bolgay da xizlarınñ da er oylanlar bolgay, tiyäsidir, ki er oylanlarınñ oylanları tutkay xanlıxni, tiyäsi dügüldür, xizlarınñ er oylanları tutkay, anıñ üçün ki xiziniñ oylanlarınñ yat sayışlanir oylanları, zera Apkar ermeni xanı ol türlü tüzdü (40r / 195r) Parsistanda xanlıx olturyuçun. Alay oç Noj nahabed oylanlarına berdi ülüş yarimkünnüñ ulusun,

те, которые окажутся правильными, вписывать в эту книгу. И если кто обратит внимание, то найдет, что и все священные писания постепенно совершенствовались таким же образом.

И как Моисей писал книгу Бытия не в одно и то же время, так и (книги) двенадцати пророков писались не в одно время и не одним человеком, так и все пророки. И святое Евангелие написано не сразу и не одним лицом, но каждый писал в свое время. Так же и послания Павла. Равно как и многие книги святых отцов и учителей писались каждая в свое время. (38v/193v) По этому примеру и мы начали писать эту книгу. Если что-то уже написано раньше нас и если теперь многие напишут в другие времена, то это не является недостатком, лишь бы законы были правильными, нравились всем порядочным людям, а его недочеты (недостающее) восполнялись.

**[Статья 0=1] Начало светских законов о
царях, великих князьях и всех судьях, а
также законы о царях и их подданных**

Сперва мы написали законы церковные и там установили доходы для судей, ибо закон этот первейший и важнейший.

А во-вторых, подобно этому, мы определили законы о царях (королях), великих князьях и всех (39r/194r) мирянах.

Известно ведь, что всевышним царем является наш Господь Бог, а цари этого мира принимают это Божье звание, но не столь истинны, как Бог. Конечно, царями (королями) называются лишь те, под властью которых находятся подчиненные им народы и страны и которые взимают дань с других княжеств.

Если у короля есть сыновья и дочери от законного брака, то его королевские владения [после смерти короля] должны быть разделены между детьми. Однако посадить на королевство после него положено старшего сына, но пусть король посмотрит, кто из его детей достойнее, того пусть и посадит править королевством. (39v/194v) А покуда живы братья короля, он не вправе посадить на королевство сыновей, но только брата. А после того, как никого из братьев не останется, престол могут наследовать его сыновья. Если у короля есть дочь, то пусть отдаст ее замуж со своей долей в великокняжескую семью. Дочери назначается половина доли, назначаемой сыну. После смерти короля, если остаются внуки от сына и от дочери, королевство наследует внук от сына, но не внук от дочери, так как дети дочери должны считаться чужими детьми, ибо такой порядок наследования королевского престола установил армянский царь Апкара (40r/195r) по примеру Персии. Также и патриарх Ной дал в удел своим детям (вариант: сы-

çaysında ki vaxt bilä xanlıx ettilär xatin kişilär. Ne türlü ki keltirdi Movşes tşxojn harawojni Sojomon xan vaxtına, ne türlü Eyämiz Křisdos buyurur surp Awedaranda da tanıxlıx berir.

Xaytip törä buyurur, hörmät xaldırgay andranig oyluna xan tanılama ulusları bilä. Alay oç tiyäsindir çixmagan xızına uluslar bermägä, neçik er oyluna.

Egär ki er oylul bolmasa da xız bolgay, bergäy tadžin xızına, da ol ergä bargay da bergäy tadžin eyäsinä, da xanlıx etkäy, çaysi ki bardir toxtalğan törädä (40v/195v) tanıxlıx, buyurur, ki kimsä [ölsä], žaranklıxni bergäy xızına. Dayı da Törä bitiki bilä bu işni toxtatırmen.

Egär ki xan dijat'ik' etsä, neçä ki tiridir, erki bar teškirmägä diatik'ini, ne türlü ki tiyäsindir. Zera dijat'ik' ölümdän soñra toxtalgandır, ne türlü ki Boğos arak'al buyurur. Ne türlü ki Gosdandianos xan diatik'i bilä xanlıxka olturyuzdu oylanların.

Da povetlärin tayları bilä, rekaları bilä da mežaları bilä, toxtatkay, ne türlü ki burungi xanlar.

Egär ki bolmasa žaranki heç tä ata pokolen'asına, erki bar tadžini bermägä yatka, evet ki törä bilä tügüldür, ki bergäy tadžini yatka. Yoğsa bolup(41r/196r)tur äväldän eskidä, ne türlü ki berdi Hündustan xaniniñ oylu da Aleksandr Mak'edonskij. Da özgä xanlıx yergälärin Teñrigä simarlagay. Bu könülük töräniñ, ki aytıldı, barçasına bolgay kn'ažatalarga u barça biy-biyätkä. Xaytip, ki xanni xanlıxka olturyuzmaga kläsälär, hajrabadniñ erkindän başça, u alyışından, u boyruğundan başça bolmagay.

Egär kermän olturyuzsa ya çala yasasa, yasaxların da xoğgay oğşaşı bilä. Dayı da erki bar xanniñ frolü açça xaxtırmaga törä bilä. A kn'ažatalarniñ yoxtur erki xaxtırmaga xanniñ boyruğundan başça.

Alay oç törä buyurur xanga ulu (41v/196v) rekalar üstünä köprülär yapmaga, karvasaraylar yapmaga u džan övläri.

Dayı da ulu biylärniñ yoxtur boyruğu u erki xanlıx tonlar kiymägä xanniñ boyruğundan başça.

Dayı da xanniñ stoluna kimsä olturmagay aška, tek hajrabad, ne çaxta hörmätläp ündäsä.

Xan, neçä ki palatinadır, kendi erkinadır, çayarı ki barsa hajrabadgä, simarlamaq keräk hajrabad; neçä olturyuçunadır, kendi erkinadır, çayda ki barsa, bolmas xanga simarlamaq, tek çaysi ulu açpaška.

новьям и дочерям) юг страны, где некоторое время царствовали женщины. Так и Моисей, – о чем возвещает Господь наш Христос в святом Евангелии, – во времена царя Соломона приводил царицу южную.

Закон [Моисея] также повелевает, чтобы царь наделил своего первенца отличным уделом. И дочери, не вышедшей замуж, надлежит выделить удел, как и сыну.

Если у короля нет сына, а есть дочь, то корону следует передать дочери, а она, вступив в брак, пусть передаст корону своему мужу, и тот пусть королевствует, о чем есть несомненное свидетельство в законе (40v/195v), который велит передавать наследство дочери. То же самое и я устанавливаю Судебником.

Если король составит завещание, то он вправе завещание свое изменять, как ему заблагорассудится, пока жив. Ибо завещание, как велит апостол Павел, нерушимо после смерти завещателя. Так и царь Константин по завещанию посадил на царство своих сыновей.

А [границы] уделов следует устанавливать по горам, по рекам и межевым столбам, как первые цари.

Если у короля вовсе не будет наследника в отцовском роду, то он вправе передать корону постороннему, но все-таки будет не по праву передавать корону чужому. Но прежде (41r/196r), в древности так бывало, как поступили сын индийского царя и Александр Македонский. Остальные же королевские порядки предоставить Богу. Изложенное справедливо по закону и полностью относится также ко всем князьям и вельможам. Но если хотят посадить короля на королевство, это не должно происходить помимо воли, и благословения, и позволения патриарха.

Если [король] поставит город или построит замок, пусть установит и надлежащие подати. Королю по закону надлежит также чеканить звонкую монету. А князья не в праве чеканить монету без позволения короля.

Закон также обязывает (41v/196v) короля возводить мосты на больших реках, строить гостиницы (каравансарай) и дома призрения.

Князьям не положено и не позволительно одевать королевское облачение без разрешения короля.

Никто не вправе садиться к королевскому столу за трапезу, кроме патриарха, только если сам король почтит приглашением.

Пока король в своих палатах, все в его воле, но когда пойдет к патриарху, распоряжаться должен патриарх; и тот, пока в своей резиденции, все в его воле, но когда пойдет [к королю], то не может приказывать королю, но лишь старшим епископам.

Dayi da törä buyurmas k'risdân xanlarına, ki, dinsiz xanlar kibik, hörmätsiz tirilgäylär. Yoısa alııılı bsağ bilä xanıçäsi bolgay, zera törädir hajrabad bilä xoran(42r/197r)da turmaga. Anıñ üçün keräk, ki ol obıçay bilä tirilgäy, neçik ari xanlar, neçik eskidä Ovsiya xan, da Ezeğiya, Tawit', a yänidä Apkar u Gosdandianos, Teotos u Drtadios, dayın da alargä oısaşlar.

Tiyäsidir k'risdân xanlarga, ki barça işi u yergäsi törä bilä bolgay da kimsägä küç basıñç etmägäy. Egär yoluısa k'risdân xanga, ki çerü(v) etkäy dinsizlär üstünä, neçik tiyäsidir, xaçan ki iti kötürsälär biri biri üstünä, xoımagay xırmağa angınça, ki bilgäy, ne mahana bilä keliptirlär dinsizlär utrusuna. Andan soıra, kermänniñ çövräsın alıp, yebergäy kermängä elçi: «Beriniñiz yaışılıı bilä»,— aılatkay bir dä, eki dä, üç. Egär ki klämäsälär (42v/197v) berinmägä da Teıri boluşsa, ki küç bilä alsa, kimlär ki utru edilär, alarnı xırğaylar da özgälärni yasaı tıbinä saılagay. A egär ki berinsälär, xara elni yasaı tıbinä saılagay da baş kişilärni boş etkäy yasaıxtan, kermänniñ povetinä nemä ziyān etmägäy.

Dayi da kimsä ki kermänni ya xalanı çıxara bergäy xanlııñni, da bilgäylär dovodne, ol adamnı tas etip, oıyun u xızın xanlııka alğaylar, xatının u iglıkin dä. A kim ki xanlıı xaznanı oıurlasa, da askaylar kendin, egär xolğa tüşsä, da xulun, u oılanların, u iglıkin xanlııka alğaylar.

Egär ki dinsiz öldürgäy k'risdänni erki bilä, anıñ ornuna kendin tas etkäylär. A egär ki (43r/198r) erksiz öldürdü esä, xolun keskäylär, da xan bahasın tölägäy. Yoıesä adamnıñ xanı baıası yoıxtur, zera Teıri yaratıptır sıfatına oısaş da ölüdän turıuzmaga Teıriniñ xolundan yalıız kelir. Kimsä Ovsep'niñ da K'risdosnuı bahasın köñsün saıışlamasın, Ovsep'niñ 20-dir, da K'risdosnuı 30, zera Ovsep'ni oıurlap sattılar da K'risdosnu Juta sattı. Egär ki yoluısa adam öldürmäklik, maıa bulay körünür, ki törädir, ki adamnıñ xanı bahası 365 altın bolgay, neçä ki adäminıñ boıomudur da neçä yılda kündür. Egär alııılı sargawak bolsa, 2 ançadır dıurumu. A egär k'risdân dinsizni öldürsä, bu dıurumnıñ 3 ülüşnüñ biri bolgay dıurumu. (43v/198v) Anıñ üçün ki k'risdänlik yoıxtur, bu türlü iş yoluısa, budur munuı yaryusu.

A egär kücü yetmäsä tölämägä xan bahasın, satkaylar kendin da tölöv etkäylär, da övün talğaylar xanlııka.

A egär k'risdân dinsizni öldürsä erki bilä, xan bahasın tölägäy, neçik yazgandır; a egär ki

Закон не позволяет христианскому королю жить нечестиво, подобно ханам неверных. У него должна быть королева, с которой он состоит в законном браке, ибо он имеет право вместе с патриархом (42r/197r) стоять на амвоне. Поэтому ему следует жить по обычаю благочестивых царей, как в древности царь Осия, и Езекия, и Давид, а в новое время Аггар и Константин, Феодосий и Трдат и им подобные.

Христианским королям надлежит, чтобы все их дела и порядки соответствовали закону и чтобы они никого жестоко не притесняли. Если христианскому королю случится идти войной на неверных, то лишь после того, как они сами поднимут меч на других, но пусть не позволяет разить, пока не узнает, с какими притязаниями неверные напали на него. Затем, взяв крепость в осаду, пусть пошлет в крепость посла и предложит сдаться добром единожды, дважды и трижды. Если не согласятся сдаться (42v/197v) и с Божьей помощью возьмет силой, то сопротивлявшихся пусть уничтожит, а других сохранит и обложит данью. Если же сдадутся, то простой люд пусть сохранит и обложит данью, а главных людей от налогов освободить и не наносить ущерба крепостным уделам.

Если же кто сдаст королевский город или крепость и это станет известно доподлинно, то такого человека следует казнить, а его сыновей и дочерей, жену и имущество забрать в пользу короля. А кто ограбит королевскую казну, то его, если поймается, повесить, а слуг, и детей, и имущество забрать в пользу короля.

Если неверный убьет христианина умышленно, то за это уничтожить его самого; если же (43r/198r) убил неумышленно, то отсечь ему руки, и пусть он уплатит цену крови. Но цены крови человека нет, так как Бог создал его по своему подобию и воскресить мертвых во власти одного лишь Бога. И пусть никто не считает истинной цену Иосифа и Христа: за Иосифа дали двадцать, а за Христа тридцать, — ибо Иосифа украли и продали и Христа Иуда тоже продал. Если же все-таки случится человекоубийство, то мне представляется законным, чтобы кровь человека оценивалась в 365 золотых, по количеству человеческих суставов и по числу лет в году. Если это благословенный диакон, то штраф вдвое больше. (43v/198v) А если христианин убьет неверного, то штраф составляет одну треть. Так как не принадлежит к христианам, и если подобное случится, то судить так.

Если же [убийца] не в состоянии уплатить цену крови, то продать его самого и уплатить, а дом его обрратить в пользу короля.

Если же христианин убьет неверного умышленно, то пусть уплатит цену крови, как описано; а если не-

erksiz öldürsə, yarimin töləgəy, yoğsa xan bahası xanlıx bolgay, a 3 ülüşnün birini öldürgən kişini xardaşlarına berilgəy. A egər k'risdân k'risdânni öldürsə erki bilä, xan bahasını tölöv etkəy xardaşlarına, da xanlıxka da dżurum bergəy kücünä körä. A egər ki ölümlü dä edi esä, dżurumun berip ta ludzun tartkay. Bu ulu töräni xan etkəy, a (44r/199r) özgä törälärni yaryučilarga simarlagay. Ulu biylär ölümlülärni tas etmägəylär xannın boyruxundan başxa, evet ki oyrularnı yaryusun etkəy ulu biy, da kiçi biylär ulu biylärni erkindən başxa oyrunun yaryusun etmägəy.

Daıı da aytırbiz oğşaşın oldżahannın üläşmäkin da talannın. Egər ki yoluğsa xanga, ki ulu çerüv bilä bargay duşmannın ulusu üstünä u, buzup da talap, xaytkay, da ol talanda altın tapunsalar, xanlıx bolgay. Yoğsa xan ant içtirip almagay, çayırtkay da bildirgəy çerüvinä, egər soñra kimsädä tapulsa altın, 1-inä 7 dżurum algay xan. Ol altından yixövlərgä 10-unçi bergəy. Oldżannın u (44v/199v) talannın yarimı xanlıx bolgay, andan da 10-unçi bergəy yixövlərgä, da yarimı çerüvinin bolgay. Barça ulu biylär bu türlü ülüş etkəylär, da alar da onunçi çixargaylar yixövlərinä. A egər ulu biylär barsa çerüvgä kendilärinın yarayı bilä, da xan birgälərinä bolmasa, da utup xaytsalar, alay oğ altın xanlıx bolgay, da oldżadan u talan 10-unçu berilgəy xanga, a yixövlərgä 50-dän 1 berilgəy, çaysı ki törä bilädir. Da çerüv yaraşların bergəylär çalalarga, çaysın ki ulu biylär tutar.

Daıı da yaraşmastır xanga, ulu biylərgä oyruru saqlamaga, tek çäşut.

Daıı da kim ki biyi bilä çerüvgä barsa da ölsä, biyini yazıxı (45r/200r) yoxtur, a egər ki oyruluğka yebersä da öldürsälär, biyi borçludur anın çanına. Xulu kendi erki bilä barsa da ölsä, biyini sudžu yoxtur. Daıı da biyi çulun yebersä isdoroğga da çolga tüssä, tiyişlidir biyi satun algay. Kendi erki bilä barsa, kendi kendin satun algay, çolga tüssä. Żolner uruşta kimsäni çolga alsa, tonu-opraıı da sayıt-sabası anın bolgay, a gübäsi biyini bolgay, u talannın kümüşü biylärni bolgay, u bayır, u temir, u muñar oğşaş nemä çerüvnün bolgay. Da ne türlü bahalı tonlar bolsa, xanlıx bolgay. Da bahalı çekmännär u igi alätlär biylärni bolgay, u ağ çekmännär u ketännär çerüvcilärni bolgay.

(45v/200v) Daıı da kelişin uluslarının u barça millätni, kendilärinın poddanıylärinın çanlar u biylär könülük bilä algaylar, alay, ne türlü

умышленно, то пусть уплатит половину, однако цена крови должна быть уплачена в казну, с отчислением одной трети родственникам (убитого). Если христианин умышленно убьет христианина, цену крови (убийца) должен уплатить родственникам убитого, а в пользу казны – штраф по своему состоянию. И хотя он заслуживает смерти, но пусть уплатит штраф и терпит эпитимию. Разбирать эти крупные судебные дела надлежит королю, а (44r/199r) прочие судебные дела предоставить судьям. Великие князья без разрешения короля не должны казнить заслуживающих смерти, но великий князь вправе судить воров, а малые князья без разрешения великого князя судить воров не должны.

Скажем и о порядке раздела пленнх и добычи. Если король выступит в поход против вражеской страны с большим войском и, разорив и разграбив, возвратится с добычей, то золото, оказавшееся в добыче, принадлежит королю. Но король не должен отбирать под присягой, а созывая и оповещая войско, что если после у кого обнаружат золото, то король подвергнет штрафу всемеро. Десятину добытого золота он дает церкви. Половина пленнх (44v/199v) и добычи принадлежит королю, десятая же часть от нее – церквям; еще половина – войску. Все великие князья пусть делят так же, давая десятину церкви. Если же великие князья выступают в поход со своим вооружением, но без короля, и возвратятся с победой, то и тогда золото принадлежит королю, а от пленнх и добычи королю передается десятина, церквям же – одна пятидесятая часть, согласно закону. А вооружение передать крепостям, подвластным великим князьям.

Также королю и великим князьям не приличествует содержать грабителей, но лишь лазутчиков.

Если кто отправится в поход со своим князем и погибнет, вины князя (45r/200r) нет, а если князь пошлет его грабить и там убьют, то повинен в его крови. Если же подданный пойдет по своей воле и погибнет, вины господина в том нет. Если князь пошлет слугу в дозор и тот попадет в плен, князю надлежит его выкупить. Если же он пойдет добровольно и попадет в плен, пусть выкупает себя сам. Если боец возьмет на войне кого-нибудь в плен, то одежда и всякого рода оружие принадлежит ему, а броня – господину, и серебро в добыче принадлежат князьям, а медь, и железо, и тому подобное – воинам. Всякого рода дорогие одежды принадлежат королю. Дорогие сукна и добротное снаряжение принадлежат князьям, а белые сукна и полотна – воинской страшине.

(45v/200v) Налоги с уделов и со всех наций, со своих подданных короли и князья должны собирать по справедливости, так, как взимали предки, ибо за

ki burungilär alirlar edi, zera barça iş üçün, ki artixsıdır, dzuap bermäx keräk Teñrigä, zera Teñridän berilipdir ululuq alarga, ki ulusların abragaylar, u saqlagaylar, da buzmagaylar. Dayı da bu türlü bolsun: tarlovlarnıñ ülüşü 5 üleşnün birin algaylar, ne türlü ki Ovsep törä xoydı Misirda, xaçan ki dostat etti p'arawonnuñ ulusun. Ol çayta 5 üleşnün 1 xoydı almaga, emdi dä bu türlü bolgay. Da axça bilä satun alğan mülklär, egär tarlovlar, egär borlaliqlar, egär baqçalar, (46r/201r) egär tiyirmänlär, egär övlär, bu türlü 5-tän 1 yasaqli bolmagay. Ulustagi k'risdänlar, u peşakärlar, u bezirgänlar bergäylär yasaq. Yoqsa k'risdänlarga baştan yasaq bermägä törä buyurmastır, tek dinsizlärdän, xaysini ki xilicläri bilä tapıptırlar. A tarlovlar, xaysi ki rekalar bilä suvarılırlar, bolgay kelişi 5-tän 1 üleş; ol, ki suvarılmaslar, ondan bir, zera topraq yalızdır xanniñ u biyniñ, dügül suv. Dayı da haftanıñ künläri 7-dir, 1 kün işlängäy xanga u biygä, a artixsi işlätmäk poddaniyların ulu egirliktir.

Ögüzdän başxa yasaq bolmagay, zera eyäsi işläp 5-tän 1 berir.

Inäktän 1 lidr sarı yaq berilgäy.

Yaş (46v/201v) ot üçün dä yasaq berilmägäy.

Da alay oq xoylardan onunçı.

Attan, xatırdan, eşäktän bolmagay yasaq, zera alar bilä här kez xuluqtadırlar biylärinä.

Dayı da yılñiñ kirgäninä küçünä körä işlägäy salaçı, a ulukündä işlämägäy. Yoq bolsun ol iş, egirlik övränçiki.

Törädän başxa dzurumlamaşın biy salaçı. Egär nemä egirliki bolsa, küçünä körä dzurumun algay. Egär kimsägä egirlik etsä, törä bilä uç etkäylär.

Xan, ki xaysi biygä yebergäy deržava ya pustalıx, da ol biy xan boyruxu bilä ol yerdä xala yapkay, ol anıñ meñi deržavasıdır. A ol biyniñ egär nemä ulu yañılmaçı bolmasa xanga, bolmas anı çixarmaga ol imen'(47r/202r)adan. Ol biyniñ ölümdän soñra oylanlariniñ bolgay xanniñ boyruxu bilä. Bu türlü bolgay, ulu biylärdän kiçi biylärgä nemä yebersälär, alay oq kiçi biylärdän salaçılarga berilsä nemä pustalıx, yer, ki yasaqaylar ya, ormanların kesip, tarlovlar etkäylär, ol alarniñ imen'aları bolgay, da kendilärindän soñra oylanlariniñ bolgay. Salaçiniñ egirliki bolmasa, bolmagay, ki buxtan bilä algay biyi.

Yäñi avadanlıx yapkan yerlär barça kelišän boş bolgay, barça yergäsi bilä tügällänginçä.

все излишества они обязаны будут дать ответ Богу, так как величие дано им от Бога для того, чтобы защищали и берегли свою страну, а не разоряли. И поэтому пусть будет так: с пахотных полей взимать одну пятую часть, как это узаконил Иосиф в Египте, когда получил страну фараона. Тогда он установил взимать пятую часть, пусть и сейчас будет так же. А купленная за деньги недвижимость, будь-то поля, виноградники, сады, (46r/201r) мельницы или дома, не должны облагаться налогом в пятину. Пусть облагаются налогом христиане, и ремесленники, и купцы, живущие в стране. Но прежде закон не устанавливал платить подушную подать для христиан, а лишь для неверных, обращенных в подданство мечом. Пятиной пусть облагаются поливные поля; неполивные – десятиной, ибо королю и князю принадлежит лишь земля, но не вода. В неделе семь дней, работать на короля и господина должно один день, а заставлять подданных работать больше этого – великое беззаконие.

Вол не подлежит особому налогу, ибо его хозяин отработывает [на нем] пятину.

За корову взимать 1 фунт масла.

Пастбища (46v/201v) налогом не облагать.

Также налог за овец – десятина.

За лошадь, мула, осла налога не взимать, ибо с их помощью постоянно выполняется служба для господ.

На Новый год крестьяне должны работать в меру своих возможностей, а на праздники работать не должны. Такого быть должно, ибо это от привычки к несправедливости.

Пусть господа без суда не подвергают крестьян штрафам. Если кто совершит какой-либо проступок, то взимать посильный штраф. А если совершит преступление, то решать следует в судебном порядке.

Если король пожалует какому-нибудь князю имение или пустырь, и тот князь построит там по разрешению короля замок, то это его вечное владение. И если тот князь не совершил крупного преступления против короля, то он не может лишить его этого (47r/202r) имения. После смерти князя оно переходит к его детям с позволения короля. Если великими князьями что-либо будет пожаловано малым князьям и если малыми князьями крестьянам будет дана некая пустующая земля, они могут там строить или рубить лес и устраивать поля, и это будет их владением и после них оно перейдет к их детям. Если крестьянин не совершил преступления, то на основании клеветы господин отнять не может.

Новоустроенные места освобождаются от всех налогов, пока не окрепнут во всех отношениях.

Alay oχ χan yāni kermān yapsa ya χala, egār eksilsā χanlıχtan aχča, pospolitiy el bilā tūgāl-längāy.

Kermān eli artix hörmättā bolgay, ne ki salaçi, salaçilar artix hör(47v/202v)mättā bolgay, ne ki salalarniñ mayaziçilari.

Keräkli da yaχši peşakārlik topraχ bilā iślāmāktir, dayi da temirçilik, teşārlik u tesl'alik. Peşakārлар arasina artix hörmättā bolgay temirçi da tesl'a. Dayi da keräkli u boluşuçu adāmilik tarbiyatina peşakārliktir hakimlik, ki adāminiñ barça tinsizliχin tanir da oñaltir, ulu hörmättā bolgay bular da. Dayi da artixsi u hörmätli, keräkli dżanga u tengä sözlü peşakārlik, χutχaruçu bizni yamanliχtan u yaχši yolga keltürüçi vartabedliktir, ilgāri hörmättā bolgaylar χanniñ tārbasina da barça biy-biyät arasina, anñiñ üçün ki barçasiniñ ker(48r/203r)äkli atasidir da dżanlarniñ hakimlikidir.

Przysięga przysięglych

Prisengami Panu Bogu fşexmogoncemu, i nayyasneşemu panu našemu krulovi pol'skemu, i vsokiy radze yego krulovski milosci, i fşistkemu populstu našemu, i kaźdemu narodovi: ktori bi kolvek prişed pred sond naš, spravedlivosc ruvne činic tak bogatemu, yako ubogemu, tak goscovi, yako sonsiadovi, tak staremu, yako mlademu, tak sirotam, yako vdovam, kturi poźondayon spravedlivosci; prava i privilee naše sitric i brunic vedle našego nayvşego rozumu, a tego opuscic ne χcemi dla milosci, gnevu, boyazni, priyacelstva, nepriyacelstva, daruv, požitkuv; tak nam, Pane Bože, pomož i ten Sventi Križ.

(48v/203v) Prisengi činimi nayprud Panu Bogu, a potim krulu pol'skiemu, panu našemu, iż bi smi verni bili tego visoki radze i našemu vişistkemu popolstvu, abi smi spravedlive sendzili yako bogatemu, tak ubogemu, yako staremu, tako i mlademu, yako udove, tako i siroce, yako meşčaninovi, tako i gosceovi, i uvişistkemu rodzayu, kto bi kolvek prişedl pred sund pred naš, a ni dla žadniχ daruv, a ni mizd ne uz'unc, a ni poχlebuyunc, yedno spravedlive sendzic vedlug našego nayvşego rozumu, abi smi to ne činili dla žadniχ reçi, yedno dla milosci Boskuñ; tak nam, Pan Bug, pomagay, i tin Sventi Križ.

(49r/204r) **Başlanıyir bu düftār ermeni töräsiniñ, aşaya yazilganniñ kendiniñ sanına da χaχitlarına, χaysi ki burungidir χaχitına kendiniñ.** 1 Kapitula. Ävälgı, yañilganlar χanlıχ olturyučka da biylärinä χarşi.

Также если король строит новый город или крепость и не будет хватать государственных средств, пополнить следует всем миром.

Горожане должны пользоваться почетом большим, чем сельчане; сельчане же почетом (47v/202v) большим, чем сельские батраки.

Нужные и хорошие занятия – земледелие, а также кузнечное дело и плотницкие профессии. Среди ремесленников в наибольшем почете должны быть кузнецы и плотники. Искусством необходимым и идущим на помощь человеческой природе является врачевание, которое распознает и излечивает все недуги, и потому врачи тоже должны быть в великом почете. В высшей степени важное и почетное, полезное для души и тела словесное искусство – богословие, которое спасает нас от зла и наставляет на путь истинный и которое должно пользоваться предпочтением при королевском дворе и среди всех князей и вельмож, поскольку оно необходимый всем (48r/203r) отец и врачеватель душ.

Присяга присяжных

Присягаем Господу Богу всемогущему, и светлейшему господину нашему королю польскому, и высокой раде его королевской милости, и всему народу нашему, и каждому племени: кто бы ни пришел пред наш суд, творить равную справедливость как богатому, так и бедному, как гостю, так и соседу, как старому, так и молодому, как сиротам, так и вдовам, которые потребуют справедливости; хранить и защищать наши права и привилегии согласно нашему высшему разуму; и не хотим потерять их в угоду любви, гневу, боязни, дружбе, враждебности, дарам и корысти; и помоги нам в этом, Господи Боже и этот Святой Крест.

(48v/203v) Присягаем прежде всего Господу Богу, а затем королю польскому, господину нашему, что мы будем верны его высокой раде и всему нашему народу, что мы будем справедливо судить как богатого, так и бедного, как старого, так и молодого, как вдову, так и сироту, как горожанина, так и гостя, и всякого, кто бы ни пришел пред суд пред наш, не поддаваясь и не лстясь ни на какие дары и мзды, судить одинаково справедливо, согласно нашему высшему разуму; и будем это творить ни для чего иного, как только ради любви Божьей; и помоги нам в этом, Господи Боже и этот Святой Крест.

(49r/204r) **Начинается эта книга армянского права, изложенного ниже согласно оглавлению, которое предшествует самому документу.**

Статья 1. Первое, о преступлениях против королевского престола и против своих князей.

- 2 Kapitula. Xulunıñ xuluı etkäni kendiniñ biyinä da ketkäni salaçiniñ kendi biyindän.
- 3 Kapitula. Uruşkanları oylanlarınıñ, ya biri birin öldürgäylär, yaşlarına körä yazgandır.
- 4 Kapitula. Oylanlarınıñ, çaysı biri birsin naçıs etkäy.
- 5 Kapitula. Oylanlar üçün, çaysı ki (49v/204v) biri birin suvda boysalar.
- 6 Kapitula. Oylanlar üçün, çaysıları ki sekirgäylär öç kirip.
- 7 Kapitula. Igitlar üçün, öç kirip nemä ayır kötürgäylär.
- 8 Kapitula. Esirik kişilər üçün.
- 9 Kapitula. Tapkan malniñ yer tibiñä.
- 10 Kapitula. Kimesä ki kimesäni saçalından tartkay.
- 11 Kapitula. Saçlaganı taılınıñ yer içinä barça nemäni.
- 12 Kapitula. Salaçi töräsi üçün.
- 13 Kapitula. Kim ki kendi dżinsiniñ babasların hörmätlämäsä.
- 14 Kapitula. Yaman aytuçılar üçün köz artından korolnuñ olturuçına ya keñäş biylärgä.
- 15 Kapitula. Erksiz çullar üçün, çaysıları ki kendiniñ biyiniñ erkindän başça babas bolma bolmas.
- 16 Kapitula. Křistän çullar üçün.
- 17 Kapitula. Satın alğan çatunlarınıñ çaravaşlarınıñ. (50r/205r) 18 Kapitula. Satın alğan dinsiz çullarınıñ.
- 19 Kapitula. Kim ki atasın ya anasını uırgay.
- 20 Kapitula. Yañılğanına körä çuluı.
- 21 Kapitula. Kim ki kişini oyurlagay.
- 22 Kapitula. Kim pambaslar kendiniñ atasın, anasını ya çardaşların.
- 23 Kapitula. Eki kişi uruşkay, da biri birin yaralagay.
- 24 Kapitula. Kim ki satın alğan çulun ya çaravaşın öldürgäy.
- 25 Kapitula. Kimesä ki çalaba başlagay da uırgay eki dżanlı çatınıñ.
- 26 Kapitula. Ögüz ögüzni sançkay.
- 27 Kapitula. Ki kimesä kendiniñ çulun naçıs etkäy.
- 28 Kapitula. Ki ögüz ögüzni ya buça buçanı öldürgäy.
- 29 Kapitula. Xuyularınıñ da çuyurlarınıñ.
- 30 Kapitula. Kişi, ki çuyurga tüşkäy.
- 31 Kapitula. Tuvar çaranıñ.
- 32 Kapitula. Atlar üçün.
- 33 Kapitula. Xiliçli at üçün, ki kimesäni (50v/205v) urup naçıs etkäy.
- 34 Kapitula. Ki kimesä keçä oyrunı övindä tapkay.
- 35 Kapitula. Töräsi baççalarınıñ da rol'alarınıñ.
- Статья 2. О служении слуг своим господам и уходе крестьянина от своего господина.
- Статья 3. О драке детей, когда убьет один другого, написано согласно их возрасту.
- Статья 4. О детях, один из которых покалечит другого.
- Статья 5. О детях, если кто-нибудь из них (49v / 204v) утопит другого в воде.
- Статья 6. О детях, которые прыгнут на спор.
- Статья 7. О юношах, которые станут поднимать на спор тяжести.
- Статья 8. О пьяных людях.
- Статья 9. О находках имущества под землей.
- Статья 10. Когда кто-то дернет кого-нибудь за бороду.
- Статья 11. Обо всем, что связано с хранением зерна в земле.
- Статья 12. О правах крестьян.
- Статья 13. Кто не почитает священников своей нации.
- Статья 14. Об оскорбляющих за глаза королевский престол или князей рады.
- Статья 15. О невольнике, который помимо воли своего господина не может стать священником.
- Статья 16. О невольниках-христианах.
- Статья 17. О купленных женщинах-служанках. (50r/205r) Статья 18. О купленных слугах из неверных.
- Статья 19. Кто побьет своих отца и мать.
- Статья 20. Об ответственности (о заслуженном наказании) за преступление.
- Статья 21. Когда кто-нибудь украдет человека.
- Статья 22. Кто злословит на своих отца и мать или на своих братьев и сестер.
- Статья 23. Когда два человека дерутся и один другого ранит.
- Статья 24. Кто убьет купленного слугу или служанку.
- Статья 25. Когда кто-нибудь, затеяв драку, ударит беременную женщину.
- Статья 26. Когда вол забодает вола.
- Статья 27. Когда кто-нибудь покалечит своего слугу.
- Статья 28. Когда вол убьет вола или бугай бугая.
- Статья 29. О колодцах и ямах.
- Статья 30. О человеке, который упадет в яму.
- Статья 31. О скоте.
- Статья 32. О конях.
- Статья 33. О буйном коне, который кого-нибудь (50v/205v) ударит и покалечит.
- Статья 34. Когда кто-нибудь обнаружит вора у себя дома ночью.
- Статья 35. Закон о садах и пашнях (пахотных землях).

- 36 Kapitula. Töräsi küydürmäxniñ da požarniñ. Статья 36. Закон о поджогах и пожарах.
- 37 Kapitula. Kimesä kimesägä inanip nemä saxlama bergäy xoluna. Статья 37. Когда некто кому-нибудь поверит и поручит ему что-либо на хранение.
- 38 Kapitula. Tuvar xarani kimesägä saxlama bergäy. Статья 38. Когда кто-нибудь даст кому-нибудь на сохранение скот.
- 39 Kapitula. Aniñ üçün, kimesä kimesägä sayit ötünčkä bergäy. Статья 39. О том, когда кто-нибудь одолжит кому-нибудь инвентарь.
- 40 Kapitula. Aniñ üçün, kimesä kimesädän nemä borčka algay. Статья 40. О том, когда кто-то у кого-нибудь нечто возьмет в долг.
- 41 Kapitula. Ki nemäni tusnaç xoɣgaylar. Статья 41. Когда что-нибудь дадут в залог.
- 42 Kapitula. Aniñ üçün, kimesä kimesäni ot bilä küydürgäy. Статья 42. О том, когда кто-то кого-нибудь подожжет.
- 43 Kapitula. Kim ki kimesäniñ baɣçasına teräkin buzgay. Статья 43. Когда кто-то повредит у кого-нибудь в саду деревья.
- 44 Kapitula. Atlar üçün da tuvar xara üçün. Статья 44. О конях и о скоте.
- 45 Kapitula. Kimesä ki miskinlikindän (51r/206r) kendiniñ çiyişin ya rol'alarin satkay. Статья 45. Когда кто-нибудь по бедности (51r/206r) продаст свой посев или пашню (пахотную землю).
- 46 Kapitula. Öv satun algay kimesä kermän içinä. Статья 46. Когда кто-нибудь купит дом в укрепленной части города.
- 47 Kapitula. Suv tiyirmänlär üçün. Статья 47. О водяных мельницах.
- 48 Kapitula. Kim ki at satun algay. Статья 48. О том, когда кто-нибудь купит коня.
- 49 Kapitula. Ögüz satmaç üçün. Статья 49. О продаже вола.
- 50 Kapitula. Kimesä kimesägä inäk satkay. Статья 50. Когда кто-то продаст кому-нибудь корову.
- 51 Kapitula. Çulular üçün. Статья 51. О пчелах.
- 52 Kapitula. Sayit balçixtan etkän üçün çayirga. Статья 52. О глиняных сосудах для вина.
- 53 Kapitula. Yemişli teräklärniñ yemişin satmaç üçün. Статья 53. О продаже урожая фруктовых деревьев.
- 54 Kapitula. Kim ki tiyirmän yalga tutkay. Статья 54. Когда кто-нибудь возьмет в аренду мельницу.
- 55 Kapitula. Yaryučılar üçün da k'ahanalar üçün, kim ki alarni hörmätlämäsä yaryuda. Статья 55. О судьях и священниках, если кто-либо оскорбит их в суде.
- 56 Kapitula. Tarlovlarniñ mežaları üçün. Статья 56. О границах полей.
- 57 Kapitula. Tanişliş üçün. Статья 57. О свидетельстве.
- 58 Kapitula. Öldürgän kişini kim ki tapsa özgäniñ hranicasına. Статья 58. Если кто-то обнаружит убитого человека в границах другого.
- 59 Kapitula. Atasiniñ-anasiniñ söz(51v/206v)ün işitmägän oylanlar üçün. Статья 59. О детях, не прислушивающихся (51v/206v) к словам своих родителей.
- 60 Kapitula. Yaman xilingan kişilär üçün. Статья 60. О людях, совершивших преступление.
- 61 Kapitula. Ögütlämägä oyrunu. Статья 61. О наказании воров.
- 62 Kapitula. Kim ki küç etkäy xatunga ya xizga. Статья 62. О том, кто изнасилует женщину или девушку.
- 63 Kapitula. Kimesä kimesäniñ tas etkän nemäni tapkay. Статья 63. Когда кто-нибудь найдет чью-либо пропажу.
- 64 Kapitula. Kimesä kimesä bilä yolga çixkay. Статья 64. Когда кто-нибудь отправится с кем-нибудь в поездку.
- 65 Kapitula. Kim ki ne türlü xiliş bilä ton kiygäy. Статья 65. Когда кто-нибудь извращенно одевается.
- 66 Kapitula. Kim ki yäñi öv xoɣgay. Статья 66. Когда кто-нибудь построит новый дом.
- 67 Kapitula. Kim ki kimesäniñ tarlovuna kirgäy serp bilä. Статья 67. Когда кто-нибудь войдет в чужое поле с серпом.
- 68 Kapitula. Kim ki kimesäniñ borlalişına kirgäy. Статья 68. Когда кто-нибудь заберется в чужой виноградник.
- 69 Kapitula. Yäñi kiyövlärniñ. Статья 69. О новобрачном.
- 70 Kapitula. Xol tiyirmänniñ. Статья 70. О жерновах.
- 71 Kapitula. Tusnaçsiz borçlar üçün. Статья 71. О долгах без залога.

- 72 Kapitula. Töräsi xuluççılarnıñ.
73 Kapitula. Tul xatınlardan tusnaç almagaylar kimesä.
74 Kapitula. Ol xatun üçün, ki 2 er kişi (52r/207r) uruşsa, ol ayırma klägäy kirip.
75 Kapitula. Ölüni ki kerezmandan xazıp çıxarğay da üstündäğın, ne ki bar, barça algay.
76 Kapitula. Kingä ki yoluçkay, ki klämiyin kişi öldürgäy.
77 Kapitula. Ol oylanlar üçün, ki kendi erkinä ösärklär.
78 Kapitula. Ol oylanlar üçün, ki atasın-anasın salıp, ketärlär erkläri bilä.
79 Kapitula. Kimlär ki çerüvgä barırlar.
80 Kapitula. Töräläri peşäkârlarnıñ.
81 Kapitula. Ol oylanlar üçün, ki tügäl uslu bolmagay da sağ.
82 Kapitula. Töräsi bezirgânlikniñ.
83 Kapitula. Hranicalar üçün müklärniñ.
84 Kapitula. Töräsi xuçlarnıñ.
85 Kapitula. Töräsi vank'larnıñ.
86 Kapitula. Buzulğan kerapniñ ya adämilärniñ teñiz üsnä.
87 Kapitula. Olturyuzmaçi yäñi sala.
88 Kapitula. Zdan'a müklärniñ da tirlikniñ ataldan xalğan.
(52v/207v) 89 Kapitula. Üläşinmäxliç xardaşlar arasına toyma.
90 Kapitula. Ayblagan oğrunu, ya anıñ dżazası nedir.
91 Kapitula. Yaryusu oğrunuñ.
92 Kapitula. Biy, ki xulun işkä yebergäy.
93 Kapitula. Kişiniñ xulun kimesä kendi işinä yebergäy.
94 Kapitula. Töräsi yalga tutkan xullarnıñ.
95 Kapitula. Kimesäniñ tuvarı ziyan etkäy saçovga, da anı tutup yapkaylar.
96 Kapitula. Kimesä atnı ürkütkäy.
97 Kapitula. Adam öldürmäxniñ.
98 Kapitula. İsläri salalarnıñ, ne türlü ki bolur.
99 Kapitula. Övränmägän ta tügäl bilmägän hakimlärniñ.
100 Kapitula. Kimni ki küç bilä erkindän başğa yebergäylär işkä.
101 Kapitula. İşçilärni yalga tutkan işkä.
102 Kapitula. Kütüçilärniñ töräsi.
(53r/208r) 103 Kapitula. Kim ki yixövgä nemä çıxarsa.
104 Kapitula. Töräsidir bezirgânlikniñ da kebitçilärniñ.
105 Kapitula. Töräsi peşäkârlarnıñ.
- Статья 72. Права наемных работников.
Статья 73. Никто не должен брать залога у вдовы.
Статья 74. О женщине, которая во время драки двух мужчин (52r / 207r) решила вмешаться и разъединить их.
Статья 75. Когда выкопают мертвого из могилы и заберут все, что на нем было.
Статья 76. Когда кому случится неумышленно убить человека.
Статья 77. О детях, растущих по своей воле (оставляемых без призрения).
Статья 78. О детях, своевольно оставляющих своих родителей.
Статья 79. О тех, которые идут на войну.
Статья 80. Закон о ремесленниках.
Статья 81. Об умственно неполноценных и больных детях.
Статья 82. Закон о торговле.
Статья 83. О границах владений.
Статья 84. Закон о приютах (домах призрения).
Статья 85. Закон о монастырях.
Статья 86. О кораблекрушении, или о людях, [терпящих бедствие] на море.
Статья 87. О заселении новых деревень.
Статья 88. Об отчуждении недвижимости и имущества, оставшегося от родителей.
(52v/207v) Статья 89. Раздел между родными братьями и сестрами.
Статья 90. О наказании вора, или какова его кара.
Статья 91. Суд над ворами.
Статья 92. О господине, который пошлет слугу по делам.
Статья 93. Когда кто-нибудь пошлет по своим делам чужого слугу.
Статья 94. Закон о наемных слугах (о нанимающихся на службу).
Статья 95. Когда чья-либо скотина повредит посев и ее поймают и запрут.
Статья 96. Когда кто-нибудь испугнет коня.
Статья 97. Об убийстве человека.
Статья 98. Сельские дела, как это происходит.
Статья 99. О необразованных и совершенно невежественных врачах.
Статья 100. Когда кого-нибудь заставят куда-либо пойти, и он пойдет помимо своей воли.
Статья 101. О работниках, нанятых на работу.
Статья 102. Закон о пастухах.
(53r/208r) Статья 103. Когда кто-нибудь что-либо пожертвует церкви.
Статья 104. Закон о купеческом деле и лавочниках.
Статья 105. Закон о ремесленниках.

- 106 Kapitula. Išçi pešakârlarniñ, ki biyiniñ sayıti bilä işlärlär.
- 107 Kapitula. Kimesä tirlik tapungay çerüvçiliktä.
- 108 Kapitula. Köptängi borçlarniñ töräsi.
- 109 Kapitula. Kimesä ki nemä satun algay da behlägäy anı aǵça bilä.
- 110 Kapitula. Bir kimesä nemä satun algay, da satkan kişi anı tiygay.
- 111 Kapitula. Bir kimsä, ki tusnaǵ üsnä aǵça bergäy.
- 112 Kapitula. Kimesä kimesägä nemä atagay bermä da bermägäy.
- 113 Kapitula. Oǵul ataniñ bilmäxindän başǵa borç etkäy.
- 114 Kapitula. Xonaǵlar, ǵaysıları ki ǵoyǵaylar ǵumaşni hospodada.
- 115 Kapitula. Töräsi öksüzlarniñ.
- (53v/208v) 116 Kapitula. Ata mülklärinä.
- 117 Kapitula. Adam ǵaniniñ.
- 118 Kapitula. Törädän apel'ovat etmä.
- 119 Kapitula. Töräçi töräni etmägäy bir storonaga birsindän başǵa.
- 120 Kapitula. Anǵlamaǵı yergäsi ermeni töräsiniiñ.
- 121 Kapitula. Kimläär ki hörmätlämäslär töräni.
- 122 Kapitula. Alar, ki ündägäylär voytnuñ alnina, da turmagaylar.
- 123 Kapitula. Xatunlarniñ barça türlü.
- 124 Kapitula. Anǵlamaǵı bilmäxi ant ičmäxiniñ.
- (54r/209r) **Başlanıyirlar töräläri ermenilärniñ ermeni tilindän da buyurmaǵından yarıǵlı ulu biyniñ biyniñ da biyniñ Zigmuntnuñ, pol'skiy korol'nuñ, panniiñ da dediçiniñ**

Tilindän ermeniniñ latingä çıǵargandır, latindän pol'skiygä, a pol'skidän bizim tilgä, ǵaysı ki başlanıyir bu sözlär bilä.

(54v/209v) Yarıǵlı biy da biy Zigmunt, Tejriniñ süvükü bilä korol' pol'skiy, ulu kn'az Litvaniñ, da Orusnuñ, Prusnuñ, daǵın da özgä uluslarniñ biyi da dediçi, etiyir aytmaǵlıǵ törälär üsnä da toǵtatmaǵlıǵ ermenilärniñ munikibik başlamaǵ bilä da bu sözlär bilä.

Atına Tejriniñ. Amen.

Meñilik işniñ biliklik

ǵačan töräläri da toǵtatmaǵları korol'larniñ da kn'azatalarniñ, alay, neçik özgä işlär ölümlü, ne bir kez alay keñäşli da uslu toǵtalğan bolgay, aytilğan da tutulğan bolğan, ki soñra, ǵačan ki ol çax da ǵılıǵı ki anıyir da övrätiyir här kez anıñkibikni, nemä bar edi, ki keräktir ya teškirmägä, (55r/210r) yasamaga, ya buzmaga, bir çaxta ke-

Статья 106. О работниках ремесленников, которые работают инструментом своих господ.

Статья 107. Когда кто-либо добудет имущество, будучи на войне.

Статья 108. Закон о давних долгах.

Статья 109. Когда кто-нибудь нечто купит и внесет денежный задаток.

Статья 110. Когда кто-нибудь что-либо купит, а продавец удерживает проданную вещь.

Статья 111. Когда кто-нибудь даст деньги под залог.

Статья 112. Когда кто-то кому-нибудь что-либо обещает дать, но не дает.

Статья 113. Когда сын без ведома отца совершит долг.

Статья 114. О гостях, которые оставляют товар в постоялом дворе.

Статья 115. Закон о сиротах.

(53v/208v) Статья 116. Об отцовском имуществе.

Статья 117. О человеческой крови.

Статья 118. Апеллирование на решение суда.

Статья 119. Судья не должен производить суд для одной из сторон в отсутствие другой стороны.

Статья 120. Объяснение порядка ведения армянского суда.

Статья 121. О тех, которые проявляют неуважение к суду.

Статья 122. О тех, которых вызывают к войту, а они не являются.

Статья 123. Всяческое о женщинах.

Статья 124. Разъяснение о присяге.

(54r/209r) **Начинаются законы армян с армянского языка и по распоряжению ясновельможного великого князя, его величества Сигизмунда, короля польского, господина и властителя**

С языка армянского переведены на латинский, с латинского на польский, а с польского на наш язык, которые начинаются такими словами.

(54v/209v) Ясновельможный князь и господин Сигизмунд, Божьей милостью король польский, великий князь литовский, русский, прусский, а также других земель господин и властитель, объявляет и утверждает права и уставы армянские следующим началом и такими словами.

Во имя Бога. Аминь.

Памятка для сведения

Поскольку законы и указы королей и князей так же, как и другие смертные дела, в какой-то момент рассудительно и мудро устанавливаются и, будучи объявлены, подлежат исполнению, и затем всегда время и нравы подсказывают, что кое-что в подобных делах надо изменять, (55r/210r) либо исправлять, либо отменять, если потребуется, а в чем-то из-

räki edi, a nemädä başlanganından alay işlängän da tügällängän, körünmägä bolur, neni ki sojra yetkizgäy da yasama keräki bolmagay. Anıñ üçün men, Zigmunt, Tejriniñ sövükü bilä korol' Pol'skanıñ, da ulu biy Litvaniñ, da yın da özgä ulusların, Krakovnuñ, Sudemirniñ, Serazniñ, Kuyavniñ, Lenčicanıñ, Orusnuñ, Prusnuñ, Xlmenkiy, Elbenkiy, Pomorskiy, da yın arı biy da dediç,

Belgili etärbiz bilmägä bügüngilärgä barçasına, hali bolganlarga da kelgänlärgä dä, bu işläni bilgänlärgä bilmägä, neçik tä ki bu vaçtka dirä Plov ermeniläri, bizgä beringänlär ol privilealarnıñ tibiñä da ken(55v/210v)diniñ töräläri bilä ermeniñ, çaysi ki ilgärgilärimiz bizim alarga berkitip edilär, çabul kördüç, da tuttuç, da saçladıç. Ale ki köptän tügöl, çaçan ki boldi ayri işlär aralarına bugurmistr bilä, raccalar bilä da çara el bilä şahärimizdä Plovda anıñkibik alarnıñ törälär üçün, köründi, ki keräklidir, çaçan ki ol törälär yazılğan edi ermeni tili bilä, da alay, ki tek kendilärinä bilikli edi, a törä bolur edi, könü aytıp, voyt bilä Plovnuñ 6 ermeni çartı bilä ermeniñ yergäsindän bu törälär yanına keräk bolgaylar, çıxarıp 4 artikulni birsi bitiklärdä yazgan bizim, çaysi ki törä bilä nemeclärniñ, Marimborknuñ, keräk ol törä (56r/211r) bilä bolgay yarıu, ki ol voytka kermänniñ da özgä kişilärgä, çaysi ki ermenilär bilä işläri bolgay, bilikli bolgay da belgili. Ki ornu umsasızlıçka da aylandırmaçlıçka çalmagay, sımırlap ediç ol ermenilärgä anıñkibik törälärni alarnıñ latin tilinä küvürmägä, da çıxarmaga, da bizgä bermägä. Xaysi törälärni, ayırlap keñäsimiz bilä bizim oçcovlap da çaysi boyomlarda az nemä alişiptir [=aliştirip] da yasap, bügünki bitiklärdä bizim yazma da yäñi baştan berkitmägä keñäş ettiç. Xaysi törälärniñ çıxargani başlanıyır da bardır bu türlü.

[Дополнительная статья 1]

Ohanes, Tejriniñ şayavatı bilä çanı ermeni-lärniñ, çutlu vaçtta biylikinä kendiniñ çoydı, ki yıçkün künidir (56v/211v) Tejriniñ ölüdän turganı Biyimizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ, anıñ üçün boyruçu bilä kendiniñ çanlıçiniñ boyruç etti, ki anıñ ni bir ur'adniki, ani boyruçisi ol künni yıçkünni ne bir çıyışni çanlıçiniñ almagay. Da yänä çoydı da, ki bir yarıuçi da yıçkünni bir yarıuni yarmagay. Dayın çoydı yıçkünni ne biri dä ne bir iş üçün ne tutkaylar, ne olturuzgaylar. Dayın kimesä bazıp borçun izdämägäy yıçkün, kimesä nemägä bazmagay. Yoçsa barça k'risdänlar künnün yıçkünniñ, ulukündä, ki barçası erkli bolgaylar da färâhat, çöplänmä da kelmä yıçövögä, baylan-

начально они выработаны и исполнены так, что, оказывается, и впоследствии нет нужды что-либо дополнять или исправлять. Поэтому я, Сигизмунд, Божьей милостью король польский, великий князь литовский, а также других земель - Краковской, Сандомирской, Серадзской, Куявской, Ленчицкой, Русской, Прусской, Хелменской, Эльбенской, Поморской и других господин и властитель,

Доводим до сведения всех современников, ныне сущих и грядущих, сведущих в этих делах, дабы знали, что доньше армяне Львова, наши подданные, находились под теми привилегиями и своими (55v/210v) собственными армянскими законами, которые были для них утверждены нашими предками; и мы посчитали их приемлемыми, и одобрили, и сохранили. Но совсем недавно вновь возникли некоторые споры между ними и бургомистром, членами рады и простыми людьми нашего города Львова в отношении этих их законов; представилось необходимым, так как те законы были написаны на армянском языке, так что понятны только им, а судиться они должны, по сути говоря, городским войтом Львова и 6 армянскими старейшинами от их армянского суда по этим законам, за исключением четырех статей, записанных в других наших распоряжениях, по которым они должны судиться согласно немецкому магдебургскому праву (56r/211r), дабы городской войт и другие люди, у которых возникнут дела с армянами, были осведомлены и имели ясное представление и не оставалось места для сомнений и превратностей, мы приказали тем армянам эти их законы перевести на латинский язык, изложить и представить нам. Которые права с нашей радой взвешенно исследовав и в некоторых частях немного изменив и исправив, мы рассудили вписать их в это наше распоряжение и вновь подтвердить. Эти законы излагаются и начинаются так.

[Дополнительная статья 1]

Оганес, Божьей милостью царь армянский, в счастливое время своего правления, постановил, что, поскольку воскресенье является днем (56v/211v) воскресения из мертвых Господа Бога нашего Иисуса Христа, он распорядился своим царским указом, чтобы ни один его чиновник, ни один распорядитель не взимал никаких государственных податей в воскресный день. Он установил также, чтобы ни один судья не отправлял суд в воскресенье. Еще он установил, чтобы в воскресенье никого не задерживали и не садили. Также в воскресенье никто не смеет требовать долга, ни добиваться чего-либо. Но все христиане в воскресный день и в праздник должны быть свободны и радостны, дабы собираться и прихо-

magay özgä işlär bilä, yïlamaç bilä, [keräk] Teñridän çolmaga. Ne bir k'risdân künin (57r/ 212r) yïčkünnüñ biri birinä baş çošmagay albo öç algay. Här biri emin-aman bolgay, tözgäy alyïšta Teñrigä, yerniñ köknüñ Xanina şükür bergäylär yïčkünni. Da artïxsi ulukünidir, ari da ayırılman surp Errortut'unga şükür bergäylär.

◇ Ol, ki munda aytiliyr, ki yïčküñgi kün töräsi bolmagay da tutulmagay, anlaniyr, çanlıç işlärden başça çilinmaçï bilä isi yaman yañılmaçlıç da borçlu üçün, ki emin bolmagay, kimniñ imen'ası bolmasa.

[Дополнительная статья 2]

Dayı da T'ewot'os çan ermeniniñ añaçlıçï, arzani da maçtalgan, da özgä çanlarniñ da kn'a-žatalarniñ, k'risdânlarniñ, ermenilärniñ. Haçan ki ol çanlar keltirdi (57v/212v) añar könülük Teñriniñ, törälär da toxtalmaçlar berip barçasına, çaysi ki el aniñdir, markarełärdän, da surp arak'ellärdän aytmaylıç da özgä vartabedläriñ surp yïçövnüñ, çoydi kendi elinä, kendinä beringänlärgä, budur kermänlärgä, da kermänçilärgä, da salalarga, da özgä yerlärgä, da kendiniñ yergäsinä beringänlärgä, keräk etkäylär barçası da başça barçasına, ki aniñki boyruçlarıni küçlü da nemä eksitmiyin saçlagaylar.

Xanları ermenilärniñ törälärni belgili etiyirlär yaryučılarga, buyuriyirlar aniñkibiklärgä da barça töräçilärgä, etüçilärgä könülükni, alay birinä, neçik birsinä: buyuriyirbiz, etkäy(58r/213r)lär könülük da yaryu könü barçasına — çodžaga da miskingä, tullarga da öksüzlärgä, kermänlilärgä da çonaçka, da kelgänlärgä, başçış almamaç da oruç; da yaryučilar ani eslägäylär da közätkäylär, ki egri kişini yaryu bilä könültmägäylär. Yänäçi, egär ki töräçi egri törä etsä, aniñkibik iştä taniçlıç bilä yetkizgän bolsa, hörmätsiz ündälgän bolgay. Hörmätsizlikin töräçiniñ keri etiyir çanlıçka almaç bilä, çaysi ki töräçidän berilmäç keräk. Aniñ üçün töräçi, yaman, töräsiz aytı esä ya yaman yaryu etti esä, hörmätsiz tigüldir, çaysi ki yaryuçi apel'aciya bilä yaryu etsä. Egär sezsä töräçiniñ egri buyurganin, könülük(58v/213v)süz, ögütlämä ani bolur.

Da töräçi üsnädır bu iş, ki storonalarni keltirgäy zhodaga, da antni alarga terçä buyurmagay. Egär yaryuçi bolmasa storonalarni barıştırmaga, soñra yaryuçi aytmay keräk, neçik ki törädä yazgandır.

Haçan ki eksi kelsälär yaryu alnina da biri birinä ayb bergäylär borç üçün ya özgä nemälär üçün, bizminläniñ, a egär 2 yandan ki taniçları

дять в церковь, не должны связывать себя иными делами, а должны слезно молиться Богу. Ни один христианин в воскресный (57r/212r) день не должен ни к кому приставать и мстить. В воскресенье пусть каждый чувствует себя спокойно и уверенно, молится Богу и благодарит Царя земли и неба. И особенно в праздник, пусть возносят благодарение праведной и нераздельной святой Троице.

◇ Сказанное о том, что в воскресный день не должно быть суда и никого нельзя задерживать, понимать надо так, что это не касается преступлений против государства, горячих злодеяний и ненадежных должников, у кого нет оседлости.

[Дополнительная статья 2]

Также памятка армянского царя Теодоса, достойная и достохвальная, и других царей и князей христианских и армянских. Когда те цари потребовали (57v/212v) от него правды Божьей, дабы всем в его стране было определено законом и установлено, что кому надлежит, согласно пророкам и учениям святых апостолов и других учителей святой церкви, он установил для своей страны, для своих подданных, то есть для городов, и местечек, и сел, и других земель, и всех своих подвластных, чтобы они все и каждый в отдельности исполняли их, чтобы сохраняли эти повеления в силе и ни в чем не умаляя.

Армянские цари объявили законы судьям и предписали им подобным и всем судящим, вершащим справедливость, как одним, так и другим: повелеваем вершить (58r/ 213r) справедливость и правый суд всем: господам и беднякам, вдовам и сиротам, горожанам, и гостям, и приезжим, не брать подарков и взятки; и судьи обязаны строго следить, чтобы виновного человека судом не оправдывали. Также если судья совершит неправый суд и в этом деле будет уличен свидетельствами, пусть его объявят бесчестным. От бесчестья судья может избавиться благодаря апелляции к королю, которая предоставляется судьей. Поэтому судья, вынесший плохое, незаконное решение или плохо судивший, не бесчестен, если окончательный приговор вынесет согласно [решению короля по] судебной апелляции. Если же станет известно о неправом, несправедливом постановлении судьи, то его можно за это наказать.

На судьбе лежит также обязанность приводить стороны к согласию и не торопиться назначать им присягу. Если судья не сможет примирить стороны, то после этого ему следует распорядиться, как записано в законе.

Когда двое явятся в суд и станут обвинять друг друга в неуплате долга или в чем-либо другом и у обеих сторон не окажется свидетелей, тогда по делам, по

bolmasa, ol çağta anıñkibik işlärni, kim ki ündäptirlär da tangay nemäni, ale ündägängä dügül, keräk aytilgay yetkizmäklik anjar, ol yan, ki ündälgändir, keräk kendi ant içkäy, ündägän kişigä tügällägäy törä bilä.

(59r/214r) Хаҗан ки келсälär ермени voytnuñ alnına еksi ne işlär үчүн дә bolsa ya yoluҗkan tanıҗlar bilä, ol çağta җaysi da bolsa alardan tanıҗları болгай көнүлүк билä, budur eki ya үч yaҗşı kişilär болгай, da tanıҗlıх оҗшаšli. Anıñkibik iş tutulur, da yaryuçi anıñ sartın ayтмаҗ keräk, egär ki birsi yandan дәvikär utru bolsa tanıҗlıхка. Xaysi ki tanıҗlıх көнүлүк билä берилгән болгай, klägäy, ayb берip, tanıҗlıхni keri urmaga kläp, ki көнүлүкni baskay, ol çağta bu түрлү işniñ üsnä тоxtamaҗ keräk. Kөнü tanıҗlıх җатına җaldırмаҗ keräk, баҗмамaҗ keräk anıñ sözlärinä, kim ki ayblar anıñki tanıҗlarıni.

(59v/214v) [Дополнительная статья 3]

Төрәси ерменилärniñ diatik'lärniñ

Xaysi ерменигä ки yoluҗkay tinsizliх, ündämäҗ keräk kendiniñ k'ahanalarin, da eki үч ketҗoyanı җartlardan tanıҗlıх үчүн, da kendiniñ yovuҗların. Äväl keräk nemä çıҗargay yıҗövünä, da aҗpaşına, da babasına; da kerezmanin kendiniñ belgili etkäy; da җалган мүлklärin, da tirlikin kendiniñ, yovuҗlarına болгай da uruҗlarına; kendiniñ erki bilä, ne ki kläsä çıҗарma, belgili etkäy. A munıñkibik işlär тоxtalmaҗ keräk sonyu erki bilä keçäsi dünyädan. Ol tanıҗlar anıñkibik aңғaylar anıñ yovuҗlarına, ki nemä sözüñüz bar esä, sözläñiz tirlikinä, anjar utru, kim (60r/215r) ki дәstiment etiyir. Özgä түрлү, egär ki ol ölsä, anıñkibik дәstiment, ne түрлү дә ki etti esä, ölümündän soңra keräk tutulgay, баҗмамaҗ keräk anıñ yovuҗlarıniñ sovuҗ sözlärinä, anıñ үчүн ки çağına, tirlikinä sözlämädilär. Aytkanına körä Boyos арақ'elniñ, ki дәstiment ölüdän soңra bekliktä тоxtamaҗ keräk. A egär ki ol дәstiment etkän tiri җалгай, ol дәstiment anıñ erkinä болмаҗ keräk, kläsä buzar, kläsä yasar, neçik anjar körünsä.

[Дополнительная статья 4]

Төрä k'roҗonk'nuñ bu түрлү

Ündägäy uruҗ kökün da nişan etkäy. Bu түрлү keräk etkäy bu işni. Keräk kiyöv sözlägäy җizniñ atası bilä, budur, ki anjar belgili etkäy, (60v/215v) ne түрлү nemä берir җiziniñ artından džehez, җaysin ки almaҗtır, artından берилгäy belgili, zera ки džehezi җатunlarnıñ ülüşläridir atasından da anasından da мүлklärдән дә. Egär җiz atasına tinsizliх kelsä da klägäy җizina

которым внесена тяжба и имеется отрицание, должно быть приказано, но не заявителю, а ответчику – принести присягу и таким образом ответить заявителю по суду.

(59r/214r) Если перед армянским войтом по какому бы то ни было делам предстанут обе стороны и будут свидетели, то эти свидетели, от кого бы из них они не выступали, должны быть правдивыми, то есть должно быть два или три порядочных человека и их свидетельства должны совпадать. Подобное принимается, и судья выносит приговор в пользу данной стороны, даже если другой тяжущийся отрицает свидетельства. Если свидетельства будут даны достоверным образом, а (противная сторона) будет стремиться их опорочить и отбросить, желая попать истину, постановление таково. Должно придерживаться свидетельств и не обращать внимания на слова порочающего свидетелей.

(59v/214v) [Дополнительная статья 3]

Закон о завещаниях армян

Когда какому-нибудь армянину случится тяжелая болезнь, ему следует позвать своих священников и двух-трех мужей из старейшин для свидетельства и своих близких. Сперва он должен выделить что-нибудь на свою церковь, и своему епископу, и своему священнику; и пусть определит место своего погребения; остающееся недвижимое и движимое имущество пусть будет его родным и потомкам; и своей волей пусть объявит и завещает что кому хочет. Подобные дела устанавливаются как последняя воля уходящего из жизни. Эти свидетели пусть напомним его близким, что если у вас есть что сказать, скажите, пока он жив, в присутствии (60r/215r) составителя завещания. Иначе, когда он умрет, это завещание, как бы оно ни было совершено, после его смерти должно соблюдаться, и нельзя обращать внимания на недостойные слова близких, поскольку во время его жизни они ничего не говорили. По слову апостола Павла, «завещание действительно после умерших» [Евр. 9:17]. А если после этого составитель завещания выживет, завещание остается в его воле: он может его хоть отменить, хоть исправить, как ему заблагорассудится.

[Дополнительная статья 4]

Закон о брачных контрактах таков

Пусть позовут всех родственников и обручат. Это дело совершать так. Жених должен поговорить с отцом девушки, чтобы тот объявил, (60v/215v) какое приданое дает за дочь, дабы было известно, что за ней дается и что предстоит получить, ибо приданое – это надел женщины от отца и матери и ее доля недвижимости. Если отец девушки тяжело заболевает и пожелает что-либо выделить дочери в завеща-

ösiyättä nemä çixarmaga, ne ki kendinâ körünsä, anî bolur etmä kendi erki bilä. Da aņar çarşı oıulları bolmas bolma, ne ol nemä oıullarga nemä ziyan etmägäy. Egär ki çaysi çizoılan atasınıñ ölümdän soņra çalgay, keräk, ki er çardaşları anî džehezlöp ergä bergäylär anıñ ülüşü bilä, da özlari müklärdä çalirlar. Hayda ki er çardaşlar bolmasa da çizlar çalsa, alar çalirlar atalariniñ mülk(61r/216r)lärinä žarang.

Da igiliki ölgänläriñ, oıul-çizi bolganniñ, çalir oılanlarına, çizlarına da çatununa. A kimniñ oıul-çizi yoxtur, anıñki igiliklär tüşär yuvuılarına da çardaşlarına. Da aıırı çatunun ölgän kişiniñ yovuıları bolmaslar kerä etmägä. Ol igilikni, ki çatun keltirdi eyäsinä kendiniñ, barça iştän ilgäri, anî, çaysin keltiriptir, keräk aņar bergäylär. A dayı da, ne ki aņar eyäsi arttırdı, egär altın kibik, egär kümüş, indži kibik, anî aņar keräk barça bergäylär. Da uruyı kökü ölüdän soņra, ki klämägäylär bermä, na keräk bergäylär çatınga anî. Uruyga kökkä tiygäy 3 ülüş ölüdän soņra, da çatunga (61v / 216v) 4-ünçi ülüşni belgili yetkizgäylär barça igilikindän, ne ki çalsa. Egär ki kimesä neçik atadan, alay anadan ki kimesäniñ 4-ünçi kindiktä uruyı-köki bolmasa, anıñ igiliki keräk ki korol'nuñ çaznasına berilgäy. A korol' anıñ biyliki ol kişiniñ dżanı üçün Teņri yoluna nemä bermäç keräk.

◊ Korol' anıñ biyliki bu igiliktän, çaysi ki anıñ üstinä tüşti, Teņri yoluna bermä borçlu tigüldür anıñ dżanı üçün, anıñ üçün ki anıñkibik törälär bilä ermeniniñ baylı tigül anıñ biyliki, da munıñkibik törädän da anıñkibik igiliktän, anıñ üsnä tüşkän, anıñ erkinädir. Xaysi igiliklär anıñkibik bolsa, bu ermenilär (62r/217r) ni bir türlü yaşıрма bolmagaylar bizim aıır ögütümüz tibinä.

Haçan ki çaysi çiz ergä barsa kendiniñ ata ülüşü bilä da ana ülüşü bilä da çodžası birgäsiniñ oıul-çizi bolmasa, bolur etmä hokiparclar, anıñ üçün ki oılanları yoxtur, budur çardaşlarıñ da yovuılarıñ. Da çaysi çatun keltiriptir igilikni birgäsiniñ, keräk anî çaytargay barça çatunga da arttırganı bilä birgä. Da ölgän vaııtına ki klägäy hokiparclar etmä çatunun çardaşları bilä birgä, törä anî aņar buyurur, ki birgä anıñ dżanıñ çayıurgaylar. Da bu boyruç tutulmaç keräk, egär ki çatunu ölmäsä çodžasından burun.

(62v/217v) [Дополнительная статья 5]

Budur ögütü olturuşnuñ ermeni töräsininç

Haçan ki voyt oltursa törädä ermeni çartları bilä, keräk ki ävälgisindän sorgay atı bilä: «Çaç

ни, может поступить по своей воле, как ему заблагорассудится. И сыновья не должны препятствовать этому, ни он не должен причинять ущерба сыновьям. Если какая дочь останется незамужней после смерти отца, братья должны снабдить ее приданым и выдать замуж со своей долей, а сами останутся на недвижимости. Если братьев нет, а останутся дочери, то они наследуют (61r/216r) отцовскую недвижимость.

Добро умерших, у которых имеются сыновья и дочери, остается сыновьям, дочерям и жене. А у кого сыновей и дочерей нет, его добро достается его близким, братьям и сестрам. Близкие умершего ни в коем случае не должны отстранять его жену. Прежде всего они обязаны возвратить имущество, которое она принесла своему мужу. Они обязаны отдать ей также все то, что ей дополнительно приобрел муж, как, например, золото, серебро или жемчуг. Как бы ни хотели родственники ничего давать после смерти, отдать это жене (покойного) они обязаны. Родственникам от покойного надлежит три четверти, а жене (61v/216v) они обязаны безусловно обеспечить четвертую часть имущества, которое останется. Если же у него ни со стороны отца, ни со стороны матери до четвертого колена никого из родственников не окажется, то его имущество переходит в королевскую казну. А его величество король должен что-то из этого дать во имя Бога за упокой души этого человека.

◊ Его величество король из этого имущества, которое ему достанется, не обязан жертвовать за упокой его души, поскольку его величество не связан этими армянскими законами и то, что достанется ему из такого наследства согласно этому закону, находится в его власти. Армяне (62r /217r) никоим образом не должны ничего утаивать из такого рода открывающегося наследства, под угрозой нашего сурового наказания.

Если какая девушка выйдет замуж со своей долей от отца и матери и у нее с ее мужем не будет сыновей и дочерей, за неимением собственных детей может назначить наследников, то есть братьев, сестер и близких. И пусть ей вернут все ее имущество, которое она принесла с собой и приобретенное после. А если в смертный час кто пожелает назначить наследниками свою жену вместе с братьями и сестрами, то закон по этому поводу гласит, чтобы они совместно заботились о его душе. Этого распоряжения следует придерживаться, если жена не умрет раньше мужа.

(62v/217v) [Дополнительная статья 5]

Наставление о заседании армянского суда

Когда войт вместе с армянскими старейшинами засядут в суде, прежде всего он должен спросить по-

müdir töräni gayit etmägä?» Da ol keräk aytkay: «Хақан ки бүгүн törädir yazılган törä bilä da storonalar keliptirlär, çaxıdır». Bu sözlär bilä ol-turyuzmaç keräk töräni: «Men olturyuziyirmen töräni kücü bilä Biy Teñriniñ, da kücü bilä bizim korol'umuznuñ, da menim küçüm bilä, voytnuñ, da kücü bilä 6 ermeniniñ, çaysi ki menim çatima oltururlar, da kücü bilä barça ermenilärniñ, boyruç etiyirmen da buyuriyirmen könülük bilä yetkizmäçliç, ki ni biri dä yaryuga yovuç kelmä-(63r/218r)gäy da ketmägäy, tek ançaç bizim boyruçumuz bilä, da boyruç etärmen barça bilmämäçliçni, boyruç etärmen da ortada çoyiyirmen eminlik, ol, kim ki bu eminlikni da aytilgan işlärni ki tutmagay, ki sindirgay anı söz bilä ya etmäh bilä, ol anı çalır da anı tözmäh keräk, ne ki törä tapsa». Da çaçan töräni olturyuzsa, ol çaxta sormaç keräk atı bilä ekinçidän: «Igi mi töräni olturyuzdum?» A ol aytmäh keräk: «Igidir, yazılган törä bilä». Da 3-ünçidän sormaç keräk atı bilä: «Bu eminlikni, ki munda çoyduç, tutulmaç keräk mi?» Da ol aytmäh keräk: «Tutulmaç keräk kücü bilä yazılган töräniñ».

(63v/218v) [1] **kapitula. Yañılğanlar çanlıç olturyuçka da kendiniñ biyinä**

Korol'nuñ olturyuçuna utru yañılğan da kendiniñ biyinä, anıñkibik çalır tamaçın. Oçulları könü da çardaşları atanıñ da atasınıñ ornun tutalmaslar ol yañılğanına körä ayır. Ale oylanları atasınıñ tirlikin tas etmäslär, egär ataları bilä anıñki sayışta tigüllär edi esä, alay oç çardaşları aytilgan yañılmaçtan. A egär aytilgan keñäştä edilär esä, här biri alardan yañılğanına körä tözmäh keräk.

◇ Oçulları alarnıñ, kimlär ki artıçsilıç etär korol'nuñ olturyuçuna çarşı da İši barça nemäniñ, da atasından çalğan tirlikni tas etärlär. Anıñ üçün bu yañılmaçka körä barça tirliki çanlıçka çalır.

2 kapitula. Xulunıñ çuluç etkäni kendi biyinä da ketkäni salaçınıñ kendi biyindän

Teñri adam tarbiyatın erkli yaratıptır da etiptir, ale ki keräklidirlär biylärinä kendiniñ çullar çuluçka, yer u suv üçün. Alay oç bu törädir, çaçan çaysi salaçı biyindän kendiniñ, nemä tiymiyn biyiniñ, çayda kläsä, barma bolur. A egär ki çaysi biy anar tözmägä klämäsä, ani erkli yebermägäy kendiniñ kişisin, klär anı saçlamaga kendi töräsinä, (64v/219v) da ol çaxta oylanlar atasınıñ ölümündän soñra ol biyiniñ tibinä tözmägä bolmagaylar, ol çaxta erkli bolurlar ketmägä barmaga özgä biyiniñ tibinä, çayda kläsä.

именно: «Пора ли начинать суд?» И те должны сказать: «Поскольку сегодня суд согласно писаному закону и стороны явились – пора». Заседание суда следует открывать такими словами: «Я открываю заседание суда властью Господа Бога, и властью нашего короля, и моей войтовской властью, и властью шести армян, которые сидят рядом со мной, и силою всех армян, приказываю и повелеваю добиваться по справедливости, чтобы никто к суду близко не подходил (63r/218r) и отсюда не уходил, только с нашего разрешения, и запрещаю делать что-либо, ссылаясь на неведение, приказываю и устанавливаю порядок и спокойствие, и тот, кто не будет соблюдать этот порядок и распоряжения либо нарушит их словом или поступком, тот будет наказан и должен терпеть то, что назначит суд». А когда откроет заседание суда, должен будет поименно спросить во второй раз: «Хорошо ли я открыл заседание суда?» А они должны ответить: «Хорошо, согласно писаному закону». И в третий раз он должен спросить поименно: «Следует ли соблюдать порядок, который мы здесь установили?» И они должны ответить: «Соблюдать необходимо силою писаного закона».

(63v/218v) **Статья 1. О совершивших преступление против королевского престола и против своего господина**

Совершивший преступление против королевского престола или против своего господина должен быть повешен. Чесные дети и братья отца не могут занимать отцовского места ввиду его тяжкого преступления. Но дети не должны терять права и на отцовское наследство, если с отцом не сообщники, точно так же и братья – по данному преступлению. А если участвовали в заговоре, то каждый должен терпеть наказание в меру своего преступления.

◇ Сыновья совершивших преступление против королевского престола и Речи Посполитой, теряют право на отцовское имущество. Потому вследствие такого преступления все имущество отходит государству.

Статья 2. О служении слуг своим господам и уходе крестьян от своих господ

Бог создал и сотворил человеческое существо свободным, но все же слуги нужны для служения своим господам, ради земли и воды. Таков и этот закон: если слуга хочет уйти от своего господина, то он, если это не затрагивает интересов его господина, волен уйти куда захочет. Но если господин не потерпит этого, не пожелает отпустить на волю своего человека и захочет оставить его у себя в своей власти (64v / 219v), то после смерти отца дети не обязаны терпеливо оставаться под тем господином, а вправе уйти и пойти под другого господина – куда захотят.

◇ Bu boyrux alay anlamaḡ keräktir salaçılar üçün ermeniniñ, özgä džins üçün tigül, aniñ üçün salalar da tutovları ermenilärniñ berilgändir barça bir türlü korunaga.

3 kapitula. Uruşkanları oylanlarınñ, ya biri birin öldürgäy

Egär ki oylanlar aralarına uruş etsälär, da bir oylan birsin öldürsä, da ol öldürgän oylan 12 yaşından artıx bolgay, keräk başın tölägäylär, neçik tügäl bütün kişiniñ. A egär ki ol öldürgän (65r/220r) oylanıñ yaşı 12-dän eksik bolsa, bolgay 10 ya 11, ol çaxta aniñ başiniñ yarimı tölänmäx keräk. A egär ki öldürgän oylanıñ yaşı 10-dan eksik bolgay, üçüncü ülüşü başiniñ tölänmäx keräk. A egär ki oylan 15 yaşına bolgay, ol kişi öldürüçidir da törägä çarşı yañılgay, da bu statutka keräk tügäl tölov etkäy başı üçün çardaşlarına öldürgän oylanıñ, neçik yoğarı yazılğandır.

◇ Anlamaḡ keräktir bu boyrux da törä ermeni oylanlar üçün, yoğsa ermeni oylan öldürgäy özgä džinsniñ, tüşär džurumga yarğusuna körä öldürgän oylan üçün da ol yarğuda, çaysi ki öldürgän oylandır.

4 kapitula. Çaysi oylan biri birin naçis etkäy

(65v/220v) Egär ki çaysi oylan oyun arasına biri birin naçis etkäy klämiyin ya öçäşip, aniñkibik işlar igi sezilmäx keräk da baçmaḡ keräk aniñkibik iş bilä, ne türlü ki çiliçtir, tergämäx keräk öldürgänni, ol naçis etkän oylanıñ yaşların sanamaḡ keräk, çaysi boğomuna ani naçis etiptir, közünä mi, çoluna mi, ayaçına mi, aniñki naçis etmäçniñ baçkaylar naçisliçin, da añar körä tölov etkäylär hakimlikin da çardžin. Ol barça tölämäx keräk, kim ki naçis etti. Çaysi ki töräni oylanlarınñ etmäçindän taptıç könülüktä.

◇ Ermeni oylanlar üçündür bu iş, dayin da 4 iş, hal oç, biri biriniñ artından anlanmaḡ keräk.

(66r/221r) 5 kapitula. Oylanlar, ki biri birin suvda boğgay

Oylanlar, ki suvda yuvungaylar, da biri birsin boğgay, ol çaxta töräçilär muniñkibik işni igi tergämägä keräk, egär ol türlü boğulmaçliç boldi esä gälägdän, ya yüräklänmäçtän, ya yaman yüräkindän, ya övrätkän kläp, ya ol boğulgan kendi kendin satamadan battirdi suvnuñ teräninä, da alar, ki aniñ bilä yuvundılar, ol boğulganga boluşma bolmadılar. Keräk töräçilär belgili bilip tügäl yoluçkan işni. Egär ki ol kensi satamadan boğuldı esä, da alar, ki aniñ bilä yuvundılar, añar boluşma bolmadılar, aniñkibik boğulmaḡ üçün tölov bolma bolmastir. A egär ki özgä iştän boldi esä,

◇ Этот закон следует понимать в отношении армянских крестьян, а не других национальностей, ибо села и владения армян подлежат юрисдикции Речи Посполитой.

Статья 3. О драке детей, или когда один убьет другого

Если дети затеют между собой драку и один убьет другого, и убитому будет больше 12 лет, должно уплатить головщину, как за совершеннолетнего человека. А если возраст убитого ребенка (65r/220r) меньше 12 лет и ему 10 или 11, тогда должно уплатить за него половину головщины. А если убитому ребенку меньше 10 лет, то уплатить должно треть головщины. Если (убившему) ребенку 15 лет, то такой человек считается убийцей и преступившим закон и согласно данному статуту обязан уплатить головщину за него родственникам убитого ребенка, как записано выше.

◇ Это распоряжение и этот закон следует понимать в отношении армянских детей, а если армянский ребенок убьет (ребенка) другой национальности, то должно наказать по закону об убийстве ребенка в том суде, юрисдикции которого подлежит убитый ребенок.

Статья 4. Когда один ребенок покалечит другого

(65v/220v) Если во время игры один ребенок покалечит другого неумышленно или в гневе, подобные обстоятельства должны быть хорошо расследованы, и надо обратить внимание на характер увечья, обследовать убитого, определить возраст покалеченного ребенка, какой орган покалечен – глаз, рука или нога, каково увечье, и в соответствии с этим пусть оплатят лечение и возместят расходы. Все это должен уплатить тот, кто покалечил. Такой закон в отношении действий детей мы нашли справедливым.

◇ Это положение касается армянских детей, как и [остальные] четыре следующих друг за другом положения по таким же случаям.

Статья 5. О детях,

когда один утопит другого в воде

Если при купании детей в воде один из них утопит другого, судьи должны хорошо расследовать, произошло ли это по шалости, или в азарте, или по злобе, или при намерении учить, или утонувший по собственной прихоти нырнул в глубину воды и те, которые с ним купались, не смогли помочь утопающему. Необходимо, чтобы судьи ясно представляли все происшествие. Если он утонул по собственной небрежности, а купавшиеся с ним не смогли ему помочь, то за такое утопление возмещения не полагает-

(66v/221v) tölöv başi üçün bolmaç keräk yaşları-na körä ol boylugannıñ, neçik öldürgän kişiniñ.

6 kapitula. Oylanlarnıñ öçi üçün biyik yerdän sekirmäknıñ

Egär ki anıñkibik iş yoluçsa oylanlar arası-na, ki çaysı oylanlardan biyik yerdän sekirsä öç bilä da ol sekirmäxtän naçıs bolgay ya ölümgä bargay, kim säbäp bolsa bu işkä, geş başın tölämäç keräk. Egär ol ki sekirdi naçıslıçka ya ölümgä, yaşına körä naçıslıçın baçkaylar ya ölü-mün. Alay bolgay yaryusu, neçik yoçarı yazılıp-tır oylanlar üçün.

7 kapitula. Igitlar,

ki aralarına ayır nemä kötürürlär öç bilä

Igitlärgä övränçiktir, ki öctän ayır nemä kö-türmägä, da maçtanmaga, da ayır (67r/222r) ne-mä yürütmägä, da anıñki ayır nemä kötürmäch-tän egär ki çaysı aralarından naçıs bolgay, çaysı ki açça çoydı, da öç kirdi, da säbäp boldi bu işkä, anıñ naçıslıçına, geş dżurumnı tölämäç keräk, neçik çanlı iş üçün, da anıñ çatına ol naçıs bol-ganga zıyanın, çardżın tölämäç keräk, hakimli-kin. Anıñ üçün munı çoygandır, ki kimesä biri birin ziyanga da naçıslıçka [salmay] da saylıçın-dan çıçarmagay.

8 kapitula. Dżimrilär üçün

Egär ki esirikliktä yoluçsa, ki biri birin na-çıs etkäy, törä buyuriyir, ki anıñkibik iş naçıs-lıçnıñ esiriktä etkän tiymäs boşatmaga, ani dä tözmägä. Anıñ üçün ki esirikliktir barça (67v/222v) yamanlıçnıñ başi, anıñ üçün ki esiriklik-tän säbäp boldi ki biri birinä. Da anıñkibik iş üçün törä bolmaç keräk; toçru, budur dżurum, zıyan, hakimlik, çardż naçıs bolganga tölämäç keräk. A egär esirik kişi kimesäni öldürgäy, ol çayta törä bilä baçmaç keräk anıñki öldürmäch-liçni dżäht bilä da sormaç keräk, budur anıñki-bik öldürmächliç yaman sayış bilä sayış etip ya özgä säbäptän bolgay, budur, egär birgä biri biri üsnä uruşma turdılär, ya kimdän boldi başlan-maç anıñkibik iştä, ol çayta säbäpinä körä, çilın-ganına körä bolgay yaryusu. Egirlikinä körä, ya-man etkäninä körä ögüt(68r/223r)lägäylär bolu-şuçılarnı, etkäninä körä munıñkibik işni esirik-likdən tügällädi. Dżäht bilä baçıp alarnı da ögüt-lägäylär, neçik yaryu görgüzsä.

9 kapitula. Xazna tapmaç yer içinä

Egär ki kimesä kendi mülklärinä çazna tap-kay yer içinä, ya altın, ya kümüş, da egär ki anıñkibik çazna ävälgı çanlarnıñ bolgan bolgay, da igi belgili bilsälär, keräk çanlıç çaznaga be-rilgäy ol çazna. A tapkan kişi ol çaznanı, onunçı

ся. А если произошло по другой причине, (66v/221v) то головщина назначается в соответствии с возрастом утопленника, как за убитого человека.

Статья 6. О детях, прыгающих на спор с высокого места

Если среди детей случится такое, что кто-то из детей прыгнет на спор с высокого места и вследствие этого прыжка покалечится или умрет, то подстрекавший к этому должен возместить половину головщины. Если кому от прыжка случилось увечье или смерть, надо принять во внимание его возраст, характер увечья и (причину) смерти. Судить должно так же, как описано о детях выше.

Статья 7. О юношах,

поднимающих тяжести на спор

У юношей есть обычай поднимать на спор тяжести, хвастаться, таская (67r/222r) тяжести, и если из-за поднятия подобных тяжестей кто-то из них покалечится, то тот, который бился об заклад, и заложил деньги, и стал виновником случившегося, должен уплатить за такое увечье половину штрафа, как за уголовное деяние, а кроме того, должен оплатить ему убытки, расходы и стоимость лечения. Это установлено затем, чтобы никто не доводил другого до вреда и до увечья и не лишал здоровья.

Статья 8. О пьяных

Если во время пьянства один покалечит другого, закон велит, что за подобное дело, за увечье, нанесенное в пьяном виде, прощать не положено и терпеть этого нельзя. Ибо пьянство – (67v/222v) начало всех зол. По причине пьянства возник повод к тому, чтобы один (покалечил) другого. За подобные дела надо судить; справедливо, чтобы виновный уплатил покалеченному штраф и покрыл убытки, расходы и оплатил лечение. Если пьяный убьет кого-нибудь, суд должен тщательно расследовать убийство и расспросить, произошло ли убийство злоумышленно или по иной причине, то есть, одновременно ли напали они друг на друга, кто стал зачинщиком, и затем соответственно причинам и их действиям произвести суд. Зависимо от меры виновности и характера злодеяния наказать (68r/223r) и соучастников, ибо он совершил это по причине пьянства благодаря их действиям. Расследовать необходимо в спешном порядке и наказывать, как покажет суд.

Статья 9. О находке подземного клада

Если кто в своих владениях найдет в земле клад – или золото, или серебро, и окажется, что это клад древних королей, и знать это будут точно, то его должно передать в королевскую казну. Нашедшему клад должно дать десятую часть и еще одну десятую

gay; anıñkibik kişi, ki kendiniñ din atasın hör-mätlämägäy, ol yañlır Teñrigä utru, anıñ üçün ki k'ahana çoltçaçidir Teñridän, da yaryusuna Teñriniñ barištiruçidir, da džuvap berüçidir-lär žovovurt üçün. Tanıñlıx beriyir muñar ari bitiklär, kimesä kendiniñ k'ahanasın pambas et-mäsin, anıñ üçün ki arak'ellärniñ boyruçudur, ki anıñkibik kişini ayır ögütnüñ tibiñä tartkay, kim ki k'ahanasına yaman aytkay, ol yaman aytaçlıx bulaydır, neçik Teñrigä yaman aytkay, (70v/225v) anıñ üçün ki surp Awedaran buyurur, kim ki sizgä yaman aytsa, Maña aytiyir.

14 kapitula. Kimesä yaman aytkay çanniñ artından, olturyuçuna albo çaysi keñäş biyinä

Egär kimesä teliliki bilä kendiniñ yaman aytkay çanniñ artından ya keñäşinä çanlıxniñ, a kimesä anıñ üsnä yetkiryäy, anı etkän da anıñkibik yaman söz aytkan, a egär ki anıñkibik yaman aytuçi k'ahanalıxtan bolsa, babaslıxından tüşürgäylär, egär aşıxaragan esä, anıñkibik yaman aytaç üçün bolgay yaryu, da ol yaryuni etkäy açaş ya vartabedlär, anıñ üçün ki korol'nuñ olturyuçi alyışlıdır da çanlıxniñ boyu ayırlar yergäsin Teñriniñ küçi. Anıñ üçün törä buyurdi, ki här biri ken(71r/226r)di erkin tiygay da esinä tutkay çanniñ arzani biyiklikin.

15 kapitula. Erksiz çulnuñ, ki bitik övrängäy, biyiniñ erkindän başça babas bolma klägäy

Egär kimesädä bolsa çul çerüvdä tutkan ya aça bilä satun alğan, bitikkä övrängän, da klägäy babas bolmaga, anıñkibik çul erksiz bolmas-tır yetmägä babaslıçka kendiniñ biyiniñ erkindän başça. Anıñ üçün törä tiyiyir, ki kendiniñ biyiniñ çayyu etmägäy. Anıñ üçün bu iş oçşıyir öv buzulmaçına. Egär körünür esä, ki anıñki çul babas bolgay, neçik ki arzani boldu Boğos arak'elniñ çulu Onesimos, da muniñkibik çul erki bilä kendiniñ biyiniñ bolur alınmaga babaslıçka.

16 kapitula. Xullar üçün k'risdän

(71v/226v) Egär kimesä, k'risdän bolup, k'risdän çul satun alsa, körgüziyir Eski Törä, anıñkibik çul, 6 yıl çuluç etip biyinä, azad bolmaç keräk yedinçi yilda, evet ki Yäñi Törä k'risdänlarniñ toxtatti anıñkibik çulnu ol çayta erkli bolur erksizlixtän, ne türlü tez çuluç etkäy ol açaçanı, çaysi ki anıñ üçün beriptirlär. Egär ki çul kendi yalyz satun alğan esä, ol türlü çiliç bilä erkli bolgay. A egär ki çul çatunu bilä satun alğan esä, ol çayta çatunu bilä da oylanları bilä erkli bolur, çuluç etip, neçik aytilgandır, ol açaçanı, ki anıñ üçün berilgandır. Egär ki anıñkibik

почитатет своего духовного отца, грешит против Бога, потому что священники – просители перед Богом, и примирители на Божьем суде, и ответчики за народ. Святое Письмо дает об этом свидетельство: никто не должен хулить своего священника, ибо таково апостольское правило, и такого человека ожидает тяжелое наказание, поскольку кто оскорбляет своего священника, тот своим злословием оскорбляет самого Бога, (70v/225v), потому что святое Евангелие гласит: злословящий о вас злословит обо Мне.

Статья 14. Кто хулит короля, его престол или кого из князей рады коронной

Если кто по своей глупости хулит короля или членов рады коронной (государственного совета) и это докажут, то совершивший подобное и таким образом злословивший, если такой хулителю из священников, должен быть лишен священнического сана, а если светский человек, то за подобное злословие он подлежит суду, и суд этот должны совершать епископ или ученые-богословы, ибо королевский престол благословен и сама королевская особа почитается как воплощающая в себе силу Бога. Потому закон велит, чтобы каждый (71r/226r) сдерживал свою волю и признавал превосходство королевского достоинства.

Статья 15. О невольнике, который, научившись письму, помимо воли своего господина хочет стать священником

Если у кого окажется слуга, плененный во время войны или купленный за деньги, который, научившись письму, захочет стать священником, то такой невольник не может стать священником без согласия хозяина. Закон запрещает это, чтобы не отягощать заботами его хозяина. Ибо это напоминает разорение дома. Если представится, что такой раб может стать священником, как удостоился раб апостола Павла Онисим, то раб может быть принят в священники с согласия господина.

Статья 16. О рабах-христианах

(71v/226v) Если кто-нибудь, будучи христианином, купит раба-христианина, Старый Закон предписывает, что такой раб, отслужив своему господину 6 лет, на седьмой год должен быть свободен, но Новый христианский Закон устанавливает, что такой раб освобождается из неволи, коль скоро отслужит своему господину деньги, которые тот за него уплатил. Таким образом освобождается раб, если он был куплен сам один. Если же раб был куплен вместе с женой, то освобождается вместе с женой и детьми, отслужив, как сказано, уплаченные за него деньги. Если такому рабу хозяин даст жену и у них будут де-

çulga biyi çatun bersä, da alarniñ oylanları bolgay aralarına, aniñkibik (72r/227r) işlär, ol çulunı çatunu oylanları bilä çuluçta çalgay biyiniñ övinä meñilik, tek ol çul kendi yalyız erkli bolgay. Egär ki biyi kläsä açça almaga çatun üçün, ol çayta çatun oylanları bilä erkli bolur. Egär ki çulunıñ könlü bolsa, ki çalgay biyi çatına, ki klämägäy ketmägä, ani biyi keräk saçlagay çatunu bilä, oylanları bilä, da algay ol çulni, da bargay yixövgä, da taniçlatkay kişilärgä, da aniñ üsnä taniçliç bitik algay, da aytkay, ki çulum klämäs çatımdan ketmägä ölginçä. A egär ki aniñkibik çul soñra kendinä sayış etkäy da klägäy erksizliktän erkli bolma da aniñ biyi aniñkibik sayışın sezgäy, biyi bolmastır ani erksiz etmägä (72v/227v) aniñ sayışına körä, çaysın ki surp arak'el aytıyır: barça çullar Teñridä erklidir.

◊ Muñar dirä bolganı yoç da bolmasın bu çanlıçta erksiz çul saçlama.

17 kapitula. K'risdân çatun alğan üçün satun

Egär kimesäniñ keräki bolgay da çizİN satkay kristānga, bolmastır ani satmaga, kendiniñ çizİN, meñilik çaravaşlıçka. A egär ki aniñkibik çizİNiñ çuluçu biyändirmäsä biyin, yänäçi erki bar atasİNiñ, ki çizİN çixargay, da aniñkibik biyİNiñ erki yoçtur özgägä satmaga ol çizİNi, yüräklänip. Egär ol biy kläsä aniñkibik çizİNi oyluna bermä çatunluçka, ol çizİNiñ atasİNiñ erki bilä bolmaç keräk.

Egär ki ol çiz biyİNä ya oyluna yaramagay çat(73r/228r)unluçka, çuluç etip ol açčanı, çaysı ki aniñ üçün berip edi, bolur ketmä erksizliktän. Egär ki ol çizİNiñ atası klägäy äväldän, aççasİN berip, çixarma, erki bar kendiniñ çizİN erksizliktän, keräk aniñ biyi bergäy ani çixarmaga, baçmagay añar, ki yılları tügällängäy.

18 kapitula. Dinsiz çullarnı satun alğan üçün

Egär çaysı ermeni erksiz çul satun alsa ya çuluççi dinsiz, çiz ya çatun, da aniñkibik çuluççılar vaçt bilä erksizliklärinä kendiniñ, çaysı erki bilä klägäy, klägäy kristân bolmaga, ol erksizliktän boş bolur, neçik ol açčanı çuluç etsä. Egär aniñkibik çullar, alay er, neçik çatİN, dinsizlär, egär klämäsälär kristân bolma, aniñkibik iştän erki (73v/228v) bar biyiniñ alarnı satmaga.

19 kapitula. Kim ki atasİN-anasİN tövsä

Kim ki kendiniñ atasİN-anasİN tövsä, aniñkibik oçşaşsız da yazıçlı yaman etkän TeñriİNiñ alnına ölümlüdür yasaganına körä Eski Töräniñ. Ale Yäni Törädä k'risdānlarnıñ bu türlü kör-

ти, то (72r/227r) жена раба вместе с их детьми остается в доме хозяина навеки, освобождается только сам тот раб. Если же хозяин пожелает получить за его жену деньги, тогда жена получит свободу вместе со своими детьми. Если у раба возникнет желание остаться у своего хозяина и он не пожелает уйти, хозяин должен сохранить его с женой и с детьми, и взять того раба, и пойти в церковь, и дать ему засвидетельствовать людям, и затем получить на это письменное свидетельство, и заявить, что мой раб не желает уходить от меня до самой смерти. А если такой раб после поразмыслит и захочет освободиться из неволи и его хозяин узнает об этом его намерении, то хозяин не может его неволить (72v/227v) по своему усмотрению, о чем святой апостол говорит: «все рабы для Бога свободны».

◊ В этом государстве не было до настоящего времени и да не будет позволено впредь содержать рабов-невольников.

Статья 17. О купленных женщинах-христианках

Если у кого-то возникнет необходимость и он продаст свою дочь христианину, то он не может продать ее, свою собственную дочь, в служанки навечно. Если служба такой девушки не будет угодна ее господину, отец волен выкупить свою дочь обратно, но господин не властен продать эту девушку другому, разлившись. Если этот хозяин пожелает дать эту девушку в жены своему сыну, то это должно быть сделано с согласия ее отца.

Если же эта девушка не подойдет в жены ни своему господину, ни его (73v/228r) сыну, то, отслужив деньги, которые тот за нее уплатил, может уйти из неволи. Если же отец этой девушки захочет выкупить ее из неволи раньше, то это его право, а ее хозяин обязан позволить ее выкупить, несмотря на то, что годы не вышли (срок неволи не окончился).

Статья 18. О купленных рабах-неверных

Если какой-то армянин купит раба-невольника или служанку из неверных, девушку или женщину, и такие [рабы или] служанки со временем, находясь в неволе, добровольно согласятся стать христианами, то они освобождаются из неволи, отслужив те деньги. Если те рабы, как мужчины, так и женщины из неверных, не захотят быть христианами, то на этом основании хозяин (73v/228v) вправе их продать.

Статья 19. Кто побьет своих отца и мать

Тот, кто побьет своих родителей, согласно установлению Старого Закона, заслуживает смерти перед Богом как совершивший столь немислимое и греховное злодеяние. Но в Новом христианском За-

güziyir: anıñki etkän oğul-çiz ölginčä ludz tartkay. A egär ki oylanlıxına ursa atasın-anasın, anı abramaç keräk. Ya anıñkibik oğul atasın-anasın tövgäy yaman yüräktän, yaman sayıştan, da atası-anası anı heç nemägä tutkaylar. Da anıñkibik yañılmaç üçün atası-anası oğlun, çizİN ögütlämäç ke-räk k'ahanalıç alnına da çartlar alnına. A egär ki anıñkibik artıçsılıçtan (74r/229r) çaytma klämäsälär, atası anıñkibik yaman oğulnı, harsız, çorçusuz, beçam, kensindän da kensiniç barča igzilikindän bolur kerı etkäy. Xaysı anıñkibik oğul kerı etkän ki pošmanlıçka çaytkay da hnazant bolma klägäy, neçik tiyär atasına-anasına, ol çayta yänäçi atası-anası ol şayavat bilä bolurlar anı yöpsünmägä.

20 kapitula. Här biri, kim yaman çilinsa nemä, anı tapar

Egär ata ya oğul çaysı yañılmaçka körä ölümlü albo yazıçlı yañılğan tapulğan bolgay, atası oğlunuç yañılğanı üçün dżazasın tartma bolmas, alay oç oğul atasiniç yañılğanı üçün ne bir ögüt bilä borçlu tigüldir, här biri yañılğanına körä tartmaç keräk. Anıç üçün (74v/229v) törä tügällänir könülüknuç tügällikin barča adämi-lärgä anıñkin bermägä.

◊ Bu boyruçtan çıxarılıyır korol'nuç olturyuçundan yañılmaçı.

21 kapitula. Kişini oyurlamaç üçün

Eski Törädä çoygandır, egär kimesä ki kişini oyurlap satkay da belgili bolgay anıñkibik satmaç üçün, ol kişi ölümlüdür. A Yäñi Törädä k'risdänlarnıç bulay çoyulgandır, egär ki kristän k'risdänni oyurlap satsa özgä uluska da bu türlü yaman çilinmaç anıç üsnä sezilgäy, Yäñi Törä buyurmastır anar tas bolmaga, ludz tartmaç keräk, da tutulmaç keräk, da zıندان bilä ögütlänmäç keräk, yük tibinä dä ol satuçi alğan (75r/230r) aççanı çaytarmaç keräktir ol kişi üçün, da ol satılğan kişini keltirmäç keräk eyäsinä, kimdän ki anı oyurlap edi, çaytarmaga anı borçludur. A egär ki ol satılğan kişi ne türlü bolsa keçkäy dünyädän, ol satkan kişi borçludur ol aççanı tügäl çaytarmaga eyäsinä, kimdän ki oyurlap edi, da oyrunuç eki çolun kesmäç keräk da çagatına çizdirip möhürni basmaç keräk, nişan anar meñilik hörmätsizlikkä, anıç üçün ki özgälär dä, anıç üsnä baçıp, anıñkibik iş etmägäylär.

◊ Bu iş barča anlanıyır, ermeni ermenini satsa, a egär ermeni özgä dżinsni satsa, anı baçkay korol'nuç olturyuçı da alay ögütlägäy, neçik ken(75v/230v)dinä körünsä.

коне предписано: совершившие подобное сын или дочь должны быть наказаны пожизненной эпитимией. Если он ударил отца-мать по малолетству, его должно простить. Если же этот сын побил отца-мать злонамеренно, злоумышленно, то родители должны оставить его в презрении. За подобное прегрешение родители должны подвергнуть своего сына или дочь порицанию в присутствии священников и старейшин. А если те не пожелают прекратить подобное безобразия, (74r/229r) то отец вправе отречься от такого злого, бессовестного, безбоязненного, бесчестного сына и лишить его всего своего добра. Но если такой отверженный сын раскается и проявит намерение к послушанию, то отец-мать могут снова с милосердием принять его.

Статья 20. Каждый, совершивший злодеяние, отвечает по своим заслугам

Если отец или сын за какое-то преступление будет осужден к смерти или признан виновным, то отец не должен терпеть наказание за преступление сына, равно как и сын не должен быть наказан за преступление отца, за свое преступление каждый должен отвечать сам. Поэтому (74v/229v) суд вершится для того, чтобы каждому человеку обеспечить полноту справедливости, воздав надлежащее ему.

◊ Из этого правила исключаются преступления против королевского престола.

Статья 21. О краже людей

В Старом Законе установили, если кто украдет и продаст человека и об этой продаже станет известно, этот человек подлежит смертной казни. А в Новом христианском Законе установлено так, если христианин украдет и продаст христианина в другую страну и об этом его злодеянии станет известно, Новый Закон предписывает, что он не должен быть предан смерти, а должен терпеть эпитимию, должен быть схвачен, и его следует наказать тюрьмой, и этот продавец под порукой (75r/230r) должен вернуть деньги, полученные за этого человека, и он обязан привезти того проданного человека его хозяину, у которого его украл, и возратить. А если тот проданный человек по какой-либо причине уйдет из жизни, тот продавший человек обязан сполна вернуть те деньги его хозяину, у которого его украл, и вору надо отрубить обе руки и выжечь ему на лбу клеймо, в знак его вечного позора, чтобы и другие, глядя на него, не совершали подобного.

◊ Все это понимается так, если армянин продаст армянина, а если армянин продаст человека другой национальности, то дело будет рассматривать королевский престол и накажет его так, как ему (75v/230v) заблагорассудится.

22 kapitula. Alar üçün, kim ki pambaslar kendini atasın-anasın

Kim də ki kendini atasın-anasın yaman sözlər bilə uyaltkay, anıñkibik oçul-çiz ölümlüdir; ki kensini atasını-anasını keçkän işlärin aŋgay, da tüşär ölümlü yazıçka, Eski Törä bilä Yäñi könü Törä aytiyir, anıñkibik pambas, ki atasın-anasın [yaman sözlər bilə uyaltkay], aŋar oçşar, neçik tövgäy, anıñkibik hörmätsizlikkä utru atasını da anasını, ki oylanların tiygay, buyurgandır anıñkibik oylanları, atasını-anasını igzlikindän ülüşsüz bolgay.

◊ Oçullar bildirsälär törägä da oçşaşı bilä yaman iştä atasını-anasını yañılğanin çanga utru (76r/231r) da barça etilgän işlär, anıñkibik iştä ermenini oylanları anıñkibik işni borçlu tigüllär kötürmägä.

23 kapitula. Eki kimesä uruşkay, da biri yaralı bolgay

Haçan eki kişi uruşsa sayıtlar bilä, da biri birsin yaralasa, da yaralı ol yaralardan ölmäsä, çastalıçına yaralarnı yatkay, da çuvatlanıp, yürügäy tayaç bilä, aytiliyir törä bilä, ol, ki çaysi yaraladı, borçludur ol yaralıga ziyanın, hakim bahasını tölämägä, ol çadar da dżurum törägä bergäy.

24 kapitula. Kimesä ki erksiz çulun ya çuluçčisın öldürgäy

Kimesä ki erksiz çulun ya çuluçčisın öldürgäy ne türlü hal bilä ya ne türlü sayıt bilä, törä öldürgän çanni dżurumun izdämäç keräk (76v/231v) eyäsindän, egär ol erksiz çul k'risdän esä. Ya özgä dindän ol öldürgän kişi, bolur borçlu da yeñil nemä bilä tölämägä başın öldürgän erksiz çulun ya çuluçčini, alay k'risdänni, neçik özgä dżinsni. Egär çul, egär çaravaş erksiz tövgänindän biyini ölmägäy ol vaçtta, yatkay bir kün ya eki kün da soñra ölgäy, na bu mahandan borçlu tigüldür tölämägä baş üçün, anıñ üçün ki satun alğan edi kensi aççasına da eyäsinä ziyan etip edi. Keräk anıñ üçün luđz tartkay.

25 kapitula. Anıñ üçün, ki uruşkanda ayırayaçlı çatunnu urgaylar

Haçan eki kişi uruşsa da aralarına urgaylar ayırayaçlı çatunni, da ol urmaçtan çatin kişini da oylanin (77r/232r) vaçtsiz keçirgäy, yarım başın tölämäç keräk çodçasına ol çatunnu ya ne türlü bolsa birgälärinä barişma. A egär oylan dżigärinä anasını tügäl adam edi esä da ol urmaçtan keçirgäy, tölöv bolmaç keräk tügäl baş üçün. Belgilidir töräsinä Teñrini, kläsä oylan anasını yüräkinä tügäl bolsun ya bolmasın, baş ornuna baş bermäç keräk. Bulay Eski Törä körgüziyir,

Статья 22. О тех, кто злословит своих отца и мать

Кто позорит сквернословием своего отца и свою мать, такие сын и дочь повинны смерти; кто оглашает прошлые деяния своих родителей, также, согласно Старому Закону, впадает в смертный грех. Новый истинный Закон говорит: злослов, хулящий отца и мать, подобен тому, кто наносит побои; за такое бесчестье против отца и матери, дабы укротить детей, велено подобных отпрысков лишать доли в родительском наследстве.

◊ Что касается свидетельствования сыновей в суде и разоблачения ими злодеяний и преступлений своих родителей против короля (76r/231r) и прочих деяний, то армянские дети в подобных случаях такую ответственность принимать на себя не обязаны.

Статья 23. Когда двое подерутся, и один будет ранен

Если двое дерутся с оружием, и один ранит другого, и раненый от тех ран не умрет, но сляжет из-за тяжести ранения, а набравшись сил, будет ходить с палкой, то, как сказано в Законе, ранивший обязан возместить раненному убытки, стоимость лечения и уплатить суду штраф такого же размера.

Статья 24. Когда кто-нибудь убьет своего слугу-невольника или служанку

Если кто убьет своего слугу-невольника или служанку каким-то способом или орудием, суд должен взыскать за кровь убитого (76v/231v) с хозяина, если слуга-невольник христианин. А если убитый человек иной веры, хозяин обязан уплатить более легкую головщину за убитого слугу-невольника или служанку – как христианина, так и иной нации. Если слуга или служанка-невольница тотчас не умрет от побоев хозяина, а пролежит день или два и умрет после, то вследствие этого хозяин не обязан возмещать головщину, ибо купил его за свои деньги, а тот нанес хозяину урон. За это должно терпеть эпитимию.

Статья 25. О тех, кто во время драки ударят беременную женщину

Если двое мужчин во время драки ударят беременную женщину, и от удара у беременной женщины (77r/232r) случится досрочный выкидыш, то мужу женщины должно уплатить половину головщины либо помириться с ним по-другому. Если же ребенок в материнском лоне уже сформировался и из-за этих побоев она его выкинет, то должно уплатить полную головщину. В Божьем законе ясно сказано: сформировался ребенок в материнском лоне или нет, должно отдать душу за душу. Так предписывает Старый Закон, а в Новом Законе указывается, что за та-

evet ki Yāñi Törädä görgüziyir anıñkibik p'orcuti'unnı aχça d̄zurumu bilä da luđz tartmaχ keräk.

◊ Ermeni kiši urşa eki d̄zanlı χatunnı, bu törä añlamaχ keräk, özgä yerdä bolmagay.

26 kapitula. Ögüzü bolgay kimesäniñ uručı

Hačan kimesäniñ ögüzü kimesäni urşa da ol urmaχ(77v/232v)tan kiši ölsä, Eski Törä buyurur edi, ki anıñkibik ögüzni öldürgäylär, da etin satkaylar, da ol aχčanı yarlılarga üläškäylär, da eyäsi ögüzniñ ol kişiniñ başın tölämäχ keräk. Da egär ol ögüz här kez alay teli edi esä da ki-yiklängäy, da eyäsinä χonşuluχ aytkaγ, ki anıñkibik teli tovarnı ketärgäy, da eyäsi χonşuluχnuñ aytkanın nemägä tutmagay, da anıñ arasına urup kişi öldürgäy, da anıñkibik kişini, kimniñ ögüzü edi, ol öldürmäχniñdir, ya ol baş üçün tölämäχ keräk, neçik törä görgüzsä, a eyäsi ölümdän erkli bolmaχ keräk. Egär dayın anıñkibik ögüzniñ eyäsi χilixin bilmäsä da kimesäni urup naχis etsä, eyäsi borçlu (78r/233r) tigüldür, ne ziyanlı. Da egär eyäsi bilsä ögüzniñ χilixin da kimesäni urup naχis etsä, eyäsi borçludur naχis etkängä tölämägä zıyanın da hakim bahasın.

27 kapitula. Biyi, ki χulun naχis etkäy

Egär biyi χulunıñ közün çıxarsa, törä buyuriyir, erkli bolgay anıñkibik χul, ol, ki erksiz satun alğan edi da egär ki kristān edi esä. Egär ki χul dinsiz erksiz esä, ol χul satılmaχ keräk biyiniñ erki bilä yarım bahasına ya yarım yalına.

28 kapitula. Hačan buya buyanı öldürsä ya ögüz ögüzni öldürsä

Egär buya buyanı öldürsä ya ögüz ögüzni, kimesäniñ dä buya albo ögüz tiri χalsa, satılmaχ keräk da anıñki ögüz üçün ya (78v/ 233v) buya üçün tölövün almaχ keräk, da yarımın [=sb̄ḡin] üläşmäχ keräk yarım da yarım, ki tuvarları edi, da ol öldürgän ögüzni dä üläškäylär yarım da yarım. Egär ol, kimniñ ki ögüzü edi, da bilgäy, ki yuvaş tigül edi, da yaman χilixli edi, da χonşularından iştirkan bolgay, ki anıñkibik tuvarnı saχlamagaysen, bu zıyançı ögüzni, ol χayyurmaγay alarnıñ aytmaχın, ol çayta ol öldürgän ögüz üçün keräk kensiniñ tirisin bergäy, kimniñ ögüzü edi, da ol ölüni kensinä algay.

29 kapitula. Χuyular üçün da çuyurlar üçün

Kim ki çuyur ačkay ya χuyu da yapmagay ol çuyurnı ya χuyunı da anda tüškäy kimesäniñ tuvarı, eyäsi ol çuyurnıñ ya χuyunuñ (79r/234r) tölägäy ol tuvarnı da ol tuvarniñ terisin kensinä algay, törä bulay aytıyir.

кой вред должно назначать денежное возмещение и эпитимию.

◊ Понимается так, когда беременную женщину ударит армянин, в ином случае это не действует.

Статья 26. Когда у кого-то окажется бодливый вол

Если чей-нибудь вол ударит кого-нибудь и от этих ушибов (77v/232v) человек умрет, Старый Закон велит этого вола убить и мясо продать, а те деньги раздать беднякам, а хозяин вола обязан уплатить головщину за того человека. Если же тот вол всегда был таким сумасбродным и буянил, и соседи говорили хозяину, чтобы убрал эту буйную скотину, а хозяин пренебрегал замечаниями соседей, а тот тем временем забодал человека до смерти, то человека, которому принадлежит вол, признать виновным в убийстве, и он должен возместить головщину, как определит суд, а от смерти хозяина вола освободить. Если хозяин вола не знал о таком нраве вола и тот кого-нибудь покалечил, то хозяин не считается виновным и не обязан возмещать убытки. А если хозяин знал нрав вола и тот кого-нибудь покалечил, то хозяин обязан возместить покалеченному убытки и стоимость лечения.

Статья 27. О хозяине, покалечившем своего слугу

Если хозяин выбьет глаз своему слуге, то, гласит закон, такой слуга должен быть освобожден, если это купленный невольник и если он христианин. Если же слуга-невольник из неверных, то хозяин при желании может продать его за полцены или половину суммы найма.

Статья 28. Когда бык убьет быка или вол убьет вола

Если чей-нибудь бык убьет быка или вол вола, то оставшегося в живых быка или вола следует продать и деньги, вырученные за того вола или (78v/233v) быка, разделить пополам, поровну между теми, чьи это животные, и того убитого вола тоже пусть разделят пополам. Если хозяин вола знал, что его вол не был спокойным, а был злого нрава и слышал от соседей, что ты, мол, не должен держать такого вредного вола, а он относился к сказанному беспечно, то тогда он обязан дать своего живого вола за убитого вола тому, чей это был вол, а мертвого пусть заберет себе.

Статья 29. О колодцах и о ямах

Если кто-нибудь расколет яму или колодец и не покроет эту яму или колодец и туда упадет чья-нибудь скотина, то хозяин той ямы или колодца (79r/234r) обязан заплатить за ту скотину, а ее шкуру пусть заберет себе, так говорит закон.

30 kapitula. Kişi üçün, ki çuyurga tüşkây

Egär er ya çatun çuyurga ki tüşkây ya çuyuga da anda ölgäy, çaysisi egär ki kündüz tüssä, yarim džurum bergäy çan bahası üçün, kimniñ çuyur ya çuyu, a egär ki keçä tüšti esä çuyurga, ol çayta keräk tügäl aniñ üçün tölägäy, kimniñ çuyur edi, çaysin ki Törä bitik körgüziyir alay çatunga, neçik ergä, tüşkänlär çuyurga ya çuyuga, alay oç erksiz çullar da.

31 kapitula. Tuvarylär üçün

Egär ki ögüz öldürsä inäkni, ya özgä tuvar çaranı müñzülü, albo çoyni, da eyäsi bilmägäy tuvariniñ çiliçin, (79v/234v) ol çayta keräk tölägäy öldürgän tuvariniñ yarim bahasin. A egär ki aniñkibik tuvar kiçkinä bolsa, nemä tölämäh keräkmäs. A egär ki ulu tuvar bolsa, ki ögüz öldürgäy, aniñki öldürgän tuvarni satmaç keräk, da ol aççanı, kimniñ tuvar edi, teñ üläşkälär. A egär ki bilgäy edi tuvariniñ yaman çiliçin, ki zıyan etüçi edi, da ketärmägäy kendiniñ çatından, keräk tügäl baha tölägäy öldürgän ögüznüñ, törä alay buyuriyir.

32 kapitula. Atlar üçün

Egär kimesäniñ atı teli bolsa, çaysi ayaçi bilä urmaç, da tişlämäh bilä, çiliçi bilä naçis etkäy, ol çayta eyäsi ol atniñ, naçis etkän kişini at, zıyanın, çar(80r/235r)džin da hakimlikin tölämäh keräk. Egär aqlattı esä atiniñ zıyanlı çiliçin, ol çayta yarim zıyanın tölämäh keräk törä yanına.

◇ Ne ki bu boyruçnuñ uçuna aytiliyir, aqlanıyir, egär aniñkibik kişi ermeni, ayb atına yamanlıç üçün bermägäy.

33 kapitula. At çiliçli bolgay, naçis etüçi

Egär kimesäniñ atı bolgay çiliçi bilä, naçis etüçi, da övdä çullarına da, özgälärgä dä bildirgän bolgay çiliçin, ki aniñkibik attan saçlangaylar, da soñra aniñkibik at kimesäni naçis etkäy ya öldürgäy övdä kimesäni, ol çayta eyäsi borçlu bolmas aniñkibik iştän. Egär ki övdägi kişilär ya çonşuluç aytkaylar, kimniñ aniñkibik atı bar, ki (80v/235v) saçlamagay, da ol aniñki atni ketärmägäy, da ol at kimesäni naçis etkäy abo öldürgäy, ol çayta duçovniy törä baçkay anı, çoymaç keräktir luç da džurum.

Daçin igi körüniyir da yeberiliyir, ki kimesädä aniñkibik yaman at zıyan etüçi bolgay, da aңgaylar aңar çonşuları, da ol anı keri etmägäy kendindän, ol džurum bilä, çaysi ki biyik yazilgandır ol sanda 26-niñ teli ögüz üçün.

Статья 30. О людях, упавших в яму

Если мужчина или женщина, упадет в яму или колодец и там погибнет, то, если упадет днем, тот, кому принадлежит яма или колодец, должен заплатить половину штрафа за цену крови, а если упадет в яму ночью, то тогда хозяин ямы обязан уплатить за цену крови полностью, как предписывает Судебник (закон) в отношении как женщин, так и мужчин, упавших в яму или в колодец, а также в отношении слуг-невольников.

Статья 31. О животных

Если вол убьет корову, или другое рогатое животное, или овцу, то хозяин, если он не знал нрава своего животного, (79v/234v) должен заплатить половину цены убитого животного. Если же то животное мелкое, ничего платить не надо. А если животное, которое убил вол, крупное, то забодавшее животное надо продать, и те деньги хозяева животных пусть разделят между собой поровну. Если же хозяин знал о злом нраве своего животного, что оно может причинить вред, и не избавился от него, то должен заплатить полную цену убитого вола, — так велит закон.

Статья 32. О конях

Если у кого будет буйный конь, который забьет ногами, или загрызет, или иным способом кого-нибудь покалечит, то хозяин того покалечившего человека коня должен возместить ему убыток, оплатить простой (80r/235r) и компенсировать расходы на лечение. Если же он указывал ему на буйный нрав своего коня, то по закону должен уплатить половину ущерба.

◇ Сказанное в конце этого закона следует понимать так, что если тот человек армянин, то за причиненный конем вред платить не надо.

Статья 33. О коне буйном, способном покалечить

Если у кого-то окажется конь буйного нрава, способный покалечить, и дома он предупредит о его нраве и слуг, и прочих, чтобы коня остерегались, а после этот конь кого-нибудь из домашних покалечит или убьет, то хозяин за это отвечать не обязан. Если же домочадцы и соседи говорили хозяину такого коня, чтобы (80v/235v) его не держал, а он от этого коня не избавился, и конь кого-нибудь покалечит или убьет, то дело должен рассматривать духовный суд и следует назначить эпитимию и штраф.

Также представляется приемлемым и допустимым, чтобы тот, у кого будет такой злой и калечащий конь, и соседи будут ему на это указывать, а он от него не избавится, подвергался штрафу, описанному выше в статье 26 о буйном воле.

34 kapitula. Oγru üçün, ki kečä övdä tapkay

Kimesä oγrunu kečä vaχtına kendiniγ övinä tapkiy edi, egär aniηkibik oγruni kečägi öldür-gäy övinä, d̄zurumsuz χalir. Yänä kimesä oγruni kündüz övinä tapsa da öldürgiy edi, öldürgän ki-ši ölümlüdür. Bu(81r/236r)lay Yäni Törä könül-tiyir ol öldürüci oγruni. Kündüz bulay körüniyir bu nemä, ki adam öldürdi belgili erki bilä, kendi dä ölümlü bolmaχ keräk. Da alay törädir oγrular üçün χoyulgan kečäniγ da kündüzniγ, egär ki kimesä kečä vaχtına övdä da kündüz oγrunu li-cası bilä belgili tutkiy edi, ol čaχta aniηkibik oγ-runi nišanı bilä oγurluχnuγ, budur licası bilä, tö-rä alnina keltirmä, ne türlü gile bilä ol oγruγa utru törä alnina, ol türlü tözγäy ol oγru törä öt-läš, ne ki törä tapsa, aniη bilä ögütlängäy.

35 kapitula. Baχčalarnıγ da rol'alarnıγ

Kimesä ki kendi erki bilä tuvarın yebergäy özgäniγ baχçasına albo tarlov (81v/236v) içinä tüzdä, aniηkibik tuvar χara ziyān etkäy baχča-larda ya tüzlärdä barča türlü bitiškä, törä buyu-riyir, tölvö bolgay ziyān etkängä, ne türlü ki ki-šilar ol ziyāni da bahasın oχšatıp tapsalar.

36 kapitula. Köydürmäχ üçün da požarlar üçün

Egär ki χaysı yerdän dä ot ya požar čıχsa da humnalarnı küydürgäy ya tüzdä bitišni, χaysı ki tüzdä turgan bolgay, da ol, kimdän ki aniηkibik ot čıχtı, ögüt bilä oχšašli ögütlämäχ keräk. Törä-ni d̄zäh̄t bilä tergämäχ keräk. Da baχkaylar, kimdän aniηkibik ot čıχtı, egär yuvuχtan, egär yıraχtan, egär dušmandan ya satamadan, egär χarttan mi, egär oγlandan mi, yoχsa kensi ken-(82r/237r)sinä, da kimesä kendiniγ erki bilä mu-niηkibik išni etkäy, ekili barča išni, kimgä ziyān etti, aηar tölvö bolgay. Egär kimesä humnaga yuvuχ ot χoygay da baχmagay igi ol otni, ki ki-mesägä ziyān etkäy, aniηkibik ziyāni, ki bolgay, eki kez tölvö etkäy ol kišigä, kim otni χoydi da baχmadı igi. Egär ot yıraχtın keldi esä, ol čaχta yarım ziyāni tölämäχ keräk, kimniγ sähäpi bol-di ol otka. Egär aniηkibik ot küydürgay tuvar χaranı ya ton-opraχni, aniηki ziyānčiga aniηki yaryu da d̄zurumlar da bolmaχ keräk, nečik ka-pitulada turuptur.

37 kapitula. Ämanät üçün da inamli χolga bermäχ üçün

Egär kimesä kimesägä ber(82v/ 237v)sä al-tin, ya kümüş, ya özgä türlü barča nemä, čanaχ-ayaχ ya barča özgä türlü nemädän kendiniγ inamli χolga saχlamaga, aniηkibik išlar ol inam-

Статья 34. О воре, которого обнаружат в доме ночью

Если кто-нибудь у себя в доме в ночное время об-наружит вора и этого ночного вора убьет у себя в до-ме, то это не вменяется ему в вину. Но если кто обна-ружит вора у себя в доме днем и убьет, то убийца сам должен быть убит. Так (81r/236r) Новый Закон так оправдывает человека, убившего вора [ночью]. Днем это выглядит так, что человек убил сознательно, и потому он сам должен быть убит. Закон, установлен-ный в отношении воров ночных и дневных, таков, что если кто-нибудь ночью или днем обнаружит вора в доме и схватит его с поличным, то такого вора с до-казательствами воровства, то есть с уликами, следу-ет привести в суд и заявить перед судом на этого во-ра, и тот вор должен терпеть наказание по суду, как суд решит, так и будет наказан.

Статья 35. О садах и пашнях

Если кто своевольно пустит свой скот в чужой сад или в поле (81v/236v) в степи, и тот скот нанесет вред всевозможным растениям в садах или в поле, закон велит возместить урон соответственно тому, как люди определяют этот урон и во сколько они его оценят.

Статья 36. О поджогах и пожарах

Если откуда-либо появится огонь или пожар и пожжет гумна или посева, находящиеся в поле, то тот, от кого этот огонь вышел, должен быть наказан соответственным наказанием. Суд должен расследо-вать тщательно. Пусть посмотрят, от кого этот огонь вышел, вблизи или издали, по враждебности или случайно, от стариков, или от детей, или сам по (82r/237r) себе, и если кто-то сделал это умышлен-но, то обязан заплатить пострадавшему за все вдвой-не. Если кто-нибудь разложил огонь вблизи гумна и хорошо не следил за тем огнем, так что он нанес ко-му-то ущерб, то тот, кто огонь разложил и за ним хо-рошо не следил, обязан заплатить тому человеку за нанесенный урон вдвое. Если же огонь пришел изда-ли, то тогда виновный в пожаре обязан возместить половину ущерба. Если подобный пожар сожжет животных или одежду, то суд над таким вредителем и наказание должны быть такими, как описано в статье.

Статья 37. О попечении и даче на доверительное хранение

Если кто даст кому-нибудь (82v/ 237v) на хране-ние золото, или серебро, или всевозможные другие вещи, посуду (миски-кубки) или все что угодно из своих вещей на доверительное хранение, и эти вещи, находившиеся у попечителя, будут украдены воров-

li āmanātkârga övindən aniñ oγurluğ iş bilä oγurlangiy edi, egär oγruni ol işlär bilä ol āmanātkâr belgili iş bilä oγurluğni çapkaclar, aniñkibik oγruni furka bilä ögütlämäx keräk. Egär aniñki oγru tutulmagay, ol çaxta ol, kim ki çoyuptur âriberini inamlı çolga, andan izdämäx keräk, kimgä ki berip edi saçlamaga, belgili taniçliç bilä. Egär ki könü taniçliçi bolmasa povodnuñ āmanātkârga çarşı, kimniñ çatına çoyup edi, ol çaxta ol äm(83r/238r)anātkâr andan ant bilä çutulur, ki aniñkibik ziyan çoyulgan nemä üçün belgisiz, da keçikilmägän säbäp bolmadı, ant içip, kendi meñilik könülür ol dävikârdan. Dayı da egär ki çaysi aytilgan alay, neçik aytilgandır, ant içkäy da tapulgan bolgay egri yalyan ant içkan, här biri ziyan üçün, başça ol çoyulgan nemälär üçün eki kez tölämäx keräk, da kensi, neçik yalyan ant içkän, hörmätsiz bolmaç keräk da töräsiz aytilgan. Da egär ki kimesä, saçlama bermiyin inamlı çolga, da yala yapkiy edi kimesäni, neçik añar nemä bergiy edi saçlamaga, da aniñki yala yapuçi meñilik hörmätsiz atalmaç keräk, neçik här biri yala yap(83v/238v)uçi, çaysi ki belgili çalp işlärni kimesägä çarşı etiyir.

◊ Ermenilär üçün bu iş, neçik özgä işlär, aņlanıyir, budur egär ermeni āmanätni çoyuçi bolgay, na kendiniñ töräsinä özgä dźinstan ötläş baçılmaç keräk, yänäçi, egär özgä dźins çoygan bolsa āmanätni, na ermeni ötläş izdär çoyganin kendiniñ töräsinä, çaysina ki oltureptur, anda izdälmaç keräk, zera izdövüçi keräk ani közätkäy, kimni ki ündäptir törägä.

38 kapitula. Tuvar çara üçün, kim ki kimgä saçlama bergäy

Egär kim ki kimgä tuvar saçlama bersä, at, ya çoy, ya barça türlü dźanavar münüzlü da müñüsüz, egär aniñkibik tuvar çara naçis etilgäy, ya ölgäy, ya (84r/239r) küçlü çol algay, ki kimesä bilmägäy, çaydan keldi aniñki ziyan, na ol, ki saçlar edi, ant bilä çutulur, egär nemä säbäpin bermäsä naçisliçiña ya ölümünä tuvar çaraniñ. Egär ki ol saçlovuçidan kimesä aldı esä, ol saçlovuçi keräk ani tölägäy eyäsinä, kimdän ki alıp edi saçlama. A egär ki ayuv, ya börü, ya özgä ki yik aldı esä küçlü tuvar çarani, buçgay ya yeğäy, aniñkibik saçlovuçi eyäsinä körgüzmaç keräk yerin da, körgüzüp könüsün u belgili ol yerini, ziyansiz bolsar tapkanı bilä töräniñ, çaysin ki törä ulu könülük bilä taptı.

◊ Tek ermenilär üsnä bu ustava tutulmaç keräk, çaysi özgä dźinstan egirliki bolgay, (84v/

ским образом из его дома, и если попечитель и его люди раскроют воровство и поймают вора с теми вещами, то вора наказать виселицей. Если вор не будет схвачен, тогда сдавший вещи на попечение должен добиваться их от попечителя судом при помощи очевидных свидетельств. Если у заявителя не окажется достоверных свидетелей против попечителя, которому дал на хранение, тогда попечитель (83r/ 238r) защитится от него присягой, что он никак не причастен к ущербу в отношении данных на хранение вещей и что непростительной вины с его стороны нет, и этим оправдывается от обвинений заявителя навеки. Если же впоследствии утверждавший так, как сказано, и принявший присягу будет уличен во лжи, то как всякий, присягнувший ложно, обязан возместить вдвое и за убыток, и за оставленные вещи, а сам, как присягнувший ложно, должен быть объявлен бесчестным и правонарушителем. А если кто, не дав ничего на хранение, кого оклеветал, будто бы давал ему нечто на хранение, то клеветник должен быть обесславлен навеки, как каждый клеветник (83v/ 238v), который фабрикует против кого-либо явно фальшивые дела.

◊ Это, как и другие положения, в отношении армян понимается так, что если армянин дал вещи на попечение, то дело против человека иной национальности рассматривать в армянском суде, и наоборот, если человек иной национальности дал вещи на хранение армянину, то он добивается данных на попечение вещей от армянина в своем суде, где сам состоит, там и возбуждает тяжбу, ибо преследовать призванного к суду надлежит заявителю.

Статья 38. О скоте, даваемом на попечение

Если кто даст кому-нибудь на попечение свой скот, коня, или овцу (овец), или другое рогатое или безрогое животное, и если это животное будет покалечено, или подохнет, или (84v/239v) отнимут силой, так что никто не будет знать, почему случился урон, то ухаживавший защитится присягой, если не обоснуют его причастность к увечью или гибели животного. А если у него кто взял (по его вине), то попечитель обязан возместить хозяину, у которого взял на попечение. Если же медведь, или волк, или другой сильный дикий зверь утащил животное, растерзал или съел, то попечитель должен показать хозяину место и, указав то место достоверно и явно, будет признан по определению суда невиновным в уроне, ибо суд решил так по великой справедливости.

◊ Этого положения придерживаться только в отношении армян: если кому из них случится несправедливость от человека иной национальности, (84v/239v) то оправдывается согласно этому закону, а

239v) bu törä bilä könülür, a özgä dżinsta kensi töräsinä könülür.

39 kapitula. Kim kimgä sayıt ötünčkä bersä

Egär kimesä kendi dostundan sayıt ötünčkä alsa barça türlü da anıñkibik sayıtnı ya sindirgay, ya tas etkäy, da ol, kim ki ötünčkä aldı [=berdi], bolmagay sindirganda albo tas bolganda sayıtnıñ, ol, ki aldı ötünčkä sayıtnı, ziyaniñ tölämäx keräk sindirmax üçün ya tas etmäx üçün. Da ol, ki anıñ edi sayıt, bolgıy edi anda buzgan vaıxtta ya tas etkän vaıxtta sayıtnı, ziyansızdır ol, kim ki sayıtnı ötünčkä alıp edi, anıñkibik ištä borçsuz xalır. Dayı da egär kimesä atnı, ya tuvarnı, ya özgä ne(85r/240r)mäni övniñ belgili yalga tutkan bolgay, anıñkibik nemälär naıñs bolgay ya ölgäy, da eyäsi ol nemäniñ xatına bolgay, anıñ üçün, eyäsi xatına edi, kendi ziyanlı bolur, ale ol egri dügül, ki yalga tutup edi; a eyäsi ayılğan nemälärniñ naıñsılıxına ya tas bolganına kendi anda bolmasa, na ol, ki anıñkibik nemäni yalga tuttı, borçlu bolur tölämägä ziyaniñ, xaysı sähäplär haligi kapituladadır.

◇ Yazılğandır töräsi ermeniniñ, dżáht bilä baımaı keräk, da täräzülöp ayırmaı keräk. Ermenilär arasına bu yergä, neçik özgäläri, tutuldı da saılandı, alay bolmaı keräk, a özgä dżins ermenilärdän ündälgän bolsa, ken(85v/240v)silärniñ töräsi bilä könülgäylär.

40 kapitula. Anıñ üçün, kim kimdän nemä borçka alsa

Egär bir kimesä kimesädän nemä borçka ya ötünč algay mayat küngä, ol, kim ki borçka alsa ya ötünčkä, da yarlılansa, da yarlılanmaı üçün belgili küniñä tölämä bolmasa, na Eski Töräniñ u Yäni Töräniñ boluşmaı bilä ol yarlılanganga anıñkibik şayavat etkändir, ki inangan kişidän bir ayırlıx ta körmä bolmastır, da tüşüñän kişidän aslam alma bolmastır. Ale aıar belgili etmäx keräk mayat küniñ, ki tek tölägäy ol xadar aıçanı, ne ki borçludur. Egär ol tüşüñän kendiniñ borç eyäsinä ki an(86r/241r)iñ alnına nemä aslam berip edi esä, ne ki andan aslam aldı, barçasın saışlamaı keräk borçı üstünä. Anıñ üçün ki Teıriñiñ boyruıdur buyurgan, ki kimesä, k'risdän dinin bilip, aslam almagay. Egär anıñkibik tüşüñän borçlu, tölämiyin, ölsä, na xalğan oıul-xızı borç eyäsininiñ ne bir aslam bermä keräkmästirlär ol borç eyäsinä, ol xadar borç üçün, xaysı ki anıñ yuvuıları tölämäx keräk.

(если урон случится у представителя) другой национальности, то он оправдывается в своем суде.

Статья 39. Если кто одолжит кому инвентарь

Если кто возьмет займы у ближнего своего какой бы то ни было инвентарь и либо повредит, либо потеряет этот инвентарь и тот, кто одолжил, не присутствовал в момент поломки или потери того инвентаря, то заниматель инвентаря обязан возместить поломку или потерю. Если хозяин инвентаря присутствовал там во время поломки или потери инвентаря, то взявший не виноват в ущербе и по этому делу платить не обязан. Также если кто одолжит коня, или скотину, или возьмет в наем за определенное вознаграждение какое-либо иное (85r/ 240r) домашнее (животное) и оно покалечится или погибнет, а его хозяин будет рядом с ним, то поскольку хозяин был рядом, он сам виноват в убытке, а тот, кто взял в наем, не виноват; а если сам хозяин не присутствовал при этом увечье или гибели, то заниматель обязан возместить урон по причинам, содержащимся в настоящей статье.

◇ Армянский закон предписывает расследование проводить тщательно и решать взвешенно. Положение это, как и другие, принято и сохраняется среди армян, и так необходимо действовать, а если (представители) другой нации будут призваны в суд и обвиняемы со стороны армян, то (85v/240v) они будут удовлетворены по справедливости согласно своим законам.

Статья 40. О том, когда кто у кого-то нечто одолжит

Если кто возьмет у кого-нибудь нечто в долг или в уплату на определенный срок, и взявший в долг или в уплату обнищает и вследствие обнищания не сможет возместить в назначенный день, то Старым Законом и Новым Законом обнищавшему оказано милосердие: от доверителя не должно испытывать никакого притеснения, а с обнищавшего нельзя брать роста. Но ему нужно назначить определенный срок, чтобы уплатил лишь столько денег, сколько взял займы. Если тот обнищавший прежде (86r/ 241r) уплатил займодавцу какой-то процент, то вся сумма процента, которую тот с него получил, должна быть зачислена в счет долга. Ибо Божьим заветом завещано, чтобы никто, исповедуя христианскую веру, не брал процентов. Если обнищавший должник умрет, не расплатившись, то сыновья и дочери, оставшиеся после смерти должника, не обязаны платить займодавцу никаких процентов, только сумму того долга, которую был обязан возместить их родственник.

◇ Bu yergä ermenilər arasına saɣlanmaɣ keräk anlamaɣ bilä bu türlü yergä bilä, ɣaçan borçlu orozsuz satamadan, ki kendiniñ egirlikli bilä düğül da tüşkäy miskinlikkä u bolmagay kensiniñ borçlularına tölämägä.

(86v/241v) **41 kapitula. Tusnaɣ ɣoygan işlär üçün**

Egär kimesä kimesädän öv alsa tusnaɣ, ya baɣça, ya borlalıɣ, ya saban tüzü, ya özgä nemä añar oɣşaş, da egär ol, kim ki tusnaɣ ɣoyuɣtur anıñkibik işlärden nemä anıñkibik, da keçikkäy tölövün etmägä añar, kimgä ki tusnaɣ ɣoyuɣtur, na ol, ki tusnaɣlar andadır, andan, ki tusnaɣ ɣoyuɣtur, tek kensiniñ aɣçasın aslamsız almaɣ keräk da tusnaɣ ɣoyganın ɣaytarmaɣ keräk añar. Da ol tusnaɣlarını tutuči egär nemä artıɣ asıɣ alıp esä ol äriberidän, ol ɣadar aɣçadan, ki berip edi, na anı, ne ki artıɣ alıptır kendiniñ aɣçasından kensi asıɣı üçün, da saıışlagay baş bergän aɣ(87r/ 242r)çası üsnä u ɣaytargay.

Egär ol, kim ki tusnaɣ ɣoyuɣtur, kücü yetmäsä kensi müklärin yasamaga, keräk bolsa, da ol, kim ki tusnaɣnı tutar, yasasa kendi aɣçasına anıñkibik tusnaɣlarını, da anıñkibik ɣardž etkänni yasamaɣına ol tusnaɣlarda keräk saıışlagay ol baş sumanıñ üsnä, keräk ol ɣardžlarını birlätkäy tölövgä.

Kim ki ton-opraɣ tutsa tusnaɣta ya tuvar ɣaranı da anıñkibik ton-opraɣ ya tuvar ɣara tusnaɣta buzulgay, na anıñkibik ziyannı ol tusnaɣnı tutuči keräk kensi baş suması üsnä saıışlagay.

Egär bolsa kümüş, ya altın tusnaɣta, ya añar körä nemä, egär oɣurluɣ ötläş ya özgä (87v/242v) satamadan ötläş tas bolgay anıñ ɣatına, kimdä ki tusnaɣ edi, egär ol ayılğan nemä anıñ keçikmäɣlıɣı bilä, ani egirlik bilä, kimdä tusnaɣtır ol nemä, da tas bolgay ne türlü, ant bilä ɣutulur ol, anıñ üçün ki anıñ säbäpindän tas bolmadı. A egär anıñki nemälär anıñ säbäpindän tas bolsa ya kendi yaşırsa da aytsa, ki tas boldı, da anıñ üsnä yetkirsälär, ki anıñkibik nemälärni yaşıriptır, eki ança tölägäy. A egär küçlü ɣol alsa, anıñdır ziyan, kim tusnaɣ ɣoyuɣtur.

Daıın egär yemişli teräkni tusnaɣta bolgan-da kessälär ya çetänlärin küydürgaylar, egär bolsa anıñ bilmäxi bilä (88r/243r) ya erki bilä, kim ki tutar tusnaɣnı, ziyan anıñdır.

Alay oɣ tusnaɣ ɣoygan tuvar ɣara üçün töräsi bolmaɣ keräk, egär tuvar ɣara naııs bolsa tusnaɣta ya ölsä, na ziyan ol tusnaɣ ɣoygannıñdır, anıñ üçün ki ɣayurmadı vaɣtında kensi ziyannın, da ol egri düğül, kimdä ki tusnaɣ edi, anıñki tuvar ɣara üçün, zera törä bilä baıılğandır bu iş.

◇ Этот порядок следует соблюдать среди армян, понимая таким образом, что если должник впадет в нищету и не сможет уплатить долг своим заимодавцам из-за несчастливого стечения обстоятельств, а не по своей нечестности.

(86v/241v) **Статья 41.**

О залогах

Если кто примет в залог чей-либо дом, или сад, или виноградник, или пахотные угодья, или что другое подобное и заложивший нечто из своей собственности просрочит с возмещением долга своему залогодержателю, то тот, у кого находится залог, должен получить от залогодателя только свои деньги без процентов, а залог ему возвратить. А если залогодержатель извлек из залога какую-либо дополнительную прибыль, то при окончательном расчете суммы долга он обязан включить дополнительную прибыль, полученную сверх своих денег, в уплату данной им в долг основной суммы (87r/ 242r) и возвратить (залог залогодателю).

Если у залогодателя не хватит средств, чтобы, когда возникнет необходимость, поправить свое строение, и залогодержатель произведет строительные работы в заложенном строении сам за свой счет, то расходы на ремонт (строительство) он должен приплюсовать к основной сумме и включить эти расходы в долг.

Если кто держит в залоге одежду или скот и находящаяся в залоге одежда испортится, а скоту случится какой-либо урон, то этот ущерб залогодержатель обязан вычесть из основной суммы.

Если в залоге находится серебро, или золото, или нечто подобное, и вследствие кражи либо по иной (87v/242v) причине у залогодержателя оно пропадет и пропадет не по его халатности и не из-за нечестности залогодержателя, то он может защититься присягой, так как пропало не по его вине. А если те вещи пропали по его вине или он сам утаил и сказал, что пропало, и будет доказано, что он спрятал, то обязан уплатить вдвойне. А если ограбят, то это убыток залогодателя.

Если порубят фруктовые деревья, находящиеся в залоге, или сожгут изгородь и если произойдет это с ведома (88r/243r) или по воле самого залогодержателя, то это его убыток.

В отношении находящегося в залоге скота закон таков: если в залоге скот покалечится или падет, то это убыток залогодателя, ибо он о своем возможном убытке не позаботился в свое время, а залогодержатель не виноват в отношении этого скота, ибо дело таким образом рассматривается по закону.

Tusnaç xoıygan işni igi baçmaç keräk, ki tas bolmagay, a dayin artıxsi törä buyuriyir, ki aslam almagay.

◇ Ermenilər arasına saçlanmaç keräk bu yergä.

42 kapitula. Kimesä kimesäni köydürgäy ot bilä

Egär kimesä kimesäni köydürgäy ot bilä duşmanlıxtan, ki ol kişi ol sahat tutulgay (88v/243v) anıñkibik isi iş vaçtına otnuñ, anıñkibik küydürüci, neçik ot bilä yañıldı, alay oç ottan tas bolmaç keräk. Egär vaçtına sahatına tutulmasa, etkänindän soñra tutulsa, anıñkibik ögütlänmäç keräk zindan bilä, da açça dżurumu bilä, da tölämä barça ziyanlarni, çaysi ki ot anıñ säbäpindän boldi. Egär ol taratur yaman köñüldän etti esä, tamaçi bilä ögütlänmäç keräk.

◇ Küydürüci barça çanlıçnıñ töräsi bilä törälänmaç keräk da ögütlänmäç keräk.

43 kapitula. Anıñ üçün, kim ki kimesäniñ yemişli teräkin buzsa

Kirüçilär yatnıñ baççasına da buzsa ol baçça(89r/244r)da yemişli teräkni, ne türlü dä yemiş bolsa, da yetkirsälär tanıçlıç bilä anıñ üsnä anıñkibik çilinmaçni, törä buyuriyir anıñki buzuçi yemişli teräkni, anıñkibik teräk aşlagay baççasına, anğınça, ki ol aşlama yemiş bergäy, na ol, çaysi ki aşlaptır, barça ziyanın yemişniñ ol teräk üçün, ki kesti, tölämäç keräk, ki neğınçä ol aşlagan teräk ki yemiş bergäy.

44 kapitula. Atlar üçün da tuvar çara üçün

Kimesä öldürsä kimsäniñ atın belgili ya tuvarın, törä buyurur, ki bahasın öldürgän atnıñ ya tuvarnıñ tölägäy añar, kimgä ki ziyan etiptir. Egär yaman köñüldän öldürdü esä, na yergäsina töräniñ tiyiş(89v/244v)lidir anıñkibik işlarni baçmaç bilä, igi bilmäç keräk, da ne türlü ki törä körgüziyir gilegä körä, dżuyap berüçiniñ dżuyapına körä törä buyurgay.

45 kapitula. Anıñ üçün, kim eski yarlılıçi üçün kendiniñ saban tülärin satkay

Egär kimesä miskinliktän satsa kimesägä tarlovlarin tüznüñ, na yovuçları satkannıñ bolurlar yovuçluç bilä, kensi çardaşlarıniñ aççasın berip, bolurlar alma yat kişidän da erkli etmägä, da kensi bolur meñärüci. A egär yovuçu bolmasa ol satıçiniñ, da kendiniñ aççası bolsa, satkanın bolur almaga, ol asiçin kendiniñ, bolur anı vaçtına etmägä. A egär çıçarma bolmasa, na ol, kim ki (90r/245r) satun alıptır, kelişi bilä tarlovlarnıñ alğanin kensiniñ, törä alaydır, ki kensi vaçtiniñ uçına dirä tutmaç keräk. A çaçan vaçtı

За находящимися в залоге вещами надо хорошо смотреть, дабы не было пропажи, а кроме того, закон велит не брать процента.

◇ Этот порядок должно соблюдать среди армян.

Статья 42. Когда кто-нибудь кого-нибудь подожжет

Если кто злоумышленно подожжет чей-то дом и тотчас будет схвачен (88v/243v) с поличным во время пожара, такой поджигатель, совершивший преступление при помощи огня, должен от огня и погибнуть. Если он не будет схвачен в момент преступления, а будет пойман после его совершения, то должен быть наказан тюрьмой и штрафом и обязан возместить ущерб, причиненный вследствие пожара. Если этот разбойник совершил поджог злоумышленно, то должен быть повешен.

◇ Всех поджигателей должно судить и наказывать королевским судом.

Статья 43. О тех, кто порубит чьи-нибудь фруктовые деревья

Если забравшийся в чужой сад срубил в том саду (89r/244r) какое бы то ни было фруктовое дерево, и это его деяние будет доказано свидетельствами, закон обязывает, чтобы такой порубщик фруктовых деревьев посадил в том саду такое же дерево, и пока привой не станет плодоносить, прививший его обязан возмещать полностью убыток за срубленное дерево, до тех пор, пока привитое дерево не даст плодов.

Статья 44.

О конях и о скоте

Если кто умышленно убьет чье-нибудь коня или скотину, закон велит, чтобы он уплатил стоимость убитого коня или скотины тому, кому причинил урон. Если убил злоумышленно, то, рассмотрев дело в судебном порядке и хорошо выяснив, суд должен вынести решение, приняв во внимание жалобу заявителя и ответ ответчика.

Статья 45. О тех, кто продают пахотные поля вследствие давней нищеты

Если кто из бедности продаст кому-нибудь полевые угодья, его близкие могут по праву родства, уплатив деньги за родственника, выкупить их у чужого человека и освободить, и сами станут собственниками. Если у продавца не окажется близких, но у самого появятся деньги, он может выкупить свое проданное кормление в свой срок. А если не сможет выкупить, то (90r/245r) покупатель должен держать приобретенные поля с их доходами, таков закон, до конечного срока. А когда наступит этот срок, хозяин недвижимости может вновь вступить во владение. Установленный законом срок продажи таких владе-

kelsä, ol mülk eyäsi yänä bolur alip tutmaga. Küni vaḡti aniḡkibik satun algan nemäniḡ bardir törä bilä ḡoygan 7 yıl. Egär 7 yıldan aḡsa, tutkan ol asiḡni kläsä dayin ari kün uzatma könü eyäsinä, ki çixarma, aniḡ yaḡḡi erkinädir, kim ki tutuptur. Egär 7 yıldan burun ol, ki satiptir kendiniḡ asiḡin, ya aniḡ yovuxları çixarmagaylar, na ol 7 yıl tügällänmäxtän soḡra ol meḡärüçi ḡalir içinä meḡilik ol satilgan nemäniḡ, zera ol aytilgan vaḡt yedi yıl. Aniḡkibik iş tutulmaḡ keräk (90v/ 245v) da saḡlanmaḡ keräk köptän uç etkän da kerä etmägän, a egär özgä dḡinsniḡ sözü bilä ol dediç satkay rol'asın, na ol ögütkä körä, neçik dä bolsa, dävikärlarniḡ gileyinä körä da alarniḡ dḡuyapına körä törä ayirgay.

◊ Bu yergä berilgändir ermeni töräsinä beringänlärägä. A egär ki ermeniägä kermän töräsinä ya alpovut töräsinä ḡanlıḡta yatkan mülkni ya yerni tusnaḡ bolsa albo kelişi ol yerlärniḡ ya mülklärniḡ satılsa, na ol törägä körä, ḡaysına ki aniḡki mülk berilgändir, aniḡkibik tusnaḡ ya satun algan kelişin [=kelişniḡ] bolmaḡ keräk töräsi; munda aḡlanmaḡ keräk köptängiliklärni, ḡaysi ki törädädir (91r/ 246r) bu mülklär, ol törädä törälänmaḡ keräk töräsi.

46 kapitula. Öv almaḡ üçün murovanıy šähärdä beкли šähärniḡ töräsinä

Egär bir kimesä kimsägä övin satkay murovanıy šähärniḡ içinä, töräsi bilä bolur aniḡ yovuxu bir yılniḡ keçkäninä dirä yovuxlucu bilä kerä etmägä aliçi yatni, aḡçasın berip, negä ol öv satun algandır. A egär yovuxu bolmasa, da ol tep-tek ol övni tutkay izdövsüz tügäl yılniḡ çixkanına dirä, na ol, kim ki satun aliptir, ḡalir könü žarang ol övdä, yänä ol öv žaranglıḡ töräsi bilä meḡärilir, ne bir utru bolmamaxlıḡ bilä barçasiniḡ yovuxlarıniḡ.

A egär ḡodža misingä öv satsa, da künlär etsä töl(91v/246v)övgä, a egär ol miskinniḡ kücü yetmäsä tölmägä ol öv üçün, na bolur ol övni yänä aḡar ḡaytarma, da ol andan aniḡkibik övni keräk algay barça türlü mahanadan başḡa. Köni, ki övlärni, da tarlovlärni, da baḡçalarni, ḡaysi ḡabaḡ çixarisına šähärniḡ yatiptir, töräniḡ yiraḡlıḡi bilä, yovuxları 7 yılga dirin bolurlar yovux bolmaga.

◊ Ermenilər, satuçılar da aluçılar övlärniḡ ya žaranglıḡniḡ, toygan bitkänlär kendi törälärinä ḡaysi ki yatiptir, aniḡkibik övlär da žaranglıḡlärni saḡlamaḡ keräklär.

ний 7 лет. По истечении 7 лет держатель этого кормления при желании может продлить срок истинному владельцу, если тот еще не выкупил, но это в доброй воле держателя. Если до истечения 7 лет продавец кормления или его родственники не выкупят, то после исполнения 7 лет держатель становится вечным владельцем проданного, ибо оговоренный срок семь лет. Это положение следует строго соблюдать (90v/ 245v) и придерживаться его как издавна установленного и неперемного, а если хозяин продаст пашню по наущению человека другой нации, то заслуживает порицания, и суд пусть расследует согласно жалобе заявителя и их ответу.

◊ Этот порядок определен для подданных армянской юрисдикции. Если же в залоге у армянина в городской или земской юрисдикции окажется недвижимость или земля, лежащая в королевстве, либо ему будут проданы доходы от такой земли или недвижимости, то дело рассматривать по законам той юрисдикции, в которой состоит данная недвижимость, залог или проданный доход; здесь имеются в виду древние владения: в какой юрисдикции (91r/246r) они состоят, в том суде вести и судебное разбирательство по ним.

Статья 46. О покупке домов в укрепленном городе, подлежащих городскому суду

Если кто продаст кому дом внутри укрепленного города, то по закону его близкие могут по праву родства до истечения года отстранить постороннего покупателя, уплатив ему деньги, за которые он дом купил. А если близких не окажется и покупатель безраздельно и без претензий с чьей-либо стороны будет держать этот дом до истечения полного года, то он станет действительным его владельцем, то есть дом этот присваивается ему по праву собственности, без допущения каких-либо претензий со стороны родственников продавца в будущем.

Если богатый продаст дом бедняку, и установят срок (91v/ 246v) уплаты, и тот бедняк окажется неспособным расплатиться за этот дом, то он может ему дом возвратить, и тот обязан дом принять без никаких препятствий. Справедливо, чтобы право наследования на дома, поля и сады, расположенные за городскими воротами, ввиду их удаленности от суда, родственники [продавших] могли сохранять до 7 лет.

◊ Армяне, продавцы и покупатели домов и владений, которые исконно находятся в их собственной юрисдикции, обязаны сохранять эти дома и наследственные владения.

47 kapitula.

Suv tiyirmänlär üçün

Kimesä miskinlikindän kensinä küç etip da suv (92r/247r) tiyirmänin satkay, na yovuxları anıñ bolurlar yilına diyin, aǵçasın berip, ol tiyirmänni kerı almaga yovuxluǵ bilä. Yoǵesä tügäl yilı çıǵsa, a ol, kim ki tutuptur, da yovuxlarındän izdöv bolmadı, soñra bolmastır erki alma törä bilä tiyirmänni, ale ol, kim ki aldı tiyirmänni, vaǵtı keçkänniñ buyruǵı bilä, könü da meñilik žaranglıǵta ǵalır törä bilä.

48 kapitula. Kim kimdän at satun alǵay

Satuçılar atnı biri birinä, bazarı alay bolmaǵ keräk ol atnıñ tanıǵlıǵı bilä 2-niñ ya üçnüñ alnına, anıñ üçün ki oǵurluǵ bolmagay ol at, ya eski aǵsaǵlıǵı bolmagay, ya dıǵaviçniy, ya manǵov bolmagay. Egär tanısalar yedinçi küngä dirä ne türlü (92v/247v) eksiklik tä bu aytilganlarnıñ ol atta, na ol aliçi anıñkibik atnı aybli ǵaytarma bolur satkanga. Egär yedinçi küngä dirä aytilgan aybları kendindä biri dä tapulmagay, ol bazar tutulmaǵ keräk. A egär ol at oǵurluǵ bolgay, satkan kişi atnı barça zıyanlarnı keräk ol tölägäy, da erkli etkäy, da barçadan zastupit etkäy.

49 kapitula. Satılǵan ögüz üçün

Ögüz satuçılar biri birinä, üç tanıǵnıñ alnına bolmaǵ keräk bazar, a satuçi anıñkibik ögüzni törä ǵatına borçlıdur anıñkibik ögüzni bermä ol aluçıǵa sabanga ya arabaga, ki anıñkibik ögüzniñ bolmagay zıyanlı ǵılıǵı, ya oǵurluǵ bol(93r/248r)magay. A egär ögüz bolsa zıyançı da yaman ǵılıǵlı, 7-inçi küngä dirä bolur satkan kişiǵa ǵaytarma. Egär ki bolsa oǵurluǵ da kimesä tanıǵay anı, keräk bezirgän tartıǵay anıñ eyäsinä zastupcasına, ǵaysı ki zastupca kensi aǵçası bilä zastupit etkäy da zıyanlı etmägäy anı, törä bulay buyurıyır.

50 kapitula. Satkan inäk üçün

Satuçi kimesäǵä inäk keräk aluçıǵa tutungay, ki anıñkibik inäktir, ki här yıl bizovlu bolur. Egär özgä türlü tapulsa ol inäk, ne türlü satuçi tutunup edi, bir tügäl yilda aluçi satuçıǵa bolur ǵaytarmaga. Da egär ol inäk bolgay igi plodlu, ol çayta ol bazar tutulmaǵ keräk.

(93v/248v) 51 kapitula. Çulular üçün

Kimesä kimsäǵä çulu satkay küzün aǵaç içinä balı bilä, da satuçi tutunsa aluçıǵa, ki anıñkibik aǵaçnıñ içinä munça bal bar, da aytkay belgili ölcövün da ululuǵun, a egär ol aluçi inanmasa satuçıǵa, bolur aǵaçnı açır ölcmäǵä balın, ki ne ǵa-

Статья 47.

О водяных мельницах

Если кто по бедности вынужден продать водяную (92r/247v) мельницу, то его родственники до истечения года могут уплатить деньги и выкупить эту мельницу по праву родства. Если срок истечет и к держателю не будет выдвинуто претензий со стороны родственников, потом, они не могут получить мельницу назад, но она, согласно положению об истечении срока, по закону остается в вечной собственности того, кто мельницу купил.

Статья 48.

Когда кто у кого купит коня

При продаже коня сделка должна совершаться в присутствии двух или трех свидетелей, дабы тот конь не оказался краденым и чтобы у него не было старого увечья, или астмы, или сапа. Если в течение семи дней (92v/247v) у того коня обнаружат какой-либо изъян, то покупатель может возвратить такого бракованного коня продавцу. Если в течение семи дней у коня не будет обнаружено оговоренных пороков, то продажа должна считаться вступившей в силу. А если тот конь окажется краденым, продавец обязан возместить все убытки за того коня, освободить [покупателя] от ответственности и во всем его защитить.

Статья 49. О продаже волов

Продавцы волов должны совершать торговую сделку в присутствии трех свидетелей, и продавец должен в присутствии суда позволить покупателю [испытать] волов в плуге или в телеге, дабы у тех волов не было вредных привычек, да чтобы они не оказались (93r/248r) краденными. Если вол окажется вредным и злого нрава, то его можно возвратить продавцу в течение семи дней. Если же он краденый и кто-то опознает его, то продавец пусть сам разбирается с его хозяином, сам собственными деньгами выступает в качестве ответчика и не причиняет ему убытков, так велит закон.

Статья 50. О продаже коров

Продающий кому-нибудь корову обязан поручиться, что эта корова ежегодно телится. Если эта корова не окажется такой, как поручился продавец, то в течение целого года покупатель может возвратить ее продавцу. А если корова окажется с хорошим приплодом, то продажа должна считаться состоявшейся.

(93v/248v) Статья 51. О пчелах

Если кто продает кому-либо пчел осенью в улье с медом, и поручится перед покупателем, что в улье столько-то меда, и назовет определенную меру и величину (объем и количество), а покупатель продавцу

dar bal bar; anıñ ululuğuna körä da ölcövünä yetmägäy, ol çaxta ol satuçı ya bal bilä tügällägäy, ya aχça bilä tölägäy balniñ eksiklikin. Egär yetmägän balni tügällämä klämäsä, ol çaxta anıñkibik bazar tutulmastır. A egär ol bal ölcövdän artıx çıχsa, ne ki sözlöp edi ayaç içinä, ol çaxta satkan kişi artıxın alma (94r/249r) bolmastır, anıñ üçün ki aslam üçün alıptır, ziyan üçün düğül.

Egär kimesä satkay balın ävälbaharnıñ artmaχı üçün çulularniñ, anıñkibik çulularni alıp çoumaχ keräk yerinä, çayda çulular çoyarlar, onuncı ya igirminçi küngä dirä alarnı saχlama tanıχlıχ üçün, egär ol çulular yebersälär roy ya yebermäşälär. A bazar bolmaχ keräk eki ya 3 tanıχlıχ alnına, kirgäni da çıχkanı çulunıñ alay keräk tapulgay, ne türlü ki bazar arasına boldı. Egär kirgäni da çıχkanı alay tapulsa, ne türlü ki bazarnı uzaχlap edilär satuçiniñ da aluçiniñ arasına, anıñkibik bazar tutulmaχ keräk. A egär anıñki çulular arasına nemä (94v/249v) ziyan bolsa ya anaları ölgäy alarnıñ 10 ya 20 künnüñ arasına, bolur aluçı satuçiga çaytarma anıñki çulularni. Da 20 kündän soñra nemä ziyan yoluχsa ol çulularga, ol çaxta aluçiniñ bolur ziyan, satuçiniñ düğül.

52 kapitula. Küplär üçün, ki çayır saχlarlar içinä

Kimesä kimsädän küp satun alsa, ki çayır toldurur içinä, egär ol küp yilina dirä aχmasa, anıñki bazar tutulmaχ keräk. Egär anıñkibik sayıtnıñ naχıslıχı bolsa da alıçidan ötläş belgili bolsa ol sayıtnıñ naχıslıχı, na kerı alınmaχ keräk ol sayıt. A egär anıñkibik naχıs sayıttan çayır aχsa, ziyan ortaχ bolmaχ keräk. A egär an(95r/250r)ıñkibik sayıt burungi sözlägän bazarında bütün edi esä da çaçan kömgändä yerdä, naχıs ettilär esä, satıçı anda egri düğül, zera törälär aytırlar, ki añlamaχ keräk ulu töräni dä, kiçi töräni dä.

53 kapitula. Yemişli teräk satkan üçün

Yoluχur köp köp kişilärgä satma teräk üsnä yemişni baχçada aslam üçün. Aslam etsä, dövlätidir, ziyan etsä, dövlätsizdir, da kendiniñ dövlätsizlikinä yazsın. Da anıñki satıχ 3 tanıχniñ alnına bolmaχ keräk, da anıñki satıχniñ vaχtı 10 küngä dirädir, çaysı 10 künnüñ arasına bolur alıçı poşman bolmaga, a çaçan çıχsa (95v/250v) on kün, ol bazar tutulmaχ keräk da tügällägäy. A aluçı 10 kündän soñra keräk aχçasın tölägäy.

не поверит, то может открыть улей и измерить, сколько там меда; при недостатке количества и объема продавец должен восполнить недочет меда либо медом, либо деньгами. Если продавец не захочет восполнить недочет меда, то продажа считается несостоявшейся. А если после обмера в улье окажется больше меда, чем сказал продавец, то продавший не может забрать (94r/249r) излишек, поскольку тот приобрел ради дохода, а не для убытка.

Если кто продаст мед [=улей с пчелами] для разведения пчел весной, пусть поставят пчел в такое место, где пчел обычно держат, чтобы их подержать и на десятый или двадцатый день засвидетельствовать, выпустят те пчелы рой или не выпустят. Сделка должна совершаться при двух или трех свидетелях, дабы установить, таков ли вылет и прилет пчел, как оговаривалось при продаже. Если прилет и вылет таков, как было договорено между продавцом и покупателем, то сделка утверждается. А если среди тех пчел (94v/249v) будет обнаружен урон или за эти 10 или 20 дней погибнет матка, то тех пчел покупатель может вернуть продавцу. Если же тем пчелам случится какой-либо урон по истечении 20 дней, то это убыток покупателя, а не продавца.

Статья 52. О кувшинах, в которых хранят вино

Если кто купит у кого-нибудь кувшин, в который заливают вино, и если этот кувшин не даст течи в течение года, то продажа считается состоявшейся. Если у сосуда есть повреждение и это повреждение сосуда будет выявлено покупателем, то этот сосуд должен быть принят обратно. А если из такого поврежденного сосуда вытечет вино, то убыток должен быть общим. А если этот (95r/250r) сосуд в момент ранее описанной сделки был цел и его повредили, закапывая в землю, то продавец в том не виновен, ибо законы говорят: надо понимать, что есть большое право и есть малое право.

Статья 53=60. О продаже урожая фруктовых деревьев

Многим людям случается продавать ради прибыли плоды на деревьях в саду. Получит прибыль – его удача, потерпит убыток – не повезло, и пусть спешит за счет собственного невезения. И такая продажа совершается при трех свидетелях, и срок такой продажи 10 дней, в течение которых 10 дней покупатель может раскаяться, а когда этот (95v/250v) срок истечет, сделка считается состоявшейся и должна выполняться. А покупатель после этих десяти дней обязан уплатить деньги за покупку.

54 kapitula.

Kim ki tiyirmän yalga tutsa

Kim yalga tutsa tiyirmän, sventkaniñ alnina keräk ol, kim ki yalga berdi tiyirmänin, ol xoıygay kensiniñ ölcövün da körgüzgäy añar, kimgä ki yalga beriptir. Egär yalga tutkan kişi ol ölcövdän aslamli esä, ol aslam aniñdir. A ol, kim ki yalga berdi, pošman bolma bolmastır, baımagay aniñ ol aslamı üsnä, yalga tutkan kişiniñ, a ne ol yalga tutkan kişini aniñkibik aslam üçün ziyanga keltirmägäy.

Da barča keräklärin tiyirmänniñ yalga tutkan kişi yasamaı keräk, alay oı (96r/251r) buzulgan nemälärni, ne ki törälär tiyirmänniñ, yasamaı keräk. Egär aniñ baımasızlııından, kim ki yalga tutuptur, da tiyirmändä nemä ziyän bolsa ya taşına, ya küpçäkinä, ya tegänäsinä, ya çaysi keräkinä tiyirmänniñ ziyän bolsa, ya nemä oyurlansa tiyirmändän, ol barča ziyaniñ ol törä, kim yalga tutuptur. A egär tiyirmän küysä aniñ säbäpindän, kim ki yalga beriptir, ziyän kensiniñdir, egär säbäpindän aniñ küysä, kim ki yalga tutuptur, na ziyän aniñdir barča, a törä alay buyurmaı keräk.

55 kapitula. Töräçilär üçün da k'ahanalar üçün, kim hörmätlämäs

Egär kim ki kermändä da töräsinä kensiniñ ündäl(96v/ 251v)giy edilär, da iş bolıy edi çanlı albo talaşlı, ki biri birinä bizminlänip baş çoškay anda, anda keräk kelgäy ilgäri, çayda yeridir töräniñ, çaysi törä taılangandır Teıridän da adämilärdän, çaysi ki törädä övrängän edilär olturma k'ahanalar da aşçaraganlar. Xaysilari ol vaıтта bolsalar, a gile alarniñ alnina bolmaı keräk, kim ündäsä, ündälgän yanga utru. Da törä, işitsä gileyin ündälgän yandan da dııvapın, aralarına tapkay, ne ki törä buyursa, 2 yan da ani çabul körmäı keräk da añar baş çošmaga. Ol boyruıından töräniñ 2 yan da ne oı yanına, ne soı yanına çııma bolmas. Kimsä könüsün boyruı(97r/252r)ka utru erkli da öktäm çarşı sözlämä klägıy edi, aniñkibik kişi ölümlüdür, da aniñ üçün Yäıı Törä alay körgüziyir, ki kimsä törägä utru bolgay da töräçini heç körgäy, aniñkibik kişi ölümlüdür. Aniñ üçün hnazantsızlıı töräniñ küçünä kuntra etilgän alaydır, neçik Teırigä utru hnazant bolmagay, bulay törä körgüziyir, neçik munda aytıyir töräsindän ermeniniñ, a ne oıuna, ne soıuna çııma bolmagay.

◊ Anıanıyir tek ermenilär üsnä. Egär çaysi kläsä, bolur ki çanga alma buyruıından töräsininiñ ermeniniñ, yoısa kişigä, ki alarniñ töräsin-

Статья 54. Кто возьмет в аренду мельницу

Когда кто берет в аренду мельницу, арендодатель мельницы обязан при свидетелях поставить собственную меру и показать арендатору, которому сдал мельницу в аренду. Если арендатор при этой мере окажется с прибылью, то это его прибыль. А арендодателю нечего раскисаться, и нечего завидовать этой прибыли арендатора, и из-за этой прибыли он не должен подвергать арендатора убыткам.

И все мельничные принадлежности должен поправлять арендатор, точно также (96r/251r) он должен устранять повреждения, как того требуют законы о мельницах. Если по недосмотру арендатора на мельнице что-либо будет повреждено – либо жернова, либо колесо, либо желоб – или мельнице будет нанесен какой-нибудь иной существенный урон, то все эти убытки обязан возмещать арендатор. Если мельница загорится по вине арендодателя, то убыток его, а если загорелось по вине арендатора, то все убытки на нем, и суд должен распорядиться именно таким образом.

Статья 55. О судьях и священниках, кто выражает им неуважение

Если находящиеся в городе будут вызваны в свой суд, (96v/251v) и будет дело о кровавой драке или ссоре, и начнут еще там вызывающе нападать друг на друга, то им следует прежде всего пойти в то место, где осуществляется закон, а это суд, избранный Богом и людьми, в котором заседают по обычаю священники и миряне. В присутствии тех, кто там в этот момент будут находиться, истец должен выступить с жалобой против ответчика. А суд, выслушав жалобу заявителя и ответ обвиняемой стороны, произведет разбирательство, и что суд решит, то обе стороны должны принять и на том согласиться. От этого решения суда обе тяжущиеся стороны не должны уклоняться ни вправо, ни влево. Кто посмеет (97r/252r) произвольно и высокомерно отзываться о справедливом решении, повинен смерти, а Новый Закон по этому поводу указывает, что человек, противящийся суду и попирающий судей, заслуживает смерти. Поэтому неповиновение, сопротивление силе закона – это то же самое, что человек не проявляет покорности Богу, закон говорит так. Как решат здесь от имени армянского суда, так и должно быть, и ни вправо, ни влево чтобы никто не отклонялся.

◊ Понимается только относительно армян. Кто хочет, может апеллировать на решение армянского суда к королю; но для людей, не относящихся к армянской юрисдикции, и для тех, кто считает реше-

dän bolmagay, da ayır bolganga ermeni töräsindän saylangandır apel'aciyası.

56 kapitula. Hranicaları üçün rol'aların

Buyurganıdan törəniñ, ne biri də bolmas-tır aliştirmaga rol'aların arasın çonşusuna kensiniñ, çaysı rol'aların hranicasın berkitkandır. Rol'alar berkitiptir, ilgəgilär çalğanlarına, oldur oylanlarına çaldirdilər igilik. Ne ki Teñridän salgan edi sizgä rol'alar ya özgä igilik, sövündürdi egirliksiz yovuçnu üzivat etmə, alay çardaşları, neçik yatları könülükta tutma da tirmägä. Neçik saña seniñ atanıdan çaldırgandır, alay tutmaç keräksen, a özgəniñ çarānglıçın keniñä alma. A egär ki kimesä sendän ilgəri egirlik bilä nemä alıp edi esä, anıñkibik iş üçün keräk bar(98r/253r)gaysen törägä.

57 kapitula. Tanıxlıç üçün

Da törä bilä buyurıyırız sizgä, ki bizim ermeni töräsina bir kişiniñ tanıxlıçı kecmäs da nemä tügül, yoçsa tanıxlıç 2 ya 3 yaçşı kişiniñ küçü bardır. Egär kimesä yarınuñ alnına egri tanıxlıç bersä, töräçilär ya törä tanıgaylar, ki ol egri tanıxlıç bergäy, alay törəsi bolmaç keräk, neçik barça yamannıñ, törä alay buyurıyır. Yanä törä körgüziyir, ki tanıxlıç bu çilix bilä bolmaç keräk, törəsi alnına ermeniñ yetkiryäy ermeni üstünä ermeni 2 ya 3 yaçşı kişilär bilä, çaysılärina tiyär inanma, ne bir özgä džinsni bolmastır tanıxlıçka keltirmä, tek ermeni džinsin (98v/253v) ermeni üsnä. Xaçan 2 kimesä kensi töräsina kelsä, här biri sözlägäy kendi işin, keräk-mäs, ki sözlägäy reçnik açça bilä yalga tutkan, ki egirliktän könülük klämägäy yetmä. Anıñkibik iş çarşidir Teñrigä da ari könülükä.

58 kapitula. Öldürgän kişi üçün, ki tutkaylar [=tapkaylar] kimniñ hranicasına

Egär kimesəniñ hranicasına ya tüzünä tapulgay öldürgän kişi da kimsä bilmägäy, kim anı öldürdü, ol çayta yarıuçi çartları bilä kermänniñ baçmaç keräk, kimniñ hranicası içinä artıç öldürgän kişi yatıptır ya çaysı kermänniñ tutovuna bolgay. Egär öldürüçi kişini tapmasalar, çaysı ki öldürdü ol kişini, na ol çayta öldürgän kişiniñ başın (99r/254r) kimsä borçlu dügül tölämä, ale ol öldürgänniñ çardaşları da yuvuçları izdämäç keräk egrini, öldürgän kişini. Egär ki anı tapsalar, anıñkibik kişi ölümlüdür, çaysı ki öldürdü.

59 kapitula. İšitmäs oylanı anıñ atasına-anasına

Egär kimesəniñ bolsa söz işitmäs oylu da klämäsä atasiniñ-anasiniñ ögütün işitmä ögüt-

ние армянского суда обременительным, апелляция предусмотрена.

Статья 56. О межах пахотных земель

По постановлению закона, никто не может изменять межи пахотных земель соседа своего, так как границы земель твердо закреплены. Земли закреплены, и предки оставили эти владения наследникам, то есть своим детям. Ибо земельные угоды и другое добро ниспослано вам от Бога, который велел любить ближних без лукавства, жить и поступать по справедливости как с родственниками, так и с чужими. Ты должен владеть так, как досталось тебе от отца твоего, а чужого наследства не присваивай. А если кто прежде отобрал что-либо у тебя несправедливо, то с этим делом ты должен (98r/253r) обратиться в суд.

Статья 57. О свидетельстве

Согласно закону мы повелеваем вам, что в нашем армянском суде свидетельство одного человека не проходит и ничего не значит, а имеет силу свидетельство двух или трех человек. Если кто даст перед судом ложное свидетельство и суд или судьи определяют, что он свидетельствует лживо, то судить как самое большое зло, так велит [Старый] Закон. Новый Закон постановляет, что свидетельство совершается так: в армянском суде армянин должен доказывать правоту против другого армянина при помощи двух или трех порядочных людей, заслуживающих доверия, и нельзя привлекать к свидетельству против армянина людей иной нации, но только из армян (98v/253v). Когда двое явятся в суд, пусть каждый излагает дело сам, нельзя чтобы говорил нанятый за деньги оратор, который из лукавства не желает, чтобы была достигнута истина. Это противу Бога и святой правды.

Статья 58. Об убитом человеке, найденном в чьих-либо границах

Если в чьих-либо границах или на чьем-либо поле будет найден убитый человек и никто не знает, кто его убил, тогда судья с городскими старейшинами должны посмотреть, к чьей границе ближе лежит убитый человек и во владениях какого города. Если не найдут убийцу, который убил того человека, тогда головщину за убитого (99r/254r) не должен платить никто, но братья и родственники убитого должны разыскивать преступника-человекоубийцу. Если его найдут, то этот человек, совершивший убийство, карается смертью.

Статья 59. О детях, которые не слушают своих родителей

Если у кого будет непослушный сын, не желающий прислушиваться и повиноваться наставлениям отца и матери, им следует такого непокорного сына

lägäninä, keräk anıñkibik söz işitmäs oylanni keltirgäy çartlar alnina da gile etkäylär ol oylul üsnä ol yaman üçün, da söz işitmäs üçün, oldur, ki uruşçı bolgay da dżimri. Anıñkibikni Eski Törä körgüziyir taşlama, da Yäñi Törä oçşatıyır, neçik atasın-anasın tövgäy, da anıñkibik yazıç üçün, ki söz işit(99v/254v)mäs, bolurlar atası-anası anıñkibik oylulni kerı etmägä barça igzlik-tän. Bu boyruç ermenilärniñdir.

60 kapitula. Yaman kişilər üçün da alarnıñ artıxsılıxı üçün

Kimsä ki çılinsa ölümlü işni ya artıxsılıxını, kensi berilmäx keräktir ölümgä, budur, ki nemä oçurlasa, furka bilä ögütlänmäx keräk, da asılğan tenni asılmaç keräkmäs keçä uzun furka üsnä, da anıñkibik ten tüşürgän bolgay da saçlama yerdä, Eski Törä bulay körgüziyir. Yoçsa Yäñi Törä bulay körgüziyir: egär kimsä yaman iş çılinsa da tanıxlıx bilä yetkirsälär üsnä yaçşı kişilär bilä, 3 kişi bilä belgili, emin, anıñkibik dżazasın tart(100r/255r)maç keräk çilinganına körä. Egär oçru esä, asılmaç keräk, egär çaraççı edi esä ya küç etüçi, eminlik üçün barçasınıñ başın kesmäx keräk anıñkibik kişiniñ. Alay törä yanına ögütlänmäx keräk anıñkibik yaman etüçilär.

◊ İş ki tamaç üsnä bargay, ol bargay, ol ermeni töräsiniñ düğüldür, çaçan munıñkibik işlär üçün ermenilär İlovnuñ beringändirlär töräsina nemecniñ, Marımborknuñ.

61 kapitula. Oçrunu ögütlämäx üçün

Törämiz bizim buyurmastır oçrunı ya kişi öldürüçini öldürmägä, a ne özgäni anıñkibikni ölümlüni, yoçsa äväl anı törä bilä da yaçşı tanıxlıx bilä yetkirgäylär. Egär kimesä aytsa kimsägä, ki kişi öldürüçisen, (100v/ 255v) da anı üsnä yetkirmägä bolmagay, ol kişi kensi ol işniñ içinä çalır, da ulu dżurum bilä anıñkibik kişini ögütlämäx keräk törä, ki yetkirmä bolmagay aytkan aybnı, [anı törä ögütlämäx keräktir]. Egär ermeni ermenini ayblasa, aytıp, ki sen dinsizen da inamsız, da yetkirälmägäy anı añar utru, ol çayta yarıuçılar ötläş ögütlänmäx keräk neçik yaman aytuçı olturmaç bilä da dżurum bilä. A egär kimesä küç bilä keçä kirgäy övgä kimesäniñ, da öv eyäsina ziyan bolgay oçurluç, ya nemä küç bolgan bolgıy edi, könüsün anıñkibik ölümlüdür.

62 kapitula. Kimesä ki küç etkäy çatun kişigä ya çizoylanga

Egär kimesä kimesäniñ (101r/ 256r) çatunun yol üsnä çapsa ya çizni, da anıñki çiz çizoylan bolgay, da añar küç etkäy, anıñki küç etüçi

привести к старейшинам и заявить на этого сына о том, что он негодяй, упрямец, буян и пьяница. Старый Закон предписывает побить его камнями, а Новый Закон приравнивает его к тем, которые избивают своих родителей, и за это прегрешение, что он (99v/254v) их не слушает, родители могут такого своего сына лишить всяческого наследства. Этот закон об армянах.

Статья 60. О злостных преступниках и об их преступлениях

Если кто совершит смертное деяние или преступление, его самого предать смерти, то есть если что-нибудь украдет, то его следует покарать виселицей, и повешенное тело не должно оставаться висеть на виселице в продолжение ночи, а тело это должно быть снято и похоронено в земле, – Старый Закон указывает так. А Новый Закон предписывает следующее: если кто совершит тяжкое преступление и это засвидетельствуют порядочные люди, три человека, заслуживающих доверия, то он должен терпеть (100r/255r) наказание соответственно своему преступлению. Если это вор, то повесить, если грабитель или насильник, то ради всеобщего спокойствия такому человеку должно отрубить голову. Так по закону надлежит карать подобных злодеев (злостных преступников).

◊ Поскольку речь идет о смертной казни, такие дела не относятся к армянскому суду, ибо по таким делам львовские армяне подлежат немецкому, магдебургскому праву.

Статья 61. О наказании воров

Наш закон не велит умерщвлять вора или человекоубийцу, ни кого иного заслуживающего смерти, если прежде не докажут его вину в судебном порядке и с хорошими свидетельствами. Если кто назовет кого-либо убийцей (100v/255v) и не сможет этого доказать, сам тот человек остается ответчиком по этому делу, и суд должен наказать его большим штрафом, поскольку не может доказать названную вину. Если армянин обвинит армянина, обзывая его в язычестве и безбожии (вероотступничестве), и не сможет доказать выдвинутое против него обвинение, то судьи должны наказать его заключением и штрафом как злоязычника (клеветника). А если кто с применением силы ворвется в чей-то дом и хозяин пострадает от грабежа или будет совершено какое-либо насилие, то такой человек воистину заслуживает смерти.

Статья 62. Если кто изнасилует женщину или девушку

Если кто (101r/256r) на улице схватит на дороге чужую жену или девушку, и та девушка девственница, и изнасилует ее, то такой насильник заслуживает

ölümlüdür. A egär etkän işin anıñ üsnä tügällämäsä, äybät, egridir da ögütlänmäx keräk töräçidän ötläş zindan bilä da dżurum bilä ol hörmätsizlik üçün.

63 kapitula. Tapmağ üçün nemäni

Egär kimesä barır egäç yol bilä da körgäy bulargan tuvar xaranı, kim dā ki bolsa, egär anıñ xonşusunıñ esä, keräk anı xaytargay, heç nemä alminça. A egär anıñkibik tuvar xara bolsa yıraytın belgisiz kişiniñ, anıñkibik tuvar xaranı andan ötläş, kim burun kördi ol bulargan tu- (101v/256v)varnı, keräk alğay tuvarnı da tanıxlatkay xonşularına, ki anıñkibik tuvar taptım bulargan, belgisiz kişiniñ, da keräk anı uzağ alay saɣlagay, ki eyäsi ya biyi anıñ çixkinça. A biyi ol tuvarnıñ yetkirsä, ki anıñ tuvaridir, keräk xaytargay tuvarın, da xardžin tölägäy ol kişigä, kim tutup edi. Här biri tapkan işni törä alay buyuriyir saɣlama da etmägä: aɣca, ton-opray da barça özgä nemälärni. Anıñ üçün ki bizim kristân töräsi körgüziyir barça nemäni tapkannı xaytarma, kimniñ dā bolsa edi, ayırlıx etmiyin.

◇ Igi turuptur bu yergä, munı xoyp, tanıxlatkay xonşusuna da xalaga ya šäh(102r/257r)-ärgä, ki özgäniñ tuvarı xatınadır.

64 kapitula. Kimesä kimsä bilä yolga çixsa

Kimesä kimsä bilä yolga çixsa ya bargay, alardan xaysına nemä satama yoluɣsa: attan yixılmaɣ, albo atı köprüdä tüşkäy, ya arabası balçixta xalgay da çixma bolmagay, ya anıñkibik araba axtarılgay ya sıngay,— yoldaşı salıp ketmägäy. Egär salıp ketsä, ol çaxta bolur anı törägä tartma, xaysın ki törä egirlikinä körä ögütlämäx keräk.

65 kapitula. Ne xılıx bilä tonlarnı kiygäylär

Törä körgüziyir, eränlärgä tiymästir xatın kişiniñ tonu içinä yürmägä, alay oɣ xatın kişigä tiymästir er kişiniñ tonu içinä yürmä, bu iş Teñrigä utrudur, (102v/ 257v) anıñ üçün ki munıñkibik oɣşaşsız kiyiniş, andan köp yamanlıx bolma bolur. Anıñkibik kimesä tapulğan bolğay artıxşılar k'arozçılar ötläş ögütlängäy da yarıçılar ötläş.

66 kapitula. Öv yasamağ üçün

Kimesä ki yäñi öv yasagay da yoğartın ganok klägäy spustit etmägä, yasar egäç, ol türlü yasamağ keräk ganokni, ki kimesä üstündän tüsmägäy. Evet ki keräklidir, yoɣsa alay tutkaylar, ki xaysı övdä anıñkibik satama yoluɣmagay. Egär ki kimesä anıñkibik ganoktan yixılsa eski duşman-

et смерти. А если не довершил содеянного над ней, то все равно преступник и должен быть наказан со стороны судей заключением и штрафом за это бесчестье.

Статья 63. О находках

Если кто, идя по дороге, увидит заблудившуюся скотину, чью бы то ни было, то, если соседская, должно возвратить ему, ничего не беря взамен. А если скотина издалека и неизвестно чья, то тот, кто первым увидел эту заблудившуюся скотину, (101v/256v) должен ее забрать и засвидетельствовать соседям, что я, мол, нашел вот эту потерявшуюся скотину, неизвестно чью, и пусть ее сохраняет так долго, пока не объявится ее хозяин. А хозяин той скотины, если докажет, что скотина его, пусть получит ее назад и вознаградит нашедшему его расходы. Закон велит сохранять и так поступать с каждой найденной вещью: деньгами, одеждой и всем прочим. Ибо наш христианский закон предписывает возвращать все найденное, чье бы то ни было, не создавая трудностей.

◇ Этот порядок хорош, но следует дополнить, чтобы нашедший засвидетельствовал соседям и замковому или (102r/257r) городскому [правлению], что чужая скотина находится у него.

Статья 64. Если кто отправится с кем в поездку

Если кто отправится («выедет или поедет») с кем-нибудь в поездку и с кем-то из них случится несчастье: свалится с коня, или конь упадет на мосту, или воз увязнет в грязи и не сможет выбраться, или воз перевернется либо сломается,— товарищ не должен его покидать. Если бросит и уедет, то он может призвать его в суд, и суд должен его наказать в соответствии с его виной.

Статья 65. О тех, кто извращенно одевается

Закон указывает, что мужчине не положено носить женское платье, как и женщине не приличествует ходить в мужской одежде, это противу Бога (102v/257v), так как от подобного безобразия в одежде может проистекать много зла. Такие лица должны выявляться и наказываться духовниками (проповедниками, духовными наставниками) и судьями.

Статья 66.

О строительстве дома

Если кто будет строить новый дом и захочет сделать сверху балкон, то, строя его, должен сделать балкон таким образом, чтобы никто оттуда не упал. И все же необходимо следить, чтобы в каком-то доме подобного несчастья не случилось. Если же кто свалится с такого балкона вследствие происков старого

niñ satamasından, öv eyäsiniñ egirliki anda yoxtur, ale luđzni k'ahanadan ötläş tartmağ keräk.

(103r/258r) 67 kapitula. Anıñ üçün, ki kimesä kimsäniñ sačovuna ya tarlovuna serp bilä čalgay

Kimsä ki kirgäy bitiškä ya tarlovga kimesäniñ, keräkmästir ki kirip orgay kendiniñ asiği üçün. Egär nemä çolu bilä üzsä, anı bolur etmäğä. Egär ki serp bilä nemä zıyan etti esä da eyäsi anı tapsa tağılına kendiniñ, zıyanın eyäsinä tölämäğ keräk.

68 kapitula. Kimsä kimsäniñ borlalıxına kirgäy

Egär kimsä kimniñ borlalıxına kirgäy biyiniñ erkindän başça, bolur bürtükün borlanıñ yemä, neçä sövsä, yoğsa borlalıxtan nemä çıxarma bolmastir. Anıñ üçün könü törä bilä aytiliñ, ki borlalıxlar kensi eyäsiniñ erkindän başça kimsä nemä buzma(103v/258v)gay, ani bir borlalıxtan nemä çıxarma erki yoxtur. Egär kimesä borlalıxtan nemä alsa borlaçı eyäsiniñ erkindän başça da anıñkibik iştä tapulgan bolsa, neniñ dä içinä zıyan etip esä, keräk biyinä barça tölägäy.

69 kapitula. Yäñi kiyövlär üçün

Egär ki kimsä yäñi kiyöv bolgay, añar tiymästir terçä lovga çıxma, anıñ üçün ki çarşı da zıyanlı nemä yoluxmagay. Anıñ üçün ki anıñkibik yäñi kiyövnü törä erkli etiyir anı çerövdän, ki kendiniñ yäñi sövüklüsü bilä sövüngäylär övlärinä kensiləriniñ. Bilirmen, ki miskinni Teñri sövär da bermästir alarnıñ övinä alay terçä (104r/259r) yas ya çayyu, ki yäñi kiyövlükiniñ yoluxkiy edi. Anıñ üçün anıñkibik yäñi kiyövgä yamanlama keräkmästir.

◇ Ermeni, ki salaları bolgay, anıñ üçün ki borçludur çerüvgä, sövünmägin bu sövüklü berilmäğkä ya džomartlığka.

70 kapitula. Xol tiyirmäniñ

Törä bilä boyruğ etkändir da tiygandır, ki xol tiyirmäniñ tusnağ çoymagaylar: ne üstündägi taşın, ne tibindägi taşın. Anıñ bilä miskin tirlik etär. Yañılğan munıñki nemäni, haligi boyruğni törä bilä ögütlänmäğ keräk, ki tartıngaylar andan, ki anıñkibik tiyirmäniñ tusnağ çoymagaylar.

71 kapitula. Borç üçün tusnağsız

Egär bolgay borçlusu tus(104v/ 259v)nağsız kimesäniñ vağt bilä inanıp bergän küngä da tölämä bolmagay, törä buyuriñ ol inangan kişigä, algay övindän tusnağ borçlunuñ küç bilä tölöv etmäğ üçün. Egär borçlu yağşı köñlü bilä tusnağni bermä klämäsä borç eyäsinä, bu iş bilä borç eyäsi bolur alma. Egär yarlı kişini çüstirğan bolgay nahle, ne-

врага (дьявола), то вины хозяина дома в том нет, но эпитимию со стороны священника он должен терпеть.

(103r/258r) Статья 67.

О том, когда кто-нибудь покосит серпом чей-либо посев или поле

Когда кто войдет в чье-нибудь насаждение или в поле, нельзя заходить и жать серпом для своего пропитания. Если сорвет немного рукой, это можно сделать. Если же нанес урон серпом и хозяин застал его в зерне своем, то он обязан возместить хозяину убыток.

Статья 68. Кто войдет

в чей-нибудь виноградник

Когда кто войдет в чей-либо виноградник без позволения хозяина, может есть ягоды винограда досыта, сколько захочет, но выносить из виноградника ничего нельзя. Ибо истинным законом сказано, что никто не вправе без разрешения хозяина что-либо портить в винограднике, (103v/ 258v) ни что-либо выносить из виноградника. Если кто возьмет что-нибудь из виноградника без позволения владельца-виноградаря и будет уличен в этом, должен возместить его хозяину весь ущерб, нанесенный там чему бы то ни было.

Статья 69. О молодоженах

Если кто недавно женился, ему не годится сразу идти на войну, чтобы не случилось с ним какого либо несчастья. Закон затем освобождает новобрачного от необходимости идти в войско, дабы они с его молодой возлюбленной испытали радость в своем доме. Я знаю, что Бог любит нуждающихся и не позволяет, чтобы в их доме так быстро (104r/ 259r) оказались траур и печаль. Поэтому новобрачных хулить не следует.

◇ Армяне, у которых есть села, а потому они военнообязаны, пусть не радуются этой любезной привилегии или щедрости.

Статья 70. О жерновах

Законом предписано и запрещено давать в залог ручную мельницу: ни верхний камень, ни нижний камень. Благодаря им бедняк живет. Нарушивший это постановление, настоящий запрет должен быть наказан судом, дабы отрешились от этого и таких жерновов в залог не заставляли.

Статья 71.

О долге без залога

Если у кого имеется должник, (104v/259v) который взял нечто на веру до определенного срока и не может возместить, закон запрещает поверившему человеку силой брать из его дома залог ради уплаты долга. Если должник не хочет добровольно дать залог заимодавцу, заимодавец может взять лишь та-

mā anīḱibik tusnaḅ bergäy borĉ eyäsinä. Anīḱibik tusnaḅ keĉä ħatina ḅonma bolmastir. Borĉ eyäsi anīḱibik tusnaḅni ħaytarmaḅ keräk aḅar, kimdän ki alip edi, da aḅar podobniy kün etmägä anīḅ miskinlikinä körä, ki tölöv etmä bolgay.

72 kapitula. Töräsi ḅul-ḅutanniḅ

(105r/260r) Törä bilä ḅoygandir, tiymästir ḅul-ḅutanniḅ aḅĉasin kesmägä yalından da keĉiktirmägä yalga tutkanniḅ, ya ḅulga, ya ḅaravaška alarniḅ, vaḅti ĉiḅkinĉa, günäš batkinĉa, ḅuluḅ etkän ḅuluḅun tölämäḅ keräk biyindän ötläš, anīḅ üçün ki miskindir, da išanĉisi andadır, ki oldur tirliki, ki küstünmäḅliḅ yebermägäy Teḅrigä, da andan tüškiy edi nemä yazıḅka, yetkinĉä edi anīḅ miskinliki, ki aḅar berinip edi ḅuluḅka. Anīḅ üçün aḅar tiymästir ḅuluḅ etkän aḅĉasin keĉiktirmä.

73 kapitula. Tullardan nemä tusnaḅ almagaylar

Törä bilä ḅoyulgandir, ki tul ḅatunlardan tusnaḅ almagaylar nemä dä, ni ton-opraḅ, (105v/260v) ni özgä nemä, altin kümüş kibik, alma bolmagaylar tusnaḅ ornuna. Egär ki özgä törädä buyurgan esä tusnaḅ alma tullardan, ale bizim ermeni töräsinä anī tiygandir, anīḅ üçün ki ton-opraḅ keräklidir tullarga. Teḅriniḅ boyruxundan šayavat berilmäḅ keräk tul ḅatunlarga, da ne türlü ki Teḅri dḅuvutlarga körgüzdi šayavat Misirda.

74 kapitula. Xatun üçün, ki 2 kišini uruškanda ayirgay

Hayda 2 kiši biri biri bilä uruškay asri yaman, da ḅatin kiši alarniḅ arasına tüškäy ayirmaga ḅalabanī, da klägäy aḅar boluškaga, kim ki yīḅiliyir da yeḅiliyir küĉlögä, a özgä nemä bilä bolmiyiḅ boluška, (106r/261r) ol uruškaḅ kišilärni ayirma ne bir türlü iş bilä, da anī, ḅaysi ki ḅuvatlidir, tutkay yumurtḅalarından, törä buyuriyir, anīḅibik ḅatunnuḅ ḅolun keskäylär, anīḅ üçün ki tiydi anīḅibik yerinä. Egär törä šayavat etsä, ol ĉaḅta bolur anīḅibik ḅatun ḅolun satun alma.

75 kapitula. Kimesä ki ölüni kerezmandan ĉiḅarip yalaḅaĉlasa

Kim dä ki ölüni kerezmandan ĉiḅarsa da anī yalaḅaĉlasa, da egär isi tutulgan bolsa anīḅibik ištä, anīḅibik talovuĉi ölümlü bolmaḅ keräk anīḅibik etkani üçün. Egär tutulmagan bolsa anīḅibik isi ištä, soḅra ḅaytkay da babasniḅ alnina ḅosdovanel bolgay, (106v/261v) da anīḅ din atası aḅar luḅḅ bermäḅ keräk anīḅ ol artıḅsi işi üçün yazıḅli, ölümünä diyin kristänliktän keri bolmaḅ keräk anīḅibik yazıḅ etüĉi, neĉik kiši öldürgäy, törä alay körgüziyir.

ким образом. Если бедняка прижать неожиданно, то какой-нибудь залог он заимодавцу даст. Но такой залог не должен оставаться у него на ночь. Заимодавец обязан такой залог возвратить тому, у кого взял, и назначить определенный срок по его бедности, чтобы тот смог расплатиться.

Статья 72. Закон о служащих

(105r/260r) Законом установлено, что не годится урезать денежное вознаграждение служащим и задерживать выплату заработка наемным работникам; хоть слуге, хоть служанке их вознаграждение за службу должно быть выплачено хозяином до истечения срока, прежде захода солнца, потому что они бедны, и в этом состоит их надежда, и это их средство к существованию; дабы не обратились они с воплем к Богу и не впасть из-за этого в грех, ибо нанялись они на службу, потому что их одолела бедность. Поэтому не приличествует задерживать деньги за выполненную ими работу.

Статья 73. Пусть не берут залога у вдов

Законом установлено, чтобы не брали у вдов никакого залога, ни одежды, (105v/260v) ни чего-либо иного, вроде золота и серебра, не брали вместо залога. Хотя в других юрисдикциях залог у вдов брать позволено, но в нашем армянском законе это запрещено, потому что одежда вдовам крайне необходима. По Божьей заповеди, вдовам должно оказывать милосердие, подобно тому как Бог проявил милосердие к евреям в Египте.

Статья 74. О женщине, разнимающей двух дерущихся мужчин

Если двое мужчин будут драться друг с другом крайне яростно, а женщина вмешается, чтобы разнять драку, и захочет помочь свалившемуся и одолеваемому более сильным, и, не будучи способна помочь (106r/261r) и не находя иного способа разнять дерущихся мужчин, схватит за яички того, кто сильнее, закон велит отсечь этой женщине руку, потому что она коснулась такого места. Если же суд проявит милосердие, то такая женщина может свою руку выкупить.

Статья 75. Если кто выкопает мертвеца из могилы и разденет

Кто выкопает мертвеца из могилы и его разденет и будет схвачен при этом с поличным, такой грабитель за подобное деяние должен быть предан смерти. Если не будет пойман с поличным при этом деянии, а после раскается и исповедается перед священником, (106v/261v) то его духовный отец обязан наложить на него эпитимию, и за это его прегрешение он должен быть отлучен до самой смерти от христианской веры, как грешник, равный человекоубийце, — так велит закон.

76 kapitula. Anij üçün, kimsä kimsäni öldürgäy satamadan, klämiyin

Yol bilä barir egäç, kimesä kimesägä nemä etmägäy, da ni duşmanı da bolmagay, da anij üsnä kes-kenetäläy çaraxçılar sekirgäy, da ol, saylıxın saxlama kläp kendiniñ, da öldürgäy alardan çaysın, törä bilä anıñkibik kişi öldürmäç, surp yixöv anı yazıç tutmastır. Egär ki anıñkibik iş k'ahanaga yoluşa, surp yixöv anıñkibik işni (107r / 262r) alay oç tutıyır, da kim anıñkibik yazıçni etsä, çosdovanel bolmaç keräk da ludz tartmaç keräk. Egär ki k'ahana yoluşa anıñkibik işkä, babaslıxına nemä ziyana etmästir. Egär läyiq bolsa, anıñkibik kişi öldürgän bolur tum alma yixövdä.

77 kapitula. Oylanlarnıñ,

ki kendi erkinä da çorçu da saqlanmagan

Kim ki erk bergäy oylanlarına erkinä ösmägä da bermägäy anıñkibik oylanlarnı ustaga bitikkä ya peşägä, bolup miskin, törä körgüziyir anıñkibik oylanlarnı atasından anasından ötläş ustaga ya peşägä bermä, da öskäylär l'atarına dirä, da arzani bolgaylar k'aha(107v/262v)nalıçka ya igi peşägä. Egär ki atası soñra ol çiliç bilä bermägäy oylanların ustaga, oldur, dzigäri itidir zakonnıñ, da ganunk' bilä saqlamaç keräk, da anıñkibik ata çarışlıdır, anij üçün ki törä bilä buyurgandır, ki atalar kensiläriniñ oylanların saqlagaylar yaçşı ögüt bilä, da çorçu tibiñä, da buyurganıña Teñriniñ, ki Teñriniñ töräsindän da çorçusundan çixmagaylar.

78 kapitula. Ki oýullar

atasın-anasın salıp ketärlär

Çaysi da oçul-çiz k'risdänlarnıñ ki salgay atasın-anasın da ketkäy, Teñriniñ boyruçu bilä anıñki ata-ana bütün saqlagaylar oçul-çizni, ki kendi(108r/263r)läriniñ buyruçu bilä çatlarına övrätmägä da çiliçlarına. A egär oçul-çiz atasına-anasına işitmä klämäsä, alarnıñ say da yaçşı ögütün yeñil tutup, anıñkibik oylanlar çarışlı ornuna tutulmaç keräk. Anij üçün Teñri alay buyuruptur, egär çaysi ata-ana kendi oylanların ögütlämäsä hörmätli, Teñriniñ buyurganıña körä tirilgäylär, a ol boyruçni ataniñ-ananiñ nemägä tutmagaylar, anıñki ata-ana bolurlar anıñkibik oçul-çizni keri etmägä. Ale bügüñgi vaçtta köp yoluçur, ki igi ata-anadan, hörmätli, yaman, kendi erkinä oylanlar keri bolurlar. Anij üçün anıñkibik oylanlar (108v/263v) çarışlıdır.

79 kapitula.

Kim çerövgä barsa

Barir egäç çerövgä da öldürgäy anda kişi, anıñkibik kişi öldürüçi ari atalarnıñ boyruçla-

Статья 76. О том, когда кто-нибудь убьет кого-то случайно, нечаянно

Когда кто-нибудь будет идти по дороге и никому не будет мешать, ни вести себя враждебно, и на него внезапно нападут грабители, и он, стремясь защитить собственную жизнь, убьет кого из них, то закон такого человека не считает убийцей и святая церковь не считает это [непростимым] грехом. Если подобное случится священнику, святая церковь такое деяние (107r/262r) расценивает так же. Совершивший подобный грех должен исповедаться и терпеть эпитимию. Если в подобной ситуации окажется священник, это не вредит его священническому достоинству. Убивший человека при таких обстоятельствах, если удостоится, может причащаться в церкви.

Статья 7790. О детях, оставляемых на произвол, и тех, в ком не сохранился страх [Божий]

Когда кто позволяет своим детям расти по своей воле и по бедности не отдает их учителям для обучения грамоте или ремеслу, закон требует от таких родителей отдавать таких детей учителям или мастерам, и пусть растут до совершеннолетия, дабы удостоиться (107v/262v) стать священнослужителями или хорошими мастерами. Если, к тому же, их отец не дает своих детей учителям под тем предлогом, что жизнь монастырская слишком строга, а воспитывать необходимо согласно канонам (правилам), и потому такой отец проклят, ибо закон велит, чтобы отцы хорошо воспитывали своих детей, держали их в страхе и в заповедях Божьих, дабы те не отступали от Божьего закона и из страха Божьего не выходили.

Статья 78. О сыновьях, оставляющих родителей

Хотя некоторые сыновья и дочери христиан оставляют своих родителей и удаляются, родители своих детей должны воспитывать всецело в законе Божьем и (108r/ 263r) обучать их при себе своими наставлениями и по своим обычаям. А если сын или дочь не хотят слушать своих родителей, легкомысленно относятся к их здоровой и доброй науке, такие дети считаются проклятыми. Ибо Бог повелел так, если кто из родителей не научит своих детей быть учтивыми и жить по Божьим заповедям и те пренебрегают требованиями отца и матери, то родители могут такого сына или дочь отстранить. Но в нынешнее время часто случается, что злые и своевольные дети отстраняются от своих добрых и почтенных родителей. Поэтому такие дети (108v/263v) прокляты.

Статья 79.

Если кто пойдет на войну

Если кто пойдет на войну и убьет там человека, подобный человекоубийца по велению святых отцов

rından yazıx ornuna sayışlanmagay, çaysin ki biz dä alay saxlama klärbiz. Äybät, anıñkibik öldürüçi bolur borçlu çosdovanel bolgay da ludz tartkay oğşaşli, törä alay buyuriyir.

80 kapitula. Peşäkârlarnıñ

Egär peşäkâr kimesädän nemä oyurlasa peşäsin işlägändä kensiniñ, çaçan nemä añar işlämä bersälär, da tapulsa anıñ içinä, kensi uyalmaçı üçün eki kez tölämäx keräk oyurluxni. Egär anıñ üsnä sezmäsälär, kensi bilgäy kensi (109r/264r)niñ çilinganı bilä.

◇ Ermenilär bu ustavanı kendiläri arasına saçlagaylar. Egär ermeni peşäkâri özgä dżinsniñ bergän işindän oyurlasa, çaysi törädä özgä dżins olturuptur, ol törä bilä ögütlänmäx keräk.

81 kapitula.

Naçis toygän oylanlar üçün

Egär oylan toysa tilsiz yaçot çaysi özgä boyomlarından, ol çayta anıñkibik oylan naçis toygänından çaranglıx etmäş atasiniñ-anasiniñ iglikinä, neçik to naçisliç bilä toygän. Egär toygändan soñra yoluşa naçisliç, budur açasıliç, soçurlux, ya kelepänliç, ya satamadan anıñkibik telirgäy, ki usundan yenil bolgay, egär uslu da bolsa, çaçan bolma (109v/264v) gay turma, yatkay da kendi keräkin bolmagay tügällämä, da anıñ çardaşları ol işançta bolgaylar, ki Teñri añar sayliç bergäy da naçisliçına boluşkay, anıñ ülüşün atasiniñ-anasiniñ çardaşları saçlagaylar añar dirä, ki Teñri añar sayliç bergäy. Egär sayaysa, keräk çardaşları anıñ ülüşün bergäylär añar. Egär sayaymasa, anıñ çardaşları keräk anıñ ülüşü bilä saçlagaylar anı anıñ ölüm kününä dirä.

82 kapitula. Bezirgänlik üçün

Bir bezirgän birsinä nemä çumaş satkay, da anıñki bezirgän satkan çumaşni [=çumaşi] çalp bolgay ya çürük, da bilgiy edi anıñkibik kendiniñ buzux çumaşin, (110r/265r) da maçtagay, ant içkäy, ki igidir, algin, da aldagay algan kişini, da ol bezirgän, inanip añar da maçtaganına, algay, da soñra anıñkibik çumaşniñ arasına çalp bolgay ya çirik, da anı tanıçlatkay yaçşi kişilär bilä, kingä tiyär inanma; da anıñkibik çalp da çirik çumaş üçün, ki tapulgay, törä körgüziyir, ki anıñkibik çalp da çirik çumaşni tiyär eyäsinä yänä çaytarma. Bu törä bu türlü saçlanmaç keräk: egär kimesä at ya tuvar çara satkay kimesägä da tutungay añar könülük tibinä, ki nemä naçisliçi yoçtur ol tuvarniñ, da soñra algan kişi özgä türlü tapkan bolsa, bu da ol (110v/265v) türlü, neçik aytiliptir yaman çumaş üçün, ki naçisliçi üçün tuvarniñ

не считается грешником, и мы тоже склонны это расценивать так же. Конечно, этот убийца должен исповедаться и терпеть соответствующую эпитимию, так велит закон.

Статья 80. О ремесленниках

Если ремесленник, выполняя заказанную ему работу по специальности, похитит что-либо и его в этом уличат, то обязан ради собственного стыда возместить похищенное в двукратном размере. Если об этом не узнают, пусть сам осознает (109r / 264r) свой поступок.

◇ Армяне должны соблюдать это установление между собой. Если же армянский ремесленник похитит из заказа человека иной нации, то должен быть наказан по законам той юрисдикции, которой подчиняется тот человек.

Статья 81.

О детях, родившихся инвалидами

Если ребенок родится немым или с каким-либо иным изъяном, то такой ребенок, инвалид от рождения, не может быть наследником имущества своих отца и матери как родившийся инвалидом. Если инвалидность возникнет после рождения, то есть увечье, слепота, проказа, вызванное несчастным случаем безумие или умопомешательство, если, даже оставаясь в здравом уме, не сможет (109v/264v) вставать, будет лежать и не будет способен отправлять собственные нужды, а его братья и сестры будут уверены, что Бог пошлет ему здоровье и поможет в его недуге, то пусть братья и сестры сохраняют его долю в наследстве родителей, пока Бог не пошлет ему выздоровление. Если выздоровеет, то братья и сестры обязаны отдать ему его долю. Если не поправится, то братья и сестры должны за счет его доли содержать его до смертного дня.

Статья 82. О торговле

Если один купец продаст другому какой-либо товар, и этот проданный товар окажется поддельным или испорченным, и сам он знал о порочности своего товара, но расхваливал и клялся, что хороший, покупай, и обманул покупавшего человека, и тот покупатель, поверив ему и его похвале, купил, а потом оказалось, что в том товаре есть брак и порча, то пусть засвидетельствует это при помощи порядочных людей, заслуживающих доверия; и в отношении такого товара, брак и порча которого будут обнаружены после, закон предписывает, что такой бракованный и испорченный товар следует вернуть его хозяину. Закон этот применять так: если кто продаст кому коня или скот и поручится перед ним и уверит, что у этого животного никаких изъянов нет, а после купивший человек обнаружит, что дело обстоит иначе, то вопрос (110v/265v) о бракованном животном

başılmağ keräktir, ança tigül, ki çürük nemäni çaytargaylar ya yaman nemäni, anıñkibik çumaşni satkan yarğudan ögütlänmäğ keräktir.

83 kapitula. Hranicalar üçün žarañlarnıñ

Eğär ki çaysi çonşularnıñ arasına hranicalar bolğay övlär arasına da tüzdä rol'alar arasına, da talaşkaylar aralarına, biri aytqay, menimdir, da birsı aytqay, seniñ digül, benimdir, törä anı körgüzmästir, ki anıñkibik iş ant bilä ayırılğay, yoğsa eki yartın igi könü tanığlar çoygaylar, ki kimgä inanma bolğay, çaysi yartın ki artığ tanığ bolğay, ki tanığlığ ber(111r/ 266r)gäylär könüsün, ol yanga bolmağ keräk ol hranica.

84 kapitula. Xuçlar üçün

Хақан ketçoyalar da çartlar çoyşalar kimesäni baçuçi xuçlarnı, ki başkaylar miskinläрни, xuçta yatkanlarnıñ başkaylar ton-opraçların, ašin-suvun. A egär ki ol başıçı damäh etkäy, da kendinä yaşırgay xuçnuñ kelişin, da därveşläрни aç saçlagay, ol borçlıdur, ki şayavat etkäy miskinläär üsnä, ki ačlığ tartmagaylar da miskinlik, törä anı ögütlämäğ keräk şayavatsız, ayamınča.

85 kapitula. Töräsi üçün vank'larnıñ

Eğär kimesä ulu köktän, ya çanlığ olturyuçtan, ya rıcer, ya alpovut, ya žolner kelgäylär vank'nıñ sal(111v/266v)asına, da klägäylär turma, da işitkäylär, ki vank'ta dayın igi yer bar turma, da bargaylar vank'ka biryılar bilä, naçaralar bilä, da çalıçılar bilä, da çatın kişilär dä birgä bolğaylar, da vank'nıñ harbeti alarnı andan tıygay, da alarga körklü sözlär bilä sözlägäy, da çolğay alardan, ki kendiläriniñ sayışından tartıngaylar, egär ki harbėdniñ sözün da çoltçasın nemägä tutmagaylar da turgaylar vank'ta, anıñkibikläär Teñridän da ari atalardan çarışlıdırlar. Xaysi iş çorçuludur işitmä dä. Zera vank' ari atalarnıñ yeridir, anıñ üçün çoygandır, çaysi ki borçlıdurlar çoltça etmä Teñridän (112r/267r) çanlar üçün, da ulu biylär üçün, da barča k'risdänlar üçün. Anıñ üçün anıñkibik kişilärgä tiymästir anıñki çilinmağ bilä vank'ka kirmä, neçik aytilgandır, yoğsa Teñriniñ çorçusu bilä kirmäğ keräk, da Teñridän çolmağ bilä, da t'umlux bermä yazıçlarga boşatlığ üçün.

86 kapitula. Kerablarnıñ buzulmağı üçün

Eğär ki kerap şähärgä yuvuğ buzulsa, tiyär, kermändän çıçıp, kişilärgä boluşma da çutçarma tirlikni keraptan, ki tas bolmagay teñizdä. Egär ki ol kermän kişiläri hadirlänip edilär esä anıñkibik igülikni kerapnıñ talama, tiymäs anı

следует рассматривать, как сказано о плохом товаре, – не только возратить бракованное или плохое, но и наказать продавца товара судом.

Статья 83. О границах наследственных владений

Если возникнет спор между соседями в отношении границы между усадьбами или в поле между пашнями, и один скажет, мое, и другой скажет, не твое, а мое, закон не указывает, чтобы подобное дело решалось при помощи присяги, но пусть представят с обеих сторон достоверных свидетелей, заслуживающих доверия, и с какой стороны будет больше свидетелей, которые засвидетельствуют (111r/266r) его правоту, той стороне и должна принадлежать эта межа.

Статья 84. О приютах

Когда старейшины и старики назначат кого смотрителем приюта, то пусть заботится о бедняках, живущих в доме призрения, об их одежде и питании. А если смотритель позарится, и утаит для себя поступления на приют, и будет содержать тех несчастных в голоде, будучи обязан оказывать беднякам милосердие, дабы не терпели голода и нищеты, то суд должен покарать его беспощадно и безжалостно.

Статья 85.

Закон о монастырях

Если кто из высокородных, или из королевских придворных, или рыцарей, или шляхтичей, или военных приедут в монастырскую (111v /266v) обитель, и захотят стать на постой, и услышат, что в монастыре есть места для постоя лучше, и поедут в монастырь с трубами, и нагара (литаврами), и музыкантами, и при них будут также женщины, и настоятель монастыря станет их удерживать от этого, и объяснит им благолепными словами, и попросит их, чтобы они отказались от своего намерения, и если они не послушают слов настоятеля, и пренебрегут его просьбой, и будут жить в монастыре, то они прокляты от Бога и от святых отцов. О таком даже страшно слышать. Ибо монастырь есть место святых отцов, он создан, чтобы там молились Богу (112r /267r) за королей, и за великих князей, и за всех христиан. Поэтому таким людям не подобает посещать монастырь ради тех деяний, о которых сказано, но входить туда должно в страхе Божьем, и с молитвой к Богу, и подавать милостыню ради прощения грехов.

Статья 86.

О кораблекрушениях

Если корабль потерпит крушение вблизи города, следует выйти из крепости, помочь людям и спасти имущество корабля от гибели в море. Если же люди той крепости позарятся разграбить имущество

etmä: buzulgan kerapniñ ulu ziyani biyinä (112v/267v) boldi ol kerapniñ sinmaçi da batmaçi. Egär klämäsälär yaçşi köñüldän boluşmaga, ol tirlikniñ keräk onunçi ülüşün algaylar boluşkan kişilär kendiläriniñ emgäkläri üçün. Egär ki alarga az körünsä onunçi ülüş, keräk beşinçi ülüşün algaylar da özgäsiniñ çaytargaylar eyäsinä, anıñ üçün ki munıñki işlär köp yoluxur teñizdä. Ale ermeni töräsi bilä saçlanir, ki munıñkibik ziyandan nemä alınmagay ol boluşmaçtan.

87 kapitula. Yäni sala olturyuzmaç üçün

Egär kimesä yäni sala olturyuzma klägäy yäni tib üsnä, anı bolmas etmä çannıñ erkindän başça. Egär anıñkibik iş olturyuzgan (113r/268r) bolsa, alay salaçılarga körgüzmäç keräktirlär yer da yuçoñnıñ himin yasamaga, da soñra salaçılarga övlärinä, da üläşkaylär saban tüzlärin, biçänliklär da özgä yerlärin, ne ki keräkläri bardır, här biri bilgäy, ne üsnä olturuptur. A egär pusta salanı kimesä klägäy el bilä olturyuzma, olturgaylar ol törä bilä da ol çilix bilä, ne türlü burun edi.

88 kapitula. Övlärniñ uzdat bermäçniñ

Barça türlü bazar keräk ki kendiniñ kücinä bolgay da saçlangay, egär kimesä satkay ya algay müklär öbgälärindän çalgan. Egär ki ata ya ana anıñki müklärni satma klägäylär kimesägä, anıñkibik (113v/268v) satıç bolma bolmas, tek bilmäçi bilä oylanlariniñ, da çardaşlariniñ, da yovuçlariniñ, kimlär ki çarangiñ etkiy edilär. Anıñkibik satıç bolmaç keräk anıñkibik müklärdä alarnıñ bilmäçi bilä, da erki bilä, da tanıçlıçları bilä. Egär ki çaysi oçul, kensiniñ atasında bolup, da klägäy satma mülk, anıñkibik nemäni bolmas satmaga bilmäçindän da erkindän başça d'ad'ulariniñ da yovuçlariniñ erkindän başça. Egär ki köñüsün alarnıñ bilmäçlärindän başça, da alarnıñ tanıçlıçlarından, da sözlärindän başça ol igiliklärni, çaysi ki yoyarı belgilidir, kimesägä satsa alarnıñ (114r / 269r) erkindän başça, soñra anıñ oçulları ya yovuçları, kelip, bolurlar ol alğan kişini keri etmägä törä bilä ol müklärdän. Egär anıñkibik müklär yazılğan bolsa keñäşlari bilä, da tanıçlıçları bilä, da erklari bilä bu ayılğan kişilärniñ, da anıñkibik satmaçlıç miskinlikdən kelgän bolgay, bir yılga dirä yovuçları bolurlar törä bilä keri etmägä alğan kişini. A egär köñüsün yaçşi köñül bilä sattılar esä kendiläriniñ keräkläri üçün ol müklärni da toçtadi esä ol bazar, keräk ki kendiniñ kücünä çalgay. Xaysi bazarnıñ bilinmäçliçi bolmaç keräk ermeni yarıuçılarnıñ al(114v/

того корабля, то делать этого не подобает: для владельца корабля (112v/267v) его крушение и потопление очень большой ущерб. Если не желают помочь по доброй воле, то пусть помогавшие люди возьмут за свой труд десятую часть того имущества. Если же десятой части им покажется мало, пусть возьмут пятую часть имущества, а остальное вернут владельцу, ибо такие вещи часто случаются на море. Но армянским законом защищается положение, чтобы при таком ущербе за эту помощь не бралось ничего.

Статья 87. О заселении новых сел

Если кто хочет заселить новое селение на новом посаде, то этого нельзя делать без позволения короля. Если такое заселение будет осуществляться, то поступить так (113r / 268r): показать крестьянам место и заложить фундамент для церкви, а затем для домов крестьян, и пусть разделят между собой пахотные поля, луга и другие угодья, дабы каждый знал, на каком месте он поселяется. А если кто захочет заселить людьми пустующее село, то пусть поселяются согласно тем правам и в том порядке, как было прежде.

Статья 88. О даче отказных актов на дома

Всякая сделка должна сохранять свою силу и соблюдаться, если кто продает или покупает недвижимость, оставшуюся от предков. Если отец или мать хотят продать кому такое имущество, то (113v/268v) продажа не может состояться никак иначе, как только с согласия детей, братьев и сестер и родственников, которые обладают правом наследования. Продажа подобной недвижимости должна совершаться с их ведома, с их согласия и при их свидетельстве. Если какой-нибудь сын, живущий у своего отца, захочет продать недвижимость, то без его ведома и согласия и без позволения дядьев [вероятно, дядьев по отцу] и близких продать он не может. Если в действительности кто продаст кому-нибудь оговоренное выше имущество без их ведома, без их свидетельства, без их слова (согласия) и помимо (114r/269r) их воли, то после его сыновья или близкие могут прийти и отстранить покупателя от этого недвижимого имущества по суду. Если такая недвижимость будет продана по причине бедности и эта продажа будет письменно оформлена по совету с ними, при их свидетельстве и с согласия этих перечисленных людей, то в течение одного года родственники могут отстранить покупателя по суду. А если они действительно продали по доброй своей воле ради собственных нужд и сделка утверждена, то она должна оставаться в силе. Признание такой продажи должно производиться в присутствии армянских судей, (114v/269v).

269v)nina. Da ol yaryučiniñ mühürünüñ tibinä bitik uzdat bergäy satun alğan mülklärni toxtatmağa berilgän bolgay. Neçik bitikläri, alay könülükläri, neçik möhürläri tibinä xanlıxniñ olturyučunuñ berildi barça dżinsniñ bilmäxi bilä tügällänmäxi etärlär, alay oç anıñkibik bitiklər ermeni yaryučisiniñ möhürünüñ tibinä aytilğan işläri bergän alay oç xuvatları bardır, anıñ üçün ki munıñkibik boyruğundan da küçündän çixti korol'nuñ olturyuçundan.

◇ Bu boyruğnuñ yeri bardır elinä ermenilärniñ, anıñ üçün ki yaryučisi alarnıñ voyttur kermänniñ (115r/270r) töräsindän nemeckiy da Marimborknuñ.

89 kapitula. Üläşinmäxläri toyma xardaşlarnıñ

Egär xardaşlar aralarına atalariniñ ölümindän soñra igzliklärin, egär mülklärin, egär özgä nemä, ki üläşingäylär bir ölcöv tibinä, äväl, ne ki üläşmä başlagaylar yergä bilä, barça iştän burun keräk xardaşlar atasiniñ ölümündän soñra xoymaga dżehezlärin da ülüşlärin kendiläriniñ xatunlariniñ, anıñkibik dżehez da ülüşlärin xatunlariniñ, ne türlü ki keltiriptir här biri dżehezin atalariniñ övindän köp mi, az mi xodžalarına, da xatunlariniñ dżehezlärin kerä xoyp, andan soñra xardaşlar, (115v/ 270v) ne ki xalsa atalarından igzliklər, kendi aralarına ülüş etkäylär bir tekşi teñ da könülük bilä.

Egär ki xaysi xardaşlardan üläşmäxtän burun nemä atasiniñ tirlikindän alıp edi esä, anı barça keräk ülüşkä xoypay, här biri xardaş üläşingändän soñra kendi ülüşünä eyä bolur, bu türlü törä körgüziyir.

90 kapitula. Ögütlämäx üçün oyruni

Törä buyuriyir här biri oyruni oyruluş nemä bilä belgili törä alınä keltirgänni ögütlägäylär furka bilä.

91 kapitula. Töräsi üçün oyrularniñ da xaraçılarnıñ

Oyruni da xaraçini kendiläriniñ sıñarları bil(116r/271r)ä yixöv alarnı saşlamas, ale törä alarnı ölüm bilä tas etiyir, anıñ üçün oyru da xaraçılar sıñarları bilä kendiläriniñ här kün ölümlü bolgaylar. Alay oç, egär kimesä kişini oyrulağıy edi ya xaraçlağıy edi xaraçılıx bilä, xaçan Yäñi u Eski Törä ol türlü buyurur, anıñkibik ölüm bilä tas bolgay.

92 kapitula. Xullar üçün, ki yebergäy biyi kendi keräkinä

Xaçan biyi yebergäy xulun ken-di keräkinä yolga da türlü türlü işlər yoluşur yolda, egär

И в удостоверение должен быть выдан акт об отказе от проданного недвижимого имущества с печатью того судьи. Поскольку как грамоты, так и законы даны под печатью королевского двора, и потому действуют явно для всего народа, постольку точно такой же силой обладают и названные акты, выданные под печатью армянского судьи в отношении указанных дел, потому что основаны они на распоряжениях и полномочиях, исходящих от королевского престола.

◇ Применение этого законоположения находится в руках армян, поскольку судья их – городской войт от (115r/270r) немецкой и магдебургской юрисдикции.

Статья 89. О разделе между родными братьями и сестрами

При разделе между братьями и сестрами после смерти их отца имущества, недвижимости или чего-либо иного, раньше, чем приступят к разделу по порядку, прежде всего после смерти отца братья должны отложить приданое и доли своих жен, то есть приданое и доли своих собственных жен, так как каждая из них принесла сколько-то приданого из дома своего отца своему мужу, а когда отложат приданое своих жен, после этого братья и сестры (115v/270v) пусть разделят между собой поровну и по справедливости все то разнообразное имущество, которое останется от отцовского наследства.

Если кто-либо из братьев получил что-нибудь из имущества отца до дележа, то это имущество следует представить к разделу; после раздела каждый из братьев будет владельцем своей доли, так указывает закон.

Статья 90.

О наказании воров

Закон велит каждого вора, приведенного в суд с явной украденной вещью, наказывать виселицей.

Статья 91. О суде над ворами и грабителями

[Если кто-нибудь поймает] воров и грабителей с их пособниками, (116r/ 271r) церковь их не защищает, а закон казнит смертью, ибо воров и грабителей вместе с их пособниками всегда подлежат смерти. Точно так же, если кто обворует или ограбит человека разбойным путем, он должен быть наказан смертью, поскольку так велят Новый и Старый Закон.

Статья 92. О слугах, которых хозяева посылают по своим потребностям

Когда хозяин пошлет своего слугу в дорогу для своих потребностей, а в пути случаются разные приключения, то если со слугой что-либо случится в пути, а сам слуга не хотел туда ехать, а хозяин прину-

anñkibik çulga yolda nemä yoluxkiy edi, a çul klämägiy edi barma ol yolga, a biyi anı anñkibik yolga küç bilä keltirgiy edi, ki bargay, da anñkibik yoldan p'orcu(116v/ 271v)t'iun yoluxkay çulga, da biyi küç bilä yeberip edi ol yolga, biyi egridir ol işkä. Egär çulu biyiniñ bilmäxindän başça bardı esä ol yolga da anda nemä satamaga yoluxkay, ol iştän biyi egri dügül, ne ziyanlı.

93 kapitula. Kimesä yat kişiniñ çulun kendi keräkinä yebergäy işkä

Egär kimesä kişiniñ çulun yebersä kendi işinä da ol çulga yolda nemä satama yoluxkay, ki tas bolgay, ol çaxta ol, kim ki anı yeberdi anñkibik yergä anıñ biyiniñ erkindän başça, borçludur anıñ çanına. Anıñ üçün törä buyuriyir, ni bir kimesä bolmastir boyruç etmä özgäniñ çuluna, kimniñ ki kendi çulu bolmasa. Anıñ üçün yarçuçunuñ (117r/272r) töräsidir, ki anñkibik işni baçkay, ne türlü çiliç bilä ol çulni anñkibik yolga ziyanlı yeberip edi, ya ne säbäptän añar ölüm yoluxtı.

94 kapitula. Yalga tutkan çullarnıñ

Egär kimesä çul yalga tutsa da ayt kay çul biyinä, yeber meni, keräkimä kendimniñ barıym, da biyi klämägäy anı yebermä ol yolga, a çulu biyiniñ sözünä nemä bermägäy da bargay kendi işinä, da anda añar yoluxkay ölüm, anñkibik işkä biyi egri tigül. Egär anıñki yolga biyi yebersä çulun kendi erki bilä, da özgä kişilär ayt kay añar, ki yebermä ol yolga, da anñkibik yebermäxtän yolda nemä p'orcut'iun yoluxsa, anıñ (117v/272v) biyi anıñ üçün egri bolur yaman yoluxmaç üçün çuluna.

95 kapitula. Tovar çara üçün, ki saçovga kirgäy, da oboraga yapkaylar

Egär kimesäniñ tuvarı kirgäy saçovga çışniñ ya ävälbaharnıñ, ol, kimniñdir saçovlar, çaysi ki tuvar kriptir, keräkmästir ne bir nemä bilä tövmä ya anı naçis etmä, tek anñkibik tuvarni kensiniñ oborasına yapkay. Egär anıñki tuvarni saçov eyäsi öldürsä, tölämäç keräk. Egär soçraytsa, ya münüzün sindirsa küç bilä, ya çoyruçun keskäy, ya ayaçın açsatkay, yarçuçılar anı baçkaylar, yergäsi bilä bilip da igi täräzülägäylär, çaysin ki aytilgan satamalardan (118r/ 273r) ol, kim ki bolgiy edi yaman etüçi munñkibik işlärän, ol tuvarniñ 4-ünçi ülüşün tölämäç keräk. Egär ki andan burun tuvar eyäsinä ayttılar esä, ki kendiniñ tuvarın yaçşı közätiniñ tibinä saçlagay, ki saçovda ziyat etmägäy, ol tuvarın kendiniñ tiymagay, ol çaxta yarçuçılar anñkibik işni baçmaç keräk tanıçliçka körä da bilingänlärinä körä.

дил его поехать, и в этой поездке (116v/ 271v) со слугой произошло несчастье, а хозяин силой послал его в эту поездку [как слугу], то хозяин в этом виновен. Если слуга отправится в поездку без ведома хозяина и там его постигнет несчастье, то в хозяин не виновен и за урон не отвечает.

Статья 93.

Когда кто-нибудь пошлет по своим делам чужого слугу

Если кто-нибудь пошлет по своим делам чужого слугу, и того слугу постигнет в пути несчастье, и он погибнет, тогда пославший его в подобное место без согласия его хозяина виновен в его крови. Поэтому закон велит, что никто не может распоряжаться посторонними слугами, раз уж это не его слуги. Поэтому судья должен следовать (117r/272r) закону, согласно которому обязан посмотреть, при каких обстоятельствах тот послал в эту губительную поездку этого слугу и по какой причине ему приключилась смерть.

Статья 94.

О наемных слугах

Если кто наймет слугу и слуга скажет своему господину: «Пусти меня, я поеду по своей нужде», — и его господин не захочет его пустить в дорогу, а слуга не обратит внимания на слова господина и поедет по своим делам, и там его постигнет смерть, то в таком деле хозяин не виновен. Если в эту поездку хозяин послал своего слугу по своей воле, а другие люди говорили ему, чтобы не посылал его в эту поездку, и вследствие этого поручения ему в пути случилось несчастье, то (117v/272v) господин виновен в несчастье, приключившемся с его слугой.

Статья 95. О скоте, который пойдет в посевах, и его закроют в загоне

Если чья скотина пойдет в посев озимый или яровой, хозяин посева, куда зашла скотина, не должен ничем бить, ни калечить эту скотину, но лишь закрыть такую скотину в своем загоне. Если хозяин посева убьет такую скотину, то обязан возместить. А если ослепит, или проявит жестокость и сломает ей рог, или отрежет ей хвост, или покалечит ногу, пусть судьи рассмотрят, разузнают по порядку и хорошо взвесят, и тот, кто вследствие указанного злоключения совершил подобное, должен возместить четвертую часть стоимости этой скотины. Если же до этого хозяину скотины говорили, чтобы держал свою скотину под хорошим присмотром, дабы не наносила вреда в посевах, а он свою скотину не останавливал, тогда судьи должны рассмотреть подобное дело согласно свидетельствам и показаниям.

96 kapitula. Anıñ üçün, kim dâ kimsäniñ atın üškürtkäy

Kimesä kimesäniñ atın üškürtkäy tibinä, kläp alay, ki üsnä olturgan kişini çorçup salgay, da ol olturgan kişi, yixilip attan, ölgäy, anıñkibik iş yaryusu özgä türlü bolmas bolma, tek alay, neçik öldürgän kişiniñ (118v/273v) başı üçün. Neçik törä buyursa yazılğan başı üçün, ol, kim ki üškürtti atnı da säbäp boldı satamaga, tölär başın çardaşlarına da yovuxlarına. A ol yixilğan attan egär tiri çalsa, da egär naçıs bolgay çaysı boyumunda teniniñ, ol çaxta ol, kim ki ürkütti atnı, tölägäy hakimlikin da çardžin, egär ki gälägdän dâ etti esä, anıñkibik törä bolmaç keräk. Egär ki kendi at kişiniñ seziklikindän ürkäy da üstündän olturgan kişini salgay da salğan kişi ölgäy ya naçıs bolgay, anıñ üçün ne bir kimsä ne bir söz kötürmäş da ziyan borçlu bolmas, anıñ üçün ki atlar köp ürkäk (119r/274r) da köp çilix-ları bardır, egär ki çaysı çilix bilä yoluxkiy edi, neçik munda yazılıptır, törä yoluxkan işkä körä ol, ne ki bolsa törä bilä könülük, anı buyurgay.

97 kapitula. Kimesä kişi öldürgäy könüsün ya satamadan

Kişi öldürmäç kläminčä munıñki çilix bilä bolur: egär kimesä otun çapkanda balta bilä, da balta tüşkiy edi sapından da kişi öldürgäy, kim dâ bolsa, albo kimesä taş bilä ya ayaç bilä [atsa], dayın egär kimesä yemişli teräk üsnä ayaç bilä atsa ya taş bilä da kişini öldürgäy, ya usta şä-gertin öldürgäy körminčä, ya ata oylun, ya biy çulun, ya bičä çuluçčisın, ya çardaş çar(119v/274v)daşnı, ya bir kimsä özgäni klämiyin öldür-sä, ya ne türü iş bilä aytilğan, ya atlar arabani alıp çackanda tiyalma bolmasa da kişini öldür-sä, ya kiyikkä çixkanda kiyikçilär da oç atkaylar kiyikkä ormanda ya tüzdä ol sayış bilä, ki kiyik-ni urgay, da ol oç, ki kiyikniñ üsnä atıldı, da ki-şini öldürgäy, anıñkibik öldürmäç kişini klämi-yin öldürmäçlardır.

A kläp öldürmäç könüsün bu türlüdir, ki yügürgäy biri biriniñ artından, ki anı kläp öldür-gäy, da ol, anı çuviyir, çaytip, ol anı öldürgäy, ol, ki anı çuviyir edi, yänäci çaraçılar da soyuçılar, ki klägäylär öldürmägä (120r/275r) yolçunnı da yürügän kişini emin, da alar, ayap tamaçların, çaysın ki çaraçılar öldürmä klädi, çaytip, alar ol çaraçılarnı öldürgäylär, ya bir kimesä çerüv-dä bolgay, kendiniñ duşmanin övdägi anda ta-pup, öldürgäy könü bilä, ya bir kimesä kečä kläp bir kimesäniñ yolun algay, klägäy anı öldürmäç üçün, ya yaman çatun kläp kendiniñ çodžasın

Статья 96. О том, когда кто-нибудь испугает чью-нибудь лошадь

Если кто испугает под кем-нибудь лошадь, что-бы она напугалась и сбросила седока, и седок упадет с коня и убьется, подобное дело должно рассматриваться судом никак не иначе, но только как дело об (118v/273v) убийстве человека. Как велит писанный закон об убийстве, тот, кто испугал коня и стал причиной несчастья, обязан уплатить головщину его братьям и близким. А если тот упавший с коня останется в живых и получит увечье какого-нибудь члена тела, то тогда тот, кто испугал коня, должен заплатить за лечение и ущерб, даже если он это сделал в шутку, суд должен производиться таким образом. Если сам конь испугался вследствие нервозности человека и сбросил с себя седока, и сброшенный человек умер или покалечился, то никто не должен об этом затевать разговора и никто не виновен в ущербе, ибо многие кони пугливы (119r/274r) и у них разные нравы; если уж случилось так, как здесь описано, суд должен рассудить соответственно и решить так, как было бы справедливо по закону.

Статья 97. Кто убьет человека намеренно или случайно

Неумышленные убийства человека имеют такой характер: когда у кого-то при рубке дров топор соскочит с топорница и убьет кого-нибудь, или когда кто столкнет камень или бревно, или кто убьет человека, сбивая палкой или камнем фрукты с дерева, или когда учитель нечаянно убьет ученика, или отец сына, или хозяин слугу, или хозяйка служанку, или брат (119v/274v) брата, или кто, того не желая, убьет кого-либо другого каким-то иным способом, или когда кони понесут воз, и их не смогут остановить, и они убьют человека, или когда охотники пойдут охотиться на дичь, и кто-то выстрелит в дикое животное в лесу или в поле, намереваясь убить дичь, а стрела, пущенная в дичь, убьет человека, – такие убийства людей являются неумышленными убийствами.

А истинно умышленные убийства таковы: когда один гонится за другим, намереваясь убить, а тот, за которым гонятся, поворачивается и убивает того, кто за ним гнался, также когда грабители и разбойники хотят убить (120r/275r) путника или мирно идущего человека, а те, которых грабители хотели убить, спасая свою жизнь, напротив, убьют тех грабителей, или кто, будучи в войске и найдя там своего домашнего врага, убьет его намеренно, или когда кто ночью нападет на кого-нибудь посреди дороги с намерением его убить, или когда злая жена отравит своего мужа, или кто отравит кого-нибудь из зависти и убьет. Когда кто-нибудь убьет по названным при-

otalagay, ya kimsä kimsäni paçilliktän otalagay da öldürgäy. Munıñkibik säbäplär bilä aytilgan bolur öldürmäxliç sağıştan kläp, alay, neçik çiliç bilä etilgän bolgay. Egär kimesä er kişini ya çatın kişini aytilgan çiliç bilä öldürgäy, yazılğan törä bilä anıñ (120v/275v) başın tölämäç keräk.

98 kapitula. İşlär üçün, ki salada bolur

Egär ki kimesä rikadan, çaysi ki salada barıyır, da kimsä yol etkäy suvga kendi baççasına suvarmaç üçün, da ol suvnı kendiniñ keltirmäçindän baçmagay, da anıñ baçmamayından suv çonşusuna ziyan etkäy, da anıñkibik suvnı, ki keltirmäçindän çonşusuna aqlatmagay, anıñkibik ziyanni ol kişi tölämäç keräk, ki suvnı keltirip edi. Kimlär ki töziyir anıñkibik aytilgan ziyanni, çiliç bilä keräk ki kişilär bilä anı tanıçlatkaylar da belgili etkäylär törä yanına, keräk tölägäy bolgan ziyanların anıñ.

99 kapitula. Biliksiz hakimlär üçün

(121r/276r) Yiği yoluxur kişilär bermä hakimlikkä, anıñ üçün adžämilikindän hakimniñ, ya övränmämäçliçindän hakimniñ, ya biliksiz bermäçindän hakimlikni kişini öldürgäy, yaçot öç çuvup ya adžämilikindän yaman hakimlik berirlär kişigä, ya hakim şägertin tügäl övratmägän çastaga yebergäy, da anıñki säbäptän kişi ölgäy, başı tölänmäç keräk yazılğan törägä körä. Aytilğan mahanalar ölgän kişiniñ hakim da şägert borçlu bolurlar ol kişiniñ başın tölämä. Egär çasta kişi klämäsä kendiniñ hakiminiñ işitmä sözüñ da anıñkibik çasta ölgäy, hakim anda egri tigül.

100 kapitula. Kimesä ki küç bilä yebergän bolgay çaydesä, kendi erki bilä barmagay

(121v/276v) Egär kimesä kimesäni küç bilä işkä yebersä kendi erkindän başça, yemişli teräk üsnä minmä da ol teräktän yemiş silkmä, albo açın suv ötläş barma ol klämägän kişigä, ya aytkey at üstünä olturmaga övränmägän, neuki, da anıñkibik yoluxkan işlärä ki açar ölüm kelgäy, kimni ki küç bilä yeberdilär, anıñkibikkä, kim ki säbäp bolur, borçlu bolur başın, anıñkibik kimsäni oçşaşsız işkä klämägängä keltirdi anı anıñkibik satamaga.

101 kapitula. İşçilär üçün yalga tutkan ne işkä dä bolsa

Haçan ki işçilärni sözlärlär ne işkä dä bolsa şınarları bilä işlämägä, (122r/277r) da anıñkibik işçilärdän biri eksik işlögäy birsindän, törä yanına keräk aytkeylar, çaysi ki artıç işlögäy aralarına, açar artıç tölämäç keräk işinä körä anıñ, a kim eksik işläptir, eksik iş bahası algay.

чинам, то это будет считаться умышленным убийством, так, словно это совершено саблей. Если кто убьет мужчину или женщину указанным образом, то, согласно писаному закону, (120v/275v) он должен возместить за его голову.

Статья 98. О делах, которые бывают в селе

Если кто от реки, проходящей через село, проведет канаву в свой сад для орошения, и, подведя воду к себе, не будет за ней следить, и вследствие его недосмотра вода причинит вред соседу, и при этом он заблаговременно не предупредит соседа о том, что пускает воду, этот вред обязан возместить тот человек, который пустил воду. Те же, которые потерпели названный урон, должны обстоятельно при посредстве людей засвидетельствовать это и заявить об этом суду, чтобы им возместили нанесенный урон.

Статья 99.

О невежественных врачах

(121r/276r) Часто приходится отдавать людей на лечение, и при этом по незнанию врача, или по неграмотности врача, или вследствие невежественного лечения человека доводят до смерти, либо из мести или по неграмотности подвергают человека вредоносному лечению, или врач посылает к больному недоученного ученика, и по этой причине человек умирает, согласно писаному закону, за его голову должно быть возмещено. Врач и ученик обязаны уплатить за голову человека, умершего ввиду названных обстоятельств. Если же больной не хочет слушать, что ему говорит его врач и такой больной умрет, врач в том не виноват.

Статья 100. Когда кого-нибудь заставят куда-либо пойти [и] он пойдет не по своей воле

(121v/276v) Если кто пошлет кого-нибудь что-то сделать не по своей воле: влезть на фруктовое дерево и стряхивать с него плоды, или принудит человека, который того не желает, перейти через бурный поток, или прикажет сесть на необученного коня, и в этот момент тому, кого заставили, приключится смерть, то ставший этому причиной будет должен за его голову, потому что довел нежелавшего человека до такой неприятности, до такого несчастья.

Статья 101. О работниках, нанятых на какую-либо работу

Когда нанимают работников вместе с исполщичами на какую-либо работу, чтобы они выполняли ее вместе, (122r/277r) и один из них будет работать меньше других, по закону следует сказать, чтобы тем из них, которые работают больше, платилось больше в соответствии с объемом их работы, а кто работал меньше, пусть получит зарплату меньше.

102 kapitula. Töräsi pastuxlarniñ

Хаҗан ки pastuxlar yalga kirirlär kütmägä barça türlü dźähtsin tuvar җарадан, dźанаварлар dźäht bilä kütmäx keräk da igi közätmäx keräk, ki bolmagay ziyan kiyiktän tuvar җарага җередада. Pastuxnuñ yaman kütmäxindän yoluxkiy edi egär yoluxmaganına kütiçiniñ dä ziyan bolgiy edi, pastux tölämäx keräk anıñkibik ziyanni. Egär pas(122v/277v)tuхnuñ vaхtına ol ziyan yoluxsa da küci yetmägäy ol satamanı kerı etmägä, keräk eyäsin keltirgäy, kimgä ki ziyan boluptur, ol yerdä. Egär җaysi tuvar җередадан säbäpindän pastuxnuñ tas bolgay, keräk kendi tölägäy. Egär kendi күтүчидän ziyan bolsa aҗaҗ bilä urmaхтан, ya taş bilä, ya nemä bilä atmaхтан naхis etkiy edi ya öldürgiy edi, ziyaniñ tölämäx keräk. Egär tuvar җара biri birin öldürsä, anıñkibik işni törä ayırmaх keräk kensiniñ kücü bilä.

103 kapitula. Kim ki nemä bersä yixövgä

Egär kimsä nemä bergäy yixövgä yaхşi köñuldän — borlalıx, ya öv, ya tiyir(123r/278r)män, ya saban yeri, ya muñar körä özgä nemä, da җaysi yixövgä nemä bersälär, da ol yixöv җismätsizlixindän ya özgä nemä satamadan da köygäy, egär kermändä bolsa ya salada anıñkibik yixöv, ol җахта anıñkibik igliktän, ki berilip edi yixövgä, aҗpaşniñ bilmäxi bilä ol kelişlärni yiygaylar da anıñkibik kelişlärдän yixövnü yasagaylar. Egär ol yixövnü burungi yerinä yasama bolmasalar, anıñ üçün ki ol kişilər, yixövnüñ җoyovurtu, ki ol yixövgä baхарлар edi, ol kişilər özgä yari bargiy edilär turmaga, äybät, keräk yixöv yasalgay ol aytilgan җiyişlarindan, җaysi ki ol yixövgä beril(123v / 278v)gändir. Da keräk җабуl болgay aҗpaş da bilmäxi bilä erkinä bergäy.

104 kapitula. Töräsi kebitçilärniñ da bezirgänlärniñ

Bezirgänlar dä kebitçilär könü etüci bezirgänliklärin kendiläriniñ alay tepränmäx keräktirlär da borçludurlar, ne türlü җanlıx olturyuç ne türlü ki taptı da җoydı kendindän, alay kermändä, neçik kermänçixlärдä, barça yollarda.

Eñ burun baхılmaх keräk, neçiktir täräzü-lär, neçiktir funtlar, neçiktir җarıлар da ölcünmäxi barça türlü җumaşniñ, ki bolgaylar könü da tügäl işlär könüsün bezirgänlikniñ, bu türlü җoyulmaх keräk, neçik vaхtına (124r/279r) körä kötürülür da enär, da, җoyup anıñ üsnä közät, dźäht bilä baхkaylar da közätkäylär, ki heç kimesägä aytilgan işlärдä egirlik bolmagay.

Egär kimesä tapulgan bolsa, җaysi ki aytilgan täräzүдä, җарida, funtta, ölcmäxlärдä da җа-

Статья 102. Закон о пастухах

Когда пастухи нанимаются пасти разного рода скот, они должны пасти животных бдительно и хорошо стеречь, чтобы скоту в стаде не было вреда от диких зверей. Если по причине плохого присмотра со стороны пасущих, даже во время отсутствия пастуха, случится потеря, такой урон пастух обязан возместить. Если (122v/277v) урон случится, когда пастух был поблизости, но у него не хватило сил предотвратить несчастье, он должен привести хозяина, которому нанесен урон, в то место. Если какое животное по вине пастуха из стада пропадет, пусть возмещает сам. Если урон нанесен самим пастухом вследствие удара палкой, или камнем, или чем другим бросит и покалечит либо убьет, ущерб он должен возместить. Если одно животное убьет другое, такое дело суд должен расследовать своей властью.

Статья 103. Если кто даст что-нибудь на церковь

Если кто по доброте сердечной пожертвует что-нибудь церкви – виноградник, или дом, или мельницу (123r/278r), или пашню, или нечто иное тому подобное, и церковь, которой это жертвуют, вследствие несчастного случая сгорит, будь эта церковь в городе или в селе, тогда из этого имущества, которое было пожертвовано, пусть с ведома епископа соберут доходы и за счет этих доходов построят церковь. Если ту церковь не смогут построить на прежнем месте, поскольку те люди, церковный приход, которые содержали эту церковь, переехали жить в иное место, конечно, пусть эта церковь будет построена из тех отчислений, которые для этой церкви (123v/278v) предназначены. И это должно происходить с согласия и позволения епископа.

Статья 104. Закон о лавочниках и купцах

Купцы и лавочники, чтобы честно вести торговлю, должны и обязаны действовать так, как установлено и определено самой королевской властью как в городах, так и в местечках, и на всех дорогах.

Прежде всего должно осуществлять надзор за тем, каковы весы, каковы гири, каковы аршины и меры различных товаров, чтобы все предназначенное для продажи было правильным и полным, и [цены] должны устанавливаться в соответствии со (124r/279r) временем, и, поставив надзор над этим, бдительно наблюдали и следили, дабы никому в названных делах не было несправедливости.

Если будет обнаружено, что кто-то обманул кого-нибудь в весе, в мере, в гирях, в мере или в измерении или обворовал, тогда за одну вещь, вследствие указанной нечестности или воровства, поступивший

rilamaçta egirlik kimesägä ya oçurluç etkäy, ol çaxta bir iş üçün, aytilgan egirlik üçün ya oçurluç etkäni bilä, dört kez tölämäç keräk ol egirlik etüçi, dayin da hörmätsiz çalmaç keräk, ki özgälär-gä orinag bolgay, munïñki inamli işlär etilmädi.

Egär ki kimesä yaşırin açça ya flï çaxkay da anï sezgäylär, anïñkibik çaxuçi açça ya flï (124v/279v) keräk eki çolun keskäylär yañilgannïñ.

Tamyaçilarga da törä buyuriyir, ki bezirgânlardan algaylar tamyanï şayavat bilä, ki alar ayirsïnmagaylar. Da çaysi kermängä bezirgân kelsä, bezirgânlïkin başarip, anda tamyasïn tölämäç keräk, a yolda tamya bermä törä buyurmastir. Yasax, ni tamya bolmas çoyulmaga özgä kimesädän, tek çanlardan ya keñäşindän. Egär çaysi biylär tamya tutsalar, özgä türlü çilix bilä tamyanï alma bolmaslar, tek alay, neçik çanlix-tan çoyulgandır.

Dayi da törä körgüziyir ölcüngän işlär da adämilärniñ barçasiniñ tirlïki da keräki yemäçindä, içmäxinä keräkli alay keräk çoy(125r/280r)ulgay, ne türlü yili keltirsä, aylanir barça işlär, da bu bolmaç keräk kücündän çoyulgan-nïñ kn'azalarnïñ, çaysi bu boyruçlarnï aytilgan çoyuqturlar, här biri saçlamaç da givalttan başça tutmaç keräk, neçik çodça, alay miskin, ani bir bezirgân çarşi bolmagay aytilgan işlär-gä, kensi erki bilä nemä çoymaga, ani nemä etmägä bolmastir, ne türlü aytilgan çoyuluptur.

◊ Bu yergä anlanmaç keräk da saçlanmaç keräk baçmaçlarında voyvodalarnïñ, çaysi ki baçičilardir, ki könü bolgaylar ölcövlär, da anïñki taräzülärdä, da ölcünmäçlär-dä çoyiyirlar, da çaysi tapulgay ermeni işlär-dä oçurluçnuñ, yaçot ki (125v/280v) çaxkay açça, töräsi bilä kermän-nïñ da Marimborknuñ, çaysina ki yañilganlarnïñ işlär-dä ermenilär beringändir, ögütlänmäç keräk. A ne ki tamya almaç yolda aytiyir bu yergä, anlanmaç keräk: egär ki çannïñ komaralari, ya tamya alinmaç yolda permita bolgay.

105 kapitula. Törälär barça peşäkârlarnïñ

Barça peşäkârlar alirlar iş barçası birgä ya başça-başça, sözläşip yalin iş üçün. Egär ki peşäkâr köñlüçä iş eyäsinä işlämäsä ya ol işni, kim ki beriptir, buzsa, törä buyuriyir, ki ol peşäkâr ekinçi ol işni yasamaç keräk ol yal üsnä. Egär ki ekinçi klämägäy yasamaga, töräçi üsnä yatiptir anïñkibik işni baçma, ki ziy(126r/281r)anin yaman işiniñ üsnä saçışlagaylar ol burun sözlägän yali üsnä. Egär ki çaysi peşäkâr ol iştan, oçru kibik, nemäni alip esä, birinä dört tölämäç keräk. Egär ki çaysi işni açar bergändir yasamaga da

нечестно должен возместить четырехкратно, а также оставлен в бесчестии, в назидание другим, дабы подобной крамолы не совершали.

Если кто тайно будет чеканить деньги или золотую монету и об этом узнают, подобному чеканщику денег или монет (124v/279v) за его злодеяние отрубить обе руки.

Таможенникам закон велит, чтобы взимали таможенные сборы с купцов милосердно, дабы те не испытывали притеснений. И если в какой-либо город придет купец, занимающийся торговлей, он обязан уплатить там таможенный сбор, а в дороге брать таможенные сборы закон запрещает. Ни налоги, ни таможенные сборы не налагаются никем, кроме короля и его рады. Если кто из князей собирает таможенные пошлины, то может брать лишь так, как установлено государством.

Также закон предписывает, чтобы цены на жизненно важные для человека предметы, продукты питания и питье определялись соразмерно (125r /280r) спросу в этом году и их обороту, и это должно регламентироваться властью королей, которыми установлены названные законы, и каждый должен соблюдать и безусловно их придерживаться, как богатый, так и бедный, и ни один купец не может выступать против названных постановлений, ни своевольно что-либо вводить, ни поступать иначе, чем это определено данным установлением.

◊ Этот порядок следует понимать так, что он осуществляется под надзором воевод, надзирающих, чтобы меры были правильными, и они устанавливают таковые в весах, и в мерах, и если кто из армян будет замечен в хищении или же (125v/280v) чеканке денег, то должен быть наказан судом замковым (городским) и магдебургским, которому армяне подсудны в уголовных делах. А что сказано о взимании таможенных сборов на дороге, то понимать так: на то и заведены королевские коморы (таможни), а на дорогах брать таможенные сборы запрещено.

Статья 105. Законы о всякого рода ремесленниках

Все ремесленники получают работу исполу или отдельно, договариваясь о цене заказа. Если мастер не выполнит работу по желанию заказчика или испортит данный материал, закон велит, чтобы ремесленник переделал заказанную вещь в счет заказа. Если не хочет переделать, на суде положено посмотреть изделие и (126r/281r) рассудить согласно условиям договора, каков ущерб от плохой работы. Если же ремесленник от этого заказа, словно вор, что-либо похитил, то должен возместить вчетверо. Если же из данного материала каким-либо образом что-ни-

ne türlü iş bilä tas etsä, ol tas bolgan nemäni, negä ki tiysä, keräk tölägäy. Egär peşäkâr çekmänni ya añar körä oğşaş nemäni özgä, añar bergän işni uzağ tutkay, da anı küyä buzgay ya siçyan yegäy, anıñkibik iştan ziyanni peşäkâr tölägäy barça. Egär anıñkibik nemäni peşäkâr, alıp, tusnağ xoıyğay, ol sahat oğ borçludur çıxarmaga. Egär anıñkibik işlar peşäkârlarda säbäpindän paçillikniñ otta küygiy edi, peşäkâr (126v/281v) ziyansız çalır. Egär ol peşäkârniñ säbäpindän kül çaytsa ol iş, ziyanni peşäkâr tölägäy.

◊ Egär ki peşäkâr ermeni, añar işni işlämä bergän oyurluğ nemä bilä aş-suv etkäy, kermänniñ töräsi bilä da Marimborknuñ törälänmäğ keräk, a egär oyurluğ iştä ermeni kermän töräsinä nemeçkiy beriliptir.

106 kapitula. Peşäkârlar üçün, ki işlägäy biyiniñ sayıtı bilä

Peşäkârlar, işlövüçi sayıtı bilä peşäniñ kendi biyläriniñ, nemä sayıt bilä biyiniñ işiniñ arasına sinixliğ bolgiy edi, ol ziyan biyiniñ bolmağ keräk. Egär ki ol sayıt bilä biyiniñ peşäkâr kendiniñ işin işlägiy edi da anıñkibik sayıtnı buzgiy edi, keräk (127r/282r) tölägäy ziyanni biyinä.

A kendiniñ biyiniñ etmäğäninä egär peşäkâr çaysı sayıtnı yalga algıy edi işlämäğä kendiniñ başxa işin da ol sayıt iştä buzulgiy edi, biyiniñ bolur ol ziyan, anıñ säbäpindä, ki ol yalga tutkan tölär yalın kendiniñ biyinä.

107 kapitula. Tapunmağ üçün çerüvdä iglik

Kimesä, çerüvdä bolup, egär nemä tapunsa iglik, anıñkibik iglikni ol, kim ki tapsa, bolur kendi erkinçä etmä, kimesägä anıñkibik iglikni çaytarminça, anıñ üçün ki törä çerüvnüñ çanlardan da kn'azatalardan başxa boşatmağ bilä baçışlanıptır, çaçan k'ahana töräsi dä anı aytıyır, ki anıñkibik iglikläri bolurlar mustlar etmä, anıñ üçün (127v/282v) bu iglikläri aytilgan çiliğ bilä tapkan oğşamastır oyurluğ işlärgä ya talanga.

108 kapitula. Eski borçlar üçün

Borç üçün otuz yılga dirä tep-tek turganniñ, ki ol borçnu törä bilä izdämägän, keräk tep-tek turgay meñilik. A egär ki ol vaçtlarniñ arasına anıñkibik borç üçün kimesä kensiniñ borçlusun ağıy edi da anıñ üsnä yaçşı tanıçliğ bolgiy edi inangan kişiniñ, ya andan çalğanlarniñ ol borçlunı ya çalğanlarından bolurlar, baçmıyın anıñkibik köptängini, borçun törägä tartma da aqmaga. Da egär anıñkibik borçta tusnağ berilgän bolsa ol inangan kişidä, andan alingan alğan bolgay, da 30 (128r/283r) yıldan soñra anıñkibik tusnağ izdämägän

будь уничтожит, то должен возместить ущерб. Если ремесленник слишком долго будет держать данное ему сукно или иной материал и его побьет моль или поедят мыши, за порчу материала ремесленник обязан возместить сполна. Если ремесленник что-то подобное даст в залог, то обязан тотчас выкупить. Если такие материалы сгорят во время пожара, учиненного кем-то по злему умыслу, ремесленник (126v/281v) убытка не несет. Если материал сгорит по вине мастера, то он должен возместить урон.

◊ Если ремесленник-армянин похитит и растратит (пустит на хлеб и воду) данный в работу материал, то его должно судить городским и магдебургским судом, поскольку в делах воровства армяне подсудны городскому немецкому суду.

Статья 106. О мастеровых, работающих орудиями хозяина

Ремесленники, выполняющие работу орудиями своих хозяев, за порчу этих орудий при работе на хозяина ответственности не несут. Если же хозяйским орудием мастеровой выполнял собственную работу и испортил орудие, то должен (127r/282r) возместить хозяину ущерб.

А если мастеровой, работая не на хозяина, возьмет в аренду какое-нибудь орудие для самостоятельного выполнения собственной работы и это орудие испортится, то ущерб на хозяине, по той причине, что наниматель уплатил хозяину за аренду.

Статья 107.

О военной добыче

Если кто, находясь в войске, добудет какое-нибудь имущество, тот, кто добыл такое имущество, может распоряжаться им по собственной воле, никому этого имущества не возвращая, поскольку военное право от королей и князей наделено особыми свободами, да и духовное право говорит так же, что подобное имущество может быть пожертвовано, потому (127v/282v) имущество, приобретенное таким образом, не приравнивается к краденым вещам и разбойничьей добыче.

Статья 108. О старых долгах

По долгам, о которых никто не беспокоился до тридцати лет и не требовал через суд, претензий не предъявлять вовек. А если в течение этого срока кто-нибудь в отношении такого долга заявлял на своего должника и у займодавца или у его потомков имеются хорошие свидетельства, то он сам или его потомки могут призвать в суд должника или его наследников и потребовать, несмотря на подобную давность. А если у того кредитора был залог в счет этого долга, полученный от заемщика, и в течение этих 30 (128r/283r) лет залога никто не вытребовал в судебном по-

törä bilä da anıñkibik tusnaç ıoygan özgägä çalır ol kişiniñ çatına meñilikkä da andan çalganlarga.

109 kapitula. Anıñ üçün, kimesä nemä satun alğay da anıñ üsnä beh bergäy satkan kişigä

Eğär kimesä tirlık satun alğay barça türlü nemädän, da satıç etkäy edi anı, da bir ülüşün anıñ üsnä bergiy edi satuçığa, da satuçi aluçığa inangiy edi çalgan suman suman [=sumanı], törä buyuriyir anıñkibik iglikni, kimgä ki satıptır, ne bir kimsägä özgägä satma bolmas, keräk ol bazarnı ol toxtatkay, kim ki alıptır burun. Eğär ki aluçi kensi ki erki bilä bazarnı boşatsa, ol alğan nemäni, ol çayta ol sab(128v/283v) aptan bolur ol iglikni özgägä satma. Evet ki taniçliç tibiñä, ki ol burungi aluçi añar erk berdi.

110 kapitula. Bezirgänniñ nemä satın almaçı üçün, da satkan kişi klägäy tirlıkni tıyma

Eğär ki kimesä, tirlık satın alıp, ne türlü dä bolsa, da bergäy bir ülüş açça, da soñra, sayış etip, klämägäy bazarnı tutma, anıñkibik bazarnı özgä türlü sindırma bolmastır, kim bazarnı tutmasa, eki ança çaytargay behin, ne ki alıptır, a ol, kim ki satun alsa iglikni, egär ki klämägäy ol bazarnı tutmaga, ne ki beh beriptir, anı tas etär.

111 kapitula. Açça bermäç tusnaç üsnä

Eğär ki kimesädän kimesä tusnaç üsnä açça alsa, da etkäy birgäsinä belgili (129r/284r) kün, da kününä tusnaçın [tölöv aşıra] çıçarmagay, egär ol çoygan künni aşırgay, da ol tusnaç çoygan kişi tusnaçni, açça da çıçarmasa, törä körgüziyir anıñkibik tusnaç çoyuçığa, keräk anı aņğay bir dä, 2 dä, 3 tä, ki kensiniñ tusnaçın çıçargay da aççasın tölägäy. A egär klämäsä çıçarma, ol çayta ol, kimniñ çatına tusnaçtır, keltirip añar 2 taniç, anıñkibik tusnaçni bolur satma. A egär ol tusnaçni dayın artıçına satkiy edi, ne ki kensi berip edi, da taniçlarga belgili etkiy edi, ol satuçi tusnaçni bolur borçlu añar, kim tusnaç çoyuptur, ne ki artıçına sattı, eyäsinä çaytargay, kim ki tusnaç çoyup edi.

(129v/284v) **112 kapitula. Anıñ üçün,**

ki kimesä kimesägä nemä aytkay bermä

Eğär ki kimesä ermeni çaysı iştä dä bolsa işni algıy edi tüzmägä da yasamaga, ki anı sözlägiy edi anıñ çulluç üçün, da ol, kim ki anı sözläsä, anıñki çulluç üçün, ki iş başargay, tutunur añar tügällämägä, ol çayta anıñkibik iş eyäsi, başarsa işin anıñ köñlüçä, kim añar simarlaptır, çulluçun tügällägäy añar aytkanına körä, ol iş eyäsinä emgäki üçün. A egär anıñkibik işni başarmadı esä da emgängäy ol iştä, kim ki yalga tutup edi, keräk anıñ bilä işin yasagay anıñ emgäkinä körä.

рядке, то залог, оставленный у него, остается у этого человека и его потомков навечно.

Статья 109. О том, когда кто-нибудь нечто купит и даст задаток продавцу

Если кто купит какое-нибудь имущество, и его продажа будет совершена, и он даст продавцу часть его стоимости, дабы продавец поверил покупателю, что тот заплатит остальную сумму, закон велит, что продавец не может продать такое имущество никому другому, кроме этого покупателя, эту продажу сохраняет за собой тот, кто купил раньше. Если же покупатель сам добровольно откажется от сделки, то на этом (128v/283v) основании это имущество может быть продано другому. Но только под свидетельством, что тот первый покупатель ему это позволил.

Статья 110. О покупке чего-либо купцом, когда продавец захочет имущество задержать

Если кто купит какое-либо имущество и частично уплатит денгами, а потом кто-то, поразмыслив, не захочет придерживаться сделки, – подобную сделку нельзя расторгнуть иначе, как: если отказывается продавец, то он обязан возвратить полученный задаток в двойном размере; а если сделки не желает придерживаться покупатель, который внес задаток, то он теряет его.

Статья 111. О даче денег под залог

Если кто возьмет у кого-нибудь деньги под залог, и вместе с ним назначит (129r/284r) определенный срок, и тот своевременно, уплатив долг, залог не выкупит, если залогодатель пропустит тот назначенный срок, и не уплатит деньги, и не выкупит оставленный залог, закон велит, чтобы (кредитор) напомнил залогодателю единожды, дважды и трижды, чтобы тот уплатил деньги и выкупил свой залог. А если не захочет выкупить, тогда залогодержатель, пригласив к себе двух свидетелей, может этот залог продать. А если продаст тот залог дороже, чем сам дал, и объявит свидетелям, то продавец залога [залогодержатель] обязан возвратить залогодателю излишек от продажи.

(129v/284v) **Статья 112. О том, когда некто кому-нибудь пообещает нечто дать**

Если кто в каком-либо армянском деле возьмется за выполнение и решение какого-нибудь задания, и заказчик возьмет на себя обязательство выплатить ему за оказанную услугу некоторое вознаграждение, то если исполнитель успешно выполнит поручение по желанию заказчика, заказчик обязан расплатиться с ним за услугу по слову своему. А если он не сумел выполнить поручения полностью, но трудился над этим, то наниматель должен рассчитаться с ним за эту работу в меру того, сколько он сделал.

113 kapitula. Oylu, ki atasiniñ bilmäxindän başxa borç etkäy

(130r/285r) Egär çaysi atanıñ bolgay oylu ya çizi, da çaysi alardan atasına bildirmägäy da anıñ erkindän başxa etkiy edi nemä borç, da ölgüy edi ya çäçkiy edi yat uluska, ol borçun tölämiyin, törä körgüziyir, anıñkibik borç ni atası, ani çardaşları borçlu düğüllär tölämägä, tek ol, kim ki borç etiptir, andan özgä ne biri dä borçlu tigül, a ziyanın tölämägän borçnuñ anıñ bolmaç keräk, kim ki borç etiptir. Da munı alay ayırıp, egär atasiniñ tirliki vaçtına anıñkibik borç etkän bolsa, da atası tirliki vaçtına añar nemä çıxarmagan bolgiy edi, ni atası, ni çardaşları borçlu düğüllär ol borçnu tölämä. A egär ki atas(130v/285v)iniñ ölümündän soñra algıy edi atasiniñ ya anasınıñ ülüşün, kensi payın da, töläminçä ol borçun, ölgüy edi, ol çayta anıñkibik borç, kim ki inanır edi, bolur anıñ ülüşü üstünä izdämägä, egär ki müklärä dä bolsa, keräk, ki bolgay ülüşü müklärädän, anıñ ülüşünä tüşkän, er ya çiz çardaşlarınıñ ülüşü üstünä düğül, bo alar borçlu düğüllär.

114 kapitula. Xonaçlar, ki xonaç övlärinä çumaş çoyarlar

Xaçan xonaç kelsä çumaş bilä xonaç övinä da storoz tutsa ol çumaška, da ol közät kötürgäy üstünä, ki igi közätkäy ol çumaşni, da anıñ közätmäxindän ziyan bolgay ol çumaška, ne türlü iş bilä dä (131r/286r) boldu esä, ol anıñkibik ziyanı közätçi tölämäç keräk. Egär közättän başxa xonaç çumaşın ani öv eyäsinä baçmaga simarlamadı, da kimesägä közätmä bermädi, kendinä yamanlasın, da ziyanları da kendiniñ bolmaç keräk, özgä türlü işlärniñ yoluçmaçından başxa, ki nemä säbäpi bolmagay öv eyäsiniñ ya közätniñ.

115 kapitula. Öksüzlärniñ

Egär ki atasiniñ ölümündän soñra çalgaylar oylanlar kiçi da ki bolgay atasiniñ-anasınıñ borçu tölämägän, ol çayta borç eyäləri bolmastırlar öksüzlärdän almaga, ne bittirmägä angınça, ki ol oylanlar yılların algaylar, da, äybät, barça igilikləri ol öksüzlärniñ, (131v/286v) yaşların alminça, kläsä bolgay öv, ya saban tüzü, ya bu işlärgä körä nemä, anıñkibik övni ya sabanni bolurlar çartlar yalga bermä da yılların yığaylar angınça, ki oylanlar esäygäylär yaşlarına, budur barça er atası bolmaç keräk igirmi yaşına dirä hokiparclar çoluna, a çizoylanlar tarbiyatı angınça, ki ergä bargay, çaysi eri bolgay eyä da hokiparc, a ol kendi eyäsi bilä kendiniñ tirlikin, ne kläsä, ani etär.

Статья 113. О сыне, который сделал долг без ведома отца

(130r/285r) Если у какого отца будет сын или дочь и кто-то из них, не давая знать отцу и помимо его воли делает какой-нибудь долг и умрет или бежит в чужую страну, не уплатив этого долга, закон предписывает, что ни отец, ни братья и сестры не должны возмещать такого долга, только тот, кто долг совершил: никто, кроме него, не должен, ущерб от неуплаты долга лежит на совершившем долг. Особо оговаривается следующее: если он совершил долг при жизни отца и отец при жизни не выделил ему ничего, то ни отец, ни братья и сестры возмещать этот долг не обязаны. А если после (130v/285v) смерти отца он получил свою долю из отцовского и материнского наследства и умер, не уплатив этого своего долга, тогда его кредитор может истребовать свой заем из его доли, если даже это недвижимость, и кредитору должно быть возмещено из той доли недвижимости, которая приходится на него [на умершего должника], но не из доли его братьев и сестер, ибо они не являются должниками.

Статья 114. Гости, которые оставляют товар в гостиницах

Когда придет гость с товаром и наймет сторожа для этого товара, и тот охранник примет на себя обязанность хорошо стеречь тот товар, и вследствие того, что он не стеречь, тому товару будет нанесен урон, то, как бы это ни (131r/286r) произошло, этот урон должен возместить охранник. Если же гость оставил товар без охраны, и не поручил хозяину дома присматривать за ним, и никому иному не дал стеречь, то пусть пеняет на себя, и в уроне должен быть виноват он сам, и если не случилось чего-либо иного, то не должно быть никаких претензий ни к хозяину дома, ни к охране.

Статья 115. О сиротах

Если после смерти отца останутся малые дети и у отца с матерью окажется неуплаченный долг, кредиторы не могут взимать, ни высуживать долг с сирот до тех пор, пока те не достигнут совершеннолетия, и конечно, все имущество тех сирот (131v/286v) до их совершеннолетия, будь-то дом, или пахотное поле, или что-либо тому подобное, этот дом или пашню старейшины могут сдать в аренду и собирать арендную плату до тех пор, пока дети не дорастут до своих лет, то есть пока все мужчины на руках опекунов не достигнут двадцати лет, а дочери не достигнут зрелости и не выйдут замуж, когда мужья станут их опекунами и они со своими мужьями начнут распоряжаться своим имуществом по своему усмотрению.

116 kapitula. Žarangliq üsnä atadan xalğan igilik üçün

Egär kimgä Teŋriniñ boyruxu bolsa, ösiyät etmiyin, da xalğay kensindän soñra oñul-xizi, ol çaxta xalğan igilikni atasından anasından teñ üläšmäx keräk. (132r/287r) A egär ösiyät etsä, da igilikni er oñullarına çixargay, da egär tirliki vañtina ergä berdi esä xizlarin, da er oñlanlarına artix klägäy edi bermä, ne ki xizlarına, ol anin erkinädir. A egär kimesäniñ er oñullari bolmasa, ol çaxta xizoylanlar atadan anadan xalğan barça igilikkä eyä bolur. Kimesä ölgäy, da oñul-xizi bolmasa, da xardašlari bolgay, ya xardašiniñ oñlani, alarga xalir ol igilik. A egär ki xardaš ya xardaš oñlu bolmagay, ol çaxta xiz xiz xardaš, ya xiz xardašiniñ oñlani bolgay yovu. A kimesä bolsa oñulsuz-xizsiz, da 4-ünči kindikkä dirä bolgay yovu, da anı bilgäylär, ki könüsün, ki žar(132v/287v)angliq etmägä, ne türlü ki törä körgüziyir, žarangliq etkäylär anin igilikinä oñulsuz-xizsizniñ anin kibik işkä, da ol yuvuyluxta ol bolur yovu.

117 kapitula. Adamniñ xani üçün, ki tölämä bolmas

Egär kimesä adäminiñ küç bilä da kendi erki bilä xanin tökkäy, ne bahasi bar, ne tölovü xan bahasiniñ, anin üçün ki Teñri yaratiptir adämini kendinä oñšaš, da adämini kimesä bolmastir ölüdan turuzma, tek Teñri. Xan bahasi töländi Ovseniniñ, a soñra Biyimizniñ Jisus K'risdosnuñ, barça düniani yaratkannin, oñšaš da könü anı sayinma, ki xardašlari Ovsenini satilar 20 pin'azga, da Biyimiz (133r/288r) K'risdosni Uta sattı dzuvtlarga 30 pin'azga, anin üçün bu tölovlär arzani tigül edilär, yaman da yaramas. Axiri törägä da könülükä yatiptir, egär kimesä ermenini öldürsä, baši üçün tölämäx keräk 365 flı, da bu munin kibik säbap üçün oñsatiptirlar eslari bilä, ne türlü ki adämidä 365 boyom bar, da alay oñ yilda 365 kündür, anin üçün munin kibik iti boyruq xoyuvturlar törädä, ki adam öldürmäx bolmagay, ki bolgay iti xorxu, tartinmañliq anin kibik istän, ki här biri xorxusuz da emin tirilgäylär.

◊ Bu boyruqnuñ yeri bar, ermeni ermenini öldürsä. Egär ki özgä dżins ermenini öl(133v/288v)dürsä ya ermeni özgä dżinsni öldürsä, ol çaxta kermänniñ töräsi bilä pospolitiy, xaysinda ki olturuptur, ya xanliq törä bilä ögütlängäylär.

118 kapitula. Xanga almañ üçün törädän

Törä bilä könüsün aytkandır, egär kimesägä törädä dävinin arasına yoluxkiy edi, ki sayingiy

Статья 116. О наследовании отцовского имущества

Если над кем свершится воля Божья, и он не оставит завещания, и после него останутся сыновья и дочери, имущество, оставшееся от отца и матери, должно быть разделено поровну. (132r/287r) А если завещание сделал, и выделил имущество сыновьям, и при жизни выдал дочерей замуж, и захотел побольше дать сыновьям, чем дочерям, это в его воле. А если у кого сыновей нет, тогда дочери становятся владельцами всего имущества, оставшегося от родителей. Кто умрет, не имея ни сыновей, ни дочерей, а будут братья или племянники по мужской линии, то владельцами становятся они. А если братьев или племянников по мужской линии не будет, тогда это имущество наследуют сестры и сыновья сестер. А если окажется бездетным, но будут родственники до четвертого колена, и будут доподлинно знать, что они могут наследовать, как показывает закон, то пусть имущество бездетного они наследуют по праву родства.

Статья 117. О человеческой крови, которую невозможно возместить

Если кто насильственно и сознательно прольет человеческую кровь, (пусть знают) что она не имеет цены и цены крови не возместить, ибо Бог создал человека по своему подобию, и никто не может воскресить человека из мертвых, только Бог. Цена крови была уплачена за Иосифа, а затем за нашего Господа Иисуса, творца вселенной; уместно и справедливо принять во внимание, что братья продали Иосифа за 20 серебряников, а Господа нашего (133r/288r) Христа Иуда продал евреям за 30 серебряников, потому эти платы недостойны, мерзки и предосудительны. В конце концов, закон и справедливость требуют, что если кто убьет армянина, то за его голову должно уплатить 365 золотых, и это мудро объясняется такими причинами, как то, что в человеке 365 суставов, а в году также 365 дней, поэтому в законе заложено строгое требование, что человекоубийства быть не должно, что должны господствовать ужасный страх этого и отвращение от подобных действий, дабы каждый жил безопасно и спокойно.

◊ Этот закон действует, если армянин убьет армянина. Если же человек иной нации убьет армянина (133v/288v) или армянин убьет человека другой нации, то подлежат наказанию городским посполитым судом, под юрисдикцией которого находятся, или королевским судом.

Статья 118. Об апелляции от суда к королю

Законом справедливо сказано, что если кому случится при тяжбе в суде подумать о решении су-

edi töräçiniñ aytkanından, voyttan ya ermeniniñ çartlarından yaryusuna ermeniniñ, çatına artikullarınıñ da yoluçkan işlärde sayıngay, ki egirlik ettilär ya ayırlıç etiyirlär, da ol sayınmaçtan alğay çanga, anı etmäğä bolur, ki alğay çanga, yoçsa özgä yergä düğül. Korol' anıñ biylikı yazıl(134r/289r)gan töräläri yanına ermenilärniñ aytilgan kişi almaçına çanga keräk ki tapkay da ayırgay anıñ biylikı. Da barça ermenigä erk bardır törädän çanga almaga, alay çodžaga, neçik miskingä, anıñ üçün ki ermenilär kn'azatalardan ötläş, yoçsa kermänlärdän ötläş tigül privilegevaniydirlar, dayın da artıç privilegevaniydirlar korol'nuñ olaturyuçundan, da çanlıç olaturyuçka ilğärgi törägä kendiläriniñ privilealari yanına beringändirlar, a özgä heç kimsägä, da alay oç kim alarga berdi törä, tek kendi, özgä kimesä [tügül], törälärin etsär yergäsi bilä toyru könülük bilä.

119 kapitula. Yaryuçi üçün, ki biri birindän (134v/289v) başxa yaryu etmäğäylär

Här biri töräçisi ermeniniñ, işitip gileyin bir yandan, keräkmäs ol işniñ yaryusun etmäğä, tek eki yartın kelğäylär yaryunuñ alnına. A çaysi yanniñ artıç tanıxlari bolğay könü, töräçi, işitip alardan gileyin da džuwapın, da skazat etkäy aralarına, ne türlü tiyar törä yanına, ol aytğay aralarına, kimlär töräläşiyirlär. Xaysi ki tanıçlıç istä bolmaç keräktir da tutulmaç 3 tanıç ötläş könü.

120 kapitula. Töräsi üçün ermeniniñ

Könülük bu türlü körgüziyir da belgili törä yanına barçasına bolmaç keräk, ki kendi yaryuçi ni bir dävininiñ yaryusun (135r/290r) etmä bolmastır, bolup kendi yalyız, ale kendiniñ töräsinä ermeniniñ bolğay 12 tañlangan igi çartlar, ki ermeni töräsin igi bilgäylär. Egär ki 12 bolmasa, bolğay 6, egär altı bolma bolmasa, bolsun dört. Bu türlü çiliç bilä etilğay törä, özgä türlü düğül, da ni bir yaryuçi övrätmägä bolmastır, çaysin ki töräsin kendi etsär, ol kensi bolur edi podizdreni belgili.

121 kapitula. Anıñ üçün, ki töräni hörmätlämäsä

Egär ki kimesä töräni hörmätlämäsä sayıt bilä ya söz bilä ermeniniñ, ol çayta anıñkibikni öğütlämäç keräk törä bilä, yañılğanına körä, anıñ üçün ki bilmäç keräktirlär, törägä anıñ üçün kelmästirlär, (135v/290v) ki çalaba etkäylär, yoçsa här biri keräk izdägäy sekinlik bilä da hörmät bilä könülükün kendiniñ. Haçan bir yan gile etsä ya džuwap bersä, birsı yan keräk işitkäy da sözün üzmägäy anıñ, kim gile etiyir. Gileyinä körä da džuwapına körä töräçi buyurganin buyurgay, ne-

дья, войта или армянских старейшин от имени армянского суда, при статьях и в текущих делах, что совершили несправедливость или притесняют, и, исходя из этого мнения, он решит апеллировать к королю, то он может обратиться к королю, но не в иное место. Его величество король (134r/289r) обязательно рассмотрит апелляцию этого человека и вынесет решение в соответствии с писаными армянскими законами. Все армяне вправе апеллировать на решение суда к королю, как богатые, так и бедные, ибо армяне наделены привилегиями от великих князей, а не от городских властей, более того, они наделены привилегиями от королевского престола, и согласно своим привилегиям подчинены первейшему суду, королевскому престолу, и никому иному, и также только тот, кто дал им суд и законы, лишь он сам, а не кто-либо иной, должен осуществлять правосудие по закону и согласно истинной справедливости.

Статья 119. О судьях, чтобы не проводили суд (134v/289v) в отсутствие одной из сторон

Никто из армянских судей не вправе вершить суд по какому-либо делу, выслушав заявление одной стороны, но только когда предстанут перед судом обе стороны. Судья, выслушав их заявления и ответы, по тому, от какой стороны свидетели достовернее, как положено по закону, так пусть и рассудит между тяжущимися. В деле должны быть свидетельства, причем приемлемы три достоверных свидетеля.

Статья 120.

Об армянском суде

Справедливость на суде необходимо показать так, чтобы она была очевидной каждому, и потому ни по каким делам судья не может принимать решение сам, (135r/290r) в одном лице, но у него в армянском суде должно быть 12 избранных достойных старцев, хорошо знающих армянское право. Если же не будет 12, пусть будет 6, если нет шести, пусть будет четыре. Суд должно вершить только таким образом, а не иначе, и ни один судья не вправе советовать в деле, которое судит сам, ибо в таком случае сам подпадает под явное подозрение.

Статья 121. О неуважении к суду

Если кто оскорбит армянский суд оружием или словом, он должен быть наказан по закону, согласно его преступному деянию, потому что должны знать, что в суд приходят не для того, (135v/290v) чтобы затевать беспорядки, но каждый должен добиваться своей справедливости спокойно и уважительно. Когда одна сторона делает заявление или дает ответ, другая сторона должна слушать, не прерывая речи того, кто делает заявление. Судья согласно их заявлению и ответу выносит судебное решение, на чем де-

niñ üsnä toxtar uçü işniñ, ne türlü ki alnina stornalar töräläştilər, bolgay uçka çixmaga. A barça yaryuçiniñ küçiniñ küçi bardir ögütlämägä barça yañılğanlarnı yaryuda, ne türlü yañılğanına körä, budur olturyuzmaç bilä da dżurum bilä.

122 kapitula. Kimni ki voytka ündägäylär, da barmagay

(136r/291r) Kimni dä ki ündägäylär voytka nişan bilä ermenilärniñ, da turmagay, üç kez ündälgän bolgay. Nemägä tutmiyin, da turmagay alnina, burungidä çalir voytka 6 aça, ekinçidä turmasa, 12 aça tüşär voytka, üçüncü dä ündämäxtä turmasa, 12 aça dżurum çalir da olturmaç ta. Alay keräk uzaç zindanda olturgay, ki yükkä algaylar yaçşı kişilər, ki dostoyat etkäy törägä da törä etkän işlärägä, da ol yükçigä ol kişi bilä birgä, kim üçün ki yük kiriptir, keräk alarga kün berilgäy törägä dirä [=körä] üç haftaga dirä, ki turuzgay ermeni töräsiniñ alnina (136v/291v) könülmä da dżuvap bermä, ne iş üçün dä anı egri tutsalar. Egär ki kimesä törägä ündälgän bolsa da 3 kezgä diyin, heç körüp, turmasa, här ündälmäxtä 12 aça çalir voytka da ermeni çartlarına da tüşär işindä olturgan [=ol utturgan] kişi, mülk mi, aça mi, töräniñ küçü bilä berilgäy añar. Kim ki anıñki çiliç bilä añar çarşı törä bilä yetti, asrı da bolur añar çumaş bilä tölöv etmä, çaçan işinä tüşti utkan kişigä, egär övi bolmasa, ya açaşı, ya çumaşı, ol çayta añar tölövgä kün berilmäç keräk artikullarga körä yoyarı yazılğan, da alay oç çonayka da 4-ünçü (137r/292r) küngä dirä, anıñ bilä, kim ki añar egridir albo borçludur, tügäl törä voyt bilä ermeni çartları bilä bolmaç keräk, barça türlü egirliktä tügällämä barça işni törä bilä bolgan alay etmäç keräk, neçik yoyarı çoyuluptur, da anıñkibik tügällänmäç könülmäç keräk bolganı törä bilä, a ol törä, çaysı ki törädä utturgan kişi dä beriniptir.

123 kapitula. Xatun kişini kim dä ki ündäsa törägä

Egär ki çaysı çatun ki törägä ündälgän bolsa, çodžası ya yovuç çardaşları töräniñ alnina zastupit etmägä bolur, da anıñ işlärin keçirmägä, utmaga ya tas etmägä işlärin, ki bolgay yaçşı da yollu (137v/292v) çuvati, çaysı ki inamına beringiy edi bekliki törä alnina, a anıñkibik işlärä ustatiç da hillä bolmagay, töräçilər keräk körgäylär, ki kimlär yovuç bolma kliyirlär, da klägiy edi çatunnuñ işinä turmaga, da anıñ işin utmaga ya utturmaga, ol kişi yüz dä yüz çatun bilä keräk yetkirgäy yovuçluğun, ki bilikli bolgay

ло прекращается, и спор, по которому стороны судились, завершается. И высшая сила судьи состоит в том, чтобы всех преступивших наказывать в суде в соответствии с их преступлениями, то есть заключением в тюрьму и штрафом.

Статья 122. Кого вызовут в суд, а он не пойдет

(135r/291r) Кого бы ни вызывали к войту со знаком армянского [суда], а он не придет, пусть вызываю- т трижды. Если пренебрежет и не явится, в первый раз останется должен войту 6 грошей, не явится во второй раз, должен уплатить войту 12 грошей, если и на третий вызов не явится, обязан уплатить 12 грошей и подлежит аресту. В тюрьме он должен сидеть до тех пор, пока добрые люди не возьмут его на поруки, что представят его в суд к судебному разбирательству по делу, и тем поручителям и тому человеку, за которого они поручились, по закону назначить срок до трех недель, чтобы они обеспечили его явку в армянский суд (136v/291v) для оправдания и ответа по делу, по которому его обвиняют. Если кто будет вызван в суд и не явится ни на один из трех вызовов, за каждый вызов должен уплатить войту и армянским старейшинам по 12 грошей и будет считаться проигравшим в своем деле, а его имущество или деньги будут силой закона переданы заявившему на него в судебном порядке. Более того, как проигравший он обязан будет возместить заявителю его издержки товаром, а если у него не окажется ни дома, ни денег, ни товара, тогда ему, согласно изложенным выше статьям, назначить срок, и точно так же гостю – до четвертого (137r/292r) дня – с тем, кто перед ним виновен, или его должником, суд с войтом и армянскими старейшинами в полном составе должен произвести судопроизводство полностью по всем нарушениям, как описано выше, и это производство и удовлетворение совершить в полном составе суда, и тем судом, [решению] которого проигравший человек подчинился.

Статья 123. Если кто заявит в суд на женщину

Если в суд для ответа вызовут женщину, то муж или близкие родственники могут представлять ее в суде, вести ее дела, выигрывать и проигрывать по ее делам, имея достойные и надлежащие полномочия (137v/292v), и доверенность на них утверждается судом, и чтобы в таких делах не было хитрости и коварства, судьи обязаны видеть, кто хочет выступить в качестве близкого родственника, и когда кто пожелает заместить женщину в ее делах, дабы выиграть или проиграть ее дело, тот человек должен доказать право родства лично в присутствии женщины ради

törä alnina, ki ol anıñ yovuxudur, a egär anıñ-kibik işni yetkirkän bolsa aldamağ bilä, çaysi çatun tüşkiy edi kensi işinä, anıñkibik aldamağ ayılğan iştä dä egri bolmagay, añar ziyan etmäş.

124 kapitula. Belgili etilmäxi ant içmäxi

Töräsi ermeniniñ yazıl(138r/ 293r)gan bulay buyuriyir, egär çaysi kişi ermeni ermeni töräsi bilä ki keltirgiy edi antka ten sartın, ol çaxta ol ermeni ni bir tanıxlıx bilä yetmägän, çaysi iştä dä bolsa, kläsä ulu, kläsä kiçi bolgiy edi, tek kendi ant içkäy, da ant könüsün yuxövdä bolmağ keräk surp çac üsnä, a özgä yerdä tigül. Ki voyt anda bolgay ol ermenilär bilä, çaysi ki birgäsinä oltururlar törädä, çacän vaçt bolsa, 2 barmağın çoyma ari çac üsnä. Ol kişi, kim ki ant içtiriyir, keräk 3 kez suv toldurgay çoluna, andan soñra ol kişi ant içkäy törä yanına. Alay oç ölü kişidän soñra, egär ki kimesä kimsäni obvinıt (138v/293v) etkäy, ol kişi, kimni ki obvinıt ettilär, ol çilix bilä yoyarı ayılğan antın kendi etkäy, barça tanıxlardan başça könülür.

Çaysi barça da här birin başça iştän, alay, neçik barça tüzgän, da tügällängän, da yasalgan, emin da bek klärbiz tutmaga, belgili bizim klägänimizdän, da sayışimizdan, da erki bilä bizim keñäşimizniñ, eki türlü keñäşniñ bulay berkitip da saçlama klädiç, sayış ettiç, çuvatlatiyyirbiz da berkitiyyirbiz, ne türlü ki bu vaçtka dirä tutulğan edi. Budur, egär ermeni bolsa povod törägä, izdamäğ keräk anı anıñ töräsinä, çaysi ki törädä oltur(139r/294r)uptur. A egär ermeni ündälgän bolgay ya egri bolgiy edi, töräläri yanına ayılğan ermenilärniñ voyttan ötläş kermänniñ İlvnuñ çartları bilä ermenilärniñ töräsi bolmağ keräk, 4 artikuldan başça özgä bizim bitiklärimizdä yazılğan, çaysında ki ermenilär bu İlvnuñ da ündälgändirlär töräsinä kermänniñ Marimborknuñ, beriyyirbiz da beriniyyirbiz. A ne ki könüsün bu dört artikuldan yoyarı töräsi bilä kendiläriniñ ermenilärniñ törälängäylär, çaysi alarnı alay çaldiriyyirbiz da saçlama klärbiz, neçik bu vaçtka dirä tutarlar edi da tirilirlär edi bu töräni. Çaysi ki (139v/294v) barça da başça işlär üçün könü da tanıxlı ayılğan işlär möhürümüzni bizim bügün-gi işlär üsnä asılğan boldi. Da berildi Petirkovda seydmä barçası bilä şapatkün, yovux yixkunnüñ alnina Adinahasniñ, Paregendanına.

Krisdosnuñ toyğanından 1519 yilina, çanlıçimizga bizim 13-ünçi yilina, ermenilär tvısna 969-da.

Berildi törälär Zigmunt çandan. Anda edi-lär anıñ çatına Krisdostan bolgan açaşlar: Yan

zasвидетельствования судом, что он ее близкий родственник, а если он обманом добился, чтобы женщина проиграла, то такой обман в подобном деле не ставится ей в вину и не будет ей в ущерб.

Статья 124. Объявление присяги

Армянский писанный (138r/293r) закон повелевает, если кто из армян будет приведен армянским судом к телесной присяге, то этот армянин, не имея свидетельств, в каком бы то ни было деле, хоть большим, хоть малом, может только принять присягу, и присяга для верности должна совершаться на святом кресте в церкви, а не в ином месте. Чтобы там был войт с теми армянами, которые заседают вместе с ним в суде, и когда придет время, положить два пальца на святой крест. Человек, приводящий его к присяге, должен три раза наполнить его руки водой, затем тот человек примет присягу перед судом. Также после смерти человека, который обвинил (138v/293v) кого-либо, обвиняемый таким же образом, описанным выше, должен совершить присягу сам, и оправдаться безо всяких свидетелей.

Все эти статьи и каждую из них в отдельности, так, как все это составлено, и дополнено, и исправлено, мы стремимся нерушимо и твердо соблюдать, по нашему явному намерению, и по размышлению, и по воле наших рад, обеих рад, мы пожелали подтвердить и сохранить, рассудили, и подтверждаем, и закрепляем так, как было принято до настоящего времени. То есть, если заявителем в суде будет армянин, справедливости требовать от него должно в его суде, (139r/294r) где он состоит. А если к ответу будет призван армянин и он окажется обвиняемым, то суд должен совершаться войтом города Львова перед названным армянским судом вместе с армянскими старейшинами, в который призываются к ответу перед городским магдебургским правом и львовские армяне, – жалуем и доверяем. И справедливо, чтобы, помимо этих четырех выше названных статей, они судились по своим армянским законам, которые мы так оставляем и желаем сохранять, как до настоящего времени они их придерживались и жили по этим законам. В подтверждение чего (139v/294v) в целом и в частности для пущей веры и свидетельства названных дел к настоящим делам печать наша была привешена. Выдано в Пётркове на сейме вальном (всеобщем) в субботу, ближайшую перед воскресеньем Недели о Страшном суде, на ее Масленицу.

От Рождества Христова 1519 года, нашего королевства в год тринадцатый, по армянскому летосчислению 969-го [+551=1520] года.

Выданы законы королем Сигизмундом. Там при нем были епископы во Христе: архиепископ святого

surp yixövdän Gniznaniñ, mitropoleaniñ arhi-aḫpaš da ilgäri biy keñjāštā, Papaniñ elčisi, Macey, aḫpaš Kuyavniñ, Yan Poznandan, (140r/295r) Fabiyan Elšprktän, Petr Peremiš'adan da bizim ḫanimizniñ podkancleriyi, aḫpašlar; dayi da ulu küclü biylär: Krišdof Šidlovdan, voyvoda da starosta Krakovnuñ da ḫanliḫimizniñ bizim kancleri, Yan Lubrančtan Poznanckiy, Mikolay Dobovicadan Sndomirskiy, Yaraslav z Laskadan Serazdan, Ota z Xodčadan pospolitiy, Mikolay z Nisčic Plockiy, Andriy Tčindän Lubelskiy, voyvodalar; Lukaš Gurkadan Poznanckiy, starostasi Ulu Pol'skaniñ, Mikolay Šidlovcadan Sndemirskiy, ḫanliḫimizniñ bizim ḫaznadari, Mikolay Yordan Zakličindan voynickiy ronca barčasiniñ Krakovnuñ da Spišniñ, (140v/295v) Zadornuñ da Osvencimniñ starostasi, Yan Peremdan Sirazkiy, Adam Drevičtän Radomskiy, kaštalanlar; Yan Latavskiy da Gnizenckiy, Krakovnuñ da Lenčicniñ, Yan Čolanskiy Zkorhamirskiy, Andriy Krickiy, sventego Miḫala Pol'skego i Srodencego yixövlärniñ proboščlarniñ, zakritarlarniñ bizim, kanovnikläri Krakovnuñ; Stanislav Xroborskiy, ḫoronžiy, da krayčiy, da podčašiy bizim dvorumuznuñ, Lāsota Ožarovskiy, podkomoriy bizim i Zavivosdnuñ, Mikolay Tomickiy, stolmistr bizim da Koscenniñ starostasi, dayin da artix česnikläriñ, ur'adnikläri da dvor'aninläri; bizim (141r/296r) bu aytilgan işlär ḫatına ḫaysi ki tanixlar, ki inamliḫka arzandirlär, süvük bizgä, da inamli, da süvüklü bizgä. Berildi ḫolundan aytilgan maḫtalgan Teñridän berilgän ata pan Petrdän, Peremiš'aniñ aḫpašindan da bizim ḫanliḫimizniñ podkancleriyi, hörmätli, bizgä sövüklü. Aytkanı yänä aniñ K'risdos ataniñ biy biy Petrniñ, aḫpaši Peremiš'aniñ da ḫanliḫiniñ Pol'skaniñ podkancleriyi, Petr, aḫpaš da podkancleriy, belgili etiyir.

(141v/296v) Haybat könü surp Errortut'unga, Ataga Oyulga da Ari Džanga meñi meñilik, amen.

Munda bu kün bu bitik tügälläniyir, ḫaysi ki ündälir Törä bitiki. Yasaganı ari vartabedläriñ barča ermeniliktä, ḫaysi ki yasadilar da toḫtattilar ermeni tili bilä kendiläriniñ džinsina, ḫaysi ki yazilgan bar edi ermeniçä Ilöv ermenilärinä, işlätirlär edi ani yazilganına da toḫtalganına körä. Andan soñra boldu Zigmunt ḫanniñ zamanında, ki turdular Ilöv radcalari ermenilär bilä korol'nuñ alnina Krakov šähäriñdä, da ayttilar korol'alnina, ki ermenilärniñ törälari yoxtur, tek ermenilär ayttilar: «Milostivi korol'u, bardir törälärimiz, ḫaysi ki saḫlanıyirbiz törälärimizniñ ḫatına».

костела митрополитанского, примас и папский легат Ян Гнезненский, епископ Куявский Мачей, Ян Познаньский, (140r/295r) Фабиан Эльпршикский [Варминский], Петр Перемышльский, нашего короля подканцлер, епископы; вельможные князя Криштоф из Шидловца, воевода и староста краковский и канцлер нашего королевства, Ян из Любранча Познаньский, Миколай из Добовицы [Дубровицы] Сендомирский, Ярослав из Ласка Серадзский, Ота из Ходчи, посполитый [генерал русский], Миколай из Нициц [Мышиц] Полоцкий, Андрей из Тичина [Тичина] Любельский, воеводы; Лукаш из Гурки Познаньский, староста Великой Польши [генерал], Миколай из Шидловца Сендомирский, казначей [подскарбий] нашего королевства, Миколай Йордан из Закличина, войницкий правитель всего Кракова и Спиша, (140v/295v) староста Затора и Освенцима, Ян из Перема [Пшеренба] Серадзский, Адам из Древицы Радомский, каштеляны; Ян Латавский [Латальский] – Гнезненский, Краковский и Ленчицкий, Ян Чоланский [Чарновский] Скарбимирский, Андрий Крицкий, святого Миколая Полоцкого и Сроденского костелов, ксендзы; секретари наши и каноники краковские – Станислав Хроберский, хорунжий, кравчий и подचाший нашего двора, Лясота [Сильвестр] Ожаровский, подкоморий наш и Завихостский, Миколай Томицкий [Оборницкий], столмистр [конюший] наш и староста Косцена, а таже другие чешники, урядники и дворяне наши; (141r/296r) присутствовали как свидетели достоверные, исполненные милости, веры и любви к нам. Даны названные наши дела из рук поименованного богохвалимого отца и пана Петра, епископа Перемышльского и нашего королевства подканцлера, уважаемого и милостивого к нам. Реляция того же отца во Христе пана и пана Петра, епископа Перемышльского и королевства Польского подканцлера, епископа и подканцлера.

(141v/296v) Слава истинной Святой Троице, Отцу и Сыну и Святому Духу навеки веков, аминь.

Здесь сего дня завершается это писание, именуемое книгой законов. Это творение святых богословов всего армянства, которое они сочинили и уложили на армянском языке для своего народа и выработали на основе писаний и постановлений (канонов) и которое было у львовских армян написанное по-армянски. Затем во времена короля Сигизмунда львовские радцы (члены магистрата) с армянами явились в городе Кракове к королю и заявили перед королем, что у армян законов нет, только армяне сказали: «Милостивый король, законы у нас есть, и мы придерживаемся этих законов». (142r/297r) После этого его ве-

(142r/297r) Andan soñra korol' anij biylikı buyurdu ermenilärgä, ki köçürgäylär kendiläriniñ törälärin ermeni tilindän nemiçä tilinä. Da xaçan köçürdilär törälärni, köp türlü emgäk kördilär. Da andan soñra eltilär korol'ga. Da anij biylikı kördi da biyändi, ki asrı igi törälärdir ermenilärniñ. Xaysi ki toxtatıp berkitti da berdi ermenilärgä kendiläriniñ törälärin. Ne türlü ki bu bitiktä yazılıptır, eki türlü til bilä, nemiçä da tatarça, kendi sanlarına 124 kapitula, açaçabank'tan başça, xaysi ki yazılıptır başta. Dayı da muni yazdırdı ketxoyalıx işadag kendilärinä, da kendiläriniñ keçmişlärinä, kim ki körüp sarnasa, «Uçmaç» aytkaqlar emgängänlärä da yazdırğanlarga, amen. Yazıldı tvaganniñ 772-sinä, 1523.

Dayı da aņgaysız yazganni, köp yazıxlı Mgrdiç apeyanı. Aņğanlarnı Teņri aņgay meņi uçmaçına, amen.

[Процессуальный кодекс]

(142v/297v) Dayın da bu xadar yazarbiz ögüt töräçilärgä, ki bilgäylär törälärgä körä kirmägä da yürütmägä da özgälärgä körgüzmägä törälärniñ yolun, ne türlü.

[Дополнительная статья 6]

Bu iştä bu yol bilä etmäx keräk yaryuda, neçik yazılğan törädädir, 3 haftadan 3 haftadadır viloženiy törä.

[Дополнительная статья 7]

Egär ki kimesägä ermeni yaryusunda ayırlıx körünsä, ki kendiniñ ayırlıxına körä çaxırgay biyik yaryuga, korol'ga anij biylikinä, na ol kişigä berilmäx keräk bu türlü. Egär korol' korunada bolsa, 3 kez 3-är hafta rok bermäx keräk. A egär korol' anij biylikı korunada bolmasa, bermäx keräk aņar 3 kez 9-ar hafta, bulaydır törä. Kim ki bu roklarnı keçirsä da keltirmäsä korol'dan kendi işinä boluş, ol kişi kendi işin tas etär ol iştä ol sdupendä, (143r/298r) xaysi iş üçün, ki korol'ga alıp edi. A yaryunı ayamaga bolmastır kimesägä, iş učuna toxtamiyin, tügällänmiyin yaryu bilä. Da bitik yazılsa korol'ga, yaryudan keräk bir möhür voytunı bolgay, bir ketxoyalıxniñ.

[Дополнительная статья 8]

Antniñ işi bu türlüdür. Kim ki kimesäni yaryu bilä antka keltirsä, keräk suvnu 3 kez xoluna ol toldurgay. A kim ki ant içsä, ol tölär žamgočka 12 aççanı. Egär yixöv açılğay ant üçün da barişkaqlar, dävikârlar keräk žamgočka bir nemä bergäylär, da voytka da bir altın aça bergäy ant içkän.

личество король приказал армянам, чтобы они перевели свои законы с армянского языка на польский язык. И когда они переводили законы, то испытали много всяческих трудностей. А после этого послали королю. И его величество увидел, и ему понравилось, что армянские законы очень хорошие. Которые он подтвердил и закрепил и дал армянам их собственные законы. Каким образом они записаны в этой книге, на двух языках, по-польски и по-татарски, 124 статьи числом, помимо введения, написанного в начале. Также старейшины велели сделать эту запись в память о них и об их предках, и те, кто увидят и будут читать, пусть скажут «Царство небесное» трудившимся и поручившим написать, аминь. Написано в 772, то есть в 1523 году.

Также помяните писавшего, многогрешного монаха Мгрдича. Да помянет Бог помянувшего в своем вечном Царстве небесном, аминь.

(142v/297v) И еще мы написали для наставления судьям следующее, дабы знали процедуру судопроизводства и другим объясняли, каков порядок ведения суда.

[Дополнительная статья 6]

В этом вопросе в суде надо поступать так, как в писаном законе: “уложенный” (плановый) суд через три недели на третьей неделе.

[Дополнительная статья 7]

Если кому в армянском суде покажется, что притесняют, пусть, исходя из своего мнения об обременительности, обращается в высший суд его величества короля, и эту возможность предоставлять этому человеку таким образом. Если король в стране, назначить срок трижды по три недели. А если его величество не в стране, то дать трижды по девять недель, таков закон. Пропустив назначенный срок и не доставив поддержки от короля по своему делу, тот человек проигрывает на этой ступени в своем деле, (143r/ 298r) по которому апеллировал к королю. А ограничивать в этом праве нельзя никого до вынесения приговора и завершения суда. И на письмо к королю поставить одну печать от войта и одну от совета старейшин.

[Дополнительная статья 8]

Присяга совершается так. Приводящий кого-нибудь к присяге по суду трижды наполняет его руки водой. А принимающий присягу уплачивает звонарю 12 грошей. Если церковь будет открыта для присяги и тяжущиеся помиряются, то должны дать что-нибудь звонарю, и присягающий должен дать войту один злотый.

[Дополнительная статья 9]

Yänä törädä olturgan vaхтта voyt bilä, neçä ki törä uzaх olturuptur, da ne ҳадар ki аҳча yilса šepšeniktän da zapislärdän, da kimesä, ki töräniң alnina yaңilgay, bu (143v/298v) аҳчаларни 3 ülüš etmäх keräk: bir ülüš voyтка, bir ülüš töräçilärgä, bir ülüš yazıçığa.

[Дополнительная статья 10]

Yänä möһürdän 6 аҳча, ol da ketхoyalıхniңdir.

[Дополнительная статья 11]

A ne ki dзurumga tüšsä, kimesä ermeni yaңilganına körä аҳча bilä ögütlägäylär, andan voyтка nemä ülüš yoхтур, ol da bizimdir.

[Дополнительная статья 12]

Daғı da kimesäniң borçu üçün bir kimesäni olturғuzgaylar, keräk аңар bergäy күндä bir аҳча ҳардзга, neçä ki uzaх күн oltursa zindanda.

[Дополнительная статья 13]

Daғı da bilgäysiz, ki һär vilozeniү törädän, ki törä olturgay, da ne ki ülüš alirlar töräçilär, ol аҳчадан 1 аҳча deckiygä берilgäy.

[Дополнительная статья 14]

Da bir kimsä ki zindanda olturgay kimsäniң borçu üçün, da neçik törä buyuriyir, ki күндä аңар ҳардзга bir (144r/299r) аҳча bergäy, ol күндän, ki olturғuzdu, 3-ünçi күngä dirin, ki аңар ҳардзliхin bermägäy edi, voytnuң ҳолундан ötläš берilmägäy edi, 4-ünçi күндä töräniң erki bar anıңkibik kišini, borç eyäsin, erkli yebermägä zindandan, yänä törägä üндäginçä. A ol borç eyäsi, ki ҳaldi törädä, ki tölov etkäy алган kišisinä baš borçun, yoхsa anı аңар tölov etmägä borçlu dügül, ҳaysin ki аңар zindanda ҳардзliх berdi, tek anı аңар borçlu ҳalir, ne ki törägä naložit etti baš suması bilä tölämägä birgä; törä bulay buyuriyir, ertäsindän borç eyäsinä ҳардзliх берilmäх keräk.

[Дополнительная статья 15]

Bir kimesä kimesäni törägä üндägäy, tapir kermändä, da ol, anı nemägä tutmiyin, kelmäsä, 6 аҳча dзurum ҳalir, ekinçi turmasa, 12 аҳча, üçünçi (144v/ 299v) yänä 12 аҳча da olturmaх zindanda.

[Дополнительная статья 16]

A egär ki bir töräni turgay povodna sdrona, da biri biri artından üçünçigä dirin turmagay, anıңkibik kiši ilgärgi törälärni tas etär, keräk yänä yäңi baştan pozuvat etkäy.

[Дополнительная статья 17]

A egär kimesä bir üндälgän болgay törägä, da turgay, da soңra yašingay, da ol yan, ҳaysi ki povoddur, 3 töräni biri biri artından turgay,

[Дополнительная статья 9]

Также деньги, собранные во время заседания в суде с войтом, пока заседал суд, в качестве судебных пошлин и за записи, а также с провинившихся перед судом, эти (143v/ 298v) деньги надо разделить на три части: одна часть войту, одна часть судьям, одна часть писарю.

[Дополнительная статья 10]

Также за печать 6 грошей, это также старейшинам.

[Дополнительная статья 11]

А что поступит по штрафам, когда кого из армян накажут за проступок деньгами, то из них доли для войта нет, они тоже наши.

[Дополнительная статья 12]

Также если кого посадят за долг, ему положено давать по одному грошу в день на пропитание, по числу дней, пока будет сидеть в тюрьме.

[Дополнительная статья 13]

Также знайте, что от каждого заседания “уложенного” (планового) суда из доли денег, полученной судьями, 1 грош дается возному (приставу).

[Дополнительная статья 14]

Когда кто-нибудь сидит в тюрьме за долг кому-то, как велит закон, ежедневно он должен давать на его пропитание по одному (144r/299r) грошу, и если бы с того дня, когда он его посадил, и до третьего дня он не давал на его пропитание, то, дабы не давать за счет войта, на четвертый день суд вправе такого человека, должника, выпустить из тюрьмы до следующего вызова в суд. Но тот должник, который обязался в суде, что выплатит кредитору главную сумму, не обязан возмещать ему расходов на свое содержание в тюрьме: он должен уплатить лишь столько, сколько обязался в суде отдать вместе с главной суммой; закон велит, что содержание должника положено оплачивать со следующего дня.

[Дополнительная статья 15]

Когда кто вызовет кого-нибудь в суд, найдя в городе, и тот проигнорирует и не придет, останется должен 6 грошей, не предстанет во второй раз, 12 грошей, в третий раз (144v/299v) снова 12 грошей и сядет в тюрьму.

[Дополнительная статья 16]

А если заявитель на первое заседание суда придет, а затем подряд до третьего заседания суда не явится, такой человек теряет свое прежнее право и должен вызывать опять сначала.

[Дополнительная статья 17]

А если кто, будучи вызван в суд, однажды явится, а потом будет скрываться, а заявитель явится в суд на три заседания подряд, то тот человек в своем

aniñkibik kiši kensi işinā tüşär. Aniñkibik kiši kensi işinā tüşär, ne türlü dä iş bolsa, çaysi ki burungi törädä aniñ gileyin işitti.

[Дополнительная статья 18]

Da egär kimesägä keräk bolsa minuta çıxarmaga diftärädän möhür tibinä, töräsi 12 aıçadır: 6-si möhürdändir, da 6-si yazıçınıdır.

[Дополнительная статья 19]

Da kimesä izdägäy ya klägäy diftärädän vıpis, aniñ töräsi 3 aıçadır.

[Дополнительная статья 20]

(145r/300r) Yänä bir kimesä ki klägäy törädä zapisin sarnatmaga diftärniñ aıçıçından, üç aıçadır.

[Дополнительная статья 21]

A egär ki çaysi çonaıça keräk bolgay törä satın alma potrebniy, keräk törädä bergäy 14 aıça: 2 aıçası voytnuıdır da 12 aıçası töräçilärniñdir.

[Дополнительная статья 22]

A egär ki özgä çonaıç klägiy edi ol töräniñ alnına özgä kiši üstünä törä tutmaga, ya yänä ol kişigä utru, ol da keräk obložit etkäy yänä 14 aıça törä alnına.

[Дополнительная статья 23]

A egär ki kimesä başlagay çonaıç kiši vıloženiy törä alnına, burungi törä turmagay, çaysi da kişigä utru, aniñkibik çonaıç kiši povinen dügül törägä bu 14 sbni obložit etmägä, çaysi ki başladı vıloženiy törä alnına.

[Дополнительная статья 24]

Yänä bir kimesä yerlilär bolgay, da biri birinä utru hörmätinä ayb bergäy, ya çonaıç yerligä ayb (145v/300v) bergäy, aniñkibik iştä, kim ki yatmaga klämäsä, aniñkibik kiši, yerli dä bolsa, bolur kensinä törä satın almaga, berip 14 aıçanı, da törä alnına aniñkibik aybdan çıxmaga.

[Дополнительная статья 25]

Yänä bir kimesä kimesä üçün yük kirgäy törä alnına turuzmaga yerligä utru, da bolgay borç üçün ya özgä nemä üçün, berilgäy aıar 3 kez 3-är haftaga törägä körä, ki turuzgay. A egär aniñkibik kişigä nemä prihoda yoluısa, ya çanlıı iştä bolgay, ya çasta bolgay, ya miskinlikindän çaçkay, da tutkaylar yükcini, da keltirgäylär törä alnına, keräk aıar bu türlü berilgäy.

[Дополнительная статья 26]

A egär ki aniñkibik borç eyäsi çanlıı ulusta bolmasa, keräk aıar berilgäy 3 kez 9-ar hafta.

[Дополнительная статья 27]

A egär ki çonaıç bolsa, (146r/ 301r) keräk berilgäy 3 kez 4-är küngä diyin yükcigä turuzma-

деле считается проигравшим. Такой человек проигрывает свое дело, каким бы это дело ни было, поскольку на первом суде его заявление выслушал.

[Дополнительная статья 18]

Если кому понадобится выписка из актовой книги под печатью, это право стоит 12 грошей: шесть из них за печать и шесть писарю.

[Дополнительная статья 19]

А если кто обратится и потребует выписку из актовой книги, то это право стоит три гроша.

[Дополнительная статья 20]

(145r/300) А если кто потребует, чтобы прочли запись из актовой книги, находящейся под ключом, то за это три гроша.

[Дополнительная статья 21]

А если какому гостю нужно закупить потребный суд, то должен дать в суде 14 грошей: 2 гроша войту и 12 грошей судьям.

[Дополнительная статья 22]

А если другой гость пожелает перед тем же судом нанять суд для судебного разбирательства с другим человеком или против того самого человека, то и он должен уплатить снова 14 грошей.

[Дополнительная статья 23]

А если кто из гостей начнет перед “уложенным” судом дело против какого бы то ни было человека, который на прежнее заседание не явился, то такой гость не должен уплачивать суду эти 14 грошей, поскольку начал перед “уложенным” судом.

[Дополнительная статья 24]

Также если какие люди, будучи местными, оскорбят друг друга, или же если гость оскорбит местного, (145v/300v) в подобном деле тот человек, кто не желает ждать (откладывать), даже если он местный, может закупить для себя суд, уплатив 14 грошей, и освободиться перед судом от этого позора.

[Дополнительная статья 25]

Также если кто поручится перед судом представить кого-нибудь против местного, будь-то за долг, или за что иное, ему предоставляется трижды по три недели до суда, к которому он обязан представить. А если с тем человеком что-нибудь приключится, или будет занят государственными делами, или заболевает, или сбежит из-за бедности и поручителя задержат и приведут в суд, поручителю предоставлять следующее.

[Дополнительная статья 26]

Если тот должник не в королевстве, дать ему трижды по 9 недель.

[Дополнительная статья 27]

А если заявитель гость, (146r/ 301r) то поручителю назначить срок для представления трижды по

ga. A egär ki bolmasa izdövgä, alay oç berilmäx keräk, neçik yoçargi törädä yazıpbiz.

[Дополнительная статья 28]

A egär ki bu künlärdä yükçi tapmadı esä kişisin, keräk kensi džuvapın bergäy, kingä utru yük kiriptir, törä bulay körgüziyir bu yol bilä etmägä da könülmägä.

[Дополнительная статья 29]

Yänä bilgäysiz, ki bir kimesäni oblične voytnuñ alnına ündämiyin övinä, anıñkibik kişini voyt törägä ündätmägä bolmastır, işitmiyin anıñ gileyin ya birsi yanniñ otoporun, ki törä mi işidir, yoçsa yoç, ki, bilip işni, soñra bergäy törägä, könülikü munuñ bulaydır.

[Дополнительная статья 30]

Yänä bilgäysiz, kimesä törädä yerli antka tüşkäy, keräk añar berilgäy 3 haftaga dirin yerligä utru antın tügällämägä. (146v/301v) Bu ant işi özgä türlü bolmas bolmaga.

[Дополнительная статья 31]

A egär açça tölövünä bilingängä, alay oç 3 haftaga dirin, ki tölöv bolgay. A egär bolmasa bu 3 haftada tölämägä, dayın bolur ekinçi almaga 3 haftaga dirin törägä körä tölövgä. Yänä egär ki bolmasa bu ekinçi törägä dirin tölämägä, bolur 3-ünçi törägä dirin algay tölövgä. Dayın artıx kün almaga bolmas kendinä törädän, bu 3-ünçi törädä tölämäh keräk, ya zındanda olturmaç keräk, kiminiñ ki nemä imen'ası bolmasa, ya nemä çumaşı, ne türlü dä bolsa tölövgä kensiniñ borçlusuna utru.

[Дополнительная статья 32]

A egär çonaçka utru kimesä antka tüşkäy, keräk 4-ünçi kündä antın tügällägäy, özgä türlü dügül. A egär açça (147r/302r) tölövünä kimesä bilinsä, alay oç 4-ünçi küngä bermäh keräk tölövgä. Bu burungi törädä tölämädi esä, bolur ekinçi 4-ünçi küngä dirin algay tölövgä. Ekinçi dä tölämädi esä, bolur 3-ünçi 4-ünçi küngä dirin algay tölövgä, munı bolur oderžat etmägä törälärgä körä. Mundan artıx törädän kün almaga bolmastır, alay oç, kimniñ imen'ası bolsa ya çumaşı, bolur zastavitsa bolma borçlusuna utru.

[Дополнительная статья 33]

Bir kimesä törägä turgay, da, töräni hörmätlämiyin, yanından çiliçin ya çindžalin şeşmägäy. Anıñkibikni törä 12 açça džurum bilä ögütlämägä keräk, ki, añar baçıp, özgälär dä töräni hörmätlägäylär ya külmägäylär törä alnına.

[Дополнительная статья 34]

Bir kimesä kimesäni voytka ündägäy, da voyt bergäy törägä, (147v/302v) da ündälgän

четыре дня. А если не сможет разыскать, также должен быть сдан, как мы описали в законе выше.

[Дополнительная статья 28]

А если в эти сроки гарант не нашел своего человека, то должен отвечать сам перед тем, перед кем выступил поручителем, закон велит действовать так и так оправдаться.

[Дополнительная статья 29]

Также знайте, войт не может никого призвать к суду, если его лично в его доме не вызвали к войту, если не выслушал заявление одной стороны и ответ другой, не определил, судебное дело или нет, лишь узнав, в чем суть, передает дело суду, в этом вопросе справедливость такова.

[Дополнительная статья 30]

Также знайте, кто из местных будет подвержен по суду присяге, ему для совершения присяги должно предоставить до трех недель против местного. (146v/301v) Дело о присяге не должно производиться иначе.

[Дополнительная статья 31]

А что касается признавшегося в денежном долге, то ему также предоставляется до трех недель для уплаты. А если не сможет уплатить за эти три недели, по закону может вторично взять до трех недель для уплаты. Если не сможет уплатить до этого второго суда, может взять отсрочку для уплаты до третьего суда. Но больше никаких отсрочек суд ему предоставить не может, и на этот третий суд он обязан уплатить, или должен сесть в тюрьму, если у него нет никакой недвижимости или какого-либо товара, дабы возместить долг своему кредитору.

[Дополнительная статья 32]

А если кому выпадет присягать против гостя, должен совершить присягу до четвертого дня, не иначе. А если (147r/302r) кто признает денежный долг, также обязан возместить до четвертого дня. Если в этот первый суд не уплатил, может взять отсрочку вторично до четвертого дня, Если не уплатил во второй раз, то может взять отсрочку для уплаты в третий раз до четвертого дня, это он может получить по закону. После этого он больше не может получить от суда отсрочку, а тот, у кого есть недвижимость или товар, может внести залог своему кредитору.

[Дополнительная статья 33]

Никто, явившись в суд, не должен оскорблять суд, обнажая саблю или кинжал. Такого следует наказывать штрафом в 12 грошей, чтобы другие, глядя на него, оказывали уважение суду и не смеялись перед судом.

[Дополнительная статья 34]

Если кто вызовет кого-нибудь к войту, и войт передаст [дело] в суд, (147v/302v) и обвиняемая сторо-

yan aytqay, ki hadir dügülmen dźuvap bermägä, berijiz birsı törägä, anı oderžat etmägä bolur törägä körä üçünči törägä dirin. A kim ki povodur, 3 aħčanı ol obložit etmāħ kerāk zapisniŋ.

[Дополнительная статья 35]

Yänä yerli yerlini ündägäy voytka, da klämägäy tözmägä viloženiy törägä dirin, da klägäy törä satun almaga potrebnıy, leč anıñkibik sınıħ borčlu bolgay, ki emin bolmagay, añar utru bolur oderžat etmägä. Ya borčlu, ki klämägäy tözmägä da aytqay, ki hadirmen tölöv etmägä, törä satın alirmen, anıñkibik bolur oderžat etmägä töräni.

[Дополнительная статья 36]

Yänä bir kimesägä kerāk bolgay voytnu eki töräči bilä obvedit etmägä, kerāk bergäy deckiygä 2 aħča, voytka (148r/303r) da 2 aħča, 4 aħčası töräčilärniñdir, bu işniñ yolu bulaydır.

[Дополнительная статья 37]

Bir kimesä ki apel'ovat etkäy korol'ga anıñ biylikinä törädän, kerāk törä alnına obložit etkäy. Egär ki korol' korunada esä, kerāk ħardži üçün berilgäy törägä 6 flı, a egär korunada bolmasa korol', kerāk berilgäy 12 flı. Kimniñ artından vrok ħıħkay törägä körä, ki işinä tüškäy, na ol ħardžni ol kiši tölämäħ kerāk, ħaysı ki işini tas etti, ol işni, ne üçün apel'ovat etip edi. A töräni kimesägä ayamaga bolmas. A egär ki korol' Krakovdan dayın yovuħ bolsa, anı da töräčilär tapkay, ol ħadar yıraħ barmaħniñ ħardžniñ artıñın töräčilär sunduħka salgaylar ol aħčanıñ.

[Дополнительная статья 38]

Хақан ki törä oltursa da voyt, aytmıyın, ki munda törä (148v/ 303v) olturuptur, kimniñ nemä işi bar esä, spravovat etsin, da kimesä, aşıħıp, bošatlıħ almiyın, da, ilgäri tüšüp, nemä izdägäy törädän, anıñkibik kiši ħalir dźurunga 12 aħča.

[Дополнительная статья 39]

Bir kimesä turgay törägä da kensiniñ gileyini bergäy, da birsı yan anıñ sözün tiymagay bu sözlär bilä, ki aytqay, pane voyte, hadirlänmiyirmen añar dźuvap bermä, bergin maña birsı törägä dirin, egär ki bu sözlärni aytsa, gileyindän burun. A egär ki burungi gileyinä ħulaħ ħoyup işitti esä, kerāk añar, ne iş üçün esä dä, här sözünä ħarši dźuvap bergäy, bilir mi, yoħsa bilmäs mi. Yerli esälär eksi dä, ol türlü dźuvap etsä(149r/304r)lär, oderžat etkäylär 3 haftaga dirin, a egär ki ħonaħ esä, ol türlü 4-ünči küngä dirin, nečik yoğarı yazılıptır törälärgä körä.

на скажет, что я не готов дать ответ, назначьте на следующее заседание суда, он может получить такую отсрочку по закону вплоть до третьего суда. А заявитель должен внести три гроша за запись.

[Дополнительная статья 35]

Также если местный вызовет к войту местного, и не захочет терпеть до “уложенного” (планового) суда, и пожелает закупить потребный суд, но должник должен быть неплатежеспособным, – против такого должника можно получить это право. Или когда должник, не желая терпеть, заявит, что я готов возместить долг, закупаю суд, подобный должник тоже может получить это право.

[Дополнительная статья 36]

Также если кому понадобится оповестить войта с двумя присяжными, должен дать возному 2 гроша, войту (148r/303r) тоже 2 гроша, 4 гроша судьям, это дело совершается так.

[Дополнительная статья 37]

Кто хочет апеллировать к его величеству королю от суда, должен оплатить судебные расходы. Если король в стране, суду на издержки должно быть уплачено 6 флоринов, а если король не в королевстве, то следует уплатить 12 флоринов. Тот, в отношении кого будет вынесен приговор и он проиграет свое дело (из-за просрочки), тот человек обязан оплатить расходы по делу, которое он проиграл, по делу, по которому он апеллировал к королю. А права апеллировать никого лишать нельзя. А если король будет ближе Кракова и судьи его найдут, то излишек от тех денег, которые были даны на более далекую поездку, пусть судьи сдадут в судебную казну.

[Дополнительная статья 38]

Когда суд начнет заседание и войт еще не успеет сказать, что здесь (148v/303v) заседает суд, у кого есть какое дело, пусть заявляет, и кто-то поторопится, выскочит без разрешения и начнет чего-то требовать от суда, такой человек должен уплатить 12 грошей штрафа.

[Дополнительная статья 39]

Когда кто встанет перед судом и начнет излагать заявление, а другая сторона не станет его прерывать такими словами: «Господин войт, я не готов дать ему ответ, дайте мне отсрочку до следующего суда», – если хочет выступить с такой репликой, то делать это надо до заявления истца. А если уж выслушал заявление, то, чего бы дело ни касалось, должен дать на него ответ – по каждому слову, хоть знает, хоть не знает. Если обе стороны местные и такая реплика будет высказана (149r/304r), пусть получают отсрочку до трех недель, а если участвует гость, то до четырех дней, как описано выше, согласно закону.

[Дополнительная статья 40]

Rimovan'esi övlärniñ bulaydır. Xaysiniñ roku çıxsa törä bilä da eyäsi mülknüñ kensiniñ miskinlikinä körä ki uderžat etmä bolmasa, keräk törädän turgay voyt töräçiläri bilä, da kelgäy ol övgä, da ol kişigä, kingä ki borç üçün tüşti ol öv, keräk bermä çalçasın çoluna da aniñ erkinä, da ol kişi keräk ki oçaçına ot çoygay kensi, da ol öv eyäsinä, yerli esä, 3 hafta kün bergäy boşatkınça. Egär çonaç esä, 4 küngä dirä.

[Дополнительная статья 41]

A egär ki ol kişi, kingä ki öv tüşti, da klägäy burungi eyäsinä yalga bermä, ol aniñ erkinädir. A kläsä, satar taniçliç bilä, a ne ki artsa, keräk eyäsinä çaytargay, (149v/304v) a yetmäsä suma borçuna, keräk andan törä bilä izdgäy.

[Дополнительная статья 42]

A mülk eyäsi ki klägäy andan yalga, da ol añar, öç etip, bermägäy da klägäy ol mülkni pusta salıp ketmägä, nesi dä buzulsa ol övniñ, povinendir kensi aççası bilä yasatma, çünki tüşti aniñ gvarına.

[Дополнительная статья 43]

Barça opciy kişilärdän esä, burungi eyäsinä podobniydır bermägä yalga, törä bulay buyuriyir, ki ol oderžat etkäy yalga, ne ki özgä.

[Дополнительная статья 44]

Ol çaxta, ki törä turup barma klägäy ol övgä, keräk ol kişi töräniñ alnına obložit etkäy, kingä ki öv tüşti borç üçün ya açça tusnaçına, 12 açça voytnuñ, 12 açça töräçilärniñ, 2 açça deckiygä. Egär uvyazan'a da rimovan'a birgä berilsä eksi dä, 2 ança ber(150r/ 305r)ilmäç keräk, ne çadar yoçarı yazılıptır açça voytka da törägä.

[Дополнительная статья 45]

Yänä bir kimesä kimesäni törägä ündätmägäy voyttan ötläş da, turup törä alnına, bir kimesäniñ üstünä gile etkäy, aniñkibik povod çalir džurum 12 açça törägä.

[Дополнительная статья 46]

Bir kimesä kensiniñ borçu üçün ki borçunu tölämägä bolmagay, da imen'ası üsnä ya çalgan çumaşı üsnä şparunk klägäylär törädän, keräk obložit etkäylär törä alnına 8 açça, da yazdirgay, da kensiniñ işin çuvatta toçtat kay. Aniñkibik kişigä utru, ki emin bolmagay, munuñkibik kişigä utru bolur oderžat etmä şparunknu, da aniñkibik povod, kim ki dä bolsa, keräk kensinä törä satın (150v/305v) algay da işin spravovat etkäy.

[Дополнительная статья 40]

Рымование на дома совершается так. Когда выйдет срок по закону и хозяин недвижимости по бедности не сможет его удержать, войт с судьями должен встать и пойти из суда в тот дом, и тому человеку, кому достался этот дом за долги, дать замок в руки и передать дом в его распоряжение, и тот пусть сам разожжет огонь, и хозяину дома, если (новый хозяин) местный, дать три недели на освобождение. Если же гость, то до четырех дней.

[Дополнительная статья 41]

А если тот человек, кому достался дом, хочет сдать его прежнему хозяину в аренду, это в его воле. А если захочет, продаст при свидетелях, а излишек пусть ему возвратит, (149v/304v) а если сумма не покрывает долг, то пусть добывается от него судом.

[Дополнительная статья 42]

А если (прежний) хозяин попросит у него дом в аренду, а он из мести ему не даст и захочет бросит дом пустовать, то что бы в доме ни разрушилось, он обязан починить за собственные деньги, поскольку дом перешел в его распоряжение.

[Дополнительная статья 43]

Закон велит, что предпочтительнее, чтобы дом взял в аренду прежний хозяин, чем какой-либо иной посторонний человек.

[Дополнительная статья 44]

Тогда, когда суд решит пойти в тот дом, человек, которому дом достался за долги или как залог за деньги, должен уплатить суду пошлину: 12 грошей войту, 12 грошей судьям, 2 гроша возному. Если увязание и рымование – то и другое даются сразу и одновременно, то (150r/305r) войту и судьям должно уплатить в двукратном размере по сравнению с тем, что описано выше.

[Дополнительная статья 45]

Также если кто, не вызвав кого-нибудь в суд через войта, встанет перед судом и сделает на него заявление, такой заявитель должен уплатить суду 12 грошей штрафа.

[Дополнительная статья 46]

Если кто в счет долга, который ему не смогли возвратить, захочет получить от суда шпарунк (арест с оценкой) на недвижимое имущество или на оставшийся товар, должен уплатить суду 8 грошей, и дать записать, и утвердить свое дело в законной силе. Против такого человека, который ненадежен (не имеет оседлости, при смерти), шпарунк он получить может, и такой заявитель, кто бы он ни был, должен закупить суд (150v/305v) и вести свое дело.

[Дополнительная статья 47]

Yoluḫkay kimesägä, ki korol'ga apel'ovat et-käy törädän, da soḡra izdägäy edi diftärädän mi-nuta, anı oderžat etmägä bolmas törägä körä, ḡaysi iř üçün ki korol'ga aldı, a ḡaysi iř üçün ko-roł'ga alınmagan, diftärädän minuta ayovlu dü-gül, kim ki izdäsä.

[Дополнительная статья 48]

Yänä yoluḫkay edi, ki bir kimesäni borču üçün voytka ündägäylär, da kermändä mülkü bolmagay ya yükü, da anı olturḡuzgaylar, da öz-gä inanıp borčka bergän kiři klägäy anıḡkibik borč eyäsin zındanda zapovidat etmägä, anı et-mägä bolmastır, tek anı yänä yäḡi bařtan pozı-vat etmägä keräk anıḡ erkli yürügän vaḡtta.

[Дополнительная статья 49]

Yänä yoluḫkay edi bir kimes(151r/306r)ä borčlu bolgay edi bir kimesägä, da klämägäy edi yaḡsılıḡ bilä tölöv etmä, da kelgäy törä alnına, da klägäy aytma, öc etip borč eyäsinä, ki bilir-men, aḡar borčum bar, tanman, evet aḡcam yoḡ-tur, da ne ḡumařım da yoḡtur, tek mülküm bar, klärmen aḡar mülkümnı yazdırma. Anıḡkibik borč eyäsi antsız bolmas bolma, ḡaysi ki anıḡ-kibik povodniy yan aḡar inanma klämägäy, anıḡ üçün keräk ant bilä tügällägäy.

[Дополнительная статья 50]

Yänä bilgäysiz, ki här yıl sv'atıy Andriy kü-nündän neçik nemiçläriḡ Agventi bařlanır, an-çaḡ bizim Dznuntka dirä ol kündän vilozeniy tö-rä bolmas bolma, da ne bir övlär üsnä zapis et-mä, ol künlär çıḡmiyın, leç ḡonaḡ töräsi ya anıḡ-ki potrebniy, ḡaysi kiřiğä utru, ki emin bolma-gay, anıḡkibik (151v/306v) törä bolur bolma.

Yänä Ulu oručka kirip alay oḡ Provodga di-rä vilozeniy törä bolmagay, leç ol türlü, neçik yo-ḡarı yazıpbız, ol türlü bolur bolma.

[Дополнительная статья 51]

Yänä, ki bizim yerli ermenini yarmarkta öz-gä šähärdä törägä ündägäylär, da iř kelgäy ant-ka, keräk antini anda tügällägäy, ḡaysi ki törä-dä bařladı töräläřmä, ol šähärdä.

[Дополнительная статья 52]

Vilozeniy törä üçün.

Yänä bilgäysiz, ki yoluḡur vilozeniy törä kü-nünä, ki ulu kün kelir, da törä ol kün bolmastır bolma, bolurlar töräçilär ol mocnuḡ tibinä, ki ertä-sinä ḡanküngä salgaylar ol töräni, ki ol kün bolgay.

[Дополнительная статья 53]

Yük kimesälärgä bermäḡ üçün.

Yänä 2 kiřiḡiḡ arasna nemä dävi bolgay, ki voytka ündäř(152r/ 307r)mäḡ bolgaylar, da

[Дополнительная статья 47]

Когда кому придется апеллировать от суда к ко-ролю и затем потребует выписку из актовой книги, по закону он ее получить не может по тому делу, по которому апеллировал к королю, а по делу, по кото-рому не апеллировал к королю, выписка из актовой книги не возбраняется, кто бы из сторон ни пожелал.

[Дополнительная статья 48]

Также если случится, что кого-либо призвот к войту за долг, и в городе у него не окажется ни недви-жимости, ни поручителя, и его посадят [в тюрьму], а другой кредитор, который тоже доверил ему деньги в долг, тоже захочет его удерживать в тюрьме, он не может этого сделать, но должен призвать его в суд, лишь когда тот снова окажется на свободе.

[Дополнительная статья 49]

Также бывает, что кто-то (151r/ 306r) должен кому-либо, и не хочет отдать долг добром, и придет в суд, и станет говорить, злясь на кредитора, что я, мол, признаю, я ему должен, не отрицаю, но у меня нет ни денег, ни товара, только недвижимость, хочу отписать ему мою недвижимость. Такой должник не может обойтись без присяги, ибо заявитель не захо-чет ему верить, и поэтому должен уплатить по прися-ге.

[Дополнительная статья 50]

Также знайте, что ежегодно от дня святого Анд-рея, когда у поляков начинается Рождественский пост, вплоть до нашего Рождества “уложенного” (планового) суда не может быть, не могут произво-диться записи на дома, пока эти дни не кончатся, за исключением гостевого права и таких потребных, которые касаются человека, находящегося при смер-ти: для них эти (151v/306v) суды возможны.

Также от начала Великого поста вплоть до Про-водов “уложенных” (плановых) судов не бывает, а возможно только так, как это описано нами выше.

[Дополнительная статья 51]

Также когда нашего местного армянина призо-вут в суд в другом городе во время ярмарки и дело дойдет до присяги, он должен принимать присягу там, в том городе, в каком суде начал судиться.

[Дополнительная статья 52]

Об “уложенном” суде.

Также знайте, что “уложенный” суд может при-ходиться на канун Пасхи, и суд в эти дни не может состояться, судьи могут в той же силе отложить тот суд на следующую среду, чтобы состоялся в тот день.

[Дополнительная статья 53]

О предоставлении кому-либо ручательства.

Также когда между двумя людьми возникнет тяжба, и они обратятся с тяжбой к войту, (152r

povodniy strana, inanmiyin, da birsi yandan yük izdägäy, anıñkibik kişi povinniyydir yük bermägä ol çadar anıñ, ne çadar ki anıñ üsnä gile etiyir suma. Egär ol çadar anıñ os'adlosti yoç esä, ol çadar iştä povinniyydir añar yük bermä.

[Дополнительная статья 54]

Yänä bilgäysiz, ki yoluçur bolgay kimsägä, ki korol'dan prokuracia keltirgäy törägä, da sor-gay törägä, ki tutar misiz yoçsa yoç, çaysin ki törä anı primit etmäç keräk.

[Дополнительная статья 55]

Da yänä yoluçkay, kimsä töräniñ alnina ki klägäy kensiniñ bliskiyin mocovat etmä, ya oç-lun, ya çardaşin, ya kensiniñ ötmäk yevücüsün, bularni bolur etmä, tek aççaga yalga tutkan reç-nikni bolmas. A bu opravalar barça burungi tö-rädä bolmaç keräk, egär yerli bolsun, egär ço-naç, burungi törädä nemä dä yasamasa, 2-inçi dä, 3-ünçi dä nemä arttırma bolmas.

(152v/307v) [Дополнительная статья 56]

Haçan ki da yoluçsa kimesägä viyazan'e bermägä, na keräk, ki voyt turgay törädän, da algay 2 çartın ant içkän ermenilärdän, çaysi ki zvikliydirlar olturmaga törädä birgäsnä, da kelgäy ol mülkkä, da bergäy çalçasin ol kişiniñ çoluna, da aytkaç voyt bu sözlär bilä, ki men saña berirmen viyazan'a Tejriniñ kücü bilä, da korol'umuznuç kücü bilä, da ermeni töräsininiñ kücü bilä ol çadar sumada, ne çadar törädä ettiñ da yazdırdiñ, ol sumada seniñ mocuça. Bu sözlär bilä yoçarı yaz-gan 4 kez voyt aytmayç keräk, da här aytmayniñ artından sormayç keräk ol ermenilärgä, ki igi mi da törä bilä mi berdim viyazan'a, da ol ermeni çartlarından biri aytmayç keräk voytka utru: kö-nü da yazılğan törägä körä berdiñ, çaysi toçta-mayç keräktir töräniñ kücü bilä. Bu (153r/308r) çiliç bilä viyazan'a bolmaç keräk. A rimovan'ası törä bilä etkändän soñra yerligä utru 3 haftada bolmaç keräk, da çonaçka utru 4-ünçi kününä.

[Дополнительная статья 57]

A egär ki boş yer bolsa da üstünä budovan'a-si bolmasa, kelip ol yerniñ üstünä, voyt yarıuçi-lari bilä yänä bu sözlär bilä bermäç keräk viyaza-n'asin, munuñ postupu bu türlüdür yoluçkanda.

[Дополнительная статья 58]

Da yänä yoluçur, bolgay, ki bir kimesä övi-nä bolgay, yüz yaşırmagay, ne bir berklikkä kir-mägäy, da şahär içinä keç u tar yollar bilä yürü-gäy kermän içinä erkli, da anıñkibikniñ üstünä kimesä izdägäy şparunk anıñ tirliki ya mülkläri üsnä, anıñkibik şparunkni törä dopostit etmästir etmägä, tek kendi istecin ündägäy yaryuga,

/307r) и заявитель, не поверив, потребует от другой стороны ручательства, тот человек обязан представить гарантов на такую сумму, на которую заявлено. Если у него нет недвижимости на эту сумму, он обя-зан представить на эту сумму ручательство.

[Дополнительная статья 54]

Также знайте, что случается кому-то предста-вить прокурацию (доверенность, поручение) от коро-ля, и он спросит у суда: «Примете или нет?» — суд обязан ее принять.

[Дополнительная статья 55]

И также случается, что кто-то придет в суд и за-хочет уполномочить своего родственника вместо се-бя, или сына, или брата, или своего воспитанника, он может это сделать, но не может назначить вместо себя нанятого за деньги оратора. И это должно быть оформлено на первом суде, хоть местный, хоть гость, если на первом суде этого не сделает, то ни на втором, ни на третьем добавить не может.

(152v/307v) [Дополнительная статья 56]

Когда случится кому предоставлять увязание, то надо, чтобы войт вышел из суда, и взял двух ста-риков, из армянских присяжных, которые обычно заседают вместе с ним в суде, и пойти на ту усадьбу, и дать замок от дома в руки тому человеку, и войт должен сказать такими словами: «Я даю тебе вяза-ние властью Бога, и властью нашего короля, и влас-тью нашего армянского суда в пределах той суммы, которую ты дал записать в суде, в этой сумме в твою власть». Эти написанные выше слова войт должен произнести четырежды, и после каждого произнесе-ния должен спросить у тех армян: «Хорошо ли и по закону ли я дал вязание?» И один из тех армянских стариков должен ответить войту: «Дал ты справед-ливо и в соответствии с писанным законом, что долж-но утвердить властью суда». Таким (153r/308r) обра-зом должно производить вязание. А рымование по-сле судебного решения для местного должно совер-шаться в три недели, а для гостя до четвертого дня.

[Дополнительная статья 57]

А если это пустое место и на нем строения нет, то придя на это место, войт с судьями опять-таки этими же словами должен дать на него вязание, таким по-рядком, когда подобное случится.

[Дополнительная статья 58]

Также бывает так, что кто-то находится дома, не скрывается, ни в какие крепости не замыкается, и по городу широкими и узкими улицами внутри города ходит свободно, и на такого человека требуют шпа-рунк, на его имущество движимое и недвижимое, та-кого шпарунка суд допустить не может, только пусть заявитель призовет ответчика в суд, и каждый долж-

da anı terpit etkäy här borçlu, ne ki Teñri da törä tapsa, kensi borçlusuna utru.

[Дополнительная статья 59]

(153v/308v) Egär ki bir kimesä şparovat etkäy, etkäy kensi borçlusunuñ mülkläri üsnä stoyonçı ya ruçayonçı, da turgay törälärnä 3-ünçi törägä, keräktir, ki anıñ bliskiylärin pripozivat etkäy, da dovodun körgüzgäy anıñ yuvuqlarına, ne borçtur, könülük bilä, törälärgä körä, neni ki törä priymit etsä, şulprixt bilä, ya tanıxlıx bilä dovodniy, ki borç etkän istec ya ölgäy ya yüz ya şırgay borç eyäsinä utru, na keräk törä añar bir yıl kün zamirit etkäy tözmägä stoyonçı imen'aga körä. Xaçan yılı kelsä, na keräk turgay törä alnına povodniy strona da sorov etkäy törädän, ki övrätsin meni törä, ki tez mi bolurmen viyazacca bolmaga ol mülkkä, xaçan ki anıñ yılı çixti. Na törä añar berir ol rok çixkandan soñra 3 haftada viyazan'asin da birsı 3 haftada rimovan'asin yerligä utru, da çonaçka utru 4 kün.

(154r/309r) [Дополнительная статья 60]

Yänä yoluxkay edi bir kimesägä, ki kensiniñ borçun tölämä bolmagay belgili etkän küninä, da bergän kişi izdägäy kensiniñ borçun, ya sezgäy borç eyäsininiñ, çayda nesi bar esä, ya bezirgän arasına aççası mi, çumaşı mi, ya mülkläri mi, nemä bar esä, da klägäy da izdägäy törädän şparunk anıñkibik adämigä utru, ki övdä bolmagay, ya yat ulusta bezirgänliyin bargay, ya teñiz keçkay, ya yat ulusta tiyovlu bolgay, ya yat yerdä çasta bolgay, ya ölgäy, na anıñkibik borçka bergän açça mi, çumaş mi, ki belgili etkän kününä tölämägä bolmadı, bolur şparovat etmägä, çayda nesin tuysa, ki vilasniy anıñ bolgay, anı oderžat etmägä bolur törädä, zera añar törä anı ayamastır.

[Дополнительная статья 61]

A egär ki povod törälär turgay da klägäy do-movlaccä bolmaga törä alnına, aytıp, ki klärmen anıñ, çayda ki nesin sezdim, aççasın, ya çumaşın, ya mülklärin, ki kensi mocuma algaymen, (154v/309v) na Eski u Yäñi Töräniñ şayavati budur anıñki adämigä, ki kensiniñ priçinasından bolmagay ya egirlikindän keçikmäklikinä; anıñkibik şparunknu çaldırgaylar mocta anıñkibik borç eyäsininiñ kelgäninä diyin saylıx bilä, da ol nemälär, ki şparovat etti, turgay töräniñ mocu da möhürü tibiñä, yıl mi, kün mi, ne ki törä zamirit etsä, här biriniñ dovoduna körä, kimniñ ki nemä könülükü bar esä.

[Дополнительная статья 62]

Yoçesä yoluxur adämilärgä köp kez orozsuluxtan, ki teñizgä batkay, ya çaraççi algay, ya ot

ник пусть терпит наказание, которое Бог и суд определяют по отношению к его кредитору.

[Дополнительная статья 59]

(153v/308v) Если кто будет шпаровать, пусть шпарует на недвижимое и движимое имущество должника, и настаивает на своих правах до третьего суда, он должен призвать его родственников и показать доказательства их родства и в чем состоит долг, истинно, согласно закону, с долговой распиской или верными свидетельствами, которые примет суд, что должник умер или скрывается от кредитора, тогда суд назначит ему один год срока потерпеть до решения вопроса о недвижимости. Когда годовой срок настанет, пусть заявитель снова явится в суд и спросит у суда: «Пусть суд объяснит мне, скоро ли я могу вязаться на ту недвижимость, ибо годовой срок уже вышел». Тогда суд назначит ему на третью неделю после истечения года вязание и на следующую третью неделю рымование для местного и на четвертый день для гостя.

(154r/309r) [Дополнительная статья 60]

Также случается, что кто-то не может уплатить долг в назначенный срок, и кредитор требует уплаты долга или узнает, что у должника где-то что-то есть, то ли деньги среди купцов, то ли товар, то ли недвижимость, то ли еще что, и захочет и потребует от суда шпарунк против такого человека, который не находится дома, либо поехал в чужую страну по купеческим делам, либо уплыл за море, либо задержан в чужой стране, либо в чужой стране заболел, либо умер, то он может шпаровать в счет не уплаченного в назначенный срок долга деньги или товар, где бы он их ни обнаружил, если они его собственные, то может их получить в суде, поскольку суд не может ему в этом препятствовать.

[Дополнительная статья 61]

А если заявитель будет законным путем настаивать и станет добиваться перед судом, заявляя, что я хочу получить в свою власть то, что там-то обнаружил из его собственности: деньги, или товар, или недвижимость, (154v/309v) то Старый и Новый Закон проявляют милосердие к человеку, вынужденному задержаться ввиду каких-то своих причин или превратностей; подобный шпарунк оставляют в силе до благополучного прибытия должника, и те арестованные вещи пусть находятся во власти суда и под его печатью год или день, насколько суд определит, согласно доказательствам каждого, у кого есть какое право.

[Дополнительная статья 62]

С людьми часто случаются несчастья, то в море утонет, то разбойники заберут, то огонь пожжет, то

köydürgäy, ya bezirgânlık artından keçikmäklik bolgay, prihoda ne türlü dä bolsa adâmilärgä, na muñar körä törä keräk podobniy künlär zamirıt etkäy anıñ saylıx bilä kelgäninä dirä, ki anıñ yuvuıları, atası, ya anası, ya xatunu, ya oylanları, ya xardaşları, ki nemä upadga kelmägäylär kendiläriniñ yuvuxunuñ etkän borçu üçün.

[Дополнительная статья 63]

Evet, ki saılagay (155r/310r) Teñri, ki yoluıxkay adâmilärgä, ki küçüngäylär, ya kendiniñ borçun tölämägä bolmagay, da kermändän xaçkay, ya yüz yaşırgay borç eyäläriniñ alnına, na anıñ kibik borçlunuñ, xayda ki dä nesin sezsalär dovod bilä, tirlikin, ya aıçasın, ya mülklärin, egär stoyoncıy, ya ruıayoncıy, na bolur anıñki siniıx kişigä utru şparunklar etmägä törägä körä, da anıñ barça nemäsin oderzat etmägä, tek vlasniy anıñkin, kim ki borçludur, ol roklar çıxkandan soıra, xayısın ki törä zamirıt etsä, yili küñünä diyin, istec kelginçä, prihodasına körä. A ol künlärdä kelmäsä, borç eyäsinä bergänlär, ya inanganlar ol künlärdän soıra anıñ barça tirlikinä bolurlar yetmägä, kimniñ ki negä dovodu bar, törägä körä, neni törä priymıt etsä, vlasniy etkän borç eyäsiniñ nesi dä bolsa, xayda bulay törä körgüziyir etmägä, da munuñ üsnä toıtamaga, munuñ kibik prihodalar yoluıxa, etmä(155v/310v)gä här birinä. A egär ki ol borç eyäsi ölgäy anıñ kibik uzaıx keçikmäıx arasna yolda, na anıñ igılikinä yovuıx bolganlar keräk borç eyäsiniñ dııvapiñ alar bergäylär anıñ tirlikindän ya mülklärindän, kimniñ ki bolsa, a kimniñ xoı bolmasa, anda xoı Teñri dä almasa, bu törälärniñ bolmaıı keräktir, ki bolgay vilozoniy törädä här kez.

[Дополнительная статья 64]

A egär ki bir kimesä şparovat etkäy, da ilgäriği vilozoniy törädä turmagay üçünçi törägä diyin, na anıñ kibikniñ şparunku zspolznut etär, keräk, ki yänä yäñidän etkäy, zera kim ki ilgäriği şparunktur, soıra kelgäninä odoprit etmägä bolmastir; da här şparunktan kelir 8 aıça: 2 aıçası voytnuıdır, 4 aıçası töräniıdır, 2 aıçası deckiyniıdır, da 3-ünçi törädä anıñ bliskiylärin pripozvat etmäıx keräk, da dovodun körgüzmäıx keräk munuñki prihodalarda yoluıxkanniñ, töräsi bulaydır.

(156r/311r) **[Дополнительная статья 65]**

Bilgäysiz, ki yoluıxur törä alnına, ki ata oıulun zastupit etmä bolur, ya oıul atasın, ya er xatunun, ya xatun erin, ya xardaş xardaşın, egär er, egär xatun biri birin, ya xayısı dıınstan yoluıxa oıulun, ya xardaşın, ya ötmäk yevüçisin, ya dos-

задержится по торговым делам, какими бы ни были приключения с людьми, суд поэтому должен назначить заявителю надлежащий срок до возвращения ответчика в здравии, дабы его родственники, отец, или мать, или жена, или сыновья, или братья никак не пострадали из-за сделанного их близким долга.

[Дополнительная статья 63]

Однако, упаси (155r/310r) Боже, людям случается, что бьются изо всех сил, а долга своего отдать не могут и убегают из города или скрываются от кредитора, то где бы и что бы из собственности такого должника ни обнаружили: имущество, или деньги, или движимое либо недвижимое имущество, могут с надлежащими доказательствами в отношении такого несостоятельного человека согласно закону учинить шпарунк и получить все его имущество, но только его собственное, принадлежащее самому должнику, после истечения срока, который суд ответит для возвращения ответчика после его злосключений, – до одного года. А если в эти дни не явится, то по истечении этого срока кредиторы ответчика могут, согласно имеющимся у них доказательствам, которые примет суд, добиваться судом всего его имущества, каким бы ни был собственный долг должника. Так предписывает поступать закон, и на этом надо остановиться, если случатся такие приключения, и так действовать (155v/310v) каждому. А если в период столь длительной задержки в дороге тот должник умрет, то наследники имущества такого должника обязаны ответить по его долгам из его имущества или недвижимости, у кого оно окажется. А у кого хоть и не окажется, хоть там и Бог не возьмет, все равно эти права должны реализоваться – всегда в “уложенном” суде.

[Дополнительная статья 64]

А если кто шпарует на первом “уложенном” суде и не явится вплоть до третьего суда, то он утратит права того шпарунка и должен начинать снова, поскольку если кто наложил шпарунк первым, явившиеся после отменить его не могут; и за каждый шпарунк положено уплатить по 8 грошей: 2 гроша войту, 4 гроша суду, 2 гроша возному (судебному исполнителю), а на третий суд надлежит позвать его близких и представить доказательства произошедших злосключений, закон таков.

(156r/311r) **[Дополнительная статья 65]**

Знайτε, что случается в суде отцу замещать сына, и сыну замещать отца, и мужу замещать жену, или жене мужа, или брату брата, или мужу и жене замещать друг друга, или, если придется, кого угодно – сына, или брата, или воспитанника, или товари-

tun, anı törädä oderžat etmäğä bolur, tek bir rečnik spravovat etmäğä bolmas. Bu yoğarı añılğan işlärdä alar anı bolurlar spravovat etmäğä, anıñ işin utmaga, ya tas etmäğä, egär ki oblične törä alnına añar mocun bersä, na, ne ki yaryu tapsa, ol parsuna köturmäx keräk anı üstünä, egär džurum, egär ki ant. A egär ki anıñkibik opekunlar, neçik yoğarı yazgandır, törädä ki spravovat etärlär, voyt övinä ya yaryuda mocovat etmäğän, bolur barçanı spravovat etmäğä, utmaga ya tas etmäğä, tek antın bolmas ol yürütmäğä ol parsuna üçün, çaçan ki iş kendiniñ vlasniy tügül, çaysı ki törä alnına mocovat etmäğändir. Ne türlü dä iş bolsa opciy par(156v/311v)sunanıñ, antni keräk ki ol yürütkäy, kimniñ işidir vlasniy, yoğsa alar povinen düğüllär antni tügällämäğä kendi yuvuçları üçün, tek bir ol yürütkäy antni, egär ki er bolsun, egär ki çatun, kimniñ ki dävisidir, zera suvnu da ol toldurmaç keräk anıñ çoluna, kim ki ant içtiriyir, egär ki er bolsun, egär çatun.

[Дополнительная статья 66]

A egär ki iş yoluçkay dävi arasna, ki törä tapkay, ki çaysı strona zıندان tartkay, na bolur er çatun üçün olturmaga, da çatun er üçün, ya çardaş çardaş üçün yük tapkinčä, anı törä priymit etmäx keräk anıñkibik prihodada, kingä da yoluçsa, orozsuzluçuna körä.

[Дополнительная статья 67]

Yiği yoluçur adämilär arasna, ki adam oçlun yüräkkä çıxargan eski duşmandır, ki biri birinä söz artıandan talaş etip tä yaman sözlär aytırlar, da ayblar berirlar, hörmätinä tiyip, ki sen yaman kişisen, ya oçurusen, ya çaraççisen, ya taratarsen, (157r/312r) ya çalpsen, ya çaççinçisen, ya orospı oçlusen, anda kensi ya orospı erisen, ya itsen, ya it oçlusen, neçik talaş arasna da içki felindän, ne türlü dä ki bu añılğan işlär yoluçsa, ya köp kez yoluçur, ki yaçşı çatunlarga da ayblar berirlär, zvada arasına aytır, ki yaman çatun, ya orospı, ya ne türlü dä ayb bersä, da iş tartılgıy edi yaryuga, da ol ayblagan, kim dä esä, kendi yüräkindän, egär er, egär çatun, da kelgäy törägä, da aytkay säbäpin talaşınıñ, söz artıandan söz aytıldı, yoğsa men anıñ üsnä nemä yaman bilmän, da povodniy yan klägäy tanıçlar bilä yetkirmäğä, yaçşı kişilär bilä, da anı klägäy hörmätindän tüşürmäğä, da ündälgän yan, kim ki esä, da turup törä alnına, aytkay, biy yaryuçı, men bu yaçşı kişi üstünä nemä bilmän, tek barça yaçşı, bir dä, eki dä, üç dä aytkay bu söznü, na törä buyurgay añar, kim ki bilinmästir, ant içkäy kensiniñ džanı üsnä, neçik aytmadı, ya ne-

ща, и это право в суде он может получить, только не может вести дела оратор. В описанных выше делах они могут вести его дело, выигрывать или проигрывать, если он их уполномочит лично перед судом, и определение суда это лицо должно принять и взять на себя хоть штраф, хоть присягу. А хотя подобные опекуны, ведущие дело суде, как описано выше, могут вести все дела, выигрывать или проигрывать, однако, не будучи на то уполномочены в доме войта или в суде, они не могут проводить присягу за уполномочившее их лицо, ибо дело не их собственное и на это их перед судом не уполномочили. Каким бы ни было дело чужого лица, (156v/ 311v) проводить присягу должно само то лицо, чье это собственное дело, а они не должны выполнять присягу за своего близкого; присягу пусть проводит он сам, хоть мужчина, хоть женщина – тот, чья это тяжба, поскольку наливать воду в руки присягающему должен сам приводящий к присяге – хоть мужчина, хоть женщина.

[Дополнительная статья 66]

А если в ходе разбирательства суд определит, что какая-то из сторон должна быть наказана тюремным заключением, то муж может сесть вместо жены и жена вместо мужа или брат за брата, пока не найдут поручителя, это суд должен принять в тех случаях, если кому случится что-либо подобное вследствие стечения несчастливых обстоятельств.

[Дополнительная статья]

Часто случается среди людей, что сыновей человеческих старый враг (дьявол) доводит до исступления, и они слово за слово начинают ссориться и говорить злые слова, и наносить оскорбления, и задевать честь, мол, ты плохой человек, или ты вор, или грабитель, или разбойник, (157r/312r) или мошенник, или беглец, или ты сын шлюхи, или там ты сама или ты муж шлюхи, или ты пес, или собачий сын, как во время ссоры и из-за пьянства, как бы там ни произошли упомянутые дела, или часто происходит так, что наносят оскорбления хорошим женщинам, во время раздора называют негодной женщиной или шлюхой, или же наносят еще какие-либо оскорбления, и дело дошло бы до суда, и тот оскорбивший, кем бы он ни был, хоть мужчина, хоть женщина, придет в суд и расскажет о причинах ссоры, что зашло слово за слово, но я про него ничего плохого не знаю, а заявитель захочет доказать при помощи свидетелей, хороших людей, и вознамерится доказать его бесчестье, и обвиняемая сторона, кто бы ни был, встанет перед судом и скажет: «Господин судья, я об этом хорошем человеке ничего не знаю, кроме хорошего». И скажет эти слова раз, и два, и три, тогда суд должен приказать тому, кто не признался, чтобы

çik bilmästir üsnä nemä yaman, (157v/312v) na bolur andan könü da boş, da törä çaldırır anı kendi hörmätinä. Egär ki bolsa kimesä aniñkibik, neçik yoyarıgi yazılğan sözlärni aytkay kimesäniñ hörmätinä çarşı, da yaryu alnına klägäy anı tanıxlar bilä üstünä perekonat etmägä, aniñ hörmätinä utru yeñillikkä, da birsi stronaga da tartıngay antka, bližiyydir añar hörmäti çatına ant içmägä da hörmäti çatına çalmaga, ne ki anı tanıxlar bilä perekonat etmägä, da anı hörmätindän tüşürmägä, evet ki köp yaryularda yetkiriyyir, ki tanıxlıxlar tutulmaç keräk, yoçesä bu hörmät yaryusunda bu şayavatni etkändir, ki här adam ant bilä tügällägan kendi hörmätinä çalgay da yaçşı slavasına. A egär ki Teñridän çorçkan adam bolsa da klämägäy yalyan ant bilä kendiniñ dżanin obrazit etmägä, da aytkay, ki ayttim benim ulu açıymniñ da žalostumnun artından (158r/313r) ol sözlärni añar, yoçsa, dalibuh, nemä yaman bilmän bu kişi üstünä, tek barça yaçşı, na aniñkibik kişini ögütlämäç keräk olturyuzmaç bilä, na çalir törä aniñ alnına ol parsunaga utru çoyмага 48 açça. Na povod ol aççanı ya törägä bayışlar, ya yarlılarga çucka berdirir, tek ol parsuna almaga bolmas, kimgä ki çoyuldu hörmätinä çarşı, zera kendiniñ ulu yeñilliki bolur edi, alsa edi kimesä ol aççanı.

[Дополнительная статья 68]

Yänä yoluçkay edi kimesägä ki, ösiyat etmiyin da dünyädan keçkäy, da çalgay aniñ çaysi çulu, da kelip izdägäy törä bilä aniñ yovuçlarından, kimgä ki tüşti aniñ igzliki, aytip, ki biyim maña borçlu çaldı munça vaçtniñ çuluç etkän yalimni, köp mi, az mi bolgay; egär ki ermeni çul esä, keräk ki ant içkäy ermeni töräsinä körä yalyız kendi, da aniñ yovuçları keräk añar tölägäylär ol yalnı, ne ki çuluç etiptir kendi biyinä. A egär ki çul özgä dżins bolsa, na keräk alay ant içkäy, neçik alarniñ töräsinädir ölü- (158v/313v)dän soñra, da yuvuçları aniñ igzlikindän keräk tölägäylär ol çulga. Xayda ki eki yartın tanıxlıç bolmasa, munuñ yaryusu budur.

[Дополнительная статья 69]

Apel'aciyanı sarnatmaçtan 3 sbdir; kim ki işin tüşürdi, ol berir.

[Дополнительная статья 70]

Bir kimesäni ündägäylär voytka, övinä dä, da iş kelgäy antka, da povodniy yan ol küninä turmasa antın işitmägä, na işin tüşürür.

Da ündälgän yan könülür, pamentniy çoyup 6 açça voytka.

принял присягу на свою душу, что не говорил и что не знает про него ничего плохого, (157v/ 312v) и после этого будет оправдан и свободен, и суд оставит его при чести и достоинстве. Если же окажется некто подобный, кто скажет описанные выше слова против чьей-нибудь чести и захочет перед судом доказать это при помощи свидетелей, легкомысленно попирая его достоинство, и соперник будет привлечен к присяге, лучше ему оставаться при чести и достоинстве и присягнуть на этом, чем доказать при помощи свидетелей обратное и лишиться его чести и достоинства, и хотя во многих судах доказывают, что свидетельств надо придерживаться, но в суде чести делается такое снисхождение, что каждый остается при собственном достоинстве и доброй славе, совершив присягу. А если это человек, боящийся Бога и не хочет ложной присягой погубить свою душу, пусть заявит, что я сказал эти слова в пылу и из-за большой обиды, (158r/313r) но, упаси Боже, я ничего плохого не знаю об этом человеке, только все хорошее, и тогда такого человека надо наказать заключением, и он должен уплатить в суде тому лицу 48 грошей. А заявитель пусть пожертвует те деньги суду или на приют для бедняков, но их нельзя взять тому лицу самому, за оскорбление чести которого уплачены, ибо ему самому будет великим облегчением, если кто возьмет эти деньги.

[Дополнительная статья 68]

Также если бы кому случилось покинуть мир, не составив завещания, и у него останется слуга, и придет в суд, и потребует через суд от тех его близких, кому досталось его добро, говоря, что мой господин остался мне должен за мою службу в течение такого-то времени, много ли, мало ли, если слуга армянин, то по армянскому закону он должен присягнуть, он сам, а близкие его покойного хозяина должны выплатить ему заработанное им у своего господина. А если слуга другой национальности, пусть примет присягу, как положено по их законам после смерти, (158v/313v) и те родственники должны уплатить тому слуге из его имущества. Так судят, когда у обеих сторон нет свидетельств.

[Дополнительная статья 69]

За чтение апелляции три гроша; платит тот, кто проиграл дело.

[Дополнительная статья 70]

Если кого вызовут к войту, в его же доме, и дело дойдет до присяги, и заявитель не явится в тот срок выслушать присягу, то он свое дело проигрывает.

А ответчик оправдывается и платит войту 6 грошей.

A egär ki törädän kimesägä bergäylär antka, da povodna strona turmagay kününä antin işitmägä, na işinä tüšär, da ündälgän yan könülür törä alnina, xoyp 6 aħça pamentniy, bolur andan könü da boş yaryularga körä.

[Дополнительная статья 71]

Da egär ki turmasa küninä ündälgän yan antin tügällämägä, ol da alay oħ kensi işin tas etär, ne bilä ki anı törä alnina vinovat etti, ħalir anı povodga tölämägä, budur munuñ yaryusu.

(159r/314r) **[Дополнительная статья 72]**

Bir kiši ölsä dijatiksiz, anıñ igzlikin žarangel etärlär er u ħiz ħardašlar anaları bilä birgä. A egär ki ana ölsä erdän soñra dijatiksiz, anı da žarangel etärlär er ħardašlar ħiz ħardašlar bilä teñ.

[Дополнительная статья 73]

A egär ki ata tirlikinä ħaysi ħizlarin dzehezläp ħıñarip esä, artıħ nemäsi yoħtur ħıħkan ħizlarnıñ, ne ata ülüšü dä, ne ana, oldur, ne ki tirlikinä berdi artından vıprava, oldur ħıħkan ħizlarnıñ ülüšü, ya ne ki ħıħarsalar dañin ösiyätlärinä.

[Дополнительная статья 74]

Yoħesä ki atasınıñ ölümündän soñra, ki ana tiri bolgay, da ħaysi oylanı ölsä alnina, azap ya kiçi, da bolmasa ol ölgän oylannıñ oylanları, anı žarangel etär ħiz ħardašlar, bo anası bilä da er ħardašları bilä birgä teñ, da anadır hawsar žarangel er u ħizoylanlarına atadan soñra.

[Дополнительная статья 75]

Egär ki atasınıñ toymış er ħardašları bolmasa, oylanlar yılların alğınča bolgaylar hokıparclıħ etmägä žarangel kensi oylanlarına.

(159v/314v) **[Дополнительная статья 76]**

Kimgä dä ħačan yoluħsa, ki bir kimesä kimesä üçün yük kirgäy borču üçün, da istec kensi anda bolmagay borč etkän, da ündägäylär yükčini yaryuga, aytıp, ki bilir mi, ki maña yük-tür, da ol tanmagay, bilingäy, da tapkay törä, ki borčludur tölämägä yükči, ħačan ki bilindi, ol roklar ħıħkandan soñra, ħaysi ki ilgäriği törädä yazgandır bu artikul üçün, da aytıy, ki aħçam yoħtur, ħumašim bar, ne türlü dä bolsa, klärmen tölämägä, ne ki Teñri da törä tapsa, da povod inanmaga klämägäy, da klägäy yükčini antka keltirmägä, na yükči povinen dügül ant yürüt-mägä, ħačan borč vlasniy anıñ dügül, da tölövgä hadirdir, neçik törä taptı, munuñ üsnä yaryu toħtamaħ keräk, kimgä dä yoluħsa, ħumaš bilä tölägäy, neçik aħça tiyär, antsiz, yükči. A tutundu esä törä alnina yükči, ki tölägäy nañd aħça bilä, da yazıldı, na ol iş anıñ (160r/315r) üstinä

А если кому суд назначит присяга, и заявитель не явится в срок выслушать присягу, то проигрывает по своему делу, а ответчик оправдывается перед судом, платит 6 грошей памятного и будет по этому делу оправдан и свободен по всем законам.

[Дополнительная статья 71]

А если призванная сторона не явится в срок совершить присягу, она также проигрывает дело, по которому ее обвинили в суде, и должна возместить заявителю (спорное), таков суд в этом случае.

(159r/314r) **[Дополнительная статья 72]**

Если кто умрет без завещания, его имущество наследуют сыновья и дочери вместе с их матерью. А если мать умрет после мужа без завещания, то и ее (имущество) наследуют братья и сестры (ее дети) поровну.

[Дополнительная статья 73]

А если отец при жизни кого из дочерей выдал замуж с приданым, то вышедшей замуж дочери больше ничего не причитается ни из наследства отца, ни из материнского: что при жизни они ей дали при выдаче замуж, это и есть дочерняя доля, если не выделяют в завещаниях что-либо еще.

[Дополнительная статья 74]

А если после смерти отца, когда мать еще жива, кто из сыновей умрет раньше нее, холостой или малый, и у того умершего сына не будет детей, его (имущество) наследуют сестры как равные с матерью и с братьями, и мать – надлежащий наследник для сыновей и дочерей после смерти отца.

[Дополнительная статья 75]

Если у отца не будет родных братьев, мать будет наследным опекуном детей, пока дети не достигнут своих лет.

(159v/314v) **[Дополнительная статья 76]**

Если кому когда-нибудь случится, что кто-то выступит чьим-либо поручителем по поводу долга, и самого ответчика, совершившего долг, там не будет, и в суд призовут поручителя, и скажут: «Признает ли он, что является поручителем предо мной?» — и он не будет отрицать и признает, и суд найдет, что гарант должен возместить долг, ибо признал, то если по истечении сроков, описанных в предыдущих законах, заявит, что денег у меня нет, есть товар, какой-никакой, хочу уплатить, как найдет Бог и суд, и заявитель не захочет поверить, и потребует привести поручителя к присяге, то гарант не обязан присягать, ибо долг не его собственный и он готов уплатить, как решил суд, на этом суд следует остановить, кому бы ни случилось, пусть гарант уплатит товаром в счет денег, без присяги. А если гарант обязался в суде уплатить наличными деньгами, и это записано,

toxtamaç — keräk özgä türlü dügül, ki tölöv bolgay nayd bilä, çumaş bilä tügül ol borç eyäsinä.

[Дополнительная статья 77]

Oruçta ant bermäçi üçün.

Egär ki yaryudan yoluçsa kimesägä Ulu oruçta yerligä utru ant ne iştä dä bolsa, egär ulu, egär kiçi, na ol yerligä berilmäç keräk Provoddan soñra nögäriküngä antin tügällämägä, çaçan ki eksi dä bir šähärlidirlär.

[Дополнительная статья 78]

Da egär ki bolgay biri çonaç, da yerli tüškäy çonaçka utru antka, na 4-ünči kününä keräk antin tügällägäy, özgä türlü dügül. Tek çonaçka utru tügällämägä ne bir kün artıç uzatmaçi yoçtur, kimgä dä yoluçsa, na bilgäysiz, ki yaryusu budur.

[Дополнительная статья 79]

Yänä bir kimesägä keräk bolgay voytnu eki çart bilä nemägä obvedit etmägä ya nemä möhürlämägä, bir kişiniñ işi bolsa, 8 açça, ya 2 ya 3 bolsa, na här birindän başça kelir 8-är açça: voytka 2 açça, töräçilärgä 4 açça, deckiygä 2 açça här parsunadan, ne çadar ki bolsa.

[Дополнительная статья 80]

Alay oç här zapoviddän kelir 8-är açça, neçä ki dä kimgä keräk bolsa, adäti buyurur.

(160v/315v) **[Дополнительная статья 81]**

Çaçan ki dä yoluçsa kimesägä, ki borçun tölämägä bolmagay, da ziçat etkäy šähärdän borçlulari alnina, ya ne türlü dä keçikmäçliç bolsa, da kelip, borç eyäläri šparovat etkäylär 3-ünči törägä diyin, nesi dä bar esä istecniñ, ya stoyonciy ya ruçayonciy, na sorar povod bu 3-ünči törädä, ki ne postup etiyim da dayin ari, na körgüzür añar törä, ki pripozvat etkäysen istecin, tapup, 3-ünči törägä, na povod izdäsä listovniy pozov, na añar anı törä ayamas negä dirin ki istecin tapmiyin pripozvat etmägä, çayda da bolsa, bliskiy törägä, na här törädä turup ta povod aytir, ki ostregam çvartego sondu, egär ki ne çadar vaçtta keçiksä, povod, istecin tapkinça bliskiy yaryuga, da povod ne bir töräsin dä opustit etmägä bolmastir borçlusun tapkinça.

[Дополнительная статья 82]

A egär ki çaysi töräsi spolznut etsä, ki biri biri artından törälärni turmagay, da aniñ ara (161r/ 316r)sina özgä kimesäniñ šparunku zaydit etkäy, na aniñ ilgäriliki niveç bolur, da soñra etkän ilgäri bolur.

[Дополнительная статья 83]

Na mülk midir, çumaş midir, ne ki dä esä, keräk, ki turgay töräniñ möhürü tibiñä tapkinça, ne bir uç bolmastir almaga, egär ne çadar za-

тогда это дело (160r/315r) решить так, что он обязан уплатить долг кредитору наличными, а не товаром, только так и не иначе.

[Дополнительная статья 77]

О назначении присяги в пост.

Если кому присяга по суду придется на Великий пост против местного жителя по какому угодно делу, хоть большому, хоть малому, то этому местному следует назначать совершение присяги во вторник после Проводов, поскольку они оба из одного города.

[Дополнительная статья 78]

А если один из них окажется гостем и местному выпадет присяга против него, то он должен совершить присягу до четвертого дня, не иначе. Только против гостя нельзя откладывать дольше, чем на четыре дня, кому бы ни пришлось, знайте, что закон таков.

[Дополнительная статья 79]

Также если кому потребуетсяS вoit с двумя старейшинами для свидетельства или для опечатывания чего-то, если по делу одного человека, то 8 грошей, а если двух или троих, то от каждого отдельно по 8 грошей: 2 гроша войту, 4 гроша судьям, 2 гроша возному от каждого лица, сколько бы их ни было.

[Дополнительная статья 80]

Также за каждый запрет (арест) по 8 грошей, сколько бы кому ни понадобилось, так велит обычай. (160v/315v) **[Дополнительная статья 81]**

Если кому пришлось бы не уплатить долг и уехать от кредиторов из города или почему-то задержаться, и кредиторы придут и шпаруют до третьего суда наличное движимое и недвижимое имущество ответчика, и истец спросит на этом третьем суде: «Какие действия я должен совершить еще?» — суд должен ответить, что ты должен найти и призвать ответчика к третьему суду, и если истец потребует письменный вызов, то в этом суд не может препятствовать, пока тот не нашел ответчика где бы ни было, чтобы призвать его на ближайший суд, и на каждом суде истец должен встать и заявить: «Я сохраняю за собой право до четвертого суда», — и как долго бы тот ни задержался, истец, не найдя ответчика до ближайшего суда, не должен пропустить ни одного суда, пока не найдет должника.

[Дополнительная статья 82]

А если пропустит какой-либо суд и не явится на каждый из судов кряду, а тем временем (161r/316r) кто другой внесет шпарунк, то его первенство сойдет на нет, и внесший позже станет первым.

[Дополнительная статья 83]

И любая его недвижимость или товар будут находиться под печатью суда, пока его не найдут, и не

man ya kün keçikilsä, egär ki korunada; egär yat biyликтä bolsa, ol borç eyäsi keräk, ki bu tür-lü bolgay kelginçä isteci, tözğäy här birinä munuñkibik prihodada, kimniñ ki ozozsuzluğundan ya yazıñdan yoluğa.

[Дополнительная статья 84]

Na bu yarıylarda isteci ya bliskiye turmasa otpovidat etmäğä povodga utru, da povod keltir-gäy edi törädän törägä bitik, neçik anı ol šähär-dä tapup ündädi korunada, na törä törägä ina-nır. Egär ki nemä pomocniy işi bar esä, na bu bliskiy törägä keräk, ki keltirgäy otporniý stro-na ya bliskiye.

[Дополнительная статья 85]

A egär ki keltirmädi esä ol törädä, na törä berir, ki pomocniy işindä ançağ tüšär, da çal-dırır törä istecinä birsı törägä diyin na odmovi; egär ki kelsä baçniy sözlär bilä, (161v/316v) na igi, neni ki törä priymit etsä, a egär ki kelmäsä, na berir törä, ki hlovnıy işindä ançağ tüšär.

[Дополнительная статья 86]

Da egär ki eksi dä yerli esä, 3 haftada berir törä aniñ nesi dä bar esä šacovat etip, povodga, ki alğay, kim ki añar törä bilä etti; a egär ki çonağ bolsa povod, na berir törä 4-ünçi kündä nesi dä bolsa šacunk bilä povodga; da etkändän soñra törä bilä kimesäniñ stoyonciy imen'asına, na ol törädän oç vyazan'asın bermägä bolurlar da rımovan'ası yilına berilmäç keräk; yerli esä-lär eksi dä, yilı çıçkandan soñra 3 haftada bol-maç keräktir rımovan'ası, a egär ki povod çonağ bolsa, 4-ünçi kündä bolgay yilı çıçkandan soñra rımovan'ası; alay oç, neçik ki yerligä utru.

[Дополнительная статья 87]

Egär ki yetti esä suması borç eyälärinä — igi, yetmädi esä, izdäsin kensinä istecin yetmä-gäniñä; bilgäysiz, ki kimgä ki dä yoluğa, yar-yusu budur.

[Дополнительная статья 88]

Bir kimesäniñ şulprüçti bolgay borç üçün bir kimesädä, da kelgäy yar(132r/317r)çu alnına, da tanmagay bitikin, da ayt kay, bilirmen, ki bitik menimdir, yoğa toläpmen añar barçasın, da añar nemä dä borçlu çalmıyırmen, tek bitikimni zaderžat etiptir; çayda ki eki yartın tiri tanıçları bolmagay, na keräk, ki ol kişi antın kendi etkäy, kimni ki vinovat ettilär, da andan könülgäy törä bilä; a tanıçlıçı bolsa yağşı kişilär, tutulğay. A egär kimesä aytsa, ki toläpmen, da bu çadarın añar çalıpmen, çaysın ki añar bilinsä, anı tolä-gäy, a neni ki bilinmäsä, ant içkäy da andan kö-nülgäy, zera andan baha añar tolämäs.

может быть принято никакого решения, на сколько бы времени он ни задержался, хоть в стране, хоть в другом государстве; в подобных обстоятельствах заимодатель должен, пока ответчик не явится, терпеть и ждать каждого, кого постигнет несчастье или кто задержался по своей вине.

[Дополнительная статья 84]

И если ответчик или его близкий не явятся в суд ответить истцу, а истец принесет суду от (другого) суда документ, что он нашел его в таком-то городе в нашей стране и призвал в суд, то суд суду поверит. Если есть какое вспомогательное дело, то на этот ближайший суд ответчик или его близкий должны пред-ставить.

[Дополнительная статья 85]

А если на тот суд не представят, то по закону он может проиграть только вспомогательное дело и за ответчиком остается право на объяснение; если придет с уважительными объяснениями, (161v/ 316v) хорошо, и суд их, возможно, примет, а если не придет, то по закону он может проиграть только главное дело.

[Дополнительная статья 86]

И если оба местные, суд позволит на третьей не-деле истцу, который вел тяжбу, оценить любое иму-щество ответчика и получить долг; а если истец гость, суд передаст заявителю наличное имущество ответчика согласно оценке на четвертый день; и по-сле по закону могут тем же судом предоставить вяза-ние и рымование на недвижимость на год; и если оба местные, рымование должно быть на третьей неделе по истечении года, а если заявитель гость, рымова-ние состоится на четвертый день после истечения го-да; так же, как против местного.

[Дополнительная статья 87]

Если этой суммы кредиторам хватило, хорошо, а если нет, то недостаку пусть требуют от ответчика; и знайте, кому бы ни пришлось, закон в этом деле та-ков.

[Дополнительная статья 88]

Если у кого будет чья-нибудь долговая расписка, и он придет в суд, (132r/317r) и тот не откажется от своей расписки и скажет, я признаю, расписка моя, но я все уплатил и ему я ничего не должен, только он задержал мою расписку; если у обеих сторон живых свидетелей нет, то присягу должен принять тот обви-няемый, и после он будет оправдан по суду; а если есть свидетели из хороших людей, пусть будут приняты. А если кто скажет, что я уплатил, и остался должен столько-то, пусть уплатит ему столько, сколько при-знал, а чего не признал, пусть примет присягу и оп-равдается, ибо излишка он ему не заплатит.

[Дополнительная статья 89]

Yänä bir kimesä kendiniñ bitikin tangay, aytıp, ki benim dügül, da möhürü anıñ bolgay ya bolmagay, da içinä bitikniñ tanıxlar bolgay, kimniñ alnına yazılıptır, da ol pretca tangay, aytıp, ki añar nemä borçum yoxtur, da ne bitik tä benim dügüldür, da ol tiri tanıxlar, kelip törä alnına, tanıxlıx bergäy, neçik alarnıñ alnına edi, kimgä ki törä inangay, na borçlu bolur tölämägä; da törädän uyat bilä ketkäy anıñkibik kişi, çaysı ki kendiniñ bitikin tanar da yağşı kişilärniñ tanıxlıxın kerı urmaga klär.

[Дополнительная статья 90]

Barça türlü borç üçün bir stoyoncı imen'adan (162v/317v) başça, çaysı ki şilprixtta yazılmas stoyoncıy imen'a, tek bir törä alnına.

[Дополнительная статья 91]

Haçan ki dä yoluşa kimesägä törädä, ki apel'ovat etkäy korol'ga da işin tüşürgäy, na ol kişi çalır yarğuga dżurum 64 ağça, anıñ üçün ki yarğunuñ tapkanına biyänmädi.

[Дополнительная статья 92]

A egär bir kimesä apel'ovat etkäy korol'ga da apel'acia etkäy törä bilä kendinä, da soñra poşuman bolgay, da yebermägä klämägäy, na çalır ol kişi törägä dżurum 60 ağça.

[Дополнительная статья 93]

Kim ki poşuman bolsa da yebermägä klämäsä, apel'acia yetkändän soñra, na keräk, ki ol kişi 6 flı ağça çoygay töräniñ alnına, ol töräniñ, ki apel'ovat etti, neçä ki törä olturuptur, ki yeberilgäy korol'ga.

[Дополнительная статья 94]

Da apel'aciya kelsä, da eki strona dozvolit etsä, ki zavitiy roktan burun açilgay, ol bolur bolmaga, a klämäsä bir storona, bolmastir zavitiy roku kelmiyin, 9 haftası, ki açilgay. Da egär ki korol' korunada bolmasa, 3 kez 9 haftadir apel'aciya, da ağçası 12 flıdur; egär korol' korunada bolmasa, na 3 (163r/318r) kez 9 haftada açilir. A bir storonaga heç açilmas, zavitiy roku kelmiyin, munuñ yarğusu budur, kimgä ki yoluşa ne vağtta.

[Дополнительная статья 95]

Yänä yoluşkay bir kimesägä hörmät üçün, ki talaşip biri birinä da ayb bergäy, da voytka ündägäy, na anıñ yarğusun, yarimkündän burun esä, ol kün bolmağ keräk hörmät üçün, a egär yarimkündän soñra esä, na ertäsi bolgay; da yük izdäsä povod otporni yandan, egär ki yağşı osedlosti dä bolsa, hörmät üçün povinendir bermägä yarğuga dinçä añar yük.

[Дополнительная статья 89]

Также если кто откажется от своей расписки, говоря, что не моя, и печать будет его или не его, и в записи будут свидетели, перед которыми написано, и он настойчиво будет отрицать, говоря, что я ему ничего не должен, и расписка тоже не моя, а те живые свидетели, придя в суд, засвидетельствуют, что дело было при них, и суд им поверит, то должник обязан возместить долг, и такой человек должен уйти из суда с позором, ибо не признал своей расписки и хотел отвергнуть свидетельство хороших людей.

[Дополнительная статья 90]

(Касается) всех долгов, за исключением недвижимого имущества, (162v/ 317v) ибо обязательства на недвижимость не пишутся вне суда.

[Дополнительная статья 91]

Когда кому в суде придется, что кто-нибудь будет апеллировать к королю и проиграет дело, то этот человек должен уплатить суду 64 гроша штрафа, поскольку не принял решения суда.

[Дополнительная статья 92]

А если кто будет апеллировать к королю и составит себе апелляцию по закону, а затем раскается, и не захочет посылать, то такой человек останется должен суду 60 грошей штрафа.

[Дополнительная статья 93]

Кто раскается и не захочет посылать, после оформления апелляции, такой человек должен уплатить суду 6 флоринов денег, тому суду, на решение которого апеллировал, поскольку суд заседал, чтобы дело было отправлено к королю.

[Дополнительная статья 94]

А когда придет апелляция и обе стороны позволят открыть раньше назначенного срока, это можно сделать, а если одна сторона не захочет, то прежде назначенного срока в 9 недель открыть нельзя. А если король не в стране, то на апелляцию дается трижды по 9 недель, и уплачивается за это 12 флоринов денег; если король не в стране, то открывать трижды (163r/318r) по девять недель спустя. А для одной стороны, пока не пришел назначенный срок, открывать не положено, таков закон, если кому когда-то придется.

[Дополнительная статья 95]

Также когда кому придется разбирать дело о чести и достоинстве, если поссорятся и нанесут друг другу оскорбление и один призовет другого к войту, то суд должен быть в тот же день, если случилось до полудня, а если после полудня, то на следующий день; и если истец потребует от ответчика поручителей, то даже при наличии хорошей оседлости он обязан предоставить поручителей до суда по делу о чести.

[Дополнительная статья 96]

Yänä bir kimesägä yoluçkay, ki algay törädän dovodga, da törä añar kün zamirit etkäy, da otporniy strona, ki alip edi dovodga, da ilgäri keltirgäy ol roktan, da törä satun algay, da povodnu pripozvat etkäy, aytıp, ki klärmen añar könülmägä, da povodniy heç körüp turmagay, na törä keräk salgay 3 kez törägä diyin da igi baçkay, egär ki slušniy dovodu bolsa, na anı törä könültür, da ne ki naklad etti törägä, anı borçlu bolur günäs batkinça tölämägä otporniy yanga; alay oç povod tursa kününä, rokuna, da otporniy storona kelmäsä, ol da alay oç kensi işinä tüşär, neçik yoçarı yazıpbiz.

(163v/318v) [Дополнительная статья 97]

Yänä yoluçkay edi bir kimesägä, ki žadat etkäy edi vr'addan obvedit etmägä nemäni, ya işitmägä, ya körmägä, ya çasta kişigä, da ur'ad, işitip ya körüp, kelgäy törägä, da žadat etkäy, kim ki obvedit etti, ki alar tanıçlıç bergäylär, neni ki kördilär ya işittilär, anı ur'ad povinendir etmägä. Da egär ki sorov etsä, kim ki obvedit etiptir yaryudan, ki bu tanıçlıçnıñ mocu ya vya-zan'ası bar midir, na keräk yaryu aytkay, ki ol çadardir, neçä ur'adniñ.

[Дополнительная статья 98]

Yänä bilgäysiz, ki sv'atıy Margorenta kü-nindän här yıl törälär vilozoniý zavescsa bolur sv'atıy Bartlomiydän soñra nögäriküngä dä dirin, kün 2 ya 3 ilgäri, da artıç arı da yoluçur Margorentadan ol törägä, ki Bartlomiygä dirin salinir.

(164r/319r) [Дополнительная статья 99]

A(nn)o 1594-rty 26 Februarius. 1043 [=1594].

Boldu potrebnıy törä surp Toros künü pan Kovalskiy, podsudok, da pan Domaržirskiy arasına, çayda spor boldu, ki sözlövüçilär duplikadan artıç klädilär törädä otpravovat etmägä. Anıñ üçün voyt Voyceç Pedian da ahalar vezdirit etip ilgäri bolgan zivıçaylarga, dekret bilä zakroçit ettilär, ki barmaga bir kişigä dä tek replika da duplika. Anda egär çaysı yan nemä kläsä sözlämä, na bolmagay triplikaga vinaşat etmä, tek duplika tibinä bolgay. Bulay ratuşta da dekret etip zapisat ettirdilär aktaga.

[Заключительная запись]

(112v) Haybat surp Errortut'unga, Ata Oçul Ari Džan 1 Teñrigä bugün da här kez meñi meñilik, amen.

Bügün bolıyır munda bu bitikniñ tügällänmäçi, çaysı ki ündälir Törä bitiki, yazılğandır

[Дополнительная статья 96]

Также кому придется, когда кто возьмет от суда отсрочку для предоставления доказательств, и суд назначит ему срок, и сторона ответчика, взяв отсрочку для доказательств, предоставит их раньше того срока, и закупит суд, и призовет заявителя, говоря, что я хочу оправдаться перед ним, и заявитель проигнорирует и не явится, то суд должен отложить трижды до следующего суда и хорошо посмотреть, если доказательства убедительны, то суд его оправдает, и его судебные издержки истец обязан возместить ответчику до захода солнца; также если истец явится в срок, в назначенный день, а ответчик не придет, он также проигрывает дело, как мы описали выше.

(163v/318v) [Дополнительная статья 97]

Также кому придется, что кто-нибудь потребует от суда что-то засвидетельствовать, или выслушать, или посмотреть, или к больному человеку, и суд, выслушав и увидев, придет в суд, и потребуют, чтобы свидетельствовавшие дали свидетельство о том, что видели и слышали, суд обязан это исполнить. И если свидетельствовавшим от суда будет задан вопрос, имеют ли эти свидетельства силу и дают ли право на вязание, то суд должен ответить, что в той мере, сколько [заявлено] в суде.

[Дополнительная статья 98]

Также знайте, что со дня святой Маргариты ежегодно “уложенные” суды откладываются до вторника после святого Бартоломея, двумя или тремя днями раньше, и что суды, котрые приходятся еще позже после Маргариты, откладываются на после Бартоломея еще дальше.

(164r/319r) [Дополнительная статья 99]

Год 1594-й, 26 февраля. 1043 [=1594].

Состоялся потребный суд на день святого Тороса между паном Ковальским, заместителем судьи, и паном Домаржирским, когда возник спор, что тяжущиеся хотели вести прения в суде после дублик. На это войт Войцех Педиян и старейшины, приняв во внимание прежние традиции, предостерегли декретом, что одному человеку позволено вносить только реплику и дублику. Затем, если какая из сторон захотела бы сказать, то триплику вносить не может, пусть ограничивается только дубликой. Такой декрет приняли и в ратуше и дали записать в акты.

Слава пресвятой Троице, Отцу и Сыну и Святому Духу, единому Богу, ныне и присно, во веки веков, аминь.

Ныне завершается здесь это писание, именуемое Книгой законов, написанное по своему канону

yergäsina. Äväl-burun položen'asi, Törä bitikiniñ ač'ıçı. Andan soñra dayı da yazılğan kendi yergäsina 124 törädır, çaysı ki ne türlü iş bilä toxtaldı. Äväldän bar edi ermeni töräsi, ne türlü ki ari vartabedlär yasap edilär da toxtatıp edilär kendiläriniñ dźinsına, ulu ermenilikkä, ne türlü gat'oyigoslarniñ çoltçası bilä da çanlarimizniñ çoltçası bilä vartabedlärän yasalıp edi. Xaysı ki bügün Plöv ermenilärindä bardır ermeniçä. Da andan soñra ne türlü özgä millätiniñ säbäplärindän boldu, alay çanlıçtan buyruç, ki törälärni ermeniçädän tatarçaga köçürüldi, da andan soñra (113r) latingä, ne türlü ki çanlıçka biliklik boldu, da, körüp, biyändi da toxtatıp berkitti Plöv ermenilärinä, ne türlü yazıpbız 124 kapitula çanniñ berilgäni ermenilärgä.

Dayın da yazıldı tvagan 1017-sinä, pedrvarniñ 15-inä, açaşlıçına der Krikor, arhiaçpaşniñ Vanlı, çanimizniñ çanlıçına Zigmunt Agusdusunı, çaysı ki töräni berkitti.

Dayı da kim ki sarnasa bu bitikni, «Uçmaç» aytkaç yazdırganga, da yazganga, da kendiniñ keçmişläri uçmaçlı bolgay, amen.

Xaysı ki munı kördü yaçşı da çonarh dźanlı [пропуск для имени], da suçlandı bu törälärgä, da yazdırma berdi işadag kendinä da kendiniñ keçmişlärinä, amen.

ну. Сперва начальные положения, ключ к Судебнику. Затем по порядку изложены 124 закона, установленные определенным образом. Вначале армянские законы существовали в том виде, как их создали святые учителя-богословы для своей нации, великого армянского народа, как они были сочинены вартабедами по просьбе католиков и наших царей. Сегодня эти законы на армянском языке есть у львовских армян. А после как по настоянию других наций, так и по королевскому повелению, эти законы были переведены с армянского языка на татарский, потом на латинский, и в таком виде с ними ознакомились в королевском дворе, и когда король увидел их, они ему понравились, и он их утвердил и закрепил для львовских армян, как и мы записали, те 124 статьи, которые король пожаловал армянам.

И написано это в году 1017 [=1568], февраля 15-го, при епископе отце Крикоре, архиепископе Ванском, в королевство короля нашего Сигизмунда Августу, который эти законы утвердил.

И кто будет читать эту книгу, пусть скажет: «Царство небесное» поручившему ее написать и писавшему, и царство небесное его собственным предкам, аминь.

Увидев это писание, добрый и кроткий духом [пропуск для имени] восхитился этими законами и велел переписать в память о себе и о своих предках, аминь.

Библиотека Национального института им. Оссолинских, Вроцлав, № 1359/II

Актовая книга Станиславского армянского суда

Даты: 1681-1689 гг. Бумага. 476 л.

Язык: Польский. Заметки на полях (заглавия записей) на армяно-кыпчакском языке.

Описание: [Roszko, Braun 1958: 24].

Примечание. Во вроцлавской рукописи № 1590/II – Актовой книге Станиславского армянского суда за 1692-1702 гг. (1032 л.), которую раньше относили к памятникам армяно-кыпчакского языка, записей на кыпчакском языке нами не обнаружено.

Примеры заголовков:

(4v) Zoyta urum tanıç T'avit Dzarug oyluna “Свидетельство грека Зойты Давиду, сыну Дзаруга”.

(10v) Bedroska tanıç Nigol Ergän “Свидетельство Нигола Эргана Бедросу”.

(13r) Kirkorga Anguryalı “Киркору Ангурьялы”.

(40v) Džurumlar založonıy çalaga Ermeni yıçövünä da açalarga “Штрафы, назначаемые в пользу города, армянской церкви и старейшин”.

(79r) Panna Mayram marabed plenipolent pan Jakubnu çardaşın “Девушка Майрам Марабед уполномочила своего брата Якуба”.

(85r) Prokop tanıçlar vivedit etti pan Sefergä çarşı “Прокоп представил свидетелей против господина Сефера”.

(105r) Pan Kaspar yazıldı borç açalarga sirotalarniñ deç Simonnuç “Господин Каспар дал записать долг старейшинам [из денег] сирот отца Симона”.

(286r) Kaspar Pirum oğlu da Kaspar Milkonuş oğlu “Каспар, сын Пирума, и Каспар, сын Милько”.

(287r) Pan Tavitkâ tanîx Nigol Tuma oğlu “Свидетельство Нигола, сына Тумы, господину Давиду”, 15 мая 1684 г., вторник.

(300v) Kalmuckiy da Xazar Aksent oğlu “Калмуцкий и Хазар, сын Аксента”.

(451r) Agopşaga tanîx Kırkor sn’atinli “Свидетельство Киркора из Снятина Агопше”, 18 мая 1689 г.

Библиотека Национального музея, отделение Чарторьских в Кракове, № 2412

Молитвенник с армянским календарем

Дата: 1575 г. *Место:* Львов. *Бумага.* 426 стр. 91 x 135 мм. Без начала и конца. *Письмо:* болоргир. *Язык:* армянский 104-105, 107-111, 117-119, 127-129, 149-165, 287-344) и кыпчакский (стр. 1-104, 105-107, 111-117, 119-127, 129-149, 165-287, 344-426).

Описание: [Roszko, Braun 1958: 27].

Полный текст кыпчакской части краковской рукописи № 2412

[Псалом 102/103]

(1) ...³Kim aritir yazîxîñni, seniñ, oñaltir barça xastalîxîñni seniñ,

⁴Kim çutxarir küflänmäxtän tirlîkiñni seniñ, tađzlar seni yarlıyamaç bilä da şayavat bilä,

⁵Kim toldurur igilik bilä suxlançîñni seniñ, yänirgäy, neçik çaraçuşnuñ, igitlikîñ seniñ.

⁶Etär yarlıyamaçni Biy da toyruluç barça zrgel bolganlarga.

⁷Körgüzdü Biy yoluñ (2) kendiniñ Movşeska da oylanlarına Israjelniñ erkin kendiniñ.

⁸Şayavatli yarlıyovuçidir Biy, uzunesli da köp-yarlıyovuçi.

⁹Dügül soñyuga diyin öçäşläñir Biy, da dügül meñilik saçlar öçnü.

¹⁰Dügül yazîximizga körä etti bizgä, da dügül töräsizlikimizgä körä bizim tölädi bizgä.

¹¹Yoçsa, neçik biyiktir kök yerdän, ol türlü çu(3)vatlattı Biy yarlıyamaçin kendiniñ üstünä çorçkanlariniñ kendiniñ.

¹²Ne çadar yıraçtır kün toyuşu kün batışından, ol türlü yıraç etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

¹³Neçik şayavatlanir ata üstünä oylanlariniñ kendiniñ, ol türlü şayavatlandı Biy çorçkanlarına kendiniñ.

(4) ¹⁴Zera ol bildi yaratilganimizni bizim da añdı, ki topraçbiz.

¹⁵Adamniñ, neçik yaş ot, tur künläri kendiniñ, neçik çiçäki tüznüñ, ol türlü çiçäklänir.

¹⁶Urur üsnä yel, da bolmaz, da dayin körünmäs yeri aniñ.

¹⁷Evet yarlıyamaçî Eyämizniñ çalir meñilik üstünä çorçkanlariniñ kendiniñ, da toyruluçu aniñ (5) oylanlarından çaç oylanlarına dıñrä.

¹⁸Kimlər saçlarlar niyätin aniñ, añarlar buyruçun aniñ da etärlär ani.

¹⁹Biy köktä hadirlädi olturyuçun kendiniñ, padşahlîçi aniñ barçasına eyälik etär.

²⁰Alıışlanjiz Biyni, barça friştäläri aniñ, zorlular çuvat bilä, ki etärsiz sözün aniñ işitip avazına aytuşu(6)nuñ aniñ.

²¹Alıışlanjiz Biyni, barça çuvatlıları aniñ, çiz-mätkârları da etüçiläri erkin aniñ.

²²Alıışlanjiz Biyni, barça işläri aniñ, barça yerdädir biylik aniñ, alıışla, dżanim benim, Biyni.

[Псалом 142/143]

¹Biy, işit alıışima benim, çulaç çoy çoltçama benim könülüküñ bilä seniñ.

İşit maña toyruluçuñ bilä seniñ, ²da (7) kirmägin yarçuga çuluñ bilä seniñ, zera toyrulanmas alniña seniñ barça tirilär.

³Xuvdu duşman dżanimni benim, aşaçlattı yergä tirlikimni benim, da olturyuzdu meni çaramçuluçta, neçik ölünü meñiliktän.

⁴Osandı mendä dżanim benim, da yüräkim benim müşçülländi mendä.

⁵Añdim künlärni ilgärgi, sayışladım barça (8) da işläriñni seniñ, etkänlärin çoluñnuñ seniñ sayışladım ⁶da kötürdüm saña çollarimni benim.

Dżanim benim, neçik yer, susaptir saña, ⁷tezindän işit maña, Biy, zera eksildi mendän dżanim benim.

Xaytarmagin mendän yüzünü seniñ, oğşasarmen alarga, ki enärlär çuyurga.

⁸Iştirtigin maña ertäräk yarilamañiñ(9)ni [=yarliyamaxiñi] seniñ, zera men saña, Biy, umsandim.

Körgüz maña yol, çaysına bargaymen, zera saña, Biy, kötürdüm džanimni menim.

⁹Xutçar meni duşmanımdan menim, Biy, zera seni išanç kendimä ettim.

¹⁰Övrät maña etmäğä erkiñni seniñ, zera sensen Teñrim menim.

Džaniñ seniñ yol körgüzüçi bolgay maña yergä dürüst.

(10) ¹¹Atiñ üçün seniñ, Biy, tircizgäysen meni, toyruluxuñ bilä seniñ çixargaysen tarlıxtan džanimni menim, ¹²yarliyamaxiñ bilä seniñ

Tas etsärsen duşmanlarımni menim, yoç etsärsen barça indžituçilarımni džanimniñ menim, zera men çuluñ seniñmen.

Haybat Ataga da Oğulga da Ari Džanga hali da här kez meñi meñilik, amən.

Zart'ucealk'

(11) Oyanganlar barçamiz tinçlixiñdan yuxunuñ, çaysi ki bayışladı bizgä adam sövüçi Teñri övünmäğkä da yubanmağka kücsüzlükümüzgä bizim.

Da kelip birgä džanlı yir bilä haybatına da hörmätinä barçadan ari atına Eyämizniñ bizim da Xutçaruçimizniñ Jisus K'risdosnuñ, çorçu bilä da titramäğ bilä turiiğ alyış(12)ka alnına aniñ.

Da şükürlü boliiğ andan keçäniñ sahatından bu könülükü üçün da toyruluxu üçün aniñ.

Xaysi ki tañladı bizni yarliyamaxi bilä kendiñ da bayışladı bizgä keltirmäğä oğşaşin köktägi friştälärniñ haybatlavuçi Eyämiz Teñrini barçamizga bizgä bolmaga.

Da (13) biz bundan soñra, aritip džanimizni bizim çiyastan da yaman çilinmaçtan, kötüriiğ çolumuznu bizim arilikkä, öçäşmäçtän başça da eki köñüllüktän.

Inam bilä çoliiğ andan arınmaçni da boşatlıçni aşınganlarimizga bizim, çosdovanel bolup siriñ yüräkimizniñ bizim yapuçlar bilüçi Teñrigä, (14) neçik ki yöpsüngäy yalbarganimizni bizim alyişi bilä da pareçosluçu bilä barça arilärniñ.

Bayışlagay bizgä adam sövüçi Teñri çalmaga saçtliğ bilä da zadasiz tutuş bilä erkinä aniñ bu dünyâda da arzani bolup meñilik da köktägi çatirga, çaysi ki atadi sövüklülärinä kendiniñ könü (15) Teñri Jisus K'risdos, Biyimiz barçani tutuçi tircizgäy da yarliygay.

Xalğanin keçäniñ eminlik bilä keçirmäğä inam bilä Eyämizdän çoliiğ.

Friştäni eminlikniñ közät džanimizga bizim inam".

Arınmaçni da boşatlıçni aşınganimizga bizim inam".

Ari çaçniñ ulu da küçlü çuvatın boluşluçka džanimizga bizim in".

(16) Da dayin artix bir sözdän könü da ari inamimiz bilä bizim Biyni yalbariiğ.

Džanimizni bizim da biri birimizni Eyämiz Teñrigä, barçani tutuçiga, simarliiğ.

Yarliyadi bizgä Biy Teñrimiz bizim.

Aytiyix barçamiz bir ayızdan: Biy, yarliya, Biy, yarliya, der, oğormea.

Zk'en kohanam tatarça

(17) Şükürlübiz sendän, Biy Teñrimiz bizim, ki berdiñ bizgä tinçliğin keçäniñ eminlik bilä keçirmä, da oyatip yetiştirdiñ bizni ertälänmä, yerni öpmäğkä, çorçulu da haybatlı atıña seniñ.

Xolarbiz sendän, ber bizgä çalğanin keçäniñ eminliktä keçirmäğä da barça zamanların tirlikimizniñ bu çarib(18)likimizdä bizim çorçuñ bilä seniñ, bergäyt da saçla, ne türlü ki saçtliğ bilä da zadasiz tutuş bilä yergälänip bu dünyâda, yetiškäybiz sekin da eminli çanlıxiña seniñ başxişi da adam sövüklükü aşira Eyämizniñ bizim, da çutçaruçimizniñ Jisus K'risdosnuñ, çaysi bilä ki saña, Ataga, da Ari Džanga yaraşir haybat da buyruçiliğ hali da här vaçt (19) meñi meñilik, amən.

Bağ, Biy, yaçşi etüçi, yarliyamaxiñ bilä seniñ yerni öpüçilär da haybat berüçilär üsnä ari atıña seniñ.

Biyi çuvatlıların, eminlät boyumuznu bizim, barça şaytanlıç, çalabalarından, da dünyâlik yubanmaçından.

Emin friştäniñ seniñ yeber bizgä, ki kelip saçlagay bizni çalabasiz kündüz u keçä oyaxlixiimizda da tinçliğ(20)imizda bizim, ne türlü ki yaçşi ämäl bilä da arzanilik bilä saña, Eyämizgä, yeriškäybiz meñilik köktägi çanlıxiña seniñ, çaysin ki hadir-läpsen dünyâniñ başlanganından äväl arilärniñ seniñ, da alar bilä şükürlänip haybatlagaybiz Atanı da Oğulnu da Ari Džanni hali da här vaçtta meñi meñilik, amən.

Yergälik ertägi alyişni (21) odpravovat etmäçtä bu türlü başta aytilir «Alyiş 3 igitniñ» bu orinag bilä, ki ne türlü anda ot içinä endi 3 igitkä, ol türlü aşaxlandı, da endi ten almaçka yüräkinä ari gojsnuñ çutçarılmaçi üçün adam džinsiniñ.

Tolduğ ertä yarliyamaxiñ bilä seniñ, sövündüç da färäh bolduğ barça kün(22)lärinä tirlikimizniñ bizim.

Fārâh bolduḡ ornuna ol künlärniñ, ki aşaxlat-tilar bizni, da yillarni, ki kördüḡ ḡiyinlar.

Baḡ, Biy, ḡuluḡa seniñ da işinâ ḡuluḡnuñ, da yol körgüz oylanlarına aniñ, da bolsun yariḡi Eyämizniñ Teḡriniñ üstümüzgâ bizim.

Işin ḡolumuznuñ bizim toḡru et bizgâ, Biy, işin ḡolumuznuñ bizim oḡar bizgâ.

(23) Alḡişi Ananianñ, Azarianñ da Misajelnñ

[Даниил 3: 26-45: Молитва Азарии]

²⁶Alḡişlisen, Biy Teḡri, atalarimizdan bizim, alḡişli haybatlangan atñ seniñ meñilik.

Könülükñü keçirdiñ bu barçada bizim bilâ, toḡrusen sen, Biy, ²⁷da barça işläriñ seniñ könüdüḡ.

Yollarñ seniñ toḡrudur, da barça töräñ seniñ toḡrudur.

²⁸Töräni toḡruluḡnuñ yeberdiñ üstümüzgâ (24) bizim barçaga körâ, ne ki yeberdiñ üstümüzgâ bizim da şâhärinä ari atalarimizniñ bizim Erusaḡemniñ.

Toḡruluḡ bilâ da könülük bilâ yeberdiñ bu barçanı üstümüzgâ bizim yazıḡlarimiz için bizim.

²⁹Töräsizländiḡ, aşındiḡ baştaḡ bolup sendän, yazıḡli bolduḡ barçada ³⁰da buyruḡlarıña seniñ işitmädiḡ.

(25) Saḡlamadiḡ da etmädiḡ, neçik sımardıñ sen bizgâ, ki yaḡşini tapkaybiz biz sendän.

³¹Hali barça, ḡaysi ki ettiñ da neni yeberdiñ üstümüzgâ bizim, toḡru yarı bilâ ettiñ.

³²Çiḡara berdiñ bizni ḡoluna duşmanlarımızniñ bizim, töräsizläriñ, beklärgâ da baştaḡlarga.

Xoluna ḡanniñ barça yergâ çiḡara berdiñ bizni.

(26) ³³Da hali yoḡtur bizgâ vaḡt açma aḡzimizni bizim, uyatli da kültkü bolduḡ ḡullarıña seniñ ḡuluḡ etkän.

³⁴Yoḡsa çiḡara bermä bizni soḡyuga diyin atñ için seniñ, tozdurma niyätiniñ seniñ, ³⁵da keritmä yarlıyamaḡiniñ seniñ bizdän.

Apraham sövüklüñ için seniñ, Sahagnñ, da Israjelnñ, ariñniñ seniñ.

(27) ³⁶Atadiñ alarga da ayttñ: arttiryim züryätiniñni siziñ, neçik yolduzlarin köknüñ da neçik ḡumnu ḡiriḡına teñizniñ.

³⁷Da hali, Biy, eksildiḡ biz, ne ki barça dżinslar, da barbiz zabunluḡta barça yerdä бүкүн yazıḡlarimiz için bizim.

³⁸Yoḡtur bu zamanda buyruḡçi, markare, da yol körgüzüçi, ne bütöv ḡurban, ḡurbanlarımız ne temyan oḡenkâ, ne yer (28) bernälärni sunma alniña seniñ, yarlıyamaḡ tapma sendän.

³⁹Yoḡsa boyumuz bilâ aşaxlanip, da dżanlari-

mizniñ müşḡüllüḡü bilâ yöpsünövlü bolıyıḡ biz, ⁴⁰neçik bütöv ḡurban ḡoylarınñ da tuvarniñ, da neçik tümän ḡozular semirgän.

Bu türlü yöpsünövlü bolsun ḡurbanimiz bizim бүкүн alniña seniñ, ki tügäl tapulgaybiz ar(29)-tiñdan seniñ, da düḡül uyat umsanganlarga saḡa.

⁴¹Da hali kelirbiz artñdan seniñ, barça yüräkimiz bilâ bizim ḡorḡarbiz sendän, ḡolarbiz yüzünü seniñ, ⁴²Biy, uyatli etmä bizni.

Yoḡsa etkin bizgâ sekinlikiniñ körâ seniñ, da köplüḡünâ körâ yarlıyamaḡiniñ seniñ, ⁴³ḡutḡar bizni tamaşalarıñ için seniñ, da haybatli bolsun (30) atñ seniñ meñilik.

⁴⁴Uyatli bolḡaylar barçası, ḡaysıları ki ḡiynarlar ḡullarıñni seniñ, uyatli bolḡaylar zulularıñ alarıñ, da barça ḡuvatlarıñ alarıñ singaylar.

⁴⁵Da tanıḡaylar, ki sensen Biy Teḡri yalız, ki haybatlanipsen üsnâ barça dünyâniñ.

Alḡişlisen sen, Biy Teḡri, atalarimizdan bizim, öḡövlü da ayruḡsu biyiklängän atñ seniñ meñilik.

(31) ⁵²Da alḡişlidir atñ ari haybatiniñ seniñ, öḡ”.

⁵³Alḡişlisen dadḡarıñda haybatli arilikinñ da haybatli arilikinñniñ seniñ, öḡ”.

⁵⁵Alḡişlisen olturuçunda haybatli padşahliḡiniñ seniñ, öḡöv”.

⁵⁴Alḡişlisen, ki olturupsen keḡovpełärdä da baḡiyirsen tipsizlikkä, öḡ”.

⁵⁶Alḡişlisen toḡtılmaḡi üsnâ köknüñ, öḡ”.

⁵⁷Alḡişlanıñiz, barça işläri Eyämizniñ, Biyni, alḡişlanıñ(32)iz da biyiklätiñiz anı meñilik.

[Псалом 148: 1-4, 7-10]

¹Alḡişlanıñiz, kök, Biyni, alḡişlanıñiz da biyiklätiñiz anı meñilik].

²Al”, friştäläri Eyämizniñ, suvlar, ki köknüñ üsnäsiz, al”.

³Al”, ḡuvatlıları Eyämizniñ, günäş da ay, al”. Al”, yolduzlar, ⁴köktäḡi yaḡmurlar da yayışlar, al”.

⁷Al”, barça yellär ottagisi, al”.

⁸Al”, sovuḡlar, da ḡurḡaḡ, ḡirayı da ḡarlar tüşkän, al”.

Al”, buz da açıḡliḡ, zäm(33)hâri da ḡar, al”.

Al”, kündüz da keçälär, yariḡ da ḡaramḡu, al”.

Al”, bulutlar da yaşnamayları, yer, al”.

⁹Al”, taylar da örlär, barça bitişläri yerniñ, al”.

Al”, çovraylar, teñiz da özänlär, al”.

¹⁰Al”, ulu balıḡlar da barça ḡaynaşkanlar suvdagi, uçar ḡuşları köknüñ, al”.

Al”, kazanlar da hayvanlar, oylanları adamlarıñ, al”.

(34) Alyışlagay Israjel, al".
Alyışlañiz, k'ahanalar, al".
Al", çullarî Eyämizniñ, al".
Al", dżanlar da tiniçlarî toyrularniñ, al".
Al", arilər da ašağ yüräklilär, al".
Alyışlañiz, Anania, Azaria, da Misajel, alyışla-
ñiz da biyiklätiñiz anî meñilik.

Mariam Asduadzadzinñiñ
Medzacusçe

[Лукa 1: 46-55: Гимн Марии]

⁴⁶Biyiklätkäy boyum benim Biyni, ⁴⁷da sö-
vüngäy dżanim benim Teñrim bilä da çu(35)tça-
ruçim bilä benim.

⁴⁸Ki baçtı ašağlıçı üsnä çaravaşiniñ kendiniñ,
bundan soñra san bergäylär maña barça dżinslar.

⁴⁹Etti birgämä ulu nemä da çuvatlı, da aridir
atî aniñ.

⁵⁰Yarlıyamaçni etti dżinstan dżinska, çorçuçi-
larına kendiniñ.

⁵¹Körgüzdü çuvatın kendiniñ böläkindä [=bi-
läkindä], ⁵²ufattı (36) urulmişlarni fikirlärindän
yüräkläriniñ kendiläriniñ,

Endirdi çuvatlılarni olturyuçlarından kendi-
läriniñ, da biyiklätti ašağlarni, ⁵³hasratlarni tol-
durdu igilik bilä, da ulularni yeberdi boş.

⁵⁴Abradı Israjelni, çuluñ kendiniñ, anıp yarlıya-
maçin kendiniñ,

⁵⁵Neçik sözlädi atamızga bizim Aprahamga
da (37) züryätına aniñ meñilik.

Zakariyanıñ, atasiniñ Jovhannesniñ
Añ eal der Asduadz Israjel

[Лукa 1: 68-79: Гимн Захарии]

⁶⁸Alyışlıdır Biy Teñrisi Israjelniñ, ki baçtı da
etti çutçarıлмаçni çoyovurtuna kendiniñ.

⁶⁹Turyuzdu münüz çutçarmaçka övündän Ta-
wit'niñ, çulunıñ kendiniñ, ⁷⁰neçik sözlädi ağızları
bilä ariläriniñ, ki meñiliktän markareğlar edilär,

(38) ⁷¹Xutçarıлмаç duşmanlarimizdan bizim
da çolundan barça körälmäsizlärimizniñ bizim;

⁷²Etmä yarlıyamaçni atalarimizga bizim da
ağma dijatik'in arilikiniñ, kendiniñ,

⁷³Antî bilä, çaysi ki ant içti Aprahamga, ata-
mizga bizim, bermä bizgä ⁷⁴çorçmaçtan başça çut-
çarıлмаçni duşmanlarimizdan bizim,

⁷⁵Tapunma añar arilik (39) bilä da toyruluç bi-
lä alnına aniñ barça künlärinä tirlikimizniñ bizim.

⁷⁶Da sen, oylan, markarë Biyiktäğiniñ ündäl-
gin: barsarsen alnına Eyämizniñ hadirlämä yolun
aniñ,

⁷⁷Bermä bilmäçni çutçarıлмаçniñ çoyovurtu-
na kendiniñ boşatlıçka barça yazıçlarimizni bizim,

⁷⁸Şayavati üçün yarlıyamaçiniñ Eyämiz Teñri-

m(40)izniñ bizim, ki köründü bizgä günäş biyiklik-
tän yariçlatma çaranıyluçumuznu bizim,
⁷⁹Saçma yariçni bularniñ üstünä, ki olturup
ediç çaranıyluçta da kölgäsinä ölümün, tüzätmä
ayaçlarimizni bizim yoluna eminlikniñ.

Simeon çartniñ alyışı. Art arcagea

[Лукa 2: 29-32: Пророчество Симеона]

²⁹Hali çeş çuluñnu seniñ, Biy, sözüñä körä,
eminlikkä, ³⁰ki kördü köz".

[Разрыв в тексте].

[Псалом 50/51: 7-21]

(41) ⁷Töräsizlik bilä başlandı, da yazıç içinä
toyrurdu meni anam benim.

⁸Sen, Biy, könülünkü sövdün, körünmägänlär-
ni da yapuçlarni ağıliñ bilä seniñ körgüzdün maña.

⁹Bürkkini meni zoba bilä, da aruv bolıyım,
yuvğın, da çardan artıç aç bolıyım.

¹⁰İşitövlü etkin maña sövünçlüknü da färâh-
likni, ki sövüngäylär söväk(42)lärिम benim has-
rät bolgan.

¹¹Xaytar yüzünkü seniñ yazıçlarımdan me-
nim, barça töräsizlikimni benim arit mendän.

¹²Yüräk aruv toxtat mendä, Teñri, da dżanni
toyrı yänirt çarnımda benim.

¹³Salmagin meni, Biy, yüzüñdän seniñ, da
Dżaniñni Ari seniñ çıçarmagin mendän.

¹⁴Bergin maña sövünçlükün çutçarıлмаçniñ,
(43) dżan ayalıçin bilä seniñ toxtat meni.

¹⁵Övrätiyim töräsizlärägä yoluñnu seniñ, da
çirsizlar saña çaytkaylar.

¹⁶Xutçarıлмаçni çanlarından, Teñri, Teñri çut-
çarıлмаçimniñ benim, da sövüngäy tilim benim
toyruluçuña seniñ.

¹⁷Biy, egär erinlärимni benim açsañ, ayzım
benim yırlagay alyışıñni seniñ.

¹⁸Egär kläsän edi, çur(44)ban sunar ediç, evet
bütöv çurbanga ne heç biyänmädiñ.

¹⁹Xurban Teñrigä dżan ašağ, yüräkni aruv
dżan bilä heç ašağ etmädir Teñri.

²⁰Yağşı etkin, Biy, erkiñ bilä seniñ Sionga; da
yasalgaylar duvarları Jerusayemniñ;

²¹Ol vaçtta biyänsärsen çurbanga toyruluç-
nuñ, [çaçan] niyät çurbanimizni çıçargay seya-
ni(45)ña seniñ, ögüznü.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Dżanga hali
da här kez meñi meñilik, ameñ.

Aleluia Ankea ew Zakaria. Añeçek zDer

[Псалом 148]

¹Alyışlañiz Biyni köktä, alyışlañiz anî biyiklik-
tä.

²Alyışlañiz anî, friştäläri aniñ, alyışlañiz anî,
barça çuvatlıları aniñ.

³Alʻišlanjiz anı, günäş da ay, alʻišlanjiz anı, (46) barça yolduzlar da yariç.

⁴Alʻišlanjiz anı, kökləri köknüj, suvlar kök üsnä, ⁵alʻišlanjiz atın Eyämizniñ,

Zera ol ayttı, da boldular, buyurdu, da toxtaldılar.

⁶Turuzdu alarnı meñi meñilik; çek çoydu, çaysı ki keçmäz.

⁷Alʻišlanjiz Biyni, yerdägi çuurlar da barça teränlär,

(47) ⁸Ot da hrad, çar da buz, yel da dufan, ki etärsiz sözün anıñ,

⁹Taylar da barça biyiklär, teräklär yemiş berüci da barça ormanlar,

¹⁰Kazan da barça hayvan, sürkalgän da barça uçar çuş çanatlı,

¹¹Xanları yerniñ da çuvatları kendiläriniñ, buyruçılar da barça töräçiləri yerniñ,

¹²Otuzaşlılar da gojslar, çartlar da oylan(48)-lar, alʻišlanjiz atın Eyämizniñ;

¹³Biyikländi atı anıñ yalıñız, tapunmaç añar köktä da yerdä.

¹⁴Biyik etär Biy müñüzün žoğovurtunuñ kendiniñ, alʻiši barça arılärniñ añar oylanlarından Israjelniñ žoğovurt, ki yovuxtur Biygä.

Aleluia. Ankea ew Zakari

Añecek zDder

[Псалом 149]

¹Alʻišlanjiz Biyni alʻiš bilä yäñi, alʻiš añar (49) yıçövünä arılärniñ.

²Sövüngäy Israjel yaratučısında kendiniñ, oylanları Sionnuñ sövüngäylär çanlarında kendiniñ.

³Alʻišlagaylar atın anıñ alʻiš bilä da saymos bilä da alʻiš bilä saymos sarnagaylar añar.

⁴Biyänir Biy žoğovurtuna kendiniñ ari da biyik etär sekinläрни çutçarıлмаçniñ.

⁵Ögüngäylär arıləri (50) haybat bilä, da sövüngäylär tinçliçlarına kendiläriniñ, ⁶da biyiklätkäylär Teñrini ayızları bilä kendiläriniñ.

Xiliç ekiyanlı berdi çollarına alarnıñ ⁷alma tölöv dinsizlärdän, çarşılıçka barça žoğovurtka.

⁸Baylama çanlarin alarnıñ bay bilä, çerüv başçılarin alarnıñ çol biçövləri bilä temirdän.

(51) ⁹Etmä alarga yarıy yazılğan. Da haybat budur barça arılärinä anıñ.

Aleluia. Ankea ew Zakaria

Añecek zAsduadz

[Псалом 150]

¹Alʻišlanjiz Teñrini arilikinä anıñ, alʻiš bunvatlı çuvatında anıñ.

²Alʻišlanjiz anı çuvatında anıñ, alʻišlanjiz anı köplüçündä ululuçunuñ anıñ.

³Alʻišlanjiz anı avazlı alʻiš bilä, alʻišlanjiz anı (52) saymos bilä da alʻiš bilä.

⁴Alʻišlanjiz anı sövünçlük bilä, alʻišlanjiz anı färählik bilä.

⁵Alʻišlanjiz anı söz bilä tatlı, alʻišlanjiz anı avaz bilä işitövlü.

⁶Alʻišlanjiz anı avaz bilä şükürlü, barça džanlar, alʻišlanjiz Biyni.

Saymos i Tawit'. Aleluia. Añecek ' mangunk' [Псалом 112/113]

¹Alʻišlanjiz, oylanlar, Biyni da alʻišlanjiz atın Eyämizniñ.

(53) ²Bolgay atı Eyämizniñ alʻişli bundan soñra çay meñilikkä diyin.

³ [Kün toyuştan kün batişına dirä alʻişlidir atı Eyämizniñ].

⁴Biyiktir Biy barça džinslar üsnä, da köktädir haybatı anıñ.

⁵Kimdir — neçik Biy Teñrimiz bizim, biyikliktä turgan, ⁶da aşargilärni köriyir köktä da yerdä,

⁷Turuzur yarlıni yerdän da biyiklättir zabunlarnı çöplüktän,

⁸Olturuzur alarnı buyruççi buyruççi(53)lar bilä žoğovurtuna kendiniñ,

⁹Turuzur n'eplodniyni övdä färäh köñül, neçik ana, oylanlarından sövüngänni.

Haybat Ataga da Oγ'.

P'ark'i parcuns Asduzjoj tatarça

Haybat biyiklikkä Teñrigä, eminlik dünyägä, da biyänçlik adämilärgä, alʻiš saña biyiklikkä, alʻişlısen, Biy Teñrimiz bizim.

(55) Alʻişlarbiz da ögärbiz seni, Biy, tapunurbiz da yerni öpärbiz saña, haybatlarbiz seni, şükürlübiz sendän, Biy, seniñ ulu haybatıñ üçün.

Biyi da çanı ari köknüj, Ata Teñri bariniñ tutuči, Biy da Oγlu Atanıñ yalıñız Jisus K'risdos.

Da ari Oγlu Biy Teñri, çozusu Teñriniñ da Oγlu Atanıñ, ki aldıñ bizimkin ari gojstan, yarlıyadıñ da ketärdiñ (56) yazıçni dünyädän, yöpsün çoltçamizni bizim.

Ari, ki olturupsen oñ yanına Atanıñ, yarlıya bizgä. Zera sen yalıñız arisen, yalıñız biyiklängän, Biyimiz bizim Jisus K'risdos, Biy da Ari Džan, da haybat Ata Teñrigä, amən.

Här sahat alʻişlarbiz seni da maçtarbiz ari atıñni seniñ meñilik da meñi meñilik.

Arzani et, Biy, bügüñgi künnü eminlik bilä (57) da yazıçtan başça saçla bizni.

Alʻişlısen, Biy, Teñri atalarimizdan bizim, ögövlü da haybatlıdır ari atıñ seniñ meñilik, amən.

Alʻişlısen, Biy, övrät maña aruvluçunuñni seniñ. Biy, umsa bolduñ bizgä džinstan džinska.

Men çoliiyirmen, Biy, yarliya maña da saıayt boyumnu benim, yazıxlımen alniya seniñ.

Körgüz maña, Biy, yarliyamaxıñni da çut(58)-çarmaxıñni seniñ.

Ber bizgä, Biy, yarliyamaxıñni meñilik, işin çoluñnuñ seniñ kerı etmä.

Biyim, seni işanç ettim, övrät maña erkiñni seniñ, zera sensen yalıyz Teñri.

Sendändir, Biy, çovraç tirlıknıñ, da seniñ yarlıxlı yüzündän körärbiz yarlıç.

Saç yarliyamaxıñni seniñ, kimlär ki tanırlar seni.

Haybat, hörmättir da (59) yerni öpmäç biyiklikkä Ataga da Oıulga da Ari Džanga meñi meñilik, amən.

Surp Asduadz tatarça

Ari Teñri, ari küçlü, ari ölümsüz, ki çaçlandıñ bizim üçün, yarliya bizgä.

Haybatlı dayma ari gojs, Teñri toıyuruçi Mariam, anası K'risdosnuñ, sun bizim çoltçamizni Oıluña seniñ da bizim Teñrimizgä, saçla bizni, sinalmaçtan, da barça yaman çilinganimizdan, amən.

(60) Xoltçası Manasē padšahnıñ

[2 Паралипоменон, после 36 главы.

Молитва Манасии]

Biy barini tutuçi, Aprahamnıñ Teñrısı, da Sahagnıñ, Jagopnuñ, da alarnıñ artar oylanlariniñ, barçanı tutuçi Biy, boşat maña yazıxlarımnı benim.

Ki ettiñ köknü da yerni, da barça tüzänlärin alarnıñ, barini".

Ki bayladıñ teñizni sözü bilä buyruçuñ-(61)nuñ, yaptıñ teränlikläri, möhürlädiñ çorçulu da haybatlı atıñ bilä seniñ, bar".

Ki barça nemä seskänip titriyir yüzündän çorçulu çuvatıñniñ seniñ, barı".

Yetövsüzdür ulu şöhrätli, haybatlı arilıkiñ seniñ, çorçuludur öçäşmäçi ayıñniñ seniñ yazıxlılar üsnä, ölcövsüzdür da tergövsüzdür yarliyama-(62)çi sövünlüküñniñ seniñ, barı".

Sen, biyiklängän, şayavatlı, uzunesli da köpyarlıyovuçi, ki poşman bolursen yamanlıçi üsnä adamlarnıñ, bar".

Sen, Teñri, çoymadıñ poşmanlıç artarlar üçün Apraham, Sahag, Jagop üçün, çaysıları ki yazıç çilinmadılar saña, bar".

Arzani düğülmen baçmaga, körmä biyiklikin köknüñ köplüçündän (63) töräsizlikimniñ benim, bar".

Tas bolupmen küçlü bayından temirlärniñ, çayda ki maña tinçliç yoçtur, barı".

Öçäştirdim yüräklänmäxiñni da alniya seniñ ettim yamanni, turçuzdum gurk' da arttırdım çasumnu başıma benim, barı".

Da hali, Biy, aşaçlatırmən tizlärin yüräkimniñ benim da çolarmen tatlı yarliyamax(64)ıñdan seniñ, barı".

Yazıç çilindim, Biy, yazıç da töräsizlikimni benim mendän bilirmen, barı".

Xolarmen da yalbarırmən sendän, Biy, boşat maña, boşat da tas etmä meni dinsizlikimä körä benim, barı".

Meñilik öçäşmä maña, Biy, da aña yamanlıçlarımnı benim alniya seniñ, da borçlu etmä meni tüşkänlär bilä yer tıbinä yamanlıçları bilä kendi(65)lärinıñ".

Zera sen, Teñri, Teñrisisen poşman bolganlarınıñ, maña da körgüz yaçşı etmäxiñni seniñ, çaysı ki arzani düğülmen, bar".

Tirgizgäysen meni köpyarlıyamaxıña körä seniñ, da men alıñşlagaymen seni barça künlärimdä tirlıkimniñ benim, barı".

Seni, Biy, alıñşlıyırlar barça çuvatlıları köknüñ, da seniñdir haybat meñi meñilik, amən.

[Молитва]

(66) Yalbarıp çolarmen sendän, Biy, boşat maña benim yazıxlarımnı.

Köpyarlıyovuçi Biy, yarliya men yazıçlıga.

Teñri, arıt meni, yazıçlıni, yazıçtan da tirgiz.

Teñri, şayavatlı bol men yazıçlı çuluña da yarliya maña, köpyazıçlıga.

Barçasından alıñşlı dayma ari gojs, Asduadzın Mariam, pareços bol Biygä bizim üçün.

(67) Barça ariläri Teñriniñ, pareços boluñuz köktägi Ataga biz yazıçlılar üçün.

K'risdos, Teñri Oılu, ki heç öpkä saçlamassen, yöpsün çoltçamizni bizim, zera saña umsanıptır boyumuz bizim.

Yeñüçi, çuvatlı, ari, da tirlık etüçi, haybatlı Xaçıñ bilä seniñ saçla bizni.

Da yeber, Biy, emin friştäñni seniñ, ki kelip saç(68)lagay bizni çalabasız [keçä] u kündüz.

Da adam sövüklüküñ bilä seniñ añ bizni, Biy, añ, çaçan kelsän çanlıçiñ bilä seniñ, da yarliya maña, köpyazıçlıga.

Saymos i Tawit'

Panıçimoç

[Псалом] 5

²Sözlärimä benim çulaç çoy, Biy, da eskä al küstünmäxiñni benim.

³Baç avazına alıñışimniñ benim, çanıñ da Teñrim benim.

⁴Men seni çolarmen, Biy, er(69)tä işitkäysen

avazıma benim, ertä hadir bolgaymen alniņa turma seniņ.

⁵Dügöl ki sen ol Teņrisen, ki klägäysen töräsizlikni, da turmaslar alniņa seniņ yamanlar, turmagaylar töräsizlär alnina közüññü seniņ.

⁶Sürdüñ alarni, ki etärlär töräsizlikni, tas etärsen barçasın, ki sözlärlär yalyan.

⁷Kişi xan töküçi da ustatni murdar (70) etärsen, Biy, evet men köpyarliğamağiña körä seniņ kiriyim övünä seniņ, yerni öpiyim ari dadžarıña seniņ xorçun bilä seniņ.

⁸Biy, yol körgüz maņa artarlığiña seniņ, duşmanlarım üçün, toğru et alnıma benim yoluñnu seniņ.

⁹Yoxtur ayızlarına alarniñ könülük da yüräkleri alarniñ boşanıptır.

¹⁰Neçik kerezman, açixtır (71) boyurdayları alarniñ, tilläri bilä kensiläriniñ ustat boldular.

¹¹Yaryu et alarga, Teņri, ki tüşkäylär sayışlarından kensiläriniñ köp dinsizliklärinä körä alarniñ.

¹²Sövüñgäylär sendä barçası, kimlär umsanıptırlar saņa, meñi sövüñgäylär, da tingaysen sen alarda.

¹³Mağtangaylar sendä sövüklüläriñ atıña (72) seniņ, zera alyışlagaysen sen artarni, Biy, yaray kibik, biyänmäxiğ bilä seniņ tadžlagaysen bizni.

[Псалом 89/90: 14-17]

¹⁴Toldux ertä yarlığamağın bilä seniņ, sövündüx da färäh boldux barça künlärinä tirlikimizniñ bizim.

¹⁵Färäh boldux ornuna ol künlärniñ, ki aşağlattılar bizni, da yillarni, ki kördüx çiyinlar.

¹⁶Bağ, Biy, çuluña seniņ da işinä çoluñnuñ da (73) yol körgüz oylanlarına aniñ, ¹⁷da bolsun yariği Eyämizniñ, Teņriniñ, üstümüzgä bizim.

İşin çolumuznuñ bizim toğru et bizgä, Biy, işin çolumuznuñ oñar bizgä.

[Псалом 129/130]

¹Teräñliğtan sarnadım alniņa seniņ, Biy, ²Biy, işit avazıma benim.

Bolsun çulağiñ seniņ işitmä avazın çoltxamnıñ benim.

³Eğär töräsizlikimni men(74)im tergäsän, Biy, Biy, kim bolur turma alniņa seniņ? ⁴Zera sendandır boşatlığ.

⁵Seniñ atıñ üçün tözdüm, Biy. Tözdü boyum. Sözünä seniñ ⁶umsandı boyum, Biygä.

Sahatından ertäniñ keçägä dirä, sahatından ertäniñ ⁷umsandı İsrajel Biygä.

Eyämizdandır yarlığamağ köp, andandır çutçarıлмаğ, ⁸da ol çutçarıñ İsrajelni (75) barça tarlığından aniñ.

[Псалом 142/143: 8-12]

⁸İşitmäli et maņa ertä yarlığamağiñni seniņ, zera men saņa, Biy, umsandı.

Körgüz maņa yol, ki bargaymen, zera alniņa seniņ, Biy, kötürdüm boyumnu benim.

⁹Xutçar meni duşmanlarımдан benim, Biy, zera seni işanç kendimä ettim.

¹⁰Övrät maņa etmägä erkiñni seniņ, zera sensen Teņrim.

Džanıñ seniņ yağşi (76) yol körgüzgäy maņa toğru yergä.

¹¹Atıñ üçün seniņ, Biy, tırgizgäysen meni, artarlığın bilä seniņ çıxargaysen tarlığtan boyumnu benim, ¹²yarlığamağın bilä

Tas etkäysen duşmanimni da tas etkäysen barça çıynavuçısın boyumnuñ benim, zera men çuluñmen seniņ.

[Псалом 53/54: 3-9]

³Teņri, atına seniñ tırgiz meni, da çuvatıñdan seniñ, könülük et (77) maņa.

⁴Teņri, işit alyışıma benim, çulağ çoy sözlärimä ayzimniñ benim.

⁵Yatlar turdular üstümä benim, da küclülär izdädilär boyumnu benim, da sayışlamadılar seni, Teņri, allarına kendilärniñ.

⁶Ošta, Teņri boluşuçım; da Biy yöpsünövlü džanıma benim.

⁷Xaytarmaga yamannı duşmanlarım üsnä könü(78)lükün bilä seniñ tas etkäysen alarni.

⁸Men erkim bilä benim çurbanlar sungaymen saņa, tapungaymen atıña seniņ, Biy, zera yağşidir.

⁹Barça tarlığlarımдан benim çutçardıñ meni, duşmanimni benim kördü közlärim.

[Псалом 85/86: 16-17]

¹⁶Ber çuvat çuluña seniñ, tırgiz oylun çaravaşiñniñ, ¹⁷da et maņa nişan yağşiliğtan.

Körgäylär klämägän(79)lär meni da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluştuñ maņa da övündürdüñ meni.

Haybat Ataga da Oğ'.

Mardirosaç künlärindä aytarlar Sireçi zi lui.

[Псалом 114/116]

¹Sövdüm, ki işitkäy avazın alyışimniñ benim, ²aşağlattı çulağın kensiniñ maņa, da men künlärimni benim sarnadım alnına.

³Çövrälädilär meni inççamağları ölümniñ, (80) da prihodası tamuñnuñ taptılar meni.

Tarlığni da kücnü taptım, ⁴da atın Eyämizniñ sarnadım.

E, Biy çutçar boyumnu, ⁵yarlığovuçi Teņrimiz bizim, yarlığa da sağla oylanlarni, Biy.

⁶Men aşağ boldum da Biy tırgizdi meni, ⁷çayt,

boyum benim, tinçlixiña seniñ, zera Biy boluštu maña.

⁸Xutxardı boyumnu ölüdän, közlirimni yaş-(81)tan, da ayaxlarımni tayılmaxtan, ⁹biyänçli bolgaymen alnına, Eyämizniñ ulusuna tirilärniñ.

[Псалом 115/116]

^{1/10}Inandım, ne ki dā sözlädım, da men aşax boldum asrı.

^{2/11}Men ayttım tañlanganıma benim, ki barça adam yalyandı.

^{3/12}Ne bergäyemen müft bermäx Eyämizgä barça bilä, ki berdi maña?

^{4/13}Trunok xutxarıлмахniñ yöpsüngäyemen da atın (82) Eyämizniñ sarnagaymen.

^{5/14}Alıışımniñ Eyämizgä bergäyemen alnına barça žovovurtunuñ anıñ.

^{6/15}Ögövlüdür alnına Eyämizniñ ölümü surplarınıñ anıñ! ^{7/16}E, Biy, men xuluñmen seniñ, xul da oylu xaravaşınıñ seniñ.

Kestiñ bayımni benim, ^{8/17}saña suniyim xurban alıştan da atın Eyämizniñ sarnagaymen.

^{9/18}Alıışımniñ Eyämä beriyim alnına barça žovovurtu(83)nuñ anıñ, eşiknä övünüñ Eyämizniñ da içiñä seniñ, Erusayem.

[Псалом 116/117: 1-2]

¹Alıışlañız Biyni barça millät, ögünüz anı, barça žovovurtlar.

²Küçäygäy yarlıyamañı anıñ üstümüzgä bizim, könülükü Eyämizniñ xalgay meñilik.

[Псалом 53/54: 3]

³Teñri atıña seniñ [tirgiz meni da xuvatıñdan seniñ könülük et maña].

[Псалом 85/86: 16-17]

¹⁶Ber xuvat xuluña [seniñ, tirgiz oylun xaravaşınıñ seniñ, ¹⁷da et maña nişan yaxşılıxtan]".

Haybat Ataga, da Oγ".

*Ararçagan, K'risdos Asduadz mer
Surp dźknawor, Bis. Orin*

(84) Aziz alıış, Ep'remniñ aytkanı

Bağ, Biy çaräsizlixiñä benim, da ayrıxiña dźanımniniñ benim, köpyazıxlığa töz da kendiñä xaytar, ki ayttıñ: «Xaytiñiz maña, da men xaytar-men sizgä».

Men yıraçlanganga yarlıya, men yäsir bolganga boluş, men xaranıulangağanga yariş saç, men bularganga yol körgüz, ki tolumen yazıx bilä da (85) sansız yamanlıx bilä, ki ayiniña töräsizlikniñ, tolyun kibik, tolyaniyirmen.

Neçik Bedroska, xol salgın, çaxiriyirmen, neçik tamyaçı, aruvluñnu maña bayışla, yazıxlarımniñ buzgın, neçik xaraxçiniñ, da aç maña ešikin tirlik yolunuñ, da küvür meni xanlıx baççasına.

Ey, teränlixi ululuñnuñ da eslilikniñ, xutxar tutulganni, ki te(86)räninä yazıx teniziniñ tüsüp-men, çıxar da küçäyt meni — etmä erkiñni seniñ, yas tutmä da yiylamaga kündüz u keçä.

Çovraxi tirlikniñ da ölümsüzlükniñ, içir susamış dźanımnı benim, ki xurup küyiyirmen köp da xorxulu töräsizlikimdän benim.

Xiskin taşlangan yüräkimi benim da çıxar maña yaş poşmanlıxka.

Xaznası barça yaxşı(87)lixiñniñ, bayışlagın maña bir pul xadar seniñ ari urluñnuñdan da köp yaxşılıxiñnuñdan, ki yaman miskinläniñmen, kiydır da yedir meni yaşlı poşmanlıx bilä.

Yariş könü, xaysi ki yarişlatırsen barça adamlarıni, yarişlat men xaranıulangağanni yarişli bilä, da açkin közün yüräkimiñni benim, da toxtat sövükünä, da xorxusuna buyruñnuñ seniñ.

(88) Borçlu etmäğini meni, Biy, sansız da iğränni sayışma körä benim da turuzmağini meni erinçäklär bilä, ki öçäştirdilər seni, yoğsa haybatlanganlar bilä haybatla meni, da buyruñnu saçlanganlar bilä tadžla, da färählanganlar bilä sövündür.

Köptür maña, Biyim, evet umsanıñmen yarlıyamañıña seniñ, zera itlär dā toyunurlar uşaxlarından, xaysi ki tüşär (89) seyanından kendi biyläriniñ, it ündäğini meni, keliyim artıñdan seniñ, çoban yaxşı, izdä men bularganni, Biyim.

Ber maña, Biy, yas ulu da yaş köp, xuvatlat tenimni benim, yarişlat esimni da dźanımnı benim, da buz yañılğanımni benim, da ber maña yazıxiñni [=asıxiñni] benim, körümsüz etmäğini küstüñänini yüräkimiñni benim.

Tik, Biy, ayıñni da xor(90)ıñnuñ seniñ yüräkimi benim, yarişlat esimni benim, xuvatlat tenimni benim — tözümlük bilä turma buyruñnuñ seniñ hər sahat.

Ey, yaxşı etüci Biy da adam sövüci, xiyiñsiz da tözmäxsis neçik xuvulgaymen [=xutulgaymen] köplüxtän yazıxlarımniñ benim? Zera tenim bilä xastamen da dźanıñ bilä xaranıyu. Yarlıya da, neçik kläsän, boluş maña.

(91) Öç saçlamagan da adam sövüci Biy, köp yazıxlarım üçün benim közdän salmağini meni, yoğsa xaytkin maña da xaytar barça küsänçlikimni benim saña — sövmäğä seni bar yüräkim bilä benim.

Körgüz, Biy, xorxulu kelgäniñni seniñ alnına közlirimniñ benim, titrät tenimni benim — yas tutma da yiylamaga tiyyisiz xorxusundan ahli buyruñnuñ seniñ.

(92) Yapmağini, Biy, yaratüci sövüküñnü yaratkanıñdan seniñ, xaysi ki yazıx bilä ölüpmen.

Arttir, Biy, yağşılıxni — çilinma maña hər sahat; da çapanel et yamanlıxni yaman esimdän menim, murdar da egri bargan övränçikimdän menim, da toxtat çorçusuna da sövükünä buyruçuñnuñ seniñ.

Günäşi aruvluçuñnuñ, K'risdos çutçaruçi, yariçiña seniñ umsanirmen, yar(93)içlat da isit yüräkimni menim, küydür yamanlıximni, da erit buzluçuñ yazıçlarimniñ menim, bayışla, Biy, ävälbahar dżanıma menim — çiçäklänmä da yemiş bermägä aruvluçuñnuñ yemişin.

Azad etüçi K'risdos, azad et meni tañ tiniçli yelindän yazıç xışiniñ, çaranıulangan da buzlagan dżanımnı yariçlat da isit.

Yaydır, Biy, yayışni isi (94) başçışiñdan seniñ dżanıma menim da tüzünä esimniñ menim, üfrä, Biy, ävälbahar tatlı tiniçli Ari Dżanıñniñ seniñ berkäytkän da çalinlangan yüräkimä menim, da oyat kökrätip yaşnamaç bilä buzlagan da çurugan esimä menim.

Aç, Biy, yapulgan eşikin yüräkimniñ menim, da saç içinä yariçin yariçiñniñ seniñ, sürt kirin yaz(95)içimniñ, da yarasın dżanımnıñ menim oñalt, da berkäyt meni çorçuñ bilä seniñ — yemägä [=etmägä] toyruluçuñnuñ hər sahat.

Çovraçlat başimni axtırmaçka yaşni, yuvgin irinin dżanımnıñ menim, arit seziklikimni menim çilinuçi yamanlıxlarnı, teşkir poşmanlıçka isi sövükün bilä seniñ — saçt tenim bilä turmaga buyruçuña seniñ.

Sal, Biy, çoluñnuñ singan (96) kerapka, çaysi ki boylıyir teränlikinä yazıçniñ, çutçar çorçulu teñiz talıasiniñ zorundan, tolyunlarından yazıçlarimniñ menim, tart da tiy çüst esimni menim boş çayyusundan bu dünyâniñ.

Içir susamaçin dżanımnıñ menim, elpäk açkan başçışiñdan seniñ, da körümsüz etmägün örtängänin yüräkimniñ menim, ki çaşlanıyirmen, çuvurulup yamanlıçlarimdan (97) menim, suvar da yuv buzulgan da sasigan erinlärimni menim suvu bilä yarlıyamaçiniñniñ.

Saç, Biy, yariçiñni eminlik başçışiñdan yüräkimä menim, da ayırlıçin keçäniñ esimdän menim sürgin, da tenimä menim bayışla erlär tutuşunuñ yağşı ämälin — turma biyänçli erkiñä seniñ.

Arit, Biy, sançıçli yazıçin yüräkimniñ menim, zera dżanımnı menim yaman u yaman (98) yaralanıyir, da saçkin yağşı urluçuñdan yüräkimä menim — östürmägä aruvluçuñnuñ yemişin.

Sürgin, Biy, çaranıunu dżanımdan menim, da kiydir yariçin aruvluçuñnuñ yariçiñdan seniñ, körkäyt çorçu bilä, da çaytmaç bilä, da yaş bilä yürä-

kimni menim — çorçma yarçuñda seniñ da saçlama barçada buyruçuñnuñ seniñ.

Oyat meni, Biy, çorçulu terän yuçuşundan yazıç(99)niñ, da kücsüz tenimni menim saçlatkin barça çilinmaçka yağşini, sağışlamaga uday ulu çorçu bilä da etmägä biyänçiniñni seniñ hər sahat.

Azad etkin meni, Biy, çuluçuñdan yazıçniñ, da çatiştir sanına çullarıñniñ seniñ, çaysilari ki sövdülär seni da buyruçuñnuñ seniñ saçladılar, ber çorçuşun alarnıñ yüräkimä menim, da övrat meni barmaga izinä yürümäçläriñniñ alarnıñ.

(100) Yeñillätkin, Biy, keräkin tenimniñ menim, da arttırgin mendä başçışin Ari Dżanıñniñ, ber maña saray turmaçka Teñrilik erkiñä seniñ, toyumsuz sövük bilä sövmägä seni da körälmämägä barça suçlançin da sövükün bu dünyâniñ, çaysi bilä ki boldu keçmäç da tas bolmaç dżanıma menim.

Yarlıya, Biy, turganga turmaçsüz yabanlıçta da çoluñdan bunıñ (101) arzani et meni çatişilmaçga burungi ari atalar bilä çuvatlı da saçt tözümlük bilä meñärmägä atalgan başçışini.

Yol körgüz maña, Biy, tiçiz da tar yolga, ne türlü ki körgüzdün ariläriñä seniñ, da çuvatlat kücsüzlükümni menim — tözümlük bilä barmaga yoluña seniñ isi da çaynar yüräk bilä.

Bağ, Biy, çirigän da irinlangän dżanıma menim, da (102) yuvgin Teñrilik sövükün [=suvuñ] bilä, Dżan tuzu bilä tahimlät, da yağşı isili ari-ari yayıñ bilä yaylagin, da tügäl sağışni bergin.

Yuçart, Biy, yuçuşun közlärimniñ menim da silk türtünmäçin tenimniñ menim [=başimniñ] menim, ki ayırlanıp yeñiyir tenimni menim], et meni, Biy, oyaç da hadir hər sahat, ki saçtliç bilä da aruvluç bilä sürgäybiz tirlikimizni bizim.

Haybat Ataga, da Oç'.

(103) **Yergäliki Jar ew eliçniñ Saymos Tawitniñ**
[Псалом 71/72: 17-18]

¹⁷Bolgay atı Eyämizniñ alyışli meñilik, zera burundur künäştän atı anıñ.

Añar alyışlangaylar barça milläti yerniñ, da barça dżinslar san bergäylär anar.

¹⁸Alyışlidir Biy Teñri Israjelniñ, ki etär sk'an-çelik' yalyız, da alyışlidir ari haybatlı atı anıñ, meñilik tolgay haybatı bilä an(104)iñ barça yer! Bolgay, bolgay.

Haybat Ataga, da Oç.

[Псалом 99/100]

¹Çaxiriñiz alnına Biyniñ, barça yer, ²çulaç etiñiz Eyämizgä färählik bilä.

Kiriñiz alnına anıñ sövünçlük bilä, ³bili- (106)ñiz, ki oldur Biy Teñrimiz bizim.

Ol etti bizni, da dügül ediḡ biz, biz žoyovurtu da ḡoylar böläkindän aniḡ.

⁴Kiriḡiz ešikinä aniḡ, tapunmaḡ bilä, da alyış bilä övünä aniḡ.

Tapunuḡuz Eyämizgä da alyışlanḡiz atın aniḡ.

⁵Tatlidir Biy, meḡiliktir yarlıyamaḡı aniḡ, d̄žinstan čaḡ d̄žinska könülükü aniḡ.

(107) Haybat Ataga ew da”.

Yiḡpaškün, nöğarikün, kičaynakün aytilir.

(111) **Asduadz, Asduadzim.**

Saymos Tawit’niḡ

[Псалом 62/63]

²Teḡri, Teḡrim benim, men alniḡa ertä tururmen, susadi alniḡa d̄žanim, nečä kez dayı tenim.

Nečik yer anabadda suvsuz, ḡaysı ki yoḡtur anda yol.

³Bu türlü surplar bilä körüngäyмен saḡa körmä(112)gä maḡa ḡuvatıḡni seniḡ da hörmätiḡni seniḡ.

⁴Zera yaḡşıraḡtır maḡa yarlıyamaḡıḡ seniḡ, ne ki tirlirim, da erinlärim öggäylär seni.

⁵Bu türlü alyışliyim seni tirlirimä benim da atıḡa seniḡ köturiyim ḡollarimni.

⁶Nečik yaḡniḡ semizlikindän tolgay boyum benim, erinlärimniḡ sövünçlükü bilä alyışlagay seni ayzım,

(113) ⁷Eğär aḡsam edi seni töšägimä benim, ertä turup sözlägäy edim seniḡ bilä,

⁸Zera bolduḡ maḡa boluḡ, kölegäsinä ḡanatlarıḡniḡ seniḡ sövüngäyмен.

⁹Kelgäy artıḡdan boyum benim, da meni yöpsündü oḡuḡ seniḡ, ¹⁰da alar boḡ izdädilär boyumnu benim.

Kirgäylär tibinä antuntknuḡ, ¹¹čixara berilgäylär itiniḡ ḡoluna, da ülüsläri tülkülärniḡ bolgaylar.

(114) ¹²Xan umsandı Biygä, ögsünlär barçası, kimlär ant içärlär aniḡ bilä, yapulsun ayızları alarnıḡ, kimlär sözlärlär edi töräsizlikni.

[Псалом 63/64]

²Išit, Teḡri, ḡoltḡama benim, yalbarganıma saḡa, ḡorḡusundan dušmannıḡ ḡutḡar boyumnu.

³Yaptıḡ meni yiḡından yaman köplüḡtän, ki etärlär töräsizlikni.

⁴Kimlär itilädilär, nečik (115) ḡilič, tillärin kensiläriniḡ, ḡordular yaylarıḡ kensiläriniḡ nemä açiliktän.

⁵Atma yaşırtın alarga, kimlär toḡrudurlar yüräkläri bilä, kes-kenetä atkaylar da ḡorḡmagaylar.

⁶Kimlär ḡuvatlattılar boylarıḡ kensiläriniḡ yaman sözlärden, saḡış ettilär yaşıрма maḡa sırtmaḡ da ayttılar: «Körmädir bunu Biy».

⁷Tergädilär töräsizlikni, hadirländilär tergämä tergövnü,

(116) Kelgäy adam teränliḡinä yüräkiḡniḡ kensiniḡ, ⁸da biyik bolgay Teḡri:

Oḡları oylanlarıḡniḡ boldular yaralar alarga, ⁹kücsüzländilär alarda tilläri alarnıḡ, da öčäšlängäylär barçası, kimlär baḡıyırlar alar üsnä.

¹⁰Xorḡtu barča adam da ayttılar işin Teḡriḡniḡ, da yaratılğanlarıḡ aniḡ eskä aldılar.

¹¹Färäh bolgay artar Biygä, da umsangay aḡar (117) aniḡ bilä, öğünsünlär barçası, kimlär toḡrudurlar yüräkläri bilä.

Haybat Ataga da Oḡul”.

(119) **Der, hovesce tatarča**

[Псалом] 22/23

¹Biy kütkäy meni, da maḡa nemä eksilmägäy.

²Yaš otlu tüz yerdä tindirdi meni da suvnuḡ tınçlıḡına beslädi meni.

³Xaytardi d̄žanimni maḡa da yol körgüzdü maḡa (120) yoluna artarlıḡniḡ atı üçün kensiniḡ.

⁴Eğär ki bardım esä dä men içinä ḡaraḡyuluḡunuḡ ölümnüḡ, ḡorḡmagaymen yamandan, zera sen, Biy, benim biläsen.

Ulu tayaḡıḡ da kavazanıḡ, alar övündürgäylär meni.

⁵Hadir ettiḡ alniḡa benim trabez közläri alniḡa ḡıynavuçılarıḡniḡ benim;

Yaḡtıḡ yay bilä başımni benim; ayaḡ buzul(121)magan içirdiḡ meni.

⁶Yarlıyamaḡıḡ seniḡ, Biy, artımdan kelgäy barča künlärinä tirlirimniḡ benim, turmaga maḡa övünä Eyämizniḡ uzun künlärgä dirä.

[Псалом 142/143: 8-12]

⁸Körgüz maḡa yol ki bargaymen, zera alniḡa seniḡ, Biy, kötürdüm boyumnu benim.

⁹Xutḡar meni dušmanlarıḡmdan benim, Biy, zera seni išanč kendimä ettim.

¹⁰Övrät maḡa etmägä erkiḡni seniḡ, zera senen Teḡrim.

(122) D̄žaniḡ seniḡ yaḡşı, yol körgüzgäy maḡa toḡru yerdä.

¹¹Atıḡ üçün seniḡ, Biy, tırgızgäysen meni, artarlıḡıḡ bilä seniḡ čixargaysen tarlıḡtan boyumnu benim, ¹²yarlıyamaḡıḡ bilä

Tas etkäysen dušmanimni da tas etkäysen barča ḡıynavuçisın boyumnuḡ benim, zera men ḡuluḡmen seniḡ.

[Псалом 45/46]

²Teḡrimiz bizim išančimiz da ḡuvat, bolušuči tarlıḡımızda, ki taptı bizni asrı.

³Bunun üçün xorçmalıx (123) biz bulınganı-na yerniñ, teşkirilgäninä taılarınñ, yüräkinä te-riçizniñ.

⁴Çaxırdılar da bulıandılar suvları alarniñ, bulıandılar taılar çuvatından anıñ.

⁵Ketkänläri axın suvlarınñ färâh etärlär şähä-rin Teıriñiñ, da ari etti övün kensiniñ Biyiklängän.

⁶Teıri içinä alarniñ, da alar seskänmäğäylär, boluškay alarga Teıri ertädän ertägä dirin.

(124) ⁷Öçäşländilär gurk'çilar, da aşıxlandılar çanlıxlar, avaz etti Biyiklängän, da bulıandı yer.

⁸Biy çuvatniñ bizim bilä, yöpsünövlüdür Teı-risi Jagopnuñ.

⁹Keliñiz da körünüz işin Teıriñiñ, ki etti ni-şanlar da peşälär yer üsnä.

¹⁰Yeñdi uruşlarnı uçundan uçuna dirä dünyâ-niñ, yaylarnı uvattı, yaraıylarnı sindirdi da çalçan-larnı küydürdü ot bilä.

(125) ¹¹Ertäläniñiz da tanıñiz, ki menmen Teıri, biyik bolgaymen gurk'çilar üsnä da biyik-längäyemen yer üsnä.

¹²Biy çuvatniñ bizim bilä, yöpsünövlüdür Teı-risi Jagopnuñ.

[Псалом 69/70]

²Teıri, boluş maña, baç (>boluşma maña baç-ti), da Biy, sıñarlıx etmäğä dżâhtlan.

³Uyalsınlar da uyatlı bolsunlar, kimlär izdä-dilär boyumnu benim, da çaytsınlar keri, da uyal-sınlar, kimlär sayış etärlär edi maña yaman.

(126) ⁴Çaytsınlar tezindän uyalıp, kimlär ay-tırlar edi maña: «Vaç-vaç».

⁵Sövünsünlär da färâhlansınlar saña barçası, kimlär çolarlar seni.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teıri»,— da kimlär sövärlär çutçarmaıñniñ seniñ.

⁶Men yarlı da miskinmen; Teıri, boluş maña; boluşuçim da çutçaruçim sensen. Biy, keçikmägin.

[Псалом 85/86: 16-17]

¹⁶Ber çuvat çuluña sen(127)iñ, tırgiz oylun ça-ravaşıñniñ seniñ, ¹⁷da et maña nişan yaşılıxtan.

Körgäylär klämägänlär meni da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluştuñ maña da övündürdüñ meni. Haybat Ataga, Oy'.

(129) [Матвей 6: 9-13. Отче наш]

⁹Atamiz bizim, ki köktäsen, aridir atıñ seniñ, ¹⁰kelgäy çan(130)lixiñ seniñ, bolsun erkiñ seniñ, neçik köktä, alay yerdä, ¹¹ötmäkimizni kündälik ber bizgä dayma бүкүн, ¹²boşat bizgä bizim borçu-muznu, neçik biz boşatırbiz bizim borçularimizga, ¹³bermä bizni duşmanniñ sinamaıña, saçla bizni yamandan, abra sinamaıñdan, seniñdir çanlıx, u küç, haybat, meñi menjilik, amən.

Xoltça da yalbarmaç Ep'rem dżiknawornuñ, Xorin Asoriniñ

[Примиска внизу: Znabagan [=zAnabagan] gojsmn Mariam].

(131) Biyi yerniñ da köknüñ, buyruçisi ölüm-nüñ da tirlikniñ, yaryuçisi tirilärniñ da ölülärniñ, K'risdos Teıri, umsaşı da işançı dżanimniñ me-nim, saña, aşıxlanıp, yerni öpärmen da sunarmen haybat bilä yalbarmaçimni.

Bol tügällävüçi çoltçamni benim, çaysi ki sen yalyzsen yazıxtan başça, da sensen yalyz surp, surplarda tıngan, sensen yalyz şayavatlı yarlıyo-vuçi.

[Псалом 50/51] ³Yarlıya maña, ulu(132)luçu-na körä yarlıyamaıñniñ da köplüxünä körä şaya-vatıñniñ seniñ, körümsüz et töräsizlikimni benim.

Yaratuçim benim sensen, yarlıya maña, da alyışla meni, körgüz yüzüñnü seniñ, da bariş bir-gämä.

Xutçaruçim benim sensen, aylan maña, da aıñın meni çanlıxiñda seniñ, çaytkin maña, Teıri.

Xutçaruçim benim, da keri et öpkäñni seniñ mendän, menjilik.

Öçäşmä maña da (133) aylandırma yüzüñnü seniñ mendän.

Tekrar yalbarıp çolarmen sendän, meñi öçäş-mä maña, da çövürmä yüzüñnü seniñ mendän yü-räklänmäxiñ bilä seniñ, ögütlämä meni, da öçäş-mäxiñ bilä çarşilama.

Köplüxünä körä yazıçlarimniñ benim turma-ğın üstümä da töräsizlikimä körä tölöv etmä ma-ña.

Keri salma meni yüzüñdän seniñ, da izdämä hesepin yazıçlarim(134)niñ benim, da borçlu et-mä meni.

Zera men mendän bilirmen yolsuzluçumnu benim da aşınmaıñni oylanlıxiñdan, da dżuvap bermäxim yoxtur barçaga.

Yoısa sen yarlıyovuçi çuvatlı, da uzunesli, çaysi ki boşattıñ yazıxiñ baştaç oylunuñ, boşat ma-ña da borçumnu benim, yazıçlı da arzanisiz çu-luñnuñ seniñ.

Zera seniñ dżomart yaşşı etüçilikiñ här vaçt körünür, dayın ar(135)tiç ol vaçt, çaçan körgüzsän şayavatıñniñ seniñ, çaysi ki arzanisizmen, zera bar-ça tirlikimni buzuxluç bilä keçirdim, da turmadim buyruçuñda seniñ.

Na hali tatlılangin men çuluña çarşı, tatlı da yaşşı padşah, da bariş men köpyaziçli bilä, baçma benim hnazantsizliçima benim, heçkä aylandırma da yebermä meni çoluñdan seniñ, kläsä ki men sa-rayin Ari Dżanıñniñ buzdum baştaçliçim (136) bilä.

Evet sen şayavatlisen, yaratuçim benim, yarlıyovuçim benim, çaysi ki aňma sen yamanlıxiمنى benim, çixara bermä benim dżanımni tamux otuna, yoğsa şayavatlanıp adam sövüci kibik, uzun-esli bolmaga [=bol maña], da tözümlü bol yazixlarima benim, da ber maña zaman yaş bilä, pošmanlıxka.

Sen berdiň xuvat da ađıl saýışlama, buyruxuňnu seniň, kündüz u keça xilinma yađşini da etmä toyru(137)luxnu alniña seniň.

Kötürmäximdä saña, Biy, közlärimni benim bar yüräktän çaxiriýirmen saña:

Biy, K'risdos, miadzin Oylu Teđriniň, çaysi ki yađşi erkiň bilä aşaxlandiň aytovsuz haybattan, da aldiniň xulnuň oğşaşin, çaysi bilä ki çidadiniň suçumuz üçün bizim çaç xiýinina, da ölümnü dä üstünä aldiniň xutxarılmađi üçün yaratkanlariniň seniň, da ki bununđki sövüküň bar (138) adam dżinsina çarşi, çaysi ki klärsen tirlikin adamniň, şayavatlan men köpyaziđli üsnä.

Köpyarlıyovuçi da adam sövüci Biy, körgüz men zabun bolganga da çaräsizgä yarlıyamađini seniň, çaysi ki yaralanipmen yazix bilä, da barča da adam oylanlarından oormelimen, zera körgüzmädim saña bar yüräktän sövükümnü benim, da ne bir sahat da xuluđ etmädim saña bar xuvatim bilä benim, yoğsa erinçäklik (139) bilä da yubamađ bilä keçirdim barča zamanlarimni benim, da çäpäl fikirlär bilä keçirdim tirlikimni benim, ne bilä ki künlärim eksildi da töräsizliklärim artti, yođtur maña umsa xutxarılmađka, da ne yer işančka.

Tek yalyız umsanıp işanirmen şayavatiña da dżomart yarlıyamađiña seniň.

Hali yüzümä tüşüp, yalbarirmen seni da küstünmäđi bilä yüräkimniň xolarmen sendän, neginča tas bolmiýirmen (140) da neginča tügällänmiyirmen, zamanı tirlikimniň benim ber maña, Biy, zaman pošmanlıxka da tügällängänindän ilgäri künlärimniň benim çeş meni baylarından yazixniň, zera sensen barča yađşilixlarniň Biyi, çaysi ki bolursen, boşat maña yazixlarni, boşat maña da köplüxün yazixlarimniň benim, da körümsüz et töräsizlikimni benim.

Övündürgin, Biy, totxarlangan da zabunlangan dżanımni benim, da bundan soňra (141) arzani et meni erkiňä körä seniň keçirmä bu çariblixtä çisça zamanlarimni benim, da bermä maña erkinä körä boyumnuň yürümä, çax ki eltip yetiştirgäysen meni köktägi çanlıxka.

Işit alýişina arzanisiz xuluđnuň seniň, da xulađ çoy yalbarmađima benim, zera aytipsen:

«Izdäniđ, da taparsiz, xolunuz, da berilir, çaxiniđ, da açilir sizgä».

Na hali aç maña, Biy, yarlıyamađ eşikin, çaysi ki yıylamađ bilä çaxiriýir(142)men saña, da körümsüz etmä xoltxasin yazixli boyumnuň benim, çaysi ki kelmädiň ündämä seniň barčadan xuvatli avaziň bilä artarni, yoğsa yazixlilarni pošmanlıxka, hali aşaxlangan boy bilä da siniň yüräk bilä, uyatli yüz bilä tüşüp alniña seniň, da çaxiriýirmen saña:

Ata, meya kökkä da alniña seniň, arzani dügülmen, ündälmägä oğ(143)luđ bilä seniň, yolsuz tutuşlarim üçün benim, da ne atiniň bermä mürdar ayzim bilä benim, yoğsa färählanirmen şayavatiña seniň, aniniň üçün sıxtamađ bilä yalbarirmen sendän, da çoyulmađından ilgäri töräniň xolarmen sendän, da eşikniň yapulmađından burun da töräniň kesilmäxindän äväl yaşlarimni benim tökärmen alniña öç sađlamagan biylikiniň (144) seniň.

Biy yarlıyovuçi da uzunesli, ol bir dayant sađlagan bilä suçlu etmä meni, da ne essiz gojslar bilä yaryulama, çaysilarına çarşi yaptini yarlıyamađ eşikiñni seniň, yaman da erinçäk xul bilä çoşma meni, da kirlätkänlär bilä kendi dżanlarin çixarma meni tirlikimdän, yoğsa üz meni tiyyisiz xiýinlardan, da abra çorxulu tolyunlanmađtan, xutxar meni, (145) ölümsüz Biy, meñilik ölümdän, da azad et meñilik uyattan, xutxar tiyyisiz yıylamađtan da tiyyisiz laçtan, buzma meni düftärindän meñilik tirlikniň, da ülüşsüz etmä meni, da çixarma meni atalix žaranglixiñdän, zirgel etmä meni köktägi dżaranglixiñdän da färähliklärdän, da hasrät sađlama seniň aytovsuz körümündän, yoğsa ber maña, arzanilär bilä (146) da tügäl yađşi dżanlar bilä kötürülmä yariđli bulutlar bilä çarşiña seniň, färäh da ađ yüz bilä turma alniña biylikiniň seniň.

Kirmä yaryuga xuluđ bilä seniň, çorxulu da haybatli padşahlixiň üçün seniň, da tölov etmä maña töräsizlikimä körä benim, yoğsa yarlıya, da ber maña köktägi çanlıxiñi ariläriň bilä seniň, rasel etmä, da toyru(147)lar bilä tadđla, ki alar bilä haybatlagaymen barčadan ari surp Errortutıunnu hali da här kez meñi meñilik, amēn.

(165) [Молитва]

...K'risdos, Oylu Teđriniň, ki heç öç sađlamas-sen, da yađşi şayavatli, şayavatlan dżanlarına keçmişlärniň seniň, aň kelgän kününä çanlıxiñni seniň, et arzani yarlıyamađiña, da boşatlixiña yazixlilarni, orun berip yariđlat ariläriň (166) bilä seniň oň yaniña seniň, zera sensen Biy da yaratuçi-sen tirilärgä da ölülärgä da başxiş berüçisen barča yaratkanlarına, da saña Atađ bilä da Ari Dżan bilä

tiyişlidir haybat, da buyruç, da hörmät hali da här kez tiyyisiz meñi meñilik, amən.

Hajr mer or yergins tes surp eyi.

Hawadamk' tatarča

Inanirbiz bir Tejrigä, Ataga barini tu(167)tu-çigä, yaratuçigä köknü da yerni, körüngänläрни da körünmägänläрни.

Inanirbiz bir Jisus K'risdoska, Tejri Oyluna, toγgan Tejridän Atadan yalyz, Bu kensidir tarbiyatından Ataniñ, Tejri Tejridän, Yariç Yariçtan, könu Tejri könüdür Tejridän toγgan, da yaratilmagan, ol kendidir Ataniñ tarbiyatından, çaysi bilä ki barça nemä boldu köktä da yerdä, körüngänläр da körünmägänläр.

Çaysi ki biz (168) adämilär üçün da bizim çutçarılmaçimiz üçün endi köktän, ten alıp, adam boldu, toγdu tügäl ari gojs Mariamdan Ari Džan bilä, çaysi bilä ki aldı ten, džan, es da barça, ne ki bar adämidä.

Könülük bilä da saγışsiz çıynaldı, ol kendi çaçlandı, öldü, kömüldü.

Üçünçi kündä turdu ölüdän.

Aγındi kökkä ol teni bilä da olturdu oñ yanına Ata Tejriñiñ.

Kelsär ol teni bilä da haybatı bilä (169) Ataniñ yaryu etmägä tirilärgä da ölülärgä, çaysiniñ ki ari da ölümsüz çanlıçına keçmäç yoçtur.

Inanirbiz Ari Džanga, etilmägän da tügäl, ki sözländi orenktä, da markareliktä, da Awedarananda, ki endi Jortananda, k'arozel etti arak'ellärgä, da tindi arilärdä.

Inanirbiz bu barçaga gat'uγige da arak'ellär yiçövünä.

Tapunurbiz bir kristanlikkä, çaytmaçliç yaziçtan da boşatliç (170) tapma;

Ölüdän turmaçliç meñilik yaryuga, džanlarga da tenlärgä, köktägi çanlıç da meñi tirlik, amən.

Yoçsa kimläр ki aytirlar, ki bar edi zaman, çaçan yoç edi Oγul, yaçot bar edi vaçt, çaçan yoç edi Ari Džan, yaçom heç nemädän bolgan, ya özgä barliçtan ya tarbiyattan aytkanlar yaratilmagan Tejri Oγulun ya Ari Džanni, ki özgä türlü bolmalı ya teşkirilmälidir, aniñki aytuçilarnı yöpsünmäsdir, (171) yoçsa nizovel etiyir gat'oγige da arak'ellärniñ ari yiçövü.

Çaytip biz haybatlarbiz, ki bu burun meñiliktändir, yerni öpmäç bilä surp Errortut'unga, Ata da Oγul da Ari Džanga, amən.

Te deum laudamus

Amproziyuşnuñ aytkanı

Seni, Biy, çaybatliçyirbiz da seni tapuniçyirbiz, seni, meñilik Atani, bütün dünyä haybatliçyir, saña

barça friştälär, saña köklär da barça çuvatlar, saña şerovpe da ke(172)rovpe tiyyisiz avaz bilä çaçiriyirlar: surp, surp, surp.

Biy Tejrisi çuvatlılarınñ, toludurlar kök da yer köplüçündä haybatıñniñ seniñ.

Seni haybatlı arak'ellärniñ yiçini, seni maçtovlu sanlı markareläрни, seni yariçli böläki mar-diroslarınñ haybatliçyir.

Seni bütün dünyä da ari yiçövlär tapuniçyirlar — Atani öläövşüz ulu çuvatından, da seniñ haybatlı könu (173) da bir Oγluñnu, alay oç övündürüçi Ari Džanni.

Sen padşahi haybatniñ, K'risdos.

Sen meñilik Ataniñ Oγlu.

Sen çutçarmaç üçün adam džinsin yöpsündün da heçkä bermädiñ ari gojsnuñ yüräkin.

Sen açiçli bayından ölümnüñ açtiñ inamlılarga köktägi çanlıçni.

Sen oñ yanına Tejriñiñ olturupsen, haybatında Ataniñ yaryuçi kelsärsen inamlılarga.

Seni aniñ üçün çoliyir(174)biz, çullarıña seniñ boluşkin, çaysılärin ki ari çaniñ bilä satun aldıñ.

Bergin, ki arilärniñ bilä meñilik haybatni meñärgäybiz.

Xutçar çoyovurtuñnu seniñ, Biy, da alyişla meñilikiña seniñ buyruç etärlärgä, da biyikläт alarnı meñilikkä diñrä.

Barça künlärimizdä bizim alyişliçyirbiz seni da haybatliçyirbiz ari atıñni seniñ tiyyisiz här kez da meñi meñilik, amən.

Çoliyirbiz sendän, şayav(175)atli Biy, бүкүңgi künnü yaziçtan baçşa bizni saçla.

Yarliyan üstümüzgä, Biy, yarliyan üstümüzgä bizim, bolsun yarliyamaciñ seniñ üstümüzgä bizim, Biy, ne türlü ki umsandiç saña, saña, Biy, umsandiç, da uyalman meñilik.

Haybatliçyix Ata Tejriñi da Oγulnu da Ari Džanni, hörmät da haybat añar beriyiç meñi meñilik, amən.

Biy, işit çoltçama menim, da çaçirganin avazimniñ yeber alniña seniñ.

(176) Johannes Karneçiniñ aytkanı da çoltça Biy Tejridän

Biy, Biy da Ata, Ata tirlikimniñ, yügünürmen alniña da çolarmen seni, baç miskinlikimni seniñ çuluñnuñ, da aya yaziç bilä bulargan boyumnu, oñalt men yaralini, da turγuz men yiçilganni.

Yoy hakimlik yarali džanima da çürgä türlü-türlü boyumnuñ yaralarin.

Yoyari turγuz meni, çaysi ki tas bolupmen sansiz dinsizlikim bilä, da yamanliçim biyikländi başimdan yoyari.

Češovsüz baylar içinä čürgäldi boyum, yañilganım zapt etti meni, da hesepi yoxtur harsuzluçumnun menim.

Saça meya, tirlık, haysi ki meñiliksen.

Yoxtur erkim ündämägä seniñ çorçulu atıñni.

Yüzümnüñ uyati yapılıptır da yapıptır benim tegänäklärim (178) yazıçımñni.

Yoçesä, Biyim, Biy, kingä umsanıyım ya kimni işanıyım kensimä tirlikkä?

Evet köp kez yüräkländirdim biyiklängänimni, yänäçi dä seni çolarmen:

Kirmä töräsinä seniñ çuluñnuñ, Biyim, da aruv [=sorov] etmä çilinganıma körä tenimniñ.

Yüräklänmäxiñ bilä da çorçutkanıñ bilä çorçutma meni, Biyim.

Da çuvatlı tezlängäniñ bilä esimni alma mem, çaysi ki yıylamañniñdir (179) benim Teñrim.

Çıçara bermä men yazıçlıni mirmildangan meñilik sönövsüz otka, Biyim, da yebermä men çaräsizni yarlıyamaçsız çiyinga, Teñrim.

Bermä köp günah bilä yazılğannı isi çaranyuluçka, Biyim, ki köp türlü-türlü yamanlar da tınçsızlıç biyik etmäğäylär üstümä, Teñrim.

Biyiklänmäsin üstümä benim ot yalini bilä, çatılış, Biyim, da keltirmä sansız yazıçlıniñ üs(180)tünä çaranyu otnu, Teñrim.

Oynamasın men yazıçlıniñ üstünä böläki sönövsüz çurtnuñ da ölümsüz, Biyim.

Da keltirmä men köpyazıçlıni murdar etüçi da yaman ayızlı çilinganlarını, ki körmägäymen alarnıñ çilinganıñ, Teñrim.

Boymasın da yapmasın men köpyazıçlıni otlu teñiz, Biyim, da yürümäsin üstüm bilä otlu suv, Teñrim.

Yebermä meni aytovsuz çaranyuluçka, (181) Biyim, da tüşürmä meni yaman da aytovsuz çuyurga, Teñrim.

Ayırma meni böläkindän sanlılarınıñ, Biyim, da zrgel etmä men keçövlünü paylarıñdan yaçşı dżanlılarınıñ, Teñrim.

Xorçulu avazni maña işittirmäysen, ki yaman da keräksiz çul, Biyim, da umsasız etmä men çaräsizni meñilik alyışka, Teñrim.

Yoçesä yarlıyamaçxiñ bilä meñilik yarlıya maña da yetövsüz adam (182) süvüküñ bilä çarşı kel maña.

Xolarmen seni, Biy, aruv etüçi çuvatıñ bilä arıt meni kirlängän yazıç bilä da boş etüçi hükmüñ bilä çutçar meni çuvatlı da türlü-türlü çiyından.

Ber maña yer yarıç bilä tolu sarayıña seniñ da arzani et men çaräsizni açılı gusanklar bilä birgä.

Ber, Biy, çolarmen sendän, yaçşı başxişiniñ barça (183) tañlangan kimsälär bilä, ki alar bilä maçtagaymen ari Errortutıunnu, çaysi ki Ata Oçul Ari Dżanni meñi meñilik, amən.

Xoltça Biy Teñridän

Xozusu Teñriniñ, Biyim da Teñrim Jisus Krisdos, ki soyulduñ çaç üstünä da kötördüñ yazıçni bütün dünyadan.

Yazıçlı çuluñ da ayır yüklü yazıç bilä, yügünüp (183) çolarmen sendän, Biyim da Teñrim, yarlıya maña, neçik ki yarlıyadıñ bütün dünyâgä, yol da toyrı tirlık Teñrim.

Ölümlü yazıç bilä da dinsizlikim bilä közüñdän salma meni, yoçesä yarlıya maña, barça türlü yaçşı Teñrilik yergän bilä, ne ki dä çilindiñ bu dünyâda köp türlü tözümlüküñ bilä.

Añ köp tür(185)lü tırgizmäxiñ bilä, Biy, tüşkaniñni Atanıñ çoyñundan da ten alğaniñni ari gojs Mariamdan.

Añ, barçadan alyışlı Biy, yürüğüniñni bu dünyâda neçik adam yazıçlı adam oylanlarınıñ arasına.

Añ, barçasından ari, seniñ ari mgrduıununu Jortananda surp Jovhannestan.

Añ, barçanı bilüçi Biy, türlü tür(186)lü yaman sözlärni, çaysi ki kötördüñ üstünä dżuhut bitikçilärindän da sinamaçların dżuhutlarınıñ ululuçlarıniñ.

Añ, ilgärtin körgän Biy, çıçara berilğaniñni Jutadan da ayblanganiñni k'ahanajyabedlärdän.

Añ, barçasından alyışlı Biy, tutulğaniñni baççada da çollarıniñniñ baylanğaniñni yaman kim(187)-sälärdän.

Añ, barçega çudratlı Biy, turganiñni Gajiap'ajniñ alnına da sorov etkänin Annanıñ.

Añ, öpkä saçlamagan Biy, şapla urganların yüzünä da tartçalaganların saçıñdan.

Añ, padşahlar padşahi, ip bilä baylanğaniñni, da keltirğänların Biyadosniñ alnına, da ayaçlar bilä tuvup urganların.

(188) Añ, uzunaxılı Biy, tükürgänların yüzünä eprajeçoçlarıniñ da çamişlar bilä tüvgänların.

Añ, unutulmagan yarıç, çizil tonnu da tegänäktän venecni.

Añ, unutuçu yamanni Biy, ol sahatni, çaçan ki eniñ üstünä kötördüñ çaçni, barçasiniñ tirlikin.

Añ, biyiklängän, biyiklänganiñni çaç üstünä da ça(189)daganların çadaç bilä ayaçlarıniñ.

Añ da unutma susaganiñni da leyi bilä sirkä içkaniñni.

Añ da unutma avaziñni, ki ayttıñ: «Eli, Eli»,— da çadaganın çaburyağ arasına yüzlär başi.

Añ da unutma açkanın gülâf çireyli çaniñni da aşaçlatkanın başiñni çaç üstünä.

Añ tiri da meñilik kö(190)mülgäniñni kerez-
manda, 3 kündä Teñrilik jarut'ıunuñnu da barça-
dan haybatlı kökkä ayinganiñni.

Añ, añ, añlovuçi meñilik, men yazıxlını, çaysi
ki yazıxlılar üçün bu çadar çiyinni boyuñña kötür-
dün, barçasına yarlıyovuçi Biy.

Bu çadar çiyinni pareçosluçka aldım kendi-
mä, köpyarlıyovuçi, yarlıya maña (191) da boşat
menim yazıxlarımnı, arit meni barça yamanlıçım-
dan, çutçar meni barça türlü yaman sönövsüz ot-
lardan da bayışla maña padşahlıç yerini, zera
sensen adam sövüçi Teñri, da saña haybat meñi
meñilik, amən.

Hajr mer or er'.

[Xoltça surp Asduadzadzinän]

*Bu çoltçanı tiyişlidir t'um zamanına Biy
Teñrigä sunmaga, çaysi ki t'um oçşaştir K'ris-
dosnuñ (192) çarçarank'ına, çaçlanganına, t'a-
yumuna, jarut'ıununa, hamparcumuna, ekinçi
kelgäninä törä etmägä, zera barça Teñrilik yergä-
si t'um bilä belgili bolıyır.*

Asduadzadzin, anası K'risdosnuñ, da toyrur-
gan Ata Teñrinin yalız Oylun, da çarıışni kötür-
gän adam oylanlarınin üstündän.

(193) Köktägi çuvatlılardan sanlı, da topraç-
tan hasil kelgänlärdän sanlı, da alyışli, çaysi ki pa-
reçossen adam oylanları üçün Teñrigä, barıştıruçi
Teñrini bütün dünyâ bilä, tadž da veneci gusank-
larınin, da açıç pareços bolgan yazıxlılar üçün.

Barçasından yazıxlı, yügünürmen alniña, ne-
çik ki sendän ten al(194)ganniñ, pareços bol me-
nim üçün Oylun Teñrigä, çaysi ki toyrurduñ kendin,
da yedirdiñ barça yedirüçini, çaysi ki bu dünyâda
tiri bar.

Xol benim üçün seniñ aşax da çonarh bolgan
Oylunnu.

Tur ayaxiñ üsnä, ari ana, da bol çoltçada men
yazıxlı üçün.

Tur ari boyuñ bilä, da körgüz pareçosluçunnu
seniñ madyaş Oylunça, çaysi ki zaman(195)ına bo-
luptır.

Sütün bilä hasil keltirgän neçik yaş oylanni.

Eñiñ üsnä yürütkeniñ bilä.

Xučaxiña çučkeniñ bilä.

Ari erinläriñ öpkäniñ bilä.

Aniñ madyaş boyun çürgäniñ bilä.

Barip kelgäniñ bilä Misirga, da Nazaret'kä,
här yergä seniñ yalız Oylun bilä.

Ulu çayyi içinä bolganiñ bilä, çaçan ki seniñ
yalız Oylun(196)nu çiyniñ edilär.

Surp Jovanēsni saña Oylun alganin bilä, çaçan
ki çan içinä boyalıp edi çaç üstünä.

Ayır yıylamaçiniñni, ne türlü ki, açın suv kibik,
ketiy edi seniñ yaşin ol zamanni, çaçan ki Oylunnu
köriy ediñ çaç üstünä çiyinda.

Ayır açiganiñni seniñ, çaçan ki Oylun çıçara
berildi.

Ulu çiyini aniñ.

(197) Ayır susagani aniñ, leyini içkani da sir-
kani.

Terläriñin açkanı yüzündän aşıya çiyin za-
manına.

Çaçdan aşıya tüşürgändä ani çanlı boyu bilä
kerezmana çoyulganı aniñ.

Xolarmen sendän, yarıxlı ana, bol çoltçada
men yazıxlı üçün, çoy yalbarganiñni aniñ alniña,
da aniñ çarçarank'in, çaysi ki benim üçün kötür-
dü kendi boyuna (198) neçik adam süvüçi Teñri.

Añ meni, surp gojs, şayat, ki yarlıyagay, da
tözümlükü bolgay men köpyazıxlığa, da aritkay
menim çolyazovumnu yazıç bilä tolu, da kendiniñ
yazıçsız barmaçları bilä da aruv çanı bilä yazgay
meni meñilik tınçlıçta da ölümsüzlükta barça ari-
lär bilä birgä, ki alar bilä maçtagaymen ari Error-
tut'ıunnu, (199) Ata Oylun Ari Džanni, meñi meñi-
lik, amən.

[Xoltça Biy Teñridän]

Toyrur yarıç da könü meñilik yolnuñ tirligi, tiri
K'risdos, sensen eşik yarıçniñ da berüçi meñilik
oyormut'ıunnu.

Sensen çuvatlı pastır da çaytaruçi bulargan-
larni.

Sensen boşatuçi yazıçni da arituçi yazıçni.

Keçövlü çulun da köpyazıxlı, çolarmen, böl
yarlıyamaçiniñni, aña ilgärgi (200) yazıxlarımnı
da sürt burungisin da soñyugisin mendän.

Arit meni arituçi çuvatın bilä da çutçar heseb-
siz yazıçımdan, ki işkilli bolmagaymen da umsa-
sız.

Çeş meni yazıç bilä baylanganni da boş et me-
ñilik çiyindan, boşat maña suçumnu benim, neçik
boşattıñ antamalojdzga.

Toyrur et meni, neçik mak'sawornu.

Keltirmä meni töz(201)ümsüz çiyinga.

Küvür meni färâhlikiñä seniñ, ki dayma
maçtagaymen seni, Ata Oylun Ari Džan, bir Teñri-
ni, amən.

[Xoltça Biy Teñridän]

Baç, Biy, tatlılıç bilä yüräkländirgän üsnä
seni, Biyim da Teñrim.

Yüräklänmä köpyazıxlığa, Biyim, da közdän
salma seniñ çolunndan yaratılğanni.

Yetiştägäy üstümä benim çasumnuñ, Biyim,
da keri (202) dä çaldırma men miskinni.

Biyim, uzunesli da yamannı aňmagan, aň men yazıxlını da çürgä yarlıyamađıň bilä benim yaralı boyumnu, çaysı ki yazıxniň bađı bađladı çöp-çövrämni da böläki yazıxniň aldı çövrämni.

Yetiř boluřluđka men yixilganga da tut benim boyumnu, çaysı ki yazıx bilä uvalıptır, çaysı ki titriyirmen çor(203)çusundan tamuçnuň, tırgız meni, Biyim, çaysı ki seskänıyirmen sönövsüz otan,

Sađla men bulargannı, Teđrim, da yazıx bilä kirlängänni

Arıt meni, Biyim, da ilgärgi arılär bilä ülüřlü et meni, Teđrim.

Men, yaralangan yazıx bilä, çolarmen, bađıřla köktägi çanlıxni, çaysı ki saňa yügünürmen hali da meňi meňilik, amęn.

Köktägi Teđri, çaysı ki bir yazıxlı üçün da anıň tapılğanı üçün Ata Teđrini, Ari Džan Teđrini barça friřtälär bilä süvündürdüň.

Keçikminčä kelsin seniň yarlıyamađıň maňa, tap yazıx bilä tas bolgannı, da çıxar teränlikindän antuntknuň, da et färählik köktä men yazıxlı üçün.

Turyuz yazıx bilä yixilgannı da tırgız yazıx içinä ölgänni, yarıx(205)lat men çarançulangannı, arıt men kirlini, çaytar men bulargannı, çoyma meni bolmaga da yürümä kendi erkimä, ki biylik etmägäy benim üstümä yazıxım.

Xolarmen, Biy, yalbarırmen, çaxarmen, aç maňa, Biy, yarlıyamađ eřikin.

Müftünä bolmasın köp emgäkiň da çiyiniň, ne ki çıynaldıň surp çaç üstünä benim üçün.

[Aň] ya(206)ralarıňni, susamađıňni, leđini sirkäni, köksünıniň yarasın, çanıñniň tökülğanin, çuvatlı avaziñni, «Eli, Eli» çaxırganıñni, çaysı ki çidadiň men tas bolgan üçün.

Evet pareçosluđka alırmen seniň teđrilik yerğäni, ne ki dä çıldiň bu dünyâda.

Tırgız men yazıxlını, da körgüzmä ma(207)ña sönövsüz otnu, zera zadasız çanıň bilä satun alıpsen meni, da ülüřlü et seniň yarıxlı sarayıña, ki barça arılär bilä seni haybatlagaymen meňi meňilik, amęn.

Xaysı ki zadasızsen, da ilgärgi dä toyuřuñnu kimsä bilmäs, da yaratuçı barça bolganlarnı, çaysı ki tözümlükläri yoxtur ne köktägilär(208)niň, ne yer üsnä bolganlarnıň seniň çarşıña, zera çayda ki tınıyırñsen, andan dađı biyiksen, da körüngänlär u körünmägänlär sendän ařıra hasıldırlär da seniň buyruçuň bilä tepräniyirlär.

Sen yarlılatırsen, da sen çodžalatırsen, sen ululatırsen, da sen oňaltırsen.

Sen, Biy, sövündürürsen tasalılar(209)nı džan duřmanından da sađaytuçısısen barça çastalar-nıň.

Ařaxlat, Biy, çulađıñni da iřit maňa.

Bađ, Biy, benim miskinlikimni, çaysı ki padřahsen haybatlı, zera asrı yaralanıpmen yazıx bilä da çastalanıpmen dinsizlikim bilä, sasıpmen džanıñ bilä da paslanıpmen tenim bilä, ıgränçi da uyatlı yüzüm bilä, turupmen seniň tatlı bađkan (210) közün alınıa.

Da sen, Biy, tatlı yarlıyovuçi, yazıxlılar üçün keldiň bu dünyâga.

Ne türlü ki ayttıň, yazıxlı kimsäga: çaytsa yazıxlarından, aňman anıň yazıxların dađın.

Halikä esä, yüzüm üstünä tüşüp, çolarmen sendän, aňma benim hesebsız yazıxlarımni da dinsizlikim üçün meni azarlama, egär erkli, egär erksız, ne ki dä (211) yazıx çilindim bilgänim bilä, bilmägänim bilä, sözüm bilä, çilingänim bilä me-ça, Biyim, saňa.

Zera sen Biy, övränçiktir saňa yazıxni boşatma.

Da toydur, Biy, men aç kimsäni da içir men susagannı seniň džomart çoluň ařıra, zera küsänçtir maňa yuvuçlanma seniň yarlıyamađıña da řnork'uja.

Yaman etüçi kimsälär bilä da çanlılar bilä, Biyim, meni ba(212)rabar etmä.

Yoçesä barabar et meni seniň buyruçuñnu etüçi kimsälär bilä.

Zera egär ki tözümlüküň bolmasa maňa çarşı, Biyim, boştır maňa iřanmaga ekinçi ölüdän turmaga törä kününä, zera ot keräk meňärgäy meni.

Da egär ki meni här kez tabalagaysen, san berirmen aňar, kim ki anasından toyıyır.

Yoçesä bađ, Biy, benim çoltça(213)ma da ek-sik etmä yarlıyamađıñni seniň, zera här kez tenim-ni murdarlıyirmen da här sahat džanıñni kirlä-tiyirmen, dügül ki här kez çilingänim bilä, yoçesä yaman sađıřım bilä.

Xolarmen, Biyim, yuv meni yazıxımdan da tämizlä yaman da ıgränçi dinsizlikimdän.

Arıt meni yazıxımdan, neçik bořnig çatunnu, da neçik mak'sawornu, da neçik k'ananaçi ça(214)-tunnu.

Bađıřla maňa, oçormut'ıunuñnu, neçik çaraç-çıga.

Küvür meni arılärniň tasına da dostlarıñniň çoranına, ki här kez seniň atıñni haybatlagaymen, meňi meňilik, amęn.

Hajr mer.

Xoltça Biy Teşridän Aytkanî Gibrianos aḫpaşniñ

Asri nabožniy. Viložit etkändir nemiç tilin-dän ħipçaḫ tilinä.

E, Biy Teşri, At(215)am benim, ari Teşri, kimdir seniñ üstünä ulu?

Saņa men şükür beriyirmen.

Teşrisi Aprahamnîñ, Teşrisi Agopnuñ, Teşrisi atalarimizniñ bizim, Teşrisi arak'ellärniñ, Teşrisi markarelärnîñ, Teşrisi mardiroslarñiñ, ħaysi ki ilgärtin ediñ haniz dünyânîñ yaratılğanından.

Teşri, (216) ħaysi ki kelmäḫsen törä etmäğä tirilärgä da ölülgä.

Sensen könü Teşri, ħaysi ki olturupsen ḫanalarî üsnä friştälärniñ, kərovpelärnîñ da şərovpe-lärniñ, da sen bu dünyânî baḫiyirsən aşaya.

Ḫaysi ki ilgärtin barča nemäni biliyirsən, ne ki bolmaḫtir, ya boluptur, ya toḫsa keräk, ħaysi ki anıñkibik ḫuvatîñ bar, ki barča nemäni bu(217)zup ekinçi yasarsen da ḫurugan nemäni ekinçi yaşartirsən.

Sensen yalız Biy, barçasiniñ üstünä biyiklängän.

Boşat maņa, benim şayavatlı Biyim, bu dünyâda da ḫulaḫ ḫoy maņa, pokora bilä ḫolganîma körä, neçik işittiñ ḫoltḫalarına dżuhutlarnîñ Misirda, ḫaçan saņa çaxiriñ edilär, könü ki tügäl inanmas-lar edir, ani seniñ ḫuluña Movşeskä.

(218) Egär maņa bu dünyâda yarlıyamasañ, na zamanni, ḫaçan kelsän bu dünyânî yarḫulama-ga, ulu ayırlıḫ keräk körgäymen yaman yazıḫları-ma körä.

Ḫaysi tay ya peçera içinä yaşınma bolgaymen ḫuvatîñniñ alnına, benim şayavatlı Biyim?

Ya ħaysi tayga aytḫaymen, ki: «Tüş üstümä benim da yap meni»? Ya ħaysi örgä aytḫaymen: «Saḫla meni ḫorḫusun(219)dan Biyimniñ»? Ḫaysi ki hadirläniyirsən törä etmäğä bu dünyâda bol-ganlarga!

Evet sen Biyim kensiñ, ḫutḫar meni, da törämni etmä yaman ḫilinganîma körä, ħaysi ki heç bolmiyirmen tügäl orenk'ınjâ seniñ.

Yoxesä aşaxlan maņa işitmäğä seniñ arilikin-dän, ħaysi ki yıḫlap ḫolıyirmen, neçik işittiñ, Jov-nan markareğä kazan balıñniñ içinä, da ḫulaḫ ḫoy ma(220)ña, ḫoltḫama körä ḫutḫarip kerı salma;

Da paylı etmäğä meñilik tinçliḫta, neçik ḫut-ḫardîñ Ninowe şähärlilärin, ħaysi ki saņa ḫaytti-lär, da ḫulaḫ ḫoy maņa seniñ ari töräñniñ alnına, ħaysi ki hayufsunıyirmen yazıḫ ḫilinganîmni, zera här kez adam sövüçi Teşrisen, artıḫsi alarga, ḫay-silari ki ḫaytiyirlar yazıḫlarından.

Neçik (221) Tawit' markare, ayır yazıḫ içinä bolup, saņa ḫarşı çaxirip aytti: «Seniñ ari atîñ üçün, Biy sövüklü, arit benim yazıḫlarimni», — alay že men dä ḫolarmen, barçadan ḫuvatlı Biy, arit yazıḫlarimni da toḫrusuzluḫumnu.

Da aşaxlan maņa ḫulaḫ ḫoyмага, neçik ḫulaḫ ḫoyduñ 3 igitni otlı peç içinä salgan, Anania, Azaria, da Misajelni, (222) ħaysi ki Napokotonosor padşah küydürmä aytip edir. Da sen, şayavatlı Biy, yeberdiñ friştäñni seniñ yaymurlu bulut bilä da söndürdüñ otnu, nedän ki uyatlı ḫaldî Napoko-donosor padşah.

Zera bilirmen, ki sensen barča padşahlar üs-nä ulu da biylik etkän, ħaysi ki sensen ölümsüz da anıñkibik yerdä bolıyirsən yarıḫli, ki bir kimsä yu-vuḫ kelmä (223) bolmaz.

İşit maņa, benim şayavatlı Biyim, neçik işittiñ Taniel markareğä çuyur içinä, ħaysi ki as-lanlar arasına salgan edir kensin.

Da neçik işittiñ Ampagum markareğä aş elt-känindä Tanielgä çuyur içinä bolgan, ħaysi ki aytti yeberiptir saņa». Añar körä Taniel markare aytti: «O, men bilirmen, pevne, ki Biy Teşri (224) kö-rümsüz etmäs alarni, kimlär ki anı izdiyirlär».

İşit maņa, benim yarlıyovuçi Biyim, neçik işittiñ T'obiaşka da ḫatununa Saraga, ħaysi ki ḫolt-ḫada boldular saņa, potomoksuzluḫlarında kendi-läriniñ, ol türlü yeber alnına seniñ törä kününä yaşlı ḫoltḫamnî benim, da yeber maņa friştäñni seniñ, ħaysi ki mendän [keri] etkäy barča yaman-lıḫimni, (225) neçik kerı etti dżan duşmanin Sara-dan, Hrakelnîñ ḫizından. Da yarıḫlat esimni me-nim, neçik ki yarıḫlattîñ közlärin soḫraygan T'o-biaşniñ.

İşit maņa, Biy, neçik işittiñ Şuşanga da ḫut-ḫardîñ kensin Papelonnîñ yaman ḫartlarından, alay že meni ḫutḫar bu dünyâdan, zera sensen şa-yavatlı alarga, ħaysi ki aruv yüräk bilädirlär.

İşit maņa, Biy, neçik işittiñ Ezegia (226) dżu-hut padşahına da ḫutḫardîñ kensin ayır tinçsizli-ḫından, alay že mendän kerı et dżanımniñ da ten-imniñ ḫastalıḫın. Da uzat benim inamimni, neçik anıñ tirlikin ḫastalıḫından soñra 15 yıl.

İşit maņa, e, şayavatlı Biyim da barçasına çä-rä bergän, neçik işittiñ, Tegyi ḫizoḫlanga da ḫut-ḫardîñ kensin türlü-türlü ayır ḫiyinlarından din-sizlärniñ, alay že (227) ḫutḫar meni barča yaman da ayır ḫastalıḫtan.

E, Ata Teşri, ki eksiksizdir yarlıyamaḫiñ, ḫay-si ki yarlıyap yeberdiñ ayır da yazıḫli yıllardan soñra seniñ sövüklü Oyluñnu, Biyni da Xutḫaruçi-

nı Biy Jisus K'risdosnu, toγgan ari Mariamdan, çaysı ki frištä kensinä belgili etti Kapriel, da asri tamaşalı toγurdu kensin Ari Džan aşıra, çaysı ki andan aşıra (228) çutçardıñ bizni meñilik ölümdän çorçulu.

Xolarmen seniñ arilikiñdän, yarlıya da boşat maña menim yaman artıçsılığımni.

Da çolarmen seni, Biy Jisus K'risdos, Oγlu Teγriniñ tiri, çaysı ki bek tamaşalıç ettiñ Gana Kalilijada suvdan çayır teškirmäç bilä, soçurlar-niñ közlärin yarıçka keltirdiñ, çulayısızlarga işit-mäçliç berdiñ, türlü-türlü çastalarnı (229) sayayt-tiñ, tilsizlärgä til berdiñ, ayayısızlarga yürümäçliç berdiñ, džan duşmanların adam oylanlarından ke-ri ettiñ da arittiñ içlärin, ölümlärni tirgizdiñ, suv üsnä yürüdün, neçik çuruda, da köp tamaşalıç ettiñ, buyur že menim yazıçlarımni aritma, çaysı ki köktäsen Oγul Atada da Ata Oγulda Ari Džan bilä meñilik, çaysı ki tinıyirsen (230) çanatları üs-nä kərovpeklärniñ da şərovpeklärniñ, alniña turup friştälär da hreşdagabedlar, çaysı ki tamaşalı sandadirlar, da çorçmaç titrämäç bilä, ulu avaz bilä çayırıp aytıyirlar: ari, ari, ari Biy Teγri, barçanı yaratuçı.

Zera sen kensiñ bizgä şimarlap ayttiñ: «Xolu-ğuz, ki berilgäy sizgä, çaçiñiz, ki açılğay, ne (231) üçün dä çolsañiz Atamdan menim atım üsnä, men Atamdan çolarmen, ki sizgä berilgäy çoltçañizga körä»,— ošta ž men çolarmen, ki alğaymen sendän, izdiyirmen, ki tapkaymen, çaçiyirmen, ki açılğay. Hadirmen, menim şayavatlı Biyim, seniñ atıñ üçün çanimni tökmägä da hər çiyinni üstümä alma, tek ol çadar sen maña boluşuçı bol da çutça-ruçı.

(232) Boronit et meni, şayavatlı Biyim, maña çarşı bolganlardan. Aytkanıñ seniñ pevnıydir, zera sen ayttiñ, ki ne üçün dä kimsä toγru yüräk bilä çolsa, berilir kensinä.

Bilirmen, menim yarlıyovuçı Biyim, ki hər adam oγlu yazıçtan baçşa bolmas, evet sensen barçası üsnä toγru da yazıçsız. Zera sen, Biyim, atadıñ aytıp, ki berip baçışlarmen (233) yarıçlı yerimni menim, çaysı ki arzani bolğaymen ari başçı-şıña seniñ.

Xoy že, yarlıyovuçı Biyim, Ari Džaniñ seniñ mendä tinsin, da erkiñ seniñ menim üstümä bol-sun, zera men saña obicat'ä boldum, ki hər za-man erkiñni da buyruçuñnu etkäymen.

Sen, çaysı ki çidadiñ Bəndəşlu Biyadosniñ alnına da ettiñ barça yergäñni (234) toγruluç bilä, çaysı ki çaçlandıñ, aşaçlandıñ da aldıñ ayayıñ tibi-nä ölümnü, yeñildi ölüm, yeñildi eski duşman, sen

ölüdän turduñ, köründün arak'elläriniñä, da oltur-duñ Ataniñ oñ yanına, kelmäçsen ekinçi törä et-mägä tirilärgä da ölülärgä, da sen meñilik çanlıç etsärsen.

Zera saña beriliptir barça çuvat neçik köktä, alay yer üsnä.

Xutçar meni (235) çuvatından, çaysı ki džanımni izdiyir džan duşmanı.

Buyur, yarlıyovuçı Biyim, egär kündüz, egär keçä pareços bolmaga yazıçlarım üçün da elt yuvuç çoltçamni menim Ata Teγrigä.

Da baç üstümä menim da çoltçama, neçik baçtiñ çurbanına da başçışına Apelniñ, Adäm ata-mizniñ oylunuñ.

E, çutçar meni, Biy, sönövsüz tamuç otundan, çaysı ki hadirläpsen dinsiz(236)lärgä, seniñ sövük-lü Oγluñ üçün Biy K'risdosniñ, çutçaruçumuznuñ bizim, çaysı ki bolsun haybat da maçtamaylıç Ata Oγul Ari Džanga, bir Teγrilikkä. Aməñ.

Hajr mer or ergins.

Tumga çarşı çoltça

Yerni öpärmen saña, Biy, çutçaruçısı dünyä-niñ, sözü Ataniñ, çurban tiri, könü, ten zadasız Teγrilik da tügäl adam, neçik ayzım bilä bili(237)-niyirmen, ol türlü džanim bilä tapuniyirmen da inaniyirmen.

Yalbarirmen sendän, Oγul da ari Teγri, Biy dünyäni tutuçı, boşat yazıçlarıma menim da ber çuluna seniñ džan saçtıçniñ, çaysı ki çutulğaymen seniñ bilä meñilik ottan.

Zera sensen könü çozusu Teγriniñ, çaysı ki üläşiniyirsən çutçarılmayına adam millätiniñ da köturiyirsən yazıçni dünyädän, saña haybat meñi meñilik, aməñ.

(238) Tum zamanında

Ari Džani K'risdosnuñ, arit meni.

Teni K'risdosnuñ, saçla meni.

Xani K'risdosnuñ, içir meni.

Köksündän çıçkan suvu, tümüzlä meni.

Xiyinları K'risdosnuñ, çuvatlat meni.

Yaçşı etüçi K'risdos, işit men yazıçlı da keräk-siz çuluñnu, da keri bolma mendän, da yaman iş-kildän saçla meni.

Da çolarmen sendän, Biy yarlıyovuçı da şayavatlı, keri bolma mendän, da ölüm (239) kü-nümdä keri bolma mendän, da arzani et meni, işanmagan färählikkä, zera sensen, Biy, işançim da färählikim da seni maçtarmen meñi meñilik, aməñ.

Saymos 'i Tawit'
Erani or um t'oyut' iun eyew meyaç
[Псалом 31/32]

¹Sanlidirlar, çaysilariniñ ki boşatlıx boldu töräsizliklärinä da çaysilariniñ ki yapuldu yazıçları.

²San ol adamga, çaysiniñ ki heseplämädi Biy yazıçın (240) da yoxtur hillälük ayzında anıñ.

³Tiyildim men, da oprandılar sövâklärim menim çaxırganıma menim Biygä kün uzun.

⁴Ayırlandı çoluñ seniñ üstümä menim kündüz u keça, çayttım men zabunluçumda menim, zera oçlandılar mendä tegänäklär.

⁵Anıñ üçün yazıçımni menim körgüziyim saña da töräsizlikimni menim yapmıyım sendän.

(241) Aytım, ki aytkaymen kendimä çarşı töräsizlikimni menim Biygä, da sen boşatkaysen barça çırsızlıxın yazıçlarımnıñ menim.

⁶Bunuñ üçün alyışka turgaylar saña barça arilər yöpsünövlü vaçtta.

Evet yalyız taşxınlıxın da köplüxünä suvlarınıñ alarga heç nemä tiymägäy.

⁷Sensen işançım bu tarlıxımda menim, çaysi ki çövrälädi meni, sövünçlüküm menim, çutçar meni alardan, (242) ki çapsadılar meni.

⁸«Açıllı etiyim seni da esli yolda, çayda da barsağ, da toxtatıyım üstünä seniñ közlärimni menim».

⁹«Bolmañız, neçik at da çatır, ki yoxtur alarda açıl, yügändä da noxtada çıstır yañaçlarıñ alarnıñ, ki saña heç nemä tiymaslar».

¹⁰Köp çiyinlar bardır yazıçlılarga, evet çaysilari umsanırlar Biygä, yarlıçamaçı Eyämizniñ bolgay çöv(243)räsiniñ alarnıñ.

¹¹Färäh boluñuz da sövünüñüz, toyrular, Biydä ögünüñüz barçanıñ, çaysilariñiz ki toyrusiz yöräkläriñiz bilä.

Saymos 'i Tawit'
Deç, misrdmdut'eamp
[Псалом 37/38]

²Biy, yüräklänmäçiniñ bilä seniñ çarşılama meni da ne öçäşmäçiniñ bilä ögütlämä meni.

³Zera oçlarıñ seniñ oçlandılar mendä, da mendä toxtadı çoluñ seniñ.

(244) ⁴Yoxtur saçaυμαçlıx tenimä menim yüzündän öçäşmäçiniñ seniñ, yoxtur eminlik sövâklärimä menim yüzündän yazıçlarımnıñ menim.

⁵Töräsizliklärim biyikländilər başım üsnä menim, neçik yük ağır, ayırlandılar üstümä menim.

⁶Irinländilər da çiridilər yaralarım menim yüzündän seziksizlikimniñ menim.

⁷Zabunlandim da aşax boldum asrı, kün uzun

(245) çayçulu yürüyirmen, ⁸zera boyum benim tolu boldu çiyin bilä, da yoxtur saçaυμαçlıx tenimä benim.

⁹Xiynaldim da aşax boldum asrı, muçrar edim küstünmäçindän yüräkimniñ benim.

¹⁰Biy, alniña seniñdir barça suçlançım benim, da küstüngänim benim sendän yapılmadı.

¹¹Yüräkim benim müşçülländi mendä, da çoydu meni çuvatım benim, yarıçı közlärimniñ benim, ol da bolmadı mendä.

(246) ¹²Yaçşı klävüçilärim benim da yuvuçlarıım benim alnıma benim yuvuçlandılar da turdular, da yuvuçlarıım benim yıraç boldular mendän.

¹³Zulum bilä yarıyliyir edilär meni, da izdiyir edilär dżanimni menim, çaysilari sayışliyir edilär yamannı üstümä benim, töräsizlikni da hizlikni kün uzun sayışladılar.

¹⁴Yoçesä men — neçik çulayçsiz, işitmäs edim, da neçik tilsiz, çaysi ki açmas ayzın kendiniñ.

(247) ¹⁵Boldum men neçik adam, çaysi ki işitmäs da bolmagay söz ayzına anıñ.

¹⁶Men saña, Biy, umsandım, da sen işitkäysen maña, Biy Teçrim benim.

¹⁷Aytım, ki bolmagaylar färäh mendä duşmanlarıım benim tayılğanına ayaxlarımnıñ benim, üstümä benim ulu-ulu sözlädilər.

¹⁸Men çiyinga hadirmen, da ayriçim benim alnıma benim här sahat.

¹⁹Töräsizlikimni menim aytıy(248)im da çayçuriyim yazıçlarıım üçün benim.

²⁰Hanuz duşmanlarıım benim tiridirlär da çuvatlaniptirlar mendän, artıç köplär edilär, çaysilari körälmäs edilär meni heç yergädän.

²¹Da çaysilari ki tölädilər maña yaman yaçşı yerinä, sözlär edilär, zera men barir edim toyruluçnuñ artından.

²²Xoymağın meni, Biy Teçrim benim, da ni kerı bolmağın men(249)dän, baçkin boluşluçuna, Biy çutçarılmäçimniñ benim.

Saymos 'i Tawit'
Deç, lur ayotič imoç, ayaçag im
[Псалом 101/102]

²Biy, işit alyışıma benim, çaxıriçim benim saña kelgäy, ³çaytarmağın yüzüñnü seniñ mendän.

Kününä tarlıçımniñ benim aşaxlat maña çulaçıñni seniñ, çaysi kün sarnasam saña, tezindän işit maña.

⁴Tügändilər, neçik tütün, künlärim benim, da sövâklärim (250) benim, neçik çamiş, çurudular.

⁵Čalindi, nečik bičan, da χurudu yüräkim menim, unuttum yemä ötmäkimni benim, ⁶avazından küstünmäximni benim yabuštu sövāklārim benim tenimä benim.

⁷Oχšadim men hawalasanga yabanliχta, boldum men nečik pu pustaliχta, ⁸turdum da boldum nečik čipčix yalyiz öv üsnä.

⁹Tapaladilar [=Tabaladilar] meni duşmanlarim benim kün uzun, da ögövüčilārim benim ma(251)ηa χaršī ant ičtilār.

¹⁰Külnü, nečik ötmäkni, yedim da ičkimni benim yaš bilä χarištirdim

¹¹Yüzündän öčāsmāxiη da yüräklänmäxiηniηniη seniη, zera sen biyiklättiη da ašaxlattiiη meni.

¹²Künlārim benim, nečik kölgä, aštilar, da men, nečik bičan, χurudum.

¹³Sen, Biy, meηilik barsen, da jišadaglixiη seniη džiηstan čax džiηska.

¹⁴Sen turup šayavatlatir(252)sen üsnä Sionnuη, zamanī šayavatlanmaχniη aniη yetişıptir.

¹⁵Biyāndi χullariη seniη taşlarina aniη da top-raχina aniη šayavatlangaylar.

¹⁶Xorχkaylar dinsizlār atiηdan seniη da barča χanlarī yerniη haybatiηdan seniη.

¹⁷Yasadī Biy Sionnu da körüngäy haybatī bilä kendiniη anda.

¹⁸Baxti ol alyišina ašax(253)langanlarniη da heč etmädi χoltχalarin alarniη.

¹⁹Yazilgay bu özgä džiηska, da žoyovurt, χaysi ki tapunuptur, alyišlagay Biyini.

²⁰Baxti ol biyiklikindän arilikiniη kendiniη, Biy köktän yergä baxti.

²¹Išitmä küstünmäxiηnä baylilarniη da česmä oylanlarin ölümgä borčularniη.

²²Aytma Sionga atin Eyämizniη da haybatin aniη Erusaηemdä.

(254) ²³Yiηištirma žoyovurtlarni birgä da χanlarni, ki χuluχ etkäylār Eyämizgä.

²⁴Džuvap berdi aηar yolunda χuvatiηniη kendiniη, azliχin künlārimniη benim belgirt maηa, ²⁵da čixargin meni yarimindan künlārimniη benim, zera džiηns-džiηstir yillariη seniη.

²⁶Ilgärtin, Biy, himlārin yerniη toχtattiiη, da işlāri χollariηniη seniη köktür.

²⁷Alar ašsarlar, da sen barsen da χalirsen meηilik, bar(255)časi, nečik kiyinišni, teškirsārsen alarni, da teškirlsār.

²⁸Sen ol kendiη, sendä yillariη seniη, ²⁹kečmäsdir oylanlarī χullariηniη seniη, turgaylar, da züryātina alarniη meηilik oηarilgay.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Džanga hali da här vaχt meηi meηilik, amēn.

Saymos 'i Tawit'
Xonar hecoj, Der, zungn k'o
[Псалом 85/86]

¹Ašaxlat, Biy, χulaχiiη seniη, da (256) išit maηa, zera yarli da miskinmen men.

²Saxla boyumnu, ari Biy, χutχar χuluηnu seniη, Teηrim, ki saηa umsandim.

³Yarliηa maηa, Biy, ki alniηa čaxirdim künnüzün, ⁴fārāh et boyun χuluηnuη seniη, zera alniηa, Biy, kötürdüm közlārimni.

⁵Zera sen, Biy, tatli da toyrusen, köpyarliηovuči barčasina, ki (257) sarnarlar saηa.

⁶Xulaχ çoy, Biy, χoltχama benim da baχ avazima yalbarganimniη benim.

⁷Kününä tarliχimniη sarnadim alniηa, da işitiη maηa.

⁸Da dügüldür kimesä oχšaš saηa teηrilārdän, Biy, da dügüldür kimsä, nečik işiiη seniη.

⁹Barča džiηsi, ki ettiη, kelgäylār da yerni öpsünlār alniηa seniη, haybat(258)lasinlar atiηniη seniη meηilik.

¹⁰Ulusen sen, Biy, da etārsen sk'ančelik', da sen yalyizsen, Teηri.

¹¹Yol körgüz maηa yoluηa seniη, da bariyim könülüküηä seniη, da fārāh bolgay yüräkim benim χorχma atiηdan seniη.

¹²Tapuniyim alniηa seniη, Biy Teηrim benim, tögārāk yüräkim bilä benim, haybatliiyim atiηniη meηilik.

(259) ¹³Ulu boldu üstümä benim yarliηamaχiiη seniη, χutχardiη boyumnu benim tamuχtan tibdägi, Teηri.

¹⁴Teηri, töräsizlār turdular üstümä benim, da yiηinlarī χuvatliilarniη izdädilār boyumnī benim, da sayinmadilar seni, Teηri, allarina kensilāriηniη.

¹⁵Yoχsa sen, Biy, Teηrim, šayavatlisen da yarliηovuči, uzunesli da (260) köpyarliηovuči, da könü, baχ maηa da yarliηa maηa.

¹⁶Ber χuvat χuluηa seniη, tirciz oylun χaravašiiηniη seniη [¹⁷da et maηa nišan yaχšiliχiiηniη].

Körgäylār klämägānlār meni da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluštuiη maηa da övündürdüη meni.

Haybat Ataga Oγ'.

Haybat saηa, Biy.

Haybat saηa, Teηri.

Haybat saηa, χutχaruči padšah.

Saymos 'i Tawit'. Abrecoj zis, Der, 'i martoj
[Псалом 139/140]

²Tirciz meni, Biy, yaman adamdan, könüsüz kišidän χutχar meni.

³Sayišladilar töräsizlikni yüräklāriηnä kensilāriηniη, künnü barča hadirländilār uruška.

⁴Itilädilär tillärin kensiläriniñ, da aγusu izniñ erinläri tibinä alarniñ.

⁵Saxla meni, Biy, xolun(262)dan yazixliniñ da yaman adamdan xutxar meni.

Sayıñ ettilär tiymaga yürügänimni, ⁶yaşirdilar öktämlär sırtmaç maña.

Iplär saldılar sırtmaç ayaxlarıma menim, çövräsiniä siteşkalarimniñ menim xoydular maña pogorşen'a.

⁷Ayttim Eyämizgä: Teñrimsen menim, xulax xoy, Biy, avazına alyışimniñ menim.

⁸Biy, Biy, xuvatı xutxarıлмахimniñ menim, kölegä başıma menim kününä oyraşniñ.

⁹Çixara bermä meni, Biy, küsänçlikinä yazixlilarniñ, sayış etip menim üçün heç nemädän urma meni.

Ki heç biyiklänmägäylär sayışları alarniñ, tügällänmägäy uçına soñyulariniñ alarniñ, ¹⁰xazyanğanı ayızlarıniñ kensiläriniñ yapkay alarni.

(264) ¹¹Tüşürgäysen üstlärinä alarniñ uçxunlarin otnuñ, sindirgaysen alarni, miskinliktän bolmagaylar tirilmä.

¹²Tilçi adamga oñmagay yer yüzünä, yazixli adamni yamanlıxi kensiniñ ulagay tas bolmaçlixka.

¹³Bildim, ki etärsen, Biy, yaryu yarlıga da könlük çaräsizgä.

¹⁴Artarlar şükürlänsinlar atıñdan seniñ, (265) turgaylar toyrular alnina yüzünüñ seniñ.

[Псалом 140/141]

¹Biy, sarnadim alniña seniñ, da işit maña, baç avazına alyışimniñ menim, sarnaganıma menim alniña seniñ.

²Toyru bolsun alyışim menim, neçik temyan, alniña seniñ, Biy, kötürülgänin [=kötürülgäni] xollarimniñ menim — xurban keçägi.

³Xoy, Biy, saxlavuçi ayzıma menim, da eşik bek erinlärimä menim, ⁴ki ya(266)ñilmagay yüräkim yaman sözlär bilä.

Säbäplämä säbäbin yazixiniñ adam bilä, ki etärlär töräsizlikni, bolmagaymen ülüşlü tañlanganlarına alarniñ.

⁵Ögütlägäy meni artar yarlıyamaç bilä, da azarlagay; yuyı yazixliniñ yaçlamagay başimni menim; da alyışim erkinä aniñ.

⁶Tiyıldilar yovuç xayaga yaryuçilari alarniñ, işitkäylär sözlärimä (267) menim da tatlılangaylar.

⁷Neçik xalınlixi toprañniñ, ki yayılıptir dünyäda, saçilgaylar söväklari alarniñ yovuç tamuçka.

⁸Alniña seniñ, Biy, Biy, közlärimdirlär menim, saña umsandim, Biy, çixarma dżanni mendän.

⁹Saxla meni satamadan, ki yaşırıptirlar maña pogorşen'asından töräsizlik etkänniñ.

¹⁰Tüşün sırtmaçına aniñ yazixlilar, yalyz men, men keçginçä.

[Псалом 141/142]

(268) ¹Avazim bilä menim men alnina Biyniñ sarnadim, avazim bilä menim Biyni xoldum.

²Saçtim alnina Eyämizniñ alyışimni da tarlıximni alnina aniñ ayttim.

³Eksilgäninä mendän dżanimniñ menim sen, Biy, tanıdın steşkalarimni, yol bilä, ki bariyir edim, yaşırıldı maña sırtmaç.

⁴Baçiyir edim oñumdan, köriyir edim, da kimsä tanımas edi meni, tas boldu men(269)dän xaçmaçim, da ne tapulmadı izdävüçi boyumnu menim.

⁵Avaz ettim alniña seniñ, Biy, da ayttim: sensen umsa da ülüşüm yerinä tirilärniñ.

⁶Baç, Biy, alyışıma menim, zera men xonarh boldum asrı, tırgız meni xovalaganlardan, zera xuvatlıdırlar mendän.

⁷Çixar zındandan boyumnu menim, şükürlängäymen atıñdan seniñ.

(270) Saña baçiyirlar artarlar, negä dinçä tölişärsen.

Haybat Ataga da Oyl'.

Surp Asduadz, surp ew hzor

Ari Teñri, ari küçlü, ari ölümsüz, ki xaçlandın bizim üçün, yarlıya bizgä. *3 kez ayt.*

Haybatlı dayma ari gojs, Teñri toyrucu Mariam, anası K'risdosnuñ, sun bizim xoltxamizni Oyluña seniñ da bizim Teñrimiz(271)gä, saxla bizni sinalmaçtan da barça yaman xilinganimizdan, amən.

Oğçojn kez, Mariam tatarça

[Лука 1: 28, 30, 42 > Радуйся, Благодатная]

Oğçojn saña, Mariam, tolu şnorhk' bilä, Biy seniñ bilä! Alyışlısen sen barça xatun kişilärdän, da alyışlıdır yemişi yüräkiñniñ seniñ Jisus K'risdos!

Anası Teñriniñ, parexos bol yalyz Oyluña seniñ, saxla bizni morcutıundan da barça eksiklikimizdän bizim, amən.

(272) *Erk astidżanac*

Hamparci zaçs im

[Псалом 120/121]

¹Kötürdüm közlärimni taçlarga, xaydan kelgäy maña boluşluç.

²Boluşluç maña Eyämizdän kelgäy, ki etti köknü da yerni.

³Bermä seskänmäxkä ayaxıñni seniñ, da yuçlamagay közätin seniñ.

⁴Neçik yuxlamas, da ne yuxlama barir saxlavuçisi Israjelniñ.

⁵Biy saxlagay seni, da Biy (273) yöpsüngäy oñ xolu bilä kendiniñ.

⁶Günäñ kündüz saña yazıx etmäğäy, da ne ay keçä.

⁷Biy saxlagay seni barça yamandan, saxlagay Biy boyuñnu.

⁸Biy saxlagay kirkäniñni da çixkanıñni, mundan menilikkä dirä.

Haybat Ataga da Oğul”.

Saymos 'i Tawit'. Or pñagealn

[Псалом 90/91]

¹Kim dä tınıptir boluñ(274)luхundan Biyiktäğiniñ, kölegäsi tibiñä Teñriniñ köktä tingay.

²Aytkay Eyämizgä: yöpsünövlümsen, umsam menim Teñri, da men umsanırmen saña.

³Ol xutxargay meni avından ulavuçiniñ da seskändirüçi sözüñdän.

⁴Arçası üsnä kensiniñ kötürgäy seni, kölegäsinä xanatlarıniñ umsangaysen.

Neçik yaraç, dövräñä bolgay seniñ könülükü aniñ.

(275) ⁵Xorçmagaysen sen xorçusundan keçäniñ, da ne oxtan, ki uçar kündüz,

⁶Nemä bar, ki uçar xarañyuda, yañıldırmañından şaytanniñ yarımkindä.

⁷Tüñsün yañından seniñ miñlär da tümänlär oñuñdan seniñ, ki saña nemä yovuxlanmagaylar.

⁸Tek yalyz közlariñ bilä baçkaysen, tölovün yazıxlılarniñ körgäysen, ⁹zera sen, Biy, umsam sen menim.

(276) Biyiklängäñni ettiñ kensinä işanç, ¹⁰yetişmäğäy saña yamanlar, da xiyin yovuxlanmagay öviñä seniñ.

¹¹Friştälärinä kensiniñ simarlaptir seniñ üçün saxlama seni barça yollarıña seniñ.

¹²Biläkläri üsnä kensiläriniñ kötürgäylär seni, ki heç urunmagay taşka ayaxlarıñ seniñ.

¹³Üsnä izniñ da karpniñ yürügäysen sen, ayax tibi(277)nä baskaysen aslanı da adždahanı.

¹⁴Zera maña umsandı, da xutxariyim anı, kölegä boliyim añar, ki tanidi atımnı menim.

¹⁵Sarnagay alnıma, da men işitkäymen añar da xatına bolgaymen tarlıxına.

Xutxargaymen da haybatlı etkäymen anı, ¹⁶uzun künlär bilä toldurgaymen da körgüzgäymen añar xutxarmañımnı menim.

(278) [Псалом 122/123]

¹Alnıña, Biy, kötürdüm közlärिमni menim, ki turursen köktä.

²Neçik közläri xulnuñ xollarına biyläriniñ

kensiläriniñ, neçik közläri xaravaşniñ xoluna bikäsiniñ,

Ol türlüdür közlärimiz bizim alnıña seniñ, Biy Teñrimiz bizim, negä dinçä yarlıyagaysen üstümüzgä bizim.

³Yarlıya bizgä, Biy, yarlıya bizgä, zera köp toldux heçlik bilä.

(279) ⁴Dayı da artıx toldu boyumuz bizim azarlamaç bilä, kimlär azarlar edi bizni, da heç etmäxläri bilä öktämlärniñ.

[Псалом 53/54]

³Teñri, atıña seniñ tırgiz meni da xuvatıñdan seniñ könülük et maña.

⁴Teñri, işit alıñışima menim, xulaç xoy sözlärimä ayzımniñ menim.

⁵Yatlar turdular üstümä menim, da küçlülär izdädilär boyumnu menim, (280) da sayışlamadılar seni, Teñri, allarına kensiläriniñ.

⁶Osta, Teñri boluşuçım; da Biy yöpsünövlü dżanıma menim.

⁷Xaytarmaga yamannı duşmanlarım üsnä könülüküñ bilä seniñ tas etkäysen alarnı.

⁸Men erkim bilä menim xurban sungaymen saña, tapungaymen atıña seniñ, Biy, zera yaxşidir.

⁹Barça tarlıxlarımdan (281) menim xutxardıñ meni, duşmanımni menim kördü közlärim.

[Псалом 85/86: 16-17]

¹⁶Ber xuvat xuluña seniñ, tırgiz oylun xaravaşniñ seniñ ¹⁷da et maña nişan yaxşılıxtan.

Körgäylär klämägänlär meni da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluştuñ maña da övündürdüñ meni.

Haybat Ataga da Oğulga da Ari Dżanga meñi meñilik, ameñ.

(282) *Şapatkünlärni aytıyır saymos 'i Tawit.*

Asd awrhneçek' am dżarajk' Dern

[Псалом 133/134]

¹Bunda alıñışlañız, barça xulları Eyämizniñ, Biyni, ki barsız övinä Eyämizniñ, eşikinä Teñrimizniñ bizim

Keçä, ²kötürüñüz xollarıñizni sizniñ arilikkä da alıñışlañız Biyni.

³Alıñşlagay bizni Biy Siondan, ki etti köknü da yerni.

[Псалом 137/138]

¹Tapuniyim saña, Biy, töğäräk yüräkim bilä menim, alnıña friştälärniñ saymos aytıyım saña.

(283) Ki işittiñ sözün ayzımniñ menim, ²yerni öpiyim ari dadżarıña seniñ da tapuniyim yarlıyamañıñ da könülüküñ üçün seniñ.

Ulu ettiñ barçasına ari atıñni seniñ, ³ne kün sarnasam alnıña seniñ, tezindän işit maña da köp xuvat etkäysen boyuma menim.

⁴Tapungaylar saņa barça xanları dünyâniñ, ki işittilər sözün ayzıñniñ seniñ, ⁵alyışlagaylar yollarıñni seniñ.

Uludur haybatı Eyämizniñ, (284) ⁶biyiktir Biy, xonarhını körär, biyiklikin yıraxtan tanır.

⁷Egär bardim esä içinä tarlıxniñ, tırgızgäysen öcäşmäxindän duşmanniñ.

Saldıñ xoluñnu seniñ, da xutxardı meni oñuñ seniñ, ⁸da Biy tölägäy menim üçün.

Biy, yarlıyamañiñ seniñ meñilik, işin xoluñnuñ seniñ közdän salmagın.

[Псалом 53/54: 3]

³Teñri, atıña seniñ tırgız meni”.

[Псалом 85/86: 16-17]

¹⁶Ber xuvat xuluña seniñ”.

Haybat Ataga, da Oğul”.

(285) **Aşka olturganda bu alyış aytıyır**

Alyışla, K’risdos Teñrimiz bizim, dżanlı alyış bilä yemäkni da içkini xullarıñniñ seniñ, da bayışla saylıxni dżanga da tengä, neçik k’risdänlik he-dżepniki bilä meñarip ten sartın keräkimizni, ke-çövsüz yaxşılıxıña da köktägi xanlıxıña ülüşlü bolıyıx hər barça arılariñ bilä seniñ da şükürlük bilä haybatlıyıx seni Atañ bilä da barçadan Ari Dżaniñ bilä (286) hali da uday meñi meñilik, amən.

Aştan soñra bu alyışni aytarlar

Biy Jisus, toldux igilikindän seniñ, beriyıx şükür Eyämizgä Biy Teñrigä.

Haybat saña, Biy, haybat saña, Teñri, haybat saña, xan haybatlı, ki berdiñ bizgä yemäk färâhlikkä da toldurduñ yüräkimizni bizim toluluqundan yaratkanlarıñniñ seniñ barına etär etkän yarlıyamañiñ bilä (287) seniñ, toldur bizni dżaniñ bilä seniñ ari, neçik ki tapulgaybiz alniña seniñ biyänçli da dügül uyatlı, zera sen kelirsən tölöv etmä hər birinä ämälinä körä kendiniñ, da saña yaraşır haybat, buyruç da hörmät meñi meñilik, amən.

(345) **Alyış Teñrigä**

Nerses gat’oyigosnuñ aytkanı

Hawadov xosdova”

[1.] Inam bilä tapunurmen da yerni öpärmən saña, Ata Oğul da Ari Dżan, etilmägän da ölümsüz tarbiyat, etüci friştälärni, da adämilärni, da barça bolganlarıni, da yarlıya seniñ yaratkanlarıña da maña, köpyazıxlığa.

[2.] Inam bilä tapunurmen da yerni öpärmən saña, ayırılmagan yarıx, birlängän ari Errortutiun, (346) da bir Teñrilik, etüci yarıxni da sürüci xaranıyuluñnu, sürgin dżanımdan menim xaranıyulu yazıxni da biliksizlikni, da yarıxlat esimni menim, bu sahatta alyış etmä saña biyänçli, da yöpsüngäysen xoltxamni menim, da yar”.

[3.] Ata köktägi, Teñri könü, ki yeberdiñ Oğulnu seniñ sövüklü xoltxasına bulargan xoylarıniñ, meya kökkä da alniña seniñ, yöpsün meni, neçik keräksiz oğulnu, (347) da kiydır maña kiyinişni ävälgı, ki yalanaçlandıñ yazıx bilä, da yar”.

[4.] Oğlu Teñriniñ, Teñri könü, ki aşaxlandıñ Ataniñ xoynundan, da aldıñ ten ari gojs Mariamdan, bizim xutxarılmayımız üçün xaçlandıñ, da kömüldüñ, da turduñ ölüdän, da ayıñdiñ haybat bilä Ataga, meya kökkä da alniña seniñ, añ meni, neçik xaraççini, xaçan kelsäñ haybatıñ bilä seniñ, da yar”.

(348) [5.] Dżani Teñriniñ, Teñri könü, ki endiñ Jortananga da vernadunga da yarıxlattıñ meni k’risdänliki bilä ari awazaniñ, meya kökkä da alniña seniñ, arıt meni biyiktägi Teñrilik otuñ bilä, neçik yalınli til bilä ari araç’ellärni ari vernadumda, da ya”.

[6.] Etilmägän da ölümsüz tarbiyat, meya saña sayışım bilä menim, dżan u tenim bilä, añmagın yazıxlarımnı menim, ävälgı da soñyugi, seniñ atın üçün ari, da yar”.

(349) [7.] Baçuçi tarbiyatın barçasiniñ, meya saña sayışım bilä, sözüñ bilä da xilınganıñ bilä, buz xolbitikin yazıxlarımnıñ menim, da yaz atımni menim düftärindä meñilikniñ, da yar”.

[8.] Tergövüci yapuñnu, meya saña klägänim bilä da klämägänim bilä, bilgänim bilä da bilmägänim bilä, boşatlıx bayışlagın maña, yazıxlığa, ki toyuşundan awazaniñ bu küngä diñrä yazıxlımen alniña Teñri(350)likiñniñ seniñ seziklikim bilä menim da barça boynum bilä tenimniñ, da yar”.

[9.] Barini ayovuçi Biy, xoç közät közlärime menim xorxuñnu seniñ ari, ki heç baçmagay artıxsı, da xulañlarime menim, ki tatlılıx bilä işitmägäy işlärni yaman, da ayzıma menim, ki sözlämägäy yalyanı, da yüräkime menim, ki sayışlamagay yamanlıxni, da xollarime menim, ki xilinmagay töräsizlikni, da ayaxlarime menim, ki barmagay yoluna könü(351)süzlükniñ, yoçsa toyrı et tepränişin bularıñniñ bolmaga dayma erkiñä seniñ barçaga, da yar”.

[10.] Ot tiri K’risdos, otlı sövüküñnü seniñ, ki xoçduñ dünyâda, palayla boyuma menim, ki küydürgäy kirin dżanımnıñ menim, da sürtkäy mişxılıxın esimniñ menim, da çebärlägäy yazıxın tenimniñ, da yandırgay yarıxın biliklikiñniñ seniñ yüräkime menim, da yar”.

[11.] Axılı Ataniñ Jisus, ber maña axıl yaxşılıxni xilinmaga, (352) sayışlamaga da sözlämägä alniña seniñ hər sahat, da yaman sayıştan da xilinmaytan xutxar meni, da yar”.

[12.] Klävüci yağşılığni Biy, yağşi etüci, çoy-magin meni erkinä boyumnuj benim barmaga, yoğsa körgüz maņa bolmaga dayma erkinä körä seniñ yağşi sövüklüläriñniñ, da yar”.

[13.] Xan köktägi, ber maņa çanliğıñni seniñ, ki atadiñ sövüklüläriñä seniñ, da küçäyt yüräkimi meni körälmämä yazıçni, da sövmägä seni (353) yalyız, da etmägä erkiñni seniñ ari, da yar”.

[14.] Ayovuçi etkänläriñni, sağla nişanı bilä çaçiñniñ seniñ dżan u tenimni meniñ aldanmaçından şaytanlarıñniñ, da könüsüz adamlardan, da barça satamadan dżanniñ da tenniñ, da yar”.

[15.] Sağlavuçi barçasın K’risdos, oñuñ seniñ kölegä bolsun üstümä meniñ kündüz da kečä, ol-turganda övdä, barganda yolga, yuğlaganda da turganda, ki heç seskänmägäymen, da yar”.

(354) [16.] Teñrim meniñ, ki açarsen çoluñnu seniñ, da toldurursen barça yaratkanlarıñni seniñ tatlılığıñ bilä seniñ, saña sımarlarmen boyumnu meniñ, sen çayğur da hadirlä keräkin dżan u tenimniñ meniñ bu kündan çax meñilikkä diyin, da yar”.

[17.] Xaytaruçi bularganlarıñni, çaytar meni yaman övrängänimdän meniñ yağşi övrätmäçkä, da çada dżanıma meniñ titrövlü ölüm küñümnü, da çorçusun tamuçnuñ, da sövü(355)kün çanlığıñniñ seniñ, ki çaytkaymen yazıçtan da çilingaymen aruvluçnu, da yar”.

[18.] Čovraçi ölümsüzlüknüñ, čovraçlat yüräkimdän meniñ yaş poşmanlıçka, neçik boñniñniñ, ki yuvgaymen yazıçın boyumnuj meniñ äväl, ne ki çıçkanımdan burun dünyädän, da yar”.

[19.] Bayışlavuçi yarlıyamaçni, bayışlagın maña toyrı inam bilä da yağşi çilinmaç bilä da ülüşlü bolup ari teniñä da çanıña seniñ, da yar”.

(356) [20.] Yağşi etüci Biy, yağşi friştägä sımargaysen boyumnu meniñ, tatlılıç bilä algay dżanımnı meniñ da uruşsuz keçirgäy yamanlıçlarıñdan bularıñniñ, ki bardırlar tibinä köknüñ, da yar”.

[21.] Yarıç köñü K’risdos, arzani et dżanımnı meniñ sövüñçlük bilä körmägä yarıçın haybatıñniñ seniñ ündälgän kündä da tınmaga umsa bilä yağşi böläkinä artarlarıñniñ çax küñünä ulu ekinçi kelgäniñä seniñ, da yar”.

(357) [22.] Yarıçuçi köñü, çaçan kelsän haybatı bilä Atanıñ yarıçu etmägä tirilärgä da ölülärgä, kirmägin yarıçuga çuluñ bilä seniñ, yoğsa çutçar meni meñilik ottan da işittir maña sanlı ündövün yazıçsızlarıñniñ köktägi çanlığıña seniñ, da yar”.

[23.] Barına yarlıyovuçi Biy, yarlıya barça inanganlarga saña, menimkiläriñä da yatlarga,

tanıganlarga da tanımayanlarga, tirilärgä da ölülärgä, bayışla duşmanlarıma (358) meniñ da körälmägänlärgä boşatlıç, ki maña çarşı yağıldılar, da çaytar alarıñni yamanlıçlarıñdan, ki bardır meniñ üçün, da yarlıya alarga da men köpyaziçliğa.

[24.] Haybatlı Biy, yöpsün yalbarganlarıñni çuluñnuj seniñ da tügällä yağşılıçka çoltçamni meniñ pareçosluçu bilä surp Asduadzadzinniñ, da Jovannes elciñniñ, da surp Sdep’anosnuñ, ävälgı tanığıñniñ, da atamizniñ bizim surp Krikor Lusaworiçniñ, da surp (359) arak’ellarıñniñ, markarelarıñniñ, hajrabadlarıñniñ, dżknaworlarıñniñ, da arilarıñniñ seniñ, friştälarıñniñ, Mik’ajelniñ, Kaprielniñ, da barça köktägi çuvatlılarıñniñ, da saña haybat da yerni öpmäç meñi meñilik, amən.

Xoltçası da yalbarmaçı abaşçaroylarıñniñ

Yaratuçısı yerniñ da köknüñ, padşahi padşahlarıñniñ da Biyi biylarıñniñ, çaysı ki meni heç nemädän yarattıñ seniñ (360) sürätiñä oğşaş da kendi çanıñ bilä satun aldıñ meni, çaysı ki men yazıçlı arzani düğülmen ündämä, ne atın bermä, da ne fikir bilä sayışlamaga seni, yalyız yalbarıyirmen da aşaxlıç bilä çolıyirmen, ki şayavatlı baçkaysen çuluñ üsnä seniñ keräksiz, da yarlıyan üstümä, ne türlü ki yarlıyandıñ çananeyski çatununa, da Mariam Makt’ahenaçi üsnä, çaysı ki boşattıñ tamhaçıga da çaraççıga (361) çaç üsnä asılğan, saña çosdovanel bolıyirmen, Ata şayavatlı, yazıçlarımnı meniñ, çaysılarıñni ki, kläsäm dä, yaşırmaga bolman alniña seniñ, Biy.

Boşat maña, K’risdos, zera hali köp yüräkländirdim seni, sayışlaganıñ bilä, sözlägäniñ bilä, da çilinganıñ bilä, da här türlü tepränişim bilä, çaysılarıñni içinä men çaräsiz da yazıçlı adam yazıç çilinma boldum, suçlumen alniña seniñ, suçlumen, da meniñdir suçum artıçısı.

Anıñ üçün, Biy, çolıyirmen (362) seniñ şayavatıñniñ, çaysı ki endiñ köktän meniñ çutçarıлмаçım üçün, ki Tawit’ni yazıç içinä bahlanganıñni çeştiñ, boşat maña, Biyim, boşat maña, adam sövüçi K’risdos, ki Bedroska, çaysı ki seni tañdı, boşattıñ.

Sensen yaratuçım meniñ da satun alğan meni, Biyim da çutçaruçım meniñ, padşahiñ meniñ da Teñrim meniñ.

Sensen umsam da işanıçım meniñ, buyruç etüci da çuvatlatuçım, sövündürüçim meniñ da çuvatım meniñ, saç(363)lovuçım da azad etüçim meniñ, tirlikim meniñ da saçlıçım meniñ, yarıç dżanımnıñniñ meniñ da boluşuçım meniñ.

Seni yalbarıyirmen da çolıyirmen, çuvatlat meni, da sahayirmen, buyruç et maña, saçla meni,

çuvatlat meni da övündür meni, berkäyt meni da färâhlat meni, yariçlat da sayayt meni, ançin men ölgänni yazıç içinä, zera yaratkanın da etkanın-men seniñ.

Biy, salmagın meni közdän, zera çuluşmen seniñ satun alğan, evet yaman, da arzanısız, (364) da yazıçlı, da ne türlü dä esäm, bolsun yaçşı, bolsun yaman, här kez seniñmen.

Kimgä hali çaçıyım?

Tek saña yügürürmen.

Da sen meni sürsän, kim meni yöpsünsär?

Tek yalyz çorçulu yanar tamuç, anda meñilik övüm da turmaçım bolur benim.

Egär sen üstümä baçmasañ, kim meni körsär?

Anın üçün tanığın meni, arzanısızni.

Saña çaçıyırmen, kläsä yaman, keräksiz da aruvsuz.

Da egär ki murdar (365) da aruvsuz esäm, bardır seniñ çuvatın, bolursen meni arıtma.

Egär ki soçur esäm, bolursen meni yariçlatma.

Da egär ki çasta esäm, bolursen meni sahaytma.

Da egär ki ölüp esäm da kömülüpmen, bolursen meni ölüdän tirtizmä.

Zera dayın uludur yarlıyamaçın seniñ, ne ki benim yamanlıçım.

Dayın uludur toyruluçun seniñ, ne ki benim toyrusuzluçum.

Artıç bolursen şayavatın körgüzmä, ne ki men işangay(366)men.

Da dayın artıç bolursen boşatma, ne ki men, yazıçlı adam, yazıç çilinma.

Da anın üçün salmagın meni şayavatından seniñ, Biy, ne çulaç çoy da almagın alnına seniñ köplüçün töräsizlikimniñ benim.

Evet köplüçünä körä yarlıyamaçın seniñ yarlıya maña, da yuvuçlan maña, köpyazıçlıga, aytkin dżanıma benim: çutçaruçın seniñ menmen.

Xaysi ki aytın: «Klämändir tas bolganın yazıçlı adam(367)niñ».

Evet artıçsı anın üçün töziyirsən, ki çaytkay da tirilgäy.

Da hali, bol umsa bilä tüşüp tizim üsnä alnına şayavatlı olturuçunnu, çolıyırmen körgüzmä öçäsmäçin seniñ men çaräsiz yaratkanın üsnä.

Da meni, keräksiz oçluşnu, kerı salmagın şayavatlı közünden seniñ, evet çaytar meni, Biy, kendiñä da klämäğin yüräklänmä üstümä benim.

Yalbarıp çolarmen sendän, şayav(368)atlı Ata, yarlıyamaçın üçün seniñ, aşaxlıç bilä çolıyırmen da alıış etiyirmen, ki keltirgäysen meni yaçşı

uçka da könü pošmanlıçka, aruv inamga da toyrı yetär etmäçinä barça yazıçlarımniñ benim.

Da men bu yaçşılıç üçün seniñ haybatlarmen seni barça tirlkimdä benim, zera seniñdir yalyz haybat hali da här kez da meñi meñilik, ameñ.

Xosdovanut'ıun

Giragos vartabedniñ tüzgäni

(369) Tiyäsdir kristanlarga, ne çayta barma kläsä çosdovanut'ıunga, uç türlü nemä esinä keltirmäç keräk.

Äväl muni: «Bu çosdovanut'ıunnu, ki aytırmen, Teñriniñ alnınadır da k'ahananiñ, da bu k'hana çaysın ki baylasa munda, baylıdır köktä Teñriniñ alnına, da çaysın ki çeşsä munda, çeşövlüdür köktä Teñriniñ alnına, ne türlü ki Biyimiz K'risdos buyuruptır».

(370) Da ekinçi, asrı çonarhlıç bilä tüsmäç keräk k'ahananiñ alnına yüzü üstünä, zera yazıçnıñ çilinmaçı öktämliktir u pošmanlıç da çosdovanut'ıun çonarhlıçtır, ne türlü ki anarag oçul atasına meyaga keldi u tamyaçi dadçarda boşatlıç taptılar Teñridän.

Da üçünçi, esinä keltirgäy ol künnü, ki ne kün çosdovanel boluptur äväldän, u sayışlagay, ki neçä (371) vaçttır, yıl midir, yarım midir, bir ay midir, yarım midir, da neçä ki esä, barça yazıçların sayışlagay, da başlap ol kündän aytkay birär-birär, keçä mi yoluçuptur, yoçsa kündüz, da aytkay künnün dä, yıçkün mi edi, yoçsa ulukün mi edi, oruç mi edi, da aytkay yerin dä yazıçnıñ, ari mi yer edi, yoçsa aruvsuz, da aytkay yazıçnıñ oçşaşın, ki ol yazıçka kendi mi sä(372)bäp boldu, yoçsa özgä.

Da çaçan barsa din atanın alnına, üç kez dżundr çoygay Ata Oçul Ari Dżanniñ atına, andan soñra, çöküp, başı açıç, k'ahananiñ alnına çosdovanel bolgay yaş bilä, neçik Teñrigä, da ol boşatçay garkinın buyruçu bilä, neçik Teñri.

Da aytkay äväldän surp Lusaworiçniñ uçajp'ar [=uyçap'ar] dininiñ tawanut'ıunun surp arak'ellärniñ ganonk'undan, (373) çaysi ki bu türlüdür.

Tawanut'ıun tatarça

Inanırmen da tapunurmen barça arilärdän ari surp Errortut'ıunnu, Ölümsüz Ata Oçul Ari Dżanni.

Inanırmen u tapunurmen surp Errortut'ıunu üç boyda da bir Teñriliktä, Biy [=bir] buyruçta, bir hörmättä, bir çuvatta u bir haybatta, dügül aşax Oçul Atadan, (374) ne Ari Dżan Oçuldan, yaratılmagan, ari u yazıçsız, ne bir türlü sayış bilä yetövsüz u tergövsüz toyruçi Ata, yalyz Oçulunıñ könü Teñri, toçgan yalyz Oçul, Atadan könü Teñri, çıçkan, bulaç kibik, Atadan Ari Dżan, könü

Tejri, birdä üç, üç tä bir boyda, üç sifatta, da bir erktä, ol kendi surp Errortut'ıun, çaysi ki alyışlidir barça dünyâdan menji menjilikä.

(375) Xaytip inanirmen u tapunurmen birini surp Errortut'ıundan Tejrinij Sözüni u yalyız Oğulnu, ki erki bilä Atanıñ u Ari Džannij endi yüräkinä ari gojs Mariam Asduadzadzinij, toydu adam kibik da gojsluxun ari anasiniñ zadasız saxladı Tejri kibik, çačka çixti, kömüldü, üçünci kündä turdu Tejri kibik, tamuxnu buzdu u džanlarni çutxardı. (376) Ayındi kökkä haybat bilä Atasına u olturdu oñ yanına ol teni bilä, çaysi ki aldi ari gojstan, yügüncü haybat yöpsündü köktägi friştälärdän u adämilärdän, Ata Tejri bilä u Ari Džan bilä bij [=bir] haybatta. Kelmäxtir ol teni bilä Ata haybatı bilä u Ari Džannij yaryu yarmaga ölülgä u tirilärgä, çaysi ki anij ari u ölümsüz çanlıxına tavusulmaç yoxtur. Anij üçün (377) inanirmen ari gojstan toyganni könu Tejri da toyurganni Asduadzadzin surp gojs Mariamni, inanirmen Biyim K'risdosnuñ ekinçi kelgäninä yaryuga u tölövün artarlarnij u yazixlılarnij. Yoçasä vaydır maña köpyazixlıga ol kündä!

Anij üçün çosdovanel bolurmen Tejrinij alnına, barça dünyâni tutuçiniñ, Ata Oğul Ari Džannij, da barça köktägi friştälärniñ alnına, u surp Asduadzadzinij alnına, surp Jovan(378)neş mgrdiçiniñ, u surp Sdepannosnuñ, K'risdosnuñ burungi tanıxiniñ alnına, surp arak'ellärniñ, u surp Krikor Lusavoriçiniñ alnına, da barça arilärniñ, köktägilärniñ u yerdägilärniñ, da seniñ alniña, ari ata, barça benim yazixlarimni, çaysin ki çilinipmen, meya Asduzjoj.

Ari Ata, budur benim inamim Ata Oğul u Ari Džanga.

Xaytip benim yaman, u keräksiz, u dinsiz yazixlarimni, çaysin aytiyim, çaysin (379) esimä saliyim ya çaysin çosdovanel boliyim, yaziximniñ ne çiriği bar u ne sani, meya Asduzjoj.

Bildirimen saña, ari ata, ki k'risdän töräsinä tügäl tapulmiyirmen, ne Tejri töräsinä tügäl bolmiyirmen, esimni u ahlimni yazix bilä çarajyulapmen, meya Asduzjoj.

Ne Tejrinij çorçulu yaryusun esimdän keçirmiyirmen, ne ölar künumnü, tek atımdır k'risdän, da bar çilinganim bilä dinsiz, bar (380) seziklikim bilä da bar gövdäm bilä yazixlımen, meya Asduzjoj.

Xaytip yazixlımen 7 seziklikim bilä, 6 tepränişim bilä, 12 gövdäm bilä, 365 buyumum bilä, meya Asduzjoj.

Közüm bilä yazixlımen: artixsi u yaman baç-

maçtan, ne şayavat bilä közümnü tatli salmiyirmen yarli u çaräsizlär üstünä, yoçasä artixsi yaman u keräksiz çilinmaçlarga közümnü aşıpmen, meya Asduzjoj.

Xaytip, ari ata, ayzim bilä günahkärmen: küfürlänipmen, yalyan sözläpmen, yalyan ant içipmen, zur u büxtan sözläpmen, çarçapmen, söz eltip, söz keltiripmen, artix yep, artix içipmen, yesirmäç bilä, eski duşmannij çilingani bilä, tamaç yasirliği bilä yazixlımen, meya Asduzjoj.

Xulaçim bilä yazixlımen: Tejri buyruçuna, surp Awedaranga, Ari Bitiklär u Tejrinij 10 buyruçuna çulaç çoymiyirmen, artixsi yaman, u keräksiz, u bolmaçi (382) heç nemägä çulaç çoyupmen, meya Asduzjoj.

Xolum bilä yazixlımen: artix almaç bilä, eksik bermäç bilä, oğurluğ u zrgel etmäk bilä, yazixsiz urmaç bilä adamni u džanavarni, tiyär-tiyäs tenimni tutmaç bilä, dayi da çolumnu alyışka kötürmiyirmen, ne sadağa çaräsizgä u yarlıga bermiyirmen, meya Asduzjoj.

Xaytip ayaçim bilä günahkärmen: yaman yol-larga barmaç bilä, ari yixövümä barmamaç bilä, (383) Tejri yollarından yıraçlanmaç bilä, eski duşmannij erkin etmäç bilä, dayin da k'risdänlik töräsi u yergäsi bilä çilinmiyirmen, meya Asduzjoj.

Dayin da, ne ki köz u çulaç yazixi bar, çilinipmen, ne ki ayiz u til yazixi bar, çilinipmen, ne ki çol u ayaç yazixi bar, barin günahkärmen, meya Asduzjoj.

Xaysin aytiyim ya çaysin sayışlap benim yaman yazixlarimni çosdovanel boliyim, köknüñ yolduzundan, yamyurnuñ (384) tamçisından u teñizniñ çumundan artixtir benim yazixlarim.

Çaräm yoç K'risdostan özgä, ki boñnignij yazixini boşattı, da keräksiz oğulnu yöpsündü, da çaraçini uçmaçka arzani etti, — ani inanirmen Tejri da Tejrinij Oğlu.

Xosdovanel bolurmen Tejrinij da surp Asduadzadzinij alnına, da barça arilärniñ, da seniñ alniña, ari ata, ki benim barça yazixima boşatkaysen, ki bar yazix bilä yazixlımen, meya Asduzjoj.

Tamaç (385) yasirliği bilä, esiriklik bilä, itlik bilä, boñniglik bilä, akahlıç bilä, çixara bermäk bilä, p'araserlik bilä, öktämlik bilä, öç saxlamaç bilä, öç almaç bilä, yapuç tenimä çolumnu uzatip, adämilikimni heç etmäk bilä, suçlanmaç bilä meya Asduzjoj.

Keräksiz u keräkmäs sözlär bilä, gäläg u masçara arasına külmäk bilä meya Asduzjoj.

Xardaşlarni heç körmäk bilä, yöpsünmämäç

bilä, egri baɣmaɣ bilä, paɣillik bilä, (386) öc almaɣ bilä, adämilärni biri birinä salmaq bilä, özgälärniɣ yaɣšisın yamanlapmen da benim yamanımni yaɣšilapmen, benim yazıɣlarımni salıp, özgäniɣ yazıɣın aytıp işitmäk bilä meya Asduɣzoj.

Xodžanı süvüp hörmätlämämäk bilä, yarlıni körmämiş bolup, adämilikkä bermämäɣ bilä.

Vay maɣa, ki bu barča günah u yazıɣni çiliniḡmen.

Bir yalyız K'risdosnuɣ ayaɣından saliniḡmen, ki yapuɣnu (387) bilir u adäminiɣ könlün da barča yazıɣlılarga berir çaytmaɣlıɣ da yaɣšı sitiɣ, meya Asduɣzoj.

Inanırmən, ki men yazıɣlığa K'risdos şayavatlangay süvükü bilä da kendiniɣ haybatlı yarlıyamaɣı bilä boşatkay benim yazıɣlarıma, çaysın ki aytım Teɣriniɣ da seniɣ alniğa, ari ata, ne ki aytım da çosdovanel boldum, daɣın artıɣsı çiliniḡmen, çaysı ki esimä kelmädi çosdovanel bolmaga.

Meya Teɣrigä.

Meya (388) Ata Oɣul Ari Džanga.

Meya surp Asduadžadžingä.

Meya surp arak'ellärgä.

Meya surp markarelärgä.

Meya surp hajrabelärgä.

Meya surp mardirosłarga.

Meya surp gusank'lärgä.

Meya surp zinaworłarga.

Meya barča arilärgä.

Meya surp hrešdagłarga da hrešdagabelärgä.

Meya 4 çanatlı, u 6 çanatlı, u 9 çanatlı frištälärgä.

Meya seɣovpełärgä u k'erovpełärgä.

Meya K'risdosnuɣ olturuçuna.

(389) Meya surp yiçövgä.

Meya surp seɣanga.

Meya K'risdosnuɣ ari teninä u ari çanına.

Meya surp awazanga.

Meya surp meronga u surp Awedaranga.

Meya surp K'risdosnuɣ ari çaçına 100 000.

Meya meni saɣlovuçi frištämä.

Meya benim džin oylanlarıma, u övdägi oylanlarga, u çuli-çutanga.

Meya çardaşłarga u dostłarga.

Meya artarłarga u yazıɣlılarga.

Meya barča yaratkanına Teɣriniɣ.

Xaytıp yalbarıp çolarmen (390) sendän, seniɣ yazıɣlı çuluɣ, ki boşatkaysen benim yazıɣlarıma da simarlagaysen Teɣrigä men yazıɣlıni.

Meya Teɣrigä, ki munu barçasını çiliniḡmen, daɣın da sansız u sayışsız men, yazıɣlı çuluɣ, bar

boyum bilä çiliniḡmen, ki Teɣridän çorçmiyirmen da adämilärdän uyalmiyirmen, da bu barča yazıɣlarıma körä, yaratuçum, meni tabalap öçäşmiyir, daɣı da asrı uyatlımen Teɣriniɣ alnina, (391) da frištälärniɣ, u adämilärniɣ, meya Asduɣzoj.

Umsam u işançim K'risdostır, da anıɣ adam sövüklükü, da surp Asduadžadžin, ki pareçostur yazıɣlılar üçün, da surp Jovannes mgrdiç, da surp Sdepannos, burungi tanıɣı K'risdosnuɣ, da surp Krikor Lusaworiç, da barča arilər, da seniɣ atalıɣın, ki barištiruçisen Teɣri bilä adämilärni, meya Asduɣzoj.

Da yalbariyimen, çeškäysen meni da boşatkaysen yazıɣlarıma benim, ki men bol(392)man bir-dä-bir esimä tüşürmägä, ol Biyim bilir, da aɣlar, da körär, u tergär barča çilinganımnı, anıɣdır haybat u ezät meɣı meɣılık, amən.

Daɣın da toɣanımdan beri, ne ki yazıɣ etipmen, oylan vaɣtımdan bu küngä dirä, meya Asduɣzoj.

Xaysın çosdovanel bolupmen, çaysın ki bolmiyirmen ya esimdän ketiptir, meya Asduɣzoj.

Pošumanmen yazıɣlarıma, işançim da çaräm Teɣridir, da seniɣ ari (393) boşatlıɣın, ari ata, ki sendän ötläş tapkaymen Ata Teɣriniɣ uçmaɣın, çaysın ki işançisidir barča k'risdänlarını, ki arzani körgäy kensiniɣ meɣı tinçliɣına, da boşatkay benim keräksiz yazıɣlarımni kendiniɣ adam sövüklü şayavatı bilä neçik Biy Teɣri. Meya Asduɣzoj.

Xoltça

çosdovanut'ıun alnina aytmaga

Yöpsün çosdovanut'ıunumnu, barçadan yaɣšı da şayavatlı (394) Biy Jisus K'risdos, yalyız umsaşı çutçarılmaɣına džanımnıɣ benim.

Ber maɣa, çolarmen sendän, müşçüllüğüün yüräkimniɣ da yaşın közlärimniɣ benim, ki yiylağaymen künlär bilä da keçalär bilä barča boşluçumnu benim aşaxlıɣ bilä da aruvluç bilä yüräkimniɣ.

Yetälsin çoltçam benim haybatlı sürätiɣni seniɣ, Biy.

Da egär ki yüräklängän bolsaq üstümä benim, kimni boluşuçi izdiyim kensimä, kim yarlıyansar (395) töräsizlikimä benim?

Aɣın meni, Biy, ne türlü ki çananeyski çatunnu, da mäyan yazıɣlıni ündädiɣ pošmanlıɣka, da Bedrosnu yihlagan yöpsündüɣ.

Biy Teɣrim, yöpsün çoltçamnı benim.

O, çutçaruçisi dünyanıɣ, yaɣšı Jisus, çaysı ki çutçarılmaɣı üçün yazıɣlılarını kendiniɣni çaç üsnä ölümgä çıçara berdiɣ, baɣkın men çaräsiz da ya-

ziçli üsnä, zera seniñ ari atıñni ündiyirmen, da klämägin alay yöpsünmä yamanlıçımni benim, (396) ki unutkaysen yaxşıliçiniñni seniñ.

Da egär ki men unuttum esä, çayda ögütlämä bolur ediñ, evet sen, şayvatli da yarlıyovuçi Teñri, unutmadiñ, çayda çutçarma çiniçtiñ.

Aniñ üçün boşat maña, çaysi ki çutçaruçim sensen benim, da yarlıya yazıç etüçi dżanıma benim, çeş bahin aniñ, sahayt yaralarin.

Biy K'risdos, seni yalbariyirmen da seni izdiyirmen, seni klärmen, körgüz maña haybatli sürätiñni seniñ, da bolurmen çutçarıl(397)gan.

Şayvatli Biy, yeber yalbarmaçi bilä aruv da buzulmagan, här kez ari gojs Mariamnıñ, seni toyrucuñniñ, da barça ariläriñniñ seniñ, yarıçiniñ da toyruluçunu dżanıma benim, ki barça eksiklikimni benim könülük bilä maña körgüzgäy, çaysilarin ki maña aytma keräk tügäl boluşkay da övrätkäy tolu yaş bilä da ufalgan yüräk bilä ayt-maga, çaysi ki tirisen da padşahlıç etiyirsen Ata Teñri bilä birliktä Ari Dżan (398) Teñri barça da meñi meñilik, ameñ.

Xoltçasi Jovhannes sargawak vartabedniñ aytkanı

Dżanim benim, zabun bolgan da yäsir etilgän şaytandan, nek yiylamassen tas bolganıñniñni seniñ?

Xaysi umsa bilä tiräklänip bolupsen boş yaxşı ämäldän?

Ne etsärsen klägändä borçlarıñniñ hesepin?

Ošta alniña turuptur tas bolmaçıñ, çaysi ki artıç çutul(399)massen aniñ üçün, ki öçäştirdiñ yaratuçiniñni çax soñugadeg [= soñyuga deg] da klämädiñ tanıma yaxşı etüçiniñni seniñ, yoçsa çarşı turduñ da arça döndürdüñ añar çarşı, çaysi ki sövär edi seni da klär edi seniñ çutçarıлмаçıñni.

Na hali kim sazgarlätkäy öçäşmäçin aniñ ya kim yalbagay aniñ haybatli sürätin, ki barişkay birgänjä, zavalı da çaräsiz, neçik keltirmädiñ fikiriniñ ululuçun haybatiniñ aniñ.

(400) Ne üçün hörmätlämädiñ çutçarıлмаçıñni berüçi buyruçun aniñ?

Ne säbäptän bulay klädiñ tas bolmaçıñni seniñ?

Kim biy aңdırdi seni, ki baş tartkaysen Biyiñdän seniñ?

Kim soymaçladı haybatiniñni seniñ yaçot kim miskinlätti seni ulu çodžalıçlarıñdan?

Kimgä biyanip çıçtiñ atalıç çuçaçından da müşüllättiñ şahavatın aniñ, çaysi ki sövär edi seni da klär edi, ki här vaçt çatına bolgiy ediñ aniñ!

Da (401) sen heçkä berip ani, bardıñ duşmanlarıñniñ artından.

Oçul hörmätin tas ettiñ da barabar bolduñ duşmanlarına aniñ.

Ol yaxşıliçlarıni, çaysilarin ki aldiñ andan, aniñ ornuna yamanlıç bilä ani tölädiñ.

Na ošta bunuñ üçün tepräñdi yarlıyamaçı aniñ çişimğa da teşkirildi isi sövükü aniñ köräl-mäxsizliçkä, kötürülüptür çolu aniñ urmaçka seni da çiliçi aniñ itiläñiptir, yaşnamaç kibik, alma öçün duşmanlıçıñ(402)niñ seniñ.

Da san edi, ki tek bu dünyâda ögütlägiy edi, zera bilirmen, ki bunda zaman bilädir ögütü aniñ, evet yetkinçä almas aniñ üsnä, zera aniñ bilä tölänmäs köplüçü aytovsuz yazıçlarıñniñ seniñ.

Oy-vay ulu adžämilikimä!

Adam tarbiyatiniñ yaşları düğüldürlär yetkinçä yiylama tas bolganıñni benim!

Zrgel boldum toy färählikläridän, kerı tüş-tüm sanlı sövünçlüklärdän da ari özdän saraydan, eksikliki artından (403) çeçniñ eşiklä yapuldular.

Da neçik smit etkäyemen çaxmaga? Bolmagay ki işitilgäy maña avaz, çulaçıma övränçıç bolgan, ičkärtinki övdän, kläsä ki yarlıyovuçidir.

Bolmagay kerı sürgäy meni kensindän neçik töräsizlikni etüçini yaçot buyruç etkäy baylap çıçarma da salma çalın çaranıyuluçka.

Oy-vay çaräsizliçimä bununki açıylı badmutiunnu işitmäçkä, çaysi ki aytasar belindän kesip salma meñilik tirliktän da meñärmä uçsuz (404) çiyinlarni!

San edi, ki heç toymaçıy ediñ, da ne günäş yarıçin da körmägiy ediñ!

San edi maña, ki yerigiy edim da açın keçkiy edim, neçik ölü toçgan oylan, çaysi ki hanuz tügäl hasil bolmas anasiniñ çarnında, ne ki bununki çorçulu avazni işitkäy edim tatlı gälädžili çutçaruçimniñ ayzından!

Kim hayufsungay birgämä tas bolmaçıñni benim?

Kim müşüllängäy baçip zabunluçum üsnä benim?

Barça yaratılğanlar, boluşuñuz yiylama maña.

Da barça tinıçsız materiyalar, (405) laçlanjiz meni.

Da ari friştäläri Teñriniñ, müşülläniñiz tas bolmaçım üsnä benim.

Zera egär ki çaytmaçına bir yazıçlıniñ sövünürsiz köktä, na tas bolmaçına da biriniñ müşüllänirsiz.

Aniñ üçün çoluñuz yaxşı etüçi, şayat, ki yarlıyangay yazıçlı dżanıma benim.

Zera men smit etmäñdir siytama harlanmaçından da ulu uyatından yüzümnüñ çarşı bolma-

çim üçün çutçaruçima benim, kläsä ki bilirmen ölcövsüz tatlılıxın anıñ, evet (406) çorçiyirmen köplüxündän yazıçlarımniñ benim.

Färâhlaniyirmen yarlıyovuçi şayavatına anıñ, evet köz çisiyirler maña töräsizliklärim benim.

Klärmen yuvuçlanıp yalbarma, evet uyaliyirmen kelmägä sürätinä çarşı Eyämniñ, çaysın ki köp kez öçäştiripmen.

Keki da öpkäsi yüräkimniñ, dävikâr bolup, uyaldırıyirler meni.

Da anıñ üçün smit etmä çolmaga.

Başımni asıp, turupmen, çapuşup da çorçiyirmen açmaga ayzımni, titrovü yüräkimniñ benim haybatlı sürätindän (407) Biyimniñ ovuçum bilä yaptırıyir ayzımni benim.

Bolsa edi kimsä barışturuçi ya pareços, ki bergiy edi maña kendindän çolbitik, ki besp'ečnostka, şayat, ki hanuz bolgıy edim yuvuçlanmaga yalbarmaçka!

Evet alay bilirmen, ki igrändilär mendän barçası, kimlär ki sövärlär Teñri, da tartiniyirler mendän.

Da hali bilmän, ne etkäyimen ya kimni çolgaymen, ki hayuflanıp üstümä, pareços bolgay.

Tek bir nemä tanıyirmen boluşuçi särgärdanlıçima benim da dârman çutçarıлмаçka, umsanıp añar (408) kensinä, çaysi ki şayavatlanıp yarlıyanır işi üsnä çolunuç kendiniñ, çaysi ki barçasından dayın şayavatlıdır, da öç saxlamas, da ölcövsüz uzuneslilikki üçün kendiniñ soñyuga dirä yüräklänmäs, da öcnü meñilik saxlamas, yoçsa hanuz çarşı da çıxar çaytkanlarga yaman tutuşlardan ulu sövük bilä da aşaxlıç bilä, da dügül, ki nemä kiçi, çonarhlıç bilä sövüngäy turganına yixilgannıñ, da ayaxına anıñ kelgänlärniñ tüşär esä, aytmay, dayın arıç, ne ki alar üsnä, (409) çaysilari ki heç sindirmadılar buyruçun anıñ, çolar özgälärin dä färâhdaş bolma kendinä.

Na bu barçanı añıp da eskä keltirip, färâhlaniyim aytma:

Ata, meya kökkä alniña seniñ, bundan soñra dügülmen arzani ündälmä oçul saña, tut meni, neçik çaysi birin yalçılarıñdan seniñ, ki bolmagay yoçsuzluçtan açın ölgäyimen, yoçsa tırgiz yarlıyamaçıñ üçün seniñ, çaysi ki här vaçt tirlikin klärsen yazıçlılarıñ da dügül ölümün, ber maña besp'ečnost turma alniña (410) seniñ, zera borñıglär da tamyaçılar da yuvuçlanırlar saña, da sıxtarlar çutçarıлмаç tapma dżanlarına, da sen sürmäs-sen, yoçsa dżomartlıç bilä berirsen.

Yöpsün, Biy, benim çoltçamni da da et arzanı seniñ başçışlarıña zabun boyumnu benim.

Körümsüz et köplüxün töräsizlärimniñ benim da añma ululuçun yazıçlarıñniñ benim.

Uzat barçadan çuvatlı oñuñnu seniñ da çıxar men boyulğannı teränlikindän yazıç balçıxniñ.

Ber maña zaman yaş bilä (411) yuvmaga bunıñki yaman aruvsuzluçlarıni, ki, çar kibik, etkin aruv, ki örtängäy tegänäklari yazıçlarıñniñ benim küydürmäçıñdän Teñrilik şayavatıñniñ seniñ, da isiliki adam sövüklüküñnüñ seniñ eritkay buzlarıñ esimniñ benim, da östürsün tekänäklik yerni yaçşı ämä hasillari tarlovlarıñdan kensiniñ suvarılğan da hasil bolğan başçışiñdän kensiniñ, çaysilariñ ki közätkäysen yaman buzuçi kazanlardan, zera sen bun(412)uñki nemälär bilä hörmätläñirsen, ki tındırgaymen seni yemişliklärim bilä benim da saña bergäyimen alıış da şükürlük meñi meñilik, amən.

[Пропуск для текста в полстраницы].

(413) *Bu alıışni hər kez tiyişlidir aytma yatkan zamanda.*

[Псалом 42/43: 3-5]

³Yeber, Biy, yarıxıñni seniñ, könülüküñnü seniñ, ki yol körgüzüçi bolgay maña, çıxargay meni ari tayıña da otaxıña seniñ.

⁴Kiriyim alniña seyaniniñ Teñriniñ, Teñrigä, ki färâh etär igitlikimni benim.

Tapuniyim saña alıış bilä, Teñri, Teñrim benim.

⁵Hali ne üçün çayyulu(414)sen, dżanim benim, ya ne üçün müşçüllätiyirsen meni? Umsanğın Teñrigä, tapunğın añar, çutçaruçısı yüzümnüñ benim Teñrimdir.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Dżanga hali da här kez da meñi meñilik, amən.

Da dayın artıç eminliki üçün Biyni yalbarıñiz, tırgizgäy da yarlıyagay.

Alıış da haybat Ataga da Oçulga da Ari Dżanga meñi meñilik, amən.

[Псалом 118/119: 41-56, 113-120, 169]

⁴¹Kelgäy üstümä benim yar(415)lıyamaçıñ seniñ, Biy, da çutçarmaçıñ seniñ sözüñä körä seniñ.

⁴²Beriyim dżuvap, çaysilari ki tabalarlar meni söz bilä, zera men sözüñä seniñ umsandım.

⁴³Keri etmägin ayzımdan benim sözü könülüküñnüñ çax asrı, zera könülüküñä seniñ umsandım.

⁴⁴Saxladım oçenk'iñni seniñ här sahat, meñilik da meñi meñilik.

⁴⁵Barir edim men avlaçlıçta, (416) zera buyruçuñnu seniñ izdädım.

⁴⁶Sözlär edim tanıxlıxıñni seniñ alnına çanlar-niñ da uyalmaz edim.

⁴⁷Sayışlar edim buyruçuñnu seniñ, çaysın ki sövdüm.

⁴⁸Kötürdüm çollarımni benim buyruçuña se-niñ, çaysın ki sövdüm, da sayışlar edim toyrulu-çuñnu seniñ.

⁴⁹Angın sözün çuluñnuñ seniñ, çaysı ki umsa-lattıñ meni.

(417) ⁵⁰Biy övündürgäy meni aşaxlıxımnda me-nim, zera sözüñ seniñ tırgızdı meni.

⁵¹Öktämlär egriländilär maña asrı, evet oren-k'ındän seniñ men sapmadım.

⁵²Añdım könülüküñnü seniñ meñilik, Biy, da övündüm.

⁵³Xayyu tuttu meni yazıçlar üçün, da çaysıları çoydular erkiñni seniñ.

⁵⁴Ögövlüdür maña könülüküñ seniñ yerinä çar-ibliximniñ benim.

(418) ⁵⁵Añdım keçä atıñni seniñ, Biy, da saçla-dım orenk'ıñni seniñ.

⁵⁶Bu boldu maña yol tirlikkä, zera toyruluçuñ-nu seniñ izdädım.

¹¹³Töräsizläрни körälmädım da orenk'ıñni se-niñ sövdüm.

¹¹⁴Boluşuçım da çutçaruçım benim sensen, da sözüñä seniñ umsandım.

¹¹⁵Keri boluñuz mendän, yamanlar, da tergi-yim buyruçun Teñrimniñ benim.

¹¹⁶Boluş maña sözüñä (419) körä seniñ, da tir-giz meni, da uyatlı etmä meni, umsanganım me-nim.

¹¹⁷Boluş maña da abragın meni, da aşaxlanı-yim könülüküñä seniñ här sahat.

¹¹⁸Rısvayladıñ barçasın, çaysıları ki çayın bol-dular toyruluçuña seniñ, zera egirlik bilä edilär dä sayışları alarnıñ.

¹¹⁹Keçövlü hesepładım barça yazıçlıların yer-niñ, anıñ üçün sövdüm buyruçuñnu seniñ.

(420) ¹²⁰Xadagın çorçuñ bilä seniñ tenimni benim, zera yarçuñdan seniñ çorçtum asrı.

¹⁶⁹Yovuçlangay çoltçam benim alnıña seniñ, Biy, sözüñä körä seniñ axıllı etkin meni.

[Псалом 87/88: 3]

³Kirsın alıışım benim alnıña seniñ, Biy, da sözüñ bilä çutçar meni.

[Псалом 118/119: 171-176]

¹⁷¹Açtırgay erinlärim benim alıışıñni seniñ, çaçan övrätsäñ toyruluçuñnu seniñ.

¹⁷²Sözläsın tilim benim sözüñnü seniñ, zera barça simarlaganıñ seniñ toyruluç bilädir.

¹⁷³Bolsun çoluñ seniñ tırgızmä meni, zera buy-ruçuñnu seniñ tañladım.

¹⁷⁴Suçlandıñ çutçarmaçıña seniñ, Biy, da orenk'ıñ seniñ sözüñ edi benim.

¹⁷⁵Tirilgäy dżanıñ benim, da alıışlagaysen, da könülüküñ seniñ boluşkay maña.

¹⁷⁶Bulardım men, neçik çoy tas bolgan, izdä çuluñnu seniñ, (422) zera buyruçuñnu seniñ men unutmadım.

[Псалом 35/36: 12-13]

¹²Kelmägäy üstümüzgä bizim ayaxları öktäm-lärniñ, da çolları yazıçlılarınıñ tıträtmäsinlər biz-ni.

¹³Anda tüşkäylär barçası, kimlər ki çilinirlar töräsizlikni, kerı bolgaylar da dayın bolmagaylar toxtalma.

[Аввакум 3: 18-19. Молитва Аввакума]

¹⁸Men Biygä umsandım, sövüniyim da färäh boliyim, Teñri çutçaruçım benim.

¹⁹Biy, Biy berdi maña çuvat da turyuçdu ayax-(423)larımni benim toxtalmaçlıxta, boynu üsnä duşmannıñ turyuçdu meni da tındirdi meni çüst-çüst.

[Псалом 90/91]

¹Kim turuptur boluşluçuna Biyiktäğiniñ, köl-gäsi tibinä Teñriniñ köktä tıngay.

²Aytçay Eyämizgä: yöpsünövlüm benim sen, işançım benim Teñri, da men umsanırmen açar.

³Ol çutçargay meni sırtmaçından avuçiniñ, da sözdän müşçüllüñnüñ.

(424) ⁴Umuzları arasına kendiniñ yöpsüngäy seni, kölgäsinä çanatlarıniñ anıñ umsangaysen.

Neçik yaray, çövränä bolgay seniñ könülükü anıñ.

⁵Xorçmagaysen sen çorçusundan keçäniñ, da ne oçlardan, ki uçarlar күндүз,

⁶Nemä, ki kezär çaranyuluçta, azmaçlıxından devniñ yarımкүннүñ.

⁷Tüşkäylär yanıñdan seniñ miñlar da tümän-lär sayıñdan seniñ, çaysı ki saña heç (425) nemä yuvuçlanmagay.

⁸Evet yalyz oñuñ bilä seniñ baçkaysen, tölö-vün yazıçlılarınıñ körärsen, ⁹zera sen, Biy, umsam benim sen.

Biyiklängänni [ettin] saña işanç, ¹⁰yetişmä-gäylär saña, yaman çiyinlar yovuçlanmagaylar otaxıña seniñ.

¹¹Friştälärinä kendiniñ simarlaptir seniñ üçün saçlama seni barça yollarıña seniñ.

¹²Biläkläri üsnä kendiläriniñ kötürsärlär se-ni, ki bolmagay çaçan urgaysen taşka ayaxıñni se-niñ.

(426) ¹³Üsnä iž da karp yılanlarniņ barsarsen da ayaχ tibinā basarsen aslanni da ačdahani.

¹⁴Zera maņa umsandi, da χutχariyim ani, köl-gā boliyim aņar, zera tanidi atimni benim.

¹⁵Sarnagay maņa, da men işitkaymen aņar da aniņ bilā boliyim tarliχta.

Xutχariyim da haybatli etiyim ani, ¹⁶uzun künlār bilā tolduriyim da körgüziyim aņar χutχar-maχimni benim.

[Псалом 122/123]

¹Saņa, Biy, kötürdüm közlārimni benim, ki turupsen köktā. [Следующих страниц нет].

Библиотека Национального музея, отделение Чарторьских в Кракове, № 3546/III

Псалтырь

Дата: 1024/1575 г., июль (26v, 122r, 224r). *Место:* Львов (122r, 224r). *Переводчик и переписчик не указаны.* *Заказчик:* староста Степан, сын Лазаря (224r), для которого написан и венецианский молитвенник № 1126. *Бумага.* 260 л. (1-64, 64bis, 65-91, 91bis, 92-258). 15 чистых. *Письмо:* боргир. *Язык:* армянский и кыпчакский стих за стихом.

Описание: [Roszko, Braun 1958: 29-30].

Публикация:

текст псалма № 1, цитаты из разных мест, факсимиле лл. 1, 26 об.-27, 47 об.-48, 59 об.-60 [Dubinśka 1961].

рукопись опубликована полностью в армянской графике и тюркологической транскрипции вместе с армянским оригиналом, плюс факсимиле л. 1 [Garkavets, Khurshudian 2001].

Колофон

(224r) Ermeni t'vaganniņ 1024-inā, latin t'vaganniņ 1575-inā, frank ayina julistā tügällāndi bu Saγmosaran Plāχ ulusuna, Plōv šāhārinā, χoltχasina pan Lazar oyluna pan Stepanos eres-roχanga. Saγliχ bilā meņārgāy. Amen.

Закончена эта Псалтырь в Польше, в городе Львове, года 1024 по армянскому летосчислению, в 1575 году по латинскому летосчислению. Для старосты Степана, сына Лазаря, по его просьбе. Пусть пользуется в здравии. Аминь.

Полный текст краковской рукописи № 3546/III

[Псалом] 1

(1r) ¹Sandir ol kişigā, ki barmadi keņāşinā dinsizlārniņ, yoluna yaziχlilarniņ turmadī, da ol-turyučina töräsizlārniņ ol olturmadī.

(1v) ²Yoχsa törāsinā Eyāmizniņdir erki aniņ, da törāsinā aniņ sayiş etkāy ol kündüz u kečā, ³da bolgay ol neçik terāk, ki tikkāndir aχinina suvnuņ.

Ki yemişin kensiniņ vaχtina bergāy da yapra-χi aniņ tökülmāgāy; da barča, ne ki dā etsā, oņgay aņar.

⁴Dügüllār bulay dinsizlār, da ne alay, yoχsa neçik yel, ki toznu aritir yüzündān yerniņ.

⁵Bunuņ üçün turmīsarlar dinsizlār yaryuga, da ne yaziχlilar sayişina artarlarniņ.

⁶Zera tanir Biy yolun artarlarniņ, yollarī dinsizlārniņ taspolgay.

¹Почет человеку, который не ходил на совет безбожных, и не становился на путь грешников, и не сидел в суде беззаконников.

²Но в законе Господа нашего воля его, и пусть размышляет он о законе Его день и ночь, и будет, как дерево, которое посадили над потоком вод, ³которое своевременно дает свой плод, и листва которого не осыпается, и все, что бы он ни делал, удаётся ему.

⁴Не таковы безверные, не таковы, но они – как пыль, возметаемая ветром с лица земли.

⁵Вот почему безверные не устоят на суде, ни грешники в совете праведных.

⁶Ибо Господь признает дорогу праведных, а пути безбожных погибнут.

[Псалом] 2

Saγmos ekinçi, Džuhutta bu 2-si 1 sanalir.

¹Ne üçün öčaşlāndilār guṙk'çilar da žoγovurt-lar sayiş ettilār boş?

Псалом второй, у евреев эти два считаются одним.

¹Зачем возмутились идолопоклонники, и племена замыслили тщетное?

(2r) ²Xarši boldular ɣanlar dünÿâda, da biylär yïyildilar bir oɣurdan Eyämiz üçün da K'risdosu üçün aniñ.

³Uvatïyïɣ bayïn alarnïñ da saliyïɣ bizdän ɣoşulmaɣïn alarnïñ.

⁴Ki turur köktä, külgäy alardan, da Biy heç etkäy alarnï.

⁵Ol sahat sözlägäy alar bilä öçäşlänmäxi bilä kensiniñ da yüräklänmäxi bilä kensiniñ öçäştirgäy alarnï.

⁶Men boldum ɣan andan üsnä Sionnuñ, ari tayiñniñ aniñ, ⁷aytma maña buyruɣun Eyämizniñ.

Biy ayttï maña: «Oɣlum benim sensen, da men bu kün toɣurdum seni.

(2v) ⁸Xol mendän, da beriyim saña gurk'çilar-nï žarankliɣka saña da buyruɣ saña barča uçlarin dünÿâniñ.

⁹Kütkäysen alarnï tayaɣ bilä temirdän, neçik saɣitïn çölmäkçiniñ, uvatkaysen alarnï».

¹⁰Xaytïp, ɣanlar, bunï eskä alïñiz, ögütläniñiz barçañiz, ki yaryu etärsiz dünÿâda.

¹¹Xulluɣ etiñiz Eyämizgä ɣorɣu bilä da sövününjüz alnïna aniñ titrämäx bilä.

¹²Yöp körünjüz ögütün aniñ, ki öçäşlänmägäy Biy da taspolgaysiz yollarından toɣruluɣnuñ Zamanïna, neçik palaylasa öçäşmäxi aniñ. San barçasına, kimlär umsanıptirlar Biygä.

²Восстали цари на земле, и князья собрались вместе против Господа и против Христа (Помазанника) Его.

³«Разобьем оковы их, и свергнем с себя узы их».

⁴Живущий на небесах посмеется над ними, Господь поругается им.

⁵Тогда скажет им во гневе Своем и яростью Своею приведет их в смятение.

⁶Я встал Царем от Него над Сионом, святою горою Его,

⁷Возвещать определение Господа нашего. Господь сказал Мне: «Ты Сын Мой; Я ныне родил Тебя;

⁸Проси у Меня, и дам идолопоклонников в наследие Тебе и пределы земли во владение Тебе;

⁹Ты будешь пасти их посохом из железа; будешь толочь их, как сосуд горшечника».

¹⁰Итак, вразумитесь, цари; научитесь вы все, судящие на земле!

¹¹Служите Господу со страхом и радуйтесь пред Ним с трепетом.

¹²Примите назидание Его, чтобы Господь не прогневался, и чтобы вам не погибнуть на пути праведности тогда, когда гнев Его возгорится. Блаженны все, уповающие на Него.

[Псалом] 3

¹Saymos Tawit'niñ, ne zaman ki ɣaçip edi yüzündän Apisoɣom oɣlunuñ kensiniñ.

(3r) ²Biy, zera köp boldular ɣïynavuçilarim benim, da köplär boldular üstümä benim.

³Köplär aytir edilär boyum üçün benim, ki yoɣtur ɣutɣarıлмаɣ añar alnïna Teñrisiniñ kensiniñ.

⁴Evet sen, Biy, boluşuçum benim, hörmätim da biyiklätüçi başimni benim.

⁵Avazim bilä benim men alnïna Biyniñ sarnadim, da işitti maña ari tayından kensiniñ.

⁶Men yuɣka [=yuɣuga] kirip da yuɣladim, oyandim, da Biydir boluşuçim benim.

⁷Xorɣmagaymen tümänlär bilä çerövündän alarnïñ, ki çöp-çövrämni alip da yaraylanip saɣli-yir edilär meni.

(3v) ⁸Kel, Biy, da ɣutɣar meni, Teñrim, zera sen urduñ barçasın, kimlär ki edilär benim bilä duşmanliɣta borçsuz, da tişlarin yazıɣlılarniñ uvatkaysen.

⁹Eyämizniñdir ɣutɣarmaxi, üsnä žoyovurtuñnuñ seniñ alıñiñ seniñ.

¹Псалом Давида, когда он убежал от сына своего Авессалома.

²Господи, как умножились мучители мои, и как много восстали на меня!

³Многие говорят обо мне, что ему, мол, нет спасения в Боге его.

⁴Но ты, Господи, помогаешь мне, ты слава моя, и ты возносишь голову мою.

⁵Голосом своим я взывал к Господу, и Он услышал меня со святой горы Своей.

⁶Я заснул и спал, и проснулся, ибо Господь помогает мне, ⁷чтобы я не боялся десятков тысяч их войск, которые окружили меня и, вооруженные, подстерегают меня.

⁸Приди, Господи, и спаси меня, Боже мой, ибо Ты уже побил всех тех, которые без вины враждовали со мной, и сокрушил зубы грешникам.

⁹Спасение от Господа нашего, и над народом Твоим благословение Твое.

[Псалом] 4

Bundan sojra ¹alyış da saymos Tawit'niñ, 4.

Sarnaganima benim işittiñ maña, Asduaqz, artarlıxka körä tarlıxtan maña sekinlik ettiñ, yarlıya maña da işit alyışima benim.

³Oylanlari adamniñ, negä dinčä siz bek yüräkli? nek sövärsiz boşluñnu da izdärsiz yalyanlıxni?

⁴Tanıñiz, ki sk'ançelik' etti Biy surpuna kensiniñ, da Biy işitkäy maña sarnaganima benim alnına aniñ.

⁵Öčäşläniñiz, da yazıx etmäñiz, ne ki dä aytsañiz yüräkiñizgä siziñ, töşäkiñizgä siziñ pošuman boluñuz.

⁶Sunuñuz xurban artarlıxtan da umsanıñiz Biygä.

⁷Köplär aytırlar edi, ki: «Kimlär körgüzgäy bizgä yaxşılıxın Eyämizniñ?» Nişanlandi bizgä yarıx yüzündän seniñ, ⁸da berdiñ fărâhlik yüräkimizgä bizim.

Yemişindän aşılxniñ, çayırniñ, zäytünnüñ alarniñ toldurduñ alarni.

⁹Eminlik bilä bu da bunda yuxlalıx, zera sen, Biy, yalyız başxa umsañ bilä turğuzduñ bizni.

[Псалом] 5

Bundan sojra ¹saymos Tawit'niñ povetlar üçün.

²Sözlärimä benim xulaç xoş, Biy, da eskä al küstünmäximni benim.

(4v) ³Bax avazima alyışimniñ benim, xanim da Teñrim benim.

⁴Men seni xolarmen, Biy, ertä işitkäysen avazima benim, ertä hadir bolğaymen alniña turma seniñ.

⁵Dügöl ki sen ol Teñrisen, ki klägäysen töräsizlikni, da turmasalar alniña seniñ yamanlar, turmagaylar töräsizlär alnına sözüñniñ seniñ.

⁶Sürdüñ alarni, ki etärlär töräsizlikni, tas etärsen barçasın, ki sözlärlär yalyan.

⁷Kişi xan töküçi xoşxulu da ustatni murdar etärsen, Biy, evet men köpyarlığamañiña körä seniñ, kiriyim (5r) öviñä seniñ, yerni öpiyim ari da džariña seniñ xoşxuñ bilä seniñ.

⁸Biy, yol körgüz maña artarlıxniña seniñ, duşmanlarim üçün, toyrı et alnima benim yoluñnu seniñ.

⁹Yoxtur ayızlarına alarniñ könülük, da yüräkläri alarniñ boşanıptır.

¹⁰Neçik kerezmanlar, açıxtır boyurdaxlari alarniñ, tilläri bilä kensiläriniñ ustat boldular.

¹¹Yaryu et alarga, Teñri, tüşkaylär sayışlarından kensiläriniñ; köp dinsizliklärinä körä alarniñ, sal alarni, zera açittilar seni.

¹²Sövüñgäylär sendä barçası, kimlär umsanıptırlar saña, meñi sövüñgäylär, da tingaysen sen alarda.

(5v) Maxtangaylar sendä sövüklüläriñ atıña seniñ, ¹³zera alyışlagaysen sen artarni, Biy, yaray kibik, biyanmäxiñ bilä seniñ tadžlagaysen bizni.

[Псалом] 6

Bundan sojra ¹alyış saymos Tawit'niñ, 6.

²Biy, yüräklänmäxiñ bilä seniñ azarlama meni, da ne öčäşmäxiñ bilä seniñ ögütlä meni.

³Yarlıya maña, Biy, zera xastamen, sayayt boyumnı, zera ayridilar sövöklärim.

⁴Boyum asri çarişti, da sen, Biy, negä dinčä?

⁵Xayt, Biy, da xutxar boyumnı, tırgiz meni, Biy, yarlıyamañiña körä.

⁶Zera yoxtur kimesä, ki ölümdä añğay seni ya tamuxta bilingäy alniña seniñ.

(6r) ⁷Emgändim men küstüngänimä benim: yuvdum barça keçäni töşägimni benim yaşlarim bilä yastıxlarimni çilattım.

⁸Öčäşlände yüräklänmäxtän közüm benim, oprandim men duşmanlarim üsnä benim.

⁹Keri turuñuz mendän, barçañiz, ki etärsiz töräsizlikni.

¹⁰Işitti Biy avazima yıylamañimniñ benim, işitti Biy alyışima benim, da Biy xoltxamnı benim yöpsündi.

¹¹Uyalsınlar da talaşsınlar asri barça duşmanlarim benim, xaytsınlar kötünkeri da uyal-sınlar asri tezindän da talaşsınlar.

[Псалом] 7

(6v) ¹Saymos Tawit'niñ, ki aytti Eyämizgä sözläri üçün Kuşäniñ [Kušeaniñ] Amina oylu.

²Biy, Teñrim, saña umsandim; da xutxar meni barça xualaganlardan benim, abra meni.

³Bolmagay, ki xolga salgay, neçik aslan kibik, boyumnu benim, da kimsä bolmagay, ki xutxaray, da ne ol, ki tırgizgäy.

⁴Biy, Teñrim, egär etsäm bunı, egär bolsa töräsizliklär xoluma benim,

⁵Egär töläsäm xaçan alarga, ki tölädilär maña yaman, tüşkaymen men dä duşmanlarimdan benim boş,

(7r) ⁶Xuvalagay sojra duşman boyumnı benim, yetiškäy da baskay yergä tirlikimni benim da hörmätimni benim toprax içinä turğuzgay.

⁷Tur, Biy, öčäşmäxiñ bilä seniñ da biyıklän tügätmä duşmanlarimni benim.

Oyan, Biy Teñrim, buyruxuña seniñ, ki simarladıñ, ⁸da yiyinläri žoğovurtnuñ çövränä bolsunlar seniñ.

Bunuñ üçün biyiklikkä çaytti Biy. ⁹Da Biy yaryu etär žoyovurtuna kensiniñ.

Yaryu et maña, Biy, artarlıxına körä seniñ, zadasızlıxına körä menim, ki mendä.

(7v) ¹⁰Tügällänsin yamanlıx üsnä yazıxlılarniñ, da oñargaysen artarga.

Ki tergär yüräkni da büvräklärni, Teñri artar u könidir, ¹¹boluñ maña Teñridän, ki tırgızır alarni, ki toyrudurlar yüräkläri bilä.

¹²Teñri yaryuçi artar, çuvatlı da uzunesli, ki bermäs öçäşmäxin kensiniñ kündüz här sahat.

¹³Yoçsa egär çaytmasañız anar, çiliçin itiläptir, da yayı çoruluqtur anda, ¹⁴hadirläptir sayıtın ölümniñ, da oqların kensiniñ köydürmäx bilä etiptir.

(8r) ¹⁵Ošta haqsız çazyandı töräsizlikni, başladı ayrıxni da toyrudı töräsizlikni.

¹⁶Çuyurni, ki çazdı da arıttı anda, tüşkay teräniñä, çaysin ki etti.

¹⁷Xaytsin ayrıxlar başına anıñ, tebäsi üsnä anıñ töräsizliki kendiniñ ensin.

¹⁸Tapuniyim Eyämä artarlıxına körä anıñ, saymos aytıyım atına Eyämizniñ biyiklängäniñ.

[Псалом] 8

¹Yeñmäx da yiyövlär üsnä, saymos Tawit'niñ, 8.

²Biy, Biyimiz bizim, ki sk'ançelidir atıñ seniñ barça dünyâgâ!

Ayındı ulu yaxşı tirlikiñ seniñ (8v) dayı biyik köktän. ³Ayzından oylanlarniñ, yaşlarniñ, emçäk-tägilärniñ toxtattıñ alyışni

Seniñ duşmanlarıñ üçün, Biy, ki buzulgay duşman çarşı bolgan.

⁴Körgäymen köktä işin barmaçlarıñniñ seniñ, aynı da yilduzlarni, çaysin ki sen toxtattıñ.

⁵Kimdir adam, ki anğaysen sen anı, ya oylu adamniñ, ki nemä yardım etkäysen sen anar?

⁶Az nemä aşay ettiñ anı friştäläriñdän seniñ: haybat bilä da hörmät bilä tadžladıñ anı ⁷da çoyduñ barça çoluñdan yaratılğanlar üsnä anı.

Barça nemäni (9r) hnazant ettiñ ayaçı tibinä anıñ, ⁸sıyirni, da çoyni, da barça nemäni,

Dayı da barça bolğanlarni yerdä, ⁹uçarlarni köknüñ, da balıxların teñizniñ, ki yürürlär izlärinä teñizniñ.

¹⁰Biy, Biyimiz bizim, ki sk'ançelidir atıñ seniñ barça dünyâgâ!

[Псалом] 9

¹Yeñmäxliñ üçün oylunuñ saymos 'i Tawit', 9.

²Şükürlü bolgaymen sendän, Biy, tögäräk yüräkim bilä menim, ayt kaymen barça sk'ançelik'iñni seniñ.

³Färäh bolup da sövüngäymen saña, saymos ayt kaymen atına Eyämizniñ biyiklängän.

⁴Xaytkanına artçarı duşmanlarımnıñ menim çastalan(9v)gaylar yüzündän seniñ.

⁵Ettiñ yaryumnu da könülükni, olturduñ olturyuçka yaryuçi toyruluqtan.

⁶Öçäştıñ gurk'çilarga, da taspoldu yaman etüci, atlarıñ [= atlarıñ] alarnıñ buzduñ meñi meñilik, ⁷da duşmannıñ yarayi eksildi tügällänğinçä [tügälinçä?].

Şähärni buzduñ, da taspoldu jışadagları alarnıñ çaxıriñ bilä.

⁸Teñri bar, da bolur meñilik, hadir etti olturuçun kensiniñ yaryuga.

⁹Kensi yaryu etiyir dünyâgâ toyruluñ bilä, da žoyovurtuna kensiniñ artarlıx bilä.

(10r) ¹⁰Boldu Biy umsa yarlıga, boluñ tarlıxta keräкли zamanda.

¹¹Umsansınlar saña barçası, kimlär bilirlär atıñni seniñ, zera çoymassen alarni, kimlär çolarlar seni, Biy.

¹²Saymos aytıñız Eyämizgä, ki turur Sionda, aytıñız gurk'çilarga haybatın anıñ.

¹³Izdämä çanıñ alarnıñ añdı da unutmadı alıñın çaräsizläriñniñ.

¹⁴Yarlıya maña, Biy, da baç çonarhliñimni menim duşmanlarımdan menim, e, biyiklättiñ meni eşikindän ölümniñ,

¹⁵(10v) Ne türlü ayt kaymen barça alyışiñni seniñ eşikinä çiziniñ Sionnuñ da sövüngäymen çutçarganıña seniñ.

¹⁶Battılar gurk'çilar buzulmaçları bilä kendiläriniñ, ki ettilär sırtmaç, da yaşirdilar, tüşkay ayaçları alarnıñ.

¹⁷Tanıñ Biy etmägä yaryunu kensiniñ, da işi bilä çolunuñ kensiniñ baylangaylar yazıxlılar.

¹⁸Xaytkaylar yazıxlılar yänäci tamuçka da barça gurk'çilar, ki unutuurlar Teñrini.

¹⁹Dügül ki soñyuga dirä unuttur Biy yarlıni, tözümlükü miskinniñ taspomagay soñyuga dirä.

(11r) ²⁰Tur, Biy, da küçäymäsin adam, yaryu bolsun gurk'çilarga alniña seniñ.

²¹Xoy, Biy, yergä etüci üstlärinä alarnıñ, tanıgaylar gurk'çilar, ki adamlar bar.

[Псалом 9/10]

^{22/1}Nek, Biy, turduñ yıraçtan, baçmas bolduñ keräкли tarlıx zamanına?

^{23/2}Öktämlängäninä yamanniñ küyar yarlı, tiyilgaylar sayışlarına kensiläriniñ, ki sayış ettilär.

^{24/3}Zera maçtalır yazıxli suçlanganıña boyunuñ kensiniñ, kim ki zrgel etär, da ol maçtar.

^{25/4}Ne üçün öçäştirdi (11v) yazıxli Teñrini köp öçäşlänmäxinä kensiniñ, egär tergämäsä?

^{26/5}Dügüldür Teñri alnına közüniñ anıñ, murdardır yolları anıñ här sahat.

Kötürülüptir könülük yüzündän anıñ, barça duşmanları üsnä biylik etkäy.

^{27/6}Aytti yüräkinä kensiniñ, ki seskänmägäy-men, millät millättän yamansız.

^{28/7}Xarış da açılık da ustatlıx toludur ayzına anıñ, tili tibinä anıñ ayrıx da emgäk.

^{29/8}Olturur ulama ulular bilä yapux öldürmä zadasızni.

Közü anıñ yar(12r)lilar üsnä baçar, ^{30/9}uliyir yapux, neçik aslan uyasına kensiniñ.

^{31/10}Uliyir yırtma yarlini, yırtma da salma kensin.

Sirtmaçı kensiniñ aşaxlatkay anı, aşaxlangay da tüşkäy biylik etkäninä üsnä yarlıların.

^{32/11}Aytti yüräkinä kensiniñ, ki unuttu Teñri, çövärdü yüzün kensiniñ, ki körmägäy soñyuga dirä.

^{33/12}Tur, Biy Teñrim, biyiklänsin xoluñ seniñ, da unutma yarlıların.

^{34/13}Ki ne üçün öçäštirdi yaman Teñrini, ki aytti yüräkinä kensiniñ, ki tergämäs?

(12v) ^{35/14}Köriyirsən anı ayrıx içinä da yüräklänmäxtä baçarsen, seniñ üstünä saldılar yarlini, da öksüzgä sensin boluşuçi.

^{36/15}Sınyalasın biläkläri yazıxlınıñ da yamanıñ, izdälgäy yazıxları anıñ da kensi tapulmagay.

^{37/16}Biy çan meñi meñilik, taspolgaylar gurkçılar yerindän anıñ.

^{38/17}Küsänçlikin yaryunuñ işitti Biy, hadirlikinä yüräkläriniñ alarnıñ baçtı közüñ seniñ

^{39/18}Yaryu etmägä öksüzgä da yarlıga, ki dayı artıx adam ulu sözlämäxin kensiniñ uzatmasın üsnä yer yüzünüñ.

[Псалом 10/11] 10

Yeñmäx üçün saymos Tawit'niñ, 10.

(13r) ¹Biygä umsandim; neçik ayttıñız boyuma: «Teşkirilsin tağa, neçik çipçix?»

²Zera ošta yazıxlılar çordular yayların kensiläriniñ, hadirlädilär oçların, sadaçların da atmaga çarañyuda alar üsnä, ki toyrudirlar yüräkläri bilä.

³Ne ki sen yasadıñ, buzdular, evet artar nek etti?

⁴Biy ari dadzarına kensiniñ, Biy köktä olturuçuna kensiniñ.

Közläri anıñ yarlılarga baçar, kirpikläri anıñ terğärlär adam oçlanların.

(13v) ⁵Biy terğär artarni da yazıxlını, kim sövä yazıxni, körälmäs boyun kensiniñ.

⁶Yebergäy üsnä yazıxlılarnıñ sirtmaç, ot da kügürt; bu yaltramaç — ülüş ayaç içmä alarga.

⁷Artardir Biy, artarlıxni sövä, toyruluñnu körä yüzläri anıñ.

[Псалом 11/12] 11

¹Yeñmäx üçün, oçtaba üçün, saymos Tawit'niñ, 11.

²Tirgiz meni, Biy, zera eksildi surp, eksildilər könülüklär oçlanlarından adamniñ.

³Boş sözlädi kişi sıñarı bilä kensiniñ, ustat ayzi bilä yüräktän yüräkkä sözlädi.

(14r) ⁴Tas et, Biy, barça ustat ayzını da ulu sözlü tilni.

⁵Kimilər ayttılar: «Tilimizni bizim ulu etälix, erinlärimiz bizim bizdädir, da kimdir bizim Biyimiz?»

⁶Çaräsizlixi üçün yarliniñ da küstünmäxi üçün miskinniñ hali turiyim, aytti Biy, çoyiyim çutçarmaximni da yeberiyim alarga.

⁷Sözläri Eyämizniñdir sözlär surp, neçik kümüş tañlangan da sinalgan, topraçtan arıtkan da açkan 7 kerät topraçtan.

⁸Sen, Biy, saçladıñ bizni da tirgizdiñ bizni, bu millättän meñilikkä dirä.

(14v) ⁹Çöp-çövrä yamanlar yüriyirlär, biyiklikiñä körä, ulu etkäysen oçlanların adamniñ.

[Псалом 12/13] 12

¹Yeñmäx üçün, saymos Tawit'niñ, 12.

²Negä dinçä, Biy, unutkaysen meni soñyuga dirä, negä dinçä çövürgäysen yüzünü mendän?

³Negä dinçä çoyiyim sayışta boyumnı da ayrıxin künlärniñ yüräkimä menim?

Negä dinçä biyiklängäy duşman üstümä menim? ⁴Bağ da işit maña, Biy Teñrim menim.

Yarıx ber, Biy, közlärimä menim, ki heç yuçlamagaymen ölümgä.

⁵Aytmagay duşmanım menim, ki: «Yeñdim anı»,— ya çıynavuçılarım sövüngäylär, ki men seskändim.

(15r) ⁶Men yarlıyamaçına seniñ, Biy, umsandim; sövündi yüräkim çutçarmaçından seniñ; da alıñliyim seni, Biy, yaçşı etüçim.

[Псалом 13/14] 13

Yeñmäx üçün, saymos Tawit'niñ, 13.

¹Aytti harsiz yüräkinä kensiniñ, ki yoçtur Teñri.

Buzuldular da murdarlandılar töräsizlikläri bilä kensiläriniñ, yoçtur kimesä, ki etkäy tatlılixni.

²Biy köktän baçtı barça oçlanları üsnä adamniñ körmägä, ki bolgay mi kimesä esli, ki çolgay Teñrini.

³Barçası heç boldular bir oçurdan da keräksiz boldular.

(15v)Yoçtur kimsä ki yaçşı etkäy, da yoçtur birinä dirä.

⁴Neçik ki bilmägäylär barçası, kimlär ki etärlär töräsizlikni.

Kimlär ki yer idilär žoğovurtumni benim, neçik ašin ötmäkni, da alnina Biyniñ sarnamadılar.

⁵Anda χορχkaylar χορχu, çayda ki bolmagay χορχu, zera Biydir övlärinä artarlarniñ.

⁶Sayıšin yarliniñ uyat ettilär, zera Biydir umsası anıñ.

⁷Kim bergäy Siondan çutçarıлмаç Israjelgä!— çaytarmaçına Eyämizniñ yäsirlikin žoğovurtunuñ kensiniñ sövüngäy Jagop da färâh bolgay Israjel.

[Псалом 14/15] 14

(16r) Saγmos Tawit'niñ, 14.

¹Biy, kim turgay çatiriña seniñ, ya kim turgay ari tayiña seniñ?

²Kim ki yürür zadasız, etär artarliñni, sözlär könülükni yüräkinä kensiniñ.

³Ki ustatlıç etmädi tili bilä kensiniñ, da yamanlıç sıñarına kensiniñ ol etmädi.

Uyatni yuvuçlarından kensiniñ ol almas, ⁴heç boluptur alnina anıñ yaman etüçi.

Xorçkanlarni Eyämizdän haybatlı etär, kim ant içär sıñarın kensiniñ da yalyan çıçmas.

(16v) ⁵Kümüşün kensiniñ yalga ol bermäsin, orunç könülük üsnä ol almasın, kim bunı etsä, ol heç seskänmägäy meñjilik.

[Псалом 15/16] 15

Nišan yazovu Tawit'niñ, 15.

¹Sayla meni Teñri, zera saña umsandım. ²Aytım Eyämä: Biyim sen benim, da yaçşılıñim maña sendändir.

³Arläriñä, ki seniñ mämläkätiniñädirlär, sk'ançeli ettiñ barça klägänimni alarga.

⁴Yiği bolgay çastalıçları alarniñ, bundan soñra keç aşıçkaylar.

Yiğilmagaymen yiğina alarniñ çanlı da añmagaymen atlarıñ alarniñ ayzıma benim.

(17r) ⁵Biy ülüşüm çaranklıçimniñ benim da trunokumnuñ benim, sensen, ki bundan çaytarisen çaranklıçimni benim maña.

⁶Ülüş tüştü maña tañlamalar bilä, da oçiznam benim biyänövlü boldu maña.

⁷Alğıšliyim Biyni, ki esli etti meni, ki keçädä öğütlärlär edi meni bövräklärim benim.

⁸Ävöldän körär edim Biyni alnima benim här sahat, ki edi oñuma benim, ki seskänmägäyмен.

⁹Bunuñ üçün färâh boldu yüräkim, da sövündi tilim, dağı da tenim turgay umsa bilä.

(17v) ¹⁰Biy, çoymagaysen boyumnı tamuçta da bermägäysen ariñä seniñ körmägä buzulmaçlıñni.

¹¹Körgüzdüñ maña yolun seniñ tirlikiñniñ, tol-

durduñ meni färâhlik bilä yüzläriñdän, meñärüçi oñuñdan seniñ soñyuga dirä.

[Псалом 16/17] 16

Alğıš Tawit'niñ, 16.

¹Išit, Biy, artarliçiniñ bilä da baç çoltçama benim, çulaç çoy alğıšima benim, zera düğöldür ustatlıç erinlärimdän.

²Yüzüñdän seniñ könülük maña çıçsın, da közlärim körsün toyuluçnu.

(18r) ³Sinadiñ yüräkimni da tergädiñ keçä, sinadiñ meni da tapmadiñ mendä egirlik.

⁴Sözlämägäy ayzım işlärin adam oylanlarıñniñ, seniñ ayzıñniñ sözläri üçün men saçlıyim yolnuñ ayırın.

⁵Toçtat izimni benim yoluña seniñ, ki yañılmagay yürügänlärim.

⁶Men saña, Biy, sarnadım, ki işittiñ maña, Teñri, aşaçlat çulaçiniñni seniñ da işit sözlärimä benim.

⁷Skanceli ettiñ yarlıçamaçiniñni seniñ, e, çutçarırsen alarni, ki umsanıptırlar saña, alardan, ki çaršidirlar oñuña seniñ.

(18v) ⁸Sayla meni, neçik kirpigin köznüñ, kölegäsi tibinä çanatlarıñniñ yapkaysen meni ⁹yüzüñdän yamanlarıñni, kimlär ki çaräsizlätilär meni.

Dušanlar boyumnuñ çövräsin aldılar, ¹⁰da yaylarıñdän tiyıldılar, da ayzları alarniñ sözlädilär öktämlikni.

¹¹Saldılar meni da hali yänä çövrämni aldılar, sayış ettilär aşaçlatma meni yergä.

¹²Köründilär maña, neçik aslan, ki hadirlänir ulama, neçik balası aslanıñni, ki oturur ulama.

(19r) ¹³Kel, Biy, yetiš alarga da çapanel et alarni, çutçar boyumnu yamanlarıñni çiliçindän da çolundan dušmanniñ.

¹⁴Biy, tas et alarni dünyädän, ayır da çapanel et alarni tirlikläriñdän kensiläriñniñ.

Yapuçları bilä kensiläriñniñ toldu çarıñları alarniñ, [toyduklar] ašlar bilä da çoyduklar çalğanin oylanlarıñna kensiläriñniñ.

¹⁵Men artarliç bilä körüngäyмен yüzüñä seniñ, toygaymen körüngänindän haybatiniñniñ seniñ.

[Псалом 17/18] 17

¹Yeñmäçi üçün urušni çulunuç Tawit'niñ, ki sözlädi Eyämiz bilä sözlärin alğıšniñ, çaysi künni ki çutçardı anı Biy çolundan dušmanlarıñniñ da çolundan Sawuçuñ, da ayttı, 17:

(19v) ²Söviyim seni, Biy, çuvatım benim! Biy ³toçtatuçim, umsam da çutçaruçim.

Teñri boluçuçim benim; da men umsanırмен añar; išançim benim, yaraç çutçarıлмаçıma, yöpsönövlü benim.

⁴Alıışlamaç bilä sarnadım alnına Biyniñ, da duşmanlarımnan çutulgaymen.

⁵Çöp-çövrämni aldılar ayrıxı ölümniñ, aχını töräsizlikniñ talaštırdı meni.

⁶Tasaları tamuχnuñ çöp-çövrämni aldılar, yetiști maña sataması ölümniñ.

(20r) ⁷Tarlıχıma benim men alnına Biyniñ sarnadım, alnına Teñrimniñ küstündüm.

Işıtti maña ari dadzarından kensiniñ, avazına çoltçamnıñ benim, da küstüngänim benim alnına anıñ kirgäy çulaxına anıñ.

⁸Toryunlandı [=Tolyunlandı] da titrädi yer, da himläri taylarnıñ seskändilär, zera öçäşländi üstlärinä alarnıñ Teñri.

⁹Çixtı tütün öçäşmäxindän anıñ, da ot yüzündän anıñ yaltradı, da uçunlar tüşti andan.

¹⁰Aşaçlattı kökni da endi, da çaranyuluç tibi-nä ayaxlariniñ anıñ.

¹¹Ayındı kərovpe(20v)lär üsnä da uctu, ayındı ol çanatları üsnä yelnıñ.

¹²Xoydu çaranyuluçnu yapov kensinä, da çövräsinädir övi anıñ, da çaranyuluçnuñ suvları bulutlarnıñ yellärinä dirä.

¹³Yaltramaçına anıñ alnına alarnıñ bulutlar keçirdilər hradni da uçunlarin otnuñ.

¹⁴Kökrätti Biy köktän, da biyiklängän berdi avazin kensiniñ, hradga da uçunlarına otnuñ.

¹⁵Yeberdi oylarin kensiniñ da tozduurdu alarni, yiği etti yaltramaçin kensiniñ da tolyunlattı alarni.

(21r) ¹⁶Köründilər çovraçları suvnuñ, da açıldılar himläri dünyäniñ

Öçäşmäxindän seniñ, Biy, da urganından dżanniñ öçäşmäxindän seniñ.

¹⁷Yeberdi biyiklikdən da yöpsündü meni, yöpsündü meni suvnuñ köplüxündän.

¹⁸Xutçargay meni Biy duşmanlarımnan benim çuvatlılardan da körälmägänlärimdən benim, zera çuvatlı boldular mendän.

¹⁹Yetiştilər maña künläri çıynalmaçimniñ benim, boldu Biy çuvatlatuçim ²⁰da çixardı meni sekinlikkä, da çutçargay meni Biy, ki klädi meni.

(21v) ²¹Tölägäy maña Biy artarlıχıma körä benim, zadasizliχıma körä benim tölägäy maña.

²²Men saçliyim yolun Eyämizniñ, da inamsiz bolmagaymen Teñrimdən benim.

²³Barça könülükü anıñ alnimadır, artarlıχın kensiniñ yıraç etmädi mendän.

²⁴Boliyim men dä zadasiz anıñ bilä da saçlaniyim töräsizlikimdän benim.

²⁵Tölägäy maña Biy artarlıχıma körä benim, aruvluçuna körä çolumnuñ benim alnına közläriniñ benim.

²⁶Surp bilä surp bolgay(22r)sen, ²⁷zadasiz kişi bilä zadasiz bolgaysen, tañlama bolgaysen, da yamanlarni sindirgaysen.

²⁸Sen çonarh çoyovurtnu tirgizirsən da közlärin öktämlärniñ sen aşaxlatirsən.

²⁹Sen yarıxli etärsen çıraçimni benim, Biy, Teñrim, yarıç et maña çaranyuluçta.

³⁰Seniñ bilä çutulgaymen sinalmaçtan, Teñrim bilä benim keçiyim mur ötläş.

³¹Teñrim, zadasizdir yollarıñ seniñ, da sözläri Eyämizniñ tañlamadır; umsadır barçasına, kimläri ki umsanırlar añar.

³²Anıñ üçün ki kimdir Teñri Eyämizdən özgä? Ya (22v) kimdir Teñri bizim Teñrimizdən özgä?

³³Teñri, ki kiydirdiñ maña çuvatni da çoyduñ zadasizliçka yolunnu benim.

³⁴Toçtattıñ ayaxlarimni benim, neçik kərgärdänniñ, da çoyduñ meni.

³⁵Övrättiñ çollarimni çerüvçilikkä, da ettiñ biläkimni, neçik yay bazıç, da berdiñ maña hörmätlänmäç çutçarmaçıñdan seniñ.

³⁶Oñuñ seniñ yöpsündü meni, da ögütüñ seniñ turıyuzdu meni soñyuga dirä, da ögütüñ seniñ övrätkäy meni.

³⁷Keñärttiñ yürüşüvümni tibi(23r)mdän benim, da buzulmadılar izläri.

³⁸Xuvaliyim duşmanlarimni, da yetişiyim alarga, da çaytmiyim alardan tügätkinçä alarni.

³⁹Xiyniyim alarni, ki bolmagaylar tirilmä, da tüşkaylar ayaxlarim tibi-nä benim.

⁴⁰E, kiydirdiñ maña çuvat çerüvdä, turganlarni üstümä benim tibimä ettiñ benim.

⁴¹Duşmanlarimni sürülgän ettiñ da körälmägänlärimni tas ettiñ.

⁴²Küstündülär da yoç edi kimsä, ki çutçargiy edi alarni, sarnadılar alnına Biyniñ, da işitmädi alarga.

(23v) ⁴³Uvatiyim alarni, neçik toznu alnına yelnıñ, neçik balçıxin yollarıñ, basiyim alarni.

⁴⁴Xutçargay meni Biy çarşı bolmaçından çoyovurtnuñ, da çoygaysen meni baş gurkçilarga.

Çoyovurt, çaysin ki bilmädim, çuluç etti maña ⁴⁵da işitmäçi bilä çulaxiniñ işitti maña.

Oylanları yatlarınıñ yalçan sözlädilär maña; ⁴⁶oylanları yatlarınıñ oprandılar da aχsadılar izlärinä kensiläriniñ.

⁴⁷Tiridir Biy, da alyışlidir Teñri, biyiklänsin Teñri çutçarılmaçimizdan,

⁴⁸Teñri, ki izdäp öçümni benim, da (24r) hna-zant etär çoyovurtnu tibimä benim,

⁴⁹Xutçaruçim duşmanlarimdan benim, öçäşlängänlärdän! Alardan, ki turupturlar üstümä

menim, biyiklättin meni, da egirlik etüci adamdan xutxardin meni.

⁵⁰Bunuñ üçün tapunurmen seni gurk'çılar arasına da atıña seniñ saγmos aytkaymen.

**Çixkanı üçün Movşesniñ Misirdan,
da Israjel oylanları üçün alyış**

[Исход 15: 1-18: Благодарная песня Моисея]

¹Alyışlanjiz Biyni, ki haybat bilä haybatlanıptır.

Atlıların da (24v) atların saldı teñizgä. ²Boluşuçi da yöpsünüçim benim Biy, da boldu maña xutxarıлмах.

Budur benim Teñrim, da haybatlarmen bunı; Teñri atalarımniñ, da biyiklätirmen bunı.

³Biy uvatır çerüvlärni, Biydir atı aniñ.

⁴Taqlama adamların, da taqlama yaraγlıların, da atların, da barça xuvatın p'arawonnıñ saldı teñizgä.

⁵Teñiz yaptı alarnı, battılar antuntknuñ teräninä, neçik çaya.

⁶Oñuñ seniñ, Biy, haybatlıdır (25r) xuvatı bilä kensiniñ, oñuñ seniñ, Biy, uvattı duşmanların.

⁷Da ululuğundan haybatıñniñ seniñ uvattıñ çarşı bolganların seniñ, yeberdiñ öçäşmäxiñni yüräklänmäxiñdän seniñ, da yedi alarnı, neçik çamişni.

⁸Džan xuvatıñdan, yüräklänmäxiñdän seniñ ayırıldılar suvlar, tizilip turdular, neçik mur taştan, suvları teñizniñ, da buzladılar tizilip tolyunları suvnuñ içinä teñizniñ.

⁹Aytti duşman, aytir: «Xuvaliyiç, yetişiyim, uriyim, üläşiyim iglikni da tolduriyim andan boymnu benim!

(25v) Xilicimdan keçiriyim alarnı, biylik etkäy da biyiklängäy üst/ärnä alarnıñ xolum benim!»

¹⁰Yeberdiñ yeliñni seniñ, da yaptı alarnı teñiz, da buzuldular, da kirdilər, neçik çoryaşın, küçlü suv içinä.

¹¹Kim oğşar saña, Teñri, da Biy? Ya kim oğşagay saña haybatlangan arilärdän,

Skançeli haybat bilä haybatlangan, ki etärsen sk'ançelik' da peşä. ¹²Saldıñ xoluñnu seniñ, da yutu alarnı yer.

¹³Yol körgüzdün artarlıx bilä çoyovurtuña seniñ, bularga, çaysin ki xutxardiñ.

(26r) Da övündürdün xuvatıñ bilä seniñ obozlarıña arilikiñdän seniñ, ¹⁴işitti džins da öçäşlän-dilər, da çorxu aldı turganların P'γşdaçi ulusta.

¹⁵Ol sahat džâxtlandılar yaryuçıları Edomnuñ da biyläri Movapacilärniñ,

aldı alarnı titrämäx, eridilər barça turganlar K'ananaçi ulusta.

⁵¹Ulu ettiñ xutxarmaχni çanına aniñ, etmä yarlıγamaç mazanecinä aniñ, Tawit'kä da oyluna aniñ pokolen'a pokolen'adan.

Молитва о выходе Моисея из Египта и о сынах Израиля.

¹Благословите Господа, ибо славою прославился Он.

Всадников и коней их Он ввергнул в море. ²Защитник мой и покровитель мой Господь, и спасение пришло ко мне.

Он Бог мой, и прославлю Его; Он Бог отцов моих, и превознесу Его.

³Господь сокрушает войска, Владыка имя Ему.

⁴Отборных людей фараона, и отборных воинов его, и коней его, и силу его Он ввергнул в море.

⁵Море покрыло их, утонули в глубинах бездны его они, как скала.

⁶Десница Твоя, Господи, прославилась силою Твоей; десница Твоя, Господи, сразила врагов.

⁷Величием славы Твоей Ты низложил противников Своих, послал гнев Твой в возмущении Своем, и он пожрал их, как камыш.

⁸От силы духа Твоего, гнева Твоего расступились воды, каменными стенами простерлись потоки моря, замерзли ледяными грядами посреди морских вод.

⁹Враг бахвалился, говорил: «Погонимся – настигну, побую, разделю добычу, насыщу ими душу мою!

Пуцу их под меч мой, пусть овладеет ими и владеет ими рука моя!»

¹⁰Ты послал ветер Свой, и море покрыло их, и они позамерзали и погрузились, как свинец, в бурных водах.

¹¹Кто подобен Тебе, Боже, о Господи? Кто подобен Тебе, препрославленный святыми?

Славою чудес прославлен Ты, мастерством творить чудеса. ¹²Ты простер десницу Твою, и поглотила их земля.

¹³По справедливости Ты показал путь народу Твоему, тем, кого Ты избавил.

И силою Твоею Ты дал им утешиться в жилище своем от святыни Твоей; ¹⁴услышали племена и трепещут, и ужас объял всех жителей земли Филистимской.

¹⁵Тогда засуетились вожди Едомовы и князья Моавитские,

Дрожь охватила их, уныли все жители земли Ханаанской.

¹⁶Tüşkäy üstlärinä alarniñ ah da çorçu, da çuvatından biläkiñniñ seniñ taş çaytkaylar.

Negä dinčä kečkäy žovovurtuñ seniñ, Biy, negä dinčä kečkäy žovovurtuñ bu, çaysin ki tañladıñ?

(26v) ¹⁷Eltip tikkäysen alarniñ tañına žarankliçiniñ seniñ, hadirlägän turma žarankliçiniñ seniñ,

Çaysin ki tapunduñ äväldän, Biy, tapunduñ aruvluç bilä, çaysin ki hadirlädilär çollariniñ seniñ.

¹⁸Da Biy çan meñi meñilik dayı da.

[Исход 15: 19: Переход через море]

¹⁹Ki kirdi p'arawon atları bilä, da arabalar bilä, da tañlama yaraylıları bilä içinä teñizniñ,

Da yeberdi üstlärinä alarniñ Biy suvun teñizniñ, da oylanları İsrajelniñ bardılar çuru bilä içinä teñizniñ.

[Колофон]

Yazdırgan sarnagan bilä birlängäylär yazuçi bilä da añılgaylar Teñri alnina meñi uçmaçına, amən.

T'vaganniñ 1024.

[Псалом 18/19] 18

(27r) ¹Yeñmäç üçün, saymos Tawit'niñ 18.

²Köklär belgirtiyir haybatın Teñriniñ, da yaratılğanlar çolundan anıñ aytıyır toxtalmaçlıçını.

³Kün kündan axtırır sözni, da kečä kečägä körgüzür biliklikni.

⁴Dügül sözlär, da dügül gälädzilär, çaysiniñ ki işitilmägäy avazi alarniñ.

⁵Barča dünyâgä çixti sözü anıñ, dünyâniñ uçuna dirädır gälädziläri anıñ.

(27v) Kün toyuşuna çordu çatırın kensiniñ, ⁶da kensi — neçik kiyöv, ki çixar sarayından kensiniñ, sövünür ol, neçik velet, yürümä yolun kensiniñ.

⁷Uçundan köknüñ dür çixkanı anıñ, tınçlıçını anıñ uçuna dirä anıñ, da kimsä yoç, ki yaşıngay çizovundan anıñ.

⁸Töräsi Eyämizniñ zadasızdır, da çaytarırlar dżanni, tañlıçını Eyämizniñ könüdür da esli etär oylanlarını.

⁹Artarlıçını Eyämizniñ toyrudur, da färâhlatır yüräkni, buyruçları Eyämizniñ yarıçtır da yarıç berirlär közgä, ¹⁰çorçusu Eyämizniñ surptur (28r) da çalır meñilik.

Yarçusu Eyämizniñ könüdür, da artardır ol.

¹¹Küsänçlidir ol altundan da bahalı taşlardan, köp tatlıdır ol çulunıñ balından.

¹²Zera çuluñ seniñ saçlagay bunı, saçlaganıña anıñ tölöv köptir.

¹⁶Да нападет на них страх и ужас, и от мощи мышцы Твоей да онемеют они, как камень,

Доколе проходит народ Твой, Господи, доколе проходит сей народ, который Ты избрал.

¹⁷Ты их введешь и насадишь на горе достояния Твоего, на месте, которое Ты соделал жилищем Себе, которое Ты освятил прежде, Господи, освятил святостью, которое создали руки Твои, и ¹⁸Господь будет царствовать во веки веков и в вечность.

¹³Kečkänlärin kensiniñ kim bolur alma esinä? Yapuçlarımdan benim aruv et meni, ¹⁴da yattan saçla çuluñnu seniñ.

Eğär ki küçämäsälär üstümä, ol sahat zadasız bolgaymen da aruv bolgaymen ulu yazıçlardan.

(28v) ¹⁵Bolsun saça biyänövlü sözläri ayzımniñ benim, da saçışları yüräkimniñ benim alniña seniñ här sahat, Biy, boluşuçım da çutçaruçım benim!

[Псалом 19/20] 19

¹Yeñmäç üçün, saymos Tawit'niñ, 19.

²İşitkäy saça Biy künüñä tarlıçiniñ, boluşuçi bolgay saça atına [=atıl] Teñrisiniñ Jagopnuñ.

³Yebergäy saça Biy boluşluç arilikindän kensiniñ, Siondan, da yöpsüngäy seni.

⁴Añgay Biy barča çurbanıñniñ seniñ da atıñniñ seniñ yöpsünövlü etkäy.

⁵Bergäy saça Biy yüräkiñä körä seniñ, da barča saçışını ol tügällägäy.

(29r) ⁶Sövünäliç biz çutçarmaçınıña seniñ, atına Teñrimizniñ bizim biz ululangaybiz.

Toldurgay Biy barča çoltçañniñ seniñ, ⁷hali bil-diç, ki tırgızdı Biy pomazanecin kensiniñ.

İşitti añar köktän, arilikindän kensiniñ, çuvat çutçarmaçından oñunuñ kensiniñ.

⁸Bular arabalar bilä, bular atlar bilä, yoçsa biz atın Eyämiz Teñrimizniñ bizim sarnalıç.

⁹Bular çapanel boldular, tüştülär, biz turduç da toyrı bolduç.

¹⁰Biy, tırgız çanni da işit bizgä, ne kün ki sarnasaç alniña seniñ.

[Псалом 20/21] 20

¹Yeñmäç üçün, saymos Tawit'niñ, 20.

(29v) ²Biy, çuvatından seniñ färâh bolgay çan, çutçarmaçından seniñ sövüngäy asrı.

³Küsänçin yüräkiniñ anıñ berdiñ añar da klägänin erinläriñ anıñ tiymadiñ andan.

⁴Yetişkän ettiñ añar alış tatlılıçından seniñ da çoyduñ başına anıñ tadž bahalı taştan.

⁵Tirlik çoldu sendän, da berdiñ añar uzun künlär bilä meñi meñilik.

⁶Uludur hörmäti anıñ xutxarmaııñdan seniñ, haybat da ulu meñärmäx xoıgaysen üsnä anıñ.

⁷Bergäysen añar alyış meñi meñilik, färâh etkäysen anı färâhlik bilä (30r) yüzünñüñ seniñ.

⁸Xan umsandı Biygä, yarlıyamaııñdan Biyiktäğiniñ ol seskänmäğäy.

⁹Tapulgay xoluñ seniñ üstünä duşmanlarıñniñ, da oñuñ tapkay barça körälmägänlarıñniñ seniñ.

¹⁰Xoıgaysen alarnı, neçik yalinin otnuñ, zämanä yüzläriñdän seniñ.

Biy öçäşmäxi bilä kensiniñ yüräkländirgäy alarnı, da ot yegäy alarnı.

¹¹Yemişi alarnıñ yerdän taspolgay, da oylanları alarnıñ oylanlarıñdan adamniñ.

¹²Bulardıñlar sendän yamanlıx bilä, sayışladılar sayış, xaysin ki bolmadılar toxtama.

(30v) ¹³Etkäysen alarnı sürülgän, xalğanıña seniñ hadirlägäysen yüzlärinä alarnıñ.

¹⁴Biyik bol, Biy, xuvatıñdan seniñ, alyışlalıx da saymos aytalıx xuvatıñdan seniñ.

[Псалом 21/22] 21

¹Yeñmäx üçün, ertägi boluşlux üçün, saymos Tawit'niñ, 21.

²Teñri, Teñrim menim, baı maña, nek xoıduñ meni? Yıraılandım xutxarıлмаıımdan menim sözü üçün yazıxlarıñniñ.

³Teñrim, kündüz sarnadım alniña seniñ, da maña işitmädiñ, keçä dä maña baımadıñ.

⁴Sen arilärdä tınıpsen da ögölüpsen Israjeldän.

(31r) ⁵Saņa umsandıñlar atalarımız bizim, umsandıñlar saņa, da xutxardıñ alarnı.

⁶Alniña küstündülär da tirildilər, saņa umsandıñlar da uyalmadılar.

⁷Yoıesä men xurtmen, da düğülmen adam, uyatı adamlarıñniñ da heçliki xoıovurtnuñ.

⁸Barçası, kimlär körärlär edi meni, heç etärlär edi, menim üçün sözlärlär edi erinläri bilä da teprätirlär edi başlarıñ kensiläriniñ.

⁹Umsandı Biygä, ki xutxargay anı, tirgizgäy anı, zera klär anı.

(31v) ¹⁰Sensin, ki çıxardıñ meni xarnıñdan anamnıñ menim, umsam töşläriñdän anamnıñ menim.

¹¹Saņa tüştüm men içindän xarniñniñ anamnıñ menim, sensen Teñrim.

¹²Yıraı bolmagın mendän, zera tarlıx yovuıxlanıptır, da yoıtur kimesä, ki boluşkay maña.

¹³Çöp-çövrämni aldılar dızanavarlar köp, da semiz buıalar çövrämni aldılar.

¹⁴Açtılar üstümä menim ağızlarıñ kensiläriniñ, neçik aslan, ki muırar da xapar.

¹⁵Men, neçik suv, töküldüm, da saçıldı barça söväklärim menim, da boldu yüräkim neçik balaıyuz erigän içinä xarnimniñ menim.

(32r) ¹⁶Xurudu, neçik kerpıdız, xuvatim menim, tilim tañlayıma yabuştı, da topraıına ölümniñ küvürdülär meni.

¹⁷Çöp-çövrämni aldılar itlär köp, da yıyınları yamanlarıñ çövrämni aldılar.

¹⁸[Этот стих оставлен без перевода].

¹⁹Üläştilär tonlarıñniñ aralarıña kensiläriniñ, da tikilmägän tonumuna menim zar atarlar edi.

²⁰Sen, Biy, yıraıx etmäğın şayavatıñniñ seniñ mendän, da Biy boluşma maña baıxtı.

²¹Xutxar itidän boyumnu menim da xollarıñdan itlärniñ yalyızın anamnıñ menim.

(32v) ²²Xutxar meni ağızıñdan aslanıñniñ, münjüzündän kärgärdäniñ xonarhlıxım menim.

²³Belgırttim atıñniñ seniñ xardaşlarıma menim, içinä yüxövlärniñ alyışlıyım seni.

²⁴Xorıkanlar Eyämizdän alyışlagaylar anı, barça oylanları Jagopnuñ haybatlagaylar anı.

Xorıkanlar Eyämizdän barça oylanları Israjelniñ, ²⁵ki heç etmädi da uyatlı alyışın yarlıniñ da çövürmädi yüzün kensiniñ mendän, yoısa sarnaganıma menim alniña anıñ işitti maña.

(33r) ²⁶Sendändir öğülmäxi menim, ulu yıyınlarda alyışlagaymen seni.

Antlarıñniñ tügällägäymen alniña barça xorıkanlarıñniñ anıñ.

²⁷Yegäylär çaräsizlär da toıgaylar, alyışlagaylar Biyni kimlär xolarlar anı.

Tirilgäy yüräkläri alarnıñ meñi meñilik, ²⁸aııgaylar da xaytkaylar Biygä barça uçları dünyanıñ.

Yerni öpkäylär añar barça kökläri millätleriñniñ, ²⁹zera Eyämizniñdir xanlıx da ol buyruıx etär üsnä barça gurıçılarnıñ.

³⁰Yedilər da yerni öptilər añar barça xoıdızaları yerniñ, alniña anıñ tüşkäylär, barçası kirirlär toıraıxa.

(33v) ³¹Boyum anıñ bilä tiridir, da oylum xuluıx etkäy añar,

Aytiyim Eyämizgä. Millät, ³²ki kelmäxtir, ayt-kaylar artarlıxıñniñ xoıovurtka, ki toımaıxtir, xaysin ki etti Biy.

[Псалом 22/23] 22

Saymos Tawit'niñ, 22.

¹Biy kütkäy meni, da maña nemä eksilmägäy.

²Yaş otlu tüz yerdä tındirdi meni da suvnuñ tınçlıxına beslädi meni.

³Xaytardı dızanıñniñ maña da yol körgüzdi maña yoluna artarlıxıñniñ atı üçün kensiniñ.

⁴Eğär ki bardım esä da men içinä (34r) xaraıı-

yuluğunun ölümünü, xorçmagaymen yamandan, zera sen, Biy, benim biläsen.

Ulu tayağın da kavazanın, alar övündürgäylär meni.

⁵Hadir ettiñ alnıma benim trabez közləri alnına çaynavuçılarımniñ benim.

Yağtın yağ bilä başımni benim, ayağ buzulmagan içirdiñ meni.

⁶Yarlıyamağın seniñ, Biy, artımdan kelgäy barça künlärinä tirlikimniñ benim, turmaga maña övinä Eyämizniñ uzun künlärgä dirä.

[Псалом 23/24] 23

Yeñmäğ üçün, saymos Tawit'niñ, 23.

Burungi kün üçün.

¹Eyämizniñdir yer tügälliki bilä kensiniñ, dünyâ da barça turganlar anda.

(34v) ²Ol kensi üsnä teñizniñ him saldı añar, üsnä ağın suvlarniñ hadirlädi anı.

³Kim mingäy tağına Eyämizniñ? Ya kim bolgay arilik yerindän aniñ?

⁴Kim ki aruvdur çolları bilä da zadasız yüräki bilä, ki almadı boşluğ boyuna kensiniñ da ant içmädi sığarına kensiniñ ustatlığ bilä,

⁵Bu alğay alğışni Eyämizdän, yarlıyamağni Teñridän, çutçaruçısından kensiniñ.

⁶Bu millättir, ki çolar Biyni, çolar körmä yüzün Teñrisiniñ Jagopnuğ.

(35r) ⁷Ağınıñız, buyruçılar, eşiğinizdän sizni çoyarı, ağınsınlar eşiklär meñilik, da kirgäy çanı haybatniñ.

⁸Kimdir bu çanı haybatniñ? Biy çuvatlı çuvatı bilä kensiniñ, Biy çuvatlı çerüvdä.

⁹[Этот стих, повторяющий стих 8, пропущен].

¹⁰Kimdir bu çanı haybatniñ? Biy çuvattan, bu kensidir çanı haybatniñ.

[Псалом 24/25] 24

Yeñmäğ üçün, saymos Tawit'niñ, 24.

¹Alnına seniñ, Biy, kötürdüm boyumnu benim, ²Teñrim, saña umsandım uyalmagaymen, da külmägäylär (35v) mendän duşmanlarım benim.

³Barçası, kimlär ki tözärlär saña, uyalmagaylar, yoğsa uyalgaylar töräsizlär boşluğlarından kensiläriniñ.

⁴Yoluñnu seniñ, Biy, körgüz maña da izläriñni övrät maña.

⁵Yol körgüz maña könülükündän seniñ da övrät meni, zera sensin Teñri çutçaruçım da men saña tözdüm kündüz hər sahat.

⁶Añ, Biy, şayavatıñni seniñ da yarlıyamağıñni, ki bardır meñilik.

(36r) ⁷Yazıñın oylanlığımniñ benim da biliksizlikimdän benim añağın, yoğsa aña meni, Biy,

yarlıyamağıña körä tatlılığın üçün seniñ, ⁸ki tatlı da toyrusen, Biy.

Bunuñ üçün törä bilüci etärsen yazığlıni, ⁹yol da yol körgüzürsen ivaşlarga yaryuda, da övrätirsən ivaşlarga yoluñnu seniñ.

¹⁰Barça yolları Eyämizniñ yarlıyamağ bilä da könülük bilädir alarga, kimlär çolarlar antın da tanığlığına.

¹¹Seniñ atın üçün, Biy, boşat yazığlarımni, zera köp boldular.

¹²Kimdir adam, ki xorçkay Eyämizdän? Törä bilüci etär anı yoluna, çaysın ki biyändi.

(36v) ¹³Boyu aniñ yağşılığta tıngay, da oylu aniñ meñärgäy yerni.

¹⁴Xuvatıdır Biy kensindän xorçkanlariniñ da bitiklärin kensiniñ övrätir alarga.

¹⁵Közlärüm hər sahat alnına Biyniñ, da ol çičargay sırtmağtan ayağlarımni.

¹⁶Bağ maña da yarlıya maña, zera yalızi anamnıñ da yarlımen men.

¹⁷Tarlığlar yüräkimä benim köp boldular asrı, da çiyinimdän benim çičar meni.

¹⁸Bağ çonarhlığımni benim da emgäkimni da boşat maña barça yazığlarımni.

(37r) ¹⁹Bağ duşmanlarımni, ki köp boldular, körälmämäğ, ki boş körälmädilər meni.

²⁰Sağla boyumni da çutçar meni, da uyatlı bolmagaymen, ki umsandım saña.

²¹Zadasızlar da toyruklar ülüşlü boldular maña, da men saña tözdüm.

²²Xutçar, Teñri, Israjelni barça tarlığından aniñ.

[Псалом 25/26] 25

Saymos Tawit'niñ, 25.

¹Yarğ et maña, Biy, zera men zadasızlığıma bardım, Biygä umsandım, ki bolmagaymen çasta.

²Sına meni, Biy, da tergä meni, sina bövräklärimni da yüräkimni benim.

(37v) ³Yarlıyamağın seniñ, Biy, alnına közümniñ benim, da biyänövlü bolgaymen könülükünä seniñ.

⁴Olturmagaymen men olturğuçlarına boşlarıniñ, da töräsizlär arasına men kirmägäymen.

⁵Körälmädım men yığının yamanlarıniñ, da dinsizlär bilä men olturmadım.

⁶Yuvğaymen aruvluğ bilä çolumnu da çövräsınä bolgaymen seyanıñniñ seniñ, Biy,

⁷İşitmägä maña avazin alğışıñniñ seniñ da aytma barça sk'ançelik'niñni seniñ.

⁸Biy, sövdüm meñärmäğın övüñniñ seniñ da yerin içkäriki haybatıñniñ seniñ.

(38r) ⁹Tas etmägin dinsizlär bilä boyumnu menim, da ne çan töküçilär bilä tirlükimni menim, ¹⁰Xaysılarınıñ ki çolları kensiläriniñ töräsizliktändir, da oñları alarnıñ toludır orunç bilä.

¹¹Men zadasızlıxım bilä menim bardım, çutçar meni, Biy, da yarlıya maña.

¹²Ayaçım turgay toyruluçtan, ulu yïynlarda alıışlagaymen seni.

[Псалом 26/27] 26

Saymos Tawit'niñ, 26.

Haniz pomazat etmiyir edilär.

¹Biy yarıxım da tirlükim: men kimdän çorçaymen? Biy işançım tirlükimdän menim: men kimdän seskängäymen?

(38v) ²Yuvuçlanganıña maña yamanlarınıñ yemägä tenimni menim çıynavuçıların da duşmanların menim alar küçsüzländilär da tüştılar.

³Egär ki hadirlänsä üstümä menim çerüvçilik, çorçmagay yüräkim menim; egär tursa üstümä menim çagatı çerüvnüñ, hälbät, bunuñ üçün dä saña, Biy, umsanırmen.

⁴Bir çoldum Eyämizdän, da anı çolarmen — turma maña övinä Eyämizniñ barça künlärin tirlükimniñ menim,

Körmägä maña meñärmäçin Eyämizniñ, da buyruç bermä dadžarıña anıñ.

(39r) ⁵Yaptı meni çoranıña kensiniñ, künnüñ yamanından içkäri etti meni yapovu artına çoranıñ kensiniñ.

Xayadan biyik ettiñ meni, ⁶da hali biyikläät başımni menim üsnä duşmanlarınıñ.

Çövräsina bolıyım da sunıyım çoranıña anıñ çurban alııştan, alıışlıyım da saymos aytıyım Eyämizgä.

⁷Işıit, Biy, avazıma menim, zera sarnadım alnıña, yarlıya [yarlıya maña da işit maña, zera saña] ayttı yüräkim. ⁸Da çoldu yüzlärin yüzlärindän seniñ, Biy, çoldular.

⁹Çövürmägin yüzüñnü mendän, da yañılmağın öçäşmäçin bilä çuluğdan seniñ.

(40r) ¹⁰Boluşuçi bol, Biy, da heç etmä meni, da salma meni, Teñri, çutçaruçım menim.

¹¹Atam da anam saldılar meni, da Biyim yöpsündi meni.

¹²Törä bilüçi et meni, Biy, yoluña seniñ da yol körgüz maña izläriñä seniñ toyrı.

Duşmanların üçün menim ¹²çixara bermä meni çollarına çıynavuçılarınıñ.

Turdular üstümä menim tanıçları yazıçniñ da yalyan sözlädilär maña töräsizliklərindän kensiläriniñ.

(40r) ¹³Inandım körmägä maña yaçşılığın Eyämizniñ ulusuna tirilärniñ. ¹⁴Töz Eyämizgä da smili bol, çuvatlınsın yüräkiñ, da töz Eyämizgä.

[Псалом 27/28] 27

Saymos Tawit'niñ, 27.

¹Alnıña, Biy, sarnadım, Teñrim, tiyılma mendän, ne bir vaçt tiyılmağaysen mendän, oçşamağaymen alarga, ki kirirlär çuyurga.

²Işıit, Biy, avazına çoltçamnıñ menim, yalbarğanıma alnıña seniñ, kötürülgäninä çollarımniñ menim ari dadžarıña seniñ.

³Saşışlama dinsizlär bilä boyumnı menim da ne alar bilä, ki etärlär töräsizlikni, tas etmä meni, (40v) Kimläri sözlär edi eminliktä sıñarları bilä kensiläriniñ da yamanlıçtır yüräklärinä alarnıñ.

⁴Ber alarga, Biy, işlärinä körä alarnıñ, töräsizlik bilä yürüğünlärinä körä tölä alarga.

Işlärinä körä çollarınıñ tölä alarga tölövün alarnıñ alarga.

⁵Añlamadılar alar işin Eyämizniñ, da ne işinä çolunuñ anıñ baçmadılar, buçğaysen alarnı, da daçı yasalmagaçlar.

⁶Alıışlıdır Biy, ki işitti avazına alıışımniñ menim, ⁷Biy boluşuçım menim da hörmätim.

(41r) Añar umsandı yüräkim, faydalı boldı da açıldı boyum, da men erkim bilä menim tapungaymen añar.

⁸Biy çuvatı çoyovurtunuñ kensiniñ, umsa çutçarılmayçka mazanecinä kensiniñ.

⁹Xutçar çoyovurtunuñ seniñ da alıışla çarankılığınni seniñ, küit da biyikläät alarnı meñilikkä dirä.

[Псалом 28/29] 28

Saymos Tawit'niñ, 28.

¹Sunuğuz Eyämizgä, oylanları Teñriniñ, sunuğuz Eyämizgä oylanların çoylarınıñ.

Sunuğuz Teñrigä haybat da hörmät, ²sunuğuz Eyämizgä haybat atına anıñ, yerni öpüğüz Eyämizgä köşkünä arilikindän anıñ.

³Avazı Eyämizniñ suv üsnä, da Teñri avazından kökrädi haybatı bilä, da Biy kensi suv üsnä turdu.

⁴Avazı Eyämizniñ çuvatı bilä, da avazı Eyämizniñ ulu tiyişlik bilä.

⁵Avazı Eyämizniñ uvatır ormanlarını, da uvatır Biy ormanların Lipananıñ.

⁶Uvatkay alarnı, neçik igit litorosun Lipananıñ, çaysı ki sövüklüdür, neçik oylanların odnorozecniñ.

⁷Avazı Eyämizniñ kesär yalınin otnuñ, ⁸avazı Eyämizniñ teprätir anabadni da zbu(42r)rit etär ulu ormanin Gatesniñ.

⁹Avazî Eyämizniñ toxtatir odnorožecni da belgzi etär ulu ormanlarni.

Dadžarına anıñ barça kimsä aytırlar hörmätin anıñ.

¹⁰Biy potoplarni olturyuzur da aşaylatır, çanlıç etkäy Biy meñilik.

¹¹Biy çuvatı žoyovurtunuñ kensiniñ bergäy da alyšlagay žoyovurtun kensiniñ eminliktä.

[Псалом 29/30] 29

¹Saymos Tawit'niñ, 29.

Alıšı nawagadignıñ dadžarnıñ Tawit'niñ.

²Biyıklätirmen seni, Biy, ki yöpsündüñ meni, da sövündürmädiñ duşmanlarımniñ meniñ üçün.

(42v) ³Biy, Teñrim, sarnadım alniña seniñ da sayayttıñ meni. ⁴Biy, çıxardıñ tamuıxtan boyumnu menim, çutxardıñ meni alardan, ki tüşärlär çuyurga.

⁵Saymos aytıñız Eyämizgä, ariläri anıñ, çosdovanel boluñuz añılmaıña arilikindän anıñ.

⁶Yüräklänmäxtir öçäşmäxindän anıñ, da tirliktir erkindän anıñ.

Iñir vaxtına tingaylar yıylamaıxlar, ertäsi bolgay färählik.

⁷Men ayttım: yaxşı tirlikimä menim, ki seskänmäğäymen meñilik.

(43r) ⁸Biy, erkiñ bilä seniñ berdiñ körkümä menim çuvat, çövürdüñ yüzüñnü seniñ mendän, da men boldum öçäşlängän.

⁹Alniña seniñ, Biy, sarnadım, da alniña Teñrimniñ küstündüm, ¹⁰ne aslamdır saña çanımdan menim, egär tüssäñ men buzulmaıxka.

Şahat, ki topraç çosdovanel bolgay alniña seniñ, ya belgirtkäy könülüküñnü seniñ?

¹¹Išitti maña Biy da yarlıyadı, da Biy boldu maña boluşuçı.

¹²Xaytardı yasımni färählikkä, ketärdi mendän yasini, da maña kiydirdi färählikni.

(43v) ¹³Ne türlü saymos aytkaylar saña hörmätim, da dayı pošuman bolmagaymen, Biy, Teñrim, meñilik tapungaymen saña.

[Псалом 30/31] 30

¹Yeñmäx üçün da çiyin üçün alyš, saymos Tawit'niñ, 30.

²Saña, Biy, umsandım, uyalmagaymen meñilik, artarlıxıñ bilä seniñ çutxar meni da tırgiz meni.

³Aşaylat maña çulaıxıñni seniñ, džáhtlan tırgizmä meni.

Bol maña, Teñri, hörmät, da övi umsanıñ — tırgizmäğä meni, ⁴zera çuvatlatuçıñ da umsam sensen.

Seniñ atıñ ü(44r)çün yol körgüzdüñ maña, da

beslädiñ meni, ⁵çıxardıñ meni satamadan bu, ki saıladırlar maña.

Sensin hörmätim menim, Biy, ⁶da çoluña seniñ simarlarmen džanımnı menim.

Xutxardıñ meni, Biy, Teñri, könülüküñ bilä seniñ, ⁷keri ettiñ alarni, kim ki saıxlar çorçunu boş.

Men Biygä umsandım, ⁸sövüñgäymen da färäh bolgaymen çutxarmaıxıñdan seniñ.

Baxtıñ çonarhlıxıma menim, da çutxardıñ satamadan boyumnu menim, ⁹da çıxara bermädiñ çollarına çıynavuçılarımniñ meniñ, da çoyduñ sekinliktä ayaxlarımni.

(44v) ¹⁰Yarlıya maña, Biy, zera çıynalıpmen men, tolyunlandı yüräklänmäxıñdän seniñ közlärim, džanıñ da çarnım.

¹¹Eksildi ayrıxtan tirlikim da yıllarım küstünmäxıñdän.

Miskinläñdi küçsüzlüktän çuvatım menim, da söväklärim öçäşlänlär.

¹²Barça duşmanlarımndan artıx boldum irisvay çonşularıma menim, asrı ah da çorçu tanışlarıma menim.

Barça, kimlär körärlär edi meni, çıxarı çaçarlar edi mendän.

(45r) ¹³Unutulğan boldum men, neçik ölü, yüräktän, da boldum men neçik sayıt taspolğan.

¹⁴Zera işittim men panpas köplärdän, ki çövrämä edilär, yıyılğanlarına alarnıñ bir oıurdan almaga džanımnı sayış ettilär, ¹⁵yoıxa men saña, Biy, umsandım.

Ayttım: sensen Teñrim, ¹⁶da seniñ çoluñadıñ çaranklıxım menim.

Xutxar meni çollarından duşmanlarımniñ menim, da sürgänlärdän menim.

¹⁷Körgüz yüzüñnü seniñ çoluña seniñ, tırgiz meni, Biy, yarlıyamaıxıña körä seniñ, ¹⁸Biy, uyatlı bolmagaymen, zera sar(45v)nadım alniña seniñ.

Uyalsınlar dinsizlär da kirsinlär tamuıxka, ¹⁹da baylı bolgay ustat erinlär, ki sözlär edilär artar üçün egirlikni, öktämliklärendän da sökkänlärendän kensiläriniñ.

²⁰Neçik köp ettiñ yarlıyamaıxni tatlılıxıñdan seniñ, Biy, çaysin ki saıladıñ çorçkanlarga sendän.

Ettiñ sen alarga, kimlär ki umsanıptırlar saña, alniña adam oylanlariniñ.

²¹Berkittiñ alarni yapovuna yüzüñdän seniñ, uruşundan adamlarnıñ.

(46r) Yaptıñ alarni çatırıña seniñ, çarşilikindän tilniñ.

²²Alıšlıdır Biy, ki sk'ançelik' etti yarlıyamaıx bilä kensiniñ bek šähärdä.

²³Men ayttim taŋlanganıma menim, ki salindim çaydesä yüzündän közläriñniñ seniñ.

Bunuñ üçün işittiñ avazına alıñışımniñ menim, küstüñgäniñä alnıña seniñ.

²⁴Sövünüñüz Biyni, barça ariläri anıñ, zera toyruluñnu izdär Biy da tölär alarga, kimlär ki artıñsı etärlär öktämlikni.

(46v) ²⁵Çuvatlanıñız da zoru bolsun yüräkiñizniñ siziñ barçañız Biygä.

[Псалом 31/32] 31

Yeñmäx üçün, saγmos Tawit'niñ, 31.

¹San añar, kimgä ki boşatlıx boldu yazıçlarına, da yapuldu barça yañılğanları anıñ.

²San ol kişigä, çaysiniñ ki saγışlamastır Biy yazıçın anıñ da yoxtur ustatlıx ayzına anıñ.

³Tiyıldim men, da oprandim barça sövāklärim küstünmäximdän alnına Biyniñ ⁴tiyğisiz, kündüz u keçä

Aγırlandı çoluñ seniñ üstümä menim, çayttim miskinliktä, zera uruldu maña tegänāklär.

(46v) ⁵Yazıçlarımnı körgüziyim saña da töräsizliklärimni yaşırmıyım sendän.

Ayttim, ki aytkaymen mendän yazıçlarımnı, da sen boşatkaysen barça yamanlıçın yazıçlarımnıñ menim.

⁶Bunuñ üçün alıñışta bolgaylar alnıña seniñ barça arilär yöpsünövlü sahatta.

Tek yalyz suvnuñ potopundan köp, ki saña heç yovuçlanmas.

⁷Sensen umsam bu tarlıxımdan menim, ki çövrämä boldular menim.

Sövünclüküm menim, çutçar meni alardan, kimlär ki çövrämni aldılar menim.

(47v) ⁸«Eslı etiyim seni da ağıllı yolda, çayda da barsañ, da toxtatıyım üstünjä seniñ sözlärimni».

⁹«Bolmañız neçik at da çatır, zera yoxtur alarda eslilik, ki yügän bilä da noçta bilä çogaysen yañaçların alarnıñ, ki saña nemä yuvuçlanmagaylar».

¹⁰Köp çiyin bar yazıçlılarga, evet kimlär umsanırlar Biyimizgä, yarlıçamaçı Eyämizniñ çövräsiniñä alarnıñ.

¹¹Färäh boluñuz da sövünüñüz, artarlar, Biygä, maçtaniñiz, barçañız, ki toyrusiz yüräkläriñiz bilä.

[Псалом 32/33] 32

(48r) Saγmos Tawit'niñ, napissiz Džuvutka, 32.

¹Sövünüñüz, artarlar, Biygä, toyrularga tiyişlidir alıñış, ²çosdovanel boluñuz Teñrigä alıñış bilä, 10 stron bilä saγmos aytiñiz añar.

³Alıñışlañız Biyni alıñış bilä yäñi, ki yaçsıdır, saγmos aytiñiz añar alıñış bilä.

⁴Doγrudur simarlaganı Eyämizniñ, da barça işläri anıñ inam bilädir, ⁵da sövär yarlıçamaçını da könülükni.

(48v) Yarlıçamaçı bilä Eyämizniñ toludur yer, ⁶da sözü bilä Eyämizniñ kök toxtaldı, da džanı bilä ayziniñ anıñ barça çuvatları anıñ.

⁷Yıydi, neçik tulum içinä, suvun teñizniñ, da çoyar teränliçtä çaznasın kensiniñ.

⁸Xorçkay Eyämizdän barça dünyâ, da andan titrägäy barça turganlar dünyâda.

⁹Ol aytti — da boldu, buyurdu — da toxtaldı.

¹⁰Biy saçar saγışni gurk'çilarnıñ, heç etär Biy saγışın çoyovurtnuñ, da tilämäs saγışın buyruççilarnıñ.

(49r) ¹¹Saγışi Eyämizniñ meñilik çalır, da saγışi yüräkiñiñ anıñ pokolen'a pokolen'adan.

¹²San ol millätkä, çaysına ki Biy Teñri boluşıçıdır añar, çoyovurt, çaysın ki tañladı çaranklıçka kensinä.

¹³Köktän baçtı Biy barça adam oylanları üsnä, ¹⁴hadır turgan yerindän kensiniñ baçtı barça turganlar üsnä dünyâda.

¹⁵O, ki yarattı başça yüräklärin alarnıñ, da eskä alma barça işlärin alarnıñ.

(49v) ¹⁶Dügül, ki köp çerüvi bilä çutulur çan, da ne bahatır köp çuvatından kensiniñ.

¹⁷Yalyandır at çutçarmaçından kensiniñ, köp çuvatından kensiniñ çutçarmastır atlanganıñ kensin.

¹⁸Közläri Eyämizniñ üsnä çorçkanlarnıñ kensindän, da kimlär umsanırlar yarlıçamaçına anıñ,

¹⁹Xutçarma ölümdän boyların alarnıñ, yedirmä alarnı açlıçta.

²⁰Boyumuz bizim tözsün Eyämizgä, zera boluşıçı da yedirüçidir bizni.

²¹Añar färäh bolsun yüräkimiz bizim, da anıñ ari atına umsanalıç.

²²Bolsun yarlıçamaçıñ seniñ, Biy, üstümüzgä (50r) bizim, ne türlü ki umsandıç saña.

[Псалом 33/34] 33

¹Saγmos Tawit'niñ. Zamanına, ki teškirdi sözün kensiniñ alnına Apimelikniñ da soñra yeberdi anı, 33.

²Alıñışlıyım Biyni här sahat, här sahat alıñışi anıñ ayzıma menim.

³Biy bilä maçtangay boyum menim, işitkälär ivaşlar da färäh bolgaylar.

⁴Ululatiñiz Biyni menim bilä da biyiklätiñiz atin anıñ oçurdan.

⁵Xoldum Eyämizdän, da işitti maña, barça tarlıçlarımdan menim çutçardı meni.

⁶Yuvuqlanıñız alnına Biyniñ da aliñiz yarıñni, da yüzünüz sizniñ uyalmasin.

(50v) ⁷Bu yarlı sarnadı alnına Biyniñ, da Biy işitti buñar, barça tarlıxından bunıñ xutxardı bunı.

⁸Böläki frištälärniñ Eyämniñ çövräsınadır kensindän xorçkanlarnıñ da saqlar alarnı.

⁹Yeñiz da bañıñız, ki tatlıdır Biy! San ol adamga, ki umsangay añar.

¹⁰Xorxuñuz Eyämizdän, barça ariläri anıñ, zera yoxtur nemä eksiklik xorçkanlarga andan.

¹¹Ulular miskinländilär, evet kimlär ki çolarlar Biyni, eksilmägäy alarga barça yaxşılıx.

(51r) ¹²Keliñiz, oylanlarım, da işitiñiz maña, da xorçusun Eyämizniñ övrätiyim sizgä.

¹³Kimdir adam, ki klär tirlik, sövär künlärin kensiniñ körmägä yaxşılıxta?

¹⁴Tiy tiliñni seniñ yamanlıxtan, erinläriñ seniñ sözlämäsini ustatlıñni.

¹⁵Keri bol yamandan da et yaxşını, çol eminkelni da bar anıñ bilä.

¹⁶Közläri Eyämizniñ üsnä artarlarnıñ, çulaxı anıñ üsnä alıñışlariniñ alarnıñ.

¹⁷Yüzläri Eyämizniñ üstlärinä yaman etüçilärniñ — tas etmä yerdän jısadaglarin alarnıñ.

(51v) ¹⁸Sarnadılar artarlar alnına Biyniñ, da Biy işitti alarga, barça tarlıxlarından alarnıñ xutxardı alarnı.

¹⁹Yuvuxtur Biy alarga, ki opranıptirlar yüräkläri bilä, da aşıqlarnı dżanları bilä tırgızır.

²⁰Köp tarlıqları bar artarlarnıñ, barçadan xutxarıñ alarnı Biy ²¹da saqlar barça sövklärin alarnıñ, da biri dä alardan sinmagay.

²²Ölümü yazıqlınıñ yamandır, evet kim ki körmädi artarnı, pošuman bolgay.

²³Xutxarıñ Biy boyların çullar(52r)niñ kensiniñ, pošuman bolmagaylar barçası, kimlär ki umسانیptirlar añar.

[Псалом 34/35] 34

Saymos Tawit'niñ, 34.

¹Yaryu et, Biy, alarga, ki yaryuliyirlar meni, çaliş alar bilä, kimlär ki çalişiyirlar benim bilä.

²Al yaray da tarçañni da kel boluşma maña, ³çixar çiliçini çarşilarına çuvalaganlarnıñ meni, tiy alarnı da ayt sen boyuma benim, ki: «Xutxarıñ mañiñ seniñ menmen».

⁴Uyalsınlar da uyatlı bolsunlar, ki izdärlär edi boyumnu benim, çaytsınlar kötünkeri [=kötünkeri] da uyalsınlar, kimlär yaman sayışlarlar edi maña.

(52v) ⁵Bolsunlar alar neçik toz alnına yelniñ, da frištäsi Eyämizniñ çıynagay alarnı.

⁶Bolsun yolları alarnıñ çararıyuluxta da yixilmaxta, da frištäsi Eyämizniñ sürgäy alarnı.

⁷Boş yaşırdılar maña sırtmaç buzulmaçlarından kensiläriniñ da boş azarladılar boyumnu benim.

⁸Yetiškäy üstlärinä alarnıñ sırtmaç, çaysın ki bilmägäylär, da ulamaçni, ki yaşırdılar, tutkay ayaxların alarnıñ, da ol sırtmaçka tüşkäylär.

⁹Yoçsa boyum benim sövüngäy (53r) Biygä, färâh bolgay xutxarmaçından anıñ, ¹⁰da barça sövklärim aytkaylar: «Biy, kim oçşaştır saña?

Zera xutxardı miskinni çolundan çuvatlıniñ, miskinni da yarlıni alardan, kimlär ki yırtarlar anı».

¹¹Turdular üstümä benim yamanlarnıñ tanıqları, çaysın ki bilmäs edim, sorarlar edi maña.

¹²Tölädilär maña yamanlıx yaxşılıx ornuna, meñärmäsizlikkä boyumnu sayışladılar adam oylanlarından.

¹³Men çıynaganlarına alarnıñ yas kiyär edim, aşaxlatır edim oruç bilä boyumni benim, da alıñışım benim çoynuma çaytsın.

(53v) ¹⁴Neçik çardaş da sıñar, bu türlü biyänövlü bolur edim, ne türlü ki yaslı ya çayyulu, ol türlü aşaxlanır edim.

¹⁵Üstümä benim sövündülär da yiyıldılar; yiyıldılar mendä çıyinlar, da men tanımadım, saçıldılar da pošuman bolmadılar.

¹⁶Sınadılar meni da heç ettilär heç etmäç bilä, çirçildattılar üstümä benim tişlärin kensiläriniñ. ¹⁷Biy, çaçan körsärsen?

Keri et boyumnu benim ustatlıqlarından alarnıñ da aslanlardan yalıñzin anamnıñ benim.

(54r) ¹⁸Tapungaymen saña, Biy, ulu yüçövlärdä, köp yiyinlarda alıñşlagaymen seni.

¹⁹Sövünmäsinlär maña duşmanlarım benim, ki körmäslär edi meni heç yerdän [=yergädän], köz yumarlar edi benim üçün közläri bilä kensiläriniñ.

²⁰Menim bilä eminkel sözlärlär edi, da kensiläri öçäşmäç bilä ustatlıçni sayışlarlar edi.

²¹Açtilär üstümä ayızların kensiläriniñ da ayttılar: «Vaç, vaç, kördi közlärimiz bizim».

²²Kördün, Biy, da tiyılma, Biy, kerı bolma mendän.

²³Oyan da baç, Biy, könülükümä benim, Teñrim da Biyim, yaryuma benim, (54v) ²⁴da könülük et maña artarlıçıña körä seniñ, Biy, Teñrim.

Sövünmäsinlär mendä duşmanlarım benim ²⁵da aytmasınlar yüräklärinä kensiläriniñ: «Şabaş-şabaş boyumuzga bizim, ki yixtiç anı».

²⁶Uyalsınlar da uyatlı bolsunlar, kimlär sövü-

nürlär yamanima benim, kiysinlər uyatni da heçlikni, kimlər ki üstümä benim ulu sözlädilər.

²⁷Sövünsünlär da färâh bolsunlar saña barçası, kimlər ki klärlär artarlıxımnı benim.

Ayt kaylar här sahat: «Uludur Teñri», — da kimlər ki klärlär eminlikni xuluña seniñ.

(55r) ²⁸Tilim benim sözlägäy artarlıxıñni seniñ, här kün tıyyısız şükürlüküñnü seniñ.

[Псалом 35/36] 35

¹Yeñmäx üçün, xulunıñ Eyämizniñ Tawit'niñ, 35.

²Aytir töräsiz yazıx etmä yüräkinä kensiniñ: Yoxtur xořxusu Teñriniñ alnına közünüñ anıñ.

³Ustatlıx etti alnına anıñ tapma töräsizlikni da körälmämägä anı.

⁴Sözläri ayzınıñ anıñ töräsizlik da ustalıxtır. Klämädi ol aqlama yaǵşılıxıñni; ⁵töräsizlikni saǵısladı töşäkinä kensiniñ.

Tirildi ol barça yollarda, ki düğüldür yaǵşı, da yamandan ol ayırlanmadı.

(55v) ⁶Biy, köktädir yarlıyamaǵıñ seniñ, könülüküñ seniñ bulutka dirä.

⁷Artarlıxıñ seniñ — neçik taylar, Teñri, könülüküñ seniñ — neçik köp teränliç! Adamlarnı da dźanavarlarnı tırgızırsen sen, Biy!

⁸Neçik ki köp ettiñ yarlıyamaǵıñni, Teñri! Yořsa adam oylanları kölegäsinä xanatlarıñniñ umsangaylar:

⁹İçkäylär alar bäräkätindän öviñniñ seniñ, da özänin imşaxlıxıñniñ seniñ bergäysen içmä alarga.

¹⁰Sendändir, Biy, çovraǵı tırlıknıñ, da yarıxı bilä yüzünüñ seniñ körärbiz yarıx.

(56r) ¹¹Saç, Biy, yarıxıñni seniñ, kimlər ki tanırlar seni, artarlıxıñni seniñ, kimlər ki toyrudur yüräkläri bilä.

¹²Kelmäğäy üstümüzgä bizim ayaǵı öktämläriñni, da xolları yazıxlılarnıñ tıträtmäğäylär meni.

¹³Anda tüssänlär barçası, kimlər ki etärlär töräsizlikni, salıngaylar da dayı bolmagaylar tořtama.

Alıǵış Movşesniñ 2-inçi törädän

[Второзаконие 32: 1-21:

Песнь Моисея, часть 1]

¹Baǵıñız, kök, da sözlägäy men, işitkäy yer buyruğun ayzımniñ benim.

(56v) ²Neçik yaǵmur sliz üsnä, neçik rosa yaş ot üsnä, ³zera atın Eyämizniñ sarnalıx, da berıñız alıǵış Eyämiz Teñrimizgä bizim.

⁴Teñri, xaysiniñ ki könülük bilädir işläri anıñ, da barça yolları anıñ toyrulıx bilädir.

Teñri inamlıdır, da yoxtur anda egirlik; artar da könidir Biy.

⁵Yazıxlanırbiz, da düğül añar oylanları yazıxniñ, toyunclar bularganlar da buzulganlar.

⁶Düğül ki bu ol dur, xaysın ki Eyämizgä tolär ediñiz, siz žořovurt essiz da düğül esli.

Düğül mi bu (57r) kendi Atañ seniñ, ki tapundı seni da yarattı seni.

⁷Esiñä bolsun seniñ künläri meñilikniñ, añañız yıllarnı millät millättän.

Sor sen atañdan seniñ, da belgirtkäy saña, xartlarıña seniñ, da ayt kaylar saña.

⁸Zamanına, ne türlü üläştı Biyiklängän barça millätni, ne türlü saçtı ol oylanların Adäm atamizniñ.

Xoydu yergäsin gurk'çılarnıñ sanına körä frištäläriñniñ Teñriniñ.

⁹Boldu ülüşü Eyämizniñ žořovurtu anıñ Jagop, (57v) da poveti meñärmäxiniñ anıñ İsräjel.

¹⁰Yetkinčä boldu añar anabadda; susamaǵına xızovdan, suvsuzluğuna yetkinčä etti añar.

Öğütlädi anı da saǵladı anı, neçik kirpigin köznüñ, ¹¹neçik xaraǵuş, xanatları üsnä kötürdi anı, da neçik balaları üsnä kendiniñ, şayavatlandı.

Yaydı xanatların kensiniñ, da yöpsündü anı, da kötürüp keltirdi anı arǵası üsnä kensiniñ.

¹²Biy yalyz eltär edi alarnı, da yoř edi alarda yat teñrilär.

(58r) ¹³Eltip çıxardı alarnı xuvatına yerniñ, yedirdi alarnı yemişi bilä tüzlärniñ.

Yemizdirdi alarga bal xayadan, da yaǵ bek skaladan, ¹⁴yaǵın inäklärniñ da sütün eçkilärniñ yaǵları bilä birgä xoynıñ, bizovunuñ, buyanıñ da eçkiniñ, yaǵın bövräkniñ, aşlıxıñniñ, da xanın borlanıñ içti, çayır.

¹⁵Yedi Jagop, toydu, ayırlandı sövüklü.

Semirdi, boşlandı, keğardı, saldı Biy Teñrisin, yaratuçisin kensiniñ, da xayttı Teñridän xutxaruçisından kensiniñ.

(58v) ¹⁶Öçäştirdilər meni yatları bilä kensiläriniñ da gurk'ları bilä kensiläriniñ açıttilar meni.

¹⁷Xurban ettilär şaytanlarga, da düğül Teñrigä, gurk'larnı, ki bilmäs edilär, yañı da keçövlü, xaysın ki heç tanımaslar edi ataları alarnıñ.

¹⁸Saldıñ Biyni, ki toyrudu seni, unuttıñ Teñrini, ki yedirdi seni.

¹⁹Kördi Biy da paǵıllandı, yüräkländi üsnä xızlarıñniñ da oylanlarıñniñ kensiniñ ²⁰da ayttı:

«Çövüriyim yüzümnü benim al(59r)ardan da körgüziyim alarga, ki ne bolmaxtır soyyuğı zamanda.

Zera bir bulayı millättirlär alar, da oylanlar biyänmägän, ²¹alar paǵıllandırdılar meni yalğan

Teñriläri bilä kensiläriniñ da açittılar meni gurk'larına kensiläriniñ.

Xaytöp men dä paçillatıyım alarni hörmätsiz millät bilä da essiz millät bilä açitiyım alarni».

[Молитва]

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Džanga, hali, da dayma, meñi meñilik.

Amən.

[Колофон]

Yazdırgan da sarnagan birlängäylär yazuçi bilä, da aņlagaylar Jisus K'risdoska eyäläri alarniñ, amən meñi uçmaçına, amən eyçi.

[Псалом 36/37] 36

(59v) Saymos yeñmäx üçün Tawit'niñ, 36.

¹Paçillanmagın yamanlarga, ne alarga, ki etärlär töräsizlikni.

²Zera, neçik biçän, tezindän çurugaylar, neçik yaş otu biçänniñ, tezindän keçkäylär.

³Umsan Biygä da et tatlılıxni, tur dünyäda da kütülgäysen ululuğundan anıñ.

⁴(60r) Xol Eyämizdän, da ol bergäy saña çoltçasın yüräkiñniñ, ⁵belgirt alnına Eyämizniñ yoluñnu seniñ da umsan aņar, ki ol etkäy ⁶da çixargay, neçik yarix, artarlıxniñni seniñ da könülüküñnü seniñ, neçik yarimkün vaçtı.

⁷Hnazant bol Eyämizgä da paçillanma alarga, kimlär ki keräksiz boldu yolları alarniñ adam bilä, ki etär töräsizlikni.

⁸Tiyil yüräklänmäxtän, da tin öçäşlänmäxtän, da paçillanma yamanlarga.

⁹Yamanlar tezindän taspolarlar, evet kimlär (60v) tözärlär Eyämizgä, alar meñärlär dünyäni.

¹⁰Azgına dayı da soņra bolmısar yaman, izdägäysen yerin anıñ da tapmagaysen.

¹¹Yoçsa kimlär ivaştir, alar meñärgäylär yerni da tıngaylar köp eminliklärinä kensiläriniñ.

¹²Baçar yazıçlı artarga da çičildatir üsnä anıñ tişlärin kensiniñ, ¹³yoçsa Biy külär andan.

Zera äväldän köriyir, ki yetiştir küni anıñ.

¹⁴Xiliç çixardılar yazıçlılar da çordular yayların kensiläriniñ urmaga yarlıni da çaräsizni, öldürmä anı, ki çonarhdır yüräki bilä.

(61r) ¹⁵Xiliçläri alarniñ kirsın yüräklärinä alarniñ, da yayları alarniñ sıñyalasın.

¹⁶Igidir az nemäsi artarlarniñ, ne ki köp ululuğu yazıçlıniñ, ¹⁷da biläkläri öktämlärniñ sıñyalagay.

Toçtatir Biy artarlarni ¹⁸da tanir küñüñ zadasızlarniñ, çaranklıçı alarniñ meñilik bolgay.

¹⁹Uyalmagaylar yaman zämanädä, yoçsa küninä açlıxniñ toygaylar.

²⁰Ošta yazıçlılar taspolgaylar, yoçsa duşmanları Eyämizniñ hörmätläniñ biyiklängänlärinä kensiläriniñ eksilgäylär, neçik tütün, ki eksilir.

(61v) ²¹Ötünç alır yazıçlı da tölämä, evet kim artardır, yarlıyar da berir.

²²Kimlär alyışlarlar Biyni, meñärgäylär yerni, da kimlär çaryarlar, taspolgaylar andan.

²³Eyämizdän toyrular yürügäni adamniñ, yolun anıñ ol klär asri.

²⁴Egär tayılsa da, ol yixılomagay, zera Biy çol kötürüçisidir anıñ.

²⁵Oylan edim men, da çaryadım, da körmädım artarni, ki heç bolgay, da ne oylun anıñ, ki klängäy ötmäk.

²⁶Kim här kez yarlıyar da berir ötünç, butaçı anıñ alyışlı bolgay meñilik.

(62r) ²⁷Keri bol yamandan da et yaçşı, da tıngaysen meñi meñilik anda.

²⁸Biy sövär toyruluğnu da heçkä bermäs arisin kensiniñ, yoçsa meñilik saçlar alarni.

Töräsizlär sürülgäylär birdän, da budaçı yamanlarniñ taspolgaylar.

²⁹Yoçsa artarlar meñärgäylär yerni da turgaylar meñilik anda.

³⁰Ayzi artarniñ sayışlar eslilikni, da tili anıñ sözlär könülükni.

³¹Oreñki Teñriniñdir yüräkinä anıñ, da yañilmagay yürügäni anıñ.

(62v) ³²Baçar yazıçlı artarga da klär öldürmä anı, ³³yoçsa Biy çoymastir anı çoluna anıñ da suçlu etmä anı, çaçan yaryu etsä aņar.

³⁴Töz Eyämizgä da saçla yolların anıñ, da biyiklätkäy seni meñärmä yerni, da taspolganların yazıçlılarıniñ körgäysen.

³⁵Kördüm öktämi kötürülgän, biyiklängän, neçik ormanı Lipanarniñ.

³⁶Keçtim — da ošta yoç edi, izdädım — da tapılmadı yeri anıñ.

³⁷Saçla zadasızlıxni da baç toyruluğnu, zera bar nasibi adamniñ eminlik etüçi.

(63r) ³⁸Töräsizlär sürülgäylär birdän, da budaçı öktämlärniñ taspolgay.

³⁹Xuçarılmaç artarlarga Eyämizdändir, baçuçidir alarga zamanına tarlıçlarıniñ.

⁴⁰[Этот стих оставлен без перевода].

[Псалом 37/38] 37

¹Saymos Tawit'niñ, jişadagina şapatniñ, 37.

²Biy, yüräklänmäçiñ bilä seniñ azarlama meni da öçäşmäçiñ bilä seniñ ögütlämä meni.

³Zera oçlarıñ uruldı maña, da mendä toçtaldı çoluñ seniñ.

⁴Yoxtur saşaymaş tenimä benim yüzündän öçäşmäşiniş seniş.

Yoxtur eminlik (63v) söväklärimä benim yüzündän yazıřlarımniş benim.

⁵Töräsizlikim biyikländi başımdan, neçik yük ayır, ayırlandı üstümä benim.

⁶Isländilär da çiridilär yaralarım yüzündän harsizlişimniş benim.

⁷Miskinländim da aşah boldum asrı, kün uzun çayyulu yürüdüm, ⁸zera boyum tolu boldu çiyin bilä da yoxtur saşayma tenimä benim.

⁹Xiynaldim da aşax boldum asrı, tiyilir edim küstüngäninä yüräkimniş benim.

¹⁰Biy, alnişadır seniş barça küsänçlikim, da küstünmäşim sendän yapılmadı.

(64r) ¹¹Yüräkim öçäşländi mendä, da ketti küçüm benim, yarıç közlärimniş benim, da bu bolmadı benim bilä.

¹²Dostlarım da yovuřlarım alnişma yuvuřlandılar da turdular, da yuvuřlarım yırařlandılar mendän.

¹³Küç etiyir edilär maşa da izdiyir edilär boymni, kimlär ki kliş edilär yamannı üstümä benim, saşış ettilär töräsizlikni da aldanmaşni kün uzun saşış ettilär.

¹⁴Yoşsa men — neçik çulaxsöz, ki işitmäs, da tilsiz, ki açmas ayşin kensiniş.

¹⁵Boldum men neçik adam, ki işitmäs da yoxtur söz ayşina aniş.

(64v) ¹⁶Men saşa, Biy, umsandim, da sen işitkäysen maşa, Biy, Teşrim.

¹⁷Ayttim, ki sövünmäğäylär maşa duşmanlarım; tayılğanına ayaxlarımniş benim üstümä ulu da ulu saşış ettilär.

¹⁸Men çiyinga hadirmen, da ayrişim alnişmadır här sahat.

¹⁹Töräsizlikimni aytiiyim da çayyuriiyim yazıřlarım için.

²⁰Evet ki duşmanlarım tiridirlär da çuvatlıdırilar mendän, da köp edilär, ki körälmäslär edi meni borçsuz.

(64^{bis}r) ²¹Ki tölädilär maşa yaman ornuna yaşşılışniş, yaman sözlär edilär benim için, ki men barir edim artından yaşşı artarlişniş.

²²Salma meni, Biy, Teşrim, da ne yıraş bolma mendän, ²³baş boluşma maşa, Biy çutçarılmamızniş benim.

[Псалом 38/39] 38

¹Tügällängäninä Titovnuş alışı Tawit'tän, 38.

²Ayttim, ki saşlişim yolumnu benim, ki yazıř etmäğäymen tilim bilä.

Xoydum saşlovuči ayşima benim, çarşı bolğanına yazıřlıniş alnişma benim.

³Xulaxsöz boldum da aşaxlandim, tiyildim öçäşlänmäştan, da ayrişim yäşirdi mendä.

⁴Xizdi yüräkim çanıma benim, da saşışima yandı ot.

(64^{bis}v) ⁵Sözlädim tilim bilä da aytım:

Körgüz maşa, Biy, soşyumnu da sanin künlärimniş, ne çadardır, ki biliiyim, ki ne çadar eksilip-tir mendän.

⁶Ošta ölvö bilä çoyduş künlärimni benim, da bolmadı çuvatimniş benim neçik nemä dä dir alnişma benim. Hälbät, barı boştur barça adam tenli.

⁷Eğär ki ne türlü dä sürättä yürür adam, hälbät, boş çalışır, çazyanir da bilmäs ki kimğä yıyar.

⁸Xaytıp, kimdir tözümlüküm benim, egär sen bolmasaş, Biy, ya bolmaşı çuvatimniş egär sendän bolmasaş?

(65r) ⁹Barça töräsizlikimdän benim çutçardıniş meni, uyat harsizlarga ettiş meni.

¹⁰Tiyildim da açmadim ayşimni, zera sen ettiş.

¹¹Keri et mendän çiyinimni benim, zera çuvatından çoluşnuş seniş men eksildim.

¹²Azarlamaş bilä yazıř için öğütlädiş adamni, oprattıiş, neçik pavuçinani, boyun aniş. Hälbät, boştur här adam.

¹³İşit, Biy, çoltçama benim, çulax çoy alışıma benim, yaşlarıma benim tiyilma.

Yatmen men alnişa seniş, çarib da keçövlü, neçik barça atalarım.

(65v) ¹⁴Xoy meni, ki tingaymen, negä dinča ketmiyirmen, çayda ki dayı tapulmişarmen.

[Псалом 39/40] 39

¹Saşmos Tawit'niş, 39.

²Tözmäş bilä tözdüm Eyämizgä, da başti maşa, da işitti alışıma benim.

³Çiçardı meni çuyurdan miskinlikniş, balçıçtan da igränçiliktän.

Toxtattı çaya üsnä ayaxlarımni benim da tüzätti yürüganimni.

⁴Xoydu ayşima benim alışı yäni, alışıin Eyämiz Teşrimizniş bizim.

Körgäylär köplär, da çorçkaylar, da umşangaylar Biygä; ⁵san ol kişigä, çaysiniş ki atına Eyämizniş umşası bar,

(66r) Başmadı ol boşluçta, da ne yalşan suşlanmaçta.

⁶Köp ettiş sen, Biy, Teşrim, sk'ançelik'işni, saşışlarından seniş yoxtur kimsä saşa oşşaş.

Ayttim da sözlädim, da artıç boldu, ne ki san; ⁷çurbanga da biyänmädiş; işitmäş toxtattıiş maşa; çurban da yazıř için çolmadıiş.

⁸Ol sahat aytтім, ki ošta kelirmen men, başi-na bitikniñ yazgandır benim üçün:

⁹Etmägä erkiñni seniñ, Teñrim, klädim da orenk'iñni seniñ içimä çarnimniñ benim.

(66v) ¹⁰Süvünçlük berdim artarlıxıñni seniñ ulu yixövlärdä, ošta ayzimni benim tiymandır sendän.

Biy, sen bildiñ, ki ¹¹artarlıxıñni seniñ yapmadım yüräkimä benim, könülüküñni da çutçarmaxıñni.

Ayttım da yaşırmadım yarlıyamañni da könülüküñnü ulu žoçovurttan.

¹²Sen, Biy, yıraç etmägin şayavatıñni mendän, zera yarlıyamañni da könülüküñ hər sahat yöpsünür meni.

¹³Çövrämä boldılar yamanlar, (67r) çaysılarıniñ ki yoxtur sanı, yetiştirilär maña töräsizliklär, da men bolmadım körmä.

Köp boldular, ne ki saçı başimniñ, da yüräkim çoydı meni.

¹⁴Klädi Biy çutçarma meni, da Biy boluşma maña baçtı.

¹⁵Uyalsınlar da uyatlı bolsunlar, kimlär klädilär boyumni keçirmä bunı, çaytsınlar kötünkeri da uyalsınlar, kimlär sayış etärlär edi maña yaman.

¹⁶Tartsınlar uyatni bu sahat tezindän, kimlär aytir edilär maña: «Vaç-vaç».

¹⁷Sövünsünlär da färäh bolsunlar saña barçası, kimlär çolarlar seni, Biy.

(67v) Aytıqlar hər sahat: «Uludur Teñri»,— da kimlär sövär çutçarmañni seniñ.

¹⁸[Этот стих оставлен без перевода].

[Псалом 40/41] 40

¹Saymos Tawit'niñ, 40.

²San añar, kim sayışlar yarlini da çaräsizni! Yaman kündä çutçarir anı Biy.

³Biy çutçarir anı da tırgızir, sanlı etär anı yer üsnä da çıçara bermäs anı çoluna duşmanlarıniñ.

⁴Biy boluşuçidir añar çastalıxına anıñ krovatına: barça töşägin anıñ çaytarir çastalıxından anıñ.

(68r) ⁵Men aytтім: Biy, yarlıya maña, sayayt boyumni: men yazıç ettim saña.

⁶Duşmanlarım ayttilär maña yaman: «Xaçan bolgay, ki ölgäy, taspolgay atı anıñ?»

⁷Kirir edi körmä boşluñnu, sözlär edi yüräkinä kensiniñ, yıyar edi töräsizlikni boyuna kensiniñ.

Çıçarı çıçar edi da yänä anı sözlär edi, ⁸menim üçün şipildaşlar edilär barça duşmanlarım.

Sayısladılar yaman üstümä benim, söz töräsizliktän çoydular üstümä benim.

⁹Şaxat, kimlär (68v) yuqlarlar, dayi turmaylar mı? ¹⁰Xaysi ki adam da eminlikimniñ benim, çaysına ki men umsanirmen,

Kim yer edi ötmäkimni benim, yiyi klädi etmä maña aldamañni.

¹¹Yoçsa sen, Biy, yarlıya maña, turçuz meni, da töliyim alarga.

¹²Bundan bilgäyimen, ki biyändiñ maña, ki färäh bolmagaylar üstümä duşmanlarım.

¹³Yoçsa meni zadasızlıç üçün benim yöpsündüñ, toxtattıñ meni alniña seniñ meñilik.

¹⁴Alıñılı Biy Asduadz İsrajelniñ meñi meñilik, bolsun, bolsun.

[Псалом 41/42] 41

¹Esliliki üçün, Gorça oylunuñ, 41.

(69r) ²Neçik suçlanir yednorozec çovraç suvuna, ol türlü küsänçtir boyum saña, Teñri.

³Susamıştir saña boyum, Asduadz çuvatlı da tiri. Xaçan kelip körüngäyimen yüzünä Asduadzniñ?

⁴Boldu maña yaşlarım yemäk kündüz u keçä, da ol ki aytir edilär maña hər kün, ki: «Xaydadir Teñriñ seniñ?»

⁵Bunı haçan aņsam edi, çayçurur edi boyum, çuvatlanir edim, ki kirgäy edim övinä sk'ançelikniñ öviniñ Teñriniñ, avazi bilä sövünmäñniñ, tapunmañniñ, da avazi bilä yaxşı tirilmäñniñ.

⁶Xaytıp nek çayçulusen, boyum, ya nek yüräkländirirsen meni? Umsan Teñrigä, tapun añar, çutçaruçisi yüzümnüñ benim Teñridir.

⁷Boyum asrı öçäşländi bunuñ üçün, aņdım seni ulusundan Jortanannıñ, tayıñdan Hermonnuñ giçi.

⁸Teränliç teränliçtän sarnadılar alniña avazına açınlarıniñ seniñ.

Barça prihodañ da tolyunlarıñ seniñ keçtilär üstümdän benim.

⁹Kündüz simarladı Biy yar(70r)lıyamañniñ kensiniñ, keçä alıñışın yäñi da çoltçam Teñrigä tirlikim üçün benim.

¹⁰Ayttım Teñrigä: yöpsünövlümsen, nek saldıñ meni, nek çayçulu yürüyirmen men çıynaganına duşmanimniñ benim?

¹¹Uvalganına söväklärimniñ benim azarladılar duşmanlarım benim, aytıp maña hər kün, ki: «Xaydadir Teñriñ seniñ?»

¹²Xaytıp nek çayçulusen, boyum, ya nek yüräkländirirsen meni? Umsan Teñrigä, tapun añar: çutçaruçisi yüzümnüñ benim Teñridir.

[Псалом 42/43] 42

Saymos Tawit'niñ, 42.

¹Yarçu et maña, Asduadz da könülük et maña yarçuma benim.

(70v) Millättän, ki düğöldür surp, adamdan yazıçlı da ustasaxla meni.

¹¹İşit, *çiz*, da *baç*, aşaxlat *çulaçiqnı*, unut *žovurtuñnu* da *övin atañnıñ*, ¹²*zera suçlandı çan körkiñä*.

Bu kensidir *Biyiñ seniñ*, yerni *öpkäysen* buñar, ¹³da *çizi Džuraniñ* yerni *öpkäy* buñar, *çurban* bilä yüzün aniñ tapungaylar ululari *žovovurtnuñ*.

(75r) ¹⁴*Barça hörmäti çan çiziniñ* tibiñä, *kiyiniş altinli*, *tüzülgän* da *körkätkän*.

¹⁵*Eltkäylär çanga gojs çizlar* artından aniñ, da *siñarlarin* aniñ *eltkäylär* añar.

¹⁶*Küvürgäylär sövünçlük* bilä da *färählik* bilä da *eltkäylär palacına çanniñ*, ¹⁷da *ornuna atalariniñ* seniñ *bolgaylar oylanlariniñ* seniñ.

Xoygaysen alarni *buyruççi* *barça yerdä*, ¹⁸da *añilgay* atinñ seniñ *barça millät* *millättän*.

Bunuñ *üçün žovovurtlar* tapungaylar *saña* (75v) *meñi* *meñilik*.

[Псалом 45/46] 45

¹*Gorça oylanlariniñ* yapuçlar *üçün*, *saymos* *Tawit'niñ*.

²*Teñrimiz* bizim *išançimiz* da *çuvat*, *bolušuçi* *tarlıçimizda*, *ki tapti* *bizni* *asri*.

³Bunuñ *üçün çorçmalıç* *biz bulyanganına* yeriniñ, *teşkirilgäninä* *taylariniñ* *yüräkinä* *teñizniñ*.

⁴*Çaxirdilar* da *bulyandilar* *suvları* *alarnıñ*, *bulyandilar* *taylar çuvatından* aniñ.

⁵*Ketkänläri açın suvlariniñ* *färäh etärlär* *şähärin* *Teñriniñ*, da *ari etti övin* *kensiniñ* *Biyiklängän*.

(76r) ⁶*Teñri içinä* *alarnıñ*, da *alar seskänmägäylär*, *boluškay* *alarga Asduadz* *ertädän ertägä* *dirin*.

⁷*Öçäşländilar* *gırkçılar*, da *aşaxlandilar* *çanlıçlar*, *avaz etti* *Biyiklängän*, da *bulyandı* *yer*.

⁸*Biy çuvatniñ* *bizim bilä*, *yöpsünövlüdür* *Teñrisi* *Jagopnuñ*.

⁹*Keliñiz* da *koriñiz işin* *Teñriniñ*, *ki etti nişanlar* da *peşälär* *yer üsnä*.

¹⁰*Yeñdi uruşlarni* *uçundan uçuna* *dirä dünyäniñ*, *yaylarni* *uvatti*, *yaraylarni* *sindirdi* da *çalçanlarni* *küydürdi* *ot bilä*.

¹¹*Ertäläniñiz* (76v) da *taniñiz*, *ki menmen* *Teñri*, *biyik* *bolgaymen* *gırkçılar* *üsnä* da *biyiklängäymen* *yer üsnä*.

¹²*Biy çuvatniñ* *bizim bilä*, *yöpsünövlüdür* *Teñrimiz* *Jagopka*.

[Псалом 46/47] 46

¹*Saymos*, *alçısi* *Gorç oylanlariniñ*, *saymos* *Tawit'niñ*, 46.

²*Xars* *uruñuz*, *barça* *gırkçılar*, *çaxiriñiz* *Teñrigä* *sövüñgän* *avaz bilä*.

³*Biy* *biyiklängän* da *çorçulu*, *çan* *ulu üsnä* *barça yerniñ*.

⁴*Hnazant etti žovovurtnu* *bizim bilä* da *hetanosları* *tibiñä* *ayaçlarimizniñ* *bizim*.

⁵*Tañladı* *bizni* *kensinä* *çařanklıçka*, *körküñdän* *Jagopnuñ*, *çaysin* *ki sövdi*.

(77r) ⁶*Açıñdi* *Asduadz* *alçış bilä*, da *Biyimiz* *bizim avazi* *bilä* *biryiniñ*.

⁷*Saymos* *aytiñiz* *Teñrimizgä* *bizim*, *saymos* *aytiñiz* *çanimizga* *bizim*, *saymos* *aytiñiz*.

⁸*Xan* *ulu* *barça yerdä* *Asduadzdir*, *saymos* *aytiñiz* *añar* *eslilik bilä*.

⁹*Xanlıç* *etti* *Asduadz üsnä* *gırkçılarnıñ*, *Asduadz* *olturdu* *olturuçuna* *arilikniñ* *kensiniñ*.

¹⁰*Buyruççilari žovovurtnuñ* *yıyıldilar* *alnına* *Teñrisiniñ* *Aprahamniñ*, *zera* *Teñriniñ* *çuvatları* *yerdän* *asri* *ayıñdilar*.

[Псалом 47/48] 47

¹*Saymos* *alçış* *Gorç oylunuñ*, *ekinçi* *şapatniñ*, 47.

(77v) ²*Uludır* *Biy* da *alçışlıdır* *asri* *şähärinä* *Teñrimizniñ* *bizim*, *ari* *taçiniñ* *aniñ*.

³*Baziç* *tib*, *sövünsün* *sövünmäç* *bilä* *barça yerdä* *tayları* *Sionnuñ*, *yarımkeçä* *sarı* *şähäri* *ulu çaniniñ*.

⁴*Asduadz* *dadžarına* *kensiniñ* *belgirir*, *zämänasinä*, *ne* *türlü* *bolušuçi* *bolur* *edi* *alarga*.

⁵*Ošta çanlıçları* *yerniñ* *yıyıldilar* da *tüşkäylär* *birgä*.

⁶*Kensiläri* *kördilär* *bu* *türlü* *tañlandilar*, *öçäşländilär*, *seskändilär*, ⁷da *titrämäç* *aldı* *alarni*.

Anda *inçamaç*, *neçik* *toyurganda*, ⁸*yel* (78r) *küclü* *uvatır* *kerapni* *otraçta*.

⁹*Ne* *türlü işittiç*, *ol* *türlü kördüç* *şähärinä* *Eyämizniñ* *çuvatından*, *şähärinä* *Teñrimizniñ* *bizim*.

Teñri *himlä* *saldı* *añar* *meñilik*, ¹⁰*yöpsündüç* *Asduadz* *yarlıçamaçiqnı* *ičinä* *žovovurtuñnuñ* *seniñ*.

¹¹*Atiñ bilä* *seniñ* *ol* *türlü* *alçışiqnı* [=alçışiqnı da] *seniñ* *barça dünyäda*, *artarlıçiqnı* *bilä* *toludur* *oñuñ* *seniñ*.

¹²*Färäh* *bolgay* *taçi* *Sionnuñ*, da *sövüñgäylär* *çizları* *Jutaniñ* *seniñ* *könülük* *üçün*, *Biy*.

(78v) ¹³*Yürüñüz* *Sionda*, *çövräläñiz* *anı* da *aytiñiz* *ganonk'ları* *aniñ*.

¹⁴*Xoyuñuz* *yüräkiñizni* *sizniñ* *üsnä* *çuvatiniñ* *aniñ*, *üläşiñiz* *berkliklärin* *aniñ*, *ki* *aytma* *bolgaysiz* *özgä* *millätkä*:

¹⁵*Budur* *Asduadz*, *Asduadzimiz* *bizim* *meñi* *meñilik*, da *bu* *kütkäy* *bizni* *meñilikkä* *dirä*.

[Псалом 48/49] 48

¹*Gorç oylunuñ*, *saymos* *Tawit'niñ*, 48.

²*İšitiñiz* *bunu*, *barça* *millät*, *çulaç* *çoyuñuz* *barçañiz*, *ki* *turiyirsiz* *dunyäda*.

³Тoуunĉlari yerniĉ da oylanlari adamniĉ, birgä ulular da kiĉilär.

(79r) ⁴Ayziĉ sözlägäy eslilikni, da saýiřlari yüräkimiĉ meniĉ — aytmaĉni.

⁵Ařaýlatiyim manigä xulaĉimni, aĉiyim manilärni alyiř bilä bařlamayta:

⁶ «Nek heĉ ĉorĉarmen men künnüĉ yamani-na? Zera töräsizliklari yürügäniĉmeniĉ meniĉ övramä boldilar meniĉ».

⁷Umsanganlar ĉuvatlarina kensiläriniĉ, köplüĉünä ululuĉlariĉ kensiläriniĉ maytangaylar.

⁸Xardař ĉutĉarmas da ĉutĉarmas adam, da ne bermäs Teĉrigä ĉutĉarganiĉ kensiniĉ, ⁹da ne bahasiĉ ĉutĉarmaĉina boyunuĉ kensiniĉ.

(79v) Xazyan meĉilik, ¹⁰da tirilgäysen soĉyuga dirä, da körmägäysen buzulmayliĉni.

¹¹Haĉan körsäĉ, ki eslilär öliyir, birgä ĉarsizlar taspolgaylar da ĉoygaylar yatlarğa ululuĉlariĉ kensiläriniĉ.

¹²Kerezmanlari alarniĉ övlari bolsun alarniĉ, da ĉalupasä alarniĉ uruy uruydan, da sarnalgay atlari alarniĉ topraylariĉ kensiläriniĉ.

¹³Adam hörmättä edi, da anlamadi; teĉ boldu dĉanavarlarğa tilsiz da oĉsadi alarğa.

¹⁴Bu yoldur yaĉilmaĉiniĉ (80r) alarniĉ, bundan soĉra ayizlari bilä kensiläriniĉ biyängäylär.

¹⁵Neĉik ĉoy, tamuĉka ĉiĉara berilgäylär, da ölüm kütkäy alarni da buyruĉ etkälär alarğa toyrular taĉ maĉina.

Boluřlari alarniĉ opransiĉ tamuĉta da hörmätlärindän kensiläriniĉ tüssänlär.

¹⁶Evet tek Asduadz ĉutĉargay boyumnu ĉolundan tamuĉnuĉ, ne sahat yöpsünsälär meni.

¹⁷Xorĉma, ĉaĉan ululansa adam, da ĉaĉan köp bolgaylar, hörmät etärlär aĉar.

¹⁸Dügül ki ölgäniĉnä kensiniĉ (80v) alsar birgäsinä barĉani, da dügül ki kirir hörmäti öviniĉ aniĉ birgäsinä.

¹⁹Yoĉsa boyu aniĉ tirlikiniĉ kensiniĉ alyiřlangay, tapungay saĉa, ĉaĉan yaĉři etsäĉ sen aĉar.

²⁰Kirgäy ol, neĉik dĉinsi atalariĉniĉ, meĉilikkä dirä yariĉ körmägäy.

²¹Adam hörmättä edi, da anlamadi, teĉ boldu dĉanavarlarğa tilsiz, da oĉsař boldu alarğa.

[Псалом 49/50] 49

Saĉmos Jasap'niĉ, 49.

¹Teĉri teĉrilärniĉ, Biy sözlädi, ündädi düniani kün toyuřtan kün batiiřina dirä.

(81r) ²Siöndan ulu roskoř ĉutĉarilmaĉindän körkünüĉ aniĉ.

Teĉrimiz biznim aydiĉni kelgäy, ³da Teĉrimiz bizim tüyilmagay.

Ot alnina aniĉ palaylagay, da övrařiniĉä aniĉ yařnamaĉ [yařmnamaĉ] asri.

⁴Ündägäy kökni yoĉartin da yerni, yaryulama ĉoyovurtun kensiniĉ, ⁵yiyimaga ĉatina arilärin kensiniĉ da kimlär ĉoyar oferasin antniĉ stolu üsnä aniĉ.

⁶Aytkaylar köklär artarliĉin aniĉ, zera Asduadz yaryuĉidir.

⁷Iřit, ĉoyovurtum, da sözliyim (81v) seniĉ bilä, da Israjel, saĉa taniĉliĉ beriyim, ki Asduadz, Asduadziniĉ seniĉ menmen.

⁸Dügül ki ofera üĉün azarlarmen seni, zera ĉurbaniniĉ seniĉ alnimadir här sahat.

⁹Yöpsünmändir öviĉdän seniĉ ögüzlär, da ni böläkiĉdän seniĉ eĉkilär.

¹⁰Menimdir barĉa kazan ormanniĉ, kiyik taylariĉ da barĉa dĉanavar.

¹¹Bilirmen uĉariĉ kökniĉ, körkü tüzlärniĉ mendädir.

¹²Egär aĉiĉsam, saĉa nemä aytman, zera menimdir dünia tügälliki bilä kensiniĉ.

(82r) ¹³Yemändir men etin ögüzläriniĉniĉ seniĉ, da ne ĉanin eĉkiläriniĉniĉ seniĉ iĉmän.

¹⁴Sun Teĉrigä ĉurban alyiřtan, tügällä Biyiklängängä antiĉni seniĉ.

¹⁵Sarnagaysen alnima küünä tarliĉiniĉniĉ, men ĉutĉargaymen seni, da sen haybatlagaysen meni.

¹⁶Evet yaziĉliga aytir Teĉri: «Ay sen, nek aytirsen artarliĉimni meniĉ ya alirsen antiĉniĉniĉ ayziĉa seniĉ?»

¹⁷Zera sen klämädiĉ ögütümni meniĉ da kerisaldiĉ barĉa sözlärin ayziĉimniĉ meniĉ.

(82v) ¹⁸Körsäĉ edi oyurunu, yürür ediĉ aniĉ bilä da itlär bilä ĉoyar ediĉ ülüřüĉnü seniĉ.

¹⁹Ayziĉniĉ yiyi sözlär edi yamanni, da tiliĉ seniĉ tizär edi ustatliĉni.

²⁰Olturup ĉardařiniĉ üĉün yaman sözlär ediĉ da üsnä oylunuĉ anaĉniĉniĉ ĉoyar ediĉ pogorřen'ani.

²¹Bunu barĉa ettiĉ, da tüyildim saĉa; saĉindiĉ töräsiz esiĉä seniĉ, ki men saĉa oĉřagaymen.

Xaytiĉ azarliyim da ĉoyiyim bunä barĉa alniĉa seniĉ, ²²aĉlaniz, barĉaniz, kimlär unutupsiĉ Teĉrini.

(83r) Bolmagay, ki alingaysiz, da kimsä bolmagay, ki ĉutĉargay.

²³Xurban alyiřniĉniĉ haybatli etkäy meni, da andadir yol, ĉayda körgüzsäm aĉar ĉutĉarmaĉiniĉ Teĉriniĉ».

[Псалом 50/51] 50

¹Yeĉmäĉ, saĉmos Tawit'niĉ, ²ĉaĉan keldi aĉar Natan markare, ĉaĉan ki barip edi Persape ĉatina.

³Yarliĉa maĉa, Teĉri, ulu yarliĉyamaĉiĉa körä

seniñ da köp şayavatiña körä seniñ buz töräsizlikimni menim.

⁴Artıx yuv meni töräsizlikimdän menim da yazıxımdan menim aruv et meni.

(83v) ⁵Töräsizlikimni menim men mendän birlimen, da yazıxlarım menim alnımadır menim här sahat.

⁶Saşa yalız yazıx ettim, Biy, da yaman alniña seniñ ettim,

Neçik artar bolgaymen [=bolgaysen] sözüñä seniñ da yeñgäysen yarıuñda seniñ.

⁷Töräsizlik bilä başlandım, da yazıx içinä toyurdi meni anam.

⁸Sen, Biy, könülükñü sövdüñ, belgisizni da yapuxnu eslikniñ bilä seniñ belgirttiñ.

⁹Saç maşa ajzok' [azok?'] bilä, da aruv bolgaymen, (84r) yuvundum da xardan ax boldum.

¹⁰Işitmäli et maşa, Biy, sövünçlükñü da färâhlikni, da sövüngäy söväklärım müşxüllängän.

¹¹Xaytar yüzüñnü yazıxlarımdan menim, da barça töräsizlikimni menim arit mendän.

¹²Yüräk aruv toxtat mendä, Asduadz, da dżan toyru yänirt xarnıma menim.

¹³Salma meni, Biy, yüzüñdän seniñ da Ari Dżanıñni seniñ çıxarma mendän.

¹⁴Ber maşa sövünçlük xutxarıлмаxтан da dżanı bilä ululuğunıñ seniñ toxtat meni.

(84v) ¹⁵Ovrätkäyemen töräsizlärgä voluñnu seniñ, da öktämlär saşa xaytkaylar.

¹⁶Xutxar meni xandan, Asduadz, Asduadz xutxarıлмаxımnıñ menim, sövüngäy tilim artarlıxıñdan seniñ.

¹⁷Biy, egär erinlärimni açsañ, ayzım avaz bilä sarnagay alıñıñni.

¹⁸Egär kläsäñ edi, xurban etär ediç, yoçsa sen tiri xurbanga biyänmädiñ.

¹⁹Xurban Teñrigä dżan xonarh, yüräk aruv, da aşay dżanıñ Teñri heç etmästir.

²⁰Yaşşı et, Biy, erkiñ bilä Sionga; yasalsın mur(85r)ları Erusayemniñ:

²¹Ol sahat biyängäysen xurbanıña artarlıxıñni, ant bilä xurban: xoçgaylar seyanıña seniñ ögüz.

[Псалом 51/52] 51

¹Yeñmäx üçün da ustatlıx üçün Tawit'kä, zamanıña, ²xaçan keldi Etomajeci, da aytı Sawuyga, ošta Tawit' keldi övinä Apimelik'niñ, 51.

³Ne maxtanir yamanlıx bilä xuvatlı töräsizlikni? ⁴Här kündä egirlikni sayış etti tilinä kensiniñ.

Neçik yülgüç iti, itilädi ustatlıxni, ⁵sövdi yamanlıxni, ne ki yaşşılıxni, töräsizlikni, ne ki sözləri toyru.

(85v) ⁶Sövdi ol barça sözlärni siniñlixiñniñ da tilni ust.

⁷Bunuñ üçün Asduadz sindirgay anı tügälinçä, üzgäy da çıxargay anı övindän kensiniñ da korenin anıñ yerindän tirlilikniñ.

⁸Körgäylär artarlar da xoçkaylar, aşar külgäylär da aytkaylar:

⁹Bu kişidir, ki etmädi Teñrini kensinä boluş, yoçsa umsandı köp ululuğına kensiniñ da xuvatlandı boşluğundan kensiniñ.

¹⁰Yoçsa men — neçik zäytin teräk tolu yemişli övinä Teñriniñ; umsandı yar(86r)liyamaxına Teñriniñ meñi da meñi meñilik.

¹¹Tapungaymen saşa meñilik, ki ettiñ, da tözgäyemen atıña seniñ, zera tatlısen alnıña ariläriñniñ.

[Псалом 52/53] 52

¹Yeñmäx üçün Maşayetanıñ. Eslikli Tawit'kä, 52.

²Aytti harsiz yüräkinä kensiniñ, ki yoçtur Asduadz.

Buzuldular da murdarlandılar töräsizliklärin-dän kensiläriñniñ, da yoçtur kimsä, ki etkäy tatlıliç.

³Teñri köktän baytı barça adam oylanlar ünä, körmägä, ki bolgay mi kimsä esli, ki xoçgay Teñrini.

(86v) ⁴Barçası yañıldılar birgä da keräksiz boldular;

Yoçtur kimsä, ki etkäy yaşşı, da yoçtur ne bir dä.

⁵Ne türlü ki tanımaslar barçası, kimlär etärlär töräsizlikni,

Xaysilar ki yerlär edi xoçovurtumnu, neçik aşın ötmäkiñniñ, da Teñrigä sarnamadılar?

⁶Anda xoçkaylar xoçxu, çayda ki bolmasa xoçxu, zera Teñri tozdurur söväklärin yüz körgänläriñniñ.

Uyalsınlar da da uyatlı bolsunlar, zera Teñri heç etti alarnı.

(87r) ⁷Kim bergäy Siondan xutxarıлмаx Israjelgä! — xaytarma Eyämizgä yäsirlikin xoçovurtunıñ kensiniñ, sövüngäy Jagop da färâh bolgay Israjel.

[Псалом 53/54] 53

¹Yeñmäx alıñ bilä, eslilik Tawit'niñ, ²zamanıña, ki keldilər Zip'açik'lär da ayttilar Sawuyga: ošta Tawit' yaşınıp olturuçtur bizdä.

³Teñri, atıña seniñ tirciz meni da xuvatıñdan seniñ könülük et maşa.

⁴Teñri, işit alıñşıma menim, çulaç xoç sözlärimä ayzımnıñ menim.

⁵Yatlar turdular üstümä benim, da küçlülär izdädilär boyumnu benim da sa'yışlamadilar seni, Asduadz, allarına kensiläriniñ.

⁶Ošta, Asduadz boluşuçim; da Biy yöp(87v)sü-növlü dżanima benim.

⁷Xaytarmaga yamanni duşmanlarım üsnä kö-nülükün bilä seniñ tas etkäysen alarnı.

⁸Men erkim bilä benim çurbanlar sungaymen saña, tapungaymen atıña seniñ, Biy, zera yaşşidir.

⁹Barça tarlıçlarımndan benim çutçardıñ meni, duşmanımni benim kördü közlärim.

[Псалом 54/55] 54

¹Yeñmäç da alıış, saymos esliliknän Tawit'niñ.

²Xulaç çoy, Asduadz, alıışima benim, da kör-mämiş etmä çoltçamni benim.

³Baç maña da işit maña, zera çayyurdum men ayırılanıma benim da öçäşländim.

(88r) ⁴Avazına duşmanniñ da inçitkanından yazıçlıniñ yañıldılar maña, egirlikläri bilä yüräk-läniñ, öç saçlarlar edi maña.

⁵Yüräkim bulıandı mendä, da çorçusu ölüm-nüñ tüştü üstümä benim.

⁶Ah da titrämäç keldi üstümä benim, da yap-ti meni çaranıyuluç.

⁷Aytir edim: «Bersä edi maña kimsä çanat, neçik kügürçinniñ, ki uçup, biyikläniñ, ⁸yıraç-lanıñ, turgıy edim anabadda.

⁹Işanıñ edim Teñrigä, ki çutçargıy edi meni çisçaesliliknän, öçäşlänmäçtän titrövlü da tar yü-räktän».

(88v) ¹⁰Sal, Biy, da ayır tillärin alarnıñ, zera kördüm töräsizlikni da çarşı bolmaçni şahärdä.

¹¹Kündüz da keçä çövräsina boldılar murları-niñ aniñ, ¹²töräsizlik, yamanlıç da yazıçtır içinä alarnıñ, da eksilmädi mahalälärindän alarnıñ liç-va da ustalıç.

¹³Egär ki duşman azarlasa edi, tözgäy edim, şahat, ya klämägän meni ulu sözlägäy edi üstümä benim.

¹⁴Evet sen, adam teñdäşim, yol körgüzüçim da tanışim.

¹⁵Çünki buñar tatlıladıñ maña da saña aşni, (89r) ki bargay ediç birlik bilä övinä Teñriniñ.

¹⁶Kelgäy ölüm üstlärinä alarnıñ da tirilä en-gäylär tamuçka, zera yamanlıçtır övlärinä alarnıñ da ortalarına alarnıñ.

¹⁷Men alnına Teñriniñ sarnadım, da Biy işitti maña. ¹⁸Keçädän, ertä da yarimkündä

Belgirttim da ayttım, da işitkäy avazıma benim, ¹⁹çutçargay eminlik bilä boyumnu benim yuvuçlarımndan benim, ki keräkim bilä ettilär üs-tümä benim.

²⁰Işitkäy Asduadz da aşaç etkäy alarnı, ki il-gäridir meñiliktän.

Zera yoç edi (89v) alarga ornuna da çorçmadı-lar Teñridän.

²¹Saldı çolun kensiniñ tölämä alarga, da alar murdarladılar örenk'i aniñ.

²²Ayırıldılar öçäşlänmäçindän yüzündän aniñ, da yetti yüräklärinä alarnıñ.

İmşaç edi sözläri alarnıñ çet'tän, da kendiläri edilär neçik oç temiri.

²³Sal Biygä çayyurçnu seniñ, da ol yeberir seni, da bermä meñilik seskänmäç artarga.

²⁴Sen, Asduadz, endirgäysen alarnı çuyuruna buzulmaçniñ, adamlar çan töküçilär da ustatlar birlämäg(90r)äylär künlärin kensiläriniñ, yoçsa men saña, Biy, umsandım.

Dun 22. Ganon *sanı* 320 dun.

Alıışı Movsesniñ

[Второзаконие 32: 22-43:

Песнь Моисея, часть 2]

²²Zera ot palayladı yüräklänmäçindän me-nim, küydürgäy da kirgäy tıbdäki tamuçka dirä,

Yegäy yerni da barça östürgänin aniñ yerniñ, yansınlar ot bilä, palaylasın himläri taylarıniñ alarnıñ.

²³Yıyiyim yamanlıçni barça üstlärinä alarnıñ da oçlarım bilä benim tügätiyim alarnı.

²⁴Opranganlar da buzulganlar açlıçtan, kazan sındırgan kibik, ölü yatkanlar barça uçarlarına köknüñ.

(90v) Zamanni saçaytmaçsüz [saçaytmazsz], yeberiyim üstlärinä alarnıñ kazanlarin anabadniñ, ki o yarı bu yarı tartçalagaylar alarnı yergä dirä.

²⁵Çıçartin oylanlar sındıruçılar etkäy alarnı iti, da içkärтин humnalarindan anda zburen'a da çorçu

Otuzyaşarlarin alarnıñ gojsları bilä birgä da oylanlarin toçtalğan çartları bilä birgä.

²⁶Ayttım, ki: «Saçiyim alarnı da tüyiyim anıl-maçin alarnıñ dżinstan».

(91r) ²⁷Yoçesä yoç öçäşlänmäçi üçün da yü-räklänmäçi üçün duşmanniñ, ki uzaç tirilgän bol-magaylar da biyikläniñ, öktämläniñ duşmanlar da aytmagaylar,

Ki: «Xolumuz bizim biyiktir da biläkimiz bi-zim çuvatlı, da Biy Teñri etmädi bunı barça».

²⁸Zera bir dżins sa'yışın tas etüçidirlär alar, da yoçtur alarda eslilik ²⁹da sa'yış etmädilär eskä al-ma bunı barça, çaytıp yöpsüngäylär uyat boyları-na kensiläriniñ.

³⁰Tamaşa ulu budur, ki ne türlü bir miñni çu-valar ya eki tümänläрни teprätirlär,

(91v) Eger ki Biy Teŋri çixara bermäsä edi alarni ya bermäsä edi alarni çollarına duşmanlariniñ.

³¹Zera dügül gurk'ları alarniñ, neçik Teŋrimiz bizim, yoğsa duşmandirlar bizgä yaman sayışlı.

³²Borlaliğindan Sotomnuğdır borlası alarniñ, da bitişlari alarniñ Komordan.

Borlası alarniñ borlası açılıknıñ, da borlası alarniñ açilikindän ötünüñ.

³³Öçäşmäxi azdahanıñ çayır alarniñ, yüräk-länmäxi izniñ çaräsiz sayayma bolmas.

³⁴Dügül bu barça yiyiliptir mendä, möhürlä-nip da sa(91^{bisr})çlaniptir çaznama benim?

³⁵Kününä öç alıp tölämäxniñ töliyim alarga, zamanına, çacan ki urunsa taşka ayaçları alarniñ.

Yovuçtur kün taspolganlarına alarniñ, yeti-şıptir hadirlik bilä Biy üstlärinä alarniñ.

³⁶Yarıular Biy çoyovurtun kensiniñ da çulla-rına kensiniñ övünür,

Ki kördi alarni salgan, çeşilgän da çixara be-riğän yäsirlikkä.

³⁷Da aytir Biy: çanı gurk'larıñiz sizniñ, ki um-sanıp ediñiz siz alarga, ³⁸çaysılarıniniñ ki semizin stollariniñ yer idiñiz da içär ediñiz çayırin çurban-niñ?

(91^{bisv}) Xaytıp turup boluşsunlar da bolsunlar sizgä arça.

Sarnamaçi Movşes markareniñ

³⁹Tanıñiz da körünüz, ki menmen da yoçtur özgä Teŋri dayi mendän.

Men öldürürmen da men tırgizirmen, yaralar-men da men sayaytırmen, da bolmas kimesä, ki çixargay sizni çolumdan benim.

⁴⁰Kötürdüm çolumnu kökkä, ant içtim oñum bilä benim da ayttım, ki tirimen men meñilik.

⁴¹İtiliyim, neçik yaşnamaç, çiliçimni da izdä-mä öç alma çeşiyim oñumnu.

Töliyim tölövün duşmanlarıma benim da klämäs(92r)lärğä meni töliyim tölövün alarga.

⁴²İçiriyim oçlarımnı çanından alarniñ, da çili-çim yegäy et çanından yaralariniñ yäsirlärniñ, başlarıniñ buyruçılarniñ duşmanlarıniñ alarniñ.

⁴³Färäh bolsunlar köklär anıñ bilä, da yerni öpsünlär añar barça oylanları Teŋriniñ.

Färäh bolsunlar gurk'çılar çoyovurtuna anıñ, çuvatlatısnlar anı barça frıştälari Teŋriniñ.

Izdämäç bilä izdäldi öç çanına oylanlarıniñ, tölövü duşmanlarıniñ alarniñ töländi alarga.

(92v) Tölövü klämägänlarıniñ töländi alarga, arıtkay Biy yerni çoyovurtunuñ kensiniñ.

[Псалом 55/56] 55

¹Yeñmäç çoyovurt üçün, ki aruvluçtan yıraç-lanıp edilär, zamanin, ki tutup edilär anı yat mil-lät Kettä, Tawit'niñ nişan yazovu, 55.

²Yarliya maña, Teŋri! zera basti meni uruş; här kün çerüvçilik çıynadi meni.

³(93r) Bastılar meni duşmanlarım här kün, köplär edilär, ki çalışırlar edi benim bilä biyiktän.

⁴Kündüz men çorçmagaymen, zera Biygä um-sandim, ⁵Teŋri bilä maçtagaymen sözlärimni, Teŋ-rigä umsandim da çorçmagaymen — netsär maña adam?

⁶Kün uzun sözlärimni benim heç ettilär, me-nim üçün edi sayışları alarniñ yamanlıçtan.

⁷Yat bolsunlar da yaşına yürüsünlär anlar, ökcämä baçsinlar, neçik baçarlar edi boyuma me-nim.

⁸Neçik heç nemä(93v)dän salgaysen alarni, öçäşmäç bilä çoyovurtlarıniñ tabi etkäysen?

⁹Teŋri, tirlikimni benim aytkaymen saña, çoyiyim yaşimni alniña seniñ, ne türlü simarladıñ sen maña.

¹⁰Xaytsin duşmanlarım artlarına kensiläri-niñ, ne kün ki sarnasaç saña.

Ošta tanidim, ki Teŋrim sensen benim, ¹¹Asduadzni alyışliyim işlarim bilä, da Biyni ögi-yim sözlärim bilä, ¹²Asduadzga umsandim da çorçmagaymen — netsär maña adam?

¹³Mendändir antim, ki bergäyem saña, As-duadz, alyış bilä.

(94r) ¹⁴Xutçardıñ boyumnı ölümdän, közlä-rimni yaştan, da ayaçlarımnı tayılmaçtan, bi-yänçli bolgaymen alniña Eyämizniñ yerindän tiri-lärniñ.

[Псалом 56/57] 56

¹Yeñmäçni buzmagin, Tawit'niñ nişanlı yazov, zamanında, ki çaçip edi ol yüzündän Sawuyunuñ peçeraga anda.

²Yarliya maña, Teŋrim, yarliya maña, zera sa-ña umsandı boyum.

Kölegäsinä çanatlarıniñniñ umsangaymen keç-kinçä töräsizlik.

³Küstündüm alniña Asduadzniñ biyiklängän, alniña Asduadzniñ, yaçşi etüçimniñ.

⁴Yeberdi köktän da tırgizdi meni, çoydı azar-lamaga, kimlär basar meni.

(94v) Yeberdi Asduadz yarliyamaç da könülü-kün kensiniñ da çutçardı ⁵boyumnı benim orta-sindan kazanlarıniñ, zera yuçliyir edim men öçäş-lanıp.

Oylanlarıniñ adamniñ tişlari alarniñ yaray da oçlardir, da tillari alarniñ — neçik iti çiliçi.

⁶Biyiklänpisen sen köktä, Asduadz, barça yer-dädir haybatij seniñ.

⁷Sirtmaç tüzdilär ayaçlarıma benim da aşıçlattılar boyumni benim, çazdılar alnıma benim terän çuyur da tüstülär kensiläri anda.

(95r) ⁸Hadirdir yüräkım benim, Asduadz, hadirdir yüräkım alyışlama da saymos aytma saña hörmätim bilä benim.

⁹Oyanıñız, haybatlarım, oyanıñız saymos bilä da alyış bilä, da men oyangaymen ertä.

¹⁰Tapungaymen saña žoçovurt içinä, Biy, da saymos aytkaymen saña millätlär içinä.

¹¹Ulu boldu kökkä dirä yarlıyamaçij seniñ, bulutka dirädir könülüküñ seniñ.

¹²Biyiklänpisen kökkä, Asduadz, barça yer-dädir haybatij seniñ.

[Псалом 57/58] 57

¹Añmaç üçün, buzmağın yazovun nişannıñ.

(95v) ²Eğär könü, ki artarlıçını sözlägiy ediñiz, da könü yaryu etkiy ediñiz oylanları adamniñ.

³Haçan ki siziñ dä yüräkiñizgä töräsizlik etärsiz yerdä, egirlikni çollarıñız siziñ tüzär.

⁴Yat boldular yazıçılilar analarından, aldandı-lar çoynundan, sözlädilär yalyan.

⁵Yüräkläğänläri alarnıñ oçşaşına alarnıñ, neçik izniñ da karpniñ, ki tüçiptir çulaxın kensiniñ,

⁶Ki işitmägäy ol avazın çaliçiniñ esli da alma-gay öt öt berüçi eslidän.

(96r) ⁷Teñri uvatkay tişlärin alarnıñ ayızları-na alarnıñ, da žanıklärin aslanlarnıñ sindirdi Biy.

⁸Heç bolsunlar alar, neçik suv, ki tökülür; çorulganına yayiniñ anıñ küçsüzlänsin, neçik bala-yuz, ki erir, ⁹da tügänsinlär.

Tüştü ot, da körmädilär günäş, ¹⁰neçä ki eslä-rinä algıy edilär tegänäklärin kensiläriniñ, neçik tžnik, yüräklänip tirilä, küydürgäy alarnı.

¹¹Färäh bolgay artar, haçan körsä tölövin, da çolların kensiniñ yuvgay çanından yazıçlıniñ.

(96v) ¹²Da aytkay adam, ki köni bolgay mi yemişi artarnıñ da bar Teñri, ki yaryular alarnı yerdä.

[Псалом 58/59] 58

¹Yeñmäç üçün. Buzmağın nişan yazovlu Tawit'niñ [=Buzmağın. Nişan yazovu Tawit'niñ]. Zamanına, ki yeberdi Sawuç da çöp-çövrä aldı övin anıñ, ki öldürgäy anı, 58.

²Çutçar meni duşmanlarımдан benim, Teñri, alardan, kimlär turuptırlar üstümä benim, tırgiz meni.

³Çutçar meni alardan, ki etärlär töräsizlikni, adamlardan çan töküçilärdän tırgiz meni.

⁴Ulama boyumnu benim klädilär da yettilär üstümä benim çuvatlılar.

Dügül yazıçım, da dügül yañılmaçım, ⁵yazıç-siz yürüdüm da toçru boldum.

(97r) Oyan alnıma benim da baç ⁶sen, Biy çu-vattan, Asduadz Israjelniñ,

Baç da şayavat et barça gurk'çilarga, yarlıya-ma barçasına, kimlär etärlär töräsizlikni.

⁷Xaytsınlar keçädän, açıçsınlar, neçik itlär, da yürüsünlär şähärdä.

⁸Alar yañşasınlar ayızları bilä kensiläriniñ, da itidir ayızlarına alarnıñ:

Xaytıp kim işitti bunı? ⁹Ki sen, Biy, külgäysen alardan, da heç etkäysen barça gurk'çilarnı.

¹⁰Xuvatımnı sendä saçlıyım, zera Asduadz bo-luşıçımdır benim.

(97v) ¹¹Teñrim, yarlıyamaçı anıñ ertälängäy maña, da Teñrim körgüzgäy maña duşmanımnı.

¹²Öldürmä alarnı, ki unutmagaylar žoçovur-tuñni seniñ.

Saç alarnı çuvatıñ bilä seniñ da belgisiz et, ze-ra sensen hörmätlämäçim benim, Biy.

¹³Yazıçı ayızlarıniñ alarnıñ da sözläri erinläri-niñ alarnıñ, yöpsüngäylär alar öktämliklərindän kensiläriniñ.

Xarıšta da yalyanlıçta çıçara berilgäylär, ¹⁴soñyuda öçäşlänmäç bilä tügängäylär da tapul-magaylar.

(98r) Bilgäylär, ki Teñri biylik etär Jagopka da barça uçlarına yerniñ.

¹⁵Xaytsınlar keçä, açıçsınlar, neçik itlär, da yürüsünlär şähärdä.

¹⁶Alar üläşsinlär yemä, da egär toymasalar, çayçursunlar.

¹⁷Men alyışliyım alyışın Eyämizniñ, sövün-gäyмен ertä bilä yarlıyamaçıña seniñ.

Ki bolduñ benim baçuçım da öv berklikkä kü-nünä tarlıçımnıñ benim.

¹⁸Saña saymos aytıyım, Asduadz, yarlıçovu-çim benim.

[Псалом 59/60] 59

¹Saymos Tawit'niñ. Yeñmäç da nişan yazovu keçkän zamannıñ, öçäşmäçtän ²ol zamanda küy-dürdi açın suvlar arasına Asori ulusun da çayt-kanda çirdi Jovap bir dolınada 12 000 adam. 59.

(98v) ³Teñri, saldıñ da buzduñ bizni; öçäşländiñ — da şayavatlangaysen bizgä.

⁴Teprättiñ yerni da öçäştirdiñ bunu; sayayt yaraların bunuñ, ki seskändi.

⁵Körgüzdüñ žoçovurtuña ayırlıçını da berdiñ içmä bizgä çayırın essizlikniñ.

⁶Berdiñ sendän çorçkanlarga nişan, ki tiril-gäylär yüzündän yayniñ.

⁷Ne türlü xutuldular sövüklüläriniñ seniñ, tırgız oñuñ bilä seniñ da işit bizgä.

⁸(99r) Asduadz sözlädi arilikindän kensiniñ: «Biyiklängäymen, ayırılğaymen tarlıxtan da tüzlärin övniñ ölcüym.

⁹Menimdir Kayajat, da menimdir Manase, Epr'em xuvatlatuçi başimni menim.

Juta xanim menim, ¹⁰Movap awazan umsama menim.

Jetomdan doyraytkaymen yürövüşimni, da maña yat millät hnazant bolğay».

¹¹Kim eltkäy meni bek şahärgä, ya kim yol körgüzgäy Etomga dirä?

¹²Tek sen, Teñri, ki saldiniñ bizni, da çixmadiniñ, Asduadz, bizgä xuvatka.

(99v) ¹³Ber bizgä boluñ tarlıxta, zera boştur xutxarmaçi adamniñ.

¹⁴Teñri bilä etiyix xuvat, da ol heç etkäy alarni ki çiy narlar bizni.

[Псалом 60/61] 60

¹Yeñmäx üçün, saymos Tawit'niñ, 60.

²Işit, Teñri, xoltxama menim, da baç, Biy, alyişima menim.

³Učundan yerniñ sarnadim saña emgängäniñä dirä yüräkimniñ menim.

Xayadan biyiklättiñ meni, da yol körgüzdüñ maña, ⁴da maña bolduñ umsa, veža xuvatli bolduñ maña yüzündän duşmanniñ.

⁵Turgaymen öviñä seniñ meñilik da yapunğay(100r)men kölegäsi tibinä xanatlarıñniñ.

⁶Sen, Teñri, eşittiñ alyişima menim, berdiñ žarankliç, kimlär xorçar atıñdan seniñ.

⁷Kün-künlär arttırdiñ xanga yıllarına anıñ künlärin millätläriñiñ xisimäna dirä anıñ.

⁸Bar da xalir meñilik alnina Teñriniñ yarliçamaç da könülük, kimlär xolsalar andan.

⁹Bu türlü saymos aytkaymen saña meñi meñilik da bergäymen saña alyişimni kün-kündän.

[Псалом 61/62] 61

¹Yeñmäx üsnä Titumnuñ, saymos Tawit'niñ.

²Tek yalyz Teñrigä hnazant bol, boyum, zera (100v) andandir maña xutxarıлмаç.

³Oldur Teñrim da xutxaruçim, umsam, ki seskänmägäymen artixsi.

⁴Neçä turgaysiz üsnä adamniñ? Öldürmä barçañiz, neçik duvarni buzмага da çetänni salмага.

⁵Tek yalyz hörmätimni sayış ettilär salma mendän da bardilar susaganlarına kendiläriniñ.

Ayızları bilä alyişlarlar edi, da yüräkläri bilä çarçarlar edi.

⁶Tek yalyz Teñrigä hnazant bol, boyum menim, zera andandir maña tözümlük.

⁷Oldur Teñrim da xutxaruçim, umsam, ki seskänmägäymen.

⁸(101r) Teñridandır xuvatim menim da hörmätim, Teñri boluñluxumdan [=boluñluxumda] menim, umsamdir Teñridä.

⁹Umsaniñiz añar, barça yiyinläri žoyovurtnuñ, töküñüz alnina anıñ yüräkiniñizni sizniñ, zera Teñri boluñuçimizdir bizim meñi zemanälärdän.

¹⁰Hälbät, boşturlar oylanları adamniñ, yalyandirlar oylanları adamniñ, ölcövlärinä kensiläriniñ yazix etärlär, da kendiläri boñluxtandır bir oyur dan.

¹¹Umsanmañiz egirlikniñ damählikinä, suçlanmañiz; ululuç, ki çaydan kelgäy, tarixmasin yüräkiniñiz sizniñ.

(101v) ¹²Bir kez sözlädi Teñri, da eki bunı işitiç.

Teñriniñdir xuvat, ¹³da seniñdir, Biy, yarliçamaçiñ, da sen tölärsen här birinä işinä körä.

[Псалом 62/63] 62

¹Saymos Tawit'niñ. Yeñmäx üçün. Xaçan edi ol anabadda anda Džuhutluxta, 62.

²Teñri, Teñrim menim, men alniña ertä tururmen, susadi alniña džanım, neçä kez dayi tenim,

Neçik yer anabadda suvsuz, çayda ki yoçtur anda yol.

³Bu türlü surplar bilä körüngäymen saña — körmägä maña xuvatiniñni seniñ da hörmätiniñni seniñ.

(102r) ⁴Zera yaxşıraçtır maña yarliçamaçiñ seniñ, ne ki tirlikim, da erinlärim öggäylär seni.

⁵Bu türlü alyişliyim seni tirlikimä menim da atıña seniñ köturiyim çollarimni.

⁶Neçik yayniñ semizlikindän, tolgay boyum menim, erinlärimniñ sövünçlükü bilä alyişlagay seni ayzim.

⁷Egär aņsam edi seni töşägimä menim, ertä turup sözlägäy edim seniñ bilä.

⁸Zera bolduñ maña boluñ, kölegäsinä xanatlarıñniñ seniñ sövüngäymen.

(102v) ⁹Kelgäy artıñdan boyum menim, da meni yöpsündü oñuñ seniñ, ¹⁰da alar boñ izdädilär boyumnu menim.

Kirgäylär tibinä antuntknuñ, ¹¹çixara berilgäylär itiniñ çoluna, da ülüsläri tülkülärniñ bolğaylar.

¹²Xan umsandı Biygä, ögsünlär barçası, kimlär ant içärlär anıñ bilä, yapulsun ayızları alarniñ, kimlär sözlärlär edi töräsizlikni.

[Псалом 63/64] 63

¹Yeñmäx, saymos Tawit'niñ.

²Işit, Teñri, xoltxama menim, yalbarganıma saña, xorçusundan duşmanniñ xutxar boyumnu.

(103r) ³Yaptiñ meni yiyindan yaman köplüxtän, ki etärlär töräsizlikni.

⁴Kimlər itilädilär, neçik çiliç, tillärin kensiläriniñ, çordular yayların kensiläriniñ nemä açilik-tän.

⁵Atma yaşırtın alarga, kimlər toyrudurlar yüräkläri bilä, kes-kentä atkaylar da çorçmagaylar.

⁶Kimlər çuvatlattılar boyların kensiläriniñ yaman sözlärdän, sayış ettilär yaşıрма maña sirtmaç da ayttılar: «Körmästir bunı Biy».

⁷Tergädilär (103v) töräsizlikni, hadirländilär tergämä tergövni,

Kelgäy adam teränliçinə yüräkiñiñ kensiniñ, ⁸da biyik bolgay Teñri:

Oçları oylanlarınñ boldular yaralar alarga, ⁹kücsüzländilär alarda tilläri alarniñ, da öçäslängäylär barçası, kimlər baçıyırılar alar üsnä.

¹⁰Xorçtu barça adam, da ayttılar işin Teñri-niñ, da yaratılğanların anıñ eskä aldılar.

¹¹Färäh bolgay artar Biygä da umsangay añar, anıñ bilä ögünsünlär barçası, kimlər toyrudurlar yüräkläri bilä.

[Псалом 64/65] 64

¹Yeñmäç, saymos i Tawit', sarnamaç avaz bilä, Eremia, da Ezegiel, da çoyovurtnuñ, çaçan çixma klädilär yat ulustan, 64.

(104r) ²Şaşa tiyişlidir alıış, Teñri, Sionda, da şaşa bergäylär alıış Erusaşemdä.

³Işit alışıma menim, zera alniña barça ten kelgäy.

⁴Sözläri töräsizlärniñ çuvatlandılar üstümüzgä bizim, yamanlıçimizni bizim sen sürtkäysen.

⁵San, kimläri tañladıñ da yöpsündüñ, da turgaylar eşikiñä.

Tolgaybiz yaşılıçından övüñnüñ, surptir sarayıñ seniñ sk'ançeli artarlıç bilä.

⁶Işit bizgä, Asduadz, çutçaruçimiz bizim, umsa barça uçlarıña dünyâniñ da kim teñizdä yıraç,

(104v) ⁷Kim hadirlär tañlarnı çuvatı bilä kensiniñ da kiyiptir çuvatni,

⁸Kim bulyar ululuçun teñizniñ da avazın tolunlarıniñ anıñ aşaylatır.

⁹Todulsunlar gurk'çılar da çorçsunlar da turganlar yerdä nişanlarıñdan seniñ.

Çixkanına ertä keçägä färählangaylar, ¹⁰baçtiñ yergä, suvardıñ anı da köp ettiñ ululuçun anıñ.

Açın suvu Teñriñ tolu boldu suv bilä, hadir ettiñ aşın anıñ, zera bu türlüdir hadirlik.

¹¹(105r) Tarlasın anıñ suvardıñ da köp ettiñ täräkäsini [=bäräkäsini] anıñ.

Suv saçkanına anıñ açıç bolgay öskänläri anıñ, ¹²alışlangay bsagı yılñiñ tatlılıçıñdan seniñ.

¹³Tüzläriñ seniñ tolunsun semizlik bilä, semizlängän körklükü anabadniñ.

Örlär sövünçlük kiysinlär, ¹⁴da kiysinlär tişisin çoylarniñ,

Tüzlär köp etkäylär aşıç, çaxırgaylar da alışlagaylar.

[Псалом 65/66] 65

¹Yeñmäç üçün, saymos Tawit'niñ, 65.

Çaxıriñiz alniña Teñriñ, barça yer, ²saymos aytıñiz atına anıñ da berıñiz haybat alışına anıñ.

(105v) ³Aytıñiz Teñrigä: «Neçik ahlidir işin seniñ, köp çuvatıñdan seniñ yalın ettilär şaşa duşmanlarıñ seniñ.

⁴Barça yer yerni öpkäy şaşa, saymos aytkaylar şaşa da saymos aytkaylar atıña seniñ».

⁵Keliñiz da köriñiz işin Teñriñ, neçik çorçuludirlar sayış bilä artıç barça adam oylanlarıñdan.

⁶Kim çaytardı teñizni çuruga, da açınlarıñ keçtilär ayaxları bilä.

Anda färäh bolgaybiz biz añar, ⁷ki biylik etär çuvatı bilä kensiniñ meñilik.

(106r) Közläri anıñ gurk'çılar üsnä baçar, kimlər açittılar anı, biyiklänmägäylär boylarıña kensiläriniñ.

⁸Alışlanıñiz, gurk'çılar, Teñrimizni bizim, işitmäli etiñiz avazına alışiniñ anıñ.

⁹Ol, ki çoydu boyumnu menim tirlikkä da bermädi titrämäç ayaxlarıma menim.

¹⁰Sinadiñ bizni, Teñri, da tergädiñ, neçik terğilir kümüş.

¹¹Saldıñ bizni sirtmaçka, çoyduñ tarlıçni arçamizga bizim ¹²da keçirdiñ adamlarnı üsnä başimizniñ bizim.

Keçtiç ottan da suvdan, (106v) da çixardiñ bizni tinçliçka.

¹³Kiriyim övüñä seniñ, çurban bilä beriyim şaşa antimni, ¹⁴ki ayttılar şaşa erinlärim, ki ayzim sözlädi tarlıçima menim.

¹⁵Xurbanlar tüz u tolu suniyim şaşa çoy bilä da temyan bilä, da şaşa suniyim ögüzlär da eçkilär.

¹⁶Keliñiz da işitiñiz maña, da aytıyım sizgä, kimlər çorçarsız Teñridän, ki ne etti boyuma menim.

¹⁷Alniña anıñ ayzim bilä menim sarnadım da biyiklätkäymen anı ayzim bilä menim.

(107r) ¹⁸Yazıç egär körsäm edi yüräkimä menim, şahat, işitkäy edi maña Biy?

¹⁹Bunuñ üçün işitti Teñri da baçtı avazına çoltçamniñ menim.

²⁰Alışlıdır Teñri, ki yıraç etmädi alışimni, da ne yarlıyamaçın mendän.

[Псалом 66/67] 66

¹Yeñmäx üçün, alyış saymos Tawit'niñ, 66.

²Teñrimiz bizim, yarlıya bizgä da alyışla bizni, körgüz yüzüñnü seniñ bizgä da yarlıya bizgä —

³Tanıma yerdä yollarıñni seniñ, barça millät-lär çutçarmaçıñni seniñ.

⁴Tapunsunlar alniña seniñ žoyovurt, Teñri, (107v) tapunsunlar alniña seniñ žoyovurt barçası.

⁵Färâh bolsunlar da sövünsünlär millätlär, zera sen yaryularsen žoyovurtnu toyrułuçka, da millätlärğä yerdä sen yol körgüzürsen.

⁶Tapunsunlar saña žoyovurtlar, Teñri, tapun-sunlar saña žoyovurt barçası.

⁷Yer berdi yemişin kensiniñ, da alyışladı bizni Teñri, Teñrimiz bizim.

⁸Teñrimiz bizim alyışlagay bizni, da andan çorçkay barça uçları yerniñ.

[Псалом 67/68] 67

¹Yeñmäx, saymos Tawit'niñ, 67.

²Turgay Teñri, (108r) da saçilgaylar barça duşmanları aniñ, çaçkaylar klämägänlär ani yüzündän aniñ.

³Neçik eksilir tütün, eksilgäylär, neçik erir balayuz alniña otnuñ, ol türlü taspolgaylar yazıç-lılar yüzündän Teñriniñ.

⁴Artarlar färâh bolgaylar, sövüngäylär alniña aniñ da sövüngäylär färâhliklärinä kensiläriniñ.

⁵Alyışlanız Teñrini da saymos aytıñiz atına aniñ, yol etiñiz añar, ki olturur kün batışına da Biydır atı aniñ.

Sövüngäylär atına aniñ da seskängäylär yüzündän aniñ,

(108v) ⁶Ki atadır öksüzlärğä da yaryučı tullağa — Teñri yerindä kensiniñ.

⁷Teñri tündirir bir yergä tutkanları övdä da çıxarır baylıları çuvatı bilä kensiniñ, ol türlü ačitkanları, ki tınıptırlar kerezmanlarda.

⁸Teñri, çıxkanıña seniñ alniña žoyovurtnuñ seniñ da keçkanıña seniñ anabaddan ⁹yer titrädi,

Xaçan ki köktä kropit etti yüzündän Teñriniñ Sineada alniña Teñriniñ Israjelniñ.

(109r) ¹⁰Yaymur erkiñdän hadirlädiñ, Teñri, žaranklıçıña seniñ, egär çastalandı da esä, sen toxtattıñ ani, ¹¹da kazanlarıñ seniñ turgaylar anda,

Hadir ettiñ tatlılıçıñ bilä seniñ yarlıga, Teñri. ¹²Biy berir söz, kimlär aytırlar awedaranni köp çuvat bilä.

¹³Xan çuvattan, sövmägä körkün övüñnüñ seniñ üläsmä tapunganni, ¹⁴egär ki yuxlasañiz da içinä povetniñ.

Xanatları kügürçinniñ kümüslägän, da ortası arçasiniñ altun rängli.

¹⁵Yiğganına Köktäğiniñ çanlarıni üstlärinä alarniñ aruvlangay başçıš.

(109v) ¹⁶Tayı Teñriniñ taşı semiz, tay uyugan da tay semiz, ¹⁷da ne sayış etärsiz, taylar öktäm-längänlär?

Tay, çaysında ki biyändi Teñri turmaga anda, zera Biy da tayin turgay anda soñyuga dirä.

¹⁸R'adı Teñriniñ tümän türlü, miñlär bilä yürütkänlär, da Biy üstlärinä Sinadan, arilikindän kensiniñ.

¹⁹Mindi biyiklikkä da yäsir etti yäsirlikni, aldi tapunganni, üläšti, başçıš da berdi adam oylan-larına, zera egri inamlılar da turgan bolgaylar anda.

(110r) ²⁰Biy Teñri alyışlı, alyışlı Biy här kün. Yol körgüzgäy bizgä Teñri, çutçaruçimiz bizim.

²¹Teñrimiz bizim Teñri tirgizüçi, da Eyämiz-dändir çıxkanı ölümniñ.

²²Evet, hälbät, Teñri uvatkay başın duşmanı-mizniñ bizim, da saçın terisiniñ, kimlär barırlar töräsizlikläri bilä kensiläriniñ.

²³Aytti Biy: «Teränliçindän antuntknuñ çay-tarıym da içindän paščkasiniñ ani çıxarı çıxargay-men,

²⁴Neçik çilangay ayaxlarıñ seniñ çandan da tili itläriñniñ seniñ çanıñdan duşman(110v)larıñ-niñ seniñ».

²⁵Köründü yürügäniñ seniñ, Teñri, yürügäni Teñriniñ, çanıñniñ bizim ari.

²⁶Ilgäriländilär biylär bermä alyış arasına gojslarıñ da maytaganlarıñ.

²⁷Yuxövdä alyışlanız Teñrini da Biyni çovraç-larına Israjelniñ.

²⁸Anda Peniamin oylanlıçıñdan tamaşalı, biyläri Jutaniñ, yol körgüzüçiläri aniñ, biyläri Zapuyonnuñ da biyläri Neptayemniñ.

²⁹Buyruç et, Teñri, çuvatıñ bilä seniñ, çuvat-lat bunı, ki toxtattıñ bizdä.

(111r) ³⁰Dadçarıñdan seniñ Erusayemdän sa-ña sungaylar çanlar çurbanlar.

³¹Öçäs kazanına çamişliçniñ, yiğiniña ögüz-lärniñ da böläkläriniñ tişiläriniñ.

Heç bolgaylar, kimlär tañlanıptırlar kümüş aşıra, saç gurk'çiläri da kimlär klär uruş bilä.

³²Kelgäylär elçilär Misirdan; Hüntistanlılar il-gärtin çol bergän bolgaylar alniña Teñriniñ.

³³Xanlıçları yerniñ, alyışlanız Teñrini da say-mos aytıñiz Eyämizgä.

³⁴Yol etiñiz añar, ki olturur köklär kökünä kün toyuşta.

Ošta bergäy avazın kensiniñ avaz çuvattan, ³⁵da beriñiz haybat Teñrigä.

Üsnä Israjelniñ ulu roskoşu aniñ, çuvatı aniñ bulutuna dirä köknüñ.

³⁶Skancelidir Teñri üsnä ariläriniñ kensiniñ, Teñri Israjelniñ.

Ol bergäy çuvat toxtamaçlıx žoyovurtuna kensiniñ. Alyşlıdır Teñri.

[Псалом 68/69] 68

¹Yeñmäx üçün, keçkän zämanälärniñ, saymos Tawit'niñ, 68.

²Tirgiz meni, Teñri, zera yetti suvlar boyuma menim, ³battım men teränlixinä antuntknuñ, çayda ki yoç edi maña tinçliç.

Keldim men ter(112r)änlixiña teñizniñ, da aħınlar boydular meni.

⁴Emgändim men küstüngänimä, da oprandi boyurdaçım.

Eksildi közlärim umsanmaga maña Biy Teñrimä menim.

⁵Köp boldular saçından başımnıñ, ki körälmädilər meni heç yerdän.

Çuvatlandılar duşmanlarım üstümä da körälmägänlär heç yerdän; nemä, ki almiyir edim, tölär edim alarga.

⁶Teñri, sen tanıdıñ harsizlixiñni menim, da yazıçım sendän yapılmadı.

(112v) ⁷Uyalmagaylar menim üçün, kimlär tözärlär saña, Biy, Biy çuvattan, uyalmagaylar menim üçün, kimlär çolarlar Teñrini Israjelniñ.

⁸Seniñ üçün tözär edim azarlamayça, da yaptı uyat yüzümnü menim.

⁹Yat boldum men çardaşlarımndan menim da kelgin oylanlarından anamnıñ.

¹⁰Paçilliki öviñniñ seniñ yedi meni, azarlamay azarlavuçılarıñdan seniñ tüştilər üstümä menim.

¹¹Aşaçlattım oruç bilä boyumnu menim, da boldu maña bu uyat, ¹²ettim tonumnı menim yas da boldum mani alarga.

(113r) ¹³Menim üçün sayış etärlär edi, kimlär oltururlar edi eşik alnıña, meni panpas etärlär edi, kimlär içär edilär çayır.

¹⁴Men alyışta edim alniña, Biy; yöpsünövlü zämanädä,

Teñri, köpyarlıyamaçıñdan seniñ işit maña, könülük çutçarmaçıñdan seniñ

çutçar meni balçıxtan, ¹⁵ki batmagaymen, çutulgaymen men körälmägänlärden meni da teränlixiñdan köp suvnuñ.

¹⁶Bolmagaylar [=Boç~] meni vırları suvnuñ, da bozmagaylar [=boç~] meni propasti teränlixiñniñ, çuyı açmagay ayzin kensiniñ üstümä menim.

(113v) ¹⁷Işit maña, Biy, zera tatlıdır yarlıyamaçıñ seniñ; köp şayavatiña körä baç maña; ¹⁸çay-

tarma yüzüñnü çuluñdan seniñ, zera ayırlanıpmen men, tezindän işit maña.

¹⁹Baç boyuma menim, da çutçar meni, da duşmanlarım üçün çutçar meni.

²⁰Zera sen bilirsen rusvayımnı menim, uyatımnı menim da aybımnı menim.

Alniñadır seniñ barça inçitkanlar ²¹boyumnı menim; azarlamayça töz, yüräkım menim.

Işanir edim, ki kim çayçurgay birgämä, da yoç (114r) edi kimesä, da övündürüçi maña tapulmadı.

²²Berdilər aş maña öt, da susamayça içirdilər maña sirkä.

²³Bolsun stolları alarnıñ allarına alarnıñ sırtmaç, tölövgä da yañılmaçka.

²⁴Xarayçulansın közläri alarnıñ, ki körmägäylär, da boyların alarnıñ här sahat eg.

²⁵Xoygaysen üstlärinä alarnıñ öçäşmäxiñni seniñ, yüräklänmäxiñ öçäşkaniñdän yetiškäy üstlärinä alarnıñ.

²⁶Bolsun turgan yerläri alarnıñ pusta, da övlärinä alarnıñ kimsä bolmagay, ki turgay.

(114v) ²⁷Zera kimni ki sen urduñ, sürdülär, da dayı ayrıxin üsnä arttırdılar.

²⁸Xoy yazıçnı yazıçları üsnä alarnıñ, ki kirmägäy artarlıxiña seniñ.

²⁹Buzulsunlar alar düftärindän seniñ tirlikniñ da artarlar bilä yazılmasınlar.

³⁰Miskin da çastamen men, çutçarmaçıñ seniñ, Teñri, yöpsünsün meni.

³¹Alyşliyiñ atın Teñrimniñ menim alyış bilä da biyiklätiyim anı şükürlük bilä.

³²Biyänçli boliyim Teñrigä, neçik bizov igit, (115r) ki bitiyir müñüzü da tirnaçı.

³³Körsünlär yarlılar da sövünsünlär; çoluñuz Teñrini, da tirilgäy boyuñuz siziñ,

³⁴Zera işitti Biy yarlıga da baylıların kensiniñ heç etmädi.

³⁵Alyışlagay anı kök da yer, teñiz da barça, ki tepränir içinä.

³⁶Teñri çutçarır Sionnu, da yasagaylar şähäri Džuhudluçnuñ, yasalgaylar, turgaylar da žaranklıç etkäylär içinä.

³⁷Budaçı çullarıñniñ toxtalgay anda, da kimlär sövärlär atıñni seniñ, turgaylar anda.

[Псалом 69/70] 69

¹Yeñmäx üçün, Tawit'niñ, añılmaç, ki çutçardı Eyäm, 69.

(114v) ²Teñri, boluş maña, baç, da Biy, siñarlıç et maña, dźâçtlan.

³Uyalsınlar da uyatlu bolsunlar, kimlär izdädilər boyumnu menim, da çaytsınlar keri, da uyalsınlar, kimlär sayış etärlär edi maña yaman.

⁴Xaytsinlar tezindän uyalıp, kimlär aytirlar edi maña: «Vaç-vaç».

⁵Sövünsünlär da färâhlansinlar saña barçası, kimlär çolarlar seni.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teñri», — da kimlär sövârlär çutçarmaçıñni seniñ.

⁶Men yarlı da mis(116r)kinmen; Teñri, boluş maña; boluşuçim da çutçaruçim sensen. Biy, keçikmägin.

[Псалом 70/71] 70

Saymos Tawit'niñ, da Ovnatap oylanlariniñ, burungi yäsirläklärinä, 70.

¹Saña, Biy, umsandim, uyalmagaymen meñilik, artarlıxiñ bilä seniñ çutçar meni da tırgız meni.

²Aşaxlat maña çulaçiñni seniñ da tırgız meni.

³Bol maña, Teñri, işanç da yer berk tırgızma meni, zera toxtalmaçim da işançim sensen.

⁴Teñrim, çutçar meni çolundan yazıçlıniñ, çolundan töräsizniñ da egirlik etüçiniñ.

⁵Sensen tözümlüküm benim, Biy; Biy ussam oylanlıçimdan benim.

(116v) ⁶Sendä toxtadim men çoynundan yüräkininiñ anamniñ benim; sendändir boluşluçum benim här sahat.

⁷Neçik ki cil boldum köplärgä, da sen boluşuçim da çuvatlatuçim.

⁸Bolgay açım maçtamaç bilä, neçik alyişliyim haybatıñni seniñ, här kün ulu roskoşuñni seniñ.

⁹Salma meni, Biy, zamanına çartlıçniñ, eksilgänimä çuvatimniñ benim çoyma meni.

¹⁰Aytilar duşmanlarim maña, da kimlär çövrälädilär boyumnu benim, sağış ettilär birgä da aytilar:

(117r) ¹¹«Teñri saldı anı, süräliç da yetişiyiç añar, zera kimsä yoç, ki çutçargay anı».

¹²Teñrim, yıraç etmä mendän, da Teñrim, boluşma maña baç.

¹³Uyalsinlar da eksilsinlar, kimlär yamanlar boyumnu benim, kiysinlar uyatni da yeñillikni, kimlär tilärlär maña yaman.

¹⁴Men här sahat umsandim, da arttıriyim alyişiniñni seniñ.

¹⁵Açım aytkay artarlıxiñni seniñ, här kün ögövlüküñni seniñ,

Neçik ki ustatlıç nemä bilgäy edim didärdän, (117v) ¹⁶yoçsa kiriyim çuvatına Eyämizniñ, Biy, aңdim artarlıxiñni seniñ yalyiz.

¹⁷Teñrim, övrättiñ meni oylanlıçimdan benim, da çaytıp aytkaymen artarlıxiñni seniñ.

¹⁸Aç saçlı bolma da çartayma, Teñrim meni[m], çoyma meni,

Negä dinçä belgırgäy biläkiñ seniñ barça millätlärgä, ki kelmäçtir,

Xuvatıñni seniñ ¹⁹da artarlıxiñni seniñ biyiklikkä dirä, ki ettiñ ulularni, Teñri, kim oçşar saña?

²⁰Ne çadar körgüzdüñ maña tarlıç köp da çiyin, çaytıp övün(118r)dürdüñ meni da teränliçindän antuntknuñ yerdän çıçardıñ meni.

²¹Yiyi ettiñ çuvatıñni seniñ, çaytıp övündürdüñ meni da teränliçindän yerniñ ekinçi çıçardıñ meni.

²²Xaytıp men dä tapungaymen saña hadirlikinä saymosnuñ, könü Teñri, saymos aytkaymen saña alyiş bilä, surpu Israjelniñ.

²³Sövüñgäy erinlärim, ne sahat saymos aytsam saña, da boyum, çaysın ki çutçardıñ.

²⁴Dayı da tilim här kün sözläğäy artarlıxiñni seniñ

(118v) Zamanına, neçik uyatlı bolsalar, da uyalsalar, kimlär klär edilär maña yaman.

[Псалом 71/72] 71

¹Saymos Soyomon üçün.

Teñri, könülüküñni çanga ber da artarlıxiñni oyluna çannıñ —

²Yarçu etmä çoyovurtuña artarlıç bilä da yarlılarıña seniñ könülük bilä.

³Algaylar taylar eminlikni çoyovurttan, da örlär — artarlıçni.

⁴Könü etkäy yarlılarga çoyovurtnuñ, da tırgızgäy oylanlarin miskinläriñni, da aşaylatkay öktämläriñni.

(119r) ⁵Turgay da çalgay günäş bilä äväl, ne ki ay, pokolen'a pokolen'adan.

⁶Engäy, neçik yaymur üsnä volnanıñ, neçik rosa, ki tüşär yer üsnä.

⁷Çıçkay küñlärinä anıñ artarlıç, köp eminlik tügällänginçä ay.

⁸Biylik etkäy ol teñizdän teñizgä dirä, açın suvlardan dünyâniñ uçuna dirä.

⁹Alnına anıñ äväl Huntistanlılar tüşkäylär, da duşmanları anıñ topraç yegäylär.

¹⁰Xanlar Tarşistan da otraçtan (119v) bernä sungaylar añar; çanlar Arapistandan da Sapadan bernä keltirgäylär añar.

¹¹Yerni öpkäylär añar barça çanları yerniñ, da barça millät çulluç etkäylär añar.

¹²Zera çutçardı yarlıni çolundan küçlünüñ, yarlıni da çaräsizni alardan, ki dügül edi añar boluş.

¹³Baçkay ol yarlıga da çaräsizgä da boyları çaräsizläriñni tırgızgäy, ¹⁴dävidän da yamandan saçlagay boylarin alarnıñ.

Hörmätlidir atı anıñ alnına alarnıñ, ¹⁵turgay da bergäy añar altın Arapistannıñ.

(120r) Alyış etkäylär añar här sahat da här kün alyışlagaylar anı.

¹⁶Bolgay toxtalmaç barça yerdä da başları üsnä taylarnıñ.

Biyklängäy, ne ki Lipanan, yemişi anıñ, çiçäk-längäy şahärinä Eyämizniñ, neçik yaş otu yerniñ.

¹⁷Bolgay atı Eyämizniñ alyışlı meñilik, zera burundur künaştän atı anıñ.

Añar alyışlangaylar barça milläti yerniñ, da barça dżinslar san bergäylär añar.

¹⁸Alyışlıdır Biy Teñri Israjelniñ, ki (120v) etär sk'ançelik' yalyz, ¹⁹da alyışlıdır ari haybatlı atı anıñ meñilik, tolgay haybatı bilä anıñ barça yer! Bolgay, bolgay.

Xoltça Annanıñ, Samuəl anasınıñ

[1Царств 2: 1-10: Песнь Анны]

¹Toxtadı yüräkim Biydä, da biyikländi müñüzüm Teñri çutçaruçım bilä menim.

Çeşildi ayzım üsnä duşmanlarımniñ, färâh bolgaymen çutçarmañından seniñ.

²Zera yoxtur surp, neçik Biy, da ne artar, neçik Teñrimiz bizim, da yoxtur surp kimesä Teñri-dän özgä.

³Maçtanmañiz da sözlämäñiz öktäm, da çixmagay ayzıñızdan siziñ söz öktäm (121r) ulu sözlämäxtän.

Teñri bilmäçlixtän Biy, Teñri hadirlär kensiniñ eslilik bilä bilmäçliç dünyâsinä kensiniñ.

⁴Küçlüläriñ bazıç yayları imşandı, da küçsülär bardılar çuvat bilä.

⁵Yoç [=Toç] da tolular ötmäktän eksildilər, da açlar toldurdular dünyâni.

Toçurmagan toçurdı 7, da köp toçurgan eksildi toçurmaçtan.

⁶Biy öldürür, da Biy tircizir, kövürür tamuçka da çixarır tamuçtan.

(121v) ⁷Biy yarlılatır, da Biy ululatır, aşaxlatır öktämni yergä dirä, ⁸da biyiklätir miskinni çöplüktän,

Olturçuzur anı Biy biylär arasına çoyovurtuna kensiniñ, kensiniñ dä olturçuçun hörmätniñ meñärtir añar.

⁹Tügällär antların ant etkanlärniñ da alyışlar yılların artlarnıñ.

Dügül ki kendi çuvatı bilä küçäyir küçlü, ¹⁰yoçsa Biy küçsüzlätir çarşı bolganni añar, Biy surptır.

Maçtanmasın esli sayışı bilä kensiniñ, maçtanmasın küçlü küçü bilä kensiniñ, (122r) da ne maçtanmasın ulu ululuğu bilä kensiniñ.

Yoçsa kim maçtanır, Biy Teñri bilä maçtansın sayışın bilmägä, Teñrini tanıma.

Etmä könülük da işlämä artarlıçni yer yüzünä

Biy mindi kökkä, da kökrädi, da kensi yarçu etär sözlämiyin,

Bergäy küç çanlarımizga bizim, da biyiklätir müñüzün pomazaneciniñ kensiniñ.

[Колофон]

Yazdırgan da sarnagan birlängäylär yazuçi bilä da añilgaylar Teñriniñ alnına, amән.

Yazıldı ermeni t'vaganına 1024-sinä, latin t'vaganına 1575-sinä.

Plev şahärinä.

[Псалом 72/73] 72

(122v) ¹Saymos Jasad'niñ, 72.

Neçik ki yaçşidir Israjelgä Teñri da kimlär toçrudirlar yüräkläri bilä!

²Evet ki benim azgına dayı tayıldılar ayaxlarım benim, azgına dayın yañıldılar yürügänlarım benim.

³Paçillandım men töräsizlärgä eminlikinä yazıçlılarınıñ, ⁴neçik körär edim, ki yoxtur çarä ölüm-lärinä alarnıñ.

(123r) Toxtalğan edi çiyinları alarnıñ, ⁵çazanmañından adamlarnıñ dügüllär da adamlar bilä çiyinalmisarlar.

⁶Bunuñ üçün aldı alarnı öktämlik, kiydilər üstlärinä yamanlıçni da könüsüzlüklärin kensiläriniñ.

⁷Çixkay, neçik yaydan, könüsüzlükläri alarnıñ, zera yürüdülär alar sayışlarına körä yüräkläriniñ.

⁸Sayış ettilär da sözlädilər yamanlıç bilä, keräksizlikni biyiklikkä sayış ettilär.

⁹(123v) Xoydular kökkä ayızların kensiläriniñ, da tillärin kensiläriniñ aylandırdılar yergä.

¹⁰Bunuñ üçün çoyovurtum çaytkay bu yarı, da künlärim tolu tügäl tapulgay alarda.

¹¹Ayttilär, ki: «Neçik bildi Teñri ya bardır bilmäçliç Biyiktägidä?»

¹²Ošta yazıçlıdırlar, da oñuptur alarga, tirdirlär, da bar alarda ululuğu dünyâniñ.

¹³Ayttim: «Boş, alaysa, aruvlattım yüräkimni, yuviyim aruvluç bilä çollarımni, ¹⁴da boldum men aşaxlangan kün uzun da azarlanmaçım benim ertä».

(124r) ¹⁵Egär ki aytsam edi, da ki: «Bulay ay-tiyim», ošta dżins oylanlarıñniñ seniñ, çaysılarına da ant ettim.

¹⁶Esimä çoydum, ki, hälbät, bu da dżaytliktir alnıma benim, ¹⁷negä dinçä kirgäyimen men aruv-

luşuna Teşrinij da eskä algaymen soñyusun alarnij.

¹⁸Evet ustatlıñi üçün alarnij, buzulgan yazov kibik, etkäysen alarni, sindirgaysen alarni öktämliklärendän kensiläriniñ.

¹⁹Evet neçik boldular buzuç, kes-kenetä tas-poldular, eksildilər, tas boldular töräsizlikläri üçün ²⁰da boldular neçik tüşlär oyanganlarga.

(124v) Biy, şähäriñä seniñ sürätlärin alarnij heç etkäysen, ²¹zera ot palayladı yüräkimä benim da bövräklärim teşkirildilər.

²²Men heçlängän boldum da bilmädim, neçik sıyır, sayışlandım alniña seniñ, ²³da men här sahat seniñ bilä men.

Aldij oñ çolumdan benim, ²⁴sayışiñä seniñ yol körgüzdün maña da haybatij bilä seniñ yöpsündün meni.

²⁵Nem bar benim köktä, ya sendän ne dayı çolgaymen yerdä?

²⁶Eksildi yürä(125r)kim da tenim, Asduadz yüräkimniñ benim, ülüşüm benim Asduadz meñilik.

²⁷Ošta kimlär yıraç ettilär boyların kensiläriniñ sendän, taspolgaylar, tas etkäysen barçasın, kimlär keri boldular sendän.

²⁸Maña yuvuçlanma Teşrigä yaçşidır da çoyma Biydä umsamni,

Aytma barça alyışiñni seniñ eşikinä çiziniñ Sionniñ.

[Псалом 73/74] 73

¹Esliliki Jasapniñ.

Nek saldij, Teşri, soñyuga dirä, öçäşländi yüräklänmäxiñ seniñ üsnä böläkiñniñ seniñ?

²Añ çoyovurt(125v)uñnu, ki tapunduñ äväldän, çutçardıñ povetin çarankliñniñ seniñ.

Taç Sion bu, çayda turduñ sen anda, ³kötür çoluñnu seniñ üsnä öktämlikläriñniñ alarnij tügälinçä.

Ne ki könüsüzlük etti duşman arilikiñdän seniñ, ⁴maçtandılar körälmägänläriñ yaçşı tirlikläri içinä kensiläriniñ.

Xoydilär nişanların kensiläriniñ nişanga, ⁵da kendiläri tanımadılar çiymaçni yoyartın.

Neçik ormanda balta bilä sindirirlar eşiklärin anij, ⁶balta bilä da çakuç bilä buzdılar anı.

(126r) ⁷Küydürdilär otta arilikiñni seniñ yerdä, murdarladılar çatirın atıña seniñ.

⁸Ayttilər yüräklärinä kensiläriniñ, milläti alarnij birgä: «Keltiriyiç barça ulukünlärin Teşriñniñ yerdän.

⁹Nişan biz nemä körmädiç, da bolmas dayı bolma markare, da bizni kimsä nemä tanımisar».

¹⁰Negä dinçä Asduadz azarlagay duşman, öçäştirir çarşı bolgan ari atıñni seniñ?

¹¹Nek çaytarırsen çoluñnu, da oñuñnu içindän çoyuñnuñ seniñ soñyuga dirin?

(126v) ¹²Teşri, çanımız bizim burun meñilik-tän, ki ettiñ çutçarmaçliç ortasına yernij.

¹³Sen toxtattij çuvatij bilä seniñ teñizni, sen uvattij başın azdahanij suv üsnä.

¹⁴Sen uvattij başın azdahanij da berdiñ yemä çerüvinä Huntistanniñ.

¹⁵Sen açtırdij çovraçlarni da özänläri, sen çuruttuñ küçlü açınlarni.

¹⁶Seniñdir kün, da seniñdir keçä, yariñni da günäşni sen ettiñ, ¹⁷da sen toxtattij barça yergäsin dünyäniñ, ävälbaharni da yazni (127r) sen yattij.

¹⁸Bu belgili bolsun saña, ki duşman azarladı Biyni, çoyovurt harsiz öçäştirdi ari atıñni seniñ.

¹⁹Çıçara bermä kazanlarga boynu, ki tapuniyir saña, da boyların yarlılarıñniñ seniñ unutma soñyuga dirä.

²⁰Baç antıña, zera toldu övläri damählarñniñ yerdä könüsüzlük bilä.

²¹Xaytmağay yarlı uyalip, yarlı da miskin alçışlagaylar ari atıñni seniñ.

²²Tur, Teşri, da yar yarıñnu, añ uyatni, (127v) ki harsizdirilar kün uzun.

²³Unutma avazin hörmätlägänläriñniñ seniñ, öktämliki körälmägän kötürülgäy här sahat.

[Псалом 74/75] 74

¹Yeñmäç üçün, saymos Jasapniñ, 74.

²Tapunaliç saña, Asduadz, tapunaliç da sarnaliç atıñni seniñ.

Aytiyim barça sk'ançelik'iñni. ³Xaçan sahat algaymen, toyrı yarıçu etkäymen.

⁴Oprandi dünyä da barça turganlar anda, men toxtattim teräklärin anij.

⁵Ayttim törä(128r)sizliklärgä, ki etmäñiz töräsizlik; yazıçlılarga, ki biyiklätmäñiz müñüzüñüz-nü siziñ.

⁶Kötürmäñiz biyiklikkä müñüzüñüz-nü da sözlämäñiz Teşri üçün könüsüzlük-nü.

⁷Dügül kün toyuştan, da dügül kün batıştan, da ne anabadniñ taylarından; ⁸yoçsa Teşri yarıçüçidır.

Buni aşay etär da buni yänä biyiklätir, ⁹ayaç çoluna Eyämizniñ, çayır tolu, buzulmagan tolturgan, da aşaylatır bundan buñar.

Evet açiliki anij tügänmägäy, da içkäylär anı barça yazıçlıları dünyäniñ.

(128v) ¹⁰Men sövüngäymen meñilik, saymos aytkaymen Teşrigä Jagopnuñ.

¹¹Barça münüzlärin yazıxlılarnıñ uvatkaysen, da biyik bolgay münüzi artarnıñ.

[Псалом 75/76] 75

¹Yeñmäx alyış bilä, saymos Jasap'nıñ, Asorestan üçün, 75.

²Belgilidir Džuhutluḡta Asduadz, da Israjel uludur atına anıñ.

³Boldu eminlik yeri anıñ, da turmaḡı anıñ Sionda.

⁴Anda uvattı Biy ḡuvatın yaynıñ, yaraynı ḡilicini da čagat uruḡun.

⁵Yarıḡ berüci(129r)sen sen, sk'ančelik kibik, taylarına eminlikniñ, ⁶öčäšlänsinlär barçası, kimlär ki essizdirlär yüräkläri bilä, yuḡladılar yuḡuların kensiläriniñ da nemä tapmadılar

⁷Barça kişilär ululuḡuna ḡollariniñ kensiläriniñ. Öčäšmäḡındän seniñ, Asduadzı Jagopnuḡ, yuḡladılar kimlär atlanıp edilär atlarga.

⁸Sen ḡorḡulusen, da kim bolur turma alniña seniñ? ⁹Nečik köründüñ köktän sen, belgili boldu öčäšmäḡıñ seniñ.

Yer ḡorḡtu ¹⁰da seskändi turganına Teḡriniñ yarḡuga, ḡutḡarmaga barça yuvaşların yerniñ.

(129v) ¹¹Sayışları adamların tapunurlar saḡa, da yapuḡlar eslilik bilä alyışlarlar seni.

¹²Ant içiñiz da tügälläñiz Eyämiz Teḡrimizgä bizim, barçañız, ki čövräsinäsiz anıñ.

Sunuḡuz ḡurban ḡorḡuluga, ¹³ki čöplär džanını buyruḡçılarnıñ, ḡorḡuludur ol barça ḡanlarından dünyâniñ.

[Псалом 76/77] 76

¹Yeñmäx Titom üçün, saymos Jasap'nıñ, 76.

²Avazım bilä benim men Biygä sarnadım, avazım bilä benim Teḡrigä, da baḡtı maḡa.

³Kününä tarlıḡımnıñ benim Teḡrini ḡoldum, ḡollarım bilä benim (130r) kečä, alniña anıñ aldanmadım.

Klämädi övünmä boyum, ⁴añdım Teḡrini da färâh boldum, ḡayḡurur edim, da eksilir edi mendä džanıñ.

⁵Belgirtti oručetan közlärim, öčäšländim da sözlämädim, ⁶sayışladım burungi künlärni da yilärni meñilik añdım.

⁷Sözlädim kečä yüräkimä benim, ḡayḡurur edim, da tarıḡır edi džanıñ benim.

⁸Şahat, ki meñilik salgay meni Biy da klämägäy dayı biyänmä dayı da?

⁹Ya soḡyuga dirä tiygay yarlıḡamaḡın kensiniñ mendän ya tügällägäy sözüñ kensi(130v)niñ millät millättän?

¹⁰Ya unutkay mi şayavatlanma Teḡrim dayı da, ya tiygay şayavatın kensiniñ öčäšmäḡ bilä kensiniñ?

Saymosnuḡ ortasıdır.

¹¹Ayttim, ki: «Hali başladım, budur yäjirmäḡ oḡuna Biyiklängänniñ».

¹²Añdım işin Eyämizniñ, äväldän añdım sk'ančeliklärin anıñ.

¹³Sayış ettim barça işiñä seniñ da ḡoluḡnuḡ işinä sayış ettim.

¹⁴Teḡri, aruvluḡtandır yollarıñ seniñ. Kimdir Teḡri ulu, nečik Teḡrimiz bizim? Sensen Teḡri, ki etärsen sk'ančelik'.

(131r) ¹⁵Körgüzdüñ ḡoyovurtuña seniñ ḡuvatıñni seniñ, ¹⁶ḡutḡardıñ biläkiñ bilä ḡoyovurtlarıñni seniñ, oylanların Jagopnuḡ da Jovsepuḡ.

¹⁷Kördilär seni suvlar, Teḡri, kördülär seni suvlar da ḡorḡtular, da teränliḡlar seskändilär ¹⁸avazından köp suvlarınıñ.

Avaz berdilär bulutlar, zera oḡlarıñ da barırlar ¹⁹avazından kökrämäḡiniñ dolabniñ.

Köründilär yaşnamaylarıñ dünyâgä, seskändi da titrädi yer.

(131v) ²⁰Teñizdädir yollarıñ seniñ, da steşkalariñ seniñ köplüḡünä suvnuḡ, da iziñ seniñ körünmäs.

²¹Yol turguzduñ, nečik ḡoylarga, ḡoyovurtuña seniñ Movşes da Aharon ötläş.

[Псалом 77/78] 77

¹Esliliki Jasap'nıñ, saymos, 77.

Baḡıñız, ḡoyovurtlarıñ, oḡenk'imä benim, aşaylatıñız ḡulaxıñizni siziñ sözüñä ayzımnıñ benim.

²Açıyım mani bilä ayzımnı benim, sözlägäy-men manini burungi.

³Nečik işittiñiz da bildiñiz bunı da atalarımız bizim aytırlar bizgä,

(132r) ⁴Nemä yaşıñılmadı oylanlarıñdan alarnıñ, džins yoḡsa aytma alyışın Eyämizniñ, ḡuvatın da sk'ančelik'in anıñ, ki etti.

⁵Toḡtattı tanıḡlıḡın kensiniñ Jagopta, da oḡenk' ḡoydu üsnä Israjelniñ.

Ne ki bir kerät simarladı atlarıñızga bizim körgüzmä bunı oylanlarıña kensiläriniñ, ⁶ki tanıgaylar özgä millät.

Oylanlar, ki toḡarlar, öskäylär da aytkaylar bunı oylanlarıña kensiläriniñ, ⁷ki ḡoygaylar Teḡridä umsaların kensiläriniñ da unutmagaḡlar işin Teḡriniñ.

Simarlaganıñ anıñ ḡolmaḡ bilä ḡolgaylar ⁸da bolmagaylar nečik ataları kensiläriniñ.

(132v) Millät yaman da açıtıçı millät, ki toḡru etmädi yüräkin kensiniñ da toḡtatmadı Teḡridä džanın kensiniñ.

⁹Oylanları Ep'remniñ, semiz da berk atlı, kü-nünä uruşnuñ tapunganni çaytardılar.

¹⁰Turmadılar alar antına Eyämizniñ da toyru-luxuna körä anıñ klämädilär barma.

¹¹Unuttular yağşılıxlarnıñ anıñ, da sk'ançelik-lärin, ki körgüzdü alarga

¹²Alnına atalariniñ, ki etti sk'ançelik'in kensi-niñ ulusuna Ekibdosnuñ da tüzünä Dayanniñ.

(133r) ¹³Ayirdi teñizni da keçirdi alarnı, tur-yuzdu suvnu, neçik sayıt içinä.

¹⁴Yol körgüzdü alarga bulut bilä kündüz da barça kečäni yarıñı bilä otnuñ.

¹⁵Yardı çayanı anabadda da berdi içmä alar-ga, neçik ulu teräniñtän.

¹⁶Çıyardı suvnu çayadan, da axtı, neçik añın suv.

¹⁷Hälbät, dayı da yazıç ettilär, da dayı da öçäştirdilər Biyiklängänni suvsuzluxtan.

¹⁸Sinadılar Teñrini yüräkläri bilä kensiläri-niñ, çolmaga aş boylarına kensiläriniñ.

¹⁹Çayyurdular Teñridän utru (133v) da ayttı-lär: «Şahat, bolgay mi Teñri hadirlämägä seyan anabadda?»

²⁰Zera urur edi çayanı, da açar edilär suvlar, da özänlär çıxarlar edilär andan.

Şahat, ötmäk da bolgay mi bermä ol bizgä ya hadirlägäy mi istol çoyovurtuna kensiniñ?»

²¹Bunuñ üçün işitti bunı Biy da keçiktirdi, ot palayladı Jagop üsnä da öçäşmäxi çıxtı Israjel üs-nä.

²²Ki inanmadılar Teñrigä da umsanmadılar çutçarmañına anıñ.

²³Buyruç etti bulutlarga yoğartın, da eşiklärin köknüñ (134r) açtı, ²⁴da endirdi alarga manna aş yemägä.

Ötmäknü köknüñ berdi alarga, ²⁵ötmäkin friş-tälärniñ yedilär adamlar, da endirdi alarga yemäk yetkinçä.

²⁶Çıyardı yelin yarımkünnüñ da keltirdi çuva-ti bilä kensiniñ yarımkeçägä.

²⁷Yeberdi alarga et, neçik topraç, neçik çumu teñizniñ, uçar çanatlılarnı;

²⁸Küvürdü içinä oboznuñ alarnıñ da çövräsina çatırlariniñ alarnıñ.

²⁹Yedilär da toydular asrı, küsänçlikin alar-niñ berdi alarga, ³⁰da heç tä çisir bolmadılar kü-sänçliklärinä kensiläriniñ.

(134v) Neçik ki aşları ayızlarına edi alarnıñ, ³¹öçäşmäxi Teñriniñ endi üstlärinä alarnıñ.

Öldürdi köpläri alardan da tañlama tañlama-sın Israjelniñ tas etti.

³²Bunı barça yazıç ettilär da dayı da inanma-dılar sk'ançeliklärinä anıñ.

³³Eksildilər boşluxtan künläri alarnıñ, da yıl-ları alarnıñ tezindän keçtilär.

³⁴Xaçan öldürür edi alarnı, çolarlar edi anı, çaytıp da pošmanlıç etärlär edi alnına Teñriniñ.

³⁵Añdılar, ki Asduadz (135r) boluşuçidir alar-ga, Asduadz Biyiklängän çutçaruçı edi alarga.

³⁶Sövdülär anı ayızları bilä kensiläriniñ da til-läri bilä kensiläriniñ yalyan çaldılar, ³⁷da yüräklä-ri alarnıñ dügül edi toyru anıñ bilä, da inanmadı-lar antına anıñ.

³⁸Yoğsa ol kendi şayavatlı edi, boşatır edi ya-zıxlarnıñ alarnıñ da buzmas edi.

Yıyı etär edi çaytarma öçäşmäxin kensiniñ, da küçäytmädi barça yüräklänmäxin kensiniñ.

³⁹Añdı, ki tendirlär alar, dżan, ki çıxsa, dayı da çaytmastır.

⁴⁰Neçä kez açittılar anı anabadda (135v) da öçäştirdilər Biyiklängänni suvsuzlux üçün!

⁴¹Xaytıp da sinadılar Teñrini, da surpun Is-rajelniñ yüräkländirdilər.

⁴²Añmadılar çolun anıñ, çaysı künnü çutçardı alarnı çolundan çaynavuçılarnıñ,

⁴³Neçik etti nişanların da peşäsin kensiniñ ulusuna Ekibdosnuñ da tüzünä Dajanniñ.

⁴⁴Xaytardı çanga açar suvların alarnıñ da yaymurun alarnıñ, ki içmägäylär.

⁴⁵Yeberdi alarnıñ üsnä itçibini, da yedi alarnı, da baya bilä buzdu alarnı.

⁴⁶Berdi žanikkä yemişin alarnıñ, da (136r) emgäkin alarnıñ sarinçyaga.

⁴⁷Urdu hrad bilä borlalıxlarnıñ alarnıñ da zey-tinlärin alarnıñ moroz bilä.

⁴⁸Çıxara berdi gargudga dżanavarların alar-niñ da tapunganin alarnıñ ot bilä yaryuladı.

⁴⁹Yeberdi alarga yüräklänmäxin öçäşmäxin-dän kensiniñ, öçäşmäxin, da yüräklänmäxin, da çiyinin.

Yeberdi alarga çiyin yaman friştä ötläş, ⁵⁰ye-tiştirdi alarga yüräklänmäxin öçäşmäxindän ken-siniñ.

Eyamadi [=Ayamadi] ölümdän boyların alar-niñ da dżanavarların ölümgä çıxara berdi.

(136v) ⁵¹Urdu barça burungisin Ekibdosnuñ, başlap barça çazyanganlarından alarnıñ övinä di-rä Kamniñ.

⁵²Yol berdi, neçik çoylarga, çoyovurtuna ken-siniñ da çıyardı alarnı, neçik böläkin çoylarnıñ, anabadda.

⁵³Yol körgüzdü alarga umsa bilä, da çorçmadı-lar, da duşmanların alarnıñ teñiz yaptı.

⁵⁴Çiçardi alarni ari tayina kensiniñ, ol tayga, ki çazyanip edi onu anij.

⁵⁵Saldi yüzlärindän alarniñ gurk'çilarni da turuzdu alarni povetinä kensiniñ, da kövürdi övlärinä alarniñ millätin Israjelniñ.

(137r) ⁵⁶Sinadilar, açittilar Tejrini Biyiklängän da tanıxlığın anij saçlamadilar.

⁵⁷Xaytip yanıldilar, neçik ataları alarniñ, çaytip boldular neçik yay boşangan.

⁵⁸Xaytip öçäştirdilər anı gurk'ları bilä kensiläriniñ da balçixtan etkönläri bilä kensiläriniñ paçillik saldılar açar.

⁵⁹Işitti Tejri, da heç etti alarni, da azarladi asri Israjelni.

⁶⁰Saldi kensindän çatirni Selovda, çatir, ki çoyup edi ortasına adamlarniñ.

(137v) ⁶¹Çiçara berdi yäsirlikkä çuvatların alarniñ da salaların alarniñ çollarına duşmanlarıniñ.

⁶²Trydi iti bilä çoyovurtun kensiniñ da çranklığın kensiniñ közdän saldi.

⁶³Otuzyaşarların alarniñ yedi ot, da gojsları için alarniñ kimsä çayyurmadi.

⁶⁴K'ahanaları alarniñ tüştülär çiliçka, da tuların alarniñ yox edi kimesä yiçlama.

⁶⁵Oyandi, neçik yuxudan, Biy, neçik çuvatli, ki oyanir çayirdan.

⁶⁶Urdu kerı duşmanların kensiniñ, irısvay meñilik etti alarni.

⁶⁷Saldi ol çatirin (138r) Jovsepnij da džinsin Ep'remnij tañlamadi.

⁶⁸Yoçsa tañladi ol džinsin Jutaniñ, tayin Sionunij, ki sövdi.

⁶⁹Yasadi, neçik yednorozecniñ, aruvluğun anij, yerdä toxtatti anı meñilik.

⁷⁰Tañladi Tawit' çulun kensiniñ da yöpsündü anı kütövündän çoylarıniñ, ⁷¹soçyugi toyunçtan yöpsündü anı

Kütmä Jagopnu, çulun kensiniñ, da Israjelni, çranklığın kensiniñ.

⁷²Kütar edi alarni eslilik bilä yüräkiñ kensiniñ, yazixsızlıç bilä çolunuñ kensiniñ yol körgüzür edi alarga.

[Псалом 78/79] 78

¹Saymos Jasap'niñ, 78.

Tejri, kirdilər gurk'çılar çranklığına seniñ, murdarladılar ari dadçarıñni seniñ.

Ettilər Erusaçemni neçik yemiş saçlamaç yeri, ²saldılar tenlärin çullarıñniñ seniñ yaman uçarlarına köknüñ da tenlärin ariləriñniñ kazanlarına yerniñ.

³Töktülär çanin alarniñ, neçik suv, çövräsinä

Erusaçemniñ, da kimsä yox edi, ki kömgäy edi alarni.

⁴Bolduç biz irısvay duşmanlarıñizga bizim da çonşularımızga kültkü da masçara, ki çövräimizgä edilär bizim.

(139r) ⁵Negä dinçä yüräklängäy sen soçyuga dirä, palaylagay, neçik ot, paçillikiñ seniñ?

⁶Tök öçäşmäxiñni seniñ ol millät üsnä, ki seni tanımadılar, çanlar üsnä, ki atıña seniñ sarnamadılar, ⁷ki yedilər Jagopnu da yerin anij buzdular.

⁸Açmagın yazıçlarıñizni bizim burungi, tezindän kelgäy bizgä yarlıçamaçıñ seniñ, Biy, zera miskin bolduç asri.

⁹Boluş bizgä, Asduadz, çutçaruçimiz bizim, seniñ atıñniñ haybatı için.

Biy, çutçar bizni da arit yazıçımızni bizim atıñ için seniñ.

¹⁰Ki aytmagaylar gurk'çılar arasına, (139v) ki: «Xanıdir Tejriläri alarniñ?»

Yoçsa belgili nemä bolgay üstlärinä gurk'çılarniñ közümüz alnına bizim, izdämägä öç çanı için çullarıñniñ, ki töküldü.

¹¹Kirgäy alnıña seniñ küstünmäçi baylılarıniñ, ululuçuna körä biläkiñniñ övündür sen oylanların öldürgänlarıniñ.

¹²Tölä çonşularımızga bizim 7 kerät artıç çoyunlarına alarniñ uyatni, ki uyatladılar seni, Biy.

¹³Biz çoyovurt da çoylar böläkiñdän seniñ, tapunaliç saña meñilik, millät millättän aytaliç alçıñni seniñ.

[Псалом 79/80] 79

¹Yeñmäç için. (140r) Keçkän tanıxlıç üsnä. Jasap'niñ. Saymos üsnä ator džinsiniñ, 79.

²E, ki tutuçisen Israjelni, baç, ki yol körgüzürsen, neçik çoylarına Jovsepnij.

Ki olturursen k'eropelär üsnä, belgili bol. ³Alnına [Ep'remnij], Peniaminniñ da Manaseniñ oyat çuvatıñni seniñ da kel tırgizmä bizni.

⁴Tejri çuvatniñ, çaytar bizni, körgüz yüzüñnü seniñ bizgä, da tiriliyç.

⁵Biy Tejri çuvatniñ, negä dinçä öçäşlägäy sen alçıñna çullarıñniñ seniñ?

⁶Üläştij bizgä ötmäk yaş bilä da içirdij bizgä yaşni ölçöv bilä.

(140v) ⁷Ettiñ bizni irısvay çonşularımızga bizim da kültkü duşmanlarıñizga bizim.

⁸Tejri çuvatniñ, çaytar bizni, körgüz yüzüñnü bizgä, da tiriliyç.

⁹Borlaliç Ekibdostan teşkirdij, çiçardiñ gurk'çılarni, da alarni tiktij, ¹⁰da yol körgüzdüñ açar.

Toxtattij tibiñ anij, da toldurdu yerni, ¹¹yapti

taşların kölegəsi anıñ, butağları anıñ tüzlärin Teñriniñ.

¹²Saldı litorosun kensiniñ teñizgä dirä, aǵın suvlarga dirädir budağları anıñ.

(141r) ¹³Nek buzduñ çetänin anıñ? Üzärlär anı keçkänlär yol üstündä.

¹⁴Buzdu anı toñuzu ormannıñ, da kiyiki tüz-nüñ kütüldü anda.

¹⁵Teñri çuvatnıñ, çaytıp bağ köktän da kör, şayavatlan bu borlalıǵka, ¹⁶därman et buñar, çay-sın ki tikti oñuñ seniñ.

Üsnä adam oylunuñ, ki çuvatlattıñ anı kensiñä,— ¹⁷küyülüp ottan da buzulup öçäşkäninñdän seniñ taspolğaylar,—

¹⁸Bolsun çoluñ seniñ üsnä adamnıñ, oñuñ seniñ üsnä adam oylunuñ, ki küçäyttiñ anı kensiñä.

(141v) ¹⁹Dayı da yırağ bolmagaybiz biz sendän, tırgizgäysen sen bizni, da atıñni, Biy, sarnagaybiz.

²⁰Teñri çuvatnıñ, çaytar bizni, körgüz yüzün-nü seniñ bizgä, da tiriliyğ.

[Псалом 80/81] 80

¹Yeñmäğ ücün, da borla yançmağ ücün, saymos Jasap'nıñ, 5-inçi şapatnıñ, 80.

²Sövünüñüz alnına Teñriniñ boluşucimizdir bizim, çaxırinğiz alnına Teñrisiniñ Jagopnuñ.

³Aliñiz saymos da berinğiz alıñış, saymos aytinğiz añar avazi bilä tatlılıñniñ.

⁴Biryi tartinğiz ay başına, belgili kününä yillarimizniñ bizim.

(142r) ⁵Buyruçtur bu Israjelgä, da toyruluçtur Teñrisiniñ Jagopnuñ.

⁶Tanıñlıñı Jovsepniñ, ki çoydu anıñ bilä, neçik çixsar edi ol ulusundan Ekibdosnuñ, tilni, ki bil-mäs edi, işitti.

⁷Keri et yuktän arğaların alarnıñ da çolların alarnıñ boş çulluğ etmäxtän.

⁸Tarlıñına sarnadiñ maña, da çutçardım seni, işittim saña yapuçluğundan yaşnamaxniñ da sına-dım seni suvnuñ çarşilikindän.

⁹Işit, çoyovurtum, da tanıçlatirmen saña, da Israjel, egär işitsäñ maña!

(142v) ¹⁰Bolmasınlar dayın saña teñrilär ke-çövlü, da yerni öpmägäysen sen yat teñrilärgä.

¹¹Menmen Biy Teñri seniñ, ki çixardım seni ulusundan Misirniñ, aç ağıñni seniñ, da tolduri-yim anı.

¹²Çoyovurtum benim işitmädi avazıma me-nim, da Israjel maña baçmadı.

¹³Xoyup saldım alarnı barma artından yüräk-läriniñ klägäniniñ kensiläriniñ, zera bardılar alar erki bilä boylariniñ kensiläriniñ.

¹⁴Egär ki çoyovurtum benim işitsä edi maña, ya Israjel yolum bilä benim yürüsä edi,

(143r) ¹⁵Neçik heç nemäni, alay aşaylatır edim duşmanların alarnıñ da çıynaganlar üsnä alarnı salır edim çolumnu.

¹⁶Duşmanları Eyämizniñ yalğan çixtilar añar, bolsun zämanäläri alarnıñ dünyäda.

¹⁷Yedirdi alarnı bolluğundan aşlıñniñ, da çayadan bal yedirdi alarga.

[Псалом 81/82] 81

Saymos Jasap'nıñ, 81.

¹Teñri turdu yiyinına teñrilärniñ da ortalarına alarnıñ yaryular edi alarnı:

²Negä dinçä yaryulagaysız könüsüzlük bilä da yüz körgäysiz yazıçlılarga?

³Yaryu etinğiz öksüzgä da tulga, (143v) könü-lük etinğiz yarlıga da çonarhga.

⁴Xutçariniñ yarlıniñ da çaräsizni, çolundan ya-zıçlıniñ çutçariniñ anı.

⁵Añlamadılar da eskä almadılar, çarañyuluç-ka bardılar barça himläri dünyäninğ.

⁶Men aytım, ki teñrilär bolğay edinğiz, ya oğ-lanları Biyiklängäninğ barçañiz,

⁷Siz ošta, neçik adamlar, ölärsiz, neçik ki biy, biyликтän tüşärsiz.

⁸Tur, Biy, da yaryula yerni, zera sen meñär-särsen barça gurçılarnı.

[Псалом 82/83] 82

¹Saymos Tawit'nıñ, 82.

(144r) ²Teñri, kim saña oğşaş bolğay? Tiyılma da tep-tek turma, Asduadz.

³Zera ošta duşmanlarınğ çaxirdılar, da köräl-mägänläriñ kötürdülär başların kensiläriniñ.

⁴Üsnä çoyovurtuñnuñ ustatlıç ettilär, bilmäç-liğ sayış ettilär üsnä ariläriniñ seniñ ⁵da ayttilar: «Keliñiz, tas etiyiğ alarnı millättän, da añil-magay atı Israjelniñ dayı da».

⁶Sayış ettilär bir bolup birdän da seniñ ücün ant ettilär

⁷Böläki Etomlularniñ da Ismayelniñ, Movap-niñ da Akarnıñ,

(144v) ⁸Keğay, Amon, Amayeg da özgä millät-lär barça turganları bilä Dzuraniñ;

⁹Da Asur da kelip edi alar bilä: barçası bular çerüvündän edilär oylanlarıniñ Łovdnuñ.

¹⁰Et alarnı, neçik Matiamni, neçik Sisaranı, neçik zApinni [= Apinni] aǵinına Gisonnuñ.

¹¹Tas boldılar alar çovraçına Tovraniñ da bol-dular neçik hiñoy yerniñ.

¹²Et biylärin alarnıñ, neçik zOrepni [= Orep-ni], Zepni, Zepenyenni, da Saymannı da barça biy-lärin alarnıñ,

¹³Xaysilari ki ayttılar: «Meñäräliḡ biz arilikin Teñriniḡ».

¹⁴Teñrim, et alarni, neçik küpçäk, (145r) neçik çamış alnina yelniḡ.

¹⁵Neçik ot, ki küydürür ormanni, neçik yalin, ki örtär taylarni.

¹⁶Bu türlü sürgäysen alarni povetraḡ bilä seniḡ da öçäsmäxiḡ bilä seniḡ çozyaltkaysen alarni.

¹⁷Toldur yüzlärin alarniḡ uyat bilä, da çolsunlar atıñni, Biy.

¹⁸Uyalsınlar da çozçalsınlar meñi meñilik da uyat bilä taspolgaylar.

¹⁹Tanısinlar, ki atıñ seniḡ Biydir, da sen yalyz biyiklängänsen üstnä barça dünäniḡ.

[Псалом 83/84] 83

¹Yeñmäḡ üçün, borla yançmaḡniḡ, saḡmos Gorç oylunuḡ.

²Neçik sövüklüdür övüñ seniḡ, Biy çuvatniḡ, ³suxla(145v)nir da küsänç bolur boyum benim köşkünüḡ seniḡ.

Yüräkim da tenim sövüngäylär alnina tiri Teñriniḡ.

⁴Zera çipçix tapti kensinä öv, horlica — uya, çayda ki çoygay balalarin kensiniḡ,

Seçaniḡ seniḡ, Biy çuvatniḡ, çanım da Teñrim.

⁵San barçasına, ki turıyirlar övinä Eyämizniḡ, meñi meñilik alıñslagaylar seni.

⁶Sandı ol adamga, çaysiniḡ ki boluşu aniḡ sendändir, çixmaḡ çoydu esinä kensiniḡ ol yerdä, ki ant etti.

⁷Alıñ bergäy, kim oçenk' çoyar, ⁸bargay ol çuvattan (146r) çuvatka da körüngäy Teñri, frištälärgä Sionda.

⁹Biy Teñri çuvatniḡ, işit çoltçama benim, çulaç çoy, Teñri Jagopnuḡ.

¹⁰Yöpsünövlüsen bizim, baç, Teñri, da baç yünä pomazaneciñniḡ seniḡ.

¹¹Zera daḡı yaçşidir maña bir kün eşikiñä, ne ki miñ.

Tañlandim çöplüktä kelmä övinä Teñriniḡ artıç, ne ki turma övinä yazıçlılarniḡ.

¹²Yarlıçamaḡ da könülük sövär Biy Teñri, başçış da hörmät bergäy.

Biy eksik etmäs yarlıçamaḡin kensiniḡ alardan, (146v) ki yürürlär zadasizliç bilä.

¹³Biy Teñri çuvatniḡ, san ol adamga, ki umsanir saña.

[Псалом 84/85] 84

¹Yeñmäḡ oylanlariniḡ Gorçnuḡ, saḡmos, 84.

²Biyändiḡ, Biy, yeriñä seniḡ da çaytardıñ yäsirlikin Jagopnuḡ.

³Boşattıñ könüsüzlükün çoyovurtuñnuḡ seniḡ, yaptıñ barça yazıçların alarniḡ.

⁴Tıydıñ barça yüräklänmäxiḡni seniḡ, çayttıñ öçäşip yüräklänmäxiḡdän seniḡ.

⁵Xayt bizgä, Teñri, çutçaruçimiz bizim, da çaytar öçäşmäxiḡni seniḡ bizdän.

(147r) ⁶Meñilik öçäşmä bizgä, da salma öçäşmäxiḡni seniḡ pokolen'a pokolen'adan.

⁷Teñri, sen çaytıp tirgizgäysen bizni, çoyovurtuñ seniḡ färäh bolgay saña.

⁸Körgüz bizgä, Biy, yarlıçamaḡiñni seniḡ da çutçarmaḡiñni seniḡ ber bizgä.

⁹Işittiç, ne sözlär Biy Teñrimiz bizim, sözlägäy eminlikin çoyovurtuñ kensiniḡ alnina arilärniḡ, ki çaytıptirlar añaç yüräkläri bilä.

¹⁰Hälbät yuvuçtur çorçkanlarga kendindän çutçarmaḡi aniḡ turma hörmätinä aniḡ ulusumuzda bizim.

(147v) ¹¹Yarlıçamaḡ da könülük yoluçkay, artarlıç da eminlik öpkäy.

¹²Könülük yerdän östi, artarlıç köktän köründü.

¹³Biy bergäy tatlılıçın kensiniḡ, da yerimiz bizim bergäy yemişin kensiniḡ, ¹⁴artarlıçı aniḡ alnina aniḡ bargay, çoygay yol üsnä yürövüşün kensiniḡ.

[Псалом 85/86] 85

Alıñ Tawit'niḡ, 85.

¹Aşaçlat, Biy, çulaçıñni seniḡ da işit maña, zera yarlu da miskinmen men.

²Saçla boyumnu, surp Biy, çutçar çuluñnu seniḡ, Teñrim, ki (148r) saña umsandim.

³Yarlıça maña, Biy, ki alniña çaçırdim kün uzun, ⁴färäh et boyun çuluñnuḡ seniḡ, zera alniña, Biy, kötürdüm közlärimni.

⁵Zera sen, Biy, tatlı da toyrusen, köpyarlıçavuçi barçasına, ki sarnarlar saña.

⁶Xulaç çoy, Biy, çoltçama benim da baç avazına yalbarğanimniḡ benim.

⁷Kününä tarlıçimniḡ sarnadim alniña, da işittiñ maña.

⁸Dügüldür kimsä oçşaş saña teñrilärdän, Biy, da dügüldür kimsä neçik işiñ seniḡ.

(148v) ⁹Barça dżinsı, ki ettiñ, kelsinlär da yerni öpsinlär alniña seniḡ, haybatlasınlar atıñni seniḡ meñilik.

¹⁰Ulusen sen, Biy, da etärsen sk'ançelik', da sen yalyzsen, Teñri.

¹¹Yol körgüz maña yoluña seniḡ, da barıyım könülükünüḡ seniḡ, da färäh bolgay yüräkim çorçma atıñdan seniḡ.

¹²Tapuniyim alniña seniḡ, Biy Teñrim, tögä-

räk yüräkim bilä benim haybatliyim atijnñi meñlik.

¹³Ulu boldu üstümä benim yarlıyamañiñ seniñ, çutçardıñ boyumnu benim tamuçtan tıbdäki, Teñri.

(149r) ¹⁴Teñri, töräsizlär turdular üstümä benim, da yiyinlari çuvatlılarınñi izdädilär boyumnı benim, da sayınmadılar seni, Teñri, allarına kensiläriniñ.

¹⁵Yoçsa sen, Biy, Teñrim, şayvatlısen da yarlıyovuçi, uzunesli da köpyarlıyovuçi, da könü, ¹⁶baç maña da yarlıya maña.

Ber çuvat çuluña seniñ, tırgız oylun çaravaşınñiñ seniñ, ¹⁷da et maña nişan yaçşılıçtan.

Körgäylär klämägänlär meni da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluştuñ maña da övündürdün meni.

[Псалом 86/87] 86

¹Gorç oylunuñ saymos alyış, 86.

²Himlari anıñ ari tayi anıñ, sövär Biy eşiklärin Sionnuñ, ne ki barça övlärin Jagopnuñ.

(149v) ³Haybatlı sözlädi seniñ üçün: ošta şähärläri Teñriniñ!

⁴Añdım Rahap da Papelonnu, ki tanırlar meni, ošta yat millät da Dzur žoyovurtlar Hintniñ, bular boldular anda.

⁵Sionga aytırlar: ana da adam toydı anda, da kendi him saldı anda Biyiklängän.

⁶Biy belgirtkäy yazov bilä žoyovurtka, bu biy-lärgä, ki boldular anda.

⁷Neçik ki färäh bolgaylar saña barçası, çaysı-lariniñ turmaçları kensiläriniñ sendändir.

[Псалом 87/88] 87

¹Alyışı saymosnuñ Gorç oylanlarınñiñ Maçayeta üçün, ki dżuvab berdi Neeman eslilik bilä Israjelgä, 87.

(150r) ²Biy Teñri çutçarıлмаçimniñ benim, күндüz sarnadım da keçä alniña seniñ.

³Kirsın alyışim alniña seniñ, Biy, aşaylangay çulaxiñ seniñ çoltçama benim.

⁴Zera toldu çiyin bilä boyum benim da tirlikim tamuçka yuvuçlandı, ⁵da sayışladım men alar bilä, ki tüşärlär çuyurga.

Boldum men, neçik adam boluşuçisiz ⁶da övlär bilä azad,

Neçik yaralılar, ki yuçlıyırlar kerezmanda.

Ki çaysın aña madıñ, alar çoluñdan seniñ saldı-lar.

⁷Hoydular meni tıbdäki çuyurga, çarapçuluçka da kölegäsinä ölümniñ.

(150v) ⁸Mendä toxtaldı yüräklänmäçiñ seniñ, zabavañni, müşçüllüçüñni seniñ keltirdiñ üstümä benim.

⁹Yıraç ettiñ mendän tanışlarimni benim, da çoydular meni cil kendilärinä.

Çıçara berildim da çıçalmas edim, ¹⁰közlärım ayırdı miskinliktän.

Küstündüm alnına Biyiniñ күn uzun da kötürdüm alniña çollarimni.

¹¹Şahat, ki ölülgä etkäysen sk'ançelik'ni, ya hakimlär turçuzgaylar mi, da tapundurgaylar saña?

¹²Şahat, aytkäy kimesä çaçan kere(151r)z-manda yarlıyamaçijnñi seniñ ya könülüküñni seniñ taspolganda?

¹³Şayat, ki tanıgaylar mi çarapçuluçta sk'ançelik'iniñ seniñ ya artarlıçijnñi seniñ yer unutkäy?

¹⁴Men alniña, Biy, küstündüm, ertäki alyışim yetişkäy alniña seniñ.

¹⁵Nek, Biy, salıyırsen boyumnı benim, ya çaytarırsen [=çaytarıyırsen] yüzüñni seniñ mendän?

¹⁶Yarlı da emgäklimen men oylanlıçimdan benim, biyikliktän aşaylandıñ da taña çaldım.

¹⁷Mendä toxtaldı öçäşmäçiñ seniñ, tezlängäniñ seniñ seskändirdi meni.

(151v) ¹⁸Çövrälädilär meni, neçik suv, ki barça çövrämni aldılar bir oyurdan.

¹⁹Yıraç ettiñ mendän dostlarimni benim da tanışlarimni miskinlikim üçün benim.

[Псалом 88/89] 88

¹Saymos Neemniñ Jezrajelniñ.

²Yarlıyamaçijnñi seniñ, Biy, meñilik alyışliyiñ, millät millättän aytıyım könülüküñni seniñ ayçim bilä benim.

³Ayttiñ, ki dünyä yarlıyamaç bilä yasalgay, köktä hadir bolgay könülüküñ seniñ:

«⁴Xoydum ant tañlanganlarıma benim, ant içtim [antiçtim] Tawitkä, çuluma benim.

⁵Meñilik toxtatıyım budaxiñni seniñ, yasıyım pokolen'a pokolen'adan olturçuçuñnu seniñ».

(152r) ⁶Tapunsunlar köklär sk'ançelik'läriñä seniñ, Biy, da könülüküñni seniñ yixövläri arilärniñ.

⁷Kim bar bulutka, ki teñ bolgay saña ya kim oçşagay Eyämizgä oylanlarından Teñriniñ?

⁸Teñri haybatlanıptır sayışına ariläriniñ kensiniñ, ulu da ahli üsnä alarnıñ, ki çövräsinädirlär anıñ.

⁹Biy Teñri çuvattan, kim oçşar saña? Küçlüsen sen, Biy, da könülüküñ seniñ çövräñädir seniñ.

¹⁰Sen biyik etärsen çuvatına teñizniñ, bulçanganın tolyunlariniñ anıñ sen sekinlätirsen.

(152v) ¹¹Sen aşaylatırsen, neçik yarlılarnı, öktämlärni, çuvatı bilä biläkiñniñ saçtiñ duşmanlarıñni seniñ.

¹²Seniñdir köklär, da seniñdir yer, dünyâni tügälliki bilä sen toxtattıñ, ¹³yarımkeçäni da yarım-künni sen ettin, T'ap'or da Hermon atıña seniñ sövüngäylär.

¹⁴Seniñdir biläk, da seniñdir çuvat, çuvatlangay çoluñ, da biyik bolgay çoluñ seniñ.

¹⁵Artarlıx da toyruluñ toxtalıptır olturyuçuna seniñ, yarlıyamaç da könülük (153r) bargaylar alnına yüzünñ seniñ.

¹⁶San çoyovurtka, ki bilirlär alyışınñ seniñ, Biy, yarıxı bilä yüzünñ seniñ yürügäylär ¹⁷här kün da artarlıxıñdan seniñ biyiklängäylär.

¹⁸Maytanmaç çuvatimızdan bizim sensen, da erkiñä seniñ biyik bolgay münüzümüz bizim.

¹⁹Eyämizdändir boluşluç surpunda Israjelniñ, çanıımızga bizim.

²⁰Ol sahat sözlädiñ baçıp oylanlarıñ bilä da ayttıñ: «Xoyiyim boluşluç üsnä çuvatlıniñ da biyiklätiyim tañlamanı çoyovurtumdan menim.

(153v) ²¹Taptım Tawit' çulumnu menim da ari yayım bilä menim yaçtım anı.

²²Xolum yöpsüngäy anı, da biläkim çuvatlatkay anı.

²³Yazıç etmägäy añar duşman, da oylu töräsizlikniñ çıynamagay anı.

²⁴Urıyım alnına anıñ duşmanlarıñ anıñ, da körälmägänläрни anı yeñilmäxkä çıxara beriyim.

²⁵Könülüküm da yarlıyamaçim anıñ bilä, da atım menim biyik bolgay münüzünä anıñ.

²⁶Xoyiyim teñiz üsnä çolun anıñ, da açın suvlar üsnä oñun anıñ.

(154r) ²⁷Ol sarnagay maña: «Atam menim sen, Teñri yöpsünövlü çutçarıлмаçımдан меним».

²⁸Men burungi ettim anı da biyik barça çanlarıñdan dünyâniñ.

²⁹Meñilik saçlıyım añar yarlıyamaçimni menim, da antım menim inamlı anıñ bilä.

³⁰Toxtatıyım meñi meñilik budaxın anıñ da olturyuçun anıñ — neçik künlärin köknüñ.

³¹Egär salsalar oylanlarıñ anıñ orenk'imni menim da simarlaganımnı menim saçlamasalar,

³²Egär artarlıxımnı menim klämägäylär da aytkanımnı menim saçlamagaylar,

(154v) ³³Urıyım tayaç bilä töräsizliklärin alarnıñ, çiyin bilä könüsüzlükләrin alarnıñ.

³⁴Evet yarlıyamaçimni menim tiymiyim alardan, da ustatlıç etmiyim könülükümä menim,

³⁵da heç etmiyim antımnı menim, da ne ki çıxsa ayzımdan menim, anı heç etmiyim.

³⁶Bir kerät ant içtim arilikimä menim, ki Tawit'kä men yalyan etmägäy men.

³⁷Budaxı anıñ meñilik tiri bolgay, da olturyuçu

anıñ, neçik günäş, alnıma menim, ³⁸neçik ay, ki toxtalgandır köktä meñilik tañıç könülük bilä».

(155r) ³⁹Evet sen saldıñ, da heç ettin, da boş urduñ pomazaneciñni.

⁴⁰Xaytardıñ antni çuluñdan seniñ, murdarlarıñ yerdä arilikin anıñ.

⁴¹Yemirdiñ barça murlarıñ anıñ da çoyduñ berklikin anıñ titrämäxtä.

⁴²Xaptılar anı keçkänlär yol bilä, boldu ol irisvay çonşularına kensiniñ.

⁴³Biyik ettin oñun çıynavuçılarıñ anıñ, sövündürdüñ barça duşmanlarıñ anıñ.

⁴⁴Xaytardıñ boluşluçunu itisindän anıñ da almadıñ anı urušta.

(155v) ⁴⁵Heç ettin arilikindän anıñ da olturyuçun anıñ yergä aşaylattıñ.

⁴⁶Eksittiñ künlärin zämanäsiniñ anıñ da töktün üsnä uyatni.

⁴⁷Negä dinçä çaytargaysen yüzünñ seniñ soñyuga dirä, palaylagay, neçik ot, öçäşmäxiñ seniñ?

⁴⁸Xaytıp añ, baç, kimdir menim tınçlıxım, şahat, ki boş nemä yarattıñ barça oylanlarıñ adamniñ.

⁴⁹Kimdir adam, ki tiri bolgay da körmägäy ölüm ya çutçargay boyun kensiniñ çolundan tamuçnuñ.

(156r) ⁵⁰Xaydadır yarlıyamaçıñ seniñ burungi, ki ant içtiñ Tawit'kä könülüküñ bilä seniñ.

⁵¹Añ uyatın çuluñnuñ seniñ, ki yöp kördüm çoynuma köp dżınstan,

⁵²Ki azarladılar duşmanlarıñ seniñ, Biy, azarladılar ornuna yaçkanıñniñ seniñ.

⁵³Alyışli Biy Teñri meñi meñilik, bolsun, bolsun.

Алыш Esajya markareñiñ

[Исаия 26: 9-20: Песнь Исаии]

⁹Keçädän turur dżanım poşmanlıç etmä alniña seniñ, Asduadz.

Zera yarıxtır buyruçunuñ seniñ yerdä, övräniñiz toyruluçnu, turganlar yerdä.

(156v) ¹⁰Baxtı yaman da dayı övränmägäy etmä yerdä artarlıxın könülükniñ.

Kötürülgäy yaman yerdän da körmägäy haybatın Teñriniñ.

¹¹Biy, biyiksen da biläkiñ çuvatlı, da alar bilmädilär.

Tanıgaylar, uyalgaylar da paçillik salgaylar ögütlänmägän çoyovurttan, da çaytıp ot duşmanlarıñniñ seniñ yegäy.

¹²Biy Teñrimiz bizim, ber bizgä eminlikiñniñ seniñ, zera barça çilinganimızga körä bizim töländi bizgä.

(157r) ¹³Teñrimiz bizim, tapun bizni, zera sendän başça özgäni bilmäsbiz da atıñni seniñ añarbiz här kün.

¹⁴Xaytip ölülar tirlikni körmisärlär, da ne hakimlär turıuzsarlar.

Bunuñ üçün keltirdiñ, urduñ, tas ettiñ, buzduñ, barça erkäk oylanlarınñ alarnıñ.

¹⁵Arttır, Biy, yamanlıñni üsnä yamanlıxlarnıñ alarnıñ da keltir yamanlıñni üsnä töräsizlärniñ yerdä.

¹⁶Biy, tarlıxta andıñ seni, zera azgına tarlıxtır ögütün seniñ üstümüzgä bizim.

¹⁷Neçik inçxanganı ayırayaxlıñniñ, ki yetişıptir zämanäsi toyrmañiniñ da ayrıñından inçxangay,

(157v) Bu türlü bolduñ sövükündän seniñ, ¹⁸ah da xorxuñnu seniñ başladıñ, toyruduñ inçxamañ bilä dżannı xutxarmañindän seniñ.

Dayı da sinmiyirbiz, yoğsa singaylar töräsizläri yerniñ.

¹⁹Turgaylar ölülar, turgaylar barçası, ki çoyu-luptırlar kerezmanda.

Oyangaylar, sövüngäylär, da färâh bolgaylar tiyilganlar yerdä.

Zera rosa, ki tüşär sendän, bu hakimliktir alarga, evet yamanlıñ bilä taspolgay.

²⁰Keri ket, çoyovurtum, bar, kir humnaña seniñ, yap eşikläriñni seniñ (158r) alnına yüzüñnüñ seniñ.

Xaç da yaşın, al bir zaman, keçkinçä öçäşmäxi Eyämizniñ.

[Псалом 89/90] 89

¹Saymos Tawit'niñ, 89.

²Biy, išanç bolduñ bizgä pokolen'a pokolen'adan, ³neçä ki taylar toxtalmıyır edilär, yarattıñ dünyanı da barça uçları.

Meñiliktän meñilikkä dirä sensen, ⁴çaytarma adamni çaräsizliçka, da ayttıñ: «Xaytiñiz maña, oylanları adamniñ».

(158v) ⁵Min yıl közünä Eyämizniñ, neçik tünägünki kün, ki keçti, neçik bir sahati keçäniñ, ⁶da heçlik bilä bolgay.

Ertä, neçik yaş ot, öskäylär, ertä, neçik yaş ot, färâh bolgaylar da çiçäklängäylär, keçägä törmelänip da çurup tüşkäylär.

⁷Eksildiñ biz öçäşmäxiñdän seniñ da yüräklänmäxiñdän seniñ todulduñ.

⁸Xoyduñ yazıximizni bizim alniña seniñ da kirlikimizni bizim yarıñiña yüzüñnüñ seniñ.

⁹Barça künlärimiz (159r) bizim eksildi, da öçäşmäxiñdän seniñ todulduñ.

¹⁰Zämanäsi yıllarimizniñ bizim tiyyisiz, neçik pavuknuñ, da sanı künlärimizniñ bizim, alar da yetmiş yıl.

Eğär ki dayı artıñiña — 80 yıl, bundan dayı artıñ nemä bolsa, ayrıñ bilä da küstünmäñ bilä.

Keldi üstümüzgä bizim küstünmäñ, da ögüt-ländiñ, ¹¹çaytip kim bilgäy çuvatni öçäşmäxiñdän seniñ, yüräklänmäxiñni sayışlagay.

¹²Bu türlü körgüz maña oñuñnu, da kimlär çonarhdırlar, yüräkläri bilä eslilikniñni seniñ.

(159v) ¹³Xaytip negä dinçä övündürgäysen çuluñnu seniñ?

¹⁴Tolduñ ertä yarlıyamañiñ bilä seniñ, sövündüç da färâh bolduñ barça künläriñä tirlikimizniñ biznim.

¹⁵Färâh bolduñ ornuna ol künläriñniñ, ki aşaxlattılar bizni, da yıllarnı, ki kördüñ çiyinlar.

¹⁶Bax, Biy, çuluña seniñ da işinä çuluñnuñ da yol körgüz oylanlarına anıñ, ¹⁷da bolsun yarıxi Eyämizniñ Teñriñiñ üstümüzgä bizim.

Işin çolumuznuñ bizim toyrı et bizgä, Biy, işin çolumuznuñ bizim oñar bizgä.

[Псалом 90/91] 90

Alıış da ögmäñ, saymos Tawit'niñ.

(160r) ¹Kim dä tınıptır boluşluxundan Biyik-täğiniñ, kölegäsi tibinä Teñriñiñ köktä tıngay.

²Ayt kay Eyämizgä: «Yöpsünövlümsen, um-sam benim Asduadz, da men umsanırmen saña.

³Ol xutxargay meni avından ulavuçiniñ da seskändirüçi sözündän».

⁴Arçası üsnä kensiniñ kötürgäy seni, kölegäsi-nä çanatlarıñniñ umsangaysen.

Neçik yaraç, çövräñä bolgay seniñ könülükü anıñ.

⁵Xorçmagaysen sen çorçusundan keçäniñ da ne oxtan, ki uçar kündüz,

(160v) ⁶Nemä bar, ki uçar çarañyuda, yañil-dirmaxından şaytanniñ yarımküñdä.

⁷Tüßün yanıñdan seniñ miñlär da tümänlär oñuñdan seniñ, ki saña nemä yovuxlanmagaylar.

⁸Tek yalıız közläriñ bilä baxkaysen sen, tölö-vün yazıçlılarıñniñ körgäysen, ⁹zera sen, Biy, um-samsen benim.

Biyiklängänni ettiñ kensinä išanç, ¹⁰yetişmäğäy saña yamanlar, da çiyin yovuxlanmagay öviñä seniñ.

¹¹Friştäläriñä kensiniñ simarlaptır seniñ üçün saqlama seni barça yollarıña seniñ.

¹²Biläkläri üsnä kensiläriñniñ (161r) kötürgäylär seni, ki heç urunmagay taşka ayaçlarıñniñ.

¹³Üsnä izniñ da k'arpiñniñ yürügäysen sen, ayaç tibinä baskaysen aslannı da adżdahanı.

¹⁴Zera maña umsandı, da çutxariyim anı, kö-legä bolıyım añar, ki tanidi atimni benim.

¹⁵Sarnagay alnıma, da men işitkäyimen añar da çatına bolgaymen tarlıñiña.

Xutxargaymen da haybatli etkäyмен anı,
¹⁶uzun künlär bilä toldurgaymen da körgüzgäy-
men aңar xutxarmaximni benim.

[Псалом 91/92] 91

¹Saymos, alyış şapatkunnüj.

²Yaşşidir tapunma Eyämizgä, saymos (161v)
aytma atıña seniñ, Biyiklängän,

³Belgirtmä ertä yarlıyamaximni seniñ da kö-
nülükünü seniñ keçä.

⁴On asnağaw saymosaran bilä, avaz bilä alyış-
tan maxtalğan.

⁵Färâh ettiñ meni, Biy, yaratkanlarıñ üsnä se-
niñ, da işinä çoluñnuñ seniñ sövüngäyмен.

⁶Neçik ki uludur işiñ seniñ, Biy, da asrı terän-
dir sayışlarıñ seniñ!

⁷Adam seziksiz bunı tanımas, da essiz bunı al-
mas esinä.

⁸Öskäni yazıxlılarnıñ — neçik biçänniñ çiçäk-
längäni alarga; ki etärlär töräsizlikni,

(162r) Tas bolgaylar meñi meñilik. ⁹Da sen bi-
yiklänipsen meñilik, Biy.

¹⁰Zera ošta duşmanlarıñ, Biy, zera ošta duş-
manlarıñ tas bolgaylar, saçılğaylar barçası, ki
etärlär töräsizlikni.

¹¹Biyik bolgay, neçik yednorožecniñ, münü-
züm benim, da çartlıxim benim çeť semizi kibik.

¹²Kördü közüm duşmanlarımni, çaysıları ki
turupturlar üstümä yamanlıx bilä, da alar da işit-
käy çulaxım benim.

¹³Artarlar, çurma kibik, çiçäklängäylär, neçik
ormanı Lipanannüj, köp bolgaylar.

(162v) ¹⁴Tikilgän bolgaylar övinä Eyämizniñ,
da eşikinä Teñrimizniñ bizim çiçäklängäylär.

¹⁵Dayı da köplär bolgaylar çartlıx semizliklä-
rindän, semiz da imşax, bolgaylar ¹⁶aytmaga:
«Toyrudur Biy Teñrimiz bizim, da yoxtur anda kö-
nüsüzlük».

[Псалом 92/93] 92

Alyışı avaz bilä şapatkunnüj.

¹Biy çanlıx etti, roskoşnu kiydi, kiydi Biy çu-
vatın kensiniñ.

Toxtattı dünyâni, ki tepränmägäy, ²hadirdir
olturyuçuñ seniñ äväldän, meñiliksen sen.

³Kötürüldülär ağin suvlar, Biy, da kötürdü-
(163r)lär ağin suvlar avazlarıñ kensiläriniñ, tur-
gaylar ağin suvlar açkanlarıña kensiläriniñ.

⁴Avazından köp suvnuñ tanlanmalı boldı tur-
ganı teñizniñ.

Skancelisen sen, Biy, biyikliktä, ⁵taniñlixiña
seniñ biz bek inandıx.

Övünä seniñ tiyär aruvluç, Biy, uzaç künlärgä
dirä.

[Псалом 93/94] 93

Saymos Tawit'niñ, 93.

¹Teñri öç aluçı, Biy, Teñri öç aluçı, belgirttiñ.

²Biyik bol, ki yarğularsen dünyâni, tölä tölö-
vin öktämlärniñ.

³Negä dinçä yazıxlılar, Biy, negä dinçä yazıx-
lilar maxtangaylar,

(163v) ⁴Aytıp sözlägäylär könüsüzlükni, söz-
lägäylär barçası, kimlär etärlär töräsizlikni?

⁵Žoğovurtuñnu seniñ, Biy, aşaxlatırlar, da ža-
ranklıxiñni seniñ çıynadılar.

⁶Tulnu da yatni öldürdülär da öksüzlärni çir-
dilar, ⁷da ayttılar, ki: «Körmästir bunı Biy, da ne
esinä almas Teñrisi Jagopnuñ».

⁸Añlanız, seziksizläri žoğovurtuñnu da essizlär,
negä dinçä salmassiz esiñizgä?

⁹Neçik ki, kim tikti çulaxni, kensi işitmäs mi
ya, kim yarattı közni, kensi körmäs mi?

(164r) ¹⁰Kim ögütlär millätlärni, neçik azarla-
magay mi, kim övrätir adamga bilmäxlighni, ¹¹Biy
tanır sayışın adamniñ, ki bošturlar.

¹²San adamga, çaysın ögütlärsen sen, Biy, da
oreñkiñdän seniñ övrätirsən aңar.

¹³Aşaxlatırsen sen aңar künlärni yamanlıx-
tan, negä dinçä çazılğay terän çuyur yazıxlılarga.

¹⁴Salmastir Biy žoğovurtun kensiniñ da ža-
ranklıxiñ kensiniñ salmastir közdän,

¹⁵Negä dinçä çaytkay könülük artarlıxıtan,
yöpsüngäylär anı barçası, ki toyrudurlar yüräkläri
bilä.

(164v) ¹⁶Kim turgay benim bilä üsnä yaman-
larnıñ? Ya kim barabar bolgay maña üsnä alarnıñ,
ki etärlär töräsizlikni?

¹⁷Egärki Eyämiz boluşmagay edi maña, azgı-
na dayın, tursar edi boyum tamuç içinä.

¹⁸Egär aytsam edi, ki ošta seskändi ayaçla-
rım, yarlıyamaxim seniñ, Biy, boluşur edi maña.

¹⁹Köp ağıxiña körä yüräkimniñ benim, övün-
dirmäxiñ seniñ färâh etär edi boyumnu benim.

²⁰Teñ bolmagay saña olturyuç töräsizliktän,
kim säbäplär çazyançin buyruçka çarşı.

(165r) ²¹Uladılar boyun artarnıñ da çanni za-
dasiz borçlu etärlär edi.

²²Boldu Biy umsam benim, Teñri boluşuçı
umsama benim.

²³Tölägäy alarga Biy töräsizliklärinä körä, ya-
manlıxlarıña körä sindirğay alarnı Biy Teñrimiz
bizim.

[Псалом 94/95] 94

Alyış ögmäx Tawit'niñ, 94.

¹Keliñiz, sövünälix Biygä, yalbaralıx alnına
çutxaruçimizniñ.

²Artarlanıyıx alnına anıñ tapunmaç bilä, saymos bilä yalbarıyıx alnına.

³Teñri uludır Biy, çan ulu üsnä barça dünyâniñ.

⁴Xoluna anıñdır barça uçları dünyâniñ, biyikliki taylarınñ anıñdır.

(165v) ⁵Anıñdır teñiz, da ol etti anı, da çurunu çolları anıñ yarattılar.

⁶Keliñiz, yerni öpäliç añar tüşüp da yıylalıç alnına Eyämiz, yaratuçimizniñ bizim.

⁷Ol kensidir Biy Teñrimiz bizim, biz çoyovurt çoluna anıñ da çoylar böläkindän anıñ.

Bügün egär avazına anıñ işitsäñiz, ⁸berkäyt-mäñiz yüräkiñizni siziñ, ne türlü açılıktan

Kününä sinalmaçniñ anabadda sinadılar meni ⁹atalarıñiz seniñ, terğädilər meni da kördilər işimni. ¹⁰40 yılga diyin

(166r) *Džâçtlandim ol džins bilä da aytım:* «Tıyısız bularıptırlar yüräkläri bilä, da alar tanımadılar yollarımni menim.

¹¹Neçik ant içtim öçäşkänimä menim, ki kirgäylär mi tınçlıçıma menim».

[Псалом 95/96] 95

Saymos Tawit'niñ, ki dadçar yasaldı yäsirlik-tän soñra, 95.

¹Alıñışlañiz Biyni alıñış bilä yäñi, alıñışlañiz Biyni, barça yer.

²Alıñışlañiz Biyni da alıñışlañiz atın anıñ, sövünçlük beriniz kün-kündän çutçarmaçniñ anıñ.

³Aytinçiz çurk'çılar arasına haybatniñ [=haybatın], barça çoyovurtka sk'ançelik'in anıñ.

(166v) ⁴Uludur Biy da alıñışlıdır bek, ahlidir ol üsnä barça çurk'larınñ.

⁵Barça çurk'ları çurk'çılarnıñ şaytanlardır, da Biy kökni etti.

⁶Tapunmaçlıç da roskoştur alnına anıñ, aruvluç da ulu roskoş aruvluçundan anıñ.

⁷Sunuçuz Eyämizgä džinsı millätlärniñ, sunuçuz Eyämizgä haybat da hörmät, ⁸sunuçuz Eyämizgä haybat atına anıñ.

Alinçiz çurban da kirinçiz övinä anıñ, ⁹yerni öpinçiz Eyämizgä eşikinä arilikiniñ anıñ, da bulçangay yüzündän anıñ barça yer.

(167r) ¹⁰Aytinçiz çurk'çılarga, ki Biy çanlıç etti, toçtattı dünyâni, ki seskänmäğäy, da yarçular çoyovurtun kensiniñ toçruluç bilä.

¹¹Färäh bolsun köklär, da süvüngäy yer, färählangay teñiz barçası bilä kensiniñ, ¹²sövüngäylär da barça nemä ki bar anda.

Ol sahat sövüngäylär barça teräkläri ormanniñ ¹³yüzündän Eyämizniñ, ki keliyir, da kelir yarçulama dünyâni.

Yarçular dünyâni könülük bilä da çoyovurtun barça toçruluçu bilä kensiniñ.

[Псалом 96/97] 96

Tawit'niñ, zämanäsinä, ki ulusnu toçtattı, 96. (167v) ¹Biy çanlıç etti, sövünsün yer, färäh bolsunlar köp otraçlar.

²Bulut da çarañçuluç çövräsindir anıñ, könülük da artarlıç toçru etiptir olturçuçun anıñ.

³Ot alnına anıñ bargay, küydürgäy çövräsiniñ duşmanlarıñ anıñ.

⁴Köründi yaşnamaçı anıñ dünyâgä, köründü da seskändi yer.

⁵Taylar, neçik balayuz, erigäy yüzündän Eyämizniñ, yüzündän Eyämizniñ barça yer.

⁶Aytçaylar köklär artarlıçin anıñ, kördi barça çoyovurt haybatın anıñ.

(168r) ⁷Uyalyçaylar barçası, ki yerni öpärlär çurk'larga da kimlär maçtanırlar boyaganları bilä kensiläriniñ.

Yerni öpkäylär añar barça friştäläri anıñ, ⁸ki işitti da färäh boldu Sion, da sövüngäylär çizları Jutanıñ könülükün üçün seniñ, Biy.

⁹Zera sen biyikläñipsen üsnä barça yerniñ, asrı biyikläñiñ üstnä barça çurk'larınñ.

¹⁰Kimlär ki sövärsiz Biyni, klämäniz yamanlıçni, saçlar Biy boyun aruvlarıñniñ kensiniñ, çolundan yazıçlıñniñ çutçarıñ alarnı.

(168v) ¹¹Yarıç saçtı artarlarga, toçrularga yüräkläri bilä boldu färählik.

¹²Färäh boluñuz, artarlar, Biygä, tapunuñuz añılmaçına arilikindän anıñ.

[Псалом 97/98] 97

Saymos Tawit'niñ, 97.

¹Alıñışlañiz Biyni alıñış bilä yäñi, zera sk'ançelik' etti.

Xutçardı anı oñu anıñ da ari biläki anıñ.

²Körgüzdü Biy çutçarmaçin kendiniñ, alnına millätlärniñ belgirtti artarlıçin kensiniñ.

³Añdı yarlıçamaçı bilä kensiniñ Jagopnu, könülükü bilä kensiniñ övin Israjelniñ, (169r) da kördülär barça uçları yerniñ çutçarmaçin Teñrimizniñ biznim.

⁴Çaçirinçiz alnına Biyniñ, barça yer, alıñışlañiz, sövününçiz da saymos aytinçiz.

⁵Saymos aytinçiz Teñrimizgä bizim alıñış bilä, alıñış bilä da avazı bilä saymosnuç.

⁶Avazi bilä alıñışiniñ yasalgan birçiniñ, alıñış bilä, sövünmäç bilä da avazi bilä roçoviy birçiniñ çaçirinçiz alnına çanimizniñ da Eyämizniñ.

⁷Bulçangay teñiz tügälliki bilä kensiniñ, dünyâ da barça turganlar anda, ⁸da açın suvlar çar sürsünlär bir oçurdan içindägilär bilä.

(169v) Таьлар сөвүнгәйләр алһина Еуәмизһиһ, 9ki келийир да yetiшти Биь ьарьулана ьери.

Ьарьулар дүһяһни көнүлүк билә, да жьоьовуртун кенсиниь тоьрулуь билә.

[Псалом 98/99] 98

Саьмос Тавит'һиһ.

1Биь ханлиь етти, өчәшлинди жьоьовуртлар, ки олтурсен керовпеләр үһнә, сескәнди дүһяһ.

2Биь Сиона улудур да биьиктир барча жьоьовурт үһнә.

3Таьпуналиь улу атиһа сениһ, зера жьорьулу да сурптур, 4да һөрмәти ханһиһ көнүлүкнү сөвар.

(170r) Сен һадирләдиһ тоьрулуьну, көнүлүк да артарлиьин Жагопһуһ сен еттиһ.

5Биьикләтиһиз Биь Теһримизни бизим, ьери өпүһүз тибнә жьоьулган немәгә аьаьиниһ аһиһ, зера сурптур.

6Movses da Aharon babasları аһиһ, Samuel birgälärinä, ки сарнарлар атин аһиһ.

Сарнар едиләр алһина Биьһиһ, да ол ишитир еди аларга, 7да булут сундан [=булутундан? булут үһтүндән?] сөзләр еди алар билә.

Саьлар едиләр таньлиьин аһиһ да буьруьун, ки берди аларга.

8Биь Теһримиз бизим, сен ишитир едиһ аларга, Теһри, сен бошатучи болур едиһ өч алуци үһнә (170v) барча ишлариниһ аларһиһ.

9Биьикләтиһиз Биь Теһримизни бизим, ьери өпиһиз ари таьһна аһиһ, зера сурптур Биь Теһримиз бизим.

[Псалом 99/100] 99

Саьмос, таьпунмаь.

1Чәьирһиһиз алһина Биьһиһ, барча ьер, 2хулуь етиһиз Еуәмизгә фәрәһлик билә.

Кирһиһиз алһина аһиһ сөвүнчлүк билә, 3билиһиз, ки олдур Биь Теһримиз бизим.

Ол етти бизни, да дүгүл едиь биз, биз жьоьовурту да жьоьлар бөләкиндән аһиһ.

4Кирһиһиз ешикинә аһиһ таьпунмаь билә да аьйиш билә өвинә аһиһ.

Таьпунуһиз Еуәмизгә, да (171r) аьйишларһиз атин аһиһ.

5Татлидир Биь, меһиликтир ьарлиьамаьи аһиһ, поклен'а поклен'адандир көнүлүкү аһиһ.

[Псалом 100/101] 100

Саьмос Тавит'һиһ.

1Ьарлиьамаь да көнүлүк аьйишлийим, сени, Биь, саьмос аьтййим 2да ескә алийим

Ьол задасиз: жәчан келгәь маһа, ки баргаь едим мен задасизлиьи билә ьүрәкиһниһ ичинә өвимһиһ.

3Хоьмадим алһина көзларимһиһ меним көнү-

сүзлүк немәдән, кимлар етәрлар еди танмаьлиьһни, сүрдүм.

4Ьувуьланмади маһа, ким арув(171v)сүз еди ьүрәки билә, ьаьилди мәнән һарсиз, да мен дбат етмадим.

5Ким ки сөзләр ьазиь сийари үчүн, аһи ачйь ьергә сүргәь едим.

Ким өктәmdir көзлари билә да аках ьүрәки билә, аһиһ билә дә өтмәк дә ьемәгәь едим.

6Көзларим инамлилари билә дүһяһниһ, ки олтургаьлар алар меним билә.

Ким барир еди ьолга задасиз, на ол һөрмәтлар еди мени.

7Турмас еди өвим ичинә меним, ким етәр еди өктәмликни, да ким сөзләр еди төрәсизликни, оһмас еди алһина көзларимһиһ меним.

8(172r) Ertä öldürgäь едим барча ьазиьлиларһи ьердә, тас еткйидим шәһаринә Еуәмизһиһ барчасин, ки етәрлар төрәсизликни.

[Псалом 101/102] 101

1Аьйиш шишкән үчүн, жәчан аьйирланса, алһина Еуәмизһиһ төккәь аьйишин кенсиниһ, 101.

2Биь, ишит аьйишима меним, күстүнмәьим алһиһа келгәь, 3да жәьтармагһи ьүзүһнү сениһ мәнән.

Күнүнә тарлиьимһиһ меним ашәьлат маһа жулаьһиһни сениһ, Биь, не күн сарнасам саһа, тезиндән ишит маһа.

4Eksildilər, нечик тütүн, күнларим, да сөвәкларим, нечик чирпи, журудулар.

(172v) 5Uruldu, нечик ьаш от, да журуду ьүрәким, unuttum ьемә өтмәким 6авазиндән күстүнмәьимһиһ меним.

Ьабушту сөвәким тенимә меним, 7оьшадим мен һаваласанга анабатта.

Болдум мен нечик сова пустанлиьта, 8турдум да болдум мен нечик чирпйь ьальиз өв үһнә.

9Azarladılar meni duşmanlarım меним күн узун, да өгүчиләр меним билә ант ичәрлар еди.

10Külnü, нечик ки өтмәкни, ьедим, да ичкимни ьаш билә буьаьдим.

11Ьүзүндән өчәшип ьүрәкләгәнһиһниһ сениһ, зера сен биьикләттиһ да ашәьлаттиһ мени.

(173r) 12Künlärим, нечик көләгә, кеьти, да мен, нечик бичан, журудум.

13Sen, Биь, меһилик barsen, да аһилмаьһиһ сениһ поклен'а поклен'адан.

14Sen turup şayavatlangaysen үһнә Сионһуһ, зәманә шәьаватланма үһнә, ьетиштир зәман.

15Биьәндиләр жуларһиһ таьларһна аһиһ да топраьһна аһиһ шәьаватлансинлар.

¹⁶Xorxkaylar gurk'çilar atından seniñ da barça xanları yerniñ haybatından seniñ.

¹⁷Yasar Biy Sionnu da körüngäy haybatı bilä kensiniñ anda.

(173v) ¹⁸Baxtı ol alyışına xonarhniñ da heç etmädi xoltxasin anıñ.

¹⁹Yazılğay bu özgä dżinsta, žoyovurt tapungan alyışlagay Biyni.

²⁰Baxtı ol biyiktän, arilikindän kensiniñ, Biy köktän yergä baxtı

²¹Işitmä küstünmäxin baylılarınñ da çeşmägä oylanların ölümgä borçlu bolganlarınñ,

²²Aytma Sionda atın Eyämizniñ da alyışın anıñ Erusayemdä,

²³Yiñilma žoyovurtka bir yerdä da xanlarga xullux etmä Eyämizgä.

(174r) ²⁴Dżuvap berdi añar yolda xuvatından kensiniñ, eksikin künlärimniñ menim, ²⁵töz maña da çixarma meni yarın künlärimä benim, zera millät millättändir yıllarıñ seniñ.

²⁶Äväldän, Biy, himlärin yerniñ toxtattıñ, da işiñ xoluñnuñ seniñ köktür.

²⁷Alar keçärlär, da sen barsen da xalırsen meñilik.

Barçası, neçik kiyiniş, oprangaylar, da, neçik üst tonu, teşkirgäysen alarnı da teşkirilgäylär.

²⁸Evet sen olsen, da yıllarıñ keçmästir, ²⁹oylanları xullarıñniñ seniñ turgaylar anda, (174v) budaxlarıña alarnıñ meñilik oñgay.

[Псалом 102/103] 102

Saymos Tawit'niñ.

¹Alyişla, boyum, Biyni, da barça söväklärim ari atın anıñ.

²Alyişla, boyum, Biyni, da unutmä barça bermäxin anıñ,

³Kim boşatır yazıxıñni seniñ, sayaytır barça xastalıxıñni seniñ,

⁴Kim xutxarir buzulmaxtan tirlikiñni seniñ, tađzlar seni yarlıyamañ bilä da şayavat bilä,

⁵Kim toldurur yaxşılıxtan küsänçiñni seniñ, yänirgäy, neçik xarayuşnuñ, oylanlıxıñ seniñ.

⁶Etär yarlıyamañ Biy da könülük barça ziyanlılarga.

(175r) ⁷Körgüzdü Biy yolun kensiniñ Movşeskä da oylanlarıña Israjelniñ erkin kensiniñ.

⁸Şayavatlı, yarlıyavuçidir Biy, uzunesli da köpyarlıyavuçi.

⁹Tügälinčä öçäşmäs Biy, da ne meñilik öç saxlamas.

¹⁰Bizim yazıximizga körä etmädi bizgä da ni töräsizlikimizgä körä bizim tölädi bizgä.

¹¹Yoğsa, neçik biyiktir kök yerdän, ol türlü xuvatlattı Biy yarlıyamañin kensiniñ üsnä xorxkanlardan kensindän.

¹²Neçik yıraxtır kün toyuşu kün(175v)batıştan, ol xadar yıraç et bizdän töräsizlikimizni bizim.

¹³Neçik şayavatlanır ata oylu üsnä kensiniñ, ol türlü şayavatlangay Biy xorxkanları üsnä kensiniñ.

¹⁴Zera ol bildi yaratılğanimizni bizim, da añdı, ki topraxbiz.

¹⁵Adamniñ — neçik yaş otdur künläri anıñ, neçik çiçäki tüznüñ, ol türlü çiçäklänir.

¹⁶Urar añar yel — da yoxtur, da dayı körünmäs yeri anıñ.

¹⁷Evet yarlıyamañi Eyämizniñ meñi meñilik üsnä xorxkanlarından kensiniñ, ¹⁸da toyruļu anıñ oyludan oylugä dirä,

(176r) Kimläär saxlalar antın anıñ, añarlar şimarlaganın anıñ da etärlär anı.

¹⁹Biy köktä hadirlädi olturyuç kensinä, xanlıxi anıñ barçasına höküm etär.

²⁰Alyişlanjiz Biyni, barça friştäläri anıñ, xuvatlar xuvattan, ki etärsiz sözin anıñ, işitip avazına buyruxunuñ anıñ.

²¹Alyişlanjiz Biyni, barça xuvatları anıñ, xulluxçılar da etüçilär erkin anıñ.

²²Alyişlanjiz Biyni, barça işi anıñ, barça yerdädir biylik anıñ, alyişla, boyum, Biyni.

[Псалом 103/104] 103

Saymos Tawit'niñ, dünyäniñ yaratılğanı üsnä, 103.

(176v) ¹Alyişla, boyum, Biyni! Biy Teñrim, ulu bolduñ asrı,

Tapunmaxlıx da ulu roskoşnu kiydiñ, ²kiydiñ yarıxni, neçik yel kibik, xorduñ köknü, neçik çatır, ³da xoyduñ üsnä suvlarniñ yoyarigi xoyulğanin anıñ;

Ki xoyar bulutta yürügänin kensiniñ, da yürür ol xanatları üsnä yelniñ;

⁴Ki etti friştälärni kensinä dżanlar da xulluxçılarin kensiniñ ottan küydürüçi.

⁵Toxtattı yerni üsnä toxtalmañiniñ kensiniñ, ki tepränmägäy meñilik.

(177r) ⁶Teränliç — neçik üst kiyinişidir añar, üsnä taylarıñniñ turgay suv.

⁷Öçäşmäxiñdän seniñ xaçkaylar da avazından kökrämäxiñniñ seniñ seskängäylär.

⁸Çixarlar, taylanırlar da enärlär, tüzlänirlär, yerlärinä, ki toxtattıñ alarnı.

⁹Nişan xoyduñ, da keçmäslär, da dayı xaytmasslar yapmaga yerni.

¹⁰Yeberdiñ čovraçlar çuyurlarına, taylarniñ arasına açkaylar suvlar

¹¹İçirmägä barça kazanlarin yerniñ, toygaylar kiyik eşäklär susamaçlarından kensiläriniñ.

(177v) ¹²İçirir taylarni harmanlarından kensiniñ, da yemişindän işiniñ kensiniñ toldurur yerni.

¹³[Anda uçar çuşlar kökünün yua çoygaylar da içindän çayalarniñ bergäylär avazlarin kendiläriniñ].

¹⁴Östürdün yaş ot taylarda, yaş ot çuluxuna adamlarniñ.

Çıyardiñ ötmäk yerdän, ¹⁵çayir färâhlatir, sarı yay açiç etär, da ötmäk toxtatir adamniñ yüräkin.

¹⁶Toygaylar teräkläri Eyämizniñ da ormani Lipananiñ, çaysiniñ ki sen tiktiñ.

¹⁷Anda uçarları köknün balalar çıxargaylar, da uyaşi arakilniñ işançidir aniñ.

¹⁸Taylar biyiktir yednorožeclärniñ, da çayalar işanç nabastaglarniñ.

(178r) ¹⁹Ettiñ ayni zämanä üçün, günäş bildi sahatin batkaniniñ kensiniñ.

²⁰Ettiñ çaranıyuluç, da boldu keçä, anda yürürlär barça kazanları ormanniñ.

²¹Balaları aslanniñ muşrarlar, da çaparlar, da çolarlar Teñridän aşlarin kensiläriniñ.

²²Çiçkanına günäşniñ yiyilirlar da ormanlarına kensiläriniñ oltururlar.

²³Çiçar adam işinä kensiniñ da çazyançına çulunıñ kensiniñ keçägä dirä.

²⁴Neçik ki uludur seniñ işiñ, Biy! Barça nemäni eslilik bilä ettiñ, toldu yer yaratkanlarin bilä seniñ.

(178v) ²⁵Bu teñiz uludur da sekin, bundadır çarnıları [=çarinları] üsnä yürügänlär, ki sanları yoç, kazanlar ulu, da ulu balıçlar, ²⁶da keraplar yürür, adždaha, ki yarattiñ oynama birgäsinä.

²⁷Barçası saña baçar, da sen berirsən alarga aş vaxtına.

²⁸Berirsən alarga, da yemlänirlär, açarsən çoluñnu seniñ, da yedirirsən barçasın erkiñ bilä seniñ.

²⁹Xaytarirsən yüzüñnü seniñ, da bulyanirlar, ki çıxarirsən džanni alardan, eksilirlär da topraç çaytırlär.

(179r) ³⁰Yeberirsən džaniñni seniñ, da taparsən alarni, da yänjirtirsən yüzün yerniñ.

³¹Bolsun haybatı Eyämizniñ meñilik, Biy färâh bolgay yaratkanları üsnä kendiniñ.

³²Kim baçar yergä da berir titrämäç buñar, yuvuçlanir taylarga da tutaşirlar.

³³Alıñliyiñ Biyni tirlikimä, saymos aytıyım Teñrimä menim, neçä tirimen.

³⁴Tatlı bolgay añar alıñiñ menim, da men färâh bolgaymen Biygä.

³⁵Eksilgäylär yazıçlılar yerdän, da öktäm tapulmagay anda. Alıñiñla, boyum, Biyni.

[Псалом 104/105] 104

Aleluia, 104.

(179v) ¹Tapunuñuz Eyämizgä, da sarnajiz atin aniñ, belgirtiniñ gurk'çilar arasına işin aniñ.

²Alıñiñlañiz, da saymos aytiniñ añar, aytiniñ barça sk'ançelik'in aniñ, ³da maçtaniñiz ari atina aniñ.

Färâh bolsun yüräkläri alarniñ, ki mlär çolarlar Biyni, ⁴çoluñuz Biyni, da çuvatlı boluñiz, çoluñuz yüzünä aniñ hər sahat.

⁵Aniñiz sk'ançelik'in aniñ, ki etti peşäsində könlükün ayziniñ aniñ.

⁶Budaçları Aprahamniñ, çulları aniñ, oylanları Jagopnuñ, tañlamaları aniñ.

(180r) ⁷Oı kendidir Biy Teñrimiz bizim, barça yerdädir könlükü aniñ.

⁸Anđi meñilik antin kensiniñ da sözün, ki simarladı 1000 yılga dirä,

⁹Antni, ki etti Apraham bilä, da antin kensiniñ Sahag bilä.

¹⁰Toxtattı Jagopta buyruçun kensiniñ da Israjeldä antin kensiniñ meñilik.

¹¹Aytti: «Sizgä beriyim Kanan ulusun, povet dediçstvoga sizgä».

¹²Zera edilär alar san bilä az, eksik da yat añar körä.

¹³Keçtilär alar pokolen'a pokolen'adan, çanlıçtan özgä žoyovurtka.

(180v) ¹⁴Xoymadı adamlarga yazıç etmägä alarga, azarladı çanların alar üçün.

¹⁵«Yovuçlanmañiz,— aytti,— pomazanecimä da markarelarim bilä yazıç etmäñiz».

¹⁶Ündädi açlıçni uluslarına alarniñ, barça çuvatın ötmäknin sindirdi.

¹⁷Yeberdi allarına alarniñ adam, çulluçka satıldı Jovsep.

¹⁸Aşay ettilär baçga ayaçların aniñ, da keçti temirdän boyu aniñ,

¹⁹Negä dinçä kelgäy sözü aniñ, da sözü Eyämizniñ sinadı ani.

(181r) ²⁰Yeberdi çan, da çeşti ani, buyruçı çoyvurt üsnä çoydı ani.

²¹Xoydu ani biy övünä kensiniñ, buyruçı barça mali üstnä kendiniñ,

²²Ögütlämä buyruçıların aniñ, neçik kendi, da çartların aniñ esli etkäy.

²³Kirdi Israjel Misirga, Jagop yatlandı ulusuna Kamniñ.

²⁷Saçilgay oylanları alarniñ gurk'çılar arası-na, saçilgay oylanları alarniñ uluslarda.

²⁸Murdarlandılar alar Pelpekvrda, ki yedilär çurbanın gurk'larını da ölünü.

²⁹Öçäştirdilər anı işlari bilä kensiläriniñ, yiyilädi üstlärinä alarniñ sinixliç.

³⁰Soñra turdu ortalarına Penehes, boşattı da tiyildi ölüm, ³¹sayındı añar artarlıç millät millät-tän meñilikkä dirä.

³²Öçäştirdilər anı suvnuñ hagaragliçi üçün, çiyinaldı Movşes alar üçün, ³³ki açittılar dżanın anıñ.

(186r) Buyurdu ayzi bilä kensiniñ, ³⁴da tas etmädilär dżinsni, çaysi ki aytti alarga Biy.

³⁵Bulyandılar gurk'çılar bilä da övrändilär işlärin alarniñ, ³⁶çulluç ettilär gurk'larına alarniñ, da boldu alarga pohorşen'aga.

³⁷Xoydular er oylanların da çizların kensiläriniñ şaytanlarga, ³⁸da töktülär zadasız çan,

Xanı erläriñiñ da çizläriñiñ alarniñ, ki çurban ettilär gurk'larına Kananniñ.

Bulyandı yer çanıñdan alarniñ ³⁹da murdarlandı işindän alarniñ, ki borniglik (186v) ettilär yürügänlärinä kensiläriniñ.

⁴⁰Öçäşti yüräklänmäç bilä Biy çoyovurtu üsnä kensiniñ da igränçilätti çaranklıçın kensiniñ asrı.

⁴¹Çixara berdilär alarni çollarına gurk'çılarniñ, biylik ettilär alarga körälmägänläri alarniñ, ⁴²da duşmanları alarniñ çiynadılar alarni, da aşay boldular çolları tibinä alarniñ.

⁴³Köp kez çutçardı alarni, da alar açittılar anı sayışlarına kensiläriniñ da taspoldular töräsizlikläri bilä kensiläriniñ.

⁴⁴Baçtı Biy tarlıçlarına alarniñ işitmä avazına alyişläriñiñ alarniñ.

(187r) ⁴⁵Añdı antın kensiniñ da poşuman boldu köpyarlıçamaçına körä kensiniñ, ⁴⁶berdi alarni şayavatka alnina barça yäsir etüçiläriniñ alarniñ.

⁴⁷Xutçar bizni, Biy Teñrimiz bizim, da yiy bizni gurk'çılardan.

Tapunalıç ari atıña seniñ da maçtanalıç alyişiña seniñ.

⁴⁸Alyişli Biy Teñri Israjelniñ meñi meñilik.

Da aytkay barça çoyovurt: bolsun, bolsun.

Dun 40.

Alyiş Ezegia çanniñ Israjelniñ

[Исаия 38: 10-20: Хвалебная песнь Иезекии]

¹⁰Men ayttım kötürügäninä mendän künlärimniñ menim, (187v) ki bardım men eşikinä tamuçnuñ,

Saldım barçanı artıma menim ¹¹da ayttım, ki dayın körmisärmen çutçarmaçın Eyämizniñ ulu-

suna tirilärniñ da dayı körmisärmen adamni turganları bilä kensiniñ birgä.

¹²Eksildim men uruylarımdan menim, bundan soñra salınıp çaldı barça tirlikim menim.

Çixtı ketti, ayırıldı mendän dżanim menim, neçik ol, ki buzar salaşni, da boldum men neçik işi dżulhalarniñ yovuç kesilmägä.

(188r) ¹³Ol künnü çixara berildim men ertädän, neçik çoluna aslanniñ, ol türlü sindiryaladı, uvattı sövklärimni, zera ertädän keçägä dirä çixara berildim.

¹⁴Neçik çarliyaç, alay çaxırdım, neçik gügürçin, alay avaz ettim, zera eksildilər közlärim körmäçtän.

¹⁵Baçtıım yoyarı, alnina Biy Teñrimniñ, ki çutçardı meni da ketardı mendän ayriçin boyumnuñ menim.

¹⁶Biy, bunuñ üçün ayıldı şağa, oyattıñ boyumnu, çaytardıñ dżanimni, övündüm da tirildim.

(188v) ¹⁷Osta, eminlikkä çaytti açilikim, çutçardıñ boyumnu, ki taspomagaymen, da saldıñ artçarı barça yazıçimni.

¹⁸Dügül ki tamuçtadırlar tapunurlar şağa, da ne ölülär alyişlarlar seni, da ne umsanmaslar kö-nülükünä seniñ barçası, ki çoyulupturlar kerez-manga.

¹⁹Yoçsa, tirilər, alyişliyiç seni, Biy, neçik men, bundan soñra oylanlar toyurgaymen, ki aytkaylar artarlıçınıñni, ²⁰Biy çutçarıлмаçimniñ menim.

Men dayı tiyılman alyişlama seni alyiş bilä yäñi, barça künlärin tirlikimniñ menim çarşisına da dżariniñ Teñriniñ.

[Псалом 106/107] 106

Alëluia, 106.

¹Tapunuñuz Eyämizgä, ki tatlıdır, ki meñilik-tir yarlıçamaçı anıñ,—

²Aytkaylar çutçarılganları Eyämizniñ, çaysilärin ki çutçardı çolundan duşmanniñ,

³Barça uluslardan yiydi alarni, kün toyuşundan da kün batıştan, yarımkeçädän da teñizdän.

(189v) ⁴Bulardılar alar anabadda, suvsuzluçta, yolda şähär turmaga tapmadılar;

⁵Açixtilar da susadılar, da boyları alarniñ alarda eksildi.

⁶Küstündilər alnina Biyniñ tarlıçlarına kensiläriniñ, prihodalarından alarniñ çutçardı alarni.

⁷Yol körgüzdi alarga, yol toyru, ki bargaylar turgan şähärlärinä kensiläriniñ.

⁸Tapungaylar Eyämizgä yarlıçamaçından anıñ, sk'ançelik'indän anıñ oylanları adamniñ,

(190r) ⁹Ki toydurdy aç boylarni da küsänç boylarni tolu etti yaçşiliç bilä.

¹⁰Kimilər olturur edilər xarayıyuluqta da kölegäsina ölümnüñ, baylı edilər yarlılıx bilä, neçik temirdä,

¹¹Zera açtıtlar sözün Teğriniñ da sayışın Biyiktäğiniñ öçäştirdilər.

¹²Aşaxlandı ayrıxtan yüräkläri alarnıñ, xastalandılar, da yoç edi kimesä, ki boluškiy edi alarga.

¹³Küstündülär alnına Biyniñ tarlıxlarına kensiläriniñ, prihodalarından alarnıñ çixardı alarnı.

(190v) ¹⁴Xutxardı alarnı xarayıyuluqta da kölegäsindən ölümnüñ da uvattı bayın alarnıñ.

¹⁵Tapungaylar Eyämizgä yarlıyamağından anıñ, sk'ançelik'indän anıñ oylanları adamniñ.

¹⁶Ki uvattı eşikläri yezdän da berklidin temirdän uvattı.

¹⁷Boluštu alarga yoluna töräsizlikläriñiñ, zera yazıxları üçün kensiläriniñ aşaylandılar asrı.

¹⁸Barça aşlardan igränir edi yüräkläri alarnıñ, yuvuxlandılar eşikinä dirä ölümnüñ.

(191r) ¹⁹Küstündülär Biygä tarlıxlarına kensiläriniñ, prihodalarından alarnıñ tırgızdı alarnı.

²⁰Yeberdi sözün kensiniñ, da sayayttı alarnı, da xutxardı alarnı buzuxmağlarından [=buzulmağlarından] kensiläriniñ.

²¹Tapungaylar Eyämizgä yarlıyamağından anıñ, sk'ançelik'lärindän anıñ oylanları adamniñ.

²²Sungaylar añar xurban alııştan da aytkaylar işin anıñ sövünçlük bilä.

²³Ki kirirlär edilär teñizgä kemilər bilä da etärlär edi işni suv içinä köp,

²⁴Alar kördülär işin Eyämizniñ, (191v) da sk'ançelik'in anıñ teränlixiña antuntknuñ.

²⁵Ayttı, da turdu yel da fırtına, da biyikländilər tolyunları anıñ.

²⁶Minärlär edi kökkä da enärlär edi antuntka, da boyları alarnıñ boylarına kensiläriniñ oprandılar.

²⁷Bulyandılar, seskändilər, neçik esirik, da barça esiliki alarnıñ keçti.

²⁸Küstündülär alnına Biyniñ tarlıxlarına kensiläriniñ, prihodalarından alarnıñ tırgızdı alarnı.

²⁹Xaytardı fırtınanı yelgä, da tıyıldılar toly(192r)unları anıñ, ³⁰färäh boldular, ki tıyıldılar, da yol körgüzdü alarga klägän yerlärinä kensiläriniñ.

³¹Tapunsunlar Eyämizgä yarlıyamağından anıñ, sk'ançelik'indän anıñ oylanları adamniñ.

³²Biyiklätkäylär anı yiyinına zoçovurtnuñ da olturyuçuna xartlarınñ alıışlagaylar anı!

³³Ki xaytardı axın suvnu xuruga da rikalarnı xuru suvsuz yergä,

³⁴Etti yerni yemişli tuzlu, ayu kibik, yamanlıxi üçün anda turganlarınñ.

³⁵Etti anabadni suv yiyina bilä, da suvsuz yerni axın suv bilä;

(192v) ³⁶Turyuzdu anda açlarnı, da yasadılar şahär turmağka kensilärinä.

³⁷Sürdülär saban, tiktilär borlalıx da ettilär yemiş tarlovlarından kensiläriniñ.

³⁸Alıışladılar anı da arttilar asrı, da dżanavarları alarnıñ eksilmädilər.

³⁹Eksildilər alar da xiynaldılar tarlıxiñdan yamanlarınñ da prihodalardan.

⁴⁰Keldi azarlanmağ üsnä buyruçılarnıñ alarnıñ, bularttı alarnı anabadda da dügül yolda.

⁴¹Boluštu yar(193r)liga çaräsizliqta, yol körgüzdü añar, neçik xoylarga, dżinsına alarnıñ,

⁴²Körgäylär toyular da färäh bolgaylar, barça töräsiz tıxkay ayzın.

⁴³Kimdir esli, ki saçlagay bunı da esinä algay yarlıyamağın Eyämizniñ.

[Псалом 107/108] 107

¹Alıışı saymosnuñ Tawit'niñ, 107.

²Hadirdir yüräkim, Teğri, hadirdir yüräkim alıışlama da saymos aytma hörmätim bilä benim.

³Oyan, hörmätim, oyanıñız saymos bilä da alıış bilä, da men oyangaymen ertä.

⁴Tapungaymen (193v) saña zoçovurt içinä, Biy, da saymos aytkaymen saña dżinslar arasına.

⁵Ulu boldu kökkä dirä yarlıyamağın seniñ, bulutka dirä könülükün seniñ.

⁶Biyikläniipsen sen kökkä, Asduadz, barça yerdädir haybatıñ seniñ.

⁷Neçik xutuldular sövüklüläriñ seniñ, tırgız oñuñ bilä seniñ da işit bizgä.

⁸Teğri sözlädi arilikindän kensiniñ: «Biyik bolgaymen da üläşkäymen tarlıxni da salaşın övnüñ ölcäymen.

⁹Menimdir Kayajat, da benimdir Manase, Ep'rem küçäytüçi başimni benim.

(194r) Juta xanim benim, ¹⁰Movap awazan umsama benim.

Jetomdan [=Etomga] doyratkaymen yürövüşümnü, da maña özgä millätlär hnazant bolgaylar».

¹¹Kim eltkäy meni bek şahärgä, ya kim yol körgüzgäy maña Etomga dirä?

¹²Tek yalıız sen, Teğri, ki saldıñ bizni da turmadıñ, Teğri, xuvatimiz bilä bizim.

¹³Ber bizgä boluş tarlıqta, zera yalyandır xutxarmağı adamniñ.

¹⁴Teğri bilä etäliç xuvatni, da ol uyatli etkäy duşmanlarimizni bizim.

[Псалом 108/109] 108

(194v) Yenmäx Tawit'niñ, 108.

¹Teñri alyişima benim! tıyılma, ²zera ayzı yazıxlınıñ, ayzı ustatniñ açıldı üstümä benim.

Sözlädilär benim üçün ustat tilläri bilä, ³da sözlär bilä körälmägän meni çövrälädilär.

Çalıştilar benim bilä suçsuz, ⁴ornuna sövükümnüñ benim çixara berirlär edi, yoçesä men al-yişta bolur edim.

⁵Tölädilär maña yamanlıx ornuna yaçşılıxniñ, körälmämäx ornuna sövükümnüñ benim.

⁶Turuz üstlärinä alarniñ yazıxlı, şaytan turgay oñlarına alarniñ.

(195r) ⁷Törälärindän kensiläriniñ çixkay suçlu, da alyişı anıñ yazıxka çaytkay.

⁸Bolsun künläri anıñ eksik, da timarın anıñ — anı da eltkäylär.

⁹Bolsun oñlanları anıñ öksüz, da çatunu anıñ tul, ¹⁰çixkaylar, teşkirilgäylär oñlanları anıñ, klänçi bolgaylar da çixkaylar övlärindän kensiläriniñ.

¹¹Tergägäy borçlusı barça tirlikin anıñ, çap-kaylar yatlar çazyançin anıñ.

¹²Tapulmagay boluşuçi añar, da kimesä yarlı-yamagay üsnä öksüzläriniñ anıñ.

¹³Bolsun oñlanları anıñ taspolgaylar, da kö-kindän buzulgay atı anıñ.

¹⁴Añılğay yazıxı atasınıñ anıñ alnına Eyämizniñ, da yazıxı anasınıñ anıñ buzulmagay ¹⁵da bolsun alnına Eyämizniñ hər sahat.

Tas bolğay yerdän işadagı anıñ, ornuna, ki añmadı etmä oğormutıun,

¹⁶Sürdü miskin da yarlu adamnı öldürmä anı, ki çonarhdır yüräki bilä.

¹⁷Sövdü çarışnı — da çixkay añar, klämädi al-yiş — yıraç bolğay andan.

(196r) ¹⁸Kiydi çarışnı, neçik kiyiniş, kirgäy, neçik suv, çarnına anıñ da, neçik çet, söväklärinä anıñ.

¹⁹Bolğay añar neçik ton, ki kiyär, neçik bel-bağ, ki bağlar hər kez belinä kensiniñ.

²⁰Bu işidir alarniñ, ki yamanlar edi meni alnına Biyniñ da kimlär sözlär edi yaman boyum üçün benim.

²¹Yoçsa sen, Biy, Biy, et benim bilä atıña körä seniñ, zera tatlıdır yarlıyamañiñ seniñ, da çutçar meni, ²²zera yarlı da miskinmen men.

(196v) Yüräkim bulıandı çarnıma benim, ²³da men, neçik kölegä, salınganıma benim, eksildim da töküldüm, neçik sarınçğa.

²⁴Tizlärim ayrıldılar oruçtan, da tenim teşkirdi yüzdän.

²⁵Boldum men panbas alarga, kördilär meni da çayçadılar başların kensiläriniñ.

²⁶Boluş maña, Biy Teñrim, da çutçar yarlıyamañiña körä seniñ.

²⁷Tanığaylar, ki çoluñ seniñ budur, da sen, Biy, ettiñ bunı.

²⁸Alar çaryar(197r)lar, da sen alyişlagaysen, kimlär turuptırlar üstümä benim, uyat tartkaylar, yoçsa çuluñ seniñ färäh bolğay sendä.

²⁹Kiysinlär uyat, ki yaman sözlär edi benim üçün, kiysinlär, neçik ekinçi ton, uyatların kensiläriniñ birgälärinä.

³⁰Yoçsa men tapuniyim alnına Biyniñ bek ayzım bilä benim, arasına köplärniñ alyişlagaymen seni.

³¹Turdu ol oñuna yarlıniñ çutçarma menı alardan, ki sürärlär boyumnu.

[Псалом 109/110] 109

Saymos Tawit'niñ, 109.

¹Aytti Biy Biyim(197v)ä benim: Oltur oñuma benim, negä dinçä çoyğaymen duşmanıñni seniñ kolodka yerinä ayaçıñ tibiñä.

²Tayağ çuvattan yebergäy saña Biy Siondan, da biylik etkäysen sen arasına duşmanlarıñniñ seniñ.

³Seniñ bilädir maña başlanmağ künlärniñ çuvattan roskoşuna ariläriniñ seniñ; çoynumdan burun günäştän toğurdum seni.

⁴Ant içti Biy da dayın poşman bolmas, ki sensen k'ahana meñilik yergäsindän Melkisedegniñ, ⁵da Biy oñuña seniñ.

(198r) Sındıryalagay öçäştän küñünä çanlarıñni, ⁶yaryular guřk'çilarnı, da köp etär yaralar, da sındıryalagay başların köplärniñ yerdä.

⁷Ağından yolda içirgäy, anıñ üçün dä biyiklätkäy başnı.

[Псалом 110/111] 110

Aleluia, 110.

¹Tapungaymen saña, Biy, töğäräk yüräkim bilä benim, sayışi bilä toğurularniñ çoyovurtta. ²Uldur işi Eyämizniñ, da tergälgändir barçasında erki anıñ.

³Tapunmaçlıx da ulu roskoştur işi anıñ, artarlıxı anıñ çalır meñi meñilik.

⁴Añılmağ etti sk'ançelik'inä kensiniñ, (198v) yarlıyavuçı da şayavatlıdır Biy, ⁵aş berir çorçkanlarına kensiniñ.

Añdı meñilik antın kensiniñ, ⁶çuvatın işiniñ kensiniñ simarladı çoyovurtuna kensiniñ —

Bermä alarga oyçiznasın guřk'çilarniñ. ⁷Da işi çolonuñ anıñ artarlıx da könülüktir.

Inamlidir barçasına simarlaganı anıñ, ⁸toxtal-gandır meñi meñilik, etilgandır könülük bilä toyrulux bilä.

⁹Xutxarmax yeberdi Biy žovovurtuna kensiniñ, simarladı meñilik ari antin kensiniñ, da xorçuludur atı anıñ.

(199r) ¹⁰Başı sekinlikniñ xorçusu Eyämizniñ, eslilik yaxşidir barçasına, ki etärlär anı, alyışı anıñ xalir meñi meñilik.

[Псалом 111/112] 111

Aleluia, 111.

¹San ol kişigä, ki xorçar Eyämizdän, simarlaganıñ anıñ ol klär asri.

²Küclü bolgay yerdä butaxı anıñ, da toyru džinslardan alyışlangay.

³Hörmät da ululuxtur övünä anıñ, artarlıxı anıñ xalir meñi meñilik.

⁴Axtı xarañyuluxta yarıx toyrularga, yarlıyavuçi şayavatlı da artardir Biy.

(199v) ⁵Tatlı adam yarlıyır da berir ötünç, tüzär işin kensiniñ yaryuda, ⁶ki meñilik ol seskänmägäy.

Jisadag meñilik bolgay artar, ⁷yaman slavadan ol xorçmagay.

Hadirdir yüräki anıñ umsanma Teñrigä.

⁸Toxtalıptır yüräki anıñ, da ol xorçmagay, negä dinčä körgäy duşmanıñ kensiniñ.

⁹Üläşti da berdi yarlılarga, artarlıxı anıñ xalir meñi meñilik, da münüzü anıñ biyik bolgay haybat bilä.

(200r) ¹⁰Yazıxlı körgäy da öčäşlängäy, tişlärin kensiniñ xırçildatkay da erigäy, da küsänçliki yazıxlıniñ taspolgay.

[Псалом 112/113] 112

Aleluia, 112.

¹Alyışlañız, oylanlar, Biyni da alyışlañız atın Eyämizniñ.

²Bolsun atı Eyämizniñ alyışlı halidän meñilikkä dirä.

³Kün toyuştan kün batışına dirä alyışlıdır atı Eyämizniñ.

⁴Biyiktir barča džinslar üsnä Biy, da köktädır haybatı anıñ.

⁵Kimdir — neçik Biy Teñrimiz bizim, biyiklik-tä turgan, ⁶xonarhni körär köktä da yerdä;

(200v) ⁷Turıyuzur yarlınu yerdän da biyik etär miskinni çöplüktän;

⁸Olturıyuzur alarnı buyruğçı biylär bilä žovovurtuna kensiniñ;

⁹Turıyuzur toyrumagannı övdä färâh esli, neçik ana, oylanlarından sövüngäy?

[Псалом 113/114] 113

Aleluia, 113.

¹Çıxkanına Israjelniñ Misirdan, övünün Jagopnuñ, žovovurtundan özgä millätniñ,

²Boldu Džuhudlux aruvluxu anıñ da Israjel biylıki anıñ.

³Teñiz kördi da xaçtı, da Jortanan kerı xayttı. (201r) ⁴Taylar, sövününüz, neçik xoylar, da örlär — neçik xoynuñ balaları.

⁵Nedir saña, teñiz, kimni kördün da xaçtıñ? Ya sen, Jortanan, nek xayttıñ kerı?

⁶Taylar, sövününüz, neçik xoylar, da örlär — neçik xoynuñ balaları.

⁷Yüzündän Eyämizniñ seskändi yer, yüzündän Teñriniñ Jagopnuñ,

⁸Kim xaytardı xayanı axın suvga da bek taşni çovrax közlärinä.

[Псалом 113/115]

^{9/1}Dügül bizgä, Biy, dügül bizgä, yoğsa atıña ber haybat seniñ yarlıyamaxıñ da könülükün üçün.

(201v) ^{10/2}Ki aytmagaylar gurkçılar arasına, ki: «Xaydadır Teñrisi alarnıñ?»

^{11/3}Teñrimiz bizim köktä da yerdä, barča, ne ki klädi, etti.

^{12/4}Gurkları gurkçılarnıñ altın da kümüştir, xol işidir adam oylanlariniñ.

^{13/5}Ayzi bar, da sözlämäs, közläri bar, da körmäslär.

^{14/6}Xulaxları bar, da işitmäslär, burunları bar, da is almaslar.

^{15/7}Xolları bar, da xarmalamaslar, ayaxları bar, da yürümäslär, da yoxtur sözlämäx boyozlari-na alarnıñ.

(202r) ^{16/8}Oğşaş alarga bolsun, kimlär ettilär alarnı, barçası, kim umsanır alarga.

^{17/9}Övi Israjelniñ umsandı Biygä, boluşuçi da yöpsünüçidir alarga.

^{18/10}Övi Aharonnuñ umsandı Biygä, boluşuçi da yardımçidir alarga.

^{19/11}Xorçkanlar Eyämizdän umsandılar Biygä, boluşuçi da xutxaruçidir alarga.

^{20/12}Añdı bizni Biy da alyışladı bizni, alyışladı Biy övin Israjelniñ, alyışladı Biy övin Aharonnuñ.

^{21/13}Alyışladı Biy xorçkanlarnı kensiniñ, kiçilärni da ulularni.

(202v) ^{22/14}Arttırgay sizgä Biy, sizgä da oylanlarıñızga siziñ.

^{23/15}Alyışlısız siz Eyämizdän, ki etti kökni da yerni.

^{24/16}Koki köklärniñ Eyämizniñdir, da yerni berdi oylanlarıña adamniñ.

^{25/17}Dügül ki ölülär alyişlagaylar seni da dügül barçası, ki kirärlär tamuχka.

^{26/18}Yoxsa, tirilär, alyişlaliχ Biyni, halidän meηilikkä dirä.

[Псалом 114/116] 114

Aleluia, 114.

¹Sövdüm, ki işitkây avazın alyişimniη benim, ²aşaxlattı xulaχın kensiniη maηa, da men künlärimni benim sarnadım alnına.

(203r) ³Çövrälädilär meni inçxamaχları ölümünü, da prihodası tamuχnuη taptılar meni.

Tarliχni da kücnü taptım, ⁴da atın Eyämizniη sarnadım.

E, Biy χutχar boyumnu, ⁵yarliyavuçi Teηrimiz bizim, yarliya ⁶da saxla oylanları, Biy.

Men aşax boldum, da Biy tırgızdı meni, ⁷χayt, boyum benim, tinçliχiηa seniη, zera Biy boluştu maηa.

⁸Xutχardı boyumnu ölümdän, közlärimni yastan da ayaxlarımnı tayılmaχtan, ⁹biyänçli bolgaymen alnına Eyämizniη ulusuna tirilärniη.

[Псалом 115/116] 115

(203v) Aleluia, 115.

^{1/10}Inandım, ne ki dâ sözlädım, da men aşax boldum asrı.

^{2/11}Men ayttım taηlanganıma benim, ki barça adam yalyandır.

^{3/12}Ne bergäyemen müft bermäχ Eyämizgä barça bilä, ki berdi maηa?

^{4/13}Trunok χutχarıлмаχniη yöpsüngäyemen da atın Eyämizniη sarnagaymen.

^{5/14}Alyişimni Eyämizgä bergäyemen alnına barça žoyovurtunuη.

^{6/15}Ögövlüdür alnına Eyämizniη ölümü surplarınıη aniη! ^{7/16}E, Biy, men xuluηmen seniη, χul da oylu χaravaşiniηniη seniη.

(204r) Kestiη bayimni benim, ^{8/17}saηa suniyim χurban alyiştan da atın Eyämizniη sarnagaymen.

^{9/18}Alyişimni Eyämä beriyim alnına barça žoyovurtunuη aniη ^{10/19}eşikinä öviniη Eyämizniη da içiηä seniη, Erusaηem.

[Псалом 116/117] 116

Aleluia.

¹Alyişlaηiz Biyni, barça millät, ögünüz ani, barça žoyovurtlar.

²Küçäygä yarliyamaχi aniη üstümüzgä bizim, könülükü Eyämizniη χalgay meηilik.

[Псалом 117/118] 117

Aleluia.

¹Tapunuηuz Eyämizgä, ki yaxşidir, ki meηiliktir yarliyamaχi aniη.

²Aytkay övi Israjelniη, (204v) ki meηiliktir yarliyamaχi aniη.

³Aytkay övi Aharonnuη, ki me”.

⁴Aytkaylar χorχkanlar Eyämizdän, ki yaxşı”.

⁵Tarliχta sarnadım Biygä, da işitti maηa sekin.

⁶Biydir benim boluşuçım, da men χorχmagaymen: netsär maηa adam?

⁷Biydir benim boluşuçım, da men körgäyemen duşmanimni.

⁸Yaxşidir umsanma Biygä, ne ki umsanma adamlarga, ⁹yaxşidir umsanma Biygä, [ne ki umsanma] buyruχçilarga.

¹⁰(205r) Barça millätlär keldilär üstümä, da atı bilä Eyämizniη yeηdim alarnı.

¹¹Kelmäχ bilä keldilär üstümä, çövrälädilär meni bir oγurdan, da atı bilä Eyämizniη yançtım alarnı.

¹²Keldilär üstümä, neçik çulu, yandılar, palayladılar, neçik tegänäklik, ot içinä Eyämizniη saldım alarnı.

¹³Salganda seskändim da boldum yuvuχ yixilmaχka, da Biy yöpsündi meni.

¹⁴Xuvatım da boluşum benim Biy, da boldu maηa χutχarıлмаχka.

(205v) ¹⁵Avazı sövünçlükünü, χutχarıлмаχniη övinä artarlarnıη.

Oηu Eyämizniη etti χuvatni, ¹⁶oηu Eyämizniη biyiklätti meni, da oηu Eyämizniη etti χuvatni.

¹⁷Ölmiyim, da tiriliyim, da aytiyim işin Eyämizniη.

¹⁸Ögütlämäχ bilä ögütlädi meni Biy da ölümgä çixara bermädi.

¹⁹Açıηiz maηa eşikin artarliχniη, ki kirgäyemen anda da tapungaymen Eyämizgä.

²⁰Bu eşik Eyämizniηdir, da artarlar kirärlär munda.

²¹Tapungaymen saηa, Biy, ki (206r) işittiη maηa da bolduη maηa χutχarıлмаχka.

²²Taşni, ki heç ettilär yasavuçilar, ol boldu baş duvarga.

²³Eyämizdän boldu bu, da sk’ançelidir alnına közümüznüη bizim.

²⁴Bu kündür, ki etti Biy, keliηiz sövünäliχ da färâh bolaliχ buηar.

²⁵E, Biy, χutχar! Biy, yol körgüz! ²⁶Alyişli, ki kelmäχsen atına Eyämizniη! Da alyişladiχ seni övindän Eyämizniη.

²⁷Biy Teηrimiz bizim köründi bizgä. Etiηiz ulukün färâhliktän burun buçxaχına dirä seyanıη.

(206v) ²⁸Teηrimsen benim sen, da tapungay-

men saña, Tejrimsen benim, da biyiklätkäy men seni.

Tapungaymen saña, Biy, ki işittij maña da bolduñ maña çutçarıлмаçка.

²⁹Tapunuñuz Eyämizgä, ki yaçşidir, ki meñliktir yarlıyamaçı anij.

[Псалом 118/119] 118

Aləluia, 118.

¹Sanlıdırlar zadasızlar yolda da kimlər yürürlär orenk'i bilä Eyämizniñ.

²San alarga, ki tergärlär tanıxlıxın anij, tögäräk yüräkläri bilä kensiläriñij çolgaylar anı.

(207r) ³Dügül ki, kimlər etärlär töräsizlikni, yollarına anij bargaylar.

⁴Sen sımardıñij sımardamaçıñij seniñ saxlamağa maña bek.

⁵San, egär oñsa edi maña yollarım saxlama maña artarlıxıñni seniñ.

⁶Oı sahat men uyalmagay edim saxt bolmaga maña sımardaganiña seniñ.

⁷Tapuniyim saña, Biy, toyruluğu bilä yüräkimniñ benim, neçik övrängäy men toyruluğun artarlıxıñdan seniñ.

⁸Könülüküñni seniñ saxladım, salma meni (207v) soñyuga dirä.

⁹Ne bilä doyraytkay 30-yaşar yolların kensiniñ? — Yoçesä saxlamaç bilä sözläriñij seniñ.

¹⁰Tögäräk yüräkim bilä benim çoldum seni, salma meni sımardaganiñdan seniñ.

¹¹Yüräkimä benim yaşırdım sözläriñni seniñ, neçik ki yazıç etmägäy men saña.

¹²Alıñlısen sen, Biy, da övrät maña artarlıxıñni seniñ.

¹³Ayzım bilä benim aytkaymen barça könülükün ayzıñniñ seniñ.

¹⁴Yollarına tanıxlıxıñniñ seniñ sövündüm, neçik barça ululuxtan.

(208r) ¹⁵Sımardaganiñni seniñ çayyurdum da saxt boldum yoluña seniñ.

¹⁶Könülüküñni sözlädım da unutmadım sözüñni seniñ.

¹⁷Tölä çuluña seniñ, ki tirilgäy men da saçlaymen sözläriñni seniñ.

¹⁸Oyat közlärimni benim, da baçkaymen sk'ançelik'inä orenk'iñniñ.

¹⁹Yatmen men yerdä; yaşıрма mendän sımardamaçıñni seniñ.

²⁰Suçlandı boyum benim küsänmä maña könülüküñä här sahat.

²¹Öçäştij öktämlärgä, çarışlı, kimlər yañıldılar buyruğundan seniñ.

(208v) ²²Keri et mendän azarlanmaçıñni da heçlikni, zera tanıxlıxıñni seniñ çoldum.

²³Zera olturdular biylär da yaman sözliyi edilər benim üçün, yoçsa çuluñ sağış etär edi könülüküñä seniñ.

²⁴Zera tanıxlıxıñ seniñ sözüm edi benim, da sağışlarım benim artarlıxıñ seniñ.

²⁵Yuvuçlandı boyum topraçка, Biy, tırgiz meni sözüñä körä.

²⁶Yollarımni benim aytıyım saña, da işittij maña, övrät maña artarlıxıñni seniñ.

²⁷Yoluna artar(209r)lıxıñniñ seniñ esli et meni, da tergägäy men sk'ançelik'iñni seniñ.

²⁸Emgändi boyum benim ağırlanmaçка dirä, toxtat meni sözüñä seniñ.

²⁹Yolların yazıçniñ keri et mendän da orenk'iñä seniñ yarlıya maña.

³⁰Yolun könülüküñ seniñ tañladım da toyruluğuñni seniñ unutmadım.

³¹Yuvuçlandı men tanıxlıxıña seniñ, Biy, uyatlı etmä meni.

³²Yoluna buyruğuñni seniñ yürüdüm, zera sekinlik ettiñ yüräkimä benim.

³³Orenk' bilüci et meni, Biy, yoluna (209v) könülüküñniñ seniñ, da çolıyım anı här sahat.

³⁴Esli et meni, da tergiyim orenk'iñni, da saçlıyım anı tögäräk yüräkim bilä benim.

³⁵Yol körgüz maña izinä buyruğuñniñ seniñ, zera alarga biyändim.

³⁶Aşaçlat yüräkimni tanıxlıxıña seniñ, da dügül akahlıçка.

³⁷Xaytar közlärimni, ki körmägäy men boşluğnu; yoluña seniñ tırgiz meni.

³⁸Toxtat çuluñda seniñ sözüñni seniñ, çorçuğnu seniñ.

(210r) ³⁹Çıçar mendän uyatni, ki sağındım, zera yaruğ seniñ tatlıdır.

⁴⁰Ošta suçlandı buyruğuña seniñ, artarlıxıñ bilä seniñ tırgiz meni.

⁴¹Kelgäy üstümä benim yarlıyamaçıñ seniñ, Biy, da çutçarmaçıñ seniñ sözüñä körä.

⁴²Bergäylär dıvab, kimlər azarlarlar meni söz bilä, zera men sözüñä seniñ umsandım.

⁴³Yıraç etmägin ayzımdan benim sözün könülüküñ bek, zera könülüküñä umsandım.

⁴⁴Saçladım orenk'iñni seniñ här sahat, meñliktä meñi meñilik.

(210v) ⁴⁵Bariyir edim men sekinlik bilä, zera buyruğuñni seniñ çoldum.

⁴⁶Sözlägäy idim tanıxlıxıñni seniñ alnına çanlarınij da uyalmagay edim.

⁴⁷Sayıš etkiy idim buyruxuña seniñ, çaysin ki sövdüm.

⁴⁸Kötürdüm çollarımnı buyruxuña seniñ, ki sövdüm, da sayış etär edim artarlıxıña seniñ.

⁴⁹Añ sözün çuluñnuñ seniñ, ki umsandırdıñ meni.

⁵⁰Sövündürgäy meni aşaylanganıma menim, zera sözün seniñ tırgızır meni.

(211r) ⁵¹Öktämlär könüsüzlük ettilär maña asrı, yoğsa orenk'indän seniñ men bularmadım.

⁵²Añdım könülükünü seniñ meñilik, Biy, da övündüm.

⁵³Xayyu aldı meni yazıçlılardan da kimlär saldılar orenk'ini seniñ.

⁵⁴Ögövlüdür maña könülükün seniñ yerinä çariblikimniñ menim.

⁵⁵Añdım keçä atıñni seniñ, Biy, da saçladım orenk'ini.

⁵⁶Bu boldu maña yol tirlikkä, ki artarlıxıñni seniñ çoldum.

(211v) ⁵⁷Ülüşüm benim sensin, Biy, ayttım saçlamaga orenk'ini seniñ.

⁵⁸Xolduñ yüzünü seniñ tögäräk yüräkim bilä benim, yarlıya maña sözünä körä seniñ.

⁵⁹Sayıš ettim yoluma benim da çaytardım ayaxımnı benim tanıxlıxıña seniñ.

⁶⁰Hadırladım da todulmadım, zera saçladım simarlaganıñni seniñ.

⁶¹Bağı yazıxlınıñ çürgäldi üstümä, da orenk'ini men unutmadım.

⁶²Yarımkeçädän turgiy edim tapunmaga saña, Biy, könülükün da artarlıxıñ üçün.

(212r) ⁶³Ülüşlü edim men barça çorçkanlarıñdan seniñ, çaysılar ki saçlaptır buyruxuñ seniñ.

⁶⁴Yarlıyamağı bilä Eyämizniñ tolu dünyâ. Toyruluxuñnu seniñ övrät maña.

⁶⁵Tatlilix ettiñ çuluñ bilä seniñ, Biy, sözünä körä.

⁶⁶Tatlilix, ta ögüt, da bilmäxlixiñni övrät maña, zera buyruxuña seniñ men inandım.

⁶⁷Neçä ki aşaxlanmıyır edim, yazıx ettim men, anıñ üçün sözünü seniñ saçladım bek.

⁶⁸Tatlisen sen, Biy, tatlilixiñ bilä seniñ, övrät maña artarlıxıñni seniñ.

(212v) ⁶⁹Köpländi mendä könüsüzlükü öktämlärniñ, yoğsa men tögäräk yüräkim bilä benim tergädım buyruxuñnu seniñ.

⁷⁰Uyudu, neçik süt, yüräkləri alarnıñ, yoğsa men neçik orenk'ini seniñ sözlädım.

⁷¹Yağşidir maña, ki aşax ettiñ meni, neçik övrängäy men artarlıxıñni seniñ.

⁷²Yağşidir maña orenk'i ayziñniñ seniñ, ne ki miñläri altıñniñ da kümüşnüñ.

⁷³Kollarıñ etti da yarattılar meni, esli et meni, da övrängäy men buyruxuñnu seniñ.

(213r) ⁷⁴Xorçkanlar sendän körgäylär meni da färäh bolgaylar, zera men sözünä seniñ umsandıım.

⁷⁵Bildim, Biy, ki könülük bilädir yaryuñ seniñ, toyrı aşaxlattıñ meni.

⁷⁶Bolsun yarlıyamağıñ seniñ övündürmä meni, sözünä körä, çullarıñni seniñ.

⁷⁷Kelsin maña şayavatıñ seniñ da tirilgäy men, zera orenk'ini seniñ sözlärım edi benim.

⁷⁸Uyalsınlar öktämlär, ki borçsuz könüsüzlük ettilär maña, yoğsa men çayyurdım buyruxuñnu seniñ.

(213v) ⁷⁹Ögütlägäylär meni çorçkanlar sendän, da kimlär tanırlar tanıxlıxıñni seniñ.

⁸⁰Bolgay yüräkım benim zadasız artarlıxıñdan seniñ, ki uyalmagay men.

⁸¹Suçlandı boyum benim çutçarmağıña seniñ, zera men sözünä seniñ umsandıım.

⁸²Bağtılar közlärım sözünä seniñ, ayttım: çaçan övündürgäysen meni?

⁸³Boldım men neçik tulum şışkän, zera artarlıxıñni seniñ men unutmadım.

⁸⁴Ne çadardır künləri çuluñnuñ seniñ? Xaçan etkäysen maña könülük sürgänlär bilä meni?

(214r) ⁸⁵Ayttılar maña töräsizlär sayışni, yoğsa düğül neçik orenk'ini seniñ.

⁸⁶Barça buyruxuñ seniñ könüdür; boş sürdüläri meni; boluş maña.

⁸⁷Azgına dağı — tas etiyir edilär meni yerdän, yoğsa men çoymadım buyruxuñnu seniñ.

⁸⁸Yarlıyamağıña körä tırgız meni, da saçlıyım tanıxlıxın ayziñniñ seniñ.

⁸⁹Meñilik, Biy, sözün seniñ bardır köktä, ⁹⁰džins-džinstandır könülükün seniñ.

Toxtattıñ yerni, da bardır.

(214v) ⁹¹Buyruxuña çalır kün, zera barçası çullarıdır seniñ.

⁹²Eğär ki orenk'ini seniñ sözü menim bolmasa edi, köptän, şahat, taspolup edim aşaxlanganıma benim.

⁹³Meñilik unutmadım artarlıxıñni seniñ, zera alar bilä tırgızdıñ meni.

⁹⁴Seniñmen men, da tırgız meni, zera artarlıxıñni seniñ çoldım.

⁹⁵Maña bağtılar yazıçlılar tas etmägä, zera tanıxlıxıñni seniñ men eskä aldım.

⁹⁶Barça soñyunuñ kördüm uçun, asrı (215r) sekindir maña buyruxuñ seniñ.

⁹⁷Nečik sövdüm oṙenkiñni, här kün sözümi edi menim.

⁹⁸Duşmanlarımdan esli et meni buyruçuña seniñ, zera meñilik meniñ edilär.

⁹⁹Barça övratüçilärımdän meniñ esli boldım, zera tanıxlıñın sözümi edi menim.

¹⁰⁰Xartlardan esli boldım, zera buyruçuñnu seniñ tergädim.

¹⁰¹Barça yollardan yaman tiydım ayaxlarımni, ki neçik saşlagaymen sözüñnü seniñ.

(215v) ¹⁰²Könülüküñdän seniñ men yañılmadım, zera sen oṙenk' bilüçi ettiñ meni.

¹⁰³Neçik tatlıdır burnuma işläriñ seniñ, neçik bal ayzıma menim.

¹⁰⁴Seniñ buyruçuñni bildim da sövmädim barça yaman yollarni, zera sen meni bilüçi ettiñ.

¹⁰⁵Yıraytır sözüñ seniñ ayaxıma meniñ da yarıñ berir izlärimä meniñ.

¹⁰⁶Ant içtim da toxtattım, ki saşlagaymen barça könülükün artarlıñıñni seniñ.

¹⁰⁷Aşaylandıñ asrı, Biy, tırgız meni sözüñä körä.

(216r) ¹⁰⁸Klägäninä ayzımniñ meniñ biyän, Biy, da könülüküñnü seniñ övrat maña.

¹⁰⁹Boyum çoluña seniñdir här sahat, da oṙenk'iñni seniñ men unutmadım.

¹¹⁰Xoydular maña yazıxlılar sırtmaş, buyruçuñdan seniñ men bularmadım.

¹¹¹Meñärdim tanıxlıñıñni seniñ meñilik, zera sövünçlüktür yüräkimä meniñ.

¹¹²Aşaylat yüräkimni etmä artarlıñıñni seniñ meñilik tölov üçün.

¹¹³Töräsizläрни körälmädim, da (216v) töräñni seniñ sövdüm.

¹¹⁴Boluşuçi da çutçaruçim sensen, da men sözüñä seniñ umsandım.

¹¹⁵Keri boluñuz mendän, yamanlar, da tergiyim buyruçuñ Teñrimniñ meniñ.

¹¹⁶Boluş maña sözüñä körä, da tırgız meni, da uyatlı etmä meni usamdan meniñ.

¹¹⁷Boluş maña da tırgız meni, da saşış etkäy-men könülüküñä seniñ här sahat.

¹¹⁸Heç ettiñ barçasın, kim kerı boldular artarlıñıñdan seniñ, (217r) zera könüsüzlük bilädır saşışları alarnıñ.

¹¹⁹Keçövlü saşındım barça yazıxlıların dün-yäniñ, anıñ üçün sövdüm buyruçuñnu seniñ.

¹²⁰Xada çorçuña seniñ tenimni meniñ, zera yaryularıñdan seniñ çorçarmen asrı.

¹²¹Ettim toyruluş da artarlıñ; çıçara bermä meni çoluna çıynavuçılarınniñ.

¹²²Yöpsün çuluñnu seniñ yaşşılıñka, bolmagay öktämlär inçitkaylar meni.

¹²³Baştilar közlärim çutçarmañıña seniñ, Biy, da sözüñä artarlıñıñniñ.

(217v) ¹²⁴Et çuluñ bilä seniñ yarıyamaxıña körä, artarlıñıñni seniñ övrat maña.

¹²⁵Xuluñmen seniñ men, esli et meni, da tanıgaysen tanıxlıñıñni seniñ.

¹²⁶Vaxttır haybatlama Biyni: tiyilsin oṙenk'iñ seniñ.

¹²⁷Bunuñ üçün sövdüm buyruçuñnu seniñ, barça altından artıñ da dbazıondan.

¹²⁸Barça buyruçlarıñ seniñ oñdular maña, zera körälmädim men yolun yamanlarınıñ.

¹²⁹Skancelıdır tanıxlıñıñ seniñ, anıñ üçün sövdü anı boyum meniñ.

(218r) ¹³⁰Belgiliki sözüñnüñ seniñ yarıñlı da yollı etär oylanlarını.

¹³¹Ayzımni açtım da aldım dżan, buyruçuña seniñ küsänç boldu boyum meniñ.

¹³²Baş maña da yarıña maña, könülük sövgängä atıña seniñ.

¹³³Yolumnu meniñ toyrı et maña sözüñä körä, da buyruş etmäğäy maña barça yazıç.

¹³⁴Xutçar meni boş borçundan adamniñ, da saşlagaymen buyruçuñnu seniñ.

¹³⁵Körgüz yüzüñnü seniñ çu(218v)luña seniñ da övrat maña artarlıñıñni seniñ.

¹³⁶Özänlär suvnuñ çıxtı közlärimdän meniñ, ki saşlamadılar oṙenk'iñni seniñ.

¹³⁷Artarsen sen, Biy, da toyrudur yarıñ seniñ.

¹³⁸Şımarladıñ artarlıñın tanıxlıñıñdan seniñ, da könüdü asrı.

¹³⁹Oprattı meni paşillikiñ seniñ, zera unuttular sözläriñni seniñ duşmanların meniñ.

¹⁴⁰Taşlamadır sözläriñ seniñ asrı, da çuluñ seniñ sövdü anı.

¹⁴¹Oylanmen men da heç bolgan, da artarlıñıñni seniñ (219r) men unutmadım.

¹⁴²Artarlıñ seniñ artarlıñ meñilik, da oṙenk'iñ seniñ könidir.

¹⁴³Tarıñ da prihoda taptılar meni, da buyruçuñ sözümi edi meniñ.

¹⁴⁴Artarlıñ bilädır tanıxlıñıñ seniñ meñilik, esli et da tırgız meni.

¹⁴⁵Sarnadım saña töğäräk yüräkim bilä meniñ, işit maña, Biy, zera artarlıñıñni seniñ çoldum.

¹⁴⁶Küstündüm alniña seniñ, da çutçar meni, da saşlagaymen tanıxlıñıñni seniñ.

¹⁴⁷Artarlandim, (219v) kesenet avaz ettim; da men sözüňä seniň umsandim.

¹⁴⁸Artarlandi közlärim taň maňina sözlämä maňa sözüňnü seniň.

¹⁴⁹Avazıma benim işit, Biy, yarlıyamaňıňa körä, Biy, könülüküňä seniň tırgız meni.

¹⁵⁰Yuvuxlattılar maňa çuvalaganlar meni tö-räsizlik, zera orenk'tän seniň kerı boldular.

¹⁵¹Yuvuxsen sen, Biy, da barça buyruçuň se-niň könülük bilädir.

¹⁵²Äväldän bildim tanıxlıxıñdan seniň, ki me-ñilik toxtattıñ alarnı.

(220r) ¹⁵³Bağ çonarhlıxımnı benim da çutçar meni, ki orenk'ıñni seniň men unutmadım.

¹⁵⁴Yaryula yaryumnu benim, da çutçar meni, da sözüňä körä tırgız meni.

¹⁵⁵Yıraxtır yazıxlılardan çutçarılmağ, ki kö-nülüküňnü saşlamadılar.

¹⁵⁶Şayavatıñ seniň köptir, Biy, da könülüküňä körä tırgız meni.

¹⁵⁷Köplärdır, ki süriyirlär da tarlıx etiyirlär maňa, tanıxlıxıñdan seniň men yañılmadı.

¹⁵⁸Bağar edim şayavatsızlar üsnä da opranı-r edim, ki buyruçuňnu seniň saşlamadılar.

(220v) ¹⁵⁹Bağ, ki buyruçuňnu sövdüm, Biy, yarlıyamaňıñ bilä seniň tırgız meni.

¹⁶⁰Başı sözüňnüñ seniň könülüktür, meñiliktir barça toyruluğu artarlıxıñniñ seniň.

¹⁶¹Bıylär körälmädılar meni boş, da sözläri-ñdän seniň çorçtu yüräkım.

¹⁶²Sövündüm men sözüňä seniň, neçik ol, ki tapar rızγ çırılğan çerüvnüñ köp.

¹⁶³Yazıxıñ klämädım da heç ettim, da oren-k'ıñni seniň sövdüm.

¹⁶⁴Yedi kez kündä (221r) alıışlıyım seni könü-lüküñ da artarlıxıñ üçün seniň.

¹⁶⁵Eminlik köptür alarga, kimlär sövärlär orenk'ıñni seniň, da yoxtur alarda yañılmağ.

¹⁶⁶Bağtım çutçarmaňıňa seniň, Biy, da buyru-çuňnu seniň sövdüm.

¹⁶⁷Sağladı boyum benim tanıxlıxıñni seniň da sövdü alarnı asrı.

¹⁶⁸Sağlıyım buyruçuňnu da tanıxlıxıñni seniň, zera barça yollarım alnıñadı.

¹⁶⁹Yuvuxlansın çoltçam alnıña seniň, Biy, sö-zü(221v)ñä körä esli et meni.

¹⁷⁰Kirsın alıışım alnıña seniň, Biy, da sözüñ bilä seniň çutçar meni.

¹⁷¹Axtırsın ayzım alıışıñni seniň, çaçan övrät-säñ maňa artarlıxıñni seniň.

¹⁷²Sözlägäy tilim sözläriñni seniň, zera barça buyruçuñ seniň artarlıx bilädir.

¹⁷³Bolsun çoluñ seniň tırgızüçi meni, ki buyru-çuñnu seniň tañladım.

¹⁷⁴Suçlandıım çutçarmaňıña seniň, Biy, da orenk'ıñ seniň sözlärim edi benim.

(222r) ¹⁷⁵Tırlägäy boyum, alıışlagay seni, da könülüküñ seniň boluşkay maňa.

¹⁷⁶Bulardıım men, neçik çoy taspolğan, izdä çuluñni seniň, ki buyruçuñnu seniň men unutma-dım.

Alıış Esajı markareñiñ

[Исаия 42: 10-13; 45: 8:

Песнь избавления]

42: ¹⁰Alıışlanız Teñrini alıış bilä yäñi, zera buyruçu anıñ biyikliktä haybatlanır,

Da atı anıñ haybatlanıptır uçundan dünyäniñ uçuna dirä,

Kimlär kiriyirlär teñizgä (222v) kerap bilä, ot-raç da barça turganları anıñ alar bilä.

¹¹Färäh bolğay anabad da barça turgan anda, färäh bolsunlar yıyınlar da tutovu Getarnıñ, da fä-räh bolsunlar turganlar çayada,

Başına taylarnıñ çaxırgaylar. ¹²Bergäylär hay-bat Teñrigä, da k'üclüxün anıñ otraçlar aytkaylar.

¹³Bıy Teñri çuvatnıñ çarşılap da kelir, oyatır çerüvçilik, biryı tartma, çaxırma üsnä duşmanla-rıniñ kensiniñ öçäşmäxi bilä kensiniñ.

(223r) ^{45: 8}Färäh bolsunlar köklär yoxtartın, da bulutlar kropit etsinlär artarlıxıñni.

Axtırgay yer yarlıyamağni, da artarlıxıñni bar-çasına teñ axtırgay.

Alıış Jovnan markareñiñ

[Иона 2: 3-10: Молитва Ионы]

³Tarlıxıma benim men alnına Bıynıñ sarna-dım, da işitti Teñri antuntknuğ tamuçundan küs-tünmäximä benim.

İşit, Biy, avazıma benim, ⁴zera saldıñ meni teränlixinä teñizniñ, da ađını irikalarnıñ çövrämni aldılar.

Barça yıyın(223v)larıñ da tolyunlarıñ keçtilär üstümä benim, ⁵da aytım, ki salındım men çayda esä yüzündän közläriñniñ seniň.

Şahat, bolğay mi, ki dađı bağkaymen ari da-džarıña seniň? ⁶Zera töküdülar üstümä suvlar bo-yuma dirä da antuntk çaräsiz çövrälädılar meni.

Kirdi başım ⁷arasına taylarnıñ, endim men te-ränlixinä yerniñ, kördüm men uzađın anıñ, ki edi-lär neçik beklövüç meñiliktä, çıxkay buzulmağtan tırlıkım.

⁸Alnıña seniň, Biy Teñrim, eksilgäninä dža-nımnıñ benim sarnadıım, (224r) da seni, Biy, añ-dım, da kelğäy alıışım ari dadžarıña seniň.

⁹Kimilər saɣlarlar boşluɣnu da yalɣanni, yarli-
yamaɣlarından kensiläriniñ salındılar.

¹⁰Yoɣsa men avazi bilä alɣışniñ tapungaymen
saña, sungaymen çurban Eyämizgä [da tügälli-
yim] men antimni çutçarmaɣıña seniñ.

[Колофон]

Ermeni t'vaganniñ 1024-inä, latin t'vaganniñ
1575-inä, frank ayına julistä tügälländi bu saymo-
saran, Plâx ulusuna, Ilöv şähärinä. Xoltçasına pan
Lazar oyluna pan Stepanos erespoçanga. Saylıx bi-
lä meñärgäy. Amen.

[Псалом 119/120] 119

(224v) 119.

¹Tarlıxıma benim men alnına Biyniñ sarna-
dım, da işitti maña, ²Biy çutçardı boyumnu ustaz
aıyızdan da yaman tildän.

³Ne bergäy saña ya ne arttırgay ustaz til?

⁴Neçik oyları [=oçları] çuvatliniñ, ki yasalıptır
uçunları bilä dubnuñ.

(225r) ⁵Vay, ki uzaç boldu çariblixim! Ki tur-
dum men çatırına Getarniñ.

⁶Köp kez turdu boyum benim alar bilä, ki klä-
mäslär edi bäraxmamni [= saylıxımnı].

⁷Men edim eminlik etüçi, çaçan sözläsäm edi,
çalışırılar edi birgämä.

[Псалом 120/121] 120

Alıışi astidžanniñ, 120.

¹Kötürdüm közlärिमni taylarga, çaydan kel-
gäy boluşluç.

²Boluşluç maña Eyämizdän kelgäy, ki etti
kökni da yerni.

³Bermä seskän(225v)mäçkä ayaxıñni seniñ,
da yuçlamagay közätiniñ seniñ.

⁴Neçik yuçlamas da ne yuçlama barir saçlo-
vuçisi İsrajelniñ.

⁵Biy saçlagay seni, da Biy yöpsüngäy oñ çolu
bilä kensiniñ.

⁶Günäş kündüz saña yazıç etmägäy, da ne ay
keçä.

⁷Biy saçlagay seni barça yamandan, saçlagay
Biy boyuñnu.

⁸Biy saçlagay kirgäniñni da çıçkaniñni, mun-
dan meñilikkä dirä.

[Псалом 121/122] 121

Alıışi astidžanniñ, 121.

(226r) ¹Färâh boldum men, kimilər aytir edilär
maña: «Övinä Eyämizniñ bariyix biz».

²Yetişkän boldular ayaxlarımız bizim eşikiña
seniñ, Erusaçem.

³Erusaçem yasaldı, neçik şähär, da turmaçı
anıñ çövräsinä anıñ.

⁴Anda çıxtılar džins Eyämizniñ, tanıçlıxlari
İsrajelniñ, tapunmaga atına Eyämizniñ.

⁵Anda çoyulup edi olturçuçu yarınuñ, ol-
turçuç çoyuldu övinä Tawit'niñ.

⁶Soruñuz saylıxin Erusaçemniñ da yasalma-
çin, kimilər sövär Biyni.

(226v) ⁷Bolsun eminlik çuvatiniñdan seniñ, da
yasalmaç veçalarga muruñ üsnä.

⁸Xardaşlarım da sıñarlarım üçün sözlädim:
«Eminlik seniñ üçün». ⁹Da övü üçün Eyämiz Teñ-
rimizniñ bizim çolduç yaçşılıxinä saña.

[Псалом 122/123] 122

Alıış astidžanniñ, 122.

¹Alniña, Biy, kötürdüm közlärिमni benim, ki
turursen köktä.

²Neçik közläri çulnuñ çollarına biyläriniñ ken-
siläriniñ, neçik közläri çaravaşniñ çoluna bikäsinäniñ,

Ol türlüdür (227r) közlärimiz bizim alniña se-
niñ, Biy Teñrimiz bizim, negä dinçä yarlıyagaysen
üstümüzgä bizim.

³Yarlıya bizgä, Biy, yarlıya bizgä, zera köp tol-
duç heçlik bilä.

⁴Dayı da artıç toldu boyumuz bizim azarla-
maç bilä, kimilər azarlar edi bizni, da heç etmäç-
läri bilä öktämlärniñ.

[Псалом 123/124] 123

Erk aştidžanac, 123.

¹Egär ki Biy bolmasa edi bizim bilä, aytıy İ-
srajel, ²egär ki Biy bolmasa edi bizim bilä,

Turganına adamlarıniñ üstümüzgä bizim, ³ti-
rilä klädilär yutma bizni

(227v) Öçäşkani yüräklänmäçläri bilä alarıniñ
üstümüzgä bizim, ⁴na suvlar da çaydesä boydular
bizni,

Açınlarda keçtilär boyumuz bizim, ⁵açınlarda
tüyüsisiz.

⁶Alıışlıdır Biy, ki bermädi bizni ulama tişläri-
nä alarıniñ!

⁷Boyumuz bizim tirildi, neçik çipçix sırtma-
çından ulavuçiniñ.

Sırtmaçı alarıniñ uvaldı, da biz tirildiç.

⁸Boluşluçtur bizgä atından Eyämizniñ, ki etti
köknu da yerni.

[Псалом 124/125] 124

Alıışi astidžanniñ, 124.

(228r) ¹Kim umsanir Biygä, neçik taçı Sion-
nuñ, tepränmägäy meñilik, ²ki turur Erusaçemä.

Taylar çövräsinädir anıñ, Biy çövräsinädir zo-
çovurtnuñ kensiniñ bundan meñilikkä dirin.

³Xoymastir Biy kavazanın yazıçlıniñ povetinä
artarıniñ, da artarlar salmasınlar çolların kensilä-
riniñ töräsizlikkä.

⁴Yağši etär Biy yağşılarga, da alarga ki toyru-
durlar yüräkläri bilä.

⁵Egrilärni küç bilä, eltär alarni Biy alar bilä,
ki etärlär töräsizlikni. Eminlik üsnä Israjelniñ.

[Псалом 125/126] 125

(228v) Alyış astidžannij, 125.

¹Xaytarganına Eyämizniñ yäsirligin Sionnuñ,
da bolduğ biz övüngänlär.

²Ol sahat toldu ayzimiz bizim sövünçlük bilä
da tilimiz bizim färählik bilä;

Ol sahat aytkaylar gurk'çilar arasına: «Ulu
etti Biy etkäninä alarga!» ³Ulu etti Biy etkäninä
bizgä, da biz bolduğ sövünçlü.

⁴Xaytar, Biy, yäsirlilikimizni bizim, neçik ağı-
nın yarimkünnüñ. ⁵Kimlär saçarlar edi yaş bilä,
sövünçlük bilä bičkäylär.

⁶Barmağ bilä barırlar edi (229r) da yıylarlar
edi, kimlär kötürüp dä eltärlär edi sačovlarin ken-
siläriniñ.

Kelmäğ bilä kelgäylär da sövüngäylär, kimlär
alıp keltirgäylär bürtüklärin kensiläriniñ.

[Псалом 126/127] 126

Erk aştidžannij, 126.

¹Eğär ki Biy yasamasa övni, boş emgänirlär
yasaganları anij.

Eğär ki Biy saçlamasa šähärni, boş emgänir-
lär közätüçiläri alarnij.

²Boştur sizgä turmağ ertä, yoğsa turuğuz,
neçä ki yuğlamıyirsiz, ki yersiz ötmäkin ağırıñniñ

Vaxtına, neçik bersä yuğu sövüklülärinä ken-
siniñ. (229v) ³Dediçi adamniñ oyludur, çaysiniñ ki
tölövü anijdir, oldur yemiş yüräkinij anij.

⁴Neçik oğlar çoluna çuvatlinij, ol türlüdür
oylanları bulğangannij.

⁵San añar, ki toldurdu [kordurdu] küsänçli-
kin, alardan uyalmagaylar, çaçan sözläsärlär duş-
manları alarni alar bilä eşik alnina.

[Псалом 127/128] 127

Alyış aştidžannij, 127.

¹San alarga barçasına, kimlär çorçarlar Eyä-
mizdän da barırlar yolu bilä anij.

²Emgäkin çoluğnuñ yegäysen, sandir saña, da
yağši bolur.

³Xatunuñ — neçik borlalıç roskošni buççağına
(230r) öviñniñ; oylanlarıñ — neçik yäñi butağı zäy-
tännüñ çövräsinä stolnuñ seniñ.

⁴Bu türlü alyışlangay barça adam, ki çorçar
Eyämizdän, ⁵alyışlagay seni Biy Siyondan.

Da körgäysen sen yağşılığ Erusağem barça
künlärinä tirlikiniñ seniñ.

⁶Körgäysen sen oyluğnuñ oylun seniñ, eminlik
üsnä Israjelniñ.

[Псалом 128/129] 128

Alyış astidžannij, 128.

¹Köp kez çalištılar benim bilä oylanlığimdan
menim, aytkay Israjel.

²Köp kez çalištılar benim bilä oylanlığimdan
menim, da meni yeñmädilär.

³Arğamni urdular yazıçlılar, uzağ ettilär tö-
(230v)räsizliklärin kensiläriniñ.

⁴Biy artardir da uvatir erinçäkin yazıçlıniñ
ğardanına.

⁵Uyalyğaylar da kerı çaytkaylar barçası, ki kö-
rälmäslär Sionnu.

⁶Bolsunlar alar neçik yaş ot öv üsnä, ki neçik
ilgäri ösüp keldi, çuruđu,

⁷Xaydan ki toldurmadı çuçağın çaluçi da ne
çulaçin kensiniñ, ki bürtüknü yıyar edilär.

⁸Aytmadılar barçası, ki keçärlär edi yanin-
dan, ki alyışı Eyämizniñ sizij bilä, da alyışladıç
sizni atına Eyämizniñ.

[Псалом 129/130] 129

Alyış astidžannij, 129.

(231r) ¹Teränliçtan sarnadim alniña seniñ,
Biy, ²Biy, işit avazıma benim.

Bolsun çulağın seniñ işitmä avazın çoltçam-
niñ benim.

³Eğär töräsizlikimni benim tergäsän, Biy,
Biy, kim bolur turma alniña seniñ? ⁴Zera sendän-
dir boşatlıç.

⁵Senij atij üçün tözdüm, Biy. Tözdü boyum,
sözünä seniñ ⁶umsandı boyum, Biygä.

Sahatından ertäniñ keçägä dirä, sahatından
ertäniñ ⁷umsandı Israjel Biygä.

Eyämizdändir yarlıyamağ köp, andandır çut-
çarılmağ, ⁸da ol çutçarir Israjelni barça tarlıçin-
dan anij.

[Псалом 130/131] 130

(231v) Alyış aştidžannij, 130.

¹Biy, biyıklänmädi yüräkim, da ne yıylamadı
közlärim.

Yürümädim men ulular bilä, da ne alar bilä,
ki sk'ançeli boldular mendän.

²Yoğsa egär aşıçlandıim men, neçik oylan çö-
vürülgän emçäkindän anasiniñ kensiniñ, da çayt-
kanı anij yänä añardir.

Eğär öktämlättim esä boyumnu benim, bu
türlü bolğay tölövi boyumnuñ benim. ³Umsandı
Israjel Biygä bundan meñilikkä dirä.

[Псалом 131/132] 131

Alyış aştidžannij, 131.

¹Añ, Biy, Tawit'ni, da barça ivaşlıkin anij:

(232r) ²Ne türlü ant içti Eyämizgä da ant etti
Teğrisinä Jagopnuñ,

³Ki kirmägäymen pokoyuna övimniñ, egär çixsam töşäğindän krovatimniñ menim,

⁴Egär bersäm yuxu közlärimä menim, ya drimat etmäx kirpiklärimä menim, ya tinçliñ belimä menim ⁵tapkinça yerin öviniñ Eyämiz Teñriniñ Jagopnuñ.

⁶Ošta, işittiñ anıñ üçün Jep'ratta da taptıñ anı tüzlärinä ormannıñ.

⁷Kiräliñ övinä anıñ, yerni öpälıñ ol yerdä, çayda basıptır ayaçları anıñ.

⁸Kel, Biy, tinçliñña seniñ, (232v) sen da bitikläri [ariliki]ñniñ seniñ.

⁹Babaslarıñ kiysinläp artarlıñni, da ariläriñ seniñ sövünmäx bilä sövüngäylär.

¹⁰Seniñ Tawit' sövüklüñ üçün çövürmägin yüzüñnü seniñ pomazaneciñdän seniñ.

¹¹Ant içti Biy Tawit'kä könülük bilä da yalyan etmädi añar: «Yemişindän içiñniñ seniñ olturyuziyim olturyuçıña seniñ.

¹²Egär saylasalar oylanlarıñ seniñ örenkimni menim da tanıñlıñni, ki övrätsärmen alarga,

Oylanları anıñ oltursunlar meñi meñilik olturyuçuna anıñ».

(233r) ¹³Biyändi Biy Sionga da tañladı turmaga anda, ¹⁴ayttı: «Budur tinçliñim meñi meñilik, bunda turgaymen, zera biyändim añar.

¹⁵Xaysıların bularnıñ alyışlamañ bilä alyışliyim, da yarlıların bunuñ tolduriyim ötmäk bilä.

¹⁶Babaslarına bularnıñ kiydiriyim çutxarmañni, da ariläri bularnıñ sövünmäx bilä sövüngäylär.

¹⁷Anda çıxargaymen roh Tawittän, hadir etkäyimen çırañın pomazanecimniñ menim.

¹⁸Duşmanlarına anıñ kiydiriyim uyatni, yoğsa üsnä anıñ çičäklängäy arilikim menim».

[Псалом 132/133] 132

Alyış astidžanniñ, (233v) 132.

¹Ne yaxşı ya ne roskoş, ki turgaylar çardaşlar birgä!

²Neçik yağ, ki enär başına da saçalına Aharonnuñ da saçalından enär köksü üsnä tonunuñ anıñ,

³Neçik rosa, ki saçar Hermondan üsnä tayiniñ Sionnuñ.

[⁴Biy anda hadirlädi alyışın da tirlikin meñilik].

[Псалом 133/134] 133

Erk Çuoç, 133.

¹Bunda alyışlañız, barça çulları Eyämizniñ, Biyni, ki barsız övinä Eyämizniñ eşikinä Teñrimizniñ bizim.

Keçä ²kötürüñüz çollarıñizni sizin arilikkä da alyışlañız Biyni.

(234r) ³Alyışlagay bizni Biy Siondan, ki etti kökni da yerni.

[Псалом 134/135] 134

¹Aleluia, 134.

Alyışlañız atın Eyämizniñ, alyışlañız, çulları Eyämizniñ, Biyni, ²ki barsız övinä Eyämizniñ, eşikinä Teñrimizniñ bizim.

³Alyışlañız Biyni, ki yaxşıdır, saymos aytıñız atına anıñ, ki tatlıdır.

⁴Jagopnu tañladı kensinä Biy da Israjelni žaranklıçka kensiniñ.

⁵Men bildim, ki uludur Biy, da Biy uludur barça gurk'lardan.

⁶Barcanı, ne ki klädi, da etti Biy köktä da yerdä, teñizdä da barça teränliçta.

(234v) ⁷Çıxarır bulutlarıni uçundan yerniñ, yaşnamayın kensiniñ, yağmur etti da çıxarır yelni harmanlarından kensiniñ.

⁸Urdu barça burungilärin Ekibdosnuñ, adamdan džanavarga dirä.

⁹Yeberdi nişanların da peşäsin kensiniñ içinä seniñ, Ekibdos, p'arawonga da barça çerüvinä anıñ.

¹⁰Urdu köp džinsı da öldürdü çuvatlı çanlarıni.

¹¹Sehon, çanni Amovrhaçi ulusnuñ, zOvk, çanni Pasanniñ, da barça çanlarıni K'ananaçilärniñ.

(235r) ¹²Berdi ulusnu alarnıñ žaranklıçka, žaranklıçka Israjelgä, žoğovurtuna kensiniñ.

¹³Biy, atıñ seniñ meñilik, Biy, añılmañıñ seniñ millät millättän.

¹⁴Yarğular Biy žoğovurtun kensiniñ, da çulları bilä kensiniñ sövünür.

¹⁵Gurklar gurk'çilärniñ altun da kümüştür, çol işidir adam oylanlarıniñ.

¹⁶Ayızları bar, da sözlämäslär, közläri bar, da körmäslär.

¹⁷Xulaçları bar, da işitmäslär, da yoçtur tınıç ayızlarına alarnıñ.

(235v) ¹⁸Oğşaş alarga bolsunlar, kimlär etti-lär alarni, da barçası, kimlär umsanıptırlar alarga.

¹⁹Övi Israjelniñ, alyışlañız Biyni, övi Aharonnuñ, alyışlañız Biyni.

²⁰Övi Łeweanıñ, alyışlañız Biyni, çorçkanlar Eyämizdän, alyışlañız Biyni.

²¹Alyışlıdır Biy Siondan, ki turıyır Erusayem-dä.

[Псалом 135/136] 135

Aleluia, 135.

¹Tapunuñuz Eyämizgä, ki yaxşıdır, ki meñiliktir yarlıyamañı anıñ.

²Tapunuñuz teñrilär Teñrisinä, ki meñiliktir yarlıyamañı anıñ.

(236r) ³Tapunuňuz Eyäsinä eyälärniň, ki meňi”.

⁴Etti ulu sk’ançeliklär yalyz, ki meňi”.

⁵Kokni etti eslilik bilä kensiniň, ki meňi”.

⁶Toxtatti yerni üsnä suvnuň, ki meňi”.

⁷Etti ulu yariçlar yalyz, ki meňi”.

⁸Günäşni etti buyruççi kününä, ki meňi”.

⁹Ayni da yilduzlarni buyruççi keçägä, ki meňi”.

¹⁰Urdu ulusun Misirniň burungi toyganlari bilä birgä.

(236v) ¹¹Da çixardi Israjelni içlämindän alarniň, ki”.

¹²Biyik çol bilä da küçlü biläk bilä, ki me”.

¹³Ayirdi teñizni ulu da üläşti eki pay, ki meňi”.

¹⁴Da keçirdi Israjelni içindän anij, ki meňi”.

¹⁵Boýdu p’arawonnu da çerüvin anij Xizil teñizdä, ki me”.

¹⁶Da çixardi žoyovurtnu anabadga, ki me”.

¹⁷Da urdu ulu millät yalyz, ki meňi”.

¹⁸Da öldürdü çuvatli çanlarni, ki meňi”.

¹⁹Sehon, çanni Amovrhaci ulusnuň, ki me”.

(237r) ²⁰Zovk, çanni Pasannij, ki meñili”.

²¹Berdi uluslarin alarnij çarankliçka, ki meñi”.

²²Çarankliçka Israjelgä, çuluna kensiniň, ki meñi”.

²³Añdi bizni Biy çonarhliçimizdan biznim, ki meñi”.

²⁴Da çutçardi bizni çolundan duşmanlarimizniň, ki me”.

²⁵Ki beriyir yemäk barça tirilärgä, ki meñilik-tir yarliçamaçi anij”.

²⁶Tapunuňuz Teñrigä köktäki, ki meñilik-tir yarliçamaçi anij.

[Псалом 136/137] 136

Tawit’niň Eremia üçün, belgisiz džuvtlarda, 136.

(237v) ¹Yaçasına açin suvnuň Papelonnuň, anda olturup yiylar ediç, neçik añdiç biz anda Sionni.

²Tal teräkläriniň arasına astiç bitiklärimizni bizim.

³Anda sorarlar edi yäsir etüçilär bizni sözlärin alyişniň, da sürgün etüçilär sürüp bizni da aytirlar edi:

«Alyişlañiz bizni alyişindan Sionnuň». ⁴Evet neçik sarniyiç alyişin Eyämizniň yat ulusta?

⁵Eger ki unutsam seni Erusaçem, unutkay meni oçum.

⁶Yapuškay tilim (238r) tañlayıma, eger aņmasam seni, eger äväl avaz bilä sarnamasam seni, başlaganıma färâh bolmagay.

⁷Aņ, Biy, oylanlarin Etomnuň, künlärin Erusaçemniň,

Kimlär aytirlar edi: «Buzuňuz himinä dirä yetiştiriniz».

⁸Xizi Papelonnuň bulargan, san aņar, ki tölädi tölovünü seniň, ne ki sen bizgä tölädiň.

⁹San aņar, kim alip oylanlarini seniň da urdu taška.

[Псалом 137/138] 137

Saçmos Tawit’, 137.

¹Tapuniyim saņa, Biy, tögäräk yüräkim bilä benim, alnina friştälärniň saçmos aytiiyim saņa.

(238v) Ki işittiň sözün ayzimniň benim, ²yerni öpiyim ari dadçariņa seniň da tapuniyim yarliçamaçiň da könülükün üçün seniň.

Ulu ettiň barçasına ari atijni seniň, ³ne kün sarnasam alniņa seniň, tezindän işit maņa, da köp çuvat etkäysen boyuma benim.

⁴Tapungaylar saņa barça çanlari dünyäniň, ki işitilär sözün ayziniň seniň, ⁵alyişlagaylar yollarini seniň.

Uludur haybatı Eyämizniň, ⁶biyiktir Biy, çon(239r)arhni körär, biyiklikin yiraçtan tanir.

⁷Eger bardim esä içinä tarliçniň, tircizgäysen öçäşmäçindän duşmanniň.

Saldij çoluñnu seniň, da çutçardi meni oñuñ seniň, ⁸da Biy tölägäy benim üçün.

Biy, yarliçamaçiň seniň meñilik, işin çoluñnuñ seniň közdän salmagin.

[Псалом 138/139] 138

Yeñmäç üçün, saçmos Tawit’niň, 138.

¹Biy, sinadiñ meni da tanidiñ meni, ²sen tanidiñ olturğanimni da turganimni.

(239v) Eskä aldij sayişimni benim yiraçtan, ³işlärimni da yergämni sen tergädiñ, da barça yolarimni benim, ⁴äväldän kördüñ, ki yoçtur ustaliç tilimä benim.

Ošta sen, Biy, tanidiñ ⁵soñyumnu da burun-gimni, sen yarattiñ meni da çoyduñ çoluñnu seniň üstümä benim.

⁶Skanceli boldu bilmäçiň seniň mendän, çuvatlandi, da tözälman buñar.

⁷Xayda bargaymen dçaniñdan seniň ya yüzündän seniň çayda çaçkaymen?

⁸Egär minsäm kökkä, sen andasen, da eger kirsäm tamuçka, anda da yuvuçsen.

(240r) ⁹Egär alsam çanatlarimni tañ mañina da tüssäm teñiz çiriçina,

¹⁰Hälbät, anda da çoluñ seniň yöpsüngäy meni.

¹¹Ayttim, ki çarayıyuluç çayda esä yaptı meni, ya keçä ornuna yariçniň imşaxliçimdan benim.

¹²Xaraŋyuluŋ sendän xaraŋyulanmagay, da kečä, nečik kün, yariŋli bolgay, da xaraŋyuluŋu aniŋ — nečik yariŋi aniŋ.

¹³Sen taptiŋ bövräklärimni menim da yöpsündiŋ meni yüräkindän anamniŋ menim.

(240v) ¹⁴Tarungaymen saŋa, Biy, ki xorŋulu da sk'ančelisen, sk'ančelidir işiŋ seniŋ, da boyum sövdü asri.

¹⁵Yaşirilmadi söväkim sendän, ki ettiŋ yapuŋ, da bolmaŋi xuvatimniŋ menim tibiŋä yerniŋ.

¹⁶Etmägänimni kördü közläriŋ seniŋ, da bitikläriŋä barçası yazıldılar.

Kündüz bulardılar, da kimsä yoŋ edi yol körgüzmägä alarga.

¹⁷Maŋa asri ululangan boldu dostlarıŋ seniŋ, Teŋri, da asri xuvatlandılar buyruŋçıları alarniŋ.

(241r) ¹⁸Heseplädim alarni, da köp boldılar xumdan; oyandım, da xaytip seniŋ bilä men.

¹⁹Eger öldürsäŋ yazıŋlılarni, Teŋri, xanlı kişilär kerı boluŋuz mendän.

²⁰Xarşı bolmaŋlıŋ da paŋıllik algaylar boş şähärläriŋni seniŋ.

²¹Körälmägänläriŋni körälmädim da üsnä duşmanlarıŋniŋ oprandım.

²²Körälmämäx bilä tügäl körälmädim alarni, boldular maŋa duşman.

²³Sina meni, Teŋri, da bil yüräkimni, tergä meni da bil yollarimni, ²⁴da baŋ, ki bar midir törä-(241v)sizlik yollarıma menim, da yol körgüz maŋa yoluŋa seniŋ meŋilik.

[Псалом 139/140] 139

¹Yeŋmäx ücün, saymos Tawit'niŋ, 139.

²Tirgiz meni, Biy, yaman adamdan, könüsüz kişidän xutxar meni.

³Sayışladılar töräsizlikni yüräklärinä kensiläriŋniŋ, künnü hadirländilər uruşka.

⁴İtilädilər tilläriŋ kensiläriŋniŋ, da ayusu işniŋ [=iźniŋ] erinläri tibiŋä alarniŋ.

⁵Saŋla meni, Biy, xolundan yazıŋlıniŋ da yaman adamdan xutxar meni.

Sayış ettilär tıymaga yürüg(242r)änimni, ⁶yaşirdılar öktämlär sırtmaŋ maŋa.

Iplär saldılar sırtmaŋ ayaxlarıma menim, çövräsiniŋä steşkalarimniŋ menim xoydular maŋa pohorşen'a.

⁷Ayttim Eyämizgä: Teŋrimsen menim, xulaŋ xoŋ, Biy, avazına alyişimniŋ menim.

⁸Biy, Biy, xuvatı xutxarılmayimniŋ menim, kölegä başıma menim küünä oyraşniŋ.

⁹Çixara bermä meni, Biy, küsänçlikinä yazıŋlılarıŋniŋ, sayış etip menim ücün heç nemädän urma meni,

Ki heç biyıklän(242v)mägäylär, sayışları alarniŋ tügällänmägäy, uçına soŋyulariniŋ alarniŋ ¹⁰xazŋanganı ayızlarıŋniŋ kensiläriŋniŋ yapkay alarni.

¹¹Tüşürgäysen üstläriŋä alarniŋ uçunlarıŋ otnuŋ, sindirgaysen alarni, miskinliktän bolmagaylar tirilmä.

¹²Tilçi adamga oŋmagay yer yüzünä, yazıŋlı adamni yamanlıŋi kensiniŋ ulgay taspolmaŋlıŋka.

¹³Bildim, ki etärsen, Biy, yaryu yarlıga da könlük çaräsizgä.

¹⁴Artarlar şükürlänsinlər atıŋdan seniŋ, turgaylar toyrular alniŋä yüzüŋniŋ seniŋ.

[Псалом 140/141] 140

(243r) Saymos 'i Tawit', 140.

¹Biy, sarnadım alniŋä seniŋ, da işit maŋa, baŋ avazına alyişimniŋ menim, sarnaganıma menim alniŋä seniŋ.

²Toyrı bolsun alyişim menim, nečik temyan, alniŋä seniŋ, Biy, kötürülgänin [=kötürülgäni] xolarimniŋ menim — xurban kečägi.

³Xoy, Biy, saylavuçi ayzıma menim da eşik bek erinlärimä menim, ⁴ki yaŋılmagay yüräkim yaman sözlär bilä.

Säbäplämä säbäbin yazıŋniŋ adam bilä, ki etärlär töräsizlikni, bolmagaymen ülüslü taŋlanlarıŋä alarniŋ.

(243v) ⁵Ögütlägäy meni artar yarlıyamaŋ bilä da azarlagay; yuŋu yazıŋlıniŋ yaŋlamagay başimni menim; da alyişim erkinä aniŋ.

⁶Tiyıldılar yovuŋ xayaga yaryuçıları alarniŋ, işitkäylär sözlärimä menim da tatlılangaylar.

⁷Nečik xalinlıŋi topraŋniŋ, ki yaylıptır dünyäda, saçılgaylar söväkleri alarniŋ yovuŋ tamuŋka.

⁸Alniŋä seniŋ, Biy, Biy, közlärimdirlär menim, saŋa umsandım, Biy, çixarma dźanni mendän.

(244r) ⁹Saŋla meni satamadan, ki yaşırıptirlar maŋa, pohorşen'asından töräsizlik etkänniŋ.

¹⁰Tüšsün sırtmaŋına aniŋ yazıŋlılar, yalyüz men, men kečkinčä.

[Псалом 141/142] 141

Esliliki Tawit'niŋ, alyış, ol zamanda, ki etti ol ormanda anda, 141.

¹Avazim bilä menim men alniŋä Biyniŋ sarnadım, avazim bilä menim Biyni xoldum.

²Saçtım alniŋä Eyämizniŋ alyişimni, da tarlıximni alniŋä aniŋ ayttim.

³Eksilgäninä mendän dźanımniŋ menim sen, Biy, tanidiŋ steşkalarimni. Yol bilä, ki bariyir edim, yaşirildi maŋa sırtmaŋ.

(244v) ⁴Baxiyir edim oñumdan, köriyir idim, da kimsä tanımas edi meni, taspoldu mendän xaçmaçım, da ne tapulmadı izdävüçi boyumnu menim.

⁵Avaz ettim alniña seniñ, Biy, da aytım: sen sen umsa da ülüşüm yerinä tirlärniñ.

⁶Bax, Biy, alyişima benim, zera men çonarh boldum asrı, tırgız meni çuvalaganlardan, zera çuvatlıdırlar mendän.

⁷Çıxar zındandan boyumnu benim, şükürlän-gäymen atıñdan seniñ.

Saşa baxiyirlar artarlar, negä dinçä tölisärsen.

[Псалом 142/143] 142

(245r) Saymos Tawit'niñ, xaçan çuvatladı ani Apisoçom oylu aniñ, 142.

¹Biy, işit alyişima benim, çulaç çoy çoltçama benim könülüküñ bilä seniñ.

Işit maña artarlıxiñ bilä seniñ ²da kirmä yar-yuga çuluñ bilä seniñ, zera könülmäs alniña seniñ barça ten bilä bolganlar.

³Xuvaladı duşman boyumnu benim, aşay etti yergä tirlikimni benim, olturçuzdu meni çarañçuluçta, neçik ölüñü meñilik.

⁴Ayırlandı mendä dżanım benim, da yüräkim seskändi mendä.

(245v) ⁵Añdım burungi künlärni, sözlädım barça işiñni seniñ, etkänin çoluñnuñ seniñ sayış ettim ⁶da kötürdüm alniña çollarımni.

Boyum — neçik yer çuryaç tir alniña, ⁷tezindän işit maña, zera eksildi mendän dżanım benim.

Xaytarma yüzüñnü mendän, oçşagaymen alarga, kimlär tüşärlär çuyurga.

⁸Işitmäli et maña ertä yarlıyamaxiñni seniñ, zera men saşa, Biy, umsandım.

(246r) Körgüz maña yol, ki bargaymen, zera alniña seniñ, Biy, kötürdüm boyumnu benim.

⁹Xutçar meni duşmanlarımndan benim, Biy, zera seni işanç kensimä ettim.

¹⁰Övrät maña etmäğä erkiñni seniñ, zera sen sen Teñrim.

Dżaniñ seniñ yaxşı, yol körgüzgäy maña toyru yergä.

¹¹Atiñ üçün seniñ, Biy, tırgızgäy sen meni; artarlıxiñ bilä seniñ çıxargaysen tarlıxtan boyumnu benim; ¹²yarlıyamaxiñ bilä

Tas etkäysen duşmanımni, da tas etkäysen barça çıynavuçiñni boyumnuñ benim, zera men çuluñmen seniñ.

[Псалом 143/144] 143

(246v) Tawit'niñ Koyiat üçün, 143.

¹Alyişlidir Biy Teñrim, ki övrätti çollarımni uruşka da barmaçlarımni dżagad uruşuna.

²Yarlıyavuçım da işançım, boluşuçım da çutçaruçım, da men umsanırmən añar.

Kim hnazant etär žoyovurtnu tibimä? ³Biy, kimdir adam, ki belgırgäy sen añar, ya oylu adamniñ, ki sayıngaysen ani nemä?

⁴Adam boşluçka oçşadı, da künläri aniñ, neçik kölegä, keçti.

⁵Biy, aşaxlat (247r) kökni da en, yovuçlan tay-larga, da tutaşsınlar.

⁶Yaşnat yaşnamaxiñni seniñ, da seskändir alarni, da saç alarni.

⁷Yeber çoluñnu seniñ biyiktän, da çutçar meni suvnuñ köplüxündän da çolundan oylanlariniñ yatniñ,

⁸Xaysılarıniñ ki ayızları kensıläriniñ sözlädilär boşluçnu, da oñu alarniñ oñudur yazıçniñ.

⁹Teñri, alyiş bilä yäñi alyişliyiñ seni, 10 stron bilä saymosaran bilä saymos aytkaymen saşa.

(247v) ¹⁰Kim bergäy çutçarıлмаç çanlarga bizim, ki çutçarmaxtır Tawit'ni, çulun kensiniñ, yaman itidän?

¹¹Xutçar meni da tırgız meni çolundan oylanlariniñ yatniñ,

Xaysılarıniñ ki ayızları kensıläriniñ sözlädilär boşluçnu, da oñu alarniñ oñudur yazıçniñ.

¹²Xaysılarıniñ oylanları kensıläriniñ — neçik yaxşı bitiş, toxtalgandırlar oylanlarından kensıläriniñ; çizları alarniñ körkäytkän da bezägän oçşas palacga.

(248r) ¹³Harmanları alarniñ toludur da yeberirlär biri birinä, oveçkaları alarniñ plodnidir da artarlar yürügänlärinä, ¹⁴da ögüzläri alarniñ semizdir.

Yoxtur kesilmäç ploduna alarniñ, da ne çaxiriç mahaläsinä alarniñ.

¹⁵Xaytıp san beriyim žoyovurtka, çaysılarıniñ ki bu bu türlüdür, na san ol žoyovurtka, çaysiniñ ki Biy Teñridir aniñ.

[Псалом 144/145] 144

Alyiş da saymos Tawitniñ, 144.

¹Biyiklätirmen seni, Teñrim da çanım, da alyişlarmen atıñni seniñ meñilik da meñi meñilik.

²Kün uzun alyişlagaymen seni da öggäy men atıñni seniñ meñi da meñi meñilik.

(248v) ³Uludur Biy da alyişlidir asrı, da ululuçuna aniñ yoxtur ölcöv.

⁴Millät millättän öggäylär işiñni seniñ da çuvatıñni seniñ aytkaylar.

⁵Ulu roskoşun haybatıñniñ seniñ arilikiñdän seniñ sözlägäylär da sk'ançelik'iñni aytkaylar.

⁶Xuvatın ahıñniñ seniñ aytkaylar da ululuçuñnu seniñ belgirtkäylär.

⁷Añılmaç köp tatlılığından seniñ çixkay, da artarlığıñ bilä sövüngäylär.

⁸Şağavatlı, yarlıyavuçidir Biy, uzunesli da köpyarlıyavuçı.

⁹Tatlidir Biy (249r) barçasına, da şağavati anıñ üsnä barça yaratkanlarıñ kensiniñ.

¹⁰Tapunsunlar saña, Biy, barça etkänläriñ seniñ, da arılarıñ seniñ alıışlasınlar seni.

¹¹Haybatın xanlığıñniñ seniñ aytqaylar da ululuğuñnu seniñ belgirtkäylär,

¹²Tanıma adam oylanlarına xuvatiñni seniñ, haybatın ulu roskoştan xanlığıñdan seniñ.

¹³Xanlığıñ seniñ xanlıx barça meñiliktän, da biylikniñ seniñ pokolen'a pokolen'adan.

Inamlıdır Biy barça sözinä kensiniñ da surptur barça işinä kensiniñ.

(249v) ¹⁴Toxtatır Biy barça yixılğanlarıñ da turuzur barça yixılğanlarıñ.

¹⁵Közläri barçasiniñ saña umsanır, da sen beriyirsən alarga aş vaqtına.

¹⁶Açarsen xoluğuñnu seniñ, toldurursen barçasın tatlılığı bilä erkiñniñ seniñ.

¹⁷Artardır Biy barça yollarına kensiläriniñ da surptur barça işinä kensiniñ.

¹⁸Yuvuxtur Biy barçasına, ki sarnarlar añar, barçasına, ki sarnarlar añar könülük bilä.

¹⁹Klägänin xorğanlarıñniñ kensiniñ etär Biy, (250r) alıışına alarıñniñ işitir da tırgizir alarıñ.

²⁰Saylar Biy barçasın, kimläär sövär anı, barça yazıxlılarıñ tas etär.

²¹Alıışın Eyämizniñ sözlägäy ayzım, alıışlagay barça tiri ari atın anıñ meñi da meñi meñilik.

[Псалом 145/146] 145

Aleluiası Ankeanıñ da Zak'arianiñ, 145.

¹Alıışla, boyum, Biyni, ²alıışliyim Biyni tirlikimä, saymos aytıyım Teñrimä menim, negä dinčä barmen.

³Umsanmañiz biylärgä, adam oylanlarına, zera yoxtur xutxarmaç alarda.

(250v) ⁴Çixkay džan alardan, da xaytkaylar anda topraç, da ol kün taspolgay barça sayışları alarıñniñ.

⁵San ol džinska, xaysına ki Biy Teñrisi Jagopnuñ boluşuçidir añar da umsası anıñ Biy Teñridadır.

⁶Ki etti kökni da yerni, teñizni da barçanı, ki anda bar,

Ki saylar könülükni meñilik ⁷da etär könülük ziyanlılarga,

Berir ötmäk açlarga da çeşär baylılarıñ Biy.

⁸Biy açar közlärin soxurlarıñniñ, da turuzur yixılğanlarıñ Biy.

(251r) Biy sövär artarlarıñni, ⁹Biy saylar yatlarıñni, da tullarıñni yöpsünür Biy, da yolların yamanlarıñniñ tas etär.

¹⁰Xanlıx etkäy meñilik Biy Teñriñ seniñ, Sion, pokolen'a pokolen'adan.

[Псалом 146/147] 146

Aleluia Ankea ew Zak'aria, 146.

¹Alıışlañiz Biyni, ki yaxşidir saymoslar Teñrimizgä bizim, tatlı bolgay alıışi.

²Yasar Erusağemni Biy da saçılğanın Israjelniñ yıyar.

³Sayaytır sıngan yüräkni da çürgär barça yaralarıñniñ.

⁴Kim heseplär köplüxün yulduzlarıñniñ, barçasın alarıñni atı bilä ündär.

(251v) ⁵Uludur Biyimiz bizim, da uludur xuvati anıñ, eslilikinä anıñ yoxtur uç.

⁶Yöpsünür ivaşlarıñni Biy da aşaylatır öktäm-lärni yergä dirä.

⁷Alıışlañiz Biyni tapunmaç bilä, saymos aytıñiz añar alıış bilä.

⁸Kiydirdi kökni bulutlar bilä, hadir etti yaymurun kensiniñ yergä,

Östürdi biçän taylarda, yaş ot xuluxuna adamniñ;

⁹Kim berir džanavarlarga aş, balalarıñni xar-yalarıñni, ki sarnarlar alına.

¹⁰Dügül ki xuv(252r)atın atniñ klädi Biy, da dügül ki taqlama velet adamga biyändi.

¹¹Yoçsa biyändi Biy xorğanlarga kensindän, da alarga, kimläär umsanırlar yarlıyamaçına anıñ.

[Псалом 147/147] 147

Aleluyası Ankeanıñ da Zak'arianiñ, 147.

^{1/2}Maçta, Erusağem, Biyni.

Da alıışla Teñriñni, Sion.

^{2/13}Xuvatlattı beklövüçün eşikiñniñ seniñ da alıışladı oylanlarıñniñni seniñ sendä.

^{3/14}Ki xoçdu yergäñni seniñ yemişliktä, bäräkäti bilä aşlıniñ toldurdu seni.

^{4/15}Yeberir sözün kensiniñ dünyâgä, tezindän barir buyruçu anıñ.

(252v) ^{5/16}Xoyar xarıñni, neçik yünnü, da xarañ-yuluxnu, neçik toznu, saçar.

^{6/17}Xoyar buznu, kesäk kibik, alına sovuçu-nuñ anıñ kim bolur tirilmä?

^{7/18}Yeberir sözün kensiniñ da eritir alarıñni, ürgäylär yellär, da ketkäylär suvlar.

^{8/19}Aytir sözün kensiniñ Jagopka, artarlığıñni da könülükün Israjelgä.

^{9/20}Dügül, ki bu türlü etti barça millätkä Biy, yarğusun kensiniñ belgirtmädi alarga.

[Аввакум 3: 1-19: Молитва Аввакума]

¹Алйіш Ампагума маркарәниј.

(253r) ²Біу, ішітилгәнијни сеніј ішиттим да хорх-тум, бахтім ішіңә сеніј да сескәндім.

Ортаһина еки тириніј белгиргәһәсен сен, ювух-ланғанһина ылларниј белгиргәһәсен, yetiškäninä zämanänij körüngäһәсен.

Todulğanһina boyumnuј menim, zamanһina öčäsmäxniј yarliјyamaxni аңгаһәсен.

³Teјri yarimküндән kelgäy da surp Paran таyдан.

Belgirtkäylär köklär roskoшun haybatiniј, da alйiši bilä anij toldu dünyä.

(253v) ⁴Yasnost, nečik yariхтан, kesildi andan, da rohlar хoluna anij tapuldі, da anda toхtaldі хuvatі haybatiniј anij.

⁵Yüzündән anij çıхkaylar urulmaxlar, da ar-tından izläriניј ulular uçar хuшlardan.

⁶Turdu da öletü dünyäni, bahти da közätti gurk'čilarni.

Taylar erigäylär, da ormanlar buzulgaylar meјilik, yollar, ki ävәldән edilär, soхraygaylar, da andan titrägäy barča yer.

⁷Kördüm yiyinin Kušačilärniј, toduldular barča turganlar čatirina Matiamniј.

(254r) ⁸Šahat, aхin suvlarnin üsnä öčäslän-gäһәсен, Biy, ya yüräklänmäхiң senij aхin suvlar üsnä, ya öčäsmäхiң teјiz üsnä?

Mindiң sen atij üsnä atlangannij senij, хut-xarıлмах boldu mingәniј senij?

⁹Oyandı yayij senij, oхların sadaхiңniј senij ičirdij, aхinlarni sačtiң, ¹⁰yerni titrättiң küčlülükündән yaymurnuј, ki kečärlär mundan.

Antuntk čayirdi ulu avaz bilä, ¹¹yariх sačmaхi күnәšniј tiyildi, da aynij yariх bergәni tiyildi.

(254v) Nečik yiltramахina körä oх temirlәriңniј bargaһәсен, nečik yariх gibik, yašnamахi хili-čiңniј senij.

¹²Öčäsmäx bilä oyangaһәсен dünyä üsnä da öčäsmäx bilä tutkaysen gurk'čilarni.

¹³Köründüң хutхarıлмахка жоғовуртуға senij, хutхarmaga taңlanganlariңni senij.

Oхlar atkan bolduј başlarina öktäm adamlar-nij, ki antuntkuna dirä teјizniј battılar.

¹⁴Izdәdiң öč хuvatij bilä (255r) senij čerүv ba-šından yazıхlilarnij, kimlär umsanip edilär harsiz-liхlarina kensilәriңniј, ki yedilär yarlini yaširtin.

¹⁵Yeberdiң teјiz üsnä atlariңni, toduldular yeјmäхläri suvlariniј antuntknuј.

¹⁶Turдум men, da uruldu idžәgilәrim avazin-dan aғzimniј menim, kirdi titrämәx söväklәrimä, da men boyuma menim toduldum.

Buni saхladij tarliх күninä, ketirdij üsnä džinsniј, ki čališiyirlar жоғовуртуғ bilä senij.

¹⁷Indžir bermägäy yemišin kensiniј, (255v) da borlaliхta yemiš tapulmagay, zäytinlär suvaril-gaylar, da yer östürmägäy yaš otni,

Eksilgäylär bölәklär күtөvdән, da ögүzlär ta-pulmagaylar yaslarina, —

¹⁸Men Biygä umsandim, sövүngäymen da fä-räh bolgaymen Teјrimä хutхarıçima.

¹⁹Biy, Biy berdi maңa хuvat da turуzdu ayaх-larimni toхtatmaхliхta, boynu üsnä dušmannij хoydu meni, da tingaymen tez-tez.

[Псалом] 148

Aleluya Ankea ew Zak'arya, 148.

¹Алйішләңіз Biyni köktән, алйішләңіз anі biyik-likтән.

(256r) ²Алйішләңіз anі, frištälәri anij, алйіш-lәңіз anі, barča хuvatі anij.

³Алйішләңіз anі, günәš da ay, алйішләңіз anі, barča yılduzlar da yariхlar.

⁴Алйішләңіз anі köklär köki, suvlar, ki dayi bi-yiksiz köklәrdән, ⁵алйішләңіз atin Eyämizniј.

Zera ol aytти, da boldu, buyurdu, da toхtaldi.

⁶Tүzdü alarni meјi meјilik, ölcöv хoydi, ki kečmä bolmas.

⁷Алйішләңіз Biyni yerdä, әzdahalar da barča terәнliхlar,

⁸Ot da hrad, хar da buz, yel da firtina, ki etär-siz sözün anij,

(256v) ⁹Taylar da barča örlär, teräk yemiš ber-gән da barča orman,

¹⁰Kazanlar da barča džanavarlar, хarinlari üsnä yürүgәnlär da barča uçar хanatlılar,

¹¹Xanlar yernij, da čerүvü alarnij, biylär, da barča yaryučilari yernij,

¹²Otuzyaşarlar da gojslar, хartlar da oylanlar, ¹³алйішләңіз atin Eyämizniј;

Biyik boldu atі anij yalyz, tapunmaхliх aңar köktä da yerdä.

¹⁴Biyik etär Biy rohun жоғовуртунуј kensiniј, (257r) алйіš barča arilәrindән anij aңar, oylanla-rindән Israjelniј, жоғовurt, ki yovuхtur Biygä.

[Псалом] 149

Alelulia, Ankea ew Zak'aria, 149.

¹Алйішләңіз Biyni алйіš bilä yeңi, алйіš aңar yi-хövünä surplarnij.

²Färäh boldu Israjel yaratučisina kensiniј, oylanlari Sionnuј sövүngäylär хanlarina kensilә-riniј.

³Алйіšlagaylar atin anij алйіšlamaх bilä, say-mos bilä da алйіšlamaх bilä saymos aytкаyлар aңar.

⁴Biyänir Biy žoğovurtına kensiniñ da biyik etär ivaşlarni çutçarmaç bilä.

(257v) ⁵Maçtangaylar arilär haybat bilä, da sövüngäylär tinçliçlarına kensiläriniñ, ⁶da biyiklätkäylär Tejrini ayzlari bilä kensiläriniñ.

Xiliç ekiyanli berdi çollarına alarniñ ⁷alma tölöv gurkçilardan, azarlamayka barça žoğovurt-nu,

⁸Baylama çanlarin alarniñ bay bilä, hetman-larin alarniñ çol bayi bilä temirdän,

⁹Etmä alarga yaryu bitiktän. Hörmät budur barça arilärinä aniñ.

[Псалом] 150

Aleluia, Ankea ew Zak'aria, 150.

¹Alyişlaniz Tejrini arilikindän aniñ, alyişlaniz ani toxtalmaçtandan çuv(258r)atından aniñ.

²Alyişlaniz çuvatından aniñ, alyişlaniz ani köp ululuçundan aniñ.

³Alyişlaniz ani avazi bilä alyişniñ, alyişlaniz ani saymos bilä da alyiş bilä.

⁴Alyişlaniz ani sövünçlük bilä, maçtaniz ani färâhlik bilä.

⁵Alyişlaniz ani sözlari bilä tatli, alyişlaniz ani söz bilä iştimali.

⁶Alyişlaniz ani avazi bilä şükürlükniñ, barça džanlar, alyişlaniz Biyni.

Конец книги:

(258r) 4 ganon 1342 dunder. Saymos 150. Barça saymos 2462 dunder.

4 канона, 1342 стиха, псалмов 150. Все псалмы – 2462 стиха.

Библиотека Ягеллонского университета, Краков, № 3342

Армянский календарь на 500 лет

Место: Львов (стр. 87).

Дата: 18 августа 1041/1592 г. (стр. 87).

Бумага: 173 л., 11 пронумерованных листов в начале книги, стр. 1 об.-2 об., 16 об.-18 об., 72 об., 76 об., 97 об., 131, 133 об., 136-137 об., 138 об., 168 об. и в конце 4 пронумерованных листа чистые.

Язык: лл. 1-148, 166-277 на армянском и кыпчакском языках.

Примеры:

(3r) Aççiç yazov — be, tvagan bilä, sanavın sira bilä taparsen ol yılñiñ aççiç yazovun, da ketçoyasi üstünä Çrhusdir, da çizil bilä yazgan doçları nahandir.

(147r) Başlandi saña barça yaçşi iş, ne türlü ki tatar çanları kelip baş endirdilər Krisdoska da sövündülär, alay že sen sövünsärsen barça işiñä, ne ki tutsağ...

Описание: [Roszko 1957: 310; Lewicki, Kohnowa 1957: 156].

Публикация: перечень армянских, кыпчакских и польско-украинских названий знаков Зодиака, лл. 129, 154 [Tryjarski 1968].

Частная коллекция З.Абрагамовича, от потомков М. Левицкого, Краков

Актвая книга Львовского армянского духовного суда

Дата: 1625-1630 гг.

Место: Львов.

Бумага: 480 л.

Содержание: 140 записей.

Описание: [Lewicki 1956: 253-255; Lewicki, Kohnowa 1957: 156; Дашкевич 1969: 144; Дашкевич 1977: 163; Дашкевич, Трыярски 1979: 64].

Примечание: Предположительно, рукопись могла перейти к Э.Трыяпскому (Варшава).

Румыния

Региональный исторический музей, г. Герла

Региональный исторический музей, Герла, Ms. 6 (23)

Книга церковных песнопений и календарь

Дата: 1638 г.

Место: Каменец-Подольский.

Бумага. 10x14,2 см. *Объем* неизвестен.

Писец: Аксент, сын авакереца Крикора.

Описание и публикация приведенного текста: [Коланджян 1969].

Примечание. Согласно сообщению Поверенного в делах Румынии в Казахстане господина Мартина Стенеску на наш запрос в 2001 году, рукопись утеряна во время передачи архивных материалов из города Герлы в город Клуж.

Колофон

Bu barzadumar *asrī* maḥtovlu, kerāklidir da körklü, da här yilda bolgannī ne ki bar kendindā tapilīyir, da barča nemāni açiḫ körgüzüyür.

Ewt'nerreagdan başlanir, frank aylarī bilā iṣlānir Dznunt Pargentak'ına dirā, yilī tügānlānir, yānā baştan başlanir.

Imasdunk'lar yasap tüzüptürlār, indži kibik, buzuvsuz, çaḫ Biy Teḡriniḡ kelgāninā dirā meḡi meḡilik.

Kim ki ḫullangay da iṣlātkāy bunu yazgannī da yazdırgannī aḡmaga arzani etkāy bir «Hajr mer jergins» bilā.

A Biy Teḡri dā anī kendi yarlıḡamaḡi bilā aḡgay, amen.

Yazıḡlı yazgan bu bitikni Aksent der Krikor avak'ereç oḡlu.

Yazıldı tvagannīḡ 1087-sinā.

Этот календарь заслуживает похвалы, очень нужен и прекрасен, и в нем можно найти все на каждый год, и он ясно указывает все что надо.

Начинается он от седмицы [Рождества] и сделан по латинским месяцам до Сочельника (Масленицы Рождества), год заканчивается, опять начинается сначала.

Мудрецы упорядочили его, словно жемчуг, без погрешностей, до самого пришествия Господа Бога на веки веков.

Кто будет пользоваться им и будет его применять, пусть сочтет достойным помянуть того, кто это написал, и того, кто заказал написать, [молитвой] «Отче наш, сущий на небесах».

А Господь Бог также вспомнит о нем по милости своей, аминь.

Написал эту книгу грешный Аксент, сын авакереца (протоиерея) Крикора.

Написано в 1087 [1638] году.

Румыния

Региональный исторический музей, г. Герла

Региональный исторический музей, Герла, Ms. 6 (23)

Книга церковных песнопений и календарь

Дата: 1638 г.

Место: Каменец-Подольский.

Бумага. 10x14,2 см. *Объем* неизвестен.

Писец: Аксент, сын авакецеца Крикора.

Описание и публикация приведенного текста: [Коланджян 1969].

Примечание. Согласно сообщению Поверенного в делах Румынии в Казахстане господина Мартина Стенеску на наш запрос в 2001 году, рукопись утеряна во время передачи архивных материалов из города Герлы в город Клууж.

Колофон

Bu barzadumar *asrî* maḡtovlu, keräklidir da körklü, da här yilda bolgannî ne ki bar kendindä tapîliyîr, da barča nemâni açîḡ körgüzüyür.

Ewt'nerreagdan başlanîr, frank aylarî bilä işlanîr Dznunt Pargentak'ina dirä, yîli tügänlanîr, yänä baştan başlanîr.

Imasdunk'lar yasad tüzüptürlär, indži kibik, buzuvsuz, çaḡ Biy Teḡriniḡ kelgäninä dirä meḡi meḡilik.

Kim ki ḡullangay da işlätkäy bunu yazgannî da yazdirgannî aḡmaga arzani etkäy bir «Hajr mer jergins» bilä.

A Biy Teḡri dä anî kendi yarlıḡamaḡi bilä aḡgay, amen.

Yazîḡli yazgan bu bitikni Aksent der Krikor avakereḡ oḡlu.

Yazildi tvagannîḡ 1087-sinä.

Этот календарь заслуживает похвалы, очень нужен и прекрасен, и в нем можно найти все на каждый год, и он ясно указывает все что надо.

Начинается он от седмицы [Рождества] и сделан по латинским месяцам до Сочельника (Масленицы Рождества), год заканчивается, опять начинается сначала.

Мудрецы упорядочили его, словно жемчуг, без погрешностей, до самого пришествия Господа Бога на веки веков.

Кто будет пользоваться им и будет его применять, пусть сочтет достойным помянуть того, кто это написал, и того, кто заказал написать, [молитвой] «Отче наш, сущий на небесах».

А Господь Бог также вспомнит о нем по милости своей, аминь.

Написал эту книгу грешный Аксент, сын авакецеца (протоиерея) Крикора.

Написано в 1087 [1638] году.

Государственная публичная библиотека
имени М. Е. Салтыкова-Щедрина, Санкт-Петербург

Государственная публичная библиотека
им. М. Е. Салтыкова-Щедрина, Санкт-Петербург,
отдел рукописей, ркп. Арм.2
Четья-минея

Дата: 1620 г.

Язык армянский. Имеется кыпчакский колофон.

Бумага, формат 28 x 41 см; 610 л. *Письмо* армянское, нотргир, по 41 строке в каждой из двух колонок на странице по 20 знаков в каждой.

Публикация: [Абдуллин 1971; Гаркавец 1993].

Кыпчакский колофон:

Men, yazıxlı, arzanisiz Jagor babas, der Krikor awak'ereç oğlu da tornu der Jovanes awak'ereçini, yazdım bu jajsmaurk'nu kensi çuvatıma da çudratımä körä, kläsä barçasından alçağ da keräksiz da biliksiz edim yazučılığta. Evet bu çadarga çudratsızlığıma körä çalışıp bu ari bitikkä da çıxtım başka, umsanıp Biy Teñrigä da oñarmaçı aşıra Ari Džan Teñrini, zera bilmälidir, ki köp zamandan beri asrı suçlanç da küsänç ediğ yäñi oñinag jajsmaurk'ka, çaysi ki 300 yıldan beri artıç-eksik, neçä ki Kamenec şähäriñdä ermenilik toxtalıp edir, hanuz yäñi oñinag jajsmaurk' yoç edir Kamenec şähäriñdä. Men dä, anaržan da yazıxlı çulu Biy Teñrini da barça adamlardan dayi keräksiz, körüp anıñkibik eksiklikin surp yıçövlärimizni, da alıp Biy Teñrini boluşluğka, da alıp keri barça türlü eksiklikimni džan u ten sartın, alay že boyumnuñ zabunluğun, da kötürdüm bunıñki pracanı üstümä, da dostat ettim 2 jajsmaurk' yäñi oñinaglar: birisin İlv şähäriñdän da birisin As şähäriñdän, da bu 2 jajsmaurk'tan, skorigovat etip artıçin eksikin, da boluşluğka aşıra Ari Džan Teñrini ettim da yazdım gadaryal jajsmaurk' hem yazdırdım bir dayi. Xaysi benim yazganımni alıp satun pan Yurko Jovanes oğlu Kevorovic da berdi jışadag surp Asduadzadzin yıçövünä, da ol birsi yazdırganımni aldı satun pan Lukaš Hrickovic da berdi jışadag surp Nigol yıçövünä. Xaysilariniñ jışadaglarin Biy Teñri çabul

Я, грешный, недостойный священник Агоп, сын архиепископа Крикора и внук архиепископа Ованеса, написал эту четью-минею в соответствии с силой и способностью своей, хотя был я самым ничтожным, самым недостойным и самым необразованным из всех в писарском деле. Но, несмотря на такую мою несостоятельность, я трудился над этой святой книгой с надеждой на Господа Бога и с помощью Святого Бога-Духа достиг конца. И должно быть известно, что с давних времен мы страстно хотели и стремились иметь четью-минею нового образца, ибо уже более или менее 300 лет, как армяне поселились в городе Каменце, а не было еще в городе Каменце четьи-минеи нового образца. И я, недостойный и грешный раб Божий, наиболее ничтожный из всех людей, видя такой недостаток в наших святых церквях, и взяв на помощь Господа Бога, и презрев все свои недостатки, духовные и телесные, а также мою физическую немощь, взял на себя этот труд и достал две четьи-минеи нового образца: одну в городе Львове, а другую в городе Яссах. И по этим двум четьям-минеям, убрав лишнее и добавив отсутствующее, с помощью Святого Бога-Духа составил и написал полную четью-минею и заказал написать еще одну. И ту написанную мной купил господин Юрко Кеворович, сын Ованеса, и отдал как память в церковь пресвятой Богородицы, а вторую, которую я заказал списать, купил господин Лукаш Грицкович и отдал как память в церковь святого Нигола. И пусть Гос-

etkây kensiniñ köktägi meñilik padšahlığına. Ne üçün men, yazıçlı, arzanisiz yazuçi, Jagop babas, yüzüm üsnä tüşüp, çolarmen sizdän, oçulları yäñi Sionnuç, atalarım da çardaşlarım benim, çaçan ki sarnasañız bu ari bitik üsnä albo orınagel etsäñiz, ayovlu da šahavatlı tutkaysız, zera asrı ulu pracalar bilä yazıldı. Do tego añuçi bolgaysız kensi ari alyışiñızda men yazıçlı yazuçini, yoyarı yazılğan Jagop babasni, da ayamagaysız bar yüräktän men yazıçlı üçün «Asduadz, oçormi» aytмага. Ol türlü ž rodzičlärimä benim, alay že bu jışadagni çoygan kişigä, çaysi ki bunuçkibik çazna, hanuz bu šähärdä bolmagan, çaldirdi kendi rodzičläri džani üçün pam'ontka surp dađzarda. A çayda ki siz ayamasañız ol «Asduadz, oçormi» aytmaçni, na biy K'risdos sizgä dä yarlıyagay da tındırgay sizni meñilik tinçliçta. Amen.

Најр мер, ор јергнк'ун, сурп јејиçi анун к'о.

А. D. 1620. Тваганниј 1069 (л. 605 об. – 606 / стр. 1184-1185).

подъ Бог примет их памятные дары в своем вечном царствии небесном. И потому я, грешный, недостойный писец, священник Агоп, бью челом и прошу вас, сыновья нового Сиона, мои отцы и братья, когда будете читать эту книгу или будете снимать с нее копию, относитесь бережно и с любовью, ибо написана она очень большим трудом. Кроме того, помяните в своих святых молитвах меня, грешного писца, упомянутого выше священника Агопа, и не пожалейте от сердца прочесть за меня, грешного, «Господи, помилуй», а также за родственников моих, а также за людей, которые пожертвовали эти памятники, какого сокровища еще не было в городе, и передали в святые храмы в память о душах своих родственников. А когда вы не пожалеете прочитать это «Господи, помилуй», то Господь Христос помилует и вас и упокоит вас в вечном покое. Аминь.

Отче наш, сущий на небесах, да святится имя твое.

Года Господнего 1620. Года 1069 [1620].

Государственная публичная библиотека им. М. Е. Салтыкова-Щедрина, г. Санкт-Петербург, отдел рукописей, ркп. Арм. 8

Армянско-кыпчакский словарь

Дата: до 20 сентября 1646 г. (стр. 280).

Содержание: стр. 1-275 – переводной словарь типа армянско-кыпчакских словарей *Льв. 51, Вена 3 и Вена 311*; стр. 276-278 – армянско-кыпчакский словарь грамматических терминов типа *Мат. 3883: 206 об.-210 об.; Вен. 84: 1-5 об.*; стр. 280 – армянско-кыпчакский глоссарий.

Бумага, формат 20 x 30 см; 140 л. *Письмо* армянское, нотргир, предусмотрено по 30-36 строк в каждой из трех (стр. 1-13) или двух (стр. 14-278) колонок на странице по 20 знаков в каждой.

Описание: [Гаркавец 1993].

Публикация: факсимиле стр. 1, 2, 205, 206, 274, 275 [Tryjarski 1968-1972: 909-914].

Примеры из словарей:

<p>А Abba Abana</p>	<p><i>çorçudan kimsä çahırsa</i> <i>atanıñ alyışi</i> <i>atalarnıñ atası, Sarkistä</i></p>	<p>когда кто-то закричит от страха родительское благословение отец родителей, прародитель, у Саркиса (стр. 1).</p>
<p><i>k'orebisgobos</i> <i>k'orem</i> <i>k'ork'el</i></p>	<p><i>arçidyakon</i> <i>çaşıyırmen</i> <i>färâhlanma</i></p>	<p>архидиакон чешу радоваться (стр. 274).</p>
<p><i>Megnut'iun</i> <i>k'eragan</i></p>	<p><i>ayırma ya açmaç</i> <i>gramatika ya çirmaç, egrisini</i> <i>toçrutma, yanlıšni çıçarma ya</i> <i>körksizni körklü etmäçi, ki atni,</i> <i>da söznü, da avazni nemägü</i> <i>oçşatma</i></p>	<p>выделение или открытие грамматика или ломание, исправлять кривое, выявлять ошибки, или превращать уродливое в красивое, уподоблять чему-то название, и слово, и звук</p>

<i>verdzanut' iun,</i> <i>int'erçoyut' iun</i>	<i>sarnamaç</i>	чтение	
<i>ner gur</i>	<i>asri siç</i>	очень частый, тесный	
<i>isd gur</i>	<i>siçliçka körä</i>	по плотности	
<i>goç</i>	<i>basa-basa ya basilgan</i>	давя или подавленный	
<i>girt'</i>	<i>övrängän</i>	ученый, образованный	
<i>varž</i>	<i>çiniçmaç bilä övrängän</i>	приученный тренировкой	
<i>isdnergojs</i>	<i>içindä bolganına körä, çaysi ki keraganga körä sözlägüsin da sarnagasın</i>	по содержанию, т.е. говорить и читать как следует	
<i>hmdut' iun</i>	<i>övränmäç bilä bilmäç</i>	познание через учение, обучение	
<i>dzanot' ut' iun</i>	<i>çol çoldan</i>	знакомство	
<i>açern</i>	<i>tanişliç</i>	из рук в руки, имеющийся в наличии	
<i>paçadrut' iun</i>	<i>džuvap bermä, viložit etmä da</i>	отвечать, излагать и показывать или	
<i>tadumn</i>	<i>körgüzmä ya çari bermä</i>	выдавать	
<i>indrut' iun</i>	<i>yaryuni</i> [вин. п.]	приговор	
<i>k'nnut' iun</i>	<i>taçlamaç, seçmäç ya ayirmaç</i>	избрание, выбор или отделение	
	<i>tergämäç</i>	испытание, проверка	(л. 276).
<i>çayuç</i>	<i>färählandi</i>	он радовался, веселился	
<i>çelamud</i>	<i>açilli, rostopni</i>	умный, расторопный	
<i>sovorut' iun</i>	<i>övränçik</i>	привычка	
<i>armad</i>	<i>çünäş tamur</i>	корень	(л. 280).

Государственная публичная библиотека им. М. Е. Салтыкова-Щедрина, Санкт-Петербург, отдел рукописей, ркп. Dorn 636

Молитвенник

Дата: не позже 1697 г.

Содержание: Молитвы, псалмы, проповеди на армянском языке. К некоторым на свободных местах даны кыпчакские комментарии. Имеются украинские записи.

Бумага, формат 9 x 14 см; 306 л.

Письмо армянское, нотгир, 15 строк на странице по 20 знаков в каждой.

Описание: [Абдуллин 1974: 170; Гаркавец 1993].

Примеры кыпчакских комментариев:

Ekinçi ceremonia. Spulni alyiş etmäçkä ertän-gi alyişta, çaysi ki tügälläniyir Oçul Teçrigä çarşi. Aytkin äväl bu saçmos dunlarni haybatina Biç Teçriniç (л. 17).

Bundan soçra aytkin bu alyişni, çaysi ki ayt-iptirlär 3 igitlär yalan otuñ içinä, çaçan ki saldi kensilärin Napokotonosor padšah, çaysi ki övrä-nip alardan, biznim surp yüçövümüz här kün ertä-räk sarniyir bar yüräktän bu alyişni Oçul Teçrigä çarşi, çaysi ki dir bu türlü (л. 18-18 об.).

Bunu ayt, çaçan ki ari çanin kütürsä k'ahana (л. 277 об.).

Вторая церемония. Для общего моления на утренней молитве, которая совершается к Богу-Сыну. Сначала читай слова этого псалма во славу Господа Бога.

После этого читай эту молитву, которую читали трое юношей в пламенном огне, когда их бросил туда Навуходоносор, которую молитву наша святая церковь, усвоив от них, читает ежедневно как можно раньше к Богу-Сыну; которая такова.

Эту читай, когда священник поднимает свя-тую кровь.

Aljš kečägi. Bek çuvatli da körklü Krikor Naregacionuñ aytkanı (л. 278 об.).

Вечерняя молитва. Очень сильное и красивое сочинение Кривора Нарегаци.

Ekinçi aljš kečägi.
Johanes Karneçoniñ aytkanı (л. 281).

Вторая вечерняя молитва.
Сочинение Иоаннеса Карнеци.

Yänä ž Johanes Karneçonuñ aytkanı Oğul Teñrigä çarşı (л. 283).

Также обращение Иоаннеса Карнеци к Богу-Сыну.

Aniñ že aytkanı yol üçün da yolçılar üçün. Asrı körklü çoltça (л. 286)

Его же сочинение о путешествии и путешественниках. Очень красивая молитва.

Aniñ že aytkanı.
Aljš Jisus K'risdoska (л. 289)

Его же сочинение.
Молитва Иисусу Христу.

Dayın aljš aniñ že Biy Teñrigä çarşı (л. 290 об.)

Также его молитва к Господу Богу.

Aniñ že aytkanı.
Xoltça surp Asduadzadzingä çarşı (л. 293 об.)

Его же сочинение.
Молитва к пресвятой Богородице.

Aytkanı Mçitar vartabedniñ.
Aljš tum zamanına (л. 295)

Сочинение вартабеда Мхитара.
Молитва во время причастия.

Украинский текст:

**БОГОРОДИЦЕ ДІВО, ОУПОВАНІЄ, ХРИСТЕ ТИ НАШ, ПОКРИЙ, СОБЛЮДИ, СПАСІ.
СТОИТ НОГАМИ ДОГОРИ: ЗНАТИ, ЩО УПАВ ЗГОРИ (л. 18 об.)**

“Богородице дево, упование, Христе ты наш, покрой, соблюди, спаси.
Стоит ногами кверху: видно, что упал сверху”.

Украина

Центральный государственный исторический архив Украины, г. Киев

- Киевская археографическая комиссия:
Временная комиссия для рассмотрения древних актов
(1842-1852)
Киевский центральный архив древних актов при Киевском университете
(1852-1922)
Киевский центральный исторический архив
(1922-1932)
Киевский областной исторический архив
(1932-1941)
Центральный государственный исторический архив Украинской ССР
(1941-1958)
Центральный государственный исторический архив Украинской ССР в г. Киеве
(1958-1991)

Центральный государственный исторический архив Украины, г. Львов

- Цесарско-королевское учреждение древних галицких городских и земских актов
и утверждения документов – Бернардинский архив
(1784-1939)
Львовский государственный областной исторический архив
(1939)
Центральный государственный архив древних актов в г. Львове
(1939-1944)
Львовский областной государственный архив с архивом древних актов г. Львова
(1944-1946)
Филиал Центрального государственного исторического архива Украинской ССР в г. Львове
(1946-1958)
Центральный государственный исторический архив Украинской ССР в г. Львове
(1958-1991)

**Национальная Академия наук Украины
Львовская научная библиотека имени Василия Стефаника**

**Львовский государственный университет
Научная библиотека**

Львовский государственный исторический музей

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 8 (4390)*

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 10 марта 1021 [1572] г. (л. 22, запись 2) – 23 сентября 1073 [3 октября 1624] г., четверг (л. 155, запись 8). Начальная дата *tvagan 1021* ‘1572 год’ написана чернилом также на верхнем срезе книги.

Первая запись: 15 июля 1026 [1577] г., понедельник (л. 1).

Последняя запись: 13 июля 1028 [1579] г., четверг (л. 298).

Содержание: На первых 4-х листах содержатся записи хозяйственно-административного характера, связанные с арендой дома под ратушу, сдачей в аренду жилых домов, кабака, мельницы, принадлежащих армянской общине, наема на службу в ратушу приставов, о сборах на выкуп пленников из турецкой неволи, о выполнении завещаний и разделе имущества покойных и т. п.

На лл. 3-15 об. записи о принятии в польское подданство и каменецкое горожанство армян из таких мест, как Бучач, Карс, Кафа, Львов, Серет, Сис, Сучава, Токат, Хотин, Яссы и др. начиная с 16 июня 1024 [1575] г. и кончая 23 сентября 1073 [3 октября 1624 г.].

Протоколы заседаний суда – с л. 18 об. до конца книги.

Язык преимущественно кыпчакский. Протоколы на лл. 18 об.-87 ведутся на армянском, кыпчакском и польском языках. Последняя армянская запись 24 декабря 1024 [1575] г. (л. 86 об.). Датирование армянских записей часто выполнено на кыпчакском языке, например: *abrilniñ 6* ‘апреля 6’ (л. 34, запись 1). Далее до конца книги записи только кыпчакские.

Бумага, формат 25 x 36,5 см. Водяной знак: Лилия, 4 x 4,2 см. Объем 298 л. Правый край лл. 2-21 обрезан уступами сверху вниз на ширину 1,5 см шагом 1,7 см под латинский алфавит, буквы которого выписаны в традиционном порядке готикой. Однако к содержанию записей, сделанных на этих листах, этот алфавитный срез отношения не имеет.

Переплет. Книга отреставрирована, сшита, обрезана, оправлена в новый картонный переплет. Оригинальный переплет не сохранился.

Письмо армянское, нотргир, 40-70 строк на странице по 60-80 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Публикация: [Акты 1963] – кроме армянских текстов, здесь опубликовано также 4 кыпчакских из этой книги: стр. 109, 172-173, 266, 300.

Начало книги:

Tvaganñiñ 1026 julisniñ 15 yixkün voytluḡuna Milkoniñ ḡulga tuttular Stasni m'esta oylanin. Bersärlär kensinä yilda 14 fli. Bu yilniñ yalin aldi Stas 14 flini tügäl (л. 1, запись 1)

Года 1026 [1577], июля 15, в воскресенье, при войте Милько на должность пристава наняли магистратского возного Стаса. Платить ему должны по 14 флоринов в год. 14 флоринов зарплаты за этот год Стас получил сполна.

Отдельные записи:

Boldu bu yixpaškün majis 14 tvaganñiñ 1025 Milko voyt alnina da tügäl töräçilärniñ. Keldi Pavel tiyirmänçiniñ ḡatunu orus Miḡno bilä Haçkoviç da žadat ettilär yoḡari yazilgan tiyirmänniñ çinçi üçün, ḡaysi ki borçlu ḡalıptir törägä Pavel 27 fli, ki bu ḡadar sbgni tözgäy törä bu yuvuḡ kelir sv'atkaga dirä. Da tutundu, ki bu 27 flini bergäy

Было в понедельник 14 мая 1025 [1576] года перед войтом Милько и всеми судьями. Пришла жена мельника Павла, украинка, вместе с Михно Хачковичем и попросила относительно 27 флоринов чинша за названную выше мельницу, которые Павел не уплатил, чтобы суд подождал эти деньги до ближайших святок. И обязалась уплатить эти 27 флоринов в описанный срок, на

* В скобках – старый номер книги по каталогу Киевского центрального архива древних актов [Список 1864].

yazılğan kününä sv'atkada naııt sbg bilä. Nedän utru yük boldu Miıno bu ıatun üçün törägä, ki egär ıatun sözünä dosit etmäsä, na kensi tölägäy ol sumanı yoıarı yazılğan. Xayda ki törä ıoltıasına körä ol Miınonuı obecatca boldu tözmägä ol küngä dirä (л. 2 об., запись 3).

Melko voyt alnına da anıı töräçiläriniı. Boldu bu sv'atka künü tvaganniı 1025. Turdular obličn'e Nawum orus tiyirmänçi kensiniı vlasniı kiyövü bilä na im'e Ivan bilä da žadat ettilär spulečne yoıarı yazılğan törädän, ki bergäylär kensilärinä tiyirmänni yalga. Törä, eşitip žadan'alarin Nawumnuı da anıı kiyövünüı da berdi yalga tiyirmänni 2-sinä spulečne yılda 50 fligä, här fli 45-är sbg, ıaysi ki yılniı başı sv'atkadan sv'atkağa dirädir, da bu türlü toıattılar činč üçün, da tutundular 2-si biri biri üçün, ki här 5 haftada bergäylär 5 fli törägä čaı yılniı tügällängäninä dirä, ıaysi ki etär yılda tügäl 50 fli, ki özgä türlü bolmagay, daı da bunu toıattılar, ki törä ni 1 nemäni bilmägäy tiyirmän potrebasından utru, tek tiyirmänçi, evet ki obecat etti törä, ki yılda bergäy tiyirmänčigä pomoč iılämä šalvark 2 kün 5-är kiši. A egär ki ulu suv kelgäy gvaltovniı da tiyirmänni buzgay, na kelip tiyirmänçi voytka ovestit etkäy, ki tiyirmän ne ıadar boš tursa, na anı törä utrutit etkäy heseblär činči üstünä. A yasamaı ne dä ıardı etsä, na ol barı bolgay tiyirmänçi üstünä, ki törä andan utru nemä bilmägäy. Xaysi ki tiyirmänčilär kensi hršları bilä yazıldılar, ki bu barča yazovga dosit etkäylär (л. 2 об., запись 4).

Tvaganniı 1026 julis 2, nögarikün voytluxuna Milkonuı, berdilər ketıoyalıı Krikorga Yolbey oyluna 50 talär ämanät, ki keltirgäy Türktän pospolitıı potreba üçün ıalı da torba (л. 3 об., запись 2).

Todorca ant içti käfäli

Boldu tvaganniı 1034 okosdosnuı 18, voytluxuna Holubnuı da tügäl töräçilärniı. Keldi Todorca der Harbed oylu käfäli, da ant içti Biı Teırigä, da boldu inamli poddaniıı Šdefannos padšahnıı anıı biylikiniı, da tutundu, ki antına dosit etkäy, ne ki yergäsdir yazovuna körä, da barča kelišların töräniı bermägä, da poslušenstvo etmägä törägä ıarşı bolmaıtan başııa. Xaysi antni vısluıat etti ramen'asından anıı biylikiniı pan starostaniı urodzoniı pan Visentiı Volskiı, pod-

святки. Михно в этом деле поручился перед судом за эту женщину, что если эта женщина не выполнит данного слова, то он сам уплатит эту записанную выше сумму. Поэтому суд на просьбу Михно пообещал подождать до названного срока.

Перед войтом Мелько и его судьями. Было в день святок 1025 [1576] года. Пришли лично украинец Наум, мельник, со своим зятем по имени Иван и совместно попросили у названного суда, чтобы им дали в аренду мельницу. Суд, выслушав просьбу Наума и его зятя, сдал мельницу им обоим в совместную аренду на год за 50 флоринов, считая каждый флорин по 45 грошей, а начало года – от святок до святок; а относительно чинша решили так, и оба они обязались и поручились друг за друга, что будут выплачивать суду еженедельно по 5 флоринов до конца года, так что за весь год это и составит 50 флоринов, и иначе быть не может; а также постановили, что суд ничего не знает о нуждах мельницы, только мельники; но суд пообещал, что в течение года окажет помощь мельникам для выполнения массовых работ – два дня по пять человек. А если неожиданно придет паводок и разрушит мельницу, то мельник обязан прийти и известить войта, и суд уменьшит сумму аренды за столько дней, сколько мельница будет простаивать. И сколько бы ни израсходовали на ремонт, все ложится на мельника, а суд об этом ничего не знает. О чем мельники за собственные деньги дали сделать запись, что они полностью будут следовать этой записи.

Года 1026 [1578] июля 2, во вторник, при войте Милько, старейшины дали Крикору, сыну Йолбея, 50 талеров с поручением привезти из Турции для общественных потребностей ковер и сумку.

Todorca iz Kafı priııal prisııııı

Было 18 августа 1034 [1585] года в присутствии войта Голуба и всех судей. Пришел Тодорка из Кафы, сын Харбеда, и принял присягу Господу Богу, и стал верным подданным его милости короля Стефана, и обязался следовать присяге, в соответствии с ее порядком, согласно записи, и платить все государственные налоги, и проявлять беспорное подчинение правлению. Которую присягу по поручению его милости господина старосты выслушал почтенный госпо-

starostiyi Kamenecniñ, da nemič töräsindän Blažiy, voytu nemičniñ, da Stanislav Moriškapa, da Mikolay doktor. Do tego dayin ne ki prin'al'ežit etiy edir pan starostaniñ keliši ur'adına, alay že ermeni töräsinä, anı barčani etip berip da boldu volniy, ne üçün çoyuldu törägä pamentniy (л. 5, запись 3).

Yıyövnüñ yasalğanı Miçno erespoçanıñ

Boldu tvaganniñ 1026 hrešdagabedlär ulukünü alnına kiçiaynakün yuvuçtagı. Miçno erespoçan ündätti barča kahanalarnı çucka da Holub voytnu, çaysı ki Miçno yerinä edir, da tügäl töräçilärni, da viznat etti Miçno erespoçan yoyarı yazılğan töräniñ alnına, aytıp, ki: «Ne türlü maña ketçoyalıç berip edir Andriasniñ sbgsin, ki surp Nigol yıyövün yasatkay edim, dayin ol sbg doložit etti Andrias, ki boldu barča sbgsı 1150 fli Litva sbgsı, da ne türlü ki der Krikor açaş ta çıçarıp edir 400 talâr ol yıyövnü ž yasamaga da Varteres Toros oylu da 103 fli berdi yasatmaga ol yıyövnü, çaysı ki bu barča sbg çardž boldu yasalmaçına ol yıyövnüñ, çayda ki hali tügäl yasaldı ol yıyöv barča yergäsi bilä, çaysı ki oddat etiyirmen biylikniñzgä vcele». Törä yoyarı yazılğan, añlap sözüñ Miçno erespoçanıñ, da kahanalar bilä bardı ol yıyövgä, da prin'at etti andan vdz'enčn'e, da yügündülär kensinä anıñ emgäki üçün, da bu yoyarı yazılğan sbgnı, çaysı ki çardž ettilär ol yıyöv üsnä, prin'at etti voytluç diftärägä. Neni ki Miçno erespoçan berip yazdırdı (л. 20 об., запись 1).

Конец книги:

Yurko Brikskiy — Sefer Sultan oylu

Boldu tvaganniñ 1028 julis 23 kiçiaynakün Holub voyt alnına da antičkänlärniñ Yakub, Romaşko, Asvadur da özgäläri. Bügüñgi törä alnına turup obličn'e Yurko Brikskiy, plenipotenti pan Fidriç Smalcniñ, Krakov šähärlisiniñ, da žadat etti Seferdän, ne türlü kensin pripozvat etip edir büküñgä, ki çoygay edir Sultanni törägä. Çayda ki Sefer anda ž turup çoydu Sultanni törä alnına. Çaysı ki anda ž turup aytilğan Yurko da opovidatca boldu Sultan üsnä aytıp, ki ne türlü törä zkatat etip edir Sultanga 3-ünči kündä tölämägä, çayda ki dosit etmädi, çolarmen törädän könülük. Anda ž turup Sultan džuvap berip ayttı, ki naçt sbgam yoçtur, bar çumašim, çaysı ki ol da benim dügüldür, tek yaçši kišilär, körüp benim upad-

дин Висентий Вольский, подстароста каменецкий, и от польского суда польский войт господин Блажий, и Станислав Моришкапа, и доктор Миколай. При этом он уплатил налоги, надлежащие правлению господина старосты, а также Армянскому суду, и освободился, о чем суду уплачено памятное.

Сооружение церкви старостой Михно

Было в 1026 году, в ближайший четверг перед праздником Архистратигов [27 октября 1577 года]. Староста Михно пригласил в ризницу всех священников, войта Голуба, который замещал Милько, и всех судей, и засвидетельствовал староста Михно перед всем описанным правлением и сказал: «В свое время старейшины дали мне деньги Андриаса, чтобы я построил церковь св.Никола, а к тем деньгам Андриас еще добавил денег, и вместе получилось 1150 литовских флоринов, а также епископ отец Крикор дал 400 талеров на строительство этой же церкви, и Вартерес, сын Тороса, дал на постройку этой церкви 103 флорина; и вот все эти деньги израсходованы на сооружение этой церкви, которая теперь построена и которую сейчас я передаю Вашим милостям полностью со всем нарядом». Правление, описанное выше, уяснив слова старосты Михно, пошло вместе со священниками в ту церковь, и приняли ее от него с благодарностью, и поклонились ему за его труд, а описанные выше деньги, израсходованные на эту церковь, правление приняло для записи в войтовскую книгу. О чем староста Михно, уплатив памятное, дал записать.

Юрко Брикский – Сефер, сын Султана

Было 23 июля 1028 [1579] года, в пятницу, перед войтом Голубом и присяжными Якубом, Ромашко, Асвадуром и другими. Перед нынешним судом представ лично, Юрко Брикский, уполномоченный господина Фидриха Смальца, мещанина Краковского, потребовал от Сефера, которого он вызвал на сегодня, чтобы тот поставил перед судом Султана. Тогда же Сефер поставил перед судом Султана. Здесь же названный Юрко, встав, заявил на Султана, говоря, что суд приказал Султану уплатить долг в течение трех дней, но он не уплатил, поэтому просит от суда справедливости. Тогда Султан, встав, сказал в ответ, что, мол, у меня нет наличных денег, есть товар, который также не мой собственный, а только добрые люди, видя мой упадок, на опре-

lostumnu, da zakladat etiyirlär meni çumaš bilä do çasu, ki bolgaymen kensi borçumdan çutulmağa, çayda ki ol rokta da klädim kensinä çumaš bilä tölämägä, da Yurko klämädi prin'at etmägä, a tak hali dä hadirmen tölämägä çumaš bilä, çaysi ki budur m'anovice: moskov berelti aç pesoklar da çina, ne türlü törä tapsa. A Yurko aytti, ki men çolarmen törä zapisinä körä, çaysi ki Ilöv töräsi alnina obligovatca boluptur, otstupit etip kensi yurizdikciyasın da barça postupokların, ni 1 türlü çumaš bilä tölöv etmägä erki bolmagay, tek naçt sbg bilä, çaysi zapisniñ minutasın körgüzüyürmen törä alnina da çolarmen, ki bolgaymen zaçovanıy bu zapiskä körä, çaysin ki... [без продолжения, поскольку следующая тетрадь книги потеряна] (л. 298 об., запись 6).

деленное время одолжили мне, чтобы я мог избавиться от долга; и в тот назначенный срок я также хотел расплатиться товаром, но Юрко не захотел принять; а я, собственно, и теперь готов уплатить товаром, а именно: московские серо-бурые песцы и хна, как найдет суд. А Юрко сказал: я требую, чтобы ему не было позволено расплачиваться никаким товаром, а лишь наличными деньгами, согласно судебной записи, которую он сделал перед Львовским судом, где обязался, отступив от собственной юрисдикции и отказавшись от всяческих судебных отсрочек, выписку из которой записи я показываю перед судом и требую, чтобы я был защищен согласно этой записи, которую...

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 11 (4392)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 21 июля 1028 [1579] г., вторник (л. 1) – 19 декабря 1030 [1581] г., вторник (л. 296 об.).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке.

Бумага, формат 25 x 35 см. Водяной знак: Лилия, 4 x 3,9 см. Объем 296 л.

Переплет. Книга отреставрирована, сшита, обрезана, оправлена в новый картонный переплет. Оригинальный хранится отдельно, его размер 26,5 x 36,5 см. Украшен тремя горизонтальными плетеными полосами шириной 3-4 см из белой кожи. На обороте верхней обложки надпись: *Ari Džan* 'Святой Дух'.

Письмо армянское, нотргир, 40-50 строк на странице по 70-85 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев. 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Публикация: [Бжшкянц' 1830: 157-158] – начальная запись и начало протокола за 22 июля 1028 [1579] года; [Абдуллин 1980] – запись с лл. 122 об. – 123 об.; [Абдуллин 1982] – колофон с оборота титульного листа.

Примечания. Надписи на титуле: № 10; *Numero 2do 1578, 79, 1580.* Во время реставрации перепутаны местами последние листы книги, и теперь они расположены в такой последовательности: 281, 282, 285, 286, 284, 283, 287, 288, 289, 290, 294, 293, 291, 292, 295, 296.

Запись на контртителе:

Tvaganniñ 1028 nojemperniñ 25 kiçiaynakün bašta voyt Holub da barça açalar bazar etip aldix Haçerestän Ahron tornundan 2 at 30 talergä da tutunduç tölämägä, haçan, Teñri yetkirsä, voyt kelsä koroldan, ol 30 talerni Haçereskä.

Bu atlar üçün yoyarı aytilgan tölädilär Haçereskä.

25 ноября 1028 [1579] года, в четверг, мы, в первую очередь войт Голуб и другие старейшины, купили у Хачереса, внука Аарона, 2 коней за 30 талеров и обязались уплатить эти 30 талеров Хачересу, когда, даст Бог, войт вернется от короля.

За этих коней, о которых сказано выше, Хачересу уплачено.

Начало книги:

Anun Asduđzoj.

Başlandi bu diftär ermeni tvaganniñ 1028-inä julis ayiniñ 21-inä Holub Krikor oylunuñ voytluḡuna da ol zaman bolgan ermeni töräçilärniñ, na im'e: 2 erespoḡanniñ Miḡnoniñ da Serhiyniñ, Demušniñ, Torosniñ, Zanuniñ, M'elkoniniñ, Jakub Tügälbeyniñ, Haçkoniniñ, Haçeresniñ, Vartanniñ, Asvadurniñ, Ohanniñ, da na ten čas bolgan Holub yazučiniñ, der Jovannes oyluniñ.

Holubdan soñra men, Kirkor der Jovanes oylu, başladim yazučiliḡ tvaganniñ 1028 nojempenniñ 6 ayinakün (л. 1, запись 1).

Отдельные тексты:

Акcia Miḡno erespoḡanniñ sbgni tapmaḡ üçün

Boldu tvaganniñ 1028 julis 21 nögärikün Holub voyt alniña da yanina bolgan tügäl töräçilärniñ. Keldi Miḡno erespoḡan da opovidatca boldu yoğari yazılğan törägä, aytıp, ki benim vlasniy kebitimni, ḡaysi ki buzulup edir, zнову başladim gruntundan yasamaga. Bükünge künnü ḡazdıranda gruntnu tapıldı 1 bardaḡ sbg, ḡaysi ki ḡolarmen törädän 2 antičkän, ki bolḡay maña pridanıy, ki barıp obv'edit etkäymen da ol sbgni antičkänlär alniña bardaḡtan boşatıp da sanatkaymen, ḡaysin ki maña Teñri berdi bükün benim vlasniy mülküme üsnä (л. 1, запись 2).

Lezko orus čakuč üçün

Boldu nögärikün nojemper 3 tvaganniñ 1028 Holub voyt alniña. Keldi Lezko Yakov oylu da opovidatca boldu törägä, aytıp, ki bu aşkan yiḡkün övümä oğurluḡ boldu, ḡaysi ki hali 1 kesäki tanidim Mackoda, ḡaysi ki v'enz'endir m'esta övünä, — 1 čakuč. Xolarmen törädän viž, ki birgämä barıp da sorgay kensindän, ki ol čakučnu ḡaydan aliptir, zera ol čakuč bilä oğurlanıptir 2 som sbg 3 sbgsi eksig da 1 opcuk možondzoviy. Voyt yoğari aytilgan, aḡlap opov'edan'esin Leskoniniñ, da pridať etti ḡulnu na im'e Stazkonu, ḡaysi ki barıp, da zastat etip ol čakučnu Mackoda m'esta övünä, da sordu, ki kimdän aliptir, da kelip zeznat etti, ki Macko aytti: «Öv eyäsi yanina 1 kušnirčik bar edir, ḡaysi ki benim ḡiptimni pozicit etip edir da bermädi, men dä bu čakučnu aldım kensindän ḡiptim yerinä». ḡaysi zeznan'esin ḡulnuñ Lezko berip yazdırdı da ol čakučnu ḡaldirdi törädä ol kişi tapulginča (л. 20 об., запись 1).

Во имя Бога.

Начата эта армянская книга 21 июля-месяца 1028 [1579] года при войте Голубе, сыне Крикора, и армянских судьях того времени, а именно: при двух старостах – Михно и Сергее, Демуше, Торосе, Зану, Милько, Якубе Тугалбее, Хачко, Хачересе, Вартане, Асвадуре, Огане и тогдашнем писаре Голубе, сыне отца Ованнеса.

После Голуба обязанности писаря начал выполнять я, Киркор, сын отца Ованнеса, 6 ноября 1028 [1579] года, в пятницу.

Дело о находке денег старостой Михно

Было 21 июля 1028 [1579] года, во вторник, перед войтом Голубом и всеми судьями, которые были при нем. Пришел староста Михно и свидетельствовал названному выше суду, говоря, что начал я отстраивать от фундамента мою собственную торговую лавку, которая разрушилась. Сегодня, когда копали землю, нашелся горшок денег, и я прошу, пусть будут предоставлены мне двое присяжных, чтобы я, пойдя с ними, засвидетельствовал это и перед теми присяжными дал пересчитать, высыпав из горшка то, что Бог послал мне на моем собственном участке.

Украинец Леско о молотке

Было во вторник 3 ноября 1028 [1579] года перед войтом Голубом. Пришел Леско, сын Якова, и заявил суду, говоря, что в прошлое воскресенье у меня в доме произошла кража, и вот теперь я узнал одну из тех вещей у Мацко, который заключен в ратуше, – один молоток. Прошу от суда пристава, чтобы пошел со мной вместе и спросил у него, откуда он взял тот молоток, поскольку вместе с тем молотком были украдены 2 копы денег без 3 грошей и одни латунные клещи. Войт, названный выше, уяснив заявление Леско, послал с ним пристава Стаско, который пошел, и, застав тот молоток у Мацко в ратуше, спросил, у кого он его взял, и, придя, засвидетельствовал, что Мацко сказал: «У хозяина его дома был один скорняк, который одолжил у меня ножницы и не отдал, так я взял этот молоток у него вместо ножниц». Которое свидетельство пристава Леско дал записать и этот молоток оставил в суде до тех пор, пока сыщется тот человек.

Norses da xuluxçi Hanna

Boldu aynakün nojempemniñ 6 tvaganniñ 1028 Holub voyt alnina. Keldi Zakrovskiy da Hanna xuluxçisi Nursesniñ Kirkor oylunuñ da pripozvat etti Norsesni, gile etti üsnä, aytıp, ki: «Kelir bayramga ança yalga kirip edim, xaysi ki maña biyänmädi xatina, kettim kensindän, hali xolarmen kensindän, ki maña kensi vlasniy ariberrimni maña xaytargay, artix kensindän nemä klämän, tek benim vlasniyim xaytarsin». Anda ž turup Norses da džuvap berdi da aytı, ki: «Alaydır, tutup edim kensin bayramga dirä yalga, bilmän, nek klämädi xulux etmägä da ketti mendän, a men anıñ ariberisin hamovat etmän, klärmen, nesi mendä bar, klärmen ur'ad alnina xaytarmaga, a klär esä kelip yalin doslužit etmägä, na klärmen xalganın da bermägä». A Hanna džuvap berip aytı, ki: «Men anar barman artix xulux etmägä, a tiž nemä kensindän artix klämän, tek benim vlasniyimni bersin». Voyt yoyarı aytilgan anlap 2 stronanı da zkazat etti da aytı Hannaga, ki barip doslužit etkäy da algay tölövün, da Nursesgä aytı, ki hamovat etmägäy anıñ vlasniyin. Xayda ki Hanna podn'ac'a bolma klämädi, ki barip doslužit etkäy edi. A Nurses, keltirip ariberisin ur'ad alnina, da xaytardi kensinä anıñ vlasniyin. Xaysi ki Hanna odobrat etip da aytı, ki 1 koşil'kamni bermädi. A Nurses aytı, ki: «Anıñ üçün bermädim, ki 1 vartux da 1 tesmä beripmen xulux üsnä, anı maña xaytarsin, da kensiniñkin alsin». Xayda ki törä aytı Nurseskä, ki anıñkin barin xaytargay kensinä, a ne ki Nursesniñkin alip esä, na barip pozvat etkäy töräsinä kensiniñ. Xayda Norses prin'at etmädi dekretni da aldi barça ayalarga. Xayda ki törä užit etti kensinä tügäl ayalarga da rok naznaçit etti kelir xanküngä. Neniñ üsnä eki strona da prizvolit etti da Nurses berip yazdırdı (л. 27-27 об., запись 2).

Yakub Volskiy da Žarskiy

Boldu m'esta övinä tvaganniñ 1030 junvar 25 xankün Holub voyt alnina da yanina bolgan töräçilärniñ Zanu, Xačko, Yakub, Xaçeres, özgäläri. Bügüñgi vilozoniñ törä alnina keldilär şlaçetniy Yakub Volskiy da Serhiy Žarskiy, da turup oblič'e, žadat ettilär törädän dekret, ne türlü ki törä alip edir kensinä бүгүңгä zkazat etmägä. Bүгүңgi rokta törä, anlap 2 yanni da do tego dañin tanıxlarnıñ zeznan'esin, da zkazat etti Žarskiygä ant içmägä бүгүңдän 3-ünçi күндä Yakub Volskiygä xarşı, neçik barip Aşkermändä tölöv

Норсес и служанка Анна

Было в пятницу 6 ноября 1028 [1579] года перед войтом Голубом. Пришли Закровский и Анна, служанка Нурсеса, сына Киркора, и призвали Норсеса, и заявила она на него, говоря, что я нанялась к нему до следующей Пасхи, но у него мне не понравилось, и я ушла от него, и сейчас я прошу от него, чтобы он вернул мне мои собственные вещи, больше ничего от него не прошу, пусть только возвратит мое собственное. Здесь же Норсес ответил и сказал, что так, нанял я ее до Пасхи, не знаю, почему не захотела служить и ушла от меня, а ее вещи я не задерживаю, хочу возвратит перед судом то, что из ее вещей находится у меня, а если хочет прийти и дослужить, то хочу дать и остаток. А Анна сказала в ответ, что к нему я служить не пойду, а также ничего от него больше не требую, только пусть возвратит мое собственное. Названный выше войт, поняв обе стороны, сказал Анне, чтобы пошла дослужила и получила оплату, а Нурсесу приказал не задерживать ее вещей. Но Анна не согласилась пойти и дослужить. А Нурсес принес ее вещи в суд и возвратил ей. Анна забрала и сказала, что одной моей рубашки он не отдал. А Нурсес сказал, что я не отдал потому, что я дал было ей 1 фартук и 1 тесьму за службу: пусть возвратит мне и заберет свое. Тогда суд сказал Нурсесу, чтобы все ее собственное он ей возвратил, а относительно того, что она взяла у Нурсеса, пусть идет и подает на нее в суд. Но Норсес не согласился с декретом и апеллировал ко всем старейшинам. Суд позволил ему апелляцию ко всем старейшинам и назначил срок на следующую среду, с чем обе стороны согласились, и Нурсес дал записать.

Якуб Вольский и Жарский

Было в ратуше 25 января 1030 [1581] года, в среду, перед войтом Голубом и бывшими при нем судьями Зану, Хачко, Якубом, Хачересом и другими. Перед сегодняшним выложенным судом предстали почтенный Якуб Вольский и Сергей Жарский и, став лично, потребовали от суда декрета в соответствии с тем, что суд взял себе на сегодня отсрочку для решения. В настоящий срок суд, уяснив заявления обеих сторон, а также показания свидетелей, приказал Жарскому на третий день от сегодняшнего дня при-

almiyir bu venzenlärniñ priyatellärindän, da neçik birgäsinä rok 4 hafta postanovit etmiyir, barip kelginçä Aşkermändän, da neçik özgä adamniñ spravasin spravovat etmiyir, tek bu spravanı pilnovat etip da staratca boluptur, çaysı üçün ki barip edir, da ant içkändän soñra, berip ol zadatoknu 1 ruçnica bilä 1 talerni Volskiygä, da bolgay volniy, da törä zkazat etti Serhiygä, ki yük bergäy törägä po sob'e bunuñ kibik zburen'a üçün, ki spravitca bolgay törägä bitik eltip keltirmäx üçün, çaysı ki berdi Serhiy yük yeznäsın Kevornu. Xaysı ki dekretni 2 strona da prin'at etti, da Žarskiy çoydu törägä pamentniy ant üçün, neni ki törä prin'at etti, da Volskiy berip yazdırdı (л. 163, запись 1).

Конец книги:

Bu diftär tügälländi tvaganiniñ 1030 tegdemperniñ 19 nögärikün Holub Kırkor oylunuñ voytluxuna da ol zaman bolgan antiçkänlärniñ, 2 erespoçan Miçno da Serhiy, Demuš, Toros, Zanu, Milko, Vartan, Xaçeres, Asvadur, Jovanes, Gurey da ol zaman bolgan yazučiniñ Krikor, der Jovanes oylunuñ (л. 295, запись 4).

саянуть Якубу Вольскому, что, поехав в Аккерман, он не брал награды за тех пленников, его близких, и не договаривался с ними о 4 неделях срока на поездку и возвращение из Аккермана, и дел других людей не выполнял, а усердно старался только в этом деле; после присяги он должен возвратить господину Вольскому 1 ружье и 1 талер задатка, и будет свободен, и еще суд – ввиду тревожной обстановки – сказал Сергею представить за себя поручителя, что он оправдается перед судом и пришлет и представит письмо, на что Сергей выставил за себя поручителем своего шурина Кевора. Этот декрет обе стороны приняли, и Жарский уплатил суду памятное относительно присяги, которое суд принял, а Вольский дал записать.

Эта книга закончена 21 декабря 1030 [1581] года, во вторник, при войте Голубе, сыне Киркора, и тогдашних присяжных: двух старостах – Михно и Сергее, Демуше, Торосе, Зану, Милько, Вартане, Хачересе, Асвадуре, Ованесе, Гуреге и тогдашнем писаре Крикоре, сыне отца Ованеса.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 12 (4393)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 19 декабря 1030 [1581] г., вторник (л. 1) – 25 ноября 1032 [5 октября 1583] г., среда (л. 386 об.).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке.

Бумага, формат 20 x 31,5 см. Водяной знак: Абданк, фон неразборчив.

Объем 391 л. Нумерация: 0, 0, 0, 1-21, 21а, 22-110, 112-345, 345а, 387.

Переплет кожаный. На обложке сверху теснение: REGESTRVM.

Письмо армянское, нотргир, 25-35 строк на странице по 50-780 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гар-

кавец 1993].

Примечания. Надписи – на обороте первого непрономерованного листа: *num[er]o 4*; на обороте второго: *No 11; 1580, 81, 82; 231 Lat.*

Начало книги:

Anun Asduđzoj.

Başlandı bu diftär ermeni tvaganiniñ 1030-una tegdemperniñ 19-una Holub Krikor oylunuñ voytluxuna da ol zaman bolgan ermeni töräçilärniñ na im'e: 2 erespoçanniñ Miçnoniñ da Serhiyniñ, Demušnuñ, Torosniñ Zanutnuñ, Melkonuñ, Xaçkonuñ, Xaçeresniñ,

Во имя Бога.

Начата эта книга по армянскому летоисчислению 21 декабря 1030 [1581] года при войте Голубе, сыне Крикора, и тогдашних судьях, а именно: двух старостах – Михне и Сергее, Демуше, Торосе, Зану, Мелько, Хачко, Ха-

Vartanniñ, Asvadurniñ, Jovanesniñ, Gureyniñ da na ten čas bolgan Krikor yazučiniñ, der Jovanes oylunuj (л. 1, запись 1).

Отдельные тексты:

Jovanes Gagos da xuluxčisi

Boldu tvaganniñ 1030 tegdemporniñ 19 nögärikün Holub voyt alnina. Keldi Ivan Kravec xuluxčisi bilä naym'e Haska da pripozvat etti Jovanesni Gagos oylun, da turup obličn'e, Haska kensi op'ekunu naym'e Ivan ašira gile etti üstnä aytip, ki: «Meni Yaraslovda aldı 4 yıl bilä xuluxka, da men dä pririkat etip edim kensinä priyatellärim ašira, ki kensilärindä 4 yıl xulux etkäy edim; halikä yıl geş xulux etipmen, a artix klämän kensilärindä xulux etmägä, zera maña biyänmäş da meni tövüyürlär. A tak men artix klämän xulux etmägä, ani xuluxum üçün dä kensilärindän upominatca bolman, tek çolarmen, ki benim ariberim bar, ani maña vidat etkäylär» (л. 1, запись 1).

Михно ереспохан да Jovanes Тамгадži оулу

Boldu tvaganniñ 1031 abrilniñ 20 aynakün Holub voyt alnina da yanina bolgan antičkän töräçilärniñ naym'e: Serhiy erespoхан, Zanu, Milko, Xaçeres, Jovanes da özgäläri. Bügüngi potrebnij törä alnina keldilär Jovanes Serhiy Tamгаdži оулу da Krikor sargawak' der Jovanes оулу, pleni potenti baron Miхно erespoхanniñ, da turup obličn'e, yoғari aytilgan Jovanes, kensi yağši erki bilä bilinip, aytı neçik kensindän, alay kensi sınjarından naym'e [Lusdigindän da anasından naym'e] Hrepsimedän, ki çalıpbiz borçlu baron Miхно erespoхanga pevniy da tayin borç suma 189 flü nemiç sbgsi här flüsün sanıp 30-ar nemiç hroşu, çaysi sumadan utru yağši kişilär ašira toxtattix pan Miхно bilä pevniy ratalar, budur ki tutunuyurbiz spulečn'e, a n'e rozdz'eln'e anam bilä benim tölämägä ävälgı ratanı kelir surp Asduadzadzindä Yaraslov yarmarkına 50 flü nağt sbg bilä, ne bir türlü çumaş bilä düğül. Alay že 2-inçi ratanı kelir surp Asduadzadzinniñ yılina Yaraslov yarmarkına, çaçan yazılsa tvaganniñ 1032-si, 50 flü ol türlü ž nağt sbg bilä. A 3-ünçi ratanı tutunuyurbiz tölämägä kelir anıñ yılina surp Asduadzadzindä Yaraslov yarmarkına, çaçan yazılsa tvaganniñ 1033-sü, 50 flü ol türlü ž nağt sbg bilä. Alay že çalgan sumanı, budur 39 flünü, kelir anıñ yılina surp Asduadzadzindä Yaraslov yarmarkına, çaçan yazılsa tvaganniñ 1034-sü, ol türlü ž nağt sbg bilä, ki bolgay barı suması yoғari aytilgan 189

çeresе, Вартане, Асвадуре, Ованесе, Гуреге и тогдашнем писаре Крикоре, сыне отца Ованеса.

Ованес Гагос и служанка

Было 19 декабря 1030 [1581] года, во вторник, перед войтом Голубом. Пришел Иван Кравец со своей служанкой по имени Гаска и, вызвав Ованеса, сына Гагоса, и, став лично, Гаска через своего опекуна Ивана заявила, что, мол, он нанял меня в Ярославле на 4 года, и я обещала ему через своих близких, что буду служить у них 4 года; сейчас прошло полтора года, но больше служить у них я не хочу, ибо мне не нравится и меня бьют. А поэтому я больше не хочу служить, ни оплаты за мою службу домогаться не буду, только прошу: у него есть мои вещи, так пусть их мне отдаст.

Староста Михно и Ованес, сын Тамгаджи

Было 20 апреля 1031 [1582] года, в пятницу, перед войтом Голубом и бывшими при нем присяжными судьями, а именно: старостой Сергеем, Зану, Милько, Хачересом, Ованесом и другими. В нынешний потребный суд пришли Ованес, сын Сергея Тамгаджи, и почтенный Крикор, сын отца Ованеса, уполномоченный барона Михно, старосты, и, встав лично, названный Ованес по своей доброй воле признал и сказал как от себя лично, так и от своей матери по имени Репсима и своей жены по имени Лусдигин, что мы задолжали барону Михно, старосте, определенную сумму долга – 189 флоринов польскими деньгами, считая каждый флорин по 30 грошей; относительно этой суммы при посредстве добрых людей мы с господином Михно установили определенные сроки, т. е. мы с моей матерью – вместе, а не отдельно – обязуемся уплатить первую долю на следующий праздник пресв. Богородицы на Ярославскую ярмарку 50 флоринов наличными, а не каким-либо товаром. Также должны уплатить 50 флоринов второй части через год на пресв. Богородицу на Ярославскую ярмарку 1032 [1583] года, тоже наличными. А третью часть, 50 флоринов, обязуемся уплатить еще через год на пресв. Богородицу на Ярославскую ярмарку 1033 [1584] года, тоже наличными. И остаток суммы, т.е. 39 флоринов, еще через год на пресв. Богородицу на

flü. Xaysi sumada dayin artix könülük üçün men, Jovanes, benim anam bilä naym'e Hrepsime bilä zvolitca bolup yaziyirbiz pan Miχnoga isciznaga bizim turgan övümüzünü, χaysi ki yatiptir meži da budovan'esi bilä övläri arasına Sahagnij Serätli da Xaçko Zimrutnu, ol türlü yaziyirbiz kebitimizni dä taš, χaysi ki yatiptir meži bilä kebitläri arasına Vartan Romaško oylunu, da Mikolayecni, uçmaçlı džanlı, alay že barča dobromuznu, ne dä bar esä, neçik ruχomiy, alay n'eruχomiy, neçik munda šähärdä, alay özgä yerdä bolgan, ki egär yoyarı aytilgan ratalarga ävälgisinä albo χaysina da bolsa dosit etälmäsäx naznaçoniy sumanı pan Miχnoga, na zaraz ol že ilgärgi rokta albo χaysinda da kol'vek pripadat etsä, dopustit etiyirbiz pan Miχnoga venzan'e, rimovan'e, pokoyniy uživan'e barča törä postupokundan başça, neçik övdä, alay kebittä, ol türlü ž barča dobromuzda ruχomiy, neçik n'eruχomiy, tutma da uživat etmägä barča kelišläri bilä da požitoklarin kensinä privlaščat etmägä, da ne bir požitokunda baş sumaga keçmägäybiz, tek baş sumanı tölöp, budur 189 flünü, albo ne dä χalsa, naçt sbg bilä pan Miχnoga da volniy etkäybiz müklärimizni yoyarı aytilgan sumada tusnaç çoyмага, yalga bermägä, neçik kensi vlasniyin.

Negä anda ž turup yoyarı aytilgan Kirkor, plenipotenti baron Miχno erespoçanni, barçaga prizvolit etti dozvolenstvosu bilä kensi principalini, da žadat etti yoyarı aytilgan törädän 2 antiçkän, ki barip sorgaylar anasından Jovanesni, naym'e Hrepsimedän da ol türlü ž siñarından Jovanesni, naym'e Lusdigindän, ki bu zeznan'egä bügüngi etkän Jovanesni, törä alnina ki prizvolit etiyirlär mi yoçesä yoç. Neni ki törä žadan'asina körä stonani, užičit etti 2 inamli naym'e Zanunu da Milkonu, antiçkänlärin ermeni töräsini, ki barip sorgaylar. Xaysiläri ki barip sordular, da kelip töräni alnina, zeznat ettilär, aytip, ki: «Bizim alnimizga zeznat ettilär 2-si dä, neçik anasi Jovanesni, alay siñarä, ki barçaga prizvolit etiyirlär, neçik naznaçoniy ratalarga spuleçniy tölämäçkä, alay iscizna pokazat etkäninä Jovanesni, aytip, ki: «Bizim dozvolenstvomuz bilä etiyir anikibik zapisni, da klärbiz barçaga dosit etmägä»,— χaysi zeznan'esi üçün antiçkänläri çoydu, anda ž turup, Krikor törägä pamentniy, neni ki törä prin'at etti, da Jovanes kensi hrošu blä yazildi (л. 86-87 об.).

Ярославскую ярмарку 1034 [1585] года, тоже наличными, так что это и будет вся названная сумма в 189 флоринов. Под эту сумму для большей верности я, Ованес, с согласия своей матери по имени Репсима, записываем в залог господину Михно наш дом, в котором мы живем и который своими границами и строениями расположен между домами Сагага (Саага) из Серета и Хачко Зимрута, а также записываем наш каменный магазин, который расположен между магазинами Вартана, сына Ромашко, и покойного Миколайца. А также записываем все имеющееся в наличии наше как движимое, так и недвижимое имущество, как здесь, в городе, так и в других местах, и если в названные выше сроки, в первый или последующие, мы не возместим названные суммы господину Михно, то сейчас же, в тот же первый срок или в любой другой, на который придется, допускаем господину Михно увязание, рымование, спокойное пользование без каких-либо судебных поступков, как домом, так и магазином, и всем нашим имуществом, движимым и недвижимым, распоряжаться и использовать, обращая на свою пользу все доходы и все имущество, и ни в одном имуществе мы не имеем исключения, но обязаны уплатить господину Михно всю главную сумму или сколько останется, и только так освободим наше имущество. И пока не освободим, он имеет право заложить наше имущество в названной сумме, сдать в аренду, как собственное. С чем, тут же встав, во всем согласился названный выше Киркор, уполномоченный барона Михно, старосты, с разрешения своего принципала и потребовал от названного суда двух присяжных, чтобы пошли и спросили у матери Ованеса по имени Репсима и у его жены по имени Лусдигин, согласны ли они с заявлением Ованеса, которое он сделал сегодня перед судом, или нет, что суд и позволил, и по требованию стороны послал двух верных Армянского суда по имени Зану и Милько, присяжных, чтобы пошли и спросили. Они пошли и, вернувшись в суд, засвидетельствовали и сказали, что перед нами они обе, мать Ованеса и его жена, заявили и согласились на все: как на назначенные сроки и на общую уплату, так и на залог, о чем сказал Ованес, говоря, что, мол, эту запись он делает с нашего согласия и мы желаем во всем ее выполнить. Относительно свидетельства присяжных Киркор, встав здесь же, дал суду памятное, которое суд принял, а за деньги Ованеса было записано.

Hanuḡna Simon ḡatunu da oylu Norses bilä rozdz'al etkäni

Boldu tvaganniḡ 1031 sebdeper 3 yḡpaškün Holub voyt alnina. Keldi Hanuḡna Simon ḡatunu kensi oylu Norses bilä da turup obličn'e, Hanuḡna kensi op'ekunu naym'e Daḡnodan ötläš zeznat etip aytḡi, ki Norses oylumnu benim bḡḡün oddalit ettiḡ nečik ata, alay ana payından, berip kensinä geš övni, ḡaysi ki uçmaḡli dḡanlı pan Hrihordan pripadat etiy edir uçmaḡli dḡanlı eyämä benim Simonga, da alay že barča pripadoknu, ne ki dä uçmaḡli dḡanlı Hrihordan kelir esä bizgä, ol da barča bolgay Norsesniḡ. Do tego dayin baḡčadagi yarim yurtnu bizim övümüzdä bolgan, ki bolgay ol da Norsesniḡ da aniḡ potomoklariniḡ meḡilik, ki artḡ Norseskä ne benim, ani bir oylumnuḡ sözü bolmagay. Alay že Norsesniḡ artḡ payi, ani dävisi bolmagay ne mendän, ani bir oylumdan dävilämägä kensi analariniḡ. Xaysi ki anda ž turup Jovanes da Bedros Simon oylanlarḡ muḡar barčaga prizvolit ettilär etkäniä kensi analariniḡ. Alay že Norses dä oylu Simonnuḡ, turup obličn'e, bunu barčani prin'at etti da tutundu, ki artḡ bir nemä dayin izdämägäy nečik ata, alay ana payından, tek ne dä ḡaliyir esä, bolgay ananiḡ, da Jovanesniḡ, da Bedrosnuḡ meḡilik. Nedän utru ḡoydular törägä pamentni da berip yazdırdılar (л. 166-166 об.).

Конец книги:

Bu diftar tḡälländi tvaganniḡ 1023 sebdeperniḡ 25 ḡankün Zanu voytnuḡ voytluxuna da ol zaman bolgan antičkanlärniḡ: 2 erespoḡan — Miḡno, Sarkis, Vartan, Hačeres, Holub, Asvadur, Jovanes, Gureḡ, Niḡol, Yakub da ol zaman bolgan Krikor yazučiḡniḡ der Jovanes oylunuḡ (л. 386 об.).

Раздел между Ганухной, женой Симона, и ее сыном Норсесом

Было 3 сентября 1031 [1582] года, в понедельник, перед войтом Голубом. Пришла Ганухна, жена Симона, со своим сыном Норсесом, и представ лично, Ганухна через своего опекуна по имени Дахно признала и сказала, что, мол, сегодня я отделяю моего сына Норсеса как из отцовского, так и материнского наследства, давая ему полдома, который достался моему покойному мужу Симону от покойного господина Григора, а также все наследство господина Григора, которое досталось нам, пусть принадлежит Норсесу. Также половина усадьбы в саду на нашем участке пусть будет навеки Норсесу и его потомкам. И впредь к Норсесу ни от меня, ни от кого из моих сыновей пусть не будет в этом никаких претензий. А также и Норсесу больше не достанется никакой доли ни от меня, ни от кого-либо из моих сыновей, ни права судиться [относительно остатка имущества]. И сыновья Симона Ованес и Бедрос, встав здесь же, согласились на все, о чем распорядилась их мать. Также и Норсес, сын Симона, встав лично, все это принял и обязался, что больше ничего не будет требовать как из отцовского, так и из материнского наследства, но все, что останется, пусть принадлежит Ованесу и Бедросу навеки. О чем суду уплатили памятное и дали записать.

Эта книга закончена в 1032 году декабря 25 [1584, января 4], в среду, в войтовство войта Зану и при тогдашних присяжных: 2 старост — Михно и Саркиса, Вартана, Хачереса, Голуба, Асвадура, Ованеса, Гурегга, Нигола, Якуба и при тогдашнем писаре Крикоре, сыне отца Ованеса.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 14 (4394)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 25 сентября 1032 [5 октября 1583] г., среда (л.1) – 16 [26] июля 1034 [1585] г., пятница (л. 197 об.).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке.

Бумага, формат 29 x 43 см. Водяной знак: корона, увенчанная лилией, 4,8 x 5,5 см. Объем 198 л. Нумерация: 0, 1-197.

Переплет из белой кожи, которая внешне напоминает пергамент.

Письмо армянское, нотригир. 45-55 строк на странице по 60-90 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи на обложке: *АԵՍ ԴՎ...; ԴՅ 1032, 3, 4, N 12*; на обороте листа, подклеенного к обложке: *տեղ; նոմ[е]րո 5*; на титулці: *N 12, 1582, 83, 84*.

Начало книги:

Anun Asdudzoj.

Başlandi bu diftar ermeni tvaganniñ 1032-sinã sebdeperniñ 26-sina kiçiaynakün voytluçuna Zanu voytnuñ Haçko oylunuñ da ol zaman bolgan ermeni töräçiläriniñ naym'e: 2 erespoçanniñ Miçnonuñ da Sarkisniñ, Demušnuñ, Melkonuñ, Holubnuñ, Haçeresniñ, Vartanniñ, Jovanesniñ, Gureyniñ, Nigolnuñ, Yakubnuñ da na ten ças bolgan Krikor yazučiniñ der Jovanes oylunuñ da sargawark'niñ (л. 1, запись 1).

Отдельные тексты:

Mustafa Čäläbi da Isgender

Boldu m'esta övünä tvaganniñ 1032 sebdeperniñ 28 šapatkün Zanu voyt alnina da yanina bolgan antičkänlärniñ naym'e Serhiy yeres[poçan] Asvadur Nigol Jovanes da özgäläri. Bügüñgi törä alnina keldi Mustafa Čäläbi Edirnäli, da pripozvat etti Isgenderni da Mgrdiçni Yayub oylanlarin, da turup obličn'e, üstlärinä gile etti aytip, ki borçludurlar 2-si spuleçn'e maña 12000 osman sbgsi, nedä ki bar zapisläri dä, a tak çolarmen, tölägäylär. Anda ž turup Isgender da Miğirdiç, bilinip, ayttilar, ki alaydir, borçlubiz Mustafaga 12000 sbg, yoçesä na ten ças naçt sbgamiz yoçtur tölöv etmägä, çumašimiz bardir, budur tuz da eki araba atı, klärbiz aniñ bilä kensinä šaçunkka körä tölöv etmägä. Törä yoçari aytilgan añlap 2 yanni da alay gileyin, neçik džuvapin, da zkazat etti Isgendergä da Miğirdiçkä 3-ünçi kündä ant içmägä bügündän, neçik naçt sbglari, altunkümüšläri, indžiläri, ani özgä çumašlari da yoçtur, tek bu, çaysin ki törä alnina m'anovat ettilär, da ant içkändän soñra zaraz ol že rokta povinen bolgaylar šaçunkka körä çumaš bilä tölöv etmägä, çaysi dekretni 2 yan da prin'at ettilär, da Isgender, Mgrdiç çoydular pamentniy ant üçün, da Mustafa berip yazdırdi (л. 3 об., запись 3).

Norses Hanusko oylu da Nigol der Hanus oylu

Boldu tvaganniñ 1033 abrilniñ 2 kiçiaynakün Zanu voyt alnina. Keldi Norses Hanusko oylu da Nigol der Hanus oylu, da turup obličn'e, Norses zeznat etip, aytiti, ki Nigol stroni çardašiniñ uçmaçli džanlı Yakubnuñ borçun, budur 10 taler, çaysi ki

Во имя Бога.

Начата эта армянская книга 26 сентября 1032 года [5 октября 1583 года], в четверг, в войтовство войта Зану, сына Хачко, и при тогдашних присяжных, а именно: 2 старост – Михно и Саркиса, Демуша, Мелько, Голуба, Хачереса, Вартана, Ованеса, Гурегга, Нигола, Якуба и при тогдашнем писаре Крикоре, диаконе, сыне отца Ованеса.

Мустафа Челеби и Исгендер

Было в ратуше 28 сентября 1032 года [7 октября 1583], в субботу, перед войтом Зану и присяжными, которые были при нем, а именно: старостой Сергеем, Асвадуром, Ниголом, Ованесом и другими. В нынешний суд пришел Мустафа Челеби из Эдирне, и, призвав Исгендера и Мыгырдича, синовей Ягуба, и, представ лично, заявил и сказал, что они оба вместе должны мне 12000 османских денег, на что есть их расписка. Тогда же Исгендер и Мыгырдич, встав, признали и сказали, что, мол, да, мы должны Мустафе 12000 турецких денег, но сейчас у нас наличных денег нет, имеем товар, а именно: соль и два гужевых коня, и хотим уплатить долг этим согласно оценке. Названный выше суд, уяснив сказанное обеими сторонами, как заявление, так и ответ, приказал Исгендеру и Мыгырдичу на третий день присягнуть, что у них нет наличных денег, золота или серебра, ни жемчуга, ни иного товара, кроме названного, и сразу же после этого они обязаны согласно оценке уплатить долг этим товаром. Этот декрет обе стороны приняли, и Исгендер и Мыгырдич уплатили памятное относительно присяги, а Мустафа дал записать.

Норсес, сын Гануско, и Нигол, сын отца Гануса

Было 2 [12] апреля 1033 [1584] года, в четверг, перед войтом Зану. Пришли Норсес, сын Гануско, и Нигол, сын отца Гануса, и, став лично, Норсес заявил и сказал, что Нигол полностью уплатил мне 10 талеров долга своего по-

Ädirnädä tölöp edim, tügäl maņa tölädi, nedän men Nigolnu bu 10 talerdän volniy etip da kvitovat etiyirmen. Do tego dayin stronı ol borçtan utru, çaysi ki spuleçn'e Nigol bilä etip ediç Ädirnädä Xayim džuhuttan da zapis da berip ediç kensinä kensi üstümüzgä, ki egär nemä trudnost kelsä Nigolga Xayim džuhuttan bu borçtan utru Ädirnädä, na men tutunuyurmen skoro kelgäçox Nigol Türktän, tölämägä neçik borçnu, alay že ziyänin da nakladin naçt sbg bilä, zera Nigol m'anovat etiyir, ki maņa anıñkibik sbgni yebergän bolgay Amambegniñ oylanı Dölvätliär aşıra, a benim vdalec'e esimä yoç, a çaçan ki Nigol çoyça sluşniy dovod Dölvätliärdän, ki neçik yeberiptir maņa sbgni, na men [klärmen] zaraz yoçargi obligac[iama] körä naçt sbg bilä tölämägä, ne bir çumaş bilä dügül, barça törä dilaciyasından başça. Alay že egär ki bu 10 talerni da tutup 2-inçi Nigoldan alsalar Ädirnädä, na men klärmen kensinä tölämägä, dayin artıç pevnost üçün yazıyirmen bu sumada iscizna Nigolga kensi vlasniy barça oyciznamni, ne dä bar esä, ki egär borçlu çalsam da dosit etip kensinä tölämäsäm, na erki bolgay Nigolnuñ doçožat etmägä ol sumanı, ne ki dä töläsä, benim barça dobromda, oyciznam üsnä törä yergäsina körä, barça törä dilaciyasından başça, nedän utru, anda ž turup, Nigol, prizvolit etip zeznan'esinä Norsesniñ, da çoydu törägä pamentniy, da Norses kensi hroşu bilä yazıldı (л. 67, запись 3).

Конец книги:

Bu diftar tügälländi tvaganniñ 1034-sinä julisniñ 16 aynakün voytluxuna Holubnuñ Kırkor erespoçan oylunuñ da ol zaman bolgan antiçkänlärniñ: 2 erespoçanniñ naym'e Miçnonuñ da Serhiyniñ, Demuşnuñ, Milkonuñ, Zanunuñ, Haçeresniñ, Asvadurnuñ, Vartanniñ, Jovanesniñ, Gureyniñ, Nigolnuñ da Yakubnuñ, alay že ol zaman bolgan Krikor yazuçiniñ der Jovanes der awak'ereç oylunuñ da sargawark'niñ (л. 197, запись 4).

койного брата Якуба, который я возместил в Эдирне, и относительно этих 10 талеров я Нигола прощаю и освобождаю. Также относительно долга еврею Хаиму, который мы вместе с Ниголом сделали в Эдирне и на который мы дали ему расписку от себя, если у Нигола возникнет какая-либо трудность по поводу этого долга в Эдирне от Хаима, я обязуюсь, как только Нигол придет из Турции, уплатить ему как долг, так и убыток и расходы наличными, поскольку Нигол подозревает меня в том, что мне якобы те деньги послали через Дольветлияра, парня Амамбега, хотя я об этом совсем ничего не знаю; но если Нигол привезет достоверные доказательства от Долветлияра, что он передал мне те деньги, то я хочу сразу же в соответствии с моим обязательством оплатить наличными, а не каким-либо товаром, без никаких судебных отсрочек. Также если в Эдирне Нигола задержат и во второй раз возьмут с Нигола те 10 талеров, то я хочу ему возместить; и для большей верности записываю в этой сумме Ниголу всю мою собственную отчизну, которая только есть, и если останусь должен и не уплачу долга, то пусть у Нигола будет право отсудить ту сумму, которую он уплатит, из всего моего имущества, из моей отчизны, по суду, без никаких судебных отсрочек; Нигол, тут же встав, согласился с заявлением Норсеса и уплатил суду памятное, а за собственные деньги Норсеса была сделана запись.

Эта книга закончена 16 июля 1034 [1585] года, в пятницу, в войтовство Голуба, сына Киркора, и при тогдашних присяжных: 2 старост – по имени Михно и Сергея, Демуща, Милько, Зану, Хачереса, Асвадура, Вартана, Ованеса, Гуреге, Нигола и Якуба, а также при тогдашнем писаре Крикоре, диаконе, сыне отца Ованеса, архиепископа.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 15 (4397)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 26 июня 1038 [6 июля 1589] г., понедельник (л. 1) – 14 [24] июля 1040 [1591] г., четверг (л. 393 об.).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке.

Бумага, формат 20 x 31 см. Водяной знак: “Элита”, 5 x 7 см. Объем 394 л. Нумерация: 0, 1-393.

Переплет из темно-коричневой кожи. Вверху теснение: 1541.

Письмо армянское, нотргир, 40 строк на странице по 40-55 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на обложке наверху: *tv 1038*; внизу: *1040*; арабскими цифрами: *1541*; на обороте: *nım[e]ro 7*; на титуле: *№ 15*; *№ 6 1588, 89, 1590*; на внутренней стороне задней доски переплета: *hajoc tv 1039 majisi 8 orn urpat “1039 [1590] год армянского [летосчисления], 8 [18] мая, пятница”*.

Запись на титуле:

Men Holub voyt aldım bu diftärni tvagannıj 1038 abrilni j 10-una Varšovda 3-ünči Zigmunt patšah zamanına da 2-inči etkän seymindä suma 40 hrš.

Я, войт Голуб, купил эту книгу 10 апреля 1030 [1581] года в Варшаве во времена короля Сигизмунда III и его второго сейма за 40 грошей.

Начало книги:

Anun Asduđzoj.

Başlandi bu diftär ermeni tvagannıj 1038-inä junis 26-sına yiħpaškün voytluħuna Holubnu j Krikor erespoħan oylunu j da ol zaman bolgan antičkänlärni j: erespoħannıj Miħnonu j da Serhiynı j, Demušnu j, Milkonu j, Zanunu j, Hačeresni j, Asvadurnu j, Vartannı j, Jovanesni j, Gureynı j, Nigolnu j, Yakubnu j da alay že ol zaman bolgan Krikor yazučini j, der Jovanes der awak'ereç oylunu j, da alay že sargawark'ni j. Ammen (л. 1, запись 1).

Во имя Бога.

Начата эта книга по армянскому летосчислению в 1038 году июня 26 [6 июля 1589 года], в понедельник, в войтовство Голуба, сына старосты Крикора, и при тогдашних присяжных: старостах Михно и Сергее, Демуше, Милько, Зану, Хачересе, Асвадуре, Вартане, Ованесе, Гуреге, Ниголе, Якубе, а также тогдашнем писаре Крикоре, диаконе, сыне отца Ованеса, архиепископа.

Отдельные тексты:

Tvagannı j 1038 junisni j 18 ħankün Holub voyt alnına da yanına bolgan töräçilärni j: Miħno, Serhi j erespoħan, Zanu, Gure j, Yakub da özgälär. Bügüngi törä alnına keldi Yani urum Konstantin oylunu j si ħari Yakub bakalar raycası bilä Kamenecni j, da turup oblič'n'e, žadat etti törädän obligaciasına körä Bedrosnu j Simon oylunu j venzan'e da rımovan'e barča paylarında, ne dä bar esä atasından ħalğan, aytıp, ki kensin pozvat etti bir dä, eki dä, 3 dä, neni ki pokazat etti törä aktası bilä. Voyt, a ħlap žadan'esin aytilgan Yani si ħari ni j, da vezdrit etip obligaciasına Bedrosnu j, da körüp, ki oblič'n'e dä pozvani j boluptur, da turmi yir, ani j üçün aytilgan voyt, ali j birgäsinä 2 antičkänni naym'e Serhiyni erespoħan da Gureyni, da bardı övünä Simonnu j, da berdi venzan'e rımovan'e barçada, neçik övdä, alay ħaħrada, azbarda, da yo ħari barča budovan'edä 3-ünči payında Bedrosnu j Yani Konstantin oyluna aytilgan sumada 40 flidä yazovuna körä, ki anginča tutkay, uživat etkäy tek 3-ünči payın ol övdä bolgan, alay že kebitni j da bazni j yalini j 3-ünči sbgsi aylangay bügüندان Yanigä, ne anginča ki kensinä suma 40 flü

Года 1038 [1589], июня 18 [28], в среду, перед войтом Голубом и бывшими при нем судьями: старостами Михно и Сергеем, Зану, Гурегом, Якубом и другими. Пришла жена грека Яни, сына Константина, с бакаларом Якубом, советником каменецким, и, став лично, потребовала от суда согласно обязательству Бедроса, сына Симона, увязания и рымования на все доли его имущества, которые только достались ему от его отца, говоря, что вызывала его в суд раз, и второй, и третий, что и подтвердила судебными актами. Войт, уяснив требование названной жены Яни и видя, что Бедроса вызывали лично, но он не являлся, на этом основании названный войт, взяв с собой двух присяжных, именно Сергея, старосту, и Гуреге, пошел в дом Симона и предоставил увязание и рымование Яни, сыну Константина, во всем, как в доме, так во дворе, в огороде, и в верхних строениях, в трети имущества, принадлежащей Бедросу, в размере названной суммы в 40 флоринов, согласно его записи, чтобы тот распоряжался, использовал именно третью часть того дома, а также треть аренды магазина и подворья, пока ему вся сумма в 40 фло-

bolgay tügäl dosit, nedän utru çoyuldu törägä pamentniy, da Yani çatunu berip yazdırdı (л. 1 об., запись 1).

Zadignij zapovidi Kaspar Korol

Boldu tvaganniñ 1038 junis 19, kiçiayna[kün], Holub voyt alnina. Keldi Zadig Hricko oylu da çoldu voyttan viž, ki barip zapovidat etkäy terilärin Kaspar Korolnuñ, neni ki voyt pridat etti Oçrim çulnu, çaysi ki çul, barip övünä Kirkornuñ Yolbey oylu, da zapovidat etti terilärin Kaspar Korolnuñ, ki vidat etmäy do rozpravı. Kensi Kirkor övdä dügül edi, sıñarına aytı, da sıñarı da prin'at etti zapovidni, nedän utru çoydu pamentni da berip yazdırdı (2 об. запись 3).

Gureynij ovedit etkäni yaralarin

Boldu tvaganniñ 1040 junis 22, nöğarikün, Jovanes lentvoyt alnina. Keldi Gurey der Hanus oylu da tanıçlattı törägä, aytıp ki bu keçä Yaçno Avak oylu suçsuz üstümä çiliç bilä porvatc'a boldu, men esä, kvapitc'a bolmiyin, bardim atasına üstnä gile etmägä, ki üstümä heç yergädän porvatc'a boldu, na ol, heç nemä dbat etmiyin atası üstnä, da meni urup yaraladı anda ž zaraz atasiniñ alnina suçsuz. A tak hali zaraz bolman yaramni körgüzmägä, zera bek zabunmen. A tak men çabär etip çoldururmen antiçkänläрни, ki kelip baçkaylar da körgäylär.

Çaysi ki keldi бүгүңгi rokta akt tibinä Zadig sargawark' der Hanus oylu da žadat etti törädän 2 antiçkän, aytıp, ki çardašim Gurey ol yaradan yatıptır da kliyir yarasin ovedit etmägä, neçik ki yoçari kensi dä obličn'e opovidatc'a bolup tanıçlatıptır törägä Yaçno üsnä Avak oylu. Neni ki voyt pridat etti 2 antiçkänni na im'e Jovanesni Levon da Agonu, çaysilari ki barip, baçip yarasin Gureynij der Hanus oylu, da zeznat ettilär törä alnina, aytıp, ki kördülär tüz çolunuñ orta ulu barmaçin uzununa keskändir, çaysi yaranı m'anovat etti Gurey Avak oylu Yaçno üsnä, neçik ki ilgärtin dä m'anovat etiptir, çaysi zeznan'elärin antiçkänläрниñ Zadig sargawark' berip yazdırdı da zaçovat etti çardašına etmägä Yaçno bilä zamanı bolsa yarası üçün (л. 358-358 об., запись 3).

Yaçnonuñ ovedit etkäni yaralarin

Boldu tvaganniñ 1040 junis 23, çankün, Jovanes lentvoyt alnina. Keldi Yaçno Avak oylu da žadat etti törädän antiçkänläрни kensi yarasin ovedit etmägä, neni ki voyt kensinä pridat etti antiçkän Jovanesni Levon oylun da Krikor yazuçini,

ринов не будет уплачена сполна, относительно чего суду было уплачено памятное и жена Яни дала записать.

Арест Задигом [имущества] Каспара Короля

Было 19 [29] июня 1038 [1589] года, в четверг, перед войтом Голубом. Пришел Задиг, сын Грицко, и потребовал от войта пристава, чтобы пошел и наложил арест на шкуры Каспара Короля, в связи с чем войт предоставил пристава Охрима, который пошел в дом Киркора, сына Ёлбея, и наложил арест на шкуры Каспара Короля, дабы их не выдавали до решения. Самого Киркора дома не было, и пристав приказал его жене, и та приняла арест, относительно чего [Задиг] уплатил памятное и дал записать.

Засвидетельствование Гурегом своих ран

Было 22 июня 1040 года [2 июля 1591], во вторник, перед лентвойтом Ованесом. Пришел Гурег, сын отца Гануса, и засвидетельствовал суду и сказал, что этой ночью Яхно, сын Авака, без вины бросился на меня с саблей, а я, не торопясь, пошел к его отцу заявить на него, что он на меня ни с того ни с сего напал; но он, не обращая внимания на отца, ударил и ранил меня там же, при отце, без всякой вины. Но сейчас, в данный момент, я не могу показать мою рану, поскольку я очень болен. А потому я лишь уведомляю об этом и прошу прислать присяжных, чтобы пришли и осмотрели.

В связи с этим в тот же день пришел диакон Задиг, сын отца Гануса, и потребовал от суда двух присяжных, говоря, что мой брат Гурег от той раны слег и просит освидетельствовать его рану, как раньше он заявил об этом лично и свидетельствовал суду на Яхно, сына Авака. На что войт послал двух присяжных по имени Ованеса Левона и Аго, которые пошли, осмотрели рану Гурега, сына отца Гануса, и засвидетельствовали перед судом, говоря, что они видели, что средний палец на правой руке разрезан вдоль, и что эту рану Гурег заявляет на Яхно, сына Авака, как и прежде заявлял, которое свидетельство присяжных диакон Задиг дал записать и оставил за своим братом право судиться с Яхно относительно этой раны, когда придет время.

Освидетельствование ран Яхно

Было 23 июня 1040 года [3 июля 1591], в среду, перед лентвойтом Ованесом. Пришел Яхно, сын Авака, и потребовал от суда присяжных засвидетельствовать его раны, на что войт послал присяжных Ованеса, сына Левона, и писаря Кри-

çaysi ki barip, baçip yarasin, da zeznat ettilär, ki kördülär Yaçnonuñ başına soñ rohuna keskän yara da üsnä ol že yaranıñ 2-inçi yara çatlatkan taş yarasi, çaysi ki yaralarnı Yaçno m'anovat etti Gurey üsnä der Hanus oylu aytıp, ki aşkan yıçpaşkün keçägä nögäriküngä içiy ediç Kirkor Romaško oylunuñ övünä, anda keldi Gurey dä der Hanus oylu, anda esä olturduç bir yerdä, anıñ arasına men çixım çixarı, anda edi Kosta Yakub oylu, eşikni artımdan beklädi da klämäs edir açmaga, soñra köp çaxmaç artımdan açtilar, kirdim içkäri, başladım aytmaga ol oylanga, ki nek bulay ettiñ, na ol çilička porvatc'a boldu, anıñ arasına çixıp öv eyäsi da başladı meni övdän sürmägä, men esä çixıp kettim da aytım, ki ketkändä ol Kosta biraz kensin saçımdan salyalagaymen, alar esä, çixıp ketkändä men klädim oylannı ol Kostanı biraz karat etmägä, Gurey porvatc'a bolup çilička da meni urup çilič bilä yaraladı, da Kosta taş bilä urdu başıma ol že yara üsnä da çatlattı, ne üçün zaçovat etiyirmen etmägä Gurey bilä, alay že ol Kosta bilä bu yaralarım üçün, zamanı bolsa. Nedän utru çoydular törägä pamentniy da berip yazdırdılar (л. 361, запись 1).

Конец книги:

Bu diftär tügälländi tvagannıñ 1040-ina hogdemperniñ 14-sünä kiçiaynakün voytluxuna Holubnuñ Kirkor erespoçan oylunuñ da ol zaman bolgan antičkänlärniñ: 2 erespoçannıñ naym'e Miçnonuñ da Serhiynıñ, Demušnuñ, Milkonuñ, Zanunuñ, Vartannıñ, Jovanesniñ, Gureynıñ, Nigolnuñ, Yakubnuñ, Jovanesniñ Levon oylu, Agonuñ, alay že ol zaman bolgan Krikor yazučiniñ der Jovanes der awak'ereç oylunuñ da sargawark'niñ. Ammen (л. 197, запись 4).

кора, которые пошли, осмотрели раны и засвидетельствовали, что они увидели на левом выступе головы Ячно резаную рану и поверх этой раны также вторую, битую рану от камня, которые раны Ячно заявил на Гуреге, сына отца Гануса, говоря, что в прошлый понедельник, в ночь на вторник мы выпивали в доме Киркора, сына Ромашко, туда пришел также Гурег, сын отца Гануса, мы сидели там вместе, тем временем я вышел наружу, а был там Коста, сын Якуба, он затворил за мной дверь и не хотел отворять, потом, после долгого стука, отворили, я вошел в дом, начал говорить тому парню, зачем, мол, ты так сделал, но он выхватил саблю, а тем временем к нам вышел хозяин дома и стал меня из дому прогонять, тогда я вышел прочь и, выходя, сказал, что я тому Косте надеру чуб, а они, когда я выходил и хотел того парня, того Косту, немного наказать, Гурег выхватил саблю, ударил меня и ранил, а Коста ударил меня по голове камнем по той же ране и разбил голову, в связи с чем я оставляю за собой право судиться с Гурегом, а также с тем Костой относительно моих ран, когда придет время. В отношении чего суду уплатили памятное и дали записать.

Эта книга закончена 14 [24] октября 1040 [1591] года, в четверг, в войтовство Голуба, сына старосты Киркора, и при тогдашних присяжных, а именно: 2 старостах – Михно и Сергее, Демуше, Милько, Зану, Вартане, Ованесе, Гуреге, Ниголе, Якубе, Ованесе, сыне Левоне, Аго, а также тогдашнем писаре Крикоре, диако-не, сыне отца Ованеса, архиепископа.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 17 (4402)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 27 июня 1042 [7 июля 1593] г., среда (л.1) – 20 [30] декабря 1045 [1596] г., понедельник (л. 460).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке.

Бумага, формат 20 x 31,5 см. Водяной знак: Лев в короне на овальном щите, 4 x 4,8 см. Объем 461 л. Нумерация: 0, 1-460.

Переплет из темно-коричневой кожи, с металлическими застежками.

Письмо армянское, нотгрир, 30-40 строк на странице по 40-60 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на обороте обложки: *num[er]o 9*; на титуле: № 20; № 8, 1592, 93, 94, 1595.

Начало книги:

Anun Asdudzoj.

Başlandi bu diftar ermeni tvagannij 1042-sinā junis ayinij 27, χankün, voytluxuna Holubnuj Krikor erespoχan oylunuχ da ol zaman bolgan antičkanlärinij: 2 erespoχannij na im'e Miχnonuχ da Sarkisnij, Zanunuχ, Milkonuχ, Vartannij, Gureynij, Yakub Benešnj, Jovanes Gagosnij, Nigolnuχ, Agonuχ, Jovanes Levonnij, Hanusnij da alay že ol zaman bolgan Krikor sargawark' yazučinij der Jovanes der awak'ereç oylunuχ (л. 1, запись 1).

Отдельные тексты:

Yakub Beneš da Apraham

Boldu tvagannij 1042 tegdemper 31 yičpaš-kün Holub voyt alnina. Keldi Apraham Murad oylu da, turup obličn'e, zeznat etti, ki χaldi borčlu Yakub Beneškā suma altmiš fli naχt nemič sbgsi da sanovu, da tutundu tölämägä bu kelir Yazlovca yarmarkina tvagannij 1043 naχt sbg bilä, ne bir χumaš bilä dügül, barča törä dilaciyasından da apelâciyasından başça, zaklad tibinä bir suma dayin 60 flü; egär dopustic'ä bolsa pozvatc'ä bolmaga, odiydit etmiyin törädän, nečik baş sumani, alay zakladni birdän tölägäy ya barında venzen bolgay kensi dä Apraham. A dayin artix pevnost üçün yazdi nečik baş sumada, alay zakladta iscizna kensi barča dobrosun, nečik ruχomiy, alay n'eruχomiy, nesi hali bar da soņra da bolsa, dopustit etip aytilgan Yakubga alma venzan'e, rimovan'e, džeržen'e, volnij uživan'e barča dobrosunda da anginča tutma, uživat etmä, kensinä suma bolgay dosit. Negä ki anda ž turup Yakub Beneš pozvolit etip χoydu pamentnij törägä, da Apraham kensi hršu bilä yazildi (л. 64, запись 2).

Magda mocnij oylu Χαčkoni

Boldu tvagannij 1043 julis 19, ayna[kün], Holub voyt alnina. Keldi Magda Marko χatunu da Χαčkonu, oylun kensinij, plenipotent toχtatti kensi yerinä, berip aņar tügäl moc barçada: utma, utturma, ant prin'at etmä, alma, kvitovat etmä, etkänin barin vdž'encn'e tutunup prin'at etmägä, nedän utru χoydu törägä pamentnij (л. 140, запись 1).

Во имя Бога.

Начата эта книга в 1042 году по армянскому летосчислению, июня 27 [7 июля 1593 года], в среду, в войтовство Голуба, сына старосты Крикора, и при тогдашних присяжных – старостах Михно и Саркисе, Зану, Милько, Вартане, Гуреге, Якубе Бенеше, Ованесе Гагосе, Ниголе, Аго, Ованесе Левоне, Ганусе, а также тогдашнем писаре диаконе Крикоре, сыне отца Ованеса, архиепископа.

Yakub Benesh i Apraham

Было 31 декабря 1042 года [10 января 1594], в понедельник, перед войтом Голубом. Пришел Апрахам, сын Мурада, и, встав лично, заявил, что задолжал Якубу Бенешу сумму в шестьдесят флоринов наличными, польскими деньгами и польского счета, и обязался уплатить на следующую Язловецкую ярмарку 1043 [1594] года наличными, а не каким-либо товаром, без никаких судебных отсрочек и апелляций, под залогом еще одной суммы в 60 флоринов, а если доведет дело до иска, то, не отступая от суда, обязан уплатить как главную сумму, так и залог, и сам Апрахам будет посажен в тюрьму. А для большей верности он записал в залог как под главную сумму, так и под неустойку все свое имущество, движимое и недвижимое, которое есть сейчас и которое будет потом, позволяя названному Якубу получить увязание, рымование, владение, свободное распоряжение всем имуществом до тех пор, пока вся сумма не будет ему уплачена. С чем Якуб Бенеш, встав тут же, согласился и уплатил суду памятное, а за деньги Апрахама было записано.

Magda upolnomocila svojego syna Χαčko

Было года 1043 [1594], июля 19 [29], в пятницу, перед войтом Голубом. Пришла Магда, жена Марко, и назначила своим уполномоченным своего сына Хаčko, предоставив ему все права во всем: выигрывать, проигрывать, выслушивать присяги, отбирать долги, квитовать, обязавшись с благодарностью принять все его действия, о чем суду уплатили памятное.

Ovanes Gagos da Ovanes

Boldu tvaganniñ 1045-sinä hogdemper 20-sinä, çankün, Holub voyt alnina da yanina bolgan antičkänlärniñ na im'e: Miçno, Serhiy, Gurey, Nigol da özgäläri. Bügüngi törä alnina keldi Ovanes Rak tornu da žadat etti törädän 2 antičkän, aytıp, ki Ovaneskä Gagos oyluna zapis zeznat etsärmen, da zabundur, bunda törägä pribit etmä bolmas da çoluyır ki allarına zeznan'e etkäyмен pri bitnosti aniñ, neni ki törä žadan'esinä körä aniñ pridat etti kensinä 2 antičkänni na im'e Ovanesni Levon oylun da Bedrosnu, yazučini, çaysilari ki bardilar övünä Ovanesniñ, Gagos oylunuñ, da aytilgan Ovanes allarına zeznat etti, ki ol borčnu, çaysin ki Ovanes Rak tornu borčlu edir Agopka, učmaçlı džanlı furmanga, çaysi borč tüštü Asvadur Ovanes oyluna spadok da bliskost bilä, da Asvadur törä alnina maña zlat etti suma 30 taler, ki bittirgäyмен aytilgan Ovanestän, bugün aytilgan Ovanes bilä toxtattım, ki maña ol 30 talergä bügündän 4 haftada Kamenectä benim azbarıma çoyсар 1 kufa igi çayır çardžsiz, nahorodasiz, negä ki anda ž turup Ovanes Kirkor oylu bilindi da tutundu bügündän 4 haftada çoyмага 1 kufa çayırni azbarında Ovanesniñ çardžsiz, yalsiz da nahorodasiz, barča törä postupokundan başça, a çoymasa, na ol bir boçka çayır üçün çalgay borçlu Ovaneskä Gagos oyluna 40 taler eski, da dopusticca bolsa pozvacca bolma, odıydit etmiyin törädän, borçlu bolsar tölämägä; do tego 40 fli özgä borčtan utru ol že Ovanesniñ, zaçovat ettilär 2-si dä zvolicca bolup Asvadurnuñ kelgäninä anča, nedän utru hem törägä çoyuldu pamentniy, neni ki törä prin'at etti (л. 441, запись 1).

Holubnuñ aresti Xaçeres üsnä

Boldu tvaganniñ 1045-si nojemper 18-inä, ki-çiaynakün, Holub voyt alnina. Keldi Holub Kirkorša oylu voyt Sv'atoyanskiy Plöv peredmist'asında turgan da etti arest Xaçeres Bilaš tornunuñ barča dobrosu üstünä, alay ležoncı, neçik ruçomiy, bunda da özgä yerdä dä bolgan sumada pevnıy törädä bolgan yazovga körä 283 fli nemiç sbgsında artıç ya eksik, zaçovat etip töräsin bekliktä, nemädä narušit etmiyin, da törägä çoydu pamentniy (л. 443-444 об., запись 3).

Milkonuñ дәstimenti podat etkäni törägä

Boldu tvaganniñ 1045-sinä nojemper 27-sinä, šapatkün, Holub voyt alnina. Keldi Bedros Xaçko oylu, yazučisi ermeni töräsiniñ, da atı blä Milko Yakub oylunuñ kensi d'adusunuñ žadat etti yoçari

Ованес Гагос и Ованес

Было года 1045 [1596], октября 20 [30], в среду, перед войтом Голубом и присяжными, которые были при нем, а именно: Михно, Сергеем, Гурегом, Ниголом и другими. В нынешний суд пришел Ованес, внук Рака, и потребовал от суда двух присяжных, чтобы пошли к Ованесу, сыну Гагоса, ибо я вынужден засвидетельствовать запись, а он болен, и не может прибыть сюда в суд, и просит, чтобы это заявление я сделал перед ними в его присутствии, в связи с чем суд на его просьбу предоставил ему 2 присяжных по имени Ованеса, сына Левона, и писаря Бедроса, которые пошли в дом Ованеса, сына Гагоса, и названный Ованес перед ними признал, что тот долг, который Ованес, внук Рака, должен Агопу, покойному фурману, и который достался в наследство как родственнику Асвадуру, сыну Ованеса, а Асвадур перед судом отступил мне, в сумме 30 талеров, чтобы я исправил его с названного Ованеса, так вот, сегодня мы с названным Ованесом договорились, что в течение 4 недель он привезет мне во двор в Каменце 1 бочку хорошего вина, без расходов и вознаграждения [с моей стороны], что Ованес, сын Киркора, встав здесь же, признал и обязался в течение 4 недель от сего дня привезти 1 бочку вина во двор Ованеса без расходов, платы и вознаграждения, без никаких судебных поступков, а если не привезет ту 1 бочку вина, то будет должен Ованесу, сыну Гагоса, 40 старых талеров, а если доведет дело до иска, то уплатит, не отступая от суда; а что касается другого долга того самого Ованеса в 40 флоринов, то обе стороны согласились отложить до приезда Асвадура, о чем суду уплатили памятное, которое суд принял.

Арест Голуба на [имущество] Хачереса

Было года 1045 [1596], ноября 18 [28], в четверг, перед войтом Голубом. Пришел Голуб, сын Киркорши, войт святоянский, проживающий в пригороде Львова, и совершил арест на все имущество Хачереса, внука Билаша, недвижимое и движимое, здесь и в других местах, в определенной сумме – согласно судебной записи – около 283 польских злотых, оставив за собой в силе, ни в чем не нарушая, надлежащие права, и уплатил суду памятное.

Милько передал в суд свое завещание

Было года 1045, ноября 27 [7 декабря 1596 года], в субботу, перед войтом Голубом. Пришел Бедрос, сын Хачко, писарь Армянского суда, и от имени Милько, сына Якуба, своего дяди, по-

yazılğan voyttan, ki alip birgäsini 2 antičkän da kelgäy övünä ayılğan Milkonuñ, aytıp, ki potrebovat etiyr töräni, neni voyt, añlap žadan'esin ayılğan Bedrosnuñ, da alip birgäsini 2 antičkän na im'e Serhiy erespoçanni da Ovanesni Levon oylun, da bardı övünä Milkonuñ, da ustn'e kensindän Milkodan işitti, çaysi ki aytı, ki toxtatıyırmen ölümündän soñra kensimä op'ekunlar, budur Zadigni Bedros oylun, Tumanni Hačko oylun, Yakubnu Ohan oylun da Bedrosnu Hačko oylun, kensi çardaş oylanlarımni, bu türlü podat etip kensi dästimentimni möhürüm blä möhürlägän törä uzaçına, ki egär kelsä üstümä benim buyruçu Teñriniñ, budur ölüm, na ayılğan op'ekunlar, skupicca bolup 4-sü dä da birläniñ, žadat etsälär törädän ayılğan dästimentimni, bolgay törä povinen bermägä alarga, çaysi dästimentimni alıp da açıp, añar körä spravovacca bolgaylar, neni yoçarı ayılğan törä podat etkän dästimentin möhürü tibiñä möhürlägän Milkonuñ prin'at etti kensi törä uzaçına doderžat etmägä obätinä körä Milkonuñ ayılğan 4 op'ekunnuñ 1 yerdä bolganinanča. Nedän utru törägä çoyuldu pamentniy (л. 446 об., запись 1).

Конец книги:

Tügälländi bu diftar ermeni tvaganniñ 1045-sindä tegdemper ayiniñ 20-sinä, yıçpaškün, voytluçuna Holubnuñ Kirkor erespoçan oylunuñ da ol zaman bolgan antičkänlärniñ: 2 erespoçanniñ Miçnonuñ da Serhiyniñ, Zanu, Vartan, Gurey, Ovanes Gagos, Nigol, Ago, Ovanes Levon, Ganus, Yurko da na ten ças men yazıçlı Bedros Hačko oylu yazuçiniñ çolu bilä yazgan (л. 460, запись 3).

требовал от названного войта, чтобы тот пришел в дом названного Милько, говоря, что тот требует суда, на что войт, уяснив желание названного Бедроса, взял с собой двух присяжных, а именно старосту Сергея и Ованеса, сына Левона, и пошел в дом Милько, и устно выслушал Милько, который сказал, что я назначил себе опекунов после моей смерти, а именно: Задига, сына Бедроса, Тумана, сына Хачко, Якуба, сына Огана, и Бедроса, сына Хачко, моих племянников, и даю также свое завещание, запечатанное моей печатью, в секвестр суда, и когда на меня сойдет воля Божья, т.е. смерть, и названные опекуны, собравшись и объединясь все вчетвером, потребуют от названного суда мое завещание, суд должен будет его им выдать, а они, взяв и открыв мое завещание, должны будут выполнять его и совершать в соответствии с ним, в связи с чем названный суд принял поданное завещание Милько, запечатанное его печатью, чтобы замкнуть его в суде для сохранения, пока, согласно распоряжению Милько, названные четверо опекунов не сберутся вместе. О чем суду было уплачено памятное.

Закончена эта книга в 1045 [1596] году армянского летосчисления, декабря 20 [30], в понедельник, в войтовство Голуба, сына старосты Киркора, и тогдашних присяжных, а именно: 2 старост – Михно и Сергея, Зану, Вартана, Гуреге, Ованеса Гагоса, Нигола, Аго, Ованеса Левона, Гануса, Юрко и тогдашнего писаря, которым был я, грешный Бедрос, сын Хачко, и рукой которого это написано.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 19а (4405)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 13 [23] марта 1047 [1598] г., понедельник (л.1) – 28 июля 1052 г. [7 августа 1603 г.], четверг (л. 290).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке в армянской графике, есть также копии документов, выполненные латынью (л. 154-154 об., 183-183 об.).

Бумага, формат 20 x 42 см. Водяной знак: змей в короне, 2,5 x 11,5 см. Объем 392 л. Нумерация: 1а, 1б, 1-390.

Переплет из темно-коричневой кожи.

Письмо армянское, нотгрир. 35-45 строк на странице по 65-75 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1981; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на титуле: №сто; 1597, 98, 99, 600, 601, 1602; на следующем листе: №23.

Начало книги:

Anun Asduđzoj.

Başlandi bu diftär yazılma ermenilär tvagan-niñ 1047-sinä mard ayiniñ 13-sünä yıxpaşkün voytluxuna Yakub Beneşniñ da ol zaman yanına bolgan antičkänläriñiñ na im'e: Miçno da Serğiy, 2 erespoçanniñ, Zanu, Vartan, Ovanes Gagos, Gurey, Nigol, Ovanes Levon, Ago, Hanus, Yurko, Varteres da na ten ças bolgan Bedros Xaçko oylunuñ yazuçiniñ çolu blä yazılğan mäjärmäçliçka. Amen (л. 1, запись 1)

Во имя Бога.

Начата эта армянская книга года 1047 [1098] марта 13 [23], в понедельник в войтовство Якуба Бенеша и действующих при нем присяжных, а именно: Михна и Сергея, 2 старост, Зану, Вартана, Ованеса Гагоса, Гурегга, Нигола, Ованеса Левона, Аго, Гануса, Юрка, Вартереса, а писанный навеки рукой тогдашнего писаря Бедроса, сына Хачка. Аминь.

Отдельные тексты:

Tavit Ćiraççi çatunu yük eyäsi üçün

Boldu tvaganniñ 1047-sinä mardniñ 29-una Yakub voyt alnina. Keldi Petruçna Tavit Ćiraççi çatunu da turup obličn'e boldu yük kensi eyäsi Tavit üçün 2 talerni tölämä Havriş haydukka kelir surp Oksenttä bizim bu yıl bolgan naçt taler bilä, ne bir çumaş bilä düğül, barça törä dilaciyasından, apelâciyasından başça. A egär Havriş kensi bunda bolmasa, pozvolit etti Savkaga orus anıñkibik 2 talerni tölämägä. Ne üçün törägä çoyuldu pam'entniñ (л. 12 об., запись 2).

Жена Тавита Чирахчи поручилась за своего мужа

Было 29 марта 1047 года [8 апреля 1598] перед войтом Якубом. Пришла Петрухна, жена Тавита Чирахчи, и, став лично, поручилась за своего мужа Тавита уплатить 2 талера гайдуку Гавришу на наш праздник св. Оксента в этом году наличными, а не каким бы то ни было товаром, без каких-либо судебных отсрочек и апелляций. А если самого Гавриша здесь не будет, то он позволил уплатить те 2 талера украинцу Савке. О чем суду было уплачено памятное.

Tükçilär kandžanakı da Vlaskiy Pante

Boldu tvaganniñ 1048-inä mardniñ 13-sünä nöğärikün Yakub voyt alnina. Keldilär Yolbey Vlaskiy da Serğiy Pante da 2-si dä spuln'e a n'e rozdž'eln'e borç bilindilär түкçиләр кандžанакина suma igirmi som bu yer sbgsi da tutundu tölämägä kelir Yazlovca yarmarkına naçt sbg bilä, ne bir çumaş bilä düğül, barça törä dilaciyasından, apelâciyasından başça, ne üçün yazıldılar (л. 99 об., запись 2).

Сукновальный цех и Панте и Влаский

Было 13 [23] марта 1048 [1599] года, во вторник, перед войтом Якубом. Пришли лично Йолбей Влаский и Сергей Панте и оба вместе, а не отдельно признали долг сукновальному цеху в сумме двадцать коп местными деньгами, и обязались уплатить на следующую Язловецкую ярмарку наличными, а не каким бы то ни было товаром, без никаких судебных отсрочек и апелляций, о чем дали записать.

Uhodası Bohdanniñ kuşnirlär blä

Boldu tvaganniñ 1048-inä julisniñ 23-sünä, nöğärikün, Yakub voyt alnina.

Keldi Bohdan Ol'uçna kiyövü da stronı anttan utru, çaysin ki oddat etsär edi kuşnirlärgä çarşı, бүгүн pohodicca boldu, ki artıç tutundu aytilgan Bohdan terilär çozunuñ skupovat etmämä, tek yarmarklarda erkli zaçovat etti. Negä kuşnirlär dä pozvolit etip, törägä çoydular pam'entniñ (л. 127 об., запись 2).

Соглашение Богдана со скорняками

Было 23 июля 1048 года [2 августа 1599], во вторник, перед войтом Якубом.

Пришел Богдан, зять Олюхны, и по поводу той присяги, которую должен был принять против скорняков, сегодня они договорились, что названный Богдан обязуется больше не скупать ягнячьи шкуры, за исключением ярмарок. На что скорняки согласились и дали суду памятное.

Deklaraciyası raycalarniñ priviliylärin kraveckiy seḫniñ, ḫaysi ki boldu dḫurumdan utru n'eceḫoviygä iş bermäḫ üçün ortamizga bizim da ol že kraveclärniñ aktikovaniy

Boldu tvaganniñ 1050-sinä julisniñ 20-sinä şapatkün Nigol voyt alnina da yanina bolgan antičkanlärniñ na im'e: baron Miḫno da Yakub eres-roḫanlärniñ, Zanu, Vartan, Ovanes Gagos, Yurko da özgälärniñ. Keldi Bedros Hačko oylu, yazučisi ermeni töräsiniñ, da atı bilä barča Reč Pospolitiy-niñ otrimaniy deklaraciyasın raycalarniñ nemič töräsiniñ pevniy artikulun priviliylärindä keñ opisanıy kraveckiy seḫniñ Kamenec šähäriniñ stronı dḫurumdan utru n'eceḫoviylarga iş bermäḫ üçün, ḫaysi deklaraciya aktalarında raycalarniñ aytilgan datası tibiñä [пропуск до конца строки] daıy keñ opivat etiyr, žadat etti, ki aktikovaniy bolgay nemič tili bilä da ermeni yazovu bilä, ḫaysi ki pretlumaçonıy boldu latin tilindän nemič tilinä [далее до конца листа оставлено чистое место] (л. 284 об., запись 1)

Конец книги:

Anun Asduđzoy mero Jisusi K'risdosi.

Tügälländi da yazıldı aktalar šähär spravalariniñ ermeni töräsiniñ ḫolu bilä yazıḫlı Bedros Hačko oylu yazučiniñ voytluxunda pan Nigol der Hanus oylunuñ da antičkanlärniñ: baron Miḫno eres-roḫan, Vartan, Zanu, Ovanes Gagos, Guryıy, Ovanes Levon, Hanus, Yurko, Yakub, Lukaš da özgälärniñ tvaganniñ 1052-sinä julisniñ 28-inä (л. 390, запись 6).

Декларация советниками привилегий портняжному цеху, внесенных в акты по поводу установленного между нами и теми портными штрафа за заказ работ нецеховым

Было 20 [30] июля 1050 [1601] года, в субботу, перед войтом Ниголом и присяжными, которые были при нем, а именно: бароном Михно и Якубом, старостами, Зану, Вартаном, Ованесом Гагосом, Юрко и другими. Пришел Бедрос, сын Хачко, писарь Армянского суда, и [внес] от имени всей Речи Посполитой полученную декларацию советников польского суда с широко описанными в привилегиях портняжного цеха города Каменца определенными статьями по поводу заказа работы нецеховым, которая декларация в актах названных советников под датой [пропуск до конца строки] еще шире изложена, и потребовал, чтобы она была внесена в акты на польском языке армянским письмом, как была переведена с латинского языка на польский.

Во имя Бога нашего Иисуса Христа.

Закончены и дописаны акты городских дел Армянского суда рукой грешного Бедроса, сына Хачко, писаря, в войтовство господина Нигола, сына отца Гануса, и присяжных барона Михно, старосты, Вартана, Зану, Ованеса Гагоса, Гурегга, Ованеса Левона, Гануса, Юрко, Якуба, Лукаша и других. Года 1052, июля 28 [7 августа 1603 года].

**ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I,
ед. хр. 20 (4406)**

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 28 июля 1052 [8 августа 1603] г., четверг (л.1) – 22 сентября 1055 [2 октября 1606] г., понедельник (л. 188 об. – 189 об.).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке, кое-где даже польским письмом (40-42, 90 об. – 92).

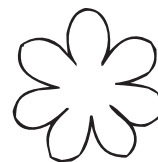
Бумага, формат 26,5 x 39,5 см. Водяной знак: цветок, 3,8 x 4,3 см. Объем 191 л. Нумерация: 1, 1а-190. Рукопись промокшая, текст первой и последней трети книги размыт снаружи и внизу. Последние 8 листов сохранились на треть.

Переплет новый, картонный. Оригинальная обложка не сохранилась.

Письмо армянское, нотргир, 40-60 строк на странице по 50-80 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надпись на титуле: № 24; № 11то 1602, 603, 604, 605.

Начало книги:

Anun Asduđzoj.

Başlandi aktaları ermeni töräsiniñ Kameneç šähäriñiñ xolu bilä Bedros Xaçko oylu yazučisiñiñ bu ž ermeni töräsiniñ yazılma voytluxuna Nigol der Hanus oylunuñ da antičkänläriñiñ na ten čas bolgan na im'e: 2 erespoħanniñ nayim'e Miħno da Vartan, 2 erespoħan, Zanu, Ovanes Gagos, Gurey, Ovanes Levon, Ago, Hanus, Yurko, Yakub da Lukašniñ tvaganniñ 1052-sinä julisniñ 28-inä (л. 1, запись 1).

Отдельные тексты:

Lukian ilövlü mocniy Stanislausnu

Boldu tvaganniñ 1052-sinä julisniñ 28-inä kičiaynakün Nigol voyt alnina. Keldi Lukian ilövlü da etti mocniy kensi yerinä Stanislaus prokuratornu, berip kensinä tügäl plenipotencia utma, utturma, alma, kvitovat etmä, ant ičmä, ant xulaħ xoyma, anttan vol'niy etmä, a bu Xaçko Simon oyluna ħarši, tutunup etkänin vdž'enčn'e prin'at etmä, ne üçün törägä pam'entniy ħoyuldu (л. 1, запись 2).

Ohan da Bedros sudka üçün

Kičiaynakün, tvaganniñ 1053-sünä abrilniñ 19-una]. Nigol voyt alnina. Ne türlü ki bügüngä Ohan ħart pripozvat etti Bedrosnu Xaçko oylun ħonšusun, gile etti üsnä stronı sudka yeri üçün, ħaysı sudka budovan'eläri arasınaydı stronalarnıñ, alay Ohanniñ, neçik Bedrosnuñ, aytıp, ki aytilgan Bedros ol sudka yerin privlaščat etti kensinä, preto ħoldu, ki törä uznat etkäy, kimgä ol sudka naležit etiyр, gdiz ol sudka yeri vlasniy menimdir da benim övümä naležit etiyр.

Anda ž turup, Bedros, pozvaniy, džuvap berip aytı, ki pevniy dovodlarım artından ol sudka yeri benim vlasniy gruntumdur da benim övümnüñ azbarıdır, ävälgı dovod körgüzüyürmen, ne ki mur benim vlasniy azbarıma uzunluħu tutup mahalädän tıldan çaħ haligi yäñi budovan'elärinä deg benim staynama deg yatıyır, ħaysı ol eski murnuñ uçu urıyır snor bilä ol sudkaga, ħaysı eski murnu haligi požoga alnina köptän zamandan prodekim benim vlasniy kensi gruntu üsnä smurovat etip edi rovno yer bilä, teränliħi yer içinä 1 ya geş lokottur, a keñliħi 1-gä lokot ančaħ bar, da anı anıñ üçün etip edi, ki vzdluž budovan'esi ayač ol prodekimniñ benim mur üsnä turgıy edi, neçik zaħovacca bolur, ki ayač budovan'elär tez çirimäylär, ħaysı eski mur hraniçit etiyр benim gruntlarımni da anıñ da gruntların, da bunu dovedit etiyрirmen

Во имя Бога.

Начаты акты Армянского суда города Каменца рукой Бедроса, сына Хачко, писаря этого же Армянского суда, в войтовство Нигола, сына отца Гануса, и тогдашних присяжных, а именно: двух старост по имени Михно и Вартана, двух старост, Зану, Ованеса Гагоса, Гурегя, Ованеса Левона, Аго, Гануса, Юрко, Якуба и Лукаша, года 1052, июля 28 [1603, августа 7].

Львовянин Лукиан уполномочил Станислауса

Было 28 июля 1052 года [7 августа 1603] перед войтом Ниголом. Пришел львовянин Лукиан и уполномочил вместо себя прокуратора Станислауса, предоставив ему все полномочия: выигрывать, проигрывать, получать, квитовать, присягать, присягу выслушивать, от присяги освобождать, а это – против Хачко, сына Симона, обязавшись все им совершенное принять с благодарностью, о чем суду было уплачено памятное.

Оган и Бедрос относительно прохода

В четверг [19/29 апреля 1053/1604 года], перед войтом Голубом. Старый Оган, вызвав на сегодня Бедроса, сына Хачко, своего соседа, заявил на него относительно прохода между строениями сторон, как Огана, так и Бедроса, говоря, что названный Бедрос присвоил себе землю того прохода, а потому требовал, чтобы суд расследовал, кому проход принадлежит, ведь, мол, земля того прохода моя собственная и относится к моему дому.

Здесь же обвиняемый Бедрос, встав, ответил и сказал, что, мол, согласно моим достоверным доводам, земля того прохода является моим собственным участком и усадьбой моего дома. В качестве первого довода показываю, что каменная стена проходит по всей длине моего подворья, начиная от тыла жилого квартала вплоть до нынешнего моего строения, до моей конюшни, а конец этой старой каменной стены по шнуру идет до того прохода. Эту старую каменную стену давным-давно, до последнего пожара, построил на своем участке мой предок ровно по своей земле, и глубина его в земле 1 или поллоктя, а ширина до локтя. И потому он сделал ее, чтобы на нем вдоль стояло деревянное строение моего предка, ибо он беспокоился, чтобы деревянные постройки быстро не сгнили. Эта старая каменная стена разграничивает мой и его участки. И доказываю я это заявлением самого истца

kensi ž aktornuŋ ɣart Ohanniŋ zeznan'esī bilä, ki priznat etti, ki ol murnuŋ gešin tutup mahalä sartin ɣoyup edi Norses ɣaynatam, bu gešin haligi sudkaga deg ɣoyup edi Harbet uɕmaɣli dʒanlı, ɣaysi Harbet benim že prodekim edi, da kensi vlasniy gruntlari üsnä ɣoyup edilär ol eski murnu. A tak ol eski murnuŋ uçu snor bilä sudkaga uruyir, preto iş ki ol eski mur benimdir, benim vlasniy gruntum üsnädir, neni aktor priznat etti, na ol sudka da benim vlasniy gruntumdur.

Dayi da bar dovodum, soriyirmen, kim ilgäri ottan soŋgi, ɣaysi 2 yildan beridir, pobudovaca boldu, pevniy ɣonšum aktor, neni kensi dä priznavat etiyir, da bütin šähär dä bilir, bo ol budovan'esin, budur alay izbasin, neçik ɣaɣrasin, skoro ottan soŋgi ɣoydu, ɣaysi ki 2 yildan beridir, a men yäŋi staynamni, budur budovan'emni, 1 yıl da yoɣ, neçik ɣoyupmen. A iş ki ol ilgäri budovat etiptir izbasini ɣaɣrasi bilä da iş ki anin edi ol kesäk grunt, ɣaysi ki sudka yeridir halikä, nek že anı da ol vaɣt zanest etmädi da založit etti budovan'esin alay, neçik halikä turuptur. A tak, neçik kensi aytiyir, ki vlasniy hranicam bilä ɣoyupmen budovan'emni, da körgüziyir, ki daɣin igi pripustit etiptir azbarima benim, tu rozum kensi körgüziyir da znaçn'e pokazacca boliyir, ki ol sudka yeri benim vlasniy gruntumdur da benim hranicamdır, da ol daɣin, ki azbarima pripustit etiptir benim yäŋi budovan'emni, ɣaysi ki anin budovan'esindän soŋra 1 geš yıl da etipmen staynamni, bolmadim hranicam bilä ɣoyma da skvapicca bolmadim, ki ol daɣin kestirtkiy edim, bo kliyir edim, ki sövük bilä kötürtkiy edi daɣin. A tak, iş ki ol ilgäri pobudovacca boluptur da kensi hranicası bilä ɣoyuptur budovan'esin, na ol sudka pevne benim azbarimdir, da keräk men dä budovan'emni ol sudka yerinä ɣoygaymen, da ɣolarmen, ki daɣin znesit etkäy, bo daɣi alnina bolman yäŋi budovan'emni hranicam üsnä ɣoyma, da anin üçün ol sudka yerim ɣaliyir.

Dayi da bar dovodum. Stroni eski mur üçün, ɣaysi eski mur aytiyir, bizni dä körgüziyir, kimgä naležit etiyir ol sudka, budur, ki ol budovan'esin kensiniŋ ɣoymiyir ol eski murnuŋ üstü bilä, yaɣot po šnurovi, neçik eski murnuŋ hranicası snor bilä körgüziyir, ol hranica üsnä ɣoymiyir, evet ɣoyuptur hranicanin yanı bilä kensi azbarına, ne bilä znaçicca boliyir, ki ol eski murga nemä işi yoɣtur da anin gruntu üsnä dügül ol eski mur, bo kensi hranicası bilä vlasniy nemä odstupit etmiyin ɣoyuptur budovan'esin, a benim staynam budovan'em turuptur ol eski mur üsnä, tilko ki ɣiryisi bilä ɣoyuluptur, anin üçün ki daɣi alnina barı murnu

– старого Огана, который признал, что половину той каменной стены, начиная от тыла квартала, поставил мой тесть Норсес, а эту половину, к нынешнему проходу, поставил покойный Харбет, а этот Харбет тоже мой предок. И поставили они ту старую каменную стену на своих участках. И вот, конец той старой каменной стены по шнуру идет к проходу. Так поскольку та старая каменная стена моя и стоит на моем участке, что истец признал, то и тот проход тоже мой собственный участок.

Есть у меня еще один довод. Спрашиваю, кто первым из соседей после последнего пожара, который был 2 года назад, построился? Истец признает сам, и весь город знает, что те свои строения, и дом и сени, он построил вскоре после пожара, два года назад, а я свою новую конюшню, мое строение еще и года нет как поставил. А поскольку он строил свой дом с сенями первым, то если бы та часть участка, которая сейчас под проходом, принадлежала ему, почему же тогда он не занял больше земли, а возвел свое строение так, как стоит оно теперь? Итак, раз он сам говорит, что я поставил свое строение по моей собственной границе, и показывает, что он даже влез на мою усадьбу, то сам ум показывает и явно из этого вытекает, что земля прохода – мой собственный участок, а также и то, что он влез на мою усадьбу, а мое новое строение, мою конюшню, которую я делал через полтора года после него, я уже не пытался ставить по моей границе, прирезая еще больше, ибо хотел, дабы он отнесся к этому с уважением. Итак, раз он построился раньше и поставил свое строение по своей границе, то этот проход несомненно относится к моей усадьбе и я должен мое строение ставить в том проходе, и требую, чтобы он снес свое строение, ибо я не могу строить по моей границе и терять землю прохода.

А касательно старой каменной стены имею доказательство, подтверждающее, что она наша и кому принадлежит проход, а именно: он то свое строение не ставил на каменной стене или по шнуру, хотя граница старой каменной стены идет по шнуру, по той границе он не поставил, но поставил до границы, на своей усадьбе, а это значит, что к той старой каменной стене он никакого отношения не имеет и та старая каменная стена не находится на его участке, ибо, ставя свое строение, он от своей собственной границы не отступил, а моя конюшня, мое строение стоит на той старой каменной стене, только что лишь краем, а это потому, что раньше я не мог занять всю каменную стену, и так между нашими стенами остался проход, из-за которого нынешний спор. А поэтому важно, что та

bolmadim zan'at etmä, da çaldı sudka yeri duvarlarımız arasına, çaysi üçün hali spordur. A tak, značnıy nemädır, ki ol eski mur benim vlasnıy gruntum üsnädır, bo men kensin uživat etiyrmen, a ol etmä, a iş ki mur benim gruntum üsnädır da urıyır snor bilä ol sudkaga, napevne ol sudka da benimdir. Preto körgüzüp dovodların, pozvanıy körgüzdü törädä artikul 83-çü, ki artıx dovod bolgannıy yanına toyruluç keräk prisonđzonıy bolgay, çaysi artikul keç opivat etiyir.

Törä, aňlap, da zholdnıy bu türlü dekret etti da anı potverdit etti, ki ol sudka çalgay meñilik zamanlarga diyin azbarına Bedros pozvanıynıy, da ki dayı alnına bolmas staynasın Bedros primknut etmä, çoyma hranicası bilä, na Bedros tutup uholundan çaxrasınıy Ohannıy, zapirit etsär çax kensi yäñi murunuñ rohananča, ki ol sudka barı çalgay azbarına Bedrosnuñ, da Bedros da tutundu, ki ol yäñi murdan kläsä dayı yoyarı mur tartma ya özgä nemä budovat etmä, na mur yeri almısar Ohandan, anı duvarların teprätmisär, evet duvarınıy yanı bilä murun tartsar, a bu tenor çuluç etsär stronı mur tartmaç üçün tılko kensi Bedrosnuñ životunanča, a potomokların Bedrosnuñ Ohannıy potomokları bilä bu tenor çuluç etmisär, evet erkli bolsar, kläsä mur tartma Bedros potomoku, na törägä körä zaçovacca bolsarlar. A stronı stayn'asından yoyarı bolgan hranica üçün 2 yannıy da, alay Ohannıy, neçik Bedrosnuñ, bu türlü çaldırdılar, ki komoranıy Ohannıyki rohandan, çaysın Ohan çoyuptur, kensi hranicası bilä çoygaylar, vşak že ol vaçt, çaçan kläsälär budovat etmä da zhodica bolalmasalar, na törä çixip keräk kensilärinä körgüzgäy dovodlarınä körä, ki här biri kensiniñki üsnä pobudovacca bolgay, ne üsnä 2 yan da çayıl boldu, nedän utru törägä çoyuldu pamentnıy, neni ki törä prin'at etti (л. 38 об. – 39).

Hökümläri oddanıy boldu Holubkoga

Boldu tvagannıy 1053-sünä julis 26-sına ki çaynakün Nigol voyt alnına. Keldi Holub Varteres oylu da preložit etti yoyarı aytilgan törägä yolun Türkkä, çolup, ki añar Türk mämläkätindä çuluç etkän hökümlärni, albo türk volnostların, zverit etkäylär dlä potrebi, neni ki açalar aňlap da kensinä oddat ettilär, ki kelip yänä yolundan vcale alganına körä açalarga oddat etkäy, çaysi ki edi 8 çayıt ayrı-ayrı yazgan 1 bölük içinä pevnıy artikullar, hem här biriniy üsnä ermeni yazovu bilä terminovanıy söz sözdän, ne türlü ki bar aktikovanıy törä aktalarında dostatečn'e datası bilä tvagannıy 1049 sebdemper 24-sünä çankün Nigol voyt alnı-

старая каменная стена на моем собственном участке, ибо я его использую, а он не может. А поскольку каменная стена находится на моем собственном участке и по шнуру захватывает проход, то и проход несомненно мой. Приведа свои доказательства, обвиняемый показал суду статью 83 Судебника, которая широко толкует, что справедливость должна быть признана судом за той стороной, которая представит больше доказательств.

Суд, уяснив суть дела и придя к согласию, вынес декрет и подтвердил, что тот проход на вечные времена должен остаться за усадьбой Бедроса, обвиняемого, и что раньше Бедрос не мог примкнуть и поставить свою конюшню по своей границе, а потому вынужден начать от угла сеней Огана и вести вплоть до угла своей новой каменной стены, и что весь тот проход должен остаться в усадьбе Бедроса, и Бедрос обязался, что если захочет от той новой каменной стены провести каменную стену еще выше или будет ставить какое-то новое строение, то не будет занимать места под каменную стену от Огана и не будет сдвигать его стен, но должен вести каменную стену за его стеной. И этот приговор действует относительно каменной стены только до конца жизни самого Бедроса, но для потомков Бедроса и Огана этот приговор не будет иметь силы, и потомок Бедроса, если захочет ставить каменную стену, должен быть защищен по закону. А что касается границы между обеими сторонами, Оганом и Бедросом, выше конюшни, то решили так, что пусть проведут ее от угла амбара Огана, который Оган уже поставил, по его границе. А если когда-то захотят строить и не смогут прийти к согласию, то суд, выйдя на место, должен будет показать согласно доказательствам каждого, где и как кому строить. С чем обе стороны согласились. О чем суд дано памятное, которое суд принял.

Охранные грамоты выданы Голубко

Было 26 июля 1053 года [5 августа 1604], в четверг, перед войтом Ниголом. Пришел Голуб, сын Вартереса, и известил названный выше суд о поездке в Турцию, и попросил, чтобы ему выдали ввиду необходимости привилегии, действующие в Турецком государстве, или турецкие вольности, в связи с чем старейшины их ему и выдали, с тем чтобы, возвратившись из поездки, вернул старейшинам все, как получил; а всего этих артикулов 8 отдельных листов в одном футляре, и каждый надписан дословно армянским письмом, о чем сделана запись в судебных актах под датой 24 сентября 1049 года [4 октяб-

na bolgan. Neni ki aytilgan Holub vcale odobrat etip, tutundu yänä kelip tügäl oddat etmä hem yoldaşlarni yolda trudnostlarda boronit etmä, neni ayalalar aktaga yazma ayttilar (л. 50, запись 2).

Yäñidän ayalalar şafar tañladılar Miçno erespoçan

Şapatkün [tvaganniñ 1054 mard 23]. Nigol voyt spulečn'e antičkän çardaşlar bilä na im'e: Jovanes Gagos, Gureç, Ovanes Levon, Yurko, Yakub, Lukaş, Holub da özgäläri. Yoçari yazılğan ayalalar barçası spulečn'e yäñidän çoldular baron Miçno erespoçanni, ki bolgay bu yılga da şafari Reç Pospolitanij da yixöv hem açaşlıx kelişlärägä barına, inanip kensinä, neni ki baron Miçno erespoçan, uvažit etip çoltçasın ayalarnij, prin'at etti da aldı sbgsin Reç Pospolitanij suma sekiz miñ yüz fli nemiç sbgsi... (л. 88-88 об., запись 3).

Etikçi ceçi da Varteres siñari bilä

Boldu tvaganniñ 1054-üsünä abrilniñ 17, çankün, Gureç voyt alnina. Keldi Varteres Nazu oylu kensi siñari bilä Annica, da turup obličn'e, zeznat etti boré etikçi ceçina yuxöv sbgsi kanzanakka suma fli 15 bu yer hesepi üsnä, da tutundular spoln'e, a n'e roždz'eln'e tölämägä baryamda tvaganniñ 1055-sinä naçt sbg bilä, ne bir çumaş bilä dügül, barça törä dilaciyasından, apelâciyasından başça, neni ki hrşu bilä yazıldılar (л. 96, зап. 2).

Конец книги:

Boldu tvaganniñ 1055-sinä sebdemper 22-sinä yixpaşkün Nigol erespoçan lentvoyt alnina. Kelip obličn'e, Göğçä der Apraham oylu, pripozvanıy bolup Xaçkodan Kirkor oylu sargawark'tan pevnıy zeznan'egä, žadan'esinä anij bolup rekvirovanıy ur'addan, anti tibinä bu sözlär bilä zeznat etti ...giy edi kensinä potrebnıy bütün kens... (л. 188 об. – 189 об., запись 2).

ря 1600], в среду, при войте Ниголе. Которые названный Голуб получил сполна, обязавшись защищать своих товарищей при осложнениях во время поездки, а после возвращения вернуть. О чем старейшины приказали записать в акты.

Старейшины вновь избрали экономом старосту Михно

В субботу [23 марта / 2 апреля 1054/1609 года]. Войт Нигол совместно с присяжными братьями, а именно: Ованесом Гагосом, Гурегом, Ованесом Леоном, Юрко, Якубом, Лукашом, Голубом и другими. Названные выше старейшины все вместе вновь просили барона Михно, старосту, чтобы он и в этом году был экономом по сборам Речи Посполитой, церкви и епископства, во всем доверив ему, с чем барон Михно, староста, учтя просьбу старейшин, согласился и принял деньги Рчи Посполитой в сумме 8100 польских злотых...

Сапожный цех и Вартерес с женой

Было 17 [27] апреля 1054 [1609] года, в среду, перед войтом Гурегом. Пришел Вартерес, сын Назу, с женой Анницей и, став лично, признал долг сапожному цеху и церковной казне в сумме 15 флоринов местного счета, и обязались совместно, а не отдельно уплатить наличными, а не каким-либо товаром на Пасху 1055 [1610] года без никаких судебных отсрочек и апелляций, о чем за их деньги и записано.

Было 22 сентября 1055 года [2 октября 1606], в понедельник, перед лентвойтом Ниголом, старостой. Придя лично, Гогче, сын отца Апрахама, будучи вызван диаконом Хачко, сыном Киркора, для определенного свидетельства, по его просьбе и по требованию суда, заявил под присягой такими словами. .. был бы потребный, полный ему...

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 22 (4407)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 22 сентября 1055 [2 октября 1606] г., понедельник (л.10 об.) – 10 [20] ноября 1057 [1608] г., четверг (л. 199 об., запись 4).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке, иногда польским письмом (40-42, 90 об. – 92).

Бумага, формат 27,5 x 40,5 см. Водяной знак: Держава, 4 x 5,5 см. Объем 199 л. Рукопись замочена, текст угас. Много листов в начале и в конце книги сохранились фрагментарно. Во время реставрации к одним листам подклеены части других, как, например, к первому вверх ногами подклеен отрывок 19, 20 или 21-го листа, на что указывает дата записи – 11 [21] октября.

Переплет новый, картонный. Оригинальная обложка не сохранилась.

Письмо армянское, нотгрир, 45-55 строк на странице по 70-90 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Начало книги (фрагмент текста на перевернутом отрывке листа):

...törä... Miḡno yeres[poḡan] da ... — sinä hogdempərnij 11-inä... antičkanlärnij na im'e: Ovanes... törädä Yurko Ovanes oylu atı bilä ... a triplikaga... o da... kir... (л.1, запись 1).

...суд... староста Михно и... [1055/1606] года, 11 октября... присяжных, а именно: Ованес... в суде Юрко, сын Ованеса, от имени... триплике... а он... входить...

Отдельные тексты:

Boldu tvagannij 1055 hogdempərnij 3-sünä, aynakün. Nigol erespoḡan lentvoyt alnina da yanina bolgan antičkanlärnij, na im'e: Yurko, Lukaš da Ivaško. Ne türlü k'ečkän yuvuḡ potrebnij törädä ḡankün Yurko Ovanes oylu aktor kensi replikasın da Hačkoga Kirkor oylu pozvaniyga ḡaršij vidaniy žadat etti törädän, ki protokolda yazılğan spravalar Hačko Kirkor oylunuḡ ḡolu bilä... revidovanij bolgay... (л. 14 об., запись 1).

Было 3 [13] октября 1055 [1606] года, в пятницу, перед лентвойтом Ниголом, старостой, и бывшими при нем присяжными, а именно: Юрко, Лукашом и Ивашко. Так как на прошлом заседании потребного суда в среду истец Юрко, сын Ованеса, требовал от суда, чтобы его реплику, его дело против Хачко, сына Киркора, обвиняемого, записанное в протоколах рукой этого самого Хачко, сына Киркора, ревизовали...

Nastko kvit Guyarkonu

Boldu tvagannij 1055-inä hogdempərnij 18, šapatkün, Nigol erespoḡan lentvoyt alnina. Kelip obličn'e, Nastko Ovanes ḡatunu kvitovat etti Guyarkonu Ovan ḡatunu suma 46 flidän da yänä bašḡa otuz yedi flidän, aytip, ki tügäl tölädi kensinä, da umorit etip törä zapislärin vniveč aylandirdi, ne üçün ḡoyuldu pamentnij (л. 25, запись 1).

Настко квитовала Гугарко
Было 18[28] октября 1055 [1606] года, в субботу, перед лентвойтом Ниголом, старостой. Придя лично, Настко, жена Ованеса, квитовала Гугарко, жену Ована, относительно суммы в 46 флоринов, а также относительно другой суммы в тридцать семь флоринов, говоря, что она полностью ей уплатила, и упразднила соответствующие судебные записи, о чем суду дали памятное.

Kirkor kvit Xaragöznü

Šapatkün, Nigol erespoḡan lentvoyt alnina. Kelip obličn'e, Kirkor Korkodel oylu kvitovat etti Xaragöz Žamgočnu suma on alti flidän törä zapisinä körä, aytip, ki tügäl tölädi kensinä, da umorit etip törä zapislärin vniveč aylandirdi, ne üçün ḡoyuldu pamentnij (л. 25, запись 2).

Киркор квитовал Харагоза
В субботу перед лентвойтом Ниголом, старостой. Придя лично, Киркор, сын Коркодела, квитовал Харагоза Жамгоча относительно суммы в 16 флоринов согласно судебной записи, говоря, что он ему полностью уплатил, и упразднил соответствующую судебную запись, о чем суду дали памятное.

Kirkor da Dzerig

Šapatkün, Nigol erespoḡan lentvoyt alnina. Kelip obličn'e, Dzerig Rumḡodža oylu borč bilindi Kirkorga Korkodel oyluna suma 25 fli nemič sbgsi da tutundu tölämä kelir Yazlovca yarmarkina tvagannij 1056-sina bolgan naḡt sbg bilä, ne bir ḡumaš bilä dügöl, bašḡa törä dilaciyasından, apelâci-

Киркор и Дзериг
В субботу перед лентвойтом Ниголом, старостой. Придя лично, Дзериг, сын Румходжи, признал долг Киркору, сыну Коркодела, в сумме 25 флоринов польскими деньгами и обязался уплатить на следующую Язловецкую ярмарку 1056 [1607] года наличными, а не каким бы то

yasından başça, ne üçün hrşu bilä yazıldı (л. 25, запись 3).

[Tvakanñij 1055 hogdempertñij 3-sinä, aynakün]. Hökümlär Türk yoluna çulux etkän oddanij boldu Petregä Romaško oyluna sekiz kesäk (л. 95, запись 5).

[Xačko etti voj]nñij anttan Zadigni

Boldu tvagannñij 1057 [nojemper 10], kiçaynakün, Nigol yeres[poçan] voyt alnina. Ne türlü bügüngä... [pri]padat etti ant de... -nñij Zadigkä Donig oyluna Xačko Kirkor oyluna ç... [plenipo]tentinä uçmaçli džanlı Z... [tusn]açları üçün aytilgan Zanunuñ, ne türlü ilg... -aları bar šire yazilgan... -ina aytilgan Xačko bošatti antni Zadigkä ... barça spravadan da ... nedän ki artix kimesädän bir trudnostu ani ... -maga anijki tusnaç ... [tusn]açlar Zadig yanina, ne üçün çoyuldu... (л. 199 об., запись 4).

Конец книги:

Tügälländi... bu aktalar spravalariñij ermeni töräsiniñ Kamenec šähäriñij çolu bilä Yakub Ivaško erespoçan oylunuñ voytluçuna Nigol erespoçannñij da antičkänlärniñ... tvagannñij 1057 nojemper 10-ünä (л. 199 об., запись 5).

ни было товаром, без никаких судебных отсрочек и апелляций, о чем за его деньги и записано.

[Года 1606 октября 13, в пятницу]. Привилегии для поездки в Турцию выданы Петру, сыну Ромашко, восемь штук.

[Xачко] освободил от присяги Задига

Было года 1057 [10/20 ноября 1608], в четверг, перед войтом Ниголом, старостой. Так как на сегодня пришлось присяга, назначенная согласно декрету Задигу, сыну Донига, против Хачко, сына Киркора, уполномоченного покойного Зану, относительно залогов... названный Хачко освободил Задига от присяги, и от всего дела, и от иска, что больше уже ни с чьей стороны не будет к нему претензий относительно тех залогов... которые залогов оставлены у Задига. О чем суду дали памятное.

Закончены эти записи дел Армянского суда города Каменца рукой Якуба, сына старосты Ивашко, в войтовство Нигола и при присяжных... года 1057 [1608], ноября 10 [20].

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 24 (4409)

Актная книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 10 [20] ноября 1057 [1608] г., четверг (л.1) – 12 [22] декабря 1060 [1611] г., четверг (л. 220 об., запись 4).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке, кое-где польским письмом (32 об. – 33, 37-38 и др.).

Бумага, формат 26,5 x 36 см. Водяной знак: Держава, 4 x 5,5 см. Объем 220 л. Рукопись замочена, текст размыт. Первые 9 и 10 последних листов полуоборваны. Листы 123-128 при реставрации вшиты вверх ногами и в обратном порядке.

Переплет новый, картонный. Оригинальная обложка не сохранилась.

Письмо армянское, нотгир, 50-55 строк на странице по 80-90 знаков в каждой.

Публикация: [Абдуллин 1976: 5-23] – запись от 28. 04. 1609, л. 6 согласно транскрипции Х.И.Кучук-Иоаннесова и Ф.Е.Корша.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Начало книги:

Anun Asduđzoj Jesusi K'risdosi.

Başlandi aktaları ermeni töräsiniñ Kamenec šähäriñij yazılma tvagannñij 1057-sinä nojemper

Во имя Бога Иисуса Христа.

Начали писаться эти акты Армянского суда города Каменца года 1057 [1608], ноября 10

10-una, kiçaynakün, voytluçuna baron Nigol erespoçanij der Hanus oylu da antičkänlärniñ na ten čas bolgan na im'e: baron Miçno, erespoçan, Gureç Diradur oylu, Ovanes Gagos, Ovanes Levon, Ago Miçal oylu, Hanus Kirkor oylu, Yurko Kiyaniñ, Yakub Kaspar oylu, Holub Varteres oylu, Lukaš Hrisko oylu, Ivaško Serhiy erespoçanij oylu, ermeni töräsinij (л. 1., запись 1)

Хачко да Задиг

Boldu tvaganniñ 1057-sinä nojemper 10-una kiçaynakün Nigol erespoçan voyt alnina. Kelip obličn'e Zadig Donig oylu bilindi borč Хаčkoga Kirkor oylu Yolbey tornuna suma on fli da tutundu tölämä bu borčnu kensinä kelir pargendagta tvaganniñ 1058-inä bolgan naçt sbg bilä, ne bir çumaš bilä dügöl, barča törä apelâciyasından başça, zaklad tibinä 1 suma dayin anıñkibik, egär rokunda tölämäsä da bolsa pripozvanij Хаčkodan, borçlu bolur baş sumanı zakladı bilä kensinä tölämä, ne üçün hrşu bilä yazıldı (л. 1., запись 2).

Аçılмаçı testament Miçno erespoçanij

Boldu tvaganniñ 1058-inä julis 3-sünä, yiçpaškün, Ago voyt alnina da bolgan antičkänlärniñ, na im'e: baron Nigol erespoçan, Gureç, Yurko, Lukaš, Holub, Ivaško, Miklaš da özgäläri. Ne türlü uçmaçlı džanlı Miçno erespoçan Donuš oylu, ermeni, Kamenec šähärlisi, za života svego berip edi ermeni töräsinij sekvesterinä pevnij spravalar fascikul içinä möhürlägän da vlasnij çolu bilä yazgan, çolup, ki anıñki spravalar bolgay töräniñ sekvesterinä ölümünä dirä aytilgan Miçno erespoçanij, a ölümündän soñra açkay ermeni törä ol fascikulnu möhürlägän da spravaları içinä bolgan törä aktalarına küvürgäy, ne türlü yazov ol že Miçno erespoçandan za života bu fascikul üçün etkän ermeni töräsində tvaganniñ 1058-inä junvar 39-una dayin šire obmavlät etiyir, a iş ki Biy Teñriniñ buyruğundan aytilgan Miçno erespoçan bu dünyâdan keçti, anij üçün törä pomen'onij zarazem ölümündän soñra anij dosit etip erkinä Miçno erespoçanij anıñki fascikulnu möhürlägän açma da spravaları ol fascikulda bolgan aktalarga yazma aytti, çaysi ki söz sözdän bu türlü edir yazgan.

«Anun Asduçzoj.

Men, Miçno erespoçan, Donuš oylu, bolup say tenimdä da tügäl esimdä, belgili etiyirmen bu benim yazganim bilä kimgä dä potreba bolsa bilmägä, ki benim bolup pozvolen'am barča yuvuçlarimdan rozprava etmä dobrolarima, alay ruçomij,

[20], в четверг, в войтовство барона Нигола, старосты, и тогдашних присяжных Армянского суда, а именно: барона Михно, старосты, Гурегга, сына Дирадура, Ованеса Гагоса, Ованеса Левона, Аго, сына Михала, Гануса, сына Киркора, Юрко Киянина, Якуба, сына Каспара, Ивашко, сына старосты Сергея.

Хачко и Задиг

Было 10 [20] ноября 1057 [1608] года перед войтом Ниголом, старостой. Придя лично, Задиг, сын Донига, признал долг Хачко, сыну Киркора, внуку Йолбея, в сумме 10 флоринов и обязался уплатить этот долг на следующую Масленицу года Божьего 1058 [1609] под залогом еще одной такой же суммы: если не уплатит в срок и Хачко вызовет его в суд, то он обязан будет уплатить главную сумму вместе с залогом, о чем записано за его собственные деньги.

Открытие завещания старосты Михно

Было 3 [13] июля 1058 [1609] года, в понедельник, перед войтом Аго и бывшими при нем присяжными, а именно: бароном Ниголом, старостой, Гурегом, Юрко, Лукашом, Голубом, Ивашко, Миклашем и другими. Как покойный староста Михно, сын Донуша, армянин, каменецкий мещанин, при жизни отдал в секвестр Армянского суда дела, опечатанные в фасцикуле и написанные его рукой, потребовав, чтобы они находились до смерти названного старосты Михно в секвестре суда, а после его смерти чтобы Армянский суд открыл этот запечатанный фасцикул и находящиеся в нем дела внес в судебные акты, о чем подробнее говорит запись, сделанная при жизни тем же старостой Михно относительно этого фасцикула в Армянском суде года 1058 [1609], января 19 [29]. А понеже по воле Божьей названный староста Михно ушел из этого мира, упомянутый Армянский суд сразу после его смерти, выполняя волю старосты Михно, велел открыть тот запечатанный фасцикул и вписать в акты дела, которые были в том фасцикуле и которые дословно написаны так.

«Во имя Бога.

Я, староста Михно, сын Донуша, будучи здоров телом и в полном рассудке, извещаю этой моей записью всем, кому следует знать, что поскольку на то была моя воля распорядиться в отношении моего имущества, движимого и недви-

nečik n'eruḫomiy, preto men klāp životumda kensimniñ yaḡšī kölnümdän dä naznačit etmä, aliḫ alnima, ki kečövlümen bu dünyâdan, ki benim dä bolgay jišadagim alay yixövlärgä, nečik duḫovenstvoga, alay kensi džinsimniñ, nečik özgä naciyalarga, alay že yuvuḫlarima da krevniylärimä, ḡaysilarina barča yoyari pomen'oniy išlärgä v sposub vlasnego i n'evontplivego zapisu zapisovat etiyirmen životumdan soñra, ki pevnij zamanlarda ašaya yazılğan oddaniy bolgay benim potomkumdan, ḡaysin ki m'anovat etärmen, okrum žadn'e trudnosttan bašḡa, v'ečnim čas'em berkitiyirmen.

Baštan at'orga Ečmiadzın yixövünä, ḡačan niḫirag kelsä nišan bilä gatoyigostan, adätimizgä körä, nečik zaḫovacc'a boluyur, berilgäy fli 100. Kamenectä bolgan ermeni eki yixövünä — surp Asduadzadzingä da surp Nigolga berilgäy fli 100. At'oragal aḫpaška bu yerdä bolgan ermeniniñ berilgäy fli 20. Din atama fli 10. Xalgan babaslarga Kamenecniñ ermeni yixövünä ḡuluḫ etkänlärgä barina berilgäy fli 40. Na ten čas bolgan sargawark'larga barina fli 10. Žamgočlarga 2 yixövnün fli 4. Tüz yixövlärgä igitlär kandzanakina fli 10. Dayin da yaziyirmen Ilövda bolgan šähär yixövünä ermeniniñ fli 50. Vank yixövünä fli 30. Surp Hač yixövünä fli 10. Šähärdägi babaslarga fli 30. Vank'apeyalarina fli 20. Alay že vank' ḡuḫuna fli 50. Šähärdägi ḡuḫka fli 10. Dayin da yaziyirmen Zamosc'a, Mankerman, Lucka yixövlärinä här yixövgä berilgäy fli 10-ar. Bu ž yixöv babaslarina berilgäy här babaska fli 5-är. Dayin da yaziyirmen Kamenectä bolgan nemič yixövlärinä: faraga fli 20, kanoniklärgä fli 15, vikariylärgä fli 15, surp Katerina yixövünä, alay že špitalga fli 30 — 15-är fli kelir. Surp Nigol yixövünä, alay že barča zakonniklärinä fli 40. Panna Maria yixövünä da zakonniklärinä berilgäy barina fli 30. Dayin da yaziyirmen Kamenectä bolgan orus yixövlärinä, ki Biy Teñriniñ ḡuluḫu otpravatca boluyur, berilgäy barina fli 50. Ol že yixövlärniñ namisnikinä na ten čas bolgan berilgäy añar fli 5. Xalgan babaslarina fli 20 rovníy dž'alga. Špitalärinä bu naciyanij berilgäy fli 15.

Dayin da yaziyirmen yuvuḫlarima, ki oddaniy bolgay, nečik ašaya m'anovaniydir, bašta uçmaḫli džanlı Aksentniñ striyečniy ḡardašimniñ oylanlarina, Kevor torunlarina, Šimkoga fli 200, ḡardašina der Kirkor apeyaga fli 100, pan Lukaš ḡatununa fli 100, alay že pan Nigol siñarina fli 100, dayin da berilgäy uçmaḫli džanlı Jovanesniñ Kevor oylu, alay že striyečniy ḡardašimniñ oylan-

жимого, относительно всех моих близких, то я и пожелал при своей жизни своей волей распорядиться, сознавая, что должен уйти из этого мира, дабы память обо мне осталась как церквям, так и духовенству, как моей собственной народности, так и другим нациям, а также моим близким и родным, которым всем посредством собственной и несомненной записи на упомянутые выше вещи отписываю, чтобы моим потомком, которого называю, после моей смерти в назначенные ниже сроки было передано [отписанное], несмотря на всяческие трудности, — завещаю на вечные времена.

В первую очередь, Ечмиадзинскому патриархату, его церкви, когда придет посол со знаком от католика, по нашему установленному обычаю, дать 100 флоринов. На две армянские церкви в Каменце, св. Богородицы и св. Нигола, дать 100 флоринов. Местному армянскому архиепископу, который тогда будет, дать 20 флоринов. Моему духовному отцу 10 флоринов. Остальным армянским священникам, которые служат в армянских церквях, всем дать 40 флоринов. Дяконам, которые тогда будут, всем 10 флоринов. Звонарям обеих церквей 4 флорина. На пригородную церковь, на Юношеское братство 10 флоринов. Также записываю на армянскую церковь во Львове 50 флоринов, на монастырскую церковь 30 флоринов, на церковь св. Креста 10 флоринов, городским священникам 30 флоринов, монастырским монахам 20 флоринов, на монастырскую ризницу 5 флоринов, на городскую ризницу 10 флоринов. Также записываю на армянские церкви в Замостье, Киеве, Луцке — каждой церкви передать по 10 флоринов, священникам этих же церквей дать по 5 флоринов. Также записываю на польские костелы в Каменце — на приходской костел 20 флоринов, каноникам 15 флоринов, викариям 15 флоринов, на костел св. Екатерины и приют 30 флоринов — по 15 флоринов, на костел св. Миколая, а также всем монахам 40 флоринов, на костел девы Марии и монахам — вместе 30 флоринов. Также записываю на украинские церкви в Каменце, где отправляется служба Божья, на все дать 50 флоринов, тогдашнему наместнику этих церквей дать 5 флоринов, остальным священникам 20 флоринов, на всех поровну, на приюты этой нации дать 15 флоринов.

Также записываю моим близким, чтобы им было дано, как сказано ниже. В первую очередь, детям покойного Аксента, моего брата по мате-

larina Yakubga fli 100, Ivaškoga fli 100, Mis-koga fli 100, der Xaçadurnuñ babadyasina, pan Yuskonuñ sñnarina — eksinä dä fli 100-är. Eki xizoylanga, Hoskoga da Geruxnaga, 2-sinä dä fli 100-är. Dayin da yaziyirmen Gresko oyluna Norseskä, anamnñ xardaşı oyluna, fli 200. Pilip oylu Vaskonuñ potomok-larina berilgäy fli 200. Yakub Varteres oyluna berilgäy fli 200. Misko Rabička oyluna beril-gäy fli 100. Toros Rabička potomoklarina berilgäy fli 100. Kaspar Rabička oyluna beril-gäy fli 100. Der Mgrdičnñ potomoklarina berilgäy fli 100. Der Vasko oylu Avedik sñnarina Rabička xizina fli 50. Ovanes Džolay xatununa berilgäy fli 50. Ovanes Levon oylu sñnarina der Mgrdič xizina fli 50.

Xaysi bu yoyarı yazılğan barčanı simarla-ganima, ki dosit bolgay, etiyirmen o'pekun Yurkonu Ovanes oylun Kevorovič, striyečnñy xardašimnñy oylun, xaysin ki prav'n'e oyl y-e-rinä prin'at etipmen, nečik krevniyimni, da prisposobit ettim kensimä, ki ol barča bu hali-gi benim yazganima dosit etkäy benim ma-yentnostlarimdan bir eksiksiz, alay, nečik benim vlasniy potomokun, da dügül özgä tür-lü, xaysi ki životumdan soñra alay yixövlärgä, nečik duhovenstvoga barčasina yoyarı yazıl-gan vinen bolgay oddat etmä geş yilda, a povinniylarima bir yilda barča zvokalardan başxa, a odpravit etip bunu barčanı, alayžoç özgä pobožniy učinoklarni, xalğanin, ne ki ha-likä bunda m'anovaniy bolgay, barçası ze-všistkim bolgay Yurkoga, oyluma benim, za-pisovat etiyirmen, berip bağıšliyirmen v'ečnñy da n'eodm'enniy da živi y başxiš bilä, xaldirmi-yin 1 özgä albo kimgä alay yuvuç, nečik yiraç bolgan potomoklarimdan, xaldirmi-yin bir törä etmäxtä, tek pomen'oniy Yurkoga, Jovanes oyluna, oyluma benim, nečik yediniy dz'e-dzickä, barča pom'en'oniy yaxšiliçlarimni, alay ruçomiy, nečik n'eruçomiy, xayda da kol-v'ek bolgan, beriyirmen da bağıšliyirmen ken-sinä da anñy potomoklarina zlivat etiyirmen da otstupovat etiyirmen meñilik zamanlarga.

Dayin varovat etiyirmen bunu da pot-o-mokuma benim Yurkoga, nečik oyluma, bu odkazaniy dobrolarim üçün alay yixövlärgä barčasina, nečik duhovenstvolarga, alay že pevnñy osobalarga naznaçoniy zamanda, ki egär nemä pričinadan slušnñy ekzekovat etmä odkazlarimni bolalmasa da legale impedimen-tum vn'esit etsä, na yoyargi m'anovaniy odka-

ри, внукам Кевора: Шимко – 200 флоринов, его бра-ту диакону отцу Киркору 100 флоринов, жене госпо-дина Лукаша 100 флоринов и жене господина Ниго-ла 100 флоринов. Также дать детям покойного Ова-неса, сына Кевора, также моего брата по матери: Якубу 100 флоринов, Ивашко 100 флоринов, Миско 100 флоринов, попадье отца Хачадура и жене госпо-дина Юско – обоим по 100 флоринов, двум дочерям – Госке и Герухне, обоим по 100 флоринов. Также записываю Норсесу, сыну Греско, племяннику моей матери, 200 флоринов, потомкам Васко, сына Фи-липпа, дать 200 флоринов, Миско, сыну Рабички, дать 100 флоринов, потомкам Тороса Рабички дать 100 флоринов, Каспару, сыну Рабички, дать 100 флоринов, потомкам отца Мыгырдича, дать 100 флоринов, жене Аведика, сына Васко, дочери Ра-бички, 50 флоринов, жене Ованеса Дзюлая дать 50 флоринов, жене Ованеса, сына Левона, дочери отца Мыгырдича, 50 флоринов.

А чтобы все эти мои распоряжения были выпол-нены, уполномочиваю быть опекуном Юрко, сына Ованеса Кеворовича, моего племянника по матери как моего собственного потомка, которого я законно усыновил, и принял как родного, и приспособил се-бе, чтобы он выполнил все мои нынешние распоря-жения из моих владений, без никаких исключений, и не иначе как через полгода после моей смерти он должен отдать как церквям, так и всему духовенст-ву, описанным выше, а назначенным мною лицам – в течение года, без никаких отсрочек, а после испол-нения этого всего, а также других набожных дел, ост-альное мое имущество, которое останется, без ни-каких исключений, так, как теперь здесь назначе-но, все полностью я записываю моему сыну Юрко, отдавая и даря вечным, и непрременным, и живым дарением, не оставляя ни за кем, ни за ближними, ни за дальними потомками никаких прав на это имущество ни под каким судебным предлогом, толь-ко упомянутому Юрко, сыну Ованеса, моему сыну – как единому наследнику всего названного моего имущества, как движимого, так и недвижимого, где бы оно ни было, отдаю и дарю ему и его потомкам, передаю и отступаю на вечные времена.

Также оговариваю относительно моего имуще-ства, отписанного на определенные сроки, и моему наследнику Юрко как моему сыну, и также всем церквям, и духовенству, и определенным лицам: е-сли по определенным законным причинам он не смо-жет отдать отписанное мною выше, то те лица, а также церкви не должны напоминать, ни утруж-дать моего сына и наследника, пока он от тех закон-ных осложнений, которые назовет, не освободится.

zlarni ol personalar barča, alay že yixövlär dä upom'enatsa bolmısarlar, ani bir trudnost etmäylär oyluma da potomokuma benim angınča, negä dirä ol legale impedimentundan, çaysın ki vnesit etsä, vol'nıy bolgınča. Stroni pan Misko Rabička oylu, çaysi ki yazıpmen kensinä fli 100, bulay deklarovat etiyirmen, ki çaysi üsnä pan Misko kläsä prestat etmä 2-siniñ birinä, albo ol 100 fligä körä yazılğan dayın algay 120 fli, ki bolgay 220, albo çalgay ol obitnica üsnä Rapniñ tölvünä, kensinä obicat ettim tölämä yilda 70 fli, erkinä bolgay pan Miskonuñ 2-siniñ birin algay, neçik özgälärinä berilsär. Dayın da Ovaneskä çuluma benim yazıyirmen kebitimni benim Kirkorša oylundan Norses aşıra dostat etkän ol 50 fli üçün, ki maña berip edi, çalğanin kensinä bayışliyiirmen, a egär kläsä, na yoğargi iş yerinä kensinä berilgäy fli 50 da anıñ sbgsi, ol erkinä bolgay, çaysın kläsä. Yazıldı tvagannıñ 1058-inä junvarniñ 17-sinä. Men Miçno erespoçan kensi vlasniy çolum bilä yazdım» (л. 44 об. – 45 об.).

Yakub zdat etti dzedziçtvosun Kirkoršaga

Aynakün [tvagannıñ 1059-una junvarniñ 12-sinä]. Ago voyt alnına. Bügüñgi törä alnına turup obličn'e, Yakub Baydasar oylu, Demuš tornu, dobrovoln'e zeznat etti aytıp, ki kensi sukcesiyamni maña çalğan atamdan benim otstupit etiyirmen Golub oylu Kirkoršaga, švagerimä benim, berip bayışlap vlasniy dzedziçtvomnu benim meñilik. A bu zglendem da slušnıy priçinadan, budur çardaş sövükü üçün, çaysın ki ol že Kirkorša alsar kensinä siñarlıçka budur na im'e Saruçnanı, vlasniy da toyma çardaşimni. A m'anoviç'e odstupit ettim barča dobrolarni ruçomiy, çayda da kol'vek bar esä, neçik altın, alay kümüş, alay sbg, neçik naçt, alay eldä bolğan, barçanı odstupit etip da berip bayışliyiirmen ayılğan Kirkoršaga meñilik zamanlarga. Ne üçün çoyuldu pam'entne (л. 92, запись 2).

Ovanes ant içti kušnirlärgä

Xankün [tvagannıñ 1059-una junvarniñ 31-inä]. Ago voyt alnına. Ne türlü ki nakazaniy edir Ovanes Brovarga bügüñgi künnü ant içmägä nemiç kušnirlärinä çarşı, çaysi dekretinä körä açalarnıñ ayılğan Ovanes ant içti zvikliy yerdä artikuluna körä ermeni töräsinıñ pri bitnosci stronarnıñ, ne türlü ki ol terini alıp edir kensi požitokuna da potrebasına, çaysi ki kensin çulaç çoydular da berip dosit etmäçin antına yazdırdılar hem törägä çoydular pam'entne, nedän ki Ovanes boldu vol'nıy dekretinä körä açalarnıñ (л. 97, запись 3).

Относительно господина Миско, сына Рабички, которому я отписал 100 флоринов, декларирую следующее: на что бы из двух он ни согласился, это одно из двух в его воле – или к тем 100 флоринам, которые записаны, пусть возьмет еще 100 флоринов, чтобы было 200, или же пусть ему в течение года будут уплачены те 70 флоринов согласно моему обязательству в отношении долга Рапа, который я обещал ему возместить, – пусть будет воля господина Миско выбрать одно из двух, чтобы и ему было уплачено, как и всем другим. Также моему работнику Ованесу записываю мой магазин, который я получил от Норсеса, сына Киркорши, в счет тех 50 флоринов, которые он мне когда-то дал, а разницу я ему дарю, а если захочет, то вместо названного высшее имущество пусть ему будет отдано 50 флоринов деньгами, ибо выбор в его воле. Написано года 1058 [1609], января 17 [27]. Я, староста Михно, написал моей собственной рукой».

Якуб отступил свое наследство Киркорше

В пятницу [года 1059/1610, января 12/22]. Перед войтом Аго. Став лично перед нынешним судом, Якуб, сын Багдасара, внук Демуща, добровольно заявил, говоря, что мое наследство, которое осталось мне от моего отца, я отступаю моему свояку Киркорше, сыну Голуба, давая и даря мое собственное наследство навеки. А совершаю я это с учетом того и по той причине, т. е. из братской любви, поскольку этот Киркорша должен взять себе в жены мою собственную родную сестру по имени Сарушна. А именно: отступаю все мое движимое имущество, где бы оно ни было, как золото, так и серебро, а также деньги, как наличные, так и у людей, все это отступаю, даю и дарю названному Киркорше на вечные времена. О чем уплачено памятное.

Ованес принял присягу против скорняков

В среду [года 1059, января 31 / 1610, февраля 10]. Перед войтом Аго. Как было приказано Ованесу Бровару сегодня присягнуть против польских скорняков, по декрету старейшин, названный Ованес принял присягу в обычном месте согласно соответствующей статье армянского права в присутствии сторон, что ту шкуру он взял для своих нужд и потребностей; они его выслушали и дали записать, что он присягу исполнил, после чего Ованес был освобожден в соответствии с декретом старейшин.

Baydasar kvit Asvadurnu

Boldu tvaganniñ 1060-ina tegdemper 20, aynakün, Gurey voyt alnina. Kelip oblič'ne, Baydasar, Ovan kiyövü, kvitovat etti Asvadurnu, Toros oylun, suma alti flidän törä zapisinä körä... aytıp, ki bu sumanı kensinä dosit etip tölädi, nedän kensin vol'niy etip, törä zapisin umorit etti, ne üçün çoyuldu törägä pamentniy (л. 220 об., запись 1).

Конец книги:

Boldu tvaganniñ 1060-ina [tegdemporniñ 20, aynakün] ... Yurko... pripozvat ...ça ka... neçik ya... kensi ... altinmi .. kelti... i te... na im'e ... -ga ... i tör... (л. 220 об., запись 3).

Багдасар квитовал Асвадура

Было года 1060 [1611], декабря 20 [30], в пятницу, перед войтом Гурегом. Придя лично, Багдасар, зять Ована, квитовал Асвадура, сына Тороса, относительно суммы в 6 флоринов согласно судебной записи... говоря, что тот уплатил ему эту сумму, и от этого долга он его освободил, упразднив судебную запись, о чем суду дали памятное.

Было года 1060 [1611, декабря 20/30, в пятницу]. Юрко... позвав... как... сам... мое золото... принести... по имени... и суд...

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 25 (4410)

Актная книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 20 декабря 1060 [30 декабря 1611] г., пятница (л.1) – 23 ноября 1063 [3 декабря 1614] г., среда (л. 253 об., запись 2).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Есть записи на польском языке в армянской графике, часто случаются латинские выражения латинской скорописью.

Бумага, формат 26,5 x 39 см. Водяной знак: Держава, 4 x 5,5 см. Объем 253 л. Нумерация: 1-253. Рукопись замочена, текст угас. От многих листов в начале и в конце книги сохранились фрагменты, недостает последних листов.

Переплет новый, картонный. Оригинальная обложка не сохранилась.

Письмо армянское, нотгир, 45-55 строк на странице по 80-90 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Начало книги:

... ermeni töräsinij... (л.1, запись 1).

Армянского суда [единственный уцелевший фрагмент первой записи].

Отдельные тексты:

Voyt tanıx yazdırdı

[Boldu tvaganniñ 10]60 tegdemper 20, aynakün, Gurey voyt alnina da yanina bolgan antiçkänlärniñ... Yurko Lukaš Miklaš Stecko da özgäläri.

...osadit etip kensi voytluğun Yurko Kirkor oylu antiçkän bilä da ken... törädän eki v'erniy a bu barmaçka pan Andriygä, Avedik oyluna, Ilöv šähärlisinä, çaysi ki n'epodobniy sayliçi artından bolmadı kensi oblič'ne ur'adga kelmä... (л. 1, запись 2).

Войт дал записать свидетельство

Было года 1060 [1611], декабря 20 [30], в пятницу, перед войтом Гурегом и присяжными, которые были при нем... Юрко, Лукашом, Миклашем, Стецко и другими.

...посадив на свое войтовское место Юрко, сына Киркора, присяжного, войт [потребовал] от суда двух верных (присяжных), чтобы пойти к господину Андрею, сыну Аведика, львовянину, который сам не может прийти в суд из-за болезни...

Sefer da Gagos

Nögärikün [tvaganni] 1063-sünä mard 15]. Slavetnïy Lukaš voyt alnina da yanina bolgan antičkänlärniñ na im'e: der Nigol da Ago, erespoçanlar, Yakub, Ivaško, Miklaš, Stecko, Isay da özgäläri, potrebnïy törädä, ne türlü bügüngi küngä rok pñipadat etiyir edi dilaciyadan Ovanes Gagos pozvaniy ötläš otrïmanïy džuvab bermä gileyinä çarši slavetnïy Sefer Murad oylu aktornuñ, na bügüngi rokta 2 strona da obličn'e turup, da aytilgan Ovanes dosit etip dilaciyasına, bu türlü džuvab berdi, aytip, ki bu sprava, çaysi üçün gile etiyir, boluptur pan voyt alnina, çaysi ki meni pñizvat etip, munuñ üçün gile etti, a pan voyt dekret etti, çaysi sprava uç aldï prez submisïyon dekrettän soñra pozvaniy ötläš etkän, çaysi submisïyasına men dosit etip vol'nïy boldum, çaysi spravanï pokazat etti avtentice da çoldu, gdiž bu sprava skonçonïy boldu da skutokun kensiniñ aldï, ki kensin aktordan vol'nïy etip ol sprava yanina pan voyt alnina bolgan, zaçovat etkäylär, çaysına çarši aktor aytti, ki pozvaniy pokazat etiyir da zaklanitsa boluyur pan voyt alnina bolgan sprava bilä, çaysi spravada pan voytnuñ dekreti bolmiyir, a ki aytiyir submisïyam üçün, ol erkli edir maña aytma, alayoç pozvaniyga ant içmä ne türlü 1 kez, evet miñ kez dä, kläsä, pon'evaž pan voytnuñ dekreti bitirmiyir da nakazanïy bolmiyir kensinä ant, na ol tutulmas, yednak men anïñ üçün birgäsini etiyirmen, ki ol poza kontne debitorum bilä bilmäm ne etti da kensin vol'nïy etti, neni ki men kensinä zlicit etmädim, til'ko berip edim çuvat, ki törä bilä birgäsini etkäy edi da anïñki seksän flü bittirgäy edi, çayda ki tutundum, ne ki törädän keçsä, anï zavdžençn'e pñin'at etmä, a ki m'anovat etiyir, ki benim borçum bolgay ol Yusufka, çasa bolsun, ni borç, ani zapis üçün bilmäm, a yiš ki pozvaniy törä bilä debitorum bilä etiyir, bu pozatiln'e birgäsini uhodalar edi, nedän men ziyanlımen, ki nakazat etkäysiz ziyaniñni tölämä. Anda ž pozvaniy aytti, men bir nemägä vdavatsa bolmam, til'ko çolarmen, ki pan voytnuñ alnina sprava bolgan: bunuñ üçün zaçovaniy bolgaymen. Törä, zrozumit etip 2 stronaniñ kontroversiyaların, alayoç aktornuñ allegaciyasın pil'n'e uvažit etip, vezrit etip spravaga pozvaniy ötläš

Сефер и Гарос

Во вторник [года 1063/1614, марта 15/25]. Перед славным войтом Лукашом и бывшими при нем присяжными, а именно: отцом Ниголом и Аго, старостами, Якубом, Ивашко, Миклашем, Стецко, Исаем и другими, в потребному суде. Поскольку на сегодняшней день согласно полученной отсрочке позваному Ованесу Гагосу назначено дать ответ на иск славного Сефера, сына Мурада, истца, сегодня обе стороны прибыли лично, и названный Ованес согласно отсрочке ответил и сказал таким образом, что это дело, по которому он выступил с иском, рассматривалось перед господином войтом, и тогда он меня вызывал и обвинял относительно этого же, и господин войт выдал декрет по этом делу, и дело было завершено в результате заявления о согласии с декретом, сделанного тогдашним истцом, и после этого, в соответствии с его заявлением, я был освобожден. Данное дело он здесь же аутентично показал и попросил, поскольку это дело было закончено и получило свое завершение, чтобы господин войт освободил его от иска по данному делу, которое перед ним уже рассматривалось. Против чего истец сказал, что обвиняемый показывает и пытается прикрыться делом, которое было перед господином войтом и по которому не было войтовского декрета, а если говорит о моем заявлении о согласии, то в его воле говорить, а также присягать истцу сколько захочет – хоть один раз, хоть тысячу раз, поскольку он не выполнял декрета господина войта и ему не было приказано присягать, то он ничего подобного и не придерживается. Однако у меня к нему претензии относительно того, что он – вопреки полномочиям – неизвестно что совершил с моим должником и освободил его, чего я ему не поручал, а только предоставлял ему полномочия спорить с ним в судебном порядке и взыскать с него те 80 флоринов. Потому-то я и обязался с благодарностью принять все, что будет решено в суде, а если он говорит, что я задолжал Юсуфу, так упаси Боже – ни о долге, ни о расписке я ничего не знаю. А то, что обвиняемый в судебном порядке совершил с моим должником нечто совсем иное, так он с ним за моей спиной вступил в сговор, из-за чего я терплю убытки, и прошу, чтобы вы приказали ему мои убытки возместить. Тут же обвиняемый сказал, что я ни во что не буду вдаваться, только прошу, чтобы меня защитили, поскольку дело перед господином войтом уже рассматривалось. Суд, уяснив контroversии обеих сторон, а также тщательно взвесив утверждения истца и рассмотрев дело, показанное обвиняемым, которое уже рассматривалось перед господином войтом по этому же случаю и между этими же

pokazanîy, çayda ki pan voyt alnîna bu ž iš üçün da bu ž stronalar arasîna sprava boldu, da v çenšçi pan voytnuñ dekreti zaydit etti, a v çenšçi aktornuñ submisiyasî boldu, çaysî submisiyasîna pozvanîy dosit etti da yazdırdî, a yiş ki dekret na dekret bolmas etmä, do tego çaysîniñ üsnâ 2 stro-na da prizvolit etip, çoydular törägâ pam'entne da apelâciya zanesit etmädilâr, ne ki 1 kez podobatsa boldu, ol özgâ türlü bolmas bolma, aniñ üçün pozvanîy ol sprava yanîna pan voyt alnîna bolgan zaçovat etti da vol'nîy etti kensin aktornuñ prenaga-ban'esindân, çaysî dekretni 2 stro-na da prin'at etti, a Gagos berip yazdırdî, ne üçün çoyuldu törägâ pamentne (л. 188).

Zadig da Greben

Boldu tvagannîñ 1063-sünâ mard 17-sinâ, ki-çaynakün, slavetnîy Lukaş voyt alnîna. Kelip obliçn'e, Aksent Greben borç bilindi Zadig Diradur oylu Patrarga ötlâş beş kök çuşağ keñ da igi, çaysî çuşağlarnî tutundu oddat etmä kelir yuvuğ Yazlovca yarmarkîna bu yilda bolgan, a egâr çuşağî bolmas, na sbg bilâ borçlu bolsar 7-şâr fli dâstâsi üçün tölâmâ naçt sbg bilâ, ne bir çumaş bilâ dü-gül, barça törâ dilaciyasindan apelâciyasindan başça. Ne üçün çoyuldu törägâ pamentne (л. 188 об.).

Yakub opov'edan'esî

Nigol erespoçannîñ övü üçün Movseskâ

Boldu tvagannîñ 1063-sünâ abril 16-sîna, şapatkün, Lukaş voyt alnîna. Kelip obliçn'e bûgüngi törâ alnîna, Yakub Holub oylu, Kamenec şâhârlisi, da atî bilâ kendi çardaşîniñ Хаçконуñ, Holub oylu, Parsel tornu, alay bîrsî Хаçконуñ, Holub oylu, Varteres tornu, alay že çalgan povin-nîylarîniñ na ten ças n'ebîtnîy bolgan, alay že lâta-larî bolmagan v ças i godžin'e, nim ki fatalia satîçniñ törädân založonîy yil 6 hafta çîçiptîr, opo-v'edan'e da protestaciya zanaşat etiyir bu törägâ, çaysînda ki zapis boluptur satîçka çarşî övnüñ baron Nigol erespoçandan, d'adusundan aytilgan povinnîynîñ, Movseskâ, Tavit kiyövünâ, etkân ermeni töräsindâ Kamenec şâhâriñiñ, ozvatsa bolup bliskostlarî bilâ ol övgâ, neçik povinnîylar satkan personanîñ, da peresterihat etip kensilâri-nâ bliskostu prava ol övgâ satilgan naležoncîy, ki egâr tîm çasem, nim ki fatalia çîçsa törädân zalo-žonîy ol satîçka, aytilgan povinnîy çardaşlarî ya povinnîylarî pribît etmä bolalmasalar rozmayitîy priçînalor artindan, ki ol fatalia alarga çarşî ket-mây, ani važnîy bolgay, gdiž ol tilko alarga çarşî

сторонами, а по этому делу, с одной стороны, уже вступил в силу декрет господина войта, а с другой, имело место заявление о согласии истца, согласно которому обвиняемый исполнил все необходимое и дал записать, а поскольку декрета на декрет не бывает, к тому же обе стороны с ним согласились и уплатили суду памятное и апелляции внесены не были, то, если однажды понравилось, иначе уже быть не может, а потому обвиняемый был защищен в том деле, которое рассматривалось перед господином войтом, и освобожден от новых претензий истца, и этот декрет обе стороны приняли, а Гагос дал записать, о чем суду уплачено памятное.

Задиг и Гребень

Было года 1063 [1614], марта 17 [27], в четверг, перед славным войтом Лукашом. Придя лично, Аксент Гребень признал долг Задигу Патрару, сыну Дирадура, в отношении пяти [дюжин] хороших синих поясов и обязался отдать на следующую Язловецкую ярмарку этого года. А если поясов не будет, то должен будет уплатить по 7 флоринов за дюжину наличными, а не каким-либо товаром, без никаких судебных отсрочек и апелляций. О чем суду уплачено памятное.

Заявление Якуба относительно дома старосты Нигола, [в деле] против Мовсеса

Было года 1063 [1614], апреля 16 [26], в субботу, перед войтом Лукашом. Явившись лично в нынешний суд, Якуб, сын Голуба, мещанин каменецкий, от имени своего брата Хачко, сына Голуба, внука Парсела, и другого Хачко, сына Голуба, внука Вартереса, и от остальных своих родственников, на тот момент отсутствующих, а также несовершеннолетних, заблаговременно, прежде чем закончится год и 6 недель назначенной судом фаталли (пресекательного срока) в деле о продаже, внес в суд заявление и протест против Мовсеса, зятя Тавита, поскольку им сделана запись о совершенной в Армянском суде города Каменца продаже дома барона Нигола, старосты, дяди названного родственника; ссылаясь на наследственное право на этот дом родственников лица, чье имущество продается, он заявил за ними наследственное право на этот дом, который подлежит продаже: если раньше, чем выйдет пресекательный срок продажи, назначенный судом, его кровные братья и родственники не смогут прибыть по разнообразным причинам, то чтобы эта продажа не оказалась для них ни

խլուխ etiyр, 1 yil 6 hafta, kimlär obiçniydirlar här kez şähärdä 1 çaң tibinä, evet kimlär özgä veliät-tä bavitsa boluyirlar bondz nayuka bilä, bondz bezirgänlik artına, bondz tiž çulluҳ bilä žolnira, ki alarga çarši törä aytiyir začn'e, ki n'eruҳomiy dobronuң, budur mülknüң, fataliası 3 [yil]gança ketiyir, a çaysi n'eçetniy bolgaylar, aңar çarši artıx törägä körä, çaysi törälär üsnä çasu svego, ki körgüzdülär, ugruntovatsa bolup, povture opovidatsa boluyir bliskostları bilä ol povinniй çar-daşlariniң da çoluyр, ki bolgay priyentiy opov'eda-n'esi, neni ki otrimat etti, da çoyuldu törägä pa-mentniy (л. 202).

Конец книги:

Hankün [tvaganniй 1063-sünä nojemporniй 23-sünä]. Slavetniй Lukaş voyt alniна da yanina bolgan antiçkă... Ago erespoҳan, Yurko, Gagos, Yakub, Ivaško, Stecko, Isay... [далее идет текст на польском языке] (л. 253 об., запись 2).

утраченной, ни окончательной, ибо она действительна лишь для тех, кто в течение этих 1 года и 6 недель все время находятся в городе, под одним колоколом, а для тех, кто задерживается в других краях по делам науки, или торговли, или военной службы, закон говорит, что для них этот срок длится до 3 лет, на протяжении которых они не теряют своего права на такое имущество, поэтому на основании этого закона, на который указано, он повторно и в свое время напоминает о наследственном праве таких своих кровных родственников и просит, чтобы его заявление было принято, на что получил согласие, и суду было уплачено памятное.

В среду [года 1063, ноября 23 / 1614, декабря 3]. Перед славным войтом Лукашом и бывшими при нем присяжными... старостой Аго, Юрко, Гагосом, Якубом, Ивашко, Стецко, Исаем...

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. 1, ед. хр. 26 (4412)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 30 ноября 1063 [10 декабря 1614] г., среда (л.1) – 20 февраля 1066 [2 марта 1617] г., четверг (л. 253 об., запись 2).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Есть записи на польском языке в армянской графике, часто случаются латинские выражения латинской скорописью.

Бумага, формат 28,5 x 41,5 см. Водяной знак: лев на щите с буквами V и B на верху щита, 6 x 7 см. Объем 277 л. Нумерация: 0, 1-276. Последние 6 листов оборваны по краям.

Переплет кожаный, обклеенный бумагой.

Письмо армянское, нотгир, 40-50 строк на странице по 65-75 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечание. Надпись на титуле: № 15, 1613, 614, 615, 616.

Начало книги:

Anun Asduđzoy Jisusi K'risdosi.

Başlandi aktaları ermeni töräsiniң Kamenec şähäriniң yazılma tvaganniй 1063-sünä nojemporniй 30-ünä, çankün, voytluҳuna slavetniй Lukaş Hrickovicniй da antiçkänlärniң na ten ças bolgan na im'e: baron Nigol da Agop erespoҳanlar, Gurey, Yurko, Ovanes, Gagos, Yakub, Ivaško, Miklaš, Stecko, Petre, Isay, ermeni töräsiniң (л. 1, запись 1).

Во имя Бога Иисуса Христа.

Начали писаться акты Армянского суда города Каменца года 1063, ноября 30 [1614, декабря 10], в среду, в войтовство славного Лукаша Грицковича и тогдашних присяжных Армянского суда, а именно: барона Нигола и Агопа, старост, Гурега, Юрко, Ованеса Гагоса, Якуба, Ивашко, Миклаша, Стецко, Петре, Исае.

Отдельные тексты:

Tvaganniñ 1064 mard 8, ħankün. Hökümlär türk yoluna [na]ležoncıy pov'eronıy boldular pan Miklaška Yakub oyluna ħutısı bilä sanovda 12 kesäk da başħa 5 kesäk Duna keçitinä naležoncıy (л. 40 об.).

Tvaganniñ 1064 majis 16 nöğarikün Ömürlärni türk yoluna ħuluħ etkän pan Miklaš Yakub oylu, ħaysi ki kensinä pov'eronıy edi, tügäl oddat etti, nedän vol'niy boldu (л. 63).

Tvaganniñ 1064 okostos 8 nöğarikün Ömürlär türk yoluna naležoncıy pov'eronıy boldular pan Miklaška Yakub oyluna ħutısı bilä sanovda 8 kesäk (л. 85 об.).

Tvaganniñ 1064 hogdemper 3 nöğarikün Ömürlär oddanıy boldu Dzarugga Haçeres oyluna türk memläkätinä ħulluħ etkän pevniy spravalardan utru, ħaysi ki Smayilgä ketkän kärvän üçün berildi (л. 109 об.).

Ermeni reznikläрниñ por'adoku

Boldu tvaganniñ 1064-sünä tegdemper 25-sinä, yħpaškün, gat'oyigoslıħına der Melkesetniñ, padšaxlıħına 3-ünči Zigmuntnuñ, starostalıħına Valentiy Aleksandr Kalinovskiyniñ, voytluxuna Lukaš Hrickovičniñ da yanına bolgan antičkänläрниñ na im'e: baron Nigol da Ago erespoħanläрниñ, Gurey, Yurko, Ovanes Gagos, Yakub, Ivaško, Miklaš, Stecko, Isay da özgäläri.

Bügünġi zupelnıy törägä keldilär obličn'e ucıviy Bedros Šnal oylu da Kirkor Simon oylu neçik starşıyları bu işkä obranıy da yanlarına bolgan ħardašläрниñ na im'e: Milko Mamocko, Simon Mamocko, Altinçi Sergiy Yakub oylu bilä, Boydan Ovanes oylu da Xaraħaş Serıy, Sahak Mamko, Boyos Boyuckiy, Brovar Ovanes Zadig oylu bilä, Ovanes Manug oylu, Stepan Kirkor oylu, Vartan Šiblist, Haçko Zakarya oylu, Kirkor Korkodel, Kaspar Serıy oylu, Ovanes Panläрниñ, Asvadur Hanes oylu. Xoldular ayalardan, ki kensilärinä bu por'adoknu, ħaysin ki ortalarına spuln'e barçası zassist etip uħvalit ettilär da toħtattılar, a bu pobor veçindän utru, bu türlü ki ħaçan nastupit etsä edi pobor, na n'epotrebnıy zač'onglar hem sporlar ortalarına boluy edi, a bu ol priçinadan, ki ħaysiläri soyov etip, ħaçan pobor bolsa, soyovdan vaz keliyirlär, kläp uydit etmä pobornu, aytıp, ki men soyov etmäm, özgäläri esä yolga yürüyürlär da

Года 1064 [1615]. марта 8[18], в среду.

Права, необходимые для поездки в Турцию, были выданы Миклашу, сыну Якуба, вместе с футляром, числом 12 грамот, и отдельно 5 грамот для переправы через Днестр.

Года 1064 [1615] мая 16 [26], во вторник

Господин Миклаш, сын Якуба, возвратил грамоты, необходимые для поездки в Турцию, которые были ему поверены, полностью, от чего освобожден.

Года 1064 [1615], августа 8 [18], во вторник

Права для поездки в Турцию были поверены господину Миклашу, сыну Якуба, вместе с футляром, числом 12 грамот.

Года 1064 [1615] октября 3 [13], во вторник

Права для поездки в Турцию было выданы Дзаругу, сыну Хачереса, для определенных дел, а именно – для отправки каравана в Измаил.

Устав армянских мясников

Было во времена католикоса Мелкесета, короля Сигизмунда III, старосты Валентия-Александра Калиновского, войта Лукаша Грицковича и присяжных, которые были при нем, а именно: при бароне Ниголе и Аго, старостах, Гуреге, Юрко, Ованесе Гагосе, Якубе, Ивашко, Миклаше, Стецко, Исае и других.

Явившись лично в нынешний полный суд, почтенный Бедрос, сын Шиналя, и Киркор, сын Симона, избранные старшими в этом деле, и члены братства, которые были с ними, а именно: Милько Мамочко, Симон Мамочко, Сергей Алтынчи с сыном Якубом, Богдан, сын Ованеса, Сергей Харахаш, Сагак Мамко, Богос Богуцкий, Ованес Пивовар с сыном Задигом, Ованес, сын Мануга, Степан, сын Киркора, Вартан Шиблист, Хачко, сын Закарии, Киркор Коркодел, Каспар, сын Сергея, Ованес Панский, Асвадур, сын Ганеса. Они попросили старейшин, чтобы утвердили им этот устав, который они на общем заседании приняли; а это по поводу налога, ибо когда наступает время налога, то среди них возникают ненужные проволочки и споры, ибо некоторые мясникуют, но как приходит время налога, то, уклоняясь от налога, отрекаются от мясницкого ремесла, говоря, что я, мол, мясничеством не занимаюсь, другие же нахо-

yollarından kelip vınavlacca boluyırlar anıñ bilä, ki bunda düğül edim, da türlü-türlü obronalar bilä zaslan'acca boluyırlar, ki pobordan visliznucca bolgaylar, a pobornu odpravıt etkändän soñra yänä soyov etiyırlär, zaçim özgälärinä ulu ayırılıx bilä keliyir pobornu tölämä.

1. Preto buñar barçaga zabiyyat etip, bulay toxtattıx, ki bolgay sunduxumuzda diftarimiz brackiy, ki här biri, kim ki soyov etmä kläsä, diftarimizgä yazılgay da yazılmañından bergäy sunduxka hroš 10 albo neçik uprosıt etsä çardaşlarnı.

2. A çaysı reznik yazılmagan bolsa, albo yat šähärdän kelsä da soyov etsä, opovidacc'a bolmiyın starsıy çardaşlarga, na erkli bolgay anıñki reznikni pan voytnuñ viži bilä zabrat etmä, çaysı zabor aylansar sunduxka, a egär ol reznik pokora bilä kelsä çardaşlarga da çolsa, na ol erkinä bolur çardaşlarnıñ dźurumun alıp zabornu çaytarma, a dźurumu 12 hroš bolur, a kläsä ol reznik yazılma soyov etmäxkä, ol anıñ erki bolgay, berip doçodun, yazılma.

3. Dayı da här reznik povin'en bolur här hafta tuvar başından 1 šeleh bermä sinduxka, alayoç çoydan da 1 šeleh, bu doklad bilä, ki egär tuvar yanına 10 çoy da soyov, borçlu bolgay tek haftalıx šelehni bermä, a egär çaysı çardaş klägäy bu šeleh üçün spor vedıt etmä da klämäy bermä, na anıñki çardaş borçlu bolsar šelehni dźurumu bilä bermä, dźurumu 2 hroš bolur.

4. Do tego här çardaş, kimniñ üsnä yergä bilä kelsä, borçlu bolsar puška bilä yürüp vibrat etmä haftalıx šelehni tuvar başından, bir nemä bilä zabran'acca bolmiyın, a çaysı çardaş, spreçivniy bolup, klämäy puška bilä yürümä, na anıñki çardaş dźurumga podliynut etär, çaysın çardaşlar karat etkäylär dźurumu bilä 12 hroš bolsar.

5. Dayı da sbg sunduxta bolsa da çaysı çardaş albo özgä kiši obciy potrebovat etkäy sunduxtan sbg, na tusnaçsız berilmäy, tek tusnaç üsnä.

6. Dayı da çaysı çardaş diftarimizgä yazılğan bolgay da yolga ketkäy, a tım çasem pobor nastupıt etkäy, a ol kelip boronicca bolgay, ki bunda düğül edim da soyov etmiyimen, na ol obronası važniy bolmay, evet här biri podlihat etkäy poborga, çaysı ki yazılğan bolsa diftarimizgä bu uçalamızga körä, do tego här çardaška erkli bolur soyov etmä, etmämä dä.

дятся в отъезде, а вернувшись, отказываются, говоря, что меня здесь не было и, различными причинами обороняясь, пытаются избежать налога, а когда налог наконец оплачен, опять мясникуют, вследствие чего другим приходится выплачивать налог с большим трудом.

1. Итак, дабы это все предотвратить, мы постановили, чтобы в нашей кассе была братская книга и чтобы каждый, кто хочет мясниковать, записался в нашу книгу и, записавшись, уплатил к кассу 10 грошей или как договорится с членами братства.

2. А когда какой-то мясник не запишется или придет из чужого города и будет мясниковать, не уведомляя старших членов братства, то позволяет при помощи пристава господина войта конфисковать у такого мясника [наработанное] и передать в кассу; а если тот мясник придет в братство с повинной и попросит, то братья могут взять с него штраф и возратить конфискованное; а штраф должен быть 15 грошей; а если тот мясник пожелает записаться в мясницкий цех, то записаться, уплатив налог, в его воле.

3. Также каждый мясник обязан еженедельно с каждой головы скота давать в кассу 1 шеляг, а также с овец 1 шеляг, с тем предостережением, что за одну голову крупного скота и за 10 овец вместе обязан платить только недельный шеляг; а если какой-нибудь член братства станет спорить по поводу этого шеляга и не пожелает платить, то такой член братства обязан уплатить этот шеляг вместе со штрафом, а штраф должен быть 2 гроша.

4. Также каждый член братства, на кого выпадет очередь идти с копилкой собирать недельное по шелягу за убитый скот, не имеет права ничем отговариваться; а если какой-нибудь член братства станет противиться и не захочет идти с копилкой, то такой член братства подлежит штрафу, и братья обязаны оштрафовать его на 12 грошей.

5. Также если в кассе будут деньги и какой-то член братства или посторонний человек попросит деньги взаймы, то без залога денег из кассы не давать, а только под залог.

6. Также когда какой-либо член братства запишется в нашу книгу и куда-то уедет, а тем временем надо будет платить налог, и он, вернувшись, станет защищаться тем, что, мол, меня здесь не было и мясничеством я не занимался, то такое объяснение не будет считаться уважительным, и налог должен платить каждый, кто согласно данному нашему уставу запишется в нашу книгу, а мясниковать ему или не мясниковать, это уже на усмотрении каждого члена братства.

7. Daḡi da ḡačan pobor nastupit etsä, na ol zaman borçlu bolgaylar barı ḡardaşlar, alay starşiy, neçik mladşiy, spuln'e zasiat etip, igi tergämä da postanovit etmä, ne ḡadar ḡaysi ḡardaş povin'en bolgay ḡuvatına da možnostuna körä pobor bermä, a ne ki ḡardaşlar spuln'e barisi tapsalar, ani borçlu bolgay bermä sözsüz gälädžisiz, a egär ḡaysi ḡardaş, spreçiviçca bolup, da bermä klämägäy, na ḡardaşlar anıñki spreçivniy ḡardaşni voytka ündätkäylär ḡul aşira; anda ž, odıydit etmiyin törädän, poborun borçlu bolsar oddat etmä džurumu bilä 10 hroş bolsar, do tego venžen dä bolma.

8. Daḡi da şackaları bolgay här 4 haftada, a potreba körgüzsä, 2 haftada, da bolgay da anda barçası zasiat etip işlärin kensiläriniy por'adoklarına körä odpravovat etkäylär.

ḡaysi por'adoknu voyt barça aḡalar bilä zrozumit etip hem igi tergäp da ani körüp, ki bu por'adok da bractvo nemä üçün dügöl, til'ko pobor veçindän utru, ki ortalarina alterkaciyalar da sporlar boluyir edi, ne türlü yoyarı yazılğan bar racyalar, anıñ üçün bu por'adoknu neçik sluşniy kendi popravası bilä aprobovat etip bekliktä ḡaldirdilar da aktaga yazma ayttılar, ne üçün ḡoyuldu törägä pam'entn'e (л. 132-132 об.)

Последняя запись:

Zadig Brovarga borç Kirkor Hanko

[Tvagannıñ 1066-sına pedrvar 20-sinä] kiçaynakün slavetniy Lukaş Hrickovic voyt alnina. Kelip obličn'e ucciviy Kirkor Hanko oḡlu da borç bilindi ucciviy Zadigkă Ovanes Brovar oḡluna suma fli otuz eki da tutundu tölämä ... -dan kelip naḡt sbg bilä, ne bir ḡumaş bilä, barça törä dilaciy... -asından başḡa, ne üçün kensi hrşu... -zildı (л. 276, запись 4).

7. Также когда придет время налога, все члены братства, старшие и младшие, должны собраться вместе, хорошо взвесить и установить, сколько налога платить каждому члену братства по его силам и возможностям; и что все члены братства определяют совместно, каждый обязан уплатить без никаких возражений; а если какой член братства воспротивится и не желает платить, то такого непокорного члена братства с помощью пристава члены братства вызовут к войту, и он там же, не отходя от суда, обязан уплатить как налог, так и 10 грошей штрафа, и должен быть посажен в тюрьму.

8. Также сходки должны проводиться каждые 4 недели, а в случае необходимости каждые 2 недели, и на них, засевав все вместе, обязаны решать все свои дела согласно уставу.

Настоящий устав войт и все старейшины рассмотрели, хорошо обсудили и, уяснив, что этот устав и братство ни для чего-то иного, а только ради уплаты налога, ибо среди них случаются несогласия и споры, что разумно описано выше, приняли данный устав с собственными поправками как вполне резонный, апробировали и ввели его в действие и приказали записать в акты, о чем суду уплачено памятное.

Задигу Пивовару долг Киркора Ганко

Года 1066, февраля 20 [1616 марта 1], в четверг, перед славным войтом Лукашом Грицковичем. Придя лично, почтенный Киркор, сын Ганко, признал долг Задигу, сыну Ованеса Бровара, в сумме тридцать два флорина и обязался уплатить после возвращения с поездки наличными, а не каким бы то ни было товаром, без никаких судебных отсрочек и апелляций, о чем за его собственные деньги сделана запись.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. 1, ед. хр. 27 (4413)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 20 февраля 1066 [2 марта 1617] г., четверг (л.1) – 6 [16] октября 1068 [1619] г., среда (л. 314 об., запись 3).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Есть записи на польском языке в армянской графике; текст на армянском языке (л. 58 об. – 59).

Бумага, формат 41,5 x 28,5 см. Водяной знак: два креста один над другим на двойном щите, увенчанном короной, 4 x 8 см. Объем 315 л. Нумерация: 0, 1-314. Последние 6 листов оборваны по краям.

Переплет кожаный.

Письмо армянское, нотгрир, 40-50 строк на странице по 70-80 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Начало книги:

Anun Asduđoj Jisusi K'risdosi.

Başlandi aktalari ermeni töräsiniñ Kamenec šähäriñij yazılma tvaganniñ 1066-sinä pedrvarniñ 20-sinä kiçaynakün voytluxuna slavetniñ Lukaš Hrickoviciñij da antičkänläрниñ na ten čas bolgan na im'e: baron Nigol da Ago, 2 erespoçanlar, Gureç Diradur oylu, Ovanes Gagos oylu, Yurko Ovanes oylu Kevorovic, Ivaško Serçiy erespoçan oylu, Miklaš Yakub oylu, Stecko Harbur[t] oylu, Petre Ivaško oylu... de... -irkor a...er... -ylu [say] [Xačko Bełznosiç ermeni töräsiniñ (л. 1, запись 1).

Por'adoku etikçilärniñ

Boldu tvaganniñ 1067-sinä majisniñ 18-inä yıçpaškün, gat'oçigosluxuna der Melkisetekniñ, padşaxlıçına aniñ biylikiniñ üçünçi Zigmuntnuñ, starostalıçına pan Aleksander Valentiy Kalinovskiyniñ, voytluxuna slavetniñ Lukaš Hrickoviciñij da yanına bolgan antičkänläрниñ na im'e: baron Nigol da Ago erespoçanlarniñ, Gureç, Ovanes Gagos, Ivaško, Miklaš, Stecko, Petre, Isay, Kirkor, Xačko da özgälärniñ.

Bügünçij zupelniy törägä keldilär obličn'e učiviy Ovanes Kurkulis starşiy da Gureç der Ago kiyövü mlođşiy ceçmistrlar da barı çardaşlar etikçiläri ermeni töräsiniñ da podat ettilär kensi ceç sinduxunuñ eskidän nadaniy da postanov'oniy bractvolarin, çaysin hali ponovit ettilär barı spuln'e ortalarına por'adok bilä posluşenstvo üçün alay törägä, neçik ortalarına, a bu privileylärgä körä padşahlardan aniñ biylikläриндän şçodrobliv'e bizgä nadaniy da törä bilä da nemiç etikçiläri üsnä preziskanıy peşädän utru, çaysi üçün nemiç etikçiläri bilä v'eçniy çyoda aktalar bilä roborovaniy boldu da padşahnıñ aniñ biylikiniñ privileyi bilä konfirmovaniy, çaysi por'adoknu spisat etip podat ettilär da žadat ettilär ayalardan, ki, kensi törä çuvatı bilä aprobovat etip, aytkaylar Aktaga yazmaga. Açalar, zrozumit etip žadan'elärin etikçilärniñ, veyrit etip alay eskidän kensilärinä nadaniy bractvolarin, tuđziş haligi ponov'oniy por'adoknu, çaysilarin igi tergädilär da ne ki sluşniy edir por'adokka potrebniy, ani kensi popravasi bilä aprobovat ettilär da, barçani v mocı çaldirip, bekliktä çaçovat ettilär, çaysi por'adok söz sözdän bu türlüdür.

Во имя Бога Иисуса Христа.

Начали писаться акты Армянского суда города Каменца года 1066, февраля 20 [1617 марта 2], в четверг, в войтовство славного Лукаша Грицковича и тогдашних присяжных Армянского суда, а именно: барона Нигола и Аго, старост, Гурега, сына Дирадура, Ованеса, сына Гагоса, Юрко, сына Ованеса Кеворовича, Ивашко, сына старосты Сергея, Миклаша, сына Якуба, Стецко, сына Гарбурта, Петре, сына Ивашко, диакона Киркора, сына [...], Исая, Хачко Безносого.

Устав сапожников

Было года 1067 [1618], мая 18 [28], в понедельник, во времена католикоса отца Мелкиседека, короля его величества Сигизмунда III, старосты Александра-Валентия Калиновского, войта славного Лукаша Грицковича и действующих при нем присяжных, а именно: барона Нигола и Аго, старост, Гурега, Ованеса, Гагоса, Ивашко, Миклаша, Стецко, Петре, Исая, Киркора, Хачко и других.

В нынешний полный суд пришли лично почтенный Ованес Куркулис, старший, и Гурег, зять отца Агопа, младший цехмистры, и все члены братства – сапожники армянской юрисдикции и подали издавна предоставленные и установленные [правила] своего цехового братства, которые они теперь все вместе согласно существующему между ними порядку обновили ради ответственности как перед судом, так и между собой. А братство это было щедро предоставлено нам их королевскими величествами в соответствии с теми привилегиями и получено для этого ремесла в судебном порядке в спорах с польскими сапожниками, и вечное согласие об этом с польскими сапожниками закреплено актами и подтверждено привилегией его величества короля. Этот устав, переписав, они подали и потребовали от старейшин, чтобы те своей законной силой апробировали и велели записать в акты. Старейшины, уяснив требование сапожников, сверили издавна предоставленную им привилегию на братство с обновленным теперь уставом, проанализировали, и, поскольку он оказался резонным и необходимым ради порядка, апробировали его и со своими поправками, оставив все в силе, ввели его в действие. Который устав дословно таков.

Belgili etiyirbiz barčasina haligi bolganlar-ga da sonra kelgänlärge dä bilmäga, ki biz Ovanes Kurkulis staršiy da Gurey der Agop kiyövü mlodšiy ceḡmistirlar rokoviü bu yilga obraniü da barča ḡardašlar na im'e: Xaragöz Žamgoč, Varteres Nazu oylu, Seriy Yačeres oylu, Dzerig Rumḡodža oylu, Varteres Nimka, Yakub Xaratatul kiyövü, Varteres Kirkor oylu, Yurko Delidädu, Sultan Ovanes kiyövü, spuln'e zasist etip, ani tergädiḡ, ki ortamizga alay ceḡa spravalarina, nečik özgä işlärda ulu n'eposluštenstvo da aniḡ artından sunduḡumuzga ulu eksiklik boluyir, preto, zabihat etip aḡar, aldiḡ alnimizga eskidän bizim ceḡamizga nadaniü bractvonu da por'adoknu posluštenstvovan utru alay törämizgä, nečik ceḡamizda ortamizga bolgan, ḡaysin, ponovit etip, bu türlü postanovit ettiḡ.

1. Ävälgä. Här yil surp Torosnuḡ 8-inä bolgay ortamizga elekciya töräniḡ bilmäḡi bilä, ki ḡardašlar, kimni dä sövsälär da kläsälär, ortalarından 2 ḡardaš ceḡmistir taḡlagaylar, birin staršiy da birsin mlodšiy, ḡaysilari borčlu bolgaylar antni oddat etmä ceḡmistirliḡ üsnä, ki törägä posluštenstvo körgüzgäylär, a anttan sonra trvat etkäylär v moci čaḡ bir yilga anča, yänä elekciyaninḡ kününä, do tego borčlu bolgaylar barä ḡardašlar aralarina poslušniü bolma dḡurum tibinä ašaya yazilgan por'adokka körä. A egär ḡaysi ḡardaš klämäsä posluštenstvo ciḡamizga körgüzmä da ḡaysi artikuluna por'adoknuḡ sprečivniü bolsa, na aniḡki ḡardašni ciḡada sḡacka zamanında dḡurum bilä opisaniü karat etkäylär, ḡaysi dḡurumlarni, kensi aralarina yiüip, sunduḡka ḡoygaylar ceḡa keräkinä. Do tego ceḡmistirlarni taḡlagandan sonra staršiyda bolgay sinduḡ diftälari bilä da mlodšiyda ačḡi ceḡ sunduḡunuḡ.

2. Daḡin da sḡackamiz här 2 haftada bolgay, ḡayda ki, zasist etip, barča işlärimizni da potrebanä ceḡamizniḡ spuln'e barimiz körgäybiz. A sḡacka bolgay staršiy ceḡmistrniḡ övünä, ḡayda ki sinduḡ bolsa ciḡaniḡ, anda olturgaybiz. Anda ž här usta borčlu bolgay sinduḡka birär šeley bermä. A egär usta kečikip kelsä sinduḡ açilgandan sonra, aniḡki usta bergäy dḡurum 2 hroš. A egär sprava körülsä da sinduḡ uzaḡlansa da sonram kelsä ya tiž kelmägäy sḡackaga, šähärdä bolup, aniḡki usta ḡalgay dḡurum 6 sbg.

Доводим до сведения всех, ныне сущих и тех, которые придут впоследствии, что мы, Ованес Куркулис, старший, и Гурег, зять Агопа, младший годовые цехмистры, избранные на этот год, и все члены братства, а именно: Харагоз Жамгоч, Вартерес, сын Назу, Сергей, сын Хачереса, Дзериг, сын Румходжи, Вартерес Нимка, Якуб, зять Харататула, Вартерес, сын Киркора, Юрко Делидаду, Султан, зять Ованеса, совместно засеяв, выяснили, что среди нас как по делам цеха, так и в других делах случается большое неповиновение, а из-за него и большой убыток нашей казне, а потому, упреждая подобное, мы приняли во внимание издавна предоставленное нашему цеху братство и устав и ради ответственности как перед судом, так и между собой в нашем цехе обновили его и постановили следующее.

1. Первое. Ежегодно на восьмой день после св.Тороса среди нас с ведома правления (суда) должны проводиться выборы, чтобы члены братства, кого предпочтут и захотят, выбирали из своей среды двух членов братства цехмистрами, одного старшим, а второго младшим, которые должны будут присягнуть на цехмистрство, что будут проявлять повиновение суду, а после присяги будут полномочны в течение года вплоть до дня новых выборов. Также все члены братства должны будут поддерживать между собой дисциплину под угрозой штрафа в соответствии с уставом. А если какой-нибудь член братства не пожелает проявлять повиновение нашему цеху вопреки определенной статье устава, то такого члена братства во время цеховой сходки будут наказывать описанным штрафом, и эти штрафы, собрав между собой, положат в сундук на потребности цеха. Также после избрания цехмистров у старшего должен находиться сундук с книгами, а у младшего ключ от цехового сундука.

2. Также каждые две недели должны быть наши сходки, на которых мы, засеяв, должны вместе рассматривать все наши дела и потребности нашего цеха. А сборы должны быть в доме старшего цехмистра: где будет цеховой сундук, там мы и должны заседать. Тогда же каждый мастер должен будет дать в сундук по одному шелягу. А если какой-нибудь мастер опоздает и придет, когда уже сундук будет отворен, то обязан уплатить 2 гроша штрафа. А если уже будут рассматривать дела и сундук будет затворен, а он придет после этого, а также если вообще не придет на сходку, будучи в городе, то такой мастер обязан уплатить 6 грошей штрафа.

3. Dayi da sprava körülgändä sindux artina egär çaysi usta çulaç etmäsä ceç potrebasın, ki bilgäy zdan'esin aytma, kelsä votunk üsnä bermä, da özgä n'epotrebniy gälädžini etkäylär aralarına ya özgäsinä preškoda etkäylär votunkta, aniñki usta çalgay džurum hroš eki.

4. Dayi da bolsun şacka vaçtında, bolsun özgä potrebada, çaçan ki ustalar yiylsalar ceçmistirniñ övündä sprava körmä, da çaysi usta, çolonmiyin, ceçmistirdan ketkäy ya tiž, uzaçlanmiyin sindux, odiydit etkäy, na aniñki usta çalgay džurum sinduxka 6 sbg da ustalarga 6 sbg.

5. Dayi da bolsun şackada, bolsun özgä potrebalarda sindux artından olturmaga povin'en bolgaylar ustalar här biri kensi yerinä olturmaga diftargä körä: çaysi dayi ilgäri ceçka kirdi da yazildi, aniñ dayi ilgäri yeri bolgay. A egär çaysi usta kensi yerinä olturmasa da özgä ustanıñ yerinä oltursa, na çalgay džurum 2 hroš sinduxka, a olturmaçları bolgay emin. A egär çaysi usta, neçik yoyarı yazılğandır, spravanı çulaç etmäy da gälädži etkäy, aniñki usta karanıy bolgay yoyarı yazgan džurum bilä. A egär çaysi usta, tanımıyin hörmätin kensiniñ sindux artından, çaçan açılğan bolsa, da dotikat etkäy çaysi ustanıñ hörmätinä söz bilä, na aniñki usta çalgay sinduxka džurum 3 bezmen balayuz da venzenliç bilä dä karanıy bolgay.

6. Dayi da egär rast kelsä šähärdä ölü da iyäsi ölüniñ potrebovat etsä ciçamizni biznim, borçlu bolgay yiymaçtan çardaşları 4 sbg bermägä. Andan soñra barı ustalar borçlu bolgaybiz barmaga 2 geron bilä, a iyäsi ölüniñ povin'en bolgay här gerondan 3-är sbg bermä sinduxumuzga, çıçarıp ciçada bolgan çardaşları, çaysıları bir nemä borçlu bolmaylar bermä.

7. Dayi da egär potreba körgüzsä çardaşları yiyma ciça potrebasına, bolsun ölügä ya özgä işlärdä, da ceçmistr nišan yebersä, ki yiylgaylar ustalar, borçlu bolgay här usta nišanı birsi ustaga yebermä, zatriimat etmiyin. A çaysi usta nišanı zatriimat etsä, na çalgay džurum 12 sbg, do tego här usta borçlu bolgay poslušenstvo körgüzüp kelmä. A çaysi usta, bolup šähärdä, kelmäsä, aniñki usta çalır sinduxka džurum 6 sbgliç balayuz, çaysi sbgdan balayuzga yiğan ustalar ceçmistirlar bilä borçlu bolgaylar 2-šär geron etmä: biri bolgay surp Asduadzadzingä, da birsi surp Nigolga jişadag keçmişlär džanı üçün.

3. Также если какой-нибудь мастер во время рассмотрения дел после закрытия сундука не будет внимателен к потребностям цеха, чтобы суметь высказать свое мнение и заявить, когда придется, свой голос, а тем временем будет вести ненужные разговоры и препятствовать другим в работе, такой мастер обязан уплатить 2 гроша штрафа.

4. Также во время собрания или когда мастера ради других потребностей цеха соберутся в доме цехмистра рассматривать дела, и какой-то мастер, не отпросившись у цехмистра, уйдет прочь, или же уйдет до закрытия сундука, такой мастер обязан уплатить 6 грошей штрафа.

5. Также во время собрания или когда будут заседать по другим насущным вопросам, мастера должны сидеть каждый на своем месте, согласно книге: кто раньше вступил и записался в цех, того место должно быть впереди. А если какой-нибудь мастер не будет сидеть на своем месте и сядет на место другого мастера, то обязан уплатить 2 гроша штрафа, а место свое пусть знают в точности. А если какой-нибудь мастер, как описано выше, не будет слушать дела и будет болтать, такой мастер должен быть наказан штрафом, описанным выше. А если какой-нибудь мастер, забыв о совести, после открытия сундука будет унижать другого мастера словами, такой мастер обязан уплатить в казну 3 безмена воску штрафа и должен быть наказан тюремным заключением.

6. Также если в городе кто-то умрет и его родственник будет просить участия нашего цеха, то мы должны, собрав членов братства, дать 4 гроша. После этого все мы, мастера, должны пойти с двумя большими восковыми свечами, а родственник покойного обязан за каждую свечу дать в наш сундук по 3 гроша, за исключением членов цехового братства, которые не должны давать ничего.

7. Также когда возникнет необходимость собрать членов братства для нужд цеха – ради покойника или по другим делам – и цехмистр пошлет знак, чтобы мастера собрались, то каждый мастер должен без задержки передать знак другому мастеру. А кто из мастеров задержит знак, обязан уплатить 12 грошей штрафа. Притом, каждый мастер обязан проявить повинование и явиться. А если кто из мастеров, будучи в городе, не явится, такой мастер обязан дать в казну воску на 6 грошей, а из этих денег, собранных на воск, мастера с цехмистрами должны изготовить 2 большие свечи – одну для [церкви] пресв. Богородицы, а другую – для [церкви] св. Нигола – в память умерших душ.

8. Daḡi da egār rast kelsä, ki ermeni töräsindän kişi tas etsälär da törädän aniñ üçün aňlatkan bolsa, na borçlu bolsarlar ceḡmistirlar, ustalarni oboslat etip, aňlatma da barça ustalar povin'en bolsarlar yaray bilä çixmaga, alay, neçik altinçilar da tükçilär ermeni töräsiniñ. A egār çaysi usta klägäy çarşi bolma buñar da çixmagay, na çalgay džurum 3 som sinduxka.

9. Daḡi da egār işçi kläsä usta yazılma, äväl borçlu bolsar ustatın körgüzmä, kimdä peşamizni övräniptir, andan vivedicca bolup, povin'en bolgay kensi çolunuñ hünärin biznim peşamizniñ işläp, barça ustalarga körgüzmä, budur ştuka etik türk üslüpündä, albo ne ki ustalar aytsalar, ki bolmagay yanına ne bir usta, da ne bir işçi övrätüçi, çaysi ştukanı çaçan kläsä biçmä da işlämä, povin'en bolgay cixaga aňlatma, ki çardaşlar mlodşiy usta aniñ üsnä çoygaylar, ki aniñ alnina biçkäy da işlägäy, ki ol baçkay, ki ne bir usta, da ne bir işçi övrätüçi çatına bolmay da kensi dä övrätmäy. A pokazat etkändän soñra hünärin kensiniñ ustalarga, egār ustalar biyän-sälär, na prin'at etkäylar kensin aralarına usta, çaysi ki borçlu bolur sinduxka 5 fli sbg bermä, da 2 bezmen balayuz geronlarga, da 3 sbg diftär haçi, da ustalarga kolaciya čest etkäy, andan soñra barı posluşenstvonu da çuluxnu här iştä ceça potrebasiña oddavat etkäy anginča, neginča ki özgäsi artından usta yazılgay.

10. A egār çaysi usta, bu yerli bolup, kläsä peşamizni işlämä, borçlu bolgay aramizga yazılma da diftär haçi 3 sbg bermä, andan soñra 5 fli bilä 2 bezmen balayuz sinduxka, da ustalarga čest etmä, budur kolaciya, da çulluxun, alay že här iştä, neçik mlodşiy usta, povin'en bolsar oddavat etmä çax özgäsi artından yazılginča.

11. A egār kelgän bolsa yat mämläkättän da klägäy usta yazılma etikçi peşasindä, äväl borçlu bolgay vıvodun bermä, ne türlü ki hörmätli ložadandır, a çaçan ki ani körgüzsä, na priyentiñ bolgay ustaliçka da yazılgay diftärimizgä, berip 3 sbg diftär haçi, andan soñra borçlu bolsar 7 fli sbg bermä sinduxka, da 2 bezmen balayuz, da kolaciya ustalarga etmä, da alay že çulluxun da barı posluşenstvonu här iştä oddat etmä anginča, neginča ki özgäsi artından usta yazılgay.

12. Daḡi da yoluxsa ustaga šegert övrätmä, borçlu bolgay kensi üçün ustalarga aňlatmaga da, 2 yıl övrätip, vol'niy etmägä kensin, ki işçi bolgay aşaya yazılğan por'adokka körä. Daḡi da ustaga yazılğan ustalar arasına erkli bolmagay

8. Также если случится, что убьют человека армянской юрисдикции и суд даст об этом знать, цехмистры должны оповестить мастеров, и все мастера должны выйти с оружием, так же, как ювелиры и сукновалы армянской юрисдикции. А если какой-нибудь мастер воспротивится и не выйдет, обязан уплатить 3 копы штрафа.

9. Также если рабочий пожелает записаться мастером, сначала он должен показать своего мастера, у кого он научился нашему ремеслу, и, рекомендовавшись от него, должен будет показать всем мастерам ловкость своих рук в нашем ремесле, т.е. искусство изготовления сапог турецкого фасона или чего иного, что прикажут мастера, и чтобы не было при нем ни мастера, ни рабочего-наставника. И когда захочет показать свое искусство кроить и изготавливать, то должен заявить в цех, дабы мастера посадили рядом с ним младшего мастера, чтобы при нем он покроил и изготовил, а тот чтобы следил, дабы ни мастера, ни рабочего-наставника рядом с ним не было и его не учили. А после того, как покажет мастерам свое искусство и мастерам понравится, они примут его в свои ряды как мастера, за что он должен будет дать в кассу 5 флоринов деньгами, и 2 безмена воску на свечи, и 3 гроша за запись в книгу, и ужин в честь мастеров, и после этого должен проявлять повиновение и выполнять всяческие поручения по всем делам для нужд цеха, пока после него не запишется мастером кто-то иной.

10. А если какой мастер, будучи человеком местным, пожелает заниматься нашим ремеслом, обязан записаться к нам и уплатить 3 гроша за запись в книгу, а потом дать 5 флоринов и 2 безмена воску в казну и ужин мастерам, и также выполнять всяческие поручения как младший мастер, пока после него не запишется кто-то иной.

11. А если придет кто-то из чужой страны и пожелает записаться мастером в наш сапожный цех, то сначала он обязан представить справку, что он достойного происхождения, а когда ее представит, должен быть принят в мастера и записан в нашу книгу, уплатив 3 гроша за запись в книгу, а потом обязан дать 7 флоринов в кассу, и 2 безмена воску, и ужин мастерам, а также выполнять сяческие поручения по всем делам для нужд цеха, пока после него не запишется мастером кто-то иной.

12. Также если случится мастеру учить ученика, он должен заявить о нем мастерам и после 2 лет обучения освободить, чтобы стал рабочим согласно описанному ниже порядку. Также мастеру, который записался в мастера, до года после записи в мастера

bir yılga anča yazılğandan soñra usta ne šegert övrätmä, ne işçi tutma. A egär ki važicca bolsa ya šegert övrätmä, ya işçi tutma, na çalgay dźurum sınduxka 3 som. A egär rast kelsä, ki bergäylär šegert övrätmä, na usta ol šegert üçün alay že borçlu bolgay ustalarga aňlatma, da ol šegertni 6 hafta yanına tutma, aniñ üçün ki egär biyäsälär biri birinä, a biyängändän soñra bariškay šegertniñ iyäsi ustası bilä, neçä yılga toxtatsalar, ani ustası šegertniñ diftargä kövürgäy barişkan rokun, da çalgay šegerti ustası bilä bermä sınduxka 12 sbg. A egär ki šegert övränsä usta yanına peşä da, çuluxun tügäl etmiyin, ketkäy ustasından, aniñki šegertniñ yeri bolmagay ne bir usta yanına işlämä, da erkli bolgay ustasiniñ, çayda da ki kensin tapsa, ciçaniñ bilmäçi bilä almaga kensin. A egär ki çaysi usta kläsä aniñki ketkän šegertni da alıp işlätkäy yanına, na çalgay dźurum sınduxka eki som.

13. Dayi da egär šegert, pristoyñ'e ustası yanına keçiniñ, tügälläsä çulluxun rokuna anča naznaçoniy, na povin'en bolur işçi yazılma, da sınduxka borçlu bolur 6 sbgliç balayuz, da başça ustalarga 6 sbg bermägä, andan soñra ustası yanına kensin övrätkän etkäy etikçilik 5 hafta da bolgay haçi haftada 3-är hroš. A çaçan 5 haftası çiyäsa, na ten čas erkli bolgay kensinä, çaysi ustaga da kläsä, barma olturma, da haçi bolsar 6-šar sbg haftada.

14. A egär aniñki işçi bolsa, ki başçargay biçmä här türlü işläрни, alay etik, başmaç, çizma da här türlü işläр, ki hadirni bergäy ustasına, aniñ haçi bolgay 15 sbg nakladdan başça. A egär bersä naklad, na haçi 6 hroš bolgay, do tego eski yasamaçta işçilärniñ bolgay, çiyarip bunu: egär ulu taban bolsa salma etikkä ya özgä işkä ya tiž bütün taban keräk bolsa, ol bolsar ustaniñ, a sökük bolsa ya azgäna taban keräk bolsa, ol bolgay işçilärniñ, vřaku ž ne çadar da işçi bolsa usta yanına, ortaç işlägäylär da sbgsin paylagaylar aralarına; dayi da egär işçi söz etkäy bir usta bilä, ki barip yanına işlägäy, da bespeçit etip ustani, kelmäsä da barsa özgä usta yanına işlämä, aniñki işçi çalgay sınduxka 2 bezmen balayuz da ustalarga 8 hroš dźurum.

15. Do tego egär çaysi usta ceçta bolgan aramizda ustaniñ işçisinä artkay yanından ya yalin arttırgay da yanına algay, aniñki usta çalgay dźurum sınduxka eki bezmen balayuz da ustalarga 8 hroš.

нельзя держать ни ученика, ни рабочего. А если отважится взять ученика или рабочего, то обязан уплатить в кассу 3 копы штрафа. А если ему позволят взять ученика, то мастер обязан также заявить мастерам и держать того ученика 6 недель у себя, чтобы выяснить, понравятся ли они друг другу, а после того, как им понравится, опекун ученика с мастером должны договориться и определить, на сколько лет, и тогда мастер ученика обязан записать установленный срок в цеховую книгу, а ученик вместе с мастером обязаны уплатить в кассу 12 грошей. А если ученик, учась ремеслу у мастера, не будет выполнять всех батраческих обязанностей и уйдет от мастера, то такому ученику не должно быть места для работы ни у одного мастера, и за его мастером должно быть право забрать его с ведома цеха, где бы он его ни нашел. А если какой-нибудь мастер захочет взять такого ученика-беглеца и предоставить ему работу, то он обязан уплатить в казну 2 копы штрафа.

13. Также если ученик, прилично живя у мастера, дослужит до определенного срока, он должен записаться в рабочие и обязан дать в казну воску на 6 грошей и 6 грошей другим мастерам, а потом пусть занимается сапожным делом у мастера, который его учил, 5 недель, и его еженедельная плата должна составлять 3 гроша. А когда пройдут те 5 недель, он имеет право пойти жить к тому мастеру, к которому захочет, а плата его должна составлять 6 грошей в неделю.

14. А если рабочий окажется способным изготавливать любые вещи – сапожки, ботинки, сапоги и какие угодно изделия, и будет отдавать мастеру готовое, то его плата должна составлять 15 грошей, при его материале. А если материал будет давать мастер, то плата должна составлять 6 грошей. При ремонте старой обуви материал будет за рабочим, с той оговоркой, что когда нужно ставить большую заплату на сапог или другую вещь или когда нужна целая подошва, то пусть дает мастер, а когда надо ставить малую заплату или нужна малая подошва, то пусть дает рабочий. Но, сколько бы рабочих ни работало у мастера, пусть работают совместно и делят деньги между собой. Также если рабочий договорится с определенным мастером, что пойдет к нему работать, и, уверив мастера, не придет, а пойдет работать к другому мастеру, то такой рабочий обязан дать в казну 2 безмена воску и 8 грошей штрафа мастерам.

15. Также если какой-нибудь мастер уговорит рабочего уйти от мастера нашего цеха, и прибавит ему зарплату, и возьмет к себе, такой мастер обязан уплатить штраф в казну два безмена воску и 8 грошей мастерам.

16. Daḡi da işçilär povin'en bolsarlar här ay şxackaga kelmä, çaçan ustalar olturma kläsälär şxackada, da povin'en bolsarlar sinduḡka bermä ayda birär şeleh.

17. A egär çaysi usta yanina işlägäy işçi, ciḡamizgä yazilmıyın, ya ol usta, çaysiniḡ yanina işliyr, aḡlatmagay ceḡmistirlarga, aniḡki usta çalgay dḡurum 8 hroş sinduḡka, do tego bir işçiniḡ da bir şegertniḡ erki bolmagay forma alma bilmäḡindän başça ustasiniḡ dḡurum tibiḡa.

18. Daḡi da egär çaysi usta işçisi bilä ortay peşämizni işläsä da aniḡ üçün sezilsä, na aniḡki usta çalgay dḡurum 14 hrivna sinduḡka.

19. Do tego egär çaysi işçi usta yanina işläsä da say işin çatlatsa, ya tiḡ küydürgäy, ya çarartkay, ya tikişin alganda tabanin keskäy ya saḡt'anin da aniḡ üçün ustası kelgäy ciḡa alnina da gile etsä, aniḡki işçi bergäy dḡurum sinduḡka bir bezmen balayuz, da ustalarga dḡurum 4 hroş, da ustasina zıyanin tölägäy.

20. Daḡi da egär bolsa aniḡki usta, ki, ciḡamizda yazilmıyın, aramizga çolunmıyın da oznaymit etmiyın, işlägäy peşämizni, aniḡkibik ustanı ur'adniḡ bilmäḡi da viži bilä erkimiz bolgay zabrat etmä, çaysi zabor yarimi bolsar ur'adniḡ da yarimi ciḡamizniḡ.

21. Daḡi da egär yoluḡsa ceḡmistirga yolga ketmä, borçlu bolgay ceḡmistirliḡin çaysi ustaga simarlap zdat etmä. A egär çaysi usta klämäsä prin'at etmä, aniḡki usta çalgay sinduḡka dḡurum 2 bezmen balayuz. Do tego potreba körgüzsä, ki ceḡmistirlar çaysi usta spravası üçün çaydesä işkä yebersälär, aniḡki usta, ne bir mahana etmiyın, bargay. A çayda ki çulaḡ etmäsä da barma klämäsä, na çalgay sinduḡka aniḡki usta dḡurum yarim bezmen balayuz.

22. Daḡi da egär çaysi usta peşädän kimsägä yaman iş işläsä da işniḡ iyäsi kelip ceḡmizga gile etsä işlägän ustanıḡ üsnä, na ol usta karanıy bolgay dḡurum bilä, budur bergäy balayuz 2 bezmen sinduḡka da 4 hroş ustalarga, a iyäsin borçlu bolgay çolma zıyanı üçün.

23. Daḡi da egär usta oylanları klägäylär atalariniḡ peşäsin övränip da usta olturma kensinä ayrı ölümündän soḡra atasiniḡ, tek borçlu bolgay bermä ustalarga kolaciya, da özgä podatoktan vol'niy bolgay. A egär tirlikinä atasiniḡ kläsä usta kensinä olturma, borçlu bolgay bermä atasiniḡ etkän çardžina körä ciḡaga kirgändä, ne ki atası beriptir, aniḡ yarimin, da bolgay usta.

16. Также рабочие должны ежемесячно ходить на собрания, когда мастера хотят заседать, и должны давать в кассу по одному шелягу в месяц.

17. А если у какого мастера будет работать рабочий, не записанный в наш цех, и тот мастер, у которого он работает, не уведомит цехмистров, такой мастер обязан уплатить 8 грошей штрафа в кассу. Также ни один рабочий и ни один ученик не имеет права брать колодку без ведома своего мастера под угрозой штрафа.

18. Также если какой-нибудь мастер занимается нашим ремеслом совместно со своим рабочим и об этом станет известно, то такой мастер обязан уплатить в казну 14 гривен штрафа.

19. Также если какой рабочий работает у мастера и порвет какую-то вещь, или пожжет, или зачернит, или, выбирая шов, прорежет подошву или сафьян и его мастер придет в цех и заявит об этом, такой рабочий обязан уплатить штраф в казну один безмен воску и мастерам 4 гроша, а своему мастеру обязан компенсировать убыток.

20. Также если окажется мастер, не записанный в наш цех, не попросившийся к нам и не заявивший о себе, но занимающийся нашим ремеслом, мы имеем право с ведома суда и с помощью судебного пристава конфисковать у такого мастера [наработанное], половина которого должна принадлежать суду, а половина – нашему цеху.

21. Также если придется цехмистру уехать, он обязан передать цехмистрство кому-то из мастеров. А если тот мастер не захочет принять, то такой мастер обязан уплатить в казну 2 безмена воску штрафа. Также если цехмистру надо послать определенного мастера куда-нибудь по делу, тот мастер должен пойти без никаких возражений. А если не послушает и не захочет идти, то останется должен полбезмена воску штрафа в казну.

22. Также если какой мастер сделает кому-то некачественную вещь и владелец той вещи придет в цех и заявит на того мастера, мастер должен быть наказан штрафом, т.е. должен дать в казну 2 безмена воску и 4 гроша мастерам, и обязан просить прощения у владельца относительно убытка.

23. Также если сыновья определенного мастера пожелают, научившись отцовскому ремеслу, стать самостоятельными мастерами после смерти своего отца, они обязаны только дать ужин мастерам, а от других налогов должны быть свободны. А если кто захочет стать самостоятельным мастером при жизни своего отца, то обязан дать половину того, что дал отец при вступлении в цех, и будет мастером.

24. A egär çaysi usta klägäy yoyari yazilgan por'adoknuj artikuluna çarši bolma da poslušenstvo körgüzümä albo ceħmistirlarniñ da ustalarñiñ toxtatkan işlärinä cıxa olturgan vaħttta, alay že çarši bolgay, na aniñki usta karanıy bolgay bilmäçi bilä töräniñ yoyari yazilgan dźurum bilä, budur 14 hrivna, çaysiniñ geši töräniñ bolsar da geši ciħamizniñ sinduħuna bolgay.

Bu por'adoknu etikçilärgä men, Yakub Bartošovic, na ten čas ermeni yazučisi, skorigovat etip, yazdim, çaysi por'adoknu egär kim dä kolvek na potim sarnasa, na unutmagay meni dä keçmišlär arasına, "Hajr mer" aytip, aħmaga (л. 160-161 об.).

Конец книги:

Tügälländi bu aktalar atına Biy Teħriniñ tvaganniñ 1068-inä hogdemporniñ 6-sına (л. 314 об., запись 3).

24. А если какой-нибудь мастер не хочет подчиняться статьям написанного выше устава или решениям цехмистров и мастеров, принятым на заседаниях, такой мастер должен быть наказан с ведома суда названным выше штрафом, т. е. 14 гривен, половина которых должна принадлежать суду, а половина – казне нашего цеха.

Этот устав сапожникам я, Якуб Бартошович, на тот момент армянский писарь, откорректировал и переписал, и если кто-то потом будет читать этот устав, пусть не забудет и меня помянуть среди упокоившихся и прочтет «Отче наш».

Закончены эти акты во имя Господа Бога года 1068 [1619], октября 6 [16].

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 28 (4414)

Актвая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 7 [17] октября 1068 [1619] г., четверг (л. 1) – 29 декабря 1070 [8 января 1622] г., суббота (л. 276 об., запись 5).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке в армянской графике.

Бумага, формат 26,5 x 40 см. Водяные знаки:

- 1) буквы F-P под крестом на щите, 4,5 x 3,8 см;
- 2) Лилия, 4,6 x 5,6 см;
- 3) островерхий шлем с подбородником на щите и буквой V над щитом, 4 x 5,4 см. Объем 392 л. Нумерация: 0, 0, 1-276, 0, 0.

Переплет из темно-коричневой кожи с тиснением сверху: Acta Prawa Ormieskieo.

Письмо армянское, нотгир, 50-55 строк на странице по 80-90 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на титуле: № 17; 1618, 19, 20; на обороте следующего листа: 1619.

Начало книги:

Anun Asduđzoj Jisusi K'risdosi.

Başlandi aktalari ermeni töräsiniñ Kamenec šähäriñiñ yazılma tvaganniñ 1068-sinä hogdemporniñ 7-sinä, kiçaynakün, voytluħuna slavetniy İvaško, Serhiy erespoħan oylunuñ (л. 1, запись 1).

Во имя Бога Иисуса Христа.

Начали писаться акты Армянского суда города Каменца года 1068 [1619], октября 7 [17], в четверг, в войтовство славного Ивашко, сына старосты Сергея.

Отдельные тексты:

Magda Malarka başıñiñ Yurko oyluna

Nögärikün [tvaganniñ 1068-sinä hogdemporniñ 26-sına]. Bügüñgi törägä oblič'e kelip uçıva Magda, uçmaħli dźanlı Varteres Malar siħari, tul

Дарственная Магды Малярки сыну Юрко

Во вторник [25 октября 1068 / 4 ноября 1619 года]. Почтенная Магда, жена покойного Вартереса Маляра, вдова, лично придя в нынешний суд, по

pozostaliy, uçciviy Varteres, kensi kiyövü, op'ekun ötläş, bu aktka dobrovoln'e privžentiy, podat etti törägä yazov üsnä pevniy zeznan'e, çolup, ki bolgay aktlarga priyentiy da inserovaniy, neni ur'ad prin'at etti, çaysi yazov söz sözdän bu türlüdür.

«Men, Magda Varteres Malâr sijnari, bolup say tenimdä da fikirimdä tügäl, bolmiyin kimsädän primušoniy, evet kensi yaçşî erkimdän Varteres kiyövüm op'ekun ötläş zeznavat etip yaziyirmen oyluma benim Yurkoga oylum üsnä pñipadat etkän bir payni, a ki benim üsnä altinçî pay neçik anaga pñipadat etiyir džan ülüşü, ol payni bu türlü zeznavat etiyirmen, ki egär oylum benim Yurko meni igi baçsa ölüm künümä ança, saçlama meni, neçik tiyär här oyluga anani saçlama, zera köp pñipadok bar adam oylu üsnä, neçik çastaliç, alay çartliç da özgä buñar podobniy, ki meni barçada baçkay yalyizimni da ayir künlärimä çarşî kelgäy, na yaziyirmen kensinä ol benim üstümä pñipadat etkän 6-inçî payni da aniy potomoklarina, ki ölümümdän soñra bolgay alarniy, dügül özgä potomokuma, a egär meni saçlama klämäsä da çartliçima baçmasa, na erkli bolgay maña ol payni anar yazma, kim ki meni çartliçima baçsa da ayir künlärimä çarşî kelsä. Do tego, ki çaliptir ögäy atasindan Varteres Malardan malarskiy dazgah, ol dazgahnı da bu türlü yaziyirmen da bayışliyirmen meñilik zamanlarga oyluma Yurkoga da aniy potomoklarina bu sposob bilä, ki erkli bolgay maña, neçä džanim tenimdädir, islämä üstünä, neçik oylum isläsä, alay že men dä, bunu dokladat etip, ki ne benim erkim bolgay, da ni oylumnuñ aniyki dazgayni satma ya tusnaçlama, do tego oylumnuñ erki bolmay aniyki dazgayni ögäy atasindan çalğan benim övümdän 1 yergä çiyarmaga benim ölümümä ança, a ölümümdän soñra, ne kläsä, anı etkäy ol dazgah bilä, kensi erkinä bolgay: kläsä, tusnaçlama ya satma da kensi požitokuna aylandırma». Negä anda obličn'e turup Yurko Aksent Tügälbey oylu, buña barçaga anasiniy zeznan'esinä pozvolit etip, tutundu anasin ananiki ayir zamanlarina baçma, neçik çastaliçina, alay çartliçina da buñar podobniy, da kensi hroşu bilä yazildi, çoyup törägä pamentne (л. 7).

Limitaciya

Boldu tvaganniy 1069-una junvarnıy 4-sünä, nögarikün. Slavetniy Ivaško, Seriy erespoçan oylu, voyt, çuvatı bilä kensi voytluxunuñ barça spravalarnı alay pozovlardan, neçik dekretlärdän, alayoç özgä terminlärdän pñipadat etkän yetiškän ulu da haybatlı ulu künü üçün Džinuntunuñ Biyi-

своей доброй воле при посредстве своего зятя Вартереса, назначенного согласно актам опекуна, подала в суд письменное заявление с просьбой принять и внести в акты, с чем суд согласился. Это свидетельство дословно следующее.

«Я, Магда, жена Вартереса Маляра, будучи в добром здоровье и полном рассудке, никем не принуждаемая, по своей доброй воле, при посредстве своего опекуна, моего зятя Вартереса, свидетельствую и отдаю моему сыну Юрко часть наследства, которая приходится на него, а в отношении шестой части наследства, которая досталась от моего мужа мне, заявляю следующее. Если мой сын Юрко хорошо будет ухаживать за мной до самой моей смерти и будет беречь, как надлежит каждому сыну беречь свою мать, ибо много злосключений выпадает человеку: и немощь, и старость, и всякое иное, чтобы он ухаживал за мной в моем одиночестве, когда наступит мой тяжелый час. А я отписываю ему и его потомкам ту шестую часть, которая приходится мне, и пусть после моей смерти она достанется ему, а не кому иному из моих потомков. А если не захочет беречь меня на склоне лет и ухаживать, пусть будет за мной право отписать эту часть тому, кто обо мне позаботится, когда наступит мой тяжелый час. Кроме того, после его отчима Вартереса Маляра осталась мастерская художника (станок и принадлежности), о которых я записываю следующее. Я дарю ее на вечные времена Юрко, моему сыну, и его потомкам таким образом, чтобы за мной было право, пока еще моя душа в моем теле, работать в ней: и сын мой будет работать, и я. Приказываю, кроме того, чтобы ни я, ни мой сын не имели права продать или отдать в залог эту мастерскую. Также моему сыну не позволено вынести оставшуюся после отчима мастерскую из дому, а после моей смерти пусть делает с ней что хочет: в его воле заложить или продать и обратить себе на пользу». С этим заявлением своей матери Юрко, сын Аксента Тугалбея, встав тут же, согласился и обязался ухаживать за матерью в ее тяжелый час, как в болезни, так и на склоне лет, и в других подобных несчастьях, и за свои собственные деньги просил записать и уплатил суду памятное.

Лимитация

Было года 1069 [1620], января 4 [14], во вторник. Славный Ивашко, сын старосты Сергея, войт, властью своего войтовства все дела, которые согласно срокам исков, декретов и других назначений приходится на большой и благо-

mizniñ, odložit etip bu ž törä da çuvat tibiñä, bir nemädä narušit etmiyin, limitovat etti kelir yiçpašküngä anča, çïçarip zapislärni, zeznan'elärni da özgä muñar podobniy spravalarñi, tudžiš ekscesları da, çaysıları podliyat etmisärlär bu limitaciyaga, ne üçün çoyuldu törägä pamentne (л. 35).

Аялар апробоват етиләр артикүлләрнә резникләрниң

Boldu tvaganniñ 1069-una abrilniñ 26-sına, çankün. Slavetniy Ivaško Seriy erespoçan oylu voyt da yanına bolgan antičkänlär na im'e: baron Nigol da Yago, eki erespoçan, Gureç Diradur oylu, Lukaš Grickovič, Miklaš Yakub oylu, Kirkor Ago erespoçan oylu, Hačko Kirkor oylu, Kirkor Xaraçaš da özgäläri, belgili etiyirbiz barçasına hali bolganlarga da soñra kelgänlärgä dä bilmägä, ki keldilär alnimizga bizim Ovanes Panlarniñ, staršiy, da Yakub Seriy oylu, mladšiy, bu yılga obraniy staršiyleri reznikläрниң, da yanlarına bolgan Bedros Šinal oylu, Sahak Mamko, Simon Mamocko, Kirkor Simon oylu, Asvadur Angadž oylu, Nigol Avram oylu da özgäläri reznikläri ermeni töräsiniñ da žadat ettilär bizdän, ki kensilärinä dañi bu artikullarnı, çaysıların ki kensiläri çyodn'e uçvalit etiptirlär n'eposlušenstvoda utru ortalarına bolgan, a bu por'adokuna bunıñ alnına tvaganniñ 1064-sünä ayalар ašira kensilärinä bergän, çaysi artikullar söz sözdän bu türlü.

Bar ortamizga zviçay, ki här yıl obirat etiyirbiz aramizga eki staršiy, kimläрни çardašlar kläsälär, çaysıları trivat etiyirlär bir yılga anča, no n'ekturiy çardašlardan, sprečivniy bolup kensilärinä poslušniy bolma da çulaç etmä da klämäslär potrebasına sinduçnuñ, preto zabiçat etip anar, ki poslušenstvo ortamizga bolgay, uçvalit etiyirbiz anıñkibiklär üsnä džurum hroš dört, ki kim ki n'eposlušniy bolsa ya staršiyleriñ bolsun sçađzkada, bolsun sinduç potrebasına çulaç etmä klämäsä, na karaniy bolsar anıñki džurum dört hroš bilä.

Dañi da bar n'ekturiy çardašlar ortamizga, ki bolgan işlär üçün bolsun sçađzkada, bolsun sinduç artına, çaysıların körüp tergiyirbiz, na çïçip sçađzkadan bazarda obmavlät etip odnesit etiyirlär staršiyleriñ, na anı kläp poçamovat etmä, ki ol bolmay, toçtatıyirbiz anıñkilär üsnä dä džurum çroš 4, ki egär çaysi çardaš tapılsa, anıñki bolgan işlär üçün ortamizga bazarda yavit etkäy ya staršiyleriñ obmavlät etkäy, na ol çardaš karaniy bolgay anıñki džurum çroš dört bilä.

словенный праздник Рождества Господа нашего, отложил в тех же правах и силе, ни в чем не нарушив и не отменив, и лимитировал вплоть до следующего понедельника, за исключением записей, заявлений и других подобных дел, а так же эксцессов, которые этой лимитации не должны подлежать, о чем суду подано памятное.

Старейшины апробировали статьи мясников

Было года 1069, апреля 26 [1620 мая 6], в среду. Мы, славный Ивашко, сын старосты Сергея, войт, и действующие при нем присяжные, а именно: барон Нигол и Аго, старосты, Гурег, сын Дирадура, Лукаш Грицкович, Миклаш, сын Якуба, Киркор, сын старосты Аго, Хачко, сын Киркора, Киркор Харахаш и другие, доводим до сведения всех ныне сущих и грядущих, чтобы знали, что к нам пришли цехмистры мясницкого цеха Ованес Барский, старший, и Якуб, сын Сергея, младший, избранные на этот год, и с ними вместе Бедрос, сын Шиналя, Сагак Мамко, Симон Мамочко, Киркор, сын Симона, Асвадур, сын Ангаджа, Нигол, сын Аврама, и другие мясники армянского права и потребовали, чтобы мы утвердили им также и эти статьи, которые они сами согласовали между собой и сформулировали ввиду неповиновения, которое среди них случается. Эти дополнительные статьи к уставу, который им дали старейшины в 1064 [1615] году, дословно таковы.

Есть у нас обычай ежегодно выбирать среди себя двух старших: кого члены братства пожелают, те и будут действовать в течение года. Однако некоторые из членов братства, не желая проявлять перед ними послушание и повиновение, не прислушиваются к нуждам цеха. Следовательно, упреждая подобное, ради послушания среди нас, постановляем налагать на подобных членов братства штраф в 4 гроша: кто проявит неподчинение и не пожелает слушать старших на сходках или во время других цеховых мероприятий, должен быть наказан штрафом в 4 гроша.

Далее, есть среди нас такие члены братства, которые, выйдя из собрания, оговаривают на базаре старших, открыто говорят о делах, которые мы обсуждаем на сходках или других мероприятиях цеха. Поэтому, стремясь их укротить, дабы подобного не было, постановляем налагать на них штраф в 4 гроша: если случится член братства, который на базаре будет разглашать дела, бывшие между нами, или будет оговаривать старших, такой член братства будет наказан штрафом в 4 гроша.

Хaysi pridaniy artikullarni pan voyt aylar bilä, neçik slušniy da por'adokka potrebniy aprobovat etip, bekliktä çaldirdilar da aktaga yazma aytılar, ne üçün çoyuldu pamentne (л. 69 об.)

Конец книги:

Tügälländi yil tvaganniñ 1070-niñ voytluxunda pan Lukašniñ Hrickovic (л. 276 об., запись 5).

Эти дополнительные статьи господин войт со старшими, признав резонными и нужными для устава, апробировали, ввели их в действие и велели вписать в акты, о чем дано памятное.

Закончено по армянскому летосчислению в 1070 [1621] году в войтовство Лукаша Грицковича.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. 1, ед. хр. 29 (4415)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 2 [12] января 1071 [1622] г., среда (л.1) – 27 ноября 1072 [7 декабря 1623] г., четверг (л. 228).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке в армянской графике.

Бумага, формат 28 x 41 см. Водяной знак: островерхий шлем с подбородником на щите с буквой V над щитом, 5,4 x 4 см. Объем 232 л. Нумерация: 0, 0, 1-230.

Переплет из темно-коричневой кожи с тиснением вверху: Acta Prawa Ormieskieo.

Письмо армянское, нотгрир. 45-50 строк на странице по 80-90 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на титуле: № 18; 1622, 21, 23; на обороте следующего листа: ano 1622.

Начало книги:

Başlandi yañi da sítaralı yilniñ spravalari yazılma tvaganniñ 1071-niñ junvarniñ 2-sinā voytluxuna slavetniy Lukaš Hrickovicniñ (л. 1).

Начали писаться нового и счастливого года дела года 1071 [1622], января 2 [12] в войтовство славного Лукаша Грицковича.

Отдельные тексты:

Pavle da Zadig Brovar

Boldu tvaganniñ 1071-inā junvarniñ 2-sinā çankün slavetniy Lukaš Hrickovic voyt alnina da yanina bolgan antiçkänlärniñ na im'e: Ivaško, Miklaš, Kirkor, Haçko, Zadig da özgälari. Bügüngi törägä uçiviy Pavle Epranos oylu pripozvat etti uçiviy Zadigni Ovanes Brovar oylun zaçentiy spravaga, çaysi ki kensinā çarši tereçädän utru duvarında etkän azbarina podnesit etip edi, da pan voyt dekreti dä zaydit etti... (л. 1, запись 2).

Павле и Задиг Пивовар

Было года 1071 [1622], января 2 [12]5, в среду, перед славным Лукашом Грицковичем, войтом, и бывшими при нем присяжными, а именно: Ивашко, Миклашем, Киркором, Хачко, Задигом и другими. В нынешний суд почтенный Павле Епранос вызвал почтенного Задига, сына Ованеса Бровара, по начатому раньше делу, возбужденному против него по поводу окна, которое он сделал в своей стене в его двор, и по которому делу был выдан войтовский декрет...

Haçko sargawark' vlivek Yusufka

Boldu tvaganniñ 1071-inā nojempenniñ 13-sünä, çankün, slavetniy Lukaš Hrickovic voyt alnina. Kelip oblič'e, slavetniy Haçko sargawark' Kirkor oylu dobrovoln'e zeznat etti aytip, ki bar edi borçu uçmaçli dжанli Yakub Sefer oylunuñ slaçet-

Отступная диакона Хачко Юсуфу

Было года 1071 [1622], ноября 13 [23], в среду, перед славным войтом Лукашом Грицковичем. Придя лично, славный диакон Хачко, сын Киркора, добровольно заявил и сказал, что у по-

nij Stanislav Koren'ovskiygä törä zapisinä körä suma fli eki yüz pedrvarniñ 28-inä tvaganniñ 1055-sinä zeznaniy da kensi övü üsnä Uzun mahalädä bolgan varovaniy, çaysi borçnu aytilgan Koren'ovskiyy mana zlat etti barı yoçu zapisi töräsi bilä, zera aniñki borçnu kensinä töläp dosit etipmen, ne türlü ol zapis da vlivok bu ž töräniñ aktasında dahı ken opivat etiyir; bügün aniñki borçnu eki yüz flü barı-yoçu, suması, zapisi, töräm bilä zlivokuma körä, ne türlü ki mana çulux etiyir edi, odstupovat etiyirmen ucçiviy Yusufka, Toros oyluna, Yakub Sefer oylunuñ kiyövünä, şvagerimä, çaysından aniñki sumaniñ tügäl tölvün aldım, nedän kensin kvitovat etiyirmen, artiç kensimä ol sumaga zapiskä, alayox övgä dä bir törä, çuvat, vladza çaldirmiyin da zaçovat etmiyin, evet barı-yoçu bilä vlät etiyirmen da baıışliiyirmen aytilgan Yusufka da aniñ potomokları üsnä, ki erkli bolgay kensinä aniñki borçnu bittirmä, alma, kvitovat etmä, övnü tutma, zaživat etmä da kensi požitoklarına aylandırma, da alay şafovat etmä, ne türlü kensinä dahı igi biyansä, çaysiniñ zeznan'esin Yusuf berip yazdırdı da çoydu törägä pamentne (л. 98 об., запись 1).

Şiltiç torunu övnü yalga Asvadurga

[Tvaganniñ 1072-sinä nojemperniñ 27-sinä], kiçaynakün. Kelip obličn'e, ucçiva Mayram, Şiltiç torunu, Kirkor çatini, tul pozostaliy, ucçiviy Zadig Kaçaç op'ekun ötläş kensinä dobrovoln'e privž'entiy da törädän potvirdzoniy vırazliviy sözlär bilä zeznat etti aytıp, ki övün kensiniñ vlasniy Xala mahaläsində val üsnä Hodovanecniñ övü yanına bolgan berdi yalga ucçiviy Asvadurga, Toros oyluna, beş yilga ança biri biri artından porondn'e ketkän altişar fligä yilda, çaysi beş yilniñ yalın ekznunk aldı fli otuz da bügündän yeberiyir barı övün bazi da gruntu bilä uživan'egä aytilgan Asvadurga, çaysiniñ roku bügündän başlansar çax beş yilni tamam vım'eşkat etkinčä, defalkovat etip bu otuz flidän här yilniñ yalın altı fli çax barı açça çixkinčä; bu övnüñ közätin Asvadur bersär; do tego aytilgan Mayram Kirkor çatini vol'niy m'eşkan'e kensinä ol že övdä çaldiriyyir.

Negä barçaga, obličn'e turup, Asvadur pozvolit etti da törägä çoydular pam'entne (л. 228, запись 1).

койного Якуба, сына Сефера, был долг почтенному Станиславу Коренёвскому на сумму двести флоринов согласно судебной записи от 28 февраля 1055 года [6 марта 1606 года], признанный и сделанный под залог его дома на Длинной улице, который он мне передал вместе со всем надлежащим, с записью и с правом, так как тот долг я ему уплатил, о чем еще шире говорят запись и отступление в актах этого же суда. Сегодня этот долг в двести флоринов со всем: с суммой и моим правом, согласно моему отступлению, как он служил мне, отступаю почтенному Юсуфу, сыну Тороса, зятю Якуба, сына Сефера, моему шурина, от которого я получил всю сумму, по поводу чего квитиую его, не оставляя за собой никаких судебных прав и власти ни на ту сумму, ни на ту запись, так же и на дом, но полностью отступаю и дарю названному Юсуфу и его потомкам, чтобы за ним было право взимать тот долг по суду, получать, квитовать, владеть домом, пользоваться им, присваивать и распоряжаться себе на пользу и поступать так, как ему будет заблагорассудится.

Это его свидетельство Юсуф дал записать и подал суду памятное.

Внучка Шилтиха сдала в аренду дом Асвадуру

[Года 1072, ноября 27 / 7 декабря 1623], в четверг. Придя лично, почтенная Майрам, внучка Шилтиха, жена Киркора, вдова, через почтенного Задига Кацаха, своего опекуна, добровольно взятого и утвержденного судом, выразительными словами заявила и сказала, что свой собственный дом на Замковой улице, рядом с домом Годованца, она сдала в аренду почтенному Асвадуру, сыну Тороса, на пять лет кряду за шесть флоринов в год, и арендную плату за пять лет, все тридцать флоринов, она получила сразу, и с сегодняшнего дня позволяет Асвадуру пользоваться всем домом, двором и участком. Срок этой аренды начинается сегодня и будет продолжаться до тех пор, пока он не проживет все пять лет в счет этих тридцати флоринов по шесть флоринов за каждый год. Налоги за этот дом должен платить Асвадур. Кроме того, названная Майрам, жена Киркора, оставила за собой право свободного обитания в том доме.

Со всем этим Асвадур, здесь же встав лично, согласился, и они дали суду памятное.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 30 (4416)

Актная книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 2 [12] декабря 1072 [1623] г., вторник (л. 1) – 10 [20] октября 1074 [1625] г., понедельник (л. 232 об., запись 7).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке в армянской графике.

Бумага, формат 26,5 x 40 см. Водяной знак: корона с крестом, 6,5 x 3,2 см. Объем 236 л. Нумерация: 0, 1-235.

Переплет из темно-коричневой кожи с тиснением сверху: Acta Prawa Ormieskieo.

Письмо армянское, нотргир, 45-55 строк на странице по 80-90 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на титуле: № 19; 1622, 23, 24; на обороте: anni 1623.

Начало книги:

Başlandi yazılma aktalar tvagannij 1072-sinā tegdempenniñ 2-sinā, nögärikün, voytluxuna slavetniñ Lukaşniñ Hrickovic. Biy teñri bergäy yağşı saylıxta skončit etmä. Amen (л. 1, запись 1).

Начали писаться акты года 1072 [1623], декабря 2 [12], во вторник, в войтовство славного Лукаша Грицковича. Пусть даст Господь Бог закончить в добром здоровье. Аминь.

Отдельные тексты:

Задиг Мацко интромиссия Баҗәгә

[Tvagannij 1072-sinā tegdempenniñ 2-sinā], nögärikün. Bügüñgi törägä kelip obličn'e ucciviy Zadig Macko oylu zeznat etti aytıp, ki bardir borču suma pevnij fli yüz elli ucciviy Baҗәgә Romaş kiyövünä, җaysi anıñki sumanı töläsär edi kečkän Yazlovca yarmarkına, na бүгүн anıñki sumada pom'en'onij Baҗәgә beriyir intromissiya kensi övläriñä atasından җалган (л. 1, запись 2).

Задиг Мацко предоставил интромиссию Баҗче

[Года 1072/1623, декабря 2/12], во вторник. В нынешний суд пришел лично почтенный Задиг, сын Мацко, заявил и сказал, что он должен определенную сумму в сто пятьдесят флоринов почтенному Баҗче, зятю Ромаша, который должен был уплатить на прошедшую Язловецкую ярмарку, поэтому сегодня в упомянутой сумме он предоставляет Баҗче интромиссию на свои дома, оставшиеся от отца.

Аҗалар атестация пан воятка

[Tvagannij 1073-sünä abrilniñ 19-una], yixpaşkün. Slavetniñ Ivaško Serhiy erespoҗan oylu, lentvoyt, da yanına bolgan antičkänlär na im'e: baron Ago erespoҗan, Miklaš, Isay, Kirkor, Хаčko, Gurey, Zadig, Kriştof, Kirkorşa, Yakub.

Аттестация старейшин господину войту

[Года 1073/1624, апреля 19/29], понедельник. Славный Ивашко, сын старосты Сергея, лентвойт, и бывшие при нем присяжные, а именно: барон Аго, староста, Миклаш, Исай, Киркор, Хачко, Гурег, Задиг, Криштоф, Киркорша, Якуб.

Belgili etiyirbiz barçasına hali bolganlarga da kelgänlärägä dä bilmägä, ki biz pevnij eksceslär üçün törägä җarşı vikroçonij Yurko Ovanes oylu Kevoroviç ötläş, a m'anovic'e odstupit etmäx üçün duҗovniy töräni, visadit etip törädän instigatorlar җarşisına ol že Yurkonuñ, akciya podnesit etip ediç, a osobliv'e, ki ol antına җarşı törälär da privileylär üsnä, şventij pamenci padşaxlardan anij biylik bizgä şçodrobliv'e nadanij da haligidän sitarali üstümüzgä panovat etkän, berkitkän, oddanij, odstupit etti törälärimizni duҗovniy da İlöv duҗovniy töräsi bilä ku şkodz'e bizgä komponovatsa bolup, tayemno radalarimizni duҗovniy töräniñ

Доводим до сведения всех ныне сущих и грядущих, что мы ввиду определенных эксцесов, которые ведет против суда Юрко, сын Ованеса Кеворовича, а именно – ввиду попытки подстрекателей выделить духовный суд из нашего правления, возбудили дело против этого Юрко, в частности, по причине того, что он вопреки присяге предал наши духовные права и привилегии, щедро предоставленные нам святой памяти их величествами королями и подтвержденные ныне господствующим над нами благословенным [королем], и, объединясь с Львовским духовным судом, направил львовя-

čövräsində etkän bitiklär ötläş ilövlularga obyavlat etip, odnaşat etiyir edi, çaysi anıñki škodliviy bitiklär üçün biz alıp v'adomost, zabiýat etip upadokuna törälärimizniñ, staran'e ettiç anıñki bitikläрни dostat etmä, zakaz etip pospolitiyga kensi naciyamizniñ, ki kimsä kolv'ek sezsä edi anıñki bitiklär üçün, dostat etkäy edi da töräniñ v'adomustuna keltirgäy edi. Yakuž alıp v'adomost, ki Norses Kaspar Cica oylu Yurkonuñ anıñki bitiklärin Ilövga eltsär edi, pan Lukaš voyt na on čas, ündätip kensin, rozkazat etti, ki skoro anıñki bitiklär çoluna kelsä edi, törägä oddat etkäy edi, neni aytilgan Yurko, sezip, anıñ bilä yebermädi, til'ko Aksent bilä, Kirkor Cekelskiy oylu, çaysi anıñki zakazni publikovat etip 2 yixövdä dä pospolitiy v'adomostuna keltirdiç, rozkazat etip serio anıñki škodliviy bitiklärin Yurkonuñ ilövlularga yazgan, dlä lepšego dovodu töräni odstupit etmäçi üçün da zaçovat etmäçi üçün calosci prav i privileyuv dostat etmä, ki alar, çaysilari ki törägä çarşı tayemniy fakciyalar da kompoziciyalar etiyirlär, opisaniy törälärgä körä karaniy bolgaylar (л. 50 об. – 51).

Конец книги:

Tügälländi bu akta tvagannij 1074-sünä hogdemporniñ 10-una (л. 232 об.).

нам письма о нашем тайном совете относительно суда, сообщив им об этом. Получив сведения о тех вредных письмах, мы, предотвращая упадок нашей юрисдикции, постарались перехватить те бумаги, приказав гражданам нашей нации, что если кто узнает о тех бумагах, то пусть добудет их и принесет в суд. Поэтому, получив сведения, что Норсес, сын Каспара Цицы должен был везти во Львов те письма Юрко, господин Лукаш, в то время войт, велел вызвать его в суд и приказал ему, что как только те письма попадут ему в руки, чтобы он отдал их в суд. Названный Юрко, узнав об этом, с ним не послал, а послал с Аксентом, сыном Киркора Цегельского. Мы опубликовали этот приказ в двух церквях и довели до сведения граждан, сурово приказав те вредные письма Юрко к львовянам, направленные на предательство юрисдикции, получить для лучшего доказательства, ради сохранения в целостности прав и привилегий, чтобы те, кто совершает тайные действия и компиляции против суда, были наказаны согласно описанным выше законам.

Закончены эти акты года 1074 [1625], октября 10 [20].

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 31 (4417)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 11 [21] октября 1074 [1625] г., вторник (л.1) – 10 [20] февраля 1076 [1627] г., суббота (л. 177 об., запись 2).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке в армянской графике.

Бумага, формат 27 x 40,5 см. Водяной знак: островерхий шлем с забралом на щите и буквой V над щитом, 4 x 5,4 см. Объем 181 л. Нумерация: 0, 0, 1-179.

Переплет из темно-коричневой кожи с тиснением сверху: Acta Prawa Ormieskieo.

Письмо армянское, нотгир, 45-50 строк на странице по 80-90 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на титуле: № 20; 1624, 25.

Начало книги:

Başlandi yäñi aktalar yazılma tvagannij 1074-sünä hogdemporniñ 11-inä, nögarikün (л. 1, запись 1).

Начали писаться новые акты года 1074 [1625], октября 11 [21], во вторник.

Отдельные тексты:

Первый акт

Yusuf protest Matoska

Boldu tvaganniñ 1074-sünä hogdempenniñ 11-inä, nöğärikün, slavetniñ Ivaško Serhiy erespoḡan oḡlu voyt alnina [продолжение на польском языке] (л. 1, запись 2)

Ayalar ošacovat [etti] Kirik övün

[Tvaganniñ 1075-sinä tegdempenniñ 6-sina], ḡankün. Žadan'esi üsnä ucciviy Petreniñ, Zadig Kirik oḡlunuñ, slavetniñ Ivaško Serhiy erespoḡan oḡlu na ten čas voyt, alip birgäsinä slavetniñ Miklašni, Yakub oḡlun, Isayni, Hačkonu, Gureyni, Zadigni, Krištofnu, Kirkoršanī da Yakubnu Bartošovic, antičkänläрни ermeni töräsinin, da zupelniñ törä bilä ziydit etti övünä učmaḡli džanlı Zadig Kirikniñ, aytilgan Petreniñ atasiniñ, ḡaysi öv ya-tiptir övläri arasına bir yandan slavetniñ Yakub Kravecniñ, Pirum oḡlunuñ, da Örovniñ birsi yandan.

Anda ž aytilgan Petre ḡoldu yoḡari yazilgan törädän, ki aniniki öv, alay budovan'esi, nečik ki gruntu bilä dä bolgay ošacovaniy, ki här biri kensiniñkin bilgäy. Törä, aḡlap afektaciyasin stonaniñ, da iḡi pripatritca bolup aytilgan övniñ alay budovan'esinä pod ten čas terazn'ešiy fli alti yüzgä, ḡaysi šacunoknu kimsä boronit etmädi, i yovšem alay anasi Petreniñ, nečik švageri dä Kirkor Džiknavor oḡlu pozvolit ettilär, a Petre yazdırdi da ḡoydu törägä pamentne (л. 164).

Pan Kirkornu zdat [etti] Asvadur

[Tvaganniñ 1076-sina pedrvarniñ 10-una], šapatkün. Ne türlü bügünki küngä ant pripadat etiyyir edi voytnuñ dekretindän uccivi Asvadurga, Kičibey oḡluna, aktorga, ämanäti yanina nakazaniñ ḡaršisina slavetniñ Kirkornuñ, baron Ago erespoḡan oḡlunuñ, pozvaniyniñ, na bügünki kündä aytilgan aktor, obličn'e turup, hadir edir antin kensinä nakazaniñ oddat etmä, a yiš ki strona pozvana turmädi, na aktor, pilnovat etip zvikli zamanga kečägi čaḡga anča, pozvaniyni zdat etti, zaḡovat etip stronaga slušne legale, ne üçün ḡoyuldu pamentne (л. 177 об., запись 1).

Конец книги:

Tügälländi spravalar tvaganniñ 1076-sina pedrvarniñ 10-una, šapatkün, voytluḡuna slavetniñ pan Ivaškonuñ Serhiy erespoḡan oḡlunuñ. Naybat bolsun Biy Teḡrigä (л. 177 об., запись 2).

Протест Юсуфа против Матоса

Было года 1074 [1625], октября 11 [21], во вторник, перед славным войтом Лукашом, сыном старосты Сергея.

Старейшины оценили усадьбу Петре

[Года 1075/1626, декабря 6/16], в среду. По требованию почтенного Петре, сына Задига Кирика, славный Ивашко, сын старосты Сергея, в время войт, взяв с собой славных Миклаша, сына Якуба, Исая, Хачко, Гуреге, Задига, Криштофа, Киркоршу и Якуба Бартошовича, присяжных Армянского суда, с полным судом пошел на усадьбу покойного Задига Кирика, отца названного Петре, которая усадьба находится между усадьбами славного Якуба Кравца, сына Пирума, с одной стороны и Орёва с другой стороны.

Там же названный Петре потребовал от описанного выше суда, чтобы ту усадьбу вместе со зданиями и участком оценили, чтобы каждый знал цену своего участка. Суд, уяснив требование стороны и хорошо осмотрев названную усадьбу и дом, оценил ее в шестьсот тогдашних флоринов. Против какой оценки никто не возразил, но и мать Петре, и его шурина Киркор, сын Джикнавора, согласились, а Петре дал записать и уплатил суду памятное.

Асвадур сдал господина Киркора

[Года 1076/1627, февраля 10/20], в субботу. Так как на сегодняшний день согласно декрету войта была назначена присяга почтенному Асвадуре, сыну Кичибей, истцу, по поводу залога против славного Киркора, сына старосты Сергея, сегодня названный истец, явившись лично, стоял и был готов принять назначенную ему присягу, а поскольку обвиняемая сторона не явилась, истец, прождав в обычном месте до вечернего звона, сдал обвиняемого, оставив за ним право защититься законными основаниями, о чем суду уплачено памятное.

Закончены дела года 1076 [1627], февраля 10 [20], в субботу, в войтовство славного господина Ивашко, сына старосты Сергея. Слава Господу Богу.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 32 (4418)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 12 [22] февраля 1076 [1627] г., понедельник (л. 1) – 16 [26] сентября 1078 [1629] г., среда (л. 272 об., запись 2).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Есть записи на польском языке в армянской и чем дальше, тем больше в собственной графике.

Бумага, формат 30 x 39,5 см. Водяной знак: Любич, 3,8 x 8,2 см. Объем 276 л. Нумерация: 1-4, 4а, 4б, 5-205, 205а, 206-273.

Переплет из темно-коричневой кожи с тиснением сверху: Acta Prawa Ormieskieo.

Письмо армянское, нотгир, 45-50 строк на странице по 80-90 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на титуле: № 21то; 1625то, 1626, 27, 28; на обороте: Acta anni 1627. К внутренней стороне верхней части переплета приклеен кусок листа с фрагментом армяно-кыпчакского текста.

Начало книги:

Anun Asduđzoy Jisusi K'risdosi.

Başlandi yazılma aktalar tvagannij 1076-sina pedrvarnij 12-sinä, yıxpaškün, voytluğuna baron Lukaš Hrickovic erespoğannij, bu yılga pospolitij aşira tanlangan, alayoğ yanina on čas bolgan ayalığnij (л. 1, запись 1).

Во имя Бога Иисуса Христа.

Начали писаться акты года Божьего 1074 [1625], октября 11 [21], во вторник, в войтовство барона Лукаша Грицковича, старосты, избранного гражданами на этот год, а также бывших тогда старейшин.

Отдельные тексты:

B'elskiy roborovat [etti] interciziya Kosta blä

Boldu tvagannij 1076-sina pedrvarnij 15-sinä kiçaynakün baron Lukaš Hrickovic erespoğan voyt alnina... (л. 1, запись 2)

Бельский утвердил раздел с Костой

Было году 1076 [1627], февраля 15 [25], в четверг, перед бароном Лукашом Грицковичем, старостой, войтом... [продолжение по-польски]

Anun Asduđzoy Jisusi K'risdosi dn mero.

Elekciya voytovskiy

Boldu tvagannij 1077-sinä mardnij 1-inä, šapatkün. Ayalar ermeni töräsiniñ Kamenec šähäriñij 13-sü dä vkupe bolgan barı pospolitij bilä zhodn'e da bir avaz bilä tanladılar kensilärinä bu yılga voyt slavetniy Kirkoršani, Holub oylun, çaysiniñ voytluğunda başlandi yazılma spravalar bu türlü (л. 212 об., запись 1).

Во имя Господа Бога нашего Иисуса Христа.

Войтовские выборы

Было года 1077/1628, марта 1/10, в субботу. Старейшины Армянского суда города Каменца, все 13 вместе, совместно со всеми гражданами согласно и единогласно избрали на этот год своим войтом славного Киркоршу, сына Голуба, дела войтовства которого начали писаться таким образом.

Pan Kirkorša voyt ant iëti voytluğ üsnä

Dzialo sie na ratuszu ormienskim w Kamienku Podolskim roku panskiego tysionc szescsetnego dwudziestego osmego dnia trynastego marca w poniedzialek pry bytnosci urodzonego pana Wojciecha Swirskiego, podstarosciego sondowego grodzkiego kamienieckiego, z ramienia wielmoznego

Господин войт Киркорша принял присягу на войтовство

Было в ратуше армянской в Каменце-Подольском года Божьего тысяча шестьсот двадцать восьмого, дня тринадцатого марта, в понедельник. В присутствии почтенного господина Войцеха Свицкого, подстаросты городского каменецкого суда,

jego mosci pana Stefana Potockiego, starosty na ten czas kamienieckiego, do aktu niniejszego według praw i zwyczajów dawnych zezłanego, także sławetnych panów: pana Stanisława Sambora, wojta na ten czas majdeburskiego, Jana Wolskiego i Grygla Kudlicza, radzic, a sławetnych panów starszych prawa ormińskiego, to jest Jakuba Michalowica i Jakuba Gogczowica, i wszystkiego społeczeństwa nacji ormińskiej sławetny pan Kirkor-sza Holubowic, wujt na ten rok zгодnie obrany, przysięge swon na urond wojtowski podług rotы zwyczajnyj w porondku prawa majdeburskiego opisanyj sдал i wykonal. A j. m. pan podstaroscij imieniem tego ż wielmożnego j. m. pana starosty, panów radnych ormińskich przy dawnyj jich przysiędze na urond lawniczyj zostawil, któryj przysięgi nota jest w akta zapisana (л. 212 об., запись 4).

Примечание. Данный текст написан армянским письмом.

Petre reprotestaciya Хаҷко ўсна

[Tvagannij 1078-inä sebdepernij 16-sina], ханкүн. Kelip oblič'e slavetnij Petre Gögčä oylu reprotestovatca boldu slavetnij Хаҷко Yurko oylu ўсна, ҳaysin podat etti söz sözdän bu türlü: Moy laskaviy pane voyte, bil[y]lär, aҗalar, keldi v'adomostuma menim, ҳačan ki yedi millix yergä Satanovga yarmarkka ketip edim, bolup ubogiy kebitči, ki nemä bazar etkäyмен, protestaciya zanesit etiptir potvarlivı da kalumnij alay maҗa, neçik siҗarima ҳarşı ... Alay že zararlarımız üçün bu präčinalardan n'evinn'e podiyimovat etkän, ҳaysi ki n'evinn'e turbovat etiyр bizni hem protestacijalar n'epravdživiy etiyр, barča üçün prav'n'e etmä zaҳovat etiyрmen birgälärinä da ҳolarmen, ki bununki protestacijam bolgay aktaga präyentij (л. 272 об., запись 1).

Конец книги:

Tügänländi bu aktalar tvagannij 1078-inä sebdepernij 16-sina (л. 272 об., запись 2).

уполномоченного его милости вельможного господина Стефана Потоцкого, тогдашнего старосты каменецкого, посланного к нынешнему акту в соответствии с древними правами и обычаями, а также славных господ: господина Станислава Самбора, тогдашнего войта Магдебургскою юрисдикции, Яна Вольского и Григла Кудлича, советников, и славных господ старших Армянской юрисдикции, т. е. Якуба Михаловича и Якуба Гогчовича, и всех граждан армянской нации славный господин Киркорша Голубович, единодушно избранный на этот срок войтом, принял и совершил присягу на свое войтовское правление в соответствии с обычным текстом присяги, записанным в уставе магдебургского права. А его милость господин подстароста от имени его милости упомянутого вельможного господина старосты оставил господ советников армянских при их древней присяге на должность присяжного заседателя, текст которой присяги записан в актах.

Репротестация Петре на Хачко

[Года 1078/1629, сентября 16/26], в среду. Придя лично, славный Петре, сын Гогче, репротестовал против славного Хачко, сына Юрко, которую [репротестацию] подал дословно в таком виде. Мой любезный господин войт, господа старейшины, стало мне известно, что когда я, нищий лавочник, был на расстоянии семи миль на Сатанивской ярмарке, где должен был чем-то торговать, он внес как против меня, так и против моей жены клеветнический и лживый протест... А так же оставляю за собой право судиться с ним относительно наших убытков, которые мы терпим по той причине, что он без никакой вины нас беспокоит и подает неправдивые протестации, и прошу, чтобы моя нынешняя протестация была принята в акты.

Закончены эти акты года 1078/1629, сентября 16/26.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 33 (4419)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 12 [22] февраля 1078 [1629] г., пятница (оборот титула) – 31 декабря 1080 [10 января 1632] г., суббота (л. 433, запись 5).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Значительное количество записей на польском языке в армянской и преимущественно в собственной графике.

Бумага, формат 20 x 31,5 см. Водяные знаки: слева – агнец Божий с хоругвью на щите с короной, 5 x 11,5 см; справа – буквы PC, 1,5 x 1,2 см. Объем 437 л. Нумерация: 0, 1-436.

Переплет из темно-коричневой кожи с тиснением сверху: Аста Prawa Ormieskieo, обклеенная бумагой.

Письмо армянское, нотгрир, 35-40 строк на странице по 75-85 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на титуле: *Апо 1629, 1630, 1631; № 22do; 1628, 1629, 1630.*

Начало книги:

Atina Ata Oγul Ari Džan bir Teηriniη bařlanđi yazılma bu aktalarniη spravaları voytluxuna ran Kirkorřaniη, Holub oylunuη, tvaganniη 1078-inä sebdemporniη 17-sindän çolu ařira yazıçlı Murad der Zakaria oylunuη (оборот титула).

Во имя Отца и Сына и Святого Духа – единого Бога начали писаться дела этих актов в войтовство господина Киркорши, сына Голуба, года 1078 [1629], сентября 17 [27] рукой грешного Мурада, сына отца Закарии.

Отдельные тексты:

Bobrik kvit Petreni

Boldu tvaganniη 1078-inä sebdemporniη 17-sinä, kiçaynakün, slavetniη Kirkorřa Holub oγlu voyt alnina. Kelip obličn'e slavetniη Bobrik Ovanes oγlu kvitovat etti uccivi Petreni, Zadig Kirik oγlun, suma fli yüzdän törä zapisinä körä kensinä borçlu bolgan, aytıp, ki tügäl tölöp dosit etti, nedän kensin vol'niη etti, da törä zapisin umorit etip, vniveç aylandirdi, ne üçün çoyuldu törägä pamentne (л. 1, запись 1).

Бобрик квитовал Петре

Было года 1078/1629, сентября 17/27, в четверг, перед славным войтом Киркоршей, сыном Голуба. Придя лично, славный Бобрик, сын Ованеса, квитовал почтенного Петре, сына Задига Кирика, относительно суммы в сто флоринов согласно судебной записи, которые он был ему должен, говоря, что он уплатил и отдал сполна, и освободил его от этого, и упразднил судебную запись, о чем суду дано памятное.

Šacunoku pasikanıη da fol'varkniη Skaženik potomoklariniη

[Boldu tvaganniη 1078-inä tegdemporniη 30-una], çankün, ol že voyt alnina da yanina bolgan antičkänlärniη na im'e: Ivařko, Miklaš, Isay. Turup obličn'e, slavetni Kirkor, baron Ago erespoçan oγlu, da Gurey Brgořovic, antičkänlari ermeni töräsinıη, bu türlü relâciya ettilär, ki zlicen'esi artından ur'adniη dekretkä körä uçmaçlı džanlı Yakub Kaspar oylunuη potomoklari arasına bolgan, barip ediç ořacovat etmä pasikanı da folvarkni humnalarda bolgan, çaysilarin ki Avedik tutuyir. Äväl bardıç pařekaga, çaysiniη opletı yoç, okopu yer yerdän igi, yer yerdän yaman, sadovina-si da zapuřconiydır, zera opatrnostu yoç. Soηra bardıç folvarkka humnada bolgan, çayda ki bar edi övginä, 1-i 1-inä çarři gont bilä pobitiy, hem temnik tä bar, çaysiniη içinä 23 çulu bolgan, m'novat ettilär, opletı hem sadı da igidir; çaysi pasikanı alayoç folvarkni da barı budovan'esi, opletı, sadı da çuluları bilä ořacovat ettiç eki yüz elli fli-gä. Çaysi açalarnıη relâciyasın uccivi Avedik

Оценка пасеки и фольварка потомков Скаженика

[Было года 1078, декабря 30 / 1630, января 9], в среду, перед тем же войтом и присяжными, бывшими при нем, а именно: Ивашко, Миклашем, Исаем. Встав лично, славные Киркор, сын барона Аго, старосты, и Гурег Бргошович, присяжные Армянского суда, засвидетельствовали, что, по поручению и в соответствии с декретом суда в деле между потомками покойного Якуба, сына Каспара, мы пошли оценить его расположенные на гумнах пасеку и фольварок, которые занимает Аведик. Сначала мы пошли на пасеку, в которой нет плетня, а ров местами отсутствует, а местами плохой, садовые деревья запущены, ибо нет ухода. Потом мы пошли на расположенный на гумнах фольварок, где есть домик, покрытый впритык гонтом, и "стебник" (омшаник), в котором находится 23 улья, а плетень и сад здесь, сказали они, хорошие. Эту пасеку и фольварок вместе с постройками, садом, плетнем и ульями мы оценили в двести пятьдесят флоринов. Это заявление старейшин почтен-

Yakub oylu hem Petre bilä Xaçko švagerläri, obličn'e ur'ad alnina turup, berdilär yazdırma da çoydular törägä pam'entne (л. 59 об., запись 1).

Lâçin mocniy Kamilni

[Tvaganniñ 1080-inä tegdempenniñ 31-inä], šapatkün. Kelip obličn'e, Lâçin Faraç kiyövü mocovat etti kensi yerindä slavetniy Mac'ey Kamilni, prokuratornu, da pan Xaçkonu, Kirkor oylun, antičkänni ermeni töräsinin, çaršisina slavetniç Movsesniñ, Hanes oylunuñ, da Kasparniñ, Yurko oylunuñ, alayoç özgäläriniñ, da berip kensilärinä tügäl çuvat da vladza törä bilä popirat etmä, boronit etmä, utma, utturma, alma, kvitovat etmä, tutunup kensilärindän barčanı zavdž'enčn'e, ne ki dā etsälär, prin'at etmä, ne üçün çoyuldu törägä pam'entne (л. 433, запись 5).

Конец книги:

Haybat bolsun Biy Teñrigä.

Tügälländi bu aktalarniñ spravalari eki yillix da 3 ay yarimlix yazilgan tutup tvaganniñ 1078-indän sebdempenniñ 16-sindan çax tvaganniñ 1080-inä tegdempenniñ 31-inä dek çolu ašira yazixli Muradniñ, der Zakaria oylunuñ, i p'ars Asduçzoj. Amen (л. 433, запись 5).

ные Аведик, сын Якуба, и Петре с Хачко, его шурины, встав лично перед судом, дали записать и уплатили суду памятное.

Лячин уполномочил Камиля

[Года 1080, декабря 31 / 1632, января 10], в субботу. Придя лично, Лячин, зять Фарача, уполномочил вместо себя славного Мацея Камиля, прокуратора, и господина Хачко, сына Киркора, присяжного Армянского суда, против славных Мовсеса, сына Ганеса, и Каспара, сына Юрко, и других и предоставил им полную силу и власть подавать иски, защищать, выигрывать, проигрывать, получать, квитовать и совершать другие судебные действия против них, обязавшись принять все, что они сделают, с благодарностью, о чем суду дано памятное.

Слава Господу Богу.

Закончено писание дел этих актов, которые велись в течение двух лет и трех с половиной месяцев, начиная с 16/26 [надо 17/27] сентября 1078/1629 года и кончая 31 декабря 1080 года / 10 января 1632 года, рукой грешного Мурада, сына отца Закарии. Слава Богу. Аминь.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. 1, ед. хр. 34 (4432)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 2 [12] января 1081 [1632] г., четверг (л. 1) – 21 сентября 1082 [1 октября 1633] г., суббота (л. 276 об., запись 4).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Почти половина записей на польском языке в собственной, а кое-где и в армянской графике. Заглавия везде кыпчакские. Датирование на языке акта.

Бумага, формат 20,5 x 30,5 см. Водяные знаки:

1) слева – буквы PC, 1,5 x 1,2 см; справа – агнец Божий с хоругвью на щите с короной, 5 x 11,5 см – см. ркп. 19; 2) круглая печать с агнцем Божиим внутри и надписью “VEN...+.. OSE+” по кругу, диаметр 5,5 см (титул). Объем 281 л. Нумерация: 0, 0, 1-263, 263а, 264-278. Лист 263а формата 14,5 x 17,5 см, вшитый впоследствии, датирован 2/12 августа 1082/1633 го-

да – 10-ю днями позже записей на смежных листах. Лист 277/278 снизу на треть обрезан.

Переплет из темно-коричневой кожи с тиснением сверху: Acta Prawa Ormieskieo.

Письмо армянское, нотгрир, 35-40 строк на странице по 65-75 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная, чем армянская.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на титуле: № 23ио; 1631, 32.

Начало книги:

Biy tərri sen boluř

Bařlandi yazılma bu aktalarda spravalari tva-gannij 1081-inij junvarnij 2-sinä (л. 1, запись 1).

Отдельные тексты:

Üč osoba taniçliç Sdepanga. (л. 1, запись 2).

Movses kvit Gülâfni

Boldu tvagannij 1081-inä junvarnij 12-sinä, kiçaynakün, slavetniy Kirkorša Holub oylu voyt alnina. Kelip obličn'e, slavetniy Movses Hanes oylu kvitovat etti ucciva Varteni, albo Gülâfni, uçmaçli džanlı Xidir Džilalnij siñarın, vlasniy tul pozostaliy, bügüngä ança bolgan barça borçlardan törä zapisinä körä kensinä borçlu bolgan, aytıp, ki tügäl tölöp dosit etti, nedän kensin vol'niy etti da törä zapisin umorit etip, vniveç aylandirdi, ne üçün çoyuldu törägä pam'entne (л. 2 об., запись 1).

Haçko opovid[an'e] Ovanes da Kir[kor] üsnä

[Boldu tvagannij 1082-sinä mardnij 4-sünä], yıçpařkün. Bügüngi lentvoytovskiy ur'adga kelip obličn'e, slavetniy Haçko, pan Isay antičkän oylu, opovidataca boldu ötäyaxalı bezirgänlär üsnä, m'anovic'e: Ovanes da Kirkor üsnä, aytıp, ki alipmen fura kensilärindän İlövdan, çaysi çumařni stavit etsär edim Xotingä, alar esä, bunda Kamenectä bolup, bilmän ne priçinadan odpravlätca bolmaslar, ani benim bilä haçlaşmaslar, da yolga da bratca bolmaslar, bir haftadır, neçik İlövdan kelipmen, da alarnij priçinalarından, ki işlärin osal tutuyırlar, ulu zararga keliyirmen, preto povture üstünä eksiniy dä protestovatca bolup, saç törä zararlarım üçün birgälärinä etmä çaldiriyirmen, çaysi protestaciyasın berip yazdırdi da çoydu törägä pam'entne (л. 192 об. – 193, запись 5).

Ivan boř ant Movseskä

[Tvagannij 1082-sinä sebdempenniç 31], řapatkün. Ne türlü bügüngi küngä ant pripadat etiyir edi slavetniy Movseskä, Hanes oyluna, pozvaniyga, voytnuñ dekretindän nakazanıy da ayalar ařira aprobovaniy, a bu çarřisina ucciviy Ivannij Tiçiy, kiyövünüñ aktornuñ, zararlardan utru at veçindän toçitca bolgan, na bügüngi rokta, haçan eki strona da obličn'e turdular, aktor anıñki antni pozvaniyga boř etip başısladi, da barı procesni spravanij kassovat etip umorit etti, da meñilik zamanlarga vniveç aylandirdi, ne üçün çoyuldu törägä pam'entne (л. 276 об., запись 3).

Помоги ты, Господи Боже

Начали писаться дела этих актов года 1081 [1632], января 2 [12].

Свидетельство трех лиц Степану.

[Сам первый акт на польском языке].

Мовсес квитовал Гуляф

Было года 1081/1632, января 12/22, в четверг, перед славным войтом Киркоршей, сыном Голуба. Придя лично, славный Мовсес, сын Ганеса, квитовал почтенную Варте, или Гуляф, жену покойного Хыдыра Джилала, его вдову, по поводу всех долгов, которые она была должна ему согласно судебным записям, говоря, что она уплатила все сполна, и освободил ее от тех долгов, и упразднил, и свел на нет судебные записи, о чем суду дано памятное.

Заявление Хачко на Ованеса и Киркора

[Было года 1082/1663, марта 4/14], в понедельник. В нынешний лентвойтовский суд пришел лично славный Хачко, сын господина Исаея, присяжного, и жаловался на заречных [хотинских] купцов, а именно – на Ованеса и Киркора, говоря, что я нанял их с фурой из Львова, ибо должен был поставить товар в Хотин, а они, находясь здесь, в Каменце, по неведомой мне причине не едут, ни со мной не расплачиваются, ни в дорогу не выезжают, уже неделя, как я приехал, и из-за того, что они отлынивают от работы, я терплю большие убытки, а потому во второй раз протестую против них обоих, оставляя за собой законное право судиться с ними относительно моих убытков. Этот свой протест он подал и просил записать, и дал суду памятное.

Иван освободил Мовсеса от присяги

[Года Божьего 1082, сентября 31 / 1633, октября 10], в субботу. Так как на сегодня приходилась присяга славному Мовсесу, сыну Ганеса, ответчику, назначенная войтовским декретом и апробированная старейшинами, а именно против почтенного Ивана, зятя Тихого, истца, по делу относительно убытков из-за коня, поэтому сегодня, когда обе стороны явились лично, истец простил ответчику эту присягу, и освободил его от нее, упразднив и прекратив все дело, и сведя его на нет на вечные времена, о чем суду дано памятное.

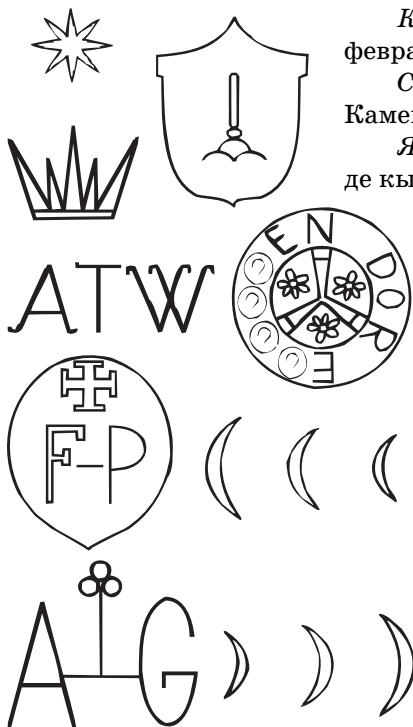
Конец книги:

Tügälländi bu aktalar tvagannij 1082-sinä sebdemperrnij 21-inä šapatkün. Bolsun haybat Biy Tejrigä. Amen (л. 276 об., запись 4).

Закончены эти акты года 1082, сентября 21 [1633, октября 11], в субботу. Слава Господу Богу. Аминь.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 157 (4383)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 12 [22] февраля 1084 [1635] г., четверг (л.1) – 16 [26] февраля 1087 [1638] г., пятница (л. 321, запись 1).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский и польский в собственной графике. Заглавия везде кыпчакские.

Бумага, формат 26,5 x 41 см. Водяные знаки: 1) корона с острыми концами и такой же шестиконечной звездой вверху, 3,5 x 5 см; 2) три купола со шпилем на островежом щите, 4,5 x 10,5 см; 3) слева – буквы ATW, 7,5 x 1,5 см; справа – круглая печать с тремя цветками, разделенными перегородками, и надписью по кругу “...EGENDORE”, диаметр 5,5 см; 4) буквы F и P под крестом на щите, 4,5 x 5,5 см; 5) три полумесяца высотой 2,5, 4,0, 5,5 см; 6) слева – буквы A и G с крестом на перегородке, 4,5 x 5,5 см; справа – три полумесяца высотой 1,5, 2,5, 3,5 см. Объем 322 л. Нумерация: 1-297, 0, 298-321.

Переплет новый картонный; оригинальная обложка не сохранилась.

Письмо армянское, нотргир, 45-50 строк на странице по 80-90 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Начало книги:

Boldu tvagannij 1084-sünä pedrvarnij 12-sinä, kičaynakün. Ayalar 40 monž da pospolitij bilä zhdn'e bu yılga tañladilar voyt pan Kirkoršanĭ, Holub oylun. Biy Tejri sĭtaralı etkäy da eminliktä kečirgäy! A ki 2 antičkan lavicada vakovat etiyir edi, m'anovic'e: učmaçli džanlilar pan Ivaško, Serhiy erespoçan oylu, da Zadig Diradur oylu, çaysilarinij yerinä tañladilar pan Serhiyni, Kirkor Tamgaçĭ oylun, da pan Bobrikni, Jovanes oylun. Biy Tejri bergäy, ki çutlu yüzlü bolgaylar açalıçka da pospolitijya da. Amen (л. 1, запись 1).

Было года 1084 [1635], февраля 12 [22], в четверг. Старейшины 40 мужей и граждане единодушно избрали войтом на этот год господина Киркоршу, сына Голуба. Дай Бог благополучия и мира. А поскольку на скамье присяжных освободилось 2 места, а именно: покойных господина Ивашко, сына старосты Сергея, и Задига, сына Дирадура, то на их места избрали господина Сергея, сына Киркора Тамгачи, и Бобрика, сына Ованеса. Дай Бог, чтобы они были добры и к старейшинам, и к гражданам. Аминь.

Хаçкога Donig oylu borč Asvadur Butaç

Boldu tvagannij 1084-sünä pedrvarnij 16-sinä, yĭpaškün, slavetnij Kirkorša Holub oylu voyt alnĭna. Kelip oblič'e, uccivij Asvadur Butaç

Долг Хачко, сына Донига, Асвадуру Бутаху

Было года 1084 [1635], февраля 16 [26], в понедельник, перед славным войтом Киркоршей, сыном Голуба. Придя лично, почтенный

oylu borç bilindi uçiviy Хаčkoga, Donig oyluna, suma fli elli alti yarım da tutundu tölämä hali kelir Yazlovca yarmarkına bu yilda bolgan naııt aıça bilä, ne bir çumaş bilä düğül, barça törä dila-ciyasından, appelâciyasından başça, ne üçün hro-şu bilä yazıldı (л. 1, запись 2).

Agopşa sečovlu protest Şirin üsnä

[Boldu tvaganniñ 1084-sünä julisniñ 27-sinä], yıpaşkün, ol že voyt alnına da yanına bolgan antičkanlärniñ na im'e: Хаčko, Yakub, Stecko, Murad. Bügüñgi zupelnı törä alnına turup oblič'e, uçiviy Agopşa Nästur oylu sečovlu protestovatca boldu ucciva Şirin, uçmaılı dızanlı Хаçадур хатини üsnä, vlasniy tul pozostalıy, çaysı protestaciyasın çoldu, ki aktalarga bolgay priyentiy da inserovani, neni otrımat etti in kopiya parata söz sözdän bu türlü.

«Moy laskaviy pan'e ur'ad, protestovacs boluyırmen pani Şirin üsnä, uçmaılı dızanlı Хаçадур хатини, çaysı ki eyäsindä yedi yıl çulux ettim, çaysı çuluxum üçün tutunup edi nadil etmä, budur övländirmä da toyumnu etmä kensi koştu bilä häm särmiyä dä çoluma bermä.

Do tego, çuluxka kirgändä uçmaılı dızanlıga bar edi sbgam, çaysı sbg bilä işläp yanına arttırıp edim çırç taler zlotovı, çaçan ki kensindän çıçıyır edim, klämädi bu äriberini dä bermä, aytıp, ki ol zamanni berirmen, çaçan seni övländirsäm.

Hali esä, biylikniñizgä sahlıç boldu, ölümündän soıra pani Şiringä yaışı kişilär bilä keldim, çolup, ki birgämä zhodicsa bolgay da tölägäy, ol esä ayttı, ki Yazlovca yarmarkına kelgäysen, men saıa tölärmen. Hali esä keldim, çoluyırmen tölöv, na ol klämäs tölämä, preto protestovacs boluyırmen üsnä, ki zararlımen anıñ säbäpindän fli yüz çuluxumdan başça, gdıž meni neçik peşäkärni yoldaşlarımdan çaldırdı, da zaçovat etiyirmen birgäsinä etmä barça üçün çasu i m'esca svego».

Ne üçün çoyuldu törägä pam'entne (л. 53, запись 2).

Хаčko Mazanı protest Apraham üsnä

[Boldu tvaganniñ 1087-sinä pedrvarniñ 16-sinä], aynakün. Bügüñgi vuytovskiy törä alnına turup oblič'e, uçiviy Хаčko, Vartan Mazanı oylu, protestovatca boldu uçiviy Хаčko Yayub oylu üsnä, çaysı protestaciyasın podat etti in skriptis bu türlü... [далее до конца книги этот акт и остальные записи на польском языке] (л. 320, запись 4).

Асвадур, сын Бутаха, признал долг почтенному Хачко, сыну Донига, в сумме пятьдесят шесть с половиной флоринов и обязался уплатить на следующую Язловецкую ярмарку этого года наличными, а не каким бы то ни было товаром, без никаких судебных отсрочек и апелляций, о чем за его деньги сделана запись.

Протестация Агопши из Сучавы против Ширин

[Было года 1084, июля 27 / 1635, августа 6], в понедельник, перед тем же войтом и бывшими при нем присяжными, а именно: Хачко, Якубом, Стецко, Мурадом. Перед нынешним полным судом встав лично, почтенный Агопша из Сучавы, сын Нестора, протестовал против почтенной Ширин, вдовы покойного Хачадура, которую протестацию просил принять и вписать в акты, что и получил; протестация в готовой копии дословно такова.

«Мой милостивый господин голова, протестую на госпожу Ширин, жену покойного Хачадура, у мужа которой я прослужил семь лет, и за эту службу мою он обязался меня вознаградить, т. е. женить меня, оплатить мою свадьбу и дать мне на руки определенный капитал.

Кроме того, при поступлении на службу у меня были собственные деньги, и я, работая у него, приумножил их до сорока золотых талеров. Когда же я увольнялся от него, то он, не желая их отдать, сказал, что отдам тогда, как буду тебя женить.

А теперь, здоровья вашим милостям, после его смерти я ходил к госпоже Ширин с добрыми людьми и просил согласиться со мной и уплатить, а она сказала, что, мол, приедешь на Язловецкую ярмарку, я тебе и отдам. Вот теперь я приехал и прошу уплатить, а она отдавать не хочет. Поэтому я заявляю на нее протест, ибо у меня из-за нее убытки: помимо платы за мою службу, еще сто флоринов, поскольку она меня задерживала как делового человека и я отстал от своих товарищей. И я оставляю за собой право в свое время и в своем месте судиться с ней относительно всего этого».

О чем суду уплачено памятное.

Протест Хачко Мазаного против Апрагама

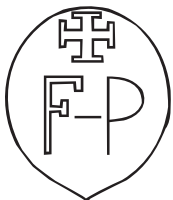
[Было года 1087/1638, февраля 16/26], в пятницу. Перед нынешним войтовским судом представ лично, почтенный Хачко, сын Вартана Мазаного, протестовал против почтенного Хачко, сына Ягуба, которую свою протестацию подал на письме таким образом...

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 35 (4320)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 19 [29] февраля 1087 [1638] г., понедельник (л. 1) – 31 декабря 1089 [10 января 1641] г., четверг (л. 433 об., запись 2).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский и польский преимущественно в армянской графике. Заглавия везде кыпчакские, также в армянской графике.

Бумага, формат 27 x 40 см. Дополнительный лист 434 (польский акт за 12 апреля 1639) имеет формат 20,5 x 16 см, а отдельный неподшитый лист 434а (польский акт за 6 августа 1639 года) – 15 x 19,5 см. Водяной знак: буквы F и P под крестом на щите, 3,5 x 4,5 см. Объем 441 л. Нумерация: 1, 0, 1а-17, 17а, 18-26, 26а-434, 434а (неподшитый), 435, 0.

Переплет кожаный темно-коричневого цвета с тиснением сверху: Acta Prawa Ormienskiego.

Письмо армянское, нотгрир, 40-50 строк на странице по 70-80 знаков в каждой; польская скоропись, как обычно, менее плотная.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на політурці наверху чернилом: *Tv 1097, 8, 9*; внизу теснение: *1638, 9, 40*; надпись на титуле: *№ 25; 1637, 38, 39*.

Начало книги:

Anun Asduđzoy Jisusi K'risdosi.

Başlandı yazılma aktaları ermeni töräsiniñ Kamenec šähäriñiñ tvaganniñ 1087-sindä pedrvarniñ 19-una yıpaškün voytluxunda slavetniy pan Kirkoršaniñ, Holub oylunuñ, çaysiniñ ur'adin Biy Teñri bergäy eminlixtä yürütmä da kensi blogoslov'enstvosu tibinä odpravıt etmä. Amen eyiçi (л. 1а, запись 1).

Во имя Господа Иисуса Христа.

Начали писаться акты Армянского суда города Каменца года 1087, февраля 19 [1638, марта 1], в понедельник, в войтовство славного господина Киркорши, сына Голуба, которому дай Бог спокойно руководить своим правлением и вести дела под его благословением. Аминь, да будет так.

Antı pan voytnuñ da 2 yäni antičkänniñ
(л. 1а, запись 2).

Antı Vartan yazučiniñ

Boldu tvaganniñ 1087-sinä pedrvarniñ 19-una, yıpaškün, slavetniy Kirkorša Holub oylu voyt alnina da yanina bolgan antičkänlärniñ na im'e: Miklaš, Kirkor, Yakub, Stecko, Murad, Bobrik, Xačko, Ivaško, slavetniy Vartan, baron Kirkor antičkän oylu; ermeni töräsiniñ Kamenec šähäriñiñ vakovat etmäxi artından pisarskiy ur'adniñ tañlap kensin aniñki ur'adga pisarlıxka, a iş ki här ur'ad ant bilä stvirdzoniñ boluyir da kensi çuvatın hem inamın aliyir, aniñ üçün kensin bügüñgi künnü aniñki ur'ad üsnä pisarlıx ant içtirdilär rotaga körä por'adokta opisanıy (л. 1а об., запись 1).

Присяга господина войта и 2 новых присяжных [сам акт на польском языке в армянской графике].

Присяга писаря Вартана

Было года 1087, февраля 19 [1638 марта 1], в понедельник, перед славным войтом Киркоршей, сыном Голуба, и бывшими при нем присяжными, а именно: Миклашем, Киркором, Якубом, Стецко, Мурадом, Бобриком, Хачко, Ивашко и славным Вартаном, сыном барона Киркора, присяжного; ввиду того, что должность писаря Армянского суда города Каменца была вакантной, избрали его писарем этого суда, а поскольку каждое должностное лицо утверждается присягой и благодаря этому вступает в силу и получает доверие, сегодня правление привело и его к присяге на должность писаря согласно тексту присяги, записанному в уставе.

Քան Միտկոյ տանիք Դտալ

[Boldu tvagannij 1087-sinā mardnīj 5-sinā], yixpaškün. Ol že [Kirkorša Holub oylu erespoḡan] voyt da aḡalar alnina. Instanciyasī üsnā slavetnīj Mitkonuḡ, baron Dzerig erespoḡan ohlunuḡ, učiviy Դտալ Ovanes oylu, bolup pevnij tanixka pripozvanij da ant bilā obov'onzanij, inkvirovan'esi üsnā törānīj, kötürüp eki barmaḡin yohari, anti tibinā bu türlü tanixliḡ berdi, ki: «Men podešliy kimsāmen, bögün bu dünüädāmen, taḡda ol dünüâgā barsam kerāk, zera bögün dünüâ, yarın aḡirat, toyrusun aytarmen, ne ki v'adomiyemen, bilirmen anī igi, ki učmaḡli džanlı Ługas Dölvätkâr oylu borçludur pan Mitkoga, Dzerig erespoḡan oyluna, fli eki yüz xirḡ yedi yarim, da alaydir, özgā türlü dügöl»,— ḡaysinij zeznan'esin aytilgan Mitko berip yazdırdi da ḡoydu törägā pam'entne (л. 10, запись 1).

Քան voyt kvit Nigolnu olaḡli

Boldu tvagannij 1089-una tegdempērnij 31-inā, kičaiynakün, slavetnīj Yakub Bartošovic lentvoyt alnina. Turup obličn'e, slavetnīj pan Kirkorša Holub oylu, voytu ermeni törāsiniḡ Kamenec šähäriḡnīj, kvitovat etti uccivī Nigolnu, Hanes oylun, bögüngā anča bolgan barča borçlardan törā zapisī bilā bolgan, aytip, ki tügäl tölöp dosit etti, nedän kensin kvitovat etip vol'nij etti da törā zapisin umorit etip vniveč aylandirdi, ne üçün ḡoyuldu törägā pam'entne (л. 433 об., запись 1).

Конец книги:

Tügällāndi spravalari tvagannij 1089-unuḡ ermeni törāsindā Kamenec šähäriḡndā voytluxuna slavetnīj pan Kirkoršanij Holub oylunuḡ erespoḡannij, nedän bolsun haybat Biy Teḡrigā hali da här kez meḡi meḡilikkā dirā. Amen.

Vartan Kirkor ohlu, yazuči na ten čas.

Господину Митко свидетельство Тутала

[Было года 1087/1638, марта 5/15], в понедельник. Перед тем же войтом [Киркоршей, сыном Голуба, старостой] и старейшинами. По требованию славного Митко, сына барона Дзерига, старосты, почтенный Тутал, сын Ованеса, вызванный для свидетельства, обязанный присягой и расспрошенный судом, подняв вверх два пальца, под присягой дал такое свидетельство: «Я уже человек старый, сегодня на этом свете, а завтра уже, видимо, отправлюсь на тот свет, нынче жив, а завтра – конец света, скажу правду, ибо мне известно, знаю я хорошо, что покойный Гугас (Лукас), сын Дольветкяра, должен господину Митко, сыну старосты Дзерига, двести сорок семь с половиной флоринов, и это так, а не иначе». Это его свидетельство названный Митко дал записать и подал суду памятное.

Господин войт квитовал Нигола из Молдавии

Было года 1089, декабря 31 [1641, января 10], в четверг, перед славным лентвойтом Якубом Бартошовичем. Став лично, славный господин Киркорша, сын Голуба, войт Армянского суда города Каменца, квитовал почтенного Нигола, сына Ганеса, по поводу всех долгов, которые тот был ему должен до сегодня согласно судебным записям, говоря, что он уплатил все сполна, ввиду чего он квитовал и освободил его и упразднил и свел на нет судебные записи, о чем суду дано памятное.

Закончены дела в Армянском суде города Каменца года 1089 [1642] в войтовство славного господина Киркорши, сына Голуба, старосты, за что слава Господу Богу ныне и присно и во веки веков. Аминь.

Вартан, сын Киркора, в то время писарь.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 36 (4321)

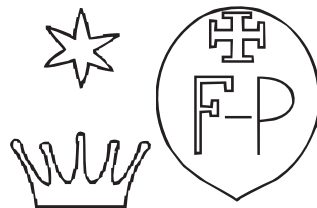
Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 4 [14] января 1090 [1641] г., понедельник (л. 1) – 19 [29] февраля 1093 [1644] г., понедельник (л. 297 об., запись 2).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский и польский в армянской графике. Заглавия везде кыпчакские.

Бумага, формат 26,5 x 41,5 см. Водяные знаки: 1) корона с закругленными концами со звездой сверху, 3 x 5 см; 2) буквы F и P под крестом на щите, 3,5 x 4,5 см – см. ркп. 22. Объем 441 л. Нумерация: 0, 0, 1-300.

Переплет кожаный темно-коричневого цвета с тиснением сверху: Acta Prawa ormienskiego.

Письмо армянское, нотригир, 45-50 строк на странице по 80-90 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на переплете наверху чернилом: *Tv 1090, 1, 2*; внизу тиснение: *1641, 2, 3*; на титуле: № *26to; 1640, 41, 42, 43*.

Начало книги:

Anun Asduđoj Jisusi K'risdosi.

Biy tejriniñ ari šağavatı da boluşluxu artindan başlandı yazılma yäñi da sitaları yilniñ tvaganniñ 1090-iniñ spravaları yazılma voytluxuna slavetniñ Kirkorşaniñ Holub oylunuñ. Biy Teñri bergäy eminliktä da sövüktä keçirmä bu yilni da (л. 1, запись 1).

Pani Ivaškova protestaciya pan Lukaš erespoğanga

Dzialo sie w Kamiencu Podolskim roku panskiego tysioncnego szescsetnego cztyrdziestego pierwszego dnia cztyrnastego stycznia w poniedzialek pred slawetnym Kirkorszem Holenbowicem wojtem prawa ormienskiego Kamiencu Podolskiego. Do urendu i akt niniejszych wojtowskich... (л. 1, запись 2).

Katruša Lamanka borč Asvadurga, oyluna

Boldu tvaganniñ 1090-inda junvarniñ 11-inä yÿpaškün slavetniñ Kirkorša Holub oylu voyt alnina. Bügüngi lentvoytovskiy ur'ad alnina turup obličn'e, ucciva Katruša Bedros ħatini opatniñ Vasil Filipovič ur'ad ħulu da kensinä privž'entiy op'ekun ötläš borč bilindi ucciviy Asvadurga, oyluna kensiniñ, summa fli eki yüz nemič sbgsi, ħaysi sumani ol zaman, ħaçan kläsä, töläsär, ħaysi sumani varovat etti kensi barı dobroları üsnä hali da soñra bolgan, ki erkli bolgay kensinä l'ub osobasından, l'ub dobrolarından doğodit etmä, ne üçün ħoyuldu törägä pam'entne (л. 2, запись 1).

Zadig Sakula yökkä aldi Marenkonu

[Boldu tvaganniñ 1090-sında sebdeperniñ 29-una], ħankün, slavetniñ Yakub Bartošovic lentvoyt alnina. Kelip obličn'e ucciviy Zadig Sakula oylu yük boldu Hanus ħatini Marenko üçün grata artından vol'niy v'enžengä, ħaysi ki olturup edi töräniñ dekretindän pevniy suma borč üçün fli yüz yetmiş sekiz törä zapisinä körä slavetna Haskaga, Movses siñarına, borçlu bolgan, tutunup, ki vol'niy venzendän ħaydesä uydit etmäy. A ħayda ki uydit etsä, na kensi podpadnut etkäy ol borčka, ne üçün ħoyuldu törägä pam'entne (л. 65 об., запись 1).

Во имя Бога Иисуса Христа.

Со святого благословения и с помощью Господа Бога начали писаться дела нового и счастливого года 1090 [1641] в войтовство славного Киркорши, сына Голуба. Дай Боже пережить в мире и любви и этот год.

Протест госпожи Ивашковой против старосты Лукаша

Было в Каменце-Подольском года Господнего 1641, января 14 дня, в понедельник, перед славным Киркоршей Голубовичем, войтом Армянского права Каменца-Подольского. В правление и к актам нынешним...

[Польская запись армянским письмом.]

Катруша Ламанка признала долг своему сыну Асвадур

Было года 1090 [1641], января 11 [21], в понедельник, перед славным войтом Киркоршей, сыном Голуба. Перед нынешним лентвойтовским правлением встав лично, почтенная Катруша, жена Бедроса, через судебного пристава Василия Филиповича, взятого в качестве опекуна, признала долг почтенному Асвадур, своему сыну, на сумму двести польских флоринов, которую она должна уплатить тогда, когда потребует сын, и под нее она записала все свое имущество, имеющееся в наличии ныне и которое появится после, чтобы за ним было право взыскать либо лично с нее, либо из ее имущества, о чем суду дано памятное.

Задиг Сакула поручился за Маренко

[Было года 1090, сентября 29 / 1641, октября 9], в среду, перед славным лентвойтом Якубом Бартошовичем. Придя лично, почтенный Задиг, сын Сакулы, поручился за Маренко, жену Хануса, как условно заключенную, которая была посажена по декрету суда из-за определенной суммы долга в сто семьдесят восемь флоринов, которые она должна, согласно судебной записи, Гаске, жене Мовсеса, и обязался, что она после освобождения из-за решетки никуда не уедет. А если уедет, то он сам ответит за этот долг, о чем суду уплачено памятное.

Kiriktän orus venzen Lusig Sayt'anči

[Boldu tvaganniñ 1093-sündä pedrvarniñ 17-sinä], šapatkün. Bügüñgi termindä antniñ učiviy Lusiggä Gurey Sayt'anči oyluna pozvaniyga, ne türlü ki altin kümüşü nayt sbgsi yoç, a bu učiviy Kirikkä Bakumenkoga aktorga çarşı beş fli borčtan utru nakazaniy, turup eki strona da obličn'e, da aytilgan Lusig pozvaniy, klämiyin ant içmä, aytti, ki borčlumen, til'ko aççam yoç, ne bilä tölämä, çaysin ur'ad voytovskiy törägä körä pospolitiy venzengä skazat etti, çaysindan çixmisar anıñki beş flü töläminčä, ne üçün çoyuldu törägä pam'entne (л. 297 об., запись 2).

Конец книги:

Tügälländi aktaları voytluxunuñ pan Yakubnuñ Bartošovic, Biy Teñrigä haybat bolsun meñi meñilikkä dirä. Amen (л. 298, запись 1).

Украинец Кирик заключил в тюрьму Лусига Сахтянчи

[Было года 1093/1644, февраля 17/27], в субботу. На сегодня было назначено почтенному Лусигу, сыну Гуреге Сахтянчи [‘сафьянщика’], принять присягу против истца Кирика Бакуменко по поводу 5 флоринов неуплаченного долга, что у него нет золота, серебра и наличных денег. Когда обе стороны предстали перед судом, названный Лусиг, не желая принимать присягу, сказал, что я должен, только у меня нет денег, чтобы уплатить. И войтовский суд, согласно народному (украинскому) праву, приказал [посадить] его в тюрьму, откуда он не выйдет до тех пор, пока не уплатит те пять флоринов, о чем суду дано памятное.

Закончены акты войтовства господина Якуба Бартошовича. Слава Господу Богу на веки вечные. Аминь.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. 1, ед. хр. 37 (4322)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 19 [29] февраля 1093 [1644] г., понедельник (л. 1) – 31 декабря 1096 г. [10 января 1648 г.], пятница (л. 247 об., запись 3).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский и польский в армянской графике. Заглавия кыпчакские. Есть копии документов на армянском языке из Эдирне и Сучавы (л. 187 об. – 188).

Бумага, формат 37,5 x 40 см. Водяной знак: островерхий шлем с подбородником на овальном щите с буквой V сверху, 4 x 5,5 см. Объем 257 л. Нумерация: 0, 0, 0, 1-66, 66а, 66б, 66в, 66г, 67-76, 78-248, 0, 0, 0.

Переплет кожаный темно-коричневого цвета с тиснением сверху: Acta prava ormienskiego kamie.

Письмо армянское, нотргир, 45-50 строк на странице по 70-80 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи: на переплете сверху чернилом: *Tv 1093, 4, 5, 6;* внизу тиснение: *1644, 5, 6, 7.*

Начало книги:

Anun Asduđzoj.

Boldu Kamenectä Podolskiy ermeni ratušunda tvaganniñ 1093-sündä pedrvarniñ 19-una], yıpaşkün. Ayalар çirç monž da barča pospolitiy zhdn'e da sövük bilä bu yılga tañladılar voyt slavetniy pan Kirkoršanı Holub oylun erespoçanni. Biy teñri ur'adin çutlu etkäy da bergäy pomnožen'esi bilä ubogiy Reç Pospolitamizniñ odpravit etmä. Amen (л. 1, запись 1).

Во имя Бога.

Было в Каменце-Подольском, в армянской ратуше, года 1093 [1644], января 19 [29], в понедельник. Старейшины сорок мужей и все граждане единодушно и с любовью избрали войтом на этот год славного господина Киркоршу, сына Голуба, старосту. Дай Бог счастья его правлению и приумножения нашей убогой Речи Посполитой. Аминь.

Yakubga Levon oylu taniḡ Avram kăfali

Boldu tvagannij 1093-una pedrvarnij 22-sinā, kičaynakün, slavetnij Kirkorša Holub oylu voyt alnina. Instanciyasi üsnā slavetnij Yakub Levon oylunuj uccivij Avram Miḡal oylu kăfali, bolup pevnij taniḡliḡka ašaya yazilgan pripozvanij, pilnij inkvirovan'esi üsnā ur'adnij anti tibi-nā, kötürüp eki barmaḡni yoyari, bu türlü taniḡliḡ berdi, ki Ädirnädä Jovanes sisli, ḡardaši zamoscali Baydasarnij, berdi Minaska Egriayizli alnima bir adžam perdesi, ki pan Yakubga, Levon oyluna, borču yerinā at üçün oddat etkāy, hem bitik tā yeberdi pan Yakubga ol že Minas ašira, da alaydir, özgä türlü dügül, ḡaysinij taniḡliḡin aytilgan Yakub berip yazdirdi da ḡoydu törägä pam'entne (л. 1, запись 20).

Ayalar grunt üçün Avaknij

[Boldu tvagannij 1095-sinā julisnij 16-sinal, kičaynakün. Zadan'asi üsnā uccivij Avaknij, Ämirā oylunuj, slavetnij Murad der Zakarya oylu, na ten čas voyt, alip birgäsinā slavetniylarni Bobrikni, Ovanes oylun, da Ivaškonu Kevorovic, antičkänların ermeni töräsiniḡ Kamenec šähäri-nij, da ziydit etti grunt üsnā Kožuxovskij ündäl-gän Uzun mahalädä ḡonšuluḡta övläri arasina vebnij der Xaçadurnuj, Dzerig oylunuj (ḡaysi gruntu aytilgan der Xaçadur potomoklarından ucmāḡli džanlı der Jovanesnij satij veči bilä dostat etiptir da haligi affektanska satiptir, ḡaysi grunt ermeni yurisdikciyasina podlegnut etiptir), bir yandan da uccivij Donignij, Lukaš oylunuj, Xara Tatul övü ündäl-gän birsi yandan yatkan. Anda ž aytilgan Avak ḡoldu yoyari m'anovaniḡ törä-dän, ki kensinā publičnij yol sartin budovat et-māḡka yer bolgay naznačoniḡ, ḡaysiniḡ affektaci-yasin törä anlap, da ol gruntuḡ položen'esinā eki ḡonšuluḡ arasından igi pripatricc'a bolup, da re-spektovat etip publičnij yolga, alayoḡ anı da upa-trovat etip, ki četäni der Xaçadurnuj naḡilicc'a boluptur publičnij yol üsnā övünuj uyolundan dayi beri, tedı ustupit etip ol naḡilönij četännij burungi ḡazuḡun roḡdan ekinči siḡan ḡazuḡtan snor tuttu da ol že snor bilä toḡru tartti čaḡ Donig övünuj hranicasina deg, ḡayda ki ulu taš bar stolp yanina, ol tašnij roḡunda znak etmä da ḡazuḡ urma da ol snornuj čeki bilä kensi budovan'esin Avakka ḡoyma simarladı.

Xaysi vim'arni strona affektans vdž'enčn'e prin'at etti da yazdirip ḡoydu törägä pam'entne (л. 154).

Свидетельство Аврама из Кафы по просьбе Якуба, сына Левона

Было года 1093, февраля 22 [1644, марта 9], в четверг, перед славным войтом Киркоршей, сыном Голуба. По просьбе славного Якуба, сына Левона, почтенный Аврам из Кафы, сын Михала, будучи вызван для свидетельства, записанного ниже, на строгий запрос правления, под присягой, подняв вверх два пальца, дал такое свидетельство: «В Эдирне Ованес из Сиса, брат Багдасара из Замостья, дал при мне Минасу Эгриагызлы персидскую штору, чтобы тот передал господину Якубу, сыну Левона, чтобы тот отдал в счет его долга за коня, и послал через этого же Минаса господину Якубу письмо, и это было именно так, а не иначе». Это его свидетельство названный Якуб дал записать и уплатил суду памятное.

Старейшины об усадьбе Авака

[Было года 1095/1646, июля 16/26], в пятницу. По требованию почтенного Авака, сына Эмире, славный Мурад, сын отца Закарии, тогдашний войт, взяв с собой славных Бобрика, сына Ованеса, и Ивашко Кеворовича, присяжных Армянского суда города Каменца, пошел на так называемую Кожуховскую усадьбу на Длинной улице по соседству между усадьбами отца Хачадура, сына Дзерига (этот участок упомянутый отец Хачадур купил у потомков покойного отца Ованеса и продал нынешнему заявителю, и этот участок подлежит армянской юрисдикции), с одной стороны и почтенного Донига, сына Лукаша, который называется домом Харататула, с другой стороны. Там же названный Авак потребовал от упомянутого суда, чтобы ему было назначено место для строительства со стороны публичной дороги; эту аффектацию суд уяснил и, присмотревшись внимательно к расположению того участка между соседями и осмотрев публичную дорогу, а также заметив, что плетень отца Хачадура уклонился в сторону публичной дороги гораздо дальше угла его дома, миновали первый кол того уклонившегося плетня и, прикрепив шнур ко второму сломанному колу, протянули этот шнур прямо до границы Донигового дома, где есть большой камень рядом со столбом, и приказали Аваку на углу того камня сделать знак, и забить кол, и по границе этого шнура ставить свое строение.

Эти замеры заявитель благодарно принял и дал записать, уплатив суду памятное.

Ayalar boř ettilär podatoklar Xaçkoga Glovackiy

[Boldu tvagannij 1096-sında sebdempenniñ 15-sinä], çankün. Slavetnij Murad der Zakarya oylu, na ten čas voyt, da yanina bolgan antičkänlär, m'anovic'e: slavetniylar Stecko Holub oylu, Toros Ovanes oylu, Ivaško Yurko oylu, Hačko Göğčä oylu, ermeni töräsinij Kamenec šähäriñij, belgili etiyirbiz barçasına, kimgä ki kolv'ek potrebadir bilmägä, hali bolganlarga da kelgänlärägä, ki biz pevnij respektän slavetnij Hačkoga, Yakub Glovackiy oyluna, Kamenec šähärlisinä barča türlü podatoklarni, budur alay yasaçlarni, podimn'elärni, neçik közätläriñi övündän diftärälärägä körä priçodzoncüy da tölämä povinnij, boř etip bayışladıç da kensin ol podatoklarnij tölämäçindän vol'nij ettiç, varovat etip ani, ki bügündän ayri ne ki dä kolv'ek podatok l'ub kensindän, l'ub övündän kelsä, povin'en bolsar, neçik özgä šähärlilär beriyirlär, bermä, negä aytilgan Hačko da, çayil bolup da açalıçka yügünüp, berip yazdırdi, da boldu törägä pam'entne (л. 229 об.).

Ayalar aktik[ovat ettilär] kontraktin tüzlärniñ arendarē bilä

Boldu tvagannij 1096-sında nojempenniñ 3-sündä, çankün, slavetnij Murad der Zakarya oylu voyt alnina. Bügüñgi voytovskiy ur'ad alnina ermeni töräsinij Kamenec šähäriñij turup obličn'e, slavetni Bobrik Ovanes oylu da Toros Xaraxaş oylu, antičkänlär, bir yandan, da slavetni Ivaško, pan Yurko oylu, antičkän, da Šimko pan Hačko Beznosiy oylu, birsi yandan, podat ettilär aktalarina bu ž töräniñ pevnij kontrakt ermeni tüzlärindän utru zavartij da alay açalıçniñ, neçik alarnij da podpisı tudžiš möhür bilä alay publicniy, neçik ki alarnij da, budur pan Ivaşkonuñ da pan Šimkonuñ, neçik ol tüzlärniñ arendariniñ privatniy varovanij, çolup, ki aktalarga priyentij da inserovanij bolgay, neni, iş ki aktalar kimsägä zabronniy bolmas, otrimat ettilär, çaysi kontrakt söz sözdän bu türlü pivat etiyir.

«Slavetnij Murad der Zakarya oylu na ten čas voytu ermeni töräsinij Kamenec šähäriñij kensi antičkän koll'egalari bilä na im'e baron Kirkorša Holub oylu, erespoçan, pan Kirkor baron Ago erespoçan oylu, pan Stecko Holub oylu, pan Toros Ovanes oylu, pan Hačko Varteres oylu, pan Isay Serhiy oylu, pan Hačko Göğčä oylu, pan Vartan Kirkor oylu, alay kensilärimiz, neçik atı bilä çalgan koll'egalärimizniñ v'adomo etiyirbiz barçasına, kimgä kolv'ek pobrebadir bilmägä, bu biznim

Старейшины освободили от налогов Хачко Гловацкого

[Было года 1096/1646, сентября 15/25], в среду. Мы, славный Мурад, сын отца Закарии, тогдашний войт, и действующие при нем присяжные Армянского суда города Каменца, а именно: Стецко, сын Голуба, Торос, сын Ованеса, Ивашко, сын Юрко, Хачко, сын Гогче, доводим до сведения всех, кому следует знать, ныне сущих и грядущих, что мы ввиду определенных причин освободили его и его потомков от уплаты всяческих налогов, т. е. как от подати, подымного, как и сторожевого, которые согласно книге приходятся на его дом и которые он должен уплатить, и простили их ему, оговорив следующее, что отныне, какие бы налоги ни приходились на него или на его дом, он обязан уплачивать, как платят все горожане, с чем названный Хачко согласился и, поклонившись старейшинам, дал записать, и суду было уплачено памятное.

Старейшины внесли в акты контракт с арендаторами полей

Было года 1096 [1647], ноября 3 [13], в среду, перед славным войтом Мурадом, сыном отца Закарии. Перед нынешним войтовским правлением Армянского права города Каменца став лично, славные Бобрик, сын Ованеса, и Торос, сын Харахаша, присяжные, с одной стороны, и славные Ивашко, сын господина Юрко, присяжный, и Шимко, сын господина Хачко Безносого, с другой стороны, подали в акты этого же суда определенный контракт, заключенный относительно армянских полей и заверенный как подписями старейшин, так и их, а также печатями – как публичной, так и их частными, т. е. господина Ивашко и господина Шимко как арендаторов тех полей, и потребовали, чтобы этот контракт был принят и внесен в акты, что и получили, поскольку акты ни для кого не запретны. Этот контракт дословно гласит следующее.

«Мы, славный Мурад, сын отца Закарии, в это время войт Армянского суда города Каменца, вместе со своими присяжными коллегами, а именно: бароном Киркоршей, сыном Голуба, старостой, господином Киркором, сыном старосты Аго, господином Стецко, сыном Голуба, господином Торосом, сыном Ованеса, господином Хачко, сыном Вартереса, господином Исаем, сыном Сергея, господином Хачко, сыном Гогче,

yazovumuz bilä, ki biz neçik ur'ad da storožları törälärimizniñ da bütün pospolitıyniñ bunda Kamenectä bolgan, uvažit etip anı, ki bu çadar yıl aşıra alay za dvorem sudunda padşahnıñ anıñ biylikiniñ bizim milostiviý biyimizniñ, neçik ki komissiyalar ötläş pravniý postupoklar toçit'ä boldu spulniý tüzlärdän utru orus yurisdikciyası bilä bunda Kamenectä, çayda ki ulu košt važit etip da ekspendovat etip da prac'a körüp şayavatı artından Biy Teñriniñ da padşahnıñ anıñ biylikiniñ sítaralı da skuteçniý komplnaciya ötläş yaçşı effektkä keltirdiç, rozgraniçen'e etip v'ecnimi çası ol že orus töräsi bilä yus doti piut yanına neçik dz'edziçniý biylär da possessorlar tüzlärniñ çaldıç, zaçim kläp anıñki koştları azar-azar rekuperovat etmä (da n'eco ul'žit etmä pospolitıyga podatokları), a osobliv'e anı da körüp, ki çloplar da hayduklar, çaysıları ki yurisdikciyamız da vladzamız tibinädirlär, ulu n'eposluşenstvo da svavolä zaživat etmäçtä tüzlärni körgüzüyirlär, çaysıların penitus kläp yaçşı por'adokka vpravıt etmä da do klubı, neçik ki özgä biylär kensi mayentnostlarıñ slobodniý keltiriyirlär.

Tedi bu sluşniý da özgä raciyalardan bir avaz bilä instanciyasına körä dä çırç monžnuñ bizgä vn'es'onıy na m'anovaniý tüzlärni sinožatları spuln'e çlopları bilä diftärğä körä podanıy, tuđžiş folvarklarda da bolgan çinşları, roboçiznaları, des'atinaları da çalğan podatokları bilä arendovat ettiç bügünnüñ aktından üç yılga dirä porondn'e po sob'e ketkän slavetnim pan Ivaškoga Yurko Kevorovic oyluna, antičkäninä bu ž ermeni töräsiniñ Kamenec şähäriniñ, da pan Şimkoga, baron Xačko oyluna, alayoç Kamenec şähärlisinä, summa fli üç yüz seksängä nemiç sbgsına, çaysı bu m'anovaniý sumanı arenda üçün povinen bolsarlar ayılğan pan Ivaško da pan Şimko, yazılıp biri biri üçün da biri barça üçün, tölämä üç rata bilä aşıya yazılğan: burungi ratanı yüz elli flü borçlu bolsarlar oddat etmä da dosıt etmä kelir Yazlovca yarmarkına in anno 1648-indä pripadat etkän, ekinçi ratanı alayoç yüz elli flü yänä Yazlovca yarmarkına ekinçi yılına in anno 1649-unda pripadat etkän. Üçünçi ratanı fli seksänni pri vişciu arendı in anno 1650-sindä odpravovaniý nayt sbg bilä, bir fant da çumaş bilä dügül, barça törä trudnostundan da zvokalardan başça, zaklad tibinä glavniý sumaga korresponduyonciy, çaysı sumanı varovat ettilär kensi barı

господином Вартаном, сыном Киркора, как сами от себя, так и от имени остальных наших коллег доводим до сведения всех, кому только следует знать, этой нашей записью, что мы как правление и защитники наших прав и всех граждан, здесь, в Каменце сущих, взвесив, что в течение стольких лет как в “придворном” суде его величества короля, нашего милостивого господина, так и в комиссиях велись судебные тяжбы относительно общих с украинской юрисдикцией полей здесь, в Каменце, на которые израсходованы и потрачены большие средства и усилия, и видя, что по милости Господа Бога и его величества короля благодаря счастливым и успешным мерам мы достигли хороших результатов, и добились разграничения на вечные времена с тем же украинским магистратом, и согласно судебным приговорам остались наследными хозяевами и владельцами своих полей;

поэтому, стремясь теперь постепенно возместить те средства (а также несколько облегчить налоги гражданам), а особенно учитывая, что холопы и гайдуки, которые находятся под нашей властью и юрисдикцией, проявляют большое неповиновение и произвол в пользовании землей, и искренне желая привести их к порядку и укротить, как приводят в порядок свои слободные имения другие хозяева;

с учетом всех этих и других факторов, мы единодушно, в соответствии со внесенным к нам представлением сорока мужей, отдали нынешним актом названные поля вместе с сенокосами, холопами, поданными по книге, а также с чиншами, робочизнами, десятинами и другими налогами, подлежащими с фольварков, в аренду на три года кряду, один за другим, славным господину Ивашко, сыну Юрко Кеворовича, присяжному этого же Армянского суда города Каменца, и господину Шимко, сыну барона Хачко, также мещанину каменецкому, за сумму в триста восемьдесят флоринов польскими деньгами. Эту упомянутую сумму за аренду названные господин Ивашко и господин Шимко, подписавшись друг за друга и каждый за все, должны уплатить тремя частями, записанными ниже. Первую часть – сто пятьдесят флоринов они обязанные уплатить и отдать на следующую Язловецкую ярмарку в этом году, которая приходится на год 1648. Вторую часть – тоже сто пятьдесят флоринов – также на Язловецкую ярмарку на второй год, который приходится на 1649 год. Третью часть – восемьдесят флоринов – при окончании аренды, 1650 года, наличными, а не какими-либо фантами (залоговыми вещами) или товарами,

dobroları üsnä, ruḡomiy hem n'eruḡomiy, hali bolgan da sojra nabitiy.

Xaysi anijki tüzlärni da ḡloplarni eks nunk spokoyniy v possessiyi kensilärinä m'anovaniy üç yilga dirä bütün pri'eglostları bilä l'ub eskidän, l'ub yänidän ordinovaniy (ḡaysıların ki alar kensi üstlärinä aldılar por'adokka keltirmägä da v poslušenstvo lepše vpravıt etmä), zdavat etiyirbiz da uživat etmäxtä kensilärinä bez žadney alterkaciyeı yeberiyirbiz, ki alar, bilgänlärinä körä vedlä yednak slušnoscı i bez depaktaciyeı poddaniylarımizniñ obḡodıtca bolup, spravovatca bolgaylar, da požitoklar kensilärinä keltirgäylär, da, zamanı üç yılñiñ çıḡsa, yänä ž bizgä vcale tüzlärimizni ograniçoniy da poddaniylarımiz da diftärğä körä oddat etsärlär da rezignovat etsärlär.

Anı da varovat etip, ki ḡloplar arttırma da gumnalarda osažat etmä komplanciyaga körä orus töräsi bilä erkli bolsar kensilärinä bizim v'adomostumuz bilä, pri tim çıḡarıp bu arendadan satılğan pasikalarnı hem eki pasikanı hanız satmagan, ḡaysıların kensi dispoziciyamizga ḡaldiriyrbiz.

A ki eskidän bununıki çinšlar da des'atınalar pan voytlarga za prace naležit etiyer edi, preto alay haligi pan voytka, neçik nastempuyonciyga da obmislit etmä da ukontentovat etmä özgä yerdän klärbiz. Yednak že avkciyalari üçün poddaniylarñiñ da kelišlärniñ, ki bolgay sinduḡka pospolitiy staran'e etsärlär pom'en'oniy arendatorlar, bunu da kensilärinä pririkat etiyirbiz, ki bir aḡalıḡniñ da pospolitiyñiñ ol tüzlärğä işi bolmısar, alayoḡ kimlärniñ folvarkları da bar, ani biçänlikkä, ani tiž orat etmäykä.

Yednak egär ki kimsä kläsä pom'en'oniy arendatorlardan des'atinadan yalga alma, ol alarñiñ erklärinä bolsar bermä. Do tego egär ki pom'en'oniy arendatorlar zasivok etsälär pri ekspirovaniu arendi nastempuyonciy yilga, tedı, egär ki özgä arendalar nastupit etsä, erkli bolsar kensilärinä anijki zasivokların l'ub zebrat etmä, l'ub pom'en'oniy arendatorlar bilä anij üçün po priyacelsku zhodic'a bolma.

Bunu da aytilgan pan Ivaškoga da pan Šimkoga varovat etip, ki strež bože çerüv albo ol at nastupit etkäy bu üç yıl ašira, alayoḡ özgä znaçniy zararlar, tedı kensilärinä zararların slušnostka körä pokazaniy defalkovat etmä povinen bolsarbiz. Xaysılarına yaḡši da hörmätli sözümez da ḡol bermäḡimiz bilä pririkat etip,

без никаких судебных осложнений и проволочек, под залогом суммы, равной главной, и все эти деньги они записали на всем своем движимом и недвижимом имуществе, нынешнем и которое будет приобретено позже.

Эти сданные в аренду поля и холопов отныне на три года мы передаем и отпускаем без никаких споров в их спокойное владение и пользование со всем принадлежащим, издавна или опять приписанным (какие они взяли в свои права ради упорядочения и лучшего приведения к повиновению), чтобы они по своему усмотрению, однако правильно и без нареканий со стороны наших подданных, вели себя, и действовали, и употребляли себе на пользу, и после окончания трех лет времени они обязаны вернуть нам наши отмежеванные поля и наших подданных полностью согласно книге и не должны уклоняться.

Оговариваем также, что в их воле увеличивать число холопов и селить на гумнах по согласованию с Украинским судом и с нашего ведома. При этом исключаем из этой аренды проданные пасеки и две пасеки, еще не проданные, которые мы оставляем в собственной диспозиции.

А что раньше из тех чиншей и десятин надлежало господину войту за труд, то как нынешнему войту, так и следующему мы должны изыскать и возместить из других источников. Однако что касается поступлений от подданных и доходов, которые раньше граждане платили в казну, то упомянутые арендаторы должны их старательно выполнять и впредь. Также обещаем им, что никто ни из старейшин, ни из граждан не имеет дела к тем полям, а также те, кто имеют там фольварки, не имеют никакого отношения к сенокосам и не имеют права пахать.

Но если кто-то захотел бы взять в субаренду у упомянутых арендаторов по десятине, то они имеют право сдавать. Также если упомянутые арендаторы при завершении аренды сделают засев на следующий год и поля наймут другие арендаторы, то в их воле или собрать посеянное, или с новыми арендаторами договориться по-приятельски.

Также оговорили с названными господином Ивашко и господином Шимко, что если, не дай Бог, в течение этих трех лет на поля пойдет войско или конница, или же случится другой значительный вред, то мы должны будем, насколько это окажется приемлемым, уменьшить их урон.

Давая на все это наше доброе и честное слово и руку, уверяем и обещаем соблюсти наше слово в

assekurovat etiyirbiz barča da obligaciyamizga körä kensilärinä sözümnü dotrimat etmä da v pokoyu kensilärin uživat etmäxlärindä zaçovat etmä.

Alayoç kläp kensilärin özgälärindän da kim dä kolv'ek klägäy turbovat etmä da vzrušat etmä possessiyalarından m'anovaniy zamanga dirä ol çadar, ne çadar potreba körgüzsä, boronit etmä da n'eposlušniy çloplarga çarši çuvat bermä obligovatca boliyirbiz.

Xaysi bu eki yan ortasına postanov'en'eni kensi vlasniy çollarimiz bilä podpisat ettiç da publiçniy möhür bilä, alayoç privatniy pan arendatorniy varovat ettiç.

Boldu Kamenectä tvaganniñ 1096-sında nojemporniñ 2-sinä, nögarikün.

Murad der Zakarya oylu, na ten čas voyt ermeni töräsinin Kamenec šähäriñin, bu kontraktka podpisatca boldum [подпись].

Men, Kirko[r]ša Holub oylu, erespoçan, podpisacça boldum vlasniy çolum bilä.

Men, Kirkor, Ago erespoçan oylu, vlasniy çolum bilä podpisatsa boldum.

Men, Stecko Holub oylu, vlasniy çolum bilä.

Pan Bobrik Ovanes oylu aytti çaç yazma +

Toros Ka[rakaš].

Men, Ivaško, baron Yurko Kevorovic oylu, vlasniy çolum bilä [подпись].

Men, Is[ay] Serhiy oylu.

Men, Hačko Göğčä oylu, vlasniy çolum bilä.

Vartan Kir[kor] oylu yazuçi [подпись].

Men, Šimko Hačko oylu, pozvalat etiyemen bu kontraktka vlasniy çolum bilä [подпись].

(Möhür yeri ur'adniñ). (Möhür yeri pan Ivaškonuñ). (Möhür yeri pan Šimkonuñ)» (л. 237-238).

Последний кыпчакский акт:

Yakub džuhut da Nigol Bekeš

[Boldu tvaganniñ 1096-sında tegdemporniñ 31], aynakün. Nakazaniy boldu voytnuñ dekretindän inamsiz Avram džuhutka, plenipotentinä urendovn'e zapisaniy inamsiz Yakub džuhutnuñ, satanovlu, aktorga, taniçlarin m'anovaniy, m'anovic'e: Todornu da Kirkornu, çardašin, ne türlü ki v'adomiydirilar, ki otuz fli uçiviy Nigol, Asvadur saçt'ançi oylu, haligi pozvaniy, principalina terilär üçün borçludur, dügül yedi fli, neçik pozvaniy allegovat etiyir, çaysilarından aňlap klär ortalarina nakazat etmä, ne ki bolsa törägä körä, çaysi ki dekretni eki yan da zavdž'eçn'e prin'at etti, ne üçün çoyuldu törägä pam'entne (л. 247 об., запись 2).

соответствии с нашими обязательствами и обеспечить им спокойное пользование.

Также, желая защитить их от других и от кого-либо, кто хотел бы их беспокоить и отстранить от посессии до указанного времени, мы обязуемся, сколько будет нужно, их защищать и поддерживать против непокорных холопов.

Это постановление двух сторон мы собственноручно подписали и заверили общественной печатью, а также частными печатями господ арендаторов.

Было в Каменце года 1096 [1647], ноября 2 [12], во вторник.

Я, Мурад, сын отца Закарии, в то время войт Армянского суда города Каменца, подписал этот контракт.

Я, Киркорша, сын Голуба, староста, подписался собственноручно.

Я, Киркор, сын старосты Аго, подписался собственноручно.

Я, Стецко, сын Голуба, собственной рукой.

Господин Бобрик, сын Ованеса, сказал поставить крестик.

Торос Харахаш.

Я, Ивашко, сын барона Юрко Кеворовича, собственной рукой.

Я, Исай, сын Сергея.

Я, Хачко, сын Гогче, собственной рукой.

Вартан, сын Киркора, писарь.

Я, Шимко, сын Хачко, согласен с этим контрактом, собственной рукой.

(Место пачати правления). (Место печати господина Ивашко). (Место печати господина Шимко)».

Еврей Якуб и Нигол Бекеш

[Было года 1096, декабря 31 / 1648, января 10], в пятницу. Войтовским декретом было приказано неверному Авраму, еврею, законно записанному уполномоченному неверного Якуба, еврея из Сатанова, истцу, поставить названных свидетелей, а именно: Тодора и Киркора, его брата, которым известно, что почтенный сафьянщик Нигол Асвадур, нынешний ответчик, должен за шкуры тридцать флоринов, а не семь флоринов, как утверждает ответчик, выслушав которых, войт должен вынести приговор, который декрет обе стороны приняли с благодарностью, о чем суду дано памятное.

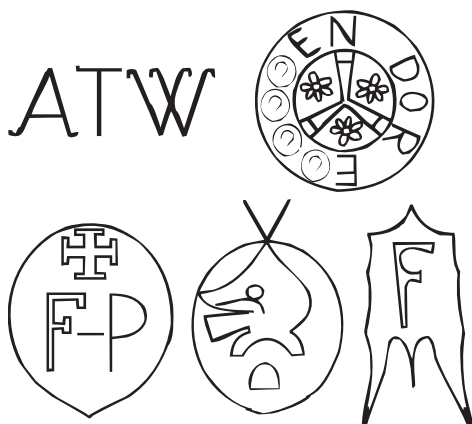
ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 40 (4326)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 1 [11] января 1097 [1648] г., суббота (л. 1) – 13 [23] февраля 1100 [1651] г., четверг (л. 221, запись 3).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский и польский в собственной графике. Заглавия кыпчакские.

Бумага, формат 28 x 41,5 см. Водяные знаки: 1) слева – буквы ATW, 7,5 x 1,5 см; справа – круглая печать с тремя цветками, разделенными перегородками, и надписью по кругу “..EGENDORE”, диаметр 5,5 см; 2) буквы F и P под крестом на овальном щите, 3,5 x 4,5 см; 3) островерхий шлем с подбородником на овальном щите с буквой V сверху, 4 x 5,5 см; 4) буква F на телячьей шкуре, 5,5 x 11,5 см. Объем 234 л. Нумерация: 0, 0, 0, 0, 0, 1-200, 200а-210, 210а-222, 0, 0, 0, 0, 0. Разворот 200а (10 x 16,5) / 210а (9 x 16,5) вшит позже.

Переплет кожаный, темно-коричневого цвета, поврежден. Для наполнения его верхней (возможно, и нижней) крышки использованы около 10 листов бумаги с армяно-кыпчакскими текстами, подобными тем, которые составляют содержание самой актовой книги.

Письмо армянское, нотргир, 45-50 строк на странице по 80-90 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечание. Надписи: на переплете наверху чернилом: *Tv 1097, 8, 9*; внизу тиснение: *1648, 9, 50*.

Начало книги:

Biy Teḡriniḡ boluṣluḡu da ṣahavatī artīndan baṣlandī yāḡi da sītaralī yīlniḡ tvaganniḡ 1097-siniḡ aktalarī yazılma voytluxunda slavetnīy Muradniḡ, der Zakarya oylunuḡ. Biy Teḡri bergāy eminliktā kečirmā (л. 1).

С помощью Господа Бога и по его милости начали писаться акты нового и счастливого года 1097 [1648], в войтовство славного Мурада, сына отца Закарии. Дай Бог спокойно пережить.

Aksent Zaza da igitlār

[Boldu tvaganniḡ 1097 pedrvarniḡ 2-sinā], ḡankūn, ol že voyt alnīna da yanīna bolgan antič-kānlārniḡ, na im'e: Kirkor, Stecko, Toros, Ḥačko, Isay, Gögčā, Šimko baron Lukaš erespoḡan oylu. Ne türlü bögüḡgi küḡgā termin pīpadat etiḡyir edir dilaciyadan dḡuvapka uçcivīy Zadig pan Isay oylu da uçcivīy Varteres Tatul oylu, rokovīy star-šīylar, da ḡalğan kandzanak igitlārī pozvaniylar ašira gileyinā ḡaršī uçcivīy Aksentniḡ Baydasar Zaza oylunuḡ aktornuḡ otrimanīy, na bögüḡgi rokta eki strona da obličn'e turdular da pozvaniylar, dosit etip dilaciyalarīna, bu türlü dḡuvaplarīn kensilāriniḡ podat ettilār na pism'e.

«Bizim ṣahavatli aḡalarīmiz da dobrodiylārimiz, nečik bunuḡ alnīna turup ediḡ kečkān törädā sudu alnīna biylikniḡniḡ bizim ṣahavatli dobro-

Акцент Заза и Юношеское братство

[Было года 1097/1648, февраля 2/12], в среду, перед тем же войтом и бывшими при нем присяжными, а именно: Киркором, Стецко, Торосом, Хачко, Исаем, Гогче, Шимко, сыном барона Лукаша, старосты. Так как на сегодняшний день, согласно полученной отсрочке, приходился срок для ответа почтенному Задигу, сыну Исая, и почтенному Вартересу, сыну Татула, годовым старшим, и остальным членам Юношеского братства, ответчикам, на жалобу почтенного Аксента, сына Багдасара Зазы, в нынешний срок обе стороны явились лично, и ответчики, выполняя отсрочку, подали на письме такой свой ответ.

«Милостивые наши старейшины и господа, как перед этим мы явились на прошлом суде на суд ваших милостей, наших господ, вызванные

dzejlärimizniñ zapozvaniy Aksentän Baydasar oylundan, çaysi ki prilomit etti sudu alnina biylikiniñ skarga, neçik starşıylar üsnä, alay barça kandžanak igitläri üsnä, çaysi skargaga çarşı biylikiniñ neçik här zaman bizim kandžanakka çarşı zdavna zvikliy dobrodzejlärimiz, bizgä dobrodzeystvo körgüzüp, da dopustit etip dilaciya haligi törägä deg, rozkazat ettiñiz biylikiniñ, ki aniñ skargasına körä džuvap bergäy ediç, çaysi biylikiniñ rozkazan'esinä biz çarşı bolmiyin, evet ani baş üsnä körüp, neçik bizim dobrodzejlärimizniñ naznaçoniy terminimizdä keldiç sudu alnina biylikiniñ respons bermäç üçün Aksentkä çarşı.

A iş ki ol aytir, ki meni suçsuz da bilmän ne üçün kensi ortalarından degradovat ettilär, tedı ol alay tapulmas, neçik aytıyır, ki suçsuz bizim kandžanak igitläri içindän kimsäni degradovat etkäylär. Gdiz biylikiniñ dä bek igi sv'adomiysiz da keçkän yıllarnı da biylikiniñ ol kandžanak artından olturupsız, da bir pogloska çıçmiyır, ani tiž hali dä işitilmäs, ki bizim kandžanakimizda kimsägä nemä bezprav'e bolgay, evet hali dä staracc'a boluyırbiz, ki neçik dayi igi kandžanak işläri da biylikiniñniñ şahavatından şçodrobliv'e bizgä nadanı töräläri bez žadnego narušen'a çaç K'risdosnuñ ekinçi kelgäninä deg trivat etkäy.

Andan çoluyırbiz, pon'evaž tedı pom'en'oni Aksent m'anovat etiyir, ki suçsuz da n'evinn'e degradovat ettilär kensin, tedı biz biylikiniñizgä neçik bizim dobrodiylärimizgä aniñ suçsuzluğun belgili etiyırbiz, ki bulay suçsuz edi bunun alnina, çaçan olaylı Kirkor Sabonçi Mardirosnuñ kiyövü toy etiyir edi. Tedı tayaç yürügän zamanda starşıylar Aksentkä ayttilar, ki bir igit bilä barip mahalälärni obyodit etkäy da elni toyga zaprašat etkäy, ol esä, upor etip da klämiyin starşıylarniñ sözün etmä, çaysi ki bir yaçşı ata oyluna tüşmäs etmä (negä här kez zvikliydi), barmadı da obyodit etmädi.

N'e dosic na tim, ki kensinä bu mimo s'e yeberildi, evet ekinçi starşıynı na im'e Kirkornu, Stepan oylun, çaysi ki na ten ças poruçonıy starosta edi, başladı m'estada ulu avaz bilä da na glos çaçırıp azarlama alay, ki el až teređžälärgä tüşüp edi, aytıp, ki: «Tož, starosta esän, saniyrsen, ki çaladagi starostasen. Ne alay firliyiırsen? Sendän heç tä çorçman, nahayat bildigindän çalmaysen».

Üçünçi, ki çaçan keldiç zvikliy gospodamizga toynuñ posluhasından soñra, tedı eki starşıy, kensin suçlu tapıp, ayttilar kensinä hörmäti tibinä bir dä, eki dä, üç tä venzengä barma. Ol esä počuvatc'a bolmiyin kensi hörmätindä da klämädi barma. Navet hörmätlämiyin bizim kandžanakimizni,

Аксентом, сыном Багдасара, который подал в суд ваших милостей жалобу как на старших, так и на всех членов Юношеского братства, а вы, наши давние добродетели, проявив к нам приверженность, допустили отсрочку до нынешнего суда и приказали, чтобы мы дали ответ на его жалобу, то, согласно этому приказу ваших милостей, мы, приняв его к неукоснительному исполнению, в назначенный нашими господами срок явились в суд ваших милостей, чтобы подать ответ на жалобу Аксента.

А если он говорит, что, мол, меня без вины и неизвестно за что они исключили из своей среды, то это оказывается не так, как он говорит, что из нашего Юношеского братства кого-нибудь без вины исключают. Ведь и ваши милости хорошо знают, и в прошлые годы также ваши милости заседали по поводу нашего братства, и не возникало никаких слухов, ни теперь также не слышно, чтобы в нашем братстве с кем бы то ни было поступили не по справедливости, но и теперь мы стараемся, чтобы наше братство, воплощая щедро предоставленные ему вашими милостями права, действовало как можно лучше, без никаких нарушений до самого второго пришествия Христа.

Поэтому просим, поскольку тогда упомянутый Аксент говорил, что его без вины и безвинно исключили, [нас выслушать] и позволить разъяснить вашим милостям как нашим господам его “невинность”, что он был так же “невиновен” и перед этим, когда Киркор Сабончи из Молдавии, зять Мартироса, делал свадьбу. Когда надо было ходить с посохом, старшие велели Аксенту обходить улицы с одним юношей и приглашать людей на свадьбу, но он воспротивился, и не согласился, и, не пожелав выполнять распоряжение старших, что не годится делать сыну порядочного отца (к чему все привыкли), не пошел и не обходил.

Мало того, что ему это спустили, однако, это уже во-вторых, старшего по имени Киркора, сына Степана, который тогда выполнял обязанности старосты, начал посреди города, подняв крик, во весь голос позорить, так что люди прямо из окон повыскакивали, и говорил: «Если ты староста, то думаешь, что ты уж староста на весь город. Чего ты так петушишься? Я тебя не боюсь, хотя ты и не оставляешь привычки верховодить».

В-третьих, когда мы шли, по обыкновению, в нашу светлицу после свадьбы, двое страших, решив, что он провинился, почтительно приказали ему и раз, и во второй раз, и в третий раз пойти в

χaysin biz pro sakro sankto tutup kensimizgä ulu šahavat yerinä Biy Teñridän da biylikinjizdän, bizim šahavatli dobrodiylärimizdän, bizgä ščodrobliv'e nadaniy, bahasiz kleynot kibik, tutup šanovat etiyirbiz, smit etti ol yerdä aytma, nečik staršiy-larga, alay mlodšiy-larga, söküp türkčä, salvo honore biylikinjizniñ, aytıp: «Fälaninjizniñ için yemäniz nazbit spros'n'e». Xaysi eksces heç bolgan nemä dügül bizim kandžanakta, da barmadi vengä.

Dörtünči, ayttı: «Yeberijiz per vota çardašlar-ga, a egär çardašlar suçlu tapsalar, tedı podpadnut etkäy-men da suçlu bolgaymen». Xayda da anda da anıñ furiyasına yer berip da klämiyin anı goronco karat etmä, ki šahat bolgay edi upom'e-nacc'a bolma, yeberdiç per vota. Anda ž barča çardašlar od naymlodšego do naystaršego ozvatca bolup bir oçurdan ayttilar barçası, ki bunda heç tä votovat etmä keräkmäs, zera barimiz körüyirbiz, ki bir ulu suç çilinipti. Taptılar, ki vengä bargay. Xayda vedle artikuluv yänä dä ekinči hörmäti tıbinä üç kez ayttıç, ki vengä bargay edi. Ol esä, ulu furiya stroyit etip, çıçıp kensi erki bilä, da bardı Kriščiyalarga da anda olturup bal içiyir edi.

Bešinči, biz bolmiyin utvarliviy yamanga, da yeberdiç kensinä eki igit, m'anovic'e der Babni, Serhiy oylun, da Edilbeyni, Yasko oylun, çaysilari atı bilä staršiy-larnıñ da igitlarnıñ ayttilar kensinä, ki barıp da zassist etkäy. A ol anda da zarazpriraz bašladı ulu avaz bilä çaxırma, salvo honore biylikinjizniñ, nečik itlar üsnä, aytıp: «Koko, dali preč!». Soñra çulnu yeberdiç, ki kensinä ačkay edi ratušnu. Ol esä, çulnu da vt'onž hörmätläp, zacniy ur'adin biylikinjizniñ, nečik bir itni, odpravıt etti ol že sözlär bilä. Ne üçün çolarbiz šayavatın biylikinjizniñ, bizim šayavatli dobrodiylärimizni, ki çulnuñ da reläciyasın vişluçat etmä buyurgaysız, gdiž n'e til'ko bizni, evet biylikinjizni dä zn'evažit etti.

Altınči, ki ol çorçmiyin Biy Teñridän da uyalmiyin eldän, smit etti kandžanak çardašların sv'atıy Ivan çaršına tutup da aytma, türkčä söküp, salvo honore biylikinjizniñ: «Staršiy-larnıñ da mlodšiy-larnıñ da anaların, barıñizniñ anasın bulay etiyim»,— negä tanıçlar da bar.

Yedinči, ki yänä igitlärgä ayttı: «Boday yiç han'ebn'e zabıt vşitkiç, köryüm, staršiy-larnıñ mı da barıñizniñ yüzü çara çıçkay!»— negä tanıçlar da bar.

Sekizinči, n'e dosič na tim, ki prez tak v'elkiy ças kensi svavolenstvovunda nasiticc'a bolmiyin, pokayacc'a bolmadi, evet çaçan sudundan biylikinjizniñ ketiyir ediç, tedı ulu avaz bilä çaxırıp bašla-

тюрьму. Он же, не испытывая угрызений совести, не пошел. Даже не отнесся с уважением к нашему братству, которое мы почитаем и чтим как наибольшую святыню и дар, как бесценный клейнод, щедро предоставленный нам Господом Богом и вашими милостями, нашими милостивыми господами, и посмел там говорить и ругать по-тюркски как старших, так и младших, просим прощения ваши милости, говоря: «Вы после такого-то из вас не жрите слишком нагло». Такого эксцесса в нашем братстве еще никогда не было. И не пошел.

В-четвертых, он сказал: «Поставьте на голосование членов братства: если члены братства признают меня виновным, тогда я подпадаю под обвинение и буду виновным». И тогда мы, позволив ему это безумие и не желая карать его сразу, поставили на голосование, чтобы были свидетели на случай упоминания. И все члены братства, от самых младших до самых старших, откликнулись и все единодушно сказали, что здесь голосовать ничего, поскольку все мы видим, что он совершил большую вину. Решили, что он должен пойти в тюрьму. И здесь же, в соответствии с артикулами, мы вторично почтенно ему приказали, чтобы он пошел в тюрьму. Он же, остервенев, самовольно вышел и пошел к Крижчихе и, сидя там, пил мед.

В-пятых, мы, не желая потакать злу, послали к нему двух членов братства, а именно: отца Баба, сына Сергея, и Едильбея, сына Яско, которые от имени старших и всех членов братства приказали ему пойти и сесть в тюрьму. А он и там стал раз за разом кричать во весь голос, просим прощения ваши милости, как на собак, говоря: «Коко, пошли вон!» Потом мы послали пристава, чтобы отворил ему ратушу. Он же и пристав, презирая благородное правление ваших милостей, отправил с теми же словами. В отношении чего мы просим ваши любезные милости, наших милостивых господ, чтобы вы приказали выслушать и заявление пристава, ибо не только нас, но и вас он презрел.

В-шестых, он, не боясь Господа Бога и не стесняясь людей, посмел остановить членов братства около св. Иоанна и ругать по-тюркски, просим прощения у ваших милостей, говоря: «Я матерей и старших, и младших, всех их матерей так делаю»,— в отношении чего также есть свидетели.

В-седьмых, он также сказал членам братства: «Да поубивать их всех позорным образом, чтобы мне увидеть, какой будет позор и старшим, и вам всем!» На что также есть свидетели.

di, staršiyimiz üsnä kivat etip, da ani yänä dä znevažat etmä: «Postuy i day čiku, stane ya vam všitkim košč'on v garle».

Toхuzunči, со nagorša, ki ol uhamovate'a bolmiyın kensi yamanlıхından, biylikinizdän bizgä ščodrobliv'e nadaniy törälärimizni, хaysıların biz başımızdan biyik körüyirbiz, başladi sindirip da zn'evažat etip, pod nogi alma, aytip, ki: «Sizniñ ne хuvatiniz bar edi meni vıpisat etmä? Sizniñ bir хuvatiniz yoхtu, da heč tä sizniñ töränizdän хорхman».

A pon'evaž kto pravo ma i n'e umi go zažič, tim samim pravo traci, tedi biz, barča kandžanak хардашları, ki nečik bizim törälärimizni šahavatından biylikinizniñ bizgä nadaniy, alay bizim staršiyarimizni da bizni barimizni bulay ulu da nigdi n'esliyanıy zn'evaga bu artıхsı igittän spotkat etti, gdiž bununkibik artıхsı igit ani ävälgı diftärärimizdä tapılıptır, ani tiž haligidä tapılıyır, bunu da igi kensi yanımızda uvažit etip, ki bizim kandžanakimiz bir nemä üçün ufundovaniy düğül, til'ko yaхşı da pobožniy učinoklar üçün haybatına Biy Teңriniñ, düğül bununkibik ulu zıyanlarga da n'e-prıstoyniy postupoklarga da baхıp ani, ki bununki zbrodn'a heč tä bolmiyır bizim kandžanakimizda, klämiyin, ki bununkibik turbatorlar, prestempcalar bizim kandžanakimizda množicc'a bolgaylar, evet bunu na potomne čası bizdän soңra nastempuyonciylarga n'e na pogoršen'e, evet na poprave хaldırıp dayı ulu povahası üçün bizim artikullarimizniñ da kvietacıyası üçün kandžanakimizniñ, ki bizdän soңra nastempcalar da važitc'a bolmaylar bizim törälärimizni legce tutma da staršiyarimizni zn'evažat etmä, priхilicc'a bolup konsenslarimizgä biylikinizdän, bizim šayavatlı dobrodž'eylärimizdän, bizgä nadaniy, da klämiyin alarga uščirbok хaldırma, evet i yovšem dayın ulu хuvatta rezervovat etmä, gdiž per ekspresse igirmi üçünci artikulda yazgan pen'a bar bununkibik artıхsı da svavol'niy igitläр üçün, ki özgä хардашлар da ortamızda olturgan pogoršen'e almaylar bununkibik artıхsı igittän (gdiž özgäläri дә n'ektoriyar ortamızdan vinikat etmä zbrodn'alari bilä başlap edilär), bolmiyın özgä nemä bilä uhasit etmä aniñ pependlivostun, körüp bunu, ki bunun alnına köp dayın ružniy da kiçi suçlar üçün bizim antecessorlarimiz bunun kibik pen'a bilä karat etiptirlär, nečik bizim diftärärimizdä toludu[r], хuvatta хaldırıp bizim konsenslarimizni da priхilicc'a bolup igirmi üçünci artikulga, kensin ortamızdan bu aniñ n'eznosniy suçları üçün kensiniñ degradovat ettiх na potomne čası, ki aniñ bir yeri da bir m'es-cası ortamızda bolmay, gdiž ne bir, a ne eki, ne on

В-восьмых, мало того, не насытившись своим своеволием за такое большое время, даже когда мы шли из суда ваших милостей, он начал во весь голос, кивая на наших старших, опять их оскорблять: «Постой и погоди – стану я вам всем костью в горле!»

В-девятых, что хуже всего, не утолив свою злобу, он начал крушить, и оскорблять, и попирать наши права, щедро предоставленные нам вашими милостями, которые мы почитаем превыше всего, что имеем, говоря: «Какую власть вы имеете выписать меня [из братства]? У вас никакой власти нет, и вашего суда я вовсе не боюсь».

А поскольку кто право имеет и им не пользуется, тем самым право теряет, мы, все члены братства, видя, что наши права, предоставленные нам вашими милостями, и наших старших, и нас всех постигло такое большое и никогда не слыханное оскорбление со стороны такого преступного члена братства, а такого преступного члена братства ни раньше в нашей книге не было, ни теперь нет, а также приняв во внимание, что наше братство основано ни для чего иного, как только для добрых и набожных деяний во славу Господа Бога, а не ради таких больших проступков и неприличных действий, видя, что подобных преступлений никогда не было в нашем братстве, не желая, чтобы подобные мятежники и преступники в нашем братстве множились, стремясь оставить его на потомные времена нашим преемникам не на ухудшение, а на процветание и для большего уважения наших артикулов и утверждения покоя в нашем братстве, чтобы наши преемники не посмели легкомысленно относиться к нашим правам и презирать наших старших, защищая наши соглашения, подтвержденные вашими милостями, не желая нанести им вреда, но придать им еще большую силу, в соответствии с двадцать третьей статьей, где для таких преступных и своевольных членов братства записано наказание, чтобы другие члены братства в нашей среде не брали плохого примера с таких преступных членов братства (ибо и некоторые другие среди нас стали выступать с преступными деяниями), не имея возможности каким-либо иным образом погасить их пыл, учитывая, что раньше также за разные и меньшие провинности наши предшественники наказывали этим наказанием, о чем достаточно значит в нашей книге, оставляя в силе наши соглашения, обратившись к двадцать третьей статье, мы исключили его из своей среды навсегда за эти его непростительные проступки, чтобы ему не было среди нас места, ибо не раз, и не

kez, evet här zaman andan starşıylarni da barčamizni zn'evaha podkat etiyir edi, da heç tä bolmas edi pokayats'a bolma, evet im daliy, tim gorži barčamizni zn'evažat etiyir edi, çağ uçu buñar kel-di, da artıx barčamiz klämäsbiz kensin çardašlika prin'at etmä, çolup şayavatın biylikinizniñ, ki anıñ bulay n'eznosniy suçları üçün biylikiniz kensin karat etkäysiz, ki özgälari dä pogoršen'e almaylar bununıki artıxsi igittän.

In kontrarium aktor ayttı, ki: «Men l'ubo zrazu ayttım, ki barman venzengä, evet soñra bardım, da ki ratuš uzaxlı edir, ne çadar zaman aşıra tözdüm, ki çul kelgäy da açkay, çaysi ki kelmädi, na keräk men dä ketkäy edim, ne üsnä bar tanıxlarım, ki meni ratuš alnina kördülär, çaysıların stavıt etmä hadirmen. Yednak bolurlar edir maña pozvaniylar neçik na on ças esirikä prebaçıt etmä da meni, bolup kensiläri dä na ten ças esirik, yarçulamama da ortalardıñdan, gdiž bir nemä kensilärinä hörmätkä çarşı, ani kandzanakka da vikroçıt etmiyirmen, vıpisat etmä», — çolup, iş ki tilko n'eposluštenstvo üçün salıptırlar, ki yänä kensin yerinä çabul etmä nakazanıy bolgay.

Törä yoyarı m'anovanıy, anlap eki yanniñ da kontroversiyaların da allegacıyaların igi uvažit etip, anı alnina aldı, pon'evaž alay aktor, neçik ki pozvaniylar da dovodlar m'anovat etiyirlär bu spravada, anıñ üçün alay aktorga tanıxların, neçik pozvaniylarga da alay dovodların, neçik konsenslärin bügündän dördünçi kündä körgüzmä nakazat etti, çaysılarına kläp pıpatrıcc'a bolma da dalşıy deciziyasın, ne ki bolsa törägä körä, ortalardıña etmä kensi dekreti blä. Xaysi dekretni eki yan da prin'at etti. Ne üçün çoyuldu törägä pam'entn'e (л. 11 об. – 13).

Конец книги:

Tügälländi aktaları voytluğunun baron Muradnıñ, der Zakariya oçlunun, erespoçannıñ, nedän bolsun haybat Biy Teñrigä meñi meñilikkä dirä. Amen jeüici (л. 221, запись 4).

два, и не десять раз, а постоянно старшие и все мы встречали с его стороны пренебрежение, и никогда он не мог покаяться, но чем дальше, тем хуже презирал нас всех, пока дошло до этого, и больше мы не желаем принимать его в братство, и просим ваши милости, чтобы ваши милости наказали его за такие непростительные проступки, дабы другие не брали с него вредного примера.

В ответ истец сказал: «Хотя сразу я и сказал, что не пойду, но потом пошел, а поскольку ратуша была на замке, то я прождал там длительное время, пока придет пристав и отворит, но он не пришел, и тогда я вынужден был уйти, на что у меня есть свидетели, которые видели меня около ратуши и которых я готов представить. Однако могли бы ответчики меня как в тот момент пьяного простить, поскольку и сами в то время были пьяны, и не судить, и из своей среды, так как я ничего досадного ни им самим, ни братству не сделал, не исключать», — и просил, поскольку они обвиняют его всего лишь в непослушании, чтобы им было приказано принять его назад.

Суд, упомянутый выше, уяснив контроверсии и объяснения обеих сторон, хорошо взвесив и приняв во внимание, что как истец, так и ответчики ссылаются на определенные свои доказательства в этом деле, приказал, чтобы и истец представил своих свидетелей, и ответчики представили своих свидетелей и свои соглашения на четвертый от сего дня день, рассмотрев которые, суд должен будет употребить последующие шаги по делу между ними в соответствии с законом. Этот декрет обе стороны приняли. О чем суду было уплачено памятное.

Закончены акты войтовства барона Мурада, сына отца Закарии, за что слава Господу Богу на века вечные. Аминь, да будет так.

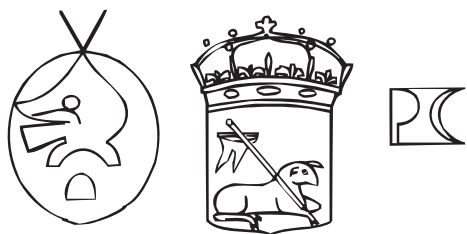
ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 158 (4327)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 15 [25] февраля 1100 [1651] г., суббота (л. 1) – 15 [25] февраля 1102 [1653] г., вторник (л. 204).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский и польский в собственной графике. Заглавия кыпчакские.

Бумага, формат 19,5 x 31 см. Водяные знаки: 1) островерхий шлем с подбородником на овальном щите с буквой V сверху, 4 x 5,5 см; 2) слева – агнец Божий с хоругвью на щите с короной, 5 x 11,5 см; справа – буквы PC, 1,5 x 1,2 см. Объем 208 л. Нумерация: 0, 1-204, 0, 0, 205.

Переплет кожаный, темно-коричневого цвета.

Письмо армянское, нотгир, 40-45 строк на странице по 90-100 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на переплете наверху чернилом: *A.D. 1651, 2, 3*; внизу чернилом: *Tv 1101, 2, 3*; на титуле: *1651, 2 3; № 45; № 29no; 1650, 51, 1652*; в правом нижнем углу: *Vartan Kirkor ohlu yazıci* “Вартан, сын Киркора, писарь”.

Начало книги:

Biy teŋriniŋ boluşluŋu artından başlandı yazılma aktaları ermeni töräsiniŋ Kamenec şähäriñiŋ tvaganniŋ 1100-ününä [!] (л. 1).

Elekcıyası pan voytnuŋ da eki yäñi ayanıŋ

Boldu tvaganniŋ 1100-ünä pedrvarniŋ 15-sinä, şapatkün. Ayalar ħırħ monž da pospolitıy zhodn'e bu yılga taŋladılar voyt pan İvaşkonu, baron Yurko Kevorovic oylun. Biy Teŋri sítaralı etkäy da eminliktä yetkizgäy keçirmä ur'adin. Amen jeyiçi.

A iş ki eki antičkän lavicada vakovat etiyir edi, m'anovic'e: uçmaġlı dżanlilar pan Kirkorşa Holub oylu da pan Kirkor, baron Ago erespoġan oylu, ħaysılarınıŋ yerinä taŋladılar pan Yaskonu, baron Nigol erespoġan oylun, da pan Zadigni, pan Xačko Beznosıy oylun, antičkänniŋ. Biy Teŋri bergäy, ki ħutlu bolgaylar ayalıġka da pospolitıyga. Amen (л. 1, запись 2).

Pirzadä opovid[an'esi] zımbil üçün der Ovanes ap'eŋanıŋ

[Boldu tvaganniŋ 1100-ünä mardniŋ 7-inä], yıġpaşkün. Ol že voyt alnına da yanına bolgan antičkänlärniŋ, m'anovic'e: baron Murad der Zakaria oylu da baron Xačko Varteres oylu, erespoġanlar, Toros Ovanes Xaraxaş oylu, İsay Serıy oylu, Xačko Göğçä oylu, Yasko baron Nigol erespoġan oylu, Zadig Xačko oylu. Bügüñgi zupelnıy törägä kelip obličn'e, slavetniy Pirzadä Nuridżan oylu, ermeni, Kamenec şähärlisi, manifestacıyasın kensiniŋ zanesit etti, ki velebnıy der Ovanes, Varteres Nimka oylu, ħaldırıptır yanına ämanät-tän bir zımbil türk uzaġı bilä uzaġlangan, ħaysiniŋ içinä bilmäs ne uşax-tüfäġ bar, a ki bilinmäs, ħayarı ayılğan der Ovanes aylanıyır, anıŋ üçün zabihat etip kensi zararına, töräniŋ v'adomostuna keltiriyir, ħolup ol že törädän eki antičkän, barıp anıŋki uzaġlı zımbilni törä möhürü bilä möhür-

С помощью Господа Бога начали писаться акты Армянского суда города Каменца года 1100 [1651].

Выборы господина войта и двух новых старейшин

Было года 1100 [1651], февраля 15 [25], в субботу. Старейшины совета сорока мужей и граждане согласно избрали на этот год войтом господина Ивашко, сына барона Юрко Кеворовича. Дай Бог ему счастья и помоги ему руководить правлением в согласии. Аминь, да будет так.

А поскольку на скамье присяжных было две вакансии, а именно: покойных старосты господина Киркорши, сына Голуба, и господина Киркора, сына старосты Аго, то на их место избрали господина Яско, сына барона Нигола, старосты, и господина Задига, сына господина Хачко Безносого, присяжного. Дай Боже, чтобы они служили на благо старейшинам и гражданам. Аминь.

Заявление Пирзаде о корзине монаха отца Ованеса

[Было года 1100/1651, марта 7/17], в понедельник. Перед тем же войтом и присяжными, а именно: бароном Мурадом, сыном отца Закарии, и бароном Хачко, сыном Вартереса, старостами, Торосом, сыном Ованеса Харахаша, Исаем, сыном Сергея, Хачко, сыном Гогче, Яско, сыном старосты Нигола, Задигом, сыном Хачко. В нынешний полный суд пришел лично славный Пирзаде, сын Нуридждана, армянин, мещанин каменецкий, и обратил со своим заявлением о том, что преподобный отец Ованес, сын Вартереса Нимки, оставил у него на хранение корзину, замкнутую турецким замком, неизвестно с какими вещами, а поскольку неизвестно, куда направился названный отец Ованес, то, дабы избежать своих возможных убытков, он уведомил об этом суд и попросил от этого же су-

lāmāχkā, χaysiniñ affektaciyasina neçik slušniñ törä yer berip, pridat etti slavetniylarni Haçkonu Göğçä oylun da Yaskonu baron Nigol erespoçan oylun antiçkänlärni ermeni töräsiniñ, χaysiläri barip, da kensilärinä zliconī spravanī odpraviti etip, χaytip ur'adga, bu türlü relâciya ettilär, ki kördülär övündä pan Pirzadäniñ türk uzaçi bilä uzaçlagan zimbil, χaysin törä möhürü bilä eki yerdä möhürlädilär, χaysiläriniñ relâciyasın aytilgan Pirzadä berip yazdırdı da çoydu törägä pamentne (л. 12 об.).

Доновак да Майрам

[Boldu tvaganniñ 1102-sinä pedrvarniñ 15-inä], nögärikün, ol že voyt alnina. Ne türlü bügüngi küngä termin pıpadat etiyir edi dilaciyadan džuvapka uçiva Mayram, Kirkor çizi, pozvana ašira gileyinä çarši uçiviñ Donovakniñ Todor oylunuj, aktornuj, otrımaniñ, na bügüngi rokta eki strona da, aktor kensi obličn'e, a pozvana uçiviñ Varteres Krištof oylu plenipotenti ötläš zapisaniñ, turdular. Anda ž pozvananiñ plenipotenti, dosit etip dilaciyasına zavžentiñ, podat etti na pism'e džuvapin kensiniñ bu türlü.

«Muy laskaviñ pan'e voyc'e, biylär, açalar da dobrodiylärim benim, džuvap beriymen bu türlü aktornuj gileyinä da protestaciyasına çarši, ki maña zadat etiyir, ki men Teñridän çorçmagan da eldän uyalmagan bolgaymen. İšançim benim Biy Teñridädir da biylikiniñzdä, benim šahavatli açalarmında, ki kensi uyaliñ kensiniñ gileyindän da protestaciyasından, çaysi ki men smele bolurmen ayta aktorga, ki, Teñridän da törädän çorçmiñin da uyalmiñin, yaziptir üstümä benim anı, ne ki heç közü bilä dügül körgäy da çolu bilä tutkay, evet podobno ol kesäklär, çaysin ki yaziyir maña başçiš bergän bolgay, na tüšündän podobno körmiyir. A m'anovic'e, yaziyir, ki summa pencset, a lidžba n'e maš, či tal'erov, čili čirvoniç, či zlotiç, čili grošov, znaç že n'e dal pozvaniñ nic i n'e v'edž'al, yako i co pisac, albo tiž, moyi laskavi panov'e, yaziptir, ki pozvanaga ötünç açça beriptir, da m'anovat etmä köp, zera ne beriptir, da ne biliyir, ne yazma.

Dañi da yaziyir, ki aniñ başçiši benim yanıma bolgay, budur naprud eki ton: ävälgisi adamaška baršçoviy, ekinçisi çamlit çizil, alti kümüş çasuç, bir kubok, bir yegdana altimiš çizilliç da dañi köp nemä çaliptir, yaziyir, yanıma, çaysin bilmäs keräk, ki mañramaz, ki hesebsiz mali bolgay edi, ki bilmäy edi kesäkläriniñ hesebin, ki burungi nemäni yazgay edi, klär edim, ki buñar körä köp türli nemä odpovit yazgay edim, evet yasnostu üçün

да двух присяжных, чтобы пошли и опечатали эту замкнутую корзину судебной печатью, с каким его заявлением как приемлемым суд согласился и предоставил ему присяжных Армянского суда славных Хачко, сына Гогче, и Яско, сына барона Нигола, старосты, которые пошли, выполнили поручение и, вернувшись в суд, сообщили, что в доме господина Пирзаде они нашли корзину под турецким замком, которую они опечатали в двух местах судебной печатью. Это их заявление названный Пирзаде дал записать и уплатил суду памятное.

Доновак и Майрам

[Было года 1102/1653, февраля 15/25], во вторник, перед тем же судом. Так как на сегодня согласно полученной отсрочке выпал срок ответа почтенной Майрам, дочери Киркора, ответчицы, на иск почтенного Дововака, сына Тодора, истца, сегодня в суд явились обе стороны – истец лично, а ответчица в лице Вартереса, сына Криштофа, своего записанного уполномоченного. Тогда же уполномоченный ответчицы, в соответствии с употребленной отсрочкой, подал на письме такой ответ.

«Мой милостивый господин войт, господа старейшины, мои господа, я так отвечаю на жалобу и протест истца, который обвиняет меня, что я ни Бога не боюсь, ни людей не стыжусь. Вся моя надежда на Бога и на ваши милости, на моих милостивых господ, так что он сам должен стыдиться своего иска и своего протеста, а я могу смело сказать истцу, что он, не боясь ни Бога, ни суда и не стыдясь, написал на меня такое, что ни глазами увидеть, ни руками пощупать, а все те вещи, которые он с меня требует, так их и во сне не увидеть. В частности, он пишет, что сумма пятьсот, но о счете ничего нет – то ли талеров, то ли красных, то ли золотых, то ли грошей – знать не дал, да и сам не ведал, что и как писать. Или также, мои милостивые господа, он пишет, что дал ответчице в долг деньги, и только говорит, что много, ибо не знает, сколько написать. Также пишет, что у меня есть его подарки, т. е. в первую очередь две шубы, первая с барцовой адамашки, а вторая из красного чамлита, шесть серебряных ложек, один кубок, одно шейное украшение стоимостью шестьдесят красных, а также написал еще много, что оно у меня и о чем сам не знает, иначе бы не говорил о несметных своих вещах, даже числа которых он не знает, чтобы их все записать. Я хотела было много на это ответить, но чтобы выяснить, насколько правдива жалоба истца, мол, столько-то его вещей нахо-

gileyiniñ aktornuñ, ki belgili bolgay toyruluğu da zdan'esi, ki bu çadar kesäkläri bar pozvananiñ yanına, na çolarmen, ki buyurgaysiz biylikiniñiz, menim şahavatlı aýalarım da dobrodiylärim, aktorga krorenkimni sudu çarşına biylikiniñizniñ çoyma, ki sarnalğan bolgay, ki andan informat bolgaysiz biylikiniñiz da sezgäysiz toyruluğun aktornuñ, zera ol kesäklär vlasn'e ol krorenktä yazılğandır, çaysı l'užniy kesäklär biylikiniñizniñ çaznasında da bu çadar zaman yattı, neçik yegdana, alay kubok, alay özgä kesäklär. A aktor esä m'anovat etiyir, ki maña başçış bergän bolgay, albovëm yazıyır, ki yäñidän kesäklär maña tiktingän bolgay, to, moyi laskavi panov'e, keräk ol kraveclärni biylikiniñizniñ zacıy sudu çarşına keräk m'anovat etkäy, ki ne kesäklärdir ya çaysı kraveclärdir ol kesäklärni tikkän, ki po nicey klombka dostac, bavit etmiyin biylikiniñizni, menim şahavatlı ur'adimni, i, po vtur'e, çolarmen, ki krorenkni keltirgäy bunda, ki sarnalğan bolgay, çalğanin biylikiniñizniñ, menim dobrodiylärimniñ, biyik da rozsondnıy ağılına salıymen».

In kontrarium aktor replikovat etti, ki naprodelli beş fli ötünç beripmen, do tego bu çadar başçışlar beripmen, bu çadar balga, tavuçka çardız etipmen, çaysı ki beş yüz fligä yuvuç baçıyır, a nadto bar džurum ortamizga eki yüz hrivna törä aşıra založoniñ dotrimat etmägän strona üsnä sözün, začim ki pozvana sözün dotrimat etmädi da meni, nişanlısın, zdradit etip, barip, orus bilä skric'e pisaklandı, tedı povinendir alay çardızlarimni da başçışlarimni çaytarma, neçik ki džurumnu da yoyarı m'anovanıy bermä.

Törä, añlap eki stronanıñ da kontroversiyaların da allegaciýaların, igi uvažit etip, körüp anı, ki sprava kiçi düğül, çaysı potrebovat etiyir uvažen'a, anıñ üçün deliberovat etti na dekret bügündän dörtünçü küngä deg termin stronalarga zvikliý sudlarnıñ sahatında turma da dekretni çulaç çoyma naznaçit etip, ne üçün çoyuldu törägä pamentne (л. 204-204 об.).

дится у ответчицы, прошу только ваши милости, моих милостивых старейшин и господ, приказать истцу представить в суд ваших милостей наш брачный контракт, чтобы он был прочитан и чтобы ваши милости из него все узнали и поняли, насколько правдив истец, поскольку именно эти вещи названы в том брачном контракте, и эти вещи как раз и находятся в секвестре ваших милостей уже столько времени: и шейное украшение, и кубок, и другие предметы. А истец говорит, что он их мне подарил, ибо он пишет, что якобы он что-то мне заказал пошить новое, – так мои милостивые господа, надо вызывать тех портных в благородный суд ваших милостей, чтобы он назвал, какие именно вещи и какие именно портные их пошили, чтобы по нитке дойти до клубка. Не желая задерживать ваши милости, мое милостивое правление, я опять прошу, чтобы он принес брачный контракт сюда, дабы его прочли, а остальное я отдаю на мудрое рассмотрение ваших милостей, моих господ».

В ответ истец заявил, что сначала я дал ей в долг пятьдесят пять флоринов, потом я дал ей столько подарков и столько потратил на мед и на кур, что потянет приблизительно на пятьсот флоринов. А кроме того, между нами в судебном порядке записан штраф в двести гривен, который обязана уплатить сторона, которая нарушит свое слово. Поскольку же ответчица нарушила слово и меня, свое новобрачного, предала, и тайно связалась с одним украинцем, постольку она обязана возместить мои убытки и возвратить мои подарки, равно как и уплатить названный выше штраф.

Суд, хорошо взвесив контroversии и аргументы обеих сторон и уяснив, что дело это не малое, а нуждается во внимании, по этой причине отложил вынесение декрета на четвертый день и приказал сторонам явиться в обычные часы выслушать декрет, о чем суду дано памятное.

Примечание. Последний акт на польском языке.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. 1, ед. хр. 41 (4328)

Актвая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 16 [26] февраля 1102 [1653] г., среда (л. 1) – 23 февраля 1106 [5 марта 1657] г., понедельник (л. 267 об., запись 2).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский и польский в собственной графике. Заглавия кыпчакские.

Бумага, формат 28,5 x 41,5 см. Водяные знаки: 1) слева – буквы А и G, с крестом в виде трилистника на перегородке между ними, 5 x 5,5 см; справа – три полумесяца, 1,5, 2,2, 3,5 см; 2) три полумесяца, 5,5, 4,5, 3,5 см. Объем 274 л. Нумерация: 0, 0, 1-252, 252а-268, 0, 0, 0.

Переплет новый, картонный.

Письмо армянское, нотргир, 50-55 строк на странице по 90-100 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на титуле: *Per Lucam Krzysztofowicz scribtor iustis Armene scribtus 1654a; № 30; 1652, 53, 54, 1656.*

Начало книги:

Anun Asduđzoy Jisusi K'risdosi.

Başlandi yāni aktalar yazılma tvaganniñ 1102-siniñ pedrvarniñ 16-sina, ħankün, voytluxuna slavetniñ Ivaşkonuñ, Yurko Kevorovic oylunuñ. Bergäy Biy Teñri şitarali skonçit etmäñi. Amen (л. 1).

Elekciyasi voytnuñ

Boldu Kamenectä Podolskiy ermeni ratuşunda tvaganniñ 1102-siniñ pedrvarniñ 16-sina, ħankün. Aġalar ħirġ monž da barça pospolitiy zhodn'e da sövük bilä tañladılar bu yılga da voytluxka slavetniñ pan Ivaşkonu, Yurko Kevorovic oylun, ħay-siniñ ur'adin Biy Teñri ħutlu etkäy da bergäy eminliktä odpravıt etmä (л. 1, запись 2).

Instigator da Zadig Kotlâr ħizi

Törä gayniñ kriminalniñ Kamenectä ermeni ratuşunda tvaganniñ 1104-sünä majisniñ 24-sünä, ħankün, slavetniñlar Ivaşko Yurko Kevorovic oylu voyt, Murad der Zakarya oylu, Toros Ovanes Xaraġaş oylu, erespoġanlar, Xačko Göğčä oylu, Şimko Lukaş erespoġan oylu, Vartan Kirkor oylu, Yasko Nigol erespoġan oylu, Şimko Stepan oylu, antiç-känlär aşıra ermeni töräsiniñ Kamenec şähäriñiñ boldu legitime odprav'oniñ.

Bu ž gayniñ kriminalniñ törä alniña turup obličn'e, slavetniñ Lukaş Xačko oylu, yazuçi, antiç-kän, neçik instigator törädän vişazoniñ žadat etti, ki Kas'a, Zadig Kotlâr ħizi, hörmätsiz da všetečniñ tirlık etkäni üçün venzendä ur'ad ötläş sadzoniy pıpuşçoniñ bolgay töräniñ ħarşına, a bu pilniñ inkvirovan'e üçün, ki priznat etkäy, kim kensinä okaziya aniñ bu svavolaga kirmäġkä beriptir da zvedit etip kensin yoldan şaştüriptir. I pıvıpuşçoniñ bolup venzendän da törä alniña turup, pilniñ badan'esı aşıra töräniñ gayniñ kriminalniñ bolup inkvirovaniñ, bu türlü dżuvap berdi, aytip uçiviy

Во имя Бога Иисуса Христа.

Начали писаться новые акты года 1102 [1653], февраля 16 [26], в среду, в войтовство славного господина Ивашко, сына Юрко Кеворовича. Дай Бог счастливо закончить. Аминь.

Выборы войта

Было в Каменце-Подольском, в армянской ратуше, года 1102 [1653], февраля 16 [26], в среду. Старейшины совета сорок мужей и все граждане согласно и с любовью избрали войтом и на этот год славного господина Ивашко, сына Юрко Кеворовича, правлению которого дай Бог счастья и помощи спокойно править.

Обвинитель и дочь Задига Котляра

Суд срочный уголовный в городе Каменце, в армянской ратуше, законно отправлен года 1104, мая 24 [1655 июня 3], в среду, славными Ивашко, сыном Юрко Кеворовича, войтом, Мурадом, сыном отца Закарии, и Торосом, сыном Харахаша, старостами, Хачко, сыном Гогче, Шимко, сыном старосты Лукаша, Вартаном, сыном Киркора, Яско, сыном старосты Нигола, Шимко, сыном Степана, присяжными Армянского суда города Каменца.

Перед этим срочным уголовным судом став лично, славный Лукаш, сын Хачко, писарь, присяжный, как обвинитель, назначенный судом, потребовал, чтобы Кася, дочь Задига Котляра, заключенная судом за бесчестную и распутную жизнь, была вызвана в суд для тщательного допроса, чтобы созналась, кто довел ее до такого произвола и сбил ее с пути. И, будучи временно выпущена из заключения и представ перед судом, под бдительным допросом и следствием открытого уголовного суда она дала такой ответ и сказала через своего опекуна, почтенного Асвадура, сына Сефера,

Asvadur Sefer oylu, kensi švageri, op'ekun ötläš, ki men bunuñ alnina prištoyn'e, nečik tiyär, v'ekimni pan'enskiy standa provadit etiyir edim, evet meni Zadig Toros oylu, ant içip çaršima, ki seni alirmen siñarliçka, zvedit etti da maña pšod nabavit etti, çaysi andandir vlasn'e, özgä kimsädän dügöl, navet aççamni, altinimni, kümüšüm-nü mendän alda[р алди] da kensi ketti šähärdän, zaçim oldur säbäpçi hörmätimni tas etkänimä.

Xaysina çarši instigator aytti, iş ki obvin'ona tañmas popeln'oniy uçinok da dopustitc'a bolmaçin n'epristoyniy uçinokka, çaysiniñ artından, er oylan toyrurup, säbäpçi boldu ölümünä oylannıñ, da potayemn'e kensin kömdü, da zakopat etti, zaçim vel maksime interest biylikiniçigä, neçik çuliy törä-çilärgä, ki zab'ežit etmä eks debito officiyorom klägäysiz, anıñ üçün pon'evaž törälärdä yazılğan ekspresse bunuñkibiklär üsnä yasn'e brmit etiyir, zab'ežit etmä. Zaçim çolarmen, ki törälärgä körä opisanıy na postraç özgälärinä obvin'ona haligi, ki ohıda da n'eslava bütün tayfamızga bolmay, karanıy bolgay salvıs de jure salvandıs.

In kontrarium obvin'ona yoyarı m'anovanıy op'ekunu ötläš inferovat etti, ki men popeln'oniy uçinokumnu tañman, yednak ki toyrurgan oylanım-nıñ säbäpçisi bolgaymen ölümünä, anı klärmen inkviziciyası bilä suçsuzluğunnu vivedit etmä da çolarmen, ki inkvizitorlarım töräsinä biylikiniçiniñ pripušçonıy bolgaylar.

Törä gayniy kriminalniy uvažit etip anı, ki här spravanıñ fundamenti bir nemä dügöl, til'ko inkviziciyadır, anıñ üçün haligi obvin'onaga da inkvizitorların törägä stavit etmä nakazat etti, çaysılarından añlap, klär dalşıy diciziyasın etmä ortalarına kensi dekreti bilä. Xaysin eki strona da prin'at etti.

Anda ž obvin'ona, dosit etip dekretkä, stavit etti törägä uçivıylarnı Yakubnu Boğos oylun, Mayramni Toros çatınin, Maruçnani Blažeyiçanı, Slóziçanı babanı, çolup, ki törä ötläš inkvirovani bolgaylar. Xaysıları, turup obličn'e da piln'e bolup inkvirovani, här biri kensilärindän zosobna, kötürüp eki barmaçların yoyarı, antları tibinä bu türlü zeznat ettilär.

A naprud Yakub Boğos oylu bulay aytti: «Nögäriküñgi künnü bardım Asvadur çatına da başladım sorma kensindän, toyrumidir ol, ki çatıniniñ çardaşı tünägüñgi künnü oylan toyrurup-tur. Ol esä aytti : “Ne ž tayit etsärmen? alaydır”. Vtim, men çoldum, ki oylannı bermäylär özgäsinä k'ristän etmä, til'ko maña, da zaraz bardım pan Šimko siñarına, çardaşıma benim pani Ust'anaga

свояка, что я до этого жила, как и надлежит в де-вице в ее положении и возрасте, но Задиг, сын То-роса, поклявшись передо мной, что возьмет меня замуж, свел меня и довел до беременности, кото-рая случилась именно от него, а не от кого-то дру-гого, и даже обманом забрал мои деньги, золото и серебро и сам ушел из города, и потому он винов-ник того, что я потеряла честь.

На это обвинитель сказал, что поскольку обви-няемая не отказывается от содеянного и от того, что она совершила безнравственный поступок, вследствие которого родила мальчика, и стала причиной его смерти, и тайно его похоронила и за-копала, поэтому для ваших милостей как для су-дей чутких в наибольшей мере важно, чтобы вы в силу должных обязательств стремились предот-вратить [подобное], ибо в законах выразительно записано и ясно сказано упреждать такое. Потому прошу, чтобы нынешняя обвиняемая была наказа-на согласно писанным законам ради торжества справедливости и на страх другим, дабы за нашей нацией плохой репутации и мерзости не было.

В ответ обвиняемая через названного выше опекуна заявила, что я не отказываюсь от совер-шенного поступка, однако по поводу того, что я якобы виновна в смерти рожденного мною ребен-ка, хочу с помощью свидетельств моих очевидцев доказать свою невиновность и прошу допустить в суд ваших милостей моих свидетелей.

Суд срочный уголовный, учитывая, что осно-вой каждого дела является не что иное, как только судебное расследование, приказал нынешний об-виняемой представить в суд своих свидетелей, что-бы, выслушав их, своим декретом определить дальнейший ход дела между ними. На что обе сто-роны согласились.

Тогда же обвиняемая, выполняя декрет, пред-ставила в суд почтенных Якуба, сына Богоса, Май-рам, жену Тороса, Марухну Блажеиху, бабу Сле-зиху, попросив, чтобы они были допрошены су-дом. Которые, представ лично и будучи тщательно допрошены, каждый отдельно и сам от себя, под-няв вверх два пальца, под присягой засвидетельст-вовали следующее.

А в первую очередь Якуб, сын Богоса, сказал так: «Во вторник я пошел к Асвадуру и стал у него спрашивать, правда ли то, что сестра его жены вче-ра родила ребенка. Так он сказал: “Зачем же мне скрывать? Это так”. Тогда я попросил, чтобы они никому не давали крестить того ребенка, только мне, и сейчас же пошел к госпоже Устяне, жене господина Шимко, моей сестре, и рассказал ей об

da anıltım kensinā bununıkbik spravanı. Ol da ayttı: “Men ɣardžin berirmen, ki sen k’ristān etkāysen». Xaysi k’ristānlikni ɣankün odpravıt etsār edix, zera nögäriküngi künnü ulu ɣar da slōta edir da bolmadix aɣar kelālmā. Vtım, ol že künnü yarım kündä işittim, ki ayttılar, ki oylan öldü».

Ekinçi tanıx, Mayram Toros ɣatini, bu türlü tanıxlıx berdi, ki: «Ulu haftanı yıɣpaškün keldi maɣa bu Kotlār ɣizi Kas’a da başladı mendän ɣolma, ki kensin övümä prin’at etkāymen, aytp: “Teɣri yoluna ɣolarmen sendän, ki meni bu iştä abragaysen, zera varovac’a boluyirmen Asvadur yeznāmdän, a do tego övümüzdä hayduk ta bar da özgä yat ayaɣ kirip çixiyir, ɣorɣuymen, ki sezmäylär”. Men dä, körüp anı, ki na čas’edir, ɣorɣtum, ki oylanin tas etmäy, prin’at ettim kensin övümä da zaraz yeberdim babaga Slōziɣaga, ɣaysi ɣaçan keldi, tedı yıɣpaškün yarım kündä er oylan toɣurdu tiri, evet bek ɣasta. Bar edir fikirimiz bermä k’ristān etmä oylanı Yakubga, Boyos oyluna, ɣaysin obvestit etip edix tä, ki hadirlikin körgäy, da etsār edix tä, egär ki ol zaman ulu ɣar da slōta bolmasa edi, evet oylan nögärikün yarım kündä öldü, da anı bilirmen igi, ki dügül edi priçinca ölümünä oylanın Kas’a Kotlār ɣizi, da alaydır, özgä türlü dügül».

Üçünçi tanıx, Maruɣna Blažeyova (mediyante fori presentis kvo ad aktum hunk attinet approbacione), bu türlü anti tibinā zeznat etti, ki: «Eki kün toɣurganı alnina Kas’a Kotlār ɣizi prıznac’a boldu ɣarşıma popeln’oniü uçinokun. Men, zaraz barıp, ayttım ɣardaşıma, Asvadur ɣatiniına Gülkaga, ɣaysi hanız bunun üçün bilmäs edir. Anda ž başladı mendän ɣolma ɣardaşı Kas’anın, ɣorɣup, ki eyäsi Asvadur sezmäy, ki birgäsinä bargaymen Mayram Toros ɣatinilarga. Men dä, poçalovac’a bolup kensin, bardım da ɣoldum, ki kensin prin’at etkäy. Na ɣaçan yıɣpašküngi künnü toɣurmaynın zamanı yetiştı, yeberdix bir babaga. Klämädi kelmä. Soɣram Slōziɣaga yeberdix, ɣaysi keldi. Na zaraz er oylan toɣurdu tiri, evet bek ɣasta. Adätkä körä abradix oylanı da ertesi yeberdix Yakubga Boyos oyluna, ki oylanı k’ristān etkäy. Yednak ki nögäriküngi künnü ulu slōta da ɣar edir, hadirlänginçä yarım kündä oylan öldü. Xaysin men alıp oylan bilä kensim kömdüm övläri tibinā alarnın. Evet bilirmen anı igi, ki anası sâbâpçi dügül edi ölümünä oylanın da oylan Zadigkä, Toska oyluna, bek oɣşuy edi, zera oylan andan edir».

Dörtünçi tanıx, Slōziɣa Maruɣna baba, alayže anti tibinā (mediyante fori presentis kvo ad aktum hunk attinet approbacione) bu türlü tanıxlıx ber-

этом деле. А она сказала: “Я возьму на себя расходы, чтобы ты покрестил”. Крещение мы должны были совершить в среду, поскольку во вторник был большой снег и слякоть и мы не могли туда пойти. Но в полдень того же дня я услышал, что сказали, что ребенок умер».

Второй свидетель, Майрам, жена Тороса, показала следующее: «В понедельник на Пасхальной неделе пришла ко мне эта Котлярова дочь Кася и стала меня просить принять ее в мой дом, говоря: “Я уже на Божьей дороге, и прошу тебя принять меня для этого дела, поскольку я остерегаюсь моего свояка Асвадура, а к тому же, в нашем доме есть гайдук, и другие чужие люди заходят, так я боюсь, чтобы не узнали”. Тогда я, видя, что она уже на сносях, дабы не потеряла ребенка, приняла ее в мой дом и сейчас же послала к бабе Слэзихе, и когда та пришла, в понедельник в полдень она родила ребенка, живого, но очень больного. Была у нас мысль дать ребенка Якубу, сыну Богоса, покрестить, и мы известили его, чтобы приготовил все необходимое, и должны были бы это сделать, если бы не было тогда большого снега и слякоти, однако ребенок во вторник в полдень умер, и то я хорошо знаю, что Кася, дочь Котляра, не виновна в смерти ребенка, и это именно так, а не иначе».

Третий свидетель, Марухна Блажейова (перед нынешним судом, куда ее вызвали для дачи показаний) под присягой засвидетельствовала: «За два дня до родов Кася, дочь Котляра, созналась мне в совершенном поступке. Я сразу пошла и сказала ее сестре Гульке, жене Асвадура, которая об этом еще ничего не знала. Тогда же Касина сестра, остерегаясь, чтобы не узнал ее муж Асвадур, стала меня просить, чтобы я пошла вместе с ней к Майрам, жене Тороса. Я, пожалела ее, пошла и попросила, чтобы та ее приняла. А когда в понедельник наступило время родов, мы послали к одной бабе. Та не захотела прийти. Потом мы послали к Слэзихе, которая пришла. И сейчас же она родила мальчика, живого, но очень больного. Мы по обычаю приняли ребенка и на следующий день послали к Якубу, сына Богоса, чтобы ребенка покрестил. Но поскольку во вторник была большая слякоть и снег, пока мы готовились, ребенок в полдень умер. И я же сама взяла ребенка и похоронила под их хатой. Хорошо знаю и то, что мать не виновна в смерти своего ребенка и что ребенок был очень похож на Задига, сына Тоско, ибо ребенок был от него».

Четвертый свидетель, баба Марухна Слэзиха, также под присягой (перед нынешним судом, куда ее вызвали для дачи показаний) показала:

di, ki: «Yeberdilär maņa yiypaşkün çubuğ uruşkandan soňra, ki kelgäymen Mayram Lâçin çizi-larga. Keldim esä anda, başladılar maņa spravanı aytma. Vtım, ol že künnü, yiypaşkün, bu Kas'a Kotlâr çizi er oylan toýurdu, tiri, evet bek çasta, da abrap kensin, adâtkä körä çoydum peç artına. Klädilär, že ki ol künnü k'ristân bolgay, tek alay tez aňar kelälmä bolmadılar, zera çar da slôta edir, da odložit ettilär taňdaga. Keçägä ž meni ündättilär Koşulinskalarga, da anda zabavit'ä boldum. Yednak anı sumn'en'am tibinä aytıymen, ki anası priçinca dügöl ölümünä oylannıñ, zera oylan bek çasta edir. Na çaçan keldim ertäsi, yuže oylan-nı ölü taptım. Da alaydır, özgä türlü dügül».

Xaysi tañıxlarnı vivedit etkändän soňra instigator kontradikovat etti aytıp, ki bolmastır obvin'ona ötläş vıv'edž'onıy tañıxlarnıñ zeznan'eläri vañnıy bolma, zera bir, ki çatun kişilär op'ekunsuz anıñki zeznan'elärin vıdat etiptirlär, de yure avtem çatın kişiniñ tañıxlıçı, ile menžatkanıñ, op'e-kundan başça etkän vañnıy dügül, ekinçi, ki pri-nayentıydirar obven'onadan, kläp uzhodit etmä töräniñ karnostun, zaçım, mocno turup gileyi yanına, çoldu, ki opisanıy törälärgä körä karanıy bolgay.

Xaysına çarşı obvin'ona op'ekunu ötläş vnesit etti, ki instigator bolmas zadavat etmä tañıxlarıma, ki pri-nayentıy bolgaylar, gdıž här biri ant bilä kensi zeznan'esın potverdit etiptir, zaçım alaydır vlasne, dügül özgä türlü.

Törä gaynıy kriminalnıy vıyırıt etip inkvizici-yaga obvin'ona ötläş vıv'edž'onıy da körüp anı, ki sprava uludur, çaysı potrebovat etiyir uvahanı, anıñ üçün skvaplätc'a bolmıyın dekret bilä, ol že kriminalnıy akti tibinä bu spravanıñ bügündän üçünçi küngä deliberovat etti, a interim obvin'onanı do dalşıy deciziya venzengä skazat etti kensi dekreti bilä, ne üçün çoyuldu törägä pam'entne (л. 147 об. – 148 об.).

[Boldu tvagannıñ 1106-sına pedrvarnıñ 23-sünä], yiypaşkün. Kelip oblič'e, učivıy Donig Avram oylu borç bilindi slavetnıy Miçnoga, Mardiros oyluna, fli igirmi nemiç sbgsi da tutundu tölämä kelir Yazlovca yarmarkına bu yılñi pri-padat etkän nayt sbg bilä, ne bir çumaş bilä dügül, barça törä dilacıyasından, appelâciyasından başça, ne üçün kensi hroşu bilä yazıldı (л. 267 об., запись 2).

«Прислали ко мне в понедельник после Вербного воскресенья, чтобы я пришла к Майрам, дочери Лячина. Когда я пришла, они стали излагать дело. И в тот же день, в понедельник, эта Кася, дочь Котляра, родила мальчика, живого, но очень больного, и, приняв его, по обычаю я положила его в теплое место за печью. А они хотели в тот же день покрестить, но так быстро не могли туда пойти, так как был снег и слякоть, и отложили на завтра. А вечером меня позвали к Кошулинской, и я там задержалась. Но по совести скажу, что мать не виновна в смерти своего ребенка, так как ребенок был очень болен. А когда я пришла на следующий день, то нашла ребенка уже мертвым. И это так, а не иначе».

После слушания этих свидетельств обвинитель выступил против, говоря, что заявления свидетелей, выставленных обвиняемой, не могут иметь силы, ибо, во-первых, свои показания женщины дали без опекунов, тогда как по закону свидетельство женщины, тем более замужней, сделанное без опекуна, силы не имеет, а во-вторых, они наняты обвиняемой, которая хочет избежать законного наказания, — а потому он, твердо настаивая на своем иске, потребовал, чтобы она была наказана в соответствии с писаными законами.

На это обвиняемая через своего опекуна заявила, что обвинитель не может обвинять моих свидетелей в том, что они наняты, поскольку каждый из них подтвердил свое свидетельство под присягой, потому это именно так, а не иначе.

Суд срочный уголовный рассмотрел свидетельства, представленные обвиняемой, и увидел, что дело большое и потребует много внимания, а потому, не спеша с приговором, отложил рассмотрение этого уголовного дела на третий от сегодня день и на это время до будущего решения приказал своим декретом обвиняемую заключить в тюрьму, о чем суду уплачено памятное.

[Было года 1106, февраля 23 / 1657, марта 5], в понедельник. Придя лично, почтенный Дониг, сын Аврама, признал долг славному Михно, сыну Мардироса, в двадцать флоринов польского счета и обязался уплатить на следующую Язловецкую ярмарку, которая будет в этом году, наличными, а не каким бы то ни было товаром, без никаких судебных отсрочек и апелляций, о чем записано за его собственные деньги.

Конец книги:

Tügälländi spravalari voytluxunun slavetniiy pan Greskonuñ, Milko oylunuñ, ad aktum konfirmacijonis, nedän bolsun haybat Biy Teñrigä meri meñilikkä dirä. Amen. Pisarliñında slavetniiy Lukašniñ Haçko oylunuñ (л. 268, запись 1).

Закончены дела войтовства славного господина Греско, сын Милько, утвержденные к актам, за что слава Господу Богу на веки вечные. Аминь. В писарство славного Лукаша, сына Хачко.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 42 (4428)

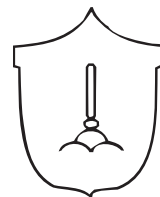
Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: раньше 4 [14] мая 1106 [1657] г., понедельник (л. 1, запись 2) – 3 [13] августа 1112 [1663] г., понедельник (л. 266 об., запись 4).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский и польский в собственной графике. Заглавия везде кыпчакские. Есть копия завещания Сарухны, составленного на армянском языке в Иерусалиме (л. 114).

Бумага, формат 31,5 x 41,5 см. Водяной знак: три купола со шпилем на островерхом щите, 4,5 x 10,5 см. Объем 266 л.; первые 13 (как минимум) и неизвестно сколько последних листов потеряны. Около 70 листов в начале и более 20 в конце книги очень повреждены, почти половина площади каждого из этих листов (в центре) отсутствует. Нумерация: 1(14)-266(286). В старой нумерации есть пропуски.

Переплет новый картонный; оригинальная обложка не сохранилась.

Письмо армянское, нотргир, 40-45 строк на странице по 80-90 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Начало книги:

...uəciviiy Šimko der Asvadur [oylu atı bilä der Asvadur]nuñ der Jagop oylunuñ, kensi atasiniñ, neçik na ten čas zabunuñnani, Serhiy Salgan çatini, tulnu, summa elli toñuz fli ... törä zapisinä körä aytilgan der Asvadurga, atasına, borçlu bolgan ... [töl]äp bir nemä artix borçlu çalmadi, nedän kensin kvitovat etip vol'niy etti ... [u]morit etti, ne üçün çoyuldu pamentne (л. 1/14).

...почтенный Шымко, сын отца Асвадура, от имени своего отца преподобного Асвадура, сына отца Йагопа, в то время больного, квитовал Сарухну (Марухну?), жену Сергея Салгана, вдову, по поводу суммы в пятьдесят девять флоринов, которые она была должна согласно судебной записи его отцу преподобному Асвадуру... уплатила и больше ничего не осталась должны, в связи с чем он ее квитовал, и освободил, и упразднил [судебную запись], о чем уплачено памятное.

Ауалар да çирх monž yasaç uñvalit etti

Boldu ermeni ratuşunda Kamenec šähäriñiñ tvaganniñ 1107-sinä tegdemperniñ 17-sinä, aynakün. Biz, Gresko Misko oylu, voyt, da Toros Ovanes Xaraçaş oylu, erespoçan, Haçko Göğçä ohlu, Vartan Kirkor oylu, Xodžig Holub oylu, Zadig Haçko oylu, Misko Yurko Kevorovic oylu, Murad Sefer oylu, antičkänlär ermeni töräsiniiñ Kamenec šähäriñiñ, alayoç Kurilo Mil'ko oylu, maršalko çirх monžnuñ, zupelniy çardaşla[r bilä], v'adomiiy etiyirbiz barçasına, kimgä ki potreba bolsa bilmägä, ki biz eski por'adoklarga da yazilgan törälärgä körä yildaliç

Старейшины и сорок мужей утвердили налоги

Было в армянской ратуше города Каменца года 1107 [1658], декабря 17 [27], в пятницу. Мы, Греско, сын Миско, войт, и Торос, сын Ованеса Харахаша, староста, Хачко, сын Гогче, Вартан, сын Киркора, Ходжиг, сын Голуба, Задиг, сын Хачко, Миско, сын Юрко Кеворовича, Мурад, сын Сефера, присяжные Армянского суда города Каменца, а также Курило, сын Милько, голова совета сорока мужей, и все члены братства доводим до сведения всех, кому надобно знать, что мы в соответствии со старыми порядками и писаными законами ко дню

hesebni surp Nigollux odpravitca bolma zviknut etkän skutečn'e alay perceptadan, nečik distributalardan šafarlarniñ diftärärinä körä tügälläp, çaysilarından ki pokazatc'a boldu nad ecepte vidatok fli dört yüz igirmi yedi hrošu igirmi üç, a zosobna aşkan yılñiñ kalkulaciyasından çalgan fli yüz sekiz hem hroš yarım da ayrı pan provizorlarga eski borç fliniñ beş yüz seksän beş (eski kvitlärägä körä dayi keñ opivat etkän). Aniñ üçün l'ubo slušnostka stosovatc'a bolup keräk bu nadto körülgän barı summalarıñ töläp da publičniy inamimizni eliberovat etkäy ediç zamanniñ yednak çolaysizliçi da ayırlıçi artından bolmiyın zevšistikim barčani dosit etmä kelir, Teñri bersä, yılga sposobun satisfakiyaniñ pan provizorlar summasıñiñ prorogovat etiyirbiz.

Xalgan esä dört yüz igirmi yedi fli bilä igirmi üç hroš da yüz sekiz fli da yarım hrošnuñ tölämäçinä nečik nastempuyonciy yılga na rozçud pan voytnuñ šafarina, pon'evaž zvičayniy bir yasaç yalyiz korrespondovat etmä bolmas edi. Aniñ üçün na ten čas zhodn'e postanovit etip bir yasaç da oruč kelir yiçkünü, Teñri bersä, vibiran'esin publikovat etip çalganı da vzglendem danativaniñ kollektasi üçün, alayže, Teñri bersä, Dzinunttan soñra (vihažat etip dayfamizniñ na ten čas scislostuna, ki oruč vibiraniy bolmay), namova etip uçvalit etmä, om'eškat etmäsbiz çayratimizni, yednak priložit etmä klärbiz, ki aniñkibik vihodniy osobalarıñ terplivostka ublayat etkäybiz, ki na poššana inamimiz publičniy n'enurošoniy çalgay, çaysi uçvalamizni dla pamenci aktalarga yazma šimarladıç (л. 86 об.).

Sefer miñdesi aktikovat etti testamentin Kirkoršanıñ

Boldu tvaganniñ 1108-inä okosdosnuñ 29-una, yiçpaškün, slavetniy Gresko Milko oylu voyt alni-na da yanina bolgan antičkänlärniñ, na im'e: baron Murad der Zakarya ohlu da baron Toros Ovanes Xaraxaş oylu, erespoçanlarniñ, Ivaško Yurko Kevoroviç ohlu, Šimko Lukaš erespoçan ohlu, Vartan Kirkor oylu, Xodžig Holub oylu, Zadig Xačko oylu, Misko Yurko Kevoroviç oylu, Šimko Serhiy oylu, ermeni töräsinin Kamenec šähäriñiñ. Bügüñgi zupelniy törägä kelip obličn'e slavetniy Sefer Asvadur ohlu, yazlovcali miñdesi, podat etti aktalarga testamentin slavetna Saruçnaniñ, Nigol baron Kirkoršanıñ ohlu erespoçan siñariniñ, Yerusaçemgä ziydit etkän de data ol že surp Yerusaçemdä tvaganniñ 1108 abrilniñ 18-inä šapatkün çizil boyovlu möhür bilä oznaçoniy başlanmaçında

св. Нигола согласно книгам экономов успешно составили ежегодный отчет как по поступлениям, так и по расходам и установили расход в сумме 427 флоринов 23 гроша, в частности 108 флоринов и полгроша по прошлогодней калькуляции и отдельно старый долг господам провизорам 585 флоринов (по старым квитам, которые об этом говорят подробно). Поэтому мы, хотя нам и следовало бы уплатить все эти довольно крупные суммы и защитить наш общественный авторитет, однако, не будучи способны ввиду нелегких и трудных времен все это уплатить, мы изыщем дополнительные источники для возмещения сумм господам провизорам в следующем, если даст Бог, году.

Относительно уплаты остальных как 427 флоринов и 23 грошей, так и 108 флоринов и полгроша, назначенных на расходы эконому господина войта в следующем году, поскольку эти суммы не могут иметь отношения ни к одному из обычных налогов, мы единодушно постановили объявить на следующее воскресенье поста сбор отдельного налога, а что касается сбора остальных средств, то мы договорились и постановили, что, если даст Бог, после Рождества (принимая во внимание, что в пост собирать нельзя из-за тяжелого положения нашего народа), мы договоримся, как решить, и, не охлаждая свой пыл, приложим силы, чтобы упростить этих почтенных лиц потерпеть, дабы наш общественный авторитет и почет не были нарушены, которое наше постановление мы приказали записать в акты для памяти.

Рыночный надзиратель Сефер внес в акты завещание Киркоршевой

Было года 1108, августа 29 [1659 сентября 8], в понедельник, перед славным войтом Греско, сыном Милько, и бывшими при нем присяжными Армянского суда города Каменца, а именно: бароном Мурадом, сыном отца Закарии, и бароном Торосом, сыном Ованеса Харахаша, старостами, Ивашко, сыном Юрко Кеворовича, Шимко, сыном старосты Лукаша, Вартаном, сыном Киркора, Ходжигом, сыном Голуба, Задигом, сыном Хачко, Миско, сыном Юрко Кеворовича, Шимко, сыном Сергея. Придя лично в нынешний полный суд, славный Сефер, сын Асвадура, рыночный надзиратель из Язловца, подал для записи в акты завещание славной Саруҳны, жены Нигола, сына барона Киркорши, которая поехала было в Иерусалим, датированный в Иерусалиме же годом 1108 [1659],

da ašaya da znovu kiči möhür bilä n'eznačnıy, çolup, ki bolgay aktalarga priyentıy da inserovaniy, neni törä yoğarı m'anovanıy (iŝ ki aktalar kimsägä zaboronniy dügüllär) prin'at etti da aktalarga inserovat etmä sımarladi, çaysiniñ tenoru bu türlü nastupovat etiyir. (Ulu möhür çizil yeri) [копия завещания по-армянски] (л. 113 об. – 114).

Şafar çirç monždan podaniy pan voytka

Boldu tvaganniñ 1109-una pedrvarniñ 27-sinä, yıçpaškün, slavetniy Şimko baron Lukaş erespoçan oylu voyt alnına. Bügünge voytovskiy ur'adga ermeni töräsininñ Kamenec şähäriñin kelip obličn'e, slavetniy Asvadur Bali oylu, vicemarşalko çirç monžnuñ, kensi deputatları bilä denunciyovat ettilär, ki alar eski por'adoklarga da yazılğan törälärgä körä tañladılar kensi ortalarından şafar pospolitiy rozçodlarına pan voytka bu yılga nastenpuyonciy slavetniy Zadigni, Sefer oylun, çaysin prezentovat etip ur'adga podat ettilär, ne ki dlâ pamençi bu ž ur'ad aktalarga yazma sımarladi (л. 233 об.).

Arendası tiyirmäninñ

Boldu Kamenectä Podolskiy ermeni ratuşunda tvaganniñ 1109-una mardniñ 6-sına nöğärikün. Biz, Şimko baron Lukaş erespoçan oylu, voyt, da baronlar Murad der Zakarya ohlu, Toros Ovanes Xaraçaş ohlu, erespoçanlar, Vartan Kirkor Ohlu, Murad Sefer oylu, Şimko Serhiy ohlu, Kurilo Mil'ko ohlu, Asvadur Ovanes ohlu, antičkänlär ermeni töräsiniñ Kamenec şähäriñinñ, belgili etiyrbiz barçasına, kingä ki potreba bolsa bilmägä, ki biz üçünçi mirkanı ermeni tiyirmänindä nayyasn'eyşiy sv'entiy pam'ençi nemiç padşahlarından şçodrobliv'e nadaniy da haligi nayyasn'eyşiy Yan Kazimirdän padşahniñ aniñ biylikiniñ biznim milostiviy biyimizdän sítaralı üstümüzgä panovat etkän berkitkän arendovat ettiç bir yılga slavetniy Greskoga Milko ohluna antičkän koll'egamizga summa eki yüz fligä nemiç sbgsına, çaysiniñ yılı başlandi masnicada da tügällänsär alayže masnicada tvaganniñ 1110-una pıřpadat etkän, bez vşeläkiy defalkatı, ki bir nemä üçün bilmägäybiz, çıçarıp til'ko, strež bože, povodnu da otnu, ki funditus znesit etkäy tiyirmänni da hreblänı, çaysiniñ pıřçinasından pusta çalıp keräk vakovat etkäy edi, tedı ol çalıyır pro arbitrio biznim. Negä pan Gresko da pozvolit etip, berdi eks nunk fli yüznü, a çalğan fli yüznü pıři ekspiraciyi arendı oddat etmä borçlu bolsar. Xaysi arendanıñ notası dlâ pamençi aktalarga yazma sımarladiç (л. 234 об.).

апреля 18 [28], субботой, заверенный в начале печатью красного цвета и внизу опять малой печатью, незначительной, и попросил, чтобы его приняли и вписали в акты, что названный выше суд (поскольку акты ни для кого не запретны) принял и приказал внести в акты, который излагается так. (Место большой красной печати)...

Назначение эконома от сорока мужей к господину войту

Было года Божьего 1109, февраля 27 [1660, марта 8], в понедельник, перед славным войтом Шимко, сыном барона Лукаша, старосты. В нынешнее войтовское правление Армянского права города Каменца пришел лично славный Асвадур, сын Бали, заместитель головы сорока мужей, со своими депутатами и известил, что они согласно старым порядкам и писаным законам избрали между собой для господина войта на следующий год эконома по общественным расходам – славного Задига, сына Сефера, которого они и представили, и подали правлению [памятное], о чем правление приказало для памяти записать в акты.

Аренда мельницы

Было в Каменце-Подольском, в армянской ратуше, года 1109 [1660], марта 6 [16], во вторник. Мы, Шимко, сын барона Лукаша, старосты, войт, бароны Мурад, сын отца Закарии, и Торос, сын Ованеса Харахаша, старосты, и Вартан, сын Киркора, Мурад, сын Сефера, Шимко, сын Сергея, Курило, сын Милько, Асвадур, сын Ованеса, присяжные Армянского суда города Каменца, извещаем всех, кому надлежит знать, что мы третью меру в армянской мельнице, право на которую нам щедро предоставлено святой памяти светлейшими королями польскими и подтверждено нынешним светлейшим Яном Казимиром, его королевским величеством, нашим милостивым господином, который счастливо властвует над нами, сдали в аренду на один год славному Греско, сыну Милько, присяжному, нашему коллеге, за сумму двести флоринов польскими деньгами, который год начинается на Масленицу и заканчивается тоже на Масленицу 1110 [1661] года, без никаких субсидий, чтобы мы ни о чем не знали, за исключением, упаси Боже, наводнения и пожара, которые бы уничтожили мельницу и дамбу, и по причине которых она бы простаивала, что остается на наше усмотрение. С чем господин Греско согласился и уплатил начальные сто флоринов, а остальные сто флоринов он должен отдать при окончании аренды. Запись об этой аренде мы приказали внести в акты.

Yakubga borč Ovanes

[Boldu tvaganniḡ 1112-sinā okosdosnuḡ 3-ünā], yḡpaškün. Kelip obličn'e, učsiviy Ovanes Bedros Lamanka oylu borč bilindi učsiviy Yakubga, Kirkor Siruta oyluna... (л. 266 об.).

Якубу долг Ованеса

[Было года 1112/1663, августа 3/13], в по-недельник. Придя лично, почтенный Ованес, сын Бедроса Ламанки, признал долг почтенному Якубу, сыну Киркора Сироты...

ЦГИА Украины, г. Киев

ф. 250, оп. 3, ед. хр. 32 (раньше – ф. 228, оп. 1, ед. хр. 89)

Andrej Thorosowic

Sekreta z ogrodu philozowskiego, zebrane prawdziwe o kamieniu blogoslawionim philozowskim z wykladem. Pisane roku panskiego 1626

Крайние даты: раньше 9 апреля 1626 г. (л. 24) – 28 февраля 1631 г. (л. 176 об.).

Содержание: Польская часть представляет собой выписки из произведений Сократа, Аристотеля, Авиценны, Демокрита, Платона и других философов, но в основном – описания экспериментов по алхимии таких ученых, как Гермес Трисмегист, Скайд Гебер, Арнольдо де Вилланова, Альберт Великий, Мориенес, Розариус, Раймонд Луллий, Адамарус, Альфидиус и др. (л. 1-161 об.). К ним Андреем Торосовичем сделано немало комментариев на армяно-на кыпчакском языке: л. 13 об., 20 об., 26 об., 29 об., 36 об., 38 об., 56 об., 57, 69 об., 73 об., 78 об., 81 об., 83 об., 84 об., 99 об., 107 об., 108 об., 115 об., 119 об., 120-120 об., 125-126, 128-129, 130 об. – 132, 133, 134 об. – 125-126, 128-129, 130 об. – 132, 133, 134 об. – 136, 143-143 об., 147-147 об., 153, 156 об., 157 об., 158 об., 162.

Кыпчакские тексты: описания собственных экспериментов (л. 146 об., 152 об., 176) и садоводческих приемов (л. 167-168); примечания к написанной на польском языке сопоставительной таблице польской и армяно-григорианской, а также православной украинской пасхалий (л. 162 об. – 163); рецепт мазевого компресса от головной боли (л. 165 об.); молитвы, составленные самим Андреем Торосовичем (л. 166-166 об., 169 об. – 170).

Язык польский в собственной графике и кыпчакский.

Бумага, формат 20 x 30 см. Водяной знак: прямой высокий крест на круглом кресте на круге, 3,8 см. Объем 179 л. Нумерация: 1-177 + 2 отдельных листа.

Переплет новый, картонный; оригинальная обложка не сохранилась.

Письмо армянское, нотргир, 30-40 строк на странице по 55-65 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная.

Описание: [Гаркавец 1981].

Публикация: [Tryjarski 2000a] – садоводческие заметки со страниц 167-168; [Tryjarski 2000b] – молитвы со страниц 166-166 об., 169 об. – 170.

Отдельные тексты:

(165v) Anun Asduđzoj.

Ваš ahrіxіna hakimlik

Al: temyan 2 lot
mira 2 lot
burč 2 lot
šalviya 2 lot
sirkä 4 lot
oliva 4 lot.

Bu barčani ezip igi sirkä bilä olivaga qatıştirma da biširmä igi, ki mast kibik bolgay.

Soḡra čöpräk üsnä kendin silama da anıḡ bilä bašin čürgämä — kečär ahrіma baš.

Во имя Бога.

Лекарство от головной боли

Возьми: тимьян 2 лота
мирра 2 лота
омела 2 лота
шалфей 2 лота
уксус 4 лота
масло растительное 4 лота.

Все это хорошо перетереть и смешать с уксусом и растительным маслом и варить, чтобы получилось подобие мази.

Затем нанести это тонким слоем на салфетку и обвязать ею голову – головная боль пройдет.

(166r) Anuñ Asduđzoj.

Koltıxa Biy Teñridän aııl üçün yaratılğan işniñ tarbiyatın bilmäxkâ

Barını tutuçı Biy Teñri, Ata Oıul Ari Džan, ber xuluña seniñ, kläsä arzanisiz, seni tanıma, seni barçadan artıx klämä, seniñ erkinä körä tirlik etmä da haligi tirlikni sítaralı keçirmä.

Bilirmen toyru [t'õhru] da bütün yüräktän mäyan inanıyırmen, ki sensen çovrayı da başlanganı barça yağşınıñ da klägän yaraşlı hörmätni hem tanımañın barça türlü biyänçli emgäknin da faydalı hem borçlu çidamağlıñnıñ.

Sen zera ävälgı adamnı yarattın tarbiyatlı da yazıxlı aııl bilä anlamağka tügäl işläрни da yetiz bilmäğlıx bilä körkäytin kendin, sen berdin çullarıña seniñ Bezaleel da Anliyaş bilmäğlıx yetiştägä barça türlü işläрни işlämä madänlärdän.

Sen berdin Sohomon xuluña seniñ ağıllı yüräk.

Sen yüräkin barça markarelärnin da araq'el-lärnin dä Ari Džanıñ bilä bilikli ettin.

Sen kendin aytin: «Xolunuz, da berilir. Xağınız, da açılır sizgä. Izdäniz, da taparsız».

Seni anın üçün, şahavatlı Biy Teñrimni da çut-xaruçimni, aşağlıx bilä çolıyırmen da yalbarıyır-

(167r) Anuñ Asduđzoj.

Yemişläř ustalıx aşıra tikilgän da tamaşalı bitkän

Tikmä 1 teräk şäftälü da 1 teräk erük biri birindän bir çarış yıraç, na çaçan eksi dä yerdän eki lokot biyiklixtä bolsalar, ol zaman butağın şäftälünün, bırovlap erük teräkinä žlobovatıy bırov bilä, küvürmä erük teräkinä, alay oç şäftälü teräkindä [na polıax: äväl živiçniy balayuz bilä möhürlämä butağların küvürgän erüklärgä, soñra silama hli-na bilä] bırovlama da erük butağın içinä [na polıax: živiçniy balahuz bilä dä bolur butağların zalepit etmä, bırovlagan teşikkä küvürüp, da soñra hli-na bilä silama] küvürmä da küvürüp igi kendin hli-na bilä silama da bulay silagan yilina deg tutma da çaçan ol butağlar tutulsa, ol zaman butağın alay şäftälünün erüknükisindän, neçik erüknükin şäftälününkisindän kesmä, a anı, ki tutundu, yat teräktä östürmä [na polıax: bolur sinama şäftälünü, kesmiyin erük teräkindän, alay oç erük teräkin şäftälüdän, bulaysa bolur tohurma] da soñra kendin kesmä da vşçepit etmä kendi ahaçına: şäftälünü şäftälü ahaçına, erüknü erük ahaçına. Na şäftälü teräki anınki şçipadan söväksiz şäftälülär tuhurur, erük teräki alay oç söväksiz erüklär tohurur. Sahidir bu.

men, ki yarıxlatkaysen yüräkimni benim da ağılimni tanımağlıxka da bilmäğlıxkâ ol işläрни, çay-silari seniñ haybatlı da alhişli atıña bolmalidirlar.

Xoy, çolarmen, biyänçli bolsun Teñrilikiña seniñ, ki men, arzanisiz da yazıxlı, yarlıyamağınni kliyirmen, yarıxlat, çolarmen,

(166v) [перед продолжением:] Anuñ Asduđzoj.

ağılimni benim bilmäğlıxkâ da anlamağka yaratılğan işlärnin tarbiyatlarınin hem madänlärnin, da çünki bilinmä bermässen ävälgı iş aşıra, na kläsä soñyugi haybatlı işinin ettiyi [=ettihi] aşıra ber bilinmägä.

Ber maña, yağşı etüçi Biy Teñri, yetiz hem yaraşlı alay yetiştägä başçışına Ari Džanıñnin seniñ pilisopa džoharina (altun tinkturasına), ki ne dünyanıñ, da ne şaytanın çarşılamağı zarar etmägäy, da men anı, neni ki sendän çolıyırmen, yüräkim bilä bolgaymen haybatlı atın üçün yetiştägä da sítaralı učka çıçarma çolum bilä, ki benim barça işlärim, çaysilariñ men etsärmen, äväl bolgay şükürlükünä seniñ Teñrilikiñnin çutçarıлмаğına yarlılarınin, yardımına tullarınin, da barça yaratkanları[n]nin inamlı da keräklı övündürmäğlıxinä.

Da saña, üç boy Teñrilik, bolsun haybat meñi meñilik. Ameñ.

Во имя Бога.

Фрукты, посаженные искусно и выросшие на удивление

Посадить одно дерево персика и одно дерево сливы на расстоянии одной пяди друг от друга и, когда оба достигнут высоты двух локтей от земли, росток персика, вырезав желобчатой стамеской канавку в сливовом дереве, привить к сливовому дереву [na polıax: вначале запечатать ростки, привитые к сливам, садовым варом, а затем обмазать глиной], так же и на персиковом дереве сделать канавку и привить в нее росток сливы [na polıax: можно так же, привив в выбранную стамеской канавку, залепить ветки садовым варом, а затем замазать глиной], а привив, хорошо обмазать глиной и так держать обмазанными глиной до года, а когда привои приживутся, отрезать как персиковые подвой от сливовых, так и сливовые от персиковых и привои, которые принялись, выращивать на чужом дереве [na polıax: можно испытать персик, не отрезая от сливового подвоя, так же и сливу от персика, могут родить и так], а после их отрезать и привить на свое дерево: персик – на персиковое дерево, сливу – на сливовое дерево. В итоге персиковое дерево будет родить от этого привоя персики без косточек, точно так же и сливовое дерево будет родить сливы без косточек. Это правда.

Yäšil gülâf bu türlü bolur bolma

Gülâf terâki yanına tikmä tal terâki da bïrov-lama žlobošistiy bïrov bilä tal teräk terâkin, soñra gülâfnij butaχin keçirmä tal terâki terâki içinä da möhürlämä živičnïy balahuz bilä kendin, soñra hlina bilä silama da bulay silaganni yilina deg tutma; na χaçan tutulsa ol gülâf, ol zaman butaχ-ni kesmä da gülâfni tutungan kendi gülâf terâkinä vščepit etmä; na yäšil gülâf ol ščïpadan här zaman tohar.

(167v) Anun Asduđzoj.

Igi almalar da armutlar bu türlü bitär yandralardan

Alma igi özdän almaların hem armutların yandraların.

Soñram küzün hr'ada ulu skopat ettirmä da ol hr'ada içinä yohari añılğan yandraların almanij bašχa, armutnuñ bašχa bir yarım barmaχ uzununa terän yer içinä küvürmä [*на полях*: 3-är yandra biri birindän 2-šär lokot kerı] da soñra ol hr'adanı at hnoyu bilä χalın yapma. Alay, ki heç χišin buzlamagay ol yer. Soñra ävälbahar ol hnoynu hr'adadan kötürmä. Anda yeberilir teräkinälär. Bu teräkinälärni soñra bolur peresazat etmä 6-ar lokot biri birindän yıraχ.

Pn'aklarga vščep'onïy alma, armut

Neçik igi hasil bolur. Här türlü yemiš ščïpa-sindan ya teräkindän rušçkaların viščepit etmä pn'aklarga vkup'e bir hr'ada üsnä biri birindän 2-šär lokot yıraχ. Soñra, igi prin'acca bolsalar, presazat etmä kensilärin yilina ya eki yilina, evet hr'adalar üsnä, χaysıları üsnä petruška hem morkov saçiliyir, zera anij üçün ki här yıl yerni teprätirlär da χazarlar yarınaga, da anı sövär teräklär. Alay bek ösär terâki yemišniñ, här türlü ščïpalarnı här kün tutup rušçkalarından üsttän polivat etmä keräk, hem ki hlina da çilangay da korengä däg suv tökülgäy.

(168r) Anun Asduđzoj.

Çetlevükü küzü[n] bulay tikmä

Alma körklü türk çetlevükläri, bunu 3-är bir yerdä plot çevrasınä tikmä bir yarım barmaχ uzun terän yer içinä [*на полях*: bir χarišta bolur içinä yernij tikmä çetlevüknü] da alay oχ kensin, neçik alma hem armut, yandraların hnoy bilä yapma, ki buzlamagaylar. Soñra ävälbahar hnoynu kötürmä, da χaçan yarım lokot yerdän biyik çïχsa teräkinälär, ol zaman kensin popletit etmä, ki siχ öskäy da biri birinä bahlangay. Xoznu da bolur bulay tikmä.

Зеленые розы можно получить так

Посадить рядом с розовым кустом тал (тальник, кустарную иву), и, прорезав желобчатой стамеской канавку в лозе тала, привить росток розы к талу, и запечатать его садовым варом, а затем обмазать глиной, и так держать замазанными глиной до года; а когда та роза приживется, росток отрезать и привить прижившуюся розу на свой куст; от этого привоя всегда будут появляться зеленые розы.

Во имя Бога.

Хорошие яблоки и груши из семян вырастают так

Взять семена от хороших яблонь и груш.

Потом осенью вскопать большую грядку и на той грядке посадить на глубину полпальца упомянутые выше семена яблок отдельно, груш отдельно [*на полях*: по 3 семени на расстоянии 2 локтей одни от других], а потом покрыть ту грядку толстым слоем конского навоза. Так, чтобы зимой это место совсем не промерзало. Потом весной убрать тот навоз с грядки. Там вырастут деревца. Эти деревца можно будет впоследствии пересадить на расстояние 6 локтей друг от друга.

Яблони и груши, привитые на саженцы

Как получить хороший результат. Привить живцы от различных плодовых привоев или деревьев к саженцам вместе на одной грядке на расстоянии 2 локтей друг от друга. Потом, когда хорошо примутся, пересадить их на год или на два, но на участки, на которых садили морковь и петрушку, поскольку эту землю ежегодно разрыхляют и копают под овощи и ее очень любят деревья. Чтобы плодовые деревья хорошо росли, нужно ежедневно все эти привои поливать сверху от живцов, чтобы даже глина раскисала и вода достигала корней.

Во имя Бога.

Фундук садить так

Взять орехи хорошего турецкого фундука и посадить их по три вдоль плетня на глубину в полтора пальца [*на полях*: фундуковый орех можно садить в землю на одну пядь в глубину], и их так же, как и семена яблонь и груш, покрыть навозом, чтобы не вымерзли. Потом весной навоз убрать и, когда деревца вырастут из земли на поллоктя в высоту, их переплести, чтобы росли густо и связались между собой. Так можно садить и грецкий орех.

[Badäm]

Badämni çabuçu içinä çouma suv içinä, ki çilangay alay uzaç, çaç ki heç içinä bolgan çabuçunuñ badäm tepränmägäy, na ol zaman kensin tikmä yer içinä bir yarım çariš terän ya bir çariš duynica içinä, soñra, çixsa, bolur kensin baharda yer içinä peresadit etmä. Pomarançaniñ da yanderkalarin tikmä.

(169v) **Biy K'risdoška haybat sunmaç tum kötürgän zamanda**

Haybatlan, ten, gujs Mariamdan toγgan, çaysi Teñrilik bilä birlänipsen çövrälänmägän.

Haybatlan, çonaxi elininiñ seniñ, çaysi üsnä heç bahalisi yoç, bütün dünyâniñ Teñrиси da Biyi barça yaratkaniniñniñ, yasovuçisi tüškünlüxün adam džaniniñ.

Sen bunda bizim üçün kensi çuvatiniñni kör-güzdün, çaçan çastalarga saylıç, ölülgä tirlik beriyir ediñ, köktägi könülükni övrätiyir ediñ, sövük üläšiyir ediñ.

Sen soñyuda çurban bu tendä soyulduñ çaç üsnä açyılı çiyiniñ bilä bizgä çutçarıлмаç üçün.

Sen bizim üçün öldürülmä berdiñ, ki taspolmagaybiz.

Çömdün çaniñ içinä, ki biz boçulmagaybiz çorçulu otu içinä da sasimiš tamuçnuñ da kirgäybiz şerevunluçuna seniñ padšahlıçiniñniñ, ne türlü saña, Biy, yügünmäsärbiz ya ne türlü sözlär yügünmäçlixtä çulansärbiz.

Evet egär miñ tilimiz ayzimizda bolsa edi, eñ soñ [eñ soñ] yaçšiliçiniñniñ seniñ aytalmas edi, zera ne frištälär anłaman, ki seni maçtama bilgäylär, ne çuvatları köknüñ — şerovpełär, da ne k'erovpełär, ne bilä saña bunuç şayavatiniñniñ seniñ çuluç et-

Конец книги:

(176v) AO 1631 Die 28 Februari

Хойдум 1 fiyola içinä distilacijadan çixkan menstruumnu pecokka, aç çar kibik materiya edi uvaç ezgän.

Миндаль

Миндаль в скорлупе положить в воду и замачивать так долго, пока миндалина внутри скорлупы перестанет двигаться, и тогда посадить его в землю в ведро на глубину полторы пяди или на одну пядь, а потом, когда прорастет, можно весной пересадить в землю. И зернышки апельсина садить [так же].

käybiz, çaräsiz çurtlar, çaçan arzanisizlikimizni tuyiyirbiz, evet özgä nemä bilmäsbiz, tek yiyılamaç bilä Biyimizniñ ayaçlarına tüšärbiz.

(170r) Da çünki dünyâda tapulmas özgä çurbanimiz, seni saña sövüktän da inamimizdan suniyirbiz, yügüniyirbiz saña, Isus K'risdoş, yalyz seniñ üçün, ki ayamadiñ Teñrilikiñni da bizim üçün.

Yügüniyirbiz saña, padšahimiz bizim da Teñri çorçulu, ki Teñri Atañ bilä bizni barıştırdiñ, maçtovlu yügüniyirbiz saña, tüšüp tizlärimiz üsnä.

Da çünki saña artıç nemä bermä bolmasbiz, kläsä kendi kendimizni heç arzani tutmasbiz, evet yanä saña barçamız bu türlü beriniyirbiz.

Et bizim bilä ne ki kläsän, anıñ içinä tanıçlaniyirbiz, egär taspolmasa, aytsañ, yalyz kendiñ üçün bolmas bizgä ayir bizim Biyimiz üçün.

Ögütlämä, çolarbiz, ki seni haybatlama bilmäsbiz, heseplä çamlıçimizga da yarlıya, çolarbiz,

Bu yilçin üsnä seniñ saçla, çaysi seniñdir, bahalı çaniñ bilä satun alğan da tas etmä kendin.

Biy Isus K'ristoş, çovraçı tatlılıçiniñ, yarlıyan üstümüzgä, sövüklükniñ [şovunluk'nung], saçla bizni yazıçtan yüräklängäniñdä seniñ da yerläştir bizni färählikinä meñilik tirlikniñ.

Amēn.

Года 1631, дня 28 февраля

я поставил в печь жидкость, полученную после дистилляции, – вышло вещество, сыпучее и белое, как снег.

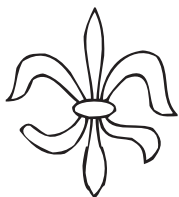
ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 9, оп. I, ед. хр. 381, стр. 1901-1906

Соглашение Никола Торосовича, львовского архиепископа, с армянами Львова и Каменца

Дата: 26 апреля 1076 года [6 мая 1627 года], четверг.

Язык кыпчакский, вступительная часть (стр. 1901, строки 14-27) на латыни; после кыпчакского текста (стр. 1901-1904) – его польский перевод того же времени (стр. 1904-1906).

Бумага, формат 20 x 31 см. Водяной знак: Лилия, 3,8 x 4 см.

Письмо армянское, нотргир, 73 (4+33+33+3) строки по 50 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная.

Заглавие акта: Oblata Submissionis Episcopi Armenici.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыарский 1969].

Начало кыпчакской части:

Boldu Plôvda kičiaynakün, abrilniñ 26-dä, 1076-sında tvaganniñ Asduđzoj K'risdosnuñ toyuşundan 1627-sindä, bitnostunda awak'ereçniñ da barča kağanalixniñ da baron erespoçanlarniñ baron Zadig oylu Bernatovic pan Torosnuñ da baron Zaçno oylu pan Yakubnuñ da barča ayalarniñ, alayže der Nersesniñ Holub voyt oylu, pan Haçkonuñ Kirkor oylu, pan Yakubnuñ Göğçä Kamenec šähärlilärniñ... (стр. 1901-1902).

Было в Львове, в четверг, апреля 26-го 1076 года по армянскому летосчислению, от рождения Бога Христа 1627-го, в присутствии архиепископа, и всего духовенства, и баронов старост господина Тороса Бернатовича, сына барона Задига, и господина Якуба, сына барона Захно, и всех старших, а также отца Нерсеса, сына войта Голуба, господина Хачко, сына Киркора, господина Якуба Гогче, мещан каменецких...

Конец кыпчакской части:

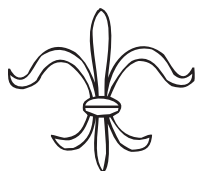
A dayin artix bekliki üçün bu benim obligacıyama bastırdım kensi ebisgoposagan möhürümnü da kensi vlasni çolum bilä sovoragan çizil yazov bilä podpisat ettim. Boldu Plôvda yoğarı yazılğan zamanda tvaganniñ 1076-sında abrilniñ 26-sına ebisgopos Nigoços, ark'ebisgopos Lôva at'orojn dzaraj Jisusi K'risdosi (стр. 1903-1904).

А для большей верности к своему обязательству я приложил мою епископскую печать и собственноручно подписал обычным красным письмом.

Дело было во Львове в указанное выше время года 1076 по армянскому летосчислению, апреля 26-го. Епископ Ниголос, архиепископ Львова, престолослужитель Иисуса Христа.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 1, ед. хр. 136, л. 421-423

Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: О наследстве Шимко Тарафацкого

Дата: 1-4 [11-14] апреля 1074 [1625] г., пятница – понедельник.

Язык кыпчакский.

Бумага, формат 20,5 x 32,5 см. Водяной знак: Лилия, 2,6 x 2,7 см.

Письмо армянское, нотргир, 139 (26+33+35+30+15) строк по 50 знаков в каждой.

Начало:

Boldu Plôvda ermeni tvaganına körä 1074-sünä april 1-indä da nemiç kalendarına körä Die 10 aprilis Anno 1625. Bügüngi künnü turup obličn'e duçovniy törä alnına Plôv šähäriñ ermenilärniñ pan Yan Holub oylu Yakovic hem pan Gresko der Lukašovic, o'ekunları udžmaçlı džanli pan Šimkonuñ Tarafackiyniñ potomklariniñ, çaysilari çoldular duçovniy törädän, ki Žamgoç etkäy relâciya... (л. 421).

Было апреля 1-го, 1074 года по армянскому летосчислению, а по польскому календарю дня 10 апреля, 1625 года. Сегодня, представ лично перед Духовным судом армян города Львова, господин Ян Якович, сын Голуба, и преподобный господин Греско Лукашович, опекуны потомков покойного Шимко Тарафацкого, просили от Духовного суда, чтобы Жамгоч сделал заявление.

Конец:

Törä duḫovniy bunuḡki deciziya etiyir. Po-n'evaḡ bu duḫovniy törädä pozvaniy pan Bartoš Norsisovic pan Yanga o'p'ekunga heč bir nemä priznavat etmä da aniḡ artina kvitovat etmä klämäs, evet bracs'e boliyir ad forum kompetens töräsinä ermenilärniḡ Pövnunḡ, anda ḡayda kensilärin povodundan kensiniḡ zapozvat etiptir, na kensin kum toto efektu kavze odložit etti bu dekret bilä srodkuyonci, ḡaysi dekretni stronalar prin'at etti.

Misko Boydan oylu duḫovniy töräniḡ pisari.

Aktalardan duḫovniy töräniḡ Pövn šähäriniḡ ermenilärniḡ vidaniy (л. 423).

Духовный суд принимает такое решение. Поскольку в данном Духовном суде ответчик господин Бартош Норсесович за господином Яном, опекуном, ничего не признает и потому не хочет квитовать, а ссылается на процесс в суде армян Львова, куда он сам как истец их вызывал, постольку суд данным промежуточным декретом отложил окончательное решение по этому делу, который декрет стороны приняли.

Миско, сын Богдана, писарь Духовного суда.

Выдано из актов Духовного суда армян города Львова.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 136, л. 426

Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: Завещание Каспара Задиковича Рабички

Дата: 30 августа 1066 года [9 сентября 1617 года], суббота.

Язык кыпчакский.

Бумага, формат 20,5 x 31 см. Водяной знак: прямоугольный герб с лилиями по углам и крестами с обеих сторон и внизу, увенчанный короной с крестом, с надписью в 5 строк: WER SOL VERTRAVT HAT WOL GEBAVT HANSESEL, 5 x 7,1 см. Объем 2 стр.

Письмо армянское, нотргир, 51 (33+18) строка по 50 знаков в каждой.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1974а].

Примечания. Документ скреплен восковой печатью Львовского Армянского духовного суда, зажатой под бумагу.

Начало:

Anun Asduḡzoy.

Pan Kaspar Zadik oylu artix ati bilä Rabička zabunluḡunda kendiniḡ, bolup igi bačen'ada, ündätip ḡatına der awak'ereçni der Kasparni, din atasın, hem ayalardan pan Torosnu, pan Bernatovič hem pan Ivaškonu, Misko oylun, z urendu da pan Torosnu, Jagor oylun, da pan Yakubnu, pan Zaḡno oylun, neçik priyatellärni...

Конец:

A ḡayda Teḡriniḡ buyruḡu kelir esä atalari üsnä, na ol vaḡt pan Šimko kiyöv povinen bolgay oddat etmä pan Šimkoga, oyluna, aniḡki sbgni hem barča dobronu ruḡomiḡ paylaşma, neçik ortada postanovit etiliptir, yarim da ḡeş barča nemäni, negä ki yoyarigi ayalar tanixtir bu barča spravaga. 1617, okostos 30.

Во имя Бога.

Господин Каспар, сын Задика, называемый также Рабичка, во время своей болезни, будучи в хорошем виде, вызвал к себе архиепископа отца Каспара, своего духовного отца, и от старейшин господина Тороса и господина Бернатовича, и от правления господина Ивашко, сына Миско, и господина Тороса, сына Ягопа, и господина Якуба, сына господина Захно, как своих близких...

А когда на их отца сойдет воля Божья, то зять Шимко должен будет отдать господину Шимко, его сыну, те деньги и все то движимое имущество для раздела, как принято между нами, всё ровно пополам, свидетелями чего во всем этом деле являются названные выше старейшины. 1617, августа 30.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 1, ед. хр. 863, л. 2

Письмо Греско, сына Томши, из Стамбула

Дата: [21 февраля / 3 марта] 1599 г., среда второй недели поста.

Язык кыпчакский.

Бумага, формат 19,5 x 34 см. Водяной знак: надвратные башни, 4 x 6 см. Объем 2 стр.

Письмо армянское, нотргир, 41 (30+11) строк по 40 знаков в каждой.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993]. *Публикация:* [Дашкевич, Трыярский 1978a].

Примечания. На обороте, где написан адрес, две сургучные перстневые печати.

Начало:

Anun Asduđzoj.

Yänä bilgäysiz biylikiniz, ki Angaryada taler 190 sbg χizil fli 200 sbg geş čixti...

Во имя Бога.

Также знайте, ваши милости, что в Ангарье талер вышел по 190 монет, а красный флорин по 200 с половиной...

Конец:

...Yazdim Stimbolda χankün oručnuç ekinçi haftasına A[nn]o 1599.

B. Z. K. [= biylikinizniñ kiyövü] hem χulu biylikinizniñ Gresko Tomša oylu.

Χaynanama yügünmäχliχ hem barča övdägi lärgä.

Bilgäysiz biylikiniz, ki Lazar 2 araba yükliyr χali, ipäk, 13 gan [kan?] ipäk, hem özgä rızhi da bar, bu kärvän bilä ketär.

Писал я в Стамбуле, в среду второй недели поста года 1599.

Зять вашей милости и ваш слуга Греско, сын Томши.

Теще моей поклон и всем домашним.

Знайте, ваша милость, что Лазарь грузит 2 повозки коврами и шелком, 13 [тюков] ханского [?] шелка, есть у него и другие приобретения, пойдут с этим караваном.

Адрес:

Bolsar bu bitik baron Miklašniñ χoluna, me-nim χayn atamniñ, barča türlü yaχšiliχka. Pövda.

Предназначается в руки барона Миклаша, моего тестя, ради всего хорошего. Во Львове.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 1, ед. хр. 863, л. 3

Расписка Степана, сына Лазаря

Дата: 9 марта 1609 г. *Язык* кыпчакский. *Бумага,* формат 20,5 x 16,5 см. Без водяного знака. Объем 1 л. *Письмо* армянское, нотргир, 20 строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978b; Гаркавец 1993].

Примечания. На обороте восковая перстневая печать, зажатая под бумагу, и надпись латынью, датированная 1641 годом.

Текст:

Men Stepan Lazar oylu biliniyirmen, ki ol miñ beş yüz flidän, χaysin aldix spuln'e Yelendägi öv yanında övümüz üsnä pan Stanislav Kameneckiy-dän, podkomoridän Ivovski, anam bilä pani Dövlät Donovanak χizi hem Yasko χardašim bilä, χaysi intercizaga yazıldı Toros Torosovic švagerimiz bi-

Я, Степан, сын Лазаря, признаю, что из тех тысячи пятисот флоринов, которые мы получили за наш дом рядом с домом в оленях от Станислава Каменецкого, подкомория львовского, совместно с моей матерью госпожой Довлат, дочерью Доновака, и моим братом Яско, так из тех

zim, na bunuŋkibik yoharĭ yazılğan sbgdan aldım men kensi payıma flü beş yüz, ھاysından men povin'en bolurmen bermä d̄žuvap alay kendi ھاardaş-larĭma er neçik ki ھیз ھاardaşlarĭma, alay oħ ھاوماھا ol sbgnĭ, ھاçan da kläsäx övümünü elibe-rovat etmä. Dayĭ yaħşı inam üçün ھاolum bilä möhürümnü ھاoyup podpisacsa boldum. Boldu İlvda Die 9 Marsi Anno 160.

Men Stepan Lazar oğlu vlasniy ھاolum bilä yazdım.

выше описанных денег я получил в счет своей доли пятьсот флоринов, за которые я обязан от-ветить как перед моими собственными братья-ми, так и перед сестрами, а также обязан отдать эти деньги, если мы захотим освободить наш дом. Для большей верности я собственноручно приложил мою печать и подписался. Было во Львове дня 9 марта, 1609 года.

Я, Степан, сын Лазарь, собственноручно на-писал [подпись].

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 4

Расписка Давида, сына Голуба, матери Жужанне Голубовой

Дата: [28 октября] 1612 г., «на Симона-Иуду».

Язык кыпчакский. *Бумага*, формат 19,5 x 11,5 см. Без водяного знака. Объем 1 л. *Письмо* армянское, нотргир, 10 строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыарский 19786; Гаркавец 1993].

Примечания. В конце текста восковая перснева печать, зажатая под бумагу. На обороте над-пись латынью: *Recognilia Dawida Holuba na f. 450 nieboszce p. Zuzannie Holubowej.*

Текст:

Anun Asdudzoj

Anno 1612.

Men, Davıd Holub oğlu, biliniyirmen bu me-nim serografim bilä, ki ھاaldım borçlu anama dört yüz elli flü, här flnü sanap 30 hroš. Bunuŋki aħçanĭ povinen men tölämä, kelip Türktän. Dayĭn igi könlük üçün möhürümnü bastım hem ھاolum bilä potpisacca boldum. Boldu İlvda Šimona Yudada.

Men Davıd Holub oğlu.

Во имя Бога

Года 1612.

Я, Давид, сын Голуба, признаю этой моей распиской, что задолжал моей матери четырест-та пятьдесят флоринов, считая по 30 грошей. Эти деньги я должен уплатить, приехав из Тур-ции. Для большей верности я приложил мою пе-чать и подписался моей собственной рукой. Бы-ло во Львове на Симона-Иуду.

Я, Давид, сын Голуба.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 5-6

Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда:

Брачный контракт между Гоской, дочерью Каспара Рабички,

и Якубом, сыном Андрея Иляшовича

Дата заключения соглашения: 1047 [1598] г.

Дата внесения в акты: 10 [20] января 1061 [1612] г.

Язык кыпчакский.

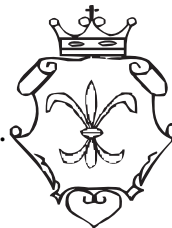
Бумага, формат 20 (40) x 31 см. Водяной знак: лилия на щите с короной, 4 x 6 см.

Письмо армянское, нотргир, 59 (35+14) строк (на л. 5 и 5 об.).

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыарский 1970a].

Примечания. На обороте л. 6 восковая печать Львовского Армянского духовного суда, зажатая под бумагу, и надпись латынью: *A. D. 1618.*

Начало:

Anun Asdudzoj

Krorenk panna Hoskanij, pan Kaspar ħiziniĭ, Rabiĭka, da pan Yakubnuĭ, Andriy oĭlu, İläšoviĭniĭ, tvaganniĭ 1047-sinä bolgan stanov'ena ortalarina padšahlıĭına üçünĭ Zigmuntnuĭ.

Во имя Бога

Брачный контракт девицы Госки, дочери господина Каспара Рабички, и господина Якуба, сына Андрея Иляшовича, заключенный между ними года 1047 [1598], при короле Сигизмунде Третьем.

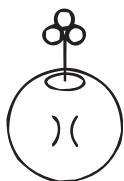
Конец:

Boldu tvaganniĭ 1041-inä junvarniĭ 10-una.

Было в году 1061 [1612], января 10 [20].

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 1, ед. хр. 863, л. 7

Справка, выданная Ивашко Вартересовичу, сыну Якуба, армянскими купцами из Каменца

Дата: 26 июля 1618 г. *Место:* Стамбул. *Язык* кыпчакский.

Бумага, формат 21,5 x 27 см. Водяной знак неразборчив: Держава? якорь?, 3,8 x 4,5 см. Объем 1 лист. *Письмо* армянское, нотргир, 39 (36+3) строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыарский 1970б].

Примечания. На обороте л. 6 восковая печать Львовского Армянского духовного суда, зажатая под бумагу, и надпись: Atestaciya pan Ivaško Yakub oĭlu Varterisovickä berilgän Stimbolda A.D.1618 “Справка, выданная в Стамбуле господину Ивашко Вартересовичу, сыну Якуба, года Господнего 1618”.

Текст:

Anun Asdudzoj.

Zamanında Хаĭко Serepkovic neĭik kărvän bašiniĭ, na ten ĉas barĉa yoldašlardan tanlangan, kelip Stimb[olga] die 12 İuni, biz, ašaġa yazılğanlar, vlasniĭ ħollarimiz bilä zeznavat etip beriyirbiz bu atestaciyanı pan Ivaško Yakub oĭlu Varteresoviciĭniĭ ħoltħasına...

Во имя Бога.

В то время, когда Хачко Серепкович был избран всеми товарищами начальником каравана, мы, ниже собственноручно подписавшиеся, прибыв в Стамбул дня 12 июня, свидетельствуем и даем эту справку Ивашко Вартересовичу, сыну Якуба, по его просьбе...

Конец:

Bu ħadardir bitnostumuzda. Bunu da işittiĭ, ki barip edilär ħaħamlarga, soĭra francuskiy elĉigä da andan da atestaciya aldılar, evet biz anda dügöl ediĭ. Budur bizim alnimizga bolgan. Ne üçün vlasniĭ ħolumuz bilä yazıldıĭ.

Stimb[olda] die 26 İuni Anno 1618.

Хаĭко Miklaš oĭlu tanıĭ bu atestaciyaga.

Misko Iv[aško] ohlu tanıĭ bu atestaciyaga.

Grisko der Lukaš ohlu tanıĭ bu atestaciyaga.

Gureĭ Diradur ohlu tanıĭ.

Vartik Petre ohlu tanıĭ bu atestaciyaga.

Это лишь то, что было в нашем присутствии. И мы слышали также, что они ходили к раввину, а потом к французскому послу и оттуда тоже взяли справку, но нас там не было. Это то, что произошло перед нами. Относительно чего мы собственноручно подписались.

В Стамбуле дня 26 июня, года 1618.

Хачко, сын Миклаша, свидетель этой справки. Миско, сын Ивашко, свидетель этой справки. Гриско, сын отца Лукаша, свидетель этой справки. Гурег, сын Дирадура, свидетель этой справки. Вартик, сын Петра, свидетель этой справки.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 8-9

Квит Тороса и Анастаса, сыновей Голуба Ивашковича, Голубу, сыну Давида

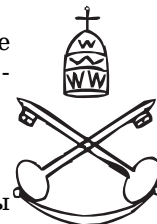
Дата: 14 февраля 1626 г.

Язык кыпчакский. *Бумага*, формат 21 (42) x 31 см. Водяной знак: скрещенные ключи под тиарой (Герб Ватикана), 4,5 x 7,5 см. Объем 1 двойной лист. *Письмо* армянское, нотгрир, 19 строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978б; Гаркавец 1993].

Примечания. Ниже текста две частные перстневые сургучные печати. Страницы 8 об. и 9 чистые.

Текст:

Biz, Toros hem Anastas Կարձաճար, Holub oylanları İvaşkovic, Plöv şahärliläri, belgili etiyir-biz bu bizim Կolbitikimiz bilä, kingä naležit etär bilmägä, ki bizgä pan Holubdan, baron David oylundän, serografina körä udžmaçli džänli pan Hodžuga, d'adumuzga, bergän, budur dört yüz seksän flü üsnä dosit boldu vevšiştkim... Boldu Plövda die 17 Februari Anno 1626. Do tego Կoldux, ki tanıç yazılğaylar pan Miskonu, Bohdan oylun, hem pan Zadikni, Avedik oylun, Krištofovič, negä podpisacca bolup möhürläri bastılar. Theodor Holub [подпись]. Anastas Holub [подпись]. Misko Bohdan ohlu tanıç [подпись].

Мы, братья Торос и Анастас, сыновья Голуба Ивашковича, мещане Львова, этим нашим письмом доводим до сведения тех, кому положено знать, что нам господин Голуб, сын барона Давида, согласно его расписке, данной покойному господину Хожу, нашему дяде, на четыреста восемьдесят флоринов, уплатил все сполна... Состоялось во Львове дня 17 февраля 1626 года. Притом, мы попросили, чтобы свидетелями записались господин Миско, сын Богдана, и господин Задик Криштофович, сын Аведика, в чем они подписались и поставили свои печати.

Теодор Голуб. Анастас Голуб.

Миско, сын Богдана, свидетель.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л.10

Посессионное соглашение на магазин между Шимко Каспаровичем Рабичкой и Шимко Мурадовичем Керемовичем

Дата: 28 июля 1626 г. *Язык* кыпчакский. *Бумага*, формат 21 x 31,5 см. Водяной знак: щит с буквой В наверху, 2,2 x 3,3 см. Объем 1 л. *Письмо* армянское, нотгрир, 25 строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978а; Гаркавец 1993].

Примечания. Ниже текста две перстневые сургучные печати.

Текст:

Anun Asduđzoj.

Boldu pevnı postanov'en'e pan Šimko Murad oylu arasına bir yandan da birsi yandan pan Šimko Kaspar oylu arasına v tın sposub, iz ol kebit bolgan rečoniü rabičkovskiy... na pan Šimko Kaspar oylu bu m'anovaniü kebitni... sattı uçiviy pan Šimkoga Muradovickä, budur miñ üç yüz fligä... Ne üçün eki yandan da kensi vlasniü möhürümüz-

Во имя Бога.

Заключено определенное соглашение между Шимко, сыном Мурада, с одной стороны, и Шимко, сыном Каспара, с другой стороны, о том, что магазин, называемый Рабичковским... господин Шимко, сын Каспара, этот названный магазин... продал почтенному господину Шимко Мурадовичу за тысячу триста флоринов... В чем мы, обе стороны, поставили свои собствен-

nü bastıx da çollarımız bilä potpisacca bolduç. Bol-
du Lublindä die 28 Iulii Anno 1626.

Men Šimko Kaspar oylu [подпись].

Men Šimko Murad oylu Keremovic [подпись].

ные печати и собственноручно подписались.

Произошло в Люблине дня 28 июля года 1626.

Я, Шимко, сын Каспара.

Я, Шимко, сын Мурада, Керемович.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л.11

Завещание старосты Якуба Захновича

Дата: 18 декабря 1629 г. *Язык* кыпчакский. *Бумага*, формат 21х30,5 см. *Водяной знак:* три шляпы, 6 х 3,9 см. *Объем* 1 л.

Письмо армянское, нотргир, 27 строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Примечания. Оборот чистый. Документ не скреплен ни подписями, ни печатями.

Текст:

Anno 1629. Anun Asdudzoj. Die 15 Decembris.

Testamenti pan Yakubnuç Zaçnovic, ереçроçаннїн, etkän der Zakaria awak'ereç baron Zadig oylu Bernatovic pan Toros ереçроçан da baron Zaçnovic pan Хаçко alnїna etkän.

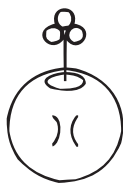
Äväl bašta sıjarıma pani Nastuçnaga, ne ki krorenktä bar, alsar. Eki çizıma Hanuskaga hem Miluçnaga stoyoncıy hem ruçomıy dobromdan miç beşär yüz flü eksinä hem anı, ne ki kensilärinä beripmen altun-kümüştän, indžidän da özgä barçanı, ne ki haligä deg çizlarında bar, alsarlar da artıç upominatsa bolmısarlar. Xalgan dobrom stoyoncıy hem ruçomıy üç oyluma — Zaçnoga, Greskoga hem Šimkoga, alayoç sıjarıma... Do tego priznat etti, ki 600 flü mayasın Zaçno oylunuç sıjarıniñ aldı kendi çoluna da anı kensi spravasına aylandırdı, da bunar deg çatınadır.

Завещание господина Якуба Захновича, старосты, совершено перед отцом Закарией Бернатовичем, архиепископом, сыном барона Задига, господином Торосом, старостой, и господином бароном Хачко Захновичем.

В первую очередь, моей жене госпоже Настухне, чтобы получила все, записанное в брачном контракте. Двум моим дочерям, Гануске и Милухне, из моего недвижимого и движимого имущества – обеим по тысяче пятьсот флоринов и то, что я дал им из золота и серебра, жемчугов и всего прочего и что доньне находится у них, пусть возьмут и больше ничего не требуют. Остальное мое имущество, недвижимое и движимое, трем моим сыновьям – Захно, Греско и Шимко, а также моей жене... Кроме того, он признал, что взял себе 600 флоринов из средств жены своего сына Захно и использовал на свои дела и что и теперь они у него.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 889, л.15

Расписка Стецко, сына Огана, Ибреиму из Стамбула, сыну Юсуфа

Дата: 1609 г. *Язык* кыпчакский с турецкими элементами.

Бумага, формат 13,5 х 8,5 см. *Фрагмент водяного знака:* Держава? якорь?, 3,8 х 4,5 см. *Объем* 1 л. *Письмо* армянское, нотргир, 8 строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 19746; Гаркавец 1993].

Примечания. На обороте изложение содержания расписки по-еврейски (5 строк). В документе употреблен глагол *ver*- 'давать' с начальным согласным *v* вместо закономерного кыпчакского *b* (дважды), а также дательный на *-ä* вместо *-kä*, в чем проявилось влияние турецкого языка.

Текст:

Men, Stecko Ohan oylu, bilinirmen bu benim zapizim bilä, ki çaldım borçlu Xodža Ibreimä stambollu, Yuzof oyluna, asbra 5 miñ, çaysi sbgni versärmen kazım kününä A. D. 1610 [b]orç[l]umen vermämä [=vermä]. Daçi eyi könülük üçün vlasni çolum bilä yazdım.

Boldu Ädernädä A. D. 1609.

Men, Vasil, kefil bu zapisä.

Я, Стецко, сын Огана, признаю этой моей записью, что задолжал господину Ибреиму из Стамбула, сыну Юсуфа, 5 тысяч аспр и эти деньги я должен уплатить на Касымов день года Божьего 1610. Для большей верности написал я моей собственной рукой.

Состоялось в Эдирне года Господнего 1609.

Я, Василь, поручитель этой записи.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 889, л.22

Перевод с польского языка расписки Шимко, сына Кевора, Андрею Торосовичу

Дата: 24 апреля 1615 г. *Язык* кыпчакский.

Бумага, формат 21 x 31,5 см. Водяной знак: прямоугольный щит с лилиями по углам и крестами с обеих сторон и внизу, увенчанный короной с крестом, с надписью в 5 строк: WER SOL VERTRAVT HAT WOL GEBAVT HANSESEL, 5 x 7,1 см. Объем 1 л.

Письмо армянское, нотргир, 21 (2 + 7 + 9) строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1974б; Гаркавец 1993].

Примечания. Ниже текста две восковые перстневые печати, зажатые под бумагу. *Подпись под польским текстом:* Men Хаçко Торос ohlu neçik porşonlu tanıç “Я, Хачко, сын Тороса, как приглашенный свидетель”.

Текст:

Anun Asduđzoj.

Men, Šimko Kevorovic, beriymen membran üstümä pan Andriygä, baron Torosovickä, suma flü toçuz yüz 93 gr 10 üsnä, çaysin töläsärmen bügüngi kündän 1 yilda, çaçan yazılrsa Anno 1616-da abril 24-ü, çaysi ki menbranga kendi çolum bilä yazıldım da kendi erkim bilä da vlasniy möhürümnü dä bastım, da pozvalat etiymen barça kondiciyalarga, çaysi ki yoharı yazılsar bu membran-da bolsun nemiççä, bolsun özgä til bilä, alay vlasne, neçik kendim yazgaymen. Çaysi mäbranga çoldum pevnü tanıçlarni: pan Avedikni, baron Хаçко ohlun, andičkänni ermeni töräsiniñ, da pan Хаçкону, baron Tuman ohlun, çaysiları bu membran-ga podpisatsa boldular da möhürlärin bastılar dahin artıç inam üçün. Boldu abril 24 Anno 1615.

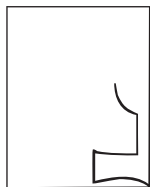
Men, Zadik Toros oylu, vlasniy çolum bilä pot-pisacsä boldum.

Во имя Бога.

Я, Шимко Кеворович, даю на себя расписку господину барону Андрею Торосовичу на сумму девятьсот 93 флорина 10 грошей, которые я должен отдать через год в этот же день, как записано, 24 апреля 1616 года, которую расписку я по собственной воле подписал и на которую собственную печать поставил, и соглашаюсь на все условия, которые написаны выше в расписке будь-то по-польски, будь-то на другом языке, собственно так, как писал бы я сам. К этой расписке я пригласил определенных свидетелей: господина Аведика, сына барона Хачко, присяжного Армянского суда, и господина Хачко, сына барона Тумана, которые подписали эту расписку и поставили свои печати для большей верности. Состоялось апреля 24 года 1615.

Я, Задик, сын Тороса, подписался моей собственной рукой.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 2, ед. хр. 177, стр. 229

Письмо Миско брату Шимко в Турцию

Дата: после 1647 г. *Язык* кыпчакский.

Бумага, формат 14,5 x 9,5 см. Фрагмент водяного знака, 1,2 x 2 см. Объем 1 л.

Письмо армянское, нотргир, 10 строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978а; Гаркавец 1993].

Текст: Janun Asduđzoj.

Pan'e Šimun'e, pan'e brač'e.

Anlatiyirmen biylikijä, ki sordum sijnarimdan ol bir tänk angurya muḡayiri, egär andan mi ḡardašlar satun alip esälär, na aytti, ki: «Naša bolsun, ki mendän aldilar! Men aldım pan o'pekunlardan naht sb bilä. Egär alip esälär, pan Yakub kiyövümdän aldilar, da mendän dügöl».

Ekinči, tapurmen učmaḡli džanlı pan Хаčko ḡardašimniḡ diftarindä Anno 1647 pan Yan Varteresovičtän 70 štuk angurya muḡayiri fli 28-är et-t[i] fli 1960.

Say bol biylikij da yamanij keril

Biylikijniḡ ḡardaš Misko [подпись].

Во имя Бога.

Господин Шимон, господин брат.

Сообщаю твоей милости, что я спросил у моей жены относительно той одной штуки ангорского мухаира, у нее ли купили братья, она ответила: «Упаси Бог, у меня не покупали! Я купила у моих опекунов за наличные. А если они купили, то купили у моего зятя Якуба».

Второе, я нашел в книге моего покойного брата господина Хачко [запись] за 1647 год на 70 штук ангорского мухаира от Яна Вартересовича по 28 флоринов, что составило 1960 флоринов.

Будь здоров и прочь от тебя все злое.

Брат твоей милости Миско.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 2, ед. хр. 177, стр. 1196-1198

Отчет о расходах на похороны Хачадура

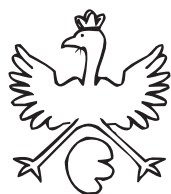
Дата: 28 января 1059 [7 февраля 1610] г., воскресенье. *Язык* кыпчакский.

Бумага, формат 19,5 (39) x 29,5 см. Водяной знак: орел в короне (польский герб), 3,7 x 4,7 см. Объем 1 двойной лист.

Письмо армянское, нотргир, 94 (35 + 39 + 20) строки.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978а].

Начало:

Tv 1059 junvar 28, yiḡkün.

Učmaḡli džanlı Хаčadurnuḡ ölümündän soḡra zaraz ol künnü.

Äväl trumnasına stolärgä berdiḡ... (стр. 1196).

Года 1059 января 28 [1610 февраля 7], воскресенье.

После смерти покойного Хачадура, сразу в тот же день.

Прежде всего на его гроб столярам мы дали...

Конец:

Xul-ḡutanına tölämä keräk 3 yil üçün, ne ki kelsä.

Mularlarga hem teslälarga [пропуск].

Suma fli 100 (стр. 1198).

Слугам следует уплатить за 3 года сколько придется.

Каменщикам и плотникам [пропуск].

[Общая] сумма флоринов 100.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 2, ед. хр. 545, стр. 357-360

Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: О выполнении брачного контракта между Милухной, дочерью Андрея Торосовича, и Яном, сыном старосты Тороса Бернатовича

Дата: 28 мая [7 июня] 1638 г., пятница. *Язык* кыпчакский.

Бумага, формат 20 (40) x 32 см. Водяной знак: женская голова на щите, 3 x 4 см. Объем 1 двойной лист. *Письмо* армянское, нотргир, 78 (35 + 35 + 8) строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1970а].

Примечания. Документ скреплен восковой печатью Львовского Армянского духовного суда, зажатой под бумагу.

Начало:

Kroronku pani Miluxnanin, ucmaxli džanli pan Andriynin Torosovic xizinin, da anin biylikinin pan Yannin, baron pan Toros Bernatovic erexrohan ohlunu. Boldu Pövdä 28-dä majisnin Anno 1638-inä nemič kalendarina körä at'oragalixında anin biyliki der Niğoyajos Torosovic arhiyebiskobosnu... (л. 357).

Брачный контракт госпожи Милухны, дочери покойного господина Андрея Торосовича, и его милости господина Яна, сына господина барона Тороса Бернатовича, старосты. Произошло в Львове 28-го мая 1638 года по польскому календарю, в наместничество его милости господина Ниголайоса Торосовича, архиепископа...

Конец:

...Na strona xoldu, ki bununki zeznan'esi kvitnin pan kiyövnünj aktalarga duhovniy töränin priyenti da inserovani bolgay, neni otržimat etti da pam'entne bilä utverdit etti.

Ioannes Kieremowicz Publicus Notarius Arshiepissopi Consistorii Leopoliensis Nationis Armenialis.

Aktalardan duhovniy Pövd ermeni töräninj ekstrakti (л. 359).

...Потому сторона попросила, чтобы этот квит господина зятя был принят и внесен в акты Духовного суда, что получила и подтвердила памятным.

Иоанн Керемович, общественный писарь Львовской архиепископской консистории армянской нации.

Выписка из актов Львовского Армянского духовного суда.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 78-92

Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: Описание имущества покойного Мурада Еминовича

Дата: 15 февраля – 28 апреля 1646 г. *Язык* кыпчакский.

Бумага, формат 20,5 x 31 см. Водяной знак: Абданк, 3,6 x 5 см. Объем 16 стр.

Письмо армянское, курсив, 269 (37+9+31+33+30+39+7+44+39) строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Примечания. Стр. 77, 80, 81, 86, 87, 91 чистые; на стр. 92 дата: 28 апреля 1646 года.

Начало:

Anno 1646. Anun Asduđzoy. Die 15 perdrvarnin. Biy Teqrinin atina. Učmaxli džanli pan Murad Eminovicnin sklepindä bolgan naht sb nečik membranalar hem ruzniy membranalar... (л. 78).

Года 1646. Во Имя Бога. Дня 15 февраля.

Во имя Бога. Деньги покойного господина Мурада Эминовича, которые были в его магазине, как наличные, так и в расписках и различных документах...

Конец:

Anno 1646. Anun Asduđzoj. Die 28 abrilniņ. Biz, nižiy potpisaniy, belgili etiyirbiz nižiy yazovumuz bilä, ki här birimiz do dispoziciü aldix fli yedišär miņ, ħaysi dayin igi viražoniy bar interciziya-miz ičindä, ħaysi interciziya üsnä här birimizniņ potpisi bar, na aninkibik interciziyalär här birimizniņ ħolu da bar, budur:

Men, Šimko Stecko Hodžigiyovic, aldım do dispoziciü kendi ħoluma fli yedi miņ [подпись].

Men, Ya[kub] Zadik Tomanovic, aldım do dispoziciü kendi ħoluma fli yedi miņ [подпись].

Men, Gresko Stecko Hodžigiyovic, aldım do dispoziciü kendi ħoluma fli yedi miņ [подпись] (л. 90).

Года 1646. Во имя Бога. Дня 28 апреля. Мы, нижеподписавшиеся, свидетельствуем нашей-представленный ниже записью, что мы взяли в свое распоряжение по семь тысяч флоринов, что еще лучше выражено в наших отдельных заявлениях за подписями каждого из нас. И вот эти наши заявления с нашими собственноручными подписями:

Я, Шимко Ходжигович, сын Стецко, взял в собственное распоряжение семь тысяч флоринов.

Я, Якуб Томанович, сын Задика, взял в собственное распоряжение семь тысяч флоринов.

Я, Греско Ходжигович, сын Стецко, взял в собственное распоряжение семь тысяч флоринов”.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 374-375

Квит Миско Домажирского (Нигола, брата Сагага) надзирателю приюта Хачко Вартановичу

Дата: 17 [27] июля 1106 [1657] г., понедельник. *Язык* кыпчакский. *Бумага*, формат 15,8 x 9,5 см. Без водяного знака. Объем 1 л. *Письмо* армянское, курсив, 8 строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978б; Гаркавец 1993].

Текст:

Anun Asduđzoj

Men, niži potpisanī, biliniyirmen bu kvitīm bilä, ki odobrat ettim pan Хаčkodan Vartanovičtän f. 30 špitalga naležonci l'egatasina pan Sahagniņ toyma ħardašimniņ. Aniņ biyliki K'risdos džanina yarliyağay. Īaysin kvitovat etiyirmen ani hem oğulların aniņ m'eėnimi časi.

Boldu Plövda tvaganniņ 1106 Anno 1657 okosdosnuņ 17-sinä Asduadžadzin ~~nögär~~ iħpaškünü.

Men, Nigol Dom[ažirskiy], provizoru ermeni špitallarniņ [подпись].

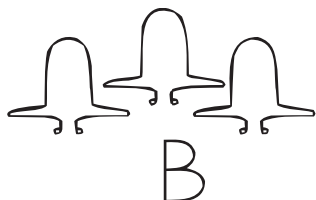
Во имя Бога

Я, нижеподписавшийся, признаю этим моим квитом, что получил от господина Хачко Вартановича 30 флоринов, предназначенные на содержание господина Сагага, моего родного брата. Пусть помилует его душу его величие Христос! В связи с чем я квитиую его и его сыновей на вечные времена. Состоялось во Львове года 1106 по армянскому календарю, года 1657 по польскому календарю, августа 17 [27], в понедельник после Богородицы.

Я, Нигол Домажирский, провизор армянских приютов.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 1099-1102

Выписка из актов ой книги Львовского Армянского духовного суда: О выполнении брачного контракта Хачко, сыном Ованеса, тестем Грицко Стругача

Дата: 1640 г. *Язык* кыпчакский. *Бумага*, формат 21 x 31 см. Водяной знак: три шляпы с буквой В внизу, 5,8 x 3,1 см. Объем 2 л.

Письмо армянское, нотгир, 65 (33 + 31 + 1) строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Примечание: стр. 1099 чистая.

Начало:

1640

Anun Asduđzoj.

Pan Xaĉko Ovanes ohlu bu krorenkkä ħaršī v n'ekturiħ punktaħ bu türlü respons bermiyir, neĉik ašaha yazılıptir.

Ävāl ki yazıptırlar krorenktä maya f. 1200, na ol tek 1000 fli alıptır uçmaħlı dĵanlı pan Šimkodan Varteresovictän.

1640

Во имя Бога.

Господин Хачко, сын Ованеса, вопреки этому брачному контракту в некоторых пунктах не дал обещанного, как описано ниже.

Прежде всего то, что в брачном контракте письменно обязались дать наличными 1200 флоринов, так [зять] получил от покойного господина Шимко Вартересовича только 1000 флоринов.

Конец:

Pan Xaĉkoga pan Ivaško pisar ohluna ĉahir üçün ki pan M'alobrĵiski berdi uçmaħlı dĵanlıga da ol tölämädi da ħardĵ etti

Pohrebġä ħardĵ boldu

Etär suma barī

f. 39.

f. 50.

f. 3471.

3201.

Господину Хачко, сыну господина Ивашко, писаря, за вино, которое дал покойному господин Мялобржиский, и тот не уплатил, а [зять на это] потратил

флоринов 39.

На похороны было израсходовано флоринов 50.

Общая сумма составляет флоринов 3471.

3201.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 1186-1187

Перечень обязательств тещи Аведика

Дата отсутствует. *Язык* кыпчакский. *Бумага*, формат 20,5 x 29 см. Без водяного знака. Объем 1 л. *Письмо* армянское, нотгир, 27 (24 + 3) строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыарский 19786].

Текст:

Anun Asduđzoj.

Bašta ne ki pan Avedik kiyövüm ħardĵ etiptir benim potrebama.

Arzudan alġan indĵi üçün f. 38

Ol da yarimī benim potrebama da yarimī si-
ziġ potrebaġizga...

Iš baġasī miġaldan 10-ar hroš f. 9

Suma barĉa etär f. 190.

Bunuġ üsnä biylikiniġdä benim bardir tusnaħta:

1 ħaĉ

1 pašpaġ mazġap bilä

Yänä zindĵil manella, ki kensinä kiymäġä beripmen.

Yänä zindĵil manella, ki kensinä kiymäġä beripmen.

Yana 9 fli iš baġasī pa Ioannes Lyskowisz.

Оборот:

Bu zapisniġ anamnīġ sumasī f. 171-14

127.

Во имя Бога.

В первую очередь, что господин Аведик, мой зять, израсходовал на мои потребности.

На жемчуга, взятые у Арзу флоринов 38

Половина из них на мои потребности, а половина на Ваши.

За работу по 10 грошей за золотник флоринов 9

Общая сумма составляет флоринов 190.

Кроме того, у Вас в залоге есть мои вещи:

1 крест

1 головной убор с убранством.

Также браслет из цепочки, который я дала ей одевать.

~~Также за работу~~ Иоаннес Лискович.

Оборот:

Сумма этой записи моей матери флоринов 171-14

127.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 1194-1197

Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда:

**О выполнении брачного контракта между Ганухной, дочерью Косты,
и Аведиком Домажирским его тещей Олюшкой**

Дата: 2 [12] февраля 1032 [1583] г., суббота. *Язык* кыпчакский.

Бумага, формат 20,5 (41) x 32 см. Водяной знак: Лелива, 4,4 x 7 см. Объем: 1 двойной лист. *Письмо* армянское, нотргир, 36 строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978б; Гаркавец 1993].

Примечания. Между первым и вторым листами зажата восковая печать Львовского Армянского духовного суда.

Текст:

Tv 1032 pedrvar 2.

Turup obličn'e ketxoyalixniñ alnina, Kosta xatunu pani Ol'uška, bir yandan, da Domažirskiy oylu Avedik, birsi yandan, da bu türlü ayttı pani Ol'uška...

Sarnalgandan soñra bu bitik na xoldu pani Ol'uška ketxoyalixtan, ki sorov etkäylar pan Avediktän, kiyövdän, ki bu yazovga körä barča nemä añar dosit boldu mi. Na sorovu üsnä ketxoyalixniñ dzuvar etti pan Avedik, aytıp bu türlü, ki: «Maña xayın anamdan bu yazovga körä barča nemä dosit boldu, nedän men anı da anıñ potomstvosun v'ečniy kvitovat etiyirmen». Na xoldu pani Ol'uška, ki anıñki zeznan'esi kiyövünüñ aktaga yazılğay. Bunda zaraz pan Avedik turup zeznat etti, ki kelingä xalat berdi 30 xzil fli da 1 tonlux adamaška (стр. 1194).

Года 1032 [1583], февраля 2 [12].

Перед старейшинами предстали лично жена Косты госпожа Олюшка, с одной стороны, и сын Домажирского Аведик, с другой стороны, и госпожа Олюшка сказала так...

После прочтения этого документа госпожа Олюшка потребовала от старейшин, чтобы спросили у зятя Аведика, все ли по этой записи перед ним выполнено. На вопрос старейшин господин Аведик ответил: «Мне по этой записи моя теща отдала все, за что и ее, и ее потомков я квитаню на вечные времена».

Тогда госпожа Олюшка попросила, чтобы это заявление ее зятя было вписано в акты. Сейчас, здесь же господин Аведик встал и заявил, что он дал невесте 30 флоринов и адамашки на одно платье.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 2, ед. хр. 548, стр. 101-104

**Брачный контракт между Греско, сыном старосты Миско,
и Катариной, сестрой Хачко Бернатовича, сына Огана**

Дата: 25 февраля 1638 г. *Язык* кыпчакский. *Бумага,* формат 19 x 30 см. Водяной знак: неразборчивое изображение на щите, 4,1x4,4 см. Объем 2 л. *Письмо* армянское, нотргир, 36 строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1977а].

Примечания. Стр. 103 чистая. Подпись Криштофа (Хачко) Бернатовича скреплена его личной сургучной печатью.

Текст:

Anno 1638. Anun Asdudzoj. Die 25 Februari

Oñarmaçi da boluşmaçi artından Biy Teñriniñ boldu revni dostlux arasına anıñ biylikı pan Gres-

Года 1638. Во имя Бога. Дня 25 февраля.

Благодаря содействию и помощи Господа Бога сложились приятельские отношения между его милостью господином Греско, сыном барона Миско, с одной стороны, и господином

ko baron Misko ohlu, bir yandan, da pan Xačko Ohan ohlu Bernatovic, birsi yandan, budur çayşi yoğarı aňilgan pan Gresko baron Misko ohlu žadat etti kendi dostları aşıra pan Xačkodan baron Ohan ohlu Bernatovic anıñ miliy çardaşın panna Katarinanı orenk'li siñarlıçka, ne üsnä strona pozvalat etti...

...A dayın artıç inam üçün bu postanov'en'eni eki strona da, kendi möhürlärin basıp, potpisacs boldular.

Kristof Bernatowisz
renka swa wasna
[подпись]

Avedik Miklaš ohlu
Bernatovic ереçрохан
Пóvнуң [подпись].
Ivaško Miklaš ohlu
Bernatovic [подпись]

Хачко Бернатовичем, сыном Огана, с другой стороны, которые состоят в том, что упомянутый выше господин Греско, сын барона Миско, попросил через своих близких согласия господин Хачко Бернатовича, сына Огана, на его законный брак с его милой сестрой девицей Катариной, на что сторона согласилась...

А для большей верности обе стороны подписали это постановление и поставили свои собственные печати.

Криштоф Бернатович
собственноручно
[подпись]

Аведик, сын Миклаша
Бернатовича, старосты
Львова [подпись].
Ивашко, сын Миклаша
Бернатовича [подпись].

На обороте:

Kroronk anıñ biylikinä pan Greskoga baron Misko ohlu pan Xačkodan Ohan ohlu Bernatovic. In Iudicio Armenicali. Feria Tertia crastino s. Lucae Evangelistae 1677 (л. 104).

Передбрачные обязательства его милости господину Греско, сыну барона Миско, со стороны господина Хачко Бернатовича, сына Огана. В Армянском суде. На третий день праздника св. евангелиста Луки [19 октября] 1677 года.

Львовская научная библиотека НАН Украины, отдел рукописей, фонд Баворовских, ркп. 1660 III, л. 6-9

**Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда:
Брачный контракт между Анной, дочерью Шимко Вартересовича,
матерью Зофии, и Туманом Абрамовичом**

Дата заключения: 1653 г. *Дата внесения в актовую книгу:* 28 марта 1654 г.

Язык кыпчакский. *Бумага*, формат 20 (40) x 31 см. Водяной знак: горн над буквами М и К в обрамлении двух вертикально расположенных скобок-полукругов с буквой В вверху, 2,9 x 3,8 см. Объем 2 двойных листа.

Письмо армянское, нотгир, 119 (25 + 30 + 30 + 4) строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Примечания: Обороты лл. 8 и 9 чистые. Документ заверен восковой печатью Львовского Армянского духовного суда, зажатой под бумагу, и подписью писаря и присяжного этого же суда Якуба Ивашковича.

Текст:

Boldu duçovniy ermeni töräsindä Plôv šähäri-
niñ Anno 1654 Die 28 Marci.

Bügüngi künnü turup obličn'e zupelnïy du-
çovniy ur'adniñ alnina Plôv šähäriñ ermenilär-
niñ, slavetna pani Anna baron Šimko Varteresovic
ereçрохан çizi, siñarı uçmaçlı džanlı pan Zadik
Yakub oylu Mançukoviciñ, tul pozostaliy, kum
asistenciya zacn'e slavnïy pan Xačko Ivaško oylu
Liskoviciñ...

Было в Армянском духовном суде города
Львова года 1654, дня 28 марта.

Сегодня перед полным составом Духовного
суда армян города Львова предстала лично слав-
ная госпожа Анна, дочь барона Шимко Вартере-
совича, старосты, жена покойного господина
Задика Манчуковича, сына Якуба, вдова, при
посредничестве достославного господина Хачко
Лисковича, сына Ивашко, своего мужа...

Tenoru kroronknuj
Anun Asdudzoj. Anno 1653 martnïj birindä...
...Duxovniy ur'ad xoltxasi üsnä stronaniñ
aktalarga duxovniy prin'at etip inserovat etmä
sïmarladi.
Aktalardan duxovniy Plöv ermenilärniñ vida-
niy.

Изложение предбрачного контракта.
Во имя Бога.
Года 1653, марта 1-го...
...Духовный суд по просьбе стороны прика-
зал принять и внести в акты.
Выдано из актов Львовского Армянского
духовного суда.

Львовская научная библиотека НАН Украины, отдел рукописей, фонд Оссолинских, ркп. 1658 II, лл. 11-12

Завещание каменецкой армянки Зоси, вдовы Симона Харахаша

Дата: 8 [18] декабря 1118 [1669] г. *Язык* кыпчакский. *Бумага*, формат 19,5 (39) x 31 см. Водя-
ной знак неразборчив. Объем 1 двойной лист. *Письмо* армянское, нотгрир, 53 (31 + 18 + 4) строки.
Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978a].

Примечания. Документ заверен восковой печатью Каменец-Подольского Армянского войтов-
ского суда, зажатой под бумагу.

Текст:

Boldu tvaganniñ 1118-inä tegdemporniñ 8-
inä, xankün.

Afektaciyası üsnä uçiviy Kirkornuñ Simon
Xaraxaş oylunuñ atı bilä uçiva Zos'anïñ, Simon
Xaraxaş xatiniñ, tulnuñ, kensi toyma anasiniñ,
na ten čas zabun yatkanniñ, instanciya etkän sla-
vetniy pan Lukaş Xačko oylu, na ten čas voyt er-
meni töräsiniñ Kamenec šähäriniñ, slavetniylar
bilä baron Murad der Zakariya oylu erespoñan,
Vartan Kirkor oylu, Xodžig Holub oylu, Murad Se-
fer oylu, Šimko Serhiy oylu, Zadik Milko oylu, As-
vadur Ovanes oylu, Ovanes Bobrik oylu, kensi ant-
ičkän kollegaları bilä ziydit etti xatına m'anovana
Zos'anïñ, xaysi l'ubo teni üsnä zabun, yednak aħi-
linda tügäl doskonalıy bolup, prä bitnosci v'elebniy
der Tomasniñ, v'elebniy der Nerses awak'ereç oylu-
nuñ (xaysına ki ol že der awak'ereç neçik xosdo-
van atası aytilgan Zos'anïñ yerin sïmarlap edi), bu
türlü kensi ostatni erkin, albo testamentin, aytkä-
niña körä surp Boyos arak'elniñ, ki diyatik ölü-
mündän soñra adam oylunuñ xuvatına xalıyır, sla-
vetniy pan Ovanes Bobrik oylu, antičkän, kensinä
bu aktka ur'addan zupelniy pridanıy op'ekun ötläş
etti...

A egär ki Biy Teñriniñ buyruxu ašıra keçövlü
dünyâdan, tedı xuvatta xalgay meñilik zaman-
larga deg. Ne üçün boldu törägä pamentne...

Yan Muratovic, yazuçi, antičkän [подпись].

На обороте:

Testamenti Zos'anïñ, Simon Xaraxaş xatini-
niñ. Tvaganniñ 1118.

Было года 1118 [1669], декабря 8 [18], в среду.

По требованию почтенного Киркора, сына Си-
мона Харахаша, высказанного от имени почтен-
ной Зоси, жены Симона Харахаша, вдовы, его род-
ной матери, на тот момент лежащей больной, слав-
ный господин Лукаш, сын Хачко, тогдашний войт
Армянского суда города Каменца, со славными ба-
роном Мурадом, сыном отца Закарии, старостой,
Вартаном, сыном Киркора, Ходжигом, сыном Го-
луба, Мурадом, сыном Сефера, Шимко, сыном
Сергея, Задиком, сыном Милько, Асвадуром, сы-
ном Ованеса, Ованесом, сыном Бобрика, своими
присяжными коллегами, пошел к упомянутой Зо-
се, которая хотя и была больна телом, но находи-
лась в полном рассудке, в присутствии преподоб-
ного отца Томаса, сына преподобного отца Нерсе-
са, архиепископа (которому тот же отец архиепис-
коп как духовный отец названной Зоси передал
свои полномочия), по слову святого апостола Пав-
ла, что завещание после смерти человека остается
в силе, при посредничестве своего опекуна Оване-
са, сына Бобрика, присяжного, предоставленного
ей от полного правления для этого акта, так выска-
зала свою последнюю волю, или завещание...

А если по воле Божьей она покинет этот тлен-
ный мир, то пусть [это завещание] останется в силе
на веки вечные. О чем суду уплачено памятное...

Ян Муратович, писарь, присяжный.

На обороте:

Завещание Зоси, жены Симона Харахаша.
Года 1118 [1669].

Львовский государственный университет, Научная библиотека, отдел рукописей, ркп. вірм. 51 I

Армянско-кыпчакский словарь

Дата: март 1076 [1627] г. (стр. 1); составление завершено Мгрдичем, сыном Лазаря, 17 [27] марта 1077 [1628] г. (стр. 356). *Содержание:* Переводной армянско-кыпчакский словарь (стр. 21-360), которому предшествует краткий армянско-польский глоссарий (л. 16, стр. 17-20). На стр. 1 и 356 армянские колофоны.

Язык армянский, кыпчакский и польский. *Бумага*, формат 15,5 x 19,5 см. Водяной знак: лев на щите под короной, 3,4 x 6,5 см. Объем 366 л. *Письмо* армянское, нотригир, предусмотрено 40-45 строк по 60 знаков в каждой из двух колонок на странице; польские и латинские выражения написаны менее тесной латинской скорописью.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 19786].

Пример армянско-кыпчакского словаря:

А	χογхудан kimsä χῑḫῑrsa ‘когда кто-то от страха закричит’
Abana	atanij alyšī ‘родительское благословение’
Abba	atalarnij atasī, Sarkistä ‘отец родителей, прародитель, у Саркиса’ (стр. 21).
Abraam	atasī džinslarnij ya tanlagan, šumlardan, hučan’edän, filizofski sözlär üçün da spravalar üçün ‘отец племен, или избранный, благодаря шуму, огласке, философским слова и делам’
Abram	ata, hörmätli ya uoyari kötürülgän ‘отец, уважаемый или высоко перевозосимый’ (стр. 22).
k’orebisgobos	arḫidyakon ‘архидиакон’
k’orem	ḫašiyürmen ‘чешу’
k’ork’el	färâhlanma ‘радоваться’ (стр. 355).

Львовский государственный исторический музей, ед. хр. Д 435/1

Деревянная балка с армяно-кыпчакской надписью из армянского дома

Дата: 1058 [1609] г. *Содержание:* Вариация на тему псалма 120/121.

Язык кыпчакский. *Материал:* деревянная балка. *Письмо* армянское, болоргир. Объем – две полных вырезанных строки (по одной на каждой стороне) с переносом в каждом случае трех букв, которые не поместились, в конец новой строки и датой в центре второй строки.

Публикация: [Абдуллин 1973; Дашкевич, Трыярский 1973; Гаркавец 1993].

Примечания. Дабы сжать надпись, резчик применил монограммное начертание смежных букв, вследствие чего исследователи читают текст не всегда адекватно. Поэтому по указанным публикациям приведем прочтения их авторов, расхождения между которыми обусловлены, в частности, и указанной причиной.

Псалом 120/121:

²Teḡri köknü tüzgän, yerni toxtatkan, ⁷ya seni közätkän, yamandan saḫlagan. ³⁻⁴Közätüçijni seniḡ yuḫu yeḡmäs, zera baḫuçij seniḡ çirim etmäs. 1609

⁶Günäšniḡ isisi kündüz ḫizdirmas, da ne keçä aunij sovuḫu ötmäs. Yasaldī šaḡavatından Biḡ Teḡriniḡ tvaganniḡ 1058.

²Бог, который простер небо и установил землю, ⁷и тебя стережёт и хранит от зла. ³⁻⁴Сторожа твоего сон не одолеет, ибо смотритель твой не дремлет. 1609.

⁶Солнца жар днем не раскалит, ни ночью холод месяца не проймет. Построено по милости Господа Бога в 1058 [1609] году.

Чтение И. Абдуллина

gunašning isisi k'unduz χirdirmasdan ilk'...ça aynin sovuxu otmmas yasaldi šahavat'ından biy t'engrining t'v[akanin] 1058 tēngri koknu tuzgan ĵerni t'oxtatk'an sēni kozatk'an ĵamanidan saχlagan kozat'uçingni sēning ĵuxu ĵenmas zēra baχuçing sēning ç[arut'i] // ç[arakrut'i] o[çor]m ētmas 1609.

Сделано [построено?] милостью Господа Бога, пока пекло днем солнце и, значит, не прошли холода, в 1609 г.; Бог создал небо, сотворил землю, следил за тобой, охранял от зла, покровителя твоего [...], ибо покровитель твой не делает зло достойным сожаления; в 1058 г.

Чтение Я. Дашкевича и Э. Трыярского

tēngri koknu tuzgan ĵerni t'oxtatk'an ya sēni kozatk'an ĵamandan saχlagan kozat'uçingni sēning ĵuxu ĵenmas zēra baχuçing is[r]a[y]ēlning çiomr ētmas 1609.

[g]unašning isisi k'unduz χirdirmas da nē k'ēça aynin sovuxu otmmas ĵasaldi saχavat'ından biy tēngrining t'v[aganin] 1058.

Господь, сотворивший небо, укрепивший землю, стерегущий, оберегающий тебя от зла. Твоего сторожа сон не победит, се не дремлет страж Израила 1609. Жара солнца днем не изжарит, ни холод луны ночью не поразит (ударит). Он [=дом] построен по милости Господа. Дата 1058.

По львовской Псалтыри 1575 года [Garkavets, Khurshudian 2001: 270]

Աղյիսի аstidžannij, 120.

¹Kötürdüm közlärimni taylarga, χaydan kelgäy bolušlux.

²Bolušlux maņa **Eyämizdän kelgäy, ki etti kökni da yerni.**

³Bermä seskän(225v)mäχkâ ayaχijni seni, **da yuxlamagay közätij seni.**

⁴**Neçik yuxlamaz da ne yuxlama barir saχlovuçisi** Israjelni.

⁵Biy saχlagay seni, da Biy yöpsüngäy oñ xolu bilä kensini.

⁶**Günäš kündüz saņa yazix etmägäy, da ne ay keçä.**

⁷**Biy saχlagay seni barça yamandan, saχlagay Biy boyuñnu.**

⁸Biy saχlagay kirgäniñni da çixkaniñni, mundan meñilikkä dirä.

Церковно-славянский перевод в наборе священника Алексея шрифтом Irmologion Владислава Дороша

Пѣснь степеней, рѣ

а. Возведохъ очи мои въ горы, ѡнибѡдже приидетъ помощь моя.

б. Помощь моя ѡ гдѣ, сотворшагѡ небо и зѣмлю.

в. Не даждь во сматѣнїе ноги твоеѡ, ниже воздремлетъ хранящїи тѣ:

г. се, не воздремлетъ, ниже оуспнетъ хранящїи иѡа.

д. Гдѣ сохранитъ тѣ, гдѣ покровъ твоѡ на рѣкѡхъ деишю твоѡ.

е. Во дни солнце не ѡжжетъ тебѣ, ниже лѡна нощїю.

ж. Гдѣ сохранитъ тѣ ѡ всѡкагѡ зла, сохранитъ дѡшю твоѡ гдѣ:

и. гдѣ сохранитъ вхожденїе твоѡ и нѡхожденїе твоѡ, ѡниѣ и до вѣка.

Русский синодальный перевод

Песнь восхождения.

¹Возвожу очи мои к горам, откуда придет помощь моя.

²Помощь моя от Господа, сотворившего небо и землю.

³Не даст Он поколебаться ноге твоей, не воздремлет хранящий тебя;

⁴не дремлет и не спит хранящий Израиля.

⁵Господь – хранитель твой; Господь – сень твоя с правой руки твоей.

⁶Днем солнце не поразит тебя, ни луна ночью.

⁷Господь сохранит тебя от всякого зла; сохранит душу твою [Господь].

⁸Господь будет охранять выходение твое и вхождение твое отныне и вовек.

Франция

Французская национальная библиотека, Париж

Французская национальная библиотека, Париж, Арм. 5

Молитвенник священника Каспара, сына авакецеца Закарии

Дата: 1636 г. *Место:* Львов. *Бумага.* 202 л., 8x11 см. Без начала.

Писец: Написал отец Каспар, сын авакецеца (протоерея) Закарии.

Описание: [Macler 1908: 2]

Публикация: использован лексический материал [Deny 1957].

Примечание: Порядок следования псалмов в начале книги аналогичен львовскому печатному молитвеннику Ованеса Кармаданенца 1618 г. (*Лейд.*).

Колофоны:

(82v) Tvagan, učka dek, 1085 [1636].

Еу аlyišni охуçilar, çolarmen, K'risdos üçün arzani аlyišiñizda siziñ men arzanisiz Kasparni unutmajiz.

(159r) Da yazıçlı yazučini deř Kasparni, deř Zak'aria Awak'eřeç оylun, ari аlyišta unutmagin.

Года 1085 [1636], до конца.

О читатели молитв, прошу, не забудьте помянуть в Ваших молитвах, достойных Христа, меня, недостойного Каспара.

Не забудьте помянуть в святых молитвах и грешного писца отца Каспара, сына отца Закарии, авакецеца.

Полный текст рукописи Пар. 5

[Начальные листы отсутствуют].

(1r) [Колонтитул страниц 1r-19r]

Saymosta аytkin.

[Псалом 3]

⁵[Avazim bilä benim men Biygä sarnadim, da işitti maña tayin]dan ari kendiniñ.

⁶Men çirim ettim da yuçladim, oyandim, da Biy boluşuçim benimdir.

⁷Xorçmandir men tümän çerüvdän alarniñ, ki çöp-çövrä dolaşip çarşap saçlıyir edilär meni.

⁸Kel, Biy, da çutçar meni, Teñrim benim, zera sen urduñ bar(1v)çasin, kimlär ki [edilär] benim bilä duşmanlıçta heç yergädän, da tişlärin yazıçlılarniñ [uvatkaysen].

⁹Eyamizniñdir çutçarmaçlıç, üstünä çoğuvurtıñnuñ seniñ аlyišiñ seniñ.

[Псалом 87/88]

²Biy Teñri çutçarıлмаçim benim, күndüz da keçä sar(2r)nadim alniña seniñ.

³Kirsin аlyişim benim alniña seniñ, Biy, aşaçlansin çulaxiñ seniñ çoltçama benim.

⁴Zera toldu çiyinlar bilä džanim benim, da tirlikim benim tamuçka tiyişti, ⁵ da hesepländim men alar bilä, ki enärlär çoyurga.

Boldum men neçik adam boluşluçtan baş(2v)ça ⁶da ölülar дә erkli.

[Neçik yaralilar, ki yuçlarlar kerezmanlarda.]

Xaysilarin ki sen añmadıñ, çoluñdan seniñ kerri salindilar.

⁷Xoydular meni çoyurga, tıbdägi çaramyuluçta da kölgäsinä ölümnüñ.

⁸Mendä toxtaldı yüräklänmäçiñ seniñ, barça tolyunlariñni seniñ toldurduñ üstümä benim.

(3r) ⁹Yıraç ettiñ mendän tanışlarimni benim, da çoydular meni masçara kendilärinä.

Çıçara berildim da çıçmas edim, ¹⁰közlärim benim kücsüzländilär miskinliktän.

[Çaçırdım Biygä künnüñ күn uzun da kötürdüm saña çollarimni benim.

¹¹Yoḡsa mi ölülärgä etärsen sk'ançelik'ni, ya hakimlär turuzur mi, saña tapunmaḡ etsärlär mi?]

¹²Yoḡsa mi aytarlar kimsä ḡaçan kerezmandayarlıyamaḡıñni seniḡ ya könülüküñni seniḡ tasbol(3v)maḡka?

¹³Yoḡsa mi tanisarlar ḡaramyuluḡta sk'ançelik'iñni seniḡ ya toyruḡuḡnu seniḡ yerdä unutkaylar [=unutkanlar]?

¹⁴Men saña, Biy, çaxırdım, ertägi alıñım menim yetiñsin saña.

¹⁵Nek, Biy, kerı etiḡyirsen dżanımnı menim ya ḡaytarıyirsen yüzüñ(4r)nü seniḡ mendän?

¹⁶Yarli da emgäklimen men oylanlıḡımdan menim, biyikliktäñ aḡaḡlandım da muḡraydım.

¹⁷Mendä toxtatti öçäñmäḡıñ seniḡ, ḡorḡuḡ seniḡ müñḡüllätti meni.

¹⁸Dolañtilar çövrämä, neçik suv, kün uzun ḡapsadılar meni birgä.

(4v) ¹⁹Yıraḡ ettiñ mendän dostlarımni menim da tanıñlarımni menim zabunluḡum üçün menim.

[Псалом 102/103]

¹Alıñıla, dżanımnı menim, Biyni, da barça sövklärim menim — ari atın aniḡ.

²Alıñıla, dżanımnı menim, Biyni da unutmagin barça bergänin aniḡ,

³Kim aritir yazıḡıñ(5r)ni seniḡ, oñaltir barça ḡastalıḡıñni seniḡ,

⁴Kim ḡutḡarir buzuluḡtan tirlikiñni seniḡ, tadñlar seni yarlıyamaḡ bilä da şayavat bilä,

⁵Kim toldurur yaḡşılıḡtan suḡlançıñni seniḡ, yänirgäy, neçik ḡaraḡuñnuḡ, igitlikni seniḡ.

(5v) ⁶Etär yarlıyamaḡ Biy da könülük barça zırgel bolganlarga.

⁷Körgüzdü Biy yolun kendiniḡ Movseskä da oylanlarına Israelnıñ erkin kendiniḡ.

⁸Şayavatlı da yarlıyovuçidir Biy, uzunesli da köpyarlıyovuçi.

⁹Dügül soḡyuga diyin öçäñläñir bizgä Biy (6r) da dügül meñilik saḡlar öçün.

¹⁰Dügül yazıḡlarımizga körä bizim etti bizgä Biy da dügül töräsizlikimizgä körä tölädi bizgä.

¹¹Evet neçik biyiktir kök yerdän, ol türlü ḡuvatlattı Biy yarlıyamaḡın kendiniḡ [ḡorḡkanları üsnä kendiniḡ].

¹²Ne ḡadar yıraḡtır kün toyuşu kün ba(6v)tişindan, ol ḡadar yıraḡ etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

¹³Neçik şayavatlanir ata üstünä oylanlariniḡ, ol türlü şayavatlanir Biy üstünä ḡorḡkanlariniḡ kendiniḡ.

¹⁴Zera ol bildi yaratılğanimizni bizim da añdı, ki topraḡ".

[Здесь вырван один лист].

(7r) ²⁰...etärsiz sözün aniḡ iñitip avazına aytuşunuḡ aniḡ.

²¹Alıñılañiz Biyni, barça ḡuvatlıları aniḡ, ḡizmätkärläri da etüçiläri erkin aniḡ.

²²Alıñılañiz Biyni, barça işläri aniḡ, barça yerdä biylikni aniḡ, alıñıla, dżanımnı menim, Biyni.

Der lueal tatarça

[Псалом 142/143]

(7v) ¹Biy, iñit alıñıma menim, ḡulaḡ ḡoy ḡoltḡama menim könülüküñ bilä seniḡ.

Iñit maña toyruḡuḡ bilä seniḡ ²da kirmägin yarḡuga ḡulun bilä seniḡ, zera toyruḡulanmas alniña seniḡ barça tirilär.

³Xuvdu duñman dżanımnı menim, aḡaḡlattı yergä tirlilikimni me(8r)nim da olturuzdu meni ḡaramyuluḡta, neçik ölüñü meñiliktäñ.

⁴Mendä osandı dżanımnı menim, da yüräkim menim müñḡülländi mendä.

⁵Añdıñ küñläriñni ilgäriḡi, saḡıñladım barça da işläriñni seniḡ, etkänläriñ ḡoluḡnuḡ seniḡ saḡıñladım ⁶da kötürdüm saña ḡol(8v)larımni menim.

Dżanımnı menim, neçik yer, susaptir saña, ⁷tezindän iñit maña, Biy, zera eksildi mendän dżanımnı menim.

ḡaytarmagin mendän yüzüñni seniḡ, oḡşasarmen alarga, ki enärlär çoyurga.

⁸Iñittirgin maña ertäräk yarlıyamaḡıñni seniḡ, zera men sa(9r)ña, Biy, umsandım.

Körgüz maña yol, ḡaysına barmaga, zera saña, Biy, kötürdüm dżanımnı menim.

⁹Xutḡar meni duñmanlarımdan menim, Biy, zera seni işanç kendimä ettim.

¹⁰Erkiñni seniḡ övrät maña etmägä, zera senen Teḡrim menim.

Dżanıñ seniḡ yol körgü(9v)züçi bolgay maña yergä toyru.

¹¹Atiḡ üçün seniḡ, Biy, tirgizgäysen meni, toyruḡuḡ bilä seniḡ çıḡargaysen tarlıḡtan dżanımnı menim, ¹²yarlıyamaḡıñ bilä seniḡ

Tas etsärsen duñmanlarımni menim, yoḡ etsärsen barça indżituçiläriñ dżanımnıñ menim, zera men ḡuluḡ (10r) seniḡ men.

ḡaybat Ataga da Oḡulga da Ari Dżanga hali da hər vaḡt da meñi meñilik, ameñ.

Jišescuk' tatarça

Añıyıḡ keçä atıñni seniḡ, Biy.

[Псалом 44/45] ²Aḡtırsin yüräkimizgä bizim söz yaḡşı, da tillärimiz bizim aytsin işläriñ köktäḡi (10v) ḡanıñ.

Yarımkeçädä turup, tapuniyix seni, Biy.

Alyişimizni bizim beriyix saña, Biy, köşkünü seniñ içinä yäñi Erusaýemniñ.

Keçä kötüriyix çollarimizni bizim arilik bilä saña çarşı.

[**Псалом 150**] ⁶Söz bilä şükürlü, barça dżanlar, alyişlañiz Biyni].

[**Псалом 55/56: 9; 107/108: 3**] (11r) ⁹Oyaniñiz, haybatım benim, oyanıñiz, da men oyanırmen ertäräk, aleşuia.

Oyanıñiz friştälär bilä, oylanları yoharı Siovnuñ, aleşuia.

Oyanıñiz, oylanları yarıxniñ, alyişına Ata-Yarıxniñ, aleşuia.

Oyanıñiz, çutçarılğanlar çan bilä, da beriniñ haybatni çut(11v)çaruçığa, aleşuia.

Oyanıñiz, yäñi žoyovurt, yäñi yir alıp yänirtüçigä, aleşuia.

Oyanıñiz, kelinlär, dżan bilä gümän etip kelmäxinä ari kiyövnüñ, aleşuia.

Oyanıñiz, yanıp yarıx bilä oçşaş ağıllı ari gojslarga, aleşuia.

Oyanıñiz, hadirläñiz yay gant'eyläri(12r)ñizgä isi yaşıñizni, ale".

Oyanıñiz, yuxlamañiz, oçşaş ağılsız gojslarga türtünüp, ale".

Oyanıñiz, yerni öpünüz da yaş bilä bunu aytıñiz, aleşuia.

Oyanıñ, ne üçün yuxliyirsen, Biy? Etmä kerı bizni meñilik.

Kel, Biy, boluş bizgä, beriyix atıña seniñ haybatni (12v) hali da här kez Ataga da Oğulga da Ari Dżanga, ameñ.

Oyanganlar, yubanmağından keçalik, tinçliğindən

Bayışlagay bizgä adam Sövüci övünmäğində yuban yuxövnüñ.

Xorçu bilä da titrämäx bilä turıyix alyişka.

(13r) Kelip çosdovanel bolıyix aşınganlarımızga

Da tapıyix K'risdostan arınmağni da ulu yarlıyamağni.

Zart'ucealk' tatarça

Oyanganlar barçamız tinçliğindən yuxunuñ, çaysi ki bayışladı bizgä adam sövüci Teñri övünmäğ da yubanmağ kücsüzlüğü(13v)müzgä bizim,

Da kelip birgä dżanlı yir bilä, haybatına barçadan ari atına Eyämizniñ bizim da çutçaruçimizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ

Xorçu bilä da titrämäx bilä turıyix alyişka alnına anıñ

Da şükürlü bolıyix andan keçäniñ bu sahatından könülükü üçün (14r) anıñ.

Xaysi ki tañladı bizni yarlıyamaği bilä kendiniñ

Da bayışladı bizgä keltirmägä oçşaşın köktägi friştälärniñ haybatlavuçi Eyämiz Teñrini barçamızga bizgä bolmaga.

Da biz bundan soñra arıtıp dżanimzni bizim çiyastan da yaman çilinmağtan,

(14v) Kötüriyix çollarimizni bizim arikkä, öçäşmäğniñ başça da eki köñüllüktän, inam bilä çolıyix andan arınmağni da boşatlığni aşınganlarımızga bizim, çosdovanel bolup sirin yüräkimizniñ bizim yapuğlar bilüci Teñrigä,

Neçik ki yöpsüngäy yalbarganimizni bizim al(15r)yişi bilä da pareçosluğı bilä barça ariläriniñ.

Bayışlagay bizgä adam sövüci Teñri çalmaga saçtılix bilä da zadasiz tutuş bilä erkinä körä anıñ bu dünyäda,

Da arzani bolup meñilik da köktägi çatırğa, çaysi ki atadı sövüklärinä kendiniñ köñü Teñri Jisus K'risdos, (15v) Biyimiz barçanı tutuçi, tırgiz da yarlıya.

Xalğanin keçäniñ eminlik bilä keçirmägä inam bilä Eyämizdän çolıyix.

Friştäsin eminlikniñ közät dżanimizga bizim inam bilä Eyämizdän çolıyix.

Arınmağni da boşatlığni aşınganimizga bizim inam bilä Eyä(16r)mizdän çolıyix.

Ari Xaçniñ ulu da küçlü çuvatın boluşluğka dżanimizga bizim inam bilä Eyämizdän çolıyix.

Da dayın artıx birlik bilä toğru, da köñü, da ari inamız üçün bizim Biyni yalbarıyix.

Xanimizni [=Dżanimizni] bizim da biri birimizni Eyä(16v)miz Teñrigä, barçanı tutuçıga, simarlıyix.

Yarlıyadi bizgä Biy Teñrimiz bizim. Aytıyix barçamız bir ayızdan Biy, yarlıya. 3 [kez].

Alyiş Biy Teñrigä

Şükürlümen sendän, yaratuçisi yerniñ da köknüñ, ki arzani ettiñ men yazıxlını da arzanisiz çuluğnu keçirmä bu ayır (17r) da çaramğu keçäni eminliktä da çolaylıxta da yetkirdiñ men köpyaziçli da keräksiz çuluğnu ertägi yarıçka.

Adam sövüci Biy, bergin maña kendi şayavatıñni, da bu körümlü yarıx bilä yeber körümsüz başçışın Ari Dżanıñniñ seniñ, ki sövgäy men seni bar yü(17v)räkimdän da bar çuvatımdan, alay oç çardaşimni da dindäşimni, neçik kendi boyumnu, da ber ölcövsüz şayavatıñdan bütün künnü eminliktä da yaçşi umsada keçirmä.

Biy yerniñ da köknüñ, ber eminlikiñni seniñ bütün dünyägä, kötür çişimni yaratkanlarıñdan

seniň, yarlı(18r)ya, Biyim, çardaşlarımızga bizim, tirilärgä da ölülärgä, da tirilärni saçla barça türlü p'orcank'larından körünür-körünmäs duşmanların, da keçkänlärgä bayışlagın köktägi çanlıçini da tındir eminliktä.

Yarlıya, Biyim, bu surp yivövnün kölgäsi tibi-nä tinganlarga.

(18v) Yarlıya, Biyim, džan u ten sartın atalarımızga bizim, çaysıları ki üstümüzgä bizim emgänip, hasilgä keltiriptirlär bizni, ber kendilärinä keçövsüz tölvöni.

Yarlıya, Biyim, da saçla ari da çuvatlı kölgäsi tibinä oçununuñ seniñ yolçunlarımızni bizim, alay alarni, çaysıları ki çuruda(19r)dirilar, neçik ki alarni, çaysıları ki teñiz üstünädirlär, barçasın här türlü ayırlıçlarından çutçar da yetiştir här birin kendiniñ turadçaqlarına, Biyimiz da Teñrimiz bizim Jisus K'risdos, çaysi ki alıışlısen meñi meñilik, amən.

Haybatına Biy Teñriniñ yergälikinä körä Ermeni surp yivövnün.

[Колонитул страниц 19v-69v]

(19v) *Ertägi alıışta aytkin.*

Bu alıışni Biy Teñrigä sungin ertägi alıışta.

[Псалом 89/90: 14-16]

¹⁴Tolduğ ertäräk yarlıyamaçini bilä seniñ, sövündüç da färäh bolduğ barça künlärinä tirlikimizniñ bizim.

¹⁵Färäh bolduğ ornuna künlärniñ, ki aşaç etti (20r) bizni, da yıllar, çaysılarınada ki kördüç çiyinlar.

¹⁶Baçkin, Biy, çullarıña seniñ da işinä çoluñunuñ seniñ, da yol körgüz oylanlarına alarniñ, ¹⁷da bolgay yariçi Eyämiz Teñriniñ üstümüzgä bizim.

Işin çolumuznuñ bizim toyrı etkin bizgä, Biy.

Işin çolumuznuñ bizim toyrı etkin (20v) bizgä, Biy.

Işin çolumuznuñ bizim oñar bizgä.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Džanga hali da här kez meñi meñilik, amən.

Üç igitniñ çoltçası

Çaysi ki ot içinä Biy Teñrini haybatlıy edilär. Alay oç biz dä haybatlıyç Biy Teñrini.

[Даниил 3: 26-45: Молитва Азарии]

(21r) ²⁶Alıışlısen, Biy Teñri, atalarımızdan bizim, alıışlı haybatlangan atiniñ seniñ meñilik.

Könülük bilä keçirdiñ bu barçanı (21v) da bizim bilä toyrısen sen, Biy, ²⁷da barça işläriñ seniñ toyrıdur.

Yoluñ seniñ toyrıdur, da barça törän seniñ könüdür.

²⁸Toyrı törä keltirdiñ üstümüzgä bizim barça-

ga körä, nenin [=neni] ki yeberdiñ üstümüzgä bizim da şahärinä ari a(22r)talarımızniñ bizim Ye-rusayemniñ.

Toyrıluç bilä da könülük bilä yeberdiñ bunu barça üstümüzgä bizim yazıçlarımız için bizim.

²⁹Töräsizländiç, aşindiç, baştaç bolup sendän, yazıçlı bolduğ barçada ³⁰da buyruçuñnu seniñ (22v) saçlamadiç.

Saçlamadiç, neçik simarladıñ sen bizgä, ki yaçşini tapkaybiz sendän.

³¹Hali barçanı, çaysın ki ettiñ da neni ki yeberdiñ üstümüzgä bizim, toyrı yarı bilä ettiñ.

³²Çixara berdiñ bizni çoluna duş(23r)manları-mizniñ bizim, töräsizläriñ, beklärgä da baştaçlarga.

Çoluna çanniñ töräsizniñ da yamanniñ barça yerdä çixara berdiñ bizni.

³³Da hali yoçtur bizgä vaçt açma ayzimizni bizim, ki uyatlı da taba bolduğ çullarıña seniñ (23v) çuluç etkän.

³⁴Yoçsa çixara bermä bizni soçyuga diñrä atini için seniñ, tayıtma niyätiniñ seniñ da keritmä yarlıyamaçiniñ seniñ bizdän

³⁵Araham sövükün için seniñ, da Sahag çuluñ, da ari Israjeliñ için seniñ.

(24r) ³⁶Atadiñ alarga da ayttiñ: «Arttiryim züryätiniñni siziñ, neçik yolduzlarıniñ köplüçü da neçik çumnu çiriçinda teñizniñ».

³⁷Da hali, Biy, eksildiç biz, ne ki barça džinslar, da zabunluçtabiz här yerdä bugün yazıçları-miz için bizim.

(24v) ³⁸Yoçtur bu zaman buyruçci, markare da yol körgüzücü, ne bütöv çurban, ne temyan orenkkä, ne yer çurbanlarıni sunma alniña seniñ, yarlıyamaç tapma sendän.

³⁹Yoçsa boyumuz bilä aşaçlanip, da džanimizniñ müşçüllüçü bilä yöpsünövlü (25r) bolıyç biz, neçik bütöv çurban çoylarıniñ da tuvarlarıniñ, da neçik tümän-tümän semiz çozular.

⁴⁰Bu türlü yöpsünövlü bolsun çurbanımız bizim bugün alniña seniñ, ki tügäl tapulgaybiz atindan seniñ, da dügül uyat umsanlanga saça.

(25v) ⁴¹Da hali kelirbiz artindan seniñ barça yüräkimiz bilä bizim, çorçarbiz sendän, çolarbiz yüzüñnü seniñ, ⁴²Biy, uyatlı etmä bizni.

Yoçsa etkin bizgä sekinlikiniñ körä seniñ da köplüçünä yarlıyamaçiniñ seniñ, ⁴³çutçar bizni tamaşalarıñ için seniñ, (26r) da haybatlı bolsun atiniñ seniñ meñilik.

⁴⁴Uyatlı bolgaylar barçası, çaysıları ki çiynarlar çullarıniñ seniñ, uyatlı bolgaylar zulumlari alarniñ, da barça çuvatları alarniñ singaylar.

⁴⁵Da tanigaylar, ki sen Biy Tejri yalyiz, çaysi ki haybatlanip(26v)sen üstünä barça dünýâniň.

[Даниил 3: 52-88: Песнь трех отроков]

⁵²Alýişlisen, Biy Tejri, atalarimizdan bizim, ögövlü da ayruxsu biyiklängän atij seniň mejilik.

Da alýişlidir atij seniň ari haybatijniň seniň, ögövlü da ayruç".

⁵³Alýişlisen dadžarında haybatli arilijiniň, ögövlü da".

⁵⁵Alýişlisen üstünä olturyçuňnuň padşahliçijiniň seniň, ögövlü da ay".

⁵⁴Alýişlisen, ki olturupsen k'erovpeľadä da baçyürsen tibsizlikkä, ögövlü".

⁵⁶Alýişlisen üstünä toxtalmaçına köknüň, ögövlü da ayruçsu".

(27v) ⁵⁷Alýişlanjiz, barça işlari Eyämizniň, Biyni, alýişlanjiz da biyiklätiňiz anı mejilik.

[Псалом 148: 1-4, 7-10]

¹Alýişlanjiz, köklär, Biyni, alýiş[lanjiz da biyiklätiňiz anı mejilik].

²Alýişlanjiz, friştälari Eyämizniň, suvlar, ki üstünä köknüň, Biyni, alýişlanjiz".

³Alýişlanjiz, çuvatları Eyämizniň, gü(28r)näş da ay, Biyni, alýiş".

Alýişlanjiz, yolduzlar, ⁴köktägi yağmurlar da yayış, Biyni, alýişlanjiz".

⁷Alýişlanjiz, barça yellär, ot da isi, Biyni, alýiş".

⁸Alýişlanjiz, sovuçlar, çuryaç, yayış da çarlar tüşkän, Biy".

Alýişlanjiz, buzlar, açiçliçlar da (28v) çar, Biyni, alýiş".

Alýişlanjiz, kündüz da keçälär, yariç da çaramçu, Biy".

Alýişlanjiz, bulutlar da yaşnamaçlar, yer, Biyni, al".

⁹Alýişlanjiz, taýlar da örlär, barça bitişlari yeriniň, Biyni, alýiş".

Alýişlanjiz, çovraçlar, tejiz da özän(29r)lär, Biyni, alýiş".

¹⁰Alýişlanjiz, ulu balıçlar da barça çaynaşkanlar, çaysi ki suvda, uçar çuşları köknüň, Biyni".

Alýişlanjiz, kazanlar, da hayvanlar, da oylanları adamlariniň, Biyni".

Alýişlagay Israjel Biyni, alýişlagay".

Alýişlagay k'ahana(29v)lar Biyni, alýiş".

Alýişlanjiz, çulları Eyämizniň, Biyni, alýiş".

Alýişlanjiz, džanlar da tiniçları toyrulariniň, Biyni, alýiş".

Alýişlanjiz, arilər da aşaç yüräklilər, Biyni, alýiş".

Alýişlanjiz, Anania, Azaria da Misajel, Biyni, al(30r)çişlanjiz da biyiklätiňiz mejilik.

Haybat Ataga".

Alýiši surp Asduadzadzingä

[Лукa 1: 46-55: Гимн Марии]

⁴⁶Ululatkay boyum benim Biyni, ⁴⁷da sövün-gäy džanim benim Tejrim Xutçaruçim bilä benim.

⁴⁸Ki baçtı üstünä aşaçliçi çaravaşiniň kendiniň, bundan soňra san ber(30v)gäylär maña barça džinslar.

⁴⁹Etti maña ulu-ulu çuvat, da aridir atı anij.

⁵⁰Yarliçamaçni etti džinstan džinska, çorçuçilariña kendiniň, ⁵¹etti çuvatın biläki bilä kendiniň.

⁵²Tozdular fikirlärindän yüräkläriniň [=Tozdurdu öktämlikin fikirlärindän yüräkläriniň,] da söktü çuvat(31r)lilarin olturyuçlarından.

Aşaçni biyiklätti, ⁵³hasratlärni toldurdu igilik bilä da ulularni yeberdi boş.

⁵⁴Abradı Israjelni, çulun kendiniň, aņip yarliçamaçin kendiniň,

⁵⁵Neçik sözlädi atamizga bizim Apraham[ga da züryätina anij mejilik].

(31v) **Alýiši Zakaria markareniň**

[Лукa 1: 68-79: Гимн Захарии]

⁶⁸Alýişlidir Biy Tejrisi Israjelniň, ki baçtı da etti çutçarılmaçni çoyovurtuna kendiniň.

⁶⁹Turyuzdu bizgä müňüz çutçarılmaçniň övündän Tawit'niň, çulunun kendiniň, ⁷⁰neçik sözlädi ayızları bilä ari(32r)läriniň, ki mejiliktan markarelär edilär,

⁷¹Xutçarılmaç duşmanlarimizdan bizim da çollarından barça körälmäçsizlarimizdan bizim;

⁷²Etmä yarliçamaçni atalarimizga bizim da aņma bitikin arilikiniň kendiniň,

⁷³Antin, çaysi ki ant iç(32v)ti Aprahamga, atamizga bizim, bermä bizgä ⁷⁴barça çorçmaçtan çutçarılmaçni duşmanlarimizdan bizim,

⁷⁵Tapunma anı arilik bilä da toyruluç bilä alnina anij barça künlärindä tirlikimizniň bizim.

⁷⁶Da sen, oylan, marka(33r)re Biyiktäğiniň ündälgin: barsarsen alnina Eyämizniň hadirlämä yolun anij,

⁷⁷Bermä bilmä çutçarılmaçin çoyovurtunun kendiniň boşatliçka barça yazıçlarimizga bizim,

⁷⁸Şayavatli üçün yarliçamaçiniň Eyämiz Tejrimizniň (34v) bizim, ki köründü bizgä günäş biyikliktan yariçli etmä çaramçuluxumuznu bizim,

⁷⁹Saçma yariçni üstünä bulariniň, çaysi ki olturup ediç çaramçuluxta da kölgäsinä ölümniň, tüzätmä ayaçlarimizni bizim yoluna eminlikiniň.

(35r) **Alyiši Simeon ɣartniŋ**

[Лука 2: 29-32: Пророчество Симеона]

²⁹Hali çeşkin ɣuluŋnu seniŋ, Biy, sözünä körä seniŋ, eminlikkä, ³⁰zera kördülär közlärim menim ɣutɣarmaɣiŋni seniŋ, ³¹ɣaysi ki hadirläpsen alnina barça žoɣovurtnuŋ,

³²Yariŋ köründün dinsizlärgä da haybat žoɣovurtuŋa (35v) seniŋ Israjelniŋ.

Saymosundan Tawit'niŋ
[Псалом 50/51]

³Yarliŋa maŋa, Teŋri, ululuɣuna körä yarliŋa-maɣiŋniŋ seniŋ, köplüxünä körä şavavatiŋniŋ seniŋ buzgîn töräsizlikimni menim.

⁴Dayin artix yuvgin meni töräsizlikimdän menim da yazix(36r)imdan menim aruv etkin meni.

⁵Töräsizlikimni menim men mendän bilirmen, da yazixlarim menim dä alnima menimdir här sahat.

⁶Saŋa yalyz yazix ettim, Biy, da yamanni alniŋa seniŋ ettim.

Neçik toyru bolgaysen sözündä seniŋ (36v) da yeŋüçi yaryuda seniŋ.

⁷Töräsizlik bilä başlandim, da yazix bilä toyurdu meni anam menim.

⁸Sen, Biy, könülknü sövdüm [=sövdün], körmägänläрни da yapuxläрни aɣiliŋ bilä seniŋ körgüzdün maŋa.

[⁹Bürk üstümä zoba bilä, da aruv boliyim, yuvgin, da ɣardan artix aɣ boliyim.]

¹⁰Işitövlü etkin maŋ(37r)a sövünçlükni da färâhlikni, ki sövüngäylär sövâklärim menim hasrät bolgan.

¹¹Xaytar yüzünni seniŋ yazixlarimdan menim da barça töräsizlikimni menim arit mendän.

¹²Yüräk aruv toxtat mendä, Teŋri, da dʒanni toyru yäŋirt ɣarnimda menim.

(37v) ¹³Salmagin meni, Biy, yüzüjdan seniŋ da Dʒaniŋni Ari seniŋ çixarmagin mendän.

¹⁴Bergin maŋa sövünçlükün ɣutɣarılmaɣniŋ da dʒan aɣaliŋ bilä seniŋ toxtat meni.

¹⁵Övrätiyim töräsizlärgä yoluŋnu seniŋ, da ɣirsizlar saŋa ɣaytkaylar.

(38r) ¹⁶Xutɣar meni ɣanlarından, Teŋri, Teŋri ɣutɣarılmaɣimniŋ menim, da sövüngäy tilim menim toyruɣuŋa seniŋ.

¹⁷Biy, egär erinlärimni menim açsaŋ, ayzim menim yirlagay alyišiŋni seniŋ.

¹⁸Egär kläsän edi, ɣurban sunar ediç, evet bü-töv ɣurban(38v)ga ne heç biyänmädiŋ.

¹⁹Xurban Teŋrigä dʒan aşax, yüräkni aruv dʒan bilä aşax heç etmästir Teŋri.

²⁰Yaɣşi etkin, Biy, erkiŋ bilä seniŋ Sionga; da yasalgaylar duvarları Yerusaŋemniŋ:

²¹Ol vaxtta biyäsärsen ɣurbanga toyruɣunuŋ, ɣaçan (39r) niyät ɣurbanimizni çixarsarsen [=çixarsarlar] seŋaniŋa seniŋ, ögüzni.

Haybat Ataga da".

Aleluia Ankea da Zakarianiŋ
[Псалом 148]

¹Alyišlaŋiz Biyni köktä, alyišlaŋiz ani biyiklik-tä.

²Alyišlaŋiz ani, friştäläri aniŋ, alyišlaŋiz ani, bar(39v)ça ɣuvatları aniŋ.

³Alyišlaŋiz ani, günäş da ay, alyišlaŋiz ani, barça yolduzları da yariŋ.

⁴Alyišlaŋiz ani, kökläri köknün, suvlar, ki bi-yiksiz, ne ki kök, ⁵alyišlaŋiz atin Eyämizniŋ,

Zera ol aytı, da boldular, buyurdu, da toxtal-dılar.

(40r) ⁶Turyuzdu alarni meŋi meŋilik; nişan ɣoydu, ɣaysi ki keçmäs.

⁷Alyišlaŋiz Biyni, yerdä çoyurlar da barça te-ränlikläri,

⁸Ot da hrad, ɣar da buz, yel da dufan, ki etär-siz sözün aniŋ,

⁹Taylar da biyikläri, teräk yemiş be(40v)rüçi da barça ormanlar,

¹⁰Kazan da barça hayvanlar, sürkülğan da barça uçar ɣuşlar ɣanatlılar,

¹¹Xanları yerniŋ da ɣuvatlıları kendiläriŋiŋ, buyruçılar da barça töräçiläri yerniŋ,

¹²Otuzyaşlılar da gojslar, ɣartlar (41r) da oylanlar, ¹³alyišlaŋiz atin Eyämizniŋ;

Biyikländi atı aniŋ yalyz, tapunmaɣ aŋar köktä da yerdä.

¹⁴Biyik etär Biy müŋüzün žoɣovurtunuŋ ken-diniŋ, alyiši barça ariläriŋiŋ aŋar oylanlarından Is-rajelniŋ, žoɣovurt, ki yuvuɣtur Biygä.

(41v) [Псалом 149]

¹Alyišlaŋiz Biyni alyiš bilä yäni, alyiš bilä alyiš aŋar yiyövündä ariläriŋiŋ.

²Sövüngäy Israjel yaratuçisinda kendiniŋ, oylanları Sionnuŋ sövüngäylär padişahından kendiläriŋiŋ.

³Alyişlagaylar atin aniŋ alyiş bilä, (42r) say-mos bilä da alyiş bilä saymos yirlagaylar aŋar.

⁴Biyänir Biy žoɣovurtuna kendiniŋ, ari da bi-yik etär sekinläriŋiŋ ɣutɣarılmaɣka.

⁵Ögüngäylär ariläri haybat bilä, da sövüngäylär tınçlıɣlarına kendiläriŋiŋ, ⁶da biyiklätkäylär (42v) Teŋrini ayızları bilä kendiläriŋiŋ.

Xiliç ekiyanlı berdi ɣollarına alarniŋ ⁷alma tö-löv dinsizlärdän ɣarşılıɣka barça žoɣovurtka,

⁸Baylama xanların alarniñ bağ bilä, çerüv baş-
çıların alarniñ xol biyovları bilä temirdän,

(43r) ⁹Etmä alarga yarğy yazovga körä. Da
haybat budur barça arilärinä anij.

Ankea da Zakaria

[Псалом 150]

¹Alyişlañiz Teñrini arilikindä anij, alyişlañiz
anı binyatlı xuvatında anij.

²Alyişlañiz anı xuvatında anij, alyişlañiz anı
köplü(43v)çündä ululuğunda anij.

³Alyişlañiz anı avazlı alyiş bilä, alyişlañiz anı
saymos bilä da alyiş bilä.

⁴Alyişlañiz anı sövünçlük bilä, mañtarñiz anı
färâhlik bilä.

⁵Alyişlañiz anı tatlı sözlär bilä, alyişlañiz anı
işitövlü avaz bilä.

(44r) ⁶Alyişlañiz anı avaz bilä şükürlü, barça
džanlar, alyişlañiz Biyni.

[Псалом 112/113]

¹Alyişlañiz Biyni da alyişlañiz atın Eyämizniñ.

²Bolsun atı Eyämizniñ alyişli bundan soñra
çağ meñilik.

³Kün toyşundan çağ günäşniñ kir(44v)gäni-
nä deg, alyişlidir atı Eyämizniñ.

⁴Biyiktir Biy barça džinslar üsnä, da haybatı
anıñ köktädir.

⁵Kimdir — neçik Biy Teñrimiz bizim, biyiklik-
tä siyngan, ⁶da aşağları köriyir köktä da yerdä,

⁷Turyuzur miskinni yerdän, da biyiklä[tir yar-
lı](45r)larnı çöplüktän,

⁸Olturyuzur alarnı buyruççı buyruççılari bilä
žoovurtunuñ kendiniñ,

⁹Siyindirir n'eplodniyni övdä färâhli fikirdä,
neçik ananı, oylanlarından sövüngän?

Haybat Ataga da Oğulga da Ari Džanga hali
da här kez da".

(45v) *P'ark' 'i parcuns tatarça,
xaysin ki friştälär yirladılar
toyşunda Jisus K'risdosnuñ*

Haybat biyiklikkä Teñrigä, da yergä eminlik,
adamlarga biyänçlik, alyiş saña, biyiklikkä alyişli-
sen, Biy Teñrimiz bizim.

Alyişlarbiz seni, Biy, da mañtarbiz seni, (45v)
tapunurbiz, Biy, seni da yerni öpärbiz saña, hay-
batlarbiz seni, şükürlübiz, Biy, sendän seniñ ulu
haybatıñ üçün.

Biy, padşah ari köktägi, Teñri da Ata barini
tutuçı, Biy da Oğlu Atanıñ yalğy toygan Jisus
K'risdos da Ari Oğul [=Ari Džan].

Biy Teñri, xuzusu Teñ(46v)riniñ da Oğlu Ata-
niñ, xaysi ki aldij bizimkin ari gojstan, yarliyađij,

kötürdüñ yazıxni dünyaniñ, da hali yöpsün çoltça-
mizni bizim.

Ari, ki olturupsen oñ yanından Atanıñ, yarliya
bizgä.

Zera sen yalğy arisen, yalğy biyiklänip-
sen, yalğy Biyimiz (47r) bizim Jisus K'risdos, Biy da
Ari Džan, xaysi ki haybatta Teñri Ata bilä, amən.

Da här vañt alyişlarbiz seni, Biy, da ögiyirbiz
ari atijni seniñ meñi da meñi meñilik.

Arzani etkin, Biy, bu künnü keçirmä eminlik-
tä da yazıxtan başça sağla bizni.

Alyişlisen, Biy Teñri, (47v) atalarimizdan bi-
zim, ögövlü da haybatlıdır atij seniñ ari meñilik,
amən.

Alyişli Biy, övrät maña toyruļuñnu seniñ.

Biy, işançimiz bizim bolduñ džinstan džinska.

Men çolarmen, Biy, yarliya maña, da oñalt bo-
yumnu benim, men yazıx ettim saña.

(48r) Körgüz bizgä, Biy, yarliyamaxiñni seniñ,
da çutxarılmaxiñni seniñ Bergin bizgä, Biy, yarli-
yamaxiñni seniñ meñilik, işin çoluñnuñ seniñ kö-
rümsüz etmägin.

Biyim benim, seni işanç kendimä ettim, övrät
maña etmägä erkiñni seniñ, zera sensen Teñrim
benim.

Sendändir, Biy, çovra(48v)çi tirlikniñ, da ya-
rixi bilä yüzüñnüñ seniñ köriyirbiz yarixiñni.

Saçkin yarliyamaxiñni seniñ, kimlär ki tanir-
lar seni, Biy.

Haybat, da hörmät, da yer öpmäç biyiklikkä
Ataga da Oğulga da Ari Džanga hali da här kez da
meñi meñilik, amən.

[P'araworesçuk']

Haybatliyiç barça tutuçı Teñrini, Atanı Eyä-
mizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ.

Şükürlänipmen kendindän, ki sağladı bizni
eminliktä bu keçäniñ da yol körgüzdü bizgä çä-
ramyuluñtan yariçka, ölümdän tirlikkä, buzul-
mañliñtan buzulmamaxliç(49v)ka, biliksizliktän
biliklikkä, könülükün kendiniñ.

Xoliyiç Biyni da yalbariyiç kensindän, ki
uzunluñun kündüznüñ eminlik bilä da barça çolay
fikirdä färâhlik bilä bergäy keçirmä bizgä, da çöv-
rälätip sağlagay žoovurtun kendiniñ, Teñrilik çu-
vatı bi(50r)la kendinin, xaysi ki barçası üsnä yağşı
etüçilik bilä kendiniñ buyruçu bar üstünä yarat-
kanlarıniñ anij, barçanı tutuçı Biy Teñrimiz bi-
zim, tirciz da yarliya.

Ertäsin yarixiñniñ da alnimizda bolgan künnü
eminlik bilä Eyämizdän çoliyiç.

(50v) Friştäsin eminlikniñ [közät] boylarimiz-
ga bizim inam bilä Eyämiz".

Arinmaçni da boşatliçni aşınganlarimizga bizim inam bilä Eyä".

Ari Xaçniñ ulu da küçlü çuvatın boluş dżanımızga bizim inam bilä Eyämizdän".

Da dayı birliki üçün ari da könü dinimizniñ bizim Biyni yalbarı(51r)yiç.

Dżanımızni bizim da biri birimizni Eyämiz Teñrigä simarlıyiç.

Yarlıyadı bizgä Biy Teñrimiz bizim.

Aytiyiç barçamız bir yerdä: Biy, yarlıya, Biy, yarlıya, Biy, yarlıya.

(51v) **[Surp Asduadz]**

Ari Teñri, ari da çuvatlı, ari da ölümsüz, ki çaçlandıñ bizim üçün, yarlıya bizgä.

Haybatlı da alyışli dayma ari Gojs Asduadzadzin Mariam, anası K'risdosnuñ, sungin çoltçamizni bizim Oyluña seniñ da Teñrimizgä bizim.

Xutçar bizni sina(52r)maçtan da barça tarlıçlarımızdan bizim.

[V̄s lseli tatarça]

İsitövlü bolmaçı üçün Eyämiz Teñrigä avazına çoltçamizniñ bizim pareçosluçu bilä surp Asduadzadzinniñ engäy üstümüzgä bizim yarlıyanmaçı da şayavatı Eyämiz Teñriniñ.

Barini tutuči Biy Teñrimiz bizim, tırgiz da yarlıya.

(52v) *Bu alyışni Manase patšah aytti, çačan inandı Biy Teñrigä.*

Der amenagal tatarça

[2 Паралипоменон, после 36 главы.

Молитва Манасии]

Biy barini tutuči, Teñrisi Aprahamniñ, Sahagniñ, Jagopnuñ da alarniñ artar oylanlariniñ, barini tutuči Biy, boşat benim yazıçlarimni.

(53r) Ki ettiñ köknü da yerni, da barça körkün alarniñ, barini tutuči Biy".

Ki bayladıñ teñizni sözüñnüñ buyruçu bilä, yaptiñ teränliklerni, möhürlädiñ çorçulu da haybatlı ari atıñ bilä seniñ, barı".

Ki barça nemä seskänip titrär yüzüñdän çorçulu çuva(53v)tiñniñ seniñ, bar".

Yetövsüzdür ulu zork'u haybatlı arilikiñniñ seniñ, srogiydir yüräklänmäçi öçäsmäçiñniñ seniñ üstünä yazıçlılarniñ, ölcövsüzdür yarlıyamaçı sövüküñnüñ seniñ, barini tutuči".

Sen, Biy biyiklängän, şayavatlısen da yarlıyovuči, uzunesli da (54r) köpyarlıyovuči, da hayıfsunursen yamanlıçı üsnä adamlarniñ, barı".

Sen, Teñri, çoymadıñ abaşçarank' artarlar üçün Aprahamga, Sahagga, Jagopka, çaysilari ki yazıç etmädilär saña, barini".

Yoçsa çoyduñ poşmanlıç men yazıçlı üçün, ze-

ra yazıçlandıñ teñ(54v)izniñ çumundan artıç, da köpländilär töräsizliklärim benim, barini tu".

Dügülmen arzani baçma da körmä biyiklikin köknüñ köplüçüñdän töräsizlikimniñ benim, barı".

Tas bolupmen men tutmaçından temir biyovlarniñ, da yoçtur maña tinçliç".

Yüräkländirdim öçäsmäçni da yaman alnina seniñ ettim, turçuzdum gurk' da arttırdım öçäsmäçni dżanima benim, barini".

Da hali, Biy, aşaçlatırmen tizin yüräkimniñ benim da çolarmen tatlı yarlıyamaçıñdan seniñ, bar".

Yazıçlandıñ, Biy, yazıçlandıñ da töräsiz(55v)likimni benim mendän bilirmen, barini".

Yalbarıp sendän çolarmen, boşat maña, Biy, boşat da tas etmägin töräsizlikimä körä benim, barini".

Meñilik öçäsmä maña, Eyäm, da aña yamanlıçlarimni benim alnina seniñ, da borçlu etmägin meni tüşkänlär bilä yer tibinä yamanlıçları(56r) bilä kendiläriniñ".

Zera sen Teñri, Teñri poşman bolganlarniñ, umsasisen, da maña körgüz yaçşı etüçilikni seniñ, ki arzanisizmen, barini".

Tırgizgäysen meni köplüçünä körä yarlıyamaçıñniñ seniñ, da men alyışliyim seni barça künlärimdä tirlikimniñ benim".

(56v) Seni, Biy, alyışlarlar barça köktägi friştälär, da seniñdir haybat meñi meñilik, ameñ.

Haybat Ataga da Oyluğa da Ari Dżanga hali da hər kez da meñi meñilik, ameñ.

[Молитва]

Yalbarıp çolarmen sendän, Biy, boşat maña benim yazıçlarimni.

Köplärgä yarlıyovuči Biy, yarlıya men yazıç(57r)liga.

Teñri, arit meni, yazıçlıni, yazıçtan da tırgiz.

Teñri, şayavatlan yazıçlı çuluñ üsnä da yarlıya men köpyazıçliga.

Barçadan alyışli sirpuhi dayma gojs Asduadzadzin Mariam, anası Eyämizniñ, pareços bol Biyimizgä bizim üçün.

Barça ariläri Teñri(57v)niñ, pareços boluñuz köktägi Ataga biz yazıçlılar üçün.

K'risdos, Oylu Teñriniñ, öç saçlamagan, yöpsün çoltçamizni bizim, zera saña işanıpbiz boyunlarimiz bilä bizim.

Yenüçi çuvatıñ bilä, ari da tırgizüçi, özdän çaçıñ bilä seniñ saçla bizni.

Da yeber, Biy, friştä(58r)sin eminlikniñ, ki kelip saçlagay bizni kündüz da keçä.

Da adam sövükün bilä seniñ añ bizni, Biy, añ bizni, çaçan kelsän çanlıñ bilä seniñ, da yarlıya bizgä.

Bu saymoslar oğortmal uça «Der amena-gal»dan aytilir.

Panıç imoç tatarça

[Псалом 5]

²Sözlärimä benim çulax çoygün, Biy, (58v) da eskä al çiççiriñimni benim.

³Bačkın avazına alğışımni benim, padşahım benim da Teñrim benim.

⁴Men çolıyırmen sendän, Biy, tañ manına işitkäysen avazıma benim, tañ manına hadir bolıyım çarşı bolma saña, Teñri.

⁵Dügül ki sen, Teñri, klärsen töräsizlikni, (59r) sıyınmaslar sendä yamanlar, ne töräsizläär sıyınirlar közläriñ alnına seniñ.

⁶Körälmädiñ alarni, çaysıları ki [töräsizlikni] çilinirlar, tas etärsen barçasın, çaysıları ki yalyannı sözlärlär.

⁷Erni çan töküçini da hillälini murdar etsärsen, Biy, evet men köryarlıyamaçña körä se(59v)-niñ kiriyim övünä seniñ, yer öpiyim ari turadçağña seniñ çorçun bilä seniñ.

⁸Biy, yol körgüzgin maña toyruluçunda seniñ, duşmanlarım üçün benim toyru etkin alnıma benim yollarıñni seniñ,

⁹Zera yoçtur ayızlarında alarniñ könülük da yüräkläri alarniñ bo(60r)şanıptır.

¹⁰Neçik kerezman, açıxtır ovurtları alarniñ, tilläri bilä kendiläriñni hilläli boldular.

¹¹Yarçulagın alarni, Teñri, ki tüşkälär sayışlarından yüräkläriñni kendiläriñni, köp çayırsızlıçlarına körä alarniñ yıraçlatkın alarni, ki açy-lattılar seni.

¹²Färäh bolgaylar bar(60v)çası, çaysıları ki umsaniptirlar saña, meñilik sövüngäylär, sıyın-gaysen sen alarda.

¹³Ögüngäylär sendä sövüklüläri atıñniñ seniñ, zera alğışlarsen sen toyrunu, Biy, neçik yaray, bi-yänçlik bilä seniñ.

[Псалом 89/90: 14-16]

¹⁴[Tolduç ertäräk yarlıyamaçñ bilä seniñ], sövündüç da färäh bol(61r)duç barça künläriñdä tirlikimizniñ bizim.

¹⁵Bolduç färäh ornuna künläriñni, ki aşax etti bizni, da yıllar, çaysıların da ki kördüç çiyinlar.

¹⁶Bačkın, Biy, çullarıña seniñ da işinä çolu-çunıñ seniñ da yol körgüz oçlanlarına alarniñ, ¹⁷da bolgay yarıçı Eyämiz Teñriñniñ üstümüzgä (61v) bi-zim.

Işin çolumuznuñ bizim toyru etkin bizgä, Biy, işin çolumuznuñ bizim oñart bizgä.

[Псалом 129/130]

¹Teränliktän sarnadım saña, Biy, ²Biy, işit avazıma benim.

Bolgay çulaxñ seniñ işitmä avazın alğışımni benim.

³Egär töräsizlikimni benim tergäsän, Biy, Biy, evet kim bolur turma (62r) alnıña seniñ? ⁴Zera sendändir arınmaçlıç.

⁵Atıñ üçün seniñ tözdüm, Biy. Töz, dżanım benim. Sözüñä seniñ ⁶umsandı dżanım benim, Biygä.

Vaçtından ertäniñ çaç keçägä diñrä, vaçtin-dan ertäniñ ⁷umsandı Israjel Biygä.

Eyämizdändir yarlıyamaç köp, andandır çut-çarımaçlıç, ⁸da (62v) ol çutçardi Israjelni barça tarlıçlarından anıñ.

[Псалом 142/143]

⁸Işitövlü etkin maña ertäräk yarlıyamaçıñni seniñ, zera men saña, Biy, umsandı.

Körgüz maña yol, çaysına barmaga, zera saña, Biy, kötürdüm közlärimni benim.

⁹Xutçar meni duşmanlarım dan benim, Biy, ze(63r)ra [seni] işanç kendimä ettim.

¹⁰Övrät maña etmägä erkiñni seniñ, zera sen-sen Teñrim benim.

Dżanıñ seniñ yaçşı, yol körgüzgäy maña yergä toyru.

¹¹Atıñ üçün seniñ, Biy, tırgizgäysen meni, toyruluçun bilä seniñ çıyargaysen tarlıçtan dżanımnı benim, ¹²yarlıyamaçñ bilä seniñ

(63v) Tas etärsen duşmanlarımni benim da yoç etärsen barça indżituçılarimni dżanımnı benim, zera men çuluñ seniñmen.

[Псалом 53/54]

³Teñri, atıña seniñ tırgiz meni da çuvatıñda seniñ könülük etkin maña.

⁴Teñri, işit alğışıma benim, çulax çoy sözläri-mä ayzımniñ benim.

(64r) ⁵Yatlar turdular üstümä benim, da çu-vatlılar izdädilär dżanımnı benim, da heseplämä-dilär seni, Teñri, allarına kendiläriñni.

⁶Ošta, Teñrim boluşuçim benim; da Biy yöp-sünücüsi dżanımnı benim.

⁷Xaytarganıñda yamannı duşmanlarıma me-nim könülük bilä seniñ tas etkin alarni.

(64v) ⁸Men erkim bilä benim çurban sunıyım saña da tapuniyım atıña seniñ, Biy, zera yaçşıdır.

⁹Barça tarlıçım dan benim çutçardıñ meni, da duşmanlarım da benim kördü közüm benim.

[Псалом 85/86]

¹⁶Ber xuvat xulina seniñ, tırgız oylun xaravaşınñ seniñ ¹⁷da etkin mendä nişanın yağşılıxñiñ.
(65r) Körgäylär körälmägänlärimni menim da uyalgaylar, ki sen, Biy, boluştuñ maña da övündürdün meni.

Haybat Ataga da Oylga da Ari Džanga hali da här kez da meñi meñilik, ameñ.

Bu saymoslarni mardirosaç künlärdä aheçek' mangunk'tan soñra aytilir.

Sionciç zi luice tatarça

[Псалом 114/116]

(65v) ¹Sövdüm, ki işitkäy Biy avazına alıışimniñ menim, ²aşaxlattı xulaxın kendiniñ maña, da men künlärimdä menim sarnadım añar.

³Keldilär çövrämä inçyamañi ölümñüñ, da tot-xarlıxlari tamuxnuñ taptılar meni.

Tarlıxni da tixizlixni taptım, ⁴da atın Eyämizniñ sarnadım.

(66r) Ey, Biy, xutxargin džanımnı menim, ⁵yarlıyovuçi Biy Teñrimiz bizim, yarlıyağın ⁶da saxlagın oylanlarıñni, Biy.

Men aşaxlandım, da Biy tırgızdı meni, ⁷çaytkin, džanımnı menim, tınçlıxıña seniñ, zera Biy boluştı maña.

⁸Xutxardı džanımnı menim ölümdän, közlärimni yaştan, ayaxımnı (66v) tayılmañtan, ⁹biyänçli bolıyım alnına Eyämizniñ tırlık yerdä.

[Псалом 115/116]

^{1/10}Inandım, neni ki sözlädım, da men aşaxlandım bek.

^{2/11}Men ayttım tamaşalanganımda menim, ki barça adam yalyandır.

^{3/12}Ne beriyim ornuna Eyämizgä barçadan, çaysın ki berdi maña?

^{4/13}Ayaxın xutxarıлмаñ(67r)niñ yöpsüniyim da atın Eyämizniñ sarnıyım.

^{5/14}Alıışimni menim Eyämizgä beriyim barça žoyovurtu alnına anıñ.

^{6/15}Özdändir alnına Eyämizniñ ölümü ariläriñni kendiniñ! ^{7/16}Ey, Biy, men xuluñ seniñ men, xul da oylu xaravaşınñniñ seniñ.

Kestiñ baylarımnı menim, ^{8/17}saña sunıyım al-yi(67v)şin xurbannıñ da atın Eyämizniñ sarnıyım.

^{9/18}Alıışimni menim Eyämizgä beriyim barça žoyovurtu alnına anıñ ^{10/19}koşkündä övünñüñ Eyämizniñ da içiñdä seniñ, Erusañem.

[Псалом 116/117: 1-2]

¹Alıışlañiz Biyni, barça džinslar, ögünüz anı, barça žoyovurt.

²Xuvatlansın yarlıyamañi anıñ üstümüz(68r)-gä bizim, könülükü Eyämizniñ çalsın meñilik.

[Псалом 53/54: 3-9]

³Teñri, atıña seniñ tırgız meni da xuvatiñda seniñ könülük etkin maña.

⁴Teñri, işit alıışıma menim, xulaç çoygın sözläriñä alıışimniñ menim.

⁵Yatlar turdular üstümä menim, da xuvatlılar izdädilär boyumnu menim, da heseplä(68r)mädilär seni, Teñri, alnılarına [=alınlarıña] kendiläriñniñ.

⁶Ošta, Teñri boluşuçim menim; da Biy yöpsünüçi džanımnıñ menim.

⁷Xaytarganiñda yamannı duşmanlarıma menim da könülüküñ bilä seniñ tas etkin alarnı.

⁸Men erkim bilä menim çurban sunıyım saña da tapunıyım atıña seniñ, Biy, zera yaç(69r)şidir.

⁹Barça tarlıxımdan menim xutxardıñ meni, da duşmanlarımda menim kördü közüm menim.

[Псалом 85/86: 16-17]

¹⁶Ber xuvat xuluña seniñ, [tırgız] oylun xaravaşınñniñ seniñ, ¹⁷etkin mendä nişan yağşılıxñiñ.

Körgäylär körälmägänlärim menim da uyalgaylar, ki sen Biy boluş(69v)tuñ maña da övündürdün meni.

Haybat Ataga da Oylga da Ari Džanga hali da här kez da meñi meñilik, ameñ.

Bunuñ soñra oğormeal Dər başlandı. Bu ävəlgi oğormea künnüñ 3 sahatında aytiliyir Ari Džanga tum alinganına çarşi vernadunga da xutxarıлмаñka çarşi K'risdosnuñ, çaysi ki xutxardı sansız džanlarni.

(70r) [Колонитул страниц 70r-82r]

Tüş alıışta aytkin.

[Псалом 50/51]

³Yarlıya maña, Teñri, ululuçuna körä yarlıyamañiñniñ seniñ, köplüçünä körä şayavatiñniñ seniñ buzgın töräsizlikimni menim.

⁴Ayruçsu yuvgın meni töräsizlikimdän menim (70v) da yazıçlarımdan menim aruv etkin meni.

⁵Töräsizlikimni menim men mendän bilir-men, da yazıçlarımdan menim alnıma menimdir här sahat.

⁶Saña yalyız yazıç ettim, Biy, da yamannı alnıña seniñ ettim.

Neçik toyrı bolgaysen sözüñdä seniñ da yeñüçi yaryuñda se(71r)niñ.

⁷Töräsizlik bilä başlandım, da yazıç içinä toyurdu menim [=meni] anam menim.

⁸Sen, Biy, könülükñü sövdüm [=sovdun], kö-rünmägänläriñni da yapuçlarıñni açılıñ bilä seniñ körgüzdün maña.

[⁹Bürk üstümä zoba bilä, da aruv bolıyım, yuvgın, da çardan artıç aç bolıyım.]

¹⁰İşittirgin maña sövünçlükni da fârâhlikni, da sövünürdür (71v) sövâklârim benim hasrât bolgan.

¹¹Xaytar yüzüñnü seniñ yazıçlarımndan benim da barça töräsizlikimni benim arît mendän.

¹²Yüräk aruv toxtat mendä, Teñri, da dżanni toyrı yänirt çarnimda benim.

¹³Salmâğın meni, Biy, yüzüñdän seniñ [da Dżanıñni Ari seniñ] çıçar(72r)mağın mendän.

¹⁴Bergin maña sövünçlükün çutçarıлмаахınıñ da dżan ayalıçınıñ bilä seniñ toxtat meni.

¹⁵Övrätiyim töräsizlârgä yoluñnu seniñ, da çayirsizlar saña çaytkaylar.

¹⁶Çutçar meni çanıñdan, Teñri, Teñri çutçarıлмаахınıñ benim, da (72v) sövüngäy tilim benim toyruluçında seniñ.

¹⁷Biy, egär erinlärimni benim açsañ, ayzım benim yirlagay alyşıñni seniñ.

¹⁸Egär kläsän edi, çurban sunar ediç, evet bütöv çurbanga ne heç biyänmädiñ.

¹⁹Çurban Teñrigä dżan aşaç, aruv yü(73r)räkni da dżan aşaçni heç etmästir Teñri.

²⁰Yaçşı etkin, Biy, erkiñ bilä Sionga; da yasalgaylar duvarları Yerusayemniñ:

²¹Ol vaçt biyänsärsen çurbanga toyruluçnuñ, çaçan niyät çurbanimizni çıçargaylar seyanıña seniñ, ögüzünü.

Haybat Ataga da”.

(73v) Dêr hûesçe tatarça
[Псалом 22/23]

¹Biy kütkäy meni, da maña nemä eksik bolmas.

²Yaş ot tüzündä anda siyindirdi meni da tinçliçında suvlarıñ beslädi meni.

³Xaytardi dżanıñni benim maña, yol körgüzdü maña toyrı yolga atı üçün kendiniñ.

⁴Kläsä ki barsam da (74r) esä içinä ölüm kölgäsiniiñ, çorçmandir yamandır [=yamandan], zera sen, Biy, benim biläsen.

Tegänäk da tayaç, alar övündürgäylär meni.

⁵Hadirlädiñ alnıma benim seyanı çarşısına közläriniñ indżituçılarimniñ benim.

Yayladıñ yay bilä başimni benim, ayaçınıñ [=ayaçınıñ] seniñ, neçik zadasız, (74v) içirdi meni.

⁶Yarlıyamaçınıñ seniñ, Biy, kelgäy birgämä benim barça künlärindä tirlikimniñ benim siyınma maña övündä Eyämizniñ uzaç künlär bilä.

[Псалом 142/143: 8-12]

⁸Körgüz maña yol, çaysına barmaga, zera saña, Biy, kötürdüm dżanıñni benim.

⁹Xutçar meni duşman(75r)larimni [=duşmanlarimndan] benim, Biy, zera seni işanç kendimä ettim.

¹⁰Erkiñni seniñ övrät maña etmägä, zera sensen Teñrim benim.

Dżanıñ seniñ yol körgüzüçi bolgay maña yergä toyrı.

¹¹Atıñ üçün seniñ, Biy, tirgizgäysen meni, toyruluçnuñ bilä seniñ çıçargaysen tarlıç(75v)tan dżanıñni benim, ¹²yarlıyamaçınıñ bilä seniñ

Tas etsärsen duşmanlarimni, yoç etsärsen barça inçituçılarimni benim dżanıñniñ, zera men çuluñ seniñmen.

Haybatına Biy Teñriniñ. Başlanıyır ekinçi oçormea Ata Teñrigä çarşı.

(76r) [Псалом 50/51]

³Yarlıya, maña, Teñri, ululuçuna körä yarlıyamaç[ınıñ seniñ]”.

Artçarı aylandirip 4 çayit, taparsen da tamam aytkaysen.

Erani tatarça

[Псалом 40/41: 2-5]

²San, çaysı ki sayışliyir miskinni da yarlini! Yaman kündä çutçarir anı Biy.

³Biy çutçarir anı da tirgizir, sanlı etär (76v) anı üstünä yerniñ da çıçara bermäs anı çoluna duşmanlariniñ kendiniñ.

⁴Biy boluşuçidir añar yataçında ayriçlariniñ kendiniñ: barça töşäkläriniñ anıñ çaytarir çastalıçından anıñ.

⁵Men aytım: Biy, yarlıyağın maña, sayaytkin dżanıñni benim: men (77r) yazıçlı beriniyirmen saña.

[Псалом 90/91]

¹Kim turuptur boluşluçuna Biyiktäğiniñ, kölgäsi tibinä Teñriniñ köktä tıngay.

²Aytkay Eyämizgä: «Yöpsünövlüm benim sen, işançim benim Teñri, da men umsanirmen añar.

³Ol çutçargay meni avından ulavuçiniñ, seskändürüçiniñ söz(77v)lârdän».

⁴Arçası üsnä kendiniñ yöpsüngäy seni, kölgäsinä çanatlariniñ anıñ umsangaysen.

Neçik yaray, seniñ çövränjä bolgay könülükü anıñ.

⁵Xorçmagaysen sen çorçusundan keçäniñ, da ne oçtan, ki uçar kündüz,

⁶Nemä bar ki uçar ça(78r)ramçuluçta, azdirmaçından şaytanniñ yarimkündä.

⁷Tüßünlär yaniñdan seniñ miñlär da (dümänlär>) tümänlär oñuñdan seniñ, ki saña heç nemä yuvuçlanmas.

⁸Tek yalız közläriniñ bilä baçkaysen, tölovün yazıçlarıñ körärsen, ⁹zera sen, Biy, umsam menimsen.

(78v) Biyiklängänni ettiñ saña işanç, ¹⁰yetiş-mägäylär saña yamanlar, da çiyinlar yuvuçlanmagaylar otañına seniñ.

¹¹Friştälärinä kendiniñ simarläptir seniñ üçün, saçlama seni barça yollarında seniñ.

¹²Biläkläri üsnä kendiläriniñ kötürgäylär (79r) seni, ki heç urunmagay taşka ayaxiñ seniñ.

¹³Izñiñ da yilanniñ üsnä yürügäysen sen, ayax tibiñä baskaysen aslanıñ da aćdahanıñ.

¹⁴Zera maña umsandı, da çutçarıyım anı, kölgä bolıyım añar, ki tanıdı atımnı menim.

¹⁵Sarnagay maña, da men işitkäymen añar, da anıñ bilä bolıyım tar(79v)lıxta.

Xutçargaymen da haybatlagaymen anı, ¹⁶uzun künlär bilä toldurgaymen da körgüzgäymen añar çutçarıлмағимни меним.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Džanga hali da här kez da meñi meñilik, ameñ.

Haybatına Biy Teñriniñ. Başlanıyır üçünci oğormea, (80r) çaysi ki tügälläniyir Oçul Teñrigä çarşı.

[Псалом 50/51: 3]

³Yarlıya maña, Teñri, ululuçuna körä yarlıya-mağıñniñ seniñ, köp”.

Avälgı oğormeani tap, tamam aytkin.

Sireçi zi lüi tatarça

[Псалом 114/116]

¹Sövdüm, ki işitkäy avazına alyışimniñ me-nim, ²ki aşaxlattı çulağın kendiniñ (80v) maña, da men künlärimdä menim sarnadım añar.

³Keldilär çövrämä inççamağları ölümniñ, da totçarılıxlari tamuçnuñ taptılar meni.

Tarlıxni da zabunluçnu taptım, ⁴da atın Eyä-mizniñ sarnadım.

Ey, Biy, çutçargın džanımnı menim, ⁵yarlıyo-vuçi (81r) Teñri, yarlıya ⁶da saçla oçlanlarıñni, Biy.

Men aşaxlandım, da Biy tırgızdı meni, ⁷çaytkin, džanımnı menim, tinçliçına seniñ, zera Biy boluştu maña.

⁸Xutçardı džanımnı menim ölümдән, közlä-rimni yaşlardan, ayaximni menim tayılmaçtan, ⁹biyänçli bolıyım alnına Eyämizniñ tirlik [yerdä].

(81v) [Псалом 115/116: 1-4]

^{1/10}Inandım, neni sözlädım, da men aşaxlan-dım bek.

^{2/11}Men ayttım tamaşalanganimдән меним, ki barça adam yalyandır.

^{3/12}Ne beriyim ornuna Eyämizgä barçaga kö-rä, çaysi ki berdi maña?

^{4/13}Ayaxın çutçarıлмағниñ yöpsüniyim da atın Eyämizniñ sarnıyım.

[При копировании пропущен один лист].

(82r) [Псалом 116/117]

²...müzgä bizim, könülükü Eyämizniñ çalsın meñilik.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Džanga hali da här kez da meñi meñilik, ameñ.

Hajr mer or ergins surp eyiçi anun k'o.

Haybatına da hörmätinä ari Errortut'ıun-nuñ da bir Teñrilikniñ (82v) tügälländi üç alyış-lari. Bundan soñra başlanıyirlar tum alyışlar Ermeni yiyövnüñ yergälikinä körä da sırasına aytlıyir baştan.

[Колонтигул страниц 82v-103v]

Tumda aytkin.

[Колофон]

Tvagan učka dek, 1085 [=1636].

Ey alyışni oçuçılar, çolarmen, K'risdos üçün arzani alyışiñizda siziñ men arzanisiz Kasparni unutmañiz.

[Один лист между листами 82 и 83 вырван].

Or kerakojn tatarça

(83r) ...[çur]banin Apelnıñ, Nojnuñ, da Apra-hamniñ.

Pareçosluçu bilä yoyardagi çuvatlılarınıñ se-niñ här vaçt binyatlı saçla stolicasin Ermenilik-niñ.

Xəntajojž tatarça

Sövügin asrı, çizi yariçniñ, oçlanlarıñ bilä se-niñ Sion, donatkan şöhrät bilä kelin (83v) ögövlü, kökkä oçşaş yariçli çoranga, ki yaylangan Teñri bir bardan eksiksiz sendä här kez çurban bolıyır.

Ataga barişmaçlıçka, bizgä arınmaçka ülä-şiyir [tenin] da ari çanıñ kendiniñ.

Tügäl ari çiyinlari [üçün] kendiniñ bayışlâğın boşatlıçni turçuzganga yiyövü(84r)müznü.

Buzulmagan gojs Mariam, Teñrini toçurgan, tapuniyir ari yiyöv, çaysına berildi ötmäki ölüm-süzlükniñ da çanı färâh etüci bizni, berinjiz alyış añar džan yiri bilä.

Miadžin orti tatarça

Yalyiz toçgan Oçul, Söz Teñri da ölümsüz bar-liç, çaysi ki (84v) boyuça aldın tenlänmä dayma ari gojs Asduadžadžin teşkirilmäçsiz.

Adam bolup, çaçlandıñ, K'risdos Teñrimiz bizim, ölüm bilä ölümnü bastıñ, biriñ ari Errortu-t'ıundan, haybatdaş Ata bilä da Ari Džan bilä, tir-giz da yarlıya bizgä.

Der t'akaworeaç tatarça

[Псалом 92/93]

(85r) ¹Biy padşahlarnıñ şöhrätlikni kiydi, kiy-di Biy çuvatni yarımından kendiniñ.

Toxtattı dünyâni, ki tepränmägäy, ²hadirdir olturuçun seniñ, başlanmaçından meñilikniñ sensen.

³Kötürdülar rikalar bilä, da kötürdülar rikalar avazların (85v) kendiläriniñ, da tursarlar rikalar barganlarında kendiläriniñ.

⁴Avazlarından köplüx suvlarniñ tamaşalı boldular yubanmaçları teñizniñ.

Tamaşalısen sen Biy, biyikliktä, ⁵tanıçlıçlarına seniñ biz bek inandıç.

Dank'um vajele sır.

(86r) Övünä seniñ yaraşır arilik, Biy, uzun künlär bilä.

Haybat Ataga da Oçulga da Ari Džan".

Bundan soñra aytilir surp Asduadz; yïykün bolsa, or jarear aytilir; kündälik kündä or çaçeça(r). Bunar körä özgä ulukünlärdä aytilir.

(86v) I ari Teñri, ari çuvatlı, ari ölümsüz, ki çaçlandıñ bizim üçün, yarlıya bizgä.

Üç kez çaytip ayt.

Hawadamk', çaysin ki ayttılar ari ataları Nigia žoyovk'unda Ari Džan ötläş

Inanırbiz bir Teñrigä, Ataga barçanı tutuçıga, yaratuçısına köknü (87r) da yerni, körüngänlärnin da körünmägänlärnin.

Inanırbiz bir Biygä, Jisus K'risdoska, Oçul Teñrigä, Teñridän toyganga, Atadan yalıız toygana, bu kendi barlıçtan Atanıñ, Teñri Teñridän, Yarıç Yarıçtan, Teñri könü könü Teñridän toygana da dügül yaratılğan.

Bu kendidir tarbiyatından Atanıñ, çaysi bilä ki barça nemä boldu köktä da yerdä, körüngänlärdä da körünmägänlärdä.

Çaysi ki biz adamlar üçün da bizim çutçarımaçimiz üçün enip köktän ten aldı, adam bol(88r)du, toçdu tügällik bilä ari gojs Mariamdan Ari Džan aşıra.

Çaysi bilä ki ten aldı, džan, es da barça, ne ki bar adamda, könülük bilä da dügül sayınmaç bilä.

Xiynaldı, çaçlandı, kömüldü, üçüncü kündä turdu, çixti kökkä (88v) ol ten bilä, olturdu oç yanına Atanıñ.

Kelmäçtir ol ten bilä da haybatı bilä Atanıñ yarıu etmägä tirilärgä da ölülärgä, çaysiniñ ki ari da ölümsüz çanlıçına yoçtur soñyu.

Inanırbiz bir Ari Džanga, etilmägän da tügäl, çaysi ki (89r) sözlädi Oçenktä, da Markareçliktä, [da Awedaranda,] çaysi ki endi Jortananga, k'arozel etti yeberilgänni da sıyındı arilärdä.

Inanırbiz bir yalıız bütöv da arak'ellärniñ yıçövünä.

Tapuniyirbiz bir miğirdut'ıunnu, ludz tartmaçni, [arinmaç] da boşatlıç yazıçlarga;

(89v) Turmaçin ölülärniñ meñilik yarıuga džanlarga da tenlärgä, köktägi çanlıçka da meñilik tirlikkä.

Evet çaysıları ki aytiyirlar anıñ üçün, ki edi zaman, çaçan yoç edi Oçul, ya edi zaman, çaçan yoç edi Ari Džan, yaçom bolmaçtan boldular ya özgä barlıçtan (90r) aytarlar bolma etilmägän [=etilmägän] Oçulun Teñriniñ ya Ari Džanni, ya egär ki teşkirilmälidirlär, anıñkibik aytkanlarıni yöpsünmäs, evet çarıyır gat'uçiğä arak'ellärniñ ari yiyövü.

Surp Krikor Lusaworiçniñ aytkanı

(90v) *Iisg [=Isg] mek' p'ar'' tatarça*

Evet biz haybatlıyıç ne ki meñiliktän burun yer öpmäç bilä ari Errortut'ıunga da bir Teñrilikkä, Ataga da Oçulga da Ari Džanga [hali da hər kez] meñi meñilik, amən.

Ew ews hawadov tatarça

Da dayın inam bilä yalbarıyıç da çolıyıç Eyämiz Teñridän (91r=92v) da Xutçaruçimiz bizim Jisus K'risdostan sahatında çulluçuñ da alyışniñ, ki arzani yöpsünmägkä etkäy, işitkäy avazına yalbaranımiñniñ, yöpsüngäy çoltçasın yüräkimizniñ bizim, yarlıyagay üstümüz(91v=92r)gä bizim da boşatkay aşinganimizni bizim.

Alyışimiz bizim da çoltçamız bizim hər vaçt kirgäy alnına ulu Biylikiniñ anıñ, da ol bergäy bizgä bir söz bilä, bir inam bilä, toçrulux bilä çazyanma yaçşı çilinmaçni, ki yarlıyamaç başçıışin kendiniñ etkäy üstümüzgä bizim.

Biyimiz bizim bariniñ tutuçi (92r=91r) tırgizgäy da yarlıyagay.

Sahatında ari badarakniñ da alnimizda çoyulgan başçıışin inam bilä Eyämizdän çolıyıç.

Friştäsin eminlikniñ közät džanimizga bizim inam bilä Eyämiz".

Arınmaçni da boşatlıçni aşinganlarimiz-(92v=91v)ga bizim inam bilä Eyämizdän".

Ari Xaçniñ ulu da küclü çuvatın, boluşuçi da közätüçi bolgay džanimizga bizim, inam bilä".

Da dayın artıç birlik bilä toçru, da könü, da ari inamimiz üçün bizim Biyni yalbarıyıç.

Džanimizni bizim da (93r) biri birimizni Eyämiz Teñrigä, barçanı tutuçiğa, simarlıyıç.

Yarlıyadi bizgä Biy Teñrimiz bizim.

Aytiyıç barçamız bir ağızdan: Biy, yarlıya, Biy, yarlıya, Biy, yarlıya.

Pazmut'ıun tatarça

Çaysi ki aytiliyir Džinuntta, Awedumda da barça ulukünlärdä Asduadzadzininñ.

(93v) **Pazmut' iun tatarča**

Köplülüx friştälärniñ, köktägilärniñ, enip köktän yalyz toγgan padšah bilä, çaysıları ki yirlap, aytıyır edilär:

«Budur Oylu Teñriniñ».

Barçamiz aytıyıx: färâh boluñuz, köklär, da sövünsünlär himläri dünyâniñ, zera (94r) Teñrisi meñilikniñ yer üsnä köründü da adamlar bilä yürüdü, ki tırgızgäy dżanlarimizniñ bizim.

Ov e orbeş tatarča

Aytiliyir Bayramda hem surp Xaç künlärindä.

Kimdir alay, neçik Biy Teñrimiz bizim?

Xaçlandi bizim üçün, kömüldü, da (94v) [ölüdän] turdu, inamlı boldu dünyâgâ, da ayindi haybat bilä kökkä!

Keliñiz, žoyovurt, alıñ friştälär bilä yirliyiñ añar, aytıp:

Ari, ari, ari sen, Teñrimiz bizim.

Hreşdagajın tatarča

Yiğküñgi küñdä aytiliyir.

(95r) Friştälärniñ yergäliki bilä toldurduñ, Teñri, seniñ ari yuxövüñnü.

Miñlär miñi hreşdagabedlär bardirlar alniña seniñ, da tümänlär tümäni friştälär çulluñ etiyälär saña, Biy, da adamlardan biyändiñ yöpsünmä alıñniñ alıñli avaz bilä:

Ari, ari, ari (95v) Biy çuvatlılarniñ.

Sirput' iun srpoç tatarča

Aytiliyir küñdälik küñlärdä.

Ariliki arilärniñ, ulusen da çorçulu, da zorlulari friştälärniñ alıñliyiñlar seni da aytıyirlar:

Haybat biyiklikkä Teñrigä, da yerdä eminlik.

(96r) **Marmın Derunagan tatarča**

Bundan soñra här tumda aytiliyir çax učka deg.

Biyimizniñ teni da çanı Xutçaruçiniñ bar alniñmizga, köktägi çuvatlılar körümsüz sarnap aytıylar tiyyinsiz [=tiyyisiz] avaz bilä:

Ari, ari, ari Biy çuvatlılarniñ.

(96v) **K'risdos 'i meç tatarča**

K'risdos aramızda bizim da köründü, çaysi ki bar bunda, Teñri oturdu.

Eminlik avazi çalindi, ari sövünçlükä dästür berildi.

Yiñimiz bir dżan boldu, öpüşmäçkä tügällik berildi.

Duşmanlıx yıraçlandi, sövük [här] yari yayildi.

(97r) Hali çuluñ etkenlär kötürdüñüz avaziñniñ, beriñiz alıñniñ bir ayızdan.

Tirlikkä bolgan Teñrilikkä, da çaysi ki serovpeälär arilik aytuçidirlar.

Kimlär ki inam bilä çarşi turupsiz padişahlıx ari seyanı alniña,

Körünüz K'risdosnu (97v) olturgan padšahni da çövräläp dolaşkan çuvatlılardan köknüñ.

Yoyarı kötüriyiñ köz salıp da yalbarıp bunu aytıyıx:

Yazıçlarimizniñ bizim aņmagaysen, yoçsa şavavatiñ bilä seniñ aritkaysen;

Friştälär bilä alıñlarbiz seni, da (98r) arilärniñ bilä seniñ haybat saña, Biy.

Surp, surp, surp tatarča

Ari, ari, ari Biy çuvatlılarniñ, toludurlar köklär da yer haybatıñ bilä seniñ. Alıñ biyiklikkä! Alıñli, ki keldiñ da kelsärsen atına Eyämizniñ! Osanna biyiklikkä!

(98v) **Hajr ergnawor tatarča**

Ata köktägi, çaysi ki Oyluñnu seniñ berdiñ ölümgä bizim üçün suçlu, borçumuz üçün bizim, tökülmäçi bilä çanıñniñ anıñ çolarbiz sendän, yarlıya sözlü çoyunlarıña.

Barçadan alıñliñsen, Biy, alıñliyiñ(99r)biz seni, ögiyirbiz seni, şükürlübiz sendän, Biy Teñrimiz bizim.

Orti Asduđzoy tatarča

Oylu Teñriniñ, çaysi ki çurban bolduñ barışmaçına Atanıñ, ötmäki tirlikniñ üläşiniyirsen bizgä, tökülmäçi üçün ari çanıñniñ çolarbiz sendän, yarlı(99v)ya çanıñ bilä seniñ çutçargan sözlü çoyunlarıña.

Hoki Asduđzoy tatarča

Dżani Teñriniñ, çaysi ki haybatlı sirriñni köktän enip tügälliyirsen çolumuzdan ötläş bizim, tökülmäçi üçün çanıñniñ anıñ çolarbiz sendän, tındir dżanların keçmişlarimizniñ bizim.

(100r) Añgin, Biy, da yarlıyagin.

Hajr mer tatarča

Atamız bizim, ki köktäsen, ari bolsun atıñ seniñ, kelsin çanlıçıñ seniñ, bolsun erkiñ seniñ, neçik köktä, alay yerdä, ötmäkimizni bizim küñdälik ber bizgä bugün, boşat bizgä borçumuznu (100v) bizim, neçik ki biz boşatırbiz bizim borçularimizga, bermägin bizni sinamaçlıçka, yoçsa çutçar bizni yamandan.

Zera seniñdir çanlıç da çuvat, da saña haybat meñilik. Amen.

Miajn surp tatarča

Yalyz ari, yalyz Biy, Jisus K'risdos, haybatına Ata Teñ(101r)riniñ, amen.

Hajr surp tatarča

Ari Ata Ari Oylu Ari Dżan. Alıñ Ataga da Oyluga da Ari Dżanga hali da här kez da meñilik, amen.

K'risdos badarak eal tatarča

K'risdos çurban bolgan üläşiniyir aramızga bizim, aleluia.

(101v) Tenin kendiniñ beriyir bizgä yemäçkä, aleluia.

Da ari çanin kendiniñ Bürkiyir üstümüzgä bizim, ale".

Yuvuçlanıñız Biygä da alıñız yarıñni, aleluia.

Aşañız da körünüz, ki tatlıdır Biy, aleluia.

Alıñıñız Biyni kök(102r)tä, aleluia.

Alıñıñız Biyni biyikliktä, ale".

Alıñıñız anı, friştäläri anıñ da barça çuvatları anıñ, aleluia.

Karñ Der tatarča

Xozusu Teñriniñ, çaysı ki köturiyirsen yazıñni dünyâdan, yarlıya bizgä.

(102v) Xuzusu Teñriniñ, ki köturiyirsen yazıñni dünyâdan, yarlıya bizgä.

Xuzusu Teñriniñ, çaysı ki kötürdüñ yazıñni dünyâniñ, ber bizgä eminlik.

Lçak' 'i par tatarča

Tolduğ igilikiñdän seniñ, Biy, teniñni aşamaç bilä da ari çanıñ(103r)nı seniñ.

Haybat biyiklikkä Yedürüçimizgä bizim, ki här kez yediriyirsen bizni.

Ber bizgä dżanlı alıñıñni seniñ.

Haybat biyiklikkä Yedürüçigä bizni.

Ko hamank' tatarča

Şükürlänirbiz sendän, ki yeberdiñ bizni ölüm-süz (103v) seyanıñdan seniñ.

Eyiçi anun Dñ tatarča

Bolsun atı Eyämizniñ alıñılı bundan beri çaç meñilikkä diñrä.

Bolsun atı Eyämizniñ alıñılı".

Bolsun atı Eyämizniñ".

Bu eki dunnu tamam aytkin.

[Здесь нет несколько страниц].

[Колонитул страниц 104r-137r]

(104r) *Alıñ tum zamanında.*

[Молитва]

...tirliki da çutçarıлмаçı adamlarıñni, dayı ar-tıç duşmanlarga da heçkä berüçilärgä buyruçuñnu seniñ sövüçilärgä seni.

Anıñ üçün ulu boldu çaç kökkä deg yarlıyamaçıñ seniñ, bütün dünyâgä körüldü haybatıñ seniñ.

(104v) Da alay bek biyikläñdi başçılarıñniñ seniñ nişanları, ki düğül yalız adam dżinsı tamaşalanıyirlar, yoçsa köktägi çuvatlılar da, da artıçsı yuvuçta bolganlar

Sendän, ki seskänip haybatlıyirlar tiyisiz avaz bilä aytıp:

Ari, ari, ari Biy (105r) çuvatlılarıñni.

Neni ki biz dä, övränip alardan, sarnıyirbiz seniñ ölümsüz çurban bolgan zamanında, birlänip tensiz sanlılar bilä.

Da bizim bilä bir bolup, orınagnı ölümnüñ kö-nünüñ adamilikkä körä bizim bilä yırlıyirlar yırin alıñıñni.

(105v) Zera egär ki orınagnıñ ögmäçniñ bilmäsälär, yalız ari atıñni sarnıyirlar, yüzlärin da ayaxlarıñ yapup.

Da biz ne türlü alıñ da şükürlük sungaybiz, evet yalız seni alıñılıyıç titramäç bilä da inam bilä yuvuçlanıyıç körümsüz aytovsuzluçuna.

(106r) Alıñıñlarbiz Atanı, eyeberüçini Xutçaruçıñni [=yeberüçini Xutçaruçını].

Alıñıñlarbiz Ari Dżanni, tügällävüçini da arıtuçini sezikli orınagnıñ.

Alıñıñlarbiz yetövsüz seniñ aşaxlamaçıñni.

Alıñıñlarbiz ulu seniñ tatlılıçıñniñ erkin.

(106v) Alıñıñlarbiz seni, ki ari Teñrini meñilik tirlikkä berdiñ hakim.

Alıñıñlarbiz seni, ki ari çanıñni bayışladıñ arınmaçlıçka.

Alıñıñlarbiz seni, ki otu Teñrilikiñniñ seniñ küydürmästir tarbiyatimizni topıraçtan.

Alıñıñlarbiz seni, ki (107r) körälmäslär köklär barça, köturiyirlär materiyalñiy da podliy yıçövlär.

Alıñıñlarbiz seni, ki olturupsen keçovpeöldä da tınıyirsen seyanında arilikniñ.

Alıñıñlarbiz seni, çaysı ki yoçargi köklärdä toçuz tasları tensizläriñ tutalmaslar, köturiyirlär (107v) on barmaçları kahanalarıñni.

Alıñıñlarbiz, çaysın ki serovpe klişçalar bilä tutup beriyir edi ayzına markareñni, evet hali prespeñ'e çol aşıra üläşiniyirsen topıraçlılarga da barmaçlar bilä beriliyirsen ayızga.

Alıñıñlarbiz seni, ki igränmässen igränçilikin-(108r)dän ten işläriñni, yoçsa arıtiyirsen arilikniñ bilä seniñ.

Alıñıñlarbiz seni, çaysı ki türlü-türlü yazıçlarıñni körümsüz etiyirsen adam oylanlarıñni, çaysıları ki inam bilä umsandılar saña.

Alıñıñlarbiz seni, çaysı ki pošrednıctvosu bilä Teñriniñ (108v) da çanıñniñ seniñ barıştıriyirsen Atañni seniñ keri bolganlar bilä yazıç aşıra.

Alıñıñlarbiz seni, çaysı ki ilgärtin orınagnı ari teniñniñ seniñ dä ari çanıñniñ körgüzdüñ sezikli orınaglar bilä türlü-türlü zamanlarda

(109r) Apel bilä da Noj bilä,

Melk'iseteg bilä da Apraham bilä,

Sahag bilä da Aagop bilä,

da çıçkandan soñra Misirdan

Movses bilä da Aharon bilä,
 Esu bilä da Samuel bilä,
 Tawit' bilä, da (109v) Soyomon bilä, da Eyi'
 markare bilä.

Bu barça qrinaglarin tamamladin, sözü Atanin Jisus K'risdos, vernadunda sezikli da materiialniy nemälärdän, köktägi da dżanlı ündälmäx bilä sekretni ari badarakniy, ari arak'ellärgä aytip: (110r) «Bunu etiniz benim jıšadaglıxıma Yäni Törädä, dayi artix, ne ki Movsesniy, etip dekret: kimlar ki yemaslar, bolmastir alarniy tirlikliari», — da yegänlärgä da içkänlärgä — sıyınmaxnı sendä da seniñ alarda.

Xaysi ki inaniyirlar bolma arınmaxnı dünyâgä xaniñ bilä (110v) seniñ, surp Jovhannes awedaraniçka körä, ki xani Teñri Oylunuñ aritir bizni yazixlardan.

Zera toyru teniñ da xaniñ seniñ tügäl çeşmäxlixtir da xutxarılmaxlıxtir baylarından yazixlarniñ.

Da men bu zamanni yollu aniyirmen ken (111r)di xoltxalarima barçanı tapma boşatlix ölülärgä da tirlärgä.

Ey, barçasından yaxşı Jisus K'risdos, berüci başxişlarnı, hali kelip neçik suçlu bolgan alniña seniñ, zera egär ki arilar barçası bir yerdä hasrat-tirlar yaxşılıxına seniñ (111v) da parexosluxuña, ne türlü dayin artix men dä, tüşkän şnorhk'undan.

Zera ki hali yarlıyamasañ, xaçan ki açipsen eşikin aytovsuz müft başxişlarniñ, xaçan bersarsen özgä zamanda?

Zera egär yoluşa kimsä padşahnin seyanına da an(112r)dan boş çixsa, xaçan bolgay toyunma zirgel bolgan spul'niy başxiştan?

Zera ki toyru bu zamandır alma sendän xoltxamnı benim, neçik ki alarda tatlilix zamanında.

Zera egär ki, xaçan bu zaman bütün dünyâ, yer u kök bir yerdä parexosel (112v) boliyirlar, işitmäsän, dayin xaysi zamanda yişitirgaymen barçasın?

Zera egär ki neginçä alyasalanıyirlar tensizlarniñ böläklari dżomartlıxına başxişlarniñ seniñ da tek yalyiz alyış sunıyirlar, na egär ki hali almasam, na, xaçan tärüzügä xoysañ, (113r) ne türlü bolgaymen alma?

Da xaçan ki çaxirip aytıyirlar: «Yarliya seniñ yaratkanlarına», — maña ülüş bermäsän, xaysi özgälari bilä bolgaymen alma?

Xaçan toyru buyruxuña körä seniñ arınmasam bütün dünyâ bilä ari xaniñ aşıra seniñ, soñra kim že meni aritkay?

(113v) Zera bolmandir men xutulma kendi ucinoklarim bilä, da ne özgä zaman tapma vaxtnı

alyışka saña yöpsünövlü, evet bu zamanga tözdüm, ki başxişlariña [arzanı] tapulgaymen boşatlixına yazixlarniñ.

Sañ da xolıyirmen erinçäklilikim üçün benim, kläsä ki seniñki (114r) hadirdir, evet inanirmen alma yalyiz sendän, tüşkän barça yaxşı ämäldän?

Da artix bu fikirdä toxtattim, kendi kendiniñ biyänçli bilip zamanni, xolarmen sendän, Biy, bolmagay, ki hali dä boş xaytargaysen meni ölcöv-süz başxişlariñdan seniñ, Biyim, xaçan (114v) axiyir, neçik rika toluluğundan tenizniñ, ululuğunuñ başxişlari, xaysilardan ki maña da bir tamçı yetkinçadır, zera seniñ azgına bergäniñniñ ölcöv-süzdür ululuğu da artixtır, ne ki teränliki tenizniñ.

Zera egär ki saçılmağında günäş yariği(115r=115v)niñ yariğlanmasam, keçä ne türlü bolgay yariğlanmaga?

Da xaçan ki fuft [= müft] oñaltuçi yuvuğsen da tirlilik hakimlikin bermäsän, dayin xayda tapkaymen hakim?

Egär ki ölüdän turganiña yuluğup ölsäm, meni kim turuğzgay?

Egär ki sen, ki tarbiya(115v=115r)tiñdan xodžalatuçisen, miskinlikimni köturmäsän, na xaysına dayin bariyim xodžalardan?

Egär ki xanlıxına seniñ tüşüp [tuş] bolmasam da buñar dek hanuz tutsa meni buyruğçisi bu dünyâniñ, dayin xaçan xarşı turuçimni sürsarsen?

Baxiyirmen, hali ze(116r)ra açixtır eşikiñ, ber presp'ećenstvonu, ki algaymen.

Eminliki bilä dünyâniñ, xaysi ki beriyirsen, ber maña da eminlik xalabalixlarından kendi xilinganlarimniñ.

Eminliki bilä yiğövnüñ toxtat teprängän dżanimni benim.

K'ahanajabedlar (116v) bilä, da k'ahanalar bilä, sargawark'lar, da tibir, da barça uğdu bilä surp yiğövnüñ közätuçi çuvatıñ bilä seniñ meni dä kölgän tibinä seniñ berkäytkin.

Padşahlar da buyruğçilar, hetmanlar da zolnerlar bilä meni dä yeñüci etkäysen körümsüz duşman üsnä.

(117r) Keçkänlar inam bilä dünyâdan ağıñ meni dä, Biy, yazix bilä ölgänni, xaysilarin ki çixariyirsen teränlikindän antuntk'nuñ, alar bilä çixar meni dä yamanniñ zindanıñdan miçnortluğu bilä ari teniñniñ da ari xaniñniñ seniñ.

Ataga seniñ benim üçün dä bolgaysen pare(117r)ğos, inam aşıra meni dä toyru etkäysen, neçik xarağçini, zera men dä inanirmen, Biy, xanlığında seniñ ağıñ meni dä.

Etkin erkiñni Atañniñ seniñ, zera anıñdır klägäni, ki kimsä dä tas bolmagay.

Ol igitlär bilä turuzgaysen meni dä, çaysilari ki turuz(118r)sarsen alnına Atañniñ seniñ.

Uludur yarlıyamaçlıx, da anı kliyirsen dañın artıx, ne ki bütöv çurbanıñ, etkin sen dä yarlıyamaçlıx.

Bilirmen, ki ölcövsüzdür seniñ yarlıyamaçıñ, evet men kendimniñ yamanlıçlarımnan çorçıyirmen, (118v) ki boş çıxarmagaylar meni andan yarlıyamaçıñdan.

Arzani etkin meni hali dä şükürlänmä yarlıyamaçıñdan seniñ.

Şükürlümen sendän, Biyim, ki arzani ettiñ meni körümünä ari teniñniñ da ari çanıñniñ seniñ.

Şükürlümen, ki etär[=tit](119r)rövlü da çorçulu işittim alyiş avazin.

Şükürlümen, ki seniñ Teñrilik galädziläriñni işittim.

Şükürlümen, ki taşlanmadım seniñ sözüñdän, neçik kazan sürülgän.

Şükürlümen, ki dżanımnı umsa bilä toldurduñ da yüräkimni färählik bilä.

(119v) Ne türlü alyişni ya çaysi şükürlüknü saña sungaymen, egär arzani etsäñ meni tirlik ötmäkinä da ölümsüz paçağıña seniñ?

Zera egär ki alar, çaysilari ki tek kördülär, san aldılar sendän könü bilüçidän, çaysi ki sanlıçni tapmagaylar, kimlär ki ü(120r)lüşlü bolıyirlar.

Zera egär ki ol, çaysi ki sen sözün Teñriniñ aytovsuz adam tiliñä toyrurdu da san berdi kendi kendinä, çaysi ki toyrur sanlıdır, ne çadar sanlıçka bolgaylar arzani, çaysilari ki här kez seniñ ari teniñni da ari çanıñni u(120v)živat etiyirlar.

Da bu başçış sendän dañın yoharidir, ne ki estän da ağıldan, dügül yalyız yerdägilärniñ, yoçsa köktägilärniñ dä, çaysi ki titräp seskäniyirmen, bolmagay, ululuçuna körä bunıñ klägäysen oçşaşlı arzanilikindä.

Da bu belgi körüm(121r)dür, ki dərman yoçtur buñar maña.

Zera egär ki arilärgä çorçulu başçışlar bilä, ne türlü bolgay men murdarga?

Egär serovpełär da kerovpełär yüzlärin yapıyirlar, men ne türlü harsiz sürät bilä baçkaymen?

Egär ki kök olturıuçun seniñdir da yer (121v) podnožokudur ayaxlarıñniñ seniñ, men ne türlü sıyınma saña benim içimdä smit etkäymen?

Egär ki sen barçanı toldurıyirsən, men ne türü kendimdä çabul etmägä umsa tutkaymen?

Egär yergä baçsañ, berirsən titrämä buñar,

yuvuçlasañ (122r) taylarga, na tutuşurlar, benim çaysi çuvatım turgay alniña seniñ?

Yamandırmen, ya maña bu arilikkä yuvuçlanma da särgärđanlıxtır yıraçlanma, zvlašča, ki toyrur simarlädıñ aytıp: «Egär ki çaysi yemäsä tenimni benim, tirliki bolmastır boyunda (122v) kendiñ».

Ošta belgili viznavat etiyirmen, ki men ölgänmen da seniñdir meni ölüdän turuzma.

Yoçtur maña da ni heç dä bunıñ içindä fikir etmä arzanilikimni benim.

Sen baçkın, yapuçlar bilüci, ber da oñargın arzanilik bilä (123r) bundan soñra Ataga [=Ataña] seniñ yalbarma.

Kläsä ki dügülmen arzani, neçik yaraşır, yoçsa ne çadar da esä yoluçkaymen anıñ adam sövüklükünä da haybatlagaymen sini [seni] Atañ bilä seniñ barçadan çuvatlı, da barçadan ari, da könü Ari Dżanıñ bilä hali da (123v) här kez da meñi meñilik. Ameñ.

Alyiş Biy K'risdoska tum zamanında Jovhannes Karneçiniñ aytkanı

Xozusu Teñriniñ, Biyim da Teñrim Jisus K'risdos, çaysi ki soyulduñ çaç üstünä da kötürdüñ yazıçni dünyädän.

(124r) Yazıçlı çuluñ da ayır yüklü yazıç bilä, tüşiymen alniña seniñ, Biyim da Teñrim.

Yarlıya maña, neçik yarlıyadıñ bütün dünyägä, zera sensen umsa da yarıç yolu könülükñüñ da tirlikniñ, K'risdos.

Ölgän yazıç bilä da töräsiz aşınmaç(124v)lıx bilä, közdän salma meni, Biyim, yoçsa yarlıya maña barça üstünä kötürgän işläriñ üçün, çaysilärin ettiñ köp tözümlükñüñ bilä.

Añ, barçanı tirgizüci Biy, kelgäniñni dünyägä Atanıñ çoynundan da ten alganıñni surp gojs Marıamdan.

(125r) Añ, barçadan alyişli Biy, yürügäniñni [bu dünyäda] neçik adam yazıçlı adamlar arasına.

Añ, barçasından ari, miğirdel bolgäniñni Jortananda surp Jovannestän.

Añ, barçasından bilüci Biy, yamanlaganlarin Dżuhutlarniñ da sinamaçlıçın p'ari(125v)seçilärniñ.

Añgın, ilgäri körgän Biy, çıxara berilgäniñni Jutadan da ayblaganlarin k'ahanalarniñ.

Añ, barçasından alyişli Biy, tutulgäniñni baççada da çollarıñniñ baylaganlarin yaman kimsälärniñ.

Añgın, barçaga çud(136v! *Лист 136 вставлен дальше*)rätli Biy, turgäniñni Gajap'aniñ alnına, da sorov etkänin [etkaning] Anaşniñ.

Аң, öpkä saýlamagan Biy, yüzüňä urgan silâni da saçından tartýalaganlaryň delirgänläriniň.

Аң, padşahi padşahlaryniň, ip bilä baýlagan turýuzganlaryň da törä alni(136r!)na Biladosnuň da urganlaryň başyňa.

Аң, uzunesli Biy, tükürgänläriniň Eprajeciläriniň da tövülmäxiň çamişlar bilä.

Аң, unutmagan [Biy], yariň çizil tonuňnu da tikändän tadžiniň.

Аң, yamanni aňmagan Biy, ol sahatni, çaçan kötür...

[Одинокого листа между листами 125 и 126 нет].

(126r) ...kökkä aýnganiňni tamaşali.

Аң, aňlovuçi meňilikniň, men tas bolganni, zera yazıçılar üçün bunu üstüňä seniň kötürdün, yarliyovuçi Biy.

Bunu barçasiniň saňa pareçosluçka alirmen, köpyarliyovuçi, yarliya maňa, da boşat benim yazıçılarimni, (126v) arit meni, yazıçılarimni benim, da çutçar tamuçunuň yaman çiyinindan, ber maňa yer seniň uçmaçıňa, zera sensen adam sövüci Biy, da saňa haybat meňi meňilik, aмен.

Алыш ари тенinä да ари çaniна К'рисдоснуň çarşı, çaçan k'ahana köturiyir ари tenin

(127r) **da ари çanin**

Yerni öpärmen saňa, K'risdos, çutçarılmaçı dünyaniň, sözü Ataniň, çurbanı tirlikniň, könü, teňi zadasız Teňrilikniň da tügäl adam, neçik ayzim bilä çosdovanel etiyemen, ol türlü džanim bilä dä tapuniymen da inaniymen.

Yalbariymen sendän, (127v) Oçulu Teňriniň, ari Teňri, Biy barçani tutuçi, bayışla yazıçılarimni [=yazıçılarima] benim boşatlıçni da ber çuluňa seniň džani saçtılıçniň, ki seniň aşıra çutçarılgaymen meňilik ottan seniň erkli çarçarank'lariniň üçün.

Zera sensen könü çuzusu Teňriniň, ki üläşiniyirsен çutça(128r)rılmaçka adamniň džinsina da köturiyirsен yazıçini dünyaniň.

Inaniymen barçadan ari Errortut'unga, Ataga da Oçulga da Ari Džanga.

Inam bilä aşarmen ari da tirgizüci teniňni arinmaçka da çutçarılmaçka džanimniň benim.

Inam bilä içiyemen zada(128v)siz da yazıçini arituçi çaniňni seniň, K'risdos, boşatlıçka yazıçılarimniň benim.

Tekrar alyış Biyimizniň ари teninä da ари çaniна çarşı

Ari teni [=džani] K'risdosnuň, arit meni.

Teni K'risdosnuň, saçla meni.

(129r) Xani K'risdosnuň, içirt meni.

Köksündän çıçkan suvu K'risdosnuň, temizlä meni.

Çarçarank'i K'risdosnuň, çuvatlat meni.

Ey, yaçşı etüci Jisus, işit maňa, da kerі bolma mendän, da yaman işkildän saçla meni, ölüm künümdä bol maňa yuvuç, ki friştälär bilä maçtagaymen seni meňi meňilik, aмен.

Алыш tum kötürgändän sonra

Meňilik alyışlä džan bilä barçasini, eminlikiňni seniň bayışlä bütün dünyâgâ, saçla yamandan da seskänmäçtän başça.

(130r) Kötür öçäşmäxiňni yaratkanlariniňdan, açlıçni, çiliç kötürmäçni, afatni, çardaşlıçimizni bizim saçla tügäl sövüktä tirilmä birliktä.

Yasatuçilariniň bu ari yuçövünüň turýuzgini oň yaniňdan, çuluç etkänlärni hem uçd etkänlärni arzani etkin yarliyamaçi(130v)ňa seniň,

Araçnortnu bizim ari inamimizniň, gat'oçigosumuznu, özdän ebisgoboslarni, k'ahanalarni da vartabedlärnin [=vartabedlärni], Teňriniň sözüni aytkanlarni,

Xuluçta bolganlarni surp yiçövünüň, barçasini bir yerdä saçla sinamaçtan da uyattan başça hali (131r) da kelgän meňiliktä.

K'risdän padşahlarga ber çuvat boluşuçi, inanganlarga saňa, adam džinsina aç uçmaçiniň eşikin.

Keçmişläriniň džanlaryni aňgin ulu künüндä, tekrar kelgäniňdä seniň.

Bizim toyuruçilarimizni, emgäktä bolganlarni, da yaçşı etüci(131v)lärni bir yerdä barçasini aňgin da ayamaçlıç et kendilärinä, çıçar pay da ülüşlü et meňi tinçliçka.

Da çaysilarimiz ki kelip alyış ettiç, bol här zaman boluşuçi.

Xutçar otlu tamuçundan da ölümsüz çurtlariniňdan.

Da saňa Ata bilä da Ari Džan bilä haybat (132r) da hörmät hali da meňi meňilik, aмен.

Alyışli K'risdos, Oçlu Teňriniň, çaysi ki çurban boldu bugün bu dünyâda, Ata bilä barışmaçka, da bizgä arinmaçka, da boşatlıçka yazıçılarimizniň yaçşı inamda bolgan k'risdänläriniň, barça badaraklariniňdan pay da yarli(132v)çamaçlıç bayışlagay bizgä K'risdos, Oçlu Teňriniň, da bizim toyuruçilarimizga, da bizim yaçşı etüçilarimizgä, da barça inangan k'risdänlarga, tirilärgä da ölülärgä, da kendi alyışli Ata bilä da Ari Džan bilä hali da här kez da meňi meňilik. Aмен.

Saymosu Tawit mar(133r)kareniň

[Псалом 33/34]

Nišçark' üläştirgändä aytiliyir tumdan sonra.

²Alyışliyim Biyni här sahat, här sahat alyışli anini ayzimda benim.

³Biy bilä maıxtangay boyum menim, işitkâylär [sekinlär] da färâh bolgaylar.

⁴Ululatiñiz Biyni menim bilä da biyiklätiñiz (133v) atin anıñ bir oıurdan.

⁵Xoldum Eyämizdän, da işitti maña, barça tarlıñımdan menim çutçardı meni.

⁶Yuvuçlanıñiz Biygä da alıñiz yarıñni, da yüzläriñiz siziñ uyalmagaylar.

⁷Bu yarlı sarnadı Biygä, da Biy işitti buñar, barça tarlıñlarından bunıñ çutçardı (134r) bunu.

⁸Böläki friştälärniñ Eyämizniñ çövräsiniñdir-lär çorçkanlarından kendiniñ saçlama alarnı.

⁹Aşañız da görüñüz, ki tatlıdır Biy! Sanlıdır er, çaysı ki umsanır añar.

¹⁰Xorçuñuz Eyämizdän, barça ariläri anıñ, zera heç nemä yoxtur (134v) eksiklik çorçuçılarna anıñ.

¹¹Ulu çodžalar miskinlädilär da açñındılar, evet çaysılari ki çolarlar Biyni, eksilmägäy alardan barça yaçşılıç.

¹²Keliñiz, oylanlarım menim, da işitiñiz maña, da çorçusun Eyämizniñ övrätiiyim sizgä.

¹³Ey adam, ki klärsen (135r) tirlükni, sövärsen künlärin kendiniñ körmä yaçşılıçta.

¹⁴Tiyıldirt tiliñni seniñ yamanlıçtan da erinläriñni seniñ — sözlämägäylär hilläliçni.

¹⁵Vaz kel yamandan da etkin yaçşini, izdä eminlikni da bar artından anıñ.

¹⁶Közläri Eyämizniñ toyrularniñ üsnä, (135v) da çulaçları anıñ alyışları üsnä alarnıñ.

¹⁷Yüzü Eyämizniñ yaman çilinganlar üsnä — tas etmä yerdän jışadagların alarnıñ.

¹⁸Sarnadılar toyrular Biygä, da Biy işitti alarğa da barça tarlıñlarından alarnıñ çutçardı alarnı.

¹⁹Yuvuçtur Biy alar (Текст листа 136 см. выше после листа 125; 137r)ga, kimlär ki opranni-yirtirlar [=opraniptirlar] yüräkläri bilä, da aşaçlarıniñ džan bilä tircizir.

²⁰Köp tarlıçları bardır artarlarnıñ, barçadan çutçarır alarnı Biy ²¹da saçlar barça söväklärin alarnıñ, da ne biri alardan opranmagay.

²²Ölümü yazıçlıniñ yamandır, yoçsa kim ki kö(137v)rälmas toyrunu, poşuman bolgay.

²³Çutçarır Biy džanların çullariniñ kendiniñ, poşman bolmagaylar barçası, çaysılari ki umsaniptirlar añar.

Haybat Ataga da”.

Bundan soñra haybatına Biy Teñriniñ başlanıyır keçägi alyışları, ki tügälläniyir Oylu Teñriniñ çaçan engäniñä çarşı.

(138r) [Колонитул страниц 138r-158r]

Keçägi alyışta aytkin.

Es ar Asdudzoj gartaci ew Der tatarça [Псалом 54/55: 17-18]

¹⁷Men Biygä sarnadım, da Biy işitti maña.
¹⁸Keçä, tañ manına, da ertä, da yarımkindä töziy edim Teñrimä menim da işanır edim (138v) tirlük berüçigä, ki çutçarır çulun kendiniñ da tircizir adam sövüçi Biy.

Haybat Ataga da”.

Xonarheçoj tatarça [Псалом 85/86]

¹Aşaçlatkin, Biy, çulaçıñni seniñ da işit maña, zera yarlı da miskinmen men.

²Saçla džanımnı menim, ari Biy, çutçar çuluñnu seniñ, Teñ(139r)rim menim, ki saña umsanđim.

³Yarlıya maña, Biy, zera saña çaçırdım kün uzun, ⁴färâh etkin džanıni çuluñnuñ seniñ, zera saña, Biy, kötürdüm közlärimni menim.

⁵Zera sen, Biy, tatlı da toyrusen, köpyarlıyovuçi barçasına, çaysılar saña sarnıyirlar.

(139v) ⁶Xulaç çoy, Biy, alyışıma menim da baçkin avazıma [=avazına] yalbarganımnıni menim.

⁷Künündä tarlıçımnıni menim sarnadım saña, da işittiñ maña.

⁸Yoxtur kimesä oçşaş saña teñrilärdän, Biy, da yoç nemä, neçik işiñ seniñ.

⁹Barça džinslarnı, ki ettiñ, kelsinlär da yer (140r) öpsünlär alniña seniñ da haybatlasınlar atıñni seniñ meñilik.

¹⁰Ulusen sen, Biy, da etärsen sk’ançelik’ni, da sen yalyzsen, Teñri.

¹¹Yol körgüzgin maña yoluña seniñ, da bargaymen toyruluçuñda seniñ, da färâh bolgay yüräkim çorçma atıñdan seniñ.

¹²Tapunıyım saña, Biy (140v) Teñrim, bütün yüräkim bilä menim haybatlıyım atıñni seniñ meñilik.

¹³Ulu boldu üstümä menim yarlıyamaçıñ seniñ, da çutçardıñ džanımnı menim tıbdägi tamuçtan.

¹⁴Teñri, töräsizlär turdular üstümä menim, da yiñinlari çuvatlılarınıñ izdädi(141r)lär boyumnu menim, da saçınmadılar Teñri allarina kendiläriniñ.

¹⁵Yoçsa sen, Biy, Teñrim menim, şaçavatlisen da yarlıyovuçi, uzunesli da köpyarlıyovuçi, da könü, ¹⁶baçkin maña da yarlıya maña.

Bergin çuvat çuluña seniñ, tirciz oylun çaravaşıñniñ seniñ, (141v) ¹⁷da et mendän nişanıni yaçşılıçniñ.

Körgäylär körälmgänlär da uyalmagaylar [=uyalgaylar], ki sen, Biy, boluştıñ maña da övündürdüñ meni.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Džanga hali da hər kez meji meñilik, amən.

Haybat saña, Biy, haybat saña, Teñri, haybat.
(142r) **Abreçoj tatarča**

[Псалом 139/140]

²Abragin meni, Biy, yaman adamdan, könüsüz erdän çutçar meni.

³Sayısladılar töräsizlikni yüräklärindä kendiläriniñ, kün uzun hadirlädilär oγraška.

⁴İtilädilär tillärin kendiläriniñ, da aγusu izniñ tibinä erinläriniñ alarniñ.

(142v) ⁵Saxla meni, Biy, çolundan yazıçlıniñ da yamandan adamdan çutçar meni.

Sayısladılar batal etmä yürügänimni benim, ⁶yaşırdılar öktämlär sırtmaç maña.

Oryanlar saldılar sırtmaç ayaxlarıma benim, çövräsina izläriniñ çoydular maña azmaçlıçni.

(143r) ⁷Ayttim: Biy Teñrim benim sensen, çulaç çoy, Biy, avazına alıšimniñ benim.

⁸Biy, Biy, çuvatı çutçarılmamızimniñ benim, kölgä bišima [=bašima] benim künündä oγrašniñ.

⁹Çıçara bermä meni, Biy, küsänçlikinä yazıçlılarniñ, çaysıları ki sağıšli edilär benim üçün, ašaya urma(143v)ğin meni.

Ki heç biyiklänmägäylär çaçan da sağışları alarniñ, tügällänmägäylär soñyu tügällägänindä alarniñ, ¹⁰çazyançı erinläriniñ alarniñ yapkay kendilärni.

¹¹Tüşürgäysen üstünä alarniñ uçunların otunı, emirgäysen alarni, ki miskinliktän bolmagaylar tirilmä.

(144r) ¹²Tilçi adamga oñmagay yer üstünä, erini yazıçni [=yazıçlı] yamanlıçı kendiniñ avlagay tas bolmaçka.

¹³Tanıdim, ki yarı etärsen, Biy, yarlıga da könülük barlısızga.

¹⁴Toyrular šükürläsinlär atıñdan seniñ, da turgaylar toyrular alnina yüzüñniñ seniñ.

(144v) **[Псалом 140/141]**

¹Biyim, sarnadım saña, da işit maña, baçkin avazına alıšimniñ benim, sarnaganimda benim saña.

²Toyrı bolgaylar alıšim benim, neçik temyan, alniña seniñ, Biy, kötürülgäni çollarimniñ benim — çurban keçägi.

³Çoygün, Biy, közätüçi ayzıma benim, da e(145r)şik bek erinlärime benim, ki yañılmagay yüräkim yaman söz bilä.

⁴Säbäplämä säbäpin yazıçniñ adam bilä, kimlär ki etärlär töräsizlikni, ülüşlü bolmagaymen tañlaganlarına alarniñ.

⁵Ögütlägäy meni toyrı yarlıyamaçı bilä da

azarlagay; oleyoku yazıçlıniñ yañlamagay (145v) başimni benim erkinä aniñ.

⁶Tiyıldilar yuvuç çayaga yarıçıları alarniñ, işitkälär sözlärime benim da tatlılangaylar.

⁷Neçik çalinlıçı topraçniñ, ki yayıptır dünyäda, saçılgaylar söväkləri alarniñ yuvuç tamuçka.

⁸Saña, Biy, Biy, közlä(146r)rimdirlär, saña umsandım, Biy, çıçarmagin džanımnı mendän.

⁹Evet saxla meni sırtmaçtan, ki yaşıriptır, tayılmaçtan töräsizlik etkänlärniñ.

¹⁰Tüşünlär sırtmaçına aniñ yazıçlılar, yalıız men, men keçkinçä.

[Псалом 141/142]

¹Avazım bilä benim men Biygi [=Biygä] sarnadım, (146v) avazım bilä benim men Biyni çoldum.

²Saçiyim alnina Eyämizniñ alıšimniñ [=alıšimni] benim da tarlıçimni benim alnina aniñ aytiyim.

³Eksilmägäninä mendän džanımnıñ benim sen, Biy, tanıdiñ steškalarimni benim, yol bilä, ki bariy edim, yaşırdı maña sırtmaç.

(147r) ⁴Baçiyir edim oñumdan, da köriyir edim, ki kimsä tanımadı meni, tas boldu mendän çaçmaçım benim, da heç tapulmadı izdävüçi boyumnuñ benim.

⁵Çaçırdım saña, Biy, da ayttim: sensen umsam da ülüşüm benim yeber da [=yerinä] tirilärniñ.

⁶Baç, Biy, alıšima benim, zera ašax bol(147v)dum asrı, tırgiz meni çuvalaganlardan, zera çuvatlı boldular artıç mendän.

⁷Biy, çıçar zındandan boyumnu benim, šükürlänirmen atıñdan seniñ.

⁸Saña baçiyirlar artarlar, negä diñrä töläsärsen.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari".

Hasealk's tatarča

Yetiškänimiz sahatına keçäçurunuñ, barçamız, kötürüp çollarimizni bizim, çaybatlarbiz seni, Biy Teñrimiz bizim, çaysı ki baçışladıñ bizgä kündüzni eminlik bilä keçirmägä da yetiškä sahatına keçäniñ.

Arzani et bizni, Biy, ari yüräk bilä frıştä(148v)lärniñ yiri bilä šükürlükni sunma Eyämiz Teñrigä, barini tutuçıga, ki tırgizgäy da yarlıyagay.

Ayaçesçuk' tatarča

Yalbariyiç barini tutuçi Teñrini, Atasın Eyämizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ, çanin eminlikniñ, eminliki üçün bir yalıız ari gat'uyige da (149r) ařak'ellärniñ yiçövü üçün, ki köp yıllarga eminlik

bilä bergäy bizgä Biy Teñrimiz bizim, da xanlarni eminlik etüçilärni yebergäy bizgä.

Ulu, ari da xorxulu atı üçün kendiniñ ayalıxlarnin veliyatniñ, çerüv başlıxlarni, uruş etkänlarni, žoyovurtnu, kirmäximizni da çixkanı(149v)mizni bizim eminlik bilä saılagay, da barça uruşların duşmanların ufatkay bizdän, Biy barini tutuči tirgizgäy da yarlıyagay.

Iñirni yetiškän da alnimizga kelgän kečämizni eminlik [=inam] bilä Eyämizdän çolıyıç.

Frištäsın eminlikniñ da közätüçi boylari-(150r)mizga bizim inam bilä Eyämizdän çolıyıç.

Arıñmaıxni da boşatlıxni aşınganlarımizga bizim inam bilä Eyämizdän çolıyıç.

Ari Xaçniñ ulu da küçlü çuvatın boluşuči da közätüçi dzanlarımizga bizim inam bilä Eyämizdän çolıyıç.

Da dayın artıç bir (150v) könü da ari inamimiz üçün Biyni yalbarıyıç.

Boylarımizni bizim da biri birimizni saña, Eyämiz Teñrigä, simarlıyıç.

Yarlıyadi bizgä Biy Teñrimiz bizim.

Aytıyıç barçamız bir ayızdan: Biy, yarlıya, Biy, yarlıya, Biy, yarlıya.

Surp asduadz tatarça

Ari Teñri, ari çuvatlı, ari ölümsüz, ki xaçlandıñ bizim üçün, yarlıya bizgä. *Üç kez ayt.*

[P'araworeal]

Haybatlı da alıışlı dayma ari gojs Asduadzadzin Mariam, anası K'risdosnuñ, sungın çoltxamizni bizim Oyluña seniñ da Teñri(151r)mizgä bizim.

[P'rgel zmeı]

Xutxargay bizni sinamaıxtan da barça totxarlıximizdan bizim.

[Vs lseli tatarça]

Işıtovlü bolmaıçı üçün Eyämiz Teñrigä avazına çoltxamizniñ bizim, pareçosluı bilä surp Asduadzadzinniñ, yeñmäçi [=eñmäçi] bilä üstümüzgä bizim yarlıyamaıçı da şayavatı Eyämiz (152r) Teñriniñ, barini tutuči Biy Teñrimiz bizim, tirgiz da yarlıya.

Hamparci tatarça

[Псалом 120/121]

¹Kötürdüm közlärımıni benim taylarga, çaydan ki maña kelgäy boluşluç.

²Boluşluç maña Eyämizdän kelgäy, ki etti köknü da yerni.

³Bermägin seskänmäçkä ayaçıñni seniñ, (152v) da yuçlamasın közätüçiniñ [=közätüçin] seniñ.

⁴Neçik yuçlamas, da ne yuçuda barir saılavu-çisi Israjelniñ.

⁵Biy saılagay seni, da Biy yöpsüngäy oñ çolu bilä kendiniñ.

⁶Günäş kündüz saña zulüm etmägäy, da ne ay kečädä.

⁷Biy saılagay seni barça yamandan, saı-(153r)lagay Biy boyuñnu seniñ.

⁸Biy saılagay kirgäniñni da çixkanıñni seniñ, bundan soıra çax meñilik.

Haybat Ataga da Oıulga da Ari".

O pñageal tatarça

[Псалом 90/91]

¹Kim ki turuptur boluşluçuna Biyiktäğiniñ, kölgäsi tibiñä Teñriniñ kök(153v)tä tıngay.

²Ayt kay Eyämizgä: yöpsünövlüm benim sen, umsam benim Teñridä, da men umsanirmen añar.

³Ol çutxargay meni avından ulavuçiniñ da seskändürüçi sözlärdän.

⁴Arçası üsnä kendiniñ yöpsüngäy seni, kölgäsinä çanat(154r)lariniñ umsangaysen.

Neçik yaraç, seniñ çövräñä bolgay könlükü aniñ.

⁵Xorçmagaysen çorçusundan kečäniñ, da ne oılardan, ki uçar kündüz,

⁶Nemä bar, ki uçar çaramyuluçta, azdırmaıxından şaytanniñ yarımkindä.

(154v) ⁷Tüßsünlär yaniñdan seniñ miñlär da tümänlär oñuñdan seniñ, ki saña heç nemä yuvuçlanmagay.

⁸Tek yalyız közläriñ bilä baıxkaysen, tölovün yazıxlarniñ körgäysen, ⁹zera sen, Biy, umsam menimsen.

Biyiklängäñni ettiñ saña işanç, ¹⁰yetişmägäylär saña yamanlar, (155r) da çiyin yuvuçlanmagay otaçıña seniñ.

¹¹Friştäläriñä kendiniñ simarlıptır seniñ üçün saılama seni barça yollarıñda seniñ.

¹²Biläkläri üsnä kendiläriñiñ kötürgäylär seni, ki heç urunmagaylar taşka ayaçıñ seniñ.

¹³Izñiñ da yilanniñ (155v) üsnä yürügäysen sen, ayaç tibiñä baskaysen aslanni da adızdayanı.

¹⁴Zera maña umsandı, da çutxarıyım anı, kölgä bolıyım añar, ki tanidi atımnı benim.

¹⁵Sarnagay maña, da men işitkäymen añar, da aniñ bilä bolıyım tarlıçta.

(156r) Xutxargaymen da haybatlagaymen anı,

¹⁶uzun künlär bilä toldurgaymen da körgüzgäymen añar çutxarmaıxımıni benim.

[Псалом 122/123]

¹Saña, Biy, kötürdüm közlärımıni benim, ki siyiniñsen köktä.

²Neçik közläri çulnuñ çoluna biyniñ kendiniñ,

neçik közləri çaravaşnıj ço(156v)luna bikäsiniñ kendiniñ,

Ol türlüdürlär közlärimiz bizim saña, Biy Teñrimiz bizim, negä diñrä yarlıyadıñ üstümüzgä bizim.

³Yarlıya bizgä, Biy, yarlıya, zera köp toldux heçlik bilä.

⁴Dayın artıysı tolundu (157r) boyumuz bizim ayblanmaç bilä, çaysıları ki aybliy edilär bizni, da heç bermäç bilä öktämläriñ.

[Псалом 53/54]

³Teñri, atına seniñ tırgız meni, da çuvatıñda seniñ könülük etkin maña.

⁴Teñri, işit alıışıma benim, çulaç çoygün sözlärimä ayzimniñ benim.

(157v) ⁵Yatlar turdular üstümä benim, da çuvatlılar izdädilär boyumnu benim, da heseplämädilär seni, Teñri, allarına kendiläriñiñ.

⁶Ošta, Teñri boluşuçim benim, da Biy yöpsünüçisi dżanımnıñ benim.

⁷Xaytarganıñda yamannı duşmanları(158r)-ma benim da könülüküñ bilä seniñ tas etkin kendilärni.

⁸Men erkim bilä benim çurban suniyim saña da tapuniyim atıña seniñ, Biy, zera yaçşidir.

⁹Barça tarlıxımdan benim çutçardıñ meni, da duşmanlarım da benim kördü közüm benim.

(158v) Haybat Ataga da Oçulga da Ari Dżanğa hali da hər kez meñi meñilik. Amen.

[Отче наш]

Atamız bizim, ki köktäsen". *Tamam ayt.*

(113r) *Haybatına Biy Teñriniñ. Bundan soñra başlanıyrlar alıışlar ružni, çaysıları ki aytili-yirlar (159r) ulu ulukünlärdä, çaysi ki odpravlac-s'a bolıyirlar yıl içinä Biy Teñrigä çarşı da ari-lärgä çarşı.*

[Колофон]

Da yazıçlı yazuçiniñ der Kasparni, der Zak'aria Awak'eřeç oylun, ari alıışta unutmagin.

[Колонтигул страниц 158v-159r]

Tügälländi keçägi alıış.

(159v) [Колонтигул страниц 159v-171r]

Alıış.

Bu alıışni Dżnunt küñü aytkin.

Biyi da Teñrisi barçasiniñ, seniñ ari Toymaçıñ bilä aytovsuz yöpsün çoltçasın men yazıçlıniñ çoltçası aşıra ari gojsnuñ da a(160r)nañniñ seniñ da yiyilganlarnıñ bu seniñ ari övünä.

Bayıslä men yazıçlıga aşınganımnı benim, çaysi ki bizim üçün tenni kiydiñ, Jortananda miğirdel bolduñ, tügällikiñ bilä tügällädiñ, da yer üs-

nä adam kibik yürüdün Teñrilikiñ bilä, yarlıyadıñ da şayavatladıñ bi(160v)zim üstümüzgä.

Yaçşı etüçi Biy, boşat men arzanisizgä benim yazıçlarimni, da saña haybat meñi meñilik, amen.

Der intajsnıj küñündä ayt

Xoltçası aşıra ari çartniñ da baydan çeşilgäniñ,

Xolarmen sendän, Biy, saçla bizni duşman(161r)dan da sönövsüz ottan da yarlıya bizgä.

Xırx ajos küñü ayt

Ey, ari çırx igit, çaysılarıñiz ki çıynalgan bolduñuz biz yazıçlılar üçün saçavkanıñ içinä, pareços boluñuz biz yazıçlılar üçün Biyimizdän bizim, ki şayavatlangay çorçulu küñdä yiyilganlarga (161v) bir oçurdan da men yazıçlı üsnä. Amen.

Surp Lusaworiç küñündä ayt

Yarıçlatuçi, da ata, da maçtovlu, yöpsün bu sözlär bilä çoltçamizni bizim da çolgın Teñridän biz yazıçlılar üçün, ki buzgay bizim çolbitikimizni da bo(162r)şatkay bizgä barça yazıçlarimizni. Amen.

Dzaygazart küñü ayt

Biy da Xutçaruçi alıışli, kelgän çartlar oylanlar bilä bu türlü yirlap aytıy edilär ovsanna biyliktan, da otlulular [=otlular] çorçup seskändilär, ki yäñi eşäk üsnä olturup kirdiñ neçik padşahi (162v) haybatniñ Yerusaçem şahäriñä.

Xolarbiz sendän, Biy, yarlıya bizgä, şayavatlanıñ biz yazıçlılarga, çaysılarimiz ki bu ari küngä yiyilipbiz.

Ulu kiçaynakün ayt

Oçul da söz Atanıñ, Teñri, ki vernadunda olturduñ, da çullarıñniñ se(163r)niñ ayaçlarin aşıçlıx bilä yuvduñ, çolarbiz sendän, bizim dä yazıçlarimizni sürtüp yuvgaysen da neçik yaçşı etüçi boşatkaysen, zera seniñdir haybat meñi meñ".

Ulu aynakün ayt

Yalız toygan Oçul da söz, ki çiyinni biz yazıçlılar üçün kötürdüñ borçsuz, azad (163v) et bizni, Biy, sönövsüz ottan yalbarmaçi bilä anañniñ seniñ.

Ulu şapatkün ayt

Tamaşali da haybatli Jisus, bu ari seniñ uluküngä yiyilip çolarbiz sendän, Biy, boşat yazıçlarimizga bizim da añağaysen çorçulu küñdä bizim.

Ulu da haybatli Bayram küñündä ayt

Ki turduñ ölüdän, sindiryaladıñ eşiklärin tamuçnuñ, azad ettiñ dżanlarni, ki atamızdan beri anda edilär, çolarbiz sendän, Biy, yarlıya bizgä, da başıslagın bizgä ülüşün arilärniñ, da turçuz bizni artar(164v)lar bilä.

Awedum künü ayt

Kelgänni Kaprielnij aldij saylıx fărâhlik bilä, işittij xorçulu avazni, ki Biy Jisus sendän ötläş toysar, seni çolarbiz yalbarmax bilä da yaş bilä, pareços bol seniç Oyluça, ki aritkay bizni yazıçlarimizdan bizim.

(165r) *Hamparcum künü ayt*

Ki köktän yergä endij, da ari teniçni seniç üläştirdij adamlarga, da yänäçi Ataniç haybatı bilä kökkä ayındij ol že ten bilä, çaysın ki kiydiç, arak'ellärgä simarladij seniç tiri džaniçni, çolarbiz sendän, bizgä dä bayış(165v)lä, yaxşı etüçi Biy, uçmaçni ölümsüz, da saça haybat meñi meñilik, amēn.

Hokoj kalusd künündä ayt

Ki köktän yergä endij, da Ari Džanni verna- dunda arak'ellärniç üsnä yeberdiç, da çayğuların alarniç çeştiç, da ulu başçış bilä kör(166r)käyttij kendilärin, çolarbiz sendän, yarlıçovuçi Biy, azad et bizni yazıçlarimizdan bizim da yarlıya bizgä.

Vartavar künü ayt

Ki T'ap'or tayında belgili bolduç, aytovsuz yariç bilä teşkirildiç, da köktän Ata tanıçlıx berdi da ayttı: «Bu(166v)dur benim sövüklü Oylum»,— da aşagerdlär seskändilär ulu titrämäç bilä, yer üsnä tüştülär, ulu taç bilä taçladılar, çaçan kördülär, ki yariçlandij.

Biyimiz bizim, ber bizgä dä džan yariçni, çay-silarimiz ki ulukündä yiyilipbiz.

(167r) *Surp Asduadzadzin künü*

Asduadzadzin, toçuruçisi Biyimizniç bizim Jisus Krisdosnuç, gojs zadasız da anası Xutçaruçimizniç, ki бүгүнкү күннү teşkirildiç Oyluç çatına yoyargilärniç yariçına, pareços bol bizim üçün, surp gojs Mariam, xorçulu kündä, (167v) ki işitkäybiz sövünçlü avazına seniç yalçiz toçgan Oyluçdan. Amēn.

Surp Xaç künü ayt

Ey, surp nişanı Teçriniç, çaysı ki Teçriniç yöp-sündüç, da aytovsuz yariç bilä yariçlandij, sâbap bolduç ölüdän turmaçniç, evet saça (168r) Biy biyandı, ulu başçış bilä seni tadçlandı [=tadçladı], kelgän künü belgili etti seni elçi kendinä.

Da kimlär ki seniç ari Xaçıça inandılar, köktägi çanlıçka arzani boldular.

Şayavatlı Biy, şayavatlan biz yazıçlılar üsnä, çaçan ki köktägi birçilar tartılsarlar, ol vaçtta yarlı(168v)çovuçi bol alarga, çaysıları ki Xaçıça seniç yerni öpiyirlär, ki haybatlagaybiz seni meñi meñilik.

Surp Hreşdagabedlär kündä ayt

Tensiz [yiyini] friştälärniç da tiyçovsuz alçışları Biyiniç, haybatniç dostları, adam džinslärniç

princinalar, ölümdä da tirlik(169r)tä saçlavuçisiz uluslärniç da Teçridän xorçkanlärniç, çaçiriyirbiz sizgä avazi bilä çoltçaniç, da yalbarmaxı bilä pareços boluçuç Biyinä haybatniç ulukünüçün tutkanlar üçün da men yazıçlı üçün.

(169v) *Surp arak'ellärniç Beçros-Bawços künü*

Arak'elläri Biyimizniç, başlıçları da slavası ari yiyinniç, aldijiz sizgä atalgan haybatni, çeşmäçni da baylamaçni, açmaçni da yapmaçni, da olturyuçuna haybatniç olturmaçni, pareços boluçuç tiyçisiz Biyimiz Teç(170r)rigä, ki saçlagay džanimizni bizim sinamaçlıçtan da sönövsüz otan, amēn.

Surp Sdep'annos künü

Ey, ulu tanıç da çiyналган surp Sdep'annos, ki atinjdir tadç burungi tanıç da sargawak başçışından Ari Džanniç, yöpsüçgin bizim tiyçovsuz çoltçamizni, zera çiyi(170v)niça seniç yaxşı kölnüç bilä bargan da Teçri Oylun arzani bolduç körmä, pareços bol Teçrigä bizim üçün yaryu kününä. Amēn.

Alçış surp Asduadzadzingä çarşı Aytkanı surp Jovhannes Karneçiniç

Asduadzadzin, anası Krisdosnuç, yalçiz Oylu Ataniç (171r) sendän toçdu, sen kötürdüç çaryışni dünyädän, sensen ögövlükü adam oylanlärniç.

Köktägi çuvatlı[lardan sanlı] da topraçtan hasil kelgänlärdän alçışlı barıştıruçi Teçriniç adamlar bilä, eminlik etüçi dünyäda, tadçı da veneci gusank'lärniç da prespeşniç pareços yazıçlılar üçün.

(171v) Barçasından yazıçlı, tüşiyemen yüzüm üstünä alniça seniç da çolarmen sendän, neçik ol kendiçni tenlängänni sendän, pareços bol benim üçün Söz Teçrigä, çaysın toçduç ten bilä da yedir-diç yedürüçisin barçasiniç.

Xol benim üçün yalçiz toçgan Oyluçu, tur ayaçlarıç üsnä alniça [=alnina] (172r) aniç körgüzmäç bilä seniç ari töşläriçni.

Turyuzçin alnina aniç pošrednictvo da pareços oylanlıçin aniç;

Sütüç bilä emizdirmäçin Oylanniç neçik;

Xudçaçıça yöpsünmäçni;

Köksünä çudçaçlanmaçni;

Erinläriç bilä öpmäçni;

Çürgämäçni neçik yaş (172v) Oylanniç;

Barip kelmäçni Misirga, da Nazaretkä, da barça yerlärgä;

Tasa bilä iyçlamaç da urunmaç kendiç üçün çiyналган zamanında;

Simarlänmaçni surp Jovhanneskä seni, çaçan ki çaç üsnä asilip edi;

Açıxlıx [=Açıylıx] bilä tögülgän yaşlarıñni seniñ, çaysıların ki, neçik (173r) aǵın suvğa...

[Остальная часть этой страницы и следующая страница оставлены чистыми].

[Xosdovanut'ıun yazıxlardan]

(174r) Men, yazıxlı da arzanısız, xosdovanel bolıyırmen ari Errortut'ıunga, surp Asduadzadzinğä, surp Jovaneş Migirdiçğä, surp Sdep'anosga, ävälgı tanıxına Biyimizniñ, da seniñ alnına, xosdovan ata, barça yazıxlarımnı, çaysın ki köp kerät Biy Tejrini üstümä menim yüräk(174v)ländirdim toyuşumdan menim beri çax bu küngä dek, andan poşmanmen, anı da xosdovanel bolıyırmen da suçlu beriniyırmen Biy Tejrigä, meya".

Xosdovan ata, xosdovanel bolıyırmen da suçlu beriniyırmen Biy Tej".

Äväl beş seziklütän tenimniñ menim, budur:

1. Yazıxlımen közlärım bilä: igit oylanga, er kişi(175r)gä da özgäniñ tirlikinä suçlanıpmen, meya Asduđzoj.

2. Yazıxlımen çulaxlarım bilä: Tejriniñ orenk'in hem k'arozun işitmä erinipmen, meya Asduđzoj.

3. Ayızım da tilim bilä köp kerät yazıx çiliniipmen, söküp çarçapmen, erikläpmen da Biy Tejrini haybatlamıyırmen, meya".

4. Xollarım bilä köp kerät yazıxlımen: artıx alıp, (175v) eksik beripmen, meya Asduđzoj.

5. Ayaxlarım bilä köp kerät yazıx çiliniipmen: yiyövümä tügäl bolmiyırmen, evet yolsuz yollarga yürüpmen, meya Asduđzoj.

Dayın da, xosdovan ata, xosdovanel bolıyırmen da suçlu beriniyırmen Biy Tejriniñ on buyruçlarına çarşı, Budur:

1. Biy Tejrigä bar köñülümdän da (176r) añar haybatnı anıñ yaçşılıçları üçün bermädım, meya Asduđzoj.

2. Atın Biy, Biy Tejriniñ keräksiz da yalğan yerdä ayzıma alır edım, meya".

3. Ulu künnü, neçik diruni [=dęruni] künlärni, hörmätlämädim da anı türlü-türlü yazıxlar bilä murdarladım, meya Asduđzoj.

4. Atamnı da anamnı hörmätlämädim da alarğa oçul(176v)luç povinnostumnu oddavat etmädim, meya Asduđzoj.

5. Öldürüpmen köp kerät fikirim bilä da saşışım bilä, meya".

6. Aruvsuzluç, itlik, bořnıgıç etipmen, meya".

7. Oçurlapmen özgäsiniñ yaçşı slavasın, meya Asduđzoj.

8. Yalğan tanıxlıç beripmen, bilip, ki yalğandır, meya".

10. Suçlandım yaçşısına hem malına sıñarımniñ (177r) menim, meya Asduđzoj.

Dayın da, xosdovan ata, xosdovanel bolıyırmen da suçlu beriniyırmen Biy Tejrigä yedi ölüm-lü yazıxlardan. Budur ävälgisi:

1. Öktämlik bilä köp kerät yazıx çiliniipmen, kendi kendimni ulu tutupmen, meya Asduđzoj.

2. Damählik bilä köp kerät yazıx çiliniipmen, akah yemäxtän, içmäxtän çajt (177v) etipmen, meya Asduđzoj.

3. Aruvsuzluç bilä köp kerät yazıx çiliniipmen, itlik bořnıgıç popelnit etipmen, meya Asduđzoj.

4. Paçillik bilä köp kerät yazıx çiliniipmen, özgäniñ malına hem yaçşısına paçilläniipmen, meya".

5. Yüräklänmäh bilä köp kerät yazıx çiliniipmen [...] oruçta artıçsı yemäh hem içmäh bilä, meya Asduđzoj.

[Здесь нет одной страницы].

(178r) Xaysın aytıyım ya çaysın biliniyım, zera ne uçı bar da ne çiriyi.

Vay maña! Vay maña! Vay men köpyazıçlıga, ki ne dżuwap bersärmen Tejriniñ çorçulu yarıusunda!

Xaysı ki yolduzlardan köknüñ köptürlär yazıçları menim da çumundan tejiñniñ sansızdır, çoryaşından (178v) ayırdır, taylardan biyiktir.

Halı özgä çaräm yoç da umsam kimesädä, tek Biy Tejrimdä menim.

Inanırmın Biy Tejrimä menim, ki ol boşatır menim yaman da ayır yazıçlarımnı, neçik boşattı bořnıç çatunga Mariam Maktayenaçığä, maksaworga, Bedros arak'elgä, çaraçığä çaç üsnä.

Ari ata, (179r) halı k'ahanalıç garkı bilä boşatkaysen barça yazıçlarımnı menim, çaysın ki xosdovanel bolıyırmen, neçik alarnı, çaysıların ki esimdä düğüdürlär, hem alarnı da, çaysıların ki xosdovanel bilmäm bolma [=bolmam bilmä], çaysın ki anı Biy Tejri dayın igi üstümä menim bilir.

Ari ata, seni kendi(179v)mä tutupmen säbäbçi da pareços yalız toçgan Oyluna Biy Tejriniñ, çaysı ki buyurdu, ki çaysı ki çeşşäniz yerdä, çeşöv-lü bolsun köktä.

Men dä çolarmın, ki meni dä çeşkäysen barça yazıçlarımdan menim.

Bundan soñra aytkaysen ulu skruça hem yaşlarnıñ tökmäh bilä.

(180r) *Hawadov tatarça*

[1.] Inam bilä xosdovanel bolup, da yerni öpärmen sana, Ata Oçul Ari Dżan, etilmägän da ölüm-süz tarbiyat, yaratuçısı friştälärniñ, da adamlar-

niñ, da barça bolganlarniñ, da yarlıya seniñ yaratkanlarına da maña köp [yazıxlığa].

[2.] Inam bilä hoşdovanel bolup, da yerni öpärmen (180v) saña, ayırılmagan Yarıx Ata Oğul Ari Džanga da bir Teñrilik, yaratuçi yarıxni da tas etüci çaranyuluñnu, tas et menim džanımdan çaranyulu yazıxni da biliksizlikni da yarıxlat esimni menim bu sahat alyış etmägä saña biyänçinjä körä, da yöpsüniyim sendän çoltxamnı menim, da yarlı”.

(181r) [3.] Ata köktägi, könü Teñri, ki yeberdiñ sövüklü Oğluñnu çoltxasına bulargan adamlarniñ, meya seniñ alniña yerdän kökkä diñrä, yöpsün meni, neçik keräksiz oğulnu, da kiydir maña burungi yarıxni [=yarıxli] tonnu, çaysi ki yalanaçlandım, yarıx bilä, da yar”.

[4.] Oylu Teñriniñ, könü Teñri, ki aşaçlandıñ (181v) Ataniñ çoynundan da aldiñ ten ari gojs Mariamdan, çutçarıлмаçimız üçün bizim çaçlandıñ, da kömüldüñ, da turduñ ölüdän, da ayıñdiñ haybat bilä kökkä, meya seniñ alniña yerdän kökkä diñrä, añ meni, neçik çaraxçiniñ, çaçan kelsäñ çanlıxıñ bilä seniñ, da”.

[5.] Džanı Teñriniñ, könü (182r) Teñri, ki endiñ Jortananda da vernadunda da yarıxlattıñ meni yuvmaçı bilä surp awazanniñ, meya yerdän kökkä diñrä seniñ alniña, ariñ meni ekinçi Teñrilik ot bilä, neçik surp araxçellärni ari vernadunda, da yar”.

[6.] Zadasız Tarbiyat, meya saña açılıñ bilä, menim džanıñ da tenim bilä, (182v) aña ilgäriği yazıçlarımnı menim ari atıñ üçün seniñ, da yarlı”.

[7.] Baçuçi barçasın, meya saña sağışım bilä, sözüm bilä da çilinganıñ bilä, buzgın çolbitikin yazıçlarımnıñ menim da yazgın atımnı menim meñilik düftärdä, da yarlı”.

[8.] Tergövüçi yapuçlarıñni, meya saña erkli u erk(183r)siz, bilgänimä da [=bilgänim da bilmägänim] bilä, boşatlıç ber yazıçlı çuluna, çaysi ki surp awazandan toçganımdan çax bu küngä diñrä yazıçlımen Teñrilikniñ alniña sezikliklärim bilä menim da barça boynlarıñ bilä tenimniñ, da yarlı”.

[9.] Barçanı ayovuçi Biy, çoygın közät közlärimä menim ari çorçu(183v)ñnu seniñ, ki artıçsi baçkaymen [=baçmagaymen], da çulaçım bilä işitmägäymen, da ayzım bilä yalyan sözlämägäymen, da yüräkim bilä yaman sağış etmägäymen, da çollarım bilä yaman çilingmagaymen, da ayaxlarıñ bilä yaman yollarga barmagaymen, yoçsa tüzät barça da boyruçuña körä seniñ bolgaylar, (184r) da yarlıya”.

10. Otlı tiri K’risdos, otlı sövüküñnü seniñ, çaysi ki saldiñ dünyâda, palalayt [=palaylat] boyu-

ma menim, ki küydürgäy aruvsuzluçun džanımnıñ menim, da ariñkay yazıçın tenimniñ menim, da yandırgay yarıx bilmäçiniñ bilä yüräkimä menim, da”.

11. Açılı Ataniñ Jisus, ber maña açıl yaçşini (184v) sağışlama, da sözlämä, da etmägä alniña seniñ här sahat da yaman sağıştan da çilingmaçtan çutçar meni, da”.

12. Klävüçi yaçşılıçniñ Biy, yaçşı etüci, çoymağın meni erkimä körä menim barmaga, yoçsa yol körgüz maña här vaçt seniñ erkiñä körä, da”.

13. Köktägi çan, ber maña uçmaçiniñ seniñ, çaysi ki çirir [=çirer] ettiñ sövük(185r)lülärinä seniñ, da küçäyt yüräkiñni menim, ki körälmägäy yazıçni da sövgäy seniñ töräñni, da”.

14. Ayovuçi yaratkanıñ, saçla džanımnı da tenimni menim seniñ ari Xaçıñ bilä aldovuçi yazıçtan, sinamaçından eski duşmanıñ, da yaman kişilärniñ aldamaçından, da barça tinsizliçtan džanıñ u tenim bilä, da yar”.

15. Közätüci barçadan (185v) K’risdos, oñuñ seniñ kölgä bolgay üstümä menim kündüz da keçä, övdä olturganda, yolda yürügändä, yuçlaganda da turganda, ki heç seskänmägäymen, da”.

16. Teñrim menim, çaysi ki açarsen çoluñnu seniñ da toldurursen barça yaratkanlarniñ yarlıyamaçıñ bilä seniñ, saña simarlarım džanımnı menim, sen çay(186r)çur da hadirlä džan u ten keräkimni, bükündän çax meñilikkä diñrä, da yar”.

17. Xaytaruçi bularganlarıñni, çaytar meni yaman övränçiklärimdän menim yaçşı çilingmaçka da berkirt džanıma menim çorçulu ölär küñümnü, da çorçusun tamuçnuñ, da sövükün uçmaçiniñ, ki çaytkaymen yazıçtan da çı(186v)lingaymen toçru-luçnu, da yarlı”.

18. Çovraçı ölümsüzlüknüñ, açtırgın yüräkimdän menim poşmanlıç yaşın, neçik boñniñniñ, ki yuvgay yazıçniñ boyumnuñ menim dünyâdan [keçkanımdän] ilgäri, da yarlıya”.

19. Bağışlovuçi yarlıyamaçniñ, bağışla maña könü inam bilä da yaçşı ämäl bilä ülüşlü bolup ari teniñdän da (187r) ari çaniñdan, kelmägä seniñ alniña, da yarlı”.

20. Yaçşı etüci Biy, yaçşı friştägä simarlagay-sen tatlılıçı bilä simarlamaga džanımnı menim da uruşsuz keçirmägä eski duşmanıñniñ yamanından, çaysi ki kök tibiñädirlär, da yar”.

21. Yarıx könü K’risdos, arzani et džanımnı menim sövünçlük bilä körmägä yarıçın haybatıñniñ se(187v)niñ ündälgän kündä, tınmaga yaçşı umsa bilä çax seniñ haybatlı ekinçi kelgäniñä diñrä da yarlıya”.

22. Yaryuči könü, çaçan kelsän haybatin [=haybatı] bilä Atanın yaryu etmäğä tirilärgä da ölülärgä, kirmägin yaryuga çuluş bilä seniñ, yoğsa çutçar meni meñilik ottan, da işittir maña sanlı ündövün artarlarnıñ köktägi çanlıçına seniñ, da yar”.

23. Barına yarlıyovuçi Biy, yarlıya barça inanganlarga saña, menimkilärinä da yatlarga, tanıganlarga da tanımaganlarga, tirilärgä da ölülärgä, boşat duşmanlarıma benim da benim köräl-mägänlärgä da çaytar alarnı yamanlıçlarından, çaysı ki bardır yüräklärindä benim üçün, (188v) da yarlıyagay alarga, da”.

24. Haybatlı Biy, yöpsün çoltçasın çuluşnuñ seniñ da tügällä yaçşılıçka yalbarmaçımnı benim pareçosluşu bilä surp Asduaçzadzınnıñ, da surp Jovhannes garabedniñ, da surp Sdep’annos, burungi tanıçıñniñ, da bizim atamizniñ surp Lusa-woriçniñ, da surp arak’ellärniñ, da markarelärnıñ, da surp hayrabelärniñ, da (189r) surp mardiros-larnıñ, da surp gusank’larnıñ, da barça friştälärniñ, Mikajelniñ da Kaprielniñ, seřovpelärnıñ da k’erovpelärnıñ, da barça arilärniñ seniñ, köktägi-lärniñ da yerdägilärniñ, da saña haybat da yerni öpmäç, ayırılmagan surp Errortut’iunga, Ata Oğul Ari Džanga hali da hər kez meñi...

(189v) [Эта страница оставлена чистой].

(190r) **Xoltça Biy Teñridän**

Ari tum zamanı ayt.

Biyiktägi k’ahana da toyrı könü vartabed Biyimiz Jisus K’risdos, çaysı ki biz yazıçlılar üçün könü çurban bolduñ Ata Teñrigä ari çoran surp çaç üstünä, aruv çurban bulıanmaga, çaysı ki bizgä ari teniñ, ari çanıñni tumga çaldirdiñ, çaysı ki sen, barini (190v) tutuçi Teñri, tınıyirsen da toçtattıñ bu ari çurbanni, anıñ üçün ki biz dä işadag añaçlıç etkäybiz boşatlıçı üçün bizim yazıçlarımizniñ.

Anıñ üçün halikä çolıyırmen, barini tutuçi Biy, seniñ şayavatlı yarlıyamaçıñni.

Buyur bermä yüräkimä benim yaçşı sayış, ki bolgaymen ol türlü (191r) çuluş etmä, neçik saña biyänclidir, işadagına ari çiyiniñniñ seniñ, ki saña, Xutçaruçıma benim, birilgäymen [=berilgäymen] barça sayışım bilä da çilinganı bilä da bolgaymen arzani barça arilär bilä haybatlama ari teniñ da ari çanıñni çorçu bilä da titrämäç bilä, aruv yüräktän da färäh džandan.

Buyur, benim şayavat(191v)li Biyim, bermä yüräkimä benim tatlılıçlıçın [=tatlılıçın] başçışiñniñ, seziklikiñni, çaysı ki etiyirlär çövrämä benim ari friştäläriñ da közätüçimdirlär kündüz u keçä.

Yänä dä, Biyim, kendi çoltçama da borçlu-men, ki bar k’ristânlar üçün barabar çolman [=çolarmen], artıçsı yuvuçtagilärim da çardaşlarım üçün.

Biy Teñrim, Yaratu(192r)çim da Xutçaruçım benim, çolarmen bütün k’ristanlık üçün da k’ristan yıçövläri üçün, ki meñiliktä saçlangay.

Buyur bermä, Biyim, k’ahanalarga da yıçöv çullarına barçasına seniñ Ari Džanıñni, ki sövük bilä birliktä seniñ ari Teñrilikinä çuluş etkäylär.

Buyur bermä, Biyim, padşahlarga da yanı-(192v)na bolgan biylärgä sazğarlık da birlik yaçşini sayışlama.

Buyur bermä, Biyim, boşatlıç ol kimsälärgä, çaysıları ki abaşçarank’ bilä ludz tartıyirlar.

Buyur bermä, Biyim, igitlärgä da çizlarga aruvluş, hedžeplik da çorçu, ki seniñ ari çorçuñ tibi-nä keçingäylär.

Buyur bermä, Biyim, (193r) bisaglı kimsälärgä da [öksüzlärgä] ariliki [=arilik], ki bolgaylar hörmätlämä ari bisagların, ki tutup baylanırlar ari Teñrilikiñniñ alına.

Buyur bermä, Biyim, tul kimsälärgä da öksüzlärgä yardımçi da boluşuçi da yarlı-çaräsizlärgä baçuçılıç.

Buyur bermä, Biyim, uxtaworlarga (193v) da bezirgânlarğa çutlu sitaralı yol, ki çayda da bol-salar, yaçşı saylıçta çaytkaylar kendi övlärinä.

Buyur boşatlıç bermä, Biyim, bar k’ristân-larga bilgän u bilmägän yazıçlarına da maña, köp-yazıçlı çuluşa.

Xolarmen sendän, köktägi Biyim, ki yöpsün-gäymen [=yöpsüngäysen] mendän bu haligi çoltçamni benim, (194r) çolup kensimä boluşluçka pareçosluşun alyışlı ari gojs Mariamni, da surp Jovhannes Migirdiçniñ, da surp Sdep’annosnu, burungi tanıçıñni, surp arak’ellärni da surp marka-relärnı, surp hayrabelärni, surp mardiros-larnı da surp džknaworlarnı, ari toyrı gusanglarnı da barça arilärni, çaysı ki işanıçim bar, ki bu arilärniñ (194v) pareçosluşu aşıra bu çoltçam tügällängäy yaçşılıçta.

Biy Teñri barini tutuçi, Jisus K’risdos, yarlıya da unutma kendi yaratkan çullarıñni, ki haybat-lagaybiz Ata Oğul Ari Džanni bir Teñrini meñi me-ñilik, amən.

Alış tumga çarşı

(195r) Toyrı yarıç da könü meñilik yolnuñ, tirlikniñ, K’risdos, sensen eşiکی yarıçniñ da berüçi meñilik yarlıyamaçni, sensen çuvatlı kütüçi da çaytaruçi bularganni, sen boşatuçi, yarıçni aritü-çi, arit meni yazıçlarımından, da çaytar men bular-

gannî, da yağşi yolga küvür meni, keçövlü xulun da (195v) köpyaziçli.

Xolarmen sendän, bol şayavatli, yarliya maņa da aņmagin ilgäri yaziç etkänimni.

Boşat maņa, arit meni arituçi xuvatij bilä.

Da xutxar meni hesepsiz yaziçlarimdan, ki işkilli bolgaymen.

Da čeş meni, Biy, yaziç bilä baylagannî.

Da kerî et meni meņilik xiyindan.

Da boşat maņa suçumnu benim, neçik boşat-tij (196r) antamaludzga.

Da toyrı et meni, neçik maksawornu.

Da keltirmä meni tözümsüz xiyinga.

Da küvür meni, arzanisizni, färâhlikkä seniņ, ki tiyyisiz maχtagaymen seni hâr sahat.

Da saņa haybat meņi meņilik.

Xoltxa tumba xarşi

Baχ, Biy, tatlılixi bilä men leyilangan üsnä yaziç bilä, Biyim, Teņrim benim.

(196v) Yüräklänmä sansiz yaziçlarimiz üçün da közdän salma yaratilganini.

Yetkizmä üstümä benim yaman çasumnu, barini tutuçi Biy, da közdän salma men tas bolgannî.

Biyim, uzunesli da yamanni aņmagan, aņ, Biyim, meni, yüklägan yaziç bilä, da çürgä yarliya-maχij bilä boyumnuņ yaralarin, çaysi ki yaziçniņ bu(197r)taχi boyumnu çürgädi da çirik yaziç tapti boyumnu.

Yeriş boluşluχka men yixilganga da tut yaziç bilä batkan boyumnu, çaysi ki titriyirmen tamuχnuņ açisindan, boş et meni, Biy, çaysi ki seskänirmen, sönövsüz ottan saχla meni, yiylagannî, Bi-

yim, yaziç bilä pintilängän boyumnu sürt, Biyim, da ilgäriği ari(197v)lär bilä ülüşlü et meni, Teņrim, da tövülgän yaziç bilä boyumnu arzani et kör-mäğä ari yetiziņni seniņ da köktägi çanlıχijna, hali da hâr kez meņi meņilik, ameņ.

[Между листами 197 и 198 нет нескольких листов].

[Xoltxa surp Asduadzadzindän]

(198r) [Xuvatli tökkän yaşij üçün, neçik] aχin suvga kibik aχtiriy edij ol zaman, çaçan körüy edij ayir xiyin tibinä çaç üsnä Oyluņnu da bizim üçün, ki törä alnina turup edi, seniņ açiçli yiyilamaχ üçün, ki yaman itlär zadasiz çozunu xiyiniy edilär;

Da xuvatli susamaχij üçün leyi içkani sirkä bilä, körgäniņ üçün Oyluņnuņ yüzündän dżegatin-dan aχkan bürtük-(198v)bürtük terlär tüşkani üçün, çan bilä boyalğan da kerezmana çoyulğan ari teni üçün;

Xolarmen sendän, yariçli ana, çol benim üçün boşatliç, çoy yalbarmaχ Oyluņnuņ alnina barça türlü xiyini üçün, çaysi ki men yaziçli üçün üsnä kötürdü adam sövüçi Oyluņ, aņdir Oyluņa, surp gojs, şahat, bu çadar xiyini, yarliyağay, da (199r) tözümlükü bolgay benim hesepsiz yaziçla-rima, da buzgay çolyazovumnu yaziçli bilä yazil-gan, da kendiniņ ari şayavati bilä turçuzgay men yixilgannî ölümsüz tirlikkä, ki barça ariläri bilä maχtagaymen Ata Oçul Ari Dżanni hali da hâr kez meņi meņilik, ameņ.

[Страницы 199v и 200r чистые].

(200v) [Финансовые заметки, неразборчиво].

(201v) [Две строки по-армянски].

Французская национальная библиотека, Париж, Арм. 170.

Церковный календарь на 1654-1671 гг.

Дата: 1653 г. *Место:* не указано. *Бумага.* 18 л., 15x19,5 см.

Описание: [Macler 1908: 93-94].

Публикация: использован лексический материал [Deny 1957].

Пример календаря

(4r) T⁴v. 1106 [1657]. 24 [На полях:] *m*

Dznunttan surp Sarkiskä ança oruçi bilä 3 hafta.

Surp Sarkistän ulu Pargentak'ka ança 2 hafta.

Ulu Pargentak'tan Bayramga ança 7 hafta.

Bayramdan surp Aksentkä ança oruçi bilä 8 hafta.

Surp Aksenttän Lusaŵoriçkä oruçi bilä 3 hafta.

Lusaŵoriçtän Vartawarga oruçi bilä 3 hafta.

Vartawardan Asduadzadzingä oruçi bilä 6 hafta.

(4v) Asduadzadzindän surp Xaçka ança oruçi bilä 4 hafta.

Surp Xaçtan Varaka Xaçka ança 2 hafta.

Varaka Xaçtan Kiwd Xaçka ança 4 hafta.

Kiwd Xaçtan Hreşdagabedgä ança 2 hafta.

Hreşdagabeddän Jisnağaçka oruçi bilä 2 hafta.

Jisnağaçtan surp Nigolga ança 2 hafta.

Surp Nigoldan surp Jagopka ança 1 hafta.

Surp Jagoptan Dznuntka ança oruçi bilä 3 hafta.

Национальная библиотека, Париж, Арм. 176.

Судебник и Процессуальный кодекс

Дата: 1568 г. (л. 113r). *Место:* Каменец-Подольский. *Бумага.* 113 л., 14x21 см.

Содержание: лл. 1-112: копия кыпчакской версии 1523 года Армянского судебного кодекса, утвержденного Сигизмундом I в Петровке в 1519 году, включительно с Процессуальным кодексом.

Среди надписей на титульном листе имеются подписи обладателей.

Настоящий список, датированный 15 февраля 1017/1568 г. (л. 113r), аналогичен венской рукописи № 468 и является копией с утерянного списка. Рукопись содержит перевод на кыпчакский язык основного текста (лл. 1r-105r) и изначально внесенных в перевод дополнительных статей 1-5 (лл. 41r-51^{bis}r) и дополнительные кыпчакские статьи 6-31, 33-47 (лл. 51^{bis}v-112r). На стр. 112v говорится, что Судебник “переведен на татарский язык с армянского”, тогда как в других списках утверждается, что перевод “на наш язык” сделан с польского, на польский – с латинского, а на латынь – с армянского. Очевидно, с армянского переведено введение, которого нет в польском тексте. Судя по имени одного из пользователей (Ивашко, сын старосты Сергея, который был каменецким войтом), этот анонимный список использовался в Каменце-Подольском.

Описание: [Macler 1908: 97-98; Deny 1957: 14-15].

Публикация: лексический материал [Deny 1957]; транскрипция [Гаркавец, Сапаргалиев 2002].

Примечание. Ср. другие списки: *Вроц. 1916* (с переводом на русский), *Вен. 468*.

Полный текст парижской рукописи Арм. 176

(0r) [Беспорядочные записи]

Men, Ivaško, Serhiy eṛeçroḡan oḡlu.

Pane ata, ḡolarmen biylikiniḡdän, nemä alḡay, nemä körklü atalgaysiz... Pane Holub, ḡolarmen... Pane Holubnuḡ, dḡanabar Hanusnuḡ ata.

(0v) 1115 [=1666] tvagan oḡsdsi 9 ihiwluḡe.

Men stecko Holub oḡlu

“Я, Стецко, сын Голуба”.

Текст Судебника

(0r) [Беспорядочные записи]

Men, Ivaško, Serhiy eṛeçroḡan oḡlu.

Pane ata, ḡolarmen biylikiniḡdän, nemä alḡay, nemä körklü atalgaysiz... Pane Holub, ḡolarmen... Pane Holubnuḡ, dḡanabar Hanusnuḡ ata.

(0v) 1115 [=1666] tvagan oḡsdsi 9 ihiwluḡe.

(1r) Ävälgı položen'ası Törä bitikiniḡ

1. Burungisi, ki pambaseḡ etärlär bizni ki töräläri yoḡtur.

2. Ekinçi, ki ne üçün emdi yazdıḡ, ya kimniḡ priçinasından.

3. Üçünçi, nišanı küçünüḡ barça törälärniḡ.

4. Dörtünçi, ki kimlär töräçilär bolmaḡ keräk.

5. Beşinçi, ki ne nemädır törä, ya kimḡä törä bolmaḡ keräk, ya töräni kimḡä simarlamaḡ keräk.

6. Altınçi, ki ne türlü tiyär bolmaga töräçilärḡä ya zaḡoccalarga.

7. Yedinçi, tanıḡlar üçün, ki nedir alarnıḡ inamları.

8. Sekizinçi, ant üçün, ki ne türlü bolmaḡ keräk, ya kimḡä berilir ant.

9. Toyuzunçi, ki tiymästir k'risdänlarga dinsizlär alnına barmaga töräḡä.

(1v) 10. Onunçi, ki ḡaysi bitiklärden yıydıḡ ya ḡaysi millätlärden aldıḡ törälärni.

(2r) [Burungisi, ki pambaseḡ etärlär bizni, ki töräläri yoḡtur]

Haybatlı ari vartabedniḡ Mik'ajelniḡ yasaganı bu Törä bitikini ḡoltḡasından Sdep'anos gaḡoḡyigosniḡ barça ermenilikniḡ.

Ävälgı toḡtalmaḡı da başlanmaḡı barça törä bitikläriniḡ.

Bašta yazar anıḡkibiklärḡä dḡuap, ki bizni pambaseḡ etärlär, ki yoḡtur bizdä törä.

Ari Dḡanniḡ şnork'undan hadirländiḡ yazmaḡa törälär bitiklärini.

Äväl dḡuap beräliḡ alarga, ki pambaseḡ etärlär K'risdosnuḡ töräsini, ki törä yoḡtur ermeni k'risdänlarda. Zera köplär bardır, ki maḡtarlar özḡä dayfaniḡ törälärini, ki könü töräläri bar. Kimlär ki bu işni sözlärlär, kendiläri könü töräden tayiptırlar da özḡälärni dä klärlär taydırmaga, yeḡil esli adämilärni.

Burungi dḡuap alarga munu beribiz, ki Teḡri äväldän adäminiḡ tarbiyatına toḡtattı tanımaga (2v) könülükni [Ha polya: dinsiz töräsi]. Anıḡ üçün ki dinsizlärniḡ doktorları toḡtatıp törä ḡoy-

dular, ki kim ki bolvanlarga yaman aytsa, ölümlü bolgay, da kim ki atasına çol uzatıp urgay, çolunu keskäylär [*Ha полях: k'ristân töräsi*]. Xaytíp Movşes kendi töräsini arttırdı bu işniñ töräsini, alıp ävälgü törädän: kim ki atasına u anasına yaman aytsa, ölümlü bolgay. Xaytíp surp Awedaranı Biyimiz K'risdosniñ barça törälärniñ tügällikidir, anıñ üçün buyurur: «İşitiñiz, ki aytıldı Eski Törädä bu türlü, yoçesä men sizgä Yänidä buyurumen bu türlü da berkitirmen Eskini Yänj bilä, berip sizniñ yaçşı erkinizgä, aytıp: sövgäysiz sizniñ siñariniñni, neçik sizniñ boyuñuznu». Ekinçi, hälbättä, yaçşı erkinä berir adäminin barça yaçşılığın çilimnäge, çaysın ki toxtatır, ki bizim erkimizdädir, ki barça ad(3r)amilär bilä könülük bilä barmaga. Ol säbäp bilä ne Awedaranni yazıp çoymadılar äväldän, yoçesä söz bilä ayttilar.

Ekinçi. K'risdos keldi, da övrätti tügäl törä tügäl adämilärgä, da klämädi toxtamagan adämilärgä bitik bilä törä bermägä. Anıñ üçün ögüt berir surp Awedaranda, ki barişkay kendiniñ zaçotcası bilä, törägä kelmiyin. Dayı da K'risdos yaryuçunin manisi bilä alani etti surp Awedarandan, ki barça, kimesä kimgä borçlu esä, tölöv etkäy yaçşı köñüldän, yaçşı es etip, zera adäminin esi kendiniñ yaryuçusudur. Muñar oğşaş barça yaryu işläriñni eslämäç keräk. Bu türlü K'risdos buyurur Awedaran da şafarnin manisin, egär anıñ egirlikini taptı esä äväldän, soñra maçtadı anıñ usunu, ki yarlıyap etti ol egirlikni kendiniñ eyäsinä, çaysı bilä (3v) ki kirmädi töräniñ alnına sağış bermägä. Körgüzür, ki tiyişlidir yaryu bolmaga, yoçesä maçtamaç bilä övrätir, ki çarä bar esä, suçlanmasın yaryuga barmaga. Muñar oğşaş hražarel etär surp Awedaran da törä etmägä añar, ki çoltça etti K'risdostan, ki ayt çardaşıma, ki üläşkay benim bilä atamnin oçiznamni. Ošta eki türlü bardır sizdä säbäp: adämilik tarbiyatından da törädän, mani, ne üçün suçlanç bolursiz özgälärniñ töräsini? Mundan övränip, aytır arak'eal Boğos, ki heç sizdä könü törä yoçtur, ne üçün siz kendiñizgä çisça u egirlik etmägä çoymassiz, yoçesä siz çisça u egirlik etärsiz tügül özgälärgä, yoçsa çardaşlarga da.

Üçünçi. Klämädi Teñri bermägä yazgan törä, ki bolmagay prezmuşen'adan könülüktä bolgaysiz [=bolgaybiz], yoçesä sövük bilä, yarlıyamaç bilä (saçlagaysiz>) saçlagaybiz könülüknü (4r) u yazmagan töräni hər zamanda.

Dörtünçi, ki etkinçä Teñri yöpsündü töräni, u proroklarıñni, u Awedaranni, neçik ki yaçşı urluç bolgay džanimizga, da bu türlü könülük bilä etmägä yaryularni.

Beşinçi, ki törä, da proroklar, da Awedaran teşkirilmästir, yoçesä törä prezmuşen'adan teşkirilir uluslarda u millätlär arasına. Anıñ üçün boş etär Teñri, ki uslular tergäp baçkaylar, ne türlü iş esä, añar körä etkäylär yaryunu.

Altınçi, ki törädä prezmuşen'adan antka tüşär, da Biyimiz K'risdos tiyar ant içmäçni, klär, ki biz könü k'risdänliktä tirilgäybiz, ki könü könü bolgay da egri egri bolgay.

Ekinçi, ki ne üçün emdi yazdıç ya kimniñ priçinasından

Dayı da ne üçün emdi klädiç yazmaga törälärni, ya ne säbäptän tepräñdi esimiz bu işkä.

Egär ki yazdıç esä ävälgidä, ki keräkimiz dü(4v)gül edi yazgan törä berilmägä Teñridän, yoçesä köp kez işittiç panbas özgä millättän, ki yoçtur k'risdänlarda törä. Kim ki munu aytır, bilmästir ari bitikläriñni küçünü. Muninçi yaman sağıştan 2 türlü yamanlıç toyar: 1, ya sağışlar edi, ki töräni çoygan essiz edi; 2, ya klämäs edi, ki könülük bolgay edi adämilär arasına dünyäda.

2-inçi, ki ol biliklikni, ki tarbiyatımızdan bar edi, yamanlıç söndürdü, da tügäl yaratılğan adämini yarımdıç etti, da sövüknü u şayavatni köräl-mäsizliçni [=köräl-mäsizliç] çapanel etti.

3-ünçi, bu vaçtlarda erinçäkliktän üvränmägä klämäslär Eski da Yänj Törälärni ne markarelärdän, ne Awedarandan, ki bolgaylar edi ari bitikläriñni küçündän bilmägä könü töräni. Anıñ üçün klädiç bu Törä bitiki bilä oyatmaga alarni, neçik kimesäni yuçudan.

4-ünçi, bu vaçtlarda biliklik ki eksildi, (5r) ki biliklik bolsa edi, bolur ediç sinap da tañlap zämä-näsinä körä; anıñ üçün yiydiç barça millättän da uluslardan, da yazıp da berkittiç oğşaş Eski da Yänj Törälärgä, ne türlü markarelä çoydı da Awedaran buyurdu.

5-inçi, ki bu zamanda Ari Džan zyavit etmäs, neçik Soçomon da Taniel vaçtına, ya neçik Gorint'os kermäninä, ya özgä uluslarda, ki könü törä etärlär edi. Zera Ari Džan edi körgüzüçi alarnin yüräkinä, anıñ üçün suçlanç tügüllär edi yazgan törälärgä. Neçik surp arak'ellär klämädilär yazıp bermägä surp Awedaranni äväldän, yoçesä sözlari bilä inandırıp çaytardılar, da andan soñra suçlandılar yazmaga, alay oç töräni dä yazıp çaldırmadılar, zera alarnin dayın özgä ulu sağışları bar edi çaytarmaçlıç üçün, yoçsa pokoy berdilər Eski Törä bilä, da kermänläriñni običayı bilä, da ari bitikläriñni küçü bilä törälärin (5v) etmägä. Yoçesä bu zamanda barçadan keri tüştüç. Bu säbäptän prezmuşen'a yazıp çoyduç törälärni.

6-inçi, ki yaryunun işi ant bilä tügällänir, evet ki Teñridän buyurulmadı ant içmägä. Yoşesä yamanlıx artıptır bu zamanda, a k'ristânlar tügül ki yalyız yaryu alnına ant içärlär, yoşsa här yerdä här kez heç nemädän, da anıñ bilä Xutxaruçimizniñ boyruğun heç etärlär, da biz klädiç, ki Teñriniñ buyruğun heç etkänlärgä törä da ganunk' berkitip çoyduç yaryuda.

7-inçi, ki bolmamaçı üçün töräniñ barmagaylar özgä millätniñ töräsinä, neçik buyurur edilär markarelər, ki yoç mi dir Teñri Israjel arasına, ki bolvanlarga barırlar, çaysin ki arak'ellär dä anı tabalap aytırlar, ki tiymästir k'risdânlarğa özgä millätniñ alnına yaryuga barmaga.

8-inçi, körärbiz emdigı vaçtta, ki bardır açaşlar, (6r) vartabedlär, k'ahanalar, biylär, baş ketçoyalar, ki yüz körüp, da orunç alıp, da biliksizliktän könü yaryunu egri etärlär. Anıñ üçün köptän az yazıp çoyduç Törä bitikindä, ki bolgay ögüt da toyruluç anıñkibiklärgä.

9-unçi, ki yaratılğan tarbiyatimiz dayma unutuçidir yaşlılıxni köp türlü dżan u ten yazıçından. Hälbät, kläsäç yaryunu toyrı etmägä, vaçtında unutup yañlırbiz, andan soñra, poşman bolup, saçıška tüşärbiz: alay midir, yoşsa alay tügül? Anıñ üçün ki bu türlü çiyinli saçış bolmaga, anıñ üçün yazıp çoyduç Törä bitikini, här vaçt, çolumuzga alıp, esläğäybiz törämizni da körgüçgäybiz özgä millätkä, ki dayma törälärimizni ari bitiklärdän etärbiz, ki sözläri bolmagay bizni tabalamaga.

10-unçi, çaçan ki adam yaratıldı ürdü da berdi anar Biy Teñri Ari Dżanniñ şnok'un. Ol şnok', neçä bardı il(6v)gäri, adämilär üstünä arttı, da, çaçan ki çaytıp yazıçka tüştülär, ayttı Teñri: «Xalmagay benim dżanim adämilärdä, zera dżan yergäsindän tengä çayttılar». Xaçan ki K'risdos keldi dünyägä, ol Ari Dżanni yanä berdi adämilärgä da dżan yaryusun, çaysi ki surp Awedarandır da ganunk', zera bilir edi Biyimiz K'risdos, ki dünyä adämiläri prezmuşen'a dünyä yaryusun yararlar edi. Tiyäsidir emdidän soñra bitik bilä yöpsünmägä törälärni, tañlap barçanı ari bitiklärdän.

11-inçi, ki bilgäylär yaryuçılar Törä bitikindän toyrı yaryu etmägä, bilip, ki kendiläri dä turmaçtırlar köktägi yaratuçiniñ alnına yaryuga.

12-inçi, kimlär ki töräniñ [Ha полах: yaryul] alnına kelirlär, çorçu keçirgäylär, anıñ üçün ki çaçan adämilär alnına bolmaslar egrini könü etmägä, hälbät, köp türlü söz bilä dżáht etärlär yaryuçiniñ aldamağa, ne türlü bolsar köktägi yaryuçi(7r)-niñ alnına turmaga, ki barça yapuçlarnı körär, ki

anıñ alnına kimesä aldamaç bilä bolmas könü bolmaga, yoşesä könülük bilä tergöv bolsar?

Ošta bu 12 türlü baş işlär biri birinä baylap, säbäp çoyarbiz Törä bitikinä oçsaş surp arak'ellärgä, çaysi ki Biy Teñridän yaryuçılar berildilər dünyägä, da çaytıp Ari Dżan bilä toyrudular hajrabelärläni [da vartabedlärni], ari yiçövnüñ yaryuçılarin.

Zera bu 12 tügäl san haybatlandı barça dünyägä, zera bu 2 6-dan toydular, da bu 6 san dünyäniñ yaratılğaniniñ künläridir, da ölcövüdir adäminiñ 6 tepränişiniñ, da sanıdır adämilikniñ tarbiyatiniñ. Dayı da bardır köp türlü haybatlıçı bu işlärniñ ari bitiklärdä. Dayı da oçsaştır 12 nahabedlärniñ pokolen'asına Israjel oylanlariniñ, çaysilarına ki berildi Teñridän yazılğan törä Movşes çoluna. Anıñ üçün bu 12 türlü baş işlär bilä tügällärbiz törä bit(7v)ikini.

Dayı da ne säbäp boldu bizgä ki başladıç bu törälärni yazmaga?

Köp vaçttan beri ulu saçıšta edim bu Törä bitiki üçün, ki här kez bizni tabalarlar edi bizim çom da, özgä dayfa da. Dayı da hörmät çoyup bizgä bu iş üçün sövüklü ari bitikläriñ şägerti Boços vartabed köp türlü hörmätli hörmätli sözlär bilä, da men bolmadım üstümä almaga, mahana etip benim biliksizlikimni da tenimniñ tinçsizliçini, da saçış ettim, ki çoltça etkiy edim özgä küclü ari vartabedlärdän, zera bar edilär köplär ol vaçtta atlı-çuvlu pilisopalar. Evet, ki bilip benim dżin-simniñ bizminlikini, klämädim kimesäni bu işkä keltirmägä. Yoşesä asrı tañlar edim, ki arak'ellär da belgili ari atalar muniçki ulu işniñ çayyusuna bolmadılar.

Evet ki çaytıp boldu säbäp bu Törä bitikini yazmaga hörmät çoyğanından bizgä der Sdep'anos gat'oçigos(8r)nuñ barça ermenilikniñ, bir dä, eki dä bizdän çoltça etti, da men mahana ettim benim biliksizlikimni da köp kez tartındım bu iştän. Xaçan ki artıçsı çoltça etti, men dä üstümä aldım benim miskinlikim bilä, bilip, ki tiyäsidir hnazant bolmaga duçovniy buyruçka. Egär ki Teñridän esä bu yaçış saçış da tügällänsä Anıñ oñarmaçı bilä, asrı yaçış; a egär tügällänmäsä benim başlaganı, özgä ari atalar, tügälläp, başka çıxargaylar. Zera äväl äväldän barça ustalıç tügäl, bir adämidän başlanıp, da andan tügälländi, yoşesä köplärdän, zera, azdan köptän tapıp, biri birinä keltirip, biriktirdilər barça ustalıçni. Xaytıp esimä aldım, ki Biyimiz K'risdosnuñ yaryusuna barasımen, ol, ki yüz körmäs, ne orunç almas, anıñ üçün tiyişlidir maña yazmaga çolum bilä Teñriniñ yar-

yusunuŋ oǵsaşın. Bolmagay kimesä tabalagay aytkan sözümnü. Egär (8v) kimesä biliksiz esä, övränsin, a egär tügäl övrängän esä da munda nemä eksik tapsa, kendi tügälläsin. Eki yartın yaǵşı köñüllärni yöpsünürbiz sövük bilä.

Üçünci, nişanı kücünün barça törälärniŋ

Dayı da yazar Mik'ajel vartabed Törä bitikiniŋ xuvatı üçün köp türlü yalbarmaǵ der Sdep'anos gat'ayigeska.

Xolarmen sendän, haybatlı ata da barça ermenilik yixövlärniŋ başı, bolmagay, ki heç tä yeñil sayışlagaysen dżan sartın keräklı işni, çaysın ki menim üstümä beripsen. Zera tiyäsidir maña, ki kör-güzgäymen saña köptän az, ki nedir xuvatı Törä bitikiniŋ, çaysını ki çolumuzga alıpbız. Zera Törä bitikiniŋ oǵsaşı bar ganonk'ta, zera tiyişlidir bizgä tüzmägä töräni u ganonk'nu, ki biri birinä oǵsa-gay. Xaytıp bu türlü bardır oǵsaşı biri birsinä. Zera ganonk' dżannı (9r) toyrı etär, da törä tenni, hälbät, egär biri birindän ayırılıp esälär, yoçesä köp yerdä birikirlär. Neçik dżan u ten, ki tarbiyat bilä 2-dirlär, ol türlü ayırılmas, çatışılıp biri biri bilä, bolurlar bir da köp nemäni bir erk bilä çiliniŋlar, ol türlü ganonk' ta törädır. Anıŋ üçün, egär yoluçsa çatışılmaga eksinä biri birsinä, sindirmastır. Da ne türlü ganonk'nu bilüçilär tüzüptirlär, ol türlü töräni dä; da ne türlü yañılğanlarga ganonk'ta pokuta u çorçu bar, ol türlü törädä bar; da ne türlü törädä zından da baylamaç bar egrilärgä, ol türlü ganonk'ta zından da baylamaç çarçamaçtır; da ne türlü yazıçsız adämilär üstünä ganonk' nemä bay çoymastır, ol türlü törä dä anıñkibikläriŋ üstünä, kimlär ki toyrıduurlar dünyâda; da ne türlü ari kişi çorçmastır kök(9v)tägi yarıuçisından, [ol türlü anmey adam çorçmastır dünyâ yarıuçusundan]. Xaytıp dayı da yaǵşılıç beriliptir bizgä, ki barça ari bitikläriŋni anıŋ üçün tüzdilär, ki adämilärni yazıçtan tartkaylar, ol türlü Törä bitiki dżahıt etär tiymaga yamanlarnı da egrilärni, ki sövük bilä da yaǵşı köñül bilä tirilgäylär biri biri bilä. Dayı da aruvluç bilä tirilmäç artarlıçtır, bu da törädä bolmaç keräk. Bu türlü manilärni berdiç usularga, ki tanıgaylar, ki neçä türlü yaǵşılıç bar munda hawasar barça adämilärgä, ki talaşnı, öpkäni kötürür da eminlikni da yaǵşılıçnı toxtatır adämilär arasına. Da çayda ki törä eksiktir, anda talaş köptür, da çayda törä da könülük bolsa, eminlik artıçtır ol ulusta, dünyâda u yixövlärdä, zera bir ülüşü Teñriniŋ şnorhk'undan berilgän yixövlärgä eminliktir.

[В этом месте отсутствует один лист].

(10r)...dän usluluç, ki yarıu etmägä bilgäy çoyu-

vurtka. Bar edilär k'ahanalar da çartlar yarıuçilar eskidä, ne türlü aytır bitikläri dä, ki k'ahanalar bolgaylar çanlı işniŋ üstünä yarıuçilar.

Ne üçün Teñri hawasar berdi yarıuçılıçnı?

Anıŋ üçün, ki barçası bu şnork'tan meñärüçi bolgaylar da çaytıp ki eksiklikindän yarıuçılarnıŋ biri birin zrgel etkäylär. Da Yäñidä buyurdu Biyimiz K'risdos surp arak'ellärgä, ki olturgaysız 12 olturyuçta yarıu etmägä 12 millätkä Israjel çomi-na. Da alardan teşkirip aldılar başlıçları barça k'risdänlarnıŋ. Ol türlü çaytıp K'risdos övrätti mani bilä egri yarıuçi üçün, ki tügäl köñü yarıu etmäs edi, barça kimesä adämilärdän esi kendinä yarıuçidir, dżanına, da teninä, da 5 seziklikinä, da aruvluçta saçlagay kendini.

5. Dayı da nedir yarıu, ya kimlärgä ba(10v)zıp sımarmamaç keräk, ya kimlärgä tiyär yarıunu etmägä

Da yarıu kimdän aytıldı? Äväl Teñridän, soñra markarelärdän, ki yarıu nedir. Yarıu barça işläriŋniŋ tergämäçidir. 3 türlü iş bar, ki adämilär tepränilär dünyâda: yaǵşı, u yaman, da ortaçaçlı. Kimlär ki alani yaǵşı kişilärdır da kimesäni zrgel etmäslärdır, alarga yarıu keräkmästır. A kimlär ki oyrıdur, ya çaraççidir, ya baş yevüçidir, alarnıŋ işi tas bolmaçtır. A yarıu ortaçaçlı adämilärniŋdir, kimniŋ zaçotçası bar. Ne türlü Soçomon 2 çatunnuŋ esi bilä tergäp taptı yarıusun, ol türlü Taniç markareç es bilä açtı Şuşannıŋ 2 çartniŋ yarıusun. Da K'risdos ekinçi kelgäninä oñ yanındagi alani artarlarga aytsar: «Keliñiz, Atamdan alıışlanganlar»,— da soñ yanındagi alani yazıçlılarga aytsar: «Ketiñiz Mendän, çarıışlılar, (11r) meñi otka».

Xaysi ki alanidir bu türlü, ki ortaçaçlılarnıŋdır yarıu, ortaçaçlı alardı, kimlär ki yazıçlarındän çaytıp, pokutovat etiptirlär, alarnıŋ ölçsäz Teñri yazıçın, pokutasın, da kimniŋ yazıçı artıç bolsa, ol bersär dżuwap. Alay oç dünyâ yarıusuna körgüzür.

Tiyişlidir yarıuçıga, ki bitikçi, uslu, açılı bolgay, da ari bitikläriŋniŋ kücün igi bilgäy, da barça adämilikni yaǵşı bilgäy, ki yarıunu toyrı etkäy. Tiyişlidir yarıuçılarga, ki l'ataları bilä tügäl bolgay, da anlı, u açılı, da saçt bolgay. Bolmagay, ki, töräni anlamıyın, kimesägä eksiklik etkäy. Neçik ki bir peşäkär, tügäl peşäsin övränip bilmägäy, bolmas ustalıç etmägä, neçä artıç dayın biliklik keräk yarıuçılarga, çaysi ki Teñrigä yaraşır. Zera yarıu yarmaç Teñriniŋdir, oldur köñü yarıuçi, da dün(11v)yâ yarıuçıları Teñrigä oǵsaştır. Anıŋ üçün keräktir, ki, yüz körmeyin, Teñriniŋ yarıu-

sun könü etkäy da Tejriniñ alnına açıx yüzlü bolgay.

Dayın da kimgä tiyäsidir bermägä boyruğun yaryučilıñniñ?

Eski Törädä belgili edilär yaryučılar, marka-reñlar, k'ahanalar, ki Tejridän tañlandılar, da alardan tañlandılar çartlar, uslu yaryučılar. Bolur, ki yoluxur yaryu yarmaga çanlarga da ulu biylärgä. Da bizgä bu türlü bolsun. Xaysi ulusta bar esä k'risdän çanı ya ulu biylär, dünyä yaryusun çayyurgaylar allarina könülük bilä. Da yiçöv yaryusun açaş çayyurgay vartabedläriñ övratmäxi bilä, 2 ya 3 açilli ketçoyalıx bilä. Da çaysi ulusta bolmasa çan ya ulu biylär, tiyäsidir açaşka simarlamaga yaryu işni, ki barça yaryularni ol çay-(12r)yurgay. Bolmagay, ki bu işkä utru bolgay kimsä, zera bardir açaşlar arasına, ki biliksizdir da açça kücü bilä tañlagandır. Bilirmen munı men dä. Yoçesä biyik asdidžanları bardir açaşlarıñniñ da barça džanlar üçün džuvap berüçidirlär Tejriñniñ alnına, alay oç bu yaryular üçün bergäylär. Neçik yoyarı ayıldı, ki vartabedlä bilä etkäylär töräni. Egär ki yaryu başi biliksiz bolsa, çatında olturgan bilüçilärdän övrängäy yaryu işin, ki pambassız biyängäylär könülükä.

6. Dayı da ne türlü tiyişlidir bolmaga yaryučılarga, könü ya egri kişigä yaryuda

Tiyişlidir yaryučığa, ki orunç aluçi bolmagay, zera yazgandır, ki orunç soçraytır, neçä ki iti köz bolsa. Zera ol yaryuçi, ki könülük üstünä orunç almastir, aniñ sözü keçar yaryuda, da könülük bilä yaryuga uç etär, (12v) da kim ki işitsä, biyanir. Ne türlü ki Tejri ayttı, ki yüz körmäñiz, yoçsa könü yaryu etiniz. Egär ki könülük bolmasa, köp adam esi bilä yazıçka tüşär, da bu iştan özgä millätniñ yaryusuna barırlar. Da könülük bolsa, yaryučılar da bazip bolur Tejriñniñ sözün aytmaga, ki men yaryu etär esäm, benim yaryum könüdür; baçmasın kensiniñ aslamına, džâht etsin, ki barça adämilärni biyändirgäy. Egär ki sadaya barça nemädän artix esä, yoçesä yaryunu könülük bilä tiyäsidi etmägä, tiymäs çodžaga yüz körmägä, ne miskingä yarlıyamaga, ne türlü ki yazgandır: «Yarlıyama yarlıga törädä». Da yaryuçi bolmagay bir yartın işitkäy, könüniñ ya egriniñ, gileyin angınça, ki 2-si yüz dä yüz turmiyin. Da gileni könüsün tergägäy, andan soñra 2 ya 3 tanix bilä uç etkäy könülükä, törä bilä, ki 2 ya 3 (13r) tanix bilä toxtalgandır törä bilä barça iş. Da kimniñ tanixi bolmagay, ant bilä 1 yartın, kimniñ üstünä [tüssä], uç etkäy.

Tiyişlidir töräçigä, ki töräni yalyiz etmägäy, yoçsa köplär bilä, egär yoluxmasa, 2 ya 3 yaçşi da bilüci adämilär bilä etkäy töräni. Neçik törägä kelgänlärgä 2 ya 3 tanix keraktir, ol türlü yaryučılarga, aniñ üçün ki törä toyru bolur toxtagan adämilär bilä tanixliçta. Bu övränçik burun Rimalilarda bar edi, ki 72 adam dayma sayışta edilär barça türlü işlar üçün. 72 adam aniñ üçün tüzdülär, ki barça adämilär bayngaylar, ki 72 millätniñ usluluğu alardadır. Yoçesä emdi 12 yaryuçü toxtattılar, 12 arak'ellärgä oçşaş, tügül ki köp yaryuçilarniñ tergämäkändän (13v) könülür törä, yoçesä, köplärniñ tanixliçi bilä könülüp, çorçulu körünür törä.

Dayı da Xayanliçta 3 töräci çoyarlar, alay oç Virasdunda, Xayanliçtan övränip, surp Errortutıunnuğ atına da tanixlarniñ sanına. Biz dä muñar biyanirbiz, ki 3 yaryuçi bolgay, zera mundan artix küctür tapulmaga barça yerdä. Dayı da açaştir burungi yaryuçi, 2 ya 3 açilli adämilär tutkay çatına, da alay etkäy yaryunu, tügül ki alar tanix bolgaylar könülükä, yoçesä açaş kendi dä övrängäy alardan yaryunu.

Tiyäsidi yaryučılarga ertä u keçä sarnamaga Eski u Yäñi Töräni da Törä bitikini da eskä almağa barça millätniñ da esli adamlarniñ yazganın. Tiyäsidi yaryučılarga barça tarbiyatı bilä yaçşi bolmaga, da törä saçlagay, da artixsi, ki öçäş bolmagay, da çil(14r)ixi bilä paçil bolmagay barça vaçtta, artixsi yaryu vaçtına, ki yaryuga kelgänläriñ köñülläri çiy bolmagay, da sayışlamagaylar, ki paçilliktän ya öçäşmäçtän toyru bolmadı yaryu. Uzun es bilä tözümlü bolmaç keräk yaryučılar, zera köp kez yoluxur, ki küç bilä taparlar da yavits'a bolmastir yaryu. Yoçesä tözümlük bilä, da kün berip, özgä çaçta yaçşi tergäp, da çaytip ündägäylär allarina, da uç etkäylär. Egär ki yaryuga kelgänlä talaş etsälär, çoymagaylar biri birinä tüşmägä, öçäşip ögütlägäylär, ki törä alnına çalaba bolmagay da yaryu çapanel bolmagay. Bilsinlä zaçoccalar da, ki kelmäslärdir yaryu alnına talaş etmägä, yoçsa könülük bilä spravovats'a bolmaga. Yergä bilä bergäylär sözlämägä zaçoccalarga, 1-i sözläsä, 1-si tek tu(14v)rgay, soñra birsi sözlägäy, ki alarniñ gileläriñni işitip bilgäylär könünü egrini da andan soñra yaryusun etkäylär.

Dayı da yaryuçi saçlanmaç keräk kendi çullarından, bardir aniñkibiklä, ki yaryuda sözlövüçidirlär orunç bilä, zera övränçiktir yaryuga kelgänlärgä, yapuç orunç berip, ki kendiläri sartın sözlägäylär. Bolmagay, ki alarniñ ustaz sözlärindän al dangay yaryuçi da egri etkäy yaryunu. Aldamasız

yaryu Teŋriniñdir, ol, ki yapuxnu açixni köriyir, a dünyâ adâmilärinä yoluxur yañilmaçliç. Dayma kimesä añar yamanlamasin, kim ki erksiz yañilir. A kim ki erki bilä egri etär yaryunu, kendi borçlu çalir köktägi yaryuçiga. Bolmagay, ki öktämlängäy yaryucu ya kimesäni heç körgäy, alay bilsin, ki 1-dir yaryuçi Teŋri, çaysiniñ alnina (15r) kensi dä turasidir yaryuga.

Tiyişlidir yaryuçiniñ ki zindani bolgay, kim ki egri bolsa, ki zindanga salgay, ki ögütlängäylär, ne türlü K'risdos buyurur Awedaranda, ki deckiy salir zindanga, anginça, ki tölov etkäy.

Dayi da 2 adamniñ arasina çalaba u dävi bolgay, K'risdos kendi ögüt berir, yaryuga barmiyin, yolda barişmaga, ki nemä arada hagaragliç bolmagay. Yaraşmasti K'risdosnuñ çullarına, ki äväldän sayiş etkäy yalyan sözlämägä, zera kim ki yalyan sözlär, şaytanniñ oylu ündälir. Ne türlü K'risdos buyurur, kim ki yalyan sözlär, kendiläridän sözlär, zera yalyandır, anıñ atası da şaytandır. Da tas etär alarnı Teŋri, kimlär ki sözlär yalyan, da yalyanlıç bilä barmañiz biri biriniz bilä, yoçesä sözläşiniz könülük bilä, barça çardaş kendi Teŋri bilä. Yaraşmasti k'ristânlarg(15v)a, ki söz bilä ulamaga klägäy yaryuda, da yixmaga klägäy siñariniñ anıñ yañilip sözlägäni bilä, zera yazgandır, kim kimgä çoyur çazsa, kendi tüşär. Teŋrigä inangan k'ristânlarga tiymästir egirlik bilä yeñmäçni sövmägä yaryuda, egär ki yeñsä, kendiniñ dżaniniñ zrgel etär, a egär yeñilsä, uyat tartar.

Kimesä turuzmasın yalyan tanixlar, klöp siñariniñ tirlikin egirlik bilä almaga, zera heçtir Teŋriniñ alnina yalyançı. Ne 1 kez kimesä yalga tutmagay sözlövüci adamni yaryuda, da yalyanlıç bilä yeñgäy könünü. Kimesä orunç bermäsin yaryuçiga da siñariniñ igilikin damählik bilä almasın, zera damähliktän barça yaman ilgäri kelir. Tiyişsizdir mahalädä u el arasına ant içmägä anginça, ki yaryuçi buyurmıyın yaryuda. Buyurur K'risdos, ki heç nem(16r)ä üçün ant içmä, zera barça keräk-mäs u boş sözlär, ki sözlärlär adâmilär, dżuvap bersärlär yaryu kününä. Tiyişlidir çaytip munda sayişlamaga, ki yaçşiraxtır bu dünyâniñ yaryusuna kimesäniñ igilikin egirlik bilä algaylar, sövük bilä yöpsünmäç keräk da kendiniñ dżaniniñ çutulmaçı üçün, ne ki özgäniñ egirlik bilä alginça da köktägi Teŋriniñ yaryusu alnina tölov etkinçä.

Xaçan ki kläsälär barmaga yaryu alnina, äväl alyiş bilä Teŋridän çoltça etmägä keräk, egär erki bolsa Teŋriniñ, da könülük bilä yeñsä, da aslamı bolsa, töräni utup, Teŋrigä yügünmäç keräk, zera ol berir usluşunu, egär ki Teŋri yapuxnu bilüci çi-

çara bergäy kimesäni yazixına körä, ki egri adam könünü yeñgäy da igilikin algay, ol adam çayyurmasın, yoçesä (16v) Teŋrigä şükür bersin, umsaşın Teŋrigä çoyup, ki dayi yaçşi tölov yetkäy Teŋri alnina da Teŋrigä çoygay öc almaçni.

[7.] Dayi da tanixlar üçün, ki ne türlüdir alarnıñ könülükleri ya ne üçün 2 ya 3 keräk

Tiyäsidir, ki tanixlar bilä bolgay yaryu, zera yaryuga kelgänlärniñ köp sözlägänlärin tanixlar bilä uç etär yaryuçi. Egär ki eslärinä alsalar edi arak'ellärniñ ari buyruşun, ki aytir: «yalız kensinçä yaçşi klämä, yoçsa siñarınça da».

Anıñ üçün bolmas yaryuçi inanmaga, tanixlar kelmıyın, da yaryuga kelgänlärniñ, çaysi ki zaçocadır, könü tanixlar bilä tiyilir, da törä toyrı körünür. Da könülükü tanixlarnıñ yaçşi kişilärdän belgildir, ki orunç alip kelmägäy, da könülük alnina yalyan sözlämägäy, ya egär ki uruyu bolgay (17r) kimsäniñ da kelip tanixliç bergäy, da bilsälär, ki könü kişidir, tanixliçin tutmaç keräk. Da ol, ki aytir, 2 da 3 könü tanix bolmaç keräk, oçşar günäşkä da ayga, ki köktä könü tanixlardir Teŋriniñ. Da 2-inçi, tanixlarnıñ könülükü, yaşı bilä tügäl bolgay ya çart kişi bolgay. Xaytip tiyäsidir adamniñ yıllar u zämanäsiniñ hörmätini körgüzmägä: 3 yaşar oylan tilgä çıçar, 7 yaşar bitik üvränir, 14 yaşına adâmiliki tepränilir, 20 yaşına zinawor bolur biylär eşikinä, 25 yaşına k'ahana bolur. Maña da bulay körünür, ki 25 yaşında adâminiñ tanixliçin tutmaç keräk. Xaçan ki Teŋriniñ alnina könüdür 25 yaşına k'ahananiñ tanixliçi çoyovurt üçün, dayin artixsi könüdür 25 yaşına aşçarhaganniñ tanixliçi törädä. A egär ki yoluçsa, bir tanix tügäl adam bolgay da birsi igit, anı da tu(17v)tmaç keräk. A egär ki 2-si igit bolgay da 1-i çart ya 3 igit bolgay, ol tanixliçni da tutmaç keräk. Dayi da dinsizlärniñ tanixliçi keçmästir k'risdänlar üstünä, neçä köp bolsalar da, egär ki könü dä aytsalar. Ne türlü ki K'risdos yöpsünmädi devläriñ tanixliçin, çaçan ki anı Teŋri Oylu aytirlar edi. Alay oç hercowadçoylarnıñ tanixliçi keçmästir k'risdänlar üstünä, çaçan k'ristânlıkkä toyrı tügüllär, bizgä ne türlü bolurlar könü bolmaga tanixliçta? A egär ki anıñki nemä iş yoluçsa hercowadçoylar üsnä, bolurlar kendiläri biri biri üstünä tanixliç bermägä.

Dayi da tiymästir çatın kişiniñ tanixliçin tutmaga, tek sözüñ işitmägä. Ne türlü K'risdosnuñ jarut'ionuna: ari çatunlar, körüp, sövünçlük berdilär arak'ellärgä, da arak'ellär toçtattılar K'risdosnuñ könü surp jarut'ionın. (18r) A nemä anıñki iş yoluçkay, da çatın kişilär körgäy anı, da yaçşi hörmätli çatınlar bolgay, neçik er kişiniñ 2 ya 3

tanixlixi kečar, alay ox hörmätli çatinlardan 2 ança — 4 ya 6 [*Ha полях*: Bir er kişi yerinä 2 çatun, 2 yerinä 4, 3 yerinä 6 çatun tanix], yoçesä kelmägäylär törä alnina, övlärinä tanixlixi bergäylär ol çadar yaxşı da hörmätli adämilärgä, ne çadar kendiläridir, da alar, kelip, tanixlixi bergäylär törä alnina. Anix üçün ki ne türlü tiymäs çatin kişigä k'ahana bolmaga ya zolner, ne borla basmaga, ne kebittä olturmaga [*Ha полях*: çatun kişi kebittä olturmasın], ne er kişiniñ tonun kiymägä, ol türlü tiymäs alarga ne törädä olturmaga, ne tanixlixi bermägä. Bu işkä utru kimesä aytmagay, ki köp çatınlar, çanların töküp, da K'risdoska tanix boldılar, zera mardirosluç tanixlixi [özgädür da adämilär tanixlixi] dayin bir türlüdür, evet ki köp çatınlar çıynaldılar, da Teñrigä arzani boldılar, da adamlardan hörmätländilər. Anix üçün (18v) ki çatin kişiniñ tarbiyatı sir saçlamas, ne tanixlixi keçmäs. Evet ki çatin kişilärniñ çatun kişilärniñ üstünä kečar tanixlixi, alay ox çatin kişilärniñ er kişi üstünä 6 da 4, neçik yazıpbiz yoyarı. Kimesä bu tanixlixiñi ayırsınmasın, tügül yalyız tügäl adämilär tanixlar boldu K'risdos üçün, yoçesä oylanlar da, neçik Pe'çehemniñ oylançıxları, dayi da surp Sdep'anos igit vaçtında, dayi da köplär bularga oçsaş.

Dayi da aytaliç, ki ne üçün 2 ya 3 bolmaç keräk tanix. 2 ya 3 dügül ki köplärgä utrudur, körgüzür, ki neçä köp bolsa, ança igidir, egär ki bolmasa 2 ya 3, mundan eksik bolmagay, zera 1 adamga asanttir, ki büçtan ayt kay kimsäniñ üstünä, a 2, 3 adam bolmastir, zera 1-i kläsä, 1-si klämäs. Da yaryuçi keräk es çoygay (19r) igi tanixlarga, ki biri birinä sözläri oçsaş kelgäy, ki oçsaşsız bolmagay, neçik ki alarniñ sözläri bir edi, ki K'risdos üçün çanların töktülär, alar oçsaş bolsa, 2-siniñ ya 3-sünün tanixlixlari könüdür. Da egär tapulur esä bu bitiktä, ki köplär, yalyanlıç bilä birlänip, da yalyan tanixlixi bilä yamanlixiñi učka çıçarırlar, neçik Najpeu'tnuñ Eski Törädä da surp Sdep'anosniñ Yänidä, bu işlar yalyan tanixlarniñ yamanlixi bilä edi. Yoçesä bolmaslardir här kez zraycalix etmägä. A 2 da 3 könüdür, neçik Teñridän buyuruldu. Zera Movsesniñ töräsiniñ berilgäniñä Teñridän Ovr, da Aharon, da Eşu tanixtirlar. A Sinaj tayda Teñriniñ engäniniñ biryılar avazi, da bulut, da çarançuluç, da ot tanixtirlar. Da K'risdosniñ toyganina friştälär, da 3 çan, da çoyçılar tanixtirlar. A K'risdos(19v)nuñ 40 künlük kelgäniñä dadçarga surp Simeon, u Anna markareuhi, da eşikniñ açilgani tanixtir. K'risdosnu Ekibdoska çaçirganda friştä da bolvanlarniñ uşalgani tanixtir. Da K'ris-

dosniñ mgrdu'tiunında Ata Teñri, da Ari Džan, u surp Ovannes tanixtirlar. Da Tap'or tayda 2 markare da 3 arak'el tanixtirlar Teñrilikinä. Tanixtirlar K'risdosnuñ barça türlü sk'ançeliklari. K'risdosniñ ki çaç üsnä edi, günäşniñ çarançuluçu, da yerniñ tepränmäxi, [da taşlarniñ çatlanmaçxi], da çani u suvu K'risdosniñ çabiryasından çixti, dayi özgä sk'ançeliklari tanixtir. Da surp jaru'tiunina K'risdosniñ friştälär, da kerezmaniniñ taşi, ki açildi, da kefini, da arak'ellär, da ari çatınlar, da storozlar tanix. Dayi da hamparcumında friştälär, da arak'ellär, da äväldän markarelar tanixtir. A eg(20r)är ki 1 könü tanixniñ tanixlixi da könü esä, hälbät, toçtalğan dügüldür, ne türlü ki K'risdos aytir edi džuvutlarga: «Siz yeberdiñiz Jovaneşkä, da ol tanixlixi berdi könülük üçün, da inanmadıñiz. Da benim tanixlixi bardir dayin ulu, ne ki Ovannes, ol çilinmaçni, çaysin ki berdi maça Atam. Xaytip aytirmen, tanixlixi berimen Menim üçün, da tanixlixi berir Menim üçün Atam, da sizniñ töräniçgä dä yazgandır, ki 2 adamniñ tanixlixi könüdür». A 1 adam tanixlixi bersä kendi üçün, tügäl dügüldür. Ne türlü ki ayttılar K'risdoska džuhutlar, ki Sen Seniñ boyuñ üçün tanixlixi berisen. Könüsün, ki K'risdosnuñ tanixlixi könü edi, da alar aytirlar [edi], ki könü tügüldür. Anix üçün Ata Teñrini da surp Jovaneşni tanix keltirdi K'risdos, da surp arak'ellärni, bu türlü aytip: «Bolgaysiz Maça tanix Jerusahemdä, u Samariada, dünyäniñ çiriçina di(20v)rä». Bu türlü Bedros, işitip Tapor tayda Ata Teñriniñ avazin K'risdos üstünä, aytir edi, tanixlixi berip, ki bu avazni biz könü işittiç, çaçan ki birgäsinä edix ari tayda. Dayin alip tanixlixi ka markarelar, aytip alay, ki tutarbiz toçtalğan aytkanların markarelar. Ol türlü könüsün tanixlixi berir edi Johaneş Awedaraniç: «Hälbättä 3 türlü, ki tanixlixi berirlär K'risdos üçün: Džan, da suv, da çan». Mundan övrändi yiçöv ganonk'u, ki tanixlixişiz alyişlamagaylar açaş. Da arak'ellär dä tanixlixi bitiki bilä yeberirlär edi aşagerdlärin.

2 türlüdür tanixlixiñiñ oçsaşi, çaysi ki tiyäsidir tanixlarga, ki heç etmägäylär körmäkni ya işitmäçni, yoçsa könülük bilä toçtatip, da soñra tanixlixi berilgäy. Ol türlü yaryuçi da törä etkän vaçtında, (21r) könüsün sorov etip, işitkay tanixlardan, ki nemä zavada bolmagay yaryu arasına.

8. Dayi da ant üçün, ki ne türlü keräk ant içmägä

Tügül ki boyruç berip aytirbiz, yoçsa övränip-tirlär yaman antlar içmägä, anixkibiklärgä törä u ganonk' toçtatirbiz.

Ulu da çorçulu buyruçun Teñriniñ köriyirbiz

emdigi vaxtta adamilärniñ ayaxı tibinä, zera asrı artıptır heç nemä üçün ant içmäx, çaysın ki Biyimiz K'risdos buyurıptır, ki heç ne bir kez da ant içmägäylär, bugün körüyirbiz, sahal iş üçün da heç nemä üçün mahalädä, u hezəm arasına, da talaşkanda asrı yaman, körksüz antlar içärlär, tügül oylanlar, yoxesä çartlar da, tügül aşxarhaganlar, yoxesä köp kez k'ahanalar da. Da çaçan ki yarıyu işi yoluşa aralarına, tözmäslärdir yarıyu alnına (21v) bargınça ya yarıyuçı buyurgınça, yoxesä barırda yarıyuçıga, talaş arasına köp kez antlar içärlär çorçulu antlar bilä, da çaçan kelsälär yarıyuga da yarıyuçı buyursa könülük üçün ant, da ol çayta utru bolurlar, ki barça dünyâniñ aslamı üçün ant içmäsbiz, da klärlär munıñki söz bilä, ki kendi kendilärin törä saylovuçı körgüzgäylär. Da kimesä tabalasa, ki törädän burun nek antlar içär ediñiz?— «Anıñ üçün, ki inanmaslar edi bizgä»,— da pambasel etärlär K'risdosniñ töräsini, ki ne üçün buyurmadı ant içmägä? Oğşarlar anıñkibiklär soçurlarga, ki soçurnuñ körmäxlixi çarmalamaxtır. Anıñkibiklärgä bolur aytmaga, ki K'risdos çoymadı çaräsiz törä, yoxesä çaräli. Egär ki çaräsiz iş bolsa edi, törä çoymas edi, ki barça kendiniñ (сmp. 22r оставлена чистой; 22v) ari vartabedlixi bilä ol türlü bu yergäni da bu türlü klädi, ki biz könu k'risdänlar bolgaybiz, ol türlü heç keräk bolmagay bizgä ant içmäx bizim könu da toyrı tepränişimiz üçün. A egär ki aytsalar: «Çarä yoxtur, ant içmiyin»,— bu iş andan belgilidir, ki Teñri Aprahamga ant içti friştädän ötläş da aytıp: «Menim boyumdan ant içärmen». Da Apraham çuluna berdi ant. Xaytıp ant içti Teñri Tawit'kä könülük bilä, dayı muñar oğşaş işlär. Da arak'al ant içti, aytıp: «bazıp sizgä ant içärmen, çardaşlar». Xanlar da könülük üçün ant içärlär, alay oğ ulu biylär, ki toxtalgay, ki tiyişlidir ant içmäx, artıxsi yarıyuda.

Xaytıp megnel etärmen Teñriniñ antini.

Övrätir bizni arak'al, aytıp: barça utru bolgan adamilärgä biri birinä toxtalğan işniñ uçu anttır, (23r) çaysın ki klädi Teñri, 2 teşkirmäs nemäni ortada çoyup, ant bilä da kendi boyından ant içmäx bilä, tutunur alışini bermägä. Da aytkanımız bu türlüdür, ki adamilärgä da artıxsi çanlarga övränçiktir ant içmäx kendi boylarından, çaysi bilä ki tügällikin işniñ möhürlärlär, ol türlü dä Teñri bu oğşaş işni boyına aldı dügül ant içmäx bilä, yoxesä körgüzmäx bilä, ki adamilär ant bilä kendiläriniñ işlärin toxtatırlar. Ol türlü Teñriniñ tutunmaçı da yalçansızdır. Xaytıp aldı Teñri adäminiñ tarbiyatın tügül, ki Teñri adam tarbiyatın alıp, da bizim övränçikimizgä tüşti. Yoxesä, bizim övränçi-

kimizni körüp, övrätti bizni yaxşı çilinmaçka. Ol türlü Aprahamnıñ da törä bilädir, ki çoydu çoyusun [=çulu üsnä] tanıxlixi üçün. Ol türlü Teñri Noj vaxtına kendi yay(23v)ini tutundi çoymaga köktä tanıxlixi üçün, ki dünyâgä şayvatlımen.

Klärmän aytmaga, ki ne türlü bolur ant içmäx.

2 türlü orinagdır ant: biri çosdovanu'tiundur, birsi dinin tanmaçtır. Din tanmaçniñ anti budur, ki çoygay çolunu çaç üstünä ya yixöv üstünä da hrazarel bolgay ari yixövdän; ya aytkay alay: kendi k'ristän dügül, egär ol iş alay tügül esä. Kim bu türlü ant içsä, alay tut, ki dinin tandı. Xaysi ki tiymästir k'ristän kişigä munıñki antni üstünä kötürmägä, egär ki ölümgä dä keltirsälär ya övün buzmaga kläsälär. Xaytıp çosdovanu'tiun anti budur, ki çoygay çolunu çaç, ya Awedaran, ya yixöv üstünä da bilgäy, ki Teñri yapuçnu bilüçidir, da aytkay: «Bilir Teñri, da bu çaç, da Awedaran, da surp yixöv, ki könudür aytkanım»,— da aytkay alay, ki bularnıñ hör(24r)mäti u zor'ku üçün, ki yalyan aytman,— bu türlü ant çosdovanu'tiundur, çaçan ki Teñrini yapuç bilüçi aytır, Awedaranni K'risdosnuñ sözü aytır, da yixövnü K'risdosnuñ övü aytır. Da çaçan ki kimesä kläsä ant içmägä, çosdovanu'tiun antin içkäy, bolmagay, ki kimesä dinin tanmaç antin içkäy, munu ögüt berip aytırmen, boyruç bermändir. Egär ki davikârlar 2-si dä k'risdän bolsa, biri birinä utru bolup, da dinin tanmaç antini klägäy bermägä, yarıyuçu sürgäy alnından da bermägäy ol antni içmägä angınça, ki pošumanlıçka kelgäylär da çosdovanu'tiun antin bergäylär. Bolmagay, ki tezindän yarıyuçı antka salgay, äväldän yarıyuçı dżäht etmäx keräk, ki antsiz yarıyuga uç etkäy; a egär ki bolmasa çarä anttan başça uç etmägä, ol vaxtta yarıyuçı äväldän övrätkäy, ki ne (24v) türlü tiyär ant içmägä da ne türlü ayırdır antniñ pokutası, da andan soñra buyurgay antni. Dayı da bolmagay, ki az nemä üçün ant bolgay, zera egär dünyâniñ igzlikin dä bersälär edi, tiymäs edi ant içmägä. Egär ki hagarag bolgaylar, ki yarlibiz da anıñ üçün klägäy ant içmägä, tiyäsidir, ki buyurgaylar, borçnuñ yarımın tölov etkäy da ant içmägäy. A egär ki bolmasa tölov etmägä yarimsin da aytkay, ki ant içärmen da luddun tartarmen, anda yarıyuçiniñ nemä yazıxi yoğ. A egär ki bolmasa 10 altın, ya 20, ya dayın artıx, alay oğ tiymästir terçä ant bermägä, zera ayır iştir. Kün bergäylär da keçiktirgäylär, şahat, ki pošuman bolup, biri birinä tölov etkäylär.

Dayı da aytırmen sizgä, ki kimgä tiyär antni bermägä.

Barča yaryuda ermeniniň, kimniň (25r) tanıxlari bolsa, tiymästir ant, a kimniň ki tanıxi bolmasa, aňar tiyär ant içmägä. Egär kimesä kimesäni yaryuga tartsa ya borç üçün, ya özgä nemä üçün da kendiniň tanıxi bolmagay, ne anıň, kimni ki yaryuga tarttı, tiymästir aňar ant, kim ki tutup keltirdi, yoısa aňar tiyär, kimni ki tutup keltirdilar, egär könü kişi esä. Egär ki yaryuçi bilsä, ki egirlik bilä kliyir ant içmägä ya ol kliyir egirlik bilä ant bermägä, keräktir yaryuçi çoymagay, ki egirlik bolmagay. A egär kimesä tutulsa oyurluhta, ya itliktä, ya adam öldürmäxtä, ya çaraxçilihta, da alani bolgay ol yaman iş ya licası, da, kim ki tutup keltirdi, tanıxi bolmagay, tiyäsdir aňar antni bermägä, kim ki üstünä foldrovat etkäy, zera anıñkibik yamanlıx çilinganlar antni nemägä tutmaslar. A egär ki bu yaman çilinganlar töräniň alnına (25v) avaz bilä aytsalar, ki da biz bu işniň içinä dügülbiz, da yalyandır, bu iş bizim üstümüzgä dä büxtandır, da ne artmizga, da ne alnımızga bar, yaryuçilar, körüp alarniň toyru sözlärin, ki ne artina, ne alnına, ne licası yoıxtur, antni buyurgaylar alarga da çutxargaylar ölümdän.

Dayı da aytırbiz, ki kimgä tiyär ant içmägä.

Neçik ki yazıpbiz yoyarı tanıxlar üçün, ki kimgä tiyär tanıxlıx bermägä, ol türlü yazarbiz munda, ki anıñkibiklärgä tiyäsdir ant içmägä, adam, ki bolgay 25 yaşına. Oylanga tiymäs ant, zera l'atası yoıxtur. Xartka tiymästir, zera ki ölümgä yuvuıxtur. Xastaga tiymästir ant: ölümü alnınadır. Dayı da luđz bergängä tiymästir ant, anıň üçün ki yazıxni yazıx üstünä çoymagay. Ol türlü marabelärgä, yänä 2 dżan(26r)li çatinga tiymästir ant içmägä. Dayı da tiymästir ant tamyaçığa, ne dżimrigä, da barča alani ya belgili yazıxlılarga angınça, ki çaytkaylar yazıxlarından, ne kimesä alarniň tanıxlıxın tutmagay. Da ol, ki äväldän ayttıx, ki tiymästir alarga ant içmägä. A egär bolsa alarniň atası, çardaşı ya oılu, alar ant içkäylär. Da çatın kişilärniň anası, ya er, ya çiz çardaşı, ya çaysı yuvuıxu, alar ant içkäy biri biriniň [üçün da] yükün tartkay, yöpsünmäh keräk. Dayı da yazarbiz apeyalar, u mäläzlär, da k'ahanalar üçün, ki törä alnına kelmägäylär, ki ant içmäh işi bolmagay, a egär törä işi bolsa, tiyişlidir alarniň çardaşları ya yovuxları kelgäylär törä alnına. A egär ki ant tüssä k'ahana üstünä, keräk ki yovuxu ant içkäy, (26v) anıň üçün ki tiymästir k'ahanaga aşçarhagan töräsi alnına barmaga, ne ant içmägä. A egär k'ahanalarniň yaxşı kişiläri tanıxlari bolgay, alarniň tanıxlıxın tutmaç keräk töräçilär, ki alarniň yuvuxları ant içmägäy.

Dayı da Mik'ajel vartabed yazar antniň luđzu üstünä, ki burungi ari atalar antniň luđzun asrı ayır çoyuıxturlar, neçä törä bitikin tüzmiyirlär edi. Xaçan ki Teıriñiň erki boldu, ki bu Törä bitikin tüzdüx, yeñilättiç antniň luđzun. Egär ki törädän kimesägä ant buyurgaylar, da ol ant ulu iş üçün da köp nemä üçün bolgay, da könüsün bolgay, da çosdovanuııun antin içkäy, 3 yıl luđz çoygay açaş ol adamniň üstünä, zera oldur yaryuçı. A egär özgä yaryuçi törä bilä ant bersä kimesägä, ol adam, ki ant içti, bargay bilüci (27r) vartabedgä, ki ol bergäy aňar luđzunu. A egär kimesä yalyanlıx bilä çosdovanuııun antin içsä, buyurur, ki 7 yıl luđz tartkay, da baıxkaylar töräçilär da bitikçilär ol tirlıknı, ki ne üçün ant içti yalyan. A egär az nemä esä da köp nemä dügül esä, buyurgaylar yarlılarga üläşmägä. A kimesä ki din tanmaçniň antin içsä, egär könü, egär yalyan, luđz tartmaçı ölüm kününä dirä bolgay, zera bu işkä tiymästir tözmägä. Evet ki vartabedlärnıň erkinädir da buyruçuna, çaysı ki Teıridän alarga beriniptir, da ne türlü alarga körünsä, ol türlü etkäylär.

9. Dayı da yazar vartabed, ki biz k'risdänlarga tiymästir dinsizlärnıň töräsi alnına barmaga, anıň üçün ki Ata da Oıul Ari Dżanga inanmaslardır

(27v) Alanidir barçasına, ki keri bolmaçı k'ristänlarnıň dinsizlärdän, buyruçu bilä Boyos arak'elniň, ki ne birliki bardır yariçniň çaranıuluı bilä, ya ne ülüşü bar k'risdänlarnıň dinsizlä bilä. Dayın özgä işlä, çaysın ki buyurur arak'al, çaysından ki övränip bilırbiz, köp türlü iş bilä dinsizlä yıraıtır k'risdänlardan: vaıxt bilä nalätlämä oıul aytır, da vaıxt bilä çaranıuluı oıulu, ki K'ristostan işitip, zera K'ristos buyurur: «kim ki inanas Teıri Oıuluna, körüp körmisär köktägi meñi tirlıknı, yoıesä Teıriñiň öçäşmäçı çalsar anıň üstünä». Xaytıp aytır dayı da: «kim toymasa suıdan da Ari Dżandan, ol bolmas uçmaçka kirmägä». Dayı da Johanneş Awedaraniç aytır: «kim ki Jisus K'ristosniň kelgänin teni bilä inanmasa, ol bulargandır da nerndir [=nerndir]». Da markarelä alar(28r)nı, kimlä ki könü dindän yıraılanıptırlar, alarnı alay tutarlar, neçik dinsizlärnı da bolvanga inanganlarnı. Dayı da arak'al aytır, övrätıp bizni, ki tiymästir biz k'risdänlarga dinsizlärnıň töräsi alnına barmaga, zera dinsizlä kendiläriniň töräsi bilä etärlär yaryunu. Egär ki äväldän töräni Movşestän aldılar esä, da emdi köp türlü yaman işlä bilä çilinirlar kendiläriniň erkläri bilä, yalyan tanıxlıxlar bilä, egri yaryuçilar bilä, aldovuçi reçniklä bilä, çorçusuz antlar bilä. Salırmen alar-

nij artixsi yamanlixiyn aytmaga. Xacan ki alar dinsiz toralari bilä da yaman xilinganlari bilä bu xadar yiraxtirilar bizdan, ne türlü alarnij torasinä könülük tapulgay, ne türlü k'risdän torasinä könülük tapulgay, xacan ki Teñri Oylun (28v) Teñri tapunmaslar? Yoısa biz, ermeni dayfasi, K'risdoska inanirbiz da ayirliıpbiz k'risdänlikimiz bilä dzuhtulardan, da barca dinsizlardän, da hercowadzoy heridigoslardan. Tiyasidir bizgä könü torämiz bilä barmaga, ki biz Ata Oyl Ari Džanni bir Teñri tapunurbiz, 1 tarbiyatta, da 1 Teñriliktä, 1 xanlıxta, da 1 xuvatta, da 1 haybatlıxta. Da Teñrinij Oylun inanirbiz könü Teñri, ki boldu könü adam ayirilmas Atadan da Ari Džannij birlikindän meñi meñilik. Da ne türlü yaxşı k'risdänlar džaht etärbiz yaxşılıxiñi xilinmaga, a egär ki aldansaı nemä bilä bu dünyäniñ yazıxi bilä, öktämlik etmiyin, xosdovanel bolurbiz, luđzumizni tartip, inanirbiz boşatlıxka, da egär ki yañılsaı biri birimizgä da kek bolsa yüräkimizgä, sövük bilä boşatirbiz biri birimizgä. (29r) Dayi da ne türlü ayirilipbiz alardan xosdovanu'ünimiz bilä, dinimiz bilä, ol türlü tiyasidir torämiz bilä kerı bolmaga alardan, zera bizim torämiz tiyasidir, ki könülük bilä, toyruluı bilä, orunısuz bolgay, dügül yalyan tanıx bilä, ya aldovuči rečnik bilä, ya keçmişlärniñ džanın zrgel etmäx bilä, ya žaranksizlärniñ džanın ülüsüz çıarmaı bilä alarnij džan ülüşündän. Da dinsizlärniñ toräsindän bu barca yaxşılıx yiraxtir. Xacan ki bu türlü yiraxtir dinsizlärniñ toräsi k'risdänliktän, tiymästir barmaga k'risdänlarga alarnij toräsinä, a kim ki, essizlik etip, barsa, köp yamanlıxka säbäp bolur bizim üçün da bizim torämiz üçün. A kimlär ki bu işni etärlär, ki çoyup bizim torämizni, da alarga bargay, tügällänir alarnij üstünä aytkanı Teñrinij mark(29v)aređän ötläş: «Vay sizgä, ki menim atım sizij üçün sökülür dinsizlär arasına!» Xaysi ki tiyasizdir k'risdänlarga yalyan iş üçün barmaga özgä millätiniñ toräsinä yeñmägä könülüknü. Yoısa k'risdänlar k'risdänlar toräsi alnına barmaı keräk, egär ki bilsä, k'risdän toräsinä egirlik tä bolsa, Teñridän algay tölovün.

10. Dayi da yazar vartabed, ki xaysi bitiklardän ya xaysi millätlärdän yiyip yazıpbiz bu torälärni

Xaysi ki belgilidir bizim könülükümüz, tiyasidir körgüzmägä, ki xaysi bitiklardän ya xaysi millätlärdän yiyipbiz bu torälärni, ki könülük belgili bolgay da kimesä eki köñüllü bolmagay, sayışlap, ki biz bizim esimizdän çıarıpbiz bu torälärni.

Äväldän, könülük köründi bizgä Eski Törädän almaga, xaysin ki tutar edilär nahabed(30r)lär, Apraham da dayin özgälär, bulardan soñra dinsizlär dä bu töräni tutarlar edi da törä etärlär edi itlik etkänlärgä, oyrularga da adamni öldürgänlärgä.

2-inçi, alıpbiz barca k'ristänlardan neçik bizim çardaşlarımızdan. Xaysin ki işittix da kördüx yaxşı torälärni, yiydiıx da yazdıx. Dayi da aldıx Asduađzaşunçtan, 2-inçi torädän, dayi özgä bitiklardän, xaysilari ki könüsün Teñrinij toräläridir, xaysin ki Teñri buyurur, ki budur törä, din da tanıxlıx, xaysin ki Men sizgä buyurdum.

3-ünçi, ganonk' bitiklarindän, zera anda da taptim küçlü u alani torälär köp yerdä.

4-ünçü, aldıx barca bitiklarindän Eski da Yäñi Törädän, zera barca bitiklar nedir — ögüt u torädir džan u ten sartin yaryularniñ.

Xaytip tiyasidir bilmägä, ki tügöldür yalyiz (30v) bu Törä bitiki, xaysin ki hali yazıyirbiz, tügöldür yalyiz mendän bolgay tügällänmäx muñar, zera oısaşı bar ganonk'ka, ne türlü ki ganonk' birdän yazılmadı, a ne bir yerdä, a ne bir adamdan, yoısa az-az yazıldı, äväl arak'ellärdän, soñra Niğiada, soñra Puzandijada, andan soñra Epesosta, alay oı bu Törä bitiki. Äväl başlanmaı munuñ bizdän boldu, da bizdän soñra keräk, ki az-az yazılgay da tügäl bolgay, zera ganonk'tan boyruıxtir, yilda 3 kez çoyovk' bolgay, da tergöv etkäylär, egär ki dünyäda nemä yäñi badiyat çixip esä, anı barca baıip, ari atalar artixsilixni kerı salgaylar da toyruluı yolga keltirgäylär. Bu türlü tiyasidir bolmaga yaryu bitiklarina, neçä ki yäñi nemä törä yoluısa, da, tergäp, uslular baıkaylar, toyruluı esä, yazgaylar anı da bu bitiktä. Egär ki kimesä es çoyısa, tapar barca (31r) ari bitiklardä bu türlü, ki az-az ilgäri kelip tügälläniptir.

Ne türlü Araradz'k' bitiki Movsestan tügül ki birdän yazıldı, alay oı 12 markarelar dügül ki bir zamanda yazıldı ya 1 adamdan, alay oı barca markarelar. Bu türlü surp Awedaranlar da tügül ki bir vaıxtta yazıldı ya 1-indän, här biri yazdı kendi vaıxti bilä, ol türlü bitiklari Boyos arak'elniñ. Dayi da köp bitiklar ari atalardan da vartabedlardän yazıldı kendilari vaıxtina. Bu türlü orinag bilä bu bitikni dä biz başladıx yazmaga. Egär ki bizdän az-az ilgäri kelip yazıldı esä, emdi dä egär köplärdän yazılsa özgä vaıxtlarda, nemä eksiklik [tügöldür], yoıesä tek toyruluı törä bolsun, ki barca yaxşilar biyängäylär da munuñ eksikin tügälägäylär.

**Başlanmaçî aşarhagan törälärniñ
 çanlarniñ, ulu biylärniñ da barça
 yaryučılarniñ, dayi da törä(31v)lär çanlarniñ
 da kimlär ki anıñ çolu tibinädirlär**

Äväldän, yazdıç yixöv töräsin da anda tüzdüç töräçilärniñ kelişin, zera ävälgä törädür da ulu.

A 2-inçi, añar oçşaş tüzdüç törälärin çanlarniñ, ulu biylärniñ da barça dünyâ adämiläriniñ.

Da belgilidir, ki köktägi çan Eyämiz Teñridür, a bu dünyâniñ çanlarî Teñriniñ atin kötürüptür-lär, yoçsa tügüllär alay könü, neçik Teñri. Evet ki çanlar alar ündäkir, kimlärniñ ki çolu tibinâ tür-lü tür-lü millätlär beriniptirlär uluslarî bilä da özgä biyliklärdän çaradž alirlar.

Egär ki yoluçsa, ki çanga oçul u çiz bolgay al-yişli bisagdan, kendiniñ çanlıç deržavaların üläşkäy oylanlarına. Evet ki tiyäsüdür, ki ulu oylun ol-turyuzgay kendindän soñra çanlıçka, yoçesä baç-kay çan, ki oylan(32r)larniñ arasına çaysi lâyixtır, anı olturyuzgay, ki bolgay çanlıçni tutmaga. Da neçä ki çanniñ çardaşlarî bardür, bolmastir oylan-larin olturyuzmaga çanlıçka, tek çardaşin. Xaçan ki çardaşlarî tügänsä, andan soñra oylanlarî tut-kaylar çanlıçni. Egär çiz bolsa çanniñ, ulu kin'äza-talarga bergäy kendiniñ ülüşü bilä. Neçik er oçul-ga tügäl ülüş, anıñ yarimin çizga. Egär ki ölsä çan, er oylanlariniñ er oylanlar bolgay da çizlariniñ da er oylanlar bolgay, tiyäsüdür, ki er oylanlarniñ oylanlarî tutkay çanlıçni, tiyäsü dügüldür, çizlariniñ er oylanlarî tutkay, anıñ üçün ki çiziniñ oylanlarî-niñ yat sayışlanir oylanlarî, zera Apk'ar ermeni çan-ni ol tür-lü tüzdü Parsiztanda çanlıç olturyuçun. Alay oç Noj nahabed oylanlarına da çizlarına ber-di ülüş yarimkünnüñ ulusun, çaysında ki vaçt bilä çanlıç ettilär çatin kişilär. (32v) Ne tür-lü ki keltir-di Movses tişçojn harawojni Soçomon çan vaçtina, ne tür-lü Eyämiz K'risdos buyurur surp Awedaran-da da tanıçlıç berir.

Xaytip törä buyurur, hörmät çaldirgay andra-nig oylunu çan tañlama uluslarî bilä. Alay oç tiyä-sidir çixmagan çizina uluslar bermägä, neçik er oyluna.

Egär ki er oçlu bolmasa da çiz bolgay, bergäy tadžin çizina, da ol ergä bargay da bergäy tadžin eyäsinä, (da>) ki çanlıç etkäy, çaysi ki bardür toç-talgan tanıçlıç törädä, buyurur, ki kimesä ölsä, çarankliçni bergäy çizina. Dayi da Törä bitiki bilä bu işni toçtatirmen.

Egär ki çan dijatik' etsä, neçä ki tiridir, erki bar teškirmägä diatik'ni, ne tür-lü ki tiyäsüdür. Ze-rra tijatik' ölümdän soñra toçtalgandır, ne tür-lü ki

Boços arak'el buyurur. Ne tür-lü ki Gosdandianoş çan diatik' bilä çanlıçka olturyuzdu oylanlarin.

Da povetläri taylarî bilä, rekalarî bilä da me-žalarî bilä toçtatqay, ne tür(33r)lü ki burungi çan-lar.

Egär ki bolmasa çaranki heç tä ata pokolen'a-sina, [erki bar tadžini bermägä yatkan], evet ki törä bilä tügüldür, ki bergäy tadžin yatkan. Yoçsa bo-luptur äväldän eskidä, ne tür-lü ki berdi Hindistan çaniniñ oçlu da Alek'santr Magedonçkij. Da özgä çanlıç yergälärin Teñrigä simarlagay. Bu könülük töräniñ, ki aytildi, barçasına bolgay kn'azatalarga da barça biy-biyätkä. Xaytip, ki çanni çanlıçka ol-turyuzmaga kläsälär, hajrabadniñ erkindän baş-ça, da alyişindan, da buyruçundan başça bolma-gay.

Egär kermän olturyuzsa ya çala yasasa, ya-saçlarin da çoygay oçşaşi bilä. Dayi da erki bar çanniñ flî sb çaxtırmaga törä bilä. A kn'azatalar-niñ yoçtur erki çaxtırmaga çanniñ erkindän başça ya buyruçundan başça.

Alay oç törä çanga buyurur ulu rikalar üstü-nä köprülär yapmaga, karvasaralar yap(33v)maga da džan övläri.

Dayi da ulu biylärniñ yoçtur buyruçu da erki çanlıç tonlar kiymägä çanniñ boyruçundan başça.

Dayi da çanniñ stoluna kimesä olturmagay aşka, tek hajrabad, ne çayta hörmätläp ündäsä.

Xan, neçä ki palatinadır, kendi erkinadır, çay-yari ki barsa hajrabadgä, simarlamay keräk hajra-bed; neçä ki olturyuçunadır, kendi erkinadır, çay-da ki barsa, bolmas çanga simarlamaga, tek çaysi ulu açaşka.

Dayi da törä buyurmas k'ristän çanlarına, ki, dinsiz çanlar kibik, hörmätsiz tirilgäylär. Yoçsa alyişli bsag bilä çaniçäsä bolgay, zera törädür haj-rabad bilä çoranda turmaga. Anıñ üçün keräk, ki ol obiçay bilä tirilgäy, neçik ari çanlar, neçik eski-dä Ovsiya çan, Ezeğiya, Tawit' da yäñidä Apkar da Gosdanti(34r)anos, Teçotos da Drtadios, dayin da alarga oçşaşlar.

Tiyäsüdür k'risdän çanlarına, ki barça işi da yergäsi törä bilä bolgay da kimesägä basinç etmä-gäy. Egär yoluçsa k'ristän çanga, ki çerüv etkäy dinsizlär üstünä, neçik tiyäsüdür, çaçan ki iti kö-türsälär biri biri üstünä, çoymagay çirmaga an-ginça, ki bilgäy, ne mahana bilä keliptirlär dinsiz-lär üstünä. Andan soñra, kerezmanniñ [=kermän-niñ] çövräsin alip, yebergäy kermängä elçi: «Berin-çiz yaxşılıç bilä», — añlatkay 1 dä, 2 dä, 3. Egär ki klämäsälär berinmägä da Teñri boluşsa, ki küç bi-lä alsä, kimlär ki utru edilär, alarni çirgaylar da

özgälärni yasağ tibinā saɣlagay. A egär ki berinsälär, çara elni yasağ tibinā saɣlagay da baş kişilärni boş etkäy yasağtan, kermänniñ povetinä nemä ziyān etmäğäy.

Dayı da kimesä ki ker(34v)männi ya çalanı çıçara bergäy çanlıçniñ, da bilgäylär dovedne, ol adamni tas etip, oylun u çizini çanlıçka algaylar, çatinin da iglikin dä. A kim ki çanlıç çaznanı oçurlasa, da askaylar kendin, egär çolga tüssä, da çulun, da oylanlarin, da iglikin çanlıçka algaylar.

Egär ki dinsiz öldürgäy k'risdänni erki bilä, anıñ ornuna kendini tas etkäylär. A egär ki erksiz öldürdü esä, çolun keskäylär, da çan bahasin da tölägäy. Yoçesä adamniñ çaniniñ bayası yoçtur, zera Teñri yaratıptır sıfatına oçsaş da ölüdän turçuzmaga Teñriniñ çolundan yalyız kelir. Kimesä Ovsep'niñ da K'risdosnuñ bahasin könüsün sayış-lamasın, Ovsep'niñ 20-dir, da K'risdosnuñ 30, zera Ovsep'ni oçurlap sattılar da K'risdosnu Juta sattı. Egär ki yoluçsa adam öldürmäçliç, maña bulay (35r) körünür, ki törädür, ki adamniñ çanı bahası 365 altın bolgay, neçä ki adäminiñ boyumudur da neçä ki yıldı kündür. Egär alyışli sargawark bolsa, 2 ançädür dçurumu. A egär k'risdän dinsizni öldürsä, bu dçurumnun 3 ülüşnün biri bolgay dçurumu. Anıñ üçün ki k'risdänliki yoçtur, bu türlü iş yoluçsa, budur munun çaryusu.

A egär kücü yetmäsä tölämägä [çan bahasin], satkaylar kendini, [da tölöv etkäylär], da övün talagaylar çanlıçka.

A egär ki k'risdän dinsizni öldürsä erki bilä, çan bahasin tölägäy, neçik yazgandır; a egär ki erksiz öldürsä, yarimin tölägäy, yoçsa çan bahası çanlıç bolgay, a 3 ülüşnün birini öldürgän kişiniñ çardaşlarına berilgäy. A egär ki k'risdän k'risdänni öldürsä erki bilä, çan bahasin tölöv etkäy çardaşlarına, da çanlıçka da dçurum bergäy küçünä (35v) körä. A egär ki ölümlü dä edi esä, dçurumun berip ta ludzun tartkay. Bu türlü töräni çan etkäy, a özgä törälärni çaryučılarga simarlagay. Ulu biylär ölümlülärni tas etmäğäylär çanniñ buyruçundan başça, evet ki oçrulardıñ çaryusun etkäy ulu biy, da kiçi biylär ulu biylardıñ erkindän başça oçrunun çaryusun etmäğäylär.

Dayı da aytırbiz oçsaşin oldçanıñ üläşmäçin da talannıñ. Egär ki yoluçsa çanga, ki ulu çerüv bilä bargay duşmaniniñ ulusu üstünä da, buzup da talap, çaytkay, da ol talanda altun tapunsalar, çanlıç bolgay. Yoçsa çan ant içtirip almagay, çaçırtkay da bildirgäy çerüvinä, egär soñra kimesädä tapulsa altın, 1-inä 7 dçurum algay çan. Ol altundan yixövlärgä 10-unçi bergäy. (36r) Oldçanıñ

da talannıñ yarimi çanlıç bolgay, andan da 10-unçi bergäy yixövlärgä, da yarimi çerüviniñ bolgay. Barça ulu biylär bu türlü ülüş etkäylär, da alar da 10-unçi çıçargaylar yixövlärinä. A egär ulu biylär barsa çerüvgä kendiläriniñ çarayı bilä, da çan birgälärinä bolmasa, da utup çaytsalar, alay oç altın çanlıç bolgay, da oldçadan u talan 10-unçu berilgäy çanga, a yixövlärgä 50-dän 1 berilgäy, çaysi ki törä bilädür. Da çerüv çarayların bergäylär çalalarga, çaysin ki ulu biylär tutar.

Dayı da çarışmıstır çanga da ulu biylärgä oçru saçlamaga, tek çäşut.

Dayı da kim ki biyi bilä çerüvgä barsa da ölsä, biyiniñ yazıçı yoçtur, a egär ki oçurluçka yebersä da öldürsälär, biyi borçludur anıñ çanına. Xulu (36v) kendi erki bilä barsa da ölsä, biyiniñ suçu yoçtur. Dayı da biyi çulun yebersä isdoroçga da çolga tüssä, tiyişlidir biyi satun algay. Kendi erki bilä barsa, kendi kendin satun algay, çolga tüssä. Žolner urušta kimesäni çolga salsa [=als], ton-oçraçı da sayıt-sabası anıñ bolgay, a gübäsi biyiniñ bolgay, u talannıñ kümüşü biylardıñ bolgay, bayır, u temir, da muñar oçsaş nemä çerüvnün bolgay. Da ne türlü bahalı tonlar bolsa, çanlıç bolgay. Da bahalı çekmänlär da igi atlar biylardıñ bolgay, u aşaç çekmänlär da ketänlär çerüvçilardıñ bolgay.

Dayı da kelişin uluslariniñ da barça millätniñ, kendiläriniñ poddanıylarıniñ çanlar da biylär könlük bilä algaylar, alay, ne türlü ki burungılär alırlar edi, zera barça iş üçün, ki artıçsıdır, dçuvap ber(37r)mäç keräk Teñrigä, zera Teñridän beriliptir ululuç alarga, ki ulusların abragaylar, da saçlagaylar, da buzmagaylar. Dayı da bu türlü bol-sun: tarlovlardıñ ülüşü 5 ülüşnün 1-in algaylar, ne türlü ki Jovsep' törä çoydu Misirda, çaçan ki do-stat etti p'arawonnun ulusun. Ol çayta 5 ülüşnün 1 çoydu almaga, emdi dä bu türlü bolgay. Da açça bilä satun alğan mülklär, egär tarlovlar, egär borlaliçlar, egär baççalar, egär tiyirmänlär, egär övlär, bu türlü 5-tän 1 yasaçlı bolmagay. Ulustagi k'ristänlar, da peşakârlar, da bezirgânlar bergäylär yasaç. Yoçsa k'ristänlarga baştan yasaç bermägä törä buyurmıstır, tek dinsizlärdän, çaysini ki çiliçları bilä tapıptırlar. A tarlovlar, çaysi ki rikalar bilä suvarırlar, bolgay kelişi 5-tän (37v) 1 ülüş; ol, ki suvarılmaslar, 10-da 1, zera topraç yalyızdır çanniñ u biyiniñ, dügül suv. Dayı da haftanıñ künläri 7-dir, 1 kün işlängäy çanga da biygä, a artıçsı işlätmäç poddanıyların ulu egirliktir.

Ögüzdän başça yasaç bolmagay, zera eyäsi işläp 5-tän 1 berir.

Inäktän 1 lidr sarı yay bergäy.

Yaş ot üçün də yasaх berilmägäy.

Da alay oх çoylardan 10-unçi.

Attan, çatırdan, eşäktän yasaх bolmagay, zera alar bilä här kez çuluхtadırlar biylärinä.

Daıı da yilniң kirgäninä küçünä körä işlägäy salaçi, a ulukündä islämägäy. Yoх bolsun ol iş, egirlik övränçiki.

Törädän başça dżurumlamasın biy salaçisin. Egär nemä egirliki bolsa, küçünä körä dżurum algay. Egär kimesägä egirlik etsä, törä bilä uç etkäylär.

Xan, ki çaysi biygä yer bergäy deržava ya pus-(38r)talıx, da biy çan boyruхu bilä ol yerdä çala yapkay, ol anıñ meñi deržavasıdır. Ol biyniң egär nemä ulu yañılmaхı bolmasa çanga, bolmas anı çıyara bermägä ol imen'adan. Ol biyniң ölümündän soңra oylanlariniң bolgay çanniң boyruхu bilä. Bu türlü bolgay, ulu biylärdän kiçi biylärgä nemä yer bersälär, alay oх kiçi biylärdän salaçılarga berilsä nemä pustalıx, yer, ki yasagaylar ya, ormanları kesip, tarlovlar etkäylär, ol alarniң imen'aları bolgay, da kendilärindän soңra oylanlariniң bolgay. Salaçiniң egirliki bolmasa, bolmagay, ki büxtan bilä algay biyi.

Yäñi avadanlıx yapkan yerlär barça keliştän boş bolgay, barça yergäsi bilä tügälläginçä.

Alay oх çan yäñi kermän yapsa ya çala, egär eksilsä çanlıxtan aхça, pospolitıy el bilä tügälläggäy.

Kermän eli artıx hörmä(38v)ttä bolgay, ne ki salaçi, salaçılar artıx hörmättä bolgay, ne ki salalarıniң maçaziçiläri.

Keräkli da yaхşı peşakärliх topraх bilä işlämäхtir, daıı da temirçilik, teşärlik da tesl'alik. Peşakärlar arasına artıx hörmättä bolgay temirçi da tesl'a. Daıı da keräkli da boluşuçi adämilik tarbiyatına peşakärlik hakimlik, ki adäminiң barça tinçsizliхin tanir da oñaltir, ulu hörmättä bolgay bular da. Daıı da artıxsi u hörmätli, keräkli dżanga da tengä sözlü peşakärliх, çutçaruçu bizni yamanlıxtan da yaхşı yolga keltirüçi vartabedliхtir, ilgäri hörmättä bolgaylar çanniң tärbasına da barça biy-biyät arasında, anıñ üçün ki barçasiniң keräkli atasıdır da dżanlarıniң hakimidir.

[Страницы 39r-39v оставлены чистыми]

(40r) **Başlanıyir bu düftär ermeni töräsiniң, aşaya yazılğanniң kendiniң sanına da çayıtlarına, çaysi ki burungidir çayıtına kendiniң**

1 Kapitula. Ävälgı yañılğanlar çanlıх olturçuçka da biylärinä çarşı.

2 Kapitula. Xulunıң çulluх etkäni kendiniң biyinä, da ketkäni salaçiniң kendi biyindän.

3 Kapitula. Uruşkanları oylanlarıniң, ya biri birin öldürgäylär, yaşlarına körä yazgandır törädä.

4 Kapitula. Oylanlarıniң, çaysi biri 1-in naçis etkäy.

5 Kapitula. Oylanlar üçün, çaysi ki 1-i birin suvda boysalar.

6 Kapitula. Oylanlar üçün, çaysiläri ki sek(40v)irgäylär öç kirip.

7 Kapitula. İgitlär üçün, öç kirip nemä ayir kötürgäylär.

8 Kapitula. Esirik kişilär üçün.

9 Kapitula. Tapkan malniң yer tibinä.

10 Kapitula. Kimesä ki kimesäniң saçalından tartkay.

11 Kapitula. Saçlaganı taхılniң yer içinä barça nemäni.

12 Kapitula. Salaçi töräsi üçün.

13 Kapitula. Kim ki kendi dżinsiniң babaların hörmätlämäsä.

14 Kapitula. Yaman aytuçılar üçün köz artından korol'nuñ olturçuçuna ya keñäştän [=keñäştä] olturgan biylärgä.

15 Kapitula. Erksiz çullar üçün, çaysiläri ki kendiniң biyiniң erkindän başça babas bolma bolmas.

16 Kapitula. Kristän çullar üçün.

17 Kapitula. Satın alğan çatunlarıniң çaravaşlarıniң.

(41r) 18 Kapitula. Satın alğan dinsiz çullariniң.

19 Kapitula. Kim ki atasın ya anasın urgay.

20 Kapitula. Yañılğanına körä çulluхu.

21 Kapitula. Kim ki kişini oyurlagay.

22 Kapitula. Kim pambaslar kendiniң atasın, ya anasın, ya çardaşların.

23 Kapitula. Eki kişi uruşkay, da 1-i birin yaralagay.

24 Kapitula. Kim ki satın alğan çulun ya çaravaşın öldürgäy.

25 Kapitula. Kimesä ki çalaba başlagay da urgay eki dżanlı çatunnu.

26 Kapitula. Ögüz ögüznü sançkay.

27 Kapitula. Kimesä ki kendiniң çulun naçis etkäy.

28 Kapitula. Ki ögüz ögüznü ya buya buyanı öldürgäy.

29 Kapitula. Xuyularniң da çoyurlariniң.

(41v) 30 Kapitula. Kişi çoyurga tüşkäy.

31 Kapitula. Tuvar çaranıñ.

32 Kapitula. Atlar üçün.

33 Kapitula. Xiliхli at üçün, ki kimesäni urup naçis etkäy.

34 Kapitula. Ki kimesä keçä oyrunu övinä tapkay.

- 35 Kapitula. Törəsi baǵçalarınıj da rol'alarınıj.
 36 Kapitula. Törəsi küydürmäǵınıj da poǵarnıj.
 37 Kapitula. Kimesä kimesägä inanıp nemä saǵlama bergäy ǵoluna.
 38 Kapitula. Tuvar ǵaranı kimesägä saǵlamaga bergäy.
 39 Kapitula. Anıj üçün, kimesä kimesägä sayıt ötünčkä bergäy.
 40 Kapitula. Anıj üçün, kimesä kimesädän nemä borčka alǵay.
 41 Kapitula. Ki nemäni tusnaǵ ǵoyǵaylar.
 42 Kapitula. Anıj üçün, kimesä kimesäni ot bilä küydürgäy.
 43 Kapitula. Kim ki kimesäniǵ baǵçasına (42r) teräkin buzǵay.
 44 Kapitula. Atlar üçün da tuvar ǵara üçün.
 45 Kapitula. Kimesä ki miskinliktän kendiniǵ çiyişin ya rol'aların satkay.
 46 Kapitula. Öv satın alǵay kimesä kermän içinä.
 47 Kapitula. Suv tiyirmänläri üçün.
 48 Kapitula. Kim ki at satun alǵay.
 49 Kapitula. Ögüz satmaǵ üçün.
 50 Kapitula. Kimesä kimesägä inäk satkay.
 51 Kapitula. Çulular üçün.
 52 Kapitula. Sayıt balçixtan etkän üçün çayırǵa.
 53 Kapitula. Yemişli teräklärniǵ yemişin satmaǵ üçün.
 54 Kapitula. Kim ki tiyirmän yalǵa tutkay.
 55 Kapitula. Yaryučılar üçün da k'ahanalar üçün, kim ki alarnı hörmätlämäsä yaryuda.
 (42v) 56 Kapitula. Tarlovlarnıj meǵaları üçün.
 57 Kapitula. Tanıǵlıǵ üçün.
 58 Kapitula. Öldürgän kişini kim ki tapsa özgäniǵ hranicasına.
 59 Kapitula. Atasiniǵ-anasiniǵ sözün işitmägän oylanlar üçün.
 60 Kapitula. Yaman ǵilingan kişilər üçün.
 61 Kapitula. Ögütlämägä oyrunu.
 62 Kapitula. Kim ki küç etkäy ǵatunga ya ǵizǵa.
 63 Kapitula. Kim ki kimesäniǵ tas etkän nemäsin tapkay.
 64 Kapitula. Kimesä kimesä bilä yolǵa çixkay.
 65 Kapitula. Kim ki ne türlü ǵiliǵ bilä ton kiygäy.
 66 Kapitula. Kim ki yäni öv ǵoyǵay.
 67 Kapitula. Kim ki kimesäniǵ tarlovuna kirgäy serp bilä.
 68 Kapitula. Kim ki kimesäniǵ borlalixına kirgäy.
 69 Kapitula. Yäni kiyövlärniǵ.
 (43r) 70 Kapitula. Xol tiyirmänniǵ.
 71 Kapitula. Tusnaǵsız borçlar üçün.
 72 Kapitula. Törəsi ǵuluxçılarnıj.
 73 Kapitula. Tul ǵatunlardan tusnaǵ almagaylar kimesä.
 74 Kapitula. Ol ǵatun üçün, ki 2 er kişi uruşsa, ol, aralarına kirip, eksin ayirmaga klägäy.
 75 Kapitula. Ölüni kerezmandan ǵazıp çixargay, üstündäǵin, ne ki bar, barça alǵay.
 76 Kapitula. Kingä ki yoluxkay, ki klämiyin kişi öldürgäy.
 77 Kapitula. Oylanlar üçün, ki kendi erkinä ösär-lär.
 78 Kapitula. Ol oylanlar üçün ki atasın-anasın salıp ketärlär kendi erki bilä.
 79 Kapitula. Kimilər ki çerüvgä barırlar.
 80 Kapitula. Töräläri peşäkârlarnıj.
 (43v) 81 Kapitula. Oylanlar üçün, ki tügäl uslu bolmagay da saǵ.
 82 Kapitula. Törəsi bezirǵanlıknıj.
 83 Kapitula. Hranicalar üçün mülklärniǵ.
 84 Kapitula. Törəsi ǵuçlarnıj.
 85 Kapitula. Törəsi vank'larnıj.
 86 Kapitula. Buzulǵan kerapniǵ ya adämilärniǵ teñiz üstünä.
 87 Kapitula. Olturyuzmaǵı yäni sala.
 88 Kapitula. Zdan'a mülknüj da tirlikniǵ atalar-dan ǵalǵan.
 89 Kapitula. Üläşinmäǵı ǵardaşlar arasına toyma.
 90 Kapitula. Ayblagan oyrunu, ya anıj dǵazası nedir.
 91 Kapitula. Yaryusu oyrunuǵ.
 92 Kapitula. Biyi, ki ǵulun işkä yebergäy.
 (44r) 93 Kapitula. Kişiniǵ ǵulun kimesä kendi işinä yebergäy.
 94 Kapitula. Törəsi yalǵa tutkan ǵullarnıj.
 95 Kapitula. Kimesäniǵ tuvarı ziyan etkäy saçovǵa, da anı tutup yapkaylar.
 96 Kapitula. Kimesä atni ürkütkäy.
 97 Kapitula. Adam öldürmäǵınıj.
 98 Kapitula. İşläri salalarınıj, ne türlü ki bolur.
 99 Kapitula. Övränmägän ta tügäl bilmägän hakimlärniǵ.
 100 Kapitula. Kimni ki küç bilä erkindän başǵa yebergäylär işkä.
 101 Kapitula. İşçilärni yalǵa tutkan işkä.
 102 Kapitula. Kütüçilärniǵ töräsi.
 103 Kapitula. Kim ki yixövgä nemä çixarsa.
 104 Kapitula. Töräsidir bezirǵanlıknıj da kebitçilärniǵ.
 (44v) 105 Kapitula. Törəsi peşäkârlarnıj.
 106 Kapitula. İşçi peşäkârlarnıj, ki biyiniǵ sayıtı bilä işlärlär.
 107 Kapitula. Kimesä nemä tirlik tapungay çerüvçiliktä.

- 108 Kapitula. Köptangi borçlarniñ töräsi.
 109 Kapitula. Kimesä ki nemä satun algay da behlägäy anı aǵça bilä.
 110 Kapitula. Bir kimesä nemä satın algay, da satkan kişi anı tiygay.
 111 Kapitula. Bir kimesä, ki tusnaǵ üstünä aǵça bergäy.
 112 Kapitula. Kimesä kimesägä nemä atagay bermä da bermägäy.
 113 Kapitula. Oǵul atanıñ bilmäxindän başxa borç etkäy.
 114 Kapitula. Xonaǵlar, ǵaysıları ki ǵoygaylar ǵumaşların hospodada.
 115 Kapitula. Töräsi öksüzlarnıñ.
 116 Kapitula. Ata mülklärinä. (45r)
 117 Kapitula. Adam ǵanıñıñ.
 118 Kapitula. Törädän apel'ovat etmä.
 119 Kapitula. Töräci töräni etmägäy 1 storonaga birsindän başxa.
 120 Kapitula. Anlamaǵı yergäsi ermeni töräsinıñ.
 121 Kapitula. Kimlä ki hörmätlämäslär töräni.
 122 Kapitula. Alar, ki ündägäylär voytnuñ alnına, da turmagaylar.
 123 Kapitula. Xatunlarnıñ barça türlü.
 124 Kapitula. Anlamaǵı bilmäxi ant içmäxniñ.

(45v) Başlanıyrlar töräläri ermenilärniñ ermeni tilindän da buyurmaǵından yarıǵlı ulu biyniñ biyniñ da biyniñ Zigmuntnuñ, pol'skiy korol'nuñ, pannıñ da dediçniñ

Tilindän ermeniniñ latingä çıxargandır, latindän pol'skiygä, a pol'skiydän bizim tilgä, ǵaysı ki başlanıyır bu sözlär bilä.

Yarıǵlı biy da biy Zigmunt, Teñriniñ süvükü bilä korol' pol'skiy, ulu kn'az Litvaniñ, da Orusnuñ, Prusnuñ, daǵın da özgä uluslarnıñ biyi da dediçi, etiyir aytmaǵlıǵ törälär üstünä da toxtatmaǵlıǵ ermenilärniñ munıñkibik başlamaǵ bilä da bu sözlär bilä.

Atına Teñriniñ. Amen.

Meñilik işniñ biliklik

(45r) Xaçan töräläri da toxtatmaǵları korol'larnıñ da kn'azlarnıñ, alay, neçik özgä işlər ölüm-lü, ne bir kez alay keñäşli da uslu toxtalğan bolgay, aytilğan da tutulğan bolgay, ki soñra, ǵaçan ki ol çax da ǵılıǵlı [=ǵılıǵı] ki anıyır da övrätıyır här kez anıñkibikni, nemä bar edi, ki keräktir ya teşkirmägä, yasamaga, ya buzmaga, bir çaxta keräkli edi, a nemädä başlanganıñdan alay işlängän da tügällängän, körünmägä bolur, neni ki soñra yetkizgäy da yasama keräkli bolmagay. Anıñ üçün men, Zigmunt, Teñriniñ sövükü bilä korol' Pol'skaniñ, da ulu biy Litvaniñ, daǵın da özgä uluslarnıñ

— Krakovnuñ, Sudemirniñ, Serazniñ, Kuyavniñ, Lençicanıñ, Orusnuñ, Prusnuñ, Xilmenkiy, Elbenkiy, Pomorskiy, daǵın arı biy da dediç,

Belgili etärbiz bilmägä bügüngilärgä barçasına, hali bolganlarga da kelgänlärgä dä, bu işlärni bilgänlärgä bilmägä, neçik tä ki bu vaǵt(46v)ka dirä Ilöv ermeniläri, bizgä beringänlär ol privilealarnıñ tibiñä da kendiniñ töräläri bilä ermeniniñ, ǵaysı ki ilgärgilärimiz bizim alarga berkitip edilär, ǵabul kördüǵ, da tuttuǵ, da saǵladıǵ. Ale ki köptän tigül, ǵaçan ki boldu ayrı işlər aralarına bugurmistr bilä, raccalar bilä da ǵara el bilä şahärimizdä Ilövda anıñkibik alarnıñ töräläri üçün, köründi, ki keräklidir, ǵaçan ki ol törälär yazılğan edi ermeni tili bilä, da alay, ki tek kendilärinä bilikli edi, a törä bolur edi, könü aytıp, voyt bilä Ilövnuñ 6 ermeni ǵartı bilä ermeniniñ yergäsindän bu törälär yanına keräk bolgaylar, çıxarıp 4 artikulnu birsı bitiklärdä yazgan bizim, ǵaysı ki törä bilä nemeclärniñ, Marimborknuñ, keräk ol törä bilä bolgay yaryu. Ki ol voytka kermänniñ da özgä kişilärgä, ǵaysı ki ermenilär bilä işläri bolgay, bilikli bolgay da belgili. Ki ornu um(47r)sasızlıǵka da aylandırmaǵlıǵka ǵalmagay, simarlap ediǵ ol ermenilärgä anıñkibik törälärni alarnıñ latin tilinä küvürmägä, da çıxarma, da bizgä bermägä. Xaysı törälärni, ayırlap keñäşimiz bilä bizim, oxcovlap da ǵaysı boyumlarda az nemä alişiptir [=aliştirip] da yasap, bügünki bitiklärdä bizim yazma da yäñi baştan berkitmägä keñäş ettiǵ. Xaysı törälärniñ çıxarganı başlanıyır da bardır bu türlü.

[Дополнительная статья 1]

Ohannes, Teñriniñ şayavati bilä ǵanı ermenilärniñ, ǵutlu vaǵtta biylikinä kendiniñ ǵoydu, ki yıǵkün künüdür Teñriniñ ölüdän turganı Biyimizniñ bizim Jisus K'risdosnuñ, anıñ üçün boyruǵı bilä kendiniñ ǵanlıǵınıñ boyruǵ etti, ki anıñ ne bir ur'adniki, ani buyruǵçısı ol küñni yıǵküñni ne 1 çiyişni ǵanlıǵınıñ almagay. Da yänä ǵoydu da, ki 1 yaryuçı da yıǵkün ne 1 yaryuni yarmagay. Daǵın da ǵoydı yıǵküñni ne 1 dä ne 1 iş üçün ne tutkaylar, ne (47v) olturyuzgaylar. Daǵın kimesä bazmagay, kimesä bazıp borçun izdämägäy yıǵkün. Yoǵsa barça k'ristânlar küñni yıǵküñnüñ, ulu küñdä, ki barçası erkli bolgaylar da färâhat, çöplänmä da kelmä yıǵövgä, baǵlanmagay özgä işlər bilä, yıǵlamaǵ bilä, keräk Teñridän ǵolmaga. Ne bir k'ristân küñni yıǵküñnüñ biri birinä baş ǵoşmagay albo öç algay. Här biri emin-aman bolgay, tözgäy alǵışta Teñrigä, yerniñ köknüñ ǵanıña şükür bergäylär

yixkünni. Da artixsi ulu künüdür, ari da ayirilman surp Errortut'unga şükür bergäylär.

◊ Ol, ki munda aytiliyir, ki yixküngi kün töräsi bolmagay da tutulmagay, aplaniyir, xanlıx işlärdän başxa xilinmaxi bilä isi yaman yanilmaxlix, da borçlu üçün, ki emin bolmagay, kimniñ imen'ası bolmasa.

[Дополнительная статья 2]

Dayı da Teo'tos xan ermeniniñ aqmaxlixı, arzani da maxtalğan, da özgä xanlarniñ da kn'azatalarniñ k'ristanlarniñ, ermenilarniñ. (48r) Xaçan ki ol xanlar keldirdi aqar könülük Tejriniñ, törälär da toxtalmaqlar berip barçasına, xaysi ki el anıñdır, markarelärdän da surp arak'ellärdän aytmaxlix da özgä vartabedläriñ surp yixövnüñ, çoydi kendi elinä, kendinä beringänlärgä, budur kermänlärgä, da kermänçixlärgä, da salalarga, da özgä yerlärgä, da kendiniñ yergäsinä beringänlärgä, keräk etkäylär barçası da başxa barçasına, ki anıñki boyruqlarnı küçlü da nemä eksitmiyin saqlagaylar.

[На полях: Nota.] Xanları ermenilarniñ törälärni belgili etiyirlär yarıuçılarga da barça töräçilärgä, etüçilärgä könülükni, alay 1-inä, neçik 1-sinä: buyuriyirbiz, etkäylär könülük da yarıu könü barçasına — xodžaga da miskingä, tullarga da öksüzlärgä, kermänligä da xonaxka, da kelgänlärgä, başxiş almamaq da orunç, da yarıuçılar anı eslägäylär da közätkäylär, ki egri kişini yarıu bilä könlütmägäylär. (48v) Yänäçi, egär ki töräçi egri törä etsä, anıñkibik iştä tanixlix bilä yetkizgän bolsa, hörmätsiz ündälgän bolgay. Hörmätsizlikin töräçiniñ kerı etiyir xanlıxka almaq bilä, xaysi ki töräçidän berilmäx keräk. Anıñ üçün töräçi, yaman töräsiz aytı esä ya yaman yarıu etti esä, hörmätsiz tigüldür, xaysi ki yarıuçı apel'acia bilä yarıu etsä. Egär sezsä töräçiniñ egri buyurganin, könlüksüz, ögütlämä anı bolur.

Da töräçi üstünädır bu iş, ki storonalarñi kel-tirgäy zhodada da antni alarga terçä buyurmagay. Egär yarıuçı bolmasa storonalarñi bariştirmaga, soñra yarıuçı aytmaq keräk, neçik ki törädä yazgandır.

Xaçan ki eksi kelsälär yarıu alnina da biri birinä ayb bergäylär borç üçün ya özgä nemälär üçün, bizminlanip, a egär 2 yandan ki tanixları bolmasa, ol çaxta anıñkibik işläriñi, kimni ki ündäptirlär (49r) da tangay nemäni, ale ündägängä tigül, keräk aytilgay yetkizmäxlix aqar, ol yan, ki ündälgändır, keräk kendi ant içkäy, ündägän kişigä tügällägäy törä bilä.

Xaçan ki kelsälär ermeni voytnuñ alnina eksi dä ne işläär dä bolsa ya yoluqkan tanixlar bilä, ol çaxta xaysi da bolsa alardan tanixları bolgay könülük bilä, budur 2 ya 3 yaxşi kişilär bolgay, da tanixlix oxşaşlı. Anıñkibik iş tutulur, da yarıuçı anıñ sartin aytmaq keräk, egär ki 1-si yandan dävikär utru bolsa tanixlixka. Xaysi ki tanixlix könülük bilä berilgän bolgay, klägäy, ayb berip, tanixlixni kerri urmaga klöp, ki könülükni baskay, ol çaxta bu türlü işniñ üstünä toxtamaq keräk. Köñü tanixlix xatına çaldırmaq keräk, baqmamaq keräk anıñ sözlärinä, kim ki ayblar anıñki tanixlarnı.

[Дополнительная статья 3]

Töräsi ermenilarniñ dijatik^(49v)läriñ

Xaysi ermenigä ki yoluqkay tinsizlix, ündämäx keräk kendiniñ k'ahanalarin, da 2-3 ketçoyanı çartlardan tanixlix üçün, da kendiniñ yovuxlarin. Äväl keräk nemä çixargay yixövünä, da aqpaşına, da babasına, da kerezmanin kendiniñ belgili etkäy, da çalgan mülklärin, da tirlikin kendiniñ, yuvuxlarına bolgay da uruylarına, kendiniñ erki bilä, ne ki kläsä çixarma, belgili etkäy. A muñkibik işläär toxtalmaq keräk soñru erki bilä keçäsi dünyadan. Ol tanixlar anıñkibik aqaylar anıñ yuvuxlarına, ki nemä sözüñiz bar esä, sözläñiz tirlikinä, aqar utru, kim ki dästiment etiyir. Özgä türlü, egär ol ölsä, anıñkibik dast(i)ment, ne türlü dä ki etti esä, ölümündän soñra keräk tutulgay, baqmamaq keräk anıñ yovuxlariniñ sovuq sözlärinä, anıñ üçün ki çaxına, tirlikinä sözlämädilär. Aytkanına körä Boğos arak'elniñ, (50r) ki tästiment ölüdän soñra beklitkä toxtamaq keräk. A egär ki ol dästiment etkän tiri çalgay, ol dästiment anıñ erkinä bolmaq keräk, kläsä buzar, kläsä yasar, neçik aqar körünsä.

[Дополнительная статья 4]

Törä k'roqonk'nuñ bu türlü

Ündägäy uruq kökün da nişan etkäy. Bu türlü keräk etkäy bu işni. Keräk kiyöv sözlägäy xizniñ atası bilä, budur, ki aqar belgili etkäy, ne türlü nemä berir xiziniñ artından džehez, xaysin ki almaqtir, artından berilgäy belgili, zera ki džehezi çatunlarniñ ülüşläridir atasından da anasından da mülklärdän. Egär xiz atasına tinsizlix kelsä da klägäy xizina ösiyättä nemä çixarma, ne ki kendinä körünsä, anı bolur etmä kendi erki bilä. Da aqar çarşi oyuuları bolmas bolma, ne ol nemä oyuularga nemä ziyan etmägäy. Egär ki xaysi xizoylan atasiniñ ölümündän soñra çalgay, keräk, ki er çardaşları anı džehezlöp ergä bergäylär anıñ (50v) ülüşü bilä, da oyuuları mülklärdä çalirlar. Xayda

ki er çardaşlar bolmasa da çizlar çalsa, alar çalirlar atalariniñ mülklärinä çarang.

Da igizliki ölgänläriñi, oçul-çizi bolganniñ, çalir oylanlarına, çizlarına da çatununa. A kimniñ oçul-çizi yoçtur, anıñki igizliklar tüşär yovuçlarına da çardaşlarına. Da açiri çatunun ölgän kişiniñ yuvuçları bolmaslar kerı etmäğä. Ol igizlikni, ki çatun keltirdi eyäsinä kendiniñ, barça iştän ilgäri, anı, çaysin keltiriptir, keräk añar bergäylär. A da-yi da, ne ki añar eyäsi arttırdı, egär altın kibik, egär kümüş, indzi kibik, anı añar keräk barça bergäylär. Da uruyu kökü ölüdän soñra, ki klämägäylär bermä, na keräk bergäylär çatınga anı. Uruyga-kökkä tiygäy 3 ülüş ölüdän soñra, da çatunga 4-ünçi ülüşni belgili yetkizgäylär barça igizlikindän, ne ki çalsa. Egär ki kimesäniñ 4-ünçi kindiktä (51r) uruyu kökü bolmasa, anıñ igizliki keräk ki korol'nuñ çaznasına berilgäy. A korol' anıñ biylikı ol kişiniñ dżanı üçün Teñri yoluna nemä bermäç keräk.

◊ Korol' anıñ biylikı bu igizliktän, çaysi ki anıñ üstünä tüştü, Teñri yoluna bermä borçlu tigüldür anıñ dżanı üçün, anıñ üçün ki anıñkibik törälär bilä ermeniniñ baylı tigül anıñ biylikı, da munıñkibik törädän da anıñkibik igizliktän, anıñ üstünä tüşkän, anıñ erkinädir. Xaysi igizliklar anıñkibik bolsa, bu ermenilər ne 1 türlü yaşıрма bolmagaylar bizim ayır ögütümüz tibinä.

Çaçan ki çaysi çiz ergä barsa kendiniñ ata ülüşü bilä da ana ülüşü bilä da çodžası birgäsinä oçul-çizi bolmasa, bolur etmä hokiparclar, anıñ üçün ki oylanları yoçtur, budur tek çardaşların da yovuçların. Da çaysin çatun keltiriptir igizlikni birgäsinä, keräk (51v) anı çaytargay barça çatunga [da arttırganı bilä birgä]. Da ölgän vaçtına ki klägäy hokiparc etmä çatunun çardaşları bilä birgä, törä anı añar buyurur, ki 1-gä anıñ dżanın çayçuraylar. Da bu boyruç tutulmaç keräk, egär ki çatunu ölmäsä çodžasından burun.

[Дополнительная статья 5]

Budur ögütü olturuşnuñ ermeni töräsinin

Çaçan ki voyt oltursa törädä ermeni çartları bilä, keräk ki ävälgisindän sorgay atı bilä: «Çaç midir töräni gayit etmäğä?» [Ha полях: zagayit etmä]. Da ol keräk aytkay: «Çaçan ki bugün törädir yazılğan törä bilä da storonalar keliptirlär, çaçidır». Bu sözlär bilä olturuzmaç keräk töräni: «Men olturuziyirmen töräni kücü bilä Biy Teñriñiñ, da kücü bilä bizim korol'umuznuñ, da benim kücüm bilä, voytnuñ, da kücü bilä bu 6 ermeniniñ, çaysi ki benim çatıma oltururlar, da kücü bilä barça ermenilärniñ, buyruç etiyirmen da buyuri-

yirmen könülük bilä yetkiz(51^{bis}r; Верхняя внешняя часть этой страницы оторвана наискось от верхней внутренней трети более чем до середины к краю)

ir

a

dirga

ol anı

ki törä

uryuz

atı bilä

olturuzdum

«Igidir, yazılğan törä

da 3-ünçidän sormaç

äk atı bilä: «Bu eminlikni, [ki] munda çoyduç, tutulmaç keräk mi?» Da ol aytmaç keräk:

«Tutulmaç keräk kücü bilä yazılğan töräniñ».

(51^{bis}v) [1 kapitula. Yañılğanlar çanlıç olturuçka da kendiniñ biyinä]

r

ñılğan

ñkibik

i könü

ñ da atas

talmaslar ol yañ

ayır. Ale oylanları at

kin tas etmäslär, egär

ları bilä anıñkibik sayışta tigüllär edi esä, alay oç çardaşları ayılğan yañılmaçtan. A egär ayılğan keñäştä edilär esä, här 1-i alardan yañılğanına körä tözmäç keräk.

◊ Oçulları alarnıñ, kimlar ki artıçsılıç etär korol'nuñ olturuçuna çarşı da işi barça nemäniñ, da atasından çalğan tirlikni tas etärlär. Anıñ (52r) üçün bu yañılmaçka körä barça tirlikni çanlıçka çalır.

2 kapitula. Xulnuñ çuluç etkäni kendi biyinä da ketkäni salaçiniñ kendi biyindän

Teñri adam tarbiyatın erkli yaratıptır da etiptir, ale ki keräklidirlär biylärinä kendiniñ çullar çuluçka er u suv üçün. Alay oç bu törädir, çaçan çaysi salaçi biyindän kendiniñ, nemä tiymiyin biyiniñ, çayda kläsä, barma bolur. A egär ki çaysi biy añar tözmägä klämäsä, anı erkli yebermäğä kendiniñ kişisin, klär anı saçlamaga kendi töräsinä, da ol çaçta oylanlar atasiniñ ölümündän soñra ol biyiniñ tibinä tözmägä bolmagaylar, ol çaçta erkli bolurlar ketmäğä barmaga özgä biyiniñ tibinä, çayda kläsä.

◊ Nota. Bu buyruç alay añlamaç keräktir salaçılar üçün ermeniniñ, özgä dżins üçün tigül, anıñ üçün [salalar da tut]ovları ermenilärniñ berilgändir barça bir türlü korunaga.

3 kapitula. Ur(52v)uškanları oylanların, ya biri birin öldürgäy

Egär ki oylanlar aralarına uruş etsälär, da 1 oylan 1-sin öldürsä, da ol öldürgän oylan 12 yaşından artıx bolgay, keräk başın tölägäylär, neçik tügäl bütün kişini. A egär ki ol öldürgän oylanın yaş 12-dän eksik bolsa, bolgay 10 ya 11, ol çaxta anı başını geşi tölänmäx keräk. A egär ki öldürgän oylanın yaş 10-dan eksik bolgay, 3-ünçi ülüşü başını tölänmäx keräk. A egär ki oylan 15 yaşına bolgay, ol kişi öldürüçidir da törägä çarşı yañılğay, da bu statutka keräk tügäl tölöv etkäy başı üçün çardaşlarına öldürgän oylanın, neçik yoyarı yazılğandır.

◊ Nota. Anlanmaç keräktir bu boyruç da törä ermeni oylanlar üçün, yoçsa ermeni oylan öldürgäy özgä dżınsni, tüşär dżurumga yaryusuna körä öldürgän oylan üçün da ol yaryuda, çaysi ki öldürgän oylandır.

4 kapitula. Xaysi oylan (53r) biri birin naçis etkäy

Egär ki çaysi oylan oyun arasına 1-i 1-in naçis etkäy klämiyin ya öçäşip, anıñkibik işlər igi sezilmäx keräk da baçmaç keräk anıñkibik iş bilä, ne türlü ki çilixtir, tergämäx keräk öldürgänni, ol naçis etkän oylanın yaşların sanamaç keräk, çaysi boyumuna anı naçis etiptir, közünä mi, çoluna mi, ayaxına mi, anıñki naçis etmäxni baçkaylar naçisliğin, da anar körä tölöv etkäylär hakimlikin da çardżin. Da ol barça tölämäx keräk, kim ki naçis etti. Xaysi ki töräni oylanların etmäxindän taptıx könülüktä.

◊ Ermeni oylanlar üçündür bu iş, dayın da 4 iş, [hal oç], biri biriniñ artından anlanmaç keräk.

5 kapitula. Oylanlar, ki biri birin suvda boygay

Oylanlar, ki suvda yuvungaylar, da biri birsin boygay, ol çaxta töräçilər munıñkibik işni igi tergämä keräk, egär ol türlü boylmaçlıx boldu esä gälägdän, ya yüräklän(53v)mäxtän, ya yaman yüräkindän, ya övrätkän kläp, ya ol boylğan kendi kendin satamadan battırdı suvnuñ teräninä, da alar, ki anıñ bilä yuvundılar, ol boylğanga boluşma bolmadılar. Keräk töräçilər belgili bilip tügäl yoluxkan işni. Egär ki ol kensi satamadan boylıdı esä, da alar, ki anıñ bilä yuvundılar, anar boluşma bolmadılar, anıñkibik boylmaç üçün tölöv bolma bolmastır. A egär ki özgä istän boldu esä, tölöv başı üçün bolmaç keräk yaşlarına körä ol boylğannı, neçik öldürgän kişini.

6 kapitula. Oylanların öçi üçün biyik yerdän sekirmäxni

Egär ki anıñkibik iş yoluçsa oylanlar arasına, ki çaysi oylanlardan biyik yerdän sekirsä öç bilä da ol sekirmäxtän naçis bolgay ya ölümgä bargay, kim sähäp bolsa bu işkä, geş başın tölämäx keräk. Egär ol, ki sekirdi naçisliçka ya ölümgä, yaşına körä naçisliğin baçkaylar ya ölümün. Alay bolgay yar(54r)çusu, neçik yoyarı yazılıptır oylanlar üçün.

7 kapitula. Igitläär ki aralarına ayır nemä kötürürlar öç bilä

Igitlärgä övränciktir, ki öçtän ayır nemä kötürmägä, da maçtanmaga, da ayır nemä yürütmägä, da anıñkibik ayır nemä kötürmäxtän egär ki çaysi aralarından naçis bolsa, çaysi ki açça çoydu, da öç kirdi, da sähäp boldu bu işkä, anıñ naçisliçkina, geş dżurumni tölämäx keräk, neçik çanlı iş üçün, da anıñ çatına ol naçis bolğanga ziyanın, çardżin tölämäx keräk, hakimlikin. Anıñ üçün munı çoyğandır, ki kimesä biri birin ziyanga da naçisliçka [salmay] da saylıxından çıxarmagay.

8 kapitula. Dżimrilär üçün

Egär ki esirikliktä yoluçsa, ki biri birin naçis etkäy, törä buyuriyir, ki anıñkibik iş naçisliğin esiriktä etkän tiymäs boşatmaga, ani dä tözmägä. Anıñ üçün ki esirikliktir barça yamanlığın başı, anıñ üçün ki esiriklikten sähäp boldu ki biri birinä. Da anıñki(54v)bik iş üçün törä bolmaç keräk, toyrı, budur dżurum, ziyan, hakimlik, çardż naçis bolğanga tölämäx keräk. A egär esirik kişi kimesäni öldürgäy, ol çaxta törä bilä baçmaç keräk anıñki öldürmäxliçni dżähät bilä, da sormaç keräk, budur anıñkibik öldürmäxliç yaman sayış bilä sayış etip ya özgä sähäptän bolgay, budur, egär birgä biri biri üsnä uruşma turdılar, ya kimdän boldu başlanmaç anıñkibik istä, ol çaxta sähäpinä körä, çilinganına körä bolgay yaryusu. Egirlikinä körä, [yaman etkäninä körä] ögütlägäylär boluşuçılarnı, etkäninä körä munıñkibik işni esiriklikten tügälädi. Dżähät bilä baçip alarnı da ögütlämäx keräk, neçik yaryu körgüzsä.

9 kapitula. Xazna tapmaç yer içinä

Egär ki kimesä kendi mülklärinä çazna tapkaç yer içinä, ya altın, ya kümüş, da egär ki anıñkibik çazna ävälgä çanların bolgay, (55r) da igi belgili bilsälär, keräk çanlıç çaznaga berilgäy ol çazna. A tapkan kişi ol çaznanı, 10-ünçi ülüşün ol kişigä bermäç keräk, alay oç anar da 10-ünçi ülüş berilmäç keräk, ol kişigä, kimniñ mülkünä tapıldı. A egär ki bilsälär, ki ol çazna çaysi ulu biyniñ bolgay, anıñkibik malnı da igilikni, oçlu, ya çizi

bolgay, ya yuvuçu, anıñkibik mal keräk tüşkay alarga. Xaysiniñ mülkünä xazna tapulsa, ol xaznadan 10-unçı ülüşü berilmäx keräk xanlıxka.

◊ Xazna tapulmaxnıñ sorovu da bilmäxi korol'dan bolgay.

10 kapitula. Kimesä kimesäniñ saçalından tartkay

Egär yoluşa, uruş arasına kimesä kimesäniñ saçalından tartkay, da igit bolup xartniñ, törä bilä buyurgandır anıñkibik xol uzatuçı saçalına xartniñ, alay ol anlanmağ keräk dzurumu, neçik ki kimesäni naçis etkäy.

11 kapitula. Çoyurlar (55v) üçün yer tibindägi

Egär kimesä çoyur aça yer içinä, çayda ki taçılı bar anıñ ya özgä çoygan bolgay, da ol çoyurga yebergäy kişini taçılını çixarma, a ol kişi, ki çoyurga yebergändir, da ol anda çoyur içinä istan ölgäy, anıñ yarçusu alay bolmağ keräk, neçik kendi öldürgäy. A egär ki ol kişi anda yebergän naçis bolsa, ol, kim ki anı yeberdi ol çoyurga, keräk tölägäy ziyanın, xardžin, hakimlikin. Anıñ üçün ki keräk edi ol yebergän kişini çoyurga tözgiy edi, ki yanan yel çixkiy edi taçılınıñ da işi. Anıñkibik çoyurdan taçılınıñ iyisi çixmiş bolgay, da anda yebergän kişi naçis bolgay. Anıñkibik satamanı yarçuçılar bağmağ keräk, ki neçik boldu, ya sähäp kimdän boldu, da könülük etkäylär.

◊ Ermenilärniñ yalga tutkan xuluççılar üçün bu iş anlamağ keräk.

12 kapitula. Töräläri salaçılarnıñ

Egär çaysi ermeni buyruğ etkäy...

[В этом месте отсутствует несколько страниц]. (56r) etkäy açaş ya vartabedlä, anıñ üçün korol'nuñ olturçuçı alyışlıdır da xanlıxınıñ boyu ayırlar yergäsin Tejriniñ küci. Anıñ üçün törä buyurdi, ki här biri kendi erkin tıyğay da esinä tutkay xanniñ arzani biyiklikin.

15 kapitula. Erksiz xulunı, ki bitik övrängäy, biyiniñ erkindän başxa babas bolma klägäy

Egär kimesädä bolsa xul çerüvdä tutkan ya aça bilä satun alğan, bitikkä övrängän, da klägäy babas bolmaga, anıñkibik xul erksiz bolmastır yetmägä babaslıxka kendiniñ biyiniñ erkindän başxa. Anıñ üçün törä tıyiyir, ki kendiniñ biyinä çayyu etmägäy. Anıñ üçün bu iş oxşıyir öv buzulmaçına. Egär körünür esä, ki anıñki xul babas bolgay, neçik ki arzani boldu Boğos arak'elniñ xulu Onesi-moş, da muniñkibik xul erki bilä kendiniñ biyiniñ bolur alınmaga babaslıxka.

16 kapitula. Xullar üçün k'ristân

Egär kimesä, k'r(56v)istân bolup, k'ristân xul satun alsa, körgüziyir Eski Törä, anıñkibik xul, 6 yıl xuluğ etip, azad bolmağ keräk 7-inçi yilda, evet ki Yäñi Törä k'ristânlarnıñ toxtattı anıñkibik xulnu ol çaxta erkli bolmağ keräk erksizlixtän, ne türlü tez xulluğ etsä ol açaanı, çaysi ki anıñ üçün beriptirlär. Egär ki xul kendi yalyz satun alğan esä, ol türlü xılığ bilä erkli bolgay. A egär ki xul xatunu bilä satun alğan esä, ol çaxta xatunu bilä da oylanları bilä erkli bolur, xulluğ etip, neçik aytilgandır, ol sñni, ki anıñ üçün berilgandır. Egär ki anıñkibik xulga biyi xatun bersä da alarnıñ oylanları bolgay aralarına, anıñkibik işlär, ol xulunıñ xatunu oylanları bilä xuluğta çalgay biyiniñ övinä meñilik, tek ol xul kendi yalyz erkli bolgay. Egär ki biyi kläsä aça almaga xatun üçün, ol çaxta xatun oylanları bilä erkli bolur. Egär ki xulunıñ köñlü bolsa, ki çalgay biyi xat(57r)ına, ki klämägäy ketmä, anı biyi keräk saçlagay xatunu bilä, oylanları bilä, da algay ol xulnu, da bargay yixövgä, da tanıxlatkay kişilärgä, da anıñ üstnä tanıxlığ bitik algay, da ayt-kay, ki xulum klämäs xatımdan ketmä ölginçä. A egär ki anıñkibik xul soñra kendinä sayış etkäy da klägäy erksizliktän erkli bolma da biyi anıñ anıñkibik sayışın sezgäy, biyi bolmastır anı erksiz etmägä anıñ sayışına körä, çaysin ki surp arak'el aytıyir: barça xullar Tejrädä erklidir.

◊ Muğar dirä bolğanı yoğ da bolmasın bu xanlığta erksiz xul saçlama.

17 kapitula. K'ristân xatun satun alğan üçün

Egär kimesäniñ keräki bolgay da xizin satkay k'ristânga, bolmastır satmaga kendiniñ xizin meñilik çaravaşlıxka. A egär ki anıñkibik xizniñ xuluğu biyändirmäsä biyin, yänäçi erki bar atasiniñ, ki xizin çixargay, da anıñkibik biyniñ erki yoxtur (57v) özgägä satmaga ol xizni, yüräklänip. Egär ol biy kläsä anıñki xizni oyluna bermä xatunluğka, ol xizniñ atasiniñ erki bilä bolmağ keräk.

Egär ki ol xiz biyinä ya oyluna yaramagay xatunluğka, xulluğ etip ol açaanı, çaysi ki anıñ üçün berip edi, bolur ketmä erksizliktän. Egär ki ol xizniñ atası klägäy äväldän, açaesin berip, çixarma, erki bar kendiniñ xizin erksizliktän, keräk anıñ biyi bergäy anı çixarmaga, bağmagay añar, ki yılları tügällängäy.

18 kapitula. Dinsiz xullarnıñ satun alğan üçün

Egär çaysi ermeni erksiz xul satun alsa ya xuluççi dinsiz, xiz ya xatun, da anıñkibik xuluççılar vaçt bilä erksizliklärinä kendiniñ, çaysi erki bilä klägäy, klägäy k'ristân bolmaga, ol erksizliktän

boş bolur, neçik ol aχçanı χuluχ etsä. Egär anıñkibik χullar, alay er, neçik χatun, dinsizlər, egär klämäsälär k'ristân bolma, anıñkibik iştän erki bar biyiniñ alarnı (58r) satmaga.

19 kapitula. Kim ki atasın-anasın tövsä

Kim ki kendiniñ atasın-anasın tövsä, anıñkibik oχšaşsız da yazıχlı yaman etkän Teñriniñ alnına ölümlüdür yasaganına körä Eski Töräniñ. Ale Yäñi Törädä k'ristânlarnıñ bu türlü körgüziyir: anıñkibik etkän oγul-χız ölginçä luđz tartkay. A egär ki oylanlıχına ursa atasın-anasın, anı abra-maχ keräk. Ya anıñkibik oγul atasın-anasın tövgäy yaman yüräktan, yaman sayıştan, da atası-anası anı heç nemägä tutkaylar. Da anıñkibik yañılmaχ üçün atası-anası oylun, χızın ögütlämäχ keräk k'ahanalıχ alnına da χartlar alnına. A egär ki anıñkibik artıχsılıχtan χaytma klämäsälär, atası anıñkibik yaman oγulnu, harsız, χorχusuz, beγam, kensindän da kensiniñ barça igzlikindän bolur keri etkäy. Xaysı anıñkibik oγul keri etkän ki poşumanlıχka χaytkay da hnazant bol(58v)ma klägäy, neçik tiyär atasına-anasına, ol çayta yänäçi atası-anası ol şayavat bilä bolurlar anı yöpsünmägä.

20 kapitula. Här biri,

ki yaman nemä χilinsa, anı tapar

Egär ata ya oγul χaysı yañılmaχka körä ölümlü albo yazıχlı yañılğan tapulğan bolgay, atası oγulunıñ [yañılğanı üçün] dżazasın tartma bolmas, alay oχ oγul atasınıñ yañılğanı üçün ne 1 ögüt bilä borçlu tigüldür, här 1-i yañılğanına körä tartmaχ keräk. Anıñ üçün törä tügällänir könülükniñ tügällikin barça adämilärgä anıñkin bermägä.

◊ Bu boyruχtan çıxarılıyir korol'nuñ olturyu-çundan yañılmaχı.

21 kapitula. Kişini oγurlamaχ üçün

Eski Törädä çoygandır, egär kimesä ki kişini oγurlap satkay da belgili bolgay anıñkibik satmaχ üçün, ol kişi ölümlüdür. A Yäñi Törädä k'ristânlarnıñ bulay çoyulgandır, egär ki k'ristân k'ristänni oγurlap (59r) satsa özgä uluska da bu türlü yaman χilınmaχ anıñ üstünä sezilgäy, Yäñi Törädä buyur-mastır anar tas bolmaga, luđz tartmaχ keräk, da tutulmaχ keräk, da zından bilä ögütlänmäχ keräk, yük tibinä dä ol satuçi alğan aχçanı çaytarmaχ keräktir ol kişi üçün, da ol satılğan kişini keltirmäχ keräktir eyäsinä, kimdän ki anı oγurlap edi, çaytarmaga anı borçludur. A egär ki ol satın alğan kişi ne türlü bolsa keçkäy dünyädän, ol satkan kişi borçludur ol sönı tügäl çaytarmaga eyäsinä, kimdän ki oγurlap edi, da oγrunıñ 2 çolun kesmäχ keräk da çagatina χizdirip möhürni basmaχ keräk, nişan anar meñjilik hörmätsizlikkä, anıñ üçün ki

özgälär dä, anıñ üstnä baχıp, anıñkibik iş etmägäylär da çorχkaylar.

◊ Bu iş bulay anlanıyir, ermeni ermenini satsa, a egär ermeni özgä dżinsni satsa, anı baχkay korol'nuñ olturyu(59v)çi da alay ögütlägäy, neçik kendinä körünsä.

22 kapitula. Alar üçün, kimlər ki pambaslar kendiniñ atasın da anasın

Kim dä ki kendiniñ atasın-anasın yaman sözlär bilä uyaltkay, anıñkibik oγul-χız ölümlüdür; ki kensiniñ atasınıñ-anasınıñ keçkän işlärin anğay, da tüşär ölümlü yazıχka. Eski Törä bilä Yäñi könü Törä aytıyir, anıñkibik pambas, ki atasın-anasın [yaman sözlär bilä uyaltkay], anar oχšaştır, neçik tövgäy, anıñkibik hörmätsizlikkä utru atasınıñ da anasınıñ, ki oylanlarnı tiygay, buyurgandır anıñkibik oylanlarnı, atasınıñ-anasınıñ igzlikindän ülüşsüz bolgay.

◊ Oγullar bildirsälär törägä da oχşaşı bilä yaman işlärni yañılğanın yaman iştä atasınıñ-anasınıñ χanga utru da barça etilgän işlär, anıñkibik iştä ermeniniñ oylanları anıñkibik işni borçlu tigüllär kötürmägä.

(60r) 23 kapitula. 2 kimesä uruškay, da biri yaralı bolgay

Xaçan eki kişi uruşsa sayıtlar bilä, da 1-i 1-sin yaralasa, da yaralı ol yaralardan ölmäsä, çastalıχına yaralarnıñ yatkay, da çuvatlanıp [yürügäy tayaχ bilä], aytiliyir törä bilä, ol, ki çaysı yaraladı, borçludur ol yaralığa zıyanın, hakim bahasın tölämägä, ol çadar da dżurum törägä bergäy.

24 kapitula. Kimesä ki erksiz çulun ya çuluxçısın öldürgäy

Kimesä ki erksiz çulun ya çuluxçısın öldürgäy ne türlü hal bilä ya ne türlü sayıt bilä, törä öldürgän çannıñ dżurumun izdämäχ keräk eyäsindän, egär ol erksiz çul k'ristân esä. Ya özgä dindän ol öldürgän kişi, bolur borçlu da yeñil nemä bilä tölämägä başın öldürgän erksiz çulunıñ ya çuluxçınıñ. Alay k'ristänni, neçik özgä dżinsniñ. Egär çul, egär çaravaş erksiz tövgänindän biyiniñ ölmägäy ol vaxtta, yatkay 1 kün (60v) ya 2 kün da soñra ölgäy, na bu mahanadan borçlu tigüldür tölämägä baş üçün, anıñ üçün ki satun alğan edi kensi aχçasına da eyäsinä zıyan etip edi. Keräk anıñ üçün luđz tartkay.

25 kapitula. Anıñ üçün, ki uruškanda ayırayaχlı çatunnu urgaylar

Xaçan 2 kişi uruşsa da aralarına urgaylar ayırayaχlı çatunnu, da ol urmaχtan çatın kişini da oylanın vaxtsiz keçirgäy, geş başın tölämäχ keräk çodžasına ol çatunnuñ ya ne türlü bolsa birgäläri-

nä barişma. A egär oylan d̄zigärinä anasiniñ tügäl adam edi esä da ol urmaıxtan keçirgäy, tölöv bolmaı keräk baş üçün. Belgilidir töräsinä Teıriniñ, kläsä oylan anasiniñ yüräkinä tügäl bolsun ya bolmasın, baş ornuna baş bermäı keräk. Bulay Eski Törä körgüziyir, evet ki Yäñi Törädä körgüziyir anıñkibik p'orcut'ıunnu aıçca d̄zurumu bilä da (61r) ludz tartmaı keräk.

◊ Ermeni kişi ursa 2 d̄zanlı ıatunnu, bu törä anılanmaı keräk, özgä yerdä bolmagay.

26 kapitula. Kimesäniñ ögüzü bolgay uruçi

Xaçan kimesäniñ ögüzü kimesäni ursa da ol urmaıxtan kişi ölsä, Eski Törä buyurur edi, ki anıñkibik ögüzni öldürgäylär, da etin satkaylar, da ol s̄bni yarlılarga üläşkäylär, da eyäsi ögüzniñ ol kişiniñ başın tölämäı keräk. Da egär ol ögüz här kez alay teli edi esä da kiyiklängäy, da eyäsinä çonşuluı aytkay, ki anıñkibik teli tovarni ketärgäy, da eyäsi çonşuluınuñ aytkanin nemägä tutmagay, da anıñ arasına urup kişi öldürgäy, da anıñkibik kişini, kimniñ ögüzü edi, ol öldürmäıniñdir, ya ol baş üçün tölämäı keräk, neçik törä körgüzsä, a eyäsi ölümdän erkli bolmaı keräk. Egär dayın anıñkibik ögüzniñ eyäsi çiliçin bilmäsä da kimesäni urup naıis etsä, eyäsi borçlu tigüldür, ne ziy(61v)anlı. Da egär eyäsi bilsä ögüzniñ çiliçin da kimesäni urup naıis etsä, eyäsi borçludur naıis etkängä tölämägä zıyanin da hakim bahasin.

27 kapitula. Biyi, ki çulun naıis etkäy

Egär biy çulunıñ közün çııarsa, törä buyuriyir, erkli bolgay anıñkibik çul, ol, ki erksiz satun algan edi da egär ki k'ristän edi esä. Egär ki çul dinsiz erksiz esä, ol çul satılmaı keräk biyiniñ erki bilä geş bahasına ya yarım yalına.

28 kapitula. Xaçan buya buyanı öldürsä ya ögüz ögüzni öldürsä

Egär buya buyanı öldürsä ya ögüz ögüzni, kimesäniñ dä buya albo ögüz tiri çalsa, satılmaı keräk da anıñki ögüz üçün ya buya üçün tölövün almaı keräk, da yarimin [=s̄bgin] üläşmäı keräk yarım da yarım, ki tuvarları edi, da ol öldürgän ögüzni dä üläşkäylär geş da geş. Egär ol, kimniñ ki ögüzü edi, da bilgäy, ki yuvaş tigül edi, da yaman çiliçli edi, da çonşu(62r)larından işitkän bolgay, ki anıñkibik tuvarni saılamagaysen, bu zıyançi ögüzni, ol çayyurmagay alarnıñ aytmayın, ol çayta ol öldürgän ögüz üçün keräk kensiniñ tirisin bergäy, kimniñ ögüzü edi, da ol ölüni kensinä algay.

29 kapitula. Xuyular üçün da çoyurlar üçün

Kim ki çoyur açkay ya çuyu da yapmagay ol çoyurnu ya çuyunu da anda tüşkäy kimesäniñ tuvarı, eyäsi ol çoyurnuñ ya çuyunuñ tölägäy ol tuvarni da ol tuvarniñ terisin kendinä algay, törä bulay aytiyir.

30 kapitula. Kişi üçün, ki çoyurga tüşkäy

Egär er ya çatun çoyurga ki tüşkäy ya çuyuga da anda ölgäy, çaysisi egär ki kündüz tüssä, geş d̄zurum bergäy çan bahası üçün, kimniñ çoyuru edi ya çuyu, a egär ki keçä tüşti esä çoyurga, ol çayta keräk tügäl anıñ üçün tölägäy, kimniñ çoyuru edi, çaysin ki Törä bitiki körgüziyir alay çatunga, (62v) neçik ergä, tüşkänlär çoyurga ya çuyuga, alay oç erksiz çullar da.

31 kapitula. Tuvaryl üçün

Egär ki ögüz öldürsä inäkni, ya özgä tuvar çaranı müñüzlü, albo çoyni, da eyäsi bilmägäy tuvariniñ çiliçin, ol çayta keräk tölägäy öldürgän tuvariniñ geş bahasin. A egär ki anıñkibik tuvar kiçkinä bolsa, nemä tölämäı keräkmäs. A egär ki ulu tuvar bolsa, ki ögüz öldürgäy, anıñki öldürgän tuvarni satmaı keräk, da ol s̄bni, kimniñ ki tuvarı edi, teı üläşkäylär. A egär ki bilgäy edi tuvariniñ yaman çiliçin, ki zıyan etüçi edi, da ketärmägäy kendiniñ çatından, keräk tügäl baha tölägäy öldürgän ögüzniñ, alay törä buyuriyir.

32 kapitula. Atlar üçün

Egär kimesäniñ atı teli bolsa, çaysi ayaxı bilä urmaı, da tişlämäı bilä, çiliçi bilä naıis etkäy, ol çayta eyäsi ol atniñ, naıis etkän kişini at, zıyanin, çardžin da hakimlikin töläm(63r)äı keräk. Egär anılattı esä atiniñ zıyanlı çiliçin, ol çayta geş zıyanin tölämäı keräk törä yanına.

◊ Ne ki bu boyruçnuñ uçuna aytiliyir, anılanıyir, egär anıñkibik kişi ermeni, ayb atına yamanlıç üçün bermägäy.

33 kapitula. At çiliçli bolgay, naıis etüçi

Egär kimesäniñ atı bolgay çiliçi bilä, naıis etüçi, da övdä çullarına da, özgälärgä dä bildirgän bolgay çiliçin, ki anıñkibik attan saılangaylar, da soıra anıñkibik at kimesäni naıis etkäy ya öldürgäy övdä kimesäni, ol çayta eyäsi borçlu bolmas anıñkibik iştan. Egär ki övdägi kişilär ya çonşuluı aytkaylar, kimniñ anıñkibik atı bar, ki saılamagay, da ol anıñki atni ketärmägäy, da ol at kimesäni naıis etkäy albo öldürgäy, ol çayta duçovniy törä baıkay anı, çoymaı keräktirlär ludz da d̄zurum.

Dayın igi körüniyir da yeberiliyir, ki kimesädä anıñkibik yaman at zıyan etüçi (63v) bolgay, da anı ayar çonşuları, da ol anı keri etmägäy

kendindən, ol d̄zurun bilä, çaysi ki biyik yazılğandır ol sanda 26-niñ teli ögüz üçün.

34 kapitula. Oyru üçün, ki keçä övdä tapkay

Kimesä oyrunu keçä vaçtına kendiniñ övinä tapkiy edi, egär aniñkibik oyrunu keçägi öldürgäy övinä, d̄zurumsuz çalır. Yänä kimesä oyrunu kündüz övinä tapsa da öldürgiy edi, öldürgän kişi ölümlüdür. Bulay Yäni Törä könültiyir ol öldürücü oyrunu. Kündüz bulay körünüyir bu nemä, ki adam öldürdi belgili erki bilä, kensi dä ölümlü bolmaç keräk. Da alay törädür oyrular üçün çoyulğan keçäniñ da kündüznüñ, egär ki kimesä keçä vaçtına övdä da kündüz oyrunu licası bilä belgili tutkiy edi, ol çaxta aniñkibik oyrunu nişanı bilä oyruluçnuñ, budur licası bilä, törä alnına keltirmä, ne türlü gile (64r) bilä ol oyruga utru törä alnına, ol türlü tözğäy ol oyru törä ötläş, ne ki törä tapsa, aniñ bilä ögütlängäy.

35 kapitula. Baççalarniñ da rol'alarniñ

Kimesä ki kendi erki bilä tuvarın yebergäy özgäniñ baççasına albo tarlov içinä tüzdä, aniñkibik tuvar çara ziyan etkäy baççalarda ya tüzlärdä barça türlü bitiškä, törä buyuriyir, tölov bolğay ziyan etkängä, ne türlü ki kişilär ol ziyanni da bahasın oçşatıp tapsalar.

36 kapitula. Küydürmäx üçün da pozarlar üçün

Egär ki çaysi yerdän dä ot ya pozar çixsa da humnalarnı küydürgäy ya tüzdä bitişni, çaysi ki tüzdä turgan bolğay, da ol, kimdän ki aniñkibik ot çixti, ögüt bilä oçşaşlı ögütlämäx keräk. Töräni d̄zâht bilä tergämäx keräk. Da baçkaylar, kimdän aniñkibik ot çixti, egär yuvuçtan, egär yıraçtan, egär duşman(64v)dan ya satamadan, egär çarttan mi, egär oylandan mi, yoçsa kensi kensinä, da kimesä kendiniñ erki bilä muniñkibik işni etkäy, ekili barça işni, kimgä ziyan etti, añar tölov bolğay. Egär kimesä humnaga yuvuç ot çoyğay da baçmagay igi ol otnu, ki kimesägä ziyan etkäy, aniñkibik ziyanni, ki bolğay, 2 kez tölov etkäy ol kişigä, kim otnu çoydı da baçmadı igi. Egär ot yıraçtın keldi esä, ol çaxta geş ziyanni tölämäx keräk, kimniñ sâbâpi boldu ol otka. Egär aniñkibik ot küydürgäy tuvar çaranı ya ton-opraçni, aniñki ziyancıga aniñki yarçu da d̄zurunlar da bolmaç keräk, neçik kapitulada turuptur.

37 kapitula. Amanät üçün da inamli çolga bermäx üçün

Egär kimesä kimesägä bersä altın, ya kümüş, ya özgä türlü barça nemä, çanaç-ayaç ya barça özgä türlü nemädän kendiniñ inamli çolga

saçlamaga, aniñkibik (65r) işlär ol inamli amanät-kârga övindän aniñ oyruluç iş bilä oyrulangiy edi, egär oyrunu ol işlär bilä ol amanätkâr belgili iş bilä oyruluçnu çapkaylar, aniñkibik oyrunu furka bilä ögütlämäx keräk. Egär aniñki oyru tutulmagay, ol çaxta ol, kim ki çoyuptır âriberini inamli çolga, andan izdämäx keräk, kimgä ki berip edi saçlamaga, belgili tanıxlıç bilä. Egär ki könü tanıxlıç bolmasa povodnuñ amanätkârga çarşı, kimniñ çatına çoyup edi, ol çaxta ol amanätkâr andan ant bilä çutulur, ki aniñkibik ziyan çoyulğan nemä üçün belgisiz, da keçikilmägän sâbâp bolmadı, ant içip, kendi meñilic könülür ol dâvikârdan. Dayı da egär ki çaysi aytilğan alay, neçik aytilğandır, ant içkây da tapulğan bolğay egri yalyan ant içkän, här biri ziyan üçün, başça ol çoyulğan nemälär üçün 2 kez tölämäx keräk, da kensi, neçik yalyan ant içkän, hör(65v)mätsiz bolmaç keräk da töräsiz aytilğan. Da egär ki kimesä, saçlama bermiyin inamli çolga, da yala yapkiy edi kimesäni, neçik añar nemä bergiy edi saçlamaga, da aniñki yala yapuçi meñilic hörmätsiz aytilmaç keräk, neçik här biri yala yapuçi, çaysi ki belgili çalp işlärni kimesägä çarşı etiyir.

◊ Ermenilär üçün bu iş, neçik özgä işlär, aņlanıyir, budur egär ermeni amanätni çoyuçi bolğay, na kendiniñ töräsina özgä d̄zınstan ötläş baçılmaç keräk, yänäçi, egär özgä d̄zins çoyğan bolsa amanätni, na ermeni ötläş izdär çoyğanın kendiniñ töräsina, çaysina ki olturuptur, anda izdälmaç keräk, zera izdövüci keräk ani közatkây, kimni ki ündäptir törägä.

38 kapitula. Tuvar çara üçün, kim ki kimgä saçlama bergäy

Egär kim ki kimgä tuvar saçlama bersä, at, ya çoy, ya barça türlü d̄zanavar, müñüzlü da müñüzsüz, egär aniñkibik tuvar çara naçis (66r) etilğäy, ya ölgäy, ya küclü çol alğay, ki kimesä bilmägäy, çaydan keldi aniñki ziyan, na ol, ki saçlar edi, ant bilä çutulur, egär nemä sâbâpin bermäsä naçisliçına ya ölümünä tuvar çaranıñ. Egär ki ol saçlovuçidan kimesä aldı esä, ol saçlovuçi keräk ani tölägäy eyäsinä, kimdän ki alıp edi saçlama. A egär ki ayuv, ya börü, ya özgä kiçik aldı esä küclü tuvar çaranı, buçğay ya yegäy, aniñkibik saçlovuçi eyäsinä körgüzmäx keräk yerin da, körgüzüp könüsün da belgili ol yerni, ziyansiz bolsar tapkanı bilä töräniñ, çaysin ki törä ulu könülük bilä taptı.

◊ Tek ermenilär üstünä bu ustava tutulmaç keräk, çaysi özgä d̄zınstan egirliki bolğay, bu törä bilä könülür, a özgä d̄zınsta kensi töräsina könülür.

39 kapitula. Kim kimgä sayit ötünčkä bersä

Egär kimesä kendi dostundan sayit ötünčkä alsa barča tür(66v)lü da anıñkibik sayitni ya sindirgay, ya tas etkäy, da ol, kim ki ötünčkä aldi [=berdi], bolmagay sindirganda albo tas bolganda sayitniñ, ol, ki aldi ötünčkä sayitni, zıyanın tölämäx keräk sindirmax üçün ya tas etmäx üçün. Da ol, ki anıñ edi sayit, bolgıy edi anda buzgan vaçtta ya tas etkän vaçtta sayitni, ziyansızdır ol, kim ki sayitni ötünčkä alıp edi, anıñkibik istä borçsuz çalır. Dayı da egär kimesä atni, ya tuvarni, ya özgä nemäni övniñ belgili yalga tutkan bolsa, anıñkibik nemälär naçıs bolgay ya ölgäy, da eyäsi ol nemäniñ çatına bolgay, anıñ üçün, eyäsi ki çatına edi, kendi zıyanlı bolur, ale ol egri dügül, ki yalga tutup edi; a eyäsi aytilgan nemälärniñ naçıslıxına ya tas bolganına kendi anda bolmasa, na ol, ki anıñkibik nemäni yalga tuttı, borçlu bolur tölämägä zıyanın, çaysı sâbâplär haligi kapituladadır.

◊ Nota. Yazılğandır töräsi ermeniniñ, džâht bilä (67r) baçmaç keräk da täräzülâp ayırmaç keräk. Ermenilär arasına bu yergä, neçik özgäläri, tutuldu da saçlandı, alay bolmaç keräk, a özgä džins ermenilärdän ündälğän bolsa, kensiläriniñ töräsi bilä könülgäylär.

40 kapitula. Anıñ üçün, kim kimdän nemä borçka alsa

Egär bir kimesä kimesädän nemä alsa borçka ya ötünç algay mayat küngä, ol, kim ki borçka alsa ya ötünčkä, da yarlılansa, da yarlılanmaç üçün belgili küniñä tölämä bolmasa, na Eski Töräniñ da Yäñi Töräniñ boluşmaçı bilä ol yarlılanganga anıñkibik şayavat etkändir, ki inangan kişidän 1 ayırlıx ta körmä bolmastır, da tüşüngän kişidän aslam alma bolmastır. Ale añar belgili etmäx keräktir mayat küniñ, ki tek tölägäy ol çadar aççanı, ne ki borçludur. Egär ol tüşüngän kendiniñ borç eyäsinä ki anıñ alnına nemä aslam berip edi esä, ne ki andan aslam aldi, barçasın (67v) sayışlamaç keräk borçu üstünä. Anıñ üçün ki Teñriniñ buyruğudur buyurgan, ki kimesä, k'risdän dinin bilip, aslam almagay. Egär anıñkibik tüşüngän borçlu, tölämiyin, ölsä, na çalgan oçul-çizi borç eyäsinin ne 1 aslam bermä keräkmästirlär ol borç eyäsinä, ol çadar borç üçün, çaysı ki anıñ yuvuçları tölämäx keräk.

◊ Nota. Bu yergä ermenilär arasına saçlanmaç keräk da aņlamaç keräk bu türlü yergä bilä, çaçan borçlu orozsuz satamadan, ki kendiniñ egirliki bilä dügül da tüşkäy miskinlikkä da bolmagay kensiniñ borçlularına tölämägä.

(86v/241v) 41 kapitula. Tusnaç çoygan işlär üçün

Egär kimesä kimesädän öv alsa tusnaç, ya baçça, ya borlaliç, ya saban tüzü, ya özgä nemä añar oçşaş, da egär ol, kim ki tusnaç çoyuπτır anıñkibik işlärden nemä anıñkibik, da keçikkäy tölövün etmägä añar, kimgä ki tusnaç çoyuπτur, na ol, ki tusnaçlar andadır, (68r) andan, ki tusnaç çoyuπτur, tek kensiniñ aççasın aslamsız almaç keräk da tusnaç çoyganın çaytarmaç keräk añar. Da ol tusnaçları tutuçi, egär nemä artıç asıç alıp esä ol âriberidän, ol çadar aççadan, ki berip edi, na anı, ne ki artıç alıptır kendiniñ sâsından [kensi asıçı üçün], da sayışlagay baş bergän aççası üstünä da çaytargay.

Egär ol, kim ki tusnaç çoyuπτur, kücü yetmäsä kensi mülklärini yasamaga, keräk bolsa, da ol, kim ki tusnaçni tutar, yasasa kendi aççasına anıñkibik tusnaçlarıni, da anıñkibik çardž etkänni yasamaçına ol tusnaçlarda keräk sayışlagay ol baş sumanıñ üsnä, keräk ol çardžlarıni birlätkäy tölövgä.

Kim ki ton-opraç tutsa tusnaçta ya tuvar çaranı da anıñkibik ton-opraç ya tuvar çara tusnaçta buzulğay, na anıñkibik zıyanıni ol tusnaçni tutuçi keräk kensi baş suması üsnä sayışlagay.

Egär bolsa kümüş, ya altın tusnaçta, ya añar körä nemä, (68v) egär oçurluç ötläş ya özgä satamadan ötläş tas bolgay anıñ çatına, kimdä ki tusnaç edi, egär ol aytilgan nemä anıñ keçikmäçliçi bilä, ani egirlik bilä, kimdä tusnaçtır ol nemä, da tas bolgay ne türlü, ant bilä çutulur ol, anıñ üçün ki anıñ sâbâpindän tas bolmadı. A egär anıñki nemälär anıñ sâbâpindän tas bolsa ya kendi yaşırsa da aytsa, ki tas boldu, da anıñ üstnä yetkirsälär, ki anıñkibik nemälärni yaşıriptır, 2 anča tölägäy. A egär küçlü çol alsa, anıñdır zıyan, kim tusnaç çoyuπτur.

Dayın egär yemişli teräkni tusnaçta bolganda kessälär ya çetänlärin küydürgäylär, egär bolsa anıñ bilmäçı bilä ya erki bilä, kim ki tutar tusnaçni, zıyan anıñdır.

Alay oç tusnaç çoygan tuvar çara üçün töräsi bolmaç keräk, egär tuvar çara naçıs bolsa tusnaçta ya ölsä, na zıyan ol tusnaç çoyganıñdır, anıñ üçün ki çayyurmadi vaçtında (69r) kensi zıyanın, da ol egri dügül, kimdä ki tusnaç edi, anıñki tuvar çara üçün, zera törä bilä baçılğandır bu iş.

Tusnaç çoygan işni igi baçmaç keräk, ki tas bolmagay, a dayın artıçsı törä buyuriyir, ki aslam almagay.

◊ Nota. Ermenilär arasına saçlanmaç keräk bu yergä.

42 kapitula. Kimesä kimesäni küydürgäy ot bilä

Egär kimesä kimesäni köydürgäy ot bilä duşmanlıxtan, ki ol kişi ol sahat tutulgay anıñkibik işi iş vaxtına otnuñ, anıñkibik küydürücü, neçik ot bilä yañıldı, alay oñ ottan tas bolmañ keräk. Egär vaxtına ya sahatına tutulmasa, etkänindän soñra tutulsa, anıñkibik ögütlänmäñ keräk zindan bilä, da añça dźurumu bilä, da tölämä barça ziyanlarni, çaysi ki ot anıñ sähäpindän boldu. Egär ol taratur yaman köñüldän etti esä, tamañi bilä ögütlänmäñ keräk.

◊ Küydürüçilär barça çanlıñniñ töräsi bilä (69v) törälänmäñ keräk da ögütlänmäñ keräk.

43 kapitula. Kim ki kimesäniñ yemişli teräkin buzsa

Kirüçilär yatniñ bañçasına da buzsa ol bañçada yemişli teräkni, ne türlü dä yemiş bolsa, da yetkirsälär tanıñlıñ bilä anıñ üstünä anıñkibik çilimayñni, törä buyuriyir anıñki buzuçi yemişli teräkni, anıñkibik teräk aşlagay bañçasına, angünça, ki ol aşlama yemiş bergäy, na ol, çaysi ki aşlaptır, barça ziyanın yemişniñ ol teräk üçün, ki kesti, tölämäñ keräk, ki neginça ol aşlagan teräk ki yemiş bergäy.

44 kapitula. Atlar üçün da tuvar çara üçün

Kimesä öldürsä kimsäniñ atın belgili ya tuvarın, törä buyurur, ki bahasın öldürgän atniñ ya tuvarniñ tölägäy añar, kimgä ki ziyan etiptir. Egär yaman köñüldän öldürdü esä, na yergäsiniñ töräniñ tiyişlidir anıñkibik işlarni bañ(70r)mañ bilä, igi bilmäñ keräk, da ne türlü ki törä körgüziyir gilegä körä, dźuvap berüçiniñ dźuvapına körä törä buyurgay.

45 kapitula. Anıñ üçün, ki kimesä yarlıñi üçün kendiniñ saban tülärin satkay

Egär kimesä miskinliktän satsa kimesägä tarlovların tüzniñ, na yovuñları satkannıñ bolurlar yovuñluñ bilä, kensi çardaşlariniñ añçasın berip, bolurlar alma yat kişidän da erkli etmägä, da kensi bolur meñärüçi. A egär yovuñu bolmasa ol satıçiniñ, da kendiniñ sähäsi bolsa, satkanın bolur almaga, ol asıñın kendiniñ, bolur anı vaxtına etmägä. A egär çıçarma bolmasa, na ol, kim ki satun alıptır, kelişi bilä tarlovnuñ alğanın kensiniñ, törä alaydır, ki kensi vaxtnıñ uçına dirä tutmañ keräk. A çaçan vaxtı kelsä, ol mülk eyäsi yänä bolur alıp tutmaga. Küni ki vaxtı anıñkibik satun alğan nemäniñ bardır törä bilä çoygan 7 yıl. (70v) Egär 7 yıldan aşsa, tutkan ol asıñni kläsä dayın arı kün uzatma künü [=könü] eyäsinä, ki çıçarmasa, anıñ

yaxşı erkinädir, kim ki tutuptur. Egär 7 yıldan burun ol, ki satıptır kendiniñ asıñın, ya anıñ yovuñları çıçarmagaylar, na ol 7 yıl tügällänmäñtän soñra ol meñärüçi çalır içinä meñilik ol satılğan nemäniñ, zera ol aytilgan vaxt edi yıl. Anıñkibik iş tutulmañ keräk da sañlanmañ keräk köptän uç etkän da kerä etmägän, a egär özgä dźinsniñ sözü bilä ol dediç satkay rol'asın, na ol ögütkä körä, neçik dä bolsa, dävikärlarniñ gileyinä körä da alarniñ dźuvapına körä törä ayırgay.

◊ Bu yergä berilgändir ermeni töräsinä berilgänlärägä. A egär ki ermenigä kermän töräsinä ya alpovud töräsinä çanlıxta yatkan mülkni ya erni tusnañ bolsa albo kelişi ol yerlärniñ ya mülklärniñ satılsa, na ol törägä körä, çaysına ki anıñki (71r) mülk berilgändir, anıñkibik tusnañ ya satun alğan kelişin [=kelişniñ] bolmañ keräk töräsi; munda anlanmañ keräk köptängiliklärni, çaysi ki törädädir bu mülklär, ol törädä törälänmäñ keräk töräsi.

46 kapitula. Öv almañ üçün murovanıñ şähärdä beklı şähärniñ töräsinä

Egär 1 kimesä kimsägä övin satkay murovanıñ şähärniñ içinä töräsi bilä, bolur anıñ yovuñu 1 yılniñ keçkaninä dirä yovuñluñ bilä kerä etmägä alıçı yatni, añçasın berip, negä ol öv satın alğandır. A egär yovuñu bolmasa, da ol tep-tek ol övni tutkay izdövsüz tügäl yılniñ çıçkanına dirä, na ol, kim ki satun alıptır, çalır könü çarang ol övdä, yänä ol öv çaranglıñ töräsi bilä meñärilir, ne 1 utru bolmamaylıñ bilä barçasiniñ yovuñlariniñ.

A egär çodźa miskinägä öv satsa, da künlär etsä tölövgä, a egär ol miskinniñ kücü yetmäsä (71v) tölämägä ol öv üçün, na bolur ol övni yänä añar çaytarma, da ol andan anıñkibik övni keräk alğay barça türlü mahanadan başça. Könü, ki övlärni, da tarlovlarni, da bañçalarni, çaysi çabañ çıçarışına şähärniñ yatıptır, töräniñ yırañlıñi bilä, yovuñları 7 yılga dirin bolurlar yovuñ bolmaga.

◊ Nota. Ermenilär satuçılar da aluçılar övlärniñ ya çaranglıñniñ toygan bitkänlär kendi törälärinä, çaysi ki yatıptır, anıñkibik övlär da çaranglıñlarni sañlamañ keräktirlär.

47 kapitula. Suv tiyirmänläri üçün

Kimesä ki miskinliktän kensinä küç etip da suv tiyirmänin satkay, na yovuñları anıñ bolurlar yılına diyin, añçasın berip, ol tiyirmänni kerä almaga yovuñluñ bilä. Yoçesä tügäl yılı çıçsa, a ol, kim ki tutuptur, da yovuñlarından izdöv bolmadı, soñra bolmastır erki alma törä bilä tiyirmänni, ale ol, kim ki aldı tiyirmänni, vax(72r)ti keçkaniniñ buyruñu bilä, könü da meñilik çaranglıxta çalır törä bilä.

48 kapitula. Kim kimdän at satun alsa

Satuçılar atnı biri birinä, bazarı alay bolmaç keräk ol atnıñ tanıxlıxı bilä 2-niñ ya 3-nüñ, anıñ üçün ki oçurluç bolmagay ol at, ya eski aχsaçlıxı bolmagay, ya dıxaviçniy, ya mançov bolmagay. Egär tanısalar 7-inçi küngä dirä ne türlü eksiklik tä bu aytilganlarnıñ ol atta, na ol aliçi anıñkibik atnı aybli çaytarma bolur satkanga. Egär at 7-inçi küngä dirä aytilgan aybları kendindä 1-i dä tapulgan bolmagay, ol bazar tutulmaç keräk. E egär ol at oçurluç bolgay, satkan kişi atnı barça ziyanlarnı keräk tölägäy, da erkli etkäy, da barçadan zastupit etkäy.

49 kapitula. Satılğan ögüz üçün

Ögüz satuçılar biri birinä, 3 tanıxnıñ alnına bolmaç keräk bazar, a satuçi anıñkibik ögüz-(72v)nü törä çatına borçludur anıñkibik ögüzni bermä ol aluçıga sabanga ya arabaga sinamaga, ki anıñkibik ögüzniñ bolmagay ziyanlı çılıxı, ya oçurluç bolmagay. A egär ögüz bolsa ziyançı da yaman çılıxı, 7-inçi küngä dirä bolur satkan kişigä çaytarma. Egär ki bolsa oçurluç da kimesä tanıgay anı, keräk bezirgän tartıngay anıñ eyäsinä zastupcasına, çaysı ki zastupca kensi aχçası bilä zastupit etkäy da ziyanlı etmägäy anı, törä bulay buyuriyir.

50 kapitula. Satkan inäk üçün

Satuçi kimesägä inäk keräk aluçıga tutungay, ki anıñkibik inäktir, ki hər yıl bizovlu bolur. Egär özgä türlü tapulsa ol inäk, ne türlü satuçi tutunup edi, bir tügäl yılda aluçı satuçıga bolur çaytarmaga. A egär ol inäk bolgay igi plodlu, ol çaxta ol bazar tutulmaç keräk.

51 kapitula. Çulular üçün

Kimesä kimesägä çulu satkay (73r) küzin ayaç içinä balı bilä, da satuçi tutunsa aluçıga, ki anıñkibik ayaçnıñ içinä munça bal bar, da aytkay belgili ölcövün da ululuçun, a egär ol aluçı inanmasa satuçıga, bolur ayaçnı açıp ölmägä balın, ki ne çadar bal [bar]; anıñ ululuçuna körä da ölcövünä yetmägäy, ol çaxta ol satuçi ya bal bilä tügällägäy ya aχça bilä tölägäy balnıñ eksiklikin. Egär yetmägän balnı tügällämä klämäsä, ol çaxta anıñkibik bazar tutulmasti. A egär ol bal ölcövdän artıç çıçsa, ne ki sözlöp edi ayaç içinä, ol çaxta satkan kişi artıçın alma bolmasti, anıñ üçün ki aslam üçün alıptır, ziyan üçün tigül.

Egär kimesä satkay balın ävälbaharnıñ artmaçı üçün çulularnıñ, anıñkibik çulularnı alıp çoymaç keräk yerinä, çayda çulular çoyarlar, 10-unçı ya 20-inçi küngä dirä alarnı saçlama tanıxlıç üçün, egär ol çulular yebersä roy ya yebermäsä.

(73v) A bazar ol çulular üçün bolmaç keräk 2 ya 3 tanıx alnına, kirgäni da çıçkanı çulunıç alay keräk tapulgay, ne türlü ki bazar arasına boldu. Egär kirgäni da çıçkanı alay tapulsa, ne türlü ki bazarnı uzaçlap edilär satuçiniñ da aluçiniñ arasına, anıñkibik bazar tutulmaç keräk. A egär anıñki çulular arasına nemä ziyan bolsa ya anaları ölgäy alarnıñ 10 ya 20 künnüñ arasına, bolur aluçı satuçıga çaytarma anıñki çulularnı. Da 20 kündän soñra nemä ziyan yoluçsa ol çulularga, ol çaxta aluçiniñ bolur ziyan, satuçiniñ tigül.

52 kapitula. Küplär üçün, ki çayır saçlarlar içinä

Kimesä kimsädän küp satun alsa, ki çayır toldurur içinä, egär ol küf yilına dirä aχmasa, anıñki bazar tutulmaç keräk. Egär anıñkibik sayıtnıñ naçisliçı bolsa da aliçidan ötläş belgili bolsa (74r) ol sayıtnıñ naçisliçı, na kerı alınmaç keräk ol sayıt. A egär anıñkibik naçis sayıttan çayır aχsa, ziyanı ortaç bolmaç keräk. A egär anıñkibik sayıt burungi sözlägän bazarında bütün edi esä da çaçan kömgändä yerdä naçis ettilär esä, satıçı anda egri tigül, zera törälär aytırlar, ki anlamaç keräk ulu töräni dä, kiçi töräni dä.

53 kapitula. Yemişli teräk satkan üçün

Yoluçur köp kez köp kişilärgä satma teräk ünä yemişni baççada aslam üçün. Aslam etsä, dövlätlidir, ziyan etsä, dövlätsizdir, da kendiniñ dövlätsizlikinä yazsın. Da anıñki satıç 3 tanıxnıñ alnına bolmaç keräk, da anıñki satıxnıñ vaçtı 10 küngä dirädir, çaysı 10 künnüñ arasına bolur aluçı poşman bolmaga, a çaçan çıçsa 10 kün, ol bazar tutulmaç keräk da tügällägäy. A aluçı 10 kündän soñra keräk sbsin tölägäy.

54 kapitula. Kim tiyirmänni yalga tutsa

(74v) Kim yalga tutsa tiyirmän, sventkanıñ alnına keräk ol, kim ki yalga berdi tiyirmänin, ol çoygay kensiniñ ölcövün da körgüzgäy añar, kimgä ki yalga beriptir. Egär yalga tutkan kişi ol ölcövdän aslamli esä, ol aslam anıñdır. A ol, kim ki yalga berdi, poşman bolma bolmasti, baçmagay anıñ ol aslamı üstünä, yalga tutkan kişiniñ, a ne ol yalga tutkan kişiniñ [=kişini] anıñkibik aslam üçün ziyanga keltirmägäy.

Da barça keräklärin tiyirmänniñ yalga tutkan kişi yasamaç keräk, alay oç buzulgan nemälärni, ne ki töräsidir tiyirmänniñ, yasamaç keräk. Egär anıñ baçmasızlıçından, kim ki yalga tutuptur, da tiyirmändä nemä ziyan bolsa ya taşına, ya küpçäkinä, ya tegänäsinä, ya çaysı keräkinä tiyirmänniñ ziyan bolsa, ya nemä oçurlansa tiyirmändän, ol barça ziyanni ol tölär, kim yalga tutuptur. A

egär tiyirmän küysä aniñ säbäpindän, kim ki yalga ber(75r)iptir, ziyan kensiniñdir, egär säbäpindän aniñ küysä, kim ki yalga tutuptur, na ziyan aniñdir barça, da törä alay buyurmaç keräk.

55 kapitula. Töräçilär üçün da k'ahanalar üçün, kim hörmätlämäs

Egär kim ki kermändä da töräsinä kensiniñ ündälgüy edilär, da iş bolgüy edi çanlı albo talaşlı, ki, biri birinä bizminläniñ, baş çoškay anda, keräk kelgüy ilgäri, çayda yeridir töräniñ, çaysi törä tañlangandır Teñridän da adämilärdän, çaysi ki törädä övrängän edilär olturma k'ahanalar da aşçarhaganlar. Xaysiläri ol vaçtta bolsalar, a gile alarniñ alnina bolmaç keräk, kim ündäsä, ündälgän yanga utru. Da törä, işitsä gileyin ündälgän yandan da džuvapin, aralarına tapkay, ne ki törä buyursa, eki yan da anı çabul körmäç keräk da añar baş çošmaga. Ol buyruçundan töräniñ 2 yan da ne oñ yanına, ne soñ yanına çixma bolmas. Kimesä könü(75v)sün buyruçka utru erkli da öktäm çarşi sözlämä klägiy edi, aniñkibik kişi ölümlüdür, da aniñ üçün Yäñi Törä alay körgüziyir, ki kimsä törägä utru bolgay da töräçini heçkä körgäy, aniñkibik kişi ölümlüdür. Aniñ üçün hnazantsizliç töräniñ küçünä kuntra etilgän alaydır, neçik Teñrigä utru hnazant bolmagay, bulay törä körgüziyir, neçik munda aytıyır töräsindän ermeniniñ, a ne oñuna, ne soñuna çixma bolmagay.

◊ Apendiks. Añlanıyır tek ermenilär üsnä. Egär çaysi kläsä, bolur ki çanga alma buyruçundan töräsininiñ ermeniniñ, yoçsa kişigä, ki alarniñ töräsindän bolmagay, da ayır bolganga ermeni töräsindän saçlangandır apel'aciyası.

56 kapitula. Hranicalar üçün rol'alarniñ

Buyrganından töräniñ ne 1-i dä bolmastır aliştirmaga rol'alarniñ arasın çonşusuna kensiniñ, çaysi rul'alarniñ hranicasın berkitkändir. Rol'alar berkitiptir, ilgärgilär çalgan(76r)larına, oldur oylanlarına çaldirdilar igilik. Ne ki Teñridän salgan edi sizgä rol'alar ya özgä igilik, süvündürdi egirliksiz yuvuçluçnu uzivat etmə, alay çardaşları, neçik yatları könülüktä tutma da tirilmägä. Neçik saña seniñ atañdan çaldırgandır, alay tutmaç keräksen, a özgäniñ çaranglıçın kendiñä alma. A egär ki kimesä sendän ilgäri egirlik bilä nemä alıp edi esä, aniñkibik iş üçün keräk bargaysen törägä.

57 kapitula. Tanıçlıç üçün

Da törä bilä buyuriyirbiz sizgä, ki bizim ermeni töräsinä 1 kişiniñ tanıçlıçı keçmäs da nemä tigül, yoçsa tanıçlıç 2 ya 3 yaçşı kişiniñ kücü bardir. Egär kimesä yarçunuñ alnina egri tanıçlıç bersä, töräçilär ya törä tanıçaylar, ki ol egri tanıçlıç ber-

gäy, alay töräsi bolmaç keräk, neçik barça yamanıñ, törä alay buyuriyir. Yänä törä körgüziyir, ki tanıçlıç bu çiliç bilä bolmaç keräk, töräsi al(76v)-nina ermeniniñ yetkiryäy ermeni üstünä ermeni 2 ya 3 yaçşı kişilär bilä, çaysilärina tiyär inanma, ne 1 özgä džinsni bolmastır tanıçlıçka keltirmä, tek ermeni džinsin ermeni üstünä. Xaçan 2 kimesä kensi töräsinä kelsä, här biri sözlägäy kendi işin, keräkmäs, ki sözlägäy reçnik [Ha полях: prokurator üçün] açça bilä yalga tutkan, ki egirliktän könülük klämägäy yetmä. Aniñkibik iş çarşidir Teñrigä da ari könülükkä.

58 kapitula. Öldürgän kişi üçün, ki tapkaylar kimniñ hranicasına

Egär kimesäniñ hranicasına ya tüzünä tapulgay öldürgän kişi da kimesä bilmägäy, kim anı öldürdü, ol çayta yarçuçi çartları bilä kermänniñ baymaç keräk, kimniñ hranicası içinä artıç öldürgän kişi yatıptır ya çaysi kermänniñ tutovuna bolgay. Egär öldürücü kişini tapmasalar, çaysi ki öldürdi ol kişini, na ol çayta öldürgän kişiniñ başın kimsä borçlu tigül tölämä, ale ol öldür(77r)gänniñ çardaşları da yuvuçları izdämäç keräk egrini, öldürgän kişini. Egär ki anı tapmasalar [=tapsalar], aniñkibik kişi ölümlüdür, çaysi ki öldürdü.

59 kapitula. İşitmäs oylanlarniñ atasına-anasına

Egär kimesäniñ bolsa söz işitmäs oylu da klämäsä atasiniñ-anasiniñ ögütün işitmä ögütlägäninä, keräk aniñkibik söz işitmäs oylanı keltiryäylär çartlar alnina da gile etkäylär ol oyl üstünä ol yaman üçün, da söz işitmäs üçün, oldur, ki uruşçi bolgay da džimri. Aniñkibikni Eski Törä körgüziyir taşlama, da Yäñi Törä oçşatıyır, neçik atasın-anasın tövgäy, da aniñkibik yazıç üçün, ki söz işitmäs, bolurlar atası-anası aniñkibik oylunu kerit emägä barça igiliktän. Bu buyruç ermenilärniñdir.

60 kapitula. Yaman kişilär üçün da alarniñ artıçsılıçı üçün

Kim dä ki çilinsa ölümlü işni ya (77v) artıçsılıçni, kendi berilmäç keräktir ölümgä, budur, ki nemä oçurlasa, furka bilä ögütlänmäç keräk, da asilgan tenni asılmaç keräkmäs keçä uzun furka üsnä, da aniñkibik ten tüşürgän bolgay da saçlama yerdä, Eski Törä bulay körgüziyir. Yoçsa Yäñi Törä bulay körgüziyir, egär kimesä yaman iş çilinsa da tanıçlıç bilä yetkirsälär üstünä yaçşı kişilär bilä, 3 kişi bilä belgili, emin, aniñkibik džazasın tartmaç keräk çilinganına körä. Egär oçru esä, asılmaç keräk, egär çaraççi edi esä ya küç etüçi, eminlik üçün barçasiniñ [Ha полях: gvaltovnik pokoynu pospolitiy] başın kesmäç keräk aniñkibik

kişini. Alay törä yanına ögütlänmäx keräk aniñkibik yaman etüçilär.

◇ Iş ki tamaç üstünä bargay, ol bargay, ol ermeni töräsiniñ tigüldür, çaçan munıñkibik işlär üçün ermenilär İlvnuñ beringändirlär töräsinä nemecniñ, Marimborknuñ.

61 kapitula. Oyrunu ögütlämäx üçün

Törämiz bizim buyurmastır oyrunu (78r) ya kişi öldürüçini öldürmägä, a ne özgäni aniñkibikni ölümlünü. Yoçsa äväl ani törä bilä da yaçşi tanıxlıx bilä yetip yetkiryäylär. Egär kimesä aytsa kimesägä, ki kişi öldürüçisen, da ani üstünä yetkirmä bolmagay, ol kişi kensi ol işniñ içinä çalır, da ulu dżurum bilä aniñkibik kişini, ki yetkirmä bolmagay aytkan aybni, ani törä ögütlämäx keräktir. Egär ermeni ermenini ayblasa, aytip, ki sen dinsizsen da inamsız, da yetkirälmägäy ani añar utru, ol çayta yaryučılar ötläş ögütlänmäx keräk neçik yaman aytuçi olturmaç bilä da dżurum bilä. A egär kimesä küç bilä keça kirgäy övgä kimesäniñ, da öv eyäsinä ziyan bolgay oyurluç, ya nemä küç bolgan bolgıy edi, könüsün aniñkibik ölümlüdür.

62 kapitula. Kimesä ki küç etkäy xatın kişigä ya xızoylanga

Egär kimesä kimesäniñ xatunun yol üstünä çapsa ya xızni, (78v) da aniñki xız xızoylan bolgay, da añar küç etkäy, aniñkibik küç etüçi ölümlüdür. A egär etkän işin aniñ üstünä tügällämäsä, äybät, egridir da ögütlänmäx keräk töräçidän ötläş zından bilä da dżurum bilä ol hörmätsizlik üçün.

63 kapitula. Tapmaç üçün nemäni

Egär kimesä barır egäç yol bilä da körgäy bulargan tuvar çarani, kimniñ dä ki bolsa, egär aniñ çonşusunıñ esä, keräk ani çaytargay, heç nemä alminça. A egär aniñkibik tuvar çara bolsa yıraçtıñ belgisiz kişiniñ, aniñkibik tuvar çarani andan ötläş, kim burun kördi ol bulargan tuvarni, keräk algay tuvarni da tanıxlatkay çonşularına, ki aniñkibik tuvar taptım bulargan, belgisiz kişiniñ, da keräk ani alay uzaç saçlagay, ki eyäsi ya biyi aniñ çixkinça. A biyi ol tuvarniñ yetkirsä, ki aniñ tuvarıdır, keräk çaytargay tuvarın, da çardżin tölägäy ol kişi(79r)gä, kim tutup edi. Här biri tapkan işni törä alay buyuriyir saçlama da etmägä: açça, tonopraç da barça özgä nemälärni. Aniñ üçün ki bizim k'ristän töräsi körgüziyir barça nemäni tapkannı çaytarma, kimniñ dä bolsa edi, ayırlıx etmiyin.

◇ Igi turuptur bu yergä, munı çoyup, tanıxlatkay çonşusuna da çalaga ya şähärgä, ki özgäniñ tuvarı xatınadır.

64 kapitula. Kimesä kimesä bilä yolga çixsa

Kimesä kimesä bilä yolga çixsa ya bargay, alardan çaysına nemä satama yoluçsa: attan yixılmaç, albo ati köprüdän tüşkäy, ya arabası balçixta çalgay da çixma bolmagay, ya aniñkibik araba açtarılğay ya singay,— yoldaşi salıp ketmägäy. Egär salıp ketsä, ol çayta bolur ani törägä tartma, çaysın ki törä egirlikinä körä ögütlämäx keräk.

65 kapitula. Ne xılıx bilä tonlarnı kiygäylär

Törä körgüz(79v)iyir, eränlärögä tiymästir xatın kişiniñ tonu içinä yürümä, alay oç xatın kişigä tiymästir er kişiniñ tonu içinä yürümä, bu iş Teñrigä utrudur, aniñ üçün ki munıñkibik oçşaşsız ki-yiniş, andan köp yamanlıx bolma bolur. Aniñkibik kimesä tapulğan bolğay artixsılar k'arozçılar ötläş ögütlängäy da yaryučılar ötläş.

66 kapitula. Öv yasamaç üçün

Kimesä ki yäni öv yasagay da yoçartın ganok klägäy spustit etmä, yasar egäç, ol türlü yasamaç keräk ganoknu, ki kimesä üstündän tüşmägäy. Evet ki keräklidir, yoçsa alay tutkaylar, ki çaysı övdä aniñkibik satama yoluçmagay. Egär kimesä aniñkibik ganoktan yixılma eski duşmannıñ satamasından, öv eyäsinıñ egirliki anda yoçtur, ale ludznu k'ahanadan ötläş tartmaç keräk.

67 kapitula. Aniñ üçün, ki kimesä kimesäniñ saçovuna ya tarlovuna serp bilä çalgay

Kimesä (80r) ki kirgäy bitişkä ya tarlovga kimesäniñ, keräkmästir ki kirip orgay kendiniñ asıxı üçün. Egär nemä çolu bilä üzsä, ani bolur etmägä. Egär serp bilä nemä ziyan etti esä da eyäsi ani tapkay taxılina kendiniñ, ziyanın eyäsinä tölämäx keräk.

68 kapitula. Kimesä kimesäniñ borlalıxına kirgäy

Egär kimesä kimniñ borlalıxına kirgäy biyiniñ erkindän başça, bolur bürtükün borlanıñ yemä, neçä sövsä, yoçsa borlalıxtan nemä çixarma bolmastır. Aniñ üçün könü törä bilä aytiliyir, ki borlalıxlar kensi eyäsiniñ erkindän başça kimesä nemä buzmagay, ani bir borlalıxtan nemä çixarma erki yoçtur. Egär kimesä borlalıxtan nemä alsa borlaçı eyäsiniñ erkindän başça da aniñkibik istä tapulğan bolsa, neniñ dä içinä ziyan etip esä, keräk biyinä barça tölägäy.

69 kapitula. Yäni kiyövlär üçün

Egär (80v) ki kimesä yäni kiyöv bolğay, añar tiymästir terçä lovga çixma, aniñ üçün ki çarşı da ziyanlı nemä yoluçmagay. Aniñ üçün ki aniñkibik yäni kiyövnü törä erkli etiyir ani çerüvdän, ki kendiniñ yäni sövüklüsü bilä sövüngäylär övlärinä kensiläriniñ. Bilirmen, ki miskinni Teñri sövär da

berməstir alarniñ övinä alay terçä yas ya çayru, ki yäni kiyövlükünä yoluçkiy edi. Aniiñ üçün aniiñkibik yäni kiyövgä yamanlama keräkmästir.

◊ Ermeni, ki salaları bolgay, aniiñ üçün ki borçludur çerüvgä, sövünmägün bu sövüklü berilmäçka ya džomartliçka.

70 kapitula. Xol tiyirmäniniñ

Törä bilä boyruç etkändir da tiygandır, ki çol tiyirmänin tusnaç çoymagaylar, ne üstündägi taşın, ne tibindägi taşın. Aniiñ bilä miskin tirlik etär. Yañılğan muniiñki nemäni haligi boyruçnu törä bilä ögütlänmäç keräk, ki tartıngaylar andan, (81r) ki aniiñkibik tiyirmänni tusnaç çoymagaylar.

71 kapitula. Borç üçün tusnaçsız

Egär bolgay borçlusu tusnaçsız kimesäniñ vaçt bilä inanıp bergän küngä da tölämä bolmagay, törä buyurıyır ol inangan kişigä, algay övindən tusnaç borçlunuñ küç bilä tölöv etmäç üçün. Egär borçlu yaçşı könlü bilä tusnaç bermä klämäsä borç eyäsinä, bu iş bilä borç eyäsi bolur alma. Egär yarlı kişini çüstirgan bolgay nahle, nemä aniiñkibik tusnaç bergäy borç eyäsinä. Aniiñkibik tusnaç keçä çatına çonma bolmastir. Borç eyäsi aniiñkibik tusnaçni çaytarmaç keräk anar, kimdän ki alıp edi, da anar podobniy kün etmägä aniiñ miskinlikinä körä, ki tölöv etmä bolgay.

72 kapitula. Xul-çutanniiñ

Törä bilä çoygandır, tiymästir çul-çutanniiñ ayaçsin kesmägä yalından da keçiktirmägä yalga tutkanniiñ, ya çulga, ya çaravaşka alarniiñ, vaç (81v)ti çyçkinça, günäş batkinça, çuluç etkän çuluxun tölämäç keräk biyindən ötläş, aniiñ üçün ki miskindir, da išançısı andadır, ki oldur tirliki, ki küstünmäçliç yebermägäy Teñrigä, da andan tüşkiy edi nemä yazıçka, yetkinçä edi aniiñ miskinliki, ki anar berinip edi çuluçka. Aniiñ üçün anar tiymästir çuluç etkän ayaçsin keçiktirmä.

73 Kapitula. Tullardan nemä tusnaç alınmagay

Törä bilä çoyulgandır, ki tul çatunlardan tusnaç almagaylar nemä dä, ni ton-opraç, ni özgä nemä, altın kümüş kibik, alma bolmagaylar tusnaç ornuna. Egär ki özgä törädä buyurgan esä tusnaç alma tullardan, ale bizim ermeni töräsinä anı tiygandır, aniiñ üçün ki 2-inçi Teñriniñ boyruçundan şayavat berinmäç keräk tul çatınlarga, aniiñ üçün bir ton-opraç keräklidir tullarga, da ne türlü ki Teñri džuvutlarga körgüzdi şayavat Mısırda.

74 kapitula. (82r) Xatun üçün, ki 2 kişini uruškanda ayırgay

Çayda 2 kişi biri biri bilä uruškay asrı yaman, da çatın kişi alarniiñ arasına tüşkay ayırmaga çal-

labanı, da klägäy anar boluškaga, kim ki yixiliyır da yeñiliyır küçlügä, a özgä nemä bilä bolmiyın boluška, ol uruşkan kişilärni ayırma ne bir türlü iş bilä, da anı, çaysı ki çuvatlıdır, tutkay yumurtçalarından, törä buyurıyır aniiñkibik çatunnuç çolun kesmä, aniiñ üçün ki tiydi aniiñkibik yerinä. Egär törä şayavat etsä, ol çayta bolur aniiñkibik çatun çolun satun alma.

75 kapitula. Kimesä ki ölüni kerezmandan çıçarıp yañalaçlasa [=yalañaçlasa]

Kim dä ki ölüni kerezmandan çıçarsa da anı yañalaçlasa [=yalañaçlasa], da egär isi tutulğan bolsa aniiñkibik iştä, aniiñkibik talovuçi ölümlü bolmaç keräk aniiñkibik etkäni üçün. Egär tutulğan bolgay aniiñkibik isi iştä, soñra çaytkay da bab(82v)asniiñ alnına çosdovanel bolgay, da aniiñ din atası anar luçz bermäç keräk aniiñ ol artıçısı işi üçün yazıçlı, ölümünä diyin k'ristänliktän kerı bolmaç keräk aniiñkibik yazıç etüçi, neçik kişi öldürgäy, törä alay körgüziyır.

76 kapitula. Aniiñ üçün, kimesä kimesäni öldürgäy satamadan, klämiyin

Yol bilä barır egäç, kimesä kimesägä nemä etmägäy, da ni duşmanı da bolmagay, da aniiñ üsnä kes-kenetälä çaraçılar sekirgäy, da ol, saylıçın saçlama klöp kendiniñ, da öldürgäy alardan çaysın, törä bilä aniiñkibik kişi öldürmäç, surp yixöv anı yazıç tutmastir. Egär ki aniiñkibik iş k'ahanağa yoluçsa, surp yixöv aniiñkibik işni alay oç tutıyır, da kim aniiñkibik yazıçni etsä, çosdovanel bolmaç keräk da luçz tartmaç keräk. Egär ki k'ahana yoluçsa aniiñkibik işkä, babaslıçına nemä ziyan etmästir. Egär lâyiq bolsa, aniiñkibik kişi öldür(83r)gän bolur tum alma yixövdä.

77 kapitula. Oylanlarniiñ, ki kendi erkinä da çorçu da saçlanmagan

Kim ki erk bergäy oylanlarına erkinä ösmägä da bermägäy aniiñkibik oylanlarnı ustaga bitikkä ya peşägä, bolup miskin, törä körgüziyır aniiñkibik oylanlarnı atasından anasından ötläş ustaga ya peşägä bermä, da öskäylär l'atalarına dirä, da arzani bolgaylar k'ahanalıçka ya igi peşägä. Egär ki atası soñra ol çiliç bilä bermägäy oylanlarnı peşägä, oldur, džigäri itidir zakonnun, da ganunk' bilä saçlanmaç keräk, da aniiñkibik ata çarışlıdır, aniiñ üçün ki törä bilä da Teñriniñ buyruçu bilä buyurgandır, ki atalar kensiläriniñ oylanlarnı saçlaylar yaçşı ögüt bilä, da çorçu tibinä, da buyurganına Teñriniñ, ki Teñriniñ töräsindən da çorçusundan çıçmagaylar.

78 kapitula. Ki oýullar atasin-(83v)anasin salip ketärlär

Kaysi da oýul-çiz k'risdânlarını ki salgay atasin-anasin da ketkây, Teñriniñ buyruçu bilä anıñ ki ata-ana bütün saýlagaylar oýul-çizin, ki kendiläriniñ buyruçu bilä çatlarına övrätmägä da çiliç-larına. A egär oýul-çiz atasına-anasına işitmä klämäsä, alarnıñ say da yaxşı ögütün yeñil tutup, anıñkibik oýlanlar çarýişli ornuna tutulmaç keräk. Anıñ üçün Teñri alay buyuruptur, egär çaysi ata-ana kendi oýlanların ögütlämäsä hörmätli, Teñriniñ buyurganına körä tirilgäylär, a ol buyruçnı atanıñ ananıñ nemägä tutmagaylar, anıñkibik ata-ana bolurlar anıñkibik oýul-çizni keri etmägä. Ale bügüñgi vaxtta köp yoluxur, ki igi atadan, hörmätli, yaman, kendi erkinä oýlanlar keri bolurlar. Anıñ üçün anıñkibik oýlanlar çarýişlidirlar.

(84r) 79 kapitula. Kim çerüvgä barsa

Barir egäç çerüvgä da öldürgäy anda kişi, anıñkibik kişi öldürüçi ari atalarnıñ buyruçlarından yazıç ornuna saýışlanmagay, çaysin ki biz dä alay saýlama klärbiz. Äybät, anıñkibik öldürüçi bolur borçlu çosdovanel bolgay da luç tartkay oçşasli, törä alay buyuriyir.

80 kapitula. Peşäkârlarnıñ

Egär peşäkâr kimesädän nemä oýurlasa peşasin işlägändä kensiniñ, çaçan nemä anar işlämä bersälär, da tapulsa anıñ içinä, kensi uyalmaçı üçün 2 kez tölämäç keräk oýurluçnı. Egär anıñ üsnä sezmasälär, kensi bilgäy kensiniñ çilinganı bilä.

◇ Ermenilär bu ustavanı kendiläri arasına saýlagaylar. Egär ermeni peşäkâri özgä džinsniñ bergän işindän oýurlasa, çaysi törädä özgä džins olturuptir, ol törä bilä ögütlänmäç keräk.

81 kapitula. Naçis toýgan oýlanlar üçün

(84v) Egär oýlan toýsa tilsiz yaxot çaysi özgä boyomlarından, ol çayta anıñkibik oýlan naçis toýganından çarangliç etmäs atasiniñ-anasiniñ igizlikinä, neçik to naçisliç bilä toýgan. Egär toýgandan soñra yoluxsa naçisliç, budur açasaxliç, soçurluç, ya kelepänliç, ya satamadan anıñkibik telirgäy, ki usundan yeñil bolgay, egär uslu da bolsa, çaçan bolmagay turma, yatkay da kendi keräkin bolmagay tügällämä, da anıñ çardaşları ol işançta bolgaylar, ki Teñri anar sayliç bergäy da naçisliçina boluşkay, anıñ ülüşün atasiniñ-anasiniñ çardaşları saýlagaylar anar dirä, ki Teñri anar sayliç bergäy. Egär sayaysa, keräk çardaşları anıñ ülüşün bergäylär anar. Egär sayaymasa, anıñ çardaşları

keräk anıñ ülüşü bilä saýlagaylar anı anıñ ölüm küünä dirä.

82 kapitula. Bezirgânlik üçün

Bir bezirgân birsinä nemä çum(85r)aş satkay, da anıñki bezirgân satkan çumaşni [=çumaş] çalp bolgay ya çürük, da bilgäy edi anıñkibik kendiniñ buzuç çumaşin, da maçtagay, ant içkây, ki igidir, algin, da aldagay algan kişini, da ol bezirgân, inanıp anar da maçtaganına, algay, da soñra anıñkibik çumaşniñ arasına çalp bolgay ya çürük, da anı tanıçlatkay yaxşı kişilär bilä, kimgä tiyär inanma; da anıñkibik çalp da çürük çumaş üçün, ki tapulgay, törä körgüziyir, ki anıñkibik çalp da çürük çumaşni tiyär eyäsinä yänä çaytarma. Bu törä bu türlü saýlanmaç keräk: egär kimesä at ya tuvar çara satkay kimesägä da tutungay anar könülük tibinä, ki nemä naçisliç yoçtur ol tuvarniñ, da soñra algan kişi özgä türlü tapkan bolsa, bu da ol türlü, neçik aytiliptir yaman çumaşlar üçün, ki naçisliç üçün tuvarniñ baçılmaç keräktir, ança dügül, ki çürük (85v) nemäni çaytargaylar ya yaman nemäni, anıñkibik çumaşni satkan yarçudan ögütlänmäç keräktir.

83 kapitula. Hranicalar üçün çaranglarnıñ

Egär ki çaysi çonşularniñ arasına hranicalar bolgay övlär arasına da tüzdä rol'alar arasına, da talaşkaylar aralarına, biri aytkay, menimdir, da 1-si aytkay, seniñ dügül, menimdir, törä anı körgüzmästir, ki anıñkibik iş ant bilä ayirilgay, yoçsa 2 yartın igi könü tanıçlar çoygaylar, ki kimgä inanma bolgay, çaysi yartın ki artıç tanıç bolgay, ki tanıçliç bergäylär könüsün, ol yanga bolmaç keräk ol hranica.

84 kapitula. Xuçlar üçün

Çaçan ki ketçoyalar da çartlar çoyşalar kimesäni baçuçi çuçlarnı, [ki baçkaylar miskinlärnı], çuçta yatkanlarnıñ baçkaylar ton-oprayçların, aşin-suvun. A egär ki ol baçuçi kişi damäh etkäy, da kendinä yaşırgay çuçuñ kelişin, da därveşlärni aç saýlagay, ol borçludur, ki şayavat et(86r)kây miskinlär üstünä, ki açliç tartmagaylar da miskinlik, törä anı ögütlänmäç keräk şayavatsiz, aya-minça.

85 kapitula. Töräsi üçün vank'larnıñ

Egär kimesä ulu köktän, ya çanlıç olturuçtan, ya rıcer, ya alpovut, ya žolner kelgäylär vank'niñ salasına, da klägäylär turma, da işitkäylär, ki vank'ta dayın igi yer bar turma, da bargaylar vank'ka biryılar bilä, nayaralar bilä, da çaliçilar bilä, da çatın kişilär dä birgä bolgaylar, da vank'niñ harbeti alarnı andan tiygay, da alarga körklü sözlär bilä sözlägäy, da çolgay alardan, ki kendilä-

riniñ sayışından tartıngaylar, egär ki harbətñiñ sözüñ da çoltçasın nemägä tutmagaylar da turgaylar vank'ta, anıñkibiklär Teñridän da ari atalardan çaryışlıdırlar. Xaysi iş çorçuludur işitmä dä. Zera vank' ari atalarınñ yeridir, anıñ üçün çoygandır, çaysi ki borç(86v)ludurlar çoltça etmə Teñridän çanlar üçün, da ulu biylär üçün, da barça k'ristânlar üçün. Anıñ üçün anıñkibik kişilärgä tiymästir anıñki çilinmaç bilä vank'ka kirmä, neçik aytilgandır, yoçsa Teñriniñ çorçusu bilä kirmäç keräk, da Teñridän çolmaç bilä, da tumluç bermä yazıçlarga boşatlıç üçün.

86 kapitula. Keraplarnıñ buzulmaçı üçün

Egär ki kerap şahärgä yuvuç buzulsa, tiyär, kermändän çixip kişilärgä boluşma da çutçarma tirlikni keraptan, ki tas bolmagay teñizdä. Egär ki ol kermän kişiläri hadirlänip edilär esä anıñkibik ig'likni kerapniñ talama, tiymäs anı etmə: buzulgan kerapniñ ulu ziyani biyinä boldu ol kerapniñ sinmaçı da batmaçı. Egär klämäsälär yaxşı köñüldän boluşmaga, ol tirlikniñ keräk 10-unçı ülüşün algaylar boluşkan kişilär kendiläriniñ emgäkläri üçün. Egär ki alarga az körün(86r)sä 10-unçı ülüş, keräk 5-inçi ülüşün algaylar da özgäsın çaytarçaylar eyäsınä, anıñ üçün ki munıñki işlär köp yoluçur teñizdä. Ale ermeni töräsi bilä saçlanır, ki munıñkibik ziyandan nemä alınmagay ol boluşmaçtan.

87 kapitula. Yäñi sala olturyuzmaç üçün

Egär kimesä yäñi sala olturyuzma klägäy yäñi tib üsnä, anı bolmas etmə çannıñ erkindän başça. Egär anıñkibik iş olturyuzgan bolsa, alay salaçılarga körgüzmaç keräktirlär yer da yuçoönüñ himin yasamaga, da soñra salaçılarga övläriñä, da üläşkälär saban tüzlärin, biçänliklär, da özgä yerlärin, ne ki keräkläri bardır, här biri bilgäy, ne üsnä olturuptır. A egär pusta salanı kimesä klägäy el bilä olturyuzma, olturgaylar ol törä bilä da ol çilix bilä, ne türlü burun edi.

88 kapitula. Övlärniñ uzdat bermäçniñ

Barça türlü bazar keräk, (87v) ki kendiniñ küçinä bolgay da saçlangay, egär ki kimesä satkay ya alay mülklär öbgälärindän çalğan. Egär ki ata ya ana anıñki mülklärni satma klägäylär kimesägä, anıñkibik satıç bolma bolmas, tek bilmäçi bilä oçullarnıñ, da çardaşlarnıñ, da yuvuçlarnıñ, kimlär ki çaranglıç etkiy edilär. Anıñkibik satıç bolmaç keräk anıñkibik mülklärdä alarnıñ bilmäçi bilä, da erki bilä, da tanıçlıçları bilä. Egär ki çaysi oçul, kensiniñ atasında bolup, da klägäy satma mülk, anıñkibik nemäni bolmas satmaga bilmä-

çindän da erkindän başça da d'ad'ulariniñ da yuvuçlarnıñ erkindän başça. Egär ki könüsün alarnıñ bilmäçlärindän başça, da alarnıñ tanıçlıçlarıñdan, da sözlärindän başça ol ig'liklärni, çaysi ki yoyarı belgilidir, kimesägä satsa alarnıñ erkindän başça, soñra anıñ oçulları ya yovuçları, kelip, bolurlar ol alğan kişini kerä etmägä törä (88r) bilä ol mülklärdän. Egär anıñkibik mülklär yazılğan bolsa keçäsläri bilä, da tanıçlıçları bilä, da erkläri bilä bu aytilgan kişilärniñ, da anıñkibik satmaçlıç miskinliktän kelgän bolgay, 1 yilga dirä yuvuçları bolurlar törä bilä kerä etmägä alğan kişini. A egär könüsün yaxşı köñül bilä sattılar esä kendiläriniñ keräkläri üçün ol mülklärni da toçtadı esä ol bazar, keräk ki kendiniñ küçinä çalgay. Xaysi bazarniñ bilinmäçliçi bolmaç keräk ermeni yaryuçlarıñniñ alnına. Da ol yaryuçiniñ mühürünüñ tibinä bitik uzdat bergäy satun alğan mülklärni toçtatmaga berilgän bolgay. Neçik bitiklärer, alay köñülükläri, neçik möhürlärer tibinä çanlıçniñ olturyuçunuñ berildi barça dżinsniñ bilmäçi bilä tügällänmäçi etärlär, alay oç anıñkibik bitiklär ermeni yaryuçisiniñ möhürünüñ tibinä aytilgan işlärni bergän alay (88v) oç çuvatları bardır, anıñ üçün ki munıñkibik buyruçundan da küçündän çixti korol'nuñ olturyuçundan.

◊ Bu buyruçnuñ yeri bardır çoluna ermenilärniñ, anıñ üçün ki yaryuçisi alarnıñ voyttur kermänniñ töräsindän nemeçkiy da Marimborknuñ.

89 kapitula. Üläşinmäçläri toyma çardaşlarnıñ

Egär çardaşlar aralarına atalariniñ ölümündän soñra ig'liklärin, egär mülklärin, egär özgä nemä, ki üläşingäylär 1 ölcöv tibinä, äväl, ne ki üläşmä başlagaylar yergä bilä, barça istän burun keräk çardaşlar atasiniñ ölümündän soñra çoymaga dzehezlärin da ülüslärin kendiläriniñ çatunlariniñ, anıñkibik dzehez da ülüslärin, ne türlü ki keltiriptir här biri dzehezin atalariniñ övindän köp mi, az mi çodžalarına, da çatinlariniñ dzehezlärin kerä çoyup, andan soñra çardaşlar, ne ki çalasa atalarindan ig'liklär, kendi aralarına ülüş (89r) etkäylär 1 tekşi teñ da köñülük bilä.

Egär ki çaysi çardaşlardan üläşmäçtän burun nemä atasiniñ tirlikindän alıp edi esä, anı barça keräk ülüşkä çoygay, här biri çardaş üläşingändän soñra kendi ülüşünä eyä bolur, bu türlü törä körgüziyir.

90 kapitula. Ögütlämäç üçün oçrunı

Törä buyuriyir här biri oçrunu oçurluç nemä bilä belgili törä alnına keltirgänni ögütlägäylär furka bilä.

91 kapitula. Törəsi üçün oyrularniñ da xaraxçılarniñ

Oyrunu da xaraxçını kendiläriniñ sınarları bilä yixöv alarnı saqlamas, ale törä alarnı ölüm bilä tas etiyir, anıñ üçün oyru da xaraxçılar sınarları bilä kendiläriniñ hər kün ölümlü bolgaylar. Alay oç, egär kimesä kişini oyurlagıy edi ya xaraxlagıy edi xaraxçılıx bilä, xaçan Yäñi da Eski Törä ol tür-lü buyurur, anıñkibik ölüm bilä tas bolgay.

92 kapitula. Xullar üçün, (89v)

ki yebergäy biyi kendi keräkinä

Xaçan biyi yebergäy xulun kendi keräkinä yolga da türlü türlü işlər yoluxur yolda, egär anıñkibik xulga yolda nemä yoluxkıy edi, a xul klämägiy edi barma ol yolga, a biyi anı anıñkibik yolga küc bilä keltirgiy edi, ki bargay, da anıñkibik yoldan p'orcut'ıun yoluxkay xulga, da biyi küc bilä yeberip edi ol yolga, biyi egridir ol işkä. Egär xulu biyiniñ bilmäxindän başxa bardı esä ol yolga da anda nemä satamaga yoluxkay, ol istän biyi egri ti-gül, ne ziyanlı.

93 kapitula. Kimesä yat kişiniñ xulun kendi keräkinä yebergäy işkä

Egär kimesä kişiniñ xulun yebersä kendi işinä da ol xulga yolda nemä satama yoluxkay, ki tas bolgay, ol çayta ol, kim ki anı yeberdi anıñkibik yergä anıñ biyiniñ erkindän başxa, borçludur anıñ xanına. Anıñ üçün törä buyuriyir, ni 1 kimesä bolmastır buyruç etmä özgäniñ xulu(90r)na, kimniñ ki kendi xulu bolmasa. Anıñ üçün yaryuçiniñ töräsidir, ki anıñkibik işni baçkay, ne türlü xilix bilä ol xulnu anıñkibik yolga ziyanlı yeberip edi, ya ne säbaptän anar ölüm yoluxtu.

94 kapitula. Yalga tutkan xullarniñ

Egär kimesä xul yalga tutsa da xul aytqay biyini, yeber meni, keräkimä kendimniñ bariyim, da biyi klämägäy anı yebermä ol yolga, a xulu biyiniñ sözünä nemä bermägäy da bargay kendi işinä, da anda anar yoluxkay ölüm, anıñkibik işkä biyi egri tügöl. Egär anıñki yolga biyi yebersä xulun kendi erki bilä, da özgä kişilər aytqay anar, ki yebermä ol yolga, da anıñkibik yebermäxtän yolda nemä p'orcut'ıun yoluxsa, anıñ biyi anıñ üçün egri bolur yaman yoluxmaç üçün xuluna.

95 kapitula. Tovar xara üçün, ki sačovga kirgäy, da oboraga yapkaylar

Egär kimesäniñ tuvarı kirgäy sačovga xışniñ ya ävābaharniñ, ol, kim(90v)niñdir sačovlar, xaysi ki tuvar kiriptir, keräkmästir ne 1 nemä bilä tövmä ya anı naçis etmä, tek anıñkibik tuvarni kensi-niñ oborasına yapkay. Egär anıñki tuvarni sačov eyäsi öldürsä, tölämäç keräk. Egär soçraytsa, ya

ayaçin [=münüzün] sindirsa küc bilä, albo xuyru-xun keskäy, ya ayaçin açasatqay, yaryuçılar anı baçkaylar, yergäsi bilä bilip da igi täräzülägäylär, xaysin ki aytilgan satamalardan ol, kim ki bolgiy edi yaman etüci munıñkibik işlärädän, ol tuvarniñ 4-ünçi ülüşün tölämäç keräk. Egär ki andan bu-run tuvar eyäsinä ayttılar esä, ki kendiniñ tuvarın yaxşı közätiniñ tibinä saçlagay, ki sačovda ziyān etmägäy, ol tuvarın kendiniñ tüyagay, ol çayta yaryuçılar anıñkibik işni baçmaç keräk tanıxlıxka körä da bilingänlärinä körä.

96 kapitula. Anıñ üçün, ki kimesäniñ atın ückürtkäy

Kimesä kimesäniñ atın ückürt(91r)käy tibinä, klöp alay, ki üstünä olturgan kişini xorçup salgay, da ol olturgan kişi, yixilip attan, ölgäy, anıñkibik iş yaryusu özgä türlü bolmas bolma, tek alay, ne-çik öldürgän kişiniñ başı üçün. Neçik törä buyur-sa yazılğan başı üçün, ol, kim ki ückürttü atni da säbäp boldu satamaga, tölär başın çardaşlarına da yuvuxlarına. Da ol yixilgan attan egär tiri çalsa, da egär naçis bolgay xaysi boyumuna da teniniñ, ol çayta ol, kim ki ürküttü atni, tölägäy hakimlikin da çardžin, egär ki gälägdän dä etti esä, anıñkibik törä bolmaç keräk. Egär ki kendi at kişiniñ sezik-likindän ürkäy da üstünä olturgan kişini salgay da salgan kişi ölgäy ya naçis bolgay, anıñ üçün ne 1 kimesä ne 1 söz kötürmäs da ziyān borçlu bol-mas, anıñ üçün ki atlar köp ürkäk da köp xilixları bardır, egär ki xaysi xilix bilä yoluxkıy edi, neçik munda yazılıptır, törä yoluxkan işkä körä ol, ne ki (91v) bolsa törä bilä könülük, anı buyurgay.

97 kapitula. Kimesä kişi

öldürgäy könüsün albo satamadan

Kişi öldürmäç kläminčä munıñki xilix bilä bo-lur: egär kimesä otun çapkada balta bilä, da bal-ta tüşkiy edi sapından da kişi öldürgäy, kimni dä bolsa, albo kimesä taş bilä ya ayaç bilä [atsa], da-yin egär kimesä yemişli teräk üsnä ayaç bilä atsa ya taş bilä da kişini öldürgäy, ya usta şagertin öl-dürgäy körminčä, ya ata oylun, ya biy xulun, ya bi-kä xuluççisin, ya çardaş çardaşni, ya 1 kimesä öz-gäni klämiyin öldürsä, ya ne türlü iş bilä aytilgan, ya atlar arabani alıp çackanda tüyalma bolmasa da kişini öldürsä, ya kiyikkä çixkanda kiyikçilər da oç atkaylar kiyikkä ormanda ya tüzdä ol saçış bilä, ki kiyikni urgay, da ol oç, [ki] kiyikniñ üstünä atıldı, da kişini öldürgäy, anıñkibik öldürmäç ki-şini klämiyin öldürmäçlärdir.

A klöp öldürmäç könüsün bu türlüdür, ki yü-gür(92r)gäy biri biriniñ artından, ki anı klöp öl-dürgäy, da ol, anı xuviyir, çaytip, ol anı öldürgäy,

ol, [ki] anı çuvıyır edi, yänäci çaraxçılar da soyuçılar, ki klägäylär öldürmägä yolçunnu da yürügän kişini emin, da alar, ayap tamaçların, çaysın ki çaraxçılar öldürmä klädi, çaytıp, alar ol çaraxçılarnı öldürgäylär, ya 1 kimesä çerüvdä bolgay, kendiniñ duşmanın övdägi anda tapup, öldürgäy könlü bilä, ya 1 kimesä keçä bilä kläp kimesäniñ yolun algay anı öldürmäh üçün, ya yaman çatun kläp kendiniñ çodžasın otalagay, ya kimesä kimesäni paçilliktän otalagay da öldürgäy. Munıñkibik säbäplär bilä aytilgan bolur öldürmähliç sayıştan kläp, alay, neçik çiliç bilä etilgan bolgay. Egär kimesä er kişini ya çatın kişini aytilgan çiliç bilä öldürgäy, yazılğan törä bilä anıñ başın tölämäh keräk.

98 kapitula. İşlär üçün, ki salada bolur

Egär ki kimesä rikadan, çaysı ki sal(92v)ada bariyır, da kimesä yol etkäy suvga kensi baççasına suvarmaç üçün, da ol suvnu kendiniñ keltirmähindän baçmagay, da anıñ baçmamahından suv çonşusuna ziyan etkäy, da anıñkibik suvnu, ki keltirmähindän çonşusuna anlatmagay, anıñkibik ziyannı ol kişi tölämäh keräk, ki suvnu keltirip edi. Kimlär ki töziyir anıñkibik aytilgan ziyannı, çiliç bilä keräk ki kişilär bilä anı tanıçlatkaylar da belgili etkäylär törä yanına, keräk tölägäy bolgan ziyanların anıñ.

99 kapitula. Biliksiz hakimlär üçün

Yiğı yoluxur kişilär bermä hakimlikkä, anıñ üçün adžämilikindän hakimniñ, ya övränmähliçindän hakimniñ, ya biliksiz bermähindän hakimlikni kişini öldürgäy, yaçot öç çuvup, yaçot adžämilikindän yaman hakimlik berirlär kişigä, ya hakim şägertin tügäl övrätmägän çastaga yebergäy, da anıñki säbaptän kişi ölgäy, başı tölämäh keräk yazılğan (93r) törägä körä. Aytilgan mahanalar ölgän kişiniñ hakim da şägert borçlu bolurlar ol kişiniñ başın tölämä. Egär çasta kişi klämäsä kendiniñ hakiminiñ işitmä sözün da anıñkibik çasta ölgäy, hakim anda egri tigül.

100 kapitula. Kimesä ki küç bilä yebergän bolgay çayda esä, kendi erki bilä barmagay

Egär kimesä kimesäni küç bilä işkä yebersä kendi erkindän başça, yemişli teräk üsnä minmä da ol teräktän yemiş silkmä, albo açın suv ötläş barma ol klämägän kişigä, ya aytıy at üstünä ol turmaga övränmägän, neukiñ, da anıñkibik yoluxkan işlärä ki açar ölüm kelgäy, kimni ki küç bilä yeberdilär, anıñkibikkä, kim ki säbäp bolur, borçlu bolur başın, anıñkibik kimsäni oçşaşsız işkä klämägängä keltirdi anı anıñkibik satamaga.

101 kapitula. İşçilär üçün yalga tutkan ne işkä dä bolsa

Xaçan ki işçilärni sözlärlär ne işkä dä bolsa siñarları bilä işlämä(93v)gä, da anıñkibik işçilärdän biri eksik işlägäy 1-sindän, törä yanına keräk aytıy kaylar, çaysı ki artıç işlägäy aralarına, açar artıç tölämäh keräk işinä körä anıñ, a kim eksik işläptir, eksik iş bahası algay.

102 kapitula. Töräsi pastuxlarını

Xaçan ki pastuxlar yalga kirirlär kütmgä barça türlü džinsın tuvar çaradan, džanavarlar džâht bilä kütmäç keräk da igi közätmäh keräk, ki bolmagay ziyan kiyiktän tuvar çaraga çeredada. Pastuxnuñ yaman kütmäçindän yoluxkiy edi egär yoluxmaganına kütüçiniñ dä ziyan bolgıy edi, pastux tölämäh keräk anıñkibik ziyannı. Egär pastuxnuñ vaçtına ol ziyan yoluxsa da küci yetmägäy ol satamanı kerı etmägä, keräk eyäsin keltirgäy, kimgä ki ziyan boluptır, ol yerdä. Egär çaysı tuvar çeredadan säbäpindän pastuxnuñ tas bolgay, keräk kendi tölägäy. Egär kendi kütüçidän ziyan bolsa ayaç (94r) bilä urmaçtan, ya taş bilä, ya nemä bilä atmaçtan naçıs etkiy edi ya öldürgiy edi, zıyanın tölämäh keräk. Egär tuvar çara biri birin öldürsä, anıñkibik işni törä ayırmaç keräk kensiniñ kücü bilä.

103 kapitula. Kim ki nemä bersä yiçövgä

Egär kimesä nemä bergäy yiçövgä yaçşı köñüldän — borlalıç, ya öv, ya tiyirmän, ya saban yeri, ya muñar körä özgä nemä, da çaysı yiçövgä nemä bersälär, da ol yiçöv çismätsizliçindän ya özgä nemä satamadan küygäy, egär kermändä bolsa ya salada anıñkibik yiçöv, ol çayta anıñkibik igzlik-tän, ki berilip edi yiçövgä, açaşniñ bilmähı bilä ol kelişlärni yiçgaylar da anıñkibik kelişlärän yiçövnü yasagaylar. Egär ol yiçövnü burungi yerinä yasama bolmasalar, anıñ üçün ki ol kişilär, yiçövnüñ çoyovurtu, ki ol yiçövgä baçarlar edi, ol kişilär özgä yarı bargıy edilär turmaga, aybät, keräk yiçöv yasalgay (94v) ol aytilgan çiyişlarından, çaysı ki ol yiçövgä berilgändir. Da keräk çabul bolgay açaş da bilmähı bilä erkinä bergäy. [На полях: al-yişli bolgaylar].

104 kapitula. Töräsi kebitçilärniñ da bezirgânlarını

Bezirgânlar da kebitçilär könü etüci bezirganlikların kendiläriniñ alay tepränmäh keräktirlär da borçludurlar, ne türlü çanlıç olturıuç ne türlü ki taptı da çoydu kendiniñ, alay kermändä, neçik kermänçilärdä, barça yollarda.

Eñ burun baçılmaç keräk, neçiktir täräzülä, neçiktir funtlar, neçiktir çarılar da ölçünmähı bar-

ča türlü çumaşnıñ, ki bolgaylar könü da tügäl işlər künüsün bezirgânlıknıñ, bu türlü çoyulmaç keräk, neçik vaçtına körä kötürülür da enär dä, da, çoyup anıñ üstünä közät, *džâht* bilä baçkaylar da közät-käylär, ki heç kimesägä aytilgan işlərdä egirlik bolmagay.

Egär kimesä tapulgan bolgay, çaysi aytil(95r)-gan täräzüdä, çarida, funtta, [*Ha полях*: falşovan'e çarılarda da funtlarda] ölmäçlärä da çarılamaçta egirlik kimesägä ya oçurluç etkäy, ol çayta 1 iş üçün, aytilgan egirlik üçün ya oçurluç etkäni bilä, 4 kez tölämäç keräk ol egirlik etüçi, dayın da hörmätsiz çalmaç keräk, ki özgälärgä orinag bolgay, munıñki inamli işlər etilmädi.

Egär ki kimesä yaşırın açça ya ffi çaykay [*Ha полях*: açça çaymaç] da anı sezgäylär, anıñkibik çayuçi açça ya ffi keräk 2 çolun keskäylär yanıl-gannıñ.

Tamyaçılarga da törä buyuriyir, ki bezirgân-lardan algaylar tamyanı şayavat bilä [*Ha полях*: Tamyaçılar şayavat etkäylär bezirgânlarga], ki alar ayırınmagaylar. Da çaysi ki kermängä bezir-gân kelsä, bezirgânlıknı başarıp, anda tamyaşın tölämäç keräk, a yolda tamya bermä törä buyur-mastir. Yasaç, ni tamya bolmas çoyulmaga özgä kimesädän, tek çanlardan ya keñäşindän. Egär çaysi biylär tamya tutsalar, özgä türlü çiliç bilä tamyanı alma bolmaslar, tek alay, neçik çanlıçtan çoyulgandır.

(95v) Dayi da törä körgüziyir ölcüngän işlər da adämilärniñ barçasınıñ tirlıki da keräki yemä-çindä, içmäxinä keräki alay keräk çoyulgay, ne türlü yili keltirsä, aylanir barça işlər, da bu bol-maç keräk kücündän çoyulgannıñ kn'ažalarnıñ, çaysi buyruçlarnı aytilgan çoyuqturlar, här biri saçlamaç da gıvaltın başça tutmaç keräk, neçik çodža, alay miskin, a ne bir bezirgân çarşi bolma-gay aytilgan işlärgä, kendi erki bilä nemä çoyma-ga, ani nemä etmägä bolmastir, ne türlü aytilgan çoyuluçtır.

◊ Apendiks. Bu yergä anlanmaç keräk da saç-lanmaç keräk baçmaçlarında voyvodalarınıñ, çaysi ki baçıçılardır, ki könü bolgay ölcövlär, da anıñki täräzülärdä, da ölcünmäçlärä çoyıyirlar, da çaysi tapulgay ermeni işlərdä oçurluçnuñ, yaçot ki çay-kay açça, töräsi bilä kermänniñ da Marimbork-nuñ, çaysına ki yanılğanlarınıñ işlərdä ermenilär beringändir, ögütlän(96r)mäç keräk. A ne ki tam-ya almaç yolda aytiyir bu yergä, anlanmaç keräk: egär ki çannıñ komaraları ya tamya, alınmaç yol-da peremita bolgay.

105 kapitula. Töräsi barça peşäkârlarnıñ

Barça peşäkârlar alırlar iş barçası 1-gä ya başça-başça, sözläşip yalın iş üçün. Egär ki pe-şäkâr köñlüçä iş eyäsinä işlämäsä ya ol işni, kim ki beriptir, buzsa, törä buyuriyir, ki ol peşäkâr ekinçi ol işni yasamaç keräk ol yal üsnä. Egär ki ekinçi klämägäy yasamaga, töräçi üsnä yatıptır anıñkibik işni baçma, ki ziyanın yaman işiniñ üs-nä sayışlagaylar ol burun sözlägän yalı üsnä. Egär ki çaysi peşäkâr ol iştän, oçru kibik, nemäni alıp esä, 1-inä 4 tölämäç keräk. Egär ki çaysi işni anar bergändir yasamaga da ne türlü iş bilä tas etsä, ol tas bolgan nemäni, negä ki tiysä, keräk tölägäy. Egär peşäkâr çekmänni ya anar körä oçşaş nemä-ni özgä, anar bergän işni uzaç tut(96v)kay, da anı küyä buzgay ya çičyan yegäy, anıñkibik iştän zi-yannı peşäkâr tölägäy barça. Egär anıñkibik ne-mäni peşäkâr, alıp, tusnaç çoygay, ol sahat oç borçludur çıçarmaga. Egär anıñkibik işlər peşä-kârlarda sâbâpindän paçillıknıñ otka küygiy edi, peşäkâr ziyansız çalır. Egär ol peşäkârniñ sâbâ-pindän kül çaytsa ol iş, ziyanın peşäkâr tölägäy.

◊ Egär ki peşäkâr ermeni, anar işin işlämä bergän oçurluç nemä bilä aş suv etkäy, kermänniñ töräsi bilä da Marimborknuñ törälänmäç keräk, a egär oçurluç iştä ermeni kermän töräsinä nemec-kiy beriliptir.

106 kapitula. Peşäkârlar üçün, ki işlägäy biyiniñ sayiti bilä

Peşäkârlar, işlövüçi sayiti bilä peşäniñ kendi biyläriniñ, nemä sayit bilä biyiniñ işiniñ arasına sınıçlıç bolgiy edi, ol ziyan biyiniñ bolmaç keräk. Egär ki ol sayit bilä biyiniñ peşäkâr kendiniñ işin (97r) işlägiy edi da anıñkibik sayitni buzgıy edi, keräk tölägäy ziyanın biyinä.

A kendiniñ biyiniñ etmägäninä egär peşäkâr çaysi sayitni yalga algıy edi işlämägä kendiniñ başça işin da ol sayit iştä buzulgiy edi, biyiniñ bo-lur ol ziyan, anıñ sâbâpindä, ki ol yalga tutkan tö-lär yalın kendiniñ biyinä.

107 kapitula. Tapunmaç üçün çerüvdä igilik

Kimesä, çerüvdä bolup, egär nemä tapunsa igilik, anıñkibik igilikni ol, kim ki tapsa, bolur kendi erkinçä etmä, kimesägä anıñkibik igilikni çaytarminça, anıñ üçün ki törä çerüvnüñ çanlar-dan da kn'ažatalardan başça boşatmaç bilä baçış-lanıptır, çaçan k'ahana töräsi dä anı aytiyir, ki anıñkibik igiliklärni bolur mustlar etmä, anıñ üçün bu igiliklär aytilgan çiliç bilä tapkan oçşamastir oçurluç işlärgä ya talanga.

108 kapitula. Eski borçlar üçün

Borç üçün 30 yılga dirä tep-tek (97v) turgan-niñ, ki ol borçnu törä bilä izdämägän, keräk tep-tek turgay meñilik. A egär ki ol vaçtlarniñ arasına anıñkibik borç üçün kimesä kensiniñ borçlusun añgıy edi da anıñ üsnä yaçşı tanıxlıxı bolgıy edi inangan kişiniñ, ya andan çalğanlarniñ ol borçlunı ya çalğanlarından bolurlar, baçmiyın anıñkibik köptängini, borçun törägä tartmaga da aqmaga. Da egär anıñkibik borçta tusnaç berilgän bolsa ol inangan kişidä, andan alingan alğan bolgay, da 30 yıldan soñra anıñkibik tusnaç izdämägän törä bilä da anıñkibik tusnaç çoygan özgägä çalır ol kişiniñ çatına meñilikkä da andan çalğanlarga.

109 kapitula. Anıñ üçün, kimesä nemä satun algay

da anıñ üsnä beh bergäy satkan kişigä

Egär kimesä tirlık satın algay barça türlü nemädän, da satıx etkäy edi anı, da 1 ülüşün anıñ üsnä bergıy edi satuçıga, da satuçi (98r) aluçıga inangıy edi [çalğan sumanı], törä buyurıyır anıñkibik igılikni, kimgä ki satıptır, ne 1 kimesägä özgägä satma bolmas, keräk ol bazarnı ol toxtatkay, kim ki alıptır burun. Egär ki aluçi kensi erki bilä bazarnı boşatsa, ol alğan nemäni, ol çayta ol säbäptän bolur ol igılikni özgägä satma. Evet ki tanıxlıxı tıbinä, ki ol burungi aluçi añar erk berdi.

110 kapitula. Bezirgänniñ nemä satın almaıxı üçün, da satkan kişi klägäy tirlıkni tıyma

Egär kimesä, tirlık satın alıp, ne türlü dä bolsa, da bergäy 1 ülüş sß, da soñra, sayış etip, klämägäy bazarnı tutma, anıñkibik bazarnı özgä türlü sindırma bolmastır, kim bazarnı tutmasa, 2 ança çaytargay behin, ne ki alıptır, a ol, kim ki satun alsa igılikni, egär ki klämägäy ol bazarnı tutmaga, ne ki beh beriptir, anı tas etär.

111 kapitula. Açça bermäx tusnaç üsnä

Egär kimesädän kimesä tusnaç üsnä açça alsa, da etkäy birgäsinä bel(98v)gılı kün, da kününä tusnaçın [tölöv aşıra] çıxarmagay, egär ol çoygan künnü aşırgay, da ol tusnaç çoygan kişi tusnaçni, açça da çıxarmasa, törä körgüziyir anıñkibik tusnaç çoyuçıga, keräk anı aņgay 1 dä, 2 dä, 3 tä, ki kensiniñ tusnaçın çıxargay da aççasın tölägäy. A egär klämäsä çıxarma, ol çayta ol, kimniñ çatına tusnaçtır, keltirip añar 2 tanıx, anıñkibik tusnaçni bolur satma. A egär ol tusnaçni dayın artıxına satkiy edi, ne ki kensi berip edi, da tanıxlarga belgili etkıy edi, ol satuçi tusnaçni bolur borçlu añar, kim tusnaç çoyuptır, ne ki artıxına sattı, eyäsinä çaytargay, kim ki tusnaç çoyup edi.

112 kapitula. Anıñ üçün, kimesä kimesägä nemä aytıkay bermä

Egär kimesä ermeni çaysı iştä dä bolsa işni algıy edi tüzmgä da yasamaga, ki anı sözlägiy edi anıñ çulluxu üçün, [da ol, kim ki anı sözläsä, anıñki çullux üçün], ki iş başargay, tutunur añar tügällämägä, ol çayta (99r) anıñkibik iş eyäsi, başarsa işin anıñ kölnüçä, kim añar simarlaptır, çulluxun tügällägäy añar aytkanına körä, ol iş eyäsinä emgäki üçün. A egär anıñkibik işni başarmadı esä da emgängäy ol iştä, kim ki yalga tutup edi, keräk anıñ bilä işin yasagay anıñ emgäkinä körä.

113 kapitula. Oylu, ki atasiniñ bilmäxindän başça borç etkäy

Egär çaysı atanıñ bolgay oylu ya çizi, da çaysı alardan atasına bildirmägäy da anıñ erkindän başça etkıy edi nemä borç, da ölgıy edi ya çäçkiy edi yat uluska, ol borçun tölämiyin, törä körgüziyir, anıñkibik borçnu ne atası, ani çardaşları borçlu tügüllär tölämägä, tek ol, kim ki borç etiptır, andan özgä ne biri dä borçlu tigül, a ziyanın tölämägän borçnuñ anıñ bolmaç keräk, kim ki borç etiptır. Da munı alay ayırıp, egär atasiniñ tirlıki vaçtına anıñkibik borç etkän bolsa, da atasiniñ tirlıki vaçtına (99v) añar nemä çıxarmagan bolsa edi, [ne atası], ne çardaşları borçlu tigüllär ol borçni tölämä. A egär ki atasiniñ ölümündän soñra algıy edi atasiniñ ya anasiniñ ülüşün, kensi payın da, töläminçä ol borçun, ölgıy edi, ol çayta anıñkibik borç, kim ki inanıp edi, bolur anıñ ülüşü üstünä izdämägä, egär ki müklär dä bolsa, keräk, ki bolgay ülüşü müklärdän, anıñ ülüşünä tüşkän, er ya çiz çardaşlarnıñ ülüşü üstünä tügül, bot [=bo] alar borçlu tigül/lär.

114 kapitula. Xonaçlar, ki çonaç övlärinä çumaş çoyarlar

Xaçan çonaç kelsä çumaş bilä çonaç övinä da storoz tutsa ol çumaška, da ol közät kötürgäy üstünä, ki igi közätkäy ol çumaşni, [da anıñ közätmäxindän ziyan bolgay ol çumaška], ne türlü iş bilä dä boldu esä, ol anıñkibik ziyanni közätüçi tölämäx keräk. Egär közättän başça çonaç çumaşın ani öv eyäsinä baçmaga simarlamadı esä, da kimesägä közätmä bermädi, kendinä yamanlasın, da ziyanları (100r) da kendiniñ bolmaç keräk, özgä türlü işlärniñ yoluxmaçından başça, ki nemä säbäpi bolmagay öv eyäsinıñ ya közätniñ.

115 kapitula. Öksüzlärniñ

Egär ki atasiniñ ölümündän soñra çalgay oylanlar kiçi da ki bolgay atasiniñ-anasiniñ borçu tölämägän, ol çayta borç eyäləri bolmastırlar öksüzlärdän almaga, ne bittirmägä anğınça, ki ol oylan-

lar yılların algaylar, da, äybät, barça igilikläri ol öksüzlärniñ, yaşların alminça, kläsä bolgay öv, ya saban tüzü, ya bu işlärä körä nemä, anıñkibik öv-nü ya sabanı bolurlar çartlar yalga bermä da yal-ların yığaylar angınça, ki oylanlar esäygäylär yaşlarına, budur barça er atası bolmaç keräk 20 yaşına dirä hokiparclar çoluna, a çizoylan tarbiyatı angınça, ki ergä bargay, çaysı eri bolgay eyä da hokiparc, a ol kendi eyäsi bilä kendiniñ tirligin, (100v) ne kläsä, anı etär.

116 kapitula. Žaranglıç üsnä atadan-anadan çalğan igilik üçün

Egär kimgä Teñriniñ buyruçu bolsa, ösiyät etmiyin, da çalğay kensindän soñra oçul-çizi, ol çayta çalğan igilikni atasından anasından teñ üläşmäç keräk. A egär ösiyät etsä, da igilikni er oçullarına çıçargay, da egär tirligi vaxtına ergä berdi esä çizların, da er oylanlarına artıç klägäy edi bermä, ne ki çizlarına, ol anıñ erkinädir. A egär kimesäniñ er oçulları bolmasa, ol çayta çizoylanlar atadan-anadan çalğan barça igilikkä eyä bolur. Kimesä ölgäy, da oçul-çizi bolmasa, da çardaşları bolgay, ya çardaşınıñ oylanı, alarga çalır ol igilik. A egär ki çardaşı ya çardaşı oçlu bolmagay, ol çayta çiz[çardaşı ya] çiz çardaşınıñ oylanı bolgay yovuç. A kimesä bolsa oçulsuz-çizsiz, da 4-ünçi kindikkä dirä bolgay yovuç, da anı bilgäylär, ki könüsün, ki žarang(101r)liç etmägä, ne türlü ki törä körgüziyir, žaranglıç etkäylär anıñ igilikinä oçulsuz-çizsizniñ anıñkibik işkä, da ol yuvuçluçta ol bolur yuvuç.

117 kapitula. Adamniñ çanı üçün, ki tölämä bolmas

Egär kimesä adäminiñ küç bilä da kendi erki bilä çanın tökkäy, ne bahası bar, ne tölövü çan bahasınıñ, anıñ üçün ki Teñri yaratıptır adämini kendinä oçsaş, a adämini kimesä bolmastır ölüdän turuzma, tek Teñri. Xan bahası töländi Jovsep'niñ da soñra Biyimizniñ Jisus K'risdosniñ, barça dünüanı yaratkanniñ, oçsaş da könü anı sayınma, ki çardaşları Övsep'ni sattılar 20 pin'azga, da Biyimiz K'risdosnu Juta sattı dçuvutlarga 30 pin'azga, anıñ üçün bu tölövlär arzani tigül edilär, yaman da yaramas. Açıri törägä da könülökkä ya-tıptır, egär kimesä ermenini öldürsä, başı üçün tölämäç keräk 365 flı, da mun(101v)ıñkibik säbäp üçün oçsatıptırlar eslilär bilä, ne türlü ki adämidä 365 boçum bar, da alay oç yilda 365 kündür, anıñ üçün munıñkibik iti boyruç çoyuptırlar törädä, ki adam öldürmäç bolmagay, ki bolgay iti çorçu, tar-tınmaçlıç anıñkibik iştan, ki här biri çorçusuz da emin tirilgäylär.

◊ Bu buyruçnuñ yeri bar, ermeni ermenini öldürsä. Egär ki özgä dçins ermenini öldürsä ya ermeni özgä dçinsni öldürsä, ol çayta kermäniñ töräsi bilä pospolitiy, çaysında ki olturuptır, ya çanlıç törä bilä ögütlängäylär.

118 kapitula. Xanga almaç üçün törädän

Törä bilä könüsün aytkandır, egär kimesägä törädä däviniiñ arasına yoluçkiy edi, ki sayıngiy edi töräçiniñ aytkanıdan, voyttan ya ermeniniñ çartlarından yaryusuna ermeniniñ, çatına artikullariniñ da yoluçkan işlärä sayıngay, ki egirlik ettilär ya ayırlıç etiyirlär, da ol sayınmaçtan algay (102r) çanga, anı etmägä bolur, ki algay çanga [Ha полях: Apel'acia korol'ga vol'nıy], yoçsa özgä yergä tigül. Korol' anıñ biyliki yazılğan töräläri yanına ermenilärniñ aytilğan kişi almaçına çanga keräk ki tapkay da ayırgay anıñ biyliki. Da barça ermeniğä erk bardır törädän çanga almaga, alay çodçaga, neçik miskingä, anıñ üçün ki ermenilär kn'ažatardan ötläş, yoçsa kermänlärdän ötläş tigül privilevaniydırlar, daçin da artıç privilevaniydırlar korol'nuñ olturuçundan, da çanlıç olturuçka ilgäri törägä kendiläriniñ privileları yanına beringändirlär, a özgä heç kimesägä, da alay oç kim alarga berdi törä, tek kendi, özgä kimesä [tügül], törälärin etsär yergäsi bilä toçru könülük bilä.

119 kapitula. Yaryuçi üçün,

ki biri birindän başça yaryu etmägäylär

Här 1-i töräçisi ermeniniñ, işitip gileyin 1 yandan, keräkmäs ol işniñ yaryusun etmägä, tek 2 yartın kelgäylär yaryunuñ alınna. A çaysı yanniñ artıç (102v) tanıçları bolgay könü, töräçi, işitip alardan gileyini da dçuyapın, da skazat etkäy aralarına, ne türlü tiyar törä yanına, ol aytkay aralarına, kimlär töräläşiyirlär. Xaysı tanıçlıç iştä bolmaç keräktir da tutulmaç 3 tanıç ötläş könü.

120 kapitula. Töräsi üçün ermeniniñ

Könülük bu türlü körgüziyir da belgili törä yanına barçasına bolmaç keräk, ki kendi yaryuçi ne 1 däviniiñ yaryusun etmä bolmastır, bolup kendi yalyz, ale kendiniñ töräsinä ermeniniñ bolgay 12 tañlangan igi çartlar, ki ermeni töräsin igi bilgäylär. Egär ki 12 bolmasa, bolgay 6 ya 8, egär 6 bolmasa, bolsun 4. Bu türlü çiliç bilä etilgäy törä, özgä türlü tigül, da ne 1 yaryuçi övrätmägä bolmastır, çaysı ki töräsin kendi etsär, ol kensi bolur edi podızdreni belgili.

121 kapitula. Anıñ üçün, kim ki töräni hörmätlämäsä

Egär ki kimesä töräni hörmätlämäsä (103r) sayıt bilä ya söz bilä ermeniniñ, ol çayta anıñkibikni ögütlämäç keräk törä bilä, yañılğanına körä,

aniñ üçün ki bilməx kerəktirlər, törəgə aniñ üçün kelməstirlər, ki xalaba etkəylər, yoxsə hər biri kerək izdəgəy sekinlik bilä da hörmät bilä könülükün kendiniñ. Xaçan bir yan gile etsä da d̄zuvap bersä, birsi yan kerək işitkəy da sözün üzməgəy aniñ, kim gile etiyir. Gileyinä körä da d̄zuvapına körä töräçi buyurganın buyurgay, neniñ üsnä toxtar uçu işniñ, ne türlü ki alnina stronalar töräläştirlər, bolgay učka çixmaga. A barça yaryučiniñ küçiniñ kücü bardir ögütlämägä barça yañılğanlarni yaryuda, ne türlü yañılğanına körä, budur olturuzmağ bilä da d̄zurum bilä.

122 kapitula. Kimni ki voytka ündəgəylər, da barmagay

Kimni dä ki ündəgəylər voytka nişan bilä ermenilärniñ, da turmagay, 3 kez ündəlgän bolgay. Nemägä tut(103v)miyın, da turmagay alnina, burungidä xalir voytka 6 ağca, ekinçidä turmasa, 12 s̄b tüşär voytka, 3-ünçi ündämäxtä turmasa, 12 s̄b d̄zurum xalir da olturmağ ta. Alay kerək uzax zindanda olturgay, ki yükkä algaylar yaxşı kişilər, ki dostoyat etkəy törəgä da törä etkän işlärägä, da yükçigä ol kişi bilä birgä, kim üçün ki yük kiriptir, kerək alarga kün berilgəy törəgä dirä [=körä] 3 haftaga dirä, ki turyuzgay ermeni töräsinin alnina könülmä da d̄zuvap bermä, ne iş üçün dä ani egri tutsalar. Egär ki kimesä [*Ha полях*: törəgä ündəlgän 3-ünçi turmasa, zdani bolur] törəgä ündəlgän bolsa da 3 kezgä diyin, heç körüp, turmasa, hər ündəlmäxtä 12 s̄b xalir voytka da ermeni xartlarina da tüşär işindä ol utturgan kişi, mülk mi, ağca mi, töräniñ kücü bilä berilgəy añar. Kim ki aniñki xilix bilä añar xarşi törä bilä yetti, asri da bolur añar xumaş bilä tölöv etmä, xaçan işinä tüşti utkan kişigä, (104r) egär övü bolmasa, ya ağçası, ya xumaşı, ol çahta añar tölövgä kün berilməx kerək artikullarga körä yoyari yazilgan, da alay ox çonaxka da 4-ünçi küngä dirä, aniñ bilä, kim ki añar egridir albo borçludur, tügäl törä voyt bilä ermeni xartları bilä bolmağ kerək, barça türlü egirliktä tügällämä barça işni törä bilä bolgan alay etməğ kerək, neçik yoyari çoyuluptir, a aniñkibik tügällänmäx könülməx kerək bolganı törä bilä, a ol törä, xaysi ki törädä utturgan kişi dä beriniptir.

123 kapitula. Xatın kişini kim dä ki ündäsä törəgä

Egär ki xaysi xatun ki törəgä ündəlgän bolgay, çodzası ya yuvux xardaşları töräniñ alnina zastupit etməgä bolur, da aniñ işlärin keçirmägä, utmaga ya tas etməgä işlärin, ki bolgay yaxşı da yollu çuvatı, xaysi ki inamina beringiy edi bekliki törä alnina, da aniñkibik işlərdä ustatlıx da hillä

bolmagay, (104v) töräçilər kerək körgəylər, ki kimlər yuvux bolma kliyirlər, da kləgiy edi xatunnuñ işinä turmaga, da aniñ işin utmaga ya utturmaga, ol kişi yüz dä yüz xatun bilä kerək yetkirygəy yuvuxluğun, ki bilikli bolgay törä alnina, ki ol aniñ yovuxudır, a egär aniñkibik işni yetkirygän bolsa aldamağ bilä, xaysi xatun tüşkiy edi kensi işinä, aniñkibik aldamağ aytilgan iştä dä egri bolmagay, añar ziyan etmäs.

124 kapitula. Belgili etilməx ant içmäxi

Törəsi ermeniniñ yazilgan bulay buyuriyir, egär xaysi kişi ermeni ermeni törəsi bilä ki keltirgiy edi antka ten sartin, ol çahta ol ermeni ne 1 taniñ bilä yetmägän, xaysi iştä dä bolsa, kläsä ulu, kläsä kiçi bolgiy edi, tek kensi ant içkəy, da ant könüsün yixövdä bolmağ kerək surp xaç üsnä, a özgä yerdä tigül. Ki voyt anda bolgay ol ermenilər bilä (105r) bolgay, xaysi ki birgəsinä oltururlar törädä, xaçan vaht bolsa, 2 barmaxin çoyma surp xaç üsnä. Ol kişi, kim ki ant itiriyir, kerək 3 kez suv toldurgay çoluna, andan soñra ol kişi ant içkəy törä yanina. Alay ox ölü kişidan soñra, egär ki kimesäni kimsä obvinit etkəy, ol kişi, kimni ki obvinit ettilər, ol xilix bilä yoyari aytilgan antin kendi etkəy, barça taniçlardan başxa könülür.

Xaysi barça da hər birin başxa iştän, alay, neçik barça tüzgän, da tügälləngän, da yasalgan, emin da bek klərbiz tutmaga, belgili bizim kləgənimizdən, da sayışimizdan, da erki bilä bizim keñəşimizniñ, 2 türlü keñəşniñ bulay berkitip da saxlama klədiç, sayış ettiç, çuvatlatiyirbiz da berkitiyirbiz, ne türlü ki bu vahtka dirä tutulgan edi. Da xilixi bilä algay edi, budur, egär ermeni bolsa povod törəgä, izdəməx kerək aniñ aniñ törəsinä, xaysi ki törädä oltur(105v)uptur. A egär ermeni ündəlgän bolgay ya egri bolgiy edi, töräləri yanina aytilgan ermenilärniñ vuyttan ötləş kerməniñ İlvönuñ xartları bilä ermenilärniñ törəsi bolmağ kerək, 4 artikuldan başxa özgä bizim bitiklərimizdə yazilgan, xaysinda ki ermenilər bu İlvönuñ da ündəlgəndirlər törəsinä kerməniñ Marimborknuñ [*Ha полях*: törä maydeburski], beriyirbiz da beriniyirbiz. A ne ki könüsün bu 4 artikuldan yoyari törəsi bilä kendiləriniñ ermenilärniñ töräləngəylər, xaysi alarni alay çaldiriyirbiz da saxlama klərbiz, neçik bu vahtka dirä tutarlar edi da tirilirler edi bu törəni. Xaysi ki barça da başxa işlər üçün könü da taniçli aytilgan işlər möhürümüzni bizim bügüñgi işlər üsnä asilgan boldu. Da berildi Petirkovda seymdä barçası bilä şapatkün, yuvux yixkunnun alnina Adenahasniñ Pargendakına.

[В этом месте нет нескольких страниц].

(106r) ata pan Petrdän, Premišl'aniiñ aḫpašin-dan da bizim ḫanlıḫimizniñ podkancleriyi, hörmätli, bizgä sövüklü; aytkanı yänä aniiñ K'risdos atiniñ

[=ataniñ] biy biy Petrniñ, aḫpaši Premišl'aniiñ da ḫanlıḫiniñ Pol'skaniñ podkancleriyi, Petr, aḫpaš da podkancleriyi, belgili etiyir.

[Процессуальный кодекс]

Dayın da bu ḫadar yazarbiz ögüt töräçilärgä, ki bilgäylär törälärgä körä kirmägä da yürütmägä da özgälärgä körgüzmägä törälärniñ yolun, ne tür-lü.

[Дополнительная статья 6]

Bu ištä bu yol bilä etmäḫ keräk yaryuda, neçik yazılğan törädädir, 3 haftadan 3 haftadadır vilözēniy törä.

[Дополнительная статья 7]

Egär ki kimesägä ermeni yaryusunda ayırlıḫ körünsä, ki kendiniñ ayırlıḫına körä çaxırgay biyik yaryuga, korol'ga aniiñ biylikinä, na ol kişigä berilmäḫ keräk bu tür-lü. Egär korol' korunada bolsa, 3 kez 3-är hafta rok bermäḫ keräk. (106v) A egär korol' aniiñ biylikini korunada bolmasa, bermäḫ keräk anar 3 kez 9-ar hafta, bulaydır törä. Kim ki bu rok-larni keçirsä da keltirmäsä korol'dan kendi işinä boluḫ, ol kişi kendi işin tas etär ol ištä ol stupendä, ḫaysi iş üçün ki korol'ga alıp edi. A yaryunu bolmastir ayamaga kimesägä, iş uçuna toḫtamiyın, tügällänmiyın yaryu bilä. Da bitik yazılrsa korol'ga, yaryudan keräk 1 möhür voytnuñ bolgay, bir dä ketḫoyalıḫniñ.

[Дополнительная статья 8]

Antniñ işi bu tür-lüdür. Kim ki kimesäni yaryu bilä antka keltirsä, keräk sovnu 3 kez ḫoluna ol toldurgay. A kim ki ant içsä, ol tölär žamgočka 12 sḫ. Egär yiḫöv açılgay ant üçün da bariḫskaylar, dävikârlar keräk žamgočka 1 nemä bergäylär, da voytka da 1 altun aḫça bergäy ant içkän.

[Дополнительная статья 9]

Yänä törädä olturgan vaḫtta voyt bilä, neçä ki törä uzaḫ olturuptir, da ne ḫadar ki sḫ yiylsa šepšeniktän da zapislärdän, da kimesä ki töräniñ al(107r)nina yañilgay, bu sḫni 3 ülüḫ etmäḫ keräk: 1 ülüḫ voytka, 1 ülüḫ töräçilärgä, 1 ülüḫ yazuçıga.

[Дополнительная статья 10]

Yänä möhürdän 6 sḫ, ol da ketḫoyalıḫniñdir.

[Дополнительная статья 11]

A ne ki dżurumga tüssä, kimesä ermeni yañilganına körä sḫ bilä ögütlägäylär, andan voytka nemä ülüḫ yoḫtur, ol da bizimdir.

[Дополнительная статья 12]

Da kimesäniñ borçu üçün ki 1 kimesäni oltur-yuzgaylar, keräk anar bergäy kündä 1 sḫ ḫardžga, neçä ki uzaḫ kün oltursa zındanda. [Ha полях: Venzengä ḫardži berilgäy sḫ 1].

[Дополнительная статья 13]

Dayi da bilgäysiz, ki här vilözēniy törädän, ki törä olturgay, da ne ki ülüḫ alirlar töräçilär, ol aḫçadan bir aḫça deckiygä berilgäy.

[Дополнительная статья 14]

Da 1 kimsä ki zındanda olturgay kimesäniñ borçu üçün, da neçik törä buyuriyir, ki kündä anar 1 sḫ ḫardžga bergäy, ol kündän, ki olturuzdu, 3-ünçi küngä dirin, ki anar ḫardžliḫin bermägäy edi, voytnuñ ḫolundan ötläḫ berilmägäy edi, 4-ünçi kündä töräniñ erki bar anıñkibik kişi(107v)ni, borç eyäsin, erkli yebermägä zındandan, yänä törägä ündäginčä. A ol borç eyäsi, ki ḫaldı törädä, ki tölöv etkäy alğan kişisinä baş borçun, yoḫsa anı anar tölöv etmägä borçlu tigül, ḫaysin ki anar zındanda ḫardžliḫ berdi, tek anı anar borçlu ḫalir, ne ki törägä naložit etti baş suması bilä tölämägä bir-gä; törä bulay buyuriyir, ertäsindän borç eyäsinä ḫardžliḫ berilmäḫ keräk.

[Дополнительная статья 15]

Bir kimesä kimesäni törägä ündägäy, tapir kermändä, da ol, anı nemägä tutmiyın, kelmäsä, 6 sḫ dżurum ḫalir, 2-nçi dä turmasa, 12 sḫ, 3-ünçi dä yänä 12 sḫ da olturmaḫ zındanda.

[Дополнительная статья 16]

A egär ki 1 töräni turgay povodna strona, da 1-i 1-i artından 3-ünçigä diyin turmagay, anıñkibik kişi ilgäriği törälärni tas etär, keräk yänä yañi baştan pozivat etkäy [Ha полях: törägä ündälgän kişi, törägä turmasa, tas etiyir işin].

[Дополнительная статья 17]

A egär kimesä bir ündälgän bolgay törägä, da turgay, da yaşıngay soḫra, da ol yan, ḫaysi ki povodur, (108r) 3 töräni biri [biri] artından turgay, anıñkibik kişi kensi işinä tüsar, ne tür-lü dä iş bolsa, ḫaysi ki burungi törädä aniiñ gileyin işitti.

[Дополнительная статья 18]

Da egär kimesägä keräk bolsa minuta çıxarmaga düftärdän möhür tibinä, töräsi 12 sḫdir: 6-si möhürdändir, 6-si yazıçiniñdir.

[Дополнительная статья 19]

Da kimesä izdägäy ya klägäy düftärdän vipis, aniiñ töräsi 3 aḫçadır.

[Дополнительная статья 20]

Yänä 1 kimesä ki klägäy törädä zapisin sar-natmaga düftärniñ açıçından, 3 sḫdir.

[Дополнительная статья 21]

A egär ki *çaysi çonaçka* keräk bolgay törä satın alma [potrebniy], keräk törädä bergäy 14 s⁵: 2 s⁵si voytnuñdır, 12 s⁵si töräçilärniñdir.

[Дополнительная статья 22]

A egär ki *özgä çonaç* klägiy edi ol töräniñ alnına *özgä kişi üsnä törä* tutmaga ya *yänä ol kişiğä* utru, ol da keräk obložit etkäy *yänä 14 s⁵ törä* alnına.

[Дополнительная статья 23]

A egär ki kimesä başlagay *çonaç kişi vloženiy* törä alnına, burungi törä turmagay, *çaysi da kişiğä* utru, anıñkibik *çonaç kişi povinen* (108v) dügül törägä bu 14 s⁵ni obložit etmäğä, *çaysi ki başladı* vloženiy törä alnına.

[Дополнительная статья 24]

Yänä bir kimesä yerlilär bolgay, da biri birinä utru hörmätinä ayb bergäy, [ya *çonaç yerligä* ayb bergäy], anıñkibik *iştä*, kim ki yatmaga klämäsä, anıñkibik *kişi*, yerli dä bolsa, bolur kensinä törä satun almaga, berip 14 s⁵ni da törä alnına anıñkibik aybdan *çıymaga*.

[Дополнительная статья 25]

[*Ha полях: Yüklük storonada bolmaç üçün.*] *Yänä 1 kimesä kimesä üçün yük kirgäy törä* alnına turuzmaga yerligä utru, da bolgay borç üçün [ya *özgä nemä üçün*], berilgäy *añar 3 kez 3-är* haftaga törägä körä, ki turuzgay. A egär anıñkibik *kişiğä nemä prihoda yoluçkay*, ya *çanlıç iştä* bolgay, ya *çasta* bolgay, ya miskinliktän *çaçkay*, da tutkaylar *yükçini*, da keltirgäylär törä alnına, keräk *añar bu türlü* berilgäy.

[Дополнительная статья 26]

[*Ha полях: ekstra regnom üçün.*] A egär ki anıñkibik borç *eyäsi çanlıç* ulusta bolmasa, keräk *añar berilgäy 3 kez 9-ar* hafta.

[Дополнительная статья 27]

A egär ki *çonaç* bolsa, keräk (109r) berilgäy 3 kez 4-är küngä diyin *yükçigä* turuzmaga. A egär ki bolmasa *izdövgä*, alay oç berilmäç keräk, neçik *yoçarıgi* törädä yazıpbız.

[Дополнительная статья 28]

A egär ki bu künlärdä *yükçi* tapmadı esä kişisin, keräk kensi *džuvapın* bergäy, kimgä utru *yük* kriptir, törä bulay körgüziyir bu yol bilä etmäğä da *könülmägä*.

[Дополнительная статья 29]

Yänä bilgäysiz, ki 1 kimesäni oblične voytnuñ alnına *ündämiyin övinä*, anıñkibik *kişini* voyt törägä *ündätmägä* bolmastır, *işitmiyin* anıñ gileyin ya 1-si yanniñ *otporun*, ki törä mi işidir, *yoçsa yoç*,

ki, bilip işni, *soñra* bergäy törägä, *könülükü* munuñ bulaydır.

[Дополнительная статья 30]

Yänä bilgäysiz, kimesä törädä [yerli] antka *tüşkäy*, keräk *añar* berilgäy 3 haftaga diyin yerligä utru antın *tügällämägä*. Bu ant işi *özgä türlü* bolmas bolmaga.

[Дополнительная статья 31]

A egär s⁵ *tölvünä* bilingängä, alay oç 3 haftaga diyin, ki *tölvö* bolgay. A egär bolmasa bu 3 haf(109v)taga *tölämägä*, *dayın* bolur ekinçi almaga 3 haftaga diyin *törägä körä* tölvögä. *Yänä egär* ki bolmasa bu 2-inçi *törägä* diyin *tölämägä*, bolur 3-ünçi *törägä* diyin *algay* tölvögä. *Dayın artıç* kün bolmas almaga kendinä *törädän*, bu 3-ünçi *törädä* *tölämäç* keräk ya *zindanda* olturmaç keräk, kiminiñ ki *nemä imen'ası* bolmasa, ya *nemä çumaşı*, ne türlü dä *bolsa* tölvögä kensiniñ *borçlusuna* utru.

[Статья 32 в этом списке отсутствует].

[Дополнительная статья 33]

Bir kimesä *törägä* turgay, da, *töräni* hörmätlämiyin, yanından *çılıçin* ya *çindžalin* *şeşmägäy*. Anıñkibikni *törä 12 s⁵ džu*rum bilä *ögütlämägä* keräk, ki, *añar* *baçıp*, *özgälär* dä *töräni* hörmätlägäylär da *külmägäylär* törä alnına.

[Дополнительная статья 34]

Bir kimesä kimesäni voytka *ündägäy* da voyt bergäy *törägä*, da *ündälgän* yan ayt kay, ki hadir *dügülmen* *džu*vap bermägä, beriniz *birsi* *törägä*, anı *oderzat* etmäğä bolur *törägä körä* 3-ünçi *törägä* (110r) diyin. A kim ki *povoddur*, 3 s⁵ni ol obložit etmäç keräk *zapisniñ*.

[Дополнительная статья 35]

Yänä yerli yerlini *ündägäy* voytka, da klämägäy *tözmägä* vloženiy *törägä* diyin, da *klägäy* törä satın almaga *potrebniy*, leç anıñkibik *siniç* *borçlu* bolgay, ki *emin* bolmagay, *añar* utru bolur *oderzat* etmäğä. Ya *borçlu*, ki *klämägäy* *tözmägä* da ayt kay, ki *hadirmen* *tölvö* etmäğä, *törä* satın alırmen, anıñkibik bolur *oderzat* etmäğä *töräni*.

[Дополнительная статья 36]

Yänä 1 kimesägä keräk bolgay voytnu 2 *töräçi* bilä *obvedit* etmäğä, keräk bergäy *deckiygä* 2 açça, voytka da 2 s⁵, 4 aççası *töräçilärniñdir*, bu işniñ yolu bulaydır, kim dä *izdäsä*.

[Дополнительная статья 37]

Bir kimesä ki *apel'ovat* etkäy *korol'ga* anıñ *biylikinä* *törädän*, keräk *törä* alnına obložit etkäy. Egär *korol'* korunada esä, keräk *çardži* üçün berilgäy *törägä körä* 4 flı, a egär korunada bolmasa *korol'*, keräk berilgäy 8 flı. Kimniñ *artından* *vrok* *çıçkay* (110v) *törägä körä*, ki *işinä* *tüşkäy*, na ol

çardžni ol kişi tölämäx keräk, çaysi ki işni tas etti, ol işni, ne üçün apel'ovat etip edi. A töräni kimesägä ayamaga bolmas [На полях: Apel'aciyanı kimesägä ayama bolmas]. A egär ki korol' Krakovdan dayın yuvux bolsa, anı da töräçilär tapkay, ol çadar yıraç barmaçniñ çardžiniñ artixin töräçilär sunduxka salgay ol sñniñ.

[Дополнительная статья 38]

Haçan ki törä oltursa da voyt, aytmiyın, ki munda törä olturuptır, kimniñ nemä işi bar esä, spravovat etsin, da kimesä, aşıxıp, boşatlıx almıyın, da, ilgäri tüşüp, nemä izdägäy törädän, anıñkibik kişi çalır džurunga 12 sñ.

[Дополнительная статья 39]

Bir kimesä törägä turgay da kensiniñ gileyini bergäy, da 1-si yan anıñ sözün tiymagay bu sözlär bilä, ki aytqay, pane voyte, hadirlänmiyirmen añar džuvap bermä, bergin maña 1-si törägä dirin, egär ki bu sözlärni aytsa, gileyindän burun. A egär ki burungi gileyinä çulaç xoypup işitti esä, keräk añar ne iş üc(111r)ün esä dä, här sözünä çarşı džuvap bergäy, bilir mi, bilmäs mi. Yerli esälär ek-si dä, ol türlü džuvap etsälär, oderžat etkäylär 3 haftaga diyin, a egär ki çonaç esä, ol türlü 4-ünçi küngä diyin, neçik yoyarı yazılıpbiz.

[Дополнительная статья 40]

Rimovan'esi övlärniñ bu türlüdir. Xaysiniñ ki roku çıxsa törä bilä da eyäsi mülnüñ kensiniñ miskinlikinä körä ki oderžat etmä bolmasa, keräk törädän turgay voyt töräçiläri bilä, da kelgäy ol övgä, da ol kişigä, kingä ki borç üçün tüşti ol öv, keräk bermä çalçasin çoluna da anıñ erkinä, da ol kişi keräk ki oçaçına ot xoypay kensi, da ol öv eyäsinä, yerli esä, 3 hafta kün bergäy boşatkinça. Egär çonaç esä, 4 küngä dirä.

[Дополнительная статья 41]

A egär ki ol kişi, kingä ki öv tüştü, da klägäy burungi eyäsinä yalga bermä, ol anıñ erkinädir. A kläsä, satar tanıçlıx bilä, a ne ki artsa, keräk eyäsinä çaytargay, a yetmäsa suma (111v) borçuna, keräk andan törä bilä izdägäy.

[Дополнительные статьи 32, 48-99 в этом списке отсутствуют].

[Колофон]

(112v) Haybat surp Errortut'unga, Ata Oçul Ari Džan 1 Teñrigä bögün da här kez meñi meñilik, amen.

Bögün bolıyır munda bu bitikniñ tügällänmäçi, çaysi ki ündälir Törä bitiki, yazılğandır yergäsinä. Äväl-burun položen'ası, Törä bitikiniñ açıçı. Andan soñra dayı da yazılğan kendi yergäsinä 124 törädir, çaysi ki ne türlü iş bilä toxtaldı. Äväldän

[Дополнительная статья 42]

A mülk eyäsi ki klägäy andan yalga, da ol añar, öc etip, bermägäy da klägäy ol mülni pusta salıp ketmägä, nesi dä buzulsa ol övniñ, povinne-dir kensi aççası bilä yosatma, çünki tüşti anıñ gvarına.

[Дополнительная статья 43]

Barça opciy kişilärdän esä, burungi eyäsinä podobniydir bermägä yalga, törä bulay buyuriyır, ki ol oderžat etkäy yalga, ne ki özgä.

[Дополнительная статья 44]

Ol çayta, ki turup törä barma klägäy ol övgä, keräk ol kişi töräniñ alnına obložit etkäy, kingä ki öv tüşti borç üçün ya sñ tusnaçına, 12 açça voyt-nuñ, 12 sñ töräçilärniñ, 2 sñ deckiyniñ. Egär uvya-zan'a da rimovan'a birgä berilsä, 2-si dä, 2 ança berilmäx keräktir, ne çadar yoyarı yazılıptır sñ voytka da törägä.

[Дополнительная статья 45]

Yänä 1 kimesä kimesäni törägä ündätmägäy voyttan ötläş da, turup törä alnına, 1 kimesäniñ üstünä gile etkäy, anıñkibik po(112r)vod çalır džurunga 12 sñ törägä.

[Дополнительная статья 46]

[На полях: Arest n'eos'adliylar üsnä.] Bir kimesä kensiniñ borçu üçün ki borçunu tölämägä [bolmagay], da imen'ası üsnä ya çalğan çumaşı üsnä şparunk klägäylär törädän, keräk obložit etkäylär törä alnına 3 sñ, da yazdırgay, da kensiniñ işin çuvatta toxtatkay. Anıñkibik kişigä utru, ki emin bolmagay, munuñkibik kişigä utru bolur oderžat etmä şparunknu. Da anıñkibik povod, kim ki dä bolsa, keräk kensinä törä satın algay da işin spravovat etkäy.

[Дополнительная статья 47]

Yoluçkay kimesägä, ki korol'ga apel'ovat etkäy törädän, da soñra izdägäy edi düftärdän minuta, anı oderžat etmägä bolmas törägä körä, çaysi iş üçün ki korol'ga aldı, a çaysi iş üçün ki korol'ga alınmagan, düftärdän minuta ayovlu tügül, kim ki izdäsä.

Слава пресвятой Троице, Отцу и Сыну и Святому Духу, единому Богу, ныне и присно, во веки веков, аминь.

Ныне завершается здесь это писание, именуемое Книгой законов, написанное по своему канону. Сперва начальные положения, ключ к Судебнику. Затем по порядку изложены 124 закона, установленные определенным образом. Вначале армянские законы существовали в том виде, как их

bar edi ermeni töräsi, ne türlü ki ari vartabed-lär yasap edilär da toxtatip edilär kendiläriniñ džinsina, Ulu Ermenilikkä, ne türlü gat'oğigoslarniñ çoltçası bilä da çanlarimizniñ çoltçası bilä vartabedlärän yasalıp edi. Xaysı ki bugün İlöv ermenilärindä bardır ermeniçä. Da andan soñra ne türlü özgä millätniñ säbäplärindän boldu, alay çanlıxtan buyruç, ki törälärni ermeniçädän tatarçaga köçürüldi, da andan soñra (113r) latingä, ne türlü ki çanlıçka biliklik boldu, da, körüp, biyändi da toxtatıp berkitti İlöv ermenilärinä, ne türlü yazıpbız 124 kapitula çanniñ berilgäni ermenilärgä.

Dayın da yazıldı tvagan 1017-sinä, pedrvarniñ 15-inä, açaşlıçına der Krikor, arhiyaçpaşniñ Vanlı, çanimizniñ çanlıçına Zigmunt Agusdusnuç, çaysı ki töräni berkitti.

Dayı da kim ki sarnasa bu bitikni, «Uçmaç» aytkay yazdırganga, da yazganga, da kendiniñ keçmişläri uçmaçlı bolgay, amen.

Xaysı ki munı kördü yaçşı da çonarh džanlı [пропуск для имени], da suçlandı bu törälärgä, da yazdırma berdi jişadag kendinä da kendiniñ keçmişlärinä, amən.

(113v) Pane Holub, çolarmen...

создали святые учителя-богословы для своей нации, великого армянского народа, как они были сочинены вартабедами по просьбе католиков и наших царей. Сегодня эти законы на армянском языке есть у львовских армян. А после, как по настоянию других наций, так и по королевскому повелению, эти законы были переведены с армянского языка на татарский, потом на латинский, и в таком виде с ними ознакомились в королевском дворе, и когда король увидел их, они ему понравились, и он их утвердил и закрепил для львовских армян, как и мы записали, те 124 статьи, которые король пожаловал армянам.

И написано это в году 1017 [=1568], февраля 15-го, при епископе отце Крикоре, архиепископе Ванском, в королевство короля нашего Сигизмунда Августа [Речь должна идти не о Сигизмунде II Августе (1520-1572), современнике составителя колофона, а о Сигизмунде I (Жигмонте) Старом (1467-1548). – А.Г.], который эти законы утвердил.

И кто будет читать эту книгу, пусть скажет: «Царство небесное» поручившему ее написать и писавшему, и царство небесное его собственным предкам, аминь.

Увидев это писание, добрый и кроткий духом [пропуск для имени] восхитился этими законами и велел переписать в память о себе и о своих предках, аминь”.

Господин Голуб, прошу...

Национальная библиотека, Париж, Arm. 194

Сборник братьев священника Агопа и Аксента из Каменца-Подольского

Дата не указана, вероятно, 1610-1652 гг. Тексты принадлежат жителям Каменца-Подольского Агопу (50v) и Аксенту (54v), сыновьям авакареца Крикора.

Бумага: 67 л., 17x20,5 см. Отдельный лист 7,5x12 см в начале рукописи содержит оглавление к 12 первым текстам. Между лл. 47 и 48 отсутствует один или несколько листов. Между страницами 61 и 62 вставной листик с текстом на одной стороне.

Содержание: лл. 1-47 об.: 20 текстов старозаветного, христианского, исторического, астрологического содержания, заметка об армянском календаре и армянской пасхалии в сравнении с другими; в этих текстах много арменизмов; в тексте на стр. 7 об. даже один из ответов дан по-армянски (оставлен без перевода); в списке 7 небесных светил, сопровождаемых варьирующимися символами и названиями дней недели на стр. 24 и 24 об. (1. *Xoyaş, Günäş* ‘Солнце’, *yıçkün* ‘воскресенье’; 2. *P’ajladzu, P’ajladz* ‘Меркурий’, *yıçpaşkün* ‘понедельник’; 3. *Hrad, Hradn* ‘Марс’, *nögärikün* ‘вторник’; 4. *Lusin*, Ау ‘Луна’, *çankün* ‘среда’; 5. *Lusaper, Lusajper* ‘Венера’, *kiçiaynakün* ‘четверг’; 6. *Lusnt’, Lusnt’ak* ‘Юпитер, *aynakün* ‘пятница’; 7. *Erewag* ‘Сатурн’, *şapatkün* ‘суббота’), только Солнце и Луна имеют тюркские названия, а названия знаков Зодиака – лишь армянские: *Xojn* ‘Овен’, *Çojln, Çojn* ‘Телец’, *Ergaworn* ‘Близнецы’, *Heçkedinn* ‘Рак’, *Ariwdzn* ‘Лев’, *Gojsn* ‘Дева’, *Gşirn* ‘Весы’, *Garidzn* ‘Скорпион’, *Ayeynaworn* ‘Стрелец’, *Ajdzeyçiworn* ‘Козерог’, *Çrhosn* ‘Водолей’, *Cugn* ‘Рыбы’;

лл. 48-59 об.: «Каменецкая хроника» жителей Каменца-Подольского священника Агопа и Аксента, сыновей авакареца (протоерея) Крикора, внуков авакареца Ованеса (Ивашко), правнуков авакареца Кевора, за 1605-1613 гг. (первые одиннадцать записей на лл. 48-49 за 1605-1610 гг. – на армянском языке), в частности:

лл. 49-59 об.: кыпчакская часть за 1611-1613 гг.;

лл. 60-65 об.: «Венецианская хроника» на кыпчакском языке;

лл. 65 об. -67: «Хроника Польши» на кыпчакском языке.

Описание: [Macler 1908: 108-109; Deny 1957: 13, 18]

Публикация: лл. 49-59 об. и некоторые записи листов 60-65 в транслитерации с французским переводом и глоссарием [Deny 1957: 26-37; 38-41];

лл. 60-65 об.: 14 [Алишан 1896: 115-121; Deny 1957: 38-41];

лл. 65 об.: 15-67:17 текст армянским письмом [Алишан 1896: 122-123];

лл. 65 об.: 15-67:17 транслитерация, французский перевод, глоссарий, факсимиле, а также факсимиле публикации Г.Алишана [Dachkévytch, Tryjarski 1981];

частично опубликован лексический материал всей рукописи [Deny 1957].

Примечание. Полный вариант «Каменецкой хроники» хранится в Венеции: *Венец. 1700.*

Полный текст рукописи Пар. 194

Оглавление начальных текстов сборника на отдельном листе

Շանց

- 20* Adām atamizniñ
21 Toyuşu üçün Jisus K'risdosnuñ
17 Sorovlar türlü-türlü
18 Ulu aynakünnüñ
4 K'risdos buzdu tamuḫnu
5 Nşḫark'nyñ tögärakliḫi
15 Badmut'iunu 7 igitniñ
49 7 tar üçün
50 Bad[mut'iunu] Aprahamniñ
51 Ata Teḡri ki Dünyâ[...] hem Şemniñ pokolen'e-sin...
45 Adämniñ sürülmäḫi uçmaḫtan
46 Rıma da Sdımboł cesarları hem Ermeni pad-şahları üçün

Оглавление

- О нашем праотце Адаме
О рождестве Иисуса Христа
Разные вопросы
О великой пятнице
Христос разрушил ад
О целостном единстве даров причастия
История семи отроков
О семи веках
История Авраама
О создании Вселенной Богом и [проклятии] потомства Сима
Об изгнании Адама из рая
Об императорах Рима и Константинополя и армянских царях.

(1r) 20. Istoriyası Adām atamizniñ da anıñ züryâtiniñ

“История нашего праотца Адама и его потомков”

Haçan yarattı Teḡri Adām atamizni, da ḫoydu anı uçmaḫta, da körkäytti anı söz bilä ḫayyusuz da aḡrıḫsüz tirlıktä, da berdi aḡar buyruḫ kensindän yaratılğanlar üsnä da sezikli dżanavarlar üsnä, ḫaysi ki teḡizdä da ḫuruda edilär, ḫaysi ki barçasiniñ atin ḫoyar edi Adām atamiz tarbiyatına körä här nemäniñ, zera keräk edi, ki barça nemä belgili bolgay atı bilä. Da bunuñ bilä artıḫ hörmätlandı Teḡridän, ḫaysi ki kendindän atin ḫoyar edi här nemäniñ. Da yañılğanından soḡra anıñ kötürülür hörmäti anıñ kensindän, eksilir sözünüñ şnork'u kensindän da andan ilgäri kelgänlärdän.

Evet ḫaysında ki ḫaldı şnork'nuñ az ülüşü, ḫaysi ki edi Enovk' Setniñ oḡlu, ḫaysi ki äväl bu övrätti Teḡrinüñ atin da markareḫlik etti, ki keçär dünyâ ot bilä da suv bilä. Evet bilmädi, ki ḫaysi

burun bolur. Anıñ üçün etti eki stolp, biri yezdän da biri kerpiçtän, da yazdı alarnıñ üsnä atların (1v) här nemäniñ, ne ki dünyâda bar, ki ḫoşup edi Adām atamiz, da atların 7 yulduznuñ. ḫaysin ki kensi ḫoydu, ki egär suv bilä keçsä dünyâ, na yez stolp ḫalgay, a egär ot bilä, kerpiç.

Da bundan soḡra 7-inçi Adām atamizdan Enovk' etti yazov tögäräk da köp dä ol yazov bilä ḫaldirdi burungi bolgan işläri da tanıḫ muḡar, ki bar edi bitik äväldän Enovk'tan Juta Agopean, ḫaysi ki aytir kensiniñ bitikinä gat'oḡigeiçtä, ki 7-inçi Adām atamizdan Enovk yazdı markareḫlikinä kensiniñ, ki kelsär Teḡri tümän friştälär bilä yar-yu etmägä. Anıñ üçün Enovk'tän da bundan tutar-biz yazovnuñ başlanganin.

Da çrheḡeydän soḡra Arp'aksat oḡlu Şemniñ taptı yazovlu atların här nemäniñ kerpiçtän stolp üsnä Setron tayda Enovk'nuñ da Enovk'nuñ da. Da andan aldılar här millät da yasadılar kendilärinä bitik, burun K'ayteaçi ['xaldei'] milläti, soḡra

*Эти цифры указывают, возможно, на нумерацию текстов или страниц в источнике.

Хаґан [‘греки, византийцы’] kensiläriniñ tilläri-nä körä. Zera Теґри bir til berip edi adam milläti-nä sövük үчүн да birlik үчүн. Evet yasaganlar aš-daragnä, saldılar birlikni, utru bolup. (2r) Anıñ үчүн üläšti Теґри tillärin alarnıñ da buzdu yasa-ganların alarnıñ.

Evet ki baduhas edi yazıçılarga, yoґsa işi Теґриниñ edi, körklülük boldu adamlarga, ki bir alçaх tildän köp da түрлү-түрлү хуватка айırıldı. Imšaх sözlü Heleş [‘эллинский’] milläti, hroznıy sözlü Frang [‘франкский’] milläti, yüräklängän kibik Hönin [‘гуннский’] milläti, хoltxa kibik Aşori [‘сирийский, айсорский’], körklülük bilä Alan [‘аланский’] milläti, kültkülü Kut [‘готский’] milläti, aldagan kibik Ekipdaçi [‘египетский, коптский’] milläti, açıх Parsi [‘персидский’] milläti, tez sözlövüçi Hndi [‘индийский’] milläti, tahimli sözlövüçi Ermeni milläti.

Evet üläşingänin tilniñ 15 түрлү til aldılar mil-läti Apetniñ, 32 til aldı milläti K’amniñ, 25 til aldı milläti Şemniñ. Da Adäm atamizniñ tili хaldı Epeřdä, zera birlänmädi alar bilä, ki aštaragnä yasiyir edilär. Anıñ үчүн ävälgı tilni Eprajeçini aytırlar, da özgälär Asoriniñ aytırlar, da kimlär ki klädilär könülmä, K’ayteaçini aytırlar, zera hali dä tapulur alarda atları nahabedlärniñ.

Evet Israjel, aşıp teґizni, Eprajeçik’ ündäldilär, zera Eprajın “teґiz aşkanlar” tarkmanel bolur. Da anda unuttular Ekibdaçi (2v) tilni, da Ermeni tilin Ekibdosta unutup edilär, da keçti Adäm ata-mizniñ tili, хaysı ki hali Asoridä tek bar ya K’ay-teaçi millättä. Da bir imasdnaser Džuhut millätin-dän Abolemos aytir, ki äväl Movşes šnorhk’u bilä Теґриниñ etti yazov yäñi til üsnä da ol yazov bilä berdi Теґри orenk’i.

Toyoşu үчүн Biyimiz Jisus K’risdosniñ

Sanlı appa Eprem džknawor buyurur kensi-niñ džarına, ki хақан тоґду Biyimiz K’risdos, sö-vündülär ol sövünlük bilä хoyçılar хoyları bilä kensiläriniñ, da inandılar aruvlar, da alıp başхіş-ların, bardılar aңar, taңladılar artarlar da 10-unçi berdilər doyrular, da yöpsündülär хurbanların kensiläriniñ: хozu — neçik k’ahanaga, süt — neçik yaş oylanga da haybat — neçik Теґригä ävälgı baş-хіšni хoyçılar yöpsündülär aңar.

Ebiп’an bu түрлү buyurur

Хақан ki тоґду Biyimiz K’risdos, na ol sahat açıldı kök, da ne ki dünyâda adam bar edi, barı işindän tüyildilar da alyışlarlar edi Теґрини түy-(3r)ilganları bilä. Da neçik айırıldı Eyämiz anasın-dan тоґмахи bilä, ol sahat çeşildi бүтүн dünyâ ba-җından yazıхniñ da хаҗишniñ, da bir bolup frištälär

bilä da хoyçılar bilä haybatlap ayttilar «P’ark’ i parcunsnu» buңar dirä, ki aytir:

«Haybat biyikliktä Теґригä, da dünyâgä emin-lik, da adämilärgä biyänmäхliх».

Na ol vaхtka diyin saхlagan bar edi Melk’ise-teg tiri buyruхu bilä Теґриниñ da edi ol хadar za-man T’aporagan таґда da köp zaman da tar, ki tü-gällängäy ol söz, ki aytiti saymosta:

[Псалом 109/110] «⁴Sensen k’ahana meҗilik, keçövsüz garkından Melk’isetegniñ, ⁵da Biy ojuңa seniñ».

Da ni хartaymiyir edi, yoґsa neçik 30 yaşar kişi хuvatlı saхlandı yoyarıғiniñ buyruхundan.

Da ol sahat keltirdilər anı frištälär ol yergä alnına tenlängän sözüniñ Теґриниñ, hanuz ki edi хuçaхına Ewanıñ. Da bar edi хoluna anıñ purvaҗ altından, da kübürçük, ki temyan dir içinä, ol kü-müştän, da ari u aruv sayit bilä 3 ötmäk açitma-gan, da haybatlı paзғi bilä çayir keçövsüz.

Da yerni öptü Eyämizniñ oyluna Yar(3v)atuçi-niñ, da öptü ol yerni, хаґда ki тоґду Biyimiz, da soңra хolun da аґахın Eyämizniñ хorхu bilä da tit-rämäх bilä хuçaхına Ewanıñ, da sundu k’ahana al-җişlaganga kensin dä Yaratuçisına asdidžanin k’a-hanalıхniñ da hörmätin inamlıхniñ, ne түрлү ki yöpsünüp edi andan, хoyup alnına anıñ хurban — ötmäkni, da çayirni, da хuluxun anıñ purvarni, da kübürçükni temyan bilä, da kensi хolun kötürüp, aytiti:

«Biyim da Eyämizniñ Oylu Ata Теґриниñ da Biy Eyämizdän seniñ kensiñniñ, ki saңa sundum, хаґtip buyur tenimä, ki tingay topraхta, хaysin-dan ki yaratıldim, da džanima, ki saңa хаґtkay».

Da yänä yerni öptü alnına yäñi тоґган Xani-mizniñ. Da aldılar anı frištälär ulu hörmät bilä, keltirdilər Kaji šähärgä. Movşesniñ kerezmani ха-tına simarladı kensiniñ aruv džanin Теґригä. Da tatlılıх bilä alıp frištälär da yetkirdilər Теґриниñ haybatlı olturuçu alnına, ki bolgay anda meҗilik k’ahana. Da anıñ ari tenin kömdilər frištälär Mov-şes(4r)niñ kerezmani yanına. Da kimsä bilmädi. Da tindi Melk’iseteg kensiläriniñki хаtına.

Neçik buyurur surp Awedaranda, ki Jisus K’risdosnuñ тоґғанı edi bu түрлү

“Как повествуется в святом Евангелии, рождение Иисуса произошло так”

Ki sözlänip edi Mariam gojs Ovsep’kä, na ta-puldu Ari Džandan yüklü, Da Ovsep’ eyäsi anıñ, ki artar edi da klämäs edi uyatlı etmä anı, sayış etti yapuҗ ketärmä anı, zera bilmädi, ki Ari Džandır da işitmiyir edi frištädän dä gujsnuñ тоґуrganin yazıхsız da zadasız Ari Džandan, yoґsa ten тоґуr-

gani kibik sayişlar edi, ki ölümgä berginçä örenk'kä körä ya nemä uyat etkinçä salma klädi anı. Na çaçan ol bu sayişni etti, na friştäsi Eyämizniñ, tüşünä kelip, ayttı:

— Ovsep' Tawit' oylu, xorçmagın almaga Mariamnı, zera ki andan toymaxtır Ari Džandandır.

Da oyanıp Ovsep' yuxusundan, etti, ne türlü ki buyurdu añar friştäsi Eyämizniñ.

Na ol sahat ündädilär allarına ari gojsnu, da neçik keldi, turup ta Ovsep' da çatunu yerni öptülär alnına aniñ da andan soñra ulu xorçu bilä hörmätlärlär edi anı.

(4v) Da bundan soñra körärlär edi anı çonşuları da şähärlilär Naşaret [=Nazaret] şähärdä, ki Ovsep'niñ, da çatununıñ, da oylanlarıniñ u ziçlarıniñ közläri şnorhk' bilä tolup edi ari gojstan.

Evet k'ahanalar, ki tururlar edi Nazaret'tä, körälmäslär edi sanlı k'ahananı Ovsep'ni aniñ artar da yaxşı çiliçi üçün, çaysi ki bar edi oylanlıçından berilgän yoyartın Teñridän. Da yaman paçiliklärindän da körälmäxsizliçlärindän ari k'ahanajabedin Teñriniñ yeberdilär k'ahanajabedlär Erusağemgä bitik bilä Annanı, ki ol künlärdä çuluxçisi edi yixövnüñ, da igit edi, da turur edi Nazaret'tä, da soñra boldu k'ahanajabed Erusağemdä da baş çačka kerüçilärgä K'risdosnu. Anı yeberdilär yixöv çuluxçılarına, da p'ariseçilärgä, da barça çartlarına çoyovurtnuñ, yamanlap yazıxsız k'ahanasın Teñriniñ da Ari Džan bilä tolğan gojsnu.

Dağı da yazdılar Zak'ariaga, da Semeon dzerunigä, da Aşeksandros k'ahanaga, çaysi ki çart edi esi bilä dä, da igit (5r) boyu bilä.

Da alar, işitip bunu, keldilär tezindän dadžarına Eyämizniñ, da yıydılar barça çartların çoyovurtnuñ, da tbirlärni, da p'ariseçilärni 12 millätindän Israjelniñ, çaysi sayiş etip edilär äväldän gojs Mariam üçün da artar Ovsep' üçün, da sarnadılar bitikni, ki keltirip edi Anna tbir, da yazdılar tezindän Ovsep'kä, ki:

«Alıp gojs Mariamnı kel tezindän alnına turmaga Teñriniñ da Israjelniñ, ki etkäylär könülük övünä Teñriniñ ari gojs üçün, ki simarlagan edi añar da dügül ki keläştirgän».

Da sarnadı Ovsep' bitikni, turdu tezindän da buyurdu oyluna kensiniñ Utaga da Simonga, da Soğome çizına kensiniñ, da Mariamga çatununa, da Mariam ari gojska, da atına Teñriniñ keldilär toyrı dadžarına Eyämizniñ sövünçlük bilä, aruvluçuna umsanıp ari gojsnuñ, neçik edi aruv da zadasız. Da kirdilär dadžarına Eyämizniñ, da alıış ettilär.

Evet Zak'aria k'ahanajabed, da Simeon, da tbirlär, da p'ariseçilär, da çartları çoyovurtnuñ, yiyil(5v)ip, sayiş ettilär, da vaçt çoydular ertäsi etmägä örenk'kä körä.

Da ertäsi keçägi alııştan soñra ündädilär ilgäri Aşeksandros k'ahananı da berdilär añar buyruç tügällämägä örenk'ni Teñridän berilgän sinamaç suv bilä, ki belgili bolgay könülük.

Da ilgäri keldi Aşeksandros alnına Teñriniñ, da k'ahanajabedlärniñ, da barça çartlarıniñ, da tbirlärniñ, da p'ariseçilärniñ, da barça Israjel millätiniñ, ki anda yoluçtular, da barça şähärlilär Džuvutlar da het'anoslar, zera yañı edi bu iş.

Da ari gojs zadasız da Ari Džandan yüklü edi 7 ayliç. Da turdular çoran alnına Ovsep' da Mariam gojs alnına Teñriniñ dadžar içinä. Da Aşeksandros k'ahana kiyip edi zkesdin, da aldı suvnu tirlikniñ çölmäk sayit bilä, da 10-unçidan bir arpa ötmäki ayaç tepsı bilä, da ündädi Ovsep'ni alnına, da berdi ötmäkni çoluna, da suvnu kensi tutup edi, da açtı başın Ovsep'niñ, da sordu añar, ki:

— Könümi, aruv da yazıxsızsen bu gojsdan?

Da ant içti Teñ(6r)rigä Israjelniñ, çolu bilä üsnä körgüzüp, ki:

— Zadasız, da yazıxsız, da aruvmen mundan, da alaydır, alnına Teñriniñ Israjelniñ sayişim bilä, sözüm bilä, çilinganim bilä, neçik anam bilä, ki toyurdu meni, da besländim emçäklärindän aniñ, neçik ki tanıxtır maña Teñri atalarimniñ Aprhamnıñ, Sahagnıñ, Agopnuñ, ki turuptur k'erovpeçlär üsnä, Atoçnia biy, ki tınıptır bu dadžarda. A egär alay bolmasa, ol kensi öç aluçi Israjeldän bu yerdä tas etkäy meni.

Da aldı Aşeksandros k'ahana bu antni Ovsep'niñ, yazdı makayāt' üsnä, da yuvdu ol suv içinä, da aldı topraçından dadžarnıñ çoran alnından aruv topraç, da anı da suv içinä buladı, da aldı arpa ötmäkin Ovsep'niñ çolundan, da berdi suvni Ovsep'kä, da çoydu ötmäkni alnına Eyämizniñ çoran üsnä, da ayttı Ovsep'kä:

— İç suvnu. Egär ki yazıçlı esän alnına Teñriniñ, bolgay bu suv saña da bu ant, ki içinädir, da bu topraç övündän Teñriniñ saña çarçış da ölüm, a egär ki yazıxsız esän, na bolgay saña (6v) alıış da tirlik.

Da ayttı Ovsep':

— Eyiçi, eyiçi.

Da barçası ayttilar:

— Amen.

Da baçtı Ovsep' kökkä, da alıış etti, da içti.

Soñra buyurdular añar barmaga Zäytün taçına. Na ol bardı da keldi, da barça çoyovurt birgä-

sinä, da Ovsep' çaytti Zäytün tayından, yariçlanip, frištä kibik, da yaçşi islär saçilir edi andan, ki bütün šähär toldu, artixsi dadžari Eyämizniñ, da keldi övünä Eyämizniñ, çoran alnina, da alyiş etti.

Da Ayeksandros k'ahana, ilgäri kelip, çuçtu, da öpti anı, da yapti başın.

Ol türlü etärlär edi k'ahanajyabedlär Zak'aria da Simeon dzeruni, da barça k'ahanalar, da çartlar, da barça çoyovurt šähärniñ. Kesäklädilär tonun, da här biri ülüş aldı alyişli. Da Zak'aria k'ahana yäñi ton keltirip kiydirdi añar da küç bilä çıçardı anı çoyovurt arasından. Da çanlar urup küç bilä tiydi çoyovurtnu, ki tiyildilar da kerı kettilər.

Da ündädi Ayeksandros k'ahana ari gojsnu, da yürüttü anı alnina çoranniñ da çoyovurtnuñ, da (7r) buyruçuna körä örenk'niñ etti añar alay, neçik sanlı Ovsepkä, içirmäç bilä ol suvnu. Da ari gojs ta bardı Zäytün tayına, da keldi zadasız da tolu Ari Džan bilä, da kirdi dadžarga, da, turup çoran alnina, avaz bilä alyiş etär edi.

Ol türlü yänä yiyilip çatunlar çövräsinä, çaysıları arzani edilär, aldılar tonun anıñ, kesäklädilär da üläşindilär. Da Eyişapet bilir edi bu işni äväldän, da keltirip edi birgäsiniä hadir ton, da ol sahat kiydirdi ari gojsnuñ üstünä. Evet başındağı yapovun anıñ Ayeksandros k'ahana k'ahanajyabedlär bilä alıp çoran üsnä yaydılar haybatına Tejriniñ džadzoç kibik.

Soñra, çaçan bildilər, ki aruv edilär, çöküp, yerni öpärlär edi da boşatlıç çolarlar edi alardan. Da Zak'aria k'ahanajyabed alyişladı alarnı atına Tejriniñ.

Da ertäsi aldı ari gojsnu, da keldilər yänä toyrı övinä Ovsep'niñ Nazarettä.

17. Sorovlar türlü-türlü

“Разнообразные вопросы”

Sorov, ki: ne türlü turçuzdular Biyim(7v)iz K'risdosnu Gajap'a k'ahanajyabedniñ alnina?

Džuvap: tuttular Ketsämanidä 4000 kişi da keltirdilər mahalä bilä, da 70 eşik aşıra mindirdilər yoyarı, da här eşiktä sili urdular, da küldülär k'ahanajyabedniñ eşikinä diyin, da soñra zindanga çoydular kensiläri sağış etkinçä.

Sorov, ki: gunk' ol sağıt nedän edi, ki K'risdos arak'ellärniñ ayaçın yuvdu içinä?

Džuvap: nođzi ayaçtan edi ipkin terän rängli yasagan.

Sorov: nedir barçadan artıç dünyâda?

Džuvap: [Армянский текст].

Çaysi ki çıçkan tayaçı üsnä Esseaniñ tindiñ 7 yariçli šnork' bilä, Džani Tejriniñ, da sağışlamaçniñ, džan ivaşlikniñ, da çuvatniñ, džani eslilikniñ,

da biylikniñ, džani çorçmaçlıçniñ, da Tejrigä tapunmaçlıçniñ çolarbiz, bayışla bizgä da yarlıçmaçniñ seniñ bilä başçışiñdan, budur (8r) 7 türlü başçış, çaysi ki ermeniçä šnorhk' ündäilir.

Da Eseñiñ tayaçı Tawit'tir, çaysi üsnä tindi bu 7 šnorhk'.

Da Tawit'niñ tayaçı K'risdostur.

18. K'aroz ulu aynakünnüñ, asrı körkli, ki neçik buzdu tamuçnu

“Проповедь на великую пятницу, очень красивая, о том, как [Иисус Христос] разрушил ад”

Evet bilmäç keräk munı, zera Awedaranda anı körgüzmästir, ki K'risdosumuz bizim ne türlü bardı tamuçka ya ne etti anda. Yoçsa ayttılar munuñ üçün vartabedläri yixövnüñ az nemä, çaysin ki belgirttilär ölümlär, ki ol künnü turdular ölüdän, da kirdilər Erusaçemgä, da köründülär köplärgä.

Anıñ üçün yazgandır, ki K'risdosnuñ ölümündän burun eski duşman aytti tamuçnuñ ululuçuna, ki:

«Hadirlä tamuçnu, zera tezindän klärmen keltirmä saña Jisusnu da alma andan öç, zera çaysin ki men soçrayttım, ol yariçlattı, çaysin ki men aysattım, ol saçaytti, çaysin ki urdum murdarlıç bilä, ol arıttı».

Ayttılar tamuçtagilər: «E, şaytan, keltirmä anı munda, egär klämäsän işitmä. Baç, zera biz sindiç anıñ küçün, Jisusnuñ, zera Łazar bizim zindanimizde edi, (8v) da çaçan işitti avazın Jisusnuñ, alay uçup ketti, neçik çaraçuş».

Ayttı şaytan: «Xorçmañiz, tamuçtagi şaytanlar. Bilirmen anı, ki adamdır da ölümdän çorçiyir, zera aytti: “Çayyudadır boyum ölümgä diyin”».

Ayttılar tamuçtagi şaytanlar: «Aldanma, e, şaytan, zera ol küçsüzlükünä körä, ki körgüziyir, ulu küç yaşıriptir da kliyir aldama seni».

Ayttı şaytan: «Xorçmañiz da çayyusuz boluñuz. Barça işni ölümgä añar hadirläpmen: çäni, çadaçni, keyartni, da yüräklärin džuhutlarnıñ biyändiripmen öldürmä anı».

Evet çaçan ki bardı şaytan da berdi anı tutmaga, soñra bildi, ki eksiklik bolsar tamuçka ölümindän K'risdosnuñ.

Anıñ üçün çaçan ki eltilär Beyadoska, na ol sahat şaytan çorçulu körüm körgüzdü çatununa Beyadosnuñ, da yeberdi çatunu Beyadoska, ki: «Nemä yaman etmäğaysen ol kişigä, zera aruv adamdır».

Yoçsa tügällänmädi erki şaytanniñ, zera K'risdos asrı klär edi çiyınalma çaç üsnä ölüm bilä bizim çutçarılmamız üçün, ki tügällängäy

markarelər bitiki da tğällängäy çutçarıлмаçı dünyâniñ.

(9r) Da çaçan bardı K'risdos çaçka, na eski duşman barıp çulax çoydu turup yuvux çaçka, ki, şahat, tapkay kensiniñ yamanlıxından K'risdoska. Da çaysi ki heç nemä tapmadı anda, asrı çorçtu, ki buzulmagay tamuça ölümü bilä K'risdosnuñ.

Aniñ üçün tezindän bardı tamuçka, ki berkitkäy anı, ki utru turgay K'risdoska.

Da munda bilmäx keräk, zera avaz elçi yeberdi K'risdos tamuçka bu türlü, ki kes-kenetä yarıx saçıldı tamuçta.

Na ol sahat Adäm atamız awedig berip aytır edi: «Sövünüñüz, oylanlarım, zera bu yarıx Teñri Oylunuñ yarıxidır, ki kliyir kelip çutçarma bizni».

Na ol sahat turdu Esaji markare da aytı: «Men bu yarıx üçün markarelik ettim, aytıp, ki: “Çoyovurt olturup edi çaranıyuda da kördülär ulu yarıx”».

Na ol sahat turdu Simeon dzeruni da aytı: «Könüdür bu söz, zera men aldım çuçaçıma oylan Jisusnu».

Na ol sahat turdu Ovanes Mgirdiç da aytı: «Könü, ki alaydır, zera men mgrdel etti meni [=ettim anı] 30 yaşına, da körgüzdüm barmaçım bilä, da aytım: “Ošta Xozusu Teñriniñ, ki kötürsär yaçıñı dünyâdan”».

Na ol sahat sövündülär dżanlar tamuçta.

Da çaç(9v)an kördilär şaytanlar, ki sövündülär dżanlar, asrı çorçtular.

Da çaçan simarladı dżanin K'risdos çaç üsnä, bardı tamuçnuñ eşikinä da aytkanin markareniñ ulu avaz bilä çayırıp aytı: «Ayiniñiz, buyruçılar, eşiğinizdän siziñ biyik! Da kirsin haybatniñ çanı!»

Na ol sahat dżuwap berdilär şaytanlar, seskäniñ, da aytılar: «Kimdir bu çanı haybatniñ?»

Na ol sahat dżuwap berdi Tawit' da aytı: «Biy küclü kücü bilä kensiniñ, Biy klävüçi uruşnu!»

Da ekinçi çičçirdi Jisus: «Ayiniñiz, buyruçılar!»

Na ol sahat şaytanlar çorçulu titrämäx bilä aytılar: «Kimdir bu çanı haybatniñ?»

Na yänä dżuwap berdi Tawit' da aytı: «Biyi çuvatniñ, bu kensidir Çanı haybatniñ!»

Ol sahat uvattı K'risdos eşikin tamuçnuñ, da kirdi içinä, da tatlılıx bilä oçojn berdi Adäm atamızga da oylanlarına aniñ. Da kördilär anı barçası, tüştülär ayaxına aniñ da yıylamaç bilä aytılar: «Şükürlübiz sendän, Xutçaruçimiz bizim, ki köptändän töziyir ediç saña! Könülük bilä belgirttiñ haybatiniñni dünyâgâ! Körgüz tamuçta da! Da çut(10r)çar bizni!»

Ol sahat K'risdos ululuçların şaytanıñ bayladı otlu birçovlar bilä da azad etti baylı dżanlarnı.

Da bu 3 künnü, neçä teni kerezmanda edi, ança dżanı tamuçta edi, ki 33 sahat yarımdır, da k'aroz berir edi alarga da mçit'arel etär edi, ne türlü ki aytır Bedros arak'al: «Barıp k'aroz berdi alarga, ki tutçunda edilär».

Evet yiçkünnüñ yarımkeçäsinä kelip dżanı K'risdosnuñ da birländi teni bilä kerezmanda, da turdu ölüdän, da çutçardı baylı dżanlarnı.

Yoçsa çaysıları ki inandılar ol dżanlardan, meñlik çutuldular, da çaysıları ki inanmadılar, vaçt bilä çutuluçturlar çiyindän, da soñyuda yänä çaytsarlar tamuçka, çaysından ki çutçargay da azad etkäy bizni da barça inanganlarnı K'risdos Teñrimiz bizim, amëñ.

4. K'risdos buzdu tamuçnu

“Иисус Христос разрушил ад”

Yänä biliniñiz, ki K'risdosumuz tamuçka alğan teni bilä kirmädi, yoçsa Ari Dżanı da Teñrilik kücü bilä kirdi, da 5201 yıllıx dżanlarnı azad etti, zera ol ten, ki çaçladılar, aynakündä kerezmanda çoydılar, anda da Teñriliki birgä edi. Ol ten yiçkün(10v)nüñ yarımkeçäsinä diyin kerezmanda edi. Da dżanlarnı azad etip tä kiydi tenin da ertäsi arutıun boldu bütün dünyâgâ sövünçlük.

Çaysi ki künnüñ 10-unçı sahatına çoyuldu K'risdosumuz kerezmanda, çalıp edi 3 sahat. 3 sahat kün üstünä yürüttülär yarıçılär övünä. Da 3 sahat dayın soñra eltip çaçka çıçardılar, ki boldu kün üsnä 6 sahat. Da 3 sahat çaç üsnä turdu, ki bolur 9 sahat. Kün üsnä 10-unçida kerezmanda çoydular, ki 3 sahat dayın çalıp edi kündän.

5. Bu ari nişçark'niñ töğäräklikin, ki aytırlar, negä oçşaştir?

“Чему уподобляют целостное единство даров причастия?”

1. Burungi ari nişçark'niñ töğäräkliki Ata Oçul Ari Dżanıñ töğäräklikin körgüzür, neçik ol töğäräkli Teñriliki ten bilä bir boldu, çaysi ki Ata Teñri istädi, Ari Dżan tilädi, Oçul ten bilä birländi.

Yänä ol Teñrilik bu ari nişçark' bilä bir bolur.

Bu nişçark'niñ ülüşü bilä ülüş algay çoyovurtniñ kensi bilä bir töğäräk etär, neçik K'risdos buyurur: «Kim ki yesä benim ari tenimdän da iësä benim ari çanımdan, ol maña birikir, da (11r) men añar».

2. Ekinçi nişçark'niñ töğäräkliki bizim inamimizniñ töğäräklikin körgüzür, çaysi ki biz töğäräklik inam bilä aniñ Teñriliki bilä bir töğäräk bolalıx uçmaçka.

3. Üçünçi, ki barça dünyâ Teñriniñ töğäräklikin körgüzür: yer u kök töğäräktir, çuyaş-ay, friş-

tä u adam tögäräktir. Nşxark'niñ tögäräkliki Tejriniñ tögäräklikin körgüzür, ki arzani dżanlar bilä bir bolur.

4. Dörtünçi, ki tögäräk Tejriliği tögäräk adämilikin aldı ari gojstan tögäräk Tejriliği bilä tögäräk adämilikni azad etti eski duşmannıñ elindän da uçmaçına arzani etti arzani körgäy barimizni K'risdos kendi uçmaçına.

Bu ne nişandır, ki k'ahana här tumun ari nşxark'ni 4 ülüş etär da çuluxundan sojra anı dżaşagel etär?

Burungi, 4 ülüş etmäxi ari tumni k'ahana, bilijiz, ki bu ol nişandır, ki K'risdosumizniñ çaçiniñ nişanıdır, ki 4 ülüştir.

Ekinçisi, K'risdosumuz Ortananda k'risdän boldu 30 yaşına da andan sojra 3 yıl yarım dünyâda yürüdü, çaysi ki yoluçsa edi ötmäkkä, ol(11v)-turмага, här kez 4 ülüş etip ötmäkni seyanga salır edi barçasına, çaç sindirip.

Üçünçi, vernadunda tum etti, yänä çaç sindirdi 4 ülüş da arak'ellärinä üläştı, a bizgä ösiyät etti, ki biz anı alay tügällägäybiz meñilik.

Dörtünçi, çaç sindirmaç K'risdosumizniñ ölümünüñ nişanıdır. Neçik çaç üstinä adämiliği bilä sindi da tejriliği bilä tirildi neçik yaratuçi Tejri.

Beşinci, ki yiçövnüñ 7 ariligi çaçsız heç bolmas bolмага. Munu barça K'risdosumuznuñ ari teninä da çanına añaçlıç etärbiz da bizim dżanlarimizga da keçmişlärimizniñ yazıçlarına boşatlıçka etärbiz.

Kimsä sorsa, ki K'risdos çaç üstinä turupmıdır yoçesä yatıptır, na budur dżuvapı, ki turuptur, yatmıyır, dünyâni çutçarıyır, neçik turup yarattı olturmıyın.

Badmut'ıunu 7 igitniñ

“История семи отроков”

Zamanında Teğos çanniñ, ki bolvanlarga yügünür edi, bar edi Ep'esos kermändä 7 igit, biy oylanları, da inandılar K'risdoska, zera dinsiz oylanları edilär.

Sezdi anı Teğos çan, ki alar K'risdoska inandılar. Ündädi (12r) alarnı alnına da yaçşılıç bilä ögüt berip ayttı:

— Yügününüz benim tejrilerimä, balvanlarga.

Alar ayttılar:

— Yügünmäsbiz gurk'larıñizga, yoçesä biz K'risdosnuñ çullarıbiz.

Ol da klädi alarnı çiyinga bermä, da imändi atalarından. Yeberdi alarnı, aytip:

— Barıñiz da yaçşı sayiş etiñiz, ki yügüngäysiz tejrilerimä. Yoçesä sizni çiyin bilä öldürürmen.

Alar da üläştilər tirliklärin da çıçtılar şähärdän, bardılar Oytos tayga. Anda bar edi bir peçera. Kirdilər anda 7-si dä ol peçeraga, da aldılar topıraç, septilər başlarına, da ayttılar:

— Eyämiz Jisus K'risdos, bermä bizni çıçara Teğos dinsiz çanga.

Da yattılar yuçlamaga. Dayın turmadılar ol yatmaçtan da Tejriğä dżanların simarladılar.

Ol vaçttan yattılar kiçi Teçetoska dirin, ki edi Teğostan 372 yıl anıñ k'risdän çanlıçına dirä.

Na sorov etti Teğos çan, ki ne boldular ol igitlä.

Ataları ayttılar: özgä tay içinä yaşirdılar.

Xan da yeberdi 2 k'risdan murarnı, ol, ki atları edi Teçotoros da Ropinos, ki peçeraniñ ayzın örgüzgäylär taş bilä, ki çıçmaga bolmagaylar.

Alar da barıp, (12v) körgüzdilər, da yazdılar 1 çorçaşın taçta üstünä igitläriñ atların, da neçik K'risdoska tapunurlar edi, da ol taçtanı eşik içinä zamurovat etti, ol ki atların [=atları] budur: Amyk'os, Mak'simianos, Mardonianos, Tionşios, Ohañes, Gosdandinos, Andonios.

Na Teçotos çanniñ zamanında da Amygos açaşniñ çıçtılar k'risdän herdzwadzoçlar da Erusaçem açaşı Teçotoros da Kajios, çaysi ki aytırlar edi: «Yoçtur ölülgä turmaçlıç ölüdän». Na munuñ üstinä Teçotos çan da Amprigos, açaş Sdimbolnuñ, asrı müşçülländilər da yaska kirdilər.

Tek ol peçeraniñ eyäsi [easi] buzdurdu peçeraniñ ayzın, ki anda tuvarın beklägäy edi.

Na köp şaçavatı Tejriniñ dżan berdi ol 7 igitkä da tirgizdi alarnı. Turup olturdılar, da hanuz çorçu yüräklärinä edi Teğos çanniñ. Tek ayttılar birinä aralarından, ol, ki atı Amyk'os edi:

— Bar şähärgä da ötmäk al. Evet biraz artıç al: çarnimiz açtır.

Alay saçındılar edi, ki tünägün edi, ki yatıp yuçladılar, da ertäsi oyandılar.

Bardı esä Amygos Ep'esos kermängä, kördi kermänni ol tüzövdä (13r) tigül. Övlärinä çaç nişanı bar. Söz arasına K'risdosnu anıyırlar. Tek başladı tañlamaga: «Bu nedir? Tünägün bu barça yapuç edi K'risdosnuñ atı, yapuç añarlar edi. Emdi nek bulay alani boldu?» Çañ avazı işitti — tek ulu taña çaldı da yüzün yapar edi, ki tanımagaylar, zera Teğos çanniñ çorçusı yüräklärinä edi. Hanuz tek bir kişini kerı tarttı da sordu:

— Bu ne şähärdir?

Ol ayttı:

— Ep'esostur.

Tek bardı ötmäkçilər arasına ötmäk almaga, na neçik bu çıçarır aça da berir ötmäkçigä, ötmäkçi dä munu tutar çolundan da ayttı:

— Bu ne aḫçadır? Xaydan alipsen? Bu eski zamanıñ aḫçasıdır! Təgos dinsiz ɣanıñ ɣayda esä ɣazna tapupsen! — da tutup anı, eltär šähärniñ ululuɣuna da Amarinos aḫpaška.

Tek aḫpaş ayttı:

— Igit, ɣaydan alipsen bu aḫçanı? Da sen dä ɣaydansen?

Ol başladı sormaga:

— Bu šähär Eḫ'esosmidir? Ya Təgos ɣan ɣaydadır?

Tek ayttı aḫpaş:

— E, igit, bizni adžami mi tutıyrsen? Kensiñ mi adžamisen? Ya kläp etiyrsen, ki ɣolumuzdan sipçirilgaysen [spçirilgaysen]: sen Təgos ɣanıñ ɣabärin beriyrsen? Ol ɣotum ɣrabaşd edi, (13v) ol vaɣt šähär dinsizlik edi. Nelär sözlüyürsen?

Tek ol ayttı:

— Biz 7 igitbiz. Ošta sınarlarım Oɣgos taɣniñ peçerasınadırlar, ɣaysı ki biz anıñ ahından tünäğün ɣačtıɣ da anda barıp yaşındıɣ.

Munu işitti aḫpaş, da ulu sövünçlük bilä tölöv boldu, da sezdi Ari Džan bilä, ki bu Teñriniñ ulu şayavatıdır, ki munıñkibik körüm etti ol herdzowadzoɣlarga utru, ɣaysı ki bulartuči ündälik.

Teg turdu aḫpaş da sdarosda da bardılar peçeraga. Keldilər esä peçeraniñ ayzına, taptılar ol ɣoryaşın taɣtanı. Ol taşniñ içinä örgüzgän edi, ɣaysiniñ üstünä yazgan edi alarnıñ atları, da K'risdoska tapunganları, barça işläri. Na soñra kördülär kensilärin, ki olturup edilär 6-si da. Da yüzläri yiltrar edi, neçik günäş. Tek yügündülär allarına yergä diyin da sorov ettilär, ki neçik boldu. Alar da barçanı bir-bir ayttilar, neçik keldilər ol peçeraga da yaşındılar Təgos ɣanıñ ahından, barçanı, neçik yoyarı yazgandı.

Olar da tezindän yazıp yeberdilär T'eotos ɣanğa, ki: «Bilgäysen, padşahimiz, munuñkibik iş boldu šähärimizdä. (14r) Teñri munıñki sk'ançelik' etti, ɣaysı ki alay anlanıyır bizgä, ki bu körümdür, ki ölümlär turmaɣtırlar ölüdän».

Tek anı işitti ɣan T'eotos, tezindän atlandı atka, da köp ulu biylär ɣan sırtlı [srtli] birgäsiniä dä keldilər ol peçeraga.

Tek tüşti attan ɣan da keliyir edi peçeraga. Tek alar 7-si dä çıyıp ɣanıñ ɣarşıladılar, na ɣan kördü bularnı, ki yüzläri yiltriyir edi, neçik ɣuyaş, da tüşti allarına yergä dirä, da ɣoydu yüzün yergä, da ulu sövünçlük bilä toldu, da turup yüzlärin öpti barçasiniñ. Da başladı sorov etmä, ki ne türlü boldu.

Alar da baştan başlap uçuna dirin barça ayttilar, neçik boluptur, ne türlü ilgäri yazıptır.

Da soñra ayttilar, ki munı Teñri etti anıñ üçün, ki inangaylar adämilär: ölgän ten da topraɣ ɣaytkan yänä tursar Teñriniñ yaryusuna.

Da egdilär başların da simarladılar Teñrigä džanların.

Tek ɣan kümüş tavutlar [tawut'lar] ettirdi 7-siniä da altunsuvlagan, ki ɣoygay edi kensilärin içinä.

Na alar köründülär tüşinä ɣanıñ da ayttilar: «Xoyma bizni kümüş içinä, zera biz topraɣtan yaratılıpbiz, yänä (14v) topraɣka ɣoygun».

Ol da yänä ol peçerada oɣ kömdürdi alarnı. Da ulu ulukün ɣoydu alarga hogdempenniñ 24 künnä.

A ol bulartuçılar barçası inandılar, ki tursarlar barça ölümlär K'risdosnuñ yaryu künnä.

Teñrigä haybat da meñji meñjilik, amən.

Da yänä T'eotos ɣan, ki edi sanlı k'risdän oyl surp Johan Osgiperanniñ, bardı emin-sövünçlü taɣına İsdımbolga.

Xaytıp ayttı Biy Teñrimiz bu dünyâni, ki 7 tar tursar, ɣaysı ki hər tarı 1000 yıl anlanır

“Также Господь Бог сказал об этом мире, что он простоит 7 веков, о которых следует понимать, что каждый век – 1000 лет”

1. Burungi tarına Eñovk'ni kökkä aldı, ɣaysı ki ol vaɣt 375 yaşar edi.

2. Ekinçi tarına potop boldu.

3. Üçünçi tar aşdarag yasaldı Babilonda.

4. Dörtünçi tar awedum boldu hajr Aprahamga Sahag oylu üçün, ki boldu ɣartlıɣına Saɣadan. Ol vaɣt edi Apraham 100 yaşına.

5. Beşinçi tar Sojomon dadžarnı yasadı Eruşayemdä surput'iun surout'eançni da eɣianika.

6. Altınçi tarına K'risdos Mariam gojstan ten aldı da toydı Pet'şesahemdä.

7. Yedinçi tarıniñ tolganına da 8-inçiniñ kirgäninä Jarut'iun bolsar barça dünyâ(15r)gä, kimlär ki inanır anıñ teñrilik küçinä, ki bolmaɣtır.

Badmut'iunu Aprahamniñ

“История Авраама”

T'araniñ oylu boluptır hajr Apraham, ki Adäm atamızdan soñra 3186 yılına, Xarän šähärintän K'ayteaçoç ulusundan, da boluptır sünäti 99 yılına. Da İsmajel oylu toydu 86 yılına, da anıñ sünäti boldu 13 yılına, da ölümi boldu 137 yılına, da ol vaɣtın, ki barır edi Biy Teñri So'tomni keçirmä pov'eti bilä, ki 5 šähär edi: So'tom, Komor, Sa-rajim, Jatama, Şeç'ovr. Da ol vaɣt hajr Apraham 5 kün oruç bolup tözär edi, ɣonaɣsız aş yemäs edi. Na ol çayta añar Ata Teñri Troyica ɣonaɣ keldi anıñ çatırına kiçiyakündä, tindi, alışladı anı

barča övi-eli bilä da pov'eti bilä, çayda ki Apraham ayağın yuvdu, da soñra Teñrimiz anda aş edi [= yedi]. Na ol çaxta sezdi hajr Apraham, ki bariyir Teñri Sotomni keçirmä, da aytı, ki:

— Haşa bolgay seniñ şayavatiñdan, ki artarlarnı da keçirgäysen yazıxlılar bilä! — çaytıp aytı: — Biyim, 50 artar üçün yarlıyarmisen?

(15v) Aytı Teñri:

— Yarlıyarmen.

Aytı:

— Biyim, 45 üçün yarlıyarmisen?

Aytı:

— Yarlıyarmen.

Aytı:

— 40 üçün yarlıyarmisen?

Aytı:

— Yarlıyarmen.

Aytı:

— 30 üçün yarlıyarmisen?

Aytı:

— Yarlıyarmen.

Aytı:

— 20 üçün yarlıyarmisen?

Aytı:

— Yarlıyarmen 20 üçün.

Aytı:

— 40 üçün yarlıyarmisen?

Aytı:

— Yarlıyarmen.

Aytı:

— Yarlıyarmisen?

— Yarlıyarmen, — aytı.

— 10 üçün, — aytı, — yarlıyarmisen?

Aytı:

— Yarlıyarmen.

Xaysi ki ol da tapulmadı, tek Łovd 2 çizi bilä. Xaysi ki edi Łovd hajr Aprahamniñ toymış çardaşı oylu edi Ařanniñ. Xaysi ki çixti Sot'omdan 2 çizi bilä da çatini bilä, çayda ki çatini taş tuz çaytı. Xaysi ki 2 kiyövü inanmadılar, da tas boldular çixkandan soñra Łovd Sot'omdan 2 çizi bilä. Da tüşti ulu çizi Łovd bilä, toydu andan 1 oylu Movap, ki aytilir "atamdan benim". Andan boldılar Movapçıklär, ulu mi/llättir. 2-inçi çizindan boldı Amon, ki aytilir "kökümdän benim". Andan boldular Amonaçıklär.

Na ol çaxta aldı Łovd 2 çizin da bardı Sek'ovrga. Da hajr Aprahamniñ oylu boluptır Sahag, ki Ermeni džinsı mundan boluptır, hasil babamizniñ atı boluptır Getaru. Ismajel demäk "Teñri işitüci" aytilir. Da Ismajeldän Türk da Tatar, çaysi ki çixiptır Sb(16r)p'ahan kermänindän. Abdulah, aniñ

oylu Abdrahman, aniñ oylu Mähmed, mundan yayılıptır çax Osmanigä dirä, çaysi ki çixiptır bizim bizim t'visniñ (!) 43-inä Mähmäd ki çixiptır, Eprät suvnuñ üstin da [= üstindä] yapıptır Baydad şahärin. Da edi Ali Mähmäd bilä, eki çardaş oylanları, da alıp edi çizin Mähmädniñ Fatmanı, andan yayılıp ilgäri keliptir. Mähmädniñ tirliki 63 yıl.

Ata Teñri ki Dünyâni yarattı da Adäm atamizni

«О том, как Бог Отец создал Вселенную и нашего праотца Адама»

Ata Teñri ki dünyâni yarattı da Adäm atamizni, da ne ki artıp edi Adämdän, potopka dirin, ani Teñri yazıxlar üçün suv bilä keçirdi, çaysi ki ekinçi dünyâni arttırdı Nojdand da aniñ 3 oylundand, ki çixip edilär ol keraptan 8 džan. Burungi oylu Şem, K'am, Apet, çaysi ki çixti Xayan džinsı.

Em burun, K'amdan, ki atası çaryap edi, bu Orus džinsı da çaryışliniñ oylanlarıdır, ki aytı: «Meñilik džinsin çul bolgay barča millätkä!» Zera atasın külüp edi, ol, ki abronmiyin yatıp edi.

Da ekinçi oylundand, Apet'tän, frang džinsı çixiptır, ki Nemiç ya Latin ündäli. Da Ermeni džinsin Apet' oylundand boluptır, ki ilgäri at(16v)amiz boluptır Hajg, çaysi ki aldı kensiniñ džinsin 400 džan çadar,— zera hanuz Ermeni tili az edi, Krisdostan burun edi,— aldı džinsin da çaçtı Pełniñ alnindand, zera küçlü dinsiz çan edi Babilonda, yarımkeçäniñ bir buççaxına saptı, çaysi ki Ulu Ermenilik aytilir. Anda berkinip toxtadı, ol yerniñ atı Xaçenk' ündäli. Xaysi ki soñra Hajg bilä uruštu Peł da öldürdü ani Hajg. Andan soñra boldu Ermeni džinsına eminlik. Mundan soñra yayılıp keldilär pokolen'alar hajr Aprahamga dirä da aniñ Sahag oylundand arttı Ermeni. Xaysi ki babamizniñ atı Getarudır. Zera Sahag çartaydı da 2 közündän soñur boldu. Xatininiñ atı edi Repeğajn, da boldu 2 oylu Sahagdan — Jagop da Eşaw. Atası Eşawnı sövär edi, da anası Agopni. Analı-oylu/lu aldadılar Sahagni, aytilär: «Muna saña Eşaw kiyik kelirtiptir». Da atasiniñ alyışin aldı. Yoçsa neçä zaman bularttı, yürüdi, Eşawdan çixiptır alpavutluç, çaysi ki "zemlaninlar" ündäli, ki avçidirlar iti bilä da çiliçi bilä da çuşçidirlar, añar Teñridän alayı berinip edi. Da Jagop nah(17r)abedniñ džinsindand boldu Džuhutluç, Eşawniñ inisindän, mundan hasil ilgäri keliptir bu dayfa, çaysi ki «Eski Zakon» ündäli.

Budur Şemniñ pokolen'asidır

Şemniñ oylanları Eşam, Asur, Arp'ak'sat, Łut, Aram. Aramniñ oylanları Hiws, Emul, Ko'er ew

Mosok'. Arp'ak'sat' oylanları Gajnan, Gajnandan toydu Sağa. Sağadan toydu Eper. Eperdən toydu 2 oylu — P'agey da Egdan. Jegdandan toydu Elmovtat da Soyek', Asarmovt, Jarak', Jotoram, Zeel, Tegya, Keray, Apimeey, Sapei, Dup'ir, Ewiya, Jovpar. Bular barça Jegdan oylanlarıdır. Da turgan yerləri Masea, ki kelir Aspəra tayga diyin kün toyuşuna. Budurlar Şem oylanları.

Hajr Aprahamniñ xatunu Sara xodžası bilä bir atadan edilär da 2 anadan, alay yuvuñ alişip edilär, neçik Eski Törädä, zera Apraham T'ara oylu edi, da Sara Aramniñ xizi edi, da T'ara da Aram eki toyma çardaşlar edi, da bu türlü eki toyma çardaş oylanları alişip edilär. Bu Movşesniñ Orenk'indän burun edi.

Adämniñ sürülmäxi uçmañtan

“Об изгнании Адама из рая”

(17v) Xaçan Teñri yarattı Adäm atamizni da Eya anamizni uçmañta da xaçan ki yañıldılar da uçmañtan çıxtılar, na här kez Adäm ata uçmañni anjip yıylar edi ança, ki köp yıylamañindan 2 közü dâ soçraydı. Da Adäm atamizniñ 3 oylu bar edi. Biriniñ atı Apeł, Gajin, Şet üvündirüçi oylu edi.

Xaytıp işitti Teñri anıñ köp yıylamañına da yeberdi añar ol teräktän, çaysiniñ üstünä ki yañılıp edi, butağ. Aldı ol üvündirüçi oylu Şet bu butağni da berdi atasına. Da aldı Adäm da çoydu 2 közünä — ol sahat açıldı közläri. Da anıñ üstünä az vañt tiri boldu 30 yılca. Soñra öldü.

Aldı Şet atasiniñ tenin, da kömdü Koçkot'ada, da ol butağni tikti başı tibinä. Da xaçan Teñri klädi dünyâni ögütlämägä suv bilä da buyruç etti Nojga, ki alğaysen xatunuñni, da 3 oyluñni, da 3 kelinläriñni, da kirgäysen kerapka, da aruv dżanavarlardan 7-şär, aruvsuzlardan ekşär, da alğaysen Adämniñ da Eyanıñ boyların, Adämniñ başı kündüz yariç berir edi çuyaş ornuna, da Eyanıñ başı keçä ay ornuna.

(18r) Xaçan ki yarlıyadı Teñri da çıxtı keraptan Noj, kömdü eksiniñ dâ başların gövdäläri bilä Koçkot'ada, ol butağtan ulu teräk boldu.

Da xaçan Soyomon çan dadžar yasadı, da yeberdi devläрни, da kestirdi ol teräkni. Da 2 ayaç da bar edi anda, anı da keltirdilər Soyomon çanga. Da eksi ol ayaçlardan işkä keçti, da ol biri çaldı. Bardı ol teräk, da neçä yüz yıl saldılar 1 bolotaniñ üstünä, ki adämilər üstündän keçärlär edi.

Da ol ayaç anginça yattı, ki dinsiz dżuhutlar ki K'risdosnu çaçka çıçardılar.

Xaçniñ biyikliği bu ayaç edi. Ayaçtan edi Adämniñ ölümi, yänä ayaçtan boldu tirilmäxi. Ol

ayaçniñ mahanasından uçmañtan çıxtı, yänä ol ayaç bilä uçmañka kirdi.

Rıma u Sdımbol çeşarları üçün hem ermeni padşahlar[i üçün]

“Об императорах Рима и Константинополя и армянских царях”

Neçä emgäk bilä çilindilar Hromada, xaçan ki yasadı ya tüzdü anı Hramela hajr ata da burungi Frang biyläri, ya ne dep boldu, ya başlandı, olturuç çoyuldu ulu cesarlardan.

Ävälgı Kajios, ki ündäldi Julioss, andan soñra Okosdos. Munuñ (18v) vañtına toydu Eyämiz K'risdos Pet'çehemdä ari Mariamdan. Dayın da Diper, Gloteos, Neron, Tegos, Vayerianos, Drajianos, Visbianos, Nomerios, Mak'simianos, Teogledianos, Mak'sentos, Gosdas, surp Gosdandianos da anıñ oylanları, andan soñra dinsiz murdar Julianos, Ulu T'eotos, asrı yaman Margianos, Zenon, Anasdas, Jusdianos, Heragl, Moçrig, Manuil, Miçajil, dayın özgälär, ki bitik bilä bolmadı yetmä, taptı, ki 50 cesar olturdu Hromada da Sdımbolda. Da nelär çilindilar ol vañtlarda yaman u yaçşı, neçä hercowadzoylar, ki yıçövlärni çuvarlar edi, anı yazmadı. Ya neçä çerüvçilik boldular vañtına!

Ya K'am nedän çarıyaldı Noj atasından kensiniñ? Nojnuñ 3 oylu bar edi, atları — Sem, K'am, Apeł. Ya neçä millät çıxtı kiçi oylundan Apettän, çaysı ki bizim atamizdir?

Ya neçä millät u til ayırıldı? Ya neçä ulus u kermänlär meñärdilər? Ya ne çilindı atamiz bizim burungi Hajk'n, çaysı ki biz anıñ atı bilä haj ündäldiç?

Edi Hajg Apetniñ oylanlarından. Hajg suçlançı (19r) körklü sürättän, bahatir, bazıç biläki, dżagati keñ, kök közlü, burma saçlu. Xaçan ki tillär ayırıldı da aşdarag yemirildi, Peł çan edi, yasattı da tüzdü Papelonnı kendinä olturuç kendiniñ çanlıçına. Dinsiz edi da kendi klädi barça dünyâniñ üstünä çanlıç etmägä.

Da bizim atamiz Hajg aldı bizim millätimizni 400 dżan, — ol vañtta ermeni tili az edilär, K'risdostan burun edi, — aldı da xaçtı Pełdän yarımkeçäniñ bir buççaçına, Ulu Ermenilik aytilir. Anda berkindi, ol yerniñ atı Xaçenk' ündälir.

Bu dinsiz Peł bolmadı olturmaga Papelonda da keltirmägä kendinä hnazantlıçka, ki Hajg baş endirgäy edi. Da ol vañtta övränmiyirlär edi çerüvçülükni. Tek yıydı bu dinsiz Peł 50 000 yayov çerüv uruş adämilärni da keldi öçäşmäç da yaman yüräk bilä, neçik teñizniñ tolyunu, ki tas etkäy ermeni millätni. Tek çıxtı Hajg 1000 adam bilä Pełniñ utrusuna. Evet ki adämiläri k'aç edilär.

Tüştü ilgäri Pəl bir böläki bilä da çerüvünüñ xalini çat-çat ilgärtin da artçartın.

Da Pəl (19v) temir kiyip edi: bilir edi, ki Hajgnij oçu yergä tüsmäs. Bar edi çoluna Pəlñij çorçulu kertmäsin [=kertmäsi] da bozdoğanı. Da biznim atamız Hajg kelir keñ, uzun, bek yayı-oçu bilä. Tek Pəl çaxırdı Hajgnij üstünä — hisga edi — da atıldı, neçik adždaha, yutma klädi Hajgnı. Tek Hajg tarttı yaynı, 4 butaxlı temir oçnu da oçladı köksünä, yüräkinä utru, nedän açıldı, bir teređžä kibik, köksü, da yemirildi, neçik bir tay. Nemä boluşmadı temirläri kendinä, evet sadgel boldu ol hisga, da çutuldu biznim Ermeni milläti. Ya ne ki ettilär T'orkom da Ask'azan, torunları Hajgnij da Ermenilər oylanları, ündälir T'orkomñij k'açu bahatirlıçılarında. Dayı da bulardan soñra Jamrigne bahatirlıçılar etti, ki biznim Ermeni milläti ol at bilä Armeanık' ündäldi.

Xaçan ki Ermeni çanları eksildi da tüştülär çanlıçılarında da çaçan ki keldilär Ermenilikkä Apraham millätindän çanlar, 4 oçul, çaysin ki toçurdu Eđura, burungi Arşag, andan soñra Vayarşag, Ardeş Tanlama, Digran K'aç, Eruant, Ara Körklü, Apkar, Sanadug, Xosrov, andan soñra (20r) ulu da ari Drtad da surp Lusaworiç Krikoros, ki edi Aprahamnij kökündän Teñriniñ buyruçu bilä, ki aytıldı:

«Senij millätinđän çıxsar, Apraham, çanlar, ki sen yalıziñ džâht ettiñ da bolduñ tapmaga Teñrini».

Dayı da Dırtaddan soñra özgä Arşag, yänä Xosrov, Bab, Vramşabuh. Munuñ vaçtına tapuldu ermeni bitiki. Dayı da surp Vartanlar, ki K'risdosnuñ süvükü üçün, ari yixövlär üçün çanların töktülär.

Baçarsen, ki neçä türlü çilınmaçlıç u çerüvçiliklär boldu bu çanlar vaçtına, çaysi ki bitikkä küvürmädiç. Anij üçün ki köp esli, u açillilar, u t'ark'maniçlär dünyâda sansiz bitiklär çaldirdilar dünyâda işadag bolganların. Dayı da neçä türlü çerüvçiliklär boldu Babeyonda dinsiz çanlar vaçtına Napukotonosornij, da Tarehniñ, da Ayeksandr Magetonniñ, da Giwrosniñ ya dayın da çanlarınij.

Dayı da ki neçä çan olturdu Misirda, ya ne çilınmaç bilä çilindilar! 10 çan olturdu Petlemeşolar. Olturdu da köp türlü p'arawonlar. Da 1 Petlemeş (20v) yıydı dünyâniñ bitiklärini. Da 1 p'arawon Xızıl teñizdä boyuldu. Da bir p'arawon vaçtına Jovsep' Keyeçig çanlıç etti. Dayı da Magetoniaç da nelär çilindilar da Ayeksandr çandan çixtı da dünyâniñ 3 buçaxın tuttu. Dayı da asrı da köptür

aytmaçlar, u yazmaçlar, u batmut'ıunlar teñizniñ çumundan esä, ki bardirlar yazganlar burungi çanlarınij işlärni, ki nelär çiliniñ keçirdilär dünyâdan.

Bardir, ki džan sartin edilär da ten sartin da, yoçesä bilip övränmäç u sarnap esinä almaç asrı aslamdır adämilärgä, džan u ten hörmätinä. Anij üçün ki ulu haybat u yaçşidir bilmäklik, da sarnap esinä algay här birisi.

Ermeni çanları

Xaysi ki Ermenilärniñ çanları barçası çanlıç etiptirlär 642 yıl, da soñra kensi keçiptir bizim t'visniñ 495 yılına da gat'oçigosluçuna.

Soñragi çanimiz keçti, atı edi Ardaşir, Sahag vartabed vaçtına.

Özgä yaçşı işlär

Surp Krikor Lusaworiçniñ atası Anag, anası Jokuhi, çatuni Mariam, çayn(21r)atası Tawit', bir oçlu Vrt'anış, birsi Rüşdakeş.

Surp Lisaworiç çaçan ki çaytardı Ermenilikni, K'risdostan soñra 297 yılda edi. Da anij yılına sv'atı Şelvestros papiž dingä çaytardı Gosdantianos çanni Rimada, 298-dä edi.

[Adamniñ k'risdänliçij]

Adamniñ burungi k'risdänliçij awazandan toçma çiliçidir.

Ekinçi k'risdanliki çosdovanut'ıunudur.

Üçünçü k'risdänliki, ki dini üçün adam çanın tökkäy, neçik ari mardiroslar.

Teñriniñ yarı kününä bular izlänilsär, ki adam ayzi bilä könü bolgay, teni bilä aruv bolgay, dini bilä bek bolgay.

Ya ne bilä bolur adämi uçmaçka arzani bolmaga?

Äväl alyış bilä, oruç bilä, sadaya bilä, yaş tökmäç bilä.

[Kim çaysi millättän edi]

Surp Lusaworiç Ermeni edi.

Şelvest Frang edi.

Vasilios Xayan edi.

Johanos Giperan Asori edi.

Surp Agop Mdzpnlı ol da Asor edi.

Ep'rem dä Asor edi.

Surp Niğol Xayan edi, Ligia ulusundan.

Bedros arak'elgä ne üçün aytı K'risdos, ki sen meni çoroz çaxırgınça 3 kez tansarsen?

“Почему Христос сказал апостолу Петру, что прежде, чем запоет петух, ты трижды отречешься от меня?”

Na (21v) munuñ üçün aytı K'risdos Bedroska, ki bilir edi, ki anı da klär edi şaytan azyırmaga, neçik Utanı, da bermädi Ata Teñri çıçara, neçik

Utani, zera Bedros yaxşı xiliş bilä toyup edi atasından-anasından, da Uta yazıx bilä toyup edi. Na anıñ üçün Teñri anı çixara berdi eski duşmanga, ki tas bolgay edi dżani-teni bilä.

[Krisdosnuñ ari teni da ari xani]

Yänä surp Vasilios hajrabadniñ vañtında bo-luptur, ki turuptur ari tumnuñ xulluxuna da žoyovurtka uläşkan vañtta yoluxur 1 dżuhutka, ki kelir, da turar yixöv eşiki üstünä, da täfäriç etär, ki el ne türlü tum aliyirlar.

Na bu dżuhutka alay körünüy, neçik ki iski içinä bir oylannıñ tenindän çimdirip tä, alay uläşir edi elgä surp Vasilios. Na dżuhutka et kibik körünür edi Krisdosnuñ ari teni da çayır xan kibik körünür edi.

Tek keldi žoyovurt arasına bu dżuhut, da ol da aldı bu ari tumdan, da çixtı yixövdän, da çixardi ayzından, da bañtı esä — alay edi, neçik añar köründü. Da ol anı yänä yöpsündü da poživat etti.

Da soñra bardı bu dżuhut surp Vasili(22r)oska da bu haybatlıxni aytı, neçik ki añar köründü da ne türlü Krisdosnuñ ari teni poživat etti.

Da keldi xatunu bilä, oylanları bilä, da surp hayrabadniñ ayaxına tüştü, da xosdovanel boldu, da inam bilä krisdän boldu, da alay keçti dünyâdan.

Munuñ üçün ayttilar, ki tek 1 kez yoluxuptur, ki Krisdosnuñ ari teni Karñ Asdudzoj körünüptür da çayır xani kibik körünüptür. Munuñ kibik hraşk' tek surp Vasilios vañtına bir yoluxuptur. Munuñki haybatlıx adeni körünmäx, xaysi ki bu dżuhutka köründi Ata Teñriniñ zork'undan u küçündän, amën.

[Tawit' xanniñ oyulları]

Tawit' xanniñ oylu kibik, keçmiyir dünyâda usu, neçik Soyomon, ki toydu Përsapedän, da ne alay körklü, neçik Apisojom, ki toydu Isk'adan, da ol oylu, ki atası tirilikinä üstünä yas tuttı, ol da Përsapedän edi. Anıñ üçün atı yoxtur, ki 8 küngä yetmädi, ki sünät bolgay edi da atın xoşkaylar edi. Keçmiyir alay küçlü, neçik Samson, Manov xatiniñ [=xartniñ] oylu, ki aldandı ol xatinga, edi atı Talia.

Bir axpaş Misir kermänindän itläñir edi bir (22v) dżuhut xatun bilä

“Один священник из города Египта распутничал с одной еврейкой”

Bir axpaş Misir kermänindän itläñir edi bir (22v) dżuhut xatun bilä da dżâht etär edi anı k'risdän etmä. Neçä barsa edi xatina, ögüt berir edi añar Teñri bitiklämindän. Ol xatun edi yarlıyovuçi da miskin sövüçi kendi dininä da klämäs edi işitmä axpaşniñ ögütin k'risdän bolma, yoşesä aytir edi:

— Xaysi ki dindä toyupmen, ol dindä ölsärmen. Da egär ki seniñ bilä yazıxka tüşmäsam edi, na Teñri Sara bilä, da Rep'ega bilä, da Raç'wuel bilä xoşsar edi meni.

Aytı axpaş:

— Umsam bar Teñridä, ki meni yazıx içinä žoyomagay, yoşesä pokutasın da ludzun tartıp ölgäy-men, da seni dä žoyomagay, ki dżuhut dinindä ölgäysen. Egär ki meni sövär esän, kelgin bizim yixövümüzgä da kör Krisdosnuñ haybatın da benim ulu hörmätimni k'ahanalardan, da žoyovurtlardan, da sargawark'lardan.

Tutundi xatun, ki bargay.

1 ulukündä bardı xatun yixövgä da körär axpaşni kiyingän altunlu şreär içinä, başına tadž altunlu, emip'oron üstünä, çövräsinä sargawark'lar kiyiniş bilä türlü-türlü, alayox k'ahanalar da, da asrı sövündü bu xatun.

Da neçik mindi axpaş xoranga, kördü bu xatun: (23r) yarıxlı friştä çixtı xoran artından da tutup axpaşni, bayladı yixövnüñ 1 tiräkinä; da kendi friştä etti tumnu özgä k'ahanalar bilä. Da xaçan klädi ari tumnu kötürmägä, kördü bu xatun, ki kötürdü friştä 1 yaş oylanni, ki balxar edi, günäş kibik, da aytı «Arilik ariliktän», da ol oylannıñ tenindän kesip uläşir edi friştä žoyovurtlarga. Andan soñra oylan ayındı kökkä tüp-tügäl, bütün, neçik äväldän edi bütün. Tek çixtı friştä xorandan da çeşti axpaşni bayından, da dayın körünmädi friştä.

Bu xatun kördü bu körümni, xorxup bardı övinä da yıladı, aytı: «Teñri, arzani etkin meni, ki bolgaymen k'risdän da inangaymen Oyluña, neçik inanir edim saña, da andan soñra ölgäy-men».

Da 1 özgä kündä bardı axpaş xatunga, aytı, ki:

— Kördüñ k'risdän dinin da ol barça elni, ki neçik edi hörmätim benim?

Aytı xatun:

— San edi maña, ki körmägäy edim seni anıñki hörmättä!

Başladı aytma, yıylamaş bilä aytı ol xorxulu körümni.

Tek axpaş, neçik Teñridän, işitti xatinnıñ sözlärin, aytı:

— Bu kündän ari beriyim meni pokut(23v)aga, pošumanlıxka, bariyim manastirga, ölginçä yıylıyım yazıxlarımni.

Ol xatin da tüştü axpaşniñ ayaxına, aytı:

— Xoymagin meni munda, yoşsa et meni k'risdän, da mgrdel et, da ber meni xatunlar vank'ina.

Tek ol vañt etti anı mgrdel, da 3 kündä övratı anı k'risdanlık yergäsin, da töräsin, da çidama-

çin, barça türlü xuluğun, da yuvdu anı atına Ata Oğul Ari Džanniñ, eltti anı vank'ka.

A açaş ketti Erusağemgä. Da kimsä bilmädi anı. 3 yıl džknel boldu, alay, ki K'risdostan šnork' berildi aña markarelik. Da 3 yıldan soñra tindi meñilikinä, da yazıldı ari atalar bilä, da K'risdoska haybat hali da här kez meñi meñilik, amən.

Egär ki kläsän bilmägä, ki Günäş çaysi ketçoyadadır, tut ävälbahardan, ki mardniñ 20-sidir, 2 kün eksik...

“Если хочешь узнать, в каком зодиакальном доме находится солнце, возьми от весны, что приходится на 20 марта, на два дня меньше...”

Egär ki kläsän bilmägä, ki Günäş çaysi ketçoyadadır, tut ävälbahardan, ki mardniñ 20-sidir, 2 kün eksik, ber här ketçoyaga 30-ar Xojndan başlar [=başlap]. Xayda ki toxtasa, ol ketçoyadadır. Zera martniñ 22-sinä Günäş Xojnga kirir.

Egärkläsän bilmägä, ki Günäş çaysi bulargan yolduzdadır, tut ävälbahardan eki kün eksik, ber här yulduzga 70-är-70-är ya 10-ar-10-ar. Başla Hradndan. Xaysi ki toxtasa, (24r) ol yulduzdadır.

Da budur yulduzlar:

Hradn , Xoyaş , Lusajper , P'ajladzu , Lusin , Erewag , Lusnt'ak .

Egär kläsän bilmägä, ki Ay çaysi ketçoyadadır, tut ayniñ künlärin da här birin 12-šär et, da burun bilgin, ki çaysi ketçoyada yoluçtu Ay Günäş bilä, da bilgin, ki neçä eksik edi Günäş kendi ketçoyasiniñ sanından, da anı toldur bu sandan, da çalganin 30-ar-30-ar bergin här ketçoyaga. Xayda toxtasa, andadır Ay.

Xojn, Ariwdzn, Açeñaworn — ottur, da çurça, da isi. Bular kün toyuşundadır.

Çojln, Gojsn, Ajdzeçiwrn — topraçtır, sovuçtur da çuru. Bular yarimkündädır.

Egaworn, Gširn, Črhosn — isidir, da näm, da yelli. Bular kün batışınadır.

Xeçakedinn, Garidžn, Cugn — suvludur, suvuçtur da näm. Bular yarimkeçädädır.

Xojn, Egaworn, Ariwdzn, Gširn, Açeñaworn, Črhosn — erkäktir.

Çojn, Xeçakedinn, Gojsn, Garidžn, Ajdzeçiwrn, Cugn — tişidir.

Günäş — erkäktir, isidir da çurçaç.

Ay — tişidir, sovuçtur da näm.

(24v)

[Подписи под знаками в таблице]

Günäş, yıçkün ‘Солнце, воскресенье’
P'ajladz, yıçraşkün ‘Меркурий, понедельник’
Hradn, nöğarikün ‘Марс, вторник’
Ay, çankün ‘Луна, среда’
Lusaper, kiçiaynakün ‘Венера, четверг’
Lusnt', aynakün ‘Юпитер, пятница’
Erewag, šapat ‘Сатурн, суббота’

[Xoran]

u	çç	lç	t	ç	ř	ç
h	ç	h	ç	ç	ç	ç
ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç
ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç
ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç
ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç
ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç
ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç
ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç
ç	ç	ç	ç	ç	ç	ç

*ç = uoç = 0.

[Расчетная таблица, транслитерация]

a	p	kt	ez	e	i	t'	ž
i	l	ç	dž	g	h	c	ç
8	6	4	2	0	10	8	6
dž	m	j	n	š	o	ç	b
4	8	0	4	8	0	4	8
č	r	s	v	d	r	ç	
0	4	8	0	4	8	0	
w	p'	k'					
4	8	0					

Egär kläsän bilmä adamni, ki çaysi ketçoyada toytu, tut atin anıñ da anasiniñ da baç, ki neçä yazovdur 2-siniñ atı da yazovlar neçä sağıştır, da 12-šär-12-šär keri ket. Ne ki eksik çalsa, başla Xojndan, da här birin 1 san ber. Xaysinda toxtasa, oldur, ol ketçoyada toytu.

Egär kläsän bilmä, ki neçä sahatına toytu, tut ol sağışni yänä da ket 3-är-3-är. Egär 1 çalsa, 1-dädır, 2 — 2-dä da 3 — 3-tä.

Egär kläsän bilmä, ki çaysi yulduzda toytu ya ne kün, tut yänä ol sağışni da ket 7-šär-7-šär. Egär 1 çalsa — yıçkün, egär 2, egär 3, yedigä diyin baç çoranda: künü — yulduzu tibinädır.

Da men yazıçlı'.

Awsid ulusuna edi bir kişi, çaysi ki ündälir edi atı Eop

“В земле Уц (Оз) жил один человек, которого звали Иов”

Edi Jop beşinci pokolen'a Aprahamdan, çaysi ki Teñri ayzi bilä kendiniñ maçtadı (25r) tanıçlıç bilä:

«Jop çulum benim, yaçşı tapungan, artar, zadasız, keri bolgan barça yaman çilinmaçlardan».

Da edi Jop asrı ulu *çodža*. Bar edi anıñ 7 oylu da 3 *çizi*, da *džanavarları* kütülgän 5000 *çoyu*, 3000 *tuvari*, 500 *eşäki*, 200 *işlägän ögüzläri* da añar körä dayın köp nemäsi, ne türlü ki yazılıptır Opnuñ bitikinä.

Munı klädi eski duşman Teñridän, ki sinagay edi, da Teñri berdi anı anıñ çoluna, evet ki *džanin* saçladı.

Tek başladı eski duşman turçuzma añar sına-maçlıç. Boldu alay, ki bir kün barça tuvar çarasın da eşäklärin duşmanlar keldilər, da çaraxladılar, da kütüçi çulların öldürdülär. Da tüşti soñra ot köktän dä küydürdü barça böläklärin çoyların. Ol türlü barçâ tövälärin özgä millätlär aldılar da kütüçi çulların öldürdülär. Da boldu alay bir kün, ki barça çardaşlar, er u çiz, ulu er *çardaşnıñ çatına* edilär ašta. Da çaçan yep içiyirlär edi, ansızim küçlü yel çıxtı, da yemirdi övnüñ üstün, da barçasın anda öldürdü. Bunı barçanı bir kündä işitti Op bu sına(25v)maçnı eski duşmandan, da yirtti tonun kendiniñ, da topraç toldurdu [=tozdurdu?] başına, da tüşti yergä, da yügündü Teñrigä, da ayttı, ki: «Men yañalaç [=yalañaç] keldim yüräkindän anamnıñ, çaytıp yalañaç ketsärbiz bu dünyädän. Teñri berdi — Teñri aldı. Ne türlü Teñri klädi — ol türlü boldu. Da bolsun Teñriniñ atı alyışlı meñlik».

Bu çadar sına-maçta eski duşman tapmadı anda *džudžguhellıç* da heç tariçmaçlıç etmädi Teñrigä utru, tek Teñri uyatlı etti eski duşmannı.

Çaytıp yänä çoldu eski duşman Teñridän, ki tenin da söväklärin sinagay edi. Berdi Teñri anıñ erkinä, yoçesä ölüm bermädi.

Tek tüşti tınçsız Jopnuñ üstünä, da çoturlandı barça teni başından ayaxına dirä, da tomyaç bilä çaşır edi çoturların irinin, da olturur edi sasimış hnoylar üsnä kermändän çıçarı.

Da çaçan keçti anıñ üsnä bir zaman ol çadar sına-maçına Opnuñ, ayttı çatunu:

— Ayt bir nemä Teñrigä utru da ölgin, zera asrı buzuldu barça teniñ, barça oylanlarıñ seniñ, çaysı ki tınçsızlıç bilä toyrudum da östürdüm, öldülär, da tirlıklär barça tas boldu, (26r) da sen yaman hnoylar üsnä yixilip yatıpsen, da boyuñ seniñ yaman da küçlü çoturlardan çurtlanıptır, da heç boldu seniñ işadaglarıñ dünyädän, da men, yarlı bolup, suvraliyirmen öv övdän tınçsızlıç emgänmäch bilä.

Da çaçan işitti bu yaman saçıñni çatunundan, yamanlıç bilä baçtı anıñ üsnä da ayttı:

— Ne üçün sözlädiñ, bir çarsız kibik? Sansız yaçşılıçnı meñardıç Teñridän. Emdi bu çadar ya-

manlıçka tözmäsbiz. Teñri berdi — Teñri aldı. Da bolsun Teñriniñ atı alyışlı meñlik.

Da bu çadar barçanıñ üsnä bolmadı eski duşman anı yeñmägä, Teñridän maçtalğan Opnu, ki çövürgäy edi yaman söz bilä ya yaman saçıñ bilä Teñrigä utru. Da köp dostları Opnuñ, çanlar, biylär, çaçan işittilər, ki neçä türlü işlär keçti Opnuñ üsnä, bardılar çatına, da körüp anı ol türlü häldä, ki çoturlanıp da sasimış hnoynun üsnä olturgan, tañladılar, dayın da artıçsı öpkä öçäştilər.

Da çaçan kördü Teñri şükürlüçün da tözümlüçün anıñ, sözlädi birgäsinä söz sövünçlökkä, da eski duşmannı uyatlı etti, (26v) da anı saçayttı, da alyışladı soñyusun Opnuñ artıçsı, ne ki burundan. Da berdi añar Teñri ekinçi barça tirlıkläni, ne ki tas etip edi. Berdi añar Teñri sına-maçtan soñra 7 oylu da 3 körklü çiz. Da keldilər çardaşları çatına, da färählandılar, da 1-är oveçka bayışladılar, da 1-är altın 4-är sbliç yazovsuz. Na Teñri anı 2-inçi bunun bilä arttırdı, ki boldu 14 000 çoyu, 2000 ögüz, 1000 tovar da 1000 tişi eşäk. Da berdi añar meñär-maçlıç köp dünyäda. Da tirildi andan soñra 170 yıl, da kördü oylanlarıñ oylanlarıñ da torunlarıñ oylanlarıñ, da öldü, asrı çartayıp, 248 yaşına. Ne türlü ki aytırlar, ki tırgızdı anı K'risdos uçmaçına, da pareçostur bizim üçün Teñriniñ alnına. Da burungi atı edi Opnuñ Jopap, da Osid ulusuna turur edi.

Tanıçlıçı da çiyini surp Bandälevon hakimniñ, da Ermoyajos çart k'ahananıñ, da 2 sına-larınıñ

“Свидетельство и мученичество святого Пантелеона, лекаря, и старого священника Ермолая, и двух их жён”

Xanlıçka äväl [awa] turganına dinsiz da töräsiz Mak'simianosnuñ köplär heç ettilär bu dünyäniñ tirlıklin Teñriniñ inamı üçün da uçmaç üçün Eyämizniñ bizim Jisus K'risdos(27r)nuñ. Özgälär tayda yaşındılar da taşlar tibinä çiyin bilä *džanlarin* Teñrigä sımardılar tirlıklärindän kerı. Özgälär kermänlärdä, dinsiz biylär çolundan tenlärin çiyinga berip, Jisus K'risdoska tügällänirlär edi.

Ol çayta yaçşı çilinmaçlıç yeñär edi sına-maçta uruşçılarnı tözümlük bilä da yeñmäçi alarnıñ saçıñlanir edi köp türlü yaçşılıçka.

Da töräsiz Mak'simianos uruş etär edi Nigomita kermändä da K'risdosnu sövgänlär anıñ çolundan nahadagel bolurlar edi.

Ol künlärdä bar edi bir kimesä, ki atı Sdorokios ündälir edi, ki turur edi Nigomita kermändä, da bar edi bir oylu, ki atı Bandälevon edi. Ögütlänip edi yaçşı sarnamaçnı. Da berdi anı hakimgä

övränmägä, *çaysi* ki atı Ewprosınä edi, ki barça biylärni *çanlıçnıñ* ol oñaltır edi. Da ol alıp Bandälevonnu *yaçşı* es bilä övrätir edi peşanı hakimlikniñ. Da barır edi yıyı *çan* eşikinä kensiniñ ustası bilä. Da kördü *çan* Bandälevonni barça biyläri bilä. Ayttilar hakimgä:

— Kimniñ bar alay körki, neçik bu oylannıñ! — zera ol türlü edi Bandälevon, neçik kimesä tapulmas edi (27v) adämilärdä anıñ körkünä körä başından ayaxına dirä.

Da ol hakim ayttı alarga:

— Oyludur dövlätli Sdorokianıñ, da anasınıñ atı Pulia ündädir. Berdilär maña övrätmägä hakimlikni.

Tek ayttı *çan* da kimlär ki birgäsinä and içip edilär yalyan teñrilärinä:

— Arzanidir bu oylanga bolmaga *çannıñ çatına*.

Andan soñra övränir edi oylan ustasından da oñaltır edi, *çaysin* ki buyursa edi, kün-kündän.

Da *çan* buyurur edi ustasına, ki oylannı här kez *çatına* yebergiy edi.

Dayın da bar edi bir *çart* Ermoçajos atlı, ki saçlanır edi bir kiçkinä *çuçta* 2 sınarı bilä. Da här kez keçar edi Bandälevon ol *çuçkinanıñ* yanından, da körär edi Ermoçajos ol oylannıñ keçkanın, körklü, da *çorçulu*, da *yaçşı*. Sezdi Ari Džan bilä, ki tañlama sayıt bolsar, ne türlü sanlı Boyos arak'al, zera kimesä biyändirmädi anı sınarlarından *çarsizliç* bilä *baçma çatın* kişigä, ya oyunga kirmägä, ya artıçsı külmägä, ne türlü övränçiktir oylanlarga.

Tek ündädi anı ol *çart* bir kündä, başladı yalbarma, ki kirgäy *çuç(28r)*kınasına, *çayda* ki yaşınıp edi. Da *çaçan* kirdi, asrı sövündü ol *çart* da ayttı:

— Färäh bol, oylum, kiyinişli barça *yaçşı çiliganıñ* bilä!

Da ayttı Bandälevon ol *çartka*:

— Färäh boluñuz siz da arzani barça hörmätkä!

Da aldı çolundan ol *çart*, da olturyuzdu yanına, da ayttı añar:

— Oylum, kimsen sen, ya nedir seniñ yergäñ, ya *çaysi* biliçiliçni övräniyirsen? Ayt maña.

Tek ayttı Bandälevon:

— Oylumen bir dövlätliniñ, *çaysi* ki ata Sdorokiostur. Da anamnıñ atı Puliadır, da çeli vaçttır, ki ölüptür.

Da *çart* ayttı añar:

— *Çaysi çuluçta* emgäniyirsen, oylum?

Tek ayttı Bandälevon añar:

— Neçä ki anam tiri edi, klädi meni *çatına* tutma, da atam *çoy*madı, zera klädi *çanga çuluçka* bermä. Da *çaçan* anam öldü, klädi meni yanına alma, da *çayda* klädi, anda berdi.

Tek *çart* ayttı:

— Ne övräniyirsen sen ustañ yanına?

Da Bandälevon ayttı:

— ZAsgębeanıñ [Асклепий / Эскулап, миф. греч. / рим., бог медицины; возможно, Асклепиад (128–56)], da zEbogradeanıñ [Гиппократ (460/459–379)], da Kallianeanıñ [Гален (130–200)] peşasin. Da buyuriyir ustam benim maña: «Egär övränsäñ alarnıñ peşasin da ögütlärin, oñaltsarsen barça (28v) *çastalıçni* adämilärdän».

Tek ol *çart* ayttı añar:

— Bularnı, ki aytıyirsen, barça heçtir. Da kimgä ki Maksimianos *çan* yügüniyir, alar da heçtir. Kel, oylum, da işit maña, da inan K'risdoska, *çaysi* ki anıñ atı bilä barça *çastalarnı* oñaltkaysen. Zera ol ölülärnı turuzdu, da soçurlarga yariç berdi, da *çastalarnı* oñalttı. *Çaysi* ki etäkinä tiygän *çatın* 12 yıl tinçsizliçniñ içinä edi, ol sahat oñaldı. Dayın da köp sk'ançelik' etti, ki ne sanı bar, da ne sayışi. *Çaysi* ki suvnu çayırğa *çaytardı*. Emdi dä här kez yuvuçlanır kensiniñ çullarına da *çutçarı* alarnı barça tarlıçlardan kensiläriniñ. Da kimlär ki añar inandılar, artıçsı bulardan bayışladı etmägä.

Da Bandälevon, neçik *yaçşı* yer da körklü, ki alır urluçni da yemiş berir, Awedarannıñ sözünä körä, *çaysi* otuz, 60, *çaysi* 100, ol türlü ol da Teñriniñ sözün yöpsündü kendinä da yemişlätti *çutçarılmaga* kendiniñ džanına da köplärgä. Tek ayttı Bandälevon ol *çartka*:

— Bolur mi añlatmaga munı, *çaysin* ki siz aytıyirsiz, açma(29r)ga üstümä benim? Zera munı anamdan da işitir edim, *çaçan* yügünç etsär edi, K'risdosni añar edi, *çaysin* ki siz k'aroz beriyirsiz.

Tek *çart* ayttı:

— Umsangin añar, ki munı barça etsärsen adämilärgä, zera heç yıraçlanmastır kensiniñ çullarından. Inangin sen bundan soñra K'risdoska da mgrdel bolgin Teñriniñ şayavatı bilä.

Da andan soñra barır edi kün-kündän Bandälevon ol *çartnıñ çatına*, da toxtalır edi inamga, da övgä barmas edi, burun alarnı körminçä, da ol türlü tolunur edi şnorhk'u bilä Jisus K'risdosnuñ.

Bir kün azad bolup edi Bandälevon ustasından kensiniñ, ki övgä bargay edi, da yıraçlandı azgına. Yol bilä taptı bir oylan, ki yilandan tişlänip da ölüp edi dä, da yılan da yanına edi. Da *çaçan* kördü anı Bandälevon, *çorçup*, azgına keri *çaçtı*, da yänä esinä keldi, da *çaytıp* aylandı, da ayttı

kensiniň boyuna: «Hali çaxtır maňa bilmägä, ki könü midir aytkanı Ermoyajos çartniň».

Tek baхtı kökkä da aytti: «Biyim Jisus K'risdos, arzani esäm seniň ündälgäniňä da sayınir esäň meni seniň çulluχ(29v)uňa, turgay bu oylan seniň atıña!»

Da çačan ol munı aytti, ol sahat turdu oylan, da yılan çatladi yarımından.

Andan soňra artıxsı şnorhk' berildi Bandäle-vonga, da aytti maхtamaх bilä: «Maхtiyim seni, Eyäm Jisus K'risdos, ki ettiň meni çullariň bilä sa-ña salma». Da bardı ulu sövünçlük bilä, tüştü ol sanlı çartniň ayaχına da aytti:

— Ögärmen seni, Teңriniň xulu! Ber maňa k'risdänlikni ölümsüzlükniň, zera inanipmen bü-gün, ki yoхtur özgä Teңri, Eyämizdän başça, Jisus K'risdostan, ki anıň atı bilä ölümlär tirilirär.

Da aetti ol çartka bolgan işni barçasın, ki ne türlü K'risdosnuň atı bilä oylan ölümlärdän turdu da yılan çatladi.

Tek aytti ol çart:

— Kel, oylum, da körgüz maňa yilanni ölgän.

Da bardı Bandälevon da körgüzdü aňar. Kö-rüp, Ermoyajos çart baхtı kökkä da aytti: «Eyäm Jisus K'risdos! Haybat adam sövüklüküňä seniň! Haybat şayavatiña seniň da aytovsuz başχışiña se-niň, ki terča bayışladiň seniň xuluña Bandälevonga sayışiňni seniň!»

Da bardılar 2-si çuçkinasına, da ettilär barça-(30r)sın, neçik töräsi edi. Mgrdel etti sanlı çart Bandälevonni. Da boldu Ermoyajosnuň çatına 8 kün da andan soňra övinä bardı.

Tek körüp atası anı da aytti:

— Xayda ediň, oylum, bu çadar kün, ki men ta-rıχip çayyuriyir edim seniň üçün?

Tek Bandälevon aytti atasına:

— Xanniň bir kişisi asrı tinçsizliχtan oňalttıχ, zera çanniň alnına körümlü kişi edi. Anıň üçün boldum çatına 8 [kün], ki tügäl sayaygıncä çasta.

Tek tüyildi atası. Da ertäsi bardı ustası çatına Bandälevon, da körüp ustası anı, da aytti [=başla-di] aňar aytмага:

— Bandälevon, çayda ediň munča kün?

Tek Bandälevon aytti:

— Atam baхça satun aldı da yeberdi meni çöv-räsin tutturma baхçaniň, da boldum anda 8 kün, anča ki erkli boldum üsnä, zera barča körklü in-džidän haybatlı edi, çaysı ki aldım ol mülkni.

Kendi üçün aytti munı, ki k'risdän bolup edi. Da işitip ustası munı, tüyildi sormaχtan anı.

Yoχesä Bandälevon K'risdosnuň şnorhk'ü bilä tolu çaznasın inamniň alıp edi yüräkinä, köp türlü

sayış etär edi, ki ne türlü atasın çaytargay edi Teң(30v)rigä, da här kez sözlär edi mani bilä bir-gäsiniä K'risdosnuň kücün da gurk'larniň kücsüz-lükün. Sorar edi atasına, ki ne üçün yalyan teңri-lär, çaysilari ki turupturlar ayaχlari üsnä, här kez turupturlar, da çaysilari ki olturupturlar, heç tur-maslar. Tek atası aytı:

— And içärmen benim saylıχımdan, ol işni, ki sen sorıyirsən, oylum, ayırdır, bolman saña aytma-ga.

Da surp Bandälevon toldu färählik bilä da haybat berdi Teңrigä, ki bir söz bilä çaytardı ata-sın Teңrigä. Da atası ol kündän soňra 2-künüllü boldu yalyan teңriläri üçün, dayi yügünmäs edi alarga, zera övinä bar edi bolvanları. Da Bandäle- von köp kez klädi uşatmaga alarnı, da tiyar edi kensin, sayışlap yüräkinä, ki atasiniň könlün ya-man etmägäy edi: «Xoy burun inansın Eyämizgä Jisus K'risdoska. Andan soňra birgä uşatkaybiz alarnı. Da ol hadayada, ki Bandälevon bu sayışni etiyir edi, keltirdilər aňar bir soχurnı, çolundan tutup, da eşikni çaxıp, sorarlar edi:

— İçkäri midir Bandälevon hakim?

Da çačan bildilər, ki içkäridir, yalbarırlar edi, (31r) ki çıχıp oňaltkay edi soχurnu.

Tek işitip Bandälevon tezindän çıχtı da kördü anı atası bilä birgä. Çačan kördü Bandälevon so-χurnu, sordu aňar, ki:

— Ne kliyirsən?

Tek soχur aytti aňar:

— Yarliya maňa, soχurga, da tatli yariχimniň tutulganına, zera barča hakimlär sinadılar meni, da nemä bolmadılar. Da çaysı ki bar edi azgına ya-riχim, anı da ketärdilər mendän, da barča tirli- kimni aldılar, da hali soχrayip yarlı bolupmen.

Tek aytti Bandälevon ol kişigä:

— Özgä hakimlärgä iglikiňni berdiň. Maňa ne bersärsən, egär körsäň?

Tek aytti soχur:

— Ne ki çalıptır iglikimdän, anı saña berir- men.

Da Bandälevon aytti soχurga:

— K'risdos saña yariχni bayışlagay, da ne ki maňa atadiň, elt, yarlılarga üläş.

Tek atası Bandälevonnuň tiyar edi da aytir edi:

— Oylum, pokoy ber ol kişigä. Sen artıxsı biliçi düğülsen ol hakimlärdän, ki anı baхtilar.

Yänä Bandälevon aytti atasına:

— Ol otnu, ki men bersärmen muňar, zera me- nim vartabedim bir söz bilä oňaltır inanganlarnı aňar.

Tek aldı xolundan Bandələvon soxur(31v)nuş, da xaç çixardı közləri üsnä, da ayttı:

— Ati bilä Jisus K'risdosnuş, ki yarixlattı bu-rungi xaramyulanganları, da oñalttı tarişkanları, da yiydi tozulganları, erki bilä K'risdosnuş körgäysen yarişni seniñ tirlikiñä dirä!

Da neçik ol anı ayttı, soxur körmä başladı. Da atası Bandələvonnuş inandı Teñrigä oñalgan bilä birgä.

Da barıp ayttı Bandələvon ol sanlı xartka, xaysı ki etti Eyämiz anıñ bilä birgä. Da boldu anıñ xatına köp künlär atası bilä da oñalgan bilä birgä toxtatmaş bilä alarnı inamga. Berdi alarga sanlı xart mgrdutıunnu köktägi şnorhk'nuş.

Da az vaçttan soñra atası Teñrigä simarlandı. Da xalgan iglikin atasından yarlılarga üläşti da xaysıları ki zindanda edilär da xiyında. Teñriniñ sövükü üçün oñaltır edi alarnı da boluşuçu edi K'risdos anıñ barça işinä. Da köp hakimlär paşilanırlar edi añar. Tek bir kün yiyilip edi barça hakimlär bir yerdä. Da ol soxur yuvuş turup edi alarga, ki Bandələvondan oñalıp edi. Da körüp anı, hakimlär ayttilar biri biri(32r)nä:

— Bu ol soxur dügül mi, ki biz bolmadıx oñaltmaga? Kim bolgay ol, ki munı oñalttı?

Tek ündädilär ol soxurnı da sordular, ki:

— Kim seni oñalttı?

Ayttı ol kişi alarga:

— Bandələvon Sdorokiosnuş oşlu.

Tek hakimlär Bandələvonnuş ustasına ayttilar:

— Seniñ şegertiñ dügül mi Bandələvon?

Tek bolvanlarına and içip ayttilar:

— Ulu hakimniñ şegertidir Bandələvon! — egär bilmäslär edi esä, K'risdos üçün markareanal bolurlar edi da könü sözlädilär.

Da ol kündän soñra paşillikləri bar edi Bandələvon hakimgä da klärlär edi mahana tapma anıñ üsnä. Da bir vaçt öç saşladılar üsnä da kördülär özgä inanganları, ki oñaltır edi Bandələvon. Çaxtilar anı Mak'simianos xanga da ayttilar:

— Xaysı ki sen buyurduş tezindän övrätmägä hakimlikni, ki xatıña bolgay edi, da ol yürüp bizim teñrilärgä yaman aytkanları oñaltıyır, kliyir anı alar bilä saşış etmä. Yoşesä egär tezindän tas etmäsän, köplärni tiyar yügündürmäxtän teñrilärniñ da hakimlikni Asgyebeanıñ K'risdoska xaytarır.

Dayın da xoldular (32v) xandan, ki ündägäy edi ol soxurnı, xaysın ki Bandələvon oñaltıp edi.

Tek buyurdu ündämä anı da sormaga, ki ne iş bilä anı oñalttı Bandələvon.

Tek kirdi soxur xan alnına da ayttı añar xan:

— E, adam, kimniñ atı bilä oñaldıñ sen?

Tek ol ayttı alarga:

— Sarnadi K'risdosni da xaç çixardı közüm üsnä, da men ol sahat kördüm.

Tek xan ayttı añar:

— Sen ne aytırsen seniñ üçün? Teñrilärniñ kücü bilä oñaldıñ yoşesä K'risdosnuş atı bilä?

Tek ol kişi ayttı xanga bularnı barçasın, ki:

— Köriyirsən hakimlärni. Köp yalğan emgändilär, da tirlikimni barça aldılar, da maña nemä boluşmadılar. Yoşesä azgına közümniñ yarişni bar edi, anı da ketärip edilär.

Tek ayttı xan:

— Ayt maña, kimdir ulu Asgyebios, ki köplär sarnadılar da bolmadılar oñaltmaga, yoşesä K'risdos, ki Bandələvon sarnadi?

Tek ol ayttı:

— K'risdos, xaysın Bandələvon sarnadi da yarişimni bayışladı.

Tek xan öçäşlände anıñ üsnä da ayttı añar:

— Keri bol sen, kişi, da telirmä K'risdosni aña maşıñ bilä, zera teñrilär bayışladılar saña yarişni.

Tek oñalgan ayttı:

— Sen aliş(33r)ınma. K'risdos bayışladı maña ekinçi yarişni açmaş bilä közümni xolu bilä Bandələvonnuş, xulunuş kensiniñ, da yarişlattı esimni yänjirtmäş bilä Ari Džanniñ, zera seniñ teñriläriñ soşurdurlar, e xan, da bolmaslar kimesägä yariş bermägä.

Tek xan ayttı and içip teñriläriniñ saylıxından:

— Ne türlü seziyirmen, könüdür aytkanları hakimlärniñ.

Tek sahat buyurdu eltip başın kesmä da ayttı:

— Egär ki bu xalsa, köplärni yiraşlatır teñrilärimizdän.

Da xaçan başın kestilər anıñ, Bandələvon aça berdi ol dżalatlarga da, alıp, atası xatına kömdü.

Andan soñra buyurdu xan ündämä Bandələvonnu. Da ol barganda, alıış etip, aytır edi:

[Псалом 108/109]

«¹Teñri benim alıışıma! tözmä, ²zera ayzi yazıxlınıñ, ayzi yazıxlınıñ da könüsüznüñ açıldı benim üstümä.

Sözlädilär benim üçün öçlü tilläri bilä ³da yaman sözläri bilä çövrämni aldılar.

Uruştular benim bilä heç yergädän ⁴da sövükümä utru meni çixara berdilär, da men alıış etär edim.

⁵Tölädilär maņa yaman yağşığa utru da sövükümä utru meni sövmädilär.

²⁶Emdi boluş mañ(33v)a, Eyäm Teñri, da çutçar meni seniñ yarlıyamaçıñ bilä.

²⁹Kiygäylär uyatni, kimlär ki meni çıxara berdilər, da salgaylar uyatni, yapov kibik, kensiläriniñ üstünä.

Da çullarıñ seniñ sövüngäylär seniñ bilä!»

Tek kirdi çanıñ alnına Bandälevon, da kötürdü közlärin Teñrigä. Da çan aytı [başladı] añar aytmaga:

— Bandälevon, könü midir, ne ki işittim seniñ üçün? Men dügül mi edim, ki buyurdum seniñ üçün ustaña, ki tezindän övrätkäy edi seni, zera klär edim seni çatıma alma seniñ körklü boyuñ üçün?

Tek aytı Bandälevon:

— Anı aytıyrsen, ne ki işittij benim için.

Tek çan aytı:

— Xaysin ki işittim, inanmadım, zera çuv bolur, ki yalın da bolgay. İşittim, çaysin ki biz çiy-narbiz da sürärbiz anıñ üçün, ki biyänmäslär inanma teñrilärimizgä, sen yürüp da oñaltıyrsen alarnı, da yediriyrsen, da K'risdosnu aytıyrsen tapunma.

Da Bandälevon, tolup Ari Džan bilä, aytı:

— Xanım, yazgandır, ki teñrilär, kökni da yerni ki yaratmıyrlar, tas bolgaylar, zera teñri düğül-lär, ki ölümlärni tırgızmadılar, soçurlarga yarıç bermädilər, ni bir çastanı töşäktä oñaltma(34r)dılar. Ne türlü bolurbiz alarga inanma? Ne sözlüyürsen, çanım, aldanma?

Tek çan aytı añar:

— Xaysin k'risdänlar inanırlar, bolur munı etmə?

Bandälevon aytı:

— Xaysına ki k'risdanlar inanırlar, munı barça etti.

Yänä aytı çanga:

— Egär kläsän sınamaga, çaysına men inanı-yirmen, buyurgın bir antamaludç keltirmä, çaysi ki kermän içinä yatıptırlar, da ayt seniñ sarnagan-lar teñriläriñizniñ atın anıñ üsnä. Da men sarni-yim K'risdosnuñ atın. Da tanıgın, ki kimniñ atına oñalır antamaludç. Andan soñra tiyişlidir añar inanma, ki küçlüdür barça teñrilärdän.

Tek buyurdu çan oramlardan keltirmä bir antamaludç da çoyma aralarına.

Tek keltirdilər bir antamaludçni naşı bilä. Da çan aytı Bandälevonga:

— Teñrilär bilä — könü aytıñ. Bolsun alay, ne-çik sen aytıñ.

Da teñriläriñiñ çulluğ etüçiläri başladılar biri birin berkitmägä usluları bilä birgä yalın umsa-larına kensiläriñiñ, çaysi ki bar edi. Bir çaralıla-rından [çaralalarından] sarnadı zAsgeyebiosnu da berdi zEbogradeosni, da özgälär zAramasdni, da çaysi Asdyegni, çaysi Herag(34v)leşni da özgä yal-yan teñrilärni. Da edi alarnıñ sarnaganları barça heç.

Da Bandälevon turup ta baçar edi alarnıñ yal-yan emgäklärinä da külär edi alarnı heç etmäç bilä.

Aytı çan:

— Xoy sarnasın Bandälevon kensiniñ sarna-maçın.

Da Bandälevon baçtı kökkä, aytı:

«Eyäm, işit alışıma benim, da yalbarganım benim saña yetsin.

Xaytarma yüzüñnü mendän, çaysi kündä sa-ña sarnasam, ol sahat maña işitkäysen, ki saña kö-türdüm közümnü, Eyäm.

Da körgüz yaman sayış etüçilärgä, ki sensen oñaltuçı saña inanganlarga».

Da tuttu çolundan antamaludçni, turıyuzup anı, aytı:

— Jisus K'risdosnuñ atı üsnä say bolgın!

Bu sahattan soñra tezindän turdu çasta da bardı sövünçlük bilä övünä alıışlamaç bilä Teñri-ni. Da köplär inandılar Teñrigä ol sahatta, kerı bolup kensiläriñiñ yalın inamlarından.

Da ol sarnaganları hakimlär bilä birgä tişlä-rin çirçildatırlar edi anıñ üsnä da aytırlar edi çan-ga:

— Egär könüsündän bu tiri çalsa, heç bolur teñrilärimizniñ küçi, anıñ üçün ki barçasın (35r) yıraçlatır alarga yügünmäçtän. Dayın bu kündän kerı biyänmä añar, çanım, zera antamaludç teñri-lärimizniñ kücü bilä sayaydı.

Tek çan biyändi alarnıñ aytkanlarına, aytı Bandälevonga:

— Biyän maña da inan teñrilärimä. Yoçesä işitmädiñmi, ki neçälär öldülär alar üçün?

Da Bandälevon aytı:

— Kim ki K'risdos üçün ölär, tiridir meñi, zera anıñ atı üçün ölär.

Tek çan aytı:

— Yetkinçä sözlädiñ. Tiyiş, Bandälevon, aña-maçından K'risdosnuñni seniñ! Ayagın seniñ oylanlı-çıñni da kel, yügün, zera köriyirmen köp da ulu çiy-inlar hadirläniptir saña, egär ol bizmiliktä tur-saņ.

Bandälevon aytı:

— Xanim, ne türlü yaman xiyinlar kläsän, bergin maña, zera hadirmen barça xiyinlarga seniñ tözmägä K'risdosunuñ atı üçün.

Mak'simianos xan aytı:

— Bilgin, ki neçä xiyinlar berdim Ant'imos aça paška bu künlärdän burun!

Bandälevon aytı:

— Da sen bilgin, xaysına ki tözdü ol xart Teñri üçün, aldanmadı kensiniñ yağşı imanından, yoçesä barça yağşı köñlü bilä çığara berdi keskängä kensiniñ eski tenin. Artıxsi biz dä igit vaçtimizga borçlubiz, küç(35v)lü kibik, ilgäri barma, ki arzani bolgaybiz keçövsüz tađzga.

Tek kördü xan tepränmäsiz inamın anıñ. Buyurdu asma, da yırtçalama anı, da çıraçlar yandırip köydürmä çaburyaların.

Da baxti kökkä Bandälevon, yeñillik bilä tözüp xiyinga, aytı: «Eyäm Jisus K'risdos! Ne türlü tinçsizga yuvuçlangın maña, da xiyinaganda bol xatıma, da ber maña uruşkanıma tügäl kücnü!»

Tek köründü añar K'risdos Ermoyajos xartka oğşaş da aytı añar: «Xorçmagın da seskänmä, menim küçlü uruşçım! Zera men seniñ bilämen barçaga».

Ol sahat oç dżalatlarnıñ çolları kesildi, da Mak'simianos kördü bolgan işni, aytı Bandäle-vonga:

— Ne türlüdür seniñ dżadu peşän,— ayt maña,— ki çıraçlarnı söndürdüñ da xiyinaganlarıñni kücsüz ettiñ?

Bandälevon aytı:

— Menim küçüm K'risdostur, ki çıraçlarıñni söndürdü da sağışınıñni seniñ kücsüz etti.

Mak'simianos xan aytı:

— Ulu xiyinlarga salirmen seni, da soñra hör-mätsiz yügünürsen!

Bandälevon aytı:

— Egär sen ulu xiyinlarga salsañ meni, K'ris-dos maña ulu küç berir.

Munı işitip, xan buyurdu (36r) çazan keltirmä içkäri, da içinä çorçaşın toldurup, eritmä, ki erisä çorçaşın, salgaylar içinä artarnı da ol türlü xiyinagaylar. Neçik çaynadı çazan, buyurdu yalañaçla-ma artarnı da salma içinä.

Baxtı kökkä Bandälevon da aytı: «İşit, Teñ-ri, avazıma benim çolganda benim saña, çorçusundan duşmannıñ abra meni! Saçlagaysen meni yamanlarnıñ yiyinından da köp yaman xilinuçılardan!»

Da alviş etkändä munı köründü añar K'risdos, tutup çolundan, kirdi çazanga birgäsinä. K'risdos

çixtı — çazan sovudu. Da surp Bandälevon başladı saymos aytma:

[Псалом 54/55]

¹⁷Men Teñrigä sarnadım, da işitti maña Eyäm. ¹⁸Ertä, da keçä, da här sahatta sözlädım, da işitti avazıma benim».

Da yuvuç turganlar tañlarlar edi ol körümgä. Da xan aytir edi kensiniñ yuvuçtagilärinä:

— Ne türlü adamdır bu, ki otnu söndürdü da çorçaşınıñni suvuttu? Dayın ne türlü xiyin bilä xiyiniyim anı?

Da yuvuçtagilär ayttilar çanga:

— Teñizniñ teräninä tiyişlidir salma anı, mä-gär, teñizni dä dżadulagay.

Tek aldılar çulları uyat(36v)larından. Da çoydular çapçuğ içinä. Bardı xan da birgälärinä kör-mägä, ki ne bolsar. Tek saldılar bir ulu taş da bay-ladılar boynuna anıñ, da eltilär bir neçä mil teñiz içinä, da saldılar teräninä teñizniñ. Da köründü añar K'risdos xartka oğşaş, öçäşti teñizgä, da teñiz çorçusundan Teñriniñ aşaçlandı, da alıp anı, tol-yun üsnä kötürdü, da taş, yapraç kibik, yüzär edi suv üsnä, da surp Bandälevon K'risdosnuñ oñar-maçi bilä çixtı çuruga, saymos aytıp, haybatlar edi Teñrini da aytir edi:

[Псалом 9]

²Şükürlümen, Eyäm, sendän, bar yüräkım bilä, añaletirmen barça sk'ançelikiñni seniñ.

³Färäh bolup da sövünsärmen saña, saymos aytıyım Teñriniñ atına, Biylikniñä.

⁴Xaytkanına kerı duşmanlarımnıñ benim kücsüzländilär da tas boldular seniñ yüzüñdän».

Da çixkanına anıñ çuruga aytı xan:

— Dżaduluçuñ seniñ teñizni dä yeñdi!

Bandälevon aytı:

— Men dügül, yoçesä kim ki benim bilädir, K'risdos, çaysı ki arzani düğülsen körmä.

Tek xan telirip buyurdu barça kiyikläрни çöp-lämä, ki alar bilä opratkay artarnı.

(37r) Da aytı xan añar:

— Köriyirsən sen hali, ki hadirläniptir seniñ üçün bügündän kerı. Biyängin maña da yügün teñrilärimizgä yarlıyamaç bilä körklü boyuña se-niñ da köp türlü xiyin bilä ölmägin, neçik özgälär sen burun, ne türlü bizmi çatunlardan.

Bandälevon aytı:

— Ey, barça bularmaçiñ bilä tolu! Klädiñ maña çorçu salma? Dayı küçlü ettiñ meni! Egär çatunlar barça seniñ xiyin bergänleriñni yeñdilär Teñri üçün, ne çadar dayın artıxsi maña tiyişlidir ol tür-lü tađzga arzani bolma, zera ol, ki çıraçlarnı söndürdü da teñizni tüydi, ol kiyik dżanavarlarıñni bo-

lur ivaşlatma, ol, ki yaman küçüñnü kücsüz etti da çorçaşiniñni seniñ. Bularmaçıñ bilä çıynalıp ölsärsen!

Da anı işitip, çan buyurdu artarni moydanga küvürmä. Da barça kermändägilär çačan işitilär, yügürdülär körmä.

Tek olturdu çan da buyurdu anı küvürmä, da K'risdos köründü Ermoyajos çartka oçşaş da aytı Bandälevonga: «Yaçşi da inamli çulum, zera kiçidän inamli bolduñ, ulu hörmättä çoyssarmen seni».

(37v) Tek çan buyurdu barça kiyikläri nebermä üsnä, da ol sanliñiñ çövräsini aldılar aslanlar da nemä ziyan etmäslär edi, da özgä kazanlar ayaçın yalarlar edi da çaytıp biri biri bilä uruşurlar edi, kim kimdän burun yetkäy edi surpnuñ ayaçına. Da ol türlü yer berip ayızları bilä alıışlarlar edi Teñrini. Da barça köplär anda turganlar täfäriçtä çayırıp aytırlar edi ulu avaz bilä:

— Uludur Teñri k'risdänlarniñ! Yebermägä artarni tiyişlidir!

Da çačan işitti çan bu avazni, öldürdü ol kün çayırğanlardan miñ dżan da saldı alarni kiyiklärgä. Da alar klämädilär tiymägä ne birinä dä. Tek buyurdu kiyikläri dä birgälärinä tas etmä. Da artar könüsündän haybatlar edi Teñrini da aytir edi: «Haybat saña, Jisus K'risdos! Uludur seniñ haybatıñ! Yoç ki yalyz adam oylanları seniñ üçün ölar, yoçesä kiyik kazanlar da klädilär ölmä seniñ sövüküñ üçün, ne ki tiymägä seniñ çullarıña!»

Tek başladılar yaşırtın kömmä hər biri kensiniñkin k'risdänlar.

Da çan berdi ulu çuyur çazma da içinä salma kiyikläri(38r)ni adamlar bilä birgä. Tek aytı çan kensiniñ radasına:

— Ne türlü etiyoç bu igit bilä, ki dżaduluçu bilä köplärni yıraçlattı teñrilärimizdän?

Tek alar aytırlar:

— Buyurgin, ki etsinlar ulu küpçäk, da mindirsinlar biyik yerdä, da baylasınlar anı küpçäk üsnä, da yoçartın aşıya yebersinlar. Ol türlü yaman çiyinga teni da dżani tez çıçkay.

Tek çan buyurdu etmä ol türlü, da ol sanli Bandälevon asrı çıynaldı zindan içinä, küpçäk hadir bolginča. Da çačan hadirländi küpçäk, keltirdilər moydanga. Tek aytı çan:

— Çayirtiniz kermän içinä, ki yiyilip hər biri körgäylär ol igitniñ tas bolmaçın. Da kimlar ki inanirlar K'risdoska, poşman bolgaylar da çaytkaylar teñrilärimizgä.

Da buyurdu ilgäri keltirmä Bandälevonnu. Da barganda K'risdosnuñ surp zinawori alıış etär edi da aytir edi:

[Псалом 85/86]

¹Aşaxlat, Eyäm, çulaçıñni da işit maña, ki yarlımen da çaräsizmen.

²Saxla dżanimni, Eyäm, da tirgiz meni, Teñrim, umsanganlarni saña.

³Yarliya maña, Eyäm, ki saña yarlıyadım hər kez, ⁴färäh et seniñ çuluñnuñ dżanin, ki saña, Eyäm, kötürdüm közümnü.

(38v) ⁵Ki sen, Eyäm, tatli, da sekinsen, da köpyarliyovuçi barçasına sarnaganlarga saña.

⁶Xulaç çoy, Eyäm, alıışima benim da baç avazıma [=avazına] çoltçamniñ benim.

⁷Yalbardiñ saña, da işittiñ maña,

¹⁷Zera sen boluştuñ maña da övündürdüñ meni».

Tek alıışından soñra tuttular da bayladılar anı küpçäkkä da başladılar yebermä küpçäkni hor [=ör] aşıya, tek ol sahat üzöldü bayları, da küpçäk buzuldu, da saxlandı Bandälevon ziyansız boluşmaçı bilä K'risdosnuñ. Da küpçäk, yuvalanıp, öldürdü dinsizlärdän 700 adam, da boldu ulu çorçu barçası üsnä anginča, ki çan kensi dä seskändi da ulu çorçusundan ündädi artarni da aytı:

— Negä dirä munı etsärsen — çaysılarni tirilä yıraçlatırsen teñrilärimizdän da çaysılarni öldürtmäç bilä?

Tek sanli Bandälevon aytı:

— Ey, çarsız da uyalmas oylu şaytannıñ! Yaçşi, çaydesä siziñ üçün aytıptır Tawit' markare, ki: «Çaytkay ayriçiniz siziñ başiniz üsnä, da tebaniz üsnä yamanlıçiniz tüşkay!» [Пс 7:16 злоба его обратится на его голову, и злодейство его упадет на его темя].

Maçsimianos çan aytı:

— Kimdir, ki munı barçani saña övratıptır, ey, aruvsuz?

Bandä(39r)levon aytı:

— Eyäm benim Ermoyajos.

Tek çan aytı:

— Bolurmen mi anı körmägä, ki men dä övrän-gäymen andan bu övränmäçni? — yoç esä munı aldamaç bilä aytı.

Da Bandälevon aytı:

— Egär kläsän, çanım, buyur maña, ki men bariç keltiriyim saña.

Tek çan aytı añar:

— Bar közätçilär bilä, ki seni közätçäylär.

Tek bardı Bandälevon ol övginä, çayda ki ol çart yaşinip edi, da körüp anı, aytı:

— Eyäm da atam, ündiyir seni çan.

Tek çart aytı:

— Yüz [ewz] mi? Yağşi keldiñ, oylum, zera bu keçä, körünüp maña, K'risdos ayttı: «Ermoyaje, bardir saña ör [owr] uruşmaga, ne türlü benim xulum Bandälevon».

Da turup, bardir birgäsina ulu sövünçlük bilä. Da çaçan küvürdülär anı Mak'simianos xannıñ alnına, ayttı añar:

— Nedir seniñ atıñ?

Da ol ayttı:

— Eyämizdän atım k'risdândır, yoxesä toyuşumdan Ermoyajos ündälirmen.

Tek xan ayttı añar:

— Bardir dayın sıñarlarıñ birgäñä?

Da xart ayttı:

— Bardir dayın 2 sıñarım.

Xan ayttı:

— Nedir atları alarnıñ?

Da xart ayttı:

— Alarnıñ atı ündälir Erimbos da Ermogrades, da alar da k'risdânlar, bizim kibik.

Xan ayttı:

— Ündäñiz alarnı da.

Da çaçan keltirdilär (39v) alarnı da, ayttı alarga xan:

— Sızız, ki Bandälevonnu yıraçlattıñız teñrilärimizdän?

Džuvap berip ayttilar ol kişilär añar:

— Arzanılarnı ündär kensinä K'risdos.

Tek xan ayttı:

— Biyändiriñiz anı, emdidän kerı yügüngäy teñrilärimizgä, da bolgaysız dostlarıñ da yuvuxtagılär benim boyuma.

Džuvap berdilər ol kişilär da ayttilar:

— Biz xolarbiz Teñridän, ki seni dä biyändirgäybız, ki sen da biz umsangaybiz añar da tügälängäybız.

Da turup alarnıñ alyış etkänlärinä 4-sününğä köründü alarga K'risdos. Da tepräñdi ol yer, xayda turup edilär.

Ayttı xan:

— Köriyirsiz, ki öçäşländilär teñrilärimiz da seskändirdilär yerni?

Tek Bandälevon ayttı:

— Könü aytıyirsen. Kör, anıñ bilä haliki yerniñ tepräñgäninä teñriläriñ seniñ tüşüp aşaldılar. Ne aytıyirsen, ey, xan?

Da munı aytkanına Bandälevonnuñ keldi bir kimesä yaman xabär bermä xanga teñrilär üçün, ki:

— Yiçilip aşaldılar gurk'larıñız.

Munı işitti xan, ayttı, and içip boyunıñ saylı-xından:

— Egär tezindän tas etmäsäm alarnı, ulu ziyans etsärlär. Köriyirsiz, (40r) ne türlü 4-si dä bir-länip teñrilärimizgä xořmadılar xol salma!

Tek buyurdular Bandälevonnu zindanga salma da ol 3 surpnu köp türlü çiyin bilä çiyinama. Da buyurdu başlarıñ kesmä. Ol hadayada, ki al-yişta edilär sanlılar, kesildi başları. Da alıp tenlärin alarnıñ k'risdânlar kömdülär.

Andan soñra buyurdu xan keltirmä Bandälevonnu. Ayttı añar:

— Sayışlama sen seni tiri da ki xutulgaysen benim xolumdan, egär yügünmäsän teñrilärimä.

Bandälevon ayttı:

— Keräkmästir bu sözlärgä utru nemä džuvap bermä.

Tek xan ayttı añar:

— Osta seniñ ustalarıñ Ermoyaios, da Ermogrades, da Erimbos biyänip inandılar teñrilärimizgä da ilgäridirlär xanlıxımızga.

Bandälevon ayttı:

— Buyur, ey xan, ki körgäymen alarnı da birgälärinä bolganmen [=bolgaymen] meñi zämanädä köktägi xanlıxta.

Tek xan, mahana xoyp, ayttı:

— Körmäsən alarnı, egär yügünmäsän gurk'larga.

Tek Bandälevon ayttı:

— Könü ayttıñ, igränçi it. Klär ediñ yalyan sözlämä da könüsün ayttıñ, zera bardirlar köktä, K'risdosnuñ kermäninä.

Tek (40v) xan yüräkländi anıñ üsnä da çiyinatı. Dayı da buyurdu başın kesmä anıñ, andan soñra tenin köydürmä. Da barganda artar alyışlar edi Teñrini, aytıp:

[Псалом 128/129]

²Köp kez uruştular benim bilä oylanlıxımdan beri, da meni yeñmä bolmadılar.

³Arxamnı urdular yazıxlılar, uzattılar kensiläriñiñ töräsizliklärin.

⁴Eyämiz köñüdür da uşatır erinçäkni yazıxlılardan».

Da alıp bardılar anı džalatlar kermändän çixari, da bayladılar anı bir zäytün teräkinä, da biri kelip džalatlardan urdu itisi bilä, da boldu itisiniñ temiri neçik balayuz da tiymädi artarga. Da körüp ol kişilär bolgan sk'ançelik'ni, ayttilar biri birinä:

— Uludur kücü K'risdosnuñ!

Da tüşüp artarnıñ alnına, ayttilar añar:

— Xolarbiz sendän, xulu tiri Teñriniñ, alyış et bizim üçün, ki biz dä inanıyıx Teñrigä.

Tek baxtı kökkä surp Bandälevon da ayttı: «Eyäm Teñrim, tügällä benim suçlanganıñ bu

yerdä, da bu kişilärniñ yazıçların boşat, da ber bularga ülüş köktägi uçmaçta, ki saña umsandılar».

Da köktän avaz bolup ayt(41r)ildi: «Bandälevon, könü çolum [=çulum], toldu seniñ suçlanmaçın, açıldı saña köktägi eşik emdidän kerı, da şayavat oñaltmaçka berildi saña, bğündän kerı ündälmişärsen Bandälevon, yoçesä Banderemovn, ki köplärgä yarlıyısarsen da oñaltsarsen barça tınçsızlarnı».

Tek ündädi alarnı bu sanlı da yalbarır edi, ki:
— Tügälläniz çannıñ boyruçun.

Da alar klämäslär edi. Tek surp Bandälevon aytti:

— Egär klämäsäniz tügällämä, yoçtur birgämä ülüşünüz.

Da munı işitip, ol kişilär kelip yğündülär alnına. Andan soñra başın kestilär anıñ, da çanı bilä birgä süt axtı ari tenindän. Da zäytün teräki ol sahat toldu yemiş bilä.

Da körüp, Nigomita kermänlilär, ki çanı bilä süt axtı da teräk yemişländi, Teñrini haybatladılar, da köplär inandılar ol kün Eyämizgä.

Da işitti ol dinsiz çan bolgan işni barçasın, buyurdu kesmä ol teräkni da anıñ bilä tenin köydürmä ariniñ. Da çaçan köydürdülär, çalganın anda saldılar. Ol türlü tügälländi uruşçı, ari tanıç yöp-sündü köktägi (41v) şnorhk'nuñ Xutçaruçimizdan Jisus K'risdos, çaysına ki tiyişlidir haybat da küç meñi meñilik, ameñ.

Badmut'ınudur biyçz Jutanıñ

“История нечестивого Иуды”

Çaçan ki Juta toçdu, ol çaçta taptılar biliçilär, ki bu oylan kensiniñ atasın öldürsär, da anasın kensinä çatun etsär, da Yaratuçisin çıçara bersär, da kensi asılsar.

Çaçan ki munı işitti atası, ki oylu bu türlü tarbiatta bolsar, aytti çatununa, ki bergin bu oylannı, ki men öldüriyim. Na çatunu aytti, ki:

— Ne kirgäysen munuñ çanına? Alıp çıçkin kermändän da anda salgın. Ne kläsä, ol bolsun.

Na atası Røpeñ eltti, kermändän çıçarı bir orman yaçasına salgay edi oylannı. Na kördü 1 çoyçı bu kişini, ki turuptur orman yaçasına, da keldi çatına, da kördü oylannı, da sordu, ki:

— Ne oylandır bu?

Tek atası aytti:

— 1 çarib oylandır. Yeberdilär, ki salgaymen tuçda [=tayda], ki tas bolgay.

Tek sordu çoyçı, ki:

— Sábäpi nedir?

Tek başladı atası aytмага, ki bu türlü bitikçilär ayttilar, ki:

— Bu oylan kendi atasın öldürsär, da anasın çatun etsär, da Yaratuç(42r)isin çıçara bersär. Sábäpi budur.

Tek aldı bu çoyçı bu oylannı, da saçladı anı çoy süti bilä, da keltirdi ilgäri, ki igit boldu, çoyların kütär edi. Bardı bu çoyçı da bu oylanga gälädži berir edi, ki ne türlü tüşüptür bu çoyçuga ya kensi kim oyludur.

Andan soñra bu çoyçı öldü. Keldilär çardaşları da aldılar Utanıñ çolundan barça çoyların. Tek särgärdan boldu Uta, aldı başın, da keldi Zk'ariovd kermängä, da turdu çayda işçi kişilär turar edi.

Kelir bunuñ atası Røpeñ da tutar işçilär, ki borla çövräsın işlämgä, da sorar Utadan, ki:

— Sen bilirmisen borla işlämgä?

Ol aytti:

— Körsäm, övränirmen.

Ol da anı közätçi çoydu bayça üstünä da berdi çoluna oç-yay, ki:

— Bermägäysen kimesägä buzмага borlanı ya ziyan etmä.

Barır 1 kün bunuñ atası, ki: «Körüyüm, ki bu közätçi yaçşı mı közätiyir?» Bilmäs edir, ki oyludur. Tek kirär bayçaga yaşırtın, ki: «Sezär mi bu közätçi?» Tek sezär Juta, ki kişi kiriptir bayçaga, da avaz etär, ki:

— Kimsen?

Ol avaz bermäs. Üç kez. Ol da atar oç bilä da urar eyäsın.

Kelip ol sahat tutarlar da eltärlär yarçuçiga, aytıp, ki kişi (42v) öldürdü. Barır yarçuçı da könü etär. Çaçan közätçi etip edi, da avaz berdi, da ol avaz bermädi, anıñ üçün aytir:

— Egri dügül ölümgä.

Barır bunuñ çatını da aytar Jutağa:

— Yänä klär misen bizdä çuluç etmägä?

Ol aytti:

— Klärmen yilına diñri.

Körär bu çatın oylannı, ki erkçädir [erkiçadr], da aytar, ki:

— Keräkmäs edir, bu türlü iş bolgay edi, ki öldürdün eyämni. Kel, seni kensimä eyäm etiyim.

Barırlar da birländi, neçik er u çatın.

Bolur bir kün, ki sorar çatun, ki:

— Ne igitsen ya çaydansen?

Bu da añar aytar, neçik ki çoyçıdan işitip edi, säbäpin kensiniñ.

Tek sezär bunu çatın, ki oyludur kensiniñ, da vay berir kendinä. Da aytar añar, ki:

— Bunda K'risdos yürüyür dünyäda, da köplärniñ yazıçın boşatıyir. Yürü biz dä barıyıç da tü-

şüyüx ayaχına, ki boşatkay bizgä bizim yañılğanımizni.

Tek keldilər da yaziχların ayttılar. Na K'risdos boşattı alarga, da aldı Jutani, da kendinä aşagerd etti. Da ol, äybät, kendiniñ Eyäsin K'risdosumuznu çixara berdi dżuhutlarga. Da tügälländi, çaysi ki boladżax edi.

Atasiniñ atı Ropen edi da anasiniñ Cipura, Zk'ariovd otraçından.

Urumların yaılan Bayrami üçün

“О ложной Пасхе греков

(об ошибке в расчетах дня Пасхи греками)”

(43r) K'risdosnuñ Jarut'ionundan soñra da haybat bilä kökkä ayinganıñdan soñra, ki Ari Dżanni yeberdi aşagerdlärinä da yariχli k'arozundan soñra arak'ellärniñ, çaysi ki toγğanıñdan soñra K'risdosnuñ ermeni t'vaganına dirä 553 yıldır, da surp Lusaworiçtän ermeni t'vaganına 252 yıl edir, çaysi ki bu vaχtta tügälländi 200 yıllıχ domarki And-Easnıñ da dayi kelmädi birgä yergäsi ulukünlärniñ, tek bir awaklırum çaldı.

Da bu vaχtta buzuldu Ermeni t'vaganı.

Der Movses gat'oγigosnuñ 4-ünçi yilına çoyuldu biri, da bu t'vaganıñ 1-indän 9-una dirä här biri bir türlü yergä bilä yürüdü, da t'vaganıñ 10-una başlandı tüzülmä 532 yıllıχ domar, çaysi ki hingharureag ündälir. Anıñ üçün yazgandır bizim domark'ta, ki tut t'vaganı, da 9-un keri et, zera ol 9 yılını sayişka keçirmädilär tüzgändä hingharureagni Eas-Imasdnaser bilä birgä bolganlar, zera tügällänip edi abrilniñ 13-sünä da alar başladılar abrilniñ 4-sündän.

Zera 1 kimesä Imasdnasere-Eas atlı yiydi kensiniñ çatina esli adamları, da berkittilər bu 532 yıllıχ domark'ni, çaysi ki yi(43v)γilip edilär Ayeçsandriada, edilär san bilä 36 p'ilisop'a, ki tügäl edilär ol zamanda. Xaysi ki edi aralarına Peñehez Erusayemdän, k'risdän, da baş edi aralarına Eas Ayeçsandriyalı.

Anda tüzdülär 532 yıllıχ domarkni, ki bardır kendindä 38 yıllıχ yürügäni günäşniñ da 19 yıllıχ yürügäni aynıñ, da ewt'nereag da awaklırumnuñ da körgüzür küñün 532 yılga dirä eksiksiz.

Ki bilip 1 Imasdnasere-Erion at'li çayan, çaysiniñ ki bar edi asdiçzanı çanlıχ şähärdä, da paçıllandı, ki andan başça tügällädilär bunıñkibik işni. Başladı domar yasama da çoydu polorag alarga çarşi.

Xaysi ki bu boldu säbap bularmayka Bayramni, ki başladı abrilniñ 5-sindän, çaysi ki alar 4-sündän başlap edilär da 9-uncı yilına aynıñ awaklırumnu abrilniñ 6-sunda çoydular. Da ol alarga

çarşi 5-sinä çoydu, ki kensiniñkiläri dä çaräsizdän yöpsündülär, zera bardır içinä ulu eksiklik, ki här 95 yılda küñün Bayramniñ körgüzür şapatküñ Dżuhutlar bilä etmä da çoymas, ki birsi yiçküñgä salgaylar Bayramni yasaganına körä ari atalariñ. Zera çaçan boldu 455 yıl Ermeni t'vaganı vaχtına Ermeni biyiniñ Jovaneşniñ, ki ündälir edi (44r) oylu Kakigniñ, da gat'oγigosluχuna der Sarkisniñ boldu bularmaylıχı Bayramniñ, ki bulardılar çayanlar Bayramlarıñ da özgä millätläriñi dä bularttılar birgälärinä, Ermenidän başça, da Jerusayemdä yariç çixmadı. Xaysi ki bu säbaptän çirdilər dinsizlä k'risdänlardan 13 000 dżan, zera bu vaχtka dirä yapuχ bizim bilä etärlär edi da yaparlar edi kensiläriniñ bularmayın, da bu vaχtta, risvay bolup, k'risdänlariñ çanin tökmä säbap boldular, anıñ üçün tölövün etkäy alarga Ata Oylu Ari Dżan alariñ yañılğanına körä.

Xaytip t'vaganıñ 455-indän 988-inä dirä yänä yapuχ ettilär Ermenilər bilä, da 988-dä yänä bulardılar barça k'risdän milläti, Ermenidän başça, da Habaştan, da Asoridän, da özgä millät-tän başça, çaysi ki Ermeni bilä tutarlar.

Da bu boldu gat'oligosluχuna der Krikornuñ da ari aχpaşlıχına der Kalusdnuñ, İlöv aχpaşiniñ, da çanlıχına 2 çanniñ atalı oγullu, çaysi ki 2-siniñ dä atı Zigmunt ündälir edi. Bulariñ zamanına boldu ulu tergämälıχı Bayramni bularmay üçün barça k'risdän millätinä.

Da başlandı bularmaylıχ Ulu Pargendagtan, çaysi ki bizim Xarnap'ındurda kelip edi bizgä p'edrvarniñ 23-sünä Ulu Pargendak (44v) da Bayram abrilniñ 13-sünä.

Da Xayanlar Franglar bilä ettilär Ulu Pargendagni p'edrvarniñ 16-sına da Bayramni abrilniñ 6-sına.

Da bu türlü bulardılar barça millät, Ermenidän, Xabaştan, Xptidän da Asoridän başça, çaysi ki bizim bilä tutarlar. Bunıñ üçün boldu ulu tergämälıχı k'risdänlar arasına, ki alar aytarlar edi bizgä, ki bulariçbiz, da biz alarga aytar ediç, ki siz bulariçsiz.

Anıñ üçün yazarbiz surp Lusaworiç dżanına köptän azni Erusayemdä bolgan işni, ki utru boldular 1-i 1-inä Xayan badriarki da bizim der Asduaçzadur aχpaş da öčkürdülär bu türlü. Xayan badriarki ayttı:

— Egär ki bizim Bayramda yariç çixmasa abrilniñ 6-sına, na men çontik'arga 1000 fli beriyim.

Da bizim Asduaçzadur aχpaş ayttı:

— Egär bizim Bayramda yariç çixmasa, abrilniñ 13-sünä, na men çontik'arga başimni beriyim.

Da bardılar çadigä, da yazdirdilar diftargä. Da çaçan bizim Çubuxuruşkannıñ şapatkünü keldi, tek bardılar çayanlar çadigä da biygä da ayttilar:

— Açıñız bizgä Jarut'ıunnuñ eşikin, ki kiriyyiç ičkäri.

Tek alar ayttilar, ki:

— Ermenilər kelmiyin, sizgä eşikni açmasbiz.

Tek çayanlar hər adam başına 4-är fli yıydılar, da berdilär emingä, (45r) da ačtırdılar eşikni yarımkindä, da kirdilər ičkäri. Na keldi vaçtı yarıç çixmaçnıñ, da yarıç çixmadı, da boldu yarımkeçä, da yarıç çixmadı. Soñra suvbaşınıñ adämiläri da Xabaş milläti kirdilər Jarut'ıunga, da tövä-tövä çayanlarıni sürdülär çixarı, da eşikni beklädilär. Da bu türlü uyat bilä çixtilar da Bayramlarıni etmädilär. Da ol 1 haftanı oruç turdular bizim bilä.

Da çaçan ki keldi bizim Bayramimiz, çaysi ki abrilniñ 13-sünä edi, tek bardılar ermenilər Erusaçem biyinä da ayttilar, ki:

— Xayanlar kensiläriniñ Bayramlarıni ettilär. Buyruç et, biy, ki bizim bilä dayı kirmägäylär Jarut'ıunga.

Da biy etti ol türlü. Tek işitilär çayanlar, da barıp 200 fli dayı berdilär emingä, da kirdilər ičkäri Jarut'ıunga bizim bilä. Da könü Yarıç K'risdos yarıçnı ačtı vaçtına surp Lusaworiçniñ alyışi bilä. Da Ermeni milläti açıç yüzlü boldu, da özgä milätlär çara yüzlü boldular.

Da soñra tuttular Xayan badriarkin Erusaçemdä, da zindanga saldılar, da 1200 flüsün almıyın, çixarmadılar zindandan, ne türlü ki öčkürüp edir der Asduadçadur Ermeni açaşı bilä.

Da Erusaçem biyiniñ ulaçı 16 kündä keldi Erusaçemdän Sdimbolga da çolu bilä yazgan bitikin keltirdi (45v) çondikarga, çaysında ki yazgan edir, ki Ermeni milläti 11 milätni bastı.

Da biz, bu sövünçlü çabärni işitip, 3 kün üç keçä färâhlik ettiç, ki surp Lusaworiçniñ alyışi bilä Ermeni milläti açıç yüzlü boldu da özgä milätlär çara yüzlü boldular da baş-tebän.

Da bu iş boluptur 4 ya beş kerät. Da barça bizim bilä yapuç etärlär edi. Da hali risvay boldular da çara yüzlü. Şükür Teñrigä, ki Ermeni milläti açıç yüzlü boldu. Anıñ üçün yazarbiz surp Lusaworiç dçanına, ki bek bolgaysiz diniñizgä da tüzgän ganonk'un hajrabelärimizniñ bizim igi saçlagaysiz, da alarıniñ buyruçu bilä yürügäysiz, da Xarap'ndurdan çixmagaysiz, çaysi ki himidir ulukünlärimizniñ bizim, zera Ari Dçan bilä tüzüptürlär hajrabelärimiz. Tügänmäçsiz da toçru yazuçılar-

ga yazdırgaysiz, ki yazılğay atıñız siziñ da keçmişläriñizniñ meñilik diftargä, amən.

Sk'ançelik'i Taniel markareñniñ Jisrajełdä

“Чудеса пророка Даниила в Израиле”

Paydasar çan etti harg ulu biylärinä kensiniñ 1000 adamga, da 1000 adamga körä çayır çoydu. Da çaçan ki başladı içmä, Paydasar buyurdu keltirmä službasin (46r) kümüştan da altından, çaysi ki çixarıp edir Napok'otonosor, atası anıñ, dadçarından Erusaçemniñ, ki ičkäylär andan çan da biyläri anıñ, çirçinläri da çatinläri anıñ.

Da keltirdilər službanı altundan da kümüştan, çaysin ki keltirip edilär dadçarından Teñriniñ, ki Erusaçemdädir, da içärlär edi anıñ bilä.

Xan da biyläri anıñ, çirçinläri da çatinläri anıñ içärlär edi çayır da alyışlarlar edi altından da kümüştan, yezdän da temirdän, taştan da açaçtan teñrilärin da meñilik Teñrini alyışlamadılar, ki bar edi buyruçu dçanlarıni üsnä.

Ol sahat çixtilar barmaçlar adam çolunuñ da yazar edilär olturganlarga çarşı duvar üsnä çanınıñ palaciniñ, da çan körär edi çolunuñ yazganin. Ol sahat kesildi ränge çanınıñ yüzündän, da bayı beliniñ üzüldü, da tizläri anıñ 1-i 1-inä urunur edi, da çaxırdı çan, neçä kücü bar edi, ki keltirgäy kendiniñ bilüçilärin da eslilärin Baydatniñ, ki:

— Kim sarnasa da megnut'ıun anıñ körgüzsä maña, çanlıç ton kiygäy da altın zindzil boynuna da 3-ünçi payına çanlıçimniñ biylik etkäy.

Na kirip barça esliläri Baydatniñ bolmadılar bitikni sarnama da ne megnut'ıunun açma.

Na Paydasar çan yüräkländi, da yüzünüñ ränge ketti (46v) dä biyläriniñ birgäsinä.

Na kirdi ičkäri çaniçäsi da ayttilar:

— Xan, meñi tiri bol! Yüräklänmägin, da ränge ketmäsin yüzüñniñ. Bardır 1 adam seniñ çanlıçinğda, çaysında ki bardır Ari Dçani Teñriniñ, da atañ zamanında çuvat da eslilik tapulur edi anda. Da Napok'otonosor çan, atañ seniñ, biy çoyup edi anı Baydatniñ bilüçiläri üsnä, zera Ari Dçan bar anda eslilikniñ. Açar tüslärni, da aytar manilärni, da çeşär baylı işlärne.

— Taniel, — da çan atın anıñ Paydasar çoytu.

Çaytip ündätti, bunuñ megnut'ıunun açkay.

Ol sahat küvürdülär ičkäri Tanielni alnına çanınıñ. Na ayttilar çan Tanielgä:

— Senmisen, Taniel, yasir oylanlarından dçuhutlarıniñ, ki keltirdi Napok'otonosor atam? İşitim seniñ üçün, ki Ari Dçan Teñriniñ sendä bar, da çuvat, da eslilik artıç tapulur sendä. Da ošta hali kirdilər eslilärim da bilüçilärim alnıma benim, ki

bu yazovnu sarnagaylar da megnut'ıun aytkaylar, da bolmadılar aytmaga. Da men işittim seniñ üçün, ki bolursen sarnama da megnel etmä. Na egär ki bolsañ bu yazovnu sarnama da maña açma, xanlıx ton kiygäysen da altın zındzil boynuña seniñ da 3-ünçi payı üsnä xanlıxımnıñ biy bolgay-sen.

Na ayttı (47r) Taniel alnına xanıñ:

— Başıñıñ saña bolsun, da hörmätin övünñüñ özgäğä ber. Evet yazovnu men sarnarmen da megnut'ıunun bunıñ körgüzürmen. Xan, Teñri biyiklängän ululuñnu, da xanlıxıñı, da hörmätin berdi Napok'otoşosorga, ataña seniñ. Da ululuñtan, ki berip edi añar, barça millätlär da tillär seskänip titrärler edi yüzündän anıñ. Kimni kläsä, urar edi, kimni kläsä, öldürür edi, kimni kläsä, biyiklätir edi, kimni aşaxlatır edi. Da xaçan biyikländi yüräki anıñ da džanı anıñ xuvatlandı, öktämlänmä başladı. Tüştü xanlıx olturıuçundan, da hörmäti kötürüldü andan, da adamlardan sürüldü. Da kazan yüräki berildi añar. Da eşäklär bilä edi turmaxı anıñ. Da biçänni, neçik ögüzgä, beriyirlär edi añar yemä. Da köknüñ rosasından boyaldı boyu anıñ, neginçä ki tanıdı, ki buyruñ etär Biyiktägi xanlıxı üsnä adam oylanlarinıñ, da kingä kläsä, berir anı. Da sen, oylı anıñ, Paydasar, aşaxlatmadıñ yüräkiñni seniñ alnına Teñrinıñ, kimdän ki bu barça nemäni taptıñ, da Teñrigä xarşı kökkä öktämländiñ, da sluzbasın övünüñ anıñ keltirdilər alnıña seniñ, da sen da biyläriñ seniñ, xırxinlarıñ

da xatunlarıñ seniñ içiy ediñiz anıñ bilä (47v) çayır, da teñrilärni altından da kümüştan, yezdän da temirdän, ayaçtan da taştan, ki körmäslär da işitmäslär, alıñlar ediñ, da Teñrini, ki näfäsiñ anıñ xolunadır da barça yollarıñ seniñ, anı haybatlamadıñ. Anıñ üçün yüzündän Teñrinıñ yeberildi xol da bu yazovlarnı yazdı. Budur:

«Mane. Tegey. Pareş».

Mane — ölcü Teñri xanlıxıñıñıñ seniñ da tügätti anı.

Tegey — ölcündü täräzüdä da tapuldu eksilgän.

Pareş — üläsindi xanlıxıñıñ seniñ da berildi Maraç millätkä da Parsi millätinä.

Na buyurdu Paydasar xan, ki kiydirdilər Tanielgä xanlıx ton, da altın zındzil saldılar boynuna, da 3-ünçi payı üsnä xanlıxıñıñ boldı biy.

Da ol keçäni öldürdülär Paydasar xanıñı, da Tareh xan aldı xanlıxın, xaysi ki edi 62 yaşına, da tüzdü barça xanlıxı üsnä 120 biy, da 3 biyni baş xoydu barçasinıñ üsnä, da 3-ünçisinıñ 1-i Taniel edi. Da barından artıx edir Taniel da esli, na xan anı barçasinıñ üsnä biy xoydu da barça xanlıxı üsnä.

Na özgä biylär paçilländilər da mahanalar izdärlär edi Taniel üsnä, da bolmadılar tapma.

Soñra ayttilär, ki Taniel üsnä özgä mahana yoñ — tek kensinıñ Teñrisinıñ orenki. Ol sahat turdular xanıñıñ alnına da...

[Следующих страниц этой тетради нет].

【«Каменецкая хроника», кыпчакская часть】

(49r) T'v. 1060, junvarnıñ ayında tanlandı pan Gurey Diradur oylı voyt rokovıy da antiçkän Stecko Harburaş da Kirkor Xačko oylı Hanusko tornu. Teñri xutlu etkäy.

T'v. 1060, mardnıñ 1-inä. Keldi Plövdan Kameneckä der Tawit' nivrag nivraglıxka.

T'v. 1060, p'edrvar 10-una der Jagopnuñ xaynatası Jovaneş Aydin oylı keçti bu dünyâdan Moskovda, Smolenskada.

T'v. 1060, mardnıñ 18-inä keçti bu dünyâdan Yurko Keçorovic siñarı Dovaržovska.

T'v. 1060, abril ayına. Deñ Meşrob vartabedni Plöv şähärinä xabul ettilär (49v) k'arozçı, xaysi ki Kameneckä dä keldi ol že yılñı Bayramdan soñra 3 haftada da k'aroz etti asrı körklü, da birgäsinä bar edir deñ Jovsep' axpaş, aşagerdi, xaysi ki t'as alıy edi.

T'v. 1060, majisnıñ 9-una, kiçaynakün. Krikor Xačko oylı Hanusko tornu antiçkän keçti bu dünyâdan meñilikkä Smolenskada.

(49r) Год 1060 [1611], в январе месяце Гурьег, сын Дирадура, избран годовым войтом, а присяжными – Стецко Харбураш и Киркор, сын Хачко, внук Ануско. Дай Бог счастья.

Год 1060 [1611], марта 1 [11]. Из Львова в Каменец прибыл с миссией легат отец Тавит.

Год 1060 [1611], февраля 10 [20], тесть Агопа Ованес, сын Айдына, ушел из этого мира в Московии, в Смоленске.

Год 1060 [1611], марта 18 [28], ушла из этого мира Доваржовская, супруга Юрко Кеворовича.

Год 1060 [1611], в апреле. Во Львове как проповедника приняли вартабеда (богослова) отца (49v) Месроба, который в том же году после Пасхи приезжал и в Каменец и прекрасно проповедывал, а с ним был и священник отец Овсеп, его ученик, который принимал чашу.

Год 1060 [1611], мая 9 [19], в четверг. В Смоленске перешел из этого мира в вечность Крикор, сын Хачко, внук Ануско, присяжный.

ԴՎ. 1060, majis ayına. Kamenec starostasi pan Yan Potockiy Špirka keçti bu dünyâdan menjikkâ Smolenska tibinâ.

ԴՎ. 1060, junis ayına [*На полях*: Smolenska çalasi üçün]. Padšah anıñ biylixı üçünçi Zigmunt boluşluxu bilâ Biy Teñriniñ da kendiniñ yağşı staran'esi bilâ dostat etti çliçı bilâ Smolenskanıñ çuvatlı çalasin, çaysı ki Boris car etip işlätip edi da asrı köp top çoyup edi içinä da poroç, alay že živnost, (50r) çaysı ki ol çalanıñ beklıxı trıvat etti 2 yılga deg, nedâ ki padšah n'e odstomp'onc tibindän şturmovat etiyir edi kendi rıcerläri bilâ kündüz u keçâ, yaz u çış, çaç dostat etkinçâ. Anda ž, dostat etkändän soñra çalanı zevšistkim, biylärin, alay že voyvodasin tirilâ keltirdilär padšahga bir çolundan tutup edi Yakub Potockiy da birsı çolundan tutup edi Stefan Potockiy, 2 çardaş, da alay ol voyvodanı smolenskiy keltirip padšahga oddat ettilär. Nedâ ki padšah, körüp bunu da Teñrigâ şükür berip, haybatladı, bu Potockiylärgâ rıcerstvoları üçün köp şahavat etti.

ԴՎ. 1060, junis ayına. Pan Yakub Potockiygâ voyvodaliç Braslavskiy berildi hem starostvo Kameneckiy, a bu berildi Smolenska tibinâ .

(50v) ԴՎ. 1060, julis ayına, kiçaynakün. Ulu leğdamus [=lavdamus] boldu Kamenectâ Moskov üçün, çaysı ki 3-ünçi Zigmunt dostat etti Smolenska.

ԴՎ. 1060, sebdemper ayına der Jagovp der Krikor oylu Plôvga barıp keldi.

ԴՎ. 1060, sebdemper 8-inâ, yıçkün, Hadžgadar [hafgadar] künü, asrı köp sarança kelip keçti šähärniñ üstü bilâ da barıp tüzdâ yattı, ol künnü soñra uçup ketti.

ԴՎ. 1060, sebdemper ayına. Multan biyi çaçti, atı Radul Širban, da birgäsini Mihâl oylu da, da çaçip keldilär Pol'skaga da Pol'skadan Alamanga kettilär, zera Multanga özgâ biy kelip edi Türk-tän, atı alayže Radul edi.

ԴՎ. 1060. Keldi der T'avit' nowirag der Meçki-seç' gat'uyigostan da birgäsini 1 apeça, atı Soçomon.

(51r) ԴՎ. 1060, tegdemper 22-sinä, yıçkün. Pan Yurko Keçorovic pan Miçno erespoçannıñ dżanin anđi.

ԴՎ. 1060, tegdemper 23-sünâ, yıçpaşkün. Pohreb boldu Panuvç'ada pan Yan Potockiy starosta Kameneckiyiniñ, çaysı ki Smolenska tibinâ ölüp edi. Da ol pohrebgâ asrı köp el barıp edi täfärüdž üçün, hem men dâ yazıçlı der Jagop der T'oroş bilâ bardim.

Года 1060 [1611], в мае месяце [=12/22 апреля]. Староста Каменецкий пан Ян Потоцкий-Шпирка ушел из этого мира в вечный под Смоленском.

Года 1060 [1611], в июне месяце. [*На полях*: О Смоленской крепости]. Его величество король Сигизмунд III с Божьей помощью и своим хорошим старанием взял мечом мощную Смоленскую крепость, которую построил царь Борис, снабдив ее множеством пушек, порохом и провизией, (50r) так что мощи этой крепости хватило на 2 года [16/26 сентября 1610–3/13 июня 1611], в течение которых король неотступно штурмовал ее со своими рыцарями днем и ночью, летом и зимой, пока не добыл. После взятия крепости схватили всех бояр, а также воеводу и живыми привели к королю. За одну руку его держал Якуб Потоцкий, а за другую Стефан Потоцкий, два брата, и так привели они воеводу смоленского и отдали королю. И король, видя это, поблагодарил и прославил Бога, а этим Потоцким за их рыцарство оказал много милостей.

Года 1060 [1611], в июне месяце. Пану Якубу Потоцкому было пожаловано Брацлавское воеводство и Каменецкое староство, причем пожаловано под Смоленском.

(50v) Года 1060 [1611], В Каменце состоялся великий богохвальный молебен по случаю взятия Сигизмундом III Смоленска в Московии.

Года 1060 [1611], в сентябре месяце отец Агоп, сын отца Крикора, ездил во Львов.

Года 1060 [1611], сентября 8 [18], воскресенье, в день Рождества Богородицы, над городом пролетела саранча в огромном количестве и села в поле, а затем в тот же день улетела.

Года 1060 [1611], в сентябре. Бежал господарь Валахии по имени Степан Серпан, и с ним его сын Михал, бежали в Польшу, а из Польши в Германию, так как в Валахию из Турции прибыл новый господарь, по имени также Радул [Михнеа].

Года 1060 [1611]. Приехал отец Тавит, легат католикоса Мелкиседека, и с ним 1 монах по имени Соломон.

(51r) Года 1060 [1611], декабря 22 [января 1], воскресенье. Пан Юрко Кеворович поминал душу пана старосты Михно.

Года 1060 [1611], декабря 23 [января 2], понедельник. В Пановцах состоялись похороны пана Яна Потоцкого, старосты Каменецкого, который умер под Смоленском. Посмотреть на эти похороны ездило много людей, и я, грешный отец Агоп, тоже ездил с отцом Торосом.

T^v. 1060, tegdemper ayına Olağ veliyatında ulu zbih boldu, çaysi ki Türktän biy keldi Tomşanıñ oylu Stefan da çaçirdi Astan Eremiy oylun Konstantini domna anası bilä da barça biyläri bilä, çaysi ki barısı Kameneckä çaçip keldilər.

T^v. 1060, tegdemper 25-sinä, çankün. Voyt tañladılar Yurko Kirkor oylu Kiyanın da antičkän Petre Tügälbey oylun.

(51v) T^v. 1060, tegdemper 30-una, yıçpaşkün. Pohreb boldu Kitayhorodda pan Yendriy Potockiy kaştalan Kameneckiyniñ.

T^v. 1060, tegdemper 30, yıçpaşkün. Surp Nigol yıçövünüñ žamadununıñ tärädžäsi çoyuldu ramaları bilä da kvatralar bilä.

T^v. 1060, julis [=junvar] ayına. Vařaka Haç oruçuna uçmaçlı džanlı Aksent Čapliç džanın Teñrigä simarlap keçti bu dünyâdan meñilikkä. Neni ki Biy Teñri džanına yarlıyagay anıñ da yazıçlarına boşatlıç bergäy, zera t'umsuz keçti bu dünyâdan, çaysi ki Moskov šähärinä stolicada öldü, çaçan ki bizim nemiç tayfası dostat etip edi Moskovnuñ çolundan da ol zaman stolicanı zapt etip edi. Strus, da Zborovskiy, da safi nemiç edi anda, da ermeni babası yox edi, da keräk t'umsuz öl(52r)gäy edi. Teñri yazıçlarına boşatsın.

T^v. 1061, junvar 5, çankün. Kün toyuşu sarı köründü köktä otlı stolplar, asrı bek çorçulu, da ketti yarımkün sarı. Teñri yağşı etkäy.

T^v. 1061, junvar 23, kiçaynakün, murdar tasiş Olağ milläti, keçip Turlunu beri yanga, da küvdürdülär Braha šähärçixni, da Ruda salanı, da özgä köp salalar hem elni kimisin çliçtan keçirdilər, kimisin yasır sürdülär, kimisin salada övlär içinä küvdürdü, zera ol künnü artıç ne ki 30 sala küvdürdülär da çaytıp kettilər.

T^v. 1061, junvar 27, yıçpaş. Yänä ž ol že murdar millät kelip Xodorovca salanı yandirdilər, navet šähärgä dä yuvuğ kelip edilär, çaysi ki šähärlilär atlı, yaraylı çıçtılar çarşılarına hem žolner dä (52v) nico, çaysi ki barıp 1 mil šähärdän yıraç da birgälärinä uruş berdilər. Xaysi uruşta biznimkilärin bir neçäsin öldürdülär znaçniy tovarişläрни, m'anovic'e Babskiyni, da Pekarskiyni, da Yankovskiy, do tego ermenilärdän birisin tiri tuttular

Года 1060 [1611], в декабре месяце в Молдавии произошел большой побег. Из Турции приехал господарь Стефан, сын Томши, и упустил из Яс сына Иеремии Константи с домной-матерью и всеми боярами, которые приехали в Каменец.

Года 1060 [1611], декабря 25 [января 4], среда. Войтом избрали Юрко Киянина, сына Киркора, а присяжным – Петре, сына Тугалбея.

(51v) Года 1060 [1611], декабря 30 [января 9], понедельник. В Китайгороде состоялись похороны пана Андрея Потоцкого, кастеляна Каменецкого.

Года 1060 [1611], декабря 30 [января 9], понедельник. В ризнице церкви святого Нигола поставили окна с рамами и форточками.

Года 1060 [1611], июль [=январь] месяц. В Варакский пост* покойный Аксент Чаплич отдал душу Богу и перешел в вечность. Да помилует Господь Бог его душу и простит его грехи, ибо ушел из жизни без причастия, так как умер в городе Москве, в столице, когда наши польские войска захватили ее из рук Московии и заняли столицу. Были тогда там Струсъ, и Зборовский, и простые поляки, а нашего армянского священника не было, и потому он умер без причастия. (52r) Да простит Бог ему его грехи.

Года 1061 [1612], января 5 [15], среда. С востока на небе возникли огненные столпы, чрезвычайно страшные, и с полудня исчезли. Дай Бог на добро.

Года 1061 [1612], января 23 [февраля 12], четверг. Мерзкие и наглые молдаване, переправившись через Днестр на эту сторону, сожгли местечко Брага, и село Руда, и много других сел, а народ – кого порубили, кого увели в полон, кого сожгли в их домах в селах, и в тот день они сожгли более чем 30 сел и возвратились.

Года 1061 [1612], января 23 [февраля 12], четверг. Снова те же мерзкие люди (нация) пришли и подожгли село Ходоровцы, даже приблизились к городу, но горожане на конях и с оружием и (52v) некоторое число военных выступили навстречу и, отойдя на милю от города, бились с ними. И в этой схватке убили нескольких наших видных товарищей, а именно: Бабского, и Пекарского, и Янковского, и, кроме того, поймали живым одного армя-

* Как предполагал и Ж. Дени [1957: 29], запись сделана именно в январе. Это подтверждается записью в Актах Армянского суда г. Каменца-Подольского от 3/13 января 1611 года, когда в связи с получением известия о смерти Аксента Чаплича войт Юрко (Гурьер) от имени старейшин наложил арест на его имущество «как в Москве, так и в других местах» и известил об этом его супругу Ганухну [Акт. 25: 9 об.]. Умер же Аксент Чаплич именно в Варакский пост, то есть не в июле, а 30 сентября / 10 октября 1610 г., что соответствует дате взятия Московского Кремля войсками Станислава Жолкевского 21 сентября / 1 октября 1610 г.

Krikor Sefer tornun, ɣaysin ki soŋra As ermeniläri satun alip kendin volniy ettilär. A bu barča yazıɣ-larimizga körädür.

T^v. 1061, mard ayına. Sečovlu Xaçum oylu Kosta atli taydan tüştü Orus ɣabayı artına, da soŋra turup, da barip blankada suvga tüşüp, boyuldu, ɣaysin ki taptilar kendin suv içinä ɣaniniñ sli-di bilä, ol ki taydan tüşüp urunup edi, da kimesä kendin körmüy edi, zera kečä boldu bu iş.

T^v. 1061, abril ayına pan Gulskiy(53r)gä berildi kaştalanstvo Kameneckiy, ɣaysi ki äväl kaştelân Halickiy edir, da Halickiy kaştelânstvo berildi pan Huminskiygä.

T^v. 1061, abril ayına. Podstarosciy Kameneç ɣalasiniñ Ceklinskiy keçti bu dünýâdan.

T^v. 1061, abril ayına. Aniñ biylikü Zigmunt padšah zнову 2-inçi rušic'a boldu stolicasından Moskov mämläkätinä asrı köp el bilä. Biy Teŋri kendinä boluškay, da duşmanların baş-tebän etkäy, da yänäçi kendin yüz aɣlıɣı bilä kendi stolicasına keltirgäy yaɣşı slava bilä sövünçlüɣkä.

T^v. 1061, junis 20. Nemič čerüvü Gosdantin biy bilä kirdi Olay ulusuna, ɣaysıların hetmani Ştefan Potockiy edir. Biy Teŋri boluškay kendinä.

T^v. 1061, julis 16. Podstarostiy kel(53v)di, ati Iriy Didinskiy, da haftasına zaraz šähärlilärni yarayları bilä revidovat eti, zera asrı ulu trivoha edir šähärdä, da alay zakazat etip edi, ki ne zaman tambura urulsa, birdän çıɣkaylar hadir yaraylı barçası; da kim ki burungi tamburaga çıɣmasa, toplarga kovaniy bolgay 1 kün; 2-inçi dä çıɣmasa, hörmättän salıngay; 3-ünçi dä boyoz bergäy.

T^v. 1061, julis 9, kiçaynakün. [Ha polya: Potockiy oyraşı üçün] Nemič čerüvü oyraş etti As tibinä Saskiy Rohda Tomša biy bilä, alay že paşa bilä Mađzar oylu bilä da tatar bilä. Nedä ki duşman placni otrimat etti da bizim tabornu zevšistkim buzup znesit etti, alay ki Kostantini biyni hetmanları, boyarları bilä zevšistkim tiri tuttular. Alay že Stefan Potockiy(54r)ni dä tiri tuttular. Da tutkandan soŋra buyruɣ etti Tomša biy ol boyarlarni ɣiliçtan keçirmä, ɣaysıları ki belgili da ulu boyar edi. Da keskän zamanda kendi Tomša olturup yuvuɣ, ɣarşılarına baɣiniy edi kendi rıcerläri bilä. Da heseb bilä ol ulu boyarlarni kestirdi çay 36. Da keskändän soŋra başların buyruɣ etti siyirma başların terisin sürätläri bilä süväkindän, da soŋra tikip, da salam tiɣtırıp asıp, ɣuruttu. Da här kün ol keskän başlarga timar etärlär edi, bu dur tarap sürtärlär edi. Da här kün färähliɣ etip toplardan atarlar edi. 2 haftadan soŋra ol başlarni

нина – Крикора, внука Сефера, которого потом ясские армяне выкупили и освободили. А все это – за наши грехи.

Года 1061 [1612], в марте. Коста из Сучавы, сын Хачума, упал на коне с горы за Русскими воротами, потом поднялся и, добравшись до ворот, упал в реку и утонул, и нашли его в реке по следам крови, оставленным, когда он падал с горы и ударялся, и никто его не видел, так как случилось это ночью.

Года 1061 [1612], в апреле Каменецкое кастелянство было пожаловано (53r) пану Гульскому, который прежде был кастеляном Галицким, а Галицкое кастелянство получил пан Гуминский.

Года 1061 [1612], в апреле ушел из жизни подстароста Каменецкого замка Цеглинский.

Года 1061 [1612], в апреле. Его величество король Сигизмунд снова, во второй раз, с большим числом людей выступил из своей столицы на Московию. Да поможет ему Господь Бог повергнуть врагов и вновь приведет его в свою столицу с доброй славой на радость всем.

Года 1061 [1612], июня 20 [30]. Польское войско во главе со Стефаном Потоцким и с господарем Константи вступило в Молдавию. Помогли ему Бог.

Года 1061 [1612], июля 16 [26]. Прибыл подстароста (53v) по имени Ирий Дидинский и на этой же неделе устроил смотр горожан при оружии, поскольку в городе была очень сильная тревога, и отдал такой приказ, что когда ударат в барабаны, чтобы все выступили с оружием наготове; и кто не выйдет на первый барабанный бой, будет прикован к пушке на 1 день; а кто не выйдет и на второй – будет предан позору; а на третий – будет казнен.

Года 1061 [1612], июля 9 [19], четверг. [Ha polya: O битве Потоцкого]. Под Яссами, на Сасском роге, польское войско вступило в бой против господаря Томши, а также Маджар-оглу-паши и татар. В этом бою враг взял верх и до основания разрушил наш лагерь, так что господаря Константи с гетманом и боярами всех схватили живыми. Стефан Потоцкий (54r) также был взят живым. Пленных бояр господарь Томша приказал пустить под меч, а были это знатные и великие вельможи. А во время казни Томша сидел близко и наблюдал вместе со своими рыцарями. А всего казнил он 36 великих бояр. После казни он приказал содрать кожу вместе с лицами с черепов, зашить, набить соломой, повесить и высушить. И ежедневно за этими отрезанными головами ухаживали, то есть расчесывали и протирали. И каждый день ликовали и стреляли из пушек. А 2 недели спустя он велел сложить те головы в бочки, переложив соломой, забить и отослать турецкому

boçkalar içinä tizdirip salam bilä da zabit etip, yeberdi Türk padşahına. Alay že 400 teri [=tiri] nemiçni, alpavudnu yeb(54v)erdi başçıış. A ol kes-kän boyarlarnıñ tenin 36-siniñ ayttı, mohila etip, kömmä ol yerdä, çayda ki kestirdi bir biyik tay üsnä, zera bu Tomşa biy kendi taboru bilä anda turup edi ol yerdä da anda ž kestirdi Astan beri 1 mil yerdä. Da bu Stefan Potockiyni tuttu Tomşa yanına 15 hafta da soñra yeberdi kendin Türk padşahına, nedä ki Türk padşahi ayttı kendin vežaga salma. A Kostantini biyni alıp, adı Şah mırzası tatar, çacıy edi Xirimga, zera ol kensin dostat etip edi taborda, da çaçkanda teniz bilä fortına çixtı teniz üsnä, da boyuldu Kostantin biy da bir neçä tatar birgäsina. Da bu işlär bu türlü boluptur, da özgä türlü dügül, zera men, Ak'sent der Krikor oylu, közüm bilä kördüm da igi v'adomiy bolup bunu yazdim.

(55r) T^ч. 1061, julis 17, Vartevar oruçuna, aynakün. Dinsiz tatar olaç bilä bir bolup keldilər Kamenec šähäri çövräsina, yürüp aldılar tuvar çaranı, adämini, çaysin kestilər, çaysin aldılar, nedä ki bizim ermeni tayfasın köpün aldılar Yazlovca-dan kelgändä, hem surp Хаç yixövün dä yandırdılar. A bu Mehmet Keri sultan edi, çan çardaşı, kelgän.

T^ч. 1061, okosdos 6, kiçaynakün. Bu künü asrı ulu da köp sarança kelip keldi šähär üstü bilä, alay ki günäşni çaplap edi, neçik çaranı bulut.

T^ч. 1061, okosdos 8, šapatkün. Pan Stanislav Gulskiy, voyvoda Ruskiy, starosta Barskiy, džanın Teñrigä simarladı Kamenectä, zera oboz bilä yatıp edi Kamenec tibinä 2000 adam bilä, artix-eksik, çaysin ki tenin alıp eltilär mayentnostuna.

(55v) T^ч. 1061, okosdos 20, kiçaynakün. Pan Žolkovski, voyvoda Kiyovski, hetman polniy, keldi Kamenecä, çaysina ki bütün šähär çarşı çixip edir, nedän ki asrı kontent boldu, artixsi ermenilärdän; da birgäsina kelip edir Simeon biyniñ oylu Gavrilaško. Voyvoda da çerüvü turup edir oboz bilä Kamenectän 5 mil yerdä, da keldi kendi 100 adam bilä.

T^ч. 1061, sebdemper 28, yixpaškün. Bügüngi künnü barişliç boldu Olaç biyi ortasına da nemiç (çerövü) çerüvü ortasına. Xaysi barişliçka barıp edilär kšonže Zbaravskiy da pan Tomas Zamoyskiy. Xaysi barişliç boldu Turlunuñ beri yanına, zera Olaç biyiniñ dä elçiläri kelip edi beri yanga. Da ol barişliçta yeberdi Tomşa nemiç yasirların da volniy etti.

T^ч. 1061, sebdemper 12, šapatkün. (56r) Pan

султану. Также послал в подарок 400 живых (54v) польских шляхтичей. А тела тех 36 казненных бояр он приказал похоронить, вырыв могилу на том месте, где на высокой горе они были казнены, ибо государь Томша сам со своим лагерем стоял там и там же, на том же месте в 1 миле от Ясс казнил их. Этого Стефана Потоцкого государь Томша держал при себе 15 недель и затем отослал его турецкому султану, а турецкий султан приказал бросить его в башню. А государя Константи татарский мурза по имени Шах-мурза забрал и бежал в Крым, потому что он сам захватил его в лагере, но во время бегства на море поднялся шторм, и государь Константи и несколько татар вместе с ним утонули. И события эти произошли так, а не иначе, потому что я, Аксент, сын отца Крикора, видел собственными глазами и описал это, будучи хорошо осведомлен.

(55r) Года 1061 [1612], июля 17 [27], в Преображенский пост, в пятницу. Неверные татары, объединившись с молдаванами, пришли в окрестности Каменца, рыскали и хватали скот и людей, кого порезали, кого забрали, и между прочим захватили многих из нашей армянской нации, ехавших из Язловца, а также подожгли церковь святого Креста. А приходил Мехмед-Гирей-султан, брат хана.

Года 1061 [1612], августа 6 [16], четверг. В этот день над городом пролетело огромное множество саранчи, так что закрыла солнце, как черная туча.

Года 1061 [1612], августа 8 [18], суббота. В Каменце отдал Богу душу пан Станислав Гульский, воевода Русский, староста Барский, который стоял с лагерем под Каменцом с 2000 человек, более или менее, и тело его отправили в его имение.

(55v) Года 1061 [1612], августа 20 [30], четверг. В Каменец приехал пан Жолкевский, воевода Киевский, гетман польный, которого вышел встречать весь город, чем он был очень доволен, особенно армянами; и вместе с ним приехал сын государя Симеона Габриель. Воевода и его войско стояли лагерем в 5 милях от Каменца, а он приезжал со 100 людьми.

Года 1061 [1612], сентября 28 [октября 8], понедельник. Сегодня между государем Молдавии и польским войском установлено перемирие. На заключение перемирия ездили князь Збаравский (Зборовский?) и пан Томаш Замойский. Заключение мира состоялось на этом берегу Днестра, так как послы государя Молдавии тоже прибыли на эту сторону. Во время заключения мира Томша освободил польских пленных.

Года 1061 [1612], сентября 12 [14], суббота. (56r) Состоялся первый приезд пана Томаша За-

Tomas Zamoyskiy, starostası Knišinskiy, kancler oylu, burungi kelgäni boldu Kamenec šähärinä.

T^ṽ. 1061, hogdemper 17, šapatkün. Hetman obozu Tatarışčedä yatkan rozpuščoniý boldu här biri här yari, nečik hetman, alay pan Zamoyskiy rozeyzdžac'a boldular, zera barištılar Olay.

T^ṽ. 1061, sebdemper ayına konfederatlar keldi Kameneckä, padšah bilä Moskovdan çixip edilär.

T^ṽ. 1061, hogdemper ayına. Pan Tomas Zamoyskiy, kancler oylu, potikacc'a boldu dinsiz tatar bilä Ukrayinada, çaysi ki 300 adamın tiri tutular tatarlar, zera n'ev'adom'e keldilər. A kendi pan Tomas Zamoyskiy 100 adam bilä turdu çarši tatarga da pohromit etti dinsizni, çaysi asrı ulu šeremertliç körgüzdü, da kendinä bir nemä etälmädilər tatarlar, (56v) tek tibinä atın öldürdülär, da kendi çutuldu šahavatı [bilä] Biy Teñriñiñ.

T^ṽ. 1061, nojemper 27. Biy Teñriñiñ sk'ančelik'i taŋa man 15 sahatta bu künnü boldu, çaysi ki köktä yariç köründü, da alay ol yariçniñ yasnostu bar edir, nečik ki vlasn'e ayniñ yariçi albo dayin yasn'e, çaysi yariçni köp kimsä körüp da tamaša etiy edilär. Neniñ ki soñyusun Biy Teñri yaçšiga aylandirgay. Amen.

T^ṽ. 1061, tegdemper 5, šapatkün. Orus yiçövünüñ P'atnicanıñ babası džanin Teñrigä simarladı, atı Vasiliy edir. Teñri džanına yarlıyasın.

T^ṽ. 1062, junvarniñ 2-sinä, šapatküngä tañatar kök kökrämäç boldu, çaysi ki zamanı dügül edir.

T^ṽ. 1062, junvar ayında çabär keldi, ki starosta Kameneckiy, voyvo(57r)da Braslavskiy Yakub Potockiy džanin Teñrigä simarladı Smolenskadan seymgä kelgändä.

T^ṽ. 1062, p'edrvar ayına. Surp Nigol yiçövünä bargerk'lärgä [=badgerk'lärgä] bari çoranniñ yäñi zaslonalar boldu malövanıy çarçarank' bilä hem yäñi varakur ulu ustašaridän. A bu staran'esi ašıra der Krikor oylu der Jagopnuj.

T^ṽ. 1062, p'edrvar ayına. Yäñi babas keldi Pol'skadan orus yiçövünä P'atnicaga, atı Fedor.

T^ṽ. 1062, p'edrvar 20, šapat. Yäñi voyt tañlandı pan Lukaš Hrickovic da antičkän pan Yurko Kevořovic.

T^ṽ. 1062, mard 12, aynakün. Padšahdan komorniklar keldi Kamenec çalasına starosta yerinä.

T^ṽ. 1062, mard 24, çankün. Ermeni tör(57v)äsi Zadik Çak' oylun kestirdi bu priçinadan, ki ratušta ermeniniñ olturup edi borç üçün da anda gvalt etti, çaysi ki temir gratanı sindiryaladı da

мойского, старосты Книшинского, сына канцлера, в город Каменец.

Года 1061 [1612], октября 17 [27], суббота. Был распущен на все стороны лагерь гетмана, который стоял под Татарищем, как гетман, так и пан Замойский разъехались, так как помирились с Молдавией.

Года 1061 [1612], в сентябре в Каменец прибыли конфедераты, вышедшие из Московии с королем.

Года 1061 [1612], в октябре. Пан Томаш Замойский, сын канцлера, воевал против неверных татар на Украине, в ходе чего татары захватили живыми 300 человек, ибо пришли скрытно. И сам пан Томаш Замойский со 100 человек дал татарам отпор и разгромил неверных, показав очень большое геройство, и ни ему самому, ни его отряду татары ничего не могли сделать, (56v) только убили под ним коня, но сам он спасся по милости Божьей.

Года 1061 [1612], ноября 27 [декабря 7]. Сегодня в сумерки, в 15 часов явилось удивительное чудо Господа Бога: на небе появилось сияние, и свет этого сияния был столь же яркое, как сияние луны или еще ярче, и многие, смотрели и удивлялись. Да обратит Господь Бог последствия этого на благо. Аминь.

Года 1061 [1612], декабря 5 [15], суббота. Отдал Богу душу священник украинской церкви Пятницы по имени отец Василий. Помилуй его Бог.

Года 1062 [1613], января 2 [12], в субботу на рассвете прогремел гром, чего никогда не бывало.

Года 1062 [1613], в январе пришло известие, что по дороге из Смоленска на сейм отдал Богу душу староста Каменецкий, воевода (57r) Брацлавский Якуб Потоцкий.

Года 1062 [1613], в феврале месяце. В иконостасе церкви святого Нигола все новые заслоны иконостаса расписаны страстями Божьими, а также новая большая завеса из камлота. И это старанием отца Агопа, сына отца Крикора.

Года 1062 [1613], в феврале месяце. Из Польши в украинскую церковь Пятницы прибыл новый священник по имени Федор.

Года 1062 [1613], февраля 20 [марта 2], суббота. Новым войтом был избран пан Лукаш Грицкович, а присяжным Юрко Кеворович.

Года 1062 [1613], марта 12 [22], пятница. От короля в Каменецкий замок вместо старосты прибыли коморники.

Года 1062 [1613], марта 24 [апреля 3], среда. Армянский суд (57v) присудил к казни Задига, сына Цака, по той причине, что, находясь в заключении в армянской ратуше за долг, устроил там дебош, поло-

mesta ɣulların tövdü, neçik nemiçniñ, alay ermeniniñ, do tego voyt üsnä dä porvacc'a boldu.

Т^в. 1062, март 30, ɣанкүн. Surp Nigol yixövünün ulu ɣoranniñ badgerk'i yasaldı, ekinçi malôvacc'a boldu. Xaysi ki ävälgisiniñ malôvan'esinä 101 yıl edir, zera t'vaganiniñ 961 edir eski badgerk'niñ üsnä. Biy Teñri bergänlärgä 1-inä miñ tölägäy, ɣaysilari ki berdilar boluš yasamaɣka, alay že säbäp bolganga yasamaɣka, m'anovic'e der Jagop der Krikor oyluna. Surp Asduadzadzin pareɣos bolgay ol kimsälärniñ yazixiniñ boşatlixına, amen, eyiçi.

(58r) Т^в. 1062, majis 10, yixpaškün. Pan Aleksandr Valentiy Kalinovskiy, starosta kame-neckiy, brawslavskiy, letičovskiy, keldi Kameneckä, ɣaysi ki bütün šähär ɣaršisina hörmät etip çixip edilär.

Т^в. 1062, junis künlärinä. Bašlandi šähärniñ blamkaları yasalma znovu yäñidän, ɣaysi ki 31 yıl edir, ki neçik yasalip edir da suv buzuy edi.

Т^в. 1062, junis künlärindä. Biz, ermeni babasları, alajže orus babasları, berdiɣ pobor, zera seymdä uɣval'oniy edi, ki här babas 6-šar fli bergäy; ɣaysi ki orus babasları berdilar 6 fli, da biz berdiɣ 2-šar fli, da ɣalğanin berdilar aɣalar bizim üçün.

Т^в. 1062, julis 10, Vartavaɣ oručuna, aynaküngä tañ atar ke(58v)čä köründü köktä otlu stolplar, ɣaysi ki [köknün] bütün gamarında 4 yanda, da asrı ɣorɣulu körüm köründü. Biy Teñri soɣusun igi etkäy.

Т^в. 1062, okosdos 14. Burungi künü pan Yadam Gurskiy, podsendek kameneckiy, elçiličkä ketti Türk padšahına, ɣaysi ki birgäsinä çavuš ta bar edir. Da asrı ulu košt bilä ketti, zera köp znaçniy kišiläri bar edir birgäsinä, bolsun komornikläri padšahnıñ, bolsun dvor'aninläri, ɣaysi ki zevšistkim barı adämisi 160 adam edi. Nedä ki men, Aksent der Krikor oylu da, renkodayniy ɣulu edim elçiniñ neçik tilmaçliɣka, alay že šafarliɣka, men edim. Da ol zaman Nasil [=Nasuh] paša ulu vezil edi Stımbolda.

Т^в. 1062, okosdos 30. Der Mesrob vartabed keldi Plôvdan Kameneckä da çixip yänäçi ketti Erusayemgä.

(59r) Т^в. 1062, sebdemper ayına. Bu yılñi başladilar işlätmä igitlär surp Haç yixövün, ɣaysi

мал железную решетку, избил польского и армянского приставов, а даже набросился на войта.

Года 1062 [1613], марта 30 [апреля 9], среда. В церкви святого Нигола поправили и вторично написали иконостас “большого алтаря”. Прежней росписи, которая была на старом иконостасе с 961 [1512] года, уже исполнился 101 год*. Да воздаст Господь Бог тысячекратно каждому, кто оказал помощь в починке, а также инициатору реставрации, а именно отцу Агопу, сыну отца Крикора. Да будет пресвятая Богородица заступницей в прощении их грехов, аминь, да будет так.

(58r) Года 1062 [1613], мая 10 [20], понедельник. В Каменец прибыл пан Александр Калиновский: староста Каменецкий, Брацлавский и Летичевский, которого с почтением вышел встречать весь город.

Года 1062 [1613], в июньские дни. Начали отстраивать городские ворота, которые были построены 31 год назад и которые разрушил паводок

Года 1062 [1613], в июньские дни. Мы, армянские священники, а также “русские” (украинские) священники уплатили налог, о котором на сейме было принято решение, что каждый священник платит по 6 флоринов. Итак, украинские священники сдали по 6 флоринов, а мы по 2 флорина, а остальное уплатили за нас старейшины.

Года 1062 [1613], июля 10 [20], в Преображенский пост, в пятницу ночью (58v) на рассвете на небе, во весь свод, появились огненные столбы, зрелище выглядело ужасающе. Дай Бог на добро.

Года 1062 [1613], августа 14 [24]. Первый день, когда послом к турецкому султану отправился пан Адам Гурский, подсудок каменецкий, с которым был и чауш. Уезжал с большой пышностью, в сопровождении многих знатных людей, как коморников, так и придворных, которых вместе было человек 160. Я, Аксент, сын отца Крикора, был приставлен к нему для выполнения поручений как переводчик и как эконом. Тогда великим визирем в Стамбуле был Насух-паша.

Года 1062 [1613], августа 30 [сентября 9]. Вартабед отец Месроб приехал из Львова в Каменец и тут же уехал в Иерусалим.

(59r) Года 1062 [1613], в сентябре. В этом году молодежное братство начало отстраивать церковь святого Креста, которую сожгли татары. И вот те-

* Церковь святого Нигола, где происходит починка иконостаса, реставрирована под руководством старосты Михно и принята от него старейшинами и священниками 27 октября 1577 года. На неё каменецкий горожанин Андреас пожертвовал тогда 1150 литовских флоринов, священник Крикор 400 талеров и Вартерес, сын Тороса, 103 флорина [Акт. 8: 20 об.].

ki tatarlar küvdürüp edir. Tedi hali yäñidän yasattılar, üstün sklepit ettilär, alayže ešikin yäñidän etip, tñkovat ettilär çöp-çövräsini hem yäñi dağ etip kümbet çixardılar, zeram äväl özgä türlü edir — sklepen'ası yoğ edir, tilko tağtali edir, alay že tñkovaniy düğül edir çövräsi. Biy Teñri hasdad sağlagay uzağ zamanga ança da dušmanniñ közün soğraytkay, amen.

T'v. 1062, hogdemper 3, šapatkündan yixküngä tağ atar kečä 7 sahat zamanda köktä köründü otlu sluplar asri çorçulu, çaysi ki köknüñ bütün gamarın alıp edir da trivat etti 9 sahatka ança. Teñri yağši [etkäy].

T'v. 1062, hogdemper 12. Burungi küñ(59v)nü popis boldu Kamenec tibinä, çaysi popisni etti podkomoriy Boroslavskiy.

T'v. 1062, hogdemper 13, çanküngä tağ atar 9 sahat zamanına yer titrädi 1 çerek sahat. Teñri yağši etkäy.

T'v. 1062, nojemper 1-inä, yixpaškün. Asri köp dinsiz tatar kirdi veliyatka da barip Pokut'anı zevšistikim buzup yandırdı, kesti, aldı, çaysi hesabsiz yasir sürdü, alayže köp alpavud alıp ketti Olay veliyati bilä.

T'v. 1062, nojemper 4, kiçaynakün. Seymik boldu Kamenectä. Do tego bügünnü keldi šähärgä na kaštelänstvo pan Huminskiy, çaysi ki äväl kaštalan edi halickiy, da hali berildi Kameneckiy; do tego kaštelänstvo Halickiy berildi pan Mikolay Lanskorinskiy.

(60r) **Kronika Venecianij hem özgä işlär**

Veneciani yaptılar franglar Krisdostan soğra 364 yilına.

Çaysi ki alıp edilär k'risdänlar Rodoşnu saracınlärden da tuttular türklär algınca sultan Süläyman zamanına, 314 yildan soğra [1522].

Mağžarlarnı k'risdänlikkä çaytardı Voyç'eğ Krisdostan soğra 984 yilına.

1410 yilına Yegaylonuğ uruşu boluptur Marbork tibinä pruslular bilä.

K'risdostan soğra 1384 yilına Ulu Kazimir korol' aldı Orus ulusun knaž Levdän çiliçi bilä çankün sventiy Baltromiydän soğra.

K'risdostan soğra 1354-sünä Kazimir korol'nuğ uruşu boldu Xoynica tibinä pruslular bilä.

Drabizonnu aldılar türklär t'v. ermenilärniñ 910-dä.

Ulu der Krikor ağpaş olturganıdan beri, alarnıñ t'v. K'risdostan beri 1367-dä edi.

перь построили заново, соорудили свод, сделали также новые двери, оштукатурили со всех сторон, покрыли крышей и возвели купол, а раньше было по-другому: свода не было, а было лишь обито досками, и извне тоже не было оштукатурено. Да сохранил Господь Бог в целости на долгие времена и ослепит глаза врагов, аминь.

Года 1062 [1613], октября 3 [13], ночью с субботы на воскресенье, на рассвете, в 7 часов на небе появились страшные огненные столбы, которые закрыли весь небосвод и держались до 9 часов. Дай Бог на добро.

Года 1062 [1613], октября 12 [22]. Первый (59v) день, когда под Каменцом проходил смотр [войска], который провел подкоморий Брацлавский.

Года 1062 [1613], октября 13 [23], в среду на рассвете в 9 часов произошло землетрясение, которое длилось четверть часа. Дай Бог на добро.

Года 1062 [1613], ноября 1 [10], понедельник. В страну вторглось очень много неверных татар, которые дотла сожгли Покутье, резали, забирали, угнали бесчисленный полон, также увели в Молдавию много шляхтичей.

Года 1062 [1613], ноября 4 [14], четверг. В Каменце состоялся сеймик. Кроме того, в город на кастелянство прибыл пан Гуминский, который прежде был кастеляном Галицким, а теперь ему отдано Каменецкое, а кастелянство Галицкое отдали пану Николаю [=Станиславу] Ланцкоронскому.

(60r) **«Венецианская хроника и другие дела»**

Венецию “франки” (латины, итальянцы) построили в 364 году после Христа.

Христиане, захватив Родос у сарацин, владели им до взятия его турками во времена султана Сулеймана, спустя 314 лет [=1522].

Венгров в христианство обратил Войцех в 984 году после Христа.

В 1410 году состоялась битва Ягайло с прусами под Марбургом.

В 1384 году после Христа, в среду после святого Варфоломея, король Казимир Великий взял мечом Русь у князя Лева.

В 1354 году после Христа состоялась битва короля Казимира с прусами под Хойнице.

Трабзон турки взяли в 910 [1461] году армянского летосчисления.

Это было после того, как отец Крикор Великий занял должность епископа, в 1367 году после Христа по их летосчислению.

Der Avedik' aḡpaš olturdu andan soḡra bizim t'v̄. 908-inä.

Der Haçadur aḡpaš olturdu t'v̄. 912-inä.

Der Kalusd aḡpaš olturdu t'v̄. 964-inä.

T'v̄. 961-inä, ḡaçan ki cesar da 3 ḡan K'reš-porçk'ta yiyim ettilär.

(60v) K'risdosnuḡ toḡganiniḡ alnina edi Okosdos cesarniḡ ḡanliḡina 52 yil da Ulu Herovtešniḡ ḡanliḡina edir 32 yil bu keçirdi Džuhutlarniḡ ḡanliḡin dünüadan; da Apk'ar ḡanniḡ ḡanliḡina edir bir yil.

K'risdosnuḡ toḡuşundan Nigija žoḡovk'una 322 yil.

Sdĩmbol žoḡovk'una 73 yil.

Jep'esos žoḡovk'ina 50 yil.

K'aḡk'et'on žoḡovk'una 27 yil.

Oleksandr kn'až zamanina džuhutlarni Litva ulusundan sürdülär t'v̄. 943 mard 25-inä.

948-inä kn'až Oleksandr zamanina kn'až Kostantin tüštü tutḡun Moskovga, ḡaçip yänä çixti ol tutḡundan 957 sebdemper 18-inä.

Suvlar ulu tüštü da köp ziyan etti stavlarga da bitišlärğä da här aḡin suvda köp adam tas boldu t'v̄. 982-inä.

Korol' Žigmuntnuḡ elçisi Opalinckiy keldi Krakovga t'v̄. 982-inä abril 12 eminlik etip Süläyman beg bilä 2 životka dirä — kendi bilä da oylu bilä, 2 yartın eminlik. Da çixti korol' Krakovdan Vilnaga unisniḡ 10-una.

K'risdosnuḡ toḡganından burun yaptılar ḡanlar Romanı 430 yil burun. Eḡ burungi cesar olturdu Rimada Julios 27 yil. Andan (61r) soḡra olturdu Okosdos cesar, ḡaysin ki aniḡ zamanina toḡdu Eyämiz K'risdos surp Asduadzadzindän, panovat etti cesarliḡin 52 yil.

Plöv yarmarkı eḡ burun başlandı t'v̄. 921-inä, 2 yarmark edi: 1-i na sventon Truyce, a 2-inçisi sventa Yagnička künü; tedı ävälgisin tutmadılar na sventon Truyce, a 2-inçisin ettilär t'v̄. 979-unda, julis 13, sventiy Margorentidä.

Plövda ot boldu Spas künü da ulu zararlar boldu t'v̄. 943, okosdos 6.

Xuyaš teškirildi t'v̄. 979, mard 29, 11 sahatta.

T'v̄. 941-inä, ulistä köp suvlar tüštü da köp stavlarga da bitišlärğä ziyan boldu.

Sokal yandı, da köp ziyan boldu bezirgânlarğa t'v̄. 982-sinä, unis 28.

Julis ayına ḡuyruḡlu yulduz çixti yarim keçädä.

T'v̄. 446. Surp Voyceḡ k'ristânlikkâ ḡaytardı nemiçlärni.

T'v̄. 732. Leḡon ermeni ḡanı öldü.

Отец Аведик занял занял епископство после того в 908 [1459] году нашего летосчисления.

Отец Хачадур стал епископом в 912 [1463] г.

Отец Калусд стал епископом в 964 [1515] г.

В 961 [1512] году цесарь и 3 короля провели собор в Крейцбурге.

(60v) Став императором до Рождества Христова, Август царствовал 52 года, а Ирод Великий царствовал 32 года, и это он упразднил Еврейское царство; а царь Апкара был на царствовании [до Рождества Христова] один год.

Никейский собор состоялся в 322 году после Рождества Христова.

Константинопольскому собору 73 года.

Эфесскому собору 50 лет.

Халкедонскому собору 27 лет.

При князе Александре евреев изгнали из Литвы 25 марта 943 [1494] года.

В 948 [1499] году, во времена князя Александра князь Константин попал в плен в Московию и бежал из этого плена 18 сентября 957 [1508] года.

В 982 [1533] году были большие ливни и нанесен огромный урон прудам и посевам, и в каждом паводке гибло много людей.

Посол короля Сигизмунда Опалинский прибыл в Краков 12 апреля 982 [1533] года, установив двусторонний мир с Сулейман-бегом на два поколения – до конца своей жизни и жизни своего сына. И король выступил из Кракова в Вильно июня 10-го.

В 430 году до Рождества Христова цари построили Рим. Самым первым цесарем в Риме 27 лет был Юлий. После (61r) него императором стал Август, во времена которого родился наш Господь Христос от святой Богородицы и который царствовал 52 года.

Самая первая ярмарка во Львове состоялась в 921 [1472] году, было две ярмарки: одна на святую Троицу, а вторая на Спаса; тогда первую проводили не на святую Троицу, а вторую стали проводить в 979 [1530] году 13 июля, на святую Маргариту.

Во львове на Спаса 6 августа 943 [1494] года был большой пожар, который нанес большой урон.

Года 979 [1530], марта 29, в 11 часов состоялось солнечное затмение.

Года 941 [1492], в июле выпали большие ливни и был нанесен большой урон прудам и посевам.

Года 982 [1533], июня 28 горел Сокаль, и купцы потерпели большой ущерб.

В июле месяце в полночь появилась комета.

Год 446 [997]. Войцех обратил поляков в христианство.

Год 732 [1283]. Умер армянский царь Левон.

T^ṽ. 816. Sonçugi çan atı Gosdantin öldü, artıç ermeni çanı bolmadı.

T^ṽ. 893. Korol' Vladislav Madžarniñ tas boldu Varnada Murad begniñ zamanına.

T^ṽ. 810. Asduadzadzin yiçövü yasaldı Ilövda.

T^ṽ. 896. Kral Kazimir olturdu çanlıçka.

(61v) T^ṽ. 902-sinä. Sdïmbolnu aldılar türklär.

T^ṽ. 924, junis 7. Käfäni aldılar türklär Mahmud beg zamanına.

T^ṽ. 924, junvar 10. Štefan biy türklärni çirdi.

T^ṽ. 930. Mahmud beg sadagel boldu.

T^ṽ. 933. Gilini da Açkermänni aldı sultan Bayäzit'.

T^ṽ. 934. Štefan biy holdovat etti korol' Kazimirgä Kolomiyada.

T^ṽ. 940. Pan Mikolay Halickiy tatarni çirdi ulu çişta, junvarda.

T^ṽ. 941. Kazimir çan öldü da Olbrıçt çan olturdu.

T^ṽ. 946. Olbrıçd çan sindi Bukovinada hogdemper 27.

T^ṽ. 947. Malkoç keldi Ilövga majis 14.

T^ṽ. 951. Deç Haçadur açaş öldü.

T^ṽ. 953, junis 13. Štefan biy öldü.

T^ṽ. 956. Zigmunt çan olturdu p'edrvan 6.

T^ṽ. 958. Bohdan biyi keldi Ilöv üstünä Vartevarniñ pargendagina.

Ol yıl Sdïmbol çalası yemirildi.

T^ṽ. 959. Ilya künü ulu furtuna boldu.

T^ṽ. 960. Ulu ot tüştü kermändä. Pan Ivaško nöğäri bilä, oylanları bilä küvdü.

Ol yıl Zigmunt çanniñ toyu boldu.

Ol yıl sultan Bayäzit sadagel boldu.

(61bis) Nemiç hesebi 1453 majis 29. Sultan Mehmet ulu çerüv bilä yatıp 50 kün dostat etti Sdïmbolnu, çaysi zamandan başlandılar türk padşahları yazılma cesarlar.

(62r) T^ṽ. 961. Tatarlarıni çirdilar Visn'ovcada.

T^ṽ. 963. Moskovlarıni çirdilar.

T^ṽ. 967. Ivaşkonıñ başın kestilär.

T^ṽ. 968. Nemiçlarıni çirdilar Sokalda.

T^ṽ. 969. Süläyman beg turdu.

T^ṽ. 970. Biznim yiçövnü 2-inçi yaptılar çala bilä.

Ol yıl türklär aldılar Biligradni.

Ol yıl der Krikornu babas alçışladılar, da öldü 975-inä, junis 21.

T^ṽ. 972. Rodosnu aldılar türklär junvarda.

Год 816 [1367]. Умер последний царь Константин, больше армянских царей не было.

Год 893 [1444]. Венгерский король Владислав погиб в Варне при Мурад-бере.

Год 810 [1361]. Во Львове построена церковь Богородицы.

Год 896 [1447]. Король Казимир сел на королевство. (61v) Год 902 [1453]. Турки взяли Константинополь.

Год 924 [1475], июня 7. Турки при Махмуд-беге (Мехмеде II) взяли Кафу (Феодосию).

Год 924 [1475], января 10. Господарь [Молдавии] Стефан [III Великий] разгромил турок.

Год 930 [1481]. Убит Махмуд-бег [= умер Мехмед II].

Год 933 [1484]. Султан Баезид взял Килию и Аккерман.

Год 934 [1485]. Господарь Стефан принял присягу на верность королю Казимиру в Коломые.

Год 940 [1491]. Пан Миколай Галицкий разгромил татар в разгар зимы, в январе.

Год 941 [1492]. Умер король Казимир, и королем сел Ольбрахт.

Год 946 [1497]. Король Ольбрахт потерпел поражение на Буковине 27 октября.

Год 947 [1498]. Малкоч прибыл во Львов 14 мая.

Год 951 [1502]. Умер епископ отец Хачадур.

Год 953 [1504], июня 13. Умер господарь Стефан.

Год 956 [1507]. Король Сигизмунд занял престол 6 февраля.

Год 958 [1509]. Господарь Богдан напал на Львов на заговенье Преображения Господня.

В тот же год разрушена Константинопольская крепость.

Год 960 [1511]. Город подвергся большому пожару. Сгорел пан Ивашко с супругой и детьми.

В тот год состоялась свадьба короля Сигизмунда.

В тот год убит [= умер] султан Баезид.

(61bis) 1453 год польского счета, мая 29. Султан Мехмед с большим войском после 50 дней осады взял Константинополь, и с этого времени турецкие султаны стали именоваться императорами.

(62r) Год 961 [1512]. В Вишневце разбили татар.

Год 963 [1514]. Разгромили московское войско.

Год 967 [1518]. Отрубили голову Ивашко.

Год 968 [1519]. Поляков разбили в Сокале.

Год 969 [1520]. [Султаном] стал Сулейман-бег.

Год 970 [1521]. Во второй раз городом построили нашу церковь.

В тот год турки взяли Белград.

В тот год отца Крикора рукоположили в священники, а умер 21 июня 975 [1526] года.

Год 972 [1523]. В январе турки взяли Родос.

Ol yıl çorannıñ ulu badgerk'in 2-inçi altın-ladılar.

Ol yıl Daşoylı keldi, Rohatinni aldı.

T^ç. 973. Temirni astılar.

Ol yıl türk keldi Plöv tibinä junis 25.

Yänäçi ol yıl tatar keldi julis 26.

Pan Miklaşnı öldürdülär Spas künü.

Ol yıl keldi korol' Zigmunt Plövga, sebdemper 26.

T^ç. 974. Pruski Misdr holdovat etti Zigmunt kralga.

Ol yıl vartabed keldi okosdos 10.

T^ç. 975. Türk bardı Mađzar üstünä, da Mađzar korol'nu öldürdilər, da Budinni buzdular.

T^ç. 973. Štefan biy Arbuni kesti 7 oylu bilä birgäsinä.

T^ç. 975. Okosdos ayda. Sarançxa keldi (62v) Olay ulusuna da köp ziyan etti bitiškä.

T^ç. 975-dä. Sedmigrodskiy starosta olturdu çan Mađzar ulusuna.

T^ç. 976-da, junvar 27 kününä, yiçkün. Teñri-niñ boluşmaçı bilä çirdi kn'až Kostantin da Ostafi tatarlarnı K're ormannıñ tibinä, 5 mil yetmiyin, 17 000 da sansız džanlarnı yasırliçtan çutçardılar.

T^ç. 976-da. Tubet'di cesar aldı Rımanı [=Cesar aldı da üst tüb etti Rımanı] da tuttu papanı 14 kardinalları bilä tamaçlarından majisniñ 7 [=5] kününä.

T^ç. 976-da. Rariş biy olturdu Olayta junvarda.

T^ç. 976-da. Ot tüştü Plövda, ki köp džanlar tas boldular, junis 3-sündä.

Da der Mgrdiç avak'ereç džanin Teñrigä şımarladı junis 11-inä.

Da ol yıl korol' 20 yılga bizgä volnosc berdi.

T^ç. 977. Sdımbol tepräñdi, da köp murlar açtarıldı, da neçä kermän tas boldu mard ayına.

T^ç. 977, abril 25 kününä. Krakov yandı, da köp ziyan boldu. Korol' Viln'ada edi.

T^ç. 944. Dər Simeon açpaş nıvirag keldi surp Eçmiadzindän.

Ol yıl afat boldu, ol çaxta öldülär Šimko oylan-ları Hrihor da Xaçko.

T^ç. 957. Dər Johaneş açpaş, der Sdep'anos, der Sarkis, Tawit' apeya nıvirag (63r) keldilər surp Eçmiadzindän, da bardılar Sdımbolga, da nahadagel boldular.

T^ç. 963. Krikor prereçonıy açpaş da Jagop japeya keldilər niwirag; ol çaxta pımorok boldu — Koziçkä bardıç.

T^ç. 964, hogdemper 25. Zigmunt korol'nuj çaniçasi öldü.

В тот год во второй раз позолотили большой образ алтаря.

В тот год пришел Даш-оглы и взял Рогатин.

Год 973 [1554]. Повесили “железо”.

В тот год 25 июня турки подошли ко Львову.

В тот же год 26 июля приходили татары.

На Спаса убили пана Миклаша.

В тот год 26 сентября король Сигизмунд приехал во Львов.

Год 974 [1525]. Прусский Мистр (глава Тевтонского ордена) присягнул королю Сигизмунду.

В тот год 10 августа прибыл вартабед.

Год 975 [1526]. Турки ходили на Венгрию, и убили венгерского короля, и разрушили Буду.

Год 973 [1524]. Господарь Стефан казнил Арбуни вместе с 7 сыновьями.

Год 975 [1526]. В августе. В Молдавию прилетела (62v) саранча и нанесла большой урон посевам.

В 975 [1526] году. Семиградский староста сел королем в Венгрии.

В 976 [1527] году, 27 января, воскресенье. С Божьей помощью князь Константин и Остафи под Креорманом (?), за 5 миль, разгромили 17 000 татар и спасли от плена бесчисленное количество душ.

В 976 [1527] году. 7 [=5] мая император [Испании Карл V] взял и разорил Рим и захватил в плен папу [Клементя VII] с 14 кардиналами.

В 976 [1527] году. [Петр] Рареш стал господарем Молдавии.

В 976 [1527] году. 3 июня во Львове произошел большой пожар, в котором погибло много людей.

Авакерец отец Мгрдиç отдал Богу душу 11 июня.

В тот же год король предоставил нам свободы на 20 лет.

Год 977 [1528]. В марте месяце трясло Стамбул, и свалилось много стен, и несколько крепостей было разрушено.

Год 977 [1528], апреля 25. Горел Краков, ущерб был огромным. Король находился в Вильне.

Год 944 [1495]. Из святого Эчмиадзина прибыл легат священник отец Симеон.

В тот год была эпидемия, и тогда умерли Григор и Хачко, дети Шимко.

Год 957 [1508]. Из святого Эчмиадзина с миссией прибыли (63r) священник отец Ованес, отец Сдепанос, отец Саркис, монах Тавит, (63r) и отправились в Стамбул, и были зверски убиты.

Год 963 [1514]. Крикор, принявший обет священник, и диакон Агоп прибыли с миссией; тогда случился падёж скота – мы поехали в Козич.

Год 964 [1515], октября 25. Умерла королева, [супруга] короля Сигизмунда.

T^ṽ. 948. Bayäzıt sultan aldı Lepontnu da Aynabaḫtnı sebdeper 4.

T^ṽ. 965. Sultan Sälım aldı Mısırnı, Erusa-
yemni, Häläpnı da Šamnı.

T^ṽ. 954. Oleksandr korol' Plövnunı tamyalara-
rın bošattı ermenilärgä.

T^ṽ. 958. Zıgmunt korol' berdi voytluxnu da
ḫasapnı Petrkovda.

T^ṽ. 978. Vank'nıñ cövräsın tuttuḫ dil bilä
sebdeper ayında.

T^ṽ. 978, majıs 24. Čıḫtı sultan Süläyman
Ädirnädän da bardı Fernanus üsnä, Vedna
šähär üstünä 17 kez šturum etti, da sansız elın
tas etti, da kendi ulu uyat bilä Duna ašaha
ketti. Anda İbrahim pašanıñ bašin kesip, barča
elın salıp da ḫaznasın, da kendi suv ašaha ketti
ulusuna.

(63v) T^ṽ. 978, julıs 8. Pan Stanislav mar-
šalko öldü, da ḫardaşı ornuna turdu.

T^ṽ. 978, junıs 17. Deḫ Nıgol keldı Plövga.

Da Yazloveckiynı ḫırdılar Slâm sultan Oča-
kovnıñ tıbinä, 420 dżan tırı tuttular nemičlärnı
okosdos 2.

T^ṽ. 961. Zıgmunt ḫannıñ toyu boldu, ḫaçan
Madżardan aldı ḫanıçäsın, p'edrvär 2.

T^ṽ. 962. Moskov kn'azi aldı Smolenskanı.

T^ṽ. 962. Oleksander korol'nuḫ ḫanıçäsi
keçti dünyâdan.

T^ṽ. 982. Kn'aż Vasiliy, Moskov biyi, keçti
dunyâdan, tegdemper 6-sına.

T^ṽ. 964, hogdemper 27. Zıgmunt ḫannıñ
ḫanıçäsi burungısı keçti dünyâdan.

T^ṽ. 966. Zıgmunt korol' aldı halıgı ḫanıçä-
sın, da bu oḫul toḫdu 969, ḫaysı ki ḫan olturup-
tur.

T^ṽ. 979. ḫannıñ oḫlu aḫpaš Kremencaga
keldı da biy olturdu Volen ulusuna abril ayıñıñ
8 kününä.

T^ṽ. 979. Kamenectä afat boldu, julıstä baş-
landı.

T^ṽ. 979. Vıl'n'a kermäni yandı junıs 21.

T^ṽ. 979. Trabolnuḫ ḫalasın başladılar ya-
sama Tiçınckıylär.

(64r) Ol yıl Bistrıca kermäni baş urdu
Olaḫka, Rayıš bıygä.

T^ṽ. 979, okosdos 4. Kn'aż Kostantin Teḫri-
gä sımardı dżanın, ḫaysı ki 66 kez çerüvgä
uruşup edi da çıḫıp edi.

T^ṽ. 962-sınä. Sultan Sälım, ki barıp edi
T'orezgä, da ulu zıyanlar etıp ḫayttı.

T^ṽ. 967. Zıgmunt korol' berdi bızgä, erme-
nilärgä, törä, ratuş da olturma stolda.

Год 948 [1499]. 4 сентября султан Баезид взял
Лепанто и Айнабахт (Инебахты).

Год 965 [1516]. Султан Селим взял Египет, Иеру-
салим, Алеппо и Сирию.

Год 954 [1505]. Король Александр освободил ар-
мян от таможенных сборов во Львове.

Год 958 [1509]. Король Сигизмунд в Петркове
дал [армянам Львова] войтовство и мясничество.

Год 978 [1529]. В сентябре месяце монастырь ок-
ружили рвом.

Год 978 [1529], мая 24. Султан Сулейман высту-
пил из Эдирне и пошел на Фердинанда, 17 раз штур-
мовал город Вену, погубил бесчисленное количество
людей, и сам с великим позором ушел вниз по Дунаю.
Там он отрубил голову Имраим-паше, бросил своих
людей и казну и сам ушел вниз по реке в свою страну.

(63v) Год 978 [1529], июля 8. Умер маршалок пан
Станислав, и его место занял его брат.

Год 978 [1529], июня 17. Во Львов приехал отец
Нигол.

2 августа [войска] султана Сулеймана разбили
под Очаковом Язловецкого и взяли в плен живыми
400 поляков.

Год 961 [1512]. 2 февраля была свадьба короля
Сигизмунда, взявшего себе королеву из Венгрии.

Год 962 [1513]. Князь московский взял Смоленск.

Год 962 [1513]. Ушла из жизни королева короля
Александра.

Год 982 [1533]. 6 декабря ушел из жизни князь
Василий, князь Московский.

Год 964 [1515], октября 27. Ушла из жизни пер-
вая жена короля Сигизмунда.

Год 966 [1517]. Король Сигизмунд взял нынеш-
нюю королеву, и в 969 [1520] у него родился сын, став-
ший королем.

Год 979 [1530]. 8 числа месяца апреля в Кременец
приехал и сел князем Волынской земли сын короля,
священник.

Год 979 [1530]. В Каменце случилась эпидемия,
началось в июле.

Год 979 [1530]. 21 июня горел город Вильно.

Год 979 [1530]. Тычинские начали строить замок
Трабол (Теребовля).

(64r) В тот же год замок Быстрица покорился
Молдавии, господарю Рарешу.

Год 979 [1530], августа 4. Отдал Богу душу князь
Константин, который провел 66 сражений.

В 962 [1513] году. Султан Селим, который ходил
на Тавриз (Тэбриз), вернулся, причинив много ущер-
ба.

Год 967 [1518]. Король Сигизмунд дал нам, армя-
нам, суд, ратушу и [право] заседать в магистрате.

T^ṽ. 979-da, tegdemper 1. Keldi Rariš, Olaḫ biyi, da aldī korol'nuḡ ulusun Ćesibiskā dirā.

T^ṽ. 980-dā, okosdos 12. Kōrüm boldu köktā, ki ḡuyruḡlu yolduz köründi.

Ol ayda, okosdos 22, nemičlār ḡirdilar Rariš biyni da aldīlar 53 topun da naḡaralarin Hvozdecniḡ beri yanina, da kendi uyat bilā ḡaçti 3 dövn [dövün?].

T^ṽ. 980, majis 8. Krakov yandī, da köp zarar boldu adamlarga.

T^ṽ. 980-dā. Āvāl-burun toḡuzlar öldü; ol yıl afat boldu Ilōvda; bašladī ulis ayından da tiyildī tegdemper.

Miḡirdič apeḡa öldü sebdemper 1-dā, Simawon ḡajrabed 28-inā, der Bedros 29.

Ol yıl Libačovda yattīḡ.

T^ṽ. 981-inā, tegdemper 21 keldi der Sdep'anos (64v) vartabed u aḡpaš 2 apeḡasi bilā, biriniḡ ati Lewontes, 2-inčisiniḡ ati Madt'eos, niwirag keldi.

T^ṽ. 981, mard 23. Süliman beg čixti Sdīmboldan ulu čerüv bilā Ćeḡ ḡaničādān utru, da ḡaytti ulu uyat bilā, Vednaga yetmiyin, barča čerüvün tas etip, urušmiyin, hogdemperdā ḡaytti.

Pan Krakovskiy Krištof Šidloveckiy kečti dün-yādan t^ṽ. 982, junvar 1.

T^ṽ. 983, junvar 3-sünā. Boluptur Olaḡ ulusunda Rayiš biy, ki yedirdi et Dznunt oručuna ermeni babaslarga, küč etip, tövä.

T^ṽ. 983, mard 10 Ota Halickiy, Ilōv starostasi, kečti dün-yādan.

T^ṽ. 983, unis 12 čixti Sülāman beg Sdīmboldan ulu čerüv bilā Xizilbaška ḡarši da teḡiz üsnā dā ulu čerüv yeberdi 400 kerap bilā.

T^ṽ. 983, ulis 10 suvlar ulu boldu, ki Visla köp otun da köp övlār yiḡip keldi, da Krakovnuḡ köp-rüsün üzdü, da köp adam ziyanlı boldu, ki ne bir pametnik yoḡ edi, ki anin kibik ululuḡun bilgāy edi Vislanin, ki ne bir stav ḡalmadi bütün Šlōnska ulusuna, da ni Krakov ulusuna da. Ötmāk tapul-mamaḡından ulu eksiklik boldu elgā Krakovda.

(65r) T^ṽ. 954-sünā Łazar vartabed keldi Ilōvga.

T^ṽ. 969-una Aya oḡlu keldi Ilōvga.

T^ṽ. 914-sünā Štefan biy kelinni aldī Madžarlardan.

T^ṽ. 916-sina Xart Zigmunt ḡanimizniḡ toḡganı.

T^ṽ. 919-una. Yazdirdi der Asvadur kömbetni.

T^ṽ. 980-inā yoluḡtu tum yürütken kününā, ki kün uzun yaḡmur boldu; da soḡra yiḡkün yürüdülār tumlar bilā, tek temir bilā yürümädilār.

В 979 [1530] году, декабря 1. Пришел молдавский господарь Рареш и захватил королевство по “Чесибис” (до Чечвы?).

В 980 [1531] году, августа 12. На небе было явление в виде звезды с хвостом.

В том же месяце, 22 августа, поляки по эту сторону Гвоздца разгромили Рареша и взяли 53 его пушки и литавры, а сам он с позором бежал.

Год 980 [1531], мая 8. Горел Краков, и людям нанесен большой ущерб.

В 980 [1531] году. Прежде других дошли свиньи; в тот год во Львове была эпидемия; началось в июле месяце и прекратилось в декабре.

Монах Мыгырдич умер 1 сентября, владыка (архиерей) Симавон 28-го, отец Бодрос 29-го.

Тот год мы провели в Либачеве.

В 981 [1531] году, 21 декабря с миссией прибыл богослов и священник отец (64v) Сдепанос с 2 монахами, имя одного Левонтес, имя второго Мадтеос.

Год 981 [1532], марта 23. Сулейман-бег выступил из Стамбула с большим войском против Чешской королевы, но вернулся в октябре с позором, не дойдя до Вены, погубив все войско и не вступив в бой.

Года 982 [1533], января 1-го ушел из жизни пан [кастелян] Краковский Криштоф Шидловецкий.

Год 983 [1534], января 3-го. Бий Молдавии Рареш насильно, с избиениями заставил армянских священников в Рождественский пост есть мясо.

Год 983 [1534], марта 10 ушел из жизни Ота Галицкий, староста Львовский.

Год 983 [1534], июня 12 Сулейман бег выступил с войском из Стамбула против Персии и морем тоже послал большую армию на 400 кораблях.

Год 983 [1534], июля 10 был большой паводок, Висла разрушила и унесла много домов и дров, и сорвала мост в Кракове, и наделала много вреда, и не оказалось никого, кто бы вспомнил такой разлив Вислы; ни в Шлэнском воеводстве, ни в Краковском не осталось ни одного пруда. Народ в Кракове, не находя хлеба, испытывал большую нужду.

(65r) В 954 [1505] году во Львов приехал вартабед (богослов) Лазарь.

В 969 [1520] году во Львов приехал Ага-оглу.

В 914 [1465] году господарь Стефан взял невесту из Венгров.

В 916 [1466] году рождение нашего короля Сигизмунда Старого.

В 919 [1570] году. Отец Асвадур дал расписать купол.

В 980 [1531] году в день ношения причастия случилось целые сутки идти дождю; и затем в воскресенье ходили с дарами, только с “железом” не ходили.

ԴՎ. 984-sünä, unisniñ 28 kününä aldî pan hetman Homyanî, da okosdosnuñ 29-una aldî Starodubnu, Holovasesc künü dâ Ovčinanî tutçun etti.

Hogdemper ayına Kamenec starostasi Lancorinskiy öldü.

Da nojemper ayına Tomickiy, Krakov açpaşı, öldü.

ԴՎ. 984-sünä. Korol' keldi Krakovga okosdos 8-inä da çizin berdi margrab'a Yaimgä okosdos 29-una.

ԴՎ. 984-sünä, julis 13 kününä. Olay biyi Rayiş barča Pokut'anî yandirdi çaç Haličkä diyin.

ԴՎ. 984-sünä. Ekinçi yaptiç surp Asduadzadzin üstün çoryaşin bilä, da 2 yanındagi tärädžälärin ulu da yäñi ettiç, da yixöv(65v)nün için teñ açtırdiç okosdosnuñ 14-sünä, da açarttiç için, da çövrädägi köşklärin ettiç.

ԴՎ. 985-inä Süläman beg çaytip keldi Tävrezdän da Hibreyim pašani tas etti mard ayına.

ԴՎ. 985, hogdemper 18 kününä Krakovnuñ çalasi yandı, da korol' keldi Litvadan nojemper 8.

ԴՎ. 985-inä, julisniñ 25 kününä Kamenectä boldu ulu povetra, ki ratušnuñ üstün da 150 öv artıç buzdu.

ԴՎ. 985, junvar 3 pan Krakovskiyy Tinčinskiyy dünyadan keçti.

Da Androvož aldî Makoveckiy kn'ažaniñ çizin p'edrvvar 27 kününä.

ԴՎ. 985-sinä, tegdemper 5 kününä aldilar Korecni Vajdalga [Väydälgä?].

Kronika Pol'ska ulusunuñ

Krisdos dünyâgâ kelmäxtän burun boluptur Garko atli kn'aža, çaysi bu Garko kn'aža založit etiptir Krakovnu, eñ burungi biy bu boluptur.

Andan soñra aniñ oylu boluptur Leç atî kn'aža.

Andan soñra boluptur kn'aža çizi Vanda atli.

(66r) 4. Yänä andan soñra boldu Peremislav.

5. Yänä andan soñra boluptur Leško.

6. Yänä 3-ünçi Leško boluptur.

7. Yänä boluptur Pop'elek burungi.

8. Yänä aniñ oylu boluptur Ekinçi Pop'elek, ki ani yedilär çičanlar Krišvicada.

9. Yänä boluptur Payat kn'aža.

10. Yänä Leško atli boluptur.

11. Yänä boluptur S'en'emoymslav.

12. Yänä boluptur bunuñ oylu Meško atli; bu etiptir k'esdan dinin eñ burun 965 yilina sventiy Voyç'ehtän, ol alarni çaytardi Teñrigä.

Yänä boldu burungi çan tadžlangan Boleslav Xabri 999-dä.

В 984 [1535] году, 28 июня пан гетман взял Холмье, а 29 августа Стародуб, и Овчину захватил в плен в день усекновения главы Иоанна Крестителя.

В октябре месяце умер Ланцкоринский, староста Каменецкий.

В ноябре месяце умер Томицкий, епископ Краковский.

В 984 [1535] году. 8 августа король приехал в Краков и 29 августа отдал свою дочь за маркграфа Яима.

В 984 [1535] году, 13 июля. Господарь Молдавии Рареш сжог Покутье до самого Галича.

В 984 [1535] году. Мы во второй раз покрыли свинцом (луженым железом) [церковь] святой Богородицы, сделали с двух сторон большие новые окна, и (65v) 14 августа разровняли внутренность церкви, и побелили, и вокруг сделали притворы.

В 985 [1536] году Сулейман-бег вернулся из Тавриза (Тэбриза) и в марте месяце казнил Ибреим-пашу.

В 985 [1536] году, 18 октября горел Краковский замок, а король приехал из Литвы 8 ноября.

В 985 [1536] году, 25 июля в Каменце был ураган, сорвало крышу ратуши и разрушило более 150 домов.

В 985 [1536] году, 3 января ушел из жизни пан Тычинцкий (Тычинский), [воевода] Краковский.

27 февраля Андрузь (Андрузь, Андруж, Андруш) взял дочь князя Маковецкого.

В 985 [1536] году, в 5-й день декабря взяли Корец [...?].

«Хроника Польши»

До Рождества Христова был князь по имени Гарко, этот князь Гарко заложил Краков, и он был самым первым правителем.

После него был его сын князь Лех.

После него княжила его дочь по имени Ванда. (66r) 4. Затем после нее был Перемислав.

5. Затем после него был Лешко.

6. Затем был третий Лешко.

7. Затем был Попелек Первый.

8. Затем был его сын Попелек Второй, которого сожрали крысы в Крешвице.

9. Затем был князь Пяст.

10. Затем был [князь] по имени Лешко.

11. Затем был Сенемоислав.

12. Затем был его сын по имени Мешко; он впервые ввел христианство в 965 году от святого Войцеха и обратил их к Богу.

Затем в 999 году первым королем был избран Болеслав Храбрый.

Da oruslar ki çayttılar urum dininä kn'az Vlodimirdän ötläš K'risdosnuç kelgänindän soçra 1025 yilinda.

Boleslav Xabrininç oçlu Miško atli 1034 yilina.

Yänä boldu Kazimir Mniç 1041-dä.

Yänä boluptur bu Kazimir Mniçninç oçlu Boleslav 1058-dä. Bu öldürdü sventiy Stanislavnı, da 2 yıl papežläri tadž bermäs edi, ki açaşların öldürdülär.

Andan soçra boldu Vladislav Herman.

(66v) Bundan soçra boldu Boleslav Egri-açizli, bu tapti Mankermäni.

Yänä boldu Vladislav özgä.

Yänä boluptur Boleslav Kudraviy.

Yänä boluptur Meclav.

Yänä boluptur Kazimir Sprav'edliviy.

Yänä boluptur Leško Dbalie.

Yänä boluptur Boleslav Xendogiy.

Yänä boluptur Leško Čarniy.

Yänä boluptur Hendrik Dobri.

Yänä boluptur Premislav 1295-inä, çaysi ki çanlıç bundan başlandı.

Yänä boluptur Venclav, Čeç korol'u da Pol'ska çanı.

Yänä boluptur Vladislav Loktek 1365-dä.

Yänä boldu Ulu Kazimir, çaysi ki Plövnuç ulu çalasın da kiçi çalasın yasadı, da çövrädägi murlarnı yasadı, da köp şahärlär osadit etti, da 33 yıl çanlıç etti 1363 yilda. Da der Krikor Ulu açaşnıñ bitiki yazılıptır 1365-dä.

Yänä boldu bundan soçra çan L'udvik, Madžar çanı, da 12 yıl Pol'skada çanlıç etti.

Yänä boldu çan Yagelo Litva kn'azlıçından, 1434-sünä oçlu 2-inçi çardaşı bolup(67r)tur Vitodi Yagello; k'risdän etip, atin çoştular Vladislav, da Vitoldnıñ atı Aleksandr, Švidegaylonuç Boleslav, Goregalnıñ atin Kazimir.

Yänä boluptur Vladislav Madžar çanlıçından, çaysi ki tas boldu Varnada 1444-ünä; andan soçra 2 yıl çansız boldular; oçlu Yagelonuç.

Andan soçra boldu kral Kazimir, da keçti dünyâdan 1492-dä.

Andan soçra Kazimirnıñ oçlu Olbrıçt, keçti dünyâdan 1521 yilda.

Andan soçra anıñ inisi Aleksandr çan, Litva kn'azi, olturdu, bizim t'v. 956-da edi. Aleksandr çan keçti dünyâdan 1502-dä.

Andan soçra olturdu Zigmunt çan 956 t'v., p'edrvav 6 kününä.

Yänä kendi tirlikinä olturyuzdu kendinıñ oçlun Zigmunt çanni 979 t'v. p'edrvav 20 kününä.

А русы обратились в греческую веру через князя Владимира в 1025 (!) году после прихода Христа.

Сын Болеслава Храброго по имени Мишко (Мицислав) – в 1034 году.

Затем в 1041 году стал Казимир Мних.

Затем в 1058 году стал сын Казимира Мниха Болеслав. Он убил св. Станислава, и папы 2 года не давали ему корону, так как убили их священников.

Затем стал Владислав Герман.

(66v) После него стал Болеслав Кривоустый, он завоевал Киев.

Затем стал Владислав, другой.

Затем стал Болеслав Кудрявый.

Затем стал Мецлав.

Затем стал Казимир Справедливый.

Затем стал Лешко Дбалый.

Затем стал Болеслав Хендогий ("Чистый").

Затем стал Лешко Чорный.

Затем стал Хендрик Добрый.

Затем в 1295 году стал Премислав, от которого пошло королевство.

Затем стал Венцлав, король Чехии и король Польши.

Затем в 1365 стал Владислав Локетек.

Затем в 1363 году стал Казимир Великий, который построил Большой Львовский замок и Малый Львовский замок, и построил вокруг каменные стены, и заложил много городов, и королевствовал 33 года. И в 1365 году была написана грамота [архи]епископа отца Крикора Великого.

Затем после него королем стал Людвик, король Венгрии, и королевствовал в Польше 12 лет.

Затем королем стал Ягелло из княжества Литовского, в 1434 году стал племянник (67r) Витовта Ягелло; при крещении ему дали имя Владислав, а Витольду – имя Александр, Свидригайло – Болеслав, Горегалу – имя Казимир.

Затем стал Владислав, король Венгрии, который погиб в Варне в 1444 году; после него 2 года были без короля; сын Ягелло.

После него королем стал Казимир, он ушел из жизни в 1492 году.

После него сын Казимира Ольбрахт, умерший в 1521 [=1501] году.

После него его младший брат Александр, князь Литовский, по нашему летосчислению в 956 [=950/1501] году. Король Александр ушел из жизни в 1502 [=1506] году.

После него сел король Сигизмунд в 956 [1507] году, 6 февраля.

При жизни он посадил своего сына короля Сигизмунда 20 февраля 979 [1530] года.

ОГЛАВЛЕНИЕ

Введение: Загадочные украинские армяне, которые говорили, писали и молились по-кыпчакски и 400 лет назад напечатали первую в мире кыпчакскую книгу	5
1. Из истории кыпчакоязычных армян	5
2. Армяно-кыпчакский язык в понимании его носителей и его научное определение	11
3. Армяно-кыпчакское письменное наследие	12
Исторические хроники	12
Правовые кодексы и актовые документы	14
Филологические труды	16
Культовая литература	16
Естественнонаучные сочинения	18
Светская художественная литература	18
Содержание книги и особенности подачи материала	18
Литература	20
Австрия	
Австрийская национальная библиотека, г.Вена	
Cod. Arm. 3: Армянско-кыпчакский словарь (конец 16 – начало 17 в.)	29
Cod. Arm. 13: Армянско-кыпчакская Псалтырь диакона Лусига, 1580 г.	29
Конгрегация армянских мхитаристов, г.Вена	
№ 84: Армянско-кыпчакский словарь, 1613 г.	98
№ 143: Молитвенник (начало 17 в.)	98
№ 311: Армянско-кыпчакский словарь (конец 16 в.)	146
№ 440: Метрическая книга Львовского армянского архиепископства, 1636–1732	146
№ 441: Актовая книга Львовского армянского духовного суда, 1572–1632	146
№ 444: Актовая книга Львовского армянского войтовского суда, 1608–1624	147
№ 446: Актовая книга Львовского армянского войтовского суда, 1564–1608	147
№ 447: Актовая книга Львовского армянского духовного суда, 1643–1667	148
№ 452: Кассовая книга Львовского армянского суда, 1598–1637	148
№ 468: Сборник Хачереса, сына Оксента, и Агопа, сына Бутаха, 1575/1655 г.	148
№ 479: Сборник проповедей вартабеда (богослова) Антона, часть первая, 1660 г.	210
№ 480: Сборник проповедей вартабеда Антона, часть вторая, 1661 г.	210
№ 481: Сборник проповедей вартабеда Антона, часть третья, 1660-1661 г.	210
№ 525: Молитвенник, 1618 г.	210
№ 536: Жития святых (конец 16 – начало 17 в.)	246
№ 559: Грамота, 1583 г.	268

Армения

Матенадаран – Институт древних рукописей имени Месропа Маштоца, г. Ереван

№ 1232: Нерсес Ламбронцац'и. Мекнут'юн ('Толкование'), 1620 г. Список названий лет 12-летнего животного цикла	269
№ 1763: Сборник. 2 кыпчакские хроникальные записи, 1611 и 1613 гг.	269
№ 2267: Сборник диакона Лусига, 1580-1581 гг.	270
№ 2403: Молитвенник диакона Миско, сына Мурада, из Замостья, 1626 г.	272
№ 2493: Сборник Задига, сына Голуба. Кыпчакский колофон 1619 г.	302
№ 3521: Сборник диакона Сагака, 1609–1630, Кыпчакский рассказ о монофизитстве	303
№ 3522: Сборник Аведика. Кыпчакское пособие по космологии и словарь 1634 г.	304
№ 3883: Сборник, 1630. Армянско-кыпчакский глоссарий к грамматике Д.Зейтунци	304
№ 5985: Сборник диакона Богдана, конец 16 в. Кыпчакский колофон	305

Италия

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Венеция, остров св. Лазаря

№ 11: Псалтырь Мурада, сына отца Закарии (1629-1632 гг.)	306
№ 359: Псалтырь диакона Лусига, 1581 г.	373
№ 446: Сборник Посланий апостола Павла, перевод отца Микаеля, сына Косты, 1562	444
№ 1126: Молитвенник старосты Степана, сына Лазаря (конец 16 в.)	518
№ 1270: Армянская Библия	535
№ 1700: «Каменецкая хроника» братьев священника Агопа и Аксента, 1610–1652	535
№ 1750: Сборник молитв и христианских сочинений, 1630	567
№ 1788: Актовая книга Львовского духовного суда, 1630-1642 гг.	589
№ 1817: Псалтырь диакона Лусига, 1581 г.	589

Нидерланды

Библиотека Лейденского университета, г. Лейден

878. G. 9: Молитвенник Ованеса Кармаданенца (печатный), 1618 г.	660
---	-----

Польша

Главный архив древних актов, г. Варшава

VOZ XII 9/1, VOZ XII 9/6: Брачные контракты из Замостья, 1675	675
---	-----

Архив родового имения Замойских

Письмо Тобиаша Богдановича (начало 17 в.)	675
---	-----

Институт истории Польской Академии Наук, г. Варшава

№ 6: Сборник проповедей вартабеда (богослова) Антона, 1657 г.	676
---	-----

Библиотека Национального института им. Оссолинских, г. Вроцлав

№ 1916/II: Кыпчакская версия (1523) Армянского Судебника Мхитара Гоша и Львовский Армяно-кыпчакский Процессуальный кодекс (1523-1594)	676
--	-----

Библиотека Национального института им. Оссолинских, г. Вроцлав

№ 1359/II: Актовая книга Станиславского армянского суда, 1681–1689	770
--	-----

Библиотека Национального музея, отделение Чарторыских в Кракове

№ 2412: Молитвенник с армянским календарем, 1575 г.	771
---	-----

Библиотека Национального музея, отделение Чарторыских в Кракове

№ 3546/III: Псалтырь (анонимная), 1575 г.	801
---	-----

Библиотека Ягеллонского университета, г. Краков

№ 3342: Армянский календарь на 500 лет, 1592 г.	865
---	-----

Частная коллекция З.Абрагамовича, от потомков М. Левицкого, г. Краков

Актовая книга Львовского армянского духовного суда, 1625–1630 гг.	865
---	-----

Румыния

Региональный исторический музей, г. Герла

Ms. 6 (23): Книга церковных песнопений и календарь, 1638 г. 866

Россия

Государственная публичная библиотека

имени М. Е. Салтыкова-Щедрина, г. Санкт-Петербург

ркп. Арм. 2: Четья-миная, 1620 г. 867

ркп. Арм. 8: Армянско-кыпчакский словарь, до 1646 г. 868

ркп. Доп 636: Молитвенник, 1607 г. 869

Украина

Центральный государственный исторический архив Украины, г. Киев

ф. 39, оп. I 871

Актовая книга Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского

Единицы хранения (в хронологическом порядке):

8 (4390), 1572–1579 гг., присяги – до 1624 г.	872
11 (4392), 1579–1581 гг.	875
12 (4393), 1581–1583 гг.	878
14 (4394), 1583–1585 гг.	881
15 (4397), 1589–1591 гг.	883
17 (4402), 1593–1596 гг.	886
19а (4405), 1598–1603 гг.	889
20 (4406), 1603–1606 гг.	891
22 (4407), 1606–1608 гг.	895
24 (4409), 1608–1611 гг.	897
25 (4410), 1611–1614 гг.	902
26 (4412), 1614–1617 гг.	905
27 (4413), 1617–1619 гг.	908
28 (4414), 1619–1622 гг.	915
29 (4415), 1622–1623 гг.	918
30 (4416), 1623–1625 гг.	920
31 (4417), 1625–1627 гг.	921
32 (4418), 1627–1629 гг.	923
33 (4419), 1629–1632 гг.	924
34 (4432), 1632–1633 гг.	926
157 (4383), 1635–1638 гг.	928
35 (4320), 1638–1641 гг.	930
36 (4321), 1641–1644 гг.	931
37 (4322), 1644–1648 гг.	933
40 (4326), 1648–1651 гг.	939
158 (4327), 1651–1653 гг.	943
41 (4328), 1653–1657 гг.	946
42 (4428), 1657–1663 гг.	951

ф. 250, оп. 3, ед. хр. 32 (раньше – ф. 228, оп. 1, ед. хр. 89):

«Таинства философского камня» Андрея Торосовича, 1630 г. 954

Центральный государственный исторический архив Украины, г. Львов

- ф. 9, оп. I, ед. хр. 381, стр. 1901-1906: Соглашение Никола Торосовича, львовского архиепископа, с армянами Львова и Каменца, 1627 г. 957
- ф. 52, оп. I, ед. хр. 136, л. 421-423: Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: О наследстве Шимко Тарафацкого, 1625 г. 958
- ф. 52, оп. I, ед. хр. 136, л. 426: Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: Завещание Каспара Задиковича Рабички, 1617 г. 959
- ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 2: Предназначается в руки барона Миклаша, моего тестя, ради всего хорошего. Во Львове, 1599 г. 960
- ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 3: Расписка Степана, сына Лазаря, 1609 г. 960
- ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 4: Расписка Давида, сына Голуба, матери Жужанне Голубовой, 1612 г. 961
- ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 5-6: Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: Брачный контракт между Гоской, дочерью Каспара Рабички, и Якубом, сыном Андрея Иляшовича, 1598 г. 961
- ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 7: Справка, выданная Ивашко Вартересовичу, сыну Якуба, армянскими купцами из Каменца, 1618 г. 962
- ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 8-9: Квит Тороса и Анастаса, синовей Голуба Ивашковича, Голубу, сыну Давида, 1626 г. 963
- ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 10: Посессионное соглашение на магазин между Шимко Каспаровичем Рабичкой и Шимко Мурадовичем Керемовичем, 1626 г. 963
- ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 11: Завещание старосты Якуба Захновича, 1629 г. 964
- ф. 52, оп. I, ед. хр. 889, л. 15: Расписка Стецко, сына Огана, Ибреиму из Стамбула, сыну Юсуфа, 1609 г. 964
- ф. 52, оп. I, ед. хр. 889, л. 22: Перевод с польского языка расписки Шимко, сына Кевора, Андрею Торосовичу, 1615 г. 965
- ф. 52, оп. 2, ед. хр. 177, стр. 229: Письмо Миско брату Шимко в Турцию, 1647 г. 966
- ф. 52, оп. 2, ед. хр. 177, стр. 1196-1198: Отчет о расходах на похороны Хачадура, 1610 г. 966
- ф. 52, оп. 2, ед. хр. 545, стр. 357-360: Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: О выполнении брачного контракта между Милухной, дочерью Андрея Торосовича, и Яном, сыном старосты Тороса Бернатовича, 1638 г. 967
- ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 78-92: Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: Описание имущества покойного Мурада Еминовича, 1646 г. 967
- ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 374-375: Квит Миско Домажирского (Нигола, брата Сагага) надзирателю приюта Хачко Вартановичу, 1657 г. 968
- ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 1099-1102: Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: О выполнении брачного контракта Хачко, сыном Ованеса, тестем Грицко Стругача, 1640 г. 968
- ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 1186-1187: Перечень обязательств тещи Аведика (1583 г.) 969
- ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 1194-1197: Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: О выполнении брачного контракта между Ганухной, дочерью Косты, и Аведиком Домажирским его тещей Олюшкой, 1583 г. 970
- ф. 52, оп. 2, ед. хр. 548, стр. 101-104: Брачный контракт между Греско, сыном архиепископа Миско, и Катариной, сестрой Хачко Бернатовича, сына Огана, 1638 г. 970

Национальная Академия наук Украины

Львовская научная библиотека имени Василия Стефаника

отдел рукописей

фонд Баворовских, ркп. 1660 III, л. 6-9:

Выписка из актов книги Львовского Армянского духовного суда:

Брачный контракт между Анной, дочерью Шимко Вартересовича,
матерью Зофии, и Туманом Абрамовичом, 1653–1654 гг.

971

фонд Оссолинских, ркп. 1658 II, лл. 11-12:

Завещание каменецкой армянки Зоси, вдовы Симона Харахаша, 1669 г.

972

Львовский государственный университет

Научная библиотека

отдел рукописей

ркп. вірм. 51 I: Армянско-кыпчакский словарь, 1527–1528 гг.

973

Львовский государственный исторический музей

ед. хр. Д 435/1: Деревянная балка с армяно-кыпчакской надписью из
армянского дома, 1609 г.

973

Франция

Французская национальная библиотека, Париж

Arm. 5: Молитвенник священника Каспара, сына авакереца Закарии, 1636 г.

975

Arm. 170: Церковный календарь на 1654–1671 гг., 1653 г.

1001

Arm. 176: Судебник и Процессуальный кодекс, 1568 г.

1002

Arm. 194: Сборник братьев священника Агопа и Аксента, сыновей авакереца Крикора,
из Каменца-Подольского (1610–1652 гг.)

1041